

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/nusvenskordbok04st

OLOF ÖSTERGREN

NUSVENSK ORDBOK

FJÄRDE BANDET

L—O

NUSVENSK ORDBOK

AV

OLOF ÖSTERGREN

FJÄRDE BANDET

L—O

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

306813
3.12.34

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
STOCKHOLM

Utgiven med understöd
av Svenska Staten.

PD
5625
O4
v. 4

STOCKHOLM 1934
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

Förkortningar.

abs.	absolut(e), utan bestämning	gm	genom
abstr.	(i) abstrakt (betydelse)	gymn.	i gymnastiken
adj.	adjektiv	Götal.	Götaland
adv.	adverb	handels.	handelsterm, i handelsspråk
(i) allm.	allmän(t); (i) allmänhet	hantv.	hantverksterm
arkeol.	arkeologisk term	hist.	i historien, historisk term
art.	artikel	högt.	högtidlig(t), i högre stil
artill.	artilleri(term)	ibl.	ibland
astr.	astronomisk term, i astronomien	idrotts.	idrottsterm
bergs.	berg(verk)sterm	imperat.	imperativ
best.	(i) bestämd (form)	impf.	imperfektum, preteritum
bet.	betydelse(r), betydelserna	inf.	infinitiv
bibl.	(i) biblisk l. överhuvud andlig stil	interj.	interjektion
bildl.	bildlig(t)	interrog.	interrogativ(t)
boktr.	boktryckarterm	intr.	intransitiv(t verb)
bot.	botanisk term, i botaniken	i st. f.	i stället för
brukl.	bruklig(t)	jfr	jämför
byggn.	byggnadsterm	jäg.	jägarterm
dem.	demonstrativ(t)	järnv.	järnvägsterm
dep.	deponens	kem.	kemisk term, i kemin
determ.	determinativ(t)	kok.	i kokkonsten
d. o.	detta l. dessa ord (vid hänvisning; betecknar att ordet står som eget uppslagsord)	koll.	kollektiv(t)
		komp.	komparativ
		konj.	konjunktion
dvs.	det vill säga	konkr.	(i) konkret (betydelse)
fackl.	fackterm, facklig(t)	krigs.	i krigskonsten
fem.	feminin(t), femininum	l.	eller
fhde, fhdn	förhållande(n)	lagt.	lagterm, i lagspråk l. juridisk stil
fhdt	förhållandet		
fil.	filosofisk term, filosofiskt	lant.	i lanthushållningen, lantbruksterm
Finl.	Finland, finländsk(t)		
fotogr.	fotografisk term	ldls.	landsdelsord, brukat i bildat tal men blott i vissa trakter
fys.	i fysiken		
fysiol.	i fysiologin	läk.	i läkekonsten, läkarterm, i medicinen
följ.	följande (ord)		
föreg.	föregående (ord)	mask.	maskulin(t), maskulinum
geogr.	geografisk term	mat.	i matematiken
geol.	geologisk (l. mineralogisk l. petrografisk) term	m. fl.	med flera
		mln	mellan
geom.	i geometrin	mus.	i musiken

mål.	i måleriet
naturv.	naturvetenskaplig (term)
neutr.	neutral(t), neutrum
ngn, ngt	någon, något
Norrl.	Norrland
o.	och
obest.	(i) obestämd (form), obestämt (pronomen)
obj.	objekt
oböjl.	oböjlig(t)
o. d.	och dylikt
omkr.	omkring
opers.	opersonlig(t)
osv.	och så vidare
part.	particip
pass.	passiv(um)
perf.	perfektum
pers.	personlig(t), person
plur.	plural(is)
polit.	i politiken
postt.	postterm
pred.	predikativ(t)
prep.	preposition
pres.	presens
pron.	pronomen
refl.	reflexiv(t)
rel.	relativ(t)
resp.	respektive
SAOB	Sv. Akademiens Ordbok
SAOF	Sv. Akademiens Ordförteckning (1916)
SAOL(^{8})	Sv. Akademiens Ordlista (8:de uppl.)
sing.	singular(is)
sjöv.	i sjöväsendet, sjöterm
skogs.	skogsvetenskaplig term
skom.	i skomakeriet
skr.	skriftspråk, skriftstil, skriftspråklig(t)
skämts.	i skämtsam stil, skämtvis
skönl.	skönlitterär(t)
smtl.	samtal(sspråk), samtalsstil, talspråklig(t)
snick.	i snickeriet
språkv.	i språkvetenskapen, i grammatiken
ss.	såsom
ssg(r)	sammansättning(ar)
subj.	subjekt
subst.	substantiv
superl.	superlativ
Sv.	Sverge
Sveal.	Svealand
Syn.	Synonym(er), bytesord l. -uttryck
säll.	sällan
sälls.	sällsynt
särsk.	särskilt, i synnerhet; särskild
t. e.	till exempel
tekn.	teknisk term
trans.	transitiv(t verb)
trädg.	i trädgårdsskötseln
utt.	uttalas, uttalat
uttr.	uttryck(et), uttrycken
vanl.	vanligen, vanlig(t)
vard.	(i) vardaglig(t språk), vardagligt
vkn, vkt	vilken, vilket
vulg.	vulgärt, i lägre stil
zool.	i zoologin
åld.	(i) ålderdomlig (stil), ålderdomligt
ämb.	i ämbets- l. kanslistil

~ utelämningstecken

ɷ omkastningstecken. Ex.: 'avfyra ɷ' som alltså även kan ha formen 'fyra av'; 'fyra av ɷ' hänvisar till att ordet behandlas på 'avfyra'

)(motsatstecken

( ) t. e. om uttalsuppgifter; ofta om sådant som helt kan vara borta

[ ] om sällsynt form

| delstreck; före böjningsändelser o. d. tänkes allt till vänster om delstrecket upprepat

/ versradsskillnad

= i fråga om böjningsformer 'lika med uppslagsformen'

' ' ofta om mer sällsynta ord l. om förslagsvis anförda synonymer

L (ä'll); l'et, =, best. plur. l'en (särsk. i smtl. även l'ena); -ljud (med bindestreck). Bokstav o. ljud. *Tjockt, tunt l* avser ljudet. *L (l. l'et) är stumt i ljud, ljus, ljuv o. d. samt i karl (men ej Karl) och värld. (Stort) L som romersk siffra betecknar 50. Som förkortning nyttjas 'l.' bl. a. för 'liter' och' eller'.*

La[1] (kort öppet a); adv. Dialektartat, folkl. 'Väl' (obetonat), välan, 'fäll(e)'. *En kan la åtminstone få tala, sa gumman, som trätte.*

Lā[2], smtl. för 'lade'. Se lägga.

Lāban (akut); mask. Ldls., slangspråk. Mindre vanl. Bet. kan växla mln kvanting, räkel, slyngel, ravaillac. *En lustig l.* N. Ferlin. *Denne långe l.* Artur Möller. *Finns det en själ som ropar i denne gamle laban, skall han få sin svåra stund i dag* Pelle Molin.

Labb[1], -en, -ar. Ngt vard. **1**) Hos människor. (Stor o.) klumpig l. grov hand. *Och grep prinsessan med sina stora håriga l-ar* Elsa Beskow. *Hit med l-en, låt oss vara vänner! Skaka l. (med ~).* **2**) Stor o. klumpig fot på djur. *Sjökor, som viftade med l-arna.*

Labb[2], -en, -ar; -släktet (Stercorarius, till fam. måsar). *Vanliga l-en (S. parasiticus) är som alla l-ar en skicklig flygare; rovgirig, lever den vanligen av att i luften fråntvinga måsar och tärnor deras byte, som den uppfångar, innan det nått vattenytan.*

Lāb|er (akut); -ert, -rare; -r|a (-ade). Sjöv. **I.** *L-er, frisk, styv och hård vind beteckna vindstyrkans grader till storm. L-er kultje. Brisen var l-er och ~. I den makliga, l-ra sydvästen. Vinden blåste ganska l-ert och ~. Den allt l-rare brisen* Alb. Engström. *Där vinden stod l-rare och sjön mera smul* E. Sparre. — Säll. bildl. **II.** *I l-rande vind* Ernst Lundström. **Syn. I.** lätt, moj, (jämförelsevis) svag.

Labiāl, -en, -er l., som adj., -t. Språkv. Två ord. **I.** Subst. Läppljud. *L-er, t. e. p, b, m, f.* **II.** Adj. *L-a ljud.* — **Labiolōg** (-åg); -en, -er; -ī (-(e)n; -undervisning). En som studerat l-i dvs. konsten att på läppar (o. kinder) se o. avläsa vad som säges. *Skicklig l. L-ins stora betydelse för de döva.*

Labīl, -t; -itēt (-en). Egentl. o. bildl. Osäker, vacklande (ɔ(stabil). *L-t jämviktsläge, känsloläge.*

Labora'nt, -en, -er. Arbetande på l. deltagare i övningarna vid ett laboratorium. *Kurssal med plats för 60 l-er.* — **Laboration,** -en, -er; -sövning. Praktiskt naturvetenskapligt arbete (på ett laboratorium) särsk. experiment. *L-sövningar i matematik, biologi, fysik och kemi äro sedan 1928 obligatoriska i skolorna.* — **Laborāt|or** (grav; -årr); -orn, -ōrer (-o-); -orsbefattning; -orsplats. En som leder de praktiska övningarna vid ett naturvetenskapligt, medicinskt l. tekniskt laboratorium l. där anställer experiment. *L-or, sedermera professor Hj. Öhrvall. L-or i experimentell fysik vid Uppsala universitet. Klinisk l-or. Filml-orn ingenjör Carl Halling* 1924. *En l-orsbefattning vid Tandläkarinstitutet i proteslära och tandreglering* 1928. — **Laboratōri|um** (akut l. grav); -et, -er. Lokal l. institution för anställande av naturvetenskapliga, medicinska l. tekniska försök; ibl. arbetsrum för apotekare, fyrverkare osv. **I.** Enkelt. *Sverges första kemiska l-um inrättades 1685 med Urban Hjärne som föreståndare. Statsmedicinska anstalten uppdelas i tre avdelningar: statens bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska l-um* Notis 1917. *Aneboda limnologiska l-um. Kontrollaboratoriet i Stockholm, där all världens läkemedelspreparat underkastas en minutiös granskning* 1928. *Kromosoml-um vid Svalöv doneras av K. Wallenberg* 1931. *Pestl-um.* **II.** Ssgr. ha

laboratorier. Hans l-assistent, en engelsk sjuksköterska, fröken Hilda Magnusson. Lektrisk på Serafimerlasarettet. L-chef vid Hellefors bruk, till befattningen hör även skötseln av gödningsnarret. L-ering. Vid sina l-försök har man funnit, utrönt, att. Lägga laboratorier och läkarrörker i lasarettslokaler. För l-ändamål. L-örningar.

— **Laborer|a,** -ade, -as], -ing -en, -ar. I. Huvudbet. Arbeta på ett laboratorium, utföra laborationer. II. Bildl. Ha att dras i kampa med (besvärligheter). *Han har länge l-at med, haft att l-a med ganska ansenliga skulder.*

Läbra se läber.

Labyri|nt, -en, -er; -artad m. fl.; -isk. Ofta bildl. I. Enkelt. 1 *Vi ha råkat in i en l. av svårigheter, men ingen Ariadne ger oss vid ingången nystanet, med vars hjälp Teseus en gång letade sig ut ur l-en på Kreta, sedan han dödat Minotaurus. I denna l. av gränder. I många länder finnas stensättningar av l-form (l-er, trojeborgar) från obekant tid; mycket känd är t. e. l-en norr om Visby.* 2 Fackl. De hålor o. rör som bilda innerörat. *Hörsell-en.* II. Ssgr o. avledning. Ex.: *L-artade, l-lika, l-liknande gångar, dalar. — L-iska slingra sig de trånga gatorna mellan ~. Stadens l-iska gatnät. L-iskt skrivsätt.* **Syn.** irrgång; virrvarr, trassel, (en enda) harva; (l-isk.) invecklad, förvillande, villsam, tilltrasslad, irrgångsartad.

Lack[1], neutr. Fel, brist. Nästan endast i uttr. *Utan l. och lyte* även omkastat *Utan lyte och l.* utan vank och brist.

Lack[2], -et, =. Hopförs ofta med lack[3]. I. Enkelt. 1 Huvudbet. *En stång rött, svart l. Försegla med l. Tillverkning av fint l. Grövre lack för postpaket. Flytande lack [tublack]* Annons 1922. *Billigt postlack i stora stänger. Brevlack. Sigillack.* — Märk *Munlack.* 2) *Ett ass försett med fem l.* II. Ssgr. Ex.: *En större sigillsamling i goda l-avtryck. En l-röd hummer. Rönnbärens l-röda flockar.* **Syn.** ibl. sigillack; ibl. sigill(avtryck). — **Lack|a**[1], -ade, -as; l-a igen ≈ m. fl.; -stake (att lacka vid); -ning (med plur.). *L-a ett brev, julklappar. Paketet var omsorgligt väl l-at. — En liten l-stake i kontrollerat silver.* **Syn.** försegla l. (hop)fästa med lack.

Lack[3], -et l. -en, = l. -er. Hopförs ofta med föreg. Ett harts (l. hartslikt ämne) upplöst (tillsammans med färgämnen) i ngt flyktigt lösningsmedel; ibl. = gummilacka l. schellack; ibl. = lackfärg, 'emaljfärg'; japanskt l. = ett slags svart fernissa (särsk. av Rhus vernicifera) ibl. tillsatt med cinnober; ibl. = lackläder; ofta = lackering, lacköverdrag. *L-et hårdnar, därigenom att lösningsmedlet avdunstar och hartset blir kvar. Flyktiga l-er såsom terpentin-, bensin- och spritl-er. Feta l-er (oljel-er) äro ett mellanting mellan l. och fernissa. Svarta l-er, luft- och ugnstorkande, för järnmanufakturindustrien. Isolerl-er för elektrotekniska ändamål. — Guldlack. Rött, plastiskt l. Genomskinligt l. — Det höga skåpet i rött lack med förgyllt drakmönster. Sekretären i sin bruna l.* Alb. Henning. *Lägga litet blått eller grönt i l-en. — En parant inesko i färgat l. Skor av pärlemorlack. Hattask av svart suffletlack.*

— **Lackarbete.** Särsk. om kinesiska o. japanska arbeten av trä (metall, läder, papp, papper, porslin) bestrukna med japanskt lack. **-fabrik. -ferniss|a.** Lösning av harts i oljefernissa o. terpentinolja. *Fernissorna kunna indelas i tre huvudgrupper: oljefernissor, l-or och flyktiga fernissor* E. Norlin 1927. **-färg. 1** Lack eller fernissa tillsatt med finfördelat färgstoff av mineralisk l. organisk art, 'emaljfärg'. T. e. kinalack o. ripolin. **2** Organiska färgämnen på kemisk väg utfällda på mer l. mindre tackande (oftast i sig själv färglösa) pulver, 'färglack'. T. e. karminlack. **-hatt.** *Daml-ar.* **-keramik.** *Vaser i l.* **-konst; -när.** *Honnami-Koyetsu, även berömd som l-när och keramiker.* **-läder;** -imitation. Läder överdraget med lackfernissa, blankläder, lackerat läder. *Damsleijfskor av svart l. Damskärp av fin l-imitation.* **-måleri** (l. -ī). *Japanskt l. har mycket gamla anor.* **-pensel. -pärl|a.** *Halsband av l-or.* **-relief;** -konst. **-skinn.** Jfr lackläder. *Skärp av svart l.* **-sko.** Blanklädersko. Jfr lackläder. **-skärp. -stövel. -svart.** *Ett rovfågelsansikte, där två l-a ögon blänkte.* **-teknik.** *Den japanska l-en.* **-träd;** -distrikt m. fl. Rhus vernicifera m. fl. träd som ge 'japanskt lack'. **-var|a;** -utillverkning. **-viol.** Anslutningen till 'lack' mindre klar. Cheiranthus Cheiri. Jfr gyllenlack. *I fönstret en doftande l. i kruka.*

— **Lacker|a,** -ade, -as. Stryka l. överdra med lack(fernissa) (o. sedan slipa glatt o. polera). I. Enkelt. *L-ade möbler. Skåpur, svartl-at. (Gul)l-ad plåt. Vitl-ade babysängar. Sprutl-a Eder bil hos ~* Annons 1927. *Hatt av flätat strå eller l-at papper. Snörkängor med l-ad tåhätta.* II. Ssgr. 1) L-a om ≈, upp ≈ t. e. en bil. 2 *L-arbetare. L-fabrik med fernisskokeri. L-mästare.* III. Avledningar. 1) L-are. 2) L-ing (-en, -ar). Abstr. o. konkr. *Skada l-ingen. L-ingen var betydligt avnött. Bilar med l-ing i lavendelblått. — Japanska l-ingsarbeten. L-ingspensel. L-ingssal* i järnsängsfabrik. *L-ingsugn.*

Lack|a[2], -ade. *Sprang, så svetten l-ade (av, om honom). Och från pannan svetten l-ar strilt* B. Risberg. *Svettl-ande bogar* A. Mörne. — Säll. friare. *Man hör hur det sakta l-ar / droppe på droppe från närmaste*

tak Emma Bendz. **Syn.** drypa, strömma, rinna, droppa.

Lack|a[3], -ade. Opers. Ldls. *Det l-ar mot kväll.* — Mer säll. i andra uttr. t. e. *Hur det l-ar emot våren* Ane Randel. **Syn.** lida (äv), stunda, närma sig.

Lackera se under lack[3].

La'ckmus (kort u; akut); -en; -papper. Ett violett färgämne som fås ur en del lavar. *Numera brukas ej l. i färgindustrin utan blott för att påvisa syror och baser. En neutral lösning av l. eller ett härmed indränkt olimmat papper (l-papper) färgas rött av syror, blått av baser.*

Lacks se lyckas. **Lackviol** se under lack[3].

Lad, -et, =. Fackl. Slagbom på vävstol.

Lad|a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) *De hava varken visthus eller l-a* Bibeln. *Ha säden inkörd i l-orna, bärgad i l-an. Minns du röda l-an där ute vid Skogsängen? De vises höns värpa också i andras l-or. Hö-, sädes-; löv-, tobaks-, torvl-a. Mossl-a med gammalt starrhö.* **2**) Bildl. *Gamla teatern i Uppsala, gemenligen kallad (teater)l-an.* **II.** Ssgr ha i regel *ladu-*, ibl. växlande med *lad-;* i 'ladugård' därjämte *la-* (lagård). De uppföras nedan i en följd; biformer anmärkas vid behov. — **Ladubro.** *Trädde ut på l-n.* **-fogde.** Ldls. (södra Sverge) för 'befallningsman, rättare, underinspektor'. **-gård.** Ofta 'lagård'. **I.** Enkelt. *Stall och l. Ombygga och utöka sin l., lagårn. Ha l. för 50 kor. Lukta lagård. I l-en var också särskilda kalv- och griskättar. Tvär-, längsl-ar* efter foderbordens anordnande. *Sommarlagård.* — Ibl. = l-sbesättning. *Lagård på 50 kor.* — *Bär sig l-en?* **II.** Ssgr. Ex.: *På l-sbacken. L-sbesättning* (nöt)kreatursbesättning. *L-sbyggnad. L-sdräng. La(du)gårdsförman eller l-srättare* förste man i större l. *L-skarl. L-slänga. L-spiga. På lagårdsrännet* S. Lagerlöf; ldls. för *Lagårdsskulle. L-sskötare. Kvinnlig l-sskötare* l. *L-ssköterska. L-sskötarkurs. Ultuna l-sskötareskola. L-sskötsel. L-stak. L-svägg.* **Syn.** (ibl.:) lagårdsbyggnad(er), fähus, kostall; lagårds- l. (nöt)kreatursbesättning. **-lik;** -nande. Även lad-. *Den ladlika byggnaden. Ett stort lad(u)liknande skjul.* **-länga. -stil.** *Byggnad i l.* **-svala.** Hirundo l. Chelidon rustica. *L-ns långa, djupt gaffeldelade stjärt.* **-tak.** Även lad-. **-torr.** Mest lad-. Lant. *[Om höet] ej skulle vara fullt ladtorrt* H. Juhlin Dannfelt. **-tröskel.** Även lad-. **-vägg.** Även lad-. *Nu kom det en hagelskur utpå sjön, tät och grå som en ladvägg* C. Larsson i By.

Ladd|a[1], -an, -or. **1**) Idrotts. o. d. *Segelduksfodral över kängorna, s. k. l-or, utgöra ett gott skydd mot väta; de behöva endast omsluta skodonens främre del.* **2**) Vard. Klumpiga (o. dåliga) gamla skor. *Vikens gamla l-or, ~ snedgångna, nedkippade och ~* S. Dahllöf.

Ladd|a[2], -ade, -as. **I.** Mer egentligt. **1**) Egentligast. *Är bössan l-ad? L-a med löst krut, med skarpa skott, med hagel, med kula. Revolver, l-ad med fem skott. Sikta aldrig mot person med l-at gevär! L-andet, avfyrandet och rengöringen av en artilleripjäs. Med färdigl-ade gevär. Skarpl-ade vapen. Ol-ad. L-a ett sprängskott.* **2**) Fys. o. d. **a**) Uppsamla elektricitet i en kondensator eller på en konduktor o. energi i en ackumulator. *En elektriskt l-ad kropp kan gradvis url-as, exempelvis därigenom, att ~. Positivt, negativt l-ad. L-a en ackumulator.* **b**) *Luften var starkt elektriskt l-ad. Likna ett l-at åskmoln. Åskl-ad.* **II.** Bildl. Oftast i perf. part. **1**) *L-a en kamera, kassetterna (med plåtar).* **2**) *Ryttmästaren och kadetten »l-ade sig» på nytt [med kokain].* **3**) Ngt vard. *L-ad med anekdoter och citat. L-ad med skvaller, nyheter. Ä du nu l-ad?* har du nu förberett dej ordentligt; har du skaffat dig tillräckligt material o. d. *Kom (nu) igen å var inte l-ad!* förbered dej grundligt till nästa sammandrabbning. — *L-ad med tvärsäkerhet. Energil-ad. L-ad med hänsyn och moral.* **4**) *Ingen talade om det, men luften var l-ad (med spänning), ovädersl-ad, och ~. Ingen undgår att påverkas av en så l-ad atmosfär. Mörkret är l-at av ängsel och skräck* Prins Wilhelm. *En äventyrsfilm, l-ad med mystik och dramatiska förvecklingar. Varje ord l-at av lidelse* M. Ehrenpreis. — *I ett kort och l-at sammandrag. Under dessa l-ade dagar* S. Siwertz. *En ovanligt l-ad insändare* Dan. **Syn.** (l-ad ibl.:) mättad, (över)full, fylld till brädden, bräddfull, sprängfull; 'åskfylld', 'överspänd', till bristning spänd. — **Ladda om** ꞷ, **ur** (**sig**) ꞷ.

— **Laddapparat.** Krigs. *Inga l-er, varför omladdningen av [patron]banden måste ske för hand* Har. Hjalmarson. *L-er för 12 kalibers patroner.* **-band.** Krigs. Till kulsprutor. *Kan avskjuta flera l. i följd* H. Wikner. **-flask|a.** Fys. *Flere (elektriska) l-or förenas till ett (elektriskt) batteri. Leiden- eller laddflaskor.* **-hål** där laddningen placeras. **-mått.** Åld. Krutmått (för framladdare). **-ram.** Krigs. Till modärn gevärsammunition använd stålskena varmed flera patroner sammanhållas till ett knippe. *Att l-en [på, till browningen] varit fylld och sålunda innehållit sju skott.* **-stake** l. **-stock.** Åld. Smal stång av trä, järn l. fjäderstål varmed på framladdare krut o. kula nedfördes i pipan.

— **Laddar|e,** -(e)n, -e; -bas (fackl.); [laddersk|a (-an, -or)]. **I. 1**) Krigs. o. d. *Som vid tillfället tjänstgjort som resp. riktare och l-e vid kanonen.* — *Skjutbanor med sina undersköna ladderskor* Herm. Rydin. **2**) Vid gruvor etc. *En brytare, tre l-e och en ort-*

dessa l. Eldning. *L-basarna öppna lyna mitkanonen ~ d.* **II.** Om gevär. Eldt som sista segel. *Fram-, mynnings-, bakl-.* —

Laddning, -en, -ar. Abstr. o. konkr. **I.** Jfr ladda **1**. Krigsv. o. d. *Krutet exploderade vid l-en av kanonen.* — Konkr. *Själva l-en i en patron. Införa l-en i pipan. Spräng-, drev-, förladdning.* — *L-shylsa till moderna artilleripjäser.* **2**. Fys. *Elektriska batteriet under l. L-skapacitet. L-sspänning. L-sstationen för ackumulatorbatterier o. d.* — Isklar. **3**. Bildl. *»L-en» är en kamera.* **II.** Fristående konkr. bet. *Skriva efter en l. sill. Fartyget hade en kostbar l., bland annat ~. Stormen ökade, till slut måste man vräka hela l-en i sjön.* **Syn. I.** jfr. krut o. kula l. d.; **II.** (fartygs- l. skepps)last.

Lade se lägga.

Lädy (lädi l. ledi; akut); -n, ladies, lik l. Engelsk titel för adelsdam (gemål till en lord) l. bildad kvinna i allmänhet. *Föra sig som en l. L. Hamilton. L. Macbeth. L-lik till hållning och gestalt.*

Læstadian, -en, -er. Anhängare av en från den norrländske prästmannen Lars Levi Læstadius utgången fromhetsrörelse nu spridd särsk. bland lappar o. finsktalande norr om Lule älv samt i norra Finland. *De skandinaviska l-ernas ~ stormöte, som i år förlagts till Karungi* 1930. *L. kongress i Kalix* 1924. *Den enkle l-predikanten. Den l-skt sinnade befolkningen i ~.*

Lafsa, -ade, -as. L-a omkring o. m. fl.; -ig, -t, -are, -het. Vard. Dial. Ofta i sarskrivna ssgr. Om människor o. djur. Gå klumpigt l. med klumpiga skor, kliva i modd l. väta l. så att kjolarna slänger l. kängorna säjer smack, klafsa, larva. *Hon l-ade iväg i sina alltför stora skor, under det kjolarna slängde om benen. Katten ~ l-ade därifrån med svansen mellan benen* Dan. *Joel försökte l-a efter, men ~. Som l-ar omkring i vårdungen. — L-ig och möglig dinglade den [handen] som en död gammal råtta i solen* (slapp) Pär Lagerkvist. *De va allt lite l-igt* 'larvigt'.

Lag[1], -en. **1**) Avkok, mer l. mindre tjockflytande lösning, ibl. sockerlag; ibl. utpressad bärsaft. *Sockret och vattnet kokas till en klar l., vari ~. L-en avhälles följande dag, omkokas och hälles kokhet på nytt över frukten. Tager man en droppe av l-en mellan tummen och pekfingret, trådar sig l-en* Fru Högstedt. *Enbärslag.* **2**) Lake, sav. *Björklag.*

Lag[2], -et, =. **A**) Med plur. **I.** Varv o. d. *Ett l. av stenar i en mur. Ett l. bräder. Översta l-et på brädstapeln. Betong, armerad med dubbla l. av pansarskenor. Du får ta bort översta l-et i syltburken, av sylten, den har möglat. Lägga i dubbla l., i flera l. ovanpå eller utanpå varann. Grundfärgen måste vara absolut torr, innan nästa l. på-strykes. Dessa underkläder ~ bestå av 2 lag, ett luggigt innerlag och ett trikåunderlag.* **II.** Till I har fört anslutit sig *Ge ngn ett glatt lag, glatta laget, fullt lag* ge ngn en bredsida, avfyra hela ena sidans kanoner, ge en (full) salva. **III.** Om människor. **1**) Konkr. **a**) *Uppta ngn i sitt l., i l-et. I ett l. av goda vänner. Vilja ha sitt ord, ett ord med i l-et* ofta bildl. *I glada l. är han alltid bland de mest upprymda. Den muntraste i l-et. Bryta l-et* först lämna ett sällskap. *Låta bägaren gå l-et runt. Bjuda över l.* l-et runt, hela l-et, hela hopen. *Alla över l. förklarade ~* allesamman. *Kamrat-, vän-, mat-, dryckes-, viralag. Läxlag.* **b**) *Ett l. på fem arbetare. Arbets-, borrarlag. (Vad)-l-ets medlemmar* om fiskare. **c**) Idrotts. *Bära dräkter i sitt l-s färg. 'Elvan' får i hr Edén en kapten med mycket stora förutsättningar att hålla ihop l-et* bildl. *Om samma klubb har flere l. talar man om 'andralag', 'tredjelag' osv. Eskilstunakamraterna spela i afton mot ett förenat l. av skolgossar och studenter. Landsorts-, läroverks-, folkskole-, flick-, ungdoms-, junior-, senior-, militär-, båt-, rodd(ar)-, åttamannalag.* **2**) Abstr. Ofta friare. *Skötar, som hon brukat lägga ut, haft i l. med någon granne. Ingå fostbrödralag. Och sen flickan blev större, är hon mycket i l. med dem. Gick till sjöss, kom i l. med allsköns skarn och ~. Ge sig i l. med ~* inlåta sig med; ge sig i kast med. *I l. med goda vänner kunde han vara fri och munter.*

B) Utan plur. **1**) *Bringa, sätta, ställa ngt i l. (igen)* till rätta. *Hålla ngt vid l.* i ordning, vidmakthålla m. *Stå vid l.* ngt åld.: hålla sig, stå sig väl. *Ur l.* i olag; ofta rent bildl. **2**) *Göra ngn till lags, i l. (i ngt)* till nöjes. *Vara ngn till lags. Söka göra alla till lags. Nu talar du icke dina förmän till lags.* **3**) *Han har det l-et, att han gärna vill gå bakvägar. Det är så hans l. Hjärte-, sinnelag.* **4**) I prep.-uttr. **a**) I. *Komma i senaste, i sista l-et. Ja, de(t) var i sista l-et, de(t)! — Sladden är i kortaste, minsta l-et* kan inte vara mindre, räcker nätt och jämnt till. **b**) Vid. 'Där vid lag', 'här vid lag' o. 'så vid lag' hopskrivas oftast. *Och redan kl. 3 vid l. började det skymma* ungefär. *Det är nu fyra år sen eller så vid l.* så bortåt, så omkring. *Minns du, var vid l. vi stannade?* var ungefär. *Det kan väl gå åt vid l. tre tolfter* vid pass. — *Vid det här l-et, detta l-et borde han vara i Karlstad.*

Syn. A) **I.** varv, rad, lager, skikt, ibl. lägg; **II.** bredsida, (full) salva; **III.** (kamrat- l. yrkes)gäng, sällskap, (mindre) sammanslutning (t. e. för visst slags arbete, för idrott osv.), arbetslag, ibl. skift l. ombyte; ibl. gille l. samkväm, (mindre) grupp l. trupp; sällskap, umgänge, 'kast'; **B**) **1**) ordning, (gott) skick l. stånd; **2**) (till l-s:) till nöjes,

till viljes, till behag; 3) vana, (pläg)sed; 4) tid.

— **Lagförman** t. e. för järnvägsarbetare. **-kappsimning** idrotts. **-ledare.** T. e. skogs. *Till l. vid riksskogstaxeringen i Dalarna och Småland ~ ha antagits utexaminerade skogshögskoleeleverna ~.* **-löpning.** Idrotts. *L-ar stå efter de Olympiska spelen 1912 högt i kurs i vårt land* J. Zander 1918. **-medlem.** T. e. idrotts. **-pris.** Idrotts. *Medan Fredrikshov tog hem ytterligare två första l. [i terränglöpning].* **-sam,** -t, -mare; -het. Ldls. Lagom (stor), som är i (riktiga) laget. *Inte stort större än ett par l-ma brödbullar* Carl Larsson i By. *Att fyratusen åt vardera blir l-t* ib. **-tävl|an;** -ing. Idrotts. *Sverge slog Danmark i l-an i golf* 1919. *Denna startuppställning förekommer endast vid större l-ingar.* **-vis,** adv. o. ibl. adj. Krigs., idrotts. m. m. *Inskjutning l. L. eld* Ture Janson. — *L. tävlan på värja* Olympiska spelen 1912. — *Efter klockan tre spatseras det l. Äta l.*

Lag[3], -en, -ar. **I.** I juridisk mening. Även om bok l. handskrift. 1) Rättsbud o. d. **a**) *Stifta l-ar (för ngn l. ngt). Lag 14 juni 1918 om fattigvården. Skriva l-ar för ~* även bildl. *L-en träder i kraft antingen omedelbart i och med utfärdandet eller vid annan i lag bestämd tidpunkt. Utarbetandet av nya l-ar. L-ar och förordningar. Få karaktär av, upphöjas till l. Det finns inte l. på det ännu. Grundlag(ar) och vanlig(a) lag(ar). Tryckfrihetsl-en. Härom säger sjölagen intet. Krigs-, kommunall-arna. Kyrkol-en. Värnplikts-, sinnessjuklag. En l. blott för de förnäma. Klassl-ar.* **b**) Jfr 2. *Magnus Erikssons lands-, stadslag. Hälsingel-en.* 2) Lagsamling, inbegrepp av gällande rättsbestämmelser. Ofta i best. sing. **a**) *Sverges rikes l. 1734 års l. Därom tiga l-arna, tiger l-en. Den borgerliga l-en. L-en stadgar straff för ~. Göra vad l-en, lag och rätt bjuder, kräver. Följa l-en(s föreskrifter). Överträda l-en(s bud). Stå under l-en, l-arna. Försatt, ställd, stå utom l-en, l-arna* vara (förklarad) fågelfri. *I l. förbjudet. Påbjudet i l(-en). Lika inför l-en. L-en är lika för alla. Yrka l-ens strängaste straff (för ~). Efter, mot l. och förordning. Efter l-en, vår l. måste han dö. Enligt l(-en) kan sådant anmälas endast av den förfördelade själv. Vränga l(-en)* bortförklara, vantolka, förvrida. *Därigenom bliver l-en vanmäktig. Som överträtt l-en, l-arna. Kringgå l-en. Leva utan l. Skipa l. (och rätt)* döma efter lagarna. *Tvista om l. och rätt. Vaka över l-arnas efterlevnad. Öppna, i l-ens namn! I l-ens namn arresterar jag er. Där man övar våld i l-ens namn, under l-ens täckmantel. L-ens handhavare. En l-ens, l-arnas väktare* t. e. om domare, polis m. m. *L-ens bokstav. L-ens arm (räcker, når långt). Nås av l-ens hämnande arm. I, under l-ens hägn.* **b**) *Se efter (om, hur det står) i l-en!* **c**) Ordspråk o. talesätt. *Nöd bryter l. Nöden har ingen l. I krig går slag för l. och våld för rätt. I krig tiga l-arna. Krig kastar l. under bänk. Lag utan käpp är klocka utan kläpp. Kungsord ha l. i hand. Mutor vränga l-en. Läsa l-en, som fan läser bibeln. — Läsa l-en för ngn* läxa upp.

II. Bibl. o. d. 1) *Mose l.* ibl. särsk. om 5 Moseböcker. *L-en och profeterna. Hålla fast vid Herrens l.* tio Guds bud. *Den som älskar sin nästa, han har uppfyllt l-en. L-en, som gavs från Sinai berg.* 2) Om plikter o. straff (>< nåden o. evangelium). *L. och evangelium. En predikant av gammaldags strävhet, som blott predikar l-en.* **III.** Allmännare o. ofta i vetenskaplig mening. 1) *Naturl-arna. Tyngdl-en. Boyle-Mariottes l. Utfinna l-arna för naturkrafterna. Söka rucka på l-en om materiens oförstörbarhet. L-arna för det naturliga urvalet, utvecklingsl-arna. En l. utsäger en faktiskt föreliggande regelbundenhet i sammanhanget mellan vissa företeelser, men genom en egendomlig förväxling, icke blott hos filosofiskt oskolade, fattas lag ofta som ett tvång, som binder skeendet (jfr 'lagbunden'). Människonaturen följer, lyder, är underkastad samma l-ar som ~. Det är en allmän l., att ~. Undantag från l-en om ~. Episka l-ar i folkdiktningen. Ljudlagarnas undantagslöshet. Vernerska l-en. Tankel-arna.* 2) *Bryta mot gästfrihetens (enklaste) l-ar. Det är en oskriven l. vid, för all mänsklig samvaro. L-ar för umgänget människor emellan. Bryta mot både gudomlig och mänsklig l., mot hederns l-ar. Din vilja är min l.* skr. *Föreskriva l-ar för ~. När Gud stadgade en l. för regnet. Fånge under syndens l. Ej iaktta l-arna för spelet* oftare 'reglerna' l. d.

Syn. I. 1) rättsbud, (av konung o. riksdag l. d.) utgiven l. utfärdad rättsnorm, (ibl. nära:) (för)ordning, stadga(r), påbud, dekret, (bud o.) föreskrifter, stadganden, (ordnings)regler, statut(er), reglemente, ukas; **2**) lagsamling, samling av ett lands lagar, lagverk, 'lagarna'; lagbok; ibl. rätt l. gällande rättsbestämmelser; **II.** tio Guds bud; 5 Mose böcker; **III.** gällande (ibl. osviklig) regel, norm, (vetenskaplig) formel l. lärosats l. erfarenhetssats; fastställd l. överenskommen ordning.

— **Lagarbete.** *Hindra l-t.* **-balk** se balk IV. **-beredning.** Självständig delegation för utarbetande av lagförslag. **-bestäm|d;** -melse. 1) I l. gm lag bestämd. *Avtal, vid vilka l-d form iakttagits. På l-da tider återkommande. — Nya l-melser.* 2) Lagbunden. *Alla alstra helium i l-da mängder* Ramstedt-Gleditsch. **-besvur|en.** *L-na former.*

-bind|a; part. perf. bunden (-et, -nare, -enhet). I. Vanliga verbformer. Binda gm lagbestämmelser, regler l. en fast organisation. 1) Också fisket skulle strängare l-as. L-a ett äktenskap, ett samliv genom ... 2) Man kan icke tänka sig, att man skall kunna l-a en sådan mångfald av företeelser. Ett nytt fall, som ej kan l-as under ... nu kända regler. (Sedan) l-a bruket av stor bokstav. II. Lagbunden. 1) Vår gamla lagbundna frihet. Ett ordnat, lagbundet samhälle. 2) Fri, lagbunden, men därför ej underkastad ... utveckling. De lagbundnaste företeelser i naturen. Beundra lagbundenheten i naturen. **Syn.** ge lagar l. föreskrifter l. regler för, binda l. bestämma l. ordna l. inskränka l. hägna gm lag(ar), ibl. regelbinda; (lagbunden:) bestämd l. ordnad l. organiserad gm lag l. i lag(en), regelbunden, ... **-bok.** **-brott.** Lagöverträdelse. *När han väntade laglydnad, då fann han l.* Bibeln. *Begå (ett) l.* **-bryt|are;** -erska. *Fingeravtryck av (kända) l-are.* **-bud.** Lagbestämmelse. *Tolkning av ett l.* **-bunden** se lagbinda. **-byrå.** B. i justitiedepartementet (anordnad vid tider då 'lagberedning' ej tillsatts) med uppgift att utarbeta lagförslag o. d.

-edition lagupplaga, 'lagutgåva'. **-enlig;** -het. *Lagstridig, dvs. icke l. Kan icke l-t förvägras.* **-far|a,** -for(o), -as. Söka lagfart å förvärv. Jfr lagfart. *Vissa bildliga handlingar, varigenom köp av fast egendom lagfors. Sedan han skickat åstad köpevittnena till Amerika, lagfor han köpet och hade gården så länge han levde. (Låta) l-a ett testamente. Ombesörja dylika handlingars l-ande. Att så skyndsamt som möjligt l-a med sitt fång* E. G. Flensburg. *Icke l-na åtkomsthandlingar.* **-far|en,** -et, -nare; -enhet (rättskunskap; rättsvetenskap). Förfaren i lagkunskap, lagkunnig, rättslärd, särsk. en som avlagt sådan akademisk examen som medför behörighet till domarbefattning (jur. kand.-ex. o. förr även 'hovrättsexamen'). *En l-en ledamot i krigshovrätten.* **-fart,** -en, -er. **1**) Egentl. Inskrivning av fastighetsförvärv i domstols protokoll. *Den som söker l. (å någon egendom), skall inför vederbörlig domstol uppvisa fångeshandling samt bevis för förre ägarens åtkomst; så snart förutsättningarna för l. uppfyllts, besluter rätten att meddela (bevilja) l. och inskriver detta i l-sprotokollet, varjämte anteckning göres i fastighetsboken och ett särskilt bevis (l-sbevis) utfärdas. L-sansökan. L-sbok* fastighetsbok som såsom bihang o. sakregister till l-sprotokollet föres hos häradsrätt. *En l-sfråga, som fått anstå i 10 år.* **2**) Ngt friare. *L. å testamente.* **3** Bildl. I det ngt vard. uttr. *Det hindrar inte l-en* saken(s fortgång). **-fång|en.** I behörig l. laga ordning åtkommen, lagligen förvärvad. *Det är min l-na egendom.* **-fäll|a.** Mindre vanl. Mest i part. perf. Döma skyldig efter lag, döma för lagbrott. **-fäst|a;** -ning. *Förslaget ... regeln, att hustrun vid vigseln skulle ... mannens släktnamn, men ~. Benämningens ärftlighet, som hittills varit ..., ... som lagfäst* förslag 1918. *L-a regler för inkorporering. Men först från ~ 1920 äger varje adlig släkt ett l-at familjenamn* Ad. Noreen. **Syn.** ge l. skaffa laga stadfästelse (åt), göra laglig l. laggill, lagligen ordna l. bekräfta, i lag fastställa l. erkänna. **-för|a;** -ing. Åtala (inför rätta l. domstol), instämma (inför laga domstol), anhängiggöra rättegång mot. **-förbättring.** *Väckt fråga om l.* **-förklaring;** -särende. Som fack l. = med lagstiftarens auktoritet given o. för framtiden bindande tolkning av ett lagbud. **-förkunnelse.** *En schartauanskt sträng l.* **-förslag.**

-gift. Lagligen gift, äkta. *Hans l-a hustru. Barn av l. säng* Lagen. **-gill,** -t, (-are), -het; åld. även **-gild;** ngn gång även **-giltig.** Rättsgiltig, laglig, (i fullt) laga (form), lagenlig, lagligen bevisad, äkta, säker, rättmätig, lovlig. *Taggig stängseltråd är ej laggild* 1906. *Laggillt mått för ätta varor. Försatt sina väglotter, broar och trummor i fullt laggillt skick.* **-giv|ande;** -are, -erska, -ning. *L-ande församling. — L-erska inom modets värld.* **-grann;** -het. Ldls. (t. e. Norrl.) o. åld. Noga, noggrann, kinkig. *Frun ä så l. i sådant.* **-gärning.** Bibl. *Människan bliver rättfärdig genom tro, utan l-ar* Bibeln. **-hägn;** -ad. Skr. *Vår l-ade medborgerliga frihet.* **-jämkning.** **-karl;** -syrke(t). Jurist (domare, advokat osv.). *En driven l. är vad vi behöva.* **-klok.** Lagkunnig. *En ~ l. ville snärja honom* Bibeln. *De l-e.* **-kommentar.** **-krönt.** Skr. *Vår l-e konung* lagligen krönte. **-kunnig;** -het (jfr följ.). *Ordet l. förutsätter icke som 'lagfaren' med nödvändighet juridiska studier.* **Syn.** driven i lagen, ibl. lagfaren l. rättslärd. **-kunskap** lagkunnighet, lagfarenhet, rättskunnighet, rättskunskap. **-likmätig;** -het. Mest ämb. o. d. *Visa målet åter till kammarrätten för ny l. behandling. Att allting därvid tillgått l-t.* — Friare *Fick sin örfil, som l-t var* Hans Larsson. **Syn.** laglig, lagenlig. **-lott;** -sberättigad; -sinstitut(et); -srätt. Lagt. o. d. Andel av kvarlåtenskap varöver arvlåtaren ej ägt att gm testamente förfoga o. på vkn arvingarna alltså (i regel) obetingat kunna göra anspråk. *Att hon såsom dotter måtte få sin l. i dödsboet. Såsom l-sberättigad dotter till ~.* **-lyd|ig;** -ighet; -nad (-en). *Ett l-igt folk. Svenska folkets sans och l-ighet. När han väntade l-nad, då fann han lagbrott* Bibeln. **-lärare.** Mindre vanl. T. e. *Där sutto några fariséer och l.* Bibeln. **-lärd.** Skr. *Den teoretiskt utbildade, kunnige juristen, l. och omutlig, allvarlig och värdig*

Alma Söderhjelm. **-lös;** -het(stillstånd). **1)** Mindre vanl. *Under ett helt år levde han på detta sätt l., så att vem som helst ostraffat kunnat skjuta ihjäl honom. Skaror av l-a samlade sig på skogarna och oroade den bofasta befolkningen.* **2)** Huvudbet. *Ett l-t följe. L-a skyttar, som oberoende av jaktstadga och markäganderätt jaga älg på skidor om vintern ~. Det fanns hos honom något l-t och farligt, som tilltalade zigenarnaturen inom henne. Den l-aste perioden i vår historia. Göra sig skyldig till l-t förfarande, till l-heter. En l-hetens tid. Då l-heten och förvirringen ökas.* **Syn. 1)** fredlös, ställd utom lagen, förklarad i akt; **2)** tygellös, otyglad, som ej lyder l. aktar (ngn) lag, brottslig, lagstridig.

-man; -sdöme (lagsaga) m. fl.; -sk|a (-an, -or). Om äldre fhdn. **1)** I äldre tid. Ordförande på landskapsting, landskapets domare. *L-nen var först folkvald och av bondesläkt och landskapsmenighetens ledare och målsman; senare blev han en konungatjänare och togs bland stormännen. Torgny l. L. Bengt.* **2)** I senare tid: ordförande i l-rätt (dvs. en lantdomstol mln härads- o. hovrätt). *L-rätten avskaffades 1849, men oaktat l-sämbetet då försvann utdelades dock l-stiteln även senare, och av allmogen kunde ända in i vår tid häradshövdingen benämnas 'nådi lagman'.* **3)** Processkommissionen (1926) föreslår en för landsbygd o. stad gemensam underrätt benämnd 'l-rätt'. **-mildring. -mässig,** -t, [-are]; -het (ibl. med plur.). **1)** Lagenlig, fullt laga, laglig. *Ett i l-a former genomfört rusdrycksförbud. Romarens sinne för ordning och l-het* J. M. Sundén. **2)** Lagbunden, bunden av (natur)-lagar, regelmässig. *Om de blomma, så inträffar det l-t på bestämd dag* N. Svedelius. *Naturens l-het. Förklaring på åtskilliga l-heter i ~.* **-ord.** Lagterm, juridisk term. *Gamla, ännu kvarlevande l.* **-ordn|ad.** Skr. *L-at samfundsliv* Har. Hjärne. **-paragraf.** *Efter vilken l. ämnar du yrka ansvar?* **-predikant.** Bibl. o. d. *Stränga l-er.* **-rum.** *Dömas efter ett föråldrat l.* ställe i lagen, ibl. lagparagraf. *Det i åberopade l. stadgade minimistraffet. Upphävda eller förändrade l.* **-råd,** -et; -sskifte. Konungens l. har att avge utlåtande över de förslag till stiftande, upphävande, ändring l. förklaring av lagar o. författningar som för detta ändamål av konungen överlämnas. *L-et består av tre justitieråd och ett regeringsråd, utsedda för två år av Högsta domstolen, resp. Regeringsrätten.*

-sag|a, -an, -or. Jfr lagman(sdöme). *L-orna voro under medeltiden 9, enligt 1634 års regeringsform 10, under frihetstiden 18.* **-samhälle.** Motsatt t. e. anarki. *Att vi bo i ett gammalt l. med uråldrig frihet.* **-samling.** Mest konkr. **-skip|ande;** -are; -ning (rätt(s)skipning). Avser 'domaremaktens utövning', skipande av lag o. rätt. *L-ande församling. L-ande makten. Vad l-aren härmed avsett är utan vidare klart. Ha inflytande på l-ningen.* **-skriv|eri;** -ning. *Modärnt l-eri.* **-skydd;** -ad. *Åtnjuta l. för en uppfinning. L-ade varumärken. Australien, de l-ade höga arbetslönernas förlovade land* E. Hornborg. **-skärpning.** *En allmän yrkan på l. i fråga om råhetsförbrytelser.* **-språk.** Språket i lagen l. lagarna, rättsspråk. *Kurs i fornsvenskt l. för juris studerande.* **-stadd.** Om tjänstehjon (före 1926) som tagit städsel o. därmed ingått tjänstehjonsavtal enl. legostadgan. Lagligen stadd l. städslad. *Ett lagstatt tjänstehjons frivilliga inträde i tjänst eller utträde därur. L. i tjänsten, i sin husbondes tjänst, hos ngn.* **-stadg|ad;** -ande (-t, -n). **1)** *Mot l-ad lön. L-ad semester åt arbetare?* Tidningsrubrik 1915. *L-ade enheter för tid, ljusstyrka m. m.* **2)** *Ett märgfullt avfattat l-ande.*

-stift|a. Egentl. o. friare. **I.** Vanliga verbformer. *Man bör icke l-a för en klass allenast, utan för hela folket. L-a angående förvärv av egendom. Statens l-ande, dömande och förvaltande eller styrande verksamhet. L-ande makten tillhör, utövas (hos oss) av konung och riksdag gemensamt. — Närmare l-a för den nya riktningens poesi. L-a in i de minsta detaljer i den mänskliga sammanlevnaden.* **II.** Verbalsubst. **1)** *Vad l-aren avsett med sin formulering. L-arna på Helgeandsholmen* om riksdagsmännen. — *L-arinna, l-erska i modets värld.* **2)** *En ständigt fortgående l-ning. Att gränsförskjutningar ägt och äga rum mellan den s. k. ekonomiska eller administrativa l-ningen och övriga l-ningsområden. Hindra l-ningsarbetet. I l-ningsfrågor. En l-ningsåtgärd, som ~. — Thorilds Utkast till l-ning i snillets värld.* **-stil.** Stilen i lagen l. lagarna; ibl. rättsstil l. juridisk stil. **-stridig;** -het. *L-t förfaringssätt. Strejken hos N. K. är l.* 1930. *L-heten (i förfarandet) kan diskuteras.* **Syn.** olaglig, laglös, rättsstridig, rättsvidrig. **-stånd|en,** -et. Gärna fackl. *Om valet blir l-et* vinner laga kraft. *L-et utslag.* **-sök|a;** -ning (-en, -ar; -sforum; -shandling; m. fl.). (Ut)kräva gm exekutiv myndighet. *L-a ngn för gäld, för en så och så stor skuldsumma, för att utfå en fordran. Har ni icke betalt till den 1 april, kommer ni att l-as. L-t fordran. L-ning må användas endast i fråga om fordran, som är till betalning förfallen och grundar sig på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis (men icke check eller växel). L-ning anhängiggöres hos överexekutor i den ort, där gäldenären har sitt bo och hemvist eller någon tid uppehåller sig. Hovrättens utslag i l-ningsmål må ej överklagas hos konungen.*

-teknisk. *Svårigheter av l. natur* A.

time. **-term.** Ibl. rätts-term, juridisk term. **-tillämp are;** -ning. *Disharmoni mellan lagstiftare och l-are. En omstridd l-ning.* **-tim a** (långt i), -n, som subst. = l-a riksdag an, el. *L-a riksdag, kyrkomöte, landsting, adelsmöte; ting* på vanlig laga tid; ibl. på lagbestämda tider återkommande ... urtima. — *Häftet avslutas med en redaktionell riksdagsöversikt över l-ans eftermiddag.* **-ting.** Särsk. om [*Norska*] *l-et* den del av stortinget som detta bland sina egna utser att för valperioden bilda ... utgör odelstinget. **-tolk are;** -ning. **-tro gen;** -het. *De l-gnas förhållande till den usurperade högsta makten* Max Sargelius. *Som under ofärdstiden fåge lida hårt för sin l-het.* **-tryggad.** *Ha en l. ställning. L. samhällsordning.* **-träl;** -dom; (mest skr.). Särsk. bibl. o. d. Träl under lagen, som håller mer på gärningarna (ibl. föreskrifterna) än på sinnesstämningen l. någon gång = bokstavsträl. *Talmudisk l-dom.* **-utskott;** -sordförande. *Första och andra l-et* två ständiga utskott i riksdagen. **-vadd.** Åld. lagt. *L-a mål, saker tvistemål som* gm vad från underrätt dragits under hovrättens prövning. **-verk** lagsamling. **-vidrig;** -het. Skr. *L-a åtgärder. I l. ordning.* **-vigd.** *Sin l-e maka. Dar hennes l-e satt och gruppade skämts.* = äkta man, kära hälft. **-vräng are;** -ning (ibl. = advokatyr). *En l-are av l-svärfaste sort. Ni skulle ha slagit er på l-aryrket i stället. Uppenbara l-ningar.* **-vunnen.** Skr. Gm laga dom förvärvad. **-överträd are;** -else. *Svårt att komma åt l-arna* om smygrökare i garage, bensinupplag o. d. *Beivra l-elser.*

- **Laga**[1], =. Blott attributivt o. mest i vissa juridiska uttr. **I.** Enkelt. *Utan l. dom (och rannsakning). L. domstol, forum, fång, förfall, försvar, hävd, kallelse, kraft, skifte, syn, ålder* jfr i allm. substantiven. *I l. form avfattad. Till 1910 hade församlingen och kyrkoherden vardera 7 laga hus att hålla.* **II.** Ssgr. till 'l. kraft'. Mest amb. o. d. *L-kraftvunnet utslag. Genom l-kraftvunnen dom dödförklarad. L-kraftägande förteckning. — Kostnad för l-kraftsbevis.* **Syn.** i lag föreskriven l. tillåten, lagligen påbjuden, med lagen överensstämmande, i laga form (avfattad l. d.), giltig (enl. lag), rättsgiltig, laggill, laggiltig, laglig, lagenlig, laglikmätig, rättmätig, efter lagen l. enligt lag(en). — **Lagisk,** -t; -het. Mest bibl. o. d. *Den äldre pietismen var mera sträng och l. Och deras tro hade* ~ *blivit dystrare, strängare, hårdare,* ~ *mera oförsonlig, mörk, fordrande och l.* Bertil Malmberg. — *Ingen l-het, ingen gammaltestamentlighet.* **Syn.** byggande på 'lagen' l. 'gärningarna', 'lagträlande'. — **Läglig,** -t, -are, -het (-en; -skamp m. fl.; en adv.). **1**) *Domarens handlingssätt var icke ens l-t. Gå i l-t tillvägag. Fått i fullt l-t forvare. L. ovenige till* ~ *Det är min l-a rätt. L-t berättigat! Vidta (alla) l-a åtgärder. Gå l(-a) vägen. Testamente i fullt l. form. Fullt l-t avfattat. L-a former. L. frihet. L-t, l-en skyddat varumärke. L-t betalningsmedel. Den l-a regeringen. Uppstudsig mot l. myndighet. Ha i l-t förfall laga. L-en bekräfta sgt. L-en förvunnen till (ett brott) ovarthysad.* **2**) *Bestrida l-heten av ngt. Föra l-hetens och rättvisans talan. En l-hetens väktare. L-hetens återställande. — Finlandssvenskarne och deras l-hetskamp* Verner Söderberg. *Stor fosterlandsvän och l-hetsväktare.* **Syn.** se laga[1].

Lag a[2], -ade, -as, -are, -erska, o. -ning (-en; -ar; -sarbete m. fl.; höra blott till I. Ibland ibl. som två ord). **I.** Med verbalsubst. **1**) Tillaga o. d. **a**) *Hon l-ar utmärkt mat, l-ar mat förträffligt. Efterrätterna l-ar hon alltid själv. Dessa puddingar l-as i djupa pud- eller pastejformar. L-a (i ordning) frukost, matsäck åt sin man, för 12 personer. Medan pojken halstrade revbensspjället, l-ade krögaren sallad. Dåligt l-ad. Tre l-ade måltider om dagen, måltider med l-ad mat* ⨯ kallmat l. ibl. torrskaffning. **b**) *En prima matsäcksl-are* Å. Hasselblad. *Hon blir en förträfflig matl-erska. Unga frun sköter (mat)l-ningen själv, är road av matl-ning och har hela l-ningsbestyret.* **c**) Laga till se tillaga ⧉. Jfr även färdigl-a ⧉ o. hemlagad. **2**) Reparera o. d. **a**) *Sitter du och l-ar strumpor? Ja, di l-ar sej minsann inte själva. Låta l-a. Gå i l-ade kläder. Den rocken lönar sig inte längre att l-a. L-a ett hål (åt ngn). Kan du l-a låset åt mej? Vet du nån, som l-ar klockor bra? Han l-ar allt, som är trasigt. Gärdsgårn behöver l-as (grundligt). Nödtorftigt l-ad.* **b**) *Gobeläng-, säck-, trikålagerskor. (In)lämna till l-ning. Borta på, skickad till l-ning. Skötte sina syl-ningar. Mor hade l-ningsbestyr, hon, och* ~. *(Gobeläng)l-ningsfabrik. L-ningsverkstad.* **c**) L-a upp se upplaga ⧉. **II.** Utan verbalsubst. **1**) Ställa o'm o. d. Mest med att-sats. **a**) *Det är ordföranden, som skall l-a, att styrelsen gör sin plikt. Kan du (oförmärkt) l-a så, att de sammansvurna placeras tillsammans? L-a för all del (så), att lärarna kommer med!* **b**) I uttr. som *L-a i ordning* o. *L-a till bröllop* närmare till I 1. **c**) *L-a o'm, att* ~ ställa o'm. **2**) Refl. **a**) Rusta sig. *Du får l-a dig i ordning att resa i morgon bitti, till avfärden. Pinkel l-ade sig nu till reds och* ~ Sv. Folksagor. — *Det l-ar sig till oväder, regn, snö.* **b**) Bege sig. Gärna ngt vard. o. ofta i särskrivna ssgr. *L-a dej du bara till station i tid! L-a sig i säng. L-a sig hem i tid. L-a sig av, bort, in, undan, ut* m. fl.

Syn. I. 1) tillaga ⧉, tillreda ⧉, anrätta,

göra l. ställa i ordning, koka l. ibl. steka l. grädda; 2) reparera, iståndsätta ~, (upp)-lappa (~), sätta en lapp l. en bot på, hopsy ~, (hop)stoppa (~), (hop)flicka (~), återställa (i gott l. sitt förra skick), sätta i gott skick, av- l. upphjälpa ~, upplaga ~, uppfiffa ~, restaurera, renovera; **II.** **1**) ställa o'm, tillse ~, (om)besörja (~), gå i författning om, ställa det så att, arrangera, träffa (alla) anstalt(er) att l. för, (an)ordna, föranstalta om, få (ngn till att, det så att), lirka det därhän (att), ibl. tänka på l. ej glömma; ibl. göra (i ordning); **2**) **a**) rusta sig, göra sig i ordning; dra ihōp (sig till); **b**) bege sig, knalla, pallra, packa sig, 'bära' (iväg l. d.), gå.

Lagd se lägga.

Lag|er[1], -ret, -er, best. plur. -ren (smtl. ofta -erna l. -rena). **I.** Varv o. d. **1**) Egentl. *Ställen, där leran ligger i flere från varandra väl skilda l-er. Först kommer ett l-er av* ~. *Översta l-ret består av mylla. Och täckes med ett l-er av sågspån. Ett tunt l-er av* ~. *Snön lade sig i ett tjockt l-er över den fallne. Färgen har lagts på i tjocka l-er. Förekomst i l-er. Ler-, jord-, löv-, kalkstens-; brand-; malml-er.* **2**) Friare o. bildl. *Lägga på smicker i tjocka l-er. — De breda(re), de djupa l-ren (av befolkningen)* (själva huvud)massan. **II.** Förråd o. d.; ofta även förrådslokal. **1**) *Ett stort, välförsett, välsorterat, utsökt l-er (av viner). L-ret har vi i övre våningen. Vill du se på l-ret? Inventera l-ret. Bok-, varu-, kapp-, ost-; distributions-, depå-, engros-, koloniall-er. Fril-er. — Då får jag nog gå upp och hämta det i l-ret. Följ med upp i l-ret, så får du själv se!* **2**) Märk en del uttr. **a**) Handels. *Ett parti galvaniserade spänner utsäljes från l-er, direkt från l-ret (utan förmedling av butik). Våra i l-er förda originaltappade bourgogneviner. En stor mängd sidentyger hållas alltid på l-er.* **b**) Även friare o. bildl. *Ha (ngt) på l-er* i förråd. *Lägga på l-er (tills det blir bättre tider)* lagra, lägga u'ndan, förvara, spara. **III.** Tekn. Se axellager (o. kullager). *L-ren kunna vara bär- eller stödl-er; det enklaste bärl-ret utgöres av ett cylindriskt hål (öga), direkt utborrat i l-erkroppen eller i ett särskilt, rörformigt stycke, l-erdosa eller 'bussning' av brons eller stål.* **Syn. I. 1**) varv, skikt, lag, avlagring; **2**) samhällslager, (samhälls)klass, samhällsskikt; **II.** (varu)förråd, (varu)upplag, varulager, nederlag; lagerrum(men), lagerhus, magasin, förrådsavdelning(en), förrådshus; **III.** axellager.

— **Lagerarbetare.** A. på en firmas lager. **-bevis.** Handels. Av speditör utfärdat bevis på varor mottagna till lagring. *Bestämmelser angående upplagsbevis eller l., representerande själva varan (warrants).* **-biträde.** B. på ett lager. **-bok;** -föring; -hållare. Handels. Bok över ut- och ingående varor på ett lager. *L-hållaren expedierar och ansvarar för en affärs lager.* **Syn.** varubok; (l-hållare:) lagerchef, lagermästare, lagerföreståndare, lagerförman, magasinsbokhållare, magasinsföreståndare. **-brons.** Tekn. B. för lager (jfr lager[1] III). **-chef** se lagerbok(hållare). **-dosa.** Tekn. Se lager[1] III. **-dricka.** Åld. *Man skilde förr mellan pilsnerdricka och lager- eller iskällardricka, men dessa drycker sammanfattas nu i den pilsnerdricka, som ersatt det tidigare pilsner- och lagerölet.* **-fläck;** -ig. Handels. T. e. om bokexemplar. **-formig.** T. e. *L. malmbildning.* **-följd.** Geol. m. m. Berg- l. jordarters ordning o. omväxling. *Att få klarhet i l-en i Kinas kolfält. Den för torvmarken mest karaktäristiska l-en.* **-förande,** =. Handels. *L. återförsäljare.* **-förening.** Handels. o. d. *L-ar, som avse att i smått fylla samma behov som statens lagerhus.* **-föreståndare;** -arinna (l. -i'n-); -erska. Jfr lagerbok(hållare). *Hotellets l-arinna.* **-förhållande.** Mest i best. form. *För att studera l-na i mossen.* **-förman** jfr lagerbok(hållare).

-gång, -en, -ar. Geol. **-hus.** Varumagasin o. särsk. spannmålslagerhus. *Statens l.* **-katalog.** *Fullständig l.* **-källare** t. e. för vin, öl, frukt. **-lokal.** *Krav på* ~ *inspektion av statens l-er* 1917. *Förstklassig l.* Annons. **-metall.** Handels. m. m. Metallegeringar nyttjade i axellager. Jfr lagerbrons. *Inom maskintekniken användes brons såsom l.* **Syn.** 'vitmetall'. **-mognad.** Handels. *Sedan vinet efter 4—6 år fått l.* **-mästare** se lagerbok(hållare). **-nummer.** Handels. *Under åberopande av varornas l.* **-rum.** *Butik med l.* Annons. **-torr.** Lant. m. m. *Men man vågar icke köra in säden, därför att den icke är riktigt l.* Hj. Cassel. **-tryck.** Tekn. *Vid mycket höga l. och långsam gång* ~. **-vind.** *Verkstadslokaler och l-ar* Annons. **-vis,** adv., säll. adj. *Ovan sprängstenen är lagd makadam av avtagande grovlek l., och* ~. *Upptäcka vi nötväckans bo, medan hon ännu har nylagda ägg, skola vi finna, att äggen ligga l., med löv mellan lagren* G. Kolthoff. **-öl.** Jfr lagerdricka. *L. med söt, fyllig maltsmak och pilsner(öl) med besk, frisk humlesmak.*

— **Lägr|a,** -ade, -as; [-are; -erska]; -ing (även konkr. med plur.). För betydelserna jfr lager[1]. **I. 1**) Mest i part. perf. l. som subst. på -ing. *Malmer, som finnas l-ade i sedimentära jordlager, kallas malmflötser* ~. *L-ad i flera skikt. — Snäckbankarna i Bäve (Bohuslän)* ~ *dessa skall-ingar* ~. *Gnejsernas l-ingsförhållanden.* **2**) Ngt friare. Mest refl. *Århundradens damm hade l-at sig över bänkar och bord.* **II. 1**) *Varorna l-ades på vinden och* ~. *I hemlighet l-a ransonerade varor* under kristiden. — *Sta-*

tens oförmåga som l-are av potatis under kristiden. — *L-ing av färskt kött genom frysning eller konservering. Fryst lagrad frukt. God sexmånaders l-ing under omsorgsfull l-ing; hålla sig efter vanlig l-ing. — Göra l-ings dugliga. L-ingsförlusten, l-ings(s)stinnet, anmärkningsvärt stor. L-ingsduglig.* **2** Med bibet. av 'mognad' l. d. *Julölet, som är väl lagrat och ishållbart. Goda och väl lagrade (vällagrade) viner. Ölets efterjäsning eller l-ing. Under den första l-ingstiden visar sig över spundhålet en skumhuva och ölet stöter ut. Dessa ädelviner kräva längre l-ing för att mogna. — Somliga kaffesorter behöva längre l-ingstid än andra. Ost av olika fetthalt och l-ingstid.* **3**) Bildl. *Man påstår, att vissa predikanter plaga l-a sina predikningar på fjärding [därav uttrycket 'vända på fjärdingen'].* **III.** Tekn. Mest i perf. part. *Veraxeln är l-ad på tre eller fem ställen i verkhuset* Nerens Billbok. *Stadigt l-ad spindel.* **Syn. I.** avsätta sig i lager l. skikt, ibl hopa sig. **II.** lagra på lager, förvara, låta ligga (till sig). **III.** (l-ad:) försedd med axellager.

Lager², -ern, -rar (grav). **I.** Enkelt. **1**) Släktet Laurus (av lagerfamiljen) o. särsk. om 'vanlig l-er' (Laurus nobilis), ett träd med ständigt gröna (glänsande, läderartade) blad o. små svartblå stenfrukter. *L-ern, som sannolikt härstammar från Mindre Asien, odlas allmänt i Medelhavsländerna. Hos grekerna var l-ern helgad åt Apollo. Från Linnés tid härstammande l-rar i Uppsala. Kvist av l-er.* **2**) Om kvist l. blad av l-er, särsk. som belöning. **a**) Mer egentl. *Fläta (ngn) en krans av l-er. Än i dag bekransas de nypromoverade filosofie doktorerna med l-er. Vinna l-ern* l-erkransen. **b**) I bildl. uttr. *Vinna l-erns ära. l-er och ära. Hjältens panna, prydd med l-er. En oförvissnelig l-er. Att han på denna bana skulle skära än yppigare l-rar än dem han vunnit vid universitetet. Skörda l-rar för ngt* vinna ära. *Vila på sina l-rar* ej säll. ngt vard. o. ironiskt. **II.** Ssgr. Ex.: *L-erblad* mindre vanl. än *L-erbärsblad* särsk. då det gäller kryddan. *L-bärsblad som inpackningsmedel för sydfrukter. L-(bärs)-träd.* — *Sätta på ngn l-erkransen* särsk. vid fil. doktorspromotion. *Trettiofyra jubeldoktorer l-erkransas. Sju licentiater l-erkrönas på Stockholms högskola. Där den högtidliga l-erkröningen skulle äga rum.* Även allmännare. *L-erkrönta hjältar. Våra gymnasistmössor med l-erkrönt lyra i silke* C. G. Laurin. — *L-erkörs*, -en (= Prunus laurocerasus). *Med l-erliknande blad. L-erlund. Men när diktarn l-ersmyckats, / huttrar människan och fryser* K. A. Tavaststjerna. *På trottoaren bord och soffor mellan l-erträn och murgrönsspaljéer* S. Siwertz.

Lagerska se under laga².

Lagg, -en, -ar. Bet. starkt skilda. **I.** Enkelt. **1**) Laggkärlsstav (plur. stavar l. stäver), tunnstav, [illegible]. *Gnejade med en gammal sl, stöckte banden, lagade l-arna.* **2**) Idrotts. ngt vard. för skida. *Var så uppfången av att få bukt med de ostyriga l-arna att ~.* **3**) Naturv. o. d. Smalt kärrbälte i kanten av högmosse. *Mossplanet hos dessa egentliga högmossar höjer sig vanligen 1 o. 2 m. över l-en* Erik Almquist. *Kärr-, moss-, myrlagg.* **4**) Kok. o. d. **a**) Rund, flat gräddpanna för pannkakor, plättar, våfflor. *Degen gräddas sedan på l. som plättar eller pannkaka* Hilda Esseen. *Pannkakslagg av lergjärn.* **b**) Så många plättar, våfflor l. d. som rymmas i en lagg (ofta 5 våfflor, 7 plättar). *Våfflor à 25 öre l-en. En l. plättar. Oblaterna stansas ut ur 'laggen'* den lövtunna (kakan). **II.** Ssgr. Ex.: *L-back* o. *l-kärr* naturv. *L-försedda skogsmossar.* — *L-dike* lant., se backdike. — *L-kärl(s)fabrikant. L-virke.* **III.** Avledningar. Lagg|a, -ade, -as; -are (tunnbindare); -ning. Hopsätta staverna på laggkärl. *Snart lärde han sig också att l-a stånkor och ~. L-at och bandat träkärl. »L-are» är en man, som tillverkar laggkärl. Arbetet med tunnl-ningen* Astrid Väring.

Lagisk o. **Laglig** se under lag³.

Lagom (kort -å-; grav); adv., ibl. adj. (t), ibl. (neutr.) oböjl. subst. **I.** Adv. l. oböjl. predikativt adj. **1**) *Ordet 'lagom', ett ord, som andra språk ha svårt att översätta. Rocken är alldeles l. (stor) åt dig. Ger ut l. med ankarlina och gör fast* E. Sparre. *Du kom just l. (för att hinna med). Det var inte mer än (just) l., att han hann med båten. Det är alldeles l. (för mig, mina förhållanden). (Just) l. kokt. Då blir det l. (kvar) att dela på två.* **2**) Särsk. i smtl. o. ngt vard. ofta = 'inte för mycket'. *Det är (just) l., inte mer än l. åt honom, (just) rätt och l., när han inte ville dela med sig* (just) rätt. *L. skola kaplanerna hava* även 'måttligt'. *L. är bäst. Ynkliga och små och l. pampiga ~ hasade vi oss ned ur björkarna* Alb. Engström. *Hon var så l. morsk då! Skrik l. pojke!* skrik inte så (fasligt)! *Hoja l., du vallar inte en stut!* I. Ljungquist. **3**) Vard. Som 'fått vad han behöver å lite till', full. *När han sedan kom in i dansstugan, var han redan »lagom»* Vilh. Moberg. **II.** Böjligt adj. (ffr subst. i neutr. ofta oböjt; de böjda formerna gärna vard.), adv. på -t l. subst. Ofta smtl. l. ngt vard. **1**) Adj. **a**) *I l. tid (för att ~). L. värme. Gräddas i l. ugn. En l. eftermiddagspromenad.* — *L. vind för skeppet säkrast i hamn. L. pölsa är bäst. Åja, ta l. ton, direktörn* Alb. Engström. **b**) *Det var ju ett l. straff åt honom. Tillägnade sig ett l. mått av boklig bildning* Hj. Bergman. — *De kan just vara l-t göra åt dej! På l-t avstånd* Frans v. Schéele.

c) *Hjortrona voro l-a att plockas* Hj. Höglund. *De här blir väl l-a stygn? — Ni är just l-a till att vakta gässen, ni! L-a korvar ä bäst* även 'måttliga'. **2**) Adv. *L-t starka intryck* Frans v. Schéele. *Han kom l-t hem till frukosten* C. Larsson i By. *Ta det sådär l-t* G. Hedenvind-Eriksson. **III.** Subst. *Hålla ngn i späkt och l.* åld. *Iaktta ett visst l., ett gyllene l.* **Syn.** just (l. jämnt upp) vad som behövs l. är lämpligt l. lägligt, passande, passlig, avpassad (för situationen, tillfället), varken för mycket l. för litet, mittemellan, måttfull, skälig, billig, rimlig, rätt, precis, i rätt(an) l. behaglig tid, just då det l. så mkt som behövs l. krävs; (ibl.:) med lämpa l. lämpor, varliga, varsamligen, måttfull, måttlig, icke för mkt l. för häftigt.

Lagra se under lager[1]. **Lagt** se lägga.

Lagūn, -en, -er. (Grund) strandsjö, kustsjö, gm smal strandremsa (l. korallrev) avstängd del av havet. **I.** Enkelt. *På l-ens lugna vatten. Odatchl-en vid Rudolfsjön, som i sin helhet kunde övervadas. Kust-, flod-, ringrevs-; saltl-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *En l-artad sjö, som ~* W. Kaudern. *L-bildning. En flodlik l. eller en l-lik flod* Henning Nordlund. *L-liknande sjöar. L-rev* ringrev. *L-staden* om Venedig.

Lagård se ladugård (under lada).

Lahittlahā; -melodi. Interj., predikativt adj. o. (neutr.) subst. Vard. (Va ä de där för ett herrskap?) *Di ä lite så där l. De ä bara tralala och l. Den gamla l-melodien* Dan. **Syn.** tralala; si och så; lättsinnig, tvivelaktig, lätt på foten, slamsig.

Lāhmanns|tröja; -underkläder m. fl. En slags underkläder av mjukaste o. finaste egyptiska bomull (införda av en tysk läkare J. H. Lahmann). *De Lahmannska underkläderna.*

Lāikus (akut); en, plur. laici. Lekman, 'lekt', olärd. *Såväl fackmän som laici skola ~* E. Mjöberg.

Laisser-aller (lässé-allé); ett; -system. Låtgå(system). *Det är ett l(-system), som är ytterst fördärvligt.*

Lak, -en. Ldls. för 'byk' (t. e. Göteborg). *Där ~ har luten kokats till hemmets l.* J. A. Eklund. — **Lak|a,** -ade, -as; l-a ur ɯ l. ut ɯ; -fest; -gille; -ning (med plur.). **1**) Övergjuta bykeskläder med vatten l. lut. *En hel stor tvätt, som skulle bykas, l-as och gnos* Ester B. Nordström. *Och allt ~ låg nu rent och ganska vitt i karen, endast väntande på den avslutande l-ningen, som ~* ib. *På »svarta måndag» borde tvättas och l-as, på »vita tisdag» borde sköljas, ty då skulle byken bli vitare än andra dagar* Sven M. Lampa. — *Lakgille, det är saker det för pigorna på landet* Ester B. Nordström. *L-vattnet var brunt och starkt, och sköljkaren började lagas i ordning* ib. **2**) I allmännare bet. (= tvätta, byka) blott ldls. (t. e. Göteborg). *L-a kläder, byk.* **3**) Utdraga gm pågjutning l. gm att låta ligga i vatten, gm lösningsmedel o. d.; underkasta urlakning. *L-as dadlar i vatten, fås följande morgon ett slags morgonvin* B. Jönsson. *Man l-ar inte brännvin ur bara spenaten. Torkas efter l-ningen.* — **Lak|e**[1], -en. **I.** Enkelt. **1**) Konserveringsvätska som upptagit (lösta) beståndsdelar ur det förvarade; lag, lösning. *Silltunnans fräna l-e. Sill-e uppstår vid förvaring av salt sill, köttl-e vid förvaring av salt kött. Saltl-e för konservering. Smörl-e. [Svamparna] kunna göras oskadliga och smakliga genom urlakning eller avkokning, varvid l-en och kokvattnet böra bortslås* Lars Romell. *Den väl kallnade [svamp]l-en påhälles* Ulla Esseen. *Behandlas med sockerl-e* B. Jönsson. **2**) Sav(e), saft. *Tappa l-e ur björkarna om våren. Björk-, lönnl-e.* **II.** Ssgr äro få o. fackl., ha antingen *lak-* l. *lake-*. **1**) *En lakrunnen silltunna* som läckt o. förlorat sin lake (även 'l-rinna'). **2**) *Fjärding ~ kärl för våta varor och stundom för l-egods [dvs. saltvaror]* Nord. Fam.[2] — *L-esaltad fisk*)(torrsaltad.

Lākan (grav, säll. akut); -et, =, best. plur. -en l. (särsk. i smtl.) -a. **I.** Enkelt. **1**) *Ta med dig två par l.! För att ej slita l-en. Ä l-a också manglade? Fuktiga l. är en stor fara på hotellen. Ömsa, byta l. Under-, över-, slut-; baby-; linnelakan. Sova oroligt och kylsa ihop l-et.* **2**) Märk några uttr. *Då har jag honom liggande mellan l. i morron* sängliggande (sjuk). *Och i dag är det l. för fönstren för henne* för rummet där hon står lik. *Vit som ett l.* som ett lärft. — *Jorden, som sover under snöns vita l.* **3** *Svepa om sig (bad)l-et.* **II.** Ssgr ha *lakans-*, ngn gång därjämte *lakan-* (t. e. lakan(s)spets). Ex.: *Kastat skygga blickar mot det l-sklädda fönstret* Hasse Z. *Ett parti hellinne l-slärft. De hopknutna l-sremsorna. Då hon satt vid l-ssömmen. Över l-svita marker* Bo Bergman. *Blekt l-sväv. — Hon hade lagt upp en ny l-spets* Fanny Alving.

Lake[1] se under lak.

Lak|e[2], -en, -ar. Lota lota. Enda arten i torskfamiljen som även trivs i sötvatten. **I.** Enkelt. *En stor l-e, vackert marmorerad i svart, gult och grönt. L-e tas mest i ryssja eller på krok. Saltsjöl-e har mörkt skinn och anses vara bäst, insjöl-en är ljusare och stundom seg i köttet, säger Hagdahl. Stuvad l-e.* **II.** Ssgr ha *lak-*, ngn gång därjämte *lake-*. *Vittja l-burar. L-fiskare. L-fiske,* även *L-efiske. L-lever med ostron* Hagdahl. *L-rom. L-ryssjor och l-strutar. Dräkt av l-(e)skinn, buren i Amurlandet.*

Lake'j (-äj); -en, -er. Betjänt (i livré, anställd hos förnäma). **I.** Enkelt. **1**) *Kunglig l. Två l-er i granna livréer stodo bakpå vagnen med armarna korslagda. Det polska*

av l-språket. »Lat och luckergom som en l.» 2 Bildl. Underdånig l. servil person, krypande slav. Berne kallade tyskarne ett folk av l-er. **II.** Ssgr. Ex.: L-artad underdånighet. L-bugningar. L-liv. L-sinne servilism, träl- l. slavsinne, kryperi (för makten). L-själen, som Dostojevski kallar den ~. Omgiven av en svärm l-själar, som ~ I. Bååth. Göra l-tjänst åt ~ ofta bildl.

Lakonisk (akut), t. Kortfattad, fåordig, ordkarg, knapp o. koncis, kort o. tvärt (som de unga i Lakonien, dvs Sparta, lärde lära sig att vara). — **Lakonism**, -en, -er. Kort o. kärnfullt uttryck, l. uttryckssätt. Och över mottagningsrummet stod med fornnordisk l.: »Tala rättigt eller tig!» Helkets förmåga är l. i repliken Per Hallström.

Lakrits (ofta ess, ibl. l. akut i grav), -en, -ar (= l-bitar l. d.). Den utpressade söta saften av l-rot (från två arter Glycyrrhiza) som hopkokas o. säljes i stänger, block, 'båtar', 'remmar', pastiljer o. d. **I.** Enkelt. Äta l., suga på l. för sin hosta. Italiensk l. i block. Hacka l. L-en har tagit slut för mig. Vanlig l. **II.** Ssgr. Ex.: Dess svarta, l-blanka hår om japanskor. L-brun mörkt chokladbrun. L-bit. L-pastill l. L-pastill. L-pulver lösande medel. Köpa för fem öre randiga kuddar (en slags karameller) och (en) l-rem. L-rot(sväxt). L-stång. L-svart. Stenselans l-söta rot. L-sötma.

La'kto-. I ssgr; = mjölk-.

Laktūk, -en; -blad; -sallad (kok.). Sälls. o. åld. för 'sallad'.

Lakūn, -en, -er. Tomrum, lucka (i framställning, text, handskrift), brist, ibl. paus. Lyckas utfylla åtskilliga l-er i en handskrift. Det är givetvis en l. hos honom. Ensamma tystnadsl-er, l-er i samtalet.

Lall, -et. Mindre vanl. Barnens l. (i barnkammaren). — **Lall|a,** -ade, -as; -ljud; -ord (barnkammarord); [-ning]. **I.** Enkelt. **1)** Egentligast. Om barn. Som ännu ligger i vaggan och l-ar (ord, som ingen förstår). Han kan redan l-a pappa och mamma. Maja är så liten, att hon bara kan l-a. Bli barn på nytt och l-a som en halvårs barnunge. Med barnen måste man l-a. **2)** Friare. Särsk. om gamla, sjuka l. berusade. **a)** En gammal tandlös gumma, som satt och l-ade för sig själv. L-a några obegripliga ord. L-ande eftersägare. **b)** Låg halvt drucken på marken och l-ade. Och far l-ade på målet. Från druckna kvinnor, l-ande i rus. **II.** Ssgr. Ex.: De första l-ljuden började, när hon var 8 veckor gammal. Ordet är sannol[ikt] ett s. k. »lallord» ur barnspråket av samma art som Dadda ~ o. d. SAOB. **Syn.** tala oredigt l. oartikulerat o. barnsligt, jollra, inte tala rent, sjunga l. gnola utan tydliga ord.

Lām, -t, -are. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. Min tjänare ligger därhemma l. Bibeln. L. i ena armen, i hela sidan efter ett slaganfall. L. från födelsen. — Med Guds hjälp går den l-e till Rom. — På sin gamla, bruna, l-a engelska häst Sigurd. Tranan, som nu låtsade vara halt och flyglam för att rädda ungarna. Kronstam. **2)** Friare o. bildl. Korna voro så utdragna, att man var alldeles l. och känslolös i armarna efter varje mjölkning. — L-a l. spanntjuder. — Gjorde några l-a ansträngningar. Försvaret var tämligen l-t och ~. Matchen började skaligen l-t. Gjorde några l-a invändningar, ursäkter. Det är endast en l. tröst att ~ Elsb. Funch. **II.** Ssgr. **1** L-heten i hoften hindrade honom att röra sig. Korsl-het el. korsförlamning hos hästar. — Regeringens oförklarliga l-het och slöhet. — En l-hetskänsla, som spred sig upp till armbågen. L-hetssym(p)tom. **2** L-hänt trekan S. Siwertz. **3** L-slå. Vanligast i perf. part. o. bildl. L-slås eller förlamas av skräcken. — Stå (som) l-slagen av fasa. Ingen tilldragelse har i mannaminne i den grad l-slagit Köpenhamn som underrättelsen om Albertis häktning 1908. En svart dimma, som (alldeles) l-slog Londontrafiken. Som hotar att l-slå det ryska jordbruket. När Kanadas köttmarknad låg l-slagen. Grekiska flottans l-slagning fullbordad 1916. L-slåendet av handeln. **Syn. I. 1** förlamad, berövad rörelseförmågan (i), ibl. ofärdig, orörlig, ibl. slagrörd, utan känsel (i, 'borttagen'), förtvinad; **2)** maktlös, vanmäktig, (av)domnad, (som) 'död', som förlorat sin spännkraft; paralyserad; loj, slapp, overksam, svag, matt, slapp, klen, dålig; **II.** (lamslå:) (för)lama, slå med stum fasa, 'döda'. — **Lam|a**[1], -ade, -as. Skönl.; mindre vanl. Mest i pass. o. som part. Kände sin arm l-as Strindberg. Detta l-ande tryck över lemmarna Sven Lidman. Med l-ad andedräkt A. Österling. **Syn.** se förlama.

Lam|a[2] (akut l. grav); -an, -or; -adjur; -ahjord; -akött; [-alamm]; -aspott. Ett sydamerikanskt (ngt fårliknande) kameldjur. Nya världens kameldjur äro l-adjuren, släktet Lama, till vilka höra l-an (Lama lama) och alpackan (Lama paco), vilka numer blott träffas tama, samt guanakon och vikunjan. L-adjuren äro betydligt mindre än kamelerna och sakna dessas fettpuckel. L-an som last- och riddjur. L-orna låta fienden komma nära, lägga öronen bakåt och utsända en munfull spott, blandad med tuggade växtdelar.

Lama[3] (akut, ibl. grav); -n l. -t; -garn; -schal; -stickning. Ett mjukt fodertyg, flanellartat, långulligt (ej av lamadjurets ull utan av kardad fårull).

Lam|a[4] (akut, ibl. grav); -an, -or (SAOL[8] även l-as o. l-aer); -akloster; -apräst; -atempel; -ai'sm (-en): -ai'st (-en, -er). Buddistisk munk i Tibet, Mongoliet osv. L-or med sina bön(e)kvarnar. Det finns även kvinnor,

som bliva l-or ~, ehuru de aldrig bo i templen Hertig Larson av Mongoliet. *Hade varit storl-a i Taschi-lunpos kloster i södra Tibet* Sven Hedin. *Dalai l-a.* — *L-aprästernas mässande altröster.* — *L-aismen [mongolernas nationalreligion] är en blandning av svart magi, naturdyrkan och buddism* Hertig Larson.

Lambertsnöt se filbertsnöt.

Lamé, -n, -er. Fackl. *Metalltygerna, de s. k. l-erna, trädde under 1926 något tillbaka för pärl- och paljettbroderade aftontoaletter. Silverlamé. En l-rock i färg hör till* om en festtoalett för prinsessan Märtha 1929.

Lame'll (-ä-); -en, -er. (Liten tunn) skiva, 'blad'. Ofta fackl. *Svampens fröskivor eller l-er. Utefter axeln lagda, från varandra isolerade kopparskenor, »l-er», mot vilka borstarna få släpa. Byta ut utbrända lampor, smältproppar och säkringsl-er. L-trä framställes i plattor, bestående av vertikalt ställda l-er av tätvuxet, specialbehandlat svenskt furuträ med å sidorna fastsatta tjocka fanerskivor* 1928. — *L-artade utskott i näbben.* — *L-dörrar* av l-trä. — *De i höjdled avtrappade husl-erna* Gotth. Johansson 1931. *Att det slutna kvarteret ~ ersättes med friliggande, av ljus och luft kringspolade parallella längor, det så kallade l-formiga byggnadssättet* ib. *De nya s. k. l-husen* 1930. *På det l-husbebyggda Eriksdalsområdet* 1931.

Lamentation, -en, -er. (Högljudd) jämmer, (ve)klagan. Mest plur. *Vi ha ingen tid till l-er, ingen anledning till l-er över ~.* — **Lamenter|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). (Högljutt) jämra sig l. klaga. *L-a över tidens ondska, över att ~. Ett gruvligt l-ande.*

Lamm, -et, =. Förr bibl. även 'lamb'. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) Huvudbet. Fårets unge (utan hänsyn till kön). **a**) *Ett felfritt årsgammalt l. Ett oroligt, bräkande l. Då skola vargar bo tillsammans med l. Gud gör vinden mild för det klippta l-et. Föda tvillinglamm. Hon-, tack-, han-, bock-; sommarlamm. Offerlamm* ofta bildl. **b**) *Kokt l.* **2**) Om andra djur. Ofta zool. T. e. *Rådjurslamm* oftare 'kalv'. *Lamalamm.* **II.** I liknelser, friare o. bildl. **1**) *From, tålig som ett l. (som ledes till slaktning). Såsom ett menlöst l. Spak som ett l. Troskyldig som ett litet l.* — *Föd mina l.!* Bibeln. — *Du lilla oskyldiga l. Som ej kunna hålla tassarna borta från de små kvinnliga l-en i deras hjord.* — *Molnen, som gå / likt ulliga l. på bet i det blå* Hans-Gösta Törnell. **2**) Som symbol för Kristus. Ofta skrivet med stor bokstav. *Se, Guds l., som borttager världens synd!* Bibeln. *Vita i L-ets blod* ib. *Sånger till L-ets lov.* **B**) Ssgr. Ex.: *Kokt l-bringa. Griljerat l-huvud. L-kotlett. Det l-lika, tåliga, milda* Fröding. *Motorhuva med vitt l-skinnsfoder. Perser i spetsiga l-skinnsmössor. L-stek. L-ull* den fina ullen som fås då l-en första gången klippas. *L-unge* mest vard. l. barnspråk. Märk uttr. som *Så mycket du vet, att vågar du dig ensam ditut, så är du dödens l-unge* räddningslöst förlorad. — **Lamm|a,** -ade; lamning (-en, -ar; -stid). Föda (om tackor, säll. andra djur; jfr lamm A I 2). *L-a tvillinglamm. Så att lamningen inträffar i jan.—mars. Sommarlamning bör ej förekomma annat än vid foderbrist. Före lamningstiden.*

Lamp|a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Olje-, spritl-or o. d. samt allmännare. *Fylla (på) olja, fotogen, sprit på l-an. Sköta, putsa l-orna. Romersk l-a, snarast en liten lerskål, med olja och veke. Kristidens karbidl-or hade skarpt, ofta något ojämnt sken och voro rätt svårskötta. Skruva ned, upp l-an. Exploderande (fotogen)l-a. Den här l-an lyser bättre. Tända, släcka l-an. Låt ej l-an slockna av sig själv, då osar den!* om fotogenl-a. *Där l-an, flitens l-a brann långt in på nätterna. Somna ifrån l-an. Vid aftonl-an. Gammal tranl-a. Låta montera om gamla oljel-or för elektriskt ljus. Explosionsfria petroleuml-or. Bländfria bill-or. Fot-, golv-, stå-, bords-, tak-; natt-, läs-, signal-; gas-, sprit-, blåsl-a.* **2**) Särsk. om elektrisk l-a. **a**) Ofta i päronl. kulform. *(Elektrisk) fickl-a. Skruva, knäppa på, av en l-a* ljuset. *L-a med matt glas. Stark, svag l-a. Det blev kortslutning, så att alla l-or gick. L-an är utbränd, du får skaffa en ny. Klara, matta l-or. Båg-, metalltråds-, glöd-, glödljus-, vakuum-, volfram-, tantal-, halvvatts-, envatts-, glimljusl-or. 10-, 16-, 25-, 32-, 50-ljusl-a. De gamla 50-ljusl-orna motsvara ungefär de nutida 60-vattsl-orna.* **b**) *Det var tack vare vakuumröret, även kallat katodrör, elektronrör eller populärt »lampa» och ofta, förkortat, »rör», som radiotelefoniproblemet fann sin praktiska lösning* 1925. **3**) Friare o. bildl. *De ogudaktigas l-a slocknar ut* Bibeln. *De fåvitska jungfrurna, som icke hade olja på sina l-or.* — *L-ans ande* om Aladdins trollampa. — *Månen, nattens milda l-a.*

II. Ssgr. Ex.: *L-borste. Melaleuca med sina l-borstliknande blommor. L-brännare. L-fabrik(ant). L-fabrikör. Antikens l-former. L-fot. L-glas* särsk. till fotogenl-or. *Biografmaskiner med l-hus och alla tillbehör för elektriskt eller kalkljus. Fickl-a med lamphylsa av metall. L-hållare. En vanlig l-kontakt. L-kupa. L-kök att sätta på fotogenlampor. Upphettas över en liten l-låga. L-olja. L-os. Hans svans, som ~ liknar en styv l-putsare. L-rensare* t. e. till fotogen- o. karbidlampor. *Vid l-sken. Hemgjorda l-skärmar. L-skärm(s)siden. L-skärm(s)ställningar. L-skärms(tillverknings)kurser. Artikeln »l-sot», som lär användas vid framställning av tryckfärg* (jfr l-svart) Hugo Hamilton. *Så att fasspänningen (= l-spänningen) blir*

127 volt elektrotekn. *L-svart* boktr., icke fackl. benämnt 'trycksvärta'. *L-tändare, som försett sig. L-veke.*

Lampe'tt (ä'tt), en, er; prydd. spegel. Liten lampa l. ljusarm (för ett l. flera ljus l. lampor) anbragt på vägg l. spegel; väggarm, lysarm, ljushållare. *Ljusplåtar eller l-er med reflektor. Vägg-, spegell-er.*

Lan, en, er (äkta), guld. Metalltrensa (ofta av äkta l. oäkta guld l. silver). *L. till änglahår (på julgranar).*

Lan|a¹, an, or. Fackl. Fiskredskap (ett säckformigt nät med kil l. fångstläda) för nedvandrande ål i forsar. *Ål-or.*

Lan|a², an, or. I kortspel. Hacka, 'lånka', skräpkort. *Ha bara l-or på hand. Slänga l-orna.*

La'ncashire|härd (langkasjirhärd) m. fl. se ex. *L-processen är den i Sverge vanligaste metoden för framställning av smidesjärn (välljärn) ur tackjärn medelst härdfärskning. L-smide. Horndals järnverk med masugn, l-verk, stålverk och valsverk.*

Lancera, Lancett, Lancier- l. **Lanciärkadrilj** stavas nu lansera osv. Se d. o.

Land, -et, länder l. land; i bet. I 4 a träffas ngn gång den åld. gen. 'landsens'. **I.** Enkelt. **1** Nästan alltid utan plur. Motsatt 'vatten, sjö, hav'. **a** *Fast l. i söder! L. i sikte! Se, söka, nå l. Fasta l-et fortsattes därpå omedelbart av en rad holmar. Han förvandlade havet till torrt l.* Bibeln. *Redan innan han, båten hunnit taga l.* **b** I prep. uttr. Från. *Lägga ut (i)från l. Icke längre från l. än vid pass 200 alnar. Du har ännu inte så långt från l-e(t) rott* även bildl.: ropa inte hej förrän du är över backen. — I. *Gå i l. på en liten holme. Stiga, simma, vada, lägga i l. Föra, sätta (ngn, ngt) i l. Vi tar i l. här ett slag. Långt upp i l.* även 'på'. — På. *Enda utvägen var att sätta fartyget på l.* bringa det att stranda. *Men pojken satt redan i trygghet på andra l-et. Tvärs över Sundet ser man på danska l-et fyrarna blänka. Vid ebb stå båtarna på torra l(-et).* — Till se c. — Under, utmed. *Segla, hålla tätt under, utmed l.* **c**) Till l-s. *Till l-s och sjöss. Krigsmakten till l-s och vatten. Till l-s var lyckan ej dem bevågen.* ('Har till l-s' se I 4 a nedan). **d** Plur. sälls. *I stället för 'se två l.' säger man nästan alltid 'se l. på två håll (sidor)' l. d. Låga l. med al och granskog* Rich. Malmberg. **e**) Bildl. uttr. *Höra (sig för), se, hur l-et ligger* undersöka förhållandena, 'sondera terrängen', se l. känna sig för. *Hon begrep genast, hur l-et låg, och ~* hur det var fatt. — *Gå i l. med ngt* mäkta (utföra l. genomföra), orka med, lyckas med. **2** Mest i best. sing. **a**) *Vistas, bo, ligga på l-et. Flytta, fara (ut), lägga sig på l-et. Ut till l-et, ut till fåglarne. Skicka ut barnen till, på l-et. Född och uppfödd på l-et. L-et är bra mycket friskare än staden. Ute på det riktiga l-et. Jag bor i Stockholm och har just aldrig varit på riktiga l-et. På rama bondl-et. Om också Stockholm icke, som det heter om vissa svenska småstäder, slår på l-ets* Carl G. Laurin. **b** *Det märks, att han ä från l-et* inte har några finare seder, saknar stadsvana, ibl. är enkel o. oerfaren, 'bortkommen'. **c**) *Motsättningen mellan l. och stad.* **3** Plur. mindre vanl. (land i länder). *Ge ngn ett stycke l. att odla. Köpa sig l. och driva åkerbruk. Odlat l. Vinna nytt l. (från havet). I högl-et* l. *I högländerna. In-, lågland.*

4) Plur. (utom sköntl.) nästan alltid 'länder'. **a**) Egentl. Land: *Vårt eget l. Sverge. Över hela Egypti l. Föra kriget i fiendens l., i fiendeland. Försvara sitt l. Resa hem till sitt l. igen. Längta till sitt förlovade l. Styra sitt l. med allvar och kraft. Johan utan l. Sverge, l. och folk. Vårt l., vårt l., vårt fosterland. Som förödde vårt l. Ett så gott som okänt l. Vistas i fjärran l. Från ett avläget l. Förlora, vinna l. och rike.* — Lands: *Här till l-s* oftare: här i l-et. — L-et(s): *L-ets egna söner. En av l-ets döttrar. Av l-ets frukt. Förvisas ur l-et. Dömd att lämna l-et inom 24 timmar. Bli i, stanna i (hem)-l-et. Bodde sedan gammalt där i l-et. Taga l-et i besittning (för svenska kronans räkning). Följa l-ets sed. Tala l-ets språk. (Det) heliga l-et* Palestina. *Det förlovade l-et* det åt Israel utlovade, Kanaans land, Palestina. *I det l-et Kanaan. Till det stora l-et i väster* Amerika. *Italien, soll-et, farmors idealland. L-et är ett slättland, ett bergland. Ligger icke hela l-et öppet för dig? De stilla i l-et. Dra pengar ur l-et. Dra olycka över l-et. Som icke kan tillverkas inom l-et* jfr även 'inoml-s' o. 'utoml-s'. *Återställa lugnet inom l-et. Inåt, uppåt, nedåt l-et. Mer än l-et själv(t) förbrukar. I både in- och utl-et. Fosterl-et.* — Landsens (åld.): *L-sens fader* konungen, rikets (högste) styresman. *L-sens döttrar. Jag vänjer mig aldrig vid l-sens skick* Olov Lundgren, öv. av Peer Gynt. — Länder (osv.): *I alla länder och på alla tider. Kalla och nordliga länder. De varma länderna. Ekvatorial-, polarländer. I fjärran exotiska länder. Söderns länder. Vinna, underlägga sig, upptäcka nya länder. Alla de länder, som stå under engelskt herradöme. Kolonialländer* ibl. även -land. *Obebodda, outforskade (öken)-länder.* — Land (plur.): *O Gud, som styrer folkens öden / allsmäktigt uti alla l.* G. Wennerberg. *När den trötte anden / en gång flyger till de blåa l-en* Tegnér. **b**) Märk om befolkningen. *Hela l-et sörjde honom som en fader.* **c**) Bildl. *Rycktes bort ifrån de levandes l.* Bibeln. *I de dödas l. Skuggornas l.* 'underjorden'. *Trots alla ansträngningar förblir döden ett out-*

forskat l. Py Sörman. *Edith Södergran, Landet, som icke är. L-et ovan molnen. Drömda land, länder. Vinna nytt l., nya länder för forskningen* ny mark.

5) Plur. endast land. *Ett l. var besått med rovor, ett annat med morötter, på det tredje och största hade han satt potatis. Jag har mitt eget lilla l. med köksväxter och litet blommor. Gräva (trädgårds)land. Sätta köks-l-en i ordning. Blomster-, jordgubbs-, bön-, kål-; koloni-; friland. Tunnland.*

II. Ssgsformerna äro land-, landa-, lands-, lant- o. (säll.) länder-. *Land-* (ofta utt. la'n-) nyttjas i allm.)(sjö- (dock även t. e. landavträdelse, -område, -remsa o. -ställe); *landa-* ha vi blott i 'landamäre'; *lands-* (ofta utt. la'ns-) är vanligast i bet. rike l. landssträcka (dock t. e. 'landsflicka' jämte 'lantflicka'); *lant-* nyttjas mest i bet. 'landsbygden' (dock även t. e. lantdag, -mätare, -värn). Ibl. växla land- o. lant- (t. e. land- l. lantbjörn); ibl. lands- o. lant- (t. e. lands- l. lantbo); säll. land- o. lands- (land- l. landsgräns).

Syn. I. 1) (ibl.:) landbacken, kust, strand, fastland; **2**) (lands)bygd(en), 'provinsen', bondland(et); (ibl. nära) naturen l. 'gröngräset'; **3**) jord, mark, 'torva', landssträcka, område, ibl. areal l. terräng; **4**) (land)område, rike, territorium, välde, stat; ibl. fosterland l. -jord l. -bygd; **5**) litet stycke odlad jord, mindre jordstycke, trädgårds- l. åkerland, åkerlapp o. d., ibl. täppa.

— **Landarm** t. e. på ryssja. **-avträdelse.** *En l., som skulle framkalla stark förbittring.* **-backen.** Ngt vard. På torra landet, uppe på land)(på sjön). *Sjunga om havet, men stanna på l.* **-björn** se nedan land- l. lant-. **-bo,** -n, -(a)r; -gård. Hist. Arrendator, brukare av annans jord. **-bonde.** Hist. = föreg. **-borg.** Strandlinje på Öland. *Västra l-en är en strandlinje i fast berg. Väderkvarnarna, som kanta l-ens krön.* **-bris.** Bris från land. **-brygga.** **1**) Kaj, landningsbrygga, (skepps)bro. **2**) Landgång. **-driven.** Som drivit i land. *Anträffades l. av stormen i en båt utan åror. L. vrakved.* **-däggdjur** se nedan land- l. lant-. **-fast,**=, [-are; -het]. *På ett ställe låg isen ännu l. Närmast den l-a isen. — Kristinestad har vuxit upp på den forna, numera l-a holmen Koppö* Juhani Vikstedt. — *L. fyr*)(fyrskepp (o. lysboj). **-flyg|plats;** -station. *Land- och sjöflygstationerna vid Malmö förenas* 1924. Jfr även lant-. **-fritt,** adv. Handels. Fritt i land, kajfritt. **-fäste.** **1**) *En bro med två l-n och en mellanliggande pelare kallas tvåspannig. Medelst snedstöttor från l-na, spännverk.* **2**) Förtöjning. *L-na löstes, stäv efter stäv lämnade bryggan.* **3**) *Isen hade ännu i april icke släppt sitt l., släppt l-t.* **4**) *[Över isen] förbi Stensö ~ till Mauritzberg, där l. togs* Wilma Lindhé. **5**) Bildl. *Söka l. på verklighetens mark* Erik Hedén. **-fästning.** *Sverges båda l-ar, Boden och Karlsborg.* **-förvärv.** *Nya l.*

-grundning, -en, -ar. Sjöv. o. d. Från land (uddar, skär o. d.) utgående grund. **-gräns** se land- l. lands-. **-gång,** -en, -ar; -splanka. Konkr. **1**) Huvudbet. *Ända tills l-en skulle tas in. Dra in, lägga ut l-en. Trängas på l-en. Större l. med räck. På den smala l-splankan.* **2**) Fackl. = 'murartrappor' (vid byggen). **-gångs|båt** m. fl. Sjöv. Båt som förmedlar ilandgåendet. *[Var] skattmästare för den gemensamma l-skassan* Gust. Dyrssen. *Ta fram l-skläderna ur kistan. Den tidens l-spenningar voro vanligen synnerligen sparsamt tillmätta* Gust. Dyrssen. *Sålde l-sriggen och fick panta min sjösäck* Erik Sparre. **-hung|er;** -rig. Erövringslystnad. **-höjd** se land- l. lant-. **-höjning.** Geol. *Att företeelsen berodde på (lokal) l. och ej på sänkning av havsytan. L-en i Skandinavien hör till de s. k. sekulära nivåförändringarna.* **-karta.** K. över ett land l. flera länder; ibl.)(sjökort. **-kontur.** *Tills den sista l-en försvann.* **-krabb|a;** -eliv l. -sliv m. fl. Ngn gång även 'lantkrabba'. Sjömäns nedsättande benämning på icke-sjömän. *»Bonde, l-a, åkerjöns» — tänkte han* I. Oljelund. **-känning.** Sjöv. Känning med land (så att fartygets läge kan bestämmas l. kurs tagas); närhet av land; (känt) landmärke, vad som tillkännager närheten av land; ibl. = grundkänning. Ex.: *Få, ha l. Segla, styra efter l. Släppte l-en* Strindberg. *Seglande, utan kompass, på l-ar och solen om dagen och ~* ib. — *Ångaren Nya Skärgården fick i dag på morgonen ~ l. under stark tjocka och förlorade rodret.*

-ledes, adv. Skr. Mindre vanl. *Forsla båten l. Bege sig l. till ~*)(t. e. sjövägen, sjöledes. **-lov.** Landpermission (för sjömän). **-lös. 1**) *Först på andra dagen upptäckte de, att isen var l.* **2**) *Runt omkring endast l-t hav!* **Syn. 1**) utan landfäste; **2**) utan strand, strandlös, gränslös. **-mil**)(sjömil. **-märke.** M. på land (t. e. träd, klippa, kyrka, kvarn) till rättelse för sjöfarande. *Han har sina l-n. Ta l. (för att kunna hålla kursen).* — Säll. friare (= vägmärke). *Som sägas i forna tider ha tjänat som l-n vid pilgrimsvägar* Edv. Westermarck. **-nam** (sista a långt); -et, =; -sman m. fl. Islands besittningstagande av nybyggare från Norge; även konkr. om det tagna området. *Åt åtskilliga av l-smännen gav Ingolv jord i sitt l.; Ingolv kom till Island som förste l-sman 874. G. Gunnarsson, Fosterbröderna, roman från Islands l-stid.* **-not,** -en, -ar. Fackl. *Land- eller dragnot* som uppdrages till stranden. **-område.** *Öka sitt l. (genom krig). Få sitt l. betydligt ökat.* **-permi|ssion;** -ttera. 'Landlov' åt sjömän. *De av manskapet, som ej ha l-ssion, sova i sina kojer* Evert Taube. *De av be-*

sällningen, som voro l-lierade. **-remsa.** *En liten l., ofta översköljd av havet.* **-sida.** Nästan endast best. sing. *Från l-n.*

-skap, et, =. **I.** Enkelt. **1)** *Sveriges gamla indelning i l. Det svenska l-ets ursprung kan ledas tillbaka till den germanska urtiden. L-et Uppland. De forna danska l-en. L., län och stift. I historiskt hänseende har Finland varit delat i nio l. Egentliga Finland, Nyland osv. Det gamla l-et Latium.* — Även om invånarna. *Samla l-et till en gemensam meningsyttring.* **2)** Allmännare. **a)** *Ett vackert l. Betrakta det omväxlande l., som utbreder sig för blicken. L-ets karaktär blev alltmer ödslig och storartad. Växlingen mellan åsar, dungar och odlad mark ger l-et dess karaktär. Slätt-, kust-, berg-, öken-, Mälarlandskap.* **b)** *Måla l. Trenne l. i olja. Solnedgångslandskap.* **3)** Vid de svenska universiteten. **a)** *Vid våra universitet äro studenterna indelade i nationer eller l. (efter födelsebygden). Jur. stud. av västgöta l., herr ~.* **b)** *Nationen som mankallas till (ordinarie) l. fördagen den 28 nov. 1908* i Finland ('möte'). *Ha, hålla l. Sitta som ordförande vid l-et.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-setsare;* -ning (med plur.). *Hj. Öhrvall, Några ord om l-sfotografering. L-sförening* l. *L-sgille* vanl. om sällskapliga (l. understöds)föreningar avsedda att samla personer från samma landskap anställda i en (större) stad. *L-skamera* fotogr. *Våra gamla l-slagar. Söka tolka olika l-slynnen. L-smål* jfr folkmål o. d. *Landskapsmål|are;* -arinna; -eri; -ning (även konkr. med plur.). *L-sscen(er), l-sskildring, l-sstycke* i konst o. litteratur. *Gamla l-stapeter* t. med landskap. *Överlärare vid Tekniska skolan i Stockholm i figur- och landskapsteckning. L-sting. Den engelska l-trädgården* R. Sernander. *Bilderna äro ordnade l-svis.* **III.** Avledningar. **1)** Konsttermer. 'L-are' är mindre vanl. än 'l-ist'. *Tillhörde den årsklass av l-are, Törnå, Skånberg m. fl., för vilka ~* Gust. Cederström. — *[Elias Martin] det svenska 1700-talets störste l-ist* K. Asplund. *L-ist i olja* R. Josephson. **2)** Skr. L-lig. *Så mycken l-lig skönhet* C. Skottsberg. *Intressen utan l-lig begränsning.* *K. G. Westman, Konung och l-liga myndigheter i den äldsta svenska rättegången.* — *Reliefer i driven brons, med rik l-lig bakgrund.* **Syn. I. 1)** (ibl.:) land, provins, (etnografiskt, historiskt o. geografiskt sammanhängande) landsdel l. mindre landområde; **2) a)** land, nejd, trakt, naturområde, (geografisk) region; **b)** landskapsstycke l. -målning l.-scen; **3)** nation(sförening); nationssammankomst; **III.** (l-ist:) landskapsmålare l.-etsare o. d.

-stig|a; -ning (-en, -ar; -sförbud; -skort; -strupp). Stiga l. gå i land. *De fientliga trupperna landstego, hade l-it söder om Stockholm. Givit order om att de l-ande icke finge afreda landstigningarna. Göra en l-ning (på en skyddad holme). Fredlysning, även omfattande l-ningsförbud* E. Du Rietz. *Slå tillbaka l-ningstrupperna.* **-storm.** Lagstadgat värnpliktsuppbåd som huvudsakligen utgöres av de äldsta årsklasserna o. i främsta rummet avses till lokalt försvar (o. fälthären). **I.** Enkelt. *Sedan 1914 tillhöra de värnpliktiga f. o. m. 35:e t. o. m. 42:a levnadsåret l-en. Övningar för l-en. Uppbåda l-en. Bataljonschef i l-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sarmbindel. L-savdelning. L-sbataljonschef. L-sbefäl. L-sblus. L-s(fri)märken* med extra avgift till förmån för l-en. *Sveriges l-sföreningars centralförbund innefattade 1930 27 l-sförbund med underlydande föreningar av olika slag. L-sförråd. L-shatt med häkten för brättenas fasthållande. Föreningen L-skamrater. L-skornett* se kornett. *L-skors. L-skvinnor ('lottor'). L-skvinnoföreningar finnas 1930 till ett antal av 86. L-skår bestående av två eller flera l-sbataljoner (jämte specialvapenavdelningar). L-smannens bok, Sthlm 1914. L-smärket är av metall och fästes under kronorna på l-shatten eller, då civil huvudbonad användes, framtill å densamma. Särskilda l-sområdesbefälhavare, en för vart och ett av rikets 161 l-sområden* 1930. *Den frivilliga l-srörelsen började 1903—04 i Stockholm. L-stornister. Stora (riks)l-stävlingar i Malmö, 1921.*

-stryk|are; -armaner (biton på -er); -eri (l.-ī); -erska. *Se ut som en l-are. På riktigt l-armaner. Förfalla till l-eri och tiggeri. Hon ville inte heta l-erska och tatterska.* **Syn.** (kring)strykare, lösdrivare, landsvägsriddare, 'landsvägspikare'. **-sträcka.** *Utbredd över en stor l.* **-sänkning.** Geol. Jfr landhöjning. *Före istiden, innan l-en ägde rum.* **-sätt|a;** -ning (-en, -ar; -strupp). *Begärde få l-as, bli landsatt vid första brygga. L-a trupper (i Södertörn).* **Syn.** sätta i land.

-transport; -försäkring. *Sjö- och landtransportförsäkringar.* **-trupp.** Mest i plur. **-tull.** Om äldre fhdn. Tull vid sändning av varor inom landet (t. e. från land till stad, jfr stadstull). **-tunga.** Landremsa som skjuter ut i havet l. förenar två större land. *Strandsjö, skild från Medelhavet genom en smal och låg l.* **-vidd.** Skr. *Där nya l-er lågo redo att övertagas av invandrare från ~* J. M. Sundén. **-vind.** V. från land. *Stark l., ingen sjö, det gick med en rasande fart. Låg och väntade på l-en.* **-vinning;** -skrig (erövringskrig). Egentl. o. bildl. Abstr. o. konkr. *Naturlig l. genom havets undansjunkande vid vissa kuster. S[alix] triandra, en inkomling på l-arna kring Hallaren* Erik Almquist. — *Vetenskapens nyaste, senaste l-ar. En av den nyare fysikens märkligaste l-ar är upptäckten, att ~. En l. för den svenska industrien.* **Syn.** (ibl.:) (från havet

l. gm sjösänkning) vunnet l. (från fienden) erövrat land; landökning; erövring, framsteg, vunnen framgång. **-väg,** -en. Mest best. form ((sjövägen l. ibl. luftledes). *Fara l-en. Helst går jag l-en (hem). Det blir dyrare att skicka det l-en. L-en är det minst 7 mil. Det är, vi ha 7 mils l. (till stan).* **-växt**)(vattenväxt. **-ås. -ödla.**

— **Land- l. Landsgräns.**

— **Land- l. Lantbjörn.** Ursus arctos, 'bruna björnen'. **-djur. -däggdjur. -höjd. -krabba** se landkrabba. **-krig**)(sjö- (l. luft)krig. **-makt**)(sjömakt. **-rygg.** Höjdsträckning som går gm landet. *Vattendelarens landrygg mellan älvarna* O. Bucht. **-ställe.** Mest land-. Dels = lantgård; dels = lanthus, lantvilla, sommarställe, sommarbostad. *Köpa sig ett litet l. (vid Mälarn). Hyra l.* **-udde.**

— **Landamäre,** -t, -n. **1)** Huvudbet. Åld. utom i uttr. *Inom våra l-n* o. d. Sälls. äro uttr. som: *Utefter l-t* V. v. Heidenstam. *Stugan vid l-t* I. Ljungquist. **2)** Sälls. bibet. *Högst skilda äro också dessa l-n [Västerbotten o. Västkusten] i historia, folktyp, uppfattning och seder* Viktor Södergren. **Syn. 1)** (lands)gräns, riksgräns, rikets gräns; **2)** gränstrakt, landsända.

— **Landsarkiv;** -område; -arie. *L-en stå under uppsikt och ledning av Riksarkivet. I l-et i Uppsala, inrättat 1903, samlas och vårdas arkivalier, härrörande från lokala myndigheter i Svealandslänen utom Värmlands. Bedriva (släkt)forskningar på l-et i Vadstena. Amanuens vid l-et. I spetsen för l-et står en l-arie.* **Syn.** (nära stå:) provinsl. stifts- l. kretsarkiv. **-barn**)(stadsbarn. **-bok.** Fackl. Sammandragsräkning över allmänna uppbörden etc. i ett län. *L-en med sina bilagor har från 1918 ersatts med en huvudbok samt inkomst- och utgiftsböcker och journaler m. m.* **-bygd.** Vanligast i best. sing. *På l-en. Stadda på vandring utåt l-en. Staden saknar l. och har därför svårt med provianteringen.* **Syn.** landsort(en), landet, (odlad) bygd. **-del;** -sartad; -sspråk. Provins. *En l., som hittills fått föga av kulturens välsignelser. Språket är i olika l-ar ganska olika, även hos bildade. L-sartade uttryck.*

-fader|(**n**); -lig [-are; -het]. Mest skr., gärna ngt högt. *Gust. Vasa, den myndige l-n. — Kung Göstas l-liga gestalt. L-liga omsorger. Med l-lig vrede mot de uppstudsige. Hälsade nådigt och l-ligt.* **-farlig.** *L. kommunism. L-a stämplingar.* **-fiskal. I.** Före 1918. En av justitiekanslärn tillsatt åklagare för visst distrikt på landet. **II.** Från 1918. De nutida l-erna ha helt avlöst kronolänsmännen o. därjämte delvis kronofogdarna. *K. bfhde har förklarat följande kronolänsmän från och med ingången av år 1918 vara l-er i* ~ 20/12 1917. *L-erna i Uppsala län bli till antalet tolv* 1917. *De sakkunniga föreslå, att l-erna uppdelas i två grupper, l-er och häradsfogdar, av vilka de förra övertaga polis- och åklagarväsendet, de senare utsökningsväsendet, däri inbegripet även indrivning och redovisning av skatter och böter* dec. 1930. — *Att socknen bleve eget l-sdistrikt. Den första l-sexamen i riket förrättades på tisdagen på Stockholms länsstyrelses sessionssal av* ~ okt. 1918. **-flykt;** -driven (skönl.); -sår; -ig (-t); -ing (-en, -ar; -sår). *Gå i (frivillig) l. Drivas, leva i l. Dömd till l. Konungar i l. — Den l-drivne* K. G. Ossiannilsson. *Under sina l-sår. — L-ig på grund av eget förvållande. Känna sig l-ig, som en l-ing i denna världen. Bland l-ingar i Sibirien.* **Syn.** landsförvisning. **-flyttning.** F. ut på landet (för sommaren). *Till l-en: Hallmöbler, Pilfåtöljer etc.* Annons.

-fogd|**e;** -ekår(en) m. fl. L-arna (som liksom landsfiskalerna tillkommo genom 1917 års landstatsorganisation) övertogo större delen av de förra kronofogdarnas göromål men fingo även nya uppgifter (t. e. som åklagare). *K. m:t har till l-ar från 1 jan. 1918 utnämnt: i Uppsala län kronofogden i mellersta Roslags fögderi C. F. Dahlgren;* ~ 1/10 1917. *Inom varje län finnes en l-e med tjänstelokal om möjligt hos länsstyrelsen.* **-fred** l. **-frid.** Både allm. o. hist. *Som en kränkare av landsfriden* C. J. Billmark. *Genom den 'eviga landsfreden' (i Tyskland, 1495) förbjöds näverätten.* **-furst**|**e;** -lig (-t). *Vid den tiden fick Herodes, l-en, höra ryktet om Jesus* Bibeln. *Den l-liga myndighet, som tillkom Sverges konung liksom* ~ Har. Hjärne. **-fördärvlig.** *L-a stämplingar.* **-förening.** *L-en för kvinnans politiska rösträtt (L. K. P. R.)* bildad 1903. *L-en för folknykterhet utan förbud (L.F.U.F.)* bildad 1922. **-förräd**|**are;** -eri (l.-ī); -isk (-t). Angrepp på en stats rätt l. säkerhet i fhde till främmande makter. *Stämplas, dömas som l-are. Skyldig till l-eri. Utan l-iskt syfte.* **-församling.** Se lands- l. lant- nedan. **-förvis**|**a;** -ning (-en, -ar; -sdom). *L-ad l. l-t för stämplingar mot staten. Alla stadganden om l-ning bortföllo hos oss 1864 vid den nya strafflagens införande.* **Syn.** döma till l. driva i landsflykt.

-gagnelig. Skr. *Hans l-a gärning.* **-herr**|**e;** -lig (-t). Högt.; ibl. hist. *L-liga rättigheter* l-ens. *Den l-liga makten.* **Syn.** ibl. landsfader(n). **-hövding,** -en, -ar. Konungens befallningshavande (i ett län). Jfr befallningshavande. **I.** Enkelt. *Härnösand, säte för l. och biskop. L-en i Jämtlands län, M. Munck af Rosenschöld. L. (Karl) Tiselius, östgötal-en. Ska du på nyårsvisit till l-en? Vem tror du vi får till l.? Mellan 1837 och 1918 kallades l-arna*

i Finland guvernörer'. Redan 1588 började ståthållaren kallas l. **II.** Ssgr ha lands*hövding-, landshövdinge-* l. *landshövdings-* (oj sall) växlande med varann i samma ord. Dock torde e-formerna vara vanligast. Ex. *L(e)dame* ngn gång även med s. län. *Stockholms läns l(e)fru, fru Marja Edén. L(e)hus* 3 våningshus i Göteborg med nedersta våningen av sten men de övriga av trä (först tillåtna gm l. Ehrensvärd). *L(e)konferens i Stockholm 1927. Vid l-mötet efter den stora vägkonferensen* 1923. *Sedan han avgått från sin l-post i Falun* även med e l. s. *L(e)residenset* ofta blott residenset. *Under min fars första l-tid* Hugo Hamilton. *Under de första l-(s)åren. L-eämbetet i Kalmar län gör veterligt, att* ~ före 1918. *Benämningarna 'Kungl. Maj:ts befallningshavande' och 'L-eämbetet' ersattes 1918 med 'Länsstyrelsen'.* **III.** Avledning. *L-skan Linner, f. Geijer.*

-kamp, en, er. spokal, -a(-ade). Idrotts. Federationsmatch, landsmatch, tävlan mln två länders idrottsförbund. *Fransk-svensk l. 1921. Finland ville ha dubbla l-er under fem år med Sverige (i boxning). — Boxarna l-a* 1930. **-kamrer, are;** -s befattning l. -arbefattning m. fl. *Länsstyrelsen är fortfarande uppdelad på tre avdelningar, landskansliet med landssekreteraren och landskontoret med l-aren som chef. L. Ekelund. L-aremötet i Stockholm 1920.* **-kansli;** -kanslist. Om verket, ämbetslokalen o. de där tjänstgörande. Jfr föreg. *L-et handlägger mål om allmän ordning och säkerhet, lagskipning, domars verkställighet, fångvård, hälso- o. fattigvård samt den allmänna hushållningen. På l-et tjänstgöra en länsassessor samt en l. flera länsnotarier, extra länsnotarier och landskanslister.* **-knekt.** Hist. o. allmännare. Värvat fotfolk (bl. a. i Tyskland på 1400- o. 1500-talet), legosoldat. *Wallensteins tappra, men tygellösa l-ar. För att, som fallet alltid är med l-ar, genast sändas till en ny krigsskådeplats* Öv. fr. Erwin Rosen. **-kommitté.** *Vid konstituerande möte i Stockholm har bildats en svensk l. av det lutherska världskonventet* 1929. **-kommun.** Ngn gång även lant-. *Svenska l-ernas förbund, en frivillig sammanslutning av rikets l-er, bildad 1919; år 1926 voro ungefär 600 av rikets 2.374 l-er anslutna till förbundet.* **-kontor;** -ist. Om verket, ämbetslokalen o. de där tjänstgörande. Jfr landskamrer. *L-et handlägger kamerala mål och förvaltningsärenden; på l-et tjänstgöra en länsassessor, en l. flera länsbokhållare, extra länsbokhållare och l-ister.* **-kunnig.** Skr. *När skandalen hotade att bli l.* riksbekant. **-kusin.** 'K. från landet'. *Den lilla enfaldiga l. hon, trots hovluften, alltjämt var* Har. Hornborg.

-lag[1], -et, =. Idrotts. Federationslag. Jfr landskamp. *Sveriges andra elva slog Polens l. med tre mål mot ett.* **-lag**[2], en, ar. För hela riket gällande lag (o. i. e. landskapslag, stadslag). *Magnus Erikssons l. från mitten av 1300-talet. Kristoffers l. — Vill är icke l.* **-loge** (Ms-j, långt å), en, er. *Svenska stora l-en* Svenska frimureriets styrande myndighet (med säte i Stockholm). **-man** (uttal med 'd' rätt sällsynt; grav l. lik. akut); -(s)skap (-et); -inna (-an, -or). Från samma land l. landskap l. studentnation. *Han är min l. Vi äro ju landsmän och böra hålla tillsammans. Råka landsman i Rom. En l. till mig. Jag måste erkänna, att jag är l. till, med honom. Vad är du för l.? — Åberopa, vidkännas, förneka l-skapet. De ha ej blott l-skapet gemensamt. — En l-inna till dig, om du vill räkna l-skap med dem, som* ~. *Medan fagra l-innor serverade kaffet* Östgöta nation, Uppsala. **-match.** Idrotts. Landskamp. **-moder;** lig. Jfr landsfader. *En l. ej blott till namnet utan till gagnet.* **-mål. I.** Enkelt. **1** Huvudbet. Dialekt. *Svenska l. och svenskt folkliv. Uppteckningar, sagor på l.* **2** *L-et i Norge* 'målsträvarnas' språk, ett på grundval av allmogemål bildat norskt normalspråk, avsett att uttränga dansk-norskan ('riksmålet') som Norges riksspråk; 1930 beslöt stortinget att 'l-et' skulle benämnas 'nynorska'. *L-et, sådant Garborg skrev det.* **II.** Ssgr. Ex. (till I 1): *Lundells l-salfabet, allmänt brukat för uppteckning av svenska l. L-sarkivet i Uppsala, grundat 1914. L-sberättelser. Tanken på l-sföreningar hade först framkastats av C. J. L. Almquist, men dylika kommo dock till stånd först 1872, då i Uppsala l-sföreningar för Västgöta, Östgöta, Sörmland-Närkes och Smålands nationer bildades. Skriven på uselt och falskt klingande västgötamål i den då mycket använda l-sgenren. L-skurs, dvs. kurs för l-suppteckanre.* **III.** Avledningar. Till I 1. Gärna smtl. l. ngt vard. *Ligga ute och l-a om somrarna* göra l-sundersökningar. *Han uppträdde även offentligt som vissångare och l-are* berättare på l. **Syn. I. 1)** (bygde)mål, folkmål, allmogemål, munart, dialekt.

-nyttig. Skr. *[För att befordra brukets] l-a verksamhet* Fredr. Persson. **-omfattande.** Skr. *Denna nu l. rörelse.* **-organisation.** *L-en, den högsta fackliga enheten, bildades 1898 och utgör en sammanslutning av de mera betydande fack- och industriförbunden. L-ens skola, grundad 1929, är förlagd till Brunnsvik i Dalarna.* **-ort.** Vanligast i best. sing. o. i ssgr. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. *Ute i l-en*)(i huvudstaden. *I en avlägsen l. Verkade* ~ *fransk l.* C. G. Laurin. *Från l. och utland* Jörgen. *I mörka, djupaste l-en. Att huvudparten av inflyttarna* ~ *kommit från de närmast omgivande l-erna (och l-sstäderna)* B. Hessel-

man. — *Jag misstänker allt, att hon är en smula l. — sade en av de unga herrarna* Annastina Alkman, öv. **II.** Ssgr. Ex.: *En smula l-saktiga bekanta* Martin Kock, öv. *En viss l-saktighet* Fröding. *L-saktör. Ett litet l-sblad. Enkla l-sbo(a)r. En ruggig l-shåla. Oskuldsfulla små l-singenyer. L-skorrespondent. Väl l-smässig* t. e. om person, teater, synpunkt osv. *Hennes fördomar, hennes trånghet, hennes l-smässighet* Karin Hirn, öv. *L-sredaktör. Debutera på en l-sscen. L-ssnickare. L-sstäderna följa efter råd och lägenhet storstädernas exempel. L-steater. I en l-stidning läses ~. Svenska Dagbladet, l-supplagan.* **III.** Avledning. Skr., sälls. *L-liga avvikelser.* **Syn.** (ibl.:) landsända, landsbygd(en), 'landet'. **-plåg|a.** Egentl. o. friare. *Egyptens l-or. Tse-tse-flugan, som utgör en fruktansvärd l-a i dessa trakter.* **-rätt.** Motsatt 'stadsrätt' (skillnaderna numer huvudsakligen privaträttsliga o. administrativa). *Lag 13 juni 1924 om stads läggande under l. Sedan 1904 har tillämpats den grundsatsen, att samhälle, som tilldelats stadsrättigheter, fått förbli under l.* dvs. fortfarande ingå i den omgivande domsagan. *Städer, som ligga under l., kallas fögderistäder.*

-samtal. Fackl. Från 1915. Telefonsamtal utväxlade mln apparater tillhörande skilda stationer inom samma taxeområde (⟷ lokalsamtal o. rikssamtal). **-sed.** Som lagt. = (i hela landet l. i viss landsända) gällande rättsregel som dock ej finnes i lagen. *Genom att upptagas av domaren blir l. verklig rättsregel, men kan först efter hand övergå till sedvanerätt.* **-sekretariat.** 'Landsorganisationens' organ äro kongressen, representantskapet och l-et; det sistnämnda, valt av kongressen, har sitt säte i Stockholm, utövar den verkställande myndigheten o. ansvarar för förvaltningen av landsorganisationens tillgångar. **-sekreterare.** Jfr landskansli. *Förre l-n, numera underståthållaren Rich. Bring.* **-skadlig.** Skr. *Anklagad för l. verksamhet. L-a skriverier.* **-smör.** Smör direkt från landet (utan förmedling av mejeri). *Smöret bör ~ alltid tvättas, s. k. landssmör alltid 2 à 3 gånger* Fru Högstedt. **-sorg.** Kungssorg (egentl. o. bildl.). **-stat|(en).** Ämbets- o. tjänstemän vid länsstyrelsen o. inom fögderiförvaltningen. **I.** Enkelt. *L-en var representerad av ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *Flykt från l-sbanan* 1916. *L-sorganisationen 1917. De senaste l-sutnämningarna.* **-stämma.** *Föreningen Nordens l. hölls söndag afton i Stockholm.*

-ting. **I.** Enkelt. **1)** *Det svenska l-et är en representativ församling, som utgör organ för självförvaltningen inom länen. L-ens verksamhet regleras genom l-slagen av 1924. L-ens antal är f. n. 25, Kalmar län är nämligen delat på 2 l. De städer, som ej ddltaga i l., äro Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle och Hälsingborg; för dessa utöva stadsfullmäktige jämväl de viktigaste av l-ens funktioner. L. samlas till lagtima möte årligen i september. Urtima l. L-en ha att behandla för l-sområdet gemensamma angelägenheter, som röra allmän hushållning, näringar, sjukvård, undervisning och allmän ordning; därjämte utgöra de valkorporationer t. e. för förstakammarval m. m. L-et äger rätt att pålägga l-sskatt. Det första l-et i Uppsala län sammanträdde sept. 1863. Uppsala läns l. — L-et beslöt, att ~. L-et, fulltaligt samlat, uppvaktade häromdagen ~.* **2)** *Danska l-et* se folketing (II 311). **II.** Ssgr. Ex.: *I syfte att centralisera l-sförvaltningen hade några l. redan före den nya l-slagens tillkomst inrättat en l-sdirektörsbefattning (Sthlms län 1918), och 1930 ha 7 l. l-sdirektörer; på l-sdirektören ha i regel l-skamrerns göromål överflyttats. Till l-sdirektör i Skaraborgs län har utsetts Erl. v. Hofsten, Mariestad* 1931. *Svenska l-sförbundet* bildat 1920. *Kvinna får alltjämt heta l-sman, förslaget om 'l-sfullmäktige' avvisat* 1924. *L-smedel. L-sområdet sammanfaller i regel med länet. L-srevisor i Stockholms län. Småskoleseminarierna äro i allmänhet l-sseminarier, blott 2 statens* G. Danell, 1921. *L-ssekreterare. L-sskatt.* **-upplaga** av tidning (⟷ huvudstadsupplaga).

-vådlig. Skr. *L. chauvinism.* **-väg;** (grav l. akut). L. går mln städer o. andra för trafiken viktiga platser samt har större bredd än andra vägar (⟷ dels andra 'allmänna vägar' såsom bygdeväg — socken- o. häradsväg —, enklare väg o. ödebygdsväg, dels enskilda vägar såsom utfartsväg, byväg, ägoväg, markväg, skogsväg). **I.** Enkelt. *Överfall å öppen l. L-en mellan Malmö och Lund. Stora l-en (till Stockholm). Gå bara l-en rätt fram! Gården ligger alldeles vid l-en. Den som sår ärter vid l-en, får ej alla skidorna i ladan.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sbron över Ljusnan vid Hede. Sulfitluten skall befria oss från l-sdammet. Och där låg han i l-sdiket. Hålla för hög l-sfart. Vid l-skorsningar* där två landsvägar korsas l. en landsväg korsas av annan väg, av kraftledning osv. *Ha transporterat sina varor l-sledes med lastbiler i stället för på järnväg. L-slöpning* idrotts. *Ett sammanhängande l-snät. L-spikare* slangartat för l-sriddare o. d. *L-spost. L-sriddare* luffare, landstrykare, landsvägspikare. *Ge namn åt alla l-sskäl. L-straktor. Ett l-ståg på Stockholms gator* 1918 (traktor med släpvagnar). *L-svält. Bevakning vid l-sövergångar* ifråga om järnväg. **Syn.** kungsväg, stor allmän farväg; ibl. 'stora vägen'. **-änd|a** [l. **-änd|e**]. *Den l-a, varom här talas. I alla l-ar* i hela landet. *Från en avlägsen*

l-a inberättas följande idyll År 1657, då *Småland skulle göras till en lika lydig l-a, som Dalarna blivit efter rafsterna* I. Ljungquist. **Syn.** landsdel, landskap, landsort, gränstrakt, avlägsen trakt, avkrok. **-överhöghet.** *Genom Wienkongressakten kommo de tyska staterna Wetzlar under Preussens och Nassaus l.*

— **Lands-** l. **Lantbo,** n., r l. ar. *»Bonderna», stadsbons kollektivbegrepp för allt vad landsbor heter* I. Lo-Johansson. *Enkla lantbofäder. Jag tänker nu på allvar att landsbo bosätta mig på landet. 'Lantbo' är ofta = bonde, vilket däremot knappast är fallet med landsbo. — Skulle på samt kullkört ett lantboåkdon.* **-flicka.** *En 15 årig landsflicka önskar plats att ~* **-församling.** *Johannes' församling eller landsförsamlingen*)(stadsförsamling. **-gumma. -jungfru. -kommun. -kyrka. -lolla.** Mest lant-. *En vanlig l.* Fröding. **-präst.** Mest lant-. **-vistelse.** *Jag har inte råd till någon landsvistelse i år* E. v. Wendt. *Tillfälle till lantvistelse*

— **Lantadel;** -sman; -ssläkt. Hd. nära låg- l. knapadel. Abstr. o. konkr. *När l-n i grannskapet gjorde honom sin uppvaktning. Varmed en dåtida l-sman kunde fördriva tiden.* **-arbetare;** -aravtal, -arförbund, -e; -sgivare-förening, -erska. *Stå på god fot med l-arna. L-araravtalet för Uppland förlängt* 1930. *Svenska l-arförbundet rekonstruerades 1918. Svenska l-sgivarnas Central förening, 1920.* **-armé. -befolkning. -brevbärare;** -ingslinje. *L-aren på den nya l-ingslinjen Fjärdhundra kyrka — Simtuna kyrka osv. skall lyda under postkontoret i Enköping* 1925.

-bruk, -et, =. I vid bemärkelse innefattande utom jordbruk trädgårdsskötsel, skogsbruk, jakt, fiske, husdjursskötsel, mejerihantering, sågning, malning m. m. bedrivna i samband med 'egentligt l.' som huvudsak. **I.** Enkelt. **1**) Abstr. Utan plur. *Idka l. Slå sig på, ägna sig åt l(-et). Ultuna blir enda högskola för l-et* beslut 1931. *Åtgärder till l-ets främjande. Kemien, tilllämpad på l-et. H. Juhlin Dannfelt, L-ets historia. L-ets skadedjur.* **2**) Konkr. Med plur. *Han hade ett litet l. uppe i Bergslagen. De små l-en.*

II. Ssgr. Ex.: *Kungl. L-sakademien* inrättad 1811. *L-sakademiens experimentalfält* delvis numer införlivat med Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. *L-sakademiens museum. — L-sarbetarna i Uppland. Utbildningsanstalter för l-sarbetsförmän (rättarskolor). — L-sattachéer* från 1927; jfr nedan l-sråd. — *L-sbefäl* befallningsmän o. rättare. — *L-sbokhållare. Extra lärare vid Alnarp i lantbruks- och mejeribokhålleri. — L-sbotanik* sysslar t. e. med växtpatologi o. växtförädling. — *L-sbyrå* dels om en avdelning i l-sstyrelsen, dels allmännare om affärsföretag. — *L-sdirektörerna vid Ultuna och Alnarp. Gå som l-selev på en egendom. — L-sföreläsare*, tjm. — *Ärenden rörande l-sfrågor* K. Hildebrand. — *L-sfysik* agrikulturfysik. — *Statens l-singenjörer* tekniska rådgivare rörande jordbruk (t. e. torrläggning). — *Ultuna l-sinstituts ändamål är att meddela högre undervisning i lanthushållning jämte l-släroverk. — L-skemi* agrikultur-l. åkerbrukskemi. *Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har en l-skemisk avdelning. L-skemiska analyser A. Bindell, l-skemist. — L-sklubb. — De internationella l-skongresserna började med kongressen i Paris 1889. Från 1927 ha l-skonsulenterna ersatts av l-sattachéer. — L-slektorerna vid Ultuna och Alnarp utnämnda till professorer* 1917. — *L-smaskiner, t. e. slåtter och skördemaskiner, ångtröskverk, traktorer. L-smyndigheterna föreslå en statens växtinspektion* 1928. — *Det första allmänna svenska l-smötet hölls 1846 i Stockholm. — Motion om märkningstvång för importerade l-sprodukter* 1930. — *L-sredskap som plog, harv, vält, spade m. m. — L-sriksdag* benämning på hushållningssällskapens om lands möten. — *L-sattachén i Riga E. Fr. W. Silfverhjelm skall som tjänstgörande l-sattaché bära l-sråds namn* 1930. *L-sråd är i Finland såväl verklig, som en åt jordbrukare förlänad titel (t. e. l-srådet Alex. Aminoff på Pekkala): En stund senare kom l-srådinnan ner i trädgården* R. Schildt. — *L-srådet var ett under kristiden (1918—27) vid sidan av L-sstyrelsen ställt råd av representanter för jordbruket. — Statsunderstödda l-sskolor ha vi haft från 1840-talet; l-sskolorna ha numer minskats till 12* 1930. — *L-sstipendiat* för utbildning anställd hos l-singenjör. — *L-sstyrelsen* ett ämbetsverk upprättat 1889; chefen är numer generaldirektör. — *'Sveriges allmänna l-ssällskap' är en riksförening för jordbrukets fria representation och befordran.* Ordet nyttjas även allmännare. — *Oljedrivna l-straktorer. — Reform av den högre l-sundervisningen* Proposition 1930. — *L-sutställning. — Den första l-sveckan hölls i Stockholm 1911 av lantbruks- och skogsbruksföreningar; de senare hålla från 1918 egen 'skogsvecka'.*

III. Avledningar. **1**) *De l-ande kosackerna.* **2**) *Ett önskeväder för l-ar(e)n, våra l-are, l-arna. De smärre l-arna ('småbrukarna'). — L-arklassen. Åkrarna måste 'trädas', som det heter på svenskt l-arspråk.*

Syn. I. jordbruk, åkerbruk (med binäringar), lanthushållning, lantmannanäring, agrikultur; **III.** (l-are:) åkerbrukare, jordbrukare, lantman.

-dag. Särsk. om Finlands folkrepresentation under den ryska tiden. *I Finlands*

regeringsform av 1919 ersattes namnet l. av riksdag. I vår sista ständerlantdag Bernh. Estlander. *I l-shusets dörr* E. Grotenfelt. *Under sin l-smannatid* Alex. Slotte. *L-sutskottets samlingsplats — ständerhuset — blev även besatt* ~ 1917. **-domar|e.** Häradshövding. *Bli l-e. Ägna sig åt l-banan. Gå l-vägen*)(t. e. hovrättsvägen. **-egendom.** *Köpa sig en l. — L-savdelningen* i Stockholms kommunalstyrelses fastighetsnämnd. **-flicka** se lands- l. lant-. **-flyg,** -et; -plan. Fackl. Jfr även land-. *Eftersom vårt flygvapen är en högre enhet av lant- och marinflyg. Utvecklingen av sjöflygplanet har kunnat hållas mera hemlig än l-planets* 1918. **-folk.** *En skara l.* **-får.** Får tillhörande ngn oförädlad lantras. *Sverges fårstock består övervägande av l. Svensk l-sull.* **-fästning**)(t. e. kustfästning. **-försvar.** *Vårt l. Lant- och sjöförsvarsdepartementen sammanslogos 1920 till ett 'försvarsdepartement'.* **-gods.** *Drog sig tillbaka till sitt l. och återvände aldrig till hovet.* **-grev|e;** -skap; -inna; -lig. Titel för vissa tyska riksfurstar. *De medeltida l-arna av Thüringen. L-en av Hessen.* **-gård.** *Fadern ägde en (liten) l. vid Mälaren.* **-hand|el;** -lande l. -lare. Avser dels bod på landet, dels affär i stad särsk. avsedd för l. besökt av lantbor; även abstr. *Fadern hade en (inbringande) l-el vid Redbergslid. Di lever på sin l-el* sin handel med landsbygden. *En enkel l-lande på Västgötaslätten.* **-hem.** T. e. *Stadsmissionens l. och husmoderskola för flickor.* **-hus.** Landställe utan jordbruk, hus l. villa på landet. *En klunga l.* **-hushåll;** -sskola; -are; -ning(sskola). *Ha stort l. Förestå ett mindre l. Den 1913 startade l-sskolan på Tjörn. En ansedd l-are* lantbrukare. *Begripa sig på l-ning* lantbruk. **-häst.** H. av oförädlad lantras. **-höjd** se land- l. lant-. **-höns.** Jfr lantfår o. lanthäst. **-junk|are,** -ar(e)n, -are l. **-junk|er,** -ern, -rar. (Ofta ngt nedsättande om) herreman på landet. *Har en l-ers suveräna självkänsla* Karlfeldt. **-krig;** -skonst. Motsatt sjökrig (o. luftkrig). **-krog.** Mest om utländska (l. äldre) fhdn. *På en liten l.* Emil Melander. **-kväde.** Skr. *L. till en vän.* **-lev|erne** o. **-lev|nad.** Båda mest om äldre l. poetiska fhdn. *L-ernets ljuvlighet* Erik Kihlman. *L-nadens lycka prisas.* **-liv.** *Idka l. Ägna sig åt ett stilla l. L-ets behag. Tröttna på l-et. Finna l-et enformigt.* **-luft.** *Nu ska de bli skönt att få (andas) lite l.*

-man (grav). **I.** Enkelt. *H. Juhlin Dannfelt, L-nens uppslagsbok. Tidskrift för lantmän. En enkel l-s funderingar om livet. En skara lantmän. Svenska lantmännens riksförbund. Lantmännens producentförbund, en ny opolitisk sammanslutning av jordbrukare* 1928. **II.** Ssgr. ha formen *'lantmanna-'.* Ex.: *Sveriges l-naförbund* bildat 1905. *På 1880-talet började bildas inköpsföreningar, vanl. kallade l-naföreningar, vilka sammanslutit sig till centralföreningar. L-nagöromål. Studera konst och l-naliv i Umbrien. — L-napartiet* andrakammarparti bildat 1867, uppdelat 1888 på 'Nya l-napartiet' (tullvänligt, konservativt) o. 'Gamla l-napartiet' (frihandelsvänligt, liberalt); återförenat under det gamla namnet 1895; upphörde 1912 då L-napartiet o. Nationella framstegspartiet sammanslogos till det ännu existerande 'Lantmanna- och borgarepartiet' (= nuvarande Andrakammarhögern). *Flera kända l-napartister. — L-naprodukter säljas av:* ~ Rubrik i Rikstelefonkat. 1927. *L-nanäringen* lantbruket. *Från slutet av 1880-talet ha funnits s. k. l-naskolor, vid vilka endast teoretisk undervisning lämnas (i regel) under en omkr. 20 veckors vinterkurs. L-navaror.* **Syn.** lantbrukare, jordbrukare, (ibl.:) bonde, agrar. **-marskalk** (biton på -alk); -skrönika; -sstav. Ridderskapets o. adelns talman vid ståndsriksdagarna (hos oss till 1866, i Finland till 1906). *Gust. Lagerbjelke, Sverges siste l.*

-mät|are; -eri (l. -ī; -(e)t). I Sverge ha l-arna att verkställa skiften o. delning av jord, ägoutbyten, reglering av befintliga fastigheter o. skapande av nya, uppgående av rågångar m. m. **I.** L-are. *L-arna utgöra hos oss en statsorganisation; i många andra länder äro de, i likhet med läkare, advokater o. a., auktoriserade men fria yrkesutövare. 'Förste l-arna' bli från 1921 'överl-are'; överl-aren (en i vart län) är chef för l-eriet i länet, övervakar i länet anställda l-ares verksamhet och utövar sin verksamhet i länets l-erikontor. Distriktsl-are och extra l-are motsvarades före 1909 av kommissionsl-are och vice kommissionsl-are. — L-arkedja. L-artavla.* **II.** L-eri. **1**) Enkelt. *I Sverge är l-eriet helt statligt organiserat. L-eriets uppgifter.* **2**) Ssgr. Ex.: *Vid l-eriarbetena upprättas kartor i stor skala, som* ~. *L-eribiträdena (l-eritekniska biträden) sammansluta sig i en riksförening* 1928. *Rikets indelning i l-eridistrikt. L-erielev. L-eriexamen. Kopparbergs läns l-eriförening. Vid l-eriförrättning upprättad karta (l-erikarta). Vara ute på l-eriförrättning(ar). Förslag föreligger 1930 om l-eriundervisningens ombildning till en l-erihögskola. I l-erikontoren, som i länen utgöra centrala institutioner för allt som rör fastighetsväsen, förvaras sedan början av 1700-talet originalakterna till alla av l-are verkställda förrättningar (1930 omkr. 600,000 l-erikartor och omkr. 725,000 förrättningsakter). L-eristaten* l-arna o. deras biträden. *I spetsen för l-eristyrelsen står en generaldirektör. Gamla ärevördiga kartor i l-eristyrelsens arkiv. L-eritaxa. Personer med l-eriteknisk kompetens. L-eriundervisningen. Rikets l-eriväsen.*

-pastor. Väl mest om utländska förh. **-patron.** Jfr t. e. landpatron. *En gråt myndig, rödmusklad l.* **-präst. -ras.** Jfr t. e. lantfår o. lanthäst. *Av oförädlad l.* **-rygg.** Föråldrat som term men än i bruk bland äldre snickare. Vattendelare (särsk. mia parallella floddalar). **-ränteri** (l-'), -mästare. Förr en avdelning inom landskontoret i en länsstyrelse; vars chef var l-mästaren. *L-erna indrogos 1908.* **-vin.** Ett på druvrester (med tillsats av socker) framställt enklare vin (även kallat 'halvvin'). **-värdshus. -värn;** -en. I allm.: manskap avsett till den verkliga arméns förstärkning. Särsk. i Sverige om det lantvärn ur vkt 30,000 man (»smån«) uttogos under 1808 års krig.

— **Land|a,** -ade, [-as]; -ning (en, ar, -land m. fl. se ex.). **I.** Mer egentl. **1**) Egentligast. *Ska vi l-a vid Ryggören, kanske, och koka kaffe? Här är för grunt att l-a. Här finns ingen l-ningspir, utan småbåtar förmedla trafiken med land. L-a på en obebodd ö.* — Säll. trans. *Lyckades ~ l-a sin farkost mellan bränningarna* B. Mörner. — *Där »Spinnhusgränden» mynnar ut, var l-ningsplatsen för laxnotvarpet* D. Elfstrand. **2**) Ngt friare. Luftl-ning. **a**) Intr. *»L-a» i luften — ett löst problem [med mooringsmaster]* 1919. *Och sju andra tyska flygmaskiner tvungos att l-a i ostyrbart tillstånd. Ett l-ande flygplan. Nödl-a i en rågåker. Klara de svåraste l-ningar. Flygplan kunna l-a på moderfartygens väldiga l-ningsdäck* 1921. *Isflaket erbjöd ett l-ningsfält på 250 × 150 meter. Och därför kunde vi icke genast se [flyg]l-ningsmärkena* Tord Ångström. *Den jättel-ningsplats för flygmaskiner, som ~ skall placeras mitt i Atlanten* 1929. *Välja l-ningsriktning efter vindförhållandena. L-ningsställ, vilket består av ett chassi och hjul eller flottörer* Tord Ångström. **b**) Trans. Sälls. *Problemet att l-a passagerare genom s. k. Mooringmast* 1920. **II.** Friare o. bildl. **1**) *Upp kom bössan, och gåsen slog en volt och l-ade mitt ibland de häpna åskådarna. Och lom l-ade med ett skri på toppen av ett bäverhus.* **2**) Idrotts. o. d. **a**) *Hetsa hästen till ett jättesprång över bägge häckarna utan att l-a emellan* G. Wiedesheim-Paul. *Att jag ej hinner taga igen vad mina grundliga l-ningar efter hindren komma att kosta mig* ib. **b**) Idrotts. o. vard. *[Per Albins] vänstersving är perfekt och l-ar med osviklig precision* Ergo 1930. **3**) Trans. **a**) *För att kunna l-a våra många grejor* C. Skottsberg. **b**) Fisketerm. *[Håvar] för att »l-a» eller hämta in fisken med* Carl Schager. *I samma stund fisken blivit l-ad. Somliga metare använda ej håv för laxens l-ning, utan endast huggkrok.* **Syn. I. 1** lägga ti'll, lägga i land, anlöpa, landstiga, ta land; **2** ta mark, verkställa landning; landsätta, **II.** hamna, ta mark, föra i land.

— **Landerī,** (-et), -er. Äldre. Även 'länderi' (det enda i SAOL). Landställe med jordbruk på en stads donationsjord. *Grundstugan till ett typiskt l., Liseberg. I stadsdelen Lunnegården i Göteborg efter ett l. med samma namn. Mina föräldrar bebodde ~ l-et Sandhusen beläget ett stycke norr om Karlstad* K. G. Lilljebjörn. *E. Fischer, Göteborgs l-er, 1923.*

— **La'ntis** (akut), en, ar. Vard. o. gärna förklenande för lantbrukare. *Jag å bank rätta å brev man är l.* — **Lantlig,** -t, -are; -het. *Ett friskt l-t liv. L-a nöjen. L. idyll. En söt och l. tös i skärrutig klänning. Ett visst l-t behag. En l. oskuld. L. och enkel. Hon verkade väl l. i denna omgivning. För hans by uppfattning representerade denna kvinna höjden av förfining.* — *Innan automobiler och biografer funnos, kännetecknades småstadslivet av en utpräglad l-het.* **Syn.** lant-, landets, landsbygdens, (ibl. nära idyllisk; frisk o. enkel (o. naturlig), okonstlad, ofördärvad, ett naturens barn; (en smula) bondaktig l. enfaldig.

Landå (lang-); -(e)n, -er; -fönster; -kuskbock; -tak. Lätt fyrhjulig vagn med tvådelad uppfällbar kur. *Det var under droskornas och l-ernas tid. L. kallas ibland kalesch. Tronliknande l-kuskbockar* Marika Stiernstedt. — **Landåle'tt** (-ätt); -en, -er. **1**) Kupé. **2**) Täckt bil på vkn bakre delen av taket kan fällas ner.

Läner (grav); -na. Fackl. Tandfri del å hästens underkäk. *Hästen hade så skarpa och känsliga l., att han icke kunde fördraga stödet av bettet på dem* G. Wiedesheim-Paul.

Lang|a, -ade, -as. **I.** Vanliga verbformer. **1**) *Vara med och l-a vatten, hinkar vid en eldsvåda. Vattnet måste bäras eller l-as till sprutan och hällas i behållaren. L-a tegel(sten). Van att l-a tunga lådor.* **2**) Vard. Ofta i särskrivna l. lösbara ssgr. *Vill du l-a mej potatisen! Jag l-ade fram min tioöring och ~. L-a hit me boken å de genast! L-a hit en pilsner, så får du låna mönja av mej! Uppl-a* m. *Du kan l-a ut den genom fönstret* ibl. även 'utl-a'. **3**) Om sprit. Jfr II. *Slå sig på att l-a (sprit).* **II.** Verbalsubst. **1**) L-are [o. l-erska]. **a**) Mest i 'sprit'-bet. *Spritgrossörer och l-are. Köpa brännvin, exportsprit av l-are. — En känd spritl-erska fast i Stockholm. — På l-arjakt med polishund. Bland l-arkunder. L-arrazzia i Gamla stan. Berusad av l-arsprit. Ett utbildat l-arsystem.* **b**) *Oskadliggöra smugglare och l-are av kokain* 1925. *Kokainl-are.* **2**) L-ning. **a**) Allmännare. *Och sent omsider bildade man l-ningskedja till den omkring 100 m. från brandstället belägna brunnen.* **b**) Om sprit (l. kokain l. d.). *Lyckas stävja spritsmugglingen och l-ningen.* **Syn. I. 1**) (över)-

räcka från hand till hand, ta emot o. överlämna (till nästa man); **2**) ge, lämna, skicka; **3**) vara (sprit)l-are o. d., tjuvförsälja l. olagligen tillhandahålla (sprit, kokain l. andra gifter), sälja brännvin o. d. i smyg.

Långarn (ssg; grav); -sbroderi; -sdocka. Ett glänsande brodergarn av linne.

Lange'tt (langgätt); -en, -er. Udd, liten tunga (på duk l. broderi); ett slags uddbroderi, 'uddkant'. **I.** Enkelt. *Sy l. Enkel, dubbel l. Livstycke med l. kring hals och ärmöppningar. Innanför l-en. Gardiner med trådlangett.* **II.** Ssgr. *L-artad söm. Babyskjortor med l-band. L-broderi. Den glesa l-rad, som markerar alla fållar. L-spets. Broderiet sys med ullgarn i glesa l-styng* knapphålsstyng. *Tränsningen utföres medelst l-stygn. L-söm(nad). Plissékjol med l-uddar.* **III.** Avledning. L-er|a, -ade, -as; -ing (med plur.). *Brickduk med hålsöm och l-erad kant. Att l-era linnet kring hals och armar. Gardiner med l-erad bård. Om l-eringen börjat bli nött.*

Langu'st (langg-); -en, -er; -fiskare. Palinurus vulgaris. Ett kräftdjur från Medelhavet med antenner större än kroppen. *Stora l-er ~ bli över en halv meter långa, spröten oräknade* C. Skottsberg. *L-en lever huvudsakligen av musslor, dess kött anses motsvara hummerns i smaklighet.*

Lank, -en. Dåligt, svagt brännvin; usel dryck; smörja, skräp, avskrap. *Var har du fått de här brännvinet ifrån, de ä ju bara l(-en)! — Att du, som själv ä kaffemoster, vill bjuda på sån l. — Tre klasser av arbetare: den bästa, den näst bästa och l-en.*

Lank|a[1], -an, -or. Småkort, hacka, lana. Ibl. = korten under knekten, ibl. = tvåan t. o. m. sexan (då sjuan t. o. m. tian kallas 'mellankort'). *Spader äss, kung fjärde, men tava l-or i de övriga färgerna. Kasta sina l-or.* Ngn gång bildl.

Lank|a[2], -an, -or. Vard. lockord till ankor. *L-orna mina!* — **Lank|a**[3], -ade. (Gå o.) vagga som anka l. gås. *Jag kan ännu se honom komma l-ande på kyrkstigen som en gåsbonde med ~* T. Fogelqvist.

Lanolīn, -et l. -en; -burk; -tvål. Ullfett (i handeln vanl. försatt med vatten). *L. nyttjas till kosmetiska preparat m. m., håller huden mjuk. Barnpuder med l.*

Lans, -en, -ar. Ett 'stångvapen' med ett 3 m. långt skaft o. en tre- l. fyrkantig stålspets, bars av beridna trupper i st. f. fotfolkets spjut l. pik. L-en var ett stötvapen; tornerl-en hade träspets o. urtagning för handen. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *L-en återupptogs av Napoleon I; hos oss nyttjades den vid Livgardet till häst ända till 1879. Vid l-stången fanns en läderrem, med vilken l-en fasthölls vid armen; då l-en ej användes, vilade den i en lädersko vid högra stigbygeln.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Bryta en l. med ngn, för ngt* våga en dust, kämpa (för). **b**) Om person. *Som den (andens) frilans han är ~* 'vilde', (självständig) kämpe som går för sig själv, partilös. **II.** Ssgr. Ex.: *L-beväpnade ulaner. Ridderlig l-brytning. L-klinga* stålspets på lans. *Cypressernas l-likt stigande spiror. L-liknande, höga buskskott. L-ormar* Lachesis (särsk. lanceolatus), mellan- o. sydamerikanska giftormar som blixtlikt kasta sig fram och hugga, stå nära skallerormarna. *Sköld- och l-rassel* B. Risberg. *L-skaft. L-sko* jfr t. e. fan- l. standarsko. *L-spets. Genom l-stick i tjurens nacke. L-strid. Ett l-styng i höften. L-stöt.* — **Lansiär**[1] (lang-); -(e)n, -er. Lansbeväpnad ryttare, ung. = ulan.

Lanser|a (lang-); -ade, -as; -ing (med plur.). Införa (i marknaden), föra fra'm (o. göra allmänt känd); göra propaganda för; framhjälpa ɯ, söka bana vägen för l. skaffa framgång o. rykte. *Hon l-ade de sista moderna. Varefter preparatet l-ades under namnet 'lyptol'. Hundkapplöpningarna, som först l-ades i England. Lyckas l-a en författare. L-a en idé, ett slagord. Den princip, som man någon gång hört l-as, att ~* B. Wedberg. — Även refl. *Där prinsen borde l-a sig i sällskapslivet* L. W. Stjernstedt.

Lanse'tt (-ätt); -en, -er. Ett tunnbladigt tveäggat instrument med skarpslipad udd; vanl. kan klingan inskjutas mln två skalmar som bilda skaftet. **I.** Enkelt. *L-en nyttjades vid åderlåtning och nyttjas ännu vid vaccinering och öppning av bölder.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-fiskarna (Leptocardia)* avvika från de egentliga ryggradsdjuren gm avsaknad av huvud, ryggrad o. hjärta. *L-fisken* Branchiostoma lanceolatum. *L-formade, l-formiga, l-lika blad* bredast vid mitten o. tillspetsade mot ändarna samt 3—4 gånger så långa som breda. *Den rakknivsskarpa, kort l-formiga klingan.*

Lansiär[1] se under lans.

Lansiär[2] (lang-); -(e)n, -er; -kadrilj. Jfr kadrilj 1 a. Dansas av 4 par i 5 turer. Knappast dansad hos oss sen 1880-talet.

Lant- osv. se under land.

Lantērn|a (-tärn- med akut l. grav; sjöv. ibl. även la'n- med grav); -an, -or. Även stavat 'lantärna'. **I.** Enkelt. *Maskindrivna fartyg under gång skola, från solnedgången till soluppgången, föra en vit toppl-a samt sidol-or, en grön styrbords och en röd babords; segelfartyg på väg föra blott sidol-or. Jag varskor grön l-a i lovart* Evert Taube. *Signal-, blinkl-a. För-, akterl-a* för fartyg till ankars. *Skeppsl-a.* — Friare o. bildl. *Och låta vridl-an [på bilen] spela i alla riktningar* Henning Berger. *Upp stiger månen, kärlekens l-a* Maur. Cramær. **II.** Ssgr ha *lantern-, lanterna-* l. *lanterne-* (resp. lantärn- osv.). *L-fabriker. På ömse sidor om backens*

akterkant stå i husen E. Hornborg. *Ett l-liknande föremål ~, att bäras i katolsk procession* Jully Ramsay. *Proven i navigation omfatta kännedom om styrningsregler och l-föring med tillhörande riktigare signaler ~.* **Syn.** skeppslykta; signallykta; ibl. lykta l. strålkastare. — **Lanternin,** -en, -er. Fönsterglas m. fl. Lyktformig överbyggnad på tak för insläppande av ljus (o. för prydnad). *Tornet på Jakobs kyrka i Stockholm avslutas med en l. Torn med l-prydda kupoler. Ryssby kyrka med sitt banala l-torn.*

Lap|a, -ade, -as. l-a i sig. l-a ur (ibl. -ning ibl. med plur.). **1**) Egentl. Särsk. om katt, hund etc. *Katten l-ar mjölk på förstubron. Gamla kattor l-ar också mjölk, vill också l-a de gamle vilja också roa sig,* åldern skyddar ej mot dårskapen. Även man skall tänka också på de gamla. **2**) Friare o. bildl. Om människor. *Är jag kanske en katt, som ska l-a vatten ur ett fat? — Och han l-ade tåligt bischoff och mandelmjölk i alla familjer. L-a kaffe som en riktig kaffemoster. Ätit pulver och l-at medicin. Satt på kokstrappan och l-ade sol. L-a luft. Låta er l-a ur den enklaste visdoms källa* Sten Granlund, osv. **Syn.** slicka (i sig), slafsa (i sig), lappja, sörpla, suga i sig.

Lapidār, -t; -stil (stenstil); -isk (-t). *En strof, så enkel, så l., så genialt frasfri, att ~* Fr. Böök. — *Skriva i ett slags l-stil. En 'Nordisk Familjebok i l-stil'. Ett par rader ~, som liksom l-iskt pressa samman Adjunktens midnattspredikan* T. Fogelqvist. **Syn.** stenstils-, korthuggen, ibl. enstavig, kort o. fyndig.

Lāpis kort i, akut; -en, -lösning; penna l. -stift; -stång. 'L. infernalis', 'helvetessten', frätsten, silvernitrat. *L. brukas i läkekonsten (bestrykning med l-penna eller l-stift; som l-lösning till gurgling och insprutning), i fotografi, i galvanoplastik osv. Bestryker man ett kroppsställe med en l-penna (en smal cylindrisk stång infattad i lämpligt skaft), framkallas en ytlig förstöring av den behandlade vävnaden, som först blir vit, men därpå snart svartnar. L. som etsande och sammandragande medel. Indrypning av l-lösning i ögonen på nyfödda barn.* — **Lāpis la'zuli** se lasūrsten.

Lapp[1], -en, -ar. Svenskt namn på 'samefolket' av finsk-ugrisk stam. *L-ar förekomma i nordliga delarna av Sverge, Norge, Finland och Ryssland. Härjedalens l-ar. Jukkasjärvil-ar. De sydligare l-arna kalla sig numer gärna även i Sverge 'same', plur. 'samer'. Svenska, norska, finska, ryska l-ar. Fjäll-, skogs-, fiskarl-ar. Bofasta l-ar. L-ar (och lapskor) i nationaldräkt. L-ar på flyttning med sin renhjord.* **Syn.** en av samefolket, same, lappman (l. lappkvinna, lapska osv.).

— **Lappallmoge. -barn.** *Flyttande skola för l.* **-befolkning. -by.** Samfällighet av lappar som inom av myndigheterna bestämt område driva renskötsel. **-dräkt. -dräng** 'renpojke', renvaktare. **-flicka. -flyttning;** osv. **-fogd e.** Ämbetsman som övervakar renskötseln ävensom lapparnas fattigvårds- o. skatteförh. *L-arna biträdas av uppsyningsmän, utsedda bland allmogen i trakten.* **-född.** *Anders Fjellman, den gamle l-e kyrkoherden* C. Forsstrand. **-församling.** Icke-territoriell församling (i Jämtl. län) omfattande endast lappbefolkning. **-gosse. -handsk e.** Märk uttr. *Det snöar l-ar* stora o. lätta flingor. **-hund;** -sras. *L-en är mindre än jämthunden och försedd med yvigare hårbeklädnad; färgen ofta svart eller mörkbrun, ibland vit.* **-hö** = skohö (av Carex vesicaria). **-kast.** Vid skidåkning: först kastas ena skidan helt om o. därefter den andra. *Öva l.* **-kolt.** För både män o. kvinnor. *Den kvinnliga l-en är längre än männens.* **-kvinna. -kåta. -känga. -ljung.** Phyllodoce coerulea. *Den låga l-ens (fjälljungens) lutande, blåvioletta klockor.* **-låt.** *Lyckats insamla 72 nya l-ar.* **-läg|er.** *Storvallens l-er i Härjedalen. L-ret vid Pålnoviken.* **-ländsk** (akut l. grav); -t. *I de l-a fjällen.* **-lärar|e;** -möte; -inna (l. -i'n-). *Första l-mötet, officiellt kallat 'fortbildningskursen för Sveriges nomadlärare, 1922'. Två jojkkunniga l-innor.*

-man. Mer skr. l. officiellt än 'lapp'. *L-nen Granstedts slåtterkåta.* **-mark.** Område med kringflyttande lappar; samtliga områden av l-snatur; Lappland. **I.** Enkelt. *Det svenska Lappland är f. n. delat i Torne, Lule och Pite l. i Norrbottens och Lycksele och Åsele l. i Västerbottens län. Föllinge och Undersåkers l-er i Jämtland. Härjedalens l. — L-en är dessutom det egentliga gamla namnet på hela Lappland* K. B. Wiklund. *L-ens första kontrakt i Luleå stift omfattar 6 pastorat: Lycksele osv.* **II.** Ssgr. Ex.: *Att i 14 svensktalande l-sförsamlingar 2,175 skolpliktiga barn saknade skolundervisning* 1915. *Tre mil nedom l-sgränsen* Elof Friesendahl. *Redan som lektor hade C. G. Nordin åstadkommit upprättandet av 5 nya l-skapell. L-slagen* K. förordningen av 18 juni 1915. *Ny l-slag utarbetad inom jordbruksdepartementet och remitterad till lagrådet* 1926. *L-spräst.* **-mudd,** -en, -ar. Päls av renskinn. *Vinterkolten av renskinn, i Sverge kallad l., siras också i olika färger* A. W. Granit. **-målare.** *Den kände l-n Johan Tirén.* **-riksdag.** Jfr lantbruksriksdag o. d. *L-en avslutad* febr. 1918. **-sjuka.** Tungsinne o. d. beroende på isoleringen i de långa vinternätternas Norrland'. *Men han reste ju så mycket, att han aldrig hann få den verkliga l-an* Alb. Engström. **-sko;** -gräs l. -hö (se lapphö). Jfr lappkänga. *L-r, i vilka strumpor ofta*

ersättas av flätor av (lapp)skohö. **-släde** pulka l. ackja. **-stad.** Jfr kyrkstad. *Vid vissa kyrkplatser (Arvidsjaur, Fattmomakk, Ankarede) ha små »lappstäder» av fasta kyrkkåtor uppstått.* **-stig.** *Där vi kunde följa en god l.* **-tillsynings|man.** *Högre arvoden åt l-männen* Rubrik 1930. **-trumma.** En (oval) trumma med en mängd tecken o. bilder, använd som spådomsredskap. *L-n höll sig som spådomsredskap på sina håll ända till 1800-talets mitt.* **Syn.** (lapsk) spå- l. trolltrumma. **-vant|e.** Märk uttr. *Det börjar snöa l-ar.* Jfr lapphandske. **-vis,** subst. *Gå på l. med 'mjuka knän'.* **-viste,** -t, -n. Lappläger. *Gammalt övergivet l. ej långt från Grådsjöbäcken.*

— **Lapsk,** -t; -a (språk o. kvinna). Särsk. förr ofta stavat 'lappsk'. *Den renägande l-a befolkningen. L-a språket och litteraturen. L-a dialekter. En med sydl-a element uppblandad Lulel-a. Framförde på l-a och svenska samernas hjärtliga tack* 1928. *Se, där komma lappar och l-or till kyrkbyn!* Th. Renvall.

Lapp[2], -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Egentligast. *Jag skall se efter, om jag har några l-ar att laga rocken med. Ingen sätter en l. av okrympt tyg* Bibeln. *Blev det några l-ar över (av tyget)? Hans rock var l. i l. Tyg-, siden-, klädeslapp.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Båda ska vi ha randiga förkläden utan bröstlapp. — Grytlapp.* **b**) *Och de röda bröstl-l-arna flaxade* (på tuppen). **c**) *Pappers-, ord-, adress-, stations-, pris-, blockad-, annons-; femti-, hundra-, tusenlapp.* **d**) *Brädlapp.* **e**) *Potäterna vi ha på l-en ovanom stugan* C. Svenson-Graner. *Jord-, åker-, ängslapp.* **f**) Märk uttr. *L. på luckan* utsålt hus. **II.** Ssgr. Ex.: *Har du l-katalog (över din boksamling)? Har ordnat och l-katalogiserat sedelsamlingen. L-(s)kojs* ansluts knappt hit o. stavas enl. SAOL[8] blott 'lapskojs', se d. o. *L-matta* av klippta l-ar påsydda på ngt underlag. *L-salva* se d. o. *L-skomakare* s. som tar emot lagning. *Systemet med s. k. l-skrivningar vid läroverken* 1924; frågor utskrivna på l-ar ges lärjungarna till besvarande. *L-skräddare* s. som tar emot lagning. *Omkatalogisering enligt l-system. En så kallad spegel i ett »l-täcke»* (t. hopsytt av lappar) Thecla Wrangel. *Kvinnliga l-utdelare* u. av blockadl-ar. *Mycket blev till l-verk, blev bara l-verk, men ~* fusk(verk), hoplappat verk, 'hackmat', plock, mischmasch. **Syn. I.** (tyg)bit (att laga med), stycke, klut; (l-ar ibl.) spink; remsa, strimla, slimsa, trasa, stump, flik; märke, etikett, sedel. — **Lapp|a,** -ade, -as; l-a ihop ꝶ (till I); l-a opp l. upp ꝶ (till I o. II); l-a om, på o. till (till II); -ning (-en, -ar; även konkr.). Två skarpt skilda bet. **I.** Huvudbet. **1**) Egentl. **a**) *L-a och laga. Vem skall l-a hans kläder, när de gå sönder? Sydde nytt, l-ade gammalt och ~. Blygs över sin l-ade kamkofta. Bättre l-ade kläder än naken kropp.* **b**) I lösbara ssgr är bet. vidare. T. e. *L-a ihop ett gammalt skrov.* **c**) *Ta emot (ngt till) l-ning. Satt vid sin l-ning. Tog åter opp sin l-ning.* **2**) Friare. **a**) *L-a och plåstra med folk.* **b**) *Det går som att l-a vantar i månsken* lätt o. behändigt, utan svårighet. **II.** Vard. bibet. **1**) *Är det någon som flinar igen, så l-ar jag honom på käften* K. A. Hagberg, öv. *L-a ngn om käften.* **2**) Lösbara ssgr. *L-a om, opp honom, de förtjänar han! L-a på ngn av hjärtans grund. Jag väntade, att min kamrat enligt landets sed skulle »l-a till» basen, men ~* E. Hultman. **Syn. I.** hopsy ꝶ, laga med lapp(ar), sätta lapp(ar) på; **II.** klå (o'pp l. på), ge (på). — **Lappig,** -t, -are. Mindre vanl. Full med lappar, mycket lappad; trasig. *Som en tiggare med en l. mössa i handen* G. Heden-vind-Eriksson.

La'ppri (akut l. grav); -t, [-n]. **I.** Enkelt. *Att uppta vår tid med sådant l.! Det är ett l., som du kan göra som du behagar med. Anse, räkna för l. Det är l. för honom (att ~). De ä rolit ändå me de där l-t, bara de går ihop. Sagböcker, leksaker och julens tusen lustiga l-n* Agnes v. Krusenstjerna. — Märk interjektionellt *Åh, l.!* **II.** Ssgr ha *lappri-*, ibl. därjämte *lappris-*. Ex.: **1**) *L-aktiga småskrupler. I och för sig betraktas fiske av mången som ett ledighets- och lapprigöra, som ej föder sin man* N. Keyland. *Det hela är en l-sak! L-skäl. För l-summor, som ~.* **2**) *Förlåt, ni tycks ha glömt en l-(s)omständighet: ni är inte myndig* ironiskt. **Syn.** småsak(er), strunt(sak), sak av ringa vikt l. värde, lapprisak, skräp, obetydlighet(er), 'smal sak', bagatell, 'barnlek'.

Lappsalv|a[1], -an, -or. Sjöv. *L-a består av 10 delar tjära, 1 del koltjära o. 0,1 del terpentin.* — **Lappsalv|a**[2], -ade, -as; -ning (med plur.). **1**) Sjöv. Insmörja 'stående gods' på ett fartyg (vant, stag m. m.) med en tjärblandning till skydd mot väderlekens inverkan. Jfr föreg. *Oljefärg har numera ersatt l-ningen på skrovet* Emil Smith. **2**) Vard. Klå o'pp l. på, ge stryk, lappa på. *Å ni ska bli l-ade för tid å evighet, om ni sticker näsan hit.*

Lapsk se under lapp[1].

La'pskojs (grav l. akut); -en. Även lapp(s)kojs. Stuvad maträtt av sammankokt oxkött, potatis o. fläsktärningar (kryddad med peppar, salt, lök m. m.). *Barn älska inte alltid l. Lappkojs är en något rörig husmanskost, som man inte precis kan bjuda storfrämmande på* Dan. — Ibl. bildl. *Olla podrida (Spansk lappkojs), Humoresker av Dan.*

La'psus (akut l. grav); [-en], =. (Fel av) förbiseende l. oaktsamhet, skrivfel; felsägning, missägning; ibl. minnesfel. *Det var*

en l. av mig. L:s ofelbarhet (lugner, skämt). Föreställer snarast som en ren l. Råka ut för ortografiska l. Georg Paulí.

Lar, -en, -er. Mest i plur. Särsk. om romarnas lares familiares, dvs. det enskilda hemmets skyddsgudar, skyddsandar för hem o. härd. Ofta friare = husgud. *Egna hemmet, ej mer, kunde helgas åt småstadens l-er* Ernst Lundström. *Offra åt l-erna på hemmets altare.*

Larghetto (-ga-) akut., -t, -n. Även adv. Musikstycke i 'temligen långsamt tempo, ngt raskare än largo'. — **Largo** akut., -t, -n. Även adv. Musikstycke i långsamt tempo (det långsammaste av de 5 huvudtidsmåtten'). *Händels l. ur Xerxes. Nervös med sin snoddade hjässa och stora majestätiskt lugna linjer, ett Beethoven largo i skulptur* Eric v. Rosen.

Larm, -et [l. fackl. även -en]. **A** Enkelt. **I.** Blott neutr. **1**) Av personer, djur, saker. *Nu uppstod ett bedövande l., alla pratade och skreko om varandra. Tusentals kråkor och kajor, som förde ett helvetiskt l. L. och oväsen. På piren rådde ett öronbedövande l. Tyst barn, håll inte ett sånt fasligt l.!* **2**) *Ekot av dagens l. trängde ej hit* Axel Munthe. *Du som stillar ~ folkens l.* Bibeln. *De gladas l. har tystnat* ib. *Bifallsl-et fortsatte ännu.* **II.** Fackl. även den.-kön. **1**) *Slå l. (på trumman). Är det eldsvåda, klämtar det l.? Första l-en (för brandkåren) kom strax före kl. 3 e. m., då ~.* **2**) Bildl. *När Heidenstam och Levertin slogo l. och drogo till storms mot »gråvädersstämningen» och »skomakarrealismen»* M. Feuk. **B**) Ssgr. Ex.: *L-basun* Bibeln. *På l-fylld gata* Greta Langenskjöld. *L-klocka* stormklocka. *Från den 30 mars till den 2 april lågo vi i l-kvarter, färdiga att när som helst rycka ut* krigs., 1918. *Blåsa (en) l-signal. Skjuta l-skott. L-skydd* ljuddämpande hörselgångsproppar. *L-trumman går. När l-trumpeter skalla.* **Syn. A**) **I.** buller, oväsen(de), väsen, stoj, 'liv' (o. leverne), sorl o. stim, (h)allo, oljud, gny, skrammel, slammer, rammel, smatter. — **Larm|a,** -ade, [-as]; [-are]. Om personer, djur o. saker. **1**) Egentl. *En l-ande folkhop. En skara apor, som l-a över inkräktarna och ~. Fabrikerna gnissla och l-a. L-ande musik.* **2**) Friare. *Han raglar ut genom grinden, l-ar och svär. Gubben l-ar och väsnas som vanligt på, över pigorna. L-ande självförhävelse. — Aldrig böljan l-ar / glatt bland gungande näckrosblad* Hj. Procopé. *När forsen l-ar* Tegnér. **Syn.** bullra, göra larm, stoja, väsnas, bråka, ibl. vara ovettig l. ryta; ibl. sorla l. brusa.

Larsmäss|a; -(e)päron (augustipäron). Den 10 augusti (Larsdagen).

Larv[1], -en, -er (akut). Två skarpt skilda bet. **A** Enkelt. **I.** Maskliknande genomgångsstadium hos en del djur där ungen mycket avviker från den könsmogna individen. L-er träffas särskilt hos insekter samt hos maskar, blötdjur, kräftdjur o. manteldjur. **1**) *L. o. puppa av nässelfjäril. Den utkläckta (täcka) l-en. Stora skalbaggs-l-er. Mygg-, fjäril-l-er.* **2**) *Groll-er.* **3**) *Då man funnit mindre och mindre ål-l-er, ju längre man kom västerut* 1927. *L-er är ett spelle i olika utvecklingsstadier.* **II.** 'Bildl.' särsk. 'Musk.' *Under välgörenhetens, vänskapens l. täckmantel, under sken av ~.* **B**) Ssgr. Blott till I. Ex.: *Ett l-artat stadium. Som halvvuxna övervintra de [l-erna] i ett l-bo av fast sammanvuxna blad* N. A. Kemner. *I Messinasundet på 1890-talet gjordes fynd av en l-form av ålen. Denna fick han ~ på 8 sekunder övergå från det hittills praktiserade systemet, att arbeta sig fram på s. k. l-fötter, till att rulla fram på hjulringar* 1931. *L-gångar i trä, orsakade av barkborren. Ung l-koloni av björkspinnaren* Alb. Tullgren. *I en sluten l-låda* D. S. Hector. *L-period. L-röta* europeisk bipest. *Det hopskrynklade l-skinnet* G. Adlerz. *L-stadium. L-tillstånd.*

Larv[2], -et. Vard. *Jo, han skrev något l. om att vi skulle vara sams* ngn larvighet, ngt skräp. — **Larv**[3] l. **Larv|er,** -e(r)n, -ar. Ngt vard. *En liten l-er på knappa tre år* parvel, pys, 'slarv(er)'. — **Larv|a,** -ade, [-as]. **I.** Enkelt. *Och så l-ade hon en bit igen, tills de små benen lade krokben för varandra. Gå och l-a för sig själv. En stor del av vägen l-ade vi till fots för att hålla oss varma. L-a av och an utan synligt mål.* **II.** Särskrivna ssgr. Ex.: *Och l-ade av utåt landsbygden. Åh jo, tackar som frågar, det l-ar av, som vanligt!* Amanda Kerfstedt. *Komma hem|l-ande(s). Och han l-ade iväg från mig fram på morgonen* Alb. Engström. **Syn.** stulta, tulta, pallra, palta; traska, knalla, vandra, knega. — **Larvig,** -t, -are; -het (med plur.). Närmare till larv[2] o. larv(er) än till larva. Ej allm. brukat. **1**) *Gå i en gammal l. rock, i l-a kläder, l-t klädd.* **2**) *Han ä så gammal numer, så han ä lite larvi. Johan Petter var litet l., litet fjollig, eller hur man skall säga* Alb. Engström. *Den sorts l-a släthet, som benämnes tolerans och vidhjärtenhet* S. Lidman. *Filmen har en del riktigt lustiga poänger, men saknar tyvärr inte l-heter.* **Syn. 1**) sjabbig, sjaskig, tarvlig, dålig; **2**) 'velig', tramsig, tafsig, tåpig, flepig, ibl. barn på nytt; ibl. sluddrig o. sentimental.

Laryngīt (-git); -en. Strupkatarr. **Laryngologī,** -(e)n. Läran om struphuvudets funktion o. sjukdomar.

Las, mest skämts. Se läsa.

Lasare'tt (-ätt); -et, = l. -er. Enl. sjukhuslagen av 1928 = ett av landsting l. kommun drivet (större) sjukhus avsett för vårdbehövande oberoende av fallets art (o

bl. a. sjukstuga, dvs. ett mindre sjukhus — mindre än 25 sängar — utan bosatt läkare, osv.). I. Enkelt. *Lägga sig på l-et. Antalet l. var vid 1927 års slut 92, med 16,025 sjukplatser. Söka, få l.* om läkare. *Han ligger på Serafimerl-et sen en månad (för observation). Läns-, fältlasarett. Stockholms läns Centrallasarett. — Ett djurlasarett i Newyork* Rubrik 1928. **II.** Ssgr ha *lasaretts-*, blott ldls. därjämte *lasarett-*. Ex.: *De tunga l-sautomobilerna* oftare 'sjukhusbil'. *L-sbyggnad. L-sdirektion kan, enligt landstings beslut, vara gemensam för flera sjukhus. L-sfartyg* sjuk(vårds)fartyg (för vård o. transport av sårade, sjuka o. skeppsbrutna). *Sjukvårdare i ljusblå l-skläder. Läkarvården på ett l. bestrides av en eller flera l-släkare, utnämnda av K. M:t efter förslag av Medicinalstyrelsen och sedan l-sdirektionen avgivit sitt förord. L-släkarföreningen. L-sområde* dels område (ofta park osv.) kring ett l.; dels område inom vkt l-et har sin verkningskrets (t. e. län l. del av län). *L-ssysslomän. Det var vårt lands första l-ståg, som demonstrerades för ~* maj 1928. *L-svaktmästare. Söka l-svård. R. Wawrinsky, Sveriges l-sväsende förr och nu, 1906. L-söverläkarna Silas Lindqvist i Södertälje och J. A. Waldenström i Falun.*

Lasarōn se lazzaron.

Lascīv (-sj-); -t, -are; -itēt (-en, -er). Lättfärdig, slipprig, otuktig, okysk, liderlig, sedeslös, lösaktig. *Fast hans sångmö förr i sitt känsloliv / såsom tös var inte så lite l.* A. Fjelner. *L-a danser, åtbörder. — Älska l-iteter.*

Laser|a, -ade, -as; -ing (med plur.; abstr. o. konkr.). Fackl. Övermåla med lasūrfärg dvs. genomskinlig l. genomskimrande färg. *Å denna streckteckning l-as sedan svagt med samma färg, mycket förtunnad. Läktaren är utförd i ek, l-ad med genomskimrande färger och delvis förgylld. I brunt och grönt l-ad paraplykrycka. Katederns gull-ade skiva. Mörkl-ade ekdörrar. Till boaserade väggar av pärlspontade bräder användes ofta olje-l-ing.* — **Lasūr** se d. o.

Lasig, -t, -are; -het. Ldls. t. e. sydsv. Trasig. *Mina kläder började se l-a ut* Aug. Bondeson.

Lask, -en, -ar; -järn (till I); -|a (-ade, -as; -ning, med plur.). **I.** Snick. o. d. En hopfogning av två timmer, plankor etc. så att ändarna gå in i varandra medels utsprång o. motsvarande uttag o. komma att utgöra en längd; 'skarv'. *Och går över skutan bord för bord, l. för l., från stäv till stäv.* **II.** I handskmakeri o. skom. (Prydnads)söm sydd utanpå. *Handl-ade, tvättbara handskar. Handväska av krokodilpressat läder med förgylld l-ning i sömmarna.*

Laskār, -en, -e̋r. Indisk sjöman l. matros.

Lass, -et, =. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Ett l. hö. Har vi inte (fullt) l. snart? Ta fullt, endast halvt l. För tungt l. för bara en häst. Överst på (hö)l-et sutto barnen uppflugna. Skörd i år 848 parlass hö. Ett sommarlass, vinterlass starr. Pack-, flytt(nings)lass.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Betecknar hela saken som ett l. som kört fast. Så liten häst för så stort l.! God vilja drar halva l-et. Fick ~ draga det tyngsta l-et själv. Om han sluppit draga det tunga familjel-et.* **b**) *Ännu har du ett helt (häst)lass med räkningar att gå igenom, ser jag.* **II.** Ssgr. Ex.: *Två stora l-slädar med kött* K. B. Wiklund. — Mest bildl. *Man skall ej samla vårblomstren l-tals eller i fulla bördor. Och visade min hustru l-tals av enkla, smakfulla hattar till moderata pris* Dan. *De har vi l-tals åv! Köra bort l-tals med ogräs, ogräs l-tals. — Veden kan fås antingen l-vis eller i kubikmeter.* Ofta friare o. bildl. *Fick l-vis med torsk, torsk (i) l-vis. Tänk, ni kommer att få ärva l-vis!* **Syn.** (vagns)last (för en l. två dragare), fora, laddning; (ibl.:) börda, lager, fång, 'ok'. — **Lass|a,** -ade, -as. Blott ldls. även 'lässa'. **I.** Vanliga verbformer. **1**) Egentl. *L-a hö. Det är bättre att inte l-a alldeles fullt, l-a kälken för full. Du får l-a nästa vagn; jag ska l-a av. De(t) ska snart vara (färdig)l-at. En dag till ha vi full sysselsättning med att l-a järn.* **2**) Bildl. *L-a för mycket på en. Bestyren l-ade hon på modern och ~.* **II.** Ssgr o. avledningar. **1**) *L-a av* m. fl. se avl-a osv. **2**) *L-karlarne göra nästan små språng från skyl till skyl* P. J. Rösiö. **3**) *Körsvenner och l-are. Malml-are.* **4**) *L-ning och avl-ning. Större bredd på l-ningsytan [på fordonen].* **Syn.** lägga lass på, ge lass; (ibl.:) packa, hopa, lasta.

Lass|e (grav); -en, -ar. Mest som sista ssgsled. *Barfota-, skjort-, smuts-, träskol-e. Den lille fattigl-en* H. Wranér.

Lasso (akut); -n, -n [l. -er]. *Kasta l. Svänga sin l. Kasta sin l. kring benen på den flyende hästen. Snärja med l. — Och stannade som en l-fångad fåle. Ett lyckat l-kast. Gauchos äro berömda ryttare och l-kastare. L-lina* l. *L-rep. Med l-slingorna samlade i ett handgrepp och hängande vid sidan.* **Syn.** kastsnara, kasttöm, kastlina med lös snara.

Last[1], -en, -er (grav). **A**) Enkelt. **I.** Mer egentl. **1**) Med plur. **a**) *Skeppet är destinerat till England med l. av bräder, med trälast. Inta(ga) l. Är l-en stuvad? Dyrbara l-er. Vänta en l. saltade hudar. Om l-en förskjuter sig, kan fartyget kantra. L-en vältes över åt styrbord och ~. Försäkring av l-en. Förlora l-en. Nödgas lämpa l-en överbord. Flyta på l-en. Medan Flandrias levande l. [de 15 passagerarna] snarkade i femton bås* Ev. Taube. *Segla med lik i l-en*

ofta bildl. (jfr vidskepliga föreställningar om dylika för ett skepp som för lik). *Skepps-, däcks-, trälast. Tog även returlast av mjöl, kaffe, socker m. m.* **b)** *En vagns last väger.* *Automobil med hjultryck över stigande 1 000 kg vid full l. Fördelar m l-en på bäraren och två klövjehästar, går det säkert.* **2)** Utan plur. *Skicka ner två man i l-en* = lastrummet (på fartyg). **II.** Bildl. särbet. Ibl. med ngn anknytning till last². Utan plur. Blott i några uttr. **1)** *Jag ligger ju bara fattigvården, de mina till l. Men så kommer anden och fäller dem till l.* **2)** *Det kan omöjligen läggas mig till l., att styrelsen glömt att underrätta mig. Har du låtit något sådant komma dig till l., är du förlorad, ty i sådana fall visas ingen nåd.* **B)** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn. I.** laddning, skeppslast; vagnslast; börda, packning, belastning, (ibl. nära) lass; **II.** besvär, tunga; (anledning till) förebråelse, (lägga till l.:) tadla, förebrå, ge skulden för.

— **Lastautomobil. -avsändare. -bil. I.** Enkelt. *L. om 30 hkr. Transporter utföres billigt med 3 tons l.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett l-schassi, som man försett med en överbyggnad av presenningar. L-sförarnas hårda framfart på Flottsundsvägen* 1931. *L-strafik. L-stävling.* **III.** Avledning. *K. A. K. varnar l-isterna* 1931. **-brygga. -båt. -djur.** *Använda jaken som last- och riddjur.* **-dragande;** -are (vanl. om djur, även fartyg men säll. människor). *L-ande djur. Vara omänsklig mot l-arna. Den ena åsnan skäller stundom den andra för l-are.* **-dryg;** -het (ett fartygs lastförmåga, se dräktighet II). Sjöv. *Ishavsjakten är ett brett, klumpigt och l-t fartyg.* **-emottagare. -fick|a.** Fackl. *Systemet med s. k. l-or för malmtransport försvagade icke fartygets sjövärdighet.* **-flak.** *Vägunderhållet ett lekverk, om man har en Tidaholmsbil med motordrivet tippbart l.* **-förmåga.** *Fartygs l.* dräktighet, lastdryghet. *Släpvagn, som fördubblar bilens l.* **-gammal,** -t. Även med anknytning till last². *Tycker du jag ä så l.?* ung. = utsliten, ålderdomsskröplig. **-kaj.** För båtar, vid järnväg etc. *Förtöja vid l-en. — Vid ilastning av infanteri behöva endast häst- och fordonsvagnarna föras till särskild l. Fjärdhundra stations södra l.* **-kamel. -kapacitet.** Jfr lastförmåga. **-klar.** Kan även anslutas till verbet. *Den första ångaren är l. den 11 mars* har lastat o. är klar att avgå. **-kran** se lasta¹ II 2. **-kärr|a.** *Tunga l-or, dragna av mulåsnor och ~.* **-linje.** Sjöv. Den vattenlinje till vkn det fullastade fartyget nedtryckts. *Särskild l. för trälastade fartyg?* Rubrik 1921. **-lucka.** Sjöv. *L-n, ett mörkt hål, dit slamrande vinschar sände ned bingar av ~.*

-mula. -märke. Sjöv. Ett midskepps på vardera fartygssidan anbragt fribordsmärke' som angiver till vilket största djup (lastlinje) fartyget vid olika tider får nedlastas. *Fartyget har erhållit l. för Nordsjöfart. Trälastmärke* för fartyg med trälast. *Bilen (flaket) liksom lastangaren vara försedd med l.* 1927. **-penningar.** Sjöv. En till kronan utgående sjöfartsavgift för fartyg vid resor mln Sverige o. utlandet; avskaffades 1929. **-plan.** På lastvagnar. *L-ets dimensioner ca 4,5 × 2,1 m.* om släpvagn till traktor. **-plats.** *De vid älvsmynningarna liggande l-erna. Sammansläpar timret i upplag, upptager släpvägar till dessa från l-en och förslar stockarna till bogsladen och ~* O. Hecht. Som järnv. = ställe å linjen (med sidospår) där bantåg gör uppehåll för godstrafik. **-plattform.** *Uppläggas ~ å l. eller i godsmagasin* Järnvägshandb. *Truck med l.* **-port.** Sjöv. Fyrkantigt hål för l. akterut under däck (ngn gång även på sidan) för intagning av timmer, plank, räls osv. *L. kan även finnas i relingen* Emil Smith. **-pråm. -rum;** -söppning. Sjöv., järnv. o. allmännare. *Maskinrummet akterut, l-met midskepps. Och korgen dinglar upp genom l-söppningen. Arbetare i l-met såsom lämpare och stuvare. — I uppvärmt l. eller konduktörskupé* Järnvägshandb. — *För återstående varor är l. reserverat i början och mitten av januari.* **-vagn;** -sflak m. fl. *Tunga l-ar. Finaste italienska l-smärke.* **-vattenlinje.** Sjöv. Den vattenlinje efter vkn fartyget ligger vid fulla förråd o. full last. *Till dess fartyget nedtryckts till sin bestämda l.* **-åk(don). -ångare. -åsna.**

— **Last|a¹,** -ade, -as. **I.** Vanliga verbformer. Enkelt. **1) a)** *Hålla på att l-a (järn osv.)* både om arbetare, skeppare o. fartyg. *Lossa och l-a. L-a styckegods. En i hamnen l-ande större svensk ångare. Lagom, tungt, djupt, lätt l-ad. Träl-ade fartyg. Skonaren Freja, l-ad med bräder för Hamburg.* **b)** *L-a en järnvägsvagn. Vagnen var väl högt l-ad. — L-a hela packningen på mulan, på bärarna.* **c)** *L-ad med presenter, kom nu morbrodern in under barnens jubel. — Bordet var l-at med de dyrbaraste rätter. — Kom hem, (full-)lastad med nyheter.* **2)** *S. k. 'karpuser', vilka bättre vaka sjön och l-a flere ton. Två pråmar, l-ande resp. cirka nittio och sextio standards.* Även om järnvägsvagn, lastbil osv. **II.** Ssgr. **1)** Lösbara verbssgr. *L-a av* m. fl. se avlasta osv. **2)** Fasta ssgr ha *last-* (ibl. kunna de även föras till substantivet), ngn gång *laste-*. Ex.: *Hamnarnas l-kranar. L-vinsch. — Hela l-etiden tillbragte han på hamnkrogarna.* **III.** Avledningar. **1)** *Lossare och l-are. Malml-arna, som fyllde tippvagnarna. L-ar(e)-förman.* **2)** *Lossning och l-ning. Fartyget ligger under l-ning. L-nings- och lossningsanordningar. L-ningsförbud. Loss- och l-nings-*

förening. Hamnplatser med större l-ningsförmåga. L-ningskaj. Ångaren Falken beräknas (vara) l-ningsklar i Göteborg c:a 20 aug. på Alexandria, Jaffa, ~. L-ningslista. L-ningsplats. Väntar på l-ningstillstånd. **Syn. I. 1**) inta(ga) last, förse med last, föra lasten ombord (o. stuva den); lägga last på; (ibl.:) belamra, överhopa, överlasta, belasta; **2**) 'draga', kunna bära, ha en lastdryghet l. (last)kapacitet av. — **Lastägeplats** (-äsjplats). Sjöv. Lastnings- o. lossningsplats, plats l. hamn för lossning o. lastning. *Förrän Statsisbrytaren ~ kallas hit upp för att öppna l-erna* 1928. *På l-en vid hamnpiren.*

Last[2], -en, -er (grav). Jfr även last[1] A II. **I.** Enkelt. *Dygd och l. Synder och l-er. Ett l-ens näste, tillhåll. Ett tillhåll för alla l-er. Vältra sig i l-er. Hemfallen åt alla möjliga l-er. Fången i l-en, l-er. En l-ens träl. L-ens trälar. Den sminkade l-en. Girighetens l. Egennytta var den l. han djupast avskydde. Sky l-en. Rosad l. är dubbel synd. L-er läras utan bok. Som blev slav under opiuml-en för två år sedan.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-bar* (-t, -are; -het, med plur.) *L-bar som Mirabeau. Föra ett l-bart liv, ett liv i l-barhet. — Den värdige telningen av en halvt svagsint fader och en l-full moder. Har rykte om sig att i l-fullhet överträffa Sodom och Gomorra. Ett l-fyllt liv.* — *L-gammal* se last[1]. **Syn.** inbiten l. inrotad synd, vanesynd, syndavana, (nära stå:) lastbarhet, styggelse, osed(lighet), liderlighet, (moraliskt) fel, sedligt lyte, vanart, fördärv, perversitet; (l-bar:) fången i laster, lastfull, lastfylld, liderlig, ytterst tadelvärd, (ibl. nära:) skändlig, skamlös, osedlig. — **Last|a**[2], -ade, -as; -are. Ej vardagsord. **1**) *Det kan ingen l-a honom för. Alls ingen flicka l-ar jag ~. Fast inte l-ar jag hyttan, hon var god att ha, så länge man inte kunde skaffa sig annat hemvist. Goda vänners fel må man märka, men ej l-a. Prisa varsamt, l-a sparsamt! Man skall varken l-a eller rosa sig själv. Halvgjord gärning må varken lovas eller l-as. Mången l-ar det han ej kan få. Rikedom blir ofta l-ad, men aldrig förkastad. Ingenting är så väl gjort, att det ej kan l-as.* **2**) *Försvara sin ära mot varje l-are. Giva l-arenom rum* nu fattat som plur.: ge klandrarna skäl för sitt klander, utsätta sig för (rättvist) tadel. **Syn.** tadla, klandra, banna, ogilla, mästra, klanka (på), häckla, lägga till last, (ibl. nära:) häda, smäda. — **Last(e)-lig,** -t, [-are]. Åld. *Föra l-t tal mot överheten, om eget land, mot kungen, mot sin konung. Allt slags lastligt yttrande om den regerande konungens höga person eller gärningar, eller dess gemål drottningen ~* Tryckfrihetsförordn. *Lastliga uttryck om ~* ib. **Syn.** lastande, smädlig, (äre)kränkande.

La'sting (akut l. grav); -en [l. -et]; -(s)klänning; -(s)känga; -(s)sko. Svart atlasvävt tyg av hård kamull (till möbeltyg, skodon m. m.). *Knäppkängor av l. I sin svarta l-sklänning. L-skängor med blankskinnståhättor.*

Lasür, -en, -er; -blå (ultramarin); -färg; -målning; -sten (lapis lazuli, varav man får ultramarin). Även 'lasyr'. Jfr lasera. Målning med färger som låta underlaget skimra igenom dvs. l-färger (x täckfärger); det laserade. *Av rökt ek i grågrön l. Om l-en skadas ~. Medelhavets l-blåa vatten. Den ljust l-blå(a) himmelen. L-målning på trä utföres såväl i oljelasur som i vattenbets och ~.*

Lat, obest. neutr. saknas, -are. *L. och omöjlig. Den l-aste i klassen. Gå och vara l. (och göra ingenting). L. i sitt arbete. Hon hade blivit för l. och bekväm av den myckna kalasmaten. För att ~ njuta den l-es orättfärdiga sömn. Jag känner mig lite l. i dag. Du onde och l-e tjänare* Bibeln. *Nå, rör på edra l-a ben! Ha en l. dag.* — Ofta i ordspråk. *L. herre, duven dräng. L. gör tidig helgdagsafton. L. dräng och varm säng ha svårt att skiljas åt. För den l-e äro alla vägar törneströdda. Ack, den som väl låge, sa den l-e, satt i sängen.* **Syn.** lättjefull, trög, drönig, overksam, sysslolös, (ibl.:) långsam, senfärdig, tungrodd, försoffad, dåsig, slapp, sävlig, bekväm, sölig, slö, maklig, 'såsig', loj, liknöjd, oföretagsam, försumlig.

— **Latbänken.** Ngn enda gång i obest. sing. I uttr. *Ligga (lägga sig) på l.* på latsidan. **-het,** -en. Oftare 'lättja'. *Och l-en satt i dem hela dagen som fotogensmak i träkärl. Piska värsta l-en ur oxarna.* **-hund;** -sdag(ar). **1**) Skymford. *Ligger du där å vräker dej, din l.! Att han blivit en (ohjälplig) l. Opp me er, era l-ar! Att det finge bli ett slut på l-sdagarna.* **2**) Hjälpreda t. e. vid översättning (moja, lurk), vid räkning (intressebok), vid skrivning (radpapper). **Syn. 1**) latmask, lätting, latmåns, ibl. latmaja; (starkare:) latvrak, latsugga o. d. **-maj|a.** Vard. *En sån l-a du ä! Och l-or och skojare.* **-man.** Mest i ssgr. **1**) *Den som vore så lyckli som katten, så en sluppe klä åv å på sej, sa latman* den late. **2**) *L-sbörda* allt för liten börda. *Det är emellertid intet l-sgöra att vara guldgrävare* Gunnar Andersson. *Att sitta å meta ä allt ett l-sgöra. Tomtens l-skakor; bakas på en kvart. Föra ett (riktigt) l-sliv. L-ssyssla* o. *L-stjänst* svenska ord för 'sinekur'. **-mask.** Jfr lathund 1. *Eller har den l-en inte itts laga't? Era l-ar!* **-måns.** Jfr latmaja o. föreg. *För om arbetarn är en l., kommer han i alla fall att slarva.* **-oxe.** Vulg. Jfr lathund 1. *Rör på dej, l. där!* **-sidan.** Ngn gång även i obest. sing. *Lägga*

sig, slå sig, ligga på l. latbänken. **-sugga.** Vulg. för 'latmask' l. 'latmaja'. **-varg.** Mindre vanl. för 'latmask'. **-vrak.** Ena vard. Jfr lathund etc. *L-en, som inte vilja arbeta, men ändå pocka på betalning.* **-vrå.** 'Vilovrå'. *Det var fröken Mariannes l-vrå* Elis. Wern Engge.

— **Lat|a sig** o. **Lat|as,** ades. **1**) *Ligga och lata sig långt fram på dagen. L. sig i solskenet, i en skogsbacke. Bara gå å l. sig vid universitetet utan att göra ett skapande grand nytta.* **2**) *Nu går det inte an att l-as längre. Här har jag suttit och l-ats, bara för att jag väntat på dej. Du ligger väl å l-as i skogen, kan ja tro.* **Syn.** (gå o.) göra ingenting, överlämna sig åt lättja o., vara lat, ligga å dra sej, dröna, 'sasa', 'lattjas', föra ett lättjefullt liv, ligga på latsidan l. latbänken, icke idas göra ngt, söla, dra benen efter sig, ta det makligt l. slött l. lamt l. löjt l. trögt.

Late'nt (akut), =. Dold, förborgad, 'bunden'; (ibl.:) framkallbar, smygande, levande 'under askan', som ännu icke kommit till utbrott. *En osynlig, s. k. latent ljusbild, som* ~. *L. värme* bundet (se binda A III 8). — *Och piggade upp det l-a hat mot godsägaren, som alltid finns hos landfolket* Öv. fr. Pio Baroja.

Läter (akut l. grav); -na. Ofta ngt högt. *Vilka (förnäma) l.! Allt vad l. hette var honom främmande. De stora l-na. Tillgripa granna ord och stora l.* **Syn.** åtbörder, åthävor, hållning, (förnämt l. stolt l. överlägset) uppträdande, stolta gester, självmedvetet sätt, utvärtes skick l. väsen(de).

Latīn, -et (l., med bestämningar, ibl. den-kön). **I.** Enkelt. **1**) *Läsa, tala l. Skriva ett gott, ett klassiskt l. Han skriver usel, en god, en hjälplig l. Det tycks vara på l. Den aldrig lösta tvisten om l-ets bildningsvärde. Ciceros l. De romanska språken återgå på l-et. Läkarnas l. Medeltidslatin. Köks latin.* **2**) Märk några uttr. *Det är l. för honom* obegripligt. *Där tog mitt l. slut; jag visste varken ut eller in vidare* även *Där var det slut med min l.* **3**) I st. f. några ssgr. T. e. *Går han (på) latin eller real?* l-linjen, l-vägen. *Norra latin(läroverket i Stockholm).* **II.** Ssgr. Ex.: *Gringo är en föraktlig benämning på utlänning i hela Latinamerika* de delar av Syd- o. Mellanamerika där spanska o. portugisiska talas. *De l-amerikanska republikerna. L-folken i Syd- och Mellanamerika. L-gymnasium* ⟩⟨ realgymnasium. *I l-klasserna. L-kunnig. Med goda l-kunskaper. L-kännare. L-linje(n)* i skola. *L-lärare. L-lärd som en gammal munk. L-läroverk. L-segel* galärsegel, högt spetsigt trekantigt sprisegel. *L-seglare på Lac Léman. L-skola. L-stil* l-tema. *L-student* ⟩⟨ realstudent. *L-studium. I morgon ha vi l-skrivning (i skolan). De l-talande folken på Kristi tid. L-tema. L-tolkning.* — **Latīnar|e** (grav), -n, =. **1**) Latinlärd o. d. *J. M. Sundén, den gamle l-aren, som ännu i sina nittionde utgav sys arbeten. God l-are.* **2**) Lärjunge på latinlinjen, vid latinläroverk, på latingymnasiet. **3**) Om 'latinfolken' i Amerika. — **Latiner** (akut), -n, = l. **Latier** (-ier, akut), -n, =. Invånare i den gamla romerska provinsen Latium. — **Latini|ser|a,** -ade, -as, -ing (med plur.). Ge latinsk form åt; omdana efter latinskt mönster. — **Latini'sm,** -en, -er. Latinsk språkegenhet. Jfr danism m. fl. — **Latīnsk,** -t. *L. översättning. L-a språket och litteraturen. Den l-a grammatikens inverkan på äldre svenska språkläror. De l-a folken* ⟩⟨ österländska, germanska, keltiska osv. *Forn-, medel-, nylatinsk. Den gången fick han AB på l-a temat. Med l. ändelse. Det l-a Amerika* spanska o. portugisiska. *L. stil* antikva (⟩⟨ fraktur). *L-a segel* se latinsegel (latin II). **Syn.** fornromersk; västromersk; (ibl.:) romersk, romersk-katolsk, romansk.

Latitūd, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Fast vi befunno oss på samma l. som Norra Afrika. Orter med, som ligga på samma l. I likhet med magnetkompassen har gyrokompassen ingen riktkraft å mycket höga l-er* S. Ulff. **2**) Bildl. **a**) *Ord med påfallande stor (betydelse)latitud.* **b**) *Att straffl-en i detta fall endast omfattar fängelse, icke böter. Vida, låga straffl-er.* **II.** Ssgr. **1**) Egentl. *L-bestämning. L-grad.* **2**) Bildl. *L-system inom juridiken.* **III.** Avledning. *Den största l-inella skillnaden mellan Rasbo och* ~ *utgör sålunda blott en breddgrad* H. W. Arnell. *Gruppera sig l-inellt.* **Syn. I. 1**) geografisk bredd, (en orts rätvinkliga) avstånd från ekvatorn, polhöjd, breddgrad; **2**) utsträckning, (räck)vidd, 'tänjvidd'; spelrum.

Latrīn, -en l. -et, -er. **I.** Enkelt. **1**) Avträde; avträdesgrop. *Då vid förläggning avträden saknas eller befinnas otillräckliga, anläggas l-er. Illa skötta l-er.* **2**) Avträdesspillning, människoträck som gödning. *Och portionerade ut l-en ur den illaluktande tunnan: en skopa per varje jordgubbsplanta och hallonbuske.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-behållare. L-grop. L-gödsel. Modellenliga l-kärl.*

Latt|a, -an, -or. Fackl. Träribba, träspjäla, tunn läkt (ibl. till skydd mot skamfilning). *L-or av tunt trä. Trä-, garneringsl-a.*

Lattjo (akut); predikativt adj. Skolslang o. d. *För länge sen var det skojigt, så blev det kul, så smasken. Nu är det alltså lattjo* Mollie Faustman.

Laudātur (grav); ett, plur. =. (Betyget) A, berömlig, stort A, högsta betyg(et). **I.** Enkelt. *Ta l. i engelska. Få l. på provskrivningen. Skriva för, läsa på l. Värd l.* **II.** Ssgr ha i regel *laudaturs-,* säll. därjämte *laudatur-.* Ex.: *L-(s)student* med A

i 'mogenhet' l. med en mängd A'n. — *Ä han (en) l-skarl? Läsa på, uppge sig för l-skurs(en). L-smässig.*

Lav, -en, -ar. L-arna (Lichēnes) äro en svamparna närstående grupp av växter, de utgöras av svampar levande i samliv med alger. **I.** Enkelt. *Den gamla indelningen i mossor, l-ar, alger och svampar är numer övergiven. Växtkroppen är hos l-en en bål (dvs. den är ej uppdelad i rot, stam och blad). Hos skorpl-arna är växtkroppen skorplik och vidväxt underlaget, hos bladl-arna (hit islandsl-en) bladlik och lösare fäst; hos buskl-arna (till vilka hör t. e. renl-en) busklik. Bägarl-ar. L-arna höra till växtvärldens förposter, de bidra till nakna klippors förvittring och bereda därigenom så småningom möjlighet för högre växters uppträdande. Många l-ar äro rika på färgämnen; av l-ar fås t. e. orselj och lackmus.* **II.** Ssgr. Ex.: *Lavart. Gamla l-behängda granar. En l-brokig sten. Beredandet av l-bröd under kristiden. L-bålens yttre gestalt bestämmes endast ~ av den i l-en ingående svampen* S. Schiöler. *L-fattig skog. L-flora* även om bok. *Gamla gravstenar med l-fyllda inskriptioner. L-färger och l-färgämnen. L-gelé av F. H. K:s kvinnoråds tillverkning har nu utkommit i handeln i Stockholm* juli 1918 (utdrygningsmedel i bröd). *Härbren med l-gråa tak. Vättafjällets l-hedar, där foten kan sjunka vristdjupt i ett svällande lavtäcke* H. Smith. *Statens l-insamling försöksvis påbörjad* sept. 1917 (till foder). *L-klädda klippor och trädstammar. Den inom l-läran eller likenologien bevandrade. Den grå l-mattan. L-rika björkskogar* G. Samuelsson. *En l-skrika smet på tysta vingar över vägen, lömskt och nästan skrämmande.* — **Lavig,** -t, -are. Skr. Mindre vanl. *Bland l-a trän* K. G. Ossiannilsson. *L-a stenar* ib.

Lav|a, -an, -or (fackl.). Bergarter som i glödhett smält tillstånd utströmma ur en vulkankrater o. sedan stelna i luften. **I.** Enkelt. *Massor av glödande l-a runno utefter sluttningen och antände före stelnandet trän och buskar. Brosch av stelnad l-a. Ett slagglikt, om nutida l-or erinrande utseende. Porfyrerna äro l-or, uppfraktade till jordytan genom vulkanutbrott* Nils H. Magnusson. *Som bragte blodet att flyta som het l-a i kroppen* E. Cedercreutz. **II.** Ssgr. Ex.: *Hela bergets väldiga massa är uppbyggd av l-abäddar* H. Granvik. *L-afält på Island. Flytande l-amassor. L-asjö* vulkankrater fylld av smält l-a. *L-aslätt. Glödande, stelnade l-aströmmar. Ett stelnat l-atäcke, under vilket den underjordiska elden alltjämt glöder.*

Lav|e, -en, -ar. **1**) (Enkel) sitt- l. liggplats (brädbotten, ibl. med uppstående kant; t. e. i bastu, kolkoja, turisthydda, fäbodstuga), väggfast simpelt sängställe, liggbänk; hylla för torkning av lin o. d.; ibl. spis(el)-hylla. *På ena långväggen l-e av grovtäljda stockar, med 4 liggplatser. Ett björnskinn över sängl-en. — Ligger du på översta l-en, när du tar bastu? — Så kom han [korpen] till lappens kåta och fick se, att det låg några ostar på tork på l-en* K. B. Wiklund. — *På spisell-en.* **2**) Gruvl-e, dvs. plattform av trä byggd över l. bredvid en gruvöppning för att underlätta arbetet. *Müllers gruvl-e i Grängesberg.* **3**) Trädg. Dels = plantl-e (ung. = kallbänk; varm plantl-e = drivbänk); dels = växthusl-e (dvs. en ram hopsatt av på kant ställda bräder l. cementplattor o. fylld med jord). *Gurkorna odlas antingen i murade l-ar eller på trästellage.*

Lavema'ng, -et, = l. -er; -(s)kanna; -(s)rör; -(s)spruta. Insprutning av ngn vätska (t. e. olja, såpa, garvsyra) vanl. för att avlägsna tarminnehåll (framkalla avföring), ngn gång för att tillföra näring l. läkemedel. *Få, ta l. Under den tid l-et sättes. L-skanna med tillbehör. L-rör av glas. L-sprutor av gummi.*

Lave'ndel (-vä-; akut); -n. Om det läppblomstriga släktet Lavandula med axlikt samlade blå l. violetta blommor. Särsk. om den odlade grå halvbusken L. spica av vars blommor framställes l-olja o. som torkade läggas bland linne för att bevara det mot mal. **I.** Enkelt. **1**) *Den förvuxna kåltäppan med malört, l. och salvia. L. och rosmarin. Odla l. Bakom spegeln satt en kvast l., som mormor tagit av, när hon gått till kyrkan* Pär Lagerkvist. **2**) Om (blå- l. gråviolett) färg. *Min sängkammare på Ribbingshov i vitt och l.* Elin Wägner. **II.** Ssgr. Ex.: *L-blå möbel* ljust lila, blå- l. gråviolett. *L-doften från det öppnade linneskåpet. L-doftande. L-färgat siden. Med Pyramiderna, öknen och de Libyska bergen i l-färgat dis* Elsb. Funch. *L-grått vatten* blåaktigt grått. *Mellan l-häckarna. Gummornas l-kvistar och eau-de-cologneflaskor* H. Wranér. *L-olja. L-sprit. L-tvål. L-vatten.*

Laver|a, -ade, -as; -pensel; -ing (-en, -ar; -spensel). (Över)måla med tunn vattenfärg (t. e. förtunnad tusch); belägga en teckning med dylik färg, 'fördriva' (färg) med vatten; (l-ing:) tavla målad på detta sätt, 'lavyr'.

Lave'tt (-ätt); -en, -er; -svans (l-ens bakersta ända som vilar mot jorden); -äg|e (-asj; -et, -e l. -er; = underlag till ett tungt eldvapen t. e. kanon, kulspruta). Bakre delen av en kanonvagn; den del av l-aget som närmast uppbär eldröret. Artill. *Vid 'rörliga lavettage' är 'lavett' i regel = hela l-aget.*

Lavīn, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *En l. uppstår egentligen endast, då snön är kram, så att den boll (det flak), som lossat, under nedfärden snabbt ökas av den*

snö den tar med sig. Begravd under en (snö)lavin. En punkt, där l-er ofta hota. 2) Friare o. bildl. *Abren gick svart och vit och röt som en l.* Torsten Boberg. *Brödet växte som en l. genom det timmer, som varje minut kom flytande, rastnade och tornades upp.* — *En gruslavin på 2½ kbkm. Komma som en l. Den stora, ilskna l-en /nushöningen/ snubblade ~, slog en kullerbytta, snurrade runt ett par varv och blev liggande* E. v. Otter. — *L. av säljorder på Newyorkbörsen 1930. Utbudslavin.* **II.** Sag. *Med l-artad hast, fart. L-artat växande. En l-likt växande utgiftsstat* Alf Hammarström. *Där linjen går fram under milslånga snötak eller i skydd. Den hårt packade l-snön. L-snöre* grällt färgat snöre som en skidåkare låter släpa efter sig o. med vars hjälp han om han begravs under en lavin lättare kan återfinnas. **Syn. I. 1** snöskred, nedstörtande o. snabbt växande snömassa.

Lawnte'nnis (l..., äldr., fortfarande i SAOL) även stavat 'låntennis'. Se tennis.

Lavoar (-, mer säll., lav-) -en, -er. *L-er med marmorplatta. L-skyddare att fästa på väggen bakom l-en för att skydda mot vattenstänk. L-handdukar. L-hylla. L-inrede. L-porslin.* **Syn.** tvättställ(ning), tvättbord, finare kommod.

La'x[1], -en, -ar. **I.** Egentl. Till laxarna i vidaste bemärkelse (laxfiskarna, Salmonidae) höra även harr o. sik. Till 'de egentliga l-arna' (släktet Salmo) hör främst 'l-en' l. 'blankl-en' (S. salar), vidare t. e. 'l-öringen' (S. trutta), 'regnbågsforellen' (S. iridens), 'rödingen' (S. salvelinus). **1**) *L-en leker i sötvatten, dit den beger sig från havet, varvid den även arbetar sig uppför forsar och mindre fall (man har säker uppgift på att en l. kunnat hoppa 5 m. lodrät höjd); l ynglet stannar vanl. tre år i sötvattnet och beger sig så ned till havet (havslax); den utlekta l-en låter sig driva med strömmen till havet (vraklax) och är då ytterligt mager. L-en fångas dels i havet, då den närmar sig kusterna, dels i älvarna på väg upp. Meta l. Avelsl-ar* i laxodlingar. *Ung-, lek-; Halmstadlax.* **2** *Inkokt, stuvad, rökt l. Gravlax.* **II.** Märk. **1**) *Lägga lök på l-en* strö salt i såret, öka pinan, ytterligare skärpa en annans anmärkningar. **2**) Ngt vard. *De ä en glad, en livad l.* fyr, 'prick', kurre. **3** L-färg. *Föras i färgerna l., nilgrönt och lila. Himlen, som flammar i gult, l. och rött* E. Wettergren.

— **Laxfisk;** -are; -e. *Familjen l-ar* se lax[1] I. *De värdefullaste l-ena finnas vid* ~. **-fångst. -färg;** -ad (ljusröd som laxen i köttet). *Ljust l-ade musslinger.* **-förande.** *L. floder, älvar.* **-garn. -gård** för fångst av lax. **-hand'el;** -lare. *Vilt- och laxhandlare.* **-kar** o. **-kista** fångstredskap. **-knut.** Byggn. Jfr knut[2] I 1. K. med släta ytterändar. Användas som hopfogning av l-ändarna genom laxstjärtformigt bilade stockar. **-odling;** se avel. **-pata.** Fiskebyggnad anordning avsedd för fångst av uppvandrande lax (främst i de övre Norrlandsälvarna). **-pudding** kok. **-rik.** *L-a vatten. L-a floder. L-rika floder förr. L-a tider.* **-rygg** kok. **-ränna** till hjälp för uppvandrande lax. **-röd.** *L-a strumpor. Nu ~ flammar nemerts i en sken mot en från det enklaste kafé ljus skyllt* Hans Pettersson. **-släkte't.** Salmo. **-spö.** *Ett gott l. av hickory.* **-stjärt;** -form(ad), -ig. Se även laxknut. *L-formade dubbar, tappar. De l-formigt bilade stockarna.* **-tina** fångstredskap. **-trapp a.** Jfr l. *Genom anordnande av l-or för uppvandrande lax söker man motverka industriens menliga inflytande på laxbeståndet.* **-unge** o. **-yngel** kallas ibl. 'stirr'. **-öring;** stiske m. fl. Salmo trutta. Ibl. kallad 'grålax' l. 'börting'; 'forell' = ung l. *L-en liknar blanklaxen, men är undersätsigare, stjärtfenans horn äro avrundade och de svarta fläckarna nedom sidolinjen flere. Meta l. i fjällbäckarna (bäcköring, bäckforell).*

— **Lax|a,** -ade, -as; -ning (med plur.). Byggn. Förbinda gm laxning. Se laxknut.

La'x[2], -t, -are; -het. Slapp, lös. *En l. moral. Bidragit att göra den teaterbesökande allmänhetens uppfattning av konstnärlighetskravet än l-are än förr* Verner Söderberg. *Genom en viss l-het i rättshandhavandet* J. Thyrén. — **Laxatīv,** -et, = l. -er. Lösande l. avförande medel, avföringsmedel, laxermedel. *Ordinera l.* — **Laxer|a,** -ade, (-as); -marmelad; -medel; -piller m. fl. Ta in avförande l. lösande medel. *Har du l-at ordentligt? Verka l-ande. Tömmande av mage och tarm med 'magpump' och l-medel.*

Lax[3], även stavat 'lacks'. Skämts. Se lyckas.

Lazzarōn (l. -ån); -en, -er; -liv; -lättja. Även 'lasaron'. (Italiensk) tiggare l. dagdrivare. *Neapels l-er. Liksom Brueghel införde bondfolket i måleriet, beredde Caravaggio l-er och slödder inträde i konsten* J. J. Tikkanen.

Le, ler, log(o), lett, [les]. Ofta skönl. **1**) Huvudbet. *Le vänligt mot, hånfullt åt ngn. Le i sitt skägg, i skägget, i mjugg, förstulet. De som logo åt hans gamla slitna kläder. Därför skall ock jag le vid eder ofärd* Bibeln. *Därför log Sara vid sig själv* ib. *Hon log så gott och såg så småslug ut. Ja, du ler, din själ är lik min egen, / den vill gråta, men den ler sin gråt* Fröding. *Ögonen logo ännu, fast draget kring munnen hårdnat. Regn och solsken följas åt — / ögat ler, i halsen är gråt* Olov Lundgren, öv. *Le genom tårar. Skälmen log i ögat. Man skall fly leende fiende och smickrande vän. Med leende läppar, mun, blick, öga.* — *Hånle.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Åt förhärjelse och*

dyr tid kan du då le Bibeln. *Det kan du tryggt le åt* behandla överlägset l. med förakt, 'ignorera'. **b**) *Framgången har lett mot dem. Lyckan tycktes äntligen vilja le mot honom.* **c**) *En leende natur, idyll* intagande, vänlig, täck, glad. **3**) Skönl. ngn gång (t. e. sydsv.) även = skratta. *Han log högt åt hennes iver och fortsatte* ~. **Syn.** småle, dra på munnen, skänka (ngn l. ngt) ett leende l. ett löje, leende betrakta, (ibl. nära:) skratta i mjugg l. i skägget, (små)-mysa, smila. — **Leende,** -t, -n. *Man har svårt att därvid undertrycka, återhålla ett l. Med ett l. på läppen. Ett förstulet l. Skänka ngn ett vänligt l., ett välkomstleende.*

Lēbeman (akut); -nen, lebemän(ner); -sfigur. På sista tiden även 'leveman' (grav). Vivör, njutningsmänniska, goddagspilt. *Det viskades, att han varit en framstående l. och kvinnotjusare. Tillhör Paris' mest bekanta lebemän(ner).*

Led[1], -et, =; -hål. Enklare grind som mindre skiljer sig från själva gärdsgården, öppning (förstängd med spjälor) i en gärdsgård. *Öppna, stänga ett (gärdsgårds)led. Drog ur de nedersta spjälorna i l-et och kröp under. Ställ dig på pass där vid led-(hål)et; där brukar haren gå över!*

Led[2], -en, -er. Mest skönl. l. sjöv. l. i vissa uttr. samt som sista ssgsled. **1**) *Äro vi nu på rätt(a) l(-en)? Slå in på rätt l. Komma av l-en. Förvilla sig från l-en. Vart går l-en?* vart ämnar ni er. *»Kungsl-en genom Lappland» har sedan gammalt varit namnet på vandringsl-en genom* ~. **2**) *Man seglade söderut i en oprickad l.* S. Siwertz. *Isfritt i l-erna till sjöss. Yttre, inre l-en (till* ~*). Gillinge-, Hammarbyl-en. Far-, segel-, ångbåts-, infarts-, förbindelseled.* **3**) Märk bet. (resa, marsch) i ssgn *Dagsled.* **4**) **a**) *Småballonger, vars stighastighet i vertikal l. under lugnt väder man känner* Tord Ångström. *I djup-, höjd-, sidled. I öster- och västerled.* **b**) *Nej, de ska inte tas på den l-en* på de viset. *Vänd det på andra l-en, så ligger det bättre för hand!* **Syn.** väg, stig; farled, farvatten; riktning, håll, kant.

Led[3], -en, -er. Sammanförs ofta med led[4] o. led[5] till ett ord. **I.** Hos människor o. djur. **1**) Ledfog. **a**) *L-ernas byggnad växlar mycket; så äro skulderl-en och höftl-en 'kul-l-er' med rörlighet i alla plan, men armbågs- och knäl-erna 'gångjärnsl-er' med rörelse huvudsakligen i ett plan; åter andra l-er medge blott föga rörelse men ge i stället stadga åt ifrågavarande skelettparti, såsom l-erna mellan ryggkotorna eller mellan handlovens och vristens småben. Ha ont i själva l-en. Värk i l-erna. Böja armen bakåt, så att det knakar i l-en. Få ett ben krossat just i l-en. När l-erna börja styvna, bli styva. — Bryta av klon på en hummer i själva l-en.* **b**) Märk särsk. uttr. 'ur l.' o. 'i l.' ofta bildl. nyttjade. *Jag har fått, vridit armen ur l. Armen gick ur l. för honom. Bringa, vrida, draga, få ngt i l. igen. — Min själ i olag, mitt humör ur l.* Fröding. *Kommer tillbaka till fädernegården, sjuk och ur l.* A. Österling. *Ur l. är tiden. Allt har här hemma råkat ur l., allt har bedrivits åt helvete* E. Grotenfelt. **2**) Trakten kring ledfogen. Jfr *Handled.* **3**) Rörligt 'stycke' (mln leder). *Nedersta l-en av hans pekfinger saknades. Tåled. Finger- och armbågsl-ernas sträcksidor.* — Hit snarast *Darra i alla l-er. — Binnikemasken består av ett huvud och en mängd (kropps)l-er.* **II.** Hos växter o. 'saker'. Både om 'punkt' o. 'sträckning' (Jfr I). **1**) Växt. **a**) *Svällda, knotiga l-er. Från (själva) l-erna utgå bladen kransvis. Stråled* även till b. **b**) *Stammen är försedd med flera l-er, av vilka den nedersta är krypande.* **2**) 'Sak.' *L. på en passare.* **Syn. I.** ledgång(sfog), ledfog(ning), ledförbindelse; mellanled, ledstycke, rörlig mellandel; (ibl. nära:) ledamot, lem; (ibl.:) del, 'ring', segment; **II. 1**) (led)knut, ledknöl, 'knä', knäled; stråled osv.; **2**) fogning.

— **Ledbrosk** se ledgång. **-brott.** Då benändarna i en ledgång brutits. **-brut**|**en,** -et, -nare; -enhet. Mest friare o. bildl. *Känna sig l-en efter en obekväm ställning, efter svår kroppsansträngning. L-en av gikt.* **-djur;** -sgrupp. Arthropoda. En av djurrikets huvudavdelningar (förr sammanförd med 'maskar'); den innefattar kräftdjur, tusenfotingar, spindeldjur o. insekter. *De kräftartade l-en.* **-docka.** Docka med rörliga lemmar, marionett, ibl. mannekäng l. sprattelgubbe. **-fog(ning). -gikt. -gång,** -en, -ar; -sreumatism. Fackl. *I en l. äro benändarna oftast beklädda av brosk (ledbrosk); de omgivas av en bindvävssäck, ledkapseln.* **-kapsel** se föreg. **-knut.** Bot. *Strån med en enda l.* **-kramp. -lös;** -het. *En liten krokig gubbe, klädd i trasor och l., som om han varit gjord av trasor. Den tunna lilla kroppen rörde sig l-t och slängigt. Stora, klumpiga, l-a dockor av tyg.* — Säll. bildl. *Andligt, moraliskt l.* **Syn.** slapp i lederna, utan fasthet l. stadga, slängig, alltför ledig l. mjuk l. smidig; svag, karaktärslös, hållningslös. **-mjuk;** -het. Mindre vanl. *L-a fingrar.* **-sjukdom** ledgångssjukdom. **-skål.** Fackl. Mer l. mindre konkav ledända l. ledyta. **-stel;** -het. **-styv;** -het; -nad (-en). *Han och hans häst var allt litet skamfilade och l-a. L. av ålder.* **-vatten.** Läk. *L. uppstår, då ledvätskan, som blott skall hålla ledernas glidytor en smula fuktiga, sjukligt ökas.* **-vrickning.** *L-ar o. d., som tillhöra den 'lilla kirurgin'.* **-vrid**|**en;** -ning. Även 'urledvriden'. **-värk. -vätska.** Fackl. Se ledvatten. **-yta.**

— **Led**|**a**[1], -ade, -as; -bar (-t, [-are]; -het);

[ning[1]]. 1) *Icke kunna l-a armen* böja den i leden. *Så att han aldrig mer kunde l-a lillfingret. Fram och bakbenen l-a så mjukt, att* ~. *L-a mot ngt.* 2) *Dockkropp med l-bara ben och armar. Gaffeln [på hästrafsan], som är l-bart förenad med* ~ *rafskammen.* **Syn.** böja en led l. i leden, röra leden. — **Led|ad.** Försedd med led(er). 1) *L-ad stam, stjälk. Flerl-at strå.* 2) *L-ade bröstfötter hos insekter.* **Ledamot, Ledig** m. fl. se d. o.

— **Led**[4], -et, = l. -er; -vis (adv.). Hopförs ofta med led[3] o. led[5]. **I.** Mer egentl. 1) Manskap till fots l. till häst uppställt i rad man bredvid man. *Förr skedde uppställningen på 'djupet' med ända till 40 l. bakom varandra; numer äro l-en i allmänhet två. Ställ upp er i l., (med) fyra i l-et, fyra i varje l. Marschera, tåga på två l. Inta, behålla sin plats i l-et. Andra l-et rycker upp! Öppna, slut l-en, l-erna! Tyst i l-et! — Att framföra plutonen l-vis.* 2) *L-erna, l-en i en procession, ett tåg. Så att l-en komma i oordning. Sista l-et.* 3) Bildl. *De djupa l-erna, l-en* folket (självt), massan, gemene man, (den stora) allmänheten, de stora skarorna. *Ur folkets, bland vänsterns djupa l. En man i l-et* en man som var och en annan, gemen soldat. *Stå i främsta l-et* stå främst, vara bäst (även om ting), inta första platsen. **II.** Bildl. särbet. Släktled. 1) *I rätt uppstigande, nedstigande l. I sena l. Alltintill tredje och fjärde l. Bonden går inte ur förrän i tredje l. Besläktade i åttonde l.* Joh. Wretman. *Den s. k. Sjörupsgrenen av ätten Bååth, som i obrutna l. kan följas från 1405. Varför familjen l. efter l. så ängsligt hakat sig fast vid detta Brandnäs* Wald. Swahn. *Äktenskap i förbjudna l(-er). I sjunde l. är det slut med släktskapen. Sidoled.* — Även om djur. *Ston, som ha minst två l-s härstamning.* 2) *Att räknas l-vis, ifrån och ej med den döda.* **Syn. I.** (ibl. nära:) linje, rad, räcka; **II.** (ibl. nära) (släkt)linje.

— **Led**[5], -en l. -et, -er l. =. Hopförs ofta med led[3] o. led[4]. 1) Mest l-en. *Om en l. i kedjan sviker* länk. 2) *L-erna (membra) i en ekvation. Utelämna ett oumbärligt l. i beviset. Bevisningsled. — Viktigaste l-et i kampen mot ogräset. — Satsens l-er. — Den 8-taktiga versen består av två l(-er), skilda genom cesur. Versled.* 3) *Andra l-en, l-et i en sammansättning. Sammansättningsled.* **Syn.** 1) länk; 2) del (av ett bevis etc.), ibl. sats l. membrum, ibl. avdelning l. parti.

Led[6] (ofta, ngt vard., utt. le); lett, -are. **I.** Trött o. d. *Så till sist vart jag riktigt l. vid honom. Jag är grundligt l. och ked åt dem* Elin Wägner. *Nej, mig äro de alldeles lea på, vidhöll hr Lindström* vill di inte se längre, 'vill man inte ve'. *Var lite l. på saken. Och voro hjärtligt l-a åt det hela. Nu är jag led att, på, vid att smickra och skona. Min själ är l. vid livet* Bibeln. *L. på världen och dess flärd. Världs-, livs-, utled.* **II.** Ibl. vard. l. folkl. 1) Bet. 'ful' o. elak förenade i samma uttr. *En l. häxa. Lea som fy vale. Ty käringen var både gammal och l.* Sv. folksagor. *Ett lett och högfärdigt stycke. Skön är en man, då han är vred, men blot och mjäkig är han l.* Karlfeldt. *Om du än är stygg och le till att titta på, så tänker jag, att din uppsyn är mindre led än din mun.* 2) Ful. *Le(d) att se på.* 3) Elak o. d. **a**) *Usch, vad du är l.* Fanny Alving. *Vara l. mot ngn. August, som gubben varit l-ast vid* ~ (oftare 'mot') C. Svenson-Graner. *Låtsade inget förstå av det l-a talet* V. Moberg. *Sutto och glodde lett på varandra* ib. *Nå, man ska inte tro människor om så lett* ~, *men* ~ Paul Lundh. — *Ljuvt kan snart bliva lett* ont. *Dela ljuvt och lett* fröjd och smärta. *En person, som sett honom i både gott och lett* Karlfeldt. **b**) Märk särsk. det substantiverade 'den l-e', ett mildare ord för 'fan'. *Då for, flög den l-e i kroppen på mig. Tvi, fy för den l-e, vilka* ~! *Som om det varit den l-e själv i egen hög person. Vilka givit sig den l-e på att* ~ Rich. Bergh. *Den l-e kan skapa sig fan så vacker.* **Syn. I.** (ut)ledsen, ked, utled, trött, 'mätt'; **II.** 2) ful (jfr d. o.), vederstygglig, 'stygg'; 3) elak (jfr d. o.), stygg, otrevlig, ibl. förhatlig; (den l-e:) den onde, hin (onde), den elake, den sure. — **Ledhet**, -en. Fulhet l. elakhet. *För hon ä så full me le(d)het, så* ~. **-sam** se d. o.

— **Led|a**[2], -an. *Känna, gripas av l-a vid ngn, vid, åt, för ngt. Få l-a vid maten. Alltför stor enformighet väcker l-a hos de flesta människor. Trätgirig kvinna är mannens l-a. När l-an grinar i lustans spår* B. Gripenberg. *Den sig poesi kallande stabbiga prosa, som man (ända) till l-a undfägnas med av våra unga poeter. Jag fick då även till lust och l-a höra, huru* ~ Jac. Ahrenberg. *Med en till skräck gränsande l-a. Yttra l-a vid livet. Livs-, världs-, militär-, parlaments-, matl-a.* **Syn.** avsmak, vedervilja, ledsnad, övermättnad, motvilja, trötthet. — **Led|as** l. **Le'ds** (mest utt. less); pres. ledes (grav l. ibl. akut) l. leds (mest utt. less), leddes, letts; led(a)s ihjäl. 1) Huvudbet. *Och sitt inte å vänd å vrid dig på bänken, som om du leddes, ty* ~. *De gamla* ~ *sjökaptenerna, som gingo hemma och leddes och längtade ut till havs* S. Lagerlöv. *L-as vid allt. Leds du där ute, även då barnen ä hemma? ›Det är väl fransoserna, som har infört modet att l-as?› ›Nej, engelsmännen›* J. Hemmer. *Leds åt sitt arbete. Han skall ta något arbete med, så leds han inte* V. Benedictsson. *Han leds vid den glädje han ämnat förkunna världen* Erik

Hedén. — *Långled(a)s. Då skulle jag leds, ha letts ihjäl.* **2**) *Därtill kom, att han leddes efter sin far och mor och längtade efter sitt hem och sitt fädernesland* John Annell, öv. *Att jag hela terminen har gått och letts så efter dig* Jeanna Oterdahl. **Syn. 1**) känna leda (vid osv.), vämjas, äckla sig (över); känna ledsnad, ej (kunna) trivas, vantrivas, ha tråkigt l. ledsamt, vara uttråkad l. otillfredsställd l. sur l. purken l. missbelåten; **2**) sakna, längta, känna saknad l. 'ha tråkigt' (efter). — **Leding**[1] (gärna vard. o. mest utt. leing); -en, -ar. *Att tysken, den l-en, hade dömt mig till* ~ Ellen Wester, öv. **Syn.** elaking; fuling. — **Ledsam** o. **Ledsen** m. fl. se d. o.

Led[7] se lida[1]. **Led**[8] se lida[2].

Led|a[3], ledde, lett, -as. Bet. ej alltid skarpt skilda. **A**) Mer egentl. **I.** Styra ngns gång o. d. **1**) *Om en blind l-er en blind, falla de båda i gropen. L-a ett barn vid handen. Han går så illa, att han måste l-as som ett barn. L-a ngns första steg* även bildl.; jfr B II nedan. **2**) *L-a hästarna till brunnen, till vattning, vid tygeln. L-a hunden på spåret, i band.* **II.** Ngt friare. **1**) *Tåget leddes på ett tillfälligt spår förbi raset. Genom ett system av diken l-es vattnet från ängarna. L-a ett dike genom mossen. L-a floden i rännilar, genom kanaler (ut) över fälten. Ångan l-es i rör genom, till alla våningarna.* **2**) *Kroppar, som l-a värme, äro värmel-ande, som l-a, äro l-ande för elektriciteten.* Jfr ledare I 2 b.

B) Mer bildl. **I.** Om väg m. m. Skr., ofta skönl. *Vart l-er vägen? Vägen ledde rätt över älven och därpå i nordlig riktning mot staden. En hel mängd trampade stigar ledde åt olika håll i skogen. Där en bro, ett vad l-er över vattnet. Dörr, som ledde till hallen. Intet spår l-de till grytet, men* ~. — *Den vägen, som l-er till lyckans borg.* **II.** Vägleda, förmå o. d. Jfr IV. *Stjärnan, som ledde de vise männen. Skenet från fyren, som ledde dem i mörkret. Sänd ditt ljus och din sanning; må de l-a mig* ~ Bibeln. *Du skall l-a mig efter ditt råd* ib. *Jag l-er dig på det rättas stigar* ib. *L-a ngn på villospår. Låta l-a sig (av andra). Foglig och lätt att l-a, lättledd. Så leddes Stenbock genom falska tillskyndare(s råd) att* ~. *L-as av en lycklig ingivelse. L-a allt till det bästa, till ett gott slut. L-a trupperna till seger* jfr III 1. — *Och härvid l-es han naturligtvis av vad han anser vara för sitt land gagneligast. L-as av högre synpunkter.* **III.** Vara den ledande o. d. **1**) *L-a ett företag, en fabrik, tillverkningen av ngt, anfallet (mot* ~*), en belägring, samtalet, förhandlingarna, sammanträdet, en orkester, övningarna (i), exercisen, det hela. Överstelöjtnant Ahnström red som master och ledde fältet* ~. — *L-a ngns uppfostran* även till B II. **2**) Absolut. **a**) *Han vill alltid vara den som l-er* den l-ande. *Samaritafton på Frälsningsarmén; stabskapten Book och major Sandin l-a. Sagström ledde hela första dagen och framkom prickfri.* Även t. e. om häst vid kapplöpning. **b**) Som pres. part. *Samfundet S:t Erik och dess l-ande män. Män i l-ande ställning. Föreningens l-ande ande. Vad man hittills saknat i landstingsförvaltningen [i Stockholm] är en l-ande hand* före 1918 (då en landstingsdirektör anställdes). *På l-ande postmannahåll. Någon av våra l-ande storbanker. Alla l-ande radiofabriker. Firman, som är l-ande på sitt område* ~. *Pumpsmodellen är i år l-ande.* — *Den l-ande tanken i* ~ grundtanken. *Här finnas även l-ande synpunkter och helhetsuppfattning* A. Blanck. *Min l-ande princip ifråga om ordnar har varit att* ~. — *På l-ande plats (i tidningen)* ledarplats. *L-ande artikel.* **IV.** Rikta o. d. **a**) *L-a uppmärksamheten på sig. Detta l-er oss, l-er tanken in på (frågan om), l-er tankarna över till* ~. *Tanken l-es osökt till* ~. *L-a misstankarna från ngt, från sig. L-a samtalet (in) på* ~. *L-a ngt i bevis. Han försökte l-a sig till var hon varit genom ett lätt samtal om ditt och datt* sluta sig till. **b**) Märk. *L-a sitt ursprung från* ~ om person o. sak. **V.** L-a till med saksubj. *Som jag redan sagt, det skulle l-a till flera oegentligheter. L-a till överdrift. Ett liv, som ofelbart l-er till galgen. En sådan anmälan kunde lätt l-a till hans utvisning. Vart skulle det l-a, om* ~*! Om sjukdomen l-er till döden.*

Syn. A) föra l. leda vid handen l. tygeln osv., ledsaga, föra, vägleda, 'lotsa'; dirigera, få l. tvinga att gå, gräva kanaler l. anlägga rör(ledning) för; vara ledande l. god ledare (för värme, elektricitet); **B**) **I.** 'bära', gå, föra; **II.** vägleda, visa vägen l. riktningen l. rätta leden, 'styra'; ibl. 'foga'; förmå, hänleda, 'föra' (till); **III.** vara den ledande (i) l. ledare (för), stå i spetsen för, förestå, sköta, förvalta, vara ordförande vid l. anförare för, anföra, styra med, föra ordet vid, leda uppförandet av; (l-ande:) chef-, anförar-, styrande, föregångare, grund-, huvud-, (den) förnämst(e) l. främst(e), ibl. mäktig l. bestämmande l. inflytelserik, ibl. som anger tonen; **IV.** rikta, ge en viss riktning åt, föra; härleda; **V.** föranleda, ha till följd, medföra; 'ta vägen'.

— **Leda av** m. fl. se avleda ш osv. **L. vill.** Skönl. Jfr vilseleda ш. *Lyckans genius, utan vilken all vår klokhet leder vill* Per Hallström. **L. över. 1**) *Där finns ingen bro, som leder över.* **2**) *Så leddes han småningom över att tänka på* ~.

— **Ledarm** t. e. vid vissa fiskredskap. **-bana.** Se gejd. **-band. I.** Egentl. Sälls. *Man skall ej ge barnen för långt l.* **II.** Bildl. Huvudbet. *En oförarglig människa, som*

hela sitt liv gått i l. hos någon. Gå i ngns l., i l. av ngn låta sig osjälvständigt, blint ledas av. *Föras i l. av ~. Föra, hålla ngn i l* mindre vanl. **-damm.** Fackl. Dammbyggnad i vattendragets längdriktning för att avleda vatten från huvudfåran, underlätta timmerflottning l. bilda strandskydd. *L för timret i Ljusnan nedanför sjön Lossen.* **-fyr.** Fyr som ger vägledning i trängre farvatten (inomskärsleder) eller till hamn. Även bildl. *Atenarna ~ ha skapat den värld av skönhet och behag, som än i dag sedan tvåtusen år lyser som en l över seklernas vågsvall* Jac. Ahrenberg. **-kist|a.** Fackl. Jfr leddamm. *Flottningsföreningens l-or och strandskoningar* Gust. Näsström. **-kort.** Jfr kortsystem. Ibl. även 'ledningskort'. *Än 2,000 st. kortblanketter utan tryck, 25 st. ledkort, varav tre flikade* Räkning 1928. **-ljus.** Mest skönl. *Och andra stjärnor på vår väg sitt fjärran l. sprider* B. Gripenberg. *Där jag nu trevade mig fram efter stigen med endast ett svagt l. då och då silande ned mellan de höga trädens kronor ~* Erik Modin. **-motiv.** 1) Mus. Motiv som återför tanken på en viss person l. handling, karaktäriserar dem, 'återkommande erinringsmotiv'. *Som bestämmande princip förekommer l-et först hos Wagner.* 2) Friare. *Så går detta »Allt är förbi» som ett rytmiskt l. genom Atterboms dikt för att ~* C. Santesson. *»Jag vill, jag vill, jag vill», det är det stora l-et i dagboken* C.-A. Bolander. *Den sociala frågan [bildar] huvud- och ledmotivet* Fr. Böök. **-märke.** *Snödrivan på Ösjövålen var vårt l.* **-ren.** Ledarren. *Och i täten av raiden gick alltid l-en i band efter raidledaren* E. Manke.

-sag|a (åld. även -säga); -ade, -as. Anslutningen till 'leda' ngt oklar. Gärna skr., ofta skönl. Följa (ofta som vän, vägvisare, uppvaktning, beskydd o. d.). **I.** Vanl. verbformer. **1**) *L-a ngn hem, till dörren, över gränsen. Varpå värden tog hennes arm och l-ade henne genom trädgården. Konungen l-ades på resan av ~. L-a ngn genom livet. Värdes dem l-a och beskärma! Du till himlen dem l-e* Psalm 555. **2**) Med saksubj. *Medan pipan med sakta snark l-ar ens drömmar. Våldsamma skyfall, l-ade av åska och blixt.* **3**) Numer ej säll. för 'ackompanjera'. *Medan hans hand, l-ande, gled över instrumentet.* **II.** Verbalsubst. **1**) *L-an* skönl.; mindre vanl. **2**) *Varpå min l-are plötsligt tystnade, lade fingret på munnen och ~. Var finna en l-are i denna labyrint, genom dessa svårigheter?* **3**) *Min l-arinna band nu en duk för mina ögon, tog min hand och förde mig, alltjämt under tystnad, ned till floden. Jag, som är lycklig nog att äga dig till vän och l-arinna. Menaderna, vingudens l-arinnor. Välja, finna, skaffa sig en l-arinna genom livet. Sökt sig en annan livsl-arinna.* **4**) *Nödgades stanna för att låta sin l-erska hämta andan. Måste stödja sig på sin vackra l-erska. Finna en l-erska på vägen, för, genom livet.* **5**) *L-ning(skonst)* numer allt vanligare för 'ackompanjemang'. *Gustav Mahlers orkesterl-ning till visorna ~. Ett klent prov på l-ningskonst* Wilh. Lundgren. **Syn. I. 1**) (åt)följa, beledsaga, (väg)leda, föra, följa på vägen l. till vägs, göra följe, ibl. gå vid sidan av; **2**) medfölja (som biomständighet), l-as: vara förbunden med; **3**) ackompanjera; **II.** (l-are:) vägvisare, förare, vägledare; följesven, ledsven; ackompanjatör.

-sken a. Tekn. *L-or för hisskorgar.* **-snöre.** *Utomhus, i parken är det överallt l-n [för de blinda]. Hittade av gammal vana sin gata, lät husväggarna bli ett l.* B. Sjödin. **-stjärn|a.** *Och med Södra korset som l-a bryter jag av från den kända vägen och styr kosan söder ut* E. v. Otter. — *Dessa må bli Edra l-or på livets väg. Att statsskäl — Preussens och Tysklands intressen — var den dominerande l-an och kompassen i hans [Bismarcks] handlande* C. G. Westman. **Syn.** stjärna att styra l. sätta kurs efter; mål att styra på, rättesnöre. **-stång;** -sfabrik; -ssnickare. *Ledstängerna äro nymålade! L. av mässing. Hålla sig i l-en. Böjbara, skarvfria ledstänger. Barnen, som roade sig med att åka på ledstängerna i hallen. Stockholms Träsvarveri & Ledstångsfabrik.* **-sven.** Mest skönl. Följesven, ung ledsagare. *Blinde Arno med sin l. Erbjuda sig som l. (åt ngn). Men minnet av er och av Sverge jag tar / till l. på blå oceanen* M. Cramær. **-syn.** Fackl. Synförmåga som möjliggör vägledning men ej läsning, skrivning o. d., 'gångsyn'. *Han har l., men inte mer.* **-tråd.** Egentl. t. e. om Teseus o. Ariadne (ariadnetråd). Men eljest nästan endast bildl. *Finna, tappa l-en. Finna en l. (till, i, ur ett mysterium). Något, som kunde giva någon l. till lösningen av gåtan. Inte heller hennes dagbok ger minsta l. till mysteriet(s klarläggande). Få l-en, en l. till ~* vara l. komma på spåren. **Syn.** ariadnetråd; (väg)ledning, hjälp, anvisning; ibl. rättesnöre. **-vagn.** Även 'levang'. Sjöv. På däck l. reling tvärskepps liggande stång (av järn, ibl. mässing, trä l. d.) på vkn ett skot löper från ena sidan till den andra.

— **Ledar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. **1**) Person. *[I stadskollegiet var Allan Cederborg] icke blott den formelle utan också den reelle l-en av arbetet* J. Åkerman 1931. *En ungdomens l-e. Följa sin(a) l-e. De ungas obestridde l-e. L-na för, av sammansvärjningen avrättades. Sophie Adlersparre, utgivarinna av Dagny och l-e av den tidens kvinnorörelse. Högerns borne l-e. Bli l-e för, av ett stort ekonomiskt företag. Andlig l-e. En l-e på det religiösa området. Besinnings-*

fulla, samvetslösa l-e. Expeditionens l-e. Arbetar-, arbets-, eld-, fabriks-, folk-, färd-, försöks-, idrotts-, konferens-, lag-, lek-, sekt-, skaut-, socialist-, strejk-, tävlings-, ungdoms-, övningsl-e. **2**) Sak. **a**) Fackl. *Ål-, timmerl-e* m. fl. **b**) *L-e för värme, elektricitet. Goda värmel-e.* **c**) Redaktionell tidningsartikel på viss bestämd plats som söker vägleda l. inverka på allmänheten i ngt aktuellt ämne. *L-en (för dagen) behandlar frågan om den s. k. strejkrätten. I Dagens Nyheters l-e för i går berörde T. Fogelqvist en del kulturella anslagsfrågor. En liten landsortstidning, som sällan har några egentliga l-e. Har Segerstedt själv skrivit l-en? Spetsl-e.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) Till I 1. *L-assistent vid Olympiska spelens roddtävlingar. L-dräkter* för skautl-e. *Utan alla l-egenskaper. Genom sin djärva dådlust, sin l-förmåga och ~. En l-gestalt av mer än vanliga mått. Och till sist sättes l-hunden, spannets stolthet och viktigaste nummer, först i raden med ~* Ester B. Nordström; även t. e. 'l-gås', 'l-kamel' osv. *L-kurser i idrott och lek ~ anordnas av Svenska kvinnors centralförbund för fysisk kultur* 1928. *Den, som däremot besitter en överlägsen spurtförmåga, lägger sig sällan på l-plats* J. Zander. *Engelsmännen besätta l-posterna i Egypten. Och måleriet hade nu obestridligen l-rollen i Europas konstutveckling. Skautkårens l-sammanträde. En expedition under l-skap av ~. Frånrycka, beröva ngn l-skapet. Avstå från, nedlägga, lämna (ifrån sig) l-skapet (för~). L-skifte i det liberala partiet. Intog samma oomstridda l-ställning som ~. En storväxt skyddskårist i l-ställning* J. Hemmer. **2**) Till I 2 c. *Temperamentsfulla l-artiklar. L-författaren. Införes på l-plats. L-skribent. I Soc.-Demokratens egna l-spalter.* **Syn. I. 1**) anförare, huvudman, överhuvud, 'huvudet', 'hövding', styresman, den som (står bakom o.) styr det hela, den ledande, 'själen (i)', ibl. banerförare; chef, 'kapten', befälhavare; ibl. ordförande; ibl. arrangör; handledare, vägledare.

— **Ledari'nn|a,** -an, -or; -eplats m. fl. *En högst opålitlig l-a till det goda. L-an för damernas simuppvisningar. Kyrkan blev nu kulturens allsmäktiga l-a* J. J. Tikkanen. — *Arbets-, kindergarten-, lekl-or. Sektl-an Maria Åkerblom dömd* 1926. — *L-earvode. (för blåbärsplockning)* 1918.

— **Lēdning,** -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Blott abstr. *Med l. av vad sålunda framlagts torde slutsatserna nästan göra sig själva. Till l. meddelas några ovanligare ord i översättning. Du kunde väl åtminstone ge mig någon l., så jag slipper gissa alldeles i det blå. Upplysningen ger föga l. för bedömandet. Känslan är här vår bästa l. till ~. Hand-, vägledning.* **2**) Abstr. o. konkr. **a**) *Stå under ngns (omedelbara) l. Åta sig, ha, överta(ga), ta l-en av ngt. Nu när han inte själv längre hade l-en (om hand). Behålla l-en* 'icke släppa tyglarna'; icke låta ngn gå förbi sig. *L-en (av fabriken) är anförtrodd åt ~. Arbetet fortgår under l. av ~. Fråntaga ngn l-en. Bemäktiga sig l-en. Högsta l-en* även till b. **b**) Konkr. om personer. *Bankens l., bankl-en förklarar, att ~. Lyckligtvis var den röda l-en icke vuxen sin uppgift. L-ens avsikt var att ~. Operal-en. Överl-en (för ~).* **3**) Blott konkr. Sak. *Skicka hit en telefonkarl, det tycks vara fel, brott på l-en! (Vatten)l-en strejkade (för oss) i går mellan 10 och 4. Reparera de av stormen ramponerade l-arna. Huvudl-en och servisl-ar* t. e. om elektriska l-ar. *Luftl-ar och underjordiska kabell-ar. Avlopps-, gas-, ring-, rör-, telegraf-; enkel-; jordledning.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sbanor, tillhörande ryggmärgen* nervbanor (sammansatta av nervceller o. nervtrådar). *L-sbanor, som från flera håll av storhjärnans område instråla i lillhjärnan* E. Holmgren. *L-sbanor för ämnestransporten hos växterna. L-sbrott (på telefonl-en) vid Hallsberg. Ett lag arbetare, som sysslade med l-sbygge. L-sförmågan för värme är hos metallerna proportionell mot den elektriska l-sförmågan. Elektriska l-skablar av högst 0,5 mm. trådtjocklek. L-skort* för kortsystem. *Metallernas elektriska l-smotstånd minskas med sjunkande temperatur* The Svedberg. *L-snät* ledningar som utstråla från en 'central' (elektricitets-, gas-, vatten-, avlopps- osv.). *Nu sjöng det / i l-snätet, nu kom äntligt vagnen* S. Siwertz. *Upptining av frusna l-srör. L-stråd. L-svävnad* bot.: vävnadssystem hos växterna som förmedlar ämnestransporten gm växtkroppen.

Lēdamot (grav); -en, ledamöter. Anslutningen till led[3] är svag o. oklar. **I.** Enkelt. **1**) *L. av flere lärda samfund. Inväljas till l. i, av ett sällskap. L. av Svenska Akademien. En av ledamöterna i Svenska Akademin. Heders-; ordensledamot. Aktiva och passiva ledamöter.* **2**) Åld.; ibl. ngt skämts. *Stel i alla ledamöter.* **II.** Ssgr ha *ledamots-; ledamot-* blott i 'l-skap'. Ex.: *Hans l-skap av, i åtskilliga lärda sällskap. Som dock ej gåvo l-skap i senaten.* — *L-savgift. L-skort (i Sv. Turistföreningen) kunna lösas i ~. Varje ledig l-splats gav anledning till vidlyftigt meningsbyte.* **Syn. I. 1**) medlem; **2**) lem.

Ledas se under led[6].

-ledes, adverbändelse. Jfr led[2]. Nybildningar vanliga vid behov. Gärna skr. *Båt-, järnvägs-, telegraf-, luftledes* båtvägen, pr båt osv.

Ledig, -t, -are. **I.** Gradformer vanliga. **1**) Mer egentl. *Röra sig l-t. L-a rörelser. Han har blivit l-are i kroppen, i sina rörelser. Ett l-t uppträdande. Hans salongsl-a*

och obesvarade hållning och samtalston — *Klänningen sitter l-t.* 2) Friare o. bildl. *Teckna med några djärva och l-a streck.* — *Han har en l. tunga, en l. framställning. I l-are stil.* — *L-t tala tre främmande språk. Röra sig l-t med de svåraste uppgifter. Som l-t avfärdade sina äldre medtävlerskor* i tennis. *Men löjtnant Kraus svaljde l-t förtreten. Det gick lätt och l-t, så l-t som helst att få lov.* — Ofta till II hör *Lös och l.* **II.** Gradformer mindre vanliga. **1**) Om person. **a**) *Är du l. i afton kl. 6, så tar vi sammanträdet då. Jag blir l. från kansliet, från pojkarna först kl. 12. Kan du inte göra dig l. ett par minuter före? Där har, får man l-t blott 14 dar om året. I kväll är jag verkligen l-are, än jag varit på två år. Afton-, jul-, sommar-, söndags-; arbets-, tjänst-, sjukledig.* **b**) Mark. *L. till äktenskap* eller *Till äktenskap l.* **2**) Om tid. *Min första l-a dag sedan ~. Jag har minsann inte många stunder l-a. I går lyckades jag verkligen få en timme l. Under min l-aste tid.* — *Skulle du inte vilja hjälpa mig litet på l-a stunder?* **III.** Utan gradformer. *Är (den) stolen l.? Finns det någon l. plats här? Vänta, (så) ska ja straxt göra l-t (på bordet). Kom ihåg, att alltid ha vänstra handen l.! Sök att få närmast l-a registernummer! Det står många våningar l-a i gårdagstidningen. Deras tre rum och kök stå l-a sedan i höstas, bli (hyres)l-a i höst. Arrendeledig.* — *L-a tjänster* tidningsrubrik. *Söka närmast l-a pastorat. Professuren är ännu icke förklarad, anslagen l.* **Syn. I.** (lätt)-rörlig, smidig, (lätt o.) fri, böjlig; otvungen, obesvärad, ibl. naturlig, obehindrad, obunden, tvånglös; (ibl.:) 'flytande', lätt(flytande); ibl. talför; (l-t ibl.:) utan svårighet; **II.** icke bunden l. sysselsatt l. upptagen (av arbete l. d.), oupptagen, (för tillfället) fri (från arbete l. göromål), 'lös o. ledig', 'obunden', ibl. oförhindrad, (för tillfället) utan arbete l. sysselsättning l. verksamhet, ibl. arbetslös; (ledig tid ibl.:) fritid l. semester; **III.** obesatt, 'tom', disponibel, till disposition, för tillfället obegagnad, oupptagen, ej upptagen; (ibl.:) att hyra (l. arrendera), till salu, att söka.

— **Lediganslå** ꞷ. *Att l-endet av professuren så länge uppskjutits. Konsistoriet beslöt att l. tvenne stipendier från ~.* **-bliv|ande;** -en ꞷ. *Sålunda l-ande arbetare.* — *Ansökan till l-en plats. På den efter red. Z. l-na platsen.* **-förklar|a** ꞷ. Fast form gärna ämb. *Och pastoratet l-ades på nytt. En hel del l-ingar såväl vid Uppsala- som Lundauniversiteten och ~. Anhålla om att platsen måtte få f-as ledig.* **-gjord** ꞷ. *De från ostfronten l-a tyska trupperna* Knut Hagberg. **-gång;** -are. Mindre vanl. *Att de fingo gå l. eller ~* (sysslolösa); Al. Slotte. *Ett extra tillskott av l-are i Gamla stan.* **-het,** -en, -er (till 3). Bet. motsvara i allm. adjektivets. **I.** Enkelt. **1**) **a**) *L. i rörelser. L. i umgänget. Föredraget gick med en viss l. Stilens l.* **b**) *Ej högre än att den med l. kunde klättras över* med lätthet, lätt(eligen). **2**) *L. ifrån (allt) arbete. Tre veckors (semester)ledighet (på somrarna). Ta ut (hela) sin l. Vad skall du begagna din l. till i år? Utsträckt l. på grund av ~. Att personalen måtte beredas stadgad (sabbats)ledighet. Erhålla (sjuk)ledighet. Söndags-, tjänstledighet.* **3**) *Han ämnar söka domarplats, så snart någon l. yppar sig, vid första (inträffande) l. Axel Swartlings stipendium uppbäres i 3 år, innestår efter l. ett år. Om l. uppstår. I l-en efter ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *Den l-sbeviljande myndigheten. De engelska fackföreningarna avskaffa l-sdagar* 1916. *Frågan om helgfria l-sdagar för statsarbetare* 1915. *Flickan, som just hade sin l-sdag. I och för sig betraktas fiske av många som ett l-sgöra. L-skommitté* skämts. = lättingarna(s hop). *Under sin l-stid. Vår första l-svecka var härlig.* **-kungör|a** ꞷ. *K. m:ts bemyndigande att l-a jägmästartjänsten i ~. Att l-andet må anstå till ~.* **-skylt.** *Inga ledig-skyltar på 'billiga bilar'* 1925. **-vorden** ꞷ. Ämb. l. skönl. *En l. lärarbefattning i ~.*

Leding[1] se under led[6].

Lēding[2] l. **Lēdung,** -en. Åld., skönl. l. hist. Härnadståg till sjöss (särsk. om fornnordiska fhdn). **I.** Enkelt. *Till leding rustar sig sveahären* K. A. Melin. *Det hände sig en gång, att konungen, som rådde över landet, var ute i leding* Sv. folksagor. **II.** Ssgr ha s-form, ngn gång även a-form. *Ute på ledungsfärd. Ledingsskeppen. Och Erland Hjärne har ådagalagt, att det nordiska ledungsväsendet, vikingaflottans organisation ~ först utvecklats i Svitjod och därifrån spritt sig till andra delar av Norden* B. Hesselman. — *Bort, dit där vägen i vildmark försvinner, / längta vi åter till ledungatåg* B. Gripenberg.

Leds se ledas under led[6]. **Ledsaga** m. fl. se ssgr under leda[3].

Ledsam (nästan alltid utt. lessam med grav); -t, -mare; -het (-en, -er). **I.** Enkelt. **1**) Som tråkar ut en. *En l-mare karl får man leta efter. Det är den l-maste människa jag vet. Ha en l. och enformig syssla. En ovanligt l. småstad. Jag fann boken mer än lovligt torr och l. Han var rent l-t vacker till att vara man* Py Sörman. *Du får komma och liva upp henne litet, hon har l-t bland oss gamla.* — Märk *Ha l-t* ha långsamt, finna tiden lång. *Ha l-t efter ngn* ung. = längta efter. **2**) Sorglig o. d. *En l. händelse inträffade igår vid tävlingarna, i det att ~. Det var bra l-t med deras son, enda barnet, som kom under tåget och fick benen avskurna. L-mast var det*

för hustrun, som ej haft en aning om saken. L-t nog måste jag erkänna, att du har rätt till min ledsnad. **3**) Obehaglig o. d. *Han har haft en l. affär med tullen. Inlåt dig inte på dylikt, det kan få l-ma följder. Det blir l-mast för dig själv, om du ej låter varna dig.* **II.** L-het. Jfr I. **1**) *L-heten på landsbygden. Hon är l-heten själv. Den uppnådda fullkomlighetens l-het.* **2**) *Giljotinera, så heter / en ny metod att befria folk / från livets l-heter* Hj. Söderberg, öv. från Heine. **3**) *Råka ut för l-heter. Råka i, få l-heter för ~. Det har han bara l-heter av. Vålla l-heter. Här vilar inga lessamheter* (vard.: här lägger man inga tråkigheter på sinnet); Öv. fr. B. Shaw. **Syn. I. 1**) (lång)tråkig, långrandig, som tråkar ut folk, 'mattande', mattsam, odräglig; **2**) sorglig, bedrövlig, beklaglig, bitter, 'smärtsam', trist, beklagansvärd; **3**) obehaglig, otrevlig, förtretlig, förarglig, besvärlig, oläglig, motig, svår (att reda sig med), 'allvarlig', 'allvarsam'; **II.** (l-het:) **1**) tråkighet o. d.; **2**) ledsam händelse l. omständighet, ledsam l. obehaglig följd; **3**) obehag, förtret(lighet), motgång, otur, (besvär o.) förargelse.

— **Leds|en** (vanl. utt. lessen med grav o. ibl. så stavat); -et, [-nare; -enhet]. Mest predikativt o. mkt säll. i best. form. **1**) Huvudbet. *Blev han l-en (över det), tror du?* tog han (illa) vid sig. *Nu gör du mig (verkligt) l-en, l-en på allvar. Jag är mer l-en på mig själv än på honom (för det). Jag är l-en (att) höra, att du fått underbetyg. Håll inne med det där och gör oss inte l-nare än vi ä! Inte vara lessen! — Glad gris och l-en gris. I sina l-na(ste) stunder.* — Vard. *Han ä inte l-en åv sej* lägger inget på sinnet; de ä en me friskt mod. **2**) *Jag är (ut)l-en vid, på det här bråket. L-en vid livet.* **Syn. 1**) bedrövad, sorgsen, nedstämd, nedslagen, bekymrad, modfälld, (djupt) beklämd, betryckt, smärtsamt berörd, ibl.: tagen, trist, olycklig, förtvivlad; **2**) led (vid), utledsen, trött. — **Ledsn|a** (vanl. utt. lessna); -ade. *Alla l-ade småningom vid hans evärdeliga tal om ~. L-a på ngn. Han tycks äntligen ha l-at (vid, på) att spela beskyddare. L-a på halva vägen. Han har ingen uthållighet, han l-ar så fort (på allt vad han tar sig till).* **Syn.** tröttna (på), bli led l. (ut)ledsen (på l. vid) l. uttråkad (av), finna det långsamt. — **Ledsnad** (vanl. utt. less-); -en. **1**) *Med (uppriktig) l. förnimmer jag, att ~. Jag hör med (verklig) l., till min (stora) l., att ~. Med l. måste jag erkänna, att ~. Och sänkte huvudet för att visa, betyga sin l. (över vad hon gjort). Uttrycka sin l. över vad som skett.* **2**) *Dö av l. Gripas av l. Söka med all makt fördriva l-en. Känna l. i ensamheten på landet. L-en låg som en mara över hans själ och drev honom att ~. Och gråblek l. sitter vid min sida* B. Gripenberg. **Syn. 1**) bedrövelse, sorg, smärta, (ibl. nära:) samvetsagg, ruelse, förkrosselse; **2**) leda, ledhet, tråkighet, (ibl. nära) tomhet.

Ledung se leding[2]. **Leende** se le.

Leg|a[1], -an, -or. **1**) Jäg. Villebråds liggplats (särsk. nyss lämnad). *En hare far upp ur sin l-a och flyr för brinnande livet. Där djuret haft sin l-a. Räven intar sin l-a på läsidan av någon backe. Överraska älgen på l-an. Skjuta harar i l-an. Skjuta räv på l-an eller i uppsprånget från denna* J. Möllersvärd. *Att de oupphörligen bytt platser för sina l-or* ib. *Björnl-a av färskt datum. — Fåglarna lyfta tungt och ovigt ur sina l-or.* **2**) T. e. bot. Mest i ssgn *Snöl-a* plats där snön ligger kvar länge.

Leg|a[2], -an, -or. Jfr (verbet) leja samt försträcka[2]. **I.** Enkelt. **1**) Abstr. *Man skiljer vid legoavtal mellan 'sakl-a' (upplåtelse av nyttjanderätt) och 'tjänstel-a' (åtagande av tjänst l. arbete). Om städsel, l-a och fardag* Rubrik, Gamla jordabalken. — *Man mottog därför ~ ibland främmande kor i l-a och ~* B. Boëthius. — *Ta(ga) l-a som soldat* ta värvning. **2**) Konkr. *Lejning av hästar; anbud skall ange antalet utbjudna hästar samt l-a pr dag. (Skjuts)l-an fastställdes av K. M:t länsvis, på förslag av ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-oavtal* numer mindre vanl. för 'sakl-a' o. 'tjänstel-a'. *Låt mig bliva som en av dina l-odrängar* Bibeln. Även bildl. *Vara ngns l-odräng. L-ohjon* nu föråldrat; = tjänstehjon, lagstadd tjänare. *L-ohär. Roms plundring genom Karl V:s l-oknektar 1527. I l-oknektshopen. L-okontrakt* abstr. (= l-oavtal) o. konkr. (= papper därpå.) *L-osoldat* som tjänar mot lega (vanl. sold). *L-ostadgan (för husbönder och tjänstehjon) upphävdes 1927. L-osängsavgift* dagsersättning för de sjuka på de allmänna sjukhusen. *L-otagare* fackl. = den som betingar sig nyttjanderätten l. mot lega åtar sig ett arbete. *Under hela l-otiden. I spetsen för l-otrupper inföll han nu i ~. Det germanska l-otruppsväsendet i romersk tjänst* S. J. Boëthius. *Utnyttja l-odren.*

Legal, -t. **1**) Laglig(t tillåten), laggill, lagmässig, laglikmätig, lagstadgad, gm l. i lag erkänd l. bestämd. *Tiggeriet, vilket i Sverge under hela medeltiden var ett l-t sätt för utfående av fattighjälp. L-a betalningsmedel. (Mediko)legal (lik)besiktning. Någon l. konceptionstid har icke fastställts, utan har det överlåtits åt domstolen att ~.* **2**) Märk. *L-a annonser* i lag påbjudna (t. e. om riksdagsmannaval, inskrivning av värnpliktiga, exekutiva auktioner, kungörelse om arv till person vars vistelseort är okänd osv.; i vidare o. allmän bet. även om annonser om födda o. döda, förlovade o. vigda, namnändringar o. d.). — **Legaliser|a**, -ade, -as; -ing (med plur.) l. legalisation (-en). Ge laga kraft l. stadfästelse, göra l. förklara

laglig l. laggill, ge laglig giltighet, lagligen bekräfta. *De levde tillsammans i ett förhållande, som de av en eller annan anledning underlåtit att l-a. L-a sitt samliv ... det nödvändigt att i någon form l-a bruket att ~* Hemberg-Sillén. *Ursprungsbevis, l-at av turkisk konsul, bör åtfölja pakethandlingarna ~; l-ingen sker kostnadsfritt, om ~. Två halvl-ade räddningsinstitut för kugqmässiga studentkandidater, det Svartengrenska på Årna och det Hammargrenska i Uppsala.* — **Legāliter** (akut); adv. Enligt lag, lagligen. — **Legalitēt,** -en. Laglighet. *Bestrida l-en av ngt. I etiken skiljes mellan en handlings l. och dess moralitet.* — **Legislatīv** o. **Legitīm** se d. o.

Legāt[1], -et, = l. -er; -stiftare m. fl. Lagt. Särskild i testamente given förmån (såsom viss sak l. visst penningbelopp l. ränta därav). *Har, utom en del l. till enskilda personer, donerat följande: ~. Plougs minneslegat tilldelades jur. kand. Knut Harald Nordström, Lund. Som l-stiftaren önskade skulle bära hennes namn.* **Syn.** testamentsgåva, testamentsförordnande.

Legāt[2], -en, -er. (Påvligt) sändebud. — **Legation,** -en, -er. Beskickning från en regering till en annan, diplomatisk beskickning. Både om medlemmar o. ämbetslokal. **I.** Enkelt. *Svenska l-en i London meddelar, att ~. På (sovjet)l-en förnekar man frankt all förbindelse mellan tjekan och regeringen.* **II.** Ssgr. Ex.: *De äldsta svensk-ryska l-sakterna, utg. av H. Hjärne. Hela maskineriet med l-sbesök, viseringar, pass och valutainköp. L-schef* beskickningschef. *L-shus* av staten inköpt byggnad till bostad åt minister (sändebud) o. till ämbetsrum för beskickningen. *'L-spastor' nyttjas ofta i dagligt tal för det officiella 'l-spredikant'. L-sråd* den till rangen främste av en beskickningschefs tjänstemän vid en l.; kan även ges som titel. *L-ssekreterare* s. vid legation; sedan 1919 hos oss 'förste o. andre l-ssekreterare'.

Lēgat[3] se ligga.

Legāto (akut); -t, -n. Även adv. Mus. Bundet (föredrag). *L. betecknas med en båge: ⌒. I pianotekniken bildade Henselt sig ett eget maner, grundat på strängt l. och ~. — När pianolatekniken lärt sig behärska l-spelet* Gust. Mattsson. *Italiensk l-sång.*

Lege'nd (-gänd); -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. **a**) Egentl. *Över Katarina av Siena står en skimrande gloria, till vilken både l. och historia bidragit med sitt ljus* T. Fogelqvist. *Så berätta l-erna. S. Lagerlöf, Kristusl-er. L-en om Jungfru Maria och gycklaren.* **b**) Friare o. bildl. *Det visade sig omöjligt att vidhålla l-en om 'de fredliga demonstranterna'. För att människorna måtte få veta, hurudan han var, och inte missledas av uppstående l-er* M. Hellberg. *Övergå till l.* **2**) Fackl. sarbet. Inskrift omskrift på mynt o. medaljer, inskrift på språkband. *Vad är första ordet i l-en?* **II.** Ssgr. Mest till I 1. Ex.: *L-artade berättelser om ~. L-berättarens fromma vördnad för den heliga mannen. Just skvallret var ifrån början den viktigaste l-bildaren om Almquist* Ruben Berg. *Som befordra en hänsynslös l-bildning. Modärna l-forskare* Y. Hirn. *I den rika l-krans, som knutit sig kring dessa händelser är den historiska kärnan svår att urskilja. Den urgamla l-omspunna ökenstaden Timbuktu. L-omspunna hjältar. L-samling. Den numera nästan l-vordna 'grisette'-typen.* **Syn. I. 1**) **a**) helgon- l. martyrsaga, helgonhistoria, helgonberättelse, helgonbiografi; **b**) sagen, saga; 'fantasi', lögn; **2**) inskrift, omskrift. — **Legendārisk,** -t. Legend- l. sägenartad, legendens, legendvorden, ibl. sagans. *L-a visor. — Det nästan l-a skimmer, varmed samtidens fantasi omgöt Stiernhielms person* Joh. Nordström. *D'Artagnan, den l-e musketören. Överste Hugo Standertskjölds frikostighet blev redan tidigt snart sagt l.* — **Legendāri|um** (mest akut); -et, -er. Legendsamling, samling helgonberättelser.

Leger stavas enl. SAOL[8] blott 'legär', se d. o.

Leger|a (-g-); -ade, -as; -ing (med plur., ofta konkr. = metallblandning). Sammansmälta (olika metaller). *Då spanskgrönans koppar l-as med guldet. Bly och antimon l-as lätt; l-ingen blir mera lättflytande än metallerna själva, hårdare än bly, sprödare, och visar ~. Mässing är en l-ing av koppar och zink.*

Lēgio (-g-; akut). Oböjl., nästan endast predikativt, pluralt adj. Oräkneliga, många, (en) oräknelig mängd. *L., ty de äro många. Renbergs »bevingade ord» voro l. och på långt när icke alltid några gaddlösa flygfän* A. T. Gellerstedt. *Vadan prickarnas antal är l.* idrotts. — **Legiōn,** -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Fornromersk häravdelning av olika styrka (en tid omkr. 5,000). **2**) Frivilligkår. *En l., bildad av polska emigranter, stred under general Haller i Världskriget på Frankrikes sida.* **3**) Värvad främlingskår. Se främlingslegion. **4**) Stor 'härskara'. *Mer än tolv l-er änglar* Bibeln. **II.** Ssgr ha i regel *legions-*, ngn gång därjämte *legion-*. **1**) *Romersk l-(s)örn. L-svis.* **2**) *Det enformiga l-slivet* Öv. fr. Erwin Rosen. *Anmäl er till första l-sregementet* ib. **3**) *L-tals vattenjättar* Em. Flygare-Carlén. **III.** Avledning. L-är (-en l. -n, -er; = soldat i en l.). Till I 1 o. 2. Om franska främlingsl-en i: *Och levde det råa l-är(s)livet som de andra l-ärerna.*

Legislatīv (-g-); -t. Jfr legal m. fl. Lagstiftande. — **Legitīm,** -t. **1**) *Landets l-e konung. Förklara en tronpretendents anspråk l-a. Trots det stora intresse, som där*

finnes för allt l-t och högboret C. G. Laurin. **2**) *Motarbeta landets l-a handel(sintressen).* — Friare. *Som gångna tiders vetenskapande (må denna fullt l-a Uppsalaglosa tillåtas mej!) kvinna företedde i karikatyr* 1917. **3**) *L-a barn, dvs. barn födda i l-t äktenskap.* **Syn.** laglig, rättmätig, lagboren; rättsenlig; behörig, fullt just(e) l. tillåten; äkta. — **Legitimer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) l. legitimation (-en, -er; -sbetyg m. fl.) **1**) Göra laglig, ge lagligt berättigande, förklara rättmätig. — Märk särsk. *L-a ett barn* 'erkänna' (som äkta). **2**) Berättiga att utöva t. e. läkar- l. apotekaryrket. Mest i perf. part. som ofta förkortas 'leg.' *L-ad läkare* med yrkesrättighet. *D:r Brands ~ legitimation återkallas* 1928. *K. m:t har tilllagt leg. apotekaren A. Gezelius personligt privilegium på apoteket Korpen i Stockholm.* **3**) Refl. Visa fram sina papper, bevisa vem man är; styrka l. ådagalägga sin behörighet. *Har du ingen möjlighet att l-a dig?* — *Om det föll honom in att begära legitimation, var jag förlorad. Legitimationsbevis för svenska handelsresande i utlandet (näringslegitimationsbevis). Genom pass eller annan legitimationshandling. [Uplands Ensk. Bank anskaffar för resa inom landet] ett legitimationskort, som å sparkasse- och checkräkning berättigar till uttag å 450 platser* Annons 1928; jfr även 'identitetskort'. *Med pass och andra legitimationspapper.* — **Legitimi'st,** -en, -er; -isk (-t). Som håller på legitimiteten, på den legitima regeringsätten o. d.; ibl. = rojalist. *I vissa strängt l-iska kretsar.* — **Legitimitēt,** -en; -sprincip. Laglighet, laglig rätt, rättmätighet; äkta börd. *Av äldre tiders diplomater ~ tillerkändes endast de ärftliga furstehusen l.; oinskränktheten och oföränderligheten av deras makt (›konungadömet av Guds nåde›) upphöjdes till en oomtvistlig princip (l-sprincipen)* C. A. Reuterskiöld.

Lego- se lega[2].

Leguān, -en, -er; -släkte(t). Ett slags mest i de varma delarna av Amerika utbredda ödlor. Särsk. om Iguana tuberculata, som med svansen kan bli 1,6 m. lång o. har välsmakande kött.

Legȳm|er (-g-; akut); -erna; -fat; -järn; -kniv; -land (-et,=); -mått; -rätt. Grönsaker (jfr d. o.). *Kalvstek med l-er. Uttages ~ med små l-mått i figurer* Fru Högstedt.

Legār (-sjär); -t, -are. Även (dock ej i SAOL[8]) stavat 'leger'. (Alltför) lätt, lättvindig, vårdslös, flyktig. *Ta det inte så l-t!*

Leidenflaska se laddflaska.

Le'j|a (lä-); -de, -t, -as; l-a bort ɴ; l-a upp ɴ; [-hjälp]; -ning (med plur.). Egentl. o. friare. Jfr lega[2]. **1**) *L-a arbetare (för ett arbete, för att bortföra ngt). Och det blev då till att l-a (en) piga eller (en) dräng. Man behövde bygga och gärdsla, köpa djur och l-a folk. Så l-(e)s någon fattig gumma att hjälpa till. En pojke är l-d till det, till att köra ut mjölken i stan. L-a ngn (annan) för sig, i sitt ställe.* **2**) *L-a hästar, skjuts, oxar, vagn, båt. L-t gods* E. G. Flensburg. **3**) *Han var l-d (för) att skrämma mig. Låta l-a sig till föraktliga uppdrag. L-da mördare.* **4**) *L-d arbetare* = tillfälligt lejd)(fast. Ej säll. nedsättande. *Står det illa till, så duger det inte med bara l-da tjänare* Fanny Alving. *Han är ju l-d och frågar inte efter fåren* Bibeln. — *I lejhjälp får jag gå, en hjälpkäring har det blivit av mig* Ellen Wester, öv. **Syn.** gm lega betinga sig (tillfällig) tjänst av ngn l. nyttjanderätt till ngt, hyra, tinga.

Lejd (-ä-); -en. **I.** Enkelt. **1**) Lagt. Förr medgiven rättighet att utan fara för häktning få återkomma o. försvara sin sak om man rymt ur riket för förbrytelse l. för gäld; tillstånd att (för underhandlingar l. d.) oantastad få infinna sig hos en fiende. *Tillförsäkra ngn l. Infinna sig på l. Bryta l-en. L. för dråpare.* **2**) Märk under Världskriget. *Väntade bara på tyska l-en för att segla till Göteborg [från Visby]. Två svenska ångare begagna majl-en för att lämna England* 1917. **II.** Ssgr ha vanl. *lejd-*, ibl. därjämte l. enbart *lejde-*. Ex.: **1**) *När tyskarna sätta ut l-dagar, hålla engelsmännen fartygen kvar* Sv. Lösen 1917. *Och nåd åt syndaren, som nyss gick l-lös* K. Stangenberg. **2**) L-(e)brev = skriftlig handling som tillförsäkrar lejd. *Sultanen hade givit mig ett l-ebrev, och ~. Ulven aktar intet l-ebrev.* — *Utfärdande av tyska l-brev (Geleitschein) för svenska fartyg i trafik mellan svensk och andra neutrala hamnar vid Nord- eller Östersjön* 1918. **Syn.** ibl. löfte om säkerhet till person.

Lejdar|e (lä-); -(e)n, -e. **1**) Gymn. Repstege med tvärpinnar av trä. **2**) Sjöv. **a**) Repstege (upphängd utombords), fallrepstrappa. *För dykarens ned- och uppstigande användes vanligen l-e. En l-e firades ned och ~* Albert Engström. *Gled ned för l-en. Officern sprang ned ända till sista steget på den utanför båten hängande l-en. Från ångaren hängdes ut en storml-e, på vilken lotsarna skulle äntra ned i lotsbåten.* **b**) Fast järnstege till maskinrum, lastrum, osv. *Det var en sekunds verk att gripa järnl-en och ~ försvinna under luckans rand* H. Mörne.

Le'jon (lä-, kort å; grav); -et, =. **1**) Mer egentl. Felis leo. *Bland l. och tigrar i Afrika. Ryta som ett l. L., som dödar sebra. Människoätande l. äro undantag. Massail-et i Ostafrika, en särskild l-ras. Indiska l-et är numer sällsynt och fridlyst. L-et har sedan gammalt framställts som sinnebild för styrka och mod. Fräls mig från, ur l-ets gap! Han-, hon-, unglejon. Ett ståtligt gammalt manlejon* med stor

man. **2**) I liknelser, friare o. bildl. **a**) *Sten-, marmorlejon. Rötmånaden, den tiden, då solen står i l-et(s tecken)* 'stora l-et' = den 5:te av djurkretsens stjärnbilder. **b**) *L-et, den vanligaste av heraldikens varelser, framställes i regel upprätt, stående på vänster bakben med huvudet i profil. Bättre är att vara en levande hund än ett dött l.* Bibeln. *(Befinna sig), i l-ets klor* i fiendens våld. *Det är att sticka huvudet i l-ets gap* dumdristigt utsätta sig för fara. *Vi ha ett litet l. med oss, sa bonden om katten.* **c**) *Dan är ett ungt l.* Bibeln. *Det är förbi med dig, du l. bland folken!* ib. *Han är som ett rytande l. Bra rutet, l.!* t. e. till en skrävlare. — *Agera l. i småstaden. Bal-, bod-, kontors-, mode-, salongs-, småstads-, societets-, Strandvägslejon.* **Syn.** (ibl.:) djurens konung; hjälte; sprätt.

— **Lejonaktig,** -t. *Deras huvuden hade något l-t i formen.* **-fan|a.** T. e. om (det fria) Finlands flagga. *Åter fladdrade l-an i flyende fienders spår* E. Grotenfelt. **-färg;** -ad. *Hans ansikte omgavs av en man av äkta l., en l-ad man.* **-gap.** Märk *L-en eller l-(s)släktet* Antirrhinum. *L-sväxterna* Scrophulariaceæ (förr kallade Personatæ). **-gård.** För levande fångna lejon. Märk även *L-en i Alhambra.* **-hjärtad.** *Den l-e, tappre Akilles* E. Hellquist, öv. **-hud.** *Guldbrun som en l. — Nej, här räckte icke l-en till, här måste skarvas med rävskinn* (här måste listen ersätta l. bistå styrkan); Har. Hornborg. **-jakt.** **-jägare.** **-klippt.** *En kammad och l. liten knähund* Per Hallström. **-klo.** Märk bildl. uttr. som *Man ser, märker l-n* att det inte är en vanlig människa. *Redan på detta stadium hade l-n röjt sig.* **-kula.** Även bildl. *Bege sig in i själva l-n* i fiendens bostad l. d. Ngn gång även om inackorderingsställe l. d. för 'snobbar' l. 'fint folk'. **-lik,** -t; -nande. Skr. *Med sin l-nande man. Den l-t kämpande främlingen* And. Eje. **-man** (långt a). Ofta bildl. *Clémenceau reste sitt stora huvud med l-en och* ~. **-mod.** Verkligt hjältemod. *Feghet och l.* **-part.** Mest i best. sing. *L-en av samlingen gick till Uppsala. Och ägnar härvid l-en av sitt intresse åt* ~. **Syn.** (orättvist) stor andel, mestadelen, största delen, 'brorslott(en)', det mesta. **-ram.** **-skrud.** Till lejon 2 c. *Betraktar man modeplanscher från 1848, ter sig en »lejon»-skrud från den tiden så här:* ~ B. Schöldström. **-spår.** **-tand.** Ldls. för 'maskros' (Taraxacum officinale). **-tass.** Märk. *[Dopbord, som] vilar på fyra l-ar.* **-typ.** T. e. *Nya svenska frimärken: lejontyp.* **-tämj|are;** -erska. **-unge.**

— **Lejoni'nn|a,** -an, -or; -etyp; -eutseende m. fl. *Han vilar* ~ *såsom en l-a; vem vågar oroa honom?* Bibeln. *Som en rasande l-a, som försvarar sin unge.* — Säll. motsvarande 'salongslejon' o. d. *Till bordsdam hade han en av l-orna i stadens plutokratiska societet.*

Lek, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. **a**) Egentligast. *L. och idrott. Under l. och ras. Göra, leka l-ar. L-ar med småbarn. Lek med dockor. Fria l-ar* ungdomens planmässigt ordnade men ej sportsmässiga samfällt idkade rörelse- o. idrottsl-ar i fria luften. *Nu kan vi gärna ta en stillsammare l. Avbryta l-en. Sluta l-en, innan det blir gråt! Bara inte l-en slutar i gråt. Uppsluppna, ansträngande l-ar. Barn-, brottnings-, dans-, finger-, flick-, folk-, frilufts-, giss(nings)-, gom-, hopp-, inne-, intelligens-, jul-, kast-, kropps-, kämpa-, pant-, pojk-, ring-, sitt-, skol-, snille-, spring-, sällskaps-, tanke-, tålamods-, ute-, viskl-ar. Blindbocksl-en. — Kattens (grymma) l. med råttan.* **b**) I liknelser, friare och bildl. *Det var, gick som en l. för honom* som ett inte, utan svårighet l. (nämnvärd) ansträngning. *Den som sig i l-en ger, han får l-en tåla. Då skulle du inte ha gett dig med i l-en. Ge dig inte i l. med honom!* i kast, i strid. *Det blev slutet på l-en* l. *Så lyktades den l-en* oftast om dåligt, sorgligt slut. *När l(-en) blir allvar. En l. med döden. Och därmed är han ur l-en* skjuten åt sidan, kan inte längre tävla o. d. *Göra ngt på l.* på skämt, 'för skojs skull' (⟩⟨ på allvar). *Och vid bältet satt en liten daggert liksom till l.* V. v. Heidenstam. — *Börja l-en* t. e. om strid. *Den blodiga l-en. Här ska bli en lustig l.* t. e. om strid l. slagsmål. *Kamp-, strids-, vapenlek. — Harpo-, stränga-, bardalek. — Vågornas, solstrålarnas, skuggornas, vindarnas, vattnets, ljusets l. — En l. med ord. Och vishet är en bakfram l. med tankar* Fröding. *En (sällsam) naturens l.* t. e. om 'Hobergsgubben'. *Kärlekslek. Ren fantasilek. Ett poem sådant som Monolog* ~, *egentligen blott en rimlek, har* ~ Fr. Böök. **2**) Bibetydelser. **a**) Parningslek hos fåglar o. parningen hos fiskar. Mindre ofta om andra djur. *Tjäder-, orrlek. — Då gäddan efter slutade l-ar* ~ Carl H. Schager. *Karpl-en var medelmåttig* fackl. — Även = samling fiskar vid lektiden. *Vi kom mitt upp i l-en* jfr fisklek. **b**) Om kort. *En vanlig l. på 52 kort. Två l-ar bli ett spel. Patiens, som lägges med två l-ar. Röda, blå(a) l-en. Gå i l-en* t. e. ta upp ett kort var ur leken för att se vem som skall börja. — *Kille-, pokerlek.* **II.** Ssgrna ansluta sig ibl. även till verbet. **Syn. I. 1**) (ibl.:) ras, stoj, gamman, tidsfördriv; (ibl. nära:) övning(ar), idrott, 'spel'; kamp, strid; (ibl.) företag, 'sak'; **2**) **a**) parning(slek); parningsplats; samling lekande fisk; **b**) kortlek.

— **Lekboll.** Blott bildl. *Att människan är skröplig och en l. för ödet. Händelsernas l. L-ar för omständigheterna. — Bli en l. för ngns nyckor. Blott l-ar i de stri-*

dandes händer. Varit l-ar i samvetslösa ledares händer. **Syn.** 'kastboll'. **-bro(de)r**[1]. Mindre vanl. *Min lekbror från 1890-åren.* **-broder**[2]. Ej hithörande; se d. o. **-damm** för fisk. **-docka.** Bildl. *Här är det inte fråga om en l., utan denna kvinna är mig kärare än livet. Att Currita drog ~ don Luis med sig som en l.* **Syn.** rodocka; ibl. marionett. **-dräkt;** -styg. **1)** *Lättvättade l-er för flickor och gossar.* **2)** Fackl. *Utom hos [lax]hanar i l.* E. Lönnberg. **-fisk** Fackl. = fisk som leker. **-full;** -het. *L. som en kattunge. Valpens l-a närmanden. Kittlade honom l-t med ett grässtrå under näsan. Hon gjorde det av ren l-het. — De bittraste fakta omväver han med sin l-a stilkonst* E. Hornborg. *L-t sammanslingrade arabesker* Maths Holmström. **Syn.** leksen, odygdig, yr, yster, full av odygd l. upptåg, skämtsam, uppsluppen, 'skojfrisk', leklysten. **-fylld.** *L-a dagar.* **-fält.** *L-et ~ markeras genom hörnkäppar* O. H. Waldén. **-färdig.** Fackl. Om fisk. *Liten, icke l. strömming. Mindre fiskar bli i allmänhet fortare l-a än större.* **Syn.** lekmogen. **-förbund.** *Svenska l-et öppnar den 1 aug. i Göteborg en kurs för utbildning av lek- och idrottsledare* 1921. *Svenska l-ets bokserie* 1923. **-gat|a.** Nytt ord. *Köln inrättar »l-or» för barnen; l-orna skola vara avstängda för allmän trafik* 1930.

-kamrat; -lag (-et, =); -skap (-et). *Har hon inga jämnåriga l-er? Di va l-er under Uppsalatiden. Bondeordsspråket: »Advokater och soldater äro satans l-er».* Fab. Månsson. **-kostym** lekdräkt. **-kurs.** *L-erna på Nääs.* **-ledar|e;** -distrikt m. fl.; -inna (l. -i'n-). *En manlig och en kvinnlig l-e. Skolorna fördelades i fyra l-distrikt. Sommarens l-kurs* 1917. *L-inna har varit ~* 1919. **-lust.** Skr. *I sin l. drevo de, obarmhärtigt nog, med värden, som ~* Per Hallström. **-lysten.** Skr. *Livlig och l. som en åtta års flickunge. Skapelser av en l. fantasi* Bertil Malmberg. **-låd|a.** *För de mindre barnen ha sju l-or med sand varit utsatta* 1927. **-man.** Ej hithörande; se d. o. **-materiel(l).** *L., använd vid Stockholms folkskolor* 1913. **-mog|en;** -nad (-en). Fackl. Se lekfärdig. **-period.** Fackl. Om fisk. *En rödspätthona kan under en l. lägga ett par hundratusen ägg* E. Lönnberg. **-plan.** *Vår l. var den s. k. 'gröna ängen' invid Fyrisån, nu lagd till plantering.* **-plats. 1)** Lekplan o. d. *Barnens vanliga l. var gården Götgatan 5. Till underhållsarbeten för parker, l-er, skridskobanor samt ~.* **2)** Fackl. Ställe där fisken leker l. fåglar ha sin parningslek. **-program.** *Uppgöra l.* **-rams|a.** *L-or som Apala, misala, misinka, miso osv.* **-reg|el.** *Brott mot l-lerna.* **-rum.** *Som tidigast var l. och sedan skolrum.*

-sak. I. Enkelt. **1)** *Aldrig tröttnar han på sina l-er. Gungan var en lång tid deras roligaste l. Sverges import av l-er uppgick 1928 till ett värde av 1,538,401 kr. Hans rörelser erinra om en uppdragen mekanisk l.* **2)** I jämförelser, friare o. bildl. *Hon blev för honom aldrig annat än en l. En liten mössa satt som en l. på hans stora huvud. En l. för tanken i en värld, där framför allt de vuxna kunna behöva l-er* Per Hallström. *— Det skulle varit en l. för dig att välta det hela överända* ett inte. **II.** I ssgr avser *leksaks-* ofta ngt mycket litet (dock-) eller ock ngt som skall låtsas föreställa det l. det. Ex.: *L-saffärernas julexpositioner. Det såg löjligt litet och l-saktigt ut. Marknadernas l-sballonger. L-sbössa. En hatt i l-sformat. Barn, som hänga i l-sfönstren. De ä ju bara l-sgöra å inget ordentligt arbete! Å, de, må du tro, ä inget l-sgöra! L-shund på trissor. Där villorna sågo ut som l-shus. L-skök. Det lilla l-sliknande lokomotivet. L-slåda. Gemla l-smagasin. L-sskåp. L-sstånd och kakstånd. L-styckeri.*

-salong. *I dag öppnas »l-en», Klarabergsg. 42* Annons 1928. **-sam,** -t; -het. Skr., väl blott ldls. Som gärna leker, lekfull o. d. *Där äro barnen mera l-ma och livliga än ~* C. T. Holmström. *Slog ~ honom l-t på handen* H. Bergegren. **-skola** se kindergarten. **-strömming** fackl. **-stuga.** (Lokal för) aftonsamkväm l. d. med danslekar o. folkdanser. *Philochoros har l. i afton på Norrlands nation. August Bondeson, Från Julgille och Lekstuga, 1884. Och jag var då med på varenda l. här hölls på långa håll* Aug. Bondeson. **-stund.** *L. anordnas under ledning av en kindergartenutbildad parktant* 1928. — Ibl. = fristund. **-syst|er**[1]. *Gör sina första slingrande lärospån med l-erns cykel. Överge sina l-rar.* **-syster**[2]. Ej hithörande. Se d. o. **-tid.** Även den tid då fiskar l. fåglar pläga 'leka'. T. e. *De största gäddorna, som ha sin l. i april och maj. Vid, under l-en.* **-tyg.** Fackl. *Lektyg: 4 målkäppar* O. H. Waldén. *De viktigaste l-en äro själva bollen och slagträet.* **-tält.** *L. för barnkammaren* Julkatalog 1930. **-uppvisning.** *Den stora l., som hölls i Stadion under Barnens dag.* **-vakt.** *Att vara l. för de större barnen* Prinsessan Astrid, 1925. **-vall.** *Nordborna under hednatiden idkade brottning på l-arna och vid gillen. Träna, som skuggade l-en* V. Rydberg. *»Bromma l-ar», ett projekt för lösning av trädgårdsstädernas behov av idrotts- och möteslokaler* 1926. **-verk.** Blott bildl. **1)** 'Ett inte', 'ett ingenting'. *Vägunderhållet ett l., om ~* Annons. *Ett l. i jämförelse med de landningar en frontflygare måst klara. Det är ett l. för honom att ~.* **2)** Ibl. = bräckligt ting. **-vrå. -ålder.** *Uppfostran under spädbarns- och lekåldern.* **-äng.** *En l. i Parc La Grange i Genève* P. Boierth. *Eller dansa på l-en* Karlfeldt.

Leka[1], -an, -or. Fackl. *Vind-, vatten-leka* t. e. om vindflöjel o. vattenhjul.

— **Leka**[2], -te, -t, (-as); (-ning, fackl.; till A II). **A** Enkelt. **I.** Huvudbet. **1** Egentl. *Han l-er alltid så snällt för sig själv och behöver icke sysselsättas. Tycka om att l-a med barnen. Jag har ingen att l-a med, vill, inte tant komma ner å l-a med mej? Vad ska vi nu l-a (för lek)? Ska vi l-a skola, främmande, mor och barn, kurra gömma, 'blindbock'? Vi l-er, att du ä magistern och vi dina skolbarn. Ännu l-a med dockor. Som småbarn, när de l-a bollskola.* (Va gör ni barn?) *Vi bara l-er!* — Om djur. *L-ande kattungar är bland det graciösaste man kan se. Katten l-er så länge med råttan, tills han äter henne. L-ande valp märker inte, när han biter. I dag bara l-er fisken (kring kroken, betet) utan att hugga.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Lika barn l-a bäst. De godhjärtade jägarna omhulda rapphönsen, l-a vänliga med dem, tills ~. Att naturen kunde l-a så grymt. De äldre vilja också l-a, somliga l-a vetenskap, andra poesi, åter andra kärlek. Lek ej med kärleken! L-a med ngns känslor, med det heliga. L-a med faran, döden.* — *Allt ska ju l-as i barnen nu för tiden.* — *Här fick icke l-as med ord* här var man ej betjänt med l. här passade ej lättsinnigt tal utan här behövdes allvar; även om att göra ordlekar l. ordkvickheter. *Detta är icke att l-a med* är allvarligt, allvarsamt, (menat på) fullt allvar, ibl. farligt. *Han är icke att l-a med, låter inte l-a med sig* det är farligt att driva gäck med hm, att inte göra vad han sagt till om. — *En lätt och l-ande stil. Allt han tog sig för gick så l-ande lätt.* **b**) *Allt l-er ännu för honom* allt blir till lek för hm, han tar allt så lätt o. glatt, ser allting så ljust, är ännu glad som ett barn. *Livet l-te för den gamle kärngubben in i det sista. Så upptagna voro de av allt, som l-te i deras fantasi. Det l-er mig i minnet en dag, när jag ~. Som hade minnen från 'Die Räuber' l-t författaren i hågen. Att få skepp och draga till fjärran land, det l-te honom nu i hågen. L-er hågen på dans och spel?* skönl. *Ty hennes hug l-te till den unge kämpen, som ~* Sv. folksagor. **c**) Gärna skönl. o. åld. *L-a på harpa, luta(n). Lät handen l-a på, över strängarna.* **d**) Ofta skönl. *Så fullt, att vattnet l-te över alla bräddar. Pass på, vattnet kokar upp och l-er redan på brädden. På l-ande brädd.* — *Vågen l-er mot stranden. Se, hur månskenet l-er på vattnet! Skuggorna, som l-te kring väggarna. Och morgonrodnaden l-te om detta bleka, utvakade ansikte, som ~. Vinden, som l-er i löven. Av spindelväv hennes dräkt / var tvunnen, och snövit, fjunmjuk / den l-te i nattvindens fläkt* S. Agrell. *Det leker i segglena, och vi går över stag rätt vad de ä* Ester B. Nordström. *Månen försjönk i böljornas famn, och på l-ande vingar / höjde sig lärkan* Stagnelius. — *Ett svagt leende l-te ännu på hennes läppar.* **II.** Bibet. Särsk. om fåglar o. fiskar. Jfr lek I 2 a. *Då laxen l-er, går han upp i älvarna. Då tiden kommer, att ålen skall l-a, beger den sig på vandring (s. k. 'lekvandring'). Omedelbart efter l-ningen är fisken sämst som näringsmedel.* — Även bildl. (om människor) nyttjas uttr. *L-a rommen av sig* rasa ut, så sin vildhavre o. d. **B**) Fasta ssgr se under 'lek' ovan.

Syn. **A**) **I. 1**) göra lekar l. en lek, roa sig (med lek), förlusta sig (med), fördriva tiden (med), ibl. rasa l. 'skoja'; (på lek) låtsa(s) som l. att, tänka sig, föreställa sig, antaga; **2**) **a**) 'spela', ställa sig; gäckas, driva gäck (med), gyckla, skämta, handskas lättsinnigt l. oförsiktigt (med), ta skämtsamt, ta lättsinnigt på; **b**) förefalla som en lek, stråla i (skimrande färger); föresväva, ständigt ligga för (ngn), ständigt syssla med l. rikta sig på; **c**) spela, låta fingrarna löpa (över); **d**) oroligt röra sig, svalla, bubbla, välla; 'frasa', sakta plaskande rulla in (över); glittra, glänsa, glimma, flimra, lysa osäkert; fladdra, hastigt flytta sig, 'fara'; prassla, 'spela', fläkta; darra, dallra; fladdra, 'slå', 'leva'; 'krusa'; **II.** para sig, paras, ha sin parningslek; lägga rom o. befrukta den.

— **Leka bort** t. e. tiden. **L. med.** *Låt lillan l. med nu, så ä ni snälla!*

— **Lekande,** -t, -n. Fackl. Öglelik inrättning (ibl. tudelad länk med roterbara delar) på kätting, rev l. d.; skall förhindra snoning. Även 'lekare' (se d. o. 2). *Lina, försedd med ett eller flera goda »l-n». L. av mässing att fästa på gäddragslinor. Tömhållare med l.* **Syn.** svirvel, vridbar länk.

— **Lekar|e,** -(e)n, -e. **I.** Person. Hist. Först = gycklare, föraktad spelman l. sångare; sedan = spelman i allm. *Hos världsliga stormän voro deklamatörerna oftast l-e.* — *Citterl-e* J. M. Sundén. **II.** Sak. Fackl. Jfr lekande. *Krok på l-e. Simgördel med karbinhake och l-e.* — **Le'ks|en** (l. lēk-; grav); -et. Ldls. t. e. sydsv. för 'lekfull'. *Som en gång varit en graciös och l-en källing [kattunge]* I. Harrie. *L-et yra amoriners kroppar* K. G. Ossiannilsson. *Vi skämtade — små l-na hugg och små parader* V. Benedictsson. — *Vinden strök l-et in i små virvlar ~* Martin Rogberg. **Syn.** se lekfull.

— **Lekt.** Ej hithörande, se d. o.

-lek, -en, [-ar]. Avledningsändelse för subst.; särsk. fackl. nyttjas även plur. Nybildning sälls. *Stor-, grov-, djup-, fin-, tunnlek.*

Lekäm|en (akut); den-kön; [-en, -ina]. Mest bibl. l. skämts. **1**) *Kristi l-en och blod. Kristi l-ensfest, som firas på torsdagen efter Trefaldighetssöndag, är en av den katolska*

kyrkans största fester skrivs även 'Kristilekamensfest'. **2**) *Späka sin (syndiga) l-en. Nu skall man väl gå och skölja sin feta l-en i den svala böljan. [Han var] liten, fin och nätt, mycket själ, men ingen l-en* Sophie v. Knorring. *Vad man vid utmätningstillfället bär på sin l-en* M. Cramær. *Platsen, på vilken vi sträckte ut våra trötta l-ina* Gerh. Lindblom. — Säll. om djur. *[Pointerns] tunga, feta och illabyggda l-en.* **Syn.** kropp. — **Lekāmlig** (akut); -t; -en (adv.); -göra (skr.); -het. Ofta bibl. *I l. måtto, skepnad. Den l-a döden. L. spis*)(andlig. *L-en närvarande. I honom bor gudomens hela fullhet l-en* Bibeln. *Både andligen och l-en fullkomligt utarbetad. L-en är han gott utrustad. — I konstnärlig form söka l-göra sina inre syner. Tidens smak var l-gjord i denna mönsterbild. L-göra en tanke.* **Syn.** kroppslig, 'sinnlig'; (l-göra ibl.:) personliggöra, förkroppsliga.

Lēkatt (utt. som ssg med grav); (-en, -er l. -or; -(s)språng; -sblod; -sunge. Stor vessla, hermelin (jfr d. o.) *Smidig och vig som en l. Man skulle ha kunnat tro, att det var l-sblod i honom, så snabb i bettet var han.*

Lekbroder². Världslig medlem av andlig orden; friare = 'lekman', 'laikus'. *De stora betänkligheter man inom orden hade att mottaga lekbröder.* — **Lekman. I.** Enkelt. **1**) *Präster och lekmän.* **2**) Friare. *Han måste betraktas som l. på det naturvetenskapliga området. För en l. förefaller det besynnerligt, att sådana undersökningar skulle vara fruktbringande. Frågan om lekmäns kallande till ledamöter av Sv. sällsk. f. medicinsk forskning.* **II.** Ssgr ha *lekmanna-*, mer säll. därjämte *lekmans-*. *L-nabegravning* ej verkställd av (statskyrko)präst. *Några l-nabetraktelser och skolmästarsynpunkter* Har. Dahlgren. *L-nadop* ej förrättat av (statskyrko)präst. *L-nadöpt. Kyrkobröderna, Svenska kyrkans l-naförbund* stiftat 1919. *L-naförkunnelse. Enligt vanligt l-naförstånd. Det l-namässiga snusförnuftet, som* ~ E. Wellander. *L-naombud* icke-prästerligt ombud vid kyrkomöte. *Fr. Sjöberg, Utomkyrklig svensk l-napredikan under 1800-talet (1923). L-napredikant* kolportör, folkpredikant, predikant som utan att vara prästvigd utsänts av sekt, stiftelse l. d. (o. med predikandet vanl. förenar ngt hantverk l. annan syssla). *Svenska kyrkans l-naskola upprättades 1922 i Hällesjö i Jämtland, men flyttade följande år till Sigtuna som ett led i Sv. kyrkans diakonistyrelses verksamhet. Lekmanna- l. lekmansuppfattning. På l-navis.* **Syn.** icke-präst, 'laikus', lekbroder, värdslig; icke-fackman, icke hemma i, icke vetenskapsman, olärd, utomstående, ibl. dilettant; 'lekt'. — **Leksyst|er²**. Jfr lekbroder². *Lekbröder och l-rar i klostren.* — **Lēkt,** substantiviskt brukat adj. Mest i uttr. *L(-a) och lärd(a)* lekmän o. fackbildade. *Såväl lärde som l-e. Så att även en l. kan följa med* Prins Wilhelm. — Motsatt prästutbildad: *Kyrkoherde Åmarks broschyr är en god liten samvetsspegel för både klerk och l.*

Lektion (läksjon); -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) *Ge (enskilda) l-er (åt ngn). Ge l-er för 6 kr. i timmen. Han ger utmärkta l-er. Ta (privat)l-er för ngn i botanik, pianospelning, sång, målning. Till första l-en skall jag be er ta med Clementis sonater. — Vid allmänt läroverk skall varje l. omfatta 45 min., dock kan rektor vid behov förlänga eller förkorta nämnda tid; högst sju l-er må bestämmas för lärjunge och dag; mellan två l-er skall lämnas en rast om minst 10 min. Under kristendomsl-en* kristendomstimmen. *Handarbets-, sångl-er.* **2**) Bildl. *Ge ngn en välbehövlig l. i hövlighet.* **II.** Ssgr. Ex.: *En gammal van l-sgivare (i statskunskap). Mötet ringdes in med den gamla l-sklockan. Att jag ville ha valuta för mina l-spengar* de pengar jag gav ut på l-er. *L-splattor enligt Linguaphonemetoden* 1930. *Va har han för l-spris? L-stagare. L-stimme. Mitt l-sutkast skulle jag sedan lämna till granskning.* **Syn.** lärotimme, undervisningstimme; (l-er:) (tim)undervisning; ibl. 'läxa'. — **Lektiona'nt,** -en, -er. En som tar (enskilda) lektioner, elev, lektionstagare. *En av mina bästa l-er.*

— **Lekt|or** (kort -å-); -orn, -ōrer (-o-); -orāt (-et, = l. -er; -(s)väsende m. fl.) = l-orsbefattning; -ōrsk|a (-an, -or) = l-orsfru. **I.** Enkelt. **1**) Vid högre allm. läroverk, seminarium o. d. *L-or och adjunkt motsvaras i Finland av 'äldre l-or' och 'yngre l-or'. L-or G. Bolinder, l-or i matematik och fysik vid Högre allm. läroverket i Uppsala. Utnämnd l-or vid* ~. *För att bli (läroverks)l-or erfordras licentiatexamen och doktorsdisputation. Seminariel-or. L-or i kemi och kemisk teknologi vid tekniska elementarskolan i Norrköping. L-orerna vid Chalmers, Ultuna, Alnarp, Handelshögskolorna m. fl. ha på senare tid blivit professorer.* — Även om 'kvinnliga l-orer'. *F.d (seminarie)l-or Emilia Fogelklou Norlind. — Ernst Klein, museil-or och föreståndare för Nordiska museets nyupprättade undervisningsavdelning* 1929. **2**) Universitets- (l. högskole)lektor, (vanl. infödd) lärare i ngt modärnt språk vid universitet l. högskola. **a**) I Sverge. *Förre danske l-orn i Uppsala Georg Christensen. De infödda l-orerna i tyska, franska, engelska och italienska. L-orn vid Uppsala universitet A. de Roubetz, sedan 1921 t. f. l-or i ryska språket vid Handelshögskolan i Stockholm.* **b**) I utlandet. *V. Scharp, svensk l-or i Berlin. Vid utlandsl-orernas första konferens år 1921 voro blott tre verkliga l-orat*

representerade, vid den femte (1931) ett 20-tal i 11 olika länder. **II.** Ssgr. Ex.: *Söka en l-orsbefattning i franska vid ~. L-orsfru. Har han l-orskompetens? Bristen på l-orskompetenta sökande. Vidare föreslås, att de två ännu kvarstående l-orsprebendena ~ från den 1 maj 1921 må upphöra att vara prebenden. Vadan jag kom att både disputera och avlägga muntligt l-orsprov inför Göteborgs domkapitel* Peter Bagge. *Att l-orstjänsten i historia med samhällslära och geografi vid ~ måtte få förklaras ledig i samma ämnen. Tillträda sin l-orstjänst. Ha full l-orstjänstgöring.* **III.** Avledningar. **1**) L-orat (både till I 1 o. I 2). *Strid om ett latinl-orat i Stockholm. Han tillträder l-oratet först i höst. Universitetsl-oraten. Utlandsl-oraten ha tillkommit på initiativ av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, som numer har en särskild avdelning för 'l-orat(s)väsendet i utlandet'.* **2**) L-orska (l-orsfru; 'kvinnlig l-or' däremot kallas 'l-or').

— **Lektrīs,** -en, -er; -syssla. Föreläserska, kvinnlig föreläsare i enskild tjänst, uppläserska. *Blev l. hos änkedrottning Josefina. Prof. S. Ribbing, som, när hans ögon blevo sämre, måste hålla sig med l.* — **Lektȳr,** -(e)n. Läsning, ngt att läsa, vad man läser, litteratur etc. *Där finns överflöd på l. (för en som är road av resor). Har du någon trevlig, lämplig l. åt mig, att låna mig? Det är just ingen passande l. för en ung flicka. Min kvällslektyr i går var Trimalkios middag av Petronius* Alb. Engström. *Uppbyggelselektyr.* — **Lektȫr,** -(e)n, -er. Mindre vanl. Föreläsare l. uppläsare i enskild tjänst. *Tjänstgjorde som l. hos konungen.*

Lem, -men, -mar. **I.** Enkelt. *Huvudet, bålen och l-marna. Främre, bakre l-marna. Darra, skaka i alla l-mar. Han ligger nu till sängs och kan icke röra en l. Men jag står som huggen i sten, och ej heller Zakal rör en l.* E. v. Otter. *Ställen icke edra l-mar i syndens tjänst* Bibeln. *De lustar, som föra krig i edra l-mar* ib. *Fiskarnas fenor motsvara ryggradsdjurens l-mar. — L-mar i en och samma kropp* ofta bildl. — Märk ock *Manslem(men).* **II.** Ssgr ha *lem-; lemma-* blott i 'lemmalytt'. **Syn.** arm l. ben, extremitet. — **Lemläst|a,** -ade, -as; -ning (med plur.). *L-a ngn. L-a den döda kroppen. De ohyggligt l-ade kropparna av de förolyckade flygarna.* Ngn gång friare o. bildl. *Som ~ ha en farlig förmåga att l-a anden* G. Wennerberg. **Syn.** stympa, slå l. hugga armar o. ben av, slå l. göra ngn ofärdig l. lemmalytt, massakrera, rådbråka. — **Lemmalytt.** Åld. l. skämts. *Att vi leva i en upplystare tid; i dag skulle pöbeln på sin höjd slå dem l-a i stället för att stena dem ihjäl.* **Syn.** lytt, ofärdig; lemlästad.

Lemmel se lammel. **Lemna** m. fl. se lämna.

Le'mon squa'sh (kort ä, skoåsj); -en. (Citronurkram) en läskedryck av isvatten, citronsaft o. socker). — **Lemonād,** -en, -er. (Även 'limonad'). Läskedryck av fruktsaft, vatten o. socker. *Bjuda på en flaska l. i hettan. Citron-, hallonlemonad. — De l-artade dryckerna. L-försäljare. L-glas. I l-kiosken. L-pulver ger med vatten en l-liknande dryck; består av socker, vinsyra, natriumbikarbonat och fruktessens.*

Len, -t, -are. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. *Hennes hår är l-t som silke. Det silkesl-a håret. Ett par ljusa, l-a hårslingor. En fäll, l. som en angorakatts, men med metallhård lyster. Persikolen, mjuk och smidig hy. Din kind är rund och sammetslen. Ger en utomordentligt l. hud. (Kännas) l. att ta på. — Hon passar till sjuksköterska, hon har (en) så l. hand, så l-t handlag. Med l. hand överfara* även bildl. = helt lätt ändra l. kritisera. — *Det känns l-t som olja i halsen.* **2**) Friare o. bildl. *L. till, i smaken. Morgonens l-a ljus* G. Ullman. — *Med klar, men ändå l. luft. Där västanvinden fläktar len(t)* skönl. — *Behaget att tvätta sig med detta l-a vatten* mjukt ⩘ hårt (kalkhaltigt) vatten. — *Av de svenska vokalerna pläga a, o, u och å kallas hårda och de övriga l-a eller mjuka — framför de senare uttalas k och g l-t (t. e. kär, kyla, ge, giva, göra). — L. (och inställsam) röst. L. i talet* söt l. mör i mun. *Mjuk i ryggen och l. i tungan. Han var morsk och barsk att se på, och hans glosor voro ej de l-aste, men ~* Hugo Falk. *Socker-, honungsl-a ord. — Detta är emellertid att taga mycket l-t på saken.* **II.** Ssgr. Ex.: *Känner hårets l-het mot sina fingrar. Och sade med hånfull l-het i tonen ~* G. Nordensvan. *Det l-hyade ansiktet* G. Ullman. *Hennes l-hyllta kind. L-hårig ras. Ett mera mäklande och l-hänt tillvägagående. L-saltad laxrygg* Annons 1909. *Lagring av färskt kött genom frysning eller l-saltning. En roande återblick över »l-vintrarna» från 1400—1800* ldls. = mildvinter. *Fäll överståndare och fröträd, då l-väder råder* E. Hedemann-Gade; (ldls. = mildväder, töväder). **Syn. 1**) mjuk (o. behaglig för känseln), slät o. fin, (mjäll o.) dunig, jämn o. smidig, lenhyad l. lenhylt, finhyllt; lenande, lindrande; **2**) mild; dämpad, 'beslöjad', ibl. ljum; lätt, sakta, lindrig, 'laber', svag; ljuv, blid, vek, smältande, flöjtlik; 'oljig', inställsam, 'söt', (alltför) vänlig, försiktig, lismande; (ibl.) svag. — **Len|a,** -ade, -as; l-a upp ɯ. **1**) Trans. *Dä va obegripligt, va dä l-ade i halsen* Alb. Engström. *Verkar l-ande och smärtlindrande. L-ande medel. Nu, när vinden l-ar* Gabr. Jönsson. *Med varm och l-ande sol* Astrid Väring. **2**) Ldls. *Det l-ar (på)* töar. **Syn.**

1) lindra, mildra; göra len l. mjuk, upplena ~, uppmjuka ~, upptina ~, (upp)lösa (~).

Leno'ng (-å-); -en l. -et, -er; -(s)blus; -(s)gardin; -(s)klänning. Även 'linong' (det enda i SAOL[8]). Fint löst tyg (mln batist o. flor) förr av lin, nu mest av bomull. *L-en användes huvudsakligast till damkläder. Förkläde av l. med hålsöm. Holländsk huva av prickig l.*

Leopārd, -en, -er. Felis pardus. *L-en, ett smidigt kattdjur, lömskt och rovlystet, är utbredd över hela Afrika och delar av Asien. L-ens färg är rostgul med talrika svarta, ibland ringformiga fläckar; den s. k. svarta l-en är blott en individuell varietet. L-en blir ibland, t. e. i Kongo, människoätare. Smidig som en l. och lat som en flodhäst* Åke Lindström. — *En utmärkt vacker l-hud. Med l-lik snabbhet. L-skinn, vackra, nyss hemkomna från Tibet* Annons. *L-unge.* **Syn.** panter.

Le'nto (akut); -t, -n. Även adv. Mus. Långsamt (tonstycke). Nästan = largo.

Leporīd, -en, -er. Korsning av hare o. kanin. *L-erna äro berömda för sitt smakliga kött.*

Lēpra (grav l. akut); -n; -anstalt; -asyl; -fall; -forskare; -härd; -koloni; -patient. Spetälska.

Ler, -et l. **Ler|a**[1], -an, -or. Mln formerna knappast ngn bet.- utan blott stilskillnad. **I.** Ler. Ofta skönl., ibl. åld. **1**) Egentl. *Som en kråka, som trampar i l-et* Anna Myrberg. *Och hjulen sjunka djupt i gatans l.* R. Ekelund. *L-et, som fastnat på skorna. — L-et, varav vasen gjorts.* **2**) I bild o. d. *Enär han blott varit l. i den store krukmakarens händer* Knut Hagberg. *Skall då l-et aktas lika med krukmakaren?* Bibeln. *Det l., varmed den plastiska frasen formas* Rich. Bergh. *Vi voro en liten klick, som höllo ihop som l. och långhalm* Emil Cedercreutz. *Hänga ihop som l. och långhalm.* **II.** Lera. Normalformen. *L-a är i vått tillstånd plastisk, i torrt mer eller mindre fast; l-a består av stoftfina partiklar, i allm. mindre än 0,002 mm. i diameter. L-a insuger begärligt vatten, men vattenmättad l-a släpper icke vatten igenom. Under istiden avsattes sanden och l-orna på våra slätter. En fet (sandfri) l-a krymper mer än en mager l-a. Sandblandad l-a. En icke fullt eldfast l-a, som vid bränning sintrar samman, nyttjas vid tillverkning av klinker och kallas klinkerl-a. Eldfasta tegel och l-or. Kruka av bränd l-a, av Ekebyl-a. Uppsalal-an lämpar sig utmärkt till bränning. Forma, modellera i l-a. L-a som lätt låter älta, knåda sig. Porslinsl-a* kaolin. *Krukmakarl-a. — Varvig l-a. Oskiktade l-or. Ishavs-, sväm-, åker-, blå-, lättl-a.* **Syn.** lerart; lerjord; (ibl. nära:) dy, gyttja.

— **Leraktig,** -t. **-art;** -ad. *L-er kunna benämnas och indelas efter geologisk ålder, bildningssätt (ishavslera), egenskaper (eldfast lera) eller användning (klinkerlera).* **-betäckt.** Skr. *Den bördiga, l-a slätt, varpå Haparanda vilar.* **-blandad.** *L. jord. Genom Gula havets l-e vågor.* **-botten. 1**) *Mylla på l.* **2**) *Sjö med l.* **-bruk.** Byggn. Med sand i vatten sammanältad lera. *Enär kalkbruk ej tål hetta, måste till murar, som äro utsatta för eld, användas l. Utom till eldstäder nyttjas l. även till murning kring trävirke.* **-brun.** *Kullar med l-a, låga arabhus. Vattnet är l-t och föga lockande att bada i.* **-bråka.** Fackl. *Sedan leran rensats från inblandade stenar o. d., ältas den i l. (lerkvarn) och ~.* **-bunden.** *L. sandmylla* A. Cnattingius. **-duv|a;** -eskjutning. *Övningsskjutning å l-or anordnas vid ~* Tidn. Upsala, 1923. **-fot.** Märk uttr. *En koloss på lerfötter* stor till skenet men svag i verkligheten. *Den europeiska kulturen, som efter världskriget och Versaillesfreden stod på lerfötter* Eric v. Rosen. **-fri.** *L-a jordar.*

-gods. *Till det 'täta l-et' hör t. e. äkta porslin och stengods; till 'poröst l.' hör fajangs (med genomskinlig eller ogenomskinlig glasyr), ordinärt krukmakargods och terrakotta* enl. Ekenberg-Landin. **-golv.** *Stuga med l., järnkakelugn, dalaklocka och ~.* **-grop** där man tar lera l. grop (t. e. på väg) smutsig av lera. **-gryta. -grå.** *Små, l. byar. L-tt, oklart vatten.* **-gul.** *Fyris' l-a böljor.* **-gök. 1**) 'Egentl.' Ett slags munspel av lergods format som en fågel. *Blåsa (på) l. Okarinan är en förbättrad l.* **2**) Bildl. Särsk. vid riksdagsmannaval: kandidat som uppställes för att uttränga en annan av samma politiska färg. **-halt;** -ig (-t, -are). *På starkt l-ig jord.* **-hus.** *På en kal höjd ha infödingarna gyttrat samman sina platta små l.* Th. Orre. **-jord.** *Trivs bäst på l. Ett l-srikt cement.* **-klening** o. **-klining.** Se klena o. klina. *Byggnad i fackverksteknik med tegel eller lerklining mellan träbjälkarna.* **-klump. -koka** jfr jordkoka. **-kruka.** *När l-n stötes mot kopparkrukan, får hon lätt en knäck.* **-krus.** *Likör på l. Förvaras bäst i l. Den l-förvarade anisetten.* **-kärl.** *Antika l. Hittarna ha väl förbisett de medföljande l-sbitarna.* **-körtel.** Jfr körtel I 3. **-lukt.** *Vid påandning utvecklar den [lerskiffern] l-lukt* K. A. Grönwall. **-mark.** *Före de nämnda l-ernas jordbruksbebyggelse* A. G. Högbom. *L-markstrakter* ib. **-mängd.** Skr. Lerblandad. *Ha moränen kvar, l. och något kalkhaltig* S. Schiöler.

-pipa. -rör. *Saltglaserade l.* **-skiffer.** *L. är bildad av lera, som hårdnat och stundom genom metamorfos blivit förskiffrad* K. A. Grönwall. *Vintertiden gå griffelmakarna ned på isen och löshugga stora stycken av den vackert och regelbundet skiktade l-n* H.

Wranér. **-skärva.** Mark *Min kropp är förtorkad och lik en l.* Bibeln. **-slå.** Rappa med lerbruk, klena, klina (se d. o.). *Lerslagna väggar och brädtak* S. Lagerlöf. **-slätt.** *Den uppländska l-en. Tämnaren, en typisk l-sjö med grått vatten* Erik Almquist. **-styv.** Lant. o. d. *Som förstod att ur den l-a jorden framlocka skördar* B. Mörner. **-såpa.** Kristidsord. *Nyutarbetade recepter till prima vit l.* 1917. **-tag;** ung. Jfr grustag o. lertakt. *L. finnes på egendomen.* **-tegel.** *Av soltorkade l bygga indianerna i Mexiko sina primitiva bostäder, som kanske stå ett par år och sedan regna sönder.* **-täkt,** -en, -er; -sgrop. Jfr t. e. grustäkt. Abstr. o. konkr. (Rättighet till lertagning; lertag, lergrop. **-var|a;** -ufabrik. Mest i plur. *Storgodsdrejare erhåller anställning vid l-ufabrik.* **-vägg.** *En liten koja med l-ar.* **-välling.** *Det hade varit regnigt på hösten, och vägarna voro en enda l. Man bör alltid doppa ned rötterna i en särskilt beredd »l.», innan man planterar* Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1931. **-åk|er.** *Dammet från l-rarna kring Uppsala. Vår bivack på aftonen i en l-er var minsann ej för trevlig* L. W. Stjernstedt.

— **Ler|a**[2] **ner (sig)**, -ade, -as. Smutsa l. smörja ner (sig) med lera. — **Lerig,** -t, -are; -het. **1**) Leraktig, lerblandad, lermängd. *Ett bindemedel av l., kalkig el. kvartsig natur* Norstedts Uppslagsbok. — *På de l-a fälten. Långs den l-a åstranden. Vid ån, som går l. och lugn och grå ~* Bengt E. Nyström. **2**) Nersmord med lera. *Han var l. långt upp på byxbenen, och ~.*

Lesbisk, -t. Tillhörande ön Lesbos. *De l-a skalderna Sapfo och Alkaios. L. kärlek* homosexualitet hos kvinnor.

Less se ledas l. leds.

Let|a, -ade [ldls. l. åld. även -te], [-as]; -are; [-erska]; -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. **1**) Mer egentl. *Det tjänar ingenting till att l-a (efter den bortkomna lappen), du finner den inte ändå. L-a, så man kan l-a sig fördärvad. Vad l-ar du efter? L-a i sina gömmor. De l-ade (efter) honom i alla världsdelar, men allt l-ande var förgäves. Du får väl försöka l-a (om du stoppat in den) i dina gamla luntor. Det är som att l-a efter en synål i en höstack. L-a och inte finna. — Vi hade l-at efter en (lämplig) våning och slutligen stannat för ~. — L-a reda på, rätt på ngn, på ngt (åt ngn). — L-a mask. — Jag lette, jag sporde mig fram* (åld.) Fröding. *L-a sig (en) väg genom snåren.* **2**) Bildl. *L-a i sitt minne (efter ngn detalj). (Behöva) l-a efter orden. Ja, det blev att sitta och fånbliga igen och l-a efter samtalsämnen* Dan. *Men varför l-a tankar, där inga tankar finns? Den dolda sanning l-a* Tegnér. *En sökare var han, som l-at / all jordens kanter omkring / att finna — vad förr man glömt, / att allting är ingenting* N. Ferlin. — *Maken (till talare), hans like (som talare), en sådan talare får man l-a (med ljus och lykta) efter* är det minsann ont om, de växa inte på träd (ngt vard.). **II.** Ssgr. l-a e'fter m. fl. se efterl-a osv. **III.** Verbalsubst. **1**) *Efter mycket l-ande.* **2**) *En god, en lycklig l-are (och finnare). Som hånar l-arns möda* B. Gripenberg. *Brunns-, grav-, guld-, skattl-are. De tre från U. S. A. återvändande malm- och oljel-arne* 1929. — *En l-erska i själens schakt.* **3**) *Efter någon l-ning fann hon betyget — i papperskorgen! Anställa l-ningar (efter ngn). Malml-ningar vid Sollefteå* 1926. **Syn.** söka, (efter)spana, speja, forska l. spana efter, efterforska, anställa efterforskningar l. spaningar l. undersökningar, undersöka, söka få reda på, snoka (vard.), rota (vard.), vara l. ge sig på jakt efter, efterfråga, efterspörja, se e'fter, söka uppspåra l. utspeja, efterjaga, nosa i l. efter (vard.).

Letāl, -t. Dödlig, dödande, dödsbringande.

Letargī (hårt g); -(e)n; leta'rgisk (-t). Slöhet(stillstånd), dvala varur man blott med svårighet (o. för korta stunder) kan väckas, försoffning. *Fattigdom skapar l.*

Lett[1] (-ä-); -en, -er (akut); -isk (-t); -iska (kvinna l. språk). L-erna äro huvudbefolkningen i Lettland, den nya l-iska nationalstaten kring Rigaviken o. Düna (innefattande bl. a. Kurland o. Livland), 1921 erkänd som stat.

Lett[2] se led[4]. **Lett**[3] se le. **Lett**[4] se leda[3].

Leukemī (levk-); -(e)n. Läk. En sjukdom i de blodberedande organen. *Stor donation till l-studier [i Danmark]* 1929.

Lev, -en, -ar. Ldls. t. e. syd- o. västsvenskt. Avlång kaka, limpa. *Guldglänsande, långa l-ar* Hertig Larson. *Tvenne brödl-ar om vardera 1 kg.* Hans Key-Åberg. *Vetelev.*

Lev|a, -de, -t l. -at, [-as]. Bland betydelser märkas: vara ti'll l. vara vid liv; ha sitt uppehälle; ha sin varelse o. d.; höra he'mma; tillbringa sitt liv (som l. på visst sätt); 'liksom ha liv'; förbliva; fyllas av; framleva; efterleva.

A) Utan (nära sammanhörande) prep.-uttr. **I.** Allmännare. **1**) *Ingen människa kan se mig och l-a* Bibeln. *Allt som l-er och röres. Kanhända låter han dig då få l-a. På det du må länge l-a på jorden. Då vill inte heller jag l-a. Man l-er blott en gång* blott ett liv. *Tack, jag l-er och har hälsan. Hon kommer inte att l-a* att gå igenom sjukdomen. *Hon kan l-a länge än. Hade du kommit, hade min broder ännu levt. Då l-de ännu den gamle Tessin. För många år sen l-de (i Kina) en kejsare,*

som ~. **2**) *Det glömmer jag inte, så länge jag l-er, om jag så l-de i hundrade år. Så sant jag l-er. Så visst, som Herren l-er.* — *Man lär, så länge man l-er.* — *Den som tror på mig, han skall l-a, om han än död bleve.* **3**) Märk 'optativen' i uttr. som *L-e Sverge! L-e konungen! Kungen l-e, l-e han! L-e friheten!* — *Ja, må han l-a (uti hundrade år)!* vard. **4**) Märk den 'starka' bet. i: *Låta ngn veta (äv), att han l-er. Han fick nog veta, att han l-de* fick sina fiskar varma, hölls nog efter, hade det inte för roligt. **5**) *L-er grenen ännu?* är det liv i den. *Den gamla eken lever nog knappast till nästa vinter.* **6**) *Den seden l-er ännu mångenstädes bland folket. Hans minne skall l-a (genom tiderna). Hans minne skall l-a välsignat (bland hans efterkommande). Hans gärningar l-a efter honom* jfr l-a genom l. i sina skrifter, i minnet. *Hans namn skall l-a (från släkte till släkte).* **7**) Få l. ha liv (om döda ting). *Huset l-er. När han citerar, l-er citatet.*

II. Med avseende på sättet (ofta uppehållet). **1**) Utan obj. **a**) *Jag måste ju l-a. Gav lektioner för att kunna l-a (i dessa dyra tider).* — Hit möjligen *L-a och låta l-a.* — *Vi l-de, medan vi hade något, och så suktade vi för resten* Aug. Bondeson. **b**) *L-a högt, flott, dyrt, smått, indraget, fattigt, förståndigt, snålt, slösaktigt. L-a gott* särsk. om mat o. dryck. *Ja, jag l-er ju någotsånär* har det så där tämligen, drar mig fram. — *L-a kristligt. L-a tuktigt och rättfärdigt.* — *L-a lycklig och nöjd. Den har l-at väl, som l-at dold. Di l-er inte lyckliga, inte riktigt lyckligt (i sitt äktenskap).* — *L-a som fånge hos* ~. *Han l-de som en soldat och dog som en soldat. Han l-er, som han lär. L-a som ett djur, som en Diogenes. L-a (samman) som hund och katt. L-a, som (om) var dag vore den sista* jfr d nedan. **c**) *L-a (som) ungkarl.* **d**) Märk ngt vard. uttr. som: *L-a rackare, rövare, svearna* l-a vilt, föra ett vilt liv, föra leverne. — Även prägnant: *L-a (å väsnas) som sju. Bråka å l-a (som ostyriga ungar). L-a å gå an (i klassen).* **e**) Märk det interjektionella (o. även hopskrivna) *Lev väl!* som är mer högt., mer skönl. än 'farväl' l. 'adjö'. **2**) Med (innehålls)obj. **a**) *L-a ett lyckligt, ett verksamt liv, ett liv i faror, ett hundliv. Lev livet leende!* amerikansk maxim. *Livet levs inte mer än en gång. Det strävsamma liv, som l-es i* ~. *Allmogens liv, sådant det l-es i helg och söcken* Gurli Hertzman-Ericson. *Detta* ~ *Halv-Asien, som i sekler l-at sitt eget dolda liv. L-a sina dagar i ängslan och oro.* — *Här l-des ett muntert och friskt ungdomsliv. L-a glada dagar. Det är en, som vet att l-a livet* l-a glatt, ibl. leva undan. **b**) Mest skönl. *Därför att det tycks mig, att jag då l-er min ungdom på nytt*

B. Mörner. *Victor Berge l-de denna berättelse. L-a sina principer, sina paradoxer. Skratt och tårar, levda och förrunna* Ellen Lundberg. **3**) Refl. Mest skönl. *L-a sig stark och sund igen uppe på vidderna.* — *Den tanken l-de sig småningom fast med hennes väsen.* **III.** Utpräglad bibet. *Storseglet börjar l-a.* Även *Det l-er i seglen, i focken.*

B) Med prep.-uttr. **1**) Av. **a**) *Ha tillräckligt att l-a av. L-a av (sina) räntor, sin pension, sin penna, sina händers verk, tiggeri, avkastningen av* ~, *av att uppköpa och försälja gamla möbler. Jag måste ju ha något att l-a av. Det kan man varken l-a eller dö av.* — *L-a av solsken och vackert väder, av kärlek och frisk luft.* **b**) *Djur som l-a av rov, av as. Björnen lever av växtföda.* **2**) Bland. *Nödgas l-a bland brottslingar.* **3**) Efter. *L-a efter bestämda regler.* — *Om I l-en efter köttet, så skolen I dö* Bibeln. — *L-a efter sitt stånd, sina inkomster, sina tillgångar. Ska man ha en sådan plats, måste man också l-a därefter.* **4**) Från. *L-a från hand i mun* oftare 'ur'. **5**) För. **a**) *L-a för andra, för plikten, för de sina, för en idé, för vetenskapen. Icke längre ha något att l-a för. I lata och slöa, som l-en för maten* E. Hellqvist. **b**) *Vad kan man l-a för i Italien, kan man l-a där för 100 kr. i månaden?* **c**) *L-a för dagen.* **6**) I. **a**) *Under de sista åren l-de han (hos sin son) i Småland. I Södern ville hon l-a helst av allt.* — *Han l-er inte i denna världen, l-er i en annan värld. Han l-er inte längre i sin egen tid, han l-er i forntiden. Den tid vi l-er i. En ensam man, som l-de i sina böcker. L-a i minnet av forna lyckliga dagar. L-a i hoppet.* — *De som l-a i Kristus.* — *Valarna l-a i vatten. Andra arter l-a i Sydamerika.* **b**) *Inget annat önska, än att få l-a i fred och ro (på landet). L-a i avskildhet. L-a i ständig fruktan (för l. att* ~*). L-a i (det djupaste) armod, i stor fattigdom, i överflöd, i sus och dus. L-a i last och synd. L-a i sin synd. L-a i frid med hela världen, med sin omgivning. L-a i fiendskap med* ~. *L-a i ett lyckligt äktenskap.* — *Aporna l-a dels i en-, dels i månggifte.* — *Den gärningen l-er i troget minne hos* ~. *Han kommer att l-a i sina skrifter.* **7**) Med. *L-a med litet liv.* **8**) På. **a**) *L-a på landet.* **b**) *Vad som l-er på folkets läppar.* **c**) *L-a på räntor, pengar, lån, kredit, tiggeri, andras bekostnad l. välvilja, (högt) på andras idéer. Där l-er man (utmärkt) på 3,000 om året. Ha nog att l-a på. L-a på sin hustrus pengar. De hade icke blott l-t på, utan till och med riktat sig på sin lilla mellanhandsaffär. L-a på hoppet.* **d**) *Man kan l-a länge på bröd, ägg och mjölk. L-a på alltför mager kost. L-a på solsken och vackert väder.* — *Det samtalet l-de jag på en hel vecka.* **e**) *De på larver och puppor l-ande svampar-*

terna. **f**) *L-a på stor fot.* — *L-a på spänd fot, på krigsfot, på god, på förtrolig fot med* ~. **9**) Ur. *L-a ur hand i mun.* **10**) Över. *L-a över sina tillgångar.*

Syn. A) **I.** vara ti'll, existera, vara vid liv, ha liv, vara levande l. i livet, ha tillvaro, finnas ti'll, visa livstecken, ännu icke vara död, befinna sig bland de levandes antal; (leve:) hurra för; kvarleva ɯ, fortleva, bibehållas, finnas kvar l. i livet, stå sig, bevaras; **II. 1**) livnära sig, uppehålla sig, ha sitt (livs)uppehälle, dra sig fra'm, inrätta sig, inrätta sitt liv l. sin tillvaro l. sin livsföring, ställa det för sig, (bo o.) äta, välja l. föra ett levnadssätt, tillbringa sin tid, vara (som); bete sig, uppföra sig, (ibl.:) väsnas, bråka, stoja, 'gå an', 'regera', föra liv l. leverne l. oljud, fara vi'lt fram; **2**) uppleva, framleva, genomleva; ibl. leva glatt l. u'ndan; i livet förverkliga, efterleva; **3**) växa sig; **III.** 'slå', fladdra; **B 1**) uppehålla livet med, förtära, äta (o. dricka), söka l. ha l. finna sin näring (i l. av osv.); **2**) (ibl.:) befinna sig, ha sin varelse, bo, vistas, vara, ha sitt liv, höra l. vara he'mma; ha sin (andliga) tillvaro l. alla sina intressen (i), uppgå ɯ (i), inrikta sitt liv (på), offra sitt liv (sina intressen, sina tankar åt l. på), ge sig hän l. helt (åt), (upp)fyllas (av), vara uppfylld (av); (ibl.:) icke glömmas l. vara glömd, 'minnas'.

— **Leva med.** Ngn enda gång fast form. *L. med i den fina världen. Han har nog lev(a)t med* varit med i sällskapslivet; levt u'ndan (en smula). **L. om.** T. e. **1**) Ngn gång fast form. *L. om sitt liv.* **2**) Ngt vard. Festa, leva undan. **L. sig in** se inleva sig. **L. undan.** *L. friskt undan* (föra ett) slösaktigt (l. vilt liv). **L. upp** ɯ. — **Levväl,** interj. o. neutr. subst. Särskrivs även. Mer högt. o. 'vårdat' än 'adjö' o. 'farväl'. — **Levebröd. I.** Enkelt. *Se till att få ett anständigt l. Om nu bara detta nya arbete kunde skaffa mig (ett, mitt) l. Ansträngningar att vinna ett l. Ha sitt l.* **II.** Ssgr. Ex.: *Det är dylika onödiga sakkunnigförordnanden, som framförallt gett upphov till talet om l-spolitik. L-spolitiker. Denne l-ssocialist* Ola Vinberg. **Syn.** utkomst, livsuppehälle. **-man.** Nyare o. mindre vanl. för 'lebeman'. — **Levande**[1], -t. Nästan endast i högt. uttr. som *Mätt av, på l. Trött av ålder och l.* Jenny Engelke.

— **Levande**[2], =. **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. **a**) *Alla l. varelser. Som gör de döda l.* Bibeln. *Bli l. bränd, l. begraven. Jag måste ha honom i mitt våld, död eller l. Kommer han l. ifrån det, så är det tur. Bättre vara en l. hund än ett dött lejon* Bibeln. *Drogs fram mera död än l. L. och livlösa ting. Föda l. ungar. Arbeta, teckna efter l. modell.* **b**) Substantiviskt. *Människan är allt l-s konung. — Till att döma l. och döda. — Ännu befinna sig bland, återvända till de l-s antal. Vi lämnade de l-s land och nalkades skuggornas.* **2**) Friare, i bestämda talesätt l. med smärre betydelseförskjutningar. **a**) *Jag besvär dig vid den l. Guden. Den strålande ungmö han sett i sina drömmar, men aldrig mött i l. gestalt, i (det) l. livet. Ett l. exempel, bevis på nyttan av själsstudier. Han är ju ett l. lexikon. Pris med l. och döda inventarier samt gröda 750,000 kr* t. e. kreatursbesättning. *L. konto* personligt. *L. vikt* om djur (✕ slaktvikt). *L. kraft* om djur l. människor (✕ maskiner). *Men innan herrar kritici bereda sig att äta upp mig l., vill jag dock* ~ Ax. Munthe. *Se ut som ett l. lik. L. trupper* ✕ markerade. *Flandrias l. last* passagerarna. — *Ärtstora stycken av l. sköldkörtel* B. Lidforss. **b**) *L. stängsel, häck* av träd l. buskar. *L. blommor* ✕ konstgjorda. **c**) *L. konst* av nu levande konstnärer. *L. språk* nu (allmänt) talade (o. skrivna), 'modärna'. *Filmen framföres* ~ *i en ursprungligen synkroniserad upplaga, som här köres stum med l. musik* 1930. **d**) *L. vatten* rinnande, ständigt framsprudlande. *Att l. eld (lunta) ej behövde medföras. L. lågor* t. e. av stearinljus (✕ elektriskt). *L. dyner* rörliga, föränderliga. **e**) *Guds ord är l. och kraftigt* Bibeln. *Att ord äro ord och att det endast är själen, som kan göra dem l.* Aug. Lindberg. *Ge en l. framställning av* ~. *Skildra på ett sällsynt l. sätt. En l. stil. Livslevande. En l. tro, förtröstan, kunskap. Med l. intresse. En l. vilja att* ~ bibl. l. skönl. **f**) 'Förstärkande'. Gärna ngt vard. Mest i nekad sats. *Inte veta sig någon l(-s) råd. Inte en l. själ. Att han inte skulle få någon l. fred för hustrun, om han inte* ~. *Hade ingen l. ro, förrän han* ~. *Nu sliter han ju ont till intet l. gagn* Gunnar Cederschiöld. *Vet du ingen l(-s) hut! Att du inte vet någon l. skam! Vilket l. spektakel, om min fåvitska hjord / skulle följa mig självan mer strängt än mina ord* Karlfeldt. **II.** Ssg. L-gör|a (-else), skr. 'Göra l.' visar vanl. ngn skiftning i bet. *L-göra sina figurer. På scenen l-göra. Fosterlandskärleken l-gjord. Farmor, som alltid varit hans l-gjorda samvete.* **Syn. I. 1**) vid liv, i livet, med livet i behåll; **2**) **a**) (ibl.:) verklig, veritabel, 'på två ben'; personlig; **b**) växande; naturlig; **c**) utförd av levande personer; **d**) rinnande; rörlig, föränderlig; brinnande, aldrig slocknad; **e**) kraftig(t verkande), verksam; livlig, naturlig, naturtrogen, livslevande, åskådlig, slående, verklighetstrogen, realistisk, målande, fängslande, 'personlig'; fruktbärande, som bär frukt i gärningar; **II.** (l-göra:) levande l. i kroppslig l. åskådlig gestalt l. form framställa, personifiera.

— **Leve,** -t, -n; -rop. *Ett l. för ungdomen och ungdomsglädjen (, leve de)! Och*

utbringade ett kraftigt besvarat l. för veteranen. Höja ett fyrfaldigt l. för ~. Flydde från l-n och hurrarop. Ännu ett republikleve inför polisdomstolen 1914. — *Där l-ropen skalla.* **Syn.** (ibl.:) hurrā, leverop, hu'rrarop, skål (för). — **Lēverne** (grav); -t; -sbeskrivning (åld. för levnadsbeskrivning, levnadsteckning). **1**) Ofta skr. (särsk. bibl. l. skönl.). *Föra ett gud(e)ligt, ett ogudaktigt l. Låta sina läror också bevisas i l-t, i sitt l. Helt upptagna av l-ts dagliga omsorg* Fr. Vetterlund. *Arv. Bernh. Horns liv och l. — Huru de skulle fortsätta sitt lustiga l.* Sv. Folksagor. **2**) Ngt vard. *Måtte ha fört ett värre l. i sömnen, ty ~* Alma Söderhjelm. *Där fördes ett l., så Gud sig förbarme. — Hålla ett förskräckligt l. efter en förkommen bok.* **Syn. 1**) liv, vandel, levnad(slopp); levnadssätt; **2**) vilt liv, oväsen(de), 'väsen', stoj, larm, bråk, uppståndelse.

— **Lēvnad,** -en. Som enkelt mer skr. o. högt. än 'liv'. Såväl enkelt som i ssgr ansluter det sig enbart till ordet 'livs' huvudbet. o. avser dels 'l-sloppet', dels 'sättet att leva, levernet'. **1**) *Till sin l-s slut var han samma varmhjärtade och obetänksamma barn. Vid l-ens afton. I sin l-s höst. I l-ens vår. Min l. var en stilla flod. Under sin långa l. hade han aldrig mött något dylikt.* **2**) *Föra en lastfull, oordentlig, dygdig, exemplarisk l. Väl-, skör-, renlevnad.* **II.** Ssgsformen är *levnads-*. Ssgrna med 'levnad' ha ej säll. ssgr med 'liv' bredvid sig. Jfr d. o. **Syn.** liv, levnadslopp, livslopp; leverne, levnadssätt, vandel.

— **Levnadsafton.** Mest skönl. *I sin l.* **-bana.** Levnadsställning, 'väg', kall, yrke. *Välja l. Obeslutsam i valet av l. Hans l. förde honom utanför studerkammaren.* **-behov.** *De nödvändigaste, oundgängligaste l-en. Ha små l.* inte behöva l. fordra mkt för sitt livsuppehälle. **-beskrivning.** Levnadsskildring l. -teckning l. -historia, levernesbeskrivning, biografi. *L. över C. G. Tessin, med särskild hänsyn till ~. Ge ngns l.* skr. **-dag.** Mest skr. Ofta bibl. Jfr livsdag. *Efter slutad l. Mina l-ar stupa.* **-duglig;** -het. Även 'livsduglig'. Skr. *Som är så intelligent, så l.*

-form. Skr. Oftare (men vanl. med ngn skiftning) 'livsform'. *Seder och l-er* Marika Stiernstedt. **-frisk.** Skr. *Allt, som är härdigt och l-t. L-a sånger* Rich. Bergh. **-fång.** Skr., mindre vanl. Näringsfång, yrke. **-förhållanden.** *Undersöka l-a bland ett antal studenter.* **-föring.** Skr. Oftare 'livsföring'. *L-en har blivit så intensiv* T. Fogelqvist. *Enkel l.* **-glad.** Mest skr. *Den l-aste av bröderna. En fager och l. ungmö. Käck och l.* **-glädje.** Även (o. modärnare) 'livsglädje'. *En l., på vilken intet som helst fanns att anmärka. Låta l-n ta sig utlopp (i ~).* **-gång.** Skr., mindre vanl. *Många drag, belysande för författarens l.* **-händelse.** Mest i plur. Även livs-. **-höst** skönl. **-konst;** -när. Även (modärnare) 'livskonst(när)'. *Mången lär sig ej l-en, innan han skall dö. En l-när som få* som förstår att leva (att göra ngt av livet). **-kostnad;** -sindex. Mest plur. *Draga stora l-er. En ort med ovanligt höga, dryga l-er. Hur ställer (det) sig (med) l-erna i er stad? Bringa ned l-erna. — Den officiella svenska l-sindexen, som uträknas av Socialstyrelsen, har t. v. juli 1914 till baspunkt, för vilken tid kostnaderna angivas med siffran 100; 1 april 1930 var (l-s)index 165; 1 okt. 1920 nåddes höjdpunkten med 281.* **-kväll.** Mest skr. *In i sin l.* E. N. Söderberg.

-lopp. Även (mer modärnt skönl.) 'livslopp'. *Efter (väl) fullbordat l. Ett l. utan stora händelser, lugnt och arbetsfyllt. Skildra, teckna ngns l.* **-lust;** -ig. Även 'livslust' (men ej 'livslustig'). *Mista all l. Han kände, hur hans l. sjönk som kvicksilvret i en termometer* C. Larsson i By. — *Käck, glad, övermodig och l-ig. En förtjusande brunett med klara, l-iga ögon. Det l-iga draget kring munnen.* **-lyst|en.** Skönl., mindre vanl. *Två mörka, l-na ögon* Elis. Högström-Löfberg. **-lång.** Oftare 'livslång'. *Sin l-a vänskap med ~.* **-minnen.** Ngn enda gång sing. *Teckna sina l.* Ej säll. boktitel. **Syn.** memoarer. **-mod.** Även 'livsmod'. *Mista l-et, allt l. Nedslå ngns l.* **-mål.** Även 'livsmål'. *Ha sitt l. tidigt klart. Men jag kan omöjligt i längden ha penningförvärvet till l.* **-mätt** skr. **-nivå.** *Han står på en l., som knappt höjer sig över djurets.* **-njutning.** Skr. Även livs-. **-omständigheter.** *Leva i små l.* *Eric Humbla (l-er okända).* **-ordning.** Indelning av dagen efter vissa levnadsregler, (ordnat) levnadssätt, ibl. diet. *Ha en sträng l. L. i mat och dryck.* **-reg|el.** *Göra sig till en l-el att ~. Stränga l-ler. Följa bestämda, givna l-ler.* **-saga.** Skönl. *Innan hans l. ändas. En kort l.* Levnad, livs- l. levnadshändelser, levnadsöden. **-skildring.** Se levnadsbeskrivning. 'Livsskildring' däremot vanl. = skildring ur livet. *L-ar över berömda krigare.* **-standard.** Levnadsnivå, mått av nödtorft o. bekvämlighet etc. *Nå upp till en jämförelsevis hög l. Tryckas ned till kinesernas (anspråkslösa) l. E. H. Thörnberg, L. och sparkraft (1915).* **-ställning.** *Ha en god l.* **-sätt.** *Förändra sitt l.* sina levnadsvanor. *Ett stillasittande l. De djur, som i l. mest närma sig människan.*

-teckn|are; -ing (med plur.). Jfr levnadsbeskrivning. Biograf, minnestecknare. *Som ännu vänta på sina l-are. B. v. Beskow som l-are. Minnen och l-ningar.* **-trött;** -het (livsleda, splin l. spleen). Även (modärnt) 'livstrött'. *L-a unga modelejon. L-heten, som*

likt en smitta spred sig från en litterär klick. **-törst;** ig. Skr. Oftare 'livstörst' (men ej gärna 'livstörstig'). *En skara l-iga ynglingar, som* ~. **-uppgift.** Två bet. Mest plur. Särsk. i sing. vanligare livs-. **-van;** -a. **I.** Adj. *En ofantligt l. herre* van att röra sig i 'fina' världen. **II.** Subst. **1**) Med sing. *Ha l-a* jfr I. **2**) Blott plur. *Han är för gammal för att ändra (sina) l-or. Frångå sina l-or. Ha orubbliga, fasta l-or. — Ha alltför dyrbara, anspråksfulla l-or.* **-vett.** Hyfsning, fin yttre bildning, belevenhet. *Sakna l.* **-villkor.** 'Livsvillkor' ett annat ord. *Född i små l.* levnadsomständigheter, levnadsställning. **-vis;** -dom; -het. *Den l-e eremiten sporde honom då:* ~. *Berömd amerikansk moralfilosof och l-domslärare. I sin l-het tänkte han:* ~. **-väg.** *Välja l. De rosor ungdom och kärlek strö över l-en.* **-yrke.** *Bestämma sig för, välja l. Ett inbringande l.* **-ålder.** *Vid mognare l.* **-år.** *I de tidigaste l-en. Spå någon långt liv och många l. Få och onda hava mina l. varit* Bibeln. **-öde.** *Ett sorgligt l. Robinson Crusoes underbara l-n. Skildra sina l-n* sin levnadssaga.

Lēvang (grav); -en, -ar; -sborste. Sjöv. **1**) Styv rengöringsborste på skaft (för däck, segel etc.). **2**) Även 'ledvagn' (jfr d. o.). *Skotblock, rörligt längs l-en.*

Leva'nt|en (akut); -īn (-en, -er; = person från Levanten; särsk. om avkomling i L-ens handelsstäder av europeisk fader o. österländsk moder) l. -īnar|e (-(e)n, -e); -īnsk l. -isk (-t). Österlandet, särsk. Turkiet, Grekland o. Främre Asiens kusttrakter. *Så gick han fram till l-inens bord, tog första bästa glas och kastade det rakt i ansiktet på honom. Det är i synnerhet greker och l-inare, som ha hand om nöjesetablissemangen. Den l-inska människan mellan Balkan och Medelhavet* M. Ehrenpreis. *Spelhålorna i de l-inska hamnarna. Rika l-inskor. De l-iska folkens samfundsliv* Har. Hjärne.

Levé, -(e)n, -er. Ofta (ehuru ej i SAOL[8]) stavat franskt 'lever'. Morgonmottagning, morgonuppvaktning. *Hade kommit från ministerpresidentens l. med ordnar och band.*

Lēv|er (akut); -ern, -rar (grav; gärna fackl.). Kroppens största körtel, av stor betydelse för matsmältningsapparaten (den kvarhåller o. upplagrar ur blodet vissa ämnen för att vid behov åter avge dem, oskadliggör förruttnelseprodukter o. andra gifter, bereder o. avsöndrar galla osv.). **I.** Enkelt. **1**) *Sjukdomar i l-ern. Har rest till Vichy för att bota sin l-er. Nej, vad som gnager på hans l-er, det är någonting annat* Fanny Alving. *— Hos de egentliga ryggradsdjuren är l-ern väsentligen byggd som hos människan och har samma funktioner; fiskarnas l-er är ovanligt fettrik. L-rar med normal fetthalt. Stekt (ox)l-er. (Lak)l-rarna böra koka 10 à 15 min.* **2**) Mark. *Blodl-rar* stycken av blod som levrat sig. **II.** Ssgr. Ex.: *L-erartad. L-erbruna fläckar. Borttagande av fräknar, l-erfläckar och solbränna. Den gula, l-erfläckiga huden* Bo Bergman. *En stor, l-erfärgad pointertik. L-erkorv. L-erkräfta* k. i l-ern. *L-ermossor* Hepaticæ, den ena av de två stora mossklasserna. *'Lungmossan', en l-ermossa, har förr haft medicinsk användning vid l-ersjukdomar, därav namnet l-ermossor. Omkr. 4,000 l-ermossarter äro kända* 1930. *L-ersjukdomar. L-erterapien vid den perniciosa anemien. L-ertran* fiskleverolja. — **Lēvr|a (sig),** -ade, -as; (sig l-t). Mest refl. l. som perf. part. *Varvid blodet förlorar förmågan att l-a sig. Då man önskar undvika blodets l-ande. L-at blod* stelnat o. levrigt.

Levera'ns (-angs); -en, -er. Abstr. o. konkr. Anskaffning o. avlämnande l. tillhandahållande av varor; dessa varor själva. **I.** Enkelt. *Åta sig en stor l. Preliminärt avtal med Asea om l. till järnvägslinjen Järna—Malmö av den elektriska utrustningen till 96 lokomotiv samt till 6 omformarestationer* 1931. *Att l-en skall fullgöras antingen vid regementets furagemagasin eller ock fritt å banvagn eller kaj vid hamn i Uppsala. Bomull på l. pr sept. . . . . 8:88. Kontant- l. kassaaffärer, varvid l-en sker omedelbart (prompt l., locoaffärer). Flagrad grafit önskas för genast l.* 1915. *Tjäna på l-er till staten. Höstleverans av morötter mot genastkontrakt* ~. **II.** Ssgr. Ex.: *Inlämna förseglade l-anbud. L-avtal* handels.: sådant köpeavtal om löst gods som ej gäller individuellt bestämda föremål utan blott till arten o. myckenheten bestämda varor, 'genusköp'. *Att fartyget skulle vara l-färdigt i slutet av maj, då* ~. *Enär varan icke varit av l-gill beskaffenhet. Bolaget kunde icke godkänna partiet som l-gillt. Så skall l-gillt oxkött se ut. Tre svenska sovjetlok l-klara* 1921. *Energisk resande söker resplats för l-kraftig fabrik eller firma. Att maskinerna skola bliva mycket l-kraftiga. En orderbok från denna tid visar l-order från divärse mongoliska firmor. L-pris. Ny l-stark lådfabrik. L-sätt: Fritt banvagn, kaj, Uppsala, eller fritt regementets proviantmagasin. L-tid: Genast (inom en vecka); prompt (inom tre veckor). L-tidningen. L-villkor.* — **Leverant|ōr,** -ör(e)n, -örer; fem. även -rīs (-en, -er). Som åtar, åtagit sig l. är van att anskaffa o. avlämna varor. *Söka bli l-örer åt staten av cyklar. Min l-ör är* ~. *L-örer till hotell Atlantic: A.-B. Byggnadsvaror. Förbjuden ingång för l-örer. Hovleverantör. Divärse materiall-örer. — L-ris åt konfektionsaffärerna.* — **Leverer|a,** -ade, -as; -ing (säll. med plur.); l-a av (sälls.) se avl-a, l-a in ~, ut ~, åter ~ m. fl. se inl-a osv. **1**) Egentl. *Firman, som åtagit*

sig att till den 1 dec. l-a hundra lass hö fritt banvagn Uppsala. **2**) Friare o. bildl. *Den nya frimärkspressen l-ar frimärken i större rullar, tryckta och gummerade. — Innan bladens spetsverk hunnit / att av våren l-as* Levi Rickson. — *Med förvånande fyndighet l-ade han, utan förberedelse, en ganska passabel översättning av det svåra stället. — L-a batalj* inlåta sig i l. öppna strid. **Syn.** fullgöra en leverans, (av)lämna, (an)skaffa, tillhandahålla, avleverera.

Leverne se under leva.

Leviātan (grav); en. Ofta med stor bokstav. **1**) I Bibeln (enl. Job) = Nilkrokodilen. **2**) Allmännare. Ett stort odjur som strävar att förinta sol o. måne. Även friare: *Malen, denna djupets mystiske L.*

Levīt, -en, -er; -isk (-t). Prästernas underordnade tjänare i det gamla Israel. *Inga andra än l-erna må bära Guds ark* Bibeln.

Levnad se under leva. **Levra** se under lever.

Lexikālisk (lä-); -t. Som rör ordböcker l. ordförrådet, ordboks-. *L-a verk, arbeten. L. uppställning. Ordet i dess l-a form.* —

Lexikogrāf, -en, -er; -ī (-(e)n; = ordboksvetenskap); -isk (-t). Ordboksförfattare. —

Le'xikon (kort -å-; akut, mer säll. grav); -et, = l. lexika; -format. *Se efter i ditt latinska l., i Cavallins l.! Svensk(t)-latinskt och latinsk(t)-svenskt l. Biografiskt l. Hand-, fick-; dialekt-, skogs-, musik-, konstnärs-, författar-, varu-, handels-, sjö-, jakt-; real-, konversationslexikon. — Han är ett levande l., departementets l. — En diger volym i (stort) l-format. Litet l-format.*

Li, -n, =. Kinesiskt längdmått (5 li = 3 km.). *En mur, sjutton li lång och tre manslängder hög* Sven Hedin.

Lia, ldls. o. i dikt, se lie.

Liān, -en, -er. Bot. = växt med lång o. smal stam som stöder sig på andra växter för att nå upp o. få lämplig belysning; allmännare blott om dylika urskogsväxter. **I.** Enkelt. *L-erna indelas i 'spärrklättrare' l. 'halvl-er' (t. e. snärjmåra), 'rotklättrare' (t. e. murgröna o. vanilj), 'slingerväxter' (t. e. humle, bönor) samt 'klängväxter' (t. e. vicker, ärter, clematis, vin). Sin högsta utveckling nå l-erna i tropikernas skogar, där de sammanbinda trädstammarna till ogenomträngliga snår; förr nyttjades också ordet 'lian' huvudsakligen om dylika 'urskogsklättrare'. I Armenien växer vinrankan i skogarna som en vild l. ~ med armtjocka grenar* Fr. Elfving. *Klätter-, slingerlian.* **II.** Ssgr. Ex.: *En 7—8 m. lång l-artad orkidé. L-ranka. Buro l-rep, störar och en kokosstam. Som parasiterar på l-rötter. Bundo honom med hårda l-senor. Ogenomträngliga l-snår.* **Syn.** (ibl.:) 'stödjeväxt', 'grenklättrare'.

Libation, -en, -er. Drick- l. dryckes- l. gjutoffer; dryckeslag. *Utröttade av dagens l-er* offer åt Backus.

Libbe m. fl. se liberal. **Libbsticka** se libsticka.

Libe'll (-äll); -en, -er; -författare (smädeskrivare). Smädeskrift, flygskrift.

Liberāl[1], -en, -er. Vard. (som okvädingsord) även libb|e (med grav; -en, -ar; -ig; -ighet). Blott politiskt. *De gamla l-erna sprängdes 1923 på förbudsfrågan, och därefter har man dels l-er, dels frisinnade (dvs. nykterhetspartiet). L-erna vilja genomföra och trygga en parlamentarisk demokrati.* —

Liberāl[2], -t, -are; -i'sm (-en); -itēt (-en). **I.** Grundordet. **1**) Allmännare. *Han är mycket l. av sig, så fort det gäller någon underhavande, som kommit i svårigheter.* **2**) Polit. *Från 1800-talets andra årtionde har ordet l. använts som partinamn. L-a valmansföreningen* 1884—1910. *L-a samlingspartiet* svenskt riksdagsparti 1900—1923. *(Utpräglat) l. åskådning. De l-a tidningarna. En så kallad l. sommarskola i Uppsala* 1925. **II.** Avledningar. **1**) L-ism. Polit. *Aftonbladsl-ismen* hist. **2**) L-itet. Blott allmännare. *Förvånad över hans plötsligt påkomna l-itet (mot ~).* **Syn. I. 1**) frikostig, givmild, spendersam, rundhänt; **2**) frisinnad, vänster(man), vän av framåtskridande, vänstersinnad; ibl. fördomsfri; **II. 1**) (l-ism:) frisinne, frisinthet, vänsteråskådning, politiskt liberal åskådning; **2**) (l-itet:) frikostighet, givmildhet m. m.; ibl. fördomsfrihet.

Libertīn, -en, -er; -i'sm (-en). Vällusting, liderlig sälle, utsvävande person.

Lībhab|er (utt. som ssg med grav); -ern, -rar. Älskare (av), amatör (på l. av), förtjust l. 'tokig' (i). Även (dock ej i SAOL[8]) med tysk stavning: liebhaber. *L-er på rödvin, på franska gravyrer. Råttorna, som äro verkliga l-rar på mask.*

Libre'tt (-ätt); -en, -er l. **Libre'tt|o** (akut); -on l. -ot, -on; -(o)författare. *Opera med musik av H. Götz till l. efter Shakspere. Merikanto har nyligen fullbordat pianopartituret till en ny opera, vilken som l-o har 'Regina v. Emmeritz'. L-ot har han författat själv. Till vilka L. Halévy och H. Meilhac i förening skrevo l-erna. Översätter l-on, skriver små skisser.* **Syn.** operatext, textbok till opera l. sångspel.

Lībstick|a, -an, -or; -lukt; -rot; -stånd. Även 'libbsticka'. Ligusticum paludapifolium (l. levisticum). *L-an har äcklig lukt och vidrig sötaktig smak; l-roten var förr officinell, man ser därför l-an ännu här och var vid gamla gårdar.*

Lice'ns (-sä-); -en, -er. Tillstånd (till ut-, in- l. genomförsel l. tillverkning l. försäljning l. skjutande l. innehav av ngt eljest förbjudet); nyttjanderätt (till patent).

I. Enkelt. *Österrikiska Röda korset har i dagarna fått K. m:ts l. för utförsel av cirka 2,000 kg. amerikansk vaselin* 1916. (Utförsel-)*licens för 3,000 drittlar smör* 1915. *Norska sardiner med l. till Finland* Annons. *Export-l-erna för färsksill. L. från exportförbudet på färsksill* 1916. *Numera göres ju allt för att värna elefantbeståndet — l-erna äro dyrköpta papper* E. v. Otter. *Hade l. på att skjuta 10 gorillor. Speciallicens för användande av repeterpistol* ~. *Lösa radiolicens.* **II.** Ssgr. Ex.: *Tullverket, L-avdelningen* 1920. *L-avgift. Malmös nya travarubolag har i dagarna sålt l-rättigheter för fabrikation av byggnadsämnet jonit till* ~. *Omfattande l-skolk i Göteborg* 1927, om radiol-er. *(Radio)l-skolkare få böta i Stockholm* Rubrik. *L-tvång* skyldighet för patentinnehavare att (i vissa fall) lämna annan person licens (hos oss sen 1902).

Licentiat [sans- l. ibl. sants-]; -en, -er; -betyg; -examen; -studier; licentier|a (-ade). Person som tagit andra (o. högsta) lärdomsexamen i ngn fakultet; även om själva examen. **1**) *Filosofie, juris, medicine, teologie l.* ofta förkortade 'fil. lic.' osv. *L. har rätt att avlägga disputationsprov för doktorsgrad. Som titel nyttjas l. föga utom i universitetsstäderna; eljes ersättes titeln l. ej sällan med ett egentligen oberättigat 'doktor'.* 2) *Läsa på l-en (licentiera, slangartat även 'lissa'). Ta l-en (med, i nordiska språk). Har han litteraturhistoria i l-en, i sin l.? Sedan 1907 kan fil. licentiat(exam)en avläggas i blott ett ämne; förr var den minst tvåämnig.*

Lid, -en, -er. Ldls. (både syd- o. västsv. o. norrl.) o. skönl. *Hon bor där uppe på (Norra) l-en, vid Redbergslid* i Göteborg. *Uppför l. vinner du, men nedför l. tappar jag, sa käringen, sprang i kapp med haren.* — *Södra Norrlands granskogar på moränl-er* Erik Almquist. *På l-erna längs älvarna* R. Sernander. *Genom skog och lid* E. Walter Hülphers. *Nu gulna lund och l.* Ps. 645. *Snart grönska l-er och ängar* Emil Kléen. **Syn.** backe, (back)sluttning, (brant) bergsluttning.

Lid|a¹, led(o), -it; liden; l-a o'm (ta tid; gå en tid); l-a u'ndan (gå fort, raskt). Ofta skönl. Intr. o. opers. **I.** Enkelt. **1**) *Tiden led, och det blev åter vår i bygderna. Att han kände sig yngre, allt vad åren ledo. Fast året inte l-it längre än till november* Jeanna Oterdahl. *Hur trevet och lyckligt timmarna l-a* R. Värnlund. — *Vad l-er tiden?* vad är det för tid på dagen, hur långt har klockan hunnit. **2**) *Det led på tiden, och ännu var intet åtgjort. Ju längre det led, dess otåligare blev hon. Ett, tu, tre, vad det l-er, är hon fullvuxen. Hon blev, vad det led, åter Ragna* Alfh. Agrell. *Så långt var det ännu icke l-et* hade det ej gått, kommit. *Det var redan långt l-et på dagen. Det var samma årsens tid, men längre l-et* H. Dyselius-Brettner. *Jag är sömnig, ty det är sent l-et* Vidding. *När det började l-a mot aftonen*, skymning(en). *Det l-er till världens sista tider, sa gumman, när suggan dog midsommarnatten.* **3**) *Det led visst med gubben Lars, led allt vad det kunde* Ad. Johansson. *Man ser, att det l-er mot slutet (med honom).* — *Att vi, när vår dag är l-en, få in i Guds vila gå!* Ps 663. **4**) Särsk. *Tycker du, att det l-er något med arbetet?* — Ofta dock ngt åld. i pres. part. *Enligt gamla instruktioner skulle soldaten ha 'en l-ande gång'* så att det går undan utan att det egentligen märks, 'vinnande'. *Svara med långa l-ande vingslag över vattnet* Axel Klinckowström. *Där renarnas klövar knäppa / över drivan i l-ande trav* B. Gripenberg. **II.** Ssgr. **1**) *Men när det led om, kom det åter fyra skepp.* **2**) *Det l-er (bra) undan för dem (med arbetet).* **Syn.** (fram)skrida (ɯ), gå; närma sig (aftonen l. slutet l. sitt slut), nalkas, dra sig mot, instunda, stunda (till); förflyta, gå u'ndan l. till ända, tilländalöpa ɯ, svinna, 'fly'; gå o'm, dröja; (l-ande ibl.) 'vinnande', vägvinnande; rask (utan synlig ansträngning).

Lid|a², led(o), -it, [-as]; liden. **I.** Med obj. Särsk. 1 o. 3 kunna ibl. knappt skiljas. **1**) Mer egentl. **a**) *L-a stora smärtor, svåra plågor. Nödgas l-a både hunger och törst för att nå sitt mål. Kristus, som för oss, för våra synder l-it korsets död. Som under kejsar Diocletianus led martyrdöden. L-a brist (på det nödvändigaste), (verklig) nöd, förföljelse (för sin tro), smälek, (stora) förluster, nederlag, avbräck, en besvikelse, skeppsbrott. Bättre l-a orätt än göra orätt* nära 3. *L-a (sitt) straff. Nej, straffet måste l-as. Vi l-a vad våra gärningar äro värda* Bibeln. *L-a sina gärningars lön. Bäst att l-a det man inte kan vrida* nära 3. *Ersättning för l-en skada, l-na förluster. Hämnas en l-en skymf, oförrätt. L-a nöd. De nödl-ande.* **b**) Saksubj. *Tror du glasvarorna kan l-a skada av skakningen, så väl, som di ä packade?* **2**) *Det l-er intet (som helst) tvivel, att han är köpt.* **3**) *Jag kan inte (för mitt liv) l-a den karn. Och pojken var väl l-en av alla. Men som han var ordkarg och hade ett sorgset ansikte, blev han oftast illa l-en.* — *Kärleken l-er ingen medbroder. Sorgfullt hjärta l-er intet skämt.* — *Du vet mycket väl, att jag inte kan l-a, att någon rotar i mina saker* R. Schildt. *Och varför l-er du så illa, att jag giljar till Torlög?* (åld.) Sten Selander. **II.** Intr. **1**) *Hon har en hy, som om hon led av magsår. Han hade l-it av mångårig sömnlöshet. L-a av storhetsvansinne.* — *(Få) l-a oförskyllt, för andras fel. Hon led mer and-*

ligen än kroppsligt. Hon l-er nog (av hans lättsinne), fast hon ingenting säger. L-a svårt under det ohyggliga sovjettyranniet. Hon (formligen) led av sysslolösheten, av att intet ha att göra. — Ha ett l-ande utseende. Trösta de l-ande. 2) Friare. *Förslaget l-er av väsentliga brister. L-a under trycket av en envåldig konungamakt. Hela rörelsen l-er naturligtvis, om skattmästaren är oduglig. Hälsan l-er därav, det förstår du väl. Svenska kyrkans offervecka, särskilt avsedd för dem, som blivit l-ande till följd av arbetslösheten* 1922. *Då blir ju jag l-ande på affären* förlorar. *Vem som kommer att bli (den) l-ande på saken, är ju solklart.*

Syn. I. 1) (få) utstå l. tåla, pinas med, vara underkastad, hemsökas av, utsättas l. vara l. bli utsatt för, (få) undergå l. (upp)bära l. uthärda l. fördraga, ibl. råka ut för; ibl. ta(ga) (skada); **2**) vara föremål för l. underkastad; **3**) förlika sig med, tåla, 'se', (icke) vilja ha l. tillåta l. finna sig i, tycka (illa) o'm; **II.** smärtas, pinas, plågas, marteras, 'torteras', 'kväljas', våndas, känna smärta l. obehag, 'tryckas', känna tryck(et av), 'kämpa med'; ta(ga) skada, åsamkas förlust, förlora, vara l. bli lidande; plikta, 'sota', umgälla, 'slita'.

— **Lidande,** -t, -n. **I.** Enkelt. *Kristi l. och död på korset. Som förorsakade honom svåra l-n. Utstå svåra kroppsliga och andliga l-n. Nedtryckt av l(-n). Tömma l-ts kalk* högt. *En skugga av l. gled över hans ansikte. De som vålla eder l., få l. till vedergällning* Bibeln. *Jag har prövat dig i l-ts ugn* ib. *Mitt under sina l-n kunde hon gläda sig åt barnens framgångar. Men han, som var övertygad, att han nått höjdpunkten av sin kalvarievandring, han hade ännu knappast tagit de första stegen på denna l-ts väg. — Bröst-, njurlidande.* **II.** Ssgr äro mest bibl. l. skönl. Ex.: *Under sina l-sdagar. I l-shistorien närmar sig dock Johannes mycket till de övriga* om Kristus. *Berättade mig hela sin l-shistoria. Lät mig få en inblick i sin l-shistoria. Som tömt l-skalken till botten* O. Stjerne. *Den heliga l-svägen, passionsbetraktelser av W. Rudin.* **Syn.** smärta, kval, plåga, plågor, vedermöda, (svårt) kors (att bära), ve, vånda, marter, martyrium, ibl. tortyr; ibl. sjukdom.

— **Lidelse,** -n, -r. Anslutningen till 'lida[2]' tämligen svag. **I.** Enkelt. **1**) *Låt icke l-n ta överhand (över din själ)! Kärleken hade redan övergått till en brinnande l. Har en gång behärskats av en förtärande l. för en gift dam* Ad. Hillman. *Arbete släcker hjärtats l-r* även till 2. *Het av undertryckt, halvt tillbakahållen l. Varje ord laddat av l.* **2**) *Begär och l-er. Vara sina l-ers slav, slav under sina l-r. Fyra l-r har jag här i världen: resor, böcker, musik och kvinnor. Med vilken l. Texasnegern gav sig hän åt tärningsspelet. Men hans stora l. var cigarren. Späka sig och fasta för att bli l-rna kvitt eller lära sig behärska dem. L-rnas vågor. Kunskaps-, sannings-, skönhetslidelse.* **II.** Ssgr. Ex.: *En l-betonad motvilja för allt vad överklass heter* A. Mörne. — *L-fri och på sak gående kritik. I lugn, l-fri ton. Nu kunna vi väl fullt l-fritt samtala om dessa händelser* lugnt, kallt, utan att förivra oss. *Med sin l-frihet utövade hon ett gott inflytande på sina meningsfränder. — En l-full natur. Spanjoren är l-full vattendrickare. Talande med dämpad, l-full hast* V. Benedictsson. *Jag tycker om de stränga; de äro de l-fullaste* ib. *Hon älskade honom l-fullt. L-fullt hängiven konsten. Han lägger in en sådan l-fullhet i allt han har för händer, att ~. — L-fylld strävan mot ~. Ett l-fyllt socialt patos* Märta Lindqvist. — *Och nästan vetenskapligt l-lös objektivitet* Hannes Sköld. *L-löshet är tecken på livströtthet och död, sade irländaren* E. Lampén. — *En l-mättad, allt annat än opartisk skildring. — För ett så l-starkt innehåll* Fröding. *En om Beethoven erinrande l-styrka.* **Syn.** passion, vild l. förtärande l. brinnande l. allt uppslukande l. häftig kärlek; blind l. otämd åtrå, starkt o. otämt begär, (ibl. nära:) glöd, eld (o. lågor); (l-full:) glödande, passionerad, brinnande, eldig, hetsig.

Lid|er (akut); -ret, -er; best. plur. -ren l. -erna; -erdörr; -erport; -ertak m. fl. Okänt på vissa håll. *Ta ut stora kappsläden, den står i l-ret! Denna samling av små boningshus, l-er, visthus och strandbodar. Medan kapten låg lik inne i mangell-ret. Vagns-, port-, ved-, redskaps-, sliplider.* **Syn.** skjul, 'bod', schapp.

Liderlig, -t, -are; -het. *En l. sälle. Förslösa sitt arv med l-a kvinnor. Och kvinnfolken föra ett l-t liv / med utskum av alla slag* Fröding. *Fången och besudlad av allt l-are fantasier* B. Gripenberg. *L-a nästen. Pariserlivet med dess fina l-het* Fröding. *L-heten, som inom ett år gjort honom till en ruin av sig själv.* **Syn.** lösaktig, osedlig, utsvävande, fördärvad, lastbar, (svagare äro:) 'lätt', lättsinnig, vällustig.

Li|e (grav); -en, -ar. Även (ldls. l. i dikt) 'lia'. **I.** Enkelt. **1**) *Går man med lien en hel dag, så känns det i ryggen och axlarna. Det kan inte tas med maskin, det får tas med lie. Bryna, vässa, slipa sin lie. Strykspån för liar. — De gyllene fälten, där liarna susa. Liarnas taktfasta vinande. Sovjetdiplomaten vred sig och slingrade som en orm på en lie trädd. Döden med sin lie mejar ung och gammal.* **2**) Lia. Ex.: *Hur skördar växa där för Dödens lia* V. Rydberg. *Om skördemannens lia, / som skar den gula säden* Viktor Almquist. **II.** Ssgr ha *lie-*. Ex.: *Lieblad*)(skaftet. *Då man skulle ha ett*

liebryne, en s. k. »liesticka» ~, högg man helt enkelt ut ett vedstycke ur det levande trädet R. Sernander. *Kramfors liefabrik. Valfiskbarderna äro långa lieformade plattor, som ~. Med sina lieformiga vingar. Men nu faller en och annan liekarl och räfserska in i sången och ~* Hugo J. Ekholm. ***Övre och nedre lieknaggen*** handtag på lie. *Liemannen* ofta (särsk. skönl.) om Döden. *Lieorv* (-et, =) = lieskaft. *Liesmed. **Liesticka*** se liebryne. ***Liestål. För vart** lietag steg han fram minst en aln* Carl Larsson i By. *Lievarg* om en del växter som slita svårt på lien, t. e. karrspira (Pedicularis palustris).

Liebhaber se libhaber.

Lier|a, -ade, -as; -ing. Mest (refl. o.) i perf. part. *Söka l-a sig med sossarna.* — *Var ytterst l-ad med Pierre Loti och ~* Ville Vallgren. ***Nära, intimt l-ad med ~. Han må nu vara aldrig så l-ad med både fan och hans mor!*** Karin Jensen, öv. ***Högskolans lärare och med dem l-ade kretsar. Våra familjer voro av gammalt nära l-ade.*** **Syn.** anknyta, knyta förbindelse; (l-ad:) (nära) förbunden, intim, förtrolig, nära vän (med).

Liffländare m. fl. se livländare.

-lig. En mkt vanl. avledningsändelse för adj., som dock i tämligen begränsad omfattning nyttjas till nybildning. Nybildning har i senare tid skett o. sker ännu: **1**) Till personliga subst. T. e. ***Domprostlig, professorlig, matmoderlig.*** Jfr ock ***Hanlig*** o. ***honlig.*** **2**) Till opersonliga subst. ***[Kejserliga, kungliga och] kongressliga [angrepp]*** Strindberg. ***Terminlig, vecklig, könlig.*** **3**) Till trans. verb o. till ordfogningar. T. e. ***(Svår)bedömlig, ofrånviklig, outnötlig, påvislig. Mellanfolklig.*** — **-ligen.** Avledningsändelse för adv. Nyttjas ibl. till nybildning. T. e. ***Brevligen, telefonligen.***

Lig|a, -an, -or. Utom hist. blott i dålig mening. **I.** Enkelt. **1**) ***Bilda, organisera en l-a, som ~. En l-a (av) småpojkar, som snattade i väggautomater. Anförare för l-an var en lymmel på 20 år, som redan varit i delo med rättvisan. Di var som en enda l-a, som kommit överens om att utestänga alla olika tänkande från allt inflytande i socknen. En maffia, en svart l-a, som kräver hämnd ej blott på arbetsvilliga utan ock på deras hustrur och barn. Tjuv-, smugglar-, mördar-, mordbrännar-, falskmyntar-, utpressarl-a.*** **2**) Hist. T. e. ***Heliga l-an*** mot Frankrike 1511; mot Karl V 1526 m. fl. **II.** Ssgr. Ex.: ***En tummelplats för vissa ligaartade ungdomselement. En nutidens ligagrabb. Rud. Värnlund, Ligaliv och barnarbete. Det är synd, att spöstraffet är borttaget för alla dessa ligapojkar såväl på gatorna som i pressen. Ligapojk(s)kommitté. Ligapojkshem. En riktig ligatyp. Slo ~ ungefär översättbart med ligayngel. Hiskliga ligaynglingar*** Alb. Engström. **Syn. I. 1**) 'band', följe, organiserat pack, (ligist)hord, samling busar l. busyngel l. nidingar; snyggt sällskap, ibl. klick l. maffia; **2**) allians, förbund, koalition. — **Ligi'st,** -en, -er; [-isk] t. **1**) Medlem av en liga. **2**) Ligapojke. *Samhället får ej stå skyddslöst mot l-er. Chicagos spritsmugglare och revolverl-er.* — *Därför att han sökte hålla efter några l-element. En skränande l-hop. Som ej låtit* ***skrämma sig av l-hotet. »Huliganväsendet»,*** *bus- och ligistlivet, på rysk landsbygd. Skandalöst l-uppträde.* — ***L-isk skadegörelse på stadsträdgårdarna*** 1921. **Syn. 2**) ligapojke, gatpojke (tillhörande ett tjuvband l. d.), (halvvuxen) stryktäck (gat)slyngel, busfrö, busyngel, apach.

Ligame'nt (-änt); -et, = l. -er. Läk. Bindsena, band. — **Ligatūr,** -en, -er. **1**) Läk. Underbindning (av blodkärl), omknytning. **2**) Boktr. o. d. Bokstavsförbindelse, boktryckstyp med sammangjutna bokstavstecken.

Ligg|a, låg(o), legat; [-as; mest i ssgr.]; [-ning; t. e. på ägg]. I det hela blott intr., ngn gång med (skenbart) obj. (l-a en viss kurs) l. refl. (l-a sig trött, till sår). Ofta med prep.-uttr., adv. l. predikativ. Märk det obetonade 'ligga och' + verb (t. e. l-a och vila). Bet. i allm. rätt närliggande o. ibl. övergående i varann. Fasta ssgr ha *ligg-*; i 'ligg(e)dagar' o. några till även *ligge-*.

A) Om levande varelser. **I.** Mer egentl. **1**) Allmännast. **a**) ***L-a framstupa, raklång, utsträckt, på (bara) marken, mitt i smutsen, på sida(n), på vänster sida, på mage(n), på rygg(en), med benen i vädret. L-a och sola sig. Kan du tänka dig, att, när vi kommer in, l-er det en karl drucken på golvet. Han låg som död, med ögonlocken slutna. L-a till bords som romare och greker. Och vips låg han (avkastad) i diket. Vi hunno inte blinka, förrän vi lågo i diket. L-a gömd bakom en sten. Var vill du l-a?*** retsamt till en som man brottas med. — ***L-a i ngns armar. L-a och titta ner i vattnet med halva kroppen över relingen. Var lugn, du l-er väl inte i sjön! — Ett ryck, och fisken låg sprattlande på båtbottnen.*** **b**) Ngt friare. ***L-a på knä (för ngn)*** även bildl. ***Du ska inte ligga med armbågarna på bordet. Ligg inte så tungt, inte med hela din tyngd på borren! L-a tungt på årorna, hårt på rodret.*** — **2**) Ifråga om död, sjukdom o. d. **a**) ***Halva regementet låg (kvar) på valplatsen. L-a på sitt yttersta, på dödsbädden, för döden, i själatåget. L-a i sin grav. L-a med näsan i vädret*** vard. = föreg. ex. ***Vet du, var brodern l-er (begraven)?*** — Märk. ***L-a halvdöd, som död av skräck. L-a på sina gärningar*** med livet ha fått umgälla dem. ***L-a lik*** på likparad. ***Här l-er*** (på gravsten =) här vilar. **b**) ***Min***

tjänare l-er hemma värkbruten och pinas svårliga. L-a (svårt) sjuk. Han l-er i halsfluss sen i måndags. L-a och våndas i feber. Doktorn säjer, att hon måste l-a (till sängs, mellan lakan) i minst en månad. L-a i barnsäng. Vara sängl-ande (sjuk) — I går låg jag hela dagen, jag mådde inte bra. **3**) För att sova l. vila. **a**) *L-er du inte ännu?* har du inte (gått o.) lagt dig än. *Hon kan inte ta emot, hon l-er redan. Det vore gott jag låge, sa han, som satt och sov i sängen. Han l-er alltid länge om morgnarna. L-a till långt in på förmiddan. Du får inte l-a längre än till 9.* **b**) *L-a och dra sig. L-a och (halv)-sova, slumra, dåsa.* **c**) *L-a i sin säng, i sängen, i järnsäng, i bäddad säng, på bara golvet. Inte ens ha en säng att l-a i. L-a på halm(en). L-a hårt, på hård madrass. Man l-er inte bra där; di har alltid fuktiga lakan. (Få) l-a som man bäddat (åt sig)* mest bildl. = få lön efter förtjänst. *Vill man l-a bra och sitta bra, bör man stanna hemma. Vill du l-a högt med huvudet?* ha högt under huvudet. *L-a avklädd, (helt) naken, fullt påklädd. — Medan hon ännu låg i vaggan. — L-a i slummer, djupt inslumrad. Medan han låg i sin djupaste sömn. L-a vaken (om nätterna), sömnlös. — Jag har ingenstäns att l-a i natt. Du får väl alltid l-a över natten, en natt hos din moster. Jag kan få l-a på din schäslong i natt, eller hur? Vi kom inte längre än till Uppsala; där måste vi l-a över natten* övernatta. **4**) Några uttr. o. skiftningar. **a**) *L-a som en drake på skatten. Höna, som l-er på ägg. Om hönan icke vill l-a* ruva. **b**) *L-a i ide* särsk. om björn o. en del andra djur; bildl. även om människor. **c**) *L-a lamslagen* ofta bildl. (o. även om sak). *Den som ger, tills han tigger, skall ha stryk, tills han l-er.* **d**) Om samlag. *L-a hos, med ngn.*

II. Friare o. bildl. **1**) *L-a på gödkur. L-a under läkarbehandling (för en åkomma i benet). L-a på, vid badort. L-a på landet, på sitt landställe. Var kommer du att l-a i sommar? Troligen l-er jag vid västkusten, i England (för studier), i fjällen. — L-a i fält, på exercis, (ute) på fältövning, (ute) på jakt, ute på strövtåg. L-a i kvarter, inkvarterad hos ~, i garnison. L-a i karantän. L-a i läger. Framför Nürnberg ha nu härarna legat (lägrade, stilla, overksamma) i över en månad. L-a på latsidan. — L-a på utkik, på lur, i bakhåll (för ngn). — L-a och exercera på Polacksbacken. L-a på landet och göra ingenting. L-a och vänta. L-a och fiska. — L-a vid universitetet, i Uppsala och studera till läkare. Jag kommer att l-a utrikes (på stipendium) hela nästa termin.* **2**) *L-a i selen* l-a ī. *L-a i underhandlingar (med ngn om ngt). L-a i tvist, i delo med ngn (om ngt). L-a i fiendskap med ngn. L-a i håren på ~. L-a sina gamla föräldrar, socknen till last. — Vi l-er just i värsta flyttningsbestyren, under flyttning.* **3**) *L-a (ute) på vägarna, vägar och stigar, färdvägar, resor. — Och korrespondenterna l-a som remmar utefter landsvägarna för att ~. I tron, att brodern alltjämt låg honom i hasorna, hälarna. — L-a tredje, på sista plats, sist, först, i spetsen, bland de främsta, i kön* idrotts. o. bildl. *Sirius, som ryckte upp ett pinnhål och nu l-er på femte plats* idrotts. **4**) Märk sjöv. *Vi får l-a samma kurs ännu en bra stund.* Även med fartyget som subj. **5**) *L-a på manuskripten, så att andra forskare ej komma åt dem. L-a länge på ett arbete* dra ūt på det, dröja med.

B) Om ting (o. opers.). **I.** Mer egentl. Om mindre föremål. **1**) Allmännare. *Handskarna l-er i spegellådan. Boken l-er ju, där den ska l-a. Nyckeln l-er under dörrmattan. Ha sina värdepapper l-ande i banken. Ta opp det där, som l-er på golvet! Låt det l-a! Vad som inte är ditt, låt l-a!* även bildl. *Låt mina saker få l-a i fred! Ser du inte, att lapparna l-er i oordning? Di ska l-a i en viss ordning. Avlägsna allt, som l-er i vägen (för ngn). Att du vill ha det l-ande så där (öppet), så att vem som helst kan ta det! Förvaras l-ande! Pengarna ha länge legat färdiga* beloppet har varit disponibelt. *L-a obegagnad, outnyttjad. Marken låg strödd med blad. L-a vissnad. Där karten fingo l-a och ruttna. Snön låg meterdjup i skogen. På soffan låg ett lager av årsgammalt damm. Överallt lågo rester av ~. Vin, som legat (i källaren) i 10 år. Låta höet l-a på skår, på slag. L-a snett, osäkert, på lut. Att stickspårsväxeln låg rätt. Med djupt l-ande rotsystem.* **2**) Märk särsk. **a**) *Gråpäron tåla inte att l-a* att förvaras. **b**) *Redskap, som l-er bra i handen.* **c**) *Klänningen l-er i tunga veck. Håret låg i mjuka bucklor över skuldrorna.*

II. Friare o. bildl. Om större föremål. **1**) **a**) *Rågen l-er efter sista veckans regn* jfr liggsäd. **b**) *Låta en åker l-a i träde, för fäfot. Torpen, båda obebodda, l-a totalt för, i vanhävd. L-a öde. Trädgården l-er fullkomligt vanvårdad. Gatorna l-a folktomma. Gatan låg stekande het.* **c**) *Galatz l-er redan under kanoneld.* **d**) *Skeppet l-er hårt på rodret.* **2**) *Siljan låg ännu, blott vid strömdragen hade det börjat visa sig fräthål i isen. Isen l-er ännu i vikar och på småtjärnar. Det l-er (ännu) is på sjöarna.* **3**) **a**) *Natten låg ännu mörk över nejden. Där skuggorna lågo svarta. Det l-er sol över tredje Gustafs dagar. Parken, som ännu låg i halvmörker. En tät dimma låg (utbredd) över nejden.* **b**) *Solen låg (honom) rätt i ögonen.* **4**) Om lokalitet o. d. **a**) *Tror du Quito också l-er i Peru? Var låg paradiset? Vartåt l-er Gamla Uppsala härifrån? Något högre upp l-er herr-*

gården i en lövdunge, men med utsikt över sjön. Stället l-er synnerligen vackert, tätt vid sjön. Den stad kan icke döljas, som l-er på ett berg. Skada, att det l-er så långt härifrån! **b**) *Där l-er hus vid hus, så långt ögat når. Kyrkor, som l-a i öster och väster. Åtminstone ett rum l-er åt solsidan, åt gården. Kusten l-er öppen för nordliga vindar, l-er lågt. Lågt l-ande marker.* **c**) *Och de långa, vida blötmyrarna l-a framför oss* Eric Festin. — Märk. *Vägen l-er över Flosta gärde.* **d**) Mest bildl. nyttjas. *Det är icke så lätt att se, hur landet l-er. Begrep genast, hur landet låg* hade situationen klar för sig, begrep hur det stod till l. förhöll sig. Jfr *Så l-er saken för närvarande. Så som saken nu l-er. — Alla banor l-a öppna för den, som ~.* **5**) Om fartyg m. m. **a**) *En hel flotta låg ute på, utanför redden. L-a för ankar, i hamn, förtöjd, på svaj, på kryss, för läns, stilla (för tjocka). L-a bi. Tills båtarna lågo jämsides. L-a och driva. L-a färdig att avgå, avsegla.* **b**) *Båten l-er för djupt, den bör icke vara så tungt lastad. L-a på rätt köl.* **c**) Om seglande skepp. *L-a för babords halsar* se hals B. *L-a fullt, högt, nära vinden.* **d**) *Att kunna l-a den kurs, som kaptenen bestämt sig för* om båt Vår flotta. **e**) *På 1,200 meter ställer jag från motorn och glider nedåt; maskinen l-er utmärkt i luften.* **6**) *Vinden l-er från land,* kommer, blåser.

C) Mer abstr. (ofta abstr. subj.) samt opers. **1**) *Låta l-a, bli l-ande* låta vara i fred; försumma, underlåta (att utföra), ibl. uppskjuta. *Låta ett arbete l-a. Låta allting l-a och fara ut och roa sig. Detta mångdryftade spörsmål får l-a.* **2**) Med prepositionsuttr. **a**) (E)mellan. *Sanningen l-er väl mitt emellan. Hans levnad l-er mellan åren 1708 och 1763. Värdet kan väl l-a mellan 10 och 15 miljoner.* **b**) För. *Det l-er knappast för oss svenskar* kan ibl. även fattas som särskriven) ssg. *Sången l-er bra, l-er för högt för honom, för hans röst.* **c**) I. *Det l-er ju galenskap i släkten. Detta l-er oss så i blodet, att ~, l-er i vårt lynne, i vår natur* är medfött. *Skyttet låg honom i blodet. Hårdheten låg hos honom mera på ytan än i själva skaplynnet. — Den aktning, som så att säga låg i luften (kring honom). Det l-er något vemodigt i att tänka sig, att ~. Att det skulle ligga någon fara häri, förstod hon ej. Svårigheten l-er ej i själva saken, utan i att ge ord åt den. Ja, däri l-er det. Bostadsfrågans lösning l-er i småhusbyggandet. Men var l-er felet? Utgången l-er i gudarnas knän. Det bör l-a i ditt intresse, det l-er i din makt att ~. Det kommer att l-a honom i fatet, att ~.* **d**) Inom. *Det där l-er inte inom mitt område, inom (området för) min erfarenhet.* **e**) Om. *Din familjs framtid måste väl ändå l-a dig om hjärtat.* **f**) På. *Hela tyngden l-er därvid på adverbet. På honom låg hela bördan, hela ansvaret (för ~). — Former, i vilka trycket, accenten låg på ändelsen. — Det l-er makt, vikt uppå att ~. — Och ett skarpt svar låg henne på tungan, då ~. 'Trubaduren', som då låg på var mans läppar.* **g**) Till. *Jag vill veta vad som l-er till grund för beräkningarna.* **h**) Under. *Det l-er något (där)under, men vad?* 'där l-er en hund begraven'. **i**) Utanför. *Det l-er utanför min befogenhet, mitt område* även 'utom'. **j**) Åt. *Han(s begåvning) har alltid legat åt det hållet, åt att ~.* **k**) Över. *Priset låg långt över vad vi kunde åstadkomma. Det l-er över hans horisont. — Det låg något näpet och sedesamt över hela hennes person* Fanny Alving. **3**) Med adv. l. predikativ. **a**) *Den tanken l-er nära (till hands), att ~. Detta torde numer l-a klart för vem som helst. Orsaken l-er nog djupare. Livet låg ju så lockande för henne. Att flamnings- och antändningspunkterna hos dessa tjäroljor l-a avsevärt lägre.* **b**) Handels. *Samtliga rubelslag lågo oförändrade. Dollars lågo (något) svagare (i marknaden). Börsen låg stram även på lördagen* aktiemarknaden var livlig o. tendensen fast.

Syn. A) **I.** befinna sig i liggande l. vågrät (ofta vilande) ställning, vara utsträckt; ibl. stöd(j)a (sig); ibl. ha segnat nēr; ligga i sängen l. till sängs, vara sängliggande (sjuk), (l-a o.) vila (sig), (l-a o.) dra sig; tillbringa natten, vara l. stanna l. bo l. logera över natten; ibl. ruva; **II.** vistas, vara, uppehålla sig, befinna sig, tillbringa; vara inbegripen i l. som bäst sysselsatt med; **B**) **I.** vara, finnas, ha sin plats, (ibl.:) stå, förvaras, vara lagd l. anbragt l. förvarad l. gömd l. utbredd l. tappad l. utspilld l. kullslagen osv.; (ibl.:) 'falla', lägga sig; **II. 1**) **a**) l-a nedslagen; **2**) l-a l. vara tillfrusen; **3**) 'vila', 'ruva', vara utbredd; **4**) vara belägen, ha sitt läge; sträcka sig; utbreda sig; vetta; **5**) ibl. vara förankrad; segla; **6**) komma, blåsa; **C**) vara l. (för)bli (orörd, oanvänd, osåld o. d.); vara att söka l. finna; ha sin grund l. förklaring l. orsak (i), bestå (i), innehållas (i).

— **Ligga an** ꞷ. Märk sjöv. *L. an syd* styra, stäva, hålla kurs åt söder. *L. an kursen* hålla samma kurs. Jfr eljest anligga. **L. av sig.** *Sådana varor, som l. av sig* försämras gm förvaring, bli förlegade. *L. av sig i tyska(n), i spelning* bli sämre, glömma vad man (en gång) kunnat. **L. bakom** o. (dock säll. bildl.) bakomliggande. Ofta friare o. bildl. *Tror du verkligen, att det är borgmästarn själv, som ligger bakom (det hela)?* är pådrivaren, anstiftaren. *Man känner, att det är något, som ligger bakom, som han ej vill fram med* att han har ngn baktanke; att det ligger ngt inunder. **L. bi,**

sjöv. Manövrera ett fartyg så att det ej gör ngn framfart. *L. bi i hårt väder* hålla fartyget med förstäven mot sjön o. låta det driva. **L. borta. 1)** *L. borta hela termin (från universitetet för studier utomlands).* **2)** *Den natten låg jag borta (hos en kamrat).* **L. efter** se efterligga. **L. emot** o. motliggande. **I.** Egentl. *L. hårt emot ngt (så att det skaver).* **II.** Bildl. **1)** *Det kommer alltid att l. honom emot, att han ej ville avsvära politiken* 'l. honom i fatet'. **2)** *Det ligger mig emot att begära understöd i ett sådant fall som detta* bjuder mig emot. **L. framme** t. e. till allmänt beskådande. **L. för. I.** *Det ligger för mig som en mara hela dagen efter. Det har legat för mig sedan i somras, att jag borde ta ngt arbete.* **II.** Jfr ligga C 2 b. **Syn. I.** föresväva, förefalla; inte komma (ngn) ur tankarna; **II.** vara ngns starka sida, vara ngn medfött. **L. före** t. e. (med) två hästlängder. Jfr det icke skiljbara 'föreligga'. **L. i** o. iliggande (= inneliggande). **I.** Mer egentl. **1)** *Kors, så våt du ä, har du legat i?* ngt vard.: fallit i vattnet. — *Ligg inte i så länge (i badet, när du är ovan)!* **2)** *Du får korgen med allt, som ligger i, allt iliggande.* **II.** Bildl. Ngt vard. *Man får l. i som en kapplöpare, om man skall kunna skrapa ihop till hyran och födan. L. i med både näbbar och klor, på skarpen, av tusan hakar.* **Syn. II.** gå på, sträva o. arbeta. **L. ifrån** ngt: ej längre syssla med, ligga āv sig. **L. ihjäl** jfr ihjäl. **L. inne** ꝏ.

L. kvar ꝏ. **L. ned** l. **ner** samt ned- l. nerliggande o. -legad. *L. ned gräset.* **L. nere.** *Allt arbete ligger för närvarande nere (vid gruvorna). Fabriken, gruvan, rörelsen ligger nere.* **Syn.** stå stilla, vara ner- l. igenlagd l. stängd. **L. ovanpå.** *Bara hon blir så frisk, så hon får l. ovanpå* ej längre mln lakan. **L. på** o. ibl. påliggande. **1)** *Blåsten låg på från norr. På gaveln, där regnet värst låg på. — Solen ligger på där hela förmiddagarna.* **2)** *L. på ngn, att han skall göra ngt.* **Syn. 1)** piska pā; gassa pā; **2)** ansätta, ligga åt l. över l. e'fter. **L. till.** Jfr tilliggande. **1)** Egentl. Ligga an, tätt ansluta till. **2)** Bildl. **a)** *Frågan låg till på följande sätt:* ~. *Han visste, att saken låg annorlunda till för Siri, och* ~ J. Hemmer. **b)** Refl. Förkovra sig, bli bättre (gm förvaring), ta (u'pp) sig. **L. under.** Jfr underliggande. Märk bl. a. **1)** *L. under i kampen för tillvaron. En dikt, som inte ligger under någon av hans tidigare.* **2)** *Vem ä de, som ligger under (det här), tro?* **3)** *Här ligger det något under, som vi ej lyckats lista ut.* **Syn. 1)** vara underlägsen, komma till korta, bli besegrad; **2)** skjuta pā, ligga bakom; **3)** ligga fördold l. inunder. **L. upp. 1)** *Ligg upp bättre (på kudden)!* (till en sjuk). **2)** Sjöv. Lova (bättre). *L. upp i vind.* **L. ut** se utligga. **L. ute** samt uteliggande o. uteliggare. **1)** *L. ute under bar himmel.* **2)** *L. ute och fiska. L. ute på jakt, strövtåg, färdvägar, sjön. L. ute till sjöss.* **3)** *Jag skall l. ute ett år nu* utomlands. **4)** *Ligger du ute med pengar för dem?* har du fått lägga ut för dem? **5)** *Han låg alltid ute i en massa vidlyftiga affärer.* **L. åt. I.** Egentl. **1)** Ligga an, sluta (tätt) till. *Se till, att förbandet ligger åt ordentligt!* **2)** Trycka. *Ligg åt (med pennan, skurborsten) lite bättre!* **II.** Bildl. Ansätta. *Som jämt låg åt honom, att han skulle få mera jord. Sen jag förgäves legat åt dem för att få dem att avstå.* **L. över** o. överliggande. Egentl., friare o. bildl. **1)** *Vill du l. över (eller under)?* ha över- (l. under)plats. — *Taket ligger över (och skyddar) på gaveln.* **2)** Sjöv. *Fartyget låg betydligt över åt babord på grund av fellastning.* **3)** *Då blir det bäst att l. över i Bräcke (på uppresan). Kan du inte l. över (här) tills i morgon?* **4)** *Det är nog bäst att låta detta l. över till en annan gång, då vi får bättre tid.* **5)** Sjöv. *L. (rätt) över åt andra stranden.* **6)** *L. över ngn med böner. Och ligger över den hedersmannen att sätta sig upp mot* ~. **7)** *L. över ngn i ngt. Han ligger otvetydigt över, när det gäller att* ~. **Syn. 1)** ligga överst l. ovanpå; överskjuta ꝏ; **2)** kränga, luta, ha slagsida; **3)** övernatta, stanna över natten; **4)** uppskjutas, sparas; **5)** stäva; **6)** ansätta, bestorma, ligga åt l. e'fter; **7)** vara överlägsen, övergå.

— **Liggbrits** t. e. i fjällstuga, kolkoja. **-bår.** *L. av svenska marinens modell.* **-bänk** lave, liggbrits, 'lighylla'. **-dag** se ligg- l. ligge-. **-dags,** adv. o. ibl. subst. (oböjl.). *Vid, före l. Så blev det äntligen l. efter denna långa arbetsdag* sängdags, dags att 'koja' l. att lägga sig. **-dyna.** *Större l. av gummi.* **-fläck.** T. e. *Ligg- eller ruvfläckar, där fjädrarna på ruvande fåglar fallit av.* **-frukt.** Mindre vanl. Frukt som skall ligga för att mogna efter. **-fåtölj.** *L-er i tyg och skinn.* **-gäst.** Gäst som skall ligga över (en l. flera nätter). *Och över trettio l-er komma att vistas i prästgården [under bröllopet]* Emma Bendz. **-hall.** *L. för bröstklena. Sanatoriets öppna l-ar.* **-halm.** Halm att ligga på. **-hön|a.** Lant. Höna som ligger på ägg. *Och lade ankägg under l-an istället för hönsäggen.* **-höns.** Jfr föreg. *Dvärghönsen äro flitiga äggläggare, goda l. och mödrar.* **-krans.** *Upphandling av c:a 250 st. l-ar för Stockholms stads sjukhus.* **-kur.** *L. med göddiet.* **-matt|a.** *På kvällarna ta de [de japanska skolbarnen] fram sina l-or ur ett skåp, och så är sovrummet färdigt* Estrid Linder. *Fångarnas l-or i gamla rannsakningsfängelset.* **-plats** sovplats, vi-

logplats, ibl. koj, ibl. lega. **-puff.** P. som kan omändras till sängställe. **-sal** på sjukhus. **-sjuk.** *När så honan blev l., fick hon ägg att ligga på och ~.* **-soff|a.** Vilsoffa l. soffa som lätt kan ändras till sängplats. *l.(s)madrass.* **-stol.** *Sjuksängar och l-ar. De sköna l-arna på däck.* **-ställe.** **-sår.** Brandigt hudsår särsk. på grund av långvarigt liggande. *Liggkransar till förebyggande av l. Få l.* **-säd.** Lant. *Att trots den i år ymniga nederbörden fälten ingenstades förete s. k. »liggsäd»* 1892. *Huru förebygga l.? Att radsådd säd ej lika lätt bildar l.* Aug. Östergren. — *För att minska l-(e)srisken.* **-tid** se ligg- l. ligge-. **-tim|mer;** -rad. Byggn. *En gammal bod av l-mer. I den korsbyggda l-merkyrkan.* — *En sorts glest l-rade tunstängsel* L. I. Wahlman. **-vagn.** *Hopfällbar ligg- och sittvagn (med sufflett)* för småbarn. **-veranda. -virke;** -shus; -svägg. Jfr liggtimmer. *Res- eller liggvirke?*

— **Ligg-** l. **Liggedag;** -spengar m. fl. Sjöv. o. handels. Den tid en skeppare är skyldig att ligga stilla för lossning o. lastning; mindre ofta = överliggedag (för vkn skeppare får (över)liggedagsersättning enl. sjölagen). *Första liggedagen. Avskeppat 79 fartygslaster ~ utan att hava behövt erlägga en enda liggdagsplikt* And. Ramsay. **-gods.** Mest e-form. Järnv. o. d. Gods som skall ligga till avhämtning (utan att mottagaren underrättas om ankomsten). **-tid. I.** Mest e-form. **1**) Sjöv. o. handels. Jfr ligg(e)dag. *L. indelas i liggedagar och överliggedagar.* **2**) Postterm. Tid under vkn postförsändelse hålles adressaten till handa på adresspostanstalten. *Därest icke avsändare bestämt kortare liggetid, tillhandahålles postförskott för inlösen under 14 dagar, ankomstdagen oräknad* 1913. **3**) Allmännare. T. e. *För att komma ifrån den liggetid på ibland ett par månader, som deras artiklar underkastats i vissa av de stora tidningarna.* **II.** Mest utan -e-. *Boet skattas [på dun] tvenne gånger under liggtiden.*

— **Liggande,** =. Se i allm. ligga. Märk bl. a. *I l. ställning*)(upprätt. *L. kors. L. stil*)((upprätt)stående. *Djupt l. ögon* insjunkna. *Djupt l. orsaker* hemliga, dolda; ibl. svåråtkomliga l. allvarliga l. inrotade. — *Bli l.* ibl. bortglömmas ɱ. *Ha l.* ibl. ha i förvar l. reserv. — **Liggar|e,** -(e)n, -e. **1**) Dagbok l. stor anteckningsbok l. namnbok för löpande anteckningar, ibl. besöksbok. *Anteckna sig i museets, bibliotekets l-e. Landsfiskal skall föra kassajournal och bötesl-e. Införa ngt i l-en. Medlems-; orderl-e.* **2**) Stort fat för förvaring av öl, vin o. d. **3**) Liggande gravsten. **4**) Undre kvarnsten)(löpare).

Ligist se under liga.

Ligu'st|er (akut); -ern, -rar; -erfjäril l. -ersvärmare (Sphinx ligustri, en av våra största nattfjärilar), -erhäck m. fl. Ligustrum vulgare. *Den låga, klippta häcken av l-er, som med sina smala, ljusgröna, blanka blad kantade gravplatsen. L-rarna, vilkas små vita blomspiror utsände en tung doft. — Kaprifolien, som nu på aftonen var omsvärmad av stora, mörkgråa l-erfjärilar med sina svartbandade rosenröda bakvingar.*

Lik[1], -et, =. Död människokropp (säll. djurkropp). **I.** Egentl. *L-et var i jord och ~. Kläda, svepa (ett) l. Var det ett 'förnämt lik', som di säjer på landet?* ung. = stor, fin begravning. *L-en begravdes stundom stående och inmurade i pelare. Mumifierade l. Så länge det är l. i huset. Vännerna sörja vid hans (kalla) l. — Bortföra l-en (av de döda). Hopar av l. beströdde valplatsen. Stympade l. Konfronteras med l-et av den mördade. — Barn-; koleralik.* **II.** I jämförelser, friare o. bildl. **1**) *Vägen (dit) går (endast) över mitt l.* jag kommer att försvara det med mitt liv. *Ligga l.* på likparad l. (försvagat) nästan = vara död, ligga på bår. *Krögarmor på Wismar stod l. i vickan* Fanny Alving (jfr föreg. ex.). *Hundarna tjuta för l., när de vänta l.* vidskepligt anses det förebåda ngns död när hundarna tjuta utanför ngns port. *Blek som, se ut som ett l. I dag rik, i morgon l. Det ringer för l.* oftare: till begravning. *Segla med l. i lasten* ha olyckan med sig (i båten), vara dömd att misslyckas. *Hon ä en sån där, som vill vara brud på alla bröllop och l. på alla begravningar* som alltid vill spela första fiolen. *Det är ingen fara med l-et, så länge det nyser. Han var numer blott ett levande l.* en skugga (av sig själv), utlevad, mer död än levande, nära döden; död för världen. *Vet du, att det finns l., som titta, och ~* (dvs. begravda minnen som åter göra sig påminda l. d.) Gurli Hertzman-Ericson. **2**) **a**) *De förvridna magra trädl-en.* **b**) Studentslang o. d. Urdrucken (liter)butelj. *Där stod 25 brännvinslik.* **Syn.** död (människo)kropp, död lekamen, kadaver, jordiska kvarlevor, en död l. den döde, 'stoft', 'aska', (ngns) döda mull, ibl. mumie; dödman, 'skugga', vålnad, spöke, gengångare; 'återsken', sorglig l. blek återstod l. rest.

— **Likautomobil.** Begravningsbil; har på senare tid allt oftare börjat ersätta de gamla hästvagnarna. Jfr likvagn. **-begängelse,** -n, -r. (Högtidlig) begravning l. likfärd l. bisättning. *Fira, närvara vid, förrätta l-n över de stupade.* **-besiktning;** -sförrättare. Yttre undersökning av död människas kropp (gm läkare l. ibl. polisman). *Skall den döda kroppen brännas, skall författningsenligt l. ske genom läkare. Förrätta l.* **-bil.** Jfr likautomobil. **-bindel** t. e. på mumie. **-bjudar|e;** -min (dyster o. högtidlig — ofta anlagd — min). Åld. En

som bjuder till begravning. *Högtidlig som en l-e* B. Gripenberg. *Va ä de för en l-min du satt på dig?* **-blek,** -t; -het. *L. av sinnesrörelse.* **-blå,** -tt. *Efter några minuter voro benen stelfrusna, kropparna känslolösa, och vi voro l-a i ansiktet.* **-blånad.** *L-er (vanligare: likfläckar), blåröda fläckar eller strimmor på huden, som uppkomma omkr. 3—4 timmar efter döden och äro ett säkert dödstecken.* **-bränning.** *'Kungl. kung. ang. villkor för eldbegängelse' 14/9 1917 har ersatt en stadga av 1888 om l.; det var G. Schlyter, som lyckades få ordet l. ersatt med ordet 'eldbegängelse'. — Krematorium eller l-sanstalt. Svenska l-sföreningen, grundad i början av 1880-talet, ändrade 1917 sitt namn till 'Svenska Eldbegängelseföreningen'. L-sugn.* **-bår. -bärar|e;** -fysionomi (jfr likbjudarmin).

-fett. 'Likvax', ett vitt tvålartat ämne som t. e. på vattensjuka kyrkogårdar framträder i lik. **-fläck.** Numer vanligare än 'likblånad', se d. o. **-färd.** *Cederströms Karl XII:s likfärd.* — Ibl. = begravning. *Tyst som under en l.* **-färg;** -ad. *Hans anlete bleknade ända till l.* Jac Ahrenberg. *Det infallna ansiktet var l-at, då de buro in honom.* **-följe.** Begravningsfölje l. -tåg l. -procession, liktåg, likprocession. *Vilka utgjorde hela l-t. I l-t deltogo ~. Ett långsamt skridande l.* **-förgift|ad;** -ning. Jfr följ. *Översköterska l-ad. Ådraga sig en l-ning.* **-gift.** Gift som utvecklas vid förruttnelse särsk. av kvarlevor av människor o. djur. **-grön** o. **-gul.** Båda mindre vanl. **-hus;** -dräng. (Större) likkällare. **-kist|a. I.** Enkelt. **1**) Egentl. *En l-a av ek utan ornament. Svart, stofferad l-a. En liten vit barnl-a. Snickra sin egen l-a.* **2**) I friare talesätt o. bildl. **a**) *Hyvla på sin l-a* säges om en som har en ihålig lungsotshosta. *Det blev en spik i hans l-a* en av orsakerna till hans död, påskyndade hans död. **b**) Icke sjövärdigt fartyg. *'Plimsollare', flytande l-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *Två l-artade bärstolar. L-fabrik och begravningsbyrå. L-fabrikant. Hos närmaste l-makare* N. Keyland. *Innan l-locket spikades till. Icke fullkomligt l-svart, utan mera gråsvart. L-tillverkning.* **-klädsel.** *L-n försiggick i det inre rummet för stängda dörrar.* **-kusk** begravningskusk. **-kyla.** Kroppens avsvalnande efter döden. **-källare. -lakan.** *Som svepta i l.* **-lukt.** *Hålla fönstren öppna, så att ingen l. märkes.* **-mask,** -en, -ar. Olika insekt- (särsk. flug)larver som leva i kadaver.

-parad. *Ligga på l.* 'ligga lik'. **-plundr|are;** -ing. Liktjuv, gravplundrare. *L-are grassera på kyrkogården. — Hajarna, dessa 'havets l-are', som han kallade dem.* **-predik|an;** -ning. *Hålla l-an över ~. L-ningarna, som förr ofta trycktes.* **-procession** jfr likfölje. **-psalm. -rum. -smed** se dödsur. **-stel;** -het. *L-a drag. Innan l-heten inträtt.* **-stol.** Åld. ämb. Nu upphävd avgift till präst för jordfästning av lik. **-strö|dd.** Skr. *L-tt slagfält.* **-ståt.** Mindre vanl. Ifråga om begravning, 'likparad' osv. **-svep|erska;** -ning. *Bockos Lovisa, som var l-erska i byn* Josefina Bengts. *En sjömansänka, som ~ slagit sig på l-ning* Fanny Alving. — *Att skogen om vintern bär l-ning* M. Lamm. **-syn** likbesiktning. **-tal.** *L. av prästen, av skilda kransnedläggare.* [**-torn** ej hithörande, se d. o.]. **-transport. -tåg** se likfölje. **-vagn;** -skusk. *L. i svart och silver, dragen av svarta hästar. Automobill-en kom på söndagen [19 dec.] för första gången till användning* Sthlm 1920. *L-skuskens svarta hattslöja* Öv. fr. Th. Mann. **-vak|a;** [-erska]. *Hålla l-a (över ngn).* **-vakterska. -vax** se likfett. **-vit.** *Ett skelett av en tall ~ den solen blekt l.* Strindberg. *L. (i ansiktet) av sinnesrörelse.* **-öppning** obduktion.

Lik[2], -et, =; -nål m. fl. Sjöv. Tross varmed ett segel vanl. är kantat. *Tjärad hamptross användes mest till l., men på senare tider hava några segelmakare tagit sig för att lika med otjärad tross* Emil Smith 1916. *Tämligen smäckra l. såsom mastl-et på ett gaffel- eller sprisegel. På ett stagsegel finnas endast tre l.: stagl-et, aktra l-et och undra l-et. I det hårda vädret skörades stormstorseglet och slets ur l-en. Bommen spelar vilt, och muntert smälla l-en* 'Stefan Sylwander'. *Segellik. — L-trossarna förenas sinsemellan medelst l-splitsar.* — **Lik|a**[1], -ade, -as. Sjöv. Förse med lik. *Seglen kantas, l i k a s, med i allmänhet tjärat tågvirke, l i k* S. Cristenson. *Ett starkt l-at segel.*

Lik[3], -t, [-are]. **A**) Enkelt. **I.** Allmänt. Mest predikativt, som apposition l. som adv. Som attribut blott i plur. I plur. är ordet ibl. svårt att skilja från lika[2]. Om överensstämmelse, likstorlek m. m. **1**) Allmännast. **a**) Levande varelse. *Han är mer l. fadern än modern, mer l. på faderns sida än på moderns* liknar; brås (mer) på. *Ser du, hur l. pojken ä sin far? De måtte vara bra l-a varann. Så l-a, så man kan ta miste (på dem). L-a till det yttre. De äro l-a i allt utom ifråga om hårfärgen. Hon är (bra) l. honom till, i sättet. L-a såväl i förmögenhetsförhållanden som i fordringar på livet. (Varandra) så l-a som ett par bär. Bonden mister sina särdrag och blir stadsbon alltmera l. Judarna fruktade havet, däri l-a egypterna. Var och en är sin gåva l., sa gumman, gav hovmannen en spik. En dödlig, l. alla andra dödliga* uteslutes kommat o. mister 'lik' betoningen, närmar sig ordet en konjunktion (jfr 2 c nedan). — *L-a barn leka bäst. Döden gör alla l-a. Alla äro (vi) l-a inför lagen. Göra sig l. Gud. — Hundar mer l-a kalvar än någonting*

annat. **b**) Sak. *Är porträttet l-t (originalet)? Bilden är verkligen (porträtt)lik, löjligt lik. Avskriften måste vara absolut l. originalet, l. originalet i de minsta detaljer. Två all delas l-a ringar. Som det ena ägget är l-t det andra. Bokstäverna äro ganska l-a de grekiska.* — *Snarlik.* **c**) Som adv. *Hon talar så l-t sin mor.*

2) Märk bl. a.: **a**) Ex. på gradformer. *Det enda, varuti min bild hade något företräde, var, att jag fick ansiktet l-are* J. G. Arsenius. *Och var dag var den andra så l. som ett bär. Eller l-are* Ester B. Nordström. *Ju längre söderut man kommer, desto hemlandslikare blir bilden* Håkan Mörne. — *Till sinnelaget l-ast sin fader* R. Nordenstreng, öv. **b**) *Dela ngt i tre l-a delar. Göra lotterna, delarna l-a.* **c**) Närmande sig en konj. (= som). Ofta skönl. *Mitt liv är l-t en flod, som* ~ obetonat. *År flyga hastigt bort, minuter l-a. Odyssevs l., han irrar världen runt. Stjärnor l-e, i onådd rymd, / len I genom molnen av jordens öden* Runeberg. *Och, l-t dagen, slocknade Fjalar kung* ib. *Hon bet sig i läppen, l-t en, som* ~. *L(-t) klippan, fast, orubblig stod han där. Kackla l-t en gås.* **d**) Med ngn anknytning till II 1. *Det var just l-t er att inte tala om det. Han är sig inte l. längre, tyst och sluten och retlig till på köpet. Så l. sig hon var. Du ä dej då lik, ä då lik dej jämt!* förargat = blir då aldrig bättre, är ständigt lika obetänksam l. oförskämd l. d. *Den ena dagen är l. den andra, är den andra l., ingen omväxling, intet som händer.* — Som nekat ofta ngt vard. *Den ena dagen är ej den andra l.* det kan inträffa nästan vad som helst, man får vara beredd på både det ena och det andra. *Det roliga sebuskinnet, vasst och mjukt och ingenting annat l-t i sin obeskrivliga vitgulgråa nyans. De ä inte l-t nånting!* de ä ju 'vansinnigt' l. urtokigt l. högst opassande o. d. *Är det l-t nåt, som hon magrat denna vår* Sigrid Kurck. — Märk. *L-t och olikt* varjehanda, småplock, lite av varje. *Få pröva på både l-t och olikt* både det ena o. det andra.

II. Folkl. l. dialektartade bibet. **1**) Liklig. *Men det är icke mycket l-t till att din resa länder till någon nytta. Var det l-t det, att jag skulle göra sällskap med herrskapet! Inte för att Brita var rädd, var det l-t det!* 'de fattas bara de'. **2**) Bättre o. d. Blott i komp. o. superl. Anslutningen till huvudbet. svag. *L-are spelman (än Tattare-Frans det) fick man leta efter. »Hon är just som den l-aste (finaste) där i byn», sade Sara* ~ Laura Fitinghoff. *Den l-aste karl i hela socknen.*

B) Ssgr ha oftast *lik-*; ej så säll. växlar dock lik- med *lika-* (som gärna ansluter sig till lika[2]).

Syn. A) **I.** (alldeles) liknande, likadan, lika l. minnande om (till utseende, gestalt, framträdande m. m., art- l. själsförvant, enahanda, av nästan samma utseende l. art som, ensartad, likartad, närbesläktad, 'samsläktad', likformig; nästan som, (lik · som), maken till, överensstämmande (med); som kan mäta sig med, likställd, likvärdig, jämbördig, jämställd, jäm(n)god, jämspelt, jämförlig, lika god; slående, träffande, (väl träffad), naturtrogen, livslevande; adekvat, sammanfallande, identisk (med), (ibl.:) verbal, ordagrann, likalydande; (alltid) densamme, oförändrad; **II. 1**) liklig, passande, rimlig, tänkbar; **2**) (l-are:) bättre, duktigare, präktigare, finare o. d.

— **Likarm|ad,** -at. *L-ad våg, hävstång. L-at kors, spänne.* **-art;** -ad. **I.** Subst. Sälls. *Beroende på genealogisk l.* Fröding. *Handelsstäder av en viss l* ib. **II.** L-ad. *Ett ungefär l-at arbete. Av l-at ursprung. L-at verkande ämnen.* **Syn. I.** 'släktskap', överensstämmelse, (väsens)likhet; **II.** besläktad osv. (jfr lik[3]). **-belägen** skr. **-bent,** =; -het. *L. triangel* där två sidor ('benen') äro lika stora. **-bladig,** -t. T. e. bot. *Hyllet l-t eller mycket svagt ol-t* Carl Lindman. **-dan|a;** -ing. Skr. *Förändringar genom vilka det ena ljudet fullständigt l-as med det andra* SAOB. *Språklig l-ing.* **Syn.** assimilera, göra lik, utjämna. **-formad** se lik- l. lika-. **-formig,** -t, [-are]; -het(slära m. fl.). *Utgivaren har omskrivit sådant, som synts mindre regelrätt, till skolmässig, l. svenska. För att söka få kontraktsvillkoren l-are, mer l-a. L-t utbildad i alla riktningar. L-t utbredd. L. med* ~. *En alltigenom l. massa.* — *Varför faunan visade en överraskande l-het i de båda områdena. O. Josephson, Planimetri och l-hetslära. Under det l-hetssystem, som följdes i hemmet.* **Syn.** likadan (överallt), ensartad, jämn, ibl. sig själv lik l. homogen; överensstämmande.

-giltig, -t, -are; -het. **1**) Mest om sak (l. opersonligt). *Vi talte blott om l-a ting. Och gick i mitt arbete, glömmande händelsen såsom l.* Strindberg. *Det där är l-a saker. Det är mig (absolut) l-t, vad du tycker, om du far eller inte,* det gör mig detsamma. *Hon är mig tämligen, fullkomligt, allt annat än l. Säj något bara; huvudsaken är, att du pratar, l-t vad.* **2**) Om person. *Bli alltmer (slö och) l. L. för allt, för intryck. Människor, som blivit l-a för livet. Stå som en l. åskådare (av* ~*). Han stod fullkomligt l. vid, (in)för alla dessa händelser. Med den l-aste min, ton i världen. Suveränt l. L-t åse, hur* ~. — *Hans l-het är sårande. Spelad l-het.* **Syn. 1**) betydelselös, obetydande, oväsentlig, ringvärdig, av föga l. ingen vikt l. betydelse, som varken gör från eller till, obetydlig, indifferent, av intet intresse,

intresselös, oviktig, irrelevant, värdelös; **2**) oberörd, kall(sinnig), ljum, ibl. utan hjärta (för) l. hjärtlös; liknöjd, ointresserad, som ingenting frågar e'fter, håglös, loj, slö, slapp, indolent, passiv, apatisk, blaserad, (ibl.:) flegmatisk, ovårdsam, ovålig, vårdslös, försumlig, overksam, försoffad. **-god.** Mindre vanl. för 'lika god'. *Absolut felfria och l-a med nya.* — *Likgott, men då slipper du mitt sällskap!*

-het, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) *L-en (dem emellan) är högst obetydlig. L-en är (en) rent yttre (och tillfällig), var överraskande stor. De ha alls ingen l. med varandra, sinsemellan. Jag kan icke finna någon l. Vilka ha (en viss) l. med ~. Vissa l-er ha de ju. L. i sinnelag, böjelser, samhällsställning. Som är skapad till l. med Gud* Bibeln. *L-er och olikheter. L-erna överväga i alla händelser. Upptäcka l-er, där ingen annan kan se dem. En svag, avlägsen, full, slående, förvillande l. Du vill väl inte förneka l-en (med originalet), porträttl-en? Har i hög grad träffat l-en. Avskriftens l. med originalet intyga: ~. Ett ljud, som hade en misstänkt l. med ett fnitter. På grund av förment l. med ~. Konstatera, fastslå l-en. Jag fann en viss l. mellan mitt öde och hans. Marinens flygväsen har i stort sett utvecklats i l. med arméns* analogt. — Märk. *Allas l. inför lagen.* **2**) Skr. är uttr. 'i l. med'. *I l. med inledarinnan ansåg talaren ~. I l. med (vad som skett) de 6 föregående åren kommer ~. I l. med vad förut varit fallet ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sassociation* fil.: föreställningsförknippning på grund av likhet. *Finna l-sdrag mellan Nisse och Holbergs Arv* M. Lamm. *L-spunkter finnas onekligen, men ~. Själva l-spunkten skulle vara den, att ~. L-stecken* tecknet '='. *Sätta l-stecken mellan* identifiera, anse som ett o. detsamma l. (fullt) lika. **Syn. 1. 1**) överensstämmelse, likställdhet, likformighet; jämspelthet, jämlikhet; identiskhet; **2**) (i l. med:) i överensstämmelse l. enlighet med, (så)som, lik(a)-som.

-lång. Mindre vanl. än 'lika lång'. *Ståndare l-a. Att inga bestämda l-a intervaller föreligga mellan blomningarna* Nils Svedelius. **-mätigt,** adv. l. prep. Skr. Nästan alltid efterställt. *Sin plikt l-t* enligt vad plikten fordrar, pliktmässigt, pliktenligt, pliktskyldigast. *Naturskyddet måste sitt väsen l-t intimt samarbeta med ~* R. Sernander. **-namnig,** -t; -het. Skr.; mindre vanl. *L-a personer* R. Brieskorn. *Vilkas stamförvanter fortleva i andra (l-a) ätter* Pontus Fahlbeck. — *Man sökte råda bot för l-heten genom att lägga sig till med flera namn* Karl Michaëlsson. **-nämnd** se lik-l. lika-. **-nämnig,** -t; -göra ɱ; -het. Mat. o. d. *L-a bråk* med samma nämnare. *Bråk kunna alltid genom 'förlängning' göras l-a. Bråks l-görande* Sigfr. Almquist. **-nöjd;** -het. *Han är (ohjälpligt) l. och indolent. En l-are elev har jag aldrig haft. Ett liknöjt och slött uppträdande. Med l. min. Kasta l-a blickar på ~. Du äger icke rätt att vara l. i den saken. L. om sitt yttre. L. för allt. Känt sig l. åt livet* E. A. Karlfeldt. *Ej han kunde, fast blott djur, / liknöjt tåla okultur* Nanny Cedercreutz. — *»Jag bara räknar mina pengar», sade han med spelad l-het* Ebba Atterbom, öv. *Hans l-het för allt, som inte var 'roligt'. L-het för nästan. L-heten för gamla minnen.* **Syn.** se likgiltig. **-nöje.** Skr. Jfr föreg. *Håglöshet, l. och sysslolöshet* Sophie v. Knorring. *Kämpa inte bara mot okunnigheten, utan också mot l-t. Att Moskvaborna, särskilt männen, lägger i dagen det största l. för religionen* S. Agrell, öv. fr. Tolstoj. **Syn.** se likgiltig. **-rikt|a;** -are; -aranläggning m. fl. **I.** Elektr. **1**) *Likström eller l-ad ström (förkortat LS)* ⟗ växelström. *Man kan mekaniskt l-a växelström genom att ~* J. Tandberg. **2**) *Elektrisk l-are* apparat för erhållande av likström l. l-ade strömstötar av växelström. *Silox-l-aren är den idealiska laddningsapparaten för alla dem, som endast ha tillgång till växelström. Omformare räknas ej till l-are. Att en l-aranläggning för elektrisk energi måtte få anskaffas och uppmonteras vid Upplands regemente* 1931. *L-arlampor.* **II.** Fys., geom. o. d. *En för dem alla likstor och l-ad hastighet* The Svedberg. *En med B parallell, lika stor och l-ad linje.*

-sidig, -t; -het; -siding (-en, -ar; geom.). **I.** Med lika stora sidor. **1**) Geom. o. d. *L-a trianglar.* **2**) Allmännare. *Byggnaden är l. och ~.* **II.** Lika på båda sidor. *Stråmatta med kulörta rutor, liksidig.* **-som** se lik- l. lika-. **-stavig,** -t; -het. Skr. **-ström.** Elektr. Likriktad ström (LS) ⟗ växelström. Jfr likrikta. **I.** Enkelt. *Belysning med l. L. med 2×220 volt spänning. Omsätta, omvandla växelström till l. genom omformare (transformator).* **II.** Ssgr. Ex.: *En l-sanläggning, som belastar verket med maximalt 1 kw. Vid l-sdrift. L-sgenerator, 11 hkr. L-sjärnvägar (system med tredje skena). L-slampa. Elektriskt l-slokomotiv. L-smaskiner. Maskinen kan drivas som l-smotor. L-sspårvägar.* **-ställ|a;** -bar (-t); -dhet; -ig (-t; -het; -hetslag). **I.** Vanl. verbformer. *Kan du verkligen vilja l-a dem, l-a mig med honom? I tredje rummet l-a de sakkunniga de två återstående sökandena. L-as ifråga om praktisk duglighet. Vissa länder l-a med inlänningars arbeten utlänningars, för så vitt de ~.* **II.** Part. perf., ssgr o. avledning. **1**) *Från början voro de fullkomligt l-da, ehuru A. sedan sackat efter. Till (socialt) l-da gäller det att visa den rätta graden av*

förtrolighet. Han språkade med Wilhelm på l-d fot (oaktat åldersskillnaden). I vigselfästa och därmed l-da äktenskap. Aktier och därmed l-da fondpapper. Sådana i kemiskt hänseende l-da, men till atomvikten skiljaktiga grundämnen kallas ~ isotopa The Svedberg. **2** *I Eddadikterna och med dem l-bar litteratur* R. Hockert. — *Den l-dhet (i rang) med den forne kamraten, som han så länge eftersträvat ~. Statskunskapens l-dhet med historien som skolämne i ~.* **3** L-ig. *Hur obesvarat och l-igt Gustaf ~ uppträdde mot sin moster* Maur. Hellberg. *De modärna flickorna, som äro »l-iga med mannen» och röka cigarr. Den finaste hampan är ock till yttre egenskaper l-ig med lin* Ekenberg-Landin. *L-ighet (l. l-dhet) inför lagen. Fordra fullkomlig l-ighet i allting. L-ighetslagen i Finland* gäller svenskt o. finskt. **Syn.** jämställa, ställa vid sidan av (varandra), ställa lika (högt), placera bredvid (varann) l. jämsides, finna lik(a), anse jäm(n)god(a) l. jämförlig(a), sidoordna, förlikna, jämföra. **-stäm|d;** -dhet; -mig (-t; -het). **I.** L-d. **1)** Mus. *L-da strängar, instrument.* **2)** Bildl. Mest skönl. *Jag ägde i dig ~ en vän, en av de få med l-d själ* Vilh. Lundström. *L-dhet i tankar och intressen.* **II.** L-mig. Mest skr. Blott bildl. *L-mighet i åsikter.* **Syn.** samstämd; likasinnad, (en) själsfrände, 'besläktad'; (l-dhet ibl.) själsfrändskap; (l-mighet:) samstämdhet, gemenskap, överensstämmelse.

-talig, -t; -het. Fackl. (t. e. bot. o. i statistiken). *Blommorna bestå av 4 l-a kransar eller ~* G. Lagerheim. — *Att mankönet är övertaligt inom barnåldrarna, att l-het uppnås ungefär vid manbarhetens inträde och att ~* Gust. Sundbärg. **-tidig,** -t; -het. Mest skr. *L. med ~. Olyckorna synas ha varit absolut l-a. Och båda händerna voro absolut l-a i anslaget. L-t inträffa på platsen. Utsås vid samma tid som linsen och mogna ungefär l-t.* **Syn.** vid samma tid l. samtidig(t inträffande). **-tyd|ig,** -igt; -ighet; -ing (-en, -ar; svenskt ord för 'synonym'). *L-iga ord* synonyma. *Ordet olympiad har i det modärna idrottsspråket blivit l-igt med olympiska spel, under det att ~. Dels får man ej ~ göra denna utåtvändhet till l-ig med ytlighet* Pär Lagerkvist. *Det vore l-igt med att erkänna sig skyldig* detsamma som att. — *Svenska l-ingar, som ~ [lånordet] utdrivit* V. Rydberg. **-viktig,** -t; -het. Skr., mindre vanl. *Vågen, som gör kejsare och herde, vis och enfaldig l-a* Ellen Wester, öv. fr. Meresjkovski. **-vinklig,** -t; -het. Geom. *L. figur, triangel* vinklarna inom figuren likstora l. inom den ena figuren likstora med dem i en annan. **-vi'sst** (l. ibl. līk-); adv. Skr. *L. torde det stå klart, att ~. Jag tror nog det blir regn l. Detta var l. ej fallet. Så kom dagen själv, litet disig och kulen l.* **Syn.** se följ. **-väl** (l. väl); adv. Ngt åld. även 'likaväl' (jfr d. o. under lika²). Skr. *Och l. måste jag (dock) ännu hålla fast vid att sonen är nästan oskyldig. Gud är så god l., att han ~. Även om du ej varit med om beslutet, är du l. icke fri från varje ansvar i saken.* **Syn.** (än)dock, likvisst, likafullt, i alla fall l. händelser, ehuru så är, det oaktat, ändå, icke desto mindre, ibl. emellertid. **-värd;** -ig (-t; -het). **I.** Likvärd. Skr., mest fackl. *[Blir kristallen] fullständigt isotrop — alla riktningar bli l-a* The Svedberg. *Att allas röster skulle vara l-a, inget fyrktal.* **II.** L-ig. Mest skr. *En frusen jord är fysiologiskt sett l-ig med en absolut vattenfri* B. Lidforss. *Betygen på båda linjerna äro fullt l-iga. Tidningar och därmed l-iga publikationer. Intygens l-ighet torde kunna ifrågasättas.* **-åldrig.** Mest fackl. *L-a bestånd* Fr. Kempe. *Olikartade, men l-a lager. För att lammen må bli så l-a som möjligt.*

— **Lik-** l. **Likabenämnd** skr. **-berätti|g|ad;** -ande (-t). Ngn gång även 'l-as'. *Knappt ha vi blivit likaberättigade med männen, förrän ~. Fördelade på l-ade aktier på 500 kr. Det tjeckiska språkets l-ande med det tyska i skolor och ämbetsverk.* **-beskaffad.** Skr. *Ett personligt eller annat, prosodiskt likbeskaffat pronomen* Hj. Alving. **-betydande** skr. **-formad.** *Två likformade ornament. De tre yttre bladen, som oftast äro likaformade, kallas ~* A. Holzhausen. **-färgad. -ljudande.** *Tilljämning efter l. ord.* **-lydande.** Skr. Mest a-form. *Två alldeles l. formler. L. med avskriften.* **-my'cket. 1)** Ex. utan -a-. *Och dock — likmycket, jag har glömt det redan. Likmycket! Snart han träder ~* Tegnér. **2)** Blott med -a-. Kok. *Likamycketkaka.* Ldls. Innehåller lika mycket ägg, smör, socker o. mjöl. Används som efterrätt l. kaffebröd; liknar sockerkaka (som dock ej har smör). **-nämnd.** Mest utan -a-. *Sparrsätra, omkr. 2 km. NO om liknämnd kyrka.* **-sinnad.** *Alla med honom liksinnade. Samla alla likasinnade.*

-som (grav l. akut; ibl. li'k-; ibl. även -så'm); konj. o. adv. **1)** *Följa ngn l. en skugga. Du l. de andra är alltså bländad av hans yttre uppträdande. Ha bibehållit moderlandets seder och dräkt l. dess språk.* **2)** *Ett liv efter detta, till vilket döden l. var ingångsporten. Jag l. kände på mig, att ~. Men jag har också l. lovt, att ~* Fanny Alving. *Du l. dröjde litet på det sista ordet; var det avsiktligt?* du tycktes, syntes dröja, det föreföll som du dröjde. — *Stod l. lamslagen (vid ~). När en jämt hålls med nålen, så blir handen l. obekväm för pennan* Hj. Bergman. *Hon är allt l. lite konsti i huvuknoppen iblann* nog en smula. **3)** *L. (om) du aldrig skulle vetat det! L.*

vore du den enda det hänt! Det var l. (om) han stått inför sin domare. **Syn. 1**) (så)som, likt, på samma sätt som, just som, i likhet med; (ibl. nära:) jämte, med; **2**) så att säga, nästan, nära nog, på sätt o. vis, på sitt sätt; **3**) (lik)som om.

-stor. Mest utan -a-. Skr. *Överdelen ungefär likstor med underdelen* L. M. Neuman. *En för dem alla likstor och likriktad hastighet* The Svedberg. *I likstora droppar. L-a områden. — De två likastora flyglarna* S. Lagerlöf. **-så;** -väl (särskrivs även). Adv. Mest med -a-. **I.** Likaså. **1**) **a**) (Mitt namn är Pettersson. —) *L. här. Avsidesrepliken är död och borta, monologen i gammal mening l.* E. Kihlman. *Och l. sjönko alla bankpapper.* **b**) *L. omedvetna om åskådare som ~. Du kunde inte undandra dig; l. litet som jag för övrigt. I Österbotten finna vi en tredje, l. självständig visvariant* Otto Andersson. **2**) *L-väl kunde jag lägga ut mina själstillstånd ~ för ~* A. Mörne. *Det kan vara mitt fel l-väl som herrns* S. Lagerlöf. **II.** Likså. **1**) Skönl. *Som i klingande bäck en våg förrinner, / l. människans dagar / rastlöst ila sin kos* Stagnelius. *Slå det l. gott strax ur hågen!* **2**) Skr. *Hon kunde l-väl stannat hemma* V. Benedictsson. **Syn.** likaledes, även(ledes), ävenså, sammaledes, sammalunda, desslikes, på samma sätt l. vis, jämväl, ävenväl; lika; (l-väl:) lika bra l. gott l. gärna ('för det'). **-tänkande.** *För Rydqvist och med honom liktänkande* J. E. Hylén. — *Bland idel likatänkande vänner* Dan. **-verkande.** Skr. *Flera l. faktorer.*

— **-lik,** -t, -are; -het. Avledningsändelse ofta nyttjad till nybildning. Se -aktig. *Det börjar se bröllopslikt ut i gården; di ska gifta bort yngsta dottern.*

— **Lika**[2], =. Adj. o. adv. För ssgr jfr även ssgr med lik- l. lika- under lik[3] ovan. **I.** Adj. **1**) *Av l. beskaffenhet (som ~). I tre l. delar. Ett visst och l. medelporto. L. i, till antal. L. i storlek, i värde. Vid l. röstantal avgöre ordföranden. Under i övrigt l. omständigheter. I l. grad.* **2**) *De som äro l. med ett och samma, äro även sinsemellan l. Men kom ihåg, att det måste vara, bli alldeles l. med den första summan! Han är sig städse l.* oftare 'lik'. **3**) Märk uttr. *L. mot l.!* öga för öga o. tand för tand; även (löna) gott med gott (l. ont med ont). **II.** Adv. **1**) *En ärad avisa, med vilken jag nästan aldrig tänker l. Tänka l. (både i smått och stort). Dela l. (med sina bröder). — Jag, som tycker, att det kvittar l., om ~* O. Levertin. *Det kvittar (mig) l.* 'är mig egalt', gör mig (absolut) detsamma, är mig likgiltigt. **2**) *Precis l. stora. L. dum som stortalig. Det blev l. dumt ändå, för det. L. många som vanligt. L. stor som, med ~. Det är, blir l. långt som brett* hjälper inte saken det ringaste. **3**) *Men, l. fullt — jag far. Nå, l. gott, l. kärt, l. mycket, jag vet nu, hur jag skall handla. L. väl, (precis) l. gärna, l. bra kunde du gått i sjön med ens. Och l. väl rör den sig* vanl. hopskrivet. **Syn. I.** se lik[3] A I; **II.** på samma sätt, i samma l. lika grad, i samma mån; jämnt; precis (så); (l. väl:) (än)dock, det oaktat, i alla fall.

— **Likadan** (grav; kort l. långt -an; även slutbetonat); -t. Blott i obest. form. Ofta smtl. Betecknar starkare överensstämmelse än 'lik'. *L. överallt, alltigenom. Doktor T. köpte en hatt här i går; jag skulle vilja ha en (alldeles) l. Pojken är en slyngel, och brodern ä precis l. (som han)* inte en bit bättre. *Alla tre (så) ä dom l-a. En bädd med omhängen av l-t tyg. För dem var livet bara ett evigt snärj efter födan, alla dagar l-t* Elin Hök. — *Men nu gick det l-t: skräddarn tog bägaren och stoppade den i fickan. Tycker inte du l-t? L-t är det här. De ä l-t me honom.* **Syn.** jfr lik[3] A I o. lika[2] II ovan. **-fullt** (grav; även -fu'llt); adv. Särskrivs även. Skr. *Man förbjöd honom det, men l. gjorde han det, men han gjorde det l. Men det vore l. en himla otur, om ~. Smärtan känns l., men den är 'på andra sidan' [då musiken kommer en att glömma den]. — Så många dyrbara minnen — glada l. som vemodiga. En högre och finare art av nedrighet, den att taga penningar och bedraga l.* **Syn.** lik(a)väl, ändå, ändock, i alla fall osv. **-ledes** (grav); adv. Ofta skr. *Gå du och gör l.! Den tredje var från Sala och l. urmakare* urmakare även han. (God fortsättning på det nya året! *—) Likaledes!* **Syn.** se lik(a)så. **-lydande** se lik- l. lika- ovan. **-lönsprincip**. *Regeringsförslaget om l. [för män och kvinnor] i statsverkets tjänst* 1925. *L-en har ~ redan prövats i många länder, bl. a. Holland, utan olägenhet* And. Pers 1925. *Akademiskt bildade kvinnor hävda l-en* 1930. **-my'cketkaka** se lik- l. likamycket ovan. **-nöjd.** Sälls. Mest särskrivet. *Jag ä l. ändå, som de ä.* **-så** se lik- l. lika- ovan. **-väl** (grav; även -väl); adv. Särskrivs även. **1**) Huvudbet. *L. kan du ju gå å dränka dej! L. som de mest yttererade formerna av dans försvunnit ~, l. har ~. Har med sig leksaker till henne l. som till oss. Men nu kan man l. taga ner mån, som ~.* **2**) Skr., ngt åld. Vanligare 'likväl'. *Men l. så anar jag, att våra vägar nu skall skiljas. Var det julisol utanför ~, var det l. svalka i gallerierna.* **Syn. 1**) lika (så) väl l. gärna l. ibl. visst (som ~); **2**) se likväl.

— **Likare, Like** m. fl. se d. o.

Lik|a[1], sjöv. se ovan under lik[2]. **Lika**[2] se ovan under lik[3].

Lik|a[3], -ade, [-as]. **1**) Åld. o. folkl. Ibl. opers., ngn gång passivt l. refl. *Den l-ar*

jag icke Strindberg. *Jag tjänar den jag l-ar* ib. *Sånt folk, som mor skulle l-at. Som föga l-ar besök. Jag l-ar inte riktigt det där evigа strejkandet* J. Hemmer. *L-ade inte att se hennes elände* S. Siwertz. *Det, honom kan jag (gott, väl) l-a. Sökte det sällskap de l-ade bäst, som l-ade dem bäst. — Det l-ar mig icke att ta emot snäsor av yngre.* — **2**) Närmare lik[3]. Blott folkl., ålls. *Det l-ar sig till att bli regn i kväll.* **Syn.** **1**) behaga, passa, falla i smaken, täckas, tilltala, 'roa'; tycka o'm, gilla, 'älska', sätta värde på, vara förtjust l. betagen i, värdera; **2**) arta sig (till), se ut (att).

Likar|e, -(e)n, -e; -vikt (t. e. för mynt). Ansluts (liksom de följ.) till lik[3]. Mest fackl. *En kanna av viss rymd, som förvarades på stadens rådhus såsom l-e för ett bestämt mått. Kungörelse har utfärdats ang. förvarande av l-e av ylle och bomull i mönsterfärger för rikets flagga hos ett antal myndigheter* 1908. *L-e å mönsterfärger för flagga. Hurud-, riks-, kontroll-, arbets-; metall-e.* — Även bildl. *Ett slags moraliska »l-e», då det gäller att bedöma modet hos människor och handlingar* Ax. Ahlman. *Ta vår tillflykt till riksl-en på detta område, Svenska Akademiens ordlista* O. v. Friesen 1906. **Syn.** provmått, (stadgat o. kontrollerat) mönster(mått), prototyp, normalmått, 'riksmönster'. — **Lik|e,** -en, -ar. **I.** Allmännare. **1**) *Han vill ej umgås med sina l-ar, utan söker sig ständigt högre. Bemöta ngn som sin l-e. Primus inter pares, främst bland l-ar.* **2**) *Ingen konung skall vara din l-e* Bibeln. *Här i staden har han få l-ar. Han söker sin l-e, har ej sin l-e i kvickhet. En snabblöpare, vars l-e världen (hittills) icke skådat. — Ett skådespel, som i burleskhet söker sin l-e. Ett flåsande utan l-e. En oförskämdhet utan l-e (i historien)* 'som liknade ingenting', (hittills) ohörd, oerhörd. **II.** Bibl., åld. *Hjälp din l-e, som är stadd i nöd! Söka lindra sina l-ars nöd.* **Syn. I.** gelike, jämlike, (en) jämnställd l. likställd l. jämbördig, vederlike; (ibl.:) make(n), kamrat, medbroder, kollega, 'parhäst', '(stall)broder'; motstycke; **II.** medmänniska, nästa. — **Līklig,** -t, [-are]; [-en; -het]. Åld. (l. folkl.); sälls. **1**) Sannolik, trolig, förmodlig, rimlig, plausibel. *Det ser inte l-t ut (till det). Såsom all l-het är ~* C. J. L. Almquist. **2**) Passande, passlig, ibl. 'billig'. *För (ett) l-t pris* hyggligt, anständigt. *En l. fordran.*

— **Līkn|a,** -ade, -as. **1**) Intr. Med (gammalt) 'dativ'-obj. **a**) Levande subj. *Han lär (redan) l-a sin far, l-ade mest modern. De l-a varann som två bär, som det ena bäret det andra, på ett hår. Vi l-a dem, som dvärgar l-a jättar. Alla folk l-a varann, de ha alla näsan mellan öronen. De l-a varann i allt utom i, till det yttre. Både till karaktär och utseende l-ar han fädernet, Oxenstiernorna. — Söka (att) l-a ngn. — Krokodilen, som mer l-ade en trädstam än ett djur.* **b**) Saksubj. *L-ar porträttet originalet? En hatt, så genomskjuten, att den mest l-ade en skottavla. Så att rummet snart l-ade en svinstia. Stilen l-ade verkligen Dalins. Det hela l-ade en saga, en scen ur ett trollspel. Nu först bekvämade han sig att komma med något, som l-ade en ursäkt. Det är en samtidighet, som l-ar en tanke* Joh. Nordström. *Ingenting l-ar en moders smärta, då hon ~. — Det skulle inte l-a honom (att säja något sådant).* — Ngt slangartat i: *Något ~ okristet språk, som inte l-ade nånting* Ester B. Nordström. *Båtar varje timme, det l-ar ju ingenting, sa han.* **2**) Trans. *Poeten, som l-ar sin hjälte vid en gud. Han må l-as vid en oförståndig man ~* Bibeln. *Den som 'sitter på underståol', skall l-a sig vid något, varefter de andra framföra sina spydiga undranden om detta. Jag tror, att man närmast kan l-a honom vid en träbock. Med lite fantasi kan man l-a bergknallen vid ett liggande lejon. Filosofien, som något elakt l-ats vid barnets pappersdrake.* **3**) Refl. *Det l-ar sig (visst) till regn. Det här l-ar sig ju till att bli ett storartat gräl.* **4**) Pres. part. Ofta adjektiviskt. **a**) *L-ande orsaker framkalla gärna l-ande följder. Vid l-ande tillfällen. I en l-ande situation. I l-ande fall. L-ande vapen har man funnit även i ~. Hon kände något l-ande gråt i halsen, och ~. Eller något l-ande. En enkel kärlekshistoria — l-ande ha väl tusentals gånger blivit berättade och ~.* **b**) I ssgr är -liknande mkt nyttjat även till nybildning o. kan ofta betraktas som ett suffix (ung. = -aktig, -artad, -lik). Jfr -aktig. *Ett stads- eller köpingsl-ande samhälle. En bikupsl-ande hatt.*

Syn. 1) vara lik, ha l. äga l. visa likhet med, brås på, stå nära, överensstämma med, se ūt som l. att vara, ge intryck av, (på)minna om, nästan vara, vara lika god som, vara maken (till); gå u'pp emot; efterlikna; passa till, stämma med; **2**) jämföra, förlikna, sammanställa, sammanlikna, sammanhålla; ibl. likställa med; **3**) arta sig (till), se ūt att bli, synas laga sig (till); **4**) (l-ande ibl.:) som är lik, (väl) träffad; dylik, likartad; analog, motsvarande.

— **Līknelse** (grav); -n, -r; -vis (adv.; skr.). **I.** Huvudbet. *Tala i l-r. L-n om senapskornet. Han framställde för dem en l.* Bibeln. *Varför talar du till dem i l-r?* ib. *Ypperliga l-r, som klargöra bättre än en vanlig torr framställning. [Åsnan] gnisslar som en såg, ~ jag vet ingen bättre l.* Ax. Munthe. *Alla l-r halta. En mycket träffande l. Utförd l. — L-vis framställa ngt.* **II.** Märk. **1**) Ibl. folkl. *Han hade*

lovat tre lass hö, men det såg man aldrig en l. till (en gång). Ännu ingen l. till fred. 2) *Ett herrans elände utan l.* (utan like) Dan Andersson. 3) Lagt. *Efter all l.* allt vad man kan döma. *Bindande skäl och l-r. L-r och omständigheter.* 4) Åld. *I l. av ~.* **Syn. I.** jämförelse, 'bild', parabel; **II. 1**) tillstymmelse, 'tecken', 'antydan'; **2**) 'like'; **3**) sannolikhet(sbevis), utsikt; (l-er:) indicier, halv bevisning; **4**) skepnad, gestalt.

Likenolōg (-ke-åg); -en, -er; -ī (-(e)n). Lavkännare. *Den inom lavläran eller l-ien bevandrade.*

Liktare sälls. för läktare[1].

Li'kt|or (kort -å-; akut l. grav); -orn, -ōrer (-o-); -orsknippe. Fornromersk rättstjänare. *L-erna gingo före överhetspersonen och buro hans 'fasces', l-orsknippena (tecknet på hans myndighet). Framför Artillerimuseets svartmålade järnstaket med spjuten och l-orsknippena* S. Siwertz.

Līktorn (utt. som ssg med grav); -en, -ar. Förhårdnad på tårna l. under fotsulan uppkommen gm långvarigt tryck. **I.** Enkelt. *Skära sina l-ar. Jag känner alltid av mina l-ar före ruskväder. Jag hade fått en l. under vardera stortån. Ta bort l-ar (genom behandling) med 'Gets-it'. Alldeles som det gror och spritter i en l. före regnväder. Måttliga korvar ä bäst, sa prästen, när den största föll på hans l-ar. Trampa ngn på l-arna* även bildl.: komma åt ngn öm punkt. **II.** Ssgr. Ex.: *L-sartade förhårdningar på fotens undersida. L-skniv* att skära l-ar med. *L-smedel. L-soperation. L-soperatör. L-splåster. L-sring* för att mildra trycket på l-arna o. få bort dem.

Likvīd[1], -en, -er; -bok; -dag. Abstr. o. konkr. *Tog vår packhäst i l. för nattkvarter och kvällsvard. Skulle nu göra upp l-en. Så snart l. ingått. Sända l. för ~. Genom ökad användning av penninglösa l-er, dvs. girering. Undvik kontantlikvid! Gör alla l-er med check! Mindre villa eller egendom tages i dellikvid jämte kontanter vid köp av ~ Stockholmsfastighet* Annons. *Förskotts-, slutlikvid. — På de stora månatliga l-dagarna.* **Syn.** gäldande av skuld, (full) betalning, (penning)uppgörelse, likvidation; betalningssumma. — **Likvīd**[2], [likvi'tt l. likvīt]; -itēt (-en; -ssynpunkt; = betalningsförmåga). Handels. Som äger tillräckliga medel att uppgöra sina skulder. *Bolagets ställning är sålunda mycket l. Är han (fullt) l?* kan han betala. *L-iteten god oaktat förlusterna.* — **Likvidā|tor** (kort -å-); -torn, -tōrer; -tion (-en, -er; -sbok; -smässig; -smöte m. fl.). Handels. **I.** L-tor. Utredningsman. *L-tion verkställes (i motsats till konkursutredning) av sammanslutningens eller inrättningens egna förtroendemän, s. k. l-torer. Till l-tor i Vårt Land och Folk förening u. p. a. i l-tion utsågs ~. Val av ny l-tor i ~. L-torsval.* **II.** L-tion. Utredning av en affärs ställning, avveckling, uppgörelse, likvidering, (slut)betalning. *Ett företag, en kassa, en bank o. d. säges vara i l-tion, då dess verksamhet ej kan bedrivas för dess ursprungliga ändamål, utan endast för att avveckla affärerna. Att aktiebolag skall träda i l-tion, då ~. — L-tionsmål mellan förläggare och förlagstagare i järnbergslagen* Nord. Fam.[2] *När så firman för något år sedan var l-tionsmässig ~.* — **Likvider|a**, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -svillkor m. fl.). 1) *Har du l-at din räkning (med, i bokhandeln), alla dina skulder? För l-ing av en inköpt ångvält. L-ingssvårigheter. L-ingsuppskov. Lätta på l-ingsvillkoren.* 2) *Bolaget har l-at.* — Även bildl. *På många håll har man l-at hela rörelsen* avvecklat, upphört med. **Syn. 1**) betala, uppgöra ꟾꟾ; **2**) uppgöra ꟾꟾ sina skulder, avveckla (rörelsen).

Likōr, -(e)n, -er. Starkt sockerhaltig spritdryck med 25—55 volymproc. alkohol o. försatt med kryddor, eteriska oljor l. d. **I.** Enkelt. **1**) *Vid kaffet och l-erna. Ett litet glas (munk)likör. Kakaolikör med chokladsmak och maraskino med körsbärssmak. Hemmabryggd körsbärslikör.* **2**) Bildl. Vard. *Historisk poesi är min l.* är vad som passar mig, vad jag tycker om. *Men man såg ju förstås, att det inte var min l., för se ~* R. Schildt. **II.** Ssgr. Ex.: *Då jungfrun kom med l-brickan. L-essens till smaksättning av l-er. L-fabrik. L-fabrikation. Gamla omspunna l-flaskor. Små l-glas. L-karaff. L-praliner* chokladpraliner med likör (l. annan sprit) i. *L-servis: karaff och 6 glas. L-uppsats. Tokajer, ett ungerskt l-vin* fackl. om 'heta viner' (≍ bordsvin).

Lila (grav l. akut); [-n] l. som adj. =. Ibl. även 'lilas(färgad)'. **I.** Enkelt. **1**) Subst. **a**) *Hon är klädd i l., något luftigt och ~. Siden, finnes i champagne, l., rosa och nilgrönt.* **b**) *Dallrande, luftiga skuggor i grått och lilas* Jac. Ahrenberg. **2**) Adj. **a**) *I svalt grågröna och l. toner* E. Wettergren. *De l., dammiga tistlarna. Låg art med rödlila blommor. Blå-, grålila.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) *Åkermyntan, med l-bleka blomkransar i bladvecken. L-blå. Den l-färgade strandastern. Klintart med fina l-rosa blommor. L-ton.* **2**) *Den fina spetsmössan med lilasfärgade band* Jeanna Oterdahl. **Syn.** syrenfärg(ad), blekviolett.

Lilj|a, -an, -or. Särsk. om släktet Lilium men även om andra 'l-eväxter' (dvs. familjen Liliaceæ); ibl. även om andra om l-or på ngt sätt påminnande växter. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *L-orna äro vanl. högväxta örter med grovfjällig lök, rikbladig stjälk, stora och ofta praktfulla blommor med 6 mer eller mindre tillbakarullade kalkblad. Lilium candidum, den vita, starkdoftande*

l-an, som blivit en symbol av jungfrulig, helgonlik renhet eller den rena kvinnoskönheten och som ofta pryder gravar eller gravkransar, kallas även helgonl-a, madonnal-a eller gravl-a. Brandgula l-an eller brandl-an Lilium bulbiferum. *Kroll-, tigerl-a. En krans av vita l-or. — Slank som en l-as stängel. Vit, blek som l-an. Hennes hy, som tävlade med l-an i vithet. Kärleken är som daggen, den faller på nässla som på l-a.* **2**) *Av l-or (l-växter) finnas omkr. 2,700 arter, av vilka ett 20-tal tillhöra vår vild flora. (Gul) svärdsl-a, även kallad vattenl-a* Iris. — *Påsk-, pingstl-a* narciss. *Sandl-a* Anthericum. *Dagl-a* Hemerocallis. *Kungsängslilja.* **II.** Friare o. bildl. **1**) *Stagnelius, L-or i Saron.* **2**) *Ros och l-a växlade på hennes kinder* hon rodnade och bleknade om vartannat. **3**) Om ung kvinna. *En dalarnas, en Sarons l-a. Där hon låg som en bruten l-a.* **4**) *Heraldisk eller fransk l-a* se fransk I 2. **B**) I skönl. ssgr betecknar *lilje-* oftast 'bländande vit'. — **Liljebarm** skönl.: (bländ)vit barm. **-blek** skönl. **-from;** -het. Skönl. **-hy** skönl. **-konva'lj(e);** -grön. Vanligare blott 'konvalj(e)'. *En bukett l-r.* **-land.** *Japan är världens rikaste l.* **-lik,** -t. Mest skönl. *Hon är så vit och l.* Alfr. Fahler. **-mjölk;** -stvål. Fackl. Ett kosmetiskt medel. **-slank.** Skönl. *L-a fingrar* Öv. fr. Sarojini Naidu. **-släkte(t).** Lilium. **-stängel.** *Smärt som en l. Se ut som en knäckt l.* Thecla Wrangel. **-vit;** -het. **-växt.** *Till l-erna (Liliaceæ) höra utom Lilium t. e. Iris, tidlösor, Allium, Agapanthus, vårlök, krokus, Scilla, hyacint, konvalje, ekorrbär osv.*

Lill|a, mask. även lille; [superl. ibl. -aste]; ngn gång efterställt l. efterhängt 'lill' (t. e. *O, syster lill! Din kind blir mera blek* H. G. Törnell. *Ingalill).* Jfr liten (mindre, minst) till vkt 'lilla' är best. form. Dels = 'kroppsligt' liten; dels = ung l. barn; dels blott smeksamt l. vänligt (ung. = kära); dels = obetydlig o. d. Oftast trycksvagt; tryckstarkt särsk. då det (mer) direkt är motsatt 'stor'. **A**) Enkelt. **I.** Allmännare. **1**) (Mer) direkt motsatt 'stor'. **a**) *Stora och l-a Björn, Karlavagnen, Bält. Stora och L-a Kil i Vänge sn, Uppland. Napoleon III, ibland kallad Napoleon den l-e. L-a kat(e)kesen. L-a hjärnan. L-a priset i Sv. Akademien* officiellt 'mindre priset'. *L-a alfabetet. L-a 'a'* även betyg. — *Vi tar väl l-a roddbåten? Ta med överrocken och l-a väskan!* **b**) Märk särsk. *L-a Paris* skämts. om en småstad. *Den »l-a dräkten», ett slags halvgala, som* ~ Har. Hornborg. *L-a ententen* Tjeckoslovakien, Jugoslavien o. Rumänien. *Det l-a kriget* överfall o. förssåt, se gerilla. *I övre sjätte, där man den tiden avlade »l-a studentexamen» i naturkunnighet och tyska. L-a jul(afton)* se jul I 2 c o. julafton 2. **2**) *Är det ert l-a barn? Vems är det l-a barnet? Förfäras ej, du l-a hop!* **II.** Märk en del användningar. **1**) I tilltal. Ofta familjärt, smeksamt, ibl. kvinnospråk. Gärna trycksvagt. *L-a pappa, mamma!* l. *Pappa, mamma l-a! L-e far* till tsaren. *Men, min l-e vän, vad gör du? L-a barn, barn l-a, va tänker du på! Pelle l-a! Om l-a fröken vill vara så god. Du l-a! L-a du!* kvinnospråk. — *Kom hit nu, l-a vovven!* **2**) Trycksvagt o. ofta även försvagat till bet. *För min l-a del tycker jag* ~. *Detta ditt l-a försök ska nog motas. Den l-a förändringen skulle nog vara nyttig. Vi har vår l-a hemlighet (för oss). Vi ska väl ha vår l-a kaffetår. Avklara sitt l-a mellanhavande. Vi fingo var sin l-a sak till jul* var sin småsak, en liten sak var. *Den l-a smulan kan du väl unna oss. Det tog sin l-a tid att* ~. *Ta sin l-a tuting. Å de på de l-a viset?* **3**) Superl. **a**) Familjärt, smeksamt l. skämts. *En liten, liten, allra som l-aste absint hade vi tagit* B. Schöldström. *L-aste du!* kvinnospråk. *Om detta hiskliga fäkteri kryddades av den l-aste smula kvickhet.* **b**) Märk typen *Vi är tacksamma för minsta l-a bidrag.* **4**) 'Det l-a'. **a**) *Tag det l-a som finns! Dela med sig av det l-a man har. Göra, bidra det l-a man kan. Trogen i det l-a. Vara nöjd med det l-a* med litet. *Detta l-a i livet, som, när det icke finnes, giver oss tycket av att något omätligen stort saknas* C. J. L. Almquist. **b**) *Ja, det är inte det l-a det!* det är inte att förakta. **c**) I barnspråk. *Göra det l-a* 'kissa', låta sitt vatten. **5**) Den l-e, den l-a. *Hur är det med den l-e?* lillen, pysen. **B**) Ssgr ha mest *lill-;* ngn gång därjämte *lilla-* l. *lille-;* ibl. (nästan) endast detta (l-asyster; l-ebror, l-ebil, l-eputt l. l-pytt). Märk även *lilli-* jämte lille- i 'lilliputt' l. 'lillipytt' o. *liss-* jämte lill- i 'lissflickan' m. fl. **Syn.** (ibl.:) mindre; (ibl.:) söta, kära, snälla; se f. ö. liten.

— **Lillbarn(et)** se lill- l. lille-. **-båt.** Joll(e), julle, mindre skeppsbåt. *L-en, som Elias hängt efter på släp. Sätta ut l-en.* **-fing|er. I.** Enkelt. *Han spretade med l-ern på samma sätt, och* ~. *Sköt oupphörligt med l-rarna upp manschetterna, som ville halka ner. Hon kunde linda honom om l-ern, l-ret* få honom precis vart hon ville. *Kvinna ut i l-ern* Bo Bergman. *Räck honom, hin onde ett l-er, och han tar hela handen!* **II.** I ssgr växla *lillfinger-* o. *lillfingers-*. Ex.: *Där en l-ersbred flik av himmelen syntes* I. Ljungquist. *Till l-ersbredd. L-erdynan. Inte så mycket, som de kunde lägga på en l-er(s)nagel, på l-er(s)nageln. Ville inte ens räcka l-erspetsen åt fennomanin. Utkavlas till en l-er(s)tjock kaka.* **-flicka(n).** Även liss-. **-gam|mal,** -malt, [-lare, -last]. *Elsa ä alltid så l-mal å förnumsti. Det är 20 grader och alldeles för kallt för fruntimmer,*

sade Tomas l-malt. De skarpa l-la vecken om munvinklarna. **Syn.** gammal l. förnumstig för sin ålder, 'lillklok', (små)-förnumstig, alltför tidigt utvecklad, brådmogen, (liten men) snusförnuftig, försigkommen, (ibl. nära) viktig. **-gosse.** Mest i best. sing. *Och l-n var så trött och uppledsen på alltihop, att* ~ S. Lagerlöf.

-hjärn|an; -sdiagnostik. **-jul;** -afton. Se jul I 2 c o. julafton 2. **-jänta.** I best. sing. även liss-. *Jag fick heta backfisch, l., barnunge och allt möjligt så'nt där* S. A. Duse. **-kammar|e.** Ofta folkl. *Från l-n innanför köket* L. Fitinghoff. *Och sedan hade hon gått in och satt sig i l-n* (ꭗ 'storstugan') S. Lagerlöf. **-kat(e)kes.** Jfr katekes. *Lära sig l-en utantill.* **-klocka.** *Anders Gustaf ringde storklockan och Karl i Skur ringde l-n* T. Fogelqvist. *Omgjutning av Börstils kyrkas l.* 1931. **-klok.** (Små)förnumstig, lillgammal (jfr d. o.). *Så tittade hon l-t upp och sade:* ~ Hinke Bergegren. *Skrattade åt det l-a svaret* Astrid Väring. **-middag.** Folkl. I Skåne även 'lillemiddag'. *[Lunch:] mellanmål mellan 'breakfast' och 'dinner', gaffelbit, frukostmiddag, »lillmiddag»* Wenström-Lindgren. **-minsten.** Minsta barnet (i familjen). *L. är sjuk och kan inte få ordentlig mat och* ~ I. Ekstam. **-piga.** Folkl. Även liss-. *Huvudpersonen är l. på en liten bondgård i södra Dalarna. L-an, som fick vakta gässen, se till barnen och göra allehanda småsysslor.* **-pojke.** I best. sing. även liss-. **-pyre(t).** **-pys(en).**

-rysk; -a (språk) o. **-ryss,** -en, -ar. *De i f. d. ryska riket bosatta ukrainerna äro mest kända under namnet 'lillryssar'; de i f. d. Österrike-Ungern hemmahörande ha kallats 'rutener', tvenne namn, som det ukrainska folket numera ej gärna vill kännas vid. Praktfulla lillryska broderier i rött och blått på livstycken och förkläden. Ett lillryskt ordspråk säger, att man skall ha »så mycket, att det räcker till väder och vind, tjuvar och vänner och att även något blir över för eget behov».* **-slam.** I vissa kortspel (t. e. i 'priffe', då man tar alla spel utom ett). **-stina.** I kortspelet 'kasino': spader två. **-stinta(n)** folkl. **-stuga|(n).** Gärna folkl. Om rum l. byggnad. *Två sällskapsrum, storstugan och l-n* i Saltoluokta turiststation (1917). *Mor, som nu satt på undantag i l-n* H. Wranér. **-tå;** -(s)nagel. *En liktorn på vänstra fotens l.* H. Gyllander. *Imperialister ut i l-n* Karin Jensen, öv. *En sann övermänniska från l-snageln ända upp i den gula kalufsen* Hj. Bergman. **-tös(en).** **-unge(n).** Smeksamt till barn o. djur. *Du, Lillungen, i morgon skall jag köpa dej något riktit stilit.* **-ända** l. **-ände.** *L-n av ett (fällt) träd, ett timmer* toppändan (ꭗ tjock- l. storändan).

— **Lill- l. Lillakat(e)kesen.** I obest. sing. blott 'lill-'. **-syster.** Mest a-form. *När lillasyster fyllde sexton år* B. Lundquister. **-vän(nen).** Smeksamt. *Nu knoppas små känslor / i lillvännens barm* A. T. Gellerstedt.

— **Lill- l. Lillebarn.** *Hon är l-et.*

— **Lill- l. Lissflicka(n)** m. fl. se lill ovan.

— **Lillebil.** *Den bebådade drosktrafiken med lätta Fordbilar, efter Köpenhamnsmönster kallade »l-ar», kommer att inom kort taga sin början i Stockholm* 1924. **-bror.** *G. af Geijerstam, Boken om l.* **-far.** *Allt låg i händerna på by-hetmanen, som därför vanligen benämndes l.* Öv. fr. Gogol. Även om tsaren. **-middag** se lillmiddag. **-putt,** -en, -ar l. -er. Även 'lillepytt' o. ngn gång 'lilliputt' l. 'lillipytt'. Återgår på 'Gullivers resa till Lilliput, dvärgarnas land'. Dvärg; även bildl. **I.** Enkelt. *Från denna höjd sågo hästarna ut som råttor och jockejerna som l-ar. [Garfågeln liknade mest] vår vanliga tordmule, vilken dock är en l., jämförd med honom* Paul Henrici. *De nyupptäckta lillepyttarna i Afrika* om ett dvärgfolk. *Din lillipytt, dej skulle jag kunna peta omkull med lillfingret.* **II.** Ssgr ha vanl. s-lös form *lilleputt-* osv., ibl. därjämte s-form *lilleputts-* osv. Ex.: **1**) Lilleputt-. *Med ett knubbigt l-ansikte. L-dalior. Arter, som på andra marker äro mer eller mindre storvuxna, kunna på alvaret uppträda i löjliga l-former* R. Sterner. *L-golf* ett inomhusgolfspel, infört i Stockholm 1930. *Warschau-Paris på 10 timmar i l-maskin [på 40 hästkrafter]* 1926. *Dessa japanska l-mödrar med sina dockbarn. L-ordböckerna, helt små fickordböcker, på olika språk* miniatyrordbok. *L-upplaga. I den lilla eller l-värld, som* ~ Ivar Trägårdh. **2**) Lilleputts-. *Ett rent l-sarbete. I ett l-sfurstendöme. L-ståg* om decauvillebana. *Greve Keyserling har helt godmodigt funnit sig tillrätta i Europas l-svärld* Fr. Böök. **3**) Lilli-. *S. k. lilliputtlampor* (för elektriskt ljus). *Lilliputtängar, så stora som en bättre näsduk* i japansk trädgård. — *Lillipyttsartad* Wenström-Lindgren. **Syn.** tummeliten, dvärg, pygmé, pyssling, putti- l. puttefnask(er), parvel, (ibl. nära:) docka, pyre, pys, baby.

— **Lilliputt** l. **-pytt** se lilleputt strax ovan.

— **Lill|an** o. **Lill|en,** subst. i best. sing. **1**) *Sover l-an redan? Och satte på mjölken till l-an* E. Didring. *När jag, trött av l-ans käx, första gången lät henne gå ensam* ~ *för att inköpa en klubba* Mollie Faustman. **2**) *L-en i vaggan sträckte förgäves armarna efter pastorn* G. Ullman. *Oljan surrar i lampan; / l-en sprattlar i vaggan* E. Diktonius. **Syn.** lilla flickan l. gossen, (lill)-barnet, (lill)minsten, lillingen, baby. —

Lillingen, subst. i best. sing. Smeksamt. *Och så den allra yngsta, »l.» Märtha, mörk som en tattarunge* ~ Marika Stiernstedt. *Jag var så rädd, att hon skulle bryta armar och ben av l.* Maija Åkerman Tudeer. **Syn.** se föreg.

Li m, -met, [-=, fackl.]. **I.** Huvudbet. *Har du lite l., så ska ja snart sätta ihop de här åt dej. Koka l. För att hålla l-met flytande. L-met omröres med en träspade och utstrykes med en pensel. Starkt, tjockt, tunt l. Låta l-met torka. När l-met sugit åt sig vattnet. Fågellim av inkokt linolja. Snickarlim. Kall-lim i pulver, för lösning i kallt vatten. Fisk-, ben-, draglim. Ett universallim, som utom för trä och papper också är användbart för glas, metall och porslin.* **II.** Fackl. = limsten.

— **Limaktig,** -t. *Kokar gelatin för länge, erhåller det en l. smak.* **-art ad.** *Ett l-at ämne* Ekenberg-Landin. *En l-ad, ofta obehaglig lukt* ib. **-bestryka.** *Limbestrukna flugfångare.* **-borste. -dränk|a.** Fukta med l. doppa i limvatten. *Röda tapeter ~ böra l-as, innan ~. L-ta hampsnören.* **-fog-(ning). -färg;** -smålning m. fl.; -|a (-ade, -as; -ning). Vattenfärg med limlösning som bindemedel. *Kyrkan står i vit, kall l., utan en bild, utan en tavla* S. Lagerlöf. *En vanlig l-smålning är vitlimning med krita. L-stapeter från 1800-talets början.* **-givande.** *Lim bildas därigenom, att vissa vävnader ur djurriket, s. k. l. ämnen, länge kokas med vatten.* **-gördel.** Trädg. Se limring. **-halt;** -ig. Fackl. *Vid endast 1 % l. L-iga vätskor.* **-kaka.** *Omkring 2 knivsuddar [alun] till varje l.* Kerstin Key. **-kaps|el.** *Intages bäst i små l-lar.* **-knekt.** Skruvtving (att hålla limmade saker hoppressade medan limmet torkar). **-kok;** -are (person o. sak); -ning. *Här pågår l(-ning). L-are av koppar för ånga.* **-lösning** konkr. **-panna.** *L-n består av två små grytor, av vilka den ena kan inpassas i den andra.* **-pensel. -pinne.** Att röra om i limpannan med o. stryka på lim; även = limsticka. *Den första ungdomen är som en l.; allt fastnar ju vid den* Emil Cedercreutz. **-preparat. -press** för nysslimmade arbetsstycken.

-remsa mot flugor, 'flugpapper'. **-ring.** Trädg. *L-ar, som anbringas på träden på gördlar av tunn asfaltpapp, skola hindra skadliga insekter att krypa uppför stammen.* **-spö.** För fågel- l. insektfänge. **-stark.** *Limvattnet, som ej får vara för l-t ~* Ekenberg-Landin. **-sten.** Fackl. Kalk(sten) som uppsättes på masugnar för att möjliggöra smältningen av kvartshaltiga malmer. **-sticka** se limspö. Även bildl. *Det är dessa okonstlade själar, som fastna på l-n.* **-stryk|a;** -ning. Bestryka med lim, limma; vitlimma, kalkstryka. *Om man vill ha enfärgade väggar i ett rum, brukar man ofta l-a dem i stället för att tapetsera dem.* **-stång.** Förr om fågelfångare (jfr limspö), men nu mest bildl. *Att så många fjärilar och guldflugor fastnat på denna l.* [folkuniversitetet] T. Fogelqvist. — Vanligast i uttr. *Löpa med l-en* besvära sig i onödan, fåfängt möda sig, inte ha ngt för sitt arbete l. sitt besvär, 'kamma noll' (vard.), 'dra veven', låta narra sig; ibl. även = lisma, söka fånga l. snärja; ibl. springa med skvaller. **-torkeri.** *Benmjölsfabrikens l.* **-vadd** limmad vadd. **-vatten.** V. vari lim är upplöst (t. e. att 'grunda' med l. vari papper limmas osv.). **-ämne;** -sfabrik. *Svenska l-sfabriken i Landskrona.*

— **Limm a,** -ade, -as; l-a fast ~ m. fl., [-are]; [-ig (-t, -are; -het); = limaktig l. nersmord med lim]; limning [även mer konkr.]. **1**) *Ytorna, som skola l-as, böra först väl uppvärmas. Frimärken funnos ännu icke, ej heller brevkort, ej ens färdiga och l-ade kuvert* A. Ramsay. — *Gå upp i limningen. Lossnade i limningarna.* **2**) *L-ad vadd. Hartslim för att l-a papper.* — *Förkläde ~ för att skydda l-arne under arbetet* S. Ambrosiani. **3**) *L-ad mur. Vitl-a.* **Syn.** hopfoga l. bestryka med lim, limstryka; (ibl.: kalkstryka, vitlimma.

Li'merick (akut); -en, -ar; -stil; -vers. Burleskt (urspr. irländskt) epigram med överraskande rim (ofta på ort- l. personnamn i första raden).

Limitation, -en, -er. Begränsning, inskränkning. — **Limitatīv** (l. lī- l. li'-); -t. Begränsande osv. — **Limiter|a,** -ade, -as. Särsk. i perf. part. o. ofta handels. *L-ade försäljningsuppdrag. L-ade preferensaktier* med begränsad utdelning.

Limnolōg (-åg); -en, -er; -ī (-(e)n); -isk (-t). Forskare som ägnar sig åt l-in dvs. sötvattnets naturlära, sötvattensbiologi. *Lundal-en E. Naumann, vår förste professor i l-i och föreståndare för Lunds universitets l-iska institution* utnämnd 1929. *L-ien utvecklades först på 1890-talet till en självständig vetenskap; l-in är dels teoretisk (innefattande produktionsbiologi, experimentell planktonforskning, sjötyplära och regional l-i), dels praktisk, som tjänar fiskerihushållningen, hygienen m. m. Internationella föreningen för teoretisk och tillämpad l-i* 1930. *L-iska laboratoriet i Aneboda.*

Limonād se lemonad.

Limousi'n|e (-inn); -en, -er. En (fransk) heltäckt biltyp.

Limp|a, -an, -or. I åtskilliga trakter namn på matbröd i form av runda l. avlånga bullar som skäras i skivor o. ofta äro av rågbröd samt kryddade l. syrade. *Det mörka, syrade rågbrödet, som uppsvenskarna bruka kalla »skånsk l-a» men i Skåne helt enkelt går under namnet »grovt bröd»* M. P:son Nilsson. *Skär upp lite av (råg)-*

l-an! I brist på bröd äter man l-a. Vetel-a. Värmlandsl-a, sötsur l-typ. Krydd-, surl-a. — L-bagare. L-bageri. Tjocka l-brödsskivor. L-deg. Tycka om l-kanten. L-skiva.

Lin, -et. **I.** Växt. **1**) Linum usitatissimum. *L(-et) är en urgammal kulturväxt, icke med full säkerhet anträffad vild någonstädes. L-ets späda, ljusa grönska och de blommande l-åkrarnas himmelsblå färg möter en ej på långt när så ofta som förr i tiden, om ock l-odlingen för husbehov på senare år åter tagit något mera fart. Tröskl-et, det vanliga spånadsl-et, motsatt det lågvuxnare 'springl-et', som företrädesvis odlas för frönas skull. L-et skördas vanligen vid gulmognad, dvs. då stjälkens nedre del gulnat. Rycka (upp) l. och lägga det i kärvar, som hängas till torkning eller uppställas i skylar. Repa lin(knopp).* **2**) *Nyzeeländskt l.* Phormium tenax, en liljeväxt med tågor som nyttjas till spånad. **3**) Andra växter (särsk. prydnadsväxter) hörande till släktet Linum. T. e. *Gult l.* L. flavum. *Praktlin eller det röda l-et* L. grandiflorum. — *Vildlin* L. catharticum. **II.** Spånadsmaterialet: lintågorna. *L. utgöres av de avskalade tågorna av linplantan. Bereda l. Sedan l-et repats, skall det rötas, bråkas, skäktas och häcklas. Blånor äro ett simplare slags l. Det finaste l-et får man, om l-et skördas vid grönmognad, men då får man avstå från fröskörd.*

— **Linagn.** Mest i plur. **-beredning.** *Svenska L-ssällskapet.* **-blom;** -ma. **I.** Mest skönl. *På en himmel, blå som l.* A. Mörne. *L-sblå.* **II.** *Och ögon som l-mor.* **-blå** linblomsblå. **-blånor** l. **-blår** se blånor. **-bråk|a,** -an, -or; -ning(sstamp, -en, -ar). Se bråka² o. bråka³. **-frö;** -extrakt; -kaka; -sdekokt. *Skörda linet gulmoget, så att man även tillvaratar l-t. Man skall springa, när man sår bovete, och krypa, när man sår l. L-kakor, den återstod av växtämnen, som fås vid pressning av linolja ur l., är ett omtyckt fodermedel för ungdjur, gödboskap och får; givna åt mjölkkor, förläna l-kakor lätt en bismak åt mjölken.* **-garn.** *Bästa handspunna l.* **Syn.** linnegarn, lin(ne)tråd. **-gul.** *Det l-a håret.* **-halm.** *Daggrötningen av torkad l. måste betecknas som en nödfallsåtgärd.* **-hår;** -stös; -sunge; -ig. Lingult (långt o. mjukt) hår. *En tös med l. och vattenblå ögon. En l-ig liten kerub.* **-knippa.** *Rista skevorna ur l-n.* **-knopp.** *Samma dag, som linet upptagits, måste det även knoppas på en s. k. knopphäckel, d. v. s. l-en avrives* E. O. Arenander. **-kärve. -land,** -et, =. **-odl|ande;** -ing (med konkr. plur.). *Uppland är en av våra främsta l-ande provinser* 1915. *Sveriges allmänna l-ingsförening* bildad 1920. *E. O. Arenander, L-ingskatekes, 1917.* **-ogräs.** *De typiska l-en Cuscuta epilinum, Galium spurium, Camelina alyssum och Lolium remotum.* **-olj|a;** -efernissa; -ad. *L-a, en fet, 'torkande' olja, fås ur linfrö; l-an har stor teknisk användning för beredning av fernissa, lack och oljefärg samt linoleum. Kallpressad l-a är ljusgul och bättre än den varmpressade mörka. Kokt l-a eller s. k. l-efernissa. Trädgårdsmöbel, bord och 4 fåtöljer, l-ade och fernissade.* **-peruk.** P. av lin (till utklädsel l. d.) l. lingult hår. **-rens|erska;** -ning. **-skyl. -skävor** linavfall (bark- o. veddelar). **-spinn|eri** (l. -ī); -erska. *Svenskt lin (notering från l-eriet i Forssa)* 1926. *Almedals och Jonsereds l-erier.* **-spånad.** *De förberedande arbetena för l-en.* **-stängel. -tott.** *Genom att l-en drages över en häckla. Spinnrocken med l. på. Från den på tenen virade l-en drages tråden vid spinning.* — Även om lingul hårtest. **-tråd;** -snystan. Oftare 'linnetråd'. **-tyg** stavas enl. SAOL⁸ blott linntyg (se d. o.). **-tåg|a.** *Ty då blir l-an lätt för svag* E. O. Arenander. **-åker. -år.** *Spådde gott l.*

Lin|a, -an, -or. **1**) *Smäckrare tåg kallas l-or, grövre trossar; är tjockleken 5 mm. eller under, talar man om snören. Stänger och l-or på gymnastiken. L-an var fäst i fören av båten, och sex man gingo på stranden och drogo den. Tjärade l-or. Ge l-a, fira på l-an. Vinda upp l-an.* — *Låta en häst springa i, löpa (i) l-a* man håller hästen i en lång l-a o. den får löpa i en cirkel med 'rastaren' som medelpunkt. *Och unghästen föres dagligen i l-a för att övas i skrittgång* H. Juhlin Dannfelt. — *Dansa, gå, göra konststycken på l-a. Gå på (en) l-a, spänd över Niagara. På spänd, slapp l-a.* — *Bogser-, båg-, bär-, drag-, fång-, hamp-, hjälp-, järntråds-, kast-, kläd-, lod-, logg-, manöver- (t. e. för strålkastare), skevnings-, släp-, styr-, stål(tråds)-, transmissions-, tregarnsl-a.* **2**) Märk några uttr. *Löpa l-an ut* envist fortsätta till det yttersta l. till möjlighetens gräns l. tills det förbjuder sig självt, ibl. rasa ūt. — *Visa sig, uppträda på styva l-an* visa vad man duger till, visa prov på sin färdighet, (skrytsamt) visa vad man kan. **Syn.** (smäckert) tåg, (ibl.:) streck, rep, tross, wire (vajer).

— **Linban|a.** Transportanordning för gods l. personer: vagnarna (korgarna l. d.) äro upphängda på en rörlig lina (ofta av ståltrådswire) l. löpa de på en fast lina i vkt fall de sättas i rörelse av en särskild draglina. **I.** Enkelt. *L-a med lastkorgar. Sverges längsta l-a, byggd av A.-B. Nordströms l-or, är avsedd för godstrafik mellan Marmaverken och Vallvik och har en längd av 19 km.* 1930. *Turister, som knorra över att lin- eller kugghjulsbanan inte 'går ända upp'.* **II.** Ssgr. *L-vagn med räddningsstol.* — *Utgående l-ekorg. L-estation [ett högt betongtorn] störtar in.* **-dans;** -are; -artrupp;

-eri (l. [illegible]); -erska, -ning. *Har ä inte fråga om l. å marknadsgyckel! Charles Blondin, beromd l-are, som flera gånger gick över Niagara på en lina 50 m. över fallet, t. o. m. på styltor och med en man på ryggen. De första grunderna i l-eri, i l-ning.* **-ledning.** *Drivna medelst rem, l. eller kugghjulsva[illegible]* Nord. Fam.[2] **-lås** för draglinor. **-skiva.** Fackl. Spårförsett hjul för uppbärande av transmissionslinor.

Lind, -en, -ar. Tilia. Trädsläkte till vkt hos oss höra skogsl-en (T. cordata), den sällsynta bohusl-en (T. grandifolia) samt den odlade parkl-en (T. europaea), en hybrid mln de två föreg. **I.** Enkelt. *När l-en börjar blomma, är hösten ej så långt borta. Då l-arna blommade, fyllande luften med sin söta honungs- och muskotdoft och förmörkande sanden i parken med klibbig honungsdagg. Skoklosters präktiga allé av åldriga l-ar. Bersålind* trädg. — *Träsnideriarbeten av l. Kol av l. nyttjas som ritkol och vid kruttillverkning.* **II.** Ssgr ha *lind-*, blott i folkvisor o. d. även *linde-*. Ex.: **1**) *L-allé. L-bast nyttjas som bindgarn samt för flätning av mattor, korgar o. d. Under kristidssomrarna, då stegar restes i alléer och planteringar och barnen plockade l-blom(mor) för att användas som te. L-blomste. L-blomsångorna från parken. L-plantering. L-veden är lös och lämplig till träsnideriarbeten.* **2**) *En liten fågel sjöng det från l-ekvist.*

Lind|a[1], -an, -or. **1**) Lant. (o. lagt.). Obrukad åkerjord, trädesåker, träda, träde. *Ligga, lägga(s) i l-a.* **2**) Särsk. ldls. (Norrl.) o. skönl. Igenlagd åker bevuxen med gräs; naturlig äng, (gräs)vall, gräsmark. *Uttröttade sädesåkrar fingo gro igen till l-a för att plöjas upp igen, då marken ånyo orkade bära säd* B. Boëthius. *De mångåriga vallarna, som huvudsakligen förekomma i nordligaste Uppland och där äga stor likhet med de norrländska »l-orna»* Erik Almquist. *Och boskapen betade på l-orna* C. Larsson i By. *Grön är l-ans sammetsmatta, / saftigt lyser gräset* R. Ekelund. *Gräs-, sjö-, skogsl-a.*

Lind|a[2], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Barnl-a. **a**) *Ett barn, som ännu ligger i (sin) l-a, i l-an, i l-or. Den hårt åtdragna l-an är nu sen många år övergiven för de nyfödda.* **b**) Bildl. *Ligga, vara, befinna sig i sin l-a* i sin första början, ännu (alldeles) outvecklad. *Döda det onda i l-an* 'strypa' det genast (innan det fått fart), mota redan vid ingången l. redan i (första) begynnelsen. *Kväva ngt i l-an* se föreg. ex. **2**) Ben-l-a o. d., bindel, bandage. *Grå mansl-or med vristskydd* Priskurant, Scoutmagasinet, Sthlm 1918. **II.** Ssgr ansluta sig ibl. även till verbet; formen är *linde-*, mer säll. därjämte *linda-*. *Ty det hade kånkats in två l-ebarn i rummet, och bägge skreko* Fanny Alving. — *Då uti l-akläder svept hon låg* (i linda) Erik Brogren.

— **Lind|a**[3], -ade, -as. l-a av m. fl. se avl-a osv., -ebarn m. fl. se linda[2]; **-ar|e**[1] (elektrotekn., -verkstad); -ning (-en, -ar; -sarbete t. e. elektrotekn.; -svarv). **1**) Jfr linda[2] I 1. *Har ni flickan l-ad ännu? L-ade honom och lade honom i en krubba* Bibeln. — *Ta upp l-ningen.* **2**) *L-a ett brutet ben.* — *Illa l-ade, gyttjestänkta 'puttees'. Om l-ningen gått upp.* **3**) Särsk. idrotts. o. fackl. **a**) *Hopptåget hölls tills vidare l-at kring ena armen* Gust. Janson. *På spjutet är till en bredd av 16 cm. anbragt en segelgarnsl-ning, varom handen skall fatta* A. W. Krigsman. — *Mjölkkärlsborstar av rot, l-ade med garn. Men pojken har väl årtullarna l-ade [så han kan ro tyst].* **b**) Elektrotekn. *Kvartersnamnen i Ulvsunda skulle bli: L-aren, Montören, Förmannen, Fräsaren, Lodaren och Svetsaren* 1919. *Upps. Elektr. L-areverkstad* 1930. *Elektriker, van att utföra l-ningsarbeten* 1918. *L-ningsvarven äro lagda kring sex gängade ebonitbultar* ~ 1924. **4**) Allmännare. **a**) Egentl. *Försök att l-a murgrönan, låta murgrönan l-a sig runt fönstret! L-a en schal om, över magen. L-a du en bomullstott om fingret, så är det bra i morgon!* **b**) Friare o. bildl. *L-a armarna om halsen på ngn. Med armarna l-ade kring moderns hals.* — *Kunna l-a ngn om fingret* fullkomligt behärska, få att göra vad man vill l. att lyda ens minsta vink. **Syn.** **1**) svepa i linda l. lindor l. lindakläder; **2**) (stadigt) omlinda ~ l. ombinda ~, anlägga förband l. bindel om; **3**) (om)vira (~); **4**) (om)veckla (~), (om)svepa (~); (ibl.:) slingra (sig), omslingra, vindla (sig).

Lindar|e[2], -(e)n, -e. En karpfisk, även kallad 'sutare' (Tinca vulgaris). *L-en lämpar sig synnerligen väl som odlingsfisk i dammar; dess kött är mycket välsmakande.*

Lindorm, ssg ehuru första leden saknar klar anslutning. Förtrollad orm ofta omtalad i gamla folkvisor, sagor o. d. *Riddaren, som först måste döda l-en, vilken låg ringlad kring jungfruburen. Ej sällan var l-en en förtrollad prins.* — *Som en l. vindlar sig den långa festprocessionen kring rådhuset* T. Fogelqvist. **Syn.** (ibl.:) vitorm; drake.

Lindr|a, -ade, -as; [-are; -erska]; -ing (-en, -ar; -smedel). Egentl., friare o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. **1**) *Söka l-a ngns plågor. Stor erfarenhet i att l-a krämpor. Det l-ar alltid (smärtorna) något. L-ande medel. Verkar lenande och smärtl-ande.* **2**) *L-a hungern(s kval), hjärtekvalen. Söka l-a sina likars nöd. L-a nöden (hos, bland de arbetslösa). L-a ngns börda, ens möda. L-a bitterheten av ngt.* **3**) *Han hoppades, att straffet skulle l-as efter ett år. Fick sitt straff l-at till 14 dagars arrest. Att bestämmelserna

för pulsning [ur ren fiskesynpunkt] böra l-as. **II.** Verbalsubst. **1**) *'Halsl-are' är namn på en bröstkaramell. Sömnen och dvalan, l-are av kroppsligt och själsligt lidande.* **2**) L-ing. *Söka l-ing för en svår nervsjukdom. Skänka, ge, (för)skaffa (en) l-ing i plågorna. Känner du någon l-ing? Och gråta är / ~ / för kvinnan l-ing, men för mannen marter* Strandberg, öv. fr. Byron. — *Söka, erhålla l-ing i straffet. Kostnadsl-ing [för vissa lantmäteriförrättningar] ernås genom ~. Islänningarna få passl-ing. För l-ing av de över hövan höga skatterna. Skattel-ing.* **Syn.** göra mindre plågsam l. smärtsam l. kännbar l. lindrigare l. lättare att bära l. uthärda, hjälpa (att bära o. d.), ge l. bringa l. bereda lindring l. lisa l. lättnad, bortta(ga) ru l. förtaga värsta smärtan l. plågorna, mildra, lätta, lisa, stilla, 'lugna', dämpa, 'döva', minska plågan o. d., bryta udden av, gjuta balsam på, ibl. 'släcka'; (l-ande ibl.:) smärtstillande. — **Lindrig,** -t, -are; -het. 'Egentl.' o. bildl. **1**) *Febern blev l-are, och plågorna avtogo. En l. förkylning, hjärnblödning. L-t förkyld. Tämligen l-a smärtor, obehag. Ännu har hettan varit jämförelsevis l. Ett l-t ont, i jämförelse med vad som hotat. Vi försöker först med en l-are behandling.* **2**) *Slippa undan för l-t pris* gärna bildl. *Slippa l-t ifrån (ngt). Vi ska ta det så l-t som möjligt. Ett tämligen l-t förhör. Funno straffet alltför l-t. Med en l. ändring ~. En l. bismak av ~. Frånsett en l. orenhet hos solostämman vid ett par tillfällen. En l. sluttning. L-t sarkastisk. L-t nykter* skämts. *Denna ganska l-t sanningsenliga bild av förhållandena* A. Karlgren. *L-(as)t sagt oförskämd, egendomlig.* **Syn.** måttlig, ofarlig, uthärdlig; dräglig, hjälplig, 'hygglig', 'billig', 'beskedlig', moderat, mild, skonsam; (ibl.:) svag, liten, obetydlig.

Lineär (l. linjär); -t; -ritning (mest utt. linjär-). Ibl. även 'lineär'. Linje-, kontur-. *L-ritning, den art av teckning varvid linjal och cirkelbestick äro de viktigaste hjälpmedlen, omfattar geometrisk konstruktionsritning samt projektionsritning.*

-ling, -en, -ar. Avledningsändelse för subst. Till nybildning nyttjas den ofta för familjenamn bildade på svenska ortnamn (t. e. Bergling); stundom även eljest (t. e. ömkling, skröpling, sistkomling).

Li'ngon (kort -å-; grav); -et, =; best. plur. l-en l. (särsk. i smtl.) -a. Mest om bären (sylten osv.) men även om riset, 'halvbusken'. **I.** Enkelt. *Blir det mycket l. i år? Fara ut och plocka l. Frusna l. De sällsynta vita l-en (rent vita eller ljusröda) äro mildare i smaken än de vanliga. Sylta, koka l. Äta l. och mjölk. Vid barnbalerna bjöds man då på vatt(en)lingon och mandelmjölk. Oxstek med lingon(sylt).* Märk uttr. *Inte värt ett ruttet l., två ruttna l.* vard. — *Är marken något fuktigare, blir mossväxten kraftigare, l-et rikligare.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-buske. L-brus* = ett slags skummande *L-dricka. L-export. Dockor med kindben i l-färg* egentl. o. bildl. *L-färgad sommarklänning. L-gröt. Lidhults l-kokeri i Kronobergs län* 1917. *L-kruka. L-mos. L-plock|are;* -erska; -ningsmaskin. *L-päron* päron i l-sylt. *Plockmaskinerna skada l-riset. Flaggstänger med l-riskransar. Luciabrudar med l-riskronor. L-röd i ansiktet. L-saft. L-skörden i Dalarna har i år slagit fel* 1918. *Plättar med l-sylt. L-torkeri. Gott l-år.*

Lingvi'st, -en, -er; -ĭk (-en; = språkforskning l. -vetenskap l. -historia); -isk (-t). Språkforskare, särsk. språkhistoriker (då ofta ⟩⟨ filolog). *Böttiger, som 1845 blev e. o. prof. i nyeropeisk l-ik och modärn litteratur. L-iska frågor.*

Linime'nt, -et, = l. -er; -(s)flaska. Medikament avsett för ingnidning i huden, '(in)gnid(nings)olja', ingnidningsmedel; (nära stå:) smörjmedel, smörja, salva. *Svenska farmakopén upptar f. n. 8 olika l. Gnida armen med l. Kloroform-, kamferliniment.*

Linjäl, -en [l. -n], -er. **I.** Enkelt. *Ljusa, rätliniga, abstrakta, l-ens och passarens verk, skjuta husen upp ~* S. Siwertz. *Jag behöver en bra l. att dra strecken med. Rita med l. Upprita, uppdra efter l. Snörrät, som dragen efter l. En stad, ritad efter l. Vägen bar rakt söderut och var jämn som en l.* O. Elgström. — *Smälla ngn på fingrarna med l-en. Få smaka l-en. — Järn-, trä-; mät-, vinkellinjal.* **II.** Ssgr. I allm. mindre vanl. *L-rak löper järnvägen över ~* J. E. Ljungqvist. *Hon avbröt hans svada med ett kraftigt l-slag i bordet* Hj. Bergman. *Denna l-stads enda krokiga gata* Ane Randel. *L-system.*

— **Līnje** (akut); -n, -er. **I.** Streck, kontur o. d. **1**) Egentligast. Geom. *En l. kan definieras som skärningen eller begränsningen av ytor eller som en punkts väg eller spår. Drag en rät l. från punkten A till punkten B! L-n AB, dragen genom ~, vinkelrätt mot ~. L-r som skära varandra under räta vinklar. Den räta l-n är i naturen mycket sällsyntare än den krokiga. Krökt l. eller 'kurva'. Delnings-, mitt-, skiljelinje.* **2**) *Bruten, streckad, punkterad l. Krok-, skruvlinje. — De fem l-r, på vilka noterna uppteckna. Notl-r. De ljusa l-rna i spektrum. — Stå med foten på (bas)l-n* i tennis. *Last-, vatten-, högvattens-, startlinje.* — Märk *Blyl-r till tennisbanor.* **3**) *Spå efter l-rna i handen. Livsl-n. — Ser du, hur mjuka l-rna i hennes ansikte bli, när man ser det i profil! Ett smalt ansikte med beslutsamma l-r. De unga och smärta kvinnorna äro efter sista pariserlinje, eftersträva alla 'den slanka l-n'. Lugna, allvarliga, mjuka, för-*

nama, ädla, vackra, fasta, stora l-r. Fina i l-rna. Bergens brutna l-r. Teckningen suddig, inga skarpa l-r! Ansikts-, bölje-, våg-, gräns-, ås-, horisont-, kust-, hår-; ytterlinje. **II.** Friare användning av bet. I. **1**) I best. sing. **a**) Ekvatorn. *Passera l-n* jfr 'hönsa', även bildl. 'middagshöjden, livets middagshöjd'. **b**) *Under l-n* mindre vanl. för 'under strecket' (i tidning). **2**) *Från Stockholm går vägen i rak, i rät l. söderut.*

III. Bildl. bibetydelser. **1**) *Ligga i l. med ~, på samma l.* ibl. vara en fortsättning av; stå på samma nivå, vara fullt jämförlig med; även mer egentl. — *Det var ju ingen junker, som gick den [utvecklings]l-n, utan en övertygad liberal och ~* Carl Hallendorff. *Sång till qvinnorna i Norden, som väsentligen fortsätter den fransk-klassiska l-n ~* Fr. Böök. *Efter klara (rikt)l-r. Kontrollstyrelsens reservanter gå på den senare l-n. — Grundl-r (till ~).* **2**) Krigs. m. m. **a**) Rad av trupper. *Under 1700-talet uppställdes trupper alltid på l. Uppställda på två l-r, i (en) l. Bilda l. Sluten l.* med ringa mellanrum mln varje man)(*Öppen l. Första, främsta l-n i en slagordning. — Kämpa i främsta l-n* ofta bildl. — *Forpost-, eldlinje.* **b**) Rad av skepp. *Framgå på l. De fyra båtarna lågo nästan på l., då seglen hissades.* **c**) *Befäst l., befästningslinje* befästning av stor utsträckning (t. e. till skydd för landgräns). **d**) Hit snarast bildl. uttr. som: *Som stått på l. med den konservatism, som ~* Sigrid Gillner. *Över hela l-n* alltigenom, genomgående, från början till slut. **e**) *L-n* stående armén)(reserv o. lantvärn o. d.). **3**) Ifråga om trafik o. d. *Fel på l-n* t. e. om telegraf- l. telefonlinje. *Ha dubbla l-r. Telefonl-n klar, avklippt, fungerar ej. — Kraft(verks)linje. — Ge signal, att l-n är klar* järnvägsl-n; fackl. = huvudspår mln stationernas spårområden. — *Ett luftrederi med uppgift att upprätthålla reguljär person- och posttrafik på (luft)l-n Köpenhamn—Malmö—Stockholm.—Poseidon är tills vidare insatt på l-n Stockholm—Ronneby* ångbåtsl-n. *Cunard-linjens ångare. Sveabolagets utrikesl-r. Oceanl-r. Kanallinje. — Öppna ny busslinje mellan ~. Å inomstadsl-rna och Mälarl-n* vid Uppsala spårvägar. *Linje 12 går mellan ~* spårvägslinje. **4**) Bildningslinje. *Gå, välja latin-, reall-n. Tillhör han grekiska eller engelska l-n? Nyspråkliga l-n i Uppsala Enskilda läroverk.* **5**) Släktlinje. *I rätt upp- eller nedstigande l. Manliga, furstliga l-n. På kvinno-, sidol-n.* **6**) Gammalt längdmått som fått vika för metersystemet. Jfr fot B III. *En verklinje = 2,06 mm., en decimallinje = 2,97 mm. En vanlig fotogenlampa med 14 l-rs rundbrännare* Nord. Fam.[2]

Syn. I. 'längd utan bredd'; (ut)ritad linje, streck; (ibl.:) band, strimma, bälte, rand; drag, grund- l. gräns- l. yt- l. ytterlinje, kontur. **II. 1 a**) dagjämningslinjen, ekvatorn; (livets) middagshöjd; **2**) riktning, sträckning. **III. 1**) 'kurs', 'väg'; **2**) rad, (ibl.) länga, led, räcka; **3**) ibl. ledning; ibl. rutt l. samfärdsled; **4**) bildningslinje, (ibl. nära) avdelning; **5**) släktlinje, släktföljd, (släkt)led, ibl. ätt- l. släktgren.

Linje‿byggnads‿arbete t. e. vid Vattenfallsverket eller Järnvägarna. **-byrå.** T. e. i telegrafstyrelsen)(administrativa byrån, trafikbyrån o. radiobyrån). **-direktör.** I telegrafverket. *L-ernas förvaltningsområden kallas linjedistrikt.* **-distrikt** se föreg. **-djup,** -et. Fackl. *Sedan ~ bildens ljusaste del fått sitt riktiga l.* **-domare** t. e. i tennis. **-dop.** Jfr hönsa. *Åtta dagar efter l-et ~ voro vi i Brisbane* E. Hornborg. **-etsning.** Fackl. Jfr linjemaner. **-fart.** Fackl. Reguljär fart mln bestämda hamnar)(fri fart l. trampfart). **-fast;** -het. Skr. *Och ger åt tingen l-a gränser* Alb. Henning. **-fel** t. e. på telefonlinje. **-formering.** Krigs. Se linje III 2. **-föring.** Fackl. Det sätt varpå linjerna i ett konstverk dragits. *Både i fråga om l. och färgverkan* Rich. Bergh. **-förman.** Vid telegrafverket. *Linjeingenjör, linjemästare, l. och reparatör. L. som konstituerats till linjemästare.* **-ingenjör.** Vid telegrafverket. Motsatt verkstads- o. byråingenjör. **-man.** Idrotts. T. e. vid fotboll o. tennis. *Domare och linjemän.* **-maner** (biton på -er). Fackl. Ifråga om kopparstick l. etsningar där man begagnar sig av tecknande linjer)(akvatinta, mezzotinta o. d.). *Blad i l.* Ax. Tallberg. **-marsch.** Krigs. Marsch i linjeformering, på linje. *Bataljonsexercisen med sin stränga rättning, l. och ~* G. Cederström. **-mästare.** Fackl. Underbefäl vid telegrafverket. Jfr linjeförman.

-personal t. e. vid telegrafverket. **-rak.** Skr. *De breda, l-a gatorna. Vägen för (nästan) l-t till ~.* Även bildl. **-regemente** jfr linjetrupp. **-ren;** -het. Skr. *L. skönhet, arkitektur. Deras l-a dans. Den klassiska plastikens l-het, fasthet och reda i kompositionen* A. Blanck. **-rät;** -het. Skr. *Vägen går nästan l. till ~. Två furuspiror ~ med högst 15 cm. avvikelse från l-het.* — Även bildl. *L-a system* Anna Sandström. **-skepp.** Förr: ett opansrat tremastat krigsfartyg. *Gamla l. med sidorna späckade av kanoner* S. Lagerlöf. **-skön;** -het. Skr. *Det l-a landskapet.* **-smal.** *Blad l-a* C. Lindman. **-soldat** jfr linjetrupp. **-spel.** *Solfläckarnas skiftande l. på golvet.* **-störing.** Särsk. ifråga om elektrisk ledning. **-system.** Märk mus.: de fem linjer på vka noterna upptecknas. **-tjock.** Åld. *[Fernissa,] som l-t upplägges på en segelduk och ~* Ekenberg-Landin. **-tjänst.** Jfr linjetrupp. *Till*

l. uttagas ~. **-trupp.** Krigs. *L-er, reguljära trupper* ⟷ reserv o. lantvärn (landstorm); stredo förr alltid 'på linje'. **-välјar|e;** -apparat. Tekn. Anordning vid telefonapparat för att koppla till ngn viss av flera anknutna ledningar. *För l-apparat utgår en mellanavgift av* ~ Rikstel.-katalog 1919.

— **Linjer|a,** -ade, -as; l-a upp ɷ; -anstalt; -bläck; -stift; -are; -erska; -ing (-en, -ar; -sanstalt, -smaskin m. fl.). *L-a omsorgsfullt, innan du börjar skriva! På (blå)l-at, ol-at papper. L-at notpapper. L-ingen är för svag, den syns knappt. Nya l-(ings)anstalten. Rött l-ingsbläck.*

Link|a, -ade, [-as]; l-a bort ɷ, iväg m. fl.; -ning (med plur.). *Om sankt Per har en skada på foten, behöver sankt Pål därför inte l-a. Mången är inte så halt, som han l-ar till. Komma l-ande. Med smått l-ande steg* Fanny Alving. **Syn.** (små)halta.

Linne, -t, -n. **A**) Enkelt. **I.** Utan plur. **1**) *Vävnader av l. kunna ej släppas i handeln direkt från vävstolen, utan böra först bykas, blekas och manglas. Av oblekt l. Dukar av l. Papper, som imiterar l. Halv-, hellinne.* **2**) Koll. *Allt mitt l. är i tvätten. Klädda i fint l., vitt och rent* Bibeln. *Sänglinne* lakan o. örngått. **II.** Med plur. Linntyg. *L-n, sydda av broderad väv. Stå i, rädda sig i blotta (natt)l-t. Inte ens ha l-t på kroppen* vara alldeles utfattig. *Silkel-n.* **B**) Ssgr ha *linne-*. 'Linntyg' anslutes blott svagt hit (se d. o.). **Syn. A**) **II.** (dam)-nattlinne, linntyg, särk. — **Linntyg** se d. o. — **Linneband. -binda. -bindel. -blek|eri;** -ning. **-broderi. -byxor. -damast. -dräll.** *Bokdyna av silverbrokad, underfodrad med rutig l.* **-duk.** *Och svepte den i en ren l.* **-färg;** -ad. *Lekdräkt i l. På l-ad botten.* **-förråd.** *Förestå l-et i ett större hotell.* **-garn. -imitation.** *Förkläde av l.* **-industri. -kläder. -kostym.** *Lätta l-er.* **-krage. -lakan;** -sväv. **-lapp. -lump;** -papper. *L-papper från Lessebo.* **-lärft. -magasin** handel med linnevaror. **-papper** linnelumppapper. **-press|ad.** *Vitt, l-at papper.* **-risp,** -et. Charpi, linneskav. **-rock. -rum;** -sbiträde. **-skav,** -et. Linnerisp. *Då man ännu lade l. på såren.* **-skåp.** Skåp för (husets) linneförråd. **-söm;** -merska; -nad. *Sitta vid sin l(-nad).* **-tråd. -utstyrsel. -vara.** Mest i plur. **-väv;** -are; -eri; -erska; -nad. *Grova l-nader som segelduk och kanfas, medelfina som handduksväv och duktyg samt fina som batist, kammarduk, linong, damast.*

Linnēa (grav l. akut); -doft; -ranka; -reva; -tuva m. fl. Linnæa borealis. *En krans av doftande l., nyss hämtad ur skogen. På senare tid har man uppdragit l. genom sticklingar.*

Linning, -en, -ar; -ssöm m. fl. (Tyg)-remsa som sys till i kanten på ett plagg till skydd l. prydnad. *Sätta, sy nya l-ar på skjortor. Ärmarna äro långa, med l. Med ett ryck i (hals)l-en. Rätta på (hals)-l-en. L-en på din kjol släpar. Knäbyxor med åtsittande (knä)l-ar. Hand-, ärm-, kjol-, förklä(de)s-, skjortlinning. — L-sbandets »krus»* Emelie v. Walterstorff.

Linntyg, -et, =; -sbroderi; -särm. Fruntimmers- l. damlinne, nattlinne, särk (folkl.). *Rädda sig i blotta l-et. Stod i l-särmarna och tvättade sig på förstubron.*

Linōleum (mest akut); [-et]; -bit; -matta (korkmatta); -stuv m. fl. Ett i England 1860 uppfunnet golvbeläggningsmaterial: juteväv indränkt med en massa av korkmjöl o. linolja. *Har ni l-matta i hallen?*

Lino'ng (-å-); -en l. -et, -er; -sduk; -(s)klänning m. fl. Se lenong. *Den vita l-sduken, som hon knutit om sitt hår.*

Lins, -en, -er (grav l. akut). 'Egentl.' o. 'bildl.' betydelse skarpt skilda (fattas ibl. som två ord). **A**) 'Egentl.' Lens esculentus (Ervum Lens). Växten o. ärterna. **I.** Enkelt. *L. odlas mest i Medelhavsländerna, hos oss blott något i södra Sverge. Av l-er finnes flera sorter: gula, röda, svarta. L. förtäres som ärter och bönor. Skinka med l-er och sviskon.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett födelsemärke, stort som ett l-korn. Jakob gav Esau bröd och l-soppa* Bibeln. *Ungefär l-stora fläckar. Ett åkerstycke, fullt med l-ärter* Bibeln. **B**) 'Bildl.' Om föremål till formen erinrande om en linsärt. **I.** Enkelt. **1**) 'Glas' l. d. med två (vanl. utåt)buktiga ytor l. en plan o. en buktig yta. *Konvex l. (samlingslins) och konkav l. (spridningslins). L-en utgör den förnämsta beståndsdelen i en mängd instrument, t. e. glasögon, förstoringsglas, kikare, tuber, mikroskop, brännglas, fyrapparater, kameror. Skruva isär ett par hopskruvade l-er. [Denna agakustfyr] tänder sig själv vid mörkrets inbrott, samtidigt med att gastrycket sätter l-en i rotation* Erik Hägg. *'Landskapslins'* fotogr. **2**) Jfr kristallins. *Ögats l., som är genomskinlig, bryter ljuset, så att ljusvågorna samlas på näthinnan, varigenom ett klart seende blir möjligt.* **3**) Geol. o. d. Linsformig mineralmassa (med två konvexa ytor). **II.** Ssgr. Ex.: *Den första svenska fyren med roterande l-apparat. Lins- eller körtelform. Maskingjorda knappnålar ha l-formigt huvud, handgjorda kulformigt* även till A. *En l-fyr med fast sken. Velocipedlykta, försedd med 6 1/2 cm. l-glas samt kulört sidoglas. L-hållare på elektrisk handlykta. L-sats. Roses l-sliperi i Uppsala.*

Lip[1], -et. *Jag tål inget l. för småsaker.* — **Lip**[2], -en. Mest i uttr. som: *Men tös, varför tar du till l-en* H. Wranér. *Sätta till l-en* (skjuta ut läpparna o.) börja gråta. Mer säll. i obest. form: *Det var inte långt*

ifrån, att Tedde satt i med en liten l. Gust. Janson. **Syn.** lipande, gråt, grin. — **Lip|a,** -ade, [-as], -sill o. [-ning (med plur.)] m. fl. se II. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Huvudbet. *Du lovade ju att inte l-a. Se så — inte ska du l-a för det! Inte går det an för manfolk att l-a så där! Satte mig att l-a (som en liten flicka), så stor jag var. Va l-ar du för, over? L-ande fruntimmer. Stor-l-a. — Mel-lan tjuten och l-ningarna* Alb. Engström. **2**) Folkl., vard. bibet. *L-a åt ngn* göra grimaser, ibl. 'räcka ut tungan'. *Den som öst ur Edens brunn — kan l-a åt madera* Karlfeldt. **II.** Ssg o. avledningar. **1**) *Nej, du är en l-sill, du duger inte!* Dan. **2**) Liper, -n. Mindre vanl. för 'lipsill'. **3**) Lipig, -t, -are; -het. Mindre vanl. Som lipar för allting. *Moster, som alltid var l-ig och hade lätt för att gråta* Josefina Bengts. **Syn. I. 1**) gråta, grina, ta till l. sätta till lipen, gnälla, 'tjuta'; **2**) göra grimaser; **II.** (lipsill:) pipsill, piplisa, gnällspån, gnällspik, grinsibba.

Lir|a¹, -an, -or; -spelare; -spelerska. Åld. instrument likt nyckelharpan men tonen frambringas medelst kringvridande av ett hjul. Numer sälls. t. o. m. som tiggarinstrument. *Spela på l-a.*

Lir|a², -an, -e. Italienskt mynt förr = 72 öre, aug. 1931 omkr. 20 öre. *En l-a = 100 centesimi. Dålig kurs på l-an.*

Lirk, -et. Mindre vanl. *För här är sjömanstag och inget l.* Alb. Engström. — **Lirk|a,** -ade, -as; l-a (sig) fram osv. se framl-a osv.; -ning (med plur.). **1**) 'Egentl.' *Hur jag halade och l-ade, gav fisken slutligen med sig. Lyckas l-a sig loss.* **2**) 'Bildl.' *Han l-ar och l-ar, tills han får (det), som han vill. Det går att l-a med honom. Försök att l-a så smått! L-a (det) så, att* ~. *Försökte l-a sanningen ur honom.* **Syn.** jämka, jänka, 'drilla', ta det så smått o. omärkligt l. försiktigt.

Lis|a¹, -an. Mest skr., ofta skönl. *Om det kan bereda dig, ge någon l-a. Beredde hans hjärta l-a. Skänka, få l-a och hugsvalelse. Det var en ren l-a att* ~. *En l-ans stund. Till lättnad och l-a* E. Zilliacus. **Syn.** hugsvalelse, tröst, lindring, lättnad, mildring, hugnad, uppfriskning, vederkvickelse, 'hjälp'. — **Lis|a²,** -ade, -as. Skr., mest skönl. *Sedan hon risat, ville hon även l-a, och* ~. *Som både kan risa och l-a. Där friden l-ar hjärtat* A. Mörne. *Känna sig l-ad av vännernas deltagande. Det l-ar alltid något att veta, att andra ha det på samma sätt.* **Syn.** trösta, mildra l. lindra (svedan l. smärtan l. sorgen), hugsvala, lätta, hugna, vederkvicka, 'hjälpa'.

Lisēn, -en, -er. Byggn. Vertikalt pilasterlikt 'band' avsett att pryda en vägg.

Lism, -et. Mindre vanl. *Att krypa fram med l. och krus* Soc.-Dem. 1894. — **Lism|a,** -ade, [-as]; l-a sig i'n (hos); l-a sig ti'll (ngt); -are; [-erska], -eri. *Söka l-a och vifta på svansen åt storheterna för att få smulorna från deras bord. L-a och småle mot ngn. L-ande lycksökare och svansviftare. Med l-ande ord och honungssöta miner.* — *Låta sig dåras av l-are. På l-arevis. L-eri för de härskande.* **Syn.** söka ställa sig i'n (med smicker o. fagra ord), svansa (för), smickra o. krypa, krusa o. buga, smila, insmickra sig, fjäska o. fjäsa (för att vinna ngt).

Li|spund (grav l. akut); -et, —; -stung; -styngd; -svikt(ig) m. fl. Gammal vikt avlyst 1855 men nyttjad betydligt längre. Ett l. (vanl. kallat enbart 'pund'; förkortat *Lt*) utgjorde 1/20 skeppund eller 8,5 kg. o. delades självt i 20 skålpund.

Lisser|a, -ade, -as; -ing. Tekn. Glatta, glanska (papper).

Lissflicka(n) m. fl. se ssgr med lill- under lilla.

List¹, -en, [-er]. **1**) Abstr. Utan plur. *L. och förslagenhet. Dräpa sin nästa med l. Ta sin tillflykt till l. Öva, bruka l. (mot ngn). Kvinnolist övergår all l. Kvinnans l. övergår mannens förstånd. Sätta l. mot l.* (söka) överlista. *Vinna en stad med l. Med våld eller l. Ana, varsna satans arga l. L-en går i strumplästen, men våldet med järnskodda skor.* **2**) Mer konkr. Ibl. med plur. *L-en lyckades. En liten oskyldig l. Dylika utspekulerade l-er äro nästan alltför listiga.* **Syn. 1**) listighet, illist(ighet), (bak)slughet, förslagenhet, fintlighet, finurlighet, (ibl.:) arglist, illfundighet, illparighet, illmarighet, (ibl. nära:) fiffighet, fyndighet, klyftighet, klipskhet, spetsfundighet; **2**) knep, 'konster', 'trick', ibl. svek l. bedrägeri. — **List|a¹,** -ade, -as; l-a äv [ru], l-a sig bo'rt, l-a sig ti'll [ru] ngt l. att m. fl.; l-a ūr (ngn ngt); l-a (sig) ūt se utlista. Vanligast i (mest särskrivna) ssgr o. då ofta refl. *L-a ngt i ngns ficka, i väskan för ngn, utan att han vet det. Så kom mickel l-ande i diket och* ~. *L-ande på tå, för att trappan inte skulle knarra. L-a (sig) i väg hem. L-a sig ifrån sina förbindelser. L-a sig inom håll. Det har han l-at sig till på förbjuden väg.* **Syn.** smyga, smita; lura. — **Listelig|en** l. **Listelig|t,** adv. Gärna åld. *En trippar l-t efter och spanar* K. G. Ossiannilsson. — **Listig,** -t, -are; -het. *Varen l-a som rävar! L. ä han, så de förslår. Så l., så han överlistar sig själv. Det var onekligen ganska l-t uttänkt. Akta dig, han har en l. tunga! Det ena förslaget l-are än det andra.* — *De var då inte vidare listit!* vard. = klyftigt, skarpsinnigt, förståndigt, klokt. **Syn.** jfr list¹.

List², -en, -er. **I.** Av trä, gips l. d. *En förgylld l. av trä vore det bästa till den tapeten. Slät l. Krönande (tak)list. Stolptak med snidad l. Ruml-er. Dörr-, fönster-, krans-, tavel-; trä-, guld-; hålkäls-, trekant-*

list. **II.** Av tyg, papper l. d. **1)** *En tämligen bred, enfärgad l. eller bård utgjorde förhängets nedre kant. En sådan tapet kräver en bred l. med enkelt mönster.* **2)** *(Hyll-) lister av papper i mönster. Ylle- eller filtl-er till tätning av dörrar och fönster. Tätl-er av bomull eller gummerat papper.* **3)** *L-er att bära kistor till graven* bårl-er, bårhängslen. **III.** T. e. på fjärilsvinge. *Täckvingar fint ludna, med upphöjda längsl-er, gallerformigt förenade genom tvärl-er* G. Adlerz. **IV.** Trädg. o. d. Bet. ej alltid skarpt skilda. **1)** Låg uppkastad jordvall för odling av vissa växter. *Gurkor, odlade på l. Gurk-, sparrislist. Rosenl-en, som hon själv planterat.* **2)** Lång o. smal blomsterrabatt. *Vackra l-er med perenner. På den långa l-en utmed gången skall det vara stockrosor och lupiner med en kant av reseda.* **Syn. I.** upphöjd kant, 'stav', ibl. infattning l. ram; (ibl. nära:) lisen, pilaster, murkrans, gesims, kornisch, karnis, vulst; **II.** bård, (bred) rand, (vidsydd) kant l. remsa, ibl. revär l. d., (ibl. nära) stad; **III.** 'ås', 'ribba', förhöjning; **IV.** jordvall; smal rabatt, blom(ster)list. — **Listgurka** trädg. **-hyvel.** Snick. Hyvel att forma (trä)lister med. **-verk.** Byggn. o. snick. *Ett l. är sammansatt av lister: rundstavar, kvartstavar, vulster, hålkälar, karniser, plattor.*

Lista[1] se under list[1].

List|a[2], -an, -or. **I.** Enkelt. *Såg du, om jag var antecknad på l-an? Vi ska lägga ut en (tecknings)l-a i morgon. Har du fått l-an fulltecknad? L-a för deltagande i karnevalen. L-an indras lördag middag. Löpa omkring med (tiggar)l-or. Har du sett l-an på, över deltagarna? Svart l-a* t. e. på personer som skola 'bojkottas' l. på saker som fattas. *L-an för senaste dragningen. Föra l-a över ~. Värva röster på sin l-a. Rösta på den borgerliga l-an. (An)tecknings-, bidrags-, döds-, fråge-, föredragnings-, förlust-, hyres-, inköps-, lott-, medlems-, petitions-, pris-, rest-, spel- (t. e. på Operan), tur-, varu-, vinst-, önskel-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-förande station, dvs. station, som handhar fördelningen av sovplatserna i sovvagnen. Falsk l-insamlerska fast. Barnens dags l-insamling i Staden inom broarna. L-löpare* t. e. vid val. *Inom arbetarpartiet funnos icke mindre än sex l-typer* vid val. *L-utdelare. L-val* då var valkrets väljer flere representanter o. röstsedeln får form av en l-a. **Syn.** förteckning, (ibl. nära) register.

Listig se under list[1].

Lisös, -en, -er. Liten schal med rygg o. ärmar att ha när man lagt sig o. vill ligga o. läsa l. d.

Lit, [-en]. Vanl. högt. l. åld. Vanligast i uttr. 'sätta (sin) l. till'. *Det beror på vad man sätter sin l. till, andliga eller jordiska värden. Hjärtats l. och tro* E. N. Söderberg. *Det säkra är att bygga / sin l. vid hem och hus* O. Stjerne. *Kråmande sig i l. på sin skönhet* B. Risberg, öv. *Men de litade på sina stintor, och den l-en slog sällan fel* Astrid Väring. **Syn.** tillit, (fast) förtröstan, förlitan(de), fast hopp, säker förhoppning l. förväntan, tillförsikt, förtroende, 'tro', förvissning. — **Lit|a,** -ade, [-er, let o. litte äro sälls. o. blott ldls. l. åld.], [-as]; l-a ti'll se tillita. **1)** *Jag l-ar fullkomligt på dig i den saken. Det är gott att ha någon att l-a på, l-a (sig) till i nöden. Barn l-ade sig gärna till henne. — Du l-ar för mycket på dina krafter! — Jag såg er allt, l-a på det!* Fröding. *Efterräkningar — ja, det kan du l-a på (att det blir)! — Han är inte att l-a på i penningsaker. Kan jag l-a på dig, att du ej berättar något? L-a inte på, att andra ska göra vad du försummat! L-a på ngns omdöme.* **2)** Opers. *Se till bara, att det icke l-ar för mycket, för hårt på bärbjälkarna!* **Syn.** förlita sig l. (för)trösta (på), sätta sin lit (till), ha tilltro l. förtroende (till), skänka förtroende l. tillit, vara viss l. försäkrad (om), vara säker (på), säkert motse l. (för)vänta l. beräkna l. påräkna l. hoppas; 'bygga' l. räkna (på), stödja (på l. sig på).

Litanī|a (grav); -an, -or. **1)** Kyrkobön nyttjad t. e. på den årliga botdagen (urspr. en växelsång med bön om hjälp ur faror och nöd). *I Sverge har 1930 en förkortad l-a påbjudits för fakultativt bruk. Den tiden, då man i l-an insatte bönen: För nordmännens raseri bevare oss, milde Herre Gud!* Även om sång: *Åttastämmiga l-or.* **2)** Bildl. Jeremiad, (lång) klagovisa, klagovisor. *Uppstämde (långa) l-or över ungdomens förvildning.*

Litāu|er (akut); -ern, -er; -isk (-t); -iska (kvinna o. språk). Även (dock ej SAOL[8]) 'litåver' osv. Invånare i Litauen (numer särsk. i den nybildade sydligaste Baltiska staten). *De l-iska folkvisorna (dainos).*

Liten (grav); litet l. lite, mindre [l. smärre], minst [mkt säll. smärst]; plur. små; best. form lille, lilla. Jfr lite(t), mindre, minst, lilla osv. som uppslagsord. Ngn gång (i visstil) efterställt t. e. *Världen är så stor, så stor, / Lasse, Lasse l.!* Z. Topelius.

I. Adj. **1)** Tryckstarkt. **a)** *Pojken är (bra) l. för sin ålder. L. till växten. Jämförelsevis l. Hon är så l., så l., att hon kan stå på tumnageln. En l., l. katt med en l., l. svans. L. blåklocka*)(stor, jätte-. — *Då jag var l. Han var ännu helt l., då fadern dog. Han är ännu för l. (för) att begripa sådant.* **b)** *Skall man stava 'Rydbergsk' med l. eller stor bokstav? Byggnaden är tämligen l. (och oansenlig). I l. skala.* **c)** *(En) l. lön är dock bättre än ingen. Ett tämligen litet antal. Den glädje hon fick därav var l. eller ingen. Det kommer du*

att få l. glädje av. Kom att få ganska l. betydelse för ~. *Är (bra) litet värde. Det är mycket l. utsikt att* ~. **d**) Bildl. *Du blev så l., så lik alla andra små människokryp, när du förnedrade dig till ett sådant köpslagande. L. till själen. L. i sin tjänares ögon.* **e**) *L. i maten* som äter litet. **f**) I ordspråk o. d. *(En) l. tuva välter ofta (ett) stort lass. L. hämnd är också hämnd, sa skräddarn, högg svansen av skomakarns katt. L. hjälp är också hjälp. L. men nag gande god* egentl. o. bildl. *L. kropp, stort mod. L. fågel, litet bo; litet hus, l. sorg. Litet moln kan skyla både sol och måne.* **2**) Trycksvagt. **a**) *Di har en l. pojke. Se, en sådan trevlig l. flicka! Ett litet menlöst kräk. I honom har du visst redan en l. tyrann. Ett lite(t) grand.* — Vanl. trycksvagt även i uttr. som *Och l. Karin tjänte på unga kungens gård.* — Märk *L. vän* som tilltal särsk. till barn. **b**) *En l. vacker stämningsbit. Spela en l. bit för oss! Får jag en l. bit papper! Nu skall hon köpa sig en l. lantgård med* ~. *En l. slant till mat, goa herrn! Du tar väl ett litet glas vin?* **c**) *En (helt obetydlig) l. förkylning. Genom en l. oaktsamhet, ett litet förbiseende. En l. skavank, motgång. En l. obetydlighet på 200 kr.* även ironiskt. *En l. glimt av lycka. Någon l. hjälp hade jag dock räknat på.* — *En l. smula bättre* betonas här 'liten' blir bet. en annan. **d**) Tid. *En l. tid därefter. Ännu en l. tid, så är den ogudaktige icke mer* Bibeln. *Efter en l. stund vaknade hon på nytt.*

II. Substantiviskt. **1**) *Redan som l. hade han* ~. *L. blir väl stor. L. lever än* t. e. om en barnlek där man söker blåsa ut en ljuslåga. *Kommer du, liten?* lilla vän, lilla barn. *L-s levnadsteckning.* **2**) *Hon fick (sig) en l. i förra veckan* ett barn, en pojke l. en flicka, en unge (vard.).

Syn. kort(växt), kort- l. låg- l. småväxt l. -vuxen, ibl. låg; ringa, obetydlig, knapp(t tilltagen), 'nätt'; ej (upp)vuxen, helt ung, späd; oansenlig, klen; (ibl. nära:) minimal, diminutiv, sparsam(t tillmätt), 'försvinnande', fåtalig, gles, torftig, oansenlig, betydelselös, icke l. föga avsevärd, skral, svag, trång, urvuxen, förkrympt, dvärgartad; (starkare): lumpen, småaktig, föraktlig, futtig.

— **Litenhet,** -en. **I.** Enkelt. **1**) *En dvärg, som i l. kunnat tävla med* ~. *Förvånande snabba i proportion till sin l. För sin l. lätt förbisedda arter. I Japan, där man frapperas av alla tings l. Summans relativa l. Partiets l.* **2**) *Känslan av egen l. (inför naturens lössläppta krafter, inför stjärnvärldens omätlighet).* **II.** Ssgr. Ex.: *Vilket l-sförhållande lett till den s. k. mikrokemien* Hj. Tallqvist. *En tyngande l-skänsla.*

— **Lite t** l. **Lite.** Numer kan lite även i skrift i en mängd ex. växla med litet. Jfr liten o. lilla. **I.** Substantiviskt. **1**) Tryckstarkt. **a**) *Hellre mycket av l-t än l-t av mycket* Edv. Westermarck. *Det var l-t eller intet kvar* så gott som ingenting. *Äta l-t men gott. Nöjd med l-t. Hjälpa sig, reda sig med l-t. Det är för l-t, bra l-t att föda hustru och barn på. Vi känner alldeles för l-t till honom. Inte ska du säja opp bekantskapen för så l. De ä inte så l., de! Å de vill inte säja (så) l., vill inte l. säja. Om än aldrig så l. Hur l-t som helst. Så l-t som möjligt. Hur l-t det betyder, att* ~. *Jag känner händelsevis l(-t) till det där, är inte så l. inne i saken. Ta l(-t) i sänder, l(-t) åt gången, l. här och l. där. L. måste man ju göra av saken. En som talar l-t, men handlar (desto) mer. Jag fick bra l. över* även adv. **b**) *Vilken så l-t visste av världen. L(-t) av varje, av vart. Det låg nog inte så l(-t) av stolthet i den gesten. Hade ännu (något) l. av arvet i behåll.* **c**) Om tid. *För l-t sedan* l. *För l. sen* för inte länge sen, nyligen, häromdagen, för en (liten) tid sen. **d**) Ordspråk o. talesätt. *Lite(t) roar (små)barn. Bättre l-t än intet. L-t ä också pengar, också en slant. L-t kan räcka länge, och mycket kan snart bli slut. Mycket blir allt, när l-t räcker till. För mycket och för l-t skämmer allt. Varken för mycket eller för l-t* (just) lagom. *L-t vill ha mer. L-t brutet, lätt förlåtet. L-t i varje, intet i det hela.* **2**) Ofta trycksvagt. *Spela l. för oss! Vänta l. (ä du snäll)! Nu vill jag sova l(-t). Vi håller l. ve handelsbon. Uppehåll honom l., så vi hinner undan! L. över 25 år. Väger 70 kg och l(-t) till* även adv.

II. Adjektiviskt. **1**) Trycksvagt. *Får jag be om l. tårta till! Dricka l. vatten. L-t tålamod bara! Ska vi spela l. kort? På l(-t) avstånd.* — Även till plur. *Ge henne l(-t) droppar i dag också! Så vi får l. blommor i vaserna.* **2**) Tryckstarkt. *Jag ser l-t filosofi, men mycket högmod. Det är för l(-t) folk, för att det skulle kunna bära sig.*

III. Adverbiellt. **1**) Tryckstarkt. **a**) *De bryr ja mej l. om!* struntar jag i. *Han blev inte l. förvånad, då han fick se dig. Inte så l(-t) svartsjuk. Dom har inte vari l. till fiffiga, dom där! L-t vackrare än fan.* **b**) *Lika (så) l-t (som).* **2**) Oftare trycksvagt. **a**) *Dröj, tills det blir l. mörkare! L. mer eller mindre gör föga till saken. Nu var du allt l. dum. Jag blev l. ledsen. Det går redan l(-t) bättre, känns l(-t) lättare. Göra sig l(-t) för säker. L. för högt. Fjorton år eller l(-t) över (fjorton).* — *Jag vill gärna ut l(-t) i omgivningarna. Du drog l. på det. Tveka l-t i början.* — *L. efter kom telegrammet. L(-t) in i november. L-t senare på aftonen. L. över (halv tre).* **b**) Hit sna-

rast: *L-t till åren (kommen). L. varstans. L. här och där. L(-t) då och då. L. emellan* både då o. då, ganska ofta. *L(-t) var kunde nog ha tänkt detsamma. Och de skämdes l. var* G. Ullman.

Syn. föga, en smul(a); se eljest liten.

— **Litetbetydande** skr. **-sägande.** Skr. *Lika l. är hans teckning av dygden i »Dygdelära»* J. B. Simonsson.

Liter (akut); -n, = (särsk. efter grundtal) l. (i bet. målkärl ofta) lītrar (grav). Förkortas 'l.' Målkärl l. mängd om 1 kubikdecimeter. **I.** Enkelt. **1)** *En l. mjölk, punsch, bensin, päron, jordgubbar. Hur många plommon kan det gå på l-n? Vi föra 70-, 85- och 100-liters vattenvärmare. Mjölklitrar.* **2)** Ofta (ngt vard.) särsk. om 'brännvinsliter'. *Slank in i en gränd för att köpa l.* S. Siwertz. *I det han räcker fram två tomma litrar* Alb. Engström. *Hämta ut sina jullitrar.* **II.** Ssgr. Ex.: *En urdrucken l-butelj. L-flaska. L-mått. Stävjandet av l-supningen* (dvs. direkt ur buteljen) Ivan Bratt. *Med l-tals av sprit i kroppen. Genom luckan trängde ofta l-tals vatten. L-tävling* var o. en får en l. bensin o. skall därmed söka komma så långt som möjligt med sin bil; 1921. *(I) l-vis.*

Lite(t) se under liten, sp. 156.

Litogrāf, -en, -er; -er|a (-ade, -as; -ing); -ī (-(e)n, -er; abstr. o. konkr.); -isk (-t). L-i eller konsten att på en stenskiva anbringa en teckning l. en skrift o. sedan ta avtryck av denna (utförd av en litograf dvs. en 'stentecknare', 'stentryckare'), konsten att teckna på sten, stentryckarkonsten; även stentryck, avtryck av en stenteckning. *L-en Ljunggren vid Almqvist & Wiksell(s l-iska anstalt). L-erade visitkort, porträtt. L-ien uppfanns på 1790-talet av Alois Senefelder. Aktiebrev i ståltryck, l-i eller boktryck utföras. Några av C. J. Billmarks vackraste l-ier. Originall-ier. Färgl-i. Fotol-i. Det hela har l-ikaraktär* Erik Wettergren. *L-isk sten, krita. L-iskt bläck. Sverges l-iska tryckerier. L-iska metoder. L-iskt blad.*

Lits|a¹, -an, -or. Sjöv. Se följ. — **Lits|a²,** -ade, -as; -lina; -ning (med plur.). Sjöv. Förena ett segels lik med ett rundhult l. d. (t. e. gm att liket med jämna mellanrum fastsys till ringformiga band av tågvirke, järn l. trä som löpa på rundhultet: 'litsor'). *Focken är svår att skydda, om den får stå l-ad till sitt stag. Smäckrare, till l-ning använt tågvirke kallas litslina. L-ningen till masten lossas på så stor del av seglet, som skall rullas in* G. Gartz.

Li'tter|a (akut); [-an, -or]. (Stor) bokstav nyttjad som beteckning för en rubrik, ett ställe l. d. (i stället för l. jämte ett nummer). Oftast trycksvagt framför bokstaven o. förkortat 'litt.' *Här bilagd under Litt. B. För stadsäga vare registerbeteckningen nummer, med tillägg av l-a, där sådan skall åsättas. Man betecknar dessa konton med vissa huvudl-or och stora bokstäver, vilka sedan medelst siffror och små bokstäver underavdelas* H. Lemke. — **Litterät,** =, [-are]. (Bokligt) bildad; som sysslar med litteratur; ibl. lagfaren. *L. rådman.*

— **Litteratūr,** -en l. -n, -er. **1)** *Sverges sköna l. Skönl-en. L. och konst. Vetenskap och l. Om den än icke förmår fängsla oss som l. i ordets trängre mening* Y. Hirn. *Sådant kan icke räknas till l(-en). Äga ett stort namn inom l-en* ung. = bokvärlden. *Ren l.*)(natur l. (själv)upplevt. *Anmäla (och granska) nyutkommen l. Läsebok i svensk l. Humanistisk bildning på grundvalen av de klassiska språken och l-erna* Axel Nelson. *En ny art av l. Den tyska 1700-talsl-en före Goethe. Medeltidsl-en. Världs-, national-; dramatisk, skämt-, underhållnings-, smutslitteratur.* **2)** *Vetenskaplig, juridisk, botanisk l. Behärska l-en i ett ämne, fackl-en. Det har uppstått en hel Strindbergslitteratur.* **Syn.** **1)** vitterhet, skönlitteratur; (ibl.:) bokvärld, skriftlig id, skriftodling, boklig odling, böckernas värld; **2)** skrifter(na) l. böcker(na) l. allt skrivet o. tryckt (i ett ämne, om en sak, i en gren l. överhuvud), litterär produktion (i ett land osv.), ibl. 'vetenskaplig apparat'. — **Litteraturalster** bokalster. *Ett tämligen tvetydigt l.* **-anmäl|an;** -are; -ning (med plur.). Bokanmälan, (litteratur)-kritik, recension. *Tidningens ordinarie l-are.* **-anvisning.** *Ge l-ar åt bibliotekets besökare.* **-art. -bedömare. -biten. -blad** ofta tidsskriftstitel. **-form.** *En smidigare l. än romanen.* **-forsk|are;** -ning. **-förteckning.** F. över litteraturen i ett ämne l. över den litteratur man nyttjat vid författandet av t. e. en avhandling. **-gren. -histor|ia;** -iker; -isk. För former jfr historia I o. II 1. **1)** *Ägna sig åt l-ien, svensk l-ia. Handbok i grekiska l-ia. L-ia, fattad ej blott som skönlitteraturens historia, utan även som lärdoms- eller bildningshistoria.* **2)** *Schück-Warburgs Illustrerade svenska l-ia, som särskilt genom Schücks inflytande fått sin kulturhistoriska färgning. Står det verkligen så i din l-ia?* **-hänvisning** hänvisning på böcker (där det l. det är behandlat); källhänvisning. **-krit|ik** (biton på -ik); -iker o. -isk (biton på -kri-). *En l-ik, som på en gång är skarp och oväldig.* **-kun|nig;** -nighet l. -skap. **-känn|are;** -edom. **-lexikon** författarlexikon. **-läs|are;** -ning. *Försumma l-ningen.* **-profess|or;** -ur. **-spridning. -språk** språk med (verklig) litteratur (ej enbart talat). **-sällskap.** *Svenska l-ets tidskrift Samlaren. Svenska l-et i Finland.* **-tidning** ibl. tidskriftstitel. **-vetenskap;** -lig. *L-liga metoder.* **-värld.** *Ur det modärna Italiens l.* **-älskare.**

— **Litteratör**, -en l. -n, -er; -liv. (Yrkes-)skriftställare. — **Litterär**, -t, [-are]. Boklig, vitter, skönlitterär, litteratur-, (ibl. nära) vetenskaplig; boksynt, bokligt bildad, beläst (i litteraturen), bokligt intresserad. *L. äganderätt. Ur enbart l. synpunkt. L-t intresserad. Med l. läggning. L(-t påverkad)* ibl. ≈ naturlig, grundad på egen iakttagelse l. upplevelse, 'levande'.

Litu'rg (hårt g); -en, -er; -ī (-(e)n, -er; = gudstjänstordning, mässordning); -isk (-t; = gudstjänstlig). Guds(t)jänstförrättande präst. *Instruktions- och övningskurser för kyrkomusiker och l-er. L-isk ordning jämte text ~ till Påskmatutin. En mera kultisk, l-isk gudstjänst* (som lägger mera an på det 'l-iska' dvs. musik, psalmer, mässa) William Anderson.

Liv, -et, =. Gen. uttalas som enkelt 'līvs', säll. även 'li'fs' (t. e. 'få till l-s'). Ssgsformen har nästan alltid uttalet 'li'fs-'. En åld. bibl. gen. är 'livsens' (utt. li'fsens; ex.: 'l-sens bok, ord, träd'). Märk även den åld. biformen '(i) live' utt. med grav (en gammal dativ). Jfr det som enkelt mer skr. o. högt. 'levnad' samt ibl. 'leverne'.

Enkelt. **A**) Huvudbet. o. därur härledda skiftningar. Vanl. utan plur. Mer l. mindre abstr. (märk dock A V). Mest om människor o. djur men (särsk. fackl.) även om växter o. delar av organismer. Kan avse tillvaro, levande tillstånd (≈ död), livslängd, levnadssätt, livsöde, ibl. livslust m. m. **I.** Ofta med tanke på o. motsatt 'död'. **1**) *Det organiska l-et, l-et hos varelser (även växter) med särskilda redskap för livsförrättningarna. Forskningar över l-et och döden. Finns det månne l. och levande väsen även på andra planeter än jorden? Allt vad l. och anda har. Allt spirande l.* **2**) I bibl. bet. **a**) *Det(ta) jordiska l-et. Det timliga l-et. Detta l-ets goda. Redan här i l-et.* **b**) *Få evigt l. (till arvedel). Tro på ett l., på l-et efter detta, det eviga l-et, ett kommande l. L-et hinsides. — Vilkas namn äro skrivna i l-ets, i l-sens bok* som höra till de utvalde (vka undfå det eviga l-et). *Skola uppstå till l.* Bibeln. *Som gått till ett bättre l. Och den vägen är smal, som förer till l-et. L-sens ord.* **c**) *Uppstå till nytt andligt l. Leva ett nytt l. i Kristus.* **d**) *Är Kristus vårt l., är döden vår vinning. Jag är uppståndelsen och l-et.* **3**) Särsk. om l-ets början l. slut. **a**) *Få l.* bli(va) ti'll. *Skänka l-et åt ett barn. Hon har givit l-et åt 6 pojkar. De som gåvo mig l-et* mina föräldrar. *Ingå i l-et lytt eller halt* Bibeln. *Hav tack för l-ets gåva!* **b**) *Ingen kan få l., när han en gång är död. Återskänkt till l-et* räddad från sjukdom l. dödsfara. *Komma till l. igen. Upplivningsförsöken lyckades, l-et återvände. Innan l-et helt lämnat kroppen. L-et hade då redan flytt. Sväva mellan l. och död. Så länge det finns l., finns det hopp. Det är (ännu) hopp om l-et. Ännu är det (lite) l. i honom. Leva med litet l.* även bildl. *Hålla vid liv, liv i ~* även bildl. *En ko till l-s eller slakt* lant., jfr livko o. livdjur. — *Är systern ännu i l-et? Har han syskon i l-et? Så länge mig unnas l. och hälsa.* **c**) *Sätta l-et till (på ngt). Våga, offra l-et, sitt l., l. och blod för ngn, ngt. En god herde giver sitt l. för fåren* Bibeln. *Med l-et som insats. En strid på l. och död, som gäller l-et. Här gäller det l-et, l. eller död. Det gäller ditt l. Med l-et (få) plikta för, umgälla, sona ngt. Med sitt l. ansvara för ~. Med l. och blod försvara. Sälja sitt l. dyrt. En oförsiktighet, som kan kosta (dig) l-et. När l-et hänger på en tråd. Död och l. har tungan i sitt våld* Bibeln. *Som har att avgöra över sina undersåtars l. eller död. Mitt l. står i Guds, i din hand. Beredd att försvara sitt (unga) l. Kämpa för l-et. Med nöd rädda, frälsa l-et. Komma, slippa undan med l-et. Benåda ngn till l-et. Som traktar efter att taga mitt l., står mig efter l-et, står efter mitt l. Vilja ngn till l-s* jfr B 1. *Dömd att mista l-et. Beröva ngn l-et. Bringa ngn om l-et. Skona, straffa, hota till l-et. Sak, som går på l-et. Misströsta om l-et. Vi fruktade storligen för våra l. — Om olycka sker, skall l. givas för l.* Bibeln. *L. för l., sa Per Smed, slogs med prästens gumse.* **d**) *Det står inte för l-et* är ju inte (så) livsviktigt. *Inte om det så stod för l-et, skulle jag ~. Men jag kan för mitt l. inte säga namnet på den. Kunde inte för sitt l. begripa, varför ~.* **e**) *Pina l-et ur ngn, sig (med ~). Som kunde skrämma l-et ur en. — Ta l-et av ngn* även bildl. (t. e. med sin talförhet). — *Ett par avhandlingar, som tagit l-et av den vanvettiga teorien* tagit död(en) på. **f**) *Oljud, som kunde väcka l. i en död. Ruska l. i en sovande.* Även bildl. *Väcka till l. förhoppningar, som ej kunna uppfyllas.* **g**) Ex. på plur. *Katten har nio l.* (är så seglivad). *Om du så hade tusen l.* Jfr även *Man har inte mer än ett l.* **h**) *Trött på, vid l-et. Ledsen vid l-et.* **i**) *Uppehålla l-et med dåligt betalt skriveriarbete. Ha så mycket, att man kan uppehålla l-et. Till l-ets uppehälle.*

II. Om levnad(stid), olika 'slag' av liv o. d. **1**) *Få ett långt l. (och många levnadsår). L-et är kort, konsten lång. Finna en vän för l-et. Hela sitt l. (igenom) bli en träl under ~. Under hela sitt l. förblev han denna sin första kärlek trogen. Bli krympling för l-et, för (hela) sitt återstående l. Hela l-et låg ju framför dem. — L-et består av ögonblick. Vårt l. är en våg, som röres en tid ~. — Som kan förlänga, förkorta l-et. Vid, i l-ets afton, höst,*

gryning. Ägna sitt återstående l. åt ~. 2) *Och l-et rinner bort mellan mina händer* Agnes v. Krusenstjerna. *L-et lekte för den gamle kärngubben in i det sista. Min älskade i l. och död, mitt l-s ledsagarinna. Som ej träffas i levande l-et (, utan blott i dikten). Lik den, som lever på sidan om l-et. De som ställt sitt l. på intet äro* ~ *icke långa i sorgen* (som redan gjort upp med l-et och intet förvänta därav) S. Siwertz. *Se, det var hans stora sorg i l-et, att* ~. *Hans l-s stora lycka. Dra en nit i l-ets lotteri. Dess [Fordbussens] mission i l-et var nu att* ~ Åke Lindström. *Gå miste om det bästa i l-et.* 3) a) *Skildring av Arv. Bernh. Horns l. och leverne. Mitt l-s äventyr av H. C. Andersen. Hela hans l. var en kedja av olyckor. Ingripa i ngns l. Ge ngns l. en annan riktning. Ett l. i försakelse, i umbäranden, i sus och dus, i skam. Föra ett lugnt och stilla, ett stillasittande, rörligt, verksamt, lyckligt, tillbakadraget, enformigt, utsvävande, vilt l. Leva ett ärbart l. Ett l. utan omväxling. I l-ets skiften. Leva l-ets glada dagar. Det obundna l., som där fördes. Jägarl-et. Ett friskt naturliv. — Hans yttre l. visar (under denna tid) intet spår av* ~. *Det beror på, hur man gestaltar sitt l.* b) *Huvudstadens brokiga l. Det rörliga l-et på gatorna. Det jäktande nutidsl-et. Det militära l-et. L-et på mötesplatserna. I (det) civila l-et var han apotekare. L-et ombord. L-et i de högre kretsarna. I det husliga l-et. L-et i Gamla världen. En skildring av l-et i Stockholms konstnärskretsar. Det politiska, det ekonomiska l-et. — L-et på en pinne* vard., skämts. (om osäkerhetstillstånd). — *Kultur-, närings-, nöjes-, sällskapsl-et.* 4) *Det gemensamma l-ets bröder* medeltidens viktigaste religiösa lekmannaförening. *Det religiösa, andliga, kyrkliga l-et (i* ~*). Det inre l-et. Nationens (högre) andliga l. — Själs-, tanke-; drift-, känslo-, könsliv.* 5) *Låta l-et ha sin gång. Och l-et kom åter in i sina gamla gängor. Göra l-et till en fest. Njuta (av) l-et. Göra l-et surt för ngn, ngn l-et surt. Prövningarna, motgångar(na) i l-et. Vad är l-et? Filosofera över l-et. — Gå i l-ets skola. Vi lära icke för skolan utan för l-et. Föra filosofien ut i l-et. — Träda ut i l-et. Vid sitt inträde i (sällskaps)l-et. — Konsten och l-et. Måla, efterbilda, skildra l-et självt, sådant det är.*

III. 'Liv o. rörelse' o. d. 1) *Det är som att söka sätta l. i en träbock. Sätta l. i spelet. Hålla bollen vid l.* i vissa spel = icke låta den ta mark. *Det är detta, som skall ge l. åt det hela. Då det gällde att blåsa l. i det gamla pyrande hatet. Allt det jag drömt om, tog l. för mig, då* ~. *Full av (sjudande) l. Sprittande av l. i varje rörelse. Det är åtminstone l. i honom. Staden var full av l. (och rörelse). I staden rörde sig ett muntert l. Fjärden låg tyst och övergiven av l. Iakttog, hur l-et vaknade i den lilla staden. Med l. och lust, l. och själ ägna sig åt* ~. — *Där kom l. i dragen, och* ~. *Ögat fick plötsligt l. Utan l. (i rösten). — En målning, som har l. Skildringen saknar l. och värme. Situationen står ännu för mig, lever ännu i mitt minne med ett intensivt l. En utveckling, ett stycke l. — Nu blev det l. i leken* l. mer vard. *Nu blev det l. i luckan.* 2) Bråk o. d. Ngt vard. *Håll, för inte sånt l., barn! Va ä de för l. (och väsen) därute i farstun?*

IV. Några uttr. 1) *Politiken var hans (halva) l. Arbete, att arbeta har alltid varit hans l. Hon, som blivit mitt l., mitt allt.* 2) Mer l. mindre vard. *Aldrig i l-et, inte för allt i l-et skulle han medgett detta. — Asch, tänkte man, inte är det hela l-et, om* ~ inte betyder det så mkt, inte ä de hela världen. *Vad i hela l-et skulle man göra hela dan?* Fanny Alving. *För allt i l-et, gör det inte! — Och syr för brinnande l-et, för glatta l-et* det senare bra vard. — *Det var, min l. och själ, annan rutsch i pojkarna förr i tiden* G. Nordensvan. *Min l. och kniv* sydsvenskt (milt) svordomsuttr. **V.** Mer konkr. 1) *Ett par kattor var allt l. jag mötte. Vi redo en dag utan att möta ett l.* Sven Hedin. *Inte ett levande l. Och inte ett l. hade börjat röra på sig. När hon fick se sin man komma bärande med de små l-en* kattungarna. *Så sött de lilla l-et ä! Två små usla l., efter att ha metat halva dan!* 2) Person som föremål för livförsäkring. Fackl. *Livförsäkring av mindrevärda l. Prima l.*

B) Bet. 'kropp' o. därtill anslutna bet. 1) *Ränna, sticka en kniv, värjan genom l-et (på sig, ngn). Hålla ngn från l-et* o. *Gå ngn nära in på l-et* båda även bildl. Hit kan även ansluta sig *(Söka) komma ngn till l-s. — Kasta tillbaka överl-et vid landningen* (dvs. då hästen tar mark) G. Wiedesheim-Paul. *Underliv.* — Hit snarast även: *Oskadd till l. och lem(mar)* o. möjl. *Svensk till l. och själ* o. *Med l. och själ* vka senare dock kanske oftast anslutas till huvudbet. 2) Midja o. d. *Gripa, fatta ngn om l-et. Slaget träffade just i veka l-et. Rak i l-et. Smärt om l-et. Med bälte om l-et. Sitter klänningen bra i l-et?* även till följ. 3) (Del av) klädesplagg. *Halvsydda (klännings)liv lågo slängda kring stolar och bord. Kan ni lova mig att ha (blus)l-et färdigsytt till om tisdag? Klänningen är lite snäv i l-et. Ta in klänningen en smula i l-et. Snibb-, snörliv.* 4) Byggn. Lodräta ytan på murar, väggar, kolonner o. d. *Det utbyggda fönstret, även om det icke springer så långt framom murl-et* ~. 5) Moderliv. *Och flickebarnet dansar / visst ren i sin moders l.* 6) *Få, ta (sig) ngt till l-s. Ge ngn lite till l-s* att

ata, undfägna. 7) *Ha, lida av hårt l.* för stoppning. *Löst, öppet l.*

Ssgr. **I.** Bland bet. märkas några som icke direkt äro representerade hos det enkla ordet. Ex.: *Livkusk* uteslutande till ngns (ofta en konungs l. d.) tjänst. *Livrätt* älsklingsrätt. *Livboj* livräddningsboj. *Livbolag* livförsäkringsbolag. **II.** Ssgsformerna äro *liv* o. *livs-* nästan alltid utt. li(f)s-. I de nyss Ssgr I anförda bet. o. i bet. under B nyttjas enbart formen liv-. Rent undantagsvis träffas båda formerna (t. e. liv(s)bringare).

Syn. A) **I.** tillvaro, livstillstånd, varande, existens, (organisk, ibl. medveten) tillvarelseform; (ibl.) evigt liv, ojordisk tillvaro, salighet, livet i Kristus; levande tillstånd, bestånd, fortvaro; (ibl. nära:) livstecken, livsyttringar, livslåga, livhank(en); att leva, levande(t); **II.** levnad(stid), livstid, levnadslopp, levnads- l. livsdagar, livslängd, livstråd, (ibl. nära:) varaktighet; (livs)historia, livsöde(n), levnads- l. livslopp, levnadssaga, levnadshändelser; leverne, levnadssätt, livsföring, sätt att leva, livs- l. levnadsförhållanden; människoliv(et); **III.** **1**) levande l. spelande liv, fart, liv o. rörelse, livlighet, rörlighet; värme, eld, livaktighet, livskraft, liv o. lust, livsandar, verksamhetslust, vitalitet, företagsamhet, kraft, energi, (ibl. nära) innerlighet l. känsla l. munterhet; (ibl.:) verklighet(en), praxis, praktiken, verkliga livet; **2**) bråk, (o)väsen, larm, stoj; **IV.1**) vad man går u'pp i l. älskar, vad som fyller ens liv, livsintresse, livsinnehåll; **2**) 'världen'; **V. 1**) (levande) varelse; **B**) **1**) kropp, lekamen, bål, ibl. person; **2**) midja, veka livet; **3**) klännings- l. snörliv o. d., ibl. livstycke; **5**) moderliv, kved; **7**) mage.

— **Livaktig,** -t, -are; -het. *Hon tycks rent av bli l-are med åren. Politiskt l. Ett l-t handelsfolk. Den nu så l-a isjaktklubben. Nervös l-het. Tennmarknaden har ånyo visat stor l-het och* ~. **Syn.** full av liv (och energi), livlig, livfull, energisk, livskraftig. **-band.** Ldls., mindre vanl. Band om livet (t. e. till flickdräkt). **-boj;** -slåda. Livräddningsboj. *Kasta ut en l. till en drunknande.* **-bolag;** -sman ('livman'). Livförsäkringsbolag. Mest fackl. *Skandinaviens största ömsesidiga l.* **-båt;** -(s)station; -(s)sällskap; -(s)övning. Livräddningsbåt. *Sieurins system för l-ars utsättande. Motorl-ar.* **-bälte** livräddningsbälte. **-bärgning.** **-djur.** Lant. Djur som man 'lägger på', påläggsdjur. *Att l. företrädesvis behöllos efter sådana föräldrar, som* ~. **-drabant;** -kår. Se drabant. **-dragon.** *Livregementets dragoner (l-erna) äro från 1928 sammanslagna med Livgardet till häst till L-regementet till häst.* **-dömd.** *En l. brottsling. Särskilda celler för de l-a* dödsdömda, dödsfångarna. **-eg|en,** -et; -enskap(en), -sklass, -stid). Med sin person tillhörande en annan, för livet bunden vid annans torva, ibl. slav l. ofri l. träl. *Jag är född i den l-na klassen, och* ~ Öv. fr. Ljeskov. *De l-na behandlades stundom värre än djur; dock förekom ej sällan även ett gott patriarkaliskt förhållande mellan herrar och l-na. I Ryssland hävdes l-enskapen först år 1861. De gamla från l-enskapstiden kvarblivna tjänarna* Öv. fr. L. Tolstoj.

-fjäder t. e. i snörliv. **-foder** t. e. i klänningsliv. **-full;** -het. *Sitt ungdomliga och l-a lynne. Mamma berättade l-t och tycktes själv finna nöje däri* Matti af Geijerstam. *Hur mycket l-are och friskare är ej hans skildring av Stockholmsnaturen. Hon var en yppig brunett av obeskrivlig l-het* Alb. Engström. **-färg;** -ad (till II). **I.** *Det är min (hov- och) livfärg* min älsklingsfärg. *[En grönskimrande nyans som] helt sam manföll med hans egen dåvarande l.* (skämt samt) O. Örtenblad. **II.** Köttröd färg. *Blekt l-ad taft.* **-försäkr|a;** [-are]; -ing (-en, -ar; -sagent; -sbrev; -sinspektör; -skongress; -spolis (l-ingsbrev); -spremie). Om flera olika slag av försäkring i vka människans livslängd ingår som faktor. **1**) Huvudbet. *L-ingen kan ha formen av kapitalförsäkring eller av ränteförsäkring (livränta). Ren l-ing eller livstidsförsäkring, då försäkringssumman utbetalas vid försäkringstagarens död. Blandad liv- och kapitalförsäkring. Jag har tänkt l-a mig, men i vilket bolag vore det bäst att ta l-ingen och hur hög skall man ta den? Är du l-ad? Låta l-a sina arbetare. Ha l-ingspremierna (de årliga avgifterna) ordentligt erlagts, utbetalas l-ingssumman vid den l-ades död till hans närmaste släktingar; vid somlig l-ing utbetalas beloppet (eller viss ränta) efter vissa år. Egendomsagenter och l-are.* **2**) Slangartad, skämts. bibet. på 'l-ing'. Bössa, gevär. *Men där står jag med »l-ingen» i händerna och tummen på säkerhetsspärren* E. v. Otter.

-gard|e; -ist (biton på -ist). **1**) Jfr garde. *Under mitten av 1600-talet nyttjades inom svenska hären benämningarna livregemente, garde och l-e ofta såsom synonyma* J. Petrelli. *Svea och Göta l-e* numer våra enda gardesregementen. *L-et till häst* se livdragon. *Granna som ett påvligt l-e. — »Nog är det ljusblått» — sa han, som fick sabelhugget av l-isten.* **2**) Bildl. *L-et i Dagens Nyheter.* **-ge** l. **-giv|a;** -are; -ning. Gärna skönl. o. bildl. *[Vårsolens värme] l-er allt* Elsa Ribbing. *I skålen hade hon l-ande vatten och bestänkte därmed ynglingen* E. Grip. *Solen, l-aren. Poetisk l-ning* personifikation. — *Som kan livge även det torraste ämne.* **-geding** (-j-; biton på -ing); -et, =. Hist. Område varav änkedrottning skulle ha sitt underhåll. *Katarina Stenbock, som hade Åland som, till l. Hedvig Eleonora innehade som l.*

bland annat Gripsholm och Eskilstuna. — *Även Drottning Kristina erhöll efter avsägelsen staden Norrköping i l.* **-giva** se livge. **-grenadjär;** -regemente. Jfr grenadjär. *L-regementena äro till följd av 1925 års försvarsbeslut hopslagna till ett.* **-gris.** Lant. Påläggsgris. **-gördel** att spänna om livet. **-hank,** -en. Mest i best. form. Ngt vard. *Och min usla l. räddade han också en gång* E. Sparre. *Fick vara glad, om man räddade, bärgade l-en. Rädd om l-en. Så länge l-en sitter i. Då han har en ung fru, som önskar l-en ur'n* O. Högberg. **Syn.** liv(et), livsgnista(n). **-häst.** Till ngns personliga bruk l. älsklingshäst. **-inspektör** hos livbolag. **-jägare. 1**) Förr. Jägare som särskilt betjänade jaktherren. **2**) Uniformerad tjänare som medföljer furstar o. d. på utfärder o. passar upp vid bordet.

-kalv. Lant. Påläggskalv. **-klädnad. 1**) Bibl. Ett vanl. blott till knäna nående ärmlöst plagg som bars ensamt l. under manteln. *Han klädde sig i hämndens dräkt såsom i en l.* Bibeln. **2**) K. som sitter åt om livet. **-knekt.** Stalldräng hos furste l. d. **-ko.** Lant. Jfr livdjur. Motsatt 'slaktko'. **-kock** hos furstar o. d. **-kompani.** Första kompaniet vid varje infanteriregemente i svenska armén. **-kusk.** K. hos furste, i herrskapshus o. d. som kör för herrn själv. *L-en hos konungen Bernt August Grönwall* 1917. **-lin|a;** -ekastning. Räddningslina (t. e. i räddningsbåt, för dykare, att kasta till skeppsbrutna, att binda om livet på en bergbestigare, vid eldsvåda osv.). *Tävlingar i l-ekastning vid flickskautlägret på Häringe* 1928. **-läkare.** Mindre vanl. *Drotsinnans l.* **-lös,** -t, [-are]; -het. **1**) *Den l-a naturen. L-a ting. Liknade mer en l. sten än en levande människa.* **2**) *Tre män lågo l-a, l-t utsträckta på golvet. Uppdrogs till synes l., men väcktes genom lämplig behandling åter till liv. Hans l-a huvud, kropp. Ligga stel och l.* **3**) *Myren låg l. i vårmorgonens kalla solsken. Vid den l-a polen.* **4**) *L-a ögon. L. blick. Något stelt och l-t i dragen. Med l. röst. Samtalet fortgick i l. ton. En l. stil. Föredraget var den dagen l-are än vanligt. Tavlan är l. både i färg och anordning.* **Syn. 1**) oorganisk, 'död', som saknar organiskt liv; **2**) död, utan livstecken; **3**) utan (ett) liv, dödsstel; **4**) utan 'liv' l. eld l. värme, stel, kall (o. nykter), slö, dorsk, tom, innehållslös.

-man. Fackl. *Finns det någon duglig l., som kan åta sig generalagenturen för svenskt livbolag för Uppsala?* Annons. **-medikus** (biton på -med-); =[l. vard. ibl. -en], -medici (-si) [l. vard. ibl. -ar]. (Furstlig persons) husläkare, 'livläkare'. *Konungens, liksom drottningens, läkare brukar få titeln 'förste l.'* L. Olin. **-moder,** -n; -(s)kräfta. Det organ (hos däggdjurs honor o.) hos kvinnan där fostret utvecklas före födelsen. **Syn.** kved. **-mundering** se förstamundering. **-mått.** *Minsta möjliga l.* Else Kleen. **-när|a;** -ing (-en). *Och hade föga, varmed han kunde l-a en talrik familj. Jag har så, att jag med nöd kan l-a mig. Dessa rötter l-de honom en tid framåt. Djuret l. sig, människan äter. Befolkningen l. sig nästan uteslutande på, med boskapsskötsel. Det är väl huvudsakligen kreatursskötseln, som l. eder här?* **Syn.** uppehålla livet, skaffa (sig sitt) livsuppehälle, ge näring l. utkomst, leva (på), föda (sig), ibl. dra(ga) sig fra'm. **-nät.** *Livbåt, utrustad med ett l., vari den nödställde måste hoppa.* **-och hustrupper.** Jfr hustrupper. *L-na äro numer: Svea och Göta livgarde, Livregementet till häst, Livregementets husarer, Livregementets grenadjärer och Livgrenadjärregementet.* **-organ.** *Hans l. var Svenska Morgonbladet.* **-päls.** Kort päls l. päls åtdragen om livet. *Korta l-ar, arméns modell. Gubben fars medsända l. med den broderade gördeln* H. Samzelius.

-regemente. R. vars chef är en regerande furste, r. av liv- o. hustrupper (jfr d. o.). *L-ts husarer.* **-rem.** Rem att ha om livet. *Använder man l. för att uppbära verktyg m. m., bör rocken vara försedd med söljor, genom vilka remmen trädes.* **-rock.** Tätt åtsittande kort rock. *Polsk nationaldräkt med sobelbrämad l. och guldvävt skärp.* **-rustkammare.** L-n och därmed förenade samlingar, en svensk statssamling (omfattande bl. a. rustningar, dräkter, vapen m. m. som tillhört svenska kungliga personer) o. sedan 1906 uppställd i Nordiska museets stora hall, Stockholm. **-rädd.** *Alltid l. och därför ängsligt försiktig. Gränder, där man inte kan gå utan att behöva vara l. En höna, som l. kacklade och flaxade.* **Syn.** rädd för l. om livet l. sitt liv l. att våga sitt liv, med livsfara; (ibl.:) ängsligt försiktig, feg. **-rädd|are;** -erska; -ning. Särsk. om räddning vid drunkningsfara (men även eldsvådor, flygolyckor etc.). **I.** Mindre vanl. *En käck liten l-are. En duktig sexårig l-erska.* **II.** L-ning med ssgr. **1**) *Instruktörsutbildning i l-ning* 1927. *Tävlingen i l-ning* 1909. *L-ning på is.* **2**) *Staten tillhörande l-ningsanstalter för skeppsbrutna L-ningsboj.* »*Bottenhavets kyrkogård*» *får l-ningsbåt. Ny motorl-ningsbåt för Ålands hav* 1930. *L-ningsbälte. Motorl-ningskryssaren Wilhelm R. Lundgren* 1921. *Att sovrum i övre våningar skola förses med nödbalkong och l-ningslina. L-ningsmateriel i flygplan. L-ningsraket. L-ningsredskap. Vid l-ningsstationen finns både l-ningsbåt och raketapparater. L-ningssällskap. L-ningsväsen(de). L-ningsövningar.* **-ränt|a;** -eanstalt; -ebok; -eförsäkring; -etagande l. -etagare. **1**) Inbetalar man i en l-eanstalt en

summa penningar, erhåller man (vid viss uppnådd ålder) därifrån årligen ett penningbelopp (en l-a), beräknat efter betydligt högre procent än den vanliga; men så tillfaller också det inbetalda kapitalet efter l-tagarens död anstalten. *Köpa sig en l-a.* **2**) Årligt underhåll från person eller bolag. *De ha en liten l-a från sitt förra herrskap.* **-rätt** älsklingsrätt.

-skaut. *Väpnar-, riddar- och livskaut, som tagit olika antal specialmärken.* **-skvadron.** Första skvadronen vid varje kavalleriregemente i svenska armén. **-styck|e;** -band m. fl. Ett underliv utan ärmar egentligen buret blott av kvinnor o. barn; vid l-et fästas gärna långstrumpor eller kalsonger. *L-e med langett kring hals och armöppning. Knäpper ihop blångarnsl-et på lillebror.* **-säker.** Mindre vanl. *Då är ingen l.* (s. för sitt liv) C. J. L. Almquist. **-sömmersk|a.** *Skickliga liv- och ärmsömmerskor.* **-tag.** Särsk. i uttr. *Ta l.* brottas (med armarna om varandras liv). **-tjur** jfr livdjur. **-tjänare.** Även -tjenare. 'Personlig' tjänare. **-trupper.** Se (liv- o.) hustrupper. **-vakt.** Trupp som utgör ngns skyddsvakt (t. e. livgarde); soldat tillhörande dylik trupp. *Ville ha en stark l. för sin egen person.* **-vidd.** Fackl. *Uppge bröst- och livvidd samt kjollängd!*

— **Liv(s)bring|ande;** -are; -erska. Mest med -s-. Skr., skönl. *I sin egenskap av förnyare och livbringare* Elsb. Funch. **-räddande.** Skr. *Behandlingen har i 8 fall haft en l. verkan.*

— **Livsallvar** (liksom i alla följ. nästan alltid utt. li'fs-). Gärna ngt högt. **-and|e.** Kunde betraktas som två ord. **I.** Sing. I nya bibelövers. *Gud ~ inblåste l-e i hennes näsa.* **II.** Plur. *Krya, pigga, liva upp (de sjunkna, matta, flyende) l-arna. Kände de domnande l-arna återvända.* **Syn. I.** levande ande; **II.** liv(et), livskraft(en). **-aptit.** Livshunger. *L. och upplevelsehåg* Rud. Värnlund. **-arvinge** (vanl. biton på -ing-). Arvinge i rätt nedstigande led; ofta särsk. om (äkta) son l. dotter. *Avled utan att efterlämna någon l.* **-avgörande,** subst. o. part. Skr. *Hon blev ~ i viss mån l. för mig* C. G. Laurin. — *För honom betydde detta det stora l-t och lyckokastet.* **-begär.** B. efter livet o. dess njutningar. *Allt hetsigt l.* **-behov.** *Rastlös verksamhet var för honom ett l.* **-bejak|an;** -ande (subst. o. part.); -are; -else. Mest skönl. Lust att delta i livet, positiv livssyn l. inställning till livet, optimism. *Hans läggning var för mycket l-ande, för att ~.* **-belysning. -berusning.** Skönl. *Som kommit ~ Schück att säga, att då han ibland icke kunde läsa ett ord i Levertins manuskript, det troligen stod »l.»* C. G. Laurin. **-betingelse.** Skr. Livsvillkor. **-betraktelse** skr. **-bild.** *Ger en trogen l. av ~.* **-bitter;** -het. Pessimist(isk). **-bärande.** Skr. *L. idéer som kunna bära en gm livet.* **-dag.** Bildl. Mest i obest. plur. Vanligare 'levnadsdag'. **1**) *Min l. blir här efter ej lång. Hela l-en lång.* **2**) *Stoft skall du äta i alla dina l-ar* (hela livet igenom, i all din tid) Bibeln. **-duglig;** -het. *Desto större utsikter till l. avkomma. Sund och l., utan alla griller. Mer l-a individer. Med ökad l-het i varje ny generation. — Att skapa något l-t (inom genren). Rörelsens goda och l-a sidor.* **-elixir** (biton på -ir). Dryck som återger l. bibehåller ungdomen. *Ett gott samvete är det bästa l-et.* **-erfar|en;** -enhet. *De l-nare bland oss ~. Med den l-nes leende betrakta världen. Gammalklok, l-en resignation.*

-famnande, =. Skr. Jfr världsfamnande. **-far|a;** -lig(het). **1**) *Utsätta sig för (ögonskenlig) l-a. Sväva i l-a. Med egen l-a rädda ngn.* **2**) *L-lig (elektrisk) ledning! Såret var icke l-ligt, av l-lig beskaffenhet. L-ligt sårad.* **-fientlig.** *En l. filosofi.* **-filosof|i;** -isk. *Hade utbildat sin egen l-i. En upphöjd, l-isk ro.* **-fläkt.** Skr. *Den Allsmäktiges l. giver dem förstånd* Bibeln. — *Med honom kom en frisk l. in i deras liv.* **-form,** -en, -er. *Anpassa sig till nya l-er. Antropologin, vetenskapen om människan som l.* E. Bjelfvenstam. **-from;** -het. **-frukt,** -en. Bibl. l. högt. Barn(et i moderlivet), livsarvinge, avkomma. *Mig har du icke givit någon l.* Bibeln. *Deras l. skall du utrota från jorden* ib. **-fråg|a.** *I vår tids l-or. — Det är en l-a för föreningen* ngt varpå dess vara l. icke vara beror. **-frånvänd;** -het. *L-heten i de spanska klostren.* **-främmande,** =. Skr. *Något abstrakt och l.* **-funktion** livsyttring, utslag av livsverksamhet. **-furste(n)** om Kristus. **-förakt;** -ande (=); -are. Skr. *Denne l-are och ~.* **-för|ing,** -ingen; [-ning]; -sel (-n; kort ö). Skr. Sättet att inrätta l. leva sitt liv. *Deras l-ing är så pass olika vår, att ~. Enkelheten i klädsel, uppträdande och l-ing överhuvud. Hans bok är karaktäristisk för svensk l-sel under ~* T. Segerstedt. **-förnek|an;** -ande (subst. o. part.); -are; -else. Jfr livsbejakan. Negativ inställning till livet, pessimistisk livssyn, pessimism. *En alltför sträng, l-ande syn på ~.* **-förny|ande** (subst. o. part.); -are. Skr. *Hyllade våren, l-aren.* **-förnödenheter.** Ngn gång i sing. (Livets) nödtorft, (oundgängliga) livsmedel. *Förse med alla l. Det hör till l-na.* **-försel** se livsföring. **-förutsättning.** Mest plur. *De ha ju helt andra l-ar (än vi).*

-glad. Skr. *Wirsén omger (1883) alltid orden livsglädje och l. med citationstecken* Har. Elovson. *En l-are riktning inom konsten. Visar sitt l-aste humör.* **-glädje.** Jfr föreg. *Mista all l. Togo ut all sin l. i förskott* Astrid Väring. *Oskyldig l. För Ibsens hand-*

lande personligheter är l-n den högsta maxim för livet V. A. Bergstrand 1882. *Predika l-n(s evangelium).* **-gnista.** *Släcka (den sista) l-n.* **-gåt|a.** *Lösa l-an, l-orna.* **-gärning.** *Efter, vid avslutad l. Han betraktade sin l. som avslutad i och med avskedstagandet.* **-historia.** Mindre vanl. än 'levnadshistoria' o. gärna mer skönl. **-horisont.** Skr. *Hans l. vidgas, och* ~ Karl Hedberg, öv. **-hung|er;** -rig. Livsaptit. Skr. *Fylld av l-er och njutningstörst* G. Castrén. **-händelse.** Mindre vanl. än 'levnadshändelse' o. gärna mer skönl. **-ideal.** Skr. *Kom in i kretsar med höga l.* Gust. Blomquist. *Det kristna l-et.* **-innehåll. -inställning.** Skr. *En friare l.* Em. av Geijerstam. **-kall,** -et, =. *I min långa tvekan om vad jag skulle bli, vilket l. jag skulle ägna mig åt* ~ Jac. Ahrenberg. *Vid sidan av sitt egentliga l. Att ordet l. alltid förefallit mig en smula storståtligt* Fanny Alving. **Syn.** (levnads)kall, livsuppgift, 'mission'. **-kamp.** K-en för livets uppehälle, för att komma fram i livet l. strid för livet (som gäller livet). **-klok.** Skr., mindre vanl. **-konst;** -när. Mindre vanl. än 'levnadskonst(när)'. *Även han var något av en l-när* kunde göra ngt vackert (konstnärligt) av livet, kunde konsten att leva. **-kraft;** -ig. *Jag är såsom en man utan l.* Bibeln. *Vår l. tvivlet ödde* B. Gripenberg. — *En ännu l-ig nation. Känna sig l-ig nog, äga l. nog att* ~. *Där dessa fornseder l-igast bibehållit sig* ~. **-krav.** *Ha stora l.* k. på livet. **-krets.** *Gå utanför, avlägsna sig från sin vanliga l.* **-känsla.** *Som stegrade l-n.*

-leda. Trötthet vid livet, levnadströtthet. *Täras, anfäktas av l. Livslust och l. När l-n hotade att bli honom övermäktig.* **-ledsag|arinna** (l. -i'n-); -erska. *Sökt sig en annan l-arinna.* **-levande** (ofta -lē-). Särskrivs även. *Man tyckte sig ha honom l. inför sig. Sätta in henne l. i boken* Elin Wägner. **-linje.** 1) Linje i handen efter vkn man förespår människans livslängd. 2) *Ellen Key, L-r. Staka ut l-rna för ngn. Följa bestämda l-r.* **-lopp. -luft.** Bildl. *Här är det själva l-en, som fattas mig. Vad som felas honom är l(-en), han kan icke trivas, icke röra sig och andas bland dessa människor.* **-lust,** -en; -ig (fylld av livslust). *L. och livsleda. Den l-iga gumman, som* ~. **-lycka.** *Grusad l. Besviken på l(-n). Då hon fann sin l. hotad* ~. **-låg|a.** *L-an, hennes l-a flämtade matt, hon kunde icke ha långt igen.* **-lång,** -t. *Frukten av ett l-t forskararbete. Efter ett l-t martyrium. En l. väntan.* **-längd.** *Deras l. var bestämd till tid och stund* Bibeln. — Även bildl. *Som visat sig mer än tredubbla en mattas l.* **-lögn.** Lögn som man bygger sitt liv på. *Den gestalt [Hjalmar Ekdahl i Vildanden], i vilken Ibsen förkroppsligade l-en.*

-makt. Skr. *Kristendomen, som redan vid den tiden blivit en l. Mörkare l-er.* **-medel.** 1) Enkelt. *Lida brist på de enklaste l. Förse hären med l. (för ett fälttåg). Kontroll över (saluförda) l.* 2) Ssgr. Ex.: *Svenska l-sarbetareförbundet. L-sbristen var olidlig och* ~. *L-scentral* t. e. under kristiden. *L-schecker, som kunde uttagas på Sv. Röda korsets lager i Wien* 1920. *L-sfiskal* under kristiden. *Mot l-sfördyringen. Trygga allmänheten mot l-sförfalskningar. L-sförråd. H. Huss, L-shandelns avigsidor. L-sjobbare. Det vid sidan av l-skommissionen upprättade l-srådet* okt. 1915. *Statens l-skonsulent utsedd* 1916. *L-skonvoj. L-skort i Stockholm från den 15 augusti* 1916. *L-sköerna fortgå ännu i Ryssland* 1931. *L-slag(stiftning). L-sminister* t. e. i Frankrike, Tyskland, Finland (1920). *Veckans l-snotering. Lagringslokaler och fryseri för l-snämndens räkning* 1917. *L-snämndens fiskförsäljning* 1917. *Lagen mot l-socker* Förslag 1917. *L-sockrare. Ahrenberg kastade ned de med små fallskärmar försedda l-spaketen, vilka oskadda dalade ned vid slädarna* 1931. *L-spolis i Stockholm* 1917. *Stigande, fallande l-spris(er). L-sstyrelserna* 1917. *Föreningen mot l-stullar* 1886. **Syn.** livsförnödenheter, födoämnen, mat(varor), proviant. **-miljö.** *I en l., där han aldrig trivdes.* **-mod,** -et. *Kriget har knäckt l-et på litet var. Ett sprudlande l.* **-mysteri|um.** *Kvinnan, som första gången anar l-et.* **-mål.** *Det l. jag utstakat för mig.* **-nerv.** Bildl. Livsbetingelse; kärnan i; ibl. livslåga. *Självhjälpen som kooperationens l.* A. Örne. — *Något som . . . tär på ens l.* Ejnar Smith. **-njut|are;** -ning. *En l-are som Bertel Gripenberg. Blott söka l-ning.* **-nöd.** *Befinna sig i l. Emedan han utan l. begått dråp.* **-oduglig;** -het. *Men han är inte brusten, inte l., tvärtom* Fr. Böök. *Degenererad, l.* Även om djur o. växter. **-område. -patos.** *Hennes (stora) l. är hednamissionen.* **-princip.** 1) 'Egentl.' *Söka själva l-en* själva grunden för livet. 2) *Det är nu en gång hans l.* det lever han efter. **-process. -riktning.** *En allvarligare l.* **-ryckning.** Egentl. o. bildl. Nästan blott i uttr. *De sista l-arna.* **-rytm.**

-saft. Vätska i organismen som förr tänktes som säte för livskraften; nu bildl.: symbol för livskraften. *Min l. förtorkades* Bibeln. **-sak.** 1) Åld. Brottmål som gäller livet. 2) Livsfråga. *Det är en l. för mig att fullborda det arbetet.* **-sanning.** Skr. *Vissa l-ar, som man aldrig får glömma* grundsanningar här i livet. **-skildr|are;** -ing. **-skymning** skönl. **-slav.** Skr. Dömd till slaveri på livstid; en som lever sitt liv i slaveri (som en slav av livet). **-straff.** Dödsstraff. *Vid l. förbjudet att* ~. **-sun|d.** Skr. *Det fanns något så l-t och fast i deras*

blick V. Benedictsson. **-syn.** *Skaffa sig en ljusare l. Du nämner i ditt brev ordet l.; jag har glömt, vad det betyder, och här i Katrineholm finns det ingen, som kan tala om det för mig.*

-tecken. **1**) Egentl. *Upplivningsförsök voro fåfänga, inte ett l. från den drunknade.* **2**) Bildl. *På tre år har han inte givit ett l. ifrån sig* alldeles icke låtit höra av sig. *Ett l. i form av ett brev.* **Syn.** livsyttring. **-tid,** -en, [-er]; -sanställ|d, -ning; -sarrende (förr); -sfånge; -sfängelse; -sförläning; -smedlem (i förening l. d.); -spension|era; -ering); -sstraff. *Inspärrad för l-en, för sin återstående l. Fängelse på l. Få l-s fängelse, l-s straffarbete. Inte kommer det att hända i, under vår l. Märkt för l-en. Det var det vackraste jag i (hela) min l. hört. Förunnas en sällsport lång l. — Kamrater i det förbund den avlidne i l-en tillhört. Salig människan var i l-en tämligen fet.* **-tro.** Skr. *Den kulturradikala krets, som grupperade sig i glödande »l.» kring Ellen Key* C. G. Laurin. **-trog|en.** *Ge en l-en bild av ~. Lika l-et framställd som ~.* **-tråd.** Bildl. *När moiran avklipper din l. Tära på l-en.* **-träd.** T. e. om 'livets träd' i paradiset; om ett livgivande världsträd i skilda mytologier); om träd planterat vid ett barns födelse som dess 'skyddsträd' o. vid vars öde barnets öde tros bundet. **-trött;** -het. *Samma l-a, blaserade ton.* **-typ;** -slära (skapnadslära). **1**) Naturv. Biotyp dvs. individer med identisk uppsättning av arvenheter, samma 'genotypiska konstitution'. **2**) Allmännare. *De nutida Balkanfolkens sammanhang med Levantens allmänna l.* **-törst;** -ig. Mest skönl. **-uppehälle.** *Ha sitt l. Söka sitt l. genom att ~. Själv skaffa sig sitt l. Vad som till l-t befanns oundgängligt.* **-uppfattning.** *Ha sin egen l.* **-uppgift.** *Finna sin l. Finna en l. i ~. Det var ingen lätt l. du tagit på dig. Hon fattade det som sin l. att ~. Göra till en l. att ~. Söka sig en l.* **-utveckling.**

-varig, -t; -het. Fackl. l. skönl. *L-a livräntor ~, som upphöra att utgå först vid dödsfall eller, beträffande änka, vid dödsfall eller omgifte* Deklarationsanvisningar 1929. *Allt slags l-t inspärrande* Nord. Fam.[3] — *Den l-a stora kärleken* Annie Åkerhielm. **-varm.** Mest skönl. *Correggios l-a, ofta sinnligt berusande konst.* **-vatten.** V. som kan skänka liv igen l. bevara livet ungt. *Att fara till fjärran land efter l. åt sin fader* Sv. Folksagor. **-verk.** Abstr. o. rent konkr. **1**) *Hans l. var avslutat, han kunde lugnt gå i graven.* **2**) *Lämna efter sig ett ofullbordat l., en översikt över socialismens historia i Gamla världen.* **-verksamhet.** **1**) Fysiologiskt. *För att öka, liva l-en.* **2**) Friare. *Finna en l., som passar en. Inom området för din l.* **-viktig.** **1** Egentl. *Att sköldkörteln är ett l-t organ, vars borttagande ofelbart medför djurens död. Förlängda märgen med dess l-a nervcentra.* **2**) Bildl. *Finland har funnit det vara l-t att energiskt bemöta det kommunistiska mullvadsarbetet* 1930. *En dag förr eller senare var väl ej så l-t, mente Illberg* Josefina Bengts. **-vilja.** Viljan att leva. *Som om själva hennes l. var underminerad.* **-villkor** ofta i plur. V. för att livet skall kunna bibehållas; oundgängligt v.; levnadsvillkor, levnadsomständigheter. **-visdom.** *Samlad l.* **-värde.** *Det svalg, som uppstått mellan herrskapets och folkets bildning, seder och l-n* Ellen Key. **-värdering.** *Ett uppror mot sjuttonhundratalets hela l.* Fr. Böök. **-värme.** **-yttring.** *De första, sista l-arna. — En l. från en som död ansedd förening.* **-ångest.** *Gripas av l-en. Pessimism och l.* **-åskådning.** *Skaffa sig en (färdig) l. Byta l., som man byter skjorta. Han har överhuvudtaget ingen (utpräglad, fast, helgjuten) l.* **-äventyr.** *Gå ut för att söka, möta l-et.* **-öde.** *Mitt l. var att ~. Möta sitt l. Det l., som väntade oss* Hagar Olsson. *Denna versbok är ett stycke l., spännande över ett decennium eller mer* Per-Uno Bolinder.

— **Liv|a,** -ade, -as; l-a upp ⊓; l-ad se nedan; -ning (till II). **I. 1**) *L-ande medel, medel, som l-a hjärtverksamheten.* **2**) Ofta skr. o. skönl. *Ansiktet ~ l-ades stundom och fick färg, medan hon talade* N. W. Lundh. *Men småningom l-ades hans drag, och ~. Små skogsdungar, som ~ l-a enformigheten* R. Sterner. *Sökte l-a den tröga konversationen. L-as till feberaktig verksamhet. Söka l-a ngns mod. L-as av ett nytt hopp. L-ad av dylika känslor, beslöt hon ~.* **II.** Särsk. skol- o. militärslang. Om pennalism. *De yngre skulle 'l-as', som det hette, fingo gå ärenden, befalldes av de äldre kamraterna till dumma 'straff' osv. Den påtalade l-ningen på Fylgia* 1931. *Jämförelsevis oskyldig l-ning utan obehagliga övergrepp.* **Syn. I.** uppigga ⊓, uppliva ⊓; ge liv åt, bringa liv (o. uttryck l. rörelse) i, ibl. besjäla; sätta liv i; (upp)elda, ägga, sporra, uppmuntra, upptända, elektrisera, värma, animera. — **Liv|ad,** -at. **1**) Ngt vard. *L-ad för lite av varje. Vilket gubben tycktes bli högst l-ad för. Känner du dig l-ad för saken, så kom!* **2**) Vard. *En l-ad lax, själ, prisse. Tjo, nu är mor l-ad, sa pojken, fick stryk tre gånger om morgonen. Å, så l-at! Där går det l-at till. De kan bli l-at värre, de! Då ska vi ha l-at! Och han tyckte det var pin l-at att se, hur ~* E. Didring. **Syn. 1**) 'upplagd', pigg (på), hågad, benägen, som gärna vill; **2**) munter, upprymd, uppsluppen, uppgaskad, 'glad', 'skojig', rolig, lustig.

— **Līvlig,** -t, -are; -göra ⊓ (skr.); -het;

[-en]. **I.** Huvudbet. Skiftningarna övergå i varann. **A**) Enkelt. **1**) **a**) *Flickan är märkvärdigt l., men pojken är lite trög av sig. Sprittande l. Av l. läggning. L-a lynnen. Hon blev under samtalet allt l-are, bröstet spändes och ögonen glänste. L. ännu vid 80 år. L. i sin undervisning. — Ett par l-a ryska hästar.* **b**) *Ha ett l-t ingenium, (alltför) l. fantasi, l. uppfattning.* **c**) *Ett l-t och rörligt ansikte. Med l-a åtbörder. Pigga och l-a ögon.* **2**) **a**) *Ha en l. känsla av ~. L-t övertygad om sin egen förträfflighet. På det l-aste rörd av ~. Göra ett l-t intryck på ~. L-a smärtor* oftare 'häftiga'. *Ingav henne en l. oro. L-a farhågor för ~. L-a förebråelser. Däri vill jag l-t, l-en, på det l-aste instämma. Väcka l-t bifall. Väckte vårt l-a gillande. L-t applåderad för ~.* **b**) *Under l-aste sinnesstämning. Sedan 'högdjuren' avlägsnat sig, blev det hela l-are och mer lössläppt. Samtalet blev allt l-are, ju mer uppbrottet närmade sig. En l. diskussion. Göra skildringen l-are.* **c**) *L. rodnad. L-a, glada färger. L-t grön. Staden har på senare tid blivit en l. handelsplats. L-a gator. L. färdsel, trafik. På somliga platser idkades l. handel med rockskinn. L. efterfrågan. — Ligga i l. brevväxling med ~. L. skottväxling.* **3**) Handels. *L. och fast börs* l. omsättning o. fasta (l. stigande) kurser. *Oljepapper voro l-a, men slutade under toppkurserna.* **II.** Åld. bibet. Lagt. *L. ed* se ed² A I 2 a. **B**) Ssgr. Ex.: **1**) *En l-het, som gränsade till bråkighet. En sällspord fantasiens l-het och rörlighet. Den slaviska l-heten och impulsiviteten.* **2**) L-göra. Skr. *Utvidga och l-göra skildringen* Fr. Rignell.

Syn. **A**) **I.** full av liv (o. rörelse), rörlig, rask (o. spänstig), flink, pigg, ibl. snabb, jämt i farten, mottaglig (för intryck), livligt reagerande, vaken, intresserad, 'levande'; (ibl.:) känslig, lättrörd, eldig, impulsiv, nervös, häftig, djup, stark, innerlig, talför, glad(lynt), livad, underhållande, fängslande, (upp)livande, energisk, företagsam, aktiv, verksam, drivande, driftig, oförslappad, aldrig trött l. slö, livaktig, yster, eldig, hurtig, het, hetsig, animerad; lysande, bjärt, 'glad' (om färg); som rör sig snabbt; **II.** muntlig, personligen avlagd.

— **Livning** se liva II.

Livländ|are, -ar(e)n, -are; -sk (-t); -sk|a (-an, -or; kvinna). Oftast (o. bäst) uttalat o. ofta även stavat 'liffländare' osv. Invånare i Livland (Liffland) dvs. en av de förra Östersjöprovinserna (numer uppdelad på Estland o. Lettland).

Livré, -(e)t, -er. Betjäntuniform, särskild dräkt för betjänt, kammartjänare, kusk o. d. **I.** Enkelt. *En gammal betjänt i urmodigt l. Klädd i hovlivré. Har han t. o. m. skaffat sig kusk med l.?* **II.** Ssgr. Ex.: *'Hovkvartermästare', den främste bland l-betjäningen vid ett hov. L-hattar. L-klädda kammartjänare. L-knappar. L-mössa med silverbård. I grå hatt och röd l-rock* Sam Arsenius. *Paul U. Bergströms (avd. för) l-skrädderi.*

Ljomm|a (jo-); -ade. Ldls. (t. e. Uppl., Norrl.). *Skrek, så det l-ade, ekot l-ade i bergen. Och åter l-ade klockornas malm* Edv. Fredin. *Just som han sade detta, l-ade det i luften av en övermåttan stark bjällerklang* Fröding. *Slår dörren ~ igen efter sig, så att det l-ar i huset* O. P. Sturzen-Becker. **Syn.** ge (dovt, fylligt) genljud, genljuda, (åter)skalla, ge klang l. återskall, ljuda dovt men fylligt, dåna, skrälla, klinga.

Ljud (j-); -et, =. **1**) *Läran om l-et eller akustiken, en del av fysiken. Ljuset fortplantas mycket fortare än l-et, man ser blixten av ett skott, innan man hör det. L. med periodiska svängningar kallas toner, med oliktidiga buller. L. som knappast kunna uppfattas av örat, av vår hörsel.* **2**) *Artikulerade l. Gammalstavarna ha ännu i dag svårt att skilja mellan l. och bokstäver. I-ljudet. Klingande och klanglösa l., dvs. l. med, resp. utan stämton. Svårt att frambringa, efterhärma de främmande l-en. Tand-, läpp-, strup-; vokal-, konsonant-, själv-, med-; språkljud.* **3**) *En stoppad skjutdörr, som skulle förta, dämpa l-et. Dova, tomma, skrällande, klara, skarpa l. L-et av en klocka i fjärran. Gav ifrån sig ett l., som påminde om en humlas surrande. Frambringa ett oartikulerat l. Rassel-, tarm-, natur-; klago-; gen-, återljud.* **4**) Märk en del uttr. *Han har l. i skällan den där!* är bra högröstad; sätter minsann inte sitt ljus under ena skeppo. *Åhå, är det sådant l. i skällan?* låter det så. — *Äska l.* bjuda tystnad (då man vill tala). — *Icke ge ett l. ifrån sig* ibl. = ett livstecken. *Icke låta höra ett l. (av klagan). Där ställde han sig framför spisen och sade aldrig l., bara stirrade på Mischa* Ester B. Nordström. *Inte ett l. har jag hört om det! Han begriper ju inte ett l.* inte ett jota. **Syn.** ibl. språkljud; (nära stå:) skall, ton, klang, buller, smatter, klapper, dån, dunder osv.

— **Ljudarm** till talmaskin (grammofon). **-beteckning.** *L-en i engelskan är nästan oefterrättlig; finskan har däremot en god och enkel l.* **-bildning** språkv. **-boj.** Jfr boj¹. *En s. k. ljudboj, som åtminstone i någon mån varskodde för vid tjocka lurande faror* 1892. *Klockbojarna och övriga l-ar.* **-botten** svenskt ord för 'resonansbotten'. **-dosa** till talmaskin (grammofon). **-dämp|ande;** -are. *L-ande golvfyllning. L-ande, brandfritt tegel. — Bilar och motorcyklar ha l-are, men ej flygmaskiner. L-are på handeldvapen. L-are på musikinstrument* sordin. **-effekt.** **-enlig,** -t, -are; -het. *En*

l-are starning **-fall.** Fackl. *[Karlfeldts Funa treg] med dess strava, bultra l* Ruben Berg **Syn.** rytm, ibl. ordmusik l. 'klang'. **-film;** s-anläggning m. fl. (mest med s-), -a, -are. *Av de många termer, vilka föreslagits såsom beteckning för den nya »akustiska filmen», som återger ljud av alla slag, förefaller »l.» på en gång kort och ganska träffande* Sv. Dagbl. 1928. *Föredrar allmänheten l. eller stumfilm?* 1929. *L-en kan vara antingen tonfilm eller talfilm. Den nya l-sateljén i Neubabelsberg* 1929. *Brand i Hälsingborgs första l-sbiograf* 1929. *L-sregissör. L-stekniken. L-(s)vagn (för l-(s)upptagning). — U. S. A. l-ar danske konungen* 1930. *Med l-are i mörkaste Afrika* 1930. **-fång.** Som egentl. fackl.; som bildl. mest skönl. *Ytterorat som l. — Få utosa sitt ovett ~ med Vatikanen som l. i stället för en florentinsk kafélokal* A. Österling. *Hans egen tidning har ~ fått en säker ställning och ett stort l.* T. Fogelqvist. **-förhållanden** ibl. = 'akustik', hörförhållanden. **-förstärk|ande;** -are (ibl. megafon'); -ning. *En liten l-are, som placeras i mikrofonens taltratt. Munspel med förnicklad l-are.*

-histor|ia; -isk. Språkv. **-hål.** Mus. Hål i resonansbottnen på vissa instrument avsett att dämpa efterklangen. *Cittran har en resonanslåda med runt l.; fiolens l. är ett 'f-hål'.* **-härmande.** *L. interjektioner.* **-isoler|ande;** -ing. Ngn gång även i finit form. *Salarna äro skilda av l-ande korridorer och smårum. L-ande byggnadsmaterial, plattor. Sjögräs använt för värme- och l-ing. Att lägenheterna l-as från varandra.* **-kamera** för upptagning av ljudfilm. **-kompass.** *Den nya l-en, där ljudvågor omvandlas till ljusvågor* 1928. **-källa.** *Upptäcka själva l-n.* **-lag,** -en, -ar; -senlig; -sstridig. Språkv. Ljudregel, uttrycket för de villkor under vka en ljudförändring äger rum; ibl. fattat som ljudförändringen själv. *L-arnas omtvistade undantagslöshet, beroende på bl. a., hur man fattar l-sbegreppet. En l-senlig utveckling.* **-likhet.** Mest språkv. *Associeras på grund av l. En rent tillfällig l.* **-lära.** Språkv. Fonologi, läran om språkljuden; ibl. = fonetik. *L. i inskränkt bemärkelse motsatt prosodisk l. eller prosodi. Deskriptiv och historisk l.* **-lös;** -het. *Med nästan l-a steg* knappt hörbara. *Ugglans l-a flykt. På l-a vingar. L-t komma insmygande. L-a signaler. — En l. tystnad följde.* **Syn.** ohörbar, stum, tyst; som ej begagnar sig av ljud; mållös, andlös. **-metod** se under ljuda[2]. **-mynning.** *Lur av koppar med utsvängd l.* **-mål|a;** -ning' Fackl. *Allitterationer ~ avsedda att l-a* O. Gjerdman. *Rytmen ~ har här ett l-ande syfte* Margit Abenius.

-pejling. *L. effektivt skydd mot sjöolyckor; framgångsrika fransk-amerikanska experiment* 1923. **-pinne.** Mus. Träpinne fast under stallet på ett stråkinstrument. **-port** på klocktorn. **-prov.** *Som på samtliga l. endast ådrog sig 103 bullerprickar* vid 'tyst lopp' för motorcyklar (1931). **-reflekterande.** *L. skärm.* **-ren;** -het. T. e. ifråga om radio. *L. och lättskött mottagare.* **-signal;** -era; -ering. *Fyrarnas anordningar för l-ering* Erik Hägg. **-skiva** grammofonskiva. **-skridning.** Språkv. Ljudlagsenlig förändring. **-skrift;** -sidé(n). *Sträva efter en tillfredsställande l.* **-springa.** Röstspringan i struphuvudet. **-stridig.** *Exempel på l. starning kunna vi finna i ordet 'ljudstridig' självt med dess 'lj'.* **-styrka.** *Pröva l-n hos ~. Att de reläade [radio]-programmen ofta äro betydligt bättre i l-n än de som upptagas direkt.* **-svag.** *L-a strängar.* **-säk|er.** *L-ra väggar.* **-trogen.** *En (mer) l. starning. Texter i l. omskrivning.* **-utveckling** språkv. **-verkan.** **-vits.** Vits som bygger (enbart) på ljudlikhet. *Enkla l-ar.* **-våg,** -en, -or. Fys. *Ljudets fortplantning från ljudkällan till örat sker genom periodiska förtätningar och förtunningar, vilka framskrida i det mellanliggande mediet på samma sätt som vågorna på en vattenyta, varför man också talar om l-or. Att omvandla l-orna till ljusvågor.* **-värde.** Språkv. *Bokstävernas l-n. Vi måste skaffa oss en rikslikare för de l-n, som landsmålsalfabetets typer skola beteckna* H. Geijer. **-öppning.** *L. i klocktorn. Lurar med klockformiga l-ar.* **-överför|are;** -ing. *'Exponentialhornet', den nya l-aren.*

— **Ljud|a[1],** ljöd(o), -it. Ngn gång i dikt även l-ar, l-ade, l-at. **1)** De vanl. formerna. **a)** *Nästa ögonblick hördes en stark stämma l-a från övervåningen. Ute på trappan ljödo glada röster honom till mötes. Och de lyssna, som ur mörkret ljöde / sorl av röster ~* Birger Nerman. *Men stämman ljöd nu alltmer matt och avlägsen. — Som om skriet från ~ måsarna l-it dubbelt gällt ~* Karin Ek. **b)** *L-a tomt, ihåligt, vackert, rent. Den vackra gesten och det l-ande ordet.* **c)** *När domsbasunen l-er. Där en orgel ljöd till Guds ära. Klockorna l-a dovt i tystnaden. Innan ännu reveljen l-it.* **d)** *'Eule' och 'Eile' l-a för somliga tyskar nästan alldeles lika. Sådant l-er för oss främmande* även bildl. *Det l-er inte illa för mina öron* även bildl. **e)** *Det ljöd steg i trappan därute* Fanny Alving. **2)** Skönl. former. *Över era gravar l-ar / fridfullt som ifrån en vän: ~* Strindberg. *Så att himmel och jord l-ade av jämmerlåten* Ellen Wester, öv. **Syn.** höras, låta höra sig, ge ljud, (ibl.:) klinga, skalla, tona, eka, dåna, döna, mullra osv.; ibl. 'låta' l. uttalas. — **Ljud|a[2],** -ade, -as; -ning; -metod (i första läsundervisningen ⋊ stavmetoden). *Låta barnen l-a a* återge det ljud som bok-

staven a betecknar. *L-a en bokstav, ett ord.* — **Ljūdlig** o. (särsk. skönl. l. med eftertryck) **Ljudelig,** -t, -are; -en; -het. **I.** Språkv. Endast utan -e-. *L-t identiska rim* (ifråga om ljud) O. Gjerdman. **II.** Huvudbet. *Med en l. smäll, duns. Gav henne en ljudelig örfil. Sov den korpulentes ljudliga sömn* Brita Tigerschiöld, öv. *L-a gäspningar. Med l. röst. Väcka l-t bifall. Åtföljda av ett l-t allstot. Snöt sig l-t för att varna dem.* **Syn.** högljudd, stark o. tydlig, höjd, hög(röstad); (ibl.:) larmande, skallande, smattrande, dånande, bullersam, rungande, gäll. — **Ljutt,** adv. Jfr överljutt. Starkt ljudande, lytt. Sälls. *Endast de hastiga hovarnas klapper / slår genom tystnaden snabbt och ljutt* Fröding.

Ljug (j-); subst. I vard. uttr. som: *Nä, se de var då l.!* Ebbe Lieberath. *Nää, dä blir l., dä!* Alb. Engström. **Syn.** lögn. — **Ljug|a,** ljög(o), -it, -as; l-a ī ngn ngt; l-a ihop ɱ; l-a sig fri l. ifrån (ngt) m. fl.; [-are; -arinna; -erska]. **I.** Vanl. verbformer. **1)** *Nu har du l-it (för mig) igen! En fattig man är bättre än en som l-er* Bibeln. *Det ljög du (skamlöst). L-a fräckt och öppet. L-a ngn mitt upp i synen. L-a ngn full. »Jag — jag har gjort en liten utfärd», ljög jag med gråten i halsen. Han l-er som en borstbindare, l-er för tio, l-er, som en häst travar. Lite l-a pryder tal. Bra l-et, storskrävlare! Ljug inte på en oskyldig! Men hon kände mycket väl, att hon delvis ljög för sig själv. L-er han, så l-er jag, men egentligen äro vi kända för att tala sanning bägge två* Sigurd. *Historien är l-en från början till slut* hopljugen. *L-a sig fri från obehag.* **2)** Skönl. *L-a vänskap. Hoppet, som l-ande lovade allt* O. Stjerne. *Att denna frid endast var ett l-ande sken.* **II.** Verbalsubst. *En l-are gör många. L-are böra ha gott minne. Sant va de, sa l-arn. Storl-are. När han var i l-artagen* Ester B. Nordström. **Syn.** icke tala sanning, tala osanning, narras, komma med lögner l. osant tal, bära falskt vittnesbörd, föra bakom ljuset, sätta ihop l. uppduka ɱ historier, 'fabla', uppdikta, hopdikta ɱ, smäcka l. tratta ī; överdriva, skrävla, skrodera; hyckla, låtsas, låss; (l-ande:) bedräglig, vilseledande, förvillande, falsk.

Lju'm (j-); -t, -mare; -het. **1)** Egentl. **a)** *L-ma sydliga vindar. Dagen ingick juniljum. Luften är vår-, sommarljum. Det känns ännu l-t i luften. Sydliga fläktar och l-het i luften.* **b)** *Badda med l-t vatten. Soppan har stått och blivit l. L. och äcklig.* **2)** Bildl. *Vänskapen dem emellan hade på sistone blivit en smula l. I den striden måste envar vara kall eller varm, ingen får vara l.* Aivva Uppström. *Jag är egentligen en tämligen l. idrottsman* Dan. *L-t, vattnigt, vardagligt, karaktärslöst är alltsammans man ser* Fröding. *Försvarsl-ma element.* **Syn.** ljummen o. ljummig (ldls.), helt litet varm, mild, milt värmande, (ibl. nära) blid l. len; kylslagen; 'sval', kall(sinnig), kylig, indifferent, liknöjd, passionsfri. — **Ljumm|a;** -ade, -as; l-a upp ɱ; ljumning. **1)** *L-a mjölken lite åt lillan, den är för kall! Blandningen l-as, så att den flyter lätt. L-at vatten. Stod och l-ade hornet över elden* V. v. Heidenstam. **2)** Mest skönl. *Till lunder, som blomma, / till sjöar, som l-as på nytt* J. L. Runeberg. *Ut till spirande ängar, / till l-ande våg det bär* Dan. Fallström. *Det l-ar i luften, och lärkan jublar högt i sky* Sigrid Kurck. *Luften börjar l-as. Känna kinden l-as av milda fläktar. Stormen har rensat luften, och solskenet l-ar skönt på våra våta kinder* Alb. Engström. **Syn.** värma (litet), uppvärma (en smula) ɱ, kylslå, uppljumma ɱ, utsätta för svag l. mild värme. — **Ljumm|en** (grav); -et. Ldls. *L-en mjölk drack den gamle ur skål* V. v. Heidenstam. *L-et tevatten* Prins Wilhelm. *[Men vattnet] var l-et och äckligt* Rik. Lindström. **Syn.** se ljum. — **Ljummig,** -t. Ldls., sydsv. *L. västan* K. G. Ossiannilsson. *L. doft av save, sälg och vår* V. Ekelund. **Syn.** se ljum.

Ljumsk|e (j-); -en, -ar; -brock l. -bråck. Den snedgående fåra, som utgör gränsen mellan buk och lår, jämte dess närmaste omgivning, 'lårveck'. *Ett svårläkt sår i (ena) l-en.*

Ljung (j-); -en. **I.** Enkelt. **1)** Calluna vulgaris. *Har ni sett klipporna vid Arild eller Hallandsbergen, när l-en blommar? Stora hedar, betäckta av (honungsdoftande) l. Plocka l. och binda till en krans. L-en har börjat blomma, hösten är nära. Vit l. — Foderljung, prima, topphuggen, för hästar och getter* Annons 1918. **2)** Ljunghed l. d. *Vinden svepte över l-en* A. Nordén. *Ute på l-en.* **3)** Om andra l-växter. T. e. *Fjäll- eller lappl-en* Phyllodoce coerulea. *Klockljung* Erica tetralix. **II.** Ssgr. Ex.: *Ljung- eller enrisartade småbuskar. Den magra, steniga l-backen, där* ~. *L-(be)klädd. L-(be)täckt. L-bevuxen* l. *L-beväxt. L-blomma. Hatt med kullband i l-färg. Marma skjutfält med ris- (mest ljung-)hedar. Att skogsodla l-hedarna. H. Hesselman, L-hedslandskapet, ett försvinnande drag i svensk natur* 1918. *En blandning av löv-, kompost- och ljungjord* A. Holzhausen. *Heden med l-knallar och kärrängar. L-mjöl* foderersättning, 1917. *L-mark(er). L-pipare* se brockfågel. *L-rik hed. L-röd. L-växter* Ericaceæ.

Ljung|a (j-); -ade, [-as]; l-a fram ɱ; -are (skönl., t. e. om Zeus). Bet. växla mln blixtra, röra sig med blixtens hastighet o. dundra. Både egentl. o. bildl. Ofta skönl. **1)** *Åskviggar l-a (genom rymden). Nu kom den första blixten l-ande genom molnen.* —

Den olympiske l-arn Kronion B. Risberg. **2**) *När jag har vässt mitt l-ande svärd* Bibeln. *Med l-ande ögon, blick.* — *Låta sin vältalighet(s åskor) l-a över syndarenas huvuden. En l-ande vältalighet. En upprorsman, som l-ar mot landets styrelse* Harry Blomberg. *En l-ande protest* flammande. **3**) *Ur djupet världar l-a* Ps. 27. *Kometer l-ade över himlavalvet. Plötsligt l-ade en förhoppning genom hans hjärna* N. Selander, öv. *Med l-ande fart.* **Syn.** blixtra, blossa, ibl. upp-flamma ∾, åska, dundra, braka lös(t); fara som en blixt l. med blixtens hastighet, röra sig l. framlysa ∾ blixtsnabbt (o. strax åter försvinna l. slockna), blixtlikt uppträda l. (genom)-korsa. — **Ljungeld;** -slik (-t). Mest skönl. = blixt. *Men den gamla kyrkan förstördes av l(-en). Han sänder sina l-ar bort till jordens ändar* Bibeln. *L-slik / föll djävulen från himlens valv* S. Dahllöf.

Ljus[1] (j-); -et, =. En åld. (bibl.) gen. sing. i '(en) ljusens ängel'. **A**) Enkelt. Bet. övergå stundom i varann. **I.** Utan plur. **1**) *L-ets gåtfulla natur: etervågor eller kvanta?* 1926; jfr kvantum 2. *För att elektronen skall bli en källa för synligt l., måste dess svängningstal ligga mellan 400 och 700 billioner i sek.* Nord. Fam.[3] *L-ets fortplantningshastighet uppgår i tomrummet till 300,000 km. i sek. och är i luften endast obetydligt mindre. Homogent l., då från en l-källa utgå elektromagnetiska l-svängningar med en och samma våglängd. Läran om l-et kallas optik. Spegla, återkasta, bryta, absorbera l-et.* **2**) *Varde l., och det vart l. Gud skilde l-et från mörkret och kallade l-et dag. Växling av l. och mörker. Månen lånar sitt l. från solen. Morgonrodnadens l. brann redan på österhimlen. Och tempeltinnarna glödde som eldar i morgonens l.* Sven Hedin. *Det klara morgonl-et. I dunkel skog, där l-et dog / nu håller fruktan hov* B. Gripenberg. — *Byggmästarn hade glömt att göra några öppningar för l-et. Litet l. föll in i rummet genom en springa, annars var allt mörkt. L-et strömmade in skarpt, odämpat, flödande. Direkt, återkastat, disigt, svagt, diffust, fosforescerande, bländande, rött, grönt, intermittent, osäkert, mildrat, avskärmat, kallt l. I det fladdrande l-et från en nying. Rummet har för lite(t) l. Det glittrande l-et från kristallkronorna. I det sparsamma l-et från en nattlampa. Nejden badade i l. Stråla i elektriskt l. Bländfritt l., i tillräcklig mängd, på rätt plats, gör arbetet lätt. Kallskänkrum och vaktmästarrum å hotell skall ha naturligt l.* 1929. *Avgifter för l. och bränsle. Värme och l. inräknat. På Stockholms tillfartsvägar böra alla åkdon åläggas föra l.* 1926. — *Sol-, mån-, stjärn(e)-; dags-, skymnings-, natt-, snö-; båg-, kvarts-, neon-; lamp-; klipp-, blink-, fyr-; tak-, ovan-, över-; trappljus. Zeiss' spegelljus för skyltfönster m. m. Aga ljus* liksom några av de föreg. även till II.

3) Märk en del mest friare l. bildl. uttr. **a**) *Hålla upp något mot l-et. Det har kommit in l. på plåten. Stå i l-et för ngn, för sig själv* stå o. skymma (även bildl.). **b**) *Fördelningen av l. och skugga (skuggor) i en tavla, en skildring. Denna del av trädgården låg i klaraste, i klart l., medan* ∼. *Högsta l. på ansiktets varma och handens kyligare karnation* (mål.) E. Wettergren. *Halvljus.* **c**) *Se, sätta, ställa ngt i dess rätta l. Den dagen kanske du ser saken i ett annat, ett mildare l. Hans politiska utvecklingsgång, som jag ser i något annat l. än Warburg* M. Lamm. *I verklighetens kalla l. / försmäktar poesien* Hj. Söderberg, öv. fr. Heine. *Ser dessa saker i ett falskt l. Sverge i historiens l. Se någon som han är, utan något förskönande l.* **d**) *Nu gick l. upp för Nordlund: man skulle tänka!* Sigfr. Almquist. *Det gick upp (som) ett l. för honom: hon hade aldrig menat vad hon sagt.* — *Draga fram i l-et vad som är fördolt i mörker* Bibeln. *Bringa, framdraga ngt, komma i l-et. Gärningar, som sky l-et.* — *Att han nu fått (fullt) l. i saken. De bevis* ∼ *som till l. i saken tjäna* Lagen. *Bringa l. i* ∼. *Sprida l. i, över* ∼. *Som kastar (nytt) l. över de äldsta mongolernas liv. Eftersom hela saken redan låg i klart l. (Sedda) i l-et av nu anförda sakförhållanden, te sig* ∼. — *Återfick aldrig helt förståndets l. Mista förståndets l.* jfr f nedan. **e**) Bibl. *Då skall l. gå upp för dig i mörkret. Upplyft över oss ditt ansiktes l.* ib. — *Satan själv förskapar sig ju till en l-ets ängel* äldre bibelöv. 'ljusens'. *Jag är världens l. Sanningens l. L-ets fader* Gud. *L-ets barn* Guds barn, de troende (⋊ mörkrets l. världens barn). *Omvända ngn från mörkret till l-et* den rätta tron. *L. av höjden.* **f**) *Skåda dagens l.* skönl. = födas, komma till världen; framkomma. *Varför skulle den olycklige skåda l-et?* Bibeln. — *Mista sina ögons l.* drabbas av blindhet. — *Dottern, hans ögons l.,* hans solstråle, hans fröjd o. glädje, hans allt. **g**) *L-ets fiender. Upplysningens l.* — *L-ets riddarvakt* t. e. om studenterna. **h**) *Jag tål icke vid att läsa vid l. för mina ögon* ljusskén, lampskén, eldsljus. *Vill ni vi ska tända l. eller sitta i skymningen?* — Hit kanske snarast (l. till II 2). *Föra ngn bakom l-et* blott bildl.: vilseleda, bedraga.

II. Med plur. **1**) *Gud skapade två stora l., solen och månen.* — *Ditt ord är mina fötters lykta och ett l. på min stig. Jag vill sätta dig till ett l. för hednafolken.* **2**) Stearin-, talg-, vaxljus o. d. **a**) *Köpa ett paket (kron)ljus. Hur många (julgrans)-ljus går det i ett paket? Färgade l. Med levande l. (i gamla malmstakar). Då stod*

te på bordet, och det brände l. i kronan även till I. *Där brann l. i alla fönster* ibl. även till I. *Leta, söka med l. och lykta efter* ~ ofta bildl. *Ej heller tänder man ett l. och sätter det under skäppan* Bibeln (jfr det rent bildl. 'sätta sitt l. under ena skäppo'). *Tända l-en i kronan* jfr 'tända l.' (snarast till I). *Putsa, släcka (ut) l-et. Medan l-et brann ned i staken. L-et brann ännu, ehuru flämtande. Ett stearinljus ger cirka 2 normalljus. Tregrena- l. tregrensljus. Grenljus.* **b**) Märk en del uttr. *Stå som tända l.* stela, i spänt givakt, orörliga o. med spänd uppmärksamhet. *Stöpa l.* även skämts. = niga. *L-et tjänar andra och tär sig själv. Förtäras som ett slocknande l. Han brände, som man säger, l-et, sitt l. i båda ändar* sparde sig aldrig; ibl. arbetade o. roade sig lika oåterhållsamt. *L-et brinner icke längre än veken räcker.* **c**) *Romerskt l.* en fyrverkeripjäs: långa hylsor ur vka stjärnor med korta mellantider kastas i höjden. **d**) I växtnamn. T. e. *Kungsljus* Verbascum. **3**) Ngt vard. l. skämts. *Han var inget l. i skolan, inget skolljus, men heller ingen odåga. Ett klart skinande l. på idrottens himmel. Att först något år senare Rodin skulle bli för honom [Milles] det stora l-et* C. G. Laurin. *[Jag gick i familjen Petre] under det sarkastiska namnet »l-et Carl»* ib.

B) Ssgr ha i regel *ljus-;* blott i 'ljusstake' även den åld. bibl. biformen *ljusa-* (ljusastake). Ngn gång kan en ssg även ansluta sig till adj. ljus (jfr ljus[2]).

Syn. lyse, sol- l. dags- l. eldsljus, dager, belysning, (ljus)sken, ljusfenomen; glans, strålglans, skimmer, glöd, ibl. 'eld' l. 'flammor'; ibl. synförmåga; ibl. upplysning (egentl. o. bildl.); lysande kropp, ljuskälla; stearinljus osv.; 'geni', (skol)snille, läshuvud.

— **Ljusalf** l. **-alv.** Kan även ansluta sig till adj. 'ljus'. God ande l. fe, skönt o. luftigt väsen, ibl. älva. **-alstrande.** Skr. *Den l. organismen.* **-arm** lampett, lysarm, väggarm. **-bad;** -sskåp. Form av ljusbehandling där (delar av) kroppen bestrålas med ljus (solljus l. elektriskt). *Elektriska l-sskåp* 1917.' **-behandl|a;** -ing. Ge l-ning, utsätta för solljus l. elektrisk bestrålning (i medicinskt syfte). *I inskränkt betydelse menas med l-ing den form av elektrisk ljusterapi, som benämnes 'finsenterapi'. Finsens l-ing för lupus.* **-behov. -behövande.** Skr. *L. trädslag, som eken.* **-bild.** Bl. a.: **1**) Bild på näthinnan. **2**) Skioptikonbild, fotografisk bild o. d. **3**) Skönl. Bild målad ljus i ljus, skönmålning; ibl. idealgestalt l. lysande skepnad. *Den l. av landets inre förhållanden, som statsministern här tecknat* ~. **-bit.** Vanl. om stearinljus. *Har du en l. att låna mig?* **-blink;** -(s)signal(ering). **-bokstav** i ljusreklamer. **-brand.** Nu mindre känt. Stycke av brinnande ljusveke. **-bring|ande;** -are; -erska. Skr., ofta skönl. T. e. *Prometeus, l-aren. Bolsjevismen, som, allt under det den svänger brandfacklan, presenterar sig som den stora l-aren! Aurora, l-erskan.* **-brunn.** Fackl. Urtagning i marken för källarutrymme under markplanet; dagerbrunn, mindre ljusgård. *L., större än 20 kvm., betraktas som gård.* **-bryt|ande;** -ning(sförmåga). *Starkt l-ande glassorter. Ett glas med stark l-ning, men svag färgspridning. Diamantens l-ningsförmåga är utomordentligt stor.* **-båg|e;** -ssvetsning o. -sugn (elektrotekn.). **1**) *Med l-ar i fönsterna och grenljus på julbordet.* **2**) *Vi ska ta in l-en och värma sängen, tills fröken ska lägga sig* Akad. sjukh., Uppsala, 1921. — *Elektrisk l-ssvetsning* 1929.

-dall|er; -ring. *L-ret, l-ringen i luften en sommardag.* **-druck|en.** Skönl. *På den sidenmjuka, l-na himmelen* V. Ekelund. **-dränkt.** Skönl. *I den l-a rymden* Karin Ek. **-dunk|el.** Fackl. Klärobskyr, ett av ljus genomskimrat mörker. *Då l-let* ~ *nådde sin första fullkomning i Italien, till en början främst genom Leonardo da Vinci* J. J. Tikkanen. *Rembrandt och Vermeer van Delft, två av alla tiders främsta l-elkonstnärer.* **-effekt.** *Vackra l-er.* **-enhet.** Normalljus, måttenhet(en) för ljusstyrka l. ljusintensitet. **-fabrik;** -ant; -ation. **-fast;** -het. Fackl. Oftare 'ljusäkta'. *L-a (ljusäkta) färgstoff, som ej changera i solljus.* **-fattig.** Gärna skr. *En blek, l. sol. En grå, l. dag. Under den l-aste tiden.* **-fenomen. -filt|er** l. **-filt|rum.** Fackl. Färgfilter, ett färgat gmskinligt medium som från det vita ljuset frånskiljer strålar av vissa våglängder varigm alltså ett färgat ljus erhålles. *Ett l-er, som genomsläpper endast gula och röda strålar och gör röntgenstrålarna ofarliga* 1925. **-flod** skönl., bildl. **-fläck.** *L-arna på marken, som liknade guldmynt.* **-fontän.** *L-en på Stockholmsutställningen 1930, belyst underifrån med elektriska strålkastare.* **-fordrande.** *Den tämligen l. aspen* R. Sterner. **-fot.** *Små ljusfötter à 5 öre för julen.* **-full** skönl. **-fylld.** Mest skönl. *Varm l. luft* Per Hallström. — *Idéernas l-a rymder* Anna M. Roos. **-fält.** *Ett starkt (belyst) l.* **-förstärkande.** *Linsen är tjock och kraftigt l.*

-garn. Ljusvekegarn. *Ett kilogram l.* Markegångstaxan 1924. **-glans.** Skönl. *Himlens l. bryter / genom molnen* Elsa Ribbing. **-glimt.** Egentl. o. bildl. *Sista l-en (, innan solen går ned). — Ta väl vara på varje l. (i livet), varje liten uppmuntran. För oss barn var han en l.* ~. **-glob.** *L-er för elektrisk belysning.* **-gud.** *L-en Ormuzd.* **-gård;** -sbildning; -sfri (fotogr.). **I. 1**) *L. kring månen. — De sömniga l-arna kring*

Stortorgets lyktor S. Siwertz. — *Långt borta stod den gula l-en över Malmö, där* ~ C. T. Holmström. **2**) Fotogr. *L.*, *l-sbildning inträder ofta vid fotografering i rum mot ljusa fönster eller tända lampor, men kan minskas genom de s. k. l-sfria plåtarna.* **II.** Byggn. **1**) Mindre gård som skall ge ljus o. luft åt kringliggande byggnader. Jfr ljusbrunn. *Våningarna runtomkring l-ens skumma brunn* A. v. Krusenstjerna. **2**) Helt glastäckt l. för ljus öppet utrymme. *Stora l-en i Nordiska kompaniet, Stockholm. Pation, l-en, i de spanska husen.* **-hav.** *Rymden är ett l., som svallar utan strand* J. Hemmer. — *På krallarna var utställningen ett enda l.* **-huvud** se under ljus[2]. **-hållar|e.** *Balansl-e till julgranen.* — *Själva l-en på en ljusstake.* **-institut.** Läk. *Finsens l.*

-kastare. Mindre vanl. än 'strålkastare'. *L. om 3,000 normalljus vardera. Med l-n söka vi oss väg till kajen* Alb. Engström. **-knippe.** *Där solen bröt fram i breda l-n.* **-kon.** *L. är det ljusknippe, som utgår från strålkastaren. Och strålkastarna börja svänga sina l-er i luften.* **Syn.** ljuskägla. **-kontrast.** T. e. fotogr. *Mildra originalets l-er.* **-kopiering;** -sateljé; -sförfarande. Fotografisk metod för mångfaldigande av ritningar, kartor o. d. gm 'kontaktkopiering'. *Ett mycket vanligt l-sförfarande är blåkopieringen.* **-kort** under kristiden. **-krans.** Skr. *Altarets flämtande l.* Ellen Lundberg. *Med Lucias l. kring håret* Ann Margret Holmgren. **-krets.** *Vi sitta runt elden i den trånga l-en och* ~ Eric Hultén. *Inom l-en.* **-kron|a.** *Gammaldags l-a med glasprismor. L-a av smidesjärn från Endsa kyrka. Mässingsl-a.* **-kultur.** *Svenska föreningen för l. i Stockholm verkar sedan 1928 för rationella belysningsmetoder.* **-kup|a.** *De små blå gardinerna kring kupétakets l-or.* **-kvantum** se kvantum 2. **-kägla** ljuskon. **-käll|a.** *Naturliga och konstgjorda l-or. L-or, olämpliga som lysmedel.* **-känslig;** -het. Fysiologiskt, fotogr. m. m. *Bakersta lagret i näthinnan, som är l-t* ~. *L-a ämnen. Smärre, l-a organismer* B. Lidforss. — *L-t papper. L-gjort papper. L-heten hos olika bromsilverplåtar.* **-kärn|a.** **1**) Den inre mörka delen av en låga. *Sedan l-an antagit mänsklig gestalt, svävade den långsamt fram över huset.* **2**) Själva den lysande 'kroppen' i en komet (x svansen).

-låg|a. *Som en slocknande l-a. Värna den tynande försvarsviljan, som om den varit en späd l-a i korsdrag.* **-manschett.** *L-er av (färgat) glas. Musselformiga l-er (till ljuskrona).* **-mål|are;** -eri; -ning (ofta bildl.). Mål. m. m. **1**) *Sorolla* ~ *l-eriets mästare.* **2**) Bildl. *En konsekvent genomförd l-ning — eller svartmålning — av personerna.* **-mängd.** *Meterljus, dvs. den l., som faller på en kvm., då den* ~. **-mäss|a;** -odag. Se kyndelsmässa. **-mättad.** Mål., skönl. o. d. *Paris' milda l-e luft. Den l-e, gnistrande rymden* N. W. Lundh. **-omstrål|ad.** Skönl. *Upp på l-at Tabor* Elsa Ribbing. **-pipa.** Den del av ljusstake l. d. vari ljuset instickes. **-plåt.** *L-ar eller lampetter med reflektor. L. av driven mässing.* **-producerande.** *A. Appellöf, L. djur och växter.* **-punkt.** **1**) Mer 'egentl.' **a**) *En rörlig l. ute på slätten.* **b**) *Cyklisternas acetylenlyktor med sin intensivt vita l. och sin blekare spridningszon.* **c**) *Gedigen kopparkrona med 1 l-er. Byggnaden tar ha lika många l-er som en mindre stad.* **2**) Bildl. *Ändå en l. (i bedrövelsen)! Minnet av henne är den enda l-en från mina tröstlösa, mörka pojkår. En av förmanslivets l-er.* **Syn.** **2**) 'ljusglimt', 'ljusstråle', 'solstråle'.

-rak. Skr., mindre vanl. *Rökarna stego l-t mot himlen. [Trädens] l-a stammar* Håkan Mörne. **-ramp.** På teater o. friare ('ljusräcka'). *Strändernas l. glesnar, Oslo ligger redan bakom oss* Sven Haglund. **-redskap.** *L. som pärthållare, lampor, ljusstakar, ljuskronor.* **-reflex.** *L-erna på vattenytan. En sista l., som föll mitt över hålvägen. L-erna i fönstren (vid solnedgången).* **-reklam;** -sanordning; -(s)skylt m. fl. **1**) Abstr. *All slags l. Kurser i l. och kundpsykologi* 1927. *L-en börjar på allvar erövra Stockholm* 1923. — *L-anläggningar utföras av* ~ Rikstel.-kat. 1927. **2**) Konkr. Ljusskylt. *Bränslekostnaden för (lamporna i) en l. Brokiga l-er. — Aftonstadens virvelspel av l-srubriker* Harry Blomberg. **-ring.** *I, utanför lampans l. På gården, där lyktornas l-ar ej nådde varandra. — En l., snarlik en regnbåge, med rött innerst. — En flyktig l. efter en uppskrämd löja* A. T. Gellerstedt. **-rädd.** Skr., mindre vanl. än 'ljusskygg'. 'Egentl.' o. bildl. *I hennes l-a getögon* J. Hemmer. — *L-a element i Gamla staden.*

-sax. Äldre redskap att snoppa talg- (l. stearin)ljus med. *Knäppen av min l., då jag emellanåt snoppade den långa ljusveken* Ada Werin, öv. **-sida** sälls. (x skuggsida). **-signal;** -(s)anläggning; -ering. *Automatiska l-er vid järnvägsövergångar. Med telefon och l-er dirigera promotionsskotten. Med l-er från ett signaltorn dirigera spårvägstrafiken.* **-sinne.** *Att insekterna tyckas ha ett l., som liknar vårt stavseende* Hj. Öhrvall. **-sken.** *Bländad av ett plötsligt l. Stå mitt i l-et. Vid dagsljus eller vid l.* **-skimmer.** *Ett l. som på ögonen hos en katt.* **-skygg;** -het. **1**) Egentl. *Ugglorna äro l-a på grund av sina ögons skapnad. — De l-a lundväxternas trivsel under bokarnas valv.* **2**) Bildl. *De l-a reptiler, som leva på andras spritelände. L-a gärningar, metoder, affärer* som sky (dags)ljuset, sky dagens ljus. **-skylt;** -ning. Jfr ljusreklam 2.

L. avsedd för s. k. blinkljus 1915. *Elektrisk l-ning på Newyorks huvudgator.* **-skåp;** -sfabrik. *Saltsjöbadens Elektriska L-sfabrik* 1925. **-skärm. -släckare** t. e. för julgrans- l. kronljus. **-sort. -spel.** Skr., gärna skönl. *L-et mellan löven, på bottnen av den lilla bäcken.* **-spir|a.** *Liljeholmens rakrefflade, höga l-or* 1924. **-sprid|ande;** -are; -ning(sområde). *Halvvattslamporna måste i allmänhet förses med l-ande glaskupor, för att de ej skola blända ögat. Ficklampa med tre l-are. De flyttbara fyrarnas l-ningsområde.*

-stak|e; -sbricka (att ställa l-en på) m. fl. Åld. bibl. även 'ljusastake'. *Den sjuarmade ljusastaken. — Under sömnen råkade han slå till l-en på nattduksbordet, så att den rullade och gömde sig under sängen. Taffelpianots l-sklaff. Mässingsl-e.* **-stark.** *En l. lampa. De l-aste stjärnorna. Beräknas vara 3,000 gånger så l. som ~. — En l., mättad färg.* **-strål|e;** -ande (skr.). **I.** Egentl. o. bildl. **a**) *L-arna, som odämpade föllo in i rummet.* **b**) *Hemmets lilla l-e. En l-e i hans tunga vardagsliv.* **II.** *Den l-ande, stora, blomprydda trappan. Deras glada, l-ande konst* Rich. Bergh. **-stump.** *Samla, spara på l-ar.* **-styrk|a.** *Avtagande (i) l-a. För åstadkommande av mycket stora l-or, t. e. för strålkastare.* **-stöp,** -et; -are; -eri (l. -ī); -ning. *L. och slakt* V. Benedictsson. *I Laholm torde finnas Sverges enda och sista l-eri efter gamla typen* 1917; ett par år senare sålt till museum. *I l-erierna* B. Jönsson. **-svag.** *De l-aste stjärnorna. — En l. vit färg kallas 'grå'. — Du slocknar lugnt — / en l. låga lik* H.-G. Törnell. — *L-a partier i en tavla. Bilden blir l. och på grund därav svårförnimbar för direkt seende.* **-säker.** Som icke släpper igenom ngt ljus. *Det hela är l-t inbyggt* Arv. Odencrants.

-teknisk. *L-t fulländad armatur.* **-terapi** se ljusbehandla. **-tillverkning. -tjuv.** Vanl. om (för lång) veke som fallit ned o. åstadkommer stearinflöde. **-tryck;** -sförfarande; -are; -eri (l. -ī). **1**) Abstr. Sätt att med hjälp av fotografi överföra bilder på en platta med vkn man sedan tar avtrycket. *L-et i dess nuvarande form daterar sig från 1868. L. brukas mest för finare illustrationstryck (i sht för vetenskapliga arbeten), för planschverk, för vykort m. m. L-eriaktiebolaget Lagrelius & Westphal.* **2**) Konkr. Avtryck åstadkommet gm l. **-tät.** T. e. fotogr. *En l. låda, försedd med skjutlucka. L-t förpackade plåtar. — Sällan är en sängkammare, en gardin alldeles l.* **-utveckling.** Skr. *Förbrinner under stark l.* **-vek|e;** -(e)garn l. -sgarn (se ljusgarn). *Snopp, sköre (svartnade delen av en l-e)* Wenström-Lindgren. — *För tätning mellan borden i bordläggningen användes l-egarn, som stoppas in i springorna med en kniv. Sticka vaggtäcken av l-egarn* Karin Jensen, öv. **-verk|an;** -ning. *Valörmålarnas strävan efter ljus- och luftverkan. — Huden reagerar för l-an genom ~. — Olika dagrar och l-ningar* Ruben Berg. **-vibration. -våg,** -en, -or. Fys. *Att omvandla ljudvågorna till l-or.* **-år.** Astr. Avståndsmått vars enhet är den våglängd ljuset tillryggalägger på ett år. *Avståndet uppskattas till 120 millioner l., vilket är nära nog så långt man kan se in i rymdens djup [med Hookerteleskopet]* Ansg. Roth. **-äkt|a;** -het. Ljusfast. *L-a färgstoff, som ej changera i solljus. Av fin, l-a rullgardinsväv. Pröva l-heten hos en färg* Gottfr. Kallstenius. **-älskande.** Skr. *De l. trädslagen (tall, ek, björk, asp och lärk)* G. Schotte. **-öpp|en;** -ning. Öppen för ljus. Jfr solöppen. Skr. **I.** *[Berberisbusken] föredrar de l-na lokalerna* O. Arrhenius. *På de l-nare ytorna ~* Erik Almquist. **II.** *Rummen ligga frånsols och kräva stora l-ningar. — I lyktans l-ningar äro insatta linssystem, bestående av ~.*

— **Ljus- l. Ljusastake** se ovan ljusstake.

— **Ljus**[2] (j-); -t, -are. Märk den gamla formen 'ljusan' i uttr. *(Slå) i l-an låga* o. *(Till) l-an dag.* **A**) Enkelt. **I.** Mer konkr. **1**) *L-a himlakroppar. Stjärnorna tindra i kväll med ett l-are sken än vanligt. Den l-a rymden. Månens l-a sida. (Morgonens) l-a skyar. Så l-t det är över staden (av all belysningen). Det l-a (åter)skenet på himmelen. De l-a (sommar)nätterna (, då all gatubelysning är släckt). Mitt på l-a dagen. Det är ju redan l-a dagen, l(-an) dag. Ska det aldrig bli l-t i dag! Bländande l. L-a och trevliga rum. Rummet blir l-t genom ett stort takfönster. — Man måste ha ganska l-t för att se brodera så fint. Tänd en låga till, så blir det lite l-are! Ännu klockan 1 var det l-t i alla fönster* brann det ljus. — *Knappast ännu skjutl-t. Snöl-t. Sol-, mån-, stjärnljus.* **2**) *L-t blå, röd* osv.: om färger som mer l. mindre närma sig vitt; även 'ljusblå' osv. *Färgerna i rummet voro övervägande l-a, men hållna i dämpad ton. Ska ni ha l-a tapeter i salen? Klä sig (i) l-t eller mörkt. I en l. och luftig baldräkt. L-a lockar. Den l-aste hy. Är hon l. eller mörk? — L-t kött* t. e. kalvkött l. av diverse fåglar. — *Måla 'l-t i l-t' dvs. med endast l-a nyanser.* **II.** Mer abstr. (o. bildl.). **1**) *Se framtiden (i) l-t. Ha en l. syn på livet. Skaffa dig en l-are livssyn! Alltför l. optimism. Se l-t (och hoppfullt) på framtiden, tillvaron. Började med de l-aste förväntningar. Se saken från dess l-a sida. I l-aste minne bevarad. Skildra ngt i l-a färger. Ser forntiden l-t i l-t* A. Blanck. *För närvarande synes han ha rätt l-a utsikter (att få platsen). — Ett glatt hjärta gör*

ansiktet l-t Bibeln. *Log sitt l-aste leende. Med sitt l-a, muntra lynne. Flickornas l-a skratt därute på ängen. Gunillaklockans l-a (silver)klang. — Ha sina l-a ögonblick, (sina) l-a mellanstunder* även till II 2, ofta om sinnessjuka. **2** *Gossen hade l-t huvud i förening med läslust* Jenny Engelke. *Han hade onekligen ett l-t förstånd och* ~. *Plötsligt fick han en l. idé: han vände sig till kungen och sade:* ~. — *Du var mej en l. pojke!* ironiskt. *De voro just tre l-a juveler!* S. Dahllöf. **B** Ssgrna kunna ngn gång även ansluta sig till subst. ljus. Formen är *ljus-*, ngn gång därjämte *ljust-*.

Syn. A) **I.** (själv)lysande, klart skinande, klar; ofördunklad, oförmörkad, (klart) belyst, sol(be)lyst, upplyst, (ibl.:) solig, glansande, glansfull, solklar, genomskinlig, 'öppen'; ljusfärgad; **II. 1)** optimistisk, lovande, glad, glattig, 'lätt', munter, uppmuntrande, upplivande, god, fördelaktig, utan skugga l. skuggor, ibl. (ljust)klingande; **2)** som vittnar om gott förstånd, klart tänkande, klartänkt, klok, redig; (ibl.:) lysande, präktig; (ibl.:) 'fin', 'snygg'.

— **Ljusalf** l. **-alv** se under ljus.¹ **-betsad.** *L. björk.* **-blommig.** *L-t siden.* **-blond.** *De l-a äro här övervägande.* **-blå.** *Klädd i en l. sommarklänning. L. ögon. Den allra l-aste himmel* Ebba Atterbom, öv. — *För visso vore det dåraktigt att förfalla till den sorts optimism, som kallas l.* — *»Nog är det l-tt alltid»* — *sa han, som fick sabelhugget av livgardisten. Nu först var det riktigt l-tt* på tok, tokigt, 'trevligt'. **-brun.** **-fläckig.** *De l-a, s. k. vita elefanterna.* **-färg|a.** Mest i perf. part. *L-a en klänning.* — *L-ade moln. Ljus- eller brunfärgade frön,* '*linfrö*'. **-grå.** **-grön.** *Immiga l-a druvor.* **-gul;** -grå. **-het.** Mindre vanl. *Samma l. i blicken och anletsdragen, samma milda sätt som förr.* **-huv|ad;** -ud. **1)** *De l-ade, rundkindade tvillingarna, som just fyllt två år.* **2)** Mest bildl. *Klassens l-ud. Visst inget l-ud.* **-hyad.** *Att så mörka mödrar hade så l-e små barn.* **-hyllt,** =. Med ljus hy. *En glad, l. och verksam husmor* Sigurd. **-hårig;** -het. **-klädd.** *L-a småflickor med rosett i huvudet.* **-lag|d;** -dhet. *Hon är l-d och blåögd.* **-lett** se ljuslätt nedan. **-lockig;** -het. *Den l-aste, smutsigaste och kelnaste lilla kerub man kan hitta*~. **-lyn|nad** l. **-lyn|t.** Båda mest skr. *En l-nad men även praktisk kvinna.* — *L-t resignation. L-t, vänsäll och sällskaplig till sitt väsen.* **-lätt,** =, -are; -het. Ljuslagd, ljushyad, blond; ljus till färgen. *Sina mer l-a och ljuslynta landsmän* Olle Holmberg, öv. **-mål|ad;** -ning (bildl.). *En l-ning av förhållandena i den lilla staden.* **-ockra.** Mål. *Zorns färger voro l. och röd cinnober* Alb. Engström. **-rutig.** *L. tjock filt.* **-röd.** **-skär.** *Gödkalv, som har l-t kött och* ~ Nord. Fam.² **-strimmig.** **-ögd** (l. -öjd); -are, -het. *En l. sonson* ~ Gust. Bolinder. *Man kunde icke se något l-are och rakvuxnare* S. Siwertz.

Ljus t blickande m. fl. Skönl.

Ljusligen, adv. Skr., ngt åld. *Dar sådant l. finnes, lägge han, som åverkan gjorde, det ut, som han ingärdat, och* ~ Byggningabalken. *Mitt bättre jag bevisade dock l., att* ~ Martin Koch. **Syn.** klarligen.

Ljūsn|a, -ade, perf. part. -ad; l-a på, l-a u'pp. **I.** Egentl. **1** *Det l-ar i öster, solen går upp. Innan det ännu l-at nästa morgon, voro vi på väg. L-a till dag. Just som det började l-a i rymden. Där den nya dagen vid himlaranden l-ar underbart* Nino Runeberg. *I l-ad, l-ande rymd.* — *Tills det l-ar på* Berit Spong. — *Mot ettiden började det l-a upp och kl. 2 strålade solen.* **2** *Ljungen, som nu vid vissnandet l-at till blekskärt. Färgen ser ut att vilja l-a med åren. Hennes hår hade efter sjukdomen märkbart l-at.* **II.** Bildl. **1)** *Vars stränga ansikte nästan alltid l-ar, när hennes blick faller på Agnes. Blicken, ögat l-ar.* — *De sorgsna dragen l-a plötsligt upp. Kungen* ~ *(L-ar upp.)* Per Hallström. — *Med l-ad, l-ande min, panna.* **2)** *Efter tronföljarvalet l-ade horisonten, och* ~ M. Lamm. *Och den l-ande framtid är vår. Utsikterna (börja) l-a (för oss). Även för oss tycks det alltså en gång vilja l-a. Så snart konjunkturerna på järnmarknaden l-a* ~. **3)** *Börjar det l-a nu i era tröga hjärnor?* Eric Hultman. **Syn. I. 1)** dagas, bli dager, gry, 'randas'; sola u'pp, klarna; **2)** bli ljusare l. blekare, blekas (ūr), vitna; **II.** lysa u'pp, vända sig till det bättre, bli bättre, bli en ljusning l. förbättring l. vändning (ändring) till det bättre, förbättras, ibl. 'stiga'.

— **Ljūsning,** -en, [-ar]. **I.** Egentl. **1)** *På morgonen, i första l-en, stod en tjänare för konungen. Vid dagens första l. I (morgon)-l-en, innan ännu någon vaknat i huset* ~. *Strax före l-en. Och l-en hälsas av kvittrande röster* Al. Slotte. — *En svag l. flöt in genom* ~ *fönsterförhängena* K. E. Forsslund. **2)** *I l-en mellan granarne* Alb. Engström. *Trastens klara slag, som hördes borta från l-arna i skogen* Hans Cavallin, öv. **3)** *En l. mellan molnen. Havet låg mörkblått med l-ar i lä om holmarna* I. Hortling. **4)** Fotogr. *En utåt försvinnande l., »gloria»* Nord. Fam.² **II.** Bildl. **1)** *Inte en l. syntes över dragen* S. Lagerlöf. *Och hon hade sett på honom med den l. i sina ögon, som han inte misstog sig på* A. Wändahl. *Och kanske dröjer där ännu l-en av ett kärleksfullt minne kring* ~ Ax. Munthe. **2)** *Men småningom började jag skymta en l. och fattade hopp. När intet hopp en l. bådar* Ps. 597. *När l-en grydde 1905 [i Finland]* G. Pauli.

Sen en l. inträtt på hyresmarknaden. En l. i läget. En påtaglig konjunkturljusning. **Syn. I.** dagning, gryning; (upp)klarnande; glänta; (ibl.:) skimmer, (ljus)glimt, ljus(are) fläck; **II.** 'dager'; förbättring, ändring till det bättre.

Lju'st|er (j-, akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna; -erbloss m. fl.; -r|a (-ade, -as; -are; -ing). Gaffelliknande långskaftat huggredskap med hullingar (till fiske, vanl. om natten vid bloss). **I.** Enkelt. *Fiske med l-er är i många trakter helt förbjudet. En gädda, som i nacken bar märke efter ett l-er. K. m:t har ~ t. v. intill utgången av år 1918 suspenderat förbudet mot att efter isläggningen hugga ål med l-er* nov. 1917. *Hugga utlekt blanklax med l-er* Pelle Molin. *Lax-, åll-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-erblossen skymtade och blänkte ännu i vikarna. De glimmande l-ereldarna* Cl. Lagergren. *L-erfiskares facklor* R. Jändel. *Ge sig ~ ut på l-erfiske* ib. *Ett gammalt l-erjärn. L-erskaft.* **III.** Avledning. *Bloss från l-rande fiskare. — Ölänningen är passionerad l-rare* Kjell Kolthoff. *All l-ring av laxfiskar är i lag förbjuden.*

Ljut|a (j-); ljöt(o), -it. I det åld. 'l-a döden'. *Hava flere deltagit i misshandel, varav någon l-it döden; då skall ~* Strafflagen. *L-a döden till följd av yttre våld. L-a döden (i kamp) för hembygden* finna döden, dö, stupa. *Där han ljöt en hemsk död.*

Ljutt se under ljud.

Ljuv (j-); -t, -are; -het. Brukas icke gärna om smak. Ofta skönl., gärna i dikt. I vanlig prosa nyttjas ordet med försiktighet, det får lätt en alltför 'söt' betydelse. *Dra munnen till ett l-t leende. Söka se l. ut. L. som en västanfläkt. Den l-a våren. L-t doftande rosor. En l. syn. Vid lutans l-a toner. Huru l-t för min mun är icke ditt tal! Det är l-are än honung för min mun* Bibeln. *L. för mitt hjärta. L(-t) att minnas. En l. tröst. Arbete gör sömnen l. Väckas i sin l-aste sömn. Sova l-t och drömma. Det är l-t att vaggas på den stilla fjärden. I stället för en l. och huld maka får mannen nu en borstig kissemiss med gröna ögon och vassa klor. L-t åt den l-a. Men aldrig mer kan livet bringa / en fröjd så l. som sorgen då* K. A. Melin. *I l-aste sämja. — Dela l-t och lett* fröjd o. smärta, fröjder o. sorger, lycka o. olycka, sorg o. glädje, ont o. gott. *L-t kan snart bliva lett. — Försjunka i stundens l-het. En himmelsk l-het utan ~.* **Syn.** behaglig, blid, behagfull, ljuvlig, älsklig, intagande, huld(rik), angenäm, mild, fin, skön, vän, vacker, täck; (ibl.:) välluktande, välklingande, söt.

— **Ljūvlig,** -t, -are; -en [l. -a], adv.; -het (ibl. med plur.). Särsk. skönl. ibl. ännu 'ljuvelig' (t. e. *Talade så ljuveliga ord. En ganska ljuvelig musik för den, som ~.*). Även om intryck på smaken samt på synsinnet men ej så ofta som 'ljuv' om person. Ofta skönl., nästan aldrig rent prosaiskt (om icke ironiskt). **1)** *L-a ängder. Gjort det l-a landet till en ödemark* Bibeln. *Huru l-a äro icke dina boningar, Herre Sebaot!* ib. *L-a syner. Lundens l-a svalka. Ett l-t väder. L. slummer, sömn. Torvan och skyn höll han kära. Inunder dem sove han l-t* A. T. Gellerstedt. *L-t vin. L-a frukter. L. i smaken. Det stack l-t i näsan. En l(-t svalkande) dryck. Gör rösten så l. hon kan. En l. lott.* — Märk ironiskt *Jo, de här ä l-t, nu ska också han komma före mej!* **2)** *Där han förr mött gråt och trumpenhet, spirade nu glädjen l-a* Sig. Dahllöf. — *Och himlens fåglar sjöngo l-en* Y. Ling-Lander. *Att dagarna kommo så l-en sköna* Ellen Wester, öv. *Den lilla nydöpta sov l-en.* **3)** *För att skåda Herrens l-het* Bibeln. *Vilken l-het att ~. Correggios ~ l-het och lyckostämda ljus* J. J. Tikkanen. *Sommarl-het.* **Syn.** jfr ljuv; härlig, ypperlig, utmärkt.

Ljöd(o) se ljuda[1]. **Ljög(o)** se ljuga. **Ljöt(o)** se ljuta.

Lo[1], -n, -ar l. ibl. -(e)t, -n. Lynx lynx. **I.** Enkelt. *Numera äro loarne sällsynta i Sverge* E. Lönnberg. *Efter färgen skilde man förr mellan tre olika lon: kattlo, varglo och rävlo. Alla dessa olikteeknade loar här på Skansen [ha] fötts i samma kull* Al. Behm. *Lodjur i Pajala: ett par renar ha dödats av lona* 1929. *Han stod hopkurad som en lo i väntan på språnget. Tyst som ett jagande lo* Alb. Viksten. *Lon, eller göpan, som den kallas i Dalarna. R. sköt den ena lon, som träat för hundarna* J. Möllersvärd. *Unglo.* **II.** Ssgr. Ex.: *Lodjuren (släktet Lynx) ha penselförsedda öron, långa ben och kort svans; de äro alla rovgiriga och blodtörstiga och till skada för både vilt och tamt. Den stora tigertecknade lodjurshanen* Ad. Johansson. *Lodjursjakt. Hans lodjursögon upptäcka genast papperet* skarpa blick. *Lohona. Lokatt* mindre vanl. än lo l. lodjur. *Lokattsmidig. En kappa av loskinn* även 'lodjursskinn'. *Loskinnspäls. Lounge. Loögd. Loögon.*

Lo[2], -n. Ldls. l. fackl. Lugg (på kläde o. d.). *Mattans fina lo* Jac. Ahrenberg. *Den loslitne ~ tiggaren* (luggslitne) H. Samzelius. *Han bär tjocka lovantar för att skydda sina sjuka händer ~* S. Lagerlöf.

Lo[3], -n; -garv|a (-are; -eri; -ning). Fackl. Garvarbark. Se garva. *Logarvade eller sämskade varor.*

Lob, -en, -er (akut). Fackl. Huvuddel av ett flikigt organ, flik. *Levern hos människan har en högra och en vänstra lob. Det ligger i tinningloberna ett akustiskt medvetande, liksom i nackloberna ett optiskt* S. E. Henschen. *Pann-, öronlob.*

Lobb|**a**, -en, -ar; -spel; -taktik, -a, -ade, -as, -ning. I tennis hög boll oåtkomlig för motståndare vid nätet.

Lobéli|**a** (mest akut); -an, -or; -asort m. fl. Särsk. om den blåblommiga prydnadsväxten Lobelia erinus (från Sydafrika). *Rabatt med kant av l-a. Denna l-asort saknar det vita mittpartiet, 'ögat', och är alltså helt blå. Hängl-a.*

Lock[1] (-å-); -en, -ar. Ssgrna höra ofta även till verbet men sammanföras alla här nedan. **I.** Enkelt. *Han ~ fattade mig vid en l. av mitt huvudhår* Bibeln. *L-arna på ditt huvud hava purpurglans* ib. *Hennes hår faller i (naturliga) l-ar. Låta krusa l-ar på sig. Lägga håret i l-ar. En liten ostyrig l. vid vänstra tinningen. Offra sina l-ar. — Hängl-arna bakom öronen. En jungfrulock drar starkare än tio par oxar. Lockpinne för kanonl-ar. Pann-, tinning-, tjusarlock.* **Syn.** hårlock. — **Lockhårig.** *L-a, ullhåriga och striphåriga människoraser. En sjudrig flicka, käck, vacker och l.* **-nål. -pinne.** *Som imiterade Oskar I-typen med på l. rullade och med kvittenvatten fastsmetade kanonlockar vid tinningarna* Gust. Cederström. **-peruk. -slinga** jfr hårslinga. — **Lock**|**a**[1], -ade, -as; -ning. Ssgr se ovan under subst. *Låt mig l-a ditt hår! Hon l-ade sitt hår och visade sina skuldror. Håret vill inte (låta) l-a sig. Se, hur det l-ar sig / vänt över skrulten på lelle Kal Johan* Fröding. *Pudel med l-at hår.* **Syn.** lägga (sig) i lockar, göra lockig, ondulera, (refl.:) falla i lockar, buckla l. ringla sig. — **Lockig,** -t, -are; -het. *Ha av naturen l-t hår. Det kära, l-a gamla huvudet. Mörk-, ljuslockig. L. (pudel)ras. 'Strutsfjäderaster' med 12—15 cm. stora, l-a blommor* trädg. — *Strävt, stritt, upprättstående hår utan spår till l-het* V. Benedictsson. *Amerikansk ondulering skänker håret varaktig naturlig l-het* Annons 1921. **Syn.** vågig, ringlande, knollrig, (ibl. nära:) krullig, krusig, krushårig, böljande, bucklig.

Lock[2] (-å-); -et. Ssgr se under verbet. **1**) Jäg. m. m. *Högt i den blekblåa rymd klingar en piplärkas l.* J. Tegengren. *När en älgtjur besvarar ett l. ~. [Får järpen] syn på skytten, slutar han att svara på l-et och försvinner tyst* Th. Högdahl. *Lon skjutes för hundar eller på drev, någon gång på l., och fångas i sax. [Gråsälen skjutes] dels under smygjakt, dels för l. under parningstiden* Th. Högdahl. **2**) Friare. **a**) Skönl. *Du är såld, om du lyss till det / l-et, och ~* Bo Bergman. *Handklaverets förledande l.* A. Knöppel. **b**) Skämts. i ssgn *Piglock* handklaver. **c**) *Vi försökte med l. och pock, men det var stört omöjligt. Med l. och trug* mindre vanl. *Det gick varken med l. eller pock* list l. våld, godo l. ondo.

— **Lock**|**a**[2], -ade, -as; -ning (mindre vanl., mest till I 1). **I.** Enkelt. **1**) *L-a på hunden! Hönan l-ar (på) sina kycklingar, när höken är i närheten. Höra morkullorna l-a, när de sträcka över trädtopparna. L-a med visselpipa på ~.* **2**) **a**) *Om syndare l-a dig, så följ icke* Bibeln. Skämts. även *När skalkar l-a dig, så följ med och se va di har för sej! Det är av sin egen begärelse, som han drages och l-as* Bibeln. *Den är lätt att l-a, som gärna vill hoppa. L-a ngn till synd. Lätt att l-a till vad som helst. L-a ngn i fällan, i en fälla, i ett försåt, i fördarvet. Insekterna, som genom honungen, brokiga färger eller särskilda anordningar l-as till blommorna. Njutningens l-ande röst. Fylld mage l-ar till overksamhet. Och kärleksgroparna i de flickrunda kinderna l-ade oemotståndligt till kyssar* A. Wändahl. **b**) *Berättelsen l-ade tårar ur, i hennes ögon. Det är »Tom Sawyers äventyr», som l-at till filmatisering. Kom så gästgivarmor in, l-ad av larmet* S. Lagerlöf. *Uppgiften är både l-ande och intressant, men den är också vansklig. Ett l-ande anbud.* (Varför kom du inte? —) *Å, de var inget som l-ade (särskilt). — L-a din man till att säga oss lösningen på gåtan* Bibeln. *L-a ngn att försäga sig.* **II.** Fasta ssgr kunna ibl. även föras till substantivet. **Syn. I. 1**) utstöta lockrop, frambringa locktoner, 'kalla'; **2**) fresta, förleda, narra, tubba; (ibl. nära:) elda, sporra, hetsa, (upp)egga, intala, förföra, frammana, framlocka m.

— **Lockartik**|**el.** Handels. A. som skall locka till köp. *Användandet av l-lar i stora detaljaffärer* A. Örne. **-bete,** -t, -n. Ofta bildl. *Det l. man hängde för ~ massans ögon var ~* Ola Vinberg. *Utpressning med en kurtisan som l.* **-fåg**|**el.** Egentl. o. bildl. *Mot stillvattnet, där jag nu lägger ut mina l-lar* E. Sparre. *Falsk vän är en ond l-el. Bandets kvinnliga medlem fungerade som l-el och spion.* **Syn.** vette, bulvan; 'lockbete'. **-färg.** T. e. *Blommornas l-er.* **-låt.** *Vall- och locklåtar från olika bygder.* **-läte.** *L. under parningstiden.* **-mat.** *Sätta ut lite l. åt råttorna.* Även bildl. **-medel.** *Med bara sin sång och sitt gitarrspel till l.* Per Hallström. *Enkla l.* **-pipa.** Jäg. Att locka fåglar med. **-skytte.** Jäg. S. på lock. **-sång.** *Uvarnas tvåtoniga l.* Ad. Johansson. **-ton.** Egentl. o. bildl. *Ejderhanens l. är en djup strupton ~* Th. Högdahl. — *Jag hörde l-erna ringa i kvällen, då stintorna kallade hem getterna och korna till fähusen* I. Lo-Johansson. — *Att aldrig låta lura oss av syndens förledande l-er.*

— **Lockelse,** -n, -r; -medel; -röst. Blott 'bildl.' *Motstå l-n, syndens l-r. Det blev honom en l. till synd. Dåliga vänners l. till överdåd. Den utövade en särskild l. på oss. Livet hade för honom ingen l., han såg dess tomhet. Kringstrykarlivet har en*

obeskrivlig l. för den, som en gång smakat därpå V. Benedictsson. *Stockholm med sina teatrar bibehöll alltjämt sin l. Nöjet ägde ej längre några l-r för honom. Yttre l(-r).* **Syn.** (till)dragning, tjus(nings)kraft, frestelse, förledande ord, förförelse, förespeglingar, retelse(r), lockbete, lockmat, ngt lockande l. förföriskt, förtrollning, trollmakt.

Lock[3] (-å-); -et, =. **1**) Egentl. **a**) *Låta potatisen koka i grytan med l-et på. Ångan lyfte litet på l-et. Nyfiken lättade hon litet på l-et, och vips hoppade en mus ut ur korgen. L-et till dosan fattas. Ett vackert sirat (snusdos)lock av silver. Slå igen l-et till kistan, är du snäll! Har du l. också till lådorna? Bända, bryta upp l-et. Att han där skulle känna sig som hund i brunn med l. på* Josefina Bengts. *Lådor med skjut- eller fäll-lock. — Dos-, låd-, korg-, kist-, koffert-, kaffepanns-, flask-, bytt-, mellan-; vipplock.* **b**) *Rockfickor med knäppbara l. Ficklock.* **c**) *Sporkapslarna öppna sig genom en liten explosion, varvid l-et avkastas och sporerna utslungas.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Vanligast i ssgn 'ögonlock'. *Bakom ögats slutna l.* V. Ekelund. **b**) *En smäll, så det slog l. för öronen, örat. Jag har haft l. för örat nu i mer än en vecka.* **Syn.** (ibl. nära:) klaff, lucka, läm. — **Lockförsedd.** *De l-a matsäckstrågen* Sig. Erixon. **-hållare.** T. e. spiral av nysilver att fasthålla locket å kaffe- l. tekannor. **-hängare.** *Lackerad l. för 6 lock.* **-knäppe.**

Lock[4] (-å-); -et, =. Vard., slangartat. *Du måste absolut vigga mig ett l., ropade han* Artur Möller. *Hans far skattar för tjugu tusen l.* Strindberg. *Med svidande hjärta räkna upp de 50 l-en.* **Syn.** krona, 'riksdaler', 'krischa'.

Lockaut l. **Lockout** (lå-autt); -en, -er; -hot m. fl.; -|a (-ade, -as). Utestängning av arbetare på grund av lönestrid (företagen av arbetsgivare l. sammanslutning av dylika), arbetsavstängning l. -(av)spärrning, utvisning (från arbetsplatserna), 'stängning'. **I.** Enkelt. *Strejk och l. äro [i Australien] vid högt vite förbjudna* G. Andersson. *Förklara l. L-en avser ett 40-tal arbetsplatser. Ett par firmor ha hävt l-en. Stora l-er, som verka förlamande på hela landet. Sågverken och pappersbruken, där sympatilockout rått.* **II.** Ssgr. *Inför l-hotet föllo arbetarna till föga och gingo med på en sänkning av lönen. Sågverksförbundet har nu utfärdat l-varning.* **III.** Avledning. *4,000 gruvarbetare l-as 2 jan. På grund av att arbetarna l-ats hos nedanstående arbetsgivare, förklaras deras arbeten i blockad* Folkets Dagbl. 1918. *L-ade arbetare.*

Loco med ssgr se loko.

Lod, -et, = l. ibl. (särsk. i smtl.) lon (best. form 'lona'). **A**) Enkelt. **I.** Plur. 'lod' l. 'lon'. I allm. = (bly- l. järn)klump för olika ändamål. **1**) Nu ofta skönl.; eljest åld. Bly-, gevärskula. *Jägarens vingade l. Med dödande klinga och säkert l.* B. Gripenberg. *Jägarns grymma l. — När det skjutes med silverlod, är fästningen snart vunnen* för penningen kapitulerar man snart. **2**) Sänklod (hand- l. djuplod). *Hyva, kasta l-et* kasta ut l. sänka det. *När l-et nått, träffar botten. Hemvinda l-et. Navigera efter, gå på l-et* sjöv. — *Ekolod.* **3**) Murarlod. *Utmed muren hängde ännu ett snöre med en blyklump, ett l., som murarna haft för att få muren lodrät.* **4**) Klocklod. *När lona gått ner, så stannar klockan* Aug. Lindberg. *Ett gammalt dalur med stor pendel och tunga lod av bly. Tidvisare med rostiga lon.* **5**) Dörrlod. *Förr var det mycket vanligt, att dörrarna voro försedda med l., så att de slogo igen av sig själva, när man släppte dem.* **6**) Klump på besman. **7**) Stryklod: ett stycke järn som glödgat läggs i ett (gammaldags) strykjärn för att hålla det varmt. **II.** Plur. endast 'lod'. **1**) Gammal vikt (avskaffad 1855 men nyttjad även senare) = $^1/_{32}$ skålpund viktualievikt l. 13,3 gram. Även om själva viktlodet ('klumpen'). *Och så behöver jag två l. ingefära.* **2**) Äldre mått på silverhalten i silversaker; 1 lod (= 18 grän) betecknar $^1/_{16}$. **III.** Utan plur. Tekn. Smält metall till lödning, lödmetall. *Snällod av lättsmältare och slaglod eller hårdlod av hårdsmältare metaller. Vanligt slaglod för mässing. Tennlod.* **B**) Ssgr kunna ibl. även hänföras till verbet 'loda'.

— **Lodapparat.** Även till verbet. *Mekaniska l-er.* **-besman** åld., angav lodvikt. **-bössa.** Åld. Bössa för kulor. *Den mynningsladdade l-n.* **-klocka.** Åld. *L-ns slagverk det slamrar och slår* N.-M. Folcke. **-kraft.** *Tornur med l. i Köpenhamns rådhustorn* 1926. **-lina.** Även (o. snarast) till verbet. Sjöv. o. d. Lina för lodning. *Uppmärkt l.* **-linje.** Den riktning ett fritt hängande snöre med vidfäst lod intar i vila. *Avvika från, närma sig l-n.* **-rät,** -rätt; [-het]. **1**) Överensstämmande med lodlinjen. *En l. vägg. Stå l-t. Sluttningen blev allt brantare, den blev mer än l.* **2**) Ibl. = vinkelrät. *En linje, dragen l-t emot en annan.* **-skott.** Sjöv. Resultatet av en lodning, prov på bottnens beskaffenhet. *L. på 87 gr. 44 min. hade visat ett havsdjup av 3,750 meter.* **-snöre.** Även till verbet. **-ur.** *Tvenne stora l., som tickade i kapp.*

— **Lod|a**[1], -ade, -as; l-a upp m; l-bar; -are[1]; -ning (-en, -ar; -sförsök; -smaskin m. fl.). Ssgr se under subst. ovan. **A**) Vanl. verbformer. **I.** Egentl. **1**) *L-a med hjälp av handlod, djuplod, lodningsapparater, ekolod. I Indalsälvens fjordbukt ~ har l-ats 52 m., under det ~. Det börjar bli grundare, vi måste l-a. L-a djupet.* **2**) Byggn. *Lodräta streck snörslås med ett sotat eller*

kritat snöre, sedan man l-at (då man vill måla ränder på en vägg) Kerstin Key. **II.** Friare o. bildl. **1**) *För att med ena framhoven l-a någon göl, som såg djupare ut än vanligt* K. Zilliacus. **2**) *Berättaren tror sig ha l-at svarta djup i dessa enkla själars kamp och lidelser* Ruben Berg. *Han observerar, han studerar, han l-ar denna excentriska ~ natur* Raf. Lindqvist, osv. *L. i avgrunden. (Söka) l-a stämningen. L-a blicken i ett kvinnoöga.* **B**) Ssg o. verbalsubst. **1**) Sjöv. *Befinna sig i lodbart farvatten* dvs. där djupet är måttligt (under 100 m.) o. endast småningom ändras. **2**) *En van l-are* 'lodhyvare'. **3**) *L-ning utföres dels i form av sjömätning (i och för sjökorts upprättande), dels som ett direkt led i fartygets navigering. Den modärna ekol-ningen* 1929. *En automatisk l-ningsmaskin* S. A. Duse. **Syn. I.** undersöka l. mäta l. bestämma l. pröva l. fastställa l. ta l. pejla djupet, kasta l. hyva lodet, verkställa l. utföra (en) lodning, göra lodskott; **II. 1**) fastställa lodlinjen; **2**) sondera, pröva, söka få känning av, undersöka hur landet ligger; (ibl. nära:) upptäcka, konstatera.

Lod|a[2], -ade; -are[2]; [-ning]. Ansluts ibl. oklart till föreg. Vard. o. slangartat. *Jägare ~, när dom ä ute i skogen å l-ar* E. Sparre. *Men den här gången gick jag länge i land och l-ade* S. Siwertz. *Där vi l-at omkring och suttit och drömt i den vackra ~ ruinen* Märta Lindqvist. — *En l-are, som kom och kinesade en gång i månaden. Utbytte åsikter om »l-arlivet» ~* Arne Tallberg. **Syn.** vara på luffen, 'luffa', ströva, 'driva', 'stryka'.

Lo'dj|a (lå-; grav l. akut); -an, -or. Ett slags pråm (särsk. i Finland). *Bogserbåtar ~, släpande efter sig tunga l-or* E. Lampén.

Lodjur se lo[1].

Loft (lå-); -et, =. **I.** Enkelt. **1**) *En gammal torvlada, på vars tomma l. kattfamiljen höll till. Taket saknade l., så att konstruktionen låg blottad för ögat. Kvarnen med sina skumma l. De hade lagt upp säd på l-et* S. Lagerlöf. *Log-, sädesloft. — I högan l.* se höganloft. **2**) Bildl. Skönl. *Och re'n ur det höga, blånande l. / det tonade drill på drill* C. L. Östergren. *På, under himlens l., himlal-et.* **II.** Ssgr ha *lofts-* (så enbart SAOL[8]) l. *loft-*. Ex.: *En av l-sbjälkarna* S. Lagerlöf. *Det nordiska svalgångshuset eller l-sboden* B. Thordeman. *L-bodar med svalgång* Bertil Waldén. *L-(s)fönster. L-(s)glugg. L-(s)kammare. Ropade flickan ned över l-sräcket* Aivva Uppström. *Under l-strappan.* **Syn.** övervåning, ovanrum, vind(srum), ibl. spannmålsvind.

Logari'tm, -en, -er; -system; -tabell; -isk (-t). Mat. *L-en för, till 64 är 2, om man tänker på talet 8 (tar 8 till 'bas') men 3, om man tänker på talet 4; 8 måste nämligen tas 2 gånger, men 4 tre för att ge 64. L-iska beräkningar. Genom användande av l-er kunna en mängd beräkningar underlättas, en multiplikation ersättas med en addition, en division med en subtraktion osv. L-erna, som i allmänhet äro irrationella tal, sammanställas i l-tabeller.*

Logarva se lo[3].

Log|e[1], -en, -ar. Lant. Byggnad l. rum för otröskad säds förvaring o. uttröskning. **I.** Enkelt. *Lägga upp säd på l-en. Far håller på att tröska på l-en. Köra in säden på l-en. En l-e innehåller dels 'logkistan' eller 'tröskl-en' (där tröskningen sker) och dels 'sädesgolv' (loggolv eller enbart 'golv'), där den otröskade säden inlägges. Tvär-, längs-; lång-, rund-; hissl-ar. — Dansa på l-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-balk. Paren komma ut på l-bron [efter dansen] för att svalka sig och dricka* Fr. Nycander. *Ungdomar på väg till l-dans. I l-dörren. Står i l-gluggen och ser ut över gården. L-golv. L-loft. L-länga. L-tak.* **Syn.** logbyggnad, sädeslada, trösklada; logrum, loggolv.

Log|e[2] (låsj); -en, -er (akut l. grav). **I.** Enkelt. **1**) Avskilt rum på teater, hotell o. d. **a**) För åskådare (särsk.) i teatersalong. *Kungliga l-en. Inträdde i sina l-er och togo plats vid l-ekanten.* **b**) *Klädl-e* klädrum för uppträdande särsk. på teater. **c**) *Portvakts-, portier- (l. portjé)loge.* **2**) Avdelning av frimurare l. liknande ordenssällskap; sammankomst l. samlingshus l. församlingssal för dylikt ordenssällskap. *Frimurarorden sönderfaller i en mängd självständiga samfund, storl-er, vilka äro sammansatta av ortsavdelningar, l-er. Blandade l-er* med både kvinnor o. män. *Den första frimurarl-en i Sverge, Gref Wrede-Sparres l-e, stiftades 1735, men levde blott 10 år. Den 1923 återupplivade l-en S-t Augustin i Helsingfors. Svenska stora landsl-en. — Godtemplarnas storl-er, distriktsl-er, kretsl-er, lokall-er, ungdomsl-er. — Odd Fellow, vars l-e i Hedemora han varit med att stifta. — Gå ut ur (nykterhets)l-en.* **II.** Ssgr. Ex. **1**) Jfr I 1. *Den högra armen hängde ned över l-ebalustraden, och ~. Skaffa sig l-ebiljett. Vars salong hade 3 l-erader och parkett. L-evaktmästare. L-eöppnare (på teater).* **2**) Jfr I 2. *På ett l-emöte. Förste l-evaktmästare P. L. Sjöholm [för] 35 års tjänst vid frimurarl-en »Astræa» i Borås.*

— **Logeme'nt** (låsje-); -et, = l. -er. Anslutningen till föreg. svag. Kasärnrum. **I.** Enkelt. *Kompaniet låg på två l., så det var 80 stycken i vart ~. Från skyttegraven gå förbindelsegångar bakåt mot förbandsrummet och l-en* 1915. *Beväringslogement.* **II.** Ssgr ha *logements-*. Ex.: *L-sbefälhavare. L-sfartyg* äldre krigsfartyg inrett till l., kasärnfartyg. *L-sindelning och korridorer såsom i de svenska kasärnerna funnos ej*

alls H. Hjalmarson. *Voro l-skamrater och* ~. *Hade l-stjänst.* — **Loger|a** (-sje-); -ade, -as; -are (inhysing, tillfällig nattgäst, tiggare l. annan som tagit sig l. fått tillfälligt logi t. e. i en lada l. ett natthärbärge). **I.** Vanl. verbformer. **1**) Intr. (Tillfälligt) ta i'n l. (bruka) bo, 'kinesa', vara inhyst. *L-a hos ngn, ute, i lador.* **2**) Trans. Inhysa, ge (tillfälligt) logi l. härbärge l. rum, ta emōt, härbärgera, låta bo l. ligga (över natten). **II.** L-are. *Med uppgift att övervaka härbärgenas l-are. Har Götgatsbranden orsakats av gratisl-are? Natt-, utel-are.* — **Logī** se d. o.

Logg (lå-); -en, -ar; -bok (dagbok som enl. lag skall föras å fartyg, skeppsjournal) m. fl. kunna ibl. även föras till verbet; -|a (-ade, -as; -ning) se II. Sjöv. **I.** Logg. Instrument för mätning av ett fartygs hastighet. *Handl-ar med: l-glas (ett sandur, utvisande den tid l-linan får utlöpa), l-lina upprullad på l-rullen, samt i ändan av linan l-skäddan, som intar en lodrät ställning i vattnet och utgör en i det närmaste fast punkt. Mekaniska l-ar, avsedda att direkt ange såväl den under en viss tid tillryggalagda distansen som fartygets fart vid varje tillfälle. Patentl-ar. — [Cooks] korta och sakliga l-boksnotis om besöket i Botany Bay* E. Hornborg. **II.** Logga. *Man l-ade mellan 10 och 11 knop, och* ~ E. Hornborg. *Få ligga hela natten och vagga på den blanka dyningen utan att l-a en enda knops framfart* ib. *Enligt styrd kurs och l-ad fart* A. Ekelöf.

Lo'ggert (lå-); -en, -ar; -segel (ngt likt latinseglet). Sjöv. Mindre två- l. tremastat fartyg med l-segel, klyvare o. toppsegel. *Pärlfiskarloggert.*

Loggi|a (låddja, akut l. grav); -an, -or l. -er (akut). Täckt pelargång öppen utåt, öppet galleri, smalt rektangulärt rum (ofta undervåning) öppnande sig åt ena sidan gm en arkad; ibl.: svale, svalgång, inbyggd veranda. *L-orna i Vatikanen. Vita l-or. Serverings-, skulpturl-er.*

Logī (-sji); -(e)t, -er l. (dock ej i SAOL[8]) ngt vard. -n; -hus; -kamrat; -värd. Jfr logera (under loge[2]). *Söka, tigga (sig), skaffa sig l. Lyckas få (ett billigt) l. Va får du betala för l(-t)? Privatl-er. Att Almquist måste uppsöka särskilt usla l-n* Ruben Berg. *Ge ngn l. (för en natt), nattlogi.* **Syn.** (tillfällig) bostad; kvarter, husrum, härbärge.

Logīk (-g- l. i smtl. även -j-); -en. **I.** Fil. Läran om tankens lagar o. former (om det riktiga tänkandet). *L-en betecknas stundom som en vetenskapens metodlära.* **II.** Allmännare. **1**) Lärobok i logik. **2**) Förmåga att dra riktiga slutsatser; bindande o. klar tankegång; klarhet o. följdriktighet, konsekvens, logisk skärpa, logiskhet. *Med ofrånkomlig l. bevisa* ~. *Hans l. har nog alltid varit lite klen. Kvinnologik. — Sinne för rättvisa och l. i världsordningen. Historiens omutliga, obevekliga l.* — **Lōgiker** (låg-); -n, =. *En utmärkt, en sträng l.* — **Lōgisk** (låg-); -t; -het. Till logiken hörande; som uppfyller logikens fordringar, tankeriktig; följdriktig, 'följdsträng', konsekvent, strängt klar. *Rent l-t sett skulle* ~. *L-a fel i bevisföringen. Tankegången är fullt l., föga l. Strängt l. Ologisk. — Fylla även stränga krav på l-het.*

Logogrȳf (l. lågå-); -en, -er; -lösning; -tydare m. fl.; -isk (-t). Ett slags ordgåta, där man skall söka ta ut dels huvudordet dels av bokstäver därur bildade ord. *L. av Lea. Ta ut l-er.*

Lo'j (-å-); -t, -are; -het(stillstånd). *Hon blev l. och oföretagsam och förföll i grubblerier. Att han blivit l. i tjänsten. Av naturen något l. [Hela zigenerskans] gestalt uttryckte dåsig lättja och en kärv, l. sensualism* A. v. Krusenstjerna. *De andligen l-a här i landet* Carl Larsson. — *En l. vind. L-a vågor. — Övervinna sin l-het. Uppgav ansträngningarna och återföll i min ursprungliga l-het* E. G. Lilljebjörn. **Syn.** sömnaktig, saktfärdig, dorsk, indolent, håglös, likgiltig, 'tung', 'sömnig', matt, (se för övrigt) lat.

Lojāl, -t, -are; -itēt (-en; -skänsla). Laglydig, trogen sin lagliga överhet, ibl. undersåtligt hängiven; pålitlig, sveklös, (fullt) hederlig, rättskaffens, redlig, redbar, samvetsgrann; (ibl.:) plikttrogen, välsinnad, oklanderlig, ärlig. *Att vi alltid varit ett l-t folk. L. mot sin överhet, sina kamrater, sitt parti. Ställt sig l. mot bojkotten av smutstidningen. L-t foga sig i* ~. *L. i affärer. — Tvivlar du på vår l-itet? Socialistens klassl-itet.*

Lok, -et, =. Särsk. fackl. kortform för 'lokomotiv'. **I.** Enkelt. *Tryckluftbroms på alla S. J:s lok och vagnar* 1920. *Hjärtat dunkar som ett l. Det pustande l-et. Eldaren å l-et* Södertälje Tidn. 1905. *Bogserings-, växel-, tank-, tender-, ång-, elektriska, landsvägslok.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-eldare. Sveriges lokförare- och eldareförening. Lokmännens strejkhot skärpes* 1918. *Från l-mannahåll. L-personal. L-putsar|e; -förman. L-reparatör. L-stall(arna). L-stallsförman. L-tillverkning.* — **Lokomotīv,** -et, = l. -er. Jfr lok. **I.** Enkelt. *Det var två l. för tåget. L-et och två vagnar urspårade. Sexkopplat l. Pustade som ett litet l. »Den klokaste ger efter», sa bonden, gick undan för l-et. Så att snön yr som framför ett ploglokomotiv. Elektriska, ång-, landsvägslokomotiv.* **II.** Ssgr. Ex.: *Torvpulver som l-bränsle* 1916. *Sveriges l-mannaförbund* bildat 1908. *L-mästare. L-typ. L-verkstad.*

Lok|a, -an, -or; -brott o. -bruten (om sår

som hästen fått av l-an; -makare; -puta (som skall skydda hästen för lokbrott); -rem, -sele, -trä. Dels = det parti av selen som följer bogarna o. hopfästes vid bringan (alltså ung. = lokträna); ibl. = lokträ l. bogträ. — På rysk sele = träbågen över hästens nacke. *L-an bör under sin yttre del, l-träet, ha en väl stoppad l-puta, l-ans nedre ändar sammanhållas av l-remmen. En otålig bjällra klingade under l-an. Slädar, som ~ med hästarnas höga l-or sågo helt ryska ut* Ax. Boethius. — *Få bota, emedan man kört med en l-bruten häst. Och jag känner det som ok eller l-trän över min hals* Strindberg.

Lokāl[1], -en l. -n, -er. Ssgr, som ofta lika lätt l. lättare ansluta sig till adjektivet, stå efter detta. **1**) *Den rymliga (samlings)l-en. På grund av obekantskap med l-en. Få en lämplig l. för mötet. L-en fylldes till sista plats av en festklädd publik. Mötes-, konsert-, kontors-, lager-, källarlokal. Innan l-en blir alltför rökfylld. Gå till en annan l.* ibl. restaurang l. d. **2**) Bot. *Huruvida arterna fortleva på de gamla kända l-erna. Huvudl-en för denna orkidé har varit Nuoljasluttningen, ovan tunneln. Växten trivs bäst på torra l-er. Växtlokal.* **Syn. 1**) (större, ej privat) rum l. byggnad (för vissa ändamål), lägenhet; ort, ställe, plats, lokalitet, ibl. 'läge'; (ibl.:) restaurang, krog, värdshus; **2**) växtställe, växtplats. — **Lokāl**[2], -t, [-are]. Ssgr kunna ofta även föras till substantivet. *L-a raser. Rent l-a skillnader. Ha blott l. giltighet. En l. företeelse. L-t veto* platsförbud, särsk. om kommuns rätt att förbjuda utskänkning av spritdrycker. — *L-a smärtor. L. bedövning.* **Syn.** ortlig, orts-, ortsbestämd, begränsad l. knuten till en viss ort l. plats l. punkt, (ibl.:) plats-, bygde-, rums-; ibl. ortspräglad.

— **Lokalavdelning.** *Riksföreningens l. N:o 4 Borås.* **-bedöv|a;** -ning (-en, -ar; -smedel). *Operera utan l-ning.* **-bestäm|ma;** -ning (med plur.). Till substantivet. *Lyckas l-ma en handskrift* bestämma var den är skriven. **-brev;** -låda. Brev som icke gå utom orten ⟩⟨ 'riksbrev' (o. utrikesbrev). **-brist.** Till substantivet. *På grund av l. måste föredraget inställas.* **-bunden** bunden vid viss lokal l. plats. **-frimärke** se lokalmärke. **-färg;** -ad. **1**) 'Egentl.' Mål. Ett föremåls egen färg vid vanlig belysning o. på vanligt synhåll. *[Prerafaeliternas] l-er lysa med en helverkan störande renhet* J. J. Tikkanen. **2**) Bildl. Allmännare. Det för ett föremål, ett landskap, en tid, ett samhälle l. d. särskilt utmärkande, dess egenton ('märke', 'signum'). *Bristen på l. gör sig kännbar i romanen, men ~. Ge l. åt framställningen. — Även i de franska storstäderna är pressen ytterligt l-ad* T. Fogelqvist. **-förening.** *En landsförening, som nu räknar 120 l-ar.* **-försändelse** jfr lokalbrev. **-gud.** *Egyptisk l. i This.* **-helgon.** **-histor|ia;** -iker, -isk. *L-iskt sällskap i Djursholm* 1923. **-hyra** till substantivet: hyra för lokal. **-intresse.** *Blott ha l.* **-korrespondent** särsk. till tidning. **-krönika.** *Dessa till den uppsaliensiska l-n hörande historier. Rikta l-n (med några godbitar).* **-kännedom.** Gärna till substantivet. *Visa (en) god l. Skaffa sig l.*

-minne till substantivet. **-märke** avsett blott för lokalförsändelser. **-notis.** *Tidning med följetong och mycket l-er.* **-ombud;** -skonferens. *Den l-skonferens, som Riksföreningens överstyrelse beslutat anordna* Allsv. Samling 1922. **-patriot;** -isk; -ism. Som sätter sin hemort i främsta rummet (o. ivrigt, ibl. svartsjukt, värnar dess egenart), hembygdsälskare, ibl. 'knutpatriot'. *Känna sig som l. För långt driven l-ism.* **-porto.** Jfr lokalbrev. *L-t för vanliga brev är f. n. 10 öre. — Karta över Stockholms l-område.* **-post.** *K. A. Westerberg, innehavare av Stockholms privata l., får böta* 1926. **-präg|el;** -la. *Ge oss en (starkt) l-lad Helsingforsbild.* **-ras.** *Arter (måhända blott l-er)* V. Leche. **-samtal.** Samtal som utväxlas mln apparater tillhörande samma station. *Telefonhytt för l.* **-sinne.** Till substantivet. (Gott) ortsinne l. ortminne, lätthet att (orientera sig o.) hitta. *Ha gott, dåligt l. (Upp)öva sitt l.* **-skildring.** **-sovvagn** järnv. **-telefon;** -katalog; -ist (-en, -er). Jfr lokalsamtal. **-tidning** plats- l. ortstidning. **-ton.** Mål. o. friare. Jfr lokalfärg. **-tradition.** *L-en förtäljer, att ~.* **-trafik.** Motsatt t. e. fjärrtrafik. *Tillgodose l-en.* Jfr följ. **-tåg.** Tåg som gå blott en mindre sträcka, blott 'inom orten'; ibl. förortståg. *Fjärrtåg och l.*

— **Lokaliser|a,** -ade, -as; -bar(-t); -ad (ibl. hemmastadd); -ing (med plur.) l. lokalisation (-en, -er). Bestämma l. (noggrant) ange platsen för, 'ortfästa'; begränsa (inom visst område); göra hemmastadd; (lyckas överflytta o.) vänja vid orten, ortvänja, ändra l. omarbeta så att ngt passar för ortsförhållandena l. för ett land, anpassa, tillpassa. Några ex.: *Lyckas l-a en handskrift (till Västergötland). — L-a sina förnimmelser. S. E. Henschens forskningar rörande lokalisationen (av sinnesorganen) i hjärnan. — Pinellos efter Heiberg l-ade stycke »Sommarnatten». Enaktare, översatta och l-ade för svenska förhållanden. — I Blekinge är han väl l-ad* 'hemma'. — **Lokalitēt,** -en, -er. Ställe, plats; platsförhållanden; ibl. läge. — **Lōko** (akut); adv. Förr stavat 'loco'. Handels. (Här) på platsen, på försäljningsplatsen. *Kaffe, l. ~* i prisnotering. — Ofta i ssgr. T. e. *Kontantaffärerna kallas även kassaaffärer och röra sig om disponibel vara, varvid leveransen*

sker omedelbart (prompt leverans, l-affärer) Hans Leander. *L-köp* platsköp. *L-partier av bomull, växtfiber* ~. *Minskad inhemsk efterfrågan på l-vara [på majsmarknaden i Newyork].* — **Lōkus** (akut); -et, =. Vard. l. slangartat. Dels om rum l. lägenhet; dels (o. vanligast) om matställe l. restaurang. **1**) *Jag har hyrt mig ett litet l. i hjärtat av Quartier Latin* Alb. Engström. **2**) *På vårt vanliga middagslokus, ristorante Firenze nära piazzan* G. Pauli. *Stamlokus.* **Syn.** lokal.

Lokomobīl, -en, -er. Anslutningen till de föreg. svag. En slags flyttbar vagnlik ång- l. annan kraftmaskin. *Skulle till med trösken och satte i gång sin gamla l. L. med förbränningsmotor. Ångl-er.* — **Lokomotiv** se under lok. — **Lokus** se strax ovan under lokal.

Loll|a (lå-); -an, -or. Ngt vard. Bondl. lantlolla, dum (o. tölpig) jänta (från landet), enfaldig o. oerfaren bondflicka, 'höna', 'höns'. *Den dumma l-an!*

Lo'm[1], -men, -mar; -fågel; -han(n)e; -rop; -skinn; -skri; -ägg. Till l-marna (l-släktet, Colymbus) höra i Sverge storl-men (C. arcticus) och smål-en (C. stellatus). L-marna äro kraftiga simfåglar med fötterna sittande långt bakåt, till färgen ovan svarta l. brunsvarta med täta vita fläckar och undertill vita. Till ordningen lomfåglar höra även doppingar. *L-marnas skrik uppe i fjälltjärnen. Kommo* ~ *ej bättre sams än två l-mar i samma tjärn* O. Högberg. — *Klagande l-rop. Och silverrovan på l-skinnet* H. Samzelius. *Skärande som ett l-skri.*

Lo'm[2], -men, -mar. Fackl. l. ldls. Den del av åran som är närmast handtaget. *Med l-men vilar åran under rodden på relingen, stödd av årtullen. Från l-men avsmalnar åran inåt till handtaget* S. Christenson. *Årlom.*

Lom|a, -ade; mest i särskrivna ssgr som l-a āv, bo'rt osv.; l-a ut ru. Även 'lomma'. Gå långsamt o. släpande (med sänkt huvud, med 'svansen mln benen', snopen, full av blygsel); (ibl. nära:) masa (sig), lafsa, larva. *L-ade skamflat sin väg. Jag l-ade i land och skakade av mig vattnet. Kommo (ut)-l-ande köksvägen.* — *Jaså, sade Anders och l-made mot dörren* Hj. Bergman. *Bredvid honom l-made hans hund* Ellen Wester, öv. *Och l-made av utan ett ord.*

Lombārd (lå-); -en, -er; -lån m. fl.; -isk (-t; till I). **I.** 'Egentl.' Invånare i Lombardiet i norra Italien. *De l-iska sjöarna* de norditalienska (Lago di Como etc.). **II.** Handels. Mer känt blott i ssgr. *L-lån* lån mot säkerhet av vissa slag (handfången pant, ädla metaller, värdepapper, vissa handelsvaror). *L-räntan är vanl. 1 % högre än växeldiskontot.*

Lo'mber (låm- l. lång-; akut); -n. Förr stavat 'l'hombre'. Ett numer sälls. kortspel på tre personer (med talong; åttor, nior o. tior borttagas).

Lo'mhör|d, -t, [-dare]; -dhet. Som har svag hörsel l. hör illa, halvdöv, lindrigt döv. *Trög i vändningarna och litet l-d som brukssmeder i allmänhet. Som även förut försett domkyrkan i Uppsala med elektriska hörapparater för döva och l-da* 1927.

Lomm|a, -ade. Se loma.

Lomm|e (grav); -en l. vanligare **Lomm|eört.** Ett mkt vanligt ogräs med trekantiga skidor (= 'pungört'). Capsella bursa pastoris. *Den lilla fula l-eörten* Sara Sand.

Longitūd (långgi-); -en, -er; -bestämning; -grad; -ināl (-t; = på längden, gående i längdriktningen); -inell (-t). (Geografisk) längd (vanl. räknad från 'nollmeridianen': Greenwich i England), längdgrad. *Skillnaden mellan två orters l. är lika med skillnaden mellan deras ortstider. Bestämma en orts l. Stockholm, beläget på 59° nordlig latitud och 18° östlig longitud (fr. Greenwich)* även förkortat 'n. br.' (nordlig bredd) o. 'ö. lgd.' (östlig längd). — *Ett hundra l-grader brett bälte, som* ~. — *Genom l-inella svängningar i luften fortplantas ljudet, genom transversella värme och ljus.* — **Longör** (långg-); -en, -er. Långrandigt parti (t. e. i ett drama, en roman, ett musikstycke). *Arbetet tynges av åtskilliga l-er. Wagner, som, oaktat sina l-er, är* ~.

Lopp[1] (lå-); -et, =. **I.** Plur. saknas l. är mest fackl. **1**) **a**) *Nalkas i snabbt, fullt l. Stanna, hejdas, hejda sig mitt i l-et. Hejda sitt l.* även bildl. *Påskynda l-et, sitt l. Och föll genast in i de övrigas l.* **b**) Idrotts. Med plur. *Träna korta l. L-en försiggå motsols och* ~. *Och sex man bröto l-et* (i biltävling). *I femte l-et, som blir det snabbaste, mötas stortravarna. Hästen störtade i tredje l-et. I första l-et, unghästlopp A. Med »dött l.» menas, då tvenne eller flera samtidigt nå mållinjen. Löpa dött l. I de långa l-en släpper man fram även klent tränade för att hanka poäng* Löjtn. H. Linder 1925. *Men dom får inte köra di där l-ena utan störthjälmar inte* (om motorcykellopp); smtl. 1929. *Jakt-; slät-; cykel-, par-, tandem-; mil-; försöks-, slutlopp. Och omedelbart därefter går 800-metersl-et.* — Märk det nya bildl. *I det långa l-et* i längden (även till 5?). **2**) *Jordens l. om solen. Stjärnornas (nattliga) l. över himlavalvet. Ändra stjärnornas l. Om-, kretslopp* ofta bildl. **3**) Ibl. med plur. *Leda flodens l. efter sin vilja. De övriga floderna ha västligt l. till Atlanten* Nord. Fam.[2] *I långsamt l. den blåa floden flyter* R. Ekelund. *Åns slingrande l. I sitt övre l., i övre delen av l-et byter floden namn och kallas* ~. *[Floden bildar] underjordiska l. [genom kalken]* Pelle Molin. *Längs ett kanaliserat bäcklopp. Reg-*

lering av flod-l-en. *Till-, avlopp.* **4** *Ge fritt l. åt sina tårar.* *Ge känslorna fritt l.* **5 a** *Efter l-et av tre år.* *Undersökningarna gjordes under l-et av ett år.* *Att taket bör jat fukta under årens l.* *Under tidernas l.* *Under l-et av senaste höst, höstens l.* *Under dagens l. inkommo nya underrättelser.* **b** Oftare 'levnadslopp'. *Jag har fullbordat mitt l.* Bibeln. *Efter väl fulländat (levnads-) lopp.* **II.** Med plur. Rent konkr. *Räfflat, slätborrat (gevärs)lopp.* *Rensa l-et.* *L-ets rengöring och inoljning.* *Zorn inköpte ett gevär med två l., ett för hagel och ett för kula* Alb. Engström. — *Pilen vilade ännu på l-et, men bågsträngen var spänd.* — *Olja, som blandas i motorbränslet och smörjer* ~ *cylindrarnas övre l.* **Syn. I.** löpande, språng, löpning, rörelse (i viss bana), (ibl.:) omlopp, kapplöpning, varv; väg, bana, kosa, 'gång', (ibl.:) riktning, ström, flöde; 'utlopp'; förlopp, fortgång; ibl. levnadslopp; **II.** gevärsl. kullopp, (löp)ränna, urhålkad fåra, fals, spår.

— **Lopp**[2] se löpa[2].

Lopp|a[1] (lå-); -an, -or. L-orna (Aphaniptera) leva som fullvuxna parasitiskt på däggdjur vilkas blod de suga. De ha från sidorna tilltryckt kropp o. vanl. starka hoppben (undantag 'sandl-an'). Allmännare mest om Pulex irritans (människol-an); ibl. om hund-, katt- o. råttl-or l. jordl-or; även snöl-a. **I.** Enkelt. **1**) *Få l-or på sig.* *Som inte kan sova, om han har en l-a i sängen.* *Dräpa en l-a på tumnageln.* *Hunden jagar l-or, smäller med käkarna efter en l-a.* *L-or och löss.* *Med pälsen full av l-or.* **2**) I jämförelser o. ordstäv. *Far upp, som om hon fått en l-a i örat.* *Och då skvätta vi tre som l-or åt var sitt håll, förstås* E. Sparre. — *Man fångar inte så lätt en l-a i en rävsax.* *De va bot för l-or, sa bonn, kasta köksan i brunn.* *Ingenting bör ske med hast utom att fånga l-or.* *Friskt mod, sa skräddarn, slogs med en l-a.* *Oj då, fin hund, plockar l-orna av sig som en flicka till bröllopet!* polskt ordspråk. **3**) Vulg. *Leva l-an* festa l. leva o'm, 'leva lusen'. **II.** Ssgr. Ex.: *Tjock hundhud aktar ej l-bett.* *Lejonet aktar inga l-bett.* *L-bett svider också.* *L-biten som efter en natt i en serbisk lantgård.* *Morfar hade sin l-bruna rock, och* ~ Berit Spong. *L-cirkus* med 'dresserade' l-or. *Gamla, l-fläckiga lakan.* *Betjänter i l-färgade livréer* brunsvarta (l. svartgråa). *L-jakt* jakt efter en l-a l. l-or. *L-regn* utgörs av en slags snöl-or som kunna ryckas med av stormilar. *L-sexa* skämts. för '(liten) nattsexa'. *L-spel* ett namn på 'hoppspelet' Tiddledy Winks (små färgade 'brickor' skola med hjälp av en större 'hoppas' upp i en liten skål). *L-teater* loppcirkus. *De skabbiga, l-ätna hundrackorna.* — **Lopp|a**[2], -ade, -as; [-ig (-t, -are)]; -ning (med plur.). *Där Ponto låg och l-ade sig och smällde med käftarna.* *Aporna åter satto i en lång rad och l-ade varandra.* — *L-iga bostäder, sängkläder.*

Lord (lå-); -en, -er (akut l. ibl. grav). Titel för medlem av engelska överhuset; gemensam högadelstitel (för hertig, markis, earl, viscount o. baron); hövlighetstitel för yngre söner till hertigar o. markiser; titel för vissa högre ämbetsmän. **I.** Enkelt. *L. Salisbury* markisen av S. *Förste amiralitets-l-en* marinministern. *L-ernas hus* överhuset. *Stolt och värdig som en engelsk l.* *Som små bortskämda l-er sågo de ut i sina Byronkostymer.* **II.** Ssgr. **Ex.:** *L-kansler* engelsk justitieminister o. överhusets talman. *L-mayor* (-mär); -n, -er = främste kommunale ämbetsman i Londons City (o. i några andra städer). *L-värdighet.*

Lornje'tt (lå-); -en, -er; -glas m. fl. se II; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.) l. lornjer|a (-ade, -as; -ing, med plur.). Ögonglas med ett l. två glas o. (vanl.) handtag. **I.** Enkelt. *En gammal fin dam med en svartskaftad l. i handen.* *Skruvar in l-en i ögonvrån.* *Fixera ngn genom l-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Sirliga, l-beväpnade kavaljerer.* *Vrida l-snodden.* **III.** L-era o. lornjera (= betrakta gm l.). *Den gamla änkenåden rynkade på näsan, l-erade skarpt den närgångne och* ~. — *Statsfrun lornjerar honom ett ögonblick och vänder sig så till sitt sällskap.*

Lört (ldls. även lo'rt); -en, -ar. Tämligen vulg. l. åtminstone vard. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *Och svinen ligga i l. till öronen.* *Det här ä ju rena l-en.* *Nu tvättar ni värsta l-en åv er, ungar!* *[Bleka barn] i l-en spela kula* Harry Blomberg. *Ko-, svin-, råttlort.* *I landsvägsl-en.* **2**) Talesätt. *Det är apartogryn, sa hökarn om råttl-en.* *Det är skillnad på l. och pannkaka.* *Man kan aldrig förgylla l. så väl, att den inte stinker.* *Man kastar l. på de levande och blommor på de döda.* **II.** Bildl. **1**) *Så'n l. du pratar!* Fr. Nycander. *Käringprat är l. för en rejäl karl!* Py Sörman. **2**) *Sån l. var inte värd att gömma på* om en dålig rock. *Låt bli att tala om sån l. [läxor], när man ä ute å ska ha roligt!* **3**) Person. *Jag tror, att ingen enda av de där l-arna kan sina böcker lika bra som vår flicka* Öv. fr. Sillanpää. **B**) Ssgr. Ex.: *Ja förstår piken, fast han ä fin, sa pigan, när frun kalla henne l-aktig.* *Något* ~ *som Augusta i Bakom ögonblickligen döpte till l-förnämt* Fanny Alving. *Usch, såna l-grisar ni ä; gå genast å tvätta er!* *En rikti liten l-groda ä du!* *I l-grå särk.* *Och slungade mig (med förlov sagt) i en l-hög.* *L-karl* strunt. *Din l-lolla!* *Fjälllämlar, l-packet som driver ikring och förpestar luft och vatten milsvitt* Paul Lundh. *Alltihop ä l-prat å skvaller!* I. Ljungquist. *L-puss.* *Kan du inte hålla truten en enda sekund, välsignade l-unge!* Dan. *Och mot*

slutet hade hon blivit l-viktig I. Ljungquist. **Syn. A**) **I.** träck, exkrementer, 'lösning', spillning, dynga, skit, gödsel, orenlighet; smuts, smörja, skarn; **II.** skräp; otäckstyg; lortkarl, strunt(karl). — **Lort|a ned l. ner** ɯ, -ade, -as; -ning. — **Lortig,** -t, -are; -het. *Snoriga och l-a ungar. L. som den värsta gris. En bondnäve ska vara så lorti, så en ärta kan gro i den. Kom inte in här me dina l-a fötter!* **Syn.** smutsig, nerlortad.

Losk|a (lå-); -an, -or. Vulg. Spottkluns o. d. *Spott-, tobaksl-a.*

Losliten se lo².

Loss (lå-); adv. o. oböjl. predikativt adj. Mest i särskrivna l. lösbara ssgr. **I.** Särskrivet. *Bli l. från ngt. Ännu ä vi inte l. Göra l. storbåten. Kast(a) l. (ändan)! Göra sig l. (från ngn). (Lyckas) komma l. Hacka l. ett blad. Riva l. en kupong. Skruva l. sängknoppen. Skrattet, som han inte vågade släppa l. Men låtom oss själva förlåta oss,/ så varda vi marterna l.* Fröding. **II.** Hopskrivet. *Statsisbrytaren l-bryter Finngrundets och Grundkallens fyrskepp. Skruvar, vilkas l-görande icke hör till det lättaste. L-göring. Fall och skot måste kunna hastigt l-hakas. Ett l-hugget isstycke. Beläggning av en ända kring en knap sker antingen »för gott», dvs. så att den ligger fast och icke kan omedelbart l-kastas, eller ~. Läderskyddet l-knäppes och ~. L-slitna däckshus* E. Sparre. *Isbrytaren II har l-tagit ångf. Sigyn (ur isen). L-tagningsförsök pågå. Hyvelns ena sida går att l-taga, så att ~. Sedan första arket l-tagits.* **Syn.** lossad, lös, befriad, frigjord, lösgjord, lossnad, fri, obunden, (lös)släppt, lösbruten osv.

— **Loss|a,** -ade, -as; l-a av o. upp se avlossa osv.; -are; -ning (-en, -ar; -sförening m. fl. se B 2). **A**) Vanl. verbformer. **I.** Skiftningarna ej alltid skarpt skilda. **1**) *Vill inte professorskan l-a på kappan lite? Och l-ar på halsduken, svångremmen, slejfen. För att ej steket må åtsamsas för hårt och bli svårt att l-a* Hj. Öhrvall. — Märk det vanl. bildliga *L-a på pungen.* **2**) *L-a ngt som fastnat, som hakat upp sig. L-a förtöjningarna. Den kräm, som frusit fast vid sidorna och botten, l-as och nedröres med en långskaftad spade* Fru Högstedt. — *L-a sin tungas band, insegel.* **II.** *Utan att l-a ett skott. Andra salvan l-ades omedelbart.* **III.** *L-a och lasta. Halva lasten var redan l-ad, då strejken började. L-a ett fartyg.* **B**) Verbalsubst. **1**) L-are. Ex.: **a**) *L-are och lastare.* **b**) *Skottl-are.* **2**) L-ning. Märk. **a**) *Maskin för l-ning av sill, som gör sill-lämparna överflödiga. Seglaren »Kristian», under l-ning denna vecka vid Köttorget* Annons 1906. — *Loss- och lastningsföreningen Progress* 1914. *L-ningshamnarna skulle vara fördelade utefter hela kusten. För att vara l-ningsklar i Göteborg på måndag morgon. Ett extra l-ningslag på 75 man. Till tullförvaltningen å sagda svenska ort avgiva särskild märkrulla ~ för varje svensk l-ningsort* Tulltaxan. **b**) *Skottl-ning.* **c**) *Is-, tjäl-, vårl-ningen.* **Syn. A**) **I. 1**) göra lösare l. slakare, töja l. lätta på, (ibl.:) uppknäppa ɯ, uppknyta ɯ; ibl. släppa e'fter (på); **2**) lösgöra, lösa, frigöra, upplösa ɯ, lösbryta ɯ m. fl., göra lo'ss, komma att lossna l. släppa; **II.** avlossa ɯ; **III.** avlasta ɯ, urlasta ɯ, befria från last(en), ibl. lätta. — **Lossn|a,** -ade. *Skobanden, som ständigt l-ade. Hårknuten hade l-at i brådskan. L-ande murflagor, sårskorpa. Han är gammal, tänderna börja l-a. L-a i fog(ning)-arna. — När 'högheterna' gått, l-ade tungbanden, och ett allmänt sorl livade salen.* **Syn.** lossas, gå u'pp, börja sitta löst l. ostadigt l. glappa, bli lös(are), ibl. slakna l. slappas l. frigöras.

Lost|a (lå-); -an, -or; -(a)vippa. Bromus. *Rågl-an (B. secalinus) kan under våta somrar bli ett besvärligt ogräs i rågåkrar.*

Lots, -en, -ar. **1**) Huvudbet. För fartygs vägledning gm vissa bestämda farleder anställd person. **a**) *L. skall i Sverge vara av staten antagen och examinerad; dessa s. k. kronol-ar kunna vara mästerl-ar, l-ar, extra l-ar eller l-lärlingar. Till mästerlots kan nämnas l., som innehaft sin tjänst i 15 år. Skyldighet att ta(ga) l. Signalera efter l. 'Blossa efter l.'* visa viss ljussignal. *Hämta, avlämna l. Kulan i toppen av signalstången visar, att l. finns inne. Så fort l-en kommit ombord, tog han själv rodret. E. Hägg, Bland l-ar och fyrmän (1930). Lång-; överlots.* **b**) *Väner-, kanal-, hamnl-ar. Isl-en John Næss ~ skall medfölja »Krassin» som islots* 1928. **2**) Fackl. *Svenska l-en, seglingsbeskrivning över farvattnen vid Sverges kuster, redigerad av Sjökarteverket.* **3**) Friare. *(Automo)billots* nyhet i Berlin 1928. *Bill-ar möta vid Stockholms tullar* Utställningen 1930. *Skidl-ar. Erbjuda sig som l. åt ngn i fjället.* **Syn.** (ibl.:) vägvisare, ledsagare, förare.

— **Lotsbarn;** -(s)skola. *Svartklubbens l-skola.* **-biträde.** *Påkalla l.* **-bok.** *Att lotsen icke fått påteckning i sin l.* **-byrå.** *Chef för l-n i Kungl. Lotsstyrelsen.* **-båt.** *L. för som igenkänningstecken vid dager en till hälften vit, till hälften blå flagga, hissad på ~. Gå ut med l-en.* **-direktör** ersattes 1888 av generallotsdirektör. **-distrikt.** *F. o. m. 1905 äro rikets kuster och närliggande farvatten indelade i 6 l., vartdera under befäl av en lotskapten med biträde av lotslöjtnant. Övre norra l-et.* **-examen.** *Lotslärlingar, vilka efter genomgången l. till en början erhålla »styrsedel» för lotsning av fartyg av mindre djupgående* Erik Hägg. **-fartyg. -flagg(a). 1**) Se lotsbåt. **2**) Se

lotsgös. **-förbund.** **-förman.** *Förman, på en del större platser kallade överlotsar, å de övriga lotsförman. L. är i allmänhet lotsningsskyldig.* **-förordning.** *Nu gällande l. stadfästes 1881.* **-gös.** Fartygets nationalflagga hissad på främsta masttoppen för att påkalla lotsbiträde. **-kapten;** -expedition. Se lotsdistrikt. **-kontor.** Förmans kontor vid lotsplats, där sjöfarande äga beställa lots o. erlägga lotspenningar. **-kutter.** **-led,** -en, -er, sjöförteckning. *Sjöskanter, som studera l-er på sjökortet. L.-förteckningen ändras med anledning av lotsstyrelsens beslut att anordna två tillfälliga l-er vid Sandhamns lotsplats* 1919. **-lärling.** *Sedan l. övats tillräcklig tid vid lotsplats och genomgått lotsexamen inför lotskaptenen, får han s. k. styrsedel.* **-löjtnant.** *På varje lotskaptensexpedition tjänstgör en l.* Jfr lotsdistrikt. **-lön.**

-motorkutter. **-möte.** **-penningar** l. **-pengar.** Avgift som erlägges för fartygs lotsning. *Ju större det lotsade fartyget är och ju längre väg fartyget framförts under lotsens ledning desto större bliva »lotspenningarna»* Erik Hägg. **-personal.** **-plats.** *Det närmaste befälet vid l-erna utövas av lotsförmännerna därstädes. Vårt land äger för närvarande 100 l-er* Erik Hägg 1930. *Bilden är tagen vid Ölands norra uddes l. L-erna äro i allmänhet försedda med lotsuppassningshus eller lotsutkikar — ofta bådadera.* **-plikt.** Skyldighet för sjöfarande att under vissa omständigheter taga lots, lotstvång. **-signal** för att påkalla lots. **-stat(en).** Lots- o. fyrstaten(s personal). **-station.** **-styrelse.** *L-ns senaste instruktion är från 1923. L-n är centralmyndighet för lotsverket; dess chef är generallotsdirektören.* **-sökande.** *När l. fartyg äro i sikte* Erik Hägg. **-tax|a.** *L-or utfärdas av lotsstyrelsen.* **-tvång.** Lotsplikt. *Förordningen stadgar l. för all utländsk sjöfart och ~.* **-uppassning;** -shus; -sställe. Jfr lotsplats. *Ring upp l-en, Arholma! Klagomål över l-en på svenska ostkusten* 1923. *Oftast sker l-en på så sätt, att lotsarna från sina lotsutkikar eller l-shus hålla utkik efter fartyg, som signalera efter lots. Utsikt från Ulvö l-shus.* **-utkik.** Jfr föreg. *Som ett högt skelett reste sig l-en mot ~. L-ar på ostkusten.* **-verk.** L-et utgör sammanfattningen av lotsstyrelsen, lots- o. fyrinrättningarna samt livräddningsanstalterna för skeppsbrutna vid rikets kuster jämte personal (lots- o. fyrstaten). *L-ets enskilda pensionskassa.* **-väsen(de).** **-ålderman.** Nu ersatt av 'förman på lotsplats'.

— **Lots|a,** -ade, -as; l-a in m. m. fl.; l-a sig fra'm; -ning (-en, -ar; -shjälp m. fl.). Fasta ssgr se under substantivet. **1**) Egentl. *Skyldighet att l-a, att låta sig l-as genom farleden. L-a de fientliga fartygen genom skären. L-a ngn i hamn, in i hamnen. Ju större det l-ade fartyget är ~. — Som dragit till sig hela l-ningen i Sundet. Inom l-ningsområdet. Lotsförman är i allm. l-ningsskyldig.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *L-a statsskeppet genom bränningarna. L-a förslaget i hamn. Själv l-ade jag mig lyckligt igenom alla skär, men ~. Försiktigt l-a sig genom, förbi svårigheterna. På egen hand söka l-a sig genom de tätt packade skarorna. L-a sig fram mellan plankstaplar och sockerfat.* **b**) *Menar Nilas, att han inte ser sig god att l-a oss fram till Sylhyddan ~?* S. Siwertz. *Som l-at krigsfångar från Murmanbygget över gränsen. Lapparna ville ha 250 kr. för l-ningen, och det var dyrt.* **Syn.** vara lots för l. åt, vägleda, styra, föra; visa vägen, gå före o. bana väg l. finna vägen; l-a sig fram: ta sig fram, bryta sig väg, finna väg.

Lott (lå-); -en, -er (grav). **I.** 'Egentligast'. **1**) Konkr. **a**) *När de så kastade l., föll l-en på Jona* Bibeln. *Kasten l. mellan mig och min son Jonatan!* ib. *De kastade l. om tjänstgöringen* ib. *Vi drar väl l. om vem som ska försöka först. Låta l-en fälla utslaget, bestämma, avgöra. Efter l-ens utslag skall ~* Bibeln. *Vid lika röstetal avgöre l-en.* **b**) *Ännu ett hundratal l-er i Nordiska museets lotteri osålda. Vad har du för nummer på din l.? Köpa, ta en l. i ett lotteri. Blev det vinst- eller nitlott? Klass-, kvarts-, serie-; tombolalott.* **2**) Mer abstr. *De rika själsförmögenheter han fått sig tilldelade utan l. och byte* även *utom l. och byte.* **c**) Med övergång till II. *Ödets l-er falla ojämnt. Olika, ej lika falla ödets l-er.* **II.** Friare. **a**) *Det föll på hans l., blev hans l. att underhålla fadern. Jag anhåller att få på min l. den sista granskningen.* **b**) *Få sin l. bland dem, som äro helgade* Bibeln. *Nätter av vedermöda hava blivit min l.* ib. *Förskjutas, fösas undan, slängas bort — detta skulle nu bli hennes l. Vara nöjd med sin l. Jag klagar icke över min l. En lycklig, härlig, hård, sorglig, tung l. Slets mellan ovisshet och trevan, som människors l. är* Per Hallström. *Vill du dela min l., får du ej dansa på rosor, men ~. Levnadslott.* **III.** Särbetydelse. **1**) *Skifta en egendom i lika l-er. Egendom, styckad i smärre l-er. L. i gård. Som jag hade del och l. i ~* även bildl. *Tjugu l-er rotstående skog. Sälja i l-er* poster, småpartier, smärre partier. *Arvs-, brors-; jord-, åker-, åbo-, skogslott.* **2**) *Aktiekapitalet 1 miljon kr., fördelade i l-er om 1,000 kr. De enskilda bankernas l-er eller l-brev skilja sig från aktierna därigenom, att l-breven för innehavaren medföra solidarisk ansvarighet för bankens förbindelser* Hans Leander. **Syn. I. 1**) lottsedel; **2**) lott(drag)ning, lottkastning; **II.** 'del', öde (i livet), skickelse, be-

stämmelse, levnadslott, ibl. 'dom', (ibl. nära:) tillstånd, läge, belägenhet, villkor; **III.** anpart, andel, (beskärd) del, (ibl. nära:) portion, ranson; (avskilt) stycke, parcell, smärre parti, 'post'; banklott; ibl. aktie(lott).

— **Lottbrev.** *Enligt lagen för solidariska bankbolag kallas delägarna i en enskild bank lottägare och deras delaktighetsbevis l.* Jfr lott III 2. **-båt.** Utlottningsbåt. *Delaktighetsbevis i Uppsala segelsällskaps l. kan erhållas genom ~.* **-dragning.** *Vinna i l-en.* **-försälj|are;** -erska; -ning. *L-arna, de s. k. kollektörerna, äro ~.* **-hjul** tombola. **-jobbare. -kastning.** *L. gör en ände på trätor* Bibeln. **-köp;** -are. **-lös;** -het. Mest friare. *Blev du l., du?* fick du ingenting. *Långtifrån l. Naturen har ej gjort honom l.* **-mantel** till banklotter. **-månglare. -nummer. -ring.** *L. med 10 st. lotter och garanterat minst en vinst* 1925. **-sedel;** -(s)försäljning. *Högsta vinsten utföll på l-n nr 15,223.* **-stock.** *Över halva l-en slutsåld på åtta dagar.* **-ägar|e;** -förening. Även 'lottegare'. *Bildandet av en l-förening för främjande av Sörmlandsbankens lugna utveckling som provinsbank.*

— **Lott|a**[1], -ade, -as; l-a bort m. fl. se bortl-a osv.; -ning (-en, -ar; -sdag m. fl.). **I.** Egentl. **1)** *Vi l-ar väl om ordningen? L-ade om vem som skulle gå efter veden. — Avgöra ngt gm l-ning. Vid lika röstetal avgöre l-ning* även 'avgöre lotten'. *Vinna vid l-ningen. L-ning mellan två sökande.* **2)** *Målet l-ades på tredje avdelningen, på hovrättsrådet Ribbings division. Den rotel, dit målet l-ats.* **II.** Friare. **1)** *Hur än våra öden l-as. En sällsam ödets l-ning [är vårt liv]* W. Reslow. **2)** Part. perf. *De lyckligt, lyckligare, bättre, sämre l-ade (i samhället). Rhodesia hör till de i jaktligt hänseende bäst l-ade delarna av södra Afrika. Illa l-ad, vanl-ad. Väl, illa l-ad av naturen.* **Syn. I.** kasta l. dra(ga) lott (om), (låta) avgöra gm lott(ning); anställa lotteri om l. på, (ibl.:) singla slant, dra strå; tilldela gm lott(dragning); **II. 2)** (l-ad:) ställd, utrustad. — **Lotterī,** -(e)t, -er. **I.** Enkelt. **1)** *Spela, vinna på l. Har du vunnit (pengarna) på l.? Utländska (penning)l-er. Anordna l. för välgörande ändamål. L-er till förmån för kulturella ändamål. Begära tillstånd till l. Amerikanskt l.* lottsedlarna äro numrerade i ordningsföljd o. vikta o. köparen får betala i ören efter lottens åsatta nummer. *Penning-, obligations-, varu-, tavel-, konst-, industri-, teater-; stats-; klass-, nummerlotteri. Gymnastik-, landstormsl-et.* **2)** Friare. *Arbetsamhet är bästa l-et. — Det hela är ett l.* beror på slumpen. *Ge sig in i äktenskapets (vanskliga) l. Vinna högsta vinsten, dra en nit i livets l.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-agent. Översvämmas av danska l-brev. L-dragning. L-försälj|are;* -ning. *L-kollektör* l-försäljare, innehavare av en *L-kollektion* dvs. ett *L-kontor* affär som säljer lottsedlar o. utbetalar vinster. *Fredagens l-kö slog alla rekord. L-sedlar äro inträdeskort till fattighuset. Ernst Norées l-serie* 1919. *L-skoj;* -are. *L-spel. L-tryck. L-vinst. L-väsen(de).*

Lott|a[2] (lå-); -an, -or; -abrosch m. fl. Mest i plur. Medlem av föreningen Lotta Svärd i Finland eller av landstormskvinnoförening i Sverge (landstormsl-or). *De 'aktiva' finländska l-orna äro antingen fält-l-or eller hemmal-or; de avlägga l-alöfte och ha rätt att bära fastställd l-adräkt med armbindel och l-abrosch. — Landstormens pingstmanöver, under vilken 35 »L-or» skola sörja för de fyrahundra mannarnas utspisning* 1926. *(Landstorms)l-ornas överl-a Fru Wadner* 1927. *Den hösten 1924 bildade »l-aföreningen».*

Lotus (akut); -en, -ar. Egentligast om den matt rosafärgade Nelumbium speciosum (förr i Egypten, numer allmän i Indien); även om den nutida egyptiska 'blå l-en' (Nymphæa stellata) samt om 'l-trädet' (Zizyphus Lotus) vars söta plommonlika frukter åtos av lotofagerna (o. ansågos ge glömska). *Egypternas heliga l-blomma. L-blå. L-kapitälet kan vara slutet och liknade då äldst 4 hopslutna l-knoppar, eller ock kan det vara öppet med formen av en uppåtvänd klocklik blomma. De sovandes l-lika kroppsställningar* A. Österling. *Turkiet med dess lättjefulla befolkning av ohjälpliga l-ätare* Erik Nyström.

Lov[1] (slutet o); -en, -ar. **I.** Egentl. (sjöv.) o. bildl. **1)** *Göra en l. för att komma högre, bättre upp i vind. Vinden skralnade smått, så att tvenne kryssl-ar krävdes, / innan ~* Ernst Lundström. **2)** *Kör upp med en ståtlig l. omkring bålet* Strindberg. *Skidåkarna gjorde en l. norrut, svängde så mot öster och ~. Och måsarna segla omkring i vida l-ar.* **3)** *Göra, slå sina l-ar (om)kring, efter ngn.* **II.** Märk det nästan endast bildl. *Ta l-en av ngn* gå förbi, överträffa, besegra, få överhand över. **Syn.** slag, lovning; vändning, sväng. — **Lov|a**[1], -ade, [-as]; l-a u'pp (o. uppl-ning); -ning (med plur.). Sjöv. *L-a bättre, när du fått fart på skutan! L-a och falla (äv) omväxlande. — Huruvida det kan anses sjömannamässigt att l-a upp i vinden för att ta hem på ett skot. Man l-ar upp som vid en vanlig stagvändning, och ~. L-ade upp ett streck. — Ökad benägenhet till l-ning. Då snabb l-ning är av nöden. Vid »ror i lä!» lägges rodret till l-ning.* **Syn.** ligga l. hålla l. gå u'pp (i vind, mot vinden), kryssa skarpare, segla mer bidevind, hålla närmare vinden. — **Lovgirig;** -het. Sjöv. Om båt som gärna går upp i vind. *En båt, som är lagom l., säges vara väl balanserad* S. Christenson. *Vid segling bidevind är en lindrig l-het*

önskvärd G. Gartz. — **Lövart** (akut); oböjl. subst. o. adv. (I SAOL: även stavat lov-vart.) Sjöv. **I.** Enkelt. *Seglare (synlig) i l.! Jag varskor grön lanterna i l. (I) l. om ~. L. med rodret! Havet, som oupphörligt spottade in från l.* S. Siwertz. *Sven Johan och Kristina hade tagit plats på framtoften, han uppe i l., hon mera nerått lä* Fab. Månsson. *L:s reling.* **II.** Ssgr ha *lovarts-* l. *lovart-*. Ex.: *Utför vågens l-sida håller »hårt bidevind»* G. Gartz. *Enligt en hittillsvarande teori äro glaciärerna i allmänhet belägna på l-ssidan av bergen. På l-sidan av min natteld ligger ~. På l-stranden av Lefuka* E. Hornborg. *Satt nedhukad på l-sidan och ~* E. Knape. *Då l-svantet sprang.* **Syn.** (på) vindsidan. — **Lover|a,** -ade, -as; (-ing utan plur.). Sjöv. Mindre vanl. än 'kryssa'. Även bildl. *Är vinden emot, så l-a! — L-a mellan hovlivets blindskär.*

Lov[2] (låv); [-et]. **1**) *Sjunga Guds, den Eviges l. Ditt härliga namn, som är upphöjt över allt l.* Bibeln. *Att min mun kan förkunna ditt l.* ib. *Offra l-ets offer åt Gud* ib. *Där sjungas l-ets psalmer* Ps. 560. — *Herren vare tack och l. (, att ~). Gud ske l. och pris! Gud vare l. (och pris), som räddat oss från den andliga döden! Gud vare l., att hon äntligen insåg sitt fel. Jag har, Gud ske l., så jag reder mig* jfr 'gudskelov' II. 1389 f.). **2**) *Vännerna uppstämde hans l. i alla tonarter, sjöngo hans l. i höga toner. Jag hör deras l. genskalla från alla håll* C. W. Böttiger. *Att det höjde henne över allt l.* Aino Ackté. **Syn.** lovord, pris(ande), ros(ande), lovpris(ning), lovsång(er), beprisning, beröm, ära.

— **Lovkväde.** Skr. *Uppstämma ett l. över ~.* **-offer** *Gamla testamentets bestämmelser om l.* Även bildl. *Bringa ngn ett l.* **-ord;** -|a (-ade, -as). **1**) *Få (uppriktiga) l. för sitt uppförande, för framsteg i ~. Superlativa, entusiastiska l. (om ngn, med anledning av ngt). Hon överhopade mig med l. över min skicklighet och ~. Fick mottaga lyckönskningar och l. av chefen för sitt mod och ~. Man måste ge honom det l-et, att ~.* **2**) *L-a ngn för hans intresse och uthållighet. Särskilt l-as han i Soc.-Dem. för ~. Ett par mycket l-ande artiklar.* **Syn. 1**) lov, beröm, erkännande; **2**)(lov)prisa. **-pris|a;** (-an), -are (skr.); -erska; -ning. Mest skr. *L-ar ~ Herrens rättfärdiga gärningar* Bibeln. *L-ade henne och kallade henne en trösteängel. Jaså, det är han, vars uppsats du så l-at? — Mästaren, som de tjäna i glädje och l-an. Med sitt överdrivna l-ande. En det förflutnas l-are. Metoden har vunnit entusiastiska l-are särskilt i Norden. En alltför ensidig l-ning.* **Syn.** prisa, lova, lovsjunga, ibl. lovorda. **-psalm. -sjung|a;** [-ning]. Mest skr. *Jag vill l-a ditt namn, du den Högste* Bibeln. *Alla länder skola ~ l-a dig* ib. — *Och kunde icke nog l-a deras skönhet.* **Syn.** se lovprisa. **-sång;** (-are, -erska). *Uppsjunga, uppstämma en l. till Herren. Som låter l-er ljuda mitt i natten* Bibeln. — *Robinson ~ en l. över vildlivet* Strindberg. *En l. över kärleken. En hembygdens l-erska.* **-säg|a;** -are, -else, -erska. Skönl., gärna åld. Mest som verbalsubst. l. i pres. *L-en honom, talen om alla hans under ~* Bibeln. *Huruvida l-arna eller kritikerna hade rätt* Erik Hedén. *Ha ~ fastställt en l-else att uttalas, när ~* Öv. fr. S. J. Agnon. **Syn.** lovprisa. **-tal;** -are. *Hålla ett l. över ngn. Tröttna på de ständiga l-en. Pepitas ~ beundrare och ständiga l-are* M. Boheman, öv. **Syn.** ibl. 'lovsång', (lov)prisande l. blomsterrikt tal. **-värd.** Ofta skr. *(Mycket) l-da bemödanden. En l-d vana, som ~. Ett högst l-t företag. Det måste ju anses l-t, att ~.* **Syn.** prisvärd, berömvärd, erkännansvärd.

— **Lov|a**[2], -ade, -as. Mest skr., ofta bibl. *L-a Herren, min själ, och allt det i mig är love hans heliga namn* Bibeln. *L-en honom med ljudande cymbaler ~* ib. *Honom l-e himmelen och jorden ~* ib. *L-ad vare Gud(, som ~)! L-at vare hans heliga namn evinnerligen* Bibeln. — *Halvgjord gärning bör varken l-as eller lastas.* **Syn.** (lov)prisa, lovsjunga, sjunga ngns lov l. pris, ära; berömma, lovorda, lovsäga, rosa. — **Lövlig**[1] se lovlig[2] 1 b.

Lov[3] (lå-); -et, =. **I.** Utan plur. **1**) *Har du fått l. av din far att följa med? Ge ngn, anhålla om, begära l. till ngt, att göra ngt. Be (honom) om l. först! Han gör vad honom lyster, utan att fråga (ngn) om l. Har jag inte l. att göra såsom jag vill med det som är mitt? Det hade du inte l. till. Göra ngt utan l. — Byggnadslov.* **2**) *Vad får det l. att vara? Får jag l. (att bjuda armen)? Får jag l. att se den där boken ett slag!* **3**) *Du får i alla fall l. att göra det förr eller senare* blir tvungen l. nödd l. nödgad, måste. *Nu får jag l. att gå bort på en stund; roa er så gott ni kan så länge! Kommunen fick så illa l. att ta hand om pojken, då ~* måste mycket mot sin vilja. **II.** Ibl. med plur. **1**) *Begära l. från, ur skolan. Ta sej l. utan föräldrarnas vetskap. Om nyttan eller skadan av de långa l-en. Sommar-, påsk-, jul-; marknads- skol-, månads-, mittermins-, skur-, fönsterinsättnings-, idrottslov.* **2**) *Sitt stilla under timmarna, leka, det får ni göra på l-et* rasten; ibl. frukostl-et. **Syn. I.** tillåtelse, medgivande, löfte, tillstånd, begivande, bifall, samtycke, tillstädjelse, ibl. frihet(en); **II. 1**) orlov, ledighet (från arbete), ferie(r); **2**) rast, 'kvart', fristund, lovstund (mln två lästimmar), ibl. frukostrast. — **Lovdag.** *Ta sig en l. Ja, men snälla tant, det är ju första lovdan* S. Siwertz. **-ge l. -giva.** Tillåta. *Varför det blev nödvändigt att en tid åter lovge fisket*

med ljuster. Sådant har i alla tider varit lovgivet och nödvändigt. Men var det lovgivet på älg då? Alb. Engström. Även *Var älgen lovgiven då?* **-stund.** *Få en liten l.* **-tid.** *Vid l. gå flickorna ut att spatsera* Viktor Almquist. **-timme.** *Få en extra l.* **-vecka.** *Att en l. kan vara behövlig.*

— **Lov|a**[3], -ade [l. skönl., åld. l. smtl. -te, -t, ibl. stavade med -f-], -as; l-a bort m. fl. se bortl-a osv.; [-are; -erska]. **1**) Egentligast. **a**) *L-a aldrig mer, än du kan hålla! L-a och inte hålla. L-a runt och hålla tunt. L-a guld och gröna skogar. Vad jag har l-at vill jag infria* Bibeln. *L-a mig att inte bli ond, att du inte blir ond! Du måste l-a mig en sak, riktigt l-a mig. Har du verkligen l-at henne klänningen, l-at henne att få gå på balen? Bättre strax neka än länge l-a. L-at är l-at, svarade Mari* ~ R. Schildt. — *Nu har han l-at och sagt:* ~ Bibeln. *Jag l-ar och svär att* ~. *Högtidligen l-a.* **b**) *Och l-te till döddar bli trogen* E. Brogren. *Mårten du — du lofte lära mig dansa, du* Karin Ek. *Men jag har också liksom loft att* ~ Fanny Alving. **c**) *Platsen var redan l-ad (åt) en annan. Han hade blivit l-ad platsen.* **d**) *Det har jag l-at mig själv, att aldrig skall jag sätta min fot mer inom hans tröskel.* **2**) Friare. **a**) *En l-ande yngling* hoppgivande, löftesrik. *Det hela såg ju så l-ande ut. Jag är ett träd, som l-at gott och säkert hållit vid, / om storm ej plundrat mig på blad mitt i min sommars tid* Ernst Josephson. *Och l-ade (att) bli ovanligt användbar. — Det l-ar ju gott för framtiden.* **b**) *Torsdagens morgon ingick strålande och l-ade en härlig utflyktsdag. För att se, hurudant vädret l-ade bli. Molnbanken i väster l-ar inget gott för morgondagen.* **c**) *Jag l-ar mig ganska mycket nöje av att se dem tillsammans.* **3**) Märk särsk. bekräftande uttr. som (Var han dum? —) *Jo, det vill jag l-a* så säkert, 'var lugn för det', 'det kan du sätta dej på'. *Jag vill l-a, att han ej lät gräset gro under fötterna* E. v. Otter. *Ganska famost, vill jag l-a* H. Samzelius. **Syn. 1**) ge (ett l. sitt) löfte, avlägga löfte, förbinda sig, utlova, (p)åtaga sig, förplikta sig, utfästa (sig); ge (sitt) tillstånd, ge lov (till l. att), samtycka till, tillstädja, medgiva, ge (sin) tillåtelse; (ibl. nära:) svärja, bedyra, försäkra; (l-a sig:) föresätta sig, besluta; **2**) inge förhoppningar (om), ge hopp om, borga för; bebåda, (före)båda, tyda på, se ūt (att bli), teckna l. likna l. arta sig till; (l-a sig:) vänta sig, hoppas på; **3**) (nära:) 'tro', 'påstå', försäkra, bedyra.

— **Loven** (lå-, akut); den-kön; ofta fattat som best. form. Mest i vissa ordspråksartade uttr. *Att det icke är på l. som framgången beror, utan på hållen. L. är god, är bra, men hållen är bättre. L. kan ryggas, men pant bär pengarna hem. L. är (nog) ärlig, men hållen besvärlig. Stor l. och okrympt kläde minskas alltid. Och tänkte icke vidare på sin l. att fara till fjärran land efter* ~ Sv. folksagor. — *Gammal tro och l. Och minnes du, vi växlade l. och tro* Arv. Mörne. *På tro och l.* **Syn.** att lova, givet ord, givet löfte. — **Lōvlig**[2], -t, -are; [-en]; -het. Mest skr. l. fackl. (jäg.). **1**) **a**) *Är det l-t att bota sjuka på sabbaten?* Bibeln. *Fiskade och jagade både l-t och olovandes. En klar och kraftig dryck, som det den tiden var l-t att göra hemma. Vara ute i l-a ärenden. — Mer än l-t efterlåten* J. M. Sundén. **b**) Ibl. med ngn anslutning till lova[2]. *Jag vill visst icke avråda från ett så l-t företag. I krigarens l-a avsikt att såra och döda. Om det är ett l-t verk att hjälpa honom, kan jag inte avgöra. I mindre l. avsikt.* **2**) *Den l-a tiden för hare. Skjuten på l. tid. Rapphönsen, som bli l-a den 16 sept.* 1916. **Syn.** lovgiven, tillåten, tillåtlig, laglig(t befogad), (ibl. nära:) oantastlig, klanderfri; (ibl. med biton av:) lovvärd, prisvärd.

Lov[4] (slutet o) l. vanl. **Lov|e**, -en, -ar; [-handske]. Vanligare är ssgn 'handlove'. *Närmar händerna* ~ *så att fingerspetsarna stå närmare varandra än l-arna* O. Gjerdman. **Syn.** handlove, handled.

Lubb|a, -ade, [-as; -ning]. Vard. o. slangartat. *Kom, så l-ar vi!* Ester Bl. Nordström. *Och l-ade allt vad benen förmådde in på en trång sidogränd* Prins Wilhelm. **Syn.** 'skubba', springa (sin väg), lägga benen på ryggen, schappa.

Lucērn (-sä-); -en, -er. Även stavat 'lusern' samt (dock ej i SAOL[8]) 'luzern' (-ts-) o. efter uttalet 'lusärn' osv. Särsk. om 'blå l.' (Medicago sativa), men även om (den gula) 'svenska l-en' (M. falcata) o. den lilla 'humlelucernen' (M. lupulina). *Att [blå]-l-en kommer att bliva framtidens foderväxt i Skåne* G. Leufvén 1919. *L-ens kvävebindande förmåga. — Import av (blå)l-frö. Emellertid inträffade prisfall och l-fröodlingen lönade sig ej längre* Alf Martin (Argentina). *L-fält. Svenska l-odlare. Qvallsta, varest betesvallar, l-odlingar och bevattningsanläggningar förevisas* 1931. *Minska sina klövervallar och ersätta dem med permanenta l-vallar* 1919.

Lucī|a, -an, -or. Mest skrivet med stor bokstav. *Skulle klä oss till L-or med en krans av brinnande talgljus kring våra huvud. Vitklädda L-or, som tidigt på morgonen bjödo på kaffe med dopp. Fira L-a, L-adagen* 13 dec. — *L-abrud. L-afirandet bland studenterna i Uppsala tilltar årligen. L-afölje. Gammaldags saffransbröd som L-akronor, Kusar, Gullvagnar, Lussekattor [L-akattor] eller annat* 1926. *L-aringar av trä med plats för 9 ljus.*

Luck|a, -an, -or. **I.** Föremål. **1**) *Skjut för l-orna för fönstren! Låta (kakelugns)-*

l-orna stå halvstängda. Efter 9 är apoteket stängt, men knackar man på en l-a i dörren, kan man bli expedierad genom denna. Genom en l-a i golvet kom man ner i källaren. Om l-orna varit väl skalkade samt försedda med goda presenningar till skydd för lasten. Tjur med l-a för ögonen. »Han vet det» — sa aktören, kom av sig och pekade på sufflören i l-an. Kombination av bomullstrikå med l-a. Fall-, källar-, fönster-, port-, dörr-, skepps-, damm-; ugns-, drag-; biljett-; sufflör-; byx-; skjutl-a. **2**) Ett par bildl. uttr. **a**) *Det blev lapp på l-an, så att en del av publiken fick återvända utan att ha fått biljett* 'utsålt hus'. **b**) Ngt vard. *Nu blev det liv i l-an, luft i l-an, ska ja säja* nu kom det friska vindar; nu blev det liv o. rörelse, oro i lägret o. d. **II.** Tomrum. **1**) Jfr I. *Skicka in maten genom l-an. Han steg miste i mörkret och föll ned genom den obetäckta (akter)l-an. För-, storl-a* sjöv.; även till I. **2**) Ofta friare l. bildl. **a**) *En stor l-a efter en bortfallen framtand. Mamma, Greta har rivit en stor l-a i klänningen, på sin klänning!* **b**) *Fiendens kanoner gjorde stora l-or i våra leder. Skyttelinjes l-or (gleshet, täthet). En skog, som så gott som totalt saknar l-or. — Fylla l-orna (efter dem som gå, efter de stupade). Obotliga l-or i handskriften. Även dessa stora samlingar förete l-or, som man vid tillfälle måste söka fylla. Här föreligger en verklig l-a i vårt ordförråd. Att t. e. den fria versen icke är omnämnd, måste betecknas som en kännbar l-a. Ifylla l-orna i en skildring. Upptäcker genast, om det är en l-a i bevisföringen, i beviset. Här är en l-a i mitt minne, som sträcker sig över nära två år.* **Syn. I.** läm, klaff, (tätt) lock, bräda; ibl. halvdörr; ibl. nära:) skiva, platta, spjäll; **II. 1**) glugg, hål, öppning; (luck)öppning till lastrum; **2**) tomrum, tomhet, mellanrum, avstånd (mellan ~), 'svalg', 'gap', ibl. avbrott; (ibl. nära:) reva, stort hål; felande länk, utelämning, ibl. vakans, brist, ofullkomlighet, 'hopp', 'blotta', fel, skavank. — **Luckartad.** *Genom den l-e dörröppningen i en vägg fördes tjuren in.* **-besiktning** sjöv. **-huggning** skogs. **-karm.** Särsk. sjöv.: upphöjningen (av plåt l. trä) som omger en lucköppning. *Så att kanonen kan skjuta över l. och reling.* **-säng.** *Dörrarna till den inbyggda skåp- eller lucksängen.* **-öppning.** Dels allmännare, dels sjöv. (jfr luckkarm). — **Luckig,** -t, -are; -het. Särsk. skogs., lant. o. d. *Sluten, gles och l. skog. Rent, tätt, glest, l-t bestånd.* Mindre ofta i allmännare bet. *En l. framställning,* **Syn.** med luckor l. kala fläckar.

Luck|er; -ert, -rare; -erhet. **1**) Egentl. *I den l-ra myllan. L-er trädgårdsjord. Och jordytan hålles l-er genom skyffling och hackning. L-ra åkrar. — Ökad l-erhet hos jorden.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *L-er, kristallinisk gips. Ostämnet utfaller i fina, l-ra flockar.* **b**) Motsatt kompakt, tät. *Blommor i l-ra klasar* A. Holzhausen. *Grenigare och mera l-er vippa* B. Jönsson. *Med yvig, l-er fjäderskrud* I. Hortling. **Syn.** lös, lätt sönder-myllad l. sönderssmulad, (ibl. nära:) porös, lättgenomtränglig, (ibl.:) lättskiljbar, gles, 'utspridd'. — **Luckr|a,** -ade, -as; l-a upp ⋒, -are (redskap m. m.); -ing (med plur.). Egentl. o. bildl. *Marken l-as med harv före såningen. Köra ett stråk, som l-ar åkern till 8, 10 à 12 centimeters djup* Aug. Östergren. *L-ade kring de uppstickande tulpanstånden. — Alvl-are. Enär dessa växtarter äro goda jordl-are* B. Jönsson. *L-ing, ogräsrensning och gallring. Ytl-ing. — L-ade sedlighetsbegrepp.* **Syn.** uppluckra ⋒, göra lucker; 'upplösa'.

Ludd, -en [l. -et]; -tåtel (Holcus lanatus). *Ett fårskinn med l-en utåt. Stjälkarna täckta med vitgrå (stjärn)ludd. Hår-, filt-; tarmludd. På doktorns vita filthatt bildade myggorna en svart l.* E. Modin. — *Det svampludd, som beklädde cellerna* G. Adlerz. **Syn.** lugg (på tyg), lo; (fina o. mjuka) hår, 'ullhår', (fint) fjun, 'ull', 'dun', fjunbeklädnad. — **Ludd|a sig,** -ade, -as; l-a upp (sig) ⋒; -ig (-t, -are; -het). **1**) *Tyget är mjukt men vill gärna l-a sig* bli l-igt. **2**) *Den l-iga sidan av fällen. Bladen tätt och fint l-iga. Använder man lut, mjukas träet upp och blir l-igt.* **Syn. 1**) bli luddig; **2**) försedd med lugg l. lo; fjunig, dunig, ullig, (lin)hårig, luden. — **Lud|en,** -et, -nare; -enhet; [-enmössa]. *Esaus l-na händer. L-en över hela kroppen. Skogens l-na drott* björnen. *L-et skinn. L-en mössa, päls. (Små)-l-en på undersidan av bladen. Ragg-, sträv-, tätl-en.* **Syn.** (lång)hårig, hårbevuxen, hårluden, lurvig, luddig, raggig; (ibl.:) småluden, dunig, borstig, ullig.

Lud|er (akut); -ret, -er; -erplats (jäg.); -r|a (-ade, -as; -ing). **I.** Subst. **1**) Jäg. Död djurkropp avsedd som lockmat för rovdjur, åtel. *Kraken, som de lade ut till l-er i vargskogen. På l-erplatsen.* **2**) Bildl. Vulg. ord. Liderlig kvinna, sköka. Friare även som skällsord för 'man'. *Den tjyven, det aset, det l-ret! skrek han.* **II.** Verb. Jäg. Lägga ut lockmat för, fånga gm åtel. *Då man l-rar för räven* Strindberg. *Så går det till att l-ra räv* ib.

Luff, -en. Vard. Mest i best. form. *Alb. Engström, Hemma och på l-en. Vara ute på l-en, på l.* som luffare; ute o. vandra l. resa l. springa ärenden o. d. *Ge sig (ut) på l-en.* — **Luff|a,** -ade; l-a bo'rt, förbī, på (vidare) m. fl.; -ar|e (-följe m. fl.); -erī. **1**) Speciell bet. *H. togs som l-are nära Östhammar, dit han l-at landsvägen. En l-are av värsta sorten. L-arkongressen i Hallsberg* 1921. *Leva l-arliv. Älska l-arlivet. På l-arstråt(en). L-artåget i Danmark för några år*

sen. Under l-arâren.—Kometerna—rymdens l-are. — Att motarbeta l-eriet. **2**) Allmännare. *Komma l-ande (i sin tunga päls). L-a som en björn, klumpigt och tungt. L-a på du bara! Jag l-ar gata upp och gata ner utan att finna någon.* **Syn. 1**) vara på luffen; (l-are:) (land)strykare, landsvägsriddare, landsvägspikare, vandrande tiggare, vagabond; **2**) lufsa, lunka; ibl. skumpa; schappa, springa, löpa. — **Lufs|a,** -ade, l-a e'fter, ikri'ng, iväg m. fl. *[Björnen] började l-a omkring fjöset, i början sakteligt och eftersinnande, men* ~ Pelle Molin. *L-ar iväg som en klumpig hundvalp.* **Syn.** se luffa. — **Lufsig,** -t, -are; -het. Klumpig; ibl. schabbig o. d. *Ett stort, l-t hundkreatur. — Sågo vi då till den grad l-a ut, att vi skulle vägras logi* ~ Harry Blomberg.

Luft[1], -en, -er (grav). Fönsterluft. *Fönsterna voro låga med fyra rutor i varje l. och* ~. *Gardiner till två (fönster)l-er. En l. gardiner* till ett (hel)fönster.

Luft[2], -en, [-er (grav); mål. o. d.]. **I.** Mer egentl. **1**) *Det är (hög och) frisk l. i dag. Ute i friska l-en. Friska l-en skall göra honom gott. Hämta (frisk) l. Man andades en l., mättad av blomsterångor. L-en är skön att inandas här uppe i fjällen. Den lätta l-en gör, att backarna inte kännas. Tung l. Det är en helt annan l. där än i städerna. Insupa den livgivande, spänstiga l-en. L-en söker. Söka ombyte av l. L-en kändes instängd. Pumpa l. in i dykarhjälmen. Fördärvad, skämd, dålig l. Havs-, lant-, skogs-, fjäll-, bergs-; rums-, grav-, källarluft.* **2**) *En iskall l. slog emot dem från den öppna dörren. Den varma, heta ökenl-en. Det mildrar i l-en. Anordningar för varmluft i våningen. Allt för torr l. Det blev fuktigare i l-en. L-en kändes en aning fuktigare, råare. Den kalla nattl-en. Kvävande, kvalmig l. Det är åska i l-en.* **3**) *I dag är det en sällsynt klar l. (över fjällen). Det är tjockt i l-en i dag och sikten dålig. Tjock l.* sjöv. = halvtjocka. *Bergen lågo i lätt solrök, men l-en hade undergått en plötslig förändring* Fanny Alving. *L-en förmörkades av röken från fabrikerna. Disig l. I den dimmiga, lyhörda l-en.* **4**) *En olja, som i l. hastigt brunfärgas och slutligen förhartsas. Utsätta för l-ens inverkan.* **5**) *Röken steg rätt upp i l-en. Tunga vingslag susade genom l-en. Skarpa kommandoord skuro l-en och* ~ Gust. Cederström. *Högt upp(e) i l-en. Upp genom l-en, bort över haven* ~. *Hoppa högt i l-en. Springa, flyga i l-en med en knall. Den första kulan kom susande genom l-en. Stockholm filmas från l-en. L-en bar illa* Tord Ångström. — Ngn gång träffas uttr. 'till l-s'. *En av de värsta sträckorna* ~ *hade lyckligen tillryggalagts till l-s och till sjöss och* ~ Algot Ruhe, öv. **6**) *Press-, tryck-, sugluft.* **7**) *L-ens huvudsakliga beståndsdelar äro kväve, syre, argon, vattenånga och kolsyra; därtill komma små mängder vätgas samt ädelgaserna neon, helium, krypton och xenon. Enligt Aristoteles var l-en en enhetlig kropp och ett av de fyra elementen. — Flytande l.* luft som gm avkylning bragts i vätsketillstånd; nyttjas t. e. till framställning av syre o. kväve.

II. Friare o. bildl. **1**) *Den instängda l-en i dessa kvalmromaner. L-en här är mig outhärdlig; jag tycker jag kvävs bland dessa korrekta får. I en renare l. Livsluft. Längtan efter äventyr, efter ny l. och nya horisonter* Öv. fr. Concha Espina. **2**) *Ligga ute i fria l-en* under bar himmel. **3**) *Det låg åska i l-en. Det ligger krig och ofärd i l-en. Det ligger i l-en nu för tiden, att ungdomen ska veta allting bättre än de gamla. Det var en l. av någonting* ~ *oroligt, väntansfullt omkring henne* Math. Roos. **4**) *Fäkta i l-en. Det där var ett hugg i l-en* som ej drabbade (ngn). *»Jag är så trött», svarade hon ut i l-en, som om hon inte heller såg med vem det var hon talade* H. Bergegren. *Behandla ngn, behandlas som l.* som om man inte funnes, som ingenting. *Voro en tid (som) l. för varandra. Påståendet svävar i l-en, är (fullständigt) gripet ur l-en* saknar allt stöd (i verkligheten), är fullständigt grundlöst, har intet (som helst) underlag, är rena fantasier, ren dikt. *Det där ä bara l.!* bara prat, pladder, värdelöst snack. *Av l. kan ingen leva. Leva av bara l.* av rakt ingenting. *Upplösas i l. (inför ens ögon)* i intet. *En bubbla, fylld med l., är mänskolivet. Lätta tyger, som i österlandet för sin genomskinlighet kallas »vävd l.», »flytande vatten» och »aftondagg».* **5**) *Få l.* få andrum, tid att andas ut; få utrymme; (ibl.:) få utlopp, få tillfälle att bryta ut. *Få l. under vingarna* om fåglar som lyfta; bildl.: komma i friare fhdn, kunna röra sig fritt. *Han behövde ut, behövde l. under vingarna. Så vill jag då tala och skaffa mig l.* Bibeln. *Ge l. åt sina känslor, ge sina känslor l. (i en smädedikt). Vår statsministers olynne gentemot F-båten gav sig en gång* ~ *l. i förslaget att* ~. *Utan att ge sina reflexioner l.* G. Pauli. *Ge l. åt sin förvåning över* ~. — *Nu blev det l. i luckan, må ni tro.* **6**) Mål. o. d. Även med plur. Ifråga om tavlor avser 'l-en' oftast 'himlen'. *Till l-er, skyar och naket* Ax. Tallberg.

Syn. I. atmosfär, luftkrets, (luft)rymd, (de övre) luftlagren, eter(n), sky(n), luftförhållandena; ibl. nära: dunstkrets(en), himlen, det blå, vädret, ånga, doft(er), klimat, luftstreck; **II. 1**) ibl. anda(n); **4**) (det tomma) intet, tomma rymden, 'dunst(er)'; gas, ånga; **5**) utrymme; andrum; utlopp.

— **Luftakrobat. -andande.** Fackl. *De l. ryggradsdjuren.* **-and|e.** *Sylferna eller l-arna.* **-anfall.** *London utsatt för l.* 1915.

-angrepp. *L. på Uppsala* under luftförsvarsövning 1931. **-annons.** *Skaparna av l-er fingo straffarbete* 1930 (hade tagit upp annonser för obefintlig annonspublikation). **-antenn.** Tekn. *En rumsantenn som ersätter de vanliga l-erna. L. med tillhörande nerledning.* **-art|ad,** -at. **-artilleri** luftvärnsartilleri. **-attaché.** Flygattaché. *Till fransk l. i Skandinavien med placering i Stockholm har utnämnts* ~ 1920. **-avlopp** tekn. **-bad;** -anstalt, -inhägnad. a) adel. *L. åsyfta vanligen en härdning av hudsystemet. Ta l.* — *Särskild inhägnad för l-ande.* **-ballong;** -(s)färd. Se ballong. *L. med släplina. »Bättre upp!» — sa katten, satt i l-en.* **Syn.** aerostat. **-ban|a.** Särsk. om hängbana, linbana där vagnarna löpa hängande på ståltrådslinor l. d. *Englands enskeniga l-a. Transportl-or.* **-batteri** luftvärnsbatteri. **-befordr|a;** -ing. *Paket kunna nu med fördel l-as över hela Europa* 1928. **-beständig.** T. e. *L-a kristaller.* **-bevakning;** -scentral; -sformation. Krigs. **-bild.** **1**) Hägring. Gärna bildl. *Och ärelystnaden en l. bara* C. V. A. Strandberg. **2**) Ny bet. Bild tagen från luften. *L-material* Vår Flotta 1920. **-bland|ad;** -ning. *Rörledningar för l-ad ånga* för ånguppvärmning av jord (1930). **-blå.** Skönl. *De l. bergen. Från äventyrens l. land* V. Almquist. **-blåsa.** T. e. i glas; i is; som bubbla upp från en dybotten; på vattenväxter; hos fiskar (simblåsa). **-bomb;** -ardera; -ardemang. Bomb från luftfartyg. *Italienarna l-ardera en ammunitionsfabrik vid Triest* 1915. **-borr.** pneumatisk borr. **-brev.** Brev befordrat med luftpost. *Det första i Sverge mottagna l-et* 1911. **-broms.** Vakuumbroms t. e. på järnvägsvagnar. **-bränning.** *L-arna, som uppkomma, då vinden stryker fram över kuperad terräng eller träffar uppstående föremål* Tord Ångström. **-bössa** där drivkraften är sammanpressad luft.

-chaufför. Pilot. *L-er, utbildade vid Aeromaterials flygskola* 1928. **-drag.** *Här kan behövas lite l.* vädras ut (även bildl.). *Frånvaron är för kärleken vad l-et är för elden; det utsläcker den lilla lågan och underblåser den stora branden. I det vinande l-et från de fortkörande bilarna. Icke ett l. krusade vikens vatten.* **Syn.** drag, luftväxling; vinddrag, häftiga vindsvep l. vindilar; fläkt. **-driv|en.** *L-na bromsar.* **-drosk|a.** Trafikflygplan o. d. *Göteborgs l-bolag inför start* 1923. *L-rörelse.* **-dyna.** Uppblåsbar dyna (ofta ring) använd i sjukvården. **-elektricitet** atmosfärisk e., luftens elektriska tillstånd. **-eskader** flygeskader. **-express.** *L-en London—Paris.*

-fart. I. Enkelt. *Kungl. förordn. 26 maj 1922 om l. Tillstånd att utöva yrkesmässig l. Regleringen av den internationella l-en. Fast l. Stockholm—Berlin snarast möjligt* 1919. **II.** Sägs ha mest *luftfarts-*, ibl. därjämte *luftfart-*. Ex. *L-sbolag. Som myndighet i l-sfrågor i Sverge fungerar en avdelning inom Kommunikationsdepartementet, L-smyndigheten. Svenska l-sförbundets förtjänstmedalj i guld. Nordiska poolen för l-sförsäkring* 1920. *Förslag om l-shistoriskt museum i Stockholm* 1926. *En internationell l-skommission med säte i Paris. L-sleden Stockholm—Malmö. K. kung. av 1927 ang. allmänna villkor och bestämmelser för lån ur l-lånefonden. Krigs- och l-sminister Churchill* i England, 1919. *L-sministeriet* i England. *Sverges första l-srederi startar* 1918. *L-sstillstånd. L-(s)tjänst. L-(s)trupper. Internationella l-sutställningen 1923 i Göteborg.* **Syn.** lufttrafik, trafik medelst luftfartyg, flygtrafik, aerotrafik. **-farkost.** **-fartyg;** -sregister. Flygplan, motorballonger (luftskepp), fria ballonger etc. *Behörighet att föra l. Besiktningsmän för l-en utsedda* 1920.

-filtrum l. -filter varigm en luftström befrias från damm. **-flott|a;** -sprogram. *Tysklands l-a* 1911. *Under Världskriget möttes för första gången väl rustade l-or.* **-fotografi** mindre vanl. för 'flygfotografi'. **-fri.** *Kolsyran måste vara fullt ren och l. L-tt vatten.* **-fukt|are;** -ighet(sgrad). *L-are för värmeelement.* — *Att l-igheten är större i skogrika trakter* B. Lidforss. **-fyll|a.** Mest i part. perf. *Låg om nätterna på en l-d madrass. L-da (bil)ringar. En liten l-d säck eller blåsa* Th. M. Fries. *Flertalet ben kunna hos fåglarna med tiden bli l-da.* **-fyr;** -väsen(de). Flygfyr, aerofyr. *De belysningsanordningar eller »l-ar», med vilka flygruten utprickats* 1923. **-färd;** -(s)försäkring. **1**) *L. med bemannad raket planeras* 1931. *Den nordiska poolen för l-sförsäkring* 1919. **2**) Friare. **a**) Idrotts. o. d. *Sidböjning i satsen, under l-en eller vid nedslaget* vid simhopp. **b**) *Den lede drängen fick flux göra en l. med krösamos och pannkakor i en gloria åt alla håll.* **-förande.** *L. kärl hos vattenväxter.* **-försvar.** Jfr luftvärn. *Ett betryggande l. för hela Stockholm* 1916. *L-et utgöres av flygvapnet, ballongväsendet och l-sartilleriet* Nord. Fam.², 1918. — *I Nottingham bragtes ett l-sbatteri till tystnad* 1916. *L-scentral. Engelskt l-sdepartement?* Rubrik 1913. *Vaxholms l-sområde. L-sövningar.* **-förtunn|ad;** -ing. *I ett l-at rum. Ovana som de voro vid l-ingen, blevo de andfådda och* ~ Sven Hedin. **-förtätning.**

-gevär jfr luftbössa. **-gods;** -trafik. *I början på nästa månad börjar daglig l-trafik Croydon—Paris* 1922. **-grop.** Flygterm. Område där luften är starkt förtunnad. *Under denna del av färden råkade resenärerna ut för en del l-ar, men* ~ 1918. *Vi råkade ut för en l. och maskinen sänkte sig hastigt.* **-gäst.** Jfr badgäst. *L-er i Mörsil*

år 1891. **-halt;** -ig. Mest fackl. *Den porösa och l-iga fruktvävnaden gör, att kokosnöten flyter på vattnet och ~.* **-hamn.** Flyghamn. *L-sdirektörerna i Danmark, Sverge, Norge, Tyskland och Holland på l-skonferens i Köpenhamn* 1931. **-hav.** Gärna skönl. *Som en vit bergspets i l-et. L-ets hjältar utkonkurrera världshavets.* **-hopp;** -are. Fallskärmshopp. **-hydd|a.** *De s. k. l-orna, enkelt möblerade, enrummiga småvillor invid luftbadsinhägnaden.* **-hål;** -sgupp (till 2). **1**) T. e. i en låda; i isen för fiskar l. sälar osv.; hos valar o. insekter m. m. *Hugga upp l. i dammen för rudorna. Skinnväst med l.* **2**) Luftgrop. *Kom in i ett l. — alla flygares värsta fiende* 1916. **Syn. 1**) (ibl.:) and(nings)hål, vak, (säl)brunn. **-hölje.** *Jordens l.* **-insläpp;** -ning(sventil). **-intag;** -ning. **-järnväg.** *Sixth Avenue får sin prägel av the Elevated, l-en, som skramlar över ditt huvud* Ida B. Goodwin.

-kabel; -(s)patent. Motsatt t. e. jord- l. sjökabel. **-kamera** flygkamera (att ta flygbilder med). **-kanon** luftvärnskanon (på örlogsfartyg). **-kart|a.** *Å så har di inte l-or, som tyskarna ha* 1917. **-krets** atmosfär (även bildl.), jordens lufthölje. **-krevad.** Krigs. Krevad i luften (x nedslagskrevad). **-krig.** Kriget 'till lufts'. *Kapten Björnberg skall vara lärare i l-skonst vid krigsskolan* 1924. *Föredragande i l-svetenskap.* **-kub.** Fackl. Luftvolymen pr person i ett rum (l. pr djur i stall). **-kudde** jfr luftdyna. **-kur,** -en, -er; -anstalt; -ort. *Fjällnäs, den högst belägna l-orten i Sverge.* **-kväve.** *[Att baljväxter] ägde förmågan att binda l-t* H. Juhlin Dannfelt. **-kyl|are;** -d; -ning. *L-ning av cylindrarna (till en bil) är sällsynt, de kylas nästan alltid med vatten. Europas enda l-da motor* 1927. **-lag|er.** *De övre, nedre l-ren.* **-ledes,** adv. Skr. *Det femte aeroplan, som bolaget försålt till finska staten och levererat l.* 1918. *Även rek. kunna befordras l.* 1930. **-ledning;** -smontör; -snät. Elektrisk ledning på stolpar l. stöd i det fria (x jordkabel l. inomhusledning). **-linje.** *En l. Trälleborg—Sassnitz ekonomiskt tryggad* 1917. **-liv.** Fackl. *Om några arter dagsländor uppgives det, att deras l. skulle räcka endast några timmar.* **-lån.** Fingerat lån. *Falusparbanken hade utlämnat rena l.*

-madrass. Jfr luftdyna. *[Tältlivsutrustning] med l-er, amerikanskt bensinkök och ~* Elis. Krey. **-makt.** *Frankrike måste bli världens förnämsta l.* Berteaux' militärprogram 1911. **-mask|a;** -uppläggning; -varv. Maska som icke hakas vid som vanligt. *En vanlig maska och en l-a* Hulda Lundin. **-motstånd. -nytt.** Som tidningsrubrik redan 1909. **-ombyte.** *Läkaren föreslår l. Han behöver l.* ombyte av luft, annat klimat. *Något senare beslöt Karlfeldt på Wikners inrådan att söka l.* Ruben Berg. **-patrull.** *L-en, med vilken fransmännen bevaka ökenvägarna.* **-pelare. -perspektiv.** (Den blå) förtoningen hos avlägsna partier i ett landskap l. d. *L-et bidrar på en målning, en teckning eller en fotografisk bild att ge illusion av avstånd.* **-plan.** Nu mindre vanl. för 'flygplan'. *Ryssland köper l.* 1911. **-polis;** -kår. *L. inrättas i Paris* Tord Ångström 1915. *Världens första l-kår [har beslutats i Newyork]* 1929. **-porto** flygporto. **-post.** Flygpost, post(befordran) luftledes. *Den första l-en i världen anordnades 1911 mellan Allahabad i Indien och den angloindiska utställningen i dess närhet. Reguljär l. Malmö—kontinenten* 1920. — *Vid l-befordran. Frimärken till l-bruk. De första l-(fri)märkena i världen äro Kanadas av år 1919. L-försändelse kan nedläggas i närmaste brevlåda. Våra l-märken (av 1920) voro icke obligatoriska för l-försändelser. Världens första l-kupé har genomfört provflygningen Stockholm—London—Stockholm* 1928. *F. n. finnas l-linjer i alla världsdelar* 1930. *L-taxa.* **-pump.** Pump varmed trycket hos en gas kan förändras; pump till cykelringar etc.

-rederi; -bolag. *Det nybildade Nordiska l-bolaget* 1920. **-ren|are;** -ing(sapparat). Tekn. *Olje- och luftrenare för biler* 1927. **-resa.** Jfr luftfärd. *Få göra en ofrivillig l.* **-rik.** *Mot den l-are (vatten)ytan.* **-ring;** -ad. *Gummiduk för reparation av l-ar. L-ad velociped.* Jfr även luftdyna. **-roder.** *Och fötterna sträckas långt akter över som ett präktigt l.* V. Hasselblad. **-rot.** Mest i plur. Bot. *Luftrötter utgå från stamdelar ovan jord och tränga alls icke eller först efter betydlig längdtillväxt ner i marken. Vaniljplantan, en medelst luftrötter klättrande orkidé.* **-rutt** flygrutt, luftlinje, flyglinje. **-rymd. I.** Allmännare. Rymd. *En färd i l-en.* **II.** Gärna fackl. *Cellerna äro rum med en l. av omkr. 15—25 kbm.* **-räd.** Krigs. *L-en över London.* **-rätt;** -slig. *Internationell l. L-sliga spörsmål.* **-rör. I.** Läk. o. d. Jfr bronker. *L-skatarr eller l-sinflammation, katarr i l-et och dess grenar* bronkit. *L-sgrenarnas slemhinna.* **II.** Allmännare. **1**) *Opp på backen med dej och törna runt l-et!* (ventilatorn) H. Mörne. **2**) *Bilringen består av däcket (ytterringen, slitskenan) och l-et (innerringen, slangen).* **-rötter** se luftrot.

-segl|a; -ar|e (-avdelning, krigs.); -erska; -ing (-en, -ar; -skonst). *Hr Andrée vill l-a till nordpolen* Stockh. Dagbl. 1895. *Groenhoff l-ade 265 km. utan motor* 1931. *Elektriska telegrafer och l-ande fartyg* L. Fr. Rääf, 1852. — *Yrkesl-are* Jörgen. *Lärare vid Kung. Sjökrigshögskolan i militär l-ing* 1918. *Inom l-ingen representerar ballongen principen 'lättare än luften'. Populär översikt över l-ingskonstens utveckling.* **-sjuk;**

a. Jfr sjösjuk(a). *L. av flygmaskinens gungningar. Aeroplanakterstäderskor, som också skola kunna hjälpa l-a* 1931. — *Medtagen av l-an.* **-sken.** Gärna skönl. *Försvinna som ett l., en hägring.* **-skepp.** Styrbar (motor)ballong. *Ankringsmast för l. Amundsens färd över nordpolen 1926, utförd med ett italienskt l., byggt enligt halvstyva systemet. Det helstyva l-et består av en stomme av lättmetall, överklädd med ~. Zeppelinl-et eller zeppelinaren. Militärluftskepp.* — *L-sförare. Lufttrafikaktiebolaget begär 2 milj. i statslån för byggande av l-shall i Stockholm* 1920. *L-smodell. Engelska statens l-svarv vid Aldershot.* **-skrift.** Ord bildade av flygare medelst rökbildning. *Såg Ni l-en i går [över Uppsala]?* 1924. **-slang. 1**) Luftfylld slang för bilringar o. d. **2**) Slang som tillför en dykare luft. **-slott.** *Bygga l.* göra upp l. överlämna sig åt vackra luftiga framtidsdrömmar, bygga planer utan fast fot i verkligheten, 'blåsa såpbubblor'. *Fick se alla sina l. ramla.*

-spaning. Krigs. *L-en har på detta sätt blivit härförarens öga* Tord Ångström, 1916. *L-arna över Sundet* 1915. **-spegling** hägring. **-språng** (fri)volt, kullerbytta; språng (ut) i luften. **-stambana.** *Södra Sveriges »l.» förverkligas?* 1929. **-streck.** Klimat. *Under ett mildare l.* **-strid;** -skraft(er). *L-skrafterna utgöras av flyg- och ballongvapnen, luftvärnet och den militära väderlekstjänsten* 1930. **-strup|e;** -skräfta; -sring. Det rör varigm andningsluften hos de högre ryggradsdjuren passerar till o. från lungorna. *Sätta något i l-en, så att man löper fara att kvävas. De översta l-sringarna.* **-ström.** *Varma, kalla l-mar.* **-sug|broms;** -ning. *Följa med av l-ningen.* **-syn.** Skönl. Mest bildl. *L-er, som upplösa sig i det tomma intet* Maths Holmström. **Syn.** hägring, luftbild, luftig syn. **-säck. 1**) Zool. *Kroppstyngden hos fåglarna lättas av stora l-ar och ~.* **2**) Säck innanför ballonghöljet i ett luftskepp. *L-en kan blåsas upp med luft, allteftersom gasförrådet i den stora ballongen minskas.*

-temperatur. -tillförsel. Skr. *Alltför riklig l. (för starkt drag).* **-tillträde.** *Som lämnar fritt, rikligt l. Utan l. Vid avstängt l. Varigenom l-t lättas.* **-tom;** -het. *I l-t rum. En metalldosa, som gjorts l.* — *Den spöklika l-heten i tavlan.* **-ton.** Mål. o. d. *Solnedgången ~ med sina mjuka l-er* Elsb. Funch. **-tork|a;** -ning. Trans. o. intr. Torka i fria luften, ibl. soltorka. *Varpå linet l-as på gärdesgårdar, hässjor l. d. L-ad torv, linhalm, hampstjälk. L-at tegel. L-ning av trätten. Luft- eller ångtorkning av virke.* **-torped.** Flygande t. (innesluter utom sprängladdning även drivmedel). *L., avsedd att överföra räddningslinor från eller till fartyg i sjönöd.* **-torr.** *L. ved. L-t virke, trä. I l-t tillstånd.* **-trafik. I.** Enkelt. *I januari 1914 användes flygmaskinen för första gången i regelbunden l.* (i Florida) T. Ångström. *Lagstadganden för l. över svenskt område* 1916. **II.** Ssgr ha *lufttrafik-*, säll. därjämte *lufttrafiks-*. **Ex.:** *Bolagets namn blir Svenska l-aktiebolaget* 1919. *L-bolag. Utarbetande av förslag till l-förordning för Sverge* 1916. *Internationell l-konferens* 1922. *Fullständig l-lag. L-linje. L-polis i Newyork* 1929. *L-studier i Italien* 1920. **Syn.** trafik med luftfartyg, luftfart, flygtrafik. **-trumma. -tryck.** *Som bekant avtar l-et med stigande höjd över havet. När hissarna susa ner, gör det förändrade l-et ont i öronen. Starkt fallande l. bebådar ofta storm och nederbörd. Högt, stadigt, lågt l. Plötsliga ändringar i l-et. Orter med samma l. Medell-et vid havsytan anges till omkr. 760 mm.* *L-smätare* barometer. — *Av det häftiga l-et vid explosionen kastades han till marken, men ~.* — *L-sbroms* » luftsugbroms. **-tät;** -het. Ogenomtränglig för luften. *L-t glas. L-a vävnader. Zeppelinarna med sina l-a skott. En l-t slutande innerkupa. I ett l-t slutet kärl.*

-van; -a. *Att vederbörande skall vara »l.»* (jfr sjövan) kunna stå sig mot 'luftsjuka'. **-vap|en.** *L-net i skilda länder* T. Ångström. **-vara.** Vara som man säljer utan att ha den. **-ventil. -verkan** t. e. i en tavla. **-virvel** tromb, skydrag, tornado. **-volym** luftrymd. **-våg,** -en, -or. **-väg. 1**) Mest i best. sing. *Ett avstånd på 500—700 kilometer l-en betyder numera icke så mycket* T. Ångström, 1915. *Om all post skulle befordras l-en.* **2**) Fackl. *L-arnas (strupens, luftrörsgrenarnas) slemhinna.* **-vänja.** Ibl. nyttjat för 'acklimatisera'. **-värde.** Handels o. d. Blott fingerat värde. **-värdig;** -het(sbevis). *Tygöverdraget på vingarna var alldeles uppruttet och hela maskinen icke längre l. Att fartyget hålles i, befinner sig i l-t skick.* — *Utöva tillsyn över luftfartygs l-het* 1922. *L-hetsbevis för fartyg äger endast begränsad varaktighet* 1918. **-värn.** Luftförsvar, alla anordningar för ett lands (en orts) försvar mot anfall från luften. *Flottiljen blev beskjuten från Vaxholms l.* (vid övning) 1931. — *L-sanordningar. L-sartilleri till lands (rörligt eller fast) och på fartyg. Ett långskjutande l-sbatteri. Rörliga l-sformationer* K. prop. 1924. *Stockholms l-sförening* 1927. *L-skanon. L-skulspruta. L-sstrålkastare. L-sövning.* **-växl|a;** -ing(sanordning). Mest som verbalsubst. (=ventilation). *Sörja för l-ingen (i lokalen).* **-äkt|a;** -het. Fackl. T. e. om färger som äro 'luftbeständiga'. **-älskande.** *L. bakterier.*

— **Luft|a;** -ade, -as; l-a äv sig (t. e. bokdammet, veckans kvalm); l-a (i)genom ~; l-a ut ~; -ning se efter luftig. **1**) *Di l-ar*

aldrig i rummen under vintern! L-a endast med en brasa. L-a efter ngn. Både kläder och möbler kunde behöva l-as (grundligt). Där sängkläderna lågo utbredda i solen för att l-as och piskas. **2**) *Att vinet måste l-as ordentligt för att få mera syre.* **3**) Opers. etc. Skönl. *Det började l-a litet, och hettan svalkades. Små l-ande fläktar kommo från sjön och* ~. **4**) Friare o. bildl. **a**) *Medan jag sålunda l-ar mitt morgonsura humör* ~. **b**) *Ska vi gå ut å l-a (på) oss ett slag? — Han borde ut i stora världen, i andra länder och l-a på sig ett slag.* **Syn. 1**) vädra, öppna fönsterna, låta luften komma l. spela i'n, sätta ut i l. för fria luften, ventilera; **2**) genomlufta [illegible]; **3**) fläkta; **4**) få l. skaffa sig (lite) frisk luft, 'hämta en mun luft'; skaka dammet av sig, se sig o'm (i världen), friska u'pp sig, komma hemifrån. — **Luftig,** -t, -are; -het. **1**) Egentl. *Stora och l-a rum. Övervintras i en sval och l. lokal, svalt och l-t. Vad här har blivit l-t och fritt, sen den gamla asken kom bort!* **2**) Friare o. bildl. *En l. kedja av berg i bakgrunden. [Preciosas] l-a rörelser* Per Hallström. *En l., fladdrande dräkt. En herdevärld av långt l-are slag* Fr. Böök. *L. och graciös i ton och rytm. Lätt, fjärilsluftig* V. Almquist. *L-a syner, drömmar.* **Syn. 1**) fritt tillgänglig för luften, där vinden spelar, öppen, fri; ibl. hög o. rymlig o. frisk; **2**) (fjärilsl. dun)lätt, tunn, skir, eterisk; svävande, lätt o. behaglig, fin o. genomskinlig. — **Luftning,** -en, -ar. **1**) Abstr. *L. av kläder.* **2**) Mer konkr. Skönl. *En l. från slätterna drager / igenom kaféets rökiga dimmor* I. v. Melsted. *Sommarvärmens* ~ *l., som svalkade* Ola Hansson. **Syn. 1**) vädring; **2**) luftdrag, fläkt(ar).

Lugg, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. *Stryka, borsta en hatt mot l-en. All l-en är bortnött, så att kappan ser verkligen barsliten ut. Riva upp l-en på kläde. Det har kommit l. från mattan på byxbenet.* **2**) Ibl. med plur. **a**) *Stryka upp l-en i pannan. Krusa l-en, sin l. Krusa l. på ngn. Nedkammad, tudelad l. Pannlugg. Viktorial-ar och flätrosetter. — Och ögonen [på tattaren] tittade fram under den långa svarta l-en.* **b**) Ngt vard. *Akta dig, det tar eld i din röda l.! Grabbarnas rundskurna nackl-ar slänga* E. Lindorm. — Även bildl. i uttr. som: *Hugga tillfällena i l-en, när de yppa sig.* **c**) På djur. *Klippa l-arna, l-en på sina hästar. Med hängman, stor l. och korta öron.* **d**) *Han tittar under l., antingen är han dolsk eller blyg. Blängde tjurigt under l. på oss.* **3**) Plur. Vanl. Även koll. *Få l. av lärarn. Du har ärligt gjort dig förtjänt av ett par duktiga l-ar. En och annan örfil eller hårlugg vankades ock.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) Till I 1. *L-fast och färgäkta sammet.* **2**) Till I 2. *L-(hår)nål* liten hårnål för lugg o. småhår. *Ett sönderbränt, l-klippt hår* klippt med (pann)lugg. *L-krusare* hårkrusare, krustång. *Meeths små bruna l-papiljotter* 1920. *I nötta, l-slitna kläder. Se l-sliten ut.* **Syn. I. 1**) lo, 'hår'; **2**) pannhår; kaluv, kalufs, hår(et), chevelyr, 'peruk', huvudhår; **3**) luv, luggning, hårdrag(ning); **II.** (l-sliten:) trådsliten, (bar)sliten, (tråd)nött, 'maläten'; (ibl. nära:) avsigkommen, medfaren, skrabbig. — **Lugg|a,** -ade, -as; -ning (med plur.). **1**) *L-a honom eftertryckligt, det har han förtjänat! Att l-a en flintskallig. L-a ngn i håret. Mamma, Anders rivs och l-as; får han de?* **2**) *Rispet kardades först omsorgsfullt, så att det l-ade sig en smula.* **3**) Vard. *Bolaget vill naturligtvis l-a oss på maten, sade han på sin Stockholmsslang* Sven Haglund. **Syn. 1**) ge (en) lugg, luva, dra l. rycka ngn i håret; **2**) krusa sig, bilda lugg; **3**) lura, narra, bedra. — **Luggig,** -t, -are; -het. *L-a tyger. L-t kläde. — I l-a rockar, höghattar* uppluggade.

Lugn[1] (lungn); -et, [=, skönl.]. **A**) Enkelt. **I.** 'Egentl.' *L-et före, efter stormen* ofta även bildl. *Ett fullständigt l. rådde i denna inkilade vik. L. på havet. L. över hav och land. Vänta, tills vi kommer i l(-et) bakom udden! Ett olycksbådande l. före det slutliga utbrottet (av orkanen). L-en i fjärdarna inomskärs.* **II.** 'Bildl.' **1**) *I l. och ro (tänka på morgondagens plikter, få avsluta sitt arbete). Sitta i l. på landet. Sluta sina dagar i l. Den nalkande ålderdomens (känslo)lugn. Störa ngns l. L-et på ytan. Ödemarkens l. Ett olympiskt, ett himmelskt l. Hotande för det allmänna l-et. Återställa l-et, l. och ordning i en upprorisk landsända. L-et i Östern allvarsamt hotat. När l-et återvänder i handelsvärlden, på aktiemarknaden. Fredslugn.* **b**) *Med l. se döden i ögonen. Sådana anmärkningar kan du ta med (största) l. Ett orubbligt l. Sinnes-, själslugn.* **B**) Ssgr se lugn[2]. **Syn. A**) **I.** vindstilla, stiltje, ibl. lä; **II. 1**) ro, trygghet, fred (o. ro), frid, sinnesro, sorgfrihet, ostördhet, lugna dagar, stillhet, ibl. bekvämlighet l. sakta mak; **2**) lidelsefrihet, sans, sinnesjämvikt, fattning, besinning, kallblodighet, köld, självbehärskning, ibl. flegma l. stoicism.

— **Lugn**[2], -t, -are. **A**) Enkelt. **I.** 'Egentl.' *Stilla (och) l-t. I l-t väder törs till och med mor ut och segla. Kommer vi bara innanför udden, är det l-t. Och mot aftonen blev det alldeles l-t. L. vilar sjön. Viken ligger (kav)lugn, icke en krusning i spegeln. Sjön låg spegellugn. Den l-t förbiflytande ån. — I det l-aste vattnet gå de största fiskarna.* **II.** 'Bildl.' **1**) *Leva ett l-t liv (på ålderdomen), l-a dagar. Ha det (så) l-t (man kan begära). Leva i l. besittning av* ~. *En l. utveckling. Det vore bra mycket l-are (för oss) att ha henne på landet. En l. tillflyktsort, vrå.*

Allt l-t i Schipkapasset! L-t på börsen. **2**) *L.* till sinnes. *Han var alldeles l. till det yttre. Hans l-a, jämna andhämtning. L-a och beräknade rörelser. L. som en filbunke, en kogubbe, en pannkaka.* Bond., kolugn. *Orubbligt l., vad än månde hända. L. i stormen* ibl. anslutet till lugn¹. **3**) *Då kan vi åtminstone vara l-a för, mot överfall. Var du (bara) l.; det här sköter jag om! Var l., det ska nog ordnas! Ta det l-t! Håll dig l. ännu en tid bara! Känns det bäre nu? Nu kan jag dö l. Då kan vi åtminstone vara l-a för henne(s del), i fråga om henne, för att intet händer henne.* — Även ngt vard. (Tror du han går in på det? —) ***Jo, var (så) l.! Jo, var l. för det!*** *Det kan du vara l. för (att han gör). Då får du stryk, det kan du vara (absolut) l. för.* **B** Ssgr ha i regel *lugn-;* i pres. part. ibl. därjämte *lugnt-*. Några ssgr kunna även ansluta sig till lugn¹. **Syn. A**) **I.** (vind)stilla, orörlig, utan en fläkt l. krusning; (ibl. nära:) moj, mojnad, laber; **II.** fri från allt som kan störa l. oroa, sorgfri, bekymmerfri, fridfull, fredlig, fridsam, stillsam, rogivande, ibl. sorglös; (ibl.:) maklig, overksam, jämn, långsam, stadig; ej upprörd l. oroad, behärskad, sansad, kall(sinnig), kallblodig, flegmatisk, trankil, lidelsefri, stoisk, besinningsfull, 'nykter', (fullt) 'fattad', utan all ängslan, trygg, ostörd; (ibl.:) okvald, oanfäktad, lugnande, (be)tryggande; viss, säker, förvissad. — **Lugnsvall** mindre vanl. för 'dyning, dödsjö'. **-vatt|en;** -en(s)sträcka. *Vid ett sel eller l-en mellan två forsar* Vald. Lindholm. *Uppför strömmar och klara l-en. Och så bar det av in bakom piren i l-en* Gust. Mattsson. *Ligga i l-en.* **-väd|er.** *I l-er håller en plimsollare ihop, i storm går den till botten. Om l-ret skulle hålla i sig.* — **Lugn- l. Lugntflytande.** *Mera lugnflytande vattendrag* Otto Bucht.

— **Lugn|a,** -ade, -as; l-a av; l-a på. **I.** Intr. l. opers. 'Egentl.' *På aftonen tycktes stormen vilja l-a (något). Nu l-ar sjön* Akke Kumlien. *När solen höll på att gå ned ~ och havet allt mera l-ade* Emil Melander. — *När det l-at av så pass (ute på fjärden), att ~. Om det l-ar på, går vi ut i kväll.* **II.** Trans. l. refl. Ofta 'bildl.' **1**) *L-a de brusande vågorna.* **2**) *Som kan l-a sinnena, oron, nerverna. L-a ngns tvivel, farhågor. L-a dina upprörda känslor! L-a dig lite, innan du går in till de andra! Kan du inte (försöka) l-a honom? — (Nerv)-l-ande medel. Ha en l-ande verkan. L-ande underrättelser. Nå, det låter ju l-ande. — Det var en annan sak — svarade Don Cipriano l-ad. I det avseendet känner jag mig l-ad.* **3**) *Du får väl l-a dig så länge. L-a dej, ha inte så brått, vi får väl gå i ordning me frågorna!* **Syn. I.** bedarra, stillna (äv), bli lugn(are), mojna (äv); 'lägga sig'. **II.** stilla, göra lugn(are), ge lugn, inge (nytt) mod o. tillförsikt, ge ro l. lindring; (ibl.:) (av)svalka, dämpa, stävja, mildra; ibl. trösta; (l-a sig ibl.:) ha l. väpna sig med tålamod, vänta, lägga band på sig.

Lugub|er (akut), -ert, (-rare). Dyster, (mörk), sorglig, (ytterst) trist. *Det hela gjorde ett l-ert intryck. Och muttrar med l-er tillfredsställelse: Vad var det jag sa?* Hj Bergman.

Luk|a, -ade, -as; -järn; -are; -erska; -ning(sarbete). Ldls., särsk. sydsv. *Då hon ... ligger framstupa och l-ar* Sigrid Kurck. *L-ar grönsakssängar och blomsterrabatter. L-a rosor. Måhända hade skogsjorden ej heller l-ats nog flitigt* K. G. Ossiannilsson. — *Har han l-at ogräset [i förståndets vingård] ~* T. Segerstedt. *Som hade till yrke att ansa själar och att l-a det övervärldsligas perenna rabatter* ib. — *Med l-järn och rafsa* Kabbarp. — *Betl-erskor i Skåne. L-ningsarbete på de stora betfälten* Sigfr. Hansson. **Syn.** rensa (bort ogräs), upprycka ∾ l. befria från (ogräs).

Lukratīv, -t, -are. Inbringande, indräktig, (vinst)givande, lönande, inkomstbringande. *Affären har varit synnerligen l. En l. sysselsättning.*

Lukt, -en, -er (grav). **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. *L-en och smaken äro ibland svåra att särskilja. Det märks, att l-en börjar återvända, i dag känner jag apelsindoften. Ha l-en så skarpt, fint utbildad som en hund eller en indian. Hos många insekter har l-en en mycket stor skärpa; även maskar och landsnäckor samt fiskar besitta l. Ha fin, svag l.* oftare kanske 'l-sinne'. *Söka upp linnea med (hjälp av) l-en.* **2**) Med plur. **a**) *Känna l-en av syren. Den skarpa häggl-en. Ge en fin, god, elak, frän l. ifrån sig. Kan du känna på l-en vad hon begagnar för parfym? En l. av fårull sticker mig i näsan. En (gemen, otäck) l. som av vidbränd stek. 'Hög' l. av kött, villebråd o. d. (Tobaks)-l-en kommer att sitta i i åratal. Vädra ut stekl-en, rökl-en, som fastnat i möblerna. — Nysningen kan framkallas av katarr, av snus, av flera slags l-er osv. Ytterst känslig för l-er. — Vällukt. Liklukt.* **b**) Bildl. *Herranom en söt l.* Bibeln (om offer). *Detta bör bli honom en söt l., ty för smicker är han känslig.* **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn. I. 1**) luktsinne, luktorgan; väderkorn; luktförnimmelser; **2**) doft, (ibl.:) arom, vällukt, anstrykning, stank, odör.

— **Luktart.** Fackl. *Antalet l-er är oändligt stort. Den angenämt sötaktiga l., som tillkommer doftriskan* Carl Th. Mörner. **-flaska.** Med parfym l. luktsalt. *Sticka en l. under näsan på ngn, som håller på att svimma.* **-fri;** -het. *L. förhydningspapp. L-tt klister, gummi. 'Meta' förbrinner rök-*

och luktfritt. **-förbättr|ande;** -ing. *L-ande medel.* **-förnimmelse. -gräs.** *Fajanskattor, brokiga glaskulor, vaser med l. och dylikt* R. Schildt. **-håll.** *Då ~ ingenting ätbart fanns inom l.* Sven Hedin (om hund). **-likhet. -lös;** -het. **1**) Som ej sprider lukt. *Kväve är en färglös, l. och smaklös gas. Nästan l.* **2**) Mindre vanl. Som saknar (bruket av) luktsinne. **-nerv. -organ.** *L-en hos lägre djur äro stundom strödda över hela djurets yta. Liksom hos alla högre ryggradsdjur är l-et parigt. Utrustad med ovanligt fint l. Ett vant l. iakttager redan på avstånd skillnaden.* **-pion.** *Vita l-er.* **-salt.** Förr upplivningsmedel (särsk. vid svimning). *Låta ngn andas in l.* **-salvia** (ofta biton på -i-). En 'kyrkkrydda': Tanacetum l. Chrysanthemum balsamita. **-sinne.** *(Högt) utvecklat, fint (utvecklat) l. Men kunde, på grund av bristande finhet hos sitt l., ej konstatera någon doft.* **-styrka.** *Skillnader i l.* **-substans.** *Den strimma av l., »vittring», som villebrådet lämnar kvar på marken.* **-svamp;** -sdosa. Åld. **-tät.** Skr. *Soptunnan placeras i marken i en lukt- och flugtät s. k. repost.* **-törne.** Rosa rubiginosa. *På l-t dofta ej blott blommorna; även bladen ha en stark äppeldoft.* **-vatten;** -(s)fabrik; -(s)flaska. Eau-de-cologne. *En lätt doft av l.* V. v. Heidenstam. **-viol.** Viola odorata. **-ämne.** Skr. *Ett stort antal av de eftergjorda l-na äro blandningar av flera substanser* Sv. Arrhenius. **-ärt,** -en, -er; -splanta m. fl. Mer säll. 'luktärt|a' (-an, -or). Lathyrus odoratus. *På väggen klängde l-erna i otaliga former. Dvärgl-er.* — **Lukt|a,** -ade, [-as]. **I.** 'Subjektivt'. **1**) Egentl. *L-a, så får du känna! Bara l-a (på det), inte smaka! L-a på en blomma. Får jag l-a!* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Jag l-ar kristet blod, sade trollet. Vädrade mot vinden, som l-ade de blod. Misstänksam l-ar steken, förr än kalven är slaktad. — Han har aldrig l-at krutrök* varit med i elden. *L-a bränt horn* ana försåt, misstänka ngt (under), känna att det osar katt. *[H.] l-ade genast försåt mot fackföreningen och ~* B. Sjödin. **b**) Ngt vard. *Det var icke lätt att l-a sig till. [Herr v. Plehwe] hade l-at sig till att en av våra avgudar hette »Lantdag»* A. Hammarström. **c**) Ngt vard. *Han är sådan, l-ar på lite av varje för att så åter släppa det.* **II.** 'Objektivt'. **1**) Egentl. *L-a gott, illa. L-ar di här blommorna också? — Nej, di l-ar ingenting, l-ar inte. Ge honom ingenting, han l-ar ju brännvin (på långt håll)! Där sa dom, att jag l-ade sprit. — Det l-ar illa, unket, snusk här. Det l-ar vidbränt från köket. Fuktl-ande bostäder. Hu, här l-ar förskräckligt. Det l-ar tobak av, om dig. — Det här köttet är inte färskt, det l-ar.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Det ryska ordspråket, som säger, att en gäst och en fisk l-a på tredje dagen. För yrkesspelaren »l-ar» ingenting — non olet — bara man kan växla det i banken.* **b**) *Eget beröm l-ar illa.* — Ofta ngt vard. *Det där l-ade allt en smula förlegat. Solfjädrar av örn, tupp eller blåkråka, som l-ade Tyrolen eller Tatrabergen* Fulvia Stjernstedt, öv. *Denna lära är anstötlig och l-ar (av) kätteri. Om det inte l-ade egennytta, ja!* **Syn. I. 1**) känna l. förnimma lukten l. en lukt av; **2**) vädra, känna väder av; vädra u'pp, ana, komma på spåren, få väder av, få nys om, snoka l. nosa reda på; 'smaka' l. 'titta' på, ytligt sysselsätta sig med, fara från det ena till det andra; **II. 1**) ha l. ge (viss) lukt ifrån sig, dofta, sprida doft, (ibl.:) vara välluktande, stinka, osa; ibl. lukta rutten; **2**) lukta illa; 'smaka' (av), stöta på, erinra om.

Luku'llisk, -t; -het. Yppig, överflödande, utsökt. *L-a måltider. Middagen var l., vinerna goda och rikliga.*

Lull[1], -et; -lull (l. -lu'll; -et, =; -(s)bod). Både enkelt o. som ssg såväl subst. som interj. *Att se (allt) det l., som julmarknaden bjuder. — Lull lull, så grant!* även *Lull-lull!* l. *Lullull! — Iförd allt sitt lull-lull* ordnar o. d. **Syn.** grannlåt(er), grant, vackert (blänkande), glitter, (sånt) som lyser i ögona, bjäfs.

Lull[2], adv. I uttr. som *Stå l.* om småbarn som (just) kunna stå för sig själva (utan att hålla i sig). *Lära sig stå l.* — Mer säll. *Sitta l.* sitta upprätt (utan hjälp).

Lull[3], interj. Mest upprepat. Vid vaggning. Liksom de följ. barnkammarspråk. *Lull, lull, lilla barn! Vyssa l., barnet mitt!* **Syn.** vyss (, vyss). — **Lull|a**[1], -an, -or. Mindre vanl. *Åt gossen, som ligger i l-a.* **Syn.** vagga. — **Lull|a**[2], -ade, -as. **1**) *Medan du sitter hemma och l-ar ditt barn, l-ar gossen i sömn, till sömns.* — Även friare o. bildl. *Båtens vaggningar l-ade mig i sömn. Föll i sömn, l-ad av det jämna pratet. L-a samvetet till ro. Och solen släcks, och aftonvinden l-ar / för jordens barn sin vaggsång utur skyn* Frithiofs saga. **2**) Mindre vanl. *Ska pyret l-a lite nu?* **Syn. 1**) vagga l. vyss(j)a (i sömn), sjunga vaggvisor för; 2) sova, 'sussa'.

Lull|a[3], -ade. Vard. *Gå och l-a och supa. Du kan se oss i Sevilla, / mig och Hugo, hur vi l-a* Ernst Josephson. — *L-ar fram mellan borden.* **Syn.** pimpla, supa, dricka; vagga, ragla.

Lumberjacka. Sportjacka (för både herrar o. damer, ofta av skinn). *L. med resårstickad krage och ärmmuddar.*

Luminal, -et; -behandling; -förgiftning; -kapsel. Sömnmedel o. medel mot fallandesot. — **Luminisce'ns** (-sj-); -en; -fenomen. Fosforescens, fluorescens o. dylika 'kalla' strålningsfenomen. *L-en i ruttnande trä. Marelden är ett l-fenomen.* — **Luminös,**

-t, -are. Lysande, glänsande, ypperlig, förträfflig. *En l. idé* en ljus idé, snillrik. Även ironiskt.

Lummer (akut), n. Lycopodium-arter. *Stucket växer av l. bakom det gamla vägguret* Berit Spong. *Där mattl-n tänder sina smäckra gulgröna ljus mellan trädrötterna* Alb. Viksten. *Gul rök, d. v. s. de mogna sporerna av mattl-n och närstående l-arter* K. Hedbom. *Den l-krans, som prunkar på ditt hår* Harry Blomberg. *L-matta. Nutidens fåtaliga l-växter.*

Lummig, -t, -are; -het. **1**) Egentl. *Den l-a kastanjen på gårdsplanen. Vara (sig) stor och l. I l. lund. Ovanligt l-a stränder. En l-het utan like.* **2**) Bildl. Vard., slangartat. *Det är verkligen ganska kuriöst att se en l. oriental* S. Siwertz. **Syn. 1**) rikt lövad l. lövklädd, lövig, lövrik, (ibl. nära) skuggande; **2**) lindrigt berusad, omtöcknad.

Lump, -en, (-ar). Kan betraktas som två ord. **I.** Utan plur. Koll. **1**) *Sortera, rensa, skära l. En genom sönderkardning av (halvylle)lump beredd fibermassa. Det starkaste papperet beredes av l.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Se, döden stryker kring ditt hus / ~ / och samlar liv på liv som l. / uti sin gamla sack* Hj. Procopé. *Guds avbild bli mald som l. i förstörelsens jättekvarn.* **b**) *Vad knogar Inez på för gammal l.? Samla inte på dej så mycke l.! Stack hela l-en i byxfickan.* **c**) Militärslang o. d. (Sämre) uniform l. kläder. *»I l-en», några reflexioner kring den svenska arméns beklädnadsfråga* Nationell Tidn. 1930. *Men Engström har välan lite reservlump åt en fattig målarjäkel.* **d**) *Klädd, höljd i bara l.* **II.** Ngn gång med plur. Om person. *Att han var en l., om han tog befattning med dessa saker* Strindberg. **Syn. I.** lumpor, gamla trasor, tygavfall, gammalt odugligt ylle l. linne o. d., tygskräp, gamla utnötta kläder; (varjehanda) skräp; (sämre) kostym l. uniform o. d., släpuniform; paltor, trasor; **II.** lumpen person, kräk. — **Lumpaffär.** *Lump- och skrotaffär. Utländska l-en* V. v. Heidenstam. **-bod.** *I lumpbon* Strindberg. **-bylte.** *Som ett vandrande l.* **-hand|el;** -lar|e (-gata); -lerska. **-hög.** *De paltor han letat reda på voro just inte bättre än en l.* **-höljd. -papper** papper berett av lump(or). **-rygg.** Mindre vanl. Odåga, kräk, 'lumpsäck'. **-saml|are;** -aryrke(t); -erska; -ing. *Liksom l-aren med sin vassa käpp påtar fram var användbar sak ur soptunnor och ~* G. Castrén. *Det gamla hederliga l-aryrket är som bekant i lag förbjudet* 1924. — *Hela biblioteket är inget annat än en l-ing.* **-skär|eri;** -erska; -ning(smaskin). **-sorte|r|erska;** -ing(ssal). **-säck.** Även bildl. *Jag, som själv är en stor l.* G. Hedenvind-Eriksson. **Syn.** se lumprygg.

— **Lump|en** (grav); -et, -nare; -enhet (ibl. med plur.). **1**) *L-et folk, pack! En lindrigast sagt ganska l-en salle* A. T. Gellerstedt. *Det var l-t (av honom) att inte vilja hjälpa oss. Nej då, hos honom var det helt enkelt l-en, l-naste egennytta. Lågt och l-et kiv om makten. Vädjar till människans l-naste drifter. Det vardagsl-nas makt över sinnena. — Fast enastående l-enhet. En l-enhet utan like. Alla l-enheter, som begåtts av uppfanatiserade politici.* **2**) *Att vilja bli förrädare för en så l-en penning! Arbeta inte för l-en vinning, utan ~. Ställa till bråk för en l-en femöring. För en l-en ordtvist.* **Syn. 1**) usel, gemen, nedrig, dålig, skamlig, 'låg', 'smutsig', oadel, karaktärslös, lågsinnad, infam, skändlig; **2**) futtig, ömklig, ynklig, ringa, (högst) obetydlig, snöd. — **Lumpig,** -t, -are; -het. Mindre vanl. *I l-a kläder, l. arbetsdräkt. L-t klädd.* **Syn.** trasig, paltig, eländig, usel. — **Lumpor,** -na. *Alla klädda i (de uslaste) l. Ett stort hjärta bak l. är som silver i trasiga strumpor.* **Syn.** paltor, trasor, (ut)slitna gamla kläder, lump.

Lunch (lunsj); -en, -er (akut l. grav). **I.** Enkelt. *En liten l. eller gaffelfrukost kl. 12* Hagdahl. *Vi äter l. kl. 2. Ska de bli gålunch?* fackl. *Kvicklunch* se d. o. — *Livet i ett alkärr, när några hundra gråsiskor intaga sin »l.»* A. T. Gellerstedt. **II.** Ssgr. Ex.: *L-askar för utfärder. L-bord. Liten l-cigarr. Efter, vid l-dags. Det var redan l-dags, när ~. L-dosor av aluminium. L-gästerna hade nyss slutat, och ~. L-kappsäck ~ med servis för 4 personer* P. U. Bergström 1930. *L-korgar, inredda. L-låda för långfärder. L-paket, innehålla i dag 2 smörgåsar, 1 löskokt ägg, kokt höns med ris och kurry* 1921. *L-paus. Härefter följde (en timmes) l-rast. L-restaurang. L-rum för tjänstemännen* t. e. i bank, på bibliotek osv. *L-rätter. På hans vanliga l-ställe. Under l-tiden.* **Syn.** andra frukost, frukostmiddag, förmiddagsrisp, lillmiddag, mellanmål. — **Lunch|a,** -ade, -as; -ning. *L-a ute, på restaurang. Hur dags l-ar ni? Där han l-ade på en bulle och en kopp kaffe.* **Syn.** inta(ga) l. äta lunch.

Lund, -en, -ar l. -er (grav). **I.** Enkelt. *En l. är enligt R. Sterner en skog av ädla lövträd, tät och skuggrik, gärna med hassel och hagtorn samt örtrik (särskilt vårväxter). Lövängen har ofta uppstått ur l-en genom röjning* R. Sernander. *Ottenby l. L-erna vid Krapperup. Björk-, ek-, bok-, asp-, gran-, körsbärs-, plommon-, hassellund-ar. Ungmön i l-en på jaktnätet band. Skogslund. — Urnlund* för gravurnor. **II.** Ssgr. Ex.: *L-artad skog, löväng. L-däld med yppig strutbräken. L-floran. L-gröe* Poa nemoralis. *L-kovall* Melampyrum nemorosum, även kallad 'svenska soldaten'. *L-vegetation. En typisk l-växt som lungörten.* **Syn.** (ibl.

nära:) löväng (gles l. med ängsbitar), dunge, hage, (liten skogs)park.

Lunde'ns|are, -ar(e)n, -are; -isk (-t); -isk|a (-an, -or). *Gamla l-are. L-iskt studentliv på 1880 talet.*

Lung, förstärkningsord. I de mest hopskrivna *L-blöt, L-sur* o. *L-våt. Inom ett par minuter voro vi l. sura. Våra l-våta kläder.* **Syn.** dy-, pin-, genom- o. d.

Lung|a, -an, -or. *Andas med l-or*)(med gälar. *Luftrörens förgrening i en människo-l-a, i l-orna. Vänstra l-an något angripen* särsk. om lungsot. *Vatten i högra l-an, i l-orna. Förtätning i l-orna. Ett pipande ljud från l-orna. Fara bort och sköta sina (sjuka, angripna) l-or. Öva sina l-or. Skrika med sina l-ors hela kraft. Pröva sina l-ors kraft. Skratta av, för fulla l-or. Ha starka, goda, friska l-or.* — *L-an hos slaktdjur.* — *Groddjurens l-or ha formen av tunnväggiga blåsor.* — **Lungandande.** Fackl. *De l. ryggradsdjuren.* **-blås|a.** Fackl. *Gasutbytet mellan inandningsluften och blodkapillärernas röda blodkroppar äger rum i l-orna, små hopar av tunnväggiga blåsor som utgöra luftrörens ändar.* **-blödning.** *Lungtuberkulos är den viktigaste orsaken till l. ('blodspottning').* **-inflammation.** Vanl. akut inflammation i lungvävnaden. **-katarr.** Särsk. svårare luftrörskatarr (ofta i de finare luftrören), bronkit. **-mos,** -et l. -en. En maträtt. *L. av kalv med rivebröd (och korngryn). Uppstekt l.* **Syn.** pölsa. **-pipning** t. e. hos hästar. **-röt|a;** -eepidemi; -efall. Smittsam lunginflammation hos hästar. **-siktig,** -t; -het. Som har lungsot l. anlag därför, angripen av lungtuberkulos, ibl. tvinsjuk. **-sjuk;** -a (särsk. om elakartad o. smittsam lunginflammation hos nötkreatur); -dom. *Särskild avdelning för (de) l-a.* **-sot,** -en; -sanlag; -shem; -spatient; -ssanatorium; -i'st (-en, -er). Lungtuberkulos. *L-ens härjningar. Ha (början till) l. Hosta, så man kan hosta l. på sig. Konung Oscar II:s jubileumsfonds l-ssanatorier.* **-spets;** -katarr (ofta början till lungsot). **-säck;** -sinflammation (pleurit). *L-en, en dubbelviken serös hinna, omger lungan.* **-tuberkul|os;** -ös (-t). Lungsot. **-värmare. -vävnad** fackl. **-ört.** Pulmonaria (särsk. officinalis). *L-ens blommor, som med tilltagande ålder övergå från rosenrött till blåviolett, under det bladen kraftigt tillväxa och anta lungform.*

Lunk, -en (med adj. ibl. även neutr.). Egentl. o. bildl. *[Korna] följa i l. efter jäntans trall* Fröding. *De stora öronen rörde sig i takt med elefantens gravitetiska l. Köra, rida, åka, låta hästen gå, låta det gå i (sakta) l. Vi reste oss och fortsatte på nytt l-en inåt den djupa skogen* I. Lo-Johansson. *Så följde vi i makligt l. och* ~ Gust. Mattsson. *(Stadigt) hålla l-en* även bildl.: arbeta smått o. långsamt men säkert o. ihärdigt, vara uthållig. *Jämn l., prästlunk* ofta bildl. *Bondlunk.* — *Och hon, som gick vid spisen / i gamla bondska l-en* Fanny Alving. *Låta det gå i, efter gamla l-en* på (det) gamla (säkra) sättet. — *Dagarna gingo den ena efter den andra i jämn l.* Ejnar Smith. *Allt gick sin jämna l., precis som hemma. Vardagslivets jämna l.* **Syn.** långsamt trav, sakta (o. jämn) fart, 'småtrav'. — **Lunk|a,** -ade, [-as]; l-a äv, e'fter [ɯ], på (ibl. = 'knoga på') m. fl. *Hur l-ar du nu, Brunte, sa bonden, red baklänges. En långsamt l-ande, raggig häst.* — Om människor ofta ngt vard. *Jag l-ar väl landsvägen, jag. Komma l-ande (bak)efter. 'L-a på, l-a på', vi ha långan väg att gå* danslek. *Och så l-ade trollet tillbaka in i skogen.* **Syn.** gå l. springa i lunk, (små)trava; ibl. luffa l. lufsa.

Lu'nkentus|steg; -stövlar. Jättesteg, hundramilasteg (som jätten Lunkentus), ibl. sjumilasteg; ibl. långa o. tunga steg.

Lunn|e, -en, -ar; -efågel; -efångst; -estek. En alkfågel: Mormon arcticus, även kallad 'l-efågel' l. 'grönländsk papegoja'. *Hundratusentals tunga vitbröstade l-ar surrade i luften som jättelika humlor.*

Luns[1], -en, -ar; -aktig; [-|a (-an, -or)]; -ig (-t, -are; -het). Mer l. mindre vard. **I.** Luns. *Han är och förblir en l., klumpig och utan sätt. Du var mej en l. till pojke, att trampa rätt på mina liktornar. Klampa lagom, era l-ar! Hur kvicka de stora l-arna [noshörningarna] kunna vara* E. v. Otter. *Två pojkl-ar utan vett och seder.* — *Han verkar enbart l-aktig.* **II.** Avledningar. **1)** *Hon var ju en riktig l-a — gick inför med fötterna och spretade ut med fingrarna* ~ Fröding. *En liten fet och oformlig l-a* Dan. **2)** *Bara en l-ig bondpiga* V. Benedictsson. *Den l-iga kroppen, figuren. L-iga rörelser.* — *Kläderna satt alltid så l-igt på henne. L-iga kläder.* **Syn. I.** (tung o. ovig) tölp, 'buffel', drul, drummel, drasut, 'klump', klumpeduns, lurk, grobian, 'bondtupp'; **II. 1)** 'madusa', ibl. rulta; **2)** (tung o.) ovig, tölpig, drulig, klumpig, buffelaktig, drumlig (o. tafatt); påsig o. ful, illasittande.

Luns[2], -en, -ar. Ldls. = moja, 'lurk'. Tryckt översättning till ngn skoltext (särsk. latinsk). *Läsa Horatius med (anlitande av) l.*

Lunt|a[1], -an, -or; -bössa o. -låsgevär (gamla gevär försedda med l-lås, dvs. med l-a anbragt på hanen); -stake (kring vkn l-an lindades). Tändrep l. tändsnodd (av hamp- l. linblånor o. d. behandlade med ngt tändämne). *L-an nyttjades både för handeldvapen och kanoner. Föra den brinnande l-an till tändröret. L-an slocknade, innan elden hunnit fram till krutet.* — Ibl. friare. *Piporna tändes vid en illaluktande*

l-a, som hängde vid stormasten Gust. Dyrssen. **Syn.** ibl. stubin.

Lunt|a, -an, -or. *Drunkna i gamla l-or. En stud., som bäst trives bland sina l-or. Jo, han har visst skrivit en hel (diger) l-a om den saken. — Väldiga l-or av papper, tidningar.* **Syn.** gammal (o. diger) bok, dammig foliant, packe, hög.

Lupin, -en, -er, -art, -fält, -odling, -planta m. fl. Ett baljväxtsläkte (Lupinus) dit bl. a. hör den i många varieteter odlade prydnadsväxten Lupinus mutabilis.

Lup|o, -it se löpa[2].

Lupp, -en, -er (akut); -glas; -stativ. Säll. 'lüp'. Förstoringsglas, ibl. 'trådräknare'. *Under l. utpenslade finmålningar. Förfalskningen kan lätt påvisas med l(-en). Starkt förstorande l-er.*

Lūpus (akut), -en; -sjuk. Läk. Om två hudsjukdomar som båda med förkärlek angripa ansiktet; den ena (hudtuberkulosen) kan ge sår o. sönderfall; den andra leder blott till ärrliknande skrumpning av huden. *Radiumbehandling av l. Hemmet för l-sjuka.*

Lur[1], -en l. -n, -ar. **I.** Enkelt. **1**) *Blåsa, stöta, tuta, ropa i l. Herde-, strids-, krigs-, vall-, mist-; näverlur.* — Bildl. *Tranans gälla l.* J. Tegengren. **2**) *Man får skrika ända in i l-en, om han skall höra. (Hör)-lur för döva. Lägga ner, ifrån sig (telefon)-l-en. Fatta l-en. Radiolur.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-blåsande herdar. L-blåsare. L-blåserskan Brita Häll från Delsbo. Hälsade oss med uppsträckt högerarm, sång och l-blåsning* Prins Wilhelm. *L-klang. L-rop och vapenrassel. L-signal. L-stöt. L-ton(er).* **Syn. I. 1**) (ibl.:) horn, vallhorn; (ibl.:) rör, ropare, megafon; **2**) hörlur.

Lur[2], -en l. -n, -ar; lur|a[1] (-ade; l-a äv, ti'll m. fl.); -ig[1] (-t, -are; -het). **I.** Lur. *Ta sig en (liten) l. efter middan, en (efter)-middagslur, en liten tupplur. Störd i sin sköna l.* **II.** Ngt vard. *Låg på soffan och l-ade. Jag tror jag lägger mej å l-a(r) ett slag. Man l-ade skymning en stund, innan ~* C. Larsson i By. *Sannerligen tror jag in'e jag l-ade av en stund i gungstolen. L-a till mellan sångerna.* **III.** Vard. *Blinka l-igt med ögonen. Jag blev lite l-ig av det enformiga dunket, av vinet.* **Syn. I.** (en liten) slummer, en liten stunds sömn, tupplur, blund; **II.** slumra (ti'll), somna äv (en stund), nicka i'n, 'blunda'; **III.** sömnig, sömnlysten, sömntung; (små)rusig, tung av vin l. d.

Lur[3], subst.; -pass|a (-are; -ning) mest i kortspel (= säga pass ehuru man har goda kort) men även bildl. (= lura på). Blott i vissa uttr., t. e. *Ligga, lägga sig, stå, ställa sig, sitta på l. (för ngn, bakom en buske, i en vägkrök). — Men olyckan låg på l. för oss alla tre* J. Hemmer. *Ehuru skälmen låg på l. i ögonvrån.* **Syn.** bakhåll, försåt, 'och lura'. — **Lur|a**[2], -ade, -as; l-a av a. m. fl.; l-a över [ngn på sin sida]. **I.** Intr. Egentl. o. bildl. *Ligga, stå och l-a (på ngn, på ngt). Ligga och l-a som en katt för att ta språnget i rätta ögonblicket. L-a på tillfälle att ~. Överallt l-a faror. Ett försåt kunde l-a varsomhelst. Tusen farligheter l-a på din väg. Då l-ar synden vid dörren* Bibeln. *Den pojkaktighet, som l-ar på bottnen av ~. — Hur det l-ande mörkret steg ur alla vrår ~. Den l-ande faran. En l-ande blick.* **II.** Trans. *Det är inte så lätt att l-a en gammal räv. Honom l-ar du inte. Om det var något, som han avskydde intensivare än att l-a folk, så var det att folk l-ade honom* Eric Hultman. *Låt (honom) inte l-a dig till några dumheter, l-a dig (till) att göra dumheter! L-a sig själv. L-a förföljarna. Han l-ade mig på åtminstone 100 kronor. Jag tror du blev l-ad på konfekten!* bildl., vard. *Den gången blev du grundligt l-ad, grundl-ad. L-ad på sin hämnd.* **Syn. I.** ligga på lur l. i försåt l. bakhåll; (ibl.:) slå sina lovar (efter l. kring), speja (efter), söka uppsnappa ≈ l. ertappa l. (av)lyssna, ligga (för)dold; (l-ande:) lömsk, dolsk; **II.** bedra(ga), narra, föra bakom ljuset, slå blå dunster i ögonen på, dra vid näsan, kugga, begagna sig av ngns lättrogenhet, överlista; ibl. tratta ī l. inbilla; locka (med falska förespeglingar); gäcka, ibl. 'undgå'. — **Lūrendrej|a** (grav; även -ä'j-); -ade, -as; -ar|e (-(e)n, -e; -knep; -liga); -eri (l. -ī; -(e)t, -er; -försök; -varor); -erska. Nu åld. o. mindre vanl. för 'smuggla'. *Också l-ades betydligt. Det l-ade godset.* — **Lūrifax** (grav l. akut); -en, -ar; -erī (med plur.). *Jo, du var mej e-n rikti l. du! En sån liten l.! Inga l-erier bara!* **Syn.** filur, (illmarig) skälm, luver,. skojare, illmaring. — **Lurig**[2], -t, -are; -het. Ldls. för illmarig, knepig, småslug o. d.

Lurk, -en, -ar. Vard. **1**) *En sån l. (till karl)! L.! våga inte röra mig! En äkta bondlurk. Kör ut den l-en, han bara flinar åt oss!* **2**) Ldls. Tryckt översättning till (särsk. latinsk) skoltext. **Syn. 1**) tölp, drummel, bängel, lymmel, drulle; **2**) moja, 'luns'.

Lurv, -en l. -et; -hårig. Vard., mindre vanl. Lurvigt hår, kalufs, det lurviga; ibl. lugg l. lo. *En l-hårig päls, som ~.* — **Lurvig**, -t, -are; -het. **1**) Egentl. *Men så l. såg han ut, att han snarare liknade ett djur än en människa. Fredriks (svart)l-a huvud. L. som en björn. Den l-a islandströjan. Ett plakat, omvirat med ett l-t snöre. L-a humlor.* **2**) Bildl. Vard. *Känna sig lite l. i knoppen* efter sprit. **Syn. 1**) lurvhårig, lång o. ringlad, uppruggad, raggig, ibl. tovig l. ruggig; **2**) 'luri', (små)rusig, 'oklar' (i knoppen).

Lus, -en, löss [l. vulg. ibl. -ar]. Dels naturv., dels allmännare o. då ej säll. ngt

vulg. (utom i formen 'löss' särsk. som koll.). Icke fackl., vard. kan även sing. heta löss (-et). **1**) Lössen utgöra en insektordning (Anoplura) med ett fåtal små, vinglösa, parasiterande former o. ha vanl. starkt tillplattad kropp. Boklusen, bladlössen (till vka hör vinlusen), sköldlössen o. vägglössen tillhöra ej denna ordning. **a**) *Hos människan förekomma tre arter löss: huvudl-en (Pediculus capitis), klädl-en (P. vestimenti) och flatl-en (Phthirius pubis). Lusens ägg kallas gnetter.* **b**) *Loppor och löss eller, som djuren också kollektivt kallas, kusar. Befria från löss: avlusa. Lössen som smittospridare.* **2**) Märk en mängd uttr. o. talesätt. T. e. **a**) *Fattig som en l. (på en flintskalle, som skakats ur en skjorta). Svulten l. biter värst. Magra löss bita värst* även 'främmande löss'. *När l-en är nattgammal, har den barnbarn. Han hoverar sig som en l. i en riksrådspäls. Blod för blod, sa busen, dräpte l-en. Platt, flat som en l. Gå, krypa som en l. på en tjärad sticka. Dä fanns så fullt åv dom som de finns löss i en rysspäls. Man skall tjudra sina möss och binda sina löss, så slipper man många besvär. Di ä små, men di sitter tätt, sa Renström om lössen.* — Vulg. äro: *De ä ömkligt att höra löss hosta* då en ynkedom vill 'göra sig grön' l. d. *Akta sina löss för snuva* akta sig. *Läsa l-en av ngn* skrupensa opp ordentligt, låta veta vad klockan är slagen. *Söp och levde l-en* levde o'm, 'suddade', levde (ett) vilt (liv). **3**) Litet häftstift med brett o. platt huvud. Sing. alltid '(ett) löss'. *Jag behöver några löss att sätta upp schemat med.* — **Lusaktig,** -t, -are; -het. Vulg. Även = 'långsam'. **-bett.** *Skyddsmedel mot l.* **-biten. -bo.** Som bildl. bra vard. *Portugisen påstod, att jag var ett l., en skojare och ∼.* **-dödande.** *L. medel.* **-fattig.** Bra vard. *L-a, men lyckliga* Carl Larsson i By. **-fri.** *Hålla patienterna l-a.* **-frö.** Sabadillfrö (nyttjas till att förgöra löss särsk. å huvudet). Jfr lusättika. — Även vulg. skällsord. **-gata.** Vulg. skämts. för 'bena'. **-hund.** Vulg. Skällsord. *Hut, l., sa Lindbergs pojke åt far sin.* **Syn.** fähund. **-kam;** -ma (luska). Bra vard. Finkam. **-lik;** -nande. Skr. *L-nande, vinglösa djur.* **-pack.** Vulg. skällsord. *Det l-et!* **-pudel.** Vulg. skällsord, ibl. skämts. **-takt.** Vulg. *L-en i arbetet* den långsamma takten. **-ägg** gnet (plur. gnetter). **-ättika.** Sabadillättika (av sabadillfrö, sprit, utspädd ättiksyra o. vatten) till förgörande av löss. *L-n är giftig och bör nyttjas försiktigt.*

— **Lus|a,** -ade, -as; l-a fu'll; l-a igenom [ɯ] t. e. en bok; l-a ned l. ner ɯ; l-a ut [ɯ] (bildl.); [-ning, mest i ssgr.]. **1**) Mest i ssgr. *Såsom alla apor roade hon sig gärna med att »l-a» och »loppa» sig själv och andra* H. Granvik. *Tog så ut barnen på förstubron för att kamma och l-a dem* Öv. fr. Reymont. *Här finns möjligheter, sa gubben, l-ade pälsen. Avlusa.* **2**) Vulg. *L-a i spannmålsräkningar* hänga (som en bokmal) över, 'gräva', 'snoka'. *Men hur har du l-at ut, att jag inte var på Bankön?* (lyckats ta reda på, snokat rätt på) Elin Wägner. — **Lusig,** -t, -are; -het. Vulg. **1**) Full av löss, nerlusad. *Det behövs skarp lut till l-a huvuden. L. halm. L-a hotell.* **2**) Sölig, långsam. *Och jag tyckte det gick för l-t* Alb. Engström. — **Lusk|a**[1], -ade, -as; l-a äv m. fl. se II; [-ning]. Kunde även betraktas som två ord. Vard. **I.** *Stod vid spisen och »l-ade» en flicka av Maglenas ålder* Laura Fitinghoff. *Och [hundarna] klia och l-a sej* K. Stangenberg. **II.** Med anslutning även till 'lunka'. Ofta i fria l. lösbara ssgr. *Det går två gubbar och l-ar / i Babels förtrollade stad* Ax. Ahlman. *L-a landsvägen. Medan hunden l-ar fram och tillbaka i stranden* Alb. Engström. *Han l-ade bort, han såg sig om ∼* Fröding. *L-a iväg med svansen mellan benen.* **Syn. I.** löska, avlusa, luskamma, 'finkamma', jaga löss (hos), 'loppa'; **II.** traska, lunka, ibl. loma l. 'lusa'.

Lusern l. Lusärn se lucern. **Luska** se strax ovan under lus.

Lu'ssekatt. Ett kaffebröd (till Luciadagen). *Färska, russinprydda l-or* Jeanna Oterdahl.

Lust, -en. **I.** Håg o. d. **1**) *Har du l. att följa med? Nej, jag har alls ingen l. (till) att bli femte hjulet under vagnen. Nej, det känner jag ingen l. till* det är jag inte hågad för. *Jag kunde nästan ha l. att ge honom en örfil. Då skulle jag ha mer l. att, snarare ha l. att ∼. Beta(ga) ngn l-en, all l. att ∼. Mista, förlora l-en för ∼. Han tycks verkligen ha l. för teckning. Somliga är födda med l. för en sak, somliga för en annan, och jag föddes med l. för att stryka omkring. Göra det man har mest l. för. Menar du, att jag har l. till den ogudaktiges död?* (vill, önskar) Bibeln. *Troligen var det denna smakbit, som gav mig l. på, efter mer. L. gör tungt arbete lätt, och olust gör lätt arbete tungt. L. och vilja lär pilten att gilja. Ta bort arbetsl-en (för ngn). Upprors-, levnads-, matlust.* **2**) Starkare bet. av (brottslig) åtrå i det bibl. *Du skall icke hava l. till din nästas hus.* **II.** Nöje o. d. *Kvinnan såg, att trädet ∼ var en l. för ögonen* Bibeln. *Den som är dina ögons l.* ib. *Har sin l. i Herrens lag* ib. *Att göra din vilja, min Gud, är min l.* ib. *De förnöta sina dagar i l.* ib. *Men när stormen himmel och jord upprör, / har jag än åt livet min l.* Vitalis. *Ha sin l. av ∼. Finna sin l. i (att) ∼. Det var en l. (och glädje) att se, huru ∼. Den första bägaren för tröst, den andra för l., den tredje för väl-*

lust, den fjärde för olust. Älska i nöd och l., i l. och nöd. Med liv och l. Är hjärtans l. Till l. och leda (få höra, att ~). Sinnes-, *ögonlust.* **Syn. I.** håg, böjelse, 'sinne', längtan, åstundan, önskan, dragning, frestelse, benägenhet, begivenhet, åhåga, smak (för), lutning (åt), tendens, begär, åtrå, begärelse; **II.** lustkänsla, nöje, glädje, fägnad, fröjd, förlustelse, förnöjelse, njutning, förtjusning, hänförelse, (ibl. nära) behag, charm, ljuvlighet, vederkvickelse, 'liv'.

— **Lustbarhet,** -en, -er. Mest i plur. Festlighet, festlig tillställning, förlustelse, (glädje)fest. *Följande dag var ägnad åt karuseller, ringränningar och l-er av alla slag* Har. Hornborg. **-beton|ad.** Mest skr. *Jag såg livet mera l-at än pliktbetonat* Carl G. Laurin. **-båt.** *En vimplad l. seglar ut på havet.* **-eld.** *L-ar tändes, och ett storartat gästabud tillreddes. Ögonen lyste som två l-ar.* **-farare** både om människor o. t. e. (lust)båt. **-färd.** *En l. till Strängnäs anordnas den ~. Det hela artade sig till en riktig l.* **-gas;** -apparat. Kvävoxidul. *Inandad i större mängd orsakar l-en munterhet och skrattlust; då den även nedsätter känsligheten nyttjas den ibland vid operationer.* **-gård.** *Paradisets, Edens l. De hörde Herren Gud vandra i l-en* Bibeln. *Som en Herrens l.* Ps. 548. — *L-en, organ för Föreningen för dendrologi och parkvård.* **-hus;** -dörr; -tak. *Trädgårdens lilla l., på samma gång barnens lekstuga.* **-jakt.** *Han har skaffat sig egen l., med vilken han i somras seglade omkring i Östersjön.* **-kutter. -känsl|a.** *Lust- och olustkänslor.* **-läger.** Förr: övningsläger för ngn furstlig persons nöje. **-mord.** Mord begånget på grund av sexuell abnormitet. **-mörd|a;** -are. Se föreg. **-park.** *L. i fransk, i engelsk stil. Z. Cajander ~ anläggaren av Finlands första och naturskönaste l.* E. Lampén. **-parti.** Mindre vanl. för lusttur o. d. **-res|a;** -ande. **I.** *En l-a kring Mälaren.* **II.** *Till de l-andes tjänst hade staden anställt sommarciceroner. Båten var full av l-ande.* **-segl|a;** -are; -ats (biton på -a'ts); -ing (med plur.). *Ett sällskap l-are. Ute på l-ats* Fr. Nycander. **-slott.** *Gustaf III lät uppföra friluftspjäser vid sina l.* **-spel;** -författare. Komedi. **-tempel.** *Ett l. i 1700-talets smak* Marika Stiernstedt. **-tur.** *En l. på ett par dagar i Münchener-alperna. En l. i motorbåt.* **-vandr|a;** -are; -ing (med plur.). Mest skönl. *L-a i slottets gamla park, i kärlekens örtagård.* **Syn.** (ibl.:) spatsera, promenera.

— **Lust|a,** -an, -ar. **1)** Huvudbet. *Sinnlig l-a. Skulle jag väl nu på min ålderdom giva mig till l-a ~* Bibeln. *Tygla sin l-a. En l-ans träl. När ledan grinar i l-ans spår* B. Gripenberg. — Vanligast i plur. Ex.: *Gud gav dem till pris åt skamliga l-ar* Bibeln. *Trälar under allehanda begärelser och l-ar* ib. *Korsfästa köttet och dess l-ar. Behärska de sinnliga l-arna, köttets l-ar. Snöda, onda l-ar.* **2)** 'Mildare' bibet. *Upprors-, vandringsl-a.* **Syn. 1)** begär efter sinnlig njutning, (köttets) begärelse; **2)** lust.

— **Lustelig,** -t; som adv. [-] l. -a l. -en l. -t. Skönl. *En l. ringdans* Gust. Johansson. *Till l-t liv* Joh. Levart. *Nu är det vår i norden så l., så gladelig* Frans Österblom. *Hej l-a dansa små tärnor över ängen* Sigurd P. Sigurdh. *När smeden sålunda blev rik, började han leva l-a* Helena Westermarck. *Då rymde jag min väg och levde l-en ett år* B. Gripenberg. *Härifrån uppstiger grodan om kvällarna och kväckar l-t en hög visa* H. Martinson. **Syn.** se lustig.

— **Lustig,** -t, -are; -het (-en, -er; -smakare; -smakeri); -kurre (till I 1). Bet. ej alltid skarpt skilda. **I.** Glad m. m. **1)** *L. afton gör olustig morgon. Föra ett l-t liv. L-t sällskap gör korta mil. En l. fyr. Tre l-a bröder. Och låt oss l-a vara! Hans frodiga skämtlynne och l-a humör. L-a infall. Berätta l-a historier. Det var det l-aste på hela kvällen. Det l-a i saken är, att ~.* **2)** Märk. **a)** *Slank hastigt och l-t in genom dörren med de andra* ogenerat, i ett (obevakat) ögonblick l. d. *Lätt och l-t.* **b)** Åld. *Dyr klenod är l. ögonfägnad.* **c)** *Kvick och l. Göra sig l. på ngns bekostnad. Över vem gören I eder l-a?* Bibeln. **3)** Ssgr. **a)** *Säga en l-het. Han har alltid nya l-heter att komma med; enformig är han minst av allt. Bara för l-hets skull.* **b)** *Socknens l-kurre* Astrid Väring. **II.** Löjlig, underlig o. d. *Människorna äro så l-a; de förarga sig över ingenting. Var de inte lite l-t av dem att gå utan att ta farväl? Hon har nog alltid varit lite l. Med små l-a (, trippande) steg. Med en l-t brådmogen ton. Vad finner du för l-t i det? Så l-t! L-t vad denna teater har tur eller förstånd, då det gäller pjäsval* Carl G. Laurin. *Det vore väl l-t, om jag inte skulle få honom att bekänna!* ngt vard. **Syn. I.** glad, munter, rolig, roande, muntrande, underhållande, nöjsam, ibl. tokrolig, gladelig, glättig, ibl. skämtsam, skojfrisk, skojig, uppsluppen, uppspelt; kvick; (l-kurre:) rolig själ l. fyr, pajas, rolighetsmakare; **II.** löjlig, löjeväckande, skrattretande, komisk; underlig, besynnerlig, egen(domlig), konstig, märkvärdig.

Lu'str|um (akut); -et, -er (akut). Femårsperiod. *För jämnt ett l-um sedan. Under det sista l-et. Som fyllt tio l-er.*

Lut[1], -en, [-ar]. Gm utlakning med vatten erhållen lösning av baser l. salter. **I.** Enkelt. **1)** *Kali-, natron-; pottaske-, soda-; ask-, såp-; sulfat- l. sulfitlut. L. av träaska eller soda. Floralut. Torrlut mot vägdamm. Koka l. Lägga kläder, stockfisk i l. Jag hinner inte ens få lutfisken ur l-en* Algot Jansson.

Låta ligga i l. Avfallsl-ar Sv. Arrhenius. **2**) *Det behövs skarp l. till lusiga huvuden. Rosenmun och käringtrut passa hop som vin och lut. Livets skarpa l. Ni känna ej den l., där själen renas* Sten Selander. *Som levat sju år på andra sidan Atlanten och genomgått (ek)l-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Till l-baden höra t. e. sodabaden* alkaliska bad. *L-balja. Skinkan, l-fisken och gröten, den hederliga svenska julmaten* lutad (stock)fisk. *L-fisk-bestick. L-fiskgaffel av horn. L-fläckar kunna borttagas med citronsyrelösning. L-lägg|a* (-ning)=lägga i lut. *L-pulver* att koka lut på l. att upplösa i vatten. *Om jag än ~ renar mina händer med l-salt* Bibeln. *Tvätta med l-sten. L-stark. Full l-styrka. Färger, som motstå alkalier, 'l-äkta' färger.* — **Lut|a**[1], -ade, -as; -ning[1] (-en, -ar; -skar m. fl.). *När man l-ar fisk. Fisken hade hon redan l-at, den hann då gott bli urvattnad till helgen. — (Sutfit)l-ning av vägbanor.* **Syn.** lutlägga; låta ligga i lut; 'vattna' med (sulfit)lut.

Lut[2], [-en, =; idrotts. m. m.]. **I.** Abstr. Utan best. form. *Lägga, ligga, ställa på l.* lutad, lutande. *En stor och tung, på marken lindrigt på l. lagd granitplatta. I spisen stod kaffepannan på l. och puttrade. Gubben såg på sin flaska och höll den på l.* **II.** Ngt konkretare. Med (sälls.) best. form o. plur. Mest i ssgr: *På östl-ens nedre del. Många motlut.* — **Lut|a**[2], -an, -or. Jfr lut[2] II. *Holmen Estbröte, brant sydvästl-a* Erik Almquist.

— **Lut|a**[3], -ade, -as; l-a emot m. fl. se B. **A**) Enkelt. **I.** Intr. o. opers. **1**) Egentl. **a**) *Huset l-ar betänkligt (utåt). L-a till (sitt) fall* ofta även bildl. *Marken l-ar märkbart nedåt ån, mot norr. En ek, som gammal och knotig l-ade mot muren. — L-ande gamla gravkors. Det l-ande tornet i Pisa. Uppför ett l-ande plan. Går krokig och mycket l-ande. Hans l-ande hållning, gestalt. I l-ande ställning.* **b**) Jfr II. *Vill du l-a lite (mer) på korgen, så jag kommer åt pärona! Blommorna l-a på sina huvuden (i det starka solskenet).* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Ty solen l-ade mot sin nedgång, mot väster.* **b**) *L-a till, mot sin undergång, mot undergången. Jag ser, anar, vartåt detta l-ar. Ja, ditåt l-ar det.* **c**) *Jag l-ar snarare åt att tro på ett misstag. För egen del l-ar jag åt att anse, att ~* Ax. Nelson. *L-ar du mer åt det senare förslaget?* **II.** Trans. o. refl. **1**) *Hade intet att l-a sitt huvud till, (e)mot. L-a huvudet i, mot handen, mot dörrposten. L-a sitt huvud intill ngns axel.* **2**) *Hon måste l-a sig mot väggen och drog djupt efter andan.* **3**) Vard. *Nu går jag och l-ar mej lite* vilar mej lite, tar en liten lur. **4**) *Hon stod l-ad inåt den öppna spisen och ~. Jag minns honom på väg från domkapitlet, l-ad och stapplande.* **B**) Ssgr (mest särskrivna). Ex.: *Det l-ar (e)mot hela vägen* bär (en smula) uppför. *Och kroppen l-as framöver. L-a sig fram, ned. Sitta nedl-ad. L-a uppför. L-a över.* **Syn. A**) **I. 1**) icke stå lodrätt (l. vågrätt), stå på lut, slutta, 'hälla' (ldls.), sänka l. höja sig; inta (en) l-ande ställning, sitta l. stå lutad; sänka, stjälpa (på); **2**) vara nära, dra sig (mot); vara böjd l. benägen (för), tendera, ibl. sympatisera med; **II.** ställa på lut, ge en lutande ställning, stjälpa litet på, ibl. böja l. sänka; (l-a sig:) ta stöd, stödja sig; (l-ad:) böjd, krokig. — **Lūtning**[2], -en, -ar. Både rent abstr. o. mer konkr. *Har du avvägt l-en (för diket), så att du vet, att avloppet är säkrat? En klippig brant med minst 60 graders l. L-en blev nu skarpare, och ~. — Markens beskaffenhet och l-sförhållanden. Läsbord ställbart i olika l-slägen. L-svinkeln bör ej vara större än att ~. L-svisare* järnv.

Lut|a[4], -an, -or. Ett knäppinstrument med välvd kropp, tvärbandad hals, runt ljudhål o. sensträngar nedtill fästa vid en list på locket. **I.** Enkelt. *Den gamla l-an utträngdes av violinen. Den nyare svenska l-an är byggd med sarg, har endast bottnen kupig och strängas som gitarren. Genom Sven Scholander fick den svenska l-an på 1890-talet en renässans. Spela (på) l-a. Sjunga till l-a. Kung Erik leker på l-a* Snoilsky. *Många strängar springa på l-an, innan spelaren blir mästare.* **II.** Ssgr ha i regel *lut-*, ngn gång växlande med *luta-* (t. e. *L-(a)spelande flickor)* l. *lute-* (t. e. *Lut(e)artat instrument).* Ex.: *Alfred Brock, l-byggarnas mästare. Av l-form* T. Norlind. *Peter Kraft, den bekante l-makaren. Vad l-makeriet beträffar, är jag autodidakt, säger hr Brock* 1925. *L-spelets renässans. L-spelare. L-spelerskan fröken Märta Samson* 1918. *L-sångaren Vilh. Julinder sjunger visor ur Fridas bok* 1929. *L-(e)tabulatur* notskrift för luta. — **Luteni'st,** -en, -er. Konstnär på luta, lutspelare.

Lut(h)er|ān, -anen, -aner; -ani'sm l. lu't(h)erdom; -sk (-t). *Katoliker, l-aner och reformerta. Uppfostrad i l-ska läran. Allmänna l-ska konferensen, en närmare sammanslutning mellan l-aner, bildades 1868 till den rena l-domens skydd i de tyska landskyrkorna mot den preussiska unionspolitiken; senare utvecklades den till en internationell l-sk sammanslutning, som ytterligare gav upphov till det l-ska världskonventet, första gången samlat i Eisenach 1923. G. Ankar, L-domens egenart. Söderblom, som kallats l-anismens påve. Gammall-an.*

Lu'tter (akut); oböjl. adj. Blott attributivt o. i ett begränsat antal uttryck. *I l. välmening. Av l. finkänslighet. L. enfald, häpnad, förvåning. Att mitt hjärta nästan stod stilla av l. förväntningar* V. Benedictsson. *L. utopier och illusioner* T. Fogelqvist. **Syn.** idel, ren, pur, blott, bara, en-

bart, inget annat än, oblandad, obemängd med annat. — **Luttr|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -seld; -smedel; -sprocess; -stid). Ordet avtar i egentl. bet. men är vanligt i bildl. **1**) *Sedan glasmassan blivit tillräckligt l-ad* (i) Upmark d. ä. *Vi finna alltså, att guldet måste genomgå vissa l-ingsprocesser. L-at fnöske.* **2**) *Du l-ade oss, såsom silver l-as* Bibeln. *Som l-ar människornas hjärtan och gör dem rena såsom guld. L-a landet från albigensiskt kätteri* Frans G. Bengtsson. *Allt l-ande är förgäves, slagget bliver ändå icke frånskilt* Bibeln. *L-ad i motgång(ens skärseld). L-ad i, genom bittra prövningar. L-as i eld. — Som guld ur degeln renat går, / så ock i lidandet och bristen vår tro alltmer sin l-ing får* Ps. 599. *Den l-ingseld, som är tänd bland eder* Bibeln. **Syn.** rena (i, gm eld), skira, skära, förädla, befria från slagg.

Luv[1], -en, [-ar]. **1**) Ngt vard. **a**) Blott i best. sing. efter prep. 'i'. Egentl. o. bildl. *Grep, högg pojken i l-en och ruskade om honom duktigt. Sa gubben, drog gumman i l-en. Då de så när farit i l-en på varandra för hennes skull* K. Zilliacus. *Hollo på att ryka, flyga, råka i l-en på varann* flyga på (o. slita varann i håret), ryka ihop. *Vara i l-en på (ngn). Bröderna ha ständigt legat i l-en på varann.* **b**) Mindre vanl. *Ner i pannan ligger l-en, / svetten lackar* ~ Strindberg. **2**) Mest i obest. sing. Mindre vanl. *Men då fick han en l. av modern* Carl Larsson i By. *Ge ngn en vänlig l.* **Syn. 1**) (fram)hår, lugg, kalufs; **2**) lugg(ning). — **Luv|a**[1], -ade, -as; -ning (med plur.). Mindre vanl. än 'lugga'. *L-a varann av hjärtans lust. Ryka ihop och l-as. L-as inte! När man har en pojkvask att l-a* Hj. Bergman. *Förstånd i tre års barn hon sökte l-a* C. V. A. Strandberg, öv. **Syn.** lugga, hårdraga, dra ngn l. varann i håret.

Luv[2] l. **Luv|er,** -e(r)n, -ar. Skälm, skojare, filur, lurifax, kanalje. *Då lägger Amor snaror, lilla l-en* C. V. A. Strandberg, öv. *En gammal l-er. En fullpiskad l-er* Fanny Alving.

Luv|a[2], -an, -or. *Går fram till trädgårdsmästaren med l-an i handen, bugar och frågar* ~. *Står försagd och tummar sin l-a. En tomte i röd, spetsig l-a. Det snaggiga håret, som täckte huvudet som en l-a* Elis Wærn-Bugge. *Tomte-, topp-, spets-, vinter-, skinn-, filt-, narr-; seglarl-a.* **Syn.** (enkel) mössa, (ibl. nära:) hätta, huva.

Luxation, -en, -er. Läk. Ledvrickning, urledvridning.

Luxlampa. En fotogenglödljuslampa för ytterbelysning. *En l. svängde långsamt för vinden på sin höga mast* R. Schildt.

Luxuōs, -t, are. Ibl. även 'luxuriōs'. *Förde en l. och lycklig tillvaro* Marika Stiernstedt. *Stadens l-aste hotell.* **Syn.** lyxartad, lyxfull, praktfull, oerhört 'flott', slösaktig, slösande, överflödig, praktlysten.

Luzern l. **Luzärn** se lucern.

Ly, (et) Skönl. l. ldls. *Katten, som söker ly vid en varm köksspis. Bad om ly över natten. Finna ly. Skyndade sig att söka ly och lä, innan regnet blött igenom de tunna sommarkläderna* Elin Hök. *Spana efter hem och husly.* **Syn.** skydd (för regn o. storm).

Ly|a, -an, -or; [-egång (-en, -ar); -emynning]. **1**) Egentl. Skyddat, ofta underjordiskt bo för vissa rovdjur. *Gryt* ~ *benämning på hålor, i vilka rovdjur, såsom varg, räv och grävling ha sina lyor eller söka sig en mera tillfällig tillflyktsort* G. Grönberg. *I närheten av sin stora lya — yngellyan — har den [grävlingen] ofta en eller flera mindre »sommarlyor»* ib. *Räven hade legat gömd djupt i lyan, medan* ~. *Sömnen är djup i lega och lya* O. Thunman. *Räv-, varg-, järv-, grävlingslya. — Lyemynningen vid busken* Ad. Johansson. **2**) Bildl. Ngt vard. *Fick tag i en billig lya sex trappor opp från Stadsgården till Fjällgatan* Gunnar Cederschiöld. *I de små studentlyorna* Strindberg. *En riktig ungkarlslya.* **Syn.** kula, (vilddjurs)håla, ibl. gryt l. ide; krypin, enklaste bostad, kyffe.

Lȳbeckar|e (grav); -(e)n, -e. Därtill adjektivet **Ly'bsk,** -t. *L-a gränd* i Visby. *L-a skepp. L. medvurst, skinka.*

Lycē|um (grav l. akut); -et, -er; -ikamrat m. fl.; -i'st (-en, -er; -uniform; = elev i ett l-um). Högre läroverk. *Riksdagen beslöt 1927 inrättandet av statliga l-er, som skulle bygga på 6-årig folkskola och omfatta 6-årsklassen, men på grund av bristande anslutning har blott ett dylikt l-eum (i Malmö, med ytterst ringa lärjungeantal) kommit till stånd. — L-um för flickor i Stockholm, fullständigt högre flickläroverk, grundat 1875. L-er kallas bl. a. högre läroverk i Finland och Preussen; de italienska l-erna motsvara ungefär våra gymnasier. Normal-, real-, flickl-er i Helsingfors. 1:sta l-ikretsen i Uppsala har icke erhållit en enda sökande* 1929 ('krets' motsvarar gymnasiernas 'ring').

Lyck|a[1], -an, -or; [-ren]. Liten (inhägnad) åker- l. ängslapp. *Norr om Paradisgatan låg en stor grön »l-a»* Ewert Wrangel. *Från gröna l-or fårens bjällra klingar* J. Tegengren. *Grönrågsl-orna* Erik Sparre. *Klöverl-or* Arv. Knöppel. *Åker-, ängsl-a. — På l-renen stannade knekten och strök lien* ~ Vilh. Moberg.

Lyck|a[2], -an, -or. **1**) Ögla; ibl. löpknut. *Konstrade med tömmen för att få en l-a att slå till hästen med* Carl Larsson i By. *Drev på hästen med töml-an. — Beläggning av en ända kring en knap sker antingen »för gott»* ~ *eller ock med »l-a», varvid trossen kan lossas genom ett ryck i sladden*

G. Gartz. **2**) Mindre vanl. Maska. *Höll på att ta opp en tappad l-a.* **3**) Jäg. *Haren säges göra 'l-a', då den för att vilseleda går tillbaka i sina egna spår och därefter gör avhopp. Gjorde l-or som en unghare* Ad. Johansson.

Lyck|a[3], -an. **I.** Enkelt. Föga utpräglade bet.-skiftningar. **1**) Mest i best. form. *L-ans gudinna (stående på lyckohjulet). H. C. Andersen, L-ans galoscher. L-ans håvor. En l-ans gunstling. Och därför kan jag kalla mig en l-ns utkorade. Vilken l-ans gullgosse! Ack, du l-ans ost!* (vard.) E. Lieberath. *L-ans skötebarn* J. Engelke. *L-an har gynnat oss, stått oss bi, hittills varit oss gunstig, blid, huld. Göra l-an sig bevågen. L-an har varit honom emot, vidrig. L-an står dem djärvom bi. Mig har l-an varit vrång. L-an kommer, l-an går, / den Gud älskar l-an får. Gud råder för l-an. Pröva l-an, sin l-a. Det går på l-ans barmhärtighet* 'på Guds försyn'. *L-an tycks ha vänt sig. Jaga efter den förlorade l-an. I l-ans dagar. L-ans sol. L-an bultar inte på varje dörr. L-an och olyckan äro grannar. L-ans stjärna* även en patiens som man spår efter. **2**) Säll. med adj. 'god' l. 'dålig'. *Varför hava alla trolösa så god l-a?* Bibeln. *Prisa sin goda l-a.* **3**) *Ha l(-n) med sig (i sina företag). Att möta en man på morgonen just då man går ut lär föra, bringa l-a med sig, har l-a med sig. Lat man sover bort sin l-a. Därför äger ock hans l-a intet bestånd* Bibeln. *I deras egen hand står ej deras l-a* ib. *Att en olycka sällan kommer ensam, den har alltid en liten l-a i släptåg* S. Lagerlöf. *Det är en dålig l-a, som inte har två avundsmän. Bära sin l-a. Bli övermodig av l-an. Med växlande l-a. Du kan prisa din l-a, att ~. L-a och framgång. Själv skapa sin l-a. Vara sin egen l-as smed. Bjuda l-an handen. — Jägar-, jakt-, fiske-, finnar-, slump-, väder-, spell-a.*

4) Märk en del uttr. o. användningar. **a**) *En l-a (i olyckan) var det, att ~. En (guds) l-a var det, att ~. Det var din l-a, att platsen stod ledig just då. Hon bryr sig inte om dig, och det är din smala l-a* vard. *Han tackade sin l-a; ty ~. Vi, som äga (den oskattbara) l-an att tillhöra samma svenska fosterland. Om l-an är god, kalvar såväl oxe som ko. Det var mer l-a än konst, att ~.* **b**) *Då sade Lea: Till l-a!* Bibeln. *Ja, l-a till (då) en trevlig sommar! L-a till (mycket nöje)! Bättre l-a nästa gång! Önska l-a och välgång, l-a och framgång. — Till all l-a (för arrendatorn) var gården brandförsäkrad.* **c**) *Hans sista skådespel kommer säkert att göra l-a* behaga (allmänheten), slå an, slå igenom, bli väl mottaget, vinna bifall. *Sångerskan gjorde stor, stormande l-a (med sina visor).* **d**) *Säger han ja, då är din l-a gjord. Göra (sin) l-a* komma sig upp, ha (yttre) framgång(ar); ibl. samla rikedom(ar). *L-an kom, och glädjens dagar voro förbi* (framgången) J. O. Wallin. **e**) Sirligt. *Vad förskaffar mig l-an att se herrarna? Jag vet inte, om jag har haft l-an att bli föreställd för byråchefen.* **5**) I djupare mening. *Vad menas med l-a? — Den ene svarar på ett sätt, den andre på ett annat; somliga anse, att l-an ligger i träget arbete, andra, att ingen l-a finnes utan ära, makt och guld, för en stor del är l-a helt enkelt, erkänt eller icke, lika med njutning. Finna l-an i livet, livsl-an. L-an består i att ~. Individens, den enskildes l-a gentemot statens, samhällets. Förgänglig är all jordisk l-a. L-a och glas gå lätt i kras. Se, jag väntade mig l-a, men olycka kom* Bibeln. *Få framleva sina dagar i l-a. Leva i stilla, i ostörd l-a (och frid). Njuta en ogrumlad l-a. Jag visste ej mer vad l-a var* Bibeln. *Hennes anlete strålade av l-a. Lantlevernets l-a. Dold l-a. Den stora kärlekens l-a. Kärleksl-a. Tomtebol-a.*

II. Ssgr ha mest *lycko-*, en del *lyck-* (lycksalig m. fl.); 'lyck(o)sam' visar båda formerna.

Syn. I. öde, (levnads)lott; (ibl.:) lyckans gudinna, Fortuna, lyckostjärna l. lycklig stjärna; (lycklig) slump, tur; medgång, 'medvind'; 'uppkomst', framgång (här i världen); lycklig lott, 'välsignelse', välstånd; lycklig händelse l. omständighet; förmån, 'ära(n)'; inre l-a, sällhet, lycksalighet; (djup o. varaktig) fröjd l. glädje, lyckotillstånd, ibl. paradisisk ro l. frid; jfr även lyckträff.

— **Ly'cksalig** (l. -sālig); (-en); -göra (u); -het (-en; -srike m. fl.). Dels bibl. l. högt., dels med lättare stilton, ej säll. ironiskt. *De l-e. Vinna (himlens) l-het. I l-hetens tillstånd. De l-es ö(ar). L-hetens ö. — En blick, som gjorde honom l. Den l-a känsla, som en ljuv vila och en mätt mage kan ge. L-t fri har jag känt mig under denna härliga sommar. Se, han ler l-t under ruset! Så l-en matt. — Hela mänsklighetens l-görande genom underliga sovjetpatent. Alla ha blivit fattiga i Lenins l-hetsrike, och man tvingas att i skatter avstå 80 procent av sin inkomst* 1923. *Så här skildrar Montaigne de amerikanska vildarnas l-hetstillstånd: ~. En drömd l-hetsvärld.* **Syn.** salig, (oändligt) lycklig, säll. **-sam** se nedan lyck- l. lycko-. **-säll.** Skönl., sälls. för 'lyck(sa)lig'. *L-a ungdom, du är född med vingar* Karlfeldt. *De ~ l-a himlarnas land* H. Martinson. **-sök|ande;** -ar|e (-fasoner); -eri (l. -ī); -erska. *L-ande lättingar. En l-are av grövsta sorten. Avslöjas som en eländig l-are. Misstänkt för l-eri.* **Syn.** (l-are:) en som vill komma sig upp (på vad sätt som helst), en som fikar efter ämbeten, äventyrare, lyckoriddare, lyckojägare, streber, karriärist, karriärmakare. **-träff;** -spel. Ofta bildl. *Det var då en riktig l., att du kom just i dag! Det hela*

berodde på en (ren) l. Jag hade ej vågat hoppas på en sådan l. Det skulle vara en l., om han vore ledig just i dag. **Syn.** (lycklig) slump, bondtur, ren tur l. tillfällighet, slumplycka, 'våplycka', flax (vard.). **-önsk|a** (såll. -ö'n-); -an; -ning (-en, -ar, -sbrev; -skort; -sskrivelse; -stal; -stelegram m. fl.). *Jag får verkligen l-a (dig) till din välförtjänta framgång. L-a ngn med anledning av dagens betydelse, till hans uppnådda 60 år. Hjärtliga l-ningar (sändas) på födelsedagen från alla syskonen! Vår l-an kom tyvärr för sent. Med många l-ningar för det kommande året. — Han l-ade sig till att ha träffat rätta utvägen.* **Syn.** önska lycka (ti'll), gratulera, sända sin l-an l. sina l-ningar, delta(ga) i ngns glädje (över); prisa l. skatta (sig) lycklig.

— **Lyck- l. Lyckosam;** [-het]. 'Lycksam' mest smtl. 1) Lycksam. Mest i uttr. *L. resa (och välkommen åter).* 2) Lyckosam. *Hiskia var l. i allt* Bibeln. *Herren har gjort min resa l.* ib. *En understundom rätt l. finnare* A. T. Gellerstedt. *Få ett l-t förlopp. Få ett l-t möte. Måtte året bli l-t för dig och de dina! L-t försvara sig.* **Syn.** som har lycka(n) med sig, lycklig.

— **Lyckobarn.** *Han har alltid varit l-et* haft lycka med sig. **-(be)bådande.** Skr., ofta skönl. *L. tecken.* **-begär** skr. **-brev.** *Lilla italienskan kommer in med sin kakadora, som pratar och nappar upp ett l.* **-bring|ande;** -are; -erska. Skr., ofta skönl. *Upplysningens l-ande verkan* M. Lamm. *Spinnrocken kommer att bli Indiens l-are, säger Gandhi* 1931. *Nu låg 25-öringen i hans portmonnä som en l-are.* **Syn.** (l-are:) maskot, amulett osv. **-bud;** -skap. **-dag.** *En l. för oss.* **-djur** o. **-docka** ibl. = maskot. **-dröm.** *Oklara l-mar.* **-fylld** skr. **-fågel.** *Att uven var hans l.* **-glimt.** *Små l-ar.* **-hjul.** 1) Konsthist. Sinnebild för lyckans obeständighet. Ofta hjul med klättrande o. nedstörtande människor; ibland vrider Fortuna hjulet. 2) Ibl. = tombola. *Skjutbanor, l., sportautomater och ~.* **-hung|er;** -rig. Skr. *En l-er, en njutningsgirighet, som ~* Fr. Böök. **-jägare.** Jfr lycksökare ovan. **-kast.** Lyckligt tärningskast. Ofta bildl. *Boken var hennes stora l. År 1865 gjorde ~ Hedberg sitt stora l. med 'Bröllopet på Ulfåsa'* Schück-Warburg. **-klöver.** 1) Fyrväppling, fyrklöver. 2) Ärftligt fyrbladig o. brunbladig vitklöver (odlas i kruka). **-kort.** Även bildl. *Rädda att förspilla något l.* Nils Ahnlund. **-källa.** *Den tredje stora l-n i mitt liv [vänskapen]* Edv. Westermarck. **-känsla.** *Tillfört mig en så stark l.* Alma Söderhjelm. **-land.** *Ett fjärran l. Undrets blånande l.* Vilh. Ekelund. *I Lenins prisade l.* ironiskt. *Icke mindre än 5,000 guldsökare lämnade Australien för det nya l-et.* **Syn.** (ibl.:) paradis, Eden, lyckorike, sällhetsland, eldorado, 'guldland'. **-moral.** Ibl. × pliktmoral. **-möjlighet.** *Ta vara på sina l-er.* **-penning.** *En tvöring som hon hittat, när hon var 10 år, och som hon bevarade som en l.* **Syn.** lyckoslant. **-prins.** Mest rent bildl. *L-en, för vilken det alltid gått väl och som ~* Jeanna Oterdahl. *Ett söndagsbarn och en l.* M. Lybeck. **-riddare.** Jfr lycksökare ovan. *H. Molander, En l.* om Lars Wivallius. **-rike.** *Ett nytt Eden, ett l., där ingen fattigdom, ingen nöd, inga bekymmer längre skulle råda* Alb. Viksten. **-rus. -skott.** *Skjuta ett l.* **-slant.** Lyckopenning. *Här skall du få en l.; måtte den avla av sig! Den genom Svenska sparbanksföreningens försorg utgivna spartidskriften »L-en»* 1928. **-stjärna.** *Välsignade sin l., som hindrat honom att ~* ('lyckliga stjärna') Strindberg. **-strålande.** Skr. *Hennes l. anlete.* **-vars|el;** -lande. Varsel om lycka. *Ett l-lande förebud.* **-väppling.** Skönl. = lyckoklöver. **-år.**

— **Lyck|as,** -ades (särsk. skämts. även lacks l. lax). 1) *Det l-ades honom att finna ett smyghål. Han l-ades verkligen (att) finna ett smyghål. Han har en ovanlig förmåga att l-as reta folk. Det l-ades emellertid inte att uppehålla förbudet. Gamle Bauck föreläste, hummade, harskade sig och l-ades göra det dunkla ännu obegripligare* G. Pauli. 2) *Det vill (rakt) inte l-as för mig. Tårtan vill inte l-as för mig i dag. Jag försökte försiktigt i början, och nu ser det ut, som det skulle l-as bra. L-as utmärkt, förträffligt, över förväntan, illa (med ngt). Få nu se, hur det (kommer att) l-as! Hur har det, har du l-ats? Allt l-as efter önskan. Allt skall l-as dig väl, bara du ~. Listen l-ades och ~. Han har ödet med sig, han l-as i alla sina företag, i allt vad han företar sig. Nej du, det l-as inte l. det lax inte!* 'det går inte'; ibl. det kan du inte inbilla mig l. lura mig till. — *En, som l-ats* haft lyckan med sig, slagit (sig) igenom, kommit fram (i världen). 3) Part. perf. ofta rent adjektiviskt. *En mycket, ovanligt l-ad tillställning. En l-ad ordlek. Ett l-at skämt. Det där var mindre, föga l-at! En l-ad talare. L-ad som talare. Väl-, missl-ad.* — Ironiskt, ngt vard. *Jo, den ä l-ad!* ibl. 'allt lite löjlig' l. 'dum'. **Syn.** ha lycka l. framgång, ha lycka(n) med sig, 'vilja sig väl', slå (bra) ūt, gå (bra) l. lyckligt, utfalla (väl), arta sig (bra), gå efter önskan, krönas med l. röna framgång, vara l. visa sig framgångsrik, reda sig (bra), slå sig ūt, komma fra'm, komma sig u'pp, slå (sig) igenom; ibl. bli (väl)lyckad.

— **Lycklig,** -t, -are; -gör|a ℞ [-are]; -tvis (adv.); -en. **A**) Enkelt. **I.** Om person. 1) *L. i sina företag. Då har du varit l-are än jag, jag träffade ingen av dem. Ha en l. dag, en av sina l-a(ste) dagar. — Han är*

(en) l. talare. L. karikatyrritare. **2**) *L. den, som ~! L. framför båda prisade jag den, som ännu icke hade kommit till* Bibeln. *Skatta, prisa sig l., om blott ~. Jag levde l. i mitt palats. L. i sina små förhållanden. Vara, leva l. och nöjd. L-are människor får man leta efter. L. i sitt äktenskap. L. över sin lilla framgång. Så innerligt l. över sin överraskning. Kan han bara få resa, skall han bli »l. som en kung». Hon var över sig l., överlycklig, när hon fann, att ~. Satte i väg ~, l., om hon sluppe undan med livet.* — Märk det vard. *L-a ost, som får resa!* **II.** Om sak (o. opers.). **1**) *L. resa! Må det vara skett i en l. stund! När man befinner sig i så l-a omständigheter, att man själv bestämmer över sin tid. Den l-a dag hade randats, då ~. En fullkomligt l., hennes (allra)l-aste tid. Den l-aste händelsen i hans liv. Prisa sitt l-a öde, sin l-a stjärna (, som ~, att ~). Av en l. slump. En l. tillfällighet ville, att ~. Sväva i l. okunnighet om ~. Ta, få ett l-t slut, en l. utgång. De l-a öarna.* **2**) *En l. begåvning. Komma på en l. idé. Ett l-t förslag, försök. Systemet kan aldrig vara l-t, så länge ~. Staden ligger synnerligen l-t till för handel, har ett för handel mycket l-t läge.* **3**) *Det vore l-are för bägge parter, om ~. L-ast vore onekligen, om ~. Det är l-t för dig, att ingen begärt få se brevet.*

B) Ssgr o. adv. **I.** Ssgr. **1**) *L-göra ngn med ett besök. L-gjorde ryttmästar Adolph Ehrenprijs med sin hand och sina gods* And. Ramsay. *Alla patentrecept för mänsklighetens l-görande* R. Jändel. *En romantisk åtrå efter att spela försyn och l-görare* O. Levertin. — Ej säll. ironiskt l. skämts. *Bli l-gjord med tvillingar.* **2**) *L-tvis hittade jag en krona i portmonnän. Elden upptäcktes l-tvis, innan den hunnit sprida sig. Som l-tvis voro i goda omständigheter. L-tvis, säger du; jo vackert! jag tycker det är nättopp det värsta, som kunde hända. L-tvis för honom hade chefen redan gått.* **II.** Adv. **1**) L-t. *L-t utrustad på huvudets vägnar. Försöket utföll l-t. L-t kvitt ngn. L-t omedveten. L-t och väl hemma igen. L-t i hamn. De l-are lottade. L-t gift.* **2**) L-en. *En av de värsta sträckorna var nu l-en tillryggalagd, och ~. L-en anländ till ort och ställe. L-en återkommen, bragt i hamn, överflyttad till ~. Och jag l-en kommit upp i gymnasiet. L-en återställd (från en sjukdom).*

Syn. A) gynnad av lyckan, beroende på lycka l. tur, lyckosam, gynnsam, lyckobringande, gynnande, gunstig; ibl.: säll, lycksalig, avundsvärd, (hjärte)glad, 'strålande', bekymmer- l. sorgfri, ypperlig, fördelaktig, förmånlig, god, bra, framgångsrik, (vinst)givande, lönande; **B**) (l-tvis:) till lycka (för), till all lycka, lyckligt nog, gudskelov; (l-t o. l-en:) väl, bra, utmärkt, förträffligt.

Lyck|a^{4}, -te, -t, -as; l-a igen ɯ o. till ɯ m. fl. Vanligen åld. o. högt. Nästan endast om ögon o. dörrar. Lycka^{2} (subst. = täppa) är närstående. *Den gamle l-te sitt öga, och penseln föll ur hans hand* Emil Kléen. *Hennes ögon längese'n / l-t sig uti döden* Ax. Wallengren. *Låg med ögonen, ögonlocken l-ta. Och natten l-er sakta / sitt öga igen i blund* Vilh. Ekelund. — *Gå genom l-ta dörrar. Rannsakningen hålles inför l-ta dörrar.* **Syn.** (till)sluta (ɯ), stänga.

Lyd|a^{1}, -de [ldls. l. skönl. även löd], lytt, -as. Jfr även lyda^{2}. **I.** Trans. (o. abs.). **1**) Om person. **a**) *L-a sina föräldrar, läraren, husbonden, sina ledare. Man måste l-a Gud mer än människor* Bibeln. *Obetingat l-a överheten(s befallningar). Han fordrar att bli lydd ögonblickligen. L-a order från två håll. Jag l-er endast order. Jag löd dig, bittert, tungt, men löd ändå* Per Hallström. *Och hennes bud l-des, oaktat ~.* **b**) Friare. *Ingen kan l-a två herrar. Den (som) råd l-er är vis. L-a förnuftets röst. L-a (på) minsta vink. Och att jag tacksam inviten löd ~* Ax. Engdahl. *L-ande en impuls, gick hon ~.* **c**) Abs. *Det fick vi, bara för vi inte lydde (l. löd). Men hon hade något i rösten, som faktiskt gjorde att man löd* Fanny Alving. *Kunna både befalla och l-a.* **2**) Om djur. **a**) *Hästen måste vänjas att l-a minsta tag i tömmen. Valpen l-er redan vissling, l-er, när man visslar.* **b**) Märk. *En tik, l-ande namnet Ketty, bortsprang i tisdags morse ~.* **3**) Om sak. *Skeppet vill icke (längre) l-a roder, rodret.* **II.** Intr. Med 'under' l. ibl. 'till' (jfr 'tillydande'). *En av de kolonier i Sydafrika, som l-a under England. Städer, som l-a under landsrätt. Ett litet torp, l-ande under Åkerö. Alla till egendomen l-ande utägor. Statare och torpare och alla övriga, som l-a under fideikommisset. Lantbrevbäraren skall l-a under postkontoret i Enköping. L-a direkt under ~.* **Syn. I.** hörsamma, efterkomma, ställa sig till efterrättelse, efterleva, rätta sig efter, vara hörsam l. lydaktig, åtlyda, (lydigt) iaktta(ga) l. foga sig i l. efter, verkställa l. utföra en befallning l. order, låta leda sig, låta sig styras (av); (ibl.:) foga sig, böja sig, finna sig i; ibl. (tacksamt) motta(ga) l. ta(ga) till tacka; (ibl.:) tjäna, följa, lyssna till, höra, lystra (till); **II.** tillhöra, höra under, subordinera, vara underordnad, till (närmaste) överordnad l. som överhet ha.

— **Lydaktig** (åld. ngn gång även -a'k-); -t, -are; -het. Skr. *Sina föräldrar (hörsam och) l. Med l-t sinne. Är du nu nöjd med min l-het? Trots all herrarnas l-het emot hans fordringar på trogen tjänst* Nils Edén. **Syn.** hörsam, lydig, villig att lyda. **-folk.** *Ett främmande l., som skulle komma att kosta riket många stunder av bekymmer.* **-furste. -församling.** Mindre vanl. för

'annex(församling)'. **-konung. -land.** *Kina var i åtskilliga hundra år l. under Mongoliet. L-et Korea. Kinas 22 provinser och dessutom de ofantliga lydländerna.* **-rike.** *Sikkim, l. under Kina.* **-stat.**

— **Lydig,** -t, -are; [-het]. Egentl. o. friare. **1**) *L. (mot) sina föräldrar. Nu ska du vara en (snäll och) l. flicka, medan mamma är borta. Ha barnen varit l-a? Ja, med deras l-het har det nog varit si och så. I dag ska jag försöka vara riktigt l. Få ngn l. L-t foga sig (efter en befallning). — Får du ge valpen stryk en gång, blir den nog l-are.* **2**) *Ett l-t sinne. I l. tro* Ps. 560. *Och jag slöt l-t ögonen. Vindarna ~ äro honom l-a* Bibeln. **Syn.** hörsam, lydaktig, som gör som man sagt, 'snäll'; (ibl.:) laglydig, som (alltför) villigt fogar sig, foglig, medgörlig, 'mjuk', undergiven, (under)kuvad, tämd, tam, ödmjuk; (l-t ibl.) pliktskyldig(as)t. — **Lȳdnad,** -en. Egentl. o. friare. **I.** Enkelt. **1**) *Hålla sina barn i, till l. Fordra ovillkorlig, sträng, obetingad, ögonblicklig l. (av ngn). Visa l. mot, för sina föräldrar. Visa sin husbonde l. Den l. jag är skyldig överheten. Blind l. Kadaverlydnad.* **2**) *Av (skyldig) l. för ~. I l. för sanningen. L. för lagen. — Lägga dem under Kristi l.* Bibeln. *Bringa upproriska undersåtar till l. Svärja ngn tro och l. Bringa under sin l. o. Stå under ngns l.* jfr lydno strax nedan. *Laglydnad.* **II.** Ssgr. Ex.: *Stå i l-sförhållande till ~. De bajerska riksvärnstrupperna ha avlagt l-slöfte till bajerska regeringen* 1923. *Brott mot l-splikten* t. e. krigs. *S. får arrest för undanhållning, N. för l-svägran* 1917. **Syn. I.** lydno, hörsamhet, lyd(akt)ighet; (ibl.:) lydnadsplikt, efterlevnad, underdånighet, undergivenhet, underkastelse, efterrättelse; (ibl. nära:) disciplin, manstukt, subordination, lojalitet. — **Lȳdno,** denkön. I det åld. bibl. *Under trons l.*, som ibl. kan efterbildas. T. e. *Som givit sitt förnuft fånget under Moskvas l. Så länge han står i l. under annan överhet* Lag 29 maj 1896 om upphävande av föreskrifterna ang. borgared. **Syn.** lydnad.

Lyd|a², -de (även, och oftare än lyda¹, löd), lytt. Berör sig ibl. med lyda¹ (med vkt det ock ibl. sammanförs). **1**) *Mitt svar kommer att l-a: ~. Orden l-de: ~. Ett förslag, så l-ande: ~. Hur l-er dikten efter orden, ordagrant? Göra »suckés i sosiéten», som uttrycket löd i våra kretsar* Alb. Engström. *[Diskussion] eller, såsom termen en tid löd, »dryftning» av ~* Fr. v. Schéele. *'Ett par ryttare med heta hästar i täten' löd Löjtnanten Cederströms order* John Maule. *'Måste väl', löd svaret. Charlotte Corday … »Corday d'Armans», som namnet lydde förr, då det ännu fanns adel och privilegier* Hj. Söderberg. **2**) *En växel l-ande på 300 kr., l-ande på viss man. Köpesedlar, som de förfalskat, så att de kommit att l-a på 40 sackar (i st. f. 10). Vad l-de domen på? — Den l-de på 2 1/2 års straffarbete samt ~.* **Syn. 1**) ha en viss lydelse l. visst innehåll, ha (de o. de) ordalagen, vara avfattad, 'vara'; **2**) ange, vara (ut)ställd på. — **Lydelse,** n., r. *Förslaget var av, hade följande l.: ~* 'lydde som följer'. *Vid justeringen fick ministerns anförande emellertid (en) helt annan l., än det haft i debatten. Paragrafens slutgiltiga l. Av liknande l. Utom när han finner väckt fråga strida mot grundlags l.* Riksdagsordningen. **Syn.** avfattning, ordalag, ordalydelse.

Lyddes se lyss. **Lydelse** se under lyda².

Lydig, Lydnad o. **Lydno** se under lyda¹.

Lyft, -et, =. Mest fackl. l. ngt vard., eljest sälls. **1**) *Konstruerad för 10 tons l. [Dockningen av Gripsholm] blir det största »lyft», som någonsin företagits i Skandinavien* 1925. *Ta ett litet l. här (å hjälp oss), ä du snäll!* **2**) *Hambon [gick] med taktfasta fotstamp och höga l. över ~ dansgolvet* Åke Hasselblad. — *Och så fick släkten ett l. uppåt* Y. Ekström. **Syn.** lyftning.

— **Lyft|a,** -e (l. ibl. -ade), lyft (l. -at), -as. **A**) Trans., refl., abs. o. l-a på. **I.** Mer egentl. **1**) *Jag kan inte l-a det här ensam. Han l-er lätt 200 kilo. Den som icke kan l-a stenen, kan icke kasta den. L-(e)s, bör l-as försiktigt. L-a kärran ur dyn* även bildl. *L-a (en dörr) av hakarna. Han l-e henne så lätt, som om hon varit en vante. L-a ngt med (hjälp av) domkraft, lyftkran, spel. Du får l-a henne över gärsgårn, hon kommer inte över själv. L-a ngn av hästen, i l. ur sadeln. L-a ngn, ngt i höjden. Högt l-ad på konungens arm, över (allt) folket. Inte (vilja, orka) l-a ett finger för att hjälpa (ngn). L-a ngn på händerna, sina händer* bildl. 'bära gm livet' l. d. *Den ä inte tung å l-a* om flicka utan pengar () 'guldtunna'). *L-a en säck på ryggen. — Han kan l-a sig (själv) på krokig arm. L-a sig på armbågarna för att se bättre. Sälen l-e sig på framskrävlingarna och ~. — Lyft lite bättre, ä du snäll! — Lyft lite på kitteln!* **2**) *Stod med l-ad spak, med spaken l(-ad) i högsta hugg. Stannade med ena tassen l(-ad), spänt lyssnande. Spejande l-er gumsen huvudet, ögonen stå kupiga och dumma ~* S. Dahllöf. *L-a blicken (till ~). — Den dagen blev det fest på pensionatet, så taket kunde l-as* Karl Gunnarson. *Fönstrets luftiga gardiner / l-as lätt av ljumma vindar* Raf. Hertzberg. *Dimman hade l-at sitt gråa täckelse och ~* Em. Flygare-Carlén; jfr B 2 nedan. *Grunden behöver l-as 1/2 meter. Man l-er en maska, stickar en och drager den l-ade över den stickade maskan* Hulda Lundin. — *L-a något på den slöja som ~. L-a (på) floret. L-a på hatten (för ngn). — L-a ankar (och segla till havs)* 'lätta'. — *[Fartyget] hinner*

ej l-a sig för den mötande storvågen, som då bryter över G. Gartz. — *En l-er om'et me en kortlek* (l-er o. slår opp ett kort, varvid vanl. den som får högsta kortet vinner; l. ock röd färg betyder ja, svart nej l. d.) Alb. Engström; vard.

II. Friare o. bildl. **1**) *Ett gunstigt öde tycktes vilja l-a även detta bekymmer, denna börda från honom.* **2**) *Som genom en självhärskares nyck l-es ur sin obemärkthet för att* ~. *Den storm, som l-er mig på tronen nu* ~ Hj. Procopé. *Och fallna bröder han ur gruset l-at* Ejnar Smith. *Vilken blott sökte* ~ *moraliskt l-a mig. Verka l-ande på sinnena. Där vånda och smärtor lyfts till oförgätlig och oförgänglig konst* Ruben Berg. *En glöd och lyskraft i färgen, som l-er honom högt över hela hans århundrade. Som l-er verket till rangen av* ~. **3**) Mer fristående bet. *L-a sitt arv, ett arv. Ha pengar att l-a på banken. Har du lyft honoraret, stipendiet? Hyran är lyft, jag har skrubbat min koj* Harry Blomberg. *Att han l-e rysk pension och lön som finsk ämbetsman, var husägare och* ~ Jac. Ahrenberg. *Vad jag l-at å mig av banken lämnat resekreditiv. Det andliga arv A[lmquist] l-e från sina föräldrar* Ruben Berg.

B) Intr. o. ibl. refl. **1**) Blott intr. Jäg. m. m. *Fåglarna äro ännu sömndruckna och l-a tungt och ovigt ur sina legor. Två tjädrar äta sand på vägen och l-a ej, förrän bilen är några meter ifrån dem* Alb. Engström. *Ungefär som en flygmaskin måste albatrossen, när han skall l-a vare sig från land eller från havsytan, först springa en sträcka mot vind* ~. *L-ande änder.* **2**) *En flygmaskin, som l-er från marken eller synes i flykt* T. Ångström. *Den 2 juli 1900 l-e sig det första av greve Zeppelin byggda luftskeppet* ~ *från Friedrichshafen i Bodensee och* ~. **3**) *När det dagades och dimmorna l-e* V. v. Heidenstam. *Men [dim]slöjan l-er snart och* ~. *Se, nu l-er töcknet, nu morgnas viken* Gust. Johansson. — *När dimman l-er sig* ~. **4**) *Som fågeln l-er sig mot det blå, så l-er sig anden, när* ~. *Krigarhymnen* ~ *l-er sig mot sky* V. Rydberg.

Syn. A) **I.** upplyfta ꟾ, (upp)höja (ꟾ), (upp)resa (ꟾ), häva, (ibl.:) hyva, hiva, (upp)hissa (ꟾ), (upp)hala (ꟾ), (upp)vinscha (ꟾ), (upp)vinda (ꟾ); ibl. höja o. bortföra l. avtäcka; ibl. 'lätta'; **II. 1**) avlyfta ꟾ; **2**) 'höja', sublimera; **3**) 'uppbära' ꟾ, (av)hämta, utta(ga) ꟾ, utfå ꟾ, inkassera ꟾ, inhändiga; **B**) uppflyga ꟾ, göra uppflog, ta till vingarna, svinga sig u'pp; lämna jorden l. vattenytan, höja sig (upp i luften); lätta (på), lättna, skingra sig, skingras.

— **Lyfta av** ꟾ m. fl. se avl-a osv. — **Lyftarm.** Ibl. = hävarm, hävstång, hävel, hävbom. *Kranen ombyggdes och försågs med en längre l.* **-bar,** -t. **-block.** Block för lyftning av laster. *Elektriska l.* **-bro.** Tekn. *Konungen lät genom att trycka på en knapp l-n sänka sig och verkställde invigningen* mln Årsta holmar o. Södermalm. **-fack** t. e. i koffert. **-förmåga.** *Med en l. av 30 ton vardera.* **-inrättning. -kraft.** *Att ballongens l. är lagom stor. Ångkran om 50 tons l.* **-kraftig.** *L-a drakar.* **-kran;** -sarm; -(s)liknande. Kran för att lyfta o. förflytta laster. *Kranmästare vid en av de stora l-arna.* **-krok. -magnet. -rörelse.** *Korta l-r.* **-sax.** Redskap med saxliknande o. hakförsedda käftar varmed en timmerstock, ett isstycke l. d. kan gripas. *L-ar och timmerkättingar.* **-spann.** Tekn. Lyftbart spann på lyftbro. **-stång. -tag.** *Ta ett bra l.* **-verk** t. e. för att lyfta fartyg från en lägre till en högre kanalnivå. **-verktyg. -ögla.**

— **Lyftar|e,** -(e)n, -e. T. e. *Hydraulisk bill-e. Plåtl-e* fotogr. *Bärgas medelst pontonl-e. Sängl-e. Trådl-e* på symaskin. — Idrotts. även om person t. e. *Tyngdl-e.* — **Lyfting** l. **Lyftning**[1], -en, [-ar]. Upphöjd bakstam på gamla vikingaskepp. *Hallmund låg i lyftingen i en stor sovsäck av skinn* R. Nordenstreng, öv. *Och i lyftningen akteröver stod hans stenmurade skeppstjäll* V. v. Heidenstam. — **Lyftning**[2], -en, -ar; -sdag (till 2). T. e.: **1**) *Med en kväsig l. på pirkan* Alb. Engström. *Skrivmaskin med vagnslyftning för stora bokstäver. Spelet vidtog genast och de manipulerade händigt med delningen och l-en* om falskspelare. **2**) *För l. å kreditivet. Ränta å uttaget belopp från och med l-sdagen* I. Hultman. **3**) *Språkets l. mot det höga och glansfulla* C. Santesson. *Den* ~ *hymnartade l-en i vissa av Prologens tongångar* ib. *Sinnets ädla l., vad vi med ett grekiskt ord kalla »patos»* J. J. Tikkanen. *Ge en högre l. åt* ~. *Sakna l.* vara en (vanlig prosaisk) vardagsmänniska. **Syn. 3**) (högre) flykt; höghet, (hög) stämning, poesi, patos.

Lȳgen|s, ngn gång även **Lȳgen** (akut); subst. Blott som predikativ. Vard. **1**) *Men det med Gernandt var väl ändå l.?* K. Stangenberg. **2**) *Nej, hör nu faster, det var väl l-s i alla fall?* Sigurd. *[Att klockan] var över två, det var förstås l-s* Fanny Alving. (Försökte öppna dörren.) *Lygens. Han kunde inte vrida låset varken hit eller dit* Sigrid Stjernswärd. *Men det var l-s att få något svar.* **Syn.** lögn; (stört) omöjligt.

Lȳhör|d; -dhet. **I.** 'Egentl.' **1**) *Ibland var hon l-d, ibland var hon lomhörd, allt eftersom det föll sig* Hj. Bergman. *L-d som en råtta. Med l-t öra* V. Almquist. **2**) *Sådana här modärna hus äro bra l-da. Det är alldeles för l-t här. Vad det är l-t i luften i dag! L-dheten i nutidens våningar.* **II.** *Gjörwell* ~, *en l-d vaktpost emot det anryckande nya* A. Blanck. *L-d för allt det nya i tiden.*

L-d måste den vara, som vill lyssna till anningen Sig Dahllöf. **Syn. I. 1**) skarphörd, 'finhörd', med fint öra l. skarp hörsel (för), grannhörd, som har goda öron; **2**) där det hörs (alltför väl), (l t.) lytt; **II.** öppen l. vaken (för), som har öronen öppna (för).

Lykt|a[1], -an, -or. **1**) *Det är månsken i natt, och staden spar in l-orna. Lysa sig med (hand)l-a. Gå inte utan l-a upp på vinden! Även hästfordon böra föra tänd l-a, anser Stockholms droskägarförening* 1926. *När gatul-orna tänts, skola även cyklisterna ha sina l-or tända. Signalera med grön, resp. röd l-a. Kulört l-a (i ballongform). Acetylen(gas)-, (automo)bil-, blind-, cykel-, gas-, gat(u)-, hall-, horn-, karbid-, pappers-, snö(bolls)-, stall-, storm-, sökar-, vagns-, velocipedl-a.* **2**) Friare o. bildl. *Leta, söka med ljus och l-a efter ngt, efter maken (till ~). Månens (stora) l-a. Lysmasken bär sin gröna l-a med sig. Adel utan dygd är l-a utan ljus. Ditt ord är mina fötters l-a och ett ljus på min stig* Bibeln. *Ett register är en l-a i ett magasin, har det sagts.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) lampa, lanterna, lampett, bloss, marschall, ljuskastare, strålkastare.

— **Lyktarm** t. e. arm som skjuter ut från husvägg o. uppbär en lykta. **-boj.** Lyktförsedd boj. *Skötarnas l-ar* O. Thunman. **-bärande.** *L. stritar, djuphavsfiskar.* **-form;** -ig. *Lanternin: en l-ig överbyggnad.* **-fönst|er.** *På en blindlykta kan l-ret täckas med en ogenomskinlig lucka.* **-försedd.** *L. boj.* **-glas.** *Karlarna putsade l. eller ~* Eva Hedén. **-gubb|e;** -elåga l. -slåga m. fl. (till 2). **1**) Egentl. Ibl. för 'lykttändare'. *En liten l-e, som bar en lång stege* Ville Vallgren. **2**) Bildl. Irrbloss, små blåa lågor svävande över kärrmark. *Hur l-arna vid Lekvattnet alstras och brinna* 1922. **-hus.** *Karbidlampor ~ med eller utan l.* Annons 1917. **-hållare.** *L. att fästa på styrstångshalsen. L. på en vagn.* **-lik;** -nande. **-ljus.** *I l-et från torget.* **-låga. -man.** Mindre vanl. för 'irrbloss, lyktgubbe'. *Vem tar en l. för en man med lykta?* Fröding. **-påle.** Mindre vanl. än 'lyktstolpe'. **-rad.** *En stor stad med många broar och långa l-er* Emil Kléen. **-sken.** *Vid l.* **-stolp|e;** -(s)tävling m. fl. **-tvång.** *L. [för alla åkdon och dragare] är snart att vänta i Stockholms län* 1925. **-tänd|are;** -arstege; -ning.

Lykt|a[2], -ade, -as. Ej säll. skönl. o. ngt högt. **1**) Trans. **a**) *Ej för en ärlig mans hand skall du l-a ditt liv. Den olyckshändelse, som l-ade hans bana. För att slippa l-a sitt stora äventyr med ett fiasko.* **b**) *L-a sitt arbete för dagen. Och l-ade så sitt tal: ~* Svenska folksagor. *Väl börjat och illa l-at får skam för alltsammans. Illa börjat blir illa l-at.* **2**) Intr. *Hur striden l-ar berättas icke, men ~* O. v. Friesen. *Detta l-ar aldrig väl. Läsåret 1891—1892, som för Karlfeldt l-ade med avläggandet av filosofie kandidatexamen* E. N. Söderberg. **3**) Deponens. *Ont l-as med ont. Få se, hur det skall l-as! Att du kan tro, att detta skall l-as väl! Gud vet, hur äventyret l-ats, om ej ~. Striden var l-ad, och ~. När nu (rösträtts)kampanjen är l-ad ~. Efter l-at livsverk, levnadslopp* även till 1. *Få dagar därefter var hans liv l-at. Dessa minnen av l-ad storhet ~. När nu min journalistiska bana mänskligt att se är l-ad ~. Där Nyköpings gästabud l-ades.* **Syn.** (av)sluta (m), slutas, ända(s), avlöpa, gå till ända, tilländalöpa, utlöpa, upphöra; fullborda, lägga sista handen vid.

Lymf|a, -an, -or; -kärl(ssystem); -körtel(s)svullnad); -ätisk (-t). Dels = innehållet i l-kärlen (de l-atiska kärlen); dels = 'vävnadsvätska' dvs. den vätska som tillföres blodet gm l-kärlen o. ur vkn cellerna närmast hämta sin näring samt avlämna produkterna av sin verksamhet. *L-an är en nästan klar vätska med en ringa mängd vita blodkroppar. Hos lägre djur motsvaras l-an av s. k. kroppsvätska. L-kärlen upptäcktes av O. Rudbeck d. ä. 1650—51. L-körtlar ('lymfknutar') äro små runda kroppar; i l-körtlarna bildas vita blodkroppar; l-körtlarna kunna med goda skäl i viss mån betraktas som säkerhetsfiltra för blodet och anses även oskadliggöra genom ämnesomsättningen normalt bildade produkter och sålunda förhindra en självförgiftning av kroppen.*

Lymmel (grav); -n, lymlar; -aktig (-t, -are; -het, med plur.). *En ohyfsad, oförsynt l. En riktig l. (till pojke). Dylika lymlar skulle ha spö. En vettlös skara (pojk)lymlar, som tillåtas terrorisera ett helt samhälle. Kråkan är en synnerligt stor l. — om nu ett djur kan kallas så, därför att det följer naturliga och l-aktiga böjelser* Öv. fr. W. Long. *Sätta p för vidare l-aktigheter från dessa ligapojkar.* **Syn.** kanalje, fähund, rackare, fräck l. oförsynt gynnare, gemen slyngel, lurk, skurk, ibl. ligapojke; drummel; (svagare:) skojare.

Lynch|a (-sja) l. **Lynk|a,** -ade, -as; -lag (= lynkning); -rättvisa; -ning (med plur.). Bemäktiga sig en (misstänkt) brottsling o. utan rannsakning avrätta på stället (om uppretad folkhop). *Särskilt negrer, som förgripit sig på vita kvinnor, ha i Amerika ofta blivit l-ade, utsatts för l-ning.*

Lynne, -t, -n. **I.** Enkelt. Bet. övergå stundom i varann. **1**) Skaplynne o. d. **a**) *Han har ett av naturen dystert, tungt, kinkigt, livligt, glatt, lätt l. Hur skall det gå, när de ha så olika l-n. Skilda l-n. Fogligt l. Med ett l. som en eldslåga. Folk-, människo-, ras-, landskapsl-n. Hälsingel-t. Tidsl-t. Ögonblickslynne.* **b**) Friare. *Han har i ovanlig*

grad lyckats träffa traktens, landets l. t. e. om diktare l. målare. *Språkets l.* 2) (Sinnes)stämning o. d. *Hurdan brukar han vara till l-t nu för tiden?* ngn gång 'till l-s'. *Jämn, uppbrusande, ojämn till l-t. I dag var han vid sitt (vanliga) goda l., vid gott l. igen, vid det svåra l-t. Mitt l. var ur led. Som varit något ur l. under hela besöket. När han är i det l-t. Nej, jag är inte vid l.* inte hågad l. upplagd; inte glad. *I dag är jag icke vid l. att tåla skämt. Visa l.* vara nyckfull. *Visa dåligt l., sitt dåliga l. Låta sitt dåliga l. gå ut över* ~. *Anfall av dåligt l. Som lägger sig på l-t* även till 1. — *Ett barn med hundra l-n* V. Benedictsson. *Hon har nu sina l-n, mor* Gust. v. Numers. — *Finska viken var vid sitt solskenslynne* Z. Topelius. **II.** Ssgr ha i regel *lynnes-;* blott ngn enda gång därjämte *lynne-* (t. e. *L-drag* Har. Hjärne). De äro gärna skr. Ex.: *Ej ens huvudpersonernas l-sart gör sig författaren någon möda att tolka* Erik Hedén. *Den l-sart, som* ~ *brukar betecknas som österbottnisk* K. Rob. V. Wikman. *De två djupaste dragen i hans l-sarv* Ruben Berg. *De svenska l-sdragen* G. Sundbärg. *Nedärvda l-sdrag* ~ *i svensk folknatur* Nils Edén. *L-segenhet(er). L-sfrände. L-sfrändskap. Tvära l-skast* S. Siwertz. *L-skastningar* Kajsa Rootzén. *Hela hans l-släggning* Herman Rydin. *Bestämda l-smotsatser. L-sriktning. Han blev l-ssjuk och outhärdlig för de sina. Plötsliga l-sskiftningar. Hans tre och en halv spalt äro ett enda l-sutbrott* K. G. Ossiannilsson. **Syn. I. 1**) skaplynne, kynne, (sinnes)beskaffenhet, sinnesart, sinnelag, personliga l. rasegenskaper o. d., temperament, läggning, karaktär(sdrag), art, anda(n), ibl. personlighet; **2**) (tillfällig) sinnesstämning, stämning, humör.

— **Lynnig,** -t, -are; -het. *Flickan är l. och oberäknelig. Dessutom var hon l. som en primadonna. Se opp på hästen, den är l.! De ä ju så l-t väder. Att hans mage var litet l. och* ~ Herman Rydin. — *Utbrott av l-het.* **Syn.** nyckfull, oberäknelig, beroende av l. som visar sitt lynne, ombytlig, ibl. opålitlig.

Lyr|a[1], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Men för att kasta boll och slå l-or voro sefirgarnsbollar behagligare* E. G. Lilljebjörn. *Ge (upp) en bra, präktig, grann l-a. Kan du ta l-a? Fånga l-a. Höga l-or.* Ibl. även om 'fotbollsl-a': *Sparkade bollen i en l-a, som* ~. — *Slagman får icke springa på snedeller bakl-a.* **2**) Friare. *Jag kastar tidningen till dej, ta l-a! Får socker och tar skickligt l-a med näbben.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-boll* 'söt o. sur', sydsv. form av 'långboll', 'tre slag och ränna', 'sälta'. *Övning i l-slagning. L-tagning. L-trä* slagträ, sällträ. **Syn.** bollkast, bollens båge, boll(en i luften), 'hög boll'.

Lyr|a[2], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Knäppinstrument med kropp, två (vanl.) böjda armar med tvärslå emellan o. vanl. 5—7 strängar. *Den forngrekiska l-an var minst tresträngad; den hölls mellan knäna och spelades med en anslagsstav, kallad 'plektron'. Knäppa på l-an, sin l-a. Om med styvnade fingrar jag griper i l-an* även bildl. *Apollon med l-a och båge.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Stränga sin l-a (till ngns ära)* skriva en dikt, författa ett kväde, 'knäppa l-ans strängar'. *Att han tänkt hänga sin l-a i pilen* tänkt sluta dikta. *Hans l-a har en sällsport ren klang* hans diktning. **b**) *Gymnasistmössor med lagerkrönt l-a i silke* C. G. Laurin. *Gymnasistl-a av silver.* **c**) *Med utslagna »l-or» och det vita stjärtkråset blänkande på långt håll* Rud. Söderberg (om orrtuppar). Även t. e. hos lyrfågel. **d**) *Ostl-a* kräkla varmed ostmassa röres sönder. **II.** Ssgr. Ex.: *Instrumentet, som har l-form* ~ H. Granvik. *L-formade horn, stjärtpennor, blad. Orrtuppen igenkännes på sin kluvna, l-formiga stjärt. Det lilla sybordet med l-foten, du minns* Ester B. Nordström. *Odödlig l-klang ifrån flydda dar* Hans Dhejne. *Blå syrtut med l-prydda förgyllda knappar* And. Ramsay. *L-spelaren Orfeus. L-sträng. Stammarna på en l-vuxen tvillingfura* S. Siwertz.

— **Lyrīk,** -en. *L., epik och dramatik. L-en, en diktart, i vilken skalden omedelbart framlägger sina egna känslor och stämningar; till l-en räknas t. e. sånger, visor, psalmer, oden, sorgedikter m. m. Central-, reflexions-; kärleks-, tanke-, naturlyrik. Dikta l. Stagnelii l. utmärker sig för* ~. — Även bildl. *Över hela scenen, hela deras liv svävar en luft av l., som* ~. **Syn.** lyrisk dikt(ning) l. skaldekonst l. poesi, (ibl.:) subjektiv dikt(ning), stämningspoesi; lyrisk stämning l. flykt, (en anda av) 'poesi'. — **Lȳriker** (akut); -n, =. Lyrisk skald l. diktare; ibl. stämningsmänniska, 'poet'. *Centrallyriker. En äldre l-generation. Det yngsta l-släktet.* — **Lȳrisk,** -t; -het. *L. poesi, diktning* lyrik. *L. skald* lyriker. *Ett knippe centrall-a dikter.* — *(Mer) l. musik* subjektiv, stämningsmusik. *L. scen* musikscen, operascen (⟩⟨ talscen). *Landskapister med en utpräglat l. uppfattning* K. Asplund. *Hänge sig åt l-a stämningar. Ett l-t ordval. L. klang.* **Syn.** (ibl.:) stämningsfull l. -fylld l. -rik, känslorik, subjektiv(t poetisk), 'poetisk'; ibl. musik-. — **Lyri'sm,** -en. Lyriskhet. *Som en motvikt mot l-en och drömfrosseriet* A. Österling. *En underström av l. Äkta l.*

Lys|a[1], -te, -t, -as. Jfr även 'lysande' (bland avledningar). **I.** Intr. **1**) Mer egentl. **a**) *Han låter sin sol l-a över både rättfärdiga och orättfärdiga. Solen l-er och värmer. Skicka er till en plats, där varken sol eller*

måne l-er. L-a med eget, med lånat ljus. Vad kan det vara, som l-er därnere? Stjärnorna l-a ännu (med) matt (sken). En stråle (ljus) l-te genom springan i gardinen just på huvudkudden, där ~. Då klara dagen l-te över deras förehavande. L-a med rött, gult, starkt, svagt, bländande, klart sken. Lampan l-er ingenting, så dåligt i kväll. Det l-er ännu i våningen. Hos honom l-er det (ljus) halva nätterna. Ljuset från en blindlykta l-te och försvann åter. Röda eldar l-te från kulle till kulle. Eldsvådan, norrskenet l-te över halva himmelen. Brinna med klart l-ande låga. L-a utan att bränna. Själv-, fosfor-, gul-, svagtl-ande. **b**) *Ädelstenar, som l-te och gnistrade i lampornas sken. Ett par ögon, som l-te som eldkol i, ur mörkret. Vattnet i hamnen l-te och blänkte av de speglande ljusbojarna och fartygslanternorna. Urtavlor, som l-a i mörkret. De l-ande nattmolnen och de 'vita nätterna'.* **2**) Bildl. **a**) *De rättfärdiga l-a såsom solen* Bibeln. *Herren låte sitt ansikte l-a över dig* ib. **b**) *Glädjen l-te (och strålade, blänkte) i hennes ögon. Frimodighet l-te i hans stora blå ögon. Den tjocke värdens ögon l-te av snikenhet. Med ögonen l-ande av ilska. Hela hennes ansikte l-te av den inre tillfredsställelsen. En blick, som l-te av kärlekens glöd.* **c**) *Alltid vilja l-a (med sina kunskaper). L-a framför alla andra. Hon l-te som en stjärna bland alla tärnor små. L-a med sitt snille, sin begåvning, sin kvickhet. Kvick, så att det l-er om honom. L-a med lånta fjädrar.* **d**) *Han l-te och försvann. L-a med sin frånvaro.* **e**) *Jag tror den här hatten l-er i ögonen på dig* att du bra gärna ville ha den, väcker din åtrå l. avund. **II.** Trans. (o. med vissa prepositioner). *Lys mig med din lilla lykta, här är så mörkt! Huru furst Dolgoruki ~ blivit l-t av tjänsteflickan med det enda tillhandsvarande stearinljuset* Bernh. Estlander. *L-a sig (själv) med en ficklampa. L-a ngn utför trappan. L. hit (ett tag) med lampan, är du snäll! L-a (med ljus och lykta) efter ngt (i alla vrår). L-a (med en tändsticka) på termometern.*

Syn. I. 1) sprida l. kasta ljus l. (sitt) sken, brinna, låga, flamma, blänka, skina, glänsa, glimma, glimra, glimta, glindra, glittra, stråla, tindra, ibl. fosforescera; ibl. vara upplyst; **2**) (ibl.:) framträda i glans, spela en lysande roll, briljera, skrytsamt visa, skryta l. pråla (med); **II.** belysa, låta ljus(et) falla på, söka med ljus, visa vägen med ljus, gå före med ljus(et).

— **Lysa fram** ɷ m. fl. se framlysa osv. **L. in. L. till.** *Just som en poliskask lyste till i mynningen av Norrlandsgatan.*

— **Lysarm.** *L-ar och vägglampetter.* **-bakterie. -boj.** *Så gott som alla svenska l-ar [äro] försedda med agaljus* Erik Hägg. *I Kalmarsunds djupränna [utläggas] två l-ar 1911. Att automatiskt tända och släcka l-ar.* **-bomb.** *Utsläppa l-er för att ~ belysa den fientliga ställningen* T. Ångström. **-djur.** *De i havet förekommande l-en* Nord. Fam.² **-duk.** Duk att lägga t. e. under lampor l. ljus för att pryda o. återkasta skenet. *Broderad l till förmakslampan.* **-eld.** Bl. a. Idls. för irrbloss. **-fält.** *Den del av horisonten, som fyrens l omfattar.* **-förmåga.** *L-n hos Sydamerikas eldflugor.* **-gas;** -tillverkning. Ibl. motsatt t. e. bränslegas o. kokgas men ofta innefattande dessa o. ofta kallat enbart 'gas'. *År 1792 belyste den engelske ingenjören W. Murdoch sitt hus med l., 1846 infördes l-belysning i Göteborg och 1853 i Stockholm.* **-granat** se lysprojektil. **-håll|a;** -ning. Väl även till 'lyse'. *Lyshåll icke skyltfönster, då butiken är stängd!* 1917. **-kon** ljuskon, ljuskägla. **-kraft;** -ig. *Att den använda ljuskällan hela tiden har samma l.* Arv. Odencrants. *Velocipedlykta med stor l. Strålkastare med tillräcklig l. — Ger färgerna stor l. En glöd och l. i färgen som ~* om målare l. diktare. **-krets.** *Lyktans, fyrens l.* **-kropp.** *En i pappershylsa pressad l. (en 'lyspatron').* **-mask.** En slags skalbaggar, i Sverge representerade särsk. av Lampyris noctiluca. *Det är särskilt l-honan, som har förmågan att utsända ett fosforescerande ljus. Det hade småregnat på kvällen, och l-arna blänkte vid vägkanterna. Myran håller l-en för ett stort ljus. I skuggan gröna l-eldar glimra* B. Gripenberg. **-medel. -olj|a;** -ehand|el (-lare). Fotogen. **-område.** *En del av fyrens l.* **-organ.** *Djuphavsfiskar med l.*

-patron. Krigs. *L-en har en lystid av omkring 10 sekunder; för signalering användas l-er med vitt, rött eller grönt ljus. Då lyskroppen i en l. nått bantoppen, tändes den och lyser.* **-pistol;** -skytt. Krigs. Pistol för belysning l. signalering. *L-er med tillhörande lyspatroner* H. Wikner. *Under världskriget brukades l-er i stor utsträckning till belysning av terrängen framför skyttegravarna.* **-plats.** T. e. krigs. *Bestämmande av uppställningsplatser för strålkastare jämte tillhörande personal (l-er).* **-projektil.** Krigs. Införd under världskriget för terrängbelysning nattetid. Jfr lyssats. **Syn.** lysgranat. **-raket.** För belysning l. signalering. *L-erna, som mycket användes under världskriget, ha senare undanträngts av lyspistolerna.* **-sats.** *Lysprojektilen bringas att krevera på stor höjd och utslungar därvid en med fallskärm försedd lyskropp, vars l. samtidigt antänds. Blå l-er.* **-sticka** pärta, 'spingsticka', (ibl. nära) fackla. **-sätt.** *Fyrens nuvarande l.* **-tid.** *Den svenska lyspatronen: l. 8—10 sek. och lysvidd, räknad från nedslagspunkten, 50 à 100 m.* H. Wikner. **-timme.** *Ett pris av 3—4 öre pr l.* **-tråd.** *Metalltrådslampa*

med dragen l. 1913. *L. av förkolad bambufiber.* **-ved.** Multnad ved genomvuxen av ett fosforescerande svampmycelium. *En klump murken, glimmande l. Som gammalt glas de skimra l-sgrönt* K. E. Forsslund. **-vidd.** *Fyrarnas l. L-en hos en båglampa.* **-ämne.** *Nya lampor och l-n ha framställts* 1931.

— **Lysande,** =. Ofta rent adj. Jfr lysa[1]. Ex.: **1**) *Starka och l. färger. Bära en l. dräkt. Tycka om det grälla och l.* **2**) *En utarmad adelsfamilj med (de mest) l. anor. Hans l. börd. Ur stora börssalens l. krönika. Den mest l. festen under säsongen. Ett l. blad i vår historia. Varje barn, högt l. främling, vet ju, att ~. Hugfäst sig genom l. litterära minnesmärken. Tentamen gick allt utom l. Visa en l. okunnighet. Förespå ngn en l. framtid, bana. Det var ett l. förslag, en l. idé! Försvarade sig (på ett) l. (sätt). Vinna en l. seger, framgång. Få en l. upprättelse. Finanserna befinna sig i ett l. skick.* **Syn. 1**) se gräll 1; **2**) ärorik, ärofull, gloriös, mycket förnäm; här(r)lig, präktig, oförliknelig, storslagen, makalös, storartad, överdådig, 'underbar', bländande, 'praktfull', ypperlig. — **Lyse,** -t, [-n]. **I.** Enkelt. *Spiselbrasan, som var enda l-t. Där fanns intet annat l. än deras gnistrande ögon. Hålla l. Utgifter för l. och vedbrand. Husrum, ved och l. Vad som åtgår till l. Söka skaffa sig ett billigare l., billigare l-n. I vardagsrummet, där han tände alla l-n* Sig. Dahlbäck. — *Att billyktorna ej kunde inställas för halvlyse. Däcket blänker vått i karbidl-t* Sven Barthel. *Bil utan parkeringslyse.* **II.** Ssgr. Ex.: *Lysematerialier. L-nöden större, än man väntat* 1917. *Spänta l-stickor. Teckna bidrag till Dagens Nyheters sy- och lysestugor* 1917. *De försöksvis anordnade kommunala l-stugorna obehövliga* 1918. **Syn.** lysmedel; ljus; lyshållning, upplysning.

Lys|a[2], -te, -t, -as; l-a äv m. fl. se avlysa osv. Sammanförs ibl. med lysa[1]. **I.** Allmännare. **1**) *Underlåtenhet att l-a fynd eller hittegods* Lagen. *(Låta) l-a efter en brottsling. L-a i kyrkorna efter ~.* **2**) *L-a ngn i bann* bannlysa. *L-a frid och välsignelse över ngn. L-a gravfrid över darwinismen med dess konsekvenser* S. J. Enander. **II.** Särbet. *Om söndag l-er, l-es det för första gången för notarien U. och fröken O. i Kungsholms kyrka. Det l-te för dem i söndags. Har det l-t slut för dem, l-t alla tre gångerna? Tänk, att prästen glömde l-a för dem!* **Syn. I.** kungöra, tillkännagiva (i kyrkorna), pålysa ꟷ, förkunna; högtidligen uttala l. ibl. avlysa; **2**) (högtidligen) kungöra (från predikstolen) ett 'kristligt äkta förbund', från predikstolen kungöra (tillämnat) äktenskap, avkunna(s) lysning. — **Lysning,** -en, -ar. Märk särsk. till lysa[2] II. *Utta(ga)* ꟷ, *avkunna l. Var det många l-ar i kyrkan i dag? L. avkunnades i dag första gången mellan ~ och ~. Enligt nya äktenskapslagen binder l. de trolovade vid varandra endast i 4 månader (förr för alltid)* 1916. — *Sedan l. på vanligt sätt kungjorts tre söndagar, uttages l-sbevis å pastorsexpedition, om annan än präst i församlingen skall viga* 1916. *Lysnings- och vigselbok. Första l-sdagen. En liten l-smiddag för den trängre kretsen. I salongen utställdes alla l-spresenterna. Vad ämnar du ge dem i l-spresent?*

Lysöl (-ål); -en; -flaska; -lukt. *Det viktiga smittreningsmedlet l. ('kresolsåpa'). Hela gården började lukta sublimat och l.*

Lyss, lyddes, [lytts]; -vrå (hörnvrå där man obemärkt kan lyssna). Vanligast i pres. o. imperativ. Skr., mest skönl. *Sonhustrun (l. utåt)* Strindberg. *Jag lutar mig fram i stolen och l. Jag stannar och l. nogare* Alb. Engström. *När man l. till smickret(s röst). Men vem l. därpå? Han l. på vågens skvalp mot blommigt näs* C. Snoilsky. *L., hör du ingenting? Kastade sig på sin bädd och lyddes spänt ut i natten. Och lyddes efter minsta knäpp* V. v. Heidenstam. *De lyddes rörda härtill* G. Ullman. *Och stilla lyddes natten* C. V. A. Strandberg. *Som du lytts till älskarns visa* K. G. Ossiannilsson. **Syn.** se lyssna.

— **Lyssn|a,** -ade, [-as]; l-a ut ꟷ; [-an, skönl.]; -ar|e (-apparat m. fl.); [-ari'nna]; -erska; [-ning]. **I.** Vanliga verbformer. **1**) Egentl. **a**) *Sannerligen, tror jag inte du (stått och) l-at på oss, l-at på vad vi sagt. L-andet vid dörrarna.* **b**) *Tyst, låt mig l-a (litet)! Spänt l-ande efter (det minsta) ljud. Men om det l-as skarpt, kan man nog komma nära det rätta* Ernst Lundström. *L-a och lägga ihop. Man l-ade under tystnad på mitt råd* Bibeln. *L-ade ej åt musiken* Strindberg. *Jag l-ade förströdd (till hans utläggning). Stannade med ena framfoten lyftad, spänt l-ande. Omgiven av en (andäktigt) l-ande skara. L-a i radio. Radiol-andet.* **c**) *L-a på ngn(s bröst, hjärta)* om läkare. *Man blir l-ad och klämd snart sagt överallt ~* Åke Lindström. **2**) Friare o. bildl. *Honom skolen I l-a till* Bibeln. *Den som är vis, l-ar till råd* ib. *L-a till den granens susning, vid vars rot ditt bo är fästat!* närmare I 1. *Jag har sagt åt honom att låta bli, men han vill inte l-a (till det). L-a till, på goda råd, förnuftets röst. L-a till prat, skvaller.*

II. Verbalsubst. **1**) L-an. Blott skönl. *Eriks ansikte fick ett uttryck av spänd l-an* Ernst Norlind. **2**) L-are. Mest skr. (utom som sista ssgsled). **a**) Enkelt. *Hela skaran av nyfikna l-are* S. Lagerlöf. *L-aren iakttog, att ~. Bli en ofrivillig l-are till ~. För en uppmärksam l-are hade det icke varit svårt*

att ~. En intresserad, en villig l-are. Jag har aldrig haft en så god l-are. Var sagan hemsk, gick som en rysning över l-aren. Rundradion fick i går kväll 400 extra l-are 1922. — *Dörr-, gratis-, kristall-, radio-, tjuv l-are.* **b**) Ssgr. *L-arapparat för upptäckande av u-båtar* 1920. *Modärna l-arapparater [för luftvärnet] kunna uppfånga ljudet redan på 10 km. avstånd och däröver* 1930. *L-argrop* (krigs.) för l-arpost. *Den bleka radiotelegrafisten med l-arhjälmen på huvudet* 1924. *Utom l-arhåll (för ~). Inför en beundrande l-arkrets. — Sedan våra l-arposter norr om Paris inrapporterat ljud av flygmaskinsmotorer* 1918. Även 'sak'. *Till vänster från mellersta l-arposten* Gunnar Cederschiold. Friare i: *Hade satts på sin plats [i Danmark] som en framskjuten l-arpost mot Sovjetryssland* om amerikanskt sändebud. — *En stor l-arskara.* **3**) L-arinna o. l-erska. *Men hans l-arinna blev honom ej svaret skyldig* K. W. Herdin. — *Men jag kunde inte stå där som en l-erska och ~* Anna Wahlenberg. *Han ägde i dig en eftertänksam och tacksam liten l-erska* Jonatan Reuter. **4**) L-ning. *Ty l-ning på samtal är en dödssynd [för en telefonist] — om den kan bevisas. Försök med radiol-ning för döva* 1924. *En särskild l-ningsapparat, inmonterad i telegrafchefens privata skrivbord* P. H. Norrmén. *L-ningsavgift ~ (för rundradion). L-ningsförsök.*

Syn. I. 1) lyss, med uppmärksamhet l. uppmärksamt höra på l. åhöra, ge akt (på), öppna öronen l. sina öron (för), låna örat l. sitt öra (åt), ibl. hänga vid ngns läppar, ibl. skänka gehör, stå med spända öron, spänna sin hörsel; smyga sig till att höra, avlyssna, tjuvhöra, spetsa öronen; **2**) (ibl.:) lystra, lyda, hörsamma, ta(ga) skäl l. reson, ta åt sig, 'ta ad notam', sätta tro till.

Lyst|a, -e, [=]. Vanligast i pres. o. opersonligt. **1**) *Det l-er mig att se, om han skall våga. För mig får du köra, var dig l-er, men ~. Gör vad dig l-er! L-er dig intet, så brister dig intet. Tumla om, som bäst dem l-e* Ellen Ryding, öv. *Han hade en otäck vana att ta för sig vad som honom l-e utan att fråga om lov* Strindberg. *Det skulle l-a mig (att) se, huruvida ~.* **2**) *Ingen har större frihet än flugan: hon sätter sig på vilkens näsa hon l-er. Att tanken skulle ha full frihet, skulle få komma och gå, som den l-e* kan även höra till 1. **Syn.** ha l. känna lust (till), vilja, önska, behaga, finna för gott, tycka (bäst). — **Lystmäte,** -t, [-n]. 'Egentl.' o. bildl. *Äta sitt l. av fisk. Avhöll oss ej från att hämta vårt l. av äpplen och päron i hans trädgård. Hade druckit sitt l. av vinet. — Jag tror ingenjörn redan fått sitt l. av, på musik? Anne hade gråtit sitt l. och satt nu ~* Karin Jensen, öv. *[Blodet ropade] och fordrade sitt l.* E. Lampén. *[Fartyget] fick här också mer än sitt l. av sydhavets stormar* J. G. Andersson. *Till fullt l., men icke till övermättnad njuta av ~* Ellen Wester, öv. *Se sitt l. på ~* S. Lagerlöf. **Syn.** mättnad, det tillräckliga, vad man orkar med, nog (av), så mycket man orkar l. står ut med, till nöjes.

Lyst|en, -et, -nare; -enhet. 'Egentl.' o. friare. **1**) *En l-en satyr. Kasta l-na blickar på, efter ~. Betrakta med l-na blickar. L-et satyrgrin* Johannes Edfelt. *L-et skratt. Såg l-et på de sköna bären. L-en efter, på sötsaker. — L-na efter ära och pengar. L-na (efter, på) att dansa. L-en efter hämnd. — Erövrings-, förvärvs-, gräl-, hämnd-, kyss-, köp-, skratt-, trätl-en. Svärml-na bin.* **2**) *Med satyrens l-enhet. Den lägre klassens l-enhet efter det rysliga* Öv. fr. W. Scott. *Med en havande kvinnas oresonliga l-enhet.* **Syn. 1**) fylld av (sinnligt) begär, fiken, begärlig, hungrig (efter), ivrig, glupsk; **2**) lystnad. — **Lystnad,** -en. Jfr lysten(het). *Känna en oövervinnelig l. efter ~. Ett mål för allas l.* Tor Hedberg. *Gripas av l. Låt dem få vad de hade l. efter* Bibeln. *Stilla sin l. Förtjäna på människors l. efter tarvliga nöjen* Erik Hedén. *Då tändes hennes l. till pärlor och juveler. — Hämnd-, köp-, makt-, penning-, plundrings-, trät-, vadhållningslystnad.* **Syn.** lystenhet, fikenhet, häftigt begär, ibl. sinnlig åtrå.

Ly'st|er[1] (akut); -ern, -rer l. -rar (grav). **1**) Utan plur. *Hans ögon hade färg som gråsten, men bakom glasen fick stenen l-er och blänkte som pärlemor* Hj. Bergman. *En svagt grön l-er, som gav glasen en förnäm, antik prägel* Ester B. Nordström. *Att få se konstnären med pensel och palett i hand ge mer l-er åt ~ monarkens skodon* G. Pauli. *En ljust roströd fäll, len ~ men med metallhård l-er* Hj. Bergman. — *(Silkes)l-er hos tyg. — Språket har en l-er, en otvungen grace, som ~* Märta Lindqvist. **2**) Rent konkr. Med plur. **a**) (Kristall)krona, ljusarm (med glasprydnader) l. d. *För belysningen svarade tio l-rar* C. D. Moselius. **b**) Spegelkula i trädgård. **Syn. 1**) (metall)glans, (metall)-skimmer, glansfärg. — **Lyst|er**[2], -ert, [-rare]; -erdager (glansdager); -erfajans; -erfärg; -ergarn; -ertyg. Glansk, (metall)skimrande, (metall)glänsande; även bildl. = 'glansfull', vad som 'glimmar'. *I l-er akvarell* A. T. Gellerstedt.

Lystr|a, -ade, [-as]; l-a ti'll. Ansluter sig (ibl. dock rätt svagt) till 'lyssna'. Egentl. o. bildl. **I.** Vanl. verbformer. **1**) *Att l-a på befälet. Vara till hands och l-a till anrop* Har. Molander. *L-a till order. Bakom de 25 millioner, som omedelbart l-a till sultanens bud, skymta vi ~* Rud. Kjellén. *Men alla på hans röst ändå / de l-a* (Staffans fålar) Per Hallström. **2**) *Stanna för att l-a (efter skotten ur mörkret). Och sol-*

daten vägrar icke att l-a, då kriget kallar honom upp till fosterlandets försvar Sven Hedin. *Några svenska ord blandade sig däri, varför jag l-ade och gick närmare* B. Mörner. *Med l-ande öronspets* (mickel) K. Stangenberg. *[Hans ansikte] var spänt, l-ande, alltför vaket* S. Siwertz. — *Då hon mellan två slag av [väv]bommen l-ade ti'll och* ~. **II.** Verbalsubst. **1**) Enkelt. *L-ingen var ögonblicklig. Den goda hållning, l-ing och det levande intresse, som Abelin lyckats bibringa ungdomen. Rösten bjöd l-ing* Ax. V. Grafström. **2**) Ssgr. Ex.: *L-ingsord angiver vanligtvis vad som skall ske, verkställighetsord ögonblicket för utförandet* Handb. f. landstormsbefälet. *Då [sy]maskinsurret tystnade vid l-ingsordet: »kaffet kallnar»* Sigrid Lowisin. *Var tid har sina egna l-ingsord* Hj. Procopé. *Ett hoj (männens vanliga l-ingsrop i skogen)* Pelle Molin. *Vissla en gäll l-ingssignal.* **Syn.** spetsa öronen, lyssna l. höra ti'll l. åt, höra u'pp l. o'pp l. på, låna örat (åt); ge akt på o. rätta sig efter, ibl. lyda l. hörsamma; uppmärksamt lyssna.

Lyte, -t, -n. **I.** Enkelt. **1**) *Kroppsliga l-n. Andra l-n och oformligheter äro absolut omöjliga att dölja, t. ex. krokrygg, puckelrygg, stor mage, halthet etc.* Fröding. *Vanställande l. Utan l. Inte kan det anses som något farligt l. (för en vagnshäst). Tror man, att han får l. av det för framtiden? Behäftad med l., svåra l-n. I skolen icke därtill taga ett djur, som har något l.* Bibeln. *Kroppsl-n.* **2**) *Andliga, själsliga l-n. Avund och missundsamhet var ett gemensamt l., ett sockenlyte. Om du är högfärdig, så tör du dela l. med hela ditt släkte* Hj. Bergman. *Satt och suckade över tidens l-n* Elis. Högström-Löfberg. *Hade gåvan att skriva verser utan det minsta l.* Per Hallström. *Utan fläck, utan vank och l. Utan lack och l.* l. *Utan l. och lack* felfri. *Själs-, tids-, nationallyte.* **II.** Ssgr ha i regel *lytes-*, blott ngn gång skönl. även *lyte-*. Ex.: **1**) Sälls. *Det sunda och l-fria livet* A. Österling. *Ett alldeles l-löst stycke* Fröding. **2**) *Denna l-sart är dock icke sådan, att* ~. *L-sbot* skadestånd för vållad kroppsskada. *L-sersättning åt de blinda?* Rubrik 1921. *Tre friska, l-sfria pojkar i sträck* V. Moberg. *Ett l-sfritt litet drama* T. Fogelqvist 1906. *Lytes- och invaliditetsstatistik* K. A. Edin. **Syn.** (kropps)fel, kroppslig l. själslig (obotlig) brist l. skavank, kroppsskada, ofullkomlighet, felaktighet, 'lack', vank, 'fläck', men, oskaplighet, oformlighet, (ibl.:) naturfel, missbildning, vanskaplighet, vanställande fel, karaktärsfel.

— **Lytt**[1], =; -het. **1**) *Som han var l. och i följd härav ej stort kunde uträtta* And. Allardt. *L-a och lama. Slå ngn lam och lytt, både l. och lam. Hem för l-a och vanföra. Och vore jag l. i varenda lem* ~ Hj. Procopé. *På en stol intill den l-es säng* Ragn. Holmström. *De l-as riksförbund* 1931. *De l-as månadsblad* 1931. — *Hennes l-a ben slänger, och* ~ Py Sörman. — *Varder det [fä] lamt och lytt; behålle det själv, och give ägaren olytt igen, eller dess värde.* — *Lemmalytt.* — *Trots sina åttio år och sin l-het.* **2**) Bildl. *Skärvorna av några fat och l-a byttor och krus* E. Kihlman, öv. *Innan livet hinner / slå oss l-a* H.-G. Törnell. *Frey Svensson, L-a själar. De själsl-e. En häxdans av l-a tankar och döda känslor* Hugo Gyllander. **Syn.** lemmalytt, vanför, ofärdig, behäftad med ngt lyte, vanskapt, oför, ibl. lam l. defekt.

Lytt[2], predikativt adj. i neutr. *Nu är det* ~ *l. i luften, så att minsta ljud höres* A. Österling. *Det var l. i villan, och han kunde nästan höra orden* Annie Quiding. *Det är så l. på sjön* Arv. Mörne. — *Det är alltid l. i historiens hallar* Hans Larsson. **Syn.** lyhört, lätthört, lätt att höra, så att ljudet klingar klart o. långt.

Ly'x, -en, [-er (akut l. grav)]. **I.** Enkelt. **1**) *Motarbeta den stigande l-en. L-en vid dessa fester var otrolig. Utveckla en häpnadsväckande l. Leva i den största l. Som han lät möblera på statens bekostnad, om ej med smak, så dock med l. Begäret efter l. Leva i l. och överflöd. Förordningar mot l. och vällevnad. Den rikes l. kan bli den fattiges utkomst. L-en stiger, sa sjömanspojken, när han tvätta sej. Bostads-, klädlyx.* **2**) Friare o. bildl. *Men överlakan var en fullständigt okänd l.* Ester B. Nordström. *Då orden varit mycket rik och kunde tillåta sig denna l. Kosta på sig l-en att ha ett bibliotek. Unna sig l-en att se sig omkring litet. Ett strängt upptaget liv medger inte l-en att vila sig. Ty det finnes så få människor här i världen, som bestå sig l-en av ett eget omdöme* Emil Cedercreutz.

II. Ssgr. Ex.: *L-artat utförande. L-artiklar* överflödsvaror; även bildl. *L-(automo)bil. Hur dessa l-bad voro inrättade. Ett ohejdat l-begär. L-behovet är en av civilisationens sporrar. De varuslag, som skulle l-(be)skattas* åsättas lyxskatt. *L-blankett* särsk. om finare utstyrda telegramblanketter för vilka betalas en översumma som delvis går till Svenska Nationalföreningen mot tuberkulos. *Ett l-bygge med teater, restaurang och* ~. *[Hunden som] vakt-, vall-, jakt- och lyxdjur* H. Juhlin Dannfelt. *En l-docka, som målade och pudrade sig. L-fri. I den l-fullt inredda villan. Föra ett l-fullt liv. Salongen var späckad av l-föremål, och det elegantaste l-föremålet var unga frun själv, som* ~. *I Paris' l-hotell. L-hund hos en rik gammal miss* A. Essén. *Rangsjuka, l-hungriga fruar* R. Pipping. *Motionera en l-häst. Ja, nu talar jag inte om l-klassens*

museiföremål, utan om vanligt folks nödtorft. Av l-kvalité. De amerikanska miljonärernas l-liv Gunnar Cederschiöld. *En av Lejamagasinets ~ l-mannekänger, som den modärna termen lyder* 1929. *Sådan l-mat är inte för oss. Allt i Monte Carlo är ordnat för l-människor* Dan. *Råka slå omkull en l-pjäs vid städningen. L-skatter* avsedda att drabba (konsumtionen av) lyxartiklar. *L-skodon). L-student* (skämts.) som ej gör ngn nytta (blott ligger vid universitetet för att roa sig). *L-telegram* jfr lyxblankett ovan. *I såväl enklare som l-utförande. L-utstyrsel. L-vagn. Ty jag har inga l-vanor* Fröding. *En ren l-vara (som pärlor och ädla stenar). Han uppfattar henne som en l-varelse, ett högre väsen, som inte får smutsas med arbete* Gunnar Cederschiöld. *L-våning. L-åkdon. Kvinnan l-älskande, njutningslysten, flärdfull. Vid de l-älskande europeiska hoven under 1600-talet.*

Syn. överflöd, yppighet, (överdriven) prakt, (onödig) ståt, lyxfullt (l. sybaritiskt) liv, överflödiga (o. förfinade) njutningar, ibl. 'fjärilsliv' (l. flärdfullhet).

Låd|a[1], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) *Dra ut översta l-an (i byrån), så ska det ligga ett skohorn där! I högra (skrivbords)l-an har jag mina obesvarade brev. L-a för bordssilver. — Skicka tillbaka de tomma l-orna. Kan jag få en medelstor l-a (att packa i); en lår behöver jag inte* 'l-an' är vanl. mindre, av tunnare bräder o. enklare hopspikad än 'låren'. — *En liten l-a att ha russin i. Tända endast mot l-ans plån. En l-a tändstickor, cigarrer, fikon, sardiner. — Biff i l-a. — Byrå-, bords-, spegel-, lönn-, drag-, skänk-, vagns-; verktygs-, krocket-, ask-, spott-; blomster-; krydd-, kniv-, silver-, handsk-, penning-, skräp-, cigarr-, tändsticks-; frukt-; brev-; pack-, socker-, tom-; apoteks-, samarit-; glas-, träl-a.* — Märk *Ansjovislåda* en maträtt (småvarmt). **2**) Bildl. Vard. **a**) *En större rack — en stor, tvåspänd, öppen l-a* Edv. Selander. **b**) Om butik o. d. *Bokl-a. Den gamla (teater)l-an.* **c**) Språkl-a. Mest i uttr. 'hålla l-a' (prata, berätta, låta munnen gå). *Det var en märkvärdig karl att kunna hålla l-a, och nöjsam l-a, hela vägen utefter* Gust. Mattsson.

II. Ssgr. Ex.: *L-brev* som lagts i brevlåda. *L-brevbäring* ett slags enklare brevbäring då post lämnas i vid vägen uppsatta lådor. *Lämpliga l-bräder. L-fabrik. Ett l-fack eller skåp, innehållande c:a 50 st. små lådor* eller med annan bet.: *I varje låda äro 3 l-fack avdelade (genom ~). L-facksskyltar. L-formad behållare. En l-formig farkost. L-formiga envåningshus. L-huggare* vard., ngt åld. = en som 'knycker' ur lådorna i en butik, butikstjuv. *L-kameran ~ anses numera föråldrad* Gunnar Malmberg, 1920. *L-kant. L-lika behållare. I den l-liknande kälken. Små l-liknande hus. L-nyckeln är ju borta! L-packare på tändsticksfabrik. Tändas mot l-plånet. L-russin* ligga packade i låda. *L-snickare. 143 buntar l-stav* 1918. *L-typ. L-tömning(stider)* om brevlådor. *Och korvförsäljarna slå igen sina l-vagnar* Harry Blomberg. *Cigarrer l-vis och till dagbehov* Annons 1905. *Större förbrukare av l-ämnen. Med dessa l-öppnare kan man öppna lådor samt utdraga spikar mycket fort och ~.*

Syn. byrålåda, draglåda, packlåda osv.; rätt nära stå: fack, lår, dosa, ask, box, skrin, schatull, (liten) kista.

Låd|a[2], -de [l. säll. -ade], [lått]; l-a vīd se vidlåda. Blott med prep. 'vid'. 'Egentl.' o. bildl. *Het och törstig, så att tungan l-er vid gommen. Man ser de brister, som vid andra l-a* Gust. Schönberg. *Vid dina fötter l-er ännu stoftet av den förbannade staden* skönl. **Syn.** häfta (vid), sitta fast l. som fastklistrad, (ha) fastna(t), fästa (vid).

Låddes se låss.

Låding, -en. Ldls., skönl. Upptaget av Karlfeldt. *Vem glimmar likt l., som springer ur knopp?* Karlfeldt. *En kväll i l-en* Carl Larsson i By. *Jag går som i beständig l-stid* Karlfeldt. **Syn.** vår(tid).

Låg[1], -t, lāgre, lägst [ngn gång även lågare, lågast]. **A**) Enkelt. **I.** 'Egentl.' I rummet. **1**) *L-a berg, under 5 à 600 m. Toppen är blott 20 m. lägre än ~. Det ser du väl, att vi står lägre än han! En sjö med tämligen l-a stränder. På lägsta stället. — Husen i denna stadsdel äro genomgående mycket l-a. L-a tak. Min l-a hydda* även bildl. *Där är l-t i tak(et), men ~. L-a rum. Hoppa, där gärsgården är (som) lägst! Under en l. buske. L. till växten. — Med låg reling, kant. — L-a skor, klackar, trappsteg, fönster. Häst med påfallande l. manke. Regelbundna anletsdrag och l-t hårfäste. L. relief* föga upphöjd. **2**) *Vi flögo först på l. höjd i medvind, varvid ~. På lägre nivå(er). L-t nere i dalarna. Svalorna flyga l-t. L-t byggande fåglar. Molnen gå l-t. Under en l. novemberhimmel. Solen stod (redan) l-t (på himmelen). Solen satt på eftermiddagshimmelen mitt emellan högt och l-t* C. J. L. Almquist. *Vattnet står, är ovanligt l-t för att vara på våren. Vid lägsta iakttagna vattenstånd. — På l-t liggande, l-t belägna, sankare marker. — Jag sitter för l-t (på den här stolen), ge mig ett par böcker att lägga under! Tavlan hänger för l-t, du får höja den åtminstone 1 dm. — Vokaler (bildade) med l. tungställning, l-a vokaler. — Ligga l-t med huvudet. — Barometern står ovanligt l-t. Vid l-a temperaturgrader* snarast till II 3 a.

II. Friare o. bildl. **1**) Sjöv. *Vi ligger för l. kurs, för l-t, håll upp bättre (i vind)!* **2**) Ljud l. klang o. d. **a**) *Tala lite lägre,*

så att du inte väcker barnen! Med l. röst. Viska så l-t, att det knappt hörs. En l. vissling. **b**) *Börja inte (stycket) för l-t! Hennes l-a toner äro icke så vackra. I l-t läge har hennes röst icke samma färgklang som eljest. (För) l-t stämd.* **3**) Utan att avse andlig värdering l. moral. **a**) *Att flamningsoch antändningspunkterna hos de nu salubjudna tjäroljorna ligga avsevärt lägre än ~. Lågt blodtryck.* **b**) *På l-a breddgrader.* **c**) *L-a priser. Sälja till lägst(a) möjliga pris. Stå lågt i pris, i kurs* även bildl. *L-t värderade till 2 kr. stycket. Noterades på efterbörsen än lägre. Lägre lön, än man kan få i enskild tjänst. L-a räntor, kurser, löner, tal. Ha ett l-t nummer. Lägsta tillåtna mått.* **d**) *L-a kort. Spela l-a spel, l. poäng.* **e**) *L-t (be)räknat. Ta till l-t, nästan i underkant.* **4**) Ofta med värdering. **a**) Om person. Mest som subst. l. i komparativ o. superlativ. *En lägre tjänsteman i riksbanken. Högre och lägre ämbetsmän. Verkets lägsta ordinarie tjänstemän. — Omtyckt av hög(a) och låg(a). Hög och l., alla är vi deg i samma tråg. Från de högsta till de lägsta. Som anse kvinnan som en lägre varelse än mannen.* **b**) 'Sak' m. m. *Gå i lägsta klassen i skolan Sitta lägst i klassen. Av (tämligen) l. rang, härkomst, l-t stånd. Den lägre adeln. De lägre lagren (i samhället). — Lägre djur, växter. — Årets skörd är av rätt l. kvalitet. Åkerbruket står l-t där. Stå l-t, på ett l-t stadium i utveckling, i kultur. L-t stående folk. Sätter du dem så lågt? Ha en l. tanke, l-a tankar om ~. Tänka l-t om ngn. — Hon utför själv de lägsta, de mest ringaktade sysslor. — I lägre och mellanstil. Lägre komik. Reaktion mot bruket av l-a och oädla ord* på övergång till 5. *Övervann sin lägre natur.* **5**) Sedligt underhaltig l. d. *En l. själ. Lägre naturer. En av de lågaste karaktärer historien känner. Ur stånd till en l. handling. Som anse, att tjurfäktning är en l. hantering. Ta en l. hämnd. L. egennytta. L-t och lumpet kiv. Fri från l-a misstankar. L-t smicker. En l., vulgär smak. L-a begär.*

B) Ssgr ha i regel *låg-;* i pres.-part. dock mest *lågt-*. I perf. part. kunna ibl. båda formerna växla. Jfr ofta ssgr med hög-. Märk ssgr med *lägre-* o. *lägst-*.

Syn. A) **I.** liten (till växten), kort, kortl. låg- l. småväxt l. -vuxen, ej hög; (ibl.:) nedtryckt, dvärglik, förkrympt, krypande nära marken l. vatten- l. jordytan; djup(t belägen), lågt liggande, lågläntt; **II. 2**) **a**) lågmäld, sakta, tyst, dämpad, svag, otydlig, (ibl. nära:) mild, stilla; **b**) djup(tliggande), ibl. alt- l. bas-; **3**) ringa, obetydlig, usel; billig; (ibl.:) smärre, mindre; ibl. reducerad; (ibl.:) under medelmåttan l. måttet l. pari; **4**) oansenlig, lågt ställd l. lågställd (på rangskalan), lågtstående, underordnad, ringaktad, mindre värdefull l. viktig l. betydande, primitiv, (ibl.:) sämre, enklare, undanskjuten, undanskymd, sekunda; vardaglig, tarvlig, platt, väl enkel, 'ful', grov, plump, oädel, ofin, simpel, ohyfsad, vulgär; **5**) sedligt underhaltig, gemen, nedrig, usel, skändlig, lågsinnad, lumpen, dålig, mindervärdig.

— **Lågad|el;** -lig (-t). Knapadel, obetitlad l. vanlig adel ()(grevar o. baroner l. — i andra länder — än högre adel). *Av l-el. Tillhöra l-eln. Bland l-eln. Av en något äldre l-lig släkt* C. Hallendorff. **-bent,** =, [-are]; -het. Mest lant. o. d. *Ett avelssto bör vara l. med ~. L. och svankryggig som en bra mjölkko skulle vara* V. Moberg. *[Toulousegåsen] är synnerligen l.* Arne Stahre. **-berg;** -ig (-t). Berg under 5 à 600 m. *Ett l-igt land.* **-blad.** Bot. Mer l. mindre förkrympta o. ombildade blad som sitta mot basen av skotten l. på den underjordiska stammen o. innehålla upplagsnäring l. utgöra skydd för skottet. **-boren.** Mindre vanl. än 'högboren'. *Av l. ätt* Arv. Mörne. **-borgerlig.** *Enkla l-a människor* Maur. Hellberg. **-bro**)(högbro. **-bördig.** *Ett kansli, bestående av l-a skrivare.* **-fjäll;** -svegetation. Högre berg som når över skogsgränsen men ej över snögränsen. **-flykt**)(höjdflykt. **-fot|ad.** *L-at rökbord.* **-frekven|s,** -sen; -stransformator; -t (=). Fys. o. tekn. Jfr högfrekvens. Med få elektriska svängningar på tidsenheten. **-förädlad.** Trädg. *L-e rosor* lågstammiga. **-halsad.** *L. klänning* låg i halsen, ibl. urringad. **-halt¹,** -en; -ig (-t). *Avvisa l-ig importvara!* **-halt²,** =; [-|a (-ade)]. *Han är (lite) l., tror jag* har ena benet lite kortare än det andra. *I spetsen gick N., l-ande på grund av den tappade klacken. En l. stol* Gust. Johansson. **-het,** -en, -er. Oftast i moralisk bet. *Ryggade tillbaka inför l-en i sina motiv. Plinius har ~ en sorglig kännedom om den mänskliga l-en. Hade känt det som en l. att handla så. Begå en l. (mot ~). Alla de l-er, jag från deras sida fått pröva.* **Syn. 2**) nedrighet, uselhet, skändlighet o. d.

-karmad. *L. stol.* **-kast;** -hindu. Jfr högkast o. kast³. **-klackad.** *L. sportsko.* **-klippt.** *L. buxbom.* **-knäpp|a;** -ning. Jfr högknäppa. **-komisk.** Även fackl. *Burlesken eller den grovt komiska (l-a) stilen* Hj. Alving. **-konjunktur** jfr högkonjunktur. **-kull|ad** l. vanligare **-kull|ig¹. 1**) *Alla dessa l-ade hättor med ~* B. Mörner. **2**) *L-ig filthatt.* **-kullig².** *L-a sandfält.* **-kyrk|a;** -oman; -lig (-t, [-are]; -het). Om folkligare riktningar i de evangeliska kyrkosamfunden (särsk. i England, med påverkan från metodismen); de l-lige lägga mindre vikt vid de kyrkliga institutionerna, mer på evangelisk förkunnelse, bibelspridning o. mission. Jfr högkyrka. **-land,** -et, = l.

länder. Jfr högland. Jämnare landområde på ringa höjd över havet (förr allt land lägre än 200 m. ö. h.). **I.** Enkelt. *Det mellansvenska l-et. Bo på l-et. De ~ vida l-en österut från Äminne gård* Elof Friesendahl. *Lågländerna kring Po.* **II.** Ssgr Ex.: *Landets värdefullaste l-sbesättning smittad av mulsjuka. Vi l-sbor. Riksstambok för svensk l-sboskap* Rubrik 1916; förd från 1920; med 'l-sboskap' menas boskapsslagen i norra Europas kustländer. *I l-sbygderna. Vilken avpassat sig ~ efter l-sklimatet* G. Adlerz. *Ko av svartbrokig svensk l-sras. 10,000 kr., säkerligen det högsta pris, som betalts för en l-stjur* 1918. *L-strakt.* **Syn.** stor(a) lågslätt(er). **-länd|d** o. **-länt|t.** Jfr höglänt. *I ~ l-da trakter* A. G. Högbom. *En l-tare terräng* R. Kjellén. **Syn.** låg(t lig gande), lågt belägen.

-mark. Gärna fackl. *Översvämmad l. Några l-er bära ännu namn, som minna om vik-stadiet, t. e. »Lagga fjärdar»* Erik Almquist. **-mosse.** Fackl. = kärr. **-mäl|d** o. **-mäl|t** (båda med långt ä). Jfr högmält. Egentl. o. bildl. *I brådskande men l-d ton. En l-d ~ berättarkonst* K. E. Forsslund. *En dämpad, l-t ton* A. Hahr om John Österlunds-målningar 1919. *De samtalade l-t med varandra. Ännu l-tare. Med engelsk l-dhet i rösten* Ida B. Goodwin. **Syn.** låg(röstad), lågstämd, stilla, diskret, halvt viskande l. viskad. **-procent|ig;** [-isk]. Handels. *L-iga obligationer, papper.* **-prosa;** -isk (biton på -a-). Jfr högprosa. *Med l. menar Gust. Cederschiöld den förtroliga brevstilen och annan skriftprosa, som närmar sig det ledigå talspråket.* **-rasig.** **-relief.** Se basrelief. **-ringad.** *L. blus* lågt urringad. **-röstad** lågmält.

-siffrig. *L-a tal.* **-sinn|ad,** -at; -e; -sint (=, -are; -het). Jfr låg A II 5. *L-ade själar. Det l-e, som är utmärkande för ~. Lågsint själviskhet. Tro andra om samma lågsinthet som sig själva.* **-skaftad.** *L-e stövlar, kängor.* **-sko.** Gärna i plur. *Gå i l-r.* **-skog;** -styp. *Lundartad l.* R. Sernander. *Buskar och l.* **-skuren.** *Korsett, l. framtill.* **-slätt,** -en, -er. *På l-erna.* **-språk** mindre vanl. **-spän|d;** -ning(sanläggning m. fl.). Ibl. lågtspänd. Se högspänd o. högspänning. Mest elektrotekn. *L-d ström. Isolatorer för hög- och lågspänning.* **-stadi|um.** Jfr högstadium. *På l-et* nederstadiet. **-stammig,** -t, [-are; -het]. *Några l-a rönnar. L-a rosor.* **-strand.** *Då kustklipporna nu börja stiga upp direkt ur havet utan förmedlande l.* Ax. Klinckowström. *Lågstränderna vid Nilens utflöde.* **-ställd.** Även lågtställd. Mest bildl. **-stäm|d,** -t, [-dare; -dhet]. *L-t samtal.* — Med annan bet. även 'lågtstämd', t. e. *L-(t)stämd fiol.* **Syn.** lågmält. **-säsong** 'död' säsong. **-ton** se högton. **-trumf** se högtrumf. **-tryck;** -smaskin; -område (till 2); -sånga; -sångpanna. Se högtryck I. 1). *L-sånga för drivbankar* 1930. 2) *L-et slår rekord i Stockholm: under 720 mm.* jan. 1931. *Rester av en del sekundära l.* — *Den politiska barometern visar åter på l.* — *L-sområde i skattesynpunkt omkring Mälaren.* **-tysk;** (-a språk). Se högtysk. **Syn.** plattysk. **-tänkt,** =,[-are; -het]. Småsinnad, lågsinnad, oädel o. d.

-vatt|en. Jfr högvatten. **I.** Mindre vanl. *I l-net vid stränderna* det grunda vattnet. **II.** Huvudbet. Lågt vattenstånd; ibl. ebb. **1**) Enkelt. **a**) Egentl. *Med l-en (l-enmängd) i ett vattendrag avses i denna lag ~. Kraftverken lida av l-net.* — *Vid l-en torkade viken ut fullständigt.* **b**) Bildl. *När det börjar bli l-en i kassan* Alf Martin. **2**) Ssgr ha *lågvattens-* l. *lågvatten-*, ibl. båda formerna. *Ovan l-enlinjen* Erik Almquist. *L-en(s)mängden i Stora Sjöfallet har beräknats till 14,4 kbm. i sek. Så att man kunde vada fram vid l-enståndet. En klippa, som nu vid l-(s)tid råkat gå för högt i vädret.* **-vilt,** [-et]. Mindre vanl. än 'högvilt'. T. e. orre o. tjäder. **-volt|slampa;** -ig (-t). Elektrotekn. *De l-iga glimljuslamporna.* **-vristad.** **-vux|en,** -et, [-nare; -enhet]. Jfr lågväxt. *Tillhörande en l-en ras. Det l-na ripriset, som dvärgbjörken kallas* E. Friesendahl. *L-na starrängar.* **-välv|d,** -t, [-dare]. *Porten ~ l-d och tung* Per Hallström. — *L-d fot, vrist. L-d panna.* **-värdig;** -het. Ofta handels. *Utgivandet av l-a kaffesorter för prima vara* J. Landin. **-väx|ande** o. **-väx|t,** -t, [-tare; -thet]. Även 'lågtväxande' o. lågvuxen. Motsatt hög- l. storväxt. *En l-ande tuva av ~. De l-ande arterna. På grund av sin l-thet lätt förbisedd.* **-ättad** lågbördig, lågboren.

— **Låg-** l. **Lågtspänd, -ställd** o. **-växande** m. fl. se ovan under låg-.

— **Lågtgående** moln. **-liggande** marker. **-sittande** grenar. **-strykande** moln. **-stående** folk(slag).

— **Lägrestående.** *Hos l. folk* Edv. Westermarck. — *Ingen l. dristade sig att efterapa hans friheter* E. A. Karlfeldt. — **Lägstbjudande.** *Slås bort, utbjudes till den l.* vid entreprenadauktion. **-stående.** *De kulturellt l. samhällslagren.*

Låg² o. lågo se ligga.

Låg|a¹, -an, -or. Ldls. Kullfallen (på l. under jorden liggande) trädstam, gammalt kullfallet träd, liggande träd(stam). *L-or av tall i urskogen* P. O. Welander. *Gamla stubbar och l-or* Erik Almquist.

Låg|a² l. (särsk. åld., skönl. l. ldls. även) **Låg|e,** -an [l. -en], -or. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *L-orna slogo redan ut genom taket. Huset står i l-or, i ljus(an) l-a. Överlämna åt l-orna. Gå upp i l-or. Dämpa, släcka l-orna. (Röda) l-or slogo upp ur kratern. Såsom halm sjunker tillsammans i l-an* Bibeln.

När l-an steg upp från altaret mot himmelen ib. *L-an är aldrig långt från röken* ung. = ingen rök utan eld. — *En låge, som stod ur taket precis som en röd flagg* B. Sjöberg. — *Eldsl-a.* **2**) *Brinna med klar, mild, jämn, stilla, flämtande, kort l-a. Brinner med lysande och rykande l-e* Ekenberg-Landin. *Reglerade l-an en smula för fotogenåtgångens skull. Strypa (åt) en gasl-a. Hålla, värma ngt över l-an. Bunsen-, lamp-, ljus-, evighets-, spar-, tändl-a. Levande l-or*)(elektriskt ljus; ofta om stearinljusl-or. **II.** Friare o. bildl. **1**) *Norrskensl-or. Ljungeldsl-or. Västerns l-or stilla blekna av* G. Ullman. — *Och dagen sin l-e tänder* Hugo Tigerschiöld. **2**) *Tända en (kärlekens, vänskapens) l-a, som brinner till livets slut. En Herrens l-a är [kärleken]* Bibeln. *Frånvaron är för kärleken vad luftdraget är för elden: det utsläcker den lilla l-an och underblåser den stora branden. Kärlekens ömma l-a. Föremålet för hans ömma l-a. Den tynande försvarsl-an.* **3**) *Utbrista i full l-a* även egentl. (Hans talang låg och pyrde) *En vacker dag kunde den slå ut i full l-a* Bo Bergman. *Förräderiet i hären bröt ut i full l-a* Per Hallström. *Missnöjet hotade att slå ut i öppen l-a. Kväva den pyrande upprorsl-an. Tända krigsl-an.* — *Helvetesl-orna.* **4**) *Det var eld och l-a i den sången.* — *Kommer han in på det kapitlet, är han genast eld och l-a, (i) eld och l-or.* — *Hon är som en eldsl-a.* **B**) Ssgr äro fåtaliga. Ex.: *[Fåglarna] svedas över l-eld* Hagdahl. *Stå på l-eld* på (gas)låga. *Fotogenkök med gjutna l-formare* 1895. *En bränslebesparingsanordning — uppfinnaren själv kallar den »l-formare»* 1918. *L-mätare vid gasspis* 1917. **Syn.** flamma, eldstunga, (ibl. nära:) bloss, glöd, 'eld', 'brand', 'fyr', ljus(stråle), blixt, sken, glans.

— **Låg|a³**, -ade; l-a upp ꝛu. Ofta skönl. **1**) Egentl. *En munter brasa l-ade i den öppna spisen. Bålet, som l-ade mot himlen. Ett l-ande sken.* **2**) Friare. *Tills dagen l-ade i österns sky* Joel Rundt. *Himlen l-ade (i aftonrodnadsbrand). Längs fartygets vattenlinje löpte ett bälte av blek eld, och bogvattnet l-ade* E. Hornborg. — *Åter l-ade Cardineghs ögon. Med l-ande blick. L-ande kinder.* **3**) Bildl. **a**) *Pulsarna l-a* Alfr. Fjelner. *Hela mitt sargade bröst / flammar och l-ar i kval* R. Ekelund. **b**) *Deras fosterländska hänförelse l-ade även inom honom* J. B. Simonsson. *L-a av (helig) vrede, av (ädel) harm, av hämndkänsla, för det rätta, det sköna. L-a av begär att föras mot fienden.* **c**) *En l-ande själ, ande. I l-ande iver. Mannen med det l-ande nitet. En l-ande vältalighet. En l-ande stil* L. de Geer. **Syn.** flamma, blossa, brinna (med låga); glöda, övergjutas av (en brinnande) rodnad; blixtra, ljunga, (fram)lysa (ꝛu), ibl. gnistra; eldas, nitälska, hänföras, fattas l. gripas av en brinnande hänförelse l. ett brinnande begär (att).

Låge se låga².

Låt|a, -ade, -as. Ldls. o. skönl. Sjunga låtar (vanl. om locktoner utan text), 'låra'; (ibl.:) tuta (i lur), blåsa (i horn) m. m. *L-ade och lockade åt boskapen* Pelle Molin. *Hur dom lockade och sjöng och l-ade* Carl Larsson i By. *L-a i min lur* V. v. Heidenstam. *Låt flöjterna l-a och bashornen brumma* Karlfeldt.

Lån, -et, =. Jfr försträcka². **I.** Enkelt. **1**) Mer allm. o. abstr. *Tack för l-et (av böckerna)! Hans böcker gå ständigt i l. än till den ene, än till den andre* äro utlånade. *Om du giver något l. åt din nästa* ~ Bibeln. *Given l. utan att hoppas på någon gengäld* ~ ib. *Betrakta det som en gåva, ej som ett l.! Få, erhålla, ge, ha(va) ngt till låns. Skickade mig till l-s ett nytt arbete av* ~. *Du får den bara till l-s; jag vill ha tillbaka den. Kaminen, som jag haft av dem på långlån, som l. Till l-s undfångna persedlar. Bok-, hem-, utlån.* **2**) Mer konkr. *L. mot revers, borgen, inteckning, pant. Leva på (små)lån. L. utan återbetalningsskyldighet, vilken* ~ *form dock endast får användas för statslån* Hans Leander. *Om l-et är ställt på längre återbetalningstid än fem år. Kort(fristig)a l. Staden upptar ett l. å* ~ *för diverse gatuarbeten. Söka få ett l. av staten för järnvägens byggande. På det l-et inlåta vi oss icke. Delta i finansierandet av ett l. Förmedla ett (större) l. Skaffa l. åt* ~. *Räntelöst l. L-et löper med 6 % ränta. Göra, (upp)ta, ta upp ett större (studie)lån. Avsluta ett l. Det är fyra stycken, som stå för l-et. Teckna ett l. Gå i borgen åt ngn för ett l. (p)å 3,000 kr. L-et beviljades den 6 dennes. (In)betala ett l. Betala av på ett l. Kräva ngn på ett l. Utkräva l-et till sista öret. L. mot både ränta och provision, riktiga ockerlån. — Avbetalnings-, bank-, borgens-, botten-, förlags-, hand-, intecknings-, jordbruks-, kommunal-, korttids-, (premie)-obligations-, pant-, penning-, privatlån. Tändsticksbolagets 60-miljonerslån.* **3**) Friare o. bildl. **a**) *Hälsan är ett l. av himlen, ett himlens l. Inte ett Guds l.* oftare 'gudslån' (jfr d. o.). **b**) *Språkliga eller litterära l. Ett germanskt l. från keltiskan. Unga l., såsom engelska sportstermer. Nylån. Stycket är ett byggt på ett (omedvetet) l. från Shakspere.* **II.** Ssgr ha *lån-* l. *låne-*, ibl. båda formerna. De uppföras här även om de därjämte (o. ibl. lättare) kunna ansluta sig till verbet. **Syn.** (mer l. mindre nära s. [illegible]:) försträckning, inlån(ing), utlån(ing), långivning, kreditgivning, lånetransaktion, förskott, förlag, understöd; ibl. lånad sak.

— **Lånbibliotek;** -sbok. *Öppna, hålla l.* **-fång|en.** Mest skr. *Från biblioteket l-na*

böcker skola ovillkorligen återställas före den 15 innevarande månad. En l-en summa av 10,000 kr., stor 500 kr. **Syn.** lånad, erhållen som lån l. till låns. **-giv|ande;** -are; -en; -erska. *Så att låntagaren blir l-arens träl. Funno i henne en vanlig l-erska.* — *I det l-ande språket.* **-gods, -ord** o. **-sökande** se nedan lån- l. låne-. **-tag|ande;** -are; -en; -erska. *De l-ande, kapitalfattiga länderna. L-aren fick därjämte förbinda sig att i provision avstå en del av den l-na summan. Utställaren av obligationen, l-aren o. innehavaren (långivaren).*

— **Lån- l. Låneanstalt.** Mest e-form. **-gods.** Mest utan e-. *Återställa lånegods(et) i oskatt skick. Var rädd om det, det är lånegods! Livet är blott ett lånegods.* — *Osmälta, missförstådda långodstankar* R. Nordenstreng. **-ord;** -sfråga(n). Mest utan e-. *Bekämpa de onödiga l-en i språket. V. Rydbergs alltför 'puristiska' kamp mot de tyska l-en. Främmande ord och (med språket mer införlivade) l.* **-sedel;** -sblankett. Mest -eform. *Skriva l. med förbindelse om ersättning för uppkommen skada å bok. Pantlånesedel.* **-sök|ande;** -are; -erska. *Den l-ande allmänheten. Procentare, som hade ordnad mottagning för l-ande. Att han gick många tunga steg på sina färder som tiggare och lånsökare* Fr. Böök. **-övertagare.** *Låneövertagare äro Skandinaviska kreditaktiebolaget och ~.*

— **Lånebank. -behov.** *Stadens l.* **-belopp.** *Bestämma l-et. Använda l-et till ~.* **-fond. -form.** *En ny l., s. k. stödlån.* **-förmedl|an;** -ande; -are; -ing(sprovision). *Privata l-are. Ivar Kreuger som l-are åt än den ena, än den andra staten.* **-handling.** *Förkomna l-ar.* **-inrättning. -kamrer(are)** bankterm. **-kassa.** Kassa (i bank) där lån utbetalas osv.; penningkassa l. kapital för utlån; lån- o. sparkassa, kreditkassa; kreditförening. **-kontor.** *Stockholms l., a.-b. för varubelåning.* **-marknad.** *Den privata l-en med dess ockerräntor.* **-portfölj.** Banks förråd av lånehandlingar. *Sedan bankens ställning nu klarlagts och dess l. upprensats* C. A. Reuterskiöld 1929. **-reglemente. -reversal** (tryckt) formulär till skuldförbindelse. **-ränta. -rörelse.** *Studentkårens l.* **-sedel** se ovan lån- l. låne-. **-summa. -svårighet(er). -syfte.** *I l. vända sig till ~.* **-säck.** *Svenskt vetekli sålt i l-ar* 1928. **-sätt.** *Ense om l-et.* **-villkor.** *På hårda l.* **-väg.** *L-en anlitas i allt större utsträckning för utbildningen [inom studentvärlden]* 1931.

— **Lån|a,** -ade, -at (mer säll. -te, ngt oftare -t), -as; [-are; -erī; -erska; -ing]. Fasta ssgr se under subst. 'lån'. **I.** Om låntagare. **1**) Egentl. **a**) *L-a och inte lämna igen. Får jag l-a din käpp ett slag? Får jag l-a boken en vecka; du ska få igen den på dagen. Jag hoppas få l-a racket av Gösta, l-a Göstas racket. Återställa l-ade saker. Uppträda i l-ad frack. Det har [porslinet] å visst l-at på skolköket, i en affär. L-a servis (mot betalning).* **b**) *L-a (böcker) från (ett) lånbibliotek. Får man l-a även skönlitteratur där, l-a (hem) böcker över sommarn? L-a till, för begagnande i läsesalen. Danska författare vilja hindra folk att l-a deras böcker av sina vänner!* **c**) *L-a pengar (av en vän, i en bank, mot revers, mot pant, mot inteckning). Jag behövde nog l-a 2,000 kr. för att kunna betala kostnaderna för avhandlingen. Hur mycket får jag l-a på överrocken, tror du? Kan jag få l-a 1,000 kr. på det här papperet? Få l-a på sitt redliga, ärliga ansikte.* **d**) *Om någon l-ar ett kvarter brännvin och, innan det återbetalas, l-aren ingår i ~.* **e**) Part. perf. ofta 'lånt' i ex. som: *L-t gods. För l-ta pengar. Uppehålla sig huvudsakligen med l-ta medel. L-t häst och egna sporrar göra milen kort. Lysa med l-ta fjädrar* bildl. *Låntagare har ansetts ej skyldig ersätta skada, som genom olyckshändelse åkommit det l-ta.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *(Få) l-a hus (av ngn). Sanning får inte gärna l-a hus. L-a eld (av ngn). Får jag l-a boken ett slag, så ska jag ta reda på adressen!* räck mej. **b**) Vid subtraktion. **c**) *Under l-at namn* antaget, ej eget. **d**) *Månen l-ar sitt ljus från solen. Festen l-ade glans bl. a. av italienske kronprinsen, som ~.* **e**) *Exemplen har jag l-at från Odysséen, från Tegnér. För att l-a ett uttryck från ~. Lysa med l-ade, l-ta idéer. Den melodin har han l-at från Beethoven(s spöktrio).* **f**) Stjäla, ta (utan lov). *Vi l-ar väl den här båten ett slag. De billånande ynglingarna fingo straffarbete* Rubrik 1930.

II. Om långivare. **1**) Egentl. *Vill du l-a mig din käpp? Den som förbarmar sig över den arme, han l-ar åt Herren* Bibeln. *Man l-ar sin vän och kräver sin ovän* vänskapen står sig ej lätt när man kräver ngn. *Det är lättare att fånga en tiger än (att) få l-ta pengar igen. Kan du l-a mig 10 kr. på en vecka?* **2**) Friare o. bildl. **a**) *L-a ngn sitt namn* gå i borgen för, 'skriva på' åt. — *L-a sitt namn åt ~* ibl. vara med som undertecknare l. låta ngn få åberopa sig på. *L-a sitt bistånd (åt ~).* **b**) *L-a härbärge, husrum åt ~.* **c**) *L-a sitt öra, ett villigt, ett uppmärksamt öra åt ~. L-a ngt sin uppmärksamhet, sitt intresse. L-a ett lättroget öra åt ~.* **d**) *L-a sig åt, till ngt. En slavsyssla, vartill han fogligt l-ade sig.* **e**) *Varvid vi l-a gudarna människors drag, mänskliga egenskaper.* **f**) *Pantl-are (l-are mot pant). Idka pantl-eri.*

Syn. I. få ett lån, få i l. som lån, erhålla (lån), få till låns, vigilera, 'vigga', skaffa sig (ett) lån, borga, upplåna ꟾꟾ; (upp)-

ta (ɷ) l. anskaffa ett lån; ibl. ge l. räcka; (ibl.:) hämta, ta(ga), övertaga, uppta(ga), 'få', efterbilda, kopiera, plagiera; (ibl.:) stjäla, ta utan lov; **II.** utlåna ɷ, bortlåna ɷ, försträcka, ge en försträckning l. en 'handräckning', ibl. förskottera l. förskjuta l. tillskjuta ɷ (pengar); (ibl.:) ge, skänka.

— **Låna bort** ɷ m. fl. se bortl-a osv. **L. sig fram** dra sig fram på lån.

Lång, -t, längre, längst. 'Långan', åld. form, ännu ngn gång t. e. i folksagor (*Efter l-an, l-an tid. Som ej mötts på l-an tid*) l. i visor (*Lunka på, lunka på, / vi ha l-an väg att gå*). Ssgr ha i allm. *lång-;* ngn gång *långt-* (l-tgående, l-tifrån m. fl.); undantagsvis *långe-* (t. e. långeman); märk även ssgr med *längst-*. Jfr ofta kort.

A) Adj. **I.** Rum. **1**) Egentl. **a**) *En tre meter l. stuvbit. Snärten blev för l., du får ta av den. Gå med (hel)l-a kjolar. Ärmarna bli åter l-a. L-a skört. L-a betar, stjärtpennor. Kvinnan har l-t hår, men korta tankar, säger Schopenhauer. L-t, böljande skägg. Bära skägget l-t. Med l. gripsvans. Ett l-t, smalt ansikte. Ovanligt l-a ben. Ett helt huvud längre. En l. räkel, drasut. L-e Jan, fyr på Ölands södra udde. L. för sina år. Så l. du har blivit! Han är mycket längre än jag, längst i klassen. L. till växten. Falla, så l. man är. Tums-, meterlång.* **b**) *Sy med l-a stygn. Gå med, ta l-a steg. Tre (alldeles) lika l-a stift. L. i halmen. Kort lin kan ge l-a trådar. Papper, papp i l-a banor. Varifrån man såg gatan, så l. den var.* **c**) Jfr ibl. B. *Vägen var så l. (för den lilla). Avståndet blev längre och längre, tills* ~. *L-a distanser. Nu ha vi inte l-t (kvar) till staden, hem. Hur l-t är det härifrån (och) till Stockholm? De ä l-t, de. Vandra l-a vägar. Göra en l. omväg. Redan på l-t avstånd. På l-t håll. De ha l-t till, efter vatten.* **d**) Närmare 2. *L-a bokstäver (som f, g, h). L-t s (ʃ). L-a rader, meningar. L-a stycken gick det bra, tills det plötsligen hakade. Ett l-t brev. Ett brev på 8 l-a sidor. — Spela högsta kort i längsta färg!* **e**) Märk. *Var kommer fröken från som längst?* (ngt vard.) Sigurd. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Bli l. i ansiktet, i synen* snopen, missräknad, nedslagen. — *Lagens arm är l. Kungar ha l-a armar. — Ha l-a fingrar* ibl. = vara 'långfingrad'. — *Räcka l. näsa åt ngn. Få l. näsa* bli 'lurad på konfekten'. **b**) *Vetenskapen har härmed tagit ett l-t steg framåt. Fram och tillbaka, det är lika l-t. Det är l. väg mellan att säja och att göra. Det bär sej inte i det l-a loppet* nytt uttr. = i längden. *Men eljest var i Sverge dameleganssen på l-a vägar ej så stor och allmän som* ~ C. G. Laurin. *Han når inte på l-a vägar upp till föregångarna. — Men om en stund var det lika l-t som brett igen* lika illa, likadant hur (på vkn led) man tog det; man hade inte kommit någonvart. **c**) *Med en l. blick* kan vara = nyfiken, åtrående, längtande, tankfull, drömmande, riktad mot fjärran. **d**) *Mjölken har blivit l.* jfr l-mjölk.

II. Tid. **1**) Egentl. **a**) *En l. tid sökte han nu reda sig ensam. L. tid gick han sedan och grämde sig, att* ~. *L-a sommardagar.* — Ofta känslobetonat. *Tiden, dagen blir l. för den som skall vänta. Den längsta dag jag haft i mitt liv. Denna veckan har varit så l. som två andra. (Nitton) l-a månader hade gått. L. som en evighet. Tiden föll honom, gjordes honom l. Hade väntat i 5 l-a år. Knoga så l. dagen är, dagen l.* dagen i ända. *Hela l-a dagen. — Har i l-a tider, sedan l. tid varit tillhåll för* ~. *Ta lite längre tid på dej! Efter (en) längre tids förlopp. Borta för l-a tider. Längsta tiden var han på Åland. — Dags-, dygns-, minut-, månads-, sekel-, tims-, vecko-, årslång.* **b**) *Det blir så l-t att vänta. Det är inte l-t innan kvällen. Det är (tämligen) l-t mellan utbrotten nu. — Om en månad i det längsta. Hålla ut i det längsta. Vill i det längsta hålla sig kvar* så länge som möjligt, (in) i det sista. **c**) *Efter (en) l. väntan, en längre paus. Kort glädje, lång ånger. L. övning. Längre uppehåll kunna vi ej göra här. Tryckte en l. kyss på hennes panna. Ett l-t (och lyckligt) liv. Veta av l. erfarenhet, att* ~. *L. frånvaro, vila, overksamhet.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *L. vokal + l. konsonant (överlång stavelse). L-t a (ā). — L-a växlar, växlar med, på l. sikt.* **b**) *Talet blev väl l-t. L-a (och invecklade) meningar. L-a predikningar. Du blir väl inte för l. bara? En l. inledning. L-a omvägar, omsvep. Är historien l., så sätter vi oss. Och längre var det inte. Det blir för l-t att berätta nu. Han har just fullbordat en längre uppsats om* ~. **c**) *L-a parlamentet* i England 1640—53. *Livet är kort, konsten l. De som ställt sitt liv på intet, äro* ~ *icke l-a i sorgen* S. Siwertz. *Dricka i l-a drag.*

B) Adv. **I.** Rum. **1**) Egentl. *Orkar du (gå) så l-t? Hur l-t var du med till vägs? Blott hälften så l-t (som sist). Men den dagen hade de gått l-t och länge utan att få något* S. Lagerlöf. *Och bad honom dra så l-t pepparn växte* Prins Wilhelm. — *Så l. ögat kunde nå. — Längre i, åt norr. — Hitintill och icke längre* även bildl.: vidare. — *Flyga l-t iväg, l-t bort. L-t nere (i dalen, jorden). Där längst borta (vid himlaranden). L-t ut(e), ned, ner(e). Jag såg dig redan l-t ifrån. Äpplet faller icke l-t från trädet. Vänner, komna l-t ifrån.* Jfr även III nedan. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Hon hade aldrig l-t till tårarna. Man kan inte se någon längre än till tänderna. Den pojken kommer att gå l-t* blir det ngt av. *Med sanningen kommer man längst. Du gick*

för l-t (i din iver, i din kritik) slog över, förgick dig. *Driva det för l-t. Det var redan för l-t gånget, sade doktorn* sjukdomen hade fått utveckla sig för länge. **b**) *Så l-t (citera vi, yttrar sig) Aftonbladet. — Se l-t efter ngn. Han såg l-t på henne:* ~ Wentzel Hagelstam. — *Jag kan inte räkna så l-t.* — *L-t därifrån!* se III nedan. **II.** Tid. **1**) *Så l-t jag kan erinra mig (tillbaka). Den unge kan fråga så l-t, som den gamle kan minnas. Det gick, drog l-t om, innan allt var färdigt. Men l-t (dessför)innan var hon död. Ha l-t igen, innan* ~. *L-t fram, tillbaka i tiden. Icke l-t därefter. Ju längre (fram) på dagen, dess vackrare folk. Det kan inte gå längre på det här viset* ngt måste göras. *Hon hade sovit till l-t in på nästa dag. L-t ut, in på natten, småtimmarna. L-t för(e) detta. L-t framskriden.* **2**) Märk uttr. **a**) *L-t om länge* (sent) omsider, äntligen, till sist, efter (en) lång tid(s förlopp), så småningom. **b**) *I, under längst förflutna tider, från längst försvunna dar* gärna skönl. **III.** Grad. **1**) *L-t överlägsen medtävlarna. L-t över förväntan. Den l-t viktigare frågan om* ~. *L-t vackrare, bättre, klokare, snabbare. L-t mer, än man kunnat vänta. L-t mera må man förundra sig, att* ~ (mycket) förr l. snarare. *L-t hellre.* **2**) *Icke på l-t när. Så l-t möjligt. — Vare det l. (i)från mig, att* ~. *Frågan är ännu l-t ifrån löst. Jag är så l-t ifrån att tro det, att jag tvärtom* ~. *L-t ifrån att avskräcka uppmuntrade det honom. Det var inte l-t ifrån, att* ~. *L-t därifrån!* inte alls, alls icke, absolut icke, ingalunda, visst inte, snarare tvärtom. *Han är visst icke rik, (nej) l-t därifrån. — L-t ifrån alla besökande ha den takten att* ~. *Var l-t ifrån någon lärd, men tillhörde de verkligen intresserade.* **3**) *Längst i söder.*

Syn. **A**) **I.** utsträckt, (långt) utdragen, förlängd, ibl. avlägsen l. fjärran; vid, vitt utsträckt; högväxt, reslig, stor; **II.** långvarig; långdragen, långrandig, vidlyftig, omständlig, ibl. (lång)tråkig, 'utdragen' (på l. i längden); **B**) (ibl.:) länge; vida, mycket.

— **Långarmad. -bad;** -are. *Behandlas med l.* **-barrig.** *L. ädelgran.* **-ben;** -t (=; [-are; -het]). **1**) Vard. *Du, l. därborta, rör på pinnarna lite bättre!* **2**) *En flicka på 9 år, l-t och mager. L-ta löpare* även om djur. **-biljett.** *En l. Stockholm—Rom.* **-bladig.** T. e. *Arten är l-are än* ~. *En l. slidkniv.* **-boll.** Idrotts. Hit: tre slag och ränna, lyrboll m. fl. varianter. **-bolster** av hela sängens längd. **-bord.** *Väggfast l. Ute på gårdsplanen var det dukat två l. med* ~, *voro två l. dukade, fullsatta med* ~. **-brasa.** *Elda l.* så att man lägger på undan för undan. **-byxor.** Motsatt kort- l. knäbyxor. *Han sträckte på sig och såg viktig ut, det var första gången han bar, hade l.* **-bänk.** *L-ar längs väggarna.* — Mindre vanl. i de bildl. *Draga ngt ut på l-en* dra ut på tiden med o. *För att saken ej skulle bli liggande på l-en* dras ut i det oändliga. **-dans;** -svang. Egentl. o. bildl. *Dansa, dra l. (genom alla rummen). Anförde (den enorma) l-en. — Gula* ~ *lov dansa l. över gårdsplanen* Sven Haglund. **Syn.** långpolska. **-distans;** -löp|are (-erska; -ning); -mottag|are (-ning, ifråga om radio); -simmare; -skytt m. fl. Mest idrotts.; ibl. radio o. d. *En säker skytt på l. Det må nu gälla hastighets- eller långdistanslöpare. Vid l-löpningar. L-simmaren Charles Andersson.* **-drag|en,** -et, -nare; -enhet. Säll. egentl. *Något l-na, dropplika korn. Det torra l-na ansiktet. — I l-en ton. En l-en vissling. Vipornas l-na skrik. Njaa, svarar Jarl ännu l-nare. En alltför uttänjd och l-en predikan. Det första något l-na namnet utbyttes mot det behändigare 'Nordiska museet'.* **Syn.** långlagd; långt utdragen; (ibl.:) vidlyftig, långrandig. **-dyna.** **-farare** t. e. om skepp l. sjökapten. **-fart.** *Gå i, på l.* om skepp l. kapten. **-fibrig.** *L. ull, bomull, vävnad. L-t tyg. Kinesiskt och japanskt papper är l-t, smidigt och starkt.* **-fing|er** (för böjning se finger); -er(s)knoge; -rad o. -rig (-het) båda mest bildl. **1**) *L-ret sitter mellan pek- och ringfingret och kallas ibland mellanfinger. Och hans högra l-er blev aldrig återfunnen* Fr. Böök. *Knackade* ~ *tre gånger i bordet med l-ersknogen* Vilh. Lundström. **2**) *Gossen är mycket svår, trilsk och olydig samt l-rad. Känd för att vara lite l-rad* att snatta, ta vad man kommer åt, inte skilja på mitt och ditt. *För att skydda sig mot de infödda s l-righet.* **Syn.** (l-ad ibl.) tjuvaktig. **-flyg|are;** -ning; -flykt. **I.** Om människor. *De danska l-arna ha startat* 1926. *L-ning med passagerare* 1912. *Att även i flygutbildningen ingående l-ningar kunna företagas* 1916. *En lufteskader på långflykt* 1918. **II.** Om fåglar. *Måsarnas l-ningar* Sven Haglund. — *Dock är det i långflykt, som hon mer* ~ *liknar sädesärlan* P. O. Swanberg. **-flät|a;** -sflicka. *Så omodärn, att hon går i l-a, med l-or.* **-fransad.** *L-e småmattor. — L-e ögonlock.* **-fredag;** -safton; -spredikan m. fl. Fredagen före påsk. **-fristig,** -t. Mest handels. *Belgien får ett l-t lån i U. S. A.* 1924. *L-a (handels)avtal, krediter.* **-färd.** **I.** Enkelt. *Ute på l. (med lyxjakt). Proviantera (fartyg) för l. Forntida l-er från Roslagen* Sven Ekman. *Segelklar till l.* Astrid Väring. *L-er med bil genom Sahara.* — Även bildl. *Och ånyo gå hans tankar på l.* **II.** Ssgr. Ex.: *I hennes stora, nya l-s(automo)bil. L-sbilist. Puck, 5 tons l-sbåt, byggd av stål* 1908. *»L-sgruppen» utgjordes av 10 pojkar under ledning av löjtn. Feilitzen* 1913. *Bekväm l-skutter. L-slots. Som var för l-smän trev-*

ligt att veta Ernst Lundström. *L-smotorist. L-sseglingen blir allt populärare, och 1923 bildade l-sseglarna en egen sammanslutning. L-sskridsko.* **-färg.** I kortspel. *Trots sin l. i hjärter (äss, kung åttonde).*

-gardin. -grenig. *L. vippa. En ovanligt l. björk.* **-gris.** Kannibalnamn på människa, människokött. **-grogg** som räcker länge l. som man späder på. **-grun|d,** -t, -dare; -dhet. *Här är bra för småbarnen, här är det l-t. Det l-da vattnet var så klart, att* ~. *Vid stadens norra, l-dare strand* R. Sernander. **-grädd|a;** -ning. Kok. *L-ning av s. k. surt bröd* N. Keyland. **-gående.** Järnv. *De l. tågen.* **-halm;** -ig. **1**) Lant. *L. till taktäckning. — L-ig säd.* **2**) Märk uttr. *Hänga ihop som ler och l.* **-halsad.** *Dessa l-e djur* W. Leche. — *L. flaska, (vin)butelj.* **-halsduk**)(t. e. rosett. **-handduk. -handske.** Går ett stycke upp på armen. *Sin lilla, i l. dolda hand* S. Agrell, öv. **-holmar|e,** -(e)n, -e. Till 'Långholmen' (fängelse vid Stockholm). *Jo, ni var mej ena fina l-e!* Alb. Engström. *Den samhällsvådlige l-en* Soc. Dem. 1893. **Syn.** en som suttit inne l. är värd att sättas in på Långholmen, (f. d.) fästningsfånge, fängelsekund, brottsling. **-hornad.** T. e. *L-e bufflar, nötkreatur, larver. L. boskap.* **-huggen** t. e. ved; fårstek, kotlett. **-hus;** -fönster; -gång; -vind. Långskepp i kyrka (från torn till kor). Ofta)(tvärskepp + kor; ibl.)(sidoskeppen. **-huvad.** Jfr långhövdad o. långskallig. *Kallade han personen eller skallen l. (dolikocefal). L-e hästraser. Vinthunden hör till de l-e hundarna.* **-hålls|skjutning;** -skott. *Resultatlösa l-skott* L. Munsterhjelm. **-hårig;** -het. *Denna hord av l-a poeter. — Lågbent och l. hundras. Både hästar och kor voro l-a som vargar* K. Gunnarson. *Denna yviga svans, mjukare än den l-aste hunds. — Fodrade med l-t killingskinn. L-t kläde. — Bred, l. pensel.* **-hänt,** =, [-are]; -het. Som den-kön ibl. 'långhänd'. Med långa händer; ibl. även: som kan nå långt med sitt straff l. tjuvaktig. **-hövdad.** Vanligare: 'långhuvad' l. 'långskallig'.

-kat(e)kes; -format (biton på -at). Folkl. l. åld. *Rabbla ett stycke ur l-en.* **-kikare** för långa håll, ibl. teleskop. **-kok;** -sgryta; -|a (-ade l. -te, -as; -ning). **1**) *Har du något l. för dig (på spisen) i dag? Regnet slog ned i sjön, och vattnet småputtrade som l. i en järngryta* S. Siwertz. **2**) *Ärterna måste l-a(s) för att ej bli hårda. Såväl kort- som långkokta grönsaker.* **-kork.** Skämts. för champagne, 'smällkork'; även rödvin (med långa korkar). **-kudde.** Lägges till huvudgärd tvärs över sängen. **-kyrka.** T. e. basilika)(centralkyrka). **-kärra.** En åkarkärra. *En Toscanabonde med en l., dragen av en muldåsna* T. Fogelqvist. **-körning.** *Vår bilavdelnings specialité är l-ar* ~ *Freys Hyrverk. I morgon har jag en l.* **-lag|d,** -t, [-dare; -dhet]. *Ett fint, l-t ansikte.* **-led|as** l. **-led|s.** Jfr ledas l. leds (III 68 f.). Ldls. men mkt utbrett. *Gå och l-as* J. Hemmer. *L-s efter ngn. Publiken l-des [vid den ointressanta tjurfäktningen]* Adolf Paul. **Syn.** ha långsamt l. tråkigt l. ledsamt. **-ledning.** *Radion och l-arna till Norrland.* **-linje.** *Telefonhytt för l.*)(för lokalsamtal. *Tågen på l-rna. De på redden förankrade l-fartygen.* **-livad.** *Han ser inte ut att bli l., han är fasansfullt mager.* — Även bildl. *En industri, som ej synes bli l. Den spanska regering, som förbjöde tjurfäktningar, skulle säkert icke bli l.* **-lockig.** *L. som en pianovirtuos.* **-lopp.** Idr. *I träning för l.* **-lots;** -ning (med plur.). *Alpgiderna, dessa l-ar till lands* R. Numelin. **-luddig** filt. **-lån.** *Städer få anlita l. för att få förlagsfonder* (nyhet) 1922. *Du får det gärna på l., får gärna ha, ta det på l.* även friare ung. = utan återlämningsskyldighet.

-medad kälke. **-milafärd. -mjölk** tätmjölk, sur mjölk som kan dras liksom i trådar. **-mod;** -ig (-t, -are; -het). *Gamle Gyllichs l. hade alltså tagit en ända* K. G. Ossiannilsson. *Med l. underkasta sig* ~. — *Herren är l-ig och stor i mildhet* Bibeln. *L-ig mot syndare. När Guds l-ighet gav dem anstånd* Bibeln. *På mig bevisa all sin l-ighet* ib. *Pröva läsarens l-ighet.* **Syn.** (stort) tålamod, (ibl.:) (tåligt) överseende, stor mildhet. **-mål.** Ldls., mindre vanl. *Åâh, sa farmor, och det blev en suck i l.* (utdragen) Hj. Bergman. *Dra(ga)s ut på l.* fördröjas, dras ut på tiden (i det oändliga). **-nos|ad;** -ig. *De l-ade krokodilerna* Hj. Bengtsson. *Tvenne l-iga vinthundar.* **-näbb;** -ad; -ig. Även bildl. *Tämligen stora, l-ade fåglar* Kj. Kolthoff. *L-ade rörsångaren.* **-näs|a;** -t (=, -are; -het). **1**) Även särskrivet. Mest i ett par friare uttr. *Fick stå där med l-a* Margit v. Willebrand-Hollmerus. *Visa, räcka l-a åt ngn.* **2**) Bildl. *Fick stå l-t och arg och se, hur tåget gick ifrån honom.* **Syn. 2**) lång i synen, snopen, flat, lurad. **-panna.** Lång fyrkantig stekplåt med höga kanter. *Tjock pannkaka, gräddad i l. Lägg ungänderna i en l. och* ~. **-pipa.** *Prostfar i l. och kalott. Sitta i sin gungstol och röka l.* **-pipig.** *L. kanna, revolver, blomkrona.* **-polsk|a.** Långdans. *Det blev både valser och l-or, och till sist skulle man dansa kronan av bruden. Dra l-a.* **-promenad.** *Söndagen tar han (sig) gärna en riktig l. och* ~. *Göra en l. L-er i staden och dess omgivningar.*

-raggig. *L-a mammutar.* **-randig,** -t, -are (bildl.); -het. **1**) Egentl. Mindre vanl. *Den för många av våra folkdräkter typiska l-a kjolen.* **2**) Bildl. Huvudbet. *Didaktiskt och l-t* M. Lamm. *Bli nu inte alltför l.! En l-het utan like, så åhörarna gäspa.* **Syn.**

1) randad på längden; **2**) långdragen, (lång-)tråkig, lång o. ledsam, som aldrig tar slut. **-res|a;** -efartyg (långfarare). *Göra en l-a (till Egypten). På l-a till ~. Göra sig i ordning som för en (riktig) l-a.* **Syn.** lång-färd, långfart. **-rev,** -en, -ar; -sfiske, -sflöte, -sgarn; -skrok; -slåda som l-en nackas upp i. Lång 'lina' med på tafsar hängande krokar knutna på visst avstånd från varandra; reven sänkes mot bottnen. Kallas på sina håll 'lina' l. 'backa'. *Lägga (ut) l. (efter ål, gädda, lake). Ta upp, vittja, maska på, maska av l-en. En l. på 500 krok. På sjöbodsvinden multna l-slådor och flundrenät ~.* **-revig.** *L. linnea.* **-ritt.** *Linde Klinckowström, På l. med Castor, 1929.* **-rock.** T. e. om lång prästrock, kaftan, bonjour. *Farfar i l. och rattarkrans.* **-rot|a,** -ade, [-as]; -ning. Militärslang; även friare. *Gå och l-a* med dåliga led o. för långa avstånd mln rotarna så att rotekolonnen blir för lång. *Slädkolonnen hade l-at betydligt, och en hel del hade lämnat sig efter* Har. Hjalmarson. — Bildl. *Det har redan klagats över hotande l-ning av riksdagsärenden* 1926. **-run|d,** -t; [-dhet]. Mindre vanl. för: äggrund, oval, avlångt rund. **-ränder.** *Svarta strumpor med gröna, vita och lila l.*)(tvärränder.

-sam, -t, -mare; -het; -(t)gående m. fl. Egentl. o. friare. **1**) *Du är så l., skynda dej lite! L. av sig. L. i vändningarna. L. med vad man har för händer. L. i sitt arbete, i tanken, i allt vad man gör. L. till vrede* ej snar till. — *Gå med l-ma steg. I l. takt. L. puls. Tåget går så l-t i stigningen. — L-t och väl slår ingen ihjäl; fort och illa kan ingen gilla. L-t men säkert. Ordspråket 'ju l-mare man åker, desto längre kommer man' är struket av bolsjevikerna såsom reaktionärt, de snabbreformera ju världen. — L-filtrering i bassängerna vid Norsborg* 1927. *L-gående tåg, fartyg. L-löpande turbiner.* **2**) *L-t (verkande) gift. En l. sjukdom. Sjukdom, som utvecklar sig l-t. Dö en l. död. Det tycks gå l-t med att få honom över på vår sida?* **3**) *Höstkvällarna bli bra l-ma ute på landet. De ä så l-t, kom å liva opp oss! Ha l-t efter ngn* längta efter, ha tråkigt utan ngn. **Syn.** trög, senfärdig, som ej gör sig bråttom, som ger sig god tid, som icke hastar l. brådskar l. skyndar sig, dröjande, föga hastig, sölig, sölaktig, sinksam, (ibl.:) drönig, loj, maklig, bekväm, 'tungrodd'; (som går) sakta, som kräver tid, långvarig, utdragen (på tiden), småningom verkande; (ibl.:) ledsam, tråkig, långrandig.

-schal. **1**) Egentl. Lång lätt schal av fint stoff. **2**) Skämts. för '1,000-kronsedel', 'tusenlapp'. **-segl|are;** -ats (biton på -ats); -ing (-sjakt). *L-arna bli i vår tid allt sällsyntare. Ge sig ut på l-ats. På l-ing med Poseidon.* **-sid|a;** -es (adv.). **I.** *L-orna på en fotbollsplan kallas sidlinjer. Sadeltakshus, ett växthus med fönster åt båda l-orna. Lagges med l-an mot ~. Vagn med säten på, utmed l-orna.* **II.** *Fartyget sjönk ej genast, varför livbåtarna kunde hålla sig l-es. När båten lade till l-es med 'Anna Lee'. Bord om bord, l-es med varann. Pråmarna, som lågo förtöjda l-es vid vårt fartyg* H. Mörne. **-sikt,** [-en]; -spolitiker; -sväxel; -ig (-t). Handels. o. bildl. Mest i uttr. 'på l.' *Affärer på l.*)(korta affärer. *En lagstiftning på l. Hr Ekman är ingen l-spolitiker* 1927. *Ett l-igt lån till Österrike* 1923. *Tillgångar, fastlåsta i l-iga engagemang.* **-sinnad** mindre vanl. än **-sint,** =, -are; -het. Sen att förlåta (en oförrätt), som länge bär agg, som icke lätt glömmer (om han förfördelas). *L. är han inte. L. hätskhet. Ovanligt l. Men l-het och nationalhat äro oförenliga med den engelska folkkaraktären* J. Gust. Richert.

-skaftad. **1**) *L. högaffel, hacka, raka, lornjett, pipa, lans, blomma.* **2**) *L-e stövlar.* **-skall|e;** -eras; -ig(het). Se långhuvad. **-skank;** -ad. Ldls. även 'långskånk'. Som subst. mest glåpord. *Den där magra l-en där* Astrid Väring. *'Tussa lulla långskånken / långa ben har du', sjöng gumman, vagga fölungen. — L-ade hästar* J. E. Rosberg, öv. *Gubben — en l-ad, mager Don Quijotetyp* Alfr. Åkerlund, öv. **-skepp;** -sled (sjöv.); -s (adv.; sjöv.). **I.** Sjöv. **1**) Hist. Gammalt (nordiskt) krigsskepp. Även i bild. *Och guldfärgade skyar segla som l. över fästet* Jeanna Oterdahl. **2**) *Rörelser såväl i långskepps- som tvärskeppsled* (i skeppets längdriktning) S. Christenson. **3**) *Sjöarna slogo in l-s. L-s beskjuta ett fartyg* utefter skeppets längd(sida). — *L-sgående timmer.* **II.** Byggn. Långhus i kyrka, (huvud)skepp)(tvärskepp l. sidoskepp). **-skeppning.** Handels. *En påtaglig brist på l-ar* 1930. **-skjut|ande;** -ning (-en, -ar; -sförmåga). *L-ande kanoner, artilleri, gevär, luftvärnsbatteri.* **-skjuts.** *Då de ~ inte skulle ha l., utan anlita hållhästar* Hildur Dixelius-Brettner. **-skorp|a.** *Brödkorgen med l-orna.* **-skott.** T. e. idrotts. (i fotboll, bandy osv.). *Där Bergqvist fick taga ett l. från Frykman* 1915. **-skrang|el;** -lig(het). Ngt vard. *Ditt l-el! — Mager och l-lig. Hans l-liga gestalt.* **Syn.** lång o. skranglig, gänglig. **-skuren.** **-skyl.** Lant. *De för genomregning mer utsatta ~ l-arna* H. Juhlin Dannfelt. **-skånk** ldls., se långskank. **-skägg;** -ig. *L-et muttrade: ~* ngt vard. *En l-ig spanjor.* **-slag.** Sjöv. *Ett l. förde ~ fartyget nästan direkt in till Punta Arenas, där ~. Sträcka på i ett l. till ~.* **-slutt|ande;** -ning. *Där terrängen var l-ande* Karin Jensen, öv. *En l-ande strand. — Upp genom Stora Kopparbergets nedersta l-ning* S. Dahlbäck. **-släde.** **-släpig,** -t,

-are; -het. *Sjöng en l. visa i moll* Sven Karlén, öv. *Dessa l-a modärna dansmelodier. Med sin sömnigaste och l-aste röst.* **Syn.** långsam o. släpande, släpig.

-smal, -t, -are. *Låda för brev med l. öppning. Manhattan ~ är som bekant en l. ö* Å. Thulstrup. *L. till formen. Av l-t format. Med (ett) l-t ansikte och ~. De l-a ögonen* mandelformiga. *L-a dalstråk, sjöar. Längre norrut blir formen [på forsbåten] allt l-are, och ~* Sven Ekman. *Ansiktet är absolut det l-aste i riksdagen.* **-soffa.** *L-n, som rymmer femton feta fruar* Fröding. **-spaning** t. e. med flygmaskin. **-spark,** idr. *Olle Pilgrens specialitet var l-ar och höjdare* Alb. Fabian. **-spunn|en.** *L-en tobak.* — Även bildl. *En ytterst l-en och djupsinnig tvist* Strindberg. **-stjälk|ad;** -ig. *L-ade rosor. — De första l-iga buketterna förekommo omkring år 1840 i Paris, och ~.* **-stjärtad.** Zool. *L-e labben. Den mest l-e av alla fasaner.* **-strumpa.** Motsatt 'halvstrumpa'. *Min mor kunde sticka en l. på dagen* Cl. Lagergren. **-stråig** halm. **-sträckt,** =, [-are; -het]. *Huvudet är något l., öronen små och bakåtliggande. L. till formen. I vårt l-a land.* **-stöv|el.** Storstövel. *L-lar eller högskaftade snörkängor.* **-svansad.** *L. ponny. L-e får.* **-synt,** =, -are; -het. **1**) Som ser klart på långt håll; ofta = 'ålderssynt' (då man ser sämre på nära håll än på långt). Motsatt 'närsynt'. **2**) Bildl. = framsynt, förutseende, som ser långt in i framtiden ()(kortsynt). *Långskjutande kanoner äro nog bra, men l-a diplomater höra också till ett väl ordnat försvar* Gust. Cederström. *Deras l-het ger ej rätt akt på vad som ligger framför fötterna* Kabbarp. **-såg.** Tvåmanssåg att såga timmer på längden, föres lodrätt. **-sökt,** =, [-are; -het]. *Allegorierna verka aldrig l-a eller lärda* M. Lamm. *Att tänka på Snoilsky vore här l. En något l. kvickhet, anspelning.* **Syn.** sökt, hårdragen, krystad, onaturlig, fjärranliggande, som ej faller sig lätt, som sannerligen ej erbjuder sig själv.

-tarm. Mindre vanl. för 'tunntarm'. **-telefonering.** *L. är snart möjlig även till Australien* 1923. *Nya lyckade l-sförsök* 1910. **-tids|batteri** m. fl. *L-batterier till ficklampor. L-fångar. L-lån med amortering. L-pastöriserad mjölk. Med l-pastörisering förstås, att mjölken hålles uppvärmd till viss temperatur c:a ½ timme. Brödkort för l-ransonering* 1919. **-tobak.** Spunnen (rull)tobak till tuggning. **-tork;** -a. *Ligga på l. — Vilka skulle ligga och l-a på ett ljumt ställe* N. Keyland. **-trade** m. fl. se långträd. **-trafik. -trådig,** -t, -are; -het. Mest bildl. *L. som själve Ling i sina sämre dikter. Vad skulle jag också hitta på i l-heten!* **Syn.** 'tradig', (genom)ledsam, långtråkig. **-tråkig;** -het. *Han ä faslit l. Ett l-t arbete.* **Syn.** se föreg. **-träd,** -en, -er; -are (fartyg l. kapten). Även stavat 'långtrade'. **1**) *Då han en gång kom hem från en l. och fann, att ~* Alb. Engström. *Då segelfartygen ännu i stor utsträckning beforo l-erna i söder.* **2**) *Den sedvanliga ankringsplatsen för internationella l-are* Vår Flotta 1919. *Här gå l-are ut ur hamnen var dag* Ev. Taube. *Som seglat på l-are* H. Mörne. **Syn. 1**) långtrafikled; långfart, långtur, långfärd; **2**) långfarare; ibl. långfärdsbåt. **-tur,** -(e)n, -er. *Under en l. [med bil eller motorcykel] slipper man sällan undan en eller annan punktering. På l. Jag tar mig en duktig l. varenda dag* V. Benedictsson. *Göra en l.* **-tänkt**)(korttänkt (men mindre vanligt). **-ullig.** *L-a får, raser.*

-vandring. *Vilka skulle ut på »l.», skulle gå ifrån Edsele i Ångermanland till Ragunda i Jämtland.* **Syn.** långtur; långpromenad. **-varig,** -t, -are; -het. *Sjukdomen, krisen hotar att bli l. L. torka. Blåsten blev l-are än vanligt denna gång.* **Syn.** lång, ibl. varaktig. **-ved;** -sbrasa. Lång, grov, okluven ved. *Bakugn, som eldas med l. 'Kring l-sbrasan' av Thure Sällberg.* **-vers** se kortvers. **-vux|en,** -et, -nare; -enhet. Jfr långväxt. *L-et hår.* **-våg,** -en, -or; -smottagare; -ig (-t, -are). Tekn. *Det var rekord på l. inom svensk radiotjänst* Sven Haglund. *L-igt ljus.* **-väga;** -färd; -gäst. Oböjl. adj. o. adv. *Den kan lätt ljuga, som kommer l. ifrån. L. kommen* kommen långt ifrån. *På landet, där de flesta deltagarna i husförhören voro l. L. resor. L. främmande, främlingar, folk. — Genom vikingars och köpmäns l-färder.* **Syn.** (kommen) långt ifrån; ibl. lång. **-vägg;** -sfönster. Motsatt kort- l. smal- l. tvärvägg. *På ena l-en Rembrandts självporträtt. Utmed (ena) l-en. Ladan fick ena l-en ramponerad i stormen. Vid östra l-sfönstret.* **-väntan.** *Men det blev l. (det), för pojken hörde inte till snabblöparna.* **-växt,** =, [-are]; -het. Jfr långvuxen. *Skogsmark med grov, l. timmerskog. Han är snarare lite l. L. hår.* **-ärmad** kaftan, klänning, tröja. **-ög|d** (l.-öjd); -t; -dhet. Mindre vanl. *Fruarna tittade l-t på varandra* 'långt'. *Ju mer aftonen led, dess l-dare blev han* sömnögdare. **-ör|a;** -ad. *Folk först och l-on sen!* skämts. *En l-ad jösse. L-ade mulor, valpar, får. — Och mejeristen såg l-ad ut* ung. = 'långnäst'; ibl. dum'.

— **Långejän** Namn på fyr på Ölands södra udde. **-man** (l. -ma'n). Barnkammarnamn på 'långfingret'.

— **Långtgående.** *En l. arbetslagstiftning. En så l. slutsats. Hennes far var också en klar liberal, ehuru ~ ej lika l. som dottern* Erik Hedén. **-gången.** *L. förruttnelse.* **-hunnen.** *En högtbegåvad, l. elev*

E. v. Wendt. **-ifrån.** Jfr lång B I 1 o. B III 2. *Kommen l. Det var l., att han skulle ansökt det, men ~. Låg sin l. förmögna mor till last. Okänslig för missnöjet var hon emellertid l.* **-kommen. -skådande.** — **Längstförflut|en.** Skönl. *I l-na tider.* **-förgäten** o. **-försvunnen** båda skönl. **-gående.** Skr. *En av de l. raddkulerna i ~.*

Lång|a[1], -an, -or; [fiske l. atiske l|efiske; -esläktet (Molva). Ett släkte tillhörande torskfiskarna. *L-orna ha kroppen mycket långsträckt med mycket små tegellagda fjäll, hakan har skäggtöm. Saltad l-a* kabeljo. — **Långande,** =. Vard. förstärkning av 'lång'. *I en l. rad.* — **Långlig,** [-t]. Mest i förbindelse med 'tid'. *Lugnare än jag varit i, på l. tid. (I) l-a tider talades det sedan om, hur ~. Sedan l(-a) tid(er). För l-a tider (framåt, tillbaka). Huru dessa, efter l-t bruk, skiljas och hamna i ~* E. Fischer. **Syn.** lång. — **Långs,** adv. o. prep. Även (o. oftare 'längs' (jfr d. o.). **I.** Enkelt. *Såga l. med (ådrorna i) träet. Gå l. efter stranden, stranden l. efter. Vi glida fram l. den strida Jenisej* Kai Donner. *När vi resa l. med kusten här, se vi ~* Erl. Nordenskiöld. *En rysning l. åt ryggen.* **II.** Ssgr. Ex.: *Med mörka l-gående fläckar. L-gående sprickor. Längst inne ~ trycker en liten harunge med öronen l-med ryggen* B. Gripenberg, öv. *Vi redo fram l-med en slingrande skogsstig ~. L-åt åsen väderkvarnar* B. Gripenberg. *Först l-åt och höger om ryggraden, sedan tvärs över och framför denna* Nord. Fam.[2] — **Länge** o. **Längs** m. fl. se d. o.

Lånte'nnis se tennis.

Låp|a, -an, -or. Mindre vanl. Även 'löpa'. Se kådlåpa.

Lår[1], -(e)n, -ar. Stor (o. omsorgsfullare gjord) låda (av grövre virke); avdelat förvaringsrum, binge (ldls.). *Stora koffertar, tunga som l-ar. Kläderna få vi packa ner i stadigare och tätare l-ar. Är stora boklårn färdigpackad? Nyckeln ligger i (ved)lårn. Pack-, sop-, mjöllår.*

Lår[2], -et, =. Den del av benet som sträcker sig från bäckenet till knät; även motsvarande del hos djur (särsk. som slaktarterm). **1**) Hos människa. *Framtill utgör ljumskvecket en bestämd gräns mellan bäcken och l.; baktill och på sidan övergår l-et omärkligt i säte och höft. Sportbyxor: spetsmodell och vida omkring l-et. Bättre grov tråd än bart l. Gräset stod högt till l-et och ~* Strindberg. *Med innersidorna av händerna tryckta fast intill l-en* gymn. *Och sträckte armen längs l-et med hälsningen: »Gud bevare löjtnanten!»* Gust. Cederström. *Slår sig på l-et och gapskrattar. Stryker sig över l-en och harklar sakta* Hj. Bergman. — *Mans-; byxlår.* **2**) Hos djur. **a**) *Bukens bakre del och l-ens insida smutsvita hos kronhjorten.* **b** *L-et, som delas i ytter- och innerlår, emellan vilka ligger den s. k. rulladen* Ingeborg Zethelius. *Fårlår. Hon som likt engelskorna ej tors bedja om ett kycklinglår utan sager: ~.* **Syn.** ibl.: överben, skank, skånk. — **Lårband,** fackl. *Suspensoarer, med och utan l.* Nord. komp. **-ben.** Benpipan i låret. *L-et är den längsta och grövsta kotan i människans skelett.* — *L-sbrott. Brott å l-shalsen, d.v.s. l-ets översta del, närmast det i höftbenets panna liggande l-shuvudet. L-sskaftet* l-ets långa mellanstycke. *Lianer från minsta revor till l-stjocka kablar* Henning Nordlund. **-fjäd|er.** Zool. *L-rar och undergumpen roströda* Nord. Fam.[2] **-kramp,** idr. *Olle Hansson, som ~ bröt banan på grund av l.* vid skidtävlan. **-kött.** Kok. o. d. *Kalkonen svedes, urbenas, och ur l-et borttagas även de hårda senorna* Hagdahl. **-musk|el.** *De väldiga l-lerna, som ge låret dess koniska form. Hålla l-lerna i form.* **-pipa** benpipan i låret. **-stek. -stycke** av slaktat kreatur. **-veck** ljumske.

Låra se låla.

Låring, -en, -ar; -s (adv.). Sjöv. Sidan av akterskeppet. **I.** Enkelt. *Bara tjugu simtag ännu, och han är nära nog under den främmande barkens l.* E. Hornborg. *En grövre åra ~ utstucken på högra l-en* Strindberg. *Båtdävertar, placerade utombords över fartygets l-ar. När vinden är på l-en* S. Christenson. *Sjön, som slog skimrande skumgardiner över styrbords l.* E. Hornborg. *Stod vid l-en och rökte pipa* ib. *Förtöjde aktern ~ genom en ända från vardera l-en* E. Sparre. *Det kom en sjö utefter l-en och spolade rent. Bragtes ~ snart bakom l-en, där de försvunno* Ernst Lundström. *Synas på lovarts, lä, babords l. Styrbordslåring. — En sjö kom in l-s* E. Knape. **II.** Ssgr. Ex.: *I vinande l-sbris* A. Mörne. *På skeppet svänges l-sbåten ut* V. Almquist. *Seglade för l-svind* som kommer in på l-en (mln tvärs o. rätt akterin). *»Sida-medvind» är »landkrabbsuttryck» för l-svind* H. Wrangel. *Redan hade vi Hundskäret l-svis om babord* Alb. Engström. *Hade ~ brisen l-svis från babord* ib.

Lås, -et, =; ldls. (t. e. sydsv.) även -en, -ar. **1**) Huvudbet. **a**) *L-ets viktigaste delar äro l-huset, regeln, tillhållningen och (i vissa l.) säkerhetsanordningarna. I egentlig mening l-bara (med nyckel osv.) äro endast tillhållningsl-en. Kammar- l. påläggslås, som fästas utanpå dörrens ramstycke, infällda lås, instickslås samt hänglås. Elektriska l. Automatiska l. för försäljningsautomater m. m. Utbytbara s. k. nyckellås.* **b**) *Stänga(s) med dubbla l.* med två lås eller gm att kringvrida nyckeln två varv. *Passar inte nyckeln i l-et? Glöm inte nyckeln kvar i l-et! L-et krånglar, går inte. Stänga i l., med l. (och nyckel). Hörde ytterdörren slå i l. Dörren gick i l. av sig själv. Dörrn*

vill inte hålla l. springer upp (av sig själv). *Dörrn tar inte l., vill inte gå i l.* går inte att stänga (i, med lås). *Och stängt dörren efter sig med sju l.* även bildl. *Här behöver ingen ha l. för sitt hus. — Gå i baklås. Låssmeden G. Isgren i Uppsala har ~ sökt patent å ett l. utan nyckel* 1925. *L. utan nyckel, vanl. kallade kombinationslås. Sätta (häng)lås för ngt. — Vrida om den nötta l-ens vred* Ax. Ahlman. *Medan jätten läste in sin harpa inom tolv l-ar* Sv. Folksagor. **c**) *Förvara under l. (och nyckel). Tyst den [staden] sover under l. och reglar* Aug. Hallner. *Och upp sprungo dörrar på vidaste vägg, / det hjälpte ej riglar och l-ar* G. U. Schönberg. *Under l. och bom* i fängsligt förvar. *De ä l. för lädersäck, de* riktigt svårt att komma in i. *L. för lädersäck ler en täljkniv åt.* **d**) *L. på armband, spännen, kedjor, väskor m. m.* **e**) *Klink-, regel-, springl. snapp-, hasp-, häng-, tryck-, vrid-, pansar-, polhems-, konst-, patent-, säkerhets-, skydds-, nyckelhåls-; dörr-, port-, kassaskåps-; bokstavs-, tid-; cykel-, vagnslås.* **2**) Bibetydelser. **a**) Gevärs- l. bösslås (med slagfjäder, hane o. delar för hanens kvarhållande i halv- l. helspänn). *Luntl-et, som var första upphovet till gevärsl-et. Slaglås.* **b**) *Linlås* anordning för koppling av ändarna på draglinor. *Remlås* plattor med stift på ena sidan (som inslås i de stumt hoplagda remändarna). **c**) *Vatten-, olje-, sandlås* anordningar t. e. för att hindra gaser att stiga upp i rörledningar o. d. *Gasklocka, stor behållare med vatten- eller oljelås.* **d**) *Skallås hos musslor* taggar med motsvarande fördjupningar på ryggsidan av skalhalvorna. *L-et hindrar förskjutningar av skalhalvorna.* **3**) Bildl. **a**) *De stockar, som bildade bråtens l.* Henning Nordlund. **b**) *När han är borta, ja, då spränges l-et i konstnärsringen* Jac. Ahrenberg. **c**) *Sätta l. för munnen på ngn* munlås. **d**) *Men det hela gick ändå tämligen i l., ty ~* lyckades, gick bra, gick efter beräkning l. som det borde l. skulle. *Litet nervös, hur det hela skulle gå i l.* Carl Larsson i By. *Allt gick förträffligt i l. Emellertid torde nu allt vara i l. igen och ingen mer tågförsening att vänta. Det här går aldrig i l. för dig.* **Syn.** (ibl. mer l. mindre nära:) regel l. rigel, bom, klinka, hake; knäppe, spänne, sölja, bygel.

— **Låsanordning.** *Lösväska med l.* postt. **-arbetare.** *L. vid kassaskåpsfabrik.* **-band.** Zool. Hos musslor (sammanhåller skalhalvorna). **-bleck.** Fackl. **1**) Metallplatta varpå låsets fasta delar (fjädrar etc.) äro fästa. **2**) Metallbeslag på gevär där låsdelarna äro fästa. **-del.** **-fabrik;** -saktiebolag; -ant; -ation. **-hus.** Fackl. *Regeln är skjutbart anordnad i l-et och ~. Det på lagom handtagshöjd sittande l-et.* **-kolv.** Fackl. *Många dörrar ha, jämte regeln, en l., avsedd för mer tillfälligt stängande och vanligen avsneddad, så att den kan skjutas in i låshuset endast genom att dörren slås igen.* **-mekanism.** **-muskel.** Zool. Även till verbet. *Tvinga in en ~ kniv mellan skalen för att skära av l-n, varpå musslan springer upp.* **-reparation.** **-skylt.** **-smed;** -sarbete. **-tand.** Zool. Hos musslor. **-verkstad.** **-vred.** *Och stannade med handen på l-et.*

— **Lås|a,** -te, -t, -as. Även (dock ej i SAOL[8]) 'läsa'; l-a igen m. fl. se igenlåsa osv.; l-a sig inne (o. innelåst); -bar (-t); [-ning]. **1**) *L-a med dubbla slag, dubbla lås. L-a och regla. Slog du bara igen dörrn eller l-te du ordentligt (med nyckel)? L-a stora porten. Hann du l-a för honom? Är, står porten l-t? L-ta lådor. Bryta sig in i det l-ta skrivbordet. L-te garagedörren efter sig. Lade boken in i skrinet, l-te det med nyckeln och ~. Kan kofferten inte l-as? Har ni l-t om er, barn? Cykel, bil, som kan l-as. — Ytterfönstren, som lästes med två hakar* Nord. Fam.[2] — *I l-bara skåp. Med l-bar låda. — Sättet för l-ningen. Just i portl-ningen.* **2**) Bildl. Mest refl. *[Om] kulsprutan l-er sig ~* H. Wikner. *Patronerna hade på något sätt l-t sig i magasinet, och ingen kom upp* J. Möllersvärd. *Hon gäspade, så att käkarna l-te sig. Knäna hade låst sig och smärtade en smula. Hela maskineriet, hela arbetet l-er sig för dem på det viset* di kommer inte ur fläcken. *Den internationella bilismen är för närvarande ganska l-t, då ~* 1924. **Syn.** **1**) igenlåsa ㎖, tillåsa ㎖, stänga l. tillsluta (i l. med lås), ibl. regla; **2**) (l-a sig ibl.:) fastna (i kläm), haka u'pp sig, icke vilja löpa l. göra tjänst l. fungera.

Låsk|a, -an, -or. Vulg. Spottkluns, klyscha. *Snus-, spottl-a.*

Låss, låddes; l. o'm; -kaffe m. fl. (barnspråk). Ngt vard. (utom i imperf.). *Och stor på sig l. han vara* J. Hemmer. *Det l. vi inte o'm. L., att du har snuva, bara! Och låddes ej se pojken. Låddes inte höra. Låddes, som han inte hörde. Låddes en tid, som det regnade. — Och hon var ännu ond, fast hon inte låddes om det. — Och l-kaffe, som är vatten från brunnen, i färg alldeles som kaffe och smak närapå* Mollie Faustman. — **Låssa(s)** se låtsa.

Låt, -en, -ar; -samling. **1**) **a**) *Va ä de för l., kan du inte hålla barna tysta! Två lindebarn, som då och då stämde upp en l. Brandlurens sträva l. Och postiljonen tutar sin l.* jfr 2. **b**) *Ers majestät ska se, att där blir annan l. i skällan* (bildl.) Prins Wilhelm. *På den l-en hade han sjungit jämt uppe på kontoret vid betalningen. Att länsmannen var arg och de övriga missbelåtna, kunde man tydligen märka på l-en. Den gamla l-en om citatförvanskning. Jämmer-, klago-, sorge-, olåt.* **2**) Särbet. *En*

liten l. om våren. Folkliga l-ar. Gång-, vall-, lock-, tim-; horn-, vallhornslåtar. — *En dylik l-samling torde icke kunna uppvisas av något annat landskap.* **Syn. 1**) klagan, jämmer, (ibl.:) oljud, stoj, skrän, missnöjd ton, ibl. ljud l. klang; **2**) spel l. sång utan ord, (folklig) melodi.

— **Låt|a¹**, lät(o) (ldls. även utt. let), -it. Bet. övergå i varann. **I.** Ljuda o. d. **1**) **a**) *I en lång tid var vallhjonen i Skinnarby alltid de första att l-a* Josefina Bengts. **b**) *L-a illa (över ngt)* uppstämma klagovisor. *Hon har alltid l-it stort* varit 'storlåtig', stordig. *Gubbarna snarkade och läto som bromsar i trästop* Strindberg. **2**) *Rösten lät sprucken.* »*Och, och, och*», *lät det i tupphalsen och* ~ S. Dahlbäck. *Det l-er nästan som en fiol. Det hela lät vackert, ganska bra. Dörren l-er illa, l-er, som om den vore osmord. L-a ostämd, ostämt. Ja, så ska, måste det l-a.* **II.** Lyda o. d. **1**) *Hur l-er stället ordagrant? Får jag höra, hur det l-er!* **2**) *Jag kan inte neka, att det l-er sannolikt. Det l-er inte otroligt. Det l-er konstigt, misstänkt. Det l-er som en paradox, men är inte desto mindre ett faktum. Som det l-er, efter vad det l-er, skulle hon ha rest ifrån honom självmant. På dig lät det, som (om) saken redan var avgjord. Det l-er illa för din kusin, han får nog inte platsen. Nå, det l-er gott! Jo, jo, det l-er något, kan något l-a, det. Han l-er föga förhoppningsfull.* **Syn. I.** blåsa låtar; ljuda, ge ljud, höras, 'verka'; (ibl.:) klinga, knarra, gnissla, jämra sig, gnälla; **II.** lyda; förljudas, vara (så o. så) beställt, se ut l. tyckas (som om), synas, förefalla.

Låt|a², lät(o) (ldls. även utt. let), -it, [-as]. **I.** Några numer blott i vissa uttr. kvarlevande betydelser. **1**) Högt. *L-a sitt liv (för ngn, för en god sak).* **2**) *L-a sitt vatten* tömma blåsan. *Om urinen genast vid l-andet är grumlig.* **3**) *L-a åder (på ngn)* åderlåta. **4**) Jfr 'låtande' o. efterlåta. *Det ena (skall man) göra och det andra (därföre) icke l-a. Du äger icke att döma över vad jag därutinnan gjort eller l-it. Han gör och l-er efter (sitt) behag.*

II. Den vanliga bet. Imperativformerna 'låtom' och särsk. 'låter' äro gammaldags (*L-om oss bedja! L-er eder angeläget vara att* ~). Bet.-skiftningarna ej alltid fullt skarpt skilda. **1**) Medgivande. **a**) *Vill du inte l-a oss gå frivilligt? Låt honom göra, som han vill! Det såg ni också på och lät (det dock) ske. L-a ngn hållas. Leva och l-a leva. L-a bero. L-a detta vara detta. Men ingen lät märka något. Lät några år senare rätt mycket tala om sig. Ett bredare* ~ *svalg än den åtskiljande Kanalen läte förmoda* R. F. v. Willebrand. *För — låt mig se — två månader sen. Låt mig tänka efter (ett ögonblick)! Det vill jag l-a vara osagt. L-a förfalla. L-a masken falla* även till II 2. *L-a udda vara jämt. L-a tillfället gå sig ur händerna, världen ha sin gång. L-a det bli därvid, vid det gamla ej göra ngn ändring. Vi l-er det gå så tillsvidare.* **b**) Jfr 2. *L-a gå ankaret.* **c**) *Låt honom vara (i fred)!* låt hm sköta sig l. den saken själv; oroa hm inte; var inte envis med hm, låt hm hållas l. slippa o. d. *Vi l-er saken vara tillsvidare* anstå, gör inget åt den, l-er den ligga 'nere', lägger den på hyllan. *Det kan vi för tillfället l-a vara* förbigå. **d**) Konjunktionella uttr. *Låt (så) vara, att du är förfördelad; det är dock ej tillräcklig orsak till fullständig brytning. Låt så vara, men* ~. — *Att sluta fred, låt (så) vara på ogunstiga villkor. Såsom ett (låt vara vanligen straffritt) 'försök'. Hans stolthet, låt vara omärklig, hindrar honom dock att* ~ om än (så) omärklig. — Jfr även *Var nog klok (och, låt det vara sagt, även nog högsint) att* ~. **e**) *L-a bli* se ssgr nedan. **f**) Märk de refl. uttryckssätten. *Påstående l-er försvara sig* l. *l-er sig försvara(s). Kärlek och hosta l-a ej dölja sig. Tänk, att han lät fånga sig, lät sig fångas! L-a slå sig på fingrarna. Den klara luften lät de yttersta kobbarna avteckna sig nålvasst mot himlaranden. Om det l-er, lät(e) sig göra, ville jag gärna träffa dig före middan. Nå, det kan ju l-a se sig* det var ju ngt (att visa, att reflektera på). *Det l-er (alltför väl) tänka sig, att* ~. *Det l-er säja sej* det kan man säja. *(Han vill) inte l-a säja sej* ta skäl, lyda. *Det lät han inte säja sej två gånger* det var han genast med på.

2) Föranstaltande. **a**) *Kom, låt oss gå! L. honom stiga in! Vad som inte är ditt, låt ligga! Lät han dig vänta? Hunden är gammal och sjuk, det är bäst att l-a skjuta den. L-a avrätta ngn. Har du l-it laga rocken, som jag bad dig om? L-a ngn få veta, att han lever. Nu först lät han blåsa till anfall. Jag ska l-a höra av mig. Nå, låt höra, låt höra! Låt gå då för 300 kr.!* du får den för l. jag ger, bjuder. *Tydligt l-a (ngn) förstå, att* ~. *L-a påskina, förljuda. L-a rättvisa vederfaras. L-a nåd gå för rätt* även till II 1. **b**) *L-a djuren uppträda talande. Nu l-er författaren hjälten utbrista:* ~. **c**) *Som l-a sig vårda om sina församlingsbor. Lät sig angeläget vara att* ~ var ivrig att. *L-a sig (ngt) väl behaga,* smaka. *Konungen har l-it sig detta ärende föredraga* ämb.

Syn. I. 1) offra, mista; **4**) efterlåta, underlåta; **II. 1**) medge l. -giva, tillåta, tillstädja, lovgiva, berättiga, bevilja, förunna, villfara, se med gillande l. likgiltighet, icke sätta sig emot l. motarbeta, tåla, finna sig i, icke göra ngt för att avstyra, överse med, tolerera, ej ha ngt emot, lämna (åt ngn att), överlämna åt ngns godtycke att; kunna försvara(s) o. d., vara möjlig att;

2) föranstalta, föranleda, göra att, laga (så) att, ställa o'm, sörja för, ombesörja; överlåta (åt ngn att), komma (ngn att); befalla, ge order l. befallning l. (i) uppdrag att, uppdra(ga) åt ngn att; ibl. framställa l. framföra.

— **Låta bli.** Ofta smtl. *Låt bli!* rör (mej) inte! o. d. *Du får inte fingra på allting; låt bli det där! Låt bli honom, han har ju inget ont gjort!* Vard. även *Låt bli å gör(a) så där!* gör inte så där. — *Jag kunde inte l-a bli att skänka honom mitt erkännande.* **Syn.** icke röra (vid), lämna i fred, icke göra ngt åt; undgå, komma ifrån, avstå från, ibl. akta sig (att). **L. igen.** Åld. = tillsluta, stänga. **L. upp** n. — **Låtgåsystem.** *Ett förkastligt l.* — **Låtande,** [-t], -n. Nästan blott i förbindelse med 'görande' (se d. o.).

Låts|a (smtl. gärna 'låssa'); -ade, -as (även dep.); l-a o'm; låtsmamma; l-ascivilisation m. fl. se II. Även (dock ej i SAOL⁸) stavat 'låssa'. **I.** Enkelt. **1**) *Han l-ade (sig) känna till det förut, l-ade(s), som om han redan kände det. L-a sig, l-as vara sjuk. Tänk, att han inte ville l-a se oss, att han l-ade, som (om) han inte såg oss! Och hon, som aldrig tänkt hälsa på eller l-a hon såg kamrerskan mer!* Sigurd. — *L-a vänskap. Vi ta varann i hand och l-a till och med ett småleende. L-andes vänta på någon, som aldrig kommer* Strindberg. **2**) Märk särsk. **a**) *Det är ingen riktig mat, mamma, vi bara l-ar, l-as (, att de ä) så, bara l-as. Dväljas i en l-ad värld* Agnes v. Krusenstjerna. **b**) *L-ad glädje, hjärtlighet, vänskap.* **c**) *L-a(s) om ingenting, om intet* även *L-a(s) som ingenting* = l-a som man ingenting hört l. märkt, inte låtsa o'm; se gm fingrarna med, låta udda vara jämt; jfr l-a o'm (II 1). **d**) *Ska de här l-as vara färdigt! Ska de l-as vara biffstek! Som inte likna varandra mer, än en väderkvarn liknar en kaffekvarn, fast de ska l-as vara kvarnar båda* H. Wranér. *Bergströms snoriga jänta, som ska låssas vara marskalk, gubevars* M. Koch. **II.** Ssgr. **1**) Särskriven ssg. *Som var mera rörd, än hon ville l-as om. Det var att börja på nytt och inte l-a om, att man blivit nedstämd. En liten skråma på kindbenet, de ä väl ingenting att l-a om.* **2**) Fasta ssgr. **a**) *Anna, som var Nennes l-mamma.* **b**) *Dess streberkultur och l-ascivilisation* E. Diktonius. *En teaterkyss, en l-askyss — med ett ord, ingen kyss alls* Eva Wahlenberg, öv. **Syn.** ge sig sken l. utseende av, vilja låta förstå l. påskina, ge (sig) ut för, utge för, hyckla, föregiva, ställa sig som (om), simulera, 'spela', ibl. se ut som; (l-a o'm:) låta märka, ibl. bry sig om; (l-ad:) hycklad, falsk, fingerad, skenbar, 'så kallad', 'kvasi-', konstlad, 'spelad', 'blott på lek'.

Lä, -(e)t, [-n] l. som adj. =. Två ord. **A**) Enkelt. **I.** Subst. Bet. växla mln läsida, läriktning, ställe i skydd för vinden, lugn. Motsatt 'lovart'. **1**) Mer egentl. **a**) Ofta sjöv. *Och en stark slagsida kränger fartyget åt lä. Avdriften, d. v. s. sidoförflyttningen åt lä. Driva ner i lä. Alla får inte sitta nere i lä, då kan båten ta in vatten. Land i lä! Ror i lä!* klart att vända. *Tvärs ut i lä* sjöv. *Då smulvattnet spottade in några tiotal liter över lä* E. Knape. **b**) *I lä för stormar(na), vinden. Vad tror kaptenskan det är för en motorbåt där i lä om Rödskär?* E. Didring. *Beslöt ~ gå till närmaste lä* Alb. Engström. *Slöra in i lä någonstans* Ax. Ahlman. *Vädret har stillat nu, sa gubben, när han kom i lä för land. Söka (första bästa) lä. Som bildade lä för sydliga vindar. Medan vi var i lä av stranden. Nu får vi länsa ned till Frössögrundet och ta lä där* E. Knape. *Hunnit in i skyddande lä. Jämnt ett par alnar(s) lä. — Och bidevindade upp i läet under Norrhögens branta sydudde* Alb. Engström. **c**) *Stugan har lä bak vallens krön* Ax. Ahlman. *I skorstenens heta lä* S. Siwertz. *Det var så behagligt lä på den gatan* Ejnar Smith. *Stugulä. — Där ljummast gassar, / och lät är ljuvt* A. T. Gellerstedt. **2**) Bildl. *Här i det gamla röda hus / är lä för tidens böljebrus* Hj. Lundgren. *I hemmets lugna, trygga lä* Aug. Hallner. *I tryggat lä* Alb. Henning. **II.** Adj. Ofta sjöv. *Fälla lä ankare. Lä bog, brass, nock, reling, sida, sud.*

B) Ssgr o. avledningar. **I.** Ssgr. Ex.: *Parti av Upolus läkust* E. Hornborg. *Fick upp även sitt läsegel och ~. Läsegelsrår* sjöv. *Och vattnet strömmade ur läsidans spygatter* E. Knape. *Avlasta snön på bergens läsidor* Harry Smith. *Och räven intar sin lega på läsidan av någon backe. Av isen rundslipade hällar med stöt- och läsida* Carl Wiman. *Och läskyddet otillräckligt. Lästranden låg spegelblank innanför vassbältet* I. Hortling. *Ekan lade läsud under vatten* Strindberg. *Läsuden, som jämt ville gå under* E. Knape. *Lävart* (akut); adv. = sida varåt vinden går (mindre vanl. än motsatsen 'lovart'). *I dessa lugna lävikar* Alb. Engström. *Lävrå. Lävägg.* **II.** Avledningar. **1**) Lä|a, -ade. Ofta skönl. *Nu läar Runmarö. Kuttern sig rescr ~* Prins Wilhelm. *Skären, vilka en lång räcka läade för stora Jungfrufjärden* Strindberg. *Där det läar ~* Gabr. Jönsson. *Halvt gömd bakom läande stenblock* Sev. Schiöler. *I läande vikar* K. Asplund. — *I var läad vrå* Öv. fr. Garborg. *Strandäng i läat sund* Sev. Schiöler. **2**) Läig, -t. Skönl. *Solen gassade i denna läiga hörna.* **Syn. A**) (ibl.:) sida varåt vinden blåser, sida skyddad mot vinden, (vind)skyddad sida l. plats, ställe i skydd för vinden, (vind)skydd, lugn.

Läck¹, subst. Åld. Se bräck — **Läck**², oböjl. predikativt adj. **I.** Enkelt. **1**) Om fartyg. *Springa l. Ångaren, som blivit så svårt l., att* ~. *Fartyget är l.* Mindre ofta *Gå, råka, slå l.* **2**) Allmännare. *[Vi kan] vara glada för att rören inte sprang l. i morse* Wendela Leffler, öv. *L. är skyarnas vattusäck* S. Dahllöf. **II.** Ssgr. Ex.: *Sedan de svåraste l-skadorna avhjälpts. Det l-skjutna fartyget* 1915. *Med sitt l-sprungna skepp. Hoprostad maskin och l-sprungen panna. L-sprungna rör.* **Syn.** som läker l. tar in vatten, otät, gisten, sprucken, sönder. — **Läck|a**¹, -an, -or; -tätare särsk. om sak); -tätning. **1**) Om fartyg. *En liten l-a kan sänka ett stort skepp. Få, ha (en) l-a. Först täta l-an och länspumpa fartyget. — [O. Peterzéns] l-tätare [för fartyg] uppvisades i går för* ~ 1912. *Eldsläcknings- och läcktätningsövning å utrangerade kanonbåten Disa* 1927. **2**) Allmännare. *Vatten, som tagit sig ut genom en l-a på en avloppsledning. Med order att kitta en l-a i isskåpet. Bensin-, gas-, kloakrörs-, pann-, vatten(lednings)l-a.* **Syn.** hål, otäthet (så att vatten, gas l. d. strömmar l. sipprar in l. innehållet ut). — **Läck|a**², -te, -t; l-a ūt (o. utl-t); -skada m. fl.; -ning. Ldls. även 'läka'. **1**) *Fartyget, tunnan l-er. Öste sina l-ande båtar. Det var på tiden, ty skutan läkte* Gunnar v. Numers. *I droskan, vars tak* ~ *l-te. Mitt tält l-te bedrövligt* E. v. Otter. *Gamla kar l-a gärna. Det l-er ännu ur tunnan.* **2**) L-a ut. **a**) *Oljan l-er ut och* ~. *Vid högre tryck l-er en del gas ut genom otätheter i* ~. **b**) Bildl. *Studentämnena l-a ej ut från överstyrelsen. Att ingenting om våra upptäckter skulle l-a ut.* **Syn. 1**) ej hålla tätt, vara otät, släppa in l. ut vatten (gas o. d.), sippra l. rinna (igēnom), drypa, droppa. — **Läckäg|e** (-asj); -et, -er. Handels. m. m. Förlust l. avgång gm läckning (även gm att t. e. ett tak läcker), gm ett kärls otäthet, gm emballageskada. *L-et berodde på sättning i gatan* om en gasläcka.

Läck|er (akut); -ert, -rare. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *De l-raste rätter. En l-er kalvstek. De l-ra skaldjuren* om kräftor. *L-ra musseronen eller vårmusseronen. Ett rikare och l-rare bord än hos Dannströms fanns troligen ej i hela Stockholm.* **2**) Bildl. **a**) *I (de) l-ra(ste) färger. Gästböcker i l-ra utföranden. L-er rokoko. Sin l-ra och finkänsliga teckning av miljön.* **b**) *Sällan såg man en l-rare slinka* Olov Lundgren, öv. *En massa små, l-ra historier om* ~. — Ofta ironiskt. *Jo, det här var (just) l-ert! Det blir en l-er historia, om den [tunneln] är felräknad* E. Didring. **II.** Ssgr. Ex.: *En riktig l-erbit (för* ~*)* egentl. o. bildl. — *Men som alla verkliga l-ergommar älskade han mera god mat och gott vin, än han fruktade smärtorna av en portvinstå* Edv. Selander. — *Deras l-erheter vill jag icke äta* Bibeln. *Bjuda på allehanda l-erheter.* — *Han var storätare på samma gång som l-ermun* Ellen Wester, öv. *Av en rik l-ermun blir en fattig tallrikslickare.* **Syn. I. 1**) utmärkt (god), välsmakande, utsökt, delikat, fin (i smaken), synnerligen smaklig, mycket aptitlig l. aptitretande, deliciös; kostlig, kräslig, lukullisk; (ibl. nära:) begärlig, lockande, förförisk; **2**) fin o. smakfull, 'retande', bedårande, förtrollande, behagfull o. d.; **II.** (l-ergom se) gurmand; (l-erhet ibl.) delikatess.

Läddik|a (akut l. grav); -an, -or; -elock. Folkl. l. fackl. Liten låda (i kista o. d.). *Stoppat körkförklät i kistel-an. I allmogekistans lönnl-a. — Låste upp kistan och slog upp l-elocket* Aug. Bondeson.

Läd|er, -ret. **1**) Egentl. Avhårad o. garvad djurhud. *Tillverkning av l-er. L-er till skodon indelas i botten- l. sull-er och ovanl-er. Smor-, ross-; lack- l. blank-, svecia-, pjäx-, rand-; platt-, rem-; vax-; svin-, buffel-, ox-; handsk-, prydnadsl-er. Lätt och smidigt l-er kallas även skinn (t. e. kalv-, handsk-, ödleskinn). Kromgarvat l-er. Du måste ta (något) extra starkt l-er. Och ökar takten, fastän det hårda l-ret skaver fötterna. Satte skodonen för nära elden, så att l-ret krullade sig. Sufflett av l-er. Stolsits av flätat l-er. Kappblomma av gult l-er. Imitationsl-er för möbel-, bokbinderi-, automobil-, sko-, barnvagns- och alla övriga industrier och ändamål, där l-er användes. — Biffen är ju seg som l-er.* **2**) Friare. **a**) *Flytande l-er* Åhlén & Holm 1928. *Konstl-er.* **b**) *Ett fotspjärn, hängande i tvenne stigl-er.* **3**) Bildl. **a**) *Munl-er.* **b**) *Sådant l-er ska sådan smörja ha* t. e. om en som förtjänar l. fått stryk. *Smorde det påvliga l-ret* gav de påvliga på pälsen. *Barka (rygg)l-ret på ngn* prygla. **Syn.** beredd (djur)hud, berett skinn.

— **Läderarbet|are;** -e. **-art|ad.** *L-ade blad. L-at seg.* **-avfall. -band.** *Bok i l.* oftare 'skinnband'. **-bit. -blomma.** *Modärn l. att ha i kappan.* **-boll.** *Hård l. (för kricket). Trumpinnar, i spetsen försedda med l-ar.* **-botten.** *Slejftoffel, sandalsydd, med l.* **-brun. -bälg.** *Kamera med l.* **-bälte. -bänk.** *L-ar med mässingsstift.* **-damask|(a).** Jfr damask. *Jaktdräkt av kaki med l-er.* **-ersättning. -ficka.** *Bälte med l.* **-flaska. -flät|ad;** -ning. *Väska med l-ad kant.* **-fodral. -färg;** -ad. *Den mörkt l-ade hyn.* **-förstärk|ning;** -t. *Hängslen med l-ta bandstroppar.* **-galosch.** *Farföräldrarnas gamla hårda, smällande l-er.* **-gul.** *Sämsk- eller lädergul* Wald. Bülow. **-hand|el;** -lare. **-handske. -hud** se hud I 1 a. **-hölster.** *Revolvrar i l.* **-imitation.** *Pegamoid* ~ *den bästa l. som finnes* Åhlén & Holm 1916. *Spelkortsetui av guldpressad l.* **-industri.**

-jacka. *Flyghjälm och l.* **-kant;** -ad. *L-at skärp.* **-kappsäck.** **-klädd.** *L. marinkikare. L-a stolar.* **-kudde.** *En l. eller bräda för att kunna ligga på knä* Henry B. Goodwin. **-kula.** Skämts. ibl. även om fotboll. **-lapp.** Märk särsk. djurbetydelsen (fladdermus, jfr d. o.). *Är det sant, att en l. bara har tre droppar blod?* Alb. Engström. — *Med sin egendomliga l-slika flykt* Ax. Klinckowström. *Flygödlor fladdra, l-lika* Ruth Milles. *Banden på hennes urmodiga svarta kapotthatt fladdrade som l-svingar* T. Fogelqvist. **-mosaik.** *Orientalisk l. till bokband.* **-möb|el.** *Till vänster grupp av l-ler kring ett bord* R. Schildt. **-olja.** *Mörk l. för seldon och grövsta sorten skodon.* **-omvir|ad.** *Kniv med l-at handtag.* **-papp.** Flera slag av papp l. konstläder. **-plastik.** Utsmyckning av läderarbeten (t. e. bokpärmar, portföljer, väskor) gm drivning o. punsning av reliefornament. **-put|a.** *Stoppade l-or.* **-rem.** **-sko.** Subst. o. verb. Som verb mest i perf. part. *Klädpåsar med l-dd botten. Ryggsäckar med l-dda hörn.* **-skärp.** **-snärt.** *Piskor med l.* **-stansning.** *Svenska l-skompaniet, Stockholm.* **-stopp|ad;** -ning. *Mot ryggstödens l-ning.* **-sul|a;** -ad. *Tofflor med l-or. Gymnastikskor eller l-ade filttofflor.* **-surrogat** ädersättning, konstläder. **-säck.** *Lås för l.* se lås 1 c. **-tamp.** **-torr.** *Det l-a ansiktet* (pergamentartade, skinntorra) G. Serner. **-väska.**

Lägd (-j-); -en, -er (grav) l. **Lägd|a** (-j-); -an, -or. Båda lant. o. ldls. samt skönl. Däld, lågt liggande äng, linda. **1)** *Över allt där det blott fanns en l. i bergen* Jonatan Reuter. *I ~ l-en, där kon betade* Arv. Mörne. **2)** *På de nyslagna l-orna* Astrid Väring. *Dofter från l-a och äng* Harry Blomberg. *Åkerl-or* C. Larsson i By.

Läge, -t, -n. **A)** Enkelt. **I.** Mer abstr. **1)** *Bindeln skall hålla fast armen i dess nuvarande l. Över de klykade pinnarna utbreddes grenarna, och klykorna höllo dem i l. På grund av stenens osäkra, vacklande l. — För att utföra en vanlig glidflykt anbringas maskinen i dykläge. Att den tävlande under hela simningen ligger i ryggläge.* **2)** *Noggrant bestämma l-t av en ort. L-t är utmärkt för handel. [Staden V.] i ett dystert l., inklämd mellan ~* R. Numelin. *Stället har ett vackert l. vid Mälaren, (ett) fritt l. (med utsikt över ~). L-t är tilltalande. Berömd för sitt vackra l. Fördelaktigt handelsläge. Hörntomt i söderläge. Höjdläge.* **3)** *Men hans röst behöll sitt vanliga l. Pressa upp rösten i ett onaturligt l. I alla l-n på tonskalan. Röst-, tonläge. — Känslo-, stämningsläge.* **4)** *Tills l-t klarnat och ~. Under, i sakernas nuvarande l. skulle jag vilja tillråda ett par veckors dröjsmål. Industrins tryckta l. Det ekonomiska, det politiska, det (stats)finansiella l-t. L-t har blivit så tillspetsat, att ~. Frågan har därigenom kommit i ett annat, i ett bättre l. Det för ententen prekära l., som inträtt med ~. I livets svåra l-n* Ps. 595. *Att reda sig i kinkiga l-n. Räddad i, ur ett ovanligt hotande l. Bedöma (strids)l-t, sakl-t. En ljusning i engelska konfliktl-t. Det gynnsamma valutal-t. Pris-, börsläge.* **II.** Mer l. mindre konkr. **1)** Trädg. o. d. *Å lätt jord ävensom i torra eller skuggiga l-n blir skörden ringa eller ingen. Bör, särskilt på torra l-n, planteras på hösten. Undvik sanka l-n [för drivbänken]. De (för nordan) mest utsatta l-na.* **2)** Bot. *Snöl-n* plats där snön (länge) kvarligger. **3)** *Patronläge.* **4)** Fiskläge. *Och så seglade gubben och pojken ut till l-t igen* Fr. Nycander. **B)** Ssgr ha *läge-* l. *läges-*. Ex.: **1)** *L-bestämda punkter [i terrängen]* Einar Peterson-Berger. *Då l-bestämning [gm radiopejling] önskas* Vår Flotta 1920. *L-förändring.* **2)** *Bestämma elektronernas l-sförhållanden inne i atomen. En ytterstringa, omärkbar l-sförändring. Lokala l-suppgifter* Sten de Geer. **Syn.** ställning, inställning, placering, position, posityr, ibl. pose; belägenhet, situation, ibl. polhöjd l. d.; plats, fläck, ställe (i terrängen); (till)stånd, sakernas tillstånd, ställning, förhållanden. — **Lägenhet** o. **Läglig** se d. o.

Läg|el (grav); -eln, -lar. Ett slags äldre laggkärl (som en vid, låg tunna); allmännare: kärl för förvaring av flytande ämne. T. e. bibl. o. skönl. Även bildl. *Abraham tog bröd och en l-el med vatten* Bibeln. *Nytt vin bör man slå i nya l-lar* ib.; även bildl. *Nytt vin kräver nya l-lar* S. Belfrage. *Närmare dörren stodo ~ stora l-lar av läder för kumyss och surmjölk. Himmelens l-lar, vem häller ut dem?* Bibeln. *Se, alla dina tårar / han [sorgen] lägger i sin l-el* Karin Ek. *Det är l-larna, och icke vinet, som han fått från honom* (bildl.) G. Attorps. — *Vattenl-lar av skinn. Arrak ~ helläglar* Tulltaxan 1919. *Vin-, spritl-lar.*

Lägenhet, -en, -er. **A)** Enkelt. **I.** Abstr. **1)** Ibl. med plur. *Frukterna avsändas härifrån med första l. Vid nästa l. till England. Billig l. för fraktgods till Antwerpen. Vänta på båtlägenhet. Första sjölägenhet hem. Några ytterligare (tåg)l-er finnas ej.* **2)** Utan plur. *Ge efter råd och l.* efter som man har det ställt. *Efter ortens l.* **II.** Konkr. Med plur. **1)** *Nu ha vi äntligen fått våning för nästa år, det är en vacker (liten) l. med 6 rum och kök, åt solsidan. En tiorumslägenhet eller 10 enrumsl-er* K. A. Edin. *L-en innefattar även brygghus och vedbod. Bostads-, handels-, kontors-; hörnlägenhet.* **2)** Ägoområde som ej ingått i hemmans skatteläggning (så litet att det ej satts i mantal); ibl. område från fastighet upplåtet under nyttjande- eller äganderätt.

Ägaren av l-en Åsbolund i D:s socken. Särskilda slag av l-er äro t. e. torp, utgårdar, skogstrakter, kvarn o. sågplatser och även fisken. Torpl-er. **B**) Ssgr. Ex.: *L-sbyte önskas* Annons. *L-sinnehavare. L-sskiljande väggar utföras av betong. L-sägaren Erik Eriksson från Åby ägor i Östervåla.* **Syn. A**) **I.** (lägligt) tillfälle (till resa, avsändande av gods o. d.), fraktningstillfälle, möjlighet, ibl. förbindelse; **II.** hus l. våning l. (mindre) gård (att hyra).

Läger, lägret, =. **A**) Enkelt. **I.** Liggställe o. d. **1**) Mest skr., ofta skönl. *Barnvakterskan, som minst tio gånger om natten måste stiga upp från, lämna sitt l. Kasta sig av och an på sitt l. (utan att kunna somna). Ett l. av halm. Där jag låg på mitt l. om natten* Bibeln. *Reda sig ett l. (i mossan). Bädda sitt l. — Den som ligger på skulder, har ett hårt l. Den gamle ligger på sitt sista l., och han vet det* Hj. Söderberg. — *Halmläger.* **2**) *Driva upp älgen från hans l.* **II.** Tältläger m. m. Kan avse både platsen, tälten l. d. o. de lägrade. **1**) Krigs. o. d. **a**) *Hären slog l. i en dal söder om staden. Befäst l. Bygga ett förskansat l. Ligga i (vinter)läger. Vi fingo snart nog en viss vana vid att hastigt slå eller bryta l.* även till 2. — *Ligga ute på lägret* ligga och exercera; vara på möte. — *Fång-, koncentrations-, övningsläger.* **b**) Märk bildl. uttr. som *När den stora dagen inföll blev det rörelse i lägret.* **2**) *Indian-, zigenar-, lapp-, guldgrävarläger. Ett l. av lustresande. Där man planerat ett förläger till det stora Kulla(skaut)lägret. Gymnastik-, skautläger.* **3**) Bildl. **a**) *Staden är delad i två (olika) l. De hugg, som skiftats i pressen mellan de båda (parti)lägren. Två skilda rättstavningsläger.*

B) Ssgr ha *läger-*; *lägers-* blott i 'lägersmål'. Ex.: **1**) Läger-. *L-afton å Folkskoleseminariets högtidssal (Uppsala Kyrkliga Scoutkår)* 1931. *L-arbeten. L-byxor av s. k. vindtyg. Skautchefen fröken Mary Lagercrantz l-chef i Häringe* 1928. *Vid l-elden. Reveljen gick genom l-gatorna* jfr tältgata. *L-hyddor* för trupp i fält som längre tid skall bivackera. *Nytt reglemente för truppernas s. k. l-kassor* Notis 1922. *I l-liknande bivacker. — Råd och vinkar om l-liv och tältning* 1926; jfr kamping. *Svenska Turistföreningens l-livsnämnd* 1930. *Tältlivs- eller lägerlivsrörelsen. — Batterimärken för l-mössor. Färdas från l-plats till l-plats. Vår nästa l-plats var* ~. *Som l-skor nyttjas lätta lågskor, gymnastikskor eller* ~. *L-stad* (-en); åld., högt.; dels = vilobädd *(Sin l-stad bäddade han på golvet, och* ~*)*, dels = sista vilorum *(Det epitafium, som pryder hans l-stad i Sigtuna stadskyrka). Uppsöka ett lämpligare l-ställe* dels = l-plats; dels = vilobädd. *Under hela l-tiden. L-utrustning. Till l-vakt och kock hade vi tagit med oss en kines* (*L-vall* ej hithörande, se d. o.). **2**) Lägers-. Blott i lagt. 'l-smål' = olovligt köttsligt umgänge mln man o. kvinna (ibl. med undantag av blodskam, hor o. våldtäkt). *Barn, varmed kvinnan i l-smål rådd blivit. Ägde l-smål rum mellan de trolovade, uppstod därmed omedelbart äktenskap.*

Lägra, -ade, -as; [-ing]. Kunde även betraktas som två ord. **I.** Allmännare. Refl. l. intr. Ofta i perf. part. **1**) Mer egentl. *Den fientliga hären l-ade sig på andra sidan floden. Förr for man ofta dit med sina kaffekorgar och l-ade sig i gröngräset* Louis Ameen. — *Och l-ar i en by på flodens högra strand. — Den ryttartrupp, som legat l-ad i skogen* ~. *Ligga l-ad på höjderna kring staden. Översållat de l-ade trupperna med ett pilregn. Hela familjer sutto eller lågo l-ade kring matsäckskorgar eller* ~. — *Eller rådgjorde om l-ingen* Sven Hedin. **2**) Bildl. *Dystra molnmassor, som l-a sig kring, över staden. Dunklet, skymningen l-ar sig över nejden. Molnet, som l-at sig över hans vanligen så glada ansikte. — Högre än, där inga skyar l-a* ~ V. Rydberg. *Med stora, l-ande, vita dimslöjor över* ~. — *Han såg en skugga l-ad över dennes ansikte* ~. **II.** Lagt., bibl. m. m. *Om däremot en man* ~ *tager fatt henne och l-ar henne* Bibeln. **Syn. I. 1**) slå (u'pp) läger, slå upp sina tält, lägga sig i läger, tälta, bivackera, kampera; slå sig ned; **2**) hopa sig; sänka sig, falla; **II.** ha köttslig beblandelse l. (olovligt) samlag med (en kvinna), sova hos, besova.

Lägervall [-et l. -en]; -speriod. Mest efter prep. 'i'. *En skola i l. Råka, ligga i l. En bild av det l., vari studentsången låg. Har* ~ *genom vansskötsel av egendomen bringat denna i fullständig l. Den pyreneiska halvöns politiska nedgång och närvarande l.* Rud. Kjellén. *[G. III, som] ryckt upp den [staden] ur l. och* ~ Fr. Böök. *Att l-sperioden var förbi* Gust. Lindqvist. **Syn.** förfall, vanhävd, (ibl. nära:) vansskötsel, tillbakagång, efterblivenhet.

Lägg[1], -en, -ar; [-kniv]. **1**) *L-en (hos människan) sträcker sig från knäet till foten. Ovan fotknölarna är l-en smalast och kallas där smalbenet. Genom att knipa mig hårt i l-en* Hj. Bergman. *Där man kunnat vila sina trötta l-ar* E. Lampén. — Hit ansluter sig *[Tuppen gol] stolt på strama l-ar* Sig. Agrell. **2**) Bakre delen av låret o. skanken hos slaktad boskap. *Fläsklägg med rotmos.* **3**) Se islägg. **4**) Se ankarlägg. **Syn. 1**) underben; **2**) skank; lår(stycke).

Lägg[2], -et, =. **1**) Om papper. *Varje ark eller l. innehåller i de flesta fall 8 blad. En episod, hämtad ur ett l. av ett borgrättsprotokoll. Oftast utgjordes (handskrifts)l-en av kvaterner (4 dubbelblad), ibland av terner (6 blad, 12 sidor), kvinterner (10 blad)*

eller sexterner (12 blad). 2) Allmännare. Tårta i flera l. I l. på l. Understa l-et i muren var föga omsorgsfullt lagt, vilket hämnade sig, när ~. **Syn.** skikt, varv, lag, (ibl.:) lager, rad.

— **Lägg|a,** lade (smtl. även la), lagt, -as. A) Trans. I. Med prep.-uttr. 1) Egentligare. Du får l-a lite vadd emellan skivorna. Lägg din kind emot min kind! L-a en slant i håven, ett brev i (brev)lådan. L-a ngt i press. L-a (ett tryckalster) i pressen presslägga. L-a socker i kaffet. Sviker du hästen i häcken, så l-er han dig i bäcken. L-a gatan med sten stenlägga. L-a (en) duk på bordet. L. du bara säcken på, över axeln, så går det nog bra! Färgerna, som l-as på den ännu våta putsen, släppa icke, utan ~. L-a ngn på sträckbänk ofta bildl. Vid packning av tallrikar l-a dem på kant. L-as på bår. L-a pengar på kistbottnen. L-a på lager även bildl. I går måste vi l-a lillpojken till sängs. Lade örat till dörren för att lyssna. L-a ngt under, över ngt. 2) Friare o. bildl. a) För. L-a en lärare, publiken för sina fötter. L-a (hemmanet, åkern) för fäfot. b) I. L. det inte i solen! L-a (ngt) i hög samla på l. i hög. L-a ngt i (o)ordning. L-a ngn i bojor. L-a sin panna i (djupa) veck. L-a sin näsa i blöt ngt vard. = l-a sig ī vad som icke angår en. L-a händerna i kors, i skötet göra ingenting; lugnt åse. L-a näsan i vädret vard. = dö. L-a i dagen förut osedda krafter. L-a sina pengar i en egendom. L-a makten i händerna på olämpliga. Varvid hela staden lades i mörker, lades i aska. Det i kvinnomun lagda ordet: ~. L-a sitt ord i vågskålen. c) På. L-a sten på börda. L-a benen på ryggen. L-a ett brev på posten. L-a tunga skatter på folket. L-a tull, monopol, beslag, kvarstad, vantarna på ~. L-a band på sin vrede. L-a vikt på ngt, på att ~ även 'vid'. Tonvikten bör l-as på sista stavelsen, om ~. Med huvudvikten lagd på tillkomsthistorien. L-a (ngn) ngt på hjärtat. L-a ngt på minnet, sinnet. L-a politiska synpunkter på en opolitisk fråga. Det kan du l-a på hyllan så länge uppskjuta. d) Till. Och ägorna ha lagts till en annan gård. Och alltjämt l-as nya områden till de förutvarande. Så och så många tunnland lades till åker. Och lades till sina fäder ngt högt. L-a cent till cent och arbeta sig upp pinne för pinne. Dagar lades till dagar och ~. Ingen kan l-a en aln till sin längd. L-a märke till ~. L-a grund(en) till ngt. e) Under. Under Karl XI:s tid lades en mängd av adelns gods under kronan. Laholms stads l-ande under landsrätt. Den ena mossmarken efter den andra lades under odling, under plogen. f) Vid. L-a vikt vid ngt, vid att ~. g) Å. Å virke som är omärkt ~ må dubbla umgälder l-as Lagen. h) Åt. Det finns inget skäl att icke l-a huvudvåningen åt söder. L-a ngt åt sidan.

II. Utan (nära sammanhörande) prep.-uttr. 1) L-er du veden eller reser du den? — L-a bordet fullt med böcker. Figurer, som kunna l-as med tändstickor. L-a patiens. L-a stjärna spå medelst en utlagd kortstjärna. — Har du lagt barnen än? Ä barnen lagda nu? — Alla dess bönsorter l-as i medio eller slutet av maj. — L-a ägg. — L-a matsäck (åt ngn). 2) L-a nät, långrev. L-a försåt. — L-a förband. — Drivbänkar l-as under tiden mellan jan. och början av maj. — L-a vägar och bygga broar. Arbete med att l-a järnväg. Ännu återstår att l-a golv(en). L-a tak. Tak, lagt med, av tegel. 3) L-a arbetet metodiskt. L-a sina ord väl. En som kan l-a sina ord. — Språkade och lade planer. L-a råd (för framtiden) rådslå.

B) Intr. o. abs. 1) Abs. Kyckling, som ännu inte börjat l-a ägg. 2) Intr. a) L-a i land, från land. — L-a på hullet. — Och l-er på schappen vard. = l-er iväg. b) Skönl., ldls. för 'l-a sig'. Älven har lagt. Forsen håller på att frysa igen Pelle Molin. Så snart som sjön hade lagt K. A. Melin.

C) Refl. 1) L-a sig raklång på soffan och bara storskratta. L-a sig på rygg. L-a sig på sida även t. e. om båt. L-a sig och sparka. L-a sig i gröngräset och titta upp i himmeln. När han då l-er sig, så se efter var han l-er sig! om djur. En fluga kom å la sej i grötskeden för honom, just då han skulle sticka den i mun. — Vi la oss på golvet, på utstrött hö Aug. Lindberg. När jag klev upp och la mej ... jag hade översäng ... så sa jag: ~ Hasse Zetterström. L-a sig och sova, och slumra en stund, och vila. L-a sig till sängs (för sjukdom). Han la sej sjuk för å slippa ifrån skolan. Vilken tid brukar ni gå och l-a er? Här l-er vi oss tidigt. 2) L-a sig (i läger) framför en fästning. L-a sig i vinterkvarter. L-a sig i bakhåll (för ngn). — Allt tycktes vilja l-a sig på tvären för oss. — L-er sig sällan på ledarplats idrotts. 3) L-a sig i andras affärer. L-a sig på gödkur. L-a sig på latsidan. L-a sig vinn om ~. 4) Årtiondens damm hade lagt sig över de gamla möblerna. Snön lade sig som ett mjukt täcke över åkrar och vägar. Ett svagt istäcke hade under natten lagt sig över fräthålen i åkrökarna. — Fyrisån l-er sig vid Uppsala i medeltal den 21 nov. och går upp den 11 april. Innan sjön, fjärdarna lagt sig. — Vällingen l-er sig som bomull kring hjärtat. Den tunga luften l-er sig på bröstet. Influensan har lagt sig på bröstet på honom slagit sig på, angripit. Champagnen l-er sig inte på hjärnan, man blir yr i knäna i stället. Som inte l-er sig på lynnet. Och åren hade lagt sig tungt på dem bägge. 5) Stormen lade sig först fram

mot aftonen. Bjuda böljorna l-a sig. Låta den värsta vreden l-a sig. Låt dem gorma, det l-er sig nog! Vill inte svullnaden l-a sig?

D) 'Lagd' som adj. = med anlag för o. d. *Han är mera lagd för språk än för matematik. Lite lagd för att ta det sävligt.*

Syn. **A**) försätta i liggande ställning, komma l. få att lägga sig, placera, (ibl.:) pålägga ⋒, anbringa, nedlägga ⋒, slå l. fälla till marken, kasta; förlägga, stationera; lägga i sin säng l. till sängs; värpa, inlägga ⋒; anlägga; belägga; utlägga ⋒; ordna; **C**) (l-a sig ibl.:) vräka sig, kasta sig (omku'll), söka lega; falla (omku'll l. nēr), 'hamna'; inta(ga) sängen, gå till sängs l. i säng, gå l. krypa till kojs, 'luta sig'; nedfalla ⋒ o. utbreda sig över, sänka sig, sjunka; täckas l. bindas av is, isbeläggas; avta(ga), försvagas, mojna, stillna, stilla sig, lugna sig, gå tillbāka, bedarra o. d.; **D**) (lagd för:) som ligger för l. har anlag l. fallenhet för, fallen för.

— **Lägga an** ⋒ m. fl. se anlägga osv. **L. bi** o. biläggning. Sjöv. Med hjälp av seglen minska l. upphäva fartygets fart. *Fartyget, kaptenen lade bi för att invänta lots.* **L. efter sig** glömma, lägga kvar. **L. emellan.** *Du får l. emellan (med) ett rent papper, ett rent papper emellan.* — *Vill han l. tre kronor emellan, så får han boken* ge i mellangift. — *Icke l. fingrarna emellan (med ngn)* ta i med hårdhandskarna, ej visa klemighet. **L. för.** *Det är bäst, att mamma lägger för (åt) dej, du ä för liten att ta själv. Själv l. för av steken (åt hedersgästen).* **Syn.** servera; ibl. utportionera ⋒. **L. ifrån** (säll. från). **1**) Om ångbåt o. d. *L. ifrån (bryggan)* lägga ut från. **2**) Refl. *L. ifrån sig en börda, (telefon)luren.* **L. iväg** l. **i väg.** Vard. Fara l. sätta l. rusa l. skena av l. iväg l. (å)sta(d); ibl. 'smita'. *Den satte iväg genom skog, den la(de) iväg över myr, den flög fram över ängarna.* **L. sig emot** ett förslag = motsätta sig, motarbeta. **L. sig i** vad som inte angår en, det man inte begriper = blanda sig i. **L. vid sig.** Bildl. *Och förstod inte, att hon kunde gå och l. vid sig för så litet* ta vīd sig, lägga på sinnet, ta sig så illa av. **L. åsido.** Egentl. o. bildl. *Icke l. studierna helt åsido.* — *Allt vad han lagt åsido av lönen.* **Syn.** lägga åt sidan, undanlägga ⋒. **L. åt.** *L. åt manken* l. vanligare *L. manken åt* även lägga manken till. **L. över** t. e. rodret åt babord.

— **Läggdags.** Jfr dags I. 811. *Det är l. nu. När det led mot l.* **Syn.** sängdags, tid att koja l. gå o. lägga sig. **-mila** ⋊ resmila. **-spel;** -sbricka. *'Femtonspelet', ett l., som* ~. *Mosaikläggspel.* **Syn.** ibl. pussel (puzzle). **-tid.** *Långt efter deras vanliga l.*

— **Läggar|e,** -(e)n, -e. Gärna fackl. Person, djur o. sak. Mest som sista ssgsled. T. e. *Cement-, gat(u)-, -parkettl-e.* »*L-elaget*», *vilket utbredde och jämnkrattade massan [på Stadions löparbana]* Olympiska spelen 1912. — *Drarghons, flitiga äggl-e.* — *Pennl-e.* — *Arl-e.* — **Läggning,** -en, -ar. Märk bl. a. **1**) Mer egentl. *L-en [av potatisen] företages icke, förrän* ~ Lind-Liljewall. — *Tak-, gat(u)läggning* abstr. o. konkr. — *Tre l-ar, utan blandning emellan. Patiensläggning.* **2**) Bildl. Plur. sälls. *En intelligent pojke, fast utan l. åt det bokliga. Med utpräglad l. för krigaryrket. En ämbetsman av något ceremoniös l. Folk av olika l. Dikten har en övervägande dyster l.* **Syn. 2**) (skap)-lynne, (egen)art, karaktär; (ibl. nära) syfte.

Låglig, -t, -are; -het (skr.). Ofta skr. *Han sökte efter l-t tillfälle att förråda honom* Bibeln. *Det kan vi tala om vid l-t tillfälle, vid första l-a tillfälle, när jag får l. tid, när det faller sig l-t för dig. Vänta till ett l-are tillfälle. Är det l-t för dig, så kommer vi kl. 5. Du kom alldeles l-t (för att* ~) just lagom; som du varit efterskickad. *Missödet kom ganska l-t, ity att* ~. *Täpporna lågo l-t till och* ~. — *Och så har, får du bättre l-het att* ~. *Och gömde resten till framtida l-het.* **Syn.** i rättan l. lagom tid, lämplig, passande, tjänlig, i rätta ögonblicket, i rätt(a) stund(en), lagom, (i en) lycklig (stund), opportun, passande, gynnsam, gunstig, just till pass l. till lags.

Lägra se under läger. **Lägre, Lägst** se under låg[1]. **Lägrestående, Lägstbjudande** m. fl. se IV. 272. **Läka**[1] se läcka[2].

Läk|a[2], -te, -t, -as (även dep.). Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. **1**) Abs., trans. o. refl. **a**) *Vilken förmåga livet hade att l-a!* — *Äga l-ande kraft. Man trodde, att vattnet var l-ande, och* ~. **b**) *L-a (ett) sår. Groblad l-er sår. En klok gumma, som kunde l-a benbrott. Endast en ringa del av de kräftsjuka kunna genom operation varaktigt l-as.* — *Han har sänt mig till att l-a dem, som hava ett förkrossat hjärta* Bibeln. *Läk deras sorger, berätta för dem, att* ~! *L-a hjärtats sår. Det enda, som kan l-a hans själ. L-a krigets sår* R. F. v. Willebrand. **c**) *Spjäla armen och låta den l-a sig själv.* **2**) Intr. o. dep. *Såret ville inte l-a(s). Såret l-(e)s aldrig så väl, att det inte blir ärr efter. Fått benet felaktigt tillrättalagt, så att det l-tes snett. Såret var illa l-t, ännu knappast l-t.* — *De osynliga såren / l-er aldrig* E. Diktonius. **II.** Ssgr ha vanligast *läke-*, säll. enbart *läk-* (t. e. l-bar, l-hull); ibl. båda formerna (t. e. läk(e)dom, läk(e)kött). **Syn. I. 1**) hela, bota, kurera, återställa (till hälsa), göra hel l. frisk (igen), få att repa sig l. ta u'pp sig (igen) l. tillfriskna; ibl. hjälpa mot; (ibl. mer l. mindre nära:) lisa, vederkvicka, hjälpa, ge lindring l. bot, återupprätta, 'återuppbygga', reparera (skadorna);

2) helas, helna, gro ige'n l. ihop, växa ige'n.

— **Läkbar,** -t, [-are]; -het. Mest egentl. *Såret tycks vara lätt l-t. Hans skadade ben var lyckligtvis l-t, och ~.* **-hud.** *Ha god l.* **-hull.** *Men jag hade gott l. och ~.* **-kött** se läk- l. läke-.

— **Läk- l. Läkedom,** -en. Egentl. o. bildl. Ofta skr., ibl. högt. **I.** E-form. Normalformen. **1**) Enkelt. *Ljuvliga för själen och en l. för kroppen* Bibeln. *De helbrägda behöva icke l. utan de kranka. Tag mot den l. naturen bjuder! Och det var balsam gömd i harposlagen, / och det var l. i Davids röst* Fröding. *För vilsna nutidssjälen har han ingen l. (att bjuda). Vinna l. för sin själ, själens l.* **2**) Ssgr. Ex.: *Hämten mig en l-sbok!* Ernst Klein. *Vingåkersgubbens stadgade namn för l-sbragder* O. Högberg. *Namn på l-sväxter* B. Hesselman. *L-sört.* **II.** Utan -e-. Mest skönl. **1**) Enkelt. *På läkdom mäkta klok* A. T. Gellerstedt. *Där är ro, där är l. och tröst. Hälsa och l. L. åt själslivets sår, för ett tvinsjukt sinne.* **2**) Ssg. *L-sdryck, hälsodryck / sval och god längtar jag* J. Tegengren. **Syn.** bot, botemedel, hälsomedel, läkemedel, (ibl.:) återvunnen hälsa, tillfrisknande. **-förmåga. -kraft.** Mest -e. *Hennes relikskrin, från vilket utströmmade en undergörande läkekraft.* **-kur. -kött.** 'Läkkött' normalform. **1**) Utan -e-. *Det »läkkött» (den granulationsvävnad), som bildas* Nord. Fam.² *Ha gott l. Japan har hälsa som en pojke, l. som en daggmask och ~.* **2**) Med -e-. Ofta sydsv. *Fåglar hava gott l., och ~. Dåligt l. helt enkelt?* Hans Larsson. *Min själ har dåligt l. / ~ jag älskar och jag hatar länge* Bo Bergman.

— **Läkebälte** styrkebälte (ibl. humbugsmedel). **-konst.** Mindre vanl. än 'läkarkonst' o. ibl. mer högt. l. skönl. än detta ord. *L. och politik hade jag dittills knappt ägnat en tanke. Behörighet att utöva l-en. Paul Bjerre, Studier i själsläkekonst.* **-kunnig.** *Kyrkvaktaren, som var (något) l. ~.* **-medel;** -sbok (ibl. = farmakopé); -sduglig (ibl. = officinell); -sfabrik; -sformel (ibl. = recept); -slära; -spreparat; -spris; -staxa; -sverkan. Egentl. o. bildl. *Ett oskadligt, osvikligt, prövat l. mot frostskador, mot hosta. Finna ett l., som hjälper. Läkemedlens användning. — Mot onda tungor finnas inga l.* **Syn.** bot(emedel), medicin, ibl. hjälp. **-växt.** *Isop har sedan gammalt odlats som krydd- och läkeväxt.* **Syn.** medicinalväxt, läkeört. **-ört.** *Då l-erna odlades i prästernas ~ trädgårdar* B. Hesselman. *Samla l-er. — Mot ålderdomssvaghet finns inga l-er.*

— **Läkar|e,** -(e)n, -e. *Söka, anlita, vända sig till, tala vid l-e (för en åkomma). Tillkalla, skicka bud på, skicka efter l-e. Jag råkade vara l-e åt, för en av Rotschildarna. Följa sin l-es råd, ordination(er). L-e med (stor), utan praktik. Slå sig ned som (praktiserande) l-e i en småstad. Legitimerad l-e. Extra l-e. Förste l-e. Kvinnliga l-e. — Det är icke de friska, som behöva l-e* Bibeln. *Jag är Herren, din l-e* ib. — *Naturen har själv varit en god l-e av de sår dynamiten satt i våra strandklippor* R. Sernander. — *Assistent-, bad-, barn-, bataljons-, chef-, distrikts-, djur-, epidemi-, familje-, fält-, fördelnings-, hospitals-, hus-, invärtes-, kvinno-, köpings-, lasaretts-, mag-, municipal-, natt-, natur-, provinsial-, regements-, röntgen-, sinnessjuk-, sjukstuge-, själs-, själv-, skol-, stads-, tand-, under-, överl-e.* **Syn.** doktor.

— **Läkaramanuens. -arvode. -attest** läkarintyg. **-behandl|a;** -ing. *Av de 7 skadade måste 6 l-as. Ligga under, underkasta sig, komma under l-ing.* **-besiktning. -besök. -betyg** läkarintyg, sjuk- l. friskbetyg. **-blick.** *Ha l.* **-bok.** *Studera läkarböcker, så man blir kollrig och tror sig ha alla möjliga sjukdomar.* **-distrikt. -droska. -ed.** *Jag läste upp min l. för honom* Hj. Söderberg. **-förbund.** *Allmänna svenska läkarföreningen antog f. o. m. 1920 namnet 'Sveriges läkarförbund'.* **-förening.** *Uppsala l.* **-hjälp.** *Lämna den första l-en. Ha fri l.* **-intyg** jfr läkarbetyg. **-kandidat.** *Klinikerna [i Lund] ha ej plats för alla l-er; Lundamedicinarna få prakta i Malmö* 1930. **-kongress. -konst.** *Där gick min l. bet. — Ägna sig åt l-en.* **-kår.** *Tillvarata l-ens intressen. Vår utmärkta l.* **-mission;** -sverksamhet; -är (biton på -är). *L-en i Tirupatur ~ har fortfarande förestått av med. lic. Fr. Kugelberg. Å Evang. Fosterlandsstiftelsens båda missionsfält utövas en omfattande l. Särskild l. har ock upptagits i Kongo genom Georg Palmær, som utsändes 1911. — Utgå som l-är* Edith T. Forssman. **-möte. -recept. -rock.** *I lång, vit l.* **-stat(en). -stipendi|at;** -um. **-sällskap.** *Svenska l-et, stiftat 1807.* **-tidning.** *(Allmänna) svenska l-en.* **-tjänst.** *Oklanderligt sköta sin l. Den nattliga l-en i Stockholm, tillkommen på frivillighetens väg* 1930. **-undersök|a;** -ning. *Låta l-a den anhållne. Inte behöver jag l-a mig, jag är frisk och stark. Obligatoriskt återkommande l-ningar av körkortsinnehavare föreslås diskussionsvis* 1926. **-utensilier. -vetenskap. -vård.** *Åtnjuta, ha, få, tillhandahålla fri l. I stort behov av l.* **-väntrum.**

— **Läkari'nn|a,** -an, -or. Mindre vanl. *Min mor var traktens l.* Alb. Engström. *Maria Jansson ('Kisamor'), naturl-a.* — **Läkerī,** -(e)t. Sälls. *Som sysslat med l. förr i världen* H. Gyllander. *Elvaårig flicka, offer för »naturläkeri».* — **Läklig,** -t, -are; -het. Sälls. — **Läkning,** -en; -sprocess; -sstadium; -stid m. fl. *L-en av såret tycks*

gå bra. I fall l. icke redan inträtt. Och såret är i god l. L. utan ärrbildning.

Läkt, -en, -er; -bit; -stump; -verk (t. e. till stängsel l. spaljé). Ibl. även läkte (-t, -n). Även koll. Fyrsågat virke 2—4 cm tjockt o. 4—6 cm. brett (nyttjat till taktäckning m. m.); även klenare rundvirke. *En böjlig l. Visthusbod ~ med tak av spån på l. Fjällformade tegelplattor med klackar för hängning över l. Då plank och l. de bröto loss* Strindberg. *Tak-, trossbotten-läkt. — Jan drog ner lodbossorna från l-ena under taksparrarna* H. Samzelius. *I deras bo innanför takl-et* Hans Larsson. **Syn.** ribba.

Läktar|e¹, -(e)n, -e; -trafik. Sjöv. Även (fast sall.) 'liktare'. (Sjögående) lastpråm byggd som vanligt fartyg (ej fyrkantig), 'prämfartyg'. *L-e, som slitit sig lös från sin bogserbåt. Stockholms transportbolag [har] år efter år ökat sin flotta av sjögående l-e. Däcks-, motor-; koll-e.*

Läktar|e², -(e)n, -e. **I.** Enkelt. *Man hör bättre på l-en, men varmt är det där. L-e i kyrkor, i samlingssalar, i det fria. Sitta på l-n. Vi går upp (och sätter oss) på l-n. Sång från (orgel)l-n. L-e för åhörare. Idrotts-, musik-, press-, referent-, riksdags-, sido-, sång(ar)-, åhörar-, åskådarl-e.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-biljetterna till söndagens bandymatch. L-bröstningens framsida. L-dörr. L-golv. L-plats. L-publik(en). L-räck(e). L-skrank av sandsten* i domen i Hildesheim.

Läkte se läkt.

Lä'm, -men, -mar. Ldls., särsk. syd- o. västsv. **1**) Trälucka. *På en loge slår en l.* Aug. Hallner. *Med slutna l-mar sover än en villa* S. Selander. *L-marna i tornet stod uppslagna och ~* Pär Lagerkvist. *Där dörrarna inte äro annat än klumpiga l-mar. Vagnar med höga koll-mar. Källar-; plåt-, träläm.* **2**) (Trä)slå. *Stängdes ~ med en träslå eller så kallad l.* Thecla Wrangel. *Sätta en järnläm för dörren* Elis. Wærn-Bugge. **Syn. 1**) se lucka; **2**) se slå o. bom.

Lämmel (grav l. akut); -n, lämlar. Mindre ofta 'lemmel'. Lemmus. **I.** Enkelt. *Fjäll-n, Lemmus lemmus, är gul med svarta fläckar på ryggsidan. Den ilskna lilla kaninliknande l-n, som reste sig på bakbenen och högg efter käppen. Fjällugglan, som slog efter ripor och lämlar. Liten och kvick i vändningarna som en l. var hon* Astrid Väring. **II.** Ssgr. Ex.: *L-släktet. Lämlarnas vandringar, de s. k. l-tågen, äro ännu icke klarlagda till sin orsak. L-unge. Under l-år, då lämlarna av okänd anledning uppträda massvis, vimlar det av rovfåglar, som äro flitiga l-ätare.*

Lämn|a, -ade, -as. Mindre ofta 'lemna'. Även huvudbetydelserna övergå ibl. i varann. **I.** Kvarl-a, överge o. d. **1**) Kvarl-a. *Du måste ändå l-a böckerna här; dem kan du ej ta med dig. Resa till Amerika och tills vidare l-a familjen i Sverge. L-a det bästa till sist. Du har l-at fettet, tror jag, l-at halften, halva tallriken* icke ätit upp o. d. *Den enda last brodern hade l-at honom (övrig), hade han tagit, lär Mirabeau ha yttrat. Taga litet och l-a litet (åt de andra). Så nära husen, att endast en smal gång l-ats. L-a dörren öppen (efter sig). — Som l-ade pannan fri. Det som mästaren l-at (i) ofullbordat (skick). En pojke, som inte l-at ögonen hemma* som hade ögonen med sig. *Ett förslag, som måste l-as ur räkningen. Som l-ats att växa tämligen vilt, l-ats utan uppsikt.* **2**) Överge o. d. **a**) *L-a (hustru och) allt och ge sig till Amerika. L-a det där (som de ä) och kom nu! Jag l-ar nu staden för alltid, för ett år. Han hade l-at orten redan i oktober. Förargad slängde han tidningen ifrån sig, l-ade rummet och ~. Ämnar du verkligen på allvar l-a oss, l-a landet? L-a sitt land i farans stund. L-a de sina i sticket, att reda sig på egen hand. L-a sin post, sin plats, en förmånlig anställning, chefskapet för ~. L-a måste du allt vad du här satt värde på, döden skonar ingen. L-a detta jordiska* bibl. l. högt. **b**) Märk bl. a. *(Just) då båten l-ade kajen* lade ut (från kajen). *Han får ännu inte l-a sängen. Innan boken ännu l-at pressen. — L-a all tanke på ~. L-a ngn, ngt ur sikte. L-om de översvinneliga känslornas och kravens villsamma marker!* Nathan Söderblom. *Låt oss nu l-a det (där obehagliga) ämnet! Förvåningen l-ade snart rum för en växande förargelse* efterföljdes, avlöstes av. **3**) På övergång till II. *Kom ihåg att l-a rum för en namnteckning! Detta synes l-a rum för tvivel. L-a ngn i fred (för närgångna frågor). Tankarna l-ade honom icke ett ögonblicks ro. Det vill jag l-a oavgjort, osagt. L-a ngt utan avseende. L-a ngt åt sitt värde. L-a därhän (, huruvida, om ej ~), ngt därhän. Molteg och l-ade åt hustrun som den knipslugaste att svara* liksom följ. kanske oftast till II. *L-a ngt, ingenting åt slumpen. Så fort han l-ades ensam, återföll han i grubblet. L-ad åt sig själv, återvann han snart behärskningen. I det hemmet l-ades förlovade aldrig utan uppsikt. L-as åt sitt öde. L-a öppet (för ngn att ~). L-a frågan öppen. Det bekymret l-ar vi till morgondagen. L-a oantastad, obeaktad, oanmärkt. Med en tydlighet, som icke l-ade något övrigt att önska.*

II. Överlämna o. d. **1**) *Jag skulle l-a det här från mamma å säja, att ~. L-a sitt kort. Nu ser ni, att jag här l-ar honom 100 kronor. L-a ngn ngt i handom. Med fullt förtroende l-a ngt i ngns händer* ofta bildl. *Under hand, personligen l-a ngn ngt.* **2**) *Ålen kan inte längre l-as till det priset. Jag skall l-a dem så billigt jag kan, för,*

till vänpris, för 5 kr. stycket. De hade förbundit sig att l-a 70 liter mjölk om dagen. **3**) *På ett villkor skall jag l-a dig vad du vill ha, (det begärda) lånet. L-a lån på ~. L-a ngn (vidsträckt, oinskränkt) kredit. L-a ngn anstånd, rabatt (på ~), uppskov (med ~). — L-a garanti, (full) säkerhet (för ~), kvitto (på ~). L-ad som säkerhet (för ~). L-a pant, gisslan. — L-a svar, besked (inom en vecka). L-a uppgift, meddelande (om ~). Har du l-at (din) deklaration? Uppgift ej l-ad (för ~). L-a post. Vaktmästarn l-ar alla upplysningar. — L-a (sitt) bidrag (till ngt, till att ~). L-a sitt bifall (till ~). L-a (all) hjälp (man kan). L-a den första hjälpen (vid olycksfall). L-a sin medverkan (till l. vid ~). L-a tillfälle till ~. L-a tillstånd, tillträde (till ~). L-a audiens. L-a utlopp (åt sitt missnöje). — Företaget l-ade det året ingen avkastning, ingen vinst, klen utdelning, l-ade i utdelning blott 4 %. L-a (magert, gott) utbyte. Årets råg l-ar ett gott utsäde.*

Syn. I. 1) kvarlämna ᴨ, låta vara (kvar l. orörd), låta ligga, ej ta mēd (sig), skilja sig från; (ibl.:) bevara, spara; **2**) o. **3**) överge, lämna i sticket, bege sig l. avgå l. avtåga l. avresa l. fara bo'rt l. fara sin väg l. bryta u'pp l. gå (sin väg) l. ge sig āv l. skiljas l. avlägsna sig l. fjärma sig l. lägga ūt (i)från; ibl. svika; låta (för)bli l. vara, låta stå, nedlägga ᴨ, sluta l. upphöra med; (ibl.:) ge, skänka; **II.** överlämna, avlämna, framlämna ᴨ; (över)räcka, (av)giva, låta få, unna, bevilja; 'ge', avkasta; ibl. leverera.

— **Lämna av** m. fl. se avl-a osv. **L. (ngn) bakom sig** ofta bildl. **L. (i)från sig.** T. e. *Han lämnar ogärna ifrån sig vad han en gång kommit över. — Se efter, om inte sylten lämnat ifrån sig fläckar på duken! — L. ifrån sig ngt (i) ofullbordat (skick).* **L. sig efter.** Skr., mindre vanl. Dröja l. stanna l. dra sig efter. *[Skidpatrullen hade] långrotat betydligt, och en hel del hade lämnat sig efter* Har. Hjalmarson.

— **Lämn|are,** -ar(e)n, -are; -erska. Nästan blott som sista ssgsled. *Tjänare och biträden, som skola mantalsskrivas hos uppgiftsl-aren.* — **Lämning,** -en, -ar. Vanligast i plur. *Här syns l-ar efter en måltid. Som fingo kalasa på l-arna. — Finna l-ar efter en försvunnen djurvärld. Några eländiga l-ar efter vad som förut varit en stad. Rik på l-ar efter en forntida kultur. Det äldsta grekiska tempel, varav större l-ar bevarats. Forn-, mur-, klosterl-ar. — De jordiska l-arna komma att föras till staden för att begravas* Strindberg. **Syn.** rest, kvarleva, överleva, återstod, 'slump'; spillror; ibl. ruiner l. ödemurar; ibl. spår.

Lämp|a¹, -an, -or. Sälls. i sing. *Med goda ord och l-or. Sätta sin vilja igenom, men helst med l-or. Den som ej har makt, får gå fram med l-or. Nyttja, bruka l-or (med ngn)* lirka med. *Han är mycket lättare att ta med l-or. När jag med list och l-or ville locka ur honom några upplysningar om ~. — Den store Böjgen vinner allting med l-a* Öv. fr. Ibsen. **Syn.** lirkning(ar), hov(samhet), behagligt l. hyggligt o. klokt sätt, förnuftighet, sans, foglighet, tillmötesgående, försiktigt tillvägagångssätt, moderation, hänsynsfull klokhet.

— **Lämp|a²,** -ade, -as; -are o. -ning (båda mest sjöv.); l-a om ᴨ m. fl. till II. **I.** Allmännare. Verbalsubst. mkt sälls. **1**) Avpassa o. d. *Man får l-a sitt handlingssätt efter dem man har att göra med. L-a straffet efter brottet. L-a sig efter åhörarnas bildningsgrad. — L-ar ~ avståndet mellan två bredvid varandra stående markfasta rör så, att en fullväxt person lätt kan krypa emellan dem* Eric v. Rosen. — *Så att de l-as rätt för de olika åldersstadiernas behov och mottaglighet* Sigfr. Almquist. *L-ad för skolbruk* även till I 4. **2**) Tillämpa. *Fallet torde alls icke kunna l-as på honom. Orden synas i ovanlig grad kunna l-as just på vår nuvarande ställning. Man kan på dem l-a vad han själv yttrat i En diktare* Fr. Böök. **3**) Foga sig. Ibl. nära I 1. *Du gör nog bäst i att l-a dig efter deras önskningar, fordringar, nycker.* **4**) Passa (sig) o. d. **a**) *Om det l-ar sig bättre (för er), bättre så, kan vi uppskjuta saken tills i morgon. Ämnet l-ar sig icke för dramatisk behandling.* **b**) Märk det ofta adjektiviska 'l-ad' (för). *Föga l-ad för sitt yrke.* **II.** Mest sjöv. Med verbalsubst. *Man håller på med att lossa och l-a lasten. — Måste l-a en del av sin genomsura, blytunga däckslast [överbord] för att klara sig. Och David Enblom fick sina grejor l-ade i land* Alb. Engström. *Fyra man l-a varsamt trålen, väl utredd, överbord. — Arbetare i lastrummet, l-are, stuvare. Koll-are. L-ararbetet var inte så fruktansvärt numera* H. Mörne. **Syn. I.** avpassa (efter omständigheterna), rätta l. bestämma l. jämka (efter); (l-ad:) avsedd; **2**) tillämpa, hänföra, passa i'n (på); **3**) foga sig, rätta sig (efter), (låta sig) nöja(s) l. åtnöja(s); **4**) passa (sig), vara läglig l. lämplig (för), ägna sig, 'rimma sig', falla sig lägligt, 'passa i stycke'; (l-ad:) se lämplig; **II.** omstuva ᴨ, omflytta ᴨ, omlägga ᴨ; ibl. vräka l. hiva l. langa (överbord) o. d.

— **Lämplig,** -t, -are; -en; -het m. fl. se II. **I.** Enkelt. *(Mycket) l. för sitt ändamål. Någon för oss l. tåglägenhet fanns icke. Tror du verkligen han är den l-aste man kan få för, på den platsen? Sök att få en l-are! Den l-aste grundvalen för ett äktenskap är ~. Komma i, på l. tid, l-t. Sätta in på l. punkt i berättelsen. En l-t avvägd tillrättavisning. L. ersättning. L-t tillrättalagd. Ditt sätt mot honom är föga*

l t. Tror du inte det vore l-are (ur alla synpunkter) med en officer? Finna en l. form för ~. Det är l-t att först höra sig för med ~. Särsk. amb. l. d. även utan 'att'. *Till förekommande av feltaxering är l t deklarera, även om man ~.* **II.** Ssgr. **1**) *Av skolöverstyrelsen l-förklarad (till överlärar befattning).* **2**) L-het. *Ifrågasätta ngns l-het (på en plats, till l. för ngt). — Det är en (ren) l-hetsfråga. Av l-hetsskäl bibehålles detta skrivsätt [Erken], fast sjön heter Järken* Erik Almquist. *Det hela var en ren l-hetsåtgärd.* **III.** L-en. *Så fort l-en ske kan. Tavlorna bestrykas l-en med s. k. skifferfärg eller ~. Det kan ju l-en sparas till nästa gång. Uppgifter, som icke l-en kunna anförtros åt ~. För rå i smaken för att l-en kunna användas som krydda.* **Syn.** passande, lämpad, som ligger för, tjänlig, duglig (till), ägnad (för l. att), skicklig; (ibl.:) kompetent, god, bra, nyttig, önsklig, (till)rådlig, opportun, läglig. — **Lämpor** se lämpa[1] ovan.

Län, -et, =. **I.** Enkelt. **1**) Landområde styrt av landshövding, 'benämning på områden för den högsta civila förvaltningen i orterna'. *Antalet l. är 24 (Stockholms stad tillhör intet l. utan utgör ett särskilt 'överståthållarskap'). Konungens befallningshavande i Västerås län. L-ets hövding. L-et är delat i fögderier, omfattande ett antal landsfiskalsdistrikt. L-et är även kommunalt förvaltningsområde, vars styrelse utövas av landstinget (Kalmar l. är dock delat i 2 landstingsområden); även ifråga om hushållningssällskap, lantmäteri och provinsialläkare utgör l-et ett enhetligt område. L-en i Sverge och Finland motsvaras av amt i Danmark och fylken i Norge. På sina resor inom l-et. I l-ets intresse. Omtyckt i sitt l. Arbeta för l-ets (sunda) utveckling.* **2**) Hist. o. friare. Förläning. *Vinna slott och l. (att råda över). Få ngt i l. Innehade som l. halva Östergötland.* **II.** Ssgr ha *läns-;* undantag *lä'ns-* (i länsman) o. *län-* (i läntagare). I hist. bet. kan *län-* även förekomma i mer tillfälliga ssgr. **Syn. I. 1**) landshövdingedöme; **2**) förläning.

— **Läntagare.** En som av en 'länsherre' innehar en förläning.

— **Länsagronom.** Hos hushållningssällskap anställd kringresande undervisare i lantbrukets alla grenar. *L-erna, som datera sig från 1860-talet, ha nu vanligen ersatts av konsulenter.* **-antikvarie.** *Jämtlands läns landsting har beslutit anslå medel till avlöning av en l. och till förste innehavare ~ anställt Jämtslöjds intendent, fil. kand. Eric Festin* okt. 1920. **-arkitekt;** -(s)befattning; -(s)distrikt m. fl. Av Byggnadsstyrelsen förordnad arkitekt som har att inom sitt distrikt bevaka det allmännas intresse i byggnads- o. stadsplanefrågor. *Överintendentsämbetet föreslår en ny tjänstemannakår, l-er* 1913. *[De fem] l-distrikten fastställda* 1921. **-arkiv;** -arie. *Från 1930 finnes i Östersund ett l., vars chef kallas l-arie.* **-assessor;** -stjänst. Tjänsteman inom länsstyrelse (från 1917). *L-erna på landskansliet och landskontoret i Uppsala län utnämnda* nov. 1917. **-avdelning.** T. e. *Östergötlands l. av Vätterns Turisttrafikförening.* **-avtal.** T. e. *De mellan Svenska lantarbetarförbundet och Lantarbetsgivareföreningen gällande l-en.* **-baron;** -i (biton på i). Dansk friherretitel. *Länsbaron Chr. Rosenørn-Lehn. De 14 l-ierna övergingo 1919 till fri egendom.* **-blåbandsförbund. -bokhållar|e.** Se landskontor. *Till länsassessor på landskontoret i Uppsala län har utnämnts l-en i samma län P. V. Jancke.* **-fängelse. -förbund.** T. e. *Representanter från olika l. [av Frisinnade kvinnors riksförbund].* **-förening.** T. e. *En skogsägarnas l.* **-grev|e;** -skap. Jfr länsbaron. Dansk grevetitel. *De 19 l-skapen ha 1919 övergått till fri egendom.* **-herr|e;** -(e)skap; -lig. Till län I 2. Förlänare; den som bortger ett län ((läntagare, länsinnehavare, vasall). *Tjäna sin l-e. Missbruk av de l-liga rättigheterna.* **-hjälp;** -(s)kommitté. T. e. vid hungersnöd, foderbrist o. d. **-häkte. -innehavare** vasall.

-jägmästar|e; -befattning. Hos skogsvårdsstyrelse anställd tjänsteman (i regel även styrelsens sekreterare). *Länsjägmästare- och länsskogvaktarebefattningarna inrättades för 11 år sedan, då ~* 1915. **-kungörelse. -lasarett.** [**-man** se lä'ns- nedan]. **-mej|eri;** -erinna; -erist (ofta = mejerikonsulent); -erska. *L-erska i Västernorrlands och Norrbottens län* 1918. **-notarie** se landskansli. **-plikt;** -ig. Till län I 2. *Det förut l-iga Preussens återförvärvande* Har. Hjärne. **-residens** (landshövdinge)residens. **-skogvaktar|e;** -befattning; -förbund. *Sveriges l-förbund har genom herr Axel Grafström ~ vänt sig till k. m:t med ~* 1921. **-stad.** *I länsstäderna.* **-styrelse.** Högsta civila förvaltningsmyndigheten inom ett län. *Benämningarna 'Kungl. Maj:ts befallningshavande' och 'Landshövdingeämbetet' ersattes vid omorganisationen 1917 av 'Länsstyrelsen'. L-n i Uppsala län. Assessorstjänsterna vid l-rna.* **-styresman.** Ej titel. *I Sverge förekom titeln 'guvernör' på l. redan under 1500-talet.* **-sångarförbund. -tidning.** *En l. överflödiggöres aldrig av en Stockholmstidning, ty ~.* **-trädgårdsmästare.** Trädgårdsman anställd hos hushållningssällskap; kallas nu i flera län 'trädgårdskonsulent'. *Den förste l-n tillsattes 1868, av Kalmar läns södra hushållningssällskap.* **-veterinär;** -aspirant; -distrikt; -tjänst. *L-er tillsättas av K. M:t på förslag av Medicinalstyrelsen. I Västernorrlands*

och Kopparbergs län finnas 2 l-er, i övriga län en 1927. **-veto.** *Jönköpings läns nykterhetsförbund har beslutat arbeta för införande av l.* 1925. **-vis,** adv., säll. adj. *L. utsedda representanter. En l. ordnad redogörelse för ~.* **-väsen(de).**

— **Lä'nsman** (även akut); -sbefattning; -sdistrikt; -sfru; -skontor; -sk|a (-an, -or). Se kronolänsman o. jfr landsfiskal. **1)** *Skicka bud på l. Skicka l. på ngn. Ortens l. Det blir en svår fisk att fjälla, sa fan, tog l.* **2)** Skämts. Det sura (det sista) i botten på en pipa. **Syn.** kronolänsman, kronobefallningsman, ibl. 'kommissarie'.

Länd, -en, -er (akut). **I.** Enkelt. **1)** På människan äro l-erna = ryggsidan av buken o. sträcka sig från nedersta bröstkotan till höftbenens övre rand; ibland kan även framsidan dvs. 'veka livet' inräknas. *Ett födelsemärke på högra l-en. Husmamsellen var mörkhårig och rund över l-en* Berit Spong. *(Om)gjorda sina l-er* spänna bälte om livet (o. göra sig i ordning till avfärd, till strid l. d.). *Konungar skola utgå från din l.* (utgå från dig, uppstå bland dina avkomlingar) Bibeln. **2)** På hästar (åsnor, kor m. m.) = bakre delen av ryggen till korset. *Det är fördelaktigt, att l-en hos hästen är kort. Hur ~ taglet ven över hästens l-er och bogar* Hugo Tigerschiöld. *Klappade djuret på l-en och ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *Giv din häst åt din bror, hans är l-bruten. Endast klädda i l-gördel* W. Kaudern. *Veckrikt l-kläde. L-kotor. Vildarna buro l-skydd, l-skynken av skinn och ~. L-stycke* slaktarterm. *De egentliga kängururna ha starkt utvecklad l-trakt.*

Länd|a[1], -e, länt; l-a hem ∾. Mindre vanl. o. blott skönl. för 'anlända'. *Jag till ett evigt paradis / från köld och töcken l-er* Ps. 656. *Mig tyckes jag l-er i drömmen / till en fager, sagolik ort* Elsa Ribbing. *Fjärran från / onda tidender l-a* Hj. Procopé. *Liksom en vandrande gesäll, / som l-er hem en lördagskväll* S. Siwertz. *Den meliska stoden l-e lyckligt till Paris* V. Rydberg. **Syn.** se anlända.

Länd|a[2], -e, länt. Ofta skr., ibl. ämb., lagt. o. d. *Låt det skedda l-a dig till varning! Det l-er honom till ursäkt, att han ännu icke var myndig. Nå, det l-er dig till heder. Det kommer säkert att l-a dig till förfång, l-a till ditt fördärv, din undergång. Där ej sådant skulle l-a någon, som förut äger nyttja vägen, till märkligt men. Varom detta l-er till bevis och fullmakt* Vallagen. *Vilket (eder) till efterrättelse l-er.* **Syn.** föra l. vara l. bli(va) l. tjäna (till), (l-a till:) orsaka, åstadkomma, medföra, bereda, åsamka, ibl. utgöra.

-ländar|e, -(e)n, -e. Avledningsändelse till subst. på '-land'. Ex.: *Holländare, eldsländare* o. växlande med -länning *Isländare, finländare.* **-länding** se nedan -länning. **-ländsk** (d i regel stumt); -t. Avledningsändelse för adj. till subst. på -land, ofta landskapsnamn. Ex.: *Sörmländsk, nyländsk, isländsk, holländsk.* Märk *Österländsk, sydländsk, västerländsk; fosterländsk, utländsk, inländsk, hemländsk.* **-ländsk|a** (d i regel stumt); -an, -or. **I.** Utan plur. Språk, munart i det o. det '-landet'. *Tala värmländska.* **II.** Med plur. Kvinna i det o. det '-landet'. *De renliga holländskorna.* **-länning** l. **-länding** (även detta mest utt. med -nn-); -en, -ar. Jfr -ländsk. Ex.: *Upplänning, sörmlänning; islänning, finlänning; sydlänning.*

Länder[1] se land. **Länder[2]** se länd.

Länderī, -(e)t, -er. Jfr landeri (IV.44). *I ett dike på l-et Kvibergsnäs nära Göteborg.*

Läng|a[1], -an, -or. **I.** Rad o. d. **1)** *Små fönster på alla (hus)l-orna. Hela l-an var försedd med gröna fönsterluckor. Envånings-, flygel-, huvud-, log-, mitt-, mur-, trä-, uthus-l-a.* **2)** Friare. **a)** *Den skogbevuxna åsens mjuka och vackra l-a* R. Sernander. *I snö inbäddade skogsl-or.* **b)** Tygl-a o. d. *Tre gamla ~ brokaddraperier, som Clara Almgren sytt ihop till en l-a* Sven Lidman. **II.** Sjöv. Tämligen lång stropp av tåg l. kätting att smygas om t. e. fat, båtar, kanoner etc. vid ombordtagning l. lossning. *Fat-; tåg-, kätting(s)l-a.* **Syn. I. 1)** (hus)-rad, räcka, huslänga, (fortlöpande) sträcka byggnader; **2)** (ibl. nära) 'kedja'; (sammanhängande) längd; **II.** stropp (att hissa l. fira med). — **Läng|a[2],** -de, -t, -as; l-a ut (sig) se utl-a; [-ning, med plur.]. Vanligast som refl. l. i s-form. Ofta skönl.; ibl. fackl. *L-a en kjol, en klänning. Klänningen behöver släppas ut och l-as. En stege, som ständigt måste l-as. Ryggen hade krökt sig, benen hade l-t sig* S. Lagerlöf. *Och trädens skuggor började l-as* G. Langborg. — *När februari månad gått, börja dagarna nämnvärt l-as.* **Syn.** förlänga, utöka ∾ l. skarva på längden, göra längre, längda; (l-a sig:) bli längre, ibl. sträcka sig.

— **Längd,** -en, -er. **I.** Utan plur. **1)** Rum. **a)** *L., höjd och bredd. Fem meter i l(-en). Av 5 meters l. Med en l. av över, upp till 5 meter. Byxans l. från grenen i cm. I l. något mindre än ~. Halva l-en. Arm-, byx-, rocklängd. Dra ut ett band på l-en, i hela dess l.* **b)** *En man, i l. som en jätte. Räta upp sig i, till hela sin l. Av medellängd. L. (utan skodon) 1.76 m.* **c)** *Kom ihåg att såga träet på, efter l-en!* ⨯ på tvären, tvärs av. *Hallen avdelades på l-en genom en skärm och ~.* **d)** *En vägsträcka av känd l. Mäta ut vägl-en mellan ~.* — Prägnant: *Vägens l. avskräckte dem. Belyste gatan utefter hela dess l.* **e)** *Geografisk l.* se longitud. **2)** Tid. **a)** *Söka ange l-en av den tid, som förflutit sedan en viss händelse. I tidens, tidernas l.*

Det där går inte, bär sig inte i l-en. Ett tillstånd, som i l-en blir olidligt. Dra ut ett sammanträde, en fråga på l-en. Dra ut på l-en med en fråga. **b**) Ibl. även med anslutning till I 1. *En stavelses, en vokals, ett ljuds, en tons l. Uttalslängd.* — Prägnant. *Hans predikningar äro outhärdliga genom sin l.* **II.** Med plur. **1**) *Sälja ett tyg i l-er. Hur många l-er domestik tror du det går åt?* — *Snes stör i l-er om cirka 3 meter säljes* ~. *Velocipedkedjor i avpassade l-er.* — *[Visar] hur många l-er, som återstå för honom att simma* Olympiska spelen 1912. — *Att utropa hoppl-erna genom högtalare* vid skidtävling. — *Slog honom lätt med 15 (häst)-l-er.* — *Kabellängd.* — *Goda kaffel-er, 20 öre pr st. Saffransl-er.* **2**) *L-er över nattvardsgäster (s. k. kommunionböcker)* Ernst Nygren. *Oss senast tillsända l-er på krigets offer. Som (uppbörds)l-erna utvisa. Husförhörs-, in- och utflyttnings-, mantals- och uppbörds-; stämplingsl-er.* **Syn. I.** utsträckning (i rum l. tid), (ibl.:) höjd, avstånd, betydlig utsträckning, uttalstid, (lång) varaktighet, vidlyftighet, långtråkighet; **II. 1**) stycke (av viss längd); **2**) lista, förteckning, ibl. matrikel l. rulla.

— **Längdaxel. -dal**)(tvärdal. **-diameter**)(tvärdiameter. **-dykning**)(djupdykning. Ngn gång även finit. **-enhet.** *L-en är hos oss meter. Som ytmått begagnas kvadraterna på l-erna.* **-fåra. -genomskuren.** *Mangofrukt, l.* **-grad** se longitud. **-hinder**)(höjdhinder (vid ritt). **-hopp;** -stävling m. fl.; -are. Idrotts. *Stående l. L. med, utan anlopp. Svenskt rekord i l. Längd- och trestegs- samt stavhoppsbanor. Bli en god l-are.* **-löp|are;** -ning. Idrotts. **-meter.** Fackl. Förkortat 'lm.' *Minsta fall för $1\frac{1}{2}$ tums rör anses vara 20 à 30 cm. på hundra l.* vid täckdikning. **-mått.** *England bibehåller ännu sina gamla l.* **-mät|are;** -ning. **-profil** tekn. **-rad.** *Med i l-er ställda vita fläckar.* **-riktning.** *I tygets l., dvs. parallellt med staden. Låter med lätthet klyva sig i l-en. I bussens l.* **-räknare** idrotts. (vid simning). **-sits.** *Täckvagn försedd med l-ar.* **-skuren** frukt osv. **-snitt.** Även bildl. *Ge ett l. av människornas liv i* ~. **-språng**)(höjdsprång. **-strimm|a;** -ig. *[Larverna] ha en l-ig färgteckning, som* ~ G. Adlerz. **-tecken** för långt ljud l. lång ton. **-tillväxt.** *En l. av över 12 cm. under ett år.* **-veck. -ådr|a.** *Med mörkare l-or.*

— **Längd|a,** -ade, -as; -ning. Fackl. *Vi få väl l-a din klänning med en remsa* Elis. Kuylenstierna-Wenster. **Syn.** (ut)länga (ɴ), skarva l. (ut)öka på längden. — **Läng|e** (grav); -re (akut), -st; -esedan l. -esen (adv.). **I.** Enkelt. Jfr lång. *Du har varit (bra) l-e borta, borta så l-e! Det kan dröja l-e än(nu). Redan (för) l-e sedan. De ä l-e, l-e sen. Det är l-e sen han reste. Huru l-e, o Herre, skall du så oavlåtligen vredgas?* Bibeln. *Hur l-e stannar du i Stockholm? Lika l-e som himmelen välver sig över jorden, lika l-e skall* ~. *Han har fått vara i fred l-e nog. Dokumentet, sedan l-e bebådat och* ~. *Ligga l-e på ett ärende. Litet kan räcka l-e och mycket snart bli slut. De hade icke sett varann på (rätt, mycket, ganska) l-e. Hon fick vänta (både) l-e och väl, innan någon svarade. Medgav långt om l-e, att* ~ jfr lång B II 2. *Farväl så l-e! Sitt ned så l-e (, medan du väntar)! Än så l-e har regnet bara kommit skvättvis. Så l-e det finns liv, finns det hopp.* **II.** Ssg. Särskrivs även. *L-esedan svunna tider. Icke var det igår han levde; nej, det är längre än l-esedan. Tänk, så l-esedan, va(d) l-esen det var!* det sista vard. *Över l-esen multnade, fallna stammar.* Elsa Beskow, *Resa till Landet Längesen. Det är l-esen dess.* **Syn.** en lång l. god tid l. stund, en bra stund, ibl. nära:) dag ut o. dag in, år ut o. år in, 'en (hel) evighet' o. d.; (än så l-e) hittills.

— **Längs,** adv. o. prep. Även långs (jfr d. o.). **I.** Enkelt. **1**) Prep. *Ett mörkt band l. rygglinjen. L. hela gatan stod det proppfullt med nyfikna. Och därifrån l. gamla vägen till* ~. *Kom Sarri drivande l. banan* E. Didring. *Bogserbåten Venus med en pråm l. sidan* S. Siwertz. *Ryckte av sig mössan och sträckte armen l. låret* Gust. Cederström. *Hans blickar foro l. horisonten.* **2**) Adv. **a**) *L. efter, (ut)med, åt* även hopskrivna. **b**) Mindre vanl. *Den ene* ~ *lade ut sina tegar på l., den andre på tvärs* E. H. Tegnér. *Bitar av roten, hel eller l. kluven* Nord. Fam.[2] **II.** Ssgr växla ej säll. med ssgr på längd-. Ofta naturv. Ex.: *Efter l-axeln* B. Thordeman. *Fem svartgrå l-band* E. Lönnberg. *Under taknocken löper en l-bjälke. Öppen vagn med l-bänkar. L-dalen med Andernas snöiga sluttningar och* ~ C. Skottsberg. *Genom att samtliga kromosomer* ~ *l-delas. L-efter. Svarta l-fläckar* E. Lönnberg. *L-fåror. Grunda, l-gående räfflor. Vaggor med l-gående medar. L-klyva. En tydlig, mörk l-linje. Två l-löpande gränder. Vägen l-med Åsberget. I längs- och tvärrader. En l-riktad byggnadsform* B. Thordeman. *Fostret, som i regel ligger l-riktat. I l-riktningen. En l-skuren blomma. Ståndarknapparna öppna sig vanligast genom l-springor. L-streck. L-strimm|a* (-ig). *L-utmed. Inre l-vägar i Lappland. L-åt.* **Syn.** utmed, utefter, utåt, jämsides med; i längdriktningen, på längden.

Längt|a, -ade, [-as]; l-a bort, hem, tillbaka, ut osv.; [-are o. -erska, båda skönl.]. **1**) *Jag l-ar efter någon att tala med. Min själ l-ar och trängtar efter Herrens gårdar* Bibeln. *Nu börjar man l-a efter sommaren. L-a till julen. L-a efter (någons) sällskap.*

L-ar du (efter) att få bud från honom? Här l-as våldsamt efter dig smtl. *L-a vilt efter ngt. L-a sig sjuk efter* ~. — *Kasta l-ande blickar efter* ~. **2**) Skönl., mindre vanl. **a**) *Jag l-ar marken, jag l-ar stenarna, där barn jag lekt* V. v. Heidenstam. *Och l-ad hugsvalelse rönt* Joel Rundt. *Men i dag var gossen ändå mera l-ad* Strindberg. *På l-ad kust* Otto Lundh. **b**) *Björck, Trotsare och l-are. Johan Nybom, L-erskan.* **Syn.** trå, trängta, ivrigt önska, (sakna o.) åtrå, ibl. tråna, 'hungra'; efterlängta. — **Längtan,** [=]. **I.** Enkelt. *Stilla, kuva sin l. efter ngt, (efter) att* ~. *Han brinner av l. att utmärka sig. En aldrig stillad, en brännande l. efter kärlek. Försmäkta, (för)täras av l. Sjuk av l. En l. efter det man aldrig når. Här under ljuvliga himlar blå / l. sövs ej ändå* C. L. Östergren. *Kärleks-, lycko-, hem-, evighetslängtan.* **II.** Ssgr äro mest skönl. Ex.: *Som såg, hur l-sfullt vi betraktade bokskatterna. Kasta l-sfulla blickar på* ~. *I hela Belgrad motsåg man hans ankomst med stark och l-sfylld spänning* Hans Key-Åberg. *Nu spelar en vårvind en l-slåt / på alla själens strängar* K. E. Forsslund. *L-smelodi. L-ssjuka tankar.* **Syn.** trängtan, åtrå, (ibl.:) trånad, (livlig) saknad, begär, traktan, otålighet.

Länk, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Konkr. **a**) *Kättingar med öppna (urhakbara) l-ar. Binda, fästa l. vid l., tills kedjan är färdig* även bildl. *Vridbara l-ar. Guldarmband med smala, manglade l-ar. När en l. går förlorad, är hela kedjan bruten* även bildl. **b**) *Fästad med en l. av guld. Båtarna slita i sina l-ar. Slita i l-arna, sin(a) l(-ar)* t. e. om fånge l. kedjad hund. *Vidundren ha l. i näsan och komma ingen vart. Fotlänk. Smida l-ar åt ngn* även bildl. *Slå ngn i l-ar* bojor. *Besvärjelseordet, som slog min själ i l-ar* V. Rydberg. **c**) *En l. av hennes hår. Hon gick alltid med en tjock lösfläta, och jag minns alltid när hon fäste [hår]l-en fast vid nyckeln* ~ *och flätade den* Alma Söderhjelm. **d**) Se garnlänk. *100 à 150 garn eller nät, som sammanbindas till en lång l.* **2**) Bildl. Mest abstr. **a**) *Den felande l-en* i kedjan från apa till människa. *En l. i utvecklingskedjan fram mot ödlan.* **b**) *L. fogas till l. i dagarnas brokiga kedja. Den sista l-en i alibibevisningen. Ännu saknas en viktig l. i beviset. Den enda förbindelsel-en mellan* ~. **II.** Ssgr kunna ngn gång även föras till verbet. Ex.: *L-ballong (ballon captif). L-bindsle. L-bok (liber catenatus). L-hund* ldls. för 'bandhund'. *Manschetternas l-knappar. L-knapp i frack eller smoking. L-kätting. L-lås.* **Syn.** ring (i kedja); kedja, fjätter, boja, 'band'; länga, räcka, 'längd', (ibl. nära) 'fläta'; (ibl. nära:) krok, koppel, ögla, slinga; föreningsband, led, (viktig) del.

— **Länk|a,** -ade, -as; l-a fast m. fl. se fastl-a osv.; [-are, mest skönl.]. Mest skr. **I.** Konkr. Ofta i lösbara ssgr. **1**) Egentl. *L-ad ligger Loke / smidd vid hårda hällen* Nino Runeberg. *Ha uppsikt över de l-ade trälarna. — Måste hoppa ned i båten och hjälpa honom med att l-a den* C. Svenson-Graner. **2**) Bildl. *Skenornas järnband* ~ *som l-at folk vid folk och land vid land* E. Didring. *Dagarna hade l-ats till nätterna utan avbrott* Henning Berger. — *Att Sverge skulle l-a Pommern och Mecklenburg till sina preussiska besittningar* (foga) N. Ahnlund. **II.** Abstr. **1**) **a**) Mest skönl., ofta ngt högt. *Tänker tillbaka på, hur nådigt hennes levnad l-ats* Ejnar Smith. *Hur nornorna än må l-a vårt liv. Och l-ar ländernas öden* Frans Österblom. *Men Försynen hade så l-at, att* ~. *Det var blott omständigheterna, som l-at det så* Edith T. Forssman. — *L-a utvecklingen till sitt bästa. L-a händelserna efter sin vilja.* — *Men detta hade l-at sig så eget:* ~ C. J. L. Almquist. — *Napoleon, den store l-aren av härarnas och folkens öden.* **b**) *Synas ämnade att strax l-a läsarens uppmärksamhet åt detta håll* Fr. Vetterlund. *[Harrie] l-ar uppmärksamheten på* ~ *att* ~ Hans Ruin. **2**) *L-a sig efter en annans vilja.* **Syn. I.** fjättra, smida i länkar, fastkedja ꝏ; hopkedja ꝏ, sammanbinda, sammanfoga; foga; **II. 1**) styra, leda, 'foga', 'skicka'; **2**) rätta sig, foga sig.

Läns¹, -en, [-er, grav]. Sjöv. Segling rätt undan vinden. *Där, efter en gip, vidtog l. till* ~ vid triangelsegling. *Segling i halvvind, slör och l. För l. I (en) rykande l. bar det av utmed* ~. *I rak l. Nordlandsbåten är en ypperlig seglare, i synnerhet på l.* Rikard Lindström. *Styrningen är vida lättare på kryss än på l.* E. Hornborg. *Under l. Vid l. i frisk vind* G. Gartz. — *För långväga l-er / fanns det en bredfock* ~ Ernst Lundström. — *Under hårdvindsläns.* — Säll. bildl. *Nu glida strömoln i långsam l.* A. Mörne. — **Läns|a¹,** -ade, [-as]; l-a undan [ꝏ]; -segel; -ning (med plur.). Sjöv. Segla med vinden blåsande akterifrån, segla rätt undan vinden. *Vi fick l-a hem i en rykande storm och* ~. *Komma l-andes hemöver för fulla klutar* E. Sparre. *I storm behöver man icke ro under l-ning, ty det går nog undan ändå* Alb. Engström. — Ngn gång bildl. *Hän över solblank himmel molnen l-a* G. Ullman.

Läns², -en, -ar l. **Läns|a²,** -an, -or; -arm. Fackl. Grova stockar vanl. sammanfogade två o. två bredvid varandra o. medelst trelänkskoppel i stockändarna förenade till en enda lång rad. *Timmer-, isl(-a). Båten drev mot l-en, som var utlagd för att hålla stockarna från stranden, kom med sidan mot denna och kantrade. På morgonen brusto*

l-arna, brast ena l-armen, och (det inringade) timret rusade iväg.

Läns[4], —. Predikativt adj. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Få fartyget l. Hålla skutan l. Ösa båten l.* **2**) Bildl. *Ty tom var ranseln och kassan l. Då pungen vart l., fick man svälta. L. på mynt, men aldrig på idéer. Alldeles l. på medel, pengar.* **II.** Ssg. l-pumpa ɷ. *Täta läckan och l-pumpa fartyget. I dagarna kommer schaktet att l-pumpas.* **Syn. I. 1**) länspumpad, fri från vatten; **2**) utblottad, tom (på), 'slut', (l. på:) utan. — **Läns|a**[3], -ade, -as; -ning (med plur.). **1**) *L-a båtarna.* **2**) *L-ade brödkorgen fullkomligt. Det ena pannkaksfatet efter det andra l-ades. L-a förråden. Tombolan var l-ad på lotter redan efter tre timmar. L-ade sin sparbanksbok och ~.* **Syn.** länspumpa ɷ, tömma; utsuga ɷ, utblotta, ta av ngn allt vad han har.

Länsman se under län sp. 313.

Länstol; -skarm; -skudde; -söverdrag. (Bekväm) stol med rygg- o. sidostöd. *Sitta makligt tillbakalutad i sin l.*

Läpp, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. Om människor samt vissa djur. **a**) *Han är harmynt, har övre l-en kluven och för kort. Nedre l-en förblev smått hängande som på en gammal häst. Ljud, som bildas med l-arna. Ha l-ar tjocka som en negers. Röda, svällande, sinnliga, tunna, bleka, spruckna l-ar. Korallröda l-ar. Hans l-ar skiljas, men han tiger än. Utan att röra (på) l-arna. Tugga på underl-en. Ibland drogos hans l-ar till ett illparigt grin. Med ett leende på l-en. Hunden drog grinande upp (över)l-en. Slut me vissla, sa bonn, skar av sig l-en. Blåst i trumpet, slagit på kastrull och spelat på l.* Torsten Boberg. **b**) Märk en hel del talesätt. *Det barn börjar snart gråta, som l-en hänger på* jfr hängläpp. *Hänga l.* tjura, visa humör, se sur(mulen) ut; se nedstämd l. nedslagen ut. *Biter sig harmset i l-en. Bita, knipa ihop l-arna* för att dölja smärtan, sin vrede l. d. *Den som biter ihop l-arna, han är färdig med något ont* Bibeln. *Föraktfullt kröka på l-en, kröka l. Truta med l-en. En nyhet, som föll honom särdeles illa på l-en. Jag tror syltet föll unga herrn på l-en* fann nåd, föll i smaken. — *Ett snabbt leende flög över hans l-ar. Icke ett ord härom skall komma över mina l-ar. Som hade råkat halka över hennes l-ar. Jag vill ej ens ta hans namn på mina l-ar. Dödsfruktan lade dem dessa osanningar på l-arna. Det uttryck, som svävade mig på l-en. Men hennes l-ar voro slutna, förseglade* hon röjde intet; sade icke ett ord. *Som hade ett insegel blivit borttaget från hennes l-ar. Bära hjärtat på l-arna. Hans namn var i dessa dagar på allas l-ar* alla talade om, prisade hm. *'Trubaduren', som då låg på var mans l-ar. — Dina egna l-ar vittna emot dig* Bibeln. *L-ar, som tala förstånd* ib. *Edra l-ar tala lögn* ib. — *Detta folk ~ ärar mig med sina l-ar* ib. *'Locarno' har blivit en l-arnas bekännelse, som ingen längre tar på allvar.* **2**) Bot. Över- l. underlapp hos de 'läppblomstriga' (o. vissa exotiska korgblomstriga); det större mot axeln vända bladet i inre blomhyllskransen hos orkidéer. **II.** Ssgr. Ex.: *L-blommiga eller l-blomstriga˚växter, Labiatæ (Verticillatæ). Ännu blott l-fjun. L-formig* (-t). *De gamla [neger]kvinnornas l-knappar äro vanligen förfärdigade av kvarts och ända till fyra centimeter långa* H. Granvik. *L-ljud* språkv. (t. e. b, p, v, f, m). *L-salvor. L-skägg* sälls. för mustasch(er). *L-smink(sfodral). L-smycke* hos naturfolk. *Som först införde l-snuset i fiskläget* S. Siwertz. *Rodnaden på kvinnans l-ar finnes numera i små tändsticksetuier, där varje l-stift kan brytas loss precis som en tändsticka* 1927. *L-öppning* bot. **Syn.** (l-ar ibl.) mun.

— **Läppj|a,** -ade, [-as]. *Försiktigt l-a på en dryck, innan man börjar dricka på allvar. Det är verkligen inte gjort att bara l-a(s) på. L-a av vattnet, såsom hunden gör* Bibeln. — Även bildl. *L-a en smula på nöjets bägare* Gust. Meyer. *Han skall naturligtvis l-a på allting, och följden blir, att han icke kan någonting ordentligt.* **Syn.** avsmaka, bara smaka (på), med läpparna beröra, dricka helt litet, (ibl. nära:) lapa, smutta.

Lär, säll. (o. mest skr. l. ngt åld.) **Lär|er.** Blott i pres. ind. *Han l. vara otroligt beläst. Saken l. ha varit före vid sista sammanträdet. Och det l. väl så förbliva. Honom l(-a) vi väl inte få se mera. Du l. väl, nog vara tvungen. Hon l. ska hämta sig två stycken fosterbarn, säjs det. Jag l. väl ge hästarna nattfoder, sade han. — Han l-er varit en mäkta förmögen man* Gust. Cederström. *Innebörden av all god politik l-er ju vara, att ~. Konditorirörelse l-er i allmänhet vara att räkna som handel* Hemberg-Sillén. **Syn.** ska(ll), säg(e)s l. säjs, påstås, förmäles, ibl. antas l. förmodas; torde, tör; får, måste, nödsakas, bli tvungen; (kan omskrivas med:) säkert, nog, troligen, förmodligen, väl.

Lär|a[1], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Med plur. **a**) *Håll eder till den kristna l-an, Kristi l-a och vakten er för falska l-or! Den oförfalskade, rena evangeliska l-an. (Den enda, saliggörande) katolska l-an. Hylla, bekänna (sig till) den rätta l-an. Utlägga l-an. Som icke haven denna l-a. De l-or de förkunna äro människobud* Bibeln. *Hedniska, hemliga, farliga l-or. Predika, förkunna l-an. Sprida den Kantska l-ans villosatser. Luthers l-a om staten.* **b**) *Omotsvarigheten mellan l-a och liv, liv och l-a. I l-a och leverne. Genom l-a och exempel.* **c**) *Ge ngn goda l-or.* **d**) I ssgr ofta även om bok l. framställning. *Religions-,*

tros-, irr-, villo-, sundhets-, hälso-, språk-, form-, stil-, räkne-, elementarl-a. Utvecklingsl-an. **2**) Utan plur. *Sätta ngn, komma, gå, vara i (yrkes)l-a hos ngn, i skomakarl-a. Han har slutat i l-an. Redan som parvel hade han för sig, att han skulle i trädgårdsl-a.* **II.** Ssgr ha *läro-;* formen *lär-*, som egentligen tillhör verbet, uppträder även i ord som kunna ansluta sig till substantivet. Säll. växla båda formerna (t. e. lär(o)-mästare). Alla ssgr stå efter verbet. **Syn. I.** lärobyggnad, (läro)system, vetenskap; lärobegrepp, lärosatser, dogm(er), doktrin, ibl. teori; tro(slära), religionslära; lärdom(ar), sanning(ar); handledning, information; **II.** (yrkes)undervisning.

— **Lär|a²**, -de, -t, -as; pres. lär [säll. lärer]; lärd jfr nedan bland avledningar; l-a bort ɯ, in ɯ m. fl. **A**) Enkelt. **I.** Trans. o. abs. **1**) L-a andra. **a**) *Glad var han och l-de utmärkt.* **b**) *Anställd för att l-a ungdomen (att) fäkta och gymnastisera, fäktning och gymnastik. Herre, lär oss att bedja ~* Bibeln. *L-en mig att förstå, vari jag har farit vilse ~* ib. *Du som vill l-a andra, du lär icke dig själv!* ib. *Lär mig, hur jag skall göra, (de rätta) greppen! Så att jag får l-a dig vishet* Bibeln. *L-a ngn (att göra) otyg. Å rätas å putsas / samt l-as honnör, förstås!* Viktor Myrén. *Konsten att dö kan inte l-as* även till I 2 o. II. **c**) Saksubj. *Jag tror ägget vill l-a hönan värpa* nära I 1 b. — *Erfarenheten lär (oss), att ~. Det kommer livet att l-a dig.* **d**) Om vetenskaplig lära, troslära o. d. *Epikurus lär, att frånvaron av olust är det högsta goda. Så lär åtminstone icke den kristna religionen.* **e**) Hotande. *L-a ngn mores. Jag skall l-a dig (vad det vill säja) att vara uppstudsig!* du ska få om du inte lyder l. d. *Tig, eljest skall jag l-a dej! Han fick snart l-a sig annat* 'se på annat'. **f**) *Jag har blivit l-d (, att man skall göra) så.* **2**) I refl. bet. **a**) *L-a i livets skola. L-a lydnad och goda seder. L-a att skicka sig. Allt kan l-as genom övning ach ihärdighet. Han har svårt för att l-a. L-a läsa. Det är inte så lätt att l-a, som du tror. L-a ngt utantill. Laster l-as utan bok. Som ingenting l-t och ingenting glömt. Man lär (sig), så länge man lever. Man skall bli vid det man l-t, sa tjuven. Du har ännu mycket att l-a av den franska konsten. Lär av honom, hur du skall göra! Lär av honom* även = tag lärdom l. varning. *L-a av andras exempel, misstag.* **b**) Märk bl. a. *L-a till handarbetslärarinna. Hon har (gått och) l-t hos fru Skogh på Grand Hôtel.* — *Jag l-de känna honom först i somras* blev bekant med. *Jag har l-t känna honom som en uppfinningsrik och djärv försökare.* **II.** Refl. **a**) *I femman få vi börja l-a oss franska. L-a sig läxan utantill, som ett rinnande vatten. Du har svårt att l-a dig de starka verben. Engelska l-de han sig hjälpligt (tala) på ett par månader. L-a sig tyska för infödd guvernant. L-a sig (att) fäkta, (att) dansa, de nya danserna.* **b**) *L-a sig ett yrke. L-a sig till finsnickare. Den förste l-de sig till snabblöpare* E. Grip. **c**) *Hos honom får man åtminstone l-a sig, hur man inte ska göra. Du skall, måste l-a dig att inte rusa iväg, innan du tänkt.* **B**) Ssgr ha i regel *lär-;* dock kunna även ssgr med *läro-* ibl. föras till verbet. Ibl. växla båda formerna (t. e. lär(o)brev, -mästare, -sven, -år). Härnedan upptas även ssgr med substantivet.

Syn. A) **I. 1**) undervisa, ge undervisning, vara lärare åt l. för, handleda, bibringa kunskap l. färdighet i, utlära ɯ, instruera, (ibl.:) inviga i; upplysa, ge besked om, ge vid handen, ådagalägga, visa, meddela, omtala ɯ, förkunna, säga; ibl. predika, uppställa en (läro)sats, påstå, (ibl. nära) förfäkta l. hävda; låta veta, bringa l. få att inse; **2**) o. **II. 1**) inhämta, tillägna sig, insupa, skaffa sig kunskaper l. övning i; vänja sig (att); förstå, inse, ta lärdom l. varning (av), komma till insikt (om, att), göra den erfarenheten (att); förvärva sig kunskaper l. skicklighet l. (yrkes)vana; ibl. få veta.

— **Läraktig**, -t, -are; -het. *Kloka och l-a ynglingar. Flitig och l. Villig och mycket l. Härmningsförmåga eller (verklig) l-het?* **Syn.** som har lätt för sig l. lätt att lära, 'snäll' (i); (ibl. nära:) flink, kvick, villig, med god l. snabb fattningsgåva, mottaglig, receptiv. **-bar,** -t; -het. Skr., mindre vanl. *Är dygden l.?* **-brev,** se lär(o)brev nedan. **-dom,** -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. *Berömd för sin (stora) l. Äga mycken, grundlig, djup, mångsidig l. Visa prov på både l. och skarpsinne. Bevandrad i l-ens irrgångar, l-ens alla grenar. Den myckna l-en gör dig förryckt* Bibeln. *Boklig l. Boklärdom.* **2**) Med plur. *Må det bli dig en l. (för livet), tjäna dig till l. för framtiden! Borde ha tagit l. av det skedda. Dra(ga) l. av erfarenheten. Därav kan du dra, hämta den l-en, att ~. Dåliga, goda, nyttiga l-ar. Historiens l-ar. Icke lever efter de l-ar han har mottagit av oss* Bibeln. *Hållen fast vid mina l-ar ~* ib. **II.** Ssgr, blott till I 1. Ex.: *Högre l-sanstalt. L-sbetyg. L-sfåfänga. L-sgrad. L-sgren. Vår l-shistoria. L-shistorikerns första och huvudsakliga uppgift* Joh. Nordström. *På det l-shistoriska området. L-shögfärd(-ig). En yngre l-sidkare. L-sintresse och kärlek till böckerna. Pråligt l-skram. Frankrikes stora l-sljus, den ryktbare ~ P. D. Huet* Ax. Nelson. *På grund av l-smeriter. Avlägga l-sprov. Som l-sprov är boken föga betydande. L-språl. L-sskola* lärd skola (som meddelar förkunskaper för lärda o. högre fackliga studier). *Landets*

främste l-sskolor. Av gammalt hade Kalmar varit en l-sstad. Det gamla l-ssätet om Uppsala. All hans l-svärdighet blåste bort C. Larsson i By. **Syn. I. 1**) (inhämtat) vetande, boksynthet, bokvett, (bokliga) kunskaper, (stor) kunnighet, boklig bildning, kunskapsförråd, vetenskapliga insikter; (ibl. nära) vetenskap l. lärdom; (säll. =) undervisning; **2**) (lärorikt) meddelande; råd, varning. **-flick a.** *En kunnig kappsömmerska samt trenne l-or* Annons. **-girig;** -het. Skr. *Den l-e och minnesgode ynglingen. Den kritiska forskningen, till vilken vi alltjämt oförbehållsamt och l-t vilja lyssna* E. Billing. **Syn.** (flitig o.) intresserad, vetgirig, lärvillig. **-gosse** (hantverks)lärling. **-junge** m. fl. se d. o. **-penning.** Mest i plur. (lärpengar) o. bildl. *Början är alltid svårast, och man måste betala lärpengar. Ge, betala (dyra) lärpengar (för ngt)* vinna erfarenhet på bekostnad av kassan. **-pojke** se lärgosse. **-villig.** Skr., mindre vanl. *Andligt vaken och l.* A. Österling.

— **Lär(o)brev** se gesäll(brev). **-mästar|e;** -i'nna. Mest o-form. *Ha naturen till l-e. Hungern är en god lärmästare. Jag vet nog, att näven är ingen lärmästare. Och bysantinerna blevo så våra läromästare i guldsmedskonsten. Sedvanan, läromästaren i alla onda ting. Det finnes ingen så god läromästare som nederlaget mot den skicklige, överlägsne motståndaren. Andras skada är ofta den bästa läromästaren. — [Olyckan] är en stor läromästarinna* Öv. fr Thackeray. *Historien själv framställer sig ~ här som läromästarinna* R. Kjellén. **-sven** lärgosse. **-år.** Mest o-form. *Några lärår i södern* E. Kihlman. *Hade genomgått sina läroår i konungayrket.*

— **Läroanstalt.** Mest skr. *Vid de allmänna läroverken och jämställda l-er.* **-bok;** -sförfattare. *(Elementar)lärobok i biologi. Utge läroböcker. Ständiga byten av läroböcker. En utmärkt l. Läro- och läseböcker.* **Syn.** skolbok, handbok, ibl. elementarlära. **-byggnad** ibl. = system. **-dikt;** -are; -ning. Undervisande dikt, didaktisk poesi, didaktik. *Gyllenborgs l. 'Människans elände'.* **-fader.** *L-n Augustinus. Marx får icke övergivas som lärare, men han måste övergivas som l., som ensamlärare* Erik Hedén. *Jesuiterna, hans lärofäder.* **-frihet. -grund. -gång.** Fackl. *Läroverk, som ~ följa Euklides' l. Medan den normala l-en skulle vara: först språkbyggnadsövningar, sedan motsvarande regel i språkläran* O. Friberg o. V. Rydén. **-kurs.** *Hinna igenom l-en (för terminen). Alltför stora l-er.* **-plan.** Fackl. *Ha utarbetat (en) l. för 6-månaders-kurser, avsedda att ~. Enligt l-en.* **-rik;** [-het]. *Han är verkligen både l. och roande. Ett l-t föredrag. Ett l-t uppslag. Det är l-t att se, hur han kommit till sin uppfattning.* **-riktning.** *De nya l-arna inom religionen.* **-rum.** *Skrivning (på) l-met.* **-sal.** Skolsal, undervisningssal, hörsal (i universitet). *Föreläser å geologiska l-en över ~.* **-sats.** Trossats, dogm; vetenskapligt påstående. **-schema.** *Där 'huslig' ekonomi' stod på l-t.* **-spån.** *Ett l. så gott som något. Göra sina första l. (i ett ämne, i yrket)* sina första försök. *L. äro icke mästerstycken. Svårt är att vara doktorns l.* **-stol.** Professorsstol, professur. *Bekläda, inneha l-en i praktisk filosofi vid Uppsala universitet. Angående inrättande av l-ar i musikvetenskap vid ~.* **-strid.** *Sega l-er.* **-stycke. -säte.** Särsk. om universitet l. universitetsstad. *Bidragit att kasta glans över detta gamla l.* L. Stavenow. *Privilegiebrev för det nya l-t. Ett av Nordens största l-n.* **-sätt. -tid.** Om lärling, friare (t. e. om skolgosse l. student) o. bildl. *Efter slutad l. hos ~. Under l-en.*

-verk. Institution o. byggnad. **I.** Enkelt. *Allmänna l. är sedan 1878 den officiella benämningen på de svenska statens (goss)-skolor, som förut buro namnet (allmänna) elementarläroverk. Statens allmänna l.: realskolor för gossar, statssamskolor och högre allmänna l.* 1917. *Kommunala och enskilda l. Flickl-et (i staden). Militärl-en. Katrineholms praktiska l. Högre latinl-et på Norrmalm ('Norra latin'). Göteborgs nya elementarläroverk för flickor. Går han i folkskolan eller i l-et?* dvs. allmänna l-et. *L-ets rektor, bibliotekarie. L-ets egna elever. Relegeras från l-et. — L-et byggdes år ~. Vaktmästarn bor i l-et.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sadjunkt. L-savdelningen (i Skolöverstyrelsen). Stort l-sbibliotek. L-sbyrån* icke-officiellt namn på Ecklesiastikdepartementets byrå för ärenden ang. allmänna o. enskilda läroverk m. m. *L-selev. L-skassa. L-skollegium* lärarkollegium. *L-slektor. L-slärare* ibl. x (folk)skollärare. *L-slärarnas riksförbund. L-slärarmöte. L-sprogram* kallas nu årsberättelse. *L-srektor. 'L-sråden', som tillkommo 1905, blevo 1920 'undervisningsråd', då Överstyrelsen för rikets allm. l. ingick som en avdelning av Skolöverstyrelsen. L-sstadga. L-sstyrelse. L-sungdom. L-söverstyrelse* jfr strax ovan 'l-sråd'. **Syn.** undervisningsanstalt, läroanstalt, skola. **-år.** *Under l-en, sina l.* även bildl. **-ämbete. -ämne.** Skol- l. undervisningsämne. *Bli l. i de allmänna läroverken.*

— **Lärar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. *Vad heter din l-e i svenska? L-nas samlingsrum. L-e vid enskilt läroverk, vid eller i en samskola. L-e i handelsteknik vid Norrköpings handelsgymnasium. L-e för dövstumma och blinda. Tre av våra gamla l-e voro med vid jubileet. Å de akademiska l-nas vägnar, på talet till l-na svarade prorektor. Vara,*

utbilda sig till l-e. Passa till l-e. Varför lyssnade jag icke till mina l-e(s röst)? Till vars l-e jag blivit satt. — Honom se alla de yngre författarna upp till som sin l-e. — Skol-, folkskol-, småskol-, läroverks-, universitets-; tim-, barna-, privat-; språk-, svensk-, modersmåls-, sång-, rit-, övnings-; extra-, över-; dövstum-, sinnesslöl-e. **II.** Ssgr. Ex.: *L-aspiranternas förening bildad* 1919. *Under min långa l-bana. Tänka på, gå l-banan. L-befattning. L-beställning. L-bibliotek*)(t. e. lärjungebibliotek. *Svenska folkhögskolans l-eförening. Olika l-grupper. Ha naturliga l-gåvor. Passa för l-kallet. Sköta sitt l-kall utan anmärkning. L-kandidat, som går provår. L-kollegium* läroverkskollegium. *Skolan förfogar över goda l-krafter. L-kåren (vid Ultuna). Diskussion om l-lönerna. I Stockholm hölls 1849 ett första »allmänt svenskt l-möte», gemensamt för olika l-grupper. En ovanlig l-personlighet. L-personalen (vid ett läroverk osv.). Söka l-plats. L-prov* undervisningsprov (för blivande l-e). *L-råd* finnas vid Stockholms o. Göteborgs högskolor, Tandläkarinstitutet, Skogshögskolan, lantbruksinstituten o. Konsthögskolan o. motsvarar 'akademiska församlingen' vid universiteten. *På förslag av Stockholms l-sällskap ombildades 1912 Svenska l-esällskapet till Läroverkslärarnas riksförbund. Svensk l-etidning* grundad 1881, arbetar för svenska folkskolans o. folkbildningens höjande. *L-verksamhet.* **Syn. I.** (ibl.:) undervisare, handledare, magister, informator, pedagog, (skol)mästare, (väg)ledare, guvernör, mentor, preceptor.

— **Lärari'nn|a,** -an, -or. Nyttjas mer uteslutande än 'lärare' om skolfhdn eller lägre enskild undervisning. Jfr lärare. **I.** Enkelt. *Vår språkl-a, l-a i modärna språk är tjänstledig denna termin för studier. Få uppsträckning av l-an. En l-a, som har respekt med sig. Svenska l-ornas pensionsförening* stiftad 1855. *Första l-a vid Statens samskola i Norrtälje. Kristendoms-, rit-, småskol-, folkskol-, skolköks-, handarbets-, privat-, överl-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-ebefattning. En l-eförening har konstituerats (av guvernanter och privatl-or)* 1925. *Stockholms internationella l-ehem. L-einstinkterna. Ägna sig åt l-ekallet. L-elön. L-eplats. L-eseminarium* utbildar l-or. *L-eutbildningen. L-evikariat.* **Syn.** ibl. guvernant.

— **Lär|d,** -t, -dare; -dhet; -daverksanslag(et). Jfr lära². **1)** *Ej bara erfaren, utan l-d på allt, som rörde tryckeriväsendet. Han anses vara mycket l-d (på det området). Sveriges kanske l-daste präst. Kunnig, ja, verkligt l-d. L-d, men opraktisk. L-t folk. Den l-da världen. L-da samfund. L-da studier. L-da skolor* lärdomsskolor. *Anslaget för utgivande av l-da verk. På den l-da banan. Gå den l-da vägen. En l-d benämning* facklig, vetenskaplig, blott tillhörande fackspråk)(vanlig, allmänt bruklig). — *L-d och diströ. — Vanlig l-dhet och l-dhet, som luktar bokdamm.* **2)** Substantiviskt. *Därom tvista de l-de. De l-da få därom säga vad de vilja. Hans företrädare, Wallenstråle, var en verklig l-d. Latinet var fordom de l-das språk. En l-d i stubb* l-d kvinna. — *Leva som privatl-d. Italiensk musikl-d och tonsättare* Nord. Fam.[2] **Syn.** (bokligt, vetenskapligt, grundligt) bildad, mkt beläst, (verkligt) boksynt; (ibl.:) grundlig, vetenskaplig, boklig, lärdoms-. — **Lärjunge** o. **Lärling** se d. o.

Lärer[1] se lär. Lärer[2] se lära.[2]

Lärft, -et l. -en, -er (akut l. grav; handels.). En tvåskaftad tät o. fast vävnad, till en början av enbart lin (hellinnelärft), sedan av lin o. bomull (halvlinnelärft) l. av bomull enbart (bomullslärft). **I.** Enkelt. **1)** *Finare l. nyttjas t. e. till skjortveck, kragar, näsdukar; grövre till tält, segelduk, packväv o. d. Fin l.* Ekenberg-Landin. *Livstycke av röd, hemvävd l.* Birger Mörner. *Matta, foder av blå, blått l. Ren skjorta av oblekt l. Örngotten, av vit(t) bomullslärft, voro ~. Hellinne lakansl(-er).* **2)** Märk ett par uttr. där vi blott ha neutr. **a)** *Blek, vit som ett l. (i ansiktet, i synen).* **b)** *En av de roligaste ~ filmer, som gått över l-et* 'vita duken', Annons 1931. *En nyhet i det vita l-ets värd* (filmens) 1925. **II.** Ssgr. ha *lärft-* l. *lärfts-* (i SAOL[8] blott det senare); ofta växla båda formerna. Ex.: *L-artad bindning (som rips)* fackl. *L-bindning* vävterm. *L-foder. L-(s)kostym. L-(s)kramhand|el* (-lare) = linnemagasin, handel med linnevävnader o. linnevaror o. d. *L-(s)lakan. L-snäsduk. L-(s)packe. Bokband med l-srygg. L-(s)skjorta. L-stopp* Hulda Lundin. *Med l-vitt anlete* A. Mörne. *L-(s)väv(nad).*

Lärjung|e (grav); -en, -ar. Till (lära[1] o.) lära[2]. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *L-arna i 5:e klassen av allmänna läroverket. Kvinnliga l-ar. Ha l-arna i sin hand. En av skolans egna l-ar. Uppehålla disciplinen bland l-arna. Medl-e.* **2)** Friare. *Kristi l-ar. Jesus vann flera l-ar än Johannes* Bibeln. — *L-en är icke förmer än sin mästare* ib. *Göra ngn till sin l-e. Han är närmast l-e till Boström, Boströms närmaste l-e, älsklingsl-e. Osjälvständig l-e, som slaviskt följer mästaren.* **II.** Ssgr. ha vanl. *lärjunge-* men ibl. därjämte (i bibl. l. bildl. bet.) *lärjunga-.* Ex.: **1)** A- l. e-form. *Ha det rätta l-asinnet* även e-form. *Jesus undervisar om det sanna l-askapet. Visade deras ~ l-askap hos ~* G. Castrén. *Utrett Tegnérs l-eskap till de stora tyska filosoferna* O. Sylwan. *Frukter av l-eskapet hos Kant* Fr. Böök. *L-askaran växte. Min l-aställning till Kristus.* **2)** E-form. *Allt-*

för l-eaktigt Fröding. *Har l-eantalet ökat? De första l-ebiblioteken vid de allmänna läroverken upprättades på 1860-talet. I den förtroliga l-ekretsen.* **Syn.** elev, discipel, skolbarn, (ibl.:) djäkne, lektionant, gosse, pojke, flicka, barn; anhängare (av en viss 'skola'), efterföljare. — **Lärjung|inn|a,** -an, -or. Bibl. *En l-a vid namn Tabita* Bibeln. *Fröken Hamilton var en varm Kristi l-a* B. Wadström.

Lärk, -en, -ar. Mindre vanl. än ssgn 'l-träd'. Larix, t. e. L. decidua = 'europeisk l.' o. L. sibirica = 'sibirisk l.', den förra hos oss sen länge planterad. **I.** Enkelt. *Tall- och granskogar, i vilka björk, asp och l. ofta äro insprängda* Carl Malmström. *L-en är ett barrträd, men barren, som äro mjuka, fällas om vintern.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-bestånd. Tät l-skog. L-soppen eller guldgula rörsoppen (Boletus elegans) växer alltid under eller i närheten av l. Med väggar och tak av mjukt ljusbrunt l-trä* Per Hallström. *Urholkade l-trästammar* S. Erixon. — *L-trädet, som hos oss ej går högt mot norr och alls icke förekommer i fjällen, är på Alperna det träd, som går högst av alla. Stockjurta, täckt med stycken av l-trädsbark. L-trädsdunge. L-(träds)frö. L-(träds)kottar. L-trädsplantering. Parkartade l-trädsskogar.*

Lärk|a, -an, -or. Mest om 'vanliga l-an' l. 'sångl-an' (Alauda arvensis); därjämte om 'tofsl-an', 'trädl-an' o. 'bergl-an'. **I.** Enkelt. **1**) *Högt upp i luften l-orna sjunga. L-an är kommen och drillar på åkrarna i stadens utkanter. — Du kan sjunga du, som ingen skatt har, sa bonden om l-an. Glad, pigg, munter som en l-a.* — Bildl. i ssgr som *Bår(hus)l-a* vard., skämts.: en som sjunger på begravningar. **II.** Ssgr ha i regel *lärk-*, skönl. därjämte *lärke-*. **1**) Ex. med lärk-. *L-bo. L-drill. L-falken (Falco subbuteo) är så skicklig flygare, att den t. o. m. kan fånga tornsvalan. L-sång. Hennes tunga gick som en l-vinge* Fanny Alving. *Händerna gick som l-vingar på'n.* **2**) Ex. med lärke-. *I går var sol och l-esång / och ljumma vindars lek* Elsa Ribbing. *Svingande l-evingar* A. T. Gellerstedt.

Lärling, -en, -ar. Till lära[2]. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. Person anställd hos yrkesidkare för att utbildas. *L-en ställer sin arbetskraft till arbetsgivarens förfogande, och denne förbinder sig att bereda l-en den avsedda yrkesutbildningen. Under skråtiden föreskrevs viss lärotid, olika i olika yrken, som l-en hade att genomgå, innan han blev gesäll. Gå som l. (hos en mästare). Tryckar-, lotsl-ar.* **2**) Friare o. bildl. *Jag är ännu endast en l. i vetenskapen. Kring honom hade samlat sig en skara sångarl-ar, som ~.* **II.** Ssgr ha i regel *lärlings-*; blott i 'lärling(s)skap' även *lärling-*. **1**) Lärling(s)-. *Mitt l-skap i rimsmidarnes skrå* Fröding. **2**) Lärlings-. Ex.: *Vid den första l-sanställningen* Karl Nordlund. *L-sbestämmelser. Ultuna l-sbyggnad. Till l-sgårdar har Sveriges allm. lantbrukssällskap antagit följande egendomar: ~. Stockholms l-shem började sin verksamhet 1 mars 1909. Särskilt l-shushåll för de elever, som ~. L-skurser* vid l-sskola. *Till l-snämnd [i Upps. fabriks- o. hantverksförening] återvaldes ~. L-spremier.* — *L-sskola* praktisk ungdomsskola som utgör en fortsättning på fortsättningsskolan (beslutad 1918); tidigare om avdelning av lantbruksskola. *F. n. finnas l-sskolor för ett 15-tal manliga och ett par kvinnliga yrken* Karl Nordlund 1920. *Kommunala och enskilda l-sskolor. Stockholms stads l-sskolor. L-sskola för ateljésömmerskor. L-sskoleplanen inför stadsfullmäktige* 1919. *Att l-skol(e)plikten skall gälla icke blott ~. Lärlings- och yrkesskol(e)styrelse. — Befinna sig på l-sstadiet. L-stiden. L-sundervisningens ordnande i landsorten. Ordnad l-sutbildning. Nu äro l-såren förbi.* **Syn.** lärgosse, lärpojke, (yrkes)lärjunge; (ibl. rätt nära) gesäll; nybörjare.

Läsa[1] se låsa.

Läs|a[2], -te, (skämts. o. vard. ngn gång las), -t, -as. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *Kan han l-a och skriva? Ja, han l-er hjälpligt i bok och även skrivet. Lära sig l-a enligt ljudmetoden, på skyltarna, på tidningsannonserna. L-a rent, flytande, obehindrat. L-er du innantill, pojke? L-a runor. Hans stil är svår att l-a. Tydlig skrift, så att den lätt kan l-as. Har du l-t vad som står här? Det står att l-a på knutarna. Jag kan l-a men inte tala språket. Förstår du också vad du l-er? L-a en (rolig) bok, tidningen, sin (morgon)tidning, posten. L-a korrektur (på ngt). Jag l-er just om trettiåriga kriget. Han satt och l-te (tyst för sig själv). Och är, när detta l-es, utom stadens hank och stör. Smyg-, tjuvl-a ngt. Svår-, trög-, lätt-, oläst.* **2**) *L-a högt (för ngn). L. det stycket en gång till, men långsammare! Försök att l-a det felfritt! L. ngt för oss av Tegnér, ur, av Fritiofs saga! Här står ett anslag, l. (det högt och tydligt för oss)! L-a (upp) en psalmvers utantill.* **II.** Friare. **1**) *L-a läxorna, (sina) läxor. — L-a till och från bords. L-a sin aftonbön. L-a mässan, välsignelsen, dagens predikan. L-a välsignelsen över ngn, ngt. L-a (magiska formler) över en sjuk. — L-a ve och förbannelse över ngn. Hur l-te vi icke över vår ~ lärare, som ~* Sigfr. Wieselgren. *Jag l-te lagen för vår olycklige vägvisare, som ~* tog i (skarp) upptuktelse. *L-a lusen av ngn* vulg. = duktigt skrupensa upp, avhyvla. **2**) *L-a mellan raderna* förstå halvkväden visa o. d. *L-a ngns tankar. L-a i ngns ögon, att ~. I deras ansiktens rynkor l-tes en lång historia om ~. — L-a i stjärnorna. L-a i korten, att ~.*

3) *Han har l-t sig nästan blind. Den l-ande, bokl-ande allmänheten* bok- l. bildningsintresserade, ibl. nära bildade. *Den l-ande världen i England.* 4) *Vem l-er du franska för?* 5) *Han ligger och l-er i Uppsala, vid universitetet. L-a på examen.* 6) *L-a läxorna med ngn. Och de två ungar jag l-er med äro riktiga raringar. Han l-er engelska tre timmar i veckan (med sjätte klassen) i samskolan.* 7) *L-a med nattvardsbarn.* — *Gå och l-a (för prästen)* 'l-a sig fram'. *Är hon fullvuxen, har hon gått och l-t?* 8) *L-a över förelagt ämne. Vad tänker du l-a över i höst?* **B**) Fasta ssgr ha i regel formen *läs-*, ibl. formen *läse-* (därjämte l. enbart).

Syn. A) (ibl.:) läsa i bok, dechiffrera, tolka, tyda, uppfatta, förstå; genomläsa; uppläsa; återge innehållet, ur minnet upprepa, framsäga; ta lektioner l. undervisning (för); studera, idka studier, ligga vid högskola l. universitet; plugga; (l-a med:) undervisa, vara lärare åt, ge lektioner; beredas till sin första nattvardsgång; föreläsa, hålla föreläsningar.

— **Läsa av** ꟾꟾ m. fl. **L.** (**sig**) **fram** (på gången) = beredas till sin första nattvardsgång.

— **Läsaft|on.** För högläsning (jfr läsecirkel). *Några familjer, som slutit sig ihop och hade l-nar, då de träffades en gång i veckan hos någon av medlemmarna. L-nar i folkskolan sedan 1906* i Stockholm. **-art.** Språkv. m. m. Sätt att läsa ett ställe i en handskrift, 'läsning'. *Rätta l-en torde vara : ~. I fotnoterna anföras ett urval av avvikande l-er ur andra handskrifter (samt ur 2:a upplagan).* **-bar,** -t, [-are]; -het. **1**) 'Egentl.' *Han skriver en vacker och (lätt) l. stil. Skriften var halft utplånad och knappt l.* **2**) 'Friare'. *Boken är för visso l., även för den som har större fordringar. En kärleksscen, det enda han fann l-t i boken.* **Syn. 1**) läslig, lättläst, lätt-tydd; **2**) läsvärd. **-barn** nattvardsbarn. **-bord.** *L. av lackerade stålrör, ställbart i olika lutningslägen.* — *Grep en tidning från l-et. L. i kaféerna?* **-dag.** *L-dagar och lovdagar. Efter slutad l.* **-drama.** Blott ämnat att läsa (ej spela). **-flicka** som går (o. läser) för prästen. **-flit.** *Berömde honom för hans l.* Gerh. Lindblom. **-fri. 1**) *Nu blir det 177 l-a dagar och blott 188 läsdagar, dvs. ungefär halva året blir l-tt.* **2**) Som ej går o. läser (för prästen). *En 14 à 16 års l. flicka ~ önskas snarast såsom barnjungfru åt 2 års pojke* Annons 1907. **-frukt.** Se läs- l. läse-. **-färdighet.** *Och förnekar kort och gott, att l-en behöver lida något på att talfärdigheten tillgodoses* D. Elfstrand. **-förhör;** -sdag. Konfirmationsförhör l. husförhör.

-glas förstoringsglas. **-glasögon** för svag- l. långsynta. **-hung|er;** -rig. *Där vi stillade vår l-er. I händerna på l-rig ungdom.* **-huvud.** *Ha gott, dåligt l. Hade ej fått något l. Uppsala skolas bästa l. efter Nyblom* Sigfr. Almquist. **-håg.** *Ha l.* **-hållet.** *Som inte låg åt l.* Elis. Kuylenstierna-Wenster. **-häst.** *En riktig l.* som inte gör annat än läser, plugghäst; duktig i att läsa l. i sina studier. **-hörn.** *Ett bekvämt l.* **-kamrat. 1**) Kamrat vid nattvardsläsning. **2**) Skol- l. studiekamrat. **-karl.** En som studerar l. ligger för l. har anlag för studier; lärd man (⟩⟨ praktiskt folk). *Hade inte velat bli l.* studera. **-konst.** Se läs- l. läse-. **-kostym** för nattvardsungdom. **-kunnig;** -het. Ibl. även 'läsekunnig'. *Maroj var ~ inte ens l., vilket är sällsynt bland de gammaltroende* Öv. fr. Ljeskov. *Ringa l-het hos massorna* Erik Nyström. **-kunskap.** Mindre vanl. *Min sålunda förvärvade l.* **-lag,** -et, =. *Så hade jag läst ett par år ~ i olika l.* Marika Stiernstedt. **-lampa.** *L. med skärm. L. vid sängen.* **-lust.** *En alltmer stegrad l. Gossar med utpräglad, avgjord, okuvlig, osläcklig l. Få tillfredsställa sin l.* **-lyst|en.** *För den l-na ungdomen. En l-en allmänhet. L-en och bildningshungrig.* **-lära.** *Första läsebokens l.*

-ordning l. **-plan.** *Normalläsordning för Stockholms folkskolor.* **-pojk|e.** Mest i plur. Som går o. läser (för präst). *»Vårt Förbund» (f. d. l-ar) anordnar basar å K. F. U. M:s lokal* Annons 1919, Uppsala. **-präst.** Som man gått l. går o. läser för. *Hur ~ Wallin varit hennes avhållne l.* C. G. Laurin. **-pulpet. -rock.** *Den livlige åldringen ~ var iförd eldröd l. och ~* Bengt Hildebrand. **-rum;** -sbesök(are). T. e. i skola, på bibliotek, i läsestuga m. m. *Offentliga l. med rikssvenska tidningar upprättas i Helsingfors, Åbo och Vasa* 1921. **Syn.** (nära stå ibl.:) läsesal, läsekabinett, läsestuga, biblioteksrum; skolrum, lärorum. **-stativ. -stol.** *Bekväm l. med hög rygg.* **-ton.** *Den gammaldags, sjungande l-en. [Ellen Keys] högstämda l.* C. G. Laurin. **-undervisning.** *Den första l-en.* **-van.** *Något så när l-a och skrivkunniga.* **-veck|a.** Skolord. *Räkna l-orna till terminens slut.* **-vurm;** [-ig]. *Ha en obotlig l.* — *Någon l. blev jag aldrig* bokvurm, bokmal. **-väg. 1**) *Han var inte precis så ofantligt begåvad, åtminstone inte i l.* Fanny Alving. *Det lilla hon lärt sig i l. Har du något nytt i l. att låna mig?* **2**) Best. form. *Gå l-en* bli läskarl, studera. — *Intryck, tillkomna l-en* M. Feuk. **-värd;** -het. *En synnerligen l. artikel om ~. Skilja mellan dravel och l. litteratur.* **-värld(en).** Se läs- l. läse-. **-ålder.** *Långt över l-n* skol- l. konfirmationsåldern. **-år.** *Vid början av nytt l. Under innevarande l. Under l-et, med detta l. avgångna lärare.* **-ämne.** *Lärare i vanliga läs- och skrivämnen.*

— **Läs-** l. **Läsefrukt.** Mest e-form. Lit-

teraturhist. *[Malmströms Ariadne] var väl närmast en läsefrukt av hans grekiska studier* K. Warburg. **-förening** läsecirkel. **-konst.** *Innan l-en var allmän. L-ens första grunder. Duktig i läsekonsten* Berit Spong. **-krets.** Mest e-form. *Och vunno en vidsträckt läsekrets* W. Lindhé. *Och l-en håller styvt på* ~. *Ge l-en vad den önskar* sin publik. *Boken får säkert en stor l., har sin givna l.* **-sätt.** Mest e-form. *Ändringar i lässättet* O. Gjerdman. **-termin.** *Under pågående l.* **-timme.** Mest utan -e. *Efter l-ns slut.* **-värld(en).** Mest utan -e. Publiken, (den läsande) allmänheten.

— **Läsebok;** -skritik. *Emil Hildebrands l. i svensk litteratur. Folkskolans l. L. för folkskolan. Tysk l. med valda stycken. Läse- och läroböcker. Noreen-Meyer, 'Valda stycken', en l. i äldre nysvenska.* **-cirkel** för högläsning l. för inköp av böcker som sedan gå runt till alla medlemmarna. **-krets** se läs- l. läse-. **-sal;** -sfrekvens. *L-en på 'Carolina' börjar redan bli otillräcklig. Till utlåning å l-en. L-ens stora referensbibliotek.* **-salong.** *Stockholms l., lånbibliotek och läsrum, inrättades 1866.* **-stug|a.** Numer mindre vanl. beteckning. Läsrum jämte lånbibliotek. *Föreningen för folkbibliotek och l-or* bildad 1900, uppgick 1903 i Folkbildningsförbundet. **-stycke** i läsebok. **-sällskap.** S. som håller tidningar o. tidskrifter (ibl. även böcker) på särskild lokal.

— **Läsar|e,** -(e)n, -e; -i'nna l. läserska; läserī. **I.** L-are. **1)** Enkelt. **a)** Allmännare. *Till l-en. Benägne l-e! Mina värderade l-e torde erinra sig, att* ~. *L-en torde finna förklaring överflödig. Reflexionerna överlåtas åt (den intelligente) l-en att själv göra. En uppmärksam l-e finner snart, att* ~. *Din bok skall säkert finna l-e.* — *Kart-, korrektur-, mot-; tidnings-; tankel-e. Stjärnl-e.* **b)** Religiöst. Allvarlig kristen inom l. utom kyrkan som gm flitig läsning av bibeln o. andra uppbyggelseskrifter o. stundom även gm större rigorism stuckit av från mängden; ibl. även hånfullt brukat. *Är han l-e? [Nyl-na] utgjorde en reaktion mot »gammall-na», vilka togo det allvarligt med synden och ofta stannade i en lagisk förkrosselse* Anna Söderblom. *Som l-e ha stundom även schartauanerna och framför allt de kring C. O. Rosenius, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Svenska missionsförbundet, Baptistsamfundet osv. uppkomna andliga strömningarna betecknats.* — Bildl. *Socialistiska fanatici, som närmast likna 'l-e'.* **2)** Ssgr. Nästan endast med religiös bet. Ex.: *Hygglig karl, inte ett spår l-aktig* Hj. Söderberg. *Västerbottens gamla lutherska l-bygder* Viktor Södergren. *Inom l-kretsar. Då skulle bli l-möte hos gästgivarns* S. Lagerlöf. *Gå på l-möten. L-predikant. Hans groll mot alla l-präster* Z. Topelius. **II.** Avledningar. **1)** L-inna. Blott i allm. bet. *De flesta av mina l-e och l-innor torde nog* ~. *Han vänder sig snarare till l-innor än l-e.* **2)** Läserska. **a)** Allmännare. Mest som sista ssgsled. *Kart-, korrektur-, mot-; romanläserska.* **b)** Religiöst. *Gammal-, nyläserska. Hade Mari blivit läserska, eller hade hon blivit skvatt galen?* Alb. Engström. **3)** Läseri. Blott religiöst. Jfr I 2. *Gammal-, nyläseriet. Carl Edquist, Läseriet i Skelleftebygden under 1800-talet (1917). Dessa läserirörelser* Fab. Månsson. *Alldeles läserivansinnig* Jörgen 1875. **Syn.** ibl. 'troende'.

— **Läslig,** -t, -are; -het. *Skriva en fullt l. stil. Skriver han l-t? Klart och l-t tryckt. De sista, knappast l-a rader, som* ~. *Sympatetiskt bläck, som, då man bränner upp brevet, ett ögonblick lyser klart och l-t, innan allt förvandlas till aska. Svagt l. skrift. Svår-, lätt-, oläslig.* **Syn.** läsbar, tydlig. — **Läsning,** -en, -ar; -sförslag; -siver m. fl. **1)** *Roa sig med lite l. på lediga stunder. Hon har alltid varit road av l. L. av romaner, av populära verk. L-en får ej ta all tid från den kroppsliga utbildningen. Avbryta ngn under l-en. Roman-, poesi-, nöjes-, smyg-; skol-; innan-; högläsning.* **2)** *I överensstämmelse med de l-ar och l-sförslag författaren här lämnat. Handskrifts-, runstensl-ar.* — *Öva sig i l. av äldre skrift.* **3)** *Vi får nog ta två l-ar; det är icke sagt, att vi märker allt i första l-en. Förslaget kritiserades punkt för punkt vid, i andra l-en. Engelska värnpliktsbillen antagen i första l-en* 1916. **4)** Mer konkret. *L. för (svenska) folket, kvartalsskrift, utgiven 1835—1924. Blandad l. Har du någon god l. att föreslå oss? L. för ungdom. Ungdomsläsning.* **Syn. 1)** lektyr; **2)** ibl. läsart l. tolkning; **3)** genomgång, föredragning, behandling.

Läsk|a, -ade, -as; l-a av ɯ (till A II); [-are, till A II]; -ning (med plur.). Tre väl skilda bet. **A)** Enkelt. **I.** Ej säll. skönl. **1)** Egentl. *L-a sin strupe (med en klunk kallt vatten). L-a sin törst, törsten (med en apelsin). Då han l-at sin brännande tunga* Rich. Gustafsson. *Som kan l-a edra läppar* skönl. — *L-a sig med en glass.* — *(En grogg?) Det l-ar i sommarhettan. Ett garvsurt rödvin, som dock l-ade skönt i värmen.* — *Ingenstädes en l-ande källa! Lätta och l-ande taffelviner. Sticker till oss en l-ande frukt.* **2)** Friare o. bildl. *Att åtminstone någon gång få l-a sin själ, l-a sig med lite musik. Jag mättade hans mage och i gengäld l-ade han min själ* Eric Hultman. *Och l-a människans skönhetstörst. Vad någon sagt om Tegnér, att »han slukade grekiska, l-ade sig med latin och njöt ett eller annat av de levande språken». Regnet silar l-ande över åkrarna.* — Ngt vard. *Kommentarer till skalder äro inte alltid så värst l-ande* Bo Bergman. **II.** *Sträckte*

~ *fram sin arm för att l-a det skrivna* S. A. Duse. *Har du l-at?* använt l-papperet. *Det senare skrivna har tydligen l-ats, under det att det övriga är ol-at.* **III.** Fackl. *L-a geväret* rengöra loppet (från kvarsittande krutsmuts osv.). **B**) Ssgr. ha i regel *läsk-*, som dock i bet. I växlar med *läske-*. **I.** *Stånd för frukt och l-(e)drycker. Är en förträfflig l-edryck. L-(e)drycks|arbetare* (-fabrik; -stånd; -utkörare). — *[Glass] fruset, av grädde och vanilj eller av fruktsaft berett l-emedel* Nord. Fam.[2] — *Ta sig en l-etår (ur ~).* — *Som bords- eller läsk(e)vatten.* **II.** *L-block för skrivbordet. L-dabb. Starkt sugande vitt l-papper* sugpapper, plumppapper. *L-pappersunderlägg. Reklamlappar med l-plån. L-press med l-papper och handtag.* **III.** Fackl. *L-stång eller 'plunderstång' för gevärspipans rengöring.* **Syn.** **A**) **I.** stilla l. släcka (törsten), förfriska (sig), uppfriska ꭒ, svalka l. vederkvicka (sig), liva u'pp (sig); (ibl.:) tillfredsställa, stärka (sig); **II.** med läskpapper överfara l. torka.

Läslig o. **Läsning** se under läsa[2].

Läsp, -et. Mindre vanl. *Det menlösa jollret, det söta l-et* K. G. Ossiannilsson. — **Läsp|a,** -ade, -as; l-a fram ꭒ; -ljud; [-are]; -ning (med plur.). *Håller man tungan för långt fram (mellan tänderna), när man vill uttala 's', blir detta beslöjat och väsande, man l-ar (det). L-a blir ibland liktydigt med att tala sjåpigt och tillgjort. De ställa sig som himlens sändebud / och l-a ljuvt som änglar, när de ljuga* V. Rydberg. *När hon med en blygsam nigning och en bedjande blick l-ade: ~. Där l-ades sockrade glosor ~* C. Snoilsky. *Med l-ande svada.* — *Det spanska l-ljudet.* **Syn.** (ibl.) tala tillgjort (o. 'sött').

Lässa ldls. för lassa.

Läst[1], -en, -er; -etal (till II). Fackl. **I.** Rymdmått för träkol = 19.8 hl. **II.** Äldre viktsenhet vid skeppsmätning (sen 1874 ersatt av tontal). *En 'svår l.' (skeppsläst) utbyttes 1865 mot 'nyläst', som utgjorde 100 centner (nätt 4251 kg.).*

Läst[2], -en, -er; -|a (-ade,- as; l-a ut ꭒ; -ning). **I.** Enkelt. **1**) Trä- l. järnmodell varöver skodon tillverkas l. utlästas. **a**) *Göra särskild l. åt ngn. Handgjorda skodon, arbetade över för varje fot särskilt modellerad l. De nya skorna voro nu nåtlade och satta på l. i ~* Berit Spong. **b**) *Alla skor göras inte över en l. Skomakare, bliv vid din l.!* befatta dig inte med det du inte behärskar, håll dig på ditt område. **2**) Märk ssgn *Strumpläst* = strumpfot. **II.** Ssgr. Ex.: *Isätt alltid ett par l-block, då skodonen ställas till torkning eller ~. Och hade gått hem som vanligt med redskapspåsen och l-knippan. L-mak|are* (-eri; med plur.); ibl. även *L-skärare. Ny engelsk l-modell.* **III.** Avledning. Mest i ssgn 'utlästa' ꭒ.

Lästadiän stavas 'læstadian', se efter lady. **Lät(o)**[1] se låta[1]. **Lät(o)**[2] se låta[2].

Läte, -t, -n. *Otydliga l-n. Djuriska l-n. Ett gurglande l. i strupen, som ett vilddjurs. Frambringa, låta höra ett knappt mänskligt l. Bofinken känns lätt igen på sitt l. Djurl-n. (Oartikulerade) l-n och verkliga språkljud.* — *När de rostiga gångjärnen kringvredos på sina hakar, uppgåvo de ett långt, klagande l.* Z. Topelius. *Visslornas skärande l-n. En liten orgel, vilken utstötte högst missljudande l-n* Öv. fr. Darwin. **Syn.** oartikulerat l. otydligt ljud, ibl. djurläte.

Lätt, =, -are. **A**) Adj. **I.** Huvudbetydelser. **1**) Ej tung. **a**) Egentligast. *Vilket är l-are: ett pund fjäder eller ett pund järn? Så l., att den flyter (på vattnet). Grädden är l-are än mjölken. Enligt systemet 'l-are än luften'. Han har på sista veckan blivit 2 kg. l-are* minskat 2 kg. *Vägd (på en våg) och befunnen för lätt* ofta bildl. *En l. börda. Den tyngsta bördan på vägen är en l. pung. Fri måndag gör fickan l. L. som en fjäder, som luft. Fjäder-, dun-, fjärilslätt.* **b**) Ngt friare. *L-a soldater, trupper* l-beväpnade (o. rörliga). *L. artilleri* kanoner av 10 cm. o. mindre kaliber samt kulsprutor (ꭗ svårt). *L-are (små)båtar.* **2**) Ej svår. *L. att skära breda remmar ur andras hud. Det var minsann inget l. arbete! Det var inte det l-aste. Den l-aste sak i världen (för en som* v i l l *göra något). Försök (dig) med något l-are! En l-are uppgift finner du i ~. Bländfritt ljus gör arbetet l. Göra det alltför l. för, åt sig. Ta det för l.* o. *Ta för l. på ngt* även till II. *Och lika l. vore det att bevisa motsatsen. Du bör börja med någon författare, som skriver l-are franska.* — *Bli ett l. byte för ~. (Den är) l. att locka, som gärna vill hoppa. L. att lura, att umgås med, att språka med, att få bukt med, att tillfredsställa. Det är l. för dig att säga (,som ~). Men det är l-are att leva, ju fullare hjärtat är* Öv. fr. Ricarda Huch. — *L. till tårar hade han också* C. G. Laurin. *Ha l. för ngt* ha anlag, begåvning, fallenhet för. *Enligt egen utsago hade han [F. A. Dahlgren] »flygande lätt» för sig.*

II. Friare o. bildl. **1**) *Ett l. slag på axeln* ꭗ hårt. *Gå, trippa på l-a fötter, med l-a steg* snabba o. spänstiga l. d. *[Och människorna blevo] l-are på stegen* Sven Hagland. — *Ha en l. hand* icke ligga på (tungt). *Och hon återger allt med den l-aste hand och med ett stilla skälmeri, som ~.* bildl. *Det är en l. penna han för. Ha en l. (och ledig) stil* lättflytande, lättläst. *Denna l-a penselföring* J. J. Tikkanen. — *Klädd i en l. bomullsdräkt* tunn o. ledig. *Turister i l-a linnekostymer. L. i kläder, l. i seder.* — *L. föda* icke tyngande, ibl. lättsmält. *En l. frukost.* — *L(-are) gods* mindre 'vägande' l. be-

tydande, anspråkslösare. **2**) *Men hennes l-a lynne ingav mig en viss fruktan. Jag skulle med l-are hjärta rest, om blott ~. Känna sig l(-are) om hjärtat, l. till sinnes, l. i hågen. Ett l. sinne gör arbetet glatt. Ett sorglösare folk med l-are blod. — De svarade i samma l-a ton och ~. Med sin allra l-aste och spefullaste ton. — En kvinna, som är lite l. av sig, (lite) l. på tråden, l. på foten* lättsinnig. *De båda flickorna tillhöra gatans l-a garde* de prostituerade. *Nattens l-a damer.* **3**) *L-a(re) viner* ej rusande l. hetsande. *En l. scherry. Moselvinerna ha jämförelsevis låg alkoholhalt och en mycket l. smak. — L-a cigarrer* ljusa, lättrökta, svaga. *— En l. doft av luktvatten. En l. brytning i smaken. — En l. aftonbris. En l. skakning i luften. — I l-a färger. Från djupaste grönsvart till l-aste dimmgrått. — L(-are) jord(ar)* lucker (x styv, tung). *L. och styv lera. — En l. sömn, slummer* föga djup. — *Ett l(-are) illamående* lindrigt. *Ett l. rus. En l. förkylning.* **4**) *L-a sorger. En l. misstanke* svag. *Ge ngn en l. förebråelse* mild. *En l. påstötning, vink, påminnelse* 'fin'. *Framförde en l. ursäkt. Med en l. ändring. — Med (en) l. tysk brytning.*

B) Adv. Några ex.: **1**) *Helt l. vidröra* även bildl. *Lådan går, löper inte tillräckligt l.* **2**) *Sådant händer l. (Det är) l-are sagt än gjort. Litet brutet, l. förlåtet. L. fånget, l. förgånget. När lerkrukan stötes mot kopparkrukan, får hon l. en knäck. Det går lekande l. Om ~ cellväggen är l-are genomtränglig för rent vatten än för saltlösningen* B. Lidforss. — *Ta världen (lite för) l.* **3**) *Med l. grånat hår. Den l. rynkade kjolen. L. fetlagd* C. G. Laurin. *Liknade ~ rätt mycket en l. förvuxen flodhästunge* Åke Lindström. *Negrer, l. uppblandade med ~. Luften är l. mulen och ~.*

C) Ssgr kunna i stor utsträckning bildas vid behov, särsk. till perf.-part. o. adj. på -lig. Härnedan upptas ett urval.

Syn. A) **I. 1**) lätt att bära l. lyfta l. föra o. d., av föga l. ringa tyngd l. vikt, ej (mkt) lastad, föga vägande, ej tyngande, (ibl.:)lättbeväpnad,lätt(ut)rustad;ibl.smärre; **2**) utan svårighet(er), som går ledigt l. obehindrat l. 'som smort' l. som en olja, lätt att utföra l. att verkställa; **II.** lättfotad, lätthänt osv., ibl. luftig l. eterisk; tunn (o. ledig); lättsmält; mild, lindrig, sakta, svag, laber; ledig, ohindrad, flink, vig, snabb, rörlig, 'flygande'; ringa, obetydlig, svag; lös; löslig; lättvindig, lättlynt, lättledd, lättsinnig, lättfärdig, sorglös, sangvinisk, ostadig, flyktig, tanklös, obetänksam, som icke lägger ngt på sinnet, ibl. gladlynt; ej rusande l. hetsande, alkoholsvag.

— **Lättagad. -andad.** *Där luften är (mer) l.* även bildl. **-anordnad. -antändlig;** -het. Även bildl. **-(be)arbet|ad;** -bar(het). *L-ad mylla.* **-bedd.** Mest nekat. **-begriplig;** -het. *Det andra yttrandet var knappast l-are. Med l. bitterhet.* **-bentyl,** -en, (-station). Ett motorbränsle (vattenfri sprit o. bensin). **-beväpnad. -blodig.** Mindre vanl. för 'sangvinisk, sorglös'. *Ett l-t folk.* **-blåst** (blås)instrument. **-bot|ad;** (-lig). **-brukad** jord, åker; egendom. **-brunnen** cigarr, ved. **-byggd.** Även *L-a hästraser.* **-böj|d;** -lig. **-dresserad. -driven;** -het. *L. båt(kropp); hyacint.* **-druck|en.** *L-et vin, öl.* **-fattlig,** -t, -are; -het. *Hör icke till de l-are av hans dikter. Med en ganska l. misstro till ~. Strävan efter klarhet och l-het.* **Syn.** lättförstådd, uppenbar, klar o. tydlig. **-fet.** Fackl. *L-a svin* svagt gödda. **-fluten;** -het. Jfr lättflytande. Mest fackl. T. e. *L. tjära, mässing; vers.* **-flyktig;** -het. Mest fackl. *L-a vätskor, oljor, eterarter. Den l-a bensinen.* **-flytande.** Jfr lättfluten. Mest fackl. *L. brännolja, vätska; stil, vers.* **-flörtad.** Även stavat med -i- (SAOL[8] blott flörta). Ngt vard. **-formad** t. e. lera. **-fotad.** Egentl. o. bildl. *En ~ liten l. hoppa, som kastat klackarna i taket och farit herrarna om halsen* E. Lindorm. **-framkomlig;** -het. *L-a trakter, skogar, stigar.* **-funnen.** Märk *En något för l. kvickhet* 'billig'. **-fång|ad.** *Djupräkan är mest l-ad om våren ~. L-at byte.* **-fång|en.** *(Alltför) l-en vinning. L-et gods försvinner* Bibeln. **-färd;** -ig (-t, -are; -het). **I.** Lättfärd. Sälls., skönl. *Hans två senaste arbeten ~ stå fjärran från all artistisk l.* O. Enckell. **II.** L-ig. 'Egentl.' o. bildl. *L-iga kvinnor. L-iga visor. Föra ett l-igt liv. Karaktärisera dansen som l-ig. Beskyllas för l-ighet. — Umgås l-igt med sanningen.* **Syn.** (l-ig:) lättsinnig, slapp i moralen, frivol, ostadig, lätt på tråden; (ibl.:) ytlig, obeständig, lättvindig; okysk, oanständig, lösaktig, otuktig, skamlös, sedeslös, osedlig. **-född.** *[Eskimåhunden] är l. och äter nästan vad som helst* S. A. Duse. **-fördärv|ad;** -lig. *L-ligt gods* Järnvägshandbok. **-förklar|ad;** -lig(het). *Stället är icke l-at. — Med l-lig häpnad. Psykologiskt l-lig.* **-förstå|dd;** -elig(het). *Av l-dda stilistiska skäl* E. Kihlman. *En l-elig undran.* **-förtjän|ad** l. **-förtjän|t.** Även stavat med -e-. *L-ta rikedomar.* **-förökad** särsk. trädg.

-gjord. -gods. *Litterärt l.* H. Wijkmark. **-grogg.** Svag grogg. *F. o. m. torsdagskvällen ha de omtalade s. k. l-arna börjat serveras på Hasselbacken* 1921. **-gå|dd** l. **-gå|ngen;** -ende. **1**) *Sulan är böjlig och l-dd. — På Göteborgs nation ä de en så l-ngen trappa. L-ngen terräng.* **2**) *L-ende kälke. Tyst- och lättgående lådor. L-ende åkerbruksmaskiner.* **-gödd.** Dels = lätt att göda; dels = lättfet. **-hanterlig;** -het. Egentl. o. bildl. *Maskinen ser fin ut och är synnerligen l.* bekväm, lättskött. — *Jag var l. som en liten lek-*

sakshund på trissor Dan. **-helg;** -dag. Om Trettondan, Marie Bebådelsedag, Kristi Himmelfärdsdag, Midsommardan; ibl. även om annandagar o. d. **-het,** -en. Jfr lätt. *Tyngd och l. Och fångas sedan med l. i ~. Röra sig, lyfta ngt, uttrycka sig med (stor) l. L. att fatta. L-en att bli student verkade ofördelaktigt på ~.* **-hänt,** =, -are; -het. Som den-kön ngn gång 'lätthänd'. *Vill man bli sjuksköterska, bör man vara l. Tarmarna rengöras och skrapas noggrant men l., så att det ej blir några hål på dem.* — Bildl. *En l. omformning* gjord med lätt hand, lindrig. **-igenkännlig;** -het. **-jag|ad.** *L-at villebråd. L-ade marker* E. Sparre. **-jord.** Lant. Lucker (x styv l. tung). Jfr hårdjord. **-kluven** ved. **-klädd;** -het. **-klöv(ar).** Zool. Förkrympta hovar ('klövar') på andra o. fjärde tån hos hjortdjur m. fl. **-kok|ad** l. **-kok|t;** -thet. Lätt att koka l. lindrigt kokt. *Dessa risgryn äro utmärkt l-ta och ~.* **-köpt,** =, [-are; -het]. Nästan endast bildl. *En l. erfarenhet. L-a segrar. L. bifall. L-a kvickheter* 'billiga'. *L. stämningsmakeri* E. Kihlman. **-körd** häst. **-körning.** Fackl. *Häst, passande till l.* x grovkörslor.

-lagad mat. **-ledd,** -lett, -are; -het. *L. och osjälvständig. Svag och l. Man talar om massornas l-het, men försök att leda dem baklänges!* **Syn.** som lätt låter leda sig, lättpåverkad, svag. **-lera** lant. **-levande.** Skr. *Dessa l. naturbarn.* **-lucka** lättruta, ventil, fönsterlucka. **-lurad.** **-lynt,** =, [-are]; -het. Skr. Som har ett (glatt o.) lätt lynne. *Glad och l.* **-läk|lig;** -t. **-lärd(het).** **-läs|lig;** -lighet o. **-läs|t,** -t, -tare; -thet. 'Egentl.' o. bildl. *Skriven med hans klara, l-liga stil* H. Schück. *För att göra sin skrift l-tare. — En av våra l-tare, mera l-ta författare. Boken är l-t. — I l-thetens intresse skriva vi i vår text:* ~ Lamm-Hesselman. **-löpande.** *L. cykelringar, resårstroppar. — En l. tunga. Mer än vanligt l. [penna]* O. Sylwan. **-lös|lig;** -lighet o. **lös|t;** -thet. **1**) L-lig. Mest egentl. *L-ligt svenskt superfosfat. L-liga kristaller, salter.* **2**) L-t. Ofta bildl. *En (föga) l-t uppgift, gåta.* **-manövrerad.** **-matros.** Yngre sjöman på handelsfartyg. **-metall.** T. e. aluminium, magnesium o. sällsynta jordartsmetaller m. m.; ibl. legering av aluminium o. magnesium. *En handkamera för tropikerna bör vara tillverkad av l. L-ernas frammarsch under de senare åren* 1929. **-monterad.** **-motorcyk|el.** Jfr lättvikt. *Även l-larna beskattas?* förslag 1927. **-multnad** grästorv. **-narrad.** **-orienterad.** *Att banan var ganska l., fastän tungsprungen. Vi hade valt hotellet för dess ~ l-e läge* M. Rogberg. **-påverk|ad;** -bar. **-ret|ad;** -lig(het). **-riden.** **-road.** **-rodd** båt. **-ruta.** Fönsterlucka (t. e. på innanfönster) som går att öppna, lättlucka, ventil. **-räknad.** *Publiken var tyvärr l.* **-rökt,** =, [-are]; -het. **1**) *L. skinka* lindrigt rökt. **2**) *L-a cigarrer.* **-rör|d,** -t, -dare; -dhet; -lig(het). **I.** L-d. Mest bildl. **1**) *Fjällsjöarnas l-da vatten. Aspens l-da löv.* **2**) *L-t blod. — Ha ett l-t hjärta. L-da sinnen. Hon är nog l-d, men rörelsen går snart över.* **II.** L-lig. Egentl. o. bildl. **1**) *Visa en ovanlig l-lighet för sin ålder. En l-lig vätska. Febertermometern är så l-lig, att ~. En l-lig trupp med stor marschförmåga. Fin, l-lig, dynbildande sand. — Vätskors fluiditet (l-lighet)* Sv. Arrhenius. **2**) *Ett l-ligt förstånd. Den l-liga mängden. En varmblodig och l-lig natur.* **Syn. I.** lätt upprörd l. bragt i svallning; mottaglig för intryck, känslig, känslofull, känslosam, vek(hjärtad), blödsint, sensibel, impulsiv; **II.** som rör sig lätt, spänstig o. livlig, ledig, vig; ibl. orolig, som snabbt flyttar sig l. rör på sig; flyktig, ombytlig.

-saltad rimsaltad. **-sam,** -t, -mare. Motsatt 'tung(sam)'. Mindre vanl. *Lönas med en l. död. L. till humöret* C. Larsson i By. *Vacker var hon och snäll, och l. att tala me* Ester B. Nordström. **Syn.** lätt, lättlynt, glad(lynt). **-sinn|e,** -et; -ig (-t, -are; -het, med plur.). **I.** L-e. *Hans l-e kommer att störta honom. L-et, ungdomens jäsande vin, ~ har benägenhet att med åren surna och tjockna till tungsinne* E. A. Karlfeldt. *Drag av l-e. Visa (prov på) ett oförlåtligt l-e i affärer.* **II.** L-ig. *Yster och l-ig var hon och hoppade ej sällan över skacklarna. Det var l-igt (handlat) av dig. Begå l-iga handlingar, l-igheter. Av gammal, l-ig vana. L-igt tal. Tänk inte så l-igt! I l-ighet tävla med en tanklös ungdom.* **Syn. I.** lättsinnighet, obetänksamhet, tanklöshet, ovarsamhet, slarv; ostadighet, flyktighet, ytlighet; ibl. lättfärdighet; **II.** jfr lättfärdig. **-sjung|en,** -et, [-nare]. *L-en visa, melodi.* **-skiftande** skr. **-skjuts.** Fackl. *En l.: två personer med helt litet bagage.* **-skräm|d,** -t, -dare; -dhet. Egentl. o. friare. *L-d var han inte, men ~.* **-skött,** =, -are; -het. *Trädorna, som i år varit l-a. En ovanligt l. maskin. En praktisk och l. tingest. Den mycket l-are befattningen som kanslist och registrator. Ordentlig jungfru erhåller l. plats. Flickan är inte l.* **-smält,** =, -are; -het. **1**) *Å andra sidan gör fosforn järnet mera l. och tunnflutet. Den l-are glasyren* Ekenberg-Landin. **2**) *L. föda. Havrekornens l-het, välsmak och ~* B. Jönsson. *Ännu l-are är mannagrynsgröten.* **-spelt,** =, -are; -het. Mindre ofta 'lättspelad'. *L. piano, (ton)stycke, roll.* **-startad** motor. **-stucken.** Lättstött. *L. och rädd om sin värdighet.* **-styr|d,** -t, -dare; -dhet. *L-d båt. De l-daste vagnar Ni kört.* **-störd.** *Lek ni, jag är inte l. I en l. slummer.* **-stött,** =, -are; -het. *Stolt och l. L. som ett barn som inte tål, att man skrattar. Till spanjorens egenskaper höra l-heten och äregirigheten.* **Syn.** lättstucken, lättsårad.

-sydd. *En l. sovrock. Ett enkelt och lätt sytt broderi. De allra l-aste klänningarna gör man av krapp.* **-såld,** -t, -dare; -dhet. *L. d artikel.* **-sårad.** Mest bildl. (= lättstött). *En ömtålig, ytterligt l. natur.* **-söv d** (kort l. långt ö); -t, -dare; -dhet. Som sover lätt, som lätt vaknar upp, är lätt att väcka. *Han är l-dare än vi* Strindberg. — Mindre vanl. i bet. lätt att söva.

-tillgänglig; -het. *Där staden är l-ast. — Vänsäll och l. — Göra framställningen l-are. I även för massorna l. form.* **-tolkad** text. **-transportabel.** *L. bår. L-t gods.* **-tro;** -g,en (-et, -nare; -enhet). **I.** Skr., mindre vanl. *För mycken misstro föder agg, för mycken l. ångrens smärta* Fru Lenngren. **II.** L-gen. *L-gen som en barnunge. Alltför l-gen i affärer. Låna ett alltför l-get öra åt ~. — Man minns ju också vilken naiv l-genhet kardinal van Rossum röjde i sin bok om Sverge* Erik Hedén. *Blåögd l-genhet.* **Syn.** (l-gen:) kritiklös, naiv, omisstänksam, trohjärtad, (ibl. nära:) barnslig, enfaldig. **-tuggad** kost, föda, mat. **-tvättad** lekdräkt m. m. **-tydd** text; gåta. **-uttalad.**

-vadad. *Allesjokk, som här är grund och l.* O. Sjögren. **-vikt,** -en, [-er]; -satlet m. fl.; -ar|e (-(e)n, -e). Idrotts. Viktklass i boxning (maximum 79,378 kg.) o. brottning (max. 87 kg.). **I.** Enkelt. *I l. vann Vesterberg på knockout över ~. Den ene färdades som l., d. v. s. han hade ingen packning ~* Hertig Larson. **II.** Ssgr. Ex.: *L-satlet. L-sbrottare. L-sklassen. Från 1 juli 1927 fordras körkort även för l-smotorcyklar, vilka numer även skola registreras och ha märke. L-smästare. L-stält, som väga 1 ½ kilo* Elis. Krey-Lange. — Även bildl. *Tidningarnas l-savdelningar. Dylik l-slitteratur.* **III.** Avledning. Person o. sak. **1)** *L-aren Sperling* (boxare). **2)** *En annan motorcykel, en s. k. l-are. — 'Myggplanen', luftens l-are.* **3)** Bildl. *Litteraturens l-are* 1928. **-villig;** -het. Mindre vanl. T. e. om tjänare. Aldrig rädd om besväret, tjänstvillig, alltid till reds (att ta i). **-vin**)(starkvin. **-vind;** -sbåt. Se hårdvind. **-vindig,** -t, -are; -het. **1)** I god mening. *God och l. kaffekaka med jäst. »Storkökskursen», som är ett l-are namn på ekonomiföreståndarinnekursen.* **2)** Mer neutralt. *Mina förberedelser voro av l-aste slag. Hans packning var den l-ast möjliga. Men saken var ändå inte så l. Så l-t skulle det dock ej gå.* **3)** I dålig mening. *Ett alltför l-t sätt att söka komma ifrån en förpliktelse. Hårda, ofta l-a omdömen om ~. Ytligare och l-are hopkommen människoskildring ~ kan man knappast tänka sig* Fr. Böök. **Syn.** lätt (att tillreda o. d.); bekväm, hastigt tillredd l. iordningsställd, enkel; alltför bekväm, ytlig, lättsinnigt o. slarvigt hopkommen, lättsinnig. **-vittr|ad;** -ande. **-vunn|en,** -et, [-are]. *En l-en seger.* **-väckt.** Egentl. o. bildl. **1)** *Min fru är så l. om mornarna* I. Lo-Johansson. **2)** *L. åtrå. L. fantasi.* **-vägande.** Egentl. o. bildl. *L. skäl.* **-åtkomlig,** -het. Egentl. o. bildl. *Från trädgårdssidan voro fönstren icke l-a. Bland de l-aste motiven för en fotograf. — Litteraturen i ämnet är dock allt annat än l.* **-ät|en,** -et, -nare. *L-en mat. Kan du värma kringlorna, bli de betydligt l-nare.*

— **Lätt a,** -ade, -as; l-a på; l-a under ~, l-a u'pp. Trans., intr. o. opers. **I.** Mer konkr. **1)** *Jag har l-at 2 kilo på de sista 14 darna. Kasta ifrån dig ett par stuffer, så att bördan l-ar lite, l-as. Du, Calle, kan kliva i land ~, så l-ar det i fören* Fanny Alving. **2)** Friare o. i ofta bildl. uttr. **a)** *L-a ankar (och sticka till sjöss)* vinda l. hissa upp ankaret (o. ge sig av). *Numera finnes ofta, för l-andet av tunga ankaren ~ ett litet bråspel ~.* Även enbart 'l-a', t. e. *Är ni klara, så l-ar vi och seglar* Ax. Ahlman. — Märk om flygplan: *Och 15 minuter senare ~ l-ade även Uppland* 1928. **b)** Lant. *Styvare jord l-as genom inblandning av myllrika ämnen.* **c)** *L-a på pungen, slantarna.* — Ngt vard. *Och på hur mycket har ers nåd blivit l-ad? Jag lyckades l-a gubben på ett par tusen* lura äv l. låna. **d)** *L-a på förlåten (till det förflutna).* **e)** *Båten l-ade märkbart på rodret. L-a lite på förbandet, är du snäll, det sitter för hårt! — För att l-a trycket på Rumänien ha fransmännen gått till anfall vid ~. Den ryska offensiven har ännu icke l-at på trycket vid ~.* **3)** Om dimma m. m. *Kanske dimman l-ar (på, upp) frampå dagen. Alltefter som dimman tycktes l-a (på) eller förtäta sig. Snötjockan, som l-at en smula. Molntäcket har l-at, och ~. Blott luften l-ade aldrig så litet ~. Det har l-at i luften och ~. Bara vädret l-ar (lite). En l-ande halvskymning*)(tätnande. **II.** Bildl. **1)** *Varigenom lufttillträdet l-as. Den l-ade samfärdseln.* **2)** *Bunkringsförbudet i U. S. A. l-as* 1919. *Så kunde han kanske få straffet l-at. Nu var det värsta ekonomiska tvånget l-at. Foderregleringen l-as ytterligare* 1919. *Det kanske l-ar (på arbetsmarknaden) på nyåret, så ni kan få arbete. Men under tiden hade marknaden l-at. Så skulle livsmedelsbekymren l-as. L-a ngns börda, ngns bekymmer. L-a livets bördor.* **3)** *Förfärligt var det, när mitt sinnesrus började l-a* J. Hemmer. — *Den ovädersladdade spänning, som tobaksnöden framkallat, l-ades inte genom ~. För en stund (lyckas) l-a på spänningen. — Ett dåligt samvete, som söker l-a sig genom ~. Kontanttjuven l-ar sitt samvete, samvetet. L-a sitt hjärta (för ngn). För att på något sätt l-a sitt sinne. Som kan l-a humöret. L-a sitt kval i en bikt* J. Tegengren. *L-a på stämningen. (Den tryckta) stämningen l-ade lite grand, då ~. L-a andras lidande. Bara*

plågorna l-ade en smula. Ta dej ett pulver, de l-ar alltid lite! Och vad det l-ar (livet) att se, huru ~. Gråt du, det l-ar! Dra ett djupt och l-ande andetag. Man kände sig mycket l-ad. Gudskelov, ingenting nytt, tänkte han l-ad. Såg l-ad ut och ~. Drog ett l-at andedrag. Med l-at hjärta.

Syn. I. 1) göra l. bli lättare l. tunnare; tynga mindre; **2**) vinda u'pp (ankaret); starta, segla (iväg); göra luckrare; öppna, lossa på l. låta rulla; avlura ɷ; ibl. (upp)-lyfta (ɷ); göra slakare l. mindre hård l. stram, utspänna ɷ; minska (på), ge e'fter, avta(ga) ɷ; **3**) lättna (på), bli tunnare l. glesare l. klarare l. bättre, skingras, ljusna, klarna; **II.** underlätta; undanröja hinder, jämna vägen (för), lindra, göra lindrigare l. mindre hård, bringa lättnad l. lindring l. befrielse, lisa, mildra, förta(ga), 'stilla', lugna, dämpa, (upp)liva (ɷ), trösta, hugsvala; ibl. utgjuta.

— **Lätte,** -t, -n. Ldls., t. e. Uppland. Flöte (av kork l. trä) på fiskegarn. *Där ligga strömmingsskötarnas l-n och guppa som blanka sälhuvuden* C.-A. Bolander. — **Lätte-lig|en,** adv. Skr. Säll. 'lätteligt' l. åld. 'lättelig'. **1**) Huvudformen. *Kunna icke l-en överskattas. Som man l-en förstår. Ett vanskligt företag, som l-en kunde misslyckas.* **2**) *Du kan, o Herre, l. / befalla skyn att öppna sig* Py Sörman. **Syn.** lätt, alltför väl, utan svårighet, med lätthet. — **Lätt|na,** -nade; l-na på, u'pp. Egentl. o. bildl. Jfr ofta 'lätta'. **1**) *Då jag återvände ~, hade jag l-nat fyra hela kilo* Eric Mjöberg. *Du måste försöka l-na (lite). Och packningen l-nade för var gång man rastade och åt* Vilh. Moberg. **2**) *När molnen l-na* Sigurd. *Det tycks l-na (på) nere i söder. Luften på Brauneck l-nar inte, och ~* bildl. — *När det börjar bli gott om arbete och liksom l-na litet på alla vis* C. Larsson i By. *Det har, åtminstone ekonomiskt, något l-nat för dem. Så att stämningen l-nade (upp).* **Syn.** jfr lätta.

— **Lättnad,** -en, -er (mest som sista ssgsled). Mest friare o. bildl. Ofta skr. **I.** Enkelt. **1**) *För att kunna utnyttja tre kilogram l., som våra propositioner tilläto ston* fackl.; G. Wiedesheim-Paul. — *Kände en skuldmedveten l., som om hon befriats från en tung börda.* **2**) Bildl. **a**) *Ha att motse l. på kaffemarknaden. L. på Finlands penningmarknad* 1922. *Kreditlättnad åt jordbruket. Vissa l-er i skattebördorna, i postbefordringen. Pass-, taxe-, tull-, viseringsl-er.* — *Genom eftergivenhet vinna tid och ernå l-er* H. Gummerus. *En l. i situationen har inträtt genom ~. Han beredde mig en avsevärd l. genom sitt ingripande. När Farao såg, att han hade fått l.* Bibeln. **b**) *Uttalsl(-er).* **c**) *Det var mig en stor l., sa bonden, när hustrun kom in på vatten och bröd. En l. i alla fall, att vi nu kunna tala om det* Per Hallström. *Jag kände en egendomlig l. vid detta svar* B. Gripenberg. *Med tydlig l. Känna, erfara (en viss) l. av ngt. Det var en stor l. för oss att veta, att du stod på vår sida. Ibland grät hon och fick l.* Kristina Angel. *Jag spelar mig och de mina / till l. och lisa en sång* Emil Zilliacus. **d**) *Drog ett andetag av l., en suck av l., en l-ens suck.* **II.** Ssgr. Ex.: *Med l-sfylld tillfredsställelse* Elis. Högström-Löfberg. *Erfor en angenäm l-skänsla efter ~* S. Agrell, öv. *Hoppet står till en fransk l-soffensiv* 1918. *Med en l-ssuck* K. G. Ossiannilsson. **Syn. I. 1**) minskning i vikt; minskad vikt l. tyngd; **2**) lindring, ljusning, minskad skatt l. möda l. oro l. plåga o. d., minskat besvär, lättad möda, befrielse, lisa, mildring, 'hjälp', förbättring. — **Lättning,** -en. Särsk. sjöv. o. om flygstart. *L. av ankaret* G. Gartz. — *Vid l-sförsöken [med flygplanet] rådde svag bris, vilken ~.*

Lätting, -en, -ar; -sliv. *En oförbätterlig l., som inte är värd att hjälpa. L-en och horan äro ett passande brudpar. En l. har han varit från det han född blev. Lilla l-en min, lilla tättingen min, / skall hon sova, fast klockan går på åtta ~* Karlfeldt. — *Föra ett (vekligt) l-sliv.* **Syn.** lättjefull människa, latmask, lathund, dagdrivare, odåga; (l-sliv:) latmansliv. — **Lättj|a,** -an; -efull (-t, -are; -het); -eliv (skr.). *L-an är många synders moder. Vis man hatar l-a. L-a lönas med armod. Låta l-an få överhand (med sig). Slå sig på l-a. I dåsig l-a. Förfalla till l-a (och självsvåld). Tankel-a.* — *En l-efull lymmel. Med en l-efull gäspning. L-efullt sträcka benen ifrån sig.* Ibl. även bildl. *Den ljumma, l-efulla brisen* Sven Haglund. **Syn.** lathet; (l-efull:) (mycket) lat. — **Lättj|as,** -ades. Skr. *Att l-as är att stjäla, / så heter hans devis* K. G. Ossiannilsson. *Ty en förtrogen kamrat är hungern till alla som l-as* Elof Hellquist, öv. **Syn.** latas, lata sig, (gå o.) vara lat, slå dank, lägga armarna i kors, överlämna sig åt lättja(n).

Läx|a[1], -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Har ni svåra l-or tills i morgon? Lätta l-or. Va har vi, fick vi i, till l-a i katekesen? Läsa över, höra upp sina l-or. Förhöra (ngn på) l-an. Höra ngn på l-an. Kunna l-an, sin l-a (som ett rinnande vatten). Inte slarva med l-orna. Vi har fått alldeles för lång l-a. Början skedde med »gamla l-an», där ingen fick klicka på ett ord* Sigfr. Almquist. *Hem-, utanl-a.* **2**) Bildl. *Att han gärna skulle ge honom en (liten) l-a, när ~. Låt det bli dig en l-a för framtiden! Hade ~ tagit lärdom av den bittra l-an.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-arbete. Raderna av l-böcker. L-fri timme* Sigfr. Almquist. *L-fri måndag. L-förhör. Mot någon timmes daglig l-hjälp. Vilka utgjorde, bildade ett l-lag. L-läs|are* (-erī;

-ning). *L. lösa dagar. L-plugg (-are). L-rabbel. [Som om ämnet] till en början måste läsas l-vis* Carl Lindsten. *L-vis genomgå.* **Syn. I. 1**) stycke l. d. att läsa över l. inlära, (läx)uppgift; **2**) tillrättavisning, förmaning, bannor, skrupens, varning. — **Läx a² upp** ⌐, -ade, -as; -ning.

Löd|a, -de, lött, -as; -are; -ning (-en, -ar; -smedel m. fl.). Vid l-ning åstadkommes de båda metallernas förening gm att mln dem ingjutes en tredje metall l. legering (lodet) som medelst en l-kolv anbringas mln de ytor som skola hoplödas; vid avsvalnandet fäster 'lodet' vid båda ytorna. *Kunnig i att l-a. Järn l-es med ren koppar, bly med tennblylegering, guld och silver med lättsmältande kopparlegeringar av dessa metaller. Aluminium kan nu både l-as och förtennas* 1928. *L-as kant i kant. L-da saker. Gå upp i l-ningen. L-ning med tenn, tennl-ning* även konkr. om 'lodet'. *Säll- och slag- eller hårdl-ning* jfr lod A III. — **Löda fast** ⌐ m. fl. se fastlöda osv. — **Lödapparat. -fog.** *Tillse, att luften utestänges från l-en!* **-kolv.** *L-en är ett stycke smidd koppar, i ena ändan fastsatt vid ett järnhandtag, i den andra format till en egg, som kan föras utefter lödstället; l-en nyttjas blott vid snällödning; med kolven kan lodet i smält tillstånd anbringas på lödstället. L-en uppvärmes och strykes mot ett stycke tennlod, varav då en viss mängd avsmältes och med kolven överföres till lödstället.* **-lampa.** *L., lämplig för upptining av frusna vattenledningsrör.* **-material.** *Som l. för järnbleck använder man vanligen lödtenn.* **-medel.** *Ett nytt l. För att utestänga luften och motverka oxidbildning behandlar man lödfogen och lödytorna med l. (vid snällödning lödsalva, vid hårdlödning lödpulver).* **-metall** se lod A III. **-pasta, -pulver, -salt** o. **-salva** jfr lödmedel. **-stycke. -ställe.** Jfr t. e. lödkolv. **-tenn** lika delar tenn o. bly. **-vatten.** *Lödytorna rengöras med fil och smärgelpapper samt penslas med l. (utspädd saltsyra, salmiaklösning, zinkklorid o. d.).* **-verkstad.** *Nymans verkstäder, där eld utbrutit i ett rum i l-en.* **-yta** jfr t. e. lödvatten.

Lödd|er, -ret [l. -ern]; -erbad m. fl. se I; -r|a¹ sig (-ade) o. -ras [mer säll. l-ra]; l-ra in ⌐; -rig (-t, -are; -het). **I.** Enkelt. *Raktvål, som frambringar ett ej så lätt torkande l-er. Så såpl-ern yrde om dem. Tvål-, rakl-er. — Med sådan fart, att l-ret rök om hästen. Och hästen stannade skälvande, betäckt av l-er. — L-rets blommor på vågens kam plockas av flygande byar* A. Mörne. **II.** Ssgr. Ex.: *L-erbad, för avmagring. [Bäckens] l-erbollar* Einar Malm. *De vita l-erränderna [på fjärdarna]. De l-erstänkta betseltygen.* **III.** Avledningar. **1**) L-ra (sig) osv. *Dålig tvål, som inte vill l-ra sig. L-ras lätt, men är dock dryg i bruket. Om trålen l-rade bra. Det bruna vårvattnet l-rade som lut* C. Larsson i By. **2**) L-rig. *Tvättstugan med rykande imma och l-riga baljor. L-rig om länderna. — Rida hästen l-rig. Med det välryktade, sidenblanka skinnet l-rigt av svett* G. Ullman. *Med l-rig bringa. — Toppiga och l-riga vågor.* **Syn. I.** skum, fradga, bubblor, ibl. svett; **III. 1**) skumma, fradga, 'fräsa', bubbla; **2**) skummig, skumhöljd, skummande (av svett), fradgig.

Löddr|a², -an, -or. Även 'lödra'. Sjöv. Ett med en kardel lagt öga vid liket på ett segel (t. e. vid reven), segelring. *Ofta inbändes en kaus i l-an för att skona denna från förslitning* Emil Smith.

Lödig, -t, -are; -het (-en; -sgrad; -smärke m. fl.). **1**) Egentl. *L-t silver* fullödigt: som till hela sin vikt är rent silver. *Tolvl-t silver (enligt äldre l-hetsberäkning; numer räknas silvrets finhet i tusendelar) innehöll 12 delar silver och 4 delar annan metall (t. e. koppar). Varvid (1752) det gamla l-hetsmärket, åldermansrankan, ersattes med en stämpel med tre kronor.* **2**) Bildl. *Boken är inte stor till omfånget, men l. till innehållet. L-are verk ha vi ej många. Det är skäligt att av Ernst Norlind vänta bättre och l-are ting* O. Rabenius. *En så äkta och l. person som Carl Larsson* C. G. Laurin. *Sitt l-a språk. — Det nyttiga detaljarbete, utan vilket resultatets l-het skulle riskeras* Sig. Wallin. **Syn.** fullviktig, fullödig, ren, fullhaltig, äkta, gedigen, fullgod, guldren, heläkta, helgjuten; l-het(sgrad): halt, äkthetsgrad.

Lödra se löddra².

Löfte, -t, -n. **I.** Enkelt. *Ge ngn ett (halft) l. att* ~, *om ngt. Stå vid, hålla, infria, uppfylla, bryta sitt (givna) l. Ha oinskränkt l. att* ~. *Bunden av ett tidigare l. (till en annan). Enligt mitt l. (till dig) sänder jag nu* ~. *Fullgöra ett l. Jefta gjorde ett l. åt Herren* Bibeln. *L-ets helgd. Ett avtvunget l. Han kom på l. om lejd. Ta(ga) l. av ngn att* ~, *om ngt. Jag har hans l. (på, om) att han skall hålla sig stilla. Tilltvinga sig ett l. att* ~. *Avlägga, göra ett (högtidligt, heligt) l. att icke klippa sitt hår, förrän hämnden fullbordats. Muntligt, skriftligt l. Ett l., som icke förband till någonting. Han påstod, att han hade (fått) l. på, om platsen. Han gjorde sig själv det l-t, att* ~. *Lösa ngn från hans l. Glömda l-n och eder. Bygga på (tomma) l-n. Fagra l-n. — (Avlägga) kloster-, munk-, kyskhets-, tysthetslöfte. Ordensl-n. Äktenskapslöfte.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sbrott och förräderi. Den kejserliga l-sbrytaren (Nikolaus II). Bli l-sbryterska. En l-sgivare, som du kan lita på. Men ryssen blev en klen l-shållare* O. Högberg. *Det förbund* ~ *som har Jesus till l-sman* Bibeln. *Den som åtager sig en sådan för-*

bindelse, kallas borgesman eller l-sman borgenär, borgensman. *L-soffer* Bibeln. *L-sord* särsk. bibl. om Messias o. frälsningen. *En l-srik författare, debut, bok* 'lovande', hoppgivande. *Situationen ter sig nu vida l-srikare för antikstudiet än förr* Erik Hedén. *En av två vederhäftige inländske män utfärdad l-sskrift, däruti de ~* lagt. = borgensförbindelse; även borgensmening. *L-stavla* mindre vanl. för 'votivtavla'. **Syn.** försäkran, försäkring(ar), förbindelse, utfästelse, (tro o.) loven; ibl. lov l. tillåtelse; (ibl. mer l. mindre nära:) förskrivning, avtal, ed(sförbindelse), eder, garanti; (ibl.:) hopp, stora förhoppningar.

Lög|a, -ade, -as; -ning; -(nings)ställe. Trans. l. refl., mer säll. intr. Åld. o. skönl. **1**) Egentl. *L-a sig, sin kropp i Mälarns svala bölja. Och källan blir mörk, där sin panna han l-at* V. v. Heidenstam. *När fåren l-ades. Om dagarna solbadade vi och l-ade oss i Malgomaj. — Och vid klipporna najader l-a / i den dräkt Gud Fader dem beslått* D. Fallström. — *L-ställe för hästar. — Efter slutad l-ning lägrade sig kumpanerna under ~* Anna Björkman. **2**) Friare o. bildl. *Där det stora Österhavets svall / l-ar leende den vita sanden* E. N. Söderberg. *I gräset, l-at nyss av morgondaggen* V. Rydberg. *Han önskar l-a sin själ fri från allt orent. L-a sin själ i historiska minnen. L-ar dig i luftens klara bad* Fr. Vetterlund. **Syn.** se bada (I. 247).

Lögn (löngn); -en, -er. Ordet undviks ej säll. som för starkt l. ofint; jfr *Man bör icke säga 'De var l.', man bör säga 'Detta var icke med sanningen (med rätta förhållandet) överensstämmande'. Sanning består, l. förgår. När han talar l., då talar han av sitt eget, ty han är en l-are, ja, l-ens fader* Bibeln. *Fara med l. Spinna, smida ihop l-er. Den ena l-en drar den andra med sig. Edra läppar tala l.* Bibeln. *Beslå ngn med, bli beslagen med l. Sprida ut l-er om ngn. Om inte l. funnes, så taltes det mindre vid hovet. Där trivas l. och falskhet och allehanda otyg. L. och förställning. L-ens ande* ibl. = djävulen. *De byggde på en l., l-en om den egna storheten och alla andras litenhet* Harry Blomberg. *Leva på en l. Livsl-en. Skämtsamt komparerar man: L., grov l., statistik.* — Ngt vulg. l. bra vard. äro: *Det var (en evig) l., att du nånsin givit ett öre åt honom! Lås så finurliga, så att det var l. att dyrka upp dem* (stört) omöjligt; Elis. Wærn-Bugge. — *Jägarl-er. Nödlögn.* **Syn.** (uppsåtlig l. direkt l. grov) osanning, osann(a) uppgift(er), 'dikt', (skeppar)historia, (käring)saga, 'fabel' l. 'fabler', 'dalkarl', 'blå dunster'; falskhet, lögnaktighet, osannfärdighet, sanningslöshet, (ibl. nära) förställning.

— **Lögnaktig,** -t, -are; -het (med plur.). 'Starkt' ord. *De hava talat mot mig med l. tunga* Bibeln. *L. i sitt tal. Ett l-t påstående. Ännu l-are äro de franska skildringarna. Ge på honom för hans l-het!* **Syn.** jfr lögn. **-hals.** 'Starkt' ord. *Du är och blir en l., en sofist* V. Rydberg. *Nog minns du väl den l-en? Måtte åskan slå ner på dig, din l.!* **Syn.** lögnare. **-histori|a.** *Vem har satt i dej den där l-en? De ä hans vanliga l-er. En fräck l-a.* **-kampanj.** *L-erna under de senaste årens valstrider* 1918. **-prat. -profet** falsk profet. **-smid'are;** -erska. **-trafik.** Jfr lögnkampanj. *Göra slut på l-en.* **-väsen;** -de. *Det ryska l-det och tvetalandet [i Genua]* 1922. **-väv|-(nad).** *Slita sönder bolsjevikernas l-nad.* — **Lögn|are,** -ar(e)n, -are; -erska. *Fastän jag har rätt, måste jag stå såsom l-are* Bibeln. *Göra, driva ngn till l-are* tvinga ngn att ljuga l. visa att han ljugit. *En l-erska och en skvallerkäring.*

Lö'j|a, -an, -or; -krok; -mjärde; -nät; -rom (särsk. = kaviar av sikl-ans rom); -stim. En liten smal silverglänsande livlig karpfisk (Alburnus alburnus l. lucidus). *L-an är en livlig och glupsk fisk, som i stora stim vistas i klart vatten nära ytan; l-an fångas som agn. Meta l-or. Kvick som en l-a.*

Lö'je, -t, -n. **I.** Enkelt. Bet. växlar mln skratt o. munterhet. *Lek(ar) och l(-n). L-n och tårar. Le ett medlidsamt l. (åt ~). Bevärdigade henne blott med ett försmädligt l. Mitt under l-t kan hjärtat sörja* Bibeln. *Den gamle majoren log ett litet l., måhända ägnat åt ~. Le ett blekt, ett svagt, ett tyst l. Smålöje. Beredde de invigda högtider av l.* J. M. Sundén. *Såsom sprakandet av törne under grytan, så är dårarnas l.* Bibeln. *Fördränka i l. vad som helst* Fröding. *Harmen löstes i l., då ~. Det hela väckte l., blandat med förvåning. Prisge ngn, ngt åt l-t. Bli till (åt)löje. Det är l. värt att se gråskägg dansa. Utmana löjet. Inbjuda till l.* **II.** Ssgr ha *löje-*, mer säll. *löjes-*. Ex.: **1**) *L-blandad förvåning* O. Thunman. — *Som verkar oemotståndligt l-väckande* A. T. Gellerstedt. *Med ett nästan l-väckande allvar.* **2**) *Vilken svepte ett l-sskimmer om honom. L-sutbrott.* **Syn.** leende, skratt; (ibl. mer l. mindre nära:) smålöje, fnitter, flin, smil, mysning, dragning på smilbandet, fnissning, fnittring; munterhet, åtlöje, förlustelse, 'spektakel', ibl. gäckeri. — **Löjlig,** -t, -are; -göra ɯ; -het (med plur.). **I.** Enkelt. **1**) *En l. människa. Visst har han (sina) l-a sidor, men ~. Nu är du faktiskt l., gör du dig l., min kära Agneta. Gör dej inte l-are än du ä! Du skulle sett, vilken l. min hon satte upp. Spela, göra en l. figur. Spela en l. roll. L-a familjerna* (ett sällskapsspel med) 'löjliga' kort (bagarns, slaktarns familj osv.). *Ä han inte lite l. (i, med sin stolthet)? L-t högfärdig. Bära sig l-t åt. Med rent l. överdrift. Det hela var allt, gjorde*

sig nog lite l-t. Komma med sådana l-a påståenden! Se saken från den l-a sidan. Det kan jag inte se något l-t i. Se det l-a i ~. Ha sinne för det l-a. Överskrida det l-as gräns. Det är ett tuppfjät mellan det sublima och det l-a. — För en l-t ringa penning. Dessa l-t enkla sanningar. Hon a l-t ilk mormodern. **2**) Mark *Göra sig l. över ngn, l. på andras bekostnad.* **II.** Ssgr. **1**) *Ansåg sig vara bedragen, hånad, l-gjord. Obarmhärtigt l-göra ngn(s svagheter).* **2**) *Hånad för någon liten l-het. Ända till l-het högfärdig. Sådana l-heter ska du försöka lägga bort.* **Syn. I.** löjeväckande, skrattretande, narraktig, ridikyl, ibl. tillgjord; besatt, befängd; 'tokig', 'galen', underlig, egen; komisk, komīk,(tok)rolig, tosig, stollig, kostlig, (puts)lustig; dum, orimlig, fjollig; **II.** l-göra:) göra narr av, (för)håna.

Lö'jtnant (grav; i Finl. även -na'nt); -en, -er. **I.** Enkelt. *L-en är kompanichefens närmaste man. L. av 2. kl[ass] vid Kronprinsens husarregemente* 1911. *L. Wattrang tar befälet över ~. L. i reserven, i armén, vid flottan. Reserv-; flyg-; under-, överste-, generallöjtnant. Premier-, sekondlöjtnant* t. e. i Danmark o. Norge. *Lots-; brandl-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *L-sfullmakt. L-shjärta(n)* märk trädg. o. bot. = Dicentra spectabilis, 'blomsterlyra'. *L-slön. L-sämne.* **III.** Avledning. Mindre vanl. (vanligare i Finland). *Synade noggrant allt linne, / som l-skan hade lagt ned* Carl Lindencrona.

Lök, -en, -ar. Dels om den korta 'lökformiga' jordstammen (t. e. hos lilje- o. narcissväxter) o. om grodd- l. knoppl-ar; dels om lökväxterna (Allium), en del liljeväxter m. fl.; dels slutligen om lök som maträtt l. krydda (särsk. då rödlök). **I.** Enkelt. *Växter med l. Några yngell-ar av Gladiolus. — Förvara l-ar i källarn under vintern. Holland är känt för sin odling av (blomster)l-ar. Tulpan-, hyacintlökar.* — Märk *Taklök* Sempervivum o. *Vårlök* Gagea. — *Röd-, vit-, gräs-, purjolök. Spansk l.*, äldre namn för syltlök. *Portugisisk l. — I dag ha de glömt att lägga l. i såsen. Biff med (småskuren röd)lök. Stekt l. Syltad (vit)lök. Steklök.* Märk uttr. *Lägga l. på laxen* strö salt i såren, lägga sten på börda. **II.** Ssgr. Ex.: *L-artad. L-bärande växter. L-driv|are* (-ning) trädg. *L-fjäll* bot. *L-frö(odling). Firman van Zanten & Zonens vidsträckta l-fält. L-grön. L-klyfta. L-knopp. De ryska l-kupolerna. L-land* trädg. *Fleråriga örter med l-lik stjälkknöl. Den vidriga, l-lika lukten. En l-lukt så stark, att ögonen tårades. L-odl|are* (-ing, med plur.). *Tårfria l-skärare* 1927. *Stark l-smak. L-stam* bot. *L-stöt bör finnas i varje hem* Nordiska Kompaniet 1925. *L-sås. L-växt* mest om Allium, men även vidare t. e. om liljeväxter, blomsterlökar o. d.

Lömsk, -t, -are; -het; l-a's) på ngn o. l-na ti'll båda slangartade. **I.** Huvudbet. **1**) Mer egentl. *En l. människa, karaktär. L. och bakslug. Kattdjur anses gemenligen l-a till sin natur. L-a dvärgar. Besegra sagans drake / och trollens l-a värld* Alfr. Jensen. *Han har något l-t i sitt utseende, (en) l. uppsyn. Hans l-a leende. L-t smyga sig över ngn bakifrån. Ett l-t överfall. Gjorde några l-a frågor. — Illa sedd på grund av sin l-het. Men det var ju en l-het detta!* **2**) Friare o. bildl. *En l. feber. Där frosten strök l. och smygande genom ~. Om giller och försträck / de l-a snåren viska* Bo Bergman. *Farvattnen häromkring äro ganska l-a. Se, hur döden l-t och sakta / härjar oss till grå ruiner* Fröding. **II.** Nyare bibet. Slangartat. **1**) *Hr Källman var för tillfället alldeles särskilt l. på några bondetalare, som ~* 1919. **2**) *Gå å l-a(s på ngn)* vara arg. — *Satt och l-nade till ~.* **Syn. I.** försåtlig, bakslug, illslug, arglistig, illistig, dolsk; (ibl.:) falsk, jesuitisk, lurig, ränkfull, hal(tungad), opålitlig; (ibl.:) snärjande, smygande; **II.** som (går o.) ser snett på, ond, arg, ilsken.

Lön, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. *Få (riklig) l. för sin möda. Är det l-en för mina ansträngningar! Få sina gärningars l. Du har endast fått den l. du förtjänat. Olydnad fick sin rättvisa l.* Bibeln. *Edert verk skall få sin l.* ib. *Den l. som synden giver är döden* ib. *Till l. för min kärlek stå de mig emot* ib. *Otack är världens l. Få otack till l. för vänlighet. Någon l. här i världen räknar jag icke på. Hitte-; segerlön.* **2**) Tjänstelön o. d. **a**) *Säg mig vad du vill hava i l.* Bibeln. *Du skall icke förhålla dagakarlen hans l.* ib. *Arbetaren är sin l. värd. Hur stor l. har han? Vad har han i l.? Kunna leva på sin l. Ha 3,000 kr. om året i (fast) l. Höjning, sänkning av l-erna. Till fullo ta ut sin l. (hos ngn). Ha en del av l-en innestående. L-en uppbäres i form av livsmedel och varor. I kontant l. Årliga l-en uppgår ej ens till 2,000 kr. Två år fick han gå som frivillig utan l.* **b**) *Ofta skiljes på l. och tjänstgöringspengar; de sistnämnda få vanligen avstås vid tjänstledighet.* **c**) *Begynnelse-, slut-; månads-, års-, tim-; styck-, tid-; topp-; penning-, natura-; bärgar-, for-; dräng-, professors-, lärar-, präst-, statsrådslön.* **II.** Ssgr ha mest *löne-*; märk dock *lön-* i t. e. lönarbetare m. fl. **Syn. I. 1**) belöning, gengäld, vedergällning, ersättning, vederlag, (ibl.:) återtjänst, gottgörelse, erkänsla; **2**) tjänste-l. arbetslön, bestämd (överenskommen) betalning för arbete l. tjänst(göring), avlöning, ibl. (årlig) inkomst för bestämt arbete, arvode, (ibl.:) gage, sold, honorar, dagspenning.

— **Lönarbetare. -givare.** *Staten är den*

säkraste l-n. **-gods;** -(e)mottagning; -fabrik; -rörelse. Fackl. *L-fabriker, dvs. fabriker, som mottaga ull för bearbetning mot lön och återlämna varan förarbetad till ullens ägare. Svenskullsvaror, tillverkade vid Sahlströmska L-fabrikerna A.-B. En förening för l-fabriker bildad* 1918. **-lös,** -t, [-are]; -het. **1**) Om tjänstelön o. d. *Som l. yngre tjänsteman i bank. En l. magister på 22 år.* **2**) Allmännare. **a**) *Jag trodde inte du skulle behöva gå l. från honom* obelönad. **b**) *L. möda. L-t arbete. L-a frågor. Det vore (fullkomligt) l-t att försöka med honom, om han inte själv ville. Och efter en del krumbukter insåg han själv det l-a, l-heten i att längre neka.* **Syn. 1**) utan lön, som ej uppbär (l. har ngn) lön, oavlönad; **2**) **a**) obelönad, tacklös, otackad, utan belöning; **b**) gagnlös, onyttig, icke mödan värd, som icke lönar sig, fåfäng, fruktlös. **-sam;** -het. Fackl. *I fall man ~ med varandra jämför jordbrukets och andra näringars l-het* Jarl Hjalmarson. **-spinning** jfr löngods. **-tagare.** *Statens l. Anslaget till ersättning åt vissa l.*

— **Löneaktion.** *Lägre statstjänarna i l. [för löneförbättring]* 1930. **-anspråk.** *Svar med l. torde sändas till ~.* **-avtal;** -snämnd. *Stockholms stads l-snämnd.* **-belopp.** *Högsta l. är för rektor: ~.* **-boställe.** Vissa slag av boställen som äro anslagna åt prästerskapet (ej själva prästgården). *Å ecklesiastika l-t Slada n:r 7 i Hållnäs socken. Skog å l. skall i första rummet användas till boställets husbehov.* **-dag.** *Fredagen den vanliga l-en* oftare 'avlöningsdagen'. **-fyllnad.** *Statsministern åtnjuter utöver den lön honom såsom ledamot av statsrådet eljest tillkommer l., så att ~* 1918. *L-er föreslagna för vissa häradshövdingar* 1920. **-förbättring. -förhöjning. -förmån.** *Tjänstledighet med frånträdande av l-er. Tillskansa sig obehöriga l-er. Vilka äro l-erna (vid platsen)?* **Syn.** (ofta:) lönevillkor, lön. **-förslag. -grad. 1**) *Varje löneplan upptager ett antal olika l-er med i regel ett flertal löneklasser, mellan vilka uppflyttning sker efter viss tjänstetid; i och med löneregleringarnas genomförande ha befattningarna, alltefter arbetets art och tjänsteansvaret, fördelats på de olika l-erna* 1924. *Tidningssorterarna vid bangårdspostkontoret i Stockholm uppflyttas i 6:e l-en* 1927. **2**) *Lektor i högsta l-en (dvs. med de två ålderstilläggen) har 6,800 kr.* 1927. **-höjning. -index. -inkomst. -klass** jfr lönegrad. **-konflikt. -list|a.** *Mutor, bedrägerier, falska l-or.* **-mistning.** *Dömdes till 15 dagars l.* **-nedpressning. -nivå.** *Fast l.* **-nämnd.** T. e. *Kommunikationsverkens l.* **-plan** jfr lönegrad. **-pretention.** Löneanspråk. Mest i plur. *Svar, helst med foto och l-er, sändes till ~.* **-reduktion. -reglering.**

r|ad; -ing (bestämmandet för tjänstemän av löneförmåner o. villkoren för dessas åtnjutande); -ingsfond. Jfr lönegrad. *I de l-ade verken* V. Petrelius. *En befattning, som inrättades vid den senaste l-ingen. Prästerlig l-ingsfond.* **-rörelse.** *Droskkuskarnas l.* **-sats.** *Vilka l-er, som komma att tillämpas.* **-skala. -skruv.** *Det lockbete man hängde för massans ögon var en l., som ~.* **-stat.** *Enligt gällande, vid 1904 års riksdag antagna l-er åtnjuta lärarna ~. Ingå på den nya l-en.* **-stegring.** *Dock tillhöra gruvorna den kategori, där l-en i jämförelse med förkrigsnivån varit minst* Gerard de Geer. **-strejk;** -a. *Sätta igång (med) en l. — Kägelresarna på bowlingbanorna i Stockholm l-a* 1929. **-strid.** *Föra arbetarskarorna ut i en pressande l.* **-ställning.** *Förbättrad l.* **-sänkning. -teknisk.** *Ärenden av l. natur.* **-tillägg.** *Lönen för manlig lektor är 5,800 kr. med två l. (ålderstillägg) à 500 kr.* Även om av riksdagen provisoriskt beviljade löneförbättringar. **-tur;** -sberäkning; -srätt; -sår. *Docenternas l-srätt vid övergång till de allmänna läroverken.* **-villkor.**

— **Lön|a,** -ade (säll. lönte, oftare lönt, särsk. i vissa uttr.), -as. **I.** Mindre vanl. Jfr avlöna. *Hur l-ar bolaget sina tjänstemän? L-a sitt folk, sina arbetare väl, illa.* **II.** Huvudbetydelserna. **1**) Belöna o. d. Trans. (l. abs.). *Må Gud l-a dig för din godhet! L-a ont med gott. Illa har han l-at din godhet. L-as med otack. Lättja l-as med armod. Livet l-ade henne icke väl* Alma Söderhjelm. *Och l-as, som den alltid l-ts, med sten* R. Jändel. *Skämtet l-ades med skrattsalvor. — Världen l-ar illa.* **2**) Vara värd o. d. Trans. o. refl. **a**) *Det l-ar knappast mödan att gå dit och höra honom. Första-årsvallarna l-a på många ställen inte ens mödan att slå.* **b**) *Det l-ade inte stort, mycket, att hon kom nu. Det l-ade inte (att) resonera med honom. Det l-ar nog inte att vända kavajen.* **c**) Refl. *Företaget l-ade sig icke och måste efter ett år nedläggas. Det kommer inte att l-a sig för dig att ha inackorderingar. L-a sig bra, utmärkt, förträffligt. L-a sig ekonomiskt.* **d**) *En föga l-ande sysselsättning. Det vore säkert l-ande att bestiga toppen på morgonen. En l-ande tur i fjällen.* **e**) Märk det mer fristående perf. part. 'lönt'. *De ä inte lönt du försöker, de går ändå inte. Det är föga lönt att tvista om den saken. Folkrepresentanterna anse ej lönt att infinna sig. Och inte var det lönt för en svag kvinna att ~ försöka få ett enda kaviarkorn* Dan. **Syn. I.** avlöna, ge (sin) lön, betala, gottgöra; **II. 1**) belöna, gengälda, vedergälla; **2**) bära sig, gå med vinst, vara vinstgivande l. indräktig, ge (god) avkastning; vara värd l. värt, icke vara gagnlös(t), tjäna till. — **Löning|sboställe** m. fl. Äldre namn på

bostallen etc. av vka bostallshavaren blott åtnjuter inkomsten utan att direkt disponera dem. *»Fiby urskog» på ärkebiskopens löningshemman i Vange socken* löneboställe. *Landshövdingens f. d. löningsjord.*

Lönn[1], -en, -ar; -allé; -berså; -beskuggad (skr.); -blad; -löv; -socker; -trä; -virke. Acer (särsk. platanoides). *Tysk l.* A. pseudoplatanus. *Sockerlönn* A. saccharum. *Jag känner på den egendomligt syrliga honungsdoften, att l-arna åter stå i blom. I l-arnas skugga. Och dagar och natter / i l-arna susa* V. v. Heidenstam. *B. Risberg, Gårdsl en.* — *Det bör vara något vackert vitt träslag, lönn blir nog bäst. Av l.* — *Geijersgårdens l-beskuggade trädgård. H. G. Simmons, Om l-socker* 1919.

Lönn[2], subst. Förr ofta stavat 'lön'. Utom i ssgr mest i lagtermen *Lägga foster å l.* å hemligt ställe, söka dölja. — *Fick han verkligen en sup, så tog Gusten tre i l.* (i smyg) Strindberg. *Skrattade åt honom i l.* Tor Hedberg. — **Lönnbränn|a;** -ar|e (-central m. fl.); -eri (l. -ī); -erska; -ing. Liksom de följ. förr ofta stavat 'lön-'. *För lönnbränt brännvin, som han sålt. Rom, som lönnbrändes av sockerrör* K. Zilliacus. *Var i allmänhetens tanke lika litet stridande mot rätt och samvete som l-andet* A. Allardt. *Smugglarnas och l-arnas och langarnas kundkrets* Ivan Bratt. *Avslöjad l-arcentral. L-arnäste vid Göteborg. Som misstänkta för l-eri ha häktats* ~. *Två l-erier ha upptäckts och beslagtagits vid* ~. *L-erska fast hos polisen. På landsbygden florerar l-ingen* 1916. *En inbringande l-ingsaffär.* **-dom,** subst. Blott i uttr. 'i l.' (= hemligen, i smyg, i hemlighet). Ännu ngn gång (dock ej i SAOL[8]) stavat 'löndom'. *Avlad i l. Den ogudaktige tager gärna skänker i l.* Bibeln. **-dörr.** *Försvann genom en l.* **-fack.** *Fanns inlagd uti ett l. i skåpet* J. Böttiger. **-ficka. -grind.** *Den lilla l-en i staketet.* **-gång,** -en, -ar. *En l., som mynnade ut i skogen ett par km. från slottet.* Ngn gång bildl. *Jag känner l-arna under de svenskes munterhet* V. v. Heidenstam. **-hål.** Egentl. o. bildl. *Man kan väl alltid finna något l. (att krypa in i)* smyghål, smygvrå, kryphål. **-kammare. -krog. -krög|a,** -ade, [-as]; -are; -eri (l. -ī); -erska. *Slåss med l-ande gästgivare* G. Attorps. *Där l-eriet florerar.* **-låda. -mord. -mörd|a;** -ar|e (-liga); -erska. **-port. -rum.** Hemligt rum; (dolt) gömsle, lönnfack. *Väl dolda l. (för brev och giftflaskor).* — *I själens l.* **-runa** hemlig runa. **-skrift.** Hemlig skrift, chiffer(skrift). *Skrivna med en ännu otydd l.* **-skåp. -trappa. -tryckeri.** *Räfsten med de kommunistiska l-erna [i Berlin]* 1930. **-vrå** undangömd vrå, smygvrå. **-väg** hemlig stig, smygväg.
— **Lönnlig,** -t, -are; -en; -het (med plur.). Förr ofta stavat 'lönlig'. Ofta skönl. *L. sorg är tung att bära. En evig, l. plåga* O. Levertin. *Fylld av en l. ångslan. Smög ett l-t gift i deras blod. Deras sammankomster skulle vara l-a* V. Rydberg. *L-a rykten gingo. Viskade i hennes öra några l-a ord. Sågo alla ut, som om de voro l-a ugärningsman* Ola Hansson. *I själens l-aste kamrar. I hans hjärtas l-a vrå.* — *Och rodde l-t över viken till* ~ Sv. Folksagor. — *Om äkta makar l-en draga undan gods från varandra* ~ G. Aldén. *Vad l-en vi tänkt* ~. — *Att i l-het gråta* Sig. P. Sigurdh. *Han, som känner hjärtats l-heter* Bibeln. **Syn.** se hemlig (III. 194). — **Lönskaläge.** Åld. lagt. Lägersmål mln ogifta. *Sedan 1918 har allt straff för l. i vårt land avskaffats. Ett barn, som är fött i l. och synd, bär många synders frö till världen* M. Koch.

Lönt se löna II 2 e.

Löp, -et, =. **I.** Utan plur. Vard. *Löp å spring å ränn.* **II.** Med plur. Idrotts. o. d., särsk. om ridning. *Tävlingen kommer att bjuda på flera goda l. med många bra hästar. Att det var en dumhet att ej uppge l-et efter kullerbyttan* G. Wiedesheim-Paul. *Ville ej* ~ *rida i jockeylöp* ib. — *En finsk dubbelseger i längdlöp på skidor.* — **Löp|a**[1], -an, -or. **1**) Idrotts. *Uppförsbackar och »l-or» i rik omväxling* 1913. *Utför bar det i en halvmils delvis rätt brant* ~ *l-a. Goda skidl-or i fjällen* Annons 1922. **2**) Jäg. *[Komme haren nog] att följa sin förra l-a* E. Sparre. *Här l-an plöjt / sin fåra tvärs kärrets glänt* K. Stangenberg. *Drevl-or.* **Syn.** löpspår.

— **Löp|a**[2], löpte, löpt (l., nästan alltid med högre stilton, lopp, lupo, lupit), [-as]. Fasta ssgr ha alltid *löp-*; blott i 'löp(e)tid' därjämte *löpe-*. **A**) Med obj. Blott i vissa uttr. **1**) 'Verkligt' obj. Aldrig 'lopp'. **a**) Ridterm. *De l-te sina hästar icke bara på de fem svenska banorna, utan* ~ G. Wiedesheim-Paul. **b**) *L-a näver* flänga av, riva. **2**) 'Innehållsobj.' *Då prix de Diane l-es* F. U. Wrangel. — *Inga Gentzel l-te dött lopp med världsrekordhållerskan på 1,000 meter. En gång i veckan l-a terräng och de båda övriga gångerna landsväg* J. Zander. — *L-a (på) skidor.* — *Sjön växte och Flandria började l-a galopp* Evert Taube. — *L-a linan ut* se lina 2. — *L-a sin väg, sin kos. Om pengarna l-te sin väg* S. Agrell, öv. — *De offer du bragte, de faror du lopp* Tegnér. *Allt väl — ni l-er ingen fara. L-a (stor) fara att* ~. *Nå, jag l-er risken* tar, står den.

B) Utan obj. Allmänna användningen. **I.** Levande subj. **1**) *L-a som en galning, som en skottspole (från det ena till det andra). Man får l-a länge efter en vildgås, innan man hittar en strutsfjäder. Springa lika fort som en hund l-er. Allt vad hästen kan l-a. Då hans vita Bijou bland lederna lopp* Runeberg. *Hunden l-er för födan, haren för livet. Skjutning mot l-ande hjort.* — *L-a*

till skogs. Låt honom l-a! Att hon skulle låta fästmannen l-a, om bara Schagerström friade S. Lagerlöf. — *L-a till storms mot ~. L-a efter kvinnfolk. L-a från den ena till den andra. Hon ska då l-a på alla baler och tillställningar. L-a med skvaller. Att i slika ting l-a efter hörsägner är ansvarslöst. Förargad in i själen att ha lupit med limstången* se limstång (IV. 140). *L-a med strömmen* göra som alla andra. — *L-a på skidor* jfr A 2. **2**) *Hyndan l-er* är löpsk, brunstig. Även om honan av varg, räv o. en del andra rovdjur.

II. Saksubj. **1**) *Fötter, som äro snara till att l-a efter vad ont är* Bibeln. **2**) *Tiden har lupit med stora språng* Ellen Lundberg-Nyblom. *Åren l-a som ystra fålar* Karlfeldt. *Onda tidningar l-a fortare än skenande hästar.* **3**) *Tiden l-er hastigt för den som har mycket att uträtta. Ryktet växer, medan det l-er.* — *Då l-er skvallret från mun till mun och ~. Allt skvaller och alla rykten, som lupo. Du vet, att det l-er rykten, att ~.* **4**) *I ungdomen, då blodet ännu löpte, lopp raskt genom ådrorna. Strömmen l-er genom norra delen av staden* jfr 5 nedan. *Man måste mala, medan vattnet l-er. Djupa strömmar l-a tyst.* — *Spara vid svickan och låta l-a vid tappen är dålig hushållning.* — *En rysning lopp genom hans lemmar. En hastig rodnad lopp härvid över hennes ansikte.* **5**) *Runt om staden l-er ännu den gamla muren. Linjalrak l-er järnvägen över ett bördigt högslättsbälte* J. E. Ljungqvist. *Mellan oss och floden l-te ett brett bälte av urskog ~. En liten stig, som lopp mellan åkrarna. Vägen l-er i bukter, men ~. Att romantikens kungsväg l-er lika bred ~ genom våra svenska bygder som ~* Arne Tallberg. *Och tätt utanför Chiles kust l-er en djup sänka i havsbottnen. Bakom spiltgolvet l-er oftast en gödselränna. Bänkar av björk l-te runt hela rummet* J. Hemmer. *Sidolinje, ett rörformigt sinnesorgan, som l-er i huden [hos fiskarna] och ~* Einar Lönnberg. *Och från vardera mungipan l-te ett djupt veck nedåt* Jonatan Reuter. **6**) *En ring, som l-er på ett snöre. L-a runt* gå omkring, välva sig. *L-a lätt (och ohindrat), trögt. Lät sitt radband l-a mellan fingrarna. En läderrem, som l-er över tvenne hjul. L-a på trissor. Låt trossen l-a! Kulisser, som l-a i rännor. L-a snabbt i sina gängor. Och livet l-te i sina vanliga gängor.* — *Dess första pansarskepp lopp av stapeln 1861.* **7**) *Låter pennan (raskt) l-a över papperet. Där fordom skyttlarna l-te i flinka kvinnohänder* Otto Lundh. *Arbetet l-er raskt (undan).* — *Låta tungan, tankarna l-a (fritt). Tankar pläga l-a tullfritt. Utan att samtalet ville l-a* E. Knape. **8**) *En kurs, som l-er hela vårterminen.* **9**) *L-a med 6 % ränta. Räntan l-er från och med teckningsdagen. Där räkenskapsåret börjat l-a före nya lagens ikraftträdande* Hemberg-Sillén. **10**) Mer fristående bet. Fackl. o. ldls. *När tallen l-er* befinner sig i savningsperioden.

11) Märk särsk. 'l-ande' som i en del uttr. är rent adj. **a**) *L-ande resårstroppar* som genom 'l-are' följa kroppens rörelser. *Rakstrigel med l-ande rem. L-ande gods(et)* sjöv.: tåg gm vkas halande man kan ge rår o. segel olika ställningar, sätta o. bärga segel m. m. (⟷ stående godset). *L-ande part (av tåg)* ⟷ fasta parten. **b**) *L-ande hand* mindre vanl. = ledig handstil. *L-ande rim* åld. = trestavigt rim. *Sidorna numrerade i l-ande (siffer)följd* fortl-ande. *L-ande månad, år* innevarande, ännu icke utlupen. *L-ande göromål, ärenden, utgifter* dagliga, regelbundet återkommande, (ärendena) för dagen. *L-ande räkning* kontokurant (se konto II); i bank kallas den nu 'checkräkning'. *L-ande skuldebrev, förskrivning* gäller i var mans hand utan överlåtelse, är 'ställt på innehavaren'. *L-ande ränta* som utgår så länge skuldsedeln äger bindande kraft.

Syn. A) **1**) **a**) låta löpa l. delta i (kapp)löpning; **b**) (av)flänga (⋒), (av)riva (⋒); **2**) (ibl.:) utsätta sig l. vara utsatt för; stå l. ta (en risk); **B**) **I.** springa, ränna, (ibl.:) rusa, ila, kila, jaga, hasta, lubba, luffa, schappa, skubba, kvista l. lägga iväg, 'störta', gno, lägga benen på ryggen; **II. 3**) förrinna, (snabbt) förflyta l. förgå, 'gå'; vara i svang l. i farten l. i omlopp l. 'ute'; **4**) rinna, flyta, strömma, flöda; ibl. pulsera; ibl. hastigt sprida sig, 'ila'; **5**) gå, sträcka sig; **6**) glida, flytta sig; **8**) fortlöpa; **9**) ibl. räknas; **10**) sava.

— **Löpa av och an. L. bort** m. fl. se bortlöpa osv. **L. ifrån** utan att ha gjort vad man skulle. **L. med** även bildl. (jfr medlöpare).

— **Löpban|a.** Löparbana. *Idrottsplatsernas l-or.* **-block.** *Fästes medelst en ring eller ett litet l.* **-bräde** bottenbräde i kamera. **-eld. 1**) Egentl. *Skogsbrand kan uppträda på tre sätt: l., toppeld och jordeld (eller jordbrand). L. förekommer mest på hedland, bevuxna med gammal tallskog.* — *Hastigt brinnande stubiner (löpeld).* **2**) I jämförelse. Vanligaste användningen. *Ryktet härom spred sig som en l. kring Europa.* **-förmåga. -grav;** -sarbete; -skrig. *L. (eller sapp), en skyddande anfallsgrav med vall vid fästningsbelägring, nyttjas numer sällan* 1930. *Modärnt l-skrig i Marocko* 1925. **-gång.** *Mullvadens l. är ofta lätt att finna* Folke Borg. **-gård.** Fackl. *Jag lät därför hästarna löpas eller springa lösa i rund l., tills ~* G. Wiedesheim-Paul. *Stora l-ar ute i skogen [för silverrävar]* O. v. Mentzer. *Rymliga l-ar för hönsen.* **Syn.** ibl. rastplats. **-hjul.** Tekn. *Små l., fastsatta på kedjorna. L. till vattenturbiner.* **-kedj|a.** *I dessa två hytter*

inrymmas, med l-or under golvet, de två kättingspel, varigenom ~. **-knut.** Rännsnara; knut som kan löpa utefter tåget om man drar i öglan. *Göra en l.* **-lin|a.** *L-orna till färjan.* **-meter.** Sträckmeter, (längd-) meter. T. e. i kostnadsberäkningar m. m. *Pris pr l. för fullt färdigt plank, inberäknat rödfärgning. Det antal (häck)plantor, som bör planteras pr l. Tvåhundra l. saltglaserade lerrör.* **-ring.** *SKF-lagret består av två l-ar, en yttre och en inre, en sats kulor och en kulhållare.* **-sedel.** Numer: affischblad med uppgift om tidningsnummers väsentliga innehåll. *Sätta ut den uppseendeväckande händelsen på l-n. Meddelande i l-sform.* **-sken|a.** *Kontaktskenan och l-orna* på elektrisk järnväg. **-skida**)(t. e. backskida. **-sko.** *Icke l-r utan hoppskor.* **-snöre** t. e. för svarvstol. **-spår, -sätt** o. **-träning** alla idrotts. **-vagn.** Tekn. *I balkens längdriktning, ovanpå densamma, rör sig l-en på sina skenor. Hängande l-ar (för godstransport).*

— **Löp-** l. **Löp|etid.** **I.** Blott 'löptid'. Brunsttid (för hona av hund ävensom räv, varg m. fl. rovdjur). *Ägare eller vårdare av tik skall under djurets l-tid hålla detsamma inom hus* Kungörelse 1931. **II.** Ofta 'löpetid'. Giltighetstid (för obligation, växel m. m.). *Statsobligationer med kort l-tid. Med fem år förlänga obligationens l-tid. Statslån med lång l-tid. Växlar med kort l-etid. Under det internationella lånets l-etid.*

— **Löpar|e,** -(e)n, -e. **I.** Person l. djur. **1**) Mer allm. *Mina dagar hasta undan snabbare än någon l-e* Bibeln. *Postbefordran med l-e. Snabbl-e.* **2**) Hovbetjänt o. d. **a**) Förr l. i främmande länder. Betjänt som springer framför sin herres vagn. *L-ena stucko åter i väg bredvid fyrspannet* Öv. fr. Multatuli. **b**) Hovbetjänt hos (änke)drottning. **3**) Idrotts. **a**) *Omklädnadsplats för B-gruppens l-e. Protokollför de olika l-nas tid och* ~. *Särklassen för l-e över 32 år. Hastighets-, långdistans-, maraton-, häckl-e. Stjärnl-e.* **b**) *Skid-, slät-, terräng-, backl-e.* **4**) Djur. *Strutsarna leva i öknar och på stäpper i Afrika och äro utomordentligt snabba l-e.* **II.** Sak. Ofta fackl. **1**) En pjäs i schackspelet. *L-na gå endast snett (och utan avsteg).* **2**) Sten. **a**) Övre kvarnsten)(liggare). *Och kvarnlekan smäller och l-en viner* Karlfeldt. **b**) L-sten i jättegryta. *Jag gjorde anteckningar om innehållet, tillvaratog l-e samt uppmätte jättegrytan i detalj.* **3**) Skjutbar klämmare på kedja o. d. *Gevärsrem med sölja samt knapp och l-e. Livrem med spänne och l-e av nysilver.* **4**) (Tegel)sten som ligger med långsidan parallellt med murens längdriktning, 'löpsten'. **5**) Bordl-e (jfr d. o.). *L-e av vitt linne med uppritat korsstygnsmönster. Linne-, pappers-, kräppappers-; jul(bord)l-e.* — **Löparbana, -byxor, -klubb** o. **-skida** alla idrotts. **-slejf** till löpare II 3. **-sten.** Övre kvarnsten l. löpare i jättegryta. **-stil.** Idrotts. *[Nurmi] i sin kända kantiga l. [med ryck]* 1926. **-stjärna.** Idrotts. *Frankrikes l. Ladoumegue* 1930. — **Löpersk|a,** -an, -or. Mest idrotts. *Mera söta än djärva [skid]l-or* Vecko-Journalen 1931. *Maj Jacobsson, världens bästa häckl-a* 1930. *Snabb-, långdistansl-a.* — **Löpning**[1], -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Idrotts. **a**) *Hastighets-, uthållighetsl-ar. Skid-, skridsko-, fotlöpning. Terräng-, orienterings-, häck-, maraton-, stafett-, laglöpning. — Kapp-; säcklöpning.* **b**) *Erbjudes jag ritten på Wannies i sista l-en och* ~ G. Wiedesheim-Paul. *College gick en fin l. och vann* ib. *Jockey-; jakt-, hinder-, slätlöpning. Vårl-arna på Lindarängen.* **2**) Mus. Snabb följd av toner. *Spela l-ar. I trettiotvåendelsl-ar.* **II.** Ssgr. Mest ifråga om ritt. Ex.: *Greve Danneskiold, som vid den tiden var i en fin l-sform* ridterm. *Jag var som en sprängriden l-shäst, / som ej orkar de andra följa* B. Gripenberg. *L-sledare. Framgångsrik l-sryttare. Samt andra ägare till l-sstallar* S. Arsenius. **Syn. I. 1**) kapplöpning; ibl. lopp. — **Lö'psk** (l. mer säll. -ö-); -t; -het. Brunstig (om tik l. hona av varg, räv o. några andra rovdjur).

Löp|e, -et (säll., o. väl blott ldls., -en). **I.** Enkelt. L-e är den inre delen av spädkalvens l-mage (nyttjad vid ostberedning). *L-et förekommer torkat i handeln. Av kalvmagar berett l-e, som numera fabriksmässigt tillverkas* 1914. *Ystning med l-e. Genom tillsats av naturl-e. Två à tre teskedar ostl-e.* **II.** Ssgr ha i allm. *löpe-*; i 'l-mage' dock enbart *löp-*. Ex.: **1**) *L-mage* magens fjärde avdelning hos idisslare. **2**) *L-(e)extrakt. Exporten av l-eextrakt* ~ *utgjorde 1914 omkr. 117,850 kg.* **3**) *Att vid ystningen nedbringa l-eförbrukningen. Och sitt l-eluktande mejeri* T. Fogelqvist. *Den inom landet tillverkade l-emängden* 1917. *L-eystning* y. med löpe. **III.** Avledning. Löpn|a (-ade; -ing[2]) = ysta sig. *Mjölken är l-nad. I friskt tillstånd är [rävmjölks]saften i regeln vit, svagt sur och l-nar lätt* B. Jönsson.

Lö'psk se ovan efter löpning[1] (under löpa[2]).

Lördag (utt. som ssg; akut; 'g' i smtl. ofta stumt); -en (även grav; smtl. även lördan — med akut); -ar (även grav); [-lig]. Jfr t. e. fredag. **I.** Enkelt. *Om l. är det ju två år, sen ni gifte er? Lördan vill jag gärna ha ledig(t). (Om) l-arna är det alltid post. Tidningen utkommer varje helgfri ons- och lördag. Alla l-ar är det större tillförsel. Bada på l-ar(na). — Nu i l-s. I l-s i förra veckan, l-s morgse.* **II.** Ssgr. Ex.: *På l-saftonen* även -a'f-. *Det s. k. l-sfrieriet på landsbygden. L-skväll(ar)* även -kvä'-. *En nöjessökande l-spublik. L-srengöring. L-svesper.*

Lös, -t, -are. **A**) Enkelt. Bet. ej alltid

skarpt skilda. **I.** Mer egentl. **1**) Ej fastsittande. **a**) *Fasta fornlämningar och l-a fornsaker* O. Almgren. *Med varor förstås l-a saker i vidsträcktaste bemärkelse, sålunda även t. ex. vätskor* Hemberg-Sillén. *Radioapparater och samtliga l-a delar* Annons. *Skriva på l-a lägg, blad, lappar. Golv av l-a bräder. L-t liggande lager av stenar. — I l-a häften.* **b**) Märk bl. a. *L. och fast egendom* jfr egendom I 2 b. *Allt vad man äger i l-t och fast. — Ha en l. tand* löstand; ofta 'en som sitter löst'. *L-t hår* vanl. = upplöst, utslaget, ej flätat, nedhängande; ngn gång = löshår. *L-a lockar. — Blusar och l-a kjolar*)((hel) dräkt. **2**) Ej tät. **a**) *Snön är l. som bomull i dag. L., myllig jord. På l-are jord(ar). L-are stenarter som sandsten. På l-are is. L. (blyerts)penna. Du får ta något l-are trä, ek är för hårt. [Rigagranen är] l-are än vår* Frans Kempe. *Papperet får inte vara för l-t. L-a tyger, vävnader. Vill du ha äggen l-a eller hårda? Alltför l-t kokt. Av l-are byggnad. Eftersom han hade så l-t hull* Sv. folksagor. **b**) Märk bl. a. *Vämjas vid all den l-a maten* även rent bildl. *Han ä lite l. i köttet* bildl. även om människor (i moralen l. d.). — *L-a skott, patroner* laddade blott med krut. *Laddad med l-t krut. — Extra god fjäder i l. vikt. En kbm. ved, l-t mått* inberäknat tomrum. — *Ha l-t liv, l. mage.* **3**) Ej spänd; ibl. lätt frigjord. *Ge hästen l-a tyglar. Knyt gärna lite l-are! Med en näsduk l-t bunden om armen. — Hos vilken dolken sitter l-t* som är snar att gripa till dolken. **4**) Ej längre bunden l. d. **a**) *Med l. hund gingo vi helt sakta framåt* J. Möllersvärd. *Skicka hästarna l-a tillbaka. L. från bojor och band.* **b**) Märk bl. a. *Nu är hin l. — L. och ledig. — Alltså l(-t) på dem!*

II. Mer bildl. **1**) *L-a arbetare, l-t folk, l-a karlar* utan fast arbete, utan tjänst l. anställning; de två sista ofta = lösdrivare eller t. o. m. slödder. *Den »lösa» publik, som gjorde stationslokalen osäker* I. Lo-Johansson. *L-a kvinnfolk. Tidens l-a seder. En (slapp och) l. moral. Ingå en l. förbindelse*)(äktenskap. **2**) *På l-a boliner. På l-a, de l-aste grunder. L-a påståenden, förmodanden, gissningar, rykten. Tro inte på allt l-t prat! Kasta fram ett l-t ord (om* ~*). Det är bara l-t tal. Ett l-t infall, hugskott. Endast på den l-aste misstanke* S. Lagerlöf. — *Genom sin l-a tunga och sitt elaka skämt. — Efter ett l-t överslag. — En smula l. i teckningen* om ritning, målning l. litterärt verk. *Känslopjunkig och för l. för vår tid* Fab. Månsson. **3**) Märk ytterligare. **a**) *L-t mynt* se lös-pengar. *Hur mycke har du (i) l-t?* **b**) *Inte ante jag, att livet satt så l-t, sa korpraln, när han slog ihjäl kaptenen med laddstaken.* **c**) Idrotts. *[Ömheten] går över med några dagars vila eller med l-are träning* A. W. Krigsman. *Träna l-t på kvällarna och litet hårdare på söndagsförmiddagarna* J. Zander. *Tredje dagen l. ansats och* ~ A. W. Krigsman. **d**) *På stridsfronten lös stridskänning med fienden* 1918. — *Endast stå i l-t sammanhang med* ~. *På detta sätt blir förbindelsen alltför l.*

B) Ssgr. **1**) Ssgsformen är i regel *lös-*; i part. ibl. växlande med *löst-* (t. e. löstsittande). Lösbara o. särskrivna verbssgr ha i fri form dels *lös*, dels *löst*, dels ibl. vanlig adj.-böjning efter huvudordet (t. e. l-bryta, bryta lös, bryta löst; l-göra sig, göra sig lös l. lösa; lösge, ge dem lös l. lösa; l-släppa, släpp lös dem, släpp dem lös l. lösa). Nybildningar äro ej ovanliga vid behov. Nedan upptas blott ett urval ssgr. **2**) Som sista ssgsled har ordet snarast övergått till avledningsändelse. Ex. fruktlös, förfallolös(t).

Syn. A) **I. 1**) ostadig, vacklande, runkande, rankig, slankig, illa fästad, som lossnat, loss, fri; ibl. glappande; (ibl.:) ej (hop)häftad l. (hop)bunden l. inhäftad; **2**) lucker, löslig; (ibl.:) tunn, gles, hålig, porös, 'lätt', grusig, sladdrig, slattrig; **3**) slapp, slak, lax, ibl. hängande l. slokande, ej åt- l. tilldragen, ospänd; som lätt kan lösgöras, lätt frigjord; **4**) fri, ledig, obunden, lösgiven, som kommit l. släppts loss; (ibl.:) avskild, söndrad; **II. 1**) utan fast arbete l. tjänst l. anställning; slapp, 'löslig', hållningslös, 'lax', efterlåten, föga sträng, moraliskt svag; ibl. lösaktig; **2**) grundlös, oviss, osäker, opålitlig; svag, obetydlig; obetänkt, 'framkastad', (löst) hänkastad, oöverlagd, avsiktslös; ytlig, fladdrig, utan fast hand l. fasta linjer.

— **Lösaktig,** -t, -are; -het. *L. till sina seder. L-a kvinnspersoner. Föra ett l-t leverne. Den orenhet* ~ *och l-het, som de hava övat* Bibeln. **Syn.** lättfärdig, liderlig, otuktig, sedeslös, osedlig, utsvävande, lastbar, okysk. **-ansikte.** Mindre vanl. för 'mask'. **-arbeta** ſu. Mest i fri form l. 'arbeta loss'. **-arbetad** lös att arbeta i. **-arbet|are;** -e. **1**) *Beroende på att dessa personer vanligen som l-are vistats längre tider på olika trakter* L. Levander. *L-arna, som lyft någon tillfällig dagspenning.* **2**) *Som köpt smuggelsprit för allt han kunnat förtjäna på l-e och tiggeri.*

-behag. Skämts. om t. e. löshår, löständer o. dylika 'falska behag'. **-ben. -bena.** Om benat löshår (hos damer). *Den främmande damen i blanksvarta l-n* J. Engelke. **-biljett;** -försäljning; -köp. Motsatt abonnerad b. **-bita** ſu. Mest fri form. *Lyckades b. lös två av gallrets trådar.* **-blad|sbok;** -ssystem. *Den som en gång försökt l-sböcker för sina anteckningar, återgår aldrig till det gamla systemet med fasta blad* Annons om 'ringböcker', 1912. *Enligt l-ssystem,*

med självbindande pärm. **-bo.** *En gäldenär, som intecknat sitt l. Skaffat sig ett värdefullt l.* H. Wranér. **-botten** t. e. i lönnlåda. **-brev.** **1**) Fackl. Förr: postförsändelse som befordrades med landsvägspost utan att behandlas av mer än en postanstalt. **2**) I dagligt tal: vanligt brev (o. värdebrev). **-brista** ɷ. Mest fri form. *Ett par lösbrustna spjälor. När kriget brast lös(t).* **-bryt|a** ɷ; -ning. **I.** Fast l. fri form. **1**) Egentl. *B-a lös en kristall ur stenen, där den sitter. En (till hälften) lösbruten tand.* **2**) Bildl. *Tandregleringsläran och röntgenläran böra l-as från sitt nuvarande samband med respektive proteslära och tandkirurgi. L-a sig, bryta sig lös ur partiet.* **II.** Nästan endast fri form. Bildl. *Nu bröt det lös(t), bröt ovädret lös(t) över honom.* **-bränd.** Mindre ofta 'löstbränd'. Om lera, tegel o. d. **-bröst.** **1**) Falska bröst (jfr lösbehag o. d.). **2**) Löst skjortbröst. **-bända** ɷ.

-dra(ga) ɷ. Mest fri form. **-driv|ande** (subst. o. part.); -ar|e (-lag m. fl.); -eri (l. -i; -lagstiftning); -erska. En som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till uppehälle o. utan att söka arbete l. ock som underlåter att ärligen försörja sig o. för ett för det allmänna vådligt levnadssätt. *En värmestuga för l-ande (folk). L-are kan enligt svensk lag i vissa fall bortdömas till arbete. Behandlas som l-are, enligt lagen om l-are. Ny l-arlag eller rättare sagt vanartslag, ty 'l-eriet' ämnar man nu byta ut mot 'vanart'* 1930. *Leva ett l-arliv. Uppfostran, ej straff åt unga l-erskor* 1924. *Barn under 15 år må ej behandlas som l-are.* **-egendom.** Lösören (jfr egendom I 2 b). *Yttre l.* **-flät|a,** -an, -or. *Gå med l-a.* **-folk.** Löst folk (jfr lös A II 1). *En hemlig krog och ett näste för l.* M. Koch. **-fynd.** Arkeol. Motsatt 'fast fynd'. *Utom dessa bägge fyndplatser ha flera enstaka, oväntade l. blivit gjorda.*

-ge o. **-giva** ɷ; -givning. Vid fri form böjes 'lös'. **1**) *Och måste slutligen lösge dem. Ger du oss fångarna lösa? Giva lös ngn, ngn lös mot gisslan. Först efter tre dagars seglats lösgav kaptenen sina fångar. Samt lösgivits först mot en rundlig lösepenning. Lösgivningen skedde på order av polismyndighet.* **2**) Mest skönl. *Han tystnade, lösgav hennes hand och* ~ V. Benedictsson. **Syn.** frigiva, (lös)släppa (ɷ). **-gläfst** hund (som skäller vid minsta anledning l. för tidigt, vid för gamla spår osv.); ngn gång bildl. om människor = lösmynt, talträngd o. d.). **-gom.** *Tappa l-men.* **-gör|a** ɷ; [-else; -(n)ing]. I egentl. bet. ofta fri form. **1**) Mer egentl. *Gör lös hundarna! Gör hundarna lösa! Jag skall l-a apan, så den kan röra sig fritt. Med ett kraftigt ryck gjorde han sig lös från hennes grepp. Kunna l-as från underlaget utan att spricka. Och en skugga lösgjorde sig ur ett dunkelt hörn och närmade sig* Har. Hornborg. **2**) Bildl. *L-a sitt kapital. L-a sig från gamla fördomar. Lösgjord från synden. Jag kan inte l-a mig, göra mig lös från den föreställningen, att* ~. *L-else ur, från syndens bojor.* **Syn.** frigöra. **-hacka** ɷ. **-haka** ɷ. **-het,** -en. Egentl. o. bildl. Jfr lös. T. e. *Jordens l. tillät inga större byggnader. — En skenbar l. i associationerna* C.-A. Bolander. *Arbetets ovetenskaplighet och l.* Jac. Ahrenberg. *L. i seder.* **-hjon** tillfällig arbetare, ibl. dagsverkare. **-hugga** ɷ. **-hår.** *De ser du väl, att hon har l.* **-häst.** **1**) Egentl. *Ta med två l-ar; di kan komma att behövas!* **2**) Bildl. *Balen kostade 35 kr. per par och 25 kr. för l.* 1922. *Gå som l.* ingenting (bestämt) ha att göra, gå som tillfällig hjälp; vara överflödig. *Vi, pressens l-ar* × fast anställd.

-kila ɷ. **-knäpp|a** ɷ; -bar (-t). *'Trenchcoat' med l-bart yllefoder. En l-bar blå krage.* **-kok|a;** -ning. **1**) Huvudbet. *Kom i håg, att äggen ska l-as, kokas lösa, kokas löst, att far vill ha äggen l-ta! Jag har ingen brådska, sa han, som åt l-ta ägg med pennkniven.* **2**) I perf. part. Lättkokt. *L-ta ärter.* **-komst,** -en. Skr., mindre vanl. *Tills 1721 års fred medförde hans l.* K. G. Westman. *Eldens l. kunde icke utrönas, man* ~ Jully Ramsay. **-koppla** ɷ. **-krag|e;** -stvätt. *Ett dussin l-ar.* **-köl.** *Under kölen spikas l-en för att skydda fartyget vid grundstötning.* Jfr även centerbord. **-köp|a** [ɷ]; -ning. *L-t ur fångenskapen. — Så skolen I ock utan penningar bliva l-ta* Bibeln. *Ett l-ande från de timliga syndastraffen, t. e. skärselden, stod syndaren till buds i avlaten.* **Syn.** friköpa, (åter)lösa. **-ledad.** *En odåga, en l. dandy* V. Svanberg. **-liggande.** Ofta löst-. **-livad** med löst liv, lös avföring. **-lock,** -en, -ar. *Iklädd sin tyllmössa, under vilken några illa påsatta l-ar falla ner.* **-lugg.** **-manschett.** **-meter.** Fackl. *1 lösmeter (lm.) = 1 kbm. löst mått* om ved. Jfr fastmeter. **-munt** se lösmynt². **-mustasch.** *Lösnäsa och l-er.* **-mynt¹,** -et, =. Löspengar. *Har du några l., jag behövde få växlat.* **-mynt²,** =, [-are]; -het. Mer säll. 'lösmunt'. **1**) Om häst = känslig för betslet (så att den lätt lyder). **2**) Bildl. om människa. *Den som är lösmunt kommer i olycka* Bibeln. *Och förbannade sin lösmunthet* Sigurd. — *Genom en lösmynt stallpojke fått nys om* ~ K. Zilliacus. *Och Erzberger* ~ *lät i ett l. ögonblick förstå, att* ~ Björn Collinder. *Men genom lösmynthet hos någon medlem kom det ut, att* ~ C. G. Laurin. **Syn.** **2**) (alltför) frispråkig, sladdrande, skvaller- l. sladderaktig, som ej kan hålla tand för tunga l. hålla inne med hemligheter, talträngd, indiskret.

-nummer. **1**) Enkelt. *På den tiden kunde*

man få ett l. av 'Dagen' för 2 öre. L. av tidningen säljas mycket på tågen. **2**) Ssgr ha i regel *lösnummer-*, ngn gång *lösnummers-*. Ex.: *L-försäljning. L-köpare*)(prenumerant, abonnent. *Bestämma l-priset. — Den mest rafflande journalistiken eller den s. k. l-sjournalistiken* Ups. Nya Tidn. 1929. **-näs|a.** *Anlägga l-a. Ta bort l-an.* **-pengar.** Mer säll. 'löspenningar'. Lösmynt, växelpengar, småslantar, 'löst' (mynt). **-ren.** *Kom från Norge med var sin raid l-ar* Ester B. Nordström. **-rev,** -en, -ar. *Att så litet l. som möjligt är ute* [vid gäddmete] Carl H. Schager. **-riva** ru. *R. lös några blad ur en bok. R. sig lös från ngn, från ngt* även bildl. **-ryck|a** ru. Även 'rycka loss'. Egentl. o. bildl. *R-te lös(t) två staketspjälor och ~. L-t ur sin naturliga omgivning* om person l. sak. *L-t ur sammanhanget, sitt sammanhang. L-ta yttranden. L-ta bitar ur samtal.* **-rygg.** I bokbinderiet. *Ett ark tunn papp till l-ar*)(pärmarna. *Är l-en för trång, faller boken dåligt upp* Kerstin Key.

-saltad l. löstsaltad (= lätt saltad, rimsaltad). **-skiva** till utdragbart bord. **-skägg. -skära** ru. **-slantar** löspengar. **-slit|a** ru; -ning. Även 'slita loss'. Egentl. o. bildl. *S-a lös(t) ett par blad ur en bok. Flaggan var l-en från stången och trasig. L-a Finland från (beroendet av) Ryssland. Lyckas slita sig lös från sällskapet.* **-slå** ru. Märk särsk. *Slå sig lös (en afton med sina vänner)* ta sig ledigt o. vara ute o. ha roligt. **-släpp|a** ru; -ning; -t (=, [-are]; -het). Egentl. o. bildl. *Släpp lös hundarna! Släpp du hundarna l-a bara! Du skulle se kalvarna första dagarna di ä l-ta i hagen. Just l-t ur fängelset. — Som ett koppel l-ta dårar* Nils Wohlin. *I natt tyckas då alla onda makter l-ta! Som en l-t virvelvind. En våg av l-t sensualitet* Emil Kléen. *Ett l-ande av driftlivet* Vilh. Ekelund. *På Gillet var det ~ lika l-t* Hugo J. Ekholm. *En av de l-tast roliga scener Björnson nånsin skrivit* Ruben Berg. *I yster yra och l-thet.* **-sno|dd.** Även löst-. *L-tt garn.* **-snö.** *Sjunka djupt ner i l-n.* **-stekt.** Även löst-. *L-a biffar.* **-säg|a sig.** Skr. *Att han l-er sig från all gemenskap med kyrkan* O. Wieselgren. **-sövd.** Mindre vanl. än 'lättsövd'.

-ta|(ga) ru; -gbar (-t); [-gning]. Även 'ta(ga) loss'. *Dessa kardor kunna slipas utan att l-gas från maskinen. Kan du ta lös armarna, ta dig lös själv? Ta lös hela maskinen, verket* ta isär. — *Impregnerad rock med l-gbart foder.* **-tand;** -sgarnityr (lösgom); -sklinik; -slager. *Hade sina löständer i ett vattenglas över natten. Sätta i löständerna. Svenska L-slagret, Stockholm, uppköper gamla löständer* 1925. **Syn.** konstgjord tand, protes. **-tryckt** t. e. om hane l. gevär. **-tvinnad. -vad,** -en, -or [l. -er]. *»Pantalongerna» skulle ~ vara så stramа som möjligt och tillåta benens former att tydligt framträda, varför l-or ej lära hört till ovanligheten denna tid [1840—50-talet]* And. Ramsay. **-veck** löst skjortveck. **-vikt;** -sförsäljning. *Försäljning av karbid i l.* **-vittr|a.** *L-ade block, skifferstycken.* **-väsk|a;** -avgift; -befordran. Enskild postväska med lås som skickas med lantbrevbärare eller brukas mln adressat o. poststation. **-ända** sjöv. **-ärm** t. e. för skrivare. **-öre,** -t, -n; -auktion; -bo (-(e)t, -n); -försäkring; -köp; -pant; -persedel. Föremål som äro flyttbara (dvs. ej marken o. vad därmed är fast förbundet); i inskränktare mening omfattar 'l-n' dock icke pengar l. värdepapper. *Ha allt, hela sitt l. försäkrat. Hela l-t brann opp för dem. Automobiler, motorbåtar och andra yttre l-n för personligt bruk. — I dessa dagar, då jordbrukarna erbjudas en ny lånemöjlighet, l-belåning* 1932. *Hela mitt l-bo.* **Syn.** lösegendom, lös egendom, 'flyttbara saker', mobilier, löst)(fast).

— **Lös- 1. Löstbränd, -fladdrande, -hängande, -liggande, -sittande** m. fl. se i allm. under lös- ovan.

— **Lös|a,** -te, -t, -as. **A**) Enkelt. Särsk. bildl. övergå bet. ofta i varann. **I.** Ta loss, befria o. d. **1**) *Har du l-t hundarna (ur kopplet)? L-a en häst från hans bindsle. Det är som onda andars l-ta koppel* Bo Bergman. *L-en honom och låten honom gå!* Bibeln. *Lös fångarna (från fotbojorna) och för dem hit! L-a ngn ur fängelse(t), en slav ur träldomen. L-a de fastkedjade (från varandra).* **2**) Friare o. bildl. Ofta skr. *Vad du l-er på jorden, det skall vara l-t i himmelen* Bibeln. *[När anden] l-es ur jordehamnen* Math. Roos. — *L-a ngn ur förtrollningen, ur hans förtrollning* jfr 'l-a förtrollningen' (t. e. II 2 nedan). *Att de nordiska kyrkorna l-tes från den tyska överhögheten, ärkebiskopsstolen i Bremen, och bildade en egen kyrkoprovins* Ewert Wrangel. *L-a ngn från ett (givet) löfte, från en förbindelse, från hans (trohets)ed. — Magnus l-te sig ur hennes omfamning* Gunnar Berndtson. *Och en kvinna l-te sig ur hopen ~, gick ett steg fram och ~* Astrid Väring. **II.** Lossa på o. d. **1**) *L-a en knut, ngt hoptrasslat, en tilltrasslad härva, ett band. Sätta sig på sängkanten, långsamt l-a kängsnörena, ~* Rabbe Enckell. *Och håret hade l-t sig och låg nu ned över bröstet i en lång fläta. Nu l-er solen sitt blonda hår* Pär Lagerkvist. **2**) Friare o. bildl. *L-a sin tungas band, tungans band* bryta sin tystnad, tala fritt ut, (ibl.) ta bladet från munnen. — Hit kanske snarast: *Att äktenskapet mellan honom och Ruth skulle kunna l-as* Ernst Norlind. *Uttala det l-ande ordet, ordet som l-er förtrollningen* oftare 'det förl-ande' (jfr även IV). **III.** Upplösa (i vätska). **1**) *Socker l-es lätt i vatten. Vattnet l-er salter. Kok-*

salt l-er sig ungefär lika lätt i kallt som i hett vatten. Då en fast kropp l-es i en vätska, kan detta ske med eller utan kemiska förändringar. **2** Friare o. bildl. **a**) *Kan Ni inte ge henne något, som l-er slemmet i lungorna?* — *L-ande medel* ofta = avförande. **b**) *Ett klingande skratt, som l-te förstämningen* Gust. Johansson. *Först sedan den »officiella» delen var undanstökad, l-tes stämningen* And. Ramsay. *All indignation l-tes dock i löje, när* ~ Sven Lidman. *Allt l-er sig i lycka, trolleriet är övervunnet, ångesten är borta* Fr. Böök. **IV.** Utreda o. d. Bildl. *L-a (ett) problem. Ge ngn en svår uppgift att l-a. Han l-te frågan både snabbt och rätt. L-a gåtor. L-a korsord(sgåtor). Vi kunna alltså betrakta frågan som löst. Därmed är frågan, praktiskt taget, l-t. Färgfotofrågan har nu äntligen praktiskt l-ts?* 1930. *För att i skogsensamheten l-a världsgåtan* Algot Werin. *Alla svårigheter l-a sig, l-as av sig själva, om* ~. **V.** Utlösa o. d. *Det är bäst, att du l-er tur- och returbiljett till* ~. *Tecknade biljetter l-as f. o. m. onsdagen i Lundeqvistska Bokhandeln. L-a biljett till en föreställning, medlemskort i en förening. L-a en pant. L-a panter i pantlekar. L-a tecknade aktier. L-a en egendom av arvingarna. L-a protokoll (över ngt), domstolsutslag.* **B**) Fasta ssgr ha *löse-*; *lös-* blott i 'lösbar'.

Syn. A) **I.** ta lo'ss, befria, frigöra ɯ, lossa, lösgöra ɯ, lösslita ɯ m. fl., avskilja, frånskilja; frige l. frigiva, lösgiva, lössläppa ɯ; ibl. förlossa l. rädda; **II.** lossa på, uppknyta ɯ, 'ta u'pp'; åtskilja, ta isär, utreda ɯ, reda u'pp; frikalla, frisäga; **III.** upplösa ɯ, sönderdela, låta upptagas i; i sig uppta(ga), smälta; göra lösare, lindra; 'upptina' ɯ; övergå i, lämna plats för; **IV.** utreda ɯ, reda u'pp, utklara ɯ, klarera, förklara, klargöra, uppklara ɯ; (ibl.:) besegra, övervinna, finna lösningen till, gå i land med, reda sig med, avgöra; **V.** inlösa ɯ, utlösa ɯ, infria, betala (lösen för), hämta l. skaffa sig mot erläggande av lösen l. mot stadgad betalning.

— **Lösa av** m. fl. se avlösa osv. — **Lösbar,** -t; -het. *I vatten l-a ämnen.* — *L. sammansättning* språkv. — *Det har hänt, att det vid examina givits uppgifter, som visat sig vara icke l-a.* **Syn.** löslig, möjlig att lösa. — **Lösebelopp.** *L. för aktie, som hembjudes, skall bestämmas i den ordning aktiebolagslagen föreskriver.* **-nyckel.** I uttr. *Binde- och lösenyckel* l. *Löse- och bindenyckel* om prästers makt att neka l. meddela syndernas förlåtelse. **-penning.** *Fordra, avkräva ngn, nödgas giva en hög, en rundlig l. Lösgivits mot en dryg l. Den rike måste giva sin rikedom såsom en l. för sitt liv* Bibeln. **-skilling** för en egendom l. en sak i allm. **-summa.** *Ge en ansenlig l. (för ngn, för sitt liv). L-n (för egendomen) steg till ett femsiffrigt tal.*

— **Lösare,** -ar(e)n, -are, -arlista; -ari'nna l. -erska. T. e. *Kriget som l-are av folkens trister* A. Örne. — *L-are och l-arinnor av Veckojournalens korsordsgåta Nr 11. Korsordsl-are. L-arlista, lista på l-are av ett schackproblem.*

— **Lösen** (akut, säll. grav); [=]. **A**) Enkelt. **I.** (Ut)lösning l. lösningsrätt l. löseskilling l. l-belopp. **1**) *Från den som i ond tro åtkommit saken, äger deponenten* ~ *återfå densamma utan l. Kostnader för marklösen. Erlägga begärd l. (för en fånge). I skolen icke taga l. för en dråpares liv* Bibeln. *Mot överenskommen l. mottaga en egendom. Helst då gällande lagstiftning lämnar staten företrädesrätt att mot tvångslösen till synnerligen överkomliga priser förvärva fynden ifråga. Mot l. av 10 kr., 10 kronors l., 10 kr. i l. L. för ofullständigt eller alls icke frankerat brev. L. för ett utslag, en fullmakt. L. för expeditioner [beräknas] enligt denna tariff:* ~. *Expeditions-, protokollslösen.* **2**) Bildl. *För dyr är l. för hans själ* Bibeln. *Han, som gav sig själv till l. för alla* ib. **II.** Hist., sjöv. l. bildl. **1**) Hist. Svar på paroll. *I fältropet 'Gud med oss' var parollen 'Gud' och lösen 'med oss'* jfr fältrop. — Friare. *Vet du l.? Har du deras l.?* l-ord. **2**) Sjöv. Svar vid anrop till båtar från fartyg under mörker l. tjocka. **3**) Bildl. användning av 1 o. 2. *L. för dagen synes vara: Front mot hemmabolsjevismen! Dagens l. Att samla pengar var tidens l.* — *Vår lösen, tidskrift utg. av Kyrkliga frivilligkåren i Uppsala, uppsattes 1910 av 'korsfararna' som organ för den ungkyrkliga rörelsen.* **III.** Hist. Hedersbetygelse från örlogsfartyg bestående i visst antal kanonskott; nu ersatt av 'salut'. *Svensk l.* två kanonskott. *Dubbel svensk l.* fyra kanonskott. — Ännu ibl. högt. o. friare l. bildl. *Klockan tolv på natten sköts svensk l. och ringdes i kyrkklockorna* då Björkhamra (1923) blev köping.

B) Ssgr ha vanl. *lösen-*, ngn gång därjämte *lösens-* (t. e. lösen(s)ord). Ex.: *Begära sänkning i l-avgifterna för kungl. beslut, vilka endast innebära avslag på* ~. — *Erlägga l-beloppet.* — *L-belagd brevpostförsändelse. 20,000 påskkort l-beläggas av posten i Göteborg* 1924. *Försändelsen l-belades med 40 öre såsom ofrankerat brev* Postboken. — *L-brev.* — *L-försändelse.* — *Särskilda l-märken ha vi i Sverge icke haft sedan 1891* även 'l-(s)frimärken'. — *'Homerule för Irland' var det gamla l-ordet. Och andra l-ord regera världen* Bo Bergman. *Finna l-ordet* (t. e. 'Sesam'). *Följande l-sord:* ~ G. Aulén. — *De delar av ifrågavarande markområden, till vilka staden äger l-rätt* lösningsrätt. — *Slapp ut igen mot en l-summa på 50,000 pesos* Alf Martin.

— **Löslig,** -t, -are; -göra ⊓ (fackl.); -het; [-en; adv.]. Kan betraktas som två ord. **I.** Till verbet. **1**) *(Lätt) l. i vatten. Blodstenen är trögsmält och trögt l. i syror. Soda är alltför lättlöslig, omkring 3,5 gånger l-are än* ~ Svante Arrhenius. *Vattenlöslig.* — *Att de värdefulla växtnäringsämnen, som stenarterna innehålla, l-göras och bliva tillgängliga för växterna* H. Hesselman. — *Gelatinet förlorar i varmt vatten sin l-het.* **2**) *Uppgiften var krävande men dock l.* **II.** Till adj. 'lös'. **1**) Mer egentl. *L-t hopsy. Några l-t hopfogade kanoter* Prins Wilhelm. **2**) Friare o. bildl. *Ett l-t insatt muntrationsnummer* M. Lamm. *Stodo i ett mycket l-t beroende av huvudstaden* Emil Melander. *Som man l-en baserat / på* ~ C. V. A. Strandberg. *Där fanns ingenting tillfälligt eller l-t. En del l-a socialpolitiska påfund och hugskott* O. Sylwan. *L-a kunskaper. L-t prat. L. moral.* — *L-heten i uppfinningen* om en dikt. *[Anna Sandströms] avsky för pedanteri och lika stora motvilja mot l-het* C. G. Laurin. **Syn. I.** lösbar; **II.** hastigt o. slarvigt hopkommen, lös, ytlig, föga sammanhängande, osammanhängande, flyktig, inget att bygga på, osäker, opålitlig, otillförlitlig, 'uppluckrad', 'fladdrig', hållningslös, som glappar (t. e. i tankesammanhanget), ibl. diffus, lax, 'slapp', utan styrsel.

— **Lösning,** -en, -ar; -smedel (till II 1); -spris (t. e. på aktie); -srätt (t. e. till egendom) m. fl. Märk särsk. **I.** Abstr. **1**) Mest i ssgr. *Sedan l-spriset å aktierna fastställts. L-rätt vid försäljning utom börd.* **2**) *Frågans l. torde bero på åtskilliga omständigheter, torde gå i annan riktning, än du tänkt. En l. i trötthetens tecken. En utväg till l. av belysningsfrågan. Bostadsfrågans l. ligger i småhusbyggandet. Nå sin l. Den slutliga l-en.* **3**) *Väntade i spänning på mysteriets l. L-en på gåtan. L. av algebraiska uppgifter. Problemlösning. Jag börjar skymta l-en.* **II.** Konkr. **1**) Vätska o. däri upplöst ämne. *En mättad l. innehåller så mycket av det lösta ämnet, som l-smedlet förmår upptaga. Salt-, borsyrelösning. Det vanligaste och viktigaste l-smedlet är vatten.* **2**) Jäg. Villebrådets exkrementer (vka äro viktiga 'spårtecken'). *Lär dig känna igen l. av älg, rådjur, hare, grävling, tjäder, orre!* Carl J. Malm. *Där älgl-en ligger som stora svarta vindruvsklasar* Arv. Knöppel.

Lösk|a, -ade, -as; -ning (med plur.). Befria från löss i huvudet. *Den skorvige skall man l-a sakta. Men om I viljen l-a mig en stund, skall jag frälsa edert liv* Sv. folksagor.

Lösker (akut); adj. Åld. lagt. samt skönl. Mest i ssgn *Löske(r)karl* l. ngn gång *L. dräng* = lösdrivare. *Karlfeldt, Löskerkarlarnes sång.* Ngn gång även *Löske(r)folk.*

Löslig, Lösning m. fl. se under lös(a).

Löss[1] se lus.

Löss[2], -en. Geol. Gulgrå till ljusbrun 'dammjord' av kvartär ålder; bildar en bördig jordmån. *De vidsträcktaste och mäktigaste avlagringar av l. förekomma i norra Kina; l-(jord)en innehåller ofta skelettrester av stäppdjur. »Löss»formationen, den gula, halvhårda jorden* Erik Nyström. *L-lager. Dalen begränsad av låga gulröda l-åsar* ib. **Syn.** guljord, 'gula jorden'.

Löt[1], -en, -er (grav). Betesmark, utjord. Ldls. (lant.), åld., skönl. l. fackl. *Det smällde skott i l-en* Karlfeldt. *I Sjökumla blåbärslöt* Berit Spong. *Bort i l-en* K. E. Forsslund.

Löt[2], -en, -ar; -ring. Jfr hjul I 1. Krökt trä som (del av) hjulring. *Svetsa fast skenan kring l-arna på ett vagnshjul* Pär Lagerkvist. *På de flesta automobilhjul består l-en av ett enda stycke trä, som böjts genom basning* Nerén, Motorencyklopedi. *Säkerhetsskruvar, som gå genom såväl fälgen som l-en och* ~ Neréns Bilbok.

Löv, -et, =. **1**) *Asken är ett förnämt träd, det får på våren sent sina l. och fäller dem tidigt på hösten. Det prasslar i l-en* även (till 2) 'i l-et'. *Jagas på flykten av ett prasslande [asp]löv. Fåglarna sjunga bland de gröna l-en. De rättfärdiga skola grönska likasom l.* Bibeln. *Vissna som l(-en) om hösten. Vinterek och ung bok med kvarsittande döda l. Skakade som ett l. i hela kroppen* Dan Andersson. *Tunn som ett l.* — *Gravkors av järn med »spelande löv» på Ekshärads kyrkogård.* **2**) Koll. *Marken började grönska och björkskogen gick i l.* Öv. fr. Kivi. *Och häggen vecklade ut sitt l. L-et är fallet, och hösten nalkas. Kratta l. i parkerna.* — *Pryda med (grönt) l.* — *Till foder nyttjas mest asp- och björklöv. Hacka, ta, bryta l. Utfodra boskapen med l. Repat l. ('stryklöv') och brutna eller hamlade kvistar ('brytlöv'). (Ris)löv i kärvar.* **Syn.** blad på träd; lövverk, ibl. 'grönt'.

— **Lövbestånd.** B. av lövträd. **-doft;** -ande. *De nylövade, l-ande rummen.* **-fall;** -stid. Skönl. o. ldls. Jfr det vanligare 'lövfällning'. *L., l. utan ände / över tysta trädgårdsgångar!* A. Mörne. *Nu är höst och l-stid* Bertil Malmberg. **-foder.** *Ta l. åt får och hästar.* **-fäll|ande;** -ning(stid). *Våra vanliga l-ande skogsträd* B. Lidforss. — *Om hösten efter l-ningen.* **-grod|a.** *Vanliga l-an (Hyla arborea) finns hos oss blott i s. och ö. Skåne; l-an är vanligen ovan gräsgrön och under gulvit och tillbringar större delen av sitt liv i lövverket av träd och buskar, där den hoppar efter insekter.* **-grön.** *En l. nyans. [Ödlor] med glittrande l-t skinn* A. Österling. **-gång,** -en, -ar. Allé, 'grön gång'. **-gädda** se gädda o. blomstergädda. **-hage.** Med glest men någorlunda likformigt (ej i grupper upplöst) trädbestånd.

-hydd|a; -fest l. -fest även t. e. i Frälsningsarmén); -högtid (i Bibeln). *Judarnas l-högtid firas under sju dagar, i sept. eller okt., till minne av ökenvandringen; i Östeuropa vistas man ännu vid denna fest i l-or* 1930. **-jord.** *En blandning av löv-, kompost och ljungjord* A. Holzhausen.

-kläd|a. *Bruka* ~ *l-a gårdsporten* M. Lamm. *De l-da skrindorna.* — *På en utskjutande, l-d udde* W. Lindhé. **-knippa** l. **-knippe.** (**-koja** m. fl. Ej hithörande. Se d. o.). **-kratt|are;** -ning. **-kärve. -lad|a.** *L-an vid Älvrosgården på Skansen.* **-lund.** *Linderöds kyrka med* ~ *de sköna l-arne* C. J. L. Almquist. **-lös,** -t, [-are; -het]. *Hur l. stod då parken* ~ Lydia Saxén. *Mullbärsträdens stela, l-a grenar* Rabbe Enckell. **-marknad** till midsommar (jfr julgransmarknad). **-mask,** -en, -ar. Om larver som skada löven l. uppehålla sig i lövet. **-mass|a.** Gärna skönl. *Trädens kronor tecknade sina mörka l-or mot* ~ Emil Kléen. **-mossa** se bladmossa. **-rik,** -t, [-are; -edom]. Gärna skönl. *Med l-a stränder* Karin Ek. *I l. däld. L-a grenar.* **-ris.** *Det hamlade l-et bindes i kärvar* H. Juhlin Dannfelt. **-rusk|a.** *Ta en l-a och söka vifta bort myggen. Hänga upp en l-a i kökstaket för flugorna att samla sig på. Piska ned elden med l-or. Turkiskt skönhetsbad med tvålmassage och l-a.*

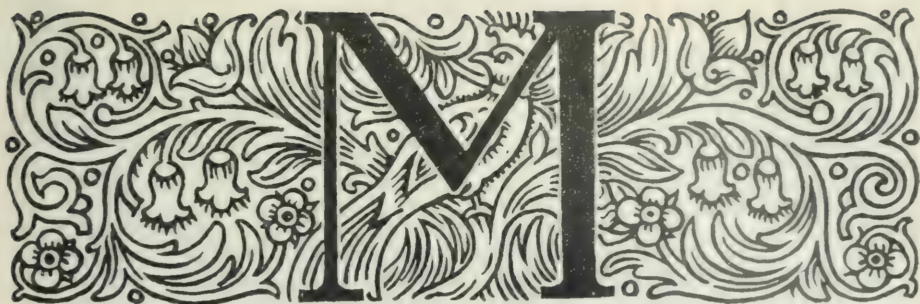
-sal; -sranka. Berså. *Att drömma i l-n, som rankan bekransar / med skuggande fransar* ~ C. Snoilsky. *Lågt blickar solen genom l-srankor in* ~ Aline Pipping, öv. **-skog;** -(s)bevuxen; -sblandad; -skrans(ad); -slund m. fl. *Ädel l.* av 'ädla lövträn'. *L-sblandad barrskog. L-slundarnas fågel framför andra, trädgårdssångaren.* **-skrinda.** *Utfärder i l.* lövad skrinda. **-skrud. -skära.** *Knipsa av med en l.* **-smyck|a;** -ning. Ofta skönl. *När allmogen på trefaldighetsaftonen l-ar de gamla offerkällorna* ~. — *Då lunden står l-ad* ~. **-smyg,** -en, -ar. Mindre vanl. namn på 'lövsångaren'. **-sprickning;** -stid. *I l(-stid)en.* **-sprängd.** *Glesa skogar, oftast täml. starkt l-a* Erik Almquist. **-såg;** -(s)blad; -sarbete; -sbåge; -ad; -ning (-sdekoration; -sram m. fl.). *De mycket tunna och fina l-(s)bladen. L-sbåge av smärglat järn med handtag av trä. Smackert l-ade fanerramar. Syssla med l-ning på lediga stunder.* **-sångar|e;** -släktet. *Till l-släktet (Phylloscopus) hör utom l-en (Ph. trochilus) även gransångaren och gröna sångaren.*

-trä; -handlare. *På grund av sin kådhalt upptager barrträ i allmänhet mindre fuktighet än l.* **-träd;** -sodling; -sslag m. fl. *Ädla l. som ek, ask, lönn, lind, alm. Plywoodindustrien skapar en l-sodlingens renässans?* 1929. **-tunn.** *Kakorna utkavlas l-a. Nästan l-a flingor, skivor, rån.* **-täkt,** -en, -er. Lant. m. m. *Trots den skarpa l., som förr bedrevs i deras kronor* A. T. Gellerstedt. *Livsmedelsnämndens löv- och vasstäkt* 1917. *På holmarna kan han idka l* S. Lagerlöf. **-valv.** *Bilda ett nästan slutet l.* **-verk.** *Fåglarna sjöngo i det täta l-et, i asparnas l.* **-virke. -äng. I.** Enkelt. *L-ar, i typisk form med träd och buskar grupplikt ordnade och skilda av renare,* ± *[mer eller mindre] öppen ängsvegetation* Erik Almquist. *L-arna voro* ~ *rester av den stora, ädla l-trädsskogen, som* ~ R. Sernander. **II.** Ssgr. Ex.: *L-sartade växtsamhällen. Den för Västgötabergen typiska l-sfloran* Ahlenius m. fl., Sverige.

— **Löv|a,** -ade, -as; [-ning]. **1)** *Alla förstugor stå l-ade sedan midsommar(n). Och medan vi sovo, lät fru Cecilia l-a rummen* E. Knape. *Genom festligt l-ade grindar. Åka i l-ad skrinda.* **2)** Deponens. *Skogen börjar åter l-as. Träd, som nyss l-ats. Träden stå redan fullt l-ade, fullövade. I l-ad lund. Svagt l-ade buskar.* **Syn. 1)** smycka l. pryda med löv(kvistar) l. lövade buskar; **2)** (l-as:) få (sina) löv. — **Lövig,** -t, -are. Skönl. *Under en l. al, l-t skygd. Kring den l-a holmen* Einar Malm. *Så friskt och daggigt under de l-a träden* Sv. folksagor. **Syn.** lövrik, tätt lövad, lummig.

Lövjersk|a, -an, -or. Åld. Trollkvinna, besvärjerska, trollpacka.

Lövkoj|a (-kå-; utt. som ssg); -an, -or; -doft; -planta m. fl. *L-an (Matthiola incana) tillhör de korsblommiga växterna, odlas i en mängd former och färger och är omtyckt även för sin något nejlikartade doft. Sommarl-a.*

M (ämm); m'et, =, best. plur. m'en (särsk. i smtl. även m'ena); -ljud (med bindestreck). Bokstav o. ljud. (Stort) *M som romersk siffra betecknar 1000 (MCMXXXII = 1932). Vanliga förkortningar äro bl. a.: m. = meter l. middag; m. m. = med mera.*

Macedōn|ier (mase-); -iern, -ier; -isk [l. -sk]. Även (ehuru ej i SAOL[8]) 'make-'. Invånare i M-ien.

Machēt|e (-tje-; akut); -en, -er; -(e)sår. 'Tropikhuggare', långskaftad huggkniv, 'ett slags mlnting mln kökskniv o. sabel'. *Man måste med ~ den s. k. m-n meter efter meter hugga väg genom urskogen* Selim Birger. *Med ~ skräckinjagande m-er som sablar i bältet* Öv. fr. Majken Borring.

Machiavelli'stisk (maki-); -t. *M. statskonst* illslug o. samvetslös (som Machiavellis), som ej tar hänsyn till medlen.

Machverk se maschverk.

Mack, -en, -ar; -mätare. Automatisk mätapparat för bensin o. brännoljor. *De röda bensinm-arna stå triumferande i varje by, där ~* Harry Blomberg.

Macka|bé, -bé(e)n, -bēer; -bēerboken (i Bibeln); -bēisk (-t). *M-beerna voro en judisk prästsläkt, som avskaffade det syriska herraväldet och för en tid återställde den judiska staten* från omkr. 165 f. Kr.

Mackapār, -(e)n, -er. Vard., ldls. Om person l. sak. *För en sån där m. [fan själv] kan förstås inte gå ut genom dörrarna som vanligt folk* Alb. Engström. *Nu tar Engström den här m-en [en uppstoppad figur] å går till Berga hage* ib. **Syn.** (konstig) 'kropp' l. 'kurre' l. 'tillställning', 'herre', 'figur', 'typ'; 'pjäs'.

Ma'ck|el (akut); -let; -elma'ng l. -lema'ng (-et, =); -l|a (-ade, [-as]; -ing). Vard. **1**) *Ta som anledning att ställa till m-el. Har det blivit något m-el(mang) med bilen? Det blir bara m-elmang till sistone* Strindberg. **2**) *Prinsen stod där och m-lade med den bångstyriga motorcykeln utan resultat. Politiskt m-lande.* **Syn. 1**) bråk, krångel, trassel; mankemang; **2**) mixtra, manipulera, 'arbeta'; (ibl. nära) fuffla.

Ma'ckril se makrill.

Mad, -en, -er (grav). **I.** Enkelt. *Flacka, vattendränkta, gräsbärande marker längs bäckar och åar benämnas merendels m-er* E. Erdmann. *Och vipor skria över äng och m.* Emil Kléen. *Från den oslagna m-en doftade det av vått gräs* Vilh. Moberg. *Tjärby m-er, en halv mil norr om Laholm* Herm. Hofberg. *Grönbenan är en starr-m-ernas fågel* Naturens liv. *Ängsmad.* **II.** Ssgr. Ex.: *[Hade påstått ladan] vara full med m-hö* Arv. Knöppel. *Vattensjuk m-jord* P. J. Rösiö. *Efter m-kanten* Henning Nordlund. *Sanka m-ängar* Thor Högdahl. **Syn.** sank ängsmark, sidlänt äng, kärräng.

Madaga'ss|er, -ern, -er; -isk (-t). Även 'madagaskisk' l. 'mal(a)gass(er)' o. mal(a)-gassisk. Inföding på Madagaskar.

Mada'm, -men, -mer; -titel. Som tilltal numer mkt åld. emedan det sjunkit i värde. Ofta ersatt av 'fru', ibl. av 'gumma', 'hustru', 'mor(a)'. Märk t. e. *Hör nu, min bästa m., ~ var så god och låt bli att lipa!* Z. Topelius. *Då kommer en gammal och klok m.] och ~* N. Ferlin. *»Nix m.» — sa Brodén, skulle tala franska. Tvätterskan, m. Eriksson, som verkligen ännu ville heta m. Hjälp-, skur-, roddar-, torg-, Munkbromadam.* — Märk särsk. *Väggmadam* vägglus.

Madapolām, -en l. -et, -er; -vara. Ett bomullstyg finare än domestik. *Daglinne av svensk m. Mjuk och smidig m-vara, passande till skjortor, linnen och barnunderkläder m. m.*

Madēr|a l. **Made'ir|a** (-äj-; båda med akut l. ibl. grav); -an, [-or]; -abutelj; -avin m. fl. Ett starkt o. fylligt vin från Madeira.

Min mor lät servera madera och biskvier. Malvoasir, en söt m-a(sort). Kokt oxtunga i m-a.

Madjār, -en (l. -n), -er; -isk (-t, -iska (språk)). Även stavat 'magyar'. Ungrare.

Mado'nn|a (-å-; grav); -an, -or. Benämning på Jungfru Maria, 'den heliga jungfrun', 'modern med barnet', Gudsmoder(n). **I.** Enkelt. ***M-an med (Kristus)barnet.*** *De sju smärtornas m-a* Öv. fr. Grazia Deledda. *[Rummet var] endast upplyst av den lilla oljelampan framför m-an* Axel Munthe. **II.** Ssgr ha *madonna-* (så alltid SAOL[7]) l. ibl. därjämte *madonne-*. Ex.: **1**) Med -a-. *Hade ett riktigt litet m-aansikte. Framför m-abilden i hörnet. [Ägnade de unga flickorna] en skygg m-adyrkan* J. Hemmer. *M-ahuvud. Det mörka hårets m-akamning* Ture Janson. *En glödande m-akult. En m-alik(nande) skönhetstyp. M-alilja* helgonlilja, Lilium candidum. *M-atyp.* **2**) Med -e-. *M-ebilderna* Y. Hirn. *Såg i detta ~ sinnestillstånd blott någonting m-elikt skönt* V. Benedictsson. *M-eskapelser av Rafael, Murillo, Correggio och ~* Sam Arsenius.

Mādr|a, -an, -or; -efrö. Mest = 'mysk(e)madra', Asperula odorata.

Madra'ss, -en, -er; -borste m. fl.; -er|a (-ade, -as; -ing, även konkr.). En m. består vanl. av bolstervar (l. säckväv) stoppat med tagel, krollsplint, vadd, halm l. hö. **I.** Enkelt. *Sträckte ut sig på den enkla halmm-en och somnade genast. För all del inget bolster, bara en hård m.! Tredelad m. Tagel-, resår-; undermadrass.* **II.** Ssgr. Ex.: *Möbel- eller madrassborste av italiensk rot och kokosfiber. M-fabrik. M-nål* lång nål nyttjad vid m-ering. *M-stopperi. M-var till halmbäddar.* **III.** Avledning. *Insättas i m-erad cell, i cell med m-erade väggar.* **Syn. I.** (ibl. nära) sängdyna; **III.** (m-era:) stoppa (med ull, hår, krollsplint, hyvelspån l. d.), bekläda l. förse med stoppning l. kuddar (dynor), 'bolstra'.

Madrigāl, -en, -er; -diktare. Fackl. En åtta—elvaradig dikt av (sju- o.) elvastaviga verser med bestämd rimföljd (ibl. utlöpande i en poäng); mus. en slags äldre körsång.

Madūs|a l. **Madu'sk|a,** -an, -or. Vard. Stor grovlemmad kvinna, lunsig käring, 'köttmagasin'. *Se på den tjocka madusan! Ju fetare maduskor och ju tjockare ben, desto kortare kjolar och ljusare strumpor* Ane Randel.

Mae'stro (akut); -n. Italienskt ord för 'mästare'. *Att få höra den unge m-n ~ Sibelius* V. Vallgren.

Maff|e (grav); -en, -ar; -ig (-t, -are; -het). Vard., slangartat. **I.** Maffe. **1**) *Att en sådan m-e till fisk står och väntar, tills ~* Aline Pipping, öv. **2**) I ett par uttr. *Då smakar det m-e att komma bort en kväll och smörja sig med julamat igen* H. Wranér. *Ja, det var m-e!* **II.** Maffig. *Väldiga torg, m-iga offentliga byggnader och ~* Harry Blomberg. *Det m-iga folket där nere på halvön [Skåne]* Kabbarp. **Syn. I. 1**) (väldig) bjässe, matador; **2**) (kucku, maffens); ypperligt; **II.** ståtlig o. vederhäftig, präktig.

Ma'ffi|a (akut); -an, (-or); -atyp. *M-an på Sicilien, en enskild sammanslutning med självtagen myndighet, som avkunnade domslut och verkställde straff samt skaffade sig stort inflytande vid val, har nu nedslagits av fascismen.* — Även friare. *Att det fanns en m-a i det här landet ~, en svart liga, som kräver hämnd intill fjärde led* Dag. Nyh. om arbetare som förfölja strejkbrytare 1924. *Hemliga föreningar i Kina av m-atyp* 1927. **Syn.** (ibl. nära:) kamorra, svart liga, förbrytarorganisation.

Magasīn, -et, = l. -er. **I.** Enkelt. **1**) Mest om förrådshus l. förvaringsrum för spannmål, men också för allehanda andra varor; särsk. som sista ssgsled även = butik. **a**) *Ute i (spannmåls)m-et. Hyra m-er och anställa personal. — Ett register är en lykta i ett m., har det sagts* K. Asplund. — *Varu-, gods-; bok-; vindsmagasin.* **b**) *Idrottsm-et. Leksaks-, mjölk-, krutmagasin. Stormagasin* varuhus. **2**) Ammunitionsrum på vissa eldhandvapen. *Alla dessa gevär voro av modärn typ med m. för fem patroner ~. Patronerna hade ~ låst sig i m-et* J. Möllersvärd. **3**) Särsk. förr l. om utländska fhdn namn på (vanl. illustrerade) tidskrifter. *M. för konst, nyheter och moder 1823—44. Jag faktiskt bombarderade m-en med korta historier* Ture Nerman, öv. **II.** Ssgr ha i regel *magasins-*, rent undantagsvis därjämte *magasin-* (t. e. *M-historier* historier för ett litterärt m.). Ex.: *Stela och m-saktiga [byggnader] med likformigt sönderstyckade ytor* S. Arsenius. *M-sarbetare. M-sbokhållare* se lagerbokhållare. *Två rymliga m-sbottnar önskas hyra. M-sbyggnader (för järnvägens behov). M-sförvaltare* till slutet av 1871 en statstjänsteman som hade hand om kronans spannmålsrörelse; ännu ibl. = lagerbokhållare (se d. o., IV. 17 f.). *M-sgevär* kallas nu repetergevär. *Få betala m-shyra för saker, som icke i tid uthämtats från godsm-et. M-skostnader. Några långa, m-slika byggnader. M-slitteratur* till magasin I 3. *M-sstickor* tändstickor i stora lådor (= 10 smådosor). *Säden, sedan den blivit m-storr* H. Juhlin Dannfelt. *Ökat m-sutrymme. Uppe på m-svinden. Statens m-sväsen(de)* före 1872; jfr m-sförvaltare. **Syn. I. 1**) förråd(shus), förrådsrum, spannmålshus l. -bod, förvaringshus l. -rum, 'bod', nederlag, (varu)lager; ibl. packhus; försäljningslokal, butik, bod, ibl. varuhus; **2**) patronrum (i gevär); **3**) (illustrerad) tidskrift. — **Magasiner|a,** -ade, -as; m-a upp ⊓; -ing (-en, -ar; -srörelse). Dels = (upp)lagra, dels = förvara. Egentl.

o. bildl. *Vi får m-a partiet tills vidare. Staten, som hade m-at stora lager av ~, hade stora vetepartier m-ade. — Genom att m-a ångan i en stor behållare. Att m-a vindenergin. — Hon hade m-at sina bekymmer och sin oro så länge, att de blevo henne övermäktiga* Alma Söderhjelm. — *Ombesörjer m-ingar, jämväl å nederlag* Annons. *M-ingsrörelse avser yrkesmässigt mottagande av gods till förvaring mot avgift* Hemberg-Sillén. **Syn.** upplägga (i förråd l. förrådshus), lägga i förvar, upplägga ꟷ på lager, lägga på nederlag; inlägga till förvaring; hopa, lagra, samla (i förråd).

Magdalēnahem. Räddningshem (för fallna kvinnor). *M-met, numera kallat skyddshemmet* 1906.

Mag|e, -en; -ar. 'Vom' (l. våm) verkar folkl. o. dialektartat; 'buk' är om människor ofta en smula nedsättande (l. fackl.); även 'mage' undvikes ibl. i vissa förbindelser åtminstone i sällskapslivet. **I.** Som matsmältningsorgan. **1**) **a**) *Idisslare ha fyra m-ar. — Det tynger för mycket i m-en. Ha ont, ha knip i m-en. M-en skriker av hunger. Tillfredsställa de skrikande m-arna. Rensa m-en till natten. Ligga som bly i m-en* Strindberg. *Min m-e tål inte kål. En m-e, som fordrar sträng diet.* **b**) *M-en låter icke avspisa sig med tomma ord. Klagan gör ingen m-e mätt, och jämmer bygger inget hem. Prat fyller ingen m-e. — M-en blir förr mätt än ögat. Mätt m-e gör icke uppror. En full m-e studerar illa. — Vägen till mannens hjärta går genom hans m-e. — D'ä bättre att vara i björnens m-e än mellan dens tänder* Öv. fr. Kivi. *Ha m-en till sin Gud, till tyrann* oftare kanske 'buken'. **2**) Friare. **a**) Matsmältning. *Ha god, dålig, hård, lös m-e. M-en har länge varit i oordning på honom* kan även föras till 1. *På fastande, på nykter m-e* innan man ännu ätit något, 'på nykter kaluv'. **b**) Märk ett par vard. uttr. *Ja, har du m-e till det, så!* 'panna'. *Först syndar du som ett kräk, och sen har du ytterligare m-e att göra dålig vers av snusket* (blygs inte att) J. Hemmer. — *Ni skulle bara sett, hur det gick de andra i m-en!* vad det var svårt för dem att smälta, vad de voro avundsjuka l. ilskna över det. **II.** Yttre. *M-en in och bröstet ut! Ha stor m-e, m-e som en tunna. Jag tror du börjar på att få (prost)m-e. Äta, så m-en står i (fyra) hörn. Häng-, isterm-e. — Krypa på m-en. Ligga på m-e(n). Lisbeth upptäcker, att hon har en knapp på bara m-en. Klappa sig på m-en (av välmåga). Sprätta upp m-en på ngn. Stå till m-en i vattnet. — Då vattnet gick mulorna upp under m-en.* **Syn.** matsmältningsorgan, 'liv'; buk, vom l. våm, (ibl. nära:) bukhåla, magsäck, kräva, bälg, 'skrov', underliv; matsmältning.

— **Magbesvär** digestionsbesvär l.-rubbningar. **-bindel** t. e. för spädbarn. **-bitter,** -n. Alkoholhaltig dryck med tillsatt bitterämne. **-blödning.** *Orsak till m. äro särskilt magsår och magkräfta, men också våld, giftverkan eller ~.* **-borstare** skämts. för sup, cocktail l. d. **-dans;** -lokal; -erska; -ös. En slags (österländsk) dans bestående i en del vridningar o. d. med magen. *Ett kafé, där m. utfördes av danserskan Aijuscha* Hanna Rönnberg. *Kring ett bord, på vilket en m-ös uppträder* Yngve Berg. **-droppar** t. e. opiedroppar. **-fyll|a;** -nad. Vard. T. e. *Nog få de [kräken] m-nad utav mossa också* Gust. v. Numers. **-grop.** Liten insänkning ngt ovan naveln (mln de nedre revbenen). *Svetten lackade om mig, det sög i m-en* Hj. Bergman. *Det kittlade i m-en, ty han var lite rädd, att ~.* **Syn.** hjärtgrop, bröstgrop. **-gördel.** **1**) Egentl. G. till skydd för l. för att hålla varmt om magen. **2**) Bildl. En liten pappersremsa om finare cigarr. *Fyra svarta cigarrer, försedda med de då [kring 1885?] nyuppfunna m-larna* Alb. Engström. **-hosta. -inflammation** åld. för 'bukhinneinflammation'. **-innehåll.** Fackl. *Metod att bestämma fri saltsyra i m. Undersöka fåglarnas m.* **-katarr.** 'Gastrit', akut inflammation av magslemhinnan. *M-en är den vanligaste av alla magsjukdomar.* **-knip.** *Strax efter förtärandet fick han de ohyggligaste m.* **Syn.** magplågor, kolik, magsmärtor, magvärk. **-kramp. -kräfta.** *Genomgånget magsår medför anlag för m.* **-lidande** magsjukdom. **-läkare.** *Gå till en m.!* **-mun.** *Vid övre m-nen övergår matstrupen i magsäcken; vid magens övergång i tunntarmen befinner sig nedre m-nen.* **-onda** o. **-ont.** Gärna smtl. *Jag har mitt vanliga magonda. Höll på att få magont* H. Berger. **-patient. -plåga. -pump;** -a; -ning. *Tömmande av mage och tarm med »m.» och laxermedel.*

-rensare. Skämts. om 'sup', 'drink' l. d. *Två m.!* Prins Wilhelm. **-saft;** -avsöndring; -beskaffenhet m. fl. *M-en avsöndras från magslemhinnans körtlar och är av stor betydelse för en normal matsmältning. Tom mage saknar m. Om m-en lider brist på saltsyra.* **-sjuk;** -dom; -a. *Fick ~ ligga m. flera veckor ~ i Konstantinopel* S. Siwertz. *Aprilväder och m-a barnungar ska en aldrig lita på* E. Sparre. — *De vanligaste m-domarna.* **-skratt.** S. som låter som det kommer från magen. *Ett kluckande m.* H. M. Nordlindh. **-sköljning** jfr magsond. **-slemhinna(n). -sond;** -ering. Läk. *M-ering avser antingen att avlägsna o. utskölja ur magsäcken skadliga ämnen, eller ock har den diagnostiskt syfte.* **-specialist.** S. i magsjukdomar. **-stark.** Ngt vard. Särsk. i uttr. *De var m-t!* 'väl starkt', svårsmält, svårt att fördra; oanständigt; oförskämt. **-stinn,** vard. *[Hundarna] gick där m-a*

som herrskapsherrar Öv. fr. Reymont. **-stärkande.** *Få något m. (lakemedel).* **-störningar.** **-sur;** het. Som lider av magsyra. Särsk. bildl. *Blev man utledsen och m. as* ~ Gunnar Cederschiold. *Med ett m-t grin.* **-syra,** -n. Sura uppstötningar med sveda i maggropen o. halsen; ofta bildl. *Dåligt humor, beroende på m. Hela den Strindbergska m-n och ovettfloden* Alb. Edelfelt. **-sår;** -spatient. *M-ets orsak är ej känd; typisk för m-et är dess svårläkthet. Vårdas för öppet, blödande m. Läkta m.* **-säck;** -sutvidgning. 'Själva magen'. *Födan går genom svalget och matstrupen ned i m-en. Tiden för m-ens fullständiga tömning överskrider normalt icke 5 timmar.* **-trakt en**). **-värk.** **-värmare.** Även om sup l. d. *Få sig en m.* **-åkomma.**

Mâger[1] (akut); -n, =. Österländsk vis (drömtydare, stjärntydare, besvärjare, trollkarl). — **Magī** m. fl. se d. o.

Māg|er[2] (akut); -ert, -rare. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *M-er av svält. M-er och skinntorr. Han är och förblir m-er som en sill. M-er som en skrika. En lång och m-er gestalt. M-er och gänglig. De m-raste armar jag i mitt liv har sett. M-er i ansiktet, kinderna. — En m-er och utsliten åkarkamp. — M-ra löss bita värst.* **2**) Friare. **a**) *M-ra buskar och spinkiga trän.* **b**) *M-ert kött, fläsk. M-er sill. Tycker du om m-ert eller fett, det m-ra eller det feta?* **3**) Bildl. **a**) *M-er jord. En m-er lera. — M-ra odlingar, åkrar, marker. M-er gröda.* **b**) *Frukosten var lite m-er, men middan blir så mycket stadigare. Leva på m-er kost.* **c**) *Svalg och slarv göra m-ert arv. En m-er syssla. Förtjänsten blev m-rare än han väntat. Bättra på sin tämligen m-ra kassa. Jag vågar mej inte på den utgiften, min portmonnä är för m-er. Hans ansträngningar hade hittills krönts med en m-er framgång. Bättre en m-er förlikning än en fet rättegång. En, om än m-er, tröst. Med det m-ra beskedet fick polismannen gå. Några rätt m-ra anvisningar. Frånsett dessa skäligen m-ra notiser. Den alltför m-ra litteraturen i ämnet.* **II.** Ssgr. Ex.: *En m-erlagd, arbetsam kvinna. Ett m-erlagt ansikte. En nästan skrämmande m-erhet. Gistställningarna tecknade sig mot* ~ *rymden som underliga m-ermän* ~ O. Thunman. **Syn. I.** (mer l. mindre nära:) utmärglad, av- l. utmagrad, 'avtacklad', avfallen, (av)tärd, tunn, spinkig, (bara) skinn o. ben, (skinn)torr, smal, 'skarp', spenslig, (nästan) 'genomskinlig', skranglig, gänglig, knotig, (ut)svulten, hungertärd; **2**) **b**) ej fet, utan l. med blott helt litet fett; **3**) **a**) föga bördig l. givande; **b**) föga närande, dålig, klen; **c**) obetydlig, usel, ringa, liten; föga in(komst)bringande; föga omfattande l. innehållsrik l. givande, knapp(händig). — **Mägr|a,** -ade, [-as]; m-a av ш; -ing(skur). *Sök inte att m-a, om inte läkare rått dig därtill! Hon m-ade på en vecka 2 ½ kilo. Hon m-ade märkbart under dessa veckor och blev blek om kinderna. — Räckte honom sin m-ade, kalla hand.*

Magī (hårt g); -(e)n. *Att med m. bör förstås varje strävan att medelst hemliga, övernaturliga makter och krafter söka tvinga sig till en förmåga, som övergår människans vanliga naturliga krafter* E. Linderholm. *Svart m.* demonisk m., med ont syfte. *Vit m.* då man påkallar goda makter (o. vanl. i gott syfte). *Öva svart m. till skadegörelse. Reningseld och solmagi* M. P:son Nilsson. — Friare: *Det är i m. man bör vara professor för att kunna göra svart till vitt* And. Ramsay. *Det galliska temperamentets upplåtenhet för ordets m.* Hans Ruin. **Syn.** trolldom(skonst), svartkonst, signeri(er), häx(mäst)eri, trollkonst(er), ibl. sejd, teckentydning, spådomskonst; förhäxning, ibl. magisk verkan. — **Māgiker** (hårt g); -n, =. Trollkarl, svartkonstnär, häxmästare, undergörare. — **Māgisk** (hårt g); -t. Svartkonst-, trolldoms-; troll(eri)-, övernaturlig; med mystisk innebörd; förtrollande, tjusande, trolsk. T. e. *Denna människans förmåga att m-t binda* 'trollbinda'. *Betrakta ngt som en m. handling. — I majmånens m-a sken. Stråla i m. belysning.*

Magi'st|er (-ji-; akut); -ern, -rar. Förr var (filosofie) m-er en som tagit graden vid filosofisk fakultet; titeln utdelades vid en högtidlig m-erpromotion o. m-ern fick vanl. rätt att föreläsa o. undervisa (m-er docens). Då emellertid ordet alltmer började nyttjas = lärare i allmänhet (märk ännu *En sträng m-er),* ersattes det 1863 i den första betydelsen av 'filosofie doktor' (fil. dr). Universitetsstadgan 1908 införde titeln 'filosofie magister' (fil. mag.) för den som avlagt 'fil. ämbetsexamen'; vard. nyttjas ordet även om själva examen *Ta (filosofie) m-ern.* I Finland är m-er snarast = vårt filosofie licentiat men förenat med (frivillig) promotion. — Märk särsk. *Simm-er* dels = den som fått högsta belöningen vid simpromotion; dels (ngt vard.) = språngbräda varifrån man gör m-erhopp *(Hoppa från m-ern).* Några ex.: *Es. Tegnér, Epilog vid m-erpromotionen i Lund 1820. — O. Levertin, M-rarna i Österås. En gammal knarrig m-er, som gärna tog till käppen. M-ervisdom. — Läroverksadjunkten, Fil. Mag. Harald Ekemark* i studentkatalogen förkortat 'F. M.' *M-erexamen. — De (sim)m-rar, som beställt m-ermärken, kunna* ~ 1925. *M-erhopp.* — **Magistrāl** (-ji-); -t, [-are]. Imponerande, framförd med lärarallvar o. myndighet, 'myndig', 'seriös'.

Magistrāt (-ji-; säll. -gi-); -en, -er. **I.** Enkelt. *M-en består som förvaltningsmyndighet av samma personer som rådhusrätten, stadens dömande myndighet, dvs. av borg-*

mästare och rådmän samt i vissa städer en m-ssekreterare. M-en har en närmast övervakande verksamhet över de olika kommunala styrelseorganen. I Stockholm utövar Överståthållarämbetet en del av de befogenheter, som eljest tillkomma m-en. Förmyndarkammaren, en avdelning av Stockholms m. Civiläktenskap ingås inför m-en. Borgmästaren är m-ens ordförande. I städer, där m. ej finnes (städer som ligga under landsrätt), motsvarar 'stadsstyrelsen' andra städers m. **II.** Ssgr. Ex.: *M-sledamot. M-person* överhetsperson, civil ämbetsman; m-sledamot. *M-spredikan* rådsturättspredikan (hålles vid varje års början för m-ens ledamöter). *M-ssekreterare* i vissa städer. *M-sstäder, som komma att läggas under landsrätt.*

Ma'gm|a (akut l. grav); -an, -or. Fackl. I jordens inre bildad glödhet o. 'smältflytande' massa, smält stenmassa, glödflytande smälta. *Då m-an stelnar, bildar den de så kallade plutoniska och vulkaniska bergarterna* Sv. Arrhenius. *M-abergarter* H. Backlund. *Uppåtträngande m-amassor* Sv. Arrhenius.

Magnāt (-ngn-); -en, -er. **1**) Medlem av överhuset i Ungern l. av högadeln l. riksrådet i Polen. *Ungersk (stor)magnat* även allmännare. *En av Ungerns förnämsta m-familjer. Ungerns gamla m-hus (m-kammare) nu modärniserat* 1927. *Leszczynski ~ polsk m-ätt med stamgods kring Leszno.* **2**) Allmännare. *Tyske industrim-en Stinnes. Press-, tidnings-, vetem-er. Oljem-erna i Baku. M-stipendium* stiftat av en m. **Syn. 2**) högförnäm adelsherre; storman, (mkt) rik o. mäktig man, 'kung', matador.

Magnēsi|a (-ngn-, mest akut); -an; -acement. **1**) Geol. Talkjord, m-umoxid, 'bränd m-a'. **2**) Läk. Namn på flera m-umpreparat mot mag- o. tarmåkommor. T. e. *M-a, basiskt m-umkarbonat, ett vitt pulver, ges för att neutralisera överskott av fri syra i magsäcken; intages en större mängd m-a, kan en del därav övergå i tarmen och bilda m-umbikarbonat, som verkar avförande. Utvärtes nyttjas m-a som tillsats till tandpulver, till ströpulver vid hudåkommor m. m. Även m-umoxid går under namnet m-a.* — **Magnēsi|um,** -um l. -et. En lätt, silvervit, i torr luft oföränderlig metall (framställd första gången 1828). *I form av pulver eller tunna band antändes m-um lätt och brinner med intensivt lysande låga* jfr ssgr som m-umblixt (t. e. vid fotografering), m-umfackla, m-um(blixt)ljus, m-umpistol. Se f. ö. föreg.

Magnēt (-ngn-); -en, -er (akut). Kropp som på avstånd kan dra till sig järn o. stål (o. som upphängd — i stav- l. nålform — inställer sig i norr o. söder). **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Naturlig, konstgjord, permanent m. Med en stark m. Varje m. har två ställen, där den m-iska kraften är störst; dessa ställen kallas m-ens poler. Hästskomagnet med sitt ankare. Stål-; elektro-; lyftmagnet. — Hon drog honom till sig oemotståndligt, som m-en drar järnet.* **2**) Bildl. *Greta Garbo har slagit nytt rekord som publikmagnet* 1932. **II.** Ssgr. Ex.: *M-apparat* 'm-oelektrisk' tändapparat för bil- o. båtmotorer. *M-ask, bestående av båtar och djur* jfr *Sommarleksaker: M-djur för vatten. M-fält* se fält A II 2 c. *M-järn* m-iskt järn. *M-kompass. M-nål* på kompass. *I ett hörn av salen hopade människorna sig som svaveljärn vid en m-pol* (jfr I 1) C.-A. Bolander. *M-stål. M-stång. Utombordsmotor med m-tändning* jfr m-apparat. — **Magnetiser|a,** -ade, -as; -bar (-t); -ing (med plur.); magnetisör (-(e)n, -er; = en som m-ar; ibl. hypnotisör). Göra (permanent) magnetisk. *M-a ett stålstycke genom strykningar med en stark magnet.* — Ngn gång ännu (o. ofta förr) = hypnotisera. — **Magnētisk,** -t. **1**) Egentl. Som har att göra med, verkar gm l. beror på magnetism. *M. järnmalm. Göra ett stålstycke m-t. — M. pol. Å fysiska institutionens m-a observatorium härstädes iakttogs i går en intensiv m. storm. Det jordm-a fältets ändringar* B. Rolf. *M-a störningar. M. missvisning.* **2**) Bildl. **a**) Särsk. förr = hypnotisk. **b**) (Starkt) dragande l. tilldragande l. fängslande l. lockande. *Jag dras nästan m-t till hennes hus* B. Sjöberg. *Då mitt öga ~ m-t fastnade vid ~* (oemotståndligt) C. G. Laurin. — **Magneti'sm,** -en. **1**) Egentl. Fysikaliskt tillstånd (hos naturliga l. konstgjorda magneter) som visar sig i förmåga att på avstånd draga till sig järn. *Att icke blott materien utan också elektriciteten, ja kanske till och med m-en och ljuset äro av atomistisk struktur* The Svedberg 1915. *I. Waller, Nyare teorier för ferrom-en* 1931. *Jordm-en. Elektromagnetism.* **2**) Förr. *Animal m.* ung. = hypnotism.

Magnifice'ns (-ngn-säns); -en. Hederstitel för universitetsrektor (r. magnifikus). *Ers m.! Herrar akademiska lärare!,* ingress till tal av studentkårens ordförande till rektor o. lärarna. — **Magnifīk** (-ngni- l. -nji-); -t, -are; [-het]. *En m. gammal dam ur hovkretsarna. I den m-a kröningsdräkten. En m. park av sekelgamla lindar.* **Syn.** präktig, ståtlig, storartad, praktfull, lysande, storslagen, härlig, ypperlig, förträfflig, ibl. praktälskande. — **Magni'fikus** (-ngn-; mest akut). I uttr. *Rektor m.* hederstitel för universitetsrektor.

Magnōli|a (-ngnå- l. -o-; mest akut); -an, -or; -ablad l. -eblad m. fl. (Sub)tropiskt växtsläkte (Magnoliaceæ) av träd l. buskar med vanl. läderartade blad o. ensamma stora blommor. *I parker och trädgårdar i södra Sverge odlas ofta en bladfällande m-a*

(Magnolia conspicua) från Japan. Vita m-or. M-adoften. Doften av m-aparfym. I m-esnöret Per Hallström. *Jag drömmer om blommande m-aträn / i Ispahans susande lundar* B. Gripenberg.

Magra se under mager². **Magyar** m. fl. se madjar.

Mahara'd)j|a (akut l. grav); -an, -or. Regerande indisk furste ('storkonung').

Maha'tm|a (akut l. grav); -an, -or. Hederstitel för betydande personligheter i Indien (andliga ledare o. d.). T. e. *M-a Gandhi.* — I teosofien benämning på de 'stora lärarna'.

Mahjo'ng (vanl. utt. majång), -en; -klubb m. fl. Även skrivet 'mah-jong'. *M., kinesernas sägenomspunna brickspel, är på väg att erövra Europa* 1923. *Från m-ens hemland. Den nystartade Svenska M-klubben* 1924. *M-spelet är redan sen några år omodärnt i Sverge* 1932.

Maho'gny (-hångny l. -i; akut, säll. grav); -n l. -t. Ljusare l. mörkare rödbruna till bruna träslag nyttjade i möbel- o. konstsnickeriet. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. *Den äkta eller amerikanska m-n erhålles av Swietenia Mahagoni; i handeln går även en hel del andra träslag som m. Skrivbord av gammal m. Flygmaskinspropellrar tillverkas numera uteslutande av trä, vanligen av italiensk valnöt eller m.* Tord Ångström 1916. *Sedan hon gnidit ~ m-t blankt* Karin Ek. *Ett ansikte som skuret i m. Klaffbord av pyramidmahogny.* **2)** Ibl. = m-färg. *I nyanser från betsad björk till mörkaste m.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-artad färg. M-bets(ad). M-bord. Deras armar och halsar äro m-bruna, men ~. M-båt. M-fernissa. M-färg(ad). Efter att ha tärt ett dussin m-groggar* (m-färgade dvs. starka) Alb. Engström. *Den billiga furubyrån i m-målning. M-möbeln i förmaket på Bärby. Kopparstuckna porträtt i sina m-ramar. M-skiva. En enda m-stock inbringar ofta ända upp till 3,000 dollar* 1927. *M-trä. M-träd.*

Mahōni|a (l. -å-; mest akut); -an, -or. *M-an (Berberis aquifolium) med sina ständigt gröna blad kallas ofta järnek.*

Mahōut (-haut); -en, -er. Elefantförare (som för o. styr en tam elefant). *En knäböjande elefant ~ med en m. på nacken* B. Gripenberg.

Maire o. **Maîtresse** stavas i SAOL⁸ endast mär o. mätress (se d. o.).

Ma'j, den-kön. *M., som även hos oss ibland kallas blomstermånad. April våt och m. kall / fyller bondens lador all. Vi ha haft en härlig m. I den vackra månaden m. I m. månad. Fira (första) m. Den gamla, nu försvunna seden att sjunga m. i by* jfr majstång. — **Majbagg|e.** *De fyra i Sverge förekommande m-arterna, m-arna (Meloë) äro alla blå- eller grönaktigt metallglänsande och ganska stora skalbaggar.* — Även ollonborren kallas ibl. m-e. **-blomm|a;** -eförening, -eförsäljare, -ekommitté m. fl. Förstamajblomma: ett märke i form av en konstgjord blomma som 1 maj varje år gm Första-maj-blommans riksförbund (bildat 1907 på initiativ av fru Beda Hallberg, Göteborg) o. dess lokalavdelningar försäljes bland allmänheten. *Inkomsten av m-an går till vården av medellösa tuberkulöst sjuka.* **-blomster.** Vanl. = vårblomma i allm.; ofta ngn viss blomma, olika i olika trakter, t. e. liljekonvalj l. solöga (Ranunculus acris). **-blå** skönl. **-brud.** Folkl. Majdrottning, majgrevinna: den flicka som vid majfester uppträder vid majgrevens sida då han som 'sommaren' kämpar med 'vintern'. **-dag;** -skväll. *Böttiger, En m. i Värend.* **-drottning,** folkl. Se majbrud. **-fest.** **-fir|are;** -ning. **-frisk.** **-grev|e;** -inna. Folkl. Se majbrud. **-grön.** *Den m-a bokskogen.* **-körs(bär)** stå mln söt- o. surkörsbär, dock närmare de förra. **-lilja.** Ldls. = liljekonvalje. Ofta i plur. **-natt;** -sfager (skönl.). **-nycklar.** Ldls. = gullviva. *M-na, sägenspel av Olov Lundgren.* **-regn.** *På vars lock hans tårar duggade som ett stilla m.* Karlfeldt. **-sol.** Mest skönl. *O, hur härligt m. ler! Över ~ m-sglittrande sjö* Alb. Henning. **-stång;** -skrans. Detta ord upptas i SAOL⁸ under ett annat ord maj, -en = 'grönt löv' som emellertid är mindre känt (väl mest sydsvenskt l. folkloristiskt), liksom även det därtill hörande (kanske ngt oftare även skönl. nyttjade) verbet 'maja' = kläda med (grönt) löv. *Resa m. Dansa kring m-en.* **Syn.** midsommarstång. **-viv|a.** Primula farinosa. *På de fuktiga skärgårdsängarna blommade m-orna som bäst och stänkte sina milda, rödvioletta färgklickar i det gröna.*

Ma'j|a¹, -an, -or. Nästan endast som sista ssgsled o. alltid nedsättande. *Gat-, lat-, slamp-, slarvmaja.*

Maj|a², -ade, -as; -ning. Ldls. m. m. Se majstång.

Majestät, -et, -er; -sbrott m. fl. se B; -isk (-t) o. -lig (-t, -are; -het) se C. **A)** Enkelt. **I.** Abstr. Utan plur. **1)** *Honom tillhör ära, m., välde och makt* Bibeln. *M. och härlighet beskär du honom* ib. *Då Han kommer i sitt m.* om Herren. — *Framträda i hela sitt m. Örnen, som i stolt m. kretsar kring de öde fjällen. Öknens m. Det upprörda havets m.* **2)** *Den oinskränkta konungamakten fordrar vördnad för sitt m. Folkets m. Lagens m.* **II.** Med plur. Kan även (om Gud l. som titel) skrivas med stor bokstav. **1)** *Sitter på högra sidan om M-ets tron* Bibeln. *Höga M., vi alle / för dina fötter nederfalle* Ps. 3. **2)** Titel för konung o. kejsare samt deras gemåler. Ofta med stora

bokstäver l. förkortade (såsom E. M:t; H. M:t). *E(de)rs m. torde ha lagt märke till att ~. Hans m. konungen. Hennes m. drottningens hovdamer. Hans, hennes kungl. m. Hans, hennes kejserliga m. Deras m-er. I Sverge var Erik XIV den förste, som antog titeln m.* 3) *Klaga (in)för kunglig m. l. Kunglig M.* vanl. förkortat K. M:t, K. Maj:t l. ibl. Kungl. Maj:t; = inför Konungen(s högsta domstol), Högsta domstolen, högsta rätt, i högsta instans. 4) Ngt vard. *M-et behagade i nåder nypa narren i örat. Förekallades och fick niga för m-et* Herm. Uddén. **B**) Ssgr. Ex.: *Begå m-sbrott* högmålsbrott. *M-sförbrytare* som begått högmålsbrott. *M-sförbrytelse* se de föreg. *M-smakt. M-stiteln.* **C**) Avledningar. 'M-isk' är det 'vanliga' adjektivet, 'm-lig' mer skönl. o. kanske ngt åld. *Med en m-isk åtbörd. M-iskt nedlåtande, avvisande, mild. Rondane med dess massiva, m-iska former* Fröding. *Lugna, m-iska linjer, rytmer. Platen i sina m-iska sonetter. — Och hon* [kejsarinnan] *stannade omsider m-lig / mellan skarorna och talte: ~* Runeberg, Nadeschda. *Den långsamt glidande, m-liga Rhen. Ännu m-ligare verkar dock ~.* **Syn. A**) helighet, storhet, (personlig) höghet, (vördnadsbjudande) värdighet, vördnadsvärdhet, bjudande l. imponerande myndighet, majestätlighet, (ibl. nära) härskarlater; (ibl. nära) krönt huvud; ibl. konungen l. drottningen osv.; **C**) (m-isk, m-lig:) kunglig, ibl. kejserlig, (stolt o.) vördnadsbjudande, konungslig, drottninglik, upphöjd (o. värdig), hög o. ädel, imponerande.

Majōlik|a (mest akut); -an, -or (föremål av m-a); -afat; -akakelugn; -amålning; -avas m. fl. Särsk. om äldre sydeuropeisk fajans. *M-a, d. v. s. bränd, delvis målad samt glaserad lera* J. J. Tikkanen. *Nu rodnar deras fina hud / som glänsande m-a* K. E. Forsslund. *Och makartsbuketter i m-avaserna.*

Majonnā̆s, -en, -er (artplur.); -gaffel; -sked; -sås. Kok. (Kall fisk, fågel m. m. med) skarpsås (av olja, råa äggulor + kryddor o. ättika). *Hummermajonnäs. Lax, broderad med gelé, i m.*

Majōr, -(e)n, -er; -sförhör (f. inför m-en); -sgrad m. fl.; -sk|a (-an, -or; -emin). Lägsta regementsofficer. **1**) Egentl. **a**) *I regeln för m-en och överstelöjtnanten bataljon. Gud bevare m-(e)n! M. Palm. M-skan Sergel.* **b**) Märk förr: *Platsmajor* inom garnison. *Tamburmajor* anförde musiken under marscher. **c**) Märk ock *Generalmajor.* **2**) Bildl. **a**) I frälsningsarmén. *Kommendant Henrings efterträder m. Hillborg som ungdomssekreterare [vid Frälsningsarméns Uppsaladivision].* **b**) Skämts., vard. *Tamburmajor* rockvaktmästare. *Kom ~ komajorn att svälja sina förbannelser över kritterna ~* (kogubben) T. Fogelqvist.

Majorā̆t, -et, = l. -er; -sinstitution(en); -srätt. Lagt. o. d. Arvsföljd enl. vkn den äldste av de arvsberättigade erhåller kvarlåtenskapen (t. e. vid fideikommiss); egendom som så ärves. *Arvinge till ett m.*

Majoritē̆t, -en, -er. **I.** Enkelt. Både abstr. o. konkr. *'Enkel m.' kan antingen vara 'absolut' (utgörande mer än hälften av hela det ifrågakommande antalet) eller 'relativ' (då detta antal ej nåtts); 'kvalificerad m.' åter är en på visst sätt stärkt m. (t. e. så att* 2/3 *av de avgivna rösterna krävas för beslutets fattande eller valets giltighet). Antas med stor m. Få m. för sin mening. Vi har (en) säker m. för saken. Med slyngelåringar och pojkar i avgjord m. Böja sig för m-en. Där m-en förtrycker den bildade minoriteten. En som alltid ser till, att han tillhör m-en. M-en av svenska folket anser, att ~. Socialistisk m. i ~. Parti-, stadsfullmäktigem-en. — I den stora m-en fall, den stora m-en av observationerna ha ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-sbeslut. M-sblocket i stadsfullmäktige. Ett olidligt m-sförtryck. M-sinnehav* av aktier. *M-sparti. M-styranni. M-sval* där den blir vald som fått de flesta rösterna (x proportionella val). *M-svälde.* **Syn.** (röst)övervikt, högre l. högsta röstetal, (röst)pluralitet, flertal röster, övervägande antal; flertal röstande, de fleste, flertal(et), ibl. det härskande partiet l. de härskande.

Majs, -en. Zea mays. Ett storvuxet, ettårigt sädesslag med Sydamerika som hemland (dock ej känt som vilt). Både om växt, korn, gryn o. mjöl. **I.** Enkelt. *Mest odlas m(-en) i Nordamerika, men även t. e. i Argentina, utefter afrikanska kusten samt i Ungern, Rumänien och Lombardiet. M-en har sin huvudsakliga användning som foder. Honblommorna bilda hos m-en stora kolvar i bladvecken; de tätt till varandra sittande m-kornen äro vanligen gula. Som föda åt människor nyttjas m-en mest i form av gröt, 'polenta', vilket hos oss också betecknar grövre m-gryn. Den mogna m-en ger ett gulaktigt mjöl, som kan bakas till bröd eller användas till puddingar. Sverges införsel av omalen och malen m. Ta grönmajs åt hästen. Fodermajs. I våra bladgrupper odlas ej sällan m. som prydnadsväxt.* **II.** Ssgr. *M-ax. M-brännvin. Och i stället för smör stryker man vispgrädde på m-brödet* H. Mörne. *Knåda m-deg mellan händerna. M-farmare i Argentina. Äpple med m-flingor* kok. *M-fält i Kalifornien. M-gryn. M-gröt. M-kakor. En gulskimrande mogen m-kolv. M-korn. M-mjöl. Vana m-plockare* Alf Martin. *M-skörd. M-stärkelse* majsena. — **Majsēna** (mest grav); -n; -gröt; -kräm; -mjöl; -pudding. Majsmjöl l. majsstärkelse.

Maju'sk|el (akut); -eln, -ler; -elinskrift; -elskrift. Fackl. Stor (begynnelse)bokstav, ibl. initial. *Gravhäll med gotiska m-ler.*

Inom antida typografi kallas m-lerna vanligen versaler.

Mak, neutr. Mest i uttr. *I sakta m.* i all bekvämlighet, i allskons lugn, utan allt jäkt, långsamt, helt makligt, sakteliga. Mer l. mindre ovanliga äro: *Sitt i m. du å sug på din pipa* E. Sparre. *I samma jämna m.* A. Österling. *[Från vilken de kunna] i lugn och m. betrakta skådespelet* B. Mörner. *Gick i allt m. tillbaka till ~* Henning Nordlund. *Rytmen ~ framgår i ett visst behagligt m.* Evert Wrangel. *I gott m. I lugnt m.* — **Mak|a** -ade osv. se maka³. — **Maklig,** -t, -are; -het. *Han är lite m. av sig. Han var själv stillsam och m., »sadlade i ny och gav sig av i nedan»* H. Wranér. *Frångick sina m-a vanor. Föra ett m-t liv. Rulande i m. passgång* Z. Topelius. *I den m-a, labra sydvästen* 'S. Sylvander'. *Ett godståg kommer m-t pustande. Ån, i sitt nedre lopp ganska m., gör ~. I m. ro* H. Gyllander. *Sakta och m-t. M-t flytta på sig ett steg. — I all m-het. M-hetens tuva välter framstegets lass. Rycka upp sig ur sin m-het.* **Syn.** bekväm (av sig), fallen för bekvämlighet l. maklighet, sävlig, som ej gör sig någon (onödig) brådska, loj, litet lat l. trög, ibl. 'tung' l. 'tungrodd', indolent, flegmatisk.

Mak|a¹, -an, -or. Plur. 'm-ar' se make. **1**) *Taga ngn till (sin) äkta m-a. Dotter till avlidne grosshandlaren G. Almstedt och hans efterlämnade m-a, född Karlberg. Jag måste ju följa m-an till västkusten, förstår du. Den trogna m-an.* **2**) Märk *Kaka söker m-a* där 'm-a' möjligen även kan fattas som adj.; = lika barn leka bäst. **Syn.** se fru (II. 488). — **Maka²**, oböjl. adj. i plur. **1**) Egentl. *Det var tur, att jag fick m. handskar. I m. strumpor. Med m. ök går bäst att plöja* K. Stangenberg. *Di här ä visst m-a?* 'makar', par, höra ihop l. tillsammans. *Omaka.* **2**) Friare. *Partiet ogillades allmänt, man tyckte inte, att de voro m. par* (passade för varann) Prins Wilhelm. — **Mak|e,** -en, -ar. **I.** Allmännare. **1**) *Här har jag nog ena vanten, men var ä m-en? Ä de m-en till den där skon du letar efter? M-en till broken* se broken (I. 666). *Di där strumporna ä ju inte ens m-ar.* **2**) Friare. *I fräckhet har han knappast sin m-e. M-en (till klipsk karl) får man leta efter. M-e till sommar har Lillan aldrig sett... helt enkelt för det att förra sommaren var hon inte född* V. v. Heidenstam. *Vilkas m-e i trasighet man ej kunde finna i hela byn* A. Karlgren. *Har man sett på m-en till inpiskad kanalje* W. Swahn. *M-en har jag väl aldrig sett! Jag har ju sett mycket, men m-en aldrig* Strindberg. *Aldrig har jag då hört (på) m-en!* **II.** Om äktafolk; särsk. i poesi även om djur. **1**) Sing. **a**) *Hon hade nyss mist sin m-e. Dö från m-e och två barn. Min m-e har just avrest till kontinenten på en månad* ngt åld. l. välvårdat l. ock halvt skämts. (liksom best. form *M-en ä inte hemma för tillfället*). *Den äkta m-en höll sig försiktigt borta.* **b**) Särsk. juridiskt även om kvinna 'makan'. *Vardera m-en äger och förvaltar vad han eller hon vid äktenskapets ingående har eller sedermera förvärvar* Gust. Aldén. *Ena m-en kan överlämna egendom till andre m-ens förvaltning ~* ib. **2**) Plur. vanl. = make o. maka' men ibl. = makar till resp. kvinnor. *Två lyckliga m-ar. En var av m-arna. — Två unga fruar med sina respektive äkta m-ar.* **Syn. I.** den andra (av ett par); like, ngt dylikt l. liknande l. jämförligt; **II.** (äkta) man l. hustru, gemål, gift man l. kvinna. — **Makalös,** -t. *Ägde ett m-t (gott) minne. Med m-t skarpsinne. [Blomsterkorgen utanför Berns] denna som man ansåg m-t vackra anordning* Gurli Linder. *Ha m-a goddagar. Där systern gjort sån m. lycka. En m(-t god) pudding. Han är m-t fräck.* **Syn.** ojämförlig, utan like, oförliknelig, oöverträffad, oöverträfflig, enastående, alldeles ypperlig, som söker sin like, exempellös, (ibl.:) överväldigande, obeskrivlig, fabelaktig, oerhörd.

Mak|a³, -ade, -as; m-a fram ⊓; m-a in m. fl. se II; m-a undan ⊓; -ning (med plur.). Sammanförs ibl. med 'mak'. **I.** Enkelt. *Vill du m-a stolen lite närmare (åt) fönstret! M-a på stolen en smula. M-a i bränderna med en eldgaffel. M-a dig lite, så jag får se också! M-a dej, så jag inte trampar dej på tårna, sa tuppen till hästen. M-a sig till rätta (på stolen). M-a sig åt sidan. M-a sig närmare ngn.* **II.** (Nästan alltid) särskrivna ssgr. Ex.: *M-a in bränderna bättre. Här blir ni inte serverad! M-a er ut bara!* Alb. Engström. *M-a åt sej* även bildl. t. e. *Ty hur det är, vill pojken [i en] inte m-a åt sig riktigt* Alb. Engström. **Syn.** flytta, jämka, 'jänka', skjutsa, 'skjuta', skjuva l. skuva.

Makab|er (akut); -ert, -rare. *En m-er tillställning. Jag medger, att stämningen var m-er* Ax. Ahlman. *Ett m-ert skämt* galghumoristiskt. *Mistlurarna ~ yla m-ert* S. Barthel. *Frossa i m-ra motiv.* **Syn.** (döds)hemsk, 'gravlik', som har begravningsmin, 'dödsgrinande', döds-, ohygglig, (dyster o.) spöklik.

Makada'm, -en l. ibl. -et; -artad m. fl.; -iser|a (-ade, -as; -ing, med plur., även konkr.). **I.** Enkelt. *Där en gubbe dagen i ända knackade m. Körbana av m. indränkt med asfaltemulsion. Slå m. Finkrossad, finslagen m. På den uppmjukade (asfalt)m-en. Granit-, tegel-, tjär-; vägmakadam.* **II.** Ssgr. Ex.: *En fast, m-artad massa* E. Teiling. *En hel del gamla m-(kör)banor ytbehandlas med asfaltmakadam* 1929. *M-brytningen. M-bädd. M-fabrik. M-gator* lagda med m. *M-knack|are* 1926; -ning. *M-kross. Över en*

mark med m-liknande småsten Kjell Kolthoff. *M-slagning som nödhjälpsarbete. Största tillåtna m-storlek* 1921. *M-sorterare önskas köpa. M. från Östra m-verket* 1914. *M-vägar bliva lättare gropiga än spåriga* H. N. Pallin 1923. **III.** Avledning. *'M-isera' kallas på skånska att 'skärva vägarna'* M. Munck af Rosenschöld 1928. *En m-iserad landsväg, som* ~. *Körbanan asfaltm-iseras* 1924. *Träskorna klampade på m-iseringen* 1907. **Syn. I.** krossad sten (till vägbeläggning), slagen småsten, 'knacksten', 'krossten'; **III.** belägga vägar l. gator med slagen småsten o. sand l. tjära l. d.

Makalös se ovan under maka[1] (efter make).

-makar|e, -(e)n, -e. Avledningsändelse vid fabrikantbenämningar. T. e. *Paraplym-e.* — Mkt ofta friare o. då ej säll. klandrande. T. e. *Förslags-, versm-e.* **-makerī,** -(e)t, -er. Avledningsändelse för abstrakta subst. (som dock ibl. även kunna sekundärt nyttjas konkr.). *Krukmakeri.* — *Versmakeri.*

Makarōn|er, -erna l. **Makarōn|i,** plur. men även koll. sing. (best. form -in); -(i)-fabrik m. fl. *M-i i form av gulvita, smala rör (de smalaste = spaghetti), små stjärnor, trådar (vermiceller) eller smala band (nudlar). M-i framställas mest av mannagryn (ibl. med ägg), mer sällan av vetemjöl. Italiensk(a) m-i. Bjöd på m-er. Kalvstek med m-i. Nykokta m-i.* — *Fina m-igryn. Fläsk och m-ilåda. M-(i)omelett.*

Makarōnisk, -t. I uttr. som *M. poesi, dikt, vers* skämtdikt(er) på ett blandspråk av latin o. författarens modersmål.

Mākart(s)bukett. Efter österrikiske målaren Makart uppkallad bukett av torkade växtdelar, pampasgräs o. d. *M-erna voro på 1870- och 1880-talen mycket omtyckta rumsprydnader.*

Make se under maka[1]. **Makedonier** se macedonier. **Māklig** se under mak.

Makramé, -(e)n; -frans. Åld. Knutet fransarbete, knuten frans. *Jaktväskans m-frans* C. Larsson i By.

Makri'll (ofta även med denna stavning — som är den vanligaste — uttalat ma'k-); -en, -er. Även ma'ckril (-en l. -n, -ar). M-släktet (Scomber) tillhör m-fiskarna (Scombridæ), skickligt simmande rovfiskar med spolformig kropp vka uppehålla sig i stim i vattenytan. **I.** Enkelt. *Vanliga m-en, Scomber scomber, med grön, blåskimrande rygg och svarta tvärband, fiskas även på vår västkust. I mitten av 1800-talet började bohusfiskarna fånga m. i Nordsjön med dörj, varvid m-en fläktes och saltades ombord. Dörja m. Stora, brokiga m-ar, som skeno lång väg* Fr. Nycander. *I Norge fångas årligen 30 à 35 mill. fullvuxna m-er* Ekenberg-Landin 1894. — *Halstrad m. I handeln går m-en ej blott som färsk och saltad, utan ock som rökt och inlagd till konserver.* **II.** Ssgr. Ex.: *Sticka m-båtarna ut från Öckerö* S. Barthel. *M-dörje* ib. *M-fisk* (-are; -e). *Kolossala m-fångster vid Västkusten* 1931. *M-garn. M-kroketter* kok. *M-nät.*

Ma'kro-. Förstavelse = stor, lång; ibl. abnormt stor. Motsatt mikro-. T. e. *Makrokosm|(os),* -en, -er; = 'en värld i stort', universum. *M-skōpisk* (-å-); -t; = synlig för blotta ögat (⟩⟨ mikroskopisk).

Makrōn (l. -ån); -en, -er; -bakelse. En slags halvmjuk mandelmasskaka oftare kallad 'biskvi' (jfr d. o. I).

Makt, -en, -er (grav). **I.** Utan plur. (jfr dock 3). Bet. ej alltid skarpt skilda. **1**) Kraft o. d. *Jag ville gå därifrån, men hade inte m. att göra det. Hade du m., som du har mod! Mod ger m., sa käringen, stångades med tjuren. Där bålda kämpar mäta sin m.* K. G. Ossiannilsson. *I sin m-s dagar* ofta bildl. *Om Gud förunnat honom m. att njuta härav.* — *Med m.* med kraft l. eftertryck, kraftigt; jfr även I 2 a. *Av, med all m. (motsätta sig, kämpa för osv.). Han förkunnade sin lära för dem med m. och myndighet* Bibeln. — Hit kanske snarast *Med Guds m.* **2**) (Herra)välde m. m. **a**) *Kunskap är m. Pröva, känna (gränserna för) sin m. Ha m. och inflytande. Det är du, herre, som har m-en. Söka hjälp hos dem, som m-en hava. Sitta inne med m-en. M. går framför rätt. M. skapar snar förlikning. Bruka m.* ibl. = maktspråk. *Bruka sin m. (till* ~*). Fanns m. bakom ordet, var han genast villig att underhandla. Sätta m. bakom ordet. De beslöto att trotsa hans m. Vet du då icke, att jag har m. att giva dig lös och m. att korsfästa dig?* Bibeln. *Där arbetarna kunde ta m-en, om* ~. *När njutningslystnaden tagit m-en. Dela m-en. Smaka m-ens sötma. Lysten efter m. Frånrycka ngn m-en. Överlåta m-en på* ~. — *Ett statsporträtt med alla m-ens insignier.* — *Dig, Herre, tillhör storhet och m. och härlighet.* — *Av egen m. och myndighet.* — *Den dömande, den lagstiftande och den verkställande m-en. En stark regeringsmakt. Herremakt och folkmakt. Kunga-, envålds-; all-, över-; våldsmakt.* **b**) I l. med prep.-uttr. Ofta friare l. bildl. *Det står nu i din m., du har i din m. att fria eller fälla. I min m. står det icke. Numera stod det icke i mänsklig m., i människomakt att hejda kriget. Ha ngn helt (och hållet) i sin m.* i sitt våld, helt behärska. *Ha ordet i sin m.* — *Jag har rakt ingen m. med honom* 'inga händer med'. *Innan jag fick m. med min stämma* kunde behärska. *Ju mer vreden fick m. med honom.* — *Sådant ligger utom min m. (och befogenhet).* — *Vara, stå vid m.* (ännu) gälla. *Men vet du, var Glosheds altare är och om det ännu hålles vid m.?* H. Hofberg; jfr vidmakthålla. *Hålla målron vid m.* —

Ha m. över invånarnes liv och egendom, m. över ngn. Giv dem m. över orena andar, m. att bota sjukdomar. Ha m. över (sin tunga osv.) vara herre över, vara ngn l. ngt mäktig, kunna styra l. behärska, bemästra. *Låt icke känslan ta m. över förståndet! När vänorna från förr ville ta igen sin gamla m. över honom. På ålderdomen fick snikenheten allt större m. över honom. Men en tung trötthet tog oväntat m. över henne* R. Schildt. *Språkets m. över tanken. Frasens m. över sinnena.* **3)** Ibl. med plur. *Kämpa mot Englands och Frankrikes förenade m. Härs-, krigs-, sjömakt.* **4)** 'Vikt'. *Det ligger m. uppå, att ~. Därpå ligger föga, ingen m.* skr. Jfr 'm-påliggande'. **5)** Bibl. *Se Människosonen sitta på M-ens högra sida* (Guds) Bibeln. **II.** Med plur. **1)** *Himmelens m-er skola bäva* Bibeln. *Anropa de himmelska m-erna. Himmelska m-er, milda m-er, vad ~! Bedja alla goda m-er bevara sig för ngt. Där onda m-er driva sitt spel — Strindberg och 'm-erna'. — Må vädrets m-er vara oss nådiga, gunstiga!* **2)** *Sverge räknas för en m. av andra ordningen. En sjömakt som England. Stor-m-erna.* **3)** Friare. Jfr I 2. *Pressen har blivit en m. (i staten). Stats-, samhällsm-erna.*

Syn. I. 1) kraft, styrka, förmåga; (ibl.:) intensitet, energi, eftertryck; (ibl.:) hjälp, bistånd; **2)** (herra)välde, bestämmanderätt, inflytande, (makt)befogenhet, rättighet, (ibl.:) bemyndigande, auktoritet, uppdrag, (fritt) skön, handlingsfrihet, avgörande, våld, våldsmakt; myndighet; **3)** härsmakt, (rustad o. väpnad) styrka; **4)** vikt (o. betydelse); **II. 1)** mäktigt l. högt väsen; okänt (ande)-väsen; **2)** stat, rike.

— **Maktbalans.** Skr. *Ty all frihet vilar på m.* Fr. Böök. **-befogenhet.** *Hade sökt utsträcka sin m. även till universitetet.* **-begär. -bit(en).** Folkl. Sista biten (av det man äter; ibl. som man ej orkar med). **-biten** lysten efter makt, maktkär. **-bud.** Gärna om ngt godtyckligt l. tyranniskt. *På regeringens m.* **-dyrkan.** *För militarism har även han slagordet m.* Per Hallström. **-faktor.** *Innan arbetarna, arbetarrörelsen blivit en m. (i riket). Armén, som då ännu var en m. att räkna med.* **-filosof;** -i. *Modärna våldspredikanter och m-er* T. Fogelqvist. *Bolsjevismen var [enl. Erik Hedén] en m-i, närd av den av kriget utvecklade blodtörsten* J. Landquist. **-fred.** Nytt ord (⟩⟨ t. e. samförståndsfred). *M-en i Versailles.* **-fråga.** *Det är ju en ren m.* **-full.** Skr., ofta skönl. *Vetenskapens lugna, behärskade, m-t skridande genius* Gust. Mattsson. *Det m-aste fjällpartiet är ~ Rondane* Fröding. **Syn.** mäktig, majestätisk. **-fullkomlig;** -het. Tadlande. *Antagligen den mest m-e av alla infödda afrikanska härskare* Prins Wilhelm. *Som m-t lade beslag på alla exemplaren. Att han satt sin egen auktoritet (läs m-het) över de sakkunniga myndigheternas. Är egen m-het.* **Syn.** självrådig, egenmäktig, 'makthärlig', suverän, diktatorisk, (ibl. nära) godtycklig l. tyrannisk l. despotisk. **-fördelning.** *M-en mellan konungen och ständerna. Montesquieus m-lära.* **-förskjutning.** *Även inom själva riksdagen inträffade nu en m.* J. Mortensen. **-grupp.** *De stora m-erna.* **-havande;** -are. Gärna subst. *Från de m-andes sida. Den tidens m-are* Tor Andræ. *Krumbukta ej för m-are!* Fr. Nycander. **-hunger.** *Samma land- och makthunger, samma hänsynslöshet* J. G. Andersson. **-härlig;** -het. Skr. Sälls. för 'maktfullkomlig'. *Riksdagens m-het.* **-höghet.** Överhöghet. *'Slutet hav' ligger under viss stats herravälde och m. Som undandragits statens m.*

-kryperi. -krävare. Skr. *Nya m.* **-känsla. -kär.** Skr. *Den m-a Lovisa Ulrika* V. v. Heidenstam. *Stridslystna, äregiriga och m-a.* **Syn.** se följ. **-lyst(en),** -et, -nare; -enhet; -nad (-en). *M-en och hänsynslös. Den ohöljda m-naden.* **Syn.** härsklysten, maktkär. **-läge.** Skr. *Ett nytt m. i Västeuropa* G. Wittrock. **-lära. -lös,** -t, -are; -het. **1)** *M. av trötthet. Geväret m-t sänks i hans hand* K. G. Ossiannilsson. *Huru har du ej stärkt den m-es arm ~* Bibeln. **2)** *Polisen står m. mot tipsklubbarna i Göteborg* 1929. *Regeringen stod m. och kunde varken skydda sitt eget folk eller straffa våldsmännen. Ödet, inför vilket vi människokryp stå fullständigt m-a. Inse sin m-het.* **Syn. 1)** kraftlös, alldeles utmattad, 'slut', 'förbi'; **2)** vanmäktig, svag, hjälplös, värnlös, som ingenting förmår, ibl. rådlös. **-medel.** *Var och en tillitar de m., som stå honom till buds. Förfoga över utomordentliga m.* **-missbruk.** *De rena m-en, som under bolsjevikerna t. o. m. överträffa tsarismens.* **-myndig** sälls. för 'auktoritativ' l. d. **-möjlighet.** *Pröva, utnyttja sina m-er. Kunskapsvinst med åtföljande m-er* G. Ullman. **-område.** Inom *de allierades m. Vidga sitt m.* **-ord.** Skr. **1)** *Hur jag på ett m. av mina fiender skulle fördrivas från mitt andra fosterland* B. Mörner. **2)** *Och de ord valan uttalar äro de oryggliga m., som skapa framtiden* R. Höckert. **-position.** Skr. *Så snart han nått en m., började han ~* Knut Hagberg. **-påliggande.** Skr. *En m. befattning, uppgift. Ett m. arbete, uppdrag. Trots sin i statens m. värv strängt upptagna tid* O. Walde. **Syn.** (synnerligen) angelägen l. viktig l. krävande.

-sfär. *Vatten utanför en stats territoriella m. Att min m. var inskränkt till trädgården och ~* And. Ramsay. **-språk.** *Komma med, uppträda med, nyttja m. (mot ~). Här hjälpte icke m. Och källor kvällde fram som på ett m. Utan gifte bort sin son med m. / och med m. hämtade hon flickan* Öv.

av Alfr. Jensen. **Syn.** (självrådig, tyrannisk, godtycklig) befallning, bud l. order utan appell l. som ovillkorligen måste (åt)lydas, maktbud. **-stjäl|a.** Skr., ibl. folkl. *Rebekka smittas av den rosmerska livssynen och m-es* Melker Johnsson. *Som maktstal hennes arbetskraft* Elis. Wærn-Bugge. *Men då bruden kom närmare och han såg hennes ansikte, blev han maktstulen* S. Lagerlöf. **Syn.** beta en all (livs)kraft l. arbetskraft, ibl. trollbinda. **-strid.** **-sträv|an;** -are; -eri (l. -ī). *M-an ~ långt utanför egna dörrar* R. Kjellén. *Lycksökare och m-are. M-eriet, som helt satt sin prägel på detta parti.* **-stulen** se maktstjäla. **-ställning.** *Innan riket nått den m. det nu innehar. En gynnad m. Frånträda, uppge sin m.* **-tillväxt.** Skr. *Fruktade över huvud Frankrikes m.* Har. Hjärne. **-uppbåd** skr. **-uppsving.** **-utveckling.** **-utövning.** *I sin m. begränsas av ~.* **-åtrå.** *Politisk m.* **-äg|ande;** -are. Även '-egande'. *Det m-ande blocket. De m-ande. Stötte sig med m-arna.* **Syn.** (de m-ande:) det härskande partiet, de härskande l. rådande l. styrande, de som makten hava, sin överhet, ibl. höga vederbörande.

— **Makt|a,** -ade; m-a mēd. Ldls. *Asch, är inte han karl att hålla honom ifrån sig, så ska jag väl m-a det* Strindberg. *Så'nt småarbete kanske du m-ar med, för plöja duger du inte till, din krake* Elis. Wærn-Bugge. **Syn.** mäkta, förmå, orka, ha krafter l. förmåga, kunna, vara i stånd.

Makulatūr, -(e)n [l. -et]; -ark; -papper; -pris m. fl. Avfallspapper (till omslag o. d.); bildl.: tryckalster som blott ha pappersvärdet. *Sälja ngt som m. Att stoppa ~ tryckningen av marksedlar och inlösa den utelöpande m-en till m-pris med en ny myntenhet, som ~* V. Spångberg. *Dikterna betecknades av kritiken som rena m-en.* — **Makuler|a,** -ade, -as; -ering (-en, -ar; -smaskin; -sstämpel). *M-a en upplaga, ett ark på grund av vanställande tryckfel. Att i tveksamma fall hellre förvara än m-a en handling. Sedlarna m-as i en särskild m-ingsmaskin. Stämpelm-ingen genom färg- eller svartstämpling. De elektriska m-ingsstämplar, som användas vid de större postkontoren.* **Syn.** göra ogiltig (gm påstämpling l. på annat sätt), kassera, förstöra (papper o. d.), ibl. sälja som omslagspapper, ibl. (över)stämpla l. avstämpla l. påstämpla l. förse med kasseringsmärke l. överkorsa.

Mal[1], -en, -ar (l., blott ldls., -et, =). Om larver o. fullbildade fjärilar av Tineæmorpha (m-fjärilarna); även friare. **I.** Enkelt. Ofta särsk. om klädesmal o. pälsmal, men även t. e. om korn-, rönnbärsmal m. fl.; jfr även bokmal. **1**) *Där flyger det en m., ta den! M-arna ha en ovanlig förmåga att försvinna, när man skall ta dem; de sänka sig mot golvet och göra där tvära kast. — Zobeida, omkring vilken mina tankar kretsat som m-en kring ljuset* Frank Heller'. *Efter någon tid drogs Herbert tillbaka till flygeln liksom m-en till ljuset* Hagar Olsson. **2**) Ofta koll. *Det har kommit, jag har fått m. i strumporna. Bara inte m-en kommer i ryan! M-en går icke i bomullstyger och tycker icke om terpentin. Di här har m-en varit på. Det kom som en sky av m(-ar), när skinnet togs ut och piskades. Bra mot m.* **3**) Ex. på neutr. *Små m., som virrar mot lågan, mot glansen, mot nöjet* Karin Boye. *Eller också ha m-en gjort det. Hur som helst — sönder är det* Py Sörman. **4**) Märk sammanställningen 'mott och mal'. *Där mott och m. icke förstöra* Bibeln. **II.** Ssgr. Ex.: *Av m-fjärilar finnas i Sverge omkr. 500 arter. Jag har upptäckt ett m-hål i strumporna. Grålänsande m-larver. M-medel som naftalin. Gamla frackar med m-pappersdoft. M-pulver. M-påsar att hänga kläder i. M-säkra fåtöljer* Annons 1930. *M-tinktur. M-ägg. — En gammal m-äten päls. Med dess fällda, litet m-ätna elegans* Sigrid Kurck. *Dessa m-ätna figurer, naggade av nöden, stämplade av bristen ~* V. Benedictsson. *Att man då aldrig får förstånd, förrän man blir gammal och m-äten!* Elin Hök. — *M-ört* se d. o. **Syn. I.** ibl. malfjäril; **II.** (m-äten:) med malhål, skadad l. sönderfrätt av mal; (ibl.:) luggsliten, illa l. fattigt l. påvert klädd, (blank)sliten, halvt sluskig; (ibl.:) utmärglad, (av)tärd, mager o. eländig.

Mal[2], -en, -ar; -fiskar (Silūridæ); -släktet (Silūrus). *Den enda europeiska arten av m-släktet är m-en (Silurus glanis), som är långsträckt, har brett huvud och bred mun och skäggtömmar. M-en är en glupsk rovfisk, som stundom kan antaga mycket stora mått — den största hos oss funna m-en var 3,6 meter —; överallt där m-en förekommer, synes den nu vara i utdöende.*

Mal[3], -en, -ar. Fackl. l. ldls. **1**) Klapperstensfält. *Och rann ut genom m-en vid sjöstranden* Paul Rosenius. *Håkullsmal nära Arild.* **2**) Sandfritt (strand)grus o. d. *Det rullstenslager (mal), som utgör markens underlag. In över strandens rasslande stenmal* Ax. Ahlman. *Länsstyrelsens i Malmö resolution den 18 sept. 1931 om bortförande och försäljning av strandmal från f. kyrkobostället 1 mtl. Östra Torp nr 1.*

— **Mal|a,** -de [åld. l. ldls. även mol], -t [l. -it], -as; pres. mal (blott ldls. maler, akut), part. perf. -en l. -d; m-a om ɷ, sönder ɷ, sig ūt m. fl. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *M-a ngt till mjöl. M-a på handkvarn. Tror du vi kan få m-a idag? Själv m-a sitt vinterförråd av brödsäd. M-a säd, spannmål, mjöl, gryn, kaffe, kryddor, peppar, senap, snus. Kvarnen, som mal salt på havets botten. När han fått sin säd m-en, sitt korn malt.*

Malet l. malt kaffe. Jordfärger, brända, malna eller slammade. Krita, m-en, slammad eller fälld. M-a fint, grovt. Grov-, finm-a. ***En kvarn, som mal tomt, mal tomning.*** — *Jag mal tusen kilo vete i förrgår och i går* C. Larsson i By. *Stod och mol på en handkvarn* V. Benedictsson. **2**) Friare. *M-as till smulor. Så att hon m-er sig själv i stycken* V. Rydberg. *Där svearnas nyvalde m-des till grus* O. Thunman. *Och jag hörde jökeln m-a dovt mot fjällets pansargrund* Alb. Wiksten. *Dyningen, som mal strandgrus mellan* ~ K. G. Ossiannilsson. *Vågornas entoniga malande vid stranden. Grotte mal med kraft och hast* V. Rydberg. *Livets kvarn malde vidare* Öv. fr. Max Halbe. *Och i hennes tungas kvarn m-des husfriden dag för dag fördärvad* Elis. Högström-Löfberg. *Stå och m-a på ett positiv. Ett positiv ~ malde på en snyftande visa* Karin Ek. *Hans läppar malde maniakaliskt samma ord.* **3**) Bildl. **a**) *Det mal och mal i tänderna utan att egentligen stormvärka. Det mol som tandvärk i Kajas sinne* Gust. Johansson. **b**) *Vad ni maler och talar denna morgon, sade gumman* Elin Wägner. *Vaknade vid hans malande stämma* Alb. Engström. *Den sura ton, varmed den fattige oftast mal om sin knappa bärgning* S. Siwertz. *Så m-de han på hämndtankarna* Ellen Wester, öv. *Medan tankarna m-de och m-de i mitt huvud* Agnes v. Krusenstjerna. *Tanken molade och m-de* Hj. Bergman. *Timmar av m-ande ångest* S. Siwertz. — *Frågor m-de där inne, men* ~ W. Swahn. — *Och hjärnan mal tomning, tills den tar eld* Strindberg.

II. Ssgr. Ex.: **1**) Särskrivna. *Hon bara m-de på [med sin berättelse]* S. Siwertz. *Och färjan m-er sig snart ut igen med sina två sidohjul, för att* ~ C. T. Holmström. **2**) Fasta. Mest fackl. *Från varje valspar ledes m-godset till en sikt. Liggare eller undre stenen i en m-gång. M-kort* 1917. *Ekeby, vattenkvarn med 2 arb. och omkr. 2,300 i m-lön* 1902. *Extra m-plattor [till handkvarn]* Annons 1918. *Kvarnar med m-skivor av järn. Den undre och större m-stenen är vanligen plattad, medan* ~ Gerh. Lindblom. *M-ström* se d. o. *M-ärter* handels. = ärter till malning (till mjöl l. gröpe) ✕ kokärter. **III.** Avledningar. **1**) Nästan endast som sista ssgsled. *Snus-, sädesm-are.* **2**) Fackl. *På en botten i m-eriet i massafabriken [i Skutskär]. Snusm-erier.* **3**) Mindre vanl. *Per Hilleström, Kaffem-erska.* **4**) *Korn till grynm-ning. Husbehovsm-ning. Kulkvarn för m-ning av malmer.* — *M-ningsmaskiner.*

Syn. I. förmala, fint fördela l. söndersmula ɯ l. krossa (i kvarn l. kross l. malningsmaskin l. med stöt osv.), (ibl.:) riva, pulverisera, 'tugga', smula, stybba; (ibl.:) mola, molvärka; (ibl.:) 'veva', ständigt upprepa, 'idissla', 'nöta', gnata, smågräla.

Ma'laga, n.; -butelj; -fat; -vin. Ett sött, starkt o. eldigt spanskt vin. *Med kaffet och m-n (m. var den tiden ytterst modärn)* Jac. Ahrenberg. *Ett glas m. Pedro Ximenez är ett m-vin.*

Malagass'er, se madagasser.

Mala'j, -en, -er; -isk (-t), -iska (kvinna l. språk). **I.** Enkelt. **1**) Egentl. Ljusbrun mongolartad människotyp i Indiska arkipelagen o. därintill. *M-er äro bl. a. javanerna, dajakerna på Borneo, tagalerna på Filippinerna och 'hova' på Madagaskar. M. från Formosa. Egentliga m-er* på Malacka, vissa kusttrakter av Borneo o. Celebes, Moluckerna o. flera av de små Sundaöarna. *Indom-er.* **2**) Bildl. Skämts. om icke-vapenför beväring. *Där han var s. k. malaj och sysselsatt i köket* H. G. Reutercrona. *Köks- och skrivarm-er.* **II.** Ssgr. Ex. **1**) Egentl. *Jag var en medlem av denna m-djävuls [Chang Foo Lees] band. Sundanesisk m-flicka. M-furstarna på Java och Sumatra. De m-stammar, vilka befolkade södra och västra kusterna av Borneo. M-staterna* = 'De federerade m-staterna' dvs. ett brittiskt protektorat på Malackahalvön. **2**) Bildl. *De efterblivna vapenföra till »malaj»-tjänst?* Rubrik 1921. **III.** Avledningar. *M-iska språket, de egentliga m-ernas språk, har blivit ett ytterst viktigt handels- och samfärdsspråk i Östasien. Accenten ligger i m-iskan på penultima ; m-iskans alfabet är upptaget från arabiskan. M-iska öarna* även kallade: Indiska arkipelagen, 'Indonesien', Australasien, Sundaöarna = övärlden mln sydöstra Asien o. Australien. *Indom-isk.* — *Kakaobruna m-iskor* H. Mörne. **Syn. I. 2**) icke-vapenför (beväring), militärarbetare.

Malakīt (hårt k); -en, -er; -block; -brosch; -grön; -skål; -vas. Ett ärg-, smaragd- l. svartgrönt mineral, som ofta är vackert stråligt l. bandat o. därför som polerat nyttjas som smycke- o. prydnadssten. *Nästa vågkam, grön som m. och* ~ Sven Hedin. *Moskéernas och palatsens grönglaserade tegeltak få i morgonsolen m-ens glans* Maths Holmström. *M-gröna vattenväxter.*

Malapropå (mall-); adv. Olägligt.

Malāria (mest akut); -n. Sumpfeber, klimat- l. kustfeber, frossa. *Sedan Ross 1897 fastslagit, att m-n sprides genom myggor, särsk. Anopheles-myggan, har sjukdomen allt mer framgångsrikt bekämpats, bl. a. genom dränering av sumptrakter, plantering av vattenuppsugande träd (som Eucalyptus) och även genom uthällande av petroleum på vattensamlingar, där mygglarverna kläckas. Hålla m-n från livet. Återfallsmalaria. På hospitalen behandlar man numer, efter Wagner v. Jaureggs föredöme (1917), paralysi genom inympning av m. (ympmalaria).* — *De m-alstrande träsken i* ~. *M-anfall. M-behandlingen av paralysi. Tre olika m-former.*

M-förande myggor. En ökänd m-härd. En m-härjad by. I m-länderna. M-moskiter. M-parasit. Hos m-patienter. Den m-sjuke. M-smittad. I m-trakter.

Maliciōs (-si-); -t, -are. Elak, försmädlig, spydig, 'spetsig', ibl. ondskefull. *Med en m. glimt i ögat, ett m-t leende.* — **Malīs,** -en. Elakhet; mest i best. sing. =(de) elaka tungor(na), (det elaka) skvallret, förtalet. *Stillsam och verkningsfull m.* A. Österling. *M-en påstår, säger, förtäljer, att ~.*

Malj|a, -an, -or. Ring (varpå t. e. förhängen löpa); (sjöv.) ögla.

Mall, -en, -ar; -stöd (till I 1). **I:** Fackl. **1)** I skeppsbyggeri. Fartygsmall dvs. tunna ribbor efter vka buktiga fartygsdelar arbetas (t. e. stävar o. spant). *M-arna, på vilka båten skall byggas, sammanslås av billigt trävirke.* **2)** Matris, modell (t. e. i papp). *Skar själv ut m-ar för profilerna* Jac. Ahrenberg. *Gamla värdefulla träslöjds-m-ar.* **3)** Ritmall: tunn träskiva med krokliniga kanter för uppdragning av kroklinjer på en ritning. **II.** Allmännare, bildl. Modell, förebild. *Madame Bovary är en m., efter vilken en oerhörd mängd romaner snickrats till* Eyvind Johnson. *I samma form bör alla stöpas, / liksom de döpas / och vigas efter m.* Thorsten Renvall. *Alla ä gjorda, formade efter en (och samma) m.*

Mall|a sig, -ade; m-a o'pp l. u'pp sig. Vard., slangartat. *Åja, inte ä de värt du m-ar dej (för de)! Gå omkring och m-a sig* Ebbe Lieberath. **Syn.** (gå o.) vara mallig l. viktig, vikta sig. — **Mallig,** -t, -are; -het. Jfr föreg. *Det är inte värt du försöker vara m.* Ebba Atterbom, öv. *Som hon ä så m. över* Hasse Z. *Spänner vador och ser m. ut* Gust. Janson. *Det var ett m-t ämne [att skriva om]* Elis. Kuylenstierna-Wenster. — Bra vard. är uttr. som *Hr W. tycks ha spottat opp sej å blivit m-are i pipen.* — *Någon »m-het» över att vi numera voro kungasöner och bodde på Stockholms slott tilläts icke* Prins Carl. **Syn.** 'viktig', överlägsen, stursk, (som tror sig vara) märkvärdig; (vara m.:) yvas, gå å sträcka på sej, sätta upp näsan, tro att man ä nåt.

Malle, -n. Ldls. Inkråm (i mjukt bröd). Märk det vard. *De va, smaka(de) m.!* det var namnam, utmärkt.

Mallig se under malla sig.

Mallr|a, -ade. Ldls. Pallra, gå (så) långsamt. *De m-ar å går, sa rospiggen, satt på grund. Och Kalle Andersson och jag m-a i väg* Alb. Engström.

Malm[1], -en, -ar; -gård. **1)** Säll. = sandig slätt. *Där en ås sväller ut i ett brett sandfält, kallas detta i Mälartrakterna en m a l m* E. Teiling. **2)** Förstad, yttre stadsdel (särsk. i Stockholm). *Vapenbuller och hornsmatter från m-en* V. v. Heidenstam. *De gamla husen på Stockholms m-ar* Gösta Selling. *Långt bort på fattigm-en* S. Siwertz. *Norr-, Söder-, Östermalm.* — *Förr hade den fina världen i Stockholm gärna en lantlig villa (l. ett palats) med trädgård på någon av m-arna — sin m-gård —, dit de togo sin tillflykt undan 'stadens' trånga gator.*

Malm[2], -en, -er (grav). **1)** Huvudbet. Metallförening varur det lönar sig att söka utvinna den ingående metallen. *Bryta, utskeppa m. Leta m. Trakt, rik på m(-er). Kulkvarn för malning av m-er. Krossning av m. Där m-en ligger i dagen. Rik, givande, fattig m. Metallhalten och andra egenskaper hos m-en. M-er av koppar, bly, zink, guld osv. Guld-, silver-, tenn-, järn-; myrmalm.* **2)** Om vissa metallegeringar. **a)** Särsk. en legering av koppar, zink, bly o. litet tenn o. som nyttjas till grytor, mortlar, ljusstakar m. m. *Gammal armstake av m.* **b)** Ibl. = klockgods (se d. o.). Hit snarast: *Av ljudet kännes m-en, av talet mannen. Det är ännu m. i stämman.* — **Malmart. -artad.** *I m-e föreningar.* **-bana.** T. e. om Riksgränsbanan. **-berg.** Även = gruva, gruvfält, malmfält. *Gellivare m.* **-brott. -brytning. -distrikt. -fattig. -fick|a;** -båt. Se ficka II 2. **-flöts.** *[Malmer] som finnas lagrade i sedimentära jordlager, kallas m-er* Sv. Arrhenius. **-full.** Bildl., mest skr. *Versens, språkets m-a klang.* **-fyndig;** -het. **-fångst.** Fackl. *Bergslagel [har] inskränkt sin m. till väsentligen den kvantitet, som erfordrats för Domnarvets järnbruk* 1927. **-fält. -förande. -förekomst** även konkr. **-geolog;** -i; -isk. *Docent vid Stockholms högskola i petrografi och m-i* 1918. *Per Geijer, Svensk m-isk forskning.* **-gruva. -gryta** till malm I 2 a. **-gång,** -en, -ar. **-halt;** -ig (-t, -are). **-hiss.** *Kom under tippen från en m.* **-klang.** Närmast till malm I 2 b. *I klockans m. talar mild hans stämma* Hj. Procopé. *Stridstrumpetens m.* **-klingande.** Jfr föreg. *En m. stämma.* **-kross. -körtel,** fackl. **-lager** se lager[1] I 1. **-lass;** -are. **-last;** -are; -ning. *M-arna i Narvik.* **-let|are;** -ning(smetod). *Geologisk, magnetisk m-ning. Elektrisk m-ning, praktiserad från och med 1918. Och utbildat geologen Alvar Högbom till elektrisk m-are* 1920. *A.-B. Elektrisk M-ning, som bildades 1923. För att exploatera den Lundbergska [elektriska] m-ningsmetoden i Amerika* 1928. **-prov.** Abstr. o. konkr. *Ta, förete, visa m.* **-ren.** Skr. *En m. stämma.* **-rik.** Skr. Ibl. = sonor l. klangfull; ibl. 'gedigen'. **-stake.** Ljusstake av malm (se d. o. 2 a). **-streck** malmgång, malmåder. **-stämma.** Skönl. En malmren l. malmrik stämma. **-tillgång. -tuggar|e,** -(e)n, -e. Tekn. Krossverk (för malm). **-tung.** Skönl. *Rymden genljuder av kyrkklockors m-a klang* Hj. Söderberg. **-tåg.** *M. på Riksgränsbanan.* **-åder** malmstreck. **-ångare.**

Malplacēr|ad (mall-); -at. Illa anbragt,

olämplig, oriktigt använd, opassande. *En (något) m-ad kvickhet.* — **Malprōp|er** (-prå-); -ert, -rare. Osnygg, ej renlig.

Malström (långt a), -men, -mar. Ofta fattad som ssg till 'mala'. Vattenvirvel (orsakad av två strömmar som mötas), kraftig havsvirvel, virvelström; (ström)virvel. *Råka in i en m., ur vilken man har svårt att ta sig ut igen* även bildl. *I vardagsmodernas m.* K. E. Forsslund. *Icke låta sig dras in i världskrigets m.*

Malt, -et. Korn som fått gro o. sedan torkats, mältat o. torkat korn (ibl. även majs l. vete), mältad spannmål. **I.** Enkelt. *Gott m. skall vara luckert, ej glasigt, inuti vitt, av söt, kryddartad smak och fullkomligt torrt. Torkat, rostat eller bränt kornmalt. Allteftersom m-et skall användas i brännerier eller till bryggning av m-drycker. Den i bryggerier på olika sätt beredda infusionen av m. kallas vört. — Man bör inte bära ont m. till ett gille.* **II.** Ssgr. Ex.: *Öl, dricka och porter äro våra vanligaste m-drycker. Överkontrollörer vid brännvins- och m-dryckstillverkningen* 1918. *M-extrakt med järn, en för barnasmak förtjusande komposition* Gurli Linder (70-talet). *M-fabrik. M-grodd. Vilja blott medge ökad m-halt (i ölet). M-kaffe* en kaffeersättning. *M-korn bör hava följande egenskaper: stor kärna, fuktighet ej över 15 %, jämn mjölighet, klar, jämn färg på skalet, ren lukt m. m. En i bryggeriet uppställd m-kross. M-kvarn. M-kölna* se kölna[1]. *M-rostningsmaskin. M-skatt(ekontrollör). M-socker* maltōs. *Julölet, som skulle bryggas m-starkt och sött. De m-starkare dryckerna* J. Landin. *M-surrogat.* — **Maltōs** (-ås); -en; -halt(ig). Maltsocker. *Det är på grund av m-halten, som maltet har sin söta smak.*

Maltakors sälls. för malteserkors (se följ.) — **Maltēs|are** (grav l. akut); -ar(e)n, -are; -erkors (8-uddigt kors); -erorden; -erriddare; -isk (akut, -t; -a = kvinna l. språk).

Maltos se under malt.

Malträter|a (mall-); -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). Misshandla, illa behandla, ibl. förfördela. *M-a inte den stackarn!* Även bildl. *Unge Pettersson m-ade pianot* Dan.

Malv|a (grav l. akut); -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Växt tillhörande kattostfamiljen (Malvaceæ). *Våra inhemska m-or ha röda eller vita blommor; särskilt ett par (Malva alcea o. moschata) träffas ofta förvildade i gamla trädgårdar.* **2**) M-afärg dvs. purpurviolett, lilafärgad, ibl. blå- l. blekviolett. *I ljusa och glada färger, framför allt grönt, gult och m-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *Våra m-aarter. M-ablå. M-afärg(ad).*

Malvoasīr, -en. Ett sött madeiravin.

Malōr, -(e)n, -er. Ngt vard. *Det hände mig den (lilla) m-en, att jag tappade min rosett. Råka ut, vara ute för en m. Var på dåligt humör efter m-en med parasollen. Järnvägsresan gick sedan utan m-er, tills vi kommo till Riihimäki* H. Gummerus. **Syn.** missöde, förtret(lighet), (liten) olycka, ledsamhet, (ibl. nära:) motgång, otur, vidrighet.

Malört, utt. som ssg o. ofta anslutet till mal[2]. **I.** Enkelt. Växt med besk smak o. därav beredd drog l. 'droppar'. *Där grålu-den m. ännu höll sig kring gårdsknutarna. M. beredes av den blommande 'vippan' av Artemisia absinthium. — Bittrare än m. och galla. Drypa m. i glädjebägaren* förbittra glädjen för. *Han gav mig m. att dricka* Bibeln. **II.** Ssgr ha vanl. *malörts-*, ibl. (dock ej i SAOL[8]) *malört-* (t. e. m-smak). *M-sarter. M-sbrännvin. M-sbägare* bildl. *(Dubbla) m-sdroppar* m-stinktur, 'beska droppar'. *Den enda m-sdroppen i hennes sällhetsbägare* E. Kihlman, öv. *M-slikör* absint. — *Allt annat ger plåga för lust och lämnar m-smak och trötthet* Karin Ek.

Mam(e)lu'ck, -en, -er; -regent m. fl. Även mamlūk. **I.** Hist. Om vita slavar som i Persien l. Egypten tjänstgjorde som livvakt. *M-erna voro från 1250 herrar i Egypten, där deras makt bröts först 1811.* K. V. Zettersteen *föreläser tisdagar arabiska texter från mamluktiden* 1928. **II.** Blott i plur. Vid 1800-talets mitt brukliga rynkade byxholkar för flickor. *En liten flicka på tio eller elva år med styvstärkt klänning och fina broderier på mameluckerna* Jeanna Oterdahl.

Mamm|a (grav; vid tillrop ibl. akut); -an, -or. Mest förtroligt, ofta i tilltal från barnen (i somliga familjer ersatt med 'mor'). Vulg. är 'morsan', kelande 'mams(en)', högt. 'moder'. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *M-a lilla l. lilla m-a!* mest flick- l. kvinnospråk l. av små barn. *M-a, kom hit och hjälp mej lite! Kära du, m-a har inte tid* även sagt av modern själv. *Ropa på m-a. — M-an gick före och så ungen. M-a till tre duktiga pojkar. Och m-an, hans m-a ville inte på villkor, att han skulle resa ensam. Julen är en förtjusande tid för barnen, men en aning knogig för m-orna* Mollie Faustman. *Ledsnad och surmulenhet voro som gift för m-a Helleviks sunda natur* Sigurd. *M-a Anna-Lisa. Fru m-a visade sig utan löslockar och tyll-negligé, men blott för ett ögonblick* Jenny Engelke. — *En riktig m-as gosse* som jämt hänger m-a i kjolarna (även sen han blivit äldre), en bortklemad pojke, en morsgris. **2**) Friare o. bildl. **a**) Om (vissa) djur. *Där simmar en ejderkull med m-an i täten. Gås-, katt-, orrm-a. Kycklingm-a.* **b**) *Han fick vara vår (mat)m-a under hela segelturen, och det skötte han bra. — Det är hon, som är m-a till 'majblomman'. — Skol-, sommar-, inackorderings-, krigsm-a.* **II.** Ssgr äro sälls. o. kunna ha *mamma-, mamme-* l. *mammas-*.

T. e. *M-adockor i prima utförande* som kunna säga 'm-a'. *M-ehjärtat* sälls. för 'modershjärtat'. *Men inte är det värt för några »m-asgossar» att ~ söka sig hit* E. Walter Hülphers 1918. — **Mams,** -en. Kelande (o. mest i tilltal) för 'mamma'. *Se här, tag den här [koftan] på dej, m.! Men m-en, inte menar du ~* Karin Boye. *Jag tror lilla m-en har feodala instinkter ~* S. Siwertz.

Mammālier (mest akut); -na. Däggdjur.

Ma'mmon (-ån; mest grav); denkön l. — dock ej i SAOL[8] — neutr. **I.** Enkelt. *Ävlas och fika efter den snöda m., denna jordiska m. [Hellre] än jag ger mig åt m. till slav* Jon. Reuter. *Låta m. regera. Ha m. till sin Gud. Gud mammon. Välja mellan Gud och M. Det förgängliga m. har aldrig besvärat mig* Lea. — Även med vard. ton, t. e.: *Ganska rikt utrustad med m.* **II.** Ssgr ha *mammons-* l. ibl. (dock ej i SAOL[8]) *mammon-*. T. e. **1**) *M-sdyrk|an* (-are). *M-stjänst. En m-sträl utan hjärta och själ* slav under m. l. under penningbegäret, 'penningslav', en penningens slav, girigbuk. **2**) *M-tempel* Å. Thulstrup. **III.** Avledning. M-ism (-en). *Själviskhet, maktbegär, m-ism, trångsynt egennytta* N. Söderblom. *Den förenade m-ismens och industrialismens förbannelse* T. Fogelqvist. **Syn. I.** penning(en), guld(et), rikedom(en), jordiska ägodelar, det jordiska goda, (ibl. nära) slem vinning; (m-ism:) penningdyrkan, penningens religion.

Ma'mmut (mest akut); -en, -ar. Elephas primigenius, en utdöd art av elefantsläktet som var större än indiska elefanten, hade högre manke o. större betar samt hela kroppen beklädd med 4—5 cm. långa hår. **I.** Enkelt. *M-en fanns under förgångna tidsperioder vitt utbredd på norra halvklotet* E. Lönnberg. *Genom fynd av m-kadaver, så gott som hela och välbevarade infrusna i bottenisen i Sibirien (första fyndet 1900), har man fått noggrann kännedom om m-ens utseende.* **II.** Ssgr ha *mammut-*, blott undantagsvis därjämte *mammuts-*. *M-bete. M-djur. M-skelett. Även i Sverge ha enstaka fynd av m-tänder gjorts.* — Märk särsk. *M-träd* Sequoia gigantea, ett jättelikt kaliforniskt barrträd (högsta mätta träd 97 m.). *M-trädets kottar äro stora som ett mindre hönsägg. Ett m-träd, som vid själva marken var 10 m. i diameter, uppskattades till 3,500 år; på ett annat räknade man 2,130 årsringar.*

Mams(en) se under mamma.

Mamse'll (-äll); -en, -er (akut). Jfr fröken. På 1860-talet slopades skillnaden mln de ofrälse 'm-erna' o. de adliga 'fröknarna'. Som titel är ordet nu så gott som övergivet o. även för övrigt mkt kringskuret i användningen. Mest nyttjas det nedsättande, rent bildl., som sista ssgsled (dock även där vikande för 'fröken') l. om äldre fhdn. **I.** Enkelt. *M. Fredrika* om Fr. Bremer. *»Sverges sista m.» blev väl snarast, säger E. Hellqvist, m. Johanna Berns, som dog i Stockholm 1915 vid 106 års ålder. »M. Sjöström» i Börstil död [88 år]* Ups. Nya Tidn. 1932. — *Och håller allt så propert och fint som nånsin en gammal m.* Gunnar Cederschiöld. *Håll hon munnen, m. näbbgädda!* Ejnar Smith. — *Hus(hålls)-, skänk-, sy-, skolmamsell.* — *En rikti m. ä han, fin och slätstruken och pudrad på kinderna. Det kan icke hjälpas, att hr S. själv verkar (mycket av) pipig m. En m. i byxor* om herre. **II.** Ssgr. *M-aktigt gråtmild. Sipp och m-aktig. Äkta m-själar. M-titel(n). M-typ.* **Syn.** jfr fröken; (m-aktig:) pryd, sipp, tillgjord, prudentlig, ibl. omanlig l. 'blöt'.

Mān[1], -en, -ar. **I.** Enkelt. Långt hår på hästens, hanlejonets o. en del andra djurs överhals (l. nacke l. rygg); bildl. om (yvigt o. långt) människohår. **1**) *Rida barbacka och hålla sig fast i hästens m. Med böljande, svallande, fladdrande, flätad m. Stånd-man, dvs. kortklippt och rakt uppstående m. Häst med krum hals och borstman. Att kuperade hästar ej uppköpas samt att svansarna ej få vara kortklippta eller ryckta lika litet som m-arna* W. H. v. Essen. *Skaka sin m., m-en. Lejonman. — Pälsen bildar en lång ryggman* om hyenor. *En fruktansvärd lindorm med m. på nacken.* **2**) Om människor. *Ett stort huvud, betäckt med en kraftig, granitgrå m.* **II.** Ssgr. Ex.: *Och bland dem [lejonen] många vackra m-djur* Prins Wilhelm. *M-fåret, Ovis tragelophus, ett utpräglat bergsdjur, hemma i Nordafrika. Ryktskrapa med m-kam på översidan. Det m-lösa lejonet* H. Mörne om puman. *M-prydda nackar, halsar. Allt prat om m-ormar, som förfölja skogsvandrare, är lögn* Alb. Engström. *Små m-stubbade hästar* V. v. Heidenstam.

Ma'n[2], -nen, mä'n l. männer (akut) l. man l. mannar (grav); best. plur. männen, mer säll. (o. gärna skönl.) männerna.

A) Former. **I.** Enkelt. Märk särsk. pluralformerna. **1**) 'Män' är den normala pluralen. **2**) Männer är särsk. skönl. o. ngt åld. *Det är skam, att tappra männer / täckas tala om en sådan* J. L. Runeberg. *Men kom inte med ditt snick-snack, barn, när männer tala allvar! En man ibland männer.* **3**) Man nyttjas ofta efter kardinaltal o. särsk. i fråga om krigsstyrka, arbetsstyrka, led samt sjöv. o. idrotts. m. m. Se nedan B I 4. **4**) Mannar är sydsv. (Skåne o. Halland) men nyttjas ibl. även allmännare (t. e. om soldater l. sjömän). *Det feta landet och dess jordkära mögna m-nar* Hugo J. Ekholm om Skåne. *Militärer äro våra m-nar just inte, men präktigt folk äro de* Vår Flotta. *Landstormens pingstmanöver, varunder 35*

lottor skola sörja för de 100 m-narnas utspisning II. Ssgr. Vanligaste formen är *man-*, ibl. *mans-* o. *manna-*, vilka även de kunna nyttjas till nybildningar. Vid sammansatt förled är man- ovanligt (t. e. Svartmangatan), däremot husmanskost, länsmansänka, tolvmannanämnd, svenskmannased osv.).

B) Betydelser o. användning. **I.** Blott rent undantagsvis om kvinnor. **1**) *Man, kvinnor och barn. En stor m. Att se den store m-nen i en så liten situation. En m. av värld* världsman. *En ung m. i giftasåren. Ha(v) föredrag med en gammal m., med mig, gamle m! En m., som stapplar på gravens brädd. Den m-nen har jag aldrig sett. Den m-nen är vår nära frände. M-nen tycks vilja bli oförskämd. Om ett annat gudsunder, som vederfarits vår m.* O. Högberg. *Föreningen 1874 års man. De nya männen i regeringen. Herreman. Bondemän. Änkeman. — Sedan jag blev (en vuxen) m., (en) mogen m., har jag lagt bort vad barnsligt var. — Alkoholbegäret* ~ *gjorde småningom slut på honom, och efter ungefär tio års vistelse i ödemarkerna var han en färdig m.* E. H. Kranck. — *Nu är Sverge vordet en man* ~ fullt enigt. *Du är (just) min m.* den jag söker, behöver. *M-nen för dagen. Situationens m. En riddersman.* — Bibl. o. d. ibl. nära 'människa'. *[Jesus] vår frälserman. En m. skulle dö för folket. Som är både Gud och m.* **2**) Äkta man. *Han är ju gift m. och allting! (Bli, leva som) m. och hustru. Får jag föreställa er för min m.! Min m. är inte hemma i dag. Frun och äkta m-nen. Hon och hennes m. Hennes förre, blivande m. Jag vill gå tillbaka till min förste man* Bibeln. *Hur många män har hon haft? Sin herre och m. underdånig. — Jag vet ju icke av någon m.* Bibeln. **3**) (Riktig) karl. *Varen män och striden!* Bibeln. *Visa nu, att det står en m. bakom ordet! En m. ett ord! En m. står vid sitt ord. — En kung bland männer, en boren kung* S. Lagerlöf. *En man för sig (i den stora hopen). — Det skall jag bli m. för* ngn gång även om kvinna. *Han [l. Hon] är nog man att genomdriva det.* **4**) Krigs. m. m. Plur. ofta 'man'. *Tusen m. infanteri, till fots, kavalleri. 400 m. militär ha utkommenderats till* ~. *Fyra m. i ledet. Strida m. mot m. M. vid m.* tätt slutna, utan luckor. *Kämpa till sista m. Den yttre skillnaden mellan gemene m. och officer. Den enkle m-nen i ledet* ofta bildl. — *(En) m. över bord! Gå under med m. och allt, med m. och mus. Alle m. på däck! — Ett snöröjningståg medförande ett femtiotal m. och nödig utrustning. Byggandet bedrives för närvarande med en (arbets)styrka på 60 man. — Å så avtågade vi, tre m. högt, mot okända äventyr* ngn gång även om kvinna.

II. Även innefattande kvinnor (o. i vissa fall barn). **1**) Mer l. mindre säll. även om kvinnor. *God man* se god II. 1239 (B II). Jfr ssgr som *Barnavårds-, kommunal-, riksdags-, sysslo-, ämbets-, jury-, skilje-, besiktnings-, förtroendeman. Kvinnliga tjänstemän.* — Däremot ej om kvinnor t. e. *Krigs-, sjö-, järnkors-, sjukvårdsman.* **2**) I en del stående uttr. där bet. ofta blir snarast 'person', 'individ', 'människa', oavsett om det är män, kvinnor l. barn. *Ett rykte (m. och) m. emellan. Från m. till m. Då är du dödens m. I m-s minne* mannaminne; ofta nekat. *Det är i var(s) m-s mun. Var(s) m-s niding. Ty var m-s sak är det inte att* ~ Konni Zilliacus. *Gå m. ur huse* ibl. dock särsk. om (stridsdugliga) män. *Menige m.* allmogen; det ringare folket. *Vi behöver (en) fjärde m. (i priffe). På tu m. hand. På fyra m. hand. Hur mycket blir det på m., p(e)r m.?* — Ngt vard. äro: *Blir de 1 kr. till m-s, tror du? Vi måste lite till m-s lära oss att* ~ lite var (av oss).

Syn. B) **I. 1**) (vuxen) karl, mansperson; (ibl. mer l. mindre nära:) mankön, manfolk, herre; **2**) äkta man, gemål, (äkta) make; **3**) (riktig l. verklig) karl, en självständig människa, karl för sin hatt, en modig karl, (ibl. nära) karlakarl; **4**) (ibl. nära:) soldat, krigare; **II. 2**) människa, person, individ.

— **Manbar,** -t; -het(sålder). Om såväl gossar som flickor. *(Upp)nå m. ålder. Till, vid m-hetsålderns inträde.* **Syn.** könsmogen, giftasvuxen, manvuxen, ut- l. fullvuxen, fullväxt. **-byggn|ad;** [-ing]. (Större) boningshus, mangårdsbyggning, huvudbyggnad, kordelogi. *Där m-aden ligger som mitthus med tvenne flyglar.* **-dom,** -en. Skr. **I.** Enkelt. **1**) (Manna)mod, tapperhet, manhaftighet. *M., mod och morske män. Visa m.* **2**) Manlig l. mänsklig gestalt. *Och hjälten* ~ *tog för hennes inre öga oföränderligen m. i en viss löjtnant på Göta livgarde* R. Schildt. **3**) De vuxna. *Ungdomen går i flock, m-en i par och ålderdomen ensam.* **4**) Manbarhet. *Nå m.* **II.** Ssgr. **1**) *Guds, Kristi m-s-anammelse* antagande av mänsklig gestalt, människoblivande. **2**) M-sprov. **a**) Tapperhetsprov. *Intet av de utomklassiska folken i Europa kunde uppvisa en forntid, så fylld av härliga m-sprov som goternas ättlingar* Joh. Nordström. **b**) Vuxenhetsprov. *Det gamla m-sprovet att bära en rågtunna klarade han redan i läsåren* Carl Larsson i By. **3**) *Den generation, som med världskriget gick in i m-såldern* C.-A. Bolander. **-dråp;** -are. Åld. Dråp; ibl. mord. **-fall.** *Stort m. å ömse sidor* egentligen i krig men ofta även bildl. **-folk.** Ofta koll. **1**) Enkelt. *Far borta och inget m. i huset. Allt m(-et) i byn var ute för att se ståten. Galen i, glad åt m. Om söndagskvällarna* ~ *spelade m-en pärk, kastade varpa eller* ~ Eva Hedén. **2**) Ssgr. Ex.:

Och det var inget m-sarbete heller Vilh. Moberg. *I prästgårdens m-sbänk* Hugo Tigerschiöld. *M-sgalna ungmör.*

-gran|n, -t. Mest som adv. Både om män, kvinnor o. barn. *M-n samling.* — *M-t (för)samlade. M-t bege sig mot fienden* gå man ur huse. *M-t infinna sig vid, till den sista föreläsningen.* **Syn.** (m-t:) alle man, så många man ä(r), (alla) utan undantag, samt o. synnerligen. **-gård;** -sbyggnad o. -sbyggning = kordelogi. Boningshusen på en gård på landet, även gården med husen. Särsk. som enkelt mindre vanl. *M-ens parkområde inramades på tre sidor av* ~. **-haftig,** -t, -are; -het. *M-a krigare. De m-a damerna* ~ *kring majorskan på Ekeby. Lite kaxigt och m-t. De lät så m-t med en liten svordom.* **Syn.** käck, tapper, karsk, modig, duktig, behjärtad; (ibl.:) karlaktig, beslutsam, manlig, kavat, katig, kaxig. **-hat;** -are l. -erska. Mindre vanl. *Ty hon saknade alldeles m-et* C. G. Laurin. *Fröken Julie är en modärn karaktär, icke såsom om icke halvkvinnan, man-hataren, skulle ha funnits i alla tider* ~ Strindberg. *Lik en karaktärsfast m-erska, som* ~ B. Lidforss. **-hus.** Sälls. för kordelogi. **-hål;** -slucka. Tekn. Oval öppning på ångpannor, cisterner m. m. så stor att en person kan ta sig igenom. *M-et täckes av m-sluckan.* **-kvinn|a;** -lig (ofta skrivet med bindestreck). Skr. Mindre vanl. Karlaktig kvinna, kvinna som strävar att verka som man. *Strindberg har ett helt annat ideal än den emanciperade m-an* G. Uddgren. *Det man-kvinnliga utseende, som utmärker änglar* Strindberg. *Gudens androgyna (m-liga) natur* Nord. Fam.[2] **-kön.** Abstr. o. konkr. (koll.). *Av m.* — *Födda: 2 m., 3 kvinnkön. Allt m. under 20 år.* **-lös,** -t. Mest om fartyg. *Avmastad och m. finsk bark har drivit i land vid* ~. Även *M. lastbil på rasande färd i Jakobsbacke* 1928.

-skap, -et. **I.** Enkelt. **1**) Krigsmakts lägre o. lägsta personal (⟩⟨ officerare o. underofficerare). **a**) Koll. *I svenska armén består m. av underbefäl (furirer, korpraler l. konstaplar o. vicekorpraler) samt meniga. Flottans fast anställda m. bildar sjömanskårerna i Karlskrona och Stockholm; värnpliktigt m. sammanföres i kompanier. Skällde ut officerarna i m-ets närvaro. Torkrum för m-ets kläder. Befäl och m. Nyvärvat m.* **b**) Om individ. Blott fackl. *Varje regemente har rätt att sända tre representanter, en officer, en underofficer och ett m. Personalen utgjordes av 8 officerare, en intendent, 32 m. och* ~. **2**) (Båt- l. fartygs)besättning. *M-et på båten var nu alldeles uttröttat.* **II.** Ssgr. Ex.: *Stor m-savgång vid armén i höst* 1927. *M-sbadhuset vid Uppl. Artilleriregemente* 1919. *Ny m-sbarack vid Marma skjutfält* 1927. *M-skock* ⟩⟨ befälskock. *I m-smässen. M-sorganisationen vid flottan. Olof Palme, som erhöll n:r 1 i m-srullan. M-srum. M-sskåp. M-sskärp* 1931. *M-sstyrka. M-sunderbefäl vid marinen äro flaggkorpraler, korpraler och högbåtsmän* 1930. **-slukersk|a,** -an, -or. Ngn gång även 'manna-'. Nytt ord för 'vamp(yr)'. *Fru Brunius' makabra m-a* 1931. **-spillan,** [=]. Förlust (av manskap). *Med stor m. dra sig tillbaka.* **-stark.** Krigs. o. friare. *Hur m-a kan di vara? Fienden kom denna gång m-are än vanligt. En tillräckligt m. ordningsmakt.* — *Och är nu ett ganska m-t parti.* **-tal** m. fl. se d. o. **-tåg.** Sjöv. Mer l. mindre horisontellt tåg tjänande till ledstång t. e. på brösthöjd längs däck vid svår slingring, över bogsprötet, över rår vid råmanning osv. *Måste* ~ *formligen hala sig fram mot vinden i m-et över däcket* R. Holmström. *Trots de uppspända m-ens skydd* ib. **-vux|en.** Skönl. = manbar l. manlig. *Hur m-et vacker han var* Fröding. **-ätar|e.** Skr. Mindre vanl. T. e. om hajar l. människoätande lejon o. tigrar. *Långt ut i havet, där m-na [hajarna] väntade* Eric Hultman.

— **Mannabragd.** Skönl. *Adelskap har ofta förlänats för m. i krig, men även för lysande gärningar på fredens fält.* **-förgörande.** Skönl. *Den m. Hektor* B. Risberg. **-gärning.** Högt. **1**) Manlig gärning, tapperhetsprov. *Denna härfärd var en m., men* ~ A. Mörne. **2**) En (fullvuxen) mans verk. *Hav tack för din brinnande ungdomseld och för din goda och redliga m.!* **-heder.** Skönl. *Jag vet, att mannaord och m.* ~ *stå högt hos detta folk* G. A. Helsingius. **-kraft.** *Johan Tybeck var* ~ *i sin fulla m.* Alb. Engström. *Mod och käck m.* **-kärlek.** Mindre vanl. *M-en under Greklands äldre tider* kärleken mln män. **-minne.** Ofta nekat. *Största sillfisket i m. Och på Falkland hade vintern varit kallare än i m.* S. A. Duse. *Sådant har nog skett ännu i m(-s tider)* i tider som folk ännu minnes. *Så långt m. räcker* R. Nordenstreng. *I m. hade ingen dött på ön. Det har funnits en tid, visserligen avlägsen, men dock ej alldeles ur m., då* ~ Hj. Psilander. **-mod.** Skr. *Med m. tagit del i de strider, som* ~. *Visa m.* **-mån,** den-kön. *Öva m. (mot ngn, till förmån för ngn, vid en utnämning). Utan (all) m. En beskyllning för (visad) m.* **Syn.** väld, partiskhet, anseende till person(en), (obehörig) hänsyn till person, ibl. orättvisa. **-mördande.** Skr. *I m. strider* (ytterst) blodiga. **-ord.** Skr. Mindre vanl. Jfr mannaheder. *Jag sätter mitt m. i pant på* ~ Walb. Hedberg, öv. **-vett;** [-sbräcka]. Skönl. *Vältalighet och m. tillförsäkrade hon sin älskling* V. Rydberg. — *Jelena, en rysk m-sbräcka, full av indolens, åtrå och obeslutsamhet.* **-vilja.** Skönl. *M-n måste härdas* Sten Selander. **-vul|en;** -enhet. Skönl., mindre vanl. *Ett högväxt och*

m et folk V. v. Heidenstam. *Vilka ~ med numer otidsenlig m enhet under krigshot trungo ~* Anton v. Hedenberg. **-ålder,** n. Jfr med annan bet. mansålder. *Under m n s* t. e. i ungdomen, på ålderdomen. *På gränsen mellan ungdomen och m n. Då han närmade sig m-n.* **Syn.** mannaår, mogen ålder, mogna år, (ibl. nära) kraftår l. bästa år. **-år.** Skr. Mindre vanl. än foreg. *Då dess författare redan ingått i m-en* Fr. Böök. *(Tillbragte där] största delen av sina m.* A. Nyblæus. **-äterska.** Sälls. för 'vamp(yr)'.

— **Mansarving|e.** Manlig arvinge. *Utan att efterlämna m-ar.* **-bild.** *Han gör så därav en m.* Bibeln. **-bot,** -en. Om äldre fhdn. Böter för dråp. *I lindrigare fall erlades blott halv m.* **-börd|a.** *En normal, dryg, stor, duktig m-a. Stenar upp till en m-as storlek. Det hela blev fem m-or. En m-a livsmedel.* **-dräkt.** *Kvinnor, som klä sig i m.* **-fadder** manlig fadder. **-fängelse**)(kvinnofängelse. **-göra.** *Ty sömnad och vävnad äro i Abyssinien m., medan kvinnorna spinna* S. Siwertz. **-hand.** *[Men flundrorna äro här] ej större än en m.* K. Kolthoff. **-hög,** -t. *En m., murad stenfot. Genom den mer än m-a örtvegetationen* Sten Bergman. *M-a drivor.* **-höjd,** [-en, -er]. *Vegetationen å rasmarken når ofta m. Till halv m. En dryg m. över marken. Solen står redan två m-er högt, och ~* Ellen Wester, öv. **-kläder;** -saffär. **-kvartett.** **-kör** (-k-); -ssång. *En m. stämmer upp 'Hör oss, Svea'. Sånger för m.* **-lem.** Fackl. *M-men (penis), som innesluter urinröret.* **-linje.** *Utslocknad på m-n* manliga(släkt)linjen, svärdssidan, manssidan. **-lår.** *Tjockare än ett m.* **-längd.** Mindre vanl. *En mur, sjutton li lång och tre m-er hög* Sven Hedin. **-mössa.** **-person.** Gärna ngt nedsättande. *En misstänkt m. av medellängd hade setts smyga utanför trädgårdsstaketet.* **-röst.** *Sång för m-er.* **-sida(n)** jfr manslinjen. **-tukt.** Krigstukt, krigslydnad, disciplin. *Upprätthålla m-en i sin armé.* **-tung.** Sälls., skr. *Unga, spröda kvinnor buro m-a bördor* Sigrid Lowisin. **-åld|er.** *Det viktigaste framsteget inom öronläkekonsten på en m-er* Gunnar Holmgren. *En m-er beräknas vanligen till 30 år. En hel m-er. Har ärfts av samma släkt i flera m-rar. Fyra m-rar tillbaka i tiden.*

— **Mani'nn|a,** -an, -or. Sälls. **1**) Bibl. o. skönl. *Hon skall heta m-a, ty av man är hon tagen.* **2**) Skr. 'Mankvinna'. *Den självständiga klass, som kallats »m-orna», »de emanciperade» o. d.* Gust. Cederschiöld. — **Manlig,** -t, -are; -en l., sälls. o. åld., -a (till 2), adv.; -het. **1**) *Av m-t kön. Ärves endast på m-a linjen. Utan att efterlämna (någon) m. arvinge. Hata hela det m-a släktet. — Nå m. mognad. — M-a dygder. Rent m-a egenskaper. Av mer m. än kvinnlig läggning. — Att han kände sig sårad i sin m-het genom detta, att jag givit honom pengar* Mollie Faustman. **2**) Friare. *Sakna all m. kraft. En rättfram och m. karaktär. M och frimodig. Ett m-t utseende. Hans m-a uppträdande. — M-t gå mot sitt öde. Kämpa m-a* Bibeln, åld. *Krigslagens bud, att krigsman skall sig m-en och väl förhålla* 1918. *Som kämpat m-en, m-en stritt för kung och land, för frihetens idé.* **3**) Mark. *M-a rim* enstaviga. **Syn. 1**) maskulin, man(s)-; karl-; han(n)lig, av man- l. hankön; en (mogen) mans; ibl. viril; **2**) dristig, tapper, modig, oförfärad, ibl. manhaftig. — **Mann|a**[1], -ade, -as; -ing. Sjöv. Sages om besättning l. om chefen (då = låta m-a). *M-a reling, rå* hedersbevisningar på örlogsfartyg varvid manskapet uppställes i en linje längs relingen (resp. på o. längs rår, bogspröt o. mesanbom), på kommando avtar huvudbonaden o. besvarar chefens l. sekondens leve med ett fyrfaldigt hurrarop. *Relingsm-ing.* — **Mansing,** -en, [-ar]. Vard., smeksamt l. skämts. för 'man'. *Men tänk, vad allt det här kostar dig, kära m-en* V. v. Heidenstam.

Ma'n[3], i böjda kasus ersatt av 'sig' l. 'en'. Obestämt pron. Jfr en[3] (I. 1152 f.). **1**) I smtl. ofta ersatt av folk, en, di l. dom o. d. *M. påstår, att han skall vara rik. Fast m. ibland kunde få skratta åt hans roligheter. M. ser dock inte så sällan, att ~. Men m. kan lika väl påstå motsatsen. Där känner m. sig aldrig säker. M. vet aldrig vad som kan hända en.* **2**) Ibl. ersatt av någon, en person, du, jag, Ni, vi. *Reser m. från Uppsala 19.05, är m. i Stockholm 20.00. Om m. har 3 äpplen, och lägger till 2, hur många får m.? Har m. hört på maken!* **3**) I tilltal gärna förtroligt (l. ngt oförskämt) l. till barn l. skämts. *Ä m. trött å lessen? Varför sitter m. här så ensam (å tjurar)? Hur mår m., min sötaste mamsell Stafvander?* Aug. Blanche. *Hur behagar m. må så här på morgonkvisten?*

Ma'n[4] l. **Mans,** adv. Formen 'man' uppfattas gärna som pronominet. Så heter det nu vanl. *Ser m. på (bara)!* i stället för äldre *Se m. på!* — 'Mans' är mest åld. l. folkl. l. vard. *Kom han mans, Rosenbom!* S. Lagerlöf. *Var mans lugn, du! Gå mans ut härifrån, du ock!* O. Högberg. *Det låter du mans bli!* **Syn.** bara.

Man|a, -ade (ldls. l. skönl. även mänte, mänt), -as; m-a fram m. fl. se framm-a osv.; [-are]. Ofta skr., skönl. l. vårdat. **1**) *Man får ständigt m-a honom att (han ska) läsa på bättre. M-a aldrig föräldrar sina barn att inte ostäda, då de leka i stadens parker? M-a ngn till nya ansträngningar, till uthållighet, (till) att hålla ut. M-a och varna. — Hon har kunnat verka ~ som en ideell m-are och domare* Erik Hedén. *Men m-aren och tuktaren har ock en lyra ~* Karlfeldt

om C. D. af Wirsén. **2**) Saksubj. *Allt m-ar (oss) till försiktighet* skr. *Det saknades ej m-ande och varnande röster. Exemplet synes (oss) ej, knappast m-a till efterföljd. Och städs på tidens m-ande klockslag märka* Rob. Montgomery-Cederhielm. *Vid m-ande dragspelslåtar* Adèle Weman. **3**) *M-a gott för ngn* lägga ett gott ord för, lägga sig ūt för. **4**) I schackspel. *M-a schack, reine, drottningen. »Schack», m-ade han.* **5**) Om andar o. d.; även bildl. *Lärde sig sejda och trolla och m-a (andar). Jag kan m-a hin håle* Öv. fr. Ibsen. *Andem-arna voro icke humbugsmän och bedragare, utan ~* Axel Ahlman. — *Inte önskar jag med min skildring m-a vålnader (ur det förgångna). Den forntid som m-as ur graven av Tegnér och Geijer* Fr. Böök. *Och blommorna, som mången mulen dag / för våra ögon m-at vårens drag* Greta Langenskjöld. **6**) Märk part. perf. i uttr. som *Känna sig m-ad att uppträda till försvar för ~.* **7**) Sjöv. *M-a trossen, en ända* leda (t. e. en akterända utombords — vid tilläggning med förskeppet — klar för alla hinder föröver så den kan kastas i land o. akterskeppet så svängas in till kajen). **Syn. 1**)—**3**) uppmana, uppfordra, anmana, söka förmå l. påverka l. inskärpa, ge en (an)maning (att), tillsäga ɷ, förehålla, egga, (på)driva (ɷ), ibl. påskynda ɷ, ibl. påminna om l. varna, (starkare:) ansätta, bearbeta, ligga ōver; ibl. locka; **5**) frammana ɷ.

— **Maning**, -en, -ar. Ofta skr. **1**) Enkelt. *Han [Söderblom] höll sig på ett förunderligt sätt obesmittad av världen och följde apostelns m. att bruka den, som brukade han den icke* Folke Palmgren. *På en allvarlig vänskaplig m. svarade han en gång: »En kristen bör falla på sin post»* Tor Andræ. *Som lystrade till m-en att gå hem. Låta m-en förklinga ohörd. Rikta en m. till ~. Känna en inre m. att ~. Tidslägets allvar innebär en (trängande) m. till försiktighet och sparsamhet.* **2**) Ssgr. Ex.: *M-sbrev. Konungens m-sord* 1914. *De eldande m-sropen till samling mot arvfienden. Riktade ett m-srop till svenskarna i Finland att ~. Hans m-srop till handhästen, som ville stanna och beta.* **Syn.** uppmaning, anmaning, (ibl.:) (ett) giva'kt, varning.

Manbar m. fl. se under man². **Manchu** m. fl. se mandschu.

Mandarīn¹, -en, -er. Västerländsk benämning på (höga) kinesiska ämbetsmän; även titel l. rang som tilldelas utlänningar. *M-erna äro indelade i 9 rangklasser, vilka utmärkas genom olika knappar och genom broderier på bröstet. Hög m. M. av första rangen med röd knapp. Storm-er. Den resande svenske m-en [Axel Lagrelius] med sina barnbarn. — M-dräkt. Som liknade knappen på en m-hatt* Sven Hedin. *De behändiga små m-hattarna att sätta över ljusen för dammets skull* 1930. *M-värdighet. Bland Kinas högsta m-värld* Erik Nyström.

Mandarīn², -en, -er. (Frukten av busken l. det lilla trädet) Citrus nobilis. *M-en är orangefärgad, mindre än apelsinen och knottrigare i skalet. Italienska saftrika m-er. — En dam i m-färgade pyjamas* S. Siwertz. *Först i mitten av 1800-talet infördes m-odlingen i Sydeuropa; m-trädet är inhemskt i Ostindien. M-skal. M-smak.*

Mandāt¹, -en, -er. Nästan endast ironiskt. *Skryta med sina m-er. De va just en m.! Vi ska tala både om den saken och om dina andra m-er.* **Syn.** bedrift, bragd, dat, bravad.

Mandāt², -et, = l. -er; -ārie (-n, -r) l. -ār (-en, -er) = ombud. **I.** Enkelt. **1**) Uppdrag, dvs. avtal varigm en person förbinder sig att för en annans räkning utföra ett (rätts)-ärende. Sker det därjämte i uppdragsgivarens namn kallas m-et 'fullmaktsmandat' o. detta är i lagen 'm. i egentlig mening'. **a**) Allmännare. *Ha era kolleger givit er m. att säga mig detta?* **b**) *Inkasserings-, betalningsmandat. Få sitt (riksdags)mandat förnyat. Antalet m. i denna valkrets är ~. För att kunna utöva sitt m. Månheten om (att få behålla) m-et. Imperativt m.* se imperativ² (III. 661). **2**) I nyare folkrätt. Av Nationernas förbund åt viss stat givet uppdrag att förvalta kolonier l. lydländer som tillhört de i Världskriget besegrade makterna. *Tre typer av m., A-, B- och C-mandat. Englands m. över Palestina.* **II.** Ssgr ha *mandat-*, ngn gång därjämte *mandats-* (m-(s)tid). Ex.: **1**) Till I 1. *En m-hungrig streber* (som vill bli riksdagsman). *M-tiden [för Nothins riksdagsmandat] utgår med år 1931. I lag fastställd m-tid. Kvarstå (som sjukhusdirektör) m-tiden ut. Bestämmelser om m-stid* C. A. Reuterskiöld. *Möjligheten till en m-vinst.* **2**) Till I 2. *Underkommissionen för m-frågor [i Nationernas förbund, Genève]* 1920. *M-kommission* se m-makt nedan. *De två engelska m-landen Palestina och Transjordanien. Att förvandla Frankrike till en vasallstat eller ett m-land åt Förenta staterna* 1925. *Över sin förvaltning avgiva m-makterna årlig redogörelse, som granskas av en särskild »m-kommission» och sedan av Nationernas förbunds råd* Östen Undén. *Upolu tillhör som m-område Nya Zeeland. Enligt m-villkoren styres Tyska Nya Guinea som en del av Australiska statsförbundet.* **III.** Avledningar. **1**) *M-arie, ombud ~ i vissa svenska styrelseverk.* **2**) M-är. **a**) Folkrättsligt. *U. S. A. ej m-är för Turkiet* 1919. *Skall Sverge bli Armeniens m-är?* 1920. *Frankrike som m-är åt Nationernas förbund för Togo. Armenierna begärde fåfängt att bli ställda under en m-ärmakt; araberna i Sy-*

rien och Mesopotamien erhöllo m-arer — mot sina protester 1920. *Tyskland vill bli m-är över sina kolonier* 1919. — *Rörande m-ärfrågorna. Att Förenta staterna komma att avböja att bliva m-ärmakt för Konstantinopel* 1919. *Tyskland vill ha m-ärrätten till sina kolonier* 1919. *Överlämna m-ärskapet åt Grekland. M-stat. Områden som böra ställas under m-ärstyrelse* 1921. **b**) Bildl. *Det är ett stort och viktigt internationellt arbetsfält, som svensk vetenskap här ställer sig som m-är för* 1925. *Att låta Fåglarna som m-ärmakt / bevaka sin intressesfär på jorden* Öv. fr. Aristofanes.

Mand|el (grav); -eln, -lar. **1**) Egentl. Om frö l. frukt av m-elträdet; även koll. *Skalet till själva kärnan (m-eln) kan antingen vara glatt, benhårt och tjockt eller också liksom trådigt, skört och tunt, i senare fallet kallas m-eln krakm-el. M-el med filippin, dvs med två 'frön'. Söt-, bitterm-el. — M-eln skållas, drives genom m-elkvarn och ~. Stött, krossad, mald, glaserad, saltad m-el. — Brända m-lar.* **2**) Friare. **a**) *Pistascher eller gröna m-lar* frön av Pistacia vera. **b**) Om en del andra frön i stenfrukter, t. e. i plommonkärnor. *Bulta sönder kärnorna, men försiktigt, så inte m-larna krossas.* **c**) *Jordm-el* se d. o. **3**) Bildl. **a**) 'Örmandel', benämningen egentligen beroende på förväxling med lymfkörtlar nedom öronen som då m-larna äro inflammerade ävenledes kunna ömma o. svullna. *Vid halsfluss kunna (ör)m-larna svälla så, att de orsaka mekaniskt hinder för sväljning och andning.* **b**) M-elformat mineralaggregat som utfyller ett förutvarande hålrum i en bergart. *Genomskuren agatm-el.*

— **Mandelaktig,** -t. *Blommorna, som ha en angenäm m. doft ~.* **-art|ad,** -at. *De m-at smakande fröna ~.* **-bakelse. -berg.** Små vita porösa bakverk (bakelser) av sötmandel, siktat socker o. äggvitor (s. k. mandeldeg). **-blom;** -sdoft; -säng; -ma. Koll. till 'm-ma' (=Saxifraga granulata). *Men där fanns den vitaste m. och ~* Agnes v. Krusenstjerna. *M-morna, som redan stodo utslagna på hemmaberget.* **-bröd** ett slags ovala mjuka kaffebröd. **-buske.** T. e. om den som prydnadsbuske odlade Prunus (l. Amygdalus) nana. **-deg** se mandelberg. **-doft;** -ande. *Än syns ej ön, men luftens m. / förtäljer, att jag nalkas* O. Levertin. *Med stora, m-ande, gula blommor.* **-form**¹, -en; -ad; -ig. *M-ade bucklor. M-ade ögon. Med sina m-iga ögon* V. v. Heidenstam. **-form**², -en, -ar. En slags bakelse. **-grön.** *Finnes i svart och mellangrått samt den modärna m-a färgen* P. U. Bergström 1931. **-kaka. -kli.** Ett skönhetsmedel. *M. och parfymerade salvor* Ane Randel. **-konfekt. -krans.** *Till kaffebordet: Goda kaffelängder och m-ar* Annons 1930. **-kvarn.** *Blandningen drives genom m. och ~.* **-mass|a;** (bakelse, gris, kula. Deg av skållad mald sötmandel + socker o. ngt vatten l. äggvita. Till bakelser, fettisdagsbullar, konfektyrer osv. *Till finare m-a, ofta kallad 'marsipan', nyttjas lika delar mandel och socker, i enklare m-a är sockermängden den dubbla eller tredubbla.* **-mjölk.** Söt- o. ngt bittermandel, socker o. vatten. *Förr serverades m. som läskedryck på alla baler.* **-olja. -potatis.** En slags liten potatis med ngt mandelaktig smak. **-pudding. -skal;** -ningsmaskin (för det inre skalet). Både om det yttre (hårda) o. det inre ytterst tunna o. mjukare skalet. **-skog.** *Igenom myrtensnår och m-ar* Hugo Tigerschiöld. **-smak;** -ande. *Om inte ostronen under tiden tillägnade sig en fin m.* F. U. Wrangel. *En ymnig, m-ande vätska, s. k. kokosmjölk.* **-sprits.** Ett slag småbröd vanl. i ringform (jfr mandeläss). **-spån,** -et l. -en, =. Ett slags tunn halvt hoprullad mandelbakelse. *Sockerskorpor och m.* **-stjärna.** *En stor rund pepparkaka med m. i mitten* Gurli Linder. **-stor.** *Vars m-a rotknölar ätas som nödbröd.* **-träd.** Prunus amygdalus. *Colosseum bland blommande m.* G. Pauli. **-tvål** av mandelolja l. blott med mandeldoft. **-tårta. -äss.** S-formigt småbröd av spritsdeg. **-ögd** (l. -öjd). *M-a små brudar / från Nippons ö* Harry Blomberg.

Mandīb|ler (l. -i'-); -lerna; -elform. Zool. Överkäkar hos vissa leddjur (⟷ maxiller). *M-lerna utgöras vardera av ett enda kitinstycke av mycket fast och hornartad beskaffenhet* G. Adlerz. *Att alla myrhanar hade något så när samma m-elform* ib.

Mandiōk|a (-åka); -an; -(a)buske; -(a)fält; -(a)rot; -(a)stärkelse m. fl. (Rötterna av) Manihot utilissima, även kallad 'maniōk(a)' l. 'maniokbuske'. *M-an eller maniokbusken (kassävabusken) är en av tropikernas viktigaste kulturväxter. I stället för potatis odlades m-a, en sötaktig och välsmakande rotfruktssort* Alf Martin. *M-an kan stå i jorden i flera år och är en utmärkt föda för både folk och kreatur. I marknaden utgör maniok eller kassava råvaran för framställning av den bekanta handelsartikeln tapioka* B. Jönsson. *I maniok- och batatodlingarna [på Madagaskar]* W. Kaudern. *På senare tid har m-an under namn av maniokarot fått användning till brännvinsbränning i stället för potatis* Nord. Fam.² (1912). *M-aroten kan, på grund av sin blåsyrehalt, blott förtäras efter kokning eller rostning.*

Mandolīn, -en, -er; -klang; -spel (-are; -erska); -sträng. Ett cittraliknande stränginstrument. *Den neapolitanska m-en har djupt välvd botten, 4 dubbla metallsträngar, stämda som violinen; den spelas med sköldpaddsplektron. Plötsligt ljöd en mild m-klang*

från de öppna fönstren ~ Ellen Lundberg-Nyblom, öv. *Corots 'M-spelerska framför ett staffli'.*

Mandom se under man[2].

Mandri'll, -en, -er; -han(n)e. Mandrillus maimon l. Maimon sphinx. *M-en, en babian med stumpsvans och egendomligt uppsvällda och fårade blåklintsblåa kinder, hemma i Guineaområdet i Afrika. Vaktare frukta en rasande m. mer än alla andra djur.*

Mandschū, -n, -er l. -rer; -(r)by m. fl.; -(r)isk (-t). Ofta — dock ej i SAOL[8] — stavat 'manchu'. Ett tungusiskt folk, grundläggare av Kinas sista kejsardynasti. R-formerna kunna även till bet. direkt hänföra sig till landsnamnet Mandschurīet. *Kineser och m-er, mongoler och turkestaner* Sven Hedin. *En mängd m-rer i sina lustiga dräkter och filtsulade tygskor* L. Munsterhjelm. — *De i vit sorgdräkt klädda m-prinsarna* E. Nyström. *M-språket, som är statt i snabbt utdöende* ~. — *Möter ögat någon m-rby* ~ L. Munsterhjelm. — *Att Kinas mellan 1644—1912 regerande kejsarhus var av m-isk stam* Ax. Lagrelius. *I de m-riska bergen* E. Nyström. *Sydm-riska järnvägen.*

Manēg|e (-ǟsj); -en, -er; -ebyggnad. Krets i cirkus där hästarna framföras; ridbana; ridhus, ridskola.

Māner[1] (akut); -na. De hädangångnas andar (av romarna dyrkade), 'dödmän'. Skönl. även bildl. (ung. = 'minne') t. e. *Karl XII:s så länge vanhelgade m.* Per Elgström.

Manēr[2], -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. **1)** *På ärligt svenskt m., gamla svenska m-et. På tyskt m., efter (det) tyska m-et lätit klippa håret millimeterkort. På äkta pojkmaner rutscha utför klipphällar, som* ~. *På studentmaner.* **2)** *Ha fina m(-er). Han har lagt sig till med så fina m. på sista tiden.* **3)** *Ett helt annat m. tillägnade han sig under 30-åren* om konstnärers stil, målningssätt o. d. *En teckning i streckmaner. Nils Kreugers punktmaner.* — Ofta betraktat som fel. T. e. *Allmogeskildringen frigjordes från sina m. Förfalla till m.* bli maniererad (jfr d. o.). *Överdriva ngt, så att det blir till m. Han har ett otäckt m. att alltid teckna dubbla ytterlinjer. Funktionalismen som m.* **II.** Ssg. Skr. Till I 3. *Stilen är varken otadligt ren eller m-fri. Hos de mest m-fria skalder, t. ex. Runeberg* J. Mjöberg. **III.** Avledning. Till I 2. M-lig (-t, -are; -het). *Gav m-liga och artiga svar till allt det han sade* Hans Cavallin, öv. *Den idylliska, overkligt fridfulla miljön stämmer utmärkt med författarens m-liga ton* Aug. Brunius. **Syn. I. 1)** sätt, vis, plägsed; **2)** (fint) sätt att föra l. skicka sig, 'sätt'; **3)** stil, (individuellt) framställningssätt, utbildad (personlig) stil, egenartad stil(konst); ibl. egenhet; förkonstling, ensidigt utbildad l. (avsiktligt) överdriven l. manierad stil, stil som stelnat i en viss form l. i död form, ibl. död form, ibl. tillgjordhet; **III.** (m-lig:) belevad, sirlig, fin, förfinad, (ytterst) väluppfostrad, salongsmässig, (ibl. nära) preciös. — **Manierērad** m. fl. se d. o.

Manēt, -en, -er; -djur (skivmaneter, Scyphomedusæ, en klass av nässeldjuren); -håv. Geléartade 'kavitetsdjur' med trådar som bränna som nässlor. *De flesta m-er äro pelagiska och vistas i havsytan; de simma genom rytmiska sammandragningar av en muskelring på 'klockans' undersida. De röda m-erna (bränn- l. hårm-er) äro fruktade av de badande på vår västkust, och i badhusen ser man där ofta en badmästare med en m-håv infånga odjuren. Genomskinlig som en m.*

Mangān (-ngg-); -en; -förande; -förening; -halt(ig); -järn; -legering; -malm; -stål(sketting); -superoxid (brunsten). Metalliskt grundämne (vitt, kristalliniskt, sprött o. hårt), i fri form framställt av J. G. Gahn 1774, nyttjat blott i legeringar. *Nitti till nittifem procent av världsproduktionen av m. gå till framställning av ferromangan och andra för den nutida stålindustrien nödvändiga m-haltiga ferroföreningar* 1930. *Järnmalmsfält (helst m-förande) köpes* Annons 1916.

Mang|el (-ng-; akut); -eln, -lar (grav). Maskin för glättning av tvättkläder. **I.** Enkelt. **1)** *På dragm-eln, en nu gammal modell, sköts m-elskivan, belastad med stora stenar eller andra tyngder, fram och tillbaka över de på en trävals upprullade tvättkläderna. Nyare modeller av m-lar äro: 'mekanisk m-el' med handdriven och 'elektrisk m-el' med elektriskt driven vev samt 'kalander- l. stativm-el', där den ena valsen placeras ovan den andra i ett stadigt gjutjärnsstativ med en kraftig fjäder, som åstadkommer valstrycket. Sköta m-eln. Hjälpa till att dra, veva m-eln. M-eln går ojämnt. Kläderna ä på m-eln. Hyra m-el. Bord(s)-, hushållsm-el.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-elbiträde. M-elbod* uthus med m-el. *Kombinerat köks- och mangelbord* 1925. *M-elbotten* på dragm-el. *M-elbräde* kavelbräde (jfr d. o. III. 1007); medelst m-elbrädet som hade handtag rullades kaveln (på vkn plagget upplindats) hårt mot ett bord o. m-elbrädet o. kaveln ha varit förebilden till den mekaniska m-eln som ersatt dem. *Nordiska museets serie av ofta vackert sirade m-elbräden. M-elduk* lägges om det som skall manglas. *Stockholms m-elidkare ha höjt minimipriset för m-ling med* ~ 1917. *M-elkammare och bagarstuga. M-elkavle* l. *M-elkavel. M-elkista* övre rörliga delen av en dragm-el. *M-elkjol* som kan manglas. *M-elkläder* som bruka l. skola manglas. *M-elkorg* tvättkorg (för m-elkläder). *Medan kapten låg lik inne i*

m-elldret. *M-elrulle.* *M-elrum.* *M-elsten som lades i m-elkistan.* *Vägen va hal och kullrig som en m-elstock* (m-elkavle). Anna Lindewall, Uppland. *Bitar av runsten till m-eltyngd* 1930. *En ren handduk, som ännu hade m-elvecken kvar* C. Larsson i By. — **Mangl|a,** -ade, -as, -are; -erska, -ing (med plur.). **1**) *Näsdukar, handdukar och lakan brukar man m-a, men icke skjortor, linnen o. d. I dag ska vi m-a kläder. M-erskor och vikerskor erhålla genast arbete vid Fyris Tvätt- & Strykinrättning* Annons 1921. *Kunnig kallm-erska. Dyrare m-ing. I första m-ingen.* **2**) Bildl. **a**) *M-at guldarmband. Smalt guldarmband med m-ade länkar.* **b**) Idrottsslang o. d. *Hur N. Adlercreutz red ikull och blev allvarligt »m-ad».*

Mango (-ngg-; akut); -n, -er (akut). Frukten av m-trädet (Mangifera indica); även trädet. **I.** Enkelt. **1** *Enstaka exemplar av m. ha på senare tid letat sig väg även till Stockholms fruktbutiker* 1930. *M-n är en gul stenfrukt av ett gåsäggs storlek; det saftiga, sötsyrliga fruktköttet är mycket läskande men för ovana européer ej alldeles ofarligt.* **2**) *M-n, ett av de varma ländernas viktigaste fruktträd, härstammar från Indien och odlas numer överallt mellan vändkretsarna. Vid foten av m-n* Henning Nordlund. **II.** Ssgr. *Den gula m-frukten. M-kärna. Ljuvlig är skuggan av kokospalm / och doften i m-lund* Öv. fr. Sarojini Naidu. *M-parken utanför staden* H. Mörne. *M-saft. M-skog. M-sylt.*

Ma'ngold (-ålld; akut); -en; -beta m. fl. 'Bladbeta', 'romersk kål'. *M., en nära släkting till sockerbetan, odlas och ätes som spenat, grönkål eller sallat. Den övervintrade m-en* Trädgården, 1918. *M-stjälk kokas och ätes med rört smör* Thora Holm.

Mangostān, -en, -er. Garcinia mangostana (ett lågt träd) o. dess frukt. *M-en är inhemsk på Malackahalvön och Sundaöarna; den röda apelsinliknande frukten anses av många vara tropikernas läckraste.*

Mangrōve (-å-; akut l. grav); -n, -r. **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. Växtformation (mest inom vändkretsarna) som bebor slambottnen inom ebb o. flod. *M-n består av en skog, där träden äro försedda med stöd- eller styltrötter, vilket gör, att de ej kunna ryckas lös av tidvattnet. Dy, bevuxen med m. M-n försvinner och ersättes ~ av vanlig urskog* W. Kaudern. *Thore Fries: Den ostafrikanska m-ns konstitution* 1922. **2**) Med plur. Träd i m-skog. *Stranden är tätt bevuxen med m-r, som stå med sina långa stödjerötter i vattnet liksom på styltor* J. Reinius, öv. *I den djupa dyn under m-rna.* **II.** Ssgr ha i regel *mangrove-* (säll. därjämte *mangrov-*). Ex.: *M-floran är sammansatt av omkr. 25 olika trädarter ~* G. Malme. *Sumpiga och hälsovidriga m-skogar* E. Mjöberg. *I m-skymningen* S. Siwertz. *Vidsträckta m-träsk* W. Kaudern.

Manī, -(e)n, -er; -akālisk (-t) o. (numer allt oftare) manisk (-t). **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. *En trottande m. att saja kvickheter. Han har m. på (att samla) gamla ur. Prerafaeliternas enkelhetsmani inom måleriet. Samlar-, sparmani.* **2**) Läk. Symtomform vid viss sinnessjukdom. *Den 'manisk-depressiva sjukdomen' innefattar dels abnorm nedstämdhet (depression), vid 'melankoli', dels abnorm upprymdhet (exaltation), vid 'mani'.* **II.** Avledningar. Oftast till I 2 o. fackl. **1** M-akalisk. *Ett periodiskt återkommande m-akaliskt anfall. Överallt stirra de blodsprängda m-akaliska ögonen, överallt hör man de grälsjuka rösterna. Med m-akaliskt livlig pratsamhet. — Hans läppar malde m-akaliskt samma ord.* **2**) Manisk. *Någon manisk bild eller någon exaltation hava vi ej sett i våra fall* Hygiea 1921. *Det maniska känsloläget är mycket rörligt och slår utomordentligt lätt över i häftighet och vrede* V. Wigert. — *Jag såg dem rusa bort i manisk yra* O. Thunman. *En manisk lust att leta efter syndabockar.* **Syn. I. 1**) sjuklig l. ensidig inriktning på en viss idé, vurm, 'raseri', okuvlig förkärlek (för), 'tvångsbegär', (ibl. nära) obotlig vana.

Mani'ck, -en, -er (akut). Vard. *Knappar, skruvar och alla slags m-er och mojänger* M. Rogberg. *Hade med någon m. lyft upp fönsterhaken. Där flyta också obehagliga sfäriska m-er, vilka äro ytterst känsliga för stötar* Alb. Engström (om minor). **Syn.** tingest, 'pjäs', 'inrättning'.

Manier|ērad, -erat; -i'sm (-en); -i'st (-en, -er). Till maner[2]. Särsk. ifråga om konst o. litteratur. *Hans alltmer m-erade målningssätt. Senrenässansens m-ism* J. J. Tikkanen. *Med femtonhundratalets italienska m-ister* C. G. Laurin. **Syn.** (för)konstlad, förfallen till maner, tvungen, sökt, tillgjord; (m-ism:) förkonstling.

Manicure m. fl. stavas nu manikur l. manikyr (se d. o.)

Manife'st (-äst); -et, = l. -er; -förslag. (Offentligt) tillkännagivande l. förklaring l. framlagt program (från regering, furste, parti, partiledare, korporation osv.) *Februarim-et* ett av Finlands generalguvernör Bobrikov 15 febr. 1899 utfärdat aktstycke som olagligt inskränkte lantdagens lagstiftningsrätt. *Valmanifest.* — **Manifest|era,** -erade, -eras; -ering (med plur.) l. -ation (-en, -er; -sform, -en, -er). Även refl. Skr. Uppenbara, offentliggöra, framlägga, framträda med, lägga i dagen, ådagalägga; (m-era sig ibl.:) framträda (i synlig gestalt), ta(ga) gestalt, taga sig uttryck; (m-ation ibl.) opinionsyttring. *Staten blev för dem ~ Guds m-ation i världen* Bo Bergman. *Sedan Johannes Jørgensen först m-erade sin katolska*

omvändelse A. Österling. *Denna så plötsligt m-erade kärlek* A. Karlgren. *I den m-erar sig skönhetsbehovet* Fr. Böök.

Manikūr l. **Manikȳr** (hårt k); -en [l. -n]; -etui; -skrin; -uppsättning; -er|a (-ade, -as; -ing); -i'st (-en, -er; = en som ger m.). Som enkelt o. i ssgr mest med -y-; i avledningar mest -u-. Handvård, skötsel av händerna o. särsk. naglarna. *Under det jag fick m. på N. K.* ~. *M-etui, 3 pjäser.* — *Sina naglar m-erade han var dag med pimpsten. Hans välm-erade händer* S. Siwertz. — *Hos sin dotter, hovm-isten Jeanne Boman i Stockholm* 1929.

Mani'll|a (grav); -an; -ahampa (Musa textilis); -ahamptåg; -alina; -atåg m. fl. Ngt vard. l. fackl. som enkelt (i bet. m-atåg l. d.). *Grova grästrossar och fin gulvit m-a* H. Mörne. *Men den färska m-an stod bi till slutet av färden* Ernst Lundström. — *Av stor kommersiell betydelse är den fiber, som erhålles ur bladslidorna av m-ahampan. Grövre m-ahampa nyttjas särskilt till skeppståg. Våra isyxor, våra stegjärn samt två m-ahamptåg* T. Boberg.

Maning se under mana. **Maniōk(a)** m. fl. se mandioka.

Manipul|era, -erade, [-eras]; m-era bort ₪ m. fl.; -ering (med plur.) l. -ation (-en, -er; -skonst). *Hade m-erat med låset så väl, att vi utan besvär kunde inträda. Hemliga och något misstänkta m-ationer (med* ~). *Fula m-ationer med partiets kassa.* **Syn.** hantera, handskas (med), 'konstra', 'mixtra'; (m-ationer:) (hand)grepp, konstgrepp, knep, tillvägagångssätt, förfaringssätt, åtgörande(n), transaktion(er).

Mānisk se under mani.

Mank|e, -en, -ar. Den del av hästens rygg som har till underlag de höga tornutskotten från de främre ryggkotorna; även motsvarande parti hos t. e. oxar. **I.** Enkelt. **1**) *Och hästarnas välryktade m-ar blänka. Stryka hästen över (den höga) m-en. Hos arbetshästen önskar man en bred, avrundad m-e. Tunn, lång m-e. Oxarna hade fått m-arna sårbrutna av oken.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Min tredska vinghäst med den hårda m-en* Fröding. *En tatarisk furste med simpla, hårda drag och m-e som en tjur* Jac. Ahrenberg. **b**) *Som du ser, har jag själv lagt m-en till och fyllt fyra sidor* (mindre ofta 'lägga åt m-en'); = sätta god arbetsfart, (riktigt) ta ī. **II.** Ssgr. Ex.: *Med en m-höjd knappast överstigande 1 meter. M-läder. M-rem. M-skyddare* ser ut som en liten matta, skall skydda hästar med ömtålig m-e mot sadeln.

Mankema'ng (mangk-); -et, = l. -er. Ngt vard. *Va ä de nu för m. igen! De får inte bli något m., hör du de! Något m. hade åter uppstått (med bilen).* **Syn.** fel, brist, trassel; försummelse. — **Manker|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) Fattas, fela, brista; försumma, svika, (ibl.:) låta (t. e. sin dam) sitta, icke infinna sig; komma för sent till, förfela.

Manki'll (-ngk-); -en, -er; -beväpnad; -slag. Böjlig käpp med en blyklump innesluten i övre ändan.

Manlig m. fl. o. **Manna**[1] se under man[2].

Manna[2], -t l. -n; -ask se B I; -gryn o. -gräs se B II; -lav se A 1. **A**) Det bibliska m-t. **1**) Egentl. *Den m. Israels barn åto på ökenvandringen och som sades regna ned över dem, var kanske en lavart, m-laven (Lecanora esculenta), som ytterst snabbt sväller efter regn och som ännu i dag av araberna nyttjas som nödbröd; enligt en annan förklaring skulle det bibliska m-t varit ett honungsliknande ämne, som avsöndras av en tamariskbuske, när den påverkas av ett par insekter. M-t liknade korianderfrö* Bibeln. **2**) Bildl. *Själen av Guds m. näres* Elsa Ribbing. *På korsets träd den helga m. växer, / som själarne i öknen uppehåller* Stagnelius. *M. för Guds barn* boktitel. *Dagligt m. för vandrare genom öknen* (predikosamling). *Hugsvalans m. ni nekar mig* Öv. fr. Echegaray. *Bildningens livgivande m.* I. Oljelund. *Att pengarne kommit som ett m. i öknen, emedan han var alldeles pank* Axel Schröder. **B**) Handelsvaror. **I.** I luften stelnad saft av en del växter (särsk. Fraxinus ornans, m-asken); denna m. nyttjas som milt avförande medel. **II.** M-gryn. Förr = skalade frön av m-gräset (Glyceria fluitans) men nu beredda av vete. *Polentagrynen tåla längre och saktare kokning än m-grynen. Den lättsmälta m-grynsgröten har på senare tid börjat ersätta havregrynsgröten som dietgröt. Saltsjökvarns nya m-grynskvarn, den första i Sverge* 1923.

Mannekä'ng (hårt k); -en, -er (akut). **1**) Leddocka l. skyltdocka (för provning l. visning av dräkter). *Sutto stela och korrekta som två m-er* Hj. Söderberg. — Även bildl. *Det är inte en människa, det är en m.* — *Hans m-ansikte hade fått liv* T. Fogelqvist. *En strängt stiliserad m-typ.* **2**) Person som till prov o. reklam bär modedräkt. *Anställning som m. vid en modefirma. Parad av badm-er. Den 16-åriga Berlinm-en har blivit Tysklands modedrottning* 1926. *Lyxm-er.* — *M-elev erhåller plats, Lejamagasinet* 1926. *M-promenad* 1919. *M-uppvisning hos N. K.* 1920. **Syn.** ibl. docka.

Manomēt|er (akut); -ern, -rar; -erfabrik; -erskala. (Gas- l. ång)tryckmätare. *Avläsa m-ern. Registrerande m-rar. M-rarna äro graderade i atmosfärer (delar därav).*

Mans, adv. Se man[4].

Mansärd|fönster; -rum; -tak; -våning. Ifråga om byggnader med brutna tak. *De framspringande m-fönstren (till vindsrummen) i det nedre och brantare takpartiet av ett m-tak. I ett m-rum åt gården.*

Mansche'tt (-att), -en, -er; (-ask, -hållare (skall hindra lösm-er att glida ned), -knapp, -lik(nande); -påse; -skyddare; -yrke ('finare' yrke), -arm. **I.** Mer egentl. **1**) Krås l. garnityr l. bred linning till ärmar. *Det allra nyaste dammodet från Paris är handskar med nedåtvända m-er* 1925. *Knäppm-er, att fastknäppa på handlinningen. Krus-, spets m-er. Inga fasta m-er, utan endast en m-liknande linning. Till mansskjortor brukas lös l. fast m., mjuk l. stärkt, av samma tyg l. helt vit. I frack med lösm-er, spänn halsduk, nattkappa och ~. Sköt upp m-erna, som ville halka ned över handleden. Jag har inga knappar i m-erna.* — Friare. *Byxbenet bör nedtill hava formen av en m. för att gå lätt ned i skoskaftet; och m-en i sin tur en snöranordning* Idun 1932. *M-skyddare av celluloid, särdeles praktiska, då skjorta med fasta m-er användes. Ungdom från alla läger: kroppsarbetare och de, som arbeta inom m-yrkena* Carl Cederblad. *Kontorsrock av svart satin med m-arm* P. U. Bergström. **2**) Märk. *Darra på m-en* ngt vard., = vara (så) rädd (så man skakar). *Och det stod inte länge på, förrän vi hade m-erna på och ~* (handklovarna) Alb. Engström. **II.** Särbet. Lös droppbricka (vanl. av glas) kring ljuset på en stake l. i en krona. *Musselformiga (ljus)m-er. Det har droppat stearin på m-en.*

Manskap se under man[2].

Mantal (till man[2] o. utt. som ssg); -et, =. **1**) Tal som uttrycker ett hemmans storlek i kameralt hänseende, tal varefter hemman mätas, hemmantal. *Gård om 8 m. Hemmanet* [1]/[16] *m. n:o 4 Storkåge med utmärkta åbyggnader. Att två m. säteri Dannemarka i Korsberga socken ~ besväras av följande inteckningar ~. Helt, halvt m. Satt i m.* betraktat som självständigt hemman. **2**) Märk särsk. det bildl. o. gärna folkl. *Det var kalas, som stod i m.* ett riktigt stor(bonde)kalas. *Gubben Hans stod i m. på slätten* Alfr. Fjelner. *En lögn, som står i m.* en 'jättelögn'. — **Mantalsblankett** o. **-bok.** Jfr mantalslängd. *De av rotemännen förda mantalsböckerna* 1916. **-förteckning** se mantalslängd. **-kommissarie.** *M-n är i Stockholm och Göteborg chef för mantalskontoret. M-r finnas även i Malmö och Norrköping.* **-kontor.** *Sakkunniga föreslå i Stockholm m., varvid rotemanskontoren försvinna* 1916. *På de större m-s-kontoren anställas mantalsskrivare och biträden.* **-längd,** -en, -er. Kallas även 'mantalsförteckning' samt 'mantals- och skattskrivningslängd'. Förteckning på alla inom ett mantals- o. skattskrivningsdistrikt bosatta personer med namn, födelseår, boplats, fast egendom, yrke, tjänst m. m. *M-en ligger till grund för andra längder, t. e. röstlängd.* **-pen(nin)gar.** Personlig skatt till kronan av var o. en som fyllt 18 år. *M-na utgå med 40 öre för mankön och 20 öre för kvinnkön.* **-skriv|a;** -ning (-sdistrikt, -sformulär, -sförrättare; -sort; -suppgift). M-ning = årlig förrättning varvid inom varje kommun mantalslängd upprättas. *Hustru m-es på samma ställe som mannen. Var och en skall mantalsskrivas, där han är bosatt. Senast m-en i Vänge församling av Uppsala län. Uppge senaste m-ningsort.* **Syn.** uppföra i l. uppgöra mantalslängd. **--uppgift.**

Ma'nte (grav). I det vard. uttr. *Pass m!* (nej) pass.

Ma'nt|el (grav); -eln, -lar. **I.** Klädesplagg. **1**) Vanligaste bet. Vid ärmlös kappa buren utanpå. **a**) Egentl. *Som den äldsta dräkten torde den enkla m-eln av djurhud få betraktas. I vår tid ha männens m-lar utträngts av överrockarna; m-el bäres ännu av kungar o. furstar (kungam-el, kröningsm-el, drottningm-el), förr även av andra (t. e. rådsm-el, kvinnom-el); vissa folkslag ha fortfarande plagg som benämnas m-el (t. e. arabisk m-el, 'burnus'). Hermelinsm-el. Kunglig m-el med purpurbård. Grekisk m-el (himation, chlamys). Romersk m-el (t. e. pallium). Folkskaran ~ bredde ut sina m-lar på vägen* Bibeln. *Med en m-el löst kastad över axlarna. Drapera sig i sin m-el. Veckrik m-el.* **b**) Friare o. bildl. *Du höljer dig i ljus såsom i en m-el* Bibeln. *I dimmans m-el sveper sig högsommarnatten* Frans Österblom. *Ännu har den gröna m-eln på dess [Tahitis] berg inte glesnat* H. Mörne. — *[Efter Arpi] axlades ~ ledarem-eln av ~* O. Örtenblad. *Upptaga ngns m-el* överta ngns värv, fullfölja verket. *[Är] då han kastar den tragiska m-eln, ganska snäll och trevlig* J. Hemmer. — *Lögnen tryter aldrig m-el. Under vänskapens (täck)m-el.* **2**) Spädbarnsplagg, fyrkantigt, svepes om barnet upp under armarna o. fasthålles med omlindad maggördel. *Den s. k. engelska blöjan användes numera ~ i stället för blöja och m-el* Vårt hem 1921. *Knytm-el.* **II.** Fackliga bet. **1**) Zool. Hos blötdjur: parigt l. oparigt hudveck som hos de skalbärande avsöndrar skalet. Hos m-eldjur: ett cellulosaartat hölje som avsöndras av huden. **2**) Till aktier o. d. *Till skillnad från det åtföljande kupongarket plägar aktien, likasom även banklotten, obligationen, kallas »m-el»* I. Hultman. *M-lar till aktiebrev.* **3**) Tekn. I allm. ngt täckande (o. stärkande), till eldrör i artilleripjäser, till en del moderna gevärskulor (m-lade kulor), kring ugn (ugnsm-el), gjutform, rörledning m. m. T. e. *Genom vaxets bortskaffande bildades mellan m-eln och kärnan ett tomrum, som bronsen skulle fylla* vid gjutning. *Sedan gjutformen fyllts med den smälta metallen och denna hunnit svalna, sönderslås m-eln,*

och konstverket ciseleras och avputsas. — *Ny mauserkula, vars m-el tillverkas av en legering, kallad tombakmetall* 1923. — *Metallegering till m-lar för telegraf- och telefonkablar* 1921. *Järnstöttor, redan höljda i betongm-eln.* — Märk på rakborstskaft o. d. *En raktvål och en rakborste, båda med förnicklade m-lar* Åhlén & Holm 1916. **Syn.** (ibl.:) kappa, kapprock, kåpa; täckelse; (ytter)hölje.

— **Mantelbräm. -djur.** Tunicata. *M-en ha ibland ansetts vara ryggradsdjur, ibland icke. Till m-en höra sjöpungarna.* **-flik. -fåll.** Veck l. kant. Ofta skönl. *Hon föll på knä och kysste hans m.* **-kul|a.** Krigs. *Ett gevär, till vilket man använder m-or* Ludv. Munsterhjelm. **-liknande.** *Det m. plagget.* **-skura.** Heraldiskt. Linje som delar en vapenskölds yta. **-veck.** *Kan väl någon hämta eld i sitt m.?* Bibeln. — **Manti'lj,** -en, -er (akut). Ibl. (dock ej i SAOL[8]) manti'lj|a (-an, -or). Spanjorskornas långa breda slöja som vanl. bäres om huvudet o. korslagd under hakan; även ett slags siden- l. spetsschal som bäres över axlarna. *Den vita eller svarta m-en* Öv. fr. R. Lothar. *Satte en sköldpaddkam i det högt upptornade håret och lade m-ans vita spetsskum däröver* ib. *Sveper den befransade m-en snävt om sig. Spetsm(-a).* — **Mantl|a,** -ade, -as. **1**) Skönl. Mindre vanl. *Skulle inte med ett spår av värdighet ~ kunna m-a ens den trasigaste burnus* N. W. Lundh. — *Överlämnande åt Faust själv att m-a dessa skröpligheter med ädla syften för mänsklighetens bästa* V. Rydberg. — *Snöklädda vintertid, rikt m-ade av lager och ek, gran och trädlik ljung, voro dessa berg en solgudens boning* N. W. Lundh. **2**) Tekn. Mest i part. perf. *Kulan är »m-ad», dvs. försedd med ett omhölje av hårdare metall än bly. Nickelm-ad.* **Syn. 1**) axla en mantel; bemantla, (över)skyla (m); hölja (som i en mantel).

Manu- förstavelse med bet. hand(a)-. — **Manuāl,** -en, -er (akut). Mus. Klaviatur för handen i en orgel. *En större orgel har merendels flera m-er. Men orgelnisten skiftar m.* Joel Rundt. *Femte m-en: eko- l. fjärrverk.* — **Manue'll** (-äll); -t. Utförd l. utövad med händerna; hand(a)-. *Maskinell utskrivning i stället för m. M. skicklighet. M. massage* ⟷ apparatmassage. *Karl Nordlund, Arbetsskolan och det m-a arbetet.* — **Manufaktūr,** -en l. -n, -er. Gärna fackl. Mest som koll. l. i plur., i ssgr o. avledningar. **I.** Enkelt. **1**) Industriell verksamhet. **2**) I industrien framställda varor, särsk. vävnadsvaror men ibl. även järn- o. stålvaror. *Ville vara sorterad särskilt i m.* C. Larsson i By. *Ylle-, linne-, järnm(-er).* **II.** Ssgr. Ex.: *M-affär. I m-branschen. Kommerskollegium föreslår m-förlagslån (ur m-förlagslånefonden) till a.-b.* *J. L. Rose för utvidgning av ~. M-handlar|e* (-förening, från 1895) = försäljare av vävnadsvaror. *A.-B. M-import. M-vara* vanl. = färdig vävnadsvara. **III.** Avledningar. **1**) *M-er|a* (-ade, -as; -ing) = bearbeta i förädlingssyfte. *Lärare vid Tekn. Högskolan i järnets m-ering.* **2**) *M-i'st* (-en, -er) = m-handlare. *M-isternas tidskrift* 1923. — **Manupēd,** -en, -er. *Under och efter Världskriget har m-en kommit mycket i bruk som invalidvelociped.* — **Manuskri'pt,** -et, = l. -er. Även i kortformen mānus (-et, =). Handskrift, skrift avsedd att tryckas l. varefter ngt tryckes. **I.** Enkelt. **1**) *Har du lämnat tillräckligt med m. (åt sättaren)? Femti sidor m. Di behöver mer m. på tryckeriet. Av brist på m. (Original)m-et till Dalins Argus befinner sig i Kungl. Biblioteket i Stockholm. Är m-et tydligt skrivet, maskinskrivet? Första delen föreligger i råmanuskript, i slutgiltigt m.* — *Tryckt som m.* ej tillgängligt för allmänheten, privattryck. **2**) Formen 'manus' är vard. l. fackl. *[Jag är] den förste journalist i hela världen, som skrivit ett manus i luften* Oscar Söderlund 1919. *Samt kom igen på kvällen med manuset.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-buntar. M-hållare* på sätteri (sak). *M-högen växte dag för dag. Är han m-kännare också? M-läsare vid förlag. M-läsning. En värdefull m-samling.*

Manȫv|er (akut, i ssgr grav); -ern, -rer (l., dock ej i SAOL[8], -rar). **A**) Enkelt. **I.** Egentligare. **1**) Planmässig rörelse l. övning av trupp, fartyg l. luftfartyg. *Inställa höstm-ern. Större fältmässig övning kallas stundom ännu (fält)m-er i stället för det modärnare fälttjänstövning. Deltar i m-rer och truppreveyer. Hindenburgs dristiga och geniala m-rer. »En serie intressanta m-rar» skulle hållas under ~* J. Gust. Richert. *För första gången i vårt land beordrades särskilda stridsdomare vid m-rerna* (1865) L. W. Stjernstedt. — *Sjö-, flottm-er.* — *Luftm-er. Utförandet av m-n 'roll i sluten formering'* vid flygning, 1931. **2**) Rörelse av fartyg l. luftfartyg för kurs- l. fartändring. *Lägger till med fin m-er i en halvcirkel med fyra meters radie, kliver upp vid pollaren och ~* Alb. Engström. *Då må m-rerna skötas med kraft av den säkraste handen* Ernst Lundström. *Fartygs-; skepps-; roder-, maskin-, segel-, tilläggnings-, ankringsm-er.* **II.** Friare o. bildl. **1**) Om frälsningsarmén. *Hallelujasalvor avskötos, (fält)m-rer företogos.* **2**) *Chauffören svär över korna, som ställa sig på tvären och tvinga honom till plötsliga, riskabla m-rer* Hagar Olsson. **3**) *En listig m-er för att undvika ett misshagligt ordförandeval. Skumrask-, val-, uppskovsm-rer.* **B**) Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn. I. 1**) (ibl.:) trupprörelse(r), truppövning(ar); fälttjänstövning(ar); **II.** (hand)-

grepp, förfaringssätt, förfarande, åtgörande, åtgärd(er), anstalt(er), (ibl.:) konstgrepp, knep, transaktion, kupp, manipulation(er).

— **Manöverbar,** -t; -het. Krigs. o. d. *En strid och manöverbar trupp* Har. Hjalmarson. *Truppens ~ ringa m-het* ib. **-dag.** Krigs. *Kallblodigheten från m-arna* Sven Lidman. **-duglig;** -het. *Ett fartygs sjö- och m-het* G. Gartz. *Och satt [flyg]maskinen är m-t skick. Större m-het (för brandkåren).* **-däck.** Sjöv. *Över hela fartyget sträcker sig ett sammanhängande däck av trä: m-et, vanligen stordäcket kallat* E. Hornborg. **-fel. -fält.** *På Karl Johans tid var Lagårdsgärde ofta m. för hela arméfördelningar.* **-färdig. -förmåga.** *Truppernas m.* W. A. Douglas. *Jaktplan ~ med stor fart, stig- och manöverförmåga* Norstedts Uppslagsbok. **-galopp.** Krigs. *Svenska kavalleriets m. = omkr. 350 meter i minuten.* **-hus.** *Kranens m. vilar på ett stativ, under vilket finnes 5 meter fri körhöjd.* **-lina** t. e. för strålkastare, ventil m. m. **-oduglig;** -het. Fackl. *Varvid propellern skadades, så att båten blev m.* **-skicklig;** -het. *Sinnesnärvaro och m-het* t. e. ifråga om fartyg, flygplan, bil osv. **-torn. 1**) Sjökrigs. Pansartorn på större örlogsfartyg varifrån chefen övar befäl under strid. **2**) Friare. T. e. *Från slussens högt belägna m.* **Syn.** styrtorn. **-utrymme.** *I bredare farvatten, där m-t är gott.*

— **Manövrer|a,** -ade, -as; m-a bort ~ o. ut ~; -bar(het); -ing (-en, -ar; -skonst; -sskicklig(het); -sutrymme). Egentl. o. bildl. Företa manövrer l. rörelser (med trupp, flotta, fartyg, luftfartyg); styra (fartyg m. m.); sköta, hantera; (ibl.:) förfara, handla, laga (så att). *Skicklig i m-ing av propellerfartyg, flygplan, biler m. m. Kunskapen om luftm-ingen* T. Ångström. — *Då järnvägsbommarna m-as medelst ledningar från annan plats. Varför hissen var ställd på s. k. knappåkning, dvs. den kunde m-as av passagerarna själva. M-ar ~ sina skyltdockor på ett trevligt sätt* O. Homén. — *Testamentet hade givit honom rätt att m-a ensam efter förstånd och samvete.*

Maōri (-å-); -n, -er; -by; -folk(et) m. fl.; -sk (-t); -ska (kvinna). Polynesier av Nya Zeelands urbefolkning. *Tatuerade, svarta m-er. Gammal m-hövding, m-kvinna. En mörkblodig prins av m-sk ras. M-sk adelsman med ansiktet tatuerat i smakfulla mönster. Den lilla m-skan.*

Mar-. Ssgr med detta ord som betydde hav, vatten, sjö (jfr Marstrand o. Maren i Södertälje) stå för sig.

Mar|a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Känsla av kvävning, beklämning l. tryckande tyngd över bröstet under sömnen (orsakad av t. e. hjärtsjukdom, neurasteni, rubbad matsmältning); även om kvinnligt trollväsen som om natten troddes sätta sig gränsle över den sovande o. åstadkomma dessa besvär. *Jag råkade ropa i sömnen, så illa red m-an mig. Ridas av m-an. När m-an rider hästarna i stallet, hoptrasslar hon gärna deras man* (*'martovor'*). **2**) Friare o. bildl. **a**) Ful o. led gammal käring, troll', häxa'. *Den leda m-an är mörkrädd!* Z. Topelius. *Ge den gamla m-an respass, om hon inte blir snällare!* **b**) *Boulanger, som varit den stora m-an 1889, levde nu i landsflykt i Bryssel* C. G. Laurin. *Tsarismens ohyggliga m-a var borta, men var ersatt av den ännu avskyvärdare bolsjevismen. Den tanken har hela tiden legat över mig som en m-a. Befrias från depressionens m-a.* **3**) Slangartad särbet. (krigs. o. idrotts.) = ränsel. *'M-an' ersattes även i armén av ryggsäck med mes?* **II.** Ssgr ha *mar-*; blott ngn enda gång därjämte *mare-* (mar(e)ritt). Till bet. avvika de från det enkla ordet därigenom att de ofta nyttjas om ngt 'förkrympt' l. 'tovigt' (jfr marig).

— **Marbjörk.** Låg, förkrympt o. tovig björk. Jfr martall. **-buske** jfr föreg. **-dröm.** Dröm framkallad av maran l. åtföljd av 'marritt'; hemsk (faso)dröm. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Vaknar, skälvande och i ångestsvett, efter en förfärlig m.* **2**) Bildl. *Nirvana, det fullständiga utslocknandet efter livets m-mar* S. Siwertz. *Tanken, att det allmänna världskriget kunde vara när: denna m., som ~* R. Kjellén 1911. *Den m. vi nu befinna oss i* 1917. **II.** Ssgr. Ex.: *Denna m-slika natt* Lili Ziedner. *De mest m-sliknande händelser. Varken lika drastisk eller lika m-smässig som Remarque's På västfronten intet nytt. En m-ssyn.* **III.** Avledning. *Likt m-mares kusliga rop* Sigfr. Lindström. **-gran** jfr marbjörk. **-kvast.** Mindre vanl. Se häxkvast. **-kyss.** Mindre vanl. för 'munsår'. **-leka.** Mest av hårdnad märgel bestående hopningar ('konkretioner') i lera. **-ri|da;** -den; -tt (-en, -er; -sdröm; även mare-). Mindre vanl. som finit. *M-das av en hemsk föreställning, som man icke kan befria sig från. Medan vi m-dits av världskriget och dess ohyggligheter. Tjut från m-dna sovande.* — *En oredig ond dröm, en m-tt, som ~. En djup sömn, avbruten av vilda m-tter. Livets m-tt* Gunnar v. Numers. *Den militäriska mareritt, under vilken Europa lider* Ups. Nya Tidn. 1899. **-skog;** -sbevuxen. Jfr marbjörk. *De längre ut belägna m-sbevuxna holmarna och skären* R. Numelin. **-tag.** Skönl. *Ångesten släppte sitt m.* Anna Björkman. **-tall;** -(s)bestånd m. fl. Jfr marbjörk. *Med »m.» betecknar jag låg och oväxtlig tall, som ej eller föga höjer sig över den normala höjden hos ett snårskikt (2—5 m.)* Erik Almquist. *Halvt ihjälpinade m-ar.* **-tova.** Jfr mara I 1 (sista ex.). Både om hästar o. människor. *Med det långa håret i en enda oredig m.* Astrid Väring. **-vuxen** l. **-växt.** Jfr marbjörk.

Marvuxen, svart barrskog Alb. Viksten. *Med marväxta tallar* Dan Andersson.

— **Mar-** l. **Mareritt** se marrida ovan.

— **Marig,** -t, -are; -het. **1**) Jfr marbjörk m. fl. *Små holmar, små vatten, små bergknallar och små m-a träd* Hj. Söderberg. *Uppför de m-aste skogsbackar. Skogen blir m-are och alltmer nersumpad.* **2**) I slang även = förarglig, obehaglig l. farlig (även förstärkande). **Syn. 1**) låg o. oväxtlig, lågväxt, dvärglik, dvärgartad, som knutit sig, förkrympt; vresig, tovig (o. risig).

Marabū, -n, -er; -fjäder; -stork. Leptoptilus crumeniferus. En 'krävstork' från tropiska Afrika. *M-erna liknade en samling korrekta herrar i frack* Prins Wilhelm. *I Östafrika skyddas m-n som 'renhållningshjon'. De duniga, vita undre stjärttäckarna på m-(storke)n gå i handeln under namn av m-fjädrar.*

Marabūt, -en, -er; -grav. Muhammedansk eremit l. helgon, helig man.

Maraskīno (hårt k); -n l. -t; -likör. En körsbärslikör. *Här i en röd schaggsoffa, vid kaffe och en m.* Henning Berger. *En urkärnad aprikos, kokt i sockerlag med m.*

Māraton (-ånn; akut); kortform för -lopp l. -löpning. **1**) Idrotts. (Tävlings)lopp vanl. på 42 km. (i Sverge 40,2 km.). *Det första modärna m-loppet anordnades vid Olympiska spelen i Aten 1896. Svenska mästerskapstävlingar i stafettlöpning, tiokamp och m.* 1931. *Se en karl ~ m-löpa* Alb. Engström. *M-löparen A. Ahlgren innehade 1912 svenskt rekord i m-löpning.* **2**) Märk den ännu modärna uthållighetstävlingen i dans 'm-dans'. *Efter att ha dansat i 40 dagar (med 10 min. paus i timmen) vid en m-danstävling i Liège störtade dansösen Miss Christina Painter plötsligt medvetslös till golvet* 1932.

Marcōni|mast (-kå-); -rigg (med m-master). Sjöv. *M-masten är hos oss gärna upptill bakåtböjd; den finnes numer på segelfartyg av alla slag; m-masten är stagad som radiomast.*

Māreld (utt. o. fattat som ssg). Ett fosforescerande sken på l. i havsvattnet åstadkommet av en oerhörd mängd självlysande planktonorganismer (ibl. även andra djur, t. e. maneter) o. vanl. uppträdande i form av lysande punkter, skivor, kulor l. strimmor. *En våt tångruska med m. i* S. Siwertz. *Stjärnljuset, som eljes dämpade havets fosforsken, ersattes nu av en praktfull, flammande m.* E. Hornborg. *Osläcklig, lik m. i sjö* Prins Wilhelm. *M-en började skimra på vågtopparna. — Enstaka m-sblänk. M-sglittrande kölvatten* E. Lieberath. *Liksom planktons trolska m-slågor* K. E. Forsslund. *M-sskimmer. Delfinernas m-sstrimmor* H. Mörne.

Marescha'll, åld. (ej upptaget i SAOL[8]) för marschall.

Marg (l. -j); -en, -er (akut); -anteckning. *Anteckningar i m-en. I m-en anger jag ~ med majuskler stenens fem olika sidor* O. v. Friesen. *Nära skuren, (för) hårt skuren i övre m-en.* **Syn.** se följ. — **Marginā̄l** (l. -ji-); -en [l. -n], -er. **1**) Egentl. *Bred m. M. utmed ryggen på utgående expedition från statsmyndighet skall enl. kungörelse av 1906 vara minst 3 cm. bred. M-en var fullklottrad med 'obs.' och bockar. Frödings m-anteckningar i Cederschiölds Svenskan som skriftspråk. M-noter.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Svårt att hålla sig vid m-en* (i tukt, på mattan) Sigurd. *Och täpptes så ej munnen på skandalen, / så höll hon den ändå vid m-en* C. V. A. Strandberg. **b**) Som tidningsrubrik. *I m-en. Stirr av Hasse Z.* 1931. *M-(redaktör)en saxar utan betänkande detta porträtt ur en utländsk tidskrift.* **c**) Skillnad mln två penningbelopp (innebärande säkerhet mot förlust l. möjlighet till vinst; t. e. skillnad mln banks ut- o. inlåningsränta). *I Uppsala, där de flesta hade smal ekonomisk m.* Marika Stiernstedt. *Lägga in ett par tusen till för m-ens skull* vid hypotekslån. *Risk-, säkerhets-, vinstmarginal.* **Syn. 1**) marg, (fri)kant, brädd, oskriven l. otryckt kant (på tryck- l. skrivsida), rand.

Margarētafläta. Två flätor lagda i krans om huvudet.

Margarīn, -et l. -en, (-er, handels.); -blandad; -fabrik; -fett; -förordning; -lag (-en, -ar); -låda; -olja; -ost; -smör; -tillverkning. *Naturligt smör, uppblandat med m. Mjölken ljummas och arbetas tillsammans med m-et. Olika uppfattningar om betydelsen av m-ets vitaminfattigdom. Animaliskt m. och växtmargarin. Oleomargarin. — Ett namn, som givits åt sådan produkt, där m-fett införts, är m-ost, och finnas särskilda bestämmelser rörande densamma uti m-förordningen* J. Landin 1911. **Syn.** konstsmör.

Margfaldig (-rj-; utt. som ssg med grav, ibl. även -fa'l- med akut); -t. Åld. för 'mångfaldig'. *I m. måtto. Hur Satan bringar uppå fall / och snärjer på m-t sätt* Hj. Procopé. *Allt vad man lägger ned ger den m-t igen* Ester B. Nordström.

Marginal se under marg.

Marīa|bild; -dyrkan; -kult m. fl. Bild osv. av Jesu moder.

Mariāg|e (-asch); -en. Ett slags kortspel.

Marīenglas. Klart genomskinlig bladig gips. *Den storbladiga glimmern kallas ofta felaktigt för m.* Kjellins Varulex.

Marig se under mara.

Marīn[1], -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Sjöväsen, sjöförsvar; även sjömakt, sjöstyrka, flotta. *Svenska m-en består sedan 1901 av flottan och kustartilleriet. M-ens intendentur. Och alla större m-er skyndade att bygga dylika fartyg. Inom de större m-erna. — Handels-*

och örlogsmen handels- o. örlogsflottan. 2) Mål. Sjöstycke, havsstycke, sjöskap, havsmålning, m-målning. Även om teckning, etsning o. d.; mer sällan om dikt. 3) Marinblå färg. *Barnvagn med fast korg, lackerad i m. eller grått.* **II.** Ssgr kunna ofta även ansluta sig till adjektivet o. stå efter detta. — **Marin²**, -t. 1) Sjö-, havs-, sjökrigs-. *Tysklands relativa svaghet, ej minst i m-t hänseende* Hj. Falk. *Målningar med m-a motiv. Ett m-t epos.* — *Kurs i m. zoologi (vid Klubban).* Mark *(Högsta) m-a gränsen* den nivå till vkn det postglaciala ishavet nådde. 2) Marinblå. *'Barnsweater' i m. och vitt med m. garnering.*

— **Marinalmanack(a). -attaché.** Vid beskickning anställd sjöofficer. *M-n i London och Oslo, frih. L. M. Beck-Friis.* **-blå.** *Segeldräkt av m-tt ylle, i m-tt med vitt skärp och vit blus. M. kavaj.* **-direktör.** *M. av första, av andra graden* i Mariningenjörkåren. **-etsning. -flyg,** -et; -kår; -are. *Eftersom vårt flygvapen är en högre enhet av lant- och m.* ~ 1931. **-förvaltning.** Den tekniska o. ekonomiska överstyrelsen över rikets sjöförsvar. **-histor|ia;** -isk. *[Arnold Munthes] m-iska livsgärning* Gunnar Unger. **-ingenjör;** -(s)kår(en) (en av marinens civilmilitära kårer, bildad 1906); -sstipendiat. *M-er av första, av andra graden och extra m-er.* **-intendent;** -saspirant; -selev; -skadett; -(s)skola; -urkår(en) (en av marinens civilmilitära kårer, besluten 1903). *Förste m-er, m-er av första och av andra graden i m-urkåren.* **-kikare. -läkar|e;** -kurs; -kår(en) (en av marinens civilmilitära kårer, från 1902); -stipendiat. *Förste m-e, m-e av första och av andra graden och m-stipendiater i m-kåren. Kommenderad till m-kurs.* **-mål|are;** -ning (se marin¹ 2). **-organisation;** -slära. **-soldat. -stab;** -schef. *År 1896 organiserades 'Flottans stab' och fick 1907 namnet M-en. Arbetena inom m-en äro fördelade på mobiliserings-, operations-, kommunikations-, organisations- och utrikesavdelningarna. M-schefen hemställer om k. m:ts bemyndigande att inom m-en låta utarbeta en ›Sjömilitär handbok› med* ~ 1923. **-såpa** o. **-tvål** avsedda att kunna nyttjas även i saltvatten. **-underintendent** jfr marinintendent. **-överdirektör** chef för mariningenjörkåren. **-överintendent** chef för marinintendenturkåren. **-överkommissarie** chef för civilavdelningen i marinförvaltningen. **-överläkare** chef för marinläkarkåren. — **Maritīm** se d. o.

Marin|äd, -aden, -ader; -er|a (-ade, -as; -ing). Blandning av vitt vin, ättika o. kryddor för smaksättning o. konservering av kött m. m. *Steken kan förvaras i m-ad ända till 14 dagar* Hagdahl. *Användes som m-ad till allehanda slags kött, som däri nedlägges och* ~ ib. — *En del av ålfångsten säljes färsk, men största delen m-eras med ättika och salt samt* ~. *M-erad sill.*

Marionett (att), -en, -er. **I.** Enkelt. 1) Leddocka (rörlig medelst trådar som man drar i l. gm mekanik l. den dolde förevisarens fingrar), teaterdocka. *Förträffligt skola sina m-er.* 2) Viljesvag människa som låter leda sig l. som går i ledband o. som icke i ngt handlar självständigt; ibl. (ngns) gyckeldocka. *Riksdagsgruppen, som blott består av m-er, vilka likt pappersgubbar sprattla med armar och ben, bara man drar i en tråd. Alla dessa arbetare, vilka som m-er dirigerades av partibossarna* 1920. *Voro de endast m-er i ett vidunderligt drama? Den oberäkneliga slump, vars m. han är* N. Erdmann. **II.** Ssgr. Ex.: *M-aktiga rörelser. M-aktörer från München inviga utställningsteatern* Stockholm 1930. *M-docka. M-fars. Armar och ben gingo som m-lemmar. Stela, m-lika rörelser. Avslöja det politiska m-spelet. En ypperlig italiensk m-teater gästade Stockholm 1928.*

Maritīm, -t, [-are]. Hav(s)-, sjö-; hörande till sjöväsendet. *Spetsbergens klimat är m-t och i det hela ganska behagligt* ⨯ kontinentalt. *I ett m-are klimat* Erik Almquist. — *Fördjupa sig* ~ *i m-a detaljer* Ax. Ahlman. *M. flygstation vid Hägernäs* 1919.

Mark¹, -en, -er (grav). Bet. övergå i varann. **I.** Jordyta o. d. **1**) Egentl. *Kläder nu Gud så gräset på m-en* ~ Bibeln. *Ojämnheter i m-en. På (fullkomligt) slät, jämn m. M-en behöver jämnas. Jämna ngt med m-en* helt nedriva, alldeles förinta, grusa. *En m., som lämpar sig till idrottsplan. Kuperad m. M-en var ännu snöbetäckt. På bar m. Där m-en redan är blottad. Då m-en är grön. M-en bär frukt. Beså m-en med* ~. *Gräsbeväxt m. Nybruten m. Röja, bryta m. Öppen m.* ⨯ skogsmark o. d. *Sågo tysta ned i m-en. Trampa en m., som* ~. *Stampa i m-en. Rista upp m-en med sina horn. M-en är sumpig, osäker. Ha fast m. under fötterna* även bildl. *M-en gick i vågor* vid jordbävning. — *Samtidigt som foten går i m(-en). Om bollen först tar m. (studsar), innan* ~. *Planet tar m(-en) och glider på sina fyra hjul några meter på gräsmattan, tills det stannar. Tills endera av brottarna går i m. Falla till m-en. Slå ngn till m-en. Ligga, sätta sig på (bara) m-en.* — *Skogs-, busk-, hag-, back-, grus-, morän-, ängs-, slätt-, gräs-, kärr-, träsk-, sump-, fast-; slät-, barmark* en del även till II l. III. **2**) Friare o. bildl. *När han kände, att m-en sviktade under honom, ville han avgå. Försvann som uppslukad av m-en. Inte ens i Tyskland, där m-en var så väl beredd, hade kortsystemet visat sig vara synnerligen lyckligt* 1916. *Röja m. för sina nya åsikter. M-en brände honom, brände under fötterna* han var ivrig att komma iväg l. det blev allt-

för farligt att stanna. *Och alla hennes försök att få ett samtal i gång föllo jämmerligen till m-en* Jeanna Oterdahl. *Så att tvivlet föll till m-en och ~. Det var obeträdd m. han där öppnade* (även till II) Per Hallström.

II. Jordäga, fält m. m. **1**) 'Egentl.' **a**) *All m. under hemmanet låg ännu obruten, oodlad* även till I. *På stadens, främmande, grannens m. Vems m. är detta? Vem rår om m-en här? Köpa (sig) m., odla och bygga. Icke avstå en fotsbredd m. (åt fienden). Tum för tum vinna m. från ~.* **b**) Innefattande både åker, äng, skog o. berg. *I samma nejd voro då några herdar ute på m-en* Bibeln. *I skog och m. Ute på, i m-en, m-erna* fälten, ägorna o. d. *Som vanligt voro vi i god tid i m-en* (jäg.) J. Möllersvärd. *Olaga älgjakt på Strömsbergs bruks m-er. På dessa fjärrbelägna och obanade m-er. [Haren] satte av mot en avlägsen enmark, där ~* Kjell Kolthoff. *Betes-, utm(-er). Jaktmark. God(a) harm(-er).* **2**) Bildl. *På filosofiens m(-er). »Den religiösa romansens klassiska m.» har någon kallat Katalonien* A. M. Roos. *Vinna m. för sina åsikter. Idéer, som vinna m.* breda ut sig, gripa omkring sig, vinna utbredning l. terräng. *Förlora, mista m.* gå tillbaka, undanträngas. **III.** Jordmån. *Ofruktbar, stenbunden, lerig, sandblandad, bördig, fruktbar m. Moränmark.*

Syn. I. jordyta; ibl. backe(n) l. 'jorden'; **II.** (jord)område, (jord)äga, jord, grund, ägor, terräng, ibl. botten; fält(et); **III.** jordmån; markslag.

— **Markberedning, -beskaffenhet** o. **-betäckning** alla skogs., naturv. o. d. *Lavar, blåbärs- och kråkris förhärska i markbetäckningen.* **-bo** byggt på marken. **-brand.** *Skogsbranden, som har karaktären av m., härjar på tre ställen i skogen.* **-byggande** småfåglar osv. **-byte.** *M. mellan gubbhuset och staden* 1915. **-fast. 1**) *[Bil,] m. i kurvor även vid god fart.* **2**) *Mellan två bredvid varandra stående m-a rör* Eric v. Rosen. **-flora**)(t. e. trädflora (parasiter o. d.). **-forsk|are;** -arskola; -ning. Jfr marklära. *Av den ryska m-arskolan lades grunden till jordmånsgeografien, i och med att ~. Centra för m-ning hos oss äro: Sveriges geol. undersökning, Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet och Statens skogsförsöksanstalt.* **-fuktighet.** *Om endast tillräcklig m. i form av silvatten finnes* Har. Smith. **-förhållanden.** *Beroende av m-a.* **-förvärv.** *Lidingö m. klart* 1912. *M. från havet* Malmöförslag. [**-greve** m. fl., ej hithörande, se d. o.]. **-hyr|a.** *S[tatens] J[ärnvägar] höjer m-orna* 1920. **-köp.** *Nya m. kring Järvafältet* 1913.

-ledes, adv. *Prof. L. A. Jägerskiöld har för 'i terräng' föreslagit ordet m., som ~. Rida, marschera m. Att över sjöarna m. taga sig fram till Lindesberg* John Maule. **-lär|a;** -ekongress. Fackl. Vetenskapen om marken (även kallad pedologi). *M-an kan vara fysikalisk, kemisk, mikrobiologisk, ekologisk eller geografisk. H. Hesselman, lärare i m-a vid Skogshögskolan* 1918. *Första internationella m-ekongressen i Washington 1927.* **-lösen.** *Kostnaden för den nya krigsskolan har beräknats till 3,750,000 kr., varav 1,250,000 för m.* 1914. **-plan,** -et. Fackl. *Källarutrymme, som ligger så djupt under m-et, att ~* Nord. Fam.[3] **-skada.** Krigs. *Ersättningen för m. där lär ha gått till några hundra kronor* L. W. Stjernstedt. **-slag.** Fackl. *Moränmarken är det m., som intager den största arealen. Sydbergens ståndorter, bergarter och m.* Norrländskt Handbibl. V. **-studium.** *Ett biologiskt m. började av Darwin, som ~.* **-tag|ande;** -ning. T. e. idrotts. *Vid m-andet, som här sker med hela vänstra foten ~. Benen, som vid m-ningen dragas fram ~.* **-typ.** Fackl. *Den annars hos oss sällsynta m., som benämnes vittringsjord.* **-upplåtelse.** *M. för bibanan Bastuträsk—Skellefteå* 1907. **-vegetation.** *En i fråga om m-ens beskaffenhet särställd lundtyp är den älggräsrika lunden* R. Sterner. **-väg.** Väg över fälten o. d.)(landsväg). *En tämligen obanad m.* V. Benedictsson. **-växtlighet(en). -vätska.** Fackl. Det i marken förekommande vattnet med däri lösta ämnen. **-yta.** *Täckte en väldig m. Precis en meter över m-n. Belägen under m-n.* **-äg|anderätt;** -are. Även stavade med -e-. *Obekymrade om jaktstadga och m-anderätt* Th. Högdahl. *Området har av m-aren begärts fridlyst.*

Mark[2], -en, -er (akut) l. (ibl. efter kardinaltal) =; -tals o. -vis (adv.); -ersabborrar m. fl. Åld. vikt = skålpund. *En levande gädda [fick man på 70-talet] för 25 öre skålpundet eller m-en, som de gamle ännu sade* Gurli Linder. *Man ska inte begära mer än 5 m-er talg av en träbock. En två m-(er)s gädda. Många och stora m-ers abborrar togos på djupmete.*

Mark[3], -en, =. Flere slags mynt(enheter). **I.** Enkelt. *Finsk m.* (ibl. förkortat Fmk.); förr = 72 öre, nu ung. 9 ½ öre. *Tysk. m.* (ibl. förkortat Rmk l. M.); riksmark, förr 89 öre; (guldmark) nu (mars 1932) = omkr. 1.20. *Den allsmäktiga m-en tryckt i handen på konduktören. — Åbo svenska akademi måste göra stora inskränkningar på grund av (finn)-m-ens låga värde* 1921. **II.** Ssgr. Ex.: *Är det m-fall i Berlin? Hurdan är m-kursen i dag? M-slant* l. *M-stycke. M-stabilisering i Tyskland. Det nuvarande m-värdet.*

Mark[4], -en, -er (akut); -låda; -skrin; -skål m. fl. Räknepenning; spelmark, jetong. *Virapulla med fyra m-skålar samt nödigt antal m-er. Runda, fyrkantiga m-er. Jag vill ha de röda m-erna, (den) röda m-lådan.*— **Markera** se d. o.

Marka'nt (angt), —, -are. Anmärknings värd, ibl. markerad l. skarpt tecknad, påfallande, tydligt framträdande. *Ett m. fall av vanvård. M-a (anlets)drag. Tog sig m-a uttryck.*

Markatt|a (utt. som ssg med katta); -s ansikte, -s|art; -(s)fysionomi; -(s förevisare; -s|lik nande). **1**) Egentl. *Till m-orna ('hundaporna', de m-liknande aporna, Cercopithecidæ) höra utom de egentliga m-orna (släktet Cercopithecus) även t. e. babianerna. Di har en tam m-a. Positivspelare med m-a* »*Stackars föräldrar*», *sa gumman, titta på m-an.* **2**) Friare o. bildl. *Vill du se kungens m-a?* säger man åt ngn som man håller upp en spegel åt. — *Rynkig och ful som en m-a. Din gamla m-a, ska du nu också komma å göra dej till! Julia, den nyckfulla m-an* Hj. Bergman. *En sminkad gammal m-a. Med riktiga m-sansikten.* **Syn. 2**) ibl. 'harpa', hampspöke, fågelskrämma o. d., ibl. elak käring.

Markegång (ssg ehuru första leden utan närmare anslutning; jfr närmast 'marknad'); -en, -ar. Det värde i penningar som (vid 'm-ssättningen') åsätts en del varor o. tjänstbarheter (för att tjäna till ledning vid vissa stats- l. kommunala utgifter l. arrende o. d., då vara skall beräknas i penningar). *M-ar: 1 st. sparre 1.— / Dagsverke / 1 st. årligt 1.80 / 1 st. öke 4.58 / 1 st. dränge 1.80 osv.* Uppsala län, 1906. — *M-spriserna bilda tre grupper: årliga (utarbetade av länsstyrelsen som ett länsmedelpris), 'årspris' (för ett fåtal viktigare persedlar, satta av m-snämnder) och 10-åriga medelm-spris (= medeltalen för årsprisen under 10 år); dessa m-spriser fastställas i början av nov. varje år av 4 av landstinget utsedda m-sdeputerade, vilka sammanträda under ordförandeskap av landshövdingen, och införas så i m-staxan. Kammarkollegium har i dagarna avlämnai förslag till k. m:t angående revision av det uråldriga m-sinstitutet* 1931. *M-staxan för Uppsala län har nu satts av de därtill utsedda deputerade* 5 nov. 1915. **Syn.** officiellt länsmedelpris (på vissa varor).

Marker|a, -ade, -as; -bräde; -are (vid kortspel, sak); -ing (-en, -ar; -sanordning m. fl.). Ange med marker (jfr mark[4]) l. (bestämda) tecken (hur spel står, hur skjutning utfallit osv.). **A**) Vanl. verbformer. **I.** Mer egentl. Bet. föga skilda. **1**) *M-a vinst, förlust vid spel. Jag fick m-a 4 poäng.* **2**) *Innan kastet, skottet, hoppet m-ats. M-a medelst lappar, kritstreck, skåror, käppar, pinnar, hål l. d.* **3**) *Lappar av färgat papper m-a tränings- och tävlingsbanor, dragna genom terrängen. Lekfältet m-as genom hörnkäppar. Alla kast måste falla inom en å marken m-ad 90 graders sektor. Den sydligaste graven i gravfältet m-ades över jord av en rektangulär stensättning* K. A. Karlinder. **4**) *Midjelinjen m-as fortfarande antingen med skarp eller infagningar. Den långt ned m-ade midjan.* **5**) *Direktören har sin plats m-ad i andra rökkupén, hade bararn sagt. M-a platsen, om du lämnar den; eljes tar någon den!* **6**) *Egennamn äro här m-ade genom versaltyper. En skiss, på vilken m-ats ett parkband, som skulle iordningställas av staden. — [Som] kortet icke m-ar, / vad som är högt eller lågt, ej heller bevuxet och kalmark* Ernst Lundström. *Fysisk väggkarta med tydligt m-ad nivåbeteckning.* **7**) *M-a takten (med taktpinnen). M-a rytmen såsom vid skandering.* **8**) Jäg. *Vi strövade vida omkring, innan hunden åter m-ade slag* Henning Nordlund. *Hönshund, som m-ar ripa. [Hundarna] skulle ju nog m-a var bytet låg och* ~ Ludv. Munsterhjelm. **9**) *De dova trumslagen m-ade, att i byn var fest* Elsb. Funch. *Deras väg m-ades av nedrivet lövverk och uppryckta småträd. Att grottorna m-ade randen av ett gammalt inhav* Gerh. Lindblom. *Skogshorisontens linje* ~ / *mot gråkall himmel jordens slut m-ar* Ture Janson.

II. Friare o. bildl. **1**) Allmännare. **a**) *En farlig insikt, som, då den infinner sig, m-ar en period i ens liv* Ebba Atterbom, öv. *[Socialiseringen] m-ar tvärtom en bestämd skiljelinje mellan det borgerliga och det socialistiska samhället* 1921. **b**) *Sedan samtliga partier mer eller mindre direkt m-at sin ovillighet att taga ansvaret* 1920. *M-a avståndet mellan herrskap och hembiträden. M-a sitt ogillande (av* ~*). M-a sin önskan att* ~. **2**) Om ngt blott fingerat. **a**) Krigs. *Betecknas med skärmar (m-as). Två m-ade bataljoner. Fiendestyrkan var huvudsakligast m-ad och* ~. **b**) *På teatern bruka ju kyssar endast* »*m-as*»*, som det heter på teaterspråket* 1916. — *Sedan gubben* ~ *svept tersen, och vi övriga skam till sägandes m-at denna manliga handling.* **3**) Märk part. perf. *Med deras starkt m-ade fallande rytm, deras m-at fallande rytm. Tre m-ade perioder. Det maskuliniserade draget i kvinnodräkten framträdde under året starkare m-at än någonsin* Sv. Dagbl. årsbok 1926. — *Hon hade mörka, strålande ögon och ovanligt m-ade bryn* Hanna Rönnberg. *Kraftiga, m-ade (anlets)drag.*

B) Verbalsubst. **1**) M-are. T. e. *Bridgem-are av polerat trä* Nord. Komp. 1916. **2**) M-ing. T. e.: *M-ingslinje för djup kommer att med det snaraste anordnas i Solviksbadet; m-ingen sker medelst korkflöten* 1930. *M-ingsanordningar* t. e. för tennis. *Just nu är man sysselsatt med att på de större parkeringsplatserna anbringa m-ingsbrickor på stenläggningen* 1925. *Nedsätta m-ingspinnar* vid kast. *Vid livligare utbud användes på Stockholms fondbörs för avgörande av frågan om prioritetsrätten mellan olika*

köpare och säljare ett elektriskt m-ingssystem 1926.

Syn. **A**) ange med marker, anteckna l. med tecken ange (t. e. hur spel står l. tävlan l. skjutning utfallit o. d.), beteckna (gm marker, tecken o. d.); ange, antyda, (ut)visa, ibl. 'utsticka' l. utpricka ꝛ, utmärka ꝛ; framhäva, (klart l. otvetydigt) visa l. ådagalägga l. framlägga l. påvisa ꝛ, betona, poängtera; låta föreställa, med skärmar l. d. ersätta; låtsa l. simulera l. (blott) antyda; (m-ad ibl.:) påfallande, skarp, tydlig, skarpt tecknad, utpräglad, bestämd, karaktärsfull.

— **Markör,** -(e)n, -er. T. e.: **1**) Vid biljard. *Lägg upp en pyramid — vände han sig till m-en. Söka en m-(s)plats.* **2**) Krigs. o. d. *M. vid skjutbana, skjutbanemarkör. Där ~ som nyhet infördes telefoner mellan m-er och skjutstationer* (1891) L. W. Stjernstedt. *Att m-erna ännu voro i skottlinjen* ib. — *I skyttegraven känner man sig ungefär lika säker som i en m-grav på en skjutbana* Gunnar Cederschiöld. *Bakom m-graven ligger »kulfånget», bestående av skottvall (jordvall) och skyddsskärm. Uppsättande av m-skydd. Och ofta visade den röda m-sleven bakom tavlorna prickskott. M-spaden visar idel bommar på 68:ans tavla. Just på väg från m-vallen.*

Markete'nt|are (-ketän-; grav l. ibl. akut); -ar(e)n, -are. **I.** Enkelt o. i ssg. En som förestår en spisningslokal för trupper l. i fält tillhandahåller födoämnen, drycker, tobak m. m. Ibl. även t. e. för arbetare. *Och det var bra mycket bättre, att dessa pengar kommo regementet till nytta, än att de stannade i m-arens ficka. M-arstånd.* **II.** Avledningar. **1**) M-erī (-et l. -t, -er). *Äta på m-eriet. M-eriet vid högkvarteret hölls av en överste Lidoff och förestods av en fransk kock* Jac. Ahrenberg. *I svenska metallverkens [i Västerås] m-eri bespisas dagligen 300 ogifta arbetare.* — *Att utbjuda m-eriarrendena till tävlan* L. W. Stjernstedt. *En större m-eribyggnad. M-erikassa. M-erilåda. M-erirörelse. M-erivagn. M-erivaror. Numera har en strävan gjort sig gällande att sköta även m-eriväsendet genom truppens egen försorg* 1930. **2**) M-erska (mest grav). *Anställd som m-erska. Vid m-erskans disk. Under sitt långa m-erskeliv.*

Marketerī (hårt k); -(e)t, -er; -arbete. Inläggning i trä, inlagt arbete (i vidare bemärkelse: även om elfenben, sköldpadd o. d. i trä). *Flerfärgat m. En grupp musikinstrument i m. (på spelbordsskivan). En byrå med rikt m-arbete, signerad av Georg Haupt 1780.*

Markgrev|e; -skap (-et); -inna (l. -i'-); -lig (-t). Dels om medeltida 'grevar över ett gränsområde'; dels om m-arna av Baden. *Benämningen m-e som fristående suverän titel bibehöll sig till 1800-talets början i Baden och har nu, efter tyska revolutionen 1918, återupptagits av badensiska furstehuset.*

Markīs[1] (hårt k) -en, -er. Nedfällbar tygskärm utanför fönster. *Satte randiga m-er för salsfönstren. Fälla ned m-erna för att skydda skyltvarorna. En balkong med en rödrandig m.* — *Markis- (och persienn)fabrik. Persiennband och m-linor. M-skyddade balkonger. M-snöre. Rött och vitt, randigt m-tyg. Den m-täckta verandan. Hopfällbar vilstol, klädd med röd- och vitrandig m-väv.*

Markīs[2] (hårt k); -en, -er. Hög adelsvärdighet l. -titel (mln hertig o. greve), ännu (1930) i bruk i England, Italien o. Spanien (tidigare även Frankrike o. Portugal). **I.** Enkelt o. i ssgr. *M(-en) Claës Lagergren erhöll 1889 av påven ärftlig m-värdighet. Ett S med m-krona. I England är m-titeln ofta en hertigs 'andra' titel och bäres då av hans äldste son.* **II.** M-ät (-et, = l. -er). Dels = m-värdighet; dels = egendom som medför m-värdighet. **III.** M-i'nn|a (-an, -or; -evärdighet m. fl.) = fru, dotter l. änka till en m. *Jeanne Antoinette Poisson, m-inna de Pompadour. En hovfröken med graciösa m-innedrag.*

Marknad (grav); -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Med plur. *I dag är det m. i stan. Årets m-er. Ska du (resa) in i, till m-en? Fara, resa till m-s* mest folkl. l. d. *Resa på m-er. M-en bjöd i år ej mycket att välja på. Vanliga höstm-en visade liten tillförsel. Vid distingsm-en i Uppsala. En årligen hållen, mycket besökt m. I lördags var det stormarknad även i Enköping* 1920. *På slavm-er inom och utom Ryssland. Varu-, frukt-, häst-, ox-, kreatursmarknad. Månadsmarknad* större torghandel en gång i månaden. — *K. F. U. M:s 30:de Höstmarknad* Stockholm 1920. *Påskmarknad till förmån för Uppsala Husmodersförenings Hemsysterfond.* Hit snarast också: *Löv-, julgransmarknad.* **2**) Plur. mindre vanl. (o. mest som sista ssgsled). *Utsända, utsläppa, utföra ngt i (allmänna) m-en. Hålslantarna i m-en redan i januari?* i Danmark 1924. *Till dess den nya skörden kommer i m-en. A.-B. Separator har nyligen fört i m-en en oljerensningsseparator* 1917. *Villig att åta sig ensamförsäljningen å svenska m-en av tvättbräden. Tydligtvis kunde dessa mängder köttvaror icke på en gång kastas in på öppna, fria m-en* 1917. *Den bästa [radsåare] i m-en. Edison plägade säga, att 95 % av en uppfinning är att skaffa m. för densamma. Finna m., öppna en ny m. för sina varor. Alla Madrids gatukrämare hava här [på Puerta del Sol] sin bästa m. Förstörde m-en (för sig själv och andra) genom överproduktion. Men under tiden hade m-en lättat. M-en ligger nere, är flau, tryckt, stigande, fallande. Fast m.* då köplust o. pris äro normala. *Dollars lågo något svagare i m-en,*

nämligen med ~. — *Inte ha skäl att rosa m-en* mest bildl. o. även till I. — *Bland de transatlantiska m-erna förefalla [Förenta] staterna något avdämpade. Våra vanliga importm-er (Danmark, Tyskland, Ryssland)* stängdes 1917. *Lättnad på kaffem-en. På den privata lånem-en. Ekebykeramiken, som funnit en ökad omsättning, inte minst på ett flertal utlandsm-er* 1931. *Bomulls-, handels-, pennings-, fond-, arbets-, världsm-en.*

II. Ssgr. Ex.: *M-safton* (även -afton) dagen före första m-sdagen. *Utminuteringslokalerna hållas stängda m-saftonen den 13 och m-sdagen den 14 okt. M-saktig. S. k. fästmansgåvor (marknads- eller bondband även benämnda)* om psalmböcker (i dylika band). *M-sberättelse* handels. *M-sbesök* (-ande, -are). *M-sbod. (Första) m-sdagen. Uppradade* ~ *som m-sdockor på en segelgarnstråd* V. Benedictsson. *M-sfarare. Se på m-sfolket. Att en del av produktionen blev m-sfri* fick säljas i fria m-en, 1918. *Förvandla till m-sfärdig vara* A. Örne. *Samtliga förut m-sförda eldsläckningsapparater. Fullt m-sgill vara. Lindans och m-sgyckel. Allehanda m-sgycklare. M-sgåva. Gören icke min Faders hus till ett m-shus* ~ Bibeln. *Mer m-slika, m-sliknande nöjen. Bedöma m-släget* handels. *M-smusikens larm. M-snotering å levande kreatur för tiden 18—24 juni 1925* handels. *M-snöjen å Feithska tomten i Uppsala. M-sområde* dels rent lokalt, dels t. e. om vissa slag av m-svaror l. värdepapper. *En hel 'tolvskilling' utbekoms i m-spengar* 1840-talet. *M-splats* m-storg o. d.; även friare t. e. *Våra bästa m-splatser för* ~. *Till gängse m-spris. M-sresa. M-sskoj* (-are). *M-sstånden på Vaksalatorg. I trängseln på livets m-storg* Mikael Lybeck. *Där även kärleken är en m-svara. I m-svimlet. M-svisor och skillingtryck. Jag visste, att jag hade bjudit mer än m-svärdet på tavlan* T. Nerman, öv

Syn. I. 1) ibl. köpstämma; **2**) avsättning, handel, kommers; utbud o. efterfrågan, handelns l. omsättningens tillstånd o. omfång; ibl. avsättningsort l. -område; plats där omfattande affärer göras i vissa varor.

Markör se under markera. **Marleka** se under mara.

Marmeläd, -en, -er (artplur.); -arbetare; -ask; -bit; -burk; -fabrik(sarbetare); -kokare (person o. sak); -kokerska; -låda; -sked; -skål. Ett slags ofta halvmjukt (ngt gelélikt) fruktmos. *Rysk m. förekommer i handeln som små sockerbeströdda bitar. — Apelsinm-en till teet hade hon kokat själv.*

Marmor (l. -årr; grav); -n. I allm. om (ren l. oren) kristallinisk kalksten l. dolomit som lätt antar vacker polityr o. är lämplig att nyttjas inom arkitekturen o. skulpturen; särsk. i utlandet även om täta kalkstenar o. andra hårda bergarter med samma egenskaper. **I.** Enkelt. *Kolmårds-, gotlandsmarmor. Staty eller carraramarmor. Den mest berömda antika statym-n var den snövita pariska m-n. Avsedd att huggas, utföras i m. Byst av m. i naturlig storlek. Tempelväggar, skinande av m. Vit, spräcklig, grön, svart m. — För att strax därpå anta m-ns färg* om bleknande kinder. *Hård som m(-n).* **II.** Ssgr. Ex.: *M-arbetare. Finare m-arbeten. En dyrbar, gul, rödstrimmig m-art. En m-artad sten. Bilden, som är m-artad och försiktigt utpenslad* Evald E-son Uggla. *Blek som en m-bild. Hennes m-bleka kinder. M-bord. Vid Harbonäs' m-brott har nu det första m-blocket löskilats* 1928. *M-byst. Pation har för det mesta vitt eller svart och vitt m-golv* Öv. fr. R. Lothar. *Hustru till en m-huggare* Jac. Ahrenberg. *M-hård* även bildl. *M-häll. M-imiterande korkmattor. M-industri(aktiebolaget). Kök med m-inredning. M-kolonn. M-kula. M-lik(nande). Den finare krossprodukten av m. kallas också m-mjöl. Golvets m-mosaik. M-palats. Domen, som m-ren, i sin m-renhet reser sig över Florens. Det ligger en m-ren stränghet över [ansiktsprofilen]* Sven Lidman. *M-sal. Detta* ~ *m-skinande mausoleum* T. Fogelqvist. *Gammal chiffonjé med m-skiva. Upphälles på oljad m-skiva eller plåt och* ~ Hagdahl. *M-slip|are* (-eri). *M-statyer. M-stenhuggeri. M-stoderna i templet vid* ~. *Stå dödsstilla som en m-stod. M-trappa. M-vit(het). M-väggar eller kulörta kakelväggar. M-ådring.*

— **Marmorer|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -smönster; ordet även konkr.). *Att m-a papper. Snitten färgas, m-as eller förgyllas. — Predikstolen, numera ljusgult m-ad, med förgyllningar. M-ad tekaka. I sprängda eller m-ade kalvskinnsband. Övre sidan hos rödspättan är gråm-ad med brun botten och* ~. *Handm-at pärmpapper. En gammaldags stänkm-ad tapet. — En vacker vit orm med svart m-ing* H. Mörne. *Att fernissa m-ingen med spritfernissa. Vackra gamla m-ingsmönster till försättspapper.* **Syn.** (m-ad:) ådrig, ådrad, strimmig, 'sprängd', flammig, vattrad, spräcklig. — **Marmorīt,** -en. Konstgjord marmor, marmorliknande komposition. *Belagt diskbänkarna med någon slags m.* Husmodern 1925.

Marockān, -en, -er; -sk (-t); -ska (kvinna). Förr även stavat med -kk-. Invånare i Marocko.

Marod|era, -erade, [-eras]; -ering (med plur.); -ōr (-(e)n, -er). Krigs. m. m. Egentl. o. bildl. *En stormtrupp, som tillåtes m-era till lön för sin krävande tjänst. För att hålla styr på m-erande beduiner. M-erande hundar. — För att utplåna spåren av någon m-ering* Eric Hultman. — *De österns m-örer, som även kallas bolsjeviker* Göteborgs Handelst. 1928. *M-örer i etern, som annektera våglängder* 1932. *Dörrknackare, trappschack-*

rare, avbetalningsagenter och dylika handelns m-örer 1928. *Nattens m-örer: hyenorna och schakalerna* Prins Wilhelm. *Vår tids landsvägsm-örer, bildrullarna.* **Syn.** plundra; (m-ör:) plundrare (ofta: som följer efter en här), rövare, fredsstörare, bandit.

Marokä'ng (hårt k); -en l. -et. Ssgr sakna vanl. -s-. M. (eller saffian) är ett tunt läder som numer fabriksmässigt framställes av getskinn vkt färgas o. gm pressning får en kornig, krusig l. strimmig yta ('konstgjord narv'). *Bundet i grön m. Rött m-band med guldpressning och hel guldsnitt. M-fodral. M-pärm(ar). M-rygg.*

Mars, den-kön. Årets tredje månad. Jfr februari. *En kall m. Så älskogslöjlig som en katt i m.* Ejnar Smith. — *[Duktyg och lakanslärft] färdiga för m-bleket* Elis. Wærn-Bugge. *Lita inte på m-isen! Som en kärlekskrank m-katt. Den smältande m-snön. Gunnar Beskow, Marsvår, Sthlm 1922.*

Ma'rsala (akut; även -sā-); -n; -butelj; -flaska; -vin. Torrt, scherryliknande vin.

Marsch, -en, -er (grav). **A**) Enkelt. **I.** Interjektionellt. *M. framåt! Fra'måt m.!* — Friare o. ngt vard. *M. (med dej)!* ge dej iväg! *M. i väg bara! M. pannkaka!* försvinn, ge dej av! **II.** Rent subst. **1**) Krigs. (= förflyttning av trupper till fot o. till häst, i anspända fordon o. bilkolonner); även allmännare. *Efter en ansträngande (dags)-marsch på nära 4 mil. Vila sig under m-en. Sätta sig i m. (mot ~). Anträda m-en mot fienden. Flygskyddad m.* krigs. *Stod på m. till Petersburg. M-en går till Tuna* Karlfeldt. — *Gå i m.* m-takt. *Långsam, vanlig, rask, hastig m. Öva noggrann m. Som [vid inm-en i Helsingfors] förbim-en kommer att ske i plutonvis linje under noggrann m., skall ~* Brigadorder 1918. *Stridsvagn med både hjul för landsvägsmarsch och band för m. terrängledes* Sveriges Försvar 1928. *An-, genom-, upp-, åter-; parad-; språng-; gåsmarsch. Nattm-en i S:t Eriks gränd.* **2**) Mus. o. d. *Slå m.* ge uppbrottssignal. *Slå, spela, blåsa, uppstämma en m. En livlig m. Napoleons m. över Alperna, Napoleonsm-en. Björneborgarnas m. Storm-; sorg-, festmarsch.*

B) Ssgr. Ex.: *Det kraftfullt m-artade i andra temat i första satsen. Hålla sig m-beredd* Har. Hjalmarson. *Bataljonen hade som m-bevakning endast haft en liten spets, vilken ~* ib. *Skodon till m-bruk. Första m-dagen. M-disciplin. Att skodonen äro i m-dugligt skick. Åsnorna hade piggat på sig ~ och voro fullt m-dugliga igen* E. v. Otter. *Krigets utgång beror i väsentlig mån av truppens m-duglighet* Landstormsmannens bok 1914. *En timme efter soluppgången voro vi m-färdiga* H. Mörne. *En lättrörlig trupp med stor m-förmåga behövdes i täten ~. Di ä briljanta m-karlar. M-kolonn är, alltefter vägbanans bredd, kolonn med fyra, kolonn med två eller kolonn med en. M-kolonnen hade gjort halt och ränslat av. En god m-känga bör vara försedd med helsydd plös* särsk. söderut även 'm-käng'. *Och så bar det av i m-marsch* (ibl. skrivet med bindestreck) kavalleriterm: så fort hästarna kan springa. *Blåsa m-marsch* Alb. Engström. *M-marschsignal. M-riktning bör tagas och fasthållas efter synliga m-mål, efter ~* krigs. *Emedan en m-oduglig soldat är av litet värde* T. Husén. *Bestämma m-ordningen. En storartad m-prestation* Har. Hjalmarson. *M-reglemente. Min gamla lust att slå alla existerande m-rekord* E. v. Otter. *Bestämma m-riktningen. M-ruta* plan för marsch l. den väg man tar. *Vi ha strukit en extra tur från m-rutan på grund av koleran. Becksömmade m-skor. Spår efter spikbeslagna m-skor. M-skodon. Grå tjocka m-strumpor. Då truppens m-takt ökas till sträckt trav. I rask m-takt. Vi kunde dock hålla god m-takt, ty mulan och ponnyn voro lätt lastade* H. Mörne. *Tonstycke i m-takt (fyrtakt). Beväringsvisor och m-trallar saml. o. utg. av H. Björke, 1922. M-trumma. M-van trupp. Ä ni m-vana? Ha (god) m-vana.*

Syn. A) **II. 1**) tåg(ande), taktmässig gång, ibl. truppförflyttning; ibl. nära (fot)vandring; marschtakt; **2**) marschstycke, tonstycke i marschtakt.

— **Marscher|a,** -ade, [-as]; m-a äv m. fl. se avm-a osv.; -ing. Krigs. o. allmännare; även rent bildl. *M-a med full packning. M-a taktfast och i god ordning. Varefter han, trupperna m-ade (rakt) på Wien.* — *Sårad drog han sig tillbaka och m-ade stolt ur rummet. 'Artist' [en häst] m-ade med spänstig gång, högburet huvud och ~* G. Wiedesheim-Paul. — *Det är ej illa m-at (på två år) av en fattig pojke utan alla relationer* han har tagit sig fram bra. **Syn.** gå i viss takt o. ordning, gå i takt l. taktmässigt, tåga l. draga l. rycka (om här l. trupp).

Marscha'll, -en, -er (akut); -belysning; -låga. Åld. ngn gång även 'mareschall'. (Fest)fackla (bestående av bleckskål med brännämnen på en påle). *Rader av talgfyllda, rykande m-er* And. Ramsay.

Marseljäs, -en. Den franska revolutions- o. nationalsången 'Allons, enfants de la patrie'.

Marsipän, -en; -arbete(n); -bit; -fyllning; -gris; -skiva; -tårta. Fin mandelmassa.

Marsk[1], -en. Sälls. som enkelt för 'm-land'. **I.** Enkelt. *Där m-en (m-landet) börjar* C. T. Holmström. **II.** Ssgr. Ex.: *Något m-artad mark. M-bildning. Storvuxen m-boskap. Fuktiga, kortväxta havsstrandsängar, i Danmark, Holland m. m. även kallade m-land* (plur. -land l. -länder). *M-lan-*

det, som vid flod ligger under havsytan ~. *M-land, Lommabukten. M-ländernas ljusa grönska* Öv. fr. Theod. Storm. *Fruktbar m-landslera. Sumpiga m-ängar vid Öresund.*

Marsk², -en, -ar; -värdighet, ämbete. **1**) Hist. Hög ämbetsman (l. ämbetstitel) vars ställning o. befogenhet mkt växlade; under en del av 1600-talet var (riks)m en chef för krigsförvaltningen o. en av de fem höga riksämbetsmännen. *Karl Knutsson Bonde blev 1435 rikets m., och i hans person blev m-en för några år rikets främste man. Den siste riksm-en, Karl Gustaf Wrangel, dog 1676.* **2**) Märk den avvikande nutida bet. i 'fodermarsk' (se d. o. II. 290).

Ma'rskalk (-sjalk med grav; ibl. även -sja'lk); -en, -ar; (-s-stav o. -s-band m. fl. se II; -i'nn|a (-an, -or; -värdighet m. fl. se III. Ordet hör historiskt samman med föreg. (som är en förkortad form av m.) men för nutida språkkänsla höra de två orden knappast ihop. **I.** Enkelt. **1**) Platsanvisare o. övervakare vid (akademiska) fester, konserter o. högtidligheter vilka oftast även ha att göra med själva anordningarna. *Vid vårkonserten i aulan stodo m-arna i sina vita studentmössor och sina blågula band framför pelarna under galleriet och* ~. *Mottagnings-, ordnings-; resemarskalk. Överm-en.* **2**) Manlig deltagare i brudfölje. *Brudparet inträdde, följda av sina tärnor och m-ar, vilka fördelade sig i koret. Brudparet, som uppvaktades av följande tärnor och m-ar:* ~. **3**) (Utom i a) mest som sista ssgsled. **a**) *För att erhålla värdigheten 'm. av Frankrike' fordrades under Napoleon I att ha vunnit ett slag eller intagit två fasta platser. Efter 1870 har titeln 'm. av Frankrike' ej utdelats förr än under världskriget; år 1929 beslöt franska regeringen, att några 'm-ar av Frankrike' ej vidare skulle utnämnas.* **b**) Se fältmarskalk. **c**) Se lant-, hov-, riksmarskalk. **d**) *Adelsmarskalk* i Ryssland före 1917 ordförande vid sammankomster av adeln inom ett guvernement. **II.** Ssgr ha enl. SAOL[8] blott *marskalks-*, som dock rätt ofta växlar med *marskalk-* (märk särsk. m-skap o. m-stav). Ex.: *De blågula m-sbanden* till I 1. *Uppgöra m-slista för vårfesten.* — *Att kungen i början var litet rädd, att* ~ *jag [skulle] försumma mitt [hov]m-skap* L. W. Stjernstedt. *I de vackra m-(s)skärpen.* »*Han bar m-staven i sin ränsel*»; *i alla biografier över Edelfelt återkommer denna fras samvetsgrant, säger Georg Pauli* han var den borne ledaren, en som var född att segra (l. leda). **III.** Avledning. M-inna. Till I 3. *Jag kommer å m-innan Mac Mahons vägnar för att* ~. *Fru m-innans kammarjungfru.*

Märsvin (ssg); -sunge. **I.** Huvudbet. Sydamerikanska gnagare. Särsk. om *Vanliga m-et* Cavia porcellus, till färgen brokigt i svart, vitt o. rödgult l., om enfärgat, vanl. vitt. *M-et har sin största praktiska betydelse som vetenskapligt experimentobjekt, särskilt inom bakteriologien.* **II.** Ngt föråldrad bet. Tumlare (Phocæna communis).

Ma'rta's bekymmer. Jfr Bibeln. Husmodersbekymmer.

Marter (akut l. grav); -na. Mest skr. **I.** Enkelt. *I varje fall döden, kanske kroppsliga m. därtill* J. Hemmer. *Och gråta är* ~ *för kvinnan lindring, men för mannen m.* C. V. A. Strandberg, öv. *Min själ lider m. Svartsjukans m. Men låtom oss själva förlåta oss, / så varda vi m-na löss* Fröding. *Själsmarter.* **II.** Ssgr. Ex.: *På en m-bänk* Fröding. *Under m-fyllda nätter* Fredr. Persson. *Att den begagnats som ett slags m-påle vid vilken man offrade slavar och krigsfångar* W. Kaudern. *Ställda vid m-pålen.* **Syn.** kval, tortyr, plåga, svåra plågor, pina, vånda. — **Marter|a**, -ade, -as; m-a ihjäl ꝏ; -redskap; -ing. Egentl. o. bildl. *M-a de otrogna kristna hundarna. Vår ödemarksväg, där tistel och tagg m-a* V. Almquist. *Ännu sent på natten m-ades jag av bittert medlidande* Aino Ackté. *Förgäves m-ade sig Mac Codum med dessa frågor.* **Syn.** tortera, lägga på sträckbänk, pina, plåga. — **Martyr**, -en [l. -n], -er. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. **1**) *De kristna m-erna. Stagnelius, M-erna. Bli m. för sin tro. Dö som m.* **2**) *En m. för sina husmoderliga ideal* Ellen Rydelius, öv. *Spela m.* S. Siwertz. *Alltmer blev jag m. för mina stämningar* T. Nerman, öv. *Man skulle kunna översätta* »*pauvres honteux*» *med stolthetens m-er* Gunnar Cederschiöld. *Fantasiens m-er* Tegnér. *Politiker och frihetsmartyr.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ur Perpetuas m-akter* jfr den katolska samlingen 'Acta martyrum'. *Och tant såg gråtfärdig och m-aktig ut* Rosa Fitinghoff. *Lida m-döden. Vinna m-gloria(n)* även 'bildl.' *M-historia* egentl. o. bildl. (t. e. *Som ett led i kvinnans m-historia* M. Anholm). *Längta efter, vinna m-kronan. Med ett m-leende. Med m-lik min. Ta på sig en m-min. En svärmare, som eftertrådde m-skapet.* **Syn.** blodsvittne, trosvittne; en som (oskyldigt) plågas o. straffas l. får lida (för sin tro l. sin övertygelse), offer (för), ibl. sanningsvittne. — **Martyri|um** (akut); -um l. -et, -er. Martyrskap, martyrdöd, marter, (oförskyllt) lidande, tortyr. Egentl. o. bildl. *Även hans m-um är stundom framställt i konsten* Thomæus-Wrangel. — *Innan sjukdomen gjorde hans sista år till ett (verkligt) m-um. [Denna sällsamma musik, som] förkunnar det jordiska m-ets smärta* A. Österling. — *Där m-edöden dem hunnit* K. Asplund. *Och hans bittra m-emin* ib.

Martiālisk (-tsi-); -t. Krigisk, manhaftig, båld. *Se m. ut. En m. gestalt, min krigar-. M-a mustascher. En liten tjock general med gemytligt och operettm-t utseende* V. Scharp.

— **Ma'rtisson** (sån, grav; ssg. till 'Mars', krigsguden). Krigare.

Marti'n|arbetare (-täng-); -färskning; -järn; -metod; -mästare; -process; -stål; -ugn; -verk. Tekn. Genom m-processen (införd 1865) framställes i flamugn smidbart järn i flytande form (götjärn). *Forsbacka bruksegendom med masugnar, bessemer- och martinverk* ~ 1916. *M-metoden har på de senare årtiondena vunnit ökad användning på bekostnad icke blott av välljärnstillverkningen utan även av (särsk. den sura) bessemermetoden* 1930.

Martisson se under martialisk.

Martorn, -et l. -en. Eryngium maritimum. *Av m. lyste sanden / blomstjärnig, vit och blå* A. Österling.

Martyr m. fl. se under marter.

Maru'ff|el (akut); -eln, -lar. Vard. Tölp, drummel, lurk. *Ja, han var en m-el, som hade sitt språk från drängstugan* ~ Alb. Engström.

Mārulk (ssg med grav); -en, -ar; -(s)foster; -syngel. Lophius piscatorius, en taggfenig fisk med mkt stort o. brett gap o. vassa tänder (ibl. även kallad 'havsulk'). *Groteskt fula och slemmiga m-ar med taggar i stället för fjäll och flikiga bihang kring munnen och längs sidorna.* — **Mārvatten** (ssg med grav); -släge. *Ligga, segla, gå i m.* om fartyg l. båt som har vatten jäms med däcket men dock ej sjunker. *För något falskare finns inte på sjön än en båt i m.* Rich. Malmberg. — **Mārviol** (ssg med grav). Cakile maritima. *[Den vackra, blekvioletta m-en, som] inte alls är en viol, utan snarare en kål* Sev. Schiöler.

Marxi's|m, -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Av Karl Marx grundlagd socialistisk teori; riktning inom socialdemokrati l. kommunism som anser sig stå på Marx' ståndpunkt. *M-men är ett oundgängligt element i folkbildningen [i Sovjetryssland]* A. Karlgren 1925. »*Vi böra lära känna Marx, innan vi avskaffa honom*», *yttrade en gång en framstående svensk m-t till undertecknad* Erik Hedén. *Med sin materialistiska historieuppfattning, klasskamper och alla de andra m-tiska gammalmodigheterna* Kabbarp.

Marä'ng, -en, -er (akut); -sviss (-en, -er) m. fl. Dels = m-bakelse; dels = m-massa (dvs. äggvita o. socker), 'äggvitsskum'. *Vingelé med små m-er. När en boll av sådan m-massa gräddas, förvandlas den utanpå till en hårdare, ljusgul skorpa, medan det inre förblir vekt och skummigt* Nord. Fam.[2] *M-svissen* ~, *en stående efterrätt på alla barnbaler* Agnes v. Krusenstjerna.

Mas, -en, -ar; -spel. **1**) Vard. Dalmas, dalkarl. **2**) Skatt'e mas, (skatt)indrivare. *Om m-en kommer och önskar ta / din kassa för ogulden skatt* 1926. **3**) Ett kortspel l. den förlorande däri; helst spelat på tre; även kallat 'mjölnarmatte'. *En afton, när de sutto och spelade m.* B. Sjödin. — *Bli m.* —

Mas|a[1], -ade; m-a iväg m. fl. **1**) Intr. *Gå och m-a. Han lät oxarna m-a, som dom tyckte* C. Larsson i By. *M-ade* ~ *sakta bort mot gammalstugan* ~ Ad. Johansson. — Bildl. *Så m-ar en dag och än en dag.* **2**) Refl. *Ligga och m-a sig (å göra ingenting). M-a sig i solskenet, i spisvärmen* ibl. med anslutning till masa[2]. *Ekipaget, hästen m-ade sig långsamt uppför stigningen, och* ~. **Syn.** släpa l. dra benen efter sig, (gå å) dröna, vara trög l. långsam o. sölig l. senfärdig; gå trögt, släpa sig fra'm. **Masig**[1], -t, -are. Vard. Långsam.

Mas|a[2], -ade, -as. Ofta refl. Värma (sig), upphetta, badda, steka (sig), gassa (sig); ibl. (med anslutning till masa[1]) lata sig (i värmen). *M-a virke. M-a sig i solen, framför spisen.* — **Masmästare** o. **-ugn** se d. o. [**Masverk** ej hithörande; se d. o.]. — **Masig**[2], -t, -are. Arbetsam, mödosam, svettdrivande. Ibl. med anslutning till masa[1]. Vard. *I synnerhet när vi tvingades att* ~ *skjuta på bakifrån, kunde det kännas m-t, såsom det heter på okonstlad svenska* Hj. Bengtsson.

Maschverk. Även machverk. Fusk(eri), hafsigt arbete, fuskverk.

Mascot se maskot.

Mask[1], -en, -ar. **I.** Mer l. mindre egentl. Djurgruppen Vermes bestående av platt-, rund-, pil- o. ringm-ar, ibl. inräknas i gruppen även hjuldjur, mossdjur m. fl.; blott folkligt kallas också 'larver' o. andra m-liknande djur för m-ar. Särsk. ifråga om fiske ('metmask') ofta koll. **1**) *Fåglar, som leva av m(-ar). Regn-, daggmask. Leta, plocka m. Kan du själv sätta m(-en) på kroken? Meta med m. Fiskar, som ta på m. Får jag inga fiskar, har jag mina m-ar kvar, sa pojken.* **2**) Märk särsk. ifråga om 'binnikemask' l. andra 'inälvsm-ar' (t. e. spol- o. springm-ar). *Lida av m. Ha m. (i magen). Fördriva m-en.* **3**) *Med förruttnelsens m-ar höljes min kropp* Bibeln. *Det har kommit m. på träden. Det kräller av m-ar i osten.* **II.** Friare o. bildl. **1**) *Bli m-ars föda, en föda för m-ar* ruttna i jorden. *Inte (vilja) göra en m. för när. Vrida sig som en m. En m., som gnager i hjärtats rot. Människan är blott en krälande m., en m. i stoftet, en usel m. En jordmask är du* ~. *Även en m. reser sig till slut, om man trampar på den.* — *Latmask. Pormask.* **Syn.** (bildl. ibl.:) matk.

— **Maskbo.** *Hela osten var ett riktigt m.* **-dosa. -drivande.** *M. medel* som fördriver binnikemask o. d. **-form;** -ig. *M-iga små makaroner. M-iga bihanget* till blindtarmen. **-frat** se frat. **-fri.** *Plocka endast m. svamp!* **-frätt.** Maskäten. *M-a skåp.* **-frö.** De små ännu outslagna korgarna av Artemisia cina

(ett medel mot inälvsmaskar). **-fördrivande** se maskdrivande. **-gång,** en, ar. Särsk. i jorden l. i trä. **-hål.** *En stol så full av m., att den var nära att falla sönder.* **-kur** mot binnikemask l. andra inälvsmaskar. **-lik;** -nande. *Myrornas m-a larver. En m., ringlad kropp. Det egendomliga ställflyttningssätt, som betecknats såsom det m-a* W. Leche. *Korde sig långsamt och m-t framåt. — En mycket liten, m-nande fisk, som* ~ **-lim;** -gördel. *Remsor av Gahns m., lämpliga till m-sgördlar (kring träden).* **-medel** jfr maskdrivande. **-mjöl.** Pulverfint maskfrät; ibl. även = nikt. *Träätande skalbaggar, som lämna ifrån sig det söndergnagda träet som så kallat m.* **-regn.** *M., som i folkföreställningen ansetts förebåda stora olyckor, kunna ofta förklaras som insektlarver som lockats upp genom snön; någon gång synes verkligen en storm ha kunnat föra med sig verkliga maskar ur lövhögar l. d.* **-ros;** -blad; -boll; -fjun; -järn (att ta upp m-rötter med); -kaffe (en kaffeersättning); -kedja (som barnen bruka sätta ihop av bitar av m-stänglar); -rot (ibl. nyttjad till föda); -stängel; -upptagare (m-järn). Taraxacum officinale. *Än kalla de mig Svintistel, än Maskros, än Lejontand, än Hin ondes mjölkbytta* Eva Wigström. *Den utblommade m-ens fjunförsedda frön, som sitta vackert kvar på blomfästet, men så lätt kunna blåsas bort i ett andedrag, ha gett växten namnet 'kavaljersparoll'. Flögo bort som m-fjun med vinden.* **-skad|a;** -ad. *Frukt, kasserad på grund av m-a. — M-ad svamp.* **-stung|en,** -et, [-nare]. *De vackraste äpplena bli först m-na, säger ordspråket. M-na tänder.* **-ät|en,** -et, [-nare]. *M-na tänder. De m-na golvtiljorna. De där gyllene äpplena i Hesperidernas trädgårdar äro m-na inuti* (bildl. om sanningar) Öv. fr. Pio Baroja.

— **Mask|a**[1], -ade, -as; m-a av ~ o. på ~; [-ig (-t, -are)]; -ning. **1**) *Knappt hade Jöns Larsa hunnit på nytt m-a sin krok, förrän* ~ J. P. Hansén. *Med fisket gick det så till, att hustrun »m-ade» åt honom* Aug. Lindberg. *M-a (på) långreven.* **2**) *M-iga tänder* (maskätna) Pär Lagerkvist. **Syn.** sätta på mask (på krokarna).

Mask[2], -en, -er (grav l. akut). **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. **a**) *De antika (skådespelar)m-erna voro antingen tragiska eller komiska. Siden- eller sammetsmask, modellerad efter anletsdragen. Bal med de mest fantastiska m-er. Bära m. Ta av sig m-en. Lyfta på m-en. Infinna sig med m. för att ej bli igenkänd. Lädermask. Ansikts-, karnevalsmask. Rituella m-er, krigsm-er, dansm-er, djurm-er hos primitiva folk. — M-en »fixeras» med puder och hamnar efter föreställningen som en klibbig fläck på sminkhanddukens.* **b**) Dödsmask gipsavgjutning av den dödes ansikte. *Sätta narkosm-en över den sjukes näsa och mun. Halvmask med sidenfoder, helmask av prima skinn* till ögonskydd vid motorfärder. **c**) *Bararm-er för att skydda ansiktet. Fäktmask.* **d**) Person med m. *Goddag, vackra m.! Särskilt en m., som föreställde Titania, väckte allmän beundran.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Krigs. *M-er äro avsedda att dölja utförda förstärkningsanordningar, truppers uppställningsplatser, marschvägar m. m.* Handb. f. landstormsbefälet. **b**) *Taga, rycka m-en av ngn* demaskera, avslöja. *Avlägga, lägga bort, kasta m-en* all förställning. *Låta m-en falla. Under vänskapens m.* under sken av vänskap, under dess täckmantel. *Under skämtets m. Kastade av sig sin m. av beräknad kyla. Och strax jag själv ett leende tar på mig, / en m., som döljer smärtans stela drag* A. M. Roos. *Trött att ständigt behöva bära sällskapsm-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Den m-artade stelheten i dragen. M-bal* maskerad. *M-fabrik. M-lik(nande) stelhet i ansiktet* Hygiea 1921. *Julstugor och m-upptåg* M. P:son Nilsson. **Syn. I.** lösansikte (av papp, siden l. annat), falskt ansikte, skråpuksansikte, gm (all slags) maskering förändrat ansikte, ansiktsbetäckning l. -skydd (oftast med hål för ögon o. mun); (ibl.:) lösnäsa, (fullständig) maskeraddräkt, domino, förklädnad, utklädsel; kamuflage; ibl. 'larv' l. täckmantel; maskerad l. utklädd person.

— **Masker|a** (hårt k); -ade, -as; [-are (oftare maskör); -erska]; -ing (-en, -ar; -sarbete, krigs.; -sförsök; -skonst; -sskrin. **1**) Egentl. *Uppträda m-ad* med mask. *M-a sig som l. till pajas. Calle Larsson var m-ad till en ståtlig kortkung i rött med* ~ V. Vallgren. *Som m-at massor av studenter vid karnevalerna. — Att det var Bannister, som lärde mig m-ingskonsten. Med innehållet i sitt m-ingsskrin uppradat på spegelbordet.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *[När bläckfisken] håller på att »m-a» sig inför ens ögon, ändrar han fullständigt utseende från det ena ögonblicket till det andra.* **b**) *Ferrari och hans band höllo sig dolda i skickligt m-ade källare under* ~. — Ofta krigs. *Utförda förstärkningsarbeten* ~ *m-as, så att de till form och färg* ~ *så litet som möjligt skilja sig från den omgivande terrängen* Handb. f. landstormsbefälet. *M-ade krigsfartyg. Undervattensbåtsfälla, m-ad som en tvåmastad järnskonert med motor* 1917. *Kanon, m-ad inom däckshus. M-ingsarbeten och skenanläggningar.* **c**) *I fasters rum var oordningen kronisk, men den kunde snabbt m-as, ifall det kom besök:* ~ Marika Stiernstedt. *Söka m-a fusket. M-a sitt återtåg* även ngt mer egentl. *Något slags m-ad predikan. M-at tiggeri. De största rackare m-ade sig till rättens ståndaktiga lansbärare* E. Grotenfelt. **Syn. 1**) anbringa l. sätta mask på, förkläda, utkläda ~, kostymera, (m-a sig:)

anlägga mask m. m.; med peruk m. m. förändra ett ansikte, 'sminka'; **2**) (för)dölja (gm att göra ngt likt omgivningen l. d.), dölja rätta arten av, förskapa l. förställa sig, bemantla; (m-ing ibl.) kamuflage. — **Maskerād,** -en, -er; -aktig; -bal; -dräkt; -kostym; -skämt; -upptåg. Vard. l. slangartat även ma'skis (akut; -en, -ar). *Vill man skilja på m. och kostymfest, så kunde man säga, att vid kostymfesten är masken ej nödvändig, varjämte där i allmänhet lägges an på mer genomförd stilkostym. Gillets stilfulla m-er, som avdansades å Hotel W6. — Det är maskis på Hasselbacken* E. Norlander. — **Maskōr,** -(e)n, -er; -konst. *Perukmakaren och m-en Wilh. Fahlstedt.*

Mask[3], -en, -ar. I kortspel. Att på mellanhand spela ett lägre kort ehuru man har högre (i hopp att efterhand ej skall kunna ta över o. man sålunda skall få 'stjäla' ett spel), inpass. *(Göra en) misslyckad m. Om ruterm-en lyckas, är lillslammen klar.* — **Mask|a**[2], -ade, [-as]; -ning (med plur.). **1**) Egentl. I kortspel. Jfr föreg. *M-a med damen (, fast man har ässet). Du borde ha m-at.* **2**) Bildl. Blott låssas arbeta, fuska (i arbetet). *Från den stunden lärde hon sig att m-a, det vill säga fingera arbete* Vincent Granfelt. *Det m-ades ohyggligt i arbetet dylika dagar* ~ Karl Gunnarson.

Mask|a[3], -an, -or. Slinga l. ögla på stickade, virkade l. knutna arbeten. **I.** Enkelt. *Tappa, ta upp en m-a. Gör inte m-orna så stora! Kräfthåvar få icke ha för små m-or. Vanliga m-or och luftm-or. Då ny sticka börjas, utföres kantm-an på så sätt, att* ~ Hulda Lundin. *Höll sig fast i kappsäckshyllans m-or och* ~ Evert Taube. *Hade redan knutit många m-or på det nät, där han ville fånga guldfisken.* **II.** Ssgr. Ex.: *En och annan tina har fått revor och m-brott* Sven Barthel. *M-grovlek. Not, bunden av bomullsgarn med 2,5 cm. i m-stolpen. Större m-stolplängd* Fiskeristadga f. Mälaren. *M-stoppning. Med ett trådavstånd (m-storlek) av 30 mm.* på järntrådsnät. *M-storlek å fiskredskap. M-säker trikå* där m-orna icke gå upp. *M-uppläggning. Nätens m-vidd* Sven Ekman. — **Mask|a**[4], -ade, -as; m-a ihop ɱ, samman ɱ, upp (sig) ɱ m. fl.; -erska; -ning(smaskin). *Vana m-erskor erhålla arbete. Flickor, kunniga i m-ning av tröjor. Uppm-ning av silkesstrumpor, som m-at upp sig.* **Syn.** hopmaska ɱ l. hopsy trikåvaror o. d.

Maskīn (-sj-); -en, -er. **I.** Egentl. **1**) *Tillverkning av m-er för lantbruket. M. för tillverkning av kläde. Delar till m-er. Dyrbara och invecklade, men lättskötta m-er. Kraftm-er (motorer), mellanm-er och verktygs- l. arbetsm-er. Bark(nings)-, bokförings-, borr(nings)-, cigarrett-, flyg-, fruktskalnings-, fräs-, glass-, gräsklippnings-, hyvel-, kast-, korknings-, kyl-, lantbruks-, mjölknings-, riv-, rugg(nings)-, räkne-, skal(nings)-, skriv-, skär(nings)-, slip-, slåtter-, spinn-, sy-, sätt-, tork-, tvätt-, tändsticks-, ångm-er.* **2**) Ej säll. prägnant för vissa ssgr. T. e. *Sy på, sydd för m.* symaskin. *Kan vi skära vetet med m. i år?* skördemaskin. *Klippa gräset, håret med m.* gräsklippningsmaskin; maskinsax. — *Tåget var så långt, att man måste sätta för, till två m-er. — Sätt m-en i gång, herr kapten! Ånga iväg, gå för full, halv m.* — *Bromsa in m-en i en kurva* om motorcykel. *M-en dalade i glidflykt* flygm-en. **II.** Bildl. **1**) Uttr. 'för full m.' nyttjas ofta rent bildl. *Där arbetades nu för full m. från morgon till kväll.* **2**) *Förvandla människan till en m. Å, han är bara en m.; när han är uppdragen, går han av sig själv. Pratm-erna i Finland måste efter 39 timmar giva upp spelet* socialisterna som sökte göra obstruktion, 1920. **3**) Vard. *En konsti m., sa fundran om simpan. De var en otäck m. att se ut* t. e. om en krabba. **Syn. I.** ibl. maskineri, (ibl. nära) inrättning l. apparat; **II. 2**) m-människa, viljelöst l. tanklöst redskap, 'ett uppdraget urverk', 'automat'; **3**) manick, 'inrättning', tingest, 'figur'.

— **Maskinaffär;** -sinnehavare. **-aggregat.** Tekn. Enhetlig grupp av samverkande maskiner. **-anläggning. -arbet|are;** -e. *Försöken att ersätta handsättningen med m-e* B. Oldenburg. **-avdelning.** T. e. **1**) *Järnvägsstaten, M-en.* **2**) Sjöv. *M-en omfattar flottans samtliga skepps-, torped- o. undervattensbåtmaskinister inom de olika underofficersgraderna, m-en inom flottans sjömanskårer dito eldare inom manskapsgraderna.* **-axel** tekn. **-bakad.** *Käx, m-e små kakor* Norstedts Uppslagsb. **-befäl;** -sförbund; -sutbildning. *Svenska m-sförbundet firar den 8 april sin 25-åriga tillvaro* 1931; tidigast kallad 'Svenska maskinistförbundet'; är en sammanslutning av föreningar omfattande examinerade maskinister o. maskintekniker i Sverge. **-bokföring.** *Innan Postsparbanken övergick till m.* Sv. Dagbl. 1923. **-borrare** t. e. för tunnelsprängning. **-brod|era;** -eri; -ering; -yr. *Som m-erade kundernas kappor och klänningar. Specialsömnadsateljé med m-ering, plissering, handveckning och knappslagning.* **-bygg|are;** -e; -nadsindustri. *Fackskola för m-nadsindustri (maskinyrkesskolan)* 1920. **-byrå.** T. e. i Järnvägsstyrelsen. **-del.** *M-ar (särskilt inkommande delar till maskiner, apparater och redskap* ~*)* Tulltaxan 1928. — *[Att släktet går] framåt, men individerna urarta, bli m-ar* Strindberg. **-direktör.** Järnv. *M-en leder vid distrikten, liksom vid de enskilda järnvägarna, maskinavdelningens angelägenheter.* **-driv|en.** *Motorbåt eller annat m-et fartyg. M-en skärmaskin. M-na plogar, färjor.* **-dunk.** *Det sövande m-et.* **-element.** Tekn. De enkla delar av vka

en maskin är uppbyggd (t. e. kolv, axel, lager). *Professor vid Tekn. Högskolan i läran om m.* **-fel.** *Avhjälpa ett m.* **-filt.** Fackl. *M. för fabriksbehov, även ändlös* Tulltaxan. **-folk.** Maskinister, maskintekniker etc. *Praktisk uppslagsbok för sjömän och m. osv.* **-form|ad;** -are, -ning. Fackl. *Handformningen lämnar ett starkare och värdefullare papper än m-ningen. M-at tegel, papper. — Kunnig gjutare inom såväl hand- som maskinformning.* **-förare.** Fackl. Lagledare vid större arbetsmaskin. **-förnödenhet(er).** T. e. oljor, remmar, kättingar, pumpar, rör. **-garn** ✕ handgarn. **-gevär.** Se kulspruta. *M-ens snabbeld rasslar* D. Fallström. *Utsatt för en nedgörande m-seld* Andy Anderson. *M-ssmatter.* **-gjord.** Motsatt handgjord o. d. *M-a och handsmidda muttrar. M-a cigarretter. M-a dussinvaror. Vår ~ m-a civilisation* Erik Nyström. **-glättat** papper. **-göra.** *Tråkigt m.* **-hall.** *Funktionalismen, den maskinella stilen, passar bra för m-ar, magasin och fabriker* 1930. **-hugg|a.** Mest i perf. part. *M-et socker kom ej i handeln förrän på 70-talet* Thecla Wrangel. **-huv** t. e. på bil. **-industri;** -förening. *M-ens standardiseringssträvanden* 1919. *Sveriges m-förening* stiftad 1911. **-ingenjör.** Maskintekniskt verksam ingenjör. *Vid Statens järnvägar är en m. chef för en sektion inom distriktet.* **-inspektör.** Järnv. Ingenjör vid maskinsektion (under maskiningenjören). **-klipp|a.** *Som just ~ m-te min nacke* Gunnar Cederschiöld. *Man ser, att håret är m-t.* **-kraft.** *Konturersåg för m.* **-kroki** (biton på -i); -ritning. Fackl. *Speciallärare i m-ritning vid Tekn. högskolan.* **-kropp.** Fackl. *Själva m-en saknar cylinder- och slidrörelse* om loktyp. *En torvmaskin utgöres av en m., i vilken två knivar sönderarbeta torven.* **-kross|a;** -ning (konkr.). *M-ade snäckskal. M-ad koks.* **-kultur.** *Den modärna m-en. Skall Kina anpassa sig till Västerlandets m.?* **-kunnig.** *M-a personer.*

-lär|a. *M-an eller den praktiska mekaniken. Allmän m-a. Elektrom-a.* **-mangl|erska;** -ing. **-matning.** Jfr mata en maskin (t. e. ett tröskverk). **-mjölk|a;** -are; -erska; -ning. *Ladugårdskarl, som skall m-a, erhåller plats* 1926. *M-ning vid Brandalsund* 1918. **-människa. 1**) *Ingenjören, m-n.* **2**) Mekanisk apparat som kan återge mänskligt tal, på order utföra rörelser osv., 'robot'. **3**) Människa som övergått till att bli blott en maskin. **-märkning** t. e. av linne. **-mässig,** -t, [-are]; -het. *M-t (bedrivet) arbete. Från m-t släp till självständigt skapande* Rich. Bergh. — *Helt m-t såg han bort till katedern. Grep (rent) m-t sin handduk och torkade zinkbordet.* **Syn.** ibl. mekanisk l. maskinell. **-mästar|e;** -konst; -skola. *Kurserna vid m-skolan i Göteborg äro ettåriga och avse utbildning av maskinister och m-e vid elektriska och ångkraftsanläggningar. — Vid teatrar, sjukhus etc. M-e av första graden [vid rikets hospital]. Riddhissaren och m-en. Skeppet på det stormande havet [i Afrikanskan] var för publiken [på 70-talet] ett under av m-konst* Gurli Linder. **-nål** för symaskin. **-olja** att smörja maskiner med. **-pack|a.** *Socker i ~ m-ade originalkartonger* Annons 1927. **-paketer|a.** *M-ad ammunition blir nu obligatorisk* 1931. **-passare.** *Två gifta m. få anställning vid pappersbruk i ~* 1918. **-pligg|a.** *M-ade kängor.* **-plog.** Lant. Plog som drivs med motor. **-press|a.** *M-ad bränntorv.* **-provning.** *Statens maskin- och redskapsprovningsanstalter* från 1897. **-rem. -reparatör. -riv|a.** *M-en färg* ✕ handriven. **-rum.** *M-met akteröver, lastrummet midskepps* S. Barthel. *Inomhusledningar utföras blanka endast i m. och dyl. [eljes i regel isolerade* 1907. **-rynkad.** *M-e rysch* Fanny Alving. **-räkn|a;** -are; -erska; -ing. *Hennes slutsummor, som varit m-ade* 1926. *Rutinerad m-erska ~ erhåller genast plats* Annons 1919.

-satt se maskinsätta. **-sax.** *En vit papperskappa lades över mina axlar och en m. sattes i mitt hår.* **-sektion.** Järnv. Jfr maskiningenjör. **-silke** för symaskin. **-skada.** T. e. *M., varvid hjälplok från Uppsala måste utgå. Vagnen nr 8 utgick vid Gnesta på grund av m.* vid lastbilstävling, 1923. **-skrift.** *Papper för m.* **-skriv|a;** -are; -erska; -ning(sbyrå). *Att han alltid brukade m-a sina brev. Uppropet maskinskrevs följande dag i flere hundra exemplar och ~. Manuskriptet bör vara m-et och ~. Stenograf och m-erska på ett större handelskontor. Korrespondent, snabb i m-ning.* **-skum|ma;** -ning. *M-ning medelst mjölkcentrifuger.* **-skötar|e;** -kurs. Vanl. = hantlangare o. biträde åt maskinist. *M-e på ett motorfartyg. — Men även* t. e. *Rättare, m-e och motorskötare samt slöjdare och smed* lant. *Hushållningssällskapets m-kurser på Ultuna* 1922. **-slag|en.** *M-et tegel.* **-smörj|a;** -are. **-snickare. -spinning.** *Någon tävlan mellan handspinning och m. är ej längre möjlig* Nord. Fam.[2] 1915. **-spunn|en.** *M-et garn.* **-stampad.** *M-e cementrör.* **-stick|a;** -erska; -ning. *M-ade vaddtäcken, strumpor. M-erskorna utställa jumprar, klänningar och barnkläder.* **-stopp.** *Få m.* t. e. på motorbåt. **-stryk|erska;** -ning. *Vana m-erskor.* **-stygn** l. **-styng.** Stygn sytt på maskin. **-styrka.** *Två jättefartyg med en m. av omkr. 70,000 hkr.* **-ställare.** *Plåtriktare, m., 1 knivsmärglare, 1 motorskötare* Riksvakanslista 1920. **-stämpl|a;** -ing. *Svenska postverket undersöker formerna för införande av m-ing av kuvert som en frimärksersättning* 1926. **-sy.** *Monogram handbroderas eller m-s direkt på plaggen av synnerligen skick-*

liga brodöser Nordiska Komp. 1916. *M-dda klänningar.* **-så;** -dd (-en). *Den handsådda rågen är i allmänhet vackrare uppe än den m-dda* okt. 1914. — *M-ddens fördelar framför handsådd.* **-sätt|a;** -are; -eri (l. -ī); -ning. Boktr. *Maskinsatt sida. Goda m-are förtjäna mellan 6,000 och 7,000 kr. per år* 1919. **-söm.** *Försök ej i detta fall med m., det blir för hårt!* 1916.

-tekn|ik (biton på -ik); -iker o. -isk (båda biton på -tekn-). *Inom m-iken användes brons såsom lagermetall* Sv. Arrhenius. *Examinerade maskinister och m-iker. M-iskt verksam ingenjör.* **-tipp;** -a; -ning. *Lastvagn med m.*)(med handtipp. **-torv;** -(s)beredning. *I bränslevärde beräknas 1 ton stenkol motsvara 1,8 ton m. eller 2 ton ved* G. v. Feilitzen 1905. **-tråd** för symaskin. **-trösk|a;** -ning. *Hårt mogen, m-ad havre och timotej.* **-tvätt|a;** -plats (i tvätthus); -erska. **-uppsätt|are;** -ning. **-verk;** -stad. *A.-B. Svenska M-en, en 1917 bildad sammanslutning av huvudsakligast 3 större svenska m-städer, vartill senare kommit ~.* **-virk|ad;** -ning. *M-ning av underkläder.* **-väv|d;** -nad(sfabrik); -ning; -stol. *M-da mattor. M-nadsfabrik i Kinnarumma socken.* **-yrkesskola.** Fackskola (l. avdelning av teknisk skola) för maskinbyggnadsindustri. **-ält|ad;** -ning. *M-ad torv.*

— **Maskine'll** (-äll); -t. Maskin-; mekanisk. **1)** *M. utrustning. På m. väg finfördelat träavfall. M-a anordningar. Ersättande av människokraften med m. kraft. M. bokföring.* **2)** *Funktionalismen, den m-a stilen, passar bra för ~. Tidskriften fick emellertid något av upprepning, något litet torrt och m-t* C. G. Laurin. *Det m-a i amerikanismen* ib. — **Maskinerī,** -(e)t, -er. Maskin; en maskins inre sammansättning; en förening av samverkande maskiner; (teat.:) mekanisk apparat varmed dekorationer skötas, förändringar utföras o. sceneffekter åstadkommas; (sammansatt l. invecklad) inrättning. T. e. *Ett invecklat m. Fullständigt frysmaskineri med ~. Varje kugge i det stora m-et (samhällslivet). Bli maskindelar i det sociala m-et* A. Wändahl. *Människokroppens underbara m.* Ax. Munthe. *Samhälls-, statsm-et.* — **Maskiniser|a,** -ade, -as; -ing. Sent ord. Ersätta handkraft o. d. med maskinkraft. *M-ingen gör sig även gällande på sportens område.* — **Maskini'sm,** -en. Sent ord. *M-ens tidsålder.* — **Maskini'st,** -en, -er; -brev (behörighetsbevis som ger rätt att tjänstgöra som m. i befälsställning); -elev; -examen; -förbund; -förening; -klass (i navigationsskola); -kår; -möte; -plats; -rock. En som handhar den direkta skötseln o. vården av en maskinanläggning (särsk. i fråga om kraftmaskiner). *M-er och eldare. 'Tidskrift för m-er', utgiven av Svenska maskinbefälsförbundet. För rätt att tjänstgöra som m. i befälsställning (maskinbefäl) på svenskt handelsfartyg erfordras viss kompetens, som förvärvas genom praktisk tjänstgöring, efterföljd av examen vid navigationsskola* Nord. Fam.³ 1930. — *Bio(graf)-, gräv-, värmeledningsm-er.* — *Nordiskt m-möte* planerat 1922.

Maskopī, -(e)n l. -(e)t, -er. Mest i uttr. *Ligga, vara, stå i m. med ngn* vara i hemligt (sam)förstånd l. förbund med, lägga samråd l. hemligt råd med. Mer säll.: *Ha ngt m. med ~.*

Ma'skot (-ått; akut); -en, -er. Även stavat 'mascot' (-en, -er l. -s). Lyckobringare (i form av djur, docka l. d. medförd t. e. i bil l. flygmaskin), ibl. lyckoapa, lyckodocka osv. *Som m. red framme på kylarn en liten löjlig och melankolisk tygpajas, som var till hälften vit och till hälften svart* S. Siwertz.

Maskulīn¹ (l. ma's-) o. vanligare **Ma'skulin|um,** -et, -er [l. -a]; -bildning; -böjning; -deklination; -form (-en, -er); -ändelse. Subst. av manligt kön, maskulint subst. l. ord, ord l. föremål l. varelse av mankön, ord med maskulin ändelse; i formen 'm-um' även = hankön l. mankön. **1)** *Svaga m-er: typen 'ande, andar'.* **2)** *Böja ett pronomen i m-um, femininum och neutrum* t. e. 'han, hon, det'. *Naturligt m-um*)(grammatiskt. — **Maskulīn**² (l. ma's-); -t, [-are]; -isera; -itēt (-en). **1)** *Av m-t kön. M-a ord på -are kunna ofta nyttjas även om femininer.* — Bildl. *En äkta m. typ. Ett m-t drag, som ~.* **2)** Avledningar. 'Bildl.' *Kvinnorna ha m-iserats* I. Lo-Johansson. *Det m-isera(n)de draget i kvinnodräkten. — Som utan risk för sin m-itet bestod sig med att se utmärkt bra ut* C. G. Laurin. **Syn.** manlig, han(n)lig, han(n)köns-, han(n)-; karlaktig, viril, med utpräglat manliga egenskaper.

Masmästare (ssg). Fackl. En som förestår skötseln av en masugn.

Masonīt, -en; -fabrik. *M-en har sitt namn efter uppfinnaren, amerikanen W. H. Mason. M., ett för Sverge alldeles nytt material för väggbeläggning (ett byggnadsmaterial i skivform framställt av sågavfall) har kommit till användning i matsalen på Skarholmen. Den nya m-fabriken i Rundvik (den enda i sitt slag i Europa) svårt förstörd* 1929.

Masorētisk, -t. Ifråga om Gamla testamentet. *M. text* punkterad, vokaliserad, försedd med vokal- o. andra lästecken. *M. punktering.*

Ma'ssa¹ (akut); [-n]. Förr negertilltal till vit man: herre, husbonde.

Mass|a², -an, -or. **A)** Enkelt. **I.** Huvudbetydelserna. **1)** Rent konkr. *En kropps m-a. Bilda en oformlig m-a. M-an knådas sedan försiktigt, och smör iröres. Själva m-an i veden, i fettisdagsbullarna* osv. *Mjuk,*

lös, hård m-a. Deg-, bet-, golvm-a m. fl. **2** Mer l. mindre abstr. **a** *En stor m-a människor. Stora människom-or. M-or av folk strömmade till. Stora rökm-or vältrade fram ur grushoparna. M-or av snö, så långt ögat kunde nå. Väldiga snöm-or. En strandbild, på vilken ligga uppkastade m-or (av) stora skogsjättar och drivved. Sticker upp bland lövm-orna. Jag har m-or av dubletter, om du vill byta.* **b** *Snön låg i m-or över fälten. Samlas i (mängd och) m-a, i sluten m-a. Ha pengar i m-a. Kvart pengar i m-a och myckenhet* K. Zilliacus. — *En m-a skott bommade. Största m-an, m-orna bråte samlades vid ~. Prata en m-a smörja.* **c**) *Skingra (folk)m-an, (folk)m-orna. Själva m-an (negrer), huvudm-an av negrerna önska(r) dock ~. Den stora m-an. Lyda order från m-an, m-orna. Smickra m-ans lägre instinkter. M-an började uppträda hotfullt. Styra m-orna. M-ans uppmarsch, sade lektor Avellin ~, är råhetens segertåg* Rich. Malmberg. **II.** Prägnant för vissa ssgr. **1**) Trä- l. pappersmassa. **2**) Konkursmassa. **B**) Ssgr ha i regel *mass-;* i bet. 'träm-a' är dock *massa-*regeln (ngn gång växlande med *masse-*). **Syn. A**) **I. 1**) det inre, materia(n), (det materiella, innehåll(et), ibl. deg l. inkråm; **2**) klump, (kompakt) samling, hop, mängd, stor skara, skockning, myckenhet, (stor) kvantitet; (m-an ibl.:) (den) stora hopen, 'mängden', gemene l. menige man, 'folket', allmänheten; (starkare:) 'plebs', pöbeln, packet, populasen, mobben, slöddret.

— **Massalstring.** *M-en inom vissa delar av djurvärlden nödvändiggöres på grund av djurens decimering genom allehanda fiender. — Litterär m., framkallad av penningbehov.* **-avskedanden. -avverk|a;** -ning. Egentl. o. bildl. **-blom;** -ning; -string. *För att så alla på en gång slå ut i m.* Nils Svedelius. *Dylik, plötsligt framträdande m-string* ib. **-död.** *Flugornas m. under vintern. M. av fisk i Fyris.* **-fabrikation.** *M-ens, stordriftens större vinstmöjligheter.* **-flykt.** *M. från kronojägartjänsten* 1917. **-formig,** -t. Mest fackl. *M-a bergarter, t. e. granit. Mineralkornen ligga mer oregelbundet, så att hela bergarten blir mer m.* E. Teiling. — *Av arkitektoniska skäl skapa m-t verkande grupper* R. Sernander. **-fångst.** *M-er av braxen vid lektiden.* **-gods;** -transport. Handels. m. m. *Specialvagn för m. med åt tre sidor tippbart lastflak. M-transport på inhav.* **-grav.** Ibl. även bildl. *Alma mater ~, du m. för goda föresatser!* Alb. Engström. **-hypnos.** *Fakirerna anses åstadkomma sina illusionsnummer genom m.* **-häktning. -invasion. -korsband.** Postterm. *Vid avlämning samtidigt av ett större antal trycksakskorsband av sinsemellan lika vikt och format (m.) erhålles på vissa villkor rabatt på avgiften, som då ej redovisas med frimärken.* **-kultur.** *Vitalis Norström, Masskultur, 1910. Nivellerande m.* **-känsla.** *Mannen ha stöd av m-n, medborgaranden* Gunnar Cederschiöld.

-mord. Blodbad, massaker. 'Egentl.' o. bildl. **-motion** i riksdagen (med många undertecknare). **-mörd|a;** -are; -erska. *Albaneser m-a serber* Tidningsrubrik 1912. *M-aren Nordlund.* **-möte** stort (politiskt) folkmöte. **-petition** jfr t. e. massmotion. **-psykologi** studiet av folkmassornas själsliv. **-psykos.** Det egendomliga själsliv som kan inträda hos människorna då de bilda en folkmassa (reflexionen försvagas, vissa känslor ta överhand i samband med benägenheten för suggestion o. efterapning). *En av de viktigaste formerna av m. är krigshysteri (krigspsykos), som t. e. under världskriget förblindade människors uppfattning och tillintetgjorde såväl känsla som sunt omdöme. Häxtron är ett exempel på m.* G. Le Bon, *specialisten i m.* **-rusning.** *Den stora m-en till Norrland på 1850-talet* O. Högberg. **-slakt.** Egentl. o. bildl. *En jakt, som måste karaktäriseras som m.* **-sprid|a;** -ning. *En bok, som borde m-as över hela vårt land* O. Ottelin. **-suggestion.** *Teorier, utan diskussion antagna av förblindade lärjungar med en lättrogenhet, som för tanken på m.* **-tals,** adv. *Hade drivits ut i öknen, där de dogo m.* **-tillförsel. -tillströmning. -tillverk|a;** -ning. **-uppbåd. -verkan.** Ofta i fråga om konst o. d. **-vis,** adv. o. ibl. adj. (då ibl. -t osv.). *Sågo dem m. fösas in för att vaccineras. Det vräkte ner snö (i) m. Sticka m. (av) strumpor åt ~. Ett m. hopande av material* B. Hesselman. *En bok, som jag läst m. gånger* Mollie Faustman. *På grund av fågelns m-a förekomst i ~* Ax. Klinckowström. **-vägran.** *M. att gripa till vapen* A. Örne. *Ohörsamhetskampanjen i Indien: en m. att lyda myndigheterna* 1922. **-ökning.**

— **Massafabrik.** Trämassefabrik. *Ströms m. är Hälsinglands äldsta nu igångvarande* 1923. **-kar.** Fackl. Lår för förvaring av den färdiga (pappers)massan. **-konflikt.** *Fredens sabotörer i verksamhet i m-en* 1928. **-magasin.** *Elden började i m-et* i pappersmassefabrik. **-strid.** *Uppgörelse i m-en.* **-ved.** Trämasseved av gran lämplig för tillverkning av sulfitmassa.

— **Massefabrik** o. **-konflikt** m. fl. se de mkt vanligare massafabrik osv.

Massäg|e (-asj); -en. (Sjukbehandling o. d. med) gnidning l. knådning osv. **I.** Enkelt. *I de allra flesta fall [är] den manuella m-en betydligt överlägsen apparatm-en* M. Asplund. *Ta, ge m-e (för reumatism, för huvudvärk). Mild m-e som sömnmedel. Trött efter en halvtimmes m-e. Turkiskt skönhetsbad med tvålm-e och lövruska.* **II.** Ssgr. Ex.: *Elektriska m-eapparater. M-ebad(erska). M-ebehandling. M-ebiljett, Centralbadet, Upp-*

sala. M-eborste. M-ebänkar av särskild konstruktion Olympiska spelen 1912. *M-egiv|are* (-erska). *M-egrepp. M-ekunnig. Hans m-emetod har* ~. *M-erock. [Dubbelhakan] rullar man bort med en m-erulle* Bonniers Veckotidn. 1928. *M-erulle för avmagring och motion. M-erörelser.* — **Masser|a,** -ade, -as; -ing (med plur.); m-a bort ɯ m. fl. Förr även 'massagera'. *De fingo här genast torra kläder, m-ades, gåvos en värmande dryck osv.* 1900. **Syn.** ge massage, knåda. — **Mass|ōr,** -ör(e)n, -örer; -örsexamen; [-örska l.] -ös (-en, -er; -praktik). *Jag väntar på min m-ör. Kvinnlig m-ör. Avlade gymnastik- och massörsexamen i U. S. A. Skicklig ansiktsm-ös. Öppna egen m-öspraktik.*

Massa'k|er (akut; ibl även -ā-); -ern, -rer; -rēr|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **I.** Subst. *Anställa m-er, m-rer på. M-rerna på utlänningar i norra Kina.* **II.** Verb. *Hans döda och ohyggligt m-rerade kropp. En kurdisk hämndeakt: 500 persiska gendarmer m-rerade* 1921. *Svårt m-rerad i ansiktet av en nedfallande gren.* — Mer säll. bildl. *Här, i denna inramning av m-rerade träd, som stå spöklika omkring oss i dimman* Öv. fr. Barbusse. **Syn. I.** blodbad, massmord, skoningslöst nedgörande; **II.** nedhugga ɯ, (skoningslöst) nedgöra ɯ, anställa blodbad på, 'slakta'; lemlästa, illa tilltyga.

Massera m. fl. se under massage.

Massīv[1], -et, = l. -er. Anslutes tämligen svagt till 'massa'. (Större, sammanhängande) bergartsmassa, ibl. fjällkomplex. *Fjällmassiv. Kebnekaisem-et. Fjällen i Sarekm-et.* — **Massiv**[2], -t, -are; -ring (för bil); -itēt (-en). **1**) Egentl. *Av m-t guld. M. kula. Öppnade den massiva kyrkdörren* vanl. friare. *M-a (bil)ringar. Trälleborgs m-ringar för lastvagnar.* **2**) Friare o. bildl. *Hela den m-a gestalten. Inom teologien rådde en m. bokstavstro* Tor Andræ. *Det germanskt m-a i hans väsen. — Barockens m-itet* J. J. Tikkanen. **Syn.** icke ihålig, fast, (genom)tät, av samma ämne alltigenom, gedigen, solid, kompakt, fast och tät; (ibl.:) tjock, tung, grov; stadig, 'trygg'.

Mast, -en, -er (grav). **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *Varje längre m. består av tre delar: underm-en, märsstången och bramstången* E. Hornborg. *Smärre m-er till segelfartyg kunna utgöra en längd, större äro i flera längder och 'byggda' av 4—9 balkar; numer har man även järnm-er (av stål- l. järnplåt). Antalet m-er växlar mellan 1 och 7. Nödmast* ~, *som tillriggas i stället för en sprungen eller kapad m.* Emil Smith. *M-en hade redan gått över bord. Driva utan m(-er) och segel. Äntra upp i m-en. Manskapet för om m-en. M-en stöttas tvärskepps av vant och långskepps av stag. Väl stagad m. Fock-, stor- och mesanmast. Signalmast.* **2**) Friare. *Flaggm-er på Stadion. Ankringsmast för luftskepp. Fackverksm-er av götjärn för kraftledningen Trollhättan—Västerås* 1921. *De båda radiotornen ute i Spånga* ~ *bli de högsta ostagade radiomerna i Sverge* 1929. **II.** Ssgr. Ex.: *M-fritt* handels., om leveranssätt: varan skall tillhandahållas köparen på destinationsorten sådan den ligger i skeppsrummet. *Storverksträd och m-furor* Th. Högdahl. *Vid m-hålet* där m-en går gm däcket l. toften. *Grova, långa, m-höga träd. M-korg* förr om (utkiks)tunna på m-en l. om m-plattform för bågskyttar på äldre tiders krigsfartyg; nu ibl. = märs. *Örlogsvarvet i Karlskrona med den gamla m-kranen. Ett strandat, m-löst vrak* E. Grotenfelt. *M-raka stammar* C. Skottsberg. *De 'byggda' m-erna sammanhållas av järnband: m-ringar* fackl. *M-ringarna* även = litsningen till masten. *En hel m-skog av flaggstänger. De längsta storverksträden kallas m-träd, de kortare m-spiror. M-träd å häradsallmänningar äro kronan förbehållna.* — **Mast|a,** -ade, -as; m-a av ɯ. Mest som perf. part. l. ssg. *Denna sluss, som Hammarbyfantasterna just vilja stänga för m-ade fartyg och ångare* Hj. Cassel 1913. *Om-ade fartyg.*

Māst|er (akut); -ern, [-rar]. **I.** Husbonde, herre; unge herr(n) (i välbärgad familj). *En dylik metod är ytterligt vanlig bland vita m-rar i tropikerna* B. Mörner. **II.** Ledare av jaktlopp, parforsjaktens ledare. *Överstelöjtnant Åhnström red som m-er [vid Hubertusjakten] och ledde fältet väster och öster om Fyrisån med upplopp i trakten av Kungsängen* 1917.

Mastig, -t, -are; -het. Bra vard., slangartat. Tjock o. frodig, väldig, kraftig, 'stadig'. *En stor m. liberal från Eskilstuna* Kabbarp. *»Det här var en m. en, du!» ropade Kirre och halade upp en krabba, stor som en flathand ungefär* E. Lieberath. *Det var m. föda det här* E. Berglund ('Bullen') 1929. *»M-t kallt», anmärkte Edwin* ~ Ellen Rydelius, öv.

Ma'stix (akut); -en; burk; -buske (Pistacia Lentiscus); -fernissa; -sort. Ett harts. *M., som kommer från en på Chios i trädform uppdragen variant av m-busken, nyttjas bl. a. som tillsats till tandpulver och vissa plåster, men framför allt till beredning av kitt och fernissor. Masken »fixeras» med puder, skägg och mustacher med m.*

Mastodo'nt (-ånt); -en, -er. **I.** Egentl. Ett fossilt släkte av elefantdjur (Mastodon). *Vissa m-er hade betar också i underkäken. Skelett av m. — Jag var i Florida och letade efter m-ben vid en flodmynning.* **II.** Bildl. o. i jämförelser. *Den här såg ut att kunna slå ned en m.* Alb. Engström (om en atletisk arbetare). *En m. till slaktare* Å. Hasselblad. *Går fram, tungt och säkert, som en m.* R. Värnlund. — *Att mitt*

nya stolles är en del m-artade hustak F. U. Wrangel. **Syn.** ibl. (väldig) koloss l. bjässe.

Måsugn (ssg; av somliga anslutet till masa[1] = värma). Dels = (schakt)ugn där järnmalm bereds till tackjärn; dels = hytta. **I.** Enkelt. *I Sverge omnämnas m-ar redan i mitten av 1100-talet. Tobo m., som stått dämd sedan i september i fjol, sattes åter i drift för några dagar sedan* 1925. *Elektriska m-ar. Av landets 132 redovisade m-ar voro 31 okt. endast 62 i gång* 1920. **II.** Ssgr. Ex.: *I m-shettan. Se lågor slå upp från m-skrans* H. Tigerschiöld. *M-slågor. I m-s murens nedre del* E. Bergendahl. *M-sslagg är ställvis nyttjad som banfyllning* Erik Almquist. *Framhärd ~ del av m-sställ l. kupolugn* E. Bergendahl. *M-svärme.*

Måsur (grav); -n. En missbildning av årsringarna hos lövträd särsk. björk (o. lönn) varigenom bildas hårda knölar o. utväxter där trät får färgade fläckar o. årsringarna liksom bilda ett virrvarr. **I.** Enkelt. *M(-n) antar en vacker polityr. Krocketklot av m(-björk). Ingenjörns energiska ansikte ~ verkade skuret i m.* E. Didring. **II.** Ssgr. Ex.: *M-bildning* abstr. o. konkr. *M-björk* dels = masur; dels = Betula verrucosa. *M-huvud* på pipa. *M-knuta. Hans huvud var hårt som en m-knöl. M-liknande. Hans m-pipa med nött beslag. Veden är rödaktig och vackert m-tecknad* Kjellins Varulex. *Ofta är roten [av getapel] m-vuxen och ~* Ekenberg—Landin. *Skära drickskoppar ur m-vuxen björk* Hugo Samzelius. *M-träd.* — **Masurēr|ad;** -ing. Masurliknande, fläckig l. ådrig som masur.

Masu'rk|a (akut l. grav); -an, -or; -amelodi; -asteg; -atakt. Polsk nationaldans i trippeltakt; även musikstycke. *Chopins C-durm-a med dess skälmska kurragömmalek.*

Masverk (ssg); -et; -sfördelning. Även stavat tyskt (mass-). Spröjsverk, det stav- l. rosverk som smyckar fönsteröppningar i de gotiska kyrkorna o. utgör en av dessas mest karaktäristiska prydnader. *Det ~ gotiska fönsterm-et* B. Thordeman.

Mat[1], -en, [-er]. Sjöv. Mest som sista ssgsled. Biträde, närmaste man, underordnad medhjälpare. T. e. *Kocksmat.*

Mat[2], -en. **1**) Allmännare. *Koka och laga m. Väl lagad m. M-en lär vara bättre där än på hotellet. Har di god, bra m. där? Trött på restaurangm-en. M-en äcklar mig. Hon rörde knappt (vid) m-en. Ha rikligt med m. och dryck. Inte ens ha m(-en) för dagen. Knappa in på m-en. Två rätter m. om vardagarna. Ge ngn ett mål m. Ge henne en bit m., ä du snäll! Låt mig sätta fram litet mat för dig! Ge ngn m. i rätt tid. God m., mycken m. å m. i rättan tid. Dricka öl till m-en. Ginströtter är vad de hava till mat* Bibeln. *Hans mat var gräshoppor och vildhonung* ib. *Stig in, mina herrar, m-en väntar! M-en står på bordet, är färdig, framsatt. Hålla m-en varm åt ngn. Vad får vi, vad ska vi ha för m. i dag? Låta m-en tysta mun. Tala med m. i mun. I, som leven för m-en. Ha m-en till sin gud. Glad i m.* som tycker om god mat. *Varm-, kött-, supan-, plock-, kall-, skåpmat.* **2**) Märk en del uttr. o. ordstäv m. m. **a** *Före, efter m-en. Vila på m-en. Tacka för m(-en).* **b** För djur. *Ge kaninerna m. När djuren [i menageriet] få sin m. Lägga klorarna i m-en* t. e. om sugga. **c** *Arbeta, tjäna för bara m-en. Ge ngn m. och husrum. Hon får, har m-en (fritt), men ingenting mer.* — *Ha folk i m-en. Ta(ga) ngn i m-en. Inackorderad i m-en hos ~.* — *Vara liten, nätt i m-en* ej svår att föda, ej äta mkt. *Stor i maten* som äter mkt. **d**) *De ä ingen m. i sagopudding, man blir inte mätt av den.* **e** *Ge ngn, få sin varma m.* bildl.: 'påskrivet'. **f** Ordspråk. *M-en är (ändå) halva födan. Bättre m. än målad vägg.* **g**) *Hararna, som skulle bli vår m. under den kommande vintern, hoppade ännu omkring i sommardräkt.* **3**. Rent bildl. **a** *Apokalypsens fasor voro vardagsmat för denna publik* Elin Wägner. **b**) Drevmat, se d. o. **Syn.** tillagad) föda, kost, spis; (ibl.:) mål(tid), för)täring, spisning, vad man äter l. ätit, (gott l. dåligt) 'bord'; (ibl.:) (för)plägning, traktering, undfägnad, välfägnad; (ibl.:) munförråd,(livs)uppehälle,(fritt) viver; (ibl.:) livsmedel, födoämnen; (ibl.:) näring, ngt som mättar, ngt 'stadigt'; ibl. foder.

— **Matbestick.** B. av kniv, gaffel o. sked. **-bestyr.** *Fru K., som hade alla m-en, hela m-et.* **-bit.** *Det fanns inte en m. i huset. Har du en m. att ge mej?* **-bod** visthusbod. **-bord;** -duk. *Till m. nyttjades ett fällbord, som mellan måltiderna fälldes ihop och sköts till väggen.* **-bricka.** *Beställa en m. upp på rummet.* — *Antik m. med blommotiv.* **-bröd.** *1917 års m.* **-bud.** *Ge ngn, få m.* bud att maten är färdig, att det är färdigt att äta. **-dag.** *Ha m-ar (hos ngn)* t. e. om fattiga skolbarn som få gå o. äta vissa dagar för intet i ngn familj. **-dags.** Jfr dags 1. *Ä de inte m. snart?* **-dos|a.** *M-or av aluminium.* **-duglig;** -het. *Stor, m. fisk. De m-a svamparna. Frågan om svamparnas näringsvärde och m-het* Carl Th. Mörner. **-fat.** *Tömma m-en.* **-fisk.** *Havskatt har på senare tider ~ blivit en rätt omtyckt m.* 1923. **-friare.** Ibl. som friar till köksan för matens skull; som friar till maten, tallriksslickare, parasit, snyltgäst, ibl. matsnuggare; (ibl. nära) lycksökare. *Var m. i en viss kökskammare* Strindberg. *Innästla sig som m. i främmande hus. Två studenter av strykar- och matfriarslaget* E. Kihlman, öv. **-frisk;** -het. *M-a pojkar i skolåldern. De otroligt m-a måsarna. [Gäddan] överträffas i m-het kan-*

ske endast av laken Carl H. Schager. **-fru.** Jfr matgumma. *Ty gamla fru Wadén var en m. av högsta klass* B. Gripenberg. **-frukt.** F. lämpad till kokning, syltning o. d., ej att ätas rå (x ätfrukt l. dessertfrukt). **-färg.** *Något lagstadgat, att endast de eller de färgerna skola användas som m-er, finnes ~ icke i vårt land* J. Landin 1911. *Tillåtna m-er.* **-förgift|a;** -ning. Mest i perf. part. l. som subst. *M-as av musslor. Råka ut för en svår m-ning.* **-förråd.** *Vårt m. började ta slut, och ~.*

-gaffel. **-glad.** Ldls. 'Glad' i l. åt mat. *Socknens m-a prost* Berit Spong. **-grann.** Ldls. Grätten, kräsmagad, granntyckt (i maten). **-gud.** Mindre vanl.; ngt vard. *För resten kanske han var en riktig m. Det var ju alla herrar* (matälskare) Fanny Alving. **-gumma.** *Fru Sundberg ansågs vara en riktig m.* som håller l. bjuder på god mat. **-gäst.** En som är 'inackorderad i m-en' l. 'går o. äter' på ett ställe. *Hur många (ordinarie) m-er har Hushållsskolan för närvarande?* **-hall** t. e. på lägerplats. **-hiss.** *M. från köket till serveringsrummet.* **-ho.** *Renlighet är en dygd, sa grisen, slickade m-n ren.* **-hål.** Ngt vard. l. slangartat. *Men middagsmålet intogs på något s. k. mathål* sämre l. enklare 'matlokus'. **-hållning.** *Kostnaderna för landstormens m. Ha mycket att anmärka på m-en. — Ha m. för studenter.* **-hämt|are;** -ning. *Middagarna hämtades i s. k. m-are från något 'mathål', och m-arna återburos sedan av 'städet'. Aluminiumkanistrar, som användes för m-ning.* **-inackorder|ad;** -ing (abstr. o. om person). **-jord,** -en; -(s)skikt; -slager. *God m. Ett övre m-skikt och ett undre alv- eller grusjordskikt* Henry B. Goodwin. **-kantin.** *M-er av rostfritt stål för sjukhus* 1930. **-kartong.** **-klocka.** *Kl. 12 precis ringde den stora m-n till frukost i parken.* **-knapp;** -het. *De m-a tiderna* 1918. **-kniv.** **-knyte.** *Lagade till ett m. åt valltösen.* **-korg.** *Duka upp middag i gröngräset ur de fulla m-arna.* **-krydd|a.** *M-or som anis, dill, persilja, kanel, ingefära.* **-källare.**

-lag; -et, =; -skamrat m. fl. *Äta i ett studentmatlag, ett m. av studenter. Sluta sig ihop och bilda m., till ett m. M-et samlade till en gåva åt föreståndarinnan.* **-lag|ande;** [-are]; -erska; -ning(skurs m. fl.). *Historier om m-ande unga fruar. — Ty annars blir man ingen god m-are* Mollie Faustman. — *Som försörjt sig som m-erska i främmande hus* (*s. k. kokfru*). *M-erska på alla bondkalas. — Kunnig i (finare) m-ning. Sköta m-ningen på ett större sjukhem. M-ningskurser för husmödrar* 1918. **-leda.** *Hungern är god för m. Gripas av, känna m.* **-lokus.** Ngt vard. Matställe, 'mathål'. *Återgå till sitt gamla m.* **-lucka.** *M-n, genom vilken maten från köket förpassades till matsalen.* **-lukt.** *Bli av med m-en i trapporna.* **-lust.** (God) aptit. *God, strykande, dålig, klen, ingen m. Återfå m-en.* **-låd|a.** *Avlånga m-or av aluminium* t. e. för tältliv. **-mamma.** Ngt vard. Matgumma l. matfru. *Var en duktig m. Grosshandlare Feychting, som även tjänstgör som klubbens så kallade m.* **-mo|der** l. **-mo|r** (ofta utt. ma't-); -(de)rsbekymmer; -derlig. Husets l. gårdens fru (i fhde till tjänstfolket, underhavandena, husdjuren); husmo(de)r; ibl. 'matgumma'. I fhde till djur ngt vard. även matt|e, -en, -ar. *Den som träter med m-dern, finner det igen på fatet. Katten följde (med) m-r, följde matte till skafferiet och slickade sig om munnen i längtan efter grädde. Hundbadet, en inrättning, välkänd av alla hussar och mattar. — Utförde sina m-derliga plikter.*

-nyttig; -het. *M. fisk. M-a svampar. Något m-are tycker jag du kunde skaffat.* **-olja.** Olja som nyttjas vid matlagningen. *Den bästa m-n utgöres av olivolja, och vanligen förstås med m. endast denna olja. I Medelhavsländerna spelar m-n ungefär samma roll som smöret och margarinet i Norden.* **-ordning.** *Införande av gemensam m. för alla stadens invånare* mattider. — *Ny m. vid sjukhuset* även avseende vad slags mat som serveras. **-orgier.** Säll. i sing. *Fira riktiga m.* **-os.** *En sky av m. svepte genom salen. Hur ska vi bli av med m-et?* **-pengar** [l. **-penningar**]. Hushålls-, kostpengar. **-pollett.** *Systemet med m-er.* **-portion.** **-potatis** x foderpotatis. **-pris.** **-påse.** *Till en lång resa hör en stor m.* **-ranson.** **-rast.** *Ta sig m.* **-ration.** **-rest.** Nästan endast i plur. *Ta vara på m-erna.* **-rik;** -edom. *En kustpipare, som glömt sig kvar ~ på Ölands m-a stränder* Kjell Kolthoff. *Sällskapslivets andefattigdom och m-edom* Gurli Linder. **-ro.** *Fingo inte ens m. Störa ngns m.* **-rum;** -smöbel. **-rätt.** *En m., som är karaktäristisk för Öland.*

-sal; -skypare; -smöbel; -sskåp; -svaktmästare; -sveranda m. fl. *Kafé och m. äro i ett. M-en är största rummet i våningen. M-skypare på ~ Hamburger börs* Hj. Söderberg. **-sed.** *M-er i Frankrike.* **-sed|el.** *M-eln upptog bl. a. vildsvinsstek och fruktglass. Äta efter m-el. Finns det på m-eln? Samla på gamla m-lar.* **-servering.** Abstr. o. konkr. *Sätta upp (en) m.* **-servis.** *Upphandling av m-delar för Källhagens sinnessjukhus.* **-silver.** *Schatull för m.* **-sked;** -svis, adv. Större sked (x dessert-, tesked m. fl.). *M-ar av nysilver. En halv m. finklippt dill* förkortat 'msk.' *(In)tages m-svis varannan timme.* **-skrin.** *Där de vägfarande plägade anlita sina m.* **-skål** t. e. för katt l. hund l. i fångcell. **-skåp.** **-smula.** *Missunnar du mej den lilla m-n?* **-smältning,** -en; -sapparat; -sbesvär; -sorgan; -sprocess; -stid. *Som underlättar,*

påskyndar m-en. Ha dålig, god m. Klaga över störd m. Under m-(stid)en är ormen obenägen att röra på sig. **Syn.** digestion. **-smör** som användes vid matlagning. **-snuggare. -snus.** *Det tyvärr hos oss så allmänt begagnade m-et, vilket som bekant tuggas i stället för vanlig tuggtobak* B. Jönsson. **-snål.** Snål på maten (t. e. om husbonde; snål på ivrig) att få (börja) äta. *Ingen ville vara m. och gå först ~* Astrid Våring. **-spann.** *Järnbeslagna m-ar.*

-stinn. *M. och uppsvullen som en krokodil efter måltiden.* **-stipendi|um.** *M-er för behövande medlemmar av Uppsala studentkår* 1919. **-strupe.** *M-n, hos en fullvuxen människa ung. 3 dm. lång, ligger som en platt sträng bakom den mjuka delen av luftstrupen och utmynnar i magen.* **-ställe.** *Det är ett gott, bra, dåligt m.* där får man god osv. mat. *Enkelt m. (för arbetare). På sitt vanliga m.* Ibl. friare (t. e. om djur). **Syn.** (ibl.:) matlokus, mathål. **-svamp.** Matnyttig, ätlig svamp. **-sångar|e.** Slangartat: en som bjuds med vid (enskilda) tillställningar för att sjunga. *[Oskarsdagen 1819] var — säger krönikan — första gången »m-e» användes i Uppsala.* **-säck** (vanl. utt. mass-). **I.** Enkelt. *Ska ni ha m. med er? Ta (med sig) m. för tre dar. Skicka (med) m. med ngn. Hade även lagt m. åt pojken, ty ~. Av min m. återstår nu bara lite smör och bröd samt grötmjöl. — Han måste lägga väl i m-en, som tänker leva en annan ut. Rätta mun(nen) efter m-en* inte ge ut mer än man har (råd till), leva efter sina tillgångar l. villkor. **II.** Ssgr. Ex.: *För sådana där m-sbaler hade de haft i Sunne i hennes ungdom* (där var o. en hade med sig förning) S. Lagerlöf. *»M-sfärderna» sommartid ~ med kaffepanna, saftbuteljer och annan ljuvlighet. Med m-sknyten på ryggen. M-skont av näver. M-skorg. M-slådor av skinnpressad kartong. Leva av, på m-smat. Jag hade ännu en nypa te kvar i m-spåsen. Gammalt m-sskrin. De lockförsedda m-strågen eller »slafaten»* Sig. Erixon. **Syn.** munförråd (för utearbete, utfärder o. d.).

-tid. *Det gick inte an att inte passa m-erna; då blev patron inte nådig. Vara noga med m-erna. Diskussionen om gemensamma m-er.* **-timme. -tornister. -tvång** för spritutskänkning. **-uppvärmning(sapparat). -vagn.** T. e. *Slammer från korridoren av sjukhusdrängar med m-ar.* **-var|a.** Mest i plur. **I.** Enkelt. *En under kristiden ganska sällsynt m-a. Handeln med m-or. Färska m-or.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-uhall. Idka, öppna m-uhandel. M-uhandlare. M-ukontroll. M-upaket till krigsländerna.* **Syn.** (m-or:) livsmedel, livsförnödenheter, födoämnen. **-vin** att ha i maten. **-vrak.** Vard. *Ett riktit m. ä han!* **Syn.** storätare, 'gluper', glupsk person, frässare. **-vrå.** *Ingen matsal, bara en (liten) m.* **-väg.** *Måttfull även i m.* **-ång|a.** *De aptitretande m-orna från köket.* **Syn.** ibl. matos. **-äpple** ✕ ät- l. dessertäpplen. **-äta,** -t. Vard. *Hör nu fru n — ge en fattig resande lite m.* Alb. Engström.

— **Mat|a,** -ade, -as; m-a ī m. fl. se imata osv.; -ar|e -bord m. fl. se II; -ning. **I.** Vanl. verbformer. **1** Egentl. *M-a småbarn (med tuggor), en fågel, en kattunge. Så liten, att hon ännu måste m-as.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *M-a kunskaper t. o. m. i gymnasister, som man m-ar barn med tuggor. Och han m-ades flitigt av föräldrar och tanter med litterär spis. Medan siffror (priser) m-ades honom i öronen. M-ade mig undan för undan med den ena solida folianten efter den andra* Marika Stiernstedt. — *Det var inte lätt att »m-a» en sådan karl med arbete* A. T. Gellerstedt. **b**) Nästan blott i pass. o. mest i perf. part. *Rågen är ej ännu (full)m-ad, har ännu icke m-ats. Väl m-ade sädesax, nötter.* **c**) *M-a ett tröskverk. Självm-ande tröskverk. Den tröskade blandningen av säd, agnar och boss m-as på en skakande tratt och ~. — Sitta uppe och m-a brasan hela natten* Fanny Alving. *»M-a» kaminen* 1913. *M-a en ångmaskin. — Då det gäller att m-a ett större område [med elektrisk ström]. Transformatorstationer, från vilka linjen m-as med 750 volt* Nord. Fam.[2] **II.** Verbalsubst. **1**) M-are. **a**) Enkelt. *Och m-arn står [vid rågtrösken] högt uppe på bordet och stoppar i* C. Larsson i By. — *Ångpannorna åter få roll av m-are åt ackumulatorn. M-are (m-arapparat).* **b**) Ssgr. Nästan endast tekn. Ex.: *För ja skulle hålla [sädes]band på m-arborde jämt. Ullen utbredes på den ändlösa m-arduken. M-arkran. M-arledning* t. e. elektrisk. *M-armaskin. M-arpump. M-arrör. En bil [körde] mot ett av spårvägens m-arskåp vid Skeppsbron med påföljd att den elektriska strömmen till en sektion bröts* 1927. *[Foder]kakorna inm-as i en m-artratt* H. Juhlin Dannfelt. *M-arvals. M-arvatten i ångpannor. M-arvattenförvärmare för ångpannor. Ramsåg med m-arverk.* **2**) M-ning. T. e. **a**) *M-ning (av dibarn) med flaska. Få åse en m-ningsscen bland pingvinerna.* **b**) *Tröskm-ning. — Med under gången reglerbar m-ningshastighet* vid cirkelsåg. **Syn.** ge mat, stoppa l. sticka maten i munnen på, inge ngn bitvis l. skedvis l. i tuggor l. småportioner; (m-ad:) som fått sin fulla storlek o. fasthet; inmata ~ l. instoppa ~ (i en maskin); fördela, förse med l. leverera i småpartier.

Matadōr (-år); -en [l. -n], -er. **I.** Egentl. Förnämste toreron (tjurfäktaren) vid en tjurfäktning. *M-lärling* Öv. fr. Blasco Ibañez. **II.** Bildl. **1**) *Han är en m. i finans-*

världen, må du tro. Börs-, penningm-er. 2) I kortspel. Högt kort (äss o. 'målare'). **Syn. II. 1**) storgubbe, kaxe, storman, pamp, mäktig l. mäkta rik man.

Match (-tsj); -en, -er; -boll m. fl.; -|a (-ade, [-as]); -ning. Mest idrotts. **I.** Enkelt. *Spela tre (tennis)m-er på en förmiddag. Idrottsmatch. Efter m-en. Vinna m-en. Efter en svår 15-ronders (boxnings)match. M-en var avsedd att hållas i 12 ronder* (boxning). *De svenska motorcyklisterna ha ännu aldrig förlorat någon landsmatch i racerkörning* 1928. *Georgetown vill ha telegrafmatch i allmän idrott med Uppsala* 1929. — Ibl. även friare o. rent bildl. *Utkämpa en tidningsmatch med ngn* med 'insändare' o. d. **II.** Ssgr. Ex.: *Slå ut en upplagd m-boll* (i tennis) boll som skulle avgjort m-en. *Under m-dagen måste all rökning vara förbjuden* T. Husén. *En m-rik och god bandysäsong* 1928. *M-tröjan* T. Husén. **III.** Avledning. *Vi behöva m-a mot andra länder än Norge och Danmark* (fotboll) 1925. *Harry Persson m-ar i Uppsala* (boxning). **Syn.** tävling; omgång, parti; (tävlings)kamp, strid.

Maté se matte.

Matematīk, -en; -lektion; -lärare; -professur; -timme; -undervisning. Vetenskap grundad på begreppet 'tal', ofta beskriven som 'vetenskapen om storheter'. *M-en innefattar aritmetik, algebra och geometri samt 'högre m.' Ren; använd, tillämpad m. Försäkringsmatematik. — Han är svag i m(-en).* — **Matemātiker** (mest akut); -n, =; -kongress; -möte. Vetenskapsman som ägnar sig åt studiet av matematik, fackman i matematik; ibl. i praktiska värv anställd matematiskt skicklig person (t. e. i livförsäkringsbranschen). *En framstående m. Den första internationella m-kongressen hölls 1897 i Zürich.* — **Matemātisk** (akut); -t; [-het]. *M-a tecken, formler, problem, uppgifter. M. (prov)skrivning. Han anses för ett m-t snille. Ovanlig m. begåvning. Newyork är för att begagna ett m-t uttryck en stad i högre potens än de europeiska storstäderna* Å. Thulstrup. — Märk uttr. *(Med) m. visshet* en visshet av samma art som att två gånger två är fyra, ibl. ung. = exakt. *Detta kan ju (rent) m-t bevisas. Kräver du m-a bevis?*

Matēri|a l. **Matēri|e** (båda med akut); -en, -er. (Världens) urämne (tänkt som icke-skapat), grundämne; den i rummet förefintliga (rumfyllande) massan; ibl. det varande som sådant; det jordiska l. kroppsliga l. lekamliga () det himmelska l. andliga, 'anden'); ämne, innehåll, stoff, det stoffliga (ofta) form); ibl. trögt flytande massa. Några ex.: *Enligt modärn uppfattning är m-en en form av energi* 1926. *All m-a i universum är uppfylld av dessa båda urbeståndsdelar* (protoner o. elektroner) 1932. — *Andens herravälde över m-en. De voro hårt fångna i m-en bägge två* Sigurd. — *Vad naturen är för en underdånig m-a, färdig att anta vilken skepnad människoögat äskar!* Klara Johanson. *Av den bräckligaste m-a göra de sig eviga symboler. Form och m-a. — I en tid av överproduktion på lagar om allehanda m-er* Birger Wedberg. — *Ur såret sipprade en otäck, segflytande m-a.*

— **Materiāl,** -et, = l. -ier (akut). **I.** Enkelt. **1**) Ämne o. d. **a**) Konkret. *Det måste ha varit något fel på m-et. Har du (nu allt erforderligt) m. till din maskin? Blott anskaffa prima, bästa m. M-et får ju i någon mån bestämma utförandet. Den mjuka sammeten, ty i detta högförnäma m. är klänningen sydd.* **b**) Mer abstr. *Överta en annans m. Varifrån har du fått m-et? Samla m. till en avhandling om Leopolds filosofi. M-et är för litet för att tillåta en vetenskaplig slutsats. Dra alltför vittgående slutsatser av sitt m., av ett svårbedömt, ett ovisst m. Granska, kontrollera m-et.* **c**) Friare. *Två med patientm-et — omkring 450 sinnessjuka kvinnor — fullständigt obekanta läkare. Utgöra ett gott soldatmaterial.* **2**) Mest i pluralformen m-ier. *Har du nu alla m-ier till hands, så att du kan sätta fart på arbetet.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-affär. M-anskaffning. M-bod* jfr visthusbod o. d. *Beroende på m-fel. M-förestånd|are* (-inna). *M-förråd. M-förvaltare* t. e. hos telegrafverket, i ett tryckeri osv. *F. d. materialförvalterskan vid Operan, fröken ~. Skansen måste nu snarast möjligt skaffa sig en ny m-gård* 1920. *M-hiss. Fördelaktiga m-inköp. Duglig m-inköpare erhåller plats på vårt inköpskontor, Munktells Mek. Verkstads A.-B. Speciallärarbefattning i m-lära vid Tekn. högskolan. M-principen* luterska reformationens grundtanke: rättfärdiggörelsen genom tron allena (G. Aulén). *M-provningen gäller i allmänhet råmaterial (t. e. malmer), konstruktions- och byggnadsmaterial samt förbrukningsmaterial (t. e. stenkol). Tekn. högskolans m-provningsanstalt ersattes 1919 av 'Statens provningsanstalt'. Tagit till orda för en m-provningsanstalt för hushållsartiklar* 1917. *M-provningsmaskiner* Tulltaxan. *M-skjul. Därifrån skulle följande dag gå ett m-tåg till Volgsjöfors ~.* **Syn. I. 1**) **a**) (rå)ämne, stoff; **b**) anteckningar, samlingar, excerpter, hjälpkällor (för vetenskapligt arbete l. d.); **c**) ibl. ngt att göra utav; **2**) (yttre) hjälpmedel, tillbehör, verktyg, redskap.

— **Materialiser|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök) l. materialisation (-en, -er; -sfenomen). Ofta refl. Ikläda (sig) kroppslig gestalt, förkroppsliga(s). Gärna om andar (spiritistiskt). *Att gengångaren borde haft svårt att m-a sig så mycket, att han*

kunnat ses av vanliga människor. Tvivla på andras förmåga att m-a sig (genom medier), på alla materialisationsfenomen. — Troligen var det resans katastrofala stämning, som m-ades i minnet (tog gestalt) Hj. Bergman. **Materiali|s|m,** -men, (t. -en, -er; -isk). Åsikten att det varande som sådant är av kroppslig natur (⟩⟨ idealism), att materien är det väsentliga l. ursprungliga i tillvaron. *Hylla (sig till) m-men. — Ur moralisk eller praktisk synpunkt menas ofta med m-m en utpräglat egoistisk moral och livsföring. Krassaste m-m. — Den sociologiska m-men eller den m-tiska historieuppfattningen, som grundlagts av Marx och Engels, ser orsakerna till alla samhällsföreteelser i tekniken och samhällets ekonomiska struktur. — M-tisk världsuppfattning. Är det inte lite för m-tiskt resonerat?* **Syn.** (m-m:) m-tisk livsåskådning; krasshet, cyniskhet; (m-t:) person som hyllar m-men; krass l. cynisk l. jordbunden l. oidealistisk människa.

— **Materiēl,** -en [l. -et] l. **Materie'l|l¹** (-äll); -len; -(l)rum (t. e. i skola). Samling (lösa o. fasta) maskiner, redskap, verktyg, effekter m. m. som krävas för en verksamhet, yttre hjälpmedel (t. e. för krigföring, järnvägsdrift, undervisning). *Att m-en i fråga är förbrukningsmateriel (se Krigsmreglementet). Genom minskat slitage på den rullande m-en* järnv. *Två förplägnadståg och en mängd annan krigsm-l. Artillerim(-l). Bästa inköpskälla för all skolm-l.* — **Materie'll²** (-äll); -t, -are. Bestående av l. innehållande materia, hörande till materien; kroppslig, lekamlig, timlig, jordisk, sinnlig (⟩⟨ andlig l. ibl. ideell); innehållslig (⟩⟨ formell), (ibl.:) väsentlig, substantiell, reell. Några ex. (till bet. kroppslig): *M-a föremål i tid o. rum. M. välmåga. M-t välstånd. Sörja för gästernas m-a förplägnad.*

Matiné, -(e)n, -er; -giv|are (-erska); -pris. (För)middagsföreställning, särsk. musikalisk l. dramatisk föreställning före middagen. *Ge en m. Ges som m. på Operan.*

Mātjessill. Icke-könsmogen sill, bästa holländska sill.

Matk, -en, -ar. Åld. bibl. l. skönl. för 'mask'. Mest bildl. *Ditt hulda fadersöga / ser ock den m. i stoftet bor* Ps. 28. *Hur jämmerlig, / föraktelig / är m-en mänskan utan dig* Ps. 5. *Brand, som tär, och m., som gnager* Fröding.

Matriarkā|lisk, -liskt; -t (-et, = l. -er; = mödernemyndighet, mödernerätt; modersl. kvinnoregemente, kvinnostyrelse). Hus-l. landsmoderlig. *Det tuaregska samhället är typiskt m-liskt* (kvinnostyrt) Th. Orre. — *I det gamla Egypten på m-tets tid* Ellen Rydelius.

Matri'k|el (akut); -eln, -lar. Inskrivningsbok (för medlemmar av kår l. förening), (tryckt l. skriven) namnförteckning (med livsdata), rulla, register. **1**) Enkelt. *Fridtjuv Berg ville ersätta '(läroverks)m-el' med 'in- och utskrivningsbok över eleverna'. Leta i gamla (student)m-lar. Upplagen i m-eln. Föreliggande m-el över Uppsala universitets styrelse, lärare och tjänstemän* ~. **2**) Ssgr. Ex.: *Möjligen hade en del yngre biografier kunnat vara mindre m-elartade* N. Ahnlund. *M-eldata. Räknar omkr. 10,000 m-elförda medlemmar. M-eluppgift.*

Matrīs, -en, -er (akut); -gravör. Tekn. Fördjupad form för gjutning, pressning, prägling m. m.; även avtryck i papp av trycksats l. kliché för stereotypering. *I en stilmatris är bokstavsbilden fördjupad och rättvänd; vid mynt- och medaljprägling graveras bild och text bakvända i stålstampen (m-en). Sedan kopparfällningen nått erforderlig tjocklek, lossas den från m-en* ~.

Matrōn|a, -an, -or. Äldre o. fetlagd gift kvinna; ibl. vördig fru l. gumma. **1**) Enkelt. *Då hon inträder i m-ornas led. Romersk m-a* gift kvinna (av stånd). *Hade något av en m-a i ordets stolta, romerska bemärkelse* S. Siwertz. **2**) Ssgr ha enl. SAOL⁸ blott formen *matron-;* därjämte träffas ej säll. *matrone-* o. undantagsvis *matrona-*. Ex.: *En manhaftig mor* ~, *som i bred m-aktig trygghet bjuder nöden och faran spetsen* T. Fogelqvist. *Blir dag efter dag alltmer m-lik och är mycket lycklig. Fru Bernholtz' majestätiska m-egestalt* Fr. Böök. *Sin nya m-(e)värdighet.*

Matrōs, -en, -er (akut). Utbildad sjöman; (vid örlogsflottan =) manskap tillhörande däcksavdelningen. **1**) Enkelt. *M. vid flottan. En flottans m. Artilleri-, signal-, torped-, u-båts-, radio-, minm-er. — M. (p)å handelsfartyg. Lättmatros* se d. o. *Jag var fullvuxna karlen, hade seglat m. i fem, sex år* Alb. Engström. **2**) Ssgr. Ex.: *Eldarnas avsky för m-arbete* H. Mörne. *Klädd i m-dräkt, m-jacka. Chef för 5:e m-kompaniet* 1918. *M-kostym för gossar. M-krage. M-mössa.*

Mats, denkön. I uttr. *Ta sin m. ur skolan* dra sig ur spelet, ibl. fly fältet.

Matt¹ o. ², [-en, -er (grav)]; -hot; -ställning. Även oböjl. predikativt adj. Ibl. anslutet till följ. I schack. *Vit börjar och gör m. i tre drag. Schack och m.! — Utan att kunna förhindra m-en. De fyra modellm-er, som uppstå genom* ~. — *En regelrätt m-ställning.*

Matt³, =, -are. Bet. ej alltid skarpt skilda. **1**) *Ännu m. efter en överstånden sjukdom. M. av svält, av blodförlust. Det är inte utan, att jag känner mej lite m. efter en sådan sinnesrörelse. Pigga upp, liva de m-a livsandarna med ett par koppar starkt kaffe. Med m. röst.* — Märk i kortspel *Bli trumfmatt* bli utan trumf. — *Trån-*

matt. 2) *M-a, långsamma rörelser. Med m. röst. M-a, smäktande blickar.* 3) *Framställningen, stilen var m. och färglös. Det hela lät lite m., var m. framfört. Ett m. försvar. Ett m. försök att slingra sig. Stämningen på börsen m. och ~. Ett m. eko, en m. efterhärmning av ~.* 4) För ögat. *M. guld, silver, förgyllning. Ett lack med (vax)-matt glans. De m-a papperen. Fönsterglas med m. yta* m-slipade. *Halvm-a (elektriska) lampor*)(klara l. helt m-etsade. *M-a färger. M. gul. Skenet blev allt m-are. Lysa med m., allt m-are glans. M. flämtande lågor. Stjärnorna tindra m. I den m-a dagern.* **Syn.** **1)**—**3)** besvärad av matt(ig)-het, försvagad, svag, medtagen, avmattad, utmattad, uttröttad, 'utschasad', trött, kraftlös, klen, slapp, domnande, domnad, utan kraft l. styrka, dålig, 'hängig', 'skral', maktlös, orkeslös, vanmäktig, förbi, loj, likgiltig, duven, håglös, dåsig, passiv, 'slak', 'lam', sömnig, ouppmärksam, 'ljum'; otydlig, klanglös, dämpad; lax, löslig; 'fadd', 'urblekt', 'färglös', utan liv (o. behag), 'livlös', själlös, banal, intresselös, ointressant, föga givande, 'platt', 'flack', intetsägande, uttryckslös, flau; **4)** blek, dunkel, utan glans, glanslös, 'beslöjad', ej klar, otydlig, halvgenomskinlig, matterad, oklar, ljussvag.

— **Mattets|a;** -ning. *Lamporna utföras antingen klara eller helt eller delvis m-ade. Man skiljer mellan djupetsning, högetsning och m-ning* Ax. Törner. **-färgad.** *M-e på ryggen, men ofta metallglänsande på huvudet.* **-förgyll|a;** -ning. *M-t kors.* **-förnickl|a;** -ing. *Elektriskt strykjärn med överdelen m-ad och underdelen blankförnicklad.* **-försilvr|a;** -ing. *M-ade stakar.* **-glas. -grå. -grön.** *M-a olivskogar.* **-gul.** *M. hy. Örn med m. iris. Ett m-t sken.* **-gyllne.** Jfr gyllen². **-het;** -skänsla. I 'kroppslig' mening även 'mattighet'. *En stor matt(ig)-het kom över honom.* **-härd|ad.** *M-at stål.* **-lack;** -er|a (-ing). **-lila. -papper** t. e. fotogr. **-poler|a;** -ing. **-rosa. -röd. -sam,** -t, -mare. Även till verbet. Mest smtl. *Då han tyckte, att titulaturen blev för »m.»* J. Sundblad. *En m. sysselsättning.* **Syn.** (ut)-mattande, tröttande, tröttsam; uttråkande. **-skimrande.** *En m. yta.* **-skiva,** fotogr. *Sedan bilden är skarpt inställd på m-n, bortt ages denna, kassetten insättes och plåten exponeras för ljuset.* **-slip|a;** -ning. *M-ad glasskiva.* **-violett. -vit.** *M-a celluloidetiketter, som det går att skriva på.* **-ög|d** (l. -öjd); -t; -dhet. Skr. *En m-d och vissnad mö* Mik. Lybeck. *M-d och trånsjuk.*

— **Matt|a¹,** -ade, -as (även dep.); m-a av m. fl. se avm-a osv.; [-ning]. **1)** Trans., intr. l. opers. **a)** *Det m-ar (en) mer än det piggar upp. Ansträngningar, som alltför mycket matta (kroppen). Heta bad m-a. Under dessa (kroppsligt) m-ande timmar.* **b)** Friare o. bildl. *M-a ngn med sitt ständiga kält. Dylika ordkvickheter m-a, verka m-ande i längden. — Drar hjärter för att m-a (motståndarna) i trumf.* **2)** S-form, dep. **a)** *Djuret, som utan att m-as (märkbart) burit honom längs de omöjligaste stigar. Av-, ut-, kraftm-ning.* **b)** *Ett m-at eko av ~. Stjärnskimret blånar, och lyktljuset m-as* Eli Sand. *En bleknad glimt, en m-ad återglans* V. v. Heidenstam. *Färgerna m-as och försvinna. Vågorna ~ m-as, förtyna och dö* Gordon Lindh. — *Småningom m-ades samspråket och ~* E. Lieberath. *Föredraget m-ades mot slutet, och allmänheten blev orolig. — Bankpapperen lågo till ungefär samma kurs, bortsett från Stockholms enskilda, som m-ades 75 kr. till 4,400* 1919. **Syn.** försvaga, utmatta ⩍, verka mattande, (ut)trötta (⩍), ibl. förslöa l. förslappa; (m-as:) bli mattare, ibl. blekna l. stillna (äv) l. avstanna ⩍; sjunka l. falla (i värde, på börsen). — **Matter|a,** -ade, -as; -ing (även konkr.). Mattslipa o. d. *Den modärnaste glödlampan, den invändigt m-ade* 1929. *M-at guld.* — **Mattighet;** -skänsla. (Kroppslig) matthet. — **Mattn|a,** -ade. Sälls. för 'mattas'. *Stjärnornas m-ande sken.*

Matt|a², -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. **a)** *Äkta, handknutna m-or. M-or i längder och avpassade m-or, de senare med bård runtom. Flätad m-a. Turkiska m-or* likna sammet. *Torka av dig på (dörr)m-an! Lägga på, ta av, dammsuga m-orna. En vävd m-a, som täcker hela förmaksgolvet. Fernissa, avtorka (kork)m-an. Alla golv äro täckta med fina stråm-or, alltid av samma storlek, och när man hyr ett hus i Japan, hyres det efter antalet mattor och inte efter antalet rum* Elsb. Funch. *M-a till skydd mot skamfilning* sjöv. *Som äger den förtrollade m-an och osynlighetshjälmen. — Allmoge-, avtorknings-, bast-, bryssel-, disk-, diskbords-, divans-, flossa-, förmaks-, galler-, golv-, gång-, kabelgarns-, kidderminster-, kokos-, lamp-, ligg-, nöthårs-, sals-, schagg-, skrivbords-, säng-, trapp-, tras-, vaxduksm-a. Genomgjutna (linoleum)m-or. — Hängm-a. — Halm-, bänk-, drivbänksm-or.* **b)** Märk uttr. *Hålla sig på m-an* hålla sig i skinnet, inte hoppa över skaklarna, iaktta ett städat uppförande. **2)** Bibetydelser, mest friare o. bildl. **a)** Vid brottning. Snarast ett mlnting mln matta o. madrass. *Ringen [blir] den största, som någonsin förekommit här i Uppsala; m-an mäter 5,5×5,5 meter. Rudolf Svensson pressar tysken Bräuns skuldror i m-an med ett nacksving* 1932. **b)** Krigs. o. d. Klädesstycke på uniform (t. e. galonväv som bekläder en epålett). *Axelträn- sarna skola vara ~ anbringade på m-or av violett kläde* 1916. *Samtliga tecken av mellangrått kläde å grå m-a* Militärkal. 1919. *Ärm-, epålettm-or.* **c)** Handels. *[Fikon i]*

korg eller m-a bastm-a att frakta fikon i Tulltaxan 1928. *[Fikon i] packe, bestående av flera m-or tillsammans i ett omslag* ib. Förr även *Dadlar i m-or. En m-a mjöl* en mkt stor säck; särsk. i Orienten o. Ryssland. **d** Rent bildl. *Under en m-a av mogel* — Mest som sista ssgsled. *På den gröna (gräs)m-an. Ängens blomsterm-a. I gulgrön starrm-a infattade kärrgölar. Vindpinade enm-or vid ostkusten.*

II. Ssgr. Ex.: *Vi tillbragte drygt en halv dag i m-basarerna, och* ~ B. Gripenberg. *M-belägga* vanligast i part. perf. *M-bildande örter* Erik Almquist. *Elektrisk m-boning(smaskin). M-borste av piassavarot. M-domare* vid brottning. *M-formigt växtsätt* bot. *De m-formiga beläggningar, som äro kända under namnet 'vattenblomning'. M-fäste, ny uppfinning för fästande av m-or* 1915. *M-gräs* mindre vanl. namn på m-lummer. *Med sina hemtrevliga björkmöbler, sina blomsterbord och sina m-gångar* Elis. Kuylenstjerna-Wenster. *En praktisk m-hållare, som får m-orna att ligga still* 1931. *Lade* ~ *till rätta ett ostyrigt m-hörn.* Ingeborg Lundström. *En tysk m-jude* j. som sålde m-or. *Snavade på m-kanten och föll framstupa. M-knytning. M-kännare och älskare av Orientens m-konst. M-käpp av metall* för trappm-or. *M-likt, m-liknande växtsätt. Krymper ihop till en dvärgbuske eller kryper m-likt utefter marken. M-lummer* Lycopodium (särsk. clavatum). *M-lägga. En m-längd. M-nål. M-piskare med handtag, av rotting. M-pisk|erska;* -ning (-sanstalt; -smaskin; -srum). *M-påläggning. M-rengöring* (-sanstalt). *Mekaniska m-sopare* 1920. *M-spik. M-stump. M-tillverkning. Klippa m-trasor. Grålumpspapp för m-underlag. M-underlägg. M-uppköpare. Varefter bollen överträns as med 3-trådigt fiskegarn eller m-varp (dvs. garn som användes till ränning i en m-väv). M-väv;* -eri (l. -ī); -erska; -nad(skonst). *M-växter* bot.: med m-liknande växtsätt.

Matte[1] se matmo(de)r.

Matte[2], -t l. -n; -kopp; -te. Ofta även skrivet (o. utt.) 'maté'. Paraguayte (berett vanl. av torkade kvistar o. blad av Ilex paraguariensis), 'yerba-te'. *Hos oss träffas numera den paraguayiska yerba (under namnet matte) i handeln, ehuru blott tillfälligtvis* C. Lindman 1912. *Läppja på sitt m., den sydamerikanska litet bittra, livande drycken, som ej orsakar sömnlöshet och som njutes genom ett rör försett med sil.*

Maturitētsexamen. Mogenhetsexamen (äldre namn för studentexamen).

Matutīn, -en, -er (akut). Morgongudstjänst, 'morgonsång'. *M. för barn och ungdom hålles trettondagen kl. 9 f. m. i Maria kyrka av dr Olof Molin* 1922. *Liturgisk ordning jämte text* ~ *till Påskmatutin.*

Måuser (akut); -n, [=]; -gevär; -kula; -patron, -pistol. Ett repetergevär. *Han vände sig hastigt och kastade m-n till ögat. Brigadisterna voro vana vid svenska m.* H. Bakke.

Mausolé, -(e)n, -er l. **Mausolē'um,** -et, -er, -ébyggnad. Gravbyggnad; praktfull större gravvård, stort o. dyrbart gravmonument.

Ma'x, -en, -ar; -sats. (Högsta) insats i vissa kortspel (t. e. poker). *Börja med att sätta en m. var. Hur hög är m-en?* ibl. ung. = vad gäller beten.

Maxi'll, -en, -er. Käk(e); i plur. även undre käkparet hos vissa leddjur (× mandibler).

Maxīm, -en, -er. (Praktisk) grundsats, levnadsregel, princip. »*M-er och reflexioner» den rubrik, som Goethe själv åsatte sina offentliggjorda aforismer* B. Risberg. *Då ska man själv hugga i, så de brakar i ryggen; det är hans m. För Ibsens handlande personligheter är livsglädjen den högsta m. för livet* ~ V. A. Bergstrand.

Maximāl, -t. Högsta l. största möjliga l. tillåtna, maximi-. *Överskrida det m-a. Arbetsstyrkan har m-t uppgått till 800 man* (då den var) högst. — *Lagstadgad m-arbetsdag. Är det m-dosen? Bestämmelser om m-hastighet(er). En m-stigning av 57 proc. Nått (sin) m-storlek* sitt maximum. —

Ma'xim|um (akut); -um [l. -et]; -a; -iantal m. fl. Det högsta l. största (möjliga l. tillåtna); yttersta gränsen uppåt; belopp l. d. som ej får överskridas; barometer-m-um (se d. o.). **I.** Enkelt. *Då lönerna nått (sitt) m-um. M-um bör sättas vid, till 12 år. Betydligt överskrida (hastighets)-m-um, -m-et. — Medan m-a gåvo / mulen himmel med lugn eller ock* ~ Ernst Lundström. **II.** Ssgr. *M-iantal 20. Fastställa ett m-ibelopp, en m-igräns. Tallens m-ihöjd är omkr. 50 meter. M-ilön. M-imått för assurerade askar till vissa främmande länder: 30 × 20 × 10 cm. M-ipris;* -belagd (vara); -bestämmelse; -lag (given 30 maj 1916) m. fl. *M-ispänning. M-storlek. M-i-(och minimi)termometer* som visar högsta (o. lägsta) temperatur t. e. under dygnet (mln avläsningarna). *M-itryck. M-ivikt. M-ivärde. M-iålder.*

Ma'xis (akut); subst. Ngn gång även 'ma'xys' l. 'maxy's'. I uttr. *(Låta t. e. en hund) hoppa m.* ha den infångad innanför armarna o. låta den hoppa över de hopknäppta händerna.

Mea'nd|er (akut); -ern, -rar. Ett bårdornament (likt ett i upprepade spiraler fortlöpande band; i st. f. spiraler ofta raklinigt o. brutet i räta vinklar). *Den lilla floden slingrar sig på vissa sträckor fram såsom en riktig m-er. — M-erartade ornament. Flyter fram i stora m-erbukter. M-erbård. M-erornament. M-erslinga.*

Mecenāt (-se-); -en, -er. *Finna en m. (, som vill bekosta utgivandet av bildverket). En av vårt lands största m-er. Om någon m. ville träda emellan och ~. En m. av M. G. de la Gardie's mått. — Ha m-egenskaper. Utöva ett storartat m-skap. M-upplaga* bekostad av m. eller finare uppl. avsedd för m-er. **Syn.** gynnare (av vetenskap o. konst), konstfrämjare; (m-skap) (konst)beskyddarskap.

Med[1] l. **Med|e** (grav); -en (akut l. grav), -ar. *Vändbar m. på sparkstötting* 1931. *Sätta på en ny med på kälken. Stå på ena (släd)-m-en. Mot stenen m-en gnisslar* B. Gripenberg. *Vagga med tvärmedar. Gungstols-, vaggmed(e). (Stjärt)med på biplan.* — Formen 'm-e' ej säll. skönl. *Innerst i skogen, där mossan aldrig rispats av hov eller m-e* V. v. Heidenstam. — *Ta sig fram på m-don. M-järn, som lossnat. Å bäst dä va, så ~ tog vänstra m-nosen törn mot ~* E. Sparre. *Ett m-spår i den nyfallna snön* J. Hemmer.

Med[2] (i smtl. ofta me l. mä); prep. o. adv., ibl. även substantiviskt. Jfr i allm ord som styra 'med'. **I.** Prep. **1**) Ledsagande, förening o. d. **a**) *I sällskap m. de andra. Slå följe m. ngn. Leva i sämja, i gemenskap m. ngn. Avtåga m. hela sitt följe. M. vem ska du resa? Går du m. mig, går du m. olyckan. Du ska inte blanda ättika m. senap* ofta 'och'. *Förena sina böner m. ngn, en annan(s).* — Märk *Jag ställde mig käpprak i kärran och utropade m. Heine: Var mig helsad, du eviga sol!* Jörgen. *Utesluter man m. Müllenhoff och andre de fyra sista raderna som interpolation, torde man ~* R. Höckert. **b**) *Gå m. Gud! Gå, och Gud vare med dig! M. Gud för fosterlandet. Den som icke är m. mig, är emot mig.* **c**) *Får jag tala m. dig ett ögonblick! I livligt samspråk m. varann. Gifta sig m. ngn. Han har en son m. henne. Få pengar m. sin hustru. Slåss, kivas med ngn. Föra skoj, skoja, skämta m. ngn. Fara illa m. saker, som man lånat. Stå, hålla sig väl m. ngn. Ha överseende, tålamod, medlidande m. ngn. Och höll öga m. att ~. — Bli klar, färdig, på det klara m. ngn l. ngt. — Sillen är bättre m. potatis än utan.* **d**) *I överensstämmelse m. ovan uttalade tankar får jag avstyrka förslaget. I (o)likhet m. alla föregångare. — Jämnårig, jämnspelt m. ngn. — Tillsammans, tillika, tillhopa, ihop, jämsides m. Längs (ut)med stranden* även utan 'med'. **e**) Attributivt m. m. *Smultron m. grädde. Höns m. ris.* Jfr även *Bättre en kaka m. ro än två m. oro. — Mannen m. lien. Gubben m. skåpet. En karl m. talang. En gosse m. ljust hår. Ett glas med fot.* — Märk *En tallrik m. jordgubbar* även utan 'med'. — *En smörgås m. ost på. Ett fågelbo m. ungar i. — Ack, det är honom jag varit så god vän m.*

2) Tid, omständighet, sätt, verktyg. **a**) *Samtidigt m. (att ~). Att föra stadens räkenskaper och dem m. kalenderår avsluta. Tvåårsperioden utgår m. innevarande år. M. (det) första. M. ens. M. ett (slag). — Det ger sig väl m. tiden. Hade m. åren blivit allt dystrare. Du kunde gärna köpa lite honung åt mej m. desamma* ngt vard.; vardagligare även 'me samma' l. 'mesamma' (också i bet. 'genast'). *I och m. det samma (som ~). I och m. det(ta) är du också bunden. Och m. det smusslade han en muskötkula i örat på kalven* Pelle Molin. *Hans förmåga av djupgående karaktäristik tyckes växa m. våldsamheten av de konflikter, som han kallar fram* Ruben Berg. *Växa m. uppgiften. — Från och m. i dag, i morgon, den händelsen ~. Till och m. den 14 dennes.* **b**) *Läsa m. (stor) uppmärksamhet (på stilen). Behandla ngn, ngt m. klokhet. M. iver avvisa. M. glädje, harm, intresse se, att ~. M. smärta, fasa nödgas se, att ~. M. (full) avsikt. M. flit* uppsåtligt. *M. godo eller ondo. M. rätta. M. all gevalt, all makt. M. (fäst) avseende på ~. Det kan m. fog sägas, att ~. Det gick m. glans, m. nöd. — Gå m. hatten på (sej). — M. undantag av (att ~).* **c**) *Sy m. maskin. Allt spel m. kort eller tärning om penningar eller penningars värde vare lärjunge förbjudet. Åka m. par, m. två hästar. Förspänd m. två hästar. Alla försäkra m. en mun, att ~. Betala m. samma mynt. Försvara sig m. näbbar och klor.* **d**) *Att du m. ditt goda huvud kunde gå med på något sådant! M. allt sitt vetande är han ändå bra omöjlig. M. all aktning för din ståndpunkt måste jag dock påstå, att du blivit vilseledd.*

3) Märk en del spridda uttr. o. användningar. **a**) *Så var det m. den saken! M. honom är det slut. Det är m. pengar som m. snö, de ha ingen varaktighet. — Har du att göra m. det? Va har du m. honom att göra?* **b**) *Innan de få ut resgodset, och det ena m. det andra.* **c**) *Flyta, simma m. strömmen. Gå m. majoriteten.* **d**) *M. eller mot sin vilja. Jag tar honom m. eller utan gården. Sjutti kronor, ä de me eller utan städning?* **e**) *Att detta var m. det värsta han hört* Fab. Månsson. **f**) *M. mindre kan det inte gå. — Kom inte hit, m. mindre du vill be om ursäkt! Nytt vilostånd å gruva må icke meddelas, m. mindre än att ~.* **g**) Ibl. med inf. l. att-sats. T. e. *Sysselsatt m. att ta opp potatis. — Var ytterst noggrann m. att alla skulle få sitt.* **h**) Uttr. *Med mera (dylikt)* förkortas ofta 'm. m. (dyl.)'. *Substantiv, adjektiv med mera (m. m.). M. flera* ofta förkortat 'm. fl.' *M. andra ord* ibl. förkortat 'm. a. o.' **i**) Ngt vard. *Full m. finnar över hela ansiktet. De va fullt me bönder på torge! Om hon bara hade så pass m. klokhet i sej! För akta*

dej, va me sjo man skulle få, om ~ Alb. Fahlan.

II. Adv. l. subst. **1**) Adv. **a**) Smtl. i skrift gärna ngt vard. *Borgen var hon ju m.* Alfh. Agrell. *Han ä trött på saken å ja me, för resten, å de ä jag m. De ska vara de m.! Å nya skotar hadde dom lagt me! Jaså, de me (måste man höra)!* **b**) *Till och med han måste erkänna, att* ~ ofta förkortat 't. o. m.' **2**) Substantiviskt. Endast motsatt 'mot'. *Han har prövat både m. och mot. I (både) m. och mot. Jag höll min ed: i mot och med för konung, frihet, fosterland* Beväringsvisa. *Kraft så i m. som i mot gav det åt dig i ditt värv* O. M. Reuter.

Syn. I. (ibl.:) jämte, inräknat, medräknat; genom; utmed, längs(med); på; efter; i; (e)mot; p(e)r; till försvar; på (ngns) sida; och; (lika som; oaktat; **II.** ock(så), även, dessutom, därjämte, för resten; **II. 2** medgång.

— **Medagerande.** *(De) m.* egentl. o. bildl. **-ansvar;** -ig (-t; -het); -ing. *Regeringen bär ett drygt m., ty* ~. — *Anmälan såväl mot stadsfiskalen som mot andra möjligen m-iga. Göra ngn m-ig för ngt.* **-arbet|a;** [-an]; -ar|e (-skap; -stab); -arinna (l. -i'n-); [-e]; -erska. *Den tidning, i vilken han m-ade. En festskrift, där han själv m-at.* — *Redigerad av dr Otto Sjögren under m-an av en mängd fackmän.* — *Stående, fast, tillfällig m-are (i en tidning). Clémenceau, vars mest betrodde m-are han [Tardieu] varit. Hon skulle på sätt och vis bli min m-are. I vad mån hans m-arskap betytt något för bokens hållning. En väl avlönad (fast) m-arstab.* — *[Göra kvinnorna] till männens jämlika m-arinnor* Sven Palme. — *Genom m-e i en illa ansedd tidning. Jag hoppas att allt framgent få räkna på Edert intresse och m-e i den förening, som ligger mig så varmt om hjärtat* Drottning Victoria, 1922. — *Våra m-erskor på missionsfältet i Kina.* **-arving|e.** Egentl. o. bildl. *Guds arvingar och Kristi m-ar* Bibeln.

-bedöm|a; -are. *Lärare som har att m-a en skrivning. Betygsättare äro dels läraren i ämnet och dels en s. k. m-are, vilken utsetts vid läsårets början* ~ 1930. **-beslutanderätt.** *Att konungen skulle anses berövad all m. i beskattningsfrågor* Nord. Fam.[2] **-bestämmande;** -rätt. *Vara m. (vid* ~*). En rådgivande lantdag, som 1877 erhöll full m-rätt i lagstiftningsfrågor rörande* ~. **-bjud|en** ⊡. *Voro också m-na vid detta tillfälle.*

-borgar|e; -anda l. -ande m. fl.; -inna (l. -i'-). **I.** Enkelt. *Uppta ngn till m-e (i en stat, ett samhälle). Att hon ämnade bli amerikansk m-e. Upptas till svensk m-e.* — *Akademisk m-e.* — *M-e, landsmän! jag ämnar nu* ~. **II.** Ssgr. Ex.: *Männen ha stöd av masskänslan, m-andan* Gunnar Cederschiöld. *M-bildning. För individen är delaktigheten i detta gemensamma språk ett m-brev i samhället* Gust. Cederschiöld. *M-dygd. Förbundet för m-frihet* 1916. *Svenska kvinnors m-förbund anordnar diskussionsafton* 1925. *M-krig* inbördes krig. *De viktigaste ämnena i de allmänna fortsättningsskolorna äro modersmålet, m-kunskap och naturlära* 1920. *Vid ett m-möte i Helsingfors. M-rätten innebar dels (folkrättsligt) statsborgarskap, dels (statsrättsligt) m-skap (l. m-rätt i inskränkt mening). Att m-rätt heter pengar* V. v. Heidenstam. *Till styrkande av den nödställdes m-rättsliga ställning. M-sinne.* — *M-skap är hos oss den officiella benämningen på 'statsborgarskap'. Vinna, förvärva svenskt m-skap. De friheter och rättigheter, som tillkomma alla landets 'statsborgare' på grund av deras m-skap. Utestängda från m-skap i Israel* Bibeln. *Förlora sitt akademiska m-skap.* — *M-skola. Ett m-tåg vid Stadshusets invigning* 1923. **III.** Avledningar. **1**) *Utan att vara franska m-innor* Strindberg. **2**) Medborgerlig se strax nedan. **-borge|n;** -nsman l. -sman. *Stå som m-n(sman) under* ~. *Att såväl hans som m-nsmannens namn förfalskats. Är m-sman ej pliktig utgiva mera än* ~ Lagen. **-borgerlig,** -t; -het. Till 'medborgare', jfr d. o. *M-a rättigheter och skyldigheter. M-t förtroende eller god frejd* förr i svensk lag beteckning för de förmåner o. rättigheter som ansetts tillkomma en oförvitlig medborgare. *Förlust av m-t förtroende* efter 1918 ersatt av 'påföljd' (enl. 2 kap. 19 § strafflagen). *Att studentexamen i stigande grad kommit att uppfattas som en allmänt m. examen* 1925. *Fira en m. fest. Vid en m. middag för Axel Lille* R. A. Wrede.

-bring|a ⊡; -are (tekn.). Skr. l. fackl. *Medbragt personal.* — *Gaffelformade m-are, som fatta i vagnarnas underrede och därigenom medföra vagnarna* Nord. Fam.[2] **-broder;** [-lig]. *Ha en m. i olyckan* (olycks)kamrat. *Medbröder i Kristus, i tron. Medbröderna i klostret. Hjälpa sina medbröder* sin nästa. *Kärleken lider ingen m.* **-brottsl|ig,** -igt; -ighet; -ing(skap). *Vara m-ig (i ngt). Alla de m-ige hade nu fått sitt straff. Misstänkt för m-ighet (i en stöldaffär).* — *Göra sig till m-ing i* ~. *De ryska myndigheternas m-ingskap (i händelserna i England).*

-del|a; -sam (-t, -mare; -het); [-an]; -ande (-t, -n); -ar|e (-i'nna); -else(medel); [-erska]; [-ning(smedel)]. **I.** Vanliga verbformer. Jfr även 'dela mēd sig' som snarast kan betraktas som ett annat ord. **1**) Delge o. d. **a**) *M-a ngn sitt beslut, sina farhågor, sina bekymmer, en hemlighet. Man m-ade honom rättens beslut* o. även *Rättens beslut m-ades honom* äro vanligare än *Han m-ades rättens beslut. Oss m-ades med tusen förebråelser, att* ~ Alma Söderhjelm. *En* ~ *statistik,*

som m-ats oss från Amerika Ivan Bratt. *Man beslöt att m-a honom nyheten så skonsamt som möjligt. »Marianne blev inlåst i trapptornet», m-ade Suzanne* Sigrid Stjernswärd. *M-a (närmare) upplysningar om ~. Var god m-a (oss), hur därmed förhåller sig. Enligt (oss) m-ade upplysningar.* **b**) *Efter de närmare bestämmelser Vi kunde finna gott m-a* Skrivelse fr. K. M:t till Statskontoret. *M-ad tillåtelse kan sedermera av K. B. återkallas, när omständigheterna därtill föranleda* 1919. *M-a kvarstad å ~, förbud mot l. att ~. K. m:t har nu m-at föreskrift rörande ~. Rätten förklarade sig då skola m-a tredskodom vid rättegångstimmans slut, om svar. icke dessförinnan inställde sig. Patent har m-ats hrr K. E. Almlöf och S. G. Strand, Storvreta, å ställbar stolpsko* 1928. **c**) Refl. *Inte ha någon (närmare vän) att m-a sig med, [åt]. Skriftligen m-a sig med varann. M-a sig på engelska, på spiritistisk väg.* **2**) Bibringa o. d. **a**) *M-a (enskild) undervisning (i latin). M-a ngn (av) sitt eget överflödande livsmod.* **b**) Refl. *Och likblek stirrade han på mig med en förfäran, som jag kände m-a sig till mig själv* Axel Munthe. *Samma plötsliga fasa hade inom några ögonblick m-at sig åt alla de närvarande.* **II.** Ssg o. verbalsubst. **1**) M-sam. *Att han själv var till oförsiktighet m-sam. Var på m-samt humör, vid m-samt lynne. De drucko kaffe och småningom blev han m-sammare. Brist på m-samhet.* **2**) *Å att dom fått en anonym m-an, att ~* Kasper 1921. **3**) *Alla m-anden från detta håll böra mottagas med kritik. Få m-ande om ~. Efter de övliga officiella m-andena om föreningens verksamhet följer ~.* **4**) *Tidningen Upsalas ortsm-are. Vår m-are i huvudstaden skriver till oss följande: ~. Från en tillfällig m-are. Platsm-are.* **5**) *M-arinnan, som själv varit nära att följa med i djupet, berättade ~.* **6**) *Troligen var diklen längre, men detta var vad m-erskan erinrade sig.* **7**) *Språket som m-elsemedel.*

Syn. I. 1) delge l. delgiva, ge del av, upplysa, underrätta, tillkännage, giva till känna, anmäla, (in)berätta, (in)rapportera (ru), lämna l. ge l. sända upplysning l. meddelande om, omtala ru; (ibl.:) avisera, notificera, kommunicera, pålysa, offentliggöra, bekantgöra ru, kungöra, publicera, annonsera; (ibl.:) förmäla, uppge, förtälja, uppenbara, yppa, röja, avslöja; **2**) bibringa, ge, skänka, 'ingjuta', (m-a varann ibl.) (ut)byta; (m-a sig:) sprida sig till, smitta, gripa, 'fatta'; **II. 1**) språksam, öppenhjärtig, oförbehållsam, pratsam, (ibl. nära) (lätt-)tillgänglig; **2**) o. **3**) upplysning, underrättelse, besked, bud, tillkännagivande, ibl. 'skrivelse', förkunnelse, kommuniké, delgivning; **4**)—**6**) (ibl.:) sagesman, korrespondent, insändare, förkunnare, notisjägare.

-delaktig; -het. Ofta skr. *M. i brottsliga företag, i sovjetrikets välsignelser. Svära sig fri från all m-het i ~.* **-domare.** Fackl. Lekmannadomare som tillsammans med lagfaren l. lagfarna domare prövar ett mål i hela dess vidd (t. e. nämndeman, illiterat rådman). **-dra**(**ga**) ru. Mest fri form. *Meddragas l. dras mēd på grund av sin osjälvständighet. Det kan dra med sig svåra följder.* **-egare** osv. se medägare osv. **-elev. -fadder.** *Hade henne, honom till m.* ibl. = motfadder. **-far**|**en,** -et, [-nare]. *Dräkten något sliten och m-en. I sin illa m-na vagn. Hårt, illa m-en (av livet, av l. efter strapatserna). De [av mal] värst m-na volymerna. Illa m-en av kritiken.* **Syn.** sliten, skamfilad, tilltygad, misshandlad, (illa) behandlad l. hanterad. **-fart,** -en. *[Få, röna, pröva pā en] hård, grym, våldsam, omild m. (av ~). Var värd bättre m.* S. Lagerlöf. **Syn.** (hård) behandling, 'öde'. **-fång**|**e.** *Skiljas från m-arna.* **-fö**|**dd.** *Den hövlighet, som är varje javanes ~ m-dd. Ett m-tt begär att härska. Det är m-tt hos honom* ligger hm i blodet.

-följ|**a** ru. **I.** Mest fri form; fast form mest skr. **1**) *F-er du med (dina föräldrar) ut på landet? (Få) m-a sina föräldrar på en resa. Flickan f-de med och visade vägen, (till vägskälet) för att visa oss tillrätta. Bannister hade utbett sig att få m-a, och ~. Dessutom m-a (på resan) tvenne botanister. F-a med ngn hem. F-a med bort. I dag få inte barnen f-a med. Mamma, får vi f-a med (Stina) å bada? Följ med en bit, är du snäll!* **2**) *F-a med sin tid. Kunna f-a med (kamraterna) i skolan. Han f-de med till 5:e klassen, men där blev han efter.* **3**) *Paketet m-er morgondagens post. Var god och läs m-ande bilagor! Räkning m-er.* **4**) *Det f-er så mycket extra (utgifter) med vid en dylik resa.* **5**) *F-a med med fingret i boken, när man läser.* **II.** Blott fri form. *Noggrant f-a med (vid) en föredragning. Kan du f-a med (och förstå) allt som sägs? Följ med ordentligt (vid, på lektionerna å ha inte någe fuffens för dej)! Följ med vad jag säjer!* **Syn. I.** vara (ngn) följaktig, (åt)följa, (be)ledsaga, slå följe med, medresa ru, komma mēd, göra sällskap med, ibl. sälla sig l. (an)sluta sig till, sluta ti'll, delta(ga) (i en utfärd l. d.), (få) vara l. komma mēd (på); ibl. vara bilagd l. närsluten; ibl. vara förenad l. förknippad (med); ibl. hålla takten l. jämna steg (med), inte bli e'fter; **II.** med vaken uppmärksamhet följa.

-för|**a** ru. **I.** Nästan enbart fast form; skiljes partikeln från verbet nyttjas i regel refl. form (se II). **1**) Egentl. *M-a sin fru, då man går på uppvaktning till ~. M-a ett tillräckligt förråd av ~. Fruntimmer m-a gärna på resor allehanda onödiga småsaker* (ngn gång även t. e. *Föra med på resan*

allehanda smdsaker). Tåget m de denna gång även särskild sjukvagn. Posten m de inget åt dig. Det m-da förrådet (av matvaror) var längesedan slut. Hustruns i boet m da förmögenhet. **2** Friare o. bildl. **a** *En sjukdom, som kan m-a döden, m a de svåraste följder för hela organismen. M-a vittgående följder. M-a lidanden, extra besvär, missräkningar, (en viss) fara, svåra förluster, obehag, olycka, (om)kostnader, ngns ruin, lindring, lycka, fördel(ar), vinst, nytta. Världskriget, som m-t, att passfriheten, som förut var regel kulturstater emellan, nu fått vika för passtvång. Ett målningssätt, som m-t den olägenheten, att ~. Följande år m-de en hel del förändringar. Saken kommer otvivelaktigt att m-a hans avskedande, m-a, att han får avgå.* **II.** Refl. fri form. **1**) Egentl. *F-a med sig en mängd onödigt skräp.* **2**) Friare o. bildl. *Nervfebern f-de med sig en del följdsjukdomar, lyckligtvis av lindrigare art. Det för olycka med sig att ~. För med sig en del konsekvenser, som ~. Kommer att f-a med sig vissa förflyttningar, f-a med sig, att dispositionerna ändras.* **Syn.** ha l. ta mēd (sig), medha(va), medta(ga); medbringa; (för)orsaka, föranleda, ha till följd, vålla, åstadkomma, (ibl. nära) innebära.

-ge l. **-giva** [ɯ]; -givande (-t, -n) till I. Fri form mest refl. **I.** Fast form. Blott 'bildl.' Tillåta o. d. *Mina inkomster medge inget slöseri. Saken, tiden medger intet dröjsmål. M. uppskov. De automatiska gevären medge större eldhastighet. Var så älskvärd hans dvalliknande tillstånd medgav. Regel, som medger undantag, som icke medger något undantag. Stället medger olika tolkningar. Men i arbetet var hon sträng och medgav icke den minsta prutmån. M. ngn (vissa) friheter, fördelaktiga villkor (vid betalningen). Frysrum, medgivande en lagring av 55,000 ton kött* 1917. *Högsta medgivna stamvörtstyrkan för motboksfria maltdrycker. Villkorligt medgivna till införsel: Kosmetiska och skönhetsmedel, spirituosa, konserver ~* 1930. **2**) Erkänna o. d. *Du får väl ändå medge, att du gått för långt? Medgivet!* l. *(Det) medges* l. *Det medger jag (gärna). »Ja, det är nog sant, det», medgav lille Mats. I någon mån, ogärna medge, att man haft orätt. Vilket väl mamma medger är ett sjungande pris. Men medge i alla fall, att vi skulle ha det ändå värre utan! Även om man medgåve rimligheten av att ~. M. sanningen av ngt l. att ngt är sant. M. (in)för ngn, att ~. Medgivas måste emellertid, att ~. I allt detta, det måste medgivas, har han ~.* **3**) Verbalsubst. Till 1 o. 2. **a**) *Har du hans medgivande? Med ngns medgivande.* **b**) *Kravmål, varav ett par avdömdes tredskovis och ett par efter medgivanden. Framtvinga ett medgivande. Göra medgivanden (åt ngn, till förmån för motparten). Tyst, skriftligt (avfattat) medgivande. Ett medgivande från hans sida skulle underlätta det hela.* **II.** Fri form. **1**) Trans. Egentl. *Allt som de hemifrån gett honom med på resan, var förskingrat.* **2**) Refl. **a**) Egentl. *Ge med sig av sitt överflöd.* **b**) *Ge sig med i leken.* **c**) Bildl. *Han gav med sig, då han fick höra, att ~. Ge med sig i (fråga om) det huvudsakliga.* — Mark *Värken gav med sig efter några minuter.* **Syn. I. 1**) tillåta, bevilja, samtycka till, icke sätta sig emot l. (vilja) (för)hindra, icke lägga hinder i vägen, bifalla, gå med l. i'n på, (ibl. nära:) fördraga, låta ske l. passera, foga sig efter, finna sig i; **2**) erkänna, tillstå, påta(ga) sig ɯ, vidkännas, vidgå; **3**) (m-ande:) **a**) tillstånd, tillåtelse, samtycke, 'begivande'; **b**) eftergift, erkännande, ibl. bekännelse; **II. 2**) **a**) dela mēd sig; **b**) ge l. kasta sig i'n i, inlåta sig på; **c**) ge e'fter, falla till föga; ibl. lugna l. stilla sig.

-gift, -en, -er. Hemgift. **-givande** se medge I 3. **-gång,** -en, [-ar]; -stid. *I med- och motgång lika. M(-en) är svår att bära. Inte tåla m-en. Till vän skall man komma bjuden i m. och objuden i motgång. Icke i m-en(s tid) glömma gamla vänner. Ha, röna m. Hade nu sin m-stid, då ~* Per Hallström. **Syn.** lycka, framgång; (m-stid ibl.:) välmaktstid, goda dagar, lyckans tid. **-gäldenär. -görlig,** -t, -are; -het. *Visa sig m. (i en sak, mot sina underhavande). En m-are ordförande vore ej svårt att finna. I dag var han m-are. Det m-aste kräk man sett. — Svenska språket är smidigt och m-t i fråga om sammansättningar* Gust. Cederschiöld. — *Svenska folket visar en underlig blandning av m-het och tjurighet* Göteb. Handelst. 1929. **Syn.** eftergiven, foglig, som lätt ger mēd sig, som villigt fogar sig l. ger e'fter; ibl. smidig l. böjlig.

-ha o. **-ha|va** ɯ, -(va)s. Fri form vanligast refl. **I.** Trans. Fast l. fri form. *Lärjunge skall m(-va) bläck och penna, papper tillhandahålles å lärorummet. Vid längre färder m-(va)s isdubbar och ispik. Åldersbetyg m-ves.* Oftare refl. i: *Har du inte pengarna med i dag heller? Har vi nu med allt va vi behöver? — Då vi gåvo oss iväg, m-vande fem nät ~. På aftonen infann sig kaptenen, m-vande tre kamrater. — Göra slut på den m-vda matsäcken. Och började utdela den m-vda posten. Efter varje omgång torkar hon dem med en (för ändamålet) m-vd handduk. Sökte hindra sina gäster att »förtära m-vd spirituosa».* **II.** Refl. Fri form. **1**) *Har du inte med dej pengarna l. pengarna med dej? Va sa han vi skulle ha med oss (på skrivningen) i morgon? Har vi nu med oss allt va vi behöver? Ha med sig tre pojkar i släptåg.* **2**) *Ha respekt med sig. Han har det med sig, att man inte*

gärna vill tro honom. Saken har det med sig, att den inte gärna blir partisak. **Syn.** se medföra.

-hinna ꭈ. **I.** Fri form överväger; fast form gärna skr. *Jag kan omöjligen h. med (att göra) det ensam. Tänker du h. med repetitionen också på den här veckan? — Att jag själv icke kunde m. att sköta utbetalningarna ~. Greve Wachtmeister anmäler ~, att han ej medhinner vara chef för både sjökrigsskolan och ~. Det lades ~ på kamrer Fägerstens redan överbelastade skuldror, men han medhann ju allt* Har. Hjalmarson. *Hur många föredrag har ers höghet medhunnit hittills? Bör m-s på en timme.* **II.** Blott fri form. *Hann du (verkligen) med (kvällståget)?* ibl. även med 'hinna' betonat. **-hjälp|are;** -arkår; -arinna (l. -i'n-); -erska. *Skaffa sig skickliga m-are. M-arn hade endast att ~. Var m-are åt en italiensk ornamentsbildhuggare. Bokhandels-m-are. Upprättande av en m-arkår, 'Floda-diakoner'* 1916. *Har (funnit) en utmärkt m-arinna i ~. Vilken från början varit honom en ovärderlig m-erska* Evald Ljunggren. **Syn.** medarbetare, biträde, 'hjälp'. **-hyresgäst. -håll,** -et; -are. **I. 1**) *Elvira hängde läpp över att hon icke fick m.* V. Benedictsson. *Blev icke utan m. Få, ha m. av ngn. Så att våra ordskapelser tillvinna sig m. och understöd av vettiga svenskar* Gust. Cederschiöld. **2**) *Ja, du var favoriten och hade alltid m.* Strindberg. *Påstods ha m. (av läraren) i historia och svenska, men ~* stå i gunst(en). **II.** *Den avgående rektorn — Messenii ende m-are ~. Reda sig både med dem och deras m-are.* **Syn. I. 1**) instämmande, (under)stöd, (ibl.:) bifall, gillande, samtycke; **2**) obehörigt l. partiskt gynnande (särsk. i skola); **II.** anhängare, partikamrat. **-hårs,** adv. Mindre vanl. *Katten skall man stryka m.*

-inflytande. *Skaffa sig, ha m. (i ett bolag).* **-intress|ent;** -erad. **1**) Fackl. *Han står då i redovisningsskyldighet till sina m-enter* Hemberg-Sillén. *Så att baronen blev m-ent i fabriken.* **2**) *Där är han m-erad* även allmännare. **-kammare.** I riksdagen. *Sådant beslut skall m-n genom utdrag av protokollet delgivas.* **-kontrahent. -krist|en.** Broder l. syster i Kristus, medbroder, nästa. *Församlade m-na! Mina käre m-ne!* **-kämpe.** *Den värdefullaste m-n i striden mot totalförbudet. Fogelberg ~ det Götiska förbundets konstnärlige m.* C. G. Laurin. **-kännande,** subst. o. adj. Skr. *Något verkligt m. med dem [sina romanfigurer] har han själv [Hj. Bergman] nästan aldrig* Bertel Appelberg. *Som m. människa* Fr. Wulff. **-känsl|a,** -an; [-ig; skr.]. Jfr föreg. **1**) *Ha m-a för, med djuren. Den lilla Tanja Rajevski, som jag lärt hålla så mycket av och fått en sådan m-a för. Betyga, visa sin m-a.* **2**) *En m-ig och förstående medmänniskas rika levnadserfarenhet* Ruben Berg. *Ett ~ halvt svårmodigt, men m-igt löje* Fröding. **Syn.** medlidande, deltagande, sympati, medlidsamhet, medömkan, ömhjärtenhet, ömsinthet, ibl. miskund(samhet) l. mänsklighetskänsla.

-lem; -skap (-et); -sanskaffare m. fl. **I.** Enkelt. *Anses som m. av familjen. M. av åtskilliga in- och utländska sällskap. Alla m-marna i orden Verdandi äro kallade till sammanträde i afton kl. 9. Ha m-marna (i föreningen) något gemensamt märke? Varje m. har rätt att ~. Röstberättigade m-mar. Utesluta en m. Väljas, kallas till m. av, i ~. Aktiv, arbetande, passiv, (under)stödjande, stiftande m. Ordens-, klubb-, familje-, styrelse-, (fack)förenings-, livstids-, hedersmedlem.* **II.** Ssgr ha *medlems-*; *medlem-* blott i 'm-skap'. **1**) *Utöver årsavgifterna innebär m-skap [i Landstormens garantförening] icke någon som helst garantiskyldighet* 1921. *Kallelse till m-skap i Juvenalorden(s systergrad).* **2**) Medlems-. Ex.: *Energiska m-sanskaffare. Tillräckligt m-santal. Ta upp m-savgifter. Föreningen »Rädda barnen» börjar utgiva m-sblad* 1920. *M-sblad för Katrineholms Allm. Idrottsklubb* 1921. *M-sbok (1920—29), Svenska murareförbundet, Malmö 1919. M-sboken N:o 816, utställd av Alunda tusenmannaförening för C. A. Eriksson, är ~ förkommen och dödas härmed* 1920. *M-sförteckning. Lösa m-skort i Landstormsföreningen. Utanför m-skretsen. Överensstämma med uppgifterna i m-sliggaren. K.F.U.M:s m-smöten* 1918. *M-snummer. Programböcker, härrörande från våra ~ mest m-srika nykterhetsordnar* O. Wieselgren. *Uggla, en av Sveriges m-srikaste adliga ätter* Nord. Fam.[2] *Öka m-ssiffran. Den nödvändiga friheten för m-sstaterna [i Nationernas förbund]* 1922. *M-svärvning.* **Syn.** ledamot, ibl. 'broder'.

-lev|a ꭈ; -else. Mest fri form (se l-a med); fast form skr., sälls. *Detta har jag upplevat och m-at förr* Strindberg. *För dem, som någon gång ~ m-at i, drömt igenom liknande situationer* A. T. Gellerstedt. *Att jag i dag känner mig så m-ande i allt och ~* I. Oljelund. *Den hjärtliga m-else, som är en förutsättning för verklig karaktäristik* Gudmar Hasselberg. **-lidande,** -t, [-n]; mer säll. adj. **I.** *Hysa, ha, känna m. med ngn. Visa, ådagalägga (sitt) m. med ngn. Visa ngn m., det m-t, att ~. Lägga an på att väcka m. Fiska efter människors m. Vänta inte att där finna något m.! Röras till, rörd av m. Utan (ringaste) m. framdrog han affärens alla lumpna småsidor. — En skur av förebråelser, goda råd, löjen och m-n* J. Hemmer. **II.** *Och en vänlig, m. blick.* **Syn. I.** medömkan, medkänsla, deltagande; ibl. skonsamhet; **II.** medlidsam. **-lidsam,** -t,

n-ere|-het. Jfr föreg. *Bero av m-na människors välvilja. Ibland fick han en gammal rock av någon m. själ. Få en m. blick. Dra munnen till ett m-t leje. »Den där ä virrig», sade kadett Broström m-t och ~.* **Syn.** deltagande, (ibl. nära) ömsint l. lättrörd. **-ljud;** -stecken; -ande (konsonantisk). Gammal term för 'konsonant'. **-lärar|e;** -inna (l. i'n-). **-lärjunge. -lärling. -löp|are;** -eri (l. -ī). 'Dåligt' ord. *De socialistiska maktkrävarna och deras radikala m-are. [Den huvudstadstidning,] vilken tjänstgjorde som biskop Bitters m-are i skolboksfrågan* Nils Algård, 1922. — *M-eri med socialister och kommunister.* **Syn.** ibl. 'svans'.

-människ|a. Säll. 'medmänska'. *Tänka på sina m-or. Under det att det goda, som säges om folk, sällan fäster sig i m-ornas minne. Ingen annan än en konstnär skulle så kunna tråka ut en m-a.* **Syn.** nästa, medbroder l. medsyster, ibl. medkristen. **-mänsklig.** Mindre vanl.; mest skr. Jfr föreg. *M. sympati och hemvärme* Vilh. Ekelund. — *Till fröjd för sig själv och för m-heten* A. Fjelner. *Klasskampen är i och för sig betänklig, därför att den förrycker det stora m-hetsbegreppet och gör klassen till huvudsak.* **-narra** ɷ. **-part.** Mindre vanl. än motsatsen (motpart). *[I sin svägerska] vann Sofia Albertina ~ en intresserad m. i forskningarna angående Lolottes härkomst och ~* E. v. Wendt. **-passagerare.** *Min enda m., en malariatärd engelsman. Några morgonpigga m.* **Syn.** medresande, medresenär; (ibl. nära) reskamrat. **-patient.** *Men han talade varken med sina m-er eller med sköterskorna.* **-redaktör. -redare** (med)delägare i rederi. **-regent;** -skap (-et); -inna (l. -i'-). *Nu tog hon sin man till m. och ~. Hans gemål och m-inna, drottning H.* **-res|a** ɷ; -ande; -enär (biton på -är). *De som önska m-a ~. R-er du med i morgon? — Om samtliga m-ande (i kupén) sådant önska. Förorsaka de m-ande obehag genom sitt uppträdande* medpassagerarna. *Mina goda m-enärer* Ellen Hagen. **-ryck|a** ɷ. Vanligast 'r-a med sig'. Egentl. o. bildl. *M-t av ett lösslitet timmer. — Den katastrof, som r-te med sig resten av deras förmögenhet. — Verka m-ande (på ~)* eldande. *En m-ande framställning. Han är ingen m-ande talare. Hon var så m-ande glad ~. Hon blev verkligen m-t och strålade av människointresse* Per Hallström. **-räkn|a** ɷ; -ing. *Har du r-at med alla barnen också? M-ade (i slutsumman) äro även ~. Då kan han inte m-as. Omkostnader(na) m-ade. M-at frakten.*

-sa'mma. Även 'mesamma' o. 'med detsamma'. Vard., mest smtl. *För att m. utföra en bedrift* C. J. L. Almquist. *Jag går och sätter på vatten nu m.* Karin Jensen, öv. **Syn.** på en gång, därjämte, samtidigt; genast. **-sammansvur|en.** *Hadjetlaché och hans m-na. Vid porten höll en m-en, en av de m-na vakt.* **-signatär.** *Att Italien och Japan ~ blivit m-er [vid Spetsbergstraktaten]* 1920. **-sjö.** *Ha m.* sjön (vågorna) med sig. **-skap|ad.** **1** *Guds beläte bestod i människans m-ade vishet och helighet. Sådant var honom m-at* medfött. **2**) *Tänk dock på, att han tillhör våra m-ade varelser!* **-skick|a** ɷ; -ning ibl. med plur.. Fri form överväger. *S-a med vad du har! M-as helst ordinarie postbudet! Tackar, precis som mor s-at med* (alldeles precis, det blev ingenting över) Gunnar Berndtson. **-skyldig.** *Ange de m-a, sina m-a* sina medbrottslingar. *Stå där som en m.* J. W. Nylander. *Vidare voro folkungarne framst m-a i Sverkers död ~* Sverker Ek. **-slinka** ɷ. Mest fri form. *Det var åtskilligt, både blad och småkvistar, som fick s. med (i korgen) i hastigheten* vid bärplockning. *Och därför slunko lätt danska och norska vändningar med, då han författade på sitt modersmål* Ture Andersson. **-släp|a** ɷ. Mest fri form (o. ofta då refl.). *Båtens förmåga att s-a med utan att skära ut. — S-a med sig en stor stock. — Hon beslöt att m-a farmor i och för vädring* Hj. Bergman. *Hur många ämnar du s-a med (dej) på utfärden?* **-snille.** Mest sarkastiskt.

-sols; -slagen (om tågvirke). Adv. *Solrosen vänder sig m. Röra i gröten m. Arne Borg, 'M. jorden runt'. Helomvändning (som göres) m.* **-spel|ande;** -are; -arinna (l. -i'-); -erska. 'Egentl.' o. bildl. *Den långa roman, i vilken hon själv delvis varit en m-ande. Alla de m-ande i detta mänskliga drama. — Selims m-are, som har lika skrala kort som han, passar genast* Mari Mihi. *De verkliga m-arna i dramat. — Och i Mary Johnson har han en utmärkt m-erska* (vid filmning). **-ström;** -s (adv.). **1**) *Passagen genom the Doldrums gick bra och gynnades av hård m.* Vår Flotta 1922. *I (stark) m.* **2**) *M-s tar resan 11 dagar till Khartoum* Prins Wilhelm. *Sakta rodd m-s* S. Barthel. **-svarande.** *Instämda som m. [i ett fosterfördrivningsmål].* **-syst|er.** *[Friherrinnan Knorring] har aldrig som sin m-er [Fredrika Bremer] haft några tvivel* O. Sylwan. *En adelsdam bär guld; hennes ofrälse m-er silver* Hertig Larson. *Rädda en m-er (från fördärvet). Dessa mina arbetande m-rar* Edith T. Forssman. **-sän|da** ɷ; -dning. Fast form överväger. *Härhos m-des tre räkningar och ett kvitto* inneslutes, följer, bilägges, medskickas. *De m-da frimärkena återställas härmed. Bör m-das dagens post. Som snarare m-ts som en slags spion än som eskort.* **-sökande.** Subst. o. adj. *Sina m., m-na underlägsen i tjänstgöringsmeriter. Ännu en m. (till platsen) uppdök i sista ögonblicket. Gå förbi, stå över alla sina m.*

-ta l. **-ta|ga** ɷ; -gen (med gradformer;

-het). **I.** Fri form vanligare. *Kom ihåg att ta med dig, att du tar med dig l. m-r ett badlakan! Ångslupen m-r gods och passagerare till skärgården, kan m. 70 passagerare. Hundar må icke m-gas i trädgården. Det är bäst du tar med (dig) körkortet. — Strömmen medtog, tog med (sig) både båtar och bryggor, som ~. Medta alla, som anmäla sig. — Har därav, därifrån m-git ett minne för livet. — Måste man ta med det i deklarationen? Ta med, m. ngt i beräkningen.* **II.** Nästan endast fast form. **1**) *Den resan medtog hela min kassa. Sjukdomen har m-it hans sista krafter.* **2**) M-gen. *Han ser (lite) m-gen ut efter terminens arbete. Vem såg m-gnast ut av dem? M-gen av nattvak. Söka ersätta de m-gna krafterna. Soffan såg ut att vara något m-gen av ålder. — Efter detta var min ekonomi något m-gen. Starkt m-gna förråd.* **Syn. I.** föra l. rycka mēd sig l. bort ɷ, medföra; medräkna ɷ, inräkna ɷ, ibl. uppföra (på listan l. d.); **II.** uttömma, göra slut på; försvaga, utmatta; (m-gen:) uttröttad, tröttkörd, utmattad, 'utpinad', (illa) medfaren. **-tjänar|e;** -inna (l. -i'-). Även med -e-. *Borde då icke också du hava förbarmat dig över din m-e ~* Bibeln. **-tävl|an** (sälls.); -ande (subst. o. adj.); -ar|e (-skap); -arinna (l. -i'-); -erska. **1**) *Gradera de m-ande efter deras farlighet.* **2**) *Han kan bli (dig) en farlig m-are. Det är, du har många m-are om priset. Ville icke tåla någon m-are (om de högsta betygen). En segerrik m-are. — Att han av mitt utseende icke fruktade något m-arskap* Fanny Alving. **3**) *Hans farligaste m-arinna (om moderns gunst). Skolan i Siena hade i någon mån blivit efter sin forna m-arinna i Arno-staden* J. J. Tikkanen. — *En farligare m-erska hade hon, fick hon snart i ~.* **Syn.** (m-are:) rival.

-utgiv|are; -arinna (l. -i'-). **-vandr|are;** -erska. Gärna skönl. *En m-are på livets stig.* **-varelse.** *En fyrbent m.* J. Hemmer. *Men, hur har nu människan ~ tett sig mot sina m-r ~* P. A. Säve. **-verk|a;** -an; -ande ofta substantiviskt). **1**) *M-a till (en god utgång av) ngt. M-a vid, i ett företag. Allt m-ade till att ~. Beräkna alla m-ande orsaker. Två omständigheter, bägge i lika mån m-ande till att ~. — De m-ande. Revyn får en synnerligen fin m-andelista.* **2**) *Utlova sin m-an till ngt. Försäkra sig om ngns m-an (vid ~). Under m-an av framstående krafter. Hoppades på hans m-an. Att staden lämnar sin m-an till fortsatt småstugubyggande. Utan hans m-an kan vi inte börja.* **Syn.** samverka, hjälpa ti'll (att l. med), göra sitt till (att), delta(ga) i, bistå, biträda, assistera, ibl. skänka sitt stöd l. bistånd l. biträde.

-vet|ande (subst., säll. adj.); -e|n (-t, -nare; -nhet); -slös (-t; -het). **I.** M-ande. **1**) Adj. Sälls., gärna fackl. *En m-ande och tänkande varelse. — Vara fullt m-ande* vid sans. **2**) Subst. Ngn gång med plur. **a**) *Det har tvistats och tvistas om, huruvida även djur och växter ha, äga m-ande. Mänskligt m-ande (självm-ande). Det moraliska m-andets uppkomst och utveckling* Edv. Westermarck. *M-andet om rätt och orätt. Träda över m-andets tröskel. Fall finnas, där känselm-andet försvinner, om hjässvindlarna förstöras* S. E. Henschen. **b**) *Ha fullt, sitt fulla m-ande. Vara vid (fullt) m-ande. Handla med fullt m-ande om vad man gör.* **c**) *Föreställningar, som ingått i det allmänna m-andet. Men givetvis trängde något av ödsligheten i landskapet in i våra m-anden och ~* Alma Söderhjelm. **d**) *Trygg i m-andet om ~. I m-ande av sin oskuld. I m-ande om att därigenom ha förverkat hennes ynnest. Men detta m-ande borde och kunde ej hindra mig att ~* C. D. af Wirsén. **e**) Ssgr. Ex.: *De visdomsskördar, som kunde inbärgas från elevernas m-andesdjup, om man ~* Daniel Rydsjö. *M-andesförlust* Hygiea 1921.

II. M-en. **1**) Enkelt. **a**) *M-na förnimmelser. Då man skall fatta något både m-et och underm-et* C. G. Laurin. *Ett uppvaknande till ett m-nare liv. Ett m-et och fritt väsen.* **b**) *Lundholm var m-en om, att han inte var bildskön. I själva verket långt m-nare om sitt eget värde än ~. Det är jag själv bäst m-en om. M-en om sin begränsning, om alltings relativitet. Fullt m-en om vikten av ngt. Ju m-nare man är om sin plikt, dess lättare är det att handla därefter. Han är litet för (själv)m-en för att vara riktigt angenäm. I allt m-nare motsats till tyskregementet* Y. Brilioth. *En högdragen och ståndsm-en aristokrat. Skuldm-en.* **2**) Ssgr. *Graden av m-enhet. Då barnet vaknar till m-enhet. Bringa(s) till full m-enhet. Handla med full m-enhet. I full m-enhet om företagets betydelse. M-enheten om (att äga) hennes kärlek gjorde honom trygg. — Människans gradvisa uppstigande till allt högre m-enhetsformer* Alb. Henning. *Vårt m-enhetsinnehåll. Vårt inre m-enhetsliv (våra sinnesförnimmelser, föreställningar, tankar, känslor och vårt viljande)* Fr. v. Schéele. *En m-enhetsrubbning av sömnens natur* Hygiea 1921. *Det ögonblick en dylik ordklang passerar m-enhetströskeln ~* A. Österling.

III. M-slös. *Slå ngn m-slös. Förrän de klubbat honom halvt m-slös och ~. Och föll m-slös till golvet. Där han legat m-slös i åtminstone två timmar. — M-slös om allt vad som försiggick ikring honom. — Vakna upp ur, från sin m-slöshet. Grader av m-slöshet. Fullständig, djup(aste) m-slöshet.*

Syn. I. 2) (m-ande:) medvetenhet; sans(ning); (full) vetskap, kännedom, ibl. 'klarhet'; **II.** (m-en:) tänkande, självmedveten;

vid sans l. full besinning; som äger vetskap om, invigd, 'klar' (på); **III.** m-slös, sanslös, utan medvetande, avdånad, avsvimmad.

-vind, -en. Egentl. o. bildl. *Om vinden ville slå om, så vi fick m. hem också! Tack vare isseglet, som fylldes av stark m. och gav kälken en rasande fart. M-ssegling. Motorcykelförarnas tider i medvinds- och motvindsriktningen. — Men det påstås ju, att rikedom och m. ej leda till välsignelse* Aino Ackté. *Jag hade, kort sagt, m. i seglen som aldrig förr ~. Avundsamheten tyckte, att Broberg gått, seglat för mycket i m.* haft för mycken tur. **Syn.** god l. gynnsam l. gynnande l. förlig vind, vind akterifrån, slör; lycka, tur. **-vittne.** [**-vurst.** Ansluts väl ibl. hit. I SAOL[8] blott 'metvurst']. **-ägar|e;** -inna (l. -i'-). *Vara m-e i ngt. Genom att ej låta skriva henne som m-inna till gården* Sigurd. **-ömk|an;** -ansvärd (beklagansvärd, ömkansvärd); -sam (-t, -mare; -het; = medlidsam). *Ha, visa, få m-an med ngn. Gripas av m-an med stackarn. Utsätta sig för folks m-an. Ty han förstår, huru litet m-ans ord kunna uträtta* Ax. Munthe. **Syn.** (innerligt, stort) medlidande, (varmt) deltagande, jfr medkänsla.

Meda'lj, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Minnes- l. skådepenning, 'historisk m.' *M. ~ en dubbelsidig, rund, ibland oval, gjuten el. präglad, myntliknande reliefplatta* E. Lundmark; ('plaketten' däremot är en 'tavla' i regel präglad blott på ena sidan o. vanl. fyrkantig). *M-ens fram- l. åtsida (avers) och dess bak- l. frånsida (revers). M. över Melanchthon av F. Hagenauer. J. A. Lindberg, m. över Ernst Westerlund. M. över Göteborgsutställningen 1923 av C. Milles. M., präglad till minnet av Linné. Bröllopsmedalj av O. Roty. Minnes-, porträttm-er.* **2**) Belönings- l. prispenning, hederstecken. *Tilldelas m. för berömliga gärningar, för medborgerlig förtjänst (m-en 'Illis quorum'), för nit och redlighet i rikets tjänst, för tapperhet i fält, för tapperhet till sjöss, för konst- och slöjdskicklighet, för nyttiga uppfinningar, för långvarig och trogen tjänst* osv. *Svenska kungliga belöningsm-er utdelas nu vanl. i 5:e, 8:e och 10:e storleken (24, 33, 39 mm.), vilka präglas i guld eller silver och bäras i band å bröstet, samt i 12:e och 18:e storleken (43, 56 mm.), som slås endast i guld och bäras om halsen. Prism-er* ej avsedda att bäras; t. e. utställningsm-er l. lärda sällskaps belöningar. *Svenska luftfartsförbundets förtjänstmedalj i guld ~ till löjtnant Lundborg för hans insats i den svenska Spetsbergsexpeditionen* 1928. *Få m. (för ~). M-en Litteris et artibus. Patriotiska sällskapets m. Svärds-, Vasam-en. Tapperhetsmedalj.* **II.** Ssgr. Ex.: *Förteckning över fru Lea Ahlborns m-arbeten. M-framsida. Den förste svenskfödde m-gravören var A. Karlsteen. Sergel och den svenska m-konsten. Runt, m-likt hängsmycke av guld eller brons med ögla* Nord. Fam.[2] *Ett m-liknande praktmynt. M-porträtt. E. Lundmark, M-präglingens teknik (1921). M-samlare* (-ing). *Modärn fransk m-skulptur. Tyska m-skulptörer som A. v. Hildebrand. M-snidar|e* (-inna). *M-stamp. En m-stans för vardera m-sidan. Svensk m-stil med franska släktdrag. M-ytan. M-åtsida.*

— **Medaljer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Belöna med l. ge l. tilldela medalj; utdela l. framlämna medalj. *Generalpoststyrelsen m-ar* 1913. *M-era sina äldsta arbetare. Högt aktad ~ och rikt m-ad* Jac. Ahrenberg. *Den avgående föreståndarinnan m-as av prins Carl. För »Framsteg i vetenskaperna» m-ades kadetten Ramsten två gånger vid Karlberg.* Även om 'sak'. *Apparaterna m-ades* belönades med prismedalj. Friare *Den yngre konsten hade segrat och m-ats ~* G. Pauli. — **Medaljo'ng** (-ång); -en, -er; -(s)bild; -(s)mönster; -(s)porträtt m. fl. Relief l. tavla l. ornament i cirkelrund l. oval ram; ibl. större medalj; flat o. rund l. oval kapsel med hårlock l. ett litet porträtt o. d. *J. H. Kellgren, efter Sergels m. — En liten (guld)medaljong, som hängde i urkedjan. — Gobelängklädseln med rosor i m-mönster* Ida B. Goodwin. — **Medaljör,** -en [l. -n], -er. **1**) Person som tilldelats (pris- l. belönings-) medalj. *(De gamla) m-erna voro därpå av bolaget inbjudna till en fest, där ~.* **2**) Medaljgravör. *Och 1799 m. vid k. myntet* Nord. Fam.[2] *Vid svenska konstutställningen i Budapest har m. Erik Lindberg tillerkänts den ungerska statens stora guldmedalj* 1927.

Medan (grav); konj. [o. adv.]. **I.** Konj. Jfr mens. *Vill du se efter pojken ett slag, m. jag går in i affären! Sätt dej, m. du väntar! Smida m. järnet är varmt. M. han ännu var utomlands, hände sig, att ~. Under hela tiden, m. ~* så länge (som). *Han är gammal, m. du (ju, däremot) först i år fyller dina tjugu (år). Allt m. gästerna överbjödo varandra i ~.* — Mindre vanl. utan verb: *Blir den flyttad m. ännu bara barnet eller som mera försigkommen, så är det också förträffligt* A. T. Gellerstedt. **II.** Adv. Smtl l. vard. *M. skötte han elden, makade upp bränderna och ~* Vilhälm Nordin. *Och m. avundades jag Solskensbarnen, som ~* I. Lo-Johansson. *Nu ska jag gå ut ett slag, så kan du få läsa i fre(d) medan.* **Syn. 1**) under det (att), under den tid (då), mens, då l. när (ännu); **2**) under tiden.

Mede se med[1].

Med|el[1] (akut); -let, -el. **I.** Enkelt. **1**) **a**) *Finna på ett gott m-el att få slut på en tråkig sak. Ett enkelt m-el vore att ~. Använda, försöka, pröva, tillgripa, gripa till, ta till alla upptänkliga m-el (och utvägar).*

Begagna alla m-el, lovliga och olovliga, även de yttersta. Inga sätt och m-el hjälpte. M-let vore här att ~. *Mot detta onda finns blott ett m-el, tålamod. Filosofien som ett m-el att motstå livets vedervärdigheter, ett m-el mot förtvivlan. Hjälp-, nödfalls-, botem-el.* **b**) Mer konkr. *Ett kraftigt, osvikligt, prövat m-el mot tandvärk. Sömngivande, stärkande, upplivande, krampstillande m-el. Ett m-el, som tar bort, dövar smärtorna. Läke-, sömnm-el.* **c**) Bildl. om person. *Endast ett m-el i Guds hand.* **2**) Blott plur. *Av brist på (penning)m-el nödgas avstå från studierna. Ta av tillgängliga, av besparade m-el. M-len (härtill) skola tagas ur hundskattekassan. Söka uppbringa m-el att bestrida de nödvändigaste utgifterna. Söka skaffa m-el till sitt uppehälle. (Stipendie)-m-len skola förvaltas av Universitetet, tillsammans med övriga stipendiefonder. Icke vara utan m-el. Leva av egna m-el. Ha egna m-el* egen, personlig förmögenhet, egna tillgångar. *Har du (tillräckliga) m-el till det? Slöseri med statens m-el; statsm-len. Tillskott av allmänna m-el.* **II.** Ssgr ha *medel-* o. ibl. därjämte l. enbart (o. mest fackl.) *medels-*. De många ssgr där 'medel'-betyder 'mellan' stå nedan under ett uppslagsord 'medel-[2]' (som nära ansluter sig till det blott i best. form befintliga substantivet 'medlet' = 'mediet'). **Syn. I. 1**) **a**) sätt, utväg, hjälp(medel), resurs, (ibl. nära:) 'vapen', möjlighet, mått o. steg, åtgärd; **b**) läke- l. botemedel, 'medicin'; **c**) redskap, verktyg; **2**) tillgångar, pe(nni)ngar, penningmedel, kassa l. kassor; förmögenhet.

— **Medelbar,** -t; -ligen l. -ligt (adv.). Mest skr. o. mindre vanl. än 'omedelbar'. *Stå i blott m. förbindelse, beröring med ngn l. ngt. Ett inflytande, som emellertid blott m-t kunde göra sig gällande. Saken fick endast vissa m-a följder, nämligen såtillvida som* ~. — *Som därav m-ligen blivit en följd.* **Syn.** (gm annan l. ngt annat) förmedlad, indirekt, ibl. sekundär l. i andra hand. **-lös,** -t; -het (-en; -sbevis; -sintyg). *Såsom m. bli befriad från terminsavgift. Själv omyndig, föräldrarna m-a. Till manlig m. studerande av Gästr.-Häls. nation med företräde för den, som ägnar sig åt botaniska studier. Skaffa sig intyg om m-het.* **Syn.** utan tillgångar l. (egna) medel, obemedlad; (ibl.:) i små omständigheter, torftig, fattig, behövande. — **Medel-** l. **Medelsförvalt|ande;** -ning. *Stadens m-ande myndigheter. Riksräkenskapsverket är icke något medelsförvaltande verk* 1921. *John Stuart, Handbok över statsverkets medelsförvaltning* 1919. — **Medelsbehov.** *Till fyllande av lantförsvarets m. för innevarande år* 1915. **-bokhållare.** Jfr följ. *Och det ena exemplaret av den nya medelsräkningen blivit insänt till m-n* 1930. **-räkning.** Jfr föreg. *Att i [post]medelsräkning icke böra upptagas medel, som* ~ Postboken. **-tillgång.** *Postsparbankens kontanta m.*

— **Medel-**[2]. Blott i ssgr med bet. 'mellan-'. Anslutningen till föreg. svag; däremot närmare anslutet till det nedan upptagna blott i best. form befintliga '(i) medlet (av)'. — **Medelantal.** *M-et hageldagar uppgår till* ~. **-avkastning.** *M-en under 10 år.* **-avstånd.** *Solens m. till jorden är beräknat till* ~. **-bredd. -bränd.** *Hård-, medel- och lösbränt tegel.* **-distans;** -lopp. Idrotts. **-djup.** Subst. o. adj. *Som m. för hela världshavet antas 3,500 m.* **-dyr.** *I det hela kunde man karaktärisera* ~ *Fjärdingen som m. [pr rum räknat]* K. A. Edin. **-fart.** *Sedan-omnibus Paris—Nizza, 115 km. medelfart* 1928. *Ett luftskepp måste* ~ *ha en m. av minst 10—11 meter i sek. för att bli brukbart.* **-fin,** -t; [-het]. *M. krossning. M. vara, sand, fil, blyertspenna. M. kvalité.* **-färg.** *Ta du någon m.!* **-go|d,** -tt; [-dhet]. *M-d vara, kvalité. Ett m-tt gesällprov, betyg. Av m-d beskaffenhet.* **-grov,** -t; -lek. *M. granit, telefontråd. Medelgrova repslageriprodukter, kamgarnstyg(er), (stål)-pennor. Furu- och granträd med en m-lek av* ~. — Om person l. djur. *Han är 1.70 meter lång, m. och* ~. *Ett antal m-a draghästar.* — *I m. sjö.* **-hastighet.** *Med en m. av* ~. **-hav.** Geogr. T. e. om (europeiska) 'M-et' o. amerikanska m-et (mln Nord- o. Sydamerika). *I landomgivna m.* **-hår|d,** -t; -dhet. *M-d borste, (blyerts)penna, boll.* **-hög,** -t. *En kärra av trä på två m-a hjul* Sven Hedin. **-högtysk;** -a (språk). Medeltida högtysk. **-höjd.** *En m. av 35 meter ö. h. Person av m.* — *Som hunnit livets m.* Jac. Ahrenberg.

-inkomst. -kall, -t. *De m-a* ~ *trakterna på jorden* B. Jönsson. **-klass;** -dygd; -familj; -fru; -hem; -liv; -pensionat; -ar|e (-(e)n, -e); -ig (-t). **1**) *Tidning för den lägre m-en. Besökes mest av den burgnare m-en. Den bildade m-en har även i Japan fått sitta hårt emellan. Av m. Tillhöra m-en.* **2**) *Hon liknar varken en dam av värld eller en m-fru eller en kvinna av folket. Skildringar ur det engelska m-livet.* **3**) *Ett tusental under- och m-are av alla åldrar och* ~ Jörgen 1888. *Samma sneda blick på oss stackars m-are* K. G. Ossiannilsson. — *En högst alldaglig och m-ig sängkammare* Märta Lindquist. *Det verkade litet m-igt att* ~ Fanny Alving. **-kontrakt.** *Ölands m.* (⟩⟨ norra o. södra). **-kornig** t. e. granit. **-kostnad.** *För en m. av* ~. *Enligt m-er för trakten under det senaste decenniet.* **-kraftig** t. e. cigarr. **-linje.** *Att flygplankryssaren skall erhålla en i fartygets m. uppställd katapult.* **-livs|längd;** -tid. *Uträkna m-längden för vissa slag av arbetare.* **-ljus,** -t. *Ta du*

en m. sort! **-lågtysk;** a (språk). Medeltida lågtysk. **-lång,** t. *En m. ung man med* ~ Fanny Alving. **-längd,** -en, -er. *Av, under, (något) över m.* **-lätt,** -. *Vissa m-a amerikanska vagnar* Nerens Bilbok.

-markegång; -spris. *De 10 sista årens m-spris.* **-mått|a,** -an, -or; -ig (-t, [-are]; -het, ibl. med plur.). **I.** M-a. **1**) Utan plur. *Hålla m-an. Vara, höja sig över m-an. En skörd under m-an. Återsjunkit till m-a och glömska.* **2**) Med plur. Om person. *Unge Ulysses S. [Grant] hade såsom hederlig m-a utexaminerats från* ~ Frans G. Bengtsson. *I denna värld är m-or. En slät m-a, trots all sin snällhet* H. Gyllander. *En m-a, som kommit sig upp genom oförskämdhet.* **II.** M-ig. *Av m-ig längd. M-iga löner.* (Hur sköter han sig? *M-igt, sade prosten.* — Ofta mer l. mindre förklenande. *Men resultaten blevo (skäligen) m-iga. (Mycket) m-ig som lärare. M-igare karl i alla avseenden är det svårt att träffa på. Jag log blott, ty det berömmet var m-igt. — Nå knappt ens upp till m-ighetens nivå. Om de producera m-igheter eller skriva dumheter* ~ E. Kihlman, öv. fr. Papini. **Syn. I. 1**) genomsnitt(snivå), medelnivå; **2**) person av det vanliga måttet l. som inte höjer sig över de andra, 'slät begåvning' o. d.; **II.** genomsnitts-, icke precis stor, tämligen tillräcklig, (ungefär) lagom, vanlig, alldaglig; (ibl.:) klen, 'slät', ringa, tämligen undermålig l. i underkant. **-nerv** bot. **-nivå.** *C:a 7 meter under havsytans m. — Han bidrar att sänka klassens m., m-n i klassen.*

-pading se d. o. **-pris.** *M-et på smör, för år räknat. Efter, till veckans m.* **-procent.** *Vi ha återfått 160 märkta fåglar eller drygt 3,5 %, vilket t. o. m. är något mer än museets m.* **-proportional.** Mat. o. d. *X är m-en till a och b, om a : x = x : b. Ordet m. nyttjas företrädesvis om geometriska storheter (rumsstorheter); om tal föredras vanl. 'geometriskt medium'.* Ibl. friare. **-punkt. 1**) Egentl. *Söka, finna m-en till en given cirkel. I cirkelns m. I m-en av cirkeln. Optisk m. Till jordens m.* **2**) Bildl.. *Redan nu hade staden blivit m-en för all handel i länet. Att han i varje sällskap alldeles naturligt blev m-en* Hj. Söderberg. *Som utgjort m-en i hennes liv, kring vilken alla hennes tankar, alla hennes intressen rörde sig.* **Syn.** mitt(punkt), centrum; ibl. det centrala, huvudpunkt(en); huvudsäte, 'tyngdpunkt'. **-resultat. -röstetal.**

-sen, -t. T. e. trädg. *M-a potatissorter.* **-siffra.** *Lärjungeantalet* ~ *höll sig vid en m. av 47 terminligen* Nord. Fam.[2] **-skörd. -sort.** Mellansort. *Av borrar bör man ha en fin, en av m. och en grov.* **-spänning;** -sanläggning; -sledning. Elektrotekn. *M-sanläggningar (250—1,000 volt).* **-stark,** -t. T. e. om cigarrer l. viner. **-stor,** -t; -lek. Egentl. o. bildl. *Ett m-t, grovstammigt träd. M. flod. M-t hus. M. fabrik. Han var m., av m-lek, starkt byggd och* ~. *Bland våra m-a städer. Varje gång någon stor eller m. makt ställde till med något hyss. Cell av m-lek. Av m-lek eller något därunder.* **Syn.** ibl. 'mitt emellan'. **-stånd**[1], -et, -. Fackl. *Och vattnet i Göteborgs kanaler steg upp till 1,1 meter över m(-et).* **-stånd**[2], -et; -spolitik; -srörelse. Mindre vanl. än 'medelklass'. *C. J. F. Ljunggren, M-spolitik (1908).* **-svens|son.** Nytt ord ung. = (svensk) kälkborgare, (borgar)bracka; även = hederlig svensk borgare. *Uniformeringen, samma plommonstop över alla huvun, är m-s språkliga ideal* Ruben Berg 1927. *För de åhörare, vilka som vanliga medelsvensöner glädja sig åt en vacker trädgård* 1927. **-svår;** [-lek]. *M-t artilleri* kanoner av mer än 10 (dock högst 20) cm. — *M. text, etyd.*

-tal; -sberäkning; -ssiffra; -svis (adv.). *M-et finner man genom att dividera de givna storheternas summa med deras antalssiffra. Ta, beräkna m-et av ngt. M-et för de 5 sista månaderna. I m. kuggas årligen tre lärjungar. Kuggningarna uppgå i m. till tre om året. — Efter m-sberäkning.* **Syn.** medium, medelvärde. **-temperatur.** *Årets (normala) m. för Stockholm är 5,7°. Den veterligen högsta års-medeltemperaturen för någon ort i Sverge är 7,8° (näml. för Falsterbo fyr).* **-term.** Fil. o. mat.

-tid; -saktig m. fl. (till B); -sberäkning (till A 1); -a (=; till B). Ordet kunde även uppdelas på två. **A**) Ibl. även med plur. **I.** *M-en för filosofie kandidatexamen* G. Aldén. *Arbetet med uträkning av de många m-er, som tabell I innehåller* H. W. Arnell. **II.** En för hela landet gemensam borgerlig tid. **B**) Blott sing. **I.** Enkelt. *M-en är en traditionell benämning på en viss period av Västerlandets historia; m-en anses avgränsas från antiken genom Romerska rikets delning, kristendomens avgörande seger och de stora folkvandringarna ('fiktivt' årtal 476); mot nyare tiden avgränsas m-en genom Konstantinopels fall (1453), Amerikas upptäckt (1492) eller — protestantiskt — reformationen. M-en betraktades av upplysningstiden med medlidsam ringaktning, under det att den däremot idealiserades av nyromantiken. Den senare m-en. Ända sedan tidig m. Sverges m. Fördjupa sig i m-en(s historia). Där, i de undangömda dalarna i Kaukasus, kvarlever ännu något av m-ens riddarromantik. — Det doftar något av tortyrlusta och m. av eländet [strejkbrytaravbönerna]* Skånska Soc.-Dem. 1928. **II.** Ssgr. Ex.: *Helt m-saktig, feodal. [Den gudomliga komediens] uppfattning av synd och straff* ~ *är rent m-saktig* W. Söderhjelm. *Husen äro m-sartade* Strindberg. *Striden*

mellan humanismen och den m-sartade kristendomen. M-sborgar. M-sdikt(are). Den gamla stadens ännu bevarade m-sfärg. M-shistorisk. M-slatin. Joh. Bergmans Valda prov på m-slatinsk och nylatinsk litteratur. Romantiskt som i en m-slegend. M-slitteraturen. M-slyrik. (Rent) m-smässiga besvärjelser och signerier. M-ssagor berättade för ungdom. M-sstil. **III.** Avledning. *De m-a borgarna vid Rhen. [Chevsurens rustning är] m-a, med hjälm, pansarskjorta samt ben- och armskydd av mässing* Öv. fr. Essad Bey. *Senm-a.*

-tidig, -t. Trädg. o. d. *M. kokärt. M-a (azalea)sorter.* **-tjock,** -t; -lek. *Av m. trikå, kvalité. Ett tyg av m-lek* Sam Arsenius. **-tung,** -t. *M-a hästar. De m-a [grundämnena]* The Svedberg. **-tyngd.** *Av m.* **-täthet.** *Jordens, solens m.* **-varm,** -t. *Puddingen gräddas i m. ugn* Thora Holm. — *De tropiska och m-a [tempererade] jordbältena* Nord. Fam.[2] **-vatten|mängd;** -stånd(et). *M-mängden i Stora Sjöfallet har beräknats till 28,8 kbm. i sek.*)(t. e. lågvatten(s)mängd. — *Lågt m-stånd.* **-väg.** Bildl. *Finna, hålla, gå, välja en m. (mellan två ytterligheter). Hålla, gå m-en. M-en är svår att finna. Den gyllene m-en. — M-människorna, alla dessa beskedliga älskare av halvheter.* **Syn.** måtta, ett avpassat l. det gyllene lagom. **-värde.** *Det enklaste slaget av m. är det s. k. aritmetiska mediet, vilket är lika med summan av ett antal givna storheter, dividerad med antalet. Avslut kan dock komma till stånd till m-t mellan satt köp- och säljkurs* H. Leander. **Syn.** medeltal. **-ålder;** -s (adj.); -sman m. fl.; [-åldrig (-t); -åldring]. **1)** Med avledningar. *M-n kan räknas ungefär från 30—50 år. En man i, över m-n. Ni har under Er ungdom och m. arbetat oförtrutet och ~. Sedan jag i min m. slog mig på författarskap ~* Karin Jensen, Öv. — Även t. e. om träd: *Tallarna äro förmodligen av m., d. v. s. ungefär 80 år gamla. — En m-s man. Han var m-s, undersätsig och bredaxlad med ~* E. Knape. *M-s fruar ~ följda av telningar med ~* Fanny Alving. — Även *M-s växtliga skogar. — Nu uppträda tjuguåringar som m-smän* Hj. Bergman. — *Den medelåldriga fröken. Och vi alla, gamla, unga, medelåldriga, blevo förvandlade i våra hjärtan* Fredrika Bremer. — *Kan näppeligen ens 1920-talets medelåldringar föreställa sig* Thecla Wrangel. **2)** Utan avledningar. *M-n var i Sverge år 1884 omkring 37 år.*

— **Medelst** (akut); prep. Även (dock ej i SAOL[8]) ngn gång 'medels.' Skr. *Ett protokoll, vars riktighet konungen m. sin höga påskrift besanne* Regeringsformen. *M. vänlighet söka vinna någons förtroende.* **Syn.** se förmedelst. — **Medio** se medium. — **Mediōk|er** (-å-; akut); -ert, -ra. (Bra) medelmåttig, av medelmåttigt värde, skäligen låg l. obetydlig. — **Mēdi|um** l. **Mēdi|o** (båda med akut); -et, -er [l. -a]. **I.** Utan plur. Mitten, medlet. I uttr. som: *I m-um, m-et l. m-o av maj, av månaden* även 'medlet'. *M-o maj* i mitten av maj, kan antingen beteckna 15 maj l. månadens 11:e t. o. m. 20:e dag. *Före m-et av denna månad. Innan m-o av september. Från m-o av april. I m-o av 80-talet* G. Pauli. *Sedan m-et av 1800-talet* G. Schlyter. **II.** Blott i formen m-um. **1)** Plur. endast m-er. Andeförmedlare, person med vars hjälp man söker framkalla andar, förmedlingslänk med andevärlden. Även = person mottaglig för hypnotisk påverkan. *Hon är ett gott m-um. När m-et kommit i trans. Avslöjat spiritistiskt m-um. M-er, med vilkas hjälp andarna kunna meddela sig genom knackningar, ord, skrift, självlysande händer och fullständiga skepnader.* **2)** Plur. även m-a. **a)** Fys. Ämne nödvändigt för en rörelses fortplantning. *De rörliga m-a på jorden: vattnet och luften* Otto Pettersson. **b)** Mat. o. d. Medelvärde, medeltal. *Aritmetiskt m-um. Och slutligen m-et av alla dessa medeltider under ~* H. W. Arnell. *De så erhållna m-a* ib. *Månadsm-um* ifråga om temperatur. *Årsm-et har varit ungefär 2 grader C. högre än i våra dagar* Lennart v. Post. — **Mēdja** se midja.

— **Mēdl|a,** -ade, [-as]; -ar|e (-kall; -lön; -roll; -skap; -ställning; -värv; -i'nna), -erska o. -ing se II. **I.** Vanl. verbformer. *M-a mellan tvistande makar. M-a fred (mellan ~). Nå ja, nå ja, m-ade en liten trind dam — så illa är det väl ändå inte* Py Sörman. *Försökte gå m-ande emellan* S. A. Duse. *Inta en m-ande hållning, ställning, ståndpunkt. Även Nationernas förbund har en m-ande uppgift.* **II.** Verbalsubst. **1)** *Särskilda m-are i arbetstvister. Jesu anträde till sitt m-arekall* Psalmboken. *Åt Sverge hade man också anförtrott m-arvärvet vid ~* Har. Hjärne. **2)** *Uppträda som (självtagen) m-arinna, m-erska mellan ~.* **3)** *Från m-ing bör skiljas 'intervention', när den mellankommande staten anlitar tvångsmedel. M-ing mellan oeniga äkta makar tillhör sedan 1915 den svenska äktenskapsrätten. M-ingen i massakonflikten definitivt strandad* 1932. — *M-ingsförfarandet [i arbetstvister] har främst till föremål s. k. intressetvister och m-ingen handhas av förlikningsmän och förlikningskommissioner, tillsatta av staten; för rättstvister finnas skiljenämnder, skiljedomare och arbetsdomstol* 1930. *Sv. lokmannaförbundets representantskap har beslutit godkänna det föreliggande m-ingsförslaget i konflikten* 1919. *M-ingsinstitutet [mln stater] har i detalj utvecklats och reglerats på Haagkonferenserna 1899 och 1907* 1930. *M-ingskommission. Revision av m-ingslagen* 1920. *Sökte m-ings-*

vis ernå ett avgörande 1924. *Att m-ings vägen få till stånd en uppgörelse.* **Syn.** söka åvägabringa förlikning l. förlika l. försona med varann l. ena, hopjämka (olika meningar l. (rätts)ståndpunkter), kompromissa, underhandla, förhandla, träda emellan, 'parlamentera', uppträda som medlare l. förlikningsman l. skiljedomare l. fredsmäklare; (ibl.:) bemedla, 'mäkla' (fred).

— **Mēdlet** (akut); subst. i best. form. Jfr ovan medium l. medio I. *I m. av maj (månad). Till, före m. av september. I m. av nästa vecka, av förra århundradet.* **Syn.** mitten.

Medelpad|ing (grav.); -ingen, -ingar, -sk (mest längt a.); -ska kvinna o. dialekt. Invånare i Medelpad.

Mēd|er (akut); -ern, -er, -isk (-t). Invånare i det forna Medien (ung. nordvästra delen av nuv. Persien). *Den sluge m-ern är för feg och veklig / att vinna något, som hans list har uttänkt* Hj. Procopé.

Medicīn (-sin); -en, [-er]. **I.** Enkelt. **1**) Läkarvetenskap, läkarkonst, läkekonst, allt som rör människans o. djurens hälsa o. sjukdom. *M-ens historia. Professor i m. Studera m. Om han kunde sin m. hälften så bra som sin psykologi* Ax. Munthe. *Brännmedel ingingo i den äldre m-en långt mera än i den modärna. Inre m. Rättsmedicin.* **2**) Läkemedel. *Tycka om m. Ta mycket m. Ge ngn m. (för, mot ngt). Innan m-en hunnit verka. En utmärkt influensamedicin. Recept å ofelbara m-er för engelska sjukan, kolik och* ~. E.-W. Olson. *Patentmedicin. — Arbete är m. mot fattigdom. Frisk luft är här den bästa m-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vid bläddrandet i en m-bok* oftare: läkarbok. *M-flaska. Dela ut av sitt m-förråd. M-glas, försedda med skala. Till expeditionen skänkt en rikhaltig och värdefull m-kista. M-kork(ar). Bland indianerna här finnes nu ingen m-kvinna* jfr m-man. *M-låda* apotekslåda (för regelbunden befordran av m. från apotek mln järnvägsstationer l. med landsvägspost). — *M-man* om läkare, präster, spåmän, andeutdrivare o. d. bland primitiva folk, 'läkare-trollkarl'. *M-mannens konst utgör gärna en blandning av verklig läkedomskunskap och magi. Kvinnliga m-män* m-kvinnor. Även friare (ofta skämts.) om verkliga läkare, t. e. *Fartygets m-man fick plåstra om dem med* ~ Ax. Lagrelius—Sten Lewenhaupt. — *M-sked i fordral* Sv. Röda Korset, tidskr. *Ur det välförsedda m-skåpet.*

— **Medicināl-** förstavelse, som ofta kan betraktas som en ssgsform till 'medicin'. — **Medicinalbyrå(n)** i K. Medicinalstyrelsen. **-lagfarenhet.** Den gren av förvaltningsrätten som behandlar samhällets anordningar för hälso- o. sjukvård. *Till m-en har ock räknats rättsmedicin.* **-råd,** -et, =. -assistent; -inna l. -i-. *Cheferna för medicinal-, hospitals-, hälsovårds-, lasaretts- och veterinärbyråerna i Medicinalstyrelsen kallas m.* **-stat|en.** Statsanslag till bestridande av kostnaderna för Medicinalstyrelsens arbetsuppgifter. **-styrelse(n).** *M-n utövar högsta tillsynen över den allmänna hälso- och sjukvården i riket samt handlägger ärenden, som röra rikets medicinal- och veterinärväsende. M-ns chef kallas generaldirektör. M-ns vetenskapliga råd. Begära m-ns utlåtande om* ~. **Syn.** läkaröverstyrelse(n). **-taxa.** Lista på priser som skola tillämpas vid försäljning av läkemedel från apotek o. som icke få överskridas. *M-n har förr även nämnts 'apotekartaxa'.* **-vikt** apoteksvikt. **-vin** sjukvin. **-väsen|de).** **-växt.** Läke(doms)växt, läke(doms)ört, växt som lämnar läkemedel. *Svenska m-föreningen, bildad 1910, har till ändamål att insamla och odla m-er, att förmedla försäljning av sådana ävensom att uppmuntra dylik verksamhet. Handbok för m-samlare* (1911).

— **Medicīnar|e,** -(e)n, -e; -afton. En som studerar till läkare, medicine studerande. — **Medicīne,** =. Adj. I uttr. som *M. studerande, kandidat, licentiat, doktor, professor. M. doktorsgrad* även hopskrivet. — **Medicine'll,** -t. *Till m-t bruk* oftare 'medicinskt'. — **Mediciner|a,** -ade, -as; -ing. Begagna l. ta (i'n) läkemedel l. medicin. *Jag har hållit på att m-a i tre år.* — **Medicīnsk,** -t. Läke-, läkar-, medicīnar-. *M-a fakulteten. Charcot, Paris största m-a ryktbarhet på den tiden. Socialmedicinsk tidskrift. M. kongress* läkarkongress. — **Medikame'nt,** -et, = l. -er; -ōs (-t; = medikament(s)-, läkemedels-, som innehåller läkemedel, medicinsk). **I.** Enkelt. *Älska m-er. En naturläkare, som ej ordinerar m-er i onödan. Ett illasmakande m.* **II.** Ssgr. Formerna *medikament-* l. *medikaments-* kunna växla i alla ssgr. Ex.: *M-(s)flaska. Hållandet av ett m-sförråd uppdrager Medicinalstyrelsen åt någon närboende lämplig apoteksinnehavare. Ur sitt medförda m-(s)förråd. M-(s)kista. M-(s)sked. M-(s)skåp. M-(s)-älskande doktorer.* **III.** Avledning. *M-ösa bad, medel* medicinska. *M-ös behandling.* — **Medikolegāl,** -t. *M. besiktning* av läkare i laglig ordning förrättad b., rättsmedicinsk b. (å avliden) — **Mēdikus** (akut); en, plur. mēdici (akut). Läkare.

Medio o. **Medioker** se under medel-[2].

Medisk se meder.

Medi'sterkorv. Kok. Lik vanlig bräckkorv men finare o. lösare.

Meditation, -en, -er; -sstund. Begrundan(de), betraktelse, eftertanke. *Försänkt i m-er* i (djupa) tankar, ibl. i grubbel l. funderingar. *Hans Larsson, Studier och m-er.* — **Meditatīv,** -t. Begrundande, tankfull. *Av*

m. läggning. — **Mediter|a,** -ade, [-as]; -ing (med plur.). Anställa betraktelser, vara försänkt i (djupa) tankar l. grubblerier, (sitta o.) tänka, fundera. *M-a över livet, över dagens vedermödor.*

Medium, Media o. **Medlet** se under medel-². **Medja** se midja.

Medūsa|huvud; -lik(nande). 'Gorgonen' Medusa (en fasansfull bevingad varelse med förstenande blick, ormhår o. ormgördel) dödades av Perseus men det avhuggna huvudet hade ännu förmågan att till sten förvandla envar som såg det; förstenande skräckansikte.

Medvurst se 'metvurst'.

Meeting (mī-; akut); -et, = l. -s. (Folk)-möte, massmöte.

Mefi'sto (akut). Kortform för Mefistōfeles (-å-; dvs. djävulen i Faustsagan). *En riktig m.* Ofta i ssgr. Ex.: *En lätt hållning gav dessutom åt hans uppträdande något intressant, m-aktigt, m-artat. M-floret [med två extra ögonbryn] lär vara en av de senaste modenyheterna i Paris* 1932. *Och strök häftigt sitt m-skägg* 'Frank Heller'. — *Det är ett Mefistofelesgrin, men* ~ V. Benedictsson. — **Mefistofēlisk,** -t. Mefistoartad, djävulsk(t elak), kallt hånande, gäckande. *Enfalden i salongskvickheterna ha sällan belysts med så m. skärpa som i Krig och fred* Fr. Böök.

Mefītisk, -t. Stinkande, kvävande. *M-a dunster.*

Megafōn (-ån); -en, -er. Ropare (i form av ett koniskt rör med handtag o. munstycke). **I.** Enkelt. *Överledaren låter genom m. tillkännagiva resultaten* ~ Olympiska spelen 1912. *Satt med en m. för munnen och framröt en smäktande söderhavssång* Harry Blomberg. *Genom utropning i m. De storstilade rubrikerna, som tränga sig på en som från en m.* **II.** Ssgr. Ex.: *Och mer än en gång skallade mot oss vrålande m-frågor [från de mötande fartygen]* Öv. fr. Erwin Rosen. *Schlagersång ur m-tratt* M. Rogberg.

Megār|a (hårt g; mest grav); -an, -or; -atyp; -auppsyn. Furie, 'häxa', argsint (ful) o. elak käring, ful o. ondsint kvinna. *Stod i begrepp att gifta sig med en förskräcklig m-a, tio, tolv år äldre än han. Kvinnorna, bland vilka träffas riktiga m-atyper.*

Me'j se mig.

Me'j|a (mäja); -ade, -as; m-a av ɯ m. fl.; [-are]; -ning. Skr., (ofta skönl.) utom på vissa håll (t. e. Västergötl.) där det även nyttjas i smtl.; även krigs. *M-a råg, vete. M-a gräset på sin kärräng* Levi Rickson. *Vassen* ~ *m-ades till foder* I. Oljelund. *Vår Herre får ofta m-a tistel och törne, där han sått god säd i människohjärtats åker* Josefina Bengts. *Förr må jag dö i våren, lik blom på m-ad teg* Hj. Runeberg. *Färdig att m-as [av Guds lie].* — Om kulsprutor: *M-ning användes mot mål med utsträckning i sidled* ⟩⟨ 'punkteld'. **Syn.** avmeja ɯ, ned- l. nermeja ɯ, skära (med lie), ibl. slå l. (ldls.) 'hugga', avskära ɯ, avslå ɯ.

Mejerī (mäj-); -(e)t, -er. **I.** Enkelt. *Ta mjölk från m-et. Grunda ett mejeri. År 1928 var m-ernas antal i Sverge 1,673, därav 692 andels-, 718 uppköps-, 158 gårds- och 105 gårdsuppköpsm-er; 399 tillverkade huvudsakl. smör och 548 ost. Ost-; turbin-; elevm-er. Vid Uppsala m.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-avdelningens mjölksektion [i F H K]* 1917. *Extra lärare vid Alnarp i lantbruks- o. mejeribokhålleri* 1918. *Kooperativ m-drift. M-elev. År 1930 funnos i Sverge 684 m-föreningar [lokala sammanslutningar av lantmän]. M-hantering(en). M-hushållningen. Alnarps lantbruks- och mejeriinstitut. M-jungfrur* Riksvakanslista 1920. *M-kemi. Internationella m-kongressen i Bryssel* 1903. *Hushållningssällskapens m-konsulenter. Förra årets riksdag beslöt* ~ *att tretton m-konsulentdistrikt skulle upprättas* 1931. *Dispens för inträde i m-konsulentkursen [vid Alnarp]* 1931. *M-kärl(sfabrik). Lantbruksstyrelsen har föreslagit inrättande av en statens m-lånefond* ~ 1930. *Prof. vid Alnarp i m-lära och m-teknik* 1918. *M-maskiner. M-produkter. År 1930 funnos i Sverge 8 kvinnliga m-skolor. M-smör. M-tidningen. M-undervisning. Ny butik för bröd och m-varor.* — **Mejeri'nn|a,** -an, -or. Mindre vanl. än 'mejerska' l. 'mejerist'. — **Mejeri'st,** -en, -er. Föreståndare l. föreståndarinna för ett mejeri; en som arbetar i ett mejeri l. ägnar sig åt mejerihanteringen. *Den sedan 24 aug. vid Uppsala mejeri pågående fortsättningskursen för m-er [den första i sitt slag]* 1931. *Länsmejerist.* — **Me'jersk|a,** -an, -or; -etjänst. *Läns-, överm-a.*

Me'jram (mäj-; grav l. akut); -en; -(s)-lukt; -(s)smak. Växten Origanum majorana o. densamma torkad till krydda. *M. nyttjas t. e. i korvkaka samt i vitkåls- och ärtsoppa. När han lagade i ordning sikrom, blev det nästan mer m. än rom* Alb. Engström.

Me'js|el (mäj-; grav); -eln, -lar. **I.** Enkelt. **1**) Huggjärn, huggmejsel. *Med m-eln, som är kilformig och vanligen flat och som med hammare indrives i arbetsstycket, sönderdelas detta eller uthuggas flisor eller spånor. Statyer, ärrade av m-elns hugg* V. v. Heidenstam. *Bildhuggarm-el.* **2**) *Skruvm-el* att åtdraga l. lossa skruvar med (varvid m-eln anbringas i skruvhuvudets 'spår'). **II.** Ssgr. Ex.: *Skärande, m-elartade tänder. Med de m-elformade framtänderna* Elof Friesendahl. *En lång, smal järnstång med m-elformigt utplattad spets* E. Mjöberg. *M-elhugg. Två runda flikar, i regel utskurna ur det våta teglet, sällan m-elhuggna* B. Thordeman. *Med*

m ellik(nande) egg. M elskaft. — **Mejsl a,** -ade, -as; m a av ~ m. fl.; ing (ibl. med plur.). *Fint m ade medaljonger.* — Även bildl. *Omsorgsfullt m-a sina meningar. Fint m ad stil. En skarpt (ut)m ad personlighet.* **Syn.** uthugga ~, upphugga ~, uppmejsla ~, ibl. (ut)skära (~).

Mekanīk, -en. **1**) Läran om kroppars jämvikt o. rörelse. *Teoretisk och tillämpad m. Celest m.* vill förklara himlakropparnas rörelse. *Praktisk m., maskinlära, avhandlar lagarna för maskiners rörelse och konstruktion. Professor Johansson, som sedan 1918 innehar professuren i hyttmekanik och järnets bearbetning och behandling vid Tekniska högskolan.* **2**) Mekanism, sammansättning, inrättning, anordning. *Förstår du dej på m-en (i di här leksakslokomotiven)? Man bör akta sig för skidbindningar med alltför invecklad och svårreparabel m. Genom en enkel fällningsmekanik.* — **Mekānik|er** (mest akut); -ern, -er; -ersits (t. e. på bil). Ngt vard. även mekānikus (-en, -ar). Person som vetenskapligt l. tekniskt sysslar med mekaniken o. dess tillämpningar (särsk. maskiner); maskinarbetare; uppfinnare o. konstruktör på maskinområdet, ibl. mekanisk instrumentmakare. *Har du nån m-er me dej på bilfärden? Kamrerare och m-us [vid Direktionen för Strömsholms nya kanalbolag]* 1918. — **Mekaniser|a,** -ade, -as; -ing (med plur). Göra maskinmässig, förvandla till en maskin. *Hon avskydde ~ denna m-ade musik* Kajsa Rootzén. *Standardisering, m-ing, taylorism, vad allt det nu hette* Gunnar Cederschiöld.

— **Mekānisk,** -t; [-het]. **1**) Egentl. Som hör till mekaniken (jfr d. o.); avsedd för tillverkning av maskiner, maskin-; tillverkad med maskiner; ibl.)(t. e. kemisk. *M. verkstad. Tillverkning av m-a instrument. M. instrumentmakare. Slipad eller s. k. mekanisk trämassa* B. Oldenburg. *Genom m. söndersmulning, träslipning. M. teknologi, dvs. läran om de tekniska förfaranden, varigenom råämnen överföras till förädlade produkter på övervägande m. väg (t. e. gm gjutning, m-t verkstadsarbete, vävning m. m.).* **2**) Friare o. bildl. **a**) Verkande gm annan än egen kraft l. beroende på yttre fhdns inverkan. *Hans rörelser erinra om en uppdragen m. leksak. M. docka. NK:s m-a bordsviska. En »m. pilot», en gyroskopanordning, med vilken ett aeroplan automatiskt hålles på rätt köl och i riktig kurs* 1929. *Roboten, den m-a människan, har erövrat sjön: en motorbåt med en robot vid rodret* 1928. **b**) Maskinmässig, ofri (o. osjälvständig), omedveten, oberoende av förståndets l. viljans verksamhet, själlös; (ibl. nära:) schablonmässig, efter schablon. *I allmänhet äro farser litet för överansträngda och m-a för min smak* C. G. Laurin. *M. utanläsning, uppläsning* utan själ. *Rent m-t inplugga ngt. Tar helt m-t boken, som ~* utan att tänka på vad han gör. — **Mekani sm,** -en, -er. Maskineri, inre sammansättning (av en maskin), mekanisk anordning, inrättning. **I.** Enkelt. *Rullgardiner, vars käppar äro försedda med s. k. amerikansk m. (självupprullande). Undersöka m en i ett fickur. Royals skiftmekanism för skrivmaskiner.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vid artilleripjäser kallas motsvarande m-del slagstift* Nord. Fam.[2] *Att revolvern hade ett säreget m-fel ~. Laddare och m-skötare [vid kanon].*

Melanēs|ier, -iern, -ier; -isk (-t). Om befolkningen på västra Oceaniens öar från Fidji o. Nya Kaledonien till Nya Guinea. *Det är ett djupt svalg mellan dessa seniga, svarta m-ier och de bruna, grovlemmade, fylliga polynesierna* E. Hornborg.

Melankolī, -(e)n. Tungsinthet, (sjukligt) svårmod, dysterhet, dystert grubbleri, tungsinne, ibl. livsleda, mjältsjuka, vemod, förstämning, sorgbundenhet, (djup) nedstämdhet, depression, tristess. *Ha anlag för m. Gripas av, försjunka i (djup) m. Det fina och trötta ordet: M-en är den sjukdom, under vilken man ser allt sådant som det är* Fr. Böök. *M-en kan övergå till eller vara ett symtom i en verklig själssjukdom.* — **Melankōliker** (mest akut); -n, =. Person som lider av melankoli l. har en melankolisk läggning. — **Melankōlisk,** -t; -het. Jfr melankoli. Mjältsjuk, tungsint, svårmodig, vemodig, nedstämmande, trist osv. *Man kan bli m. för mindre. Av m. läggning. Hennes m-a ögon. Ett m-t landskap i Hardystil. Stäppfåglar vissla m-t, och ~.*

Mela'ss, -en; -fat; -foder (m. uppblandad med ngt pulverformigt ämne t. e. vetekli). Den bruna sirap som avrinner efter rörsockersaftens kristallisering till råsocker. *Tamarinder ~ en slags mörka, syrliga skidfrukter, inlagda i tjock m. av sockerröret. M. efter sockerbetor. Metoden att utvinna jäst ur m.*

Meler|a, -ade, -as; -ing (med plur.) Blanda. *M-ad* ofta: spräcklig, prickig; ibl. av blandad (oklar l. obestämd) färg. *M-ade garner, tyger. Av gråm-at tyg.*

Melinīt, -en; -granat. Ett sprängämne.

Mēlis, -en; -socker. Fackl. Ett orenare vitt (topp)socker. *Krossad m.*

Mellan (mä-; grav); prep. Vid efterställning ersatt av 'emellan'. Jfr emellan I. Märk bl. a. **1**) *Stan m. broarna. Tränga sig m. barken och trädet. Ligga m. lakan* vara sängliggande (sjuk). *Då bättre att vara i björnens mage än m. dens tänder* Öv. fr. Kivi. **2**) *Måttlig till byig vind m. nordost och nordväst. Det vägde m. dag och natt. Låg fyra månader m. liv och död, skött av ~. Förtjäna m. 6,000 och 7,000 kr. pr år. Där var väl m. tre och*

fyra tusen människor. M. sju och åtta på morgonen dels = hela tiden; dels = ngn gång under denna tid. **3**) *M. vänner behöver man väl ej befara något sådant* (även = ibland). *Det måste vara slut m. oss. Bevaras som en hemlighet m. kontrahenterna. Tror du det är något m. Karen och Mats? Mänskorna mumlar m. sig, villrådiga* Pär Lagerkvist. **4**) *Gjorde intryck av något m. vilde och rövare* And. Ramsay. **5**) *Skada bara, att det går år m. var gång vi ser någon [soluppgång]!* **6**) Med inf. l. 'att-sats'. **a**) *Skillnaden m. (att) giva och (att) erbjuda. Valet stod m. att stanna kvar i Basel ~ eller att ~.* **b**) *M. det (att) han kom och eldsvådan iakttogs, kunde det förflutit högst 5 minuter. Medan och m. det han skrev, begrundade han tankspridd utsikten ~* K. G. Ossiannilsson. *Eva Lena ~ spann lin, m. det att hon for kring bygden och klädde brudar* Cl. Lagergren. — Säll. utan 'det' l. utan både 'det' o. 'att'. *M. (att) man äter och dricker, behöver en sova för att må riktigt väl, sa skånebonden.* **Syn.** se emellan.

— **Mellanakt;** -(s)cigarr; -skåseri; -skåsör; -smusik. Uppehållet mln två akter i en teaterföreställning; (i nyare tidningsspråk o. d. =) m-skåseri; även rent bildl. (Ljuset tändes plötsligt i salen.) *Det var m.* Agnes v. Krusenstjerna. *Under m-erna spelade ett kapell. — Och stundom läste allmänheten kåsörens lilla »m.» så grundligt, att ~* Verner Söderberg 1925. — *Politisk m. i den fjärran östern.* **-amerik|a;** -änsk. Särsk. förr även skrivet Mellan-Amerika. Se Centralamerika. **-arbete.** *M. på lediga stunder* V. Benedictsson. **-art. -avgift** t. e. vid (ojämnt) byte. **-balk. -betyg.** *Hj. Olson, Om användningen av m.* 1918. **-blad.** Bot. *Örtblad, även kallade m.* **-blå.** Varken ljus- l. mörkblå. *En m. vapenrock av fint kläde. Den ena damen var mycket blond och klädd i m-tt, ty alla blondiner älska m-tt* Harry Blomberg. **-brodyr**)(t. e. udd- l. kantbrodyr. **-brun.** Jfr mellanblå. *Villan var målad i m-t och ~* Marika Stiernstedt. **-bygd.** *Blekinge har av gammalt plägat indelas i skogsbygden, m-en och strandbygden. M-ens vattendomstol* mln å ena sidan Ångermanälvens o. Ume älvs vattenområden o. å den andra Ljusnans o. Dalälvens m. fl. vattenområden. **-bård.**

-dag. Mest i plur. **1**) *Vi får passa på någon lugn m. Det blev några m-ar av lugn, innan överstens kom tillbaka.* **2**) *Kommer ni ut m-arna?* (dagarna mln jul o. nyår) Alb. Engström. *I m-arna* Wald. Hammenhög. **-del. -däck;** -spassagerare -splats. Vanl. = ett andra däck under överdäcket; ibl. mellersta delen av däcket. *På stora oceanångare finnas flera m.* **-dörr. -epok.** *Under denna m.* **-europ|a;** -é; -eisk. Särsk. förr även Mellan-Europa. Se Centraleuropa. *Vid tiotiden på tisdagsaftonen, m-eisk tid.* **-fack.** *Skinnväska med m.* **-fall.** Ngn gång (skr.) för 'intermezzo' l. ngt (obehagligt) som kommit emellan. *Relegerad för något m. med en professor* J. Hemmer. **-fet.** Fackl. *M-a svin*)(t. e. lättfeta. **-fin.** *M. kvalité. Hålsöm på m-t linne.* **-finger** ldls. för 'långfinger'. **-fläsk.** Fackl. Tunnare fläsk på sidorna (mln skinkan o. bogen). *Jag tar litet m., köttrandigt, kokar det ~* Husmodern 1930. **-foder.** *Med m. av vattentät vaxtaft* t. e. i mössa, 'trenchcoat' osv. **-folklig.** Numer ganska vanligt för 'internationell'. *Rich. Kleen, Kodifierad framställning i m. rätt. M. samfärdsel och vetenskap* S. Krikortz 1907. **-form,** -en, -er. *Dessutom finnas otaliga m-er (mellan dessa båda huvudformer).* **-fot;** -sben. Motsatt vrist o. tår. **-fyra ögon,** ett. Skr. Mindre vanl. Ofta skrivet med två bindestreck. Samtal på tumanhand; enskilt l. hemligt möte med ngn. *Liksom sett i ett m.* Strindberg. **-färg.** *M-er och nyanser, stundom kallade mellantoner.*

-gift, -en, -er. *Utan m. (från någondera sidan)* jämnt om jämnt. *Hur mycket fick han, vill han ha i m.? Lämna varor i m. Du skall få köpa tillbaka den, byta till dig den mot en m. av 3 kr.* **-grad. -grå.** Jfr mellanblå. *Filthatt i m-tt, i m. färg med ~. — Det var en m. dag* Hj. Söderberg. **-gård** lant. o. d. **-gärde,** -t, [-n]. Tvärgående muskulös skiljevägg mln bröst- o. bukhålan. *I trakten av m-t. Sammandrages m-et, förlänges brösthålan, lungorna vidgas och följden blir inandning.* **-hamn.** *[Korfus] forntida betydelse som m. på seglatsen mellan ~ Korinth och Brindisi* Ax. Boëthius. **-hand;** -saffär(er); -sroll; -sställning; -strafik; -svinst. **I.** Utan plur. **1**) Fackl. *M-en(s ben)*)(handloven o. fingrarna. **2**) *Komma, sitta på, i m.* egentl. om kortspel: mln utspelaren o. den som sticker av (l. mln 2:a o. 4:e hand); ofta bildl.: råka illa ut, vara l. befinna sig mln två eldar. *Sätt honom på m., om du kan! Komma i en svår m.* — Även om person som sitter i m. **II.** Med plur. Ibl. ombud, mäklare, uppköpare. *Varan blir dyr, när den skall gå genom flera mellanhänder. Söka befria sig från onödiga mellanhänder. Begagna sig av (en) m. — Jag kom i en ytterst obehaglig m-sställning ~* K. Gunnarson. **-hand|el;** -lare. *Idka m-el. En inbringande m-el (med konstverk).* — Ibl. = transitohandel. **-havande,** -t, -n. Ofta om penningaffärer. *Uppgöra sitt m. Ordna m-t. I morgon är sista dagen för klarandet av vårt m. med banken. — Va har du för m-n med polismästarn? Sina många m-n med rättvisan* E. Sparre. *Göra reda för sitt m. med Arckenholtz* M. Lamm. **Syn.** (ibl.:)

skuld l. fordran, (oppgjorda affärer, transaktion. **-heat** l. **-hit** se hit[1]. **-hopp.** Idrotts. Ett längdhopp med samlad sats om man bortser från anslaget på hästen, vid anslaget befinner sig kroppen 'mellan händerna'. **-häst.** *M-en i ett trespann. Stång-, för- och mellanhäst [för kanoner]* Hans Ramel. **-hög** t. e. bro.

-instans. *Domkapitlen som m. mellan Skolöverstyrelsen och seminarierna.* **-klass.** *En skolgosse i m-erna* Joh. Sundblad. **-klänning.** Ej vardags- o. ej häller högtids-. *M-en har så småningom blivit ett av de oumbärligaste plaggen i vår garderob* 1916. **-komm|a** ɷ. Fast form mest i pres. part. Jfr mellankomst. *Inställes på grund av m-ande förhinder. M-ande part. Fadern ville hämta henne till sig över havet, då döden mellankom. Då ärendet åter förekom i rådet, hade andra saker m-it. Till följd av något m-et hinder.* **Syn.** tillstöta ɷ, komma l. träda (hindrande) emellan, ibl. ingripa l. intervenera. **-kommunal.** *M-a prövningsnämnden, som årligen utses av k. m:t* 1929. **-komst,** -en. Jfr mellankomma. *Att han endast genom kyrkoherdens m. undgick att bli misshandlad. Utan en gudomlig m.* J. M. Sundén. *Sökte riddarhusets såväl som drottningens m. till förmildring av domen* And. Ramsay. *Man hoppades på statens m. för att ~.* **Syn.** ingripande, intervention; ibl. medling. **-kort.** I kortspel (⟩⟨ äss, målare o. hackor). *Själv räknar jag sjuan t. o. m. tian till m-en, men somliga påstå, att även nian och stundom tian räknas till hackorna* (det första vanligast). **-kostym** varken vardags- l. högtids-. **-kropp;** -sled; -sring. Hos insekter o. spindlar. *Huvudet är litet och insänkt i den följande m-sleden* Naturens liv. **-kultur.** Trädg. *Då hade jag m-er, bondbönor mellan potatisen osv.* Anna Danell. *M. i fruktträdgården.* **Syn.** mellanplantering. **-kyrklig.** *Planerna på en m. konferens (kyrklig världskonferens)* 1919. *M-t samförstånd.* **Syn.** ibl. ekumenisk.

-lag, -et, =. *Med m. av ren kalksten eller ~* Nord. Fam.[2] *[Guldslagarhinnan] nyttjas som m. vid utslagning av bladguld* ib. **-lagd.** *Några m-a remsor som bokmärken.* **-land|a;** -ning (-en, -ar; -splats). *Utan att m-a. Som flugit 16 timmar 20 minuter, tillryggaläggande 1,700 km. utan m-ning* 1914. *M-ningsplats för flygrutterna utsedd i Hälsingborg* 1917. **-led**[1], -en, -er. Jfr led[3]. *M. på ett finger, på en växtstjälk.* **-led**[2], -et, = l. -er. Jfr led[4]. *Sjukdomen kan hoppa över ett m. och åter uppträda i följande släktled. Ej omedelbart, utan först genom många m. har denna åskådning vuxit fram. Härstammar utan m. från ~.* **-led**[3], -en l. -et, -er l. =. Jfr led[5]. *Den senaste utvecklingen inom svenskt biblioteksväsen har ådagalagt behovet av ett m. mellan folkbiblioteken och de stora vetenskapliga biblioteken* Otto Walde. **Syn.** (mellan)länk. **-liggande.** *Vi måste först gå runt en m. sjö. M. vinkel. De m. sju seklen.* **-ljud.** *Vem i kristenheten ~ kan uttala ett m. mellan a och o?* Gust. Mattsson. **-ljus.** *M-a tyger.* **-lock.** *M. med band* i kappsäck. **-läge.** *Brandenburg, som i sitt eget m., pressat från omse hållen, misstrott av båda och ~* N. Ahnlund. — Även mus. = mellanregister. **-lägg,** -et, =; -splatta, -sring. *Fraktsedlar, med eller utan (blåpappers)mellanlägg. M. i kläder. Glimmer-, kautschukmellanlägg. Virkade (tallriks)mellanlägg.* **-länk.** Mest bildl. *Jag inser nu till fullo, att en m. mellan kårchef och bataljonschef är behövlig* L. W. Stjernstedt. **Syn.** mellanled, förbindelseled, (förenings)länk. **-löpare.** En som är i gott förstånd med bägge parterna o. sålunda ingen kan lita på, en som bär kappan på bägge axlarna; även en som löper med skvaller. Jfr överlöpare. *Skandallystna och sladdrande m.*

-man. Mindre vanl. Dels = mellanhand; dels i politisk mening (jfr t. e. mellanparti). **-mening.** Inskjuten mening, parentes. **-mur.** **-mål.** *Äta m. både på för- och eftermiddag.* **-mörk.** Mindre vanl. *I ljusare färger och m-a ~* Sam Arsenius. **-ort.** Mindre vanl. T. e. *Utom paradisets och helvetets avdelningar tänker sig parsismen även en m., nämligen för dem, hos vilka skillnaden mellan goda och onda gärningar ej är stor nog för att fälla utslag åt någotdera hållet.* **-parti;** -politik (centerpolitik; ibl. även 'vågmästarpolitik'). Mittparti (egentl.); parti som står mln ytterlighetspartierna, center. **-paus.** **-pjäs.** Även -pjes. *Mellan de båda tvåaktarna är instucken en liten m.* **-plan,** -et, =. *Förgrund, m. och bakgrund* mellanparti. *Som utgjorde m-et i tavlan.* **-plantering,** trädg. *En sorts morötter, mest använda som m.* **-pris;** -läge. **-produkt.** *Numera äro mannagrynen endast av vete och ernås av en m. vid mjölberedningen* Ida Högstedt.

-rad; -söversättning; -ig (-t). *M-ig översättning.* **-ras.** Ras uppkommen ur korsningsprodukter. **-regering.** **-register.** Mus. Mellanläge. Ibl. friare. *Hon röt åt oss eller grät, något m. minns jag inte* Sigrid Gillner. **-riks|bana;** -lagen (ang. Sverges o. Norges ömsesidiga handels- o. sjöfartsfhdn under unionstiden); -väg. Särsk. om direkta banor mln Sverges o. Norges statsbanenät. *M-banorna över Charlottenberg, Storlien och Vassijaure. En m-bana från Dalarna över Trysil till Elverum* 1917. *M-banefrågan i Bohuslän* 1919. — *Dessutom leder från Mo en m-väg till Umevattnen i Sverge.* **-rum.** **1**) Rum. **a**) *Låta ngn vänta i m-met* ⟩⟨ t. e. förrum. **b**) *M.*

mellan raderna. Lämna (lagom) m. för tillägg. Utfylla m-met med ~. *Det blev för stort m. mellan de startande.* **2**) Tid. *Och med jämna m. drog norrskenet en sprakande eldkvast över firmamentet. Utan många sekunders m. Med års m. Med långa m. Med, efter vissa, bestämda tidsmellanrum.* **Syn. 1**) **b**) avstånd, ledigt rum, tom plats, lucka, (öppet) 'rum', öppning, (ibl. nära:) rämna, bräsch, hål o. d.; **2**) mellantid, (mellan)skov, (ibl. nära) frist l. uppehåll. **-rätt.** *En lättare m. (efter steken).* **-röd** jfr mellanblå. **-rös** l. **-rös|e.** *Hela den här nämnda landgränsen är utstakad med riksrös och m. (riktningsrös) samt* ~ R. Numelin.

-sats. Mus. Mellersta delen i en fuga; andra satsen i en sonat osv. **-skede. -skikt.** *Rörelserna i havets m.* ⨯ i ytan o. på djupet. **-skjuta** ꝛꝛ. Mest fri form. *S. ngt emellan. S. emellan med* ~. **-skol|a;** -estadium; -eundervisning. Motsatt gymnasiet o. småklasserna l. ofta folkskolan. *Kommunal m-a* avser allmän medborgerlig bildning och är en 4-årig kommunal skola som bygger på folkskolans 6:e klass o. leder till realexamen (införd gm 1909 års riksdagsbeslut). **-skov** (l. -åv). *Med (långa) m. Verkande med m. Lugna m.* **Syn.** avbrott, paus; (ibl.:) mellanstund, skov. **-slag;** -en (t. e. text). Kunde betraktas som två ord. **I.** Boktr. Ett slags större utslutning: metallstycke som sätts mln raderna för att mer avlägsna dessa från varandra. *Utan m.* med raderna närmare (än normalt). *Dubbelt m.* med raderna längre från varann än vanligt. **II.** Mellansort. **-sort.** *Jag ska ha (av) m-en, en m., inte av det dyraste. En m. mellan tjockt och halvtjockt (tyg).* **-spel.** T. e. mus., teater o. d. Ibl. = intermezzo. *Sällsamt m.* **-spets.** Jfr mellanbrodyr. *Mellan- och uddspetsar. Lakan med vacker m.*

-stadi|um. Mellantillstånd. *Ett m-um, där han inte borde länge kvarbli. [Kärrängar] m-er mellan egentliga kärr och egentliga ängar* Erik Almquist. **-station.** 'Egentl.' (järnv.) o. bildl. *Stationskarlen på en m. — Vända tillbaka direkt till sina regementen utan m. på konvalescenthem eller* ~ Gunnar Cederschiöld. **-statlig,** -t. Internationell. *M. samlevnad. M-a förbindelser.* **-steg** t. e. i trestegshopp. **-stick;** -sbit; -snotis. *Ett m. på en 20 rader (i en tidning). Andra parentesen (M. direkt från författaren till läsaren)* Ingeborg Björklund. — *Så gick vintern sin tysta gång* ~ *med m. av kortspel och kaffehalvor* Strindberg. **-stor;** -lek. *De två m-a barnen tog fastern. I en av våra m-a städer. Knappar av m-lek.* **-stund.** *På korta m-er (mellan arbetet, stulna från arbetet). Med ganska regelbundna m-er av vid pass ⅓ minut* A. T. Gellerstedt. *Och jag har ju ock (ljusare, lugnare) m-er, då jag tycker, att* ~. **Syn.** fristund, ledig stund, vilostund, uppehåll, paus, (mellan)skov. **-stycke.** *[Så att bladskivan] blir skild från skaftet medels ett smalt m.* Karl Starbäck. — Även mus. o. om teaterpjäs. **-ställning.** Bildl. *Det är minsann inte lätt att hitta rätta ordet för den m. hon intog på Nycklinge* Berit Spong. *'Havsängeln' intar en m. mellan hajar och rockor. Han intager en m. mellan gammalt och nytt* Joh. Mortensen. *En politisk m. intar* ~. **-stämm|a.** Mus. Mln högsta o. lägsta liggande stämmor i en flerstämmig komposition; ofta om (samling av) personer. *Sjunga en m-a, m-an. — Som m-or hade vi Gustaf Thelberg, norrlänning,* ~ O. Örtenblad. **-stöd.** *En brobyggnad består av överbyggnad och landfästen, ofta även av m.* **-sula.** *Och näver lades gärna som m. i skinnkängorna* Thecla Wrangel. *Manstofflor med tjock m. och stark slitsula.* **-svensk,** -t. Tillhörande Mellansverge (dvs. Mellersta Sverge, Svealand). *M-a slåglandet. M-a malmfälten* A.-B. med gruvor i Dalarna, Västmanland o. Uppland.

-tak. *Det var blott vindsvåningarna, som brunnit, de nedre blevo räddade genom det eldfasta m-et* And. Ramsay. **-termin.** Tiden mln två terminer, ferier, ferietid. *Under m-erna reste han alltid hem på landet och deltog i lantarbetet.* **-tid.** *Efter en m. av relativt lugn, en lugnare m. Nu inträdde en lugnare m. Efter en lämplig m. steg också jag ut på gatan. Fastän åren gått och mycket timat i m-en* Ola Vinberg. *En under m-en inträffad händelse* även 'under tiden'. *Var har du tillbringat m-en? Återkomma med, på bestämda m-er. Med årslånga m-er. Efter 20—30 års m-er* E. Lampén. *Blott någon gång, med m-er av år, besöktes denna park av sin ägare* And. Ramsay. **Syn.** se mellanrum 2. **-tillstånd.** Särsk. bibl. om tillståndet mln döden o. (yttersta) domen. *Andar i m-et.* **-timme.** *Jag har föreläsning kl. 10 och kl. 12, och så blir det en m. mellan 11—12, som alldeles går förspilld.* **-ting.** *'Kaster', m. mellan drivbänkar och egentliga växthus. 'Trolleybussen', som är ett m. mellan spårvagn och buss.* **-tomt. -ton.** Både mus., om färgton o. rent bildl. *Nyanser, stundom kallade m-er. Ett svagare etsbad bildar m-erna* Nord. Fam.[2] *M-er eller gradationer (i känslan), som här också fått uttryck.* **-tysk.** Motsatt nord- o. sydtysk. *De m-a bergen.* **-tå.** *[Hos tättingarna är] baktåns klo större än* ~ *m-ns och alltid betydligt större än innertåns klo* E. Lönnberg.

-varande. Mindre vanl. än 'mellanhavande'. *Parternas m. för övrigt (bestående affärsförbindelser) samt* ~ Nord. Fam.[2] **-vikt,** -en, [-er]; -sboxare; -sbrottare; -sklass; -ar|e (-(e)n, -e). Idrotts. Viktklass i boxning

-ning. 66 ½—72 ½ kg. o. brottning 72—79 kg. *I lätta m-sklassen. M-aren Algot Malmberg* i brottning. **-våning.** 'Mezzanin', äldg m., *halvvåning. Överstinnan Silfverstolpe, som då bebodde m-en i ärkebiskopshuset.* **-väg.** Sälls. *Det finns ingen m., ingen kompromiss för de store* Rikard Lindström. **-vägg;** -splatta; -stegel. *Eldsäkra m-ar. Skilda blott av en tunn m. om rum. M-s plattor av slaggbetong. — Hinnaktig m.* i en frökapsel. **-åt,** adv. Skr., sälls. för 'emellanåt'. *M. har hon halvt frivola yttranden, men* ~ C. D. af Wirsén. *Och m. från »dalen» en halvt förklingad drill* A. T. Gellerstedt. **-öra.** Mest i best. sing. *Ytterörat och m-t äro endast ljudledande apparater* Nord. Fam.[2]

— **Me'llerst** (ma; akut); (superlativt) adv.; -a l. ibl. i mask. -e, (superlativt) adj. (båda formerna med akut l. ibl. grav). *M-a Sverge. M-a Roslags domsaga, tingsställe: Norrtälje. En stad i m-a Tyskland. Det bibliotek, som en gång tillhört den m-e brodern* ~ O. Walde. *Bo i m-a våningen. Vem ä den m-a av de där flickorna?* kan betyda *Vem ä den, som går m.?* l. *Vem ä m. av dem ifråga om ålder? — Mellerst kan väl icke med skäl uppföras som superlativ, då det saknar varje betydelse av »högre grad», säger Ad. Noreen.* — **Mellertid,** adv. Skr., sälls. för 'emellertid'. *Allt detta var m. under medeltiden* ~ Em. Linderholm. *Men m. Jordhållarn drev på akajerna* ~ B. Risberg.

Melode'j|a (-äja); -an, -or. Vard. l. folkl. Sämre l. enklare melodi, slagdänga. *Och andra mera lättfångna dragspelsm-or* Nils Afzelius. — **Melodī,** -(e)n, -er. **I.** Enkelt. *Spela, locka fram en m. (på lutan). Den stämma, som bär upp m-ien i ett stycke. Sätta m. till ngt* oftare 'musik'. *Gnola m-en till* ~. *Vackra, enkla, sångbara, välklingande (folkvise)m-er. En dämpad m. ljöd, nådde oss ur skymningen. En visa utan m. är en fågel utan vingar* Aug. Bondeson. *Psalm-, folk-, vis-, dansm-er.* — Även friare. *Skogens dystra m. Språkmelodi.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-bildning* (-slära = melodik). *Den »fria», m-bundna versen* Ruben Berg. *[Patrik Gyllenhammar komponerade] vidare några folkdanser och flera m-friska sångtrior till luta* E. Fahlstedt. *Omtyckta på grund av sin rytm och sin m-friskhet. M-förande stämma, instrument* huvudstämma)(bistämma (t. e. i en kvartett). *M-lära* melodik. *[Sången] var totalt m-lös och oerhört tröttande att lyssna till* E. v. Otter. *Hasplade* ~ *ur sig orden m-löst och entonigt* Ad. Johansson. *I Saint-Saëns härliga, m-rika opera* Aino Ackté. *På grund av m-rikedomen. M-stämma* m-förande stämma. *Att känna till versens m-underlag* Hj. Alving. *Psalmboken* ~ *fanns bl. a. i en m-upplaga* C. Anshelm. *M-uppteckning. M-verk* i orgel. **Syn.** tongång, avrundad grupp av tonföljder, ordnad tonföljd, (sång)tema, (ibl.:) visa, låt, (ibl.) välljud, vackra tongångar. — **Melodīk,** -en. Melodi(bildnings)lära. — **Melodisk,** -t. Melodiös, sångbar, välklingande, melodi-, melodirik, rik på melodi(er); välljudande, rytmiskt lättflytande, ibl. vackert klingande. *Den motiviska och framför allt den m-a tyngdpunkten äro förlagda i orkestern, medan* ~. *Klockornas m-a klamt. Och koltrastar visslade m-t i trän och buskar* B. Gripenberg. *Hör vågorna skvalpa m-t, / ser himmelns djupblåa färg* Greta Langenskjöld. — **Melodiōs,** -t, -are. Se melodisk. *Stina Rudenschölds ovanligt m-a (tal)röst.* — **Melodrām,** -en, -er (akut) l. **Melodrām|a** (mest akut); -at; -författare; -atisk (-t). Förr = opera; nu = deklamation med ledsagning av instrumenter l. rafflande musikdrama. *Med sitt »Hjälp oss! Rädda oss från förintelse!» syntes oss adressen alltför m-atisk* H. Gummerus. *Jag älskar det m-atiska: blod och förgätmigej på en biografs affisch* Ilja Ehrenburg, öv. **Syn.** (m-atisk ibl.:) teatralisk, patetisk, deklamatorisk, uppstyltad, svulstig. rafflande.

Melōn, -en, -er. Frukt o. ört (Cucumis melo). **I.** Enkelt. *M-en härstammar från tropiska Asien och Afrika och odlas hos oss alltid i växthus. Orientaliska m-er och nätm-er. M-en kan försändas omogen och ätas, när den eftermognat. En knöl, stor som en m.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-bänk* trädg. *Den m-formade hattkullen. M-fält* (i Mindre Asien) Stéphanie Beyel. *I m-huset. Knapra på [rostade] m-kärnor* A. Lagrelius' Kinaresa. *De stora, m-lika frukterna. M-liknande. M-list* jfr gurklist. *M-odling. M-plantan hör ingalunda till de lättodlade växterna* Lind-Liljewall. *M-ranka. Vill du inte ha en m-skiva till? Gräddvita blommor och m-stora* ~ *frukter* B. Jönsson. *En obevakad m-säng. M-trädet (Carica papaya) odlas numer i nästan alla varma länder för sina välsmakande, till form och storlek m-lika frukter. M-äpple* ett vinteräpple, avlångt till formen.

Membrān (mä-); -en, -er; -dosa m. fl. I anatomin, bot., fys. m. m. Hinna, tunn o. elastisk skiljevägg; pergamentshandskrift. *Högtalare med stor m. Svampens m-rester bakas tillsammans i en klump i cellens mitt* H. Lundegårdh.

Me'mbr|um (mä-; akut); -um l. -et, -a l. -er. Led. T. e. mat.: *Ekvationens m-a.*

Meme'nto (-män-; akut l. grav); -t, -n. Påminnelse; varning, maning. *Och ropar till grönskan, ungdomen och livet sitt kraftiga m. om ålderdomsskröplighet, förgängelse och död* Öv. fr. T. Pakkala. *Hur lindrigt anfallet var, så var det dock ett m.* — **Memoār|er** (akut); -erna. Historiska l. personliga anteckningar (ur minnet), historiskt-

biografiska minnesanteckningar; nedskrivna levnadsöden, levnadsminnen, levnadshändelser. *Diskutera m-ernas historiska värde.* — *Den m-aktiga essän ~. Tänkte ge boken m-form. Berömda m-författare. Se sig om i m-litteraturen. M-skrivning är inte, som väl mången tror, ett symtom på egenkärlek, utan snarare, som Goethe menade, en artighet mot medmänskorna* Klara Johanson. *Maurice Paléologues efter kriget utkomna m-verk »La Russie des Tsars pendant la grande guerre»* H. Gummerus. *Allt för nära i tiden för att lämpligen kunna m-vis behandlas* G. Aldén. — **Memora'nd|um** (grav); -um [l. -umet], -a. Skriftlig erinran, inlaga; diplomatiskt aktstycke sammanfattande en frågas läge. — **Memorer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.; = inläsande; utanläsning). Lära sig l. uppläsa ~ l. framföra (ngt) utantill, inprägla, inläsa ~. *Ett sådant kraftprov av m-ing* Birger Wedberg. — **Memoriāl,** -et, = l. -er. **1**) Lagt. o. d. Skriftligt betänkande; utlåtande, inlaga, promemoria, anmälan; ibl. minnesanteckningar. *Tjänstememorial.* **2**) Handels. *I mindre företag består dagboken av kassabok och m.: kassabok för alla kontanta in- och utbetalningar, m. för alla andra affärer, såsom ~* Hemberg-Sillén.

Mēn[1], ett, =. **1**) *Till (stort) m. för ett rättvist bedömande. Utan m. därav att ~. Där ej sådant skulle lända någon, som förut äger nyttja vägen, till märkligt men. Som sådant m. i tomt får ~* Lagen. *Lider fastigheten därav synnerligt m., må ~. Eller att vatten, annan till m., ur vattendrag bortledes* Lagen. **2**) *Tror du jag kan få m. av det för framtiden? Han får inget (framtida) m. av det. Sjukdomen ~ lämnar inga bestående m. efter sig* E. Belfrage. *Lida m. till sin hälsa (av ngt).* — *Utan vank och m.* **Syn. 1**) förfång, skada, olägenhet, intrång; **2**) (ibl.:) bestående fel, brist, lyte. — **Mened;** -sanstiftan m. fl.; -ar|e (-(e)n, -e); -ersk|a (-an, -or); -ig (-t). **I.** Enkelt. *M., falsk utsaga, som bekräftas med ed l. avges på förut avlagd ed* Nord. Fam.[3] *(Tubba, locka ngn att) begå m. Straffet för m. är straffarbete fr. o. m. två t. o. m. sex år. Ljuga, förfalska och avlägga m. som fransmännen i Dreyfusaffären.* **II.** Ssgr. Ex.: *Häktade för m. och m-sanstiftan. M-sbrott. M-smålen i Lundeaffären* 1931. *M-stubbaren häktad. M-såtal.* **III.** Avledningar. *Bli, göra sig till m-are för en hundrakrona. M-aren, överstelöjtnant Henry.* — *M-erska, vänta, jag träffar dig nog!* Balladen om Hjalmar o. Hulda. — *Bli m-ig på grund av klassfanatism.* **-för,** [-t, -are; -het]. Sälls. för 'vanför'. *Per Grund, som sänt trollskott på herr Martin och gjort honom m. för hela livet* Vald. Lindholm. **-före.** Dåligt (släd)före, dåligt väglag (för slädar). *Tungt lastade foror skredo i m-t fram över de sönderkörda vägarna* And. Ramsay. *Då hans häst var trött av m-t* E. Hornborg. — *Under m-sdagarna* Fab. Månsson. *Under (värsta) m-stiden (då isen varken bär eller brister). Det hade varit en bedrövlig m-svinter* Fab. Månsson. **-lös,** -t, -are; -het (ibl. med plur.). *M. som ett (nyfött) barn. Han ä lite m. av sej. Det m-a jollret. Då hon såg den andres m-a min. Varen ~ m-a såsom duvor* Bibeln. *I dessa m-a tider. En ovanligt m. tillställning.* — *Jag ville bara i m-het fråga ~. En naivism, vars rätta namn är m-het* A. Österling. *Att vilja komma fram med dylika m-heter i tryck.* **Syn.** oskyldig, som vet av inget ont, skuldlös, 'barnafrom', oskuldsfull, 'blåögd', omisstänksam, harmlös, ofördärvad; barnslig, oerfaren, naiv, (ibl.:) enfaldig, våpig, (from o.) beskedlig, lättrogen. — **Mēnlig,** -t, -are; -het; [-en (adv.)]. *Ha en m. (in)verkan på (ngn, ngns hälsa). Ha, få m-a följder (för ~). Söka bevara sitt barn från m-a inflytanden. Bli m. för ~. M-t inverka på ~.* **Syn.** skadlig, fördärvlig, ohälsosam, vådlig, slem, dålig, ofördelaktig.

Me'n[2] (-ä-); konj.; ibl. även som subst.: [-et], =. **1**) Huvudanvändningen. *Vacker, m. (på samma gång) elak. Han beröms för sin frikostighet, m. så har han också millionen. Jag har bett honom (komma), m. han vill inte komma. Jag var där, men träffade ingen. Ja, det är sant, men du får också komma ihåg, att ~. Visserligen var hon illa behandlad, m. dock inte så illa, att hon behövt hämnas på det sättet. Det vore nog roligt, men också tröttsamt. Visserligen, m. ändå! Ja, men —.* **2**) Inledande l. 'upptagande' o. d. *M. säj mej, när fick du egentligen veta detta? M. vad hade han gjort dej? M. så illa var det väl ändå inte? M. då får du också lova att hålla ut. M. nog nu om dessa ledsamheter! Å, m. så de styrt till mitt arma lilla barn!* Marika Stiernstedt. **3**) Skr. ibl. för 'utan'. *Att Söderhavets framtid tillhör icke européerna, icke de döende infödingarna, m. halvkastrasen* B. Mörner. **4**) Substantiviskt. *Här gäller inga m.! Jag tål inga m., när jag har sagt, att så och så skall det vara. Han kan aldrig berömma utan att komma med något m., ett inskränkande m. Efter så många om och m. var det ett under, att färden blev av.* **Syn. 1**) o. **2**) (ibl. nära:) dock, likväl, emellertid; **3**) utan; **4**) inkast, invändning, inskränkning; svårighet, hinder.

Men|a, -ade (skönl. o. ibl. även smtl. mēnte, mēnt), -as; m-a på (se 4). **1**) Tro o. d. **a**) *M-en I, att dessa galiléer voro större syndare ~* Bibeln. *Han m-ar visst, att det inte skulle gå an. Och därmed m-ar jag, att saken kan vara avgjord. Han m-te, att landskapsmåleriet var ett fattigdomsbevis i konsten* Ville Vallgren. — *Sammel m-te, att jo, så var det*

S. Siwertz. — *Men jag m-ar du ä lite koll rig, jag.* — *Då vore nog det kokta fläsket stekt, m-ade min kamrat. Förbudsvännerna äro överrepresenterade i andra kammaren, m-ar Arbetarbladet, som* ~. — *Det vore en väl så antaglig ståndpunkt, skulle jag m-a, m-ar jag.* (Det var en vacker kvinna?) *Jag m-ar det* (skulle tro det) Hasse Z. — »*Det m-ar du inte.*» *Kim såg upp från boken och log.* »*Berätta!*» Olle Hedberg. — (Behöver jag göra något mera?) *Erik m-ar nej, ty* ~ Elin Wägner. — *I m-en eder i dem hava evigt liv* ~ Bibeln. — *Vad m-ar du själv om saken?* — *Han m-te tro på, att han skulle nog reda sig* (tro obetonat) ung. = han var säker (på sig) o. påstod att. **b**) Märk särsk. *Han harklade och m-ade, men* ~ Joh. Sundblad. *Kyss till då, sa bondflickan till den blyge friarn, som stod där och m-ade. Stå, sitta å m-a å m-a å inte våga tala ut. Att vi ska göra slut på det här m-andet och drönandet* H. Wraner.

2) Åsyfta o. d. **a**) *Vad m-ade du egentligen med ditt yttrande, med att göra så, när du gjorde så? Därmed m-ar jag icke, att han skulle vara utan skuld, visst inte. Och hur han* »*svingat fanan för Oscar II 1873*», *vad han nu m-ade med det* Gunnar Cederschiöld. — *Det gäller att få reda på vad författaren m-at* (*med sitt uttryck*). — *Vad m-as med att 'låta sitt ljus lysa för människorna'? Kan du säga vad som m-as med 'bunden' i det sammanhanget?* — *M-a allvar. Vad författaren m-te, om allvar eller drift, var svårt att se* Sven Jerring. *Albert Engström använder ännu emellanåt talesättet* »*m-a något vackert med sitt liv*» ~ *ett typiskt Ellen Keyskt uttryckssätt från 90-talet* Marika Stiernstedt. *Säga ett och m-a ett annat.* — *Det har jag aldrig m-t att säga* Harry Blomberg. *Kära barn, jag m-ade verkligen inte att såra* Arnold Ljungdal. — *Ja sa inte så illa som jag m-te, sa han, som skulle ursäkta sig. Är det så du m-ar? Det var inte så jag mente't med Pettersson* S. Siwertz. *M-a väl med ngn. Han, som m-ade* (*det*) *så väl! Jag m-ade ju inget illa, inte illa* (*alls*). *Jag m-te väl, men gjorde illa.* Jfr även 3 b. **b**) Särsk. skönl. ibl. om sak. *Vad m-ar klippan, / där hotande och mörk hon står?* Stagnelius, Kreaturens suckan.

3) Part. **a**) *Med en m-ande blick. Ge ngn en m-ande vink. M-ande huvudskakningar och ogillande miner* Bertil Malmberg. *Ett lågt, m-ande skratt* W. Swahn. *Lina m-ande* scenanvisning. **b**) *Tarvliga och troligen föga m-ade komplimanger* And. Ramsay. — *Det var då alls inte så illa m-t* S. Lagerlöf. *Inte så illa m-t, sa klockarn, vrok prästen från predikstolen.* **4**) M-a pā. Skönl. o. folkl. *De voro rövare allihop emot staten, m-ade han på* Emil Melander. *För han hade manchesterbyxor, och de var som pansarplåt för alla ormpaddar, m-ade han på* Paul Lundh.

Syn. 1) **a**) tro, tycka, förmena, hålla före, anse, tänka, hylla l. omfatta den meningen, hysa l. vara av den (o. den) åsikten, vara övertygad; (ibl.) påstå, föreställa sig, 'gissa', 'förmoda', ta för givet; **b**) vilja säga ngt men ej få ut l. fram det, 'tugga' på ngt; **2**) åsyfta, syfta på, avse, tänka på, vilja säga l. ha sagt, 'förstå'; (m-as med:) förstås med, betyda, gå ut på, innebära; **3 a**) (m-ande:) betydelsefull; **b**) (m-ad:) uppriktig, allvarlig.

— **Mening,** -en, -ar. **1**) Åsikt o. d. *Dela ngns m. Vara av, ha, hysa samma m. som ngn. Jag tillåter mig att därom hysa en avvikande m. Därom kan blott en enda m. råda. Ha sin egen m.* (*angående, i fråga om, i avseende på, om ngn l. ngt, i den l. den frågan*). *En diskussion, där olika m-ar brötos, bröto sig mot varandra. Om det uppstår olika m-ar. Frångå sin m. Säga* (*ngn*) *sin m. rent ut. Nu har jag sagt min* (*oförgripliga*) *m.* (*i saken*). *Vad har du för m.* (*i frågan*)? (*Ut*)*byta m-ar* (*med ngn*) resonera (med). *Ska vi höra hans m.* (*om saken*)? *Bilda sig en* (*egen*), *sin egen m. om ngt. Hysa en fördelaktig m. om ngn. Enligt, efter min m. bör du ej ge vika. Ta hänsyn även till minoritetens m*(*-ar*). *Sätta sig in i författarens m. Säga sitt hjärtas m.* — Märk *Trotsa allmänna m-en* (allmänna) opinionen. **2**) Avsikt. *Jag hade ingen* (*särskild*) *m. med det. M-en är icke, att andra skola hava lättnad och I själva lida nöd* Bibeln. *Var det m-en? Var det det, som var m-en? Det tycks vara m-en att utrymma salen. Va nu, va ä m-en?* va ä de fråga om (uppbragt, hotande o. d.). *Han begynte gå utan mål och m. uppåt skogen* V. v. Heidenstam. *I akt och m. att* ~. — *Göra ngt i god, i bästa m.* i (största) välmening. *Nicka god m.* 'gott förstånd', att man (förstår o.) håller mēd, instämmande. *Det har inte skett i* (*någon*) *ond m. Uteslöto elakhet och ond m.* Gurli Linder. **3**) Betydelse o. d. **a**) *Det är ingen m. i vad du nu sagt. Lagens verkliga m. Orden äro ju bekanta, men förstår du också m-en?* — *Ta ett ord i egentlig, i bildlig m. Han är i egentlig*(*aste*) *m. vad man kallar en lycksökare. Ett i sann m. kristet betraktelsesätt* Sven Lampa. *Grundämne i gammal m., i nu föråldrad m.* **b**) *Det vore ingen m. att nu vända sig till honom med en förfrågan* inget förnuft i. **c**) *Se av m-en vad ett ord betyder* sammanhanget. **4**) Språkv. bet. *M-en, enligt Ad. Noreen, är vanligen formad som sats* (*med subjekt och predikat*), *och dess betydelse utgöres av en enkel tanke* (*i motsats mot 'm-sföljden'*). *Undvika långa m-ar. En inskjuten m. Nästa m. är viktigare.* **Syn. 1**) åsikt, förmenande, förmēning; föreställning, tanke; omdöme; hur

man tycker, opinion; **2**) avsikt, syfte(mål), mål; **3**) betydelse, innebörd, ibl. andemening; (ibl.:) förnuft, 'idé', förnuftigt skäl; **4**) (ibl.:) sats l. (enkelt) yttrande, period.

— **Meningsbrytning.** *Skärpta motsättningar och m-ar. [Det kom] till en bestämd m. dem emellan* O. Sylwan. **-byte.** *Om ett m. i ämnet öppnas* Gust. Cederschiöld. **Syn.** se dispyt, diskussion. **-flock** fraktion, parti. **-fränd|e;** [-skap]. *Däri är jag din m-e* delar din mening. *Talaren och hans m-er satte stort värde på att* ~. *Politiska m-er. — Att de ej skola kunna helt undanskymma den m-skap, som ändock finnes* H. Geijer. **-full.** Skr. *Med en m. blick* (mkt) menande, 'djup'. *Begynna ett nytt liv, ett m-t, ett värdigt* Ragnar Josephson. *Såg m-t på henne.* **-fördärvande.** *Det senare är absolut m. och måste vara felläsning* Fr. Böök. **-förvillande.** *En m. interpunktion* B. Risberg. **-grupp** jfr meningsflock. **-lös,** -t, -are; -het (med plur.). *En m. röra av granna ord* O. Sylwan. *M-t prat! Dessa två år av m-t knog härute* Rich. Bergh. *Då bleve livet m-t. Prata ej så m-t och barnsligt! För Thede-Julius existerade ju aldrig orden »men det är ju m-t» eller »vad nyttar det till»* Sven Lidman. *När arbetarne så orsakslöst bryta ingångna avtal, äro alla avtal fullständigt m-a* 1917. *Det är m-t att tvista med honom. Straffet var m-t hårt. Ingenting kan vara m-are än att* ~. *Det m-aste av allt. — Va kommer du nu med för m-heter!* **Syn.** utan varje (spår av) mening, tom, innehållslös, utan betydelse(innehåll); (ibl.:) vanvettig, lönlös, ändamålslös, som det icke är ngn idé med. **-motståndare.** Skr. *Även om de voro hans m. (ifråga om läran).* **-olikhet.** Skr. *Råder det någon m. i bedömandet av detta arbete, så* ~ Yrjö Hirn. *Sådana frågor, som ofta förut hava framkallat m., hava nu avgjorts i gott samförstånd* P. E. Svinhufvud. **Syn.** meningsskiljaktighet. **-paus.** Fackl. *Efter vilket m. inträder* J. E. Hylén. **-riktning.** *Den m. inom Sverge, som önskade val av* ~ Erl. Hjärne. *Friherre v. Born hade tidigt anslutit sig till den m., som* ~ R. A. Wrede. **Syn.** (ibl.:) parti, (menings)fraktion. **-skiljaktig;** -het. Mest som subst. *M. från kollegerna var ifråga om motiveringen hovrättsrådet H. — M-heter och slitningar. Så mycket större äro m-heterna i fråga om* ~. *Utan m-het anta ett förslag.* **Syn.** (m-het:) meningsolikhet. **-strid;** -ighet. *Spritspionaget åter föremål för m.* 1926. — *Det uppstod, som naturligt var, m-igheter i avseende på* ~ Wilma Lindhé. **Syn.** se dispyt, diskussion. **-störande.** *M. tryckfel. Smärre, icke m. avvikelser från det normala* Gust. Cederschiöld. **-tom.** Skr. *Geni, vad är då detta för en ny, m. väderfras?* C. G. af Leopold. *Det m-ma i den gamla skolastiken.* **-utbyte.** *Understundom blev m-t så hett, att* ~ G. Pauli. *Det offentliga m-t* V. Rydberg. **Syn.** se meningsbyte, dispyt osv. **-yttring** ibl. opinionsyttring.

Menād, -en, -er. Backant. *Där Dionysos härskade och m-erna rasade, besatta av backantisk yra.*

Menagerī (-sje-); -(e)t, -er; -bur; -djur; -lukt; -stank; -tiger; -tält; -ägare m. fl. Djurförevisares l. djurtämjares samling av levande djur. *Det har kommit ett m. till staden. Har du varit på m-et och sett på lejonen? Ett av de största kringresande m-er i världen. — Hagenbecks m-område för vilda djur i frihet. En frän m-stank* B. Sjöberg. *En sömnig och modstulen m-tiger* Guido Simberg. — Även bildl. *Ett komplett m. av väckta fröknar och helvetespredikanter* J. Hemmer.

Mendel|klyvning; -i'sm (-en); -i'stisk (-t); -sk (-t). Naturv. Ifråga om J. G. Mendels nedärvningslära (jfr gen[1], II. 1095 o. genotyp, II. 1130). *K. V. Ossian Dahlgren, M-klyvningar i majskolvar. M-ismen spelar en mycket stor roll vid växt- och djurförädlingen. Den m-istiska forskningen. M-ska sällskapet i Lund, bildat 1910, avser att sammanföra dem, som ägna sig åt vetenskapliga ärftlighetsstudier och deras praktiska tillämpning; sällskapet utger sedan 1920 tidskriften Hereditas.* — **Mendl|a,** -ade; -ing. *Mendel upptäckte klyvningslagen* ~ *och de organismer och egenskaper, som följa den, sägas m-a d. v. s. klyva sig* S. J. Enander. *Människan t. e. har 48 och majsen 20 kromosomer; dessa äro bärare av de m-ande arvsanlagen. M-ing, ärftlighetsföreteelsernas beroende av fria arvsenheter, av vilka var och en har sannolikheten ½ att medverka vid konstitutionen av ett visst bestämt barn.*

Mēne tēkel, ett. Varning för kommande olycka, olycksvarning. *Likt ett flammande m. t., skrivet med eldslågor på väggen. Och högst däruppe sitter den svarta kyrktuppen och ser ut som ett mene tekel.*

Mēnig, -t; -het se nedan; [-man]. Även substantiviskt. **1**) Allmännare. *M-e man, [m-a l. m-e allmogen, m-a folket]* (den stora) allmänheten, (de stora) massorna, de djupa leden l. lederna, allmogen. *Skall m. man nu också komma och höra på mäster Olof i korgen?* V. v. Heidenstam. — *En lustig inbillning hos m-man* K. G. Ossiannilsson. **2**) Krigsbet. Gemene man, de gemena. *Manskapet, som innefattar underbefäl och m-e. Något som på min tid alltid stod som ett stort frågetecken, var m-s möjlighet att befordras till officer* Gust. Cederström. *Prins Sigvard i den m-e sveagardistens mundering. »Niklas med käppen», som de m-e kallade honom [tsar Nikolaus I]* Per Hallström. — **Menighet,** -en, -er. *Tala till den församlade m-en. Hela m-en stod utan-*

för och bad Bibeln. Prästen hade alltför sämma ord att säga m-en, sin m. Denna bruksförsamling med dess m. är skäggiga kolare och sotiga hyttkarlar. Landstingsm-erna ~ uppträda som förmedlande och fördragsslutande parter Jos. Sandström. — *Fjärdingsmansbefattningen är ett m-sbestyr. Den äldre m-ssången* Nord. Fam.² **Syn.** allmänhet, det församlade folket, (ibl.) församling, samfund, kommun, samhälle, samhällighet, samfällighet, socken, sockenmän.

Mening se under mena.

Meningīt (-ingg-); -en l. **Meningīt is** (akut); -isfall. Inflammation i hjärnans l. ryggmärgens hinnor; hjärnhinneinflammation.

Mēnlig se under men¹.

Mens (mä-); konj. Vard., folkl. o. poetisk form för 'medan'. *Ät nu maten, m. han ä varm* ~ Alb. Engström. *M. det ännu är tid* Ellen Wester, öv. *Och tänker milda tankar, / m. vackert efter mönstret / sig blomsterslingan rankar* Fröding.

Mensālhemman (mä-). Fackl. 'Predikstolshemman', h. som under medeltiden anvisats åt sockenprästerna till underhåll jämte prästgårdarna. *Arrendatorn av Fiby m. i Vänge socken.*

Menschevīk l. **Mensjevīk,** -en, -er. Numer mest stavat med -sj- (jfr — i tillägget — det mkt vanligare bolsjevik). *Bolsjevikerna ('majoritetsmän'), en grupp ryska revolutionärer, daterande sig från omkr. 1906, vilka förfäktade en radikalare marxism än m-erna ('minoritetsmän').*

Menstruation (mä-); -en, -er; -sblod; -srubbning. Läk. o. d. Månadsrening. — **Menstruer|a,** -ade. Ha månadsrening.

Mentāl (mä-); -t; -itēt (-en, -er; = (själs)-läggning, själstillstånd, sinnesförfattning, sinnesriktning, själsliv, -anda). Själslig, psykisk. *Ett vederhäftigt omdöme om hans m-a tillstånd. — Jag var rätt mycket inne i fransk m-itet, och* ~ C. G. Laurin. *Den säregna m-itet, som brukar kallas preussisk* ~ *är mycket vanligare i Frankrike än i Tyskland* M. Rogberg 1931.

Mentōl (mäntål); -en; -karamell; -stift (ett migränstift). Huvudbeståndsdelen i pepparmyntsoljan (nyttjas som antiseptiskt medel, framkallar köldförnimmelse o. nedsatt känsel). *Gick efter m-stiftet och gned det värkande ansiktet därmed.*

Me'nt or (mäntårr, akut l. grav); -orn, -örer (slutet o, akut); -orskap; -orsmin; -orston (överlägsen, 'belärande', undervisande ton). Handledare (o. rådgivare), uppfostrare. *Under stränga m-orers ledning* Knut Hagberg. — *Att han utövar ett moraliskt m-orskap* O. Levertin. — *Den m-orsmin, som hr E. anlägger, då* ~.

Menue'tt (-ätt); -en, -er; -melodi; -steg; -takt. En behagfull gammal dans o. melodi därtill. *Dansa en sirlig m. Ett par sädesärlor, som* ~ *med sirliga m-steg rörde sig mellan plogfårorna* Jac. Ahrenberg.

Meny, -en, -er. Matsedel. *Ibland bad han mig göra upp m-n, men* ~. *Hur oändligt många m-er ha vi inte genomlidit, sammansatta av* ~ M. Rogberg.

Mer o. **Mer|a** (akut l. ibl. grav); adj. o. adv., ej sall. substantiverat. Komp. till mycken o. mycket; jfr även mest. **A**) Enkelt. **I.** Ytterligare o. d. **1**) *Du har fått mycket m(-a) plommon (än jag). Vill du ha m. mat ändå, ändå m(-a) mat? Nej, tack nu orkar jag inte m(-a). Det smakade efter m(-a)* gav lust l. håg på l. efter mera. *M. vill m. ha* även *Mycket vill ha m. Vilja ha m. och m., ständigt m(-a). Vad kan man m. begära? Lite(t) m. eller mindre gör ingenting till saken. De ä inte m. te ta, sa tjuven, tog dörrn. Tarvas dig m-a bevis? Vi kan väl alltid få en pratstund på tio minuter; m. kan det nog inte bli, för* ~. *M(-a) är ej att tillägga. Varom m. i det följande. Hundra gånger och m.* **2**) Med 'än'. *Tre är en m(-a) än två. Ett 'i dag' är m-a än två 'i morgon'. M. än tillräckligt. Det är ju m. än säkert. Det är m. än klent beställt med* ~. *Det är icke m. än billigt, att* ~. *Var och en vill gärna hållas för m., än han är. Vem m. än du skulle tänkt på att* ~? *Att han inte begrep sig på arkeologi m., än månen förstår sig på kräftor, som det välska ordspråket lyder.* **3**) Märk en del uttr. *Ett m. eller mindre av denna världens goda betyder ej så mycket. — Vad m(-a), om* ~ än sen, vad gör det. — *Han vacklade m. än (han) gick. Han är m. stor än liten* snarare. — *Bli allt m. (och m.) enstöring. Det kommer allt m. och m. fågel* Alb. Engström. — *Ju m., dess bättre. Så mycket m., som* ~. *Avser icke så mycket att åskådliggöra försoningsoffret, som icke m. att* ~ Y. Hirn. *Javisst och m-a till, om det behöves* Ture Nerman, öv. *Än m(-a)* förstärkande. — *Märkvärdige på sin tid m. än mycket* C. V. A. Strandberg. — *Att det spökar på bron, icke m. och icke mindre* Alfr. Backman. *M. eller mindre obehagliga erfarenheter. Ett halvt tjog m. eller mindre skönheter från* ~ Öv. fr. Majken Borring. — *Vilket m. än väl motiverar ett uteslutande. — Det inträffar väl m(-a) sällan, i alla fall? — Knivar, gafflar, skedar, koppar, fat med m-a (dylikt)* ofta förkortat 'm. m.' o. 'm. m. dyl.' **II.** Vidare o. d. *Jag lovar att aldrig göra så m., att aldrig m(-a) göra så. Nu orkar jag inte prata m. i kväll. Kom ihåg, att det får inte hända m.! Vet ni, att Glunten / är icke m.* G. Wennerberg. **B**) Ssgr ha i regel *mer-;* i s. k. 'juridiska pronomina' ofta även *mera-* (som ngn gång är enda formen, t. e. meranämnd). **Syn. A**) **I.** ytterligare, 'till', över, dessutom, där-

utöver, överstigande; **II.** vidare, längre; ibl. åter l. (om)igen.

— **Meranförd.** S. k. juridiskt pron. *I m-a brev till mig* Maur. Hellberg. **-arbete.** Skr. *Postdirektionen i Stockholm har förberett sig i god tid för det m., som inträffar i slutet av året och har* ~ 1931. **-avgift.** Skr. *Att m-en för varje ytterligare 100 gram eller del därav skulle utgöra 5 öre* 1921. **-belopp.** Skr. *Det m. han hade rätt att tillgodogöra sig.* **-inkomst.** *Kopparbergs bergslag har haft en m. av 11 1/2 millioner* 1917. *De för riksstatens balansering nödiga m-erna.* **-intäkt.** Skr. *Hela den m., som utställningen skulle ha haft, om vädret varit bättre.* **-kostnad.** *För täckandet av denna m. Medföra betydande m-er. De m-er, som kronan nu fått vidkännas till följd av de ökade priserna* Axel Hultkrantz 1914. **-omnämnd.** S. k. juridiskt pron. *I den m-a backen.* **-smak.** Mindre vanl. Sent ord. *Och det vinet har m.* Ivar Ljungquist. *Margarinet med m.* Annons 1925. **-utgift.** *Så måste denna m. betraktas som tämligen oväsentlig* 1913. *En m. av 20 öre per dag.* **-värde.** I nationalekonomi samt friare. *M. är ju det värde, som arbetaren skapar, men ej själv får disponera i form av arbetslön* Erik Hedén. — *Som han ej ville förstå det m.* ~ *en samtida skildring har gent emot en historisk* C. G. Laurin.

— **Mer(a)|bemälde** l. **-bemälte** o. **-berörda** äro s. k. juridiska pronomina. Ex. *Vad merbemälde Casanova härvidlag företagit* ~ B. Sjöberg. — **Meranämnda.** S. k. juridiskt pron. — **Mērendels** (grav); adv. *Det brukar m. gå bra så. Norrlands björnar däremot söka sina iden m. i bergig terräng* Elof Friesendahl. *En m. obehövlig uppmärksamhet.* **Syn.** vanligtvis, vanligen, för det mesta, mestadels, i de flesta fall, oftast.

Mērafton; -skaffe. Folkl., ldls. Aftonvard. *Det led emot m.* Vilh. Moberg. *Till m. uppträdde drängarna i nystrukna skjortärmar* M. P:son Nilsson.

Merceriser|a, -ade, -as; -ing o. mercerisation. Tekn. (På Mercers sätt) ge silkesglans åt garn o. tyg av bomull. *M-ade strumpor. Då m-ade varor ha en helt annan »känsel» än konstsilke och* ~. *Att doppa bomull i koncentrerad natronlut, varigenom fibern får ökad styrka och antar starkare färgning samt bomullen får en glans, som något liknar sidenglans, kallas m-ing.*

Merendels se ovan under mer.

Meridiān, -en, -er; -höjd (solens m. = middagshöjd). 'Middagslinje' tänkt dragen från polen vinkelrätt mot ekvatorn, dvs. rätt i norr o. söder, förbindande orter som samtidigt ha middag. *M-en 180, jordens internationella datumgräns; den som korsar den i östvästlig riktning blir en hel dag föryngrad. Som nollmeridian valde man tidigare Ferro* ~. *På samma m. Kort efter det solen hade passerat m-en* ~.

Merīno|får m. fl. Ngn gång även med -s- i ssgsfogen. *Det i Spanien hemmahörande m-fåret har kort, fin, krusig och mycket tät ull. M-gumse. M-hjordarna i Australien. Den nya* ~ *m-kappan med de många pilgrimskragarna* Jenny Engelke. *Av m-ras. En förstklassig m-stam* Gunnar Andersson. *M-tacka. M-ull.*

Merīt, -en, -er. Arbete l. förtjänst som räknas till godo för befordran, avlagd examen l. gmgånget prov l. tjänstgöring o. d. som åberopas vid ansökan om plats l. tjänst; även allmännare = förtjänst. **I.** Enkelt. *Förvärva, (få) räkna m-er. Har han några m-er (för det sökta ämbetet)? Skaffa sig nödiga, behövliga m-er (för ngt)* (nödig) kompetens. *Överlägsen i (fråga om) m-er. Själv framhålla sina m-er. — Pojkens m-er räckte väl till för en relegering. — Domar-, tings-; tjänste-, pappersm-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vattensekreterarnas rätt till m-beräkning. M-förteckning* o. *m-lista* förteckning över ngns m-er. *Tar du upp det på, i m-förteckningen? Har du något mer, som du kan sätta upp på, i m-listan?* Även i dålig mening t. e. *»En vacker m-lista», sade domaren tankfullt, då han ånyo läst igenom kortet.* **III.** Avledning. Meriter|a (-ade, -as; [-ing]). Mest refl. l. som part. *Det m-ar ju (honom) även för konsulsbanan. Söka m-a sig på, inom alla områden av historien. Föga m-ande (för ngn). Om mera m-ad tjänsteman anmält sig till förordnandet. Att alla sökandena äro väl m-ade. Överm-ad. Jurist, tingsm-ad, söker anställning.* **Syn. I.** se ovan; **II.** (m-lista ibl.) skuld- l. syndaregister; **III.** (m-era sig:) skaffa sig m-er; göra (sig) kompetent l. förtjänt (av).

Merkantīl, -t; -system l. -i'sm (-en); -i'st (-en, -er). Handels-, köpmanna-, affärs-; krämaraktig. **1)** *Han är ett m-t geni. Stockholms Affärsförmedling, M-a avdelningen* 1920. *M-t tryck* affärstryck. *En m-t erfaren person.* **2)** *M-systemet l. m-i'smen* det ekonomiska system som tämligen allmänt rådde i Europa från slutet av medeltiden till in på 1700- och början av 1800-talet; m-ismen bekämpades av fysiokraterna (se d. o.). *En motvikt mot den överhandtagande m-ismen* Ane Randel. — **Merkurii-** i ssgr som m-son (handelsman, köpman, affärsman); m-stav (se kaducé); m-vinge (Hermes-Merkurius hade vingade sandaler) m. fl. Ibl. även merkurie- l. merkurius-. T. e. *Men det var någonting spännande i alla fall med den modärna merkuriusdyrkan* Fanny Alving.

Mes[1], -en, -ar; -fågel m. fl. *M-ar eller m-fåglar (Paridæ) äro livliga små fåglar, som flyga mindre väl, men skickligt klänga i träden för att finna sin föda. Till m-arna höra bl. a. talgoxen, blåm-en, svartm-en och*

stjärtmarna. M ungarnas småsågande och oavlåtliga kinklåten A. T. Gellerstedt.

Mes², -en, -ar, -aktig (-t, -are), -het l. -ig (-t, -are; -het). Sammanfors ibl. med föreg. Feg l. rädd l. försagd stackare, 'käring', 'kruka', ibl. vekling. *Nu ska du inte visa dej som en m.; ruska upp dej å fatta kurage! En m., som har allas förakt. — Gud bevare oss för m-aktiga karlar! All denna m-aktiga uppfostran. — M-ig jämmer. Pojken var visst inte dum, men lat och m-ig. Men att tröttna på halva vägen, det är m-igt* C. Larsson i By. *M-igt sticka sig undan. Hånade honom för hans m-ighet.*

Mes³, -en, -ar. Ställning av trä l. metall varpå ryggbördor fastbindas; ibl. även = kont. *Ryggsäck med (stål) mes. Som kan bäras i m. på ryggen. Träm-en bör fodras med filt på de punkter, där* ~. *Matsäcksmes. Klövje- och mesbördor* Erik Modin.

Mesallia'ns (-angs), -en, -er (akut). 'Missgifte', 'vangifte', dåligt gifte, gifte med ngn av lägre stånd. *Ingå en m.*

Mesān, -en, -er (akut). Sjöv. M-en (ett bidevindssegel) är ett trapetsformat (ibl. trekantigt) gaffelsegel på aktersta masten ('m-masten'). *Nordostpassaden blev hård och föranledde ett rev i storen och två i m.* Vår Flotta 1922. *Endast en gammal lappad m. och en jagare av presenningsduk höll nu skutan mot vinden* Håkan Mörne. *Blott för förseglen och m-en. — Förrän m-bommen sprang under en hård överhalning* Vår Flotta 1921.

Mesig se mes².

Mesopotām, -en, -er; -isk (-t); -iska (språk). Även m-ier (-n, =). Invånare i Mesopotamien (det antika namnet på landet mln Eufrat o. Tigris). Märk särsk. *M-iska* i bet. 'obegripligt språk', abrakadabra, 'pladdertyska'. *Och självständigheten, den är för honom m-iska* E. Grotenfelt.

Mēsost (utt. som ssg med grav); -fabrik; -skiva. Ibl. även kallat 'messmör' l. 'misssmör'. *Av ostvasslan beredes m. eller mes(s)-smör, som huvudsakligen består av mjölksocker. Komesost och getmesost, den senare delvis med getmjölk. Koka m. Äta m. Ta m. på smörgåsen. — Messmör, 8 à 10 drittlar pr vecka till högstbjudande* Annons 1918.

Mess stavas numer blott mäss.

Messiānsk, -t. Messias-, som har avseende på l. förebådar Messias. *Esaias' m-a paradisvisioner* Fr. Böök. — **Messīas**|**föreställning;** -gestalt; -hopp(et). Föreställning om en kommande frälsare.

Mest (mä-); adj. o. adv., ofta substantiviskt. Superl. till mycken, mycket. **A**) Enkelt. **I.** Adj. **1**) *(Den) m-a tiden förnöttes med lappri. M-a delen går åt till hushållet. Det är på den jag lägger m-a vikten. Det sista förslaget vann m-a anslutningen. M-a tiden, min m-a tid tillbragte jag dock i* ~. *Det m-a (arbetet) gör han själv. Det m-a (av vad) som står där är osant.* **2** *Göra det m-a möjliga av* ~. *I (den) m-a tänkbara utsträckning* även 'i (den) m. tänkbara'. **3** *Vet du, var det finns m. av blåbären, m. med blåbär här i trakten?* **4** *För [l. till] det m-a* mestadels. **5** I uttr. där m. även kan fattas som adv. *M. framgång har han, när han rör sig med* ~. **II.** Adv. **1** Egentl. Nyttjas ofta vid adj. som ej l. ej gärna kompareras med ändelser, mer tillfälligt även vid andra. *Den m. förhärdade skurk man gärna kan tänka sig. Tillhör givet de m. berömda av våra konsthantverkare. De m. olika saker. I den m. förbittrade strid. Det m. osäkra av allt osäkert. — Även när han är som m. oresonlig. — Vem tycker du m. om (av bröderna)? De ä va som retar mig m. (av allt). I själva verket berodde det nog m. på att* ~. *Vem åt m. av dem? Vad han m. av allt fruktade, var att bli bortglömd.* **2**) Vanligen. Ofta smtl. *Gör, som folk(et) gör m. Han är som folk(et) (är) m.* hopen lik, som folk i allmänhet. *Klassen var som klasser m.* Sigfr. Almquist. *Där* ~ *hade vi kaffepannan och ett par tallrikar, för vi åt m. där* Fanny Alving. *Så plägar det m. gå. Som m. bara vattnar ut hela anekdoten.* **3**) Nästan. Ofta smtl. *Borta m. hela året. Och var ledsen m. jämt* Ester B. Nordström. *M. oupphörligen. M. alltid. Det har ringt m. hela dan. Och de talte m. aldrig med varandra* Lydia Wahlström. *Jag hade m. en mil hem* Sigurd. *Vi blir väl illustrerare eller så, m. allihop, för* ~ Barbro Alving. *Jag skulle m. tro det* A. T. Gellerstedt. **B**) Ssgr äro få o. ha antingen *mest-* (t. e. m-bjudande) l. *mesta-* (mestadelen o. mestadels). **Syn.** **A**) **I.** störst(a), högst(a), jfr mestadelen; **II. 2**) vanligen, vanligast, merendels, mestadels, till största delen, för (l. till) det mesta, oftast; **3**) nästan, i det närmaste, (ibl. nära:) omkring, ungefär.

— **Mestbjudande.** Högstbjudande (t. e. vid auktion). *Lantbruk, piano och böcker säljas till (den) m.* **-gynnadnationsklausul.** Även skrivet med bindestreck. *Tilllämpningen av m-en* 1930. **-parten.** Skr., mindre vanl. Största delen. *Man tycktes ha flyttat över m. av arbetsstyrkan till* ~ I. Lo-Johansson. *M. av nordliga Sverge åtnjöt kyla* 1932. — **Mestadelen.** Skr., mindre vanl. *M. av de inlämnade ritningarna tillfredsställde emellertid icke de angivna fordringarna.* **Syn.** det mesta l. huvudsakliga, huvudparten, mestparten, lejonparten. **-dels,** adv. Mest skr. *Dessa benämnas m. åkerleror. Ett litet, m. mörkt förrum. Norge, vars många laxälvar m. äro korta och tvärstupande. Av m. kalksten.* **Syn.** se mest A II 2

Mestīs, -en, -er; -flicka; -utseende. Avkomling av vit o. indian. Särsk. förr ofta

'mesti'z'. *[M-en i Mexiko är] mera mottaglig för den modärna civilisationen än den rasrena indianen* Öv. fr. Carleton Beals 1924.

Mesȳr, -(e)n, -er. Åtgärd, mått o. steg. Mest i ssgn 'halvmesyr'.

Meta[1], [-n]; -bit; -kök; -tablett m. fl. Ett spritbränsle ('metaldehyd') i fast form. *M., det vita kolet, förbrinner rök- o. luktfritt. M. nyttjas som torrsprit, men smälter ej, när den brinner. När vi själva behöva göra upp eld, använda vi oss alltid av m-tabletter* Erl. Nordenskiöld 1928.

Met|a[2], -ade, -at [ldls. även -te, -t], -as; m-a upp ꝏ; -don m. fl. se II; -are; -e (se nedan); [-erska]; -ning. **I.** Enkelt. *M-a fisk. M-a abborre, abborrar. M-a med spö. Sitta och m-a. — M-a kräftor (på, med spö). — På samma förträffliga m-metod, varpå deras fäder mett* Fröding. — Ibl. friare. *M-a och m-a efter ngt* 'dragga', 'fiska'. **II.** Fasta ssgr. *Vi ha ju m-don och gevär med oss. Och fröso sig blåa som engelska m-krokar* Bernh. Nordström. *M-krok(s)formade mandibler. Du döljer något, sa abborren till m-masken. Svarta m-masklånga ormungar* Paul Lundh. *M-metod(er). På m-platsen. Släppa ut m-reven. M-rev av tagel. Ha m-rätt. Tälja sig ett m-spö av hassel. Bambumetspö. M-spöfiske. Känna till de bästa m-ställena.* **III.** Avledningar. *Somliga m-are använda ej håv för laxens landning utan endast huggkrok* C. H. Schager. — *Yngsta m-erskan ~ i de stora sportfisketävlingarna vid kaliforniska kusten* 1929. *M-ning var hans käraste nöje.* — **Mete,** -t, -n. **I.** Enkelt. *Såsom m. är ej att anse fiske med ståndkrok, långrev eller utter, ej heller slantning* Lag 30/6 1913 om gemensamhetsfiske. *Till m. skulle jag även vilja hänföra slantning* Strindberg. *Hade ni tur med m-t i dag? Det blev ett m., som stod i mantal. Braxen-, lax-; kräft-; djup-, kast-, pimpel-, vintermete. — Ångbåtarna ha förstört många goda m-n. I den sjön har det alltid varit gott m.* **II.** Ssgr äro få; de ha vanl. *metes-*. Ssgr med *met-* ansluta sig otvungnast till verbet. *En ypperlig m-splats* C. H. Schager. **Syn. I.** metning, fiske med (met)spö, metande; met(es)plats, metställe.

Metafōr (-år); -en [l. -n], -er; -isk (-t; = bildlig). Bild(ligt uttryck); ibl. nära (det vidare) trop l. liknelse. *B. Risberg beskriver m-en som (användning av) en på likhet grundad bild i st. f. det egentliga uttrycket, t. e. solens guld, ungdomens vår. Hälften av alla missuppfattningar bero på bruket av dåliga m-er. Poesiens bruk av m-er.*

Metafysīk, -en. Fil. Läran om det osinnliga l. det som 'ligger bortom det sinnliga', läran om tingens väsen. *[M-en brukar] sägas fråga efter den yttersta grunden till allt, och har som sådan tidigare ansetts utgöra den viktigaste delen av filosofien* G. Oxenstierna. *M-ens möjlighet som vetenskap är starkt omstridd* ib. *Man säger stundom tadlande, att det och det är ren(a) m(-en).* — **Metafȳsiker,** -n, =. Jfr föreg. — **Metafȳsisk,** -t. Osinnlig, översinnlig, övervärldslig, transcendent, öververklig, supranaturalistisk.

Meta'll, -en, -er. **1**) Huvudbet. **a**) *Med m. menar man ett grundämne med 'm-glans', mekanisk hållfasthet, god ledningsförmåga för värme och elektricitet och som i kemiskt aveeende har egenskapen att bilda elementära, positiva joner. M-erna äro, med undantag blott av kvicksilver, vid vanlig temperatur fasta ämnen. Till de ädla m-erna (m-er, som icke oxideras i luften) höra guld, silver och platinagruppen, alltså enbart 'tunga' m-er. Lätta m-er som aluminium, magnesium, natrium, kalium. Smidiga och spröda m-er. Smidigast av alla m-er är guldet. Många m-er kunna med varandra förenas eller blandas eller i varandra lösas; sådana kombineringar av m-er kallas 'legeringar'. Alkemisterna kallade guldet m-ernas konung. — Den m., som ur malmen kan utvinnas. Överdra med m. Fint förstoftad m.* **b**) I bild o. d. *Det fosforescerande kölvattnet glimmade som en strimma av smält m. Gula apelsiner, som glödde, som om de varit av polerad m. — Skilja slaggen från den ädla m-en* (hos en person). **2**) Om en del legeringar. *Gul m.* se gul II. 1396. *Kanon-, spegel-, lager-, britannia-, vitmetall.* **Syn. 2**) (ibl.:) malm, brons, mässing.

— **Metallaffär. -arbet|are;** -e. **-artad. -bad.** Tekn. m. m. Se bad A III a. **-bearbetning;** -smaskin. **-beslag. -blandning. -bleck.** *Av tunt m.* **-bokstav. -brons** se brons II 3. **-del. -duk.** Metalltrådsduk, maskingjord (vidmaskig) vävnad av metalltråd (vanl. mässing). *M. som sil- eller siktduk. Grov, gles m. (stängselnät). — Stockholms m-sfabrik. M-sfönster (t. e. i skafferier mot flugor). M-sväveri.* **-fabrik** metallvarufabrik. **-flittra** se flittra. **-fod|er;** -r|a (-ing). Tekn. *Expresspump ~ helt m-rad.* **-folie** se folie. **-färg;** -ad; -ning (f. av metaller l. metallföremål i konstindustriellt syfte). Metallskimrande färg; färg varmed metall färgas. *M-ade reflexer* metalliska, metallskimrande. **-förening.** *Endast sådana m-ar kallas malmer, ur vilka den ingående metallen med ekonomiskt gott resultat kan utvinnas.* **-gjut|eri;** -ning; -gods. **-glans.** *Svart med grön m.* **-glänsande.** *M. vingar. Täckvingarna äro m. gröna eller violetta med ~.* **-grå.** Mindre vanl. *Vattnet blev matt metallgrått och ~* B. Gripenberg. **-grön.** *Med m-t skimmer över de svarta vingarna.* **-gul** sälls.

-halt; -ig (-t). *En malms m. Klangen av myntet tydde på full m.* **-handlare. -hylsa.** *Försedd med en skyddande m.* **-hår|d.** *Träet, som är nästan m-t, nyttjas till ~. — En*

ljust rostrod fall, len som en angorakatts men med m-d lyster Hj. Bergman. *En m-d stämma.* **-industri. -kista.** Likkista av metall. **-klang.** *Pröva ett mynts m.* Ofta bildl. *Det var m. i rösten och ~.* **-klar.** Mindre vanl. *Bäckarnas m-a porl. En m. drill högt uppe i luften.* **-klingande.** *Med ett m. ljud föll den till marken, och hon skyndade att ta upp den.* Ofta bildl. *M. röster, stämmor.* **-klädd.** Ngn gång även i finit form. *M-a slejfer. Det första m-a luftskeppet i världen* byggt för amerikanska flottan 1929. **-knapp. -legering.** Jfr metall 1 a (ex.). *U. S. A. bygger luftskepp av [ny] m.* **-likare** se likare. **-mikroskop;** -i. *F. Osmond, som 1897 i Stockholm höll föredrag om nyttan av m-i.* **-nät.** *Med rutor av glas, skyddade av m.* **-nöd.** *M-en under Världskriget.* **-oxid.** *Den auerska glödkroppen utgöres av vissa m-er ~.* **-press ning . -puts-medel.** *Flytande m.* **-ren.** Bildl. Klockren. **-rör.**

-sikt|(are). *Siktas genom fina m-are.* **-sil. -skim|mer;** -rande. *M-rande glans.* **-skiva. -sko.** Mest i perf. part. *Spetsen (av kappen) m-dd. M-dda trärör.* **-skrot. -skål. -slip|are;** -eri (l. -ī). **-slöjd. -smälteri. -speg|el;** -ling. *Rovoljelampor, vilkas sken förstärktes av m-lar* Erik Hägg. **-spån,** -et l. -en, = l. -er l. -or. **-stake** för ljus. **-stoft.** *Finfördelat m.* **-sträng** t. e. på harpa. **-stöd.** *Fotografiramar med stadiga m.* **-svarv;** -are; -ning (sarbete). För svarvning av metaller. *M. med trampinrättning och takrörelse.* **-såg;** -ram. Att såga i metall med. *Kedjelänkar och ringar av alla möjliga storlekar och former kan man själv förfärdiga, om man är den lycklige ägaren av en m.* **-tråd;** -sduk (metallduk); -slampa (elektrisk); -snät; -sväv(eri). *M. tillverkas nu mer av de flesta i praktiskt syfte nyttjade metallerna, t. e. järn, stål, koppar, zink, bly, mässing och de ädla metallerna* 1930. *Broderas med silke eller m. Ögonskydd av fin m-sväv. Ny industri i Uppsala — ett m-sväveri, särsk. för s. k. viror för trämasse-, cellulosa- och pappersfabriker* 1924. **-tyg.** *Paljetter och pärlor och skimrande m. ser man mycket till aftonbruk* Paris 1926. *M-erna, de s. k. lamerna.* **-verk.** *A.-B. Svenska m-en, en sammanslagning, återgående till 1902. Sv. m-ens verkstäder i Västerås.* **-värde.** *Mynt, vilkas m. understiger deras prägelvärde* Nord. Fam.[2] *Blotta m-t [av smycket] torde uppgå till ~.* **-väv;** -nad. *Dambälte av finfin m-nad* Åhlén & Holm. **-överspunnen.** *M. garntafs* C. H. Schager.

— **Metalliser|a,** -ade, -as; -ing (-smetod; -spistol). Tekn. Överdra med metall; göra metallhård l. metalliknande. **1**) *Enligt schweizaren Schoops metod slungas (medelst ett verktyg, kallat m-ingspistol) fint förstoftad metall mot det föremål, som skall m-as, varvid stoftet bildar ett vidhäftande skikt på föremålets yta. M-at papper. Även sådana brännbara ämnen som trä och vävnader kunna m-as på ytan; trä kan även helt m-iseras genom evakuering och tillförande av (lättsmält) metall, som intränger i porerna. Med järn eller aluminium m-ade skosulor. Schoopska m-ingsmetoden* 1918. **2**) *M-ade koltrådar* som upphettats upprepade gånger i mkt stark värme. — **Meta'llisk,** -t. **1**) *Riksbankens m-a kassa och sedelutgivning [Veckorapport]. M. valuta. Den m-a ryska silverrubeln o. sedlar.* **2**) *Har en m. klang. En m-t klingande stämma.* — **Metallogrāf,** -en, -er; -förbund; -ī (-en l. -n; = vetenskapen om metallernas o. legeringarnas egenskaper); -isk (-t). *Befattning som förste m. vid det nyinrättade m-iska institutet i Stockholm kommer att beklädas av docenten Arne Westgren* 1921. *Svenska m-förbundet* bildat 1921. *M-in har ibland likställts med metallmikroskopi, en enligt C. Benedicks dock för trång definition. M-i som nytt ämne i fil. lic.-examen* planerat vid Stockholms högskola 1923. *M-iska institutet säkrat* 1919. *Vårt fysiska och m-iska centrallaboratorium i Fagersta.* — **Metalloīd,** -en, -er. (Oegentlig) benämning på icke-metalliska grundämnen. *M-erna kunna vara gasformiga, flytande eller fasta, de sakna metallglans, äro i allm. dåliga värme- och elektricitetsledare och bilda företrädesvis negativa joner; ex.: väte, bor, kol, kväve, syre, helium.* — **Metallu'rg** (hårt g); -en, -er; -ī (-(e)n; = läran om metallernas framställning ur malmen, förr kallad hyttkonst l. hyttkunskap); -isk (-t). *Framstående m. och stålexpert. Howe's världsrykte som stålmetallurg. Allmän, speciell m-i. E. G:son Odelstierna, Järnets m-i (1913).*

Metamorfōs (-ås); -en, -er; -lära. **1**) (Underbar) förvandling, omdaning, omgestaltning. *En m. från apa till människa. Ovidii M-er.* **2**) Även zool. om förvandling l. indirekt utveckling (t. e. larv, puppa, fjäril). *M. hos groddjur.*

Metatēs, -en, -er. Språkv. (Konsonant)-omställning, omkastning, omflyttning.

Mete se under meta[2].

Meteōr (-år); -en [l. -n], -er; -isk (-t); -īt (-en, -er; = m-sten). Alla stenar, grus l. sand, korn o. d. som (vanl. med stor hastighet) inkomma i jordens atmosfär. **I.** Enkelt. **1**) *Stundom ser man på himlen en klotrund eller päronlik eldkula (en m.), som hastigt rör sig framåt och vanligen lämnar efter sig en lysande strimma eller svans; ej sällan exploderar m-en plötsligt med starkt dån och nedsänder då mot jorden ett slags egendomliga stenar (m-iter, m-stenar). Fallande m.* **2**) I bild o. d., skönl. *Låt mig då falla snabbt som m-en, / ännu i fallet lysande som den* Hj. Procopé. **II.** Ssgr. Ofta fackl.

l. skönl. Ex.: *Uppträdde m-artat för ett ögonblick för att så åter försvinna. Panikväckande m-fall i Podolien* 1927. *Att m-en [vid Lissabon] sannolikt icke tillhört någon känd och registrerad m-flock* 1931. *Polareskimåer, som hade knivar av m-järn. Är icke Kerenskis bana alltför m-lik för att få någon varaktighet?* 1917. *Det m-liknande uppträdandet av* ~. *Det korta m-liv, som varit våra saliga förelöpare beskärt* (Studenttidningen) Ergo 1929. *Astronomerna bebåda praktfullt m-regn* 1921. *M-sten* meteorit. *De viktigaste kända svenska m-stensfallen äro:* ~ Nord. Fam.[3] *M-stoft* kosmiskt stoft. *M-svärm.* **III.** Avledningar. **1**) Gärna skönl. o. bildl. *En fosforstrimma snabb och blek, en strålögd m-isk lek, / som lågade och svann och svek, / ditt öde drog förbi* T. Fogelqvist. **2**) *M-it eller m-sten. Stenm-iter (aeroliter), järnm-iter (sideriter), stenjärnm-iter och glasm-iter. M-iternas fall åtföljas av starka ljudfenomen som av åska eller utstjälpta stenlass; karaktäristiska äro även ljusfenomenen.* — Ibl. bildl. *Laforgue tillhör den franska litteraturens talrika m-iter* A. Österling. — *M-itregn.* **Syn.** (ibl. nära:) eldkula, stjärnfall. — **Meteorolōg** (-åg); -en, -er; -kongress; -ī (-(e)n; = läran om atmosfären o. dess företeelser); -isk (-t). *Statsm-er och förste statsm-er* vid Statens m-isk-hydrografiska anstalt. — *M-ien kan indelas i två huvuddelar, dynamisk m-i el. väderlekslära och statisk m-i el. klimatologi* Axel Wallén. — *M-iska instrument, observationer, tecken. M-isk anstalt. M-iskt observatorium.*

Meter[1] (akut); -n, =, [best. plur. -na]; i bet. prototyp plur. mētrar (grav). Förkortas 'm.' Mått l. stycke. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *M-n är en 40-milliondel av jordmeridianen. M-n som längdenhet. En m. lång. Tre m. band. En m. = 3,3681 fot. Ta 12 kr. m-n för ett tyg. Till 2 m-s bredd. I loppet på 500 m. Han sprang de första åttahundra m-na från alla andra hästar, men* ~ G. Wiedesheim-Paul. — *Hyll-, sträck-; fast-, lösmeter. Centi-, kilometer* osv. *Kvadrat-, kubik-; kilogrammeter.* **2**) Fackl. bibet. M-prototyp, m-likare. *Vid lottning erhöll Sverge m-n n:r 29* T. Swensson. *Metrarna ha i tvärgenomskärning den form, som bilden visar* ib. **II.** Ssgr ha *meter-*, rent undantagsvis därjämte *meters-* (m-sbred, m-slängder). Ex.: *M-(mått)band. M-breda diken. Från högvattenlinjen åtm. ned till m-djup* Erik Almquist. *I den m-djupa snön. Växten är buskliknande och m-hög. Av mer än m-höjd. M-kilogram* = kilogrammeter (se d. o.). *M-likare* m-prototyp. *Rötterna kunna gå m-långt. Strån av m-längd. M-mått. M-prototyp* m-likare. *M-skala. M-sticka. M-stock* jfr t. e. tumstock. *De m-stora, svart och vita hornfåglarna* H. Granvik. *I Sverge infördes m-systemet 1879. Yucca californica, en liljeväxt, som inom loppet av en årstid skjuter m-tal i luften* And. Ångström. *Täckt av m-tjock is. M-varor av alla slag: mattor, gardiner, täcken, filtar* handels.: varor som säljas i meter (⟩⟨ avpassade). *Förordningen om m-ved träder i kraft 1 juni 1927. Kakorna utkavlas lövtunna och m-vida* N. Keyland. *Svenska trådtyllgardiner, m-vis* Nord. Kompaniet. *I Stockholm skrev han m-vis uppsatser i jordbruk och* ~ E. Lampén. — **Mētrisk**[1], -t. Mindre vanl. *Efter m-a systemet* metersystemet. *Vid handel med äkta pärlor och ädla stenar kallas 200 milligram en m. karat* 1910.

Met|er[2] (akut); -ern, -rar (grav l. akut) l. -ra (akut). **I.** Enkelt. *Iaktta m-erns fordringar. En m-er, som väl smyger sig till innehållet. Brottas med m-ern. Vad är Tegnérs Svea skriven på för m-er? Antika m-ra. Stolta m-rar hör jag klinga, / stampande i hovslags takt* B. Gripenberg. *Fr. Wulff, Det svenska språkets tjänlighet i antika m-rar (1908). En ovanlig m-er. Jambisk trim-er. — På rim och m-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Förorsakat av m-ernöd* Erik Lundin. *På rim- och meternöd kan man ej skylla* R. Höckert. *M-erschema(t). M-ertvång.* **Syn.** versmått, versslag, ibl. språkrytm. — **Metrīk,** -en, [-er, = läroböcker i m.). Verslära, läran om de rytmiska formerna i diktkonsten; ibl. nära rytmik l. ock läran om språkmaterialets infogande i vers. *Den antika m-en har legat till grund för den modärna, som därifrån upptagit terminologien och* ~. *Arbeten i svensk m. som Beckmans Den svenska versläran, Risbergs Den svenska versens teori och Sylwans Den svenska versen från 1600-talets början.* — **Mētriker** (akut); -n, =. En som ägnar sig åt metriken. — **Mētrisk**[2], -t. Vers-, versmåtts-, verslāre-; avfattad i bunden form, 'bunden'. *M-a handböcker, teorier. Det m-a schemat. M-a krav (på språkbehandlingen). M-t tillfredsställande. Beroende på m-a svårigheter.* — **Metronōm** (-åm); -en, -er. Taktmätare, tidmätare i musiken. *Kontrollera takten med hjälp av (en) m. — Den något m-artade rytmen* Moses Pergament.

Metōd, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) *Finna en säker m. att* ~, *för ngt. Den vetenskapliga m. han här använder har han själv måst skapa, uppfinna, utbilda. M-en kan icke tillämpas, komma till användning annat än vid* ~. *Gå efter, följa en verklig, en prövad, en utbildad m. Lära sig m-en. Ny m. att utvinna guld ur malm. — Läro-, undervisnings-, skriv-, räkne-, undersöknings-, läke-; strids-, kampmetod.* **2**) Friare. *Det är nu min m. Det tycks ändå vara (lite) m. i galenskapen.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-lära. Begreppsförvirring och m-löshet* J. Charpentier. **Syn. I.** planmässigt förfaringssätt, förfarande, sätt att gå till väga (efter vissa

grunder, sätt varpå man löser en uppgift, (säkert) tillvägagångssätt; ibl. sätt (att ta saken), (ibl.:) system, procedur, teknik. — **Metodik,** -en. Metodlära; ibl. läran om undervisningsmetoder. — **Metōdisk,** -t; -het. *M-t tillvägagångssätt. M-t lagd. Gå (ytterst) m-t tillväga. Begå ett m-t fel.* **Syn.** planmässig, ordnad efter visst system; som förfar planmässigt l. efter (viss) metod; konstmässig; noggrant genomförd, regelbunden, ordnad, enligt konstens alla regler; metodologisk, ibl. systematisk. — **Metodolōgisk** (-låg-); -t. Som avser metodläran. *[Det måste] anses m-t oriktigt att* ~ R. Höckert.

Metodi'sm, -en. Knappast numer ansluten till de föreg. Sekt l. rörelse som särsk. åsyftar en personlig tillägnelse av kristendomen (ett kristligt menighetsliv). *M-ens första framträdande är förknippat med bröderna Wesley (i förra hälften av 1700-talet). Till Sverge kom m-en genom Samuel Owen, som 1830 inkallade George Scott, vilken senare startade tidskriften Pietisten. Den 'organiserade m-en' blev 1876 officiellt erkänd i enlighet med dissenterlagen. Den nordamerikanska m-ens sångbok, Ira David Sankeys »Sacred songs»* Ruben Berg. — **Metodi'st,** -en, -er; -isk (-t). Jfr föreg. **1**) Enkelt. *M-er som John R. Mott och Stanley Jones. I hela världen uppgår antalet m-er (1929) till över 12 miljoner.* **2**) Ssgr. Ex.: *De svenska m-erna äro anslutna till (den amerikanska) metodistepiskopalkyrkan. M-församling. En nordisk m-högskola upprättas [i Göteborg]* Tidningsrubrik 1923. *M-kapell. Skandinavisk m-konferens* 1923. *Th. Arvidson, M-kyrkan, vad hon är, vad hon lär och vad hon vill (3:e uppl. 1928). M-missionens högskola i Peking. M-predikant. M-präst. Den svenska m-psalmboken av 1919 innehåller 600 psalmer.*

Metonymī, -(e)n, -er; metonȳmisk (-t). Språkv. En trop som består i (användning av) ett oegentligt uttryck som på ngt sätt står i sammanhang med det egentliga t. e. orsak för verkan, ämne f. det tillverkade (hur svenska stålet biter), tecknet f. saken (avsäga sig tronen), abstrakt f. konkret (när oskulden sover), delen f. det hela (segla på en bräcklig planka) (B. Risberg).

Metrik, Metriker, Metrisk, Metronom se under meter[2].

Mētro (akut); -n. Underjordisk järnväg (särsk. i Paris). *Och jag måste avlämna mina gäster vid närmaste m., ty* ~ G. Pauli. *Och fick gå ner i m-n för att fara hem* Pär Lagerkvist. *Ta m-n.* — **Metropōl** (-ål); -en, -er; -īt (-en, -er; till 2; ortodox biskop som residerar i en provinshuvudstad, ung. = ärkebiskop egentl. mln patriark o. ärkebiskop). **1**) Allmännare. *Det öronbedövande bullret* ~ *ohejdat, som blott en sydamerikansk m. kan prestera det* E. H. Kranck. — *Shanghai — den stora handelsm-en* E. Nyström 1925. *[Haarlem] som konstmetropol och senare som huvudort för blomsterodlingen* Harry Blomberg. *Newyork, världsm-en I Europas filmm-er* ~ *inspelningsateljéerna i Berlin och München* 1930. **2**) I ortodoxa kyrkan. Stad med huvudkyrka i en kyrkoprovins, provinshuvudstad. *M-iten Germanos av Thyateira. M-itstolen i Gnesen* Har. Hjärne. *Tog sin m-itställning mer på allvar* Y. Brilioth (om en ärkebiskop). **Syn. 1**) huvudstad; ibl. huvudort (för).

Metūsalem, [-en, -ar l. -er]; -gammal. 'Tusenåring', urgammal person l. varelse (som bibelns M.). *Sköldpaddorna höra till djurens m-er. Vår tid är inte m-arnas tid* Emil Norlander.

Mētvurst (utt. som ssg med grav); -en, -ar; -skiva; -smörgås. Ofta (dock ej i SAOL[8]) medvurst. En slags rökt korv.

Metȳlalkohol (-hål med biton). En färglös, lättrörlig o. lätt antändbar vätska med brännande smak, framställd gm torrdestillation av olika växtämnen (särsk. trä) l. syntetiskt ur koloxid o. vatten. *Oren m., som är giftig och i större mängder dödande, går under namnet träsprit.*

Mexikān (mä-); -en, -er l. **Mexikān|are,** -ar(e)n, -are; -sk (-t); -ska (kvinna o. språk). Invånare i Mexiko.

Mezzanīn (mäts-); -en, -er; -våning. Låg mellanvåning, halvvåning, entresolvåning. *I m-våningen två tidskriftsrum* i Carolina rediviva i Uppsala.

Me'zzo- (mätså-). Medel-, halv-. T. e. i *M-sopran* röst mln sopran o. alt. — *M-ti'nt(o)* l. *M-ti'nt(o)gravyr* ett slags djuptryck. *England, som ju sedan gammalt är mezzotintens förlovade land* A. Tallberg. *M-tintamaneret (skrapsticket)* ib.

Mia'smer (akut); -na. Smittämnen.

Miāu, interj. Härmar kattens läte.

Mick|el (akut); -eln, -lar (grav); -elaktig. Räv(en). Ofta som proprium. Bildl. om person. *M-el räv i folksagorna. Fick göra ett slängskott på m-el i buskarna* J. Möllersvärd. *Så kom m-el listande i diket och var så söt och smilande fin* ~ H. Bolin. *Den m-eln glömmer jag ej så lätt* A. Knöppel. *Tro dem inte mer än jämnt, di ä sluga som m-lar, di ä ena riktiga m-lar. Fond-, fri-, ox-, tjuvm-lar* äro alla okvädinsord.

Mickelsmäss|a; -edag l. -odag. Mikaelidagen (29 sept. l. därpå följ. söndag).

Mīd- i ssgr se efter middag. — **Middag** (smtl. även midda; båda formerna mest akut); -en l. middan, -ar. **I.** Enkelt. Bet. ej alltid fullt skilda. **1**) Tid. Dels = 'kl. 12 (middag)', dels ungefär den tiden. Jfr för- o. eftermiddag. *Solens deklination vid 'sann m.', dvs. den tidpunkt, då*

solen faktiskt passerar meridianen. Han brukar stiga upp först (fram) mot m-en. Tåget går kl. 12 m(-en) ofta förkortat 'm.' *I morgon m. kl. 1. Jag kommer tillbaka i m., till m-en. Det skedde i går m., i går på m-en. Ännu i m-s hade ingenting hänt. På m-en, m-arna träffas han säkrast; han är vanligen inne ända till tre.* Märk *God m.!* hälsning både då man kommer o. när man går. **2**) Måltid. **a**) *M-en, m-arna bestod av två rätter och om söndagarna därtill smörgåsbord. Äta, spisa m. Intaga (sin) m. (på restaurant). M-arna äter vi ute (på lokal). Kom nu, middan ä serverad, ä intagen, står på bordet, väntar! M. äter vi först kl. 6; på landet händer det ännu, att man äter m. kl. 12 eller 1. Komma för sent till m-en. Bli utan m. Gå och få sig lite m. Stannar han till middan? Äter du m. med oss i dag? Vi ska ha fisk till middan. Låta m-en sig väl smaka. Va får vi till m.? Sitta länge vid m-en. Under m-ens lopp. Lägga sig (å vila) en stund före m-en. Vila, sova m.* (en stund) efter m-en. **b**) *Hålla, ge stora, fina m-ar. Staden ger m. för de främmande gästerna. Är m-en så sent som sju och du är bjuden redan för en vecka sen, så är det naturligtvis frackmiddag. Bröllopsmiddag.*

II. Ssgr. Ex.: *Ha m-sbjudning. Vid dukat m-sbord. M-scigarr* c. efter m-en. *Ungefär (vid) m-sdags. (Teaterns) m-sföreställning. M-sgäst* dels inbjuden (till middag); dels m-sinackorderad (spisgäst). *I (värsta) m-shettan. Vi började bli m-shungriga, men* ~. *Solen steg till (sin) m-shöjd, den böjde nedåt och sänkte sig* solens höjd vid 'sann m.' *På livets m-shöjd. Njuta sitt m-skaffe och sin cigarr* kaffe efter middan. *Då m-sklockan ringer. Stå m-sklädd och färdig att* ~. *M-sklänning. Passa på en kamrat och söka »vigga middags-krischan»* G. Aldén. *Men när solen stilla går / genom m-slinjen* (meridianen) K. E. Forsslund. *Redan över ålderns m-slinje* Anna Alm. *Han [Risberg] håller sig på m-slinjen mellan känsla och förstånd* Fr. Vetterlund. *Störd i sin m-slur. Di tar gärna sina små m-slurar* mest e f t e r middan. *M-smat. Så länge korna mjölka över 10 kg. per dag, lönar det sig att m-smjölka. M-smål(tid). Solen steg, nådde m-spunkten, dalade igen* Olle Holmberg, öv. *En timmes m-srast. Unna sig m-sro(n). Har di också m-sservering? Ta sig den vanliga m-ssiestan. M-ssol. Hos fru Boije af Gennäs, där vi hade vår m-sspisning* G. Aldén. *Laxå, m-sstation på den tiden* Alb. Engström. *M-ssällskapet var samlat och väntade blott, att dörrarna till matsalen skulle slås upp. Offra sin m-ssömn. Vid m-stid(en). Under själva m-stimmarna. Reser du med m-ståget? Och de tidiga m-sätarna hade ännu ej börjat komma*)(lunchgäster. *Framstående kongresshäst och m-sätare* skämts.

Syn. 1) middagstid, tid(en) mitt på dagen, ibl. kl. 12 (på dagen); ibl. tiden för m-smålet; **2**) middagsmål(tid).

Mīd- i en del ssgr har bet. 'i mitten av'. Jfr även mitt (subst. o. adv.). 'Middag' (som skilt sig mer från 'mid-') se ovan. — **Mid-fast|a,** -an; -osöndag (4:e söndagen i fastan, 'brödsöndag'); -oupptåg. Mitt i fastetiden. *Köpeskilling må* ~ *utbetalas med en tiondedel vid tillträdet och en tiondedel vid m-an. Till nästa m-a. — M-oupptåg i Heidelberg* M. P:son Nilsson. **-gård;** -sorm. Asarnas borgmur mot jättarna; även vad M. hägnade: människornas värld. *M-sormen, som växte så, att han låg omkring hela jordskivan och bet sig i stjärten, är en bild för världshavet* ngn gång även bildl. nyttjad. **-ljud.** Språkv. Inljud)(udd- l. slutljud). **-natt,** -en. Mest i obest. form o. ssgr. Kl. 12 på natten (l. däromkring). *Vakna vid m. Arbeta ända till m., över m. Aldrig komma i säng före m., förrän efter m. I m-ens väkt* Ps. 549. — *Under nyårsnatten vid den m-sgudstjänst i Uppsala domkyrka, som* ~. *Frälsningsarméns m-smission* 1926. *Ett gemytligt m-smål. Påskaftonen lästes på Botchejkoff* ~ *enligt polskt bruk m-smässa* ~ Marika Stiernstedt. *Liturgisk matutin (m-smässa) kl. halv 12* 1919. *Just då sista m-sslaget förklingat* 12-slaget. *Se m-ssolen från Gällivare Dundret. M-ssol över Torneträsk. Vid m-stid(en). M-stimm|en* l. -an. *De m-stysta husen.* **-skepps,** adv. Säll. 'mittskepps'. I (riktning mot) mitten av ett fartyg; mitten av fartyget såväl tvär- som långskepps. *Fem meter i bredd m. En fångkaravan, som föstes in m. Något akter om m. på babordsidan. Posterad m.*)(förl. akterut.

-sommar (vanl. utt. missommar med grav l. ibl. akut). **I.** Enkelt. **1**) *Kommer du ut till oss till, i m.? Till m. beräkna vi att vara utflyttade. En solblank kväll vid m. Undertecknades kontor hållas stängda annandag m. En kall m. Midsomrarna dansas det alltid kring stången. Pryda med grönt till m.* **2**) Märk. *I missomras* [l. midsommars]. **II.** Ssgr kunna vanl. ha såväl *midsommar-* som *midsommars-* (dock endast 'm-nattssol' o. d.). Ex.: *Undertecknade Musikaffärer hållas öppna m-afton till kl. 4* (utt. mi'ss- l. -a'f-). *Jo, »m-afton, när hönsen gå och slicka istappar», ja* H. Wranér. *M-(s)blomster* Geranium silvaticum. *Själva m-dagen. M-(s)daggen i folktron. M-(s)firare. Från m-gröna stränder* H. Tigerschiöld. *Varje julnatt och varje m-natt såg hon kullen stå på gullfötter och trollen dansa därunder* Emma Bendz. *M-nattsdrömmen. B. Risberg, M-nattsvaka. Strix' m-nummer. Vårråg och m-(s)råg. Dansa kring m-(s)stången* majstången. *Vid m-(s)tid(en). M-(s)vaka.* **Syn.** 'S:t Johanne' (vanligt i Finland), m-(s)-

tiden), m-s fest; (m-dagen) Johannes Döparens dag.

-ströms, adv. Även 'mittströms'. *Att ett aeroplan setts flygande uppför Temsen m. på höjden av Gravesend* 1916. **-sunds,** adv. Även mittsunds. Mitt i sundet. **-vin-t|er,** -ern, [-rar]. **I.** Enkelt. *En m-er för ett tiotal år sedan företog jag* ~ Elof Friesendahl. *En klumpig järnkamin* ~ *vilken begagnades endast m-er, då det var som kallast* And. Backman. *För drivning under m-ern.* **II.** Ssgr kunna ha l. sakna -s i fogen. Ex.: *M-er(s)blot. Den alltför korta m-erdagen. Stjärnsunds bruk låg i m-erdvala* ~ Elsb. Funch. *M-er(s)fest. På den disiga m-erhimmeln* And. Backman. *I m-er(s)köld(en). Vid kulturella ungdomsrörelsens m-ermöte. M-ernattens köld är hård, / stjärnorna gnistra och glimma* V. Rydberg. *Vid m-er(s)tid.* — **Midj|a,** -an, -or. **I.** Enkelt. (Veka) livet l. motsvarande del av klädesplagg. *Fatta ngn om m-an. Smal, smärt om m-an. Med m-or som getingar. Modet föreskrev ju getingm-a* Gurli Linder. *I synnerhet som mitt penningbälte började kännas alltför lätt runt m-an. Två breda sammetsband falla fram över bröstet och mötas vid m-an.* — *Promenadkjol, rakskuren, lätt rynkad i m-an. Sitter klänningen, rocken bra i m-an? Lösa, flikiga kjolvåder, pösiga sjånkärmar och långt neddragna m-or.* — I bild. *Mot norr snör sjön ihop sig likt en smal m-a, och här ligger Mora* Elsb. Funch. **II.** Ssgr. Ex.: *M-eband* livband på klänning. *En smärt, elegant man med den modärna m-ebetoningen* Elin Wägner. *Elias Martin, M-ebild av Sophie Hagman. M-ebilder i halvprofil. Gångna dagars hemkvinnor hade ett litet prydligt, ofta stärkt m-eförkläde med snibbig besparing fram* 1927. *Det m-ehöga gräset* Bengt Berg. *I m-ehöjd. M-ekorsett av gulrosa silkesbrokad* Paul U. Bergström 1932. *M-elinjen markeras fortfarande antingen med skärp eller intagningar* 1931. *Uppgiv midje- och höftmått! Med den stora nyckelknippan glimmande och dinglande från m-eskärpet* Åke Hasselblad. *M-esmal. M-esmärt. Parfymerade, skönlockiga, m-esnörda herräckel med armband och juvelringar* 1925. *Uppgift om m-estorleken. »Killar», iförda m-esvängd rock, skönfärgade halsskydd och* ~ Ergo 1929. *Angiv m-evidd och längd!* — **Mitt** subst. o. adv. se d. o.

Mig. Smtl. även 'mäj' (ofta stavat 'mej'). 'Objektsform' till jag (se jag[1] o. jfr i tillämpliga delar du). Här blott några ex. *Nu frågar ni mej mera, än jag vet. Ä de mej du vill åt? Mig låter han aldrig vara i fred.* — Mer l. mindre vard. äro: *Du va mej en baddare!* ibl. kallat 'etisk dativ'. *Stackars mej l. jag (som inte får vara me)! Men hur ska de då gå me lilla mej?* Bra vard. även *Större än, lika stor som mej.*

Migno'n- (minjång), i ssgr ibl. diminutivt, ung. = lilleputt-. T. e. *Mignonflygel* 1929.

Migrän, -en, [-er]; -anfall; -smärtor; -stift (en gjuten tapp av huvudsakligen mentol, till gnidning av det värkande stället). (Anfallsvis påkommande) svår huvudvärk (ofta i halva huvudet), ibl. allmännare = huvudvärk. *Hon har sin m.*

Mikādo (akut); -n, -r l. (i SAOL[8] det enda) -er. Numer blott västerländsk benämning på japanska kejsaren. *Att det en gång i Kioto levde tre m-r, som* ~ Håkan Morne.

Mi'kro- (akut). Förstavelse med bet. (mkt) liten, små-; framför måttsenhet jfr m-millimeter. — **Mikroanalȳs.** *F. Pregl, m-ens nydanare (från 1910). Medan det för 100 år sedan räknades som ett rekord att kunna påvisa en mängd av 6 milligram, har m-en nu nått till ett tiotusendels milligram* 1924. *Särskilt den nyare biokemien, som ofta nödgas arbeta med mycket små substansmängder, har i stor utsträckning tagit m-en i sin tjänst* 1929. **-apparat.** *En liten samling av dessa raffinerade m-er förevisades av prof. Pregl* 1923. **-biolōg;** -kongress; -ī; -isk. Ifråga om m-in dvs. läran om mikroorganismerna. *Den första internationella m-kongressen öppnades på måndagen i Pasteurinstitutet* juli 1930. *Till m-ien, en ung vetenskap, hör bl. a. mikrobernas morfologi, fysiologi, patologi, ärftlighetsforskning ur m-isk synpunkt, algologi, protozoologi, mikroskopisk teknik, instrumentkännedom osv.* 1932. *Svenska föreningen för m-isk forskning* grundad 1932. **-fōn** (-ån); -en, -er; -ström. Apparat för att omvandla ljudvågor till elektriska växelströmmar av motsvarande svängningstal o. kurvform (Sv. Benner), ibl. 'ljudsamlare' l. (tal- o.) hörlur. *Varefter han lugnt lade ned m-en och återvände till salongen. En förbättrad kolkornsmikrofon är den i radiotekniken mycket använda Reiszm-en, »sockerbiten», där kolkornen infyllts i ett marmorblock* Nord. Fam.[3] *För Paris' luftförsvar betjänar man sig av särskilda »lyssnarposter», försedda med starka m-er, som* ~ 1916. *Hand-; starkströmsm-er.* **-fotogrāf;** -er|a (-ing); -ī (abstr. o. konkr.); -isk. M-i: fotografisk upptagning av gm mikroskop förstorad bild. *Den även som skicklig m. kände författaren* K. V. Ossian Dahlgren. *Jag har hållit på och m-erat hela dan* Torsten Hellman, smtl. 1920. *Anordningen för m-i utgöres av en kombination av en fotografisk kamera och ett mikroskop; vanl. använder man en för ändamålet särskilt konstruerad m-isk apparat* Nord. Fam.[3] *M-i av ett tvärsnitt genom hjärnanlaget till ett ryggradsdjurs embryo* Nord. Fam.[2] *En del m-ier, som han tagit. Ett indianarbete i ben*

från Niagara med m-ier av fallet inom små förstoringsglas J. Söderblom. *Hur m-ien bevisar, när en siffra förändrats med irritning av t. ex. en åtta på en ursprunglig sexa* M. Rogberg. *En serie m-iska bilder av bergarter.*

-kāmera. *M-n i detektivtjänst.* **-kem|ī** o. **-kēm|isk.** *[De radioaktiva substansernas ringa disponibla mängder,] vilket litenhetsförhållande lett till den s. k. m-ien* Hj. Tallqvist. *Vid m-iska analyser* Sv. Arrhenius. *Stockholms högskolas m-iska laboratorium organiserades vid prof. Pregls besök här i oktober 1921. Tack vare den lätthet, med vilken stärkelse, fett och socker mikroskopiskt och m-iskt konstateras* H. Lundegårdh. **-ko'ck** se kock[2]. **-ko'sm** (-åsm); -en, -er l. **-ko'sm|os,** denkön; -osartad; -osvärld. 'En värld i smått'. *Det gamla talet om människan som en m. Rymde en kosmos av oräkneliga m-er* K. G. Ossiannilsson. *I den lilla m-os eller lilleputtvärld, som* ~ I. Trägårdh. **-mēt|er,** -ern, -rar; -erskruv; -risk. Hjälpapparat för uppmätning av små längder. *M-rar för invändiga mått* 1918. *Med en m-erskruv kan man* ~ *lätt bestämma papperets tjocklek* B. Oldenburg. *Så att hylsan sluter till med m-risk noggrannhet.* **-metōd.** *Kemiska m-er ha på senaste tid kommit till användning på vitt skilda forskningsfält, av botanister och zoologer, läkare, farmaceuter och metallurger* ~ 1923. *En m. av stor känslighet. Den metod för fastställande av förhållandet mellan graden av alkoholpåverkan och alkoholhalten i blodet, som utarbetats av professorerna Widmark i Lund och Liljestrand i Stockholm, den s. k. m-en, kommer nu att tillämpas [över hela landet] beträffande bilförare i varje tveksamt fall* 1930. **-millimēter,** -n, =. En miljondels meter l. en tusendels millimeter, mikron. Tecknas med grekiskt 'my' (*μ*). *Av omkr. 60 μ (m-s) längd.* **-organi'sm;** -fauna; -flora. För blotta ögat osynlig växt l. djur, mikrob.

-skōp (-åp); -et, = l. -er. (Starkt) optiskt förstoringsinstrument. **I.** Enkelt. *M. kallar man numera vanligen endast det sammansatta m-et, som består av flere linser, ordnade efter ett bestämt optiskt system* C. M. Fürst 1923. *Objektivet och okularet i ett m. Stort m. med Abbes belysningsapparat, vrid- och centrerbart objektbord m. m. Föremålen, som skola undersökas i m., läggas i en vätskedroppe på ett objektglas och betäckas med ett tunt täckglas* Nord. Fam.[3] *Zsigmondys namn är framför allt knutet till uppfinningen av ultram-et (1903), där man låter de mycket små partiklarna lysa med lånat ljus. T. Pehrson, M-et och vad det avslöjar (1925). Synlig blott genom m.* ✕ för blotta ögat (l. gm vanligt förstoringsglas o. d.). *Ett sammetslikt ludd, som under m-et visade sig utgöras av svamptrådar.* **II.** Ssgr. Ex.: *K. Zeiss, berömd m-konstruktör. Övre våningen i köttbesiktningsbyrån innehåller m-rum och laboratorium. Att fullända m-tekniken.* **III.** Avledningar. **1**) M-er|a (-ade, -as; -bok; -ing med plur. o. ssgr). *Det föremål, som skall m-eras. När jag m-erar ett frö* Strindberg. *F. Elfving, Botanisk m-erbok. Karl Modin, Handbok i m-ering. Vid ultram-ering. M-eringsavdelningen vid slakthuset, Enskede. M-eringslokal.* **2**) M-ī (-en l. -n). *Handbok i m-iens inte precis självlärda konst.* **3**) M-iker (-n, =). *Hur mången m-iker har icke* ~ The Svedberg. **4**) M-isk (-t). Egentl. o. friare. **a**) *M-isk teknik. Förekomsten kan m-iskt konstateras. M-iska preparat.* **b**) *De m-iska planktondjuren. M-iskt små kristaller. Allt nästan m-iskt litet. 'Korpuskler', subm-iska partiklar, som anses bilda materiens minsta byggnadsstenar* 1928. *Generna, de ultram-iska skivor, av vilka kromosomerna äro sammansatta* 1931. **c**) *Vars m-iskt petiga handstil röjer hans kynne* T. Andræ. *Och den hembryggda chartreusen skimrar som en liten kula av topas i de m-iska likörglasen* I. Hjertén. **5**) M-i'st (-en, -er). *Gällande arvoden för besiktningsmän och m-ister vid exportslakterierna. Föreståndare och m-ister vid Norra Köttbesiktningsbyrån* 1920. **Syn.** (m-isk:) synlig blott med hjälp av mikroskop, osynlig för blotta ögat; (ibl.) ytterst liten.

-tōm (-åm); -en, -er; -metod. Instrument varmed skäres tunna snitt av preparat som skola undersökas mikroskopiskt. **-våg** (l. mi'-); -en, -ar. För ytterst små kvantiteter. *En av de tidigast konstruerade m-arna var K. Ångströms (av 1895), som slog för ett tusendels milligram.*

— **Mikrōb** (-åb); -en, -er; -gift. Förr = bakterie, nu mikroorganism i allm. *Jag undrar, om vi en dag komma att upptäcka, att brottslighet är en sjukdom, alstrad av en m.? Ultram-er.* — **Mikrōn** (-ån); -en, -er. Mikromillimeter (se ovan).

Mikronēs|ier, -iern, -ier; -isk (-t). Invånare i M-ien (en stor ögrupp i Stilla havet nordost om Australien o. norr om Melanesien.)

Mil, -en, =. Felaktigt ur riksspråkssynpunkt brukar man anse att böja ordet som neutr. l. att ge det plur. 'milar' såsom sker i åtskilliga trakter. **I.** Enkelt. **1**) Bland olika slag av mil märkas: **a**) *En gammal svensk m.* 36,000 fot dvs. 10,689 meter. *En (svensk) nymil* den nu vanliga m-en : 33,681 fot dvs. 10 km. *En sjömil, nautisk m.* 1,852 meter dvs. $^1/_{60}$ ekvatorsgrad. *Den vanliga engelska m-en* 1,524 meter (det gamla uttr. *En engelsk m., varav 6 gå på en svensk* var ej exakt utan blott ungefärligt). **b**) *Östersund, som har 58$^1/_2$ järnvägsmil och unge-*

får 47 fågelvägsmil från Stockholm Gustaf Gothe. *Med Åreskutan på åtta fågelmils avstånd* Wilh. Peterson-Berger. **2**) Exempel (i allm. avseende vanlig svensk nymil): **a**) *Gå tre m. i sträck. Sju m. lång och en m. bred. Dit är det ännu en god, en dryg m., drygt en m. De sista två m-en blevo dryga. Tre backiga m. ha vi ännu kvar. Lustigt sällskap gör korta m. I Norrland finns det gott om m. Många m. från utgångspunkten. Och lägga bakom oss m. efter m. / på kortaste möjliga tid* Alf Henrikson. **b**) Friare o. bildl. *Utan förbindelse med andra människor, m. från vägar och bebyggda trakter* Alf Martin. *Det fanns icke den minsta parvel på m-s omkrets, som icke kände Lars Murberg och* ~ Ola Hansson. — *Hur skarpsinnigt man än försöker gissa vad han ska komma att säga, så är svaret, när det kommer, sju m. ifrån vad man har gissat* C. W. v. Sydow, öv. *När vagnen kom* ~, *var han inte färdig på långa m. än* C. Svenson-Graner.

II. Ssgr kunna ha bet. 'en mil', 'flere l. många mil' o. 'som (kan) räknas i mil'. Ex.: **1**) Mil-. Kan anses för normalformen (utom vid måttsord). *De betala mig enligt m-antalet på taxametern. Statens järnvägars m-kontor, som förestås av en m-kontrollör, uträknar tillryggalagda väglängder för rullande materiel å de svenska statsbanorna, beräknar hyra för utlånade vagnar från S. J. osv. Folke Nilsson vann m-loppet på cykel* 1928. *M-penningar* extra avlöning till lok- o. tågpersonal. *M-slukare* t. e. om motorbåt, bil, motorcykel (l. motorman). — *M-sten* l. *M-stolpe* järntavla l. större sten rest vid allmän väg för varje gammal mil l. fjärdingsväg. *Skyldigheten att upprätta och hålla m-stolpar har nu upphört.* Även bildl. *År 1846 blev en m-sten satt för de svenska hantverkerierna, enär då näringsfrihet infördes och* ~ Elis Sidenbladh. *En mil- och gränssten i den spanska litteraturens historia* (premiären av Galdós' Elektra) Öv. fr. R. Lothar. *Stod där lugn som en m-stolpe* Fr. Nycander. — *M-tavla vid gästgivargård, utvisar m-talet till nästa skjutsombyte (och hur mycket som skall betalas i lega för häst l. båt). Då man bor m-tal från staden* jfr 2 nedan. *Trakterna äro ganska öde: m-tal mellan de små gårdarna* R. Numelin. *Stenkolsröken hängde m-tals akter ut* H. Martinson. *M-tals ut i havet* Jac. Ahrenberg. *Och runtomkring m-vis små gårdar, fruktodlingar, mejerifarmer och* ~ Hedv. af Petersens; jfr 3 nedan. *Det var nästan m-väg att åka, och* ~ Berit Spong; jfr 2 nedan. **2**) Mila-. Skönl., mindre vanl. biform. T. e.: *Ej på m-ahåll* A. Klinckowström. *Hade seglat m-atal, innan* ~ Ida Gawell-Blumenthal. *När jag farit m-avägar för att* ~ Carl Fries. **3**) Mils-. Huvudformen i måttsord. Ex.: *Ett m-sbrett bälte. M-sbreda ängar åt fjorden till. Där man på m-shåll knappt finner en hydda* B. Lidforss. *Och först efter m-slång förföljelse* ~ *hade han lyckats få dem [hästarna] hem* E. H. Kranck. *Som bodde m-slångt borta i väglös skog* S. Lagerlöf. *En lätt m-spromenad* J. Zander. *Men därbortom ligga väldiga m-svida marker* O. Thunman. *M-svitt omkring endast ödemarker! Men han var m-svitt ifrån att fundera på, hur han tog sig ut* S. Siwertz. *Ty m-svis ut till havs är ön omkransad av småöar och skär* Fab. Månsson; (oftare milvis).

Mil|a, -an, -or. **I.** Enkelt. *En svensk (kol)m-a består av mindre barrved, som på en kolbotten stående eller liggande samlas i en hög; m-an 'risas' med granris, ljung och mossa, och däröver öses sandblandad kolstybb, jord o. d.; m-an tändes genom en utsparad öppning i mitten av högen. När tänder ni m-orna här uppe i skogarna? Genom att iakttaga m-ans 'svettning', dess hopsjunkande och färgen på röken kan kolaren följa kolningens fortgång. En svår rubbning är, om m-an 'slår', dvs. då genom explosion delar av betäckningen slungas bort och m-an råkar i brand. En medelstor m-a bör vara utkolad på tre veckor. En redan slocknad, utbränd m-a. När han skulle riva m-an. I stället för att riva m-an kan man 'dämma' den och låta den svalna av sig själv. Rykande ribbm-or. Res-, liggm-a. Värmlandsm-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vilar mig från m-arbetet* ~ Dan Andersson. *Då m-an är utriven, ligger kolet i ring kring m-bottnen. M-kol*)(ugnskol. *Undervisning i m-kolning vid Gammelkroppa kolarskola i Värmland* 1924. *Den friska, fräna m-röken* Elsb. Funch. *Hugga, släpa m-ved.*

Mil|d, -t, -dare. **A**) Enkelt. **I.** Abstr. **1**) *En Herrens tjänare bör vara m-d mot alla* Bibeln. *[Att han] skall vara dem m-d och rättvis* Erik Hedén. *Sträng i förhöret, m-d i bedömandet* ib. *M-d i sina omdömen. Man behöver blott bli gammal för bli m-dare; jag ser intet fel begås, som icke jag också skulle begått* B. Risberg, öv. fr. Goethe. *Förfara m-t mot, med ngn. Röna en föga m-d behandling. Föra en m-d regering. Mitt ok är m-t* Bibeln. *Och stämmer sinnet m-t* Aline Pipping, öv. *Kärleken är tålig och m-d* Bibeln. *En m-d (och nådig) försyn.* **2**) *En m-d blick gör hjärtat glatt* ib. *M-d uppsyn. Med sin m-daste röst. Räkna på en m-d dom. Domen var alltför m-d för förbrytelsen. Rikta en m-d förbråelse mot ngn (för ngt). M-dare seder.* **3**) Märk ytterligare. **a**) *Sköt henne med m-t våld mot dörren. En och annan [scen] gör — oavsiktligt — en m-t uppsluppen effekt* Olaf Homén. **b**) *Att Dick, för att använda ett m-t uttryck, narras* Åke Lindström. *Stå på en m-dast sagt*

låg moralisk ståndpunkt. Solkigheten, för att tala m-t, var det utmärkande draget i hela stugan Fanny Alving. *M-da(re) eder, svordomar.* **c**) *M-da stiftelser* ngt åld. för fromma l. välgörenhetsstiftelser. **d**) I utrop, ofta mer l. mindre vard. *M-da l. m-de himmel, redan halv nio! M-da makter, vad kvinnan ramlat ner sedan dess!* Ergo 1929. *Å, du m-de sankt Antonius! Du m-de fader, vad hon är ful!* Ejnar Smith. *Men, o du m-de, herre du m-de, en sådan präst! Du m-de, så där såg ut!* Sigrid Stjernswärd. *M-da tid, himmel, vad ~! Herre, du m-daste, skrek hon, då hon ~* Elias Grip. **e**) Skämts. för 'våldsam' l. d. *Den karlen ljuger till den m-da grad, att ~.* **f**) Som sista ssgsled. *Giv-, gåvo-; skratt, gråtmild.* **II.** Konkr. **a**) *Det känns m-t i luften. December månad hade varit mycket m-d, och ~. Kunna vi vänta m-dare vintrar, väder? Redan började dagarna bli m-dare och ~. Flytta till ett m-dare klimat, m-dare trakter. — Det är två grader m-t* blott ldls. för 'varmt, blitt, över fryspunkten'. **b**) *Ett m-t, välgörande regn. Gud gör vinden m-d för det klippta lammet. En m-d bris. M-da fläktar.* **c**) *Ett m-t sken, ljus. Sprida en m-d glans. Stämd i m-da(re) färger.* **d**) *M-d till, i smaken. En m-d och angenäm bismak av ~.* **B**) Ssgr ha *mild-*, ngn gång vid adj. l. part. enbart l. därjämte *milt-*.

Syn. I. god, saktmodig, barmhärtig, godhjärtad, mildsint l. -sinnad, (människo)vänlig, mänsklig, blid, huld, nådig, ej hård l. sträng l. rå; (ibl.:) fördragsam, överseende, hovsam, långmodig, medlidsam, medömksam, varkunnsam, lindrig; sakta, svag, 'hygglig', oskyldig; 'from', 'våldsam', oerhörd; **II.** ej kall l. hård l. skarp l. sträv, blid, ljum, varm, över fryspunkten, frostfri, len, värmande, 'smekande', svag, sakta, stilla; lugn, dämpad; angenäm, behaglig, icke stickande l. brännande.

— **Mildhet,** -en. Jfr mild. *Herren är långmodig och stor i m.* Bibeln (förr: *av stor m.) Att du, i din m., ville ~* ib. *Lita till härskarens m. Att se med m. på »hjärtats» små svagheter* Hj. Söderberg. *Visa (stor) m. (mot ngn). De sista dagarnas m. (i luften).* **-rik.** Bibl. o. skönl. *Han m. oss förkunnar / sin helga lag, sin vilja god* Ps. 16. *M-e himmel, vad fattas dig, Ambrosius? — utropade lektorskan* P. Wikner. **-sinn|ad,** -at. Skr. mest skönl. *De m-at stolta* Fröding. Jfr följ. **-sint,** =, -are; -het. *Anmärkningsvärt m. i sina omdömen om människor* Fröding. *Ådagalägger så mycket m-het och vishet, att ~.* **-vinter** tö- l. blidvinter. **-väd|er** (ofta utt. mill-). Tö- l. blidväder. *Gårdagen medförde m-er. På grund av m-ret inställes skidtävlingen om söndag. — Under dessa m-ersdagar. Den senaste m-ersperioden.* **-ög|d** (l. -öjd); -t; -dhet. *Den m-da flickan. Det är en m-d stjärna, / som vakar över mig* Viola Renvall. — **Mild-** l. **Miltgrå.** *I den mildgråa dagern.* **-tonad.** Skr. *O. Siwertsens starkt sentimentala och mildtonade landskap.* — **Miltbetonad** m. fl.

— **Mi'ldeligen** (grav); adv. Bibl. o. skönl. Ngt åld. *Vi bedje Dig, att Du värdes se m. till Ditt folk. Se m. till vår skröplighet! För vilket jag vill be min blida stjärna m. beskydda mig* Jeanna Oterdahl.

— **Mildr|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) Jfr mild. **1**) Abstr. *En naturlig jovialitet, som m-ar strävheten* Valfr. Spångberg. *Innan »sederna m-ades och strävheten drevs på flykten», såsom den romerske skalden skrev* C. G. Laurin. *Stoas läror i en m-ad form* Birger Swartling. *Som betydligt m-ade det yttre intrycket av vippighet* Fanny Alving. *M-ade något svartingarnas sorg och saknad* S. Siwertz. *Passionen sublimeras och m-as genom bekännandet* B. Risberg, öv. fr. Goethe. *M-a ngns vrede. På senare år har hans lynne mycket m-ats. Dorthas uppsyn m-ades betydligt* Fanny Alving. *Kriget hade för en tid m-at motsättningen mellan Bismarck och den preussiska kungafamiljen* Knut Hagberg. — *M-a en dom, ett straff. Konungen äger att i brottmål göra nåd, m-a livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods* Regeringsformen. *Vid synnerligen m-ande omständigheter. Få, söka m-ing i, av straffet. Lagm-ingar. — M-a sitt omdöme, ett uttryck. M-ande omskrivningar.* **2**) Konkr. *Regnet har m-at hettan. Ovädret, som stundtals m-ades, tilltog strax ånyo* H. Wranér. *Det m-ar i luften* (blir varmare) Strindberg. — *En sommardag med m-ad dager* C. V. A. Strandberg. *Stark belysning, överexponering, m-ar originalets ljuskontraster* The Svedberg. — *M-a plågorna, smärtan. För att m-a svedan i såren.* **Syn. 1**) göra mindre hård l. sträng l. svår l. skarp, förmildra, göra mild(are), moderera, lugna, stävja, dämpa, återhålla, tygla, lägga band på, bryta udden av, sakta, lindra, stilla, 'släcka', 'avtrubba' ꟾꟾ, 'avkorta', lätta; (ibl.:) försvaga, 'försköna', (upp)förgylla (ꟾꟾ); **2**) göra lättare att fördra(ga); göra varmare l. blekare l. svagare l. fördragligare l. uthärdligare.

Milīs, -en, -er; -här (enligt m-system); -man; -soldat; -system (i fredstid ingen bestående här, fältarmén uppbådas först vid mobilisering); -trupper (t. uppsatta enligt m-system). Folkbeväpning, lantvärn; särskild kategori av vissa arméers reservuppbåd. *Georg Frasers petition om upprättandet av en värvad ordningsmilis [i Finland 1906]* H. Gummerus. — **Militari's|m,** -men; -t (-en, -er); -tisk (-t; = (överdrivet) militärvänlig, militärgalen, 'sabelskramlande'). Militär- l. soldat- l. sabelvälde, överskattning av krigsväsendet, ibl. 'preusseri' l. 'sabel-

skrammel). *För m-m har även han slagordet maktdyrkan* Per Hallström. — *Bismarck lyckades göra Wilhelm II till m-t, men han lyckades icke göra honom till soldat* Knut Hagberg. — *Under en m-tisk regim. En så m-tisk stat som Sovjetryssland.*

Militie- (-itsie-). I ssgr. Bet. militär-, armé-, som avser krigsväsendet l. krigsmakten. Ex.: **1**) *M-boställe* o. *M-hemman* till indelningsverket anvisad men numer till statsverket indragen jordegendom. *Att förra m-bostället Sålebo n:r 1 förklarats för kronopark.* **2**) *M-ombudsman*; -sexpedition; -naämbete(t). *Riksdagens m-ombudsman* (förkortat 'M. O.') riksdagens tillsyningsman över militära domstolar, ämbets- o. tjänstemän. *M-ombudsmannaämbetet daterar sig från 1915, då M. O. avlöste civilkommissionen.*

— **Militär**[1], -(e)n, -er. **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. **a**) Krigsmakt(en). *Som lämpliga instruktörer rekommenderas de lediga officerarna från vår upplösta m.* B. Estlander. *Som alltid skälla på m-en.* **b**) Väpnad styrka. *Rekvirera m. 400 man m. ha utkommenderats till orosdistriktet vid Porsgrund och Skien* 1931. *M-ens hållning var oklanderlig. M-en hade order att framgå med försiktighet.* **2**) Med plur. (Varje vid försvarsväsendet anställd) krigsman. *M-er och civila. Några högre m-er* (högre) officerare. *Han tänker bli m.* soldat, 'krigare' l. officer. **II.** Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till adjektivet. **Syn. I. 1**) krigsmakt(en); stridsmakt, väpnad styrka; **2**) krigsman, krigare, stridsman, soldat, (krigs)buss, martisson.

— **Militärarbetare.** *Du är malaj med andra ord, döföding, m.* Gunnar Cederschiöld. **-assistent.** *Skall tjänstgöra som m. vid statens järnvägar* 1929. **-attaché.** Arméofficer anställd vid diplomatisk beskickning hos främmande makt för att där följa de militära förhållandena. Jfr marinattaché o. numer även flygattaché. **-befälhavare.** Chef för ett militärområde o. där förlagda trupper. *Överste Thörnell, då m. på Gotland. M. i övre Norrland.* **-begravning.** B. vid vkn trupper paradera. **-brevkort** postt. **-bro** tillfällig bro slagen av fälttrupperna (krigs- l. fältbro). **-byrå** t. e. i Artilleridepartementet, i Järnvägsstyrelsen l. (vid mobilisering) i Generalpoststyrelsen. **-börda.** Pålaga för försvaret. **-diktatur.** *M-en i Spanien avlöst av anarki.* **-distrikt.** *År 1892 ersattes benämningen m. med arméfördelningsområde.* **-duglig.** *De flesta i åldern 30 à 40 år, alltså m-t folk.* **-ekipering**(**sbolag**). **-eskort.** *Skaffa ngn m.* **-fientlig;** -het. Antimilitarist(isk). **-flyg**|**are;** -ning. Motsatt t. e. post-, rutt-, sportflygare. **-fri.** Som är fri från l. undangjort beväringsexercisen. *M. trädgårdselev får plats vid ~.* **-färg.** *Sportstrumpskaft, grå m. med kulört krage* Nord. Komp. **-förening. -förhållande**(**n**). **-förläggning.** Abstr. o. konkr. **-förtjänstorden.** *Bayerska, portugisiska, spanska (osv.) m.* **-förvaltning.** *Lärare i m. vid Krigshögskolan.*

-gal|**en;** -enskap. Militaristisk. *Så m-na som alla i staden bler, då regementet kom.* **-geografi.** *Lärare vid Krigshögskolan i m.* **-gymnastik. -hat;** -are (antimilitarist). Militärfientlighet. **-hjälp.** *Att ju m. stod till buds för avstyrande av oordningar.* **-häkte. -invasion** krigisk l. fredlig. **-kappa. -klack.** (Låg o.) bred klack. *Med 5 cm. hög m. Halvhög m.* **-klubb. -koloni.** Område där en erövrare låtit soldater bosätta sig. **-konvention.** Militärt fördrag stater emellan. *Att icke inskränka deras självständighet genom några tull- eller m-er.* **-kors.** T. e. *Belgiska m-et* en orden. **-kortbrev** postt. **-ledning.** *För att utverka den tyska m-ens bistånd åt Finland* H. Gummérus. **-litteratur;** -förening. *M-föreningen bildades 1870 för utgivande av militära skrifter; den har sitt säte i Stockholm.* **-läkar**|**e.** Läkare vid armén, marinen o. flygvapnet. *Svenska m-eföreningen, bildad 1875 i Stockholm, har alltsen stiftelsen utgivit 'Tidskrift i militär hälsovård'. M-kåren. M-väsendet.* **-läroverk;** -sinspektion. Officiellt om Krigshögskolan, Artilleri- o. ingenjörhögskolan, Krigsskolan, Ridskolan å Strömsholm, Infanteriskjutskolan å Rosersberg o. Arméns underofficersskolor; allmännare även t. e. om Sjökrigsskolan o. Sjökrigshögskolan. **-makt. 1**) *Med m. underkuva, lägga under sig.* **2**) *En av Europas starkaste m-er.* **-modell.** *Manssnörkängor ~ m. med dubbla sulor och hålfötter* Åhlén & Holm. *Långfärdsskridsko, »m-en».* **-musik. -orkester.**

-person. -plikt; -ig. *Fullgöra sin m. M-iga personer, som ~.* **-polis. -post.** Två ord. **I.** *Sadon, en brittisk m. på andra sidan gränsen* H. Mörne. **II.** Särskild postbefordran vid manövrer o. d. **-program.** *Berteaux' m. 1911.* **-promenad.** Bildl. för väpnat infall, räd. **-päls. -revolt.** *M-en i Portugal genomförd* 1926. **-sjukhus. -skola. -skrädd**|**are;** -eri. Uniformsskräddare. **-stat.** *En stark m.* **-station.** *San Antonio i Texas anlagd av spanjorerna på 1690-talet, dels som m., dels som missionscentrum* Ruben Berg. **-styrk**|**a.** *Stora m-or sammandrogos vid gränserna. Hela republikens m-a hade uppmobiliserats.* **-stånd**(**et**). **-sällskap.** *M-et i Stockholm, bildat 1851, anordnade förr föredrag m. m. för huvudstadens officerare, men ordnar numer klubblokal för officerare av armén, marinen och flyget.* **-teknisk.** *Ur m. synpunkt äger han [M. O.] icke utöva sin granskningsrätt* Nord. Fam.[3] **-tjänst. -transport. -tåg.** *Dag och natt rulla m. hitåt* B. Gri-

penberg. **-tält. -uppbåd. -utbild|a;** -ning. **-vetenskap. -veterinär.** Subst. o. adj. Fackl. *M-s tjänsteåliggauden* P. Schmidt. *Sin m-a tjänstutövning* ib. **-väg.** **1**) Huvudsakligen för truppers framförande anlagd väg. *Banans betydelse som m.* **2**) *Gå m-en* slå in på den militära banan, bli militär. **-vägr|an;** -are. Vägran att göra krigstjänst (jfr värnpliktsvägran och s. k. 'samvetsömma'). *Trondhjems arbetare stödja en m-are* 1919. **-välde** militarism. **-vän;** -lig(het). **-väsen(de). -övning.** *Ungdomens m-ar.* — **Militär**[2], -t. I allm. mer fackl. än 'militärisk'. **I.** Enkelt. *Den m-a banan. Svensk m. tidskrift. M. luftsegling, utbildning, ordning. M-a gradtecken. Vurmade för det m-a. Parad av ryska m-t utbildade flick-pioniärer* 1930. **Syn.** krigs-, krigar-, soldat-, krigisk, soldatlik, soldatmässig, militärisk; (ibl. mer l. mindre nära:) fältmässig, fältduglig, taktisk, strategisk, stridbar, ridderlig. — **Militärisk,** -t. Ofta om det yttre. *M. pli, hållning, hälsning. Se m. ut.* **Syn.** jfr föreg.

Miljärd o. **Miljön** m. fl. se milliard o. million under 'mille'.

Miljö, -n [l. -en], -er. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *Själv välja sin m. Om icke ödet ryckt henne ur hennes naturliga m. I denna borgerligt trygga m. Försökte finna sig i, komma till rätta med l. i den nya m-n. Det kunde vara en plats som denna Guy de Maupassant tagit till m. för någon av sina grymma och rosiga novelletter* A. Österling. *Hemma-, vardags-, hov-, arbetar-, livs-; rums-; språkmiljö.* **2**) Hål vid mitten av en biljards längdvall. **II.** Ssgr mest till I 1. Ex.: *M-begreppets upphovsman, Taine. M-betingad. M-bild från Helsingfors. Obehagliga m-förhållanden. Ett första utkast till den stockholmska m-romanen, som fyra årtionden senare blev verklighet i Röda rummet* A. Österling. *Att fru Lenngren som m-skildrare lärt av Bellman, är otvivelaktigt* Hj. Alving. *Fylliga, målande m-skildringar. Fotat på exakt m-studium. Habil m-tecknare med blick för det som gör sig* Erik Kihlman. *Boken är ~ simpel i m-val, ordförråd och ~.* **Syn.** omgivning, omvärld, den värld man rör sig i, krets, ibl. verksamhetsområde l. -krets, ibl. 'inramning'.

Mille (grav); subst. l. räkneord. Tusen. I uttr. *Pro m.* ibl. tecknat ‰. *En pro m.* en på tusen. *En salthalt av 2—3 % eller 20—30 ‰, vilket är detsamma* L. A. Jägerskiöld. — **Mille'nni|um** (akut); -et l. -um, -er. Årtusen(de); tusenårsfest; tusenåriga riket. *Sekler och m-er igenom* Gust. Mattsson. *En vandring (under J. G. Anderssons ledning) genom tre m-ers kulturer.* — **Milli-.** Förstavelse med bet. 'tusendels'. T. e. **1**) *Ytterligt svaga strömmar, ända ner till en m-ampère.* **2**) *M-bär, den nya enhet, varmed lufttrycket hädanefter skall mätas; tecknas 'mb.'* 1930. **3**) M-gra'm; tecknat 'mg.' *Antalet mg. kalihydrat, som åtgår till ~. Vid ytan uppgår kolsyrehalten i havsvattnet till omkring 43 mg. pr liter. Väga vart m-gram.* — *M-gram(s)våg.* **4**) M-mēter; tecknat 'mm.' **a**) *Två mm. bred. Man känner på m-metern urringningens rätta mått* Hj. Bergman. *Hon är, om man skall se på m-metrarna, större än ~* Naturens liv. **b**) Ssgr kunna ibl. även ha -s-. *M-meter(s)-breda malmådror. Klippa håret m-meterkort* 'Frank Heller'. *En knappt m-meterlång ~ hoppstjärt* G. Adlerz. *M-meterpapper* med rutor om en kvmm. *Ett m-metertjockt blypapper. M-metertunn.*

— **Milliārd,** -en, -er. Numer oftast 'miljard'. Tusen millioner. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *En miljard riksmark (Hamburg, Berlin) = 7 öre* 30 okt. 1923. *Englands krigsäskanden 9 miljarder kr. sedan 1 april* 15 juni 1916. **2**) Friare. Om 'runda' l. mkt stora tal. *Nittio m-er solar rotera kring Skytten på 100 millioner år. Där miljarder rännilar kvillrade* E. Didring. *Årmiljarderna svinna hädan / tyst, som rymdens eviga stjärndropp faller ~* A. Mörne. **II.** Ssgr ha i regel *miljard-* l. *milliard-*, ngn gång därjämte e-form (t. e. *En miljardedels sekund* Ansgar Roth). Ex.: *Gammastrålarna, som ~ hava den kortaste våglängden, gående ned till endast några miljarddels millimeter* Hj. Tallqvist. *M-faldig förstärkning med radiorör [uppfinning av Bengt Strömgren och Knud Rahbek]* 1926. *Tyske riksbankchefen Luther skall konferera om miljardkredit* 1931. *Pressens glädje över ~ 7-miljardlånet* 1915. *Tyskland har utsläppt miljardmärken* 1923. *Och vårt nuvarande universums förflutna måste kanske räknas i »multillioner», d. v. s. minst m-siffriga tal* Ansgar Roth 1931. *I m-tal. M-tals otrevligheter.* — **Milliardär,** -(e)n, -er; -sk|a (-an, -or). Numer oftast 'milj-'. Mest = mångmiljonär, ibl. mer 'efter orden'. Jfr följ. **I.** Enkelt. *En amerikan med 100 milj. dollars kallas »miljardär»* Sv. Dagbl. 1923. *Carnegies bana är lik flera andra m-ers.* **II.** Ssgr kunna ha l. sakna -s-. Ex.: *Mottogs som gäst i m-familjer* Marika Stiernstedt. *Imponerad av denna miljardärlyx* Beyron Carlsson. *M-skap.* — *Miljardärsdottern Anna Gould* C. G. Laurin. **III.** Avledning. *En f. d. m-ska från det gamla Moskva* B. Idestam-Almquist. — **Milliardör,** -(e)n, -er; -ska. Numer oftast 'milj-'. Annan form för föreg. (jfr d. o.). Några ex.: *Mr Armour — av den bekanta amerikanska miljardörfamiljen. Och lät undfalla sig några ord om miljardörfasoner* Konni Zilliacus. *I miljardörkvarteret* Elsb. Funch. *En säker väg till miljardörskap* Märta Lindqvist. — *Gift med en amerikansk miljardörsänka.*

— **Milliōn,** -en, -er. Numer oftast 'miljon'. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. Ibl. förkortat 'mill.' *Tusen gånger tusen blir en m. (1,000,000). Av en gränslös tillvaro utgöra m-er år icke en trilliondels trilliondel* P. Wikner. — *Ytterligare en halv m. begäres till ~. Tunnel under Norrström skulle kosta över 17 m-er (kronor).* **2**) Friare. Om runda l. mkt stora tal. *Låta m-erna rulla (och spara in på tusentalen). Som fånga har i m-er och (åter) m-er och ~. Jag kände det, som om en miljon ögon tittade på mig och ~. — I reflexen från de m-er ljusen* (mindre vanl.) Gust. Hellström. — *Sverges, Norrlands slumrande miljoner* särsk. om outnyttjade skogar, malmförekomster, vattenkraft. *Skogarnas slumrande m-er* ibl. om våra skogsbär. — *Våra nya väljarmiljoner* 1921. — I 'kraftuttryck', t. e. *Vad skock m-er granater skall detta betyda?*

II. Ssgr. *Det är ju en m-affär. M-anslag till Norrbackabygget. M-arv. M-bolag. Inte m-delen av ~. Om en tillräckligt känslig galvanometer används, kunna temperaturskillnader av en m-dels grad bestämmas* Nord. Fam.² 1919. *Hela livet med all dess m-faldiga mångsidighet* Fröding. *Atomens kärna, där energiens täthet är miljonfaldigt större än i ~* 1923. *Förökas m-falt. Den nya miljonfonden för täckdikning* 1918. *Nytt m-företag. M-förluster. M-förmögenhet(er). M-här. Genom radion tala för en m-publik. Skolreformens m-rullning* jfr 'låta m-erna rulla'. *Att förebygga, att socialdemokraterna få den majoritet de behöva för att kunna driva sin m-rullningspolitik* 1922. *Exakt lösning med m-siffriga tal. Bland m-stadens tusende hus. Då blommade växten i m-tal ~* Erik Almquist. *Ett eller annat miljontal år* Ivan Bolin. *M-tals små knott. Ha väl tusentals gånger blivit berättade och m-tals gånger upplevda* Hildegard Tamm, öv. *Hans [Gorkis] böcker översattes till alla världens språk och således i miljonupplagor* B. Gripenberg. *Mygg i m-vis. De uppträda på vissa trakter m-vis och ~* Eric Mjöberg. *M-värden räddade genom solskensdagarna* aug. 1927.

— **Milliōn|de,** -de l. **Milliōn|te,** -te (båda med grav). Numer oftare milj-. Båda sälls. Ngn gång även 'm-dedels'. *Om några dagar kan hr Paulsson alltså räkna med att ha plockat in (den) m-de besökaren* på Stockholmsutställningen 1930. *[Mikrovåg] användbar för kroppar mellan ett tiondedels och ett miljondedels gram* Hj. Tallqvist. — *För m-te gången / är vintern på väg att bli vår* Ruben Berg. *Hon var redan mitt i det tidlösa, då nuet är som den m-te dagen före eller efteråt, svävande i rymden* Öv. fr. Agnes Günther. — **Millionär,** -(e)n, -er; -sk|a (-an, -or; -efasoner m. fl.). Numer oftast 'miljonär'. **I.** Enkelt. *Hade satt sig i sinnet att ej sluta, förrän han var m. Amerikanska m-er på Europaresa. Grekisk mångmiljonär.* **II.** Ssgr kunna ha l. sakna -s-. Ex.: *M-(s)barn. På m-hotellens markisskyddade balkonger* Henning Berger. *Spanska kopparslantar och tyska nickelmynt, som miljonärmässigt ströddes över relingen* Gust. Mattsson. — *Hos m-sfolk i Paris* Wentzel Hagelstam. *Miljonärsherrskapet från Filadelfia* Konni Zilliacus. *På äkta miljonärsmaner* E. Lampén. *Praktfulla miljonärspalats* Å. Thulstrup. **III.** Avledning. *Gift med en amerikansk m-arska.* **Syn.** ägare av en l. flere miljoner; (friare:) en krösus l. kresus (även med K), stormrik man, penningmatador, nabob, storkapitalist, penningmagnat.

— **Milligram** o. **Millimeter** m. fl. se under milli- ovan (sp. 534).

Mimeogrāf, -en, -er; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). Ett slags hektograf. *Cirkulär, som skulle m-eras.*

Mimīk, -en. Minspel, åtbördsspel, åtbördernas konst, det stumma spelet(s konst); ibl. åtbördsspråk l. minspråk. *M-en var storartad. Med en oefterhärmlig m.* — **Mīmiker** (akut); -n, =. Mimisk skådespelare. — **Mīmisk** (akut); -t. *Hon uppförde en hel liten m. roman [framför spegeln]* Dan. *M. föreställning. Scenen med dess förkonstling, dess falska m-a liv, dess målade ansikten och overkliga sken* Öv. fr. O. Wilde.

Mimōs|a (grav); -an, -or. Dels (o. egentl.) om Mimosa pudīca (en baljväxt vars småblad äro så känsliga att de genast slå ihop vid beröring l. om man blåser på dem) o. om andra arter under samma släkte; dels blomsterhandlarnamn på en del välluktande gulblommiga Acacior o. Albizzior. **1**) Egentl. *Känslig som en m-a. M-aktig känslighet och ömtålighet. M-ablad. M-abuske. Trots sin m-askälvande känslighet* Erik Kihlman. *M-aliknande l. m-eliknande akacior.* **2**) Överfört. *Stora kvistar av klargul m-a. I luften sam en ljuv doft av m-a* Agnes v. Krusenstjerna. — *Det m-adoftande Assuan* S. Siwertz. *Stor klockhatt av m-agul filt* 1929. **Syn.** ibl. sensitiva l. akacia.

Mīn¹, -en, -er (grav). **1**) *Anta(ga), anlägga en bekymrad m., martyrminen. Med en m. av förskräckelse i sitt vackra ansikte. Anta m. av förorättad. Utan att ändra en m. tog han helt lugnt och strök med handen över bordet. Sätta l. ta på sig en glad, en högdragen m. I det hans anletsdrag långsamt antogo en m. av orörlighet. Som tamburen var skum, var det omöjligt att se vad min han gjorde. Såg roade m-er omkring sig. Glada, sura m-er. Göra en ful, en sur m., fula m-er (åt ngn l. ngt). Göra sura m-er vid ngt. Utan sura m-er. Göra m(-er) åt ngn att tiga.* **2**) Märk bl. a. **a**) *Göra m., ge sig m. av att vilja svara, att vara kränkt.*

Utan m. av att vilja fjäska. **b**) *Hålla god m. i elakt spel* finna sig i l. vid ngt obehagligt, (söka) visa sig oberörd, (ibl. nära) tjuta med ulvarna. *Hålla god m.* (ofta utt. go-mīn) ej visa ngt missnöje l. att man har en annan uppfattning l. en avvikande mening, bibehålla sitt lugn l. sin fattning, låtsa om ingenting, låtsa att man håller mēd. **Syn.** (ansikts)uttryck, (ibl. mer l. mindre nära:) mimik, uppsyn, utseende, gester, åtbörder, ansikte, anlete, apparition, fysionomi, (anlets)drag; ibl. (yttre) tecken l. 'sken'. — **Minspel.** *Studera ngns m. M., gester, tonfall, allt erinrade om fadern. Hans m. tycktes tillkännage, tyda på en lätt oro. Av (det livliga) m-et att döma. Så att intet i hennes m. skulle kunna undgå honom. Det skiftande m-et i hennes ungdomliga anlete.* **-språk.** Mindre vanl.

Mi'n² (i sydligaste Sverge oftast mīn), mitt, mīna (i Sveal. o. Norrl. ibl. mi'na). Jfr i alla tillämpliga delar din (I. 891 ff.). Ex. (i anslutning till behandlingen av 'din'):

Former etc. **I. 1**) *Mor mins* o. d. äro ngt vard. **2**) Mkt åld. o. särsk. bibl. ngn gång plur. (mask.) 'mine'. *M-e älskade åhörare!* **3**) Ändelselös plur. i uttr. som *Va i all min dar nu då!* även 'alla m-a dar'. **4**) *Varefter jag gick mina färde.* **5**) Sydsv. vard. *M. liv och kniv!* **II.** Efterställt. *Spinn, spinn, (spinn,) dotter m! Om du vore vännen m. Så ja, gossen m.!* lugnande; även till djur. *Det där ä bror min.* **III.** Förstärkes gm 'egen'. *M. egen (lilla) mor.* **IV.** Utelämning är ngt mindre vanl. än vid din (jfr d. o.). **V.** Tryckstarkt särsk. vid motsatsbetoning.

Betydelser etc. **A.** Motsvarande gen. av 'jag'. **I.** Adjektiviskt. (Är det din hatt? —) *Ja, det är min. (De ä) mitt, sa finn om Stockholm. M. lära är icke m., utan hans, som har sänt mig* Bibeln. *Rött är inte m. färg. I m. ägandes villa. Jag har gjort m. plikt. Nu är det m. tur. Det händer inte i m. tid. Ska jag gå m. väg nu, när ~! M-a damer och herrar! M. (bästa) fröken! Hur mår m. stackars gosse?* i tilltal. *Jag ber om m. vördnad för din far. (Jag i) m. ringhet vill verkligen icke ifrågasätta, att ~. Har han verkligen gjort det i mitt namn? Res du i mitt ställe!* — *En m. släkting på mödernet* vanligare: en s. till mig l. en av mina släktingar. *Denna m. åtgärd ansågs obefogad* skr. — *Jag, som redan sett m-a 50 år.* **II.** Som subst. **1**) *När var tar sin, så tar jag m., så blir den andra utan.* **2**) Plur. *Känner du de m-a?* m-a närmaste, m. familj. **3**) Neutr. sing. *Tvister om mitt och ditt har skilt mången från sitt. — Jag har fått ut mitt och har inget mer att fordra. — Å så gick ja då ner te mitt å koja mej* Erik Sparre. — *Nu har jag gjort mitt. — Ja, jag har ju mitt att bära på.* **B**) I apposition. *Och jag, m. åsna, som trodde honom! O, mitt dumhuvud, hur kunde jag göra så!* — **Minsann** o. **Mintro** se d. o.

Min|a¹, -an, -or; -arbete. Gruva, bergverk. Blott om utländska fhdn. *Från en närbelägen bergsaltm-a* H. Mörne. *De sydafrikanska guldm-orna.*

Min|a², -an, -or. Sprängladdning innesluten i jord l. murverk o. d. l. nedsänkt l. flytande i vatten o. avsedd att gm explosion förstöra omgivningen. **1**) Huvudbet. *Land-, sjö-, undervattens-, botten-, driv-, bogser-, flyt-, fasta, själv(för)ankrande, sjunk-, stöt-, syftminor. M-or för fast, för rörligt försvar, för anfall. En i jorden lagom djupt nedgrävd m-a. En [sjö]m-as huvuddelar äro: m-stommen, laddningen, ankarinrättningen, säkerhetsinrättningen och avfyringsinrättningen. (Ned)lägga, utlägga, fälla, desarmera, oskadliggöra en m-a. Med m-or spärra ett inlopp. Fiska upp lösryckta, kringdrivande m-or.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Förr = mingrav, mingång o. d. *Gräva m-or under fästningen för att spränga den i luften. Kontram-a* även till **c**. **b**) *Självgående l. rörlig m-a* ibl. för 'torped'. **c**) Bildl. uttr. *Låta m-an gå, springa* framkalla katastrofen l. d. **d**) *[Larverna av hagtornsspinnmalen] leva som minerare ~ inuti de unga bladen på hagtorn eller äpple och göra i dessa små blåsm-or, som ~* Alb. Tullgren. **Syn.** sprängmina, (dold) spränginrättning, sprängkula, sprängladdning; ibl. spränggrav.

— **Minanfall** t. e. mot fästning l. starkare fältställning. **-avdelning.** *M-en inom Marinförvaltningen.* **-ban|a.** Fackl. *Fällningen av dessa minor sker i regel från tvåskeniga, å fartygets däck inbyggda m-or* 1916. **-båt.** Före 1895 namn på 'torpedbåt'. **-far|a;** -lig. *På grund av m-an föredraga inre leden. En grundlig rensning av de ~ m-liga finska farvattnen* 1915. **-fartyg.** Örlogsfartyg utrustat med minor o. anordningar för dessas utläggande. **-fält.** *Tvingas in på m-et* det minerade området. **-försvar.** *Kustfästnings m.* **-grop.** Krigs. *'Trattminor', som uppslunga den överliggande jorden och sålunda åstadkomma en trattformig fördjupning, en 'm.', varigenom fiendens arbeten ovan jord förstöras och ~.* **-gräv|are;** -ning. **-gång,** -en, -ar. Krigs., men även bildl. t. e. *Att möta vänsterns anstorm och storfinansens m-ar.* **-ingenjör** i Mariningenjörkåren. **-krevad.** **-krig** se minstrid. **-lots.** *Begagna sig av m.* 1914. **-lära.** *Lärare i m. vid K. Sjökrigshögskolan* 1918. **-matros** vid flottan. **-position.** Krigs. I skärgård anordnad försvarsställning med minspärrning jämte fast l. flytande försvar för att hindra dess undanröjande. **-röjar|e.** *Trålareföreningens gåva till m-na* 1918.

-skad|a; -ad. *Dansk ångare anländer m-ad till Blyth* aug. 1914. **-skydd;** -sanordning (1914), -sapparat. *Med en å bogen hänger en m-sapparat* Vår Flotta 1919. **-spräng|a;** -ning. *Och Lappland, 3,500 ton, som m-des vid Engelska kanalen* 1916. *'Skyddssvep', en anordning, som fastsättes på fartyg för att skydda dem mot m-ningar.* **-spärr;** -a; -ning. Minor utlagda som spärr i farled osv. *Skulle nöjaktigt kunna försvaras mot överrumplingsförsök från sjösidan medelst m-ar, fasta batterier och bevakningsbåtar.* — *Det område, som England förklarat sig skola m-a* 1917. *Den m-ade Nordsjön* nov. 1914. — *Omfattande m-ningar.* **-strid.** Strid som framför fästning l. starkare fältställning utkämpas under jordytan. *Vid en modärn bergbefästning kan m. ~ ytterst sällan komma till användning, och numera torde m. endast undantagsvis böra tillgripas i fältkriget* L. af Petersens 1931. **-svep,** -et, =. **I.** Enkelt. **1**) Konkr. Bogserad inrättning avsedd att upptäcka l. undanröja minor. *M., en relativt ny uppfinning, omtalas första gången i rysk-japanska kriget. M-en kunna vara sök-, röj- eller skyddssvep.* **2**) Abstr. *Emellertid lät engelska amiralitetet omedelbart verkställa m. utanför kusten, och ~* 1914. *Ett gott m.* **II.** Ssg. *Vid världskrigets utbrott stod m-stekniken på en låg ståndpunkt, men bragtes under detta till en hög grad av fulländning.* **III.** Avledningar. *Nu skall Herthas flak [i Kattegatt] m-as* 1919. — *Fientliga torpedbåtar och m-are ha ~ försökt tränga in i Dardanellerna* mars 1915. *M-arfartyg. En m-arflottilj skall rensa passagen i Öresund* 1918. — *På m-ning i Kattegatt. M-ningsfartyg. Anskaffande av vedettbåtar med m-ningsmateriel* 1915. **-system** krigs. **-sökning;** -sbåt; -sfartyg. *»Skageracks» på m. mellan Göteborg och Skagen* 1915. **-uppfångare.** *Som befälhavare på en m. i Nordsjön.* **-utlägg|are;** -ning. *Ryska m-are och minsvepare.*

— **Miner|a,** -ade, -as. **I.** Vanliga verbformer. (Ut)lägga (m) minor; anlägga ett minsystem; anlägga mingångar (även bildl. om insekter); underminera, undergräva. *M-a ett inlopp, en farled. Passage genom det m-ade farvattnet [må] under åskväder företagas endast på den trafikerandes egen risk.* — Bildl. *Vilka som larver m-a i växternas blad och barr.* **II.** Verbalsubst. **1**) M-are = mingrävare. Bildl. t. e. *De nykläckta larverna leva som m-are [inuti bladen]* Alb. Tullgren. *Bladm-are. M-arinsekter.* **2**) M-ing, abstr. o. konkr. *Verkställa m-ing av sundet mellan ~. Ström-ing. Att följande m-ingar blivit utlagda inom Vaxholms fästning: ~. — Som divisionschef för 3:e m-ingsdivisionen* 1920. *I skjut- och m-ingsskolor ombord* 1918. **3**) Minör, -(e)n, -er; avdelning utbilda m. fl. Mingrävare; minutläggare; minsoldat; minerare. Även om larv. *Minör vid ingenjörstrupperna* 1916. *Minörutbildad personal.*

Minaret, -en, -er (akut; -lik'nande) m. fl. Smäckert torn vid moské varifrån bönetimmarna utropas.

Mi'ndre (akut); adj. o. adv. i komp. Jfr liten, litet, små, minst. **A**) Enkelt. **I.** Adj. Egentl. o. bildl. **a**) *M. till växten än brodern. M. både till gestalt och gåvor. I sandgropen vid Galgbacken finnes ock ett dylikt snäcklager, fastän m. 'Stora män och m.'. Arbetarnas klassrörelse gör dem m. som människor* K. G. Ossiannilsson. *För m. sak(s skull) än denna har en storpolitiker stupat. De större och de m. profeterna. Börja om i m. måttstock.* — Märk obetonat i uttr. som *Mindre Asien.* **b**) I 'abs.' bet. *En m. uppsats, lagom att fylla häftet. Några m. dikter av Gellerstedt. Kunde jag få en m. hjälp nu till hyran, vore jag naturligtvis tacksam.* **c**) Substantiviskt. *På m. än en månad går det icke. Går det med m., så är det ju så mycket bättre. Det går väl inte (äv) för m. Ett m. eller mer av jordiskt gods.* **II.** Adv. Ngn gång svårt att skilja från (substantiviskt) adj. **1**) *Han är (mycket) m. rik, än ryktet påstått. M. vetande. M. (väl)känd. Det är m. viktigt, betyder m. Det är väl m. underligt, m. att undra på. Jag har gjort det, m. av intresse för saken än för att freda mig själv.* **2**) Märk en del uttr. **a**) *Det går icke, med m. (än att) Ni anstränger er på allvar* så vitt Ni icke, om Ni icke vill. **b**) *Mer eller m. ofullständig, oegentligt. En skurk är han, varken mer eller m. Ett halvt tjog ljusklädda mer eller m. skönheter från Matiguas* Öv. fr. Majken Borring. — *Att det spökar på bron, icke mer och icke m.* Alfr. Backman. **c**) *Så mycket m., som ~. Fadern själv visste det icke, (så) mycket m. då sonen.* **d**) *Icke desto l. dess m. vill jag överse med honom denna gången.* **e**) *Han är ingenting m. än rik* med 'm.' som adv. = 'ingenting i mindre mån' dvs. allt annat än, ingalunda rik. Emellertid sammanblandas dylika uttr. lätt med sådana där 'm.' är adj., t. e. *Han är ingenting m. än en (verklig) krösus* dvs. han är rent av en krösus. Bägge uttryckssätten undvikas därför ofta. **B**) Ssgr ha *minder-* l. *mindre-*, ngn gång bägge formerna. **Syn.** (abs.:) (tämligen) liten l. obetydlig, 'smärre'; föga, icke just.

— **Minderår|ig,** -igt; -ighet(sgräns); -ing (-en, -ar). Orden ha haft o. ha ännu vid olika tillfällen o. i olika författningar olika bet.: yngre (ännu ej fullt utvecklad) person, ibl. som ej 'gått o. läst', (ännu) okonfirmerad; tidigare o. särsk. om utländska fhdn = (person) under 25 år; lagt. före 1924 = omyndig (på grund av sin ålder),

under 21 år (nu kallad 'underårig'); ifråga om arbetsskydd o. tvångsuppfostran = under 18 år, även kallad 'ungdomlig'; enligt fattigvårdslagstiftningen = under 16 år (förr under 15 år). Några ex.: *Han efterlämnar tre m-iga söner. Kan man vänta mer av en m-ig? Särbestämmelser för m-iga (ungdomliga) förbrytare i åldersklasserna närmast över barnåldern (15—18 år).* — *Under konungens m-ighet. M-ighetsgränsens höjande* t. e. ifråga om utbyte av straff mot tvångsuppfostran. — *En m-ingarnas egen domstol.* — **Minder-** l. **Mindrevär|d;** -dig (-t, -are; -het se II). **I.** M-d. Mkt mindre vanl. än m-dig. *Mindervärda eller för orten olämpliga fruktsorter* Gust. Lind. *Skalade frön* ~ *äro mindervärda, emedan* ~ H. Juhlin Dannfelt. *Livförsäkring av mindrevärda liv.* **II.** M-dig. **1)** Minder- (som är huvudformen). *Dylik m-dig ved. M-diga hus* K. A. Edin. *Socialt m-dig. Tar sig både underliga och m-diga uttryck. I Sverge anser man modellståendet som något m-digt, något som man blygs för* 1920. — *I känslan av sin (egen) m-dighet. M-dighetskomplex. Bekämpa denna hemliga m-dighetskänsla.* **2)** Mindre-. *Sådana mindrevärdiga sorter* B. Jönsson. *Något föraktligt, klandervärt eller åtminstone m-digt* Ad. Noreen.

— **Mindretal,** -et, [=]; -område m. fl. Minoritet. *Aktning för m-ets rätt. Att veta sig stå i m-ets leder. Ett m. inom vår andra [kammare]* V. Rydberg. *Birmanerna voro i m., de flesta av passagerarna voro kineser* ~ H. Mörne. *En jämn ström av herrar* ~ *och ett m. damer* Hj. Söderberg. *I det m. fall, där* ~. — *I resp. m-områden med dansk minoritet (i Tyskland).* — **Minska** o. **Minst** se d. o.

Minera se under mina².

Minerāl¹, -et, = l. -er l. -ier. (Alltigenom likartade färdigbildade) naturföremål som tillhöra 'stenriket', stenart; mineraliskt ämne, (ibl. nära) m-salt. **I.** Enkelt. *Till m-en räknas även i meteoriter ingående 'stenarter' och, bland flytande kroppar, kvicksilver, vatten och substanserna i bergolja. Hur fint ett m. än krossas, blir det till sin sammansättning likartat, till skillnad från en sådan bergart, som består av en mekanisk blandning av olika m. Marmor är en bergart som består av ett enda m., kalkspat; granit och gnejs bestå av minst tre m. M-ier, som fått namn av bländen, kiser, glanser* Nord. Fam.² *Sällsynta, värdefulla m. Malmmineral.* **II.** Ssgr ha i regel *mineral-; mineralie-* träffas (enbart) i 'm-iekabinett' o. växlande med 'mineral-' i 'm-(ie)-samling'. **1)** *M-bad* med i vattnet upplösta 'salter'. *Ett så m-bemängt vatten som Marienbads* Nord. Fam.² *En sammanfattande monografisk m-beskrivning över Långbanshyttan* 1916. *M-bildning* fackl. *M-blått* namn på flera olika färger. *Någon hovsalva* ~, *vilken ej innehåller m-fett. M-fynd(ort). M-färg(er). M-färgämnen. M-förekomst(er). M-gift. M-gångar. M-halt(ig). Som vittringsrest kan återstå dels osönderdelade m-korn, dels* ~ H. Hesselman. *Halten av upplösta ämnen i vanligt källvatten är i regel ganska obetydlig, omkr.* ½—2 *dlr på 10,000 dlr vatten; uppgår den till mera, kallas källan ofta m-källa el. hälsokälla* K. A. Grönwall. *De svenska m-källorna äro företrädesvis järnkällor. M-källsalter. M-oljor* erhållas framförallt gm destillation av bergolja. *M-rike(t). M-vatten* källvatten med större halt av upplösta ämnen l. 'salter' som nyttjas till bad l. till läke- l. läskedryck; ibl. även om vatten ur varma källor (utan särsk. m-halt). *Konstgjorda m-vatten. M-vatten(s)fabrik. M-vattenskork.* **2)** *Skolans m-(ie)samling, som skänkts av* ~. **3)** *M-iekabinett* (rum l. skåp för) m-samling.

— **Minerāl²,** -t l. oftare **Minerāl|isk,** -t. **1)** *Där de m-a skatterna döljas* Eric Hultman. *Hälsokällornas m-a beståndsdelar* Nord. Fam.² *Värdet av m-a bad* ib. **2)** M-isk. *M-iska samlingar. M-iska källor, vätskor, ingredienser, bad.* — **Mineralōg** (-åg); -en, -er; -ī (-(e)n, -er = läroböcker i m-i); -isk (-t). Fackman i m-i dvs. läran om mineralen. *M-i i trängre bemärkelse (systematisk l. speciell m-i) redogör för de enskilda mineralens utseende, deras fysikaliska och kemiska egenskaper samt deras förekomst och bildning; i vid mening omfattar m-in dessutom bl. a. kristallografi, malmgeologi och petrografi. Man skulle kunna likna m-ien vid bokstäverna, petrografien vid orden och geologien vid satserna* A. G. Högbom 1922. *Cronstedts lärobok i m-i av 1758 betecknar en vändpunkt i m-ins historia.* — *M-iska läroböcker. Mineralogisk-geologiska institutionen vid Uppsala universitet.*

Miniatȳr, -en [l. -n], -er. Numer oftast anslutet till 'minimum', 'minoritet' o. d. **I.** Enkelt. **1)** M-målning (ofta på elfenben, i handskrifter m. m. o. i litet format). *Små m-er i medaljongform. Små kärleksscener, som lämpa sig för m-en. Handskrifts-, porträttm-en.* **2)** *I m.* i (mkt) litet format, i förminskad storlek. *Festligt utstyrda små varelser, människom-er till sin skepnad* Elof Friesendahl. **II.** Ssgr ha bet. 'i (mkt) litet format'. Ex.: *M-aeroplan* 'myggplan'. *Få* ~ *något m-aktigt smått över sig. Bibana med nästan m-artade lok och vagnar. M-atlas över Sverge* 1926. *M-bil* särsk. om leksak. *M-bild* egentl. o. bildl. *M-biljard. M-bok. Klädda m-dockor. I m-format. Enskild tävling med m-gevär å 50 meters avstånd* Olympiska spelen 1912. *M-gevärsskjutningen* ib. *Den medeltida m-konstens historia. De japanska trädgårdarna med sina m-landskap. M-lexikon. Nästan m-likt fint utfört.* Douglas

Hamilton flyger m-maskin 1929. *M-mål|are;* -arinna (l. -i), -eri; -ning (abstr. o. konkr.). *De mest nätta m-möbler. På fräckslaget m-ordnar* H. Kjellin. *Halls berömda m-porträtt av grevinnan d'Egmont. Den lilla [kompass]nålen, som var inmonterad i en m-ratt* H. Mörne. *M-samling. En m-stad för barnen har öppnats i Zoologiska trädgården i Dresden, tillkommen på förslag av pedagogen, fru Isolde Heidersbach* maj 1932. *M-stjärna* m-orden. *M-teater. M-tryck. Renlav, som verkar m-träd. Sjön, som från luften tog sig ut som en silverfläck i en m-trädgård. M-upplaga* i m-format. *M-ur. M-utställning.* **III.** Avledning. M-i'st, -en, -er = m-målare. *Svenska m-isternas utställning 1932. Storhetstidens främste m-ist, Elias Brenner.* **Syn.** (i ssgr ibl.:) lilleputt-, mygg-, dvärg-, dock-, leksaks-, fick-.

— **Minimāl,** -t, [-are]. Högst obetydlig, ytterst l. försvinnande liten, minsta l. lägsta (möjliga l. tillåtna), i allra minsta laget, i underkant, ibl. nästan omärklig. *Köken äro små och kamrarna m-a. Så gott som stiltje med m. sjöhävning* E. Sparre. *Och nästan alla äro fattiga, så att avsättningen är m. Utsikterna torde kunna betecknas som m-a.* — **Mīnim|um** (akut; -um l. -et), -a. Det minsta l. lägsta (möjliga l. tillåtna), minsta värde l. belopp l. antal l. grad o. d., yttersta gränsen nedåt, vad som ej får underskridas; barometer- l. väderleksm-um, 'cyklon', oväders- l. stormcentrum. **I.** Enkelt. Några ex. **1**) *Med ett m-um av arbete. Reducera, nedbringa arbetet, fordringarna till ett m-um. Och min kassa hade smält ihop till ett m-um. Med ett m-um av självtillit. Vill att måltiden blott skall ta ett m-um av tid. Det för statsbidrag fastställda m-et [av elever]. Existensm-um.* **2**) *M-et hade dragit förbi, och dagen blev vacker* Ernst Lundström. **II.** Ssgr ha *minimi-* (ngn enda gång därjämte *minimum-*). Ex.: *M-iantal. M-iarbetslön. M-ibelopp. Som om jag inte redan skruvat ned utgifterna till m-igränsen! M-ikapitalet, 320,000 kr., var redan fulltecknat. Folkskolans m-ikurs. I kollektivavtalet stadgade m-ilöner. Stockholms mangelidkare ha höjt m-iprisen för mangling med cirka 10 procent* 1917. *Det i åberopade lagrum stadgade m-istraffet. M-itermometern visade på morgonen en lägsta nattemperatur av —4°. Att dessa m-ivillkor redan uppfyllts. M-ivärde. Vid uppnådd m-iålder för inträde i Sjökrigsskolan* Gust. Dyrssen. — **Minoritet** se d. o. **Minus** m. fl. se nedan under minska.

Mini'st|er (akut); -ern, -rar. **I.** Enkelt. **1**) Regeringsmedlem. *M-ern för utrikes ärendena, i dagligt tal kallad utrikesm-er, liksom t. e. 'statsrådet och chefen för försvarsdepartementet på liknande sätt kallas försvarsm-er. Fackm-rar och m-rar utan portfölj (hos oss officiellt kallade 'konsultativa statsråd' o. allmännare även 'statsråd utan departement', 'konsult'). Nordens första kvinnliga m-er, ecklesiastikm-er Nina Bang i Köpenhamn* 1924. *Krigs- och luftfartsm-er Churchill* 1919. — Friare o. skämts. även t. e. *Rolighetsm-er.* **2**) (Diplomatiskt) sändebud (vid utländskt hov), ibl. beskickningschef. *En 'ministre plénipotentiaire' (befullmäktigad m-er), ett diplomatiskt ombud som jämte t. e. envoyé räknas till sändebud av 2:a klassen (mellan ambassadör och chargé d'affaires). Titeln m-er kan även bäras av avdelningschefer inom ett utrikesministerium samt tilldelas som hederstitel. Vår m-er i Berlin. Italienske m-ern [i Stockholm], hertig di Caffarelli, på besök i Uppsala. M-er Torvald Höjer i Oslo. Finlands m-er i Buenos Aires, Georg A. Gripenberg, ackrediterad även i ~.*

II. Ssgr. Ex. **1**) Till I 1. *R. Kjellén, Studier rörande m-eransvarigheten (1890). Även från m-erbänken talade Chamberlain alltid som demokrat. M-erfru* även till 2. *M-erkris synes vilja utbryta, hotar* statsråd(en)s avgång, statsrådsskifte l. -ombyte, det ser ut som om regeringen skulle avgå l. demissionera. *Partiell m-erkris* då ngn (l. några) av regeringen begär avsked. *M-erkrisen är nu löst, sedan förre krigsm-ern lyckats bilda ny ministär. Att det ej blir honom möjligt att denna dag framlägga m-erlistan för konungen. Nordiska m-ermötet i Stockholm* 1919. *M-erportfölj* vanl. statsrådsämbete. — *M-erpresident* i vissa främmande länder = statsm-er, premiärm-er, konseljpresident. *Under Károlyis m-erpresidentskap* i Ungern. *Mussolini, som vid besöket hos påven var iklädd m-erpresidentuniform med ~* 1932. — *M-erråd* kabinett, konselj; ordet har olika innebörd i skilda länder. *Och ryska m-errådet fortsätter sin lagstridiga behandling av finska ärenden* P. E. Svinhufvud, 1910. *Statsrådsberedning ~ är i praxis ett slags m-erråd utan närvaro av konungen* H. Tingsten. — *M-erskap* mindre vanl.; även till 2. *M-erskifte* ibl. även till 2. *M-erstatssekreterare för storfurstendömet Finland* i Petersburg stationerad ämbetsman som (1834—1917) för kejsaren föredrog finländska ärenden. — *Parlamentarisk m-erstyrelse i fransk och engelsk anda. Vid m-erstyrelse tillkommer beslutanderätten i de flesta ärenden vederbörande fackm-er*)(vår departementalstyrelse. — *Under sin m-ertid* även till 2. **2**) Till I 2. *M-erfru, M-ertid* m. fl. jfr 1. *Svenska m-erhotellet i Helsingfors* svenska beskickningens hus i H. *Sverges m-er i Rom, som beviljats avsked från m-erposten, har numera avlämnat sina rappellbrev* 1920. — *M-erresident* antingen beskickningschef med lägre lön o. rang än envoyé l. innehavare av viss be-

fattning inom utrikesdepartementet; även blott titel. *Svenska diplomatien har numera ingen m-erresident* 1931. *Avsked har beviljats legationsrådet greve C. Bonde, som samtidigt ~ tillagts m-erresidents namn* 1927. — *M-ervåning.*

— **Ministeriālböcker.** Mindre nära anslutet till övriga ord i gruppen. Kyrkböcker. *De egentliga m-na (dop-, vigsel- och dödsböckerna)* Ernst Nygren. — **Ministerie'll** (-äll); -t. Minister-, diplomatisk; ibl. regeringsvänlig. *På m. väg anhölls att de ryska myndigheterna skulle befrämja expeditionens forskningsarbete.* Märk *M-a mål* kallades 1809—1909 ärenden som angingo rikets fhde till främmande makter (dock ej krig o. fred). — **Ministēri|um** (mest akut); -et, -er. Utländsk motsvarighet till vårt (stats)departement. *Krigsm-et i Berlin var fortfarande emot saken. Senatens (i Finland) expeditioner kallas numera m-er och senaten själv kallar sig 'statsrådet'* 1918. — **Ministär,** -(e)n, -er; -bildning; -förändring; -skifte m. fl. Regering, statsråd(et), kabinett(et); samtliga statsråd(en). *Konungen har givit hr C. G. Ekman i uppdrag att bilda m., den nya m-en. Inträda i m-en. I Gladstones andra m. Vid m-ens avgång. Hela m-en har i går inlämnat sin avskedsansökan. M-en Lindman. Samlings-, expeditionsministär.*

Ministrēl, -en, -er. Skönl. särsk. om forntida barder l. sångare i England. *Och allt blev tyst i salen, / när m-en sjöng* Fröding.

Mink, -en, -ar [l. -s]. Amerikansk flodiller, Lutreola vison. *Forsmarks m-gård försäljer m-s till ett pris av kr. 700 pr par* 1930. *En m-farm har anlagts i Landafors* 1928. *M-uppfödarnas riksförening är namnet på en ny sammanslutning av djuruppfödare, avsedd att befrämja en rationellt driven m-avel i Sverge* 1930.

Min|na, -de, [-t; part. perf. -d]. Mest skönl. Med person- l. saksubj. samt opers. *Men dessa röster m-na även om gemensam skuld* Olof Palme. *Juleljus, o brinn / i mitt hjärta klart / och min ande minn / om hur underbart / Gud har frälst min själ. Till sist m-de hr Kvarnzelius om de avgångna ledamöterna. Det var väl, att du m-de mig om dem!* Al. Slotte. *Även hennes poesi m-ner i tonfall och bilder om hans* M. Hellberg. *Långt borta från allt, som m-ner om svensk odling. Några lågmarker bära ännu namn, som m-na om vik-stadiet, t. ex. »Lagga fjärdar»* Erik Almquist. *Så som du nu står, m-ner du (mig) om en gammal italiensk tavla, som jag en gång såg i Venedig. Det m-de mig om en saga från barnaåren. — Ty det är, som om lyddes jag mot / något tecken och genljud, som m-t / om mig själv ~* Frans G. Bengtsson. — *Den synen gör sig alltid m-d / och ger mitt hjärta ro* Gabr. Jönsson. *Och den som lyssnar till honom med uppmärksamhet och ro, skall bli m-d om något otidsenligt, nämligen om den lyriska harmonien* Fr. Böök. — *Verkningsfulla och vackra ljusgårdar, även de m-nande om Florens* C. G. Laurin. *De om forngermansk religion m-nande ortnamnen i Finland. Förgäves du söker ett namn, ett enda m-nande ord* Joel Rundt. **Syn.** erinra, påminna, (åter)föra i minnet l. tankarna, föra tanken l. tankarna på, komma (ngn) att tänka på, uppliva l. väcka minnet av.

— **Minn|as,** mindes, [mints]; pres. m-s l. (mer högt.) m-es. **I.** Aktiv bet. Huvudanvändningen. *Kan du m-as det? Ja, jag m-s det som (vore det) i går. Låt oss m-as blott det goda ~! Jag m-s, vill m-as, att du talat om saken. Om jag m-s rätt, var det din bror, som sa det. M-s jag inte fel, var det ~. Där mindes du fel. M-s du, hur ödet oss förde tillhopa ~? Jag m-s precis vad du sa, t. o. m. ordalagen. Jag m-s (särskilt) en afton i september: du hade just kommit från en resa och stod och packade upp, m-s du? Som du (kanske) m-s, var det samma afton far bröt benet. Jag begär inte, att du ska m-as det. M-s du honom? Ja, jag m-s honom på hans höga kragar. Ingen kunde m-as att ha varit med om en sådan värme vid denna tid på året* Ebba Atterbom, öv. *Den vidaste utsikt han mindes sig ha sett. — Ha lätt att m-as (något) utantill. — Han ska få, så han m-s (det)!* hotande. — *Hur långt tillbaka kan du m-as? Så långt man kan m-as. Den unge kan fråga så långt, som den gamle kan m-as. — Du, har du någon gång mints mig?* Sten Selander. — Blott skr. o. gärna skönl. nyttjas pres. part. T. e. *Och knappt m-andes, hur verklig hunger kännes, har jag ~* S. A. Duse. **II.** Pass. bet. Sent o. mest skönl., börjar sprida sig. *Liksom den hör till de få, som skola m-as av eftervärlden* G. af Geijerstam. *Och utan tvivel skall han därför m-as både med sympati och tacksamhet* H. Schück. **Syn. 1**) ihågkomma ⊡, erinra sig, påminna sig, dra sig till minnes, i minnet återkalla, (bibe)hålla l. bevara l. ha i (friskt) minne l. i minnet, icke glömma, ibl. komma på l. komma för (ngn); ibl. kunna utantill; **2**) icke glömmas, troget bevaras l. leva i minnet.

— **Minne,** -t, -n. **I.** Utan plur. **1**) Huvudbetydelsen. **a**) *Ha gott m. (för årtal). Ha dåligt (person)minne. Jag har så kort, klent m. Ljugare böra ha gott m. Gnugga sitt m. Söka friska upp m-et, sitt m.* även till II. *M-et är en förskönare, somliga säga en bedragare. En m-ts överdrift. Om mitt m. icke sviker, har du ~. Där(i) svek honom dock m-et. Lita på sitt m. För dylika saker har han ett ovanligt pålitligt m. Ha ett hästminne. Syn-, hörsel-, känselminne.*

— *Vårternas m. är gemenligen rätt kort* H. Lundegårdh. **b**) I prep.-uttr. Ibl. svårt att skilja från II. *I livliga färger framträda för m-t. — Jag skall ha dig i m-t* (i löfte l. hot). *Ha, bevara ngn, ngt i friskt m., i m-et. I friskt m. äro ännu årets valstrider. Med sitt vilda rus på Hiidenkivi i färskt m. hade han* ~ Öv. fr. A. Kivi. *Jag hade hennes historia väl i m-et, då* ~. *Kan du ha allt det i m-et på en gång? Fästa ngt i m-t. Att hans verser så lätt fastnat i m-t* Hugo Bergstedt. *En hjälp, ett stöd för m-t. Inprägla ngt i m-et. En händelse, som djupt inpräglat sig i mitt m. Detta leker mig i m-t, när jag återser min barndoms trakter. I detta ögonblick rinner mig i m-t, huru* ~. *Återkalla ngt i m-t, sitt m. — Lägga ngt på m-t. — Kan du dra dej till m-s, om haken var pålagd inifrån? Teckna sig ngt till m-s. Hon för mig till m-s det underbaraste jag upplevat* ~ S. Lagerlöf. — *Den mycket har i sinnet faller mycket ur m-t. Det har tyvärr fallit mig ur m-t, hur mycket du ville ha. Saken har fallit ur mitt m. Läsa upp ngt ur m-t. Ur m-t återge.* **2**) Så långt man kan minnas l. d. *På grund av svag hälsa hade han emellertid före mitt m. måst lämna yrket och* ~ Alb. Nordgren. — *När hon var ung, levde det ännu i mans m., att* ~ S. Lagerlöf. *Här hade icke i mans m. varit hungerstider* Fr. Persson. Jfr mannaminne. **3**) Samtycke. Blott i förbindelse med 'god'. *Med, utan ngns goda m.*

II. Med plur. **1**) Hågkomst o. d. *I armod skola de växa upp och med det m-t i faddergåva, att far blev spetsad på bajonetter* J. Hemmer. *En visit, som lämnat ett obehagligt m. efter sig. Ha det bästa m. av* ~. *Ett av mina tidigaste (barndoms)m-n. M-n från ungdomen dyka åter upp och göra sig påminda. Med ett oklart m. av att han varit där förr. Ha ett klart, ett svagt m. av* ~. *Dunkla, halvglömda, bleknade m-n. Tillsammans uppliva gamla m-n. Försjunka i sina m-n. Jämföra sina m-n. Frammana m-n från gångna tider. Fira sina stora m-n, hundraårsm-t av* ~. *Som väcker m-n till livs. M-n från Italien.* **2**) Åminnelse o. d. *Suckade djupt vid m-t och* ~. *Till m. av* ~. *Leva i eftervärldens m., i tacksamt m. hos* ~. *I ljusaste m. bevarad. Ingen finnes, som bevarar hans m.* Bibeln. *Anförtro åt m-t. Hedra ngns m. I ärat m. må hållas löjtnanterna H. Heijkensköld och F. V. Bennich-Björkman, båda stupade vid Tammerfors* Ax. Boëthius. *Låta honom skåda Elia, välsignat vare hans m. Och välsignar ännu i dag Wendbladhs m., som lärde mig* ~ Sigfr. Almquist. *Efterlämna m-t av en hederlig man. Kasta skugga på ngns m.* **3**) Märk uttr. som *Ett upp och ett i m.* vid addition. **4**) M-stal, upptecknade m-n o. d. *M. av Tegnér. Carlino, M-n från Italien.* Atterbom, *Resm-n. I L. de Geers M-n läsa vi* ~ *Emilie Flygare-Carlén, M-n av svenskt författarliv 1840—60.* **5**) M-stecken. *Tag detta som ett m. (av din gamla moster och av dagarna på L.)! Rummet var fyllt av små m-n, vissnade rosenbuketter, bleknade fotografier, nipperaskar osv.*

Syn. I. 1) minnes- l. erinringsförmåga, förmåga att kvarhålla i minnet; ibl. åtanke; **2**) så långt man kan minnas; **3**) samtycke, tyst bifall, (vetskap o.) gillande, medgivande; **II. 1**) hågkomst, hugkomst, erinran, erinring(sbild), minnesbild, ibl. reminiscens; **2**) åminnelse, (i)håg- l. (i)hugkommelse, ibl. återkallande i minnet; ibl. eftermäle; **4**) minnestal l. -teckning l. -skrift, åminnelsetal, levnadsminne o. d., ibl. nära (själv)biografi; **5**) minnestecken l. -gåva, suvenir, ibl. relik.

— **Minnesalbum. -anteckning. -bet|a,** -an, -or. *Ge ngn, få sig en (duktig) m-a* ett slag, en 'läxa', eftertrycklig tillrättavisning l. d. så att han minns det. **-bild.** *Jag har ingen klar m. av förloppet.* **-blad** t. e. som (bok)titel. **-bok.** Notis- l. anteckningsbok; (minnes)album, 'stambok'; ibl. nära diarium l. d. **-centrum.** Fackl. *Att hos högerhänta personer m. för talets artikulation är förlagt till hjärnans vänstra hemisfär* Nord. Fam.[2] **-dag. -dig|er.** Skr., ofta skönl. *In i Ravennas m-ra skog* C. V. A. Strandberg, öv. **-fabrik** som tillverkar 'suvenirer'. **-fel.** *Det hela har från början varit ett m. av Broocman* A. Nordén. *Beroende på (ett) m.* **-fest.** *M. över E. G. Geijer, firad av* ~. **-firande** subst. o. part. **-frimärke** jubileums(fri)märke. **-fylld,** skr. *I de m-a salarna* 'traditionsmättad', 'historisk'. **-fästa,** skr., högt. *Och likväl ville han m. detta ögonblick* (hugfästa) Hj. Söderberg. **-förbättring.** *Amerikanskt institut för m.* 1930. **-förlust.** *Svindlerskan simulerade m.* **-förmåga. -go|d,** -tt, [-dare]; -dhet. *En m-d, historiekunnig gubbe* Pelle Molin. *En trogen och m-d son av fäderneprovinsen. Med m-d vänskap. I m-d åtanke av* ~. *Ellen Key vördsamt och m-tt tillägnad* G. Ullman. — *Ty genom Kristinas m-dhet sutto nu alla hennes syskon på skuldfria gårdar. Och Björnson behöll en särskild m-dhet för sagan om* ~. **-gåva. -gärd.** Egentl. o. friare. *Fonden, som bör bära namnet »1919 års m-sfond», skall* ~ Jämten 1919. **-helgd.** Skr. *De platser, som fått m. genom dessa diktares mera varaktiga närvaro* ~ Maur. Hellberg. **-hjälp.** *Rimmade ramsor som m.* **-kapell.** *Kapellstiftelsen Ansgars minne, vars uppgift är att på Björkö i Mälaren uppföra ett m. samt* ~ 1929. **-konst** mnemo(tek)nik. **-kunskap.** *Att plugga in så mycket torr m. som möjligt. Belasta lärjungarna med onödig m.* **-kyrka** åminnelsekyrka.

-legat. *Plougs m. tilldelades jur. kand. K. H. Nordström, Lund* 1926. **-list|a.** *Tidningarnas m-or. När jag ska till stan, gör jag alltid upp en liten m-a att ha i fickan.* **Syn.** ibl. promemoria. **-luck|a.** *Förete m-or* perioder l. stunder varifrån man alls intet minns. **-längd.** *Förtjänar sin plats i nationens m-er* F. v. Schéele. **-läxa. 1**) Läxa att lära sig utantill, utanläxa. **2**) Minnesbeta. **-lös,** -t; -het. Mindre vanl.; = som (mer tillfälligt) tappat l. förlorat minnet; minnesslö. *Då hjärnan tillika angripes, är den sjuka m. med svag omdömeskraft eller* ~. *Den m-e Västeråsarbetaren* 1923. *M-t kringirrande.* **-märke.** *M. över de fallna krigarna. Staden har många vackra m-n. — Resa sig ett m., varaktigare än kopparn. Litterära m-n.* **Syn.** (ibl.:) monument, minnessten l. -stod l -vård, ibl. minnesruna, ibl. äreminne. **-mättad.** Skr. *Den gamla stadens* ~ *m-e skönhet* Ruben Berg. **-ord.** *Ägnade även honom några m. i sången vid Sv. Akademiens 50-åra högtid.* **-penning.** (Historisk) medalj. *M. (slagen) över en person eller en händelse.* **-plakett.** *En m. till Gust. Vasa-dagen* 1923. **-plugg;** -|a (-ning). Ngt vard. *När de skulle m-a de franska fraserna i 'Franke'.* **-rik. 1**) *M-a platser. På den m-a griftegården.* **2**) *En (ovanligt) m. afton. En för oss oförglömmelig och m. vandring.* **-runa.** *I en kort efter v. Borns frånfälle ristad liten m.* R. A. Wrede. *Hon är värd en enkel m. M. över en stupad krigare.* **Syn.** minnesord, minnesteckning, nekrolog, ibl. minnesdikt. **-sak.** *Det är ju (enbart) en m., en ren m. (och kräver intet förstånd). Inlärande av m-er.* **-skrift.** *M., utg. av 1892 års studenter vid Uppsala högre allm. läroverk till hugfästande av 25-årsminnet.* **-slö;** -het. *Han blev med åren allt m-are och kunde ej längre hålla sig kroppsligt snygg.* **-sten** o. **-stod.** Jfr minnesmärke. *Resa sig en minnesstod.* **-sång;** -are. Ett annat ord (ej hithörande) är 'minnesång', se d. o.

-tal; -are. *M-et över Linné hölls denna gången av* ~. *Berömd m-are.* **-tavla.** *Den m., som uppsatts på Anna Maria Lenngrens (förmodade) födelsehus.* **-tecken.** Ofta blott 'minne'. Märk bl. a. *O II:s Jmt, dvs. det till hågkomst av Oscar II:s 25-åriga regeringsjubileum instiftade m.* **-teckn|are;** -ing. *Som m-are framträdde Gustav III i Svenska Akademien, varom* ~. *Den berömda m-ingen över Creutz. M-ingarna i Sv. Akad. Handlingar.* **-tempel.** Ibl. = panteon. **-trogen. -utställning.** *Konstnärsförbundets m. 1905.* **-vers. -villa.** *Torde icke ens kunna bero på en m., utan är nog ren och oförfalskad osanning.* **-vård.** Jfr minnesmärke. Egentl. o. bildl. *Resa en m. över, på graven, över ngn. M-en, som avtäcktes följande vår, bar inskriften* ~. — *Suecia antiqua et hodierna och Atlantikan äro var på sitt sätt m-ar över vår korta stormaktstid* Hj. Alving. **-vårdande,** =. Skr. *Akademiens m. uppgifter. Att följande m. institutioner skulle tilldelas lotterimedel med nedan angivna belopp:* ~ 1928. **-värd,** -värt, -are; -het. *Till bilden av en m. man* Ville Vallgren. *S. E. Henschens m-a uppsats Svenskt folkuniversitet. Som varit med om m-a ting. Eller en annan, ännu m-are vandring* ~ L. Wahlström. — *En m-het, på sitt sätt, i studentföreningens historia var* ~ Pehr Widegren. **-ämne** pluggämne, utanläsningsämne.

Minnesång; -are. Hist. Till tyska Minne i bet. 'kärlek'. Tysk konstnärlig kärlekslyrik (särsk. från 1100-talets slut till 1300-talets början). *Ryktbara m-are voro Walther von der Vogelweide, Reinmar der Alte och Konrad von Würzburg.*

Minoritēt, -en, -er. Mindretal, 'minderhet', underlägset antal, underlägsenhet i antal, ibl. fåtal l. underlägset parti; (röst)-undervikt, mindre röstetal. *Befinna sig i, komma, stanna i m. Låta även m-en komma till tals. Rösta med m-en. En ganska stark m. M-en ansåg däremot* ~. — *Då m-sfolk (i ett rike) alltid ha en synnerligen svår ställning, svårare ju mer rasförblindad majoriteten är. Öva m-sförtryck mot* ~. *Majoritetsmän, på ryska bolsjeviker, och m-s-män, mensjeviker* A. Karlgren. *Att komma bort från m-sregerandet* (då m-en, en m. sitter vid regeringsmakten) P. A. Hansson. *M-s-skydd. För ett fortsatt m-sstyre* 1926. *M-s-välde.* — **Minuend, Minus** m. fl. se nedan under minska.

Minsa'nn, interj. o. adv. *M. jag vet, om du har rätt eller ej! M., har han inte varit framme nu igen! M., om det inte var Jehubba?* Fanny Alving. *Hade gamlingen* ~ *en aning om detta, så bleve det m. annat av. Det är m. inte för mycket! Ett riddjur som m. inte gränslas i vardagslag* (alligatorn). *Svagt är det då m. inte. Den [katten] ä då inte hårdtrugad, m. Har du kommit så långt, så m. ska du allt upp.* **Syn.** sannerligen, förvisso, förvisst, försann, i sanning, tydligen, mintro, 'min själ'. — **Mintrō,** interj. o. adv. Skr., mindre vanl. *Men m., sen så många år ha gått och* ~, *så* ~ Hans Larsson. *Det var m. ett sätt av far min att* ~ Lydia Wahlström. **Syn.** se föreg.

Minsk|a, -ade, -as (även dep.); m-a äv; -ning (-en, -ar; -stecken = minustecken). **I.** Trans. (l. med 'på'). **1**) *M-a 10 med 7. M-a ngt till hälften, med en tredjedel. Du får m-a (på) summan (med åtminstone 20 procent).* **2** *Söka m-a omkostnaderna. M-a (åtskilligt) på utgifterna. M-a trycket (av* ~). *M-a farten i kurvorna. Tala för m-ande av skolpensa. M-a antalet av* ~. *M-a segel* reva segel l. bärga ngt segel. — *Det m-ar*

genast mina utsikter. **II.** Intr. l. dep. **1**) *Antalet m-ade(s) dag för dag. Det ser ut att m-a litet för hastigt på förråden. Han hade m-at duktigt, m-at 3 kilo på 6 dar. M-a i vikt. Härigenom m-ades betydligt införseln av majs, undergick införseln av majs en betydande m-ning. På grund av m-ad efterfrågan. Värdet har m-ats med åtminstone en tredjedel. M-ning av fiskbeståndet genom överfiskning. Stark vinstm-ning inom de flesta industriföretag. På grund av en m-ning i inkomster, m-ade inkomster.* — *Dagarna ha börjat m-a(s).* **III.** M-a äv. *M-a av på lönen för ngn.* **Syn.** bli l. göra mindre, förminska(s), förkorta(s), avta(ga) ɯ, avgå ɯ, 'bortsmälta' ɯ, (av)mattas, 'gå utför l. ner', reducera(s), decimera(s), slå av (på), avpruta ɯ, avräkna ɯ, (komma att) hopsmälta ɯ, avkorta ɯ, avknappa ɯ, nedbringa ɯ, förringa; (ibl.:) nedsätta, inskränka, lätta (på), mildra, lindra(s), sakta(s), ge (mēd) sig, ibl. kallna l. avsvalna, ibl. (av)stympa; (m-a med:) subtrahera, fråndraga ɯ.

— **Minst,** -a l. som substantiviskt mask. ibl. -e. Adj. o. adv. i superl. Jfr liten, lite(t) o. lilla. **A**) Enkelt. **I.** Adj. **1**) *Han är m., den m-e av syskonen. (Den) m-a pojken var inte fyllda två år. M-a röstantalet var 650. Efter m-a motståndets lag. Den som vid en auktion bjuder m. En av det stora verkets huvuduppgifter, som Rudbeck visserligen blott till m-a delen medhann* ~ Joh. Nordström. *När det var som m., gick det dock upp till ett par hundra.* **2**) *Vid m-a förändring bör ni underrätta mig. Han har icke (den) m-a utsikt att* ~. *Vid m-a (lilla) vindfläkt. Lyda (ngns) m-a vink. M-a fingervisning var nog att* ~. *Jag tror inte m-a ord, m-a smul, inte det m-a av vad du säjer. Uppfylla ngns m-a önskan. Varje den m-a, var(je) m-a vrå, där* ~. *Inte på allra m-a sätt. Inte ha (den) m-a aning om* ~. — *Med m-a möjliga tidsspillan. Endast göra (det) m-a möjliga.* **3**) Substantiviskt. **a**) *Tog upp den gallhojande m-a och sökte tysta honom. Vadhelst I haven gjort mot en av dessa mina m-a* ~ Bibeln. **b**) 'Det m-a', ofta adverbiellt nyttjat. (Upprörd? Jag?) *Nej, inte det m-a! Det är det m-a du kan göra för att rentvå dig. Till det m-a inte i den här tillvarelseformen* (åtminstone) Sigurd. *Men du min tid, så ynklig en man blir, då han är det m-a sjuk* Rosa Fitinghoff. — *Det m-a man rör vid det, så faller det. Det m-a han blir lite kall, förkyler han sig* bara, det behövs inte mer än att. **II.** Adv. *Han var m. sagt ohövlig. Det är vad han m. (av allt) tänker på. Situationen var förarglig, m. sagt. Skulderna uppgå till (allra) m. en halv million. När vi m. vänta det. Varsnad fara skadar m. Många vänner, när m. tränger.* **B**) Ssgr äro sälls. utom till några pres.-part. **1**) Minst-. **a**) *Till den m-bjudande. Den m-fordrande av alla våra inackorderingar.* **b**) Ngt vard. *M-pojken* A. Österling. **2**) Minsta-. Fackl. *En sorts »m-apartiklar» eller kvanta* Astrid Cleve-Euler. *Svagt eller m-atryck* Lyttkens Wulff. **Syn.** jfr liten. — **Mi'nsten** (akut). Mindre vanl. Ngt vard. Ngn gång även med biformen 'minstingen' (med grav). *M., som skrikit nu i fyra nätter. Lillminsten.*

— **Minue'nd** (-ånd; -en, -er (akut). Tal som skall minskas (med ett annat). — **Minus**[1] (-uss; akut). Prepositionellt adv. (så SAOL[8]). **I.** Enkelt. **1**) *Tio m. åtta (tecknat 10—8) gör två. — D. v. s. 260 dollars, m. vad korten kostade. Tjugufyra timmar senare återfinner ni honom i ett uselt resandehem, m. juvelerna. Dessutom är ju pjäsens litterära värde plus m. noll* (i mat. beteckning ± 0). **2**) Hit: *Vi har m. 3° i dag* 3° kallt. *Med en temperatur av m. 30 grader.* Jfr minus[2] II 2. **II.** Ssgr kunna även hänföras till subst. Ex.: *Termometern visar m-grader. Ett varmt ytvatten, så ett 100 meter tjockt m-gradigt mellanskikt* ~. *Uppföra ngt på m-sidan* egentl. o. bildl. *På m-sidan kommer nästan blott* ~ Per Hallström. **Syn. I.** med avdrag av, minskat l. minskas med, frånräknat; utan. — **Minus**[2], -et, =. **I.** Enkelt. **1**) *Du har satt plus (+), det skall stå m. (—). Och skrev lodräta streck över m-en* Axel Olsson. **2**) *Termometern står på, visar (på) m. Det var förti grader m.* jfr minus[1] I 2. **3**) *Ett m. i kassan på 35 kronor. Ett överslag utvisade omkring 3,000 kronor(s) m. Teatrarna i Köpenhamn gåvo endast m.* Strindberg. *Det blir ett stort m. (för oss) att inte längre få den hjälpen till jularna. Men de dåliga vägarna äro ett betänkligt m.* **4**) Vard. *»Betyder m.» sade Baloo* Öv. fr. Kipling, Djungelboken. *Men allt detta betydde (för honom) tydligen endast m.* **II.** Ssgr se minus[1]. **Syn. I. 1**) minustecken; **2**) köldgrader, kallt, under noll, under fryspunkten; **3**) brist, underskott, förlust, nedgång, minskning, avbräck, ibl. avsaknad; **4**) ingenting, inte ett spår, (mindre än) intet. — **Minu'sk|el** (akut); -eln, -ler; -elhandskrift; -elinskrift; -el-p o. d.; -elskrift; -elstil. Liten bokstav. *Ett tämligen stort minuskel-m* Ellen Widén. *Denna m-elstil utvecklade olika former i olika kulturkretsar* O. v. Friesen.

Mintrō se under minsann. **Minus** m. fl. se strax ovan.

Minūt[1], -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. Tids- l. vinkelmått: $^{1}/_{60}$ av en timme l. av en grad; ibl. även = distansminut (nautisk mil). *Ty besticket stämde på m-en — ordet fattat både som tids- och som längdmått* E. Hornborg. *På utsatt m. Precis på m-en. En gång i (l. på) m-en. En klocka, som*

går på m-en (rätt). Klockan är 5 m. över tio ofta förkortat 'min.' *Det gick på, tog två timmar och 30 m-er* $2^1/_2$ timme. *Ta (sig) fem m-ers vila. M. efter m. gick, utan att ~. — [Fyren] har en lysvidd av 14 m-er för vitt och 12 m-er för rött sken* Nord. Fam.[2] **2**) Friare. *Jag går bort på (l. för) en m. bara. Nyss på m-en gick han. Jag kommer på m-en* alldeles genast. *Varje m. fruktade han, att ~. Di kan vara här vilken m. som helst. Så inför evighetens stora under / försvinner sorgens flyktiga m.* Math. Roos. *Det som försummats dagen förut, måste tas igen nu under dessa korta m-er. Lyckans (snabbt) flyende m-er.* **II.** Ssgr ha i regel *minut-*, blott undantagsvis därjämte *minuts-*. Ex.: **1**) *Tidmätare (för äggkokning) med m-indelning, att hänga på väggen. Flodspruta med en kapacitet av 18,000 m-liter* liter i m-en. *Hälsades med en m-lång applåd. Med sin effekt av 55 hästkrafter vid 2,750 m-varv går denna motor ~. M-vis* adv. *Tim- och minutvisare på urtavla. Om tidningarna äro sekundvisare på historiens urtavla, så äro årsböckerna dess m-visare* Sven Hedin.**2**) Ex. på s-form. *Det var blott en liten m-sdel, innan hon åter gled vidare* Hans Larsson. *Under m-slångt kulspruteknatter. Efter en m-slång evighet* Sigurd. **III.** Avledning. M-lig (-t; -en). **1**) Som sker var minut, efter en minuts uppehåll, med en minuts mellanrum. *M-ligt blott man komma ser och vandra / en ung soldat, som bud till honom bär* Runeberg. *Där tågen m-ligt körde in* Rabbe Enckell. — *En gång m-ligen* i minuten. **2**) Friare. Varje ögonblick, från ögonblick till ögonblick, som räcker blott ett ögonblick. *Att himlens speglingar m-ligt växla* Chr. E. Fahlcrantz, öv. *Själva månens fullhet / är m-lig* Stagnelius. **Syn.** ibl. sjömil; ibl. ögonblick.

— **Minut**[2], subst. Ibl. (såsom i SAOL[8]) hopfört med föreg. I uttr. *I (parti och) m.* i smått, i småpartier, styckevis, i detalj. *Handel i m.* ⨯ grosshandel. *Sälja i m. — Kortinnehavare ~ måste dock anmäla sig i viss m-affär [för utfående av fläskranson]* 1918. *M-försälj|are;* -ning. *Som idkade såväl minut- som grosshandel. Saluföres i m-handeln till 65 öre. M-handelsföreständ|are;* -erska. *Sveriges m-handlares riksförbund. Upplands m-handlareförbund* 1919. Även *M-handlande. Nytt m-pris [på karbid] fastställt till 90 öre i lös vikt* 1917. — **Minuter|a,** -ade, -as; [-are]; -ing. Mest i ssgn ut-m-a ⊞; se d. o. — **Minutiō̄s** (-tsi-); -t, -are. Ängsligt sorgfällig, pinsamt ordentlig, ytterst omsorgsfull, noga i minsta detalj, skrupulös(t noga), noggrann ända in i småsaker, ibl. småaktig l. petig, ibl. hårfin. *Med m. noggrannhet. M-t noga med etiketten. Underkasta ngt en m. granskning. Med den mest m-a omsorg. I m-aste ordning* Elin Silén.

Minör se minera 3 (under mina[2]).

Mirabe'll (-äll); -en, -er; -odling; -plommon. Mkt små vanligen helt gula plommon (med fin rödspritning). *M-odlingen borde ~ upptagas på nytt, ty ~ få fruktsorter [äro] så lönande att odla som just m-erna* Gust. Lind 1912.

Mirāk|el (akut); -let, -el l. -ler, best. plur. -len l. -lerna. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Men fastän kyrkan är liten och fattig, äger den rykte för m-ler ~. M-ler, som uppgåvos ha inträffat, skett vid helgonets död. Helgon-m-len. För den som ser finns ingen skillnad mellan m-ler och naturliga förlopp* Hj. Söderberg. *Under och m-el ske ej i våra dagar.* **2**) Friare. *Men solen har andra och viktigare m-el att fullföra* A. Österling. *Hur utför du, lyckas du åstadkomma det m-let? På fjärde dagen hände ett m-el: pojken gick upp av sig själv! Det är rent av ett m-el, att inte alla dö av sina sår.* — Även 'konkr.' *Kvinnans själ, detta Vår herres m-el. Under det parveln förevisar m-let (sin ännu mindre broder).* **II.** Ssgr. Ex.: »*M-eldoktorn*» *Zeileis. En m-elhistoria, som synes tillhöra den äldsta legendbildningen kring Olof den helige* Nils Ahnlund. *Bildernas m-elkraft* Y. Hirn. *Kloka gubbars m-elkurer. Briand varnade ~ mot tron på m-elkurer (för att rädda franska franc'en)* 1926. *M-ellegender. M-elmannen ~ D:r Waldoza* annons 1932. *M-elspel av Thunman iscensättes av Alf Sjöberg (till Disagårdens invigning)* 1931. **Syn. I. 1**) under(verk); **2**) övernaturlig l. (rent) oförklarlig l. underbar tilldragelse, händelse som undandrar sig (vanlig) naturlig förklaring, ngt underbart, 'fenomen'; **3**) ett slags medeltida skådespel, dramatiserad helgonlegend. — **Mirakulō̄s,** -t, -are. **1**) Egentl. *Det m-a i altarsakramentet* Y. Hirn. *Vi skilde noga på det m-a och det övernaturliga* Öv. fr Aldous Huxley. **2**) Friare. *Dessa m-a väsen, vilka knappt tycktes ha mänskligt utseende. Hämtade sig så hastigt, att det verkade rent av m-t. Hade ett m-t sifferminne. Ty där var m-t nog handelsbod* Harry Blomberg. **Syn.** underbar, övernaturlig, legendartad, legendarisk, mystisk; förundransvärd, sällsam, fenomenal, vidunderlig, otrolig, ofattlig.

Misantrō̄p (-åp); -en, -er; -ī (-en l. -n; = människohat l. -förakt); -isk (-t). Människohatande l. -föraktande l. folkskygg människa, människohatare. *Utveckla sig till m. Trots sitt m-iska lynne. En m-isk replik av Strindberg.*

Mi'schmasch (mest grav); -et. Röra, sammelsurium, förvirrad blandning, smörja, 'sillsalat'.

Miserāb|el (akut); -elt, -lare. Eländig, ömklig, (ur)usel, (genom)dålig, bedrövlig, ynklig, jämmerlig, erbarmlig, 'ryslig', 'gräs-

lig'. *Vägen vi följa är m-el. Väglaget var m-elt, det m-laste. Trots det m-la vädret. Väl m-elt, det m-laste lynne. På det m-laste latin. Telefonen hade alltid fungerat m-elt.*

— **Miserēre** (grav), -t; -mummel. Botpsalm (särsk. Davids psalm 51, som börjar M. mei deus = Gud, var mig nådig), varkunnelsepsalm l. -bön; även bildl.

Mi'skund l. (enl. SAOL.) vanl. **Misskund** (båda med grav o. vanl. fattade som ssgr; ngn gång i dikt även ku'nd), (enl. Bibl. o. skönl. **I.** Enkelt. *Du har ingen m. att vänta. Ha, hysa, visa m. med ngn. Låt än din m. råda!* Ps. 579. *Någon m. med din fiende kände du icke. Om du beder till den Allsmäktige om m.* Bibeln. *Anropa, bönfalla ngn om m. Av m. med ~. Utan m. Icke värd (någon) m. — Men den himmelska m-en skulle förvisso komma dem båda till del* S. Dahllöf. **II.** Ssgr äro helt få. **1**) M-sam (-t, -mare; -het). *Det förutseende, som en m-sam försyn undanhållit oss.* **2**) M-(s)lös (-t, -are; -het). Mest med -s-. *Verklighetens hand, den m-lösa. — Föremål för hans m-slösa gyckel* V. Rydberg. *Hur hela församlingen m-slöst slukade dem med sina blickar* H. Flygare, öv. **Syn.** varkunnsamhet, förbarmande, barmhärtighet, medlidande, misskundsamhet; (ibl. nära:) medömkan, mildhet, skonsamhet, nåd, medkänsla; (m-sam:) varkunnsam, (ibl.:) ömhjärtad, medlidsam m. m. — **Mi's(s)kund|a sig** (även -ku'n-); -ade; -elig [l. -lig] (-t). Bibl. o. skönl. *Gud, m-a dig över mig syndare!* Bibeln. *Gud sig nådeligen m-a, sånt kvinnfolk!* S. Dahllöf. — *Väntar ~ fåfängt på någon m-ande broder* S. Siwertz. — *Utan m-ande. — O Gud, vår Gud, m-elig ~* Ps. 636. **Syn.** varkunna sig, förbarma sig.

Misogȳn (hårt g); -en, -er. Kvinnohatare.

Mi'sp|el (grav); -eln, -lar; -elbär; -elfrukt; -elkäpp; -elträd. Amelanchier, ett till rosväxterna hörande släkte av buskar l. små träd; ibl. nämnd 'blåhägg'. Även om Mespilus germanica (tysk m-el) l. om Cotoneaster. *Ett par arter bärm-el odlas hos oss som prydnadsväxter.*

Miss[1], -en, -er (mest akut). Engelska ordet för 'fröken'. **I.** Enkelt. *Långa, taniga engelska m-er med gula lockar. M. Daisy. M-erna Smiles.* **II.** Ssgr. Ex.: *På m-romanernas fjantiga nivå* Hagar Olsson. »*Svävade in i en sky av rosafärgad tyll*», *som det stod i de m-romaner jag rätt gärna slukade* Ellen Nyblom-Lundberg. *Att filmen som konst i genomsnitt* »*ungefär står på m-romanens ståndpunkt*» 1931. *Hedwig Courths-Maler, den kända tyska m-romanförfattarinnan* 1932. *Banal, sentimental, oäkta och osann m-romantik eller ~* Ruben Berg.

Miss[2], -en, -ar l. vanligare **Miss|e**, -en, -ar o. i fem. **Miss|a**[1], -an, -or; -unge; -eka'tt. Även lockord Ofta. smeksamma. *Kisse miss! Trättar m-en sig bakom öronen, bör unga fruar fylla på sitt småbrödsförråd, ty då komma gäster* Thecla Wrangel. *Låt m-e vara ifred nu! Han var ganska skrockfull, och varje m-e utlöste en besvärjelseformel med ty åtföljande spottsalva* G. Pauli. *M-an är grå med två vita fläckar. M-an har fått ungar. — M-ungen lilla! Lilla m-ekatt(en)!* **Syn.** kisse, katt(a), kissekatt.

Miss[3], -en, -ar. Särsk. idrotts o. d. Även interj. (t. e. för att i krocket skrämma den som skall slå). *Göra en m. Slår då och då en förfärlig m.* (i bandy). *Tennismatchen började ~ med många och fula m-ar på ömse håll.* **Syn.** bom(skott), fel(slag). — **Missa**[2], -ade, [-as; -ning]. Intr., abs. o. trans. **1**) Egentl. *Jag brukar aldrig m-a, men på henne tar inte pilar. Jag tog noggrant sikte, men m-ade tre gånger. — M-a på bollen. — Det är mycket sällan man ser någon, som m-ar ett kast. Hade god chans, men m-ade skottet* (i fotboll). *M-ade fint upplagda bollar och ~* C. Larsson i By. — *Att våra bomber träffar — men fiendens m-ar* Py Sörman. — *Och när hägern hugger, m-ar han sällan. Den första grodan hade tagit ett hopp efter flugan, men m-ade denna. Och tigern blev så förargad över det m-ade språnget, att den gick sin väg* H. Mörne. **2**) Bildl. Mest ngt vard. *Aldrig har jag varit så oviss som nu, om jag lyckats eller m-at* Strindberg om Advent. — *M-a ett tåg, tåget, en spårvagn. M-at den konstnärliga effekten* Hj. Bergman. *Vi gingo i förväg, ty vi ville ej m-a något av uppträdet* A. Schumburg. **Syn.** skjuta bom, slå l. hugga fel l. miste, förfela, misslyckas i l. med, klicka (i), slå slint l. klick; gå miste om l. förlustig, komma för sent till.

— **Miss-**[4], förstavelse med bet. o-, ring-, ill-, fel-, van-, miste, orätt. Anslutningen till de föreg. rätt svag. — **Missakt|a;** [-are]; -ning. **1**) Ngn gång träffas subst. 'missakt' t. e. hos V. Rydberg: *M. för nyfödda sanningar, som uttalas för andra gången.* **2**) *Gammal god borgerlig ordning får man inte m-a* Kabbarp. *M-ad och undervärderad även av sina närmaste. Intog en tämligen m-ad ställning i det lilla samhället. M-a icke formen! Ett m-ande kast på huvudet. En växt, som orättvist m-ats. — Denne m-are av institutioner* Klara Johanson. — *Förmyndarregeringen, av vilken han ~ blev behandlad med m-ning* Ax. Nyblæus. *Och det föll ingen in att behandla henne med m-ning därför. Med (illa) dold m-ning. Kan däri icke se någon m-ning mot l. för ~. Det var, låg m-ning i tonen, men ~.* **Syn.** förakta, ringakta, vanvörda, behandla med förakt l. vanvördnad l. ringaktning l. sidvördnad.

-bedöm|a; -ning. *M-a läget* felbedöma.

-belåt|en; -enhet. *M-en med allt och alla.*

Att länsmannen var arg och de övriga m-na. Ytterst m-en med, över sin placering. Han var ej m-en över öknamnet, ty ~. *M-na och sura ansikten, miner.* — *En allt större m-enhet med sig själv och sin ställning. Den allmänna m-enheten över detta opåkallade ingrepp. M-enheten grep omkring sig och* ~. **Syn.** se missnöjd o. missnöje. **-bild|a;** -ning (med plur.). *Varigenom hela växten löper fara att m-as. På grund av insektangrepp m-ad blomma. Han har en m-ad västerhand med blott 3 fingrar. Behandla m-ningar och sjukliga förändringar i bensystemet. 'Trollkvasten' är en m-ning, som* ~. **Syn.** (m-ad:) vanskapt, vanskapad, abnorm, monstruös; (m-ning:) vanskaplighet, abnormitet, monstrositet, monstrum, missfoster, ibl. nära 'en naturens lek' (lusus naturæ). **-billig|a.** Skr., sälls. *Med en m-ande blick* V. Benedictsson. *Utbrast med lindrigt m-ande:* ~ Fanny Alving. *Emellertid väckte Krohns artiklar* ~ *m-ande på mer än ett håll hos* ~ Jac. Ahrenberg. **Syn.** ogilla. **-bjud|a.** Jfr missbud. Underbjuda ɱ, ge underbud (anbud under verkliga värdet), bjuda (alldeles) för litet. *Fem kronor, nej, det är att m-a på varan. Arbete fingo vi överallt, men man missbjöd oss, tyckte vi* K. Gunnarson. *Mårten missbjöd så syndigt, att Nils höll på att dänga till honom* H. Wranér.

-bruk; -|a (-ade, -as; [-are]). **I.** Subst. **1**) *Tillåta sig, göra (sig skyldig till) m. av ngns förtroende. Bruket får icke urarta till m. Påtala allt, alla m. av makten. Filosofien har en skämtare definierat som ett konsekvent och systematiskt m. av en just för detta ändamål uppfunnen terminologi. Att låta 'lidelse' bli liktydigt med 'lidande' får väl anses som ett svårt m. av ordet. Makt-, alkohol-, sprit-, nikotinmissbruk.* **2**) Ngt konkretare. *Avskaffa, rätta, kämpa mot inrotade m. Gamla m. och missförhållanden. M., som innästlat sig.* **II.** Verb. *M-a ngns förtroende, ngns tålamod. Som egentligen borde stå alltför högt för att m-as. M-a sin begåvning till ngt som ej är en värdigt. M-ad kvinnokraft. Men ordspråket säger ju, att man har makten för att m-a den. Skalden behöver i var stund få utvidga eller inskränka, kanske även m-a ett ords bemärkelse* J. H. Kellgren. — *Som i Stockholm omhändertas för alkoholism eller eljes äro kända som m-are* Ivan Bratt. *Intet register över alkoholm-are* 1926. **Syn. I. 1**) oriktig l. dålig användning, orätt l. dåligt bruk; ibl. orätt benämning; **2**) osed, oskick, dålighet; **II.** göra orätt bruk av, illa l. otillbörligt använda, på ett fult sätt använda l. begagna (sig av), ibl. ta(ga) för mkt i anspråk, ibl. 'svika'; gå över det lämpliga l. gränsen i användandet av.

-bud. Jfr missbjuda. (Köpe)anbud under verkliga värdet, underbud. **-byt|a sig;** -e (-t, -n). Mindre vanl.; oftast i perf. part. Byta sig till ngt sämre, förlora på byte(t). *Jag tror knappt, att någon av oss känner sig m-t* Z. Topelius. *Känna med samhällets m-ta och beivra oförrätterna* N. Söderblom. *Att den kvinnan, som fick Johannes till man, inte blev m-t* Josefina Bengts. **-dåd;** -are; -erska. *Få böta för sitt m. Alldeles som brottslingarna söka sig tillbaka till skådeplatserna för sina m.* — *Med m-arens skygga och skelande blick. Ty han visste, att en m-ares kvarlåtenskap för ofärd med sig* Bo Bergman. — *Som m-erska inspärrad i fängelse till fasansfulla kval* V. Rydberg. **Syn.** miss- l. illgärning, ogärning, (o)dåd, illbragd, grovt l. svårt brott, bovstreck, illdåd, svår förbrytelse, ibl. svår synd; (m-are:) ill- l. miss- l. ogärningsman, förbrytare, grov brottsling, ibl. (svår) syndare.

-fall. 'Olivlig förtidsbörd', 'abort'. *Få m.* för tidig nedkomst så att fostret ej kan leva. **-far|a.** Lagt. Förfara, förstöra, illa hantera l. medfara. *Ej må lån m-as* Lagen. **-firm|a,** -ade, -as; [-are]; -else (-n, -r; -mål). -lig (-t). Lagt. o. d. *M-a ämbetsman i tjänsteutövning. M-ad av pöbeln för sitt ingripande i* ~. *M-ande tillmälen.* — *Åtal för m-else och våld mot polisman. M-else av polis. Dom avkunnad i m-elsemålet mellan* ~. — *Eller förgriper man sig emot honom med hotelse eller annan m-lig gärning* Lagen. *M-liga uttryck, benämningar. M-ligt skrivsätt.* **Syn.** förolämpa, skymfa, (äre)kränka, svårt förnärma, överfalla med smädelser l. kränkande tillmälen, okväda, förringa ngns heder o. anseende; (m-lig:) skymfande, nedsättande, sårande osv. **-formad.** *M-e fötter med sex tår på vardera. Förvridna och m-ade fingrar. En krokig eller på annat sätt m. stam.* **Syn.** vanskapt, vanskapad, missbildad; ibl. förkrympt. **-fost|er.** Egentl. o. bildl. *Ett m-er, hälften djur och hälften människa. Ett riktigt m-er i sedligt hänseende. Detta m-er till stad med* ~. *Det sjustaviga ordm-ret m u n i c i p a l s a m h ä l l e* Ruben Berg. **Syn.** vidunder, monstrum, oformlig l. vanskaplig varelse; ibl. oformlig koloss; avskum, utskum, usling, skurk, odjur.

-färg; -|a (-ning). Mest fackl. **I.** Subst. *På det stärkelsemjölet ej skall få bismak eller m. av* ~ B. Jönsson. **II.** Verb. *Enär en enda regnskur kan m-a och betydligt nedsätta bönornas värde* ib. *M-ad näsa. Och vätskan var blodigt m-ad. M-ade, oregelbundna eller missbildade pärlor. M-ade och vanvårdade tänder. Huden blir blåaktigt m-ad, och svullnaden och m-ningen sprida sig hastigt. Fläsket befanns fritt från förskämning, men företedde ytlig m-ning i gult.* — Ngn gång bildl. *Uppfattningen av den katolska propagandan var enligt pastor*

Assarsson m ad av gammalt agg och gammal misstro 1925. **Syn.** oriktig l. felaktig l. sjuklig färg. **-förhållande. 1**) *Ett m. mellan de olika delarna i maskinen, som ofördelaktigt inverkade på dess gång. M. mellan inkomster och utgifter. Stå i m. till ~.* Friare. *Mellan dem och fosterbrodern rådde sålunda aldrig något nämnvärt m.* Anders Backman. **2** *Men detta förhållande — eller m. — lär ganska snart komma att rätta till sig. Påpeka m-n i det gällande domsväsendet. Vissa m-n vid ett av W. lett ombyggnadsarbete.* **Syn. 1**) felaktig avvägning l. proportion, miss- l. van- l. disproportion, oöverensstämmelse; misshällighet, disharmoni; **2**) olägenhet, (inrotat) missbruk, felaktigt förfaringssätt, olämplig praxis, oegentlighet(er).

-förstå; [-else (-n, -r)]; -nd (-et, =). **I.** Vanliga verbformer. *M. varann. M. meningen med ngt. Jag låtsades m.: Vilka talar Ni om? Bed henne låta bli att onödigtvis m. mig! Avsiktligt m. På ett sätt, som icke kunde m-s. Den positiva omvärdering av länge m-dd dikt, som ett teaterhistoriskt studium kan föra till* Agne Beijer. *Således äro då vi m-dda intelligenser bägge två?* Ax. Munthe. *Gå m-dd (genom livet)* misskänd. *Av m-tt nit* ovist, missriktat. — *Ja, m. mig rätt, har kapten egna grisar?* (skämts.) Alb. Engström. **II.** Subst. **1**) M-else. *För att undvika m-else.* **2**) Missförstånd. *Låt inget, inga m-nd rubba den goda sämjan mellan er! Det hela var ett m-nd från hans sida. Beskärmar sig över m-nd av hans verkliga avsikter. Allt berodde på ett (olycksaligt) m-nd. Då jag, till följd av m-nd, råkat 'trampa honom på tårna'. Ett övergående m-nd. Som blott bidrog till att skärpa m-nden. — Leva i m-nd med Gud och hela världen. Så blev det den gamla historien: retlighet, m-nd, öppen brytning.* **Syn. I.** missuppfatta, icke förstå (ngn) rätt; ibl. misskänna l. orätt bedöma; **II.** (m-nd:) miss- l. feluppfattning, oriktig tolkning l. uppfattning; (ibl. nära:) kallsinnighet, tvedräkt, tvist, split, söndring, fnurra på tråden.

-gifte. Sälls. för 'mesallians'. **-givning.** I kortspel. Vanligare: felgivning. **-grepp.** Blott 'bildl.' *Begå, göra ett m. Det var ett tydligt m. av honom att den gången hålla sig undan, ett m., som han också fick sota för. Göra sig skyldig till svåra m. (i, vid behandlingen av ~).* **Syn.** (begånget) misstag, fel(tag), blunder, (synnerligen) oklok åtgärd, felgrepp, 'bock'. **-gynn|a;** -sam. Mest skr.; mindre vanl. *Att huvudstaden härigenom (över hövan) m-as. Den ifråga om skördevädret mest m-ade landsändan i riket. Den m-ade rivalen. Översta Härjedalen är i fråga om markens beskaffenhet snarare gynnat än m-at. M-ad av naturen, av lyckan* vanlottad. — *Några veckor uppehållen av m-ande vind* N. Ahnlund. *Under så m-ande omständigheter. — Till följd av m samma omständigheter.* **Syn.** styvmoderligt l. onådigt l. illa behandla; m-sam:) ogynnsam, ogunstig, oförmånlig, ibl. nära, avog l. fientlig. **-gärning;** -sbalk (i lagen); -sman. *Min m. är större, än att jag kan bära den* Bibeln. *Jag måste bekänna min m.* ib. *En straffbar m. hade det varit ~* ib. *Överskyl icke deras m. ~* ib. *Oskyldig är jag och utan m.* ib. *Utplåna alla mina m-ar ~* ib. *Vedergäller oss icke efter våra m-ar ~* ib. *Få lida straff(et), lön(en) för sina m-ar. Stora m-ar ropa på stora straff* B. Gripenberg. **Syn.** se missdåd.

-hag, -et; -sbetygelse; -syttring; -|a (-ade); -lig (-t, -are; -het). Ofta skr. **I.** Misshag. *Yttra, uttala sitt m. med ngn, ngt. Frågan väckte Rudins synnerliga m.* Tor Andræ. *Av fruktan för att därigenom ådraga sig trollens ytterligare m.* J. P. Hansén. *Då lantdagen genom sina protester hade väckt ett större m. än vanligt i Petersburg, upplöstes den ~* H. Gummerus. *Visade ett tydligt m. gentemot ~. Visade sitt m. så öppet, att ~. Frukta ngns m. Finna m. i ~. Fatta(s av) m. till l. mot ~. — De obligata m-sbetygelserna. Bifalls- och misshagsyttringar.* **II.** Misshaga. *Fruktan för att m-a min hustru eller att såra hennes känslor* Strindberg. *Och den som m-ar honom, kan han förvandla till stenar och träd. Profilen vacker, men händerna m-a mig. Han(s uppträdande) m-ar mig verkligen. Liksom det ~ i våra vänners olyckor ständigt finnes något, som icke m-ar oss, så är å andra sidan deras lycka oss ovälkommen* Öv. fr. Thackeray. *Det har alltid m-at mig att se dylika flaxiga åthävor.* **III.** Misshaglig. *Oskadliggöra en m-lig person. Att varje m-lig gäst kunde utvisas. Fönster inslogos hos m-liga ämbetsmän. Ville icke ens vara i samma rum som den m-lige. Som äro m-liga för Gud* Bibeln. *Som levde i landsflykt, enär han varit kejserliga ryska riket m-lig. För att komma åt en m-lig regering. En folket, för styrelsen m-lig åtgärd.* **Syn. I.** ovilja, motvilja, vedervilja, missnöje, ogunst; (ibl. nära:) förtrytelse, avsmak, olust, antipati, aversion, avoghet; **II.** väcka ngns missnöje l. ovilja osv., icke tilltala, beröra oangenämt, bjuda emot, vara l. göra sig illa omtyckt (av) l. misshaglig för, vara illa tåld (av); **III.** illa omtyckt l. anskriven, obehaglig, hatad, förhatlig, avskydd, impopulär, ibl. antipatisk.

-hand|el; -elsmål; -l|a (-ade, -as; [-are]; -ing, ngn gång med plur.). **I.** Subst. *Som förövat m-el på allmän väg. Grov, svår m-el å obeväpnad. Öva m-el (p)å, mot ngn. Avstyra all vidare m-el. Men varje m-el av kroppen är enligt sunnitisk uppfattning en synd* Öv. fr. Essad Bey. — *Polism-el.* —

Avdömt m-elsmål. **II.** Verb (med avledningar). **1**) Egentl. *Somliga m-lade de, och andra dräpte de* Bibeln. *Halvt m-lad till döds. M-la ngn med sitt ridspö. — M-larna avlägsnade sig efter fullbordat värv i bil. Hustrum-laren fick fängelse. — Då skall man prisgiva Eder till m-ling* Bibeln. *Det är enda sättet att skydda honom för m-ling av pöbeln* Hj. Söderberg. **2**) Bildl. *Han ansåg sig m-lad av rådhusrätten* orätt l. illa behandlad. *Han försöker tala tyska, men m-lar den grymmeligen. Det är äldsta syster, som m-lar Beethoven (på pianot). Klagar bittert över franskans m-ling* (att den fått så litet timantal i skolorna). **Syn. I.** (över)-våld, 'våldsam hand', handgripligheter; **II. 1**) våldföra sig på, öva misshandel mot, begå (över)våld mot, (ibl.:) mörbulta, klå u'pp, ge (ett kok) stryk, genompiska; **2**) fara illa fra'm med, illa behandla.

-hugg. Nästan endast efter 'i'. *Råka, komma i m.* komma i vägen o. i misstag få slaget (l. d.) i stället för den det var ämnat åt. *Det har väl skett i m., då* ~ (av misstag) Fanny Alving. *Det gick i m.* **-humör.** *I m. över att* ~. *Råka, komma, bringas, vara i, på m. (över ngt). Han gjorde det i m. Var på svårt m. I stigande m.* Ane Randel. *Och hela hennes m. försvann inför* ~. *I en stund, ett anfall av m. Visade (en smula) m. över* ~. *Utan att visa (en skymt av) m. Tillräckligt för att hålla mig i ett ständigt m. — Den sista junikvällen det året var vädret på m.* A. T. Gellerstedt. **Syn.** dåligt humör, dåligt lynne, misslynthet, misslynne, förargelse, nedstämdhet, misstämning. **-hushåll|a;** -are; -ning. Egentl. o. bildl. *Många gånger senare i livet m-ade jag med pengar, men* ~. *M-a med sin förmögenhet. Ska du m-a så där med mitt gummi?* N. W. Lundh. — *Och det dugde ej att m-a med krafterna de första milen* Alex. Slotte. — *Med en sådan m-ning måste ju konkurs hota. M-ningen med husbehovsvirket. Det lilla ordet 'nerver', som det faktiskt bedrives en svår m-ning med* Öv. fr. 'Erwin Rosen'. **Syn.** hushålla illa (osv.), slösa (med), förslösa, vara slösaktig (med), missköta. **-hällighet,** -en, -er. *När det uppstod någon m. i vår lilla värld* ~. *De nu rådande m-erna. Bilägga m-er mellan äkta makar. Ledde till många m-er* Alb. Engström. **Syn.** oenighet, tvist, söndring, splittring, osämja, missämja, stridighet(er), (ibl. nära) konflikt.

-kalkyl; -er|a (-ing). Mindre vanl. för 'fel(be)räkning' o. d. *Jag tröstade mig emellertid över mina m-er* A. Hillman, öv. **-klang.** Sälls. för missljud, skorr o. d. **-klingande.** Sälls. för missljudande o. d. **-klä|(da);** -dande l. -dsam. **1**) Egentl. *Ingenting m-r en skönhet. — En dräkt, som han fann simpel och m-dande. Går inte med glasögon, emedan hon anser dem m-dande. — Sannerligen, jag skulle bli kväkare, om bara inte dräkten vore så m-dsam och* ~ Öv. fr. Thackeray. *Bandknuten i nacken är ingalunda m-dsam.* **2**) Friare o. bildl. *Den väl tilltagna magen m-r icke alls* Alb. Engström. *Och röker pipa, vilket i någon mån m-r hans vackra mun* Agnes v. Krusenstjerna. *Den minen m-r dig. Det m-r dig att ta på en sådan min. — Något mera m-dande än rödkantade ögon finns ju* ~ *inte* Magda Bergquist. — *Utrustad med en liten mycket m-dsam uppnäsa* Marika Stjernstedt. *En smula jargong, som icke är m-dsam* Fr. Böök. **Syn.** misspryda, ta sig illa ut (på), förfula, ingalunda smickra, vanpryda, vanställa; (m-dsam:) vanprydlig, vanprydande, ibl. olämplig l. ful.

-kredit (biton på -it); -er|a (-ing). Blott 'bildl.' *Bringa, sätta ngn i m. hos* ~. *Bragte mig i m. även bland de större gossarna genom* ~ Stina Aronson. *Allt detta, som nu blivit bragt i m. Råka, komma, vara i m. (hos ngn). — För att m-era Carranzas regering* Ax. Palmgren, öv. *Särskilt m-erande verkade min förklaring, att* ~. **Syn.** missaktning, ringaktning, vanrykte, dåligt anseende; (m-era) se diskreditera (I. 904). [**-kund** ej hithörande, se miskund ovan]. **-kän|na;** -d (ngn gång med gradformer; -dhet). *Det säkraste dödstecknet, som av ingen kan m-nas — förruttnelsen. Vi ha m-t honom, han var bättre än sitt rykte. M-na ngns förtjänster, nit, avsikter. Trots missräkningar och m-nande. Han dog föraktad och m-d. En m-d storhet. Ett litet land, jag vet inte, om det är mer okänt än m-t ute i världen.* **Syn.** felbedöma ꞁꞁꞁ, orätt bedöma, ta fel på, anse för annat än det är; icke göra rättvisa åt, icke (till sitt värde) uppskatta, icke (upp)skatta efter förtjänst, underskatta, undervärdera.

-led|a, [-ning]. Blott 'bildl.' *Söka m-a ngn ifråga om sina avsikter. Så får man veta, vem han var, och m-es icke l. utan att m-as av uppstående legender. M-d av illvilliga rådgivare. M-da genom hans lugn, trodde vi* ~. *Men hennes skarpsinnighet stod icke till att m-a. För att m-a nyfikenheten* E. v. Wendt. *M-ande bevisföring. Man blir lätt m-d, m-es lätt av hans angenäma yttre.* **Syn.** vilseleda, vilseföra, (bort)villa (ꞁꞁꞁ), föra bakom ljuset, leda på villospår, gäcka, narra, drag(a) vid näsan, bedra(ga), (jfr f.! ö.) förvilla. **-ljud;** -ande (=). Egentl. o. bildl. **1**) *Skrän, visslingar, skräll av grytlock och allehanda andra m. — Inga m. störde friden. Enda m-et berodde på hans »radikalism» som teolog* Lydia Wahlström. *Inblanda ett m. i glädjekören.* **2**) *Av barnskrik och slammer m-ande gränder* Gust. Mattsson. *Tåget stannade med ett m-ande gnissel och* ~. **Syn.** falsk ton, olåt, oläte(n), öronpina, kakofoni, (ibl.:) gnissel, skrål, tjut, skrän, skrammel o. d.; störande inlägg,

ngt som skorrar i l. svar mot omgivningen, m-ande, öronslitande, (ibl.) i gäll, skrallig, disharmonisk, falsk, skorrande.

-lyck|as. **I.** M-as. Han m-as alltid, vad han än gör. M-as i sitt försök att ~. Försöket m-ades för honom. M-as med försöket. Nu försökte han få låna av svågern, men även med, hos honom m-ades han. Att jag skulle lyckas, där andra m-ats. M-as totalt, kapitalt, grundligt, definitivt. Saken m-[…]des fullkomligt. — M-as i livet. **II.** M-ad. En m-ad tårta. M-ad i gräddningen. En ytterst, en sorgligt m-ad tillställning. Göra ett m-at försök att vända bort alltsammans i skämt. M-at, min vän, m-at! — M-ad som skådespelare. M-ad älskare. Därför att alla hans barn voro m-ade. Den m-ade studenten, som fått ge upp studierna och bli journalist. Ett s. k. m-at subjekt. De m-ades och urspårades klubb. **III.** M-ande. Som så ofta lett till m-ande. M-andet var så fullständigt som möjligt. För varje m-ande blev han alltmera retlig. Motigheter, m-anden, grusade förhoppningar, strandade planer. Efter otaliga m-anden V. Hasselblad. **Syn. I.** icke lyckas, gå illa (för ngn med ngt), gå på tok, slå fel (t.), slå slint, slå illa ut, ibl. bli bet (på), göra fiasko, förfela, ibl. dabba l. staka sig, ibl. hoppa i galen tunna l. bränna sina kol förgäves; ibl. gå om intet l. bli m-ad; **II.** (ibl.:) förfelad, förolyckad, 'urspårad'; **III.** ibl. motgång l. fiasko.

-lyn|ne; -t (=, -are; -het). **I.** M-ne. Sälls. för 'misshumör' l. 'm-thet' o. d. M-ne och förbittring. Råka i m-ne (över ngt). **II.** M-t. Göra ngn m-t. Såg m-t och hetsig ut, då hon svarade. Blev han m-t, för att du skämtade med honom? Man blir m-t med för ymnig blöta, / med för envis torka likaså G. U. Schönberg. M-t med sig själv vände han hem och ~ A. Wändahl. Är han m-t på oss? En smula m-t över sina små motgångar. Blevo både modfällda och m-ta över vad de hörde. Men jag var svårligen m-t att icke finna något annat. I m-t sinnesstämning. — Medan han m-t plirande riktar blicken på ~. De störda och m-t puttrande hönorna Dan. — Utan att visa minsta spår till m-thet vid, över tillrättavisningen. **Syn.** (m-t:) ur humör, på l. vid dåligt lynne l. humör, (nedslagen o.) förargad, uppbragt, 'arg', harmsen, vid l. på misshumör, missbelåten, missnöjd, förtrytsam, 'mulen', 'purken', 'sur', 'stucken'.

-läs|a; -ning. Sälls. för 'felläsa' ɴ. Som lätt kan m-as som det förra ordet B. Risberg. Några ställen, där sättaren m-t ditt manuskript O. Östergren.

-min|na sig. Om jag inte m-ner mig, var vi den sommarn i Gränna om inte minnet, mitt minne sviker (mig). Ifråga om årtalet m-de sig Kruse, ty ~ Beyron Carlsson. Det vore ju högst underbart, om hon m-t sig i denna punkt ~. **Syn.** minnas fel l. galet l. orätt, ta fel i l. om, begå minnesfel.

-mod; -speriod m. fl., -ig (-t, -are; -het). **I.** Subst. **1** Bitterhet, oro, m., allt var med ens som struket bort. I ögonblick av (djupt) m. Gripas, fattas av m. Den lilla motgången ingav dem m. redan från början. M-et gjorde återvägen dubbelt tungsam S. J. Enander. M-ets kalk rågades, då ~ Eric v. Otter. Så gick han och satte sig på krog och söp sig full i m. över handelsen. **2** Att Troili under sina m-sperioder skulle ~ Helge Kjellin. I denna m-sstämning. **II.** M-ig. Bli m-ig vid, för, över minsta (lilla) motgång. Glasmästaren såg m-ig ut ett ögonblick, men ~ W. Hammenhög. Nu ger jag upp försöket! ropade Hans m-ig. Allt m-are, ju längre mannen dröjde. M-ig över att de första försöken misslyckats. Betraktade med m-iga blickar de uppgivna ämnena. Efter en veckas m-ig väntan. Utan m-igt grubbel. Några m-iga ord om ~. Skakade m-igt på huvudet. — Skaka av sig m-igheten. **Syn. I.** modstulenhet, misströstan, nedslagenhet, brist på tilltro till sig själv l. på självförtroende, modfälldhet, modlöshet, klenmod(ighet), nedstämdhet.

-naiv. T. e. litteraturhist. Misslyckat naiv.

-nöj|d; -dhet; -e (-t; -sanmälan m. fl. se II 2). **I.** M-d. Vara (mycket) m-d med ngn för ngt, med ngns uppförande. M-d över förhållandena i verket. Far blev högst m-d, när han fick höra vad du gjort. Se m-d ut. Kasta m-da blickar på ~. Struttsens ständigt m-da lynne. — Sälla sig till de (politiskt) m-da, till dem, som voro m-da med regeringen. — M-d med en dom jfr II 1 b. **II.** M-e. **1**) Enkelt. **a**) Med m-e se, att ~. Det väckte hans synnerliga m-e, att du ej kom på sammanträdet. Drottning Margaretas och konung Eriks unionsstyrelse hade varit ägnad att i Sverge uppväcka det häftigaste m-e Sven Tunberg. Vid sådana tillfällen kunde han ibland röja, visa ett lätt m-e. (Öppet) yttra, ådagalägga sitt m-e med ngn l. ngt. M-et (med regeringen) utbredde sig mer och mer. Laddad med m-e över ~. Skaffar sig själv obehag och skapar m-e hos folket. Söka stilla, lugna det allmänna m-et. För att bryta udden av det allmänna m-et. **b**) Lagt. Förklara, anmäla m-e med en dom om part: anmäla sin avsikt att söka ändring i högre rätt, att överklaga domstols beslut. **2**) Ssgr. Ex.: M-esanledningen är Sv. Dagbladets hållning i ~. M-esanmäl|an (o. -ning) se II 1 b. I den allmänna m-eskören har hittills skolfolket hörts minst Carl Lindsten. Livsledan och m-esstämningen i dessa dikter N. Svanberg. M-esutbrott från radikalt norskt håll 1921. M-esvotum mot riksgäldskontoret 1922. Varken bifalls- eller missnöjesyttringar förekommo. **Syn. I.** missbelåten, otillfreds-

(ställd), föga nöjd l. belåten, förargad, förtretad, misslynt, oförnöjd, sur(mulen), syrlig, harmsen, obelåten; (ibl. nära) klandersjuk; **II.** (m-e ibl.:) misshag, ovilja, m-d stämning (jfr f. ö. I).

-proportion; -erad. Missförhållande, disproportion, 'felaktig avvägning'. *Om tadlet står i (en alltför skriande) m. till berömmet. M-en mellan mål och medel* G. Pauli. — *Särskilt jättekolonnerna vid ~ voro alldeles förfärligt m-erade* Aug. Brunius. **-pryd|a;** [-sam]. *Den lilla snedhatten, som m-er så många av våra unga flickor. Den då nyss fullbordade, sällsynt fula, av smaklösa skulpturer m-da Djurgårdsbron* C. G. Laurin. — *Klädd i en m-ande dräkt. M-ande vårtor. Kaoset [hos Alf Ahlberg] är ett m-ande ord* A. Österling 1924. — *Blygsamhet är icke m-sam för ungdomen, men ack, så sällsynt.* **Syn.** se missklä(da).

-rand. Felrand. Sälls. *Med hast slog han in en m. i väven* S. Lagerlöf. **-rikt|a;** -ning (med plur.). Nästan endast 'bildl.' **I.** M-a. Vanligast i perf. part. *Följden av en m-ad uppfostran. En m-ad förebrådelse. M-ad stränghet, iver. M-at nit. M-ade bemödanden. Det slags m-ade prydhet, som ~* Per Hallström. *En m-ad, urartad stadskultur* Ola Hansson. **II.** M-ning. Vanl. mer fristående från verbet. *Kämpa mot en m-ning i hela den mytologiska forskningen. Bekämpa m-ningar inom filosofien.* **Syn. I.** (m-ad:) felriktad, vänd mot fel håll, riktad åt orätt håll; (ibl. nära:) olämplig, 'ovis'; **II.** (ibl. nära:) falskt betraktelsesätt, förirring, 'felspår', villospår, falska banor.

-räkn|a sig; -ing (-en, -ar; -spen(nin)gar). **1**) Egentl. *Jag m-ade mig på två kronor, som jag gav dig för mycket. — Fråga om rättelse i m-ing vid verkställt skifte. En m-ing på över* $^1/_2$ *milj. vid slakthuset* 1922. — *M-ingspengar till varje kassör 1,000 kr.* felräkningspengar. **2**) Bildl. *M-a sig på ngn(s ärlighet), på ngt. Du m-ar dig grundligt, om du tror dig kunna betvinga honom med så enkla medel. Däri har han m-at sig. — Blir man m-ad ibland, så blir man också glad in i själen, då ~. Iakttog henne för att se, om hon föreföll m-ad. Bara han såg en m-ad min. — Hans m-ing blev större, än jag trott. Men ju högre förhoppningar man hyst, dess bittrare kännes m-ingen inför den sorgliga verkligheten. Det blir en stor m-ing för honom att icke i år få resa söderut. Men till min m-ing befanns det, att ~. För mig var han en djup m-ing* Elin Wägner. **Syn.** felräkna ɱ, räkna orätt; missta(ga) sig, beräkna oriktigt, göra felaktiga beräkningar l. uträkningar, ibl. svikas l. gäckas i sina förhoppningar l. förväntningar; (m-ing:) felräkning; felslaget hopp, sviken förhoppning, besvikelse, besvikenhet, desillusion; motgång, ibl. ledsamhet l. förtret, ibl. misstag l. felberäkning.

-skriv|a sig; -ning (med plur.). Skriva fel l. miste. *En ofrivillig m-ning* skrivfel. **-sköt|a;** -sel (med kort ö). **I.** M-a. *Han började dyrka spriten och m-a tjänsten. Som grundligt m-te gården. Han m-te enligt hennes åsikt sina två barn. M-a sig, sin hälsa. M-a sig i tjänsten.* **II.** M-sel. *Sedan huset, på grund av m-sel, gått ur familjens ägo. Förment m-sel av beslagtagna födoämnen* 1917. *Beroende på uppenbar m-sel.* **Syn. I.** vansköta, missvårda, vanvårda; **II.** vanskötsel etc. **-stämning.** *Och en djup m. tycktes bemäktiga sig honom, när ~. Låt aldrig en tillfällig m. taga tyglarna! Glömde sin m. Väcka m. (hos ~). Råka i, försätta ngn i m. Vartenda samtalsämne, som togs upp, slutade med m. Det har rått m. mellan bröderna (alltsedan ägotvisten).* **Syn.** förstämning, obehaglig l. dyster l. fientlig stämning, missmod, nedslagenhet, (ibl.:) (obehaglig) kyla l. köld, spänt förhållande, spänning. **-säg|a sig;** -ning (med plur.). Även 'missäja sig'. *Han miss-sade sig emellertid, och följden blev, att den andre blev ursinnig. Råka ut för en obehaglig m-ning. Bekant för sin konfyshet och sina m-ningar.* **Syn.** säga fel, försäga sig; felsägning. **-sämj|a,** -an, [-or]. *Den m-a, som länge rått i hemmet, gjorde ~. M-a och trätor. Att under långa resor, då ett ringa antal människor tvingas till varandras sällskap, m-a ofta kan uppstå utan någon anledning. I samma stund glömdes alla m-or, alla bekymmer och all oro* Sigrid Stjernswärd. **Syn.** osämja, misshälligheter, oenighet, fnurra på tråden.

-ta|(ga). 1) Refl. Huvudanvändning. **a**) *Du m-r dej! Om jag inte (alltför mycket) m-r mig, så ~. Jag skulle mycket m-ga mig, om icke ~. Du har grundligt m-git dig.* **b**) *M. sig om vägen, om ngns avsikter, om rätta meningen, om farans vidd. — Däri, därvidlag m-r du dig fullständigt. Men du m-r dig i avseende på sättet. — M. sig på person* ta ngn för en annan l. misskänna, felbedöma ɱ. *M. sig på ngns karaktär. M. sig på (den överenskomna) tiden.* **2**) Trans. Mest skr. *Få människor blir smickrade, då man m-r dem för någon annan* Gunnar Cederschiöld. *Flygarna misstogo Irland för Cornwall* togo fel på I. o. C. *Rottryffel, som ofta m-ges för tryffel, men är giftig* Nord. Fam.[2] **Syn.** begå (ett) misstag, ta(ga) miste l. fel, bedra(ga) sig, missräkna sig, hugga i sten, hoppa i galen tunna, fara vill l. vilse, göra sig skyldig till l. skatta åt (en) villfarelse; orätt(vist l. felaktigt bedöma, felbedöma, misskänna. **-tag.** *Förlåt, det var ett m., jag trodde det var en bekant! Det var ett m. av honom. M., mina herrar! M., min bror, så lätt går*

det inte! I sml. även *De ä alldeles, fullkomligt m.! Upplys honom om hans m.! Inse sitt m. Det berodde på ett (rent) m. Hälften av alla m. uppstå genom bruket av dåliga metaforer* Knut Hagberg. *Men m-et på Højers egen sida är dock ojämförligt större än hos hans motparter* B. Hesselman. *Begå m., göra ett m. om vägen. Vi har begått ett sju helsikes m. i att komma hit och* ~ E. Hultman. *M. på person* då man tar en för en annan l. ock över l. underskattar hm. *Att strutsen är ett m. av naturen. Jag gjorde det, det skedde av m. När han hörde namnm-et, blev han allvarlig.* **Syn.** fel, villfarelse, förväxling, villa, 'bock', blunder, (ibl.:) missräkning, förbiseende, missuppfattning, missförstånd, missgrepp, tankefel, feluträkning.

-tank|e. *M-ar bryta vänskap. Ringa m-e kan förstöra ett gott rykte. Ta en m-e för bevis. Dela ngns m-ar. Ha en svag m-e (, att allt inte står rätt till). Jag har alltid haft mina m-ar. Jag har en halv m-e, att* ~. *Ådra(ga) sig m-ar. Fatta, dra(ga) m-ar (av ngt). Yppa m-ar, att* ~. *Gentemot uttalade m-ar i den riktningen. Utan (minsta) m-e (, att* ~*). För att skingra hans mörka m-ar. (Upp)höjd över all m-e. Utan att (upp)väcka hennes m-ar. För att avvända m-arna (från* ~*). M-arna övergingo snart till visshet. Till sist togo m-arna bestämd form. Därmed fick han sin m-e beseglad, bekräftad. Anhållen på en (blott) m-e, på blotta m-ar.* — Med prep.-uttr. *Jag kan inte bli kvitt mina m-ar angående hans ärlighet. Ådraga sig m-e för feghet. Å min sida hyste jag i början en svart m-e (gent-e)mot honom. Äro m-arna riktade mot, på någon bestämd person, mot, åt något bestämt håll? Det föreligger grundad m-e mot honom, att han* ~. *Jag har mina m-ar om hans uppriktighet. Redan mordnatten föllo m-arna på* ~. *Leda m-en på sig.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) farhåga, aning, förmodan, fruktan, misstro, hemlig tanke.

-teckn|a; -ing (-en, -ar; -sfel). Egentl. o. bildl. *Ser du linjerna så, löper du fara att helt m-a föremålet. Munnen är m-ad, alldeles sneddragen, som om* ~ Elsa Lindberg. *Josephsons figurer, även när de äro m-ade, leva emellertid* Rich. Bergh. *En m-ad karaktär. — Tavlan vimlar till den grad av m-ingar, att man vore frestad att kalla den modärn.* **Syn.** felteckna. **-tillit.** Skr., mindre vanl. för misstro(genhet). *Utså misstro och m. i hela samhället.* **-tolk|a;** -ning (med plur.). *M-a en viktig paragraf i fördraget. M-a en text. M-a allt som säges. De skulle m-at vad de sågo. Att Kainz m-ade rollen* Lili Ziedner. — *Utsatt för (ständiga) m-ning(ar).* **Syn.** fel- l. vantolka, tolka l. förklara l. översätta fel l. orätt. **-ton.** Skr., sälls. Skorrande l. gäll ton o. d. *Det finns ingen förhävelse, ingen m., intet segerjubel i dessa innerliga rader, som* ~ Fr. Böök. **-trevnad** sälls. för 'otrevnad' l. 'vantrevnad'. **-triv|as;** [-sel]. Mindre vanl. *Han kände redan, att han m-des* K. G. Ossiannilsson. *Fru Siri var klen, m-des i pensionatet och* ~ K. O. Bonnier. *M-as med sitt arbete, med ngn.* **Syn.** vantrivas.

-tro¹, -n; [-väckande, skr.]. *Fatta, hysa m. till* ~. *Gripas, fattas av (en naturlig) m. till, mot ngn l. ngt. Tvivel och m. Den bittra m-n till egen framtid* G. Attorps. *Samma m. mot kulturen. Karlfeldt hade en m. mot det reklamutskrikna nya, det importerade, som* ~ Ruben Berg. *Detta ådrog honom en viss m. från partiledningen* Valfr. Spångberg. *Det kan lätt väcka regeringens m., m. hos regeringen. Utan att dölja sin m. M. gör oro. Betrakta med en viss m. Och utan minsta m. hon drack av den ett grand* A. A. Swärd. **Syn.** misstroende, misstrogenhet, brist på tillit l. tilltro, misstillit. **-tro²,** -dde, -tt; -ende (-votum = (folk-, församlings (t. e. riksdags) uttalade ogillande mot (ngn av) de styrande). **I.** Vanl. verbformer. *Jag m-r Danaerna, även då de komma med skänker. Hur kan du m. mig så? Sådana närmanden bör man m. Brandenburg* ~ *pressat från ömse hållen, m-tt av båda* ~ N. Ahnlund. *M. ngns uppgifter. [Leoparden] är m-dd av alla andra i djungeln* B. Gripenberg, öv. fr. Martin Johnson. *Att ingen här m-r hans uppsåt. Mården m-r i hög grad denna »skrämma»* Al. Behm. — *Hon m-dde honom* ~ *för vad som helst* (mindre vanl.) Per Hallström. **II.** Subst. *(Ut)så m-ende i vårt läger. Inge ngn m-ende. Hysa, gripas av m-ende till, mot* ~. *Som väcker m-ende. Högt uttala sitt m-ende. M-ende till sig själv* brist på självförtroende. — *Franska regeringen får m-endevotum. I Sverge kan m-endevotum icke taga formen av en motiverad dagordning. Denna skrivelse, som gestaltade sig till ett m-endevotum mot delegationen* H. Gummerus. — *Alltför m-endeväckande.* **Syn.** icke (sätta) tro (till), icke ha förtroende till l. för, icke lita på, ha l. hysa misstro till, ifrågasätta sanningen av, kritiskt betrakta, se kritiskt l. misstroget på, tvivla på, betvivla. **-tro-g|en;** -enhet. *M-en mot ngn. Efter detta blev hon m-nare än någonsin. Jag är ännu litet m-en i det hänseendet. Hörde med m-en häpnad på* ~. *Betrakta med m-na blickar. M-et betrakta. »Och ni tror på allt detta?» frågade jag m-et. Skakade m-et på huvudet. — Med en viss m-enhet mottaga* ~. *Vår m-enhet ökades dock, när* ~. **Syn.** tvivlande, full l. gripen av tvivel l. misstro, misstänksam, kritisk, skeptisk.

-tröst|a; -an [=]. **I.** M-a. *Att m-a* ~ — *det är att giva det onda rätt* Elsa Lindberg. *M-a om en god utgång, om hela saken. Vi*

till och med m-ade om livet Bibeln. *M-a ej, att Gud är god* Ps. 191. *Även predikoverksamheten m-ar han (om) att få i gång. Och alldeles m-ande om framtiden* Maur. Hellberg. *Låt icke ett m-ande ord undfalla sig.* **II.** M-an. *I m-an om att kunna hjälpa vännen på fötter igen. Och sågo med m-an omkring oss. Urtima lantdagen motsågs av v. Born med en m-an, som dock mindre riktade sig mot de ryska förslagen än mot* ~ R. A. Wrede. **Syn. 1**) förtvivla, uppge hoppet, ej längre (våga) tro på, gripas av missmod; **2**) förtvivlan, modlöshet, uppgivelse, klenmod, tvivel om en god utgång. **-tyck|a;** [-e (-t)]. **1**) M-a. *Om du inte m-er, så går jag ut en stund. Och m. nu inte mina välmenta råd! Tror du hon kommer att m-a min djärvhet, m-a, att jag skrivit? Och m. ej jag säger: / ni kan en bättre få* Levi Rickson. *Fenomen, dem kyrkoherden i hög grad m-te* Alfr. Backman. *»De förnäma» i huvudstaden lära m-t pjäsen* K. Warburg. — *Att invänta besked från Henrik Horn, som eljes kunde bli m-t* Jully Ramsay. **2**) M-e. Skr. l. ldls. (sydsv.). *Och ditt m-e gör mig ont* A. U. Bååth, öv. *Ja, tag icke till m-e!* (m. inte!) Aug. Bondeson. **Syn. 1**) ogärna se, tycka illa om, tycka illa vara, illa uppta(ga) ꞃ, förtryta, se med ovilja, bli förargad över. **-tyd|a;** -ning (med plur.). **1**) M-a. *M-a ngns ord, avsikter. Han söker alltid m-a även de oskyldigaste handlingar. Som misstytt vad jag sagt. Du vill bara m-a allting, m-a allt man gör. Du m-er kungens befallning!* Adolf Paul. *Bakom en mask av leende kallblodighet, som han lät dem m-a såsom lättsinnig ringaktning av faran* Har. Hjärne. *Som om hon kände, att hennes ord kunde m-as. Den ofta m-da strävan efter en ny form.* **2**) M-ning. *Sådana sidor av hans person, som särskilt varit utsatta för m-ning. Denna uppenbara, avsiktliga m-ning av hennes motiv. Trots alla försåtliga m-ningar* J. Mortensen. **Syn. 1**) förtyda, illa uttyda, tyda till det värsta, falskt utlägga, fel- l. miss- l. vantolka, misskänna, förtolka, ibl. förvända l. vanställa.

-tänk|a; -t (-are; -het). **I.** M-a. **1**) Huvudbet. **a**) Personobj. *Man m-er honom, han är m-t för mord, för att ha mördat en resande. Vem m-er du? M-er du någon särskilt? Den singhales, som jag skarpast m-te* B. Mörner. *Han m-es (för att) ha satt eld på huset. Cæsars hustru får icke ens m-as. En flicka, som jag m-te vara litet lätt på tråden* Hj. Söderberg. *Hon hade länge m-t Edgar för att endast halvhjärtat stödja regeringen.* **b**) Sakobj. *M-a ngns (redliga) avsikter, ngns redlighet. Till hälften m-ande, att* ~. **2**) 'Svagare' bet. *Mördaren fick till varje pris inte m-a någonting. Han m-te inte det ringaste. M-a försåt, faror överallt. Här m-er jag, att det ligger något under. Så jag m-er starkt, att det var många, som drogo en lättnadens suck, när* ~ E. v. Otter. (Tror du verkligen det går lättare så?) *Det skulle jag (nästan, allt) m-a.* **II.** M-t. Ofta adjektiviskt. *Ett ljud, som föreföll m-t, som hade en m-t likhet med fnitter. Paltor av m-t renhet. Det synes vara en m-t individ. Det här ser m-t ut* 'sjukt'. **Syn. I. 1**) hysa misstanke l. misstankar (mot ngn, angående ngt), ha sina misstankar (riktade på), vilja ge skulden för; (ibl. nära:) misstro, betvivla, till hälften tro; **2**) förmoda, 'gissa', ana; tänka, tro; **II.** som väcker misstro, misstänklig, tvivelaktig, betänklig, osäker, farlig, ägnad att väcka misstankar, föga förtroendeingivande. **-tänklig,** -t, [-are]; -göra ꞃ. Mest skr. **1**) Enkelt. *Att undersöka alla m-a platser* L. Munsterhjelm. *Under omständigheter, vilka föreföllo m-a* Jully Ramsay. *Underliga, m-a figurer* Pär Lagerkvist. **2**) Ssg. *I ett land, där deras tro var m-gjord och ofta förtalad eller vantolkad* Marika Stiernstedt. *M-göra och nedsvärta ngn (hos ngn). M-göra ett vittne(smål). Att samtidigt m-göra Nationernas förbund och begära allt av det* S. Siwertz. *M-görandet av hela vårt försvarsväsen.* **Syn. 1**) se misstänka II; **2**) väcka misstankar mot, göra misstänkt. **-tänksam,** -t, -mare; -het. *Vara sjukligt m. M. mot alla. Ju dövare hon blev, dess m-mare blev hon (till lynnet). M. luktar steken, förr än kalven är slaktad. Kasta m-ma blickar på* ~. *Ett par spelande, sneda ögon tittade m-t fram ur* ~ B. Gripenberg, öv. *M-t skelande.* — *När hans m-het blivit väckt. Och illviljan knöt småningom ett m-hetens nät kring riksmarskalken, som* ~ Alma Söderhjelm. **Syn.** se misstrogen.

-undsam stavas i SAOL[8] blott 'missunnsam' (se följ.). **-unn|a;** -sam (-t, -mare; -het). **1**) M-a. *Den som m-as, har bröd, den som m-ar, lider nöd. Vill du m-a mig, m-ar du mig den lilla glädjen? M-a ngn hans framgångar.* — *Det hon nu inga ovänner ägde i världen samt att hennes lycka m-ades av ingen* (skr., mindre vanl.) V. Benedictsson. — *Och allt det vackra, som han förut m-at sig själv och endast lagt i sina böcker, sökte han nu lägga i sitt liv* Uno Eng. **2**) M-sam. *Gnidig och m-sam mot tjänarna. Det m-samma, småaktiga i människornas sinnen. Ät icke den m-sammes bröd!* Bibeln. — *M-samhetens bröd blir också ätet. Avund och m-samhet var för övrigt* ~ *ett sockenlyte* Kerstin Strandberg. **Syn. 1**) avundas, icke unna, se med sneda l. avundsamma l. missunnsamma blickar; **2**) som ej unnar andra gott, avundsjuk, ogin. **-uppfatt|a;** -ning (med plur.). *Jag måtte ha m-at dig, m-at vad du sagt, dina ord, jag trodde det var du, som skulle komma till oss. Nej, du har*

alldeles m-at det där, m-at hela ställningen. På grund av ett länge m-at ställe i Ovidius. M-a eden med ngt. — Det berodde på en m-ning (av din broder). Avslöja, rätta en gammal m-ning. Så klart, att ingen m-ning blir möjlig. **Syn.** feluppfatta ꞷ, fatta fel, uppfatta orätt, taga miste, få om bakfoten, missförstå, misstyda, misstolka; (m-ning ibl.:) vanföreställning.

-vis|a; -ning -en, -ar; -sbestämning, -sjöv. **1**) Egentl. *Kompass(nål)en m-ar alltid något* jfr deklination 2. *F. n. är den vanliga magnetiska m-ningen i Sverges farvatten omkr. 5 à 10 grader västlig. M-ningsbestämningar [utfördes] till sjöss i Ålands hav.* **2**) Bildl. *Han fångas inte av slagord, m-ande halvsanningar och uppenbara lögner, ty ~* E. Hornborg. *På grund av m-ande och oriktiga uppgifter. — Och hågen stod utan m-ning rakt åt Norden* Adolf Törneros. **Syn. 1**) deklinera; **2**) (m-ande:) vilseledande, falsk, oriktig. **-vuxen** se missväxt². **-vård;** -a. **1**) *M. av fornlämningar. M. av språket. M. av den aktning en krigsman bör åtnjuta.* **2**) *Du m-ar Guds tempel i din girighet* Ivar Ljungquist. *M-a traktens naturminnen. M-a sitt yttre, sin klädsel. M-ade herregårdar kunna med fördel styckas* 1916. *Försummade och m-ade barn. Och skolarbetet får ej m-as.* **Syn.** vanvård(a). **-växt¹,** -en, [-er]. *Man väntar m., om ej regn kommer inom 14 dagar. Svår m. på potatis. Upprepade m-er i Norrland, Dalarne, Småland och ~* Gust. Sundbärg. — *Som inte tillhörde årets m-område* A. Karlgren. *M-perioder och kristider av olika slag* J. Reinius, öv. *Landshövding von Kræmers understödsfond för m-skadade inom Uppsala län. Ty förrän han hade torrlagt kärret, kunde han icke vara trygg för m-år.* **Syn.** dålig äring, felslagen skörd, oår. **-växt²** l. **-vuxen.** *Missvuxna tallar* Marika Stiernstedt. *Popplar och lindar, så missväxta och vridna, att ~.* **Syn.** förvriden, felvuxen l. -växt. **-öde.** *M. vid sjösättningen av Clas Uggla. Råka ut för ett (litet) m. Ständigt råka ut för nya m-n. Har du hört mitt (senaste) m.? Jag hade det m-t, att ~. Det hände mig det m-t, att ~. Det var ett ledsamt m. med katten, du! Utan svårare m-n. Tyckte icke om, att folk talade om hennes bilm-n.* **Syn.** olycka, olyckshändelse, olycksfall, olycklig tillfällighet, malör, (ibl. nära:) obehaglighet, tråk, förtret, vidrighet, vedervärdighet, otur, motgång.

Missa o. **Misse** se miss².

Missāl, -et, = l. -er l. **Missāl|e** (akut l. grav); -t, -n. Mässbok. *M-e för svenska kyrkan. Ett par m-en, en konkordans ~* O. Walde.

Missiōn (-sjon); -en, -er. **I.** Religiöst. Huvudbet. Ibl. även mer konkr. *Den yttre m-en avser kristendomens förkunnande bland hedningar, muhammedaner och judar, den inre m-en väckande av ett kristligt liv inom kristendomen (särskilt i eget land). Verka för m-en. M-ens historia. Svenska kyrkans m.* K. B. *Westman, De svenska m-erna 1904. Svenska m-en i Kina, påbörjad 1887 av en svensk student, Erik Folke. Protestantisk, katolsk m. Hedna-, zenana-; sjömansmission. Stockholms stadsmission, som driver evangeliserande och social verksamhet. Läkarmission* se d. o. *Pingstvännerna (Svenska fria m-en) och Svenska Frälsningsarmén äro givetvis även m-erande.* **II.** Bibet. *Marskalk Canrobert, som i speciell m. besökt Stockholm ~. Avlägga berättelse om utgången av sin m. Min m. i Ålandsfrågan hade icke på långt när tagit hela min tid i anspråk* Edv. Westermarck. **III.** Bildl. (till I o. II). *Kära Marianne, du har visst en m. att fylla, att skingra enformigheten på landsbygden* Sigrid Stjernswärd. *Har ni dragit nytta av min lärdom, så har jag fyllt min m. och går!* Strindberg. *Jag tog min m. ytterst noggrant ~. Eftersom hans m. som vaktare av paketet var slut* om hund. *Fordbussens m. i livet var nu att ~.* **Syn. I.** kristendomens utbredning (o. befästande), arbete för hedningarnas omvändelse, hednamission; fördjupande l. befästande av ett kristligt liv; **II.** se beskickning²; **III.** kall(else), 'sändning', (livs)uppgift, levnadsuppgift, 'bestämmelse'; värv, uppdrag.

— **Missionsanstalt. -arbet|are;** -e. *Infödda m-are. Kvinnliga m-ares mission. Bibeltrogna vänners m-e i Eritrea och Abessinien.* **-auktion** till förmån för missionen. **-avskillning.** Även '-skiljning'. *Efter högmässan vidtog m., varvid fröken Elsa Mellgren avskildes för missionskallet på evangeliska fosterlandsstiftelsens fält i Indien.* **-bidrag.** *Svenska missionernas m. från hemlandet utgjorde 1929 nära 5 millioner kr.* **-biskop.** *Att regeringsrådet Palmgren och jag håller på att utarbeta ett förslag till införande av m-ar på våra missionsfält* N. Söderblom enl. G. Brundin (omkr. 1920). *M-en D. Bexell, Tamulkyrkans biskop 1927.* **-centrum. -dag(en).** Namn på den böndag som plägar infalla i juli. **-diakon. -direktor** (biton på -rek-). *Som Svenska kyrkans missionsombud och sekreterare eller, som denna uppgifts innehavare nu kallas, m. har från 1914 tjänstgjort G. Brundin. M-suppgiften inom Evangeliska fosterlandsstiftelsen var till 1903 förenad med föreståndarskapet för missionsinstitutet å Johannelund.*

-fest. -fält. Vanl. om yttre mission. *Numera har läkarmissionen blivit en självständig uppgift på m-et, samordnad med den rent evangeliska verksamheten* 1924. *Vid återkomsten till m-et. De svenska missionerna hade 31 dec. 1929 29 m.* — Friare

t. e. *Kyrkans män ha ett stort m. bland idrottsplatsernas vakna ungdom* Nya Dagl. Alleh. 1931. **-förbund.** *Sedan Waldenströmarna uteslutits ur Evang. Fosterlandsstiftelsen, bildades 1878, i samband med nattvardsstriden, Sv. m-et, en sammanslutning av de friförsamlingar och missionsföreningar, som firade egna nattvardsgudstjänster. Svenska m-et började 1881 sin mission i Kongo, 1890 i Centralkina och 1893 — bland muhammedaner — i Östturkestan.* **-förening.** *Örebro m. med egna missionsfält. Smärre m-ar, som stödja missionen genom insamlingar och handarbeten.* **-föreståndare.** Särsk. = föreståndaren för Svenska missionsförbundet. **-företag. -församling.** *Tegelsmora m. har kretstjänare- och styrelsemöte. Almunge m-s juniorfest i Länna skola* 1931. **-gåva. -hem. -histori|a.** *K. B. Westman, prof. i m-a och* ~ från 1930. *Översikt över m-en.* **-hus.** Gudstjänstlokal där missionsvänner samlas till uppbyggelsemöte. *Varje söndag gick han till, i m-et.* **-högtid.** *Den varje år under trefaldighetssöndagen och måndagen återkommande m en firades även i år i Almunge kyrka* 1931.

-institut. År 1862 öppnade *Evang. Fosterlandsstiftelsen ett m. i Stockholm, 1864 flyttat till Johannelund.* **-intresse. -iv|er;** -rig. **-kall.** *Varvid fröken Elsa Mellgren avskildes för m-et på Evang. fosterlandsstiftelsens fält i Indien* **-kapell. -konferens.** *Vid allm. sv. m-en i Stockholm 1912 beslöts att tillsätta en Allmänna svenska m-ens arbetskommitté, vilket namn senare ändrats till Svenska missionsrådet.* **-kunskap.** *M. erkänd som ämne i teol. lic.-examen: dispens åt pastor Sandegren* 1926. **-kyrka.** *M-n, Kungsg. 16, Uppsala. Juniormöte i Gårdskärs m.* **-ledare.** *De flesta av svenska kyrkans missionärer och m.* T. Andræ. **-liv(et). -läkare. -man.** *Ad. Kolmodin, Waldemar Rudin som m.* **-möte.** (Andakts)möte av missionsvänner, missionsfest. **-off|er.** *De insamlade m-ren uppgingo till* ~. **-organ;** -isation (abstr. o. mer konkr.). **-plakat.** *Det av ärkebiskopen och missionsdirektor Gunnar Dahlqvist undertecknade m-et, som skall uppläsas i kyrkorna på tredje böndagen* 1928. **-predikan. -predikant.**

-resa omvändelsefärd. **-råd.** Jfr ex. under missionskonferens ovan. *Svenska m-ets missionärskurs i Holsbybrunn* 1930. *Nordiska m-et har till uppgift att tjäna som ett gemensamhetsråd mellan de nationella m-en i Sverge, Norge, Danmark och Finland* 1923. *Internationella m-et (i London)* bildat 1920. *På inbjudan av Stockholms kyrkliga m. Medlemmar av m-et i Sydindien hava varit* ~. **-sekret|ariat** (biton på -at); -erare (biton på -er-). *Stockholms missionsråd har föreslagit ett särskilt m-ariat i Stockholm och till m-erare är utsedd Herman Sandegren* 1932. **-skola.** *Hålla m. Gå i m.* **-skrift(er). -station.** *Den första svenska m-en i Sydafrika, Oskarsberg, anlades 1878.* **-statistik. -styrelse.** *Genom K. brev den 11 sept. 1874 inrättades efter hemställan från kyrkomötet Svenska kyrkans m., som 1876 upptog självständig mission i Sydafrika.* **-sällskap.** *De mest betydande m-en finnas i Storbritannien. Svenska m-et, stiftat 1835 i Stockholm.* **-tanke(n). -tidning.** *Svenska kyrkans m.* **-tidskrift.** *Svensk m.* grundad 1912. **-tjänar|e.** *Bland de infödda kristna och m-na.* **-universitet.** *Det finns (1912) 86 m. och colleges med 8,628 lärjungar.* **-verk.** *Kyrkans m. erhöll i Nathan Söderblom en ledare, som* ~ G. Brundin. **-verksamhet.** *Driva självständig m.* **-vetenskap.** *Den tyska m-ens banbrytare prof. Warneck. För upprättande av en professur i m.* ~ *vid Lunds universitet* 1919. **-vän;** -lig. **-väsen(de).**

— **Missioner|a,** -ade, [-as]; -ing. Gå ut som missionär, utsända missionärer, söka omvända hedningar, utbreda o. befästa (den kristna) tron; verka för ett kristligt liv. *De sällskap, som m-a i Indien. Sv. Kyrkans Diakonistyrelses traktat: Varför m-a vi? Sända sina lärjungar att m-a i landet. I Europa m-a mormonerna mest i England och de skandinaviska länderna. Helgelseförbundet kunde 1915 fira 25-årsjubileum som m-ande sällskap. Som valt dessa områden för sin m-ing.* — **Missionär,** -(e)n, -er. **I.** Enkelt. *Gå ut, utsändas som m. bland hedningarna. Bli m. Dövstum-, hedna-, lekmanna-, läkar-, rese-, sjömans-; Kinamissionär.* **II.** Ssgr ha *missionärs-*, ngn gång därjämte *missionär-* (t. e. m-(s)biskop). *M-sbiografier. M-sfru. M-shustru. M-sinvigning förrättas i Trefaldighetskyrkan i morgon, då* ~. *M-skonferens inledd i går i Uppsala* 1931. *Svenska missionsrådets m-skurs i Holsbybrunn* 1930. *Omplaceringar i kyrkans m-skår* 1931. **III.** Avledning. M-sk|a (-an, -or). *Takao hade knappast sett några utländska kvinnor — utom m-skor, men* ~.

— **Missīv,** -et, = l. -er; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **I.** Missiv. **1)** (Prästerligt) förordnande (som biträde l. ersättare). *De i söndags invigda prästmännen ha erhållit följande m.:* ~. *Av domkapitlet berövad sitt m. och avskedad. Begärde och erhöll nytt m. till denna församling* S. Gabrielsson. *Efter mer eller mindre korta m. hos* ~. *Fick sitt första m. i Vartofta. Betraktades som ett straffmissiv.* **2)** Sändebrev. **II.** M-era. Förordna, utfärda m. för. *Som vice pastor i Glanshammar, dit han m-erades den 1 maj 1880* C. Lönroth. *Samtliga ha m-erats till tjänstgöring inom Växjöstiftet.*

Misskund se (det ovanligare) miskund.

Missmör jfr mesost.

Missne, n l. -t; -växt (araceæ). Calla palustris, 'vild kalla'. En kärrväxt med vackert vitt blomholster. *Gula näckrosor, m. och vattenklöver.*

Mist, -en. Mest sjöv. Lättare tjocka, dimma, dis, töcken. **I.** Enkelt. *Men då började m. sätta in, och sikten blev dålig* Ernst Lundström. *Ordet dimma förekommer ej i sjömannens ordförråd; han säger alltid tjocka eller m.* Vår Flotta 1931. *På morgonsidan tätnade den vita m-en och förvandlades till svartull, som lamslog trafiken och* ~ London 1924. *Fallande m., som bildade ett lätt, ljudlöst regn.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-bank* 'vägg' av tjocka, dimbank. *I äldre tider utgjordes m-signalerna i allmänhet av klocksignaler eller ljud från med handkraft drivna »m-lurar»* Erik Hägg. *M-lur å segelfartyg. Norrhällans m-lur tjöt dovt och dämpat. Förutom fyrljus hava fyrskeppen även m-signalapparater samt* ~ Vår Flotta 1921. *Moderna m-signalstationer* ib. 1920. *Elektriska apparater för luft- och vattenmistsignalering* Erik Hägg 1930. *Sedermera infördes bl. a. med ångkraft eller sammanpressad luft drivna »m-sirener»* ib. *Och tjuter värre än en m-siren* Nanny Hammarström. **III.** M-ig (-t, -are). Blott fackl. *I m-igt väder.*

Mist|a[1], -an, -or. Ldls. (sydsv.) o. lant. Lucka i sådd o. d. *Upptäcka m-or att beså* P. J. Rösiö. — **Mist|a**[2], -e, mist (ldls. l. folkl. även -ade, -at), -as; [-ning]. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Förlora o. d. **a**) *M-a liv och gods. Att i ena bot m-a livet. Du kan riskera att m-a kappa och krage* bli avsatt som präst. *Han m-e hela sin lilla förmögenhet på kuppen, på Alberti, på l. vid bankkraschen.* **b**) *Hon går sorgklädd, hon m-e sin mor i förra veckan. En dotter ha de m. i nervfeber. — En tjänare gick i går, ska vi nu m-a dej också? Trogen vän kan snart både fås och m-as. M-e du en, stå dig tusen åter* Tegnér. **c**) *Högra armen har han mist i ett sågverk. En gång är ingen gång, utom då en m-er huvudet. M-a känseln i armen. M-a aptiten. Ett slag, så han m-e både syn och hörsel. M-a andan (av språngmarschen, av upphetsning). M-a huvudet* ibl. = *M-a besinningen, all besinning* oftare sägs dock 'tappa huvudet'. *Han m-ade inte sansen, han visste hela tiden att* ~ S. Lagerlöf. *M-a minnet (av* ~*). M-a förståndet. M-a jämnvikten, (själv)behärskningen. M-a all lust att* ~. *Nu har jag m. hoppet, allt hopp. Riskera att m-a sitt anseende (på kuppen).* **d**) *Ersättning för m-ade löneförmåner under hans tjänstledighet från* ~. *Pengar kan man m-a, pengar återfå. Jag m-e mitt paraply på badhuset i går, det var nån, som tagit det av misstag.* **e**) *Träden ha redan m(at) sina löv. Och jorden har m-at sin färg* K. G. Ossiannilsson. *M-a (både) form och färg. Om hyn m-er sin glans.* **2** Bli lidande. *Du m-er åtminstone inte på bytet. — Enär de då m-a i utseende eller* ~ D. S. Hector. **3** Nära 'undvara'. *Det är en sak, som jag både kan ha och m-a. Jag kan inte m-a honom.* **II.** M-ning. Blott i några skr. uttr. *Då straffet består i m-ning av ämbete eller tjänst. Som till följd av Eders Kungl. Maj:ts beslut kommer att från och med den 1 oktober 1918 gå i m-ning av den utställningslokal, som* ~. — *M-ningar ha de dock lidit många* Hugo J. Ekholm. **Syn. I. 1**) bli va(r) av med, gå förlustig, gå miste om, förlora, bli berövad, berövas, få vidkännas förlusten av, ibl. förspilla; (bort)tappa (u); upphöra att ha l. äga, icke mer äga; **2**) bli lidande; 'förlora'; **3**) (nära:) undvara, avvara, vara äv med, umbära.

— **Miste** (grav); adv. **1**) *Höra, fatta, se, räkna; hugga, slå, skjuta, sikta; trampa, stiga, kliva m. Gå m. i skogen. [Att] nykterhetskommittén tagit kapitalt m., då den* ~ Ivan Bratt. **2**) Med 'om' l. 'på'. *Ta m. om vägen. Jag är rädd att gå m. om platsen, ifall jag inte kan tjänstgöra nästa år heller. Du vet inte vad du gått m. om (,därför att du inte kom)! Därför går de också m. om det bästa i livet* Hagar Olsson. — *Ta m. på person* ta ngn för en annan. *Ta m. på ngns karaktär* missräkna sig på. **Syn.** fel(aktigt), falskt, orätt, oriktigt, galet, vilse, på tok, 'rasande' ibl. bom l. 'slint'. — **Mistlig,** -t, -are. Sälls. för 'umbärlig, lätt att undvara' o. d. Vanligare är 'omistlig'. *M-a ting.*

Mist|el (grav); -eln, -lar. Viscum album, hos oss enda representanten för (de parasitiska) m-elväxterna (Loranthaceæ). **I.** Enkelt. *Hos oss träffas m-eln vild t. e. på lind och apel, men är sällsynt och fridlyst. På väggen hänga m-lar, något torkade* Strindberg. *I England upphänges om julen en m-elkvist i hemmen, och den som överraskar en dam under m-eln, äger rätt att kyssa henne; även till oss har seden på sistone något spritt sig.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-elbusken. M-elbär. [En] vas med m-eldekorering* C. G. Laurin. *M-elgren. M-elknippe. M-elkvistar ser man nu gärna om jularna hänga i blomsterfönstren med sina ljusa gröna läderblad och de genomskinligt vita bären. Då Balder dödades med en pil av m-el (m-elten).*

Mi'ster (akut), [-n]. Engelskt ord för 'herre' som titel ffr personnamn (jfr de 'högre' titlarna lord o. sir). Vanl. förkortat 'Mr'. Hos oss ibl. ngt förklenande, t. e. om alltför amerikaniserade svenskar.

Misträl, -en. Häftig o. ofta kall nordvästvind på Medelhavet. *M-en sveper tjutande fram genom Marseilles gator.*

Misär, -(e)n, -er. **I.** Utan plur. Nöd, elände, fattigdom. *Leva i (svartaste) m.*

Dölja sin m. **II.** Med plur. (o. ssgr). I kortspel (t. e. i vira). Spel där man ej skall göra något stick. *Köpmisär på fyra. M-bud. M-spel.*

Mītr|a (grav l. ibl. akut); -an, -or. **I.** Enkelt. (Hög, spetsig, ibl. tvåspetsad) biskopsmössa. *I full biskopsornat med kräkla i handen och m-a på huvudet.* **II.** Ssgr ha *mitra-*, ngn gång växlande med *mitre-*. Ex.: *M-aprydd. De m-krönta prästerna* Hildegard Wieselgren, öv. fr. J. Paris.

Mitraljōs, -en, -er; -batteri; -eld; -skott. Kulspruta.

Mitt¹, -en. **I.** Enkelt. **1**) Rum. **a**) *Skär av plankan på m-en! I, på m-en fanns en liten fördjupning. Dygden i m-en, sa fan, satt mellan två advokater. Vid m-en av (levnads)vägen.* **b**) *Det såg ut som en sol med en svart fläck i m-en. Kyrkan bör ligga i m-en av byn, i byns m.* oftare: mitt i byn. *M-ens rike* Kina. *Ängen låg obetad och inbjudande, och i dess m. fanns en källa för kreaturen. — Han hade undrat och undrat, varför han ej sett några fiender, och märkte nu plötsligt, att han befann sig i deras m.* skr. = råkat mitt (in) ibland dem. *Det glada sällskap, som bänkat Ossian René i sin m.* Fr. Böök. **2**) Tid. *I, från m-en av 3:e århundradet efter Kristus. I m-en av januari, av förra veckan. F. o. m. m-en av nästa månad. I förra seklets m. Vid seklets m.* **II.** Ssgr ansluta sig även till mitt² (se d. o.). **Syn.** centrum, mittparti; ibl. krets; ibl. medlet l. medio.

— **Mitt²,** adv. **I.** I förbindelse med prep. o. adv. med vka det ofta hopskrives. Ssgr ha blott formen *mitt-*. **1**) Av. Mer säll. hopskrivet. *Gå m. av. Bryta ngt m. av.* **2**) Emellan. **a**) *M. emellan Stockholm och Uppsala gick maskinen sönder. — Och sade m. emellan skämt och allvar: ~. Det är något m. emellan (fågel och fisk)* ett mellanting. *Han är så där m. emellan* varken det ena l. andra, så där (tämligen). **b**) *Ett obestämt m-emellan. M-emellan sömn och vaka, ont och gott. Med en uppsyn m-emellan god dag och vet hut* Z. Topelius. **3**) Emot. **a**) *M. emot kyrkan. Sitta m. emot varann. Och m. emot stod ett bord. Vi bor här m. emot.* **b**) *Vår granne m-emot. — Den m-emotliggande kyrkan.* **4**) Framför. **a**) *M. framför (soffan) stod ett bord och därbredvid ett par stolar.* **b**) *Och satte mig m-framför far och läste* Hj. Bergman. **5**) För. **a**) *Snappa bort ngt m. för ögonen på ngn. Och stängde dörrn m. för näsan på honom.* **b**) *Att han skulle upplösas i luft m-för hennes ögon. Kom ihåg att placera den (alldeles) m-för!*

6) I. **a**) *M. i (djupa) skogen. Kyrkan skall stå m. i byn. Guds barmhärtighet bor m. i världen. Ligga m. i solgasset. Sa du honom det m. i ansiktet? Och m. i alltsammans snurrar och snurrar tombolahjulet oavlåtligt* rums- l. tidsbet. — *När man ännu står m. i livet* Py Sörman. *M. i natten. M. i värsta brådskan.* **b**) *Håret var ~ långt och benat m-i* Strindberg. **7**) (I)bland. **a**) *M. ibland dem stod en krigargestalt, som genast ryckte blickarna till sig. M. ibland allt slöddret behöll han sig oberörd.* **b**) *Fastän de hade honom m-ibland sig. Att det m-ibland allt smått kan finnas stora tankar och ~.* **8**) Igenom. **a**) *M. igenom öknen* ngn gång även 'm. genom'. *M. igenom Afrika, (mörka) skogen.* **b**) *Se m-igenom ngn.* **9**) In(ne) i. *M. in i djupaste skogen. — M. inne i obygden. — Han var m-inne i en utredning om ~.* **10**) I tu l. itu. *Gå m. itu.*

11) På. **a**) *M. på havet. Stupa m. på näsa(n). Kysste henne m. på mun. Vattnet räckte honom redan till m. på benet.* **b**) *M-på långväggen sitter salsklockan. Och m-på för trång att kunna passeras. — Solen sken in, som om det varit m-på dagen. Det var nu m-på (efter)middagen och ~. Å de gör du m-på en vanlig vardag!* **12**) Under. **a**) *M. under fönstret befann sig en soffa och ett bord. — M. under måltiden, predikan, natten.* **b**) *Nästan m-under ekvatorn. — M-under gudstjänsten, läsningen. M-under det att han kände sig som lyckligast, kom ~.* **13**) Upp(e) i. **a**) *När man m. upp i allt oäkta och gottköps träffar ~* Bo Bergman. **b**) *M. uppe i taket var ett litet fönster, som ~. M. uppe i arbetet, tillrustningarna. — M-uppe i skogsbygden.* **14**) Ut(e) i l. på o. uti. *M. ut i strömmen. — Stod m-ute på gårdsplanen och såg olycklig ut.* **15**) Åt. T. e. krigs. *Rättning mi'ttåt! M-åt!* kommandoord då man återkallar fel order. **16**) Över. **a**) *M. över spegeln hängde ~. Gå m. över gatan. Ro m. över sjön.* **b**) *M-över trädgården såg man en skymt av sjön. Håret hade delat sig m-över hjässan* C. Larsson i By. *Från fönstret m-över.*

II. I de flesta subst.-ssgr finner man jämte formen *mitt-* även *mittel-;* i avledningar av dylika ävensom i part. dock endast *mitt-* (t. e. m-benad, m-ställd, m-sjöss, m-vägs). Ex.: *M-(el)arm till ryssja. M-axel. M-(el)ben* på insekter. *Håret har m-bena och ~. Det blonda hårets oklanderliga m-elbena* H. Berger. *Det svarta, m-benade, halvlånga håret* Barbro Alving. *M-beslag. M-(el)bord. Under århundradets m-decennier* Hj. Alving. *Kring Fredman som m-figur* ib. *M-(el)figuren föreställer ~. Flodens m-(el)fåra. Går fram till m-fönstret. Först lägges bollen i m-(el)gropen. På m-(el)gången (i kyrkan). Från en gemensam m-hall utgå ~. Den stora m-elhallen. Där manbyggnaden ligger som m-hus med tvenne flyglar. M-(el)-hål. M-(el)hästen. Stora fönster utan m-(el)-karmar. M-(el)kolonn. M-landet intages till största delen av ~* R. Sterner. *En diagonalt över vingen löpande m-(el)linje. Vid Donaus m-ellopp. Då sliden står i m-läge* Nord.

Fam.[2] *M-längan och de två flyglarna. M-(el)moran. M-(el)nerven* t. e. på ett blad. *På alvarets m-parti* R. Sterner. *Julegång mattor, brunmelerat m-parti, röd bård. Gången m-elparti var lagt till gräsmatta* V. Benedictsson. *Inom de politiska m-elpartierna* Annie Åkerhielm. — *M-pelare. Få en obekväm m-plats (i en järnvägskupé). M-elpluton* krigs. *Fönsterkarmen kan vara uppdelad genom vertikala m-poster och horisontala tvärposter* Nord. Fam.[2] *Träffa (just i) själva m-punkten. Tillräckligt nära händelsernas m-punkt* centrum. *M-(el)rum. M-(el)ränna. M-sjöss mellan Sverge och Tyskland* Göteb. Hand. Tidng 1922. *M-(el)skeppet i en kyrka. M-skepps* vanligare 'midskepps'. *M-ströms* även 'midströms'. *Är hatten fästad mitt över foten, kallas denna m-ställd* Bülow, Svampar. *Inta en (egendomlig) m-ställning. M-sunds* även 'midsunds'. *M-(el)söm. M-(el)toften. M-(el)torn. M-eltropp* krigs. *M-trottoar. M-(el)tå. Ungefär m-vägs mellan* ~.

Syn. i mitten l. medlet l. medio av; (ibl.:) just, rakt, rätt, precis, tvärt l. tvärs. — **Mitterst,** adv. o. **Mitterst|a,** adj. Superl. Ngn gång även 'mittre' (t. e. *Sliten endast längs kanterna, ej på den mittre delen). Och där m. skådade den heliga jungfrun själv, i gyllene mantel, ned på honom. M. i bakgrunden. Tre av de m-a rummen i andra våningen* Jac. Ahrenberg. *Stora kamelkaravaners handel på m-a östern, där de* ~ Hertig Larson.

Mitt[3] se min[2].

Mix|a, -ade, [-as]; m-a ihop ᴍ. Vard. = följ. *Dr G. har inte bara m-at i sitt laboratorium.* — **Mixtr|a,** -ade, [-as]; m-a ihop ᴍ. Vard. 'Krångla', 'bråka', arbeta l. 'ordna' (med); ibl. blanda. *Vem i hela friden har varit här å m-at med min radio? M-a med rasförbättringar och sånt* Alf Martin. *Susanna satt och m-ade med något borta i köket* ~ 1914. — **Mixtūr,** -(e)n, -er; -flaska. Blandning l. lösning (att ta in). *Undergörande (ört)m-er.*

Mja se ja A I 1. *M. — på sista tiden* Hj. Bergman. *Göran Broberg var emellertid litet betänksam, med många 'm.' och ett och annat 'fan vet'* Fr. Böök.

Mjugg, subst. i det adverbiella uttr. 'i m.' *Skratta, le i m.* tyst, invärtes, för sig själv, förstulet, oförmärkt, omärkligt; ofta med gäckande l. 'elak' bibet.

Mjuk, -t, -are. **A**) Enkelt. **I.** I 'yttre' mening. **1**) *M. som vax. En sorts m. lera. Av m. konsistens. Det m-are ytterskalet. Tyget känns ovanligt m-t och behagligt. M. för känseln, att ta på. (Halv)m-a kragar*)(stärkkragar. *M. hatt*)(styv. *Luftskepp tillhörande det m-a [ostyva], det halvstela och det stela systemet* Tord Ångström. *M-aste riset svider värst. En m. och böjlig käpp. Skäm inte bort dig med så m-a bolstrar, med att ligga så m-t! Ta en m-are borste! Vill alltid ha m-t bröd till maten*)(hårt. *M-a bullar. Känn efter, att äpplet är, känns m-t! Plyschmjuk mossa. Ditt silkesm-a hår.* **2**) *M-a lemmar. Knubbiga, m-a händer. M. hy. Ett m-t (och rörligt) ansikte. Det m-t kvinnliga i hennes rörelser. M-t handlag. M-t anslag* mus. *M. och smidig. M. i knäna. M. i ryggen* även bildl.: som bugar sig l. kryper för de höga. *Katt-, knämjuk.* **II.** I 'inre' mening. **1**) *Gå på de m-a stenarna* de 'släta', trottoarstenarna (som kännas m-are än de kullriga gatstenarna); jfr även III 1. **2**) *Hon har något obeskrivligt m-t i hela sitt väsen. — En m. tunga krossar ben. Ett m-t svar stillar vrede. Om han varit av m-are läggning, skulle han ha kunnat hålla sig kvar längre* V. Spångberg. **3**) *Det dröjer nog litet ännu, innan jag fått honom riktigt m. Riset skall göra pojken m.* **4**) *M-a konsonanter* mindre vanl. för 'muljerade', 'förmjukade'. **III.** Friare. **1**) *M-are stenslag* Nord. Fam.[2] *M-t järn* lätt att bearbeta, smidbart o. med lägre kolhalt. *M-t trä. M-are träslag. — M-t vatten*)(strävt, hårt l. kalkhaltigt) = vatten som tvål lätt löddrar sig i. *Få vattnet m-t som regnvatten.* **2**) *Luften känns så m. i dag. På den sidenm-a, / ljusdruckna himmelen* V. Ekelund. *Sakta försmältande, m-a färgtoner. M-a linjer, konturer. Håret föll så m-t över skuldrorna.* **IV.** Fristående bet. Egentligen förkortning av 'ödmjuk'. *M-a tjänare!* numer sälls. *M-aste tjänare, vad ser jag, fröknarna här* Carl Sundbeck. — *Tackar allra m-ast, frun!* Hugo Vallentin, öv. fr. B. Shaw. *Tackar m-ast, och så — »au revoir så länge!»* K. G. Ossiannilsson. **B**) Ssgr ha *mjuk-*, ngn gång i adj. l. particip därjämte *mjukt-*.

Syn. A) **I.** smidig, len, vek, böjlig, 'ledig', som ledar lätt, vig, med lediga rörelser, slank; lös, blöt, bildbar, plastisk; töjbar, tänjbar, sträckbar, elastisk; ibl. mör; slak, slapp, slankig, (ibl. nära) svampaktig; foglig, medgörlig, eftergiven, undfallande, blödig, omanlig, klemig, som lätt fogar l. anpassar sig; kvinnlig, blid, ljuv, mild, saktmodig, ömmande, varsam, ibl. 'hygglig'; lättarbetad, smidbar; ibl. laber; sakta, låg, dämpad, välljudande, ibl. flöjtlik; ödmjuk.

— **Mjukbly.** Motsatt hårdbly. *M., rent, i tackor om 100 kg. à 45.*— Annons nov. 1914. **-brun.** Även mjukt-. *Bokhultens m-a färger* Fab. Månsson. **-bröds|bageri;** -bakning; -bakugn; -fabrik. **-del|ar;** -skontusion(er). Mest fackl. *Bildningar, vilka giva stadga och hållning åt m-arna hos människan och vissa djur. Underliggande m-ar. De mindre luftrörsgrenarna bestå endast av m-ar.* **-fenig,** -t. Zool. *Till m-a fiskar (Anacanthini) höra bl. a. näbbgädde-, torsk-*

och flundrefamiljerna. **-fod|er.** Lant. 'Stöp' ()(torrfoder), t. e. åt höns. *Litet snäckskal i m-ret är bra, ifall unghönorna skulle visa tecken till att vilja lägga tunnskaliga ägg.* **-grund;** -setsning. Fackl. **-göra** ɴ. I fast form sälls. o. tekn. *Rena och m. vatten för ångpannematning.* **-het.** Jfr mjuk. *På grund av sin ovanliga m.* egentl. o. bildl. **-hårig.** *Ett m-t, plyschartat tyg.* **-hänt,** =, [-are]; -het. Egentl. o. bildl. *Man ska vara m. me kattor, aldrig hårdhänt. M. utan att vara m-ryggad* V. Spångberg. **-kok|ad** l. **-kok|t.** *Finskurna, m-ade grönsaker* Thora Holm. **-luden.** Även mjukt-. **-ost.** *Svensk m.* 1932. **-rygg|ad;** -ig. Egentl. o. bildl. *M-ad och undfallande.* **-skaftad** stövel. **-skalig,** -t. *M-a ägg, nötter, frön, fikon.* **-stärkt.** *M-a veck.* — **Mjuk-** [**l. Mjukt**]**brun** m. fl. se ovan under mjuk-.

— **Mjuk|a upp** ɴ, -ade, -as; -ning. — **Mjūkn|a,** -ade; m-a upp ɴ. **1**) Egentl. *Guttaperka, som m-ar först vid uppvärmning. Säj till, när plåstret börjar m-a och lossna! Vid större vattenhalt m-ar leran och blir plastisk. Det var så hett, att asfalten m-ade.* **2**) Bildl. Ngn gång även trans. *Hon m-ar i ensamheten, men är ännu trotsig, då man talar till henne. Det bistra uttrycket m-ade i ett leende. — [Som] hade m-at hennes sinne* Gust. Lindqvist. **Syn.** bli mjuk(are), uppmjukas, lösas, lösa (upp ɴ) sig, ibl. lossna; vekna; bli mildare, mildra(s); uppmjuka ɴ.

Mjäk, -et; -er (akut; -n); -ig (-t, -are; -het). **I.** Mjäk. *Våra stora kungar voro kärva herrar och fördrogo intet m.* T. Segerstedt. **II.** M-er. *Som ~ verkar mamma till sin lilla m-er till man* Dan. **III.** M-ig. *Skön är en man, då han är vred, / men blöt och m-ig är han led* Karlfeldt. *Ja, hon ser lite m-ig ut* Fanny Alving. *En ~ kritiker, som Wirsén ansåg för m-ig* K. Warburg. *Låta m-ig(t). Det skär, som är så farligt för idyllen, nämligen det m-igas. — En i militärtjänsten absolut förkastlig m-ighet. Utan pjunk och m-ighet.* **Syn.** (m-er:) mes, (beskedlig) stackare, 'mjölkansikte'; (m-ig:) klemig, omanlig, mes(akt)ig, 'blöt', blödig, blödsint, vek(lig), förvekligad, kraftlös, förkvinnligad, pjoskig, pjaskig, pjunkig, alldeles för beskedlig, feg; sjåpig, krakig.

Mjäll[1], -et, [=]; -avsöndring; -infektion; -ig (-t, -are; -het). Nästan endast koll. *Söka få bort m-et. Medel mot håravfall och m. (i huvudet). Hans överrock, som alltid hade m. på kragen ~* B. Sjödin. *Glättar till håret, borstar m-en från rocken och ~* Dan. *Dessutom lida strutsarna mycket av m. — Du är m-ig på rocken, låt mig borsta av dig.* **Syn.** fjäll l. fnassel l. avfjällningar (särsk. i huvudet).

Mjäll[2], -t, -are; -het; -vit (säll. särskrivet; = genomskinligt vit, 'klarvit', ibl. alabasterfärgad l. snövit). Ofta skönl. **1**) *Mor i huset, m. i skinn, / rund och slät om kinden* Karlfeldt. *Hennes hy var som nyponblom, skär och m.* Sig. Erdtman. *De m-a kinderna* Stina Aronson. *M. i hullet. M-aste hull. — En m-vit kvinnohand.* **2**) I mindre kända förbindelser. **a**) *När ~ snön är m.* Karlfeldt. *Den m-a drivan. — Snövita, m-a lakan. På ett m-vitt kläde* Y. Hirn. **b**) *M-a sockerärter, bönskidor. [Äro mållabladen] särdeles m-a, behöver ej mittelnerven tagas bort* Fru Högstedt. *Visserligen äro nässlorna då mycket m-a och delikata* ib. — *M-a gräs(strån). Där gräset växte högt och m-t* Albin Widén. **c**) *Fint, ungt och m-t kött. Det m-a köttet krasade under de vassa tänderna.* **Syn. 1**) klar (o. fin), skär o. fin, 'genomskinlig'; fin o. len, 'persikolen', alabasterklar, alabastervit, 'klarvit', len o. glänsande; **2**) **a**) glänsande vit (o. lös), ibl. torr; snövit; **b**) fin o. läcker (utan sådor o. d.); tunn, gracil; **c**) mör, fin o. mjuk ()(seg), (ibl. nära) delikat.

Mjält|e, -en, -ar. En blodkörtel (hos människan belägen i bukhålans övre vänstra del under mellangärdet). *M-en anses ha ett viktigt inflytande på blodberedning och blodcirkulationen, dock är m-ens betydelse för organismen ännu i mycket oklar; för den friska individen är m-en ej livsviktig. Få hugg i m-en* o. *M-en hugger* se m-hugg. *Det är hett och gassigt, och värmen tar på kapten Lillies m-e* Sven Lidman. — **Mjältbrand,** -en; -sbacill; -sdistrikt; -ssjuk m. fl. *M. är en infektionssjukdom, som kan angripa alla varmblodiga djur; oftast förekommer m. hos nötkreatur och får. Misstänkes m., är djurägare skyldig att omedelbart göra anmälan till ~. M. hos människor är jämförelsevis sällsynt och endast iakttagen hos individer, som kommit i närmare beröring med m-ssjuka djur.* **-hugg** ett 'håll' i mjälttrakten av buken. **-sjuk;** -|a (-an; -etid); -dom. **1**) M. o. m-a. Särsk. förr vanliga namn på melankolisk o. melankoli, hypokondrisk o. hypokondri, svårmod(ig), tungsint(het). *Bli m. av det ständiga regnandet. Sitta m. och stirra i brasan. Ett m-t lynne. M-a blickar. Tegnérs M-an. Under m-etiden skriver han ~* M. Lamm. **2**) M-dom. Blott egentl.

Mjård|e, -en, -ar; -fiske; -typ. Fiskredskap med fast, ej hopfällbar (trä)stomme i form av bur, korg, katse l. kasse. Ryssjan är i motsats mot m-en hopfällbar, har bågar men ingen fast stomme. *Kräftm-e i burform, som ställes på botten. Lyftrams-, sänkm-ar, de förra av S. Ekman kallade tinor, de senare blott m-ar. Ståltråds-, metalltrådsm-e med två ingångar för fiske av abborre. Abborr-, löj-, agn-; spjälm-e. M-arna, som undertill förses med ett par sänkstenar, (ut)läggas på stengrund, i vassar eller bland*

bråte och ris på bottnen och sänkas medelst ett snöre, försett med vakare. I sätta ɱ, *upptaga, vittja m-ar. Kommer att se ut som en väldig korg, mellan vars spjälor ljuset silar in liksom vattnet i en m-e* M. Koch, Öv. — *Under abborrens lektid är m-fisket mycket givande, och utom abborre kan man i m-arna även få gädda, gös och mört.*

Mjöd, -et; -bryggeri; -horn; -kar. Jäst dryck av huvudsakligen honung o. vatten. *Det m., som brygges t. e. vid Gamla Uppsala, utgör en blandning av svag vört och honung; de gamla nordbornas m. torde ha varit tillsatt med humle och malt; i Östeuropa finnas ännu m-bryggerier. Dricka m. ur horn.*

Mjöl, -et, [=l. -er; artplur.]. **1**) Till föda. **a**) Av säd, bönor, ärter o. d. *Mala säd till m. Allt gick förträffligt, alla malde m. med min kvarn. Sammalet m. innehåller hela sädeskornen, under det i det siktade m-et osmältbara delar frånsiktats. Ju mindre kli det finnes i m., dess finare anses m-et. Elektrisk blekning av m. — Mjöler och gryner. — Finaste vetemjöl. Råg-, korn-, havre-, majs-, potatis-, bön-, ärtmjöl.* **b**) Märk några uttr. *Torsten fick m. i mun, han* fick munnen tilltäppt, kunde intet svara, blev stum. — *En bagare med orent m. i påsen. Han hade, förde inte rent m. i påsen, i skäppan den där* var inte ute i riktiga ärenden, var inte renhårig, hade allt något fuffens för sig. **c**) Till foder. *En billig och god hundföda är kokt rismjöl, blandat med köttmjöl. Ljungmjöl och vassmjöl utgöra allmänt förekommande och högt skattade ersättningsfodermedel* 1917. *Ollonmjöl.* **2**) Till andra ändamål. T. e. **a**) *Krossa ben och mala till m. Benmjöl* gödningsmedel. **b**) *De skarpkantiga kvartsm-en som porfyllnadsmaterial i möbler. Klinkern söndermales till fint m., cement.* **c**) *Det hade varit 'mask' i träet, och gångarna voro fyllda av ett stoftfint (gnag)mjöl.* **d**) Puder o. d. *Ska du ha allt det där m-et på näsan, kära barn?* **Syn.** (ibl. nära) sikt; (ibl.:) stoft, pulver, puder, 'damm'.

— **Mjölaktig. -art|ad.** *Ett gulbrunt, m-at överdrag* på fikon. **-bagge.** Tenebrio molitor. En i kvarnar, bagerier o. d. täml. allmän skalbagge, vars larv 'mjölmasken' lever av mjöl o. kli o. odlas till föda åt burfåglar. **-banan.** Pisang ()(äkta banan l. fruktbanan). **-binge** mjölhög l. mjöllår. **-dagg,** -en; -sfri. Namn på växtsjukdomar orsakade av vissa parasitsvampar. *Äppel-, ros-, vin-, krusbärsmjöldagg. Krusbär(sbuskar), angripna av m. För krusbärsm-en äro formalin-, såp- och koksaltlösning de bästa besprutningsmedlen* 1931. *2- och 3-åriga m-sfria krusbär* Viola 1923. **-damm.** *Slå av sig m-et. Rykande m.* **-doft;** -ad. **1**) *En frisk m. — Men icke ett m. fanns i hans fjäll* Grafström. **2**) Bagarterm o. d. *På väl smord och lätt m-ad plåt* mjölpudrad. *M-ade formar* Fru Hogstedt. **-dryg|a,** -an, -or; -ergott'a (-ning). Vilstadium av kärnsvampen Claviceps purpurea. *M-an är utvändigt mörkviolett, hornlikt krökt, omkr. 1–3 cm. lång, lätt brytbar och intager kornets plats i axet. M-an träffas mest i råg, men även på flera andra gräs.* **Syn.** mjölöka. **-fin,** -t. *M. snö, sand. Ett m-t stoft, pulver.* **-form;** -ig. Mindre vanl. *I m. M-ig vara. M-iga ämnen.* **-gröt. -halt;** -ig. **-hand|el;** -lare. Abstr. o. konkr. **-kar.** *M. att hänga på väggen.* **-klister. -kort;** -system. Under världskriget. **-kvarn. -kvast.** *M-ar, den ena av en tjädervinge* N. Keyland. **-lik,** -t; -nande. **-lår** mjölbinge. **-lös.** *M-a dagar i detaljhandeln* 1917. **-mask** se mjöldryga. **-mat.** *Leva mycket på m.* **-matta** se matta I 2 c. **-pudrad. -påse. -rik.** *Odlas för sina m-a, ätbara frön. M. vetesort.* **-rätt.** Jfr mjölmat. **-sikt** att sikta mjöl med. **-skopa.** *M. av bleckplåt med bakstycke och handtag av trä.* **-skäppa. -stark.** *Alltför m. gröt.* **-säck.** *En kvarnarbetare med en m. på ryggen. — Hästen hoppade till, och ryttarn i backen som en m.! Falla ihop som en m.* **-välling. -öka** se mjöldryga.

— **Mjöl|a,** -ade, -as; m-a full ɱ, in ɱ, ned l. ner (sig) ɱ m. fl.; -ning. **1**) Kok. *På det m-ade bakbordet. Puddingformarna överbindas med smörad och m-ad duk. M-a russin och hacka njurtalg till en kaka. Se ut som en m-ad sill i synen* Jeanna Oterdahl. **2**) *M-ade sitt ansikte och drog upp mungiporna till clowngrinet* S. Siwertz. **3**) *Potatis(sort), som m-ar sig* är mjölig, faller sönder. — **Mjölig,** -t, -are; -het. **1**) *Du har blivit m. på ärmen. Mjölnarn stod, stor och m., på kvarntrappan.* **2**) *M-a astrakaner. M. potatis. Ett gott maltkorn skall i brottet vara m-t, ej glasigt. M-het hos spannmål.* — **Mjölis** (akut); [-en]; -spel (-are). Vard. för 'mas' l. 'mjölnarmatte' (ett kortspel). *Spela m. (på tremanhand). Dra en m.* A. G. Högbom. *M-spelet ~, som då drevs omåttligt allmänt bland norrlänningarna* ib. *Och m-spelande Mauritz* Thorbjörn Hwass. — **Mjöln|are;** -ar(e)n, -are; -ardräng m. fl.; -ersk|a (-an, -or; mest = m-arhustru). *M-arn spände just ut seglen på vingarna och satte (väder)kvarnen i gång. Ordet 'm-are' har på senare tid ofta fått maka åt sig för 'kvarnägare'. M-ar Djup på Kållandsö* 1890-talet. — *M-arhustrun. M-armatte* ett kortspel (se mas o. mjölis). *För att jag skulle räcka grenarna, lånade m-armor mig en kryckkäpp* Axel L. Romdahl. — **Mjölon** se d. o.

Mjölk, -en. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. Mest om 'komjölk', men även t. e. *Kvinno-, get-, åsn(inn)e-, får-, ren-, sto-, buffel-, kamelmjölk. Har m-en (stått och) blivit sur? Blåsur, uttunnad m. Avlägsna skinnet från*

den (upp)kokta m-en. Nysilad, oskummad, skummad, separerad, söt, sur, gällen, steriliserad m. Kondenserad m. 'förtätad gm inångning'. *Ett land, som flyter av m. och honung* Bibeln. *Vitare än m.* ib. *Dricka* 1/2 *liter m. Gröt och m. Smultron och m. Hade just kommit in med kvällsm-en. Skum-, grädd-, sur-, lång-, yst-, kärn-, rå-; kontroll-, 'barn'-; torrmjölk. — Hon har inte m., så att hon kan amma själv.* **2**) Bildl. **a**) *M-en från några späda kokosnötter. En mandelsmakande vätska, s. k. kokosmjölk.* **b**) *Mandelmjölk.* **c**) Ibl. om flera slags m-saft i växter. **d**) *Väggarna strykas med kalkmjölk.* **II.** Ssgr kunna ibl. även föras till verbet.

— **Mjölkaffär** vanl. = mjölkbutik. **-aktig,** -t, [-are; -het]. *Genom det grumliga, m-a vattnet. Den starkt opaliserande massan är m. med* ~. *Ett m-t skimmer.* **-ansikte.** *Hans snipiga, litet flickaktiga m.* **-avkastning** lant. **-avsöndring.** Fackl. *M. ur bröstkörtlarna.* **-bakterie** jfr särsk. mjölksyrebakterie. **-bar,** -(e)n, -er. Jfr bar[1]. *Sverge har fått sin första m. [efter särsk. amerikanskt mönster]; i m-en kan man inta en snabb måltid, där bjuds mjölk i alla former, gröt, välling, inkokta äpplen, smörgåsar, ost o. bröd, ostkaka, ägg osv.* dec. 1930. **-barometer.** Kristidsord: 'b.' för mjölktilldelning, dec. 1917. **-bedömning;** -sförening (sammanslutning av mejerier; hos oss från 1908). **-blandning. -blå. -bod** mjölkbutik, mjölkförsäljning. **-bud.** *Gående, åkande, cyklande m. Har m-et varit här?* ibl. = mjölkpojken, mjölkflickan, mjölkgubben o. d. **-bunke. -butik. -bytta.** *Slå omkull m-n. Maskros kallas ibland Hin ondes m.* **-centrifug** separator. **-dags. 1**) Tid då man får mjölken. **2**) Till verbet (= mjölkningsdags). **-diet.** *Leva på mjölk- och mjöldiet.* **-djur.** Lant. *Vid utfodring av mjölk- eller göddjur.* **-drivande.** Lant. *M. foder.* **-dropp|e;** -eförening l. -sförening m. fl. *Jag har inte en m-e hemma.* — Märk. *'M-(sförening)arna' (den första svenska bildades i Stockholm 1903) äro numer ett slags barnavårdscentraler för späda barn, vare sig de behöva di eller få artificiell uppfödning. År 1931 finnas i Stockholm två m-sföreningar.*

-fat. -feber kalvningsfeber. **-fingrar.** I uttr. *Ha m.* klena fingrar, fingrar som en flicka. **-flask|a.** *Återsända tomma m-or. Ett av de största mejerierna i Newyork har infört kägelformade m-or av papper med tunt paraffinöverdrag* 1929. **-fraktsedel. -fålla** mjölkningsfålla. **-får. -färg|ad.** *M-ad alabaster. En jökelälv med m-at vatten.* **-försälj|are;** -erska; -ning (även = mjölkbutik, mjölkbod). **-get.** *Två goda m-ter till salu billigt.* **-givande.** *De rikt m. raserna.* **-glas;** -skärm (till 2). **1**) Glas att dricka mjölk ur l. ett glas mjölk. **2**) Ett slags mjölkfärgat glas. *Termometer med graderad skala å m. Alltefter graden av ogenomskinlighet skiljer man på m., opalglas och alabasterglas. — Lampetter med matta m-skärmar.* **-gris** spädgris, digris. **-gång,** -en, -ar. Fackl. Grövre förening av mjölkkanalerna i juvret. **-hare.** En 'trollhare' som tjänade en trollpacka, ansågs dia grannarnas kor o. utspy mjölken i häxans fat. **-hink. -hushållning.** *M-en har sen mitten av 1800-talet alltmer övergått till en särskild industri, mejerihanteringen.* **-hygien;** -isk. *En kurs i m. [för jordbrukare och ladugårdsskötare], den första i vårt land, har hållits i Bålsta, Uppland* 1931. *M-iska laboratoriet* 1921. **-hår.** Det första mjukare håret. *Skägg eller mustascher hade han ännu icke, blott litet mjukare fjun (mjölkhår) eller, som man säger, 'han låg ännu i strid med gåsungarna'. M-et, det första håret, ha valparna kvar, så länge de dia.* **-hämtare** ett kärl.

-jungfru. *Statmjölkerskor,* ~ *M-r* Riksvakanslista 1920. **-kammar|e.** Lant. *M-n och vävkammarn och* ~ S. Lagerlöf. **-kanal** finare mjölkgång. **-kanna. -kastning.** Fackl. Kalvningsfeber, mjölkfeber, förlossningslamhet (mest hos kor). **-ko.** Ofta anslutet till verbet. *Bondens bästa m. Lågbent och svankryggig som en bra m. skulle vara* V. Moberg. — Även bildl. *Argentina är Vatikanens mest givande m.* Alf Martin. **-kokare** (sak). **-kondensering. -konsument.** *Björklinge m-er hålla diskussionsmöte i mjölkfrågan* 1932. **-kontroll;** -anstalt. *Lärare i kött- och mjölkkontroll vid Veterinärhögskolan* 1918. **-kort** under kristiden. **-kruka. -kur,** -(e)n, -er; -anstalt. T. e. vid njur-, hjärt-, kärl- o. ledsjukdomar o. vid spädbarnsvården. **-kusk. -kylare** för hastig avkylning av mjölk. **-källare. -kärl;** -sborste. *M-sborstar av rot, lindade med garn.* **-kärr|a;** -epresenning. **-kör|are;** -erska; -ning. **-kört|el.** *Utom hos kvinnan förekomma m-lar endast hos däggdjuren. Juvret, m-eln hos däggdjurshonor.* **Syn.** bröstkörtel, (kvinno)bröst; juver. **-lag.** *Vaxmyra m.* påskrift på mjölkkärrepresenning. **-leveran|s;** -tör(förening). *Uppsalaortens m-törförening.* **-lik;** -nande. *En m(-nande) vätska. En söt och närande m. saft.* **-lös.** *Två nya m-a dagar* Uppsala, april 1918. **-magasin** även = mjölkbutik. **-maskin** mjölkningsmaskin. **-mat.** *Leva (huvudsakligen) på m.* **-mjöl** särsk. om 'torrmjölk'. **-mätare** (sak). **-pall** för mjölkerska; nästan endast till verbet. **-pris. -prov|are;** -ning. Person o. sak. **-pulver** mjölkmjöl. **-ras.** Lant. *Köttraser i motsats mot t. e. m-er, resp. värpraser.* **-rest** mjölksladd. **-rik.** *En underbar get, klok och elak och m. och* ~ Ester B. Nordström. **-rätt.** *Tycka om m-er.*

-saft; -förande; -haltig; -rik; -rör (även kallade 'mjölkrör'). Mjölkaktig, ngt tjockflytande vanl. vitaktig (mer säll. gul l. röd) o. i luften stelnande vätska som finnes hos vissa växter. *M-ens betydelse för växterna är icke fullt utredd. Vårtgräset har en i luften svartnande m., som brukar nyttjas att stryka på vårtor. M-förande växter. Dessa m-haltiga giftväxter* K. Hedbom. **-sil. -skumningsmaskin. -sladd,** -en, -ar l. **-slick,** -en, -ar. Mjölktår l. mjölkrest **-socker.** En sockerart som förekommer i mjölk o. framställes ur vasslan som erhålles vid ostberedningen. *Mesost är orent m.* Norstedts Uppslagsb. **-spann,** -en, -ar l. -spänner. *En jänta, som bar på en m.* **-spegel.** Fackl. Hårfält som hos nötkreatur från juvrets bakre yta sträcker sig upp mln låren o. där håren äro riktade uppåt. *Intet direkt samband har kunnat påvisas mellan mjölkavsöndringen och m-ns utveckling.* **-stinn.** *Och de smällfeta svinen och m-a korna* Fröding. **-ställning.** Lant. *En ko i m.* under mjölkningsperiod. **-stäva. -surr|a,** -an, -or. Vard. Enkel mjölkkärra. *Och en m-a skramlar plötsligt förbi på gatan* Jeanna Oterdahl. **-syr|a;** -ebakterie m. fl.; -ad. *Mjölkens surnande beror på bildning av m-a, som i rent tillstånd utgör en surt smakande, färglös sirap. M-ebildande bakterier. M-ejäsning (en genom vissa bakterier åstadkommen omvandling av socker i m-a) är av mycket stor betydelse i naturen och inom olika jäsningsindustrier.* **-så. -sås.** *Paltbröd med m.*

-tand. *Mjölktänder kallas den första uppsättningen tänder, som ombytas under uppväxttiden. Som litterär skolpojke i det första stadiet, då man ännu har sina mjölktänder i behåll, är man ju i regel mycket konservativ, och ~* T. Fogelqvist. **-teck|en.** Lant. o. d. Egendomligheter i typ o. form, som vanl. utmärka goda mjölkkor. *De 'speciella m-nen' (juvrets, mjölkådrornas, mjölkspegelns beskaffenhet m. m.) ha på senare tider i samband med utvecklingen av mjölkkontrollen alltmer förlorat sin betydelse.* **-tillbringare** mjölkkanna. **-tistel.** Släktet Sonchus innefattande en del ogräs (särsk. S. arvensis, oleraceus o. asper) med gula blommor o. riklig mjölksaft. **-tår.** *Få sig en m. i en bondgård vid vägen.* **-utkörare. -vit.** *Bäckar med iskallt, m-t vatten. M-a oxar.* **-välling. -åd|er,** -ern, -ror. Fackl. *'Goda m-ror' (dvs. kraftig utveckling av den blodåder som uppsamlar blodet från främre delen av juvret och löper på bukens undre yta fram mot bröstet) ha ansetts höra till 'mjölktecknen'; deras betydelse är dock lika litet bevisad som mjölkspegelns.*

— **Mjölk|a,** -ade, -as; m-a ur ɯ; -dags, -fålla, -ko, -maskin, -pall m. fl. se ovan under mjölk; -are; -erska; -ning (-en, -ar; -sdags; -skunnig; -smaskin). **I.** Vanliga verbformer. **1)** Personsubj. **a)** *Lära sig m-a. Har du m-at färdigt än? Brunrosa ä inte m-ad än. Korna m-as nu två gånger om dagen, m-as i särskild (mjölk)fålla. — Ha renarna inne för att m-a dem.* **b)** Bildl. *M-a ngn* utsuga ɯ, dra vinst av. **2)** Om kor l. andra djurhonor (ibl. ✕ stå i sin). *En kviga, som ännu inte börjat m-a. M-a så och så många liter om dagen. Vad gagnar det, att kon m-ar bra, om hon själv sparkar kull byttan? Ett antal m-ande kor. Högm-ande kor.* **II.** Verbalsubst. **1)** *Jag var anställd som stockman (cowboy), m-are och informator på stationen* Eric Hultman (i Australien). *För maskinm-are finnes plats ledig nu eller till hösten; fruntimmer har företräde* 1923. **2)** *Tog plats som m-erska vid en större herrgård. Goda m-erskor antagas. Statm-erskor* Riksvakanslista 1920. **3)** *Ensam sköta m-ningen av 20 kor. Van vid maskinm-ning. Hushållerska, helst m-ningskunnig ~* 1928. *A.-B. Separators m-ningsmaskin.* **Syn.** ibl. (ut)suga ɯ.

— **Mjölk|e,** -en, -ar; -fisk (f. med m-e); -sill o. d. Anslutningen till föreg. ej särsk. stark. *Det är en hane, han har m-e. Rensa bort m-en ur strömmingen. Rom och m-e. Lak-, strömmingsm-e. Slaka som sillm-ar.*

— **Mjölkig,** -t, -are; -het. Gärna ngt fackl. **1)** *Blir lösningen m. eller oklar* Ekenberg-Landin. *En m. vätska* The Svedberg. *En m. grumling.* **2)** *Fönstren voro m-a och immiga* Ernst Norlind. *Från klara till m-a eller rent av ogenomskinliga varieteter [av bärnsten].* **3)** *Hans sprättande steg, ~ läspande tal, m-a fingrar* K. Warburg. **Syn. 1)** mjölkaktig, mjölklik(nande), mjölkfärgad; **2)** grumligt vit, halvgenomskinlig; **3)** (späd o.) klen.

Mjölnare se under mjöl. — **Mjölon** (-ånn; grav); -et, =; -blad; -buske; -bär; -ris. Arctostaphylos uva ursi. Både om riset (busken) o. bäret. *Den första kärlväxt, som får fäste på klapperfälten ~ är m.* Herm. Svenonius. *Malna m-blad till garvning.*

Mnemonīk, -en l. **Mnemoteknīk,** -en; mnemote'knisk (-t). Minneskonst, läran om sättet att med konstlade associationer underlätta inlärandet o. bevarandet av minneskunskaper (t. e. gm minnesramsor).

Mo, -n, -ar. **I.** Enkelt. **1)** Utan plur. Ett slags sträv, tämligen vattenbehållande sandjord (med en kornstorlek — enl. Atterberg — av 0,2—0,02 mm.). *Finare mo ingår i jäslera och andra jordarter med benägenhet för jordflytning* (jfr t. e. flottmo, II. 238). (Va ä de för jord där i trakten?) *De ä mest mo. Ett hårt, lerigt, moblandat grus, som på sina håll kallas pinnmo.* **2)** Med plur. Skönl. l. ldls. (t. e. västsv. o. finl.). Slät skogsmark på sand l. grus (ofta bevuxen

med tall); ibl. sandslätt, sandig slätt, hed (jfr t. e. exercisheden Backamo o. d.). *Högt bland Saarijärvis moar bodde* ~ Runeberg. *Hultens och moarnas harar och rävar / sova i gömslena sött* Fröding. *Gå in i vinande furumo!* V. Rydberg. *På mörknande mon* V. v. Heidenstam. *Villebrådets liv i mark och på mo* Bernh. Estlander. *På den svarta, släta (tall)mon, där skogseld gått fram. Över moar med tall och gran. I granmon. På ljungmon* S. Lagerlöf. *Furu-, lav-; ödemo.* **II.** Ssgr. Ex.: *Riktigt fin, moartad sand* A. G. Högbom. *Moblandad lermylla. Vit, mager mojord. En vid mossens rand löpande momark med ljung och glesa tallar, där man går som på ett golv* B. Gripenberg. *Moripa* Lagopus scoticus, på senare tid införd i Västsverges ljungmarker. *Mosand* bildar ofta hos oss det översta tunna täcket av de lösa jordlagren (kallas numer t. e. issjö- l. isälvssand o. d.). *Mellan de höga motallarna* E. Lampén.

Moaré, -(e)n l. -(e)t, -er; -band; -foder; -klänning; -underkjol m. fl. Fransk stavning 'moiré'. Vattrat tyg av siden, ylle l. halvylle (med flammiga, skimrande strimmor). *Handväska, fodrad med kulört m. Halsband av svart- och vitrandig m. Siden-, yllemoaré.*

Moatjé,-(e)n,-er. Fransk stavning 'moitié'. Kavaljer l. dam (i dans, vid bordet o. d.); motspelare i teaterstycke l. kortspel.

Mobb (må-); -en. Pöbel, pack, slödder. *Förakta m-en. Krypa för m-en.*

Mobīl, -t. Rörlig, flyttbar; krigsrustad, på krigsfot. — **Mobīlier** (mest akut); -na. Lösören, lösegendom, 'löst' (){ fast), möbler, husgeråd, bohag. — **Mobiliser|a,** -ade, -as; m-a upp ɯ; -ing (-en, -ar; -savdelning, -sfärdig, -sorder, -splan, -spliktig o. -sövning, alla krigs.). **1**) Krigs. *M-a trupperna, landstormen. Är du m-ad? Tror du det blir m-ing, om* ~? *Som viktig del av m-ing ingår numer industriens anpassande efter krigets fordringar.* — *M-ingsorder har utgått till* ~. *Frikallelse begäres för m-ingspliktiga fiskare* 1914. *M-ingsövningar under fred.* **2**) Friare. *Tidigt på våren m-ades vi för lukningsarbete på de stora betfälten* Sigfr. Hansson. *Att en så pass liten stad skulle kunna m-a 1,800 intresserade åhörare för ett föredrag på utländskt språk. M-a själskrafter, varom ägaren dittills själv varit fullkomligt ovetande.* **Syn.** överföra ett lands stridskrafter från freds- till krigsfot, (för)sätta på krigsfot; rusta, uppbåda ɯ, uppmobilisera ɯ, sätta i rörelse, '(upp)kalla'.

Mocka¹ (må-; akut l. grav); -n l. -t; -doft; -kaffe; -kopp o. -sked (liten kaffekopp l. -sked). Mockakaffe; särsk. ngt vard. o. skämts. = kaffe i allm. *Väckte mig kl. 8 med den rykande m-n, en kopp härlig m.*

Mocka² (må-; akut l. grav); -n; -handske; -känga; -skinn; -sko. Färgat sämskgarvat skinn. *Slejfsko av prima brun kalv med isättning av beigefärgad m. M-handskar kallas handskar av tjockare skinnsorter, vanl. rådjurs-, hjort- och gasellskinn* Nord. Fam.³

Mock|a³ (må-); -ade, -as; m-a ut ɯ; -ning (med plur.). Ldls. även 'måka' l. 'moka'. Kan även fattas som två ord. **I.** Rengöra (från spillning), utskovla ɯ (spillning m. m.); skotta, skovla. **1**) Egentl. Lant. *Du har inte m-at (i lagårn)! Medan de fortsatte att m-a ladugården* Harry Blomberg. *Det skulle m-as efter oxarna* Pär Lagerkvist. — *Nu skall du måka svinstian, och* ~ Sv. folksagor. *Måka gödsel.* **2**) Ngt friare. *Han m-ar ävjan ur ekan och* ~ I. Oljelund. — *För allt jag trampat jorden / och mokat mull och malm* Karlfeldt. **II.** Vard. I uttr. *M-a gräl (med ngn)* mucka, väcka, söka komma i.

Mocka'nt (-angt); =, -are. Hånfull, spefull, retsam. *På sitt m-a sätt.* — **Mocker|a sig,** -ade, -as. *M-a sig över* håna, begabba, elakt skämta med. *M-ad* stött, förnärmad.

Mockasīn (må-); -en, -er; -(be)klädd; -liknande. Indiansk (helsydd skinn)känga (där skinnet bekläder även fotsulan), hjortskinnskänga. *Och gingo ljudlöst på våra m-er över golvet och spanade* K. Gunnarsson.

Mod¹, -et. **1**) Huvudbet. *Fysiskt, moraliskt m. Friskt m. bara! Ha m. i bröstet. M. i barm(en). Kämpa med (oförskräckt, obrutet) m. Visa m. i striden. Ha m. att leva, m. att stå för sina åsikter. Vid hjärtesorg är m-et brutet* med ngn anslutning till 2. *M-et sjönk, föll en smula (på dem), när de stodo inför fadern. Beta(ga) en m-et (att* ~*). Fälla, tappa, förlora m-et. Men hon fällde inte m-et för det. Må ingen låta sitt m., m-et falla! Inte låta m-et sjunka. Det var ej överansträngning* ~, *som hade tagit m-et från mig* Ax. Munthe. *Nedslå ens m. Bräcka ngns stolta m.* med ngn anslutning till 2. *Inge ngn (nytt) m. Intala ngn m. Få nytt m. (att* ~*). Hämta m. (igen). Repa m. Samla, uppbjuda allt sitt m. Då tog jag m. till mig och* ~. *Tända m. i tusen själar, som* ~. *Hålla m-et uppe (i motgången, hos ngn). Svidjastridens utgång livade m-et. I, med förtvivlans m. Med (lejon)mod försvara* ~. *Stärka (livs)m-et hos ngn. Levnads-; ungdoms-, manna-, hjältemod. Klenmod.* **2**) Bibet. *Ungt blod har hämndfullt m. Kunde icke taga den saken med lätt m.* O. Sylwan. *Dråp i, av hastigt m. Med berått m. I vredesmod. Med sorgset m. Han var vid gott m. Hur är han till m-s? Vara väl, illa, sorgsen, nedstämd till m-s. Känna sig, bli illa till m-s (vid* ~*). Bli bättre till m-s.* **Syn. 1**) modighet, tapperhet, manhaftighet, käckhet, dristighet, vågsamhet, mandom, oförskräckt-

het, behjärtenhet, djärvhet, oförfärat sinne, oräddhet, kurage, (ibl.:) bravur, heroism, dödsförakt, tillförsikt, oförsagdhet, manlighet, själsstyrka, moralisk kraft (l. styrka), 'ryggrad', karaktär(s)styrka); 2) sinne(lag), humör.

— **Modfall|en.** Mindre vanl. för 'modstulen' o. d. *Men voro dock mycket m-na* Karlfeldt. **-full;** -het. Skr., mindre vanl. *Med en sorgsen, men m. blick* Edv. Evers. **-fylld** skr., mindre vanl. **-fäll|a;** -d (-are, -het). Mest i part. perf. *Låta m-a sig, sig m-as* nedslå s). *Dessa upplysningar m-de mig* Elin Wägner. — *Hans medel voro slut och han själv djupt m-d, m-dare än någonsin. Blevo både m-da och misslynta över, genom motgången. Städse var det hon, som muntrade oss, då hon såg oss m-da över alla de kval hon fick utstå* Matti af Geijerstam. *I ett anfall av (djup) m-dhet. Aktade sig för att visa någon m-dhet över hans ogillande.* **Syn.** (m-d:) modstulen, nedslagen, nedstämd, försagd, nedbruten, misströstande, modlös, missmodig, deprimerad, 'nere', 'moloken', (ibl.:) rädd, klenmodig. **-lös;** -het. Jfr föreg. *Nu är han åter alldeles m. och misströstar om framtiden. Under tilltagande förstämning och m-het.* **-stjäl|a;** -stul|en (-nare; -enhet); [-ning]. Blott part. perf. riktigt vanligt. Övriga former skr. 1) *När man bar nöden i endräkt och icke modstal varann* P. A. Gödecke. *Vilka m-a vår nutida ungdom. Läsa mot m-ning* Levi Johansson. 2) Jfr modfälld. *Han har varit så modstulen, allt sedan hans första tentamen misslyckades.* — **Modig,** -t, -are; -het. 1) Huvudbet. *M. i striden. En m. soldat. Visa dig nu m. och gråt inte! Han var m-are den här gången. En m. uppsyn. Ett m-t uppträdande, försvar. Det var m-t av dig. M-t försvara ngn l. ngt.* 2) Friare, 'urblekt' bet., förstärkande. I vissa uttr. *Han grät, fällde sina m-a tårar vid berättelsen* grät bittert, strida l. bittra tårar. *Det har kostat m-a slantar* S. Siwertz. *Tjäna sina m-a 1,000 kronor i månaden. Nu är det m-a tjugu år, som jag knogat och* ~ Paul Lundh. *Väl sina m-a 40 gånger* Lotten Dahlgren. **Syn.** 1) orädd, oförfärad, oförskräckt, tapper, djärv, behjärtad, med hjärta i bröstet, manhaftig, käck, rask, dristig, 'duktig', vågsam.

Mod[2], -et [nu säll. -en], = l. -er (grav). **I.** Enkelt. *Vad som i dag är på m-et, är i morgon redan ur m-et, omodärnt, föråldrat. Slav under m-et(s tyranni). Följa (med) m-et(s växlingar). Ständigt nya m-er! Klädd efter sista m-et, nyaste pariserm-et. Dessa m-ets dockor för i dag. Poesien är, som annat, underkastad m-ets växlingar. M-et föreskrev ju getingmidja* Gurli Linder. *M-erna ha ju alltid växlat, tätt som en gris blinkar* Fanny Alving. *Komma ur m-et. [En] dryck, som nu gått ur m-et* Cl. Lagergren. *Det är högsta m(-et) i de finaste kretsarna. Vårens stora m. är i år pälsjackor* P. U. Bergström 1932. *Sent söka sig de utländska m-en* **en** *väg till Sverge* Sam Arsenius. *Jag blev en doktor på m-et* Ax. Munthe. *Kreera, skapa, införa ett nytt m. Är det m. nu hos er att locka håret? Klädande hårm-er. De nya vinterm-erna. Vårm-et för dam och herre. Kvinnomets små problem.* **II.** Ssgr ha i skr. i regel *mode-*, som särsk. i smtl. dock ofta växlar med *mod-*. SAOL[8] har växling blott i 'mod(e)journal'. **Syn.** (för tillfället härskande klädedräkt l. snitt o. d., klädselsätt, klädvana, klädvanor, dräktsed; (tillfälligt) härskande smak, smakriktning, tycke för dagen, 'dagstycke', tidssmak, ibl. 'tyckesak' l. modesak.

— [**Mod- l.**] **Modeaffär** modehandel. **-artikel** modevara l. artikel i tidning o. d. **-bild.** *Damporträtten, något stirriga* ~, *m-sartade, har jag svårt att förlika mig med* Aug. Brunius. **-butik. -dam. -dans.** *Att den stundande säsongens m. blir 'rumba'* 1931. **-dekret.** *Ett m. från Paris* Alf Henrikson. **-dock|a;** -sskön. Mest bildl. *En liten sipp och tillgjord m-a. Så m-ssköna, som vaxbilder kunna vara* Sam Arsenius. **-drottning.** *Berlinmannekäng korad till Tysklands m.* **-dygd.** *Att »göra gott» var tidevarvets m.* Hj. Alving. **-firma.** *Mannekäng vid en större m.* **-fluga.** Vard. Modenyck l. -vurm. *Den senaste m-n 'ordflätan' — 'korsordsgåtan'* 1925. **-färg.** *Som m-er nämnas* ~ *brunt, bordeaux, myrtgrönt och heliotrop* 1929. **-galen;** -skap. *Alla de lidanden, som m-skapen ålägger det täcka könet.* **-hand|el;** -lar|e (-förening); -lerska. Modeaffär l. -butik l. -magasin l. -hus l. -salong. **-herre** modelejon. **-hus;** -chef. *Ett stort m. har mannekänguppvisning den här veckan* Karin Boye. **-höns.** Om kvinna. **-journal.** Modetidning. *Klädd som en m.* **-klädd. -konst;** -när. **-kreat|ris;** -ör. Skapare av nya moder. *Om m-örerna hade hittat på en enda reform i vår klädsel, som vore nyttig* 1930. **-krönik|a;** -ör; -ös. *Även s. k. m-öser med anspråk (som Gwen)* Ruben Berg 1924. **-kung** om modeskräddare. **-kurs.** *M-er efter nyaste kontinentala idéer i skissritning, tillskärning och sömnad av klänningar och dräkter* 1926. **-kås|eri;** -ör; -ös. **-lag,** -en, -ar. *Följa alla nya m-ar.* **-lejon** modeherre, sprätt(hök); (ibl.:) modenarr, dandy. **-magasin.** Jfr modehandel. Även = modetidning. **-narr. -notis. -nyck.** *Kupering av hästsvansar en förkastlig m.* 1925. **-plansch. -premiär** om mannekänguppvisning (1919). **-präst.** P. på modet. **-påhitt. -riktning. -sak.** *Halsduk är som gagnplagg av okänd ålder; den fram-*

trädde som en m. hos männen ('cravate') under senare hälften av 1600-talet. **-salong.** *Mångårig praktik från Stockholms största m-er* Annonslapp 1930. **-skinn.** *Leopard är ett av höstens m.* 1931. **-skola. 1**) *Världens första m., som är förlagd till Berlin ~ har just slutat sin första termin* maj 1931. **2**) *Han tillhör ingen m.* Ville Vallgren om Pekka Halonen. **3**) Skola (läroverk) på modet. **-skräddare. -slav;** -eri; -inna. **-smak.** *Konventionell m.* F. Vetterlund. **-sömmerska. -tecknare** t. för modejournal l. modehus o. d. **-tidning. -åkomma.**

— **Modērn** (-ärn); -t, -are; -iser|a (-ade, -as; -ing med plur. o. ssgr); -i'sm (-en, -er); -i'st (-en, -er; -isk); -itēt (-en, -er). Även (dock ej i SAOL[8]) stavat 'modärn'. **I.** Modern (l. modärn). Bet. ibl. ej skarpt skilda. **1**) Motsatt t. e. klassisk, antik, forntida, äldre, medeltida. *Lärare i m-a språk* nyfilolog. *I m. tid* nyare. *En m. författare* även till 2. *Exempel på m-t lagskriveri. Idéer, som äro oss m-a (människor) mer eller mindre främmande. En m. pjäs av ~. De allra m-aste konstriktningarna* yngsta. **2**) *Klä sig (alltför) m-t. Det blir allt m-are med de röda färgerna, tycks det. Geijerstam, som då var mycket m. i Tyskland. Hypermodärn.* **II.** M-isera. *M-isera en blus eller kanta upp en kjol. Sedan huset blivit till oigenkännlighet m-iserat. Och de gamla husen m-iseras med glasveranda och andra utsprång. — Sedan behövliga m-iseringar i biblioteket genomförts, vidtagits. — Fint m-iseringshus vid Stureparken säljes* (lämpligt att m-isera) Annons 1929. *M-iserings|iver* (-lust, -raseri). **III.** Ofta mer l. mindre ogillande. **1**) M-i'sm. *Studera katolsk m-ism i England, Frankrike och Italien ~* Emilia Fogelklou. *Om konstnären icke hemfallit åt något slags m-ism. Den litterära riktning, som redan vunnit ett stadigt fotfäste i Finland under namnet »m-ism», torde tills vidare vara rätt okänd i Sverge* Rabbe Enckell. *M-ismer i ornamenteringskonsten.* **2**) M-i'st(isk). **a**) *Den egoism, oklarhet och benägenhet för hastverk, som utmärka många m-ister* 1922. *Avancerade, extrema m-ister. M-isternas oförståelse för den äldre konsten. Den finländske m-isten Elmer Diktonius. — M-iststrid. M-istutställning.* **b**) *Att museet genom inköp av m-istisk konst gjort en sal till 'skräckkammare'. En m., för att inte säga m-istisk pjäs. M-istiska kätterier i religionen.* **IV.** M-itet. *Och som ännu i dag ger boken ett drag av m-itet* Yrjö Hirn. *Avog mot all(a) m-itet(er).*

Syn. I. 1) ny(are), yngre, (nu) levande, nya tidens l. vår tids, nutida; **2**) på modet, i ropet, som (ännu) står på dagordningen, aktuell, nymodig, (ibl. nära:) mkt efterfrågad, populär, chic, ny o. elegant; **II.** (m-isera:) göra modärn(are) l. nymodig(are) osv., uppfiffa ⊓, (ibl.:) förse med nutida bekvämligheter, renovera, nydana, förnya; **III.** (m-ism ibl.:) (alltför) modärn ande l. riktning l. vetenskap l. konst, ung konst osv., den yngsta (ibl. omogna o. övermodiga) konsten osv.

— **Modi'st,** -en, -er; -affär; -flicka; -konst. *»Vi kan ändra den», förklarar den tåliga m-en. Små m-er och brodöser. Anslag begäres för en verkstads- och lärlingsskola för hattm-er* 1921. *Riktiga mästerverk av sömmerske- och modistkonst.* **Syn.** modehandlerska; (dam)hattsömmerska.

Modāl, -t; -itēt (-en). **1**) Språkv. Jfr modus. *M-a hjälpverb (t. e. lär, tör, torde, kan, må, måtte) nyttjas gärna för att omskriva särskilt konjunktiven och optativen i vårt språk.* **2**) M-itet. Fil. *Olika slag av m-itet: möjlighet, verklighet, nödvändighet.* — **Modus** se d. o.

Modd (må-); -en; -lager; -ig (-t, -are). **I.** Modd. *Snön hade till största delen smält eller trampats till m. En dag med hällregn och fotsdjup m. på gatorna* S. Siwertz. *M-en stod (dem) högt över vristen. I gat-, landsvägsm-en. Snömodd.* **2**) M-ig. *Timmerkörning på m-iga vägar. På Londons m-igaste gator.* **Syn.** snö blandad med sand o. smuts, (snö)sörja; (ibl.:) dy, ävja, slam.

Mode'll (-äll); -en, -er. Ngn gång betraktat som två ord. **A**) Enkelt. **I.** Sak (blott bildl. om person). **1**) Huvudbet. **a**) *Den lilla m-en till byggnaden var utförd i gips. Utföra ngt efter m. Samling m-er av maskiner och redskap till jordbruket, bergshanteringen m. m. Fartygsmodell. Vax-, gipsm-er till konstverk. Snickarm-er. Sköterskeklänningar enligt fastställda m-er. — Bårlag, utrustat med standardbår, m. Smith* förkortat m/Smith. *Gevär av 98 års m. (M/98). — Tråkiga och enformiga klänningsm-er. Manssnörkängor, militärmodell.* **b**) Friare o. bildl. *Enligt min privata mening skulle somliga bitar av Turkana med fördel kunna tjäna som m. för helvetet* E. v. Otter. *Det tyckes, att kuskrocken och arbetarjackan lämnat m. till dem. M-en på figur och klänning [till dockorna] är hämtad från 80-talet* Laura Petri. *Han var m-en för, hur en indisk prins bör se ut* Åke Lindström. *Tegnérs Solsång har han tydligen tagit som, till m. för sina små försök.* **2**) Fackl. Form vari ngt gjutes, fördjupad avgjutningsform. *M-en var färdig, gjutningen kunde börja.* **II.** Person. En som 'sitter' för konstnär. *Teckna efter levande, efter naken m. Stå m. för en skulptör, för ett skulpturverk. Sitta m. (för ngn, åt ngn, för sitt porträtt)* även blott 'sitta'. *Barnen stå mycket illa m., och ~* Jac. Ahrenberg. *Jul. Paulsen, M-erna vänta. Tjäna sitt bröd som m. Cirkusartisten som målarmodell. Yrkesm-er.* — Även = modellstudie (mål-

ning, teckning etc. samt ifråga om litteratur (jfr t. e. nyckelroman).

B Ssgr. Ex.: *På m-bordet stod en ovanligt vacker ung kvinna, som* ~ Jac. Ahrenberg. *Göra en m-bro av trä. Gjutflaskan består av lika många gjutjärnsramar som m-delar och bildar genom ramarnas sammanläggning ett slutet helt. M-docka. M-enlig bind stormsblus. M-figur. M-flicka* yrkesmodell. *M-gips* till gipsm-er. *Vandringskorgar med m-kläder för barn. Elegant m-klänning. Väl m-mässig och slät förefaller bilden av* ~. *M-samling till tjänst för den tekniska undervisningen. Det egentliga läroverket med salar för Antiken och m-skolan* G. Pauli. *Det finns i Stockholm icke längre något m-skrå* Gust. Cederström 1920. *Lika litet som Jan van Eyck sätter han något värde på billig m-skönhet* J. J. Tikkanen. *M-snick|are* (-eri). *Med sin kyliga, apatiska m-stelhet* K. G. Ossiannilsson. *En dag tog jag en m-studie under armen och* ~ Rikard Lindström. *Som mönsterriterskor, m-tecknerskor, sömmerskor eller modister.*

Syn. A) **I.** mönster(bild), förebild; (ibl. nära:) urbild, (proto)typ, original, likare, klisché, (standard)form, mönsterform; (ibl.:) avbild i litet format, miniatyrbild (t. e. av en utgrävning).

— **Modeller|a**, -ade, -as. **I.** Vanl. verbformer. I bildbart ämne (t. e. vax, lera) utföra en (av)bild(ning) av ngt; forma en modell (till ngt), ibl. efterbilda l. framställa i miniatyr l. i smärre format; gm skuggor, dagrar o. d. (på yta) återge föremålens naturliga rundningar; (ibl. friare =) (ut)forma (ɱ), bilda. Några ex.: *Jag blåste kornett och målade bilder, / jag m-ade i lera och spelade teater* B. Gripenberg. *M-a en staty. Fontän, m-ad av Bernini. — Beställda, handgjorda skodon* ~ *arbetas över för varje fot särskilt m-ad läst. Han hade ett mäktigt m-at huvud på den korta, satta kroppen* Jac. Ahrenberg. **II.** Ssgr. **1**) Lösbara. M-a om ɱ, ut ɱ se omm-a osv. **2**) Fasta. *M-lera. M-låda, innehåller giftfri formmassa i stänger* Nord. Komp. *M-massa. Ett mycket stort plus för konstbedömare att själva kunna föra penseln, pennan eller m-pinnen* C. G. Laurin. *M-vax.* **III.** Avledningar. **1**) *M-are i lera, vax o. d.* **2**) *M-ing i lera. Figur-, ornamentsm-ing. Kurser i finare klänningsgarneringar och dräktm-ing. — M-ings|massa* (-pinne; -vax); jfr II 2. **3**) Modellör (-en l. -n, -er). *Professor i ornamentik* ~, *därtill en skicklig modellör* Jac. Ahrenberg. *Alice Nordin, statybildhuggarinna, modellör. Medaljmodellör.*

Moder (grav); -n (ibl. även mödren), mödrar (grav); i obest. form även mor. Se även (det vulg.) 'morsa' bland avledningar samt 'mamma'. Jfr i alla tillämpliga delar fader. **A**) Enkelt. **I.** Former m. m. **1**) I allm. är 'moder' utpräglat skriftspråkligt o. ofta högt. 'Mor' tillhör mer smtl., är mer förtroligt o. otvunget o. även vard. Jfr t. e. *Hon är m., den stolta m-n till två praktiga söner* o. *Vem a mor till, åt den leda ungen?*). Bibelöversättningarna visa blott formen 'moder'. Det heter också blott *(Heliga) Guds moder.* **2**) 'Mor' (mer säll. 'moder'), brukas ofta som best. form, beroende på att ordet närmar sig ett egennamn. *Mor sa, att* ~. *Mor gick just. Mor hans. — Moder Svea.* **3**) I somliga familjer tilltala barnen modern med 'mor' i stället för 'mamma'. *Kom, mor, (så) ska du få se! Mor lilla!* Ej säll. kallar även fadern hustrun så, t. e. *M. och jag och barnen.* **4**) Formen 'modren' är numer ganska ovanlig och detta även i högre l. bibl. stil.

II. Betydelser. **1**) Egentligast. **a**) *Någon mor har hon aldrig känt. M-n okänd. Fadern var död, och m-n hade att ensam försörja tre barn. Barnets mo(de)r hette Maria. Jungfru Maria, Guds m. Jesu m. Vara ngn i mo(de)rs ställe, som en mo(de)r för ngn. Hon har m-ns, sin mo(de)rs ögon. Sådan m., sådan dotter. Få som far, ingen som mor. — Far-, mormo(de)r.* **b**) *M. till fem barn. Hon kände, att hon snart skulle bli, att hon var mo(de)r* var havande. *Den unga, nyblivna m-n. Barnamoder.* **c**) Märk bl. a.: *Be, tigga för sin sjuka mor* bemantla sitt eget tiggeri, låtsas tigga för en annans räkning. *Precis som mor skicka me* jfr medskicka. *Mors dag firas i år som vanligt sista söndagen i maj* sedan 1919 hos oss. *Anders hade i sin ungdom inte varit mors bästa barn* Fab. Månsson. *Vara 'mors hjälpreda'. — Min fru mo(de)r* åld. *Gumman mor* familjärt, jfr 'morsgumman'. **2**) Friare o. bildl. **a**) Ibl. för styv-, foster- l. svärmo(de)r. **b**) Om djur o. växter. Växlande med moderdjur(et), moderplanta(n), moderväxt(en). *M-n stod ännu och slickade kalven. Ajax' mor var halv ardenner* om stoföl. *Du skall låta m-n flyga och taga allenast ungarna. Och mera trofast än han [fjällpiparhanen] kan ingen fågelmoder sköta sitt värv.* **c**) Stam- l. ätte- l. urmoder; upphov; husmo(de)r, landsmoder m. m. *M. Eva. Hon blev en m. åt allt levande* Bibeln. Ngn gång även *Stammor. — Gudsfruktan är alla dygders m. Lättjan, alla lasters m. — En stad, som är en m. i Israel* Bibeln. *Att en gång Moder Indien skulle uppstå ur sin förnedring och på nytt ge världen ljuset från öster* B. Forell. *Hör oss, Svea, m. åt oss alla!* G. Wennerberg. *(Den gamla) m. jorden. En verklig landsens, landets m. En landsmoder även till gagnet. En m. för sitt län. — Biktmo(de)r. Husmo(de)r. Gillemo(de)r. Mor i huset* jfr även d. **d**) Om bondhustrur o. d. nyttjas ofta 'mor' (ej

'moder') särsk. framför förnamn l. uttr. för 'hemmet' samt som sista ssgsled. Ex.: *Nu kommer mor Greta att sätta på kaffe åt oss. Mor Maja Stina i Grantorpet. Kära mor i Revelsta. Mor på Höjden. Ä mor själv hemma? Grannas-, körkvärds-, nämndemansmor. Mor Anna eller Jan Andersmor i Väster-Tvärnö.* **e**) Säll. för 'livmoder'. **f**) *Artificiell m.* (ej mor) fackl. = uppvärmd låda för kycklingar som uppfödas utan kycklinghöna.

B) Ssgr. **I.** Som efterled. Formen '-mor' har i allm. mer förtrolig prägel (grannasmor); i släktskapsord o. d. väger den över '-moder' (farmor, svärmor, gudmor). Enbart '-moder' ha vi t. e. i 'landsmoder', 'urmoder' o. oftast även 'stammoder'. **II.** Som förled. Ssgsformerna äro *moder-* (väl det vanligaste; i åld. lagspråk ngn gång även i släktskapsord för det där normala *mor-);* ofta *moders-; mor-* (vanl. kort -o-); *mörs-* o. *mödra-*.

Syn. (ibl.:) mamma, mams(en), mutter, morsa(n), morsgumma(n), gumma(n), ens livs l. dagars upphov, som givit en livet; barnaföderska; hustru, maka, fru, viv; frun i huset.

— **Moderbolag.** Handels. *Å sådan tid, att m-et vid sitt bokslut kan taga hänsyn till dotterbolaget* Hemberg-Sillén. **-cell** naturv. **-djur.** Fackl. *Alltefter m-ets storlek.* **-fartyg.** Depåfartyg. *M-ens väldiga landningsdäck* m. för flygplan. *Sannolikt har spriten från något »m.» ute i Östersjön med motorbåt förts in i skärgården och ~.* **-församling.** F. till vkn en (mindre) kapell- l. dotterförsamling, ett annex hör. *En samfundsmässigt oberoende svensk pingströrelse med Filadelfiaförsamlingen i Stockholm som ledande m.* Em. Linderholm. **-klost|er.** *Att i Vadstenaklostrets dotterinstitutioner göra avskrifter av viktigare arbeten eller tillbyta sig sådana för m-ret* O. Walde. **-koloni**)(dotterkoloni. **-kupa.** Fackl. Kupa varifrån bisvärm flugit ut. **-kyrka.** Kyrkosamfund varifrån andra kyrkor utgått; ibl. huvudkyrka (i en kyrkoprovins). **-land.** Ofta i best. sing. Mindre vanl. än 'fädernesland'; ibl. om koloni l. d. i fhde till 'huvudlandet'. *Redan då begagnades kolonierna för att upptaga överskottsbefolkningen från m-et* Helmer Key. **-liv.** *Ända från m-et. När jag ännu var i m-et* Bibeln. *Oskyldig som barnet i m-et* i sin moders liv, det ofödda barnet. *De skonade ej ens barnen i m-et.* **-lut.** Jfr lut[1]. Den vätska som återstår sedan en lösning avsatt kristaller. **-lös,** -t; -het. *Den m-a.* **-mord. -mörd|are;** -erska. **-möte.** Numer oftare 'mödramöte'. **-näring.** *Vår m., jordbruket* huvudnäring. **-planta.** Naturv. o. d. *Avskilj ovanjordiska utlöpare från m-n!* **-samhälle.** *Kolonier från ett och samma m.* G. Adlerz (om myror). **-skap,** -et; -sbidrag; -sförsäkring; -shjälp; -skorsett; -sunderstöd. Bet. växla mln 'att vara moder' o. 'havandeskap'. *Erkänna sitt m. Tanken på det stundande m-et. Kvinnan har att bära m-ets tunga. I långt framskridet m. — Greta tog sig ett slags m. för »smågliet»* Lydia Wahlström. — *År 1928 funnos 241,782 m-sförsäkrade. I Sverge har m-sförsäkringen inordnats under det frivilliga, av staten understödda sjukkasseväsendet. Sjukförsäkringsförslaget innefattar därjämte beredande av m-shjälp, bestående av barnmorskevård, m-spenning samt, i vissa fall, ampenning* 1919. **-skydd.** *Det tyska förbundet för m.* 1928. **-språk**)(dotterspråk. **-stat**)(dotterstat. **-sto.** Fackl. *M-n med föl.* **-sugg|a.** Fackl. *Låter försälja 10 st. högdräktiga m-or.* **-svärm.** Fackl. Bisvärm varifrån andra svärmar utgått. **-tacka** fackl. **-träd.** Fackl. *Stark minskning ~ i plantornas höjdtillväxt, alltefter som m-et växt å ~* G. Schotte. **-växt.** Fackl. *De från m-en frigjorda frukterna* Th. M. Fries.

— **Mo(de)rbroder** m. fl. se mor- nedan.
— **Moder(s)hus. 1**) *Diakonissan tillhör hela tiden moderhuset Ersta* Folke Palmgren. **2**) *Återvända till modershuset* jfr fadershus. **-sköte.** Mest s-form. *Förrän du utgick ur moderssköte*t Bibeln. — *Den gotiske historieskrivarens ord om vårt land som folkens moderssköte* Joh. Nordström. — **Moder- l. Mödraförening. 1**) Moderförening)(dotterförening. **2**) Mödraförening (säll. moder-) = f. för l. av mödrar. — Jfr f. ö. mödra- (nedan efter mors-).

— **Modersbarm. -bröst.** *Äro vi då nyss avvanda från m-et?* Bibeln. **-famn.** *M-en står alltid öppen.* **-glädje. -hem.** *Skild från m-met.* **-hjärta.** *Och fru Bernholtz' m. svällde av stolthet* Fr. Böök. **-instinkt. -kärlek.** *M-en, som i tålamod övergår all annan kärlek.* **-mjölk.** *Insupa ngt med m-en* inhämta redan från spädaste barnaår. **-mål;** -slärar|e (-förening; -inna). *Var och en sökte återge det på sitt m.* — Ofta om svenskan som läroämne i skolorna. *M-ets behandling i tal och skrift. Utbilda lärare i m-et. Vår m-slärare säger, att ~. M-slärarnas förening, stiftad 1912 vid filologmötet i Göteborg.* **-plikt. -sköte** se moder(s)- ovan. **-stolt;** -het. *Med ett leende av ~ m-het* V. Benedictsson. **-vinge.** Särsk. om kycklinghöna. Ibl. även bildl. *Yngsta systern, som vid sina femton år ännu dröjde under m-n* B. Sjöberg. **-öga.** *Det överseende, forskande m-t.*

— **Mö(de)rsarv.** *Ta ut sitt m., m-et.* **-namn.** *Det är morsnamnet han tagit upp.* **-sida|(n).** Säll. 'moders-'. I uttr. *På m-n* på mödernet.

— **Mo'rbro(de)r** (grav, i den kortare formen även akut); best. form nästan endast

'morbrodern'; morbroderlig (-t). Jfr vid detta o. de följ. farbro(de)r, farfa(de)r osv. (II. 16 ff.). 'Morbror' är den vanl. formen, nästan enrådande i smtl. o. den enda i ssgr. 'Moderbroder' ngn gång i äldre lagspråk. *Morbror Gustaf. Morbroderna, som tidigt lämnat orten, hade* ~. — *När Söderblad fyllt sin morbroderliga plikt* ~. **-fa(de)r.** Jfr föreg. *Morfadern hette Hylting och var från* ~. *Morfar, när är du född egentligen? Låt morfar vara i fred!* — *Min morfars far.* **-föräldra|r** (ofta mör-). *I m-rnas, mina m-rs hem.* — *Ett par av somrarna* ~ *reste vi över till m-godset i Ryssland* Marika Stiernstedt. **-mo(de)r;** mormoderlig (-t). Jfr morbro(de)r ovan. *Mormodern levde ännu, då flickan var sju år. Rödluvan, som gick till mormor. Mormor orkar inte leka med lillan. Mormors älskling, kelgris.* — *Gamla mormorsgumman däruppe* ~ *blev skrabbig och* ~ M. Koch. *Små försök att införa mormors och mormorsmors opraktiska kostymer göras alltjämt* 1921. *Våra mormorsmödrars rudderade sidenstubbar.* — *Med en* ~ *mormoderlig ton* Fredrika Bremer. **-möderne,** -t; -arv. Mindre vanl. *På möderne(t) est och på m(-t) polack.*

— **Morsdāg;** -sfest; -stelegram. Oftast särskrivet. Jfr moder A II 1 c. *M., som i Sverge började firas 1919.* — **Mōrsgris.** Mors (mammas) älskling(sbarn), hjärtebarn l. kelgris, 'mammas gosse'. *Han hade alltid varit m-en, (en) m. En bortklemad m. Kurskamraterna ställde diagnosen på m. och* ~. **-gumma.** Skämts., vard. Mest i best. sing. *M-n gråt och jäntan gråt* Ax. Ahlman. *Ska m-n ta på sej koftan nu och följa me ut?*

— **Mödraförening.** Se moder- l. mödraovan. *Betelkapellets m-s ålderdomshem* 1921. **-hem.** *Slum- och räddningsverket* ~ *driver för närvarande tre räddningshem för sedligt förkomna kvinnor, två m., barnhärbärgen, barnkolonier* ~ 1921. *Rönneberga sjuk-, förlossnings- och vilohem, vårt första svenska m.* **-möte.** *Vita Bandet inbjuder till m. å Slottskällan* 1926. **-sammanträde.** *[Skolsköterskans] egen mottagning och m-na* 1932.

— **Moderlig** (grav); -t, -are; [-en]; -het. *Ha m. omsorg om ngn. Tog en nästan m. hand om ungdomen. Ta m. vård om* ~. *Med m-t överseende* en moders. *En m-t välvillig rådgivare. Som m-en vakar över de henne anförtrodda barnen.* — **Mor|a** (grav); -an, -or. Folkl. *Då, vet m-an, blev jag flat* Fröding. *Klappade barnen, språkade med m-orna och* ~ Ellen Wester, öv. *Vid Skansens vårfester, där fru Anna Gödecke* ~ *så förträffligt stod som »mora» för dansgillena i Oktorpsgården* Gurli Linder. *Staboföreställningen om en bondmora* Elin Wägner. *Om vintern sover jag och om sommarn kurar jag, så går tiden, sa gammelm-an. Nämndemans-, ungm-an.* **Syn.** mor (i huset), (bond)hustru — **Mo'rs a** (grav); -an, -or. Vulg. Trol. blott i vissa trakter. I best. form även vid tilltal. *Sjung ut, m an!* Alb. Engström. *Så adjö då, lilla m an så länge!* Henning Berger. *M-an (hans) har visst varit städerska på något hotell. Men nu kommo båda m-orna emellan och* ~ Strindberg. **Syn.** morsgumma(n), ibl. gumman mor. — **Moster, Möderne** m. fl. se d. o.

Moderāt, =, -are; -konservativ; -liberal. Sansad, hovsam, ej överdriven, måttfull; ibl. (politisk) höger; foglig; billig, skälig, måttlig, ej obillig. T. e. *Alla m-a väljare måste* ~. *Till en början fräsande röd, sedan m are* Erik Hedén. — *Detta var ju en m. begäran* ~ Vera Fridner. *För en ytterst m. summa. Till m-a priser.* — **Moderation,** -en. Sans, måtta, hovsamhet; ibl. jämkning. — **Moderer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Dämpa, stävja, göra mindre våldsam, hålla inom rätta gränser, begränsa, inskränka, sakta, hålla tillbaka, återhålla, mildra; jämka, anpassa, lämpa. T. e. *Att m-a farten i kurvorna. M-a draget. I de spanska kyrkorna med deras starkt m-ade belysning* C. G. Laurin. *Vid m-ingar av värmen* Fru Högstedt. — *»M-a era uttryck», sade doktorn* H. Flygare, öv. *M-a sig.*

Modērn m. fl. se under mod[2].

Mode'st (-äst); =, -are; -het l. -ī (-en l. -n). Blygsam, försynt, anspråkslös. *M. påstående* språkv. *Och tillfogade en m. ursäkt att han dröjt. Att under din m-a paletå satt gömd* ~ K. Stangenberg.

Modifier|a, -ade, -as; -ing (med plur.) l. (oftare) modifikation (-en, -er). (Lätt) ändra, jämka på, mildra, ibl. inskränka. *Fick nu betydligt m-a sitt program. På sitt kloka och försynta sätt lyckades hon m-a den unge lärarens alltför stora nit* ~. *M-ad friskgymnastik, s. k. hållningsgymnastik för* ~. — *Det där är en sanning med modifikation!* inte fulla sanningen, med förlov sagt en osanning.

Modist se under mod[2].

Modulation, -en, -er. **1**) Mus. Övergång från en tonart till en annan. **2**) Språkv. Höjning o. sänkning av rösten. *Kinesiskan är ett språk med rik m. Den m., som inrymmes inom en och samma språktakt, kallas tonfall l. (hos B. Risberg) tongång.* — **Moduler|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Omväxlande höja o. sänka rösten (i sång l. tal). *M-ad* ofta)(monoton.

Mōdus (akut); ett l. en, plur. = l. modi; -form (-en, -er); -lära. Språkv. Grammatisk formkategori som uttrycker den talandes (skrivandes) sätt att betrakta det utsagda (skrivna). Ibl. avses även själva betydelseförhållandet. *Vi ha i svenskan fyra (med enkla verbformer uttryckta) m.: indikativ (jag ser), konjunktiv (jag såge gärna), optativ (leve konungen) och imperativ (sitt*

ner!). Strängt taget, säger A. Noreen, ha vi även ett interrogativt m. (kännetecknat av frågeton) och flera exklamativa (kännetecknade av olika utropstoner). **Syn.** ibl. 'utsägesätt' l. 'utsägeform'. — **Modusvive'ndiavtal** avtal om provisorisk reglering, om en anordning tillsvidare, provisoriskt avtal.

Modärn se under mod².

Mōg|en, -et, -nare. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. *När rågen blir m-en. Mamma, jag har hittat ett alldeles m-et smultron! Få se, om äpplena bli m-na till augusti. Brådm-en potatis(sort). Hårt m-en, maskintröskad havre och timotej. Melonen bör avtas och sändas icke fullt m-en. M-en för skörd, för lien. Guldgula, m-na veteåkrar. Gul-, full-, halv-, o-, över-; skörde-, slåtterm-en. M-na druvor.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *En m-en barm* fullt utvecklad; ibl .yppig, rik. **b)** *Könsm-en. Är fisken väl lekm-en, så kan* ~. **c)** *M-en skog. Stockar av m-en kärntall. Ett avverkningsm-et träd* B. Jönsson. **d)** Om matvaror som kräva (viss behandlings)tid för att 'mogna'. *M-en ansjovis. Tills varan är »m-en» och kan gå ut i handeln* S. Barthel. *Låt osten ligga i brännvin, tills den blir m-en.* **e)** *Kommen till m-en ålder. Endast en son nådde m-en ålder. När jag nu vid m-nare år, ålder tänker tillbaka på* ~. *När man hunnit till »de m-na åren»* C. J. L. Almquist. *Vara en m-en man. Läsning för den m-nare ungdomen. — Då spörjs det, om folket också är m-et för friheten, m-et (för) att ta sitt öde i egna händer. Med m-et förstånd. M-et vett. Efter m-en överläggning, m-et betänkande.* **f)** *M-en för galgen, för straff(et). Jordebarn, vad vill du här? du är ännu icke m-en för himmelriket.* **g)** *En plan, ännu ej m-en att yppas. Är saken m-en för avgörande? En böld, just m-en att skäras.* **h)** Vard. *Innan jag är m-en för kojning* E. Didring. **i)** *Så konstnärligt m-na dikter som* ~. *I Geijers diktning skall denna götiska strömning sätta sina konstnärligt m-naste frukter* Hj. Alving. **II.** Ssgr. **1)** *En högt allmänbildad och m-enförklarad ung kvinna* Hj. Bergman. **2)** M-enhet med ssgr. Egentl. o. bildl. Märk särsk. *Studentexamen kallades i läroverksstadgan av 1862 för 'm-enhetsprövning' (det vanliga namnet dock 'm-enhetsexamen'), men återfick 1905 sitt gamla namn. Med avseende på den m-enhet, som skolans undervisning avser att bibringa. Ett allmänt m-enhetsbetyg ges ej numer; förr kunde man tala om laudatursstudenter, dvs. studenter med A i »m-enhet». Efter m-enhetsgrad och ålder.*

Syn. I. fullbildad, lagom att ta l. skörda l. äta osv.; lagom vuxen, utvuxen, utbildad, färdig, (fullt) utvecklad, mognad, (full)matad, (full)vuxen, fullfjädrad, ibl. avverkningsbar, (väl) lagrad, (ibl. nära) bristfärdig; beprövad, säker, pålitlig, erfaren, vittnande om en mans förstånd, omdömesgill, (ibl.:) omsorgsfull, noga, noggrann, grundlig.

— **Mōgn|a** (hårt g); -ade, [-as]; m-a efter ɱ; -ad se avledningar; -ing (-en; -sanordning o. -slokal t. e. för bananer). **I.** Intr. Huvudbet. **1)** Egentligast. *Nu kommer nog smultrona att m-a fort efter det här regnet. Jag tror icke, att havren m-ar, hinner m-a där i år. Alla frön m-a snabbt däruppe under den korta sommaren. M-a till skörd. Åkrarna, som redan m-at för lien, för skörd. Ligga och m-a efter avtagandet* efterm-a. *M-ande frukt. Vid, under m-andet. Vinterfrukt, utbredd för, till m-ing.* **2)** Friare. **a)** Om matvaror. *Julansjovisen, som tillverkades i slutet av september och beräknas ha m-at lagom till mitten av december* S. Barthel. *De hårda ostslagen m-a långsamt. De speciella ädelviner, som erhållas av dessa druvor, kräva längre lagring för att m-a. Glassen får nu stå och »m-a» 3—5 tim.* Fru Högstedt. **b)** *Det är farligt att skära en böld, innan den m-at.* **c)** *Omkring mig livet m-ar* ~ J. Tegengren. *Det skönaste hos kvinnan är mognaden, därför m-ar hon också så oändligt mycket snabbare än mannen* Hagar Olsson. *I m-ad fägring. En m-ad barm.* **d)** *I ångest m-ade jag brått till man* E. Lindorm. *Att han redan tillräckligt m-at i lidandets hårda skola* And. Allardt. *M-a för evigheten. Så fort han nått m-ad ålder.* **e)** *Sedan idén att i sommar besöka Norden allt mer och mer m-ar, känner jag på mig, att* ~ Snoilsky. *Och hennes tidigare aningar m-ade till visshet. — Där han satt i Tientsin och lät segern m-a omkring sig* J. G. Andersson. *Tillfället hade m-at och väntade* E. Grotenfelt.

II. Trans. [o. abs.]. Skr., ofta skönl. **1)** Mer egentl. *Sjönöten, som numera ej hinner m-a sina frukter i dessa trakter* B. Lidforss. *Förmå ej m-a sina frön. Dictyota [en brunalg] m-ar alltså där endast en skörd i månaden mot två i Europa* N. Svedelius. *Och värmen hade m-at säden i rättan tid* Fr. Persson. *[Skörden] augusti himmel m-a skall* Per Hallström. *Om Eder handlande ej har fullt mogen frukt, kan Ni m-a den själv* om bananer. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Lagringen m-ar vinet och* ~. **b)** *En erfarenhet av livet som m-ar och härdar* Hellen Lindgren. — *De år, som m-at mig till man och dig till kvinna* Ax. Ahlman. *Att det m-ar och utvecklar en som människa, det vet jag* V. Benedictsson. *Det släkte, som m-ar revolutioner och förvånas över dem* E. G. Geijer.

— **Syn. I.** bli mogen (jfr d. o.); **II.** bringa till mognad.

— **Mōgnad** (hårt g); -en. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Bringa, hinna, komma till m. Nå sin (fulla) m. När riset närmar sig*

sin m. Ett vid m-en svart, blådaggigt, klotrunt bär. Arter kunna med fördel odlas till m. å såväl styvare som lättare jordar i ~. *Full-, gul-, grön-, över-, bråd-, efter-, grönings-; frömognad.* **2**) Friare **a**) *Fiskarnas tillväxt, lekmognad m. m.* **b**) *Alltefter som osten förblir tät eller ock pipor (»ögon») uppstå av gaser, som bildas vid m-en. Ost m-en består i jäsningar, som* ~ *Lagermognad.* **c**) *Avvakta bölden̈s m.* **3**) Bildl. *Jag hade nu nått den m. i ålder och förstånd, att* ~. *Personlig fördjupning och m.* J. Mjöberg. *Tankens, omdömets, förståndets m. Vittna om en m. i omdömet, som* ~. *I studiehandboken talades om något, som där kallades vetenskaplig m.* Ax. Wändahl. *Dikterna röja icke någon vidare m. I Italiens sol hoppades han en yppig m. för sin konst. Organisationstanken bland rådsillfiskarna har nu nått den m., att* ~ 1917. **II.** Ssgr. Ex.: *Gas gav citronen m-sfärg. Under olika m-sförhållanden. Efter m-sgraden hos säden kan man tala t. e. om grön-, gul- och fullmognad. Arbetarklassens m-sgrad. M-sgränsen för bär och frukter i Norrsverge. Ostens m-sprocess. I ett tämligen långt framskridet m-sstadium. På samma m-sståndpunkt stående studenter* Hj. Haralds. *Skillnaden i m-stid mellan olika ärtsorter. Unga flickor, vilkas m-stid ännu icke kommit* ~.

Mōgul (akut); [-n], mogūler (akut); -(s)dynasti m. fl. (oftast utan -s-). Ofta 'stormogul' l. 'stora m.' (även skrivna med stora bokstäver). Benämning på härskare av den dynasti i Indien som grundades 1526 av Babur o. residerade i Delhi. *Slog, vad som sänts mot honom av en skröplig m. och tågade in i Delhi* Frans G. Bengtsson. *I m-ernas forna huvudstad. Fem härskare efter [Mogul] Babar fingo bära titeln »Stor Mogul», och* ~ B. Forell. — *Hindostans första kejsare av m-dynastin. Intill, under m-tiden.*

Mohammedān m. fl. se muhammedan.

Mohār, den-kön; -garn; -täcke. Ofta stavat 'mohair'. Garn av lång, glänsande ull (såsom angoraull) l. tvåskaftad vävnad med inslag av m-garn. *Schäslongtäcken, kontors- l. svalrockar i m. Svart och marinblå m.*

Moir|a (måj-; grav l. akut); -an, -or l. -er (akut). Ödesgudinna (i grekisk mytologi). *M-orna motsvaras hos romarna av 'parcerna', i Norden av 'nornorna'. Och samma stumma m-er länka / det liv här nere genomlids* S. Selander. *M-orna spunno / med dunkelt lin / vår levnads tråd* T. Fogelqvist.

Mo'j[1] (måj); -et; -ig (-t, -are). Vard. **I.** Subst. Abstr. o. konkr. *Dä ä mycke m., innan en kan få en sån här färdi. Jäntor har alltid så'nt där m. för sig* E. Lieberath. — *Stoj och skoj samt annat m. i två akter* undertitel, 1920. *Men tänk så mycket m. de skriva! Är det inte svårt med rim och meter och allt det andra m-et? — Handel med lump och skrot och annat m. Strån och m.* K. Stangenberg. *När tror du, att du får tid att kika på m-et?* Fanny Alving. **II.** Mojig. **1**) *På levnadsfärden är ofta tråkigt och m-igt* Aug. Hallner. **2**) *Det var ett gräsligt m-igt rum, tänkte hon* Fanny Alving. **Syn. I.** saker att göra, grej, att greja med, 'göra', (trak o.) bråk, omständigheter, 'knog', arbete (av olika slag), stök; skrap; 'saker', (oordnade) grejor, sammelsurium; **II. 1**) besvärlig, knogig (o. svår); **2**) stökig, där allt är framrivet l. i oordning.

Mo'j[2] (måj); -t. Sjöv. *Laber bris, m. vind äro vanliga uttryck för en svag vind* Vår Flotta. *M-t väder. »M. by!» — sa skepparn, då kabyssen gick över bord. När det blev dager, var det fullt m-t* Alb. Engström. **Syn.** laber, lätt, (jämförelsevis) svag. — **Mojn|a,** -ade; m-a av, ur, ut se avm-a osv.; [-ing]. *När det m-ar. Vinden m-ade mot aftonen. Med m-ande vind, bris. En storm* ~ *m-ar icke, den bedarrar eller lägger sig* Vår Flotta. — Även bildl. *Sorlet m-ade efter hand, och* ~ Ivar Ljungquist. *Diskussionen hade m-at, stridens vågor lagt sig.* **Syn.** lugna, bli mojt, stillna (av), bli lugnt l. lugnare, mattas.

Mo'j|a[1] (må-); -an, -or. Ldls. Tryckt översättning till (särsk. latinsk) skoltext, 'luns', 'lurk'.

Moj|a[2] **sig** (må-); -ade. Vard. *D'är bäst att äta och m-a sig nu, medan det går an* O. Högberg. *Satt i solen och m-ade sig. Där en katt m-ar sig i värmen* G. Nordensvan. *Att man skulle åka i andra klass och riktigt m-a sig* E. Kuylenstierna-Wenster. **Syn.** gona sig, 'må', ha det bra, ibl. gassa sig, vräka sig.

Mojna se under moj[2].

Mojä'ng, -en, -er. Vard. Mest i plur. **1**) *Så rikligt försedd med knappar, skruvar och alla manicker och m-er, att* ~ M. Rogberg. *En slags koja av drivved och sten och andra m-er de hittat* Alb. Engström. **2**) *När man har m-er. Här finns det m-er, må herrn tro!* **Syn. 1**) pjäs, tingest, 'inrättning', manick; (m-er:) grejor, don(ingar); **2**) ngt att komma med, 'medel', (ibl.:) pekunier, schaber.

Moka se mocka[3].

Mokant se mockant (enda stavningen i SAOL[7]).

Moke'tt (-ätt); -en; -överdrag. Mångfärgad sammetsvävnad till möbelbeklädnad. *M(-en) tillverkas som brysselmattan, men öglorna uppskäras här till tofsar. Imiterad m. Schäslongen med* ~ *m-överdraget* R. Schildt.

Mol[1], adverbiellt förstärkningsord. I en del ssgr som även kunna särskrivas. Ex.: *Går du här och vankar m. allena?* mindre ofta hopskrivet. *M. ensam i världen* ibl. även hopskrivet. *Hålla sig m. still(a). En arla, molstill timma* A. Mörne. *Han teg*

och molstirrade på mig Dan Andersson; (säll. särskrivet). *Ty han molteg under hela hemresan* mindre ofta särskrivet. *Moltyst(nad)* mindre vanl. *[M-värk(a)* ej hit; se under mola]. **Syn.** alldeles, absolut, fullkomligt, totalt; bara, endast.

Mol[2] se mala.

Mol|a, -ade; [-värk (-en)]; -värka. **I.** Huvudbet. **1**) Enkelt. Småvärka, 'gno', 'gnaga', 'mala'; även bildl. *Smärtorna kunna [vid magsår] m-a ständigt* ~ Nord. Fam.[3] *Samvetet började m-a som en trasig tand* S. Siwertz. *En m-ande smärta, värk. — Ett ord m-ar oavbrutet i min hjärna. Tanken m-ade och malde* ~ Hj. Bergman. **2**) Ssgr. *En jämn m-värk, som aldrig lämnade mig. Det m-värker i tanden och ibland hugger det till, så att jag är färdig att skrika.* **II.** Blott ldls. o. sälls. äro bet. 'knoga, släpa' samt 'småprata'.

Molekȳl (hårt k); -en, -er; -begrepp(et); -form; -struktur; -ärbyggnad m. fl. (även molekulär-); -ǟr l. molekulär (-t). Fys. Minsta fria del av ett ämne. **I.** Enkelt. *M-er, fria partiklar, själva i allmänhet sammansatta av mindre partiklar, atomer; även atomer av samma slag äro ofta förenade till m-er (man talar alltså om fleratomiga m-er). Genom Rutherfords undersökning (1908) och [Regeners]* ~ *har man för första gången lyckats påvisa existensen av en enda m., α-partikeln eller heliumm-en* The Svedberg 1915. *Vi förmå nu att direkt väga och räkna m-erna* ib. *Det är m-ernas rörelse, deras mekaniska arbetsförmåga, som vi uppfatta som värme* ib. *En m. som förlorar en elektron blir »positivt laddad», och en m. som infångar en elektron blir »negativt laddad»* Astrid Cleve-Euler. *Att den gasformiga och den i en vätska upplösta materien bilda fria m-er, är ställt utom allt tvivel, och även vätskor bestå av individuella m-er, säger G. Starck 1931. Gasm-er.* **II.** Ssgr o. avledningar. **1**) *De kemiska egenskaperna hos de kristalliniska vätskorna peka hän på en långsträckt m-form* The Svedberg. *M-strukturens problem är ännu långt ifrån löst* ib. 1915. *M-vikt.* **2**) *En enhetlig kemisk förening, vars m-arbyggnad är* ~. *M-arkraft. M-arläran. Värmeförlust betyder minskning av m-arrörelsen* The Svedberg. *Äggviteämnenas m-arstorlekar* 1926. *M-arteoriens upphovsman var A. Avogadro (1811), vars arbeten dock länge förbisågos. [Avogadros lag] att gastätheten är proportionell mot m-arvikten* Sv. Arrhenius. *The Svedbergs metod att bestämma m-(ar)vikten hos kolloider och äggviteämnen genom ultracentrifugering.* **3**) *En ny gas, radiumklorid, som likaledes har m-är struktur* The Svedberg. *Av m-är storlek.*

Moll[1] (må-); den-kön. Mus. 'Tonsläkte' vars arter (tonarter) ha liten ters o. anses uttrycka sorgsnare l. dunklare o. mer beslöjade känslor. *Stycket går i m., i h-moll. Hör furornas dova sorgemusik / med förstämda trummor och tubor i m.* V. v. Heidenstam. — Friare o. bildl. *Den nyss nämnda diktens raska dur-ton har nu gått över i vek m. Hans glada lynne, nu stämt i m. — I veka, sorgsna m-ackord. Vanligen m-artade hornlåtar. I dystra m-gångar. M-klang. M-skala. Tungt blåser skogen sin m-stämda giga* Harry Blomberg. *Skrälåten och Daldansen, bägge i m-ton. M-tonart. M-treklang (med liten ters).*

Moll[2] (må-); -en. Mjukt o. fint (klännings- o. blus)tyg, tunnare än voall o. mest enfärgat i lätta ljusa färger. *Västkrage av extra fin, vit m. — Det finaste en piga kan ha ä en m-blus* Fanny Alving 1918. *M-gardiner. Murgrönsrankade fönster, m-klädda toalettbord* ~. *M-klänning. [M-skinn* ej hit; se d. o.].

Moll|a[1] (må-); -an, -or; -släkte(t); -växt (av familjen Chenopodiaceæ). Även (dock ej i SAOL[8]) stavat 'målla'. Chenopodium l. Atriplex. *Somliga arter av m-a kunna nyttjas som spenat. Vit- eller svinm-an (Ch. album). Trädgårdsm-a* Atriplex hortense.

Moll|a[2] (må-; grav l. akut); -an, -or. Muhammedansk skrift- o. rättslärd (teolog o. jurist). *M-an började bönen med sjungande stämma* ~.

Mollskinn (må-; ssg; mest grav); -et. Ett starkt bomullstyg. *Att få m. till pojkarnas livstycken* Gurli Linder. *Leverans av c:a 500 par byxor och storvästar av prima manchester eller m.* 1929. — *Vita m-sbyxor. Byxor* ~ *med m-sfickor* Åhlén & Holm.

Mollu'sk (må-); -en, -er. Blötdjur (jfr d. o.). Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. *Att Teredo är en m. Som hängde sig fast vid honom som m-en vid klippan. De m-er, som myllrade på stranden vid ebbtid* Alb. Engström. — *En schajas, en andlig m.* Ola Vinberg. **II.** Ssgr. *Något mera m-artat än denna »sonat» finns icke* M. Pergament. *Västafrikas m-fauna. M-forskare. M-natur* bildl. *M-skal.*

Mōln (må-); -et, =. **I.** Egentl. *M. bestå av ett stort antal små vattendroppar, som på grund av sin ytterst ringa fallhastighet ge intryck att hålla sig svävande i luften* And. Ångström. *M-en gå lågt, högt. Vältrande mörka m. Tunga, svarta, lätta, ljusa, tunna, tjocka; ulliga, spridda m. Genom en rämna i m-en. Fram på dagen bildade det sig m. i söder, de stego hastigt och urladdade sig mot kvällen i ett åskregn. M-en började skocka sig. Månen sken genom skingrade m. Se solen bakom m-en* även bildl. *Farande m. De jagande m-ens skuggor. Topparna voro ännu höljda i m. Ett m. hade lagt sig över Helagsfjällets stortopp och blev allt tätare. Uppe bland m-en. Strax*

innan vi nådde toppen, började m-en bolma omkring oss T. Boberg. *Råka in i m. (så täta, att man ej såg 2 meter framför sig).* *Guldkantade kvällsmoln. Vita strömoln. Stormrivna ovädersmoln. Ask(väders)-, ovä-ders-, regn-; guld-; fjäder-, stack-, sträck-moln.* **II.** I liknelser, friare o. bildl. **1**) *Du har höljt dig i m.* Bibeln. *Om än ~ hans huvud når intill m-en* ib. *Jag utplånar dina överträdelser såsom ett m.* ib. *En ugglas flykt, ljudlös som ett svävande m.* *Såsom ett m. har min välfärd farit bort* Bibeln. *Det har hängt som ett svart m. över hela hemmet. Kände hur m-et svartnade över honom. Skingra m-en på hans panna. Ett m. av dysterhet. Mörka m. på den politiska himlen. Fejder och dråp voro i dessa oroliga tider stundom endast tillfälliga m. i en mans liv* K. G. Westman. *Villfarelsens m.* *Sväva i m-en* i högre rymder, leva i fantasin l. i det blå. *Romantikens blåa m.* — *Oros-, olycksmoln.* **2**) *Ett m. av uppskrämda fåglar. Hela m. av myggor och knott. Ett m. av pilar. Andra solsystem, som tillsammans med vårt solsystem utgöra ett högre system, ett stjärnmoln* Elis Strömgren. — *Riva upp väldiga m. av damm, dammoln. Vita krevadmoln. Rök-, rökelsemoln.* **Syn.** (ibl.:) sky, töcken, rök, dimmor, dunster, dis, förvirrad hop, 'virvel'.

— **Molnartad.** *M-e fläckar.* **-atlas.** *Internationell m. (1930).* **-bank,** -en, -ar. *Mörka m-ar i nordost.* **-betäck|a.** Mest i perf. part. *Himlen började m-as, och ~.* **-bildning.** Abstr. o. konkr. *Den avkylning hos luften, som ger upphov till m-en, kan ~* And. Ångström. **-bädd** molnbank nere vid synranden. **-diger.** Skr. *En m. himmel. Kallt, blåsigt och m-t ~.* **-fläck.** Molnliknande fläck. T. e. zool. *Över sidorna [har laxungen] 10—11 tvärgående, mörkgrå eller blågrå m-ar eller breda band* E. Lönnberg. **-form,** -en, -er; -ation. *Underliga m-ationer.* **-forsk|are;** -ning. *Internationell kommission för m-ning, tillsatt 1891.* **-fri;** -het. Egentl. o. bildl. *Solen sken från (en) m. himmel.* — *En m. ålderdom.* **-gubb|e.** Stort tjockt moln. *De kommer såna stora m-ar därbortifrån regnvrån.* **-hastighet.** **-hav.** *När vi åter [med biplanet] sköto fram ur m-et, var klockan halv sju* T. Ångström. **-hölj|a;** -e. Mest i part. perf. Egentl. o. bildl. *Himlen började åter m-as, bli m-d. Ett ogenomträngligt m-e.* — *Och den väldiga tänkarpannan [var] m-d.* **-krans;** -ad (gärna skönl.). *Toppiga berg med m-ar kring sina hjässor. I bakgrunden en kedja av m-ade fjäll.* **-kåpa** se kåpa I 1 b. **-lager.** **-lik,** -t; -nande. *Ögonblickligen ila då bakterierna mot rörets mynning, där de bilda en m-nande ansamling* B. Lidforss. *M-nande fläckar.* **-lös,** -t; -het. Gärna skönl. *Under en m. söderhimmel. En m. dag med ~.* *Den m-t blåa himlen.* **-massa.** **-mätning.** **-omhölja** skönl. **-ridå.** Skönl. *Se, m-n dras undan, flik för flik.* **-skockare(n).** Attribut till Zevs. **-skugg|a.** *M-orna sopa hastigt över marken ~* A. Österling. **-sky.** *Jag skall komma till dig i en tjock m.* Bibeln. **-skymd.** Gärna skönl. **-slöja.** **-stack** jfr stackmoln. **-stod,** -en, -er. Skr. *Herren gick framför dem, om dagen i en m.* — Även bildl. *Den m. av fraser, i vilken de hölja sig* T. Segerstedt. **Syn.** 'molnpelare'. **-strimma.** **-tapp.** *Lätta m-ar, som glida upp över skogen i öster* Kjell Kolthoff. **-tras|a.** *Några lätta m-or leka kring topparna* Sten Bergman. **-tung.** Skr. *En m. himmel. Natten blev m., blåsig och mörk* Sven Hedin. **-täcke.** *M-t har lättat, och ~. M-t tätnade, solen försvann.* **-vägg.** *En m. i väster bådar regn för morgondagen.* **-år.** *Internationellt »m.» samtidigt med polaråret (1932—33); senaste »m-et» hölls på 90-talet* 1931.

— **Mōlnig** (må-); -t, -are; -het(sgrad). **I.** Enkelt. Ofta skönl. *Himlen var m. och hotade med regn* G. Serner. *Mot lätt m., blå himmel* H. Kjellin. *Dagen rann upp m. och kall ~* Ellen Wester, öv. *Natten var m.* V. v. Heidenstam. *I stiglöst, m-t fjärran* ib. — *Minns du ett berg med stig mot m. kam, / där mulan trevar ibland dimmor fram* Snoilsky, öv. **II.** M-het. Mest fackl. *M-heten (molnens mängd och utbredning) är en viktig meteorologisk faktor och anges i gradtal från 0, som betecknar klar himmel, till 10, som betecknar helmulet* And. Ångström. *Karta över m-heten.* **Syn.** (ibl.:) mulen, (över)täckt av l. överdragen med moln, överskyad, molndiger, moln(om)höljd, molnbetäckt, molnkransad.

Mōl|o (akut); -on, -oer l. -er; -oudde. (Stor) hamnfördämning, hamnpir, vågbrytare. *Hela m-on och fyren stå svepta i en gråvit skummantel* Ax. Ahlman. *Längst ut på m-on* ib. *Mellan de stora molerna vid Suezkanalens mynning* Birger Mörner.

Mōlok (-åck; akut); en; -sfest; -soffer; -spräst. Egentligen en kananeisk gud åt vkn man offrade barn. Ej säll. bildl. *Kriget är en m., som kräver blodiga offer. Offra åt industriens m. Sådana m-sfester, som det ~ pågående världskriget med dess följder är* R. Ekelund, öv. fr. Sillanpää.

Mōlok|en (utt. som ssg: mo-loken, med grav); -et, -nare. Ej allm. känt. *Vad kunde han sitta där så m-en och fundera på?* Fanny Alving. *Och anträdde ganska m-na återtåget till fots* Aug. Schagerström. *Att de moskvatrogne känna sig m-na och besvikna över ett uteblivet martyrium* Göteb. Handelstidn. 1925. *Plantorna se m-na ut, du får vattna dem.*

Molstilla, Moltiga o. **Moltyst** m. fl. se under mol[1].

Molybdēn, -en l. -et; -glans (m-ets vikti-

gaste mineral); -gruva. M. nyttjas i förening med järn till framställning av specialstål.

Moma'ng, -en, -er. Vard. Ögonblick, handvändning, 'sekund'. *Det skall vara i ordning på m-en* (ögonblickligen, inom ett ögonblick) Alb. Engström. *På eviga, röda m-en* i (röda) rappet. — *I den avgörande m-en* A. Klinckowström. — **Mome'nt** (-änt); -et, = l. -er; -bild (fotogr. = ögonblicksbild) m. fl. Bet. föga väl skilda. **1**) Tidpunkt, 'ögonblick'; (ibl. nära) vändpunkt. *Och jag har spänt min slutare på kortaste m.* P. Rosenius. *Bilden visar två av ärlorna i samma rörelsemoment av flykten, som* ~. *En m-bild på 90 kilometers distans* Gust. Mattsson. *Strömbrytare för nätanslutna radioapparater, m-brytning* Annons 1932. *Vid m-fotografering.* **2**) (Under)avdelning, punkt, mindre avdelning (t. e. av paragraf). *Paragraf 3, m. 1* ofta skrivet § III mom. 1, par. 3 mom. 1 l. § III. 1. *Det viktigaste m-et i hela överenskommelsen.* **3**) (Bestånds)-del, ibl. (väsentlig) sida, omständighet, 'element' o. d. *Utflyktens andra m. blev en vallfart till landskapets centrum* Ernst Lundström. *Det utan tvekan svåraste m-et under hela bestigningen* T. Boberg. *Irriterande m. smyga sig så lätt in och kunna helt förgifta trevnaden* Prins Wilhelm. *Vid behandlingen måste man framför allt leta fram orsaksm-et och* ~. *Innehöll ett sanningsmoment.* — **Momentān,** -t. Ögonblicklig, helt kortvarig, hastigt övergående; för ögonblicket. *Intrycken bliva fullkomligt m-a, den ena bilden avlöses ögonblickligen av den andra. Hans energi var m., han saknade all uthållighet. — Gripa det m-a i en rörelse. — Bidrog att m-t öka den ekonomiska villervallan* för ögonblicket, tillfälligt.

Monād, -en, -er; -lära. Fil. *M-erna: enkla, odelbara beståndsdelar (vanl. fattade som immateriella kraftcentra l. förnimmande väsen), varav verkligheten tänkes bestå. Livsmonad.*

Mona'rk, -en, -er; -möte; -ī (-(e)n, -er); -isk (-t); -i'st (-en, -er; -isk). **I.** Monark. Gärna ngt högt. *Konstitutionell m. Den åldrige m-en. Vår vördade m. Såsom ingen m. före den tiden. — Nordiska m-mötet i Kristiania 1917.* **II.** Avledningar. **1**) M-i = statsform, där högsta makten utövas av en enda, icke för vissa år vald, oansvarig person (kung, kejsare), kunga- l. konungarike l. -döme, kejsardöme o. d. *Oinskränkt m-i eller envälde. Inskränkt l. konstitutionell m-i* där makten är delad mln konung o. folk. **2**) *M-iskt styrelsesätt. En m-isk stat(s-form). Den m-iska rörelsen i Kina.* **3**) M-i'st = anhängare av m-i, ibl. = rojalist, kungatrogen. *En renhårig m-ist* J. G. Andersson. *Den av m-istledarna dirigerade »folkviljan»* ib. **Syn. I.** (ensam) konung l. kung l. kejsare, (ibl.:) regent, härskare, furste, krönt huvud.

Mondān (mån(g)d-); -t, -are; -itēt (-en). Som lever mēd i l. som brukas i l. tillhör stora världen; (ibl.:) chic, (ytterst) fin l. elegant, modärn o. stilig. *En m. uppenbarelse. M-a hotell, badorter.*

Monega'sk, -en, -er; -isk. Invånare i Monaco.

Mongōl (mångg-); -en [l. -n], -er; -artad m. fl.; -isk (-t; -a = kvinna l. språk). En som tillhör den m-iska (gula) rasen; ibl. invånare i Mongoliet. *M-erna äro övervägande nomader, bedriva boskapsskötsel och även jakt samt ha stundom också jordbruk. — Av m-artad typ. Svenska m-missionen. Det breda ansiktet och de små ögonen, som sutto en smula snett, förlänade honom ett typiskt m-utseende* L. Munsterhjelm.

Mono- (l. månå-); förstavelse med bet. en, ensam. — **Monogamī,** -(e)n. Engifte. **-grafī,** -(e)n, -er; -serie; -grāfisk (-t). Avhandling över ett avgränsat ämne. *Gunnar Anderssons Australien, som kallats den första världsdelsm-en. Ge en monografisk framställning av* ~. **-gra'm,** -met, = l. -mer. Sammanslingrade initialer, namnchiffer. *Ha sitt m. i vitbroderi på näsduken. I dubbla, motställda bokstäver, ett s. k. spegelmonogram. Undantagsvis kan ett m. bestå av en enda bokstav. — M-bokstäver. M-brosch. M-duk. Hedersomnämnda m-förslag. En ståtlig, m-prydd gallerport. M-stämpel.* [**Monokel** se d. o.] **-kotyledōn** (-ån); -en, -er. Bot. Enhjärtbladig växt. **-līt,** -en, -er. Pelare, bildverk, minnessten l. d. av ett enda block. **-lōg** (-åg); -en, -er; -form. 'Samtal med sig själv' (⟩⟨ dialog), dramatisk scen med blott en uppträdande o. talande. *Hamlets m. I m-form.* **-mān,** -en, -er l. (som adj.) -t, [-are]; -ī (-(e)n, -er = vurm, starkt ensidigt intresse; sinnessjukdom beroende på ngn fix idé, t. e. mordmani). Vurmare (för), ensidigt (o. sjukligt) inriktad (på); sinnessjuk vars tankar (o. handlingar) städse kretsa kring ett o. detsamma. *På ålderdomen blev han nära nog (en) m. på god mat. Bland exekutivkommitténs medlemmar fanns det gott om jesuitiska fanatici, dystra m-er, iskalla människor* Fr. Böök. *Sin m-a antipati mot en äldre lyrikergeneration* Hj. Dahl. *Detta verkar rent m-t, ren m-i. Att han stod på gränsen till m-i.*

-plān, -et, =. Endäckad flygmaskin, endäckare. **-pōl** (-ål); -et, = l. -er; -bildning m. fl.; -iser|a (-ade, -as; -ing med plur. o. ssgr); -i'stisk (-t). **I.** Enkelt. Ensamrätt l. uteslutanderätt (att utöva viss verksamhet), ensäljning(srätt); affärsföretag med ensamrätt. *Ge ngn, (inne)ha, lägga m. på ngt, på att* ~. *M. för k. m:t och kronan kallas statsmonopol eller regalen. Statsmonopol å*

tobakstillverkningen i riket. Den otalighet m-er och privilegier, som ~. M-ets utövare. — Hos oss ej säll. prägnant om 'tobaks-m-et', t. e. *Röker du m-ets cigarrer?* — Friare. *Tror du kanske du har m. på att skoja med folk?* **II.** Ssgr. Ex.: *Svenska Tändsticksbolagets m-bolag i Bukarest* 1930. *Statens m-företag. M-innehav(are). M-rättighet. Inneha, erövra en slags m-ställning. M-tobak. M-utövare. M-varor.* **III.** Avledningar. **1**) M-isera: belägga med m.; lägga m. l. 'embargo' på. *Då en rörelse m-iseras av staten ~. Universiteten [i Sovjetryssland] skola förvandlas ~ till kommunistiska utbildningsanstalter, m-iserade för proletärungdomen* A. Karlgren. *I planmässigt fullföljt m-iseringssyfte* E. Sommarin. **2**) *M-istiska företag.* **-tei's|m,** -men; -t (-en, -er; -isk). Tro på en enda (personlig) gud, 'engudstro', 'enguderi'. **-tōn** (-ån); -t, -are; -ī (-en l. -n). Egentl. o. bildl. Entonig, utan böjningar l. skiftningar (i tonfall, röst, melodi), enformig. *M-t ljuda ropen, m-t silar regnet ned. Rallarnas m-a sång vid baxningen av stenblocken* E. Didring. *Med en m., mässande stämma.* — *Detta ger åt versen på sina ställen en viss m-i* Edv. Strömberg. *Den enda färgfläck, som bröt m-ien* M. Rogberg. *Husbyggnadskonsten visar ~ stillöshet och m-i* Ew. Wrangel.

Mono'k|el (månå-; akut); -eln, -ler l. -lar; -elprydd; -elsnodd m. fl. Anslutet till de föreg. 'Enkeltjusare', enkellornjett (att inklämmas i ögonvrån), 'glas', 'glasbit'. *Gå med m-el. Klämde fast m-eln i ögat, ögonvrån. Damm-eln i antågande* 1928.

Mo'nroedoktrinen (månnrå- l. -rå-). M. innebär bl. a. förbud mot europeisk inblandning i amerikanska angelägenheter o. mot europeiskt landförvärv i Amerika.

Monsieur (m(å)sjö — ej sje-ljud), en. Franskt ord (ofta förkortat M.) = herr, (min) herre; ibl. äkta man(nen). Ibl. ngt vard. t. e. i tillrättavisning. Jfr munsjör.

Mo'nst|er (må-; akut); -ret, -er, best. plur. -ren l. -erna l. **Mo'nst|rum** (må-; akut l. ibl. grav); -ret, -ra; -erkanon; -rualitēt l. -rositēt (-en, -er; = vanskaplighet, missbildning, avvikelse från det normala, vidunderlighet, oformlighet); -r(u)ōs (-t, [-are]). **I.** M-er l. m-rum. Vidunder, missfoster, odjur; omänniska, djävul (i människogestalt), avgrundsande, avskyvärt troll l. häxa; ngt omänskligt l. jättelikt l. oformligt stort; oting. *Att ~ få se ett av dessa ludna m-er* Prins Wilhelm (om gorillor). — *M-ret publiken* C. G. Laurin. *Min jolle var ~ ett m-rum av rankhet* Alb. Engström. *Dylika m-er till byggnader. Milsnående eld ur m-erkanoner* 1914. **II.** Avledningar. Ex.: *En sådan m-rualitet som en kvinnlig professor i matematik* Strindberg enl. Sonja Kovalevsky. — *Samla m-rositeter.* — *M-rösa eller papegojtulpaner* missbildade, vidunder(tulpaner).

Monstra'ns (må-); -en, -er. Förvaringskärl för hostian, kärl vari nattvardsbrödet av den katolske prästen visas för menigheten. *Skimret från m-en, som prästen höjde.*

Monstrositet, Monstrum o. **Monstr(u)ös** se monster.

Monsūn (må-); -en, -er. Årstidsvind (växlar från sommar- till vinterhalvåret). *Den regnbringande sydvästm-en. M-området, d. v. s. de regelbundna årstidsvindarnas område. Så långt m-regnen nå, spåras ett tropiskt inslag i växtvärlden* E. Mjöberg. *M-skiftet var sent i år* H. Mörne. *Stilltjetiden före m-skiftet.*

Montāg|e (mån(g)tasj); -et, [-e]; -eavdelning m. fl. Montering. *För inomhusm-e, Luth & Roséns m-ekontor.* — **Monter|a,** -ade, -as; m-a in ɷ, ner ɷ, på ɷ, upp ɷ m. fl.; -bar; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. Några ex.: *Säkerhetskoppling vid transmissioner, lätt att m-a. Ett inuti strykjärnet m-at 'elektriskt motstånd'. M-a ventiler på slangar. Finns det 'kyrktelefon' (in)m-ad i kyrkan? En bronsvas med drake, m-ad till lampa* C. G. Laurin. *Ringen kan m-as på varje cykelfälg på mindre än 3 min.* — *Ottoman, m-ad med 3 ryggkuddar.* — *Hatt, m-ad med svarta paradisfjädrar. Enkelt m-ade sommarhattar. Om-ade hattar.* **II.** Fast ssg. *Körriktningsvisare, lätt m-bar på alla vagnar.* **III.** M-ing. *Hjälpa till med m-ing av ~.* — *Utföra m-ingsarbete(n). (Hatt)m-ingsartiklar. Våra m-ingsbara bostadshus ~ kunna sammanfogas och resas på verklig rekordtid. M-ingsfärdiga villor. M-ingsverkstad.* **Syn.** (i)hopsätta ɷ, uppsätta ɷ, anbringa, installera, iordningställa ɷ, sätta i (fullt, arbetsdugligt) skick, hopsätta tillverkade färdiga delar till ett helt, ibl. förse med (alla) tillbehör l. behövlig utrustning, utrusta ɷ; ibl. bestycka; klä(da), garnera (t. e. en hatt); ibl. inrama ɷ, infatta ɷ. — **Montȫr,** -(e)n, -er. Tekn. *Elektrisk m. Över-, hjälp-; installations-, radiomontör.* — *Elektrisk m-skola. M-tång med flata, räfflade käftar. Inom m-yrket.* **Syn.** (maskin)uppsättare, installatör.

Mo'nt|er (mån(g)-; akut); -ern, -rer [l. -rar, akut l. grav]; -erbord; -erskyltning; -erskåp. Ännu ibl. (dock ej i $SAOL^8$) stavat 'montre'. Utställnings- l. 'skåde'skåp. *I m-ern på andra sidan gången stå strutsarna. Och nu ligger han i en m-er i Kairos museum. M-rer, fristående och för vägg. M-erskyltning, undervisningsämne i Stockholms biträdes- och dekoratörsskola. Vackra gustavianska m-erskåp.*

Montera, Montör m. fl. se under montage ovan.

Monume'nt (-änt); -et, = [l. -er; -fond;

-kännedom; -(s)tanke. Minnesvård, minnesstod, minnesmärke. *Resa ett m. (över ~, till minne av ~). Sten-Sturem-et. Gravm-en i Uppsala domkyrka.* — Även bildl. *I Torstuna och Björklinge stå fortfarande vackra m. över Olof Hedlunds orgelbyggarkonst från 1700-talet. Resa sig ett m., varaktigare än kopparn (bronsen).* — **Monumentāl,** -t, -are; -itēt (-en). Storslagen (till mått, tanke l. stil), storartad, storstilad, 'hög' o. beundransvärd, mycket ståtlig, väldig, ibl. imponerande; av bestående värde, 'för sekler'. *En av stadens m-aste byggnader. M-t historiemåleri* t. e. på väggytor. *Berget är m-are än de flesta andra ~ vulkanerna* C. G. Laurin. *Har skrivit ett m-t arbete om kriget. Han var som vanligt m-t ohövlig. — M-byggnader. Professor Hermansson var en m-figur icke bara andligen utan också kroppsligen* Olle Hedberg. *G. Paulis utveckling har gått från stafflikonst till m-konst. Inhemskt m-måleri* Evald Uggla. *M-målning* abstr. o. konkr. *Ett psykiatriskt m-verk. — Toledo ~ har den stränghet och kärvhet, men också den m-itet, som äro typiskt spanska* C. G. Laurin.

Mopp (må-); -en, -ar; -olja; -|a (-ade, -as; -ning; = torka l. överfara med m.). Jfr golvmopp. *Om en timme börjar det dagliga fälttåget med hink, trasa, sopborste, m., bonmaskin och dammtrasa. Roterande golvm-ar.* — Även (o. tidigare) sjöv. *M. ~ ett slags svabel för att torka däck, koppar o. d. med* Emil Smith. — *Jag har läst tidningen, m-at (på) golvet ~* 1928. *Allt diskat, insatt, matsalsgolvet m-at* Vera Fridner. *Våtm-ning av köksgolvet* ib.

Moppe[1] (må-); subst. Vard. i uttr. *Ge (ngn), få på m.* uppsträckning, upptuktelse, påskrivet, på tafsen, på pälsen, på nosen; smörj, stryk.

Mopp|e[2] (må-); -en, -ar. Ngt vard. Ofta 'smekord' för hund (ibl. mops). *Att det var vår(an) egen m-e, som stod å skrapade på dörrn. En gammal fröken, som ägde tre m-ar, men inga barn* V. Benedictsson. *I sina söta, oskyldiga små m-ars sällskap* A. Knöppel. *Icke någon jämnstruken vardagsm-e* A. T. Gellerstedt. — **Mops** (må-); -en, -ar; -artad m. fl.; -|a sig (-ade); -ig (-t, -are; -het). En slags knähund med fult o. rynkigt, hopdraget huvud (dvärgform av bulldogg). **I.** Enkelt. *Gammal kvinna med m. Skälla som en m. Ilsken som en m. Silkesmops.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-ansikte. Med en m-artad knorrsvans. Huvudet har ett visst m-artat tycke, beroende på att munnen är starkt uppåtriktad och ~. M-nos. M-näsa.* **III.** Avledningar. **1**) Verb. Vard. *Att m-a sig mot en löjtnant* E. Lieberath. **2**) Adj. Vard. *För han hade börjat bli alldeles för m-ig och säker i korken* Åke Lindström. *Byggmästaren tillåtes ej att bli »förbannad», och verkmästaren får ej vara »m-ig». I (tämligen) m-ig ton. Uppträda m-igt (mot ngn). Den ton av m-ighet och oförskämdhet, som ~.* **Syn. III. 1**)(m-a sig:) sätta sig u'pp emot, vara uppkäftig osv.; **2**) (m-ig), 'uppkäftig', 'nosig', näsvis o. oförskämd, stursk, fräck, hutlös, oförsynt.

Mor[1] m. fl. se moder.

Mor[2], -en, -er (akut); -i'sk[1] (-en, -er; se 2); -isk[2] (-t; -a = m-isk kvinna). M-er kallas en del mörkhyade folk, särsk. muhammedanerna i Nordafrika (o. fordom Spanien). **1**) *M-ernas medeltida välde i Spanien höll sig längst i Andalusien, där det upphörde med Granadas fall 1492.* **2**) *M-iskerna, m-ernas avkomlingar i Spanien.* **3**) *Den m-iska stilen, sådan den ter sig exempelvis i Spanien (Alhambra) och Marocko, en rik, sirlig, starkt dekorativ stil, med hästskobågar, höga, regelbundna fyrsidiga torn (som La Giralda i Sevilla) osv. — Förälskade sig i en m-iska.* — **Moriān** se d. o.

Moraklocka. Ibl. allmännare för 'dalkarlsur' (golvur). **-kniv.** En slags (enkel) slidkniv.

Morāl, -en, -er. **I.** Enkelt. Några ex.: *Visa m., följa m-en(s bud) i sitt handlande. Ha varken religion eller m. M. och civilisation. Hög, låg, sträng, slapp, lös m. Västerlandets egen m. är för svag, och ~* H. Mörne. *Olika m. för över- och underklass, för män och kvinnor. M-en(s utveckling) genom tiderna. Predika m. för ngn. I strid mot m-en. En kvinna utan m., med tvivelaktig m. M-en, det är den berömda kritcirkeln kring hönan: den binder den, som tror på den* Hj. Söderberg. — *M-en [i fabeln] är denna: ~. Och det är hela historien, som har till m., att i en god gärning bor evig glädje* Rich. Gustafsson, Sagor. — *Affärs-, köns-, lycko-, plikt-, samhälls-; omoral.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-begreppens uppkomst och utveckling* Edv. Westermarck. *M-filosof* (-ī = etik, m-lära osv.; -isk). *Att den ej förstår en fabel, om den ej i slutet finner m-förklaringen* J. Hemmer. *I religionsstiftares och m-förkunnares, i profeters och prästers tal* Fr. Ström. *M-förkunnelse. Vänta sig, få sig (serverad) en duktig m-kaka* m-predikan, skrupens, förmaning. *Jag har inte tid att stå här och ta emot m-kakor av er* Alb. Engström. *M-kodex. M-lag(en). Fullständigt m-lös. Jag håller ingen m-predikan, är ingen m-predikant* ger inga m-kakor. *M-predikningar* liksom de föreg. nästan endast bildl. *M-princip. M-sats* sensmoral. *De gamla naturalisternas m-skräck. M-statistik* all statistik över mänskliga företeelser med m-isk innebörd. *M-teologi* teologisk etik. **Syn.** sedlighet, sedlig halt; sede- l. moral- l. dygde- l. pliktlära, etik, morallag, sedelag, sedebud, sammanfattningen av grunderna för l. läran om det sedliga; sedliga grund-

satser, m-isk karaktär l. hållning; sedeförmaning(ar), sedelärdom, moralpredikan; sensmoral, moralisk lärdom, sedolärande slutsats.

— **Moraliser|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Predika (moral l. sedlighet), ge förmaningar l. moralkakor l. uppsträckning, läsa lagen (för), upplåxa ngn, förmana, lära ngn mores, uppsträcka ngn. *Fallen för att m-a (i tid och otid). M-ande berättelser.* — **Morālisk,** -t; -het. *Det m-a medvetandets uppkomst och utveckling* Edv. Westermarck. *En ovanligt m. person. M-t allvar. Vilken blott sökte främja mitt bästa och tillika m-t lyfta mig. Stå på en m-t hög ståndpunkt. M-t lägre stå då ~. En (strängt) m. berättelse. M. okänslighet. M-t förkommen, lågtstående, förfäad. M. smuts. Diskutera en handlings m-a värde, dess m-het eller omoraliskhet.* **Syn.** moral-, sede-; etisk, sedlig, sedligt god l. allvarlig; (ibl.:) sedelärande, moraliserande. — **Morali'st,** -en, -er. *En sträng m. Han är en riktig m., är han inte kanske?* Stina Aronson. — *Märk m-minen! Den bjärt framträdande m-tonen hos Hogarth.* **Syn.** sedeväktare, sedernas väktare, (mkt) moralisk person, ibl. moralpredikant. — **Moralitēt,** -en. Sedlighet, moraliskhet; sedlig beskaffenhet. *I en högre m-s namn.*

Morās, -et, = l. -er; -fylld m. fl.; [-ig (-t, -are)]. Träskartat område, sumpmark, träsk, kärr, sumpig(a) myrmark(er). 1) *Vi strövade kring hela dagen ~, gingo ned oss i kärr och m.* Ax. Munthe. *Så att älgen stått ini m-et på storskogen* Strindberg. *De där små blossen ~, som ibland bruka fladdra hit och dit över m-er* H. Wranér. *För här oppe i m-ena har ja inte varit på flera, flera år* E. Sparre. 2) *M-fyllda dalar* J. E. Rosberg, öv. *Donaus m-land* Jac. Ahrenberg. *Stora skogs- och morasmarker.* 3) *I en tämligen m-ig trakt* Fröding. *Att jag i den m-iga trakten ~ alldeles förlorade kursen* Cl. Annerstedt. *M-ig skogsmark* sumpig, träskig, kärrfylld.

Moratōri|um (akut); -et, -er; -eansökning m. fl. Betalningsanstånd. *Lag ang. förordnande om anstånd med betalning av gäld (m-um), den 18 aug. 1914. Amerikanska regeringen föreslår ett års m-um för såväl amorteringar som räntor på ~* 1931. *Begärde m-um till årets slut. Ivar Kreugers död har föranlett regeringen att omedelbart framlägga ett lagförslag om specialm-um* 14 mars 1932. *Kreugerm-et.* — *M-eförlängning. M-elagstiftningen under Världskriget. Undersökningar och förhandlingar, som kräva m-eskydd* mars 1932. *M-etid. President Hoover har förklarat ~, att Tyskland under m-edret icke skall betala några skadestånd* 1931. *M-eövervakning* 1932.

Morb|īd (må-); [-i'tt, -idare]. Sjuklig; (ibl. nära) sjukligt lastbar.

Mōrd, -et, =. *M-et sker med berått mod, är överlagt, icke så dråpet. Häktad för m. i förening med rån. Begå (ett) m. M. på tyranner. Anklagad för försök till m. Återvända till platsen för m-et. Härja med m. och brand. Politiskt m. Även ordet justitiemord ligger på ett för anständigt plan för att kunna användas om de upprörande dödsdomarna i Moskva, skriver* Göteb. Handelstidn. 1925. *Vad du förehar är ett m., ett själamord. Barna-, fader-, kunga-; mass-, små-; gift-, rånmord.* — **Mordbrand;** -sanläggning; -småł. Hemligt anlagd brand (i vid mening även t. e. om antändning av skog, uthus, halmstack l. för att utfå försäkring; i inskränkt mening blott om anläggaren visste att människoliv var i fara). *Anlägga, anstifta m. Eldsvådan synes ha uppstått genom m. Kürten erkänner tjugu mordbränder.* **-bränn|a;** -ar|e (-flotta, -liga m. fl.); -erska. Jfr föreg. Mest som verbalsubst. *Mordbränd av ryssar 1721 och hemsökt av vådeld 4 gånger, sist 1876, har Söderhamn ~. Dömd m-are. De ryska m-arflottorna. M-erskan i Ljusne åter häktad.* **-dram|(a).** *M-a i Hälsingland.* **-försök.** *Begå m. (mot ~).* **-girig** m-lysten, mordisk. **-gärning.** *Återvända till platsen för m-en.* **-lust|(a).** *Saulus, som alltjämt andades hot och m. mot Herrens lärjungar* Bibeln. **-lyst|en;** -nad. *De lömskaste och mest m-na vildar i guldområdet* Eric Hultman. *M-et slödder. M-na hopar. Kattens medfödda m-nad.* **Syn.** mordisk. **-mani. -natt.** *Redan m-en föllo misstankarna på ~.* **-plan.** *Hysa m-er (mot ~).* **-redskap.** Även bildl. *Försjunka till ett regeringens m.* **-vapen. -verktyg. -ängel.** *Men att jämföra mig med en Egyptens m. är väl dock överord* Sam Clason 1924. *Våra markers och vår vildnads plågoris och m., katten ~* A. Knöppel.

— **Mōrdisk,** -t, [-are]; -het. Mordgirig, mordlysten, mördande, mord-, blodig, bloddrypande. *M-a infödingar. Allt vad jag hört om australnegrernas m-het* Hj. Bengtsson. *Att lejonet endast var en jättestor m. katt, som ~. Se m. ut. M-a blickar. — Du, Herre, känner deras m-a anslag mot mig* Bibeln. *M-a vapen. — En m. berättelse, strid.*

More'll (-äll); -en, -er; -träd. Se brunkörsbär. *Svartröda m-er. Skuggmorell.*

Mōres (l. mest må-; grav); plur. subst. Blott i uttr. *Lära ngn m.* goda seder, vett, skick o. ordning, (att) veta hut, att hålla sig på mattan.

Morfa(de)r se under moder.

Morfēm (må-); -et, = l. -er. Språkv. Språkform (fonem med betydelse), Adolf Noreens term. — **Morfologī** (-gi); -(e)n; morfolōgisk (-lå-; -t). Språkv. (jfr föreg.) o. naturv. Formlära, läran om språkformerna; läran om växt- o. djurformer (om växternas bygg-

nad o. djurens gestalt). *Historisk, jämförande m.*

Morfin (må-); -et l. -en; -dos(is) m. fl.; -i'sm (-en; = kronisk m-förgiftning; m-missbruk); -i'st (-en, -er; = m-missbrukare). Förnämsta beståndsdelen i opium. *Som läkemedel (för stillande av smärtor och som sömnmedel) måste m-et användas med stor försiktighet, men är i svåra fall oersättligt. Varje kväll ge vi honom ett par streck m. ~. Ta m. Få en insprutning av m. Skaffa sig m. — Öka m-dosen. M-dvala. M-etui. Bli m-förgiftad. M-förgiftning. Flere gånger straffad för m-handel. M-insprutning. Under fortsatt m-missbruk. M-rus. En dos av 1—3 cg. m-salt. M-spruta* injektionsspruta (med 'streck'). *M-verkan.*

Morfologi se morfem.

Morganätisk (må-); -t. *M-t äktenskap, gifte* (furstes) äktenskap med kvinna av lägre börd, giftermål 'till vänster' (hustru o. barn få icke mannens rang o. blott viss del av förmögenheten). *Ett m-t äktenskap är i kyrkligt hänseende fullgiltigt.*

Morgna se morna nedan. — **Mor|gon** (två korta -å-; särsk i smtl. gärna mårrånn; grav; i uttr. 'god m-gon' även akut), ngt vard. även skrivet **Mor|ron** (jfr även A I 1 b); -gonen, -(g)nar (nästan alltid utt. mårnar). Jfr afton samt (för- o. efter)middag. Kan även (som i SAOL[8]) fattas som två ord. **A**) Enkelt. **I.** Huvudbet. **1**) Egentl. Motsatt kväll, afton, förmiddag, natt osv. **a**) *Från bittida om m-gonen till sent på kvällen. Från m-gon och till kväll. Tidigt följande m-gon voro vi på benen. Söndag m-gon resa de. När m-gon har bytts till afton* Bibeln. *En m-gon utan moln. En klar (december)-m-gon. Då m-gon(en) gryr. Mulen m-gon gör ofta en klar dag. Den nya m-gonen grydde och ~. M-gonen kom, strålande och höstkylig. Kl. 7 på m-gonen. Träffas varje m-gon kl. 9—10. I dag på m-gonen* i (dag) morse. — *Gå upp tidigt om m-(g)narna. Alla mornar kunde man se Peter vandra uppför ~.* Märk det vard. avvisande *(Jo), om mornarna!* jo pytt, jo vackert, aldrig. **b**) *God m-gon!* l. mer vard. *Go morron (, go morron)!* o. än mer vard. *Go morn!* l. *Morjens (på er)!* l. *Mors!* Kan strängt taget ej brukas längre än till kl. 12 på dagen. **2**) Bildl. *Som nu i svensk jord bida uppståndelsens m-gon* Ane Randel. *En mäktig glaciär, som i tidernas m-gon skulpterat landskapet. I livets m-gon. Då m-gonens glans låg på livet kvar. Ana, vänta (på) m-gonen av en ny tid. I det nya seklets m-gon.* **II.** Särstående bet. Jfr dag A IV (I. 801). Hit ssgn m-gondag. Blott i uttr. 'i m-gon'. *Det väntar vi med tills i m-gon (vid) samma tid. Vi ska ju ha laxen te kvällsvard ~ i morron* S. Lagerlöf. *I dag mig, i m-gon dig. Uppskjut ej till i m-gon vad du kan göra i dag! Det är en dag i m-gon också. Blir de inte i dag, (så) blir de väl i m-gon. Ett steg i dag och ett i m-gon* ingen brådska. *Ett »i dag» är mera än två »i m-gon». I m-gon middag, bitti(da), afton, kväll* osv. *Tidigt i m-gon. Redan i m-gon dag. I m-gon åtta da(ga)r* l. *Åtta dar i morron.* **B**) Ssgr hänföra sig alla till I utom 'm-gondag' som hör till II. Skriftformen är i ssgr i regel *morgon-; morron-* blott i de mer l. mindre vard. Nedan upptas den sista formen blott i några ex.

— **Morgonandakt. -bad;** -a. *Ta sitt sedvanliga m. — Sparvarna morronbadade som bäst i kärrspåren uppe på landsvägen* Paul Lundh. **-blad.** Nästan endast i namn på morgontidning o. ofta i best. form. **-bön;** -sförrättare. *Hålla, förrätta m. (med ~). Gå i m.* **-dag.** Till morgon A II. Mest i best. form. *Vänta en m. Sörj icke för m-en! Oro för m-en. Uppskjuta till m-en.* Även friare. *Vem, som blir m-ens hjälte, är osäkert att spå.* **-dager. -dagg;** -ig (-t). *Innan m-en fallit.* Ofta skönl. *I gräset, lögat nyss av m-en* V. Rydberg. *I m-igt gräs* K. E. Forsslund. **-dimm|a.** *När m-orna lättat.* **-dis,** -et [l. -en]; -ig. *Ett lätt m. På det m-iga havet* Hans Key-Åberg. **-dräkt. -frisk.** *Jag kände mig så härligt fullsövd, utvilad, m.* K. E. Forsslund. *En m. tupp.* **-frossa.** *Skaka av m.* **-glans.** *M. och käringdans vara inte till kvällen.* **-gry,** -et o. mkt vanligare **-gry|ning. I.** Sälls., skönl. *Vid m.* K. A. Melin. *Sedan m-et* A. Mörne. **II.** M-ning. Egentl. o. bildl. *Jag kommer tidigt i m-ningen* Bibeln. *Från historiens m-ning* N. Söderblom. **-grå. -gåva.** En av mannen (t. e. vid trolovningen) utfäst gåva till hustrun. *M. bibehölls i svensk rätt ända till 1920.* **-kaffe. -klädd** i morgondräkt. **-klänning. -knäpp** sup l. d. tidigt på morgonen. **-kry. -kröken, -kulan** o. **-kvisten.** Alla ngt vard. o. blott efter prep. 'på' (l. ibl. mot). *Kommer hem (fram) på morgonkröken. Slutas så där på morgonkulan* Jac. Ahrenberg. *Hade fasligt brått på morgonkvisten* V. Benedictsson. **Syn.** morgonsidan. **-kyl|a;** -ig.

-land. Skönl. Österland, soluppgångsland. *Längtan till morgonländerna* Hj. Procopé. **-ljus.** Två ord. **I.** Subst. *I det grå m-et.* **II.** Adj. *Vår värld låg för oss m.* **-ljusning.** Mest skönl. *Väntade med otålighet m-en. I m-en* gryningen. **-mjölk;** -|a (-ning). Mjölkad på morgonen l. som man är van att få på morgonen. **-mål;** -tid. **-pigg;** -het. **-pipa.** *Ta sin m.* **-promenad. -psalm. -regn.** *M. och kvinnotårar vara sällan länge.* **-rock;** -styg. Bärs innan man är färdigklädd. *M. för herrar. Flickm-ar. Eleganta tvättm-ar för damer.* **-rodnad,** -en, [-er]; -sstund m. fl. *Toge jag m-ens vingar ~* Bibeln. Även bildl.

Ana m-en av en ny dag. **-rond.** *Gå, gora m-en, sin m.* **-sidan.** *På (l. mot) m.* Jfr morgonkroken. **-sko.** *M. av sammet med boll.* **-sky.** **-sol;** -sröd. *Rum med m.* **-still|a;** het. **-stjärna.** **1**) *Venus är ibland afton-, ibland morgonstjärna.* — *'Den nya skapelsen', av Alb. Nilsson betecknad som »den svenska romantikens m.»* **2**) Ornithogalum umbellatum (en gammaldags lökväxt, ut slagen blott om morgonen). **3**) Krigs. *M-n, en medeltida stridsklubba med taggförsedd kula och spjutspets, återupptogs under Världskriget.* **-stund.** *M. har guld i mun(d).* Även bildl. *I livets m.* Ps. 624. **-sömn;** -ig(het). *Störd i sin m.* **-tidig.** *Brukade inte vara m.* **-tidning.** *Det stod i m-en.* **-timm|e.** Ibl. även 'm-a'. *Trots den tidiga m-en.* **-tvagning.** *Förrätta sin m.* **-tåg.** *Ta m-et till staden.* **-vandr|are;** -ing. **-vind.** *För en lätt m.* **-väkt,** -en, (-er). Ngt åld., mest skönl. *Tidigt, arla i m-en. Fåglarna med glädje sjunga / i den klara m.* Ps. 624. — Även bildl. *I tidernas m.* Pär Lagerkvist. **Syn.** morgonstund, (tidig) morgon.

— **Mo'rjens** o. **Mo'rn** (må-; akut); interj. Vard. = 'go morron' (se morgon A I 1 b). Även *I morn* = i morgon. — **Mörn|a sig** (må-); -ade, -as (dep.). Även skrivet 'morgna'. **1**) Egentl. *När jag hunnit m-a mig (litet). Inte riktigt m-ad. Nyss, dåligt, bättre m-ad. Om-ad.* **2**) Friare o. bildl. Mest skönl. *Brunnsviken m-ar sig re'n, och ~* V. Lagerström. *Och såg på sin m-ande skog* Gust. Johansson. *Över m-ad fjärd* Alfr. Jensen. — *Jag sett det m-as över Skånes slätter* Esaias Collin. *Tankar, som just börjat m-as* Fröding. **Syn.** bli (riktigt) vaken l. klarvaken, 'gnugga sömnen ur ögona'; klarna, anta morgonens klara dager, vakna (till liv). — **Mo'rs** (må-); interj. Bra vard. Se morgon A I 1 b. *M., m., grabbar!* Dan Andersson. — **Mo'rse** (må-; grav). I adverbiella uttr. som: *I m.* i dag på morgonen. *Tidigt i m. Brödet är från i m. I går, förrgår, måndags m.*

Moriān, -en, -er; -lik(nande). Gammalt ord för 'neger'. Numer mest hist. l. skämts. *Svart som en m. M-en Badin.*

Mōring (vanl. utt. som ssg; grav); -en, -ar; -sankare (med en arm o. ett fly); -skätting. Sjöv. Ringbult med ring till fastgöring av båtar o. fartyg, (flotte, boj l. d. med) förtöjningsring. *På den stora m-en utanför vänstra stranden* E. Sparre. *Till nya m-ar i hamnarna ha stadsfullmäktige anvisat anslag.*

Moring(s)mast. Även stavat 'moo-' Förtöjningsmast för luftskepp.

Morisk se mor[2]. **Morka** se mårka.

Morkull|a (fattat som ssg med 'kulla'); -an, -or; -drag (vid lektiden); -hane l.- tupp; -hona l. -höna; -jakt; -streck l. -sträck. Ngn gång i ssgr även 'm-e-' l. 'm-s-'. *M-an (Scolopax rusticola), en beckasinartad fågel, anses tillhöra vårt förnämsta villebråd.*

Morl (må-), -et; -|a (-ade). Ldls. **1**) Om ljud (muller, avlägset dån o. d.). *Det m. och dån / jag hör långt fjärranifrån* B. Sjöberg. *Det svaga harsm-et* K. G. Ossiannilsson. — *Röster m-a som motorer* Eva Årads. **2**) Nästan blott som verb. 'Koka'; mola, 'krypa'. *Men längst ini bröstet m-ade och värkte det* Bo Bergman.

Mormōn (mårr-; ibl. även -ān); -en, -er; kyrka; -präst; -äktenskap; -i'sm (-en); [-sk (-t)]. En sekt bildad av amerikanen J. Smith 1830 o. mest bekant för att den tillåter månggifte. *Själva kalla sig m-erna 'de yttersta dagarnas helige'. Den m-ska befolkningen i Utah.*

Morna sig se under morgon.

Mōrot (fattat som ssg med 'rot'; grav, mer sall. akut); -en, morötter (grav); -s|blast m. fl. Daucus carota (dels växten, dels roten). *På det här landet har vi sått morötter, m-(s)frö. Odla (foder)morötter.* — *Soppa med morötter, m-(s)puré.* — *M-(s)färg(ad). På m-(s)landen. M-(s)röd. M-(s)strimlor.*

Morr (må-); -et; -|a (-ade, [-as], -hoppa (vard.); -hår; -ning, med plur.). Särsk. bildl. även 'murr(a)' (jfr d. o.). **1**) *Det vart m. och skäll från hundarna och spott och fräs från katten.* **2**) M-a. **a**) Enkelt. *När hunden m-ar, ormen väser och kvinnan gråter, så vill den första bita, den andra stinga och den tredje bedraga. Möttes av ett ilsket m-ande. M-ade som en hund över ett köttben, då någon ville göra intrång på hans område. Som de stora m-a, så bjäbba de små. »Evigt samma historia», m-ade han* J. Hemmer. **b**) Ssgr. *Guda på dej, gamla m-hoppa* Alb. Engström (ung. = gamla harpa). — *En katt, som fått m-håren stukade* m-hår även hos andra kattdjur, hundar, råttor osv. samt skämts. människor. *För m-håren på Strindbergs överläpp började resa sig* Harriet Bosse. **Syn.** (m-a ibl.:) murra, grumsa, brumma, gorma, gläfsa.

Morron, Mors o. **Morse** se morgon.

Morsa se under moder.

Mo'rse|alfabet (må-) m. fl. som avse elektrisk trådtelegrafering enl. Morses (amerikanskt uttal 'mås') system (vkt vard. ngn gång kan benämnas enbart 'Morse'). *Att fjärrskrivmaskinen håller på att ta loven av gamla Morse, är ingen nyhet; telegrafverket har f. n. ett 130-tal apparater i gång* april 1932. *M-apparat. M-signal(ering). O i m-skrift betecknas — — —·. M-tecken. M-telegrafen. M-telegram.*

Morse'll (må-äll); -en, -er; -ask. Små knäcklika (mjuka men ej sega) kakor. *Choklad-, mandelm-er.*

Morsk, -t, -are; -het. *Pojken är m. och orädd. Visa sig m(-are, än man är). Se*

m. ut. Han ä allt lite (väl) m. åv sej. Hon va så lagom m., när karn satt på Långholmen och ~. Jag blev m. och mallig och ~. Tjuren har visserligen förut varit lite m., men ej visat någon vidare folkilska ~. **Syn.** duktig, dristig, käck, karsk, modig, rask, hurtig, orädd, frimodig; ibl. frisk o. kry, pigg; (ibl.:) stor av l. på sig, stolt, självmedveten, katig, mallig, stursk, nosig, uppnäsig, framfusig, påstridig. — **Morsk|a sig,** -ade; -as (dep.); m-a o'pp l. u'pp sig (o. uppm-ad); m-n|a ti'll (-ade). *När någon m-ade sig mot honom* H. Wranér. *Försök inte m-a er! — Det var minsann inte så lätt att m-as, när hon spände sina ögon i en* Fanny Alving. — *Läsarne, vilka m-at upp sig, sedan de känt, att de hade stöd uppifrån* Strindberg. *M-a opp dej, nu, gossen min! — Skrek Leløngen och m-nade till* Fröding. **Syn.** uppträda morskt, bjuda trots l. spetsen, sätta sig u'pp (mot); ta mod till sig, fatta mod.

Mortalitēt (må-); -en; -ssiffra; -stabell. Dödlighet(sprocent). — **Mortifier|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) l. mortifikation (-en, -er). Särsk. lagt. 'Döda' (t. e. en värdehandling), dödförklara, göra kraftlös, upphäva. *De ärekränkande yttrandena förklarades m-ade.*

Mōrt|el (grav); -eln, -lar; -elform(ig); -elstöt. *Stöta kryddor i (marmor)m-el. Farmaceut (riddare av m-eln, plåsterprins). Träm-lar ~ att skala ris i* Erl. Nordenskiöld.

Morān, -en, -er. Bergartsspillror som medföras av glaciärer l. kvarlämnats av forna dylika, 'glaciärvall'. Ibl. = pinnmo, jökelgrus, krosstensgrus o. d.; ibl. = vall l. ås (av block, stenar, grus, bergartsmjöl, lera). **1**) Enkelt. **a**) *Betäckt med m. samt ~.* **b**) *Sido-, mitt(el)morän. Vallformiga m-er, ändm-er. Typiskt urbergslandskap med blockrika m-er.* **2**) Ssgr. Ex.: *M-bildning(ar). I skydd av ett oerhört m-block. Morän- och vittringsgrus. Norra Upplands skärgård [består] huvudsakligen av m-holmar* Erik Almquist. *Vi lägrade på en snårig m-kulle i närheten av älven ~. M-lera. Granskogar på m-lider. M-marken är ~ det markslag, som intager den största arealen* Stockholmstraktens växter. *En storblockig m-sluttning. M-täckt mark. M-ås.*

Mos, -et l. (dock ej SAOL[8]) -en, =; -artad. Mat, frukt, bär osv. sönderkokta l. 'mosade' så att de likna gröt l. deg; även liknande blandning av pulver o. vätska. *Tills m-et blir lagom tjockt. Koka äpplen till m. Krossas, stampas till m. (i en gryta). Frukt-, bär-, äppel-, lingon-; rot-; lungmos. Mjölk tillsättes, som man vill ha (potatis)m-en tjock till* N. Keyland. *Snömos* bildl. *Fosformos* mot råttor o. kråkor. — Friare o. bildl. *Om djuren hade rusat emot honom, hade han inom två minuter blivit krossad till m. Bäst, att du läser din bön, innan jag gör m. av dig* E. Hultman. *Frasers m.* (bara) 'snömos'. — *Av flytande eller m-artad konsistens.* — **Mos|a**[1], -ade, -as; m-a sönder ɱ. [-ning]. *Började mata grisen, m-a potatis och ~. Bananer m-as och piskas till skum och ~. Med allehanda m-ade eller syltade frukter. — Som lätt m-ar sig, låter m-a sig, (låter sig) m-as. Då ärterna börja m-a sig ~.* — Bildl. *Jag skulle kunna m-a henne till gelé* Ture Nerman, öv. **Syn.** söndermosa ɱ, göra mos av, krossa l. stöta l. stampa till mos. — **Mosig,** -t, -are; -het. **1**) Egentl. *Vill du ha lite bär, fast di har blivit m-a? Istäcket på sjön grånar och smälter under ständigt töväder, blir m-are, skörare och pipigare* A. Knöppel. **2**) Friare. *(Röd)m-a kinder.* **3**) Bildl. Ngt vard. *Visst va' vi lite mosi'a / av nektar och ambrosia* Gluntarna. *När hon såg mig i det där m-a tillståndet.* **Syn.** **1**) (sönder)mosad; **2**) rödmosig, pösande, svälld (o. blossande); **3**) 'påstruken', 'kladdig', rusig.

Mos|a[2], -an, -or. Ett slags timmerflotte (särsk. på Vänern).

Mosaīk, -en, -er. Konkr. o. abstr. Inlagt l. 'musiviskt', av olikfärgade småbitar (t. e. av glas, sten, läder) utfört arbete (mest ytbeläggning); ibl. brokigt varjehanda. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Altartavlan, utförd i glasplattemosaik. Intarsian — träm-en. Prydda med tavlor i blomstermosaik, bildade av lösa blomblad, ordnade i täta mönster. Glas-, sten-, läder-, tyg-, halm-; golvmosaik. — Den berömda golvm-en från Pompeji, Alexanderslaget. Bysantinska m-er i San Vitale och andra kyrkor i Ravenna. På väggarna dyrbara m-er.* **2**) Friare o. bildl. *Kuddväxtmattan, som här bildar en svagt vågig m. av mossliknande skapnad. — I minnenas skiftande m. plocka ut episoder, som ~* Gerda Boëthius. *Man måste göra livet till en m., brukade han säga, dess konturer skola vara vackra, dess färger livliga och materialet av skiftande beskaffenhet.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-arbete(n). Det hela verkar (något) m-artat. Ett litet m-bord. M-fabrik. M-fotografi* små fotografier hopsatta till ett fotografikort (åld.). *M-golv. Den tilltagande smaken för s. k. tapet- eller mosaikgrupper* trädg. *M-inläggning. M-konsten i Italien. M-likt ordnade plattor. M-läggare Luigi Bovo* 1931. *M-läggspel. M-målning* abstr. o. konkr. *M-mönster. M-pastejer och m-rullader* kok. *M-plattor. M-smyckade golv. M-tvål.*

Mosāisk (akut); -t. Från Moses; israelitisk, judisk, hebreisk, jude-. *M-a församlingen i Stockholm. M. trosbekännare. M-a kyrkogården. Den m-a lagen. Straffens m-a hårdhet* V. Spångberg. *M-t sträng.*

Mōsel (må-; akut); -n; -flaska; -vin. Ett

lätt, syrligt, vitt (o. gröngulskimrande) vin. *Den iskylda m-n.*

Moské (må-, hårt k); -en, -er; byggnad m. fl. Muhammedanskt (turkiskt osv.) tempel l. bönehus. *I m-n försiggår på bönetimmarna den rituella tvagningen och tillbedjan, där föreläses koranen och hålles varje fredag predikan. Öppen tvagningsbrunn i sultan Hassans m., Kairo. Till varje m. höra ett eller flera smäckra torn, minareter. — Därför att m-gården i alla Dagestans städer och byar ersätter klubbrummet och bildar det andliga livets medelpunkt* Öv. fr. Essad Bey. *Ett badhus i snirklad arabisk m-stil* H. Mörne. *En f. d. m-tjänare.*

Moskīt (må-, hårt k); -en, -er; -bett m. fl. Ibl. även moskīt'o (akut; -on, -os; obett osv.). Tropisk stickmygga (till släktena Anopheles o. Culex). *M-ernas gälla surr. En m(-o), som trängt sig in trots allt trådgallerskydd. — En m-fri idyll. Efter en m-fylld och sömnlös natt* E. v. Otter. *I sitt m-ohus (av finmaskigt järntrådsnät)* ib. *M-larv. Gästrummen med sängarna väl inhöljda i m-nät. M-styng* l. *M-stygn. M-(o)-tält. M-täta burar.*

Moskovīt (må-); -en, -er; -isk (-t). (Äldre namn på) ryss. *Ur vägen m-er! | Friskt mod, I gossar blå!* Tegnér.

Moss|a[1] (må-); -an, -or. **1**) Växt. *De högsta kryptogamerna äro ormbunksväxter och m-or. Botanist och särskilt intresserad av m-or(na). M-orna indelas i bladm-or och leverm-or. I sällskap med lavarna äro m-orna att betrakta som växtvärldens pionjärer på barlagd och ofruktbar mark. Icke ett träd, icke en ört, ej ens en m-a. Björnm-a. Vitm-or. — Oegentligt nyttjas 'm-a' även om en del lavar, t. e. renm-a (för renlav).* **2**) Koll. M-lager, m-täcke, m-överdrag o. d. *Och hundradrig m-a | betäcker hjältens ben* Tegnér. *På rullande sten växer ingen m-a. Här är m-an len. Övervuxen med m-a. Barfotafolk, som inte ens slet m-an från stenarna* H. Mörne. — *Riva m-a för att täta springor med.* — **Mossartad**[1]. **-behängd.** *M-a stammar.* **-beklädd. -belup|en;** -enhet. *Gamla m-na stenar.* **-bevuxen. -bädd.** *Sträcka ut sig på den pösande m-en.* **-bänk. -flora. 1**) *Traktens rika m.* **2**) Bok. *Arnells m.* **-färg;** -ad. Särsk. om mossgrön färg. **-grå.** *Mellan m. stammar* Emil Kléen. *Vid öronen och tinningarna skiftade det kortklippta håret i m-tt* H. Berger. **-grön.** *Damhatt av m. sammet.* **-krusig.** *M. persilja* trädg. **-kän-n|are;** -edom. **-lik;** -nande. *Namnet 'muscoides' har den av sitt m-a utseende. M-nande växtsätt, växter.* **-lupen.** Gärna mer skönl. än 'mossbelupen'. *Den sten som ofta rullar, blir ej m. Gammal m. trädgårdsurna.* **-lära** mosskännedom. **-mjuk** gärna skönl. **-rik.** *M. skog.* **-ros.** Rosa centifolia muscosa (med foder, nypon, blom- o. bladskaft täckta med styva, bruna glandelhår som göra att särsk. blomknoppen synes täckt som av mossa). **-torv. -täck|a;** -e (-t, -n). *Då muren, teglet, spillern börjar m-as. — Pyrolaskog med sammanhängande m-en.* **-täkt,** -en, -er. Lant. m. m. Abstr. o. konkr. *Löv- och mosstäkt.* **-vegetation.** *Rik m.* — **Moss|a**[2], -ade, -as. Mindre vanl. **1**) Trädg. o. d. *Fruktträden böra helst m-as varje år* befrias från mossa. **2**) Refl. Täckas med mossa, bli mossbevuxen. *Till och med de gamla stockarna i väggen börja att m-a sig och grönska* V. v. Heidenstam. — *Den sten som ofta vältes, m-as icke* J. G. Carlén. — **Mossig,** -t, -are; [-het]. *M. granskog med oväxtlig gran. M-a stenar. M-a aplar. Att kyrkotaket ~ vart allt m-are och grönare* A. T. Gellerstedt. — *Det m-a skägget. M-a gäddor i gölarna* C. T. Holmström.

— **Moss|e** (må-); -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Dels viss torvmarkstyp (fuktig mark med vitmossa), dels bestämd vegetationstyp; ibl. = torvmark i allm. *Ute i l. på m-en. Två kor hade gått ner sig i Djupm-en. Övergången från tjärn till kärr, från kärr till myr och från myr till m-e* Theodor Hellman. *Torrläggning och odling av m-ar. Högm-en är den m-etyp, som man vanl. förbinder med ordet »m-e»* C. Malmström. *Ko m-e i Småland (ofta skrivet Kom-e). Hög-, flack- l. plan-, häng-, skål-; dal-, back-; torv-(strö)-, bränntorvm-ar. Ris-, starr- l. halvgräs- (l. kärraktiga) m-ar. Tall-, löv-, skogs-, ljung-, hjortron-, vitm-ar. Sjöm-e* igenväxt sjö. **2**) Märk det bildl. *Ana ugglor i m-en. Här är ugglor i m-en* 'här ligger en hund begraven', här är fara å färde l. ngt på tok. **II.** Ssgr ha i regel *moss-;* på senare tid (för att skilja dem från ssgr med 'mossa') ibl. *mosse-.* — **Mossareal. -artad**[2]. Ibl. 'mosseartad'. *Ett m-at slättland.* **-botten. -del.** *Ofta är en större myr sammansatt av en m. och en träskdel* R. Sterner. **-drag.** *M-ens brokiga flossamattor* A. Knöppel. **-dy. -fynd.** Arkeol. *Roddskepp av ek, m. från Nydam i Schleswig.* **-hed. -jord.** *På m(-ar) kan blålusärnen ej med fördel odlas.* **-kant. -kultur;** -förening. Mossodling. *Svenska m-föreningen, bildad 1886, utger alltsedan sin stiftelse Sv. m-föreningens tidskrift, som är huvudorganet för svensk m.* **-lada.** Lada på mosse. *I en m. skulle vi sova ett par timmar i gammalt starrhö, innan ~.* **-lagg** se lagg I 3 (IV. 20). **-mark.** *Vidsträckta, numer odlade m-er.* **-odl|are;** -ing (med plur.). Abstr. o. konkr. *Nässelmyrn på Tobo m-ing.* **-parti.** Även mosse-. **-plan,** -et, =. Fackl. Motsatt mossrand o. (ytterst) mosslagg. **-rand** jfr föreg. **-teg.** Lant. o. d. *Slåtterauktion förrättas å Skediga m. invid Gullögla i Bälinge socken* 1931. **-typ.** Även mosse-. *Hugo Osvald, Södra*

Sveriges mossetyper föredrag 1929. **-vatten.** *Tjockt, svartbrunt, liksom oljigt m.* **-ägare.** — **Moss- l. Mosseartad, -parti, -typ** m. fl. se mossartad osv. ovan.

Most|er (grav l. akut); -ern, -rar; -er(s)-titel; [-erlig l. -rig]. Mors syster; ibl. även farmors l. mormors syster; ofta hustrun till ens 'riktiga' morbror. Ngn gång förekommer i åld. lagspråk ännu 'modersyster'. *M-er Anna. Ska m-er gå redan? En gammal m-er till barnen, som alltid ledde deras lekar. Min riktiga m-er.* — Friare t. e. i *Katt-, kaffe-; skolm-er.* På landet ibl. ung. = tant.

Mot[1], -et, =. Beteckning för tingslag på Öland. *Färjestaden, tingsställe för Ölands södra m.*

— **Mot**[2], prep.; ibl. även substantiviskt (l. adjektiviskt). Jfr emot. **I.** Prep. Skönl. ngn gång efterställt (*Bäcken lik, som rinner / havet m.* J. Tegengren). **1**) Riktning o. d. *Styra kurs m. udden. Rikta blicken m. stjärnorna. Stäva m. solnedgången. Medan vi ännu stå ansikte m. ansikte. Han visade m. en däld uppe vid skogsgränsen. Visaren pekar m. tolv. Och går m. dörren. I riktning m. ngn l. ngt. Vinkelrät m.* ~. *En obebodd himmel, m. vilken ingen bönens bro förde. Högt upp m. polen. Snett, rakt, mitt, in, ner, upp (e)mot* i e-formen även hopskrivna. — *Modärna poeters dragning m. det fula. Tråna, längta m. solnedgången.* **2**) Tvärtemot o. d. (motsats, tvistighet, fientlighet m. m.). *Arbeta sig fram m. vinden, m. strömmen, m. vind och ström. Som käringen m. strömmen. — Begära hjälp m. de strövande vildmännen. Tåga m. fienden. Kriget m. Tyskland. Striden m. rusdryckerna. Kämpa m. lidelsen. Målet m. värnpliktsvägrarna. Göra invändningar m. ngt, m. att* ~. *Tala, uppträda m. saken (i riksdagen). Handla m. sitt samvete. M. bättre vetande. M. min vilja. Bryta m. lagen. (Stå) i skarp motsats m. M. (all) beräkning, förväntan kommo de sjövägen. M. naturen, vanan, vanligheten. Medel (som hjälpa) m. skörbjugg. Skyddar icke individen m. att skadas av morfinet.* **3**) Bemötande. *Vara, visa sig hård, fientlig(t stämd), elak, svår, snäll, god, vänlig m. ngn. Av välvilja m. en släkting.* **4**) Tid. *Först (fram)(e)mot aftonen blev det lugnt. Det lider m. slutet. M. livets slut. — Så här m. en helg. Skåda m. avlägsna tider* jfr I 1. — *M. regn sticka myggorna* då de vänta regn. **5**) Byte, vederlag, jämförelse, bakgrund o. d. *Du skall begära att få hornet i utbyte m. kronan, att få byta ut kronan m. hornet. Lössläppas m. borgen (av* ~*). M. en ersättning av* ~. *M. pant. Hålla tio m. ett (på) att* ~. *Vinna (matchen) med 4 (mål) mot 2. I Lund ha hittills inskrivits 290 novitier m. 193 vid samma tid i fjol* 1922. *Härigenom skulle antalet bringas ner till minst hälften m. nu. Tvärtom m. här. Det är i alla fall nektar m. den här smörjan* E. Hultman. *Va ä de m. mej?* vard. *De ä ingenting m. honom!* — *Sedd m. bakgrunden av* ~ egentl. o. bildl. *Blått är vackert m. gult. Tallen tar sig ståtligt ut m. bergväggen. Hålla ngt m. ljuset* även till I 1. — Ej säll. med 'att'. *Att han skulle göra en hylla m. att Malin stickade strumpor åt honom* Marika Stiernstedt. Även 'm. det att'. Ngn gång 'm. om'. *På det sättet fick han sin stuga reparerad utan nämnvärda kostnader, m. om han skulle kört till sågen och köpt virket* C. Larsson i By. **II.** Substantiviskt l. adjektiviskt. **1**) *Vinden är rakt m., sida m., tycks gå över på, dra sig på m. M. och snötjocka blir det* S. Siwertz. *Du skall få se, att det kommer att blåsa m., när vi ska hem, att vi få m. hem.* **2**) *I med och m.* Mer säll. *I med som i m.* l. *I m. och med.*

Syn. I. emot, till mötes, hän l. på väg till, åt (~ till); ibl. i grannskapet l. närheten av, bortåt, hän l. fram emot; i motsatt riktning mot; i förhållande till, i jämförelse med, jämfört med, 'bredvid'; för; kontra; i strid med, tvärtemot; till skada l. hinder för; (mot att:) i gengäld för, på villkor att; **II. 1**) motvind; motigt; **2**) motgång.

— **Motaktion.** *Gå till m. mot de syndikalistiska herrarna.* **-anfall.** *Utföra (ett) m.* **-angrepp.** *Övergå till m.* **-anklagelse.** *Anklagelser och m-r.* **-anmärkning. -arbet|a** ⲙ; [-ning]. *A-a emot med händer och fötter* även bildl. *M-a ngn, ngt, sina egna intressen. Som städse m-at mina giftermålsplaner.* **Syn.** spjärna l. streta emot; bekämpa, söka korsa l. hindra l. hålla tillbaka, sätta sig (på tvären) emot, motsätta sig ⲙ. **-argument. -artikel** t. e. i tidning.

-beskyllning. *M-ar äro inget självförsvar. Framställa m-ar.* **-besök** återbesök, kontravisit. **-bevis;** -|a (-ning, ibl. med plur.). **1**) Subst. *Kan du ge (ett tillfredsställande) m.? Kom med ett m., som* ~. **2**) Verb. *Söka m-a ngn, en sats, en teori. Regeln m-as icke därav, att ett eller annat fall icke kan fås in under den. — Förebringa (full) m-ning. M-ning från gäldenärens sida om att han oavsett betalningsinställelsen är solvent medgives icke* Hemberg-Sillén. **Syn.** (m-a:) (söka) vederlägga; ibl. (om)kullbevisa ⲙ. **-bild.** Motstycke; mer säll. kopia l. kontrast(bild). *Denna natur har sin uppsvenska m. i* ~. **-bjudande.** *Det känns m. för en vanlig människa att äta sådant. Jag skall alltid göra vad min far befaller — om inte min mor ogillar det och det inte är mig m. M. för ett sunt sinne. Ett m. yttre. Usch, sådana m. fasoner! (För) mig är stycket närmast m.* **Syn.** frånstötande, vämjelig, vidrig, otäck, avskyvärd, veder-

värdig, (mkt) otrevlig l. obehaglig. **-blockad.** *Okynnesblockad [i Luleå] tillbakaslagen genom m.* 1931. **-bok;** -savdelning, -sfri, -slös, -smångleri, -ssystem, -sutlåning m. fl. (mest till 2), -sinnehavare, -sräkning, -sägare. T. e. mlm handlande o. kund, mlm bank o. insättare osv. **1**) *[Vetemjölet] jämte nödiga specerier togs på m. i den stora lanthandeln i Docksta. — De under året nyutfärdade motböckerna* med postsparbanken. *Döda en (bortkommen) m. Öppna m. med ~. Inlåningen sker endast genom m-sräkning.* **2**) Ifråga om spritbolag. *År 1916, den obligatoriska kontrollens första år, uppgingo motböckerna till i runt tal 800,000; i början av 1923 hade de ökat till 1,015,000. M. med Uppsala Spritahandelsbolag. Skaffa sig m. Fråntagas m-en. Snapsen gav värden anledning att skälla på Bratts motböcker. — Stockholmssystemet, M-savdelningen* 1920. *M-sfria maltdrycker. De m-slösa. M-smångleri i stor skala* 1920. *M-ssystemet* Brattsystemet. **Syn.** kontrabok. **-bud.** *Svarade med ett m., som enligt vår uppfattning var ett missbud.*

-drag. **1**) Mindre vanl. för 'kors- l. tvärdrag'. **2**) *Göra ett lyckat m.* schackdrag (egentl. o. bildl.). **-eld.** **1**) *Anlägga, tända m.* t. e. vid skogseld l. präriebrand. **2**) Krigs. *Öppna häftig m. (mot ~).* **-fadder.** *Hade henne till m. Kammarjunkare Ursell, fru Holländers m.* Hj. Bergman. **-fordran.** *Jag har en m. på honom på 175 kr., så vi bli nästan kvitt på det viset.* **-foting,** -en, -ar. Skämts. för 'antipod'. **-fråga.** *Får jag komma med, framställa en m.? Svara med en m.* **-förslag.** *Komma med, (fram)ställa ett m.* **-gift;** -(s)beredning; -slaboratorium. Egentl. (= medel för att motverka ett i organismen inkommet gift) o. bildl. *Ge honom ett kraftigt m. Utom i Bangkok finns på hela jorden blott ett annat sådant m-slaboratorium [näml. i Sao Paolo i Brasilien]* H. Mörne. — *Och särskilt Boëthius' 'Om filosofiens tröst' har jag använt som ett m. mot tillvarons vedermödor.* **-gjord.** Sälls., ldls. = motig, ogynnsam. **-gång,** -en, -ar. Bet. ej fullt skarpt skilda. **1**) Med plur. Mer konkr. *Få pröva på, röna m-ar. Många m-ar ha de haft, men ~. Ha m. i ngt, en (allvarlig) m. Om du aldrig rönt en m. När m-arna kommo. Den svåraste m-en drabbade honom, då ~.* **2**) Utan plur. Mer abstr. *M. prövar sinnet. I m(-en) prövas karaktären. Tog medgången sansat och m-en lätt* även till 1. *Till uppmuntran och tröst i m(-en). Luttrad i m-ens skärseld. Lika i med- och motgång. Till vän skall man komma bjuden i medgång och objuden i m.* **Syn.** **1**) vidrighet, olycka, otur, missöde, vedervärdighet; (ibl. mer l. mindre nära:) misslyckande, felslående, felslagen förhoppning, missräkning, tråkighet, vedermöda, besvär, 'slag'; **2**) olycka, vidrigt öde (l. vidriga öden).

-hugg. Mest bildl. **1**) *Men kriget är icke blott ett oberäkneligt utbyte av hugg och m., utan ~* Har. Hjärne. **2**) *M. måste ske omedelbart efter nappet, då i annat fall harren spottar ut betet* C. H. Schager. **3**) *Föga skicklig i att ge m. Få, röna m. från håll, där man ej väntat det. Och nu hade hustruns tålamod börjat tryta, och hon gav ett och annat m.* **-håll,** -et. *Johan hade medhåll i historia och svenska, men m. i kristendom, för kristendomsläraren. Alltsen dess fick jag m. för (l. av) rektor, i skolan.* **Syn.** ogunst, obevågenhet, partiskt bemötande, orättvis (inställning l.) behandling. **-hårs,** adv. *Stryk inte katten m.! Borsta ett kläde m., så att luggen står upp. En pensel kan icke föras m.* **-kandidat.** Vid val. *Som m. (till godsägare N.) uppställdes ~. Besegra, slå sin m.* **-klagan** mindre vanl. **-konung.** **-kritik.** **-kämpa.** Skr. *M. en riktning, ngns val.* **-liggande.** Mest skr. *Så att vätskan samlar sig vid m. skålkant. Utan hinder av m. hus. M. byar* t. e. på var sin sida om en å. **-list.** *En m., som kan bringa fiendens anslag på skam.* **-lut,** -en l. -et, =; -ande; -ning (med plur.). Ofta idrotts. *Det är m. hela vägen, till en början beskedligt, men ~. Även i m. Vi har m. ännu ett par minuter. Bana med många och besvärliga m. — I m-ande terräng. De svåraste hindren visade sig vara en m-ande gärdesgård, 1,25 meter hög ~. I m-ningarna.* **-läs|a;** -are; [-arinna]; -erska; -ning. Kollationera. *Vid korrekturläsning låter man vanligen m-aren (l. m-erskan) högt läsa originalmanuskriptet, under det man själv gör rättelserna i korrekturet.*

-medel. Mindre vanl. *Och 200,000 kr. till m. mot undervattensbåtar* 1927. *För varje nytt trick, som uppfinnes, upptäckes snabbt ett m. i polisens underbara laboratorier.* **-nummer.** *Ägaren skall å ilgodsexpeditionen uppgiva sitt namn och adresstation, uppvisa m. samt ~* Järnvägshandb. **-order** kontraorder. **-part.** *Äro i målet flera m-er till den, som klagar, vare ~* Lagen. *Låt oss nu höra, vad m-en har att andraga i saken! Var villig till snar förlikning med din m. ~* Bibeln. *Därför må det icke förtänkas m-en i hans [Strindbergs] tredje äktenskap, om hon nu ~* O. Wieselgren. **Syn.** kärande l. svarande (i fhde till varandra), andra parten; vederpart, vederdeloman, motståndare. **-parti.** *M-et inskränkte sig denna gång till blotta hotelser. Han har ett m., som vill ha bort honom ur riksdan.* **-pol.** Gärna bildl. *Man plägar ju beteckna symbolismen som naturalismens litterära m.* M. Feuk. **-prestation;** -sarbete. *Överförandet av betalningsmedel utan m. i varor. M-er (vid kontantunderstöd åt*

arbetslösa) tillämpas nu i 85 kommuner 1932. **-påstående.** Även lagt. **-påve.** *Gregorius VI, m. 1012.* **-reforma|tion;** -torisk. Särsk. den rörelse (på 1500- o. 1600-talen) varigm romersk-katolska kyrkan sökte återvinna sin gm reformationen rubbade maktställning i Europa. *En av den katolska m-tionens märkligaste yttringar på konstens område* J. J. Tikkanen. *Att Sverge skulle kunna öppnas för den m-toriska rörelsen* Knut Hagberg. **-regering.** *Samt bildade i Kanton en republikansk m.* **-replik. -revolution;** -är. *Då gick hon genast till tjekan och angav honom som m-är. Den m-ära rörelsen.* **Syn.** kontrarevolution(är). **-räkning.** *Vid uppgörelsen komma med en m., som man förut ej låtsat om. Jag har en m. (på honom), som uppgår till* ~. **-rörelse.** Opposition(srörelse). *Som en m. mot impressionismen* Erik Blomberg.

-sagd se motsäga. **-sats. I.** Enkelt. **1**) Mindre vanl. *Sats och m. (tes och antites).* **2**) Huvudbet. **a**) *Sök att bevisa m-en, om du kan! Tills m-en bevisats. Påstå m-en. Nu inträffade emellertid (raka) m-en (mot, till, av det avsedda). Han är numer (raka) m-en till älskvärd. Karn ljuger till den milda grad, att man inte ens kan tro m-en till vad han säger. Bilda en skarp, den skarpaste m. till de omgivande byggnaderna. Deras beteende stod i skarp m. mot, till vad de lovat. Stå i medveten m. till alla, som förut yttrat sig i saken. Den rådande m-en mellan E. och partiet har härigenom skärpts. I skärande, skriande, uppenbar m. till vad som sedan följde. I m. till Alf var systern alltid vänlig och språksam. Till vilken han drogs genom en hemlighetsfull m-ens lag. — Låta m-erna bryta sig mot varann. Stå som m-er till varann. Söka utjämna m-erna mellan partierna. Froissarts berättelser rymma i det fallet de skarpaste m-er. (Söderblom) förenade i sitt väsen m-er, som aldrig annars bruka rymmas inom samma person* Folke Palmgren. *Rymde en värld av m-er inom sig. Strindbergs 80-talsdiktning är* ~ *ett m-ernas spel, som* ~ Olof Homén. *M-erna beröra varandra.* **b**) Mer konkr. *Jag är i allt er m. Att de till skaplynne i mycket voro varandras m-er. Brodern är raka m-en till systern. Di ä då riktiga m-er.* **c**) *Intresse-, klassm-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vid m-betoning. Beroende på m-förhållanden mellan rektor och lärare, åsiktsbrytningar och* ~. *M-konjunktion. M-ord. M-par. Den lätthet, varmed ett nytt släktled kommer i m-ställning till det närmast föregående* Erik Hedén. *Genom m-verkan.* **Syn. I.** antites; **II.** motsatt förhållande, motsatsförhållande, oförenlighet, strid(ighet), motstrid, opposition, kontrast. **-satt.** Jfr motsätta. **1**) *På m-a stranden (av), sidan (av l. om). I (rakt) m. riktning. Från m(-a) håll(et). I m. fall. Hysa m. åsikt (mot flertalet). Så m-a uppfattningar går det icke att förena. Om vilka det m-a gäller.* **2**) Bot. *Växter med m-a blad* ⟩⟨ t. e. spridda, spiralställda, kransvisa. **Syn. 1**) motliggande, motstående; (ibl.:) (helt) andra l. annan, omvänd, stridig, fientlig; **2**) motsittande.

-se; [-bar, skr.]. Även ēmotse l. emōtse o. ibl. 'sē (e)mot'. Nästan endast skr. Skiftningarna närstående. **1**) *Jag m-r med glädje den kommande sommaren* även 'ser med glädje mot'. *Med spända förväntningar m.* ~. *Man motsåg dyrtid. Jag m-r redan den dag, då* ~. **2**) *Kom ihåg, att vi i den frågan alltid ha att (e)m. svårigheter från arbetarna! Skulle Ni önska, att jag påaktar ärendet och meddelar blivande beslut, torde jag få (e)m. uppdrag. Lag om s. k. återfallsförbrytare inom kort att m. En programförklaring, som man väl får m. efter lördagens tillträdeskonselj. M. svar (inom en vecka). Kvitto m-s. M-ende Edert ärade svar, tecknar* ~. *Länge m-dda förändringar. — Beräkningar rörande 1922 års m-bara driftsresultat.* **Syn. 1**) tänka på (ngt kommande), rikta tanken l. blicken på, ha blicken riktad på l. mot, blicka l. se emot; **2**) (för)vänta, vänta sig; (ibl.:) (av)bida, förutse, ana, hoppas, frukta. **-sida|(n).** Egentl. o. bildl. *På m-n av åsen bredde sig* ~. — *Från m-n kan man ej vänta någon förståelse. Fast han för bröds skull måst nu senast arbeta i ett m-ns organ* Sigurd. **Syn.** motsatt(a) sida(n), frånsida(n), andra sidan; motparti(et), motståndar(n)e. **-sittande.** *Vända sig till de m. — M. blad* motsatta. **-sjö.** Sjöv. Sjöhävning som kommer förifrån. *Skall man ligga och kryssa i svag vind och m., får man väpna sig med tålamod. Båten vakar väl i m. Arbeta sig fram genom (den grova) m-n.*

-skott. Jäg. Skott mot levande mål som rör sig emot en. *Som sköt en vildgås i m. med vardera pipan* Bengt Berg. *Ni kan t. e. [mot lerduva] öva höga m., tills Ni kommer underfund med dem.* **-skrift. -skäl.** *Väga skäl och m. Anföra, andra(ga), höra, lyssna till m. Starka m. Ett svagt m.!* **-slag** t. e. i bollspel. **-slutt|ande;** -ning. **-sol;** -s (adv.; mest till 2). **1**) *Men man skall se det i m.* Kjell Kolthoff. *Vid stark m.* ~ *påsättas solskydden för objektiven. Såg man granarna m-s, voro skuggorna svartblå som* ~ C. T. Holmström. **2**) M-s = tvärt mot solens (o. urvisarns) gång, vänstervridande. *Röra sig m-s. Helomvändning m-s. Gick tre varv m-s kring ladugården. Vinden drog sig m-s. M-s tvinnat bastrep. Vispa aldrig gröten m-s! — Då bussen går i m-strafik.*

-spel; -are; [-arinna]; -erska. Vid teater, i schack, kortspel m. m. Endast avledningarna vanliga. **1**) *Det är icke lätt ens för en god skådespelare, när m-et är så*

underhålltigt. Han var ingen ovärdig m-are (i tragedien). Å Gillet hade jag alltid till m-erska fröken Hedvig Berggren N. Personne. I »Galgmannen» får Poul Reumert till m-erska Karin Molander. 2) Försöka tjurtitta i m-arnas kort även bildl. — Gar varje m-are bonde och drag i förgåva i schack. Prestera ett starkt m. — Har tre m-are mellan sig och mållinjen i fotboll. **-spion;** -age l. -eri; -era. Kontraspion. Vi ha våra pålitliga m-er, som ~. **-spjärn;** -ande. 1) Ta m. (fot)spjärn. 2) Där kom hon nu uppför gränden med de m-ande ungarna efter sig. Jfr spjärna emōt. **-spänstig,** -t, -are; -het. Å pojken m., så smäll på honom! Visa sig m. mot all uppfostran. Mötte han motstånd, krossades utan förbarmande den m-e J. M. Sundén. [Ponnyn och foxterriern äro] de elakaste och m-aste djur jag känner H. Mörne. — Att sprida modärna vetenskaper på ett så m-t språk som kinesiskan. De va mej en m. spik! **Syn.** se motsträvig.

-strid; [-a] o. -ande; -ig. Gärna skr. 1) Mindre vanl. Stå i m. mot ngt, mot vartannat. Att det sedligt goda befinner sig i m. med de egoistiska känslorna Fr. Böök. 2) Sondéns båda, delvis m-ande uttalanden K. Warburg. 3) M-ig. a) Löjtnanten tyckte, att systern var ovanligt m-ig denna gången S. Lagerlöf. Folk i massa är alltid m-igt Eyvind Johnson. b) En visa om brudrovet av m-ig tendens Sverker Ek. c) M-iga uppgifter. De många m-iga teorierna om ~. Drivas av tusen m-iga stämningar V. Benedictsson. Nationernas inbördes, sins emellan m-iga rättssynpunkter. **Syn.** (m-ig:) motspänstig, 'omöjlig'; (helt) annan; stridig, (stick) motsatt, som strider l. svär mot (varann); oförenlig. **-sträv|ande;** [-are]; -ig (-t, -are; -het). 1) Mindre vanl. a) Hon var åter lika loj och m-ande och omöjlig. b) Att ha mottagare i stället för m-are framför sig K. G. Ossiannilsson. 2) M-ig. Pojken har alltid varit, visat sig m-ig, när det gällt sittande arbete. Jag var sur och m-ig, men gick ändå. Med m-ig beundran. »Ja, men ska jag det?» sade fru Eriksson m-igt Fanny Alving. Endast m-igt foga sig i ~. — Ordnade några m-iga strån i luggen John Johnson. **Syn.** 1) (m-are ibl.) reaktionär; 2) (m-ig:) motspänstig, gensträvig, motvillig, motstridig, motspjärnande, ovillig; (ibl. nära:) tredsk(ande), hårdnackad, olydig, 'omöjlig', uppstudsig, genstörtig, oregerlig, svår (att handskas med l. att få att ta reson), oppositionell, obstinat, envis.

-ström; -s (adv.). 1) Mot ens kurs l. riktning. a) Och vi, som hade m. på hemvägen! Stretade i hård m. uppför floden. Vi dunka uppför floden i m. och sjöstilla och ~ S. Barthel. Där m-men håller båten tillbaka. — Arbeta sig fram m-s. b) Det bar i väg i raskt trav m-s längs flodstranden Evert Taube. 2) Mot annan ström. a) M. uppkom på grund av den starka strömmen. Nedom vattenfallet var en invikning i åbrädden, där det alltid blev m. b) M. i en elektrisk ledning. c) Bildl. En m. från tyskt håll Sixten Belfrage. **Syn.** 2 ibl. bakström, eda. **-stycke.** 1) Egentl. Sälls. Kan du passa in m-t, så som det ska sitta? 2) Bildl. Huvudbet. a) Har ni något, som kan passa som m. till Rembrandt här på långväggen? b) Hans m. finner du inte i sju socknar, i hela världen. Något m. härtill finnes icke i vår tids historia. Att historien icke känner dess m. Söka (upp något) m. till ~. Som icke har (sitt) m. i detta seklet. Sakna m. Fingo en utstyrsel utan m. (någonstans). — Kunna uppvisa m(-t) till ~. Bröderna Magnus' arbeten, till vilka hans egna på visst sätt utgöra m-n Joh. Nordström. **Syn.** ngt motsvarande l. likvärdigt, motbild, pendang, motsvarighet, lika, make(n).

-stå, -stod(o) o. vard. även -stog, -stått, -stås. Även ēmotstå ɴ (l. emōtstå) samt ibl. 'stā (e)mot'. **I.** Motsvarande 'stå emot'. Blott i pres. part. 1) På m-ende sida 'andra sidan'; ibl. baksidan. Text med m-ende översättning. — Triangelns bas och m-ende vinkel. 2) M-ende blad motsatta, motsittande. **II.** Motsvarande 'emotstå' ɴ. 1) Sådana slag kan ingen dörr m. l. stå emot. Stenpelarna voro uppströms tillspetsade för att bättre m. och dela de framrinnande vattenmassorna. Vettlös av vrede satte han höften mot dörren, men den motstod trycket Fab. Månsson. Kassaskåpet motstod dock alla deras försök. 2) Färger som m. syror, benämnas syreäkta. M. röta. Hans stridsrustning har motstått seklen, tiden(s tand). 3) Stark nog att kunna m. (ett anfall av) 1,000 man. Och när prästen kommenderar och tattarn ger fyr, kan icke fulingen stå emot Z. Topelius. 4) En järnnatur, som står emot, m-r de värsta strapatser, årens angrepp. 5) Men han är karl nog att m. frestelserna, stå frestelsen emot. Då vi hunnit så långt, kunna vi ej m. begäret att uppsöka skalden. M. alla försök att ~, alla omvändelseförsök. Kan du m. så bedjande blickar? En älskvärdhet, som ingen kan m. **Syn. II.** 'stå rycken' l. stå sig mot, icke ge vika l. böja sig för, (lyckas) göra l. bjuda motstånd l. försvara sig mot, bjuda spetsen, '(av)klara' (ɴ); ej skadas av, uthärda; icke låta sig lockas l. bevekas av, göra sig hård mot, vara okänslig för, visa sig l. stå stark mot,(lyckas) bekämpa, segerrikt bekämpa l. strida mot.

— **Motstånd,** -et, =. **I.** Utan plur. 1) Beräkna m-et, som en kropp har att övervinna i vatten. Fasta kroppars m. Det minsta m-ets lag ofta bildl. 2) Göra (väpnat) m.

mot inkräktarna. Göra starkt, våldsamt, mycket m. Böter för (våldsamt) m. mot polis. — Bryta allt m. Mötte han m., krossades utan förbarmande den motspänstige. Förslaget rönte, mötte starkt m. från ~. *Överraskad av att möta ett så resolut m. från det hållet. Du får alltid beräkna ett segt m. (mot dina planer) från unghögern(s sida). Det passiva m-et* 'tröghetens m.' *Svinhufvud hörde till dem, som från början företrädde det orubbliga m-ets idé* H. Gummerus. *M-et blev emellertid obetydligt, blev oväntat lamt, svagt. Utan (att göra) m. Utan nämnvärt m. låta ngt ske.* **II.** Med plur. Rent konkr. Elektrotekn. Jfr elektrisk (I. 1125). *Man inflyttade då i spårvagnarna de elektriska körm-en* ~, *vilka m. vid den elektriska strömmens gång till motorerna bliva uppvärmda och* ~ 1918. *Lednings-, magnet-, metall-, precisions-, pådrags-, regleringsmotstånd.* **Syn.** motvärn, motspjärn, opposition; (ibl.:) (mot)strid, försvar, hinder, svårighet. — **Motståndsand|a.** Ex.: *Som väckte m-an hos henne.* **-apparat.** Fys. = reostat. **-förmåga.** *Har ej så stor m. mot* ~ både ifråga om person o. sak. **-kraft;** -ig. **1**) *Hans m. var uttömd och* ~. *Folkets moraliska m. Och därmed nedsättes trädets m. mot skadesvampar och insekter.* **2**) *En stark, m-ig fysik, natur. Allt yngel, som blivit klent och mindre m-igt. M-igare, mindre m-igt material. Sporerna äro m-igare [än bakterierna] mot såväl höga som låga temperaturer. M-ig mot frost. Vackra möbler med en hård, m-ig yta.* **-lös.** Gärna skr. *Detta var icke längre någon strid, det var m. undergång* E. Hornborg. *M-t glida utför, låta sig bortföras (av lidelsens ström).* **-man** ibl. = tillhörande oppositionen. **-parti** opposition(sparti). **-rulle** o. **-tråd** elektrotekn. — **Motstånd|are,** =; -arhåll; -arinna (l. -i'n-) l. -erska. **1**) *Nedslå alla m-are. Besegra sin m-are genom svek. En sådan m-are var han icke vuxen. Du böjde mina m-are under mig* Bibeln. *Ge även m-aren, m-arna rätt. M-arna mot, till förslaget. Förslagets (ivrigaste) m-are. I honom har du en svuren m-are. Dina m-are i riksdagen. Vara en (svuren) m-are till all klasslagstiftning. — Från m-arhåll har den nya budgeten t. o. m. kallats 'ett litet mästerverk'.* **2**) *Att hans gamla m-arinna* ~ *blivit galen* Z. Topelius. *Som ledigt avfärdade sina äldre och mera rutinerade m-erskor* (i tennis). **Syn.** fiende, veder- l. motpart, vedersakare, antagonist; (ibl. nära:) medtävlare, rival.

-ställ|a o. vanligare 'stä'lla emot' l. 'ställa emōt'. *Dubbla, m-da bokstäver, ett s. k. spegelmonogram. M-d den tidigare förklaringen, gör denna intrycket av* ~. *Däremot torde uppträdet väl kunna m-as tvisten i stadsfullmäktige i torsdags.* **-stämning.** Lagt. Genstämning. *Uttaga m. mot, på ngn.* **-stöt. 1**) Ripost, kontrastöt; motanfall. *Göra en m.* t. e. i fäktning l. (friare) om stridsrörelse. *Denna nattliga m. från fienden.* **2**) Motgång l. motstånd. *Vid allra minsta m. gå de ifrån alltsammans* P. J. Rösiö.

-svar|a o. svāra (e)mot; -ig (-t; -het). **I.** M-a. Bet.-skiftningarna rätt obetydliga. **1**) *Vi skulle ha något på den andra väggen som m-ade byrån på denna.* **2**) *En engelsk mil m-ar l. m-as av en sjättedels svensk. En franc, som i svenskt mynt m-ade 72 öre. Det engelska Master of Arts, som ungefär m-ar vårt 'fil. dr'. En införseltullen m-ande prisskillnad.* **3**) *M-a även högt ställda anspråk, ngns (djärvaste) förhoppningar, de fordringar man uppställt, berättigade krav, ngns förtroende. M-a behovet, ändamålet. Varan, kvaliteten m-ade icke det sända provet. Ett resultat, som icke i minsta mån m-ar (det nedlagda) arbetet.* **4**) Pres. part. brukas ofta adjektiviskt. *På m-ande sätt går man tillväga, om man vill* ~. *M-ande belopp i ryskt mynt. Ha vi något m-ande på franska? Uppväcka m-ande känslor hos andra.* **II.** M-ig(het). **1**) M-ig. Mindre vanl. o. mer skr. än 'm-ande'. *Jämför bara med m-iga trakter i Amerika! Något fullt m-igt ha vi icke på svenska.* **2**) M-ighet. **a**) *Det skall vara verklig m-ighet mellan brott och straff. Inbördes m-ighet (i åsikter). Full m-ighet.* **b**) *Härtill finns i tyskan ingen, endast dålig m-ighet. En slående, sällsynt m-ighet* även till a. *Det är inte svårt att finna m-igheter härtill. Utan m-ighet i Finland äro: svenska vattenfallsstyrelsen, pensionsstyrelsen osv. Tirpitz beslöt att i Tyskland skapa en m-ighet till den engelska flottan.* **Syn. I. 1**) bilda motsvarighet l. motstycke, vara pendang, ibl. passa (ihōp med) l. stämma (bra) med; **2**) uppgå ꭒ mot, vara likvärdig l. lika med; **3**) tillfredsställa, (upp)fylla, 'täcka'; **4**) (m-ande:) motsvarig, jämngod, lika (stor o. d.), likadan, överensstämmande l. enlig med, ekvivalent, fullt analog l. liknande, ibl. dylik; **II.** (m-ighet:) överensstämmelse, likvärdighet, ibl. motstycke.

-säg|a o. 'säga emōt'; [-are]. Även 'motsäja' (som dock varken i skr. l. smtl. är så vanligt som vid det enkla verbet). Fast form (särsk. i bildl. bet.) vanligare. **I.** Vanliga verbformer. *Du ska då allti säja emot! Bara för nöjet att säja emot. Säj honom inte emot bara, det tål han inte! Han tål icke, att man m-er honom, att bli motsagd (i dylika saker). Dacke motsade dem inte i den punkten* I. Ljungquist. *»Ingalunda», motsade prästen, »ingalunda!» Blev han motsagd, motsades han i en dispyt, kunde han bli grov. Att de la Rochefoucauld påpekar, att vi erkänna våra fel för att bli motsagda. Genom sina viktiga, ehuru motsagda*

undersökningar om ~. *Detta omdöme tycks m-as av vissa fall, har tills dato icke blivit motsagt. Stå oemotsagd. Och m-es av alla ej vantolkade fakta. Det m-er icke vad jag redan hört av far. Ty underrättelserna motsade varann. Vill du stiga in? sade hon, men rösten motsade orden* Hagar Olsson — *I ivern m-a sig själv.* — *Finna en väg ut ur myllret av m-ande tankar. Men erhållit de mest m-ande uppgifter. Självm-ande.* **II.** Verbalsubst. Sälls. *Den gamle fienden, den store M-aren* Lucifer. **Syn.** bestrida, invända, opponera (sig), säga ngt annat än l. motsatsen mot vad en annan sagt, söka vederlägga, komma med l. göra invändningar l. inkast; strida l. svära l. vara stridande (e)mot.

— **Motsägelse.** Även (dock ej ofta i skrift) -säj-. **I.** Enkelt. Egentl. o. friare. **1**) *En hetsig karaktär, som inte tål m-(r), någon m. Mötte, rönte ivrig, skarp m. från liberalt håll. Har inte någon sagt, att m-n är människans djupaste karaktärsegenskap?* Öv. fr. Grazia Deledda. *Även där han utmanar m-n. Och nu hette det utan m., att* ~. *Utan m. foga sig i* ~. *Dikten är utan m. bra* oemotsägligen. **2**) *Vilket innebär en (inre) m., en självmotsägelse. Komma i m. med sig själv. Slugt behandlad invecklade sig, insnärjde sig mannen i så många m-r, att* ~. *Skulle nu söka förklara, slita m-n. En i sanning förvånande m. i karaktären. En m-rnas man.* **II.** Ssgr. Gärna skr. Ex.: *Ren m-anda. Klart och m-fritt. Icke goda att få en m-fri mening ur* Fr. Böök. *Den skenbart så m-fulla och olikartade produktionen* ib. *Hans ofta m-fulla förklaringar* Joh. Nordström. *M-fullhet. M-fylld. Att m-lusten är det utmärkande draget för deras kön. Av medfödd m-lusta. M-lös* särsk. fil. **Syn.** invändning, inkast, gensägelse, opposition, ibl. motstånd; självmotsägelse, brist på överensstämmelse l. följdriktighet l. konsekvens l. harmoni, inkonsekvens, oförenlighet, 'strid'.

-sätt|a (sig) o. sätta (sig) emōt; -lig (-t; -het); -ning (-en, -ar; -sfull m. fl.). **I.** Vanl. verbformer. Mest refl. **1**) *Nej, sådana saker kan inte gärna m-as, s-as emot varandra.* **2**) *Jag kommer att bestämt m-a mig, s-a mig emot förslaget.* **II.** Avledningar. **1**) M-lig. Fackl. *Både tummen och stortån äro hos gorillan m-liga. Hans tår äro fingerlika och tummen m-lig de övriga.* **2**) M-ning. Nästan endast bildl. **a**) *Det är, råder ingen (utpräglad) m-ning mellan de två partierna (i fråga om kvinnans rösträtt). Kriget hade för en tid mildrat m-ningen mellan Bismarck och den preussiska kungafamiljen. Den bjärta m-ningen mellan oskulden och den brottslige. I religiöst avseende är m-ningen desto skarpare. Skärpta m-ningar och meningsbrytningar. För Röda Korset* ~ *är skillnaden upphävd mellan vän och fiende, mellan nationalismer och politiska m-ningar* N. Söderblom 1925. *M-ningen är bestämd, djupgående och mycket följdriktig* A. Blanck. *I (skarp) m-ning mot alla, som hittills yttrat sig om förslaget. Dylika m-ningar måste vi i framtiden söka undvika. Något som blott underströk m-ningen. Nairobi är en m-ningarnas stad* E. v. Otter. *Rasm-ningen mellan svensk och finne.* **b**) Ssgr äro skr. *M-ningsbetoning* ~ *antitetisk betoning* B. Risberg. *Ungerns egendomligt blandade och m-ningsfulla befolkning* I. Lo-Johansson. *Jag har m-ningsvis velat framhålla detta just med tanke på* ~. **Syn. I. 1**) uppsätta ɷ emot; **2**) (m-a sig:) söka (för)hindra l. omintetgöra l. hejda, uppträda som motståndare emot l. till, opponera sig mot, bekämpa; **II. 2**) (m-ning:) 'strid', motstrid, motsats(förhållande), opposition, ibl. antagonism.

-ta|(ga) o. ta(ga) emōt samt ibl. ēmotta(ga) l. emōt-. **A**) Fri form. **1**) *Tar du emot mig, om jag hoppar? Ta emot sig med händerna.* **2**) *Jag kan inte komma in med vagnen, det (är något, som) tar emot därframme. Va ä de, som tar emot?* — Även bildl. *Det tog mycket emot (för honom) i början att avstå från rökningen. Jag kan inte få ner soppan, det tar emot (för mycket).* **3**) Jfr B I 2 e. *Tar du emot onsdagar och lördagar? Frun kan inte ta emot i dag.* **B**) Fast l. fri form. **I.** Personsubj. **1**) *Ta emot, m. stöten med åran (och så mildra den). Ta emot en boll med båda händerna. Bollen bör m-(ga)s, tas emot med högra handen.* **2**) **a**) *Jag mottog i går Eder (ärade) skrivelse och skyndar att* ~. *Intyga, att varan m-gits. Pengarna m-gna, kvitto sändes i morgon. Fullmakt för* ~ *att å mina vägnar m-ga och kvittera* ~. *M. sin lön i förskott.* **b**) *Jag vet inte, om jag kan ta emot så mycken välvilja. Ta emot erbjudandet (med tacksamhet). (Med tacksamhet) m-ga ngns tjänster. Tiga och ta emot* blott fri form. *Ta emot stryk, bannor. När man följde lektorn in i bönsalen för att m-ga kritiken.* — *Den sjuke vill icke m-ga någon föda.* **c**) *Har just m-git, fått m(-ga) ett anbud, ett erbjudande att* ~ fått. *Ta emot, m-ga många beställningar. Mottag min försäkran om* ~, *mina hjärtligaste lyckönskningar!* **d**) *Ta emot tvätt, strykning; (en gård på) arrende. M-ga helpensionärer, matgäster, fosterbarn.* **e**) Jfr A 3. *Han (upp)sökte då även chefen, men blev icke m-gen. M-gas enskilt, i enskild audiens.* **f**) *Icke alla länder ta emot utvandrare.* **g**) *Generalmajor Wrangel m-r i dag Svea livgarde, Göta livgarde och* ~. **3**) *Ta väl, illa emot ngn. Bli utomordentligt väl, vänligt (e)m-gen. M., ta emot ngn i sitt skydd. M., ta emot ngn med öppna armar. M-ga ngn kallt, kyligt. Ta emot ett kärt besök.*

M-ga ngn i sitt hem, vid sitt bord. Vi mottogos på trappan av slottsfrun själv, av betjänten, som ~. **4**) *Talet mottogs under tystnad, med en isande tystnad (av församlingen). Stycket mottogs kyligt, med applåder.* **II.** Saksubj. **1**) *Man vet ännu i dag icke, varifrån Vättern tar emot, m-r sina tillflöden. Uppsalaåsen m-ger flera betydande biåsar. Kabelvagnen, vilken m-r strömmen från transformatorn.* **2**) *Det är ögats näthinna, som m-r, tar emot bilden.* **3**) *Ty skolan, pensionen m-r blott äldre flickor.*

Syn. A) **1**) (ibl.:) skydda, avvärja, hejda, mildra (en stöt); **2**) hindra, vara i vägen l. till hinder; stöta l. skrapa emōt o. d., haka ī; bjuda l. bära emōt, vara svårt l. besvärligt l. motbjudande, erbjuda svårigheter; **3**) ha mottagning, motta(ga) besök, vara att träffa; **B**) **I. 1**) 'möta'; ta(ga) (med händerna); **2**) — **4**) icke tillbakavisa, hålla till godo med, ta i besittning, få l. erhålla (o. ta hand om), överta(ga), bli innehavare av; (ibl.:) uppbära ~, utfå ~, (ut)bekomma, inhändiga, inkassera ~; anta(ga), uppta(ga) ~; (er)bjudas; undfå, få hålla till godo med, undfägnas med; lämna tillträde l. audiens l. tillflykt åt; välkomna, 'möta'; behandla, bemöta, ge ett visst mottagande; **II.** (ibl.:) uppta(ga) (i sig), samla; rymma; inta(ga) ~.

— **Mottagbar,** -t; -het. Även emot-. *M-a [till försändning] äro: dynamit, sebastin* ~ Järnvägshandb. — **Mottagande,** -t, [-n]. Även emot-. Några ex.: *Mellan smittans m. och själva insjuknandet.* — *Jag har att erkänna m-t av Edert brev av* ~. *Vid m-t av* ~. — *M-t var från deras sida något kyligt. Bereda ngn, få ett vänligt, ett högtidligt m. M-t av en deputation.* — *Förslaget rönte, fick ett välvilligt m.* — **Mottag|are,** -ar(e)n, -are; -arantenn m. fl.; -arinna (vanl. -i'n-). Även emot-. **I.** M-are. **1**) Person. *På (brev)m-arns egen risk. Ställa sig som m-are (av ett paket, som man själv avsänder). M-are av varor. Att vi mist förmågan att vara stilla och förhålla oss som m-are av livets håvor* T. Fogelqvist. **2**) Sak. Tekn. Särsk. ifråga om radio. **a**) Enkelt. *Allmänheten får hyra m-are för 150 kr.* 1922. *Radio-, rundradio-, långdistans-, högtalar-, långvågs-, kortvågs-, rör-, enlamps-, enrörs-, 4-rörs-, kristallm-are.* **b**) Ssgr. Ex.: *M-arantenn. Betydelsefull bildradiouppfinning: m-arapparat, som tillverkar klischéer* 1932. *Vår nya [radio]m-artyp* 1924. *M-arrör.* **II.** M-arinna. *En viss förvirring hos m-arinnan [av brevet]. M-arinnan av denna poetiska hälsning var* ~. — **Mottaglig,** -t, -are; -het. Mindre ofta emot- (men oftast 'oemottaglig'). *Mindre m. för smitta genom* ~. *M. för skäl, för sunt förnuft. Mycket m. för intryck. M. för inflytanden från alla håll. Stämde, gjorde sinnet m-t, m-are för* ~. *[Mestisen i Mexiko är] mera m. för den modärna civilisationen än den rasrene indianen* Öv. fr. Carleton Beals. *Tio av de m-aste åren av mitt liv, från fem till femton* Öv. fr. Hudson. — *Och så öka m-heten för smitta. Så att de lämpas rätt för de olika åldersstadiernas behov och m-het* Sigfr. Almquist. *Andra omständigheter, såsom straffm-het* Vilh. Wigert. **Syn.** tillgänglig, känslig, lätt att påverka, 'öppen'; receptiv. — **Mottagning,** -en, -ar. **I.** Enkelt. Några ex.: *Läkarm-ar. I dag var det 50 patienter på m-en. (Middags)m-en inställd på grund av* ~. — *Söka chefen på, vid hans m., m-en.* — *M. vid hovet* kur. *Varje tisdag ha, hålla m. för alla bekanta, som vilja infinna sig.* — *(Radio)mottagning på långa håll. Möjliggör störningsfri m.* **II.** Ssgr. Ex.: *Fredagen var deras m-safton. M-sapparat, försedd med högtalare. M-sbevis* t. e. ifråga om vissa brev; kvitto. *M-sbiträde hos läkare. Kom tillbaka på nästa m-sdag! M-sparad för general Wrangel* 1917. *M-srum* läkares, ämbetsmans o. d.; även = salong. *Bairds »televisor», på vars m-sskärm man kan frambringa bilder av* ~ 1927. *M-sstation*)(avsändnings- l. sändarstation. *Min m-stid framflyttas i morgon onsdag till kl. 3 e. m. Infinna sig på m-stiden. M-stimme.*

-tryck. Gärna skr. l. fackl. *Vattnets m. Men denna tendens motverkas genom ett m. underifrån, från havsbottnen* O. Pettersson. *Reaktion eller m. Av tryck uppkommer m.* bildl.

-vallskär(r)ing. Även skrivet 'Motvalls kär(r)ing', 'k-en mot strömmen'. Oresonlig käring som alltid skall göra l. säja tvärs emot. *Som den m. jag är, måste jag* ~ 'Vagabonde'. **-veck;** -ad. Veck lagda mot varann. *Kjolen med breda m. fram. De s. k. vegakråsen, långa, stärkta, i fyr- och femdubbla m. lagda remsor* Gurli Linder. — *M-ad golfkjol.* **-verk|a,** -ade, -as; -an. *M-a sitt eget parti, sina egna intressen. Du borde i så fall icke m-a honom, hans planer. Som kan m-a det dåliga inflytande de äldre kamraterna haft på honom. Alla hans bemödanden m-ades emellertid av folkets ohjälpliga lojhet. Söka m-a dörr- och gatutiggeriet. Det är för att m-a salt och salpeters hårdnande inverkan på kött, som socker användes vid saltning* Ingeb. Zethelius. *Varandra m-ande krafter. Gifter som m-a varann.* **Syn.** motarbeta, utöva motsatt inflytande, verka i motsatt riktning, lägga hinder i vägen för, resa hinder för l. mot, 'operera' mot, resa motstånd mot, bekämpa, söka stävja l. hejda l. hämma l. inskränka; upphäva l. bortta(ga) ~ verkan av, uppväga, motväga, utjämna, neutralisera. **-vikt;** -(s)lina. **1**) Egentl. *M-en var icke tillräcklig. M-linorna, de linor, som uppbära hisskorg och*

m. Luckorna, som genom väl avvägda m-er gledo lätt i sina gejder. **2**) Bildl. Huvudbet. *Den lilla lövholmen, som bildar en naturlig m. mot det eljes något mörka landskapet. Därigenom utgörande en hälsosam m. mot Olof Rudbeck och hans skola* O. Walde. *Såsom m. mot (l. till) de bokliga studierna. Dessa ytterlighetssträvanden hade, fingo, funno sin naturliga m. i gammalhögerns försiktiga nejpolitik.*

-vilj|a, -an, [-or]. *Känna en rent fysisk m-a mot ~. Att vi fått oövervinnelig m-a mot varandra. Med (föga) dold m-a se ~. Hans utseende ingav (mig), väckte (min häftiga) m-a. Av (gammal) m-a mot allt ryskt. Fatta, hysa, känna m-a mot allt ordnat arbete. Hans (naturliga, medfödda) m-a mot allt plötsligt och nytt tilltog nu i oroväckande grad. Sådana erfarenheter kunde ju endast bidra att inge honom m-a, bidra att nära, underhålla hans m-a mot fruntimmerspladder. Hos somliga personer kan m-an mot en viss rätt bli så stor, att förtärandet gör dem sjuka. — Personliga m-or* Strindberg. **Syn.** olust, obenägenhet, motsträvighet, motvillighet, avsmak, antipati, vedervilja, leda, ovilja, avsky, vämjelse. **-villig,** -t, -are; -het. Vanligast som adv. *M. beundran hälsade denna prestation. Med m-a steg. [Att Goethe] icke stod, ställde sig m. mot livet i de högre kretsarna. — Efterkommo (ytterst) m-t hans uppmaning. Som nu m-t närvara vid religionsundervisningen. M-t ge plats (åt ~). M-t samtycka till ~. Lät sig m-t ledas. Endast m-t lät han förmå sig att se en stund på tavlorna. En m-t tillstådd kärlek till ~. Tåget stannade ryckvis och liksom m-t. Min vän biföll, ett grand m-t, kunde jag märka* A. Mörne. — *Besvarade mina frågor med stor m-het.* **Syn.** motsträvig, gensträvig, ovillig; (m-t:) ogärna, (blott) nödtvungen l. av nödtvång, mot sin vilja. **-vind.** *Det blåste (en) stark m. och ~. Hård m. Ha m. på både bort- och hemvägen. Kryssa i (rak) m. Vi får nog m. hem. Ligga (stilla) för m. Segla i m.* även bildl. — *Politiska m-ar. — Förarnas tider i medvinds- och motvindsriktningen* vid motorcykeltävlan. *Dessa tvenne gamla m-sseglare* bildl. *M-stider, som vi nu några år genomgått* 1919. *De väldiga m-svågorna slogo som sten emot båten* (på Döda havet) Ada Eriksson. **Syn.** motig(a) vind(ar), mot, motväder. **-visit** motbesök, kontravisit. **-vittne;** -sbörd. *Inkalla m-n.*

-väder. Mindre vanl. än 'motvind'. *I m. stäva mot ~.* **-väg|a.** Egentl. o. (vanligare) bildl. *När viktskålarna m-a varandra. Hästräfsa, vilkens kusksits är anbragt på gaffeln, som m-er räfskammen. — Om vinst och förlust m-a varandra (i bokslutet). Som m-de den klenhet, varav hon led i barnaåren. En egenskap, som emellertid hos honom m-(e)s av en verklig människovänlighet. Stordriftens större vinstmöjligheter m-as av större risker, större kapitalbehov. En brist, som i någon mån m-es av en tämligen flitig brevväxling.* **Syn.** bilda motvikt, uppväga, ibl. ersatta l. motverka. **-vänd. -värde.** Mindre vanl. *Inlämnare av växlingsmedel bör efter mottagande av m-t ej avlägsna sig från disken förr, än ~* I. Hultman. **-värn,** -et. *Sätta sig till m. (mot fienden). Bjuda (allvarligt) m. Fåfängt att vidare tänka på m.* **Syn.** motstånd, försvar, defensiv. **-åtgärd.** Skr. Mest i plur. *En enkel m. vore att ~. Vidta m-er. Förståndiga m-er. Att en dylik aktion genast leder till m-er över hela landet.*

— **Mot|a,** -ade, -as; m-a äv m. fl. se avmota osv.; [-are]; -ning (med plur.). **1**) *M-a oxar till marknan. Envisa som grisar, m-ade ur ett rovland. M-a flugorna från maten.* **2**) *Sök att m-a honom nere vid stättan! Skyndar oroligt mot tamburen för att m-a Bruce. Skall man m-a en skenande häst, bör man på förhand springa en bit i samma riktning och så hugga hästen i tygeln. — Kalgator, med vilka man brukar m-a elden.* — Friare: *Man måste tänka på att i tid (söka) m-a dylika försök, m-a det onda, olyckan. M-a Olle i grind* jfr t. e. 'bättre stämma i bäcken än i ån' l. 'bättre förekomma än förekommas'. **Syn.** **1**) fösa, driva, bortmota m. o. d.; **2**) (genskjuta o.) stoppa l. hejda, ställa sig i vägen l. spärra vägen för, ibl. 'korsa'; (i tid) förekomma, (för)hindra (vidare spridning l. tillväxt), motverka, avvärja, sätta p för, stäcka (ngns framfart). — **Motig,** -t, -are; -het (med plur.). **I.** Enkelt. **1**) *Bli uppehållen av m-a vindar. Vinden var åter m., men ~.* **2**) *Lyckan hade en tid varit (honom) m. Ödet hade varit m-t. Och det var så m-t alltsammans. Det har varit, gått m-t för mig hela dan.* **II.** M-het. Nästan endast 'bildl.' o. vanligast i plur. *M-heter, misslyckanden, grusade förhoppningar, strandade planer. Trött o. ledsen över alla m-heter. Efter så många m-heter. Möta allvarliga m-heter. Ha sina m-heter i livet. Aldrig annat än m-heter! Besegra alla m-heter. Nu började m-heterna.* **Syn.** **I. 1**) som blåser mot; **2**) hinderlig, som går (en) emot, 'vidrig', besvärlig, 'närgående', 'tung', ogunstig, ogynnsam, 'på tvären'; **II.** förtret(lighet), vedermöda, 'vidrighet', vedervärdighet, otur, motgång, malör, (förargligt) hinder.

Mote|tt (-ätt); -en, -er; -afton; -kör; -sång. Mus. Flerstämmig kyrklig konstsång (ofta med text ur bibeln). *Hedenblads m. »Saliga äro de, som höra Guds ord och gömma det». Trestämmiga m-er. M-aftnarna i Oskars kyrka togo sin början i nov. 1909.*

Motion, -en, -er. Två ord som pläga sammanföras. **I.** Utan plur. (Kropps)rörelse

(för hälsans skull), kroppsövning(ar). **1**) Enkelt. *Ta sig (en ordentlig) m. var dag. Ta m. Gå ut för att hämta, få sig (lite) m. Gå ut och gå för m-ens skull. Föreskriva lämplig m. Tennis är, ger god, en utmärkt, en allsidig m. M. för armarna, för hela kroppen.* **2**) Ssgr. Ex.: *En utmärkt tränings- och motionsapparat. I m-sfart*)(tävlingsfart. *M-sgymnastik. Ta sig sin m-spromenad.* **II.** Med plur. Förslag framställt i riksdag l. annan rådplägande församling (väckt av enskilda personer)(proposition). **1**) Enkelt. *Väcka m. (i riksdagen) om avskaffande av dödsstraffet. Borgmästar Lindhagens m. om införande av republik avvisad av talmannen. Enskild m. M. i ämne, som tillhör tillfälligt utskotts handläggning. Högermotion om återinförande av utskyldsstrecket vid kommunalval, framburen av hr Lindman. M-en var skriven av ~, och i m-ens syfte hade instämt ~. Försvara sin m. M-en avslogs av 1:a kammaren, men antogs, bifölls av 2:a.* **2**) Ssgr. Ex.: *Torde komma att m-sledes föreläggas årets riksdag. Riksdagsmans m-srätt. M-stiden utlöper om tisdag. Det m-svis väckta förslaget om ~. M-svis begärd, framförd, framställd.* — **Motioner|a,** -ade, -as; -ing (-en, [-ar]; -sövning). Två ord (jfr föreg.). **I.** Ta l. ge motion, skaffa sig l. ngn annan kroppsrörelse. *Du måste m-a (dig) ordentligt. M-ar du tillräckligt? M-a honom duktigt bara! Och inte får jag tid heller att m-a en lyxhäst. Höll på att bli för fet och behövde m-as. Av brist på (tillräcklig) m-ing.* **II.** Väcka motion(er). *M-era om höjning av anslaget till lärda verk.* — **Motionär,** -en l. -n, -er. Blott till motion(era) II. Förslagsställare l. -väckare (i riksdagen).

Motīv, -et, = l. -er. **I.** Enkelt. **1**) Grund o. d. *Handla av (rent) egoistiska m. Har han några personliga m. därtill? Vad kan det ligga för (hemliga) m. bakom hans avsägelse? Undersöka, pröva m-en för hans handlingssätt. M-et torde varit en önskan att ~.* **2**) Ämne o. d. *M-et (till tavlan) är hämtat från Lurbo. Leta m.* för en tavla, en dikt l. d. *Ta ngt till m. för en tavla. Figur-, landskaps-, religiöst, historiskt, genremotiv. Orientaliska m. Broderier med medaljongmotiv.* 3) Mus. *Rytmiskt m.* minsta musikaliska karaktäristiska bildning. *Ledm-en hos Wagner.* — Även bildl. *Den sociala frågan bildar huvud- och ledm-et [i romanen].* **II.** Ssgr. *M-förskjutning* till I 1. — Eljest mest till 1 2. *Hos Lidner, varest samma m-krets ofta återkommer* C. Santesson. *M-rikedomen i de väldiga venezianska oljefärgstavlorna från denna tid. Att Rembrandt aldrig söker m-skönhet* J. J. Tikkanen. *Klandra m-valet.* **Syn. I. 1**) (bevekelse)grund, drivfjäder, skäl, orsak, anledning, ibl. nära (ända)mål l. syfte(mål); 2) (framställnings)ämne, ämne l. objekt (för ett konstverk, en dikt osv.), stoff; (grund)tanke, (grund)idé, huvudtanke, ibl. ledande idé, 'tema'; ibl. utgångspunkt. — **Motiver|a,** -ade, -as; [-bar (-t; -het), skr.]; -ing (-en, -ar; -sskyldig; -ssätt). Till motiv I 1. *Sin ansökan m-ar han på det sättet, att ~, med hänvisning till ~, genom att hänvisa till, i en bilagd skrift på följande sätt: ~. Utskottet m-ar sitt avslagsyrkande med att bestämmelserna endast hunnit prövas vid ett val. Som jag avslutade med en kortare, m-ad kritik* L. W. Stjernstedt. *Hr Didrings frånträde från posten som ordförande är m-at av ~. På ett sätt, som sakskälen icke m-a. Att enbart kvickrotens hämmande mer än väl m-ar en helträda. Som dock för en del arter vore högeligen m-at* Erik Almquist. *Ett angrepp, som var föga m-at, alldeles om-at. M-ingen är en smula originell. Svag, stark m-ing.* **Syn. 1**) anföra l. ge skäl för, stödja (med grunder), ange skäl(en) för; 2) vara l. utgöra (tillräckligt) skäl för, föranleda, berättiga, göra berättigad; (fullt) m-ad: (väl)grundad, befogad. — **Motīvisk,** -t. Konst- o. litteraturhist., mus. m. m. *Likhet av mer yttre, m. art* N. Svanberg. *Det m-t outtömliga Visby* K. Asplund. *Dessa uvertyrer äga m-t intet närmare samband med ~.*

Mōtokultur. Lant. Jordens bearbetning med hjälp av motorer. *Svenska m-föreningen, stiftad 1910, har till uppgift att befordra maskinmotorers användning vid jordbruket.*

— **Mōtor** (-årr; grav l. akut); -n, motōrer (slutet ō, akut). **1**) Egentl. *Där m-erna dåna och arbetet rastlöst pågår. Logens m. mullrar* Joel Rundt. *Sätta m-n igång. När m-n stannat, strejkar. Fel på m-n. Tekniska m-er. Elektriska m-er. — Bensin-, bil-, bränsle-, båt-, diesel-, explosions-, fiske-, fotogen-, förbrännings-, Hesselmans-, likströms-, rotations-, råolje-, små-, sy-, trefas-, tvåhästars-, utombords-, värme-, växelströms-m-er.* **2**) Friare o. bildl. *Levande m.* fackl. = människor l. djur vid utvecklande av mekaniskt arbete. — *[Äran, så fattad, blir för Petrarca] en personlighetens sporre och m.* Werner Söderhjelm. **Syn.** 'kropp, som utför mekaniskt arbete', kraftmaskin; kraftkälla, drivkraft.

— **Motorartilleri** förflyttas med motorkraft. **-axel** tekn. **-ballong.** *Styrbara m-er eller, som de oftast benämnas, luftskepp* T. Ångström. **-brandspruta. -bransch.** *I m-en.* **-bruk;** -ad. Lant. *Åker i stora, samlade fält, m-ade.* **-bränsle.** *För att sulfitspriten ~ skulle kunna inarbetas på den svenska marknaden såsom m.* 1916. *Råoljan, m. i Hesselmansmotorerna.* **-buller;** -lag. *Ny m-lag i kraft 1 jan. (1929).* **-buss,** -en, -ar. (Bil)buss, motoromnibus. **-båt;** -sflotta m. fl. (ngn gång även utan -s-). Mindre

fartyg framdrivet med förbrännings l. explosionsm-er. *Skaffa sig egen m. Det nuv. världsrekordet för m-ar är 85,6 knop* febr. 1931. *M-arna knattrade ute på fjärden. Fiske-, lots-, livräddnings-; utombords-m-ar. — Utbildning [i Marstrand] för frivillig m-sflottilj* 1931. *M-sförare. M-shamnen i Uppsala ordnas genom utvidgning* 1932. *Sveriges frivilliga m-skår* 1916. *Kungl. m-klubben. Tre fulla m-(s)laster. Handbok i m-snavigation. M-(s)platserna i nya hamnen uthyras. M-ssport. Uppsala m-ssällskap bildat* 1916. *M-styp. M-svarv. M-sägare.*

-cyk|el; -elbår m. fl. se II; -lande; -list (biton på -i-). **I.** Enkelt. *Först f. o. m. 1893 fingo m-larna praktisk betydelse; i juni 1930 uppgick antalet i Sverge befintliga m-lar till över 57,000. M-el, som gjort 242,59 km. i timmen, världsrekord 1 jan. 1931. M-el med sidvagn ('bönhylsa'). Åka, köra m-el. En ångdriven m-el är den senaste nyheten från U. S. A-s uppfinnarvärld* 1922. **II.** Ssgr. Ex.: *M-elavdelning* t. e. vid trupp. *M-elbår* 1920. *Svenska m-elklubben* jfr motorklubb nedan. *Inom m-elkretsar. De knähöga m-elkängorna. Lilleputtflygmaskin med m-elmotor* 1932. *Dödad vid m-elolycka. M-elordonnans* krigs. *M-elpatrull. I Newyork utrustas 250 m-elpoliser med kortvågsmottagare och dirigeras pr radio* 1931. *M-elpresenning av kraftig, oljeimpregnerad segelduk. M-elrock. Utterströms patent å m-elskidor* jfr motorskida nedan. *M-elsporten. M-eltolkning, den första i vinter, om söndag till Dalarö* 1925. *Ordna m-eltrafiken. M-eltävl|an;* (-ing). *M-elägare.* **III.** Avledningar. **1**) *M-lande tjänsteman* 1920. **2**) *Skicklig m-list* 1916. *Bästa överdragsdräkt för seglare, bilmän, m-lister. Körkort för m-lister* f. o. m. 1921.

-dressin vanl. 3-hjulig. **-drift.** *Sprit till m.* **-driv|en.** *M-en symaskin, borrmaskin, svarv. M-na ballonger. I flottningen [kunna] ångbåtar och m-na »spel» ersätta handkraften* O. Bucht. **-drull|e.** *Åter ett par m-ar, som ställa till kollision.* **-dån.** *M-et från en flygmaskin.* **-fartyg.** Annat maskindrivet fartyg än ångfartyg. *Oceangående m. Svenska Amerikalinjens m. »Kungsholm», byggt 1928. Maskinskötare på ett m. Lastmotorfartyg från 1912.* **-fel.** **-fläkt.** **-folk.** *Upprop till landets m.: Visa vägvett!* **-fordon;** -sbestånd; -sförsäkring(sförening); -sregister; -sägare. *Bärgning av dikeskörda m.* **-färd.** *M-er i skärgården.* **-förar|e.** *M-nas helnykterhetsförbund.* **-försedd.** *De m-a segelfartyg av trä, vilka nu insatts i fraktfart* 1917. **-glasögon.** *M. med kind- och nässkydd av skinn.* **-gräsklippare.** *M. med trumla och gräsuppsamlare.* **-haveri.** **-hoj.** Vard. = motorcykel. *På m. med bönhylsa.* **-hus.** Tekn. *Sedan man fyllt i rikligt med olja i m-et* Neréns Bilbok. **-huv.** *Framhjulen delvis uppbrända och m-en tillbucklad.* **-huv|a.** *M-a av grå, klibbfri oljeduk. Vinterm-a.* **-hyvel** t. e. för vägar.

-industri. **-jakt.** *Stora m-er äro numera betydligt vanligare än ångjakter.* **-jargong.** **-klubb.** *Svenska M-en, förk. S.M.K. (stiftad 1913 som Svenska Motorcykelklubben, vilket namn ändrades till det nuv. 1925, då även bilsport upptogs på programmet). Stockholms spårvägsmäns m.* **-koster.** **-kraft.** *Artilleri, som förflyttas med m.* **-kryssare.** **-kun|nig;** -skap (-en). *M-nig personal* 1918. — *Föreläsningar i m-skap* 1925. **-kutter.** *Dunket från en m.* **-kälk|e.** *De nyuppfunna snabba propellerdrivna m-arna* 1921. **-käng(a).** **-kärra.** *Lätt m. för lantbruket* 1922. **-land.** *Amerika fortfarande m-et framför alla andra* 1927. **-lastfartyg.** **-livbåt;** -skryssare. *M-skryssaren Wilhelm R. Lundgren* 1921. **-livräddningsbåt.** **-lära.** *Kurs i navigation och m.* **-lös.** Skr. *M. flygning (segelflygning)* 1922. *M-t aeroplan krossar [Engelska] Kanalen* 1931.

-man; -naintresse m. fl. *Neréns Handböcker för motormän. Motormännens riksförbund, varmed Sv. Motorklubben sedan 1929 är sammanslagen. Den första m-nariksdagen ~ öppnades på lördagen* 1925. **-maskin|eri;** -ist. *De modärnaste av våra fyrskepp äro försedda med m-erier ~* Erik Hägg. **-mössa.** *M., S. M. K.-modellen av prima blått kläde med läderskärm.* **-nytt.** Tidningsrubrik (t. e. 1921). **-olja.** **-omnibus.** **-passagerarfartyg.** **-patrull;** -båt. *En m-båt begäres för Stockholm och en för Göteborg [av 1921 års riksdag].* **-plog;** -(s)fabrik; -sskötar|e (-kurs); -(s)tävlan. *Från sekelskiftet ha m-ar vunnit alltmer allmän användning. Vår 36 hästkrafters m. M-sskötarekurs kommer att i höst anordnas vid Ultuna* 1925. *M-tävlan i Tierp* 1921. **-plö|j|are;** -ning. Jfr föreg. *Ordet m-are var 1918 ett nytt ord för Arbetsförmedlingen i Uppsala län. Uppvisning i m-ning* 1922. **-post;** -båt. **-pump.** **-putter.** **-racer.** **-redskap.** *Förbud mot framförande av m., försedda med skivade eller tandade hjul, å gata eller allmän plats ~, som är belagd med asfalt* 1932. **-rock.** *En flicka, klädd i en m. av läder ~.* **-roder.**

-sakkunnig. **-seglare.** Segelbåt med motor. **-skada.** *Få m.* **-skepp.** **-skid|a.** *M-or, en 1916 slutexperimenterad uppfinning av svensken C. E. Park, som avser att göra motorcykeln till ett fullt användbart vinterfordon.* **-skjort|a.** *M-or med fast krage.* **-skonare** sjöv. **-skydd;** -are. *En pålitlig och lättskött m-are för elektriska motorer.* **-skötare** motorist. **-slup.** *Bryggornas roddbåtar och m-ar* T. Helsingius (1917). **-släde.** **-smatter.** *Ingripa mot varje otillbörligt m.* 1927. **-smörjolja.** **-snurra.** Vard. Utombordsmotor, 'aktersnurra'. **-spis.** Ny upp-

finning 1931. **-sprit.** Sprit till motordrift. *M. får av försäljare endast utlämnas till motorbränsle under iakttagande av vissa av Kontrollstyrelsen fastställda regler. Den på senaste tiden alltmer utbredda förtäringen av m. ('dunder')* 1919. **-sprut|a;** -båt. *En m-a om minst 1,000 minutliters kapacitet jämte 900 meter slang och behövliga slangkärror.* **-stadion.** *Torsten Sjöberg körde bäst på det nya m.* **-stjärna.** *Ytterligare en m. har anmälts till tävlingarna om söndag ~* 1929. **-stopp,** -en l. -et, = l. -ar. *Ett m. framtvingar ju alltid en nödlandning* T. Ångström. *Tvingades av m. att gå ner vid ~* 1914. *På grund av inträffat m. Numera förekomma m-ar mera sällan* T. Ångström 1916. *Få m.* — Ngn gång även bildl. *Att den huldrika utvecklingen ständigt löper framåt utan m. och regresser* A. Österling 1922. **-strejk** (när motorn strejkar). **-styrk|a.** *Tillverkas med m-or från 100 till 150 hästkrafter* T. Ångström. *Biltyp, berömd för sin m-a.* **-sump.** *Fiskarnas skötbåtar, m-ar och ekstockar* T. Helsingius. **-surr. -såg. -sällskap.** *Uppsala m-s lottbåt* 1929.

-teknik. -teknisk. *M-a byrån* 1918. *J. Hesselman, publicerat m-a avhandlingar i Tekn. tidskrift.* **-tidning.** *Svensk M.* uppsatt 1906. **-torpedbåt.** Motordrivet mindre men snabbgående krigsfartyg med torpeder o. kulsprutor l. automatkanoner. *Flottans första modärna m.* 1925. **-trafik;** -erad. *Den oerhörda m-en, som helt överrumplat statsmakterna, måste förvisas till vägar, skilda från gång- och cykeltrafik! Offren för m-en. — Malmöhus län hör till våra mest m-erade* 1928. **-traktor;** -tåg. *Motor- och ångtraktorer med släpvagnar* 1918. *M-tåg å landsvägen vid Märsta* 1918. **-trålare. -tåg.** *Järnvägens förkortning för m. är M. l. Mt.* **-union.** *Sammanslutningen 'Sveriges m.'* 1927. **-vagn;** -sdrift; -sförare. Fordon med egen motor; ibl.)(släpvagn; ibl. särsk. om dylik vagn för järnvägsdrift (på en gång lok, passagerar- o. godsvagn). *M-en och släpvagnen* (vid spårväg). *Den första järnväg i Sverge, som införde m-sdrift, var Dalslands järnvägar (år 1907). De dieselelektriska m-arna torde komma att visa sig lämpliga för trafiksvaga banor* 1927. **-verkstad. -vinsch. -väghyvel. -vält** särsk. om motordriven vägmaskin. **-värld.** *Automobillotsar är den senaste nyheten inom Berlins m.* 1928. **-värmare. -ägare.**

— **Motoriser|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Utrusta med motordrivna arbetsmaskiner l. transportvagnar o. d., grunda (en drift) på (elektriska) motorer, förse med motorer, ibl. elektrifiera. *Det svenska artilleriets m-ing* 1924. *M-at artilleri. Böra våra enskilda järnvägar m-as?* Rubrik 1924. *Frågan om m-ing av skärgårdsbåtarna* 1931. *Med den allt starkare m-ingen har landsvägen blivit livsfarlig för övriga trafikanter* 1921. — Ngn gång bildl. *Folkbildningen håller på att m-as, den blir själlös och så kallat »effektiv»* Harry Blomberg. — **Motōrisk,** -t. Läk. Som förmedlar l. har samband med innervationen av kroppens muskler. *M-a organ* rörelseorgan. — **Motori'sm,** -en. Motordrift, motortrafik o. d. *M-ens segertåg är ett obestridligt faktum* 1926. *Bensinstationernas antal ökas alltjämt, en naturlig följd av den stigande m-en* 1931. — **Motori'st,** -en, -er; -isk (-t). 'Motorkörare', motorman (bilist, motorcyklist, motorbåtsman); ibl. motorskötare. *En mångdubbling av antalet långfärdsm-er* 1931.

Mott (må-); -et l. -en, =; -fjäril (en småfjärilfamilj: Pyralidæ); -äten. Vanl. koll. *Larverna av ett slags m. Sjungande myggor och pipande m.* E. Lampén. *Där m. och mal icke förstöra* Bibeln. *M. skall förtära dem såsom ull* ib. *Naftalinet, som mor haft liggande i lådan för m-ens skull* Berit Spong. — *Skadliga m-fjärilar som mjölm-et, kvarnm-et, kålm-et. Det där gamla m-ätna bokrasket* Fanny Alving. **Syn.** (ibl.:) mal, 'gnagande mask'.

Motto (må-; grav); -t, -n; -strof. *Ett m. över ett av de viktigaste kapitlen i boken har också fått tjänstgöra som ornament på pärmkanterna. Vet du, från vilken författare m-t är hämtat? Som kapitelmotto i sin bok om »Världens besittning». Romanm-n. — »Tout au devoir!», grevliga ätten v. Platens m.* **Syn.** tänkespråk l. bevingat ord l. kortare uttalande l. citat l. d. nyttjat som på- l. överskrift, ibl. inledningsvers; ibl. valspråk.

Mu; -|a (-ade). Interj. Härmar kons läte. *Boskapens muande och bräkande* K. G. Ossiannilsson.

Muck, ett. Vard. Nästan endast nekat. Bet. övergå i varann. **1)** Färglösare. *Ingen säger ett ord, inte ett m.* Rich. Bergh. *Säjer aldrig (ett) m. Våga inte säja ett m. om l. mot ~. Här dö de utan (att ge) ett m. (ifrån sig). — Inte ett m. hade han hört om ~. Muttrade något, som man inte hörde ett m. av. — Jag begrep inte ett m. av innehållet* Mik. Lybeck. — *Hade inte ett m. emot att ~* Emil Norlander. **2)** Närmare verbet 'm-a'. *Utförde utan m. varje order från Kreuger. Lyda utan (minsta) m., utan ett m. Något m. tåldes ej ~* J. Sundwall. **Syn. 1)** dyft, dugg, knyst, kny, halvdragen anda, grand, det ringaste l. bittersta l. minsta, jota, 'smul'; **2)** knot, knorr, motsägelse, invändning, opposition. — **Muck|a,** -ade, [-as]; m-a emōt. Vard. **1)** *Åh, m-a inte nu!* Gust. Janson. *Lyder utan att (våga) m-a. M-a över ngt.* **2)** Ldls. för 'mocka'. *M-a gräl* Fröding. **Syn. 1)** 'käfta (emōt)', knorra, brumma, knota, säja emōt,

göra invändningar, opponera sig. 2 se mucka¹ II.

Mudd, -en, -ar; -artad. 1) Ibl. även mudde. Virkad arm vante för handloven, armm(e), pulsm(e); ibl. även om vristskydd. *Det stickades strumpor till hela familjen, långa damasker, underkjolar, ämmer och m-ar* Gurli Linder. *Långa, stickade yllem-ar. Ärmarnas m-artade arrangemang* Astri Douglas. — *Strump-, vristm-ar.* 2) Lappmudd (se d. o.). *Kladd i lappdräkt med m. och vantar.*

Mudd|er, -ret. Gyttja l. dy l. slam på botten av sjö l. vattendrag, (ofta dyig) bottenmassa i flod- o. sjöbottnar. **I.** Enkelt. *Genom m-er och dy. Djupt m-er hindrar ankaret att gripa. Meddelat Uppsala stad tillstånd att i Ekoln i Mälaren låta utstjälpa omkring 8,000 kbm. m-er* 1932. *Bortföra m-ret i en hamn. Röra upp m-er med kölen. [Svärdet var] övertäckt av vanligt mörkt bottenm-er* Alex. Karlinder. **II.** Ssgr kunna i allm. även föras till verbet. Ex.: *M-erbåt. M-erfartyg. M-ergods* m-er. *Och snarkade som en m-ermaskin. M-ermassan utstjälpes vid övre vändläget. M-ermästare* vid m-erverk. *M-erpråm* dels = enklare m-erverk; dels pråm för transport o. tömning av m-er. *M-erpump* vid sugm-erverk för m-ring av lös sand- o. dybotten). *M-erskopa* både för hand- o. maskinm-ring. *M-erverken, ett slags m-erbåtar, äro antingen enskopiga (för hårdare botten) eller flerskopiga (ha skopkedja, s. k. paternosterm-erverk). M-erverks|arbetare;* -förman. — **Muddr|a,** -ade, -as; m-a upp ∾; -ig (-t, -are); -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). 1) *Man håller på att m-a i Fyrisån för närvarande för att rensa upp hamnen och segelleden. Ån behöver (upp)-m-as. (Upp)m-a en hamn. M-a i hamnen.* 2) *I det m-iga vattnet. Vägen var efter det senaste yrvädret ojämn och m-ig* Holger Nohrström, öv. 3) *Den lilla floden, som endast genom fortsatt m-ing kan hållas farbar för båtar. Hand-, maskinm-ing. M-ingsarbeten i lera och svämjord. Skånska cementgjuteriets stora m-ingsverk Simson.* **Syn. 1**) rensa l. befria från mudder, upprensa ∾; **2**) full av mudder, igenslammad; dyig, slamfylld.

Muddlar|e -(e)n, -e. Platt målarpensel. *M-e av prima rak, vit, fin, slipad borst i bleckhylsa.*

Mue'ddin l. **Mue'zzin** (akut); -en, -er. Böneutropare (dvs. muhammedan som från minaretbalkongen på bestämda tider sjunger det böneformulär varmed de troende kallas till bön). *Glömma mueddins bönerop. Från moské, minaret hör muezziner kalla till andakt och lovsång Islams alla trogna!* Öv. fr. Sarojini Naidu.

Muff, -en, -ar. Kan även fattas som två ord. **A**) Allmännare. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *M-en hängde som vanligt i ett band om halsen. Gå med m. för att skydda händerna mot kölden. Sticka händerna i m-en. Unga damer, som gömde sina näpna näsor i m-arna. M-ens återuppståndelse* 1931. *Även herrar ha på 1600 o. 1700-talet burit m-ar. Skinnmuff, inuti vadderad och fodrad. — Brun och mjuk, mest lik en m., | rädd för varje livets knuff | ∼ sådan var den nya tiken* Nanny Cedercreutz. **2**) Vard. o. åld. = 'muffbal' dvs. enklare (borgar)bal, krog- l. värdshusbal. *Långt ute på Gilletorget gingo vågor från den stora m-en uppe på övre Phoenix* Åke Hasselblad. **II.** Ssgr. Ex.: *M-band. M-fodral. M-väskan (m. med väska) sista skriket* 1931. **B**) Tekn. Maskinelement som omsluter maskindel(ar) i o. för stöd, tätning, sammanfogning o. d. **I.** Enkelt. *Vid avgrening från kabelledningar användas m-ar av järn (avgreningsmuff). Klämm-ar.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-koppling. Gjutna m-rör.* — **Muff|el** (akut); -eln, -lar (grav); -elugn. Tekn. Eldfast kärl l. 'kammare' insatt l. inbyggd i en ugn (m-elugn) där den upphettas till hög temperatur. *Föremålen, som skola emaljeras, upphettas i m-el, tills emaljpulvret smälter. Nålarna uppvärmas till rödvärme i m-el.* — **Mufftīs,** -en, -er. Pälsmudd, pälsbesatt mudd. *En m. av gråverk* 1921. *De osedvanligt kraftigt tilltagna m-erna på höstens pälsar* 1929. *Skunkm-er.*

Mufflōn, -en, -er; -får m. fl. Ovis musimon. *Europas enda nu levande vildfår, m-en l. m-fåret.* C. A. C. Lewenhaupt, *M-jakt på Korsika* 1925.

Mu'fti (akut); -n, =. Muhammedansk 'lagtolkare'. *Storm-n i Konstantinopel.*

Mugg¹, -en, -ar; -handtag. Liten kopp (vanl. cylinderformig o. med öra), bägare, dryckeskärl. **1**) *Dricks-, öl-, vin-; kvartsliter-; porslins-, tenn-, bleckmugg. Vid bältet hängde kniv, tobakspung och m. Två stora m-ar (med) mjölk drack han ovanpå.* **2**) Märk några (vard.) uttr. *Prata sju m-ar fulla* även 'sju stugor'. *Drevet gick för fulla m-ar* ('för fullt') J. Möllersvärd.

Mugg², -en; -salva; -sår. Djurläk. Hudinflammation i karleden hos hästar o. nötkreatur (med svullnad, ömhet, sprickor o. slutligen vargörande sår).

Mugg|a¹, -an, [-or]. Mest i vulg. numer ngt åld. uttr. som: *Håll m-an!* håll mun, tig. *Om du inte kan hålla m-an* H. Bergegren. — **Mugg|a²,** -ade, [-as]. Vard. Numer ngt åld. (l. ldls.). Mumsa, tugga (o. äta). *Pelle satt och m-a | uti lindens skugga* Anna M. Roos. *M-ade tappert konfekt* Hj. Bergman. *Ann-Mari m-ade och åt och tog saken lugnt* Ester B. Nordström.

Muhammedān, -en, -er; -iser|a (-ade, -as; -ing); -i'sm (-en); -sk (-t). Även mo-. Västerländsk benämning på anhängare av Muhammeds religion. Jfr islam. *Samman-*

lagda antalet m-er torde i våra dagar uppgå till omkr. 200 miljoner. Rättrogna m-er, som stupat i striden för m-ismens utbredning, kunna alltid påräkna evig salighet. Den sunnitiska m-ismen (i Turkiet, Arabien, Turkestan, Afganistan, Indien och östra Asien samt Egypten och hela norra Afrika). M-sk konst. **Syn.** muselman, islams anhängare.

Mu'jk|a, -an, -or; -fiske; -stim. I Finland namn på 'siklöja' (Coregonus albula).

Mul|a, -an, -or. Bastard av åsnehingst o. häststo. Förväxlas ibl. med följ. Kallas stundom även 'muldjur'. **I.** Enkelt. *De vanligaste tamdjuren i Marocko äro m-or. Minns du ett berg med stig mot molnig kam, / där m-an trevar ibland dimmor fram?* Snoilsky, Öv. av Mignon. *Gå och sadla min m-a! Den hundra m-or starka bomullskaravanen* H. Mörne. *Last-, pack-, ridm-or.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-djur* m-a. *M-drivare. Ett m-föl, en gul lustigkurre* Öv. fr. Majken Borring. *M-karavan. På m-ryggen. M-ryttare. M-spannet stod redan vid trappan. M-stall.* — **Mulåsn|a.** Bastard av hingst o. åsninna. Förväxlas ibl. med föreg. **I.** Enkelt. *M-an brukar ärva moderns dåliga egenskaper och har mycket mindre spridning än mulan.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-edrivare. M-ekaravan. M-ekärra. M-emjölk. Efter en fem veckors m-eritt från Cajabamba. På m-erygg* Erl. Nordenskjöld. *På sina lustigt hornprydda m-espann* Yngve Berg. *På en usel m-estig. Ridande på ett präktigt m-esto. Oländiga m-evägar.*

Mula'tt, -en, -er; -befolkning; -flicka; -gosse; -hy (mörkt gulbrun hy) m. fl.; -sk|a (-an, -or) l. (i SAOL[8] enda formen) 'mulatska'. Avkomling av vit o. neger (vanl. fadern vit). *Bland negrer och m-er. Den lilla krushåriga m-ungen med det brutala bruna ansiktet* Öv. fr. Majken Borring. *En unge, som verkar blandras mellan kinaman och m-ska* Erl. Nordenskjöld.

Mulavante se mulvante.

Mul|e, -en, -ar. Den hårlösa delen av överläppen på vissa djur; ibl. = nosspets l. ung. = näsborrar o. mun; mest ifråga om nötkreatur men även t. e. hjortdjur, åsnor, hästar, giraff osv. *Hans [älgtjurens] rörliga m-e arbetar, under det näsborrarna ivrigt insupa varje vinddrag* A. Knöppel. *Far vädrande med m-en över starrgräset* ib. *Bänt upp m-ar på istadiga hästar. Kornas m-ar måste tillsnöras med remmar för att hindra dem att råma och* ~. — **Mulbete;** -smark(er); -srätt. Särsk. lagt. (Kreaturs)bete. *Om m., grässlåtter och odling* Kungl. förordn. 1894. *Fridlysning av m-smark.* **-bänk** sälls. för 'mullbänk' (snus inlagt innanför läpparna, 'läppsnus'). **-(och klöv)sjuk|a;** -efall; -fara(n); -(e)smittad; -etid. Ngn gång även kallad 'mulpest'. En ytterst smittsam nötkreaturs- o. svinsjukdom; angriper ibl. även människan. *De stora forskningsanstalterna för mul- och klövsjuka* 1930. *Bekämpa m-an medelst massnedslaktning av angripna djurbesättningar på statens bekostnad. M-an sprides av råttorna* 1930. *Från mul- och klövsjukesmittad ort* 1912. *Ännu en Skånegård mulsjukesmittad* 1931. *Ersättning för mjölkförlust under mulsjuketiden* 1924.

Mul|en (grav); -et, -nare; -enhet. **1**) Egentl. *Himlen var (nästan jämn) m-en. Från m-en himmel. Himlens grad av klarhet eller m-enhet. M-en morgon gör ofta en klar dag. Det var m-et mer än halva dagen. Dagen ingick juniljum, men litet gråm-en. M-en väderlek. I m-et väder. Det var lätt m-et och fullständigt stilla. Halvm-en.* **2**) Bildl. *Den m-na uppsynen klarnade, och* ~. *M-en i uppsyn och sinne. Idel m-na ansikten, pannor, miner, blickar. Satt m-en och tyst. Under m-en tystnad. I m-a(re) stunder. Surm-en.* **Syn.** moln(be)täckt, molnhöljd, molndiger, sollös, överdragen (med moln), molnig, höljd i l. av skyar, skyhöljd, skyig; mörk, skum, dunkel, töcknig, töckenhöljd, skymlig, ibl. rynkad; dyster, butter, trumpen (o. tyst), nedstämd, ibl. nedstämmande, tung(sint), mörk (i hågen), ur humör. — **Mūln|a,** -ade, -ad. **1**) Egentl. *Det m-ar i väster, i morgon ha vi regn. Himlen m-ade hastigt, och åskan började gå. En alltmer m-ande himmel. Från m-ad himmel.* **2**) Bildl. *M-ade vid underrättelsen och* ~. *Ehuru gubben(s ansikte) m-ade av missräkning. Hans uppsyn m-ade starkt, och* ~. *Med m-at, m-ande anlete.* **Syn. 1**) bli mulen, överskyas; **2**) fördystras, 'mörkna', förmörkas.

Muljer|a, -ade, -as; -ing (med plur.). Palatalisera, förmjuka. *Franska 'agneau' visar m-at 'n', spanska 'Sevilla' m-at 'l', men franska 'fille' har intet 'l', utan rent 'j'.*

Mull, -en. **1**) Lant o. d. *Föra ut m. till ön för att blanda upp den magra jorden. Den lösa m-en yrde om skoveln. Såsom m-en sköljes bort* Bibeln. *Böka i m-en. M-formiga eller vid brytningen till m. sönderfallande malmer.* **2**) Högt., ofta bildl. *Kasta de övliga tre skovlarna m., den sista skoveln m. över kistan. — De levde i gull, tills de lades i m., och* ~ H. Wranér. *Många av dem som sova i m-en skola uppvakna* Bibeln. *Hon gömdes i går i kyrkomull* ~ Z. Topelius. *Bäddas (ned) i m-en. — Bli till m.* om person o. sak. *Nu är du m. i m. och intet mer* H.-G. Törnell. *Hon tynar bort och dör, men hennes m. får ej ro i graven* Fr. Böök. *Men hela härligheten / är vorden stoft och m.* Hj. Procopé. *Tala illa om ngn över, på hans döda m. Mycket gott kan man inte säga om tsarismen på dess döda m., men i jämförelse med bolsjevismens tyranni var den en vindfläkt blott. — Allt här nere är blott m. och värdelöst glitter.* **Syn.**

myila, jord med förmultnade växtdelar, matjord, humus; jordiska kvarlevor, (multnat) stoft, ibl. grav.

— **Mullbildande** ämnen. **-blandad** sand. **-brun. -bänk.**[1] Sälls., ldls. för 'drivbänk'. [**-bänk**[2] o. **-bär** se d. o.] **-doft;** -ande. Gärna skönl. **-fattig;** -dom. Lant. *Är alven mer hård och m., skulle* ~ Nord. Fam.[2] *M(a) jord(måner).* **-färgad.** *M-e glasögon.* **-grå.** *De m. stugorna. Slitna, m. kjolar* O. Levertin. **-halt;** -ig. Lant. o. d. *Jordens m. Sandig och stenig, men m-ig jordmån* H. Juhlin Dannfelt. **-hög.** *De av mullvadarna uppkastade m-arna.* **-jord.** Lant. o. d. Lucker jord rik på humusämnen. **-korn. -rik;** -edom. Lant. o. d. *M. mark, äng, jord(mån), lera, gyttja.* **-skop|a;** -er|a (-ade, -as; -ing; = köra med m-a över). Lant. En rektangulär skopa som körs över åkern, tar upp jord (som t. e. uppkastats vid dikesgrävning) o. för ut den över åkern där skopan stjälps om o. innehållet öses ut. *Båten sköt fram som en m-a, ristande en lång fåra i vattnet* Strindberg. **-sork.** Vattensork (Arvicola terrestris l. amphibius). Ibl. (men ej zool.) = mullvad. **-spade** varmed mull öses över kistan.

-vad, -en, -ar; -(s)artad; -sarbete osv.; [-erī (-(e)t, -er)]. Talpa, särsk. europæa. **I.** Enkelt. **1**) *M-arna ha de främre lemmarna ombildade till grävorgan; ögon och ytteröron äro förkrympta; de äro i allm. blinda och ha grävande levnadssätt. Vanliga m-en, med svartgrå något metallglänsande päls och en längd av omkr. 14 cm., förekommer hos oss från Skåne och (dock mer säll.) upp till Södermanland; den förväxlas ibland med mullsorken. M-en ligger ej i dvala, men gräver under vintern sina gångar längre ned.* **2**) Ofta i bild. *Den största m. under jorden vet mindre om sol och ljus än den minsta mask över jorden. Hela dagen är jag en m., men om kvällen blir jag ett sällskapsdjur* V. Benedictsson. *Dölja sig, dra sig undan som en m. i sitt bo. Blind som en m. Kärleken är blindare än m-en. Ljusskygg som m-en. — Alltför stor tolerans mot de kommunistiska m-arna kommer säkerligen i längden att hämna sig.* **3**) M-sfärg (jfr II) l. m-späls. *Barnstrumpor av bomull, i m. och svart.* **II.** Ssgr ha i regel -s- (enbart så i SAOL[8]). Ex.: *M-saktiga gränder. Det sovjetryska m-sarbetet* undergrävande arbete i det tysta. *Något mullvads- eller skumraskarbete har icke bedrivits, utan har allt gått lojalt och öppet till väga. En m-sartad insekt* Nord. Fam.[2] *M-artade däggdjur* ib. *M-sbo. M-sboa. M-sfälla att placera i m-ens gångar. M-sfärg(ad)* l. *M-sgrå* mörkt men milt grå. *M-sgång(ar)* även bildl. *Min tanke rotade i mitt minne som en råtthund i ett m-shål* Guido Simberg. *M-shögar dels kägellika, dels i form av långa, låga vallar. För resten gör du kanske berg av en m-shög* Ernst Lundquist, öv. *M-skappa. M-skrage. Då kriget alltmer övergick till m-skrig gravningskrig, skyttegravskrig. Ett folk, som lever ett m-sliv och ser sin rymd i grodperspektiv* K. E. Forsslund. *Bolsjevikpropagandans m-smetoder avslöjas* 1918. *Denna ljusskygga m-spolitik. M-späls. Nyfödda m-sungar äro ej större än en bondböna.* **III.** Avledning. *»Er R», som handlett våra kommunister i deras framgångsrika m-eri under arbetskonflikterna* 1928. **-ämne. -ätare.** *Kremlan är alltså vad man kallar en saprofyt — en »m.»*

— **Mull|a,** -ade, -as; m-a ned l. ner ɱ, m-a över ɱ. Mest refl. om fåglar (höns m. fl.) *Gråsparvarna lågo och m-ade sig i sanden och läto icke skrämma sig.* — Vard. (kanske blott ldls.) är: *M-a ngn med snö, i snön* gno, 'tvätta' med snö i ansiktet. — **Mullig,** -t, -are; -het. Skulle även kunna fattas som två ord. **I.** 'Egentl.' Sälls. *Och att kåltäppan borde årdras, så blev det m-are till våren, än om den plöjdes* C. Larsson i By. **II.** Huvudbet. Friare; ngt vard. Anslutningen till 'mull' svagare. *Som en m. kerub utav Rubens* Sig. Erdtman. *En fet och m. (bond)jänta. Mjuk och m. M. att ta i. M-a händer. — M-a kossor* Gust. U. Schönberg. **Syn. I.** (lucker o.) myllig; **II.** (mjuk o.) knubbig l. svällande, (rund o.) fyllig, ibl. yppig l. frodig.

Mullbänk[2]. Mindre ofta 'mulbänk'. Ansluts ibl. till 'mull'. Läppsnus, buss av snus som lägges innanför nederläppen. *Gamle Karlsson, som valkade sin första morgonmullbänk* Alb. Engström.

Mullbär; -sblad m. fl. Om fruktsamling ('bäret') o. träd. Morus (nigra = svarta m-strädet; alba = vita m-strädet; det senares bär äro föga smakliga). *Syltade (svarta) m. Den urspårade Parisstudenten Francois Villon, »svart som ett torkat m. ~», såsom han själv bekänner. Bladen av m-sträden utgöra föda för silkesmasken. Svarta m-strädet har odlats hos oss upp till Stockholm och norra Uppland; frukten mognar i Skåne och på Gotland. — Man får vara noga med att ge silkesmaskarna läckra och fina m-sblad. I m-sdungen* E. Zilliacus. *Jag är en boskapsherde, som lever av m-sfikon* Bibeln; (= frukterna' av sykomoren l. fikonm-strädet). *M-sfärgade sammetsklänningar. M-slund. M-splantering. Färska valnötter och m-ssylt från Visby. M-strädet, som är så häcklat av nordbor för sin kvastlika form* Strindberg.

Mulle, [-n]. (Barn)namn på tjur (jfr mickel, pålle o. d.).

Mull|er, -ret. *Det avlägsna m-ret av åskan. Långt ur fjärran hördes ett jämnt m-er av tunga kanoner* S. Siwertz. *Trummornas m-er. Och röstens m-er bådade oväder* Ellen Wester, öv. fr. Aksakov. *Det dova,*

underjordiska m-er ~, som förnimmes från de sociala djupskikt, på vilka ~ Tor Andræ. — **Mullr|a,** -ade. *Åskan m-ade på avstånd. Det m-ar ofta och slår likväl icke ned. Och bergen i fjärran sände m-ande ekon tillbaka* Emil Melander. *Dagen därpå m-ade stampen och malde kvarnen — och det m-ar och mal intill denna dag. Från fjärran m-ar havet(s dån). Orgeln tystnade i ett m-ande ackord. På avstånd m-ar (Världs)staden. Skrattade, så det m-ade i lägenheten* W. Hammenhög. *Med (en) m-ande stämma, m-ande bas(röst). Hur många gånger behöver ja säja dej — m-ade majorn — att ~* Å. Hasselblad. **Syn.** dundra (dovt), 'rulla'; (ibl. nära:) dåna, ge (dovt) eko, brumma, döna; (längre bort stå:) skrälla, skalla, smattra, knalla, rassla.

Mullig o. **Mullvad** se under mull. **Mulna** se under mulen.

Mūlstol. Tekn. Ett slags spinnmaskin.

Mult|en, -et, [-nare]. (För)multnad. *En m-en stock, stubbe. M-na växtdelar.* — **Multn|a,** -ade; -ing. **1**) Egentl. *Al m-ar icke så snart i vatten och nyttjas därför gärna till pålbyggnader. M-a långsamt. M-ande löv, stammar. Sand och m-ad tång. Starkt, föga m-ad torv. Fortgående vittring och m-ing. Vitmosstorvens m-ingsgrad. — När vår kropp m-ar i graven.* **2**) Bildl. *Vad traditionen äger av gott och solitt vid sidan av det m-ade och mumifierade.* **Syn.** övergå till mull l. stoft, gm förruttnelse förvandlas l. falla till stoft, (för)ruttna, undergå förruttnelse.

Mult|er l. **Mult|or** (båda med grav); -erna l. -orna; -myr; -plockare. Ldls. (Norrl.) för hjortron. *Där växte de ~ saftigaste m-orna* Paul Lundh.

Multilliōn l. **Multiljōn,** -en, -er. Sälls. *Och vårt nuvarande universums förflutna måste kanske räknas i »m-er», d. v. s. minst milliardsiffriga tal* Ansgar Roth 1931. — **Multi'p|el** (akut); -eln, -ler l. -lar. Mat. Mångfald. *Talet självt eller en m-el därav. 21, en m-el av 7.* — **Multiplicer|a** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförfarande). Mångdubbla, mångfaldiga, ta så o. så många gånger. *M-ar du 10 med 3, får du 30. Tio m-at med 3 ger, gör, blir 30. För 'm-a' säga barn ibland 'gångra'.* — **Multiplik|a'nd,** -anden, -ander; -ation (-en, -er; -sexempel; -stabell; -stal; -stecken (× l.·) m. fl.); -ātor (kort å; -n, plur. -atōrer, med slutet o). Det tal som skall multipliceras med ett annat (vkt i sin tur kallas m-ator). *M-and och m-ator kallas faktorerna i en m-ation; resultatet av m-ationen kallas produkt. M-ation med heltalsm-ator. Plugga, lära sig m-ationstabellen.* — **Mu'ltum** (grav); subst., neutr. Vard. Mest om pengar. *Ha m. (me pengar, av schaber). Han lämnar minsann m. efter sig* Henning Berger. — Men även t. e. *Där finnes m., gamla snusnäsdukar och strumpor, en spegelbit och ~* S. Dahllöf. **Syn.** 'kovan', mycket pengar l. schaber, 'slantar'; varjehanda, mångt o. mycket, 'allt möjligt'.

Multna se under multen.

Mulvant|e. Sydsv. 'mulavante'. Ordet ej allm. känt. *Det är knappt man kan tröska utan fårskinnspäls och mulvantar* Ellen Wester, öv. *Döden har mulavantar av järn och stövlar av bränt tegel.* **Syn.** (grov) tumvante.

Mūmie (akut); -n, -r. Människo- l. djurkropp som gm klimat l. särskild behandling hindrats från förruttnelse, balsamerat (ofta fornegyptiskt) lik; ibl. även om frukter. **I.** Enkelt. **1**) *Framställandet av en m. tog i det gamla Egypten omkr. 70 dagar; sedan den döde behandlats med natriumsalter, sveptes han i med harts bestrukna linnebindlar och lades i kista; ansiktet täcktes stundom med en förgylld eller gyllene reliefmask. Djurm-er (t. e. av heliga djur som hundar, ibisfåglar, krokodiler, Apistjurar) från relativt sen tid anträffas i Egypten; även i gamla gravar i Peru har man funnit djurm-er. — Det betyder ingenting, om ni är puckelryggig eller ser ut som en m. i synen, bara ~. Stel och brun som en m. Torr som en m.* **2**) *Frukten sitter kvar över vintern som en förhårdnad »m.» Äppelm-r.* **II.** Ssgr. Ex.: *En m-aktig gammal kvinna. Och stekte sitt bruntorra m-ansikte. Något förbenat och m-artat ligger trots all glänsande färgrikedom över den bysantinska konsten* S. Arsenius. *Vissna, m-artade anletsdrag. De av lin spunna m-bindorna, m-bindlarna. Liknade de målade ögonen på ett m-fodral. M-kista. Tyst, orörlig, m-lik* Fredrika Bremer. *M-liknande hud. M-paket* lindad m. *M-stel. M-torr.* — **Mumifier|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) l. mumifikation. Ibl. även 'mumificera'. Jfr föreg. **1**) *Bruket att m-a de döda förekommer bland många folk på helt olika kulturstadier. Då förtorkas, m-as liken. M-ingens klassiska land är Egypten.* **2**) Friare o. bildl. *En långvarig rökning, som m-at det och bevarat det från att förstöras. De å träden kvarsittande, m-ade (hoptorkade och rynkiga) frukterna. Vad traditionen äger av gott och solitt vid sidan av det multnade och m-ade.*

Muml|a, -ade, -as; m-a fram ɱ; [-ing (med plur.)]. *M-a (ngt) i skägget. Han m-ar för sig själv, och ingen hör vad. Oavbrutet m-ande (på) böner, som ~. Sådana ärkeskojare, m-ade han för sig själv. Stötte ihop och m-ade en ursäkt. Och med en m-ad ursäkt skyndade han bort. Dolska blickar och m-ade eder.* — Märk *Folket m-ar; gå ut och tala till dem! — När Mary Pickfords första talfilm utvisslades eller rättare mottogs med hörbara m-ingar, vilket är ett engelskt sätt att uttrycka misshag.* **Syn.**

tala tyst o. otydligt l. oforstaeligt (mln tan derna l. med slutna l. tamligen orörliga läppar), muttra, brumma, knorra, knota.

Mum|mel, -let; [-melord]. Jfr föreg. *Hans röst dog bort i ett m-mel. Var hon steg fram, ljöd ett sakta m-mel av beundran. Entonigt bönem-mel. — M-let och knotet steg allt högre och högre.*

Mumm|a (grav); -an. Förr = Braunschweigm-a (ett mörkbrunt, tjockt, beskt öl); nu = blandning av porter, pilsner o. socker.

Mu'mrik (kort i; akut); -en, -ar. **1**) Gymn. Liten läderkudde att sätta på gymnastikhäst för att göra hoppet högre. *Hoppning över häst med m-ar. Hoppa över (hästen) med alla m-arna.* — Mark *Grenhopp i ström med levande m.* **2**) Vard. om människa; nedsättande. *Va sa prästm-en nere i »Sönnerbo»?* Sigurd. *Snusmumrik.* **Syn. 2**) stofil, (underlig) kurre, 'snusgubbe'.

Mums, -et. Även interj. Ofta barn(kammar)språk. *De va m. de! Det smakade m. »Det var m.» — sa fan, tuggade nubb. Du skall väl också ha litet m.* Efraim Rosenius. **Syn.** namnam, ngt att mumsa på, ngt (gott) att äta. — **Mums|a,** -ade, [-as]; m-a i sig; [-ning]. *Som m-a (på) tårtor och godsaker. M-a och äta. M-a sig sprängmätt.* — Även om djur, t. e. *Slaktoxarna, som med slutna ögon m-ade sitt läckra foder. Den jössen hade varit på fälten och m-at rågbrodd.* **Syn.** tugga (som barn när de tycka om ngt, så att läpparna äro med), tugga o. äta (ivrigt l. med förtjusning).

Mu'n, -nen, -nar. Säll. o. åld. i vers även 'mund'. Om människor o. djur (dock icke fåglar); även rent bildl. Best. form liknar ofta (särsk. i smtl.) obest. Ssgsformen är *mun-; muns-* blott i 'munsbit'. **I.** Allmännare. **1**) Ifråga om ätning o. d. **a**) Mer egentl. *Tala med mat i m(-nen). Tugga ur m(-nen). Låt nu maten tysta m.! Och mumsa på en stor lök, som går ur m. i m.* T. Fogelqvist. *Ger dålig smak i m-nen. Det vattnas i m-nen på honom, när ~. — Värden lyfter muggen till mund / och dricker honom till ~* Frans Österblom. **b**) Talesätt o. uttr. *Om jag bara hade en m. full (risgryn)! En m. vatten, luft. — Du skall icke binda m-nen till på oxen, som tröskar* Bibeln. *Ta brödet ur m(-nen) på ngn* beröva ngn hans levebröd. *Misstänktes för att låta en del av kamraternas ransoner gå i egen m.* J. Hemmer. *Ur hand i m. levde han, och framtiden var de närmaste tjugufyra timmarna* (förvärvat — förtärt!) S. Siwertz. *Rätta m(-nen) efter matsäcken. — Torsten fick mjöl i m., han* fick m. tilltäppt, blev stum, kunde ingenting säja. **c**) Personifierat. *Jag, som knappast har mat för dagen för alla de många m-narna i mitt hus. Där är många m-nar att mätta. Hushållet har en stor m. — Han är en läckermun.* **2**) *Man skall inte skåda given hast i m-nen.* **3**) Läppar o. d. *M-nen skulle vara vacker, om den icke vore litet för stor. Spetsa m-nen. Dra på m(-nen) åt ngn l. ngt* smålе. *Och så kysste han henne mitt på m(-nen), tryckte han en kyss på hennes rosenmun(d).* *Korsbärsmun.*

Hit kanske snarast *Orörliga, förstummade av fasa, stodo de med gapande m-nar liksom ~.*

II. Ngt friare. Ifråga om tal, musik o. d. **1**) *Sätt basunen för din m.!* Bibeln. *Spela på m.* på läpparna. **2**) *Tyst, min m., så får du socker! Håll m. (på dej)! Täppa till, tysta m(-nen) på ngn. Har du inte (ens) mål i m(-nen)? Målet i m-nen hava de mist* Bibeln. *Jag vill akta på att tygla min m.* ib. *Styra sin m.* oftare 'sin tunga'. *M(-nen) står aldrig stilla på honom, går på honom som en kvarn. Deras m. talar stora ord* Bibeln. *Mycket av m-nen, litet av ullen. Den som är rask med m-nen är sen med handen* även om ätning. *Alla skreko, talte, pladdrade i m-nen på varann, ingen lyssnade. Så snart någon öppnar m-nen angående ~, för att ~. Öppna m-nen till en viskning. Ta(ga) m(-nen) full* skrävla o. skryta. *Ta(ga) bladet från m(-nen)* tala rent ut. *Vara ful, grov i m(-nen)* använda fula ord o. d. *Därtill äro de för »naturliga i m.»* Alfh. Agrell. *Sin falska m. hava de upplåtit mot mig* Bibeln. *Allt det som utgår av Guds m.* ib. *Av barns och spenabarns m.* ib. *Vad Gud lägger i min m., det måste jag tala* ib. *Din ondska lägger dig orden i m-nen* ib. *Lägga sina ord i en annans m.* påstå att en annan sagt vad man själv yttrat. *Händelsen var redan i allas m.* allmänt bekant, 'ute'. *Ryktet gick från m. till m.* ung. = spreds som en löpeld. *Du tog (riktigt) ordet ur m(-nen) på mig* sa just vad jag ville säga. *Jag har det från hans egen m.* från hm själv. *Med en m. fordrade de hans avskedande* enstämmigt. *Detta folk nalkas mig med sin m. och ärar mig med sina läppar, men låter sitt hjärta vara långt ifrån mig* Bibeln. *Därav hjärtat är fullt, därav talar m-nen. Hjärtats förkrosselse, m-nens bekännelse och satisfaktion. Ofta nekar m-nen det hjärtat är villigt att giva. Med hand och m. lova ngt, lova att ~. — Att kalla honom en bildad, behaglig ung man, vilket i hennes m. är den högsta formen för beröm. I din m. betyder visst 'snart' detsamma som 'om en timme'. Det i kvinnomun lagda ordet ~. Faror och äventyr, som folkets m. bevarat och utsmyckat.*

III. Rent bildl. **1**) *Sydvästen tar m-nen full och blåser dem [molnen] in mot land* Sig. Dahllöf. **2**) *I det att marken öppnar sin m. och uppslukar dem* Bibeln. **3**) *Tusen bilhorns nickelm-nar* Sten Selander. **4**) *Gatu-, grändmun* mindre vanl. *Ugnsmun* sälls. för ugnsgipa.

Syn. I. (mer l. mindre nära stå:) käkar, strupe, svalg, gap; näbb, tryne, mule, nos; läpp(ar); (vulg.:) snut, tut, tyta; **II.** ibl. munläder; (vard.:) käft, snattra, trut; **III. 2**) 'gap', avgrund; **4**) mynning.

— **Munart;** -lig (-t; = dialektal). Dialekt, (folk)mål, bygdemål, land(skap)smål, allmogemål. *Sammansättningar med 'äpple' ha regelmässigt formen 'äpple-' i Götalands-m-er (t. e. äpplekaka). — M-liga avvikelser från riksspråket. En best heter m-ligt också ett best* E. H. Tegnér. **-del.** *Sugande, bitande; förkrympta m-ar.* **-diarré.** Skämts., vulg. = ordflöde. *Sanningen räcker icke till för den, som har m.* **-fisk.** Vard. = slag på mun ('på käften'). *Gav honom en m.* **-full,** [-en, -ar]. Även 'mun full'. *Hade knappt druckit en m. (av vattnet). Längta efter en m. kaffe! En m. mat. Få en m. frisk luft. Hästarna fick sig en m., några m-ar gräs.* **-förråd.** Matförråd, matsäck, (förråd av) proviant, livsmedel. *Erforderliga m. En halvstekt ost, med vilken han ökade sitt m.* Sigurd. **-gig|a;** -slåt; -sspel; -svirtuos. Ofta = munharmonika; 'egentl.' = en epålettartat böjd järnbygel med tunga som knäppes medan gigan hålles i munnen. *Spela (på) m-a. — Stormvinden spelade sin m-slåt / i våra fönsterpapper* K. G. Ossiannilsson. **-gip|a.** Munvinkel, munvik. *Sur och ledsen, med neddragna m-or. Med pipan (dinglande) i ena m-an. Det ryckte i, kring hennes m-or, hon var nära att brista i gråt (l. i skratt). Drog upp m-orna ända till öronen (till ett clowngrin).* **-gymnastik.** Skämts. T. e. *Det kräver en hel del m. att uttala ordet.*

-harmonika. Munspel, munklaver, ibl. även kallat 'mungiga'. *M-n saknar bälg och lufttillförseln sker direkt genom munnen. M-n har två toner för varje ljudöppning; den ena ljuder vid ut-, den andra vid inandning. Spela (på) m.* **-hugg|as;** -ning. *Att Svärdsjökarlarna [förr] formligen tränade sig i att m-as* Sven Haglund. *Det lönar sig inte att m-as med honom. Man stod där och munhöggs, dock utan att någon blev ond. Jag vill ej veta av någon m-ning vid rätten.* **Syn.** ordväxla, skifta l. byta l. växla ord l. hugg (med varann), träta, tvista, käbbla, gruffa, gräla, (ibl. nära:) barka l. komma sig ihop, råka i gruff. **-hygien.** *Tidskrift för m., grundad 1913.* **-håla.** *Mun- och näshålorna.* **-häfta. 1**) Läk. Ett fastlåsande av underkäken så att munnen ej kan öppnas. **2**) Ofta friare. *Han gjorde mig ibland nervös genom sin slutenhet och m.* C. G. Laurin. **Syn.** munläsa; tystnad, stumhet, tunghäfta. **-kav|le** l. **-kav|el.** Även bildl. (liksom munkorg o. munlås). *Utrusta, förse med m-le. Och man vill ej heller låta belägga sig med m-le helt och hållet, utan* ~. *Åter sätta m-le på pressen* J. Mortensen. **-klaver** munharmonika. **-korg;** -slag (lag som inskränker yttrandefriheten Egentl. o. bildl. *Hund med m. Sätta m. på ngn. Tillämpa m-slagen mot uppviglare.* **-kristen** skenhelig, hycklare, namnkristen.

-lack; -sdosa. Liten tunn rund degkaka (oblat) förr nyttjad till försegling av brev. *De av oss barn beundrade m-en, tillverkade av mångfärgad oblat* Thecla Wrangel. *Några brev med brutna m. M-sdosa av ben.* **-lag,** -et, =. Fackl. Den del av betslet som hästen har i munnen. **-lås;** -lag (munkorgslag). Bildl. Jfr munkavle o. munkorg. *Har du fått m.? Sätta m. på ligaynglet i 'Fäderneslandet'.* **-läd|er.** Gärna skämts. *Ha gott, bra m-er* ha mun i ordning, god talegåva, stor svada. *Byns rappaste m-er, Jans-Karin* Bertil Malmberg. *Ha, få m-ret i gång, smort. Smörja m-ret (med lite sprit)* få pratmaskinen i gång. **-läs|a,** -an. **1**) Läk. Jfr munhäfta 1. **2**) Bildl. Mindre vanl. *Då brast hans m-a* V. v. Heidenstam. *Damerna hade ingen m-a, utan pratade och sladdrade* ~.

-skoll|a (-å-); l. **-skåll|a,** -an. **1**) Katarr i munnens slemhinna (man känner sig som skållad i mun). **2**) Såriga läppar. **-skydd.** Mot smitta. *S. k. munskydd i bruk på Sabbatsbergs öronavdelning* Gunnar Holmgren 1926. **-skänk,** -en, -ar; -ssyssla. Hist. Hovman som hade vård om vinkällaren o. skänkte i åt gästerna, ibl. iskänkare l. kredensare. *Konung Faraos m. När kocken steker åt m-en, gäller det herrns vinfat.* **-slemhinna. -snörpning(ar). -spel.** Se munharmonika. *Spela, traktera m. Konsertmunspel, varpå svårare musikstycken kunna utföras.* **-styck|e;** -sdiameter; -sformad. T. e. **1**) På betsel = munlag l. bett. **2**) *Pip-, cigarr(ett)m-e.* **3**) På sprutor o. d. *M-e, passande att anbringa på assuransspruta. Blomsterspruta med dimfint fördelande m-e. Strilm-e. — Att en av Bremens ångsprutbåtar lämnar 30,000 minutliter genom en vattenkanon med en m-sdiameter av 10 cm.* **4**) *Sugrör med m-e av glas. De m-sformade rör, medelst vilka* ~. **5**) Övre delen av ett blåsinstrument (t. e. klarinett). **-styv;** -het. Fackl. Hård- l. styvmunt (t. e. om häst). **-ställning.** Språkv. *Dessa vokaler bildas med öppnare m.* **-sår.** *Ha, få m.*

-tråd hos fiskar (jfr skäggtöm). **-vatten;** -(s)flaska; -(s)glas. *Gahns vita aseptin, ett gammalt milt och hederligt m. Det finns så många m. nu för tiden. Ställ för m-glas och tandborstar.* **Syn.** ibl. gurgelvatten. **-veck.** Veck vid munnen. *Hans ansikte är magert med djupa m., men* ~ S. Siwertz. **-vek;** -het. Mindre vanl. **-vig;** -het. *M. är han, men mer är det inte. Inte någon m. flamsa* W. Hammenhög. *M-t skämt. Tävla i m-het.* **Syn.** flink i tungan l. repliken, med gott munläder, talför, slagfärdig, (ibl.:) repliksnabb. **-vik.** Mindre vanl. för mun-

gipa l. munvinkel. *Men i silverskäggets m. drog det ~* Fröding. **-vinkel.** *Det ryckte en smula i m-eln på Karolina, och rösten skälvde litet ~* Sigurd. *Det spelade (ett leje) i hennes m-lar. Skarpa näs och m-lar.* **Syn.** se mungipa. **-vård.** *God m.* **-väder.** Tomt prat, tomma ord, fraser, 'ord, ord, ord', nonsens, struntprat, persilja, svammel, ibl. skrävel. *Det är bara m.!* **-öppning.** *Den korsformiga m-en hos maneter*

Munsbit. *Det går inte att ta i en m. Ett får, de ä bara som en m., är en lagom m. för trollet. Ehuru vi inte ha en m. att äta* Edv. Westermarck. *För en m. föda. Stora m-ar kunna riva munnen och små hålla magen mätt* K. Zilliacus.

— **Munn|as,** -ades. Mest skr. *M-as som ett par duvor. Fågeln ~ som strax igen satt på taket och m-ades med en annan* Strindberg. **Syn.** kyssas, ibl. näbbas. — **Mu'ntan,** best. sing. Vard. Muntliga (prövningen i) studentexamen. I uttr. som: *Och nu har han också klarat m. Två, som ej få delta, komma upp, gå upp i m.* — **Muntlig,** -t; -en; -het. *För den m-a prövningen är jag inte rädd. M. uppgörelse. M. överlämning (tradition). M. anmälan. Ge m-t besked. M-t testamente. Jag hoppas att i stället få komma till eder och m-en tala med eder* Bibeln. *Han har lovat att m-en underrätta mig. Skall man anmäla sig m-t eller skriftligt?*

Mund se mun.

Mundēring, -en, -ar; -spersedel; -sutrustning. Krigs. o. friare. Soldatens beklädnad o. personliga utrustning, ibl. uniform; soldathästs utrustning, seltyg; allmännare: utrustning, beklädnad. *Första m. (allt nytt!) får man endast i krig; andra m. = permissionskläder; tredje m. = begagnade gamla blå kläder, som man får då man rycker in* Gunnar Jägerskiöld 1916. *I splitterny andra mundering* E Lieberath. *Exercis-, liv-, släp-m-ar.* — *Hästens m. All m. pedantiskt noga upphängd* G. Wiedesheim-Paul. *Ridhästen ska ~ sadlas med den bästa m-en* S. Lagerlöf. — *En vit skjorta drages utanpå kläderna och m-en är färdig.* — *Anbud på m-sutrustning.*

Mu'ngo (ngg-; akut); -n, -er. Herpestes mungo (tillhör familjen skunkdjur). *[Rikki-tikki-tavi] var en m., till päls och svans lik en liten katt, men till huvud och vanor alldeles lik en vessla* Öv. fr. Kipling.

Municipāl, -t. Kommun- (ibl. stads-; ibl. till municipium l. m-samhälle). **1**) Enkelt. *M-a myndigheter, revisorer. Socknens icke m-a delar.* **2**) Ssgr. Ex.: *M-fullmäktige-valet i Råsunda* 1919. *Beslutanderätten i ett m-samhälle tillkommer m-stämma eller m-fullmäktige; m-nämnden är ett verkställande organ. M-kamrer i Åstorp* 1929. *M-läkare. M-man från Yokohama på studiebesök* 1921. *M-samhälle* i Sverge benämning på tätare befolkat samhälle på landet som utan att som köpingen bilda egen kommun dock har viss gemensamhetsförvaltning (hälsovård, fattigvård, ordning m. m.). *I spetsen för m-samhället står m-styrelse l. m-nämnd; ärendena avgöras på m-stämma; m-samhällen ha funnits sedan 1875, men fastare organisation fingo de först 1898. Olika slag av m-samhällen (municipier) äro t. e. stationssamhällen, fabrikssamhällen, fisklägen, hamnar med sammanträngd befolkning.* — **Munici'pi|um** (akut); -et, -er. Municipalsamhälle. *Även i år bidrar kommunen till m-ets nödhjälpsarbeten* om Kiruna, 1926.

Munk, -en, -ar. Bet. I 3 kunde även utbrytas o. betraktas som särsk. ord. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. Manlig medlem av klostersamfund (t. e. i romerska o. i ortodoxa kyrkan). *Efter novisåret får m-en avlägga löften om kyskhet (ogifthet), fattigdom och lydnad. Då Luther ännu var augustinermunk i Wittenberg. M-ar och nunnor. »Det finnes inget m-väsen i islam», sade profeten, och varje dervisch undanber sig på det bestämdaste att bli jämförd med en m.* Öv. fr. Essad Bey. *Ansiktet blekt och asketiskt som en m-s. Frodiga m-ar i klosterkällaren. Gåvor göra m-ar andäktiga, fiender vänliga och alla villiga. Kåpan gör inte m-en. M-ar och möss, råttor och mal lämna åt bonden tomma skal. Tiggar-, dominikaner-, franciskaner-; benediktinerm-ar.* **2**) *Bli m.* i brädspel: ha brickor slagna när motståndaren vinner; i pärk: ha förlorat alla tre spelen. **3**) Flottyrkokt bakverk av vetedeg. *Grädda (pös-, äppel-, grädd-, ragg)-m-ar. Berlinerm-arna voro mörkbruna och på ett lockande sätt sockerpudrade* C. G. Laurin. **4**) M-likör. *Dricka m. (till kaffet). Hemgjord m.* **II.** Ssgr ha i regel *munk-;* därjämte *munka-* i m-abälte, m-alist o. m-a-pränt. **Syn.** klosterbroder, (ibl.:) broder, fra, fader, pater, renlevnadsman.

— **Munkaktig,** -t. *[Fröding fann] Levertins medeltidsmystiska fantasier m-t osunda och ~* M. Hellberg. **-art|ad.** *M-at stegrad askes. Nästan m-at världsföraktande.* **-bromadam.** Torggumma av robust typ (som vid Munkbron i Stockholm). **-cell. -dräkt. -flaska** med munklikör. **-hätta. -järn** att grädda munkar i. **-kloster. -kåpa.** *Skälmen gömmer sig ofta under m-n.* **-latin.** Medeltidslatin; ibl. kökslatin. **-legend. -lik,** -t; -nande. **-likör** 'munk', benediktiner(likör). **-liv. -lär|a.** *Det är m-or att kalla sådant synd.* **-löfte.** *De tre m-na (kyskhet, fattigdom, lydnad).* **-moral. -orden. -panna** att grädda munkar i. **-skrift.** *Stod präntat med finaste m.* **-stol.** Trebent stol (ofta av ek) med tresidig sits samt arm- o. ryggstöd. **-väsen(de).**

— **Munk-** l. **Munkabälte.** Som väv-

term blott med a-form (= 'tärningsväv': över ytan löst liggande mönstertrådar bilda kvadrater o. rektanglar). *Täcke i m.* Lilli Zickerman. *Dukar, kuddar och löpare i m. Munkabält(e)sväv* Ellen Widén. **-list.** *Med äkta m.* **-pränt** jfr munkskrift.

Munnas se under mun.

Munsjör, -(e)n, -er. Vard., ngt åld. *Nej, m. (världsvis), så lätt går det inte! Om den där m-n blivit överlämnad åt sina egna ingivelser* ~. **Syn.** min gunsti(g) junker, min bäste herre, gunstig herre, 'gynnare'.

Munt|er, -ert, -rare; -het. *Hertig Erik var en m-er och givmild herre. En m-er ture. Glad och m-er hela dan. M-er och kry. M-ra fruarna i Windsor. Va ä de åt dej i da, du ä så m-er å tystlåten?* ironiskt. *Vid m-ert, sitt m-raste lynne. Ett övermåttan m-ert kalas. Blåser de m-raste fanfarer. Hos Homeros är sorgen djupt sorglig, men också glädjen m-ert glad* Erik Hedén. — *Ryckte dem med sig med sin smittande m-erhet. Där m-erheten flödar. Lägg lite band på din m-erhet!* **Syn.** glättig, glad(lynt), lustig, 'livad', upprymd, uppspelt, gladelig, vid glatt lynne; muntrande, rolig; (ibl. nära) 'sprallig'. — **Muntergök.** Ngt vard. Lustigkurre, rolig karl, livad gosse; ibl. rolighetsmakare l. muntrationsråd. — **Muntr|a,** -ade, -as; [-an]. Mest i pres. part (ofta som adj.) l. i ssgn uppm-a ɱ. *Att för en liten stund lätta på stämningen och m-a våra barnsligt oskuldsfulla sinnen med litet tokprat* Dan. *Städse var det hon, som m-ade oss, då hon såg oss modfällda över alla de kval hon fick utstå* Matti af Geijerstam. *Aldrig fingo de en leksak att m-a sig med* Z. Topelius. *Slutligen blev Paul m-ad av drickandet och* ~ Strindberg. — *Därefter följde en m-ande kapptrippning av åtta unga damer i modärna pariskjolar* 1910. *Det var inte någon vidare m-ande sysselsättning* Fröding. **Syn.** uppliva ɱ, roa, (för)sätta i l. på gott humör, uppigga ɱ, förnöja, förlusta, m-a u'pp; (m-ande ibl.:) lustig, 'livad', roande. — **Muntration,** -en, -er. Ngt vard. **1**) Enkelt. *Var* ~ *inte den, som försummade att få sig en liten m., när han kom åt* Gust. Johansson. *Till stor m. för de goda invånarna, som* ~. *Hade* ~ *tänkt ut en liten extra m.* Emma Bendz. **2**) Ssgr. Ex.: *Extra m-s-afton. Figaro, m-skalendern för 1880. Ett lösligt insatt m-snummer* M. Lamm. *Lägrets m-sråd* rolighetsminister. **Syn.** (roande) underhållning, förlustelse, (lättare) nöje, rolighet.

Muntlig se under mun.

Mur, -(e)n, -ar. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *Staden var helt och hållet omgiven av metertjocka m-ar. Inom stadens m(-ar). Utanför, innanför m-en, m-arna. Skjuta uppifrån m-en. Såsom en stad, vars m-ar äro nedbrutna* Bibeln. *En gammal raserad m. M-ar, som rasat. Skjuta en bräsch i m-en. Öppning i m. Om m-arne äro minst 2 stenar tjocka. Höga, fasta m-ar. Bodde vid själva m-en, i skydd av m-en. M. med vallgrav. Cyklopisk m.* block utan murbruk. *Kinesiska m-en. Stads-, kyrko(gårds)-, (träd)gårds-, gräns-, fästnings-, ring-, skydds-; jord-, stenmur.* **2**) *Huset är nytt och byggt under fuktig sommar; det kommer att dröja, innan m-arna torka. Numer har man flera sätt att motverka fukt från nya husm-ar (t. e. torkgaltar, ihåligt tegel). Redan resa sig m-arna av det nya palatset. Brand-, skilje-, hall-, ytter-, gavel-, grund-; spis(el)-; tegelstens-, betongmur.* **II.** I jämförelser o. bildl. *Vattnet stod såsom en m. till höger och till vänster om dem* Bibeln. *Stå fast som m-en, en m. Tiga, vara tyst som m-en, en m. Jag gjorde vad jag kunde* ~ *för vår förföljde landsman, men stötte liksom på en m. på alla håll* H. Gummerus. *Stöta mot en m. av tystnad. Står man i kö, är man som en m. mot dem, som vilja tränga sig förbi. Småsinne och retlighet hade börjat resa mellan dem en m. av missförstånd. Skilje-; tullmur.* **B**) Ssgr kunna ibl. även ansluta sig till verbet. **Syn.** (mer l. mindre nära stå:)(fästnings)vall, befästning, skyddsvärn; fast vägg, oöverkomlig skiljevägg. — **Murankare,** byggn. Se ankare II 3. (I. 99) o. ankarslut. **-band,** byggn. = föreg. **-bruk,** -et, [=]; -sartad; -sbalja; -sblandare (en maskin); -sfabrik; -smaskin; -stråg m. fl. Bindemedel mln stenarna i ett murverk. Även till verbet. *Göra, älta, slå m. M-et anbringas i grötformigt tillstånd mellan stenarna; det måste vara hårdnande och häftande. Vanligt m. (kalkbruk). Hydrauliskt m. (cementbruk). — En m-sartad sörja.* **-bräck|a,** -an, -or. Hist. En belägringsmaskin. *M-a i form av en lång, grov ekbjälke, framtill metallskodd (försedd med 'vädur'). — En ny sjö reser sig* ~ *och rusar som en dånande m-a mot skeppet* Curt Berg, öv. **-galt** torkgalt, öppen koxgryta (för att torka murarna under bygget). **-grön,** subst., den-kön l. (oftare) **-grön|a,** -an, -or; -(s)bevuxen m. fl. Hedera helix. **I.** Enkelt. **1**) *En härdig m. En mur, på vilken klängde m. och kaprifolium. Några av m. omslingrade ruiner.* **2**) Huvudformen. *Ölands lundvegetation räknar en lian som karaktärsväxt* ~ *m-an* Rik. Sterner. *Minns du m-an på Burmeisterska huset i Visby? Ända upp till Södertäljetrakten träffas m-an vild. M-ans blad äro i allmänhet handflikiga, men de blombärande korta skotten ha äggrunt lansettlika, hela blad.* **II.** Ssgsformen är i regel *murgröns-* som dock i de flesta ssgr (särsk. skönl.) kan växla med *murgrön-*. Ex.: **1**) *De m-beväxta palatsen* Ture Nerman, öv. *M-lindad Hermesstav* V. Rydberg. **2**) *De s. k. m-sbladiga eller klängpelargoniorna* A. Holz-

hausen. *Nästan m-sformade blad* ib. *En m-sklädd balkong* S. Lagerlöf. *En m-sliknande slingerväxt. M-sranka. På trottoaren bord och soffor mellan lagerträn och m-sspaljéer* S. Siwertz. *M-sväxter* Araliaceæ.

-klä|da. *Med broståarn och vanligen m-dd grav.* **-krans.** T. e. på spis. *På m-en [står] järnmorteln* Kerstin Key. **-krona.** Murliknande krona med tinnar. *En m. anbringas vanligen över ett stadsvapen.* **-krön.** *Alla m. [på Stadion] hava täckts med granit med goda droppnäsor* Olympiska spelen, 1912. *Vakterna, som gingo av och an på m-et.* **-lik,** -t; -nande. **-liv.** Byggn. Lodrät muryta. *Det utbyggda fönstret, även om det icke springer så långt framom m-et.* **-lod.** Även murarlod. *Förstörelsens m. skall han låta komma däröver* Bibeln. **-lämningar** ruiner. **-länga. -nisch. -omge** l. **-omgiv|a.** *Den m-na gården.* **-omgärd|a.** *En lantlig, m-ad kyrkogård.* **-omhägn|a.** *Den m-ade parken* Sven Hedin. **-omslut|en.** *Den lilla lugna, m-na trädgården.* **-port. -sand.** Närmast till verbet. *Till m. bör tagas ren, saltfri och skarpkantig kvartssand med 5—10 proc. granit- eller fältspatkorn* Nord. Fam.[2] **-slev.** En tunn trekantig liten järnspade med skaft att slå på murbruk med. Även till verbet. *Putsbruk lägges på med en m. till 1 à 2 cm. tjocklek. Alla tycka om smicker, och när det gäller kungliga, måste man breda på med m.* Disraeli. **-spis. -sten.** *Bästa m. är tegel och kvadersten, därnäst sprängsten; sämst är kullersten* Nord. Fam.[2] **-tegel.** *Vanligt m. Högisolerande finbetong i m-format.* **-torn. -utsprång. -verk.** *Eldfasta m. Mellan stenarna i ett m.* Nord. Fam.[3] — *En linje av m. och fyra torn.* **-yta.** *Putsad m.* **-öppning.**

— **Mur|a,** -ade, -as; m-a igen m. fl. se igenm-a osv.; -ar|e (-(e)n, -e), -erï (-(e)t) o. -ning (-en, -ar) se III. **I.** Enkelt. **1)** Egentl. *Ingen har m-at på det bygget på tre dar. M-a ett hus ifrån grunden. Ugn, m-ad med tegel. M-ad källare. M-a i cement. M-ad stentrumma.* **2)** Bildl. *Han har ej tagit som sin uppgift att m-a ett rike »från grund till tak»* Alf Martin. *Hennes tro på honom var fullkomlig, m-ad på hälleberget* Elin Wägner. **II.** Fasta ssgr ha jämte *mur-* även *murar-*. T. e. *M-(ar)lod* varmed man kontrollerar att muren blir lodrät. *M-(ar)mästare. M-(ar)smäck|a* (-an, -or); = hantlangerska åt murare. *M-smäckor buro ämbar med murbruk, och* ∾. — En del anslutas även till 'mur' (t. e. m-bruk, m-sand, m-slev), se ovan. **III.** Avledningar. **1)** M-are. *Strejkande Stockholmsm-are. Bli m-are. Gå som, börja som m-are (vid ett bygge). Gud bevare oss för dyr tid, för m-are och timmermän! — Byggmästar Svensson, som för sju år sedan var m-arbas. M-arborste. Svenska m-areförbundet. M-argesäll. M-arlärling. M-armästare* se II. *M-arskrå. M-arstrejk. Ta ner m-arställningarna vid ett bygge. Fullt användbara »landgångar» (m-artrappor) önskas köpa. M-aryrket.* — Mark. *Frim-are.* **2)** M-eri (arbetare). **3)** M-ning. *Sysselsatt med m-ning av en ugn.*

Murk|en (grav); -et, -nare; -enhet; m-a (-ade); -na bort ∾ m. fl.; [-ning]. Egentl. o. bildl. **1)** M-en. *Gammalt (halv)m-et virke. En m-en stock, ekstubbe. Akta er, bron är m-en på mitten! De m-na, otäta fönstren. Som skutan sliter en m-en tross* K. G. Ossiannilsson. *M-na remmar, snören. M-na tänder.* — *Den m-na ryska statsbyggnaden* H. Gummerus. — *Väggarna lutade farligt av ålderdom och m-enhet* Alb. Engström. — *M-enheten inom vårt rättsväsen* V. Lundstedt. **2)** M-na. *I denna varma, fuktiga skymning m-nar allting. Den m-nande veden i gamla kärnrötta ekstammar. M-nade stockar, remmar, tänder.* — *Vi är i våra bästa år för att arbeta för vårt fosterland, men i stället m-nar vi här och slappnar till.* **Syn. 1)** sönderrött, angripen (av röta l. förruttnelse), rutten, förmultnande, multnad, sönderfallande, bofällig, rucklig, utsliten, ibl. maskfrätt l. förvissnad; 'utlevad', föråldrad; **2)** multna o. sönderfalla ∾ osv.

Murk|la, -lan, -lor; -elart; -elförgiftning; -elgift; -elomelett; -elsoppa; -elstuvning; -elsås m. fl. **1)** Enkelt. *De mest kända och som matsvampar högst värderade av m-lorna äro toppm-lan (Morchella esculenta), stenm-lan (Gyromitra esculenta) och hattm-lorna (Helvella-arter). M-elgiftet förekommer endast i den råa m-lan, och all risk bortfaller, om man förväller m-lorna och slår bort vattnet eller om man torkar dem.* **2)** Ssgr ha *murkel-;* ngn gång (dock ej i SAOL[8]) därjämte *murkle-*. *Vårt bästa m-elställe.*

Murkna se under murken.

Murm|el (akut); -eln, -lar. Oftare 'm-eldjur'. Marmota l. Arctomys. **1)** Enkelt. **a)** *M-eln, ett ekorrdjur, gräver hålor i marken och ligger om vintern i dvala. M-eln är ett ofantligt nyfiket djur, som* ∾ Hertig Larsson. **b)** *Pälsschal av brun m-el* Annons 1930. **2)** Ssgr. Ex.: **a)** *M-eldjuret är ett trögt och ovigt djur, men kan som tamt inövas till vissa konster.* — I liknelser anspelas vanl. på m-eldjurets förmåga att sova; bildl. (vard.) nyttjas det om person o. då ung. = trögbock l. d. *Nu sovo de därinne som m-eldjur; det behövdes minst ett kanonskott för att få dem vakna. M-eldjurshåla. Ibland använda mongolerna hundar till m-eldjursjakt* Hertig Larsson. **b)** *M-elkappa. M-elkrage.*

Murr, -et o. **Murr|a,** -ade, [-as]; -hår; -ning (med plur.). Nyttjas (särsk. bildl.) ibl. för morr(a) o. morrhår. **1)** *M-ar, där hon kommer för att gnida sig mot mors kjolfållar*

om katta; R. Ekelund, öv. *Med ett argt m-ande. — En belagd basstämma, som m-ar i halvslummer* Alb. Engström. *Han ä snäll, fast han går å m-ar ibland. M-a över ngt.* **2**) *Med stort huvud, långa m-hår, kort, smal hals* Sam Arsenius. **Syn.** se morra; ibl. vara murrig. — **Murrig,** -t, -are; -het. Ngt vard. *En gammal m. tjänarinna* S. Siwertz. *Halvt m., halvt tacksam* Fredrika Bremer. *Se m. ut. Gömde sig bakom en egendomlig m-het, men hade säkert ett gott hjärta* C. G. Laurin. **Syn.** 'brummande', knarrig, arg(sint), med (ständigt) dåligt humör.

Murr|e, -en, -ar. Mindre vanl. för 'sotar-m-e'. *Helt tyst i skorsten m-e han satt* Bellman. — Ibl. även *Kissemu'rre.*

Murv|el (grav); -eln, -lar; -elliv; -elskap (-et); -leri (-(e)t). Numer oftast = tidnings-m-el (dvs. nedsättande benämning på tidningsman). *[Fröding] fick som alla andra »m-lar» också utföra allahanda rent hantverksgöra* M. Hellberg. *Förtrogen, som jag är ~ med m-elskapets teknik och mysterier* Klara Johanson. *Levertin var ~ till en början ej vidare hågad för m-leriet* Gurli Linder. **Syn.** tidningsman, journalist; ibl.: drummel, karaktärslöst kräk.

Mus, -en, möss. Även (ngt vard.) möss (-et, =) se d. o. Om de mindre arterna av råttsläktet (Mus) t. e. hus-, skogsmus. Som sista ssgsled även om vissa andra smärre däggdjur t. e. fladdermus, näbbmus. **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. *En pipande m. En yngling, som stoppat en m. i katederbordslådan. Vita möss. Och hundratals (ung)-möss fröso ihjäl. Råttor och möss. En liten skåpmus med pigga, spelande ögon.* **2**) Mkt ofta i jämförelser o. ordstäv. T. e.: *Sitta och skytta som en m. i sitt hål. Knaprade konfekt, som en m. knaprar socker. Käringen var liten och grå som en m. [Bilarna] kilade ~ som stora, svarta möss i det grå vimlet* Py Sörman. *Stilla, tyst som en m. Tysta som möss. Att inte minsta m. skulle ha kunnat slippa igenom* V. Benedictsson. *Det skall vara en djärv m., som vågar göra bo i kattens öra. Jag lägger mig inte i det, sa m-en, såg två kattor slåss. När katten är mätt, leker han med m-en. När katten är borta, ha mössen bal. Den som gömmer till morgondagen, gömmer till mössen. Fattig bonde, som har magra möss. Båda skeppen gingo under med man och m.* man o. allt. **II.** Ssgr ha mest *mus-*, men stundom *möss-* (som vanl. då fattas som plur. o. icke föres till 'möss, -et'). Märk att ssgr som eljest i regel ha 'mus-' ibl. i plur. kunna därjämte få 'möss-'.

— **Musblack,** -t. Sälls. (t. e. om häst) = blackgrå. **-bo.** Jfr möss-. *Ett m. med pipande ungar.* **-fälla** jfr möss-. **-färg;** -ad. Jfr följ. **-grå.** *Tjugu m. fångar i korta rockar.* **-lik,** -t; -nande. *Små m-a gnagare* E. Lönnberg. *M. kroppsform* ib. — *Ett spetsigt, m-nande ansikte.* **-stilla.** Sälls. *Alla pojkarna sutto m. på sina platser* Hj. Bergman. **-tyst** sälls. **-unge.** Jfr möss-. *En gång flög en rovfågel över honom, och från dess näbb föll en m. till jorden framför den heliges fötter* Olle Holmberg, öv. **-ör|a.** Jfr möss-. *Med blad liknande m-on* P. Svensson. *De ~ m-onlika löven.* — **Mössbo.** Jfr (liksom vid alla de följ.) mus-. *Hela fältet är fullt av väl gömda m-n.* **-fäll|a.** *Fångstsäkra möss- och råttfällor.* **-ung|e.** *Fem halvnakna, rödaktiga m-ar* Nanny Hammarström, öv. **-ör|a.** Särsk. i Finland. *Han föddes vid den tiden, då björkarna få m-on och havren går i brodd* Algot Jansson. *Under m-ontiden* Z. Topelius, om den tid då björklöven ännu se ut som m-on.

Mus|a (grav l. akut); -an, -er (akut). Forngrekiskt namn på sångens, musikens o. skaldekonstens (senare även vetenskapernas) gudinnor ('sånggudinnorna'); ibl. sångmö. *Av de 9 m-erna voro Klio historiens, Euterpe musikens, Thalia komediens, Melpomene tragediens (o. sorgesångens), Terpsichore dansens, Erato kärleksdiktens, Polymnia hymnens o. den heliga sångens, Urania astronomiens och Kalliope hjältediktens gudinna. Historiens m-a. — Min m-a bär ej svärd, ej sköld* 'Stefan Sylwander'. *Revyns lätt uppskörtade m-a* Beyron Carlsson. *Sten Selander talar i en artikel om »Den tionde m-an» [kritiken]* Hj. Dahl 1928.

Musch, -en, -er (akut l. grav); -dosa; -lapp; -plåster (engelskt plåster). **I.** Skönhetsmusch: liten svart taftlapp som damer (särsk. på 1600- o. 1700-talen) fäste på huden (ibl. även på floret) för att höja hyns vithet (l. dölja finnar o. d.). **II.** Mest som ssg. *M-plåster, tunna, genomskinliga, helande plåster att lägga på sår.*

Museal m. fl. se museum.

Mūselman (långt a); -en, -er l. **Mŭselman** (kort a); -nen, muselmän; -sk (-t). Ngt åld. för muhammedan; jfr d. o.

Musē|um (akut l. ibl. grav); -et, -er; -iamanuens [l. -umsamanuens] m. fl. se II.; -āl (-t) se III. **I.** Enkelt. *Grunda, bilda, bygga ett m-um för skön konst. Nordiska m-ets avdelning för de högre stånden. Gå på m-er. Värd att skickas på, till (ett) m-um. Kulturhistoriska m-et i Lund, Sverges största provinsm-um. Naturhistoriska riksm-et. Historiskt, tekniskt, teaterhistoriskt, musikhistoriskt, egyptologiskt, östasiatiskt, zoologiskt, botaniskt, biologiskt, etnografiskt m-um. De äldsta m-erna voro konst- (o. kuriositets)m-er. Utlandssvenska m-et i Göteborg. Bergslagsm-et i Falun. National-, (huvud)stads-, landsbygds-, landsorts-, bygde-; special-; sjöfarts-, artilleri-, konstslöjd(s)-, tavel-, skulptur-, folklivs-, fornsaks-, frilufts-*

m-um. — Hans hem är som ett m-um, är ett veritabelt m-um. **II.** Ssgr ha *musei-*, ngn gång (dock ej i SAOL[8]) därjämte *museums-*. Ex. **1**) *M-iamanuens. M-iassistenten E. Asplund [vid Riksm-um]. Tragna m-ibesök. M-ibyggnad. M-ichefen själv. M-idamm(ig). Skandinaviska m-iförbundet* stiftat 1915. *Det är ju ett (riktigt) m-iföremål* värdigt ett m-um. *M-iföreståndare. Stora m-ihallen i Nordiska m-et. Någon sammanfattande allmän m-ihistoria finnes icke* 1932. *M-ihistorisk. M-iintendent. M-iintresset ute i bygderna. M-ikatalog. En m-ilektor och föreståndare för [Nordiska] m-ets nyuppráttade undervisningsavdelning* 1929. *M-iliknande salar. M-imän och facklärde från skilda orter. Svenska m-imannaföreningen. M-imannamötet i Malmö 1915. Studera m-imaterialet (herbariematerialet) på kontinentens viktigare botaniska m-er. Och romanrevolutionären verkar lika m-imässig som en förstamajdemonstrant* (föråldrad) Algot Werin 1931. *En m-isak* m-iföremål. *M-isal. Offentliga m-isamlingar. Lik en mörknad holländsk m-itavla* Ida B. Goodwin. *Ivar Arwidsson, Kurs i zoologisk m-iteknik* 1930. *Rent m-itekniskt. Genom anläggandet av Skansen (1891) skapade Artur Hazelius en alldeles ny m-ityp, friluftsm-et. M-vakt. M-ivaktmästare. M-iverksamheten i Norden. Justus Brinckmann, grundläggare av den modärna m-ivetenskapen* (1916). *Till m-ivårdare vid Sydvästra Upplands kulturhistoriska m-um i Enköping har utsetts ~. Att de utan tvivel hade m-ivärde. Hela vårt svenska m-iväsen(de).* **2**) Ex. med museums-: *I Tjernigovs vackra m-umsbyggnad* T. J. Arne. *M-umskomplex* Ewert Wrangel. *»M-umsvecka» till förmån för nödställda kolleger i Wien anordnades ~* Fataburen 1920. **III.** Avledning. *M-al utbildning. M-ala principer* G. Upmark 1908. *Som blott har historiskt och m-alt intresse* Tor Andræ. *Nu torde samma ungdomskategori i vår tid betrakta honom [Hjalmar Söderberg] som närmast m-al* Märta Lindqvist 1928. **Syn.** (ibl.:) skådesamling(ar), (konst)samling(ar), 'galleri', (fornsaksm-um ibl.:) fornhem, fornsal, gammalgård, fornstuga; museibyggnad.

Musicer|a, -ade, [-as; -ing]. Göra l. utföra musik, spela (o. sjunga). *Sjöngo och m-ade långt in på smátimmarna. Efter kl. 10 får man i regel icke m-a i huset; då skall det vara tyst. Sverges radiolyssnare få således höra far och son m-a på en gång.* — Ngn gång friare. *Taltrasten försökte visserligen m-a, men ~* And. Backman. — **Mūsices** (akut); =. Adj. I uttr. som: *K. m:t har tillagt ledamoten av Musikaliska akademien Salomon Smith namn av m. professor* (p. i musik) 1921. Med gen.-funktion ännu i t. e. *Hugo Alfvén, Director m. vid Uppsala universitet.*

— **Musīk,** -en. **I.** Egentl. **1** Allmännare. Bet.-skiftningarna övergå i varann. **a** Konst. *Ägna sig åt m-en. M-en är en av de sköna konsterna. Lärarinna i m. M-ens historia. M-ens väsen. M-en som konstform.* **b** Alster. *Förstår du dig på (finare) m.? Sålunda gjorde den stora m-en sitt triumferande intåg i vår stad* And. Ramsay. *Uppföra vacker m. Sätta m. till en dikt, ett sångspel. Sätta ngt i m. Ord, satta i m. (av ~). Vet du, vem m-en (till stycket) är av, vem som gjort, komponerat m-en? Det märks genast, att det är italiensk m. Modärn, klassisk, romantisk m. Den svenska m-en genom tiderna* även till I 1 a. *Kyrko-, krigs-, dansmusik. Wagnermusik.* **c**) Utförande. *Med mild m. av ett litet kapell. När m-en tystnat. Utföra, göra m. Bjuda på m. Gärna höra (god) m. Njuta av, ha öra, sinne för m. Det skall göras lite m. Sövande, lugnande, uppiggande m. Dansa efter negermusik. Bröllops-, taffel-; kammar-, konsert-, regements-, zigenar-; instrumental-, vokalmusik.* **2**) Särbet. Kapell l. d. *Främst kom m-en vid Kungl. Upplands regemente. Men m-en vägrade spela dylika slagdängor.* **II.** Bildl. *Det var som en m. för henne att åter höra svenskt språk och tonfall. Det ljöd som m. för mina öron, när ~. En stavelsernas m., en ordformernas skiftning, som ~. — Djup och lugn är vindarnas m.* Hilda Olsson. *Än vid stranden spelar vågm-en* Jonatan Reuter. *Stjärnornas m. — Och skedens rassel och skottspolens surrande lät som en glad m. till hennes tankar. Att ofta dina ord ha stämt / mitt inre till m.* Elsa Ribbing. — *När lejonen ~ stämde upp m-en* E. v. Otter. *Tre pojkar och två flickor, som lite emellan ä osams, de kan bli m. av! — Halvpermanentningen vägarnas framtidsmusik?* Rubrik 1932 (jfr Karl XII:s *Detta skall hädanefter bliva min m.).* **Syn. I. 1**) **a**) tonkonst, tonernas konst; musik- l. tonlära l. -vetenskap; **b**) alster av tonkonst, musikalster, musik- l. tonstycke, tondikt; **c**) utförande av tonstycken, tonlek, musicerande; **2**) (musik)-kapell, de spelande, ibl. musikkår.

— **Musikafton. -akademi** musikalisk a. **-andakt.** *M. med passionsprogram ges i Helga Trefaldighetskyrkan i morgon söndag kl. 7 e. m.* 1929. *Domkyrkans m-er* 1930. **-anförare. -anmäl|an;** -are. *Tidningens ordinarie m-are.* **-apparat.** *Mekaniska m-er, som positiv, speldosa, pianola, grammofon.* **-arkiv.** *Etnografiska museets m.* 1919. **-artist. -begåv|ad;** -ning. *Som polack har han den slaviska nationens naturliga m-ning* 1909. **-bibliotek;** -arie. **-bilaga** t. e. till tidskrift. **-cirk|el;** -elförbund; -elverksamhet. *De uppländska m-larna, en beaktansvärd folkbildningsgren* 1931. *Upplands m-elförbunds styrelse* 1932. **-dille.**

Vard. *Ha m.* **-direktör;** -sexamen. Dels = musiker med m-sexamen som berättigade till att söka militär musiktjänst; dels allmännare: musikanförare, ibl. kapellmästare. *I fredagens konselj ha tolv m-er vid armén av k. m:t tillagts kaptens tjänstegrad (musikkaptener)* 1922. **-docent;** -ur. *M-uren icke f. n. aktuell* 1921. *Uppsala universitet har sedan 1927 en m., nämligen Carl Allan Moberg, doc. i musikhistoria med musikteori.* **-dram|a;** -atisk. *Wagner sökte framför allt dana en ny musikform för teatern, »m-at», ett sceniskt verk med text och musik som fullödiga konstverk var för sig.* **-elev.** Dels allmännare; dels särsk. vid armén. **-estetik.** *Föreläsningar i musikhistoria, m. och ~* 1930. **-estrad. -examen.**

-fakultet. *Musikaliska akademien såsom en landets m.* **-fanjunkare. -fest.** *M-en i Dortmund 1912, den första i utlandet med svenskt program.* **-fond. -form.** *En ny m. (musikdramat).* **-forsk|are;** -ning. *Svenska samfundet för m-ning, grundat 1919, utger Sv. Tidskr. f. m-ning.* **-furir.** *Till m. av andra klassen har förordnats m-en i regementet n:r 521 Nepomucki* 1919. **-förening.** Jfr musiksällskap. *M-en i Stockholm, kör- och orkesterförening, daterar sig från 1880.* **-förlag. -förläggare. -förstå|ende;** -nd. *En m-ende publik* And. Ramsay. — *Har han m-nd?* **-geni.** Även person. **-genre. -gudstjänst. -hall. -hand|el;** -lare. **-histor|ia;** -iker; -isk. *Föreläsa i (svensk) m-ia. M-iska museet i Stockholm, grundat 1899.* **-hylla. -häfte. -högskola. -institut.** *Söka inträde som elev vid något m.* **Syn.** konservatorium; musikskola. **-institution.** *Å m-en ('musikum'), Uppsala.* **-instrument.** Tonverktyg. *Antalet nu kända arter av m. torde vara omkr. 5,000. Trakterar du något m.?* **-intress|e;** -erad. *För att höja m-et. Musikpedagoger och andra m-erade.* **-kapell.** *Skolan har eget m.* egen orkester. **-kapten.** *M-er, en ny militärgrad* 1922. **-kassa** musikfond. **-konditori.** *Ett litet m.* W. Hammenhög. **-konservatorium.** Musikhögskola. Särsk. om Musikaliska akademiens 'läroverksavdelning' l. om utländska fhdn. **-konstapel** vid marinen. **-korpral.** Säll. (åld.) '-korporal'. **-kultur. -kun|nig;** -skap. **-kår.** *M-erna i svenska armén äro av 4 typer (33, 21, 12 och 8 man). — Frälsningsarméns m-er.* **-känn|are;** -edom.

-ledare. *Den egentliga fackutbildningen till m. sker vid Musikaliska akademiens konservatorium.* **-lektion.** *Ta, ge m-er.* **-lexikon.** *T. Norlind, Allmänt m.* **-litteratur. -läktare** l. för musiken. **-lär|a;** -ar|e (-examen); -arinna; -d; -dom. *Högre m-arexamen erfordras för kompetens som m-are vid allmänt läroverk* 1931. — *[R. Mitjana] var en m-d av första rang* Olof Rabenius. — *Inom Paris m-da kretsar* Emil Cedercreutz.

-löjtnant. *Musikdirektör med m-s tjänstegrad.* **-minne.** *Hade gott m.* C. G. Laurin. **-noter.** Mindre ofta i sing. **-nummer.** *Begära ett extra m.* **-pedagog;** -ik; -isk. *Sveriges m-iska förbunds konstituerande möte hölls lördag afton i Musikaliska akademiens orgelsal* 1925. **-personal.** *M-en vid svenska armén.* **-portfölj.** *Bar en svart m. under armen.* **-profess|or;** -ur. Om utländska fhdn; blott oofficiellt om svenska. **-recen|sent;** -sentskap; -sion. *M-senten i Svenska Dagbladet, Moses Pergament. Fruktad som m-sent, för sina obehärskade m-sioner.* **-reminiscens. -rum.** *Gott, dåligt m.* med god, dålig akustik.

-sal. -satt se musiksätta. **-sergeant. -sinne.** *Ha fint m. Folkets m.* **-skallra. -skiva** för grammofon. **-skol|a. 1)** *M-a i Uppsala till hösten; ledare blir doc. C. A. Moberg* 1930. **2)** *Hos kantor Granqvist sökte hon [Kristina Nilsson] på ett litet psalmodikon lära grunderna för m-an* Beyron Carlsson. **-skriftställare. -snurra.** Barnleksak. *M. av i vackra färger lackerad plåt.* **-soaré. -stad.** *Göteborg är en (god) m., det visste vi.* **-stil. -stud|erande;** -ium. *Violinisten Carl Göran Nyblom, vilken då bedrev m-ier i Paris* Marika Stiernstedt. **-stund. -stycke. -styckjunkare. -sätt|a.** Sätta i musik. Mest i part. perf. *Kantaten m-es av ~. Den av direktör Björling musiksatta kantaten* 1924. **-teor|etiker;** -etisk; -i. *Medeltidens främste m-etiker, Guido av Arezzo. Under 1200-talet intog England en ledande ställning inom m-in.* **-term;** -inologi. **-tidning.** *Svensk m. utgavs 1881—1913.* **-underlöjtnant. -underofficer. -undervisning. -utöv|ande;** -are; -arinna [l. -erska]; -ning. *M-ande damer* Olof Rabenius. **-vagn** krigs. **-var|a.** *Alla slags m-or köpas bäst från ~.* **-verk.** *Större m.* **-vetenskap;** -sman. *Framställning angående inrättande av lärostolar i m. vid universitet och högskolor* 1919. **-volontär. -vurm;** -ig. **I. 1)** Person. *Ty hon var en utpräglad m.* **2)** 'Sak'. *Gripen av en obotlig m.* **II.** M-ig. *Den m-ige haltebolinken, skräddaren i Åsen* Erik Sparre. **-väg.** *Det senaste i m.* **-vän. -värld(en). -älsk|ande;** -are; -arinna. *Den m-ande diplomaten Fredr. Sam. Silverstolpe. Romans av ~; utförd av en m-arinna.* **Syn.** musikvän; (musik)amatör. **-öra.** *Hade en vacker sångröst och ett utmärkt fint m. Ingen av oss hade m.* **Syn.** 'öra' (för musik).

— **Musikālier** (mest akut); -na. Noter, nothäften. — **Musikālisk** akut); -t; -het. **1)** *M-a akademien. M. bildning. M. instrumentmakare.* — Märk *M. accent* tonalitet. **2)** *Han gör ej anspråk på att vara, anses m. Mer m. än brodern. M. kan ibland även tas i betydelse av en, som ej blott är m. i allmännare bemärkelse, utan som därjämte utövar musik.* **3)** Friare. *Ett m-t språk som*

det italienska. **Syn. 1**) musik-; **2** som har sinne o. öra för l. njuter av musik, musikförståndig l. -intresserad l. -älskande l. -utövande; **3** melodisk, klangfull, välljudande.

Musika'nt, -en, -er. Vanl. om mindre framstående o. enklare l. hantverksmässiga tonkonstnärer, spelman, musiker. *Vi äro muntra m-er. Gatum-er i Spanien.* — *Ett kringvandrande m-sällskap. I det ena livgrenadiärregementets m-uniform.* — **Mūsiker** (akut); -n, = l. ibl. musici. Ngn gång även musikus (akut). Person med musik (tonsättning l. musikutövning) som yrke. **I.** Enkelt. *M. till yrket. En framstående m. En ung m., då ännu okänd, vid namn Schubert. Yrkes-, biografmusiker. Nej, musici, det äro vi fransmän icke! Beskattning av utländska musici.* **II.** Ssgr. Ex.: *I kaféer, där vandrande m-band konserterade. Svenska m-förbundet* stiftat 1907. *Med stort, svart m-hår. M-mötet i Helsingfors 1921. Av en rikt begåvad m-släkt. Nordiska m-unionen.* **Syn.** tonkonstnär, ibl. tonsättare.

Musīv|guld; -silver; -isk (-t). **1**) *M-guld (t. e. i form av guldglänsande fjäll) och m-silver (en finpulveriserad silverglänsande legering) nyttjas till oäkta förgyllning och försilvring, men ersättas i vår tid alltmera av bronsfärger* ibl. = guld- resp. silverbrons. **2**) *M-iskt arbete* mosaik(arbete).

Musjīk, -en, -er; -fysionomi; -typ. Rysk bonde. *[Rasputin] var begiven på dryckenskap, frosseri och liderlighet, liksom de flesta m-er* Fr. Böök 1922. *Bistra, ordkarga m-er, som varken kunde läsa eller skriva. En äkta m-typ med rödaktigt, tovigt skägg, buskiga ögonbryn och grova drag.*

Muskāt, -en; -druva; -vin o. **Muskat|e'll** (-äll); -ellen; -ellvin. Namn på flera slags söta o. kryddrika (mest sydeuropeiska) viner (t. e. Lacrima Christi); ibl. även om billiga viner med tillsats av russin, socker o. kryddor.

Muskedu'nd|er (hårt k; akut); -ern l. -ret, -rar l. -er; best. plur. -ren l. -erna. Gammal tung o. ovig bössa; tung musköt. *Gamla urmodiga m-rar* Har. Hjalmarson. *Ryssm-erna* Sv. Brigaden. — **Musketerare, Musketör** o. **Musköt** se d. o.

Mu'sk|el (hårt k; akut); -eln, -ler (akut). **I.** Enkelt. *Kroppens m-ler. M-lerna ha förmåga att under vissa förhållanden sammandraga sig. M-elns sammandragning kommer armen att kröka sig. En m-el är ofta i båda ändar fäst till skelettdelar genom senor. Utan att röra en m-el (i ansiktet). Han har starka, kraftiga, präktiga, klena, dåliga, stela, halvt förlamade m-ler. Du skulle gymnastisera och stärka dina m-ler. När m-lerna äro utvilade. Svällda m-ler. Spänna m-lerna. Sjukdomar i m-lerna. Skelett-, inälvsm-ler. Hjärtm-eln. Arm-, ben-, buk-, ansikts-; rörelse-, gång-, tuggm-ler.* **II.** Ssgr. Ex.: *Utan synbar m-elansträngning. M-elarbete(t). M-elbristning. Stark m-elbyggnad. M-elcell. M-elfattiga ben. M-elfysiolog(-i). M-elförlamning. M-elinflammation. M-elknippe. M-elkontraktion. Tog ur kasten varenda uns m-elkraft* K. Gunnarson. *M-elkraftiga ben. M-elkramp. Hud- och muskelkänsel. Den s. k. första hjärttonen anses huvudsakligen vara ett m-elljud. Frågan om 'm-elreumatismen' är ännu ingalunda slutgiltigt löst* 1932. *De häftiga m-elryckningar, som uppstå, om man håller elektroderna till en induktionsapparat i händerna. M-elryckningar efter döden. M-elrörelse. M-elsammandragning. 'M-elsinne' finnes enligt Hj. Öhrvall icke. Utan en m-elskiftning i sitt ansikte. Det fina m-elspelet under huden. M-elspänning. M-elstark* muskulös, m-elkraftig. *Ryggvärk eller m-elstelhet, beroende på överträning. Pröva ngns m-elstyrka. M-elstärkare med stålspiralfjädrar (motionsapparat)* 1921. *M-elsystem. Varje 'm-elbunt' består av ett antal m-eltrådar vanl. ordnade i smärre knippen. M-elverksamhet. M-elvävnad.* — **Muskulatūr,** -(e)n, [-er]. Muskelbyggnad, muskelsystem, organismens (alla) muskler. *Bidrog att stärka ynglingens m. Lös m. och flickaktigt vitt skinn* T. Helsingius. *God, hård m. Med sin särdeles kraftiga, välutbildade käkmuskulatur.* — **Muskulōs,** -t, -are. Muskelstark l. -kraftig, med kraftiga, välutbildade muskler. *Handfast och m. De korviga strumporna på de m-a benen* Lili Ziedner.

Musketērar|e (hårt k); -(e)n, -e. Hist. Fotsoldat med musköt. — **Musketȫr** (hårt k); -(e)n, -er; -(s)krage m. fl. Muskötbeväpnad adlig livgardist i Frankrike 1622—1775 (o. 1814—15). Märk särsk. *De tre m-erna av Alex. Dumas. Den legendariske m-en, jätten Portos.* — *Vita damhandskar med lång, mjuk m-krage* 1919. *M-(s)manschetter* = föreg. — *En ståtlig m-typ med korpsvart hår, svarta mustascher och ~. M-typen Cyrano de Bergerac.* — **Musköt** se d. o.

Muskig (hårt k); -t, -are; -het. Mindre vanl. *M. i ansiktet. De voro m-a under ögonen — fan vete vad för italienare och tyskar* B. Sjödin. *Dystrare och m-are än någonsin* Per Hallström. **Syn.** svartmuskig, mörk o. bister.

Mu'skot (kort å; akut l. grav); -en, säll. -et; -blomma (som krydda, = det torkade fröhyllet, utt. -blo'm-); -nöt; -smak; -träd (Myristica). *Simpsoppa med så mycket m. i, att hela stugan luktade som ett apotek* Alb. Engström. *Riven m-nöt.*

Muskulatur o. **Muskulös** se under muskel.

Muskȫt (hårt k; mer säll. -sjö'tt); -en, -er; -eld; -kolv; -kula; -skott. Hist.: gevär med luntlås (vilande på 'gaffelkäpp'); senare = (ett slags) tung bössa. *Runt omkring*

knattrade m-erna. Måste med m-kolven krossa huvudet på en av dessa skurkar Öv. fr. Thackeray.

Muslīn, -et l. -en, -er; -(s)dräkt; -(s)gardin; -(s)klänning; -(s)lapp; -(s)lätt; -(s)slöja m. fl. Förr även stavat 'musslin'. Ett fint, halvgenomskinligt, mjukt fjunigt bomullstyg; ibl. = 'yllemuslin' dvs. tunt klänningstyg av ylle med tryckt mönster. *Enfärgat, mönstervävt el. färgtryckt, brukas m. till klänningar och gardiner. Vit, prickig m. Gwalior är ryktbart för sina vackert färgade m-er. Huvuddukar och axelschalar av finaste helyllemuslin. — De i en m-slapp inknutna kryddorna* Fru Högstedt. *Tjänarinnorna ~ bära en stor vit m-sslöja* Stéphanie Beyel.

Musser|a, -ade; -ing (fackl.). Skumma (sig), fradga(s), frusa, ibl. pärla. *M-ande vin. Viner med svag m-ing kallas även »pärlande»* Nord. Fam.[3]

Musserōn, -en, -er; -släktet (Tricholoma); -stuvning. *Bland m-erna, utmärkta av köttig, ringlös fot, där skivorna ej nedlöpa, och vanligen vitt sporpulver, finna vi några av våra bästa matsvampar såsom den i 'häxringar' växande vårm-en (T. gambosum) — även kallad läckra m-en l. hovsvampen —, höstm-en (T. personatum o. nudum) samt riddarm-en (T. equestre).*

Muss|la[1], -lan, -lor. Dels om djuret med skalet (tillhörande blötdjursklassen Lamellibranchiata l. Acephala); dels djuret ensamt l. skalet ensamt. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *M-lorna äro tvåsidigt hoptryckta djur utan huvud; kroppen är omgiven av ett parigt hudveck, manteln, som utgår från ryggsidan och avsöndrar skalet. M-lorna äro bottendjur, som finnas både i salt och sött vatten och vanligen leva nedgrävda i slammet. De av stormen på stranden uppvräkta m-orna intresserade såväl de hungriga kråkorna som pärlletande pojkar. Vissa m-lor (borrm-lor, 'skeppsmaskar') äro farliga fiender till undervattensbyggnader; somliga äro ätbara (ostron, blåm-lor); andra ha betydelse som pärl- och pärlemorgivande. M-lorna äro just ingen vanlig spis i vårt land, ehuru de nu börja falla i smaken* 1932. *En burk m-lor på smörgåsbordet.* **2**) Bildl. om ytterörat. *Kunde örats m-la fånga / blommornas och gräsets sus* Erik Ekelund. **II.** Ssgr ha mest (i SAOL[8] enbart) *mussel-*, men därjämte ej säll. *mussle-*. **1**) Ex. med mussel-. *Hummeransjovis, m-elansjovis och kalassill. M-elarbeten* belagda med m-lor. *Talrika m-elarter. M-elartad. M-elbankar i närheten av Nya Guinea. M-elblå. M-eldjur* se I. *Borrm-la, en m-elfamilj, som ~. I m-elform. M-elformad ströslev. Litet m-elformat silverknäppe. M-elformiga ljusmanschetter. M-elförande lager. M-elgrus. Blåser i m-elhorn* H. Mörne. *M-ellikt brott. Broderi med m-elmotiv. M-elsamling. M-elsand. Blåsa i m-elskal. Som oceanens brusning man hör i m-elskalet* Curt Thelander. *M-elskalsramar, porslinsherdinnor och gökklockor. M-elsmycken på Nya Guinea. Fisk- och musselstuvning i pajdegssnäckor* 1928. *M-elsås. M-elvalv* byggn. **2**) Ex. med mussle-. *M-lebankarna i Finska viken* I. Hortling. *Sedan han fäst det gulsvarta m-lebetet på kroken* Fr. Nycander. *Brottytan, som vanligen är m-lelik* (musslig) B. Jönsson. *Ett slags m-leodling. Pärlemorglänsande tallriksstora m-leskal* S. Arsenius. *Så att den m-lesådda vägen, på vilken de vandrade, glänste som pärlemor* C. L. Östergren. **III.** Avledning. Musslig (-t). Fackl. = mussellik. *Flintan har m-ligt brott.*

Mussl|a[2], -ade, [-as]. Ldls. för 'smussla'. *Ungdomen ~ satte sig i en ring för att m-a sko* Strindberg.

Must, -en, [-er]. **A**) Enkelt. **I.** Utan plur. **1**) Mer egentl. **a**) *Koka, dra, pressa m-en ur ngt. Druvans m. Havremust, för åldringar, vuxna och barn, oöverträffad i lättsmälthet. Novums Nyponmust är intet extrakt, utan består enbart av nypon, vilka preparerats så, att därav en synnerligen delikat soppa kan kokas på tio minuter.* **b**) *Med m. menar man fruktsaft, som blivit tillsatt med socker, vatten och eventuellt vissa andra ämnen för att bliva lämplig att förjäsas till vin* K. E. Bergström. *Vin-, äpplemust.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Skönl. *Kom, här gnistrar den ädlaste m. / frisk ur strålande bägar* C. L. Östergren. *Pressa m-en ur livet intill sista droppen* Ellen Wester, öv. fr. Meresjkovski. *Var lyckans stund, som pressats på sin m.* 'Stefan Sylvander'. *Åkertegar, böljande av kornets m.* 'Kilian'. **b**) *Språkets m. och friskhet. Hagberg förstod att lägga m. och malt i sitt språk* A. Österling. *M-en verkar här och där tillsatt med ett korn cynism* ib. **c**) *Suga m-en ur en bok och så aldrig mer titta i den.* **d**) *Den ska vi ta m-en ur, sade godsägaren och ~* 'gadden'; Karl Gunnarson. *[Sagström] slapp det värsta av den spårning och snöforcering, som tog m-en ur tätgruppen* 1925. **II.** Ibl. med plur. Lant. o. d. *Det är ingen m. i jorden. Medan jorden ännu har god vårmust. Då däremot den grundsådda säden kan nöja sig med mindre m-er.* **B**) Ssgr. Egentl. o. bildl. Ex.: *Den m-fulla skånska gåsen. En m-full och tankerik roman. Den skånska slättens m-fyllda och rogivande helgaftonstämning* Bertel Appelberg. *M-lösa överlevor av kött, fågel eller vilt* Hagdahl. *Romanen ~ var tom och m-lös i förhållande till sin bredd* Fr. Böök. *M-lösa repliker. Ett fylligt, m-rikt druvvin.* **Syn.** utpressad saft, näringssaft, närande vätska; det bästa l. finaste l. kraftigaste (av ngt), 'kärna(n)', kvintessens(en), 'märg', koncentrāt; ibl. närande regn, rotblöta.

— **Must|a ur** ɯ; -ade, -as, -ning Kok. o. d. — **Mustig,** -t, -are, -het. **1** Egentl. Ngt avtagande i bruk. *Jorden känns ännu m. efter regnet. — M. och närande föda. Ge mig en m. bit (av köttet)!* **2** Friare o. bildl. **a**) *En m. djupröd färg* Rich. Bergh. *Den m-aste holländska målarkonst.* **b**) *Mången m. ed. Få sina m-a slängar. En något för m. humor, à la Rabelais. En väl m. och kraftfull stil. M-a skämt och muntra samtal. M-a kvickheter, tillmälen, skällsord. — Svordomar och m-heter av den mest drastiskt ohöljda cynism.* **Syn. 1** närande, saftrik, mustrik, fyllig, saftig; **2 a**) kraftig, kraftfull, eftertrycklig, kärnfull, 'djup', ibl. 'målande'; **b**) grov(kornig), plump, oanständig, 'ohöljd', drastisk, cynisk, burlesk, 'saftig', ibl. rafflande.

Musta'ng, -en, -er (akut). Vild präriehäst (i Sydamerika).

Mustäsch, -en, -er (akut). **I.** Enkelt. **1**) Sing. i 'verklig' sing.-bet. *Han hade rakat av sig vänstra m-en och såg gräslig ut.* **2**) Plur. o. sing. i 'plur.-bet'. **a**) *Satt stilla, tvinnande sin m. Vred, snodde sin lätt vaxade, grå m. Med ljus, hängande m., hängmustasch. Kejsar-Wilhelmsmustasch(er). Den borstiga m-en. Tugga på m-en. Och strök ur m-en skummet* Sten Granlund. *M-en så stelt som en skurborste hänger* Fröding. *Strök (sig i) m-en och ~.* **b**) *Anlägga, ha, få, bära m-er. Tunna m-er och ett glest hakskägg. Polerade naglar, brända m-er och nackbena* S. A. Duse. *Stryka upp m-erna. Med hängande korpralsm-er* S. Siwertz. **II.** Ssgr. Ex.: *M-(be)prydda kavaljerer. M-binda* en m-formare. *M-borste. M-formare. M-hållare. M-kam. M-lösa pojkar. M-sax. Hennes överläpp fick med tiden en lätt m-skuggning. Vaxade m-spetsar. Ett svart m-streck begränsar upptill den vita strupen* (zool.) E. Lönnberg. *M-vax.* **III.** Avledning. M-erad. *M-erade personer, läppar.* **Syn. I.** skägg på överläppen, läppskägg, ibl. knävelborrar; **III.** (m-erad:) mustasch(be)prydd.

Mut|a¹, -an, -or. Sing. sälls. Ssgr ansluta sig vanl. lättare till verbet o. stå efter detta. *Av hat och illvilja eller för vänskap eller m-a och vinning* Lagen. *Den som lämnar, utlovar eller erbjuder sådan m-a, dömes till böter eller fängelse* G. Aldén. — *På den ena taburetten vill han ha det nötet Lundström som en m-a åt första kammarn* Hj. Söderberg. — *Ta m-or (av ngn för att döma till hans fördel). Ta m-or från både höger och vänster. M-or förblinda de visas ögon* Bibeln. *Togo m-or och vrängde rätten* ib. *M-or vränga lagen. Okänslig för m-or. Och de m-or jag helst tar — näst annonser, förstås — äro goda middagar* Jörgen. **Syn.** gåva l. gåvor för att besticka ngn, bestickning, 'handtryckning', 'smörjelse'. — **Mut|a²,** -ade, -as; m-a ned ɯ; -bar-het m. fl. se II, -are¹, -lig (-t, -het); -ning¹ (-en, -ar, -skalas). **I.** Enkelt. *Både domare och vittnen voro (på förhand) m-ade. Smörj vagnen, så går han lätt, m-a domarn, så går du rätt! Det vet jag ju, att det inte går att m-a dig* Hj. Söderberg. *Han låter inte m-a sig (till ngt orätt). Med en stor summa pengar, med granna löften söka m-a ngn att göra ngt, till ngt. M-a konduktören för att få bättre plats ville jag inte.* **II.** Fasta ssgr. Ex.: *Om jag vet, att en person är m-bar. Utsatt för m-försök. M-kolv* en som tar mutor. *Att avfordra henne den övliga m-summan* Öv. fr. Erwin Rosen. *Ett inrotat m-system* även 'm-ningssystem'. *M-väsen och allsköns ohederlighet.* **III.** Avledningar. **1**) *Man m-ar inte själv, man lämnar pengarna till en m-are, som vet precis, hur mycket var och en skall ha.* **2**) *»Dagbladens m-lighet» i Frankrike (1846)* A. Mörne. **3**) *Ställa till med ett m-ningskalas.* **Syn. I.** besticka, gm gåvor l. löften förmå att döma orätt l. vittna falskt l. förtiga ngt o. d., 'smörja', ge en 'handtryckning', 'köpa' (ngn); **II.** (m-kolv) en som låter köpa sig l. kan köpas l. är mutbar l. besticklig; mutare.

Mut|a³ ɯ; -ade, -as; -sedel (tillståndsbevis att bearbeta fyndighet); -are²; -ning². Gruvterm. Som verb nästan endast i ssgn inm-a ɯ. *Efter det var på deras mark man m-ade* E. Didring. — *Innehavare av m-sedel å någon fyndighet eller gruvutmål. M-sedel utfärdas av bergmästare och ger innehavaren rättighet att bearbeta en fyndighet.*

Mutation, -en, -er; -sforsk|are (-ning); -steori. Särsk. naturv.: 'språngvariation', spontan variation, förändring av arvsanlagen ej uppkommen gm korsning. *Orsakerna till m. äro föga kända* 1931. *Undergå m.* friare = förändring (i allm.). *M-sexemplar av luktärt, där en gren har vita blommor, de övriga röda. M-steorien, sådan den framställts av H. de Vries.*

Mutt|er¹, -ern, -rar; -erbricka (underläggsbricka under m-rar); -erfabrik; -ernyckel (ofta kallad 'skruvnyckel') m. fl. *Skruven är nog i ordning, men m-ern måtte ha kommit bort. M-ern passar inte riktigt till skruven. Vrida till m-rarna. Skruv-, lås-, sexkants-, ving-, täckm-er.* — Tekn. även koll. *Blank m. och skruv* Verkstäderna 1915. — *Oljekannslock i m-erform.*

Mutter², [-n]. Smeksamt, ngt vard. *Jo, det må m. tro!* Bellman. *Du, lilla m., får öka på antalet inackorderingar* G. Langborg. **Syn.** mor(sgumma), mamma.

Mutt|er³, -ret. Mindre vanl. Jfr muttra. *Ingen fäste sig vid hennes m-er* Hj. Bergman. *Under belåtet m-er* ib. — **Muttl|a,** -ade, [-as]. Sälls. (o. ldls.?) för 'muttra'. *Tala ur skägget karl, och stå inte där och m-a! Satt gamla mormor och m-ade något*

för sig själv Alb. Engström. — **Muttr|a,** -ade, [-as]; m-a emot. *Hon m-ade (något) för sig själv och vände dem ryggen. M-a (ngt) mellan tänderna. Anna-Lisa m-ade och puttrade över småsyskonen, som* ~. *M-ar över att hyran inte är betald. När doktorn endast m-ade ett kort 'jaså'. Bonden m-ade en ursäkt och* ~. *Om jag kunde förstå, var Österman håller hus, m-ade den gamla damen* Dan. *»Jaja, visst det», svarade denne småm-ande* V. Benedictsson. **Syn.** grumsa, murra, (små)knota, knorra, (små)puttra, muttla, mumla (i skägget), inte tala ur skägget.

Mycēl|ium (mest akut); -iet, -ier l. **Mycēl,** -et, =; -(ie)tråd. Bot. Den vegetativa delen av svamparnas bål bildad av grenade celltrådar (hyfer) som visa sig som spindelvävs- l. vaddliknande massor l. ock som fastare strängar l. hinnor. *Ett trådlikt lager (m-ium), vilket ofta, ehuru oegentligt, kallas svamparnas 'rötter'. 'Älvgångar', de genom mer högvuxet gräs markerade kurvor, som vårmusseronens m-ier beskriva under jorden. Champinjonm-ium, av trädgårdsmän ofta kallat (champinjon)yngel.— Dessa parasitsvampar sända in fina m-(ie)trådar mellan värdväxtens celler, ja, stundom in i dessa.*

Myck|en, -et (i smtl. ofta -e), (den osv.) m-na; mer(a) o. mest(a) se d. o. **I.** M-en, den m-na osv. *Offra m-en tid på* ~. *Använda m-en flit. Med m-en försiktighet. Visa m-en omsikt. M-en lärdom. Med m-en kostnad. Prövad genom m-en motgång. Så m-en godhet hade hon ej väntat sig. M-en förhoppning hade han icke att* ~. — *Vad skola vi nu göra med den m-na säden? Köra bort all den m-na snön. Trött av det m-na arbetet. Det m-na, som ännu är ogjort. De m-na regnen.* **II.** M-et l. (i skrift vard.) mycke. **1**) Subst., adj. o. adv. **a**) *M-e(t) vill alltid ha mer. M-et blir allt, när litet räcker till. Hellre m-et av litet än litet av m-et. Mångt och m-et av värde. Ha (allt)för m-et av ngt. För m-et och för litet skämmer allt. Ta sej lite för m-e(t) till bästa. Säja m-et, som man inte kan stå för. Ha m-et att tala om. Jag har m-et, som jag ville säja. Vi har fått ihop ganska m-et. Väl m-et. Gör inte för m-et av det! Stadsdialekternas säregenheter bero i m-et på, att* ~ (skr.) B. Hesselman. *I m-et varandras motsatser. Vilket hon ej för m-et i världen skulle vilja berätta. Det vill, skall m-et till, för att* ~. *M-et fattades inte i att* ~. *En gång till så m-et. Inte hälften så m-et (som i fjol). Hur m-e(t) gav du för äpplena? De var m-e, de!* **b**) Framför adj. l. adv. o. d. *Hon är verkligen m-et vacker. M-et tidigt. Du har m-et rätt i att* ~. *M-et möjligt. Märkvärdige på sin tid mer än m-et* C. V. A. Strandberg, öv. *M-et bättre vore att* ~. *Tack så m-et! Så m-et bättre! Ja, m-et hellre!* **c**) Vid verb o. d. *Hur m-et än vagnen krängde. Han reser m-et, är m-et ute och reser. Det förargade mig m-et, att* ~. *Det var m-et sagt! Klockan är redan m-et. Nå, lika m-et!* det gör detsamma. **2**) Märk särsk. **a**) *Där var m-et folk* l. vard. *Där va m-e me folk. De va m-e pengar de! Han har lika m-et skuld som du. Göra m-et väsen av* ~. *Med m-et allvar. Efter m-et lidande.* — *Jag måtte ha varit m-et barn ännu, när* ~ Hellen Lindgren, öv. **b**) *Och det var m-et därför jag kom.* **3**) *Ingen hjälpte henne med så m-et som ett spadtag. »Inte så m-e som ett rött kopparöre!» sa hon* C. W. v. Sydow, öv. *Pligga en sko utan att så m-et som blöta den. Så m-e(t) du vet de (till en ann gång)!* **Syn. II.** ansenligt, betydligt, duktigt, storligen, mäkta, i hög grad, så det förslår, i stor skala, i väldig utsträckning, synnerligen, högeligen, inte lite(t); (ibl. nära:) övermåttan, ofantligt, oerhört, obeskrivligt, 'duktiga tag', enormt, med glans, på ett utmärkt sätt; långt (bättre osv.).

— **Myckenhet,** -en, [-er]. *Där mycken tanklöshet och fåfänglighet är, där är ock en m. av ord* Bibeln. *En (stor) m. folk hade samlats för att* ~. *Många ullsorter äro bemängda med en m. »strö» (tistelborrar, halmpartiklar o. d.), som* ~. *Ingenstädes i världen ser man en sådan m. krogar som i Bretagne* W. Hagelstam. *Vår Herre har en m. av dagar* Lapskt ordspråk. *Finnas i stor m. Kommissionen riktar en kraftig kritik mot framställningen i obegränsad m. av s. k. 'kupongfritt' bröd* 1917. *Krävt pengar i massa och m.* Konni Zilliacus. *I mängd och m.* ib. **Syn.** (stor) mängd, stort antal, (ibl. nära) överflöd.

Mygg, -en (vanl. koll.) l. om individ ngn gång (ldls?) -et, =. Om individ vanligare 'm-a'. Jfr följ.; ssgr se under detta. *Pinas av m(-en). Halvt uppäten av m. Flor till skydd mot m-en. Fri från m. Vi har åtminstone ingen m. i sovrummen. Moln av m. De tusentals m., som daskades ihjäl mot* ~. *Som när m-en dansa i sommarkvällen* Strindberg. *När m-en spå regn* K. G. Ossiannilsson. *M-en, m-et, som sitter på ditt kindben. Lapplands-, Handölsm-en.* — *Örnen ger sig icke ut att fånga m. Dess inbyggare skola dö såsom m.* Bibeln. *Sila m. och svälja kameler* fästa sig vid småsaker o. förbise långt viktigare ting, ibl. ung. = de små tjuvarna hänger man, de stora låter man gå.

— **Mygg|a,** -an, -or. I vidare mening (= Nemocera) innefatta m-orna även 'gallm-or' (till dem den orangegula 'vetem-an', se II. 1048) o. 'harkrankar'; i trängsta mening avses blott 'stickm-or' l. 'egentliga m-or' (Culicidæ) med släktena Culex o. Anopheles); ibl. inräknas bland m-orna (i

trängre mening även t. e. knott. **I.** Enkelt. *Inte kunna sova för de sjungande m-orna. En m-a, som sugit sig full av blod.* — *Det går allt så långsamt här i världen, sade m-an på flugpappret* Gust Mattsson. *Det gör vad det kan, sa m-an, spotta i sjön. Processa och bygga gör en oxe till en m-a. Göra en elefant av en m-a. Göra en m-a till en märr och berg av sandkorn. Man skall icke slå m-or med hammare. Man kastar inte stenar efter m-or. Malaria l. Anophelesm-an, av vilken två arter finnas i Sverge.*

II. Ssgr kunna ibl. även anslutas till *mygg-*. Ibl. ha de bet. av ngt mkt litet l. spinkigt. Ex.: *Två små m-aeroplan* 1926. *I Sverge ha vi tolv m-arter av släktet Culex. Där han gick på sina magra m-ben* Harry Blomberg. *Klia sina m-bett. Vilket han icke aktade mer än ett m-bett. Pojken var oerhört m-biten på de bara benen. Illa, svårt m-biten. Vårens m-dansar i solnedgången. M-fritt tält. M-huva av bomullstyg. Befria sig från mygg genom att begjuta stillastående vattensamlingar med fotogen, varigenom m-larverna (de s. k. knutmaskarna) kvävas eller äggen icke kunna kläckas. År 1907 föreslog Birger Mörner utplantering av m-larvförödande fiskar i malariatrakter. M-medel. Gå klädd i m-nät. Ha m-nät kring sängen. M-nätsfönster. M-nätsklädda verandor* Sigurd Frosterus. *Smörja in sig med m-olja. I utlandet äro luftens lättviktare, m-planen, ingen skapelse av i dag* 1927. *I m-rika trakter. M-salva. I m-skyddat rum. M-svärm. Under värsta m-tiden. Tältdörren skall vara m-tät. Mästare i m-vikt* idrotts.: små boxare under 10 år. *Under svåra m-år.*

Mykolōg (-åg); -en, -er; -ī (-(e)n; = svamplära, svampkännedom); -isk (-t). Svampkännare. — **Mykorrhi'z|a,** -an, -or; -abildning (abstr. o. konkr.); -aförande; -svamp m. fl. Bot. 'Svamprot', en sammanslutning av växters underjordiska delar (vanl. rötter) med svamphyfer. *Trädens m-or (trädm-orna) bildas av våra vanliga marksvampar och ha särskilt betydelse för värdväxtens kväveupptagning. Lärksoppen bildar m-a endast hos lärkträd, vanliga flugsvampen däremot hos såväl barr- som lövträd.* — *M-abildningar äro synnerligen vanliga; enl. en tysk forskare skulle de förekomma hos åtm. hälften av jordens växter* Elias Melin. *M-asammanslutningen synes vanl. vara nyttig för båda ingående parter* ib. *[Fröna av Erikacéer och orkidéer] kunna i naturen ej gro utan närvaro av m-asvampen* ib.

Mylādy (milädi l. -le-); [-n, -s]. Tilltalsord till en lady: nådig fru l. fröken, hennes nåd. — **Mylōrd** (milård); [-en, -er l. -s]. Tilltalsord till en lord: nådig herre, ers nåd.

Myling, -en, -ar. Folkl., ldls. Enl. folktron ett andeväsen vanl. tänkt som själen av ett dödat barn, ibl. som ande efter en mördad som ej fått ordentlig begravning. *Gamla mörka sagor om m-ar och skogsmän* Strindberg. *Hörs ej en m-s kvidan?* Ruth Milles.

Myll|a[1], -an, [-or]. Lant. Mullrik lucker matjord. **I.** Enkelt. *Lunden doftade av fet m-a. En bra gård med god åkerjord, m-a på lerbotten* C. Larsson i By. *Lera med 4 % m-a. Moblandad lerm-a. Lerbunden sandm-a. Befordra uppkomsten av m-a.* **II.** Ssgr ha *myll-*, ngn gång därjämte *mylla-*. *M-bildande gödsel. Hasselbuskar, dessa m-bildare av rang* R. Sernander. *Ottenbyskogen växer på m-blandad sandmark* ib. *M-doft. M-fattig jord. [Hönan, som] krafsat upp en präktig m-grop* även till 'm-a sig'. *M-halt* (-ig). *M-harv* även till verbet. *M-lager. M-rik jord. M-rika ämnen. I m-rikare ängar* G. Adlerz. *M-täckets tjocklek och andra faktorer* Erik Almquist. *M-täckta block och hällar* ib. *M-älskande växter.* **Syn.** (nära:) matjord, humusrik l. mullrik jord, mull. —

Myll|a[2], -ade, -as; m-a igen ɱ, ned l. ner ɱ m. fl.; m-grop o. m-harv se föreg.; [-ig (-t, -are; -het; = rik på mylla, lös, lätt, lucker)]; -ning(sharv). **I.** M-a (sig). **1)** Ned- l. igenm-a, ibl. jorda. *Fröt, som m-as i jorden. Det till vanligt djup m-ade utsädet* H. Juhlin Dannfelt. *Sädeskorn, som vid m-ningen stannat på ytan. Inställa radsåningsmaskin för grund m-ning. Den vanliga harvm-ningen* P. J. Rösiö. — *Innan hans kropp m-ats i jorden.* **2)** Sönderm-a ɱ, uppluckra ɱ, förvandla till mylla. **3)** Refl. Bala (sig). *Där m-ar sig en tjäderkull vid tranbärstuvan. Emedan fågeln gärna ∼ uppsöker växtfria platser för att m-a sig* Sven Ekman. **II.** M-ig. *På den mjuka, m-iga jorden* H. Mörne.

Myll|er, -ret; -r|a (-ade). Abstr. o. mer konkr. *I snabbt och brokigt m-er* R. Ekelund. *Ett m-er av uppretade myror* N. W. Lundh. *Bland m-ret av människor. I människom-ret. Ovidii dikt är ju ett enda m-er av mytologiska gestalter och fabler* Fr. Böök. *Ett m-er av småepisoder* O. Sylwan. *Finna en väg ut ur m-ret av motsägande tankar* H. Kihlman, öv. **Syn.** vimmel, stim, gytter, gyttring, myllrande hop, svärm, förvirrande (o. överskådlig) mängd. — **Myllr|a,** -ade; m-a fram ɱ, ut ɱ. *Det m-ade av folk på alla vägar. Det dråsade av människor, de m-ade i gångar och gallerier och ∼* E. Didring. *Och där m-ade människohopar i tiotusenden* W. Hammenhög. *Natten var ljus och m-ade av stjärnor* Ernst Lundquist, öv. *M-ande full av ∼* ib. *En ∼ m-ande mängd av småkullar* S. Lagerlöf. **Syn.** krälla, vimla, svärma, trängas, stimma.

Mylord se mylady.

Mylt|a, -an; -gröt. Ldls. (norrl.). Kokade hjortron. *Denna goda m-gröt och denna feta mjölk* Pelle Molin.

Münchhausiād, -en, -er. Otrolig historia l. äventyr à la Münchhausen.

Myndig, -t, -are. **I.** Utan gradböjning. Motsatt omyndig l. minderårig. *Efter fyllda 15 år äger varje svensk man eller (ogift) kvinna att råda över självförvärvad egendom och kan höras som vittne inför domstol; men m. blir man i Sverge först efter fyllda 21 år (kvinnor före 1884 först vid 25 år). Förklaras m. Kommen till m. ålder. Politiskt m.* t. e. rösträttsmyndig (23 år); för valbarhet till 1:a kammarn 35 år. *Kriminellt m.* då verkligt straff kan ådömas (15 år, dock med vissa lindringar till 18 år). **II.** Med gradböjning. **1**) *Harald Hjärne ~ en sällsynt storvulen, m. och rik personlighet* R. Pipping. *En (stor)myndig herre. Den ståtliga och m-a slottsfrun. Lägga sitt m-a ord i vågskålen. Hans m-a skick.* **2**) *Ta en väl m. ton. M-a, för att inte säga grötm-a åtbörder.* **Syn. II. 1**) imponerande, 'mäktig', (stolt o.) befallande, auktoritativ, respektingivande, ansedd o. inflytelserik, som inger aktning o. vördnad, 'bjudande'; **2**) överlägsen, grötmyndig, ibl. avsnoppande, (ibl.:) pösande, dryg, stor på sig.

— **Myndigbliv|ande;** -en. *Vid m-andet. Hennes andliga m-ande* V. Benedictsson. — *Nyss m-en.* **-förklar|a;** -ing. *Ansökan att bli m-ad. Om omyndig- och myndigförklaringar samt ~.* **-het,** -en, -er; -sdag m. fl. se I 1; -sperson se II. **I.** Utan plur. **1**) *Vid m-ens inträde. Efter uppnådd m. — Fira sin m-sdag. Vid hans m-sfest. M-sförklara* jfr föreg. *Det var ingenting mindre än det katalanska språkets m-sförklaring* K. A. Hagberg. *M-skalas. M-stillstånd. Fastställa en viss m-sålder. (Upp)nå m-såldern. Höja, sänka m-såldern.* **2**) *Glad att få visa sin m. Göra sin m. gällande (mot ~). Resa sig upp mot den faderliga m-en. Respektera, böja sig för ngns m. Med vad m. gör du detta? Och vem har givit dig sådan m.?* Bibeln. *I kraft av den m., som Herren har givit mig* ib. *Äga, ha m. över ~. Av egen makt och m. Förkunnade sin lära för dem med makt och m.* Bibeln. *Men någon verklig riksmyndighet ha dessa ~ representationer ~ icke utövat* Sven Tunberg. **II.** Med plur. *Världslig m. underdånig. Uppstudsig mot offentlig m. Vända sig till vederbörande m. Alla m-er, utom taxeringsm-erna, lyda under konungen allena* C. A. Reuterskiöld. *De postala m-erna ha också bekräftat, att ~. Högsta länsm-en. M-erna på platsen voro oss till mötes och ~. — Stadens m-spersoner.* **Syn. I. 2**) makt, inflytande, auktoritet; myndigt skick, myndig ton; befogenhet, ibl. maktfullkomlighet; **II.** ämbetsverk, styrelse, ämbetsman, de maktägande l. makthavande (i ~), (höga) vederbörande, de överordnade, överhet(sperson). **-vord|en,** skr. *Den just m-na arvtagarinnan.* — **Myndling,** -en, -ar; -smedel (förmyndarmedel). Omyndig (i fhde till förmyndaren). *Du är ju hans m. Förmyndare och m. Förskingring av m-s egendom.*

Mynn|a, -ade; m-a ut ꝶ. Som enkelt mest skr. o. fackl. Egentl., friare o. bildl. *Flod i n. Västaustralien, m-ar i King sound* Sv. Uppslagsbok. *I väster öppnar sig stor bygd uppefter den här m-ande Vendelsån. Dylika under isen m-ande varmvattenrör. Med gälöppningarna m-ande på sidorna [av kroppen]* E. Lönnberg. *Trappan m-ar i en övre hall, som ~.* **Syn.** utmynna ꝶ, utfalla ꝶ, ha sin mynning l. utgång l. öppning; (ibl. nära) leda l. föra (till). — **Mynne,** -t, -n. Sälls. o. nästan endast som sista ssgsled. *I, ovanför bäckm-t. I, utanför älvm-t.* — **Mynning,** -en, -ar. Egentl., friare o. bildl. **I.** Enkelt. *Byn ligger vid själva (å)m-en, m-en av ån. I själva m-en av kratern. M-en av gången täcktes med ~. Fjällrävslya med 12 m-ar. I lyans m. En i såtrattens nedre m. fäst skiva. Vas(form) med vid m. Vid, smal, trång i m-en. Piplagret [hos Karl-Johanssvampen] är i början vitaktigt med nästan osynliga m-ar* W. Bülow. *Rikta aldrig m-en av ett skjutvapen på lek mot någon! Flod-, älv-, bäck-, fjord-, vik-; rör-, flask-, gevärs-, kanon-, pip-; gatu-, gränd-, tunnel-; kraterm-ar. Vid en av Donaum-arna.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ume älvs östra m-sarm. M-sdal. Mjärdens m-sdel. Ångermanälvens stora m-sfjord* Ahlenius m. fl., Sverige. *Strålkastare med påsatt m-sfodral. M-shylsa för gevär. Keramikbitar, av vilka 3 voro försedda med m-skant* Alex. Karlinder. *Den m-sladdade gamla lodbössan. M-sladdarna, de gamla framladdningsgevären, som mot 1870 började utträngas av bakladdningsgevär. Amasonflodens m-sområde. M-spropp* t. e. i kanon. *Lop-nor, Tarimflodens m-ssjö i Öst-Turkestan. Uppgrundad m-svik.* **Syn.** utlopp, utfall, '(å)mun', mynne; öppning, 'gap'.

Mynt, -et, =. **A**) Enkelt. **I.** Med plur. Skiftningarna ej skarpt skilda. **1**) Koll. **a**) *Betala, inlösa i klingande m. Rätten att slå m. Hos vissa negerfolk nyttjas musslor som m. Man får se upp, att man får betalt i gångbart m. Falskt m. i rörelsen! Att gott m. fördrives av dåligt m. Motsvarar i svenskt m. ungefär 10 kr.* **b**) Friare. *Å, han har nog m.* vard. för 'pengar'. *Ha gott om m. — Man tog hans utgjutelser för kontant m. och ~. Slå m. av* begagna sig av (med bibegrepp av missbruk av ställningen). **2**) **a**) *De första m-en präglades i Mindre Asien. Det där m-et är inte äkta! Avlysa, indraga ett m. Två silvermynt, det är allt vad jag har. Började man prägla ett nytt öremynt av koppar. Växla till sig småmynt, skiljemynt. Guld-, koppar-, brons-, järn-, nickel; hål-, plåt-; pappers-, sedel-, räkne-; nöd-; prakt-, jubileums-, skådemynt.*

— *Samla (gamla) m.* **b**) *Betala (ngn) med samma m.* ge lika gott igen. **II.** Blott i best. sing. *Präglad på lagligt sätt på (Kungl.) M-et l. m-et.* **B**) En del ssgr kunna även föras till verbet. **Syn. I. 1**) pengar, 'slantar', (penning)valuta, ibl. klingande valuta; ibl. 'kovan' l. schaber; **2**) myntstycke, mynttecken, penning, slant, ibl. 'skärv' l. öre. **II.** myntverket(s hus).

— **Myntauktion** (för samlare). **-avfall. -avklipp. -brist.** *Lida av ständig m.* **-direktör.** Titel för chefen för Mynt- och justeringsverket (före 1910 Myntverket). **-enhet.** I strikt mening är m-en i Sverge tiokronan i guld (numera f. ö. vårt minsta guldmynt); den är nämligen huvudmyntet, vars storlek, namn o. beskaffenhet äro i lag fastställda; räkneenhet är däremot enkronan (som av praktiska skäl präglas i silver) o. i friare mening brukar man också säga, att våra m-er äro krona och öre. **-fack.** Även namn på en penningsorterare. **-fot,** -en, [-fötter]. Enhetsunderlaget för ett lands myntsystem, huvudmynt, myntenhet. *Guldm-en är f. n. hos oss upphävd; riksbanken behöver icke inlösa sedlar med guld* 1932; jfr guldmyntfot. *Präglas huvudmyntet endast i en metall, kallas m-en enkel. Fri m. Silvermyntfot.* **-fynd.** *Stort m. på Gotland. Inlösta m.* **-förbund.** *Krona är myntenheten i det skandinaviska m-et samt i* ~ Kjellins Varulex., 1927. **-förfalsk|are;** -ning (dels = falskmyntning; dels = ändring av äkta mynt). **-försämring. -gravör;** -stjänst. En tjänsteman i myntverket; även allmännare. **-guld** g. som skall myntas. **-hand|el;** -lare. Handel med (gamla) mynt o. medaljer. **-hus.** Byggnad där rikets mynt tillverkas. **-kabinett.** (Vetenskapligt ordnad) samling av mynt o. medaljer. **-kamrer(are)** i myntverket. **-klipp|are;** -ning(smaskin). **-konst. -konvention.** Myntunion, överenskommelse om gemensamt myntsystem. *Skandinavisk m. avslöts 1876, men uppgavs aug. 1914.* **-kunskap** myntvetenskap, numismatik. **-känn|are;** -edom se föreg.

-lag. Lag om rikets mynt. **-liknande.** *En m. reliefplatta.* **-metall.** *Rom fasthöll länge vid kopparn som främsta m.* A. Wahlstedt. **-märke.** Fackl. Bild l. bokstav som på mynt anger det präglande myntverket. **-mästare.** Från uråldrig tid till 1877 statstjänsteman som stod för mynttillverkningen. *Olof Skötkonung inkallade till Sverge m. från England.* **-och justeringsverket.** Från 1910 benämnes (efter sammanslagning) myntverket Kungl. Mynt- och justeringsverket. **-ordning.** Myntsystem, sammanfattning av de lagbud som reglera rikets mynt. **-ort** myntningsort. **-plants.** Fackl. Uthugget, ojusterat o. opräglat mynt. **-prov.** Undersökning av halten i guld- o. silvermynt. **-präg|el;** -ling. **-rand. -realisation.** Avlysning l. inväxling till lägre värde än det åsatta av underhaltiga mynt l. mynttecken. **Syn.** myntreglering, 'devalvering'. **-reform. -regale.** Kronans ensamrätt att slå mynt. **-reglering** se myntrealisation. **-räkning** ibl. även = myntsystem. **-rätt;** -ighet. Myntningsrätt. **-saml|are;** -ing. **-silver** jfr myntguld. **-skåp. -slag. -sort. -sorter|are;** -ing(smaskin). Även sak. **-stamp** l. **-stämpel** att prägla mynt med. **-stycke.** *M-n, som sändas i assurerat brev, skola vara inlagda i särskilt inre omslag.* **-system.** Myntordning, ibl. myntfot. *Vårt nuvarande m.* **-tecken.** Dels allmännare (= myntstycke, sedlar osv.); dels = Karl XII:s nödmynt. **-tillverkning. -typ. -union.** Myntkonvention. *Den nordiska m-en åter till liv?* Rubrik 1928. **-valör.** *Högre m-er.* **-verk.** *För att utmärka, vid vilket m. myntet präglats.* Ofta om Mynt- o. justeringsverket (jfr ovan). Även = mynthus. **-vetenskap** myntkunskap. **-vikt.** Fackl. Viktenhet efter vkn myntens vikt bestämmes. **-värde.** *M-ts fall. Efter nuvarande m.* **-väsen;** -de (-t). *Vårt nuvarande m.* **-växl|are;** -ing. **-ämne.**

— **Mynt|a¹**, -ade, -as; m-a om ɱ, ut ɱ; -are; -erī (-(e)t, -er); -ning med ssgr se II 3. Fasta ssgr se ovan under mynt. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Egentl. *Alla våra mynt m-as i Stockholm. M-a guld, silver, koppar. Bankens förråd av m-at guld.* **2**) Bildl. *Att de nu allmänt gängse orden överklass och underklass m-ats av Strindberg* O. Ottelin. *Uttrycket var m-at på Karlfeldt och bar vittne om ursprunget.* **II.** Verbalsubst. **1**) Sälls. utom i ssgn 'falskm-are' o. fackl. = arbetare vid myntverk. *Den som upptäcker falsk m-are eller* ~ Anm. till Lagen. **2**) Mindre vanl. Abstr. o. konkr. *Några anteckningar om Åbo m-eri. Falskm-eri.* **3**) *M-ning av skiljemynt. Skillingsm-ningen under* ~. — *M-ningsavgift. Med avdrag av 1/4 % i m-ningskostnad. Stockholm, sedan länge rikets enda m-ningsort. M-ningsregalet. M-ningsår(tal).*

Mynt|a², -an, -or; -(a)art m. fl. se II. Om arter av Mentha, Nepeta (kattm-a) o. några andra (särsk. läppblommiga) kryddoftande växter. **I.** Enkelt. *Och doften av m-a kryddade luften* Emil Kléen. *Högt älskar jag den ampra timjan från min barndomshed, salviorna, isopen, m-orna* Karlfeldt. *Åkerm-an (Mentha arvensis) är vår vanligaste m-a; ofta odlas krusm-an (M. crispa) och, för beredning av pepparmyntolja (t. e. i Amerika och England) pepparm-an (M. piperita).* **II.** Ssgr ha mest *mynta-;* ibl. därjämte l. enbart *mynt-.* Några ex.: *Ett glas m-likör* Öv. fr. Gr. Deledda. — *De vilda m-aarterna. Med m-ablad parfymerat te. Sin m-aliknande lukt. En bok om m-orna och m-aodling* 1917.

Myosōtis (-så-); -en, -ar; -blomma. Förgätmigej; ibl. förgätmigbums.

Myr, -(e)n, -ar; [-ig se III]. Dels ung. = mosse i dess vidaste bet. (dvs. marktyp l. vegetationstyp); i Norrl. o. på Gotl. = torvmark; bot. numer ofta koll. (innefattande kärr o. mossar). **I.** Enkelt. *Martebo m. på Gotland. Pinguicula villosa från m-arna kring Malmagen. Ofta är en större m. sammansatt av en mossdel och en träskdel* R. Sterner. *Blöt-, våt-, häng-, käll-, slåtter-, starr-, hjortronmyr.* **II.** Ssgr. Ex.: *På en m-artad del av stranden* Herm. Svenonius. *M-bäckar, diken, dypölar etc.* Otto R. Holmberg. *M-bär* ldls. för hjortron (säll. tranbär). *M-dike. Lina m. ~ med ett m-djup av 1,6 meter. M-gran. Magert m-gräs och starr. M-hals* starkt smalnande ända av myr l. myrvik; sund mln två myrar. *Björnen låg på en liten m-holme, där ~* L. Munsterhjelm. *M-hö. M-jord. Härjedalens gamla näring, m-järnssmidet* (m-malm) E. Modin. *Utefter m-kanten. M-lagg* jfr lagg I 3. *En m-länt äng* E. Walter Hülphers. *I en m-länd terräng* Elof Friesendahl. *M-malm, som i Sverge mest förekommer i Småland, norra Svealand och Norrland (i form av svart- l. rostbruna korn l. slaggliknande kakor) brukades förr som järnmalm* myrjärn. *Det m-malmsrika området, som ~. M-mark* kollektivnamn för kärr- o. mossmark. *Dessa m-markspartier* H. G. Simmons. *M-odling* abstr. o. konkr. *M-slog* (slutet o); ldls. = myräng som slås, slåtteräng på myr. *Den betydande m-slåtter, som tillhör byn* O. v. Friesen. *Längst nere vid m-en lågo m-slåttrarna, som gåvo det mesta höet* Astrid Väring. *M-vatten. M-vidd(erna). En vidsträckt m-äng.* **III.** Avledning. Mindre vanl. *Den nakna, m-iga fjällplatån* Carl Lénström. *I m-iga sänkor och stenbunden hagmark.* **Syn. I.** (nära stå:) kärr l. mosse, sumpmark, blötmark, träsk, moras, tundra, marskland, mad, kärrmark; **III.** (m-ig:) full l. fylld av myrar.

Myr|a, -an, -or. **1**) Mer egentl. *Av m-or (Formicidæ, en gaddstekelfamilj) äro omkr. 6,000 arter, underarter och varieteter kända* 1931. *Vanliga (stack)m-an, Formica rufa. Svarta tuvm-an l. trädgårdsm-an (Lasius niger) är vår vanligaste m-a, hästm-orna (Camponotus) de största. Termiter l. 'vita m-or'. N. Holmgren, Om termiter och m-or (1911). Slavhållande, svampodlande, frösamlande, stackbyggande m-or. Etter-, rövar-, vandrings-; röd-, svartm-or. Bevingade hanar och honor av m-or kallas i folkspråket ofta 'flygm-or'. Vårsolen hade redan satt liv i m-orna. En m-a, som kom släpande på en skalbagge, tre gånger så stor som hon själv. M-ornas förmåga att meddela sig med varann medelst slag med pannspröten.* **2**) I jämförelser, friare o. bildl. **a**) *Det krällde av folk, liksom m-or i en omrörd stack. Flitig som en m-a. Ha, få, skaffa ngn m-or i huvudet* bekymmer, ngt kvistigt att grubbla l. fundera på. *Lindeberg, som genom sin vägran att begära nåd (från dödsdomen) satte vederbörande m-or i huvudet. Som satte mig många m-or i huvudet. Det kryper som m-or i benen på mig. M-an håller lysmasken för ett stort ljus* ung. = i de blindas rike är den enögde kung. **b**) *M-orna* benämning på kvinnliga välgörenhetsföreningar som insamla o. reparera gamla kläder, möbler m. m. vka sedan säljas till förmån för de fattiga. *Uppsala m-or.*

— **Myrart. -bad.** *M-en, som verkade hudretande genom den skarpa myrsyran och begagnades mot reumatism, äro numer övergivna.* **-bagge.** Clerus formicarius (en skalbagge). *Den något myrliknande m-en är till nytta genom att den förtär barkborrar.* **-bett. -flit;** -ig. *Kopparstickets teknik fordrar framför allt m. och en bergsäker hand.* **-gift.** *M-et förekommer i bakkroppen hos alla myrarters honor och arbetare; det innehåller myrsyra, men därtill andra, ännu outforskade beståndsdelar.* **-han(n)e** o. **-hona** fackl. **-kokong** se myrägg. **-kott,** -en, -ar; -(s)släktet (Manis). Ett trögdjur. *M-arna, som stå nära bältorna och ha kroppen täckt av hornfjäll, leva i Sydasien och tropiska Afrika, där de livnära sig av myror och termiter.* **-krypning.** *Kände en underlig m. utefter ryggen.* **-kung.** Sagoväsen. *Och i detsamma stod m-en med alla sina myror framför honom* G. o. J. Sahlgren. **-kunskap.** *August Forel, den nutida m-ens nestor* G. Adlerz. **-larv. -lejon;** -slända. Larven av m-sländan (Myrmeleon formicarius). *M-en förfärdiga i lös sand en trattformig fallgrop, vari de ligga nedgrävda så när som på huvudet och lura på smärre insekter som glida ned i gropen.* **-lik;** -nande. *En m. rovstekel.* **-pupp|a.** *M-orna äro antingen nakna eller ligga de i kokonger (ofta kallade 'myrägg').* **-samhälle. -slok,** -en, -ar; -shåla. M-arna (Myrmecophaga, Tamandua o. Cyclopes) äro trögdjur som leva i Sydamerika o. livnära sig (liksom myrkottarna som de likna) mest av myror o. termiter vka de fånga med den långa, masklika, klibbiga o. utsträckbara tungan. **-stack;** -sartad. *Väldiga m-ar, uppbyggda huvudsakligen av granbarr. M-ar träffas även ovan barrskogsgränsen. Vrida sig som en orm i en m. Jag tittar in lite senare, sa snoken, kila förbi en m. — På marknaden, där det krällde (av folk) som (myror) i en m. Göra berg av m-ar.* **-syr|a.** *Utom hos myror och en del andra insekter förekommer m-an även i kött, svett, urin och vissa växtämnen; den fria m-an nyttjas bl. a. i läderindustrien och yllefärgerierna. En stark, ättiksliknande lukt av m-a.* **-väg.**

M-arna i närheten av stacken. **-ägg;** -sodling. Ofta ej om 'äggen' utan om pupporna i sina kokonger. *Mata med m.*

Myriād, -en, -er; -tals; -vis. Tiotusental; ofta friare om mkt stort antal, otalig mängd, oräkneligt antal. *Rikmännens kast, en förnäm m., / stal millionernas lycka* Fröding. *En m. av stjärnor. M-er stjärnor, snöflingor, mänskohjärtan. Du, som har skapat världars m-er* Greta Langenskjöld. — **Myriagra'm** 10 kilogram. **Myriamēter** 10 kilometer, 1 nymil.

Myrra (akut l. grav); -n; -doft(ande); -korn; -tinktur; -träd (Commiphora-arter); -ånga. En (i luften stelnad) balsam med livande o. stärkande egenskaper. *M-n är en av våra äldsta droger; den nyttjas numer föga i Europa men mycket i Orienten. [De vise männen] framburo ~ skänker: guld, rökelse och m.* Bibeln. *Jag har bestänkt min bädd med m.* ib. *Tända m. och rökelse för ~* även bildl. *M-tinktur för ansiktshuden* Annons 1929.

Myrt|en (akut); -en [l. -nen], -nar; -enblom(ma); -enbuske; -enkrans; -enkrona; -enkvist; -enlund; -enskog, -enträd; -enväxter (fam. Myrtaceæ) m. fl. Skönl. åld.) ngn gång 'myrt' (t. e. *På manteln de sållade / myrt och viol* Hugo Tigerschiöld). *Vår vanliga (brud)m-en är en småbladig varietet av den i Medelhavsländerna växande, alltid grönskande Myrtus communis. M-en, en symbol för den äkta kärleken. Hon vårdade sin m-en, som trivdes bra i krukan och just stod i begrepp att spränga de runda, vita knopparna. Kransad med m-en, stod hon framför altaret och svor honom trohet i lust och nöd. — M-enblanka blad. Bilpäls av m-(en)grönt läder* 1929. *Av m-enved göras promenadkäppar. Till m-enväxterna höra bl. a. Australiens gummiträd.*

Mys|a, -te, -t; -ning (med plur.). *M-a åt l. mot ngn. M-a på mun åt ngt. Notarien formligen m-er och verkar väl hemtam, ty han vill aldrig gå* Rosa Fitinghoff. *[Karl Johan] blinkade och nickade, log och språkade, sken och m-te* Pelle Molin. *M-te av välvilja, välbehag, stolthet. Hm, m-te den gamle, du glömmer en sak, min gosse* Harry Blomberg. **Syn.** vänligt l. fryntligt småle l. le.

Mysk, -en, [-er, artplur.]. **I.** Enkelt. M-en är som torkad drog mörkbrun, grynig o. fetaktig o. har en egendomlig, intensiv lukt; den avsöndras o. samlas i 'm-pungen' under buken på m-djurshanen. *Äkta m. är ett hastigt verkande medel att höja sjunkande livskrafter, men har numer undanträngts av andra medel. M. har stor användning i parfymer. Bland moln av rök och m-er från koketten* Ernst C:son Bredberg. **II.** Ssgr. Ex.: *Med m-artad lukt, skarp m-doft. M-doftande blad, insekter. M-djuret l. m-hjorten* Moschus moschiferus. *M-kalv o. M-ko* till 'm-oxe'. *En m-lik(nande), kvav parfym. Har liksom de flesta andra stormfåglarna en mycket stark m-lukt. Gnider in sig med ett m-luktande puder. M-(e)-madra* Asperula odorata. *M-oxe* Ovibos moschatus. *[År] 1900 gjordes ett misslyckat försök att inplantera grönländsk m-oxe i Jämtland* T. Pehrson.

Mystēri|um, -et, -er; -eartad m. fl. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *M-et kring Nils Takstens grav. Kan du uppklara, klara upp det m-et? Finna någon ledtråd ur m-et. Innan polisen löst m-et med hennes plötsliga död. Vi väntade alla i spänning på m-ets lösning. På flickorna verkade alltsammans som ett m-um, men ~. Tidvattnet vid Salomonöarna är ett hopplöst m-um. Hur de lyckades förse barnen med mat och kläder var mig ett stort m-um, förblev ett m-um för mig. Ett ogenomträngligt m-um. Sätta sig in i, väl hemma i kokkonstens m-er.* **2**) Hemlig gudstjänst (särsk. i antiken). *Eleusinska m-erna.* **3**) Medeltida skådespel med bibliskt ämne. **II.** Ssgr. Ex. (jfr I): **1**) *Det delvis ännu m-ehöljda Antarktis. Nya Guineas m-eomspunna inre.* **2**) *Kulter med m-ekaraktär, m-ekulter.* **3**) *M-escen i Köln 1581. Då stjärngossarna sjungo sin entoniga m-esång* Gerda Boëthius. *Samlingar av m-etexter.* **Syn. I. 1**) 'verklighet som ej kan fattas av förståndet men är föremål för tro', (allt) hemligt l. oförklarligt, förborgat ting, gåta, hemlighet(sfullhet). — **Mysteriōs,** -t, [-are]. Ofattlig (för vanligt förstånd), se eljest mystisk.

— **Mystici'sm,** -en. 'Trosfilosofi' (enl. vkn man får kunskap om det sant verkliga icke gm vanlig erfarenhet utan medelst ett särskilt 'kunskapsorgan' t. e. känsla, aning, tro, intellektuell åskådning, intuition l. d.); ibl. filosofi som ger uttryck åt en utpräglat mystisk religiositet (t. e. Plotinus, Jakob Böhme); böjelse för det underbara, (ibl. nära) fantasteri l. känslorus. *Irland är m-ens förlovade land* J. Gust. Richert. — **Mystifier|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr följ. Föra bakom ljuset, narra, bedraga (med falska uppgifter), framställa ngt i falsk dager l. så att man varken vet ut l. in, göra en sak mystisk för ngn. *Lät armen sjunka ned och såg totalt m-ad ut.* — **Mystifikation,** -en, -er; -slust. Jfr föreg. Synförvändning, försök att framställa ngt i ett mystiskt ljus, ibl. hemlighetsmakeri; bedrägeri; missbruk av ngns lättrogenhet, gyckel, drift. *Vad är detta för m-er? jag hade väntat mig rent spel!*

— **Mystīk,** -en. Försjunkande i det översinnliga, strävan till innerlig förening med det gudomliga; andliga svärmerier, svärmiskt grubbleri; mystiskt dunkel l. förhållande, mystiskhet, dunkelhet, dunkelt skimmer. **I.** Enkelt. Några ex.: *Oändlig-*

hetsmystik. Böjelse för m. Religiös m. — Omspunnen av de irländska havssägnernas m. Genomtränga m-en i ngt. Runornas talmystik. **II.** Ssgr. Ex.: *Den hemlighetsfullhet, som plägar omgiva det första författandets m-fyllda, lyckliga stunder* G. Castrén. *Vad de voro på en gång m-fyllda och hemtrevliga, dessa små krokiga gator* C. G. Laurin. *Denna m-mättade vrå av världen.* — **My'stiker,** -n, =. Person med böjelse för l. anhängare av mystik l. mysticism. — **My'stisk,** -t; -het. Jfr mystik o. mysticism. Svärmiskt religiös, som går upp i det gudomliga l. översinnliga l. lever däri; ibl. ockult; gåtfull, hemlighetsfull, dunkel, oförklarlig, underbar, outgrundlig, ofattbar för förståndet, hemlig, lönnlig; underlig, besynnerlig, dubiös; (ibl. nära) spökaktig l. skrämmande. Några ex.: *En m-t färgad religiositet, filosofi. M-a riktningar inom filosofien. Den m-t fromme Rudin* Lydia Wahlström. — *En m. sagostämning vilar över trakten. — Han synes vara en något m. herre, som kanske polisen borde intressera sig för. — Huru han fått veta det, föreföll oss mycket m-t. Som alltid hade nedfällda gardiner och stängd port, vilket vi barn funno högeligen m-t* Gurli Linder. — **Mystär,** -en [l. -n], -er. Hemlighet, gåta, mysterium. *Att mänskohjärtat är / en outgrundlig, skiftande m.* Alfr. Jensen.

Myt, -en, -er (akut l. ibl. grav). Gudasaga l. -säg(e)n, religionssäg(e)n, trossäg(e)n, saga om gudar l. halvgudar ('hjältar'); ngt uppdiktat, 'dikt', 'fantasi'. **I.** Enkelt. **1**) *Man skilde ursprungligen icke mellan historia och m. utan sökte ur m-en utskala urhistorien. M-en gränsar å ena sidan till sagan, å den andra till legenden. M-en om Tor. Baldersm-en. De antika m-ernas betydelse för 1700-talslitteraturen. En naturmyt helt utan historiskt underlag. Skapelsem-er. Förvisas till m-ens område.* **2**) *Sjungande norrsken ingen m.* 1931. **II.** Ssgr. Ex.: *M-bildande fantasi. Ännu pågående m-bildning* även bildl. *M-forskare som Mannhardt och Fraser ~. Nordisk m-forskning. Ett sagolikt folk och dess m-(upp)fyllda ö. Det fornnordiska m-måleriet* G. Attorps. *Den m-skapande folkfantasien* T. Fogelqvist. — **Mytisk,** -t; [-het]. Myt-, sago-, sagolik, ibl. (upp)diktad l. otrolig. *M-a väsen. M-a folkvisor, berättelser, förvandlingssagor. Så uppstod [i antiken] en m. genealogi. M-a föreställningar. Naturm-a och legendariska visor.* — **Mytolōg** (-åg); -en, -er; -ī (hårt g; -(e)n, -er); -isk (-t). **1**) *Framstående m.* **2**) *En framställning av den romerska m-in. Den nordiska m-iens fantastiska element. Folk med utvecklad m-i. Metamorfoserna i den grekiska m-in. E. Wessén, Studier till Sveriges hednam-i och fornhistoria. Det finner du i Prellers grekiska m-i.* **3**) *I den m-iska forskningens ljus. M-iska element i folkvisediktningen.* **Syn.** **1**) mytforskare; **2**) gudalära, läran om de gamla hednafolkens gudatro l. om forn religion l. om myterna, 'mytlära'; mytkunskap, mytforskning; sammanfattningen av t. e. ett folks myter.

Myterī, -(e)t, -er; -försök m. fl. *M. hade utbrutit bland besättningen. Göra, anstifta m. Deltagarna i m-et blevo skoningslöst nedskjutna. Lyckas kväva m-et. M. av sjöfolk straffas enligt sjömanslagen.* **Syn.** sammansvärjning o. uppror (l. lydnadsvägran) mot myndighet (av sjömän, soldater, fångar osv.). — **Myteri'st,** -en, -er; -ledare. *Några m-ers äventyr ombord på en spansk galeas.*

Må¹, -dde, -tt, -s. Lant., ldls. Upprycka ~ med roten, skörda. Blott om ärter, lin, hampa. *Linet »mås» (uppryckes)* E. O. Arenander.

Må², -dde, -tt; [-s]. **1**) *Hur mår du (efter marschen i går)? Jag mår aldrig så bra som efter en stark kroppsansträngning. Jag mår bra för min del, men med barnen är det sämre. Må väl, illa, så där tämligen, efter omständigheterna. Jag mår som en hunn i en brunn me lock på.* — Förtroligt l. skämts. även t. e. *God morgon, Susanne! hur kan man må? Goafton, hur (kan de) mås?* — *Må väl (osv.) av* ibl. = tåla (vīd). *Jag mår aldrig väl av (att äta) rå frukt. De skulle du må bäst av (att låta bli)* även bildl.: det vore klokast, fördelaktigast l. d. **2**) *Må väl! Mån väl, önskar eder vän Erik T. Må så gott! Din Helga.* **3**) *Nu mår han, nu! Nu sitter han å mår på sitt rika gods! I går var jag ute på Göransberg, åt och mådde. Gick i ensamheten å bara mådde. — Må som en prins i en bagarbod, som (en) pärla i guld.* **Syn.** **1**) stå ti'll, 'vara mēd', känna sig, befinna sig; **3**) ha de(t) bra, gona sig, gotta sig, moja sig, riktigt njuta.

Må³, hjälpverb i pres., utan inf. **A**) Former. **1**) 'Måtte' är endast till formen impf. (utom ibl. i bisats) till 'må'; det kan ofta utan egentl. skillnad växla med detta, ibl. åter betecknar det en livligare önskan l. ock en svagare tillförsikt. **2**) Sälls. äro numer de åld. vi l. de måge, de l. vi måga o. I mågen. *Att de måga l. måge se edra goda gärningar. Då de själve äro närvarande och alltså måge svara för sig. Tron er icke mycket viktiga, I mågen äga vilka talanger och gåvor som helst* Fredrika Bremer.

B) Bet. o. användning. I allm. kunna både 'må' o. 'måtte' ersätta en konj., en opt. l. en imperativ. **I.** Må. **1**) Önskan o. d. Även 'måtte'. **a**) *Må det gå dig väl! Må han nu icke befinnas ovärdig detta förtroende! Må jag dö, om jag icke sagt det sant är! Och så till slut: Må Gud välsigna verket.* **b**) *Han må väl inte gå och göra sig något illa! Du må väl inte säja det till*

honom! Han må väl inte ha rymt, den karibeln! **2**) Uppmaning, medgivande, försäkran o. d. **a**) *Må han komma!* l. *Han må komma! Må ske (då)! Må göra!* låt gå. *Det, må du (l. ni) tro, var något! (Det) må (så) vara! Må vara, att* ~! *Det är en dålig karl, må så vara, men* ~. *Vi må se att komma i tid, ty* ~. *Nej, må tro, fräste den magre* Py Sörman. *Må tro, det vill / i upprörd sjö kompass och sjökort till* V. Moll. *Må tro det?* (månne det; jfr 4 nedan) Fanny Alving. *Vart ja smått inkiett, må veta* E. Sparre. **b**) *Man må icke tro, att* ~. *Ja, de må du (väl) säja! Jag må då säja, att jag var bra dum. Med stor, jag må säga moderlig godhet. Ni lever som furstar, det må jag (då) säga. Om jag så må säga. Det må han säga, som själv sitter säker* är lätt för hm att säga. *Detta må gälla för orter med finsk omgivning, men* ~. *Tre realer, nåväl, priset må ha varit tre realer* Evert Taube. *Och undras må, om* ~ Strindberg. *Du må väl likna dig vid konung David. Att han var okunnig om saken, må med skäl betvivlas. Må det vara nog sagt, att* ~. *Må det tilläggas, att* ~. *Det må för sju och sjuttionde gången sägas ut, att* ~ E. Kihlman. *Den som skall till olyckan, må så gärna springa som krypa. Fullmakt må ställas till innehavaren* Lagen. *Sådant brott må icke av allmän åklagare beivras.* **3**) I underordnad sats. **a**) *Det må vara, hur det vill (med den saken), i morgon börja vi i alla fall. Ske ska det, du må sträva emot hur mycket som helst, du må vilja eller inte. Man må medgiva eller bestrida, faktum kvarstår, att* ~. *Han blir aldrig nöjd, jag må göra vad jag vill. Det må nu gälla hastighets- eller längddistanslöpare. Trädgårdsstäderna, de må heta Äppelviken, Enskede eller Smedsslätten. — Hur djupt än mörkret här må vara, / det gryr en morgon dock till sist* Ps. 597. *Var jag än är på jorden / och var jag färdas må* J. Bonggren. *Vad som än må kunna sägas till förmån för denna åsikt, icke har den* ~ E. Hedén. **b**) Ibl. även 'måtte'. *Hedra din fader och din moder, på det att dig må väl gå och* ~. *Jag har gjort det, för att du må inse, att* ~. *Ehuru svaranden må hava genom åtalade handlingen överskridit sin befogenhet, äro dock* ~. *Giv, att jag ditt ord må gömma / och din vilja göra må!* Ps. 624. **c**) Rel.-sats. *Förslag till ändring, som du må antaga eller vraka* Fröding. *Vilket må gälla som undskyllan. Detta är väl något, som du må begripa* Stina Aronson. *Det högsta belopp, som inrikes inkasseringsuppdrag må avse, utgör 1,000 kr.* Postboken. **4**) Snarast adverbiellt nyttjas ordet i det vard. uttr. *Må det?* måntro det, verkligen l. d. *Kors, må det? sade jag, uppriktigt förvånad* Fanny Alving.

II. Måtte. **1**) Önskan o. d. Ibl. även 'må'. **a**) *Måtte du lyckas! Måtte jag få dö! Måtte ni nu bara trivas här! Måtte han bli nöjd! Måtte han (bara) komma!* **b**) *Vi måtte väl komma i tid till tåget?* **c**) *Det måtte väl inte ha hänt dem något! Du måtte väl inte säja det till honom!* **2**) Sannolikhet, förmodan o. d. Ibl. även 'må'. *Han måtte vara sjuk (, efter man inte ser till honom). Du måtte ha smygövat dig. Måtte tyckt, att jag såg ofarlig ut* C. G. Laurin. *Blir inte den klockare i sin dar, så måtte väl ingen bli det. Jag måtte väl få göra, som jag vill! Nå, det måtte jag säja!* oftare 'må'. *Det måtte väl du veta! Måtte för en gångs skull inte ha klampat omkring i träskor. Det måtte vara hemskt att se en avrättning. Det måtte väl inte vara något att anmärka på! Det måtte väl kunna vara gjort på en halvtimme.* **3**) I underordnad sats. Med tempusbet. *I vad ämne det nu vara måtte* O. Sylwan. *Men huru hon måtte späda upp gröten, kunde den ändock inte ätas, så bitter var den* Sv. folksagor. — *Med en bön, att far alltid måtte stanna hos dem. — Jag tror, att jag måtte ha blivit kall, då jag* ~ Strindberg. *Så hårt, att det måtte ha gjort ont. — Schagerström, som måtte ha tyckt, att* ~ S. Lagerlöf. **4**) Folkl., blott ldls. = måste. *Men kommen mitt i trappan, greps Brita av skälva och måtte sätta sig* Hj. Bergman.

Syn. **B**) **I.** (må:) **1**) o l. ack om l. att + opt.; **2**) o. **3**) låt, (får) gärna; måste, bör, får lov; får, kan (väl), är nog, tör l. torde (kunna), har rätt (att), med rätta l. väl (göra ngt); månde, borde, skulle; skall (kunna); **4**) mån(ne), måntro, verkligen; **II.** (måtte:) jfr I.

— **Måhä'nda,** adv. Mest skr. *Det är m. sant* l. *M. är det sant* l. *M. det är sant. M. (att) det vore bäst* kan vara, att ~. *M. ha vi för många av dem. Ett löje, m. ägnat hela mänskligheten. Aldrig hava m. dessa medeltidens nattsidor blivit målade på ett mer levande sätt. Ådraga mig löje, m. även tillvitelse för godtycke. M. med undantag för* ~. *I m. än högre grad. M. ändå, invände Asmodeus* ~ R. Schildt. *En förlust, som m. kunde bli ödesdiger.* **Syn.** se kanske. **-skē,** adv. Även särskrivet. Åld. skr. *Från Danmark m.?* Strindberg. **Syn.** kanske. **-trō,** adv. Ibl. särskrivet. **1**) Frågande. *M. det? Hör du, klockare, m. inte den där lilla boken påminner henne om forna dagar, vad?* Alfr. Åkerlund, öv. **2**) Ofta inskjutet; ibl. interjektionellt. *M. det fälldes många tårar där och* ~. *M., det var ej gott för de fattiga bönderna, som* ~ Astrid Väring. *Jo, m. jag har tänkt mig dem som ett par många gånger* H. Wranér. *M. ändå, att så där, halvt tvungen, lämna fosterland och vänner och* ~ Sigurd. — *Det är,*

m., inte så lätt, som det ser ut. Det lönar sig m. icke heller mycket P. J. Rösiö. *Det var långsamt många gånger m., på den tiden gubben ännu var på sjön* Jeanna Oterdahl. **Syn. 1**) mån(ne); **2**) tänk; minsann, för visso.

Måbär; ssg.; -sbuske. Ribes alpinum l. dess bär. *M-et, m-sbusken växer i steniga lundbackar upp till Jämtland och Västerbotten. M-en äro sötaktiga, men fadda och ätas knappast ens av barn.*

Måfå (grav l. akut); [-t]. Vanligt blott i uttr. 'på m.'=på (en) höft l. slump, blint, blindvis. *(Rent) på m. sände han en pil in i busken och lyckades verkligen träffa. Blott då och då föll ett ord, liksom på m. Utan någon drift att tumma m-t till sin fördel* Strindberg.

Måg, -en, -ar; -skap (-et); -ämne (blivande måg). Svärson, dotters man. *Vi vänta min m. i afton, han som är gift med min äldsta dotter, du vet. Dom påstår han spekulerar på att bli m. i gården. De ä desamma, vars m. en blir, bara en får bra svärfolk. Och nu gick gubben på undantag; m-en hade fått ta gården för längesedan. Hemmamåg* som bor hos svärföräldrarna. — *För Per Mattson ville ingen hederlig karl komma i m-skap med* Anna Björkman. *Knyta m-skap med* ~. *Betacka sig för m-skapet* sett från mågens l. från svärföräldrarnas synpunkt. — *I Uppsala fanns ju fullt av lovande m-ämnen* Marika Stiernstedt.

Måhända se under må[3]. **Måka** se mocka[3].

Mål[1], -et, =. **1**) Utan plur. *Har du inte m. i mun(nen)? Hon fick inte m. i mun på en god stund* Ola Vinberg. *M-et i munnen hava de mist* Bibeln. *Förlora, återfå m-et.* — *Sväva, stappla på m-et. Sluddrar på m-et som en drucken. Osäker på m-et. Grov i m-et. Känna igen ngn på m-et.* **2**) Med plur. Mest om landskapsmål. **a**) *Kan du också tala m-et? Resa upp till Mora för att studera (dal)m-et. — Moders-, tungo-; lands-, folk-, allmogemål. Skånem-en.* **b**) *M-et i Norge* se landsmål I 2. **Syn. 1**) röst, stämma, tal(förmåga), målföre; **2**) landskaps- l. folkmål osv., munart, dialekt; (ibl.:) språk, tungomål. — **Målbrott,** -et; -sröst; -sstämma. Rösten blir hos ynglingar vid könsmognaden djupare o. manligare, hos flickor fastare o. klangfullare; själva övergång(stid)en kallas m-et. *M-et inträder hos ynglingar vid 14—18, hos flickor vid 12—16 år. Låt honom inte sjunga, medan han är i m-et, innan han kommit ur, är ur m-et! Med en m-sstämma, som slog över i vartannat ögonblick.* **-före,** -t, [-n]. **1**) *Ha (ett) grovt, vackert, präktigt, ljudligt, starkt, sluddrigt, trögt, livligt, raskt m. Flink, sluddrig i m-t. M-n, som tredskas med de kärnsvenska ljuden* Ruben Berg. *Det främmande m-t.* **2**) *Mista, tappa, återfå, få tillbaka m-t. Det återgav honom mod och m.* Z. Topelius. **Syn. 1**) sätt att tala, (tal)röst, (tal)organ, röstens läggning l. klangfärg, talets läggning, ibl. sätt att uttala ljuden o. d.; **2**) tal(förmåga). **-lös**[1], -t; -het. Skr. Mest friare. *Stå, bli, vara m. av vrede, förtrytelse, fasa, häpnad, förskräckelse, förfäran. I m. förvåning. M., förvånad, högtidlig tystnad. Han brukade annars inte vara den, som var m. i flicksällskap* A. Wändahl. **Syn.** stum, förstummad, som mist talförmågan, 'som fallen från skyarna', slagen med stumhet. **-man**[1]; -nahåll. Anhängare av norska 'målet' (se landsmål I 2), 'nynorskan'. *Den förre [Hj. Falk] klar riksmålsman, den senare [M. Hægstad] lika avgjord »m.»* Hj. Lindroth. **-poet** diktare på dialekt l. på norskt 'landsmål'. **-sträv,** -et; -are. Strävan att göra det på bygdemål fotade norska 'landsmålet' till bok- o. rikspråk.

Mål[2], -et, =. **1**) *M-et anhängiggjordes vid Svea hovrätt. M-et är utsatt att förekomma, uppsköts till 8 nästkommande oktober. Instämt, vädjat m. Beslut i m. mellan S. och* ~ *angående återgång av äktenskap. Vid äventyr att m-et avgöres utan kärandens närvaro. Varför m-et avskrevs. M-et mot* ~ *angående valfusk. Avgöra m-et till svarandens förmån. Äro i m-et flera motparter* ~. *Yrka att skiljas från m-et. Jävig i m-et. Förlora m-et. M-et går nu till högre rätt. Föra ngns m. Civila m. (tvistemål) och kriminella m. (brottmål). Civil-, besvärs-; barnuppfostrings-, återvinningsmål.* **2**) Friare. *Klaga i oträngt m.* utan orsak, onödigtvis. *I dylika m.* l. *I ty m.* i den saken, som saken ligger. *Döma i eget m.* **3**) Märk den försvagade bet. i ssgr som 'slagsmål, giftermål' o. d. **Syn. 1**) rättegång(ssak), (rätts)tvist, (vid domstol anhängiggjord) sak, process; **2**) sak, angelägenhet, ärende, fråga. — **Målslista.** Fackl. *På Halmstads rådhusrätts m. förekom nyligen bl. a.* ~. **-man;** -skap (-et); -srätt. **1**) Person som i egenskap av annans beskyddare har att företräda denne i rättsliga angelägenheter, t. e. om förmyndare o. myndling, föräldrar o. barn (särsk. i fhde till skolan) osv. *Omyndiga få ej vara sina egna målsmän. Åta sig att vara m. för, m-skap(et) för en omyndig. Mannens m-skap för hustrun gäller numer endast ekonomiska ärenden och blott om giftermålet lyder under äldre giftermålsbalken* 1931. *I svårare brottmål företräder numer icke förmyndare såsom m. sin myndling. Stod under sin mors m-skap. Söka undandraga sig m-skapet. — Terminsbetygen skola påtecknas av vederbörande m. (fader l. moder l. annan, som om lärjunge har omedelbar omvårdnad). Intyg av m. Föräldrar och målsmän uppmanas att låta vacci-*

nera sina barn före skolåldern Kungörelse 1932. 2 Friare. *Göra sig till m. för ngt. [Söderblom] den ekumeniska rörelsens store m. i vår tid.* **Syn.** företrädare, huvudman l. representant (t. e. för en riktning, en åsikt); (ibl. nära:) ombud(sman), banerförare, märkesman, ledande förkämpe, förespråkare. **-ägande,** -n, = (pres. part. o. subst.) o. **-äg|are;** -inna (l. i(-)). Båda även stavade med -e-. Kärande. *M-aren var icke tillstädes, varför målet avskrevs.* — *Från m-aresidan invändes, att ~. Betagen, som förlorat m-artalan.*

Mål[3], -et, =. *Mått, m. och vikt* längdmått, rymdmått o. vikt. *Ge gott, rågat m. Struket m. Hålla m-et* både om rymd o. längdmått (o. bildl.) = ha sitt behöriga mått. *I rågat m.* även bildl. *Systemets m. alltjämt dåliga, säger [justeraren] hr Huss* Sv. Dagbl. 1922. *Anmälan ~ mot Stockholmssystemet för undermål på bolagets försäljningsställen* ib. — **Målfyllig,** -t; [-het]. Fullmålig, som håller målet; 'fullödig'. *M. var han, frisk och sund* Runeberg, Sven Dufva. — *Emedan jag ej ansåg stycket m-t* Z. Topelius. *Bibliografierna i Svenskt biogr. lex. bilda tillsammans ett självständigt, m-t verk, som ~.* **-kärl.** Kärl som nyttjas som rymdmått. *M. för torra, för våta varor. Tunnan som m. för färsk och saltad sill. M. för mätning av kol, kox, torv, sand, kalk och mineralier må justeras även på 30, 20, 10 och 5 hl.* **-tunn|a.** *[Man hade] minst fem olika m-or för torra varor* Nord. Fam.[2]

Mål[4], -et, =. *Äta sina tre m. om dagen, två kraftiga m., ett extra m. på förmiddagen. Hoppa över ett m. Få sig ett gott m., ett riktigt skrovmål. Middags-, kvälls-, mellanmål.* **Syn.** måltid. — **Målro.** **1**) Ro att äta, matro. *Man får aldrig någon m. för pinglandet i telefonen. Ej unna sig någon m.* **2**) Munterheten vid en måltid, muntert bordssamtal, bordsskämt. *Fick ensam hålla m-n vid makt.* Även *Hålla m-n uppe.* **-tid.** **I.** Enkelt. *Inta sina m-er i ensamheten. Bli utan m. Tillreda en enkel m. En mager, klen, usel, riklig, präktig, festlig m. Smaklig m.!* väl bekomme. *M-en stod redan framdukad. M. i det gröna. Efter slutad m. Vid m-erna. Under m-en tänker han blott på att äta. Infinna sig ordentligt till, passa m-erna. Afton-, kvälls-; fest-, bröllopsmåltid.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-sdricka,* '*klass I*'. *M-sdrycken är stomjölk, som ~. Mot uppvisande av ett skaffningskort och makulering av gällande m-skupong erhålles ~* Karlskrona sjömanskår 1922. *Föraren stannar karavanen med en handrörelse: m-srast. Få, ta sin välbehövliga m-srast. Röjde undan m-srester och ~. M-ssup. Passa m-stimmen. M-stvång* för utfående av spritranson. *M-svanor. M-svin.* **Syn.** mål, anrättning, ibl. mat l. gästabud; måltids- l. mattimme, mattid.

Mål[5], -et, =. Ansluts ibl. oklart till föreg. l. till mål[3]. Lant. Blott i några få uttr. *[Kon] mjölkade mer än en kanna i m-et redan* V. Moberg. *Ko, som om somrarna mjölkar tre m. om dagen.* **Syn.** gång.

Mål[6], -et, =. **I.** Mer egentl. **1**) Särsk. idrotts. Slutpunkt vid tävling, linje l. plats som det gäller att nå i en tävling l. område dit t. e. en boll skall drivas; i vissa lekar friplats varifrån l. dit man har att springa, varifrån ngt kastas osv.; även = 'vunnet mål'. *M-et utmärktes med två vita flaggor. Vid fotlöpningar utgöres m-et vanl. av en på marken mellan två stolpar dragen vit linje, som för underlättande av m-bedömningen ytterligare markeras av en mellan samma stolpar på 1,22 meters höjd spänd, skör, vit tråd, som spränges av segraren (jfr m-snöre). Kom in, hann in till m-et en hästlängd före. Komma först till m-et. Nickade bollen i m. Klunga framför göteborgarnas m., som var allvarligt hotat. Skjuta bollen i m. oaktat m-mannens försök att hindra* 'lägga bollen i nätet'. *Verner Lundström ~ åkte i m. som första man [i Vasaloppet] kl. 1,56,30. Vinna matchen med 4 m. mot två. Det sista m-et, som var upplagt, bortfuskades av ~. Göra m. Ute-, innemål* i långboll. **2**) I skjutning o. d. *Andra sköto till m-s med armborst och träffade säkrare m. än kollegerna med eldvapen* H. Mörne. *Kasta till m-s (på kvistarna i en laduvägg). Förfela m-et på två meters avstånd. Träffa m-et. Skjuta över m-et* ofta bildl. = gå till överdrift. *Levande, rörligt m. M-et utgjordes av en lerduva på en hög stång.* **II.** Friare. **1**) Ofta även till III. *Stå vid sin levnads m. Gå och driva utan (visst) m. De gingo gatan fram utan plan eller m. Begynte gå utan m. och mening uppåt skogen. Med m-et fast i sikte.* **2**) *Varför har du satt mig till ett m. för dina angrepp?* Bibeln. *Förgiftade pilar, som icke ens träffa, råka m-et* ej ens drabba den de åsyfta. *Vara ett m. för allas blickar, för åtlöje, avund, (be)undran.* **III.** Bildl. *Sätta, ställa sitt m. högt. Sätta sig ett högt m. före. Han satte sig avlägsna m., som om ~* Hj. Söderberg. *För det m-et arbetar och kämpar jag* Bibeln. *Men kom ihåg att alltid gå ärligt till ditt m. och fly allt som är ont* Carin Hammarsköld. *(Närmaste) m-et för hans strävanden var att erhålla en säker ställning i stadsstyrelsen. (Upp)nå m-et, sitt m., m-et för sin strävan. Nå sina önskningars m. Förlora m-et ur sikte. Det i fjärran hägrande m-et. Ouppnåbara m. M-et föreföll avlägsnare än någonsin. Vinna sitt m. Vägar, som icke leda till m-et. Ett (litet) steg mot m-et. Klart medveten både om m. och medel. Den som vill m-et, måste ock*

vilja medlen. Allt detta har uteslutande till m. att ~. **Syn. I. 1**) slutpunkt (vid tävling), gräns, slut; (ibl.:) 'bo', målstolpe, målbur o. d.; ibl. destination(sort) l. bestämmelse(ort); **2**) riktpunkt, siktpunkt, (ibl.:) märke, prick, skottavla; **II. 2**) 'föremål'; **III.** syfte(mål), ändamål; (ibl.:) avsikt, ögonmärke, slutmål.

— **Målangivning.** Krigs. *För att underlätta m-en erfordras ofta angivande av punkter i terrängen: »punktangivning».* **-anordning(ar)** t. e. vid skjutning. **-bedömning. -bur.** Särsk. i fotboll o. d. *Lägga bollen i motståndarnas m.* **-domar|e;** -tribun. Idrotts. **-flagg(a). -gård.** Idrotts. *Bollspelets m-ar* Olympiska spelen 1912. **-kast;** -are; -erska; -ning. Idrotts. *Hade otur med m-en. En fenomenalt säker m-erska (i korgboll).* **-kvot.** Idrotts. *Sirius m. på två matcher är osedvanligt hög* i fotboll, 1921. **-käpp** i vissa lekar. **-linje.** Idrotts. *Med 'dött lopp' menas, då tvenne eller flera samtidigt nå m-n. Långsidorna på en fotbollsplan kallas sidlinjer, kortsidorna m-r.* **-lös**[2], -t. **1**) Idrotts. *M. match Sirius—Vesta i Upplandsserien* 1930. **2**) *Drev* ~ *m-t omkring i staden* S. Siwertz. **-man**[2]. Idrotts. Målvakt. **-medvet|en;** -enhet. *Han var klartänkt och m-en och snabb i beslut. Hade blivit m-nare och i allmänhet vunnit i säkerhet och omdöme. En m-en regering. M-et följa sin utstakade väg. Aug. Brunius' m-na strävanden att bryta vår litterära isolering gentemot England. »Vikingen», Finlands första m-et svensksinnade tidning* A. Mörne. *M-et allvar. Brist på m-enhet.* **Syn.** som vet vad han vill, som icke släpper målet ur sikte, bestämt inriktad på, (ibl.:) bestämd, fast, resolut, planmässig. **-nät.** Idrotts. *M. för fotboll med linor, pinnar och spänntåg.* **-pinne** t. e. i krocket. **-ribba.** Idrotts. *Bollen studsade tillbaka mot m-n* i fotboll. **-rik.** Idrotts. *En intressant och m. bandymatch.*

-sekreterare t. e. vid simtävlan. **-siffr|a.** Idrotts. *Vunno sina matcher med överlägsna m-or* (i fotboll). **-skjutning.** Ngn gång även 'målskjuta' osv. samt 'målskjutare'. *Ha, öva (sig i) m. med pistol. M-sbana* vanl. 'skjutbana'. *Regementets m-sbod, där samtliga arbeten med m-smaterielen utföras. M-stavla* vanl. 'skottavla'. *Vi höllo titt och ofta m-sövningar utefter vägarna* skjutövningar. **-snöre.** Idrotts. Jfr mål[6] I 1. *Zander, segraren på 1,500 och 5,000, bryter m-t* 1916. *Vinnare är den, som med bröstet först berör m-t* J. Zander. **-spaning.** Krigs. *Övningar i m.* L. Tingsten. **-stolpe** o. **-stång** idrotts. **-tavla.** Mindre vanl. än 'skottavla'. *En säck fylld med gräs tjänstgjorde som m., men* ~ E. v. Otter. Även bildl. *Och i honom sågo en lämplig m. för sin satir.* **-vakt.** T. e. i fotboll. *M. var* ~. *M. kan ombytas vid halvtid* Olympiska spelen 1912. *M-en kastade sig, men lyckades ej hindra bollen att rulla i mål. M-shandskar, klädda med räfflat gummi.* **-vimpel. -yt|a.** *För flottans målskjutningar avsedda stridsmål, 2 st., vardera med en m-a av 6 × 15 meter och* ~. *[Luftskeppen] erbjuda även på stora höjder avsevärda m-or och* ~ Tord Ångström.

Mål|a, -ade, -as. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) Konstnärligt. *Lära sig m-a (för ngn). M-a efter naturen, efter (naken) modell, naket, landskap, stilleben, porträtt, i olja, i pastell, i akvarell, med oljefärg(er), med tusch, på duk, på vått vägg (al fresco), på trä, på lärft, på elfenben, grått i grått. — M-a en tavla, föreställande* ~. *En klent, dåligt m-ad tavla av en andrarangskonstnär. Vem skall m-a plafonden, väggfälten? M-a porslin. Konstnären har m-at henne i naturlig storlek, stående på tröskeln till sitt rum, just på väg att gå ut. Det återstår mig att m-a luften på tavlan. M-ar med förkärlek (höststämningar) i gridelint. Låta m-a sig, sitt porträtt. För närvarande m-ar han på ett porträtt av kung Gustav (i helfigur). En dylik tavla m-ar ej vem som helst, m-ar sig icke själv. Så jag m-ar, ty så roar mig att m-a* ofta bildl. *M-a träden röda och himmelen grön. M-a djävulen på väggen (för att piska honom)* bildl.: m-a ut ngt värre än det är o. så fördöma. **2**) Hantverksmässigt. *Ämnar du m-a bänken grön. Vi måste m-a staketet också i år. M-ade golv. Glo som en ko på en (röd)m-ad vägg. M-a uthusen i rött. Möbel m-ad i mahogny* i färg som efterbildar mahogny. *Brokigt m-ade tapeter. Nym-at! Bättre (är) mat än m-ad vägg.* **II.** Friare. **1**) *Hon m-ar sig. M-ad i ansiktet. Med m-ade kinder, läppar, ögonbryn. M-ade filmstjärnor. Den modärna flickan är bara en m-ad docka. Rodnad skall kyssas fram, inte m-as* Adolf Paul. **2**) *Jag har inte ett m-at kort* inte en 'm-are' (kung, dam, knekt). **3**) *Nordan m-ar kinden (röd). Och morgonrodnaden m-ar / en ny ocean i rött. Detta fina rosiga skimmer, som ingen pensel m-ar* Ax. Munthe. **III.** Rent bildl. **1**) *Och hennes fantasi m-ade allt i de mörkaste färger. M-a svart i svart, med mörka färger. Där författaren m-at sig själv och sin omgivning. M-a sig en framtid, full av ljus. Ditt väsens härlighet sig m-ar / kring himlens valv, kring jordens rymd* Ps. 19. — *Den fasa, som stod m-ad i hennes ansikte. — M-a i ord och toner.* **2**) *Och på sitt m-ande sätt skildrade hon livet vid 'surbrunnen'. Med all sin kärlek till den m-ande detaljen. Rytmen är m-ande och* ~. *En frisk och m-ande stil.* **B**) Fasta ssgr äro sälls. (ex. målbok) o. ersättas vanl. av ssgr med *målar-*. **Syn. A**) **I. 1**) konstnärligt i färg(er) framställa, avbilda (i färg);

ägna sig åt måleriet l. målarkonsten, ibl. porträttera l. avkonterfeja; 2) bestryka l. överstryka med färg l. målarborste, (ibl. (an)stryka; (ibl.:) grunda, bemåla, kolorera, färglägga, kludda; **II. 1**) m. a sig (anbringa färg t. e. karmin i ansiktet l. d.), sminka sig, 'spackla sig'; **III. 1**) 'avmåla', utmåla o. skildra, (levande) beskriva l. teckna, åskådliggöra, m.ad ibl. 'avspeglad'; **2**) m.ande livlig, i livliga färger, levande, livfull, färgrik, pittoresk, åskådlig.

— **Måla av** m. fl. se avmåla osv. — **Målbok.** *Färglådor och målböcker för barn* med bilder att imåla l. måla efter. **-skrin.** Oftare 'målarskrin'. *Jag kom med m. och staffli* Alb. Engström.

— **Målar|e,** -(e)n, -e. **1**) Konstnär. *En av våra främsta m-e. Modärna m-es tavlor. Landskaps-, frilufts-, porträtt-, historie-, djur-, genre-; snabb-; akvarell-, miniatyrm-e. Konstm-e*)(yrkesm-e. **2**) Hantverkare l. yrkesman. *M-nas fackförening. Har du m-e i huset? M(-e) Eriksson.* — Hit vanl. *Skylt-, vagn-* o. ibl. *glas-, porslins-, dekorationsm-e.* **3**) I kortspel: kung, dam, knekt o. ibl. äss)(hacka). *Spela icke kort med döden, han har alla m-na.* **Syn. 1**) o. **2**) ibl. (målar)-kludd (nedsättande); **3**) ibl. 'figur'. — **Målar-akademi.** *Akademien för de fria konsterna benämnes i dagligt tal ofta m-n.* **-ateljé** konstnärsbet. **-blus. -borste. -duk.** Stycke lärft att måla på. *Oleokromreproduktionerna äro på m. samt fernissade, så att de inramas utan glas.* **-etsning. -färg.** *Spår av m. Här luktar m.* **-geni.** *Det norditalienska fastlandets största m., Correggio* J. J. Tikkanen. **-gesäll. -gosse** målarlärling. **-grejor.** Säll. i sing. *Har du dina m. med dej?* **-kladd** l. **-kludd.** Dålig målare, målaryngling. **-koloni.** *Vår koloni, en av de första m-er i skärgården, kanske den första* Alb. Engström. **-konst.** *Modärn m. M-en i Sverge under 1800-talet.* **-lukt.** *Den starkaste 'm-en' härrör från terpentinets avdunstning.* **-låda.** *Gav sig av till älven med staffli och m.* **-lärling. -modell.** *Cirkusartisten som m.* **-mästare** blott ifråga om hantverk. **-papp. -paraply** för friluftsmålare. **-pens|el.** *M-lar, starkt lindade och med kopparringar. M-lar, s. k. anstrykare.* **-rock.** *Den vida m-en var uppknäppt och släpade på marken, där hon satt.* **-skola.** Blott konstnärlig bet. **1**) Målarakademi o. d. *Konstnärsförbundets första m.* **2**) Riktning inom målarkonsten. *Vilken m. tillhör han?* **-skrin.** *Jag hoppade av tåget med min kappsäck och mitt m.* Alb. Engström. **-staffli. -stol. -studio.** *Som om jag varit en modell ~ i en m.* Marika Stiernstedt. **-ställning.** Mest hantverksbet. **-teknik.** Mest konstnärligt. *En ny m.* **-verkstad** hantverksbet. **-yngling.** Både konstnärs- o. hantverksbet. **-öga.** Konstnärsbet. *Pojken har m.*

Målari'nn|a; -an, -or. Konstnärsbet. *M-an Maja Söderlund, djurm-a och sago-illustratör. Miniatyrm-a.* — **Måleri,** -et, [-eri] **I.** Enkelt. Nästan blott i konstnärsbet. o. bildl. **1**) Egentl. **a**) Utan plur. *M-et, en av de sköna konsterna. Ägna sig åt m. Som i sitt m. anslöt sig till Gustave Moreau. Det monumentala m-ets historia. Studera friluftsmåleri hos ~, i Frankrike. Historie-, landskaps-, porträtt-, helgon-; miniatyr-, glas-, elfenbens-, vas-, staffli-, stämningsmåleri.* **b**) Med plur. Mindre vanl., gärna skr. l. fackl. *En stor sal med m-er på väggarna. Jag sade, att enligt min mening var tavlan icke bra som m., och ~* (kan även föras till a) Rik. Lindström. **2**) Bildl. Utan plur. *M. i ord.* **II.** Ssgr. **1**) Konstnärsbet. Mindre vanl. *Förstod sig på alla m-arter* S. Agrell, öv. *Under ledning av en italiensk m-professor* ib. **2**) Hantverksbet. *Svenska m-arbetareförbundet.* **Syn. I. 1 a**) målning(skonst), målarkonst; målningssätt. **b**) 'målning', tavla, ibl. 'duk'; **2**) skildring, teckning, beskrivning, återgivning. — **Målerisk** (l. -ē-; akut); -t. **1**) Vanligaste betydelsen. *Att Japan är mera m-t vackert än ~. En m. vildskog. M-t ligga i själva gattet de båda holmarna Sverge och Danmark* R. Sernander. *Det m-t sköna i landskapsväg. Hela typen m. nästan som en zigenare.* **2**) Fackl. *Om m. njutning* Rich. Bergh. **Syn. 1**) penselfrestande, 'färgfrestande', målningsvärd, värd att (av)målas l. en målares pensel, pittoresk; (ibl. nära:) brokig, färggrann, (för)tjusande (vacker); **2**) målar-. — **Målersk|a,** -an, -or. Sälls. för 'målarinna'. *En snabbm-a* B. Sjöberg.

— **Målning,** -en, -ar. **A**) Enkelt. **I.** Utan plur. Konst- l. hantverksbet. samt bildl. **1**) *Skicklig i (figur)målning. Ge undervisning i m., i porslins-, plakatmålning. Klåpa med miniatyrmålning. M. i olja, på glas.* **2**) *M-en av taket tog längsta tiden.* — Även konkr. *Vänta, att m-en skall torka. M-en är avnött, särskilt i kanterna. Den billiga furubyrån i, med mahognymålning.* **3**) *Damerna ha slagit sig ned vid en bakelse och förrätta ogenerat sin ansiktsmålning.* **II.** Med plur. Mest i konstbet. o. bildl. **1**) *Ivar Arosenius, som redan 1902 fångade min uppmärksamhet med några karaktäristiska m-ar, utställda på Valand. Landskaps-, marin-, bataljm-ar.* **2**) *Strindberg, Blomsterm-ar och djurstycken. Natur-, sedem-ar. Skönmålning.* **3**) *Jag har ännu några m-ar att utföra i det inre (väggar, tak, fönster), innan det är färdigt för inflyttning* m-sarbeten. **B**) Ssgr. Ex.: *M-sarbeten, som ännu återstå. M-sgalleri* tavelmuseum. *Konservator vid Nationalmuseets m-ssamling. M-ssätt. M-steknik. M-svärd* skr. = målerisk. **Syn. A**) **I. 1**) se måleri; 2) målaryrke(t); målad yta, 'färg(en)'; **3**)

a) 'påmålning' l. 'uppmålning'; **b**) o. **II.** se måleri.

Målla se molla[1]. **Mån**[1] se måne.

Mån[2], [-en (akut), -er (grav)]. Mest efter prep. 'i'. **1**) *En liten m. större. Så mycket som en fingers m.* mindre vanl. *Vinden hade kantrat en m., vattnet steg* ~ Jonatan Reuter. *Garneringen var en m. för hög. — (Tung ä ja inte, men) alla måner hjälpa, sa myggan, hoppade av lasset. — Hårs-; jämknings-, krymp-, sömsmån.* **2**) Efter 'i'. **a**) I m. av. *Betala ngn i m. av förtjänst. I m. av behov. I m. av sina krafter.* **b**) I m. som o. d. *Makadambanan, som i den m. den förslits kommer att ersättas med* ~. *Lärjungar mottagas i m. som platser finnas lediga. I den m. det är oss möjligt. I samma m. (som) man avlägsnar sig från utgångspunkten, i samma m. avtar också säkerheten i slutsatserna. — Man får se efter i vad m., i vilken m. man kan riskera en framstöt.* **c**) I + adj. + mån. Uttr. ofta skriftspråkliga. *I görligaste m. komma tiderna att så bestämmas, att* ~ Karl Nordlund. *I hög, högsta m.* sälls., t. e. V. Rydberg. *Under sådana omständigheter kan det i ingen m. förvåna, att* ~ S. Belfrage. *I lika m. I mer eller mindre m., större eller mindre m. beroende av* ~. *Icke i minsta, ringaste m. I min, sin (ringa) m.* o. d. *Bli i möjligaste m. tillgodosedda. I någon m. beror det väl på att* ~. *Utan att i någon mån vilja inverka på* ~. *I obetydlig, i ringa m. I stor m.* Erik Hedén. *Och har i så m. svikit släktens traditioner, att han* ~ Albin Widén. *Så anse fullmäktige överflödigt att i vidare m. yttra sig över* ~. *I vidsträckt m. I viss m. Om den i önskad m. fyller detta ändamål, är osäkert* R. Sernander. **Syn.** hårsmån, liten smula, 'aning'; (ibl.:) grad, utsträckning, måtto; (i m. av:) i förhållande till, efter måttet av, alltefter.

Mån[3], -t, -are; -het. **1**) *Ända till ytterlighet m. om sin person och sin dräkt* J. Engelke. *M. om sitt anseende, sin heder, hälsan, sin hälsa. Hon var m. om penningen, som alla andra i bygden, som* ~ Paul Lundh. *M. om slantarna, förtjänsten. Den om världens goda mycket m-a familjen* O. Levertin. *M. om sig* ofta = litet sniken. *Hemma fick man inte vara m. om stegen* W. Hammenhög. *Allt klokt folk, som är m-t om sitt eget bästa* Z. Topelius. *Varför skulle icke Sverge vara lika m-t om sina författares rättigheter? Hon är alltid så m. om honom, m. (om) att han ska ha det bra. M-e att* ~ *avvända alla misstankar* V. Rydberg. *M-are om att iakttaga gängse umgängesseder* Harry Blomberg. **2**) Mest skr. *Denna m-het om titeln. Kräva m-het om äran* ~. *Hans personliga välvilja och m-het om patienterna. En m-het om husbonden(s bästa), som* ~. *De lärdes tilltagande m-het om språkets regler och rykt* Hj. Alving. **Syn.** angelägen l. ivrig (att iaktta), aktsam, omsorgsfull, rädd (om), noggrann (med), noga (om l. att), sorgfällig, vårdsam; (ibl.:) snål, avundsjuk (om), öm (om). — **Mån|a**[1] **om** ᴨ, -ade, -as. Se omm-a.

Må'n[4] se månn(e). **Måna**[2] se måne.

Månad, -en (i smtl. ibl. månan), -er. Mest = 'borgerlig m.' l. 'kalendermånad' (= 30, 31 l. (febr.) 28 l. 29 dagar). Ibl. = affärsmånad som vanl. räknas = 30 dagar l. ngn gång 4 veckor (veckomånad). **I.** Enkelt. **1**) *Utgångspunkten för fastställandet av m-ens längd är längden av månens omloppstid i förhållande till jorden. I juni m. (år) 1783, förra året. Den första, sista i m-en. En gång i m-en, varannan m. Den tredje (i) denna m.* tredje dennes. *Den 30 förliden m., nästkommande mars (m.). Var femte m. (För) var m. minskades utsikterna. Vilken dag i m-en kommer båten? I den vackra m-en maj. Förra m-en var en händelserik m. för* ~. *Vår-, slaktmånad. Under sommarm-erna.* — Märk om havandeskap. *Hon går redan på, är i l. på sjunde m-en.* **2**) *En hel m. (i sträck). (Under) en m-s tid. Tjäna m-en ut. Hyra för, på, per m. Två m-er om, på året under menförestiden. I går var det (jämnt) en m., sedan han var här. Först om, efter en m. (In)om tre m-er. Tre m-ers ferier. En m-s fasta. För en m. sedan. Sex m-er från dato. En halv m. i förväg. Blott 3 m-er gammal. Avled den 3 febr., 78 år, 5 m-er och 6 dagar gammal. Där stannade han till en början (i) 1 ½ m. — Bli där m-er igenom, m. efter m., i m-er. Så har jag fått till arvedel m-er av elände* Bibeln. *Under ett m-er långt vistande i* ~ K. Zilliacus. — *Smekmånad* även till 1. **II.** Ssgr ha *månads-; månad-* blott i 'm-tal(s)', ngn gång även *månade*-tal(s). **Syn.** (ibl.:) månvarv, 30 da(ga)r, 4 veckor.

— **Månadtal;** -s (adv.). Ngn gång även 'månadetal(s)'. *Men det kan också dröja (i) m. Henne har jag inte sett på m. Några av dessa ('solfacklorna') bibehålla länge (månadtals) sin form* Nord. Fam.[2]

— **Månadsanställ|a;** -ning. Mest i perf. part. *Tjänstemän, förmän och övriga m-da vid Luossavaara-Kiirunavaara a.-b.* **-arvode.** *En konsulent med ett m. av 500 kr.* **-avlöning.** *Lyfta sin m.* **-avräkning** handels. o. d. **-berättelse. -besked. -biljett. -blad.** Mest i namn på tidning l. tidskrift. *Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens Månadsblad.* **-dag.** *Samma m. i april inträffade, att* ~. **-frist. -gammal.** *M-t damm. När kycklingen är m. Månadsgamla nyheter.* **-gris.** Lant. (Ungefär) månadsgammal gris. **-hyra.** Ibl. även = månadslön. **-häfte** t. e. av tidskrift. **-karl.** I Göteborg = gårdskarl. **-kort.** Kort som gäller en månad. **-lov.** Lov en dag i må-

naden. *I morgon ha vi m., men flickskolan får läsa som vanligt.* **-lång,** t. *Efter m. väntan.* **-lön.** *Ha innestående sin m. för februari. Kvittera ut sin m.* **-lönar|e;** -stat. Särsk. vid marinen. *Förutom tillfälligt utkommenderat manskap av flottan utgöres varvets arbetspersonal av m-e och daglönare* 1916. *Underofficerare på m-stat.* **-marknad.** Större torgdag en gång i månaden. **-möte.** *A. I. K. Ordinarie m. i kväll kl. 7 vid* ~ Annons, Ups. Nya Tidn. 1930. **-namn.** *De svenska m-en, [Tors-, Gojemånad osv., försvunno] ur vår almanacka vid dess nygestaltning från och med år 1901* M. P:son Nilsson. **-penning.** *Hur mycket har du i månadspengar?* fick- l. hushållspengar i månaden; ibl. månadslön. **-rapport. -rasande;** -raseri. Bibl. m. m. Som får anfall av galenskap (raseri) en gång i månaden. *Herre, förbarma dig över min son, ty han är m.* **-redogörelse. -redovisning. -rening.** Läk. m. m. Kvinnans månatliga 'blödning', menstruation. **-ros.** Rosa indica semperflorens (med lång blomningstid). **-samkväm.** *Föredrag å K. F. U. K:s m.* **-sammandrag** t. e. av räkenskaper, över bankernas rörelse osv. **-skifte. -skrift** t. e. som tidskriftsnamn. **-slut.** *Vid m-et, närmast föregående m.* **-smultron.** En högvuxen form av Fragaria vesca med blommor o. bär hela sommaren; även frukten. **-tal.** *Uppkommer, vid sådan övergång av straff, brutet m.; varde halv månad till femton dagar räknad* Lagen. **-uppgörelse. -vis,** adv., säll. adj. *Han levde då m. i skogarna. Få lönen m. Skola* ~ *ordnas i datumföljd samt m. sammanföras i buntar* Postboken.

— **Månatlig** (grav l. -ät- med akut); -t; -en (adv.). *M-t underhåll. Ett litet m-t understöd. Utkommer i m-a häften. Tidskriften* ~ *vilken utkommer i Paris två gånger m-en* Sv. Dagbl. 1907.

Må'ndag (vanl. utt. som ssg; akut; 'g' i smtl. ofta stumt); -en (även grav; smtl. även måndan — med akut); -ar (även grav); [-lig]. Jfr fredag o. lördag. Märk bl. a. *En gammal vidskepelse säger, att man aldrig skall börja något på (en) m. Gesällerna hade förr ledigt på m-en, hade s. k. 'fri m.'; därav uttryck som ta (sig), hålla fri m.* o. *fira (fri)måndag. M-släsare, frukostätare och studenter med fästmö och hund ta aldrig examen* ('m. i nästa vecka, då börjas det') Conrad Ankarcrona.

Månde (grav); enstaka åld. impf. utan tempusbet. (jfr dock månn o. månne). Mest i vissa uttr.; ibl. skönl., i folkvisor (där det då kan vara enbart 'omskrivande'), högt. l. skämts. *Vad m. det betyda?* kan. *Vad m. varda av detta barnet?* kan väl. *Han m. nu vara aldrig så sentimental* må. *Vad Karl XII* ~ *tyckte om att läsa eller höra föreläsas, det m. vara isländska sagor eller franska legender och satirer, hade* ~ Har. Hjärne. *Hur det än m. gå, utfalla. Hur det än (därmed) vara m., så tar jag villan. Vem det (än) vara m. — Detta m. vara havet! — tänkte älven och* ~ Rich. Gustafsson *En lång uttydning av vad en förment modärn »kulturhistoria» m. innebära* Har. Hjärne. *Underligt i sanning m. människornas öden länkas* K. A. Melin. *Nu m. jag le, sa bonn, skrattade så att pälsen sprack. — Jag är ej rädder på liten grön stig, / där jag i skogen månd' gånga* E. G. Geijer. *Slottets sägen med tjusfull makt / m. min själ betaga* Nino Runeberg. *För spejare m. förklädd han fly, / ty nu till döden han dömdes* J. Bonggren. **Syn.** kan (väl), kunde, må, månn, måtte, skall l. bör (väl), måste.

Mån|e, -en, -ar. **I.** Former. **1**) Enkelt. Åld. skönl. träffas ännu 'måna' o. i dikt l. vard. (ldls.) 'mån' (best. form). T. e. **a**) *Silverne m-a / oss lyser förut, där i skogen vi gå. Som en Drottning ibland tusen tärnor / m-an glänste mellan himlens stjärnor* Lars Stenbäck. **b**) *Och de kyssades så blygt, att de skämmades för mån* Karlfeldt. *Gubben i mån(en).* **2**) Ssgr ha i regel *mån-;* särsk. skönl. ibl. även *måne-* (t. e. m-eglans). **II.** Bet. o. användning. **1**) Huvudbet. Mest i best. sing. (den jorden närmaste av de egentliga himlakropparna). **a**) *M-ens faser: nym-e* (●), *första kvarteret* (◐), *fullm-e l. nedan* (○), *sista kvarteret* (◑). *M-en i avtagande* ☽, *i tilltagande* ☾. *Då m-en är i nedan, är halv. M-ens horn. När m-en tändes på nytt. Vid m-ens nytändning. Gård kring m-en. M-en går inte upp så tidigt i kväll. M-en, som lik en guldslant rullade utefter skogslinjen. Du sol, stå stilla i Gibeon, du m-e, i Ajalons dal!* Bibeln. *Sol, m-e och stjärnor.* **b**) Ibl. särsk. avseende m-skenet, m-ljuset. *Har vi m-e i kväll?* lyser m-en i kväll. *En vaknatt, när m-en blänkte. I m-ens sken. Ingen m-e lyste över vidderna* Fredr. Persson. **2**) Friare, i jämförelser o. bildl. **a**) Gärna mer fackl. *Den ljusstarkaste av Saturni 10 m-ar.* **b**) *Strandpyjamas av vit shantung med stora röda m-ar. — [Dimman, som] rullar kring lyktornas m-ar* Bo Bergman. **c**) Jfr II 1 a. *Liksom m-en lånar sitt ljus av solen. Tecken i sol och m-e. Jag skall sätta dig, där varken sol eller m-e lyser. Hans jordagods ligger i m-en* 'i det blå'. *De ä som att ta ner m-en (från himlavalvet)* omöjligt, vansinnigt. *Men nu kan man likaväl taga ner mån / som att få't gå ihop* K. Stangenberg. *Hund, som skäller på m-en. Han ser ut, som om han hade fallit från, ramlat ner från m-en* fullständigt tappat huvudet, som om han inte begrep nånting, var fullstän-

digt oförstående. *Att han inte begrep sig på arkeologi mer, än m-en förstår sig på kräftor, som det välska ordspråket lyder. Flickornas nyfikenhet växte och tilltog som m-en i ny* Sigrid Stjernswärd. **d**) Skämts. *Han börjar på att få (en liten) m-e* bli skallig högst uppe på hjässan. **Syn. II. 2**) **a**) 'drabant', satellit, 'biplanet'.

— **Månansikte** ansikte som en fullmåne (runt o. skinande). **-bana(n)** månens bana kring jorden. **-beglänst** skönl. **-belyst. -blek.** Mest skönl. *Med m. glans* Maj Almquist-Lorents. *Den m-a kärlek, som* ~ Erik Brogren. **-blänk.** Skönl. *I denna natt* ~ / *av m. fylld* Nils Svanberg. **-cirkel.** Fackl. Nittonårsperiod efter vkn nytändningarna återkomma på ung. samma dagar av året. *Runorna i andra raden angiva gyllentalet (årets plats i m-n)* M. P:son Nilsson. **-dyrk|an;** -are. **-fas** se måne II 1 a. **-formig.** Ofta i form av nymåne. *Dessa vackra tjurar med breda bringor, / milda ögon, m-t krökta horn och* ~ Aline Pipping, öv. fr. Carducci. **-förmörkelse.** *M. inträffar, då månen vid fullmåne kommer in i jordskuggan, dvs. att jorden befinner sig mellan solen och månen. Total, partiell m.* **-gata.** *Dyningar, som kommo m-n att gunga* Bo Bergman. *Betrakta m-n över Finska viken* Ture Janson. **-gubbe(n).** Sälls. för 'gubben i mån'. **-gudinna(n)** Luna, Selene. **-gång.** *Skåpur med datumvisare och m.* **-gård** lysande ring ('gård') kring månen. **-karta. -klar.** *En m. (höst)natt. I de m-a kvällarna.* **-landskap.** *Det ödsliga m-et med dess berg och kratrar. Slätten* ~ *med alla sina små kraterkäglor ej olik ett m.* Prins Wilhelm. **-lik,** -t; -nande. *Av skimret från din m-t klara panna* Sig. Agrell. — Även *Med m-a skidor* (bot.: böjda som nymånen) P. Svensson. **-ljus**[1], -et. Månsken. *I det klara m-et (,som silade ned mellan träden).* **-ljus**[2]. **1**) Egentl. *En m. natt. M-a skyar. Blir det m-t i kväll, tro?* **2**) Bildl., vard. (ironiskt). Med gradformer. *Jo, han är allt en m. en!* (en snygg, skön, ljus, fin pojke) Fanny Alving. *En m. idé, inte sant? Jo, det här var m-t, viskade Otto* ('trevligt') Ebbe Lieberath. **-lyst.** Mer skönl. än 'månbelyst'. *Den m-a fönsterraden* R. Schildt. *På den m-a vägen.* **-lös,** -t. *En m. natt vid dagjämningen.* **-människa. -raket.** R. avsedd att nå månen. *Förberedelserna för avskjutandet av prof. Oberths m.* 1929. *Ing. Winklers m. exploderade strax efter starten* 1932. **-ring** ovanl. för 'mångård'.

-sken. Ngn gång även 'månesken'. **I.** Enkelt. **1**) *M-et silar mellan träden, tecknar en silverglittrande gata på sjön. En strimma m. faller över hängmattan. Svärma i m-et. I klart m. Blir det m. i afton? Natt utan m. Augustimånsken. Det går som att lappa vantar i m.* som av sig självt. *Han har kommit bort i m-et* enl. folktron. — *Polis-, teatermånsken.* **2**) Märk den ngt vard. bet. 'flintskalle', 'flintskallighet'. *Ett vackert huvud* ~ *utan tillstymmelse till m.* Jenny Engelke. **II.** Ssgr. Ex.: *Under ljuvliga m-saftnar. Hemskt, m-saktigt, ojordiskt. M-sartat romantisk* Per Hallström. *M-seffekt. En m-skväll på Djurgården. M-slandskap. M-sljusa, m-slysta gläntor. En m-snatt. M-spromenad. M-ssmäktande. M-ssonaten* av Beethoven. *M-sstycke* målning (l. dikt). *M-ssvärmeri. M-stur på Vättern.* **-skifte.** Övergång till ny 'fas' l. tiden därför, ibl. månfas; tiden från ny till nedan l. tvärtom, ibl. tiden mln två nymånar. *Vid m-t, nästa m. Väderlekens beroende av m-na.* **-skiva. -skugga** som månen kastar vid solförmörkelse l. av ett månbelyst föremål. **-skära.** *Dess för är spetsig som m-n i ny. M-n silvermatt / över oss skiner* E. Goldkuhl. **-standar** turkiskt standar. **-sten.** Opaliserande fältspatvarietet (halvädelsten), ibl. kallad 'vargöga'. **-strål|e.** Även måne-. *Genom det täta lövverket silade m-arna ned över oss och* ~ E. v. Otter. **-varv.** Vanl. skr. o. skönl. = månad. *Vänta ett helt m. Inom några m.* A. A. Swärd. *M. efter m. gick* Åke Lindström. *Vart m., sägs det, vaknar hon i kvällen* E. C:son Bredberg. **-uppgång. -viol.** Lunaria rediviva. **-vit** skönl.

— **Mån-** l. **Mån|eglans** m. fl. Formerna med -e- äro mest skönl. Några ex.: *I stilla m-eglansen* Hj. Söderberg, öv. *Med m-eglitter över vatten* Aug. Hallner. *Var m-eljus kväll* Nino Runeberg. *Vid m-eny* Hj. Procopé. *Smidd av m-estrålar känns ej kronan tung* C. Snoilsky.

Mång, -t o. **Många** se följ. **Mång|en** (grav); -et, -a [säll. o. åld. -e]. Jfr även fler(a) osv. (särsk. II 1). **A**) Enkelt. Substantiviskt o. adjektiviskt. **I.** Mång, -t. **1**) 'Mång' är ofta skönl. o. kan nyttjas både för sing o. plur.; ej säll. åld. Det hopskrivs ofta med följ. räkneord. T. e.: *Han ritar m. runa i isens famn* Tegnér. *I m. tusen år. Min älskade, min endaste, m. tusende godnatt* Hj. Runeberg. *Har jag inte sagt m. hundrade gånger, att* ~ V. Benedictsson. *I m. hundra år* S. Lagerlöf. — Märk i brädspel *Sexor m.* (som växlar med 'sexor all'). **2**) M-t. Ofta efter prep. 'i' o. i förbindelse med 'mycket'. En del fraser skr. *M-t av detta har under tidernas lopp blivit förstört* J. B. Simonsson. *Måste telefonera och rådgöra om m-t med både kända och okända* Harry Blomberg. *Han tänker m-t, som han ej tänkt i går* Hj. Procopé. — *Som* ~ *i m-t står på en ganska fornartad ståndpunkt* O. Ottelin. *Och från en tid, i m-t en annan vorden* Emil Zilliacus. — *Men är det mycket att vinna, så är det m-t att förlora* E. Hornborg. *Ja, där sker ett och*

annat, m t och mycket och varjehanda Maija Akerman Tudeer. *Står i m t och mycket på en efterbliven ståndpunkt. I m t och mycket närbesläktad med ~. Mycket och m t av högt värde* K. Zilliacus. **II.** Huvudformerna. **1**) M-en, m-et. **a**) *M en säger, att ~. Hur m-en har icke ~! M-en går ut efter ull och kommer klippt hem. Det var en gång en torpare, som m-en är väl det* Sv. folksagor. *Och jag visste, att hans fattigdom var lika oförtjänt som m-ens rikedom* Rik. Lindström. **b**) Mark det ngt vard. l. folkl. *M-en en på träben linkar / och tar ändå saken lätt* Gust. Schönberg. *M-en en natt låg Antti ~* Fr. Persson. **c**) *Ej utan att ha fällt m-en tår över ~. M-et kärt besök. M-et år har gått i möda och besvär* V. Rydberg. *M-en motgång har han fått pröva, men ~. M-en gång går det bättre, än man vågat hoppas. Inte på m-en god dag. Det var m-en god dag sen han ~* R. Schildt. *Bananplantans stora blad äro nyttiga till m-en god ting: ~* Sven Hedin. *M-en bättre än du har måst ~.* **2**) M-a. **a**) *Giva sitt liv till lösen för m-a* Bibeln. *Det kom tre gånger så m-a (som vi väntat). Att en sådan stadsplan skall ge rätvinkligheten så m-a som flyger och far. M-a av hans lärjungar* mer säll. utan 'av'. *Hur m-a ä, kommer ni? Kom så m-a ni ä! Söka de m-as pris* mängdens. *M-a, alltför m-a äro konungens villkor. Ta m-a, ta två!* skämts. när man bjuder ngt. **b**) Folkl., förstärkande är *Det har varit på tal i m-a de år.* **c**) *Ett arbete i m-a band. På m-a håll var man missnöjd med ~. M-a andra (personer) kunde också komma ifråga. Jag kan m-a fler(a) konster. Ge dem för all del lika m-a äpplen var! M-a gånger (om) önskade jag, att det varit ogjort. Så m-a huvuden, så m-a sinnen. M-a rätter, m-a krämpor. M-a bäckar små gör(a) en stor å. Ha m-a järn i elden. M-a hundra, tusen myggor, som ~. Sen m-a år (tillbaka). I m-a (följande) årtionden. I m-a herrans år. M-a gånger bättre vore, om ~. Alldeles för m-a kockar. M-a små missöden.* **B**) Ssgr ha *mång-* (nya bildas vid behov); undantag *många-* i m-ahanda o. *mången-* i m-enstädes l. m-enstans.

Syn. (mer l. mindre nära stå:) åtskillig, mång- l. fler- l. margfaldig, talrik, mycken, icke så få, upprepad, en mängd l. mångfald, en stor skara l. hop, ett stort antal osv.

— **Mångalstr|ande;** -ing (ibl. överproduktion). Skr. (Mkt) produktiv, alsterrik. **-armad** t. e. om djur, jättar, delta, ljusstake. **-artad.** Mest skr. *Betydelsen av denna litteraturläsning är m.* O. Ottelin. **-axig.** *[Vippa] tätgrenig, m.* C. Lindman. **-befaren** mångberest. **-begåvad** skr. **-bent.** **-beprisad.** **-beprövad.** **-berest.** **-besjung|en.** *Ithaka, det m-na.* **-besökt** skr. **-betrodd.** *Stadens mest m-e, m-aste man-* **-bild|ad;** -ning. *M-ad som själve Olof Rudbeck.* **-bladig.** Om växt, kniv osv. *Rosor, större och m-are än annars* Per Hallström. **-blommig** l. mer säll. **-blomstrig.** **-byggar|e,** -(e)n, -e. Bot. Växt med både en- o. tvåkönade blommor på samma stånd, polygam. **-cellig** t. e. om djur o. växter. **-cylindrig.** Tekn. *En kraftig, m., dubbeldäckad Maurice-Farmanmaskin* 1915. **-del|ad** [l. **-delt**]. **-dubb|el;** -l|a (-ade, -as; -ing). **1**) *Och m-la riglar höllo / vid valnötsportarne vakt* A. A. Swärd. *Mot en m-el övermakt. Gav m-elt eko. Hur m-elt löjligare syntes icke ~! Till m-la värdet (mot det åsatta).* **2**) *Sedan dess ha kostnaderna m-lats. Du får m-la beloppet, om du vill ha den. Knallen m-ades av ekot och ~. M-la sina ansträngningar. Svälla ~ upp till m-lad vattenmassa* O. Bucht. *En m-ling av antalet långfärdsmotorister.* **Syn. 1**) många gånger större l. flera, mång- l. flerfaldig, ibl. mångfalt l. många; **2**) öka till det m-la, mångfaldiga. **-duglig;** -het. *M-het och mångsidighet* Carl Cederblad. **-erfar|en.** *M-nare än sina kolleger i stadsstyrelsen.*

-fald, -en, [-er]; [-eligen, skönl., åld.]; -ig (-t, [-are]; -göra; -het; ibl. utt. -fa'l-); -ig|a (-ade, -as; ibl. utt. -fa'l-). **I.** Mångfald. **1**) Ibl. med plur. *Tredje m-en av två* sälls. för '3 gånger 2'. *Kastved skall ha en längd, utgörande hela m-er av kvartsmeter.* **2**) Plur. rent undantag. *I en m. (av) vackra färger och mönster. Finnas i växlande m. Gör sig gällande på en m. (olika) områden. En förvirrande m. av intryck. Se enheten i m-en.* — Vard. äro: *Som schabers m. har. Där tog Calle Wetterhoff sina toddar i m., ty ~* V. Vallgren. — *Dalarne är mer än våra andra landskap en enhet av m-er* Karlfeldt. **II.** *Men så har jag också mina flesta drömmar överträffade m-eligen* And. Zorn. **III.** M-ig osv. Ofta skr. **1**) *Bära m-ig frukt. I m-ig växling. M-iga gånger* många, upprepade. *En annan, m-igt ryktbarare målare. Det är också m-igt omvittnat, att ~* B. Risberg. *Få m-igt igen* Bibeln. **2**) *M-iggörande konst. M-iggjord med hjälp av fotografikonsten, på fotografisk väg.* **3**) *M-iga en bild. Kartorna m-igas dels genom koppartryck, dels genom s. k. övertryck. Hans gest m-igades oändligt i det förtonande perspektivet [i speglarna]. Återkom med m-igad styrka. Exemplen kunde m-igas. Grafisk (m-igande) konst.* **Syn. I.** (ibl.:) myckenhet, mängd; **III. 1**) mångdubbel; **2**) o. **3**) mångdubbla. **-falt,** adv. Till föreg. Skr. *Att intet fabriksmärke blivit så m. och mångenstädes efterapat. Den m. överlägsna röda krigsmakten. Som har m. flera resurser. M-t större, värre.* **-flik|ad;** -ig (-t, -are; -het). **-form|ad;** -ig (-t, -are; -het). *Att det s. k. talspråket är synnerligen m-at* Har. Dahlgren. — *Arten är*

ytterst m-ig T. Lagerberg. *Om m-ighet hos blomman genom bildningsavvikelser* V. B. Wittrock. **-fot|ad;** -ing (-en, -ar). Mest om insekter med mer än sex fötter. **-frest|ande;** -are. *En m-ande ande. Hans beläsenhet var m-ande, modärn och* ~ M. Lamm. — *Var i sina studier en m-are.* **Syn.** 'vidsträckt', (vitt)omfattande, mångintresserad, mångsidig, ibl. splittrad. **-fröig,** -t. **-färg|ad.** *M-ade spån, passande till flätning. M-ad rya. M-at garn. M-ade fåglar.* **Syn.** brokig, färgrik, färggrann, i många färger. **-förfaren;** -het. Skr. *En m. man. Hans enastående m-het i skilda offentliga värv.* **-förgrenad.** Egentl. o. bildl.

-gestalt|ad; [-ning]. **-gifte.** *Mormonerna, som tillstädja m.* ~. *Anklagad för m.* **-grenig.** *M-a gamla ekar. De m-a havsvikar, som* ~ M. Stolpe. **-gud|adyrkan** m. fl. se ex. *Primitiv m-adyrkan. Inom de flesta m-adyrkande folks religioner* Nord. Fam.[2] *M-adyrkare i Polynesien. Polyteism (m-atro l. m-eri).* **-hu'ndra|(de);** -(de)årig m. fl. (även må'ng-). Särskrivs även. *I m(-de) år. En hittills otryckt födelsedagsdikt av Bellman, en bland de m. han strödde omkring sig* A. Randel. — *Ett m-taligt koppel* Ola Hansson. *M-åriga askar. En m-årig sed.* **-hörn|ig,** -t; -ing (-en, -ar). *Runda eller m-iga torn.* **-hövdad.** *M-e vidunder. En m. regering.* **-intresserad.** **-kampare.** Idrotts. Mångsidig idrottsman (med flera grenar). *Harry Wester, framstående ryttare, skytt och m.* 1923. **-kantig.** **-kluven.** **-kunnig;** -het l. -kunskap. *Den m-a Stina, som försökte sig på allt utan att gå till botten med något* Wilma Lindhé. *Som den bokälskande och m-t lärde man han var* ~ O. Walde. **-led|ad.** *Långa, m-ade antenner. Ett m-at bevis.* **-lärd.** *Den m-e svensken.* **-läs|ande** (subst. o. part.); -eri (l. -ī); [-ning]. *Ämnesträngseln (m-eriet) i våra läroverk.*

-mila, =; -skog m. fl. Adj. *Den m. vägen till* ~ Fab. Månsson. *Genom m. skog* A. Slotte. *En m. sjukresa.* — *I m-skogarna.* **-miljonär** l. **-millionär;** -ska. *De amerikanska m-erna eller miljardörerna. Den ryktbara m-skan, furstinnan Jussupoff* And. Ramsay. **-omskriv|en.** *Ett m-et ämne.* **-omstridd.** **-omtalad.** *Fakirernas m-e självplågeri.* **-ordig,** -t, -are; -het. *Jag lovar att inte bli m. Han är då inte (överflödigt) m. Hennes m-a berättelse. M-t utlägga händelsen.* — *Beskäftig, onödig m-het. Det spanska originalets m-het har något beskurits av översättaren.* **Syn.** ordrik, omständlig, vidlyftig, 'bred', som breder ūt sig; 'lång', (ibl.:) långtrådig, tröttande; (m-het ibl.:) ordsvall, ordflöde. **-prisad.** Skr. *Din m-e frihet* E. Didring. **-pröv|ad;** -ande; [-are]. Skr. *Rikskanslärns m-ade erfarenhet som underhandlare* N. Ahnlund. — *Detta entusiastiska, m-ande och ungdomliga drag, som präglar tidevarvets arbete* L. Stavenow. **-rummig** t. e. våning, (frö)skida. **-sekel-gam|mal.** *K. Värmlands regemente, detta m-la regemente, som* ~ Gust. Cederström.

-sidig, -t, -are; -het; -siding (-en, -ar). **1)** Utan gradformer. *En m. figur (en mångsiding).* **2)** Med gradformer. Friare. *Av alla det svenska 1600-talets m-a begåvningar är Olof Rudbeck den m-aste* Hj. Alving. *Ha (en) m. beläsenhet, bildning. M-t bildad, lärd, utrustad.* — *Man måste beundra m-heten av, i hans bildning, i synnerhet som han verkligen trängt in i mer än ett fack.* **Syn. 2)** (vitt)omfattande, mångintresserad, mångkunnig, 'mångbegåvad', rikt utrustad i olika riktningar, 'månglärd', 'mångbevandrad', med mångskiftande intressen. **-siffrig,** -t; -het. *M-a tal.* **-skiftande.** Egentl. o. bildl. **1)** *Med m. metallglans. I de mest m. färger.* **2)** *Indiens m. och rika naturliv* Sven Hedin. *En m. publik, ditlockad av* ~ Ax. Munthe. *En man med m. intressen* många skilda l. olika. *M. uppgifter, problem.* **Syn. 1)** färgrik, färgskiftande, (färg)brokig; **2)** mångsidig, varierande, ibl. olikartad l. sammansatt. **-skriv|ande;** -are; -eri (l. -ī). Polyhistor; produktiv; (alltför) ordrik l. vidlyftig; som för minsta småsak skall författa en skrivelse, 'pappersdyrkare', som har skrivklåda. *[Aug. Lafontaine] sin tids populäraste och skrupelfriaste m-are* Ruben Berg. *M-eriet i våra ämbetsverk.* **-slöjd.** **-spaltig.** *I en m. artikel i Östergötlands Dagblad.* **-språkig;** -het. *M-heten i skolorna, som för de små nationerna blir oerhört betungande.* **-stavig,** -t, -are; -het. *Japanernas språk är m-t och alldeles olikt den enstaviga kinesiskan* Nord. Fam.[2] **-strofig.** *M-a visor om* ~. **-strålig.** *Bildar en m. stjärna* C. Lindman. **-strängad** lyra. **-studi|um.** *Det ytliga m-et* S. Wieselgren. **-stämmig,** -t; -het. *Det m-a sorlet från sällskapet* Ellen Rydelius, öv. *En m. önskan.* — *M-a sånger* flerstämmiga. *Fasch var en mästare i den m-a satsen* ~ Nord. Fam.[2] — *Karlfeldts strängaspel utvecklade sig ju sedan m-t* ~ Fr. Vetterlund. **-syssl|ande,** subst. o. part.; -are; -eri (l. -ī). *Och* ~ *m-ande som klockarfar i byn* Klara Johanson. *En ytterst mångbetrodd och m-ande man.* — *De äkta kommunala m-arne* Soc. Dem. — *M-eri, som inte bär sig* ib. 1892.

-tal; -ig[1] (-t, [-are]; -het). **I.** Mindre vanl. *Som av gäldenären utfärdats i ett m. exemplar* Nord. Fam.[2] **II.** M-ig. Ofta skr. *En m-ig samling. Den Wijkska umgängeskretsen var m-ig och lysande* Ewert Wrangel. *Alla de m-iga ting, som* ~ Y. Hirn. **Syn. I.** stort antal, flertal, mängd, ibl. '(hel) hop'; **II.** talrik, mångfaldig, (plur.:) många. **-talig**[2], -t; -het. Mindre vanl. *M. kvinna gör mannen trött* (alltför) pratsam, mångordig. **-tonig;**

het. Egentl. o. bildl. *Under den ljusa natten låter »nattrakan» ~ höra sin vackra, m-a sång* Hans Halfvarsson. *M-heten i Tavaststjernas kärlekslyrik* E. Kihlman. **-tungad.** Blott friare o. bildl. *Ett m-at jubel* mångstämmigt. — *B. Collinder, Det m-e Norrbotten* mångspråkiga. **-tūsen|(de);** -stämmig, -(de)tal m. fl. (även mång-). Särskrivs även. *I ett fjärran land, m-a mil bort* Karin Jensen, öv. *M-de mil från sitt gamla hem. I m-de bröst.* — *Allt är [på våren] som ett m-stämmigt strängaspel* Kerstin Strandberg. *M-stämmiga hurrarop* Hj. Söderberg. *Ett m-taligt medborgarmöte i Helsingfors. De m-tals hektar vida låglanden österut från ~* Elof Friesendahl. *Man skall akta sig att riva ned en m-årig institution utan att först sätta något annat i stället* Birger Forell. — *Och krigsfångar i m-detal* And. Ramsay. **-tydig,** -t, -are; -het. *Med ett m-t leende. »Hm», ljöd mammas m-a svar, och så ~. Ordens m-het.* **Syn.** flertydig; (ibl.:) tvetydig, gåtlik, svårtolkad. **-vetande,** subst. o. part. *Avsmak för m. M-t, det lärda teoretiserandet och ~* Hj. Alving. — *Den m. Hülphers* Pelle Molin. **-våning(ar)shus. -välde**)(t. e. envälde, fåvälde osv. **-årig,** -t, [-are]; -het. *G. Linden, m. regissör vid Dram. teatern. M-a växter* perenna)(ettåriga l. tvååriga). *Omväxling av säd och m-a vallar* P. J. Rösiö. *M. praktik från ~. Ha m. erfarenhet av ~. Hans m-a vana vid bankgöromål. M. trogen vänskap.*

— **Mångahanda,** =. Adj. o. ibl. subst. Mest skr. **1**) *Efter m. öden. Marta var upptagen av m. bestyr* Bibeln. *Av dem hörde vi m. ting* Eva Hedén. *På m. sätt. I m. måtto. Av m. art, slag.* — *Konsterna äro m., sa gumman, åt välling med syl.* **2**) *Du gör dig bekymmer för m.* Bibeln. *I livets m.* G. af Geijerstam. *Vi samspråkade ~ om m. och ~* Maur. Hellberg. **Syn. 1**) många (olika), många slags, mångfaldiga; (ibl. nära:) flera(handa), åtskilliga, divärse; **2**) mycket, litet av varje.

— **Mångenstädes,** adv. Vard. ibl. även 'mångenstans' (l. -stäns); skönl. ngn gång -städs. *M. får man sväva i ovisshet om författarens mening. Vägen, som i tjällossningen m. var nästan ofarbar. M. i backarna låg snön ännu kvar.* — *Att man mångenstans skulle vilja ta författaren i örat.* **Syn.** på många håll l. ställen, ibl. fler(e)städes; ej sällan, rätt ofta, litet emellan, både då och då, allt emellanåt.

Mång|el, -let. Mindre vanl. Jfr följ. *Omfattande m-el med ransoneringskort* 1918. — **Mång|la,** -lade, [-las]; m-la bort ש m. fl.; -elbord m. fl. se II; -lare m. fl. se III. Idka småhandel (ute i det fria), sälja i andra hand; ibl. schackra l. utminutera ש. **I.** Enkelt. *M-la med fisk, frukt, grönsaker, gamla kläder.* — *Att m-la frukt på ett av stadens torg i kommission för en släkting* Ragn. Holmström. — *Han hatade allt m-ande med konsten* And. Ramsay. **II.** Fasta ssgr växla vanl. med ssgr med *månglar-*. *M-elbord. M-eldisk. M-elstånd.* **III.** Avledningar. **1**) *Fisk-, frukt-, grönsaksm-lare. Marknadsm-lare. Polisrazzia bland lottm-larna* 1919. — *Vid m-larborden. M-larrop och kärrors gnissel.* **2**) *Underofficersänkan ~ hon, som sysslade med m-leri. [Som] m-leri eller annan sådan mindre handelsrörelse idka.* — *Motboksm-leri* 1920. **3**) *Svära som en m-lerska* som en riktig Munkbromadam. *Köpte struvor hos m-lerskan, i m-lerskeståndet vid trädgårdsmuren.*

Månn (ej i SAOL[8]) l. vanl. **Månn|e** (grav). Oböjligt frågeord; ibl. snarast hjälpverb. **I.** Enkelt. **1**) Månn. Ofta skrivet 'mån'. *Jag kommer att tänka på vad det m. blivit av gumman* Pär Lagerkvist. *M. där finns gods och guld, och m-e alla fika / att ~* A. A. Swärd. *Och frågar undrande: m. allt är där som här?* ib. *M. det?* är det så?, verkligen? **2**) M-e. *Kommer han m-e? M-e han verkligen ska komma? Vill han m-e något? Är det sant m-e? Vad m-e står på? Visste han m-e själv, då han skrev så, att ~* S. Lagerlöf. *Vad m-e då väl svaret skulle bliva?* Rob. Montgomery-Cederhjelm. — Säll. i bisats. *Fråga också, hur m-e det står till med modern ~.* **II.** Ssg. Ofta (dock ej i SAOL[8]) stavat 'måntro'. *Vem kan det vara m-tro? M-tro, om han skulle gå in och titta, om ~? M-tro ej från det hållet det skott riktades, som ~?* Gust. Cederström. *M-tro det?*

Måns, -en, -ar. Nästan endast i ssgr som *Gräl-, skrävel-, tråk-, viktigm(-ar)* samt *Kissemåns.*

Må'nsing (grav); -en; -(s)ord. Knallarnas hemliga språk; nutida stockholmskt förbrytarspråk.

Mår|a, -an, -or; -växter (Rubiaceæ). *Till m-orna höra Jungfru Marie sänghalm l. gulm-an (Galium verum), snärjgräset l. snärjm-an (G. aparine) m. fl. Här växa m-a, tusengren och mången ljuvlig ört* Karlfeldt.

Mård, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) *Till m-djuren (Mustelidæ) höra utom m-arna (Martes), dit även sobeln räknas, grävlingar, uttrar, vesslor och järvar. M-en l. skogsm-en (Martes martes) är ett litet djur, utmärkt trädklättrare, stark, snabb och rovgirig. Av alla svenska pälsdjur lämnar m-en det värdefullaste skinnet.* **2**) Om skinnet l. pälsen. *Boa av m.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-boa. Sverges första m-farm anlagd [på Kvesarum] i Skåne* 1929. *En m-hona med vackert skinn. M-hårspenslar. M-imitation* till I 2. *M-jakt. M-krage. M-päls. M-skinn. M-spår. M-unge. Penslar av m-öron(s)hår.*

Mårk|a, -an, -or. Ldls., norrl. Ed mln

två sjöar, ställe där man måste gå över land (o. draga båtarna) utefter en fors innan man kan sätta sig i båt igen. *M-an var inte mer än en fjärdingsväg lång* K. B. Wiklund.

Mårron se morgon.

Mårtens|a'fton; -gås; -mässa (må-). Dagen före den 11 nov. (som är m-mässan) resp. den gås som då på många håll brukar ätas.

Mås, -en, -ar. Mindre ofta 'måse'. *Till m-arna l. m-fåglarna (Laridæ) höra av svenska släkten tärnor, labbar och (äkta) m-ar (Larus). De flesta m-ar äro kustfåglar. M-arna, som hoppade och småflögo mellan isstyckena i Norrström. M-arnas föda utgöres av fisk, as och ryggradslösa djur; en del större m-arter äro verkliga rovfåglar. Fiskm-en är av svenska m-ar den mest spridda. M-skri(k). Överallt på klipporna låg det duniga m-ungar. M-ägg.*

Måst o. **Måsta** se följ. **Måst|e,** måst. Hjälpverb med bet. av pres., impf.l. fut. Inf. är i Sverge (utom Norrl.) sälls. men i Finl. vanlig (t. e. *Det kostar på en hederlig man att m-a vara falsk* Strindberg. *Det var väl katten att m-a gå så här ensam* ~ Ida Gawell-Blumenthal). **1**) *Gammalt m-e alltid vika för nytt. Man m-e äta för att leva. En gång m-e vi dö. Alla m-e vi dö. Han har m. vaka hela natten över brodern. Jag kunde inte underrätta, jag m-e ju resa huvudstupa. Ja, det m-e vi (väl) underkasta oss. Därhän m-e det alltså komma. Jag m-e dock fråga mig, om* ~. *Nu m-e jag (verkligen) gräla på dig. Det var nära, att jag måst resa utan pojken.* **2**) Märk bl. a. **a**) Mer betonat. *När en m-e, så m-e en. Du m-e, vare sig du vill eller inte. Du m-e, hör du! Det hjälps inte, du m-e. Jag m-e absolut ha det i morgon. Han m-e däran.* **b**) *Medges m-e, att* ~. *Dock m-e medgivas, att* ~. *Jag m-e säja, att jag gillar honom inte.* **c**) *Det m-e väl vara sant då. Vid det här laget m-e han vara framme. Han m-e väl varit alldeles ur gängorna, när han kunde göra så.* **d**) *Nu m-e jag hem. Vi m-e bort, ned, över* osv. *Det m-e mer(a) till än så, för att få honom i lästagen* kräves, behövs. **Syn.** nödgas, vara l. bli tvungen, icke kunna undgå l. 'hjälpas', inte kunna låta bli, prompt skola, vara nödvändigt l. oundgängligt, ibl. måtte; vara pliktig, böra, ha att.

Mått[1] stavas endast 'mott'. Se d. o.

Mått[2], -et, =. **A**) Enkelt. Bet. ej alltid bestämt skilda. **I.** Mer egentl. **1**) Mer abstr. **a**) *Söka få ett m. på, för ngt. 'Hästkraften' är m-et för maskinkraft. För travad och färdighuggen småved bör dock hektolitern utgöra m-et* 1924. *Fast, löst m.* ifråga om ved: utan l. med tomrum. *Yt-, längd-, rymd-, vikt-; tidsmått. En knop — som är ett hastighets-, icke ett längdmått* E. Hornborg. *Vägmått.* **b**) Ibl. särsk. om längdmått: *M., mål och vikt. Tre tum, (efter) gammalt m.* **2**) Rent konkr. **a**) *Slå ngn på fingrarna med alnsm-et. Allting bör ske med m., sa skräddarn, prygla hustrun med alnen. Krönta m. Dessutom begagnade de litet andra m., då de köpte, än då de sålde* P. E. Svinhufvud. *Falska m. Att känslor icke mätas med m.* även till 1. *Det absoluta m-et finns ej — alla m-band är gummiband* E. Diktonius. — *Struket, rågat, fullt m. Kan jag få ett m. päron. Ge hästen två m. havre. Plocka nu m-et fullt med smultron! — Bleck-; stick-, sträck-; vinkel-, skjut-, strykmått. Precisionsmått.* **b**) Märk. *Bakelse-, kakmått* att 'ta ut' kakor med i deg. **3**) Resultatet av en mätning o. d. *Låta skräddarn ta m. (av l. på sig) till en rock. M. [tages] antingen på en provskjorta eller* ~ Hulda Lundin. *Ta m. hos skräddarn till en jacka. Skriva upp m-en. Uppge m-en. Gjord efter m.* efter beställning (){ färdiggjord). *Sälja efter m.*){ t. e. styckevis. *Under det bestämda m-et. Hålla m-et* vara fullmålig (ofta bildl.) *Genom någon avundsvärd gudarnas gåva visste de från födseln tingens m., det alltings gyllene m., som vi kalla skönhet* (jfr skönhetsmått) Öv. fr. Meresjkovski. *Banornas breddmått i Stadion. Hennes midjemått anslog jag till tre meter.*

II. Friare o. bildl. **1**) *Herre, lär mig betänka* ~ *vad som är mina dagars m.* Bibeln. *Det m. av tro, som Gud har tilldelat var och en* ib. *Det enda mitt m. av förnuft ingav mig* K. Zilliacus. *Det som jag har att utföra, innan mitt livs korta m. är slut. De levat nöjda, fyllt sitt m.* Hj. Lundgren. *Det högsta straffm-et. — Versmått.* **2**) *Allt nog — hans m. vart rågat och* ~ Alb. Engström. *Han blev outhärdlig, men hade ännu icke rågat m-et av påflugenhet* Strindberg. *Hans m. är fullt* nu har han syndat tillräckligt; men även t. e. nu har han lidit, straffats, prövats nog. *Tills ditt (skuld)-mått är gäldat.* **3**) *Kom ihåg, att ni själv kommer att mätas med samma m.!* jfr t. e. 'öga för öga och tand för tand'. *Efter m-et av sina krafter, sin förmåga. En efter den tidens m. kortkjolad dansös.* **4**) *Låta hämnden få sitt tillbörliga m.* J. Hemmer. *Tillägnade sig ett lagom m. av bildning* Hj. Bergman. *Ett högre m. av vetande. Men hålla vad material och färger beträffar icke m-et. Fylla m-et. Medan fadern trots allt ingav henne ett visst m. av respekt. — En man av stora m., en verklig hövdingagestalt. Han var stor i m-en, hans dygder och fel sprungo folk i ögonen* Karlfeldt. *Vida (ut)-över det vanliga m-et, vanliga (mänskliga) m., de vanliga m-en. Han ville aldrig något över m-et av sina krafter. Av (ganska) betydande, imponerande m. Om de rent sagolika*

m-en kan man göra sig en föreställning, då ~ Maths Holmström. *Den lilla tvisten blåstes upp till grandiosa m. Han(s själv-säkerhet) växte ut över alla m., nu när* ~. *Ansåg sig i rikt m. belönad genom* ~. *Men denna hjälp skänker oss i ökat, än rikare, rikaste, fullaste m. konsten. I mindre, ringa, ymnigt m. Och detta gällde här i sjufalt m. I dubbelt m. förgäves, ty* ~ Jully Ramsay. — *Jämn-, övermått. Av storstadsmått.* **5** *En sorg utan allt m., utan hov och m., utan m. och gräns(er), över allt m.* utan all måtta (o. gräns). *Den m-ets visdom, den begränsningens lag, som* ~. **6** Mer särstående bet. Nästan endast i förbindelse med 'steg.' *Ta sina m. och steg (för att* ~, *mot ngt). Vidtaga alla nödiga m. och steg. Försiktighetsmått.*

B) Ssgr ha *mått-*; *måtts-* blott i 'måttstal' o. ibl. 'måttsenhet' o. 'måttsförhållande',

Syn. (viss) storlek l. utsträckning l. omfång l. ock norm l. likare därför, enhet, måttstock; måttband l. -käpp l. -sticka; målkärl; urtagningsmått; ibl. proportion(er), dimension(er), 'ka'iber'; ibl. (ut)stakad längd l. bestämd portion; gränser; försiktighetsmått, åtgärder.

— **Måttband.** *Har du m. med dig?* **Syn.** ibl. bandtrissa. **-beställd.** *M-a herrkostymer.* **-enhet.** Oftare måtts-. *Införandet av en ny m. för virke* 1916. *M-en för ljusstyrka.* **-full** se under måtta[1] nedan. **-förhållande.** Även måtts-. Mest plur. *Innan hellenerna utfunderat vilka m-n voro mest harmoniska* Erik Hedén. **-glas** mätglas l. g. av visst mått. **-käpp.** *Uppmäter med tumsax och m. vederbörliga stocklängder* O. Bucht. **-kärl.** **-lös;** -het. Ofta även till måtta[1]. *M-a fordringar. M. saknad, förtvivlan. I sin m-a överdrift. Hela den m-a hårdheten i [främlings]legionens straffsystem* Öv. fr. Erwin Rosen. *Han var ond, m-t ond* A. Essén. *Med den m-aste fräckhet.* **Syn.** omåttlig, gränslös. **-sats.** *Den världsberömde uppfinnaren av »Johanssons m-er»* 1929. **-siffr|a.** *Pålitliga m-or föreligga ännu icke.* **-sinne.** Bildl. *Rättvisa och m.* **-skala.** T. e. *M. för damkappor.* **-stock.** **1**) Egentl. Konkr. *En gammal m. med fot och tum.* **2**) Bildl. Vanl. i sing. *Efter den m-en får du ej (be)döma honom. (An)lägga oriktig, annan m. på* ~. *Efter (en) liten m.* ibl. = i liten skala. *Att guvernörens ynnest är den m., efter vilken många lämpa sitt uppförande. Det beror helt och hållet på den m. man använder. Att mäta allt med sitt förstånds lilla m.* Gunnar v. Numers. **Syn. 1**) mätsticka; **2**) norm, mått, (värde)-mätare osv. **-system.** **-tagning.** *M. och tillklippning.* **-uppgift.** **-verktyg.**

— **Mått-** l. **Måttsenhet, -förhållande** m. fl. se ovan.

— **Måttstal.** Skr. *Ifall olika färger, som för ögat te sig lika ljusstarka, också skola uttryckas med samma m.* Nord. Fam.[2]

— **Måtta**[1], -n. Måtto se d. o. **1**) *Denna naturliga m. utmärker den grekiska bildningen från dess början* Hj. Alving. *När den gyllene m-n glömmes* Frans G. Bengtsson. *Försvarade sig lugnt och med en sällsynt m. i uttrycken. Det skall vara m. med, i allting. Allt skall ske med m-a. Solen sken, så det kunde vara m. med mindre* S. Dahllöf. *Hundra, eller låt oss för m-ns skull säga femtio* I. Lo-Johansson. *Hålla, iaktta(ga) m(-n), m-a i allt. Överskrida m-n. Över all m. fult* övermåttan. *Och ändå plågade du henne över all m.* R. Schildt. *Utan (all) m. Snål utan ände eller m.* S. Dahllöf. *Skämde bort honom utan gräns och m. En kämpe för m. och sans* S. Lagerlöf. *Utan sans och m.* **2**) Märk. *Komma väl, illa till m.* Även enbart *Komma till m.* (väl) till pass. **Syn. 1**) (gyllene) lagom, måttfullhet, medelväg; hejd, återhåll(samhet), moderation; (ibl.:) hov, sans. — **Måttfull;** -het. *Han hade regelbundna vanor och var m. även i matväg. Han, som brukar vara så m. och behärskad. Dekorationerna snitsiga och m-t 'funkiska'. M-are kunde han knappt ha uttalat sig. Den av mig mycket m-t högaktade, i Dreyfusaffären vidriga tidningen* C. G. Laurin. *Sträva efter en viss m-het i sin modärnism.* **Syn.** behärskad, lagom (avpassad), begränsad, sansad, moderat, hovsam; (ibl.:) harmonisk, symmetrisk, sober, resonlig, varlig. **-lös** se under mått[2].

— **Måttlig,** -t, -are; [-en, adv.]; -het m. fl. se II. **I.** Enkelt. **1**) *M. i mat och dryck, då det gällde vinerna. Var (till, i sina vanor) en m. man, varken godtemplare eller kostföraktare. På m. aftonvard följer lugn sömn.* **2**) *Utvecklas vackert i m. skugga* Henry B. Goodwin. *Hålla luften m-t fuktig. Med m. hastighet, iver. För m. vind. M-a korvar ä bäst, sa prästen, när den största föll på hans liktornar. M-t skola kaplanerna hava. Ha m-a anspråk. Om du hade tagit till m-t, m-are, hade man trott dig. Orsaken till det m-a priset* jfr 4. **3**) *Flickorna beundrade henne inte m-t* omåttligt, övermåttan. *Inte m-t stolt. De var inte m-t, va di tog för sej!* **4**) *Den äran syns mig m.* Bo Bergman. *En synnerligen m. summa. Hemresan var m-t rolig* Böttiger. *Pojken blev så m-t glad åt detta* S. Lagerlöf. *M-t intresserad av politik. M-t förtjust.* **II.** Ssgr. **1**) *Nykterhetsvännen kan vara avhållsman eller m-förtärare.* **2**) *Iaktta m-het (i mat och dryck). Införa större m-het i levnadssättet. Tillhöra en m-hetsförening. Graham, amerikansk m-hetspredikant. Var finnes gränsen mellan en m-hetssupare och en alkoholist?* E. Tretow. **Syn. I.** återhållsam, tämligen avhållsam, som iakttar måtta(n), lagom, icke för stor (l. för liten), som håller sig inom behöriga

gränser, (ibl.:) moderat, nykter, sober, (tämligen) frugal, enkel, modererad, varken kall l. varm; så (där) tämligen; medelmåttig, anspråkslös, billig, rimlig, resonabel, skälig; liten, ringa, sparsam, tarvlig, (mkt) blygsam.

Mått|a[2], -ade, -as; [-ning]. Egentl. o. bildl. **1**) Intr. l. abs. *M-a och m-a (utan att slå). Stod och m-ade med spaken utan att få in den mellan ekrarna. M-a fel, rätt. M-a på ngt. M-a åt huvudet. Storken, som m-ade mot deras bara ben med sin vassa näbb. Jag ser nog vart(åt) han m-ar* även bildl. **2**) Trans. *M-a ett hugg, ett slag, en stöt mot, åt ngn. M-ade en spark åt tunnan. Hans slag m-ades med sådan kraft, att* ~. *M-a ett dråpslag mot* ~ ofta bildl. **Syn.** sikta, syfta, rikta.

Måtte se må[2]. **Måttlig** se under måtta[1].

Måtto, subst. Blott efter 'i'. *I synlig, osynlig m. När någon ter sig i yttre eller inre m. påfallande olik mängden. I mångahanda m. I andlig m. I så m. (nyttigt) som l. att* ~. *I möjligaste, görligaste m. undvika konkurrens.* **Syn.** hänseende; mån.

Måhä (utt. som ssg med grav l. -hä); -(e)t, ≐ l. -n. Vard. *Det beskedligaste m. i universum* Hj. Bergman. *Han ä då ett riktigt m.!* **Syn.** (osjälvständigt l. svagt) kräk, stackare (som säjer ja o. amen till allt), (allas) jabror, våp, pjask(er), sjask.

Mäj se mig o. jag.

Mäkl|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -förslag). **1**) *M-a (fred) mellan två stater. M-a förlikning, äktenskap. M-a i en tvist. »Seså, seså», m-ade Bom, under det* ~. *Varigenom m-ingen gick om intet. Ett m-ingsförslag, som innebar, att* ~ Har. Hjärne. **2**) *Allt eller intet; med himlen m-ar man icke* Jac. Ahrenberg. **3**) *Han m-ar med värdepapper.* **Syn. 1**) medla, (söka) åvägabringa förlikning, stifta enighet, utjämna missförhållanden, försona, bilägga tvistigheter; **2**) köpslå; **3**) driva mäklerirörelse, vara mäklare, biträda l. tjänstgöra som mellanhand vid uppgörande av l. förmedla affärer. — **Mäkl|are,** -ar(e)n, -are; -ararvode m. fl.; [-arinna]; -erī(affär m. fl.); -erska. 'M-arinna' o. 'm-erska' betyda vanl. 'medlerska'; 'm-erī' är mest affärsterm; m-are har bägge betydelserna. **1**) *Från rättslig synpunkt är skillnaden mellan en m-are och en agent den, att m-aren intager samma ställning till båda de personer, mellan vilka han förmedlar avtal, och därför är berättigad till provision från dem båda* Hemberg-Sillén. *Fondhandlare l. fria m-are i motsats mot de av handels- och sjöfartsnämnden antagna egentliga fondm-arna (stadsm-arna). Offentliga, auktoriserade m-are. Börsm-are eller fondkommissionär. Varu-, växel-, handelsm-are.—Freds-, äktenskapsm-are. — Har i m-ararvode uppburit* ~. *Tillgodogöra sig m-ararvode (kurtage). Trassel i göteborgsk m-arfirma. Öppna ett m-arkonto. På m-arkontor. Enligt m-arordningen av d. 9 juni 1893. M-arskap i totospel osund affär* Soc. Dem. 1930. *M-arslut* jfr avslut o. d. **2**) *Gingo* ~ *gärna in till Margreta och bådo henne vara m-arinna* H. Wranér. **3**) *Erfarenhet i rederi, m-eri och fartygsförsäljningar* 1915. *Egendoms-, fondm-eri. M-eriaffär. (Be)driva, utöva m-erirörelse.* **4**) *Hon fick ofta tjänstgöra som (freds)m-erska mellan syskonen.* **Syn. 1**) (ibl.:) mellanhand, underhandlare, förlikningsman, medlare, fredsmäklare.

Mäkta[1], adv. *En m. rik, förmögen, inflytelserik, betydande, gudfruktig man. Han är m. förgrymmad på dig. Blev m. förvånad.* **Syn.** hög(e)ligen, högst, i hög grad, mycket osv. — **Mäkt|a**[2], -ade, [-as]; m-a mēd. Mest skr. **1**) M-a. **a**) *De vanvettiga m-a allt* Edith Södergran. *Dessa* ~ *försök att m-a det omöjliga* Pär Lagerkvist. *Om böner något m-a* ~ E. Hornborg. *Din törst att m-a vad du icke m-ar* A. Mörne. *Jag m-ar inte mer* i allm. l. om att äta. **b**) *Jag m-ar inte gå ett steg längre* även utan 'gå'. *Att man får sälja så mycket man m-ar hugga. Men m-ar människans natur fylla det kravet?* Erik Hedén. *Hur hon m-at lösa uppgiften. Som m-ade lösa förstämningen. Den besvärjelseformel, som ensam m-ade* ~ *dämpa stormen* V. Rydberg. **2**) M-a mēd. Gärna ngt vard. *Jag hade inte m-at med uppgiften* Rabbe Enckell. *Det måste vara goda hästar för att m-a med de stora vagnarna* G. G. Molin, öv. **Syn.** förmå, orka, kunna, vara i stånd l. mäktig att, ha makt l. förmåga l. kraft(er) att, stå ūt med, gå i land med, rå mēd, duga till att.

— **Mäktig,** -t, -are; -het. **I.** Enkelt. **1**) *En profet, m. i gärningar och ord* Bibeln. *Du har blivit oss alltför m.* ib. *Den M-e har gjort stora ting med mig* (Gud) ib. *En m. man, konung, härskare. Den främste i landet, nästan m-are än kungen själv. M-are man fanns då icke i Sverges rike. Då han djärvdes trotsa den m-e. De m-e i landet. Jordens, (denna) världens m-e. I de m-es råd. En m. vilja. Ett m-t folk. Att det m-a kejsarordet åtlytts. Utan hans m-a hjälp.* **2**) *Gud var m. att till och med uppväcka från de döda* Bibeln. *Där låg han och var ej m. att ens röra ett finger. Alla de känslor, av vilka hjärtat är m-t. Vara m. (av) att älska och hata. M. starka påfrestningar. Fullkomligt m. språket. En känsla, m. att åstadkomma bättring även hos gamla brottslingar.* — Märk. *Ej längre sig själv m.* **3**) Friare. **a**) *En m. stenkoloss. Det m-a skrovet. M-a vågor. Tjurar med m-a horn. I skuggan av m-a träd. — En m. stämma. Ett m-t åskväder.* **b**) *Som tala m-t om forna bragder. M-t patos. Med Geijers m-a företal. Av m. resning. Upprörd av m-a känslor.*

Vilka m-ast bidragit att förläna Hasselbergs väsende dess säregna prägel Rich. Bergh. *En av de m-aste hävstängerna för höjande av ~* G. Leufvén. *Där hans våldsamma frihetskänsla fått sitt m-aste uttryck* **4** Mark särsk. **a**) *M. föda. En något för m. ostkaka. Soppan blev väl m.* **b**) *Ett m-t malmlager, malmstreck. Ett m-t lager av lera. Det 3,5 m. m-a kulturlagret* O. Almgren. *Att mullen [här] endast är några få centimeter m.* Bertil E. Halden. **II.** M-het Mest till I 3 o. 4, ibl. till I 1. Några ex.: *Hans m-het, i dessa länder nästan oinskränkt ~. Mullrandet ~ skiftar endast i m-het* Paul Lundh. *Ärtsoppan bör på grund av sin m-het icke vara för tjock. Där torven sällan når någon större m-het. Ishavslerans växlande varv m-het* E. Teiling. **Syn. I. 1**) som har mycket att säga (ti'll om), vars ord väga mycket, som har makten i sin hand l. stor l. mycken makt, väldig, betydande, inflytelserik; **2**) i stånd att, herre (över), behärskande; **3**) 'väldig', kraftig(t verkande), stark, stor(artad), ståtlig, storslagen, 'stolt', upphöjd; **4**) **a**) mättsam, (all*t*för) mättande l. stark, tung, svårsmält; **b**) starkt malmförande, (malm)rik; ibl. djup l. i omfång.

Mäl|a, -de l. -te, -t, [-as]. Skr. t. e. ämb., skönl. (i öv. fr. fornisländskan) m. m.; ibl. åld. **1**) *Prof. Persson m-de med egna ord: ~* Protokoll. *Varom jag här vill m-a några ord. »Gärna, du väna, gör jag så», m-de jägaren* H. Samzelius. *Vill du m-a om spjut, som i striden ven? / Vill du tälja om idog plog* O. Thunman, Runstenen. — *Fransmännen m-a framgångar i artilleristriderna* 1915. *Rapporten m-er om smärre strider. Tidningarna m-a, att ~. Att de hade onda tidender att m-a. Sägnen m-er: ~. Astrarnas flock i rabatten / m-er, att höst är när* Guy Topelius. *Trots vad därom m-es t. ex. hos Herodotos* E. Hellquist. *Från Tystberga ~ m-es, att ~* H. W. Arnell. **2**) Anmäla. **a**) *Men nu kom Stina Kajsa ut och m-de, att kvällsmaten var serverad* Hj. Lundgren. *Så m-er sig den nya tiden [med strejker o. d.].* **b**) I vissa kortspel. *M-a trumf, viv* t. e. i 'bondtolva'. *Tredje man, som sitter med spadersviten ~ m-er utan tvekan fyra spader* Gust. Lindqvist. **Syn. 1**) säga, anföra, omtala, berätta, förkunna, (för)tälja, förmäla; **2**) anmäla.

Mäld, -en, [-er]. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Köra m. till kvarnen. En dag körde han till kvarnen med ett lass m.* E. Grip. *Förbjudit mjölnaren att motta m. utan att avfordra kunderna förmalningskort* 1917. *Uppväga in- och utgående m.* 1918. *Kvarnstenar för sammäld.* **2**) Bildl. *Den kvällen fanns det gott om m. för alla ordkvarnar i Räfsbacka* R. Schildt. *Och krigets kvarnar malde en rykande m.* B. Gripenberg. *Tankarna i hennes hjärna malde utan uppehåll sin tunga m. — bittraste förebråelser mot henne själv* Karin Ek. **II.** Ssgr. Ex.: *M-lass på väg till kvarnen. Vattenkvarn belägen i m-rik trakt i mellersta Sverge* Annons 1922. *M-skatt. M-säck. M-tillförseln till valsarna. M-tillförseln har i år varit ringa, så att kvarnen gått med förlust. M-ägarens namn* K. Hildebrand. **Syn.** spannmål som males l. skall malas (l. är förmald).

Mält|a[1], -an, -or. Fackl. Säd som (skall) mältas. *M-an [omskyfflas] på bestämda mellantider* Nord. Fam.[1] — **Mält|a**[2], -ade, -as; -golv m. fl. se II 1; -ar|e (-(e)n, -e), -erī (-(e)t, -er) o. -ning (med plur.) se II 2. **I.** Enkelt. **1**) Lant. Intr. *Och rågen m-ade i skylarna* C. Larsson i By. *Själva åto de den hemskördade rågen, som var söt och m-ad* ib. *I år får vi m-ad säd.* **2**) Trans. Om malttillverkning (jfr II 2). *M-a korn. M-ad spannmål (malt).* **II.** Ssgr o. avledningar. Mest till I 2. **1**) **a**) *Utbredes i flata bäddar på m-golvet. M-hus* m-eri. *M-kar. M-stuga.* **b**) Till I 1. *Fuktigt, varmt och lugnt, ett riktigt m-väder.* **2**) **a**) *M-are, nykter och duglig, erhåller plats i ett tidsenligt inrett m-eri. Gick en trappa upp i m-erihuset och ~.* **b**) *Avdrag för grodda kärnor och lönnm-ning* till I 1. — *M-ningen tillgår så, att säden (vanl. korn) först 'stöpes' för att bli ren och uppmjukas och därpå utbredes på m-golvet för att växa och gro.* **Syn. I. 1**) gro (i axen); **2**) blöta säd o. låta den gro, framställa malt.

Mä'n[1] se man[2].

Mä'n[2], adv. Blott i några få uttr. Jfr ja, jo o. nej. *Ja m. ä(r) de så* o. *Nej m.!* äro vanligare i Syd- o. Västsverge. *Ja, ja m.!* o. *Jo, jo m. (san)* ibl. hopskrivna; = ja l. jo, det vill jag lova, det må du tro, (jo) säkert l. visst. *Nej, nej m.!* ibl. även skrivet 'nänämän'.

Mänād stavas i SAOL[8] blott 'menad' (se d. o.).

Mäng|a, -de, -t, -as; m-a (sig) in ꞃ. Som enkelt mest skönl. *Vi m-de oss bland skaran* Stagnelius. *Och månskenet ~ m-des med skenet från vaxljusen på bordet* Hans Cavallin, öv. *[Badvattnet var] lagom varmt och m-t med ljuva parfymer* V. Rydberg. *Det hartsm-da vinet. Om-d. Förvirrade rop, m-da med hornstötar och ~* J. Hemmer. *Plötsligt aftonfläkten / ljuvt med vällukt m-s* B. Risberg. *M-a malört i glädjebägarn. Glädjen över segerbuden m-es med smärta vid tanken på ~. Och i mina tankar m-de sig en smula bitterhet.* **Syn.** (in)blanda (ꞃ), bemänga, försätta med, ibl. indrypa ꞃ l. (in)gjuta (ꞃ).

Mängd, -en, -er; -förhållande; -vis (adv., säll. adj.). **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. *En m. människor hade hopat sig vid ingången. En m. människor anse, att ~. En hel m. (av) hovtjänare. Där finns en m. olika duv-*

arter. (Stora) m-er (av) fisk upptogos allt fortfarande i snörpvadarna. Rummets utstyrsel, som nog kostat en m. pengar. Överhopa ngn med en m. dumma frågor. M-en av frågor gjorde honom till en början förvirrad. En m. sådana fall. — Där såg man utlänningar i m. (och massa), i m. och myckenhet. I ringa, oräknelig m. I stora, små m-er. Minsta m-ens lag, sådan den formulerats av Justus v. Liebig. Det är m-en, som gör det, sa kryddkrämarn, sålde för en styver billigare, än han själv givit. — Båda saftm-erna och salmiaken fyllas på jäsflaskan. Nederbördsm-en pr år. Månads-, dagsm-er (av nederbörd). Den utvinnbara kraftm-en [vid Krångedeforsarna]. **2**) I best. sing. *Höja sig över m-en. Olik m-en. Inte vara som (den stora) m-en. Söka undandraga sig, ådra sig m-ens blickar. Utsatt för m-ens blickar. Fast m-en (människor, av människor) tror, att ~. Där försvinner man i m-en* kunde även föras till I 1. **II.** Ssgr. *M-förhållandet mellan dessa två beståndsdelar* Nord. Fam.[2] — *Där den ~ växer m-vis i sällskap med ~* R. Sernander. *Det föreligger också m-vis exempel på ~* ib. **Syn. I. 1**) (stor) myckenhet l. hop, stort antal, massa, stor l. talrik samling, talrikhet; (ibl. nära:) otal, uppsjö, rikedom, svärm; (stor) kvantitet, dos(is), ingående kvantitet; **2**) (m-en:) allmänheten, folket, (den stora) hopen, menige l. gemene man, de flesta, flertalet, 'de djupa leden'.

Mä'nnisk|a (-sja; grav); -an, -or. **A**) Former. **I.** Enkelt. **1**) Särsk. skönl. o. ibl. ldls. l. ngt vard. nyttjas även formen 'mänsk|a' (-sja; -an, -or). T. e. *Ty det är mänskans lott att trampa och förtrampas. Sen århundraden hade han sett mänskorna ligga och knäböja med blicken mot höjden* Pär Lagerkvist. *Hu! så mycket mänskor inbjudna ~* Ville Vallgren. *Som typ kan du vara bra, men som mänska aldrig* Erik Grotenfelt. *Och det tog veckor, innan han åter blev mänska* Gust. Lindqvist. **2**) Märk det åld. bibl. *M-ones son* Kristus, Människosonen. **II.** Ssgr ha vanl. *människo-*, som dock mkt ofta kan utbytas mot *mänsko-* o. detta ej blott i dikt l. skönl. utan stundom även eljest. En del ssgr ha dock mer säll. kortformen (t. e. m-obud, -haj, -natur, -ras, -skygg, -älskande).

B) Bet. o. användning. Bet.-skillnaderna små o. ej skarpt begränsade. **I.** Allmännare. **1**) *Gud har gjort m-an till sin avbild* Bibeln. *Vad I viljen, att m-orna skola göra eder ~* ib. *Man måste lyda Gud mer än m-or* ib. *Så förliten eder nu ej mer på m-or* ib. *Ser du, såsom m-or se?* ib. *Söka ~ att »vinna m-or»* ib. *Tagen eder till vara att öva eder rättfärdighet inför m-orna ~* ib. *M-ans hjärtas uppsåt är ont alltifrån ungdomen* ib. *Mot dig förmår ju ingen m-a något* ib. — *M-an spår och Gud rår. Före syndafallet var m-an utan synd. Jag, fattig, syndig m-a* Syndabekännelsen. *Adam och Eva, de första m-orna. Vi stackars dödliga m-or. Betänk, o m-a, att du dö måste! I m-ors barn! Kristus blev m-a* antog mänsklig gestalt. *Gudam-an.* **2**) *När har m-an först uppträtt på vår jord? M-an och djuren. M-an, skapelsens krona. M-an räknas stå främst bland ryggradsdjuren; närmast komma så m-oaporna. M-ans förhistoria. Den felande länken mellan m-a och apa. De fossila m-orna. Neandertalm-an, den äldsta verkligt kända m-otypen* 1931. *Apm-a. Grottm-or.* **3**) *M-ans rättigheter. En god, ädel, dålig, usel m-a. Goda m-or reta icke djuren. Dessa m-or göra mig grå hår! M-a är m-a värst* m-an är m-ans värsta fiende, 'frände är frände värst'. *En m-a utan karaktär, med hjärtat på rätta stället, som alla andra, för sig. Di bär sej då inte åt som (di vore) m-or. Bland intetsägande m-or. Se ned på andra m-or. Tala som en vuxen, en gammal m-a. Den modärna m-an. Barn, du är så förändrad, att du inte är samma m-a, som kom hit. (Jag) arma m-a! De flesta m-or tro på något övernaturligt. Hur många m-or tror du det var på festen? M-or i tusental. Arbets-, njutnings-, plikt-, privat-, kultur-, nutids-, medm-a.*

II. Några särskilda användningar. **1**) Pregnant. **a**) *Han är mest m-a av alla era magistrar* E. G. Lilljebjörn. *Att en så stor konstnär kan vara en så liten m-a, så liten som m-a. Förmågan och viljan att mötas m-a mot m-a* Gurli Linder. *Han längtar m-or att tala med ~* Eyvind Johnson. **b**) *Metternichs bekanta parodox, att m-an börjar med baronen.* **2**) Ofta smtl. l. ngt vard. **a**) *Efter den skjutsen blev jag inte (som en riktig) m-a på tre dar. Det kan du inte fordra, man är väl i alla fall inte mer än m-a. Ja ä inte m-a att komma på namnet. Är inte m-a till att få tag i honom* E. Grip. **b**) *Han var gamla m-an redan då. Unga m-an, å så allvarlig! Ä hon tokig, gamla m-an! Hon är som en pressad blomma, hela m-an* Dan. **c**) *Vem m-a har tänkt det! Vem m-a tror du bryr sig om att ~?* Fanny Alving. *Det har väl ingen (förnuftig) m-a tänkt! Det tror ingen (vettig) m-a. Det begriper ingen kristen m-a. Det vet alla m-or (ändå)!* hela världen. *Som inte gjort någon m-a glad.* **d**) *Det står en m-a därute, som vill tala vid frun. Där fanns inte en m-a* 'inte en katt'. *Bry dej inte om m-orna, vi badar ändå! — Komma ut bland m-or* folk. *M-or(na) pratar så mycke.* **e**) Gärna om kvinnor. *M-a, va tänker du på? Stackars m-a, hon visste ju inte bättre. Så ni pratar, m-a! Men så tog m-an och gick in vid teatern* Fanny Alving. *M-an är bra, bara hon kunde elda ordentligt.* **3**) *Vårdslösa sin yttre m-a*

sitt yttre. **4**) Bibl. (o. överfört). *Avkläda sig, avlägga den gamla m-an och ikläda sig den nya.* — *Känna sig som en ny m-a, en annan m-a.* — *Om ock vår utvärtes m-a förgås, så förnyas likväl vår invärtes m-a* Bibeln.

Syn. 'sinnligt förnuftigt väsen', (mänsklig) varelse, (ibl.) person, dödlig, varelse med mänskliga känslor, personage, individ, karl, kvinna, människobarn, 'kropp'; (m-or ibl.) 'folk'.

— **Människo-** (o. ibl. **Mänsko**)**ande.** Mest i best. sing.; ofta bibl., fil. l. skönl *Under hans [Goethes] händer blev Faustsägnen historien om m-ns törst efter klarhet och människohjärtats törst efter lycka* Hj. Alving. **-apa** människoliknande apa. **-barn.** **1**) *Se på det lilla m-et!* **2**) Bildl. *O, I m.!* I människors barn, av människa födda. **-begrepp.** *Efter m.* människors sätt att se. **-ben.** **-bild.** **-blivande**(**t**) o. **-bliven** om Kristus (Guds mandomsanammelse). **-blod.** **-boning.** *Tjäna som m.* **-bröst.** Ofta bildl. **-bud.** *De läror de förkunna äro m.* Bibeln. *Inlärda m.* ib. **-dan**|**are;** -ing. Skr. **-djur**(**et**) 'djuret' hos människan. **-dyrk**|**an;** -are. **-fattig.** *En av dessa m-a trakter, som* ~ A. Wallengren. **-fiende** o. **-fientlig;** -het. **-figur.** **-flod.** *M-en vällde och vällde genom valvgången* Sven Hedin. **-fot.** *Aldrig förr av m. beträdd. Otrampad av m.* **-fruktan.** Jfr 'man måste mer frukta Gud än människor'. **-frö.** *Ett litet m.* om barn. **-funder.** *Förkunna Guds ord och inga m. Och m. som dimmor förgå* Ps. 549. *Då tomma mänskofunder / trängt undan Herrens ord* Runeberg, Ps. 550. **Syn.** människopåfund. **-fylld.** *I den m-a salen.* **-föda.** *(O)duglig, (o)tjänlig till, som m.* **-förakt;** -ande; -are. *M. och pessimism. Hr Poulsens Hamlet är uppfylld av mörkt och bittert m.* Olaf Homén. *Skärande m.* Sven Stolpe. *Filosof och m-are* S. Siwertz. **-förmåga.** *Göra allt vad i m. står för att* ~ i mänsklig förmåga. **-förstånd.** *Sunt m. Efter m. Inte ha ens vanligt m.* vanligt bondförstånd. *Det övergår allt m.* allt mänskligt förstånd. **-gestalt;** -ad. *Kristus har iklätt sig m. Framställd i m. med sparvhökshuvud.* **-gunst.** *Söka m.*

-haj. *Blå- l. människohajen* Prionace (Carcharias) glauca. **-hamn.** *Ett odjur, en djävul i m.* i människogestalt. **-hand.** *Gjord av, med m.,* människohänder. *Vad människohänder göra, kunna människohänder förstöra. Orörd av m. I m. vill jag icke falla* Bibeln. **-hand**|**el;** -lare. Särsk. om slavhandel. **-hat;** -ande (part.); -are (misantrop); [-erska]. *Strindbergs oresonliga m. En m-ande enstöring. Har detta ensliga och öde liv / dig redan gjort till mänskohaterska?* Strindberg. **-hav.** Skönl. *Bortspolad, drunknad i detta m.* Bo Bergman. *Det böljande m-et* Hanna Rönnberg. **-hjärta.** *Vad som kan rymmas i ett m. M-t är en skröplig ting* Strindberg. **-hop.** **-ideal.** *Ett nytt m.* **-intresse.** **-jakt.** **-kropp.** *M-ens olika delar.* **-kryp.** *Inför vilket vi m. stå fullständigt maktlösa.* **-känn**|**are;** -edom. *Hon var en stor m-are, Tant Uli, och* ~. *Verklig m-edom (utan freudianism). Sakna m-edom.* **-kär;** -lek (ibl. ung. = välgörenhet). Filantropisk. **-kött.** **-lik**[1], -et, =. **-lik**[2], -t, (-are), -het; -nande. *M-a, m-nande apor. En m(-nande) skepnad. Tina upp och bli m. igen.* **-liv.** **1**) *Vad är ett m.? Ögonblick i m-et, då* ~. **2**) *Skona m. Förlisningar och spillda m. Kosta (många) m. Förlust av m.* — Ngt vard. *Där finns inte ett m.* inte en människa. **-lott** skönl. **-lynne.** **-lära.** *Det evangelium, som har blivit förkunnat av mig, är icke någon m.* Bibeln. **-makt.** Nästan endast i obest. sing, (o. mest efter 'i'). *Mer står inte i m. (att göra). Gjort allt vad i m. stod för att* ~. *M. har ju aldrig förr kunnat hejda er. Nära nog över m.* Per Hallström. **-massa.** *En oerhörd m.* **-material.** *Oprövat m. Överflöd på m.* **-natur.** *Det ligger i m-en att* ~. *Antaga m.* **-off**|**er;** -rande; -rare. **-ord.** **-par.** *Det första m-et.* **-planta.** *En liten m.* om barn. **-plågare.** *Gud älskar inte dessa asketer, dessa m.* ~ S. Lagerlöf. **-pris.** **-påbud.** **-påfund.** **-ras.** *Den gamla Blumenbachska indelningen i 5 m-er godtas icke längre av vetenskapen.* **-rov.** **-ruin.** *Han är numer endast en m.* **-rättighet.** *Förklaringen om m-erna* under Franska revolutionen. **-röst.**

-själ. *I m-ens djup. Schackra med m-ar.* **-skara.** **-skelett.** **-skepnad.** **-skildr**|**are;** -ing. *En m-are som få. Hans styrka ligger i m-ingen.* **-skygg;** -het. *På senare tiden har han blivit verkligt m.* folkskygg. **-slakt;** -ande. *Detta vanvettiga m-ande* om Världskriget. **-släkte.** **1**) Mest i best. sing. = människorna. *Om m-t fortskrider mot allt större fullkomning.* **2**) Med plur. = mansålder, generation. *M-na avlösa varann.* **-snille.** *Som m-t ännu icke lyckats lösa.* **-son.** Mest bibl. **1**) *Vad är en m. att du låter dig vårda om honom?* Bibeln. **2**) I best. sing. om Kristus. Ofta med stor bokstav. *M-en har ingen plats, där han kan vila sitt huvud* Bibeln. **-spillra.** *Mannen, som numera blott är en m.* Ibl. även = folkspillra. **-stadgar.** **-steg.** *Hör du m.?* **-stig.** *Trampad m.* **-ström.** *Följa med m-men.* **-sätt.** *Efter m. (att se). Tala på m.* Bibeln. **-tank**|**e.** *Dina tankar äro m-ar* Bibeln. *Pröva hur långt mänskotanke(n) bär.* **-teckn**|**are;** -ing. *M-ingen i Stagnelius' Visbur.* **-tom;** -het. Folktom. *Längs m-ma kajer* A. Österling. *Där var lika m-t.* **-trasa.** Jfr människospillra o. -vrak. *Gammal och förfallen, en ynklig m.* **-trängsel.** **-tummel.** **-verk.** *(Blott) ett m.! Släta m.* **-vim**|**mel.** *I*

m-let. Fjärran från m-let. **-vardande.** T. e. V. Rydberg = människoblivande. **-vorden,** jfr föreg. **-vrak.** Jfr t. e. människotrasa. **-vän;** -lig(het). Filantrop. *En verklig m. Nog kunde han visa sig litet m-ligare. Missriktad m-lighet.* **-värd|e;** -ig(het). **1**) *Känna sitt m-e. Hela olyckan är, att Stellas m-e sitter i pälsen* Fanny Alving. **2**) *Föra en i bästa mening m-ig tillvaro* B. Risberg. *En något så när m-ig bostad* K. A. Edin. *Som anse, att endast i huvudstaden kan man leva m-igt.* **-värld.** **-åld|er.** Mansålder. *För en m-er sen. Som sett m-rar födas och dö på den gamla gården.* **-älskande** människovän(lig). **-ät|ande;** -are; [-eri; -erska]; -ning. Ibl. = kannibalism men även om djur o. bildl. **-öde.** *Ett m. Mänsköödena ledas icke av* ~ Ernst Norlind. **-ög|a.** *Även om det skulle se konstigt ut i m-on* N. Söderblom. *Som intet mänskööga skådat.*

— **Mänska** se människa. — **Mänsklig** (hårt k); -t, -are. **I.** Allmännare. **1**) *Bryta mot både m. och gudomlig lag. Att fela m-t är, gudomligt att förlåta. Att fela är m-t, att framhärda är djävulskt, heter det* C. G. Laurin. *M-a fel och svagheter. De äro klassiska gestalter just därför, att de varken äro vardagsm-a eller omänskligt överm-a utan förstärkt, förskönat m-a* Erik Hedén. *En personlighet långt utöver vanliga m-a mått. Knappast m. gestalt. Men — all(a) m(-a) ting är(o) bräcklighet. Allt m-ts fåfänglighet. Allmänmänsklig.* **2**) *M-a väsen. Den m-a naturen, organismen. Det m-a ögat är sämre utrustat än fågelögat. Det m-a förnuftet, tänkandet. M-a svagheter.* **3**) *Gjorde (allt), vad som stod i m. makt. Mot all m. beräkning. M-t att se, döma, tala. — Som stått en stor man (rent) m-t nära.* **II.** Friare uttr. o. skiftningar. **1**) *Det är inte m-t att bete sig på det sättet* (rent) om-t. *Han börjar bli (lite) m-are. Det är mer än m-t. — Visa sig ha m-a känslor. Var nu lite m. och visa oss, hur vi ska göra! Du var den ende, som var m. mot oss. En mera m. behandling.* **2**) *Om något m-t skulle hända mig* omskrivning för 'om jag skulle dö'. **3**) Ngt vard. *Vi har inte haft m-t med arbete* E. Didring. *Han dricker inte m-t. De ä inte m-t, va han dricker* omänskligt, omåttligt. **Syn.** människo-; (ibl.:) människovärdig, (människo)vänlig, human, mild, barmhärtig, överseende, skonsam, ömsint o. hjälpsam, medlidsam. — **Mänskliggöra** ru. Skr. **-het,** -en; -skänsla. **I.** *Räknas bland m-ens välgörare. Fördenskull var Tyskland antikrist, barbarfolket, hunnerhorderna, m-ens fiende* Öv. fr. Erwin Rosen. *Strida för m-ens frigörelse. Har m-en gått framåt på de sista 100 åren? En röst i m-ens stora kör. Ett löje, måhända ägnat hela m-en. Sina åsikter om den övriga m-en.* **II. 1**) *Genom sin äkta m. Prosten, vars milda och visa m.* ~. *Lyckats ge sagan en djupare och rikare m.* **2**) *Visa m. mot fångarna. Behandla med m.* **Syn. I.** (m-en:) människosläktet, människorna; ibl. människan, släktet, vårt släkte; **II. 1**) människonatur, ibl. mänskligt värde; **2**) t. e. barmhärtighet.

Mär, -en [l. -n], -er; -post m. fl.; -ī (-(e)t, -er; = ämbete, lokal l.'regerings'tid). Fransk ämbetsman ('borgmästare' i 'kommun'). *M-en innehar polismakten i 'kommunen', är centralregeringens representant samt* ~. *Den öppna platsen framför m-iet* I. Lo-Johansson.

Märe (grav); -t, -n. Skönl., åld.; mindre vanl. *Och visar du dig inom våra m-n, så kom ihåg, var du har mig!* Strindberg. **Syn.** landamäre, gräns.

Märg (-j); -en. **I.** Egentl. **1**) Dels = benmärg (den mjuka substansen i benens inre hålor), jfr d. o.; dels = mjuka organ inneslutna i fastare vävnader (t. e. ryggm-en); dels = mjukare inre massa i vissa organ (t. e. i njurarna). *Förlängda m-en* se förlänga I 1 b. — *Suga ur m-en i ett ben. M-omelett av ej för fint sönderdelad oxmärg.* **2**) Bot. Mittersta (lösare) delen av en stam. *Vissa växter, t. e. fläder, ha tjock m., men i de flesta fall är m-en mycket smal och i äldre vedstammar omärklig; hos de flockblommiga försvinner m-en helt och hållet, och stammen blir ihålig. Växt-, flädermärg.* **II.** Friare o. i bildl. uttr. *Skarp som nordanstormen / allas kamp mot alla / kyler genom m-en* Fröding. *Och jag ryser in i m-en, då jag hör det. Ett skrik, som gick, trängde, skar genom m. och ben. Du, som är sur intill m-en av citronil och härsklystnad* Per Hallström. *Suga m-en ur ngn l. ngt* (jfr suga musten ur) ta bort all kraft ur; ta det bästa ur; alldeles utsuga. *Brutet mod tager m-en ur benen* Bibeln. *En liten vek stackare utan vilja och m.* Hj. Bergman. *Förlora (all) must och m. Det hade varit m. i hans tal* V. Spångberg. *I, som ären landets m.* **Syn. II.** (ibl.:) det innersta, kärna(n), det (finaste o.) bästa, must, kraft, saft.

— **Märgartad.** **-ben.** *Koka kött, bräcka m., skrapa kotor* ~ Albin Neander. **-full;** -het. Mest friare o. bildl. *Feta, m-a rätter* Bibeln. *M-a ärter. — En m. tingspredikan. Rob. Browning har i en m. och excentrisk dikt* ~. *I korta, m-a perioder. Jag hade önskat stiliseringen litet m-are, mer m-het i stilen.* **Syn.** (ibl.:) mustig, kärnfull, kraftig, uttrycksfull. **-fylld.** Egentl. o. bildl. *Hårdvete* ~ *med m. halm* Nord. Fam.[2] *Endast hos den unga fågeln äro benen m-a* V. Leche. — *En m. framställning av* ~. **-lös;** -het. Egentl. o. bildl. *Den m-a, ihåliga stjälken. — M-a personifikationer. Det m-a, modärna stämningsmakeriet* Fr. Böök. **Syn.** (ibl.:) utan saft o. märg (l. kraft), kraftlös,

tom, fadd. **-omelett. -pastej. -pip|a.** *Beträffande nötkött: för m-a ... kr. 1:05 pr kg.* 1916. — *Övre ändan av vassröret inpassar du i m-an av en fläderkvist.* — *Rysa ända till m-orna* A. T. Gellerstedt. **-pomada.** Beredd av oxmärg. *Men vanligtvis begagnades m., som tillverkades i hemmen* Gurli Linder. **-pudding.** *M. med brinnande sås.* **-spritärt(a)** se märgärt. **-strål|e.** Bot. *M-arna (cellvävnadsband hos dikotyledoner o. barrträd) tjäna som ledningsbanor i radial riktning i stammen. Ekträ har tydliga, stora, ofta mycket höga m-ar.* **-substans. -ärt(a).** *M-er är en värdefull avart av spritärter med sockerhaltiga, mycket välsmakande frön* (Kristids)råd 1917. — **Märgig,** -t, -are; -het. Mindre vanl.

Märgel (-rj-; grav); -n, [märglar, fackl.]. Lant. m. m. Varje jordart som innehåller så mycket (kolsyrad) kalk att den kan få användning som jordförbättringsmedel. **I.** Enkelt. *Ler-, sand-; morän-, snäckmärgel. M. gör rik fader och fattig son. Konstgödsel och kalkvaror har numer i stor utsträckning undanträngt m-n som jordförbättringsmedel. M-n är för jorden som piskan för hästen, men gödseln som havre. Kalkstenar ~ märglar och sandstenar* Norstedts Uppslagsb. *Kalkmärglar.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-aktig. M-art* (-ad). *M-blandad. M-botten. M-grav* l. *M-grop* där man tagit l. tar m.; ibl. friare (ung. = lergrop). *M-halt(ig). M-jord. M-lera.* — **Märgl|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Lant. Inblanda märgel i jord. *Sedan de allmänt begynt att täckdika och m-a sina fält* G. Leufvén. *M-ing gör rika föräldrar men fattiga barn. Till m-ing lämpar sig bleke icke ~* A. G. Högbom.

Märisk, -t. Till 'Mähren' (som nu ingår i Tjeckoslovakien) men stavas numer utan 'h'. *M-a bröderna* annat namn på 'bömiska bröderna' l. 'Brödrauniteten' (en sekt som utgick ur den husitiska rörelsen o. varur herrnhutarna framgått).

Märk|a, -te, -t, -as; -ning (till I; se efter märklig); [-thet]. **I.** Konkretare. **1)** *M-a linne, näsdukar, galoscher. M-a med bläck, i svart, med sina initialer. Vill du ha skjortorna m-ta med hela namnet? Värdepåse av grå väv med blåa ränder och m-t Ange. Svar, m-t 'Agentur', torde inlämnas å ~. — M-a får (med klipp i öronen), boskap. Trälarna m-tes med glödande järn. — Spela med m-ta kort* som man har märken på. — Ibl. = ut- l. avm-a ɴ. *Vi ska m-a (med ett snöre) så vi får se, hur långt det ska vara.* **2)** Friare o. bildl. **a)** *Jag ska nog m-a honom (i ansiktet), så han minns det.* **b)** Skr., mindre vanl. *Hade återvänt, m-t med, av ära.* **c)** *Som aldrig låter ett bekymmer m-a sitt ansikte* H. Mörne. *När du får se mig en gång m-t av år* G. M. Silfverstolpe, öv. *Redan m-t av den sjukdom, som skulle lägga honom i graven. Dessa patienter höra dock icke till de svårast m-ta. M-t av döden* dödsm-t. *Han är (nu) m-t för livstiden, är en m-t man* en som fått en minnesbeta kroppsligt l. andligt; även moraliskt = brännmärkt. *En brännande känsla av m-thet och skam* E. Kihlman.

II. Mer abstr. **1)** *Jag m-te inte, att l. om det var ljus i fönstren, m-te inget ljus i fönstren. Jag m-te honom genast, där han stod i fönstersmygen. Du har inte m-t något ovanligt ute på gatorna, med honom? Ni har ingenting särskilt m-t? Ingen har gått in här, så vitt vi kunnat m-a. Låtsa, som (om) du ingenting m-t! Alla misstänkte, men ingen lät m-a något, lät m-a, att han anade något. Låt ingen l. icke m-a, att du är förargad. Kunde du m-a någon förändring (på l. med honom)? M-a avsikten, välmeningen. Skillnaden m-tes knappt. Det m-s knappt, att ~. M-a på minen, ögonen, språket, av l. på hans min, att ~. Därav m-er man, att ~. M-a vad det l. saken gäller, att det är allvar. Jag m-er nog, vad du syftar på, vart du vill föra oss. M-s alls ingen förbättring? Man m-er inte själv, hur man uttalar orden.* **2)** *M. väl, att det var inte jag, som föreslog det! M. det! Väl till m-andes ~* skr. *Men, väl att m-a, icke för barn. M. mina ord! — Härvid är att m-a ~. Och städs på tidens manande klockslag m-a* (skr.) Rob. Montgomery-Cederhielm. **3)** *Kör ut pojken, han m-er ord!* mästrar oss när vi talar. **4)** Refl. Ldls. *M. dig det ordet, mitt barn, m. det!* Sven Walberg, öv. *Men m. dig en sak: ~. Och den rike mannen m-te sig noga, att man icke får allt för pengar* Strindberg. — *Och vinkade ~ åt honom, att han inte skulle låta m-a sig* (låta m-a ngt) Sv. Folksagor.

Syn. I. 1) sätta märke l. namn l. sina initialer på, åsätta (l. inbränna osv.) märke, namna, beteckna (t. e. med bokstäver), förse med igenkänningsmärke l. stämpel, (ibl. nära) etikettera l. numrera; **2)** ge en minnesbeta (ett sår som lämnar märke o. d.); (ibl.:) brännmärka, 'stämpla'; **II.** lägga märke till, ge akt på, bli varse ɴ, varsna. 'få se', förmärka, komma under fund med, 'se', urskilja, få upp ögonen för, få syn l. sikte på, (för)spörja, skönja, iaktta(ga), (ibl.:) ana, genomskåda, anmärka, inse, besinna, lägga på minnet, bemärka, uppmärksamma.

— **Märka av** ɴ. **M. för** t. e. ett ställe i en bok; hur långt man skall läsa; var ett tygstycke skall tas av osv. **M. ut** ɴ.

— **Märkband. 1)** *M. med namn, bokstäver eller nummer invävda, för märkning av underkläder m. m.* **2)** Som bokmärke. *M. av helsiden.* **-bar,** -t, -are; [-het]. Egentl. o. bildl. *M. för blotta ögat. Knappt m. för (ett) obeväpnat öga. Skare, som skidan ej kunde göra något m-are spår i ~* And.

Backman. *En knappt m. förflyttning. En föga m. förändring. — I m. mån tillkonstlad. Var det någon m. skillnad? Med m. lättnad bröto gästerna upp från bordet. Hon blev m-t likgiltigare på de sista åren. En m. stegring i priserna. M-ast inverkade olyckan emellertid på handel och näringar.* **Syn.** urskiljbar, (lätt) iakttagbar, synbar, uppenbar, tydlig, klar, påtaglig, omisskännlig. **-bläck** för märkning av linne (avtar i bruk). **-bokstav.** *Märkbokstäver t. e. till galoscher (av nickel l. d.), till linne (vävda).* **-duk.** Duk varpå unga flickor förr lärde sig brodera (med bokstäver, siffror o. ibl. stiliserade djur osv.). *M. från farmors tid. — De s. k. mönsterboks- eller märkduksryorna* Em. v. Walterstorff. *Ett bordtäcke i m-sstil* Ellen Widén. **-garn** till märkning av linne. **-järn.** T. e. för inbränning av märken. *Stampar, m., formar eller verktyg, som* ~ Lagen. **-lapp** jfr märksedel. **-pensel. -ring.** *M-ar av celluloid, för kycklingar* en spiral som sättes om benet. **-rull|a.** Sjöv. Handling som innehåller fullständig uppgift om lasten m. m. o. lämnas i tullen vid in- o. utklarering. *›M-a› har i nya tullstadgan ersatts med ›fartygsanmälan›* 1927. *Godset fanns ej upptaget på Kalewipoegs m-a vid dess ankomst. Ta bort en varupost från m-an.* **-sedel** sälls. för 'etikett'. **-skjorta** mindre vanl. för 'provskjorta'. **-skylt** t. e. på bilar (för att utmärka kapacitet). **-stygn** l. **-styng.** *De vanligaste märkstyngen äro rutstyng och korsstyng* Hulda Lundin. **-tråd** att märka med.

-värdig, -t, -are; -het (med plur.). Bet. växla mln märklig o. underlig. **I.** Adj. o. adv. *Han är m(-t utvecklad) för sin ålder. ›Domarinnan› Eleonora — Sardiniens m-a mångbesjungna hjältinna och* ~ E. Melander. *Jag tyckte allt, att jag var bra m. Inte ä han så m., som di skriker om. Den där m-a Stina i Snugge. Han har m-t lätt för sig. Så m-t blottad på smak* Y. Hirn. *Efter m-a öden. En av våra m-aste orkidéer. Hon ä allt lite m.* 'lite för se'j', lite konsti. *M-are var det inte. M-t nog fick han inte en gång en skråma. Tycker du det ser m-t ut, om jag skulle be honom om den tjänsten? Skulle något tyckas m-t, var det väl, att* ~. *Inte kan jag se, finna något m-t i det. Det vore väl (också) m-t, om jag inte skulle få, som jag vill!* **II.** Subst. *Någon m-het kan jag inte se i det. Alltsammans var helt vanligt, av ingen m-het. — Stadens m-heter* sevärdheter (skämts. även om person). **Syn.** (mkt) märk(e)lig, sevärd, anmärkningsvärd, ovanlig(t stor, framstående osv.), utomordentlig, sällsport, synnerlig, enastående, iögon(en)fallande, (ibl. nära) makalös l. förträfflig; sällsam, underlig, besynnerlig, egen(domlig), konstig, kuriös. **-yx|a.** Stämpelyxa (att stämpla träd med). *M-or för timmer och pappersved.*

— **Märke,** -t, -n. **I.** Avsiktligt tecken. **1)** **a)** *Segelleden är utprickad medelst olika (sjö)m-n. Ha något m. att styra efter. Ta (land)märke. Ha kvarnen som m. Ett (landnings)märke, på vilket vi hålla kurs. — Skillnaden mellan ägorna är angiven genom särskilda m-n* jfr gräns-, rå-, skiljem-n. — *Vatten-, högvattensm-n. — Hade satt ett m. med nageln. Sätta m. för, vid, på ngt. Sätta ett m. i kanten. Ha inte bort (bok)m-t för mig!* **b)** *Vad vill du ha för m. i rocken? Handbroderade mössm-n, fantasim-n. Ordens-, blåbands-, klubbm-n. — Rita dit ditt bomärke! Ägarmärke. Idrotts-, skyttem-n. Ett högre skidlöparmärke (högre än guldm-t).* **c)** *Ett album med många sällsynta (fri)m-n. Överstämplade, (o)stämplade, väl centrerade m-n. Seger-, freds-, jubileums-, gods-, frakt-, paket-, flyg(post)-, luftpost-, tjänste(fri)-, lösen-; välgörenhets-; telegraf-, stämpelm-n. Hindenburgm-n.* **d)** *Polletterings-, kontram-n.* **2)** Friare. **a)** *Vet du något särskilt m., som man kan känna igen honom på?* igenkänningsmärke. *Jag har m. på honom. Ett ofelbart m. (på* ~*). Ta m. på träden, så att man hittar hem igen. Människor som buro vilddjurets m.* Bibeln. *Kainsm-t.* **b)** *Sober saklighet var hans* ~ *m.* A. Österling om Aug. Brunius. — *De sätta sitt m. på tiden* Bengt Oxenstierna. *En släkt, som satt många m-n i Ungerns historia* V. Spångberg. *En händelse, som satte m. i ockrarens liv.* **c)** *Infinitivm-t 'att'. Infinitivens m.* **d)** *Lägg nu (noga) m. till vad jag ämnar säga! — Det har jag inte alls lagt m. till.* **3)** Märk några särbet. **a)** *Vet du, vad han har, använder för m. (som författare, musikanmälare), författarmärke? Det kända m-t C. R. N. (Carl Rupert Nyblom).* **b)** Handels. o. d. *Varje fabrik har sitt m. Smör av, med Uppsala mejeris m. Inarbetandet av våra m-n på den svenska marknaden. Och två nya [visky]-m-n ha införts. Större (vin)m-n* ~ *fordra minst en sex, sju år för att* ~ R. Numelin. *Några (bil)m-n ha också infört oljekylare. Det är ett gott m.* även friare: god sort, god vara. *Fabriks-, varu-, vinm-n. Runm-t* (för smör). **c)** Hist. *Soldaterna samlade sig kring sitt m. och försvarade det till sista man* fälttecken.

II. 'Oavsiktligt' tecken. **1)** Tecken efter ngt. *Hon fick sig ett (bra) m. efter hästhoven. Det blir nog länge m-n efter sådana skråmor. Lämna svåra m-n efter sig* t. e. om sår, kulor, elden; även rent bildl. *Du var smutsig om fingrarna; se, så fula m-n du gjort i, det har blivit i boken! M-n efter alla fem fingrarna. Boken bär m(-n) av, efter flitigt begagnande. Han har ett m. i pannan, det är visst ett födelsemärke. Ännu*

lange efteråt bar staden m-n av, efter danskarnas framfart. Blåm-n. Minnesmärke. **2**) Förebådande. *Om inte alla (gamla) m-n svika, så blir det regn i morgon. Att solen icke går ned i moln, är ju ett gott m.* **3**) Bot. *Pistillens delar: fruktämnet, stiftet och m-t. M-t kan ha många former, klotrund, platt, strålig, sköldformig, flikig, fransad osv.*

Syn. I. känne- l. kännings- l. skilje- l. sär- l. gräns- l. råmärke, igenkänningstecken, (känne)tecken; (ibl.:) prick, streck, skåra o. d.; etikett, signatur; stämpel; kontrollmärke; prismärke, 'lapp'; varu- l. handelsmärke; fana, fälttecken; **II. 1**) fläck, bula, ärr, spår l. d.; **2**) förebud.

— **Märkesbana,** idrotts. T. e. för skidmärkesprov. **-dag.** (Be)märkelsedag, minnesdag, betydelsefull l. märklig l. minnesvärd dag. *Då han passerar en av sitt livs större m-ar.* **-flagg**|(**a**). Idrotts. *I den punkt, där m-an sättes, skall även måttbandet vid uppmätandet av kastets längd sättas.* **-flik** bot. **-gärning,** skr. *En m. i svensk hävdaforskning.* **-händelse** märklig händelse l. tilldragelse, evenemang. **-kvinn**|**a.** Jfr följ. *En efter en ha de gått — m-orna inom den pedagogiska världen — Anna Whitlock, Anna Sandström och nu Anna Kruse.* **-man. 1**) Hist. Fanbärare. *Märkesmän för flock och tropp* V. Rydberg, Dexippos. **2**) Skr. Ledare, ledande man, föregångsman, banerförare, märklig person(lighet); ibl. nära (en) berömdhet. Mindre ofta om kvinna (jfr föreg.). *En m. inom partiet, bland våra ingenjörer, inom svensk konst. En av vår kulturs märkesmän. Märkesmän för det svenska jordbruket.* **-ort,** skr. *Gamla Uppsala, denna m.* **-prov.** Idrotts. *Djurgården och Sv. D. anordna m. ~ för både manliga och kvinnliga idrottsmärkena.* **-prydd.** *I m-a klubbmössor.* **-punkt.** Skr. *Året 1880 utgör så till vida en m. i selenets historia, som ~* Astrid Cleve-Euler. **-sten.** Gränssten. Egentl. o. bildl. *Vilkas namn ännu beteckna m-ar i vetenskapens utvecklingsgång* Oscar Wieselgren. **-tävling.** Idrotts. T. för brons-, silver- l. guldmärke. **-yta,** bot. **-åkning.** Idrotts. *M. på skidor kommer i år att anordnas även i — Blekinge, där ~* 1926. **-år.** Skr. *Ett m. för svensk sjöfart. År 1781 är ett m. uti fyrväsendets annaler* Vår Flotta 1921.

— **Märkelsedag,** skr. Se märkesdag. *Nordiska museets femtioårsdag är en kulturell m. för hela landet.* — **Märklig,** -t, -are; -en (adv.); -het (med plur.). Åld. l. emfatiskt även 'märkelig'. Ofta skr. **1**) Huvudbet. *En m. man i sitt slag, på sitt område. Föga m-a händelser. M-are tilldragelser hava bevarats i muntlig överlämning. En av de m-aste böcker han skrivit. Nå, de var då en (högst) märk(e)lig nyhet! Tycker du det är så m-t? Det var ju en m. verkan av Euklides. Ett (ganska) m-t aktstycke. Och hon taljer markeliga ting* George Granfelt. *Så inträffar det märkeliga, att ~. — Att författarens utveckling varit m-t långsam* O. Sylwan. *Står m-t ensam uti sin samtid* ib. *M-t sällan. Det är m-t, att ~ M-t nog visste han ingenting. — Att det inte var din egen m-het, som ~. En hel rad poem utan större m-het. Hade sin m-het därutinnan, att ~.* **2**) Åld. lagt. *Där ej sådant skulle lända någon, som förut äger nyttja vägen, till m-t men.* **Syn. 1**) märkvärdig, anmärkningsvärd, ovanlig, uppseendeväckande, (högeligen) beaktansvärd, viktig, remarkabel, betydande, betydelsefull, ryktbar, namnkunnig, illuster, celeber, notabel; (m-t ibl.:) mycket, ytterst, (för)underligt; **2**) tydlig, uppenbar. — **Märkning,** -en, -ar. Jfr märka I 1 (o. 2). T. e. *Maskinmärkning (av linne). M-sateljé. Nytt m-sförfarande ifråga om ost. Nuvarande m-ssätt. Motion om m-stvång för importerade lantbruksprodukter och ~* 1930.

Märl|**a**[1], -an, -or; -spik (i ena ändan spetsig järnbult till splitsning o. a. sjömansarbeten). (U-formigt böjd) krampa. *Ja, men nu är han [haspen] i alla fall inte i m-an — slarvigt pålagd, förstås!* Alb. Engström. *— En stark surrning, som hårt strypes med en m-spik eller dylikt* G. Gartz. *Om det så blåste m-spik och bultar* Gunnar Cederschiöld.

Märl|**a**[2], -an, -or; -djur. Ordningen Amphipoda av kräftdjuren med från sidorna hoptryckt kropp. *Matat dem med vattengråsuggor och m-or.*

Märling, -en, -ar; -sända. Sjöv. Smäcker tvågarnslina. *Otjärad m. Den i m. upphängda lilla bokhyllan* Alb. Engström.

Märr, -en (l. -n), -ar. Lant. = sto; vard. = dåligt l. gammalt sto, 'skinkmärr', usel häst. *Skomakarens hustru och smedens m. ha alltid sämst på fötterna. Ja tror fan rider m-n, sa bonn, red'na själv. Fölmärr* lant. — Ngn gång även *Åsnemärr.*

Märs, -en, -ar; -fall; -gast; -rå; -segel(skultje); -stång (jfr mast I 1) m. fl. Sjöv. (Ofta halvmånlik) plattform kring ett segelfartygs undermast(topp). *M-en är omgiven av en karm och har i mitten en fyrkantig öppning (m-ruta). M-en tjänar dels till spridning åt vanten för den närmast däröver belägna stången, dels som uppehållsplats vid arbete 'till väders' och som utkiksplats. Jag äntrade upp på lovarts storvant, nådde m-en och gick ut på pärten under m-rån* Rik. Lindström. *Utkiksm-ar. M-segelskultje* ej starkare än att man kan föra fulla m-segel.

Mäsk, -en; -apparat m. fl. se II; -|a (-ade, -as; -ning med plur.) se III. **I.** Enkelt. Dels = vätska som erhålles gm m-ningen; dels drav (dvs. den fasta återstoden, ett

avfall från ölbryggerierna). **1**) *Bereda m. Sockermäsk.* **2**) *M-en kvarstår, då vörten frånsilas. M-en utgör ett smakligt och närande kreatursfoder. Då de gödas med rena m-en. Byta m. i sina betesmjärdar. Mata fisk med m.* **II.** Ssgr kunna ofta även ansluta sig till verbet. Ex.: *M-apparaten beslagtogs. Det blev 500 kr. böter för m-innehav. I m-karet fanns c:a 50 l. m-sats. M-maskin med kar och* ~. *M-roder* stång att röra om i m-en med. **III.** M-a. *M-ningen, som avser att genom maltet förvandla stärkelsen i potatisen eller säden till jäsbart socker, kan ske genom kokning eller pågjutning.*

Mäss, -en, -ar. Sjöv. o. krigs. men även friare. Samlingslokal (med mat-, läs- o. rökrum); ibl. gemensam matsal med restaurangrörelse l. denna speciellt; ibl. boningsrum för viss personal ombord. **I.** Enkelt. *»Tycker ni inte det börjar bli trist ombord, grabbar?» sade kadett Bremer och såg sig omkring i m-en, där* ~. *Marketenterier, m-ar, pensionat. Officers-, underofficers-, manskaps-; förenings-; arbetar-, ingenjörsmäss.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-byggnad för underofficerare och manskap vid Kungl. Västgöta regementes kasärnetablissemang invid Vänersborg. M-flickan på Göteborgsångaren Guri. Officerarna ville ej mista sin utmärkte m-föreståndare. Platsen som m-föreståndarinna vid ridskolan* ~. *M-gosse* å fartyg. *M-kamrat. M-lokal. Haft anställning som m-pojke på en Göteborgsbåt. M-rörelsen å Veterinärmedicinska föreningens m. ledig att övertaga* 1916. — **Mäss|a[1]**, -ade, [-as]. Sjöv. Inta måltid (i mässen på örlogsfartyg).

Mäss|a[2], -an, -or. **1**) (Huvud)gudstjänst (med nattvardsfirande); ibl. om musiken l. prästens sång under m-an. *Vem blir det i (hög)m-an? Sjunga m-an. Gå i m-an. Katolsk m-a, dvs. gudstjänst i samband med helgande av brödet och vinet och (prästens) begående av nattvarden. Hålla m-a över en avliden* döds- l. själam-a. *Fredagen den 11 september firades en rekviemm-a [över Photios] i den lilla ryska kyrkan i Lausanne* N. Söderblom 1925. *Påskaftonen lästes enligt polskt bruk midnattsm-a. Stilla m-a* enskild ()(allmän m-a). **2**) *Svart m-a* djävulsm-a (firad av satanistsekt); häxsabbat; saturnalier, våldsamma utsvävningar. — **Mässbok.** Missal(e) dvs. liturgisk bok som innehåller de ceremonier, böner, sångpartier o. läsestycken som tillhöra mässfirandet. **-dräkt. -dyrkan.** *M. och relikkult.* **-fall.** Uteblivande av l. utebliven l. försummad ordinarie gudstjänst. *Kyrkoherden blev så plötsligt sjuk, att han ej hann skaffa någon annan i sitt ställe, och det blev sålunda m. (i kyrkan). M. inträffade i söndags i* ~. **-firande,** -t. **-förrätt|ande;** -are. *En m-ande katolsk präst. När m-aren sålunda, i full liturgisk skrud, och följd av diakoner och korgossar, vandrar fram från sakristian till altaret* ~ Y. Hirn. **-hak|e.** En på sidorna öppen (broderad) kappa som prästen bär inför altaret. Jfr mässkrud. *I svenska kyrkan bäres av prästen i regel endast m-e och (därunder) mässkjorta. Iförd m-e. Gamla, dyrbara m-ar.* **-kläder** mässkrud. **-kompositör.** *M-er som Bach och Beethoven.* **-offer.** *Den katolska m-stanken, enligt vilken nattvarden innebär ett upprepat frambärande av det en gång av Kristus gjorda fullkomliga offret.* **-ordning** liturgi, ritual. **-ritual. -skjorta** jfr mässhake. **-skrud.** Liturgisk skrud som bäres av prästman vid altartjänst (l. därmed jämförlig förrättning). *Domkyrkovicepastor Anderberg, iförd sorgemässkrud.* **-tjänst. -und|er.** *Dogmen om m-ret (transsubstantiationen).* **-verk.** *Ett av de mäktigaste m-en, Beethovens Missa solemnis.*

— **Mäss|a[3]**, -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). **I.** Egentl. **1**) Sjunga (in)för altaret (t. e. episteln o. bönen). *Att höra honom m-a var oförgätligt vackert. T. o. m. hela syndabekännelsen brukade m-as* Thecla Wrangel. *Prästen m-de bra, och det gör alltid ett gott intryck i en lantförsamling.* **2**) Katolsk bet. Läsa l. sjunga mässan. **II.** Bildl. *Dansen beledsagades av sång, ett slags monotont m-ande på ett par djupa toner* E. v. Otter. *Den evigt mumlande sången / m-as av dyningens gång* K. Asplund.

Mäss|a[4], -an, -or. Handels. o. d. **I.** Enkelt. **1**) I äldre mening. Större marknad. *Leipzigerm-an. Hindersm-an i Örebro.* **2**) Modärn bet. Provlagerm-a: sammankomst mln köpare o. säljare i o. för uppgörande av större leveransköp varvid säljarna utställa prov på sina varor. *Special- o. allmänna, industri- o. handels-, internationella o. nationella m-or. Detaljhandel är i princip förbjuden på m-a, och allmänheten äger i regel icke tillträde annat än som åskådare mot m-tidens slut. Den första m-an i modärn mening hölls i Leipzig under de sista åren av 90-talet; i Sverge kom den första m-an till stånd i Göteborg 1918 (den s. k. Svenska m-an). Förteckning över samtliga m-or utges årligen av Internationella handelskammaren i Paris. Bränsle-, frukt- och grönsaks-, ingenjörs-, provins-, (riks)-frö-, riksvaru-, skogs-, textil-, varu-, vårm-a.* **II.** Ssgr. Mest till I 2. *Engroshandeln i egentliga m-artiklar. Hälsar de m-besökande välkomna till den första svenska m-an* 1918. *Kostnadsfri tysk passvisering för m-besökare* 1926. *Permanent m-byggnad i Stockholm?* 1926. *M-byrån för första internationella m-an i Mexiko meddelar, att* ~ 1925. *Under m-dagarna. Fri återfrakt för m-gods* 1921. *Gigantiskt m-hus i Chicago* 1928. *Särskild m-katalog* 1919. *Skånem-ans m-kommissa-*

rie 1919. *Permanent m-lokal. M-lokalerna äro förlagda till Stora hotellet [i Jönköping]. Inom m-området. För m-publikens vägledning. M-styrelsens ende representant för detaljhandeln* Göteborg 1918. *Mäss- och utställningsväsendet.*

-mässig, -t, -are; -het. Avledningsändelse. **I.** Träffas i nutida svenska adj. hörande till: **1**) personliga subst. som avse sysselsättning l. sätt (t. e. virtuosmässig); **2**) djurnamn (apmässig); **3**) sakliga subst. som avse mänsklig verksamhet l. d. (affärs-, plan-, regel-, småstads-, yrkesmässig). **II.** Till nybildning nyttjas -mässig: **1**) Med bet. 'karaktäristisk för, enlig med, som ägnar o. anstår', dels till personliga subst. (fackmanna-, jägar-, hovmannamässig); dels till opersonliga (skriftspråks-, reglement(s)-, fältmässig). **2**) Med bet. 'mogen för' i några få uttr. (t. e. hospitals-, Långholms-, approbatursmässig).

Mässing, -en. Gul legering av koppar o. zink med 27—45 % zink. **I.** Enkelt. **1**) *M. brukas till maskindelar, kokkärl, armatur, patronhylsor, musikinstrument, prydnadsföremål. M. i rullar. Av m. Gjuten m. 'Tavelmässing' till plåt och tråd. Knappnålar av förnicklad m.* **2**) M-smusik l. m-sinstrument. *Och de många musikkårernas m. smattrade* ~ Dan. **3**) Skämts. *Började kläda av sig och stod snart i bara m-en* (spritt naken) Alb. Engström. **II.** Ssgr ha *mässings-*, rent undantagsvis därjämte *mässing-*. Ex.: *M-sarbeten. M-sbeslag. M-sbleck. De ä gull alltihop, sa bonn, kom in i m-sboden. M-sbricka. Gamla m-sbruket, numera Holmens bruk, i Norrköping. M-sbruksarbetare. M-s(snus)dosa. M-sduk. Varmpressat m-sgods. M-sgravör. M-sgul. M-shandtag. Postiljonen blåste vid ankomsten till en by långa låtar i ett m-shorn. Fönstertermometer med m-shållare. M-sinfattade brillor. M-sinstrument* särsk. om musikinstrument (t. e. valthorn, trumpet, basun, tuba). *Velocipedklocka med m-sklang. M-sklädda rör. M-sknapp. Kor med m-sknoppar på hornen. Psalmbok med m-sknäppen. Godtemplarnas m-skvintett blåste. M-smusik. M-soktett. M-sorkester. Allt i m-splåt. En m-splåt, på vilken stod ingraverat* ~. *M-sram. Med m-sringar i öronen. M-ssextett. M-sskena. M-sskodd. M-sslagare. M-sstake* ljusstake m. m. *Läderklädda stolar med m-sstift. Stol med m-sstiftad klädsel. M-ssvarvare. M-stallrik* cymbal. *M-strappstänger. M-stråd. Ett putsmedel var »m-svatten», mycket giftigt* Vera v. Kræmer. *M-svikter till en handvåg. M-söverdrag.* **Syn. I. 1**) (ibl.:) 'malm', 'gul metall'; **2**) ibl. bleck(instrument).

Mässling, -en; -sepidemi; -spatient; -sutslag. En smittsam (barn)sjukdom med feber, katarr o. utslag. *Insjukna i m(-en). M-en angriper mest 2—8-åringar; recidiv i m. är ovanligt. Fall av m. Smittämnet vid m-en, en oerhört liten organism, är ännu ej upptäckt* 1931.

Mästar|e, -(e)n, -e l. **Mäster** (akut); [-n] se A 1, III o. IV 5. **A.** Enkelt. Bet. ej alltid skarpt skilda. I allm. även om kvinna (jfr dock m-inna). **I.** Hantverksbet. Som titel nyttjas formen 'mäster'. **1**) Under skråväsendets tid menades med m-e en hantverkare som efter fullgjort prov fått rättighet att arbeta i ett visst yrke, ha gesäller o. lärlingar o. idka försäljning. *Efter avlagt prov få burskap som m-e. M-e i skräddaryrket. M-e med sina gesäller. Mäster Notke, skaparen av S:t Göran och Draken i Stockholms storkyrka.* **2**) Nu = hantverkare i allm. som sysselsätter arbetare. Utom som sista ssgsled dock numer ej så vanligt som förr. **a**) *Bagar-, glas-, hantverks-, murar-, slaktar-, snickar-, sotarm-e.* Hit snarast även t. e. *Trädgårdsm-e.* **b**) 'Mäster' gärna ngt vard., folkl. l. åld. Särsk. om trädgårdsm-e. *Mäster Palm* skräddarm-e o. socialist. *Mäster (David) själv såg till, att brödet blev fint och lagom gräddat. Mäster har varit inne från Källhagen med blommor och grönt* Jeanna Oterdahl. — Ngn enda gång i best. form. *Kommer an på kommer an — svarade m-n tveksamt, för patronen var nu så full av illfundighet* (om trädgårdsm-e) Åke Hasselblad. **II.** En som har tillsyn l. uppsikt över ngt. Blott som sista ssgsled. T. e. *Ban-, brand-, borg-, förråds-, stations-, post-, kapell-, köks-, verk-, sluss-, stations-, vakt-; klubbm-e.* Hit snarast *Rumorm-e.* **III.** Lärare o. d. Åld. som enkelt; vanligt blott som sista ssgsled. *Lärjungen är icke förmer än sin m-e* Bibeln. — *Läro-, skol-, språk-, dans-, fäkt-, stallm-e.* — Om äldre fhdn ibl. även 'mäster'.

IV. Friare o. bildl. **1**) Om Kristus. Ofta skrivet med stor bokstav. *M-e, jag vill följa dig, varthelst du går* Bibeln. *I kallen mig 'M-e' och 'Herre'* ib. **2**) I orden o. d. *Ordförande m-e. Norges högste frimurare, styrande m-e i den stora norska landslogen. Hans Maj:t Konungen är Herre och M-e över alla Svenska ordnar. Storm-e (i S.H.T.).* **3**) Idrotts. En som innehar 'mästerskap'. Mest som sista ssgsled. *Fröken Hellqvist blev damm-e i florettfäktning* 1922. *E. von Segebaden distriktsm-e på mil vid söndagens skidtävlingar. Europa-, världsm-e. Orienteringsm-e.* **4**) I konst o. litteratur samt allmännare (överfört). **a**) *M-ne av den umbriska skolan. Nordiska m-es tavlor. Renässansens (store) m-e. Av denne m-es [Schuberts] tio symfonier* ~. *M-en Rafael. Rahel som epistolär m-e* Klara Johanson. **b**) *Många strängar springa på lutan, innan spelaren blir m-e. Ingen föds m-e. En m-e på fiol(en). En akvarellens m-e. Callot, m-en i det oänd-*

ligt lilla (miniatyrmålaren). *En verklig m-e i (att tala) engelska. En så förfinad ordets m-e som lantmarskalken V. von Haartman* A. Hammarström. *En språkets (och stilens) m-e. En oöverträfflig anekdotens m-e. Hans rykte som prosam-e. En scenens m-e. En m-e i förställningskonsten. (En) oupphunnen m-e i (konsten) att ljuga. Såsom förlikningsman var han [Allan Cederborg] m-en* E. W. Paues. **c**) *Vem är m-e(n) till det arbetet? Verket prisar m-en. Rökstenens m-e.* **d**) Talesätt. (Så tokigt du gör! —) *Ja, det är inte så gott, så lätt ska, må m-n tro! Han har gått, kommit för tidigt från m-(e)n.* **e**) Överman o. d. *Han vill alltid spela (herre och) m-e. Där partibossarna blivit valens och folkets herrar och m-e. Göra sig till m-e över ~.* Hit snarast *Det ska jag bli m-e för* det ska jag nog se till att det sker. *Däri är han i alla fall din m-e. Finna sin m-e.* **5**) Märk särsk. även friare bruk av 'mäster'. T. e. *Mäster allt i alla* tusenkonstnär; 'klockarfar' (som ska allting bestyra). *Mäster Erik* karbasen, riset. *Mäster katt.*

B) Ssgr ha mest formen *mäster-;* mer säll. *mästar(e)-* (detta särsk. högt., idrotts. l. i skråbet.); ngn gång växla båda formerna.

Syn. (ibl.:) (självständig l. sin egen) hantverkare; lärare; en av våra största (i konst l. d.), överdängare, märkesman; ibl. fullärd; champion; skapare, upphovsman; överman, kuse, kaxe.

— **Mästarbegåvning.** *Trodde på honom, på hans m. och ~* Fredr. Persson. **-hand.** Mest sing. *Gjort med m.* av en verklig mästare, på ett mästerligt sätt. *Tecknad med m. Som förråder m-en.* **-klass.** Idrotts., i schack m. m. Mästerskapsklass. *Ingen entusiasm för m.* 1927. *I mästareklassen saknades många av våra stjärnspelare.* **-kurs.** Kurs för fortsatt yrkesutbildning (enl. yrkesskolestadgan). *Sålunda har under de senare åren anordnats ett tjugutal m-er av skilda slag* 1920. *M-er för karosseribyggare (1922), för möbelsnickare och polerare (1929). Ambulatoriska m-er nästa år* 1919. **-märke.** *En rokokobyrå ~ av det förnämliga m-et Lars Nordin, Sthlm 1760.* **-ord.** 'Lösenord', trolldomsord, ord varigenom andar framkallas o. behärskas o. d. *Jag lär honom nu djungelns m.* Öv. fr. Kipling. *Uttala m-et.* **-titel,** idrotts. *Tio stavhoppare skola strida om m-n* 1917. *Fru Nylund försvarar ånyo sin m.* Damernas skidmästerskap, 1916.

— **Mästar-** l. **Mästerbrev.** Intyg att man antagits som mästare i ett yrke; bevis på fullärdhet l. utmärkthet i ngt. *Få m. på ngt, på att ~.* **-drag** snilledrag, genidrag. **-grepp.** *'Skansen' är ett mästergrepp och ~.* **-prov** o. **-skap** se mäster- nedan.

— **Mästerbrottare.** *En tysk m. till Stockholm* 1919. **-dykare. -katt.** *M-en i stövlar.* **-kock.** Överkock l. utmärkt kock. *En sådan m., som madam Blom tycktes vara* Josefina Bengts. **-kupp.** *Göra en m.* ett snilledrag, en lyckad kupp. **-lots;** -arvode. Se lots 1 a. *En åröjd m.* Frans Österblom. **-man.** Skarprättare, bödel. *Akta huvut, sa m. till den, som skulle halshuggas.* **-prov.** Som 'egentl.' (särsk. om äldre fhdn) ibl. även mästar-. Numer mest bildl. *Ett m. av sinnesstyrka och smidighet* K. Gunnarson.

-skap, -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. **1**) I skrå- l. konstbet. ngn gång 'mästarskap'. *Akvarellens konst behandlade han med mästarskap* Gunnar Wengström. **2**) Huvudformen. **a**) *Händels virtuosa m. i stämföring* Sigfr. Almquist. *Behandla språket med en ledighet, som måste kallas m.* Hj. Alving. *Slå sig fram till, (upp)nå m-et (i ngt). Den konsten har han drivit till m. Med fulländat m. behandla ~. Utförd med verkligt m. Hans m. som fågelskytt.* **b**) Idrotts. *Han innehar flera m., m(-et) i flera idrottsgrenar. Försvara m-et. Framlagt förslag om instiftande av ett m. för lättviktsroddare avslogs* 1921. *Svenska m-et på skidor. I svenska bandym-et möttes ~. Distrikts-, juniormästerskap. Hr Salchow, som tagit tio världsmästerskap och nio Europamästerskap ~.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) *Den m-ssökande gesällen* Elis Sidenbladh. *M-ssystem* ett sätt att lära sig främmande språk (särsk. att tala dem). **2**) Idrotts. *Elsa Johnson, m-sförsvarerska på 10 km. för damer* 1932. *Frågan om inrättandet av en m-sklass [i skytte] för hela landet* 1927. *Klass C. (guldskyttar, som icke äro berättigade deltaga i m-sklassen)* 1920. *M-spris. M-sskytt i Köpenhamn 1912. Definitivt vinnare av akademiska m-stiteln i enkelspel [i tennis] på innebana för 1915. M-stävling.* **Syn.** överlägset konstnärsskap, stor l. yppersta konstfärdighet, överlägsenhet; (ibl.:) m-stitel, m-stävlan, m-spris.

-skott. *Ett m.: dubblé på flygande änder.* **-skytt.** *Vänge skytteförening: O. F. Quennerstedt m.* 1930. **-smed. -stycke. 1**) Skråbet. *Göra sitt m.* **2**) Huvudbet. Friare o. bildl. *Den praktfulla sekretären, ett m. av konstsnickeri* E. v. Wendt. *Lärospån äro inte m-n. Ett brev, som var ett m. i den elaka genren, av elakhet. Ett m. av, i ridkonst. Ett m. i sitt slag.* **Syn.** mästerprov, mästerverk. **-sven.** Särsk. om äldre fhdn. Gesäll (särsk. smedsgesäll) som står mästaren närmast. **-sångar|e. 1**) Allmännare. Även t. e. om fåglar. **2**) Lyrisk lärodiktare (på 1300—1500-talen), mest tillhörande städernas hantverkarkretsar o. diktande efter synnerligen noggranna regler (tabulatur). *M-en Hans Sachs i Nürnberg. »Får man skriva så», är en fråga, som ej*

sällan göres — liksom gällde det framför allt att icke synda mot vissa m-regler B. Wedberg. **-tjuv.** *Voro ~ landets m-ar, ryktbara som sådana redan vid unga år ~* Frans G. Bengtsson. **-tomte.** T. e. *Prof. Thore Fries som m.* i föreningen Jultomtarna i Uppsala. **-verk.** *För 1700-talet var Henriaden det fulländade m-et i sitt slag* Hj. Alving. *Kvinnorna, sade en gång en kvick fransman, inspirera oss till att göra m., men hindra oss alltid att utföra dem* Öv. fr. O. Wilde. *Det är hans m.* utan fråga hans bästa arbete. *Från motståndarhåll har den nya budgeten till och med kallats 'ett litet m.'* 1929. *Hela flickan är ett m. av frisör- och sömmerskekonst.* **Syn.** mästerstycke, ibl. klassiskt verk.

— **Mästari'nn|a,** -an, -or; -etitel (idrotts.). Även 'mästare' kan nyttjas om kvinna. **1**) Allmännare. *En m-a var hon (i) att tillvarata ladugårdens avkastning. En m-a i förställning(skonsten). Koloraturens m-a, 'sångdrottningen' ~. Som hon var m-a i att författa.* **2**) Idrotts. *Forutvarande m-an [i damernas raka hopp] ställde ej upp, så att även denna gren fick en ny m-a* 1918. *Svensk m-a i konståkning. Sim-, tennis-, olympia-, världsm-a.* — **Mäster** se mästare (särsk. A I, III o. IV 5). — **Mästerlig,** -t, -are; -en; [-het]. *M. i att rita. Ett m-t tal, arbete. En rent av m. dikt. Och sina djur sköta de m-t. Hon sjunger (helt enkelt) m-t. M-t, m-en utförd i parisk marmor.* **Syn.** fulländad, ypperlig, en mästares, utmärkt väl gjord, alldeles utmärkt l. förträfflig, som vittnar om mästerskap. — **Mästr|a,** -ade, -as; -are; [-ing]. **1**) *Du m-ar då allt, vad jag gör och säjer! Men det är ju att vilja m-a bibeln, m-a Guds tankar! Lyckan vill m-as och ridas, men icke fruktas. — Vill du tvista med den Allsmäktige, du m-are?* Bibeln. **2**) Skr., särsk. skönl., ibl. = bemästra. *M-a sin vrede. När det gäller att m-a detta egendomliga språk* B. Karlgren. *Vad tjänade det till att grubbla, då han ändå icke kunde m-a sitt eget öde eller världens gång?* Ola Hansson. **3**) Vard. *Har du nu m-at en fönsterruta igen? Vem ä de, som har m-at blomstervasen?* **Syn. 1**) klandra, tadla, kritisera, häckla, finna fel på; **2**) bemästra, tygla, styra, ibl. länka; **3**) sönderslå ꝛc, krossa, fördärva.

Mät, subst. Utmätning (för skuld). Blott i några få uttr. (efter 'i'). *Ta(ga) (ngt) i m.* utmäta. *Att till gäldande av skulden hans motfordran, (viss del av) egendomen tages, går i m.* utmätes. *Fastigheten dömdes i m. och sattes å exekutiv auktion.*

— **Mät|a,** -te, -t (blott ldls. -it), -as. **A**) Enkelt. **I.** Mer egentl. **1**) Uppmäta o. d. *M-a höjden, längden, bredden, djupet av ngt. Har du mätt golvets bredd, hur brett golvet är? Har du ett snöre, så kan vi m-a med det. M-a med måttband. Behöver det m-as noga? Matt efter, med de nya måtten. Låt oss m-a, om du är längre! M-a (ngt) efter l. med ögonmått, med fingrarna, på en höft, noga. M-a på millimetern, på centilitern. M-a solens höjd och havets djup. — Han håller på att m-a spannmål ute i magasinet. M-a knappt, nätt, väl, med råga, fel, rätt. Det tycks vara 6 meter, väl mätt. — M-a, hur mycket gas, som gått åt. — M-a ett fartyg för att bestämma dess dräktighet.* — Märk det bildl. *M-a ngn skäppan full* ge duktigt på huden. **2**) Ha ett visst mått o. d. **a**) *Pojken m-er redan över 1 meter* oftare: är redan över 1 meter (lång). *Att hästarna skola ~ m-a minst 147 cm. bakom sadelläget* W. H. v. Essen. *Hängbroar, m-ande spännvidder av resp. 448 och 486 meter* Å. Thulstrup. *Skogen mätte säkert flera mil i omkrets.* **b**) Sjöv. Jfr dräktighet II. *Järnkolossen 'Potosi', som m-er ej mindre än 6,150 ton.* **II.** Friare o. bildl. **1**) *Solvisare, som m-er tiden. M-a timmarnas gång efter solen. Väggklockan, som i så många år mätt tiden för ~. Man m-er inte i tid här; dagar, veckor och månader gå utan att ~* Sven Stolpe. **2**) *M-a golvet med stora steg. Routledge m-te rummet med långsamma steg.* — Med bibegrepp av 'värdera': *M-a ngn med en föraktlig blick. (Hotande) m-a ngn med blicken (från topp till tå). M-er honom nedlåtande från huvud till fot* Pär Lagerkvist. *M-te väninnans gestalt med en av dessa blickar, med vilka rasmänniskan ~ m-er amerikanskan* Emil Cedercreutz. **3**) *Syna och m-a skadan* Lagen. *Förlusterna kunna ännu inte ens tillnärmelsevis m-as. Och m-te i tankarna olyckans hela vidd. Att känslor icke m-as med mått. Med det mått som I m-en med skall ock m-as åt eder* Bibeln. *Andras fel m-a, sitt eget förgäta.* **4**) Ofta refl. **a**) *Där bålda kämpar m-a sin makt.* K. G. Ossiannilsson. *Hör på, kom och mät dina krafter med mig, om du törs! M-a sina krafter (med varandra).* **b**) *Tänk inte, att du kan m-a dig med honom (i slagfärdighet)! Ett gudahus, som i storlek och prakt nästan kunde m-a sig med ~. Denna sändning kan knappast, icke, gott, väl m-a sig med den förra.* **B**) Fasta ssgr ha i regel *mät-* (ibl. växlande med *mätnings-* l. *mätar-*); *mäte-* blott i 'mätetal' samt ibl. 'mätebrev'. Märk även *mätis-* i det åld. 'mätisman'.

Syn. A) **I. 1**) (efter mått) bestämma storleken (längden, bredden, höjden, djupet, omfånget, innehållet osv.) av ngt, upp- l. av- l. till- l. utmäta ꝛc; ibl. ta(ga) mått; (ibl.:) loda, pejla, sondera; **2**) ha l. hålla ett visst mått; ha en dräktighet l. lastdryghet av, lasta, bära; **II. 1**) indela, avdela (i jämna tidsavsnitt), 'visa', utvisa; utgöra, 'räkna'; **2**) gå tvärs över l. av o.

an; överfara ~ (från topp till tå), mönstra; **3**) värdera, 'taxera', uppskatta, bestämma storleken av, anslå till; **4**) pröva mot varann; uppgå ~ (e)mot, vara jämförlig med, (kunna) jämföras l. likställas l. tävla l. uppta tävling med, ge sig i kast med.

— **Mäta av** ~ m. fl. se avmäta osv. — **Mätapparat. -band** mindre vanl. än 'måttband'. **-bar,** -t; -het. *På m-a avstånd. Det vägbaras och det m-as rike* O. Levertin. *Sinsemellan m-a* kommensurabla. **-bord.** Vid kartering nyttjad träskiva. *Då jag från mitt m. blickade ut över det småkulliga landskapet* J. G. Andersson. **-brev.** Sjöv. Ibl. även mäte- l. mätarbrev. Officiell handling som utvisar ett fartygs avgiftspliktiga dräktighet o. anger dess nationalitet, hemort, igenkänningsmått m. m. *Sedan skeppsmätaren avgivit mätningsbevis och detta blivit vederbörligen granskat och godkänt, utfärdar tullkammaren mätbrev för fartyget. Särskilda m. för fart genom Panamakanalen* 1914. **-bräde** lantmätarterm. **-glas.** Graderat kärl (för uppmätning av vätskor). *Det medföljande m-et fylles med saltet, som upplöses i ett dricksglas vatten* Bruksanvisning för Karlsbadersalt. **-höjd.** *Ovanom en konstant m., vanligtvis 1,3 m. från roten* Nord. Fam.[2] **-instrument.** *Elektriska m.* **-kedja.** *Meterstock, m. och gradskiva.* **-lina. -linjal. -linje** t. e. på mätglas. **-maskin. -metod.** *En fin och säker m. för radioaktiviteten.* **-resultat. -rör.** *'Byrett', ett smalt m., indelat i ~.* **-skala.** Även bildl. *[Det allmänna begreppet] står alltför lågt som m.* Py Sörman. **-skola.** Krigs. *Ny landvinning för artilleriet: en m.* 1925. **-snöre.** *Ditt land skall bliva utskiftat med m.* Bibeln. **-station.** Krigs. Den plats varifrån mätning utföres. **-sticka.** *M. för militärer och landstormsmän.* — Även bildl. *Vem har den absolut justa m-n för avståndet mellan vad vi tro och vad som är?* Sigurd. *Anlägga sanningens m. på konventionella lögner.* **-stock. -stång. -verktyg.** *Precisionsmätverktyg.* — **Mät(e)brev** se mätbrev. — **Mätetal.** Ofta fackl. *M. ifråga om rum och tid. Vilka satser, som gälla allmänt, även om m-en utbytas mot storheterna själva* (i proportionsläran). *Sträckors m.* — **Mätisman.** Lagt. Värderingsman (av domstol l. parter utsedd att verkställa en värdering l. uppskattning efter vkn ersättning skall utgå).

— **Mätar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. **1**) Person. Särsk. ofta som sista ssgsled. T. e. *Artilleri-, lant-, skeppsm-e.* **2**) Apparat o. d. *Fungerar (elektriska) m-n? M-e av fetthalten. Bensin-, blodtrycks-, elektricitets-, gas-, grädd-, kilovattimme-, kraft-, längd-, mjölk-, nederbörds-, regn-, tid-, vattenstånds-, vind-, volt-, växelström(s)m-e.* **3**) Måttstock. *En tillförlitlig m-e på, av, för ~. För dem står hästen som (värde)m-e på förmögenheten. Betygssumman vid examen [tycks bli] m-e för både skolans gärning och den enskilda läraren* Sigfr. Almquist. **4**) M-fjäril. Underordning (Geometridæ) av nattfjärilarna, kännetecknad av att de långsmala larverna blott ha två par bukfötter. *I Sverge finnas över 300 arter m-e, av vilka flera äro skadedjur, såsom frostfjärilar, krusbärsm-en, lindm-en och tallm-en.* **II.** Ssgr växla ibl. med ssgr med mät- (se ovan) l. mätnings-. Ex.: *M-avdelning vid infanteriet* krigs. *M-avläsare* t. e. vid gas- o. elektricitetsverk. *M-fabrik. M-fjäril* se ovan I 4. *M-hyra. Stockholms stads vägare- och mätarekontor. M-kontrakt. M-larv* jfr I 4. *M-pen(nin)gar* utgår i somliga städer för mätning av handelsvaror. *M-tekniker ~ insatt i allt, som hör till modärn m-teknik* 1925. *De vanligaste [elektricitets]m-typerna. Ett m-ur visar, hur mycket film, som exponerats* Paul U. Bergström.

— **Måtning,** -en, -ar. **I.** Enkelt. T. e. *Ännu återstå en del m-ar. En del av stockarna befunnos vid m(-en) för korta. Fotogrammetri = bildmätning (mark- resp. flygbildmätning)* Arv. Odencrants. *Förlusterna genom läckage, spillning och felmätning. Nym-arna bedrivas emellertid med den snabbhet, som ~* Vår Flotta 1918 (om sjöm-ar). *M-sförordningen av 17 dec. 1920 har utförliga regler om planmätning, höjdmätning, kartas upprättande, arealuträkning samt utstakning och utmärkande av ägogräns.* **II.** Ssgr. Jfr ssgr med *mät-* o. *mätar-* m. fl. Ex.: *(Sjö)m-sarbeten. M-sbevis* av skeppsmätare utfärdat intyg om fartygs dräktighet. *M-sexpedition. M-sförordning* jfr I. *M-sförrätt|are* (-ning); t. e. om lantmätare. *Stadsingenjörstjänsten i Uppsala har i år delats upp på två nya befattningar: en stads- och en m-singenjör(stjänst). M-sinstrument. »Tummaren» med m-sklave och stämpelyxa* Ragnar Holmström. *M-skunnigt lantmäteribiträde. M-sman(natjänster)* infördes gm 1917 års lag om fastighetsbildning i stad. *Utnämningar av stadsmätningsmän* dec. 1917. *Utsågs till Svenska seglarförbundets m-sman. Tumklaven blir ej lagligt m-sredskap?* 1927. *M-sregel* sjöv.: fastställd regel varefter ett fartyg mätes för att bestämma dess dräktighet l. andra egenskaper. *Prof. Ljungbergs m-sregel för motorbåtar ~* Erik Pallin. *Vid meteorologiska anstaltens m-sstation i Nissaström uppmättes vattenmängden till ~. M-ssystem. M-stal* sjöv. *M-steknik. En gatum-steknisk kurs* 1932.

Mätre'ss (-äss); -en, -er; -regemente; -välde. Älskarinna, frilla, 'samkvinna'. *Hertig Fredrik Adolfs erkända m. 1778—1793, då förbindelsen upplöstes. Under Du Barrys m-välde.*

Mätt, =, -are; -het. **1**) Egentl. *När de*

äta, skola de icke bliva m-a Bibeln. *Det blir man inte m. av. Är du redan m.? Jag åt mej (alldeles) m. på, av förrätten. Du tycks då aldrig (kunna) bli m. Både m. och otörstig. Att en gång få äta sig riktigt m. När rättan är m., smakar mjölet beskt. Äter jag mig mer än m., blir jag sjuk. Äter man sej inte m., så inte slickar man sej m. Den m-e förstår ej den, som är hungrig. Sprang-, stopp-, skrov-, propp-, över-, halvmätt.* **2**) Friare o. bildl. *Magen blir förr m. än ögat* ögat vill ha, men magen säjer nej. *Sedan dog Job, gammal och m. på att leva* Bibeln. *M. av ålder (och levande). Så ung och redan m. på livet! M. av ära. Usch, jag är m. på honom, på hans historier för längesen. Man kunde inte se sig m. på henne, så vacker var hon.* **Syn.** som fått sitt lystmäte, tillfredsställd, nöjd, belåten, som stillat sin hunger; (ibl.:) led (vid), trött l. utledsen (på), som fått (över)nog (av).

— **Mätt|a,** -ade, -as; -ning (-en; -sgrad; -skapacitet; -spunkt osv. till II 2). **I.** Egentl. *M-a de hungrande. Ej ha bröd att m-a sig med, att m-a sin hunger. Envar fick m-a sig av kött vid mitt bord* Bibeln. *Har man inte bröd, så får man m-a sig med limpa. Vaxbönor ä då ingen mat, som m-ar. Det m-ar inte mycket. M-ande mat* mäktig, mättsam. — *Ha många munnar att m-a.* **II.** Friare o. bildl. **1**) *Saliga äro de, som hungra och törsta efter rättfärdighet, ty de skola bliva m-ade* Bibeln. *En hungrande ande, som obevekligt fordrade att m-as* S. Lagerlöf. *M-a sin nyfikenhet. När jag uppvaknar, vill jag m-a mig av din åsyn* Bibeln. *Min själ är m-ad med lidanden* ib. *Ögat m-as icke av att se* ib. *Dödsriket och avgrunden kunna icke m-as* ib. **2**) **a**) Kem. *M-a en lösning* låta den uppta så mkt av ett ämne som den kan. *Vänta, tills lösningen blivit (fullt) m-ad!* **b**) *Djupa, m-ade färger. Spektralfärgerna och purpur utgöra tillsammans de m-ade färgerna, dvs. de färger, som mest skilja sig från vitt. M-ningsgrad* om färgton. **c**) *Luften är m-ad med svedjedoft* A. Mörne. *Den med havets sälta m-ade vinden. En luft m-ad av kostlig vällukt. Salt-, doft-, välllukts-, ambram-ad.* **d**) *Obligationsmarknaden m-ad; de senaste lånen ej omedelbart placerade* 1930. **e**) *Vattenm-ad lera.* **f**) *Händelsem-ad.* **Syn.** stilla l. tillfredsställa (ngns hunger), fylla magen; ibl. brädda; (m-ad ibl.:) 'djup', fylld, 'diger'. — **Mättbar,** -t; -het. Kem. o. d. **-sam,** -t, -mare. *Alltför m. mat. Gröt är lite m-t.* **Syn.** mättande, mäktig. — **Mättnad,** -en; -skänsla; -svärde. **1**) Egentl. *Slutligen visade den gamle dock tecken till m. genom en ljudlig rapning* H. Mörne. — *Och skänkte en behaglig m-skänsla. En under senare år alltmer beaktad egenskap hos födan är dess m-svärde* (1931) hur länge den skaffar en känsla av m. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Sin m. ej fick utav lyckan ännu (någon människoson* B. Risberg. *Där hjärtats skönhetstrångtan finner m.* Greta Langenskjöld. *Om kärlekslustans brådda m. (Över)m-ens tråkighet.* **b**) *Schallacken löses i sprit ända till m. — Skillnader i (färg)mättnad*

Mö, -n, -r (vanl. slutet ö). Skr., ofta skönl. l. (om äldre) skämts. *Kränka en mö* lägra, beröva henne hennes mödom. *Jag hälsar helst på yngre mör* Frans G. Bengtsson. *Ola Sörens Kerstin var en mö på omkring femtitalet* Fab. Månsson. *Efterhängsen som en kardborre och nyfiken som en tandlös mö* G. T. Gullberg. *En gammal mö. Jättemörna Fenja och Menja* E. Hellquist. — *Oihonna, de svala vågornas mö.* — *Söka sig, taga sig, välja (sig) en mö. Sångens mör* muserna. *Sångmö(n).* **Syn.** oberörd kvinna, jungfru; ogift ung kvinna, ungmö, flicka; ibl. fästmö l. brud. — **Mödom,** -en, [-ar]; -shinna (fackl., se hymen II); -srövare. En kvinnas oskuldstillstånd; fackl. = m-shinna. *Bevara sin m. Beröva ngn hennes m.* **-kränkning** jfr mö. **-kväll.** *Hos oss firas i stället för den tyska 'Polterabend' (dagen före bröllopet) svenkväll och mökväll kort före bröllopet.* **Syn.** flickkväll.

Möb|el (akut); -eln, -ler (långt ö). **1**) Koll. *En antik förmaksm-el. M-el för salen i mörk ek. Vi behöver ny m-el i barnkammarn, men vi får ta en enkel. Ekm-el, tillverkad av ~. Gardiner av samma tyg som m-eln. Fullständig salsm-el. Barockm-el.* **2**) Vanligast i plur. *Stolpsängen, en gammaldags m-el, som åter blivit modärn. Skrivbordet är en oumbärlig m-el i ett herrum. M-lerna måste ut och vädras och piskas. Stoppade m-ler. Ha egna m-ler.* — *Ha sina m-ler magasinerade. Björk-, mahogny-; schagg-; allmoge-; sittm-ler.* **3**) I jämförelser o. d. *Han var stel som en eldgaffel och tystlåten som en m-el* B. Sjöberg. *Om m-lerna kunde tala. Pappa, nu är du den enda omodärna m-eln i huset.* **Syn.** möbeluppsättning (för rum l. våning o. d.), möblemang, möblering; (ibl. mer l. mindre nära:) bohag(sting), inventarier, (hem)inredning, husgeråd, mobilier.

— **Möbelaffär. -arkitekt;** -byrå. **-borste. -fabrik. -fattig.** *Rummet verkade m-t.* **-fernissa. -firma. -hand|el;** -lare. Abstr. o. konkr. **-histor|ia;** -isk. **-inläggning** marketeri. **-kläds|el,** -eln, -lar. *Vävnader, komponerade för m-lar.* **-konst;** -när. *M-ens historia. Thomas Chippendale, engelsk m-när.* **-lös.** *En fil rum, m-a, som i allmänhet de japanska.* **-magasin** även = möbelhandel. **-nubb.** *M. av mässing.* **-packare. -pisk|are** (även sak); -ning. **-poler|are;** -ing. **-polityr. -rit|are;** -ning (-en, -ar; -stävlan). **-slöjd;** -are. **-snick|are;** -eri (l. -ī; abstr. o. konkr.). *M-are som G. Haupt. De hade icke hållit ord på m-eriet.*

-snideri (l. -ī). **-spik. -stil.** *Rokokon är en ren möbel- och inredningsstil.* **-svarvare. -trä.** *Värderat såsom m.* **-tyg.** *Skaffa nytt m. på de gamla stolarna.* **-uthyrning** abstr. o. konkr. **-utställning. -virke. -vägg.** *Sal, 5 × 6, med bra m-ar* Annons 1929. **-överdrag.** — **Möblema'ng,** -et, = [l. -er]. Möbleringen l. möblerna (i en våning, ett rum osv.). *En panelsoffa och ett bokskåp fullborda m-et. Vilka utgöra hela m-et. Skaffa sig nytt m. Ett nytt köksmöblemang, lackerat i allmoge[stil], säljes billigt.* — **Möbler|a,** -ade, -as; m-a om ⩊, m-a upp ⩊; -bar (-t); -ing (-en, -ar; även konkr.). **I.** *De möbler jag har räcka väl att m-a 5 rum. På övre botten hade Dagny m-at ett förmak ~ med nya, vräkiga möbler. Uthyra m-ade rum. Delm-at rum* Annons 1931. *Vackert, enkelt, tarvligt m-ade studentlyor. M-ad i gustaviansk stil.* — Ngn gång bildl. *Att så till sägandes m-a våra huvuden med allehanda kunskaper* Öv. fr. Meresjkovski. **II.** *M-bar hall med kapprum.* — *M-ingen av det tredje rummet beredde svårigheter. M-ingen var tämligen tarvlig. M-ingar av alla slag utföras, kunna erhållas av ~.* **Syn.** förse med (nödiga) möbler.

Möd|a¹, -an, -or. **I.** Enkelt. **1)** Mer egentl. *Det kostade honom (stor) m-a endast att gå de få stegen. Tung m-a har den kostat* Bibeln. *Underkasta sig alla en vinterresas m-or (och besvärligheter). Arbete och m-a ger daglig spis och föda. För m-an får man födan. Från arbete till m-a, brukade min farfar säja, när han gjorde ingenting* Anna Lindewall. *Och när det som bäst har varit, har det m-a och arbete varit. Var dag har sin m-a. Under m-or, vakor och svält* Bibeln. *Av all m-a kommer någon vinning* ib. *Sky m-an. Som en belöning för månget m-ans fjät. Arbets-, vardagsm-a.* **2)** Friare o. i vissa talesätt. *Att du gjort dig (så mycken) m-a för min skull. Allt det, varpå jag nedlagt min m-a* Bibeln. *Skörda frukten av sina m-or. Njuta m-ans lön. Livets m-or (och besvär). Lärda m-or. Forskarm-or. Göra sig mycken, all (upptänklig) m-a med ngt, (med) att ~. Gjorde sig m-an att söka upp de anhöriga* mer säll. utan 'att'. *Icke spara någon m-a att ~. Hade, lämnade ingen m-a ospard att ~. Jag hade all (möjlig) m-a, all m-a i världen, oändlig m-a att övertyga dem. Med (yttersta) m-a lyckas utverka. Endast med största m-a fick jag dem dit. Det gick utan (minsta, ringaste) m-a. Att söka övertyga honom vore fåfäng, (för)spilld m-a. Ja, I sägen: »Icke är det m-an värt!»* Bibeln. *Det skulle icke löna m-an.* **II.** Ssgr äro få, ha i regel *mödo-; möd-* blott i 'm-dryg' (som dock är ldls.). **Syn.** (tungt l. mödosamt) arbete, besvär, 'släp', 'göra', 'sjå', bemödande(n), strävan(den), strävsamhet, 'flit', (ivrig) omsorg, bestyr, besvärlighet(er), svårighet(er), 'nöd (o. näppe)', ibl. strapatser.

— **Möddryg,** ldls. Rädd för besvär l. om besväret, lat. — **Mödofull,** skr. *Ett m-t ~ värv* N. Söderblom. **-fylld,** skr. *Under en livslång, m. arbetsdag. [Dagarna] gingo sin vanliga m-a gång* Öv. fr. Reymont. **-lös,** skr. Mest som adv. (m-t). *M-t fylla rad efter rad. Trägna händers verk är alltid bättre än m-t vunnet gods* R. Nordenstreng. **-sam,** -t, -mare; [-het]. *Ett m-t arbete. En (ovanligt) m. (och besvärlig) dag. En ytterst m. bergbestigning. Efter ett glädjelöst och m-t liv. Reste sig m-t, ty gikten låg efter ~* Wald. Swahn. *Och m-t äro vi i färd med att läka krigets sår* R. F. v. Willebrand. *Den m-t behärskade nervositeten. Det blir nog m-t i längden.* **Syn.** besvärlig, arbetsam, 'tung', svår, påkostande, knegig, stretig, med stor möda l. svårighet.

— **Möd|a²,** -ade, -as. Mest refl. *Till en början får han undvika att m-a sina ögon, allt som m-ar ögonen. Därför vill jag nu m-a min vise yngre broder med att ~. M-a sig i onödan. M-a sig med ngt. Utan m-ade sig att finna tid härtill* Folke Palmgren. **Syn.** trötta, anstränga, kosta på, 'angripa', kännas e'fter; (m-a sig:) anstränga sig, sträva, bemöda sig.

Möderne (grav l. akut); -t. Jfr fäderne. Särsk. i dikt ngn gång även adj. **I.** Enkelt. **1)** Mors sida; ibl. mer konkr. (avseende personerna). *På m-t.* **2)** M-arv. *Sitt m. hade han fått ut och förslösat.* **II.** Ssgr ha i regel *möderne-;* därjämte *mödernes-* ngn gång i m-(s)fränder o. m-(s)land. Ex.: **1)** *M-anor. Insatt i sitt m-arv. Slog sig ned på sitt m-gods. Upptog sitt m-namn. På m-sidan hörde han Finland till. Återfann här sin m-släkt. M-staden. Sin m-ärvda folklighet.* **2)** *Hennes m-[s]fränder, adelsdamer från ~. Det land, som var hans m-land* K. B. Hennig. *[Banden] mellan hans fädernesland och hans m-sland* O. Almgren. **Syn. I. 1)** m-sida, mors sida, ibl. kvinnosida l. spinnsida; ibl. m-släkt; **2)** m-arv, ibl. morsarv. — **Mödraförening** m. fl. se under moder.

Mög|el (akut); -let (långt ö). Olika slags svampar som t. e. på matvaror bilda en hinna av ofta rätt utpräglad lukt; ibl. även om vissa parasitsvampar (t. e. blad-, frukt-, snöm-el); mkt ofta om själva hinnan. *Fuktiga rum, där m-el, m-let gror på väggarna. Tapeterna voro här och där betäckta, överdragna med m-el. Grå av m-el. Där jag får stanna, tills det växer m-el på mig* Fr. Böök. *M-el på ost. Bröd-, vatten-, flugm-el. Ett tjockt lager av m-el hade avsatt sig, bildat sig på syltet. Du får ta bort m-let med en sked och koka om sylten. Lukta, smaka m-el.* — **Mögelartad.** *Sjukdomen orsakas av en m. svamp.* **-bo.** Bildl. *Som till detta m. förde en fläkt av frisk luft*

Ad. Hillman, öv. **-fläck;** -ig. *Upptäcka m-ar på böckerna. De m-iga seglen* S. Siwertz. **-grön.** *Alltsammans m-t av ålder* Ingeb. Lundström. **-lik;** -nande. *En m. parasitsvamp* Fr. Elfving. **-lukt;** -ande. **-skinn. -spräcklig. -svamp** jfr mögel. — **Mögl|a,** -ade; -ing. **1**) Egentl. *Har sylten m-at för dig? Krusbärskräm, som stått och m-at. Fuktigt, så att skorna m-ade i garderoben. Om brödet vill m-a i bleckburken. Det vill gärna m-a i källarn. M-ar det i kammarn? Stå sig mot m-ing.* **2**) Bildl. *Jag hade så till själ som kropp en ~ känsla av det allra djupaste obehag, en frost, en känsla av att m-a* Fredrika Bremer. *Sitt nu ej längre och m-a och ula* Karlfeldt. *Här ska man inte m-a, sa gumman, satt på korgårn. För Per lät inte den varan [brännvinet] m-a hos sig* H. Wranér. *Gammal m-ad romantik. M-ade seder och bruk* Torsten Petre. **Syn. 1**) bli möglig, överdras med (en hinna av) mögel, få mögelfläckar; bilda sig mögel; **2**) bli gammal l. inbiten l. rostig l. mossbelupen l. förlegad o. d., 'murkna'; 'ruttna'. — **Möglig,** -t, -are; -het. **1**) *Äta m-t bröd. Krämen har ju blivit, smakar m. M. ost. Skorna har stått och blivit m-a.* **2**) Bildl. *M-a och förlegade tankar. En grå och m. gammal gumma.* **Syn.** jfr mögla.

Möjlig, -t, -are. **I.** Allmännare. Bet. övergå i varann. **1**) Görlig o. d. *Är det m-t för dig, så är det också m-t för oss. Såvitt det blir mig m-t (i en framtid), kommer jag att ~. Om det (överhuvud) är m-t, skall jag visst göra det. Få se, om det blir mig m-t. Att om m-t vore, den stunden skulle bliva honom besparad* Bibeln. — *Efter regnet äro vägarna där knappt m-a att befara.* — *Göra det m-t för ngn att ~* sätta ngn i stånd att. *Tror han, att det ännu är m-t? Ha klart för sig gränsen mellan m-t och omöjligt.* — *Innebörden av all god politik lärer ju vara att åstadkomma det m-a. Ligga utom det m-as gräns(er), utom gränsen för det m-a.* — *»Nej, var det m-t det! Jag har inte en mjölsmula i huset», sade hustrun* H. Hofberg. **2**) Tänkbar o. d. *Det är ju m-t (, men knappast troligt), att det lyckas. Det är mycket, alltför m-t, att hon friat själv. Det må vara m-t, men jag kommer dock ej att tro det. Kan det vara m-t?* **II.** Märk några uttr. o. skiftningar. **1**) *Han pratar alla m-a dumheter, all m. smörja. Vi har försökt alla m-a (och om-a) utvägar. Där har di allt m-t (i möbelväg).* **2**) *Gör det så billigt som (bara) m-t! Så långt m-t förhindra, att ~. Om m-t, såvitt m-t redan i morgon. Så fort som m-t. Så mycke(t) som m-t (är).* **3**) *I m-aste måtto, mån. Med största m-a besparing. Slippa ifrån med (det) minsta m-a, med minsta m-a förlust, med m-ast minsta förlust. På kortast(e) m-a tid. Med m-ast få omstigningar. M-ast många fullständiga årgångar. M-ast kortfattat. Och vidare har man m-ast sökt giva språket tids- och ortsfärg* O. Högberg. **Syn. I. 1** görlig, utförbar, verkställbar, som låter sig göra l. utföra l. verkställa, överkomlig, uppnåelig, ernåelig, potentiell, realiserbar, praktikabel; **2** tänkbar, m-en inträffande, ej otänkbar, inte omöjlig, (mer l. mindre) sannolik l. trolig l. antaglig, eventuell, rimlig. — **Möjliggör|a** ꞥ. Göra (det) möjligt. *Nattflygningen, som möjliggjorts av de luftfyrar, som ~. Därigenom m-es en inskränkning av personalen. En kautschukparagraf, som m. för vederbörande att avvisa vem de behaga.* **-het,** -en, -er; [-arik, skr.]. *Ligga inom m-ens, m-ernas gräns. Jag vill inte bestrida m-en (av det). En m. återstod ännu (för dem). Det är, finns ju alltid den m-en, en m., att han återtar sin ansökan. En svag m. Det finns, jag ser ingen annan m. Ännu se de ingen m. till giftermål, att gifta sig. Här vinka, finnas m-er att få äta sig mätt. Här finnas ännu många (oprövade, oförsökta, outnyttjade) m-er. Som öppnat, skapat m. för ytterligare avsättning av svenskt stål. Och varje m. måste prövas, utnyttjas. Där är satt en gräns för deras m-er. Rika m-er. Rik på m-er. Beräkna alla m-er. Dryfta, diskutera m-erna för ~. Amerika, de stora m-ernas land. I de oanade m-ernas värld. [Dr Parkers tal] om barn som himmelska m-er och helvetiska sannolikheter.* — *Träffm-erna vid beskjutning. Upplånings-, låne-, vinstm-er.* **Syn.** det möjliga, potentialitet, chans, (sannolik) utsikt, utväg, 'råd', vån; jfr f. ö. möjlig. — **Möjligtvis,** adv. *Kan du m. låna mig en femma? M. komma de att avsegla redan den tionde. Det är m. bättre (än om ~). M. inträffande försämring.* **Syn.** se följ. — **Möjligen,** adv. *Kan man m. få träffa doktorn? Han är inte hemma, men skulle m. komma som i morgon. Är han m. tysk? Känner du honom m.?* — *Jag skall göra allt vad jag m-en kan för att ~* allt (vad) som står i min makt, mitt (allra) bästa. *Allt som m. kan göras, skall ske.* **Syn.** möjligtvis, kanske, måhända, kanhända, tilläventyrs, törhända, ibl. 'händelsevis'.

Mölj|a, -an; [-ig (-t, -are)]. Även 'mörja' (se d. o.). *En svart, illaluktande m-a.* — *Det ~ m-iga och ombytliga senvintervädret* Bernh. Nordström. **Syn.** röra, dy, (ler)välling o. d.; mischmasch, ngt sammanrört, smörja; ibl. ask- l. eldmörja.

Möll|a, -an, -or; -evinge; -ar|e (-(e)n, -e; = mjölnare). Ldls., sydsv. = kvarn. *Lomma bukt med m-or, träd och byar* H. Dhejne. *Vatten-, väderm-a.* — *Än viftar Ingelstad med m-evingar* A. Österling. *Arv. Knöppel, M-arns röda julhare. M-ar Qvarnsten i Skvaltbäcken* A. Knöppel.

Mönj|a[1], -an; -efärg(ad) m. fl. Lysande

röd målarfärg (en blyförening). **I.** Enkelt. *M-an är rostskyddande, varför undervattenskroppen på fartyg plägar bestrykas med m-a under bottenfärgen. Vinterliggarna sova och drömma om vårliga m-an* S. Siwertz. **II.** Ssgr. Ex.: *En tysk ångare* ~ *gråsvart, smutsig, full av m-efläckar* ib. *Runorna ifyllas med m-efärg. Ljust m-efärgad. Med m-ekitt behandlad segelduk* (av linolja o. blym-a) G. Gartz. *Lychnis chalcedonica eller 'brinnande kärlek' med sina lysande m-eröda blommor. Ångarens m-eröda skrov. M-estryka (mönja) skrovet.* — **Mönj|a²**, -ade, -as; -ig (-t). Fackl. *En bänk behöver målas, en trädgårdsspruta m-as* ~. *Hans rödhåriga huvud lyser som en m-ad boj i solskenet* S. Dahllöf. — *Båtarnas m-iga bukar* S. Siwertz.

Mönst|er (akut); -ret, -er, best. plur. -erna l. -ren. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. **a**) *Klippa (till) m-er till en klänning. Rita m-er* även till b. *Jag skulle försöka få (ett) m-er till en luft gardiner, m-er på l. för gardiner, ett lämpligt gardinm-er. Du måste ha ett m-er att gå, sy, klippa, skära, snickra efter. Sticka av ett m-er. Brodera efter m-er. Väv-, stick-, broder-, knyppel-, spetsm-er. Stol-, båtm-er. Prydnads-, nyttighetsm-er.* — *Lag 10 juli 1899 om skydd för m-er och modeller där m-er avser förebild för formgivning beträffande yta, modell för formgivning i tre dimensioner.* **b**) Ngt mer abstr. *Gardiner, tyger med, i vackra m-er. I smalrandiga m-er. Oregelbundna m-er. Tapeten var så blekt av solen, att m-ret knappast längre framträdde. Ett urblekt blomm-er. Rankm-er.* — *Där uppe bilda bruna åkerlappar och vinfält geometriska m-er. Ett m-er av rynkor kring ögonen gick, / graverat av tidens nål* K. Asplund. *Ett färgm-er med vita tvärband på svart, i synnerhet hos hanarna.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Ta(ga) ngn till m-er (för sitt uppträdande). (Gå) efter berömda m-er. Sparobligationer efter m-er från Amerika och England. Efter m-ret av* ~. *Grönsaksbörs efter utländskt m-er.* **b**) Person. *Hon anses där som ett m-er av prydlighet. M-ret för en god äkta man. Det är ett riktigt (dygde)m-er, må du tro! Sedlighetsm-erna i Skråköping. Odygdsm-er.* **II.** I ssgr har *mönster-* ibl. allmännare bet. (ung. = alldeles ypperlig, klassisk l. d.) o. sådana ssgr nybildas vid behov. **Syn. I. 1**) **a**) ritning l. (tillklippt osv.) förebild (till ngt), mönsterbild, modell, ngt att gå efter, norm, (proto)typ, 'förlaga', urbild, rättesnöre, likare, schablon, provstycke, mall; **b**) fasonering, 'teckning'; **2**) föredöme, föresyn, efterdöme, exempel; ideal, mönstergosse o. d., dygdemönster, praktexemplar.

— **Mönsteraffär** som handlar med mönster; även i kvalitetsbet. **-anstalt** kvalitetsbet. **-bilaga** t. e. till tidskrift. **-bild.** Mest bildl. (= mönster; ideal, idealbild). *Efter de m-er, som jag visar dig* Bibeln. *Schweiz erbjuder ju m-en av en stat, som* ~ R. A. Wrede. **-bok;** -srya (märkduksrya). **1**) Bok med mönster (l. prover i), ibl. kollektion. *M. för vävning. M. över lampor och lampdelar, Örnberg & Co.* **2**) Kvalitetsbet. Klassiskt arbete o. d. **-bord¹**. **-farm** mest kvalitetsbet. **-färg.** *Likare för m-er (för svenska flaggan).* **-gill,** -t, [-are]. *I m. ordning. Ett m-t uppförande. Skogen, som skötes m-t* ~. *På ett m-t sätt utgiven av* ~ O. v. Friesen. *I m-are skick än någonsin.* **Syn.** mönstergiltig l. -värd(ig), exemplarisk, klassisk, idealisk, ypperlig, fullkomlig, alldeles regelrätt l. korrekt, föredömlig, ibl. felfri. **-giltig;** -het. *M. i sin klarhet. En m. framställning. Den italienska konsten* ~ *blev nu en klassisk, d. v. s. m. världskonst, vars m-het erkändes av* ~. **Syn.** se föreg. **-givande.** Skr. *Särskilt den grekiska litteraturen framträdde som m. i detta hänseende* S. Belfrage. **-gosse.** Jfr mönster I 2 b. *Denne favorit, denne m. Men han är ingen m.* **-grupp.** T. e. *En m., ett språkligt schema (som t. e. verben på -era).* **-gård.** *Upprätta m-ar (för jordbruk) i landets olika delar. En riktig m.* [**-herre** m. fl. se under mönstra².] **-hus.** *Bolagets s. k. »m.» efter »block»-systemet* Nord. Fam.² **-inrättning** kvalitetsbet. **-jordbruk.** *Brandalsund, där han skapat ett m.*

-karta. Även handels. = kollektion, 'provkarta', 'provblock'. **-kök.** *Från N. K:s m.* 1924. **-läroverk.** **-människa.** *Uppfostras till en m.* **-nyhet** o. **-nytt** handels. **-papper** t. e. varav mönster till kläder klippas till. **-pojke** mönstergosse. **-press|ad.** *Brickdukar av stansat och m-at papper. M-ade [plåtar]* Tulltaxan. **-regist|er.** Handels. *Genom registrering av ett mönster i m-ret, som föres hos Patent- och registreringsverket, vinnes mönsterskydd på 5 år.* **-rikedom.** *Vävnader* ~, *som i prakt och m. kunna tävla med* ~ Stéphanie Beyel. **-rit|are;** -erska; -ning (med plur.). *Konstindustriella m-are. Skola för m-are. Agnes Branting, textil m-erska. M-erska, fullt hemmastadd i framställandet av mönster för handarbeten samt* ~ Annons 1922. **-samhälle.** **-skola.** **-skydd;** -a. Modellskydd. *Införandet av m. i vår lagstiftning genom lagen av 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller. Brännaren är firmans m-ade egendom.* **-stad.** **-stat.** **-stick|ad;** -ning. *Slipover av* ~ *m-at helylle* P. U. Bergström. *I trevlig m-ning.* **-tryckt.** *M-a korkmattor.* **-tyg** mönstrat tyg. **-uttagning.** *Kurser i m.* 1920. **-uttal.** *Det finnes ett svenskt m., detta skall läras* O. Gjerdman. **-värd;** -ig. Skr. *Med m. klarhet i uppfattningen.* — *Voro i ett m-igt skick* Ossian Elgström. **Syn.** mönstergill, mönstergi-

vande. **-väv|d;** -nad (-en, -er), -sapparat). *Enfärgat, m-t eller färgtryckt muslin. Slät (icke m-d) tyll* Tulltaxan. **-äktenskap.**

— **Mönstr|a**[1], -ade, -as; -ing[1] (-en, -ar). Fackl. *Kjoltyget färgade och m-ade göra lerna själva* Gust. Bolinder. *Svarta, mörkgrå, ljusgrå, vitgrå m-a de stenen i oregelbundna flak* S. Schiöler (om lavar). — *M-ade vävnader. Modärnt m-ad vadmal. M-ade i modärna färger. Tiger- eller fantasim-ade schaggfiltar. Småm-ad* även 'småmönstrig'. — *Med geometrisk m-ing. Konstsidenparaply i fina m-ingar* P. U. Bergström.

— **Mönstr|a**[2], -ade, -as; m-a av, i'n, på o. ut se avm-a osv.; -ing[2] (-en, -ar; -sbok; -sbord; -sförrättare; -snämnd; -ssal; -sskyldig; -sställe; -ssystem; -svägran). **A**) Vanl. verbformer. **I.** Mer egentl. **1**) Krigs. Förr m-ade 'mönsterherren' personal, hästar o. materiel (jfr brödm-a o. generalm-ing). Enl. värnpliktslagen avser 'm-a' att fullgöra den varje värnpliktig åliggande personliga inställelsen l. adressanmälan som var höst återkommer. Däremot är det icke officiellt språkbruk att nyttja 'm-a' om den under årets förra hälft förekommande 'inskrivningen' av de värnpliktsskyldige, vkt emellertid är ett mkt vanligt bruk. T. e. *Var skall beväringen m-a(s) i år?* inskrivas, inm-a. *När in i härens leder / du m-as som soldat* C. R. Nyblom. **2**) Sjöv. Uppropa(s) efter mönsterrulla (i förening med enskild förbimarsch för mönsterherre l. mönstringsförrättare). Kan betyda: inm-a(s), avm-a(s), sjukm-a(s) m. m. samt i fråga om handelsfartyg påm-a(s). *I Göteborg hade jag lyckan m-a två utmärkta gastar. M-a för överresa över Atlanten.* **II.** Allmännare. **1**) *Hur många man kan partiet m-a i år?* **2**) *M-a sina skaror* jfr I 1. *M-a ngn från topp till tå. Och m-ade närgånget publiken. Under en korseld av m-ande blickar.* **B**) M-ing. Fackl. o. allmännare. **1**) Enkelt. **a**) *Förrätta, hålla m-ing med ett regemente, med besättningen. Utebli vid m-ingen. Infinna sig, inställa sig till, vid m-ing(en). Brödm-ing. Kläd-, kassationsm-ing. — Våra flygares vinterm-ing.* **b**) *Fårm-ing på Salsta egendom [av statskonsulenten i fårskötsel N. Insulander].* **2**) Ssgr kunna ofta växla med ssgr med *mönster-*, se nedan. Dels krigs. l. sjöv., dels allmännare. Några ex.: *En något kladdig yngling träder inför m-ingsnämnden och tillfrågas av majoren, vilket vapenslag han vill tillhöra* ~ Alb. Engström. *M-ingsskyldiga beväringsmän. M-ingssystemets skavanker dryftas* ~ (adressanmälningen) 1932. *M-ingsvägran från maskinisternas sida.* **Syn.** förrätta mönstring (med trupper, sjömän, värnpliktiga), ibl. inspektera; mönstras, av-, på- l. inmönstra(s) ꟾ; (noga) granska l. betrakta, besiktiga; kritiskt överfara l. iaktta(ga), mäta (med blicken); ibl. räkna. — **Mönsterbord**: där mönsterherren l. mönstrings-nämnden sitter. **-förrättare** = **-herre.** *Då han i parad vid generalmönstringen vantade m-n.* *Att Blomster jultiden som en redlig krigsman trädde infor den Högste Mönsterherren* E. Hornborg. **-rulla.** Sjöv. Förteckning på dem som skola mönstras. **-skrivar|e;** -tjänst. Äldre krigs. Militärtjänsteman som förde fänikas, senare kompanis, räkenskaper o. utbetalade avlöning. *M-en vid Kongl. Livregementet Conrad Adde, f. 1701.*

Mör[1] se mö.

Mör[2] (öppet ö); -t, -are. **1**) Egentl. Om skorpor, hårt bröd o. d. (ldls. ibl. ersatt av 'skör'), om kött, deg, frukt etc. *Denna gången ha skorporna blivit riktigt m-a. M-t knäckebröd. — Som anses vara betydligt m-are i köttet än den vanliga vildgåsen* E. H. Kranck. *Koka köttet riktigt m-t och fint. En m. biffstek.* **2**) Friare o. bildl. **a**) *Silkessnodderna lossnade ur de m-a fästetrådarna* Berit Spong. *Isen, som blivit vattnig och m.* **b**) *M. i kroppen efter dagens strapatser.* **c**) *Låt honom hungra ett par dar, så blir han nog m.! Har du fått gubben m. redan?* Åke Hasselblad. — Märk särsk. *M. i mun.* **Syn. 1**) lättuggad, lättbruten, brytbar, lös, (ibl. nära:) som smälter i mun(nen), väl kokt, skör, som lätt faller sönder, grynig; **2**) skörnad; porös, (lätt) sönderfallande; medgörlig, 'mjuk'; 'söt', 'len' (i talet l. sättet), ibl. inställsam, 'sockersöt'. — **Mörbakelse** 'sandbakelse'. **-bröd;** -skaka. *M-skakor som små runda hjul* Agnes v. Krusenstjerna. — **-bult|a;** -ning. *M-a kött.* — Vanl. friare l. bildl. *Känna sig alldeles m-ad efter fotbollsmatchen. Var som m-ad i, över hela kroppen. Jag skulle ej ha något emot, om någon tog och m-ade den slyngeln.* **Syn.** (ibl.:) grundligt uppiska ꟾ, genomprygla; (m-ad ibl.) rådbråkad. **-deg;** -sform (-en, -ar) m. fl. *Det är sockret, som gör m-arna möra och som skiljer dem från smördegarna* Hagdahl. *Finare m. Ett kryss av tunt utkavlade m-sremsor lägges över* ~ Fru Högstedt. *M-snäckor.* **-frus|en.** *M-na lingon.* **-het,** -en; -sgrad. Egentl. o. bildl. *Fårköttet ute i Mongoliet överträffar allt annat fårkött i saftighet och m.* Hertig Larson. **-kaka. -kringla.** — **Mörn|a,** -ade. Mindre vanl. Bli mör.

Mörd|a (öppet ö); -ade, -as. **I.** Egentl. *Han skulle ha (rån)m-at en kamrat. Som drar sig varken för att råna eller m-a. Det var inte en vanlig strid, det var ett m-ande, en människoslakt. (Lönn)m-ad under ett besök i kinesstaden.* **II.** Friare o. bildl. Vanligast i pres. part. **1**) *Och denna epidemi har varit nästan än mera m-ande än* ~ Ax. Munthe. *Ett väl anbragt, m-ande käkslag* A. Wändahl. *Detta* ~ *för européerna m-ande land*

B. Mörner. *En m-ande drabbning, gevärseld. Det m-ande stålet* A. Hillman, öv. 2) *I vardagens m-ande slit* Einar Malm. *Där var m-ande varmt* Sven Hedin. *En höstlig storm ~ sträv och m-ande kall* Ernst Lundström. 3) *Kunde ge svar på tal med en m-ande träffsäkerhet och oräddhet* W. Hammenhög. *M-ande konkurrens, kritik, satir, ironi, infall, blickar. Om blickar kunde m-a. M-ande tråkig. Var m-ande elegant i svart sammet, guldsmycken, pärlor och ~* B. Gripenberg. 4) *Att den ~ m-at allt intresse ~* Gurli Linder. *Skaldem-andet i våra skolor* Hj. Alving 1927. *Avhandlingen blev fullständigt m-ad* nedgjord. *M-a ngns lycka. M-a tiden* oftare 'döda'. *Det där blir ju fullständigt m-ande för hans ekonomi.* **Syn.** begå mord (på), döda (med överläggning l. uppsåtligt); (ibl.:) dräpa, 'slakta', nedgöra ɯ, ihjälslå ɯ, ombringa, bringa om livet, ta livet av, avdagata(ga) ɯ, avliva, röja ur vägen; (m-ande ibl.:) dödsbringande, mordisk, 'blodig', som medför mycken blodsutgjutelse, mannam-ande, förhärjande; ytterligt ansträngande, som tar ut de sista krafterna, (ytterst) våldsam; 'bitande', 'dräpande', förintande, nedgörande l. nedsablande.

— **Mördar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. *M-en undkom genom en bakport. Falla för en (lönn)-m-es hand. Kunga-, broder-, mång-, mass-, lust-, rån-; själa-; självm-e. En villebrådsdödare och djurm-e snarare än en jägare.* **II.** *M-band på Sicilien. Det röda m-egardet, som dräpte i frihetens namn* B. Gripenberg. *Falla för m-hand. M-liga. Den österländska m-sekten.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) (man)-dråpare. — **Mördersk|a,** -an, -or. *Är jag en m-a? Lönn-, rån-; barna-; självm-a.*

Mörj|a, -an; [-ig (-t, -are)]. Särsk. i bet. I 1 även 'mölja'. **I.** M-a. **1)** **a)** *Med ett plask sjunka träskorna ned i m-an* V. Benedictsson. *Detta tåg krällde fram i landsvägsm-an* O. Högberg. *Sot-, kalkm-a.* **b)** *Tror du vi vill äta en sådan m-a!* **2)** Askm-a. *Och stekte husligt äpplen / i m-an på sin härd* O. P. Sturzen-Becker. *Eldm-a* aska med glöd. **II.** M-ig. Mindre vanl. *Fylld av en m-ig, grötlik, smutsigt gråvit massa. Förstugan var m-ig av snö från alla skor ~* Harry Blomberg. *M-igt sönderfall av musklerna* Germ. Wirgin. **Syn.** se mölja.

Mörk, -t, -are. **A)** Enkelt. Åld. (skönl. l. bibl.) träffas ibl. m-an o. m-o *(I m-an mull. I m-o lande).* **I.** Egentl. **1)** Ifråga om ljus. **a)** *Ute i m-a skogen. Därute var det redan m. natt, m-a natten. Det börjar bli m-t (om kvällarna). Den m-a årstiden. Deras väg blive m. och slipprig* Bibeln. *I (den) m-aste vrån, de m-aste vrår. Han har ont i ögonen och måste vistas i m-t rum. M. arrest. Det var så m-t, att man ej såg handen för sig. Över nattmörk jord. Kol-, beck-, ned-, halvmörk.* **b)** *Det börjar bli m-t för mina ögon* skumt, mina ögon bli skumma. *Det blev mörkt för mina ögon* svartnade. **c)** *Månen är en m. himlakropp* icke självlysande. **2)** Färg. *M-a, djupt m-a, mellanm-a färger. M-a tyger. M. hy. M-t hår. M. som synden var hon och ~. Ögon, m-a som natten. Färga ögonbrynen m-a. Lägg på litet mera m-t på ögonbrynen! Skiftande i m-t. M-a skuggor. I m-a mullen. M-t gul. M-asterött. — Av m-a moln min levnads sol är skymd* J. J. Risberg (jfr II). **II.** Friare o. bildl. **1)** *I m-aste Småland. Under det m-a seklet (900-talet). Erinra om m-aste medeltid. M(-aste) vidskepelse,* övertro. — *En skildring hållen i (de) m-a(ste) färger. M-a skildringar från ofredens dagar. Och hans blick blev m.* Bibeln. *De blickade m-t på främlingen. En m. uppsyn. Se m. och dyster ut. M. i hågen. Betagas av, ha m-a aningar. I (en) m. sinnesstämning. Hans m-a lynne. Umgås med m-a tankar. M-a misstankar. M-a utsikter. Se livet från den m-a sidan, livets m-a sidor. Se allting m-t. Det ser m-t ut för dem. Det ser m-t ut för oss att hinna. — Smida m-a planer, ränker* 'svarta'. — *En m. mollton. Den starka stämman med sin m-a (klang)färg och ~. — Den m-a punkten i hans liv* även med anslutning till 2. **2)** *Sådant var för honom ett m-t tal. Hela saken är m., och jag skulle tillråda, att låta problemet stå kvar olöst* Fr. Böök. *I en m. forntid.* — Ibl. även med anslutning till 1, t. e.: *Se mot en m. framtid. M-a spådomar, gåtor.* **B)** Ssgr ha *mörk-; mörko-* blott i det bibl. o. skönl. 'm-oland(e)', varjämte *mörk-* ngn gång växlar med *mörkt-* särsk. i part.

Syn. **A)** **I.** **1)** ej l. svagt upplyst l. belyst, oupplyst, dunkel, skum, 'svart', (ibl.:) sollös, mulen, förmörkad, ogenomskinlig, dunkelhöljd; **2)** färgstark, 'djup', mättad; mörknad; mörklagd; svart l. mörkbrun; **II.** **1)** dyster, mulen, butter, ovänlig, förstämd, nedstämd, missmodig, sorgmodig, svårmodig, melankolisk, pessimistisk; hemsk; svår, föga lovande, utsiktslös; förskräcklig, fasansfull; (ibl.:) sträng, hård; **2)** oviss; svårtydbar, gåtfull, svårförståelig, 'dunkel', oförklarlig, oförklarad, vag, varom man föga vet, (ibl.:) okänd, förborgad, hemlig.

— **Mörkblodig.** *En m. prins av maorisk ras* Elsb. Funch. **-blon|d.** *M-t hår* Fanny Alving. **-blå.** *M(-a) tyger. Den m-aste himmel jag någonsin sett* Hj. Söderberg. **-bonad.** *I m. ek.* **-brun.** *M. hy. M-a ögon, lockar.* **-fläckig.** **-färg|a** ɯ; -ning. Mest i part. perf. *M-a en klänning. — M-at glas. Tungt och m-at virke. Den tämligen m-ade sopranrösten. — M-ning av huden* Ernst Wikner. **-gredelin** l. **-gridelin.** **-grå.** *M. glasögon.* **-grön.** **-gul.** **-het,**

-en; -sförhållande|n. Mindre vanl. *Har du lagt märke till m-en av hans ögonbryn? Ögon av nästan skrämmande m. — Under olika m-sförhållanden.* **-hy|ad,** -at. *Så m-at och väderbitet hade det fordom så vithyllta ansiktet blivit.* **-hyllt,** =. Med mörk hy. *En m. tös av exotiskt utseende.* **-hårig,** -t; -het. *M-a, mörkhyade och mörkögda flickebarn.* **-klädd. -lag|d,** -t, [-dare]; -dhet. *M-da skönheter. Genmälte den m-dare herrn* C. J. L. Almquist. **-lett** se mörklätt nedan. **-lila. -lockig,** -t; -het. **-lyn|nad** l. **-lyn|t;** -thet. Båda mest skr. *De finska kamraterna syntes honom mycket främmande och m-ta* Hugo J. Ekholm. *Och hans m-thet försvann icke, förrän ~* Hj. Bengtsson. **-lätt,** =, -are; -het. Mörklagd, mörkhyad, mörkhyllt; mörk till färgen. *En lång, m. man. M. som en zigenerska.* **-man.** Mest i plur. o. blott 'bildl.' *Då alla kräftgångare och mörkmän fingo behagliga tider* E. Didring. *Prästerna, tillägger han, betraktas i stor utsträckning som mörkmän här [i Spanien] som i Sovjetryssland* M. Rogberg 1931. **Syn.** obskurant, reaktionär. **-mål|a** ᴧ; -ning. Även bildl. *M-ningarna ha betydligt överdrivits* 'svartmålningarna'. **-oxiderad.** *Rökservis av m. metall.* **-period.** T. e. om vintermörker l. ifråga om klippfyr. **-poler|a** ᴧ. *I m-ad björk.* **-rum;** -sbelysning; -sglas; -skamera; -sljus m. fl. Särsk. fotogr. l. om arrest. *Särskilt m. (för amatörfotografer) finnes på anstalten. Hänga en röd gardin för m-sfönstret. Rött lampglas för m-slampa.* **-räd|d;** -dhet l. -sla. *M-d som barn, hade hon haft svåra pärser, när hon skulle över den gamla herrgårdsvinden för att komma till sitt rum. M-d på ljusa dagen, för ingenting. Man kan bli m-d för mindre! För att bota oss för mörk- eller spökrädsla förordnade Far [att] ~* J. Söderblom. **-rö|d.** *Av m-d sammet. M-d av vrede. Hans ansikte färgades m-tt och ~.* **-skäggig. -strimmig. -syn;** -t(het). Ibl. för pessimism, 'svartsyn'. *Alltmer bitter och m-t.* **-tid.** Skr., mindre vanl. *Här uppe i norr råder m-en, medan ~* Ax. Ahlman, öv. *M. ute och inne, / m. i mänskosinne* Emil Kléen. **-ögd** (l. -öjd); [-are]; -het. *En m. skönhet.* **-öl.**

— **Mörk(t)blickande** m. fl. Skönl.

— **Mörkoland;** -sdal. Skönl. (efter bibeln). Sorgens o. smärtornas land l. d. *Genom m. gick vägen kanske fram* Harry Blomberg. *Ur m-s dal* Eli Sand.

— **Mörk|er,** -ret, [-er]. **A**) Enkelt. **I.** Former. **1**) Åld. gen. Bibl. o. skönl. *M-sens furste* nu 'm-rets'. *M-sens gärningar bli dagsens skam* Anna Danell. *M-sens gärningar sky dagens ljus* Gideon Danell. *M-sens boningar.* **2**) Plur. är mindre vanl. o. gärna högt. l. skönl. T. e. *Att Guds klarhet måtte ~ tränga genom alla m-er* Marika Stiernstedt. *De tyngsta m-ren* Pär Lagerkvist. *Långt nerifrån m-ren* 'de profundis'. *De eviga m-ren* Öv. fr. M. de Unamuno. **II.** Betydelser. **1**) Egentl. *M-er och ljus. Gå i ständigt m-er vintern igenom. Driva ngn ut i m-er och natt, i nattens m-er. I djupaste, tjockaste, tätaste, kola m-ret. Ett m-er, som tycktes bliva allt tätare, ju längre det led. Treva i m-ret. Vid, efter m-rets inbrott. När m-ret föll (på). Vid full(komlig)t m-er. I m-er äro alla kattor grå. I m-ret ä alla svin svarta. För m-ret kunde vi ingenting urskilja. Innan ögonen vant sig vid m-ret. Komma fram ur m-ret. Där bl. a. Götgatan lades i m-er. Ett tjockt m-er kom över hela Egyptens land* Bibeln (jfr 'egyptiskt m-er'). *Vilkens väg är höljd i m-er* ib. *Solen skall vändas i m-er* ib. *I skydd av m-ret. Skymta i (halv)m-ret. Natt-, vinter-, polar-, kol-, beck-, stickm-er.* **2**) Friare o. bildl. *De sutto i m-er och dödsskugga* Bibeln. *Ve ~ dem som göra m-er till ljus* ib. *De famla i m-ret och hava intet ljus* ib. *Omvända sig från m-ret till ljuset* ib. *Det eviga m-ret. Ett språng (ut) i m-ret* i det okända. *Vandra i m-er. Vantrons, vidskepelsens, okunnighetens, medeltidens m-er. Det gudaskymningens m-er, som omvärvde världen 1914* Tor Andræ. *Ett ogenomträngligt m-er tycks vila över vår äldsta historia. Skingra, bringa ljus i det m-er, som omger detta tidsskede. Och hans gamla vänner och kamrater hade längesedan slukats av m-ret* döden(s m-er). **B**) Ssgr äro få o. skr., ofta skönl. Ex.: *Och kom med ditt ljus till var m-erhöljd själ* Har. Jacobson. *De m-erälskande rovdjuren* H. Lundegårdh. **Syn.** dunkel, 'natt', (nattens) skuggor; (ibl.:) blindhet, okunnighet, oupplysthet; syndens l. dödens natt, ogudaktighet; 'töcken', ogenomtränglighet.

— **Mörkn|a,** -ade; m-a på. **I.** Mer egentl. **1**) *Det m-ar tidigt nu på höstsidan. Det m-ade hastigt (på). Och aldrig m-ade dagen till natt som förr* V. Almquist. *Då det väl m-at, blev det byigt* Alb. Engström. *I den m-ande skogen* A. Wallengren. — *Himmelen m-ar, i morgon få vi regn. Det m-ar till oväder. Det m-ade starkt, och åskmoln drogo sig över en stor del av himlarymden* Ad. Törneros. *På m-ad sjö* skönl. **2**) *Flickans hår har synbart m-at på sista året.* **3**) *En spegel med m-ad förgyllning. M-at silver. M-ade (oljefärgs)tavlor, skinnstolar. M-ad ek. M-ad gips. Tanacetum ~ överblommad och m-ad 15 aug. 1878* H. W. Arnell. **II.** Friare o. bildl. *Skördeutsikterna m-a. Därunder m-ade allt mera den politiska horisonten* H. Gummerus. *När livet tycktes m-a ikring mig* Hugo Hamilton. *Med blicken m-ad och djup* Per Hallström. *Slet upp brevet, läste det och m-ade* Alb. Engström. *Med m-ad uppsyn.* **Syn.** bli mörk l. mör-

kare, förmörkas, bli skum, skymma (på); mulna; svartna; fördystras, dystra ti'll. — **Mörkning,** -en; [-stimma, skönl.]. Mest i best. form (efter prep.). *I, före, efter, mot m-en. M-en föll på, och* ~ H. Dixelius-Brettner. *Sågo m-en gå fram över* ~ Karin Ek. **Syn.** skymning, kvällning.

Mörna se under mör[2].

Mörsar|e, -(e)n, -e; -batteri; -lavett; -skott; -vagn. Krigs. Kastpjäs med kort lopp o. mkt krökt kulbana. *F. n. kan m-en, m-typen sägas ha försvunnit ur det tunga artilleriet för att i stället återuppstå inom det lätta i form av nutidens granatkastare* 1931.

Mört, -en, -ar. Leuciscus rutilus. **I.** Enkelt. *M-en tillhör karpfiskarna. Julia är ju rödögd som en liten m.* Per Hallström. *Kry, pigg som en m. Meta (små)mört till agn, till gäddbete. Meta m-ar på pannkaksdeg.* **II.** Ssgr. Ex.: *Till m-fiskarna (Leuciscus) höra bl. a. även id och sarv. M-leken pågick som bäst nere vid stranden. M-stuga av bomullsgarn, 4 ingångar. M-stugor äro nödvändiga redskap för alla fiskare för fångst av betesfisk.*

Möss, -et, =; -pip; -öra (även bildl.). Mest i Finl., hos oss ngt vard. Jfr mus. *En katt med ett m. i munnen* Helena Westermarck. *Tyst som ett m.*

Möss|a, -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. *M-a med, utan skärm. M-a med öronlappar, med hängande tofs, med hakband. Luden m-a. Tunn m-a av siden. Hälsa med m-ans avtagande, genom att föra handen till m-an. Lyfta på m-an, ta av (sig) m-an (för någon). Har du ägg i m-an, pojke?* åt en som ej har vett att hälsa. *Stå med m-an i hand. Förläget tumma sin m-a, på m-an. Frygisk m-a* frihets- l. jakobiner-m-a. — *Bad-, barn-, basker-, bil-, biskops-, björnskinns-, dop-, fruntimmers-, gymnasist-, herr-, jockey-, klubb-, läger-, mans-, matros-, natt-, officers-, päls-, res-, rök-, sammets-, segel-, siden-, sjömans-, skinn-, skol-, skärm-, spets-, sport(s)-, stall-, student-, tofs-, tomte-, tält-, uniforms-, vinterm-a.* **2**) Märk särsk. **a**) Ngt vard. *Yr, rysk i m-an* (alldeles) virrig, som varken vet ut eller in, vilsen. **b**) Betäckning över fruktkapseln hos bladmossor. **c**) Hos vissa svampar. T. e. *M-an hos denna murkla är genom ribbor och rynkor nätlikt gropig.* **d**) Hist. *Frihetstidens hattar och m-or. Först till riksdagen 1738—39 blevo m-orna ett verkligt parti.* **II.** Ssgr. Ex.: *M-affär. M-band av blått siden. M-block* l. *M-stock* (att sätta m-or på) fackl. *M-fabrik* (-ör). *M-foder. Redan i början av kriget infördes i armén vita m-fodral och s. k. snöskjortor* Arne Broberg. *M-hand|el* (-lare). *De små modärna m-hattarna, sydda, virkade eller stickade* 1930. *M-kant. M-kull(e)* se kull[2]. *En rund, m-lik(nande) tornbetäckning. M-mak|are* (-erska). *Kungl. motorklubbens m-märke. M-remmar för lägermössor. M-skräddare. M-skärm. M-sömmerska.* **Syn.** (mer l. mindre nära stå:) hätta, huva, kapott, bahytt, kråka, hilka, kalott, mitra.

Möt|a, -te, -t, -as (ofta dep.); [-are]. **A**) Trans. Gränsen mln I o. II ej alltid skarp. **I.** Händelsevis. **1**) Om person (l. djur). **a**) *Jag m-te honom just som jag vek om hörnet. Den person, som han minst av allt velat m-a. Händelsevis m-a varann på gatan* även 'm-as'. *Gå, hålla till vänster om m-ande. Lyfta på hatten för två m-ande damer. Jag går ned till nomadskolan och m-s i dörren av trettio lappbarn, som storma ut till rast* Harry Blomberg. **b**) Idrotts. *Han m-er nu i finalen Grönfors, som* ~. **c**) Lagt. o. d. *Den som med ägor m-er kronopark eller* ~. **d**) Friare. *Helt överraskad av att m-a ett så resolut motstånd från det hållet. M-a kritik, där man väntat (att m-a) välvilja. M-a förståelse hos* ~, *överseende. Vi syskon hade m-t mycken vänlighet i hans hem. M-as med, av välvilja och förtroende. Hade mötts av en viss fördomsfullhet. Alla förebråelser m-te hon blott med trumpen tystnad* även till II. — *Där m-te han sitt öde (i gestalten av en ung flicka med svarta lockar och underbara ögon).* **2**) Om 'sak'. **a**) *Där först m-te honom underrättelsen om faderns död. Det var det första, som m-te mitt öga, då* ~. *Det ståtligaste vildmarksskådespel, som ännu mött mig i Lappland* Alb. Engström. *Vilken vacker syn m-te oss icke, när vi* ~*! Och var ögat ser, m-es det av* ~. **b**) *Motgångar, besvikelser och oförståelse ha tidigare mött honom (på hans väg)* ~. *De små sorger och motigheter, som alltid m-er en ung hundvalp, innan* ~ A. Knöppel. *Ta udden av de m-ande bekymren.* **c**) *M-er det svårigheter, avstår jag gärna. Om intet hinder (därför) m-er, så börja vi i morgon. Förslaget m-te allmänt gillande, m-te blott ett kyligt nej.* **II.** Avsiktligt. **1**) Jfr B I. *Vi kommer, går och m-er dig vid station. M-er ni mej med bil? Möt mig i parken kl. 7 i morgon bitti! M-a ngn på halva vägen* även bildl. = (visa) tillmötesgå(ende), förstå halvkväden visa. **2**) Idrotts. *[En hingst, som] borde, inhoppad, kunna m-a Tysklands bästa* G. Wiedesheim-Paul. **3**) *Att icke någon ersättningspersonal funnits tillgänglig för att m-a tillfälliga behov.* — *M-a våld med våld och list med list. Ni måste vara betänkta på att i tid m-a bolsjevikernas planer. För att med framgång kunna m-a konkurrensen. M-a ett inkast. Lugnt, modigt m-a faran* även till I. — *Jag vågade icke m-a hans blick.*

B) Intr., abs. o. dep. **I.** Intr. o. abs. **1**) *Vaktmästare m-er (alltid) vid stationen. M-a med droska. Gå ner och m-a vid tåget.* **2**) *Dessa detaljer m-a hos Stagnelius redan*

i Gunlög. Fall av förgörning och djävulspakt m-a i Karlskoga häradsrätts dombok den 30 aug. 1633 Josef Sandström. *Då regeringen förklarade hinder icke m-a för polismyndigheten att* ~. *Om någon fara m-er, skall du genast bli underrättad.* **3**) *Stämd att m-a inför rätta.* — *Landsorten hade denna gång mött talrikare än någonsin* 1906. *Dagen var tillspillogiven, och tidigare än vanligt på kvällen m-te man på »Tua»* P. Rosenius. *[Av dessa] hade 34 mött, nämligen:* ~ Gust. Cederström. **II.** Dep. **1**) *M-as och skiljas. M-as handelsvis, av en händelse. Vi m-s alltså i morgon som vanligt? Att m-as människa mot människa. M-as på halva vägen* jfr A II 1. *Där Östern och Västern m-as. Just där vägarna m-tes. Deras blickar m-tes och* ~. *Två sammetsband falla fram över bröstet och m-as vid midjan. Hagnadsskyldigheten bestämmes efter de m-ande ägornas beskaffenhet.* **2**) Hit snarast *Väl mött!*

Syn. A) **I. 1**) **a**) påträffa (ω), råka (på), stöta ihōp (med), stöta på, sammanträffa med, ibl. gå förbi varann; komma emōt l. i vägen (för); **b**) få till motståndare, ställa u'pp (emot); **d**) bli utsatt för, 'stöta på', (få) röna, råka ūt för, bli mottagen med, mottagas av; **2**) visa sig för, ibl. nå; drabba; 'erbjuda', 'göra'; **II. 1**) gå l. åka emōt l. till mötes, bege sig emot (ngn); **2**) ställa u'pp mot, tävla med; **3**) tillgodose; bemöta, besvara, motta(ga), mota, vidta(ga) åtgärder mot; **B**) **I. 1**) vara till mötes l. 'nere'; **2**) inträffa, uppstå; vederfaras, hända, drabba, tillstöta ω; **3**) infinna l. inställa sig, (för)samlas, sammankomma ω, 'möta u'pp'; **II.** träffas, sammanträffa ω; gå l. stöta ihōp, stöta inti'll (varann), sammanlöpa.

— **Möta u'pp,** skr. Jfr möta B I 3. *Kamrater, strejken är förklarad! Möt upp i folkets hus!* S. Siwertz. *Arbetarna hade mött mangrant upp* Soc. Dem. 1910.

— **Möte,** -t, -n. **I.** Allmännare. **1**) *Låt mig i dag få ett lyckosamt m.* ~ Bibeln. *Käringmöte på morgonen är ett olyckligt m. Ett oväntat, ett farligt m. M-t med hustrun kostade på under dessa förhållanden.* — *Vi har tågmöte (i Bollnäs).* **2**) *Avtala om ett m. Stämma m. med ngn (till en viss tid, på en viss plats).* **3**) **a**) Till m-s. Egentl. o. bildl. *Vara, gå, fara, rida, åka, bila, komma, skynda (ngn) till m-s.* — *Gå ngn till m-s halva vägen* jfr tillmötesgå. *Gå ngns önskningar till m-s. Vilka öden än vårt språk må gå till m-s. Gå döden, sin undergång till m-s. Lavendeldoften, som slog henne till m-s* A. Österling, öv. fr. Galsworthy. *Den värld, som här träder oss till m-s* ~. *Psalmer ljödo dem till m-s* ~. *Nu tonade musik oss till m-s. Se framtiden med oro till m-s.* **b**) I m. (mindre vanl. o. mer utpräglat skönl. än 'till m-s'). *Han skyndar henne i m. brått / och* ~ Alb. Henning. *Sände oss en* ~ *fuktig bris i m.* Evert Taube. *Vet du, vad du går i m., om du* ~*?* **4**) Konkretare i en del ssgr. T. e. *Dal-, väg-, älvm-n.* **II.** Sammankomst o. d. **1**) *Sammankalla, hålla, berama, kalla (ngn) till, upplösa, sitta (som) ordförande vid ett m. M-t var utsatt att hållas den 3 sept. å* ~. *Ett m. beramades mellan parterna för att* ~. *M-t äger rum å tid och ort, som senare anslås. Ett förberedande enskilt m. Akademiska medborgare inbjudas till offentligt (diskussions)möte för utseende av riksdagsmannakandidat. M-t (av)slutade(s) först kl. 3 på natten. Det var icke många tillfällen på den tiden att »gå på m-n»* Joh. Ögrim. *Vid fullsatt m. på Auditorium antogs följande resolution:* ~. *Uppsala m-s beslut. Ekumeniska m-et i Stockholm 1925.* Än mer konkr. t. e. i: *M-t beslöt, att* ~. *Antas som m-ts kandidat.* — *(Frälsnings)armé-, frälsnings-, välkomst-, halleluja-; präst-, brödra-, missions-, sy-, uppbyggelse-, freds-; frilufts-; kyrko-, råds-, riks-, lands-, delegerade-, gymnasist, läkar-, student-; folk-, opinions-, protest-, valmöte.* **2**) Krigs. Dels = (i regel årliga) vapenövningar för indelta trupper o. beväring (befäls-, officers-, rekryt-, bevärings- o. regementsmöte), dels förrättningar genom vka rekryter o. remonter antagas vid de indelta trupperna (rekryterings- o. remonteringsmöte). *Är kapten ute på m(-t)? Under m-t.*

Syn. I. sammanträffande; (till m-s:) (e)mot; **II.** sammankomst, sammanträde; (ibl. nära:) rendevu, tätatät, överläggning, rådplägning, samkväm, stämma, ting, konferens, kongress, konklav, konvent, konventikel, konsilium, 'landskap', synod, riksdag; (m-t ibl.:) de församlade, församlingen.

— **Mötesarrangör. -berättelse. -beslut. -bestyrelse. -besökare. -bok.** 'Träffbok' t. e. på utställningar. **-dag.** *Tredje m-en. Inbjudan till en m. i Uppsala för* ~. **-deltagare. -förbud.** *Trotsa m-et.* **-förhandlingar. -kallelse.** *M.* ~ *skall införas i Post- och Inrikes Tidningar senast åtta dagar före mötet* Stadgar f. föreningen FHF, 1922. **-knapp** jfr mötesmärke. **-kultur. -kväll. -ledar|e;** -kurs (t. e. för ledare av ungdomsföreningar, studiecirklar etc.). **-lokal.** *Stor, lämplig m.* **-märke.** *Försäljning av m-n.* **-plats.** Även krigs. o. friare. *Överenskomma om (en bestämd) m. Anordnandet av särskilda m-er* t. e. vid spårvägar, ödebygdsvägar osv. — *Stället är en m. för allehanda dåliga element.* **-program.** *Icke uppförd på m-met.* **-punkt.** *M(-en) för vägarna från* ~. **-refer|at;** -ent. **-spår** t. e. för järn- o. spårvägar. **-tal;** -are. *Gammal m-are.* **-tid.** *Passa den bestämda m-en.* Även krigs. *Manskapets trevnad under m-en.* **-tryck.** *Samla m-et (från Ekumeniska mötet.* **-år.**

N (änn); n'et, =, best. plur. n'en (särsk. i smtl. även n'ena); -ljud (med bindestreck). Bokstav o. ljud. *N betecknar i svenskan ng-ljud framför g och k samt i vissa franska lånord (t. e. fond); n + g betecknar samma ng-ljud. Herr N. N. Vill du taga denna N. N. till din äkta man* ~.

-n l. **-'n** o. [**-na**[1] l.] **-'na.** Efterhängt pers. pron. = honom, henne, den, det. Se -(e)n (I. 1170). *Ja tror fan rider märrn, sa bonn, red'na själv.*

-na[2]. Avledningsändelse för verb. Nyttjas ofta för nybildning av inkoativer (t. e. *När dalarna skumna till ro* Karlfeldt l. V. Lundströms 'klokna till'). Ibl. brukas na-verben (gärna i stilistiskt syfte) med obj. T. e. *Den tystnad, som dricker timmar och år, / som förtorkar hjärtan och grånar hår* O. Levertin.

Nabb [l. **Nabb|e**], -en, -ar; -däck (till bilringar). **1**) Mindre vanl. Udde, landtunga. *Förbi yttersta n-ens fräsande skum* Ax. Ahlman. *Hur Ore n. i Hornborgasjön tedde sig efter sjöns sänkning 1920* Rud. Söderberg. **2**) Spets, upphöjning, dubb l. d. **a**) *Skorstenen hade också störtat, det återstod bara en liten n. som stack upp likt en svartnad tand* Ellen Wester, öv. **b**) *Bilringar försedda med stålnitar, n-ar eller räfflor. Gummin-ar.* **c**) *Damparaply med 10 spröt och vita (ben)n-ar. Paraply med s. k. klocka att skjuta ned över n-arna, så att spröten sluta tätt till käppen.* **d**) *Sulstiftet 'Tren-en'. Fastsätt i väggen ett tavelfäste i vardera ändan av tavelramens underkant, inrikta tavlan och tryck den mot mitteln-en!* **e**) *N-arna på (metall)klammer.*

Nabo (utt. som ssg); -n, -(a)r. Mest skönl. l. ldls. (särsk. sydsv.). Egentl. o. friare. Som lagt. = ägare av angränsande tomt i stad. **I.** Enkelt. *Men susar det en natt i n-ns pilar* ~ Gabr. Jönsson. *Våra n-r på andra sidan Sundet. Båda n-arna, Ola Smed och Jöns Snickare, och deras kvinnor* H. Wranér. **II.** Ssgr. Ex.: *Ej i tvenne n-byar, knappast inom fyra socknar* Lydia Saxén. *N-folk. N-friden* grannsämjan. *I n-gården* H. Wranér. *Hela n-laget* alla grannarna. *N-rike. N-rätt. N-skap(et)* grannskap(et) l. grannarna. **Syn.** granne; ibl. grannfolk o. d.

Nabōb (-åb); -en, -er. En engelsk-indisk hederstitel; ofantligt rik man, rik knös.

Nachspil (nasj-) l. **Nackspil** (båda akut l. ibl. grav); -et, =; -(s)firande. Efterspel, efterfest, 'eftersläckning'.

Nacka[1], -an, -or. Sälls. för palsternacka.

Nack|a[2], -ade, -as; -ning (med plur.). *N-a en kyckling. Tänk, därhemma n-ar de nu ankor och gäss till helgen* Ellen Wester, öv. Vard. även om människor. *Den gamla förståndiga n-ningen av illgärningsmän* Fanny Alving. **Syn.** hugga l. skära l. vrida nacken l. huvudet av.

— **Nack|e**, -en, -ar. Halsens bakre del (mln bakhuvudet o. 7:e halskotan), allmännare ofta inbegripet den kullriga delen av bakhuvudet; i vissa (ngt vard.) uttr. även = 'skalle'. *N-ens muskler. Kort till växten, med n-e som en tjur, med tjurn-e. Nalles ludna n-e. Falla baklänges och slå n-en i golvet. Bära ngt på n-en. Sätta hatten på n-en. Och sköt mössan i n-en. Klia sig i n-en. Ha ögon i n-en* vara uppmärksam på l. se allting. *Och hon kände fyra ögon i n-en* Fanny Alving. *Nu tog han benen på n-en och gav sig av* (vard.) lade benen på ryggen. *Din hand skall vara på dina fienders n-e* Bibeln. *Böja n-en, sin n-e under oket. Stolta, spanska kast på n-en. Slå knyck, knycka på n-en* överlägset, stolt, avvisande, förargat. *Styv n-e bräcks i backe. Han kommer att knäcka n-en* ofta bildl. *Bryta n-en av sig* även bildl. *Sakta kommer långa vägar, brådskan bryter n-en av sig. Mista*

n-en huvudet. *De voro jämnåriga och hade åtskilliga studentår på n-en. Uppsala sim sällskap med sina 130 år på n-en* 1925. — Mark *Forsn-e.*

— **Nackband** i nackgropens mittlinje. **-bast.** Ngt vard. *Hugga, ta, hålla ngn i n-et* i nacken, nackhåret, 'i hampan'. **-ben.** **-ben|a;** (-ad). *En herre med n-a i det pomadaglänsande håret. Nypressad och n-ad.* **-burr** burrigt nackhår. **-del.** Ansluts ibl. oklart hit. Se d. o. **-dryg;** -het. *Kura de n-a stormännen.* **Syn.** nackhög, nackstyv, stram; stolt, dryg, högmodig; halsstarrig, hårdnackad, obojlig. **-fjäd|er.** *N-rarnas metallglans.* **-fläta.** **-grepp.** Idrotts. *Av Hansen utfört n. pareras av Andersson* Olympiska spelen 1912. **-grop.** **-hatt.** *Damhatt (n.) med hakband.* **-hållare** t. e. hos fotograf. **-hår.** *Shingelmaskin för n-ets avsande.* **-hög;** -het. Se nackdryg. **-kam.** *N. av imiterad sköldpadd.* **-knapp.** *N. med pärlemorplatta* (kragknapp). **-knut.** *Håret baktill samlat i en n.* **-krage.** *N., passande till såväl kappa som blus* 1916. **-kramp.** **-linje.** *En vacker n.* **-lugg.** *Grabbarnas rundskurna n-ar* E. Lindorm. **-muskel.** **-piska** t. e. kinesisk. **-rak|a.** Shingla. *En n-ad pojkflicka av söderamristyp* 1925. **-sena.** **-skinn.** *Katten iväg med en unge i n-et.* Bildl. om människa, t. e. *Så dröjde det väl ej länge, innan polisen högg vederbörande i n-et* E. v. Otter. **-skydd.** *Skinnmössa med nedfällbart n. En näsduk som n. mot myggen.* **-slag.** **I.** Jfr föreg. *Skidmössor med n.* **II.** Idrotts. *På tal om slag äro n. [i boxning] förbjudna.* **-spegel.** **-spänne.** **-stel;** -het. Egentl. **-styv;** -het. **1**) Egentl. *Tillfällig n-het, beroende på reumatism.* **2**) Bildl. Jfr nackdryg. *Dessa n-a bönder. Så n., så han sover rak i kyrkbänken* Berit Spong. **-stöd.** *De n. japanerna nyttja i stället för huvudkuddar.* **-tofs.** *Vipan med sin långa, smala n.* **-valk.** *En gammal herre med isterhaka och n.* **-veck.**

Nackdel (ssg); -en, -ar. *Den ~ husläkaretyp, som nu nästan försvunnit, till stor n. för den lidande mänskligheten* Ax. Munthe. *Lända ngn till n. Väga fördelar och n-ar (av ngt) mot varandra. Jämförelsen utföll till hans n. Ingen kan säga något till min n. (i denna sak).* **Syn.** mēn, skada, förlust, förfång, misskredit, (ngt) förklenande.

Nackspil se nachspil.

Nādir (akut; mer sall. -ïr); subst. Astr. Punkt (mitt under våra fötter) där lodlinjen utdragen i motsatt riktning mot zenit tänkes skära himmelssfären. *Hjässan når till zenit opp, knät vid n. döljes* K. E. Forsslund.

Nafs, -et, =. **1**) *Vesselungen gav Murre ett skarpt n. i halsen. Redan i första n-et bet gäddan av reven.* **2**) Bildl. Ngt vard. *Sen dess ha tre årsskiften gått som ett n.* Prins Wilhelm. *Å, de ska gå som ett n* som ingenting, i ett ögonblick. *Baddning och städning fick gå i ett n. och ~* (i ett huj) Vera Fridner. **Syn. 1**) nafsande, tag, hugg, bett. — **Nafs|a,** -ade, -as; n-a av, till, åt sig; -ning (med plur.). *Akta dej för hunden, han kan n-a dej i benen, n-as! Vanligen betyder n-a att bita så smått, på lek. N-a efter fingrarna på ngn. Hunden, som då och då n-ar efter en närgången fluga, så att käkarna smälla ihop.* **Syn.** bita(s), hugga, nappa, ge ett nafs.

Nafta (akut l. grav); -n. **I.** Enkelt. *Petroleum, bergolja eller n. är en i de övre jordlagren förekommande brännbar olja. Härvid överdestilleras först den s. k. lättoljan el. petroleumn-n (råbensin), som ~* I. Bolin. *Borra efter n. Fabriker för rån-ns förädling* Sven Hedin. **II.** Ssgr. Ex.: *N-artade kolväten och gaser* Sv. Arrhenius. *N-bolag. N-borrning. N-brunnarna i Baku. Snart sprutade den första n-fontänen* Ekenberg-Landin. *Endast två eller tre gånger i månaden besökte de [oljekällornas i staden boende ägare] n-fälten* Öv. fr. Essad Bey. *Rika n-förekomster i Kaukasien. N-källa. N-produktion(en). N-tillverkning.* **Syn.** bergolja, petroleum, ibl. bensin. — **Naftalīn,** -et l. -en. *På grund av sin flyktighet i förening med sin starka lukt nyttjas n. som medel mot mal. N. effektivt medel mot spinn ~, löss, vita flygaren o. s. v. i hus och bänkar, sniglar m. m. på friland* Annons 1931. *Svarta klänningar, som luktade n. N. i pulver och fjäll. — N-doftande skinnstumpar. N-kamfer(t) mot mal.*

Naga'jk|a (grav l. akut); -an, -or; -ahugg. Kort kosackpiska (med bly i snärten). *Kosacker, som utan misskund låta sin n-a vina över de försumliga* H. Gummerus. *Svänga sina konstfullt flätade n-or* Alb. Engström.

Nag|el[1], -eln, näglar. På fingrar o. tår hos människor (samt apor o. vissa halvapor). Vanligast om fingern-lar. **1**) *Låta n-larna växa. Klippa, putsa n-larna. Ha n-lar som klor. Inväxta n-lar. Ränna in en sticka under n-eln. Sitta och bita l. tugga (på) sina n-lar, n-larna.* Särsk. av blyghet l. ibl. spänning. *Ha sorgkanter på n-larna. Det vita på n-eln. Bära märken efter ngns n-lar. Det streck, som läraren gjorde i boken med sin n-el. Sätta ett märke med (tum)-n-eln. Det kvarsittande av papperet glättas med n-eln. — Mista stortån-eln. Kartn-el.* **2**) Märk några uttr. *Inte så mycket, som man kan lägga på (lillfingers)n-eln. Och det var på n-eln nära, att han dog av den titten* L. Munsterhjelm. *Vara ngn en n-el i ögat* (om person l. sak) = till förargelse, förtret, hinder.

— **Nagelband;** -olja l. -svatten (för att hålla n-en mjuka). Hudrand ovanpå nageln. *Trasiga n. Sköt n-et väl!* **-bild-**

ning. -borste. -bred mindre vanl. **-bredd.** *Denna lilla klippö, som ser ut att inte äga ens en n. jord* M. Koch. **-bädd.** Fackl. *Nagelplattan, vilken så småningom förskjutes framåt över n-en.* **-böld. -fals.** Fackl. *Nageln består av en hornplatta, vars bakre, mjuka del är instucken i en ficka av huden, n-en.* **-far|a;** [-are = kritiker]; -ing (med plur.). 'Bildl.' *Hennes blick nagelfor ofrivilligt varenda sak* Fanny Alving. *Lektor D. A. Sundén, som ironiskt nagelfor varje benägenhet för tomma floskler. Som så skarpt n-it Popes diktning. Bli strängt n-en. De av zoologer och andra n-are påpekade detaljfelen. Underkasta ngt en sträng n-ing.* — Särsk. förr även *N-a med ngt.* **Syn.** noga granska, skarpt syna l. mönstra, gå till doms med, kritisera. **-fil;** -are (t. e. med sandpapper). **-fläck.** Särsk. om vit (l. skär) fläck på nagel. **-form;** -ig. *Och klorna antaga n.* **-hud.** Nagelband. *Att skjuta undan n-en med den lilla benpinnen och* ~. **-lack.** *Flytande n.* **-lik;** -nande. *Breda, n-a hovar* E. Lönnberg. **-ny.** Sälls. = sprittny. *Denna blanka, n-a, solida härlighet [i butiksfönstret]* S. Siwertz. **-pasta** till polering av naglarna. **-petare.** *N. av vitt ben.* **-pinne.** Fackl. *Ni doppar en n., omvirad med litet bomull, i nagelbandsvatten* ~. **-platta** jfr nagelbädd (ex.). **-poler|are;** -dyna; -pulver. Fackl. *N-are av galalit, ny modell.* **-polityr.** Jfr föreg. *Nagellack, flytande n.* **-prov.** *Göra n-et* dels = sätta fingret på ett visst ställe på dryckeskärlet o. se om man i ett drag kan dricka ända dit; dels = sen man druckit ur vända kärlet upp o. ned o. pröva om det är så mkt kvar att en droppe väter nageln. **-puts|are;** -medel; -ning. *N-are med fil. Instrument, som kineserna gärna bära på sig: tandpetare, n-are och örslev* H. Mörne. **-rot.** Innersta delen av nageln; ibl. uppfransning av nagelfalsen (s. k. avundsrispa), trasigt nagelband l. d. **-sax.** *N. med böjda skär.* **-spets.** *Despot ända ut i n-arna* Albin Ytterlund. **-språng.** Inflammation l. ömkylning kring naglarna. **-stor.** *Ungefär n-a, tvättäkta fläckar* A. T. Gellerstedt (på hund). Även t. e. bot. *Dvärgbjörken, med nästan cirkelrunda, n-a blad.* **-trång.** Invuxen nagel: då nageln växer igenom l. pressas in i det omgivande köttet som svullnar o. smärtar. **-tång** att klippa naglarna med. **-vatten** till nagelputsning. **-veck** nagelfals. **-ört.** Draba (särsk. verna).

Nag|el[2], -eln, naglar. Längre l. kortare cylindrisk 'stång' (av trä l. metall) varmed plankor, plåtar o. d. hopfästas. Ofta fackl. **I.** Enkelt. **1**) *Tränaglarna äro vanl. av två storlekar om. ung. 1, resp. ½ meters längd. Sedan n-eln blivit indriven på sitt ställe och dess yttre, utom bordläggningsplankan utskjutande ända blivit avhuggen, tätas n-eln ytterligare genom drivning.* **2**) *Innan (nit)-n-eln införes i pressade hål, är det* ~. *N-larna tillverkas av mycket segt material (t. e. mjukt rundstål), oftast i nitpressar. Själva nitningen består i att man genom hamring stukar upp n-elns ända till ett huvud; på detta sättes en stans, som vanligen med ett par hammarslag ges kullrig form.* **3**) Fackl. är ordet även koll. **4**) Allmännare. *Fastgöra ett skot på en knap eller n-el. Högkarmade armstolar med svinläder och mässings-n-lar.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-elbänk* sjöv.; ställning runt masten l. på relingen under vanten med hål för n-lar (för beläggning av löpande gods). *Bort med allt, som icke är nit- och nagelfast* Fanny Alving, öv. (starkt fäst med n-lar). *N-elhuvud. [Nit]-n-elhålen åstadkommas genom pressning eller borrning. Sammannitas med enkel eller dubbel n-elrad, i vilket sistnämnda fall n-larna sitta i sicksack.* **Syn.** nit, bult, spik, ibl. dubb l. söm. — **Nägl|a,** -ade, -as; n-a fast ꞃ; -ing (med plur.). Egentl. o. bildl. *Och när de hade n-at Herren vid korset* ~. *Vi* ~ *slå upp sufflettaket, spänna remmarna, strama slejfarna och n-la öglorna* Henning Berger. *Och n-a allt ont vid skampålen. Stannade vid dörren, liksom n-ad vid tröskeln* Z. Topelius. *Satt hela dagen n-ad vid boken* S. Lagerlöf. **Syn.** fastnagla ꞃ, (fast)nita (ꞃ), fästa med nitar l. naglar o. d.; 'fjättra'.

Nagg[1], -et, =. Jfr nagga. T. e. *[Ett vörtbröd] med några n. av en gaffel på* C. W. v. Sydow. — **Nagg**[2], -en, -ar; -hål. Att 'nagga' bröd med. Jfr brödnagg. *N. med stålpinnar. Hålen efter en fempinnig n. bilda inbördes ett kors* N. Keyland. *Till n. brukas [i Madesjö] alltid en gaffel. Rullnagg. [Men fräknarna] sutto, där de sutto, tätt som n-hålen i en tunnbrödskaka* Astrid Väring. **Syn.** (bröd)pick. — **Nagg|a,** -ade, -as; -ning (ibl. med plur.). **I.** Mer egentl. **1**) *Fåren n-a gärna på små lövträdstelningar. N-a på en brödkant.* Närmare II i *Remsor av rött läder, utn-ade i kanten* Husmodern. **2**) Om bröd o. d. *Tjockare bröd n-as [i Fliseryd] med en gaffel eller en strumpsticka. Kakorna skäras och n-as lätt* ~. *Till n-ning av mycket tjocka limpor* ~ N. Keyland. **II.** Friare o. bildl. **1**) *Pantalongerna n-ade, för att inte säga fransade, nertill.* — *Blad(kanter) tätt (små)-n-ade. Bladen [hos Digitalis purpurea] ojämnt rundn-ade.* — *Tills horisonten n-ades av skogen längst bort* E. Vasström. *Skogens n-ade linje. Ytterkonturens n-ning* Sigfr. Svensson. **2**) *En mössa, n-ad av otaliga hål och* ~ E. Kihlman, öv. *Ett* ~ *ansikte, tätn-at av koppärr* A. Knöppel. **3**) *En ärekrans, / som tid ej mäktat n-a* C. R. Nyblom. *Ångern, som grämer och n-ar (sinnet). Ett*

n-ande trivel. 4) Mindre vanl. *N-a på ngn* gnata. 5) Märk det mer särstående förstärkningsadv. 'n-ande' i *Liten, men n-ande god* ung. = '(absolut) prima', alldeles utmärkt. **Syn. I. 1**) (små)bita, gnaga (i kanten); göra små hak i, udda ut; **2**) picka (med brödnagg); **II. 1**) (n-ad:) ibl. trasig l. fransig; (ibl.:) naggsågad, naggig, tandad, försedd med hak l. (nagg)tänder; **3**) ibl. skamfila; agga, ständigt pina l. oroa; **4**) gnata, tadla. — **Naggsågad** bot. — **Naggig,** -t, -are. Mindre vanl. *Det n-a granskogsbrynet i bakgrunden* A. Mörne.

Nagla se under nagel[2].

Naīv, -t, -are. Bet. växla mln okonstlad o. enfaldig. *N. som ett barn. I dessa n-a konstverk. Missnaiv. Göra sig n-are än man är. I n. självöverskattning. — Är du så n., så du tror honom? Ett n-t svar.* **Syn.** okonstlad, omedelbar, naturlig, oavsiktlig, oreflekterad, osökt, 'ursprunglig', primitiv, oskuldsfull, okonventionell, otvungen, oförställd; (barnsligt) öppenhjärtig, (menlöst) uppriktig; barnslig, troskyldig, menlös, 'bräkande', enfaldig. — **Naivi's|m,** -men; -t (-en, -er). **1**) Allmännare. *En n-m, vars rätta namn är menlöshet* A. Österling. *En till n-m driven förenkling i formen. Jag tycker ännu om den äkta n-m i bild och ord, som finnes i Pelle Snusk* C. G. Laurin. — *Från en förhistorisk n-tperiod* (jfr 2) Harry Blomberg. **2**) Om modärn konstriktning som vill återgå till barnens o. naturbarnens sätt att se. *Henri Rousseau är n-mens europeiska fader. Svensken Hilding Linnqvist kan räknas som n-t.* — **Naivitēt,** -en, [-er = naiva yttranden l. d.]. Jfr naiv. *N., som Viktor Rydberg ibland ville ersätta med 'okonstlan'. Är n-en oäkta, är den osmaklig. Med rosig n. Italienarna, som ofta äga barnets älskvärda n.*

Na'j|a, -ade, -as; n-a fast ⋒; -tåg; -ning (med plur.). Sjöv. o. tekn. Med garn, lina l. annat smäckert tågvirke (n-tåg) fastbinda l. fastgöra ett föremål. *Smal stång ~ som fästes, »n-as» vid vanterna för att ~* Nord. Fam.[2] *Med en dragg, till vilken en sprängladdning n-ats, lyckas man slutligen fånga minan och spränga av den* Vår Flotta. *Segelresterna smällde och sleto i sina n-ningar* ib.

Najād, -en, -er; -kropp; -lik(nande). Käll-, sjö- l. flodnymf (hos grekerna ›‹ havsnymferna dvs. okeanider o. nereider); ibl. allmännare = vattennymf. *N-erna framställas i konsten gärna som (nakna) unga flickor.*

Nak|en, -et, näknare. **A**) Enkelt. **I.** Egentl. **1**) *Klä (av) sig (spritt) n-en. Alldeles n-en rulla sig i snön efter bastun. Så n-en som man skapats. I sin n-na skönhet. Gå ut halvn-en. — Giver sitt bröd åt den hungrige och kläder den n-ne* Bibeln. *Bättre lappade kläder än n-en kropp. — Den n-na gestalten. Måla n-et, efter n-en modell. N-na terrakottafigurer.* **2**) *Genomvått inpå n-na skinnet. Där kölden bet i (den) n-na huden. N-na armar. N-en om benen.* **3**) Mark. *Att vara diktare var för Strindberg detsamma som att »kläda av sig n-en på torget», det vill säga att utan blygsel visa sig, som man är* Hj. Alving. **II.** Friare. **1**) *En n-en fläck i huvudet. Fotens bakre del hårig, men hälen n-en. Ungarna, som komma n-na till världen om fågelungar. Larverna spinna ej kokong, så att pupporna äro n-na* Nord. Fam.[2] **2**) *N-na jungfrun* Colchicum autumnale, som blommar om hösten utan blad (dessa komma först på våren). *Göken kom tidigt och gol på n-en kvist* oftare 'bar'. *Träden stå ännu n-na, lövet har ej spruckit ut. Nu lövas och blomstra de n-naste träd* K. E. Forsslund. *I n-na lunder* C. R. Nyblom. **3**) *N-na trädgårdsland, (trädes)åkrar. N-na berget, klippan. En släde, som hade svårt att klara de n-na fläckarna på vägen* snöfria. *Spela för n-na väggarna* för tomt hus. *Rummet verkar bra naket (utan tavlor och gardiner). — Med n-na svärd* H. Mörne. — *Blommor, som icke äga några hylleblad, kallas n-na.* **III.** Bildl. *Det var bara en n-en notis. Han berättade n-et och utan utsmyckningar, hur allt gått till. Visa närmast endast det n-na faktum, att ~* B. Hesselman. *Omgiva tillvarons n-na fakta med slöjor av romantik. Den n-na sanningen är, att ~. Den n-na verkligheten. N-nare än jag kunna inga anatomiska planscher blotta och demonstrera alla inälvor och nerver* Öv. fr. Papini. **B**) Ssgr ha i regel *naken-*, särsk. i konst därjämte (ibl. enbart) *naket-*.

Syn. A) **I.** nakot, (blott o.) bar, blottad, obetäckt, utan (all) betäckning l. hölje, utan kläder, oklädd, avklädd, ohöljd; i Adams- l. Evakostym, 'i bara mässingen'; **II. 1**) kal, skallig, hårlös, utan hår l. fjädrar, ofjädrad; **2**) olövad l. avlövad, utan löv l. blad; obevuxen l. obeväxt, ibl. utan träd o. buskar, utan grönska l. växtlighet l. vegetation; **III.** enkel, 'osminkad', torr, o(ut)smyckad, utan (all) utbrodering, ibl. utan kommentar, 'ren', (precis) som det är, oförställd, oförblommerad, 'rena rama'.

— **Nakendans;** -ös. *Olga Sellin, som 1910 införde n-en i Tyskland. Joséphine Baker, den bruna n-ösen.* **-dyk|are;** -ning. *Både n-are och sådana, som använde dykardräkt* Pärlfiskaren, öv. **-fröig,** -t. Bot. *N-a växter* Gymnospermæ (t. e. barrträden). **-het,** -en, [-er]. Egentl., friare o. bildl. Jfr naken. **I.** Enkelt. Några ex.: *Kysk n. I n. och skam* Bibeln. *Blygas över sin n.* V. Rydberg, *N. och klädselsätt. Icke kunna skyla sin n. — Och väggarnas n. skyldes blott ofullständigt av några utspända lejonskinn* E. v. Otter. — *Stå avslöjad i all sin n. Och utan den allra minsta lilla*

trasa av ideal att skyla sin n. med Klara Johanson. *Allt sitt inres n-er / fräckt de bjuda ut* K. A. Melin. **II.** Ssgr. Ex.: *Det tyska n-sförbundet. N-skult. Prof. Johan Almkvist har inbjudits till en intereuropeisk n-skulturkongress i Tyskland 6—7 aug.* 1932. *N-srörelsens betydelse och berättigande.* — *N-smålaren Bouguereau* C. G. Laurin. **-koloni** jfr föreg. **-modell.** *Tomma ateljéer med n-er* Bertel Hintze. **-sekt.** *I bergen 40 km. norr om Nizza har avslöjats en »n.», som där länge haft sitt tillhåll* 1926.

— [**Naken- l.**] **Naketbild.** *Zorns naketbilder.* **-figur. -genre**(n). **-kultur.** *Prof. Joh. Almkvists propaganda för naketkultur.* **-liv.** *Mera naketliv i hemmen.* **-monument.** *Rodins naketmonument över Victor Hugo.* **-mål|are;** -eri; -ning. *Som naketmålare är W. ej ännu färdig ~. Större delen av utställningen är upptagen av naketmåleri* 1912. *Sysselsätta sig med naketmålning. De tidiga naketmålningarna [av Zorn]* 1916. **-staty.** *Stora naketstatyer* K. Asplund. **-studi|e;** -um. *En naketstudie förråder starka intryck av ~ Renoir* K. Asplund.

— **Näkot** (kort -o- l. -å-; grav); =. Åld. form för 'naken'. *N., som Gud skapat en. Ifrån att liksom trädgårdsgudar stå helt n-a* C. G. V. Strandberg. *Hans n-a hjässa.*

Nakterhus (ssg). Sjöv. Skåp för fartygskompass(erna), kompasskåp. *Där stod jag vid ratten och stirrade ned på kompassen i n-et* Rik. Lindström. *Som endast upplystes av n-lampans lilla ljuslåga* S. Siwertz.

Nalk|as o. (mindre ofta) **Nalk|a sig,** -ade(s); pres. part. n-ande. Mest skr. Egentl. o. bildl. **1**) N-as. **a**) Trans. *När de nu n-ades byn ~* Bibeln. *I mörker och storm var det dock icke rådligt att n-as land. N-as elden.* — *N-as Gud i bönen. N-ens Gud, så skall han n-as eder* Bibeln. *Detta folk n-as mig med sin mun ~ men låter sitt hjärta vara långt ifrån mig* ib. — *N-as sitt yttersta.* — *Ingen plåga skall n-as din hydda* ib. *Vintern n-as sitt slut.* **b**) Intr. *När fienden n-as. N-as med stormsteg. Röster hördes, steg n-ades.* — *Ovädret n-as och skall snart vara över oss. Hösten hade varit tidig och kort; vintern n-ades* Har. Molander. *Tiden n-ades för ett avgörande ~. Då tiden, stunden n-ades, att hon skulle föda ~. Avgörandet(s stund) n-as. Känna slutet n-as.* **2**) N-a sig. Mindre vanl. o. gärna ngt åld. (skönl. l. bibl.). *Till Guds tron sig n-a ~* J. O. Wallin, Ps. 657. *När vi n-a oss livets höst* Artur Möller. **3**) N-ande. Skönl. *N-ande motordån* K. Asplund. *Förskräckt över den n-ande faran* Ellen Wester, öv. *Den n-ande ålderdomen* O. Sylwan. *I den n-ande levnadskvällen* E. N. Söderberg. **Syn.** närma sig, annalkas, vara i antågande l. i annalkande l. nära, komma l. rycka l. träda närmare, ibl. an- l. framrycka ꞃ l. avancera; förestå, (in)stunda, tillstunda, lida mot, (ibl. nära) gry l. hota.

Nall|a, -ade, -as. Vard. *Skola vi gå och »n-a» plommon i grannens trädgård? sade jag. Bara ett tillfälligt lån, sa han, som n-ade biskopskräklan* B. Sjöberg. **Syn.** snatta, (små)stjäla, 'knycka'.

Nall|e, -en, -ar. Binamn på björnen. *Där den bruna, lurviga n-e ännu ibland skumpar tvärs över tallmon och ~. Nu fick n-e väder av honungen och kom luffande. För sent att ladda bössan, när n-e lyft ramen.* — Ofta om leksaksbjörn.

Namn, -et, =. **A**) Enkelt. **I.** Allmännare. **1**) Personer. (För- o.) särsk. efternamn. **a**) *Förlåt, vad är n-et? Mitt n. är Alexander Jönsson. Förlåt jag hörde, uppfattade inte n-et. Säga sitt n. Uppge n. och yrke. Ja, så är mitt n. Varför frågar du efter mitt n.? Nå, vill du hemlighålla ditt n., så låt gå; n-et gör ingenting till saken. Resa under antaget n. N-et har han tagit efter ett berg i hemtrakten. Ändra n. Begära tillåtelse att anta ett nytt, anta, uppta moderns n. Du skall få ett nytt n. Efter sitt eget n. kallade han landet* Bibeln. *Nämna ngn vid n. En man vid n. Strömberg önskar tala vid kapten. Känner du någon med det n-et? Som snart skulle glömmas ända till n-et. Han kan inte ens skriva sitt n. Klottra, vilja se sitt n. i alla utsiktstempel. Sätta sitt n. under en handling. Underteckna, bevittna ngt med sitt n. Hur många n. skall det stå, vara på röstsedeln? En särlista upptog som enda, ensamt n. Carl Lindhagen.* — *N. på jättar och andra naturväsen.* **b**) *För-, dop-, till-, efter-, släkt-, familje-, adels-; bi-, veder-, ök-; person-, yrkes-, författar-, konstnärsnamn.* **2**) Djur o. saker. **a**) *Tror du bönderna verkligen har n. på varje får? Kreaturs-, hundnamn.* **b**) *Vet du bybornas n., om di verkligen har något n., på den där gölen? N-et på berget växlar i olika socknar. Ägan, som fått (sitt) n. efter ~, på grund av sin likhet med ~. N. på länder. Folkslags n. på -are. En gravhög, som burit n-et Kungshögen. Landskaps-, socken-, by-, gårds-, stads-, sjö-, berg-, ort-, natur-; folk-; växtnamn.* **c**) *Artnamn. Höfrö i stället för gräsfrö av uppgivet n. Förgylla upp ett enkelt n. som 'gråsej' genom att kalla den 'havslax'. Att dessa konferenser bliva årliga under n. av 'allsvenska ting'.*

II. Särskilda användningar, talesätt o. bet.-skiftningar. **1**) Ifråga om Gud. **a**) *Helgat varde ditt namn!* Bibeln. *Missbruka Guds n. Hans n. till ära. Herrens n. vill jag förkunna* Bibeln. *Välsignat vare Herrens n.!* — *Många skola komma under mitt n. och säga: 'Jag är Messias'* Bibeln. *Hava vi icke profeterat i ditt n. och genom ditt*

n. drivit ut onda andar ~ ib. *Vadhelst I bedjen om i mitt n.,* ~ ib. *Och må vi alltså börja vårt arbete i Guds, den heliges, n.* **b**) Vard. *Gå då i Guds n., jag är trött på ditt käx! Va i Herrans n. nu då?* **2**) *Jag vill icke* ~ *taga deras n. på mina läppar* Bibeln. *Kalla, nämna var sak vid sitt rätta n.* saja rent ut, rena sanningen om. *Under vad n. det vara må. Ge ett vackert n. åt en dålig sak. — Konung blott till n-et. Till n-et, men icke till gagnet. Jag känner honom blott till n-et. — Ha, bära n. av greve. Med n-et 'den store'. Då blev pastorn ond och kallade oss fula n.* Sigge Strömberg. *Ge ngn fula n.* öknamn. — *Går under n(-et) av folkuniversitet. Medan den andre under bibehållet n. av expeditionschef skulle* ~. *Behålla det gamla firmanamnet. — Få professors n. (, heder och värdighet).* **3**) *Får du hans n. på växeln? Låna på falskt n. I konungens n., öppna!* jfr 'i Guds n.' (ovan II 1). *Det går i gamle ägarens n.* på hans ansvar, å hans vägnar. *I partiets n.* **4**) (Gott) rykte o. d. **a**) *Lämna i arv efter sig ett fläckfritt n. Gott n. är bästa arv. Skada ngns goda n. och rykte. Skaffa sig n. och rykte, ett frejdat, ett berömt n. Den symfoni, som med ens gjorde mitt n. Ett n. av europeisk ryktbarhet. Bäraren av ett lysande n. i vår historia. Själv skapa sig, göra sig ett n. I skuggan av ett (stort) n.* **b**) *Vingåkersgubbens stadgade n. för läkedomsbragder* O. Högberg. *En ort, / som n. för kvinnor och oranger äger* C. V. A. Strandberg, öv. *Jag har inte precis n. om mig att vara snäll. Visserligen har allt detta fått n. om sig att vara »vishet»* Bibeln. *Ha gott n. om sig* jfr a.

B) Ssgr ha *namn-; namns-* blott i 'namnsdag'.

Syn. A) **I.** benämning, beteckning; **II.** (ibl.:) titel; binamn, hedersnamn; (namn)underskrift, borgen, vägnar, (stad o.) ställe; sken, förebärande, förevändning; (gott) rykte, berömmelse, (namn)frejd; anseende.

— **Namnanrop.** På telefon. *N. till Svenska Dagbladet* ⅹ nummeranrop. *Nu kunna mindre abonnenter få n. genom en extra n-savgift.* **-ansök|an;** -ning. *I andra fall är samtycke från de namnberättigades sida förutsättning för bifall till n-ningen.* **-band** för märkning av kläder. **-berättigad** se namnansökan. **-bläck** märkbläck. **-bok. 1**) Att anteckna sina namn i. **2**) *Svensk n. till vägledning vid val av nya släktnamn (av A. Noreen och A. Grape), Uppsala 1921.* **-bricka. -bräda** l. **-bräde** t. e. på fartyg. **-byrå.** *Svenska n-n i Nässjö lämnar förslag till språkriktiga namn* ~ 1914. **-byt|are;** -e. *2,000 n-are pr år* Rubrik 1932. *Bergen, som också hotats av det norsk-norska n-esraseriet.* **-chiffer.** (Namnteckning bestående av) sammanbundna initialer, monogram. **-dikt.** Akrostikon: dikt där t. e. radernas initialer tillsammans bilda ett namn. **-forsk|are;** -ning. **-frejd;** -ad. Skönl. *Men till egen ära och n. syftar han ej* V. Rydberg. *Än n. vunnen / i självisk avlan* ib. *Den namnlöse fränden till de stora n-ade* Ruben Berg. **-fäst|a;** -ning. Skönl., särsk. om fornnordiska fhdn. *Här under den klara månen n-er jag dig, och du skall heta Hjälmdis* V. v. Heidenstam. **Syn.** (högtidligt) ge namn. **-förgyllning.** *Ett n-ens mästerverk som 'Peterzohn' för det enkla 'Pettersson'.* **-förklaring. -förteckning. -förväxling. -förändr|as;** -ing(s-annons). *Att poststationen Värmdö skulle n-as till Värmdö kyrkplats* 1914. *Tidningarnas rubriker Förlovade, Vigde, Födde osv. ha på senare år fått ett nytt tillskott: Namnförändringar.*

-giv|a o. **-ge;** -are; -ning(ssystem). **1**) Ge namn (åt). *Då barnet skulle namnges, kunde föräldrarna emellertid icke bli ense. Även vissa ortnamn tyda på lappar som n-are, n-ande i dessa trakter. Det märkvärdiga fjället* ~ *måste ha n-its redan i uräldsta tid* B. Hesselman. *En stipendiefond, som namngavs efter denne föredömlige hyresvärds fader* Fr. v. Schéele. *Falklärkan* ~ *n-en efter den mäktiga rovfågelsnäbben med falkhaken i överkäken* Paul Rosenius. *Sjön har 100 n-na holmar och 100 utan namn. Äldre tiders n-ning(sprinciper).* **2**) Uppge l. avslöja sitt namn. *Ristaren Gudfast har n-it sig på följande ristningar:* ~ Erik Brate. *Författaren är icke n-en* är anonym. *Av icke n-en konstnär.* **-kartusch. -klotter.** *N. på väggarna.* **-konung** k. blott till namnet. **-kristen;** -dom. Skenkristen, k. blott till namnet. **-kunnig;** -het. *En av våra n-aste yngre konstnärer. Göra sig, vara n. för ngt. En n-het, som sträcker sig utom Sverges gränser. Besvärad av sin nyvunna n-het (som skriftställare).* **Syn.** (mycket) ryktbar l. omtalad, (vida) känd o. ärad, (vitt)berömd, vittbekant, frejdad, prisad, illuster, celeber. **-känd.** Skr. Känd till namnet. *De delvis n-a mästarna till dessa allmogemålningar* ~.

-lag, -en, -ar. *Ny svensk n. förberedes* 1918. **-lapp.** T. e. över tavla vid utställning; som lämnas med vid anonym tävlan (= namnsedel) osv. **-lik;** -e (mindre vanl.; = namne); -het. *Denne krigare utan släktnamn har försvunnit i skaran av sina n-ar* E. A. Karlfeldt. *Misstaget torde hava uppkommit på grund av en fatal n-het* Ax. Munthe. *Trots (den tillfälliga) n-heten.* **-lista.** T. e. *Göra upp (en) n. över de tilltänkta gästerna. N. över de uppträdande.* **-längd,** -en, -er. *Almanackans n.* **-lös,** -t; -het. **1**) *Ännu n. (odöpt). N-a sällskapet (N. S.), stiftat 1860 av L. Dietrichson. V. v. Heidenstam, N. och odödlig. I den ens-*

liga, n-a dalen E. H. Kranck. *›Allkänsla› och ›oändlighetslängtan› äro två förut om icke okända, så i varje fall n-a begrepp, som romantiken infört* Hj. Alving. 2) Skönl. *Vrida sig i n-a kval. N. smärta.* **-misstag.** *Ett n. hade uppstått vid utskrivandet av artikeln om ~.* **-märk|a;** -e. Mindre vanl. **1**) *Brun käpp, n-t, förlorad i stadsträdgården.* **2**) *N-et ska sättas uppe i kragen på strumpan.* **-ombyte. -oreda.** *Den n., som här [i släktet Sedum] är rådande* Allm. sv. trädgårdstidn. **-platta. -plåt.** *En farstudörr med brevlåda och n.* Strindberg. *Hundhalsband med n.* **-radd|a.** Namnlängd l. -uppräkning. *Dessa till synes meningslösa n-or* R. Höckert. **-register. -reglering.** *Ortnamnskommitténs ~ verksamhet i n-ens tjänst* H. Geijer. **-rik.** *Icke göra kartorna alltför n-a.* **-rulla. -rätt;** -ighet. *Om hans n. bestrides* rätt till visst namn. *Ingrepp i n-igheten.*

-sedel; -svittne. *N., inlagd i förseglat kuvär, skall medfölja tävlingsskriften.* **-skick.** *Forntida n. i Sverge.* **-skydd;** -sbyrå; -ad. **1**) *Svenska namnbyrån ~ ombesörjer släktnamnsansökningar samt n.* 1914. *Svenska n-sbyrån* 1912. **2**) *N-ade preparat* 1915. **-skylt** t. e. på dörr. **-sköld.** *Psalmbok med stålknäppen och n., märkt E. E.* **-studie.** *Germanska n-r tillägnade Evald Lidén, 1932.* **-stämp|el;** -la; -ling. *Begagna n-el. Kungamakten, som vid denna tid nedsjunkit till en n-el. — N-la galoscher.* **-syssla** sälls. för 'sinekur'. **-system.** *Ett ordnat n.* (för släktnamn) R. Brieskorn. **-säk|er;** -erhet (med plur.). **1**) *N-ra frukttråd* där man kan vara viss att namnet är riktigt. **2**) *Man plägar skilja mellan n-erhet (växlar, reverser med borgen osv.) och realsäkerhet (obligationer, banklottbrev, aktier, inteckningar, bankdepositionsbevis, livförsäkringsbrev samt vissa slags varor).* **-sätt|a;** -ning. Skr., mindre vanl. *Bestämmande för n-ningen* E. Modin. **-sökande.** *'Svensk namnbok', ytterst flitigt använd av n.* 1921.

-tag|ande; -are; -ning. *Vid n-andet anlita Svensk namnbok. En mängd nya n-are.* **-teck|en;** -n|a (-ade, -as; -ing, abstr. o. konkr.). **1**) N-en. Sälls. = bomärke. **2**) N-na. **a**) *Som n-nat flera [run]ristningar än någon annan* E. Brate. *Sedan han dag- och namntecknat [porträttet]* Hugo J. Ekholm. *Och ingen gång har jag i brev till någon av dem n-nat mig annorlunda [än Wilma]* W. Lindhé. *En n-nad artikel* K. G. Ossiannilsson. **b**) *Egenhändiga n-ningen intygas av ~. En värdefull n-ning. Hans n-ning är nästan konstnärlig. Oläsliga n-ningar.* **Syn. 1**) bomärke; **2**) förse med (sin) underskrift l. med sitt namn, skriva sitt namn (på l. under), signera. **-underskrift. -upprop** t. e. vid skolans början. **-val. -värde.** Nominellt värde, nominalvärde. *Av silver skola präglas myntstycken till n. av 2 kr., 1 kr., 50 öre, 25 öre och 10 öre.* **-ändr|as;** -ing. *Häverösunds station n-as till ›Häverödal›?* 1931. *N-ingen 'vandringsrättare' till 'lantbruksinstruktör' ej dikterad av titelsjuka, försäkrar vandringsrättarförbundet* 1928.

— **Namnsdag** (namsda(g) med grav l. akut); -sfirande m. fl. *Firar ni n-ar även på er trakt? Det är min (riktiga) n. i morgon* dvs. att det gäller det namn man 'kallas' för. — *Ett sällskap n-sfirare, n-sfirande bönder, som ~. Ge n-sgåvor.*

— **Namn|a,** -ade, -as; -ing (ibl. med plur.). **1**) *Far får näsdukarna, så fort jag hunnit n-a dem* V. Benedictsson. *Och n-ar brudutstyrslar* H. Wranér. *En herrstrumpa, n-ad 'T. W.' Gasttröjor ~ n-ing på beställning* Annons. **2**) Sälls. *Bollan, n-ad efter farmor* Hj. Bergman. *Sjön, efter vilken finnbygget n-ats* Vald. Lindholm. **Syn. 1**) märka, sy l. brodera osv. namn l. initialer på; **2**) namnge ɴ, benämna, uppnämna. — **Namn|e,** [-en, -ar]. *Napoleon III liknade föga sin store n-e. Vi vända oss nu till hans [Friedrich Schillers] landsman och n-e, Friedrich Hebbel* Per Hallström. *N-en [skrev] och förnekade släktskapen* Ruben Berg. *Även kejsar Augustus ~ har fått många n-ar i vårt land* Nat. Beckman. **Syn.** som bär samma namn (oftast förnamn), namnlike. — **Namneligen,** adv. Mindre vanl. Skr. (vanl. ngt stelt o. åld.). **1**) Vid namn, uttryckligen. *De må också här n. nämnas* Knut Reutersvärd. *Att var och en av i boken n. omnämnda personerna skulle här återfinnas i bild* Har. Hjalmarson. **2**) I synnerhet, särskilt. *De stora svårigheterna att tolka n. brakteaternas runristningar* E. Linderholm. *Han vände sig då n. till ~.*

Na'mnam (korta a'n; utt. som ssg med grav); [-et]; -(s)påse. Även interj. I barnspråk o. d. Ngt åld. *Det var, smakar n. Får vi inte lite n., när far och mor ska gå bort?* **Syn.** mums, gott(er), godsak(er), sötsaker, slisk.

Namne o. **Namneligen** se under namn.

Nankin (grav l. akut, ibl. nang-); -en l. -et; -sbyxor; -srock m. fl. Även (dock ej i SAOL[8]) 'nanking'. Urspr. kinesiskt bomullstyg i lärftbindning; nu vanl. = gul domestik. *Ett par indiska vidbyxor av ljusgul n.*

Napōleonsk (-ån-; även -ånsk); -t. Mest till Napoleon I. *Karabinjärer i n-a hattar.*

Napolitānsk l. **Neapolitānsk,** -t. Till Neapel (Napoli).

Napp[1], -en, -ar; -flaska (diflaska med n.). Konstgjord bröstvårta för dibarn (fingerformig kautschukshylsa med några fina hål i 'toppen'). *Kränga n-ens öppna ända över flaskhalsen. Din-ar och tröstn-ar av*

kautschuk. Suga på n(-en). Uppfödu barn med, utan n. 'flaska'.

Napp[2], -et, —. Vanligast om fisk. **I.** Enkelt. *Fick du n.? I dag är det inte möjligt att få ett enda n. Tror du det är gädd- eller abborrnapp? Ett kraftigt, väldigt, stadigt n. N. på varenda krok.* — Friare o. bildl. *Bottennapp. Få se, om vi har nåt n. på vår annons i morgon.* **II.** Ssgr kunna även föras till verbet (o. äro ej just vanliga). *Då siken ~ är mycket n-lysten* C. H. Schager. *Hemsöka alla välkända n-ställen* Ida Gawell-Blumenthal. **Syn.** 'hugg'.

— **Napp|a**[1], -ade, -as (även dep.); -ning (med plur.). **A**) N-a. **I.** Med tänder, näbb, mun l. d. **1**) Om fisk (kräftor etc.). *Men mörten ville inte n-a (på kroken). Det n-ar sällan vid nordlig vind. Laxöringen n-ar inte på mask den här tiden. N-a på fluga. Men fisken gick bara och smånet utan att vilja n-a ordentligt. — Och småfisken n-ade efter mygg, så att det blev ringar i vattenytan* Thora Dardel. **2**) Bildl. om människor. *Få se, om han inte ändå n-ar på förslaget. Du var blind, som kunde gå och n-a på en så grov krok* lät narra l. locka dig. **3**) Om blodigel. *Två av iglarna ville inte alls »n-a», fast de ~* Ola Vinberg. **4**) Märk det 'bildl.' *Han var blossande röd och började n-a efter vädret* Fr. Nycander. **5**) Om hundar etc. *Hunden n-ade honom i benet, n-ade efter benet på honom, n-ade (sig) ett köttstycke och smet under sängen.* **II.** Med händer l. d. **1**) Mest intr. **a**) *En gammal man, som n-ade mig i rocken och viskade en varning. N-a ngn i armen, ärmen, rockskörtet, kragen, flätan, förklädsbandet. Hans klosmala fingrar n-ade i luften efter papperet* K. G. Ossiannilsson. **b**) *N-a ull* ldls. = 'plocka'. **c**) Hit det bildl. *Där blåsten ändå kom åt att n-a efter min kjolkant* Marika Stiernstedt. **2**) Trans. (o. refl.). **a**) *Gumman utstöter ett skri, n-ar ungen och försvinner ~. Han n-ade sin mössa (i förbifarten) och rusade i väg. Tändstickor hade han n-at (sig) i köket och ~.* **b**) *N-a fatt* o. *N-a tag* se ssgr. **B**) N-as. **1**) *Två hundar, som n-as om ett ben.* **2**) *Då partierna n-ades om makten. Han är ej god att n-as med (, när han blir vred)* byta ord l. slåss. **Syn.** **A**) 'hugga', 'ta', bita (sig fast), snappa; nafsa; rycka; gripa l. hugga (fast l. fatt l. tag i); 'plocka', utreda [ru]; rycka ti'll sig, 'knycka'; **B**) slåss, ryckas, slitas, rivas; kiva(s), tvista, gräla, byta ord.

— **Nappa av** t. e. bladen l. karten på en buske. **N. bort** [ru] ngt (för ngn). **N. fatt** på ngt, i ngn. **N. tag** i ngn l. ngt. **N. till sig** ngt. **N. upp** l. **opp.** *Kakadoran, som pratar och n-r opp ett lyckobrev.* **N. åt sig** ngt. — **Napplysten** se napp[2] II. — **Nappatag.** Både mer egentl. o. bildl. *Ta ett n. (med ngn)* 'ta ett tag', pröva en dust, brottas; även bildl. *Väldiga n. Efter n. med varg och lo. Snart skulle vi få (oss) ett n. med banditerna. Stormen tog n. med paronträden och slet halmen ur stackarna. Ens första (allvarliga) n. med livet.* **Syn.** strid, dust, 'tag', (tve)kamp, 'brottning'.

Nappa[2], -n; -handske; -skinn. Ett slags mjukt handskskinn ('glacédongola') som är tyngre o. fylligare än vanligt glansskinn. *Motorhuva av brun n. Bilhandskar, 1:ma brunt n-skinn med yllefoder.*

Nar l. **Nar|e**[1], -en, -ar. Fackl. l. ldls. Tvärslå, list.

Nar|a, -ade. Liksom de följ. ldls. *Det n-ar så svårt i dag* blåser så bitande, svider i skinnet. *N-ande blåst.* — **Nare**[2], -n. Jfr föreg. *De ä stark n-e i dag.* **Syn.** bitande (kall) vind, vass vind, kall o. skarp blåst; sveda (i skinnet). — **Narig**, -t, -are; -het. Jfr nara. **1**) *Trots köld och n. vind. Här är n-t och kallt. N-t kall bris. Kulna dagar, grå, n-a och snåla* Jeanna Oterdahl. **2**) *Blåsten och dammet göra munnen torr och ansiktet n-t. Mot spröd och n. hud å händer och ansikte. Röda, sprickiga och n-a händer. N. om händerna. — Mot n-het och hudrodnad.* **3**) Friare. *Förtynade, uppbrända ~ n-a tallgubbar* Erik Åkerhielm. *Utefter en kal och n. kust* Hasse Z. **Syn.** **1**) bitande (kall l. skarp), bister, genomträngande, svidande; **2**) skrovlig l. knottrig (av köld), fnasslig, sprucken, väderbiten, (öm)kyld, med gåshud; **3**) väderbiten, pinad av blåst.

Narci'ss (i ssgr även na'r-); -en, -er (akut); -doft(ande); -lök; -odling; -växt(er) (Amaryllidaceæ). Narcissus (särsk. N. pseudonarcissus = gul n., påsklilja o. N. poëticus = vit n., pingstlilja). *En krans av doftande vita n-er omgav de svarta lockarna. Ljusgula, nyare trumpetn-er med mörkgula trumpeter. N-ängarna vid Les Avants ovan Montreux.*

Na'rdus (kort u, akut); -en; -flaska; -olja; -salva. En välluktande drog; även om oljan l. salvan. *En alabasterflaska med smörjelse av dyrbar äkta n.* Bibeln.

Nare[1] se nar. **Nare**[2] o. **Narig** se under nara.

Narkōs (-ås); -en, -er; -form; -mask (-en, -er); -medel. (Lokal l. fullständig) känslolöshet l. bedövning, sövning (för operation). *Erik Ohlson, N. och n-medel. God vana att ge n. Halvnarkos vid normal förlossning* 1920. *Såg en ung sköterska sätta n-masken över hennes mun och näsa.* — **Narkōtik|um** (l. -å-; akut); -um, -a; -abeslag; -ahandlare; -arecept m. fl. Mest i plur. *Till n-a räknas: bedövningsmedel (t. e. eter o. kloroform), sömnmedel (t. e. kloral, veronal), alkohol samt opium, morfin, kokain (o. andra liknande växtbaser). — Striden mot n-a* dvs. särsk. opium, kokain o. d. *Missbruk av n-a. Begagna, vara hemfallen åt*

bruket av n-a. Stort n-abeslag i Paris. Då nederländska regeringens övervakning av n-a-exporten blev strängare Elis. Krey-Lange. *Kontrollen över n-arecept.* — **Narkōtis|k** (l. -å-); -kt; -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.; = bedöva, söva). (Be)dövande, sömngivande, sövande. *N-ka medel. Produktionsbegränsning av n-ka medel* Sv. Röda Korset 1931. *En mycket stark(t) n-k drog, som blandats i konjaken. N-kt verkande.*

Narr, -en, -ar; jfr även II. Ordet uppdelas bäst på två. **I.** Med plur. Underbet. växla mln 'anställd gyckelmakare', 'dåre' o. 'inbilsk tok'. **1**) Jfr hovnarr. *Höga herrar höllo sig fordom med hovn-ar för sitt nöje. En n. i gycklarkappa och bjällermössa. N-arna hade ofta ett visst privilegium att under skämtets form säga skarpa sanningar. Agera, spela n. Göra sig till n. för en brödkaka, för att roa ngn.* — Märk (med dubbelmening) *Alla n-ar bära icke bjällror.* **2**) **a**) *Den som skickar en n. till stan, får en tok tillbaka. Barn och n-ar säga sanningen* av barn o. dårar får man höra sanningen. *N-en vet allting bättre än andra. Att hoppas och vänta är n-ens ränta. N. är alltid snarsticken. De gamla n-arna äro också de största.* **b**) *Bete sig som en riktig n. En n. var jag, när jag trodde honom på hans ord. En inbilsk och högfärdig n. En beskedlig n. En sån n. ä jag inte! Din n., din ärkenarr, trodde du verkligen, att ~! Vi voro lika stora n-ar båda.* — Märk *Aprilnarr.* **c**) *Två herrar och en n.* kortspel (se herre B II 4 c). **II.** Utan plur. o. best. form. Snarast neutr. *Göra n. av ngn l. ngt* förlöjliga, gyckla l. skämta l. 'driva' med. *Icke låta göra n. av sig. Gör obarmhärtigt n. av hans löjliga person.* **Syn. I.** hovnarr, gyckel- l. puts- l. spektakelmakare, gycklare, pajas, clown, ibl. spefågel; dåre, dumbom, dumsnut, galning, (inbilsk) tok, gäck, (tok)stolle, tosing, ibl. fjolla; **II.** 'skoj'.

— **Narraktig,** -t, -are; -het (med plur.). *En n. karl, sprätt. N. i sin klädsel, sitt uppträdande, uppträdandet. Var nu inte n.! Bära sig n-t åt. Ännu n-are förefaller det, när ~. Till den grad naivt n., att han blev rolig* John Johnson. *Vilken n. stolthet! N-a upptåg. — Förskona oss från sådana n-heter!* **Syn.** (som gör sig) löjlig l. till (ett) åtlöje, löjeväckande, skrattretande, fjollig, dåraktig; ibl. (löjligt) fåfäng; ibl. putslustig l. tokrolig. **-bild.** Sälls. Vrångbild, karikatyr. **-bjällr|a.** *Göra luftsprång och skramla med n-orna* Öv. fr. Thackeray. *Var och en har sin n-a. Om alla vore kloka, såldes inga n-or.* **-dräkt.** *Bära n.* **-grin.** *Posörens trötta n. mot publiken* R. Jändel. — *Utsatt för kåsörernas n.* E. Diktonius. **-kåp|a.** Dels = narrmössa (med bjällror, åsneöron osv.); dels = harlekinskappa l. -dräkt, pajaskostym. *Dra n-a(n) på. Det är förargligt, att sorg och harm så ofta måste ikläda sig satirens n-a* Öv. fr. D. Dekker. *Kåsörernas mani, att klä den nakna sanningen i n-a* Dan. **-luva** l. **-mössa** jfr narrkåpa. **-spegel.** *N-n, som icke så sällan hölls upp för dess [publikens] eget anlete* E. Kihlman. **-spel.** Dels = gyckelspel, dels = puts, skälmstycke o. d. *Som n. av min fantasi* Ejnar Smith. *Det vore ju ett rent n. och varken kvickt eller tjänande till något. När kvällsskuggorna ~ började driva sitt n. mellan träden* Maj Almquist-Lorents. **-streck.** *Trötta inte ut vårt tålamod; nu kan det vara nog med n.! Begå n. på n.* **Syn.** puts, gyckel, spratt, skälmstycke, narrspel. **-verk.** Mer högt. o. skönl. än föreg. *Betecknade det hela som ett n. Och kärleken är ett n. ~ pjosk och n.* Öv. fr. D. Dekker. **Syn.** gyckelverk, dårskap.

— **Narr|a,** -ade, -as; n-a av m. fl. se avn-a osv.; -napp (tröstnapp, 'tröstare'). Ofta ett lindrigare (ibl. mer vard.) uttr. än 'bedraga'. **1**) *N-a ngn på hans välförtjänta lön, i affärer, på 300 kronor. Bli n-ad på affären. N-a bönder. N-a henne inte (me den där konstgjorda sockerbiten), det är synd! Låta n-a sig (av ett tämligen grovt trick). Lätt att n-a. Lätt n-ad* även ssg. *Mig n-ar du inte en gång till. N-a ngn, bli n-ad april.* **2**) *Vem var det, som n-ade dig till det! N-a ngn från dygdens stig. Och du, gamla tosa, låter n-a dig att tro det! N-a ngn att skratta, att gäspa.* **Syn.** bedra(ga), lura, kugga, (be)svika; föra bakom ljuset, gäcka, missleda, dupera, slå blå dunster i ögonen på; locka, förleda, övertala. — **Narr|as,** -ades. **1**) Mildare uttr. för 'ljuga'. *N-as inte, inte ens på skämt! N-as aldrig, mitt lilla gryn, det är det sämsta som finns* Marika Stiernstedt. *Och att jag n-ades, var av undseende för dig — för att inte göra dig mera ont än som var nödvändigt* Hj. Söderberg. *N-as du för mig? — N-as på ngn* beljuga. **2**) Mindre vanl. för 'skämta' o. d. *Det är inte mitt allvar, jag n-ades bara (med er). Inte att n-as med. N-as ej med kärleken!* **Syn. 1**) (små)ljuga, berätta l. uppduka ⋒ l. hopsätta ⋒ historier, inte hålla sig till sanningen, (hop)smida (⋒) lögner; **2**) säga (ngt) på skämt, skämta, gyckla. — **Narri** (grav l. akut); -t, [-n]. *Ofta bliver allvar av n. Lek och n. Vem läser sånt n.* Ellen Wester, öv. *Nu kan det vara nog med n., nu kommer allvaret. Och hundra kilo är minsann inte n. att bära omkring* Karin Jensen, öv. *Fria på n.* en lek, se fria[2] I 1. **Syn.** lek, skämt, gyckel.

Na'rrativ (l. -īv); -t. Språkv. Berättande, 'påstående'. *N. sats, framställning.*

Narv, -en; -sida(n))(köttsida(n); -ad; -ig (-t, -are; = småknottrig, 'kornig'). Mest fackl. **1**) Den knottriga hårsidan (yttersi-

dan av hudar och läder. *Pål- l. skarknir, varmed n-en blottas. Pålning (hudars skarning på n-sidan, varigenom det hudlager blottas, som bildar n-en). S. k. konstgjord n. Damtofflor av extra fin och mjuk kromgarvad nöthud i brun färg och med krokodilnarv* Åhlén & Holm. **2**) *Kraftigt n-at sportläder. Krokodiln-ade barnsandaler.* — *Med starkt n-ig yta.*

Narval (ssg; grav); -en, -ar; -sbete; -stand m. fl. Monodon monoceros. *N-shannen har en 2—3 m. lång, spiralvriden stöttand, vanligen fäst i vänstra överkäkshalvan.*

Nas|a, -ade, [-as]; -ar|e (-(e)n, -e; -kategori; -typ); -eri (-(e)t). Nyligen spritt ord: gå ikring o. sälja kram. *De för bråket anhållna hade gått omkring i husen och »n-at»* 1932. *En »n-are», dvs. kringvandrande kramförsäljare* 1927. *De friluftsmänniskor, som hållit till i Järnvägsparkens södra hälft, ha oftast varit av n-artyp* 1930. *Varigenom prejudikat vunnits, att personer, som utöva s. k. n-eri, äro att beteckna som lösdrivare* 1927.

Nasal, -en, -er l. (som adj.) -t; -anstrykning m. fl. se II; -er|a (-ade, -as; -ing, ibl. med plur.); -itet (-en). **I.** Enkelt. Två ord. **1**) Subst. Näsljud, 'näsöppet' ljud. *N-erna n och m. Franskans n-er* ibl. = n-vokaler. **2**) Adj. *N-a vokaler. Ha ett n-t uttal. Och härmade den gamla magisterns n-a röst. En otrevlig, överlägsen, n. ton.* **II.** Ssgr. Ex.: *Med denna lätta n-anstrykning, som* ~ Magda Bergquist. *N-ljud. En av dessa monotona kinesiska sånger, som man sjunger i hög n-ton. N-vokal.* **III.** Avledningar. *Ett bortfallet 'n', som n-erat föregående vokal. N-erade vokaler. N-erande (tal)ton.* — *N-eringen torde ha försiggått på* ~. — *Mista sin n-itet.* — **Näsus** (akut); [-en, -ar]. Vard., ofta skämts. för 'näsa'. *Putsa sin n.*

Nasare se nasa.

Nasar|é, -é(e)n, -éer l. **Nasar|ēn,** -ēnen, -ēner. Invånare i Nasaret. Märk särsk. *Kristus, N-éen. Också du var med n-éen* Bibeln. *Den korsfäste n-enen* Fanny Alving.

Nasīr, -en, -er; -löfte. Förr stavat 'nazir'. Bibl. Om judar i äldre tider: en som tidigt vigts åt Herren (varmed följde strängaste avhållsamhet). *Gossen skall vara en Guds n. alltifrån moderlivet* Bibeln. *Stinga och pina / Herrans n., som fick kraften förlänad* Fröding. *Stadgar om n-löften: 4 Mos. 6: 2 ff.*

Nass, interj. Lockord på gris. Gärna upprepat. *Nass, nass!* — **Nass|e,** -en, -ar. (Smek)namn på gris(en). Ofta i tillrop o. ibl. närmande sig egennamn. *Kom nu, n-e lilla! N-e grisen! Där n-arna bökade i den lösa jorden. Smån-ar.*

Nasus se under nasal.

Nat|a [ldls. även **Nat|e**[1]], -an, -or. Stellaria media ('våtarv'). *N-an är ett mjukt, krypande ogräs, utmärkt att mata kycklingar och sångfåglar med.*

Nate[2], -n; -blad; -växt-er = Potamogetonaceæ. Vattenväxter av släktet Potamogeton (ldls. l. friare även Lemna o. Batrachium). *Snärjas i n-n (då man simmar). En massa n. hade fastnat i skötarna och måste rensas ur.*

Nation (-tsjon); -en, -er. Ibl. överväger det 'samhälleliga', ibl. det 'personliga' i betydelserna. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. **a**) *En krigisk n. Den under världskriget proklamerade satsen om n-ernas självbestämningsrätt* ~ *en chimär* ~ *en tom fras* R. A. Wrede 1928. *Samla hela n-en kring* ~. *Väcka n-ens självkänsla. Hela n-en kände djupt den skymf, som tillfogats dem. Känna sig som medlemmar av samma n., även om man levde spridda världen runt. (Den) italienska n-en. N., en sammanfattning av människor med gemensam härkomst, språk, kultur, sedvänjor och historiska minnen; 'folk' är ofta mer 'etnologiskt'.* **b**) Märk. *N-ernas förbund l. Folkförbundet (ofta förkortat N. F.)* en sammanslutning av suveräna stater till »främjande av samarbetet mellan n-erna och tryggandet åt dem av fred och säkerhet»; förbundsakten trädde i kraft 10 jan. 1920. *Amerikanska staterna uppgivas umgås med planer på eget N. F. [N-ernas förbund]* 1926. *U. S. A. har aldrig ingått som medlem av N. F.* **2**) Förening av studenter från samma trakt. *N-er l. landskapsföreningar finnas blott vid Sverges och Finlands universitet. I vilken n. ämnar du gå in? Inskriven i Gästrike-Hälsinge n. i Uppsala. Förste kurator i, för Smålands n. N-ens angelägenheter handhas av* ~. *N-en, som fulltaligt närvar vid uppvaktningen, företräddes av n-sfanan. 'Nyländska avdelningen' i Helsingfors heter sedan 1924 officiellt 'Nyländska n-en'.*

II. Ssgr ha mest studentbet. I 'huvudbet.' nyttjas nästan endast *national-* (se d. o.). Ex. **1**) *N-sgruppens »kapten»* i skytte vid Olympiska spelen 1912. *I Manhattans n-slösa världshav* Å. Thulstrup. **2**) *N-sbal. N-sbetyg* om n-smedlems uppförande. *Frågan om n-sbibliotekens sammanslagning* i Uppsala. *Där Uppsala studenter mötte med sina n-sfanor. N-sfest. N-sföreningarna och deras historia. N-sgrav. Ha eget n-shus. N-skamrat. Sörmlänningarna, som länge haft eget n-skapell, inledde med en marsch. Ägna alltför mycken tid åt n-slivet. Gå från n-slokal till n-slokal. N-smedlem. Backa Eriksson, n-smästare i terräng(löpning)* Uppsala 1931. *På n-ssalarna. Anföra n-ssången. Ja, vår n-ssång är ju 'Känner du landet, det härliga, rika'. N-svaktmästare. Samlas n-svis* ibl. även till 1.

Syn. I. 1) (ibl.:) folk, rike, land, befolkning, rikets l. landets alla innebyggare;

(ibl. nära:) samhälle, nationalitet, folkslag; 2) 'landskap(sförening)', studentkorporation, (student)kåravdelning, 'avdelning'.

— **Nationāl,** -t. Sälls. (o. skr.) utom i ssgr. Jfr nationell. *Ifrån början rent n-a* G. O. Hyltén-Cavallius. **Syn.** folk-, riks-, samhällelig, allmän, nationell, folkets, rikets, (hela) landets; ibl. officiell.

— **Nationalanda.** *För att stärka, höja n-n.* **-angelägenhet. -armé.** *Återupprättandet av en finsk n.* H. Gummerus. **-bank.** Om utländska fhdn. **-belöning.** *Skänktes som n. åt Magnus Stenbock.* **-dag.** *Sjuttonde maj, Norges n. Firas som n.* **-dans** folkdans. **-drag.** *Ett n. hos svensken är* ~. **-dryck. -dräkt.** Dels = dräkt som utmärker ett helt folk; oftare dock = allmoge-, bygde-, ortsdräkt. *Uppträda i n. Uppasserskor i n-er.* **Syn.** folkdräkt. **-dygd.** *Sparsamheten är ej en n. hos oss* And. Ramsay. **-egendom.** *Att återförvärva Frödings hem på Djurgården och göra det till n.* **-ekonom;** -i; -isk (-t). Som ägnar sig åt vetenskapen om folkens ekonomiska liv, om folkhushållningsläran. *En n. av rang. N-i, ibland kallad statsekonomi, politisk ekonomi, socialekonomi eller ekonomilära. Ren l. teoretisk och tillämpad l. praktisk n-i. N-iska föreningen* stiftad i Stockholm 1877. **-epos. -fel. -fest. -flagg(a). -fåfänga.** *Smickra n-n.* **-färg.** *Blått och gult, våra n-er.* **-förbund.** *Svenska n-et för munhygienens befrämjande.* **-förening.** *N-en mot emigrationen* bildad 1907. *Sv. n-en mot tuberkulos.* **-förmögenhet.** *P. E. Fahlbeck, Sveriges n., dess storlek och tillväxt (1890).* **-församling.** Särsk. (hist.) om folkrepresentationer som sammanträtt under revolutionära fhdn l. vid kritiska tillfällen tagit ledningen av landets öden. *Konstituerande n.* **-försvar.** *Ha ett starkt n.*

-galleri nationalmuseum. **-godtemplar|e;** -orden. *N-orden bildades (i Örebro) 1888 till följd av meningsbrytningar inom godtemplarorden.* Jfr nationaltemplare. **-gåva.** *President Svinhufvud har beslutat donera den n., som han fick mottaga på sin 70-årsdag, till* ~. **-hat.** *Finnarnas oresonliga n. mot allt svenskt.* **-helgedom.** Även bildl. **-helgon.** *Erik den helige, Sverges n.* **-hjält|e;** -inna. *Garibaldi som n-e. Att Timur är den ende n-e i världen, som sagan inte vet något gott att berätta om* Öv. fr. Essad Bey. **-hymn. -högfärd;** -ig. *Mer n-iga än något annat folk.* **-insamling. -instinkt. -intresse.** *Bör vara ett n.* **-karaktär.** Folklynne. *Söka teckna n-en.* **-klädd.** *N. ungdom.* **-kommitté.** *Indiska n-n. N-n för geodesi och geofysik utsedd* 1924. **-kyrka** folkkyrka. **-känsla.** *Söka spela på n-n. En ömtålig n.* **Syn.** patriotism, fosterlandskänsla; nationalstolthet. **-litteratur.** *Sverges n.* **-lynne** folklynne. **-lyte. -medvetande.** *En sådan känsla av samhörighet, att den kan förtjäna namnet n.* B. Forell. *Väcka folket till n.* **-muse|um;** -ichef. Statens konstsamlingar (l. samlingar som belysa landets o. folkets historia osv.) o. byggnad där dylika förvaras. Ofta särsk. om n-et i Stockholm. *N-i vänner, förening, bildad 1911 på initiativ av kronprins Gust. Adolf och direktör T. Laurin.* **-park.** För det allmännas räkning avsatt område där naturen hålles fredad för varje ingrepp. *År 1909 avskildes i Sverge 9 n-er; 1931 uppgå våra n-er till 13. Stora Sjöfallets n.* **-parti.** *Egyptiska n-et.* **-representation** folkrepresentation. **-rikedom.** *Sjunkande n.* **-scen.** *Vår främsta n. Man skall inte tjata och gnata på n-en* (Dramatiska teatern, 1929. **-skald.** Folkskald. *Svea, den dikt, med vilken Tegnér från lundensiskt lokalsnille blev svensk n.* Hj. Alving. **-socialis|m;** -t; -tisk. (Urspr. tysk)nationalistisk, antikapitalistisk o. antisemitisk politisk riktning som fått efterföljd även i Sverge. Jfr nazist. *Det n-tiska partiet (Nationalsocialistische deutsche Arbeiterpartei, förkortat Nazi l. Nazis) bildades 1918 och har sedan 1919 stått under ledning av österrikaren Adolf Hitler. Hemmafascisterna sammansluta sig: Nysvenska n-tiska förbundet bildat* 1930. *Jag och min bror startade tillsammans tidningen ›N-ten› redan för åtta år sedan, men vi fingo lägga ned den* Hj. Furugård 1930. *'Svenska n-tiska partiet' (ledare Furugård) har 1933 fått en medtävlare inom egna led: S. O. Lindholms 'N-tiska arbetarepartiet'.* **-språk.** *Gaeliska, irernas urgamla språk, är antaget till n. [på Irland]* J. G. Richert. **-stat.** Stat där folket (i stort sett) utgör en etnologisk enhet. *Tanken, att staten bör såvitt möjligt hava karaktären av n.* R. A. Wrede. **-stolt;** -het. *Sårad n-het.* **-symbol.** *En sämre n. [än kondoren] kunde republiken Chile ha valt* E. H. Kranck. **-synd.** *Opieröksningen, kinesernas n.* **-sång.** *[›Vår Gud är oss en väldig borg›, som] fått rangen av religiös n.* Hj. Alving. **-teater. -templar|e;** -orden. *N-orden (N. T. O.) bildades 1922 (i Örebro) genom sammanslagning av Templarorden och Nationalgodtemplarorden.* **-tillgång.** *Ett land med rika n-ar.* **-upplaga. -vett.** *Tegnér sade om Kellgren, att han var och verkade som n.* **-ära.**

— **Nationaliser|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -essträvan m. fl.). Införliva med l. göra inhemsk hos ett folk, göra till ett folks gemensamma egendom, ibl. förstatliga. — **Nationali's|m,** -men [-mer]; -t (-en, -er; -ledare m. fl.); -tisk (-t). Politisk åskådning som skarpt betonar nationalkänslan l. kravet på att staten skall vara nationellt enhetlig. 1) *N-mens uppvaknande efter Napoleonskrigen. Blir n-men skrytsam och ut-*

manande, kallas den chauvinism. Irländsk n-m. För Röda korset ~ *är skillnaden upphävd mellan vän och fiende, mellan n mer och politiska motsättningar* N. Söderblom 1925. **2**) *Franska n-ter på Boulangers tid.* — *Sarojini Naidu, indisk n-tledarinna. Under kriget var jag inbjuden till åtskilliga n-t-möten i Berlin av Irländska sällskapet, Indiska nationalkommittén, Egyptiska nationalpartiet o. s. v.* Gust. Blomquist. *Irlands n-tparti, som senare undanträngts av den radikalare n-tsammanslutningen Sinn-Fein.* — *N-tiska strävanden. Den n-tiska, kokarddyrkande och chauvinistiska politik, som* ~ V. Spångberg.

— **Nationalitēt,** -en, -er. Kan betyda: folkslag, nation; folklynne, folkkaraktär, folkläggning; ibl. folkegendomlighet; statstillhörighet; kultursamhörighet; ibl. nationell självständighet. **I.** Enkelt. Några ex.: *Italienare, spanjorer och män av andra mörkfärgade n-er. Att en n., som kände sig därtill förmögen, borde få bilda ett eget statsväsen* R. A. Wrede. *Som icke byta n., även om de bli amerikanska medborgare. Hålla på sin n. Svensk n.* svenskhet. *Av svensk n.* tillhörande svenska folket, svensk, ibl. svensk medborgare. *Den gifta kvinnans n. ett problem* Rubrik 1932. *Förtryckta n-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-sbevis* av beskickning l. konsulat utfärdad attest, att en person är svensk medborgare o. införd i vederbörlig 'n-smatrikel' (dvs. liggare över svenska medborgare inom beskickningens l. konsulatets verksamhetsområde). *K. förordn. ang. pass och n-shandlingar av den 4 dec. 1903* dokument varigm fartyg bevisar sin n. *Framträdandet av n-sidén eller, kanske rättare,* ~ *den tanken, att staten bör så vitt möjligt hava karaktären av n a t i o n a l s t a t* R. A. Wrede. *N-sivrare* ibl. chauvinist. *Brist på n-skänsla. Ger intryck av en absolut n-slöshet* Å. Thulstrup. *N-smärke* t. e. på sjö- o. luftfartyg. *N-sprincipen, grundsatsen, att staterna böra vila på n-en, proklamerades ånyo under formen av 'folkens självbestämningsrätt' vid fredsförhandlingarna i Paris 1919. N-srörelsen. En n-sspillra, som blivit utsatt för andligt förtryck.* — **Natione'll,** -t, -are. Utmärkande för ett folk, folk-, nationlig, 'land- l. folkegen', 'särfolklig'; inhemsk, national, äkta svensk l. äktsvensk osv.; fosterländsk; (ibl.:) allmän, hela folkets. Några ex.: *N(-t betonad) musik. En rent n. konst. Den n-a självtillräckligheten* N. Herlitz. *R. Kjellén, N. samling (1906). Sveriges n-a ungdomsförbund, konstituerat 1915 genom hopslagning av Stockholms studenters n-a förbund och avdelningar av Ungsvenska förbundet, avser att 'medverka till hävdandet av vårt lands politiska självständighet och kulturella och ekonomiska frihet'.* — **Natiōnlig** (akut); -t, [-are]; -het. Åld., numer rätt sälls. *Ämnen av n t intresse* J. O. Wallin. *N-a egenheter. Ställa n a framtidskrav* K. G. Ossiannilsson. *Vad n-het, eller — då det är frågan om vårt land — vad s v e n s k h e t är, det kan kännas djupt* C. J. L. Almquist. — **Nazi'st,** -en, -er; -begravning; -hälsning (uppsträckta händer); -ledare; -möte, -styre m. fl.; -isk (-t). Nationalsocialist. Se ovan.

Nativitēt, -en; -stal (födelsetal); -söverskott. Fackl. Födelsefrekvens, födelseprocent, antalet födda (på viss tid o. område).

Nātri|um (akut); -um l. -et; -umbikarbonat (ofta kallat bikarbonat; nyttjas t. e. som bakpulver, mot magsyra o. i eldsläckningsapparater); -umförening; -umhydrat l. -umhydroxid (kaustik soda, nyttjas för framställning av tvål, pappersmassa m. m.); -umklorid (koksalt); -umnitrat (chilesalpeter); -umsilikat ('vattenglas'). *N-um, ett grundämne i gammal mening, är en silverglänsande, mjuk metall, som i naturen ej förekommer fritt; kastar man en bit n-um i vatten, brinner den.* — **Nātron** (kort å, akut); -et; -lut (lösning av natriumhydrat i vatten). *Kaustikt n.* gammalt namn för 'natriumhydrat', se föreg.

Natt, -en, nätter (akut). Jfr i tillämpliga delar dag (särsk. d. o. A I 2 b). **A**) Enkelt. **I.** Allmännare. **1**) Ex. med best. sing. **a**) *N-en, den mörka delen av dygnet, räcker från skymningen till gryningen, från solens nedgång till dess uppgång. I juridisk mening och av astronomer har n-en räknats från 6 på aftonen till 6 på morgonen. Vid n-ens inbrott. Om n-en, då alla sova. I n-ens mörker. Under n-ens tystnad. Snö hade fallit under n-en. N-en kommer, då ingen kan verka. N-en faller snart på. Långt in på, sent på n-en. Mitt i n-en. Kl. 12 på n-en. Ligga vaken hela n-en, n-en igenom, n-en lång. Vaka n-en ut. På hela n-en inte få en blund i ögonen. Sitta uppe halva n-en (med ett arbete). Göra n-en till dag* 'egentl.' o. bildl., se dag A I 2 b. *Den som sover om dagen, får slava om n-en. Ta n-en till hjälp. Vi har n-en på oss, det är ingen brådska. N-en mellan måndagen och tisdagen. N-en till igår. N-en före disputationen. Mot n-en. Vi får nog regn till n-en.* — *Där dagsljuset är såsom djupa n-en* Bibeln. *Jag stod upp om n-en jämte några få män* ib. *Den n-en fingo de intet* ib. *N-en därefter kom Herren och stod framför honom* ib. *Herrens dag kommer såsom en tjuv om n-en* ib. *Väktare, vad lider n-en?* ib. *Frukta n-ens fasor* ib. — *I n-ens dunkel. Det är mörka n-en nu. Mitt i mörka(ste) n-en. I djupa(ste), svarta(ste) n-en. När n-en låg svart mellan stammarna* ~. *I den höstliga, månklara n-en. Och lyddes spänt ut i n-en. Vad n-en döljer, skvallrar dagen om.* — *Ordnade rummet för n-en åt honom. Be ngn kvar över n-en. N-en har varit lugn (för den sjuka). Stanna,*

ligga över n-en (på hotellet, i Stockholm, hos ngn). **b**) *I den ljusa sommarn-en. Den långa polarn-en, en dyster sexmånadersnatt. I trefaldighetsn-en. Juln-en. På efter-, förn-en. Sotarna gingo i strejk på fredagsn-en* n-en mln fredag o. lördag. **2**) Ex. med obest. sing. **a**) *Polarländer med 5 à 6 månaders n. N. och dag* dygnet om; jfr även dag A I 2 b. *Inom n. och år* äldre beteckning för en tidrymd av ett kalenderår. *Samma n., som hon dog ~. Var dag har sin n., var glädje sin sorg. Medan det ännu är n., står hon upp ~* Bibeln. *En månljus (vår)natt vid 12-tiden ~. En frostnatt i september. Var(je) n. vid 12-tiden steg han upp och började vandra i våningen. Blev gråhårig på en enda n. I n. och dimma. I mörker och n. Vit n.* ibl. = sömnlös. *Efter en sömnlös n., en n., tillbragt i sus och dus. Ha vaknatt. En fasans n., en verklig skräcknatt. Midnatt.* **b**) 'I natt' kan avse innevarande, föreg. l. följ. natt. T. e. *Nu i n., ännu i (denna) n. måste det ske* innan n-en är till ända. — *Förväxlingen skedde under mörkret i n. I n. som var* jfr *I går, förrgår n.* — *Kl. 12 i n. skall skjutningen begynna* instundande n. **3**) Ex. med plur. *Både nätter och dar. Nätter av vedermöda hava blivit min lott* Bibeln. *Som icke sovit på tre nätter. 'Naddarna', luddenätter, sju kalla nätter omkring den 1 maj* G. Stenfelt. *Järnnätterna. Få sätta till nätterna, ta (halva) nätterna till hjälp. De s. k. 'ljusa nätterna', då all gatubelysning är släckt. De 'vita nätterna' år 1908, som ansetts orsakade av stoft efter ett vulkanutbrott på Kamtschatka. Svartsjukans nätter.* **II.** Märk bl. a. **1**) *Säja, säga, bjuda, önska ngn god n.* jfr godnatt (II. 1244) o. god Former I 2. **2**) Ofta skönl. *Sänkt i okunnighetens n. I gravens n. Medeltidens (mörka) n. Den skräckens n., som i fyra långa år låg över Europa* (under Världskriget) Sven Stolpe. **3**) *N-ens drottning* namn på en kaktus (Cereus grandiflorus) som slår ut mot aftonen o. blommar blott under några timmar. *N. och dag* även 'svenska soldaten', namn på den 'blågula' Melampyrum nemorosum. **B**) Ssgr ha *natt-;* enda undantag *natte-* i 'nattetid'.

— **Nattarbet|are;** -e; -(e)sförbud. *Förbud mot barns användande till n-e. För bageriyrket har stadgats n-sförbud.* — *Är han n-are?* arbetar han om nätterna (om studiekarl). **-asyl** upptagningsanstalt för husvilla, natthärbärge. **-belys|a;** -ning. *Låta n-a lokalen till skydd mot inbrott. N-ning på flygstationer och utefter flygleder.* **-bevakning.** *Anordna n.* **-bild.** *Och Osa beslöt försöka ta en n.* Öv. fr. M. Johnson. **-black|a,** -an, -or. Ldls. På sina håll = fladdermus; på sina håll = nattskärra. **-blank.** Gärna skönl. *Fyris' n-a, stjärnspeglande vatten* Erik Hedén. **-blind;** -het. Som ser abnormt illa vid nedsatt belysning. **-blomm|a;** -ande. *N-or, som öppna sig om kvällen och vanligen då även dofta (t. e. nattglim). N-ande orkidé.* **-blå.** Mest skönl. *Åsarna stå så n-a runt om* Harry Blomberg. **-bord;** -skaraff; -slampa. Oftare 'nattduksbord'. **-bris.** *N-en kom vårdträdet ~ att sakta gnissla mot rutan* Alb. Engström. **-bruk.** *För n.* **-brännvin.** *Att herr artisten ~ ackorderat ~ om att få »n.» på sitt rum* John Johnson. **-båt.** *Ta n-en över till ~.* **-bäcken** nattkärl. **-cell.** *N-er för gemensamhetsfångar.* **-dagg.** *Gräs, nu vått av n-en* Agnes v. Kræmer, öv. **-dimm|a.** *Då n-orna skingrats* A. Knöppel. **-djup.** Skönl. *Ögon av n. glans* K. Asplund. **-djur.** *Bävern är ett utpräglat n. och ~.* **-drag.** **1**) *N-et gick ännu från land* (den svaga nattvinden) J. E. Rosberg. **2**) Ett litet uttag på kaminspjäll som gör att spjället aldrig är fullt stängt. **-dräkt.** *Har utan att ana det uppfört det nättaste lilla skuggspel — i n. och med papiljotter* Jeanna Oterdahl. **Syn.** ibl. pyjamas. **-duksbord** (första 'd' ofta stumt o. 'u' då stundom kort); -sbok; -slåda m. fl. Litet bord att ha vid sängen om natten, nattbord. *På n-et hade han en vattenkaraff och tändsticksställ, och där placerade han på natten även portmonnä och nycklar. Och Heines »Buch der Lieder» min n-sbok* C. G. Laurin. **-effekt.** *Zorns 'Natteffekt'.* **-eld.** *På lovartsidan av min n. ligger djungelhunden ~* Evert Taube. **-eldare.** *Vid Akad. sjukhuset blir under instundande vinter plats för en n.* Annons 1920. **-energi.** *Utnyttjandet av elektrisk n. har en nästan oöverskådlig ekonomisk betydelse för trädgårdskulturen* 1927. **-eskad|er.** *Fjärrflygande n-rar* 1918. **-etapp** t. e. vid motorcykeltävling. **-expedition;** -savgift (t. e. vid telefon). *Väntrum för n. (på apotek).* **-express.** Järnv. *N-en till Köln.*

-fack; -savdelning. Bankfack till vkt kunden har nyckel o. där han kan då banken är stängd nedlägga pengar o. d. att gottskrivas då banken åter öppnas. *Tävlingen om ett svenskt ord för night-safe gav till resultat, att ordet n. segrade* 1928. *Göteborg har fått de första [bank]n-en* 1929. **-fisk|ad;** -e. **1**) *Strömming, n-ad* fiskad föregående natt. **2**) *N-e med ljuster vid fackelljus.* **-fjäril;** -serotik (till 2); -slarv; -slik(nande). **1**) Egentl. *Storfjärilarna kunna (enl. G. Adlerz) indelas i dagfjärilar, skymningsfjärilar och n-ar, men i dagligt tal inräknas gärna skymningsfjärilarna bland n-ar. Enl. Adlerz delas n-arna i spinnarefjärilar, nattflyn och mätarefjärilar.* **2**) Bildl. Omskrivande för 'gatunymf'. *Hon var ute för att tjäna en slant som n.* K. Gunnarson. **-fly;** -lik(nande). En slags nattfjärilar (jfr föreg.). *Nattfjärilar ~ med tjock (spinnare och n-n)*

eller smal och spenslig (mätare) kropp G. Adlerz. *Ser jag ~ dimman / som ett n. tyst och grått / glida fram ~* C. J. Engström. *Likt n-n mot en lampa.* **-flyg,** -et, -are; -ning. *N-et Köpenhamn-Warnemünde inställes t. v.* nov. 1925. *Ett jättelikt lysande kors för n-are, synligt på mer än 16 svenska mil, skall uppföras på toppen av Newyorks bekanta skyskrapskyrka ~* 1928. *För artilleristrider hava även n-ningar sin betydelse, ty ~* Tord Angström. **-flytt|ande;** -are. Om flyttfåglar. **-flät|a.** Subst. o. verb. **I.** *I penjoar och n-a* Elin Wägner. **II.** *Håret är n-at; de nakna fötterna äro instuckna i tofflor* Bo Bergman. **-fod|er;** -ra. Lant. *Ge hästarna n-er* C. Larsson i By. — *Från ladugården, där hon n-rat och vattnat kreaturen* Thecla Wrangel. **-fri|are;** -eri (nattgång). Folkl. **-frost.** *Jag är rädd, att n-en tar krassen, om det blir klart och lugnt i natt. Tidiga n-er. Tåla lite n.* **-fågel.** Egentl. o. bildl. **-färj|a;** -etur. *N-eturerna Trelleborg-Sassnitz* 1924. **-förläggning.** *N-ar i det fria i 7-8 graders kyla kunna fördriva sömnen från de tröttaste ögon.*

-gammal, -t. *En n. kattunge. När lusen är n., har den barnbarn. Nattgamla lejonspår. N. is är ej att tro på. N-t vatten* oftare 'nattståndet'. **-glim,** -men, =. Silene noctiflora (nattblommande, vit, välluktande). *Nu öppnar n. sin krona* Karlfeldt. **-grejor.** *Plockade upp n. och insektspruta* Karin Thordeman. **-gren.** *Någon tjädertupp, som bullrande lämnat sin n.* A. Knöppel. **-grogg.** Vanl. till natten. **-gång.** Folkl. 'Nattfrieri'. **-gång|en.** Jäg. *Ett n-et harspår* E. Sparre. **-gäst.** *En herrgård kunde förr ofta få ta emot 20 n-er och fler vid större gästabud.* **-hamn.** Sjöv. *Gick in i Ulvösundet i n.* **-havande.** Jfr daghavande. *Bolsjevikbladets n.* 1923. **-himmel. -hugg.** Datten, 'sista slaget' osv. (jfr datt[2]). *N., herr Fabian, sov gott!* C. J. L. Almquist. *Andra sprungo n.* Berit Spong. **-hämt|are;** -ning(sarbetare). Särsk. förr (om renhållningskarlar). *De s. k. n-arna dundrade ofta på med portklappen* Gurli Linder. **-härbärge. 1)** Allmännare. *Begära n. (hos ngn). Bereda n. åt ngn. Om vi kunna få n. i din faders hus* Bibeln. **2)** *N-na voro ej alltid klanderfria, men ~.* **Syn.** nattkvarter, nattlogi, 'att få stanna över natten'; ibl. nattasyl. **-höljd.** Gärna skönl. *Ut i en n. värld* Nino Runeberg. **-insekt. -is.** *Ångbåtsrännans svaga n.*

-kafé. *De parisiska n-erna.* **-kaffe.** *Kom in i köket klockan elva för att få n.* Elin Wägner. **-kall** t. e. blåst. **-kam|ma;** -ning. Kamma för natten. Ofta refl. *Bläddrade man i hövdingens fotografialbum, kunde man tro det var ett galleri av författarinnor i n-ning* Gunnar Cederschiöld. **-kapp|a.** *Och tre lösa, stärkta bla'n — n-or kallades de* J. L. Saxon. *Fint ska de vara, sa han, som vände om n-an.* **Syn.** lösbröst, lösveck, (löst) skjortveck l. skjortbröst, 'veck', chemisette. **-kikare.** *Och riktade sin n. mot den avlägsna kusten.* **-klapp** se natthugg. **-klocka** t. e. hos läkare l. på apotek. **-klubb;** -(s)rörelse m. fl. *Det av andra kammaren antagna förslaget mot bl. a. n-arna* maj 1932. *Den första ansökan att få fortsätta n-rörelsen inkom på fredagen till polismästaren* juli 1932. *N-sstjärna. På tisdagen följde det fjärde n-såtalet* 1931. **-kläder.** *Krypa i n-na.* **-kommod. -korv.** Jfr s. k. 'varma korvgubbar'. *Redan från första stund vann n-en en enastående popularitet* Annons 1931. **-krog. -kröken.** Även nattkulan o. -kvisten. Alla ngt vard. o. blott efter prep. 'på'. Jfr morgonkulan. *Sent, långt fram på n. Då han på n. gick hem ~* Har. Hansen. **-kulan.** Jfr föreg. *Fram på n.* Alb. Engström. **-kurs.** Särsk. sjöv. *Hålla n. efter stjärnorna.* **-kvarter.** Jfr natthärbärge. *Få, begära n. (hos ~). N. togs (vanligen) hos ~. Ha sitt n. i ~.* **-kvist. 1)** Jäg. o. d. Om fåglar. *Kråkorna, som redan sutto på n.* S. Dahllöf. *Söka (sin) n. Slå till på n.* **2)** Se nattkröken. **-kyla.** Mest i best. form. *Trots n-n.* **-kypare. -kärl. -köld.** *Tolv graders n. N-en i Sahara.* **-körning.**

-lamp|a. *Vid skenet av en (grön) n-a.* — *Ett skyltfönster upplyst med s. k. n-sljus* 1915. **-ledig;** -het. *Lagen föreskriver oavbruten n-het varje dygn av minst 11 timmar* [för kvinnor]. **-lik;** -nande. Skr. *N-t dunkel* J. J. Tikkanen. **-linje.** T. e. *Snabbare flygplan på n-rna.* **-linne.** Särsk. för damer, motsvarande herrarnas 'nattskjorta'. **-liv.** *N-et är slut på Birgerjarlsgatan, men ~. En känd stjärna på det parisiska n-ets himmel.* **-ljus[1]. 1)** Allmännare. *Spökligt gula i n-et. I det svaga, skumma n-et.* **2)** Trappljus. *N-et vred han av klockan 11 på kvällen, och sen fick man snava bäst man ville i trapporna* Anna Myrberg. **-ljus[2],** -t. Skr., mindre vanl. *Under denna n-a sommartid* S. A. Duse. *Den n-a gatan* H. Mörne. **-log|erare;** -i (jfr natthärbärge 1); -ifråga(n). **1)** *Vilka krav, som uppställas på n-eraren i detta härbärge* Gust. Ericsson. *Branden på Östermalm vållad av n-erare.* **2)** *Be om, få n-i (hos ngn). Söka sig tillfälligt n-i, ett enkelt n-i. På stadens härbärge ha 848 personer under 1932 erhållit 3,060 n-in. N-ifrågan såg mörk ut, men ~* Gust. Ericsson. **-lokal.** *N-er med nakendans.* **-lopp.** Folkl., ldls. Ibl. = nattfrieri. **-luft.** *Den svala n-en gjorde henne gott.* **-lyse. -lång.** *N. diskussion om budgeten* 1911. **-läg|er.** Bädd l. ibl. natthärbärge. *Då de på kvällen redde n-ret ~* Ludv. Munsterhjelm. *Fyra dagars straffskärpning genom hårt n-er.* **-läkare.** *Vakthavande n.* (i Stockholm).

-man. Om äldre fhdn = hudavdragare; ibl. = avträdes- l. kloakrensare. Ngn gång även nyttjat mer tillfälligt (ung. = mörkman) t. e. *Nattmän smyga i mörkret omkring* Al. Slotte. **-mara** se mara. **-marsch.** *I forcerade n-er. — N-en i S:t Eriks gränd.* **-mat.** *Min morfar hade alltid n. bredvid sängen för att äta, när han inte kunde sova* Gunnar Cederschiöld. **-mission. -moln.** *Lysande n. uppträda i allmänhet på mycket stor höjd och visa sig som lätta, silverglänsande slöjor på natthimlen.* **-musik.** *Insekternas n.* **-måltid. -mörk;** -er. Ofta skr. o. skönl. **1**) *Över en n. jord* Ellen Nyblom-Lundberg. *I n. skog* B. Gripenberg. *Då det redan var n-t* W. Kaudern. — Även friare. *De vilda demonernas n-a värld* H. Mörne. **2**) *I n-ret. När månen gått ned och n-ret lätnat* Sven Hedin. **-möss|a;** -(e)liknande. *N-an är numer ett föråldrat plagg.* — Märk bl. a. *Vara yr i n-an. Nu pratar du i n-an* du vet inte va du säjer, nu ä du virrig. — Om person. *Därför att några gamla n-or i styret ej ville höra talas om hans friska unga konst* Antoinette Vallgren. **-omhöljd** skönl. **-orientering;** -stävlan. Idrotts. *Fredrikshovs förstalag vann n-en* 1928.

-parti; -hotell (otuktsnäste); -trafik. Märk otuktsbetydelsen. *Att hotellet besökts huvudsakligen av s. k. n-er* 1915. *För det hon upplåtit pensionatet åt n-er* 1911. **-passagerare.** *Morgontågets sömniga n.* **-patrull. -permission. -plats.** Jäg. o. d. *Några sömniga trutar, vilka blivit uppskrämda från sina n-er* ~ H. Samzelius. **-plenum** t. e. i riksdagen. **-polis;** -tjänst. *Fyra n-tjänster å Västernorrlands läns landsbygd* Annons 1919. **-portier** l. **-portjé** på hotell. **-post;** -flyg (-et; -linje; -plan m. fl.). Två ord. **I.** Postt. *Den första n-flygningen Stockholm-London* juni 1928. *De fyra nordiska länderna samt Tyskland och Holland på gemensam linje för n. året runt före 1935* 1932. **II.** Krigs. o. d. **1**) *Sätta ut n-er.* **2**) *N-en inrapporterade, att* ~. **-potta.** Ordet undviks gärna. Jfr nattkärl. **-påse** att lägga nattdräkten i. **-ramm.** Folkl. Flygande nattligt spöke i skepnad av ett benrangel. **-redak|tion;** -tör (sbefattning). *N-tionen [Stockholmstidningen] (efter kl. 10 em.)* Rikstelefonkat. 1920. *Där han ända till 1904 var n-tör.* **-resa. -restaurang. -ro.** *Få, söka n. Inte få någon n. (för livliga grannar). Störd n.* **-rock;** -(s)lik(nande); -sficka; -ssnöre. *Klädd i n. och tofflor. N. med slängande tofsar.* **-rond.** *Sista n-en hade gått, och det var alldeles tyst i salen* Ax. Munthe. **-ruck|el;** -lare. Nattsudd.

-samtal. *Nattexpeditionsavgift utgår kl. 9 e. m.—7 f. m. [s. k. nattsamtal]* Rikstel.-kat. 1919. **-seende.** *»N.» en märklig upptäckt: Föremål i djupaste mörker kunna uppfattas med infraröda strålar* 1927. **-sexa.** *Kl. 1 en liten n. på nationen och kl. 5 slut.* **-sid|a. 1**) *Slutade* ~ *frampå n-an med* ~ Hasse Z. **2**) *Livets n-or* skuggsidor. **-sikte** krigs. o. jäg. **-skatt|a,** -an, -or. Solanum nigrum. *N-an med sina små vita potatisblommor har åter dykt upp som ogräs i vår trädgård.* **-skift. 1**) Abstr. Även 'n-e'. *N. i gruvor, smedjor o. d. Gick till sitt n(-e). Arbeta i n. Har n. för det mesta, sitter på redaktionen från kl. 12 på natten till 4 på morgonen* C. Larsson i By. **2**) Konkr. *Klockan sju på kvällen, då ett n. skulle börja sitt arbete* Maur. Sterner. *N. av arbetare drogo försorg om* ~. *Dag- och nattskift alternerade oavlåtligt med varandra* Öv. fr. Erwin Rosen. **-skjort|a.** För herrar (jfr nattlinne för damer). *N-an, som många nu överge för att övergå till pyjamas. Ta på sig n-an. Dra n-an över huvut. Luciaföljet med n-or dragna över kläderna.* **-skjutning.** Krigs. *Övas i n.* **-skoj;** -are. *Ute på n.* **-skott.** Sjöv. Signalskott för sjöfolk att gå till vila. *N-et från Kronborg, rytande som ett kommandoord åt* ~. **-skum.** Skönl. *Genom den n-ma hamnen* G. Serner. *På levnadens n-ma stråt* Leon Larsson. **-skåp.** Mindre vanl. än (natt)kommod. **-skäkt|a;** -are; -ning. N-are = körsven å åkdon 'som nattetid kör kring huvudstadens gator och erbjuder sig till begagnande för ett lägre pris än åkartaxan upptager'. *Pliktade 100 kr., därför att han n-at med en häst, som på dagen använts till snökörning* 1918. *Näpst n-are.* **-skärr|a,** -an, -or; -eart; -eflykt l. -sflykt. Caprimulgus europæus. *Och n-an flög, som om den varit drucken, än åt höger, än åt vänster, än upp, än ned* Jac. Ahrenberg. *N-an trampade sin surrande rock* Öv. fr. T. Pakkala. *Hans tysta n-sflykt.* **Syn.** nattblacka. **-sköterska.**

-slag. Jäg. Kvarblivande vittring efter nattraj. *Följa harens eller rävens n.* Th. Högdahl. **-sländ|a;** -elarv. *N-orna (Trichoptera) räknas numera som särskild insektordning, sedan 'nätvingarna' delats upp i flera. N-orna, av vilka i Sverge omkr. 200 arter äro kända, kallas även 'laxmyggor' l. 'braxenflugor' och spela, både som fullbildade och som larver, stor roll som fiskföda. Larverna av n-orna äro allmänt kända under namn av 'husmaskar'.* **-snälltåg. -spårvagn. -spöke. -stift;** -sjazz. *En grammofon, men långt bortifrån eller också spelad med n.* Sven Stolpe. *Fått fatt i »n.» i stället för »dagstiften»* I. Lo-Johansson. **-still|a;** -het. Ofta skönl. *Över denna mörka och n-a sjö* H. Hultenberg, öv. *N-heten bröts av ett skrik:* ~ Gust. Ericsson. **-stol.** 'Portativ klosett' (för natten l. för sjuka). Numer mindre vanl. **-sträcka** t. e. järnv. l. idrotts. **-strö.** Lant. *Ge korna deras n.* **-ström.** Elektr. *Endast n. användes, vilket förklarar det låga priset.* **-studi|e** l. **-stu-**

di|um. **1**) S-er bedrivna nattetid. **2**) *Noveller från Paris, n-er. — Stockholms ström, n-e* (mål.). **-stuga.** Ldls. = sovrum, gastrum; gaststuga. **-stycke** t. e. om dikt l. målning. **-stånd|en,** -et. *Avrivning med n-et vatten* H. Rydin. *N-et dricka. N-na rester av öl. Då själva ens blod tycks n-et* S. Siwertz. **-städ|are;** -erska. **-stämning.** *Stora n-en. N. på havet* (dikt l. målning). **-stäng|a;** -ning. Mest som subst. *Innan de n-de på bättre ställen* (stängde för natten) Jörgen. *N-ning på apoteken* 1919.

-sudd; -a; -are. Ngt vard. *Något omornad efter föregående n.* Alb. Engström. *På hemväg från sent n. — Har du nu varit ute å n-at igen! Någon n-ande individ* Hj. Bengtsson. — *Ett par högröstade n-are* K. G. Ossiannilsson. **Syn.** nattsvir, nattruckel; ibl. nattsöl. **-sval;** -ka (-n). *Njuta av n-kan.* **-svart,** [-are]. **1**) Mer egentl. *Ut i det n-a mörkret* beck-, kolsvart. *De n-a gränderna. Ty sorgen har n-a rosor* Ernst Josephson. *Korpen, vildmarkens n-a ~ rovriddare* B. Gripenberg. *I n-aste mörker.* **2**) Bildl. *N. missmod, pessimism, förräderi. Överädla hjältar och n-a bovar. Den n-aste förtvivlan* Ester B. Nordström. **-svett** t. e. vid febersjukdomar l. som nervöst symptom. **-svir;** -ande; -are. *Efter n.* P. Hallström. *N-ande ynglingar. Druckna n-are* Hj. Söderberg. **-svärm|a;** -are; -eri (l. -ī); -erska. Gärna 'oskyldig' bet. Mest som subst. *Gå ut och n-a med sin älskade. Studentikosa n-are* T. Fogelqvist. **-syster** på sjukhus. **-säck;** -splunta. Åld., ibl. folkl. = (res)väska för kläder o. d. *Den hederliga, broderade gamla n-en.* **-särk** åld. o. folkl. för 'nattlinne'. **-söl;** -a; -are. *Bal, supé och n.* J. A. G. Acke. *Då han »älskade n.» och »vaknade till fullt liv först med Minervas uggla»* Jac. Ahrenberg. — *Vara ute och n-a* E. Norlander. — *Strykare, n-are och spelare. Stenskvättan, den n-aren* G. Kolthoff. **-sömn;** -sbehov. *Fick han inte sin n., så orkade han inte arbeta om dagarna* Vilh. Moberg. *Njuta en god n. Störd n.*

-taxa. *N. för vattenvärmare införd av Stockholms Elektricitetsverk* 1928. **-telegram.** **-timme.** **-tjänst;** -göring. **-traj.** Jäg. *Och deras [hararnas] n. äro både långa, slingrande och svårutgådda* A. Knöppel. **-tröja.** *Hon kom fram till bordet i n. och understubb* Alb. Engström. **-tyst;** -nad. Gärna skönl. **-tåg.** *Ta n-et (till ~).* **-täckning.** Trädg. **-uggl|a.** **1**) Egentl. *Till n-orna (Strigini) höra bl. a. kattugglan och pärlugglan.* **2**) Bildl. *Som så många andra gamla akademici var L. [Erl. Lagerlöf] en n-a* Ludv. Nordström. **-uppehåll.** *Med n. i Aix-les-Bains och Turin* C. G. Laurin. **-ur.** *Bordsur med rörlig genomlysande tavla (natt-ur)* Elis Sidenbladh. **-vak;** -sblek; -|a (-an, -or). **I.** Nattvak. *Utpinad och blek av n.* **II.** N-a. **1**) *N-or vid studielampan.* **2**) Ldls. o. skönl. för 'talltrast' (Turdus musicus). *Under den ljusa natten låter »n-an» från trädens toppar höra sin vackra, mångtoniga sång* H. Halfvarsson. **-vakt;** -splats; -srop; -srum; -sur (kontrollur för n.). *Fabrik, som anställer n. Gå (som) n. Det är tyst och stilla, sa n-en, satt på trappan och somnade. Gårdskarls- och n-splats ~ finnes ledig. N-srum vid bensinstation* 1930. **-vakthavande** läkare (Sthlm 1930). **-vandr|a;** -are; -erska; -ing. *Vara ute och n-a. N-ande ungdom. Bullrande n-are. En huttrande n-erska.*

-vard, -en, [-er l. -ar]. Mest i den 'bibl.' bet. (blott ldls. = kvällsmåltid). **I.** Enkelt. *Gå till, begå, ta(ga), anamma, undfå, giva (den heliga) n-en. Herrens (heliga) n. Fira n(-en). Ge n-en åt en sjuk. Bereda sig till sin första n.* **II.** Ssgr. Ex.: *Tegnér, N-sbarnen. N-sberedelse. Myndiga och n-sberättigade församlingsmedlemmar* Vår Kyrka. *Gå till n-sbordet. För n-sbruk avsett vin. Utdela n-sbrödet. De små korsmärkta n-sbröden* oblaterna. *Det kristna n-sfirandet återgår på Jesu sista måltid med lärjungarna före korsfästelsen. Sedan n-sföreningarne mera allmänt började bildas* (med 'rent n-sbord' endast för 'troende' o. enskild n-sgång) Fab. Månsson. *Som stå i n-sgemenskap med kyrkan* Vår Kyrka. *Veckan avslutas med n-sgudstjänst. Beredas till sin första n-sgång. N-sgångar hava hållits 6 gånger om året. Över 100 n-sgäster vid dagens gudstjänst. N-skalk. N-skärlen: kalk, paten, oblatask och vinkanna. Den romersk-katolska n-släran. Barnen brukade årligen träffas hos sin n-slärare. N-släsning* n-sberedelse, konfirmationsundervisning. *Den katolska kyrkans mässa är en n-smässa. N-soblat. Den engelska kyrkans n-sordning. N-spredikan. N-spsalm. N-sundervisning. Årets n-sungdom. N-svin.* **Syn.** altarets sakrament, Herrens heliga nattvard, kommunion.

-varelse. **-vecka.** *Att han hade n.* vecka med nattjänstgöring. **-vila.** *Få försaka n-n.* **-vind.** **-viol.** **1**) Nattyxne. Platanthera (särsk. bifolia), orkidéer med vita l. gulgröna blommor. **2**) Hesperis (särsk. matronalis). *Den vanliga n-en har violetta, sällan vita, blommor.* **-väkt.** Åld. Natten var fordom indelad i fyra väkter så, att vakt hölls en viss tid (en n.) av varje vaktavdelning. *Tusen år äro i dina ögon ~ såsom en n.* Bibeln. *Under fjärde n-en kom Jesus till dem* ib. *Vid första n-en.* **-väktare** brandvakt. **-väntsal** järnv. **-yxne,** -t. Se nattviol 1.

— **Nattetid,** adv. *Blevo n. häktade och ~. I allmänhet bedrives detta fiske även n. med användande av bloss och ~. Ränna ute n.* om nätterna, om natten.

— **Natt|a,** -ade. Skr. Mindre vanl. *Nej, här måste han n-a, om ~* Fr. Persson. *De*

hade inte kunnat finna huset, utan n-at ute i snön. Kråkan, som n-at i risigt näste. **Syn.** tillbringa natten, övernatta. — **Natt|as,** -ades. Opers. Mindre vanl. Ldls. o. skönl. *Sök dig en tillflykt, när innan kort / solen går ner och det n-as* Ellen Whitlock. — **Nattiné,** -(e)n, -er; -kvartett. *N. kallas en matiné, som försiggår nattetid; det låter litet egendomligt för det rena förnuftet, men ordet har faktiskt börjat få makt över tanken* Dagens Nyh. 1919. *I kväll kl. 11 ges en n. på Edda[biografen] med dragspel, illusionist, kuplettsångare osv.* 1930. — **Nattlig,** -t; [-en]. Mest skr., ofta skönl. **1**) *[Myrpiggsvinet] är n-t till sina vanor och ~* E. Mjöberg. *Den n-a läkartjänsten i Stockholm, som tillkommit på frivillighetens väg* 1930. *På de n-a expeditionerna. N-a orgier, uppträden. — Vid denna n-a timma. Stiger solen igen upp ur sin n-a bädd* L. Stenbäck. *Lämna sitt n-a läger. N-a skyar. Luften blir n-t ren och klar.* **2**) N-en. Nästan endast i förbindelse med 'dagligen'. *Här, där det regnar n-en och dagligen* (dag och natt) Erl. Nordenskiöld.

Natūr, -en l. -n, -er. Bet. äro ofta föga skarpt skilda o. ej säll. begagnar man sig just härav för att ge ordet dubbelt innehåll. **I.** Beskaffenhet o. d. **1**) I fråga om person. Kroppslig l. andlig bet. **a**) Ibl. med plur. *Människans medfödda, syndiga n. Kristi båda n-er, den gudomliga och den mänskliga. Tvinga, undertrycka, ändra sin n. Emot n-en. Tillfredsställa n-ens krav, behov. Låta n-en ta ut sin rätt. N-en tog ut sin rätt, och snart sov hon den rättfärdiges sömn. Övervann sin lägre n. Att under den lugna ytan dolde sig ett stycke otämd n.* Anton Sörlin. *Lyda, kväva n-ens röst* ibl. blodsbandets. *Vanan är andra n-en. Som blivit hans andra n. Bli till n. hos ngn. Handla efter, i enlighet med sin n. Det skulle strida mot hans n. och hela läggning. Hur grundväsentligt olika makarnas n-er än voro. Hans starka n. segrade* konstitution. *Människon-en.* **b**) *Angenäm och vänlig till sin n., av n-en. Rikt utrustad av n-en. Av n-en danad för lärarkallet. Han äger av n-en det vi andra får arbeta oss till.* **c**) Plur. vanlig. *Hon är en djup n., vare detta nog sagt. Sönderslitna n-er. Driftiga n-er. Två ovanligt styvsinnade n-er. Konstnärs-, kraft-, härskar-, skalden-er.* **2**) Sak. **a**) *Av andlig, världslig, allmän, enskild, privat, hemlig, mystisk n. Ett lås, som har den n-en att ~. [Ett lås] av så slug och genomtänkt n., / att det tog fast den tjuv, som ~* S. Lagerlöf. *Dess n. av ett endast till sjöss angripligt örike. Lägga självtillskapade svårigheter till dem, som, enligt sakens n., redan förefinnas* N. Edén. *Det ligger i sakens (egen) n., att ~* ibl. = faller av sig självt. *Hans vistelse där blev av kortvarig n. — Tingens (egentliga, innersta) n.* **b**) *Ett hemman av frälse n. Skattenatur.*

II. Utan plur. Motsatt 'onatur'. **1**) Hit l. till I kan föras t. e. *N-en står emot, går över uppfostran.* **2**) *E. H. Tegnér, N. och onatur i fråga om svensk rättstavning. Den osökta n-en i hennes rörelser. Allt hos henne är n., inget smink vare sig i kroppslig eller andlig mening. N. och tillgjordhet, sökandet efter teatereffekter.*

III. Utan plur. Den skapade världen, n-en som alltings ursprung o. d. **1**) Mest i best. sing. *N-ens lagar, ändamålsenlighet, avsky för tomrummet. Enligt n-ens ordning. Som synes bryta (mot), strida mot n-ens lagbundenhet. Det är n-ens vanliga gång. N-en gör inga språng, allt i n-en utvecklas gradvis. Tränga in i, genomskåda n-ens hemligheter. N-en är en stor slösare och måste vara det. Att n-en kunde leka så grymt. N-ens lek: ett Sävstaholmsäpple, som fått form som ett päron. I n-ens rike. Och med ett saligt leende skildes han hädan, då han betalade n-en sin skuld* H. Wranér. *Återgälda n-ens lån* dö. *N-ens och andens värld. Allas vår moder N-en* B. Risberg. **2**) Om yttervärlden o. särsk. landsbygden. **a**) *Njuta av Guds fria, Guds sköna n. Dit ut i Guds n. Ute i n-en*)(t. e. i stadens instängdhet, på skolbänken, i (studer)kammarn osv. *Fly till n-en. Ha sinne för, älska n-en. Kärlek till n-en. Levde som de flesta siameser »mycket nära n-en»* H. Mörne. **b**) *En vild (fjäll)natur. Svensk skärgårdsnatur.* **c**) Ofta med anslutning till II. *Konst(en) och n(-en). Konsten får ständigt söka nytt liv genom att återgå till n-en. Fältropet 'Tillbaka till n-en'! Måla efter n-en (, ej efter konstgjord modell).* Märk *Död n.* 'stilleben'.

Syn. I. (ursprunglig l. medfödd l. naturlig) beskaffenhet, art, slag, skaplynne, daning, läggning, (inre l. innersta) väsen; (naturliga l. medfödda l. nedärvda) anlag, naturgåvor, böjelse, (naturlig) fallenhet l. känsla, drift, instinkt, kropps- l. själsbeskaffenhet, konstitution, komplexion, temperament, disposition, naturell, (personligt) sätt, lynne, kynne, individualitet, person(lighet); ibl. livskraft l. kraft till förnyelse; **II.** naturlighet, osökthet, okonstlat uppträdande l. sätt, frihet från allt konstlat l. tillgjort l. från all pose, frigjordhet från tvång o. konvention; **III.** (n-en:) skapelsen, (den skapade l. omgivande l. yttre) världen, yttervärlden, världen omkring oss, (världs)-alltet; ibl. landet l. landsbygden l. 'det gröna'; naturens vanliga gång, världsordningen; (natur:) naturbeskaffenhet; verklighet, (natur)sanning, naturenlighet, ibl. levande urbild l. modell.

— **Naturalster. -anlag.** *Ha goda n.*

natur)gåvor. **-avgjutning.** *En killing i sandsten ~ så samvetsgrant utförd, att den avgjort verkar n.* E. Cedercreutz. **-barn.** (Ofördärvad av kulturen, naiv o.) okonstlad person. *Mörk som en tattarunge, impulsiv, ett äkta n.* Marika Stiernstedt. *Umquelantaba ~ var ett n. på gott och ont ~* (en zuluprins) Gurli Linder. **-begåvning.** *Var en verklig n. och ~.* **-behov.** 1) *Tillfredsställa sina n.* 2) *Göra, förrätta sitt n.* **-beskaffenhet.** *Landets n.* **-beskriv|ande;** -ning. *N-ande dikt. Har givit oss utmärkta n-ningar från sina resor jorden runt.* **-bestäm|d.** Skr. *Individen som ~ n-d produkt av ärftlighetens och miljöns faktorer* Sten Linder. *Han hade dragits till henne så ofrivilligt, så n-t* Karin Boye. **-betrakt|are;** -else. **-bild.** *N-er från Afrika* t. e. på bio, som bok osv. **-bildning.** *En ättehögsliknande n.* Erik Modin. **-blek|a;** -ning. *N-t linne* som legat o. blekts i det fria på gräsmatta. **-bund|en.** *Fiskarens och jägarens n-na liv.* **-dikt;** -are; -ning. Ofta)(konstdikt, konstmässig dikt; även = dikt med naturen som ämne, naturbeskrivande dikt. **1**) *Ett av Sverges största original, n-aren, flöjtspelaren och f. d. kringelförsäljaren August Lind* 1932. **2**) *Hans n(-ning) står i det hela på ett högre plan än kärleksdiktningen.* **-drift.** *Behärska n-erna.* **-dyrk|an;** -ande; -are; -erska. **1**) *Den n-an, som med Rousseau vann insteg i litteraturen. N-ande konst* Rich. Bergh. *N-are och kamerajägare.* **2**) 'Religiöst'. Dyrkan av (personifierade) naturföremål, naturkult. **-efterhärmning.** *Om konsten ej blir annat än n.* **-egenhet** ibl. = naturens lek. **-egenskap** medfödd (ofta fysisk) egenskap. **-enlig,** -t, -are; -het. *Föra ett n-t levnadssätt. Sök att leva n-are, mer n-t! N-heten avsåg närmast vegetarism ~* Gurli Linder. **-entusias|m;** -t. *Jag är icke en sådan n-t, att ~.*

-fel. *Tills det slutligen visade sig, att detta n. var obotligt* (om dövhet). *Hästen har väl inga n.?* **-fenomen.** Särsk. om mer ovanlig l. sällsam naturföreteelse. *Blixt och åska, springflod och jordbävning och andra dylika n. Ja, många omvändelser komma med ett n-s hastighet* J. Hemmer. **-film.** *Chang — en n. av hög klass* 1928. **-filosof;** -i; -isk. *N-in söker filosofiskt förklara naturen; den kan då dels betyda en logisk analys av naturvetenskapernas förutsättningar, dels (såsom t. e. hos Schelling) innebära en 'naturens metafysik'* enl. G. Oxenstierna (Nord. Fam.[3]). **-folk.** Folk på (jämförelsevis) låg kulturell ståndpunkt. *Termen n. skapades av upplysningstidens franska filosofer. Ur n-ens liv?* **-forsk|are;** -armöte; -ning. *År 1839 hölls i Göteborg det första skandinaviska n-armötet. N-ningens historia.* **-frisk;** -het. Skr. Ofördärvad (av kultur l. läsning o. d.), frisk o. naturlig. *Oförvägen seglare ~, n. soldyrkare* T. Helsingius. *N. ungdom.* **-färg;** -ämne; -ad. **1**) Materialets naturliga färg. *Eller ock bibehålles träets n.* G. Gartz. *Kabelgarnsmattor i n. N-at linne.* **2**) *Redan 1884 hade de på kemisk väg framställda färgerna så tagit överhand, att de naturliga färgämnena endast härskade på de svarta färgernas område, och nu (1910) kan man säga, att svart färg åstadkommes genom n. endast på sidenfärgningens område* enl. B. Jönsson. *De så mycket underlägsna n-ämnena* Sv. Arrhenius. **3**) Ifråga om föremåls naturliga färger. *Problemet om den n-ade filmen är löst* 1922. **-föremål.** *Avdelningen innehåller n. av olika slag: mineraler, ädelstenar, fjärilar uppstuckna på nålar osv.* **-företeelse.** *En ovanlig n.* **Syn.** naturfenomen. **-förhållanden.** *Landets n.* **-glädje.** *[Storindustrin] frånrövar nutidens människor n-n* Erik Hedén. **-grå.** Fackl. *Vit eller n. dräll* Nord. Kompaniet. **-gåv|a.** Mest i plur. *Han har rika n-or* naturanlag.

-hinder. *Om inga n. inträffa. Stöta på n.* **-histori|a,** -en [l. -an], [-er l. -or, om läroböcker]; -ker; -sk. *Nymans Utkast till svenska växternas n-a. Ägna sig åt n-en. N-ker av rang. N-ska riksmuseet i Stockholm. N-ska samlingar. N-skt vetande. N-isk resa.* **-händelse.** **-imitation** naturefterhärmning. **-intress|e;** -erad. *N-et låg i släkten sen flere generationer. Sverges n-erade ungdom tillägnade. Samt sjöfarandes och n-erades berättelser.* **-is;** -upptagning. *Det drar tydligen ihop sig till krig på liv och död mellan n. och konstis* 1931. **-katastrof.** *De n-er, som i detta år hemsökt Italien* O. Petterson 1930. **-kraft.** *N-ernas verksamhet. Med makten hos en n.* **-krycka.** *Herrparaply med böjd n.* **-kult** naturdyrkan. **-kunnig;** -het (-slärare; -srum; -sämne). *En självlärd, n. bonde. — I folkskolans undervisningsplan är n-het = naturlära; i allm. läroverken infördes 1905 namnet 'biologi' för botanik o. zoologi, vilka förut nämnts 'natur(al)historia'; 'naturlära' avsåg alla naturvetenskapliga ämnen (i kl. 1—5). — Fullt i sitt ässe var Strindberg först som historie- och kanske ändå mer som n-hetslärare* Gurli Linder. **-kunskap.** *N-ens ställning i den gamla skolan* även 'n-ernas'. **-känsla.** *En fin n. präglar dessa dikter. I Den nya Heloisa kom en ny n. till uttryck* Hj. Alving. *Plinius d. y. var en av de första, som förmådde ge uttryck åt ~ n-n, känslan för skogens, bergens, fältens och havsstrandens skönhet, det stilla lantlivets behag* Öv. fr. Meresjkovski.

-lag, -en, -ar. *Universellt giltiga och absolut exakta n-ar har man länge ansett principerna om materiens och energiens oförstörbarhet vara. ~ Vissa fenomen tyda emellertid på att först en kombination av dessa båda satser ger en absolut exakt n.* J. Tand-

berg. *De flesta n-ar äro att uppfatta som sannolikhetslagar* ~ ib. *En skenbar avvikelse från n-arna.* **-liv.** Naturens eget liv, liv ute i naturen l. naturenligt levnadssätt. *Studera n-et. — Leva ett n.* **-ljud.** Mänskligt ljud som icke är språkljud; ofta omskrivande för 'fula' ljud; ibl. allmännare t. e. om urskogsljud. **-lyrik;** -lyriker. *Så är han dock icke främst n-er* J. Rundt om J. Hemmer. **-läk|are;** -arinna; -ekonst; -emedel; -emetod. L. som blott vill använda 'naturliga' l. 'fysiologiska' läkemetoder. *N-ekonsten har ofta övats av outbildade personer, varför 'n-are' ibland blivit liktydigt med 'kvacksalvare'; vissa n-are, såsom Kneipp och Lahmann, ha dock utövat bestående inflytande inom medicinen. N-aren Carl Ahltéen dömdes på tisdagen ~ att böta 300 kr. för obehörigt utövande av läkaryrket* 1930. *Maria Jansson, 'Kisamor', n-arinna.* **-lära.** Se naturkunnighet. *Limnologien — sötvattnets n.* Ofta om bok (då även i plur.), t. e. *Berlins n.* **-makt.** *(De lössläppta) n-ernas raseri* elementernas. *Med kraften av en n.* **-minne;** -smärke (= naturminne); -svård. *För att skydda dylika n-n hade tal. [R. Sernander] tänkt sig inrättande av »reservat»* ~ 1922. *Ett registerverk, upptagande alla n-smärken, som finnas inom Stockholms omgivningar. Hotade n-n. Upprättandet 1906, på prof. H. Conwentz' initiativ, av en statens centralbyrå för n-svård i Preussen.* **-mystik. -mytisk.** *N-a folkvisor.* **-mål|ande;** -ning. Särsk. ofta ifråga om litteratur. *Några n-ande strofer. J. G. Oxenstiernas n-ningar.* **-människ|a.** Om naturfolk; om 'friluftsmänniskor' l. människor som drar sig undan för att leva 'naturliv'; om 'naturbarn', okonstlad människa. *Som den enkla n-a han var. Leka n-a. Som kan tilltala n-or. Medan n-orna rädda sig undan till djungeln och gå nakna, flytta infödingarna till huvudstaden Papeete och bära europeiska kläder* H. Mörne.

-namn; -slexikon. Namn på sjöar, berg, floder m. m. **-njutning. -nödvändig;** -het (fil. = naturens bundenhet under naturlagarna ⟷ viljans frihet; ofta friare = ngt som ligger i sakernas natur). *Måste n-t leda till avsmak för* ~. *Buckles lära, att allt sker med lagbunden n-het* Hj. Alving. **-park. 1)** *Då den engelska landskapsträdgården* ~ *höll sitt segertåg över Europa, införde den ett nytt begrepp, n-en* R. Sernander. **2)** Märk. *N-er i inskränkt mening, d. v. s. ett område genom lagstiftning direkt fridlyst och naturskyddat* ~ ib. *Vårdsätra, Abisko n.* **-po|esi;** -et. Poesi om naturen; enkel o. okonstlad poesi (som av naturbarn). *Äkta n-esi. Johan Johansson, som var självbildad och ett stycke av en n-et i den humoristiska genren, något besläktad med Sehlstedt* ~. **Syn.** naturdikt(ning).

-produkt. Naturalster. *Landets rikedom på n-er.* **-religion.** *N. (ej att förblanda med naturlig religion* ~*), en religionsform, enl. vilken människan ägnar sin dyrkan åt naturmakter och naturföreteelser* Tor Andræ. **-ren.** Handels. *N. citronsaft. N-t vin.* **-reservat** se naturpark 2. **-revolution.** *Den n., som 1 nov. 1755 lade halva Lissabon i ruiner och kostade mer än 30,000 personer livet* (en jordbävning). **-rikedom.** *Tillvaratagа alla n-ar. Skogarna, dessa landets n-ar, måste skötas rationellt för att* ~. **-riket** naturens rike (innefattande djurriket, växtriket osv.). **-rätt;** -sbegrepp; -slig. Fackl. Rättsordning som ansetts vara grundad i människans natur o. stå över den gm statens lagar skapade positiva rätten. *N-en var under 1600- och 1700-talen en av universitetens mest ansedda discipliner. Som grundläggare av den n-sliga skolan bruka ofta räknas J. Althusius och Hugo Grotius.*

-saft. Handels. *Sockrad n. (hallon).* **-sann;** -ing. **1)** Adj. (Livs)levande, troget återspeglande naturen. *En bunden åsna är på långt när ej så* ~ *n., som då hon får gå lös och ledig* Ax. Munthe. *Är den [tavlan] n., säg?* Runeberg, Nadeschda. *Ytterst n-a och roliga inblickar i våra finska bondpojkars* ~ *militära sommarliv.* **2)** Subst. *Spelade* ~ *gripande scener med så stor n-ing, att* ~. *Strävan efter n-ing.* **-scen;** -eri. *Målar med förkärlek n-er från kustbefolkningens liv. — För att betrakta n-eriet (, som utbredde sig för blicken). Det annars på präktiga n-erier så rika Frankrike* F. U. Wrangel. **-sid|a.** *Denna underliga tendens att i onödan uppehålla sig vid människans n-a* Beth Hennings. *Hemsöborna* ~, *som varken väjer undan för eller förskönar verklighetens n-or* Hj. Alving. **-siden** o. **-silke** båda handels. (⟷ konstsiden osv.). **-sinne.** Sinne för naturen (o. dess skönheter). *I besittning av en jägares och friluftsmålares friska n.* **-skald** jfr naturdiktare o. naturpoet. **-skatt.** Naturrikedom. *Roosevelt, som år 1909 uppmanade de olika ländernas regeringar att sända delegerade till Haag för att rådgöra angående bevarandet av hela jordens n-er* Sv. Arrhenius. **-skildr|are;** -ing. *En ypperlig n-are. N-ingens målsmän inom vår litteratur.* **-skog;** -skyrkogård. Fackl. (⟷ planterad skog l. ibl. park). *Att träden i n-en, i motsats mot träden i den odlade, äro olikåldriga* ~ Frans Kempe.

-skydd; -sförening m. fl.; -|a (-ade, -as). Skyddande av ursprunglig, av människan opåverkad natur. Jfr naturpark. **1)** Subst. *N-et i Sverge, liksom i den övriga världen, har fått sin egentliga impuls från prof. Conwentz och hans verksamhet i Tyskland. Måst införa icke blott ett nytt begrepp och ett nytt ord, utan också ett nytt krav:*

naturskydd R. Sernander 1906. — *Stockholms n-sarkiv* ett arkiv över naturminnen i Stockholmstrakten. *Svenska n-sföreningen, stiftad 1909, utger årsskriften Sveriges natur. R. Sernanders strävan att skaffa även vårt land en n-sinspektör (Finland fick en dylik 1922). N-sintresset. Alla n-sintresserade. N-sivrarna. Högsta vården om Sverges naturminnen har Vetenskapsakademien genom sin n-skommitté* 1931. *Överträdelse av 'n-slagen' (dvs. lag ang. naturminnesmärkens fredande av 25 juni 1909) medför böter från 5 t. o. m. 1,000 kr. Prof. H. Conwentz' bibliotek av n-slitteratur, nu i Linköping. Vetenskapsakademiens Skrifter i n-särenden (från 1919).* **2**) Verb. *H. Behm på Sickelsjö lät 1920 n-a lövängen Södra Hammaren, en i Hjälmaren utskjutande udde. Även jag har varit uppe på Taffelberget, inte för att botanisera, ty allting är n-at, utan för att titta på naturen* I. Örtendahl 1931. *Fjället borde n-as* Alb. Engström. *N-ade djur, växter, jättegrytor, flyttblock, jätteträd.*

-skön; -het. *Utflykt till den n-a Odensjön. Det n-a Roslagen. Skolan, som ligger särdeles n-t. [Z. Cajanus] anläggaren av Finlands första och n-aste lustpark* E. Lampén. — *Berömd för sin n-het. Storindustriens ~ förstörande av n-heten* Erik Hedén. **-smör.** Handels. (ɔc konstsmör, margarin). **-sten.** Fackl. (ɔc t. e. tegel). *Väggarna ~ av knottrig n. i stora block* Gunnar Cederschiöld. **-storlek.** Oftare 'naturlig storlek'. *Med figurer i n.* J. J. Tikkanen. **-stridig;** -het. Gärna skr. *Det var så n-t, så naturvidrigt, att ~* (mot naturen, onaturligt) V. Benedictsson. **-studi|e** o. **-studi|um.** *Göra n-er* t. e. för ett konstverk. **-svart.** Jfr naturfärg. *N. ull* (ɔc färgad). *De vävdes i n., grått och vitt* Ellen Widén. **-svärm|are;** -eri. *En ohjälplig n-are.* **-sångare.** Jfr t. e. naturpoet. *(Otto Lindblad) tillräckligt formfin för att kunna gillas av den bildade musikern, men på samma gång tillräckligt n. för att kunna tilltala naturmänniskan* Nord. Fam.[2]

-tilldragelse naturfenomen. **-tillgång.** *En så värdefull n. som de rika fjällbetena. Höll på att pantsätta landets n-ar till japanerna. Ett land rikt på n-ar.* **-tillstånd.** *Utegångsfår, som hela året om leva i fullkomligt n. Återgå, återvända till n-et. Idealiseringen av n-et.* **-tro|gen;** -het. *N-gna löständer. N-get återgivande av växt- och djurvärlden. Konkret iakttagelse och n-gen kolorit* E. N. Söderberg. *Även dialogen vill han ha n-gnare* Hj. Alving. — *En tavla, vars naturtrohet och kraft slog mig så, att ~* V. Benedictsson. **Syn.** naturlig, (natur)sann, 'levande', exakt. **-typ;** -sfördelning. *Två n-er, säger E. Du Rietz, ge framför allt alvaret dess karaktär: grusalvaret och karsten.* **-under.** Abstr. o. konkr.

-varelse. *Satyrer, d. v. s. halvt mänskliga, halvt bockartade n-r* Erik Hedén. **-vet'are;** -enskap'-sman, ngt vard. ibl. -are; lig). **1**) N-are. Ngt vard. = n-enskapsman, naturforskare l. en som studerar n-enskap. *N-arna och humanisterna gruffade som vanligt på varandra* Ingeb. Björklund. **2**) *Till n-enskaperna räknas kemi, fysik, astronomi, geologi, mineralogi samt de olika grenarna av biologi. Ägna sig åt n-enskapen(s studium), åt (studiet av) n-enskaperna. En av våra berömdaste n-enskapsmän.* **3**) *N-enskapliga stationer, anstalter för oavbrutna l. direkta n-enskapliga iakttagelser. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen* ɔc humanistiska. *Strängt n-enskaplig.* **-vidrig;** -het. Starkare än 'naturstridig'. *En rentav n. motspänstighet mot ~. N. kärlek.* **-vin** handels. **-vux|en.** Även 'naturväxt'. *N-en park. Allt är här n-et, oregelbundet och oordnat.* **-vän;** -lig(het). *Tillvinna sig alla n-ners hjärtan. August Bondeson var för övrigt en mycket stor n.* **Syn.** naturälskare. **-väsen;** -de. *Mytiska n. Sådan är hon [havsfrun], n. från topp till tå* K. Stenring. — *En varelse av så att säga högre ordning inom n-denas värld* ib. **-växt** se naturvuxen. **-återgivande.** Skr. *N-ts ~ noggrannhet* J. J. Tikkanen. **-älsk|ande;** -are; [-arinna]. *Ett n-ande folk* R. Sernander. — *Namnet jägare och n-are anser jag liktydigt, ty ~* A. Knöppel. *Hon [Mina Odhner] var en stor n-are och ~* Marika Stiernstedt.

— **Natūra** (grav); subst. Utom i ssgr blott i uttr. *In n.* i livsförnödenheter (ej i penningar). *Skattebetalning in n. införd i Delsbo kommun* 1933. — *N-byteshandel. N-förmåner* som uppbäras 'in n.' *I ekonomiskt hänseende lever flertalet svenskar i Estland alltjämt på n-hushållningens stadium* (ɔc penninghushållning) D. Froste 1930. *N-lön. N-prestation(er)* i varor l. arbete. *Förstärkning av n-underhåll åt manskap* Militärkalendern 1919. — **Naturālhistoria** åld. för 'naturhistoria'. — **Naturālie|r** (akut, mer säll. grav); -rna. Djur, växter, mineral osv. i en *N-samling* samling (av) naturföremål. *N-kabinett* åld.; = rum l. skåp för 'n-samling', även samlingen själv. *Kolthoffs N-magasin, Uppsala, grundat 1868* för uppstoppning av djur. *N-samlare.* — **Naturaliser|a,** -ade, -as; -ing (med plur.) l. naturalisation. Ge hemorts- l. medborgar- l. infödingsrätt åt (utlänning); göra inhemsk. **1**) Egentl. *Jag kommer ~ att flytta till Schweiz efter kriget och låta n-a mig där* E. Grotenfelt. *Född i Amerika av italienska, men n-ade föräldrar. För att ordna om min n-ing.* **2**) Friare o. bildl. *Började småningom känna sig som n-ad huvudstadsbo.* — *Trots Lysimachia Nummularia i dessa trakter ofta verkar fullt n-ad, är den nog en tämligen sen inkomling* K. V. Ossian Dahlgren.

— **Naturali's|m,** -men; -t (-en, -er; -isk). **1)** Fil. *För n-men är naturen det enda verkliga. N-tisk etik förklarar uppkomsten av moralen ur naturliga drifter* G. Oxenstierna. *N-tisk och religiös uppfattning bruka särskilt betraktas som kontraster* ib. *Frågan väckte Rudins synnerliga misshag. Förmodligen ansåg han den på något sätt smaka n-m* ~ Tor Andræ. **2)** I konst o. litteratur. Ibl. = realism. Avser särsk. 'efterbildning av naturen' o. ej säll. därmed förenad böjelse för det fula, det tillfälliga och t. o. m. det råa. Ofta)(idealism. *Det är detta slags verklighetsskildring, som fått namnet n-m. Flaubert, den franska n-mens fader. Från n-m. Tidens fordran på n-m. N-mens stora geni, som, när allt kom omkring, inte var någon n-t — Strindberg!* Pär Lagerkvist. *Åttitalsn-m. De franska n-ternas ogenerade bruk av levande modell* O. Wieselgren. *Samma n-tiska livstro, som litterärt sett närmast stammar från Zola* Sten Linder. *Brutalt n-tisk, som Chr. Krogh stundom kunde vara i sin konst. N-tiska blommotiv.* — **Nature'll** (-äll); -en [l. -et], -er. Skaplynne, sinnesart.

— **Natūrlig** (akut); -t, -are; -het; -en; -tvis (akut l. grav). Ordets bet. stämma rätt väl med grundordets (jfr d. o.); märk dock särsk. I 2 b. Motsatser: förvärvad; sökt, stel, onaturlig; konstgjord; orimlig; övernaturlig, övermänsklig osv. **I.** Naturlig. **1) a)** *N-a anlag. N. begåvning. Vad de med sina n-a sinnen kunna fatta. N-a känslor. Den n-a människan. Enligt n. lag födas alla människor fria och jämlika (Ulpianus). Dö en n. död*)(våldsam. *N. frändskap. Det n-a urvalet. För den som ser finns ingen skillnad mellan mirakler och n-a förlopp* Hj. Söderberg. *Ryckt ur sin n-a omgivning.* **b)** *Verka n. Ovanligt n. i sitt sätt. Ett n-t och behagligt uppträdande. Med n. grace* ibl. även = medfödd. *En n. (samtals)-ton. Enkel, n. framställning.* — Märk *Därtill äro de för »n-a i mun»* (osminkade) Alfh. Agrell. **c)** *N-t svavel. N-t ljus. N-a gödselmedel. De n-a färgämnena. N. park. N-a hamnar. N. föryngring* självsådd. *N. sten*)(t. e. tegel, kakel, betong- l. cementplattor o. d. *N-a lockar. N-t hår*)(löshår. *N-a systemet* bot.: indelningen i växtfamiljer ()(sexualsystemet). **d)** *En n. följd av lärarens oduglighet. Det vore en n. uppgift för föreningen, synes det mig. Om allt går n-t till. Det är ju ganska n-t, att han skulle bli ond. Det föll sig så n-t att tänka så. Det vore n-are, om* ~. **2)** Märk särsk. **a)** *N. storlek*)(mer l. mindre än n. storlek, ibl.)(övernaturlig. *I halv n. storlek* förminskad till hälften. **b)** *N. son, dotter* oäkta, utomäktenskaplig. **II.** Adv. o. subst. **1)** N-t är det vanl. adverbet; n-en är vanligen skr. o. mest = enligt sakens natur l. n-tvis. **a)** *Saken har icke tillgått n-t. Att han i varje sällskap alldeles n-t blev medelpunkten* Hj. Söderberg. *Hon kan visst inte uttrycka sig n-t. Tala n-t. N-t nog.* **b)** *N-tvis vore det att föredraga, om* ~. *Förutsatt n-tvis, att* ~. *N-tvis, n-tvis, vi vill ingalunda påstå, att vi är ofelbara. Mer kan man n-tvis ej begära.* (Är det så du menar?) *Ja, n-tvis,* l. *N-tvis inte. Det går n-tvis aldrig.* **c)** *En otrogen får n-en icke träda in* ~ Maths Holmström. **2)** N-het. Mest = osökthet o. d. *Den* ~ *»n-het», som tar sig uttryck i omhuldandet av allsköns vulgarismer* R. Pipping.

Syn. I. natur-, överensstämmande med naturen l. världsordningen, naturenlig, grundad i naturen l. i ngns natur, medskapad, medfödd, ärvd, ursprunglig, ibl. 'inre' l. inneboende l. naturnödvändig; enkel, okonstlad, ej tillgjord, osökt, otvungen, konstlös, osminkad, 'fri', oförblommerad, oförställd, ibl. ärlig l. rättfram, (ibl. nära:) självsvåldig, burdus, cynisk, ibl. naturtrogen; vanlig, normal, verklig, äkta; (liggande) i sakens natur, rimlig, 'begriplig', lättförståelig, följdriktig, 'logisk', självklar; ibl. varken förminskad l. förstorad; (ibl.:) 'oäkta', utomäktenskaplig, född utom äktenskapet; **II.** (n-tvis:) som lätt inses, som rimligt l. naturligt är, (det är) självklart l. självfallet, enligt sakens natur, begripligtvis, som faller av sig självt, inget l. ej att undra på; (ja) visst, (helt) säkert, alldeles otvivelaktigt, helt visst.

Nautīk (nav-); -en. Mindre vanl. (o. mer fackl.) än 'navigation' (jfr d. o.). — **Na'utisk** (nav-); -t. Sjö(vetenskaps)-. *N. mil* sjömil: 1,852 m. dvs. 1/60 ekvatorsgrad. *N. meteorologi. N-a avdelningen* i Marinförvaltningen. *A. Ekelöf, Svensk n. ordlista. Emil Smith, N. ordbok. N. tidskrift, utg. av Sveriges fartygsbefälsförening.* — **Navigā-b|el,** -elt. Sjöv. Segelbar, farbar med fartyg. *Hela sträckan Asuncion — Buenos Aires [av Paraguayfloden] är n-el* Curt Munthe. *N-la farvatten. Det svårn-la sundet.* — **Navigation,** -en. **I.** Enkelt. *Förstå sig på n. Proven i n. för inträde i N-ssällskapet. Kurs i n. och motorlära* 1920. *Jag ska lära dig n., sa matrosen, kasta hunn i Norrström. Handbok i motorbåtsnavigation.* — Märk *Luftnavigation.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-savdelning med sjökaptens-, styrmans- och skepparklass* i n-sskola. *För om n-sbryggan på ett ång- eller motorfartyg* E. v. Gegerfelt. *Kaptenen står i n-shytten, lutar sig över tabeller och sjökort. Till n-sinspektör i kommerskollegium har utnämnts t. f. inspektör A. G. Carell* 1919. *N-skunnig. N-slärare. N-sofficer* förr för 'navigeringsofficer'. *N-sskol|a* (-föreståndare); för utbildning av befäl o. maskinister på handelsfartyg. *Sverges första n-sskola var den 1658 grundade Styrmansskolan i Stockholm. N-ssällskapet* stiftat i Stock-

holm 1922. **Syn.** nautik, skepps- l. sjöväsen, sjövetenskap, sjöfartsvetenskap, seglings- l. styrmanskonst; ibl. segling l. navigering. — **Navigatör,** -(e)n, -er. Person kunnig i navigation; ibl.: seglare, kapten, styrman, flygare. *'Orienteringslinjalen', ny praktisk hjälpreda för skärgårdsn-er.* — **Naviger|a** (hårt g); -ade, -as, -bar (-t), -ing (-en, [-ar]; -sofficerare; m. fl.). Styra ett fartyg (off. bestämma dess läge m. m.); även friare (t. e. om flygare) o. bildl. **1**) *N-a efter lodet* 'gå på lodet'. *H. Grindell-Matthews metod att på stort avstånd n-a ett motorfartyg med s. k. sökljus* 1924. — *N-a mellan de politiska blindskären.* **2**) *Den smala n-bara strömfåran är uppmuddrad* Elsb. Funch. **3**) **a**) *N-ing i tjocka. Ekolns segelklubbs kurs i skärgårdsn-ing. N-ing och sjömanskap i motorbåtar. Förstå sig (väl) på n-ing.* **b**) *N-ingsofficer* off. kommenderad som biträde åt chefen på ett örlogsfartyg vid fartygets n-ing. *Visat prov på mycket framstående n-ings- och manöverskicklighet. N-ingssäkerheten till sjös. För n-ingsändamål.*

Nav, -et l. -en, = l. -ar. Jfr hjul I 1 o. hjulnav. **I.** Enkelt. *I n-et äro ekrarna inpassade, och genom n-et löper hjulaxeln. Ett praktiskt n. för kullager å vanliga åkdon* 1915. *Man börjar med hjulen och känner efter, om n-en äro varma* Neréns Bilbok. *Hjulen sutto i stelfrusen snö ända till n-en. Smörjning av frihjulsn-et* (på cykel). *Den ena vagnen var försedd med vanliga hjulnav (glidlager), den andra med SKF-nav. Kullageraxlarna kunna insättas i alla hjul med vanliga tränav* 1915. **II.** Ssgr. Ex.: *N-borr* se navare. *N-bössa* hjulbössa som skyddar n-et mot nötning. *N-ring* järnring till n-ets förstärkande. *N-smörja.* — **Navar|e,** -(e)n, -e [l. nävrar]; -skaft. Borr med blott ett skär (vinkelrätt mot axeln) o. med rännformig urholkning i mitten för upptagande av spånet samt sfärisk avrundning nedåt. *I en rutten grindstolpe av ek borrades med en n-e ett ingångshål ~ och genast tog en talgoxfamilj lägenheten i besittning. Olika slags borrar och navrar* Andreas Lindblom.

Navel se navle.

Näver (akut); -n; -lönn. Acer campestre. Hos oss vild blott på ett ställe i Skåne.

Navigabel, Navigera m. fl. se under nautik.

Näv|le (grav); -len, -lar l. **Näv|el** (grav); -eln, -lar. **I.** Enkelt. Ärr efter navelsträngen i bukens mittlinje. *N-len ser ut som »en knapp på bara magen». Ner till n-eln. Försjunka i meditation och som en fakir stirra på sin n-el. Och stirrar sig blind på sin n-le* Alf Henrikson. — *Munklikören ~ med det röda lacksigillet mitt på magen som en stor n-le* V. Vallgren. *Orakelplatsen i Delfi, av de gamle betecknad som jordens n-le* medelpunkt. **II.** Ssgr ha *navel-*. Ex.: *N-elband för späda barn. En n-elbegrundande vis* Ax. Fredenholm. *N-elbindan sys bäst av slitet hellinne eller annat mjukt tyg. N-elbrock* l. *bråck* i n-eltrakten. *Omphalodes, med n-elformiga smånötter* P. Svensson. *N-elplåster. [Egocentriciteten] fjättrar honom ej i sterilt n-elskåderi* E. Kihlman. *N-elsträngen* föreningsbandet mln moder o. foster. *Vid förlossningen avskäres n-elsträngen ett litet stycke från barnets bukvägg efter underbindning; n-elsträngsstumpen torkar in och efterlämnar ett litet sår (n-elsåret), som, sedan det läkts, kvarlämnar ett indraget ärr (n-len). Ända till n-eltrakten.*

Nazarēn stavas nu nasaren. **Nazist** m. fl. se under nation.

Neapolitān; -en, -er; -sk(-t). Jfr 'napolitan(sk)'.

Nebulōs|a, -an, -or. Himlakropp av dimlikt utseende, töckenstjärna; ibl. stjärnsystem. *Den stora n-an i Andromeda är en stor stjärnanhopning, ett stjärnsystem. Praktfull spiraln-a i Triangelns stjärnbild* Elis Strömgren. *Egentliga n-or — som bestå av vitt utbredda, tunna gas- l. stoftmassor — och anhopningar av stjärnor och egentliga n-or. — N-(a)forskningen. Man kallar ett sådant system (dvs. ett system av vintergatsystem) för en n-ahop* Elis Strömgren. — **Nebulōs,** -t, -are. Ofta bildl. = dimmig, töcknig, oklar. *Det n-a och överabstrakta i de romantiska filosofemen* M. Lamm.

Necessār, -(e)n, -er. Etui l. skrin l. påse o. d. för förvaring av toalett-, res- l. sysaker, resetui. *Den modärna blixtlåsn-en* 1932. *Res(e)-, toalett-; arbetsn-er. Rulln-er, att hoprullas* Nord. Komp. *Inredda väskor, försedda med hel n-utrustning av toalettgrejor.*

Ned o. **Ner,** adv. 'Ned' har blivit vanligaste formen i skrift, 'ner' har betydlig övervikt i smtl. o. tränger även in i skr., särsk. i lättare l. vard. stil. I ssgr växla formerna efter liknande synpunkter. Därför finner man 'ner' oftare i mer vard. ord samt i lösbara ssgr oftare i de fria än i de fasta formerna. T. e. *Slaska inte ner så fasligt! Bli nerhutad. Nedlägga sitt ämbete. Nedärvda anlag.* För formen 'neder' se d. o. — I fråga om bet. kan ordet nyttjas egentl., friare l. bildl. o. beteckna både 'rörelse till' o. 'vila på'. Märk bl. a. **I.** Enkelt. **1**) Utan följ. prep. **a**) *Noten står här längst ned. Och stod efter de första 18 hålen 1 hål ned* i golf. *Kommunalarbetarnas löner måste ner.* **b**) *Inte veta va som ä opp å va som ä ner. Tavlan hänger ju upp och ned. Vända upp och ner på ngt. Upp och ner, ner och upp i ständig växling. — Och sedan iläggas skinkorna med svålen ned.* **c**) *Hit ned, ända ned tränger dock icke bullret.* **2**) Med följ. prep. (o. ofta hopskrivet med denna). *Just kommen ned (i)från berget. N. (i)från him-*

melen. — Komma i full fart n. för backen. — Stå med fötterna djupt n. i jorden. Asea omsattes ned i 115: — 1929. — *(Långt, längre, längst) n. på sidan. — Fara n. till Schweiz* = 'kartans' ned (dvs. från norr till söder). *För konstant temperatur ned till — 259°. — Han bor, har flyttat n. åt landet.* **3**) Interjektionellt. **a**) *N. med händerna! N. med paraplyerna! Stängom dörrn och ner / med gardinen bara* ~ Bo Bergman. *Det latinska 'pereat', som nu ersätts av 'död åt' eller 'ner med'.* **b**) Sjöv. *Ned med roret!* (dvs. rorpinnen åt lä) oftare: lova! **II.** Ssgr (jfr även ovan). **1**) Alla ssgr hopföras nedan oavsett om somliga föredraga *ned-*, andra *ner-*. I citat är formen ned(-) ofta förkortad men ner(-) utskriven. Ssgr med *neder-* (växlande med ned- l. ner-) se d. o. I en del ssgr är ner- mkt ovanligt l. knappast förekommande (t. e. nedkomma i bet. förlösas, nedlåta sig, nedslagen i bildl. bet., nedstamma, nedstämd, nedsättande, nedsättningsbevis, nedärva). **2**) I ssgr betecknar 'ned' också 'minskning' o. 'ostädande' l. 'besudlande' (i senare fallet då även i skr. ofta formen 'ner-'). En del ssgr där 'ned' endast står i motsats mot 'upp' l. betecknar 'nersmutsande' utelämnas i det följande. **Syn.** neder; omkull, ikull, till marken; söderut; (ibl.:) in, ut, utför, nedför, slut, 'full'.

— **Nedefter, Nedlåta** m. fl. se alla under ned- l. ner-.

— **Ned-** l. **Neradder|a** ɯ; -ing. *A-a ner en hop siffror.* **-amortera** ɯ.

-blick; -a ɯ. Mest skr. **1**) *Hindrade den fria nedblicken över den slätt, över vilken vi höjde oss* Jörgen. **2**) *Månen, som milt n-ar, b-ar ned från fästet.* **-bloda** ɯ. *Bloda ner sig om händerna. Han har fått kläderna alldeles n-de.* **-blås|a** ɯ; -ning. **1**) Egentl. Intr. l. trans. *Tre askar n-ta under torsdagsstormen. Det har b-t ner så mycket äppelkart i natt, så jag vet inte, om de ä några kvar på träna. — Så att han b-te ner en sky av damm över* ~. **2**) Bildl. Blott trans. o. mest pass. Avsluta 'blåsningen' (i en masugn). *Allt flera driftinställelser: I Bergslagen n-es den ena hyttan efter den andra* 1920. **-bläck|a** ɯ; -ning. *B-a ner sig. Ett n-at skrivbord.* **-bländ|a** ɯ; -ning. *Mötande bilar passerade i samma ursinniga fart utan att b-a ned lyset* Sven Stolpe. **-borr|a** ɯ. *Med huvudet nerborrat i kuddarna* Wilma Lindhé. **-braka.** Mest fri form. *Varpå hela ställningen b-ade ner med talare och allt* ramlade ner med brak. **-bring|a** ɯ; -ning. **1**) *Tyngder, som skola b-a ned svepet mot bottnen.* **2**) *N-a hastigheten. N-a temperaturen på vattnet. N-a det flytande vätets temperatur till stelningspunkten — 259°* The Svedberg. **3**) *Vid ystningen n-a löpeförbrukningen. Härigenom kan man i hög grad n-a gasförlusterna och* ~ Tord Ångström. *Söka n-a (anläggnings)-kostnaderna (till ett anständigt belopp). Lyckas b-a ner priset på en vara. Härigenom skulle de restfördas antal säkert b-as ner till hälften mot nu.* **Syn.** nedtrycka ɯ, nedpressa ɯ, få nēd, nedsätta ɯ, minska, få l. förmå (ngn) att slå äv på. **-brinn|a** ɯ. **1**) *Men innan brandkåren hann anlända, var skjulet nedbrunnet. Nedbrunna kvarter.* **2**) *Innan brasan brunnit ner. Ljusstumpen var nu nerbrunnen och började flämta* S. Siwertz. *Ljuset brann ner i staken, men ingen doktor kom.* **Syn.** brinna u'pp; brinna ūt; förbrinna, bli utbränd.

-bryt|a ɯ; -ning; nedbrutenhet. **1**) *Vattnet bröt ned både dammar och stängsel. B-a ner kvistar ur träden. Halva staketet på östra sidan var nedbrutet och* ~. **2**) Fys. *När det [uran] n-es till radium* Nord. Fam.[2] **3**) *Han var en sextiofemårs man, då han efter några månaders ohälsa nedbröts av* ~ *kräfta* C. G. Laurin. *Sjukdomen bröt ned honom fullständigt. Kroppsligt och andligt nedbruten. Nedbruten av sorger och bekymmer.* **4**) *Motstå tidens n-ande idéer. Ett parti, som aldrig byggt upp, endast brutit ner.* **Syn.** avbryta ɯ o. ta ner, nedriva ɯ, kullstörta, rasera, störta l. lägga i ruiner; 'krossa', nedslå ɯ, 'bryta', tillintetgöra, kraftigt nedsätta ɯ l. försvaga. **-brän|na** ɯ; -ning. **1**) *Hota att n-na, b-na ned hela byn. Den gamla gården blev också i grund n-d, men* ~. *N-d i grunden.* **2**) *Min dörr är stängd och n-d brasan glimmar* ~ B. Gripenberg. **Syn. 1**) uppbränna ɯ, lägga i aska. **-bult|a** ɯ; -ning. *Medan hejarkranarna arbeta och b-a ned de grova betongpålarna.* **-byggd.** *En gammal spis med tegelhäll och n. kupa* Fanny Alving. **-bädd|a** ɯ; -ning. *B-a ner sig mellan lakan. De skeppsbrutna* ~ *fingo torra kläder, varm mat och blevo sedan varmt n-ade* Erik Hägg. — *De voro inbyltade till oigenkännlighet, där de lågo n-ade i släden* E. Didring. — *N-ad i graven. — Den lilla rödmålade gaveln var alldeles n-ad i grönska.* **Syn.** föra l. lägga till sängs (o. svepa över), 'lägga'; inbädda. **-bär|a** ɯ; -ing l. oftare -ning. **1**) Trans. *Orkar du b-a ner vävstolen (för trappan)? Själv b-a ner sitt lilla möblemang till hamnen.* **2**) Intr. Blott fri form. *Gå inte över isen, du ska få se, att det bär ner!* att isen inte håller. **-böj|a** ɯ; -ning. Egentl. o. (särsk. i part. perf.) bildl. *B-a ner grenen och hugga ett äpple. Böj dej ner, han skjuter! B-de sig gråtande ned över barnet. — N-d av år och sorger, under årens tyngd. Vår själ är n-d i stoftet* Bibeln. *Herren upprättar de n-da* ib. **Syn.** (n-d ibl.:) böjd, (ned)bruten, 'nedtyngd'.

-dal|a ɯ. Mest fri form. *Flingorna d-ade ner, kommo n-ande så fint och vackert. Ahren-*

berg kastade ned de med små fallskärmar försedda livsmedelspaketen, vilka oskadda d-ade ned vid Watkins och Courtaulds slädar 1931. **-dam|ma;** -ning. *D-ma nu inte ner för mej igen, ungar, just som jag dammat! Vad du har d-mat ner dej!* **-dans|a** ɯ. Egentl. o. bildl. *Komma n-ande* nerramlande. **-digna** ɯ. **-dimp|a.** Egentl. o. friare. *Hade hon kommit neddimpande från planeten Mars, hade hon inte väckt mer uppmärksamhet. Oförberett d-a ner i ett sällskap.* **-dopp|a;** -ning. *D-a ned bara fingerspetsarna i vattnet.* **-dra|ga** ɯ; -gning. Fria former vanliga även i bildl. bet. **1**) Egentl. *Säj till ett stadsbud att dra ner våra saker till station! Drog omilt ner pojken från bänken och* ~. *Blev själv n-gen i vattnet och* ~. *Med (halvt) n-gna strumpor, mössan n-gen över öronen, djupt n-gen i pannan.* — *Med grinigt n-gna mungipor.* — *Dra ner strecket två cm. till!* **2**) Friare. *Dra ner en massa bråte från vinden.* **3**) Bildl. **a**) Vard. *Va ska de tjäna till å dra ner hela servisen, ät ni plättarna på samma tallrik som steken, ungar! Diska (det »n-gna»* ~*)* SAOB. **b**) *Dra ned ngn från hans höga ställning. Dra ned ngn, ngns namn (och rykte) i smutsen. Dra ner riksdagen till en övningsplats för fet kommunistjargong. Se det heliga förtrampat, n-get i smutsen. En avundsjuk och kritisk tid, som vill dra ned allting.* **Syn. 1**) nedföra ɯ, nedforsla ɯ, nedbära ɯ; nedrycka ɯ; nedskjuta ɯ; ibl. nedhala ɯ l. -fira ɯ; **2**) nedplocka ɯ o. d.; **3**) **a**) nersmutsa ɯ; **b**) förnedra, dra(ga) l. släpa i smutsen, nedsätta, förklena, försämra, ibl. demoralisera; smutskasta, vanrykta, (ned)-svärta (ɯ), förtala; kränka, oskära, vanhelga, skända. **-driv|a** ɯ; -ning. T. e.: *D-a ner pålar i jorden.* — *Vi d-er ner på holmen* S. Siwertz. *Det drev ned väldiga massor snö på mindre än en timme.* — *Lyckas d-a ned priset.* **-drås|a** ɯ. Ldls. Egentl. o. friare. *Snön riktigt d-ar ner. Och på kvällen* ~ *d-ade han mätt och nöjd ner i kockens koj i skansen* Alb. Engström. **-dyk|a** ɯ; -ning. Egentl. o. bildl. T. e. *D-a ner under, i vattnet, på djupet* om människor, djur o. saker. *Maskinen dök ned från stor höjd och hamnade på flygplatsen. Dykte ner i en säng, vilken* ~ Strindberg. *Jacques dök djupare ned i rockfickorna och* ~ Fanny Alving. *Åter d-a ned i sina luntor.* **-dämp|a** ɯ; -ning. *D-a ned belysningen.* **-efter,** prep *N. floden, gatan.* **-emot,** prep. *Landet, som sluttade n. kusten* ~. *Gav sig i väg n. hamnen* Alb. Engström. *Ända n. Norrtälje. Tallar, med en eller annan al n. stranden.* — Vard. även t. e. *Där i backen nerimot ån låg linet till rötning* Aug. Bondeson.

-fall; -a ɯ. **I.** Subst. *[Pelikanen] föll så nära mig, att jag trodde den vid n-et skulle träffa mig* Henning Nordlund. *N-et sker ofta i vacker, virvlande spiraldans* ~ om fallande löv. **II.** Verb. **1**) Person, djur o. d. *Föll handlöst ned från det höga tornet. N-a död. F-a ned på sitt ansikte* knäfalla (med ansiktet mot jorden). *F-a ned på knä. F-a ner och tillbedja.* **2**) Sak. *En skur av pilar, flera än haglet n-er ur skyn. Den ena meteoren föll ned i viken utan att göra någon skada* ~. *[En] stendös med ett stort n-et takblock* Ahlenius m. fl., Sverige. *Grette gick med kapphättan n-en på axlarna* ~ A. U. Bååth, öv. *Sätta upp det n-na håret.* **-far|a** ɯ. *Jag far ned (till Stockholm) med morgontåget.* — Vard. även = falla l. hasa ned o. d. *Fingerborgen for i hastigheten ner i ullkorgen för mig.* **-fart,** -en, -er; -sväg m. fl. Mest ned-. *Vid n-en i gruvan. I denna svåra terräng hade även n-en sina vanskligheter* Axel Lagrelius' Kinaresa. — *N-en till hamnen var dålig och behövde nygrusas. Bron förses med räckverk, varjämte ned- och uppfarter ordnas.* — *N-svägen till fiskehamnen* Gust. Ullman. **-fir|a** ɯ; -(n)ing. *F-a sig ner med hjälp av två hopknutna långhanddukar. Att klarsignal visats genom semaforlyktans n-ning.* **-flog.** Fackl. *Skillnaden mellan kroppens rörelseriktning i uppflog och n.* Naturens liv. — *Genom sitt tvungna,* ~ *beundransvärt säkert utförda n.* 1912 (om kapten Sundstedt). **-flott|a** ɯ; -ning. Två ord. **I.** *N-a timmer. I Indalsälven har hittills anmälts 8 millioner klampar till n-ning* 1919. **II.** Ngt vard. *F-a ner sina kläder med smörgåsen.* **-flyg|a** ɯ; -ning. *N-a i sned riktning och* ~ om fågel, flygare l. flygmaskin osv. — *Hatten hade flugit ner i nacken på henne då hästen ryckte till.* **-flykt.** Mest fackl. Jfr föreg. *Lärkfalkarnas behagfulla n.* H. Hultenberg, öv. **-flytt|a** ɯ; -ning. **1**) *Då skogslapparna f-ade ned mot kusten. F-a ner i en lägre liggande stadsdel, en trappa.* — *F-a ner tavlorna en halv meter, så man får dem i ögonhöjd!* **2**) *Det mildare straffet av n-ning nerom kamraterna* D. Åslund. *Ort, som i dyrortshänseende n-ades i lägre grupp* 1913. **-fläck|a** ɯ; -ning. *Har du nu f-at ner din klänning igen?*

-forsl|a ɯ; -ing. **-frys|a** ɯ; -ning. **1**) Intr. *Har krassen inte frusit ner än på verandan?* **2**) Trans. Fackl. *Man måste* ~ *f-a ned så mycket [kött] som möjligt och salta resten.* — *Tre timmar innan glassen skall serveras n-es dosan* Hagdahl. *En blecklåda för n-ning av glass* ib. **-fäll|a** ɯ; -bar (-t); -skrage; -smössa; -ning. *F-a ned ett träd, som står i vägen, en fiende. Hanen är n-d* ɔɔ uppspänd. *F-de ner persiennerna och* ~. *Bakom, för n-d gardin. F-a ner blicken. De till hälften n-da ögonlocken* Elin Wägner. — *Raketui med n-bar spegel. Gevär med n-bar pipa* Th. Högdahl. *Skidmössor,*

n-bara över öronen, med n-bara stycken för öron och nacke. — Med en stor vit nerfällskrage på förklädet Gunnar Cederschöld. **-färd,** -en, [-er]. *På n-en till stationen. — Stadd på n. från fjället. Beredde mig för nerfärd. Vi hade en besvärlig n. Nerfärden gick lyckligt, hemfärden desslikes* A. Lagrelius' Kinaresa. **Syn.** nedfart l. -resa l. -gång l. -klättring. **-för** (akut); -(s)backe. Prep. o. adv. (som adv. ngn gång ännu 'nedföre'). **1**) *Uppför lid vinner du, men n. lid tappar jag, sa käringen, sprang i kapp med haren. Trevar sig nerför trappan och ~. Skidorna gledo lätt n. sluttningen. Novemberregnet strilar n. rutorna* Bo Bergman. *Fortsätta n. ån, ån n. Gick som bäst nerför Drottninggatan, då ~. Blodet, som strömmade n. hans ansikte ~.* **2**) *Terrängen sluttade nerför, och ~* Ernst Norlind. *Det bar n. hela vägen.* **3**) *Så blir det n-backe igen och det grundligt* Gerh. Lindblom. *Ty de hade n-sbacke vid anfallet* Carl Möller. *I en lång n-sbacke. I livets n-sbacke.* **Syn.** utför, nedåt. **-för|a** ɯ; -ing l. ibl. -sel. **1**) Trans. *Har du låtit f-a ner sakerna till station? F-a ner handen i fickan.* **2**) Intr. *Vägen, som för (direkt) ned i dalen, har ~.* **-fös|a** ɯ; -ning.

-gjord se nedgöra. **-glid|a** ɯ; -ning. *Ena strumpan gled ner ~* N. W. Lundh. *Spärrhakar, som hindrade n-andet.* **-grav|a** ɯ. Se grava[1] o. gräva I. **-gris|a** ɯ; -ning. Vard. *Idealbarnet ~ g-ade icke ned förklädet eller kolten ~* Öv. fr. Sigrid Undset. *Usch va ni g-ar ner! Gå och g-a ner sej.* **-gräv|a** ɯ; -ning(skrig). Jfr gräva I. **1**) *Chip håller på å g-er ner ett ben i trädgården. G-a ner Folkhushållningskommissionens ruttna potatis. Leta efter n-da skatter. — Nu kommo spadarna fram, och vi g-de ned oss på höjdsluttningen* Krigsbrev 1916. — *Att jag då grov ned ansiktet i ~* Erik Palm. *Med kinden n-d i kudden.* **2**) *G-a ner sig i sina gamla luntor.* **3**) Märk *N-a, g-a ned stridsyxan* upphöra med fientligheterna, sluta fred, ingå förlikning.

-gå ɯ. Jfr även neder. Fri form vanligare. **I.** Personsubj. **1**) *Gå ner (från bordet), säjer jag dej! Gå ner i nedre våningen. Gå ner och hälsa på hos arrendatorn. Går du ner till stationen och möter?* **2**) *Gå ner sig (på svag is)* falla i vattnet, 'sumpa sej'. *Gingo ned oss i kärr och moras* Ax. Munthe. **3**) *Gå aldrig ner så djupt på benen, att ~* idrotts. **4**) *Gå ner, nedgå i vikt* minska. **5**) *Gå ned i glidflykt* om flygare. *[T. Ångström] tvingades av motorstopp att gå ner vid Rosersberg* 1914. **II.** Saksubj. **1**) *Då ridån går ned (för första akten)* även bildl. **2**) *N-ende tåget (från Stockholm) till Malmö* södergående. **3**) *Alpujorras ~ tvärdal, till vilken även nedgå tvärdalar från ~* Nord. Fam.[2] **4**) *Genom stickhål nedgångna gummiringar* 1925. *Har svullnaden gått ned något?* **5**) *Klockan är nedgången och behöver dras upp.* **6**) *N-ngna hasor, kängor* nedkippade. **7**) *Innan termometern går ner till noll(punkten).* **8**) *Se efter, att inte vikten går ner för mycket! Visar febern tecken att gå ner? Det går upp och ner (med honom), ingen varaktig förbättring. — Om priserna visa tendens att n., att gå ner, n-ende tendens. Levnadskostnaderna ha n-tt med c:a 41 procent* 1932. *N-ende kurser över hela linjen. Priset på vete är i n-ende.* **9**) *Innan sol(en) gått ned (bakom kullarna, vid horisonten). Se efter den n-ende solen. Solen, månen är på, i n-ende. — Att hans stjärna, hans lycka var i n-ende.* **Syn.** (bl. a.:) bege sig nēd, nedstiga ɯ; sänka sig; minska(s), 'falla', avta(ga) ɯ, gå nedåt, 'sjunka'; försvinna vid synranden.

— **Nedgång,** -en, -ar; -speriod m. fl. Jfr även neder. **I.** Enkelt. Märk särsk. **1**) Abstr. Utan plur. **a**) *Vrakhus att ta lax på n. [i Dalälven]* Gust. Ribbing. *När solen lutar mot (sin) n. Vid, efter solens n., soln-en. Hjärtats sol, som ingen n. vet* Gust. Ullman. *Hans lycka(s sol), som är i sin n.* **b**) *Konungamaktens hastiga n. och herremännens segrande frammarsch* Sven Tunberg. *Den pyreneiska halvöns politiska n. och närvarande lägervall* R. Kjellén. *En tid av avmattning och n. [för individen]* I. Afzelius. *I n-ens tid. — Den utsådda frömängden visar någon n. En avsevärd n. i efterfrågan på gulaschsmör* febr. 1919. *Stark n. i försäljningen av spritdrycker under 1932. Har spått n. i priset med ända till 50 öre pr tjog. Konjunkturnedgång.* **2**) Konkr. Med plur. *N-en till gruvan var alldeles intill gruvkontoret. I den skumma n-en till källaren, källarn-en. Det fanns två n-ar från vindsvåningen. Sova i nergången till Metron ~* I. Lo-Johansson. *N-arna täckas med dörrförsedda kappar* (på fartyg). *Kring toalettn-arna.* **II.** Ssgr. Nästan endast till I 1. Ex.: *Hade övertagit skolan under en n-speriod och ~* Harry Blomberg. *Under nu rådande n-stid* 1923. *I en svår n-stid* Olle Hedberg. *Under n-stider* K. A. Edin. *Gustaf III:s sol lyste ännu en gång före sin n-stimme med nästan samma tjusande glans som ~* Z. Topelius. *En n-styp* Strindberg. *Efter de svåra n-såren hade Värmland blomstrat upp på nytt* S. Lagerlöf.

-gör|a ɯ; -(n)ing. Jfr även neder. Fast form överväger. **1**) *N-a sina fiender till sista man. Denna styrka blev emellertid i grund nedgjord vid ~.* **2**) *Förslaget blev nedgjort i tidningarna, gjordes fullständigt ner i pressen. G-a ner ngn l. ngt offentligen. Utsatt för en n-ande kritik.* **Syn.** nedhugga ɯ, hugga l. slå sönder o. samman, nedsabla ɯ (även bildl.), krossa, i grunden besegra, tillintetgöra; stuka, 'nedriva' ɯ, sönderkritisera ɯ, inte lämna sten på sten av.

-hal|a ɯ; äv. sjöv.: tåg varmed stag segel osv. n-as; -ning. Ofta sjöv. *Flaggan n-as o hissas. Ena nocken n-ad så långt som möjligt, den andra i motsvarande grad höjd* E. Hornborg. — *Långsamt h-ade han sig ned i jullen* ~ V. v. Heidenstam. **-harv|a** ɯ; -ning. Lant. **-has|a** ɯ; -ning. Intr. o. refl., ngn gång även trans. *Inte så litet snopen h-ade jag (mig) ner igen (ur trädet).* — *Gå i nerhasade skor. Strumpan har h-at ner för mig.* **Syn.** (n-ad ibl.:) nedkippad. **-hej|a** ɯ; -ning. Fackl. *H-a ned en påle. Varefter hålet fylles med n-ad sten eller betong* Ax. Lindahl. **-hinna** ɯ. Mest fri form. *H. ner (i tid) till tåget.* **-hiss|a** ɯ; -ning. *'H-a ner' är för sjömannen språkvidrigt, han säger 'hala l. fira ned'.* — *H-a ner byxorna en aning.* **-hjälpa** ɯ. **-hopp;** -sgrop. Särsk. idrotts. *N-et sker på höger ben. Just i nerhoppet.* **-hugg;** -a ɯ; -ning. **1**) Subst. Blott fackl. *Sabelhuggen äro lodräta — n. (prim) —, vågräta — inhugg (kvart) och uthugg (ters) — samt sneda.* **2**) Verb. **a**) *H-a ner skogen. Vilka »praktiska» skäl tvingade oss att nerhugga Karlbergsalléns majestätiska lindar?* R. Sernander. **b**) *H-a ner den fientliga styrkan* nedgöra, massakrera. **-huk|a** (**sig**) ɯ; -ning. *Sarri h-ade sig ned på skidorna, och* ~ E. Didring. *Sitta n-ad (över sina böcker).* **-hut|a** ɯ; -ning. Vard. *Han nerhutades omedelbart med ett: Tyst i båten!* **-hyssj|a** ɯ; -ning. Mer säll. 'nerhyssa'. Nedtysta (med hyssjrop). Jfr hyss(j)a. *Men n-ades genast* om person, yttrande o. d. *Få någon obekväm rival n-ad eller t. o. m. utvisslad.* **-håll|a** ɯ. *H-a ner handen i vattnet några minuter.* — *Medkänsla med de orättvist n-na* Per Hallström. **-hån|a** [ɯ]. *Och kunde ej visa sig ute utan att bli n-ad* G. Aldén. **-hår|a** ɯ; -(n)ing. *Låt inte katten ligga i soffan, den h-ar ju ner alldeles förskräckligt! Akta dej, du blir n-ad!* **-häkt|a** ɯ; -ning. **-häng|a** ɯ. Mest intr. *En stripa hår h-er ner över vänstra ögat* ~. *I slakt n-ande klasar. N-ande öron.* **-hängsla** ɯ t. e. sina byxor.

-i, prep. o. adv. Formen 'neri' vanligast. *Kannan står neri trädgårn.* **-ifrån. 1**) Prep. *N. roten (och) ända upp till toppen. Bullret kom n. gatan. [De beskurna träden te sig nästan som en kolonn] soldater på marsch n. staden upp till Montparnasse* Sten Hammarskjöld. *I går först kom det underrättelser n. södern.* **2**) Adv. *Tryck n. N. räknat. N. och ända upp. Genom att sy n. (och) uppåt. I hebreiska böcker läser man nerifrån (och) upp.* — *Det dova mumlet n., från de egendomslösa.* **-igenom** prep. o. adv. **-ikring,** prep. o. adv. *Smutsig nerikring klänningen. Borgen låg högt och skogen slöt sig som en bård där n.* nedomkring. **-is|a** [ɯ]; -ning (-en, -ar; -område m. fl.). **1**) *Sjöarna hade brutit över skeppet, som kom in i hamn fullständigt n-at. Lampkupa, härmande n-at glas.* **2**) Handels. o. d. *N-ad fisk.* **3**) Geol. *Att on förr varit n-ad* haft istid. *Säkra spår av gammal n-ning. Fastställandet av n-ningens sydgräns. Under de stora n-ningarnas tid* O. Rydbeck. *De forna n-ningsområdena i Norra Europa.*

-kalk|a ɯ; -ning. *N-a ägg* lägga ned ägg i kalk (för att förvara dem). **-kall|a** ɯ. **1**) Fri l. fast form. *K-a ned ngn till förhör. N-ad för att stå till ansvar för* ~. **2**) Nästan endast fast form. Gärna högt. *N-a Guds välsignelse över ngn, hans hus, hans företag* bedja Gud välsigna. *Under n-ande av Guds välsignelse. N-a (himmelens) hämnd över* ~. *Vi n-ade alla himmelens straffdomar över* ~ Arthur J. Jacobsson. *Hade n-at alla onda makter över* ~ ib. **-kam|ma;** -ning. *K-ma ned håret i pannan, över öronen.* **-kast,** -et, =; -a ɯ; -ning. **1**) Subst. Fackl. *Det modärna sopn-et, som från och med förra året införts vid uppförande av så gott som alla nya hyreshus i Stockholm* 1931. **2**) Verb. **a**) Mest fri form. *K-a ner min mössa (genom fönstret), så slipper jag gå upp igen!* — *K-a ner ved i källarn.* — *N-ningsanordning för sopor* 1914. **b**) Bildl. *En dikt, vårdslöst n-ad på ett papper. Han k-ade ned några rader i en hast och* ~. *[Runeberg, som] alldeles icke med lätthet k-ade ned sina artiklar* ~ O. Sylwan. **-kipp|a** [ɯ]. Vanligast i part. perf. *N-a sina skor. Gamla laddor,* ~ *snedgångna, n-ade och uppsluppna både fram och bak* S. Dahllöf. *N-ade kängor, tofflor* nerhasade. *N-ade plyschmöbler* nersuttna. **-kladda** ɯ papper, fingrarna. **-klet|a** ɯ. *K-a ner sig med kitt.* **-klipp|a** ɯ; -ning. *N-a en (färdig) väv (ur vävstolen).* **-kliv|a** ɯ; -ning. **-klottr|a** ɯ; -ing. *K-a ner ett papper.* — *Han k-ade ned något på ett kort och* ~. **-klubb|a** ɯ; -ning. Mest 'bildl.' *Några gånger har jag* ~ *»k-at ned» talare, som* ~ Hugo Hamilton. *Han gick utom ämnet, bröt ut i hotelser och n-ades slutligen av ordföranden. Alla försök att uttala en så kättersk åsikt blevo hårdhänt n-ade och nedtystade* B. Gripenberg. **Syn.** (ibl.:) nedtysta, (med ordförandeklubban) fråntaga ordet. **-kludda** ɯ. **-klättr|a** ɯ; -ing.

-knapp till hiss ()('hitknapp'). **-knäpp|a;** -ning. *Låta pojken k-a ner byxorna och lägga upp honom till stut.* **-kom|ma** ɯ; -men(het); -st (-en, [-er]). **I.** Allmännare. **1**) *K-mer du ner och dricker te med oss? Jag k-mer ner till tåget. Jag kan inte k-ma ner med handen i fickan. Jag behöver k-ma ner i kistan, har du nyckeln?* — *Vid n-sten till bryggan.* **2**) *När man är trött, n-men och hungrig* nedslagen, förbi, 'slut', 'nere'. *N-menhet* nedslagenhet; förfall. **II.** Ifråga om förlossning. Nästan endast ned-. *Och efter 9 månader nedkom hon med en son, som i dopet fick namnet Harald. Vänta sin*

n-st. Säll.bildl. **-kritiser|a** ru. *En avhandling, vars huvudtes ~ enhälligt n-ades* Erik Hedén. *Men han blev hårdhänt nerkritiserad.* **-kryp|a** ru; -ning. **-kyl|a** ru; -ning. Fackl. *Kylanläggning, där 450 kg. matvaror pr dygn kan n-as* 1916. *N-d mjölk. N-ning av mjölken omedelbart efter mjölkningen.* **-kåd|a** ru. *K-a ner sig, få kläderna n-ade på granstubbarna.* **-kämpa** ru. Skr., ännu rätt ovanligt. *Rädd för sitt väsens överdrifter sökte hon n-a dem* Erik Hedén. *N-ar sina naturligaste böjelser* Alb. Nilsson 1920. *Det var tydligen något länge n-at, som nu bröt fram med en hänsynslös våldsamhet* S. Siwertz. **Syn.** bekämpa, kuva, tillbakahålla, betvinga, undertrycka. **-kör|a** ru; -säg; -ning o. -sel (även konkreta). De finita formerna vanl. fria. **1)** *K-a ner till station, till alla tåg. K-a ner (sig) på svag is. K-a ner gods till hamnen. K-a ner gödsel (i, på åkern). — Säden blev svårt n-d av artillerivagnarna. — N-svägarna till floden. N-seln var den äventyrligaste jag någonsin upplevt* Ax. Ahlman, öv. **2)** *Kör ner barnen från höstacken!* **3)** *K-a ner handen i fickan. Som om en eldgaffel k-ts ner genom halsen på honom* W. Hammenhög. *Satt med hakan n-d mot bröstet, med knytnävarna nerkörda i byxfickorna. N-ning av pålar.*

-lagd m. fl. se nedlägga. **-lang|a** ru; -ning. **-lastad.** Sjöv. *Båten är n. och tål icke mycket skvalp* Alb. Engström. *Alla voro de n-e till relingen med fjärdingar och halvtunnor* A. Nordberg. *Djupt n.* **-ledning;** -skabel; -stråd. Tekn. *En luftantenn med tillhörande nerledning* 1923. *Tillåtelse att få dra en n. från bolagets antenn.* **-leg|ad.** *Bona äro konstlösa och bestå egentligen blott av fjolvisset, n-at gräs* H. Samzelius. *N-ade chäslonger. Borrade ansiktet i den nerlegade kudden* Ellen Wester, öv. **-liggande.** *Tranbärsriset har n., reviga, rotslående ~ fina stammar med ~. På kalkklipporna på Ölands alvar, där n. växtsätt är ett utmärkande drag för hela vegetationen* B. Lidforss. — *N., plisserad damkrage.* **-lock|a** ru. *Försök l-a ner honom ur träd!* **-lort|a** ru. Vard. *»Usch, vad de ha l-at ned!» ojade sig tant, då ~* Dan. *Du l-ar ju ner dej som en riktig liten gris.* **-lus|a** ru; -ning. *I n-ade bostäder* Carl Näslund. *I Ryssland, där man ej kan undgå att bli n-ad, och det inte endast lekamligen.* **-lyft|a** ru; -ning. **-lås|a** ru; -ning. Mest fri form. Även (dock ej i SAOL[8]) 'nedläsa'. *Ha allting n-t (i lådor, kistor, skrin).* **-låt|a sig;** -|en (-et, [-nare]; -enhet) l. oftare -ande. Nästan aldrig ner-. **I. 1)** *Han nedlät sig verkligen att tala en stund med pojken.* **2)** *Att vilja n-a sig till en så låg handling! Att du verkligen n-er dig till att tala så dumt!* W. Hammenhög. **II.** Part. o. adj. Både med o. utan klandrande bibet. **1)** *Han är lättillgänglig och n-ande (mot alla). Visa sig n-ande. Såg vänligt n-ande på förste bokhållarn, som ~. — När han fick se mig, gjorde han en ytterst n-ande hälsning med handen och ~* G. O. Hyltén-Cavallius. *Med en något n-ande min.* **2)** Mindre vanl. än n-ande. *N-et översitteri* J. Bonggren. **3)** *Hade hört på mig med fyrtioåringens roade n-enhet* Öv. fr. O. Wilde. *Den store konstnärens ironiska n-enhet' mot sitt eget ~ ungdomsverk. Den roll av ett slags välvilligt n-enhetspronomen, som Tegnér ~ anser han, hon ha ägt inom ~* Ann-Mari Nordman. **Syn. I.** ej hålla sig för god l. hög (att), sänka sig (ända) därhän (att), underkasta sig (att); förnedra l. vanhedra sig, icke räkna för rov (att); **II.** (n-ande:) nådig, välvillig, vänlig, artig, förbindlig, 'folklig', urban, (ibl. nära) tillgänglig l. umgängsam; beskyddande, överlägsen.

-lägg|a ru; -else; -ning. Jfr även neder. **I.** Egentl. o. friare. Ofta fri form. **1)** *L-a ner kläder i en byrå. L-a ner rör i jorden. N-a en kabel.* — Friare. *N-a i förvar.* **2)** *Krabborna lades ner i, på bleckburkar och ~. L-a ner ägg (i vattenglas), konserver.* **3)** *Han lade ner luren och ~. Lade ner kniv och gaffel och bara stirrade. L. du lugnt ner din börda och kom hit ett slag! L-a ned (alla) gevären (i en hög). Engelskan hade lagt ned sin virkning.* — Friare (jfr II 2). *När du en gång nedlagt vandringsstaven. N-a pennan. N-a (sina) vapen, vapnen, gevär* giva sig, kapitulera. **4)** *N-a en krans på graven.* — Friare. *Att Eders M:t må tillåta mig att vid tronens fot n-a en ödmjuk hyllning från kongressens medlemmar. N-a offer inför altaret. N-a protest mot ~.* **5)** Fackl. *L-a ner en klänning (några cm.)* gm att nedsläppa veck. **6)** Friare. *Naturen har hos människan nedlagt de förnuftsgåvor, som hon nekat djuren. — N-a känsla i sitt föredrag. — Mängden av här nedlagda iakttagelser över ~. Åtskilliga spridda resultat av nyare undersökningar finnas nedlagda i ~. Sina tankar i ämnet har han emellertid aldrig nedlagt i skrift.* **II.** Bildl. **1)** Döda o. d. Nästan endast fast form. *N-a en fiende, ett djur, ett villebråd.* **2)** Upphöra med o. d. **a)** *Ett arbetsfack, som numera torde vara alldeles nedlagt i Sydskåne, nämligen korgbindning* Maria Collin. *I Elsass-Lothringen är numera så gott som all odling av krappväxten ~ nedlagd* Iwan Bolin. *Nödgas n-a fabriken, gruvan, rörelsen, driften, en tidning, hela företaget. Svensk tidskrift, som (med) nästa år n-es ~* 1932. *N-a en fästning.* **b)** *N-a arbetet* börja strejk. *L-a ner allt arbete. Arbetsn-elsen, som nu närmast tar formen av skördestrejk ~.* **c)** *N-a diktaturen, kommandot, ledarskapet, kronan, regeringen (till förmån för sin son), alla sina ämbeten. N-a sin röst, sin talan* avstå från att rösta osv. **d)** *Efter denna sakliga*

utredning fann angivaren för gott att n-a, l-a ned målet. Tvist mellan parter kan n-as genom förlikning. Därmed nedlades saken för en tid, men ~. Processen nedlades genom maktspråk från högre franska myndigheter. N-a en konkurs, fientligheterna inställa. **3**) Offra, placera o. d. **a**) *N-a all flit, hela sin omsorg, mycken möda, mycket arbete, mycken tid på ~. Lägg nu inte ner för mycket intresse på en sådan småsak! N-a kostnader och arbete på (att ~). Vari han avtackas för det arbete han nedlagt i skolan.* **b**) *N-a, lägga ned hela sin förmögenhet i ett lantgods, i statsobligationer. Nedlade en hel förmögenhet i ett kolonisationsföretag, som misslyckades. De summor, som nedlagts därpå, ha säkerligen blivit återförtjänade. N-a pengar i, på ett lönande företag. L-er ned ett väldigt kapital på en stationsbyggnad i Stockholm, medan ~.*

Syn. I. ned- l. inpacka ɴ, ned- l. instoppa ɴ, ned- l. instuva ɴ, inlägga ɴ; lägga ifrån sig, lämna; **II. 1**) döda, fälla; **2**) upphöra med, igenlägga ɴ, inställa (driften vid), lämna, överge, ej längre driva l. uppehålla; avstå från, av- l. frånsäga sig, ibl. ta avsked från, ej använda l. begagna; icke fullfölja, avbryta; **3**) offra, (för)bruka, använda, påkosta ɴ, 'insätta' ɴ, placera.

-löp|a ɴ; [-ning]. **1**) *Genast l-a ner till värden och skvallra.* **2**) *Bäcken, som lopp ned från bergen och ~* Tor Hedberg. **3**) *Och såg efter om loden lupit ned* A. Slotte. **4**) *Bärlinorna [på ballongen] n-a till en bärring av trä eller stålrör, under vilken gondolen är upphängd* Nord. Fam.[2] **5**) Bot. *Skivorna [äro hos musseronerna] vidväxta foten, men icke n-ande på denna* Nord. Fam.[2] *Blad, som n-a på stjälken. Äro bladen n-ande, blir stjälken 'vingad'.*

-man|a ɴ; [-ing]. *[Man] utsätter sig för att livslevande bli n-ad i jorden, om man [vill agera spöke och] skulle råka möta någon »klok»* K. Stenring. *Det finns inte många, som kunna m-a ned dem [skälvrängarna o. lyktgubbarna]* ib. **-mej|a** ɴ; -ning. Särsk. bildl. *Jag m-ade ned pirater och kvävde myterier* Arthur Jacobsson. **Syn.** nedgöra, nedhugga ɴ. **-mjöl|a** ɴ; -ning. *M-a ner sig på ärmen.* **-monter|a** ɴ; -ing. *Medan han sysslade med att m-a ner radion* Elin Wägner. **-moss|ad.** *Muren ~ örtbeväxt, n-ad* Sam Arsenius. *N-at rostbrunt tegel* ib. **-mot|a** ɴ; -ning. *M-a ner boskapen till sommarlagårn. Men från skullen blev vi genast n-ade.* **-myll|a** ɴ; -ning. *Fröet, som n-as i jorden. Ett väl n-at frö.* Även bildl. *N-as i jorden* ibl. = begravas. *N-a de sista politiska resterna av det gamla ståndsväsendet* Georg Andrén. *N-ad sorg bör inte rivas upp* G. Hedenvind-Eriksson. **-märk|a** ɴ; -ning. Fackl. Riva o. märka (för återuppsättning). *Han snokade upp en liten stuga, köpte den, m-te ner den, fraktade timret till holmen och ~* Harry Blomberg. *Två av byggnaderna ha n-ts och magasinerats ~.* **-mörk,** -t, -er. **1**) Adj. *En n. höstnatt* Jonatan Reuter. *Ty nu hade det blivit alldeles n-t* E. Didring. *Och i tropikerna blir det n-t, så snart hon [solen] försvunnit* Konni Zilliacus. *I nermörka natten* Gust. Cederström. *Det var nästan nermörkt och ~* Alb. Engström. **2**) Subst. *Där endast några vita ansikten skymtade i n-ret* B. Sjöberg. *Men läsa'n kan jag inte i det här nermörkret* Arnold Sölvén. **Syn. 1**) kolmörk, kolsvart (natt), becksvart, beckmörk, nattsvart. **-näsa.** Nästan endast 'ner-'. Ldls. I det (folkl.) uttr. *Få (sej en ordentlig) nernäsa* bakslag. **-om;** -kring (jfr nedikring). **1**) Prep. *(Just) n. mitten. Ett skägg, som räckte långt n. bältestaden. Och långt n. styrbord kunde vi skönja fyren och ~* E. Sparre. *Skörten räckte en tum nerom knävecken* Ragn. Holmström. *Det mildare straffet av nedflyttning nerom sina kamrater* Dan. Åslund. — *N-kring berget.* **2**) Adv. *Staden låg utbredd på slätten (där) n. — Träd, omgivna med järngaller och en genombruten järnbotten n-kring.* **Syn.** nedanför, under; nedikring, kring nedre kanten.

-pack|a ɴ; -ning(ssätt). *P-a ner proviant i sadelsäckarna. Ä nu allt n-at? P-a ner glas och porslin i särskilda lådor. — Då och då p-ande ned askan [i piphuvudet] med pekfingersändan.* **Syn.** nedlägga ɴ (o. packa ihop), hoppacka ɴ, inpacka ɴ. **-pisk|a** ɴ; -ning. *Här och där lyckades man p-a ned elden [med lövruskorna], men ~* W. Kaudern. **-platt|a** ɴ; -ning. Märk bildl. *Känna sig alldeles n-ad* 'tillplattad'. **-plock|a** ɴ; -ning. **1**) *P-a ner äpplen (ur träden). Har du p-at ned din frukt ännu?* **2**) Friare o. bildl. *P-ade först ner de Hårlemanska kopparhuvarna* (på Uppsala domkyrka) C. G. Laurin. — *Och jag lyckades med mitt gevär p-a ned ett par stycken [halvapor]* W. Kaudern. *Skott på skott ~ och likväl blevo vi icke n-ade* (om flygare) T. Ångström. **-plump|a** ɴ; -ning. *P-a ner manuskriptet.* **-plums|a** ɴ; -ning. *Ett, tu, tre p-ade vi ner i en dygrop, så att gyttjan stänkte högt upp.* **-plöj|a** ɴ; -ning. Lant. *Gödseln bör n-as snarast möjligt efter utspridningen. Ej använd bladmassa [av sockerbetan] n-es och gör således tjänst som gröngödslingsmedel* B. Jönsson. **-press|a** ɴ; [-are]; -ning. **1**) Egentl. *Lyckas p-a ned ännu en del saker i kofferten. P-a ned alla uppstående ojämnheter med hjälp av ~. Genom n-ade eller upphöjda delar i (den gjutna) formen.* **2**) Bildl. Jfr följ. *Det önskvärda i att utgifterna p-ades ned en smula. P-as ned! Som om jag inte redan skruvat ned dem till minimigränsen!* E. v. Otter. *N-a, p-a ned l. ner prisen, lönerna, kostnaderna (50 %, med minst 50 %). Priset*

n-ades till 3,75. Och fordringarna kunde man p-a ned till ett minimum. — Lockoutherrar och lönen-are Soc. Dem. 1914. *I följd av lönen-ning* Nord. Fam.² **-prut|a** ɷ; -ning(sförsök). *Jag lyckades p-a ned priset (med) en femma, till 10 kr. stycket. N-a bolagens fordringar till ett minimum.* **Syn.** (av)pruta (ɷ), nedsätta ɷ, reducera, ibl. nedpressa. **-putt|a** ɷ; -ning. Vard. *Som* ~ *p-at ner den beundrade mannen från hans piedestal. P-a ner den här i jorden, morsan, så ska du få se på fint!* Signe Engström. **-på,** prep. o. adv. *Han är redan långt n. ängen. Vi laga mat i köket nerpå. Folket där n.* sydpå, sydöver. **Syn.** nere på, nedanpå, där nere l. dit ner. **-påt|a** ɷ; -ning. Ngt vard. *Allt vad vi* ~ *p-ade ner i den alnsdjupa myllan [växte, så det var en glädje åt det]* A. T. Gellerstedt. *En olyckshändelse, 4 man dödade, 4 okända n-ade i ett hörn på stadens kyrkogård* K. Gunnarson.

-rack|a ɷ; -ning. Vard. Mest med 'på'. *Du, som har så brått att r-a ner på en ann* Karin Jensen, öv. *Började så hätskt r-a ned på allt och alla, att* ~ Ellen Wester, öv. *N-andet på aktivisterna och* ~ 1917. **Syn.** skälla (på), utskälla ɷ, nedskälla ɷ, utspy sin galla (över). **-rak|a** ɷ; -ning. Mest fri form. Två ord. **I.** Intr. *Och så virvlade hon ut och r-ade ner för trapporna* Elin Wägner. **II.** Trans. *R-a ned sot ur skorstenen.* **-raml|a** ɷ. *Gå inte å r-a ner bara! Gå å r-a ner i ån. Än så länge går det bra, sa han, som r-a ner från taket. R-a ner från sin höga ställning* även bildl. *Milda makter, vad kvinnan r-at ner sedan dess!* Ergo. *Stirrade på oss med stel blick och vitt utspärrad mun, som hade vi r-at ned från månen* Birger Mörner. *Utan att madam Abelsson fått sensationen att höra sitt namn r-a ned från predikstolen i stadens storkyrka* (hört det lysas för sig) Eric Vasström. **-ras|a** ɷ. *Halva murn har r-at ner. N-ade fästningsverk.* **-rasp|a** ɷ; [-ning]. *Satte sig vid skrivbordet och r-ade ner några rader till* ~. *Och r-ade litet emellanåt ner siffror och anteckningar* ~. *Några hastigt n-ade meddelanden.* **-regn|a** ɷ. *Kom in, n-ad och sur. — Blommorna, som r-ade ned över de unga krigarna* Annie Furuhjelm. **-resa**¹. *Under min n. till Rom* Amelie Posse-Brázdová. *På nerresan (genom Tyskland).* **-res|a**² ɷ. Mest fri form. *R-er ni ned till Rivieran i år också?*

-rid|a ɷ; -ning. Mest fri form. **1**) *R-a ned till station.* **2**) *Varvid ryttaren söker att r-a ned sin motståndare* Nord. Fam.² *Allt som kom inom räckhåll* ~ *sablades och reds ned utan barmhärtighet* Arthur Jacobsson. **-rigg|a** ɷ; -ning. Sjöv. *Hade röjlrårna n-ade, enkla bramsegel och* ~ E. Hornborg. *Lastningsgrejorna voro n-ade och undanstuvade* ~ J. W. Nylander. **-ring|a** ɷ; -ning. Fackl. Jfr t. e. 'urringa'. *[Badkostymen] är helt n-ad i ryggen* Vecko-Journ. 1930. *Bluslivet var n-at i en snibb för att lämna halsen fri under arbetet* V. Benedictsson. **-rinn|a** ɷ. *Floder, som n-a i, till Östersjön. Vattnet r-er så fort ner, därför att jorden är så lös.* **-ris|a;** -ning. *Man skyndade dit och fann en skjuten älg, som redan hunnit n-as* täckas med ris. **-riv|a** ɷ; [-are]; -ning. **I.** Mer egentl. **1**) *R-a ned ett anslag. Vårdslöst n-na blommande äppelkvistar. Riv inte ner girlanderna för oss!* **2**) Idrotts. *Även om icke ribban n-es* ~. *[Hästen] rev ned näst sista häcken och* ~. **3**) *Att r-a ned ett så skröpligt hus har sina risker, det kan störta in. Hus under n-ning.* **4**) *Bråka inte så barn, ni r-er ner regn!* folkl.: när barn ä för ostyriga blir det gärna regn. **II.** Bildl. **1**) *Då allt det gamla r-its ner / och nytt har timrats opp* Signe Aurell. *I England är förmögenhet icke tillfyllest att n-a ståndsskrankorna* And. Ramsay. **2**) *R-a ned och kritisera allt mellan himmel och jord. — En skarp, ironisk kritiker och n-are* ~ B. Gripenberg, öv. fr. Juh. Aho. **Syn. I. 1**) nedrycka ɷ l. -slita ɷ; **2**) o. **3**) riva; **3**) demolera; **II.** kullstörta ɷ, omstörta ɷ, lägga i grus l. ruiner; grusa; (sönder)kritisera (ɷ); (n-are) kritiker l. revolutionär, omstörtare.

-rull|a ɷ; -ning. *Sysselsatt med att r-a ner tunnor till hamnen. — Bollen, klotet gick vidare och r-ade slutligen ned i diket. Vid minsta skakning kunde ju ägget ha r-at ned från bordet. — En [till Lund] nerrullad uppsaliensare* K. Hj. Lundgren. — *Skauter med n-ade strumpor. — Bak(om) n-ade gardiner. I huset var det halvt n-at, voro gardinerna halvt n-ade.* **-rus|a** ɷ; -ning. *Besinningslöst r-a ner för slänten.* **-rust|a;** -are; -ning (-en, -ar; -sivrare m. fl.). *Varför skulle de små staterna n-a, när icke stormakterna minska sin militärmakt? Men ifråga om möjligheterna att värna självbestämningsrätten äro en tvångsn-ad och en frivilligt n-ad stat jämställda. Kelloggtraktaten ett slag i ansiktet på n-arna* Rubrik 1928. *N-ningen i Sverge, äktfinskheten hos oss äro tecken på en anda fullkomligt oberörd av historiens lärdomar* R. Pipping. *Coolidge tror icke, att tiden är inne för n-ningar* Rubrik 1924. *N-ningskonferensens linjer börja klarna* 1924. *Moskva vill deltaga i n-ningsmötet [i Genève]* 1927. *N. F:s n-ningsnot* 1922. *N-ningspolitik.* **-rutsch|a** ɷ; -ning. *Komma n-ande.* **-rutt|en;** -na ɷ. **1**) *Staketet är ju (alldeles) n-et.* **2**) *Utan på flera ställen fick säden r-na ner* H. Wranér. *Låta byggnaderna r-na ner utan att på något sätt underhålla dem. Gärdesgården var för länge sedan n-nad* Alb. Engström. **-ryck|a** ɷ; -ning. T. e. *R-a ner ngn från talarstolen. R-te ner några kvistar, som sutto i vägen. — Bjällerklang hördes framifrån vägen, och*

han r-tes ner till verkligheten Albin Ytterlund. — Även intr. **-rök|a** ꞃ; -ning. *Rök inte ner hela våningen för oss! Löpe fara att alldeles n-as. Den knappa dagern invid det n-ta fönstret* Reigin Fridholm, öv. *Låga, n-ta rum. Det fula, n-ta taket. N-ta oljefärgstavlor.* **-rör|a** ꞃ; -ning. Kok. *Det finsiktade sockret n-es däruti jämte plommonen* Sigrid Nordenfalk.

-sabl|a ꞃ; -ing. **1**) Egentl. *Allt som kom inom räckhåll ~ s-ades och reds ned ~* Arthur Jacobsson. **2**) Bildl. *Att så plumpt n-a en konstnär, som ~. Att s-a ner hela raden av svenska artister* G. Nordensvan. *N-ande recension.* **Syn.** jfr nedgöra ꞃ. **-salt|a** ꞃ; -ning(smetod). *N-a fisk, fläsk. Vid n-ning bör kärlet, vari köttet nedlägges, vara väl rengjort med enrislag och ingnidet med salt.* **-sand|a** ꞃ; -ning. *Att sanden är rörlig för vinden och kan föras omkring och s-a ned allt växtliv, som ~* B. Jönsson. *I det dessa växter efter en n-ning äga nog styrka ~ att ~* ib. **-satt** se nedsätta. **-schakt|a** ꞃ; -ning. Fackl. *Att s-a ner en åskulle, som ~. Lagda som hålvägar med djupa n-ningar i marken* J. Reinius, öv. **-segna** (-ngn-) ꞃ l. **-signa** (-ngn-) ꞃ. Digna ned, sjunka till marken. *Låt ej ökenvandrarn segna / kraftlös ned i ~* K. A. Tavaststjerna. *Jag är trött, så trött i mörkret, / segnad ned på trygga jorden* Pär Lagerkvist. — *Han signade ned på gatan och ~* Henning Berger. *Signade ned på knä* H. Molander. **-singl|a** ꞃ; [-ing]. Mest intr. T. e. om snöflingor o. löv. **-sippr|a** ꞃ. *Det n-ande vattnet.* **-sitt|a** ꞃ; -ning. **1**) *Sitt ner! Var god och sitt ner så länge!* ta(g) plats. **2**) Trans. Mest i perf. part. *Tre nedsuttna emmor* Dan. **-sjunk|a** ꞃ. Egentl. o. bildl. **1**) *Med en suck s-a ned i den mjuka länstolen. S-a ned död. S-a ned ända till midjan i dyn. S-a ned på knä, i stoftet (för ngn). Hans armar sjönko maktlösa ner, och han var nära att falla. Plyschsofforna nersjunkna och blanka ~* Pär Lagerkvist. **2**) *N-a i laster. S-a ned i dystra betraktelser. N-en i sina vanliga funderingar. N-a till intet invid sin berömde man. N-a i glömska. Ett i vanmakt n-et folk. N-a till pedant. Sjönk till slut ned till, ner i rena geschäftmakeriet. S-a ned till att bli rena nickedockor åt Moskva.* **Syn.** (ned)-digna (ꞃ), nedsegna ꞃ l. -signa ꞃ; (för)-sjunka, fördjupa sig, 'bli borta', överlämna sig åt; sänka sig (ända därhän att), förnedra sig. **-sjö.** Fackl. Då vattnet strömmar utåt. *Redan vid n. är vattnet orent och än mycket mer vid uppsjö. År 1920 hade vi n. i Norrström i 350 dagar, uppsjö i 15.*

-skak|a ꞃ; -ning. *S-a ner frukt (ur träden). Och försatte trädet i svängningar i hopp om att s-a ner fången.* **-skick|a** ꞃ; -ning. *S-a ner mat till det fattiga folket. S-a ner (ett) bud till station.* **-skjut|a** ꞃ, -ning. Två ord. **I. 1**) *De nedskötos utan förbarmande. S-a ned de flyende. — N-a en mur. — S-a ned en fågel (i flykten), en flygare. Inte mindre än fem bombplan skötos ner ~.* **2**) Intr. 'Bildl.' *Höken sköt ned som en blixt och slog klorna i sparven.* **II.** *Råkade s-a ner koppen i golvet (med armbågen). Ena fönsterhalvan kunde s-as ned (i en fals).* **-skott|a** ꞃ; -ning. T. e. snö från taken. **-skrift,** -en, [-er]. Jfr följ. Ofta skr. Mest ned-. *Härmed överlämnas en n. av den ~ förut avgivna muntliga relationen ~* Gust. Jaensson. *Fyra dikter av Fröding i egenhändig n. Synes vara en första n.* Fr. Böök. **-skriv|a** ꞃ; -are; -erska; -ning. **1**) *S-a ned sina tankar på papperet. Min egenhändigt n-na ansökan att ~. Medan vår kollega snabbt nedskrev hans ord. N-aren av dessa rader ~* A. Engberg. **2**) Handels. o. d. *N-a sina fordringar 50 %, till halva värdet. N-a inventarierna. N-ning av varor, värdepapper, osäkra fordringar. N-ningar av oräntabelt fondkapital. Sedan tillräckliga n-ningar blivit gjorda, verkställda (å ~).* **Syn. 1**) anteckna, nedteckna, skriftligen avfatta, 'fatta i pennan', sätta på papperet; **2**) avskriva ꞃ, reducera. **-skrot|a** ꞃ; -ning. *Att maskinerna n-ats för avyttring. N-ning i stort av gamla krigsfartyg. En typograf, som icke anmält n-ning av motorcykel, bötade 25 kr.* 1930. — Även bildl. *Hela min världsåskådning är nerskrotad* Elin Wägner. *Industrialismens hejdlösa n-ning av traditioner och instinkter* Gust. Olsson 1932. **Syn.** göra skrot av, sönderplocka (o. sälja som skrot); rasera, lägga i ruiner. **-skruv|a** ꞃ; -bar (-t); -ning. *S-a ner gasen, lampan (en smula). Gasen var n-ad och ~. Reservoarpennor med n-bar spets* 1922. — Även bildl. *Som om jag inte redan s-at ned dem [utgifterna] till minimigränsen. Lyckas s-a ner priset, lönerna.* **-skrynkl|a** ꞃ; -ing. **-skräp|a** ꞃ; -ning. *S-a ej ner i skog och mark!*

-skuff|a ꞃ; -ning. **-skval|a** ꞃ. Mest fri form. *I det n-ande regnet.* **-skäll|a** ꞃ; -ning. Vard. *Jag skulle vilja s-a ner dom, jag, spöa dom riktigt* Dan Andersson. *S-a ned ngn för hans uppträdande. Bli nerskälld i tidningarna.* **Syn.** skälla u'pp, utskälla ꞃ, uppläxa ꞃ, överhopa med förebråelser l. smädelser, racka nēd på. **-skär|a** ꞃ; [-ing l.] -ning (det senare även konkr.). **I.** Mer egentl. **1**) *S-a ner torra grenar (ur träden). Man skar ned honom, han blev nedskuren (ur galgen, snaran), innan ännu livet flytt.* **2**) *Ett vipplock nedskuret i skivans plan.* **3**) Intr. *Båten är benägen att s-a ned (i vattnet) med fören.* **II.** Friare. **1**) Kok. *Och de till skum slagna äggvitorna n-as försiktigt* (nedröras) Thora Holm. **2**) *I djupt nedskurna nipdalar. En n-ning i marken med framför liggande vall.* **III.** Bildl. *S-a ned*

utgifterna, lönerna. Folkbildningsanslagens n-ande. Armén n-es med tredjedelen [enl. C. G. Ekmans linje] 1924. *Utgiftsn-ningar.* **-skölj|a** ꞷ; -ning. **1**) **a**) *Jorden, som s-ts ner från hällarna av det strida regnet.* **b**) *S-a ned den beska fågeln med ett glas vin. Och där n-des förtreten* Aug. Bondeson. **2**) Intr. *Regnet formligen s-de ner.*

-slag. I. Enkelt. **1**) Idrotts. o. d. *Ett nerslag på ett golv, betäckt med en dålig matta, är riskabelt. I ena hoppet vinglade han efter n-et, men återfick balansen. Omedelbart före n-et* marktagningen. *Fel i n-et vid simhopp: överslag, underslag, framåtbock. Under luftfärden eller vid n-et.* **2**) Jäg. o. d. *Åter och åter höras tunga, flaxande n. på mossens kanter* A. Knöppel. *Har man fått n. av knipor vid vettarna, bör man ~* Th. Högdahl. *Skjuta fåglar i n-et.* **3**) Krigs. m. m. *Ett skarpt skott, vars n. observerades omkring 50 m. förut om babord från ~. Eldledaren inväntar salvans n.* Vår Flotta. *Där löpgravar och n. efter artilleripjäser kunna urskiljas.* — Om blixten. *Knall följde på blixt och blixt på knall med n. runt omkring oss* K. Gunnarson. *Ute vid Nontuna lär ett nerslag ha ägt rum.* **4**) *Det var med en hastighet av c:a 10 n. per sekund, som första pristagarinnan skrev* vid skrivmaskinstävlan. **II.** Ssgr. Mest krigs. o. d. **1**) *Avstånds- och nedslagsbedömning. N-seld, eldgivning med n-skrevad (dvs. en projektils sönderspringande i n-et mot marken)*)(luftkrevadeld. *N-sgrop. Nedslags- och tidshandgranater* H. Wikner. *Undersöka n-splatsen för fyrverkeripjäser. Lyspatronen har en lysvidd, från n-spunkten räknat, av 50—75 m. Granatens n-srör kan inställas för n. med eller utan fördröjning. N-svinkel.* **2**) *Mätningen sker ~ från närmaste punkt av n-smärket till kastcirkelns innerkant* vid diskuskastning. **-slagen** m. fl. se nedslå B. **-slakt|a** ꞷ; -ning. *Hela kreatursbesättningen måste n-as. En oxe n-ades till gästabudet.* **-slink|a** ꞷ. Ngt vard. **1**) *Inte älskar jag dylikt tilltugg, men det fick s-a ner med det övriga.* **2**) *Jag får s-a ner om en stund och höra ~* Elin Wägner. **-slit|a** ꞷ; -ning. *S-a ner ett olagligt anslag.* **-slung|a** ꞷ; -ning.

-slå ꞷ; -slag|en (-et, -nare; -enhet); -slagning. Jfr även neder. **A**) Vanl. verbformer. **I.** Trans. **1**) Mer egentl. Fri form överväger. **a**) *Med knuten näve slå ned sin motståndare. Ett slag, som kunde slagit ned en oxe. Slå ned ngn med slag av hovarna.* **b**) *Slå ned frukt med en lång stång. Råka slå ner lampan (från bordet).* **c**) *Haglet, det strida regnet har ohjälpligt slagit ner höstsäden, den kommer icke att kunna resa sig efter detta. Ett milt regn hade slagit ned dammet, och luften var nu strålande klar.* **d**) Fälla o. d. *Akta er, bommarna ä nedslagna!* fällda. *S. ner ett slagbord, ett paraply, en sufflett. Slå ned kragen.* **e**) Neddriva o. d. *Slå ned en påle i marken. Tjudrad vid en i marken nerslagen stör. Bärpålarna n-s säkert i åbottnen med hjälp av en tryckluftspålkran, som ~. Slå ned tältpinnarna, sitt tält. Slå ned sina bopålar (någonstans)* ofta bildl. **f**) Ngt friare. *Slå ned ögonen, blicken* av blygsamhet l. skamsenhet. *Med envist nedslagna ögon.* **2**) Bildl. Fast form överväger. **a**) *Slå ned priset (på ~).* **b**) *Slå ned allt motstånd, sina fiender. N. ngns högmod. — Få ngn att slå n. tonen* bli ödmjuk, ta skeden i vackra hand. — *Men ingenting n-r hans tro och hans mod. Allt det som han inte ville skriva för att inte slå ned vårt mod* M. Jäderin-Hagfors. *Ej låta modet n-s (av svårigheterna). Ett levnadsmod, som aldrig lät sig n-s av olyckor* Alex. Engblom. *N. ens förväntningar.* Jfr även B. — *N. ngns argumenter, ngns bevis(ning).* **II.** Refl. Nästan endast fri form. **1**) *Slå sig ner utan krus (i bästa stolen). Slå er ned och gör er hemmastadd! Slå sig ned vid ett bord och försjunka i sina luntor. Slå sig ner i (grön)gräset.* **2**) *För vintern slogo de sig ned i Nizza, men ~. Slå sig ner på allvar i huvudstaden.* **III.** Intr. Nästan endast fri form. **1**) *Blixten slår gärna ned i höga torn. Beräkna platsen, där bomben bör slå ned.* **2**) *Luften är så tung, att röken slår ner i dag.* **3**) *En svärm finkar, som slagit ned i asken vid knuten. Starar, som slå ned i den nyplöjda åkern för att plocka mask.* **4**) *En rovfågel, som slår ned på sitt rov.* **5**) *Yttrandet slog ned som en bomb i församlingen. En märkvärdig likhet slog genast ner i mig* Hj. Söderberg. — *Sedan slår han ned på en tidningspojke för att ~* Karin Jensen, öv. — *Man slog ned på dess [sällskapslivets] andefattigdom och matrikedom* Gurli Linder.

B) Participen nyttjas ofta som adj. särsk. i bet. A I 2 b. Ner- i denna bet. sälls. **1**) *Få en n-ende underrättelse. Det är (mycket) n-ende att se, huru ~.* **2**) *Bli nedslagen vid minsta motgång. Efter en stund infann sig också mannen, nedslagnare än någonsin. — Söka råda bot på, få bukt med hans nedslagenhet. Misslyckandets nedslagenhet.*

Syn. A) **I. 1**) slå till marken; (råka) stöta l. välta (nēd), (om)kullslå ꞷ l. -stöta ꞷ; nedvräka ꞷ; (ibl. nära) 'binda'; (ned)fälla (ꞷ), (ned)sänka (ꞷ); hopfälla ꞷ, hopslå ꞷ; neddriva ꞷ, nedstöta ꞷ, ibl. 'plantera'; sänka mot marken; **2**) **a**) slå äv på, nedsätta ꞷ, (låta) pruta (med sig) på; **b**) övervinna, besegra, tillintetgöra, undertrycka, krossa; göra modfälld l. nedslagen; 'kuva'; vederlägga, gendriva, motbevisa, överändakasta; **II. 1**) sätta sig, ta plats, sitta nēd; **2**) bosätta sig, slå nēr sina bopålar; **III. 2**) söka sig nedåt (marken); **3**) flyga ned o. sätta sig, ibl. 'slå ti'll'; **4**) o. **5**) falla l. snabbt

sänka sig, ned falla ɱ från himlen, kasta sig över, oförhappandes komma på, falla över, plötsligt lägga vantarna på; **B**) (n-ende:) föga uppmuntrande, bedrövande, nedstämmande, beklämmande, sorglig; (nedslagen:) modfälld, modstulen, modlös, nedtryckt, nedstämd, förstämd, deprimerad, betryckt, beklämd, bedrövad, dyster, 'nere', sorgsen, trist, melankolisk, pessimistisk.

-släng t. e. på bokstav l. namnteckning. **-släng|a** ɱ; -ning. T. e. *Släng ner en kofta åt mej! — Mina slarviga, n-da brev* Alma Söderhjelm. *S-a ner ngt på papperet.* **-släpp|a** ɱ; -ning. T. e. *En lucka i golvet, varigenom de olyckliga fångarna s-tes ned i sin mörka håla* ~. *Han ser ut, som om han varit upphängd och nersläppt* nyss räddats ur galgen. — *S-a ner gardinerna, ridån. — Klänningen är för kort, den behöver s-as ned (1 cm).* **-smet|a** ɱ; -ning. **-smitt|a** ɱ; -ning. *Rädd att bli n-ad.* **-smord** se nedsmörja. **-smuts|a** ɱ; -ning. *Har du nu igen gått och s-at ner dej, s-at ner din klänning!* **-smält|a** ɱ; -ning. Förvandla arbetad metall till massa. *S-a ned gammalt silver, gamla smycken. Alla gamla obrukbara mynt n-as.* **-smörj|a** ɱ; -ning. *Jag förstår inte, hur han kan s-a ner sig så. Den som kommer vid tjära blir nedsmord. Med hela ansiktet nedsmort av blåbären.* **-snö|a** ɱ. *Det som n-as, s-as ned om vintern, kommer upp om våren. Så att virket ej blir n-at* E. Hedemann-Gade. *Vid ymnigt snöfall låta [rapphönsen] s-a ned sig liksom riporna och orrarna* Th. Högdahl. *Hon var nersnöad och våt och* ~ W. Hammenhög. **-sop|a** ɱ; -ning. *Av vindarna* ~ *n-ad vittringsjord. Med ärmen s-a ned en del småsaker på nattduksbordet.* **-sot|a** ɱ; -ning. *Ett stort hus, nersotat av rök.* **-spol|a** ɱ; -ning. **-språng** t. e. idrotts. **-spår** jäg. **-spräng|a** ɱ; -ning. *S-a sig ned i berget, till* ~. *Att kraftstationen helt skall n-as i berget.* **-spänn|a** ɱ; -ing. **1**) Mer egentl. *S-a ned hanen på ett gevär. S-a ned bågen* ⋈ spänna. — *S-a ned sufletten. Nedspänt paraply* hopspänt — *S-a ned ett (kläd)streck* spänna det lägre l. lossa, ta ner det. *S-a ned en väv* ta ned den. **2**) Bildl. *Att middagshettan åstadkommer en n-ing av nerverna* B. Risberg. *[På tåg] vill jag sitta nerspänd och slöa* Fanny Alving.

-stam|ma; -ning. Säll. ner-. Skr., ofta högt. *Ätten n-made bevisligen från de gamla Folkungarna. Jag n-mar från ädla förfäder och* ~ (om häst) V. E. Öman. *Ett urgammalt kulturfolk, som i obruten n-ning bevarar de stolta traditionerna från* ~ J. G. Andersson. **Syn.** (här)stamma (i rätt nedstigande led), leda sitt ursprung. **-stamp|a** ɱ; -ning. Egentl. o. friare. *S-a ner ett lergolv, så att det blir jämnt överallt. — Vid surfoderberedning, då fodret n-as uti gravar, silos, upptagna i jorden, och* ~ H. Juhlin Dannfelt. *N-ning av betongblandningen.* **-sten|a** ɱ; -ing. Sänka med hjälp av stenar. *Som bast kunde bindas och s-as ner i nån odslig, gungande sump* Dan Andersson. *N-a fiskebragder.* **-stick|a** ɱ; -ning. **1** Mest fri form. *Försiktigt s-a ner händerna i lådan och känna efter. Med händerna (djupt) nedstuckna i fickorna, boken halvt nedstucken i fickan. Kronpipen är i sin övre del hopsnörpt, så att visserligen insekter kunna n-a sin sugsnabel i dess inre, men* ~ B. Lidforss. **2**) *N-a en fiende. N-a, s-a ned ngn med (sin) dolk.* **-stig|a** ɱ; -ning. Egentl. o. bildl. Jfr även neder. *S-a ned för trappan, i en gruva, från sin upphöjda ställning, från talarstolen, till massan. N-ning med ballong. Cementrör för gatu-, gårds- och n-ningsbrunnar. S-a ned i skuggan, bland mängden* ofta bildl. *Gjorde sig möda att s-a ned till deras nivå, som han talade till. — N-a till dödsriket. Han hade så många gånger n-it till Hades, och skuggorna där, att* ~ Maur. Hellberg. — Märk *I rätt n-ande led, linje* från far till son. **Syn.** gå nēd, ibl.: nedklättra ɱ, ta mark, nedhoppa ɱ osv.; sänka sig, nedlåta sig.

-stopp|a ɱ; -ning. **-stril|a** ɱ; -ning. Även friare. *Snåren, där stjärnljuset s-ade ned* ~ Ad. Johansson. **-stråk** på fiol. **-ström;** -ma ɱ; -ning; -s (adv.). **1**) Ofta '-strömma' mer l. mindre (emfas)betonat. *Regnet s-made ned utan uppehåll. — Folket, som s-made ner till hamnen för att möta långfararna.* **2**) Motsatt uppström(s). **a**) *I dag är det åter n.* **b**) *Slaktgården bör läggas n-s från staden. Hästar överföras simmande n-s om spången* Handb. för landstormsbefälet. *N-s-vy av kraftstation och damm.* **-stuk|a** ɱ; -ning. *Med hatten djupt n-ad i pannan.* **-stuv|a** ɱ; -ning. *Och s-ade ned alltsammans i sin väska. Och* ~ *skelettet isärtaget och n-at i båten* Ax. Klinckowström.

-stäm|ma ɱ; -|d (-t, -dare; -dhet). Mest ned-. Egentl. o. bildl. **1**) *S-ma ned ett (musik)instrument* sänka (tonen), stämma lägre. *S-ma ned färgerna, färgskalan* göra mindre gräll, mildare. *Medan de i korsgången målade freskerna ha mera n-da färger* A. Österling. *Då alla fröjder och sorger försiktigt s-des ned till nöjen och förtretligheter* Karin Hirn, öv. *[Med S. Claussens sista samling har] musiken s-ts ned i ett mörkare läge* A. Österling. — *Få ngn att s-ma ned tonen och bli hövlig* lägga bort sin överlägsenhet l. sitt pockande. *S-ma ned sina fordringar, sina anspråk.* **2**) Särbet. Part. ofta adjektiviska. *Olyckorna n-ma sinnet, göra själen n-d. Inlandsnaturen bidrog också till att n-ma honom* ~ G. Castrén. *Verka n-mande på* ~. — *Han kände sig ofta n-d och ur gängorna utan förklarlig anledning. På sista tiden har han varit dyster och n-d.*

N-d över förlusten, av den sorgliga tilldragelsen. Arbete är bot mot ett n-t sinne. Han blev allt n-dare och inbundnare; omgivningen förmådde icke lösa hans misstämning. — Också för min hustru var resan ett gott botemedel mot n-dhet och pessimism P. E. Svinhufvud. *Söka dölja sin n-dhet.* **Syn.** **1**) stämma lägre l. mildare; ibl. minska, slå äv på, nedsätta ɷ; **2**) se nedslå (o. nedslagen). **-stänk|a** ɷ; -ning. **-stört|a** ɷ; -ning. **1**) Trans. *S-a ned n-gn, ngt utför en brant.* **2**) Refl. *Besinningslöst s-a sig ned (för branten).* **3**) Intr. *S-a ned från tredje våningen. — S-a ner till bryggan för att möta båten. — Men så n-a också under hösten regnbyarna desto våldsammare* Erik Hedén. **Syn.** **3**) nedramla ɷ; nedrusa ɷ; hälla ner o. d. **-stöt|a** ɷ; -ning. *S-a ned kulan med laddstaken. Råka s-a ned en blomkruka (från en pjedestal.* — Märk bet. döda (med svärd, dolk l. d.). *Då fadern n-er Leontes* J. Mortensen.

-sudd|a ɷ. Även bildl. *Han gick och s-ade ner sej under sin sista Uppsalatid.* **-sudl|a** ɷ [l. **-suddl|a** ɷ]; -ing. Egentl. o. bildl. Mest skönl. *Och allt som danat ditt behag / blir s-at ner av plumpa händer* Ellen Wester, öv. *Och hemskt n-a fadershanden / med flickans blod* B. Risberg, öv. fr. Aischylos. **-summer|a** ɷ; -ing. *När alla kolumnerna, sidorna voro n-ade* ~. **-sutten** se nedsitta. **-sväl|ja** ɷ; -ning. *S. ner medicinen ordentligt! Att det skulle komma att ske under många nedsvalda tårar* Ellen Lundberg-Nyblom. *S-a ner, n-a förtreten.* **-sväm|ma** ɷ; -ning. *Att sugdikena ej må igengrundas av n-mad jord. Genom bortnötning på ett håll och nersvämning på ett annat* M. Stolpe. *N-made marker, ofta plågade av översvämning, fulla av dy och lera, som s-mat ner från högre belägna trakter.* **-sväng|a** ɷ; -ning. *N-d axel. N-da snirklar, ornament.* **-svärt|a** ɷ; [-are]; -ning(s-försök; -ssystem). Mest bildl. *Då det gällde att n-a och kritisera andra. Att med en översittarton utan like misstänkliggöra och n-a snart sagt all nutida svensk teologisk forskning* G. Aulén. *Den orättvist n-ade Epikuros.* **Syn.** utmåla ɷ som en skurk l. d., förtala, baktala, smutskasta, misstänkliggöra. **-sväv|a** ɷ; -ning. *Som änglar, n-ade från högre rymder.* **-sänd|a** ɷ; -ning. Även friare, t. e.: *Som snart n-er kraftiga sänkrötter i marken* Nord. Fam.[2] *Solen n-e, s-e ned sina brännande strålar över våra huvuden.* **-sänk|a** ɷ; -bar; -ning (även konkr.). **1**) Mer egentl. **a**) *S-a ned ngt i en vätska. Hålla ngt n-t. S-a ned sten, minor i farleden. Helt n-as vid dopet. Håvarna n-as försiktigt, så att* ~. *Då kistan n-tes i graven.* **b**) *Bil med n-bara fönster.* **c**) *Att fönsterna utflyttats och n-ts för att ge större skyltyta.* **d**) *Med n-t huvud. S-a ned blicken (inför ngn).* **e**) *Skymningen, natten s-er sig ned över jorden.* **f**) *N-ningar i marken, jordytan.* **2**) Bildl. **a**) Oftare (för)sänka. *N-a en hel familj i namnlös sorg. S-a sig ned till ngn(s nivå). N-t i laster och utsvävningar* nedsjunken. **b**) *S-a ned sina anspråk* oftare sänka, slå nēd, nedsätta ɷ o. d.

-sätt|a ɷ; -ning (-en, -ar; -sbevis, lagt.; -sbiljett). **I.** Mer egentl. **1**) *S. ner korgen (på golvet, i hörnet) så länge! S-a ned en börda på marken.* **2**) *S-a ned sylten i källarn.* **3**) *S. du ner kaktusarna på den nedre laven, närmare värmeledningen!* **4**) *Satte honom nästan med våld ned i soffan och* ~. *S. dej nu ner å gör de bekvämt åt dej! S. dig ned och var trevlig!* **5**) *S-a ned plantor i jorden. Rycka upp de nyss nedsatta kålplantorna.* **II.** Friare o. bildl. **1**) Lägga i förvar o. d. Lagt. Nästan endast ned- o. fast form. *N-a ngt i förvar, i taka händer. Om inlagsfä eller nedsatt och förtrott gods* Lagen. *Skall han,* ~ *hos K. B. i orten n-a en av två vederhäftige inländske män utfärdad löftesskrift, däruti de* ~ ib. *Ersättningsbeloppets n-ande hos Konungens befallningshavande* ib. *Om n-ning av fullföljdsavgift* ib. **2**) Minska o. d. **a**) Jfr II 3. *S-a ned ngn under kamraterna* nedflytta. *S-a ned ett betyg (för ngn). Få nedsatt sede-, uppförandebetyg* sänkt. **b**) *Sjukdomen nedsatte, satte betydligt ned hans krafter. På grund av nedsatt arbetsförmåga. En avsevärd kraftn-ning. Simulera nedsatt hörsel. Förkylningar, som ofta göra sitt till att s-a ned hundens duglighet och jaktdagens resultat* A. Knöppel. — *Och därmed n-es trädets motståndskraft mot skadesvampar och insekter* R. Sterner. *En tillsats av krom n-er stålets smidbarhet och svetsbarhet.* **c**) *N-a, s-a ned sina anspråk, priset (på* ~*), räntan, diskontot till 3 %, hyrorna, tullsatserna (för* ~*). Nedsatt porto. Sockret sjunker med 8 öre utom paketerat, som n-es med 10 öre. Vid synnerligen mildrande omständigheter kan dock tiden för straffarbetet n-as intill sex år. Växthusspröjsar, som n-a skugglinjen med 20—30 procent. — Bevilja n-ning i priset, en prisn-ning av 10 %. N-ningsbiljett (på järnväg).* **3**) Förklena o. d. *Det nedsatte honom i mina ögon. Det satte ned hans anseende betydligt. Arbete n-er ingen. Söka n-a ngns förtjänster, ngn i det allmänna omdömet. N-a sig själv. — Yttra sig n-ande om* ~. *N-ande omdömen. Det är n-ande för honom, för hans mänskliga värdighet att* ~. **4**) Tillsätta o. d. Fast form. *N-a en kommitté för att* ~. **5**) Refl. *N-a sig, s-a sig ned på landet (på allvar).*

Syn. **I.** **1**) sätta l. ställa ifrån sig, placera på golvet o. d.; **2**) nedflytta ɷ; **3**) sätta lägre ned; **4**) slå sig nēr, ta plats; **5**) plantera; **II.** **1**) lägga l. sätta i förvar, deponera, överlämna (i taka händer); **2**) sänka; (för)-

minska, reducera, slå av på, göra mindre; **3**) förklena, förringa, misskreditera, ibl. förnedra; (n-ande:) förödmjukande, förnedrande, förolämpande, kränkande, ofördelaktig; **4**) tillsätta ɯ; **5**) bosätta sig, slå sig ned.

-söl|a ɯ; -ning. *Har du nu gått å s-at ner dej, dina kläder igen! Snöt den lille, torkade honom i ögonen och kysste honom på de n-ade kinderna* Ernst Lundquist, öv.

-ta|(ga); -gbar; -gning. Fri form överväger. **1**) Egentl. *Vill du ta ner ett par glas åt oss (ur skåpet)! Ta ned rocken från hängarn och damma den. Vid omflyttningen av samlingarna nedtogos alla föremål och synades. Ta ner tvätten, som hängt på torkvinden. Ta ned en (byggnads)ställning, en väv, ett tält. Ta ned seglen. Ligga med n-gna segel. Sedan vinbären plockats och augustipäronen tagits ner* Vira Eklund. — *Kristi n-gande från korset.* **2**) Märk särsk. **a**) *Det är lika omöjligt som att ta ner stjärnorna, mån(en). Pengar — lika gärna kunde han ha bett dem ta ner sjustjärnan* Astrid Väring. **b**) *Publiken höll på att, som det heter, i entusiasm ta ner hela huset* Jac. Ahrenberg. *Bifallssorl, som kunde ta ner taket. Rent ta ner någon med sitt oväsen och sina vänskapsbetygelser* göra alldeles huvudyr l. utom sig, 'ta kål på'. **-teckn|a** ɯ; [-are; -erska]; -ing. *När jag nu går att n-a några erinringar från* ~ E. N. Söderberg. *Direkt n-ad, levande folktro* L. Levander. *En så tidigt n-ad* ~ *folkvisetradition* Sverker Ek. **-till,** adv. *Nedtill t. v. Hallandsåsens nejlikdriverier. N. på sidan. N. var kjolen sliten och uppfransad samt* ~. **Syn.** (där) nere, ibl. nederst, nervid, i nedre kanten. **-tjär|a** ɯ; -(n)ing.

-tramp|a ɯ; -ning. *T-a inte ner gräset för oss! Gräsmattorna må icke n-as! En åker* ~ *som varje midsommarnatt blev n-ad, utan att man visste, vem som hade gjort det* Joel Rundt. — *N-ade skodon, kängor* nerkippade. — Även bildl. *T-a ned allt som står i vägen för en.* **-transform|ator;** -er|a (-ing). Elektrotekn. *Den högspända strömmen à 6,000 volt n-eras ytterligare av en mindre transformator till belysningsspänning* 1915. **-trilla** ɯ intr. **-tryck|a** ɯ; -ning; -t (-are; -het). **1**) Egentl. *Och t-te ner henne på kudden igen. Att n-a kopplingspedalen, »trampa ur» (konan), som det heter* Neréns Bilbok. *Han t-te ner skinnmössan bättre, kände på bindslena och* ~ E. Didring. *Till dess fartyget n-ts till sin bestämda lastvattenlinje. Brutna och förvissnade ligga ormbunkarna där, n-ta, skrumpna och svartbruna.* **2**) Friare o. bildl. De fria formerna ge ofta mer åskådlighet. **a**) *En himmel, låg och n-ande som en* ~ *ostkupa* A. Knöppel. *Verka n-ande (på ngn, på sinnet). N-t under bördan. Sorgerna t-a ned honom till jorden. N-t av sorg, till sinnes. Han verkar n-tare, mindre n-t än i våras. I n-ta stunder. Begagnat hennes n-thet för att fiska en proselyt* Marika Stiernstedt. **b**) *Att de vita t-tes ned till asiaternas levnadsstandard* E. Hornborg. *T-a ned omgivningen* både om person o. sak (t. e. byggnad). **Syn.** nedböja ɯ, nedtvinga ɯ; överväldiga, 'trycka till jorden', betunga, beklämma, (n-t se) nedslagen; nedtynga ɯ, 'ihjälslå'. **-träng|a** ɯ; -ning(s-förmåga). Trans. o. intr. *T-a ned ngn från bänken. Ljusets n-ningsförmåga i oceanen. N-a i de filosofiska dunklen.*

-tyng|a ɯ; -d (-are; -het); -ning. **1**) Egentl. *Kan du t-a ner den där grenen, så att jag når den! Så att gungbrädan lagom n-es än åt ena, än åt andra sidan. N-d under en rensel, full med smuggelvaror. Av frukt n-da päronträd.* **2**) Bildl. *Undervisningen, som nu måste* ~ *n-as av en mångspråkighet, som* ~ Gust. Cederschiöld. *Det är just de många alldagliga småsakerna, som hindra andens flykt, t-a ned psyken och* ~ Alb. Engström. *N-d av skulder, en övermäktig arbetsbörda, sorger och lidanden, samvetskval, sina minnen. Folket, som är n-t av de dryga skatterna. Havet, så mäktigt och väldigt, men tillika så n-ande i all sin ödsliga storhet* C. Forsstrand. **Syn.** jfr nedtrycka. **-tyst|a** ɯ; -ning(sförsök). Egentl. o. friare. *T-a ner ungarna! Ett par gånger, då hustrun begynt gnola på en psalm, hade han t-at ned henne* ~. *Den ena försökte taga ordet från den andra, avbröt honom genom att skrika ännu högre och blev i sin tur snöpligt n-ad* Ellen Nyblom, öv. — *Men alla försök att uttala en så kättersk åsikt blevo hårdhänt nedklubbade och n-ade* B. Gripenberg. *Saken blev n-ad, innan den kom för rätten. Det är icke lätt att t-a ned, n-a dylika smygande rykten. N-a, t-a ned samvetet(s röst). När man med n-at samvete har i sinnet att begå en dålig handling.*

-under, prep. o. adv. *Med hela ön i grönskande sluttning nerunder oss* Ax. Munthe. *Långt nedunder låg Kungsparken.* **-utefter** prep. o. adv. **-uti,** prep. o. adv. Neri, nere i; där nere. *Neruti landet.* **-vandr|a** ɯ; -ing. Även bot. *Fjällväxter, som tillfälligtvis n-at i dalarna.* **-vid,** prep. o. adv. *N. kusten. Nervid trappan väntar klockaren med hästen* J. A. Wadman. *N. tjock, upptill smal.* **Syn.** nere vid; nedtill, ibl. vid basen. **-vik|a** ɯ; -bar; -skrage; -ning. **1**) Huvudbet. Trans. *Övre kanten av papperet n-es ungefär en cm., varpå* ~. *Hade alltid n-t, n-en krage, krage med n-na hörn. Kravatter för nervikt krage.* — *Herrhatt med n-bart brätte. Svart, nervikbar fårskinnsmössa. Sweater med n-bar krage. Nattlinnen med n-skrage och långa ärmar.* **-vinsch|a** ɯ; -ning. *N-ade tunna efter tunna i lastrummet.* **-visp|a** ɯ; -ning. Särsk. kok. *Gelatinet,*

upplöst i hett vatten, n-as. **-viss|en;** -na ru; -ning. Egentl. o. bildl. *Innan vårblommorna v-nat ned på strandängen. Grått, n-nat fjolårsgräs. — De, vilkas minne icke v-nar ner / men växer mer och mer* G. M. Silfverstolpe, öv. fr. Hardy. **-voter|a** ru; -ing. *Att Churchill och Birkenhead ~ n-ats av kabinettets övriga medlemmar.* **-vräk|a** ru; -ning. **1**) Trans. *V-a ned böckerna i lårar utan minsta ordning. — De trädjättar stormarna v-t ner. På ett ställe var gärdesgården n-t och ~.* **2**) Refl. *Varefter han själv v-er sig ned i länstolen framför spiseln* Hugo Vallentin, öv. fr. B. Shaw. **3**) Intr. *Orkanen tjöt, och regnet v-te ned* 'v-te' ofta betonat. *Och det var inte skapligt vad det vrok ned [snö]* C. Larsson i By. **-vält|a** ru; -ning. Trans., refl. o. intr. T. e. *V-a ner lass på lass av snö i ån* tippa. *Klumpigt v-a sig ner från lasset. Det är huggarn så mycket snö, som v-er ned* Daniel Berg. **-vältr|a** ru; -ing. Trans. o. refl., mer säll. intr. *V-a ner stora stenar över de anfallande. Laviner komma då och då med brak n-ande ända ner i skogen.* **-vänd|a** ru. Märk särsk. part. perf., som är vanligast i uttr. *Upp- och nedvänd.* Men även t. e. *N. tumme betecknade, att åskådarna ville se gladiatorn dö. Himmel och skog som en n. hägring / tonar sig in i det glänsande vatten* Alb. Viksten.

-åk|a ru. Mest fri form. T. e. *Komma n-ande till station. Sätta sig på en brädlapp och åka ned från berget. Strumporna ha åkt ner för mig.* **-åt,** prep. o. adv. Både 'rörelse' o. 'vila'. **I.** Enkelt. **1**) Prep. *Jag hade håret hängande i en fläta neråt ryggen* S. Lagerlöf. *Kände kalla kårar n. ryggen. Ropade n. spiraltrappan. Stirra neråt stigen. N. gatan. N. stranden* dels = åt stranden till; dels = ner utmed. *Bruka bada ett stycke neråt ån. Vägen, som slingrar sig ~ neråt Marinan* Ax. Munthe. *Gå n. staden. Mera neråt lä. Här neråt landet* söderut, mot kusten (l. ibl. på slätten). **2**) Adv. *Genom att sy uppifrån (och) n. En pyramid med spetsen vänd n. Vidgar sig något n. Solen steg till middagshöjd, den böjde neråt och sänkte sig* Olle Holmberg, öv. *N. böj!* kommandoord i gymnastik. *Nu bar det n. ett långt stycke* utför. *Följa ån (ett stycke) n. Här n. på våra trakter äro ~. — Var gränsen n. bör dragas, är en ren smakfråga. Utestängd från de högre kretsarna ~, sökte hon sig n., där hon mottogs med öppna armar* Anton Sörlin. **II.** Ssgr. I lösbara verb träffas de fasta formerna nästan endast i part. o. verbalsubst. Ex.: *Elegant n-böjda blad. — N-gående tåg* oftare 'nedgående' (södergående). *En n-gående prisrörelse. S. J:s inkomster i n-gående* 1931. *En ny n-gång inom verkstadsindustrien* 1923. *Tecken på degeneration, n-gång* Hj. Bergman. — *Banan (är) här svagt n-lutande. — Med styva, n-riktade hår. Att det hos dessa är hela blomsamlingen, som är n-riktad* B. Lidforss. — *N-vridna mustascher. — Livets n-väg* Fr. Böök. — *Handskar med n-vända manschetter.* **Syn.** nedför, utför(e); ibl. söderut; nere vid; (ned) utmed, ned längs.

-ärv|a; -ning. Nästan endast ned-. *Egenskaper och fallenheter som n-as. En genom sekler n-d böjelse för det konstnärliga. N-da egenskaper, fördomar, bruk. Vad till sist adelstitlarnas n-ande angår ~* Nord. Fam.[2] *Studiet av egenskapers n-ning. Vad som är känt om faderns n-ningsförmåga* Nord. Fam.[2] **Syn.** lämna i arv; (n-as:) gå i arv; (n-d:) arvtagen, ärvd (från tidigare generationer, från förfäderna), ibl. fäderneärvd. **-ös|a** ru; -ning. Fri form överväger. **1**) Trans. *Och började ösa ned stybbet från toppen [av milan]. Ösa ner strömmingen i fisklådorna med händerna.* **2**) Intr. 'Ösa' ofta betonat. *Regnet öste nu formligen ned. Himmel, så det öste ner!* Ingeb. Lundström. **-över,** prep. o. adv. Ofta ner-. *Svetten rann i jämn ström neröver ansiktet* Paul Lundh. *En liten bäck, som ~ hastade n. bergsidan* ib. *Därifrån spred den sig n. socknarna* Albin Neander. *Kom vägen n. Jag stod just och tänkte på det, när jag for n., sade han* Harry Blomberg.

— **Nedan**[1] (grav); -et; =. Dels = månens avtagande, dels tiden därför o. dels månen själv 'under n-et'; särsk. fackl. ibl. även = fullmåne (○). Jfr måne II 1 a. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *När månen är, befinner sig, gått i n., gått in i sitt n., i n-et. Han var själv stillsam och maklig, »sadlade i ny och gav sig av i n.»* H. Wranér. *Vid övergången från n-et till nyet. (Det) första n-et i maj.* **2**) Bildl. *Är lyckan i n., / sätt hatten på nacken* Nils Wohlin. *Almquists diktning var stadd i n.* K. Warburg. **II.** Ssgr. Skönl. Ex.: *Över Tallåsen höjde sig n-månen sakta ~* C. Larsson i By. *Stjärnorna [tindrade] genom senhöstens n-mörker* Hugo Ekhammar. *Vid månens n-sken.*

— **Nedan**[2] (grav); adv. *Från ovan till n. Här n. Se n.!* **Syn.** längst l. längre l. ända ned, nedtill; nedanför, i det följande, i slutet, längre ned l. fram. — **Nedandel.** Mindre vanl. än 'nedre del l. ända', nederdel, underdel. **-efter,** adv. Åld. = nedifrån l. nedtill. *Vid höfterna, där klänningen var av siden för att n. bli av sammet.* — Friare *Tag mina tankar — de äro n.* ('jordiska') Greta Langenskjöld. **-för,** prep. o. adv. Som adv. ngn gång skr. även 'nedanföre'. **1**) Prep. *På slättlandet n. åsen. N. backen, berget. N. terrassen. Massorna, som stodo n. Nationalmuseum och Grand. Vid kajtrappan n. Islandsbron. Han bor strax n. Trosa* söderom. *N. handleden.* — Även bildl. t. e. *Också n. storborgarkretsarna* E. Hellquist. **2**) Adv. *N. utbredde sig slätten,*

så långt man kunde se. — Har n(e) bör plats lämnas för ännu en namnteckning. **Syn.** nedom, nedtill; nedan. **-nämn|d.** Mest i best. form. Skr., ofta lagt., ämb. o. d. *I n-d avsikt. På n-t sätt. På n-da befattningar ha förordnats följande extra jägmästare: ~. N-da personer torde infinna sig den 3 sept. vid ~.* **-om,** prep. o. adv. Oftare 'nedom' l. 'nedanför'. *En ~ punkt, som glindrade n. backen* Anna Björkman. *Prinsessan satte sig litet n. sin far. Och n. tronen Axel Oxenstierna ~ och ~* C. G. Laurin. *530 verst n. staden Jenisejsk* Kai Donner. *Var och en av realskolans klasser n. den sjätte* Gust. Göthe. — *Långt (där) n.* **-på,** prep. o. adv. Mindre vanl. för 'nedpå, nedtill, nere på'. **-skriv|en.** Mest i best. form. Skr., särsk. lagt., ämb. o. d. *N-na personer antecknades som deltagande i upploppet. Räknat från n-ne dag* Alg. Sandberg. *N-na rader avse icke att ~* K. Hedbom. **-stående.** Skr., ofta lagt., ämb. o. d. *N. förslag må icke till prövning upptagas. Anmodad vidarebefordra n. bön till ~. Utsäljas till n. slumppriser. Allmänt ympningsmöte för år 1928 hålles i Solna socken å n. platser och tider, nämligen: ~. Vilket framgår av n.* Jac. Ahrenberg. **Syn.** nedanskriven, nedannämnd, (här) nedan tecknad l. anförd, ibl. (hos)följande. **-tecknad.** Jfr föreg. Mindre vanl. *I n-e vittnens gemensamma närvaro.* **-till,** adv. Mindre vanl. = nedtill. *Klänningen, som n. släpade på marken ~. Djuren, / vilka blott se vad som n. är på marken och vägen* Eva Årads.

— **Neder** (akut); adv. Jfr ned. Särsk. i lösbara ssgr o. då bibl., skönl., ofta i dikt o. gärna ngt åld. Fasta ssgr (t. e. n-börd) ha icke denna karaktär (se nedan). Nederdel m. fl. höra ej hit (se under nedre). Några ex.: *Och blida stjärnor vänligt blicka n.* W. Reslow. *Dina murar skola brytas n. och folket n-slaktas såsom boskap. Till aska grå min själ var n-brunnen* Ivan Pauli. *N-falla och tillbedja. Den mörka dagen lider mot sin n-gång* A. Mörne. *Att mörkret skall intaga ljusets rum / och solen skall n. gånga* J. Bonggren. *Och dödens makt är n-gjord* Lydia Saxén. *Evad han nederlade sig eller uppstod. O, Herre, se n. / till din tjänarinna* Math. Roos. *De kunna ej slå er n. / och bringa er om er hals* Hugo Gyllander. *N-stigen till dödsriket.*

— **Nederbörd,** -en, -er. Ofta fackl. **I.** Enkelt. *Den årliga n-en är störst på Norges västkust. I morgon ha vi att vänta, blir det n. N-en kan komma i form av regn, hagel eller snö. Stora dygnsn-er voro vanliga. Årsn-en är rik, högre än t. ex. för ~* A. L. Segerström. **II.** Ssgr. Ex.: *I en period av n-sbrist. Antalet n-sdagar under en månad ~. Den ovanligt n-sfattiga våren. Denna n-sfattigdom. N-skarta över jorden. N-smaximum. Den största n-smängden under ett dygn har uppmätts på Gotland med 141 mm. 2 sept. 1923* And. Ångström 1931. *N-smätare, ett cylindriskt kärl, som uppsamlar n-en. N-smätningarna äro de första meteorologiska mätningar, som över huvud taget utförts* And. Ångström. *Vattenboken uppläggas efter n-sområden* Kungl. Förordn. 1921. *I Mälarens n-sområde. Ett n-srikt kustklimat. De högsta och n-srikaste delarna av ön* C. Skottsberg. *N-ssiffrorna från olika delar av landet. En bäck, ~ ansvälld av n-svatten* Birger Sjöberg. *N-svindar från söder* Pelle Molin. [**-del** m. fl. ej hit; se under nedre].

-lag[1], -et, =. Krigsbet. o. ofta bildl. **I.** Enkelt. *N-et vid Sedan. Tillfoga fienden ett stort, skymfligt, kännbart n. Lida (ett förkrossande) n. N-et var fullständigt (efter hela linjen). Åter repa sig efter n-et. I krig lida alla n., även segraren. Vända n-et i seger. — Den bolsjevikiska bondepolitiken, som under de första fyra åren lett till sådana svidande n., fick nu betydligt modifiera sitt program* A. Karlgren. *Regeringen led (ett) ohjälpligt n. i, på kristidshjälpen. Söka dölja sitt n. Små dagliga n. och kapitulationer i det husliga.* **II.** Ssgr. Ex.: *Pessimism — n-sanda — är ett medvetet eller omedvetet erkännande att man blivit slagen, lidit n. Rycka upp armén ur dess ruggiga n-sstämning* Frans G. Bengtsson. **Syn.** (nära stå:) besegrande, manspillan, blodbad, massaker, (svår) motgång, överändakastande, tillbakaslående, misslyckande, 'bakläxa', kullkastande.

-lag[2], -et, =. Handelsbet. Om enskild förvaringsort, packhus o. varor. Märk särsk. bet. oförtullade tullpliktiga varor o. deras uppläggande under ägarens o. tullverkets lås mot endast 'n-savgift' som var 1 % av tullavgiften; dylikt tullager kallas sedan 1927 'tullnederlag'. **I.** Enkelt. *I packhusen kunde införda varor uppläggas å, läggas på n. för att småningom uttagas och förtullas eller ock återsändas till utlandet. Magasineringar, jämväl å n. — Sitta med stort n. av ngt* (magasinerat) förråd. *Magasin eller rum för n. av ~. Aktiebolaget Svenska Pappn-et.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-savgift* se I. *N-sgods. N-skontor. N-skällare. N-sort* l. *N-splats* förvaringsrum (för n-sgods), ibl. avsättningsort l. marknad(splats) för ~. *N-srätt* rätt att ha packhus l. lägga på n. *Längsta n-stiden för dylikt 'tullager' var 5 år.*

— **Nederländ|are,** -ar(e)n, -are; -sk (-t); -ska (kvinna o. språk). Anslutningen till 'ned(er)' tämligen svag. Mindre vanl. än 'holländare o. holländsk' (jfr d. o.); hist. inbegripes ibl. även 'belgier'. *N-ska frihetskriget 1572—1648. N-ska legationen i Stockholm* 1927. *N-ska Indien. N-ska språket*

talas i konungariket Nederländerna och den germanska delen av Belgien; i Holland kallas det vanligen holländska, i Belgien flamländska. Fornlågfrankiska l. fornn-ska. Svensk-nederländska föreningen i Stockholm (grundad 1920) står i samarbete med en likartad n-sk-svensk förening i Haag.

— **Nederst**(**a**) se följ. — **Nēd**|**re** o. **Nēd**|**ra** (akut; särsk. i a-formen ibl. grav); n-erst (adv.) o. n-ersta (båda med akut, särsk. i a-formerna ibl. grav). Adj.; ibl. att fatta som gradformer till 'långt ned', 'nere' l. 'låg'. Egentl. o. bildl. **I.** Komp. **1**) Enkelt. Formen 'n-re' är huvudformen, 'n-ra' ofta ldls. l. ngt vard. **a**) *Tar du i övre ändan, så tar jag i den n-re. N-re delen av ansiktet doldes av ~. De i de n-re norrländska hamnarna infrusna fartygen. N-re Egypten. Övre och n-re Dalarnes män. N-re Dalälven. Vid flodens n-re lopp. Vid n-re ändan av bordet* även = den mindre förnämliga. *Bo på n-re botten, i n-re, n-ersta våningen* även 'n-ra', ldls. ibl. undre l. undra, understa. — *Jag gick i femte och han i sjätte n-re* även 'i n-re sexan' l. 'sex-ett'; nu motsvarande 'första ringen'. *N-re justitierevisionen bereder ärenden för Högsta domstolen.* **b**) Ex. med 'n-ra'. *N-a läppens ~ uppblåsta bas* (bot.) K. F. Thedenius. *N-ra Seine-kajen* C. G. Laurin. *I n-a våningen* P. E. Svinhufvud. *Den Okände på n-ra botten* Strindberg. **2**) Ssgr ha formen *neder-* (o. skiljas lätt från de skönl. ssgrna med den åld. formen 'neder' = 'ned'). **II.** Superl. **1**) *Stå på (näst) n-ersta steget. N-ersta delen av ~. Den n-ersta platsen vid bordet. På n-ersta botten* jfr ovan I 1 a. *Smak och levnadsomständigheter hålla honom kvar i de n-ersta sfärerna* Klara Johanson. **2**) *N-erst på sidan, i krukan, vid bordet, i klassen. Då flugsvampen n-erst alltid har rester av ett yttre hylle, s. k. strumpa. N-erst skogbeklädda, höga berg.* **Syn. I.** undre, lägre, neder-, längre ned (befintlig); **II.** underst(a), lägst(a), längst ned l. nere. — **Nederdel.** *N-en av kjolen klockas* Husmodern 1932. *En vanlig officersmössa, ljusblå med mörkblå n.* S. Arsenius. *Huvudstavens n. borta* (på runa) O. v. Friesen. *Rötterna och de tjocka n-arna av stammarna lämnas ~ kvar* Prins Wilhelm. **-dörr.** *Med övre halvdörren öppen och armbågarna på n-en* Hans Larsson. **-kant.** *Kattgluggen i dörrens n. Herrarna rättade på halsdukarna ~ och togo ett tag i smokingvästens n.* Harry Blomberg. **-klass.** K. under gymnasiet, småklass, ibl. under klass 5. *Åtminstone i n-erna* Sigfr. Almquist. — Bildl. *Att flertalet tillhörde vad man brukar beteckna som samhällets n-er* E. H. Thörnberg. **-parti.** *Och förstärkte det ~ dystra i ansiktets n.* Hildegard Wieselgren, öv. **-skola.** *I n-n* på neder- l. lågstadiet, i små- l. nederklasserna, i de lägre klasserna (⟩⟨ i gymnasiet, på hög- l. överstadiet, ibl. inräknat kl. 5). *Gymnasium och n. skulle förenas ~. N-ns språkundervisning.* **-stadi**|**um.** Jfr föreg. *Undervisning på n-et.* **-tysk**; -a (språk). Mindre vanl. än 'lågtysk(a)'. *En Langbehns skildringar av den n-a mentaliteten* C. G. Laurin. **-våning.** *Boden utgjorde n-ens mittparti* J. Lindström Saxon. **-änd**|**a** l. **-änd**|**e.** *I n-an.* — **Nere** se d. o.

Nēdrig, -t, -are; -het (-en, -er). Bet. övergå stundom i varann. **1**) Mer egentl. *En n. usling, varelse. Den n-aste komplott. De tillfällen den hederlige avstår från, griper den n-e* K. G. Ossiannilsson, öv. — *Det är n-t av dej att vilja tro något dylikt! Du är n., som avbryter mej, säger Gertrud. En n. osanning. Det n-aste man kan tänka sig. Vara n. mot ngn.* — *Beräknad, kall n-het. N-heten satt i system. Hälften på skoj och hälften i n-het* H. Wranér. *Ruth var fullt medveten om, att hon begått en n-het* A. Sörlin. *Och bägge två hade bara sagt n-heter om damkläder* Fanny Alving. **2**) Friare. **a**) Ofta förstärkande. Gärna vard. Ofta som adv. *Jo, det gjorde n-t ont* Gust. Janson. *Sköld frös n-t* E. Didring. *Hade givit honom n-t mycket örfilar* Fanny Alving. *Han hade »n-t roligt», ett uttryck, som då [1891] var färskt och nytt* Jac. Ahrenberg. *En n-t god kaka* Gust. Janson. **b**) Vard. o. folkl. Jfr gemen II 2. *Hon är mycket glad åt att se fröken Margareta, att hon är så n. att velat titta in* Sigrid Kurck. **Syn. 1**) gemen, skändlig, låg(sinnad), oädel, lumpen, usel, 'simpel', ovärdig, 'ful', 'svinaktig', 'otäck', ignobel, infam; elak, skadeglad, avskyvärd; (starkare:) gudlös, bovaktig, skurkaktig; ibl. (rasande) förarglig l. ledsam, fasligt tråkig; **2**) **a**) (n-t:) 'fasligt', 'vådligt'; **b**) nedlåtande (o. vänlig), som en vanlig (enkel) människa.

Nefrīt (-f-); -en. En vanl. blekgrön, tät o. seg stenart (ibl. kallad 'jade'). *Armband av n. »Smaragdbuddhan», en n-figur, överlastad med ädelstenar och pärlor* J. Reinius, öv. *Och de stora grönsakshögarna stodo som n-massor mot morgonhimlen* Öv. fr. O. Wilde.

Neg se niga.

Negation, -en, -er; -sböjning; -sord; -svis (adv.). **1**) Allmännare o. fil. Förnekande, negativt omdöme, negering; ibl. negativitet. *Deras n. av de ideala värdena* K. G. Ossiannilsson. *Stanna i rena n-en.* **2**) Språkv. 'Nekningsord', nekande ord l. uttryck. *N-en 'icke'. Två n-er jaka, ge jakande mening. Satsen innehåller en förstucken n.* — **Nēgativ** (l. ne'- l. -tīv); -et, = l. -er; som adj -t, [-are]. Två ord. Motsatt 'positiv (bild)'. **I.** Subst. Fotogr. Fotografisk bild som återger dagrarna mörka o. skuggorna ljusa. *Förvara n-en. N-et tvättas ånyo, torkas och underkastas retusch. Den automatiska kameran för mikrokort, vars n. endast ha 24 × 34 mm. format — kopierbart till vilket format*

som helst. Förstärka, försvaga ett n. = *öka resp. minska n-ets kontraster. N papper, fotografiskt n material, vars underlag utgöres av papper i st. f., som vanligt, glas el. celluloid* J. Hertzberg. *Se efter i sitt n-register om fotograf.* **II.** Adj. Allmännare, mat., fil., språkv., fotogr., elektrotekn. m. m. *Och lära sig kan man alltid, om ej på annat sätt, åtminstone n-t, — och det är minsann inte den sämsta lärdomen* L. W. Stjernstedt. *Den vittra kritiken i vårt land hade, ända tills Thorild framträdde, fattats överragande n-t: kritikerns uppgift var att påvisa fel* Hj. Alving. *Han är så n., av honom kan man aldrig vänta sig några positiva förslag eller insatser. Resultatet av undersökningen blev helt n-t.* — *N. storhet, som sammanlagd med en positiv ger noll.* — *Ejet, det n-a* Fröding. *Men jag tycker inte om att uppbygga en positiv slutledning på n-a premisser.* — *N-a satser. Andra n-prefix [utom o-] äro miss-, van- och det urspr. latinska in- m. fl.* — *N. bild* även som ssg. — *N. elektricitet* se elektricitet B I 2 (I. 1123). *N-t laddad partikel.* **Syn.** (för)nekande, upphävande, 'nejsägande', (ibl.:) verkningslös, intetgivande, 'ingen', mindre än intet, som ger minus, mycket 'skral', 'nedrivande', (ytterst) kritisk. — **Negativi's|m,** -men; -t (-en, -er; -isk). Överdriven l. absolut kritiskhet, allmän misstro, att ingenting tro. *Han var en utpräglad n-t och tog i allmänhet för givet, att motsatsen till vad »som stod i böckerna» var det rätta* B. Mörner. — **Negativitēt,** -en. Negativism. *Bokens gråa n.* A. Mörne. — **Neger|a** (hårt g); -ade, -as; -ing. Neka, säga nej till, förneka, upphäva, bestrida. *N-a(n)de satser.*

Neg|er (hårt g; akut); -ern, -rer. Jfr även (det vard. l. skämts.) 'nigger'. Vanl. om Afrikas mörkhyade folk (de svarte, svartingarna); jfr dock även 'australneger' o. 'papuaneger'. **1**) *De tjocka läpparna, den breda, platta näsan, det gråsvarta, ulliga håret tydde på n-er. Sudanneger. Hottentotter, buschmän och dvärgfolk samt abessinier m. fl. skiljas numer från n-rerna. N-rernas frigörelse från slavhandeln. N-rerna i Nord- och Sydamerika, minnen av den gamla slavhandeln. Alla n-rer älska grannlåt, lätt och glatt är ofta deras lynne. Svart som en n-er. Att söka tvätta en n-er vit* inlåta sig på ngt omöjligt. **2**) Bildl. ung. = 'slav', person som användes till enklare, mer mekaniska (o. slitsamma) arbeten. *Gustaf Ericsson har tjänstgjort som ett slags litterär n-er, som man säjer här i Paris* 1932. — **Neger-arbete.** Även bildl. t. e. *Gjorde alla slags redaktionella n-n, skrev söndagsbilagornas äventyrshistorier, gjorde reportage, författade annonser* ~ Ruben Berg. **-artad. -barn. -befolkning. -blod.** *Släkten har n. i sig. det syns ännu på de tjocka läpparna.* **-by. -dans.** *De hoppande, fula n-erna, som nu härja över hela världen.* **-folk. -frö.** Även kallat 'nigerfrö'. Frukt av Guizotia abyssinica. *N. till småfåglar.* **-grannlåt. -hirs** se hirs. **-holländska.** *N-a på Antillerna.* **-hydda. -komiker.** Dels om verklig neger, dels om efterhärmare. **-korn** se durra. **-kvinna** negress, negrinna. **-kypare. -kyss.** En slags chokladkola. *Vill du ha en »n.»?* W. Hammenhög. **-lik;** -nande. *För sitt n-nande anletes skull kallad Papuanegern* ~ Hj. Bergman. **-musik.** *Då n-en gjorde sitt intåg i Europa* Uno Eng. **-näsa.** *Den platta n-n.* **-ras. -restaurang.** *Då Selimo och Teodolindo anses färgade, få de blott äta på n-erna* Erl. Nordenskiöld. **-rike.** *Det forna n-t Dahomey.* **-slav;** -eri; -inna. **-språk. -stam. -sångare** jfr negerkomiker. **-typ.** *Närma sig n-en. En äkta n.* **-uppsyningsman.** *Slavdrivare kalla kamraterna honom — n. kallar han sig själv* Eric Hultman. **-visa.** — **Negre'ss** (-äss); -en, -er; -figur; -utseende m. fl. Vanligare än **Negri'nn|a,** -an, -or. *Tolv n-or från Tunis* V. v. Heidenstam. — **Negroīd,** adj. utan neutr. Negerlik(nande), uppblandad med neger(blod). *Negrerna och de n-a blandningarna* Nils Wohlin. *Befolkningen utgöres av n-a dvärgstammar. En halvt n. ras.*

Negera se under negation.

Negligé (-sje); -(e)n, -er; -klädd. **1**) Morgon- l. nattdräkt för damer, morgonrock; halvklädsel. *(Uppträda, visa sig) i n.* halvklädd, ej färdigklädd, morgonklädd, ibl. oklädd. **2**) Förr = spetsmössa med knytband. — **Negliger|a,** -ade, -as; -ing. T. e. *Hon var inte en person, som man kunde n-a. Du n-ar oss bra mycket! En folkspillra, som forskningen totalt n-at. N-a en uppenbar plikt. Men hon n-ade varningen, och det hämnade sig också.* **Syn.** åsidosätta, försumma, vårdslösa, underlåta, tillbakasätta, lämna därhän l. utan avseende, ej uppmärksamma l. fästa sig vid l. ta hänsyn till, bortse från, frånse, förbigå, strunta i, inte bry sig o'm l. fråga e'fter, ge katten (tusan o. d.) i.

Negocier|a (-si-); -ade, -as; n-a upp ꝏ; -ing l. negociation (båda med plur.). Underhandla l. förhandla om, mäkla, upphandla, bemedla (ett lån), (an)skaffa (pengar).

Negre|ss o. **Negrinna** se under neger.

Ne'j (näj); interj. (o. adv.) samt subst. (-et, =, -en, i smtl. även -ena). Jfr i tillämpliga delar 'ja'. **A**) Enkelt. **I.** Interj. (o. adv.). **1**) Uttal o. former. Uttalet växlar mycket efter situation o. stämning från det vanliga l. skarpa 'näj' till det sävliga, lugnt bestämda l. fundersamma 'nääj' (stavat på flera sätt). 'J' försvinner ofta i uttalet. Märk också den utvidgade formen 'nehej' (utt. nä'häj l. oftare 'nähä'j'). — Upprepat 'nej' (också det stavat på

flera sätt) kan uttalas som två ord o. står då förstärkande; står det eftersinnande, medgivande l. retsamt, uttalas det som ett ord o. j-na äro då vanl. stumma, så alltid det första. Några ex.: *Nä, tycker nån de! Äta i flygande fläng å så bli utfockad med sista tuggan i munnen — nä tack* Kabbarp. *Nä hör du, Lukas* Ejnar Neymark. — *Näe, hon hade inga inneboende* G. Andrén. (Är ni många?) *Neej då, neej då, bara aderton. Näej, jag tror jag låter bli. Nää, den sålde jag för 60,000 kronor, när* ~ B. E. Carlbaum. — *Nehej du!* (De tittade på mina teckningar.) *Nähej, de dugde inte* ~ Alb. Engström. — *Nej, nej, gå inte! — Hm, nenej, han ä sådan! »Nänej!» nickade jag* Dan. *Å nänäj män, / han lever än* Fröding (även hopskrivet: nänejmän l. nänämän, jfr män[2]). *Nänä, kanske inte* E. Lieberath. — Jfr även nix (o. nixum).

2) Bet. o. användning. 'Nej' har ofta värde av sats (har ibl. kallats 'satspronomen') men har å andra sidan beröring med adverben. Märk bl. a. **a**) Satsartat. (Kommer du?) *N. (, jag kommer inte, jag är förhindrad).* (Ja ä inte hågad, ä du?) *N., inte jag heller. N., det tror jag inte, det skulle jag inte tro. N., (n.,) jag gör det inte. N., jag har ju sagt, att jag inte kommer. N., vet du va, de gör vi inte!* jfr e. *N., naturligtvis inte. N., jag tackar* l. *N., tack* mer säll. *Tack, n., jag ska inte ha mer. N., n., till det tackar jag n.* jfr II 1. **b**) Ngt mer adverbiellt. (Inga krokvägar!) *N., vägen rak och blicken stadigt mot målet! Tretti, n., nu missminde jag mej, förti stycken. N., adjö nu!* **c**) Interj. + nej. *Å(h) n. då! Å n.?* = verkligen? (Mår du illa?) *Å n., de kan ja inte säja.* (Är du trött på oss?) *O n.! Usch n., akta dej för de! Å(sc)h n., de ä bara pjosk.* **d**) Nej + adv. l. andra (ofta förstärkande) tillägg l. upprepat. (Ä du rädd?) *N. då, inte alls, visst inte. N. bevars (då), för all del, för ingen del, ingalunda, vars, för tusan. N., fan heller! N. och åter n., tusen gånger n.* **e**) Satsinledande o. uttryckande förundran, glädje, ogillande osv. *N. hör! N., ä de möjligt! N., är det verkligen du! N., va ja ä glad!* även 'o, va ~'. *N., ä de sant? N. (men) va säjer du? N. men se! N. se (på) bara!* ibl. = jo, jag tackar, jag. *N. men hör (på honom)! N. men Sonja (då)! N. (men) vet du, det där får du låta bli! N., nu går skammen på torra landet.* — Ibl. även ensamt *Nä!* (överraskat).

II. Subst. l. på gränsen därtill. **1**) *Säga, svara (rent) n. till ngt* avslå. *De säjer ja inte n. till. Det vill jag varken svara ja eller n. på. Svara nu ja eller n.!* (Behöver jag göra något mera?) *Erik menar n., ty* ~ Elin Wägner. *Rösta n. De säjer sej självt n. N. är inte alltid n. i jungfruns mun. Säga n. och mena ja.* **2**) Rent subst. *Få (ett bleklagt) n. (på en begäran, vid frieri). Ge ngn n. på en begäran. Ej vilja veta av, höra talas om något n. Bättre ärligt n. än falskt ja. Och sade sedan ett resolut n. Upprepade n. Vinner n., är samma förslag av kammaren avslaget. Finner, anser frågan med (övervägande) n. besvarad. — Kunde ej taga n-et tillbaka* Ad. Törneros. *N-et till verkligheten, avvisandet av den* E. Kihlman, öv.

B) Ssgr. Ex.: *Och började tänka ut ett artigt n-brev. Ingen av dessa n-herrar kan peka ut någon annan befintlig skattekälla* ~. *Gammalhögerns försiktiga n-politik. N-proposition* vid omröstning. *Tydliga n-rop. Med 37 ja- mot 20 nejröster. N-sedel* vid röstning. *Den n-ståndpunkt, som den heliga stolen intagit till den ekumeniska samlingstendensen* 1925. *Tardieu symboliserade under sin regeringstid vad man kallat n-sägandets politik. Sverges bönder äro starka n-sägare; klassen har fostrat få män med blick för praktiska regeringsuppgifter* Göteb. Handelst. 1926.

Syn. A) **II. 2**) (ibl.:) avslag, 'korg(en)', nekande svar, nejröst.

— **Neej** m. fl. se nej A I 1.

Nejd (nä-); -en, -er (grav). Gärna skönl. Bet. växlar mln ängd o. omnejd. *I en enslig n. En n., känd för sin ålderdomliga kultur. Se sig om i n-en. I n-en av Trosa. N-en kring Stockholm. Mälarn-erna. Hela n-en dallrade av solljus. Den vackraste i (hela) n-en, omn-en.* **Syn.** ängd, (kringliggande l. omgivande) trakt, omnejd, omgivning(ar), (ibl. nära) grannskap l. närhet.

Ne'jlik|a (nä-; grav, ldls. även akut); -an, -or. Ibl. fattat som två ord. **I.** Enkelt. **1**) Växt l. blomma av släktet Dianthus. *En knippa starkdoftande röda (trädgårds)n-or. Den vanligaste av våra vilda n-or är ängsn-an (D. deltoides); borstn-an (D. barbatus) träffas ibland förvildad i gamla trädgårdar.* **2**) Se kryddnejlika. *Huvudet av en n-a, stoppad i den ihåliga tanden, lindrade något värken.* **II.** Ssgr ha *nejlik-* l. *nejlike-*, ngn gång även *nejliks-*. Ex.: *De låga, krypande n-arterna* H. B. Goodwin. *Som ett n-doft* Karlfeldt. *Den mjuka n-edoften* Karin Ek. *[Myrliljans, Nartheciums] höggula, n-edoftande blomsterstjärnor* Arv. Friesendahl. *Hallandsåsens n-driverier. N-(e)färg* mest röda l. skära färger. *N-försäljerskor i Madrid. Vackra n-(e)grupper i stadsplanteringen. N-(e)hus och n-(e)odlingar i Kristianstad. N-knopp* även till I 2. *N-(e)lik(nande) doft. N-sliknande knölrotsbegonior* Ax. Holzhausen. *Gymnadenia conopsea, som i fjällen har en bedövande stark n-lukt. N-oljan, som fås av kryddnejlikträdets outslagna blommor, har en mångsidig användning bl. a. i likör- och parfymfabrikationen. En doft av n-parfym* Greta Tiselius, öv. *N-(e)släktet* Dianthus.

N-or och n-stjälkar, omalna till I 2) Tulltaxan. *N-(e)växter* Caryophyllaceæ.

Ne'jonög|a (nä-; ssg med grav); -on's-fiske; -on's släktet (Petromyzon). Liten ålartad fisk (vars sju galporer + ett öga + näsöppningen givit upphov till namnet; ty. Neunaugen dvs. 'nioögon'). *Vanliga n-at l. nättingen* P. fluviatilis. *N-onen fångas vid Älvkarleby i tinor och säljas i 'bast' (24 stycken). N-onfångst bedrives i dessa dagar vid kajtrappan nedanför Islandsbron [i Uppsala], där ~ pojkar uppfiska de läckra ålliknande rundmunnarna med blotta händerna* maj 1922.

Nek, -en [säll. -et], -ar, ldls. även -er grav). (Sädes)kärve. *N. vid n. hela fältet utför. Den färdigbundna n-ens utkastande ur självbindarn. Sett modärna jordbruksarbetare, så snart »vällingsklockan» börjat pingla, kasta ifrån sig den n. de just hålla på att sätta upp* Gust. Blidberg. *På fältet mellan n-arne* Fr. Nycander. *Och drogo samman n-er till travarna* Hans Larsson. — *Som sparvarna njuta / vid n-et* Fröding.

Nek|a, -ade, -as; [-an; -are; -ning; -ningsord = negation]. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Bestrida o. d. *Han n-ar bestämt (att l. till att ha sagt det). N-a tvärt, blankt, fräckt. Envist n-a (till allt). Han fortfar att n-a. Det hjälper inte att n-a till gärningen, när vittnen finnas. Och n-ar han ändå gärningen ~* Lagen. *N-a till författarskapet.* (Du vill alltså resa?) *Ja, det kan jag inte n-a till. Men det kan inte n-as (till), att du är en smula prövande i vardagslag. N-as bör, kan inte, att ~. Jag vill inte n-a för, att detta är den bästa sidan av saken. N-a för sin namnteckning, sitt namn.* — Även refl. *Han hoppades kunna n-a sig fri och gjorde sig inga skrupler därför.* **2**) Vägra. *Bättre strax n-a än länge lova. Ofta n-ar munnen det hjärtat är villigt att giva. Kan du n-a honom den lilla tjänsten? Dottern kan han inte n-a någonting. N-a icke den behövande din hjälp ~* Bibeln. *N-as tillträde till ~. Bli n-ad kredit. Styrelsen n-ades ansvarsfrihet. Jag kan inte n-a honom min beundran, n-a mig nöjet att ~. N-a att mottaga en vara. Farao skall n-a att höra eder ~* Bibeln. *Rösten, som n-ade (att) göra tjänst, tjänstgöra. Benen, fötterna n-ade honom sin tjänst. Och de hade sådana saker att förtälja, att pennan vill n-a att dem återge* S. Lagerlöf. — Även refl. *Inte n-a sig någonting. Han n-ar sig ingenting. Varför skulle man n-a sig den lilla förströelsen?* **II.** Part. Särsk. pres-part. ofta adjektiviskt. *N-ande ord och uttryck. I n-ande, n-ad sats. Besvara frågan n-ande* med nej. *Svaret utföll n-ande* ofta till I 2. **III.** Verbalsubst. **1**) Ofta lagt. *Fällas mot sitt n-ande.* **2**) Sälls. äro: **a**) *Är det trots von Schevens n-an sannolikt, att han egde arsenik?* Ruben Berg. *Vid K:s n-an att värja sig mot angrepp i pressen.* **b**) *En hårdnackad n-are [inför rätta]* Rob. Larsson, öv. **c**) *Negationer eller n-ningsord.* **Syn. I. 1**) förneka, bestrida, ej erkänna, besvara med l. säga nej, negera, uttrycka nekande l. negativt; (ibl.:) ej vilja kännas vid, jäva, motsäga ɴ, bemöta, opponera sig mot; **2**) (för)vägra, avslå, ej tillåta l. bifalla l. bevilja, förmena, säga nej till, förkasta, avvisa, avböja, refysera; (n-a sig ibl.) (vilja) umbära, frånsäga sig, avstå från; **II.** (n-ande:) nekad, negativ, negerad, negerande.

Nekrolōg (-åg); -en, -er. *N-er, präglade av beundran och aktning. En n. över honom ingår i ~. Prunkande n-er i tidningarna.* Även friare. *Då jag här skildrat unionens öden, så har jag arbetat under den känslan, att jag skrivit en n.* R. Kjellén. — *N-artade utgjutelser* J. E. Rosberg. *Det stereotypa n-betyget om fullkomlighet som maka och mor* Klara Johanson. *N-författaren har här överdrivit.* **Syn.** dödsruna, minnesruna, kortare minnes- l. levnadsteckning (över en nyss avliden). — **Nekromantī,** -(e)n. 'Dödsorakel', spiritistisk magi, andebesvärjelse i syfte att avslöja framtiden. — **Nekropōl** (-ål); -en, -er. Antik begravningsplats invid en stad, 'gravstad', de dödas stad, ibl. gravfält. Även friare. *De arabiska begravningsplatserna skilja sig i många avseenden från de kristna n-erna* F. U. Wrangel. *Escorial är de spanska konungarnas n.* Öv. fr. R. Lothar. — **Nekrōs** (-ås); -en, -er (akut). Läk. (Ben)brand, lokal vävnadsdöd, avdöende (o. avstötning) av en ytlig(are) del av vävnaden.

Ne'ktar (nä-; akut l. grav); -n. **I.** Enkelt. **1**) 'Egentl.' De olympiska gudarnas dryck enl. grekisk-romersk mytologi. *Leva av n. och ambrosia.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Om brännvin l. sprit i allm. *När icke den svenska n-n eldade hans mod och självkänsla* G. Pauli. *Den brända n-n. Den inhemska n-n* And. Ramsay. *Att man har något med olovlig n. att skaffa* Algoth Niska. **b**) *Det är i alla fall n. mot den här smörjan* Eric Hultman. *Lönnarna i gulgrön blomsterskrud / locka bin med honungsnektar* Levi Rickson. **II.** Ssgr. Ex.: *N-avsöndringen under fruktämnets bas* bot. *N-fyllda skålar. Låt mig dricka stundens / n-fyllda nu!* H. Dhejne. *N-förande växter* honungsförande. *Passionsblomman, som har vita blommor med en blå n-krans. En n-lik vätska, som lockar insekterna till sig* Ax. Holzhausen. *Från dina varma läppars n-skål* V. Almquist. **Syn.** gudadryck; sprit, brännvin; honung(ssaft). — **Nektāri|um** (akut l. ibl. grav); -et, -er. Bot. Honungskörtel. *'Honungstecken', vägvisare till n-erna* H. Lundegårdh. *N-erna kunna utgöras av sporrar (t. e. hos aklejor och orkidéer), gropar l. fickor på kronbladen (som hos smörblommor) osv.* — **Nektarīn,** -en, -er; -träd. En

avart av persika med glatt fruktskal. *Under persike- och n-träden* Amelie Posse-Brázdová.

Nēmesis (akut l. grav); den-kön. Hämndens l. vedergällningens gudinna, övermodets o. förhävelsens bestrafferska (hos grekerna); himlens l. gudomlig vedergällning, (oundviklig) strafföljd, hämnande öde. *Denna olycka hade också genast uttytts såsom en himlens n. Det är föga mindre än en n., som härutinnan drabbar Japan såsom straff för dess förräderi mot asiatisk konservatism* Konni Zilliacus. *Det går en n. igenom livet.* — *N-tanken genomsyrar G[oldschmidt]s drama En skavank* E. Apiarie.

Nēnie (akut); -n, -r. Klago- (o. lov)sång över en död, dödsdrapa, klago- l. gravdikt. *N-n över den vita Angelika: Susen er gravsång, susen av sorg, I darrande aspar* Karlfeldt.

Nēo-, förstavelse. Ny-, ung-. T. e. *Neoklassicism* nyklassicism. *Den s. k. neologien, d. v. s. den rationalistiska uppfattningen av kristendomen (1700-talets 'upplysning').*

Neōn (-ån); -et. Grundämne av ädelgasernas grupp (upptäckt 1898). *Inneslutes n. i ett urladdningsrör, lyser det med rött ljus och har därav fått vidsträckt användning i reklamens tjänst (n-lampor); genom inblandning av andra gaser i n-et eller genom färgat glas kan man få även andra ljusfärger. De med n. fyllda glödlampor, som börja användas i butikfönstren* ~ Astrid Cleve-Euler 1925. *Nu* ~ *flammar n-ets laxröda sken mot en från det enklaste kafés ljusskylt* Hans Pettersson 1931. — *Osram och Philip bilda internationellt n-bolag* 1931. *N-lampor som radiosändare* 1931. *Ljusbokstäver och andra lampor för n-ljus. N-ljusrör* 1930. *Jätteneonskylt, till vilken åtgått 60 m. n-rör* 1930.

Nepoti'sm -en. Otillbörligt gynnande av (egna) släktingar, frändegunst, ibl. 'beskyddarskap', 'svågerpolitik'.

Neptūnigördel. Våtvärmande omslag (särsk. på buken). — **Neptūnison** sjöman.

Ner se ned. — **Nēre** (grav); längre ned ('nedre' kan knappast sägas vara komp. till nere), nederst; nerepå o. nerevid (både prep. l. adv.; vanligare 'nerpå' o. 'nervid'). Adv. **1**) *N. på botten, i vattnet. Att det n. i berget varit en släppa* ~. *(Djupt, längst) n. i dalen. N. i dalarna, på marken, på ängen. Djupt n. i dyn* även bildl. *Bo n. på nedra botten. N. i södra Sverge, i Italien.* — Märk. *Allt, som här n. kallas lycksalighet* (även 'härnere') = här på jorden, här i livet, i denna världen. **2**) *Han är redan, för längesen n. (igen ur trädet, från sitt vindsrum osv.)* nerklättrad, nerkommen osv. — *Men när han kom till Uppsala, var ingen n. (vid station) och tog emot honom.* **3**) Friare o. bildl. *Allt är en böljegång, intet är evigt n. eller evigt uppe. Längst n. på lyckohjulet.* — *Hålla medlemssiffran n.* låg(t). — *I dag har allt utarbete legat n.* stått stilla, varit nedlagt. — *Att ingen industri varit så djupt n. som den ryska under bolsjevikväldets första år* A. Karlgren. — Märk särsk. en nyare (ngt vard.) användning om person: *Han har varit så n. sista tiden, efter konkursen, att hans anhöriga varit oroliga för honom.* **Syn.** (ibl.:) djupt l. långt l. ända ned; (ned)sjunken; nedbruten, nedstämd, förtvivlad, olycklig o. förbi, dyster (o. håglös), deprimerad.

Nereīd, -en, -er; -lek. Havsnymf, dotter till Nereus (enl. grekisk mytologi).

Nēri|um (akut); -en, -er; -e- l. -umart m. fl. Nerium o. särsk. N. oleander, en hög buske med lansettlika, ngt läderartade (giftiga) blad o. doftande skära (ibl. vita) blommor. Mer odlad förr än nu (som krukväxt). **1**) Enkelt. *Gammal gumma med sin n-um. Fönsterkupan, där n-en blommade. N-erna voro riktiga små träd, och* ~ Gurli Linder. **2**) Ssgr ha formen *nerium-* l. *nerie-*. *N-umhäck. N-umkruka. Stora, blommande n-umträd* S. Lagerlöf. *N-eträden i sina krukor längs muren.* **Syn.** rosenlager, oleander.

Nertz (nä-); -en; -boa; -päls. Buntmakarbenämning på skinn av (olika arter av) flodillern. Ibl. = mink (jfr d. o. och flodiller). *N. av amerikansk flodiller sättes i värde mellan ädelmård och sobel.*

Nerv (nä-); -en, -er (akut). **I.** Med plur. **1**) Egentl. o. friare. **a**) Samling av trådar som hos djur o. människor gå mln n-centrum o. periferin o. leda yttre l. inre retningsintryck samt förmedla känsel, rörelser, sinnesförnimmelser m. m. *N-erna, som ofta ha formen av en rund vit sträng, sammansatt av flera l. färre n-trådar, grena sig i allmänhet rikligt på sin väg från hjärna l. ryggmärg till periferin och upplösa sig i fina n-ändorgan, anpassade för olika sorters vävnader* jfr Nord. Fam.[3] *N-er som utgå ur hjärnan kallas cerebrala (hjärn-, huvudn-er), de som utgå ur ryggmärgen nämnas spinala (ryggradsn-er) och de som utgå ur 'den sympatiska gränssträngen' ha namn av sympatiska. Döda n-en i en tand, innan man fyller den. Där n-en låg bar, blottad. Rörelsen-er äro centrifugala, känseln-er centripetala. Hörsel-, synn-en.* **b**) *Ha svaga, klena, sjuka n-er. Som fått sina n-er förstörda i kriget. Sköta sina dåliga n-er. Hans n-er äro angripna. Inte kunna behärska sina n-er. Jag fick vila ut tillräckligt, n-erna kommo i skick och* ~ P. E. Svinhufvud. *Röka för att lugna n-erna. Mina n-er äro nu så spända, att jag darrar i hela kroppen som ett asplöv* E. v. Otter. *Kände en rysning av obehag, ty hans n-er voro hårt frestade* A. Österling, öv. *Vilket också nötte på n-erna* Ellen Lundberg-Nyblom. *Uppslitna n-er* Hj. Bergman. *Ha n-er* vara nervös (l. ibl. nyckfull). *Egentligen*

går det på mina n-er att hålla på med det här Mia Leche. *Mig går han på n-erna, den där Machiavelli i västfickformat* Runar Schildt. *Dessa ständiga strider borjade ta på, fresta på n-erna. Stålsätta, harda sina n-er. Man måste ha starka n-er for att åse en tjurfäktning. Ha n-er av stål, ståln-er.* — *Utgöra en livsnerv i ~.* **2**) Bot. *Vanligen är bladskivan genomdragen av s. k. n-er, vilka på bladets undersida framträda som fastare åsar eller ribbor. Bladn-er.* **II.** Utan plur. I allm. tämligen sen o. skr. (bildl.) bibet. *Allt som stärker viljans n.* E. N. Söderberg. *Du gav mig åter spänstighet och n.* K. A. Tavaststjerna. *Där han med samma n. och drift fortsatte sina studier* Dan. Åslund. *Ellis Wallin har mera n. och rutschighet i sina landskap* K. Asplund. — *Som du även måste känna för att förstå affärens n.* C. J. L. Almquist. **Syn. I.** (ibl.:) känselsträng, känseltråd, sena; **II.** kraft, styrka, energi, eftertryck, 'fart'; det viktigaste (i) l. 'motor'.

— **Nervattack.** Nervanfall. *Få en n.* **-ban|a.** Fackl. *Nervsystemet utgöres av ledningsbanor (n-or), sammansatta av nervceller och nervtrådar* Nord. Fam.[3] **-cell** jfr föreg. o. gangliecell. **-centr|um.** Fackl. Begränsat område till vkt en nervmekanism kan lokaliseras. *Kunskapen om dessa n-as läge har kallats lokalisationsläran* Nord. Fam.[3] *Andningens n-um är beläget i förlängda märgen; förstöres detta område, upphöra andningsrörelserna.* **-chock.** Stark stöt l. rubbning på nervsystemet (jfr chock II 2). *N. hade hon ingen fått, ty de voro ej uppfunna då* Elin Wägner. *Hämtat sig från n-en* Dan. **-droppar** kamferdroppar (mot svimning, nervös kramp o. d.). **-feber** gammal svensk benämning på tyfoidfeber. **-frestande.** *En ganska ~ n. strid* A. Blanck. **-full.** Skr. Kraftfull, senig. **-förgrening.** Abstr. o. konkr. *N-en i [fjärils]vingarna* G. Adlerz. **-förstörd.** *N-a krigsoffer.* **-gift** g. som särsk. verka direkt på nervsystemet (t. e. bedövnings- o. sömnmedel, alkohol, kamfer). **-hets;** -ande. **-hälsa.** *En obruten n.* **-inflammation** läk.

-kirurgi. I vidaste bet. = ingrepp inom hela nervsystemet (både dess centrala o. perifera delar). *Ett helt nytt fält inom n-en öppnas av möjligheterna att påverka diverse sjukdomar genom avskärande av de sympatiska nervtrådarna till vissa organ* T. Rietz 1931. **-kittlande.** *Det är en lockande och unik promenad — även om man inte behöver skriva under resehandbokens epitet, att den är n.* Sven Haglund. *Vädrade något n. och pikant* Erik Palm. *Spännande och n.* **-klen;** -het. Lindrigt nervsjuk. *Vilohem för n-a (personer).* **-knippe.** *Hela hon ä ett enda n., ytterligt känslig för allt, ljud, syner, färger, behandling.* **-knut** se ganglie. **-knyte.** *Han var ju ett n. hela människan sammanbiten energi* l. d. **-kramp** k. före kommande vid nervsjukdomar. **-kris.** *Den dödssömn, som kan följa på stora n-er.* **-kur;** -anstalt. *Äger ett klimat och en luft, vilka verka nästan som en n.* *Fröding på n-anstalten vid Görlitz.* **-lidande.** Två ord. **1**) *N-n av skilda slag.* **2**) *Den n. mänskligheten.* **-lik,** -t. *Ett band av björkar, vars ~ n-t tecknade kvistverk ~* C. Svenson-Graner. **-liv.** *Så beroende var hans n. av ~* Strindberg. *Ett överkänsligt n. [som Ola Hanssons].* **-livande.** *N. eller 'hjärtstärkande' medel.* **-lugnande.** *Doktorn föreslog en n. sjöresa.* **-läkar|e.** *Dr E. Westerlund, som var en av våra allra framgångsrikaste n-e.* — *Sjätte nordiska n-kongressen öppnad i Köpenhamn* 1932 (den första 1922). **-lära** neurologi.

-pin|a; -ande. *Det är en n-a att höra hennes pianoklink. N-ande buller.* **-pirrande.** *N. och våghalsiga äventyr.* **-poesi.** *Den modärnistiska diktningen kunde med ett ord kallas »n.»* Rabbe Enckell 1928. **-prov.** *Det blev ett verkligt n.* **-prövande.** *Med n. envishet. Några n. månader.* **-ret|ande;** -lig (-t, -are; -het); -ning. **1**) *N-ande medel. Osockrat, n-ande starkt japanesiskt te* K. Zilliacus. — *Ett högst n-ande buller. Men fann upplevelsen [att gå över rottingbron] betydligt mindre n-ande, än man utmålat den för mig* W. Kaudern. **2**) *Han är mycket n-lig.* **3**) *'Receptorerna', mottagarna av n-ningarna.* **Syn. 1**) retande, ibl. uppiggande; (ofta:) irriterande, upprivande (för nerverna); spännande; pikant; **2**) (lätt)retlig, nervös. **-ryckning.** *Lida av n-ar (spasmer) i ansiktet.*

-sammanbrott. *Få ett n. med tårar och ~.* **-sensation.** **-sjuk;** -dom; -hem; -lighet. Allmännare (men ej fackl.) även (som ett mildare uttr.) om egentlig sinnessjukdom o. sjukliga psykiska tillstånd; i trängre fackl. bet. = sjukdomar i de perifera nerverna. *N-a, som ligga isolerade på ett n-hem. N-domar som neuralgier, förlamningar, nervinflammationer, skrivarsjuka. Tilltagande n-lighet.* **-skak|ande;** -ning. **1**) (Upp)skakande. *En n-ande kvarts timme, som han aldrig glömde. Där i huset var det ständiga n-ande uppträden.* **2**) *N-ning betecknas som en häftigt skakande kramp, vanligen av mycket lätt natur och omfattande hela kroppen. Få n-ningar.* **-slag.** (Icke fackl.) namn på en del hastigt uppträdande förlamningar (särsk. av ena ansiktshalvan). **-slitande.** *Ett jäktande och n. arbete* E. v. Otter. **-smärt|a.** *Häftiga n-or i ansiktet.* **-specialist** nervläkare. **-spänn|ande;** -ing. *Efter den n-ande färden. I detta n-ande ögonblick.* — *En olidlig n-ing.* **-stark.** *Det är n-a karlar vi behöva, som inte blekna för en kula. Situationer, då även den n-aste*

kunde frestas att överge allt. **-stillande.** *N. medel. Stämningen är tyst, n., jullik* Klara Johanson. **-styrka.** *Pröva ngns n. Ett rykte om skicklighet och n., som ~* Har. Victorin. **-styrkande** l. **-stärkande** medel, medicin. **-svag;** -het. Neurastenisk, nervös. *Söka bota sin n-het med sunt trädgårdsarbete i en vacker trakt på landet.* **-svulst** läk. **-system.** *N-et utgöres av nervbanor, sammansatta av nervceller och nervtrådar. De primitivaste djurformerna sakna n. Ett (ut)slitet n. Fresta på n-et. N-ets sjukdomar.* **-tråd.** *N-arna äro sällan enkla, vanligen äro de förenade till buntar, sammanhållna och omgivna av bindväv.* **-värk. -överretning.**

— **Ne'rvig,** -t, -are; -het. Bot. m. m. *Hela, vintergröna, starkt n-a blad* B. Jönsson. **Syn.** ibl. ådrig. — **Nervositēt,** -en. Lindrigare psykisk jämviktsrubbning l. ostadighet l. överretning, störd (känslo- o. vilje)jämvikt, labilt känsloliv med ofta överdriven livlighet; ibl. nervsvaghet. *Sten dabbade sig gång på gång, och hans n. växte i samma mån. Behärska sin n. (inför avgörandet). Söka bot för en svår, (en) höggradig n. Det gjorde han av ren n., av bara n. Det låg n. i luften.* — **Nervōs,** -t, -are. *N-a lidanden* nervlidanden. *N. huvudvärk. — Av n. läggning. Ett n-t temperament. Ha n. belastning. Som liten var han så n., att läkarna knappt vågat hoppas på att han en gång skulle kunna bli en nyttig samhällsmedlem. N. och darrande som ett gelé. Hon gör mig n. (med sitt evinnerliga frågande). Under hans n-aste period. Arbeta n-t och ojämnt, med (rent) n. hets. N. och orolig. Jäktad och n. N. och utarbetad. Sliten och n. N. och obehärskad. Du verkar så n. Och ett glest hakskägg, som han n-t tvinnade* Y. Berg. *N-t fingra på klockkedjan, trumma på bordet eller snurra tummarna kring varandra. I vår n-a tid. N. oro, brådska. Med ett n-t grepp. Litet n., hur det hela skulle gå i lås. Bli n. över ngt* orolig, ibl. uppretad. *Hon är alltid resnervös.* — Även om djur. T. e. *En n. häst. Svartsnäppan, som är av en överdrivet n. läggning och har skyggheten till väsensdrag.* **Syn.** nerv-, nervsystemets; (nerv)svag, (nerv)klen, (nerv)retlig, som har (ständig) oro i kroppen l. 'kvicksilver' i sig, ibl. spasmodisk; överkänslig, överdriven, överspänd, överretad, exalterad, uppirrad, het (om öronen), obehärskad, ojämn, ryckig, obalanserad, otålig, ombytlig, ibl. överdriven l. uppjagad l. rastlös, osäker (på sig själv); flaxig, fjäskig, vippig, lynnig, (halvt) virrig, vimsig, hysterisk; stingslig, lättretad, uppretad; skygg, ängslig, inkiett, orolig, rädd.

Nes|a, -an, -or. Skr., ofta ngt högt. *Till evig skam och n-a. Det är en skam och en n-a, att ~. Till blygd och n-a för hela släkten. En n-a är det för fria män att gå i ledband. Något hjälpte det upp denna n-a, att barnet bleve trolovningsbarn* Elin Wägner. *Det universitet ~ vilket, sig till n-a, så styvmoderligt behandlade honom* Joh. Sundblad. **Syn.** skam, vanära, smälek, ibl. förödmjukelse, ibl. skamfläck. — **Nēslig,** -t, -are; -het (med, mer konkr., plur.); -en l. oftare -t. Vanligare än 'nesa' o. ej så begränsat till viss stil. *N-t straff* särsk. (förr) om straff som medför förlust av medborgerligt förtroende. *Begå n-a handlingar. Hederlig förlust är bättre än n. vinst. Borgerligt krig eller n. underkastelse. Böjd under ett n-t ok. Dö en feg stackares n-a död. Gripa till en n. flykt. Än n-are är det att överge dem, som lita till ens beskydd. För att undvika ett n-t kvarsittarskap* Alb. Engström. *Ett n-t kärl med avslaget öra* Rik. Lindström. — Märk *Begå n-t våld* våldtaga. — *Den reträttplats, dit han n-en skickades 2 jan. 1909* Erik Nyström. *Bli n-en avvisad. N-t fly ur striden. — Begå verkliga n-heter.* **Syn.** skamlig, oblyg, äreförgäten, vanhederlig, skändlig, nedrig, nidings-; vanärande, skymflig, föraktlig, mkt förödmjukande.

Ne'ssos- (nässås-) l. **Ne'ssusdräkt** l. **-mantel.** Olycksbringande l. dödande (o. försåtlig) gåva. Jfr Herkulessagan.

Nest|or (nä- o. kort å; akut l. grav); -orn, [-ōrer]. Den äldste inom en krets (som man ser upp till), den mest vördade åldringen, vördnadsvärd o. erfaren gubbe, ibl. 'grand old man'. *Den svenska konstens högt värderade n-or [Georg v. Rosen]* E. Wettergren. *Uppsala universitets n-or, prof. Olof Hammarsten* 1931. *Vår diktnings n-orer, Mörne, Gripenberg, Zilliacus, Tegengren, Alm, äro knappa femtio år* Olof Enckell 1928.

Nestoriān (nä-); -en, -er; -i'sm (-en); -sk (-t). Kyrkohist. Ifråga om Nestorii lära om Kristi person (Kristus ägde två 'självständiga naturer'). *N-erna kallas ibl. även 'kaldeiska kristna' l. 'Tomaskristna'.*

Netto[1] (nätto; grav); -t, -n. *Förtjäna 3,000 kr. i n. per år. Minskat n. i Skövde mek. verkstad. Post- och telegrafverkens n-n 1917. Statsbanen-t börjar sjunka* 1916. *Lyckas öka (års)n-t.* **Syn.** (ren l. behållen) vinst, (netto)behållning, slutbehållning. — **Netto**[2], adv. (o. ngn gång adj.). Jfr motsatsen brutto. **I.** Enkelt. *Tjäna n. 4,000 om året på ~, 4,000 n. Det gav honom n. 500 kronor(s behållning). — Alla pris beräknas n. Skålen kostar n. 3.50* ibl. = med rabatt, det är sista priset på den. — *En låda russin väger n. så och så mycket* russinen enbart. — *De pris, som för dagen betalas för spannmål av normal kvalitet banfritt noteringsorten per n. kassa* H. Leander. **II.** Ssgr. Ex.: *Beräkna n-avkastningen av ~. Viss procent av n-behållningen. N-beloppet skulle utgöra 34 kr. N-förlust. Den bokföringsskyldiges*

n-formogenhet ~ Hemberg-Sillén. *N-förtjänsten krympte ihop till 20 kr. N-inkomsten på konserten blev ~. N-pris* sista pris. *Med ett fartygs storlek i brutto- eller nettoton förstås dess dräktighet brutto eller n. Fartyg om 20 n-ton och däröver. Å de med låda eller å de n-vikt(en)?* blotta varuvikten. *N-vinst* ren vinst. **Syn.** efter l. med avdrag av l. utan omkostnader o. utgifter l. rabatt l. inpackning, efter vederbörligt l. alla avdrag, utan förpackning l. d., (i) ren behållning, blott(a), enbart.

Neuralgī (vanl. utt. nev- l. näv- med kort vokal; hårt g); -(e)n, -er; -väder; neura'lgisk (-t). Ibl. (dock ej i SAOL[8]) stavat nev-. Neuralgisk smärta, nervsmärta. *'Tic douloureux' (trigeminusn-en) tillhör de svåraste n-erna; den nästan vanligaste n-en är ischias. Ett riktigt n-väder med kall blåst och rusk.* — **Neurast|enī,** -eni(e)n; -ēniker(-n, =); -ēnisk (-t). Nervsvaghet, abnorm uttröttbarhet hos nervsystemet, ett psykiskt sjukdomstillstånd med växlande men huvudsakligen 'subjektiva' symptom. *Den fysiska krämpfullhet av olika slag, som i n-eni är så vanlig, torde väsentligen vara »psykiskt» betingad* B. Gadelius. *Då n-enien är uttryck för ett nervöst trötthetstillstånd, måste behandlingen rikta sig på vila, stärkande diet och rogivande föreskrifter; härtill kommer stundom behovet att förströ den sjuke och länka hans intressen på andra föremål än sig själv* ib. *Lida av n-eni. — En i sig själv försjunken n-eniker. Bli n-eniker. Han är en ohjälplig n-eniker. — N-eniska föreställningar, lidanden.* — **Neurolōg** (-åg); -en, -er; -ī (läran om nervsystemet o. dess sjukdomar); -isk (-t). *Möte av nordiska n-er* planerat 1922. *Första nordiska n-kongressen hölls i Köpenhamn 1922. Nervkirurgien framtidsämnet inom n-ien* 1932. *[S. E. Henschen] stod vid sin bortgång som en av n-iens allra främste målsmän* J. W. Nordenson 1930. *Nordisk n-isk förening bildad* 1922. — **Neuropāt,** -en, -er; -ī (-(e)n); -isk (-t). Nervsjuk. — **Neurōs** (-ås); -en, -er; neurōtisk (-t). Om vissa nervsjukdomar l. lindrigare psykiska sjukdomstillstånd.

Nēut|er (diftong, aldrig v-ljud; akut); -ern, -rer. Neutral l. partilös person. *Franzén och Wallin m. fl. kallades förr ofta n-rer, motsatt å ena sidan fosforister och göter, å den andra de gamla akademici.* — **Neutrāl,** -t, [-are]; -form (-en, -er; språkv.). **1**) Allmännare. Egentl., friare o. bildl. *De n-a makterna, staterna under Världskriget. Skall Sverge förbli n-t?* 1917. *I själva verket började även n-a länders befolkning bli undernärd. Förklara sig n. (i tvisten, kriget mellan ~). N. zon* neutraliserad, fri från militära befästningar l. andra anläggningar, truppförläggningar o. d. *Är du verkligen n. i den saken? Inta en n. ställning mellan två stridande. Hålla sig (absolut) n.* **2**) Språkv. *N-t substantiv; subst. av n-t kön, det kön, 't-kön'.* **3**) Kem. *N. är en vattenlösning, som är lika starkt sur som basisk.* **Syn. 1**) partilös, som icke håller mēd någondera (parten), som undviker (allt) partitagande, utanförstående, oväldig, opartisk; fridlyst, neutraliserad, förklarad neutral, ibl. 'demilitariserad'; (ibl.:) likgiltig, 'mittemellan', 'färglös'; **2**) 'könlös', av t-kön l. det-kön. — **Neutraliser|a,** -ade, -as; -ing [l. neutralisation]. **1**) Egentl. *N-at område* internationellt fridlyst i händelse av krig l. 'demiliteriserat' i fredstid. *Suezkanalen utgör n-at område, den får i krigstid ej vara krigsskådeplats och skall såväl i krigs- som fredstid stå öppen för alla örlogs- och handelsfartyg.* **2**) Bildl. *N-a alla ens ansträngningar, åtgärder. En tillsats, som skall n-a de skadliga verkningarna av giftet.* **Syn. 1**) göra neutral, ibl. 'demilitarisera', fredlysa; **2**) förta(ga) verkan av, förlama; 'uppväga' m. — **Neutralitēt,** -en. Folkrättsligt = den hållning en stat bör iaktta i krigstid om den vill anses undvika partitagande för någondera av de krigförande; ofta friare o. bildl. *Iakttaga väpnad n.* vara opartisk men rustad att försvara sig mot de krigförandes övergrepp. *En obrottslig n. Söka förmå ngn att överge sin n. och ta parti för ~. — Tysklands n-sbrott mot Belgien. Den stat, som utfärdar (en) n-sförklaring, tillkännager därmed sin avsikt att följa n-sreglerna. Lämna n-svidrigt understöd åt krigförande makt.* **Syn.** partilöshet, neutral l. opartisk hållning, opartiskhet l. oberördhet vid krigstillstånd.

— **Neutrōn** (-ån); -en, -er. Fys. *[Chadwicks märkliga upptäckt] av n-en [1932], en byggnadssten av samma väsentliga betydelse för materiens struktur som elektronen och protonen* M. Siegbahn. *N-en, som har massan ett men laddningen noll, är liksom den neutrala väteatomen sammansatt av en proton och en elektron, men har en genomskärning tiotusen gånger mindre än väteatomens* ib. — **Nēutr|um** (akut); -et, -er l. -a; -umform m. fl. Språkv.; särsk. i plur. även bildl. Ord l. föremål som varken är maskulinum l. femininum (han- l. honkön, manlig l. kvinnlig, man l. kvinna), det-kön, t-kön, 'intet-kön'; neutralt genus. *'Fruntimmer' är (genus) n-um, ehuru 'föremålet' är av kvinnligt kön. Vad heter 'bonus' i nom. plur. n-um?* ofta förkortat neutr., ibl. ne. *N-a på -döme (t. e. föredöme).*

Newfoundlandshund (njufäund- l. ibl. njo-). Stor o. livlig hund med lång, tät o. rätteligen svart hårbeklädnad; simmar väl.

Nevō, -n [l. -en], -er. Bror- l. systerson. *Då onkeln på det starkaste ogillade sin n-s val av livsledsagerska.*

Ni, eder l. er (ibl. skrivna med stor bok-

stav); -förening o. -reform (ej säll. skrivna med bindestreck). Pers. pron. för 2 pers. Jfr du o. din, I², Eder² o. Er². **I.** Grundformen. **1**) Skrivet 'ni' (liten bokstav). **a**) I smtl. är 'ni' enrådande vid tilltal till flere och mer o. mer tränger det också in i skriftspråket. En svårighet är det att vi ofta ännu dra oss för att låta verbens sing.-liknande plur.-former (som regelbundet nyttjas i smtl.) även träda fram i skriften. Vid 'ni' går detta dock lättare än vid 'vi' o. 'de'. Även vid predikatsfyllnad med plur.-form kan sing.-formen av verbet användas efter 'ni'. Å andra sidan händer det ännu i högre stil att 2 plur. får verbform på -(e)n (som efter I). Några belysande ex.: *Håller ni av varandra, då behöver ni ej hysa någon fruktan för framtiden. Ä(r) ni sjuka, (så) få(r) ni gå hem* är numer det naturliga även i skr.; mkt åld. verkar *Ären I icke välmående, mån I gå hem*, under det att typen *Äro ni sjuka* ~ just vid verbet 'vara' är ovanlig men i andra fall t. o. m. (i viss stil åtminstone) föredras framför sing.-formen. T. e. *Ha ni nu gått å blivit sjuka igen? Men varför bygga ni så lågt i år, ni elaka väderspåmän?* där förf. fortsätter *Vet ni inte, att ni därmed båda kall och våt sommar, era ofåglar* 1926. *›Ni vet, ni vet han tror / han är sultanens bror!› / I skräddare och tiggare, / I kännen icke anden* ~ Fröding. *O ni, som skyn gudaktigheten / och rodnen för en andaktstår* Leopold. *Vad gapa ni efter* ~ Aug. Blanche. *Därför ni svenska studenter, visa vad ni uträtta* ~ *gören reklam för er* ~ *talen vänligt* Studentbladet 1915. **b**) I högt., skönl. o. åld. l. bibl. stil träffas ännu typen 'I ären' ymnigare o. utan att verka stötande. T. e. *Vad gingen I ut att se? Förty det skolen I veta, att viljen I följa mig, kommen I icke att bliva utan lön. Galningar och vettvillingar ären I* (jfr vid starkare utbrott: *Tvi, ni ä(r) galningar, ni ä(r) vettvillingar!*).

2) Skrivet 'Ni' (stor bokstav). Vid tilltal till en person. Svenskan har som känt intet tilltalsord som helt slagit igenom. Till en person som man ej är 'du' med brukar man därför ännu ofta mer l. mindre tungrodda titlar (l. andra nödfallsutvägar: opers. konstruktion, 'herrn', 'fruntimret', 'damen' osv.). Det enda ord som kan tänkas bli vår motsvarighet till danskans 'De', tyskans 'Sie' osv. är 'Ni'. Att 'Ni' ej lyckats nå full seger som vårt allmänna tilltalsord förvånar, då den mycket 'otroligare' reformen att av 'adels'-titeln 'fröken' göra en titel för alla klasser lyckligt genomförts. Jämför man emellertid de nutida förhållandena med tidigare har dock Ni redan hunnit långt på vägen. Förr ansågs det ofta (o. anses ngn gång ännu) som en förnärmelse att bli kallad 'Ni'. *(Vet hut och nia mig inte!* l. *Ni kan Ni vara själv; jag är inte Ni för Er!)*. Nu är det mycket använt men fortfarande stöter det på svårigheter att nyttja det 'uppåt', dvs. till högre stående, överordnade l. äldre. Men även detta kan gå; pastor primarius Widner hälsade prinsessan Sibylla 1932: *Ni, unga prinsessa, kommer från Edert kära hem, följd av* ~. Intresset för ett allt utsträcktare bruk av 'Ni' har länge varit livligt *(Ni-föreningar* etc.) o. just i dagarna ha Ni-anhängarna åter bragt Ni-reformen på tal. Några ex.: *Prof. H. Almkvist i Uppsala hade på sin tid på sin dörr ett anslag: Här begagnas endast Ni. Kan Ni, min fröken, säja mej, vart jag ska gå för att komma till Historiska museet? De ska Ni säja, Ni, som inte själv ä torr bakom öronen. Kunde inte Ni, som är en förståndig karl, göra början och låta Era underordnade kalla Er för Ni?*

3) Liksom 'jag', 'du', 'vi' kan även 'Ni' stundom nyttjas liktydigt med 'man', detta dock helst i skönl. o. friare stil, mer säll. i vanlig prosa. Det gör då uttrycket livligare. *Ni vill kanske besöka Stockholm? — Då bör Ni resa dit om våren, då ekarna vid Djurgården stå ljusgröna* (jfr den vanliga prosans *Vill man besöka S., (så) bör man helst resa dit om våren)*.

B) Objektsformen. 'Eder' är högt. men mindre åld. än 'I'. 'Er' är det vanliga o. brukar ej röna Ni's lott att av somliga anses oartigt i tilltal till en person. **I.** Stavat med liten bokstav. Till plur. 'ni', rätt säll. I (motsvarande sing. 'du' l. 'Ni'). *Tänk er för, gossar! Jag ber er besinna, mina herrar, att detta är första försöket. Er bägge kunde jag ju tala om det för. — I haven därmed gjort eder förtjänta av det hårdaste straff.* **II.** Ofta med stor bokstav. Till sing. 'Ni'. Formen 'Eder' ännu sällsyntare än i I. *Om Ni, herr överste, hade betänkt Er bättre, hade Ni knappast råkat ut för sådana obehag. Ursäkta, min fru, att jag besvärar Er. Får jag ge Er ett gott råd?*

— **Ni|a**¹, -ade, -as. Tilltala med 'Ni'. Jfr dua. *Om* ~ *magistrarna ville låta ›nia› sig av sina elever* 1928. *Och i Värmland betraktades niandet nästan som en förolämpning* N. Selander.

Ni|a² (grav); -an, -or. Jfr bl. a. femma o. elva II. Siffran o. talet 9. Kan i sing. växla med 'nio' (nie). Nyttjas ofta om en del föremål betecknade med talet 9 (t. e. husnummer, hotellrum, spelkort, lottnummer). *Nian står först. Först kommer en nia, så en sexa* jfr *Här står nio, tre, sex. Ruter nia(n) tog spel* l. *Ruter nio (nie) tog spel. Nian, (nummer) nio har vunnit. Herrn på nian har ringt efter sitt rakvatten.* — **Nie** se följ.

— **Nio,** i smtl. ofta 'nie' (vkt i skrift

verkar ngt. vard.), grundtal. Jfr bl. a. fem o. elva 1. Tecknas 9 l. IX. Substantiviskt l. adjektiviskt. Ibl. brukat för ordningstal. Smnskrives ofta med föreg. o. ibl. med följ. räkneord (för så vitt det ej skrives med siffror vkt är det vanligaste i dylika fall). Ex.: **a**) *Sånger och berättelser av Nio signaturer, Örebro 1863. Samfundet De nio* stiftat 1913 efter donation av Lotten v. Kræmer. *Han är nio år fyllda, nio år så när som på en månad. När hon gått sina nio månader* var färdig att föda. *Nio dar i sträck, av elva. De nio sånggudinnorna. I nio fall av tio. En nie, tie stycken. Nio gånger fem är förtifem. Och högst nie tums bredd* C. Larsson i By. **b**) *Boken skulle kostat tio kr., men jag fick den för nio (nie) å femti (9.50 kr.). Klockan är nio slagen. Båten kom först (litet) efter nio, först nio och tjugu (9.20).* **c**) *Lördagsnumret, (på) sid(an) nio, spalt sex.* **d**) *Huru för hjärterannsakaren en ångerfull syndare kan vara kärare än nio och nittio rättfärdiga.* **e**) Med 'överdrift' l. utan att exakthet avses. *Där fanns nio så visst som en* ibl. = det var alldeles för lågt tilltaget. *En katt har n. liv* (så svåravlivad är katten). *Björnen, som påstås ha nio mans kraft ~. Nu ska ni ta för er av alla nio sorterna* om småbröd (till kaffe).

— **Nio-** (l. smtl. gärna **Nie**)**armad. -delad. -draget.** Ngt vard. *I n.* jfr niotaget. **-dubb|el;** -l|a (-ade, -as; -ing). *Lägga (ihop) filten n-el. N-elt så stor* ej 'niofaldigt'. **-fal|d,** -den, [-der]; -dig (-t; mindre vanl. än 'niodubbel' o. ofta mer skr. o. fackl.); -t (adv. = nio gånger). *Det svåra blir n-t svårare, ju längre man dröjer att utföra det.* **-föreställning** vanl. kl. 9 på aftonen. **-garnslina.** *En 9-garnslina* O. H. Waldén. **-hundra;** -de (ordningstal samt åld. emfatisk biform till grundtalet); -tal(et). Jfr nio. **-hålsbana.** För golfspel. *Den provisoriska ~ 9-hålsbanan vid Sticklinge* 1926. **-hörn|ig,** -igt; -ing (-en, -ar). **-klassig,** -t. *N-t läroverk med 5 lägre och 4 gymnasieklasser (ringar).* **-maktsfördrag.** *N-ets bestämmelser rörande Mandschuriet* 1932. **-manna|kommitté;** -råd; -styrka. **-manskraft. -månadersdrift.** *N-en [vid Sverges vattenfall]* Sv. Arrhenius. **-männing,** -en, -ar. Släkting i nionde led. **-procentig,** -t. **-rummig,** -t o. **-rums;** -våning. **-sid|ig,** -igt; -ing (-en, -ar). **-siffrig,** -t; [-het]. **-spaltig,** -t. **-stavig,** -t; -het. **-svansad.** Märk *Och slogo honom med en »n. katt» för att utdriva djävulen* se katt B. **-taget.** *På morgonen, i, vid n.* **-tal,** -et; -ig (-t; = med 9 av varje). **-tiden.** *Vid n.* i niodraget l. -taget. *När det icke blev riktigt ljust förrän vid nietiden* A. Mörne. **-tumsplanka** åld. **-tusen;** -de (dels ordningstal; dels åld. o. sälls. emfatisk biform till grundtalet); -tal; -årig m. fl. Jfr nio. **-tåg|et** på morgonen l. aftonen. **-våning|ar|s;** -sten|hus. *Genuesiska, smala niovåningshus* Jörgen. **-årig,** -t; -åring (-en, -ar), -års minne etc.).

Nionde (grav); nion[de]del. Ordningstal. Jfr bl. a. femte o. elfte. *Vid n. timmen ropade Jesus ~* Bibeln. *N. århundradet* 800-talet; ibl. åren 801—900. *Den femte i n.* 5 sept. — *Inte niondelen ens av det beräknade.* — **Nitti** l. **Nitti|o** (båda mest akut); -(o)e'n; -fö'rsta; -tal(et) m. fl.; -|a (-an, -or; mest akut); -onde (grav l. akut). Jfr nio, nionde osv. samt femti(o). Tecknas 90, XC l. LXXXX). *Närvarande voro nära n. procent (90 %) av medlemmarna. Efter några och nitti(o) års förlopp. Kärare än nio och n-o rättfärdiga. År n(-o) f. Kr. Gammelmor, som var över de n. Så nu kan* det *vara jämt n., sa den onde om hundra* vard. även = 'slut'. *N-o på hundra ha ~. N-nio bland hundra skulle misslyckas. Våren n-nie* 1899. — *För nittioelfte gången* O. Levertin. *N-femprocentig sprit. N-(o)talet, N-(o)talsdikt(are)* o. *N-talist* m. fl., litt.-hist. ofta om 1890-talet. *J. W. Sundén, som mer än n-årig, ännu långt inne på sitt n-(o)tal sasom vetenskaplig författare hade bevarat sin gestaltningsförmåga (vid n-ofyra års ålder utgav han ett nytt vetenskapligt arbete). — För n-onde gången frågar jag: ~. N-on(de)delen av en rät vinkel.* — **Ni'tton** (kort -å-; grav); -årig osv.; -de; -[de]del. Jfr nio o. femton. Tecknas 19, XIX (l. XVIIII). *N. månader gammal. Ge mej bara n. droppar!* om kaffe. *Tjäna n. år väl och det tjugonde illa, får du otack för alla. Norra Kungstornet med sina n. våningar. — Du kan ge dig n. på, att ~* (sälls. för 'sjutton' l. d.) Birger Sjöberg. — *N-hundratalet. N-hundratio till elva (1910—11).*

Nick, -en, -ar. *Med en n. ge sitt bifall tillkänna. Jag instämde med en n.* M. Lybeck. *Genom en n. teckna åt ngn att komma. Ge ngn en nådig, vänlig, uppmuntrande n. Ett huldrikt ord ~ en flyktig n.* Z. Topelius. *Bifallsnick.* **Syn.** (hastig) böjning på huvudet, nickning. — **Nick|a[1],** -ade, [-as]; n-a in ⟨ (idrotts.); n-a ti'll; -(e)docka; -(e)gubbe; -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. **1**) *N-a högdraget, broderligt åt ngn. Nöjde sig med att n-a till svar. Tomas n-ar samtyckande. Ja, ja visst! — n-ade Bleik förstrött* N. W. Lundh. (Är ni ortsbo? frågade Henrik) *Mannen n-ade* även *n-ade ja. N-a bifall, samtycke (till ngt). N-ade godnatt till höger och vänster ~. N-ade hastigt adjö och försvann. N-a god mening* att man förstår (o. gillar), instämmande. **2**) *Sitta och n-a som en sömndrucken. — N-a till så häftigt, att man väcker sig själv. Sitta och n-a till en stund* slumra av. **3**) Idrotts. *Och n-ade bollen i mål* 1915. *En hörnspark för stockholmarna n-ades bredvid mål ~* 1916. **4**) Jfr n-(e)-

docka. *En docka, som kan n-a. Leksaksståndet med kulörta ballonger, porslinshundar och n-ande åsnor* Ebba Atterbom, öv. **5**) *Högst på berget stod en björk och n-ade och bugade vid vindstötarna. På ~ gräsmattorna n-a tusenskönor ~* A. Österling. *På ängen om en afton stod / en vallmoblomma, röd som blod / och n-ade för vinden* Ernst Josephson. **II.** Ssgr o. verbalsubst. **1**) N-(e)docka m. fl. Egentl. o. bildl. *Domaren är icke ett oskrivet blad, en n-edocka till vad som helst som förekommer i ett mål* Borgmästar Lindhagen 1930. *En samling n-edockor, vilkas rörelser dirigeras från Folkets hus* 1929. — *Den folkfrisinnade regeringen ~ lutar sitt huvud än hit än dit som en n-gubbe* 1928. **2**) *En avmätt n-ning.* — *Uppmärksamt följande flötets n-ningar* Mari Mihi. **Syn.** böja (på) huvudet, hälsa (med en nick), teckna (åt), tillnicka; 'buga', böja sig, böja toppen; (n-docka ibl.) jasägare l. marionett.

Nick|a², -an, -or l. oftare **Nickhake.** Anslutas ibl. (mer l. mindre klart) till de föreg. Hist. Slätborrad framladdningskanon.

Nickel (akut); -n (l. särsk. koll. om mynt även nicklet). **I.** Enkelt. **1**) Metalliskt grundämne (upptäckt 1751 av svensken A. F. Cronstedt) — blandningselement — som under senare år fått mkt stor användning särsk. som tillsats till stål, till framställning av nysilver o. myntmetall (då i blandning med koppar), som överdrag på andra metaller (jfr förnickla o. galvanisera). *N-n är som ren nästan silvervit och står sig synnerligen väl mot luftens åverkan. N. i tärningar säljes i småposter* Annons 1915. *N. framställdes i ren form först 1804. Världsproduktionen av n. har på de senaste åren starkt stigit* 1931. **2**) Vard. = (n-)mynt, småmynt. *Medan de äter apelsiner för sin sista n.* Gunnar Cederschiöld. *Han samlade n-n i västfickan och ~* Guido Simberg. *Så att jag kan plocka nicklet ur dina fickor* Evert Taube. **3**) Än mer vard. Blott nekat. *Där vi försökte med trålen och inte fick ett n.* ('ett fen', ett dugg) S. Barthel. **II.** Ssgr. Ex.: *N-beslag. N-beslaget seltyg. Ett numera nedlagt n-bruk* Nord. Fam.² *N-bågade glasögon. I elegant n-etui. Läsglas i n-(in)fattning. N-föreningar. N-glans* ett mineral av n., arsenik o. svavel. *N-gruva. N-halt(ig). N-legering. N-liknande. N-lock. N-malm(smineral). Rakborste med n-mantel. N-mineral. N-mynt* av n. l. (vanligare) n-legering. *N-mynt på 50, 25 och 10 öre präglades hos oss 1920—25. N-rova* om ur (jfr silverrova). *N-servis. Hos vissa n-stål* Sv. Arrhenius. *N-varor. Kleva n-verk.*

Nickhake se nicka².

Nid, -et. Sälls., åld. skönl.; ngn gång skämts. Hänsynslös (o. ärekränkande) elakhet, nedrighet, fientlighet; ärerörig tillvitelse; ibl. (låg) avund. Ssgr se efter 'nida'. *Ve de besegrade, när lågsint n., / ej högsint hug de mötte i sin strid* E. N. Söderberg. *Brott på n. och på lek* Akke Kumlien. — Ngn gång = nidstång. *N. skall resas allt landet runt, / ingen skall så eller skära* Hj. Procopé. — **Nid|a,** -ade, -as. Sälls., ibl. åld. men mest skämts. 'Skända', skymfa (t. e. i vers). **I.** Enkelt. *Och när jag skall / försöka nu dig n-a* Tal o. kväden i SHT 1920. *»De förebrå dig», svarade han, »att du n-ar dem»* A. U. Bååth, öv. av Grettes saga. **II.** Ssgr kunna anslutas även till 'nid' o. (särsk. för dem som varken känna 'nid' l. 'nida') till 'niding'. — **Nidblockad.** Nidingsblockad. *Opinionsstormen mot n-erna blir allt starkare* 1928. **-dikt;** [-a]; -are; -ning. *Ett slags n. mot ~* Ax. Kock. *N-a mot ngn. Ständigt gjorde han visor och små smädevers; och han tycktes mest lagd för n-ning* A. U. Bååth, öv. av Grettes saga. **Syn.** nidkväde, nidsång, nidvisa, nidrim, nidvers(er). **-skri|ft;** -ftförsäljare; -vare; -verska. *Mot vad man nu tänker göra borde själve diktaren Strindberg protestera, ty det blir en förolämpning mot honom, att det blir n-varen man hyllar* Per Hallström (enl. C. G. Laurin). *Den samtida n-vartekniken* O. Wieselgren. **Syn.** smädeskrift, ärekränkande l. ärerörande skrift, pamflett, paskill; (n-vare:) skandal- l. smädeskrivare, smädediktare, pamflettist. **-stång.** Forntida besvärjelsemedel i Norge o. på Island; numer ibl. friare om stång avsedd att utpeka o. skymfa l. fördöma. *Resa n.* **-teckn|a;** -are; -ing. (Elakt o. skymfande) karikera, speteckna. **-visa.** Jfr niddikt. *Hattvisan, en kvick men skoningslös n. mot hattarna med anledning av deras olyckliga krigspolitik* Hj. Alving.

— **Niding,** -en, -ar. Starkt fördömande ord. **I.** Enkelt. *N. kallar jag den, som svekfullt dödar en vapenlös. Var(s) mans n.* utstött ur samhället o. avskydd av alla, fågelfri förbrytare. *Då n. i högbänk sitter / och redlig man är träl* B. Gripenberg. *Odensalabo tagen som bilniding* 1932. **II.** Ssgr. Ex.: **1**) *Att mörda en sovande är n-sdåd. Begå vilka n-sdåd som helst.* **2**) *Du ditt stål / till n-shugg har vågat måtta* Rafael Lindqvist. **3**) N-sverk som lagt. avsåg vissa grova brott som ansågos utvisa särskild nedrighet t. e. misshandel å barn under 12 år, å sovande, badande l. annan som ej kan värja sig samt vissa våldshandlingar (t. e. att riva ut ögonen på ngn). *Hade blivit dömd till skoggång för n-sverk* R. Nordenstreng. **4**) *N-svälde* banditvälde. **Syn. I.** gemen l. ärelös bov, (nedrig) skurk, samvetslös l. feg usling, grov o. rå förbrytare, avskyvärd illgärningsman, rå bandit, skändlig brottsling l. missdådare, (ibl. nära:) omänniska, vilddjur (i människohamn), ut-

skott, vrak, förrädare; (om kvinna:) gemen megära, riktig harpya osv.; **II.** (n-sdåd:) ogärning, skändlighet, grovt övervåld (mot värnlös), skändlig våldshandling, nidingsverk, nesligt brott, styggelse.

Ni'dsk (även nī- o. ofta utt. men säll. stavat ni'sk); -t, -are; -het. Mest skr. Avtar i bruk. *N. och avundsam. Över hövan n. och småaktig* Joh. Sundblad. *En man var n. och sådde på söndag sitt korn i jorden* Martin Koch. *Och jag känner det n-a förtalet i ryggen* Nils Lindeby. *Både gård och grund är borta från ätten, / n. var den gamle och n-are rätten* O. Lundgren, öv. av Peer Gynt. *Den eljest ordn-e lektorn* C. W. Böttiger. *En tarvlig människa, vars n-het ~ hade övergått till vana* Karl Hedberg, öv. **Syn.** (små)snål, karg, njugg, alltför sparsam, gnidig, gnidaraktig, (små)girig, sniken; (ibl. mer l. mindre nära:) knusslig, fattig, lumpen, missunnsam.

Nie se nio under nia[2].

Niēc|e (niäs); -en, -er. Brors- l. systerdotter.

Nieller|a, -ade, -as; -ing(skonst). Se följ. *En n-ad silverring.* — **Nie'll|o** (niällå; akut); -on, -er; -oarbete; -ogravyr; -oteknik m. fl. Gm tillsats av svavel svärtad legering som insmälts i graverade fördjupningar i silverföremål; även konkr. *Emalj är glas, n-o är metall. N-o är till färgen mattgrå ända till djupsvart* Thomæus-Wrangel. *Tuladosor i n-o. Några små n-er (graverade silverplattor). N-otekniken eller n-eringskonsten.*

Nig|a, neg(o), -it, [pres. pass. nig(e)s]; [-are o. -erska]; -arpolska o. -arvals (båda såväl om dans som musik); -ning (-en, -ar; -sceremoni). **1**) *Han bugade sig, men hon neg ännu för honom som en liten skolflicka. Nig nu vackert för farbror, Greta! — 'N-a för ny' är en folksed, som ~. — Gumman var trött, därför ursäktade grannfruarna, att hon »satt och neg» inte steg upp och hälsade.* **2**) *När n-arepolskans glada musik spelades upp* Claes Lagergren. *Som skulle ut och knäa i n-arevals med Viklunds Matilda* H. Samzelius. **3**) *Och gjorde en artig n-ning. Hovnigning.* **Syn.** göra en nigning l. knix, knixa, ibl. knäa.

Nigerfrö se negerfrö.

Nigg|er (akut); -ern, -rer (akut). Vard. l. skämts. o. gärna föraktligt för 'neger'. *Under ivrigt snatter av n-rerna ombord* Konni Zilliacus. *I en n-erartad jazz* Vivi Laurent. *Parisisk n-erdans, som hotar London* 1921. *En skara n-erpojkar* O. Högberg. *Det idiotiska modärna n-ersteppandet* Dan.

Nihili's|m, -men; -t (-en, -er; -dåd m. fl.; -isk). **1**) Åsikt l. riktning som tvivlar på allt, förnekar alltings verklighet, tror på intet (i filosofi, religion, politik etc.). *Etisk, resp. religiös n-m innebär ett fullständigt förnekande av de moraliska värdenas, resp. religionens giltighet* Gunnar Oxenstierna. *Och efterlämnar i det hela ett intryck av livsn-m* E. Apiarie. *Pacifist eller försvarsn-t* motståndare till (allt) militärt försvar. **2**) Märk särsk. den ryska n-men som framträdde på 1860-talet o. ställde sig fientlig mot den hävdvunna åskådningen i fil., religion, samhällslära osv. **a**) *Turgenjev är den som (i Fäder och söner 1862) präglat ordet n-t; hos honom är Bazarov, n-ten, en person, som tror på intet, respekterar intet och icke böjer sig för någon auktoritet, icke godkänner någon princip utan att först ha granskat den, hur högt den än värdesättes.* **b**) I Västeuropa kallades länge allsköns ryska revolutionärer, terrorister o. anarkister för n-ter. *Rysk n-ttyp.* **Syn.** (n-t ibl.:) förnekare, tvivlare l. ock (rysk) anarkist.

Nikotīn, -et l. (mer säll.) -en; -bad m. fl.; -i'sm (-en); -i'st (-en, -er). Tobaksgift, 'tobaksolja'. *N(-et) är ett synnerligen häftigt gift, 3—5 gram cigarr- eller piptobak innehåller dödlig dos, men vid rökning bortgår det mesta n-et i luften. Att mitt syncentrum blivit ansträngt av n-et. Fri från n. Förgiftning med rent n. är mycket sällsynt. N(-preparat) ha(r) på senare tid mycket använts i trädgårdsskötseln mot skadeinsekter.* Ofta (ngt vard.) = tobak, t. e. *De senaste dygnen hade jag hemfallit åt n-et alldeles kolossalt* Lili Ziedner. — *En liter 10-procentigt n-bad åtgår till 100 liter vätska* (mot rönnbärsmalen). *Weibulls n-fabrik, Landskrona* Allm. Sv. Trädgårdstidn. 1932. *Bjöd på n-fri cigarr och ~* Harry Blomberg. *Och var på god väg att bli n-förgiftad* (av för mkt tobaksrökning). *Skötas för, råka ut för n-förgiftning. Och tog en cigarrett mellan sina klolika, n-gula fingrar* K. Asplund. *Besprutning med n-haltiga vätskor* trädg. *Med n-svärtade tänder och ~* Bo Bergman. — *O. Lindbom, Om kronisk n-ism* 1927.

Nikt, -et l. -en; -dosa m. fl.; -|a (-ade, -as). *Gul(t) n. utgöres av de mogna sporerna av mattlummer (Lycopodium clavatum) och närstående lummerarter. N-en, som ännu är officinell, brukas som bekant till ströpulver* K. Hedbom. *Piller äro vanligen beströdda med n., så att de ej skola klibba ihop. Våra apotek behöva omkr. 1,500 kg. nikt om året* 1918. *Teaterblixtar åstadkommos förr genom antändning av i luften uppkastat n. De vid n-skörden torkade bladen* J. Henriksson. — *Aristide tvättade och n-ade då själv den lille* (nu efterträtt av pudring).

Ni'mbus (kort u; akut); -en. Skr., ofta skönl. Mest bildl. *Vilket omgivit honom med ett helgons n. Och ingen som helst n. har omstrålat honom. Som i sin politiska gärning eftersträvat en rikshushållares n. Idolen, som ingen äger rätt att beröva den n., som omger honom. Och hans konstnärliga begåvning skänkte honom en viss n.*

Tervola förblev alltid Tervola för oss, med n. av hem och doft av skog ~ Alma Söderhjelm. *Det har alltid varit n. kring snapsen och humor kring nubben* Algoth Niska. **Syn.** strålkrans, (höghets)skimmer, helgonsken, (helgon)gloria, 'strålsken', (strål)glans, 'poetisk luft'; ibl. falskt skimmer.

Ni'mrod (kort å l. o; akut); -en, -ar; -sbragd. (Ofta halvt skämts. om ivrig) jägare. *Nimrod var i Bibeln 'en väldig jägare inför Herren'. Stor n. och överdådig skytt. Han var en väldig n. i sina egna ögon och* ~. *Tre »n-ar»* ~ *stodo tilltalade för en riktig storbragd på tjuvskyttets område* 1918. — *Denna min första n-sbragd* Stéphanie Beyel.

Nio se under nia².

Nip|a, -an, -or; -bildning m. fl.; [-ig (-t, -are)]. Norrlandsord (särsk. vid Ångermanälven). Brant sandstrand l. sandkulle l. strandsluttning uppkommen gm älvens påverkan (ras osv.). *De* ~ *till »n-or» formade strandbrinkarne* Sv. Turistf. Årsb. 1899. *Mäktiga skärningar genom sand och lera (»n-or»)* Nord. Fam.² *De ångermanländska n-orna kunna ibland även erbjuda ögat en mildare sluttning, övervuxen med grönska. Sand-, ånipa.* — *Karaktäristiska n-bildningar, n-formationer. Väldiga n-branter. Djupt nedskurna n-dalar. I n-kanten. På n-krönet vid bron över Ljusnan. Vid n-raset omkommo två personer. I n-sluttningarne under berget* E. Modin. *Ljusnan vid Älvros har inga n-stränder, utan* ~ Natan Lindqvist. *Där älven går fram mellan gula n-väggar.* — *Från lapparnas renmark / och Ådalens n-iga strand* Einar Malm.

Ni'pp|el (akut); -eln, -lar (grav). Tekn. Kort gängat rörstycke till sammanbindning av två rör. *Cykelpump med patenterad n-el, varigenom pumpslangen blir obehövlig* Åhlén & Holm 1928. *Så att luftringen icke skadas av ekern-larna.*

Ni'pper (akut); -na; -ask m. fl. Ngn enda gång även sing. nipp (-en). *Ta fram och visa sina n. Sina n. förvarade hon i stora sängkammarbyrån. Hon bar på sig alla sina n. och prydnader.* — *N-ask klädd med kretong. Som haft »n-bod» och* ~ Gurli Linder. *N-dosor av metall. N-fat. N-försäljerska. N-hand|el* (-lare; -lerska). *Brand- och dyrkfria n-skrin. N-tippa* se följ. **Syn.** små fruntimmerssmycken, grannlåter, grannlåtssaker, småprydnader, prydnadsföremål, smycken, (ringar o.) juveler.

Nippertipp|a, -an, -or; -smamsell. Nyttjas kanske mest om näsvisa o. inbilska fruntimmer men även om enfaldiga, grannlåtslystna (då ibl. anslutet till föreg.) l. sippa. *Min bästa fröken n-a, sätt inte näsan så högt! Lustig, det är hon själv, mamsell n-a* Stina Aronson. *En näsknäpp skulle hon ha, den n-an! Det är en i det hela beskedlig och enfaldig liten n-a. Hör på du, min n-smamsell!* O. P. Sturzen-Becker. **Syn.** näspärla, näbbgädda, snärta; (ibl.:) grannlåtsdocka, grannlåtsprinsessa, sipp liten fjolla.

Nirvāna (akut l. grav); -t. Ibl. ännu stavat med stor bokstav. Lycksaligheten tänkt som slut på lidandet (kretsloppet), fullständig befrielse från all existens, tillstånd av fullkomlig oberördhet o. ro, ibl. total tillintetgörelse. Egentl. o. bildl. *Många mena, att n. är något negativt, jag tror, att Buddha menat, att det är något positivt* B. Forell. *Säg, nådde du smärtfritt n., / där stillnat är livsstormens brus?* Gustav Lundberg. *Jag återsjunker lugnt i mitt n.* K. A. Tavaststjerna. — *För resten har nybörjaren, som prövar på att röka opium, svårt att komma i den så prisade n-stämningen* J. Reinius, öv. *Tänkte sig det eviga livet som ett n-tillstånd. Sin n-tro, sin övertygelse om personlighetens utplånande* Fr. Böök.

Nisch, -en, -er (akut l. grav). Halvcylindrisk o. välvd (ibl. flerhörnig) fördjupning i mur o. d. (t. e. för bildstod, altare). **I.** Enkelt. *De tiotusen Buddhornas tempel, så kallat emedan varje tegel är smyckat med en Buddhabild i en liten n.* A. Lagrelii Kinaresa. *N-er (avsedda) för skulptur. En liten n. i väggen.* — *Värma tallrikar i (kakelugns)n-en.* — *Ett ungt par stod och språkade i skydd av de tunga gardinerna i den djupa (fönster)n-en.* — *Altar-, blind-, böne-, mur-, ugns-, väggnisch.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-artad. Och i det yttre n-dekorationer, trappgavlar samt tegelmönstring* Ewert Wrangel. *N-figurer till ett hus i Viborg* Jac. Ahrenberg. *I n-form. En n-formad fördjupning i klippan. N-formiga korabsider* J. J. Tikkanen. *N-formiga urholkningar. De röda tegelborgarna med deras n-prydda trappgavlar* Aug. Hahr. *En n-staty i slottets södra fasad. N-valv.* **Syn.** (mur-, vägg-, fönster-, ugns)fördjupning, urholkning, insänkning, (ibl. nära) smyg l. alkov.

Nisk se nidsk.

Niss|e, -en, -ar; [-eflicka (jfr smörgåsnisse); -emössa (ovanl. för 'tomtemössa')]. **I.** Huvudbet. *(Tomte)n-e, vanligen tänkt med långt skägg, i grå kläder och röd topp-luva. En bonde i Bjäre härad hade en gång städslat en liten n-e* K. Stenring. *De små n-arna, som i ansiktet sågo ut som fyraåringar, spelade människorna många fula spratt* ib. *N-ar, som drogo välmåga till huset* V. Rydberg. — Mindre vanl. äro: *Löp inte n-en i näsan!* var inte dumdristig. *N-e god dräng* välvillig o. hjälpsam tomten-e. **II.** Bibetydelser. Ofta som sista ssgsled. **1)** *N-ar och nassar* ofta i sing. o. med stor bokstav; = julgubbar av vete- l. peppar kaksdeg. **2)** Kypargosse o. d. *Konfektn-e på en bio. Först hade han varit korgosse, sedan »n-e» på en krog och* ~ Raf. Lindqvist,

ov. 1904. *S. k. smorgåsn-ar, den lagsta kypareplatsen* 1921. — *Vem har inte fått slita som »n-eflicka», flera år till och med, fast man nu lyckats bli servererska* 'Birgit'. **3**) *Korrektur-, ombrytar-, sättar-, tryckfels-n-e.* **4**) *Skämttidningen Söndagsnisse, ofta även kallad enbart 'Nisse'.* **5**) *Prackn-e* hane av småskraken ('prackan') l. storskraken. **Syn. I.** tomtegubbe l. -nisse l. -bisse, tomte, husvätte, (ibl. nära:) pyssling, dvärg.

Nit¹, -et. **1**) Huvudbet. *Utmärkelse för (ådagalagt) n. i tjänsten. Visa stort (tjänste)-nit. Av (brinnande) n. för saken. Av idel n., i sitt n. gå lite för långt. Av n. för det rätta. Aldrig förtröttas i sitt n. Ett n., som icke förtröttas. Skottpremier, ägnade att utgöra en sporre till fortsatt n.* I tjänstgöringsbetyg t. e. *Utmärkt n.* l. *Berömligt n. och berömlig skicklighet. Sviktar ej i sitt n. Lyckades dämpa den unge lärarens alltför stora n. Så länge ännu finländare med trofast n. vårda och odla det svenska tungomålet* Har. Hjärne 1880. *Missriktat, missförstått, ovist, överdrivet n.* ofta = mera nitiskt än klokt. *Kristligt n. I blint (religions)nit.* — *Forskar-, lärar-, missions-, omvändelse-, polis-, reform-, rekryterings-, restaurerings-, samlar-, spar-, trosnit.* **2**) Åld. bibl. bibet. Herrens rättfärdiga vrede o. straff över de orättfärdiga. **Syn. 1**) brinnande iver, nitisk pliktuppfyllelse, plikttrohet, 'eld', 'värme', nitälskan, varm hänförelse, nitiskhet, oförtröttad o. aktpågiven omsorg, oförtröttat l. levande intresse, (ibl. nära:) arbetsamhet, flit, oförtrutenhet, vaksamhet o. påpasslighet, rastlöshet, vaken energi o. ibl. hetta.

— **Nitfull;** -het. Skr., mindre vanl. än 'nitisk'. *Den n-e och lärde Johannes Rudbeckius. Som väl sällan ~ innehafts av en mera begåvad, n-are, lärdare och inflytelserikare man* C. V. A. Strandberg. **-fylld.** Skr., mindre vanl. *Alltför n.* **-älsk|a;** -ade; -an; -are. Mest skr. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Huvudbet. *Om I n-en för det som är gott ~* Bibeln. *N-a för sanning och rätt. Som varmt n-a för bibehållandet av ~. För envar, som n-ar för sitt modersmåls vård och ans. Som n-ar för att göra alla människor delaktiga av lyckan.* **2**) Se nit 2. *Herren är en n-ande Gud och en hämnare* Bibeln. **II.** Verbalsubst. **1**) Huvudbet. *[Gud älskar pietisterna] för deras n-an och allvar, men aldrig har Gud sagt, att deras väg är den enda, som leder till honom* Selma Lagerlöf. *Av n-an för ungdomen. Stark i hat å sin kyrkas och sitt rikes vägnar, tills erfarenheten och framgången mildrade hans n-an* Har. Hjärne. *En ivrig ordets förkunnare, en man, vars n-an brann som förtärande eld* Tor Andræ. *Gripen av heligt allvar och n-an* Hj. Lundgren. *Gripas, (upp)fyllas av n-an. Med brinnande, glödande n-an angripa ~.* **2**) Se nit 2. *Herrens vrede och n-an* Bibeln. *Herren heter N-are* ib. **Syn.** brinna (av nit) l. ivra l. sträva (för), vara nitisk l. nitiskt arbeta för, ivrigt beflita sig om, eldas av (ett brinnande) nit, sätta ti'll sina krafter (för), sätta i'n sin energi på, (ibl. nära:) vara uppeldad (för), gå u'pp (i), offra sig (för).

— **Nitisk,** -t, [-are]; -het. *N. och oegennyttig. Var n. i att föreläsa skriften* Bibeln. *Som lärare var han n., men skäligen torr. N. i sin tjänst, i tjänsten. N. (i strävandet) för ~. Så n-a voro värdarna i att välpläga sina gäster. (Blott) alltför n. Som genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och n-a tjänster gjort sig av konungen och riket synnerligen förtjänta* Regeringsformen. *I sina n-a bemödanden att ~. N-t verka för ~.* **Syn.** nitfull, nitfylld, nitälskande, 'brinnande' (av iver, i anden), full av (eld o.) iver, i eld o. lågor (för); vittnande om (ett brinnande) nit.

Nit², -en, -er (grav) l. (dock ej i SAOL⁶) -ar. Nummer l. lott(sedel) utan vinst (i huvuddragningen). *Fick, drog du en n.? Särskild dragning på n-arna* 1919. *Svenska Dagbladets tombolan-er* 1920. Även bildl. *Vinster och n-ar i livets lotteri* 1916. *Få idel n-er vid världslyckolotteriet.* — *Särskild n-dragning (senast 5 okt.). N-dragningslista. Varje n-lott berättigar till rabatter i ett flertal större affärer* 1918. *På n-nummerna särskild dragning med ~. Högsta n-vinsten 10,000 kr.* 1919.

Nit³, -en, -ar. Kort bult av smidesjärn, koppar l. annan metall, försedd med huvud o. avsedd att gm stukning av motsatta ändan förbinda metalldelar med varandra; ibl. även friare. **I.** Enkelt. **1**) *Hålen för bultar och n-ar måste anbringas på förhand. N-en kan ej löstagas, emedan den efter insättandet utbultas i ändarna. N-arnas huvuden skola vara försänkta i bordens yttersidor ~* G. Gartz. *En grövre n. kallas ofta 'nagel'. Svetsad järnbro utan användning av n-ar* över Bzurafloden i Polen 1931. — *[Bilringar,] försedda med ståln-ar, nabbar eller räfflor [som glidskydd]* Neréns Bilbok. **2**) Koll. Fackl. *Alla andra halvfabrikat i koppar, mässing, brons etc. såsom n., bult, plåt ~ levereras från lager eller ~.* **II.** Ssgr kunna ibl. även anslutas till verbet. Ex.: *De modärna tvådelade knapparna, vilkas ena, n-artade del stickes genom tyget och därefter sammantryckes oupplösligt med den andra* Nord. Fam.² *N-broddar. Bort med allt, som icke är nit- och nagelfast!* Fanny Alving. *N-hammare* (även elektriska). *N-huvud. N-hålen borras och n-arna indrivas. Den första resan med det första n-lösa fartyget ~* 1918. *[En] n-maskin, där plåtarna kraftigt sammanpressas och naglarna med en enda tryckning såväl n-as som stansas* Nord.

Fam.[3] *N-nagel* = nit. *Olika n-nagelshuvud. N-press. N-rad. N-skruv. N-stans.* — **Nit|a,** -ade, -as; n-a fast ɴ m. fl.; -bar (-t; -het); -are; -ning (-en, -ar; -sförfarande; -smaskin; -ssätt). Jfr föreg. Fasta ssgr se i allm. föreg. Egentl., friare o. bildl. **1**) *Köttyxa med n-at skaft. Plåtarna sammanhållas, medan man n-ar (dem), genom hårt åtdragna nitskruvar. Själva järndubben skall gå genom hela handtaget och vara väl n-ad i övre ändan. När man n-ar, äro nitnaglarna vanligen uppvärmda till god rödvärme (varmn-ning). — Fartygsplåtslagare och n-are. N-are, vana vid bro- och järnkonstruktioner* ~ Annons 1918. — *En bult, som icke skruvas utan fästes med n-ning. Kall-, varm-; hand-, maskinn-ning. Blir n-ningen tillräckligt stark på det sättet?* **2**) Bildl. *Ruinerna av ett litet kapell, n-at vid den branta klippan som ett örnbo* Ax. Munthe. *Den tid jag satt n-ad på skolbänken* Mari Mihi. *Sitta som n-ad vid kontorsstolen.* **Syn.** fast- l. hopnita ɴ, fästa l. fastslå med(elst) nit(nagl)ar.

Nit|īd, [-i'tt], -idare. Om handstil, tryck o. s. v.: fin o. klar, prydlig o. lättläst, ren o. vårdad. *N-id präntstil av huvudsakligen en hand.*

Nitisk se under nit[1].

Nitr|āt, -et, = l. -er; -ātrik m. fl.; -er|a (-ade, -as; -syra; -ing); -oförening (innehåller mindre syre än n-aterna); -oglycerīn (-fabrik), = oljeliknande explosiv vätska som ingår i dynamit osv. Ofta kem. o. tekn. **1**) Nitrat = salpetersyrat salt. *På salthaltig och n-rik mark* G. Malme. **2**) N-era = behandla organiskt ämne med salpetersyra (o. svavelsyra). *Silkespapper, som n-eras i en blandning av lika delar svavelsyra och salpetersyra [n-ersyra]* Sv. Arrhenius. *Merceriserat och n-erat garn tullbehandlas lika med blekt, färgat eller tryckt* Tulltaxan. **3**) Nitro-. *En del av de viktigaste organiska färgämnena äro n-oföreningar* I. Bolin. *N-oglycerin är egentligen ej en n-oförening utan ett n-at; fabriksmässigt framställdes n-oglycerinet först av Alfr. Nobel. N-oglycerinaktiebolagets sprängämnesfabrik vid Vinterviken (Stockholm).*

Nitti(o), Nitton m. fl. se under nia[2].

Niveller|a, -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sarbete; -sinstrument; -sstång); nivellör (-en (l. -n), -er) se II. **I.** Allmännare bet. **1**) Egentl. *Hamnområdet n-as. Man må ej förtänka, att nutiden raserar, n-ar och nybygger* Aug. Hahr. **2**) Bildl. *Shingeln och de oäkta pärlorna — dessa båda n-ande prydnader hos den modärna kvinnan* ~ Ellen Lundberg-Nyblom. *På senare tid ha också bondens särdrag n-ats oerhört hastigt* I. Lo-Johansson. *Det personliga livets utarmning i samtidens n-ande masskultur* Kristofer Benzow. — *Topphuggning och n-ing* Hj. Alving. *Nu dunkar den fram i grått, grått damm, / n-ingens gråa vält* N.-M. Folcke. **II.** Fackl. *Beroende på, om den högre eller lägre vägen blivit n-ad. N-ingen, grundmetoden för höjdbestämning. Precisionsn-ing. Avståndet från n-ingsinstrument till n-ingsstång. — N-ör vid statens järnvägsbyggnader 1877* Wrangel-Bergström. **Syn. I. 1**) (ut)jämna (ɴ), göra jämn, avlägsna (alla) upphöjningar o. fördjupningar, bringa l. reducera till l. ge samma nivå; **2**) 'utsläta', göra alla lika l. lika små l. obetydliga l. tråkiga, ta bort alla skillnader; **II.** avväga (höjdskillnader), verkställa en avvägning l. avvägningar.

— **Nivå,** -n [säll. -en], -er. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Vattnets vanliga n. vid denna tid på året. Landsvägarna över gränsen nu för tiden* ~ *gå i regel fram på lägre n-er* B. Hesselman. *På högre n-er, där luften blir tunnare. C:a 7 meter under havsytans medelnivå. Konstant oljenivå i brännaren. Visade, hur vattennivån ändrat sig under årens lopp. Vätskenivå. — Båda med fönster i gatans n.* **2**) Bildl. *Jag får väl lov att sänka mig till herrarnas n. för att bli förstådd* Hj. Procopé. *Som kan höja den allmänna n-n* Py Sörman. *Även skolväsendet står där på en hög n. För att driva upp skickligheten till en allt högre n.* T. Husén. *Genom denna* ~ *gåva blev bibliotekets orientaliska avdelning bragt upp på en mycket hög n.* O. Walde. *Över den kryddbonesiska kvickhetens n. Lyfta kvinnan från slavinnans n. till att bli mannens medhjälperska* Frans G. Bengtsson. — *Gör vad han kan för att hålla sig i n.* ib. *Inkomsterna i n. med toppåret 1920. I sin iver att alltid vara i n. med vetenskapens senaste resultat* Tor Andræ. *Ej längre i n. med sitt rykte. — Bildnings-, kultur-, smak-; levnads-, förkrigs-, löne-, pris-; medelnivå.* **II.** Ssgr. Ex. *N-bana väster—öster, ej tunnelbana mellan Bromma och Vasagatan* 1929. *En god fysisk väggkarta, som med god n-beteckning återgiver* ~. *De sekulära n-förändringarna eller med den benämning de av ålder sammanfattats, den svenska vallens höjning* R. Sernander. *Å denna liksom de följande n-kartorna angives höjden med 1 m:s n-kurvor* (höjdkarta) O. v. Friesen. *De geologiska kartornas n-siffror* Alex. Karlinder. *Tidvattnets n-skillnad är [här] mycket stor, åtta till tio meter* E. H. Kranck. *Fastställa, bestämma n-skillnaden (mellan ett par lokaler).* **Syn. I. 1**) höjd, läge, höjdläge, (högt l. lågt) plan; vågrät yta (ofta ifråga om vätska); (ibl.) jordytans (horisontal)plan l. vattenhöjd, jämnhöjd; **2**) 'ståndpunkt', ibl. 'trappsteg'.

Ni'x, -et, = l. adv. Två ord. Som adv. ngn gång även 'ni'xum' (grav). Vard. l. skämts. *»N., min gubbe», invände Ottos pappa vänligt* E. Lieberath. *»N., madam» — sa Brodén, skulle tala franska. Men*

n. — *barnet sov som en stock* O. Elgström. — *Men n-um, mitt herrskap, han är* ~ E. Lieberath. — *Två ark lär jag mej som ett n., men* ~ Lili Ziedner. **Syn.** nej (visst inte), 'kuggad', 'lurad', där fick du tji o. d.; inte.

Nja, interj. (o. adv.). Se ja A 1 1.

Njall|a, -an, -or. Lapskt ord: ett slags bod byggd på toppen av en enda påle *Ögonblickligen sprungo de bort till fars n-a, satte opp en stege till dörren, klevo upp och* ~ K. B. Wiklund.

Njugg, -t, -are; -het; [-hänt (=, -are; -het; mindre ofta -händ)]. 'Egentl.' o. bildl. *N. spar, fan tar. Som leva av Guds nåd och människors n-a barmhärtighet* R. Schildt. *N. med maten, mot sina underhavande. N. på beröm, med sina kärleksbevis. Med en ömhet, så mycket starkare och djupare, som den tog sig så n-a uttryck* Karin Jensen, öv. *Tiggaren, som* ~ *lurar på de frommas n-a slantar* H. Kihlman, öv. *Och nöjde sig med de n-aste lönerna. Skall då solen alltid lysa / rikt för några, n-t för andra* ~ K. E. Forsslund. *Naturen hade varit mer än lovligt n. emot honom* M. Drangel, öv. *En karg och n. natur med enbuskar och stenhopar. N. med orden, på ord, ordnjugg. Med n. nöd* mindre vanl.; särsk. i Finl. även 'n-an'; ngn gång 'n-aste'. — *Då statsmakterna i sin n-het vägrade anslag* Ane Randel. **Syn.** knusslig, (små)snål, gnidig, alltför sparsam, närig; knapp, karg, 'fattig', futtig, sparsamt utmätt, 'tunnsådd', påver; (starkare:) girig, sniken.

Njur|e, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1)** *Den fullvuxna människan har normalt två bönformiga, till färgen mörkt rödbruna n-ar. N-en är ryggradsdjurens urinavsöndrande organ. N-en omges av en betydande mängd fett (n-talgen) och är rätt väl fixerad; dock kan den lossna ur sitt läge och förskjutas (s. k. vandrande n-e). Han har ena n-en bortopererad. Bi-; skrumpn-e.* — *Du, som prövar hjärtan och n-ar* ~ Bibeln. **2)** *Stekt (kalv)n-e anses som en läckerhet.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-blödning. N-fett av oxe (till flottyr). N-fläck (av n-form). N-formade sidoögon. Flinta i kul- eller n-formiga massor. N-formiga blad* n-lika. *N-grus och n-stenar, som vid sin passage genom urinvägarna kunna ge upphov till n-kolik. N-inflammation. N-(kalv)stek* kalvstek med n-ar. *N-lidande(n). De n-lika bladen likna de hjärtlika men äro mer breda än långa. N-sjukdomar. N-stek(sstycke). N-sten. Mjöla russin och hacka n-talg till en kaka. Låt mig lära mig, huru dessa gossars n-talg är beskaffad!* (vad de gå för; jfr pröva hjärtan och n-ar) Alb. Engström. *Var inte blyg bara, Lans, utan säg ut vad han har på n-talgen!* (vad han sitter o. klämmer på) ib. *N-trakten (veka livet, slaksidan)* Wenström-Lindgren.

Njut|a, njöt(o), -it, -as, pres. pass -(e)s; (-are). **I.** Trans. Ofta skr. 'Egentl.' o. bildl. **1)** *N-a föda. Den som n-it det söta, bör ock n-a det sura. Och n-er whiskygrogg* (ngt vard., skämts.) Tor Hedberg. **2)** *Och sjunker tillbaka mot ryggstödet för att n-a landskapet* S. Barthel. *Vårnatten var inte mörkare, än att scenerierna kunde n-as* Vilhälm Nordin. **3)** *Vilka ännu här på jorden njöto en försmak av de njutningar, som voro de saliga förbehållna. Jag fick inte länge n-a hans sällskap. Må hon få n-a sina gärningars frukt* ~ Bibeln. *Jag har aldrig n-it annat än gott av honom. Att unga flickor vilja dansa och n-a sin ungdom* Vilh. Lundström. *Njut ditt sorgfria väsen, så länge du kan; tids nog kommer allvaret och livskampen! N-a ngt i fulla drag. N-a lantluft. Och jag hade hunnit n-a knappt fyra timmars vila. N-a en god, en förträfflig hälsa. Äntligen n-a lugn efter ett stormigt liv. N-a sin bekvämlighet.* **4)** *Var finns tacksamhet, som lönar n-en omsorg, hjälp och stöd?* Torsten Petre. *N-a ngns beskydd. N-a understöd. N-a stor lön, sina gärningars lön. N-a förmånsrätt i konkurs. Som haft lyckan n-a hennes undervisning. Och n-it en god uppfostran i hemmet. N-a god frejd, allmän aktning, respekt.* — Saksubj. *Byn, som av gammalt n-it vissa privilegier* ~. **II.** Intr. o. abs. **1)** *Å då ska ja lägga mej i en skogsbacke å bara n-a, n-a. En ungdom, som endast förstår att n-a, icke att arbeta. Leva blott för att n-a. Jag n-er intensivt, när jag finner en bok, som jag kan gå upp i.* — *En sniket självisk n-are* R. Nordenstreng. **2)** *Njut av livet, men med måtta! Hon njöt i fulla drag av friheten, lantlivet och den hemtrevliga tonen i den gamla herrgården. N-a av landets behag. Han har icke lärt sig att (rätt kunna) n-a av sin rikedom. N-a av att vara elak, att visa sin överlägsenhet, av ngns lidande. Jag riktigt n-er av att se honom så rask. Låta ögat n-a av* ~. **Syn.** åtnjuta, (ha att l. kunna) glädja sig åt, äga, vara i besittning av, ha(va) l. få; hänge sig (åt nöjet av), finna tillfredsställelse l. välbehag l. en njutning (i), 'frossa' (i), 'berusa sig' (av), 'må väl', gona sig.

— **Njutbar,** -t, -are; -het (säll. med plur.). *Gästgiverier, som voro oklanderligt snygga och bestodo n. mat* E. Lampén. *Har en något tranig smak, men är fullt n-t* Sten Bergman. *Föga n. (kost) för oss vanliga dödliga* både om kroppslig o. andlig 'föda'. *N. endast för en kräsen smak. Serverad i en för allmänheten allt annat än n. form. En för européer ej n., alldeles onjutbar musik. Ur n-hetssynpunkt.*

— **Njūtning,** -en, -ar. **1)** Rent abstr. *Hänge sig åt n-en av en god bok.* **2)** Ngt mer konkr. *Försmå livets n-ar. För feg vinnings eller veklig n-s skull* Fr. Böök.

Van att ständigt finna arbetet kryddat av n. En vis man har sagt, att n-ens fullhet är n-ens död. Självisk n. Sinnliga, krassa, råa, bordets; andliga, intellektuella, förädlande n-ar. Han söker blott n-en. Ett liv i n-ar. En n. för örat. Det var en (sann, verklig, ren) n. att bara se henne. Konst-, natur-; könsnjutning. **Syn. 1**) njutande; **2**) (mer l. mindre nära stå:) nöje, (väl)behag, fägnad, glädje, fröjd, lust, förtjusning, belåtenhet, tillfredsställelse, vällust. — **Njutningsbegär.** *Ett ohejdat n.* **-full.** Mest skr. *Att denna ›rysning› ~ ej var utan en viss n. bismak* M. Lamm. *Husets katt på trappans kant / n-t sig gassar* C. Thelander. *Det är ytterst n-t att bevista föreställningarna på den kejserliga teatern i Tokyo* Estrid Linder. **-fylld.** Skr. *Hinsides jordlivets n-a nu* E. Kihlman. **-liv.** Skr. *Ett själviskt n.* Natanael Beskow. **-lust|(a).** Skr. *Med en animal och en smula simpel n.* O. Homén. **-lyst|en;** -nad (-en). *En n-en ungdom. När n-naden hotar att gripa omkring sig. Ohejdad n-nad.* **-medel.** *Alkoholen som n. Tandborsten, 'detta överklassens n'.* **-människ|a.** *Utpräglade n-or.* **-rik.** *Några n-a stunder. Om Goethes ›Italienische Reise› håller sig som världslitteraturens n-aste bok i sin art, så beror det på ~* Klara Johanson. **-törst;** -ande; [-ig]. Skr. *Fylld av livshunger och n.* G. Castrén. *Obändig n.*

Noa; -namn; -ord. Subst. l. oböjl. pred. adj. (Ord) som nyttjas i st. f. (ord som är) tabu; profanord, allmän 'eufemistisk' benämning.

Nōaksark (grav l. -a'rk); -en, -ar. Bildl. t. e. om en barnleksak (ark med allehanda djur- o. människofigurer), om 'kasärn' m. m. *Vår stad är ingen löjlig n., / som full av skrock och underliga djur / har strandat ett tu tre på sagans mark* S. Siwertz.

Nōb|el (nå-; akut); -elt, -lare; -elhet. Både i yttre o. inre mening. *Hugo Hamiltons gestalt är för n-el, för raspräglad att ~* 1919. *Ett namn med n-el klang. Han ser så n-el ut med de svarta mustascherna och lorgnetten i ögat. En n-el hållning. Med ett n-elt förakt för tölpaktigheten* Ola Hansson. *'Narra från dygdens väg', låt oss uttrycka det så n-elt som möjligt! — En n-el karaktär. En tid, som tycktes dem så mycket n-lare och finare än den de nu levde i* Agnes v. Krusenstjerna. — Ibl. iron. l. skämts. cirklat. *Det må du veta, min n-la bror, att här duger det ej att visa sig högfärdig. Jaså, den n-la herrn! utbrast hon föraktfullt.* **Syn.** förnäm(lig), 'ad(e)lig', rasfin, aristokratisk, av ädel släkt l. ras, ädel- l. högboren, ädelt värdig, 'fin', belevad, elegant, (ibl.:) 'hög', lysande, stolt; ädel(sinnad), högsinnad, högsint, ridderlig, upphöjd, storsint, storsinnad, ibl. 'furstlig' l. d., gentlemannalik. — **Nobiliser|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Adla. Egentl. o. bildl. *Jonas Helenius, n-ad af Enehjelm* Annie Furuhjelm. *Och två år senare för förtjänster om rikets försvar n-ad* Jac. Ahrenberg. *Med ett penndrag n-a sitt enkla son-namn* Hj. Bergman. — **Noble'ss** (-äss); -en. Abstr. o. konkr.; egentl. o. bildl. **1**) *En n., som ej allenast var den yttre, släktärvda. — En del av dess [husets] n. har ohjälpligt gått sin kos* Andreas Lindblom. **2**) *Doktorinnan Zetterblad, som alltid rörde sig bland n-en* Cl. Lagergren. **Syn. 1**) ädelhet, själsadel, förnäm(lig)het, hög(sint)het; **2**) de förnäma, den fina societeten, de högre sällskapskretsarna, ibl. adeln.

Nobe'lpris (-äll-); -tagare. Pris stiftat av svensken Alfr. Nobel. *Det litterära n-et utdelas av Svenska akademien.*

Nock (nå-); -en, -ar. **1**) Sjöv. Ytterändan av rå, bom l. gaffel (särsk. den del som räcker utanför seglet). *Nå, jag opp, tar in buken på seglet, går ut på lä n. för att fånga resten* Alb. Engström. *Där jag nu låg ute på n-en och arbetade med det styva seglet* Rik. Lindström. *På n-en hon [kuttern] bär / den blågula flaggan* Prins Wilhelm. *Förde finländsk flagg vid mesangaffeln-en* Ernst Lundström. — *N-bändsel* lina varmed ett segels övre hörn är fastgjort till en rå- l. gaffelnock. *N-talja* t. upphängd på en rånock som hisstyg. **2**) Byggn. o. d. Taknock, takås, ryggås, kroppås. *Visande hela takn-ens konstruktion med åsen, den i ett stycke täljda n-betäckningen samt den på denna ridande takkammen med täcklist* I. G. Clason. *Denna huvudranka får växa fritt, tills den når upp till n-en i huset, då den toppas* Lind-Liljewall. *Trekantlist fastspikas på taket från takfoten till n-en* Kerstin Key. *Inbrädning av gaveln-en. — N-bräder, kantskurna, ohyvlade. N-höjden för varje enskilt hus på gatan. Varigenom n-stocken antänts och kolats.* **3**) Tekn. **a**) *N-en på en spinnrock* krok (för garnet) på spinnrocksrullen. **b**) *Kardnock* 'tandbesättningen' på en karda. *För att dess n. ej inom kort skall alldeles fyllas av ull. — N-tänderna, av järn- eller ståltråd, äro ~.*

Noctu'rn|e (nåcktyrn); -en, -er. Nattstycke (musik, målning l. dikt), nattstämning. *En av Chopins n-er.*

Nog, adv. (jfr även I 1). **I.** Huvudbetydelser. **1**) Tillräckligt. Ngn gång (folkl. l. vard.) även adj. (t. e. Strindberg: *Man har n. göra med fisket* l. *En bra n. bit ifrån ~*). Nästan alltid betonat. **a**) *Litet är n., om Guds välsignelse följer. N. är stor rikedom. Elden, som aldrig säger: ›det är n.›* Bibeln. *Nu är det likväl n. med den näpst som han har fått* ib. *Nu må det vara n. med alla de styggelser I haven bedrivit* ib. *Var dag har n. av sin egen plåga* ib. *Låt det nu vara n. (skämtat, med skämt)! Nu kan det*

vara n. för i dag. Halften kunde vara n. Jag vet ej, huru jag n. skall kunna tacka er. En som aldrig får n., aldrig är nöjd. Han har fått n. fått sitt, fått vad som tillkommer hm l. vad han behöver (även om straff l. d.), fått skäppan fullmätt, vill ur leken; med hm är det slut. *Han har fått n. för livstiden, n. av bekantskapen, n. för att avbryta alla förbindelser, (mer än) n. att reda upp. Därav skall komma förakt och förtret mer än n.* Bibeln. *Det blir n. med tre* l. *Tre blir n.* det räcker l. kommer att räcka med tre. *Ha (n. och) över n.* även 'övernog'. **b**) Med subst., adj. l. part. Ofta även efterställt. *Vara gudelig och låta sig nöja är vinning n.* Gamla bibelöv. *Material n. l. n. (med) material till l. för en jämförelse, (för l. till) att anställa en jämförelse. Hans goda samvete var honom belöning n. — Man kan aldrig vara n. försiktig. Stor n., n. stor (för l. till) att* ~. *Skulle inte han vara god n.! Hygglig n. att* ~. Mer säll. (o. skr.) även utan 'att' t. e. *Sedan var han n. naiv gå omkring och beklaga sig* Strindberg. — *Och nu n. pratat härom, n. (ordat) härom! Vare (det) n. sagt, att* ~. *Må det vara n. sagt, att* ~. **c**) Med adv. Nästan endast efterställt. *Egendomligt n. Eget n. finner man inte ett ord härom hos* ~. *Dumt n. glömde jag, att* ~. *Ledsamt n. Tids n. Länge n. har min själ måst bo bland dem som hata friden* Bibeln. *Ofta n. Det kan bli snart n., det! Snart n. överflödig* nästan. *Hår, som nära n. nådde marken. Nära n. kal i hjässan* i det närmaste, nästan. *Det var nätt n., att jag hann med tåget.* Hit snarast även *Han har gudi n. att leva av. Men var det inte bra n. barnsligt? Allt n., från den stunden blev han en annan människa* även: 'n. sagt' l. 'n. av'. **d**) Märk ytterligare. *Vara sig själv n.* vanl. tadlande. — *(Men de ä) inte n. me de, han fordrar också ersättning. — N. av* se 'allt n.' under c. — *N. så gärna* bra (n.) l. synnerligen gärna. *Det kunde vara n. så intressant att* ~ ganska, mycket.

2) Sannolikt; visserligen; för visso. Bet. växlar mkt i styrka. **a**) *Var lugn, jag ska n. laga, att han inte kommer!* nära 'minsann'. *N. ska ja komma. N. gör du väl de, för min skull! Du ska n. få, får n. igen pengarna i morgon (, hoppas jag). Under nuvarande förhållanden är det n. det bästa. De kan n. vara så. De kan n. så vara, de. Det är n. sant, det, men* ~. *Du förstår mej n. N. vet ni som läkare, att* ~. *Du vet n., hur lätt man misstar sig i sådant. Ja, n. gör man det. Det kan jag n. tänka mig. Jag tror n. det. N. ä de ändå (lite) synd om honom. Kunna de på något sätt slinka ifrån att göra nytta för sig, n. försöka de.* **b**) Hit även mest smtl.-uttr. som: *N. för att han gjort sej förtjänt av en duktig skrapa. N. för jag älskat som andra och drömt* Elsa Dahlén.

II. Bibet. Ofta vard. l. folkl. **1**) Alltför o. d. *N. många för det lilla utrymmet. N. liten för den stora tillströmningen. Vilken hittills kanske varit n. vanvårdad* G. af Geijerstam. **2**) Jfr närmast I 2 a. *Så n. sjutton nosar Anders reda på både dem och* ~ A. Knöppel. **3**) I interjektionella uttr. som: *De var, vore n.! (ska man verkligen tro de?). De va n., att han till slut gav me sej!*

Syn. I. 1) (alldeles) tillräckligt, (till) fyllest (även särskrivet), så mycket man behöver, till gagns, det erforderliga, erforderlig(t), ändamålet motsvarande, (väl) avpassad, lagom, (ibl.:) fullt upp l. ut, basta, nogsamt; tämligen, rätt (så), ganska; **2**) sannolikt, tvivelsutan, utan (allt) tvivel, (helt) visst, för visso, väl, säkert, förmodligen, antagligen, troligen, ibl. omskrivning med lär l. torde l. man måste erkänna l. en fråga o. d.; visserligen, ju (förstås); **II. 1**) alltför, lite(t) l. nästan för mycket, alldeles för, 'väl' (betonat); **3**) märk(e)ligt, märkvärdigt, besynnerligt, 'katten', 'tusan' o. d.

— **Nogav** (mest med två huvudaccenter). Även särskrivet (jfr nog I 1 c). **Syn.** alltnog, lika mycket, vare därmed hur(u) som helst, (huvud)summan av saken är. [**-grann** ej hit, se under noga]. **-sam** (grav). Mest skr. **1**) Adj. Mindre vanl. Med anslutning till 'noga'. *Han fick n. underrättelse om, var kon låg, samt* ~ H. Halfvarsson. *Och med n-t skiljande av* ~. **2**) Adv. Huvudanvändningen. *Genom det aldrig n-t prisade evangelium* Öv. fr. D. Dekker. *Ty han kände n-t till, att* ~. *Det är n-t bekant, att* ~. *Märkte n-t, att* ~. *Fick n-t förnimma, att* ~. **Syn.** alltför väl, jfr f. ö. nog.

Noga, [-re, -st]; adv. o. ibl. (särsk. pred.) adj. Ngn gång oklart (o. svagt) anslutet till 'nog'. **I.** Adv. **1**) *Forsken n. efter barnet* Bibeln. *Se n. efter barnen!* väl. *Hör nu n. på! Aktas n. för stötar! N. iaktta allt som förefaller. N. bevandrad i* ~. **2**) Märk en del uttr. **a**) *Hålla sig n. till sanningen. Se n. på styvrarna, slanten* vara försiktig l. en smula snål. **b**) Vard. nyare slang. *Akta er väldigt n. att mopsa er, om* ~*!* E. Lieberath. **c**) *Det vet jag inte så n. Jag vet inte så n., hur gammal han var. Man kan inte så n. veta* (ja,) de ä ju möjligt. **d**) *Inte räkna så n. med ngn l. ngt* inte vara (så) nogräknad. *Inte ta det så n. Och för sinnelagets skull icke ser så n. till vandeln* Per Hallström. **e**) *N. taget var det förbjudet för ryssar att* ~. *N. taget borde han icke få söka. — N. besett* jfr följ. **f**) Ex. med komp. *När man ser n-re till* ~ l. *Ser man n-re efter, så* ~ närmare. *Men låt mig se litet n-re på er* Öv. fr. W. Scott. *Jag stannar och lyss n-re* Alb. Engström. *Jag minns det ännu — minns det n-re än det*

som passerat i går Raf. Hertzberg, öv. *I mitten av april, eller 14 april n-re bestämt* ~ Rik. Lindström. **II.** Adj. **1**) Predikativt. *Han är ytterst n. om sitt yttre, med sin person. Vara (småaktigt) n., petnoga i sin klädsel. Han är n. med maten. Vara mycket n. av sig. N. med att passa på tiden. Det är dumt att vara alltför n. i småsaker, n. med detaljerna. N. i valet av medel. — Inte ä de så (förbaskat) n. me de!* **2**) Attributivt. Mindre vanl. än 'noggrann' o. (särsk. i positivus) ngt vard. (av somliga ogillat). *Allt var ordnat efter n. föreskrifter* Thora Dardel. *Ett n. avvägande, såvitt sig göra låter, av* ~ R. Sernander. *Min sann han ä' någon så n. karl, utan han tar just vad han kommer över* Öv. fr. W. Scott. — *Finner dock vid n-re granskning att* ~ S. Hebbes minnen. *Du skulle bett om n-re besked* Per Hallström. *Vid n-are besinning* G. O. Hyltén-Cavallius. — *Icke ens den n-ste granskning kunde komma på honom med något fel. I stället för 'Ä de sista priset?' säjes på sina håll 'n-ste'. De svara på det n-ste mot* ~ Fr. Böök.

Syn. I. noggrant, samvetsgrant, (ytterst) ordentligt, sorgfälligt, omtänksamt, uppmärksamt, omsorgsfullt, ibl. omständligt, genomtänkt, utan (allt) slarv, skrupulöst; granneligen, riktigt, punktligt, punktligen, strängt, strikt(e), i alla delar, (även l. ända in) i detalj(er), korrekt, exakt, ackurat, (fullt) lojalt, (ibl.:) just, precis, varken mer l. mindre, på pricken l. siffran o. d., till punkt o. pricka, bokstavligt, bokstavligen; nogsamt, ibl. nära l. väl; (inte så n.:) kinkigt l. viktigt; **II.** (jfr i allm. I); kinkig, granntyckt, nogräknad, nosgrann, laggrann, grannsynt, kritisk, rigorös, fordringsfull, grätten, 'svår', formalistisk, pedantisk, ömtålig, småaktig; (ibl. nära:) grannlaga, moralisk, plikttrogen; rädd (om), hushållsaktig l. sparsam (med); (n-are ofta =) närmare, noggrannare.

— **Noggrann,** noggrant, -are; -het (-en). Om person o. sak. Drar man sig för att nyttja 'noga' som attribut l. i gradformer, väljer man ofta n. till ersättare. *(Ytterst, skrupulöst, föga) n. i affärer. N. i arbetet, med den givna uppgiften. Noggrant kontrollera ngt. Underkasta (en) n. kontroll. N. marsch, hållning. De n-aste beräkningar kunde icke förebygga, att* ~. *Med vilken man på n-aste sätt kan avmäta vattenståndet i* ~. *Skaffa sig fullt tillförlitliga och n-a instrument. — Bristande n-het i uppgifter. Snabbarbete på bekostnad av n-heten. Med yttersta n-het upprätthålla fordran på* ~. *Med överdriven, pinsam n-het (redogöra för* ~). *N-heten tvingar mig att upplysa, att* ~. *Betvivla n-heten i citaten. Ett arbete, som kräver den största n-het. Då man söker utröna n-hetsgraden av de så funna resultaten* Sv. Arrhenius. **Syn.** se noga. **-räknad.** *Ett byte för mindre n-e vänner och väninnor, vilka lurade av honom allt vad han ägde* E. H. Kranck. *Jesuiterna voro föga n-e med medlen. Ej så synnerligen n. om de medel, genom vilka* ~ H. Schück. *Här duger det icke att vara (för) n. på umgänge. Får ej vara för n. i avseende på* ~. *Att jag varit nästan litet väl n. med de nöjen, som bjudits mig* Ellen Lundberg-Nyblom. *N. med vad man ger ut.* **Syn.** se noga.

Nojs (nå-); -et; -prat. *Föra, driva n. med ngn. Hålla n. med flickorna* V. Benedictsson. *Ett fasligt n. och gyckel. Lek och n. Under n. och flin och hånfulla tillrop* Dan. *A. I. Ståhl, Musikaliskt n.* ~ *samlat, 1856. Detta ständiga, lätta n. med allt och alla. Bara på n. Småbarnsnojs.* **Syn.** skämt, gyckel, spe, drift, begabberi, skoj, 'narr', narri, spektakel; skämt o. prat, glatt (o. uppsluppet) skämt, (flört o.) glam. — **Nojs|a,** -ade, [-as; även dep.]. *Man n-ar och gycklar och lever blott för dagen. Någon att tala med, någon som inte bara n-ar* Bo Bergman. *Det n-ades obarmhärtigt med den enfaldiga pojken. Unga spelevinkrar, som bara n-a med flickorna, bara n-as.* **Syn.** gyckla, skämta, föra nojs o. d., glamma, ibl. (skoja o.) flörta.

Noll[1] (nå-); grundtal. Tecknat 0. **1**) Subst. **a**) *Två gånger n. är n. N. utgör gränsen mellan positiva och negativa storheter. Resultatet blir (lika med) n. Neutronen, som har massan ett, men laddningen n.* M. Siegbahn. *Dessutom är ju pjäsens litterära värde plus minus n. (± 0). Siffran n. En sådan hjälp måste jag anse lika med n. Ring upp ett, n., fem! Termometern stod på, visade n. När termometern sjunker under n. Den ene av de tävlande stod på n., då den andre redan hunnit till 30 (poäng).* — Slangartat är *Som sökt vigga* ~ *men kammat n.* (ingenting fått) Alb. Engström. **b**) Ngn gång med obest. art. (o. då neutr.). *Ett oskrivet blad, ett n.* **2**) Adj. *N. hela och tre tiondelar. Av n. och intet värde. N. grader (varmt l. kallt)* på fryspunkten. **Syn.** (ibl.:) nollpunkt, nollsiffra, fryspunkt; ingenting, intet, inget, inga. — **No'llfem** (grav; ibl. även -fä'm); -ma (en som är född l. tagit studenten 1905). *Vackra gammaldags hem i Tyskland och Norge år n.* Erik Lindberg. — På liknande sätt med en hel del andra tal, t. e. *Ja(g) ä no'llfyra* student 1904. **-gradig,** -t. Ngn gång även subst. 'nollgrad(er)'. *Smältande is är alltid n.* The Svedberg. *1 kg. n-t vatten avkyler 10 kg. 15-gradigt till 13,6 grader* ib. **-läge.** T. e. *Noll(punkts)lägets oföränderlighet. — Att växelspaken står på n-t* Neréns Bilbok. **-meridian.** Geogr. *Som n. valde man tidigare Ferro, men* ~. **-punkt;** -släge. *Prof. Keesom har i sitt köldlaboratorium i Leyden lyckats erhålla en tempe-*

ratur på blott 0,82 grader ovan den absoluta n-en (− 273° C.), den lägsta temperatur, som kan tänkas 1929. *På vår vanliga termometer sammanfaller n-en med vattnets fryspunkt.* — Även friare o. bildl. *Termometern stod på n-en och flickans känslor tydligen likaså. Med livsmodet nere vid n-en* Gust. Ericsson. *Då hans kassa skulle nå n-en* Gunnar Cederschiöld. *Utsikterna att hinna sjönko snabbt till n-en. Deras kulturintresse står bra nära, till och med under n-en.* **-siffra. -streck.** *Temperaturen har hållit sig omkring n-et.*

— **Noll**^{3} l. **Noll|e** (grav); -en (grav); -(e)bud; -(e)kort. Bud (l. spel) varvid man ej bör taga ngt spel. Ibl. även kallat 'nolli'ssimo' (-t l. -n; akut). *Spela, bjuda n-e. Jag säjer n., för min del. Gick din n-e, n-en hem? Jag hade utmärkta n-ekort, i ruter svit från tvåan, i hjärter tvåa, fyra, femma osv. Men jag hade svåra n-kort* Anna Myrberg. — **Noll|a,** -an, -or. **1**) Egentl. *En million tecknas med en etta och sex n-or.* **2**) Bildl. *Han har alltid varit en (fullständig, komplett) n-a. Med bluff och ståhej av en absolut n-a göra en världsberömd konstnär. Ty hans nåd var en n-a och fullständigt underkastad sin gemåls välde. N-orna i politiken. Tio n-or göra ingen etta.* **Syn. 1**) noll(siffra); **2**) person utan (all) betydenhet l. som ingen frågar efter, '(vacker) skylt', 'vita plåstret', odåga, 'blindpipa', stympare, (oduglig) krake. — **Nollte,** ordningstal. Mindre vanl. *Och en hel dag seglade vi utefter denna n. breddgrad* H. Mörne. *Ehuru man för ädelgaserna måste tillskapa en ny kolumn i det Mendelejeffska skemat, den n. vertikalraden* H. G. Söderbaum.

Nomād, -en, -er; -artad m. fl.; -iser|a (-ade; -ing); -isk (-t). **I.** Enkelt. Vanligast i plur. *Lapparna och andra vandrande (icke-bofasta) herdefolk kalla vi n-er. Leva som n. N-erna bo i tält eller lätt flyttade hyddor. Kamelrytteri, rekryterat ur ökenn-ernas led* T. Orre. **II.** Ssgr. Ex.: *Föra ett n-artat levnadssätt. De renskötande n-folken. N-hord. N-liv(et). N-läger. Fortbildningskursen för Sverges n-lärare, 1922. K. B. Wiklund, N-skolans läsebok I o. II, Upps. 1917—21. Under den tid* ~ *V. Karnell uppehåller befattningen som n-skolinspektör* 1916. *N-skol(e)lär|are* (-arinna). *N-skol(e)-undervisning. Ha aldrig hunnit över n-stadiet. Och en tid härskade n-stammar över norra Kina* ~. *N-tält. På n-vis flyttande omkring från en trakt till en annan* S. A. Duse. **III.** Avledningar. **1**) N-isera. *Runt sjön Genesaret n-isera halvbeduiner, vilka* ~. *N-iserande folk(slag), stammar.* **2**) N-isk. Mest fackl. *N-isk kreatursskötsel* H. Juhlin Dannfelt. *I det n-iska samhället* E. Mjöberg. *N-iska stammar.* **Syn.** (n-er:) kringflyttande herdefolk, vandrarfolk, 'flyttare'.

Nom'en (akut), -enet l. -inet, -en l. -ina l. -iner). Språkv. (Ordklass innefattande) substantiv o. adjektiv ()(t. e. verb). — **Nomenklatūr** (även nå-); -(e)n, -er. (Förteckning över) namn o. termer i ngn konst l. vetenskap, termförteckning; ibl. växternas o. djurens latinska benämning, benämningssätt, benämningar. *Inom de flesta vetenskaper strävar man till en internationell n. Den 'binära n-en' (tvånamnsbeteckningen) genomförde Linné 1753 i Species plantarum; försöken i våra dagar att även i svensk namngivning införa denna n. ha icke varit lyckade. — Anatomische Gesellschafts n-kommissions sammanträde i Berlin 1927. Zoologien saknar internationella n-regler* C. Skottsberg 1931. — **Nominal-** (även nå-). I ssgr = namn- l. nomen-. T. e. **1**) *N-katalog* bokförteckning alfabetiskt uppställd efter författarnamn l., vid anonymer, efter huvudord ()(realkatalog l. ämneskatalog). *Ett n-register* ~ *och en slagordsförteckning* R. Höckert. *N-värde* namnvärde, åsatt värde t. e. på värdepapper, mynt, frimärken ()(kursvärde). *N-värdet kallas ibl. även 'n-en'.* **2**) Språkv. *Verbens n-former (infinitiv, particip o. verbalsubstantiver), motsatt 'finita former'.* — **No'minativ** (även nå-; akut l. grav; särsk. i ssgr även -īv); -en, -er; -form m. fl. I obest. form även 'n-us'. Språkv. Subjektets kasus. Jfr särsk. grundform o. genitiv. *N-en har i svenskt riksspråk särskild form blott i några pronomen (t. e. jag)('objektsformen' mig).* — **Nomine'll** (-äll; även nå-); -t. Namn-, (blott) till namnet, åsatt, ibl. utan motsvarighet i verkligheten ()(reell). *Och n. ägare till* ~. *I bergen, i Dagestan och hela det s. k. Stor-Kaukasus var ryssarnas makt blott n.* Öv. fr. Essad Bey. *Hans äldre broder och n-e medregent* Har. Hjärne. *Som n-t lydde under* ~. *Till n-a värdet* åsatta l. namnvärdet, till pari. — **Nominer|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -smöte). Nämna (kandidat); utse [ŋ]. *N-a kandidater vid ett val. Lyckades icke komma med vid (kandidat)n-ingen. Högerns listor i tredje kretsen ha uppgjorts vid gårdagens n-ingsmöte* 1927. — *Sedan jurymännen n-ats, ingav* ~.

Nonackord (nån-). Mus. Femklang av grundton, ters, kvint, septima o. 'nona' (dvs. nionde tonen från grundtonen).

Nonchala'ns (nångsjalangs); -en, [-er]. Försumlighet (mot ngn), åsidosättande, brist på hänsyn, ibl. nära missaktning l. översitteri; jfr f. ö. följ. *Med fräck n. [Hade i orienten insugit] en viss n. för livets små frågor* Jac. Ahrenberg. *Visa alltför stor n. i sitt uppträdande.* — **Nonchala'nt** (-angt); =, -are; [-het]. Försumlig (mot ngn), som struntar i l. inte frågar e'fter, hänsynslös, aktningslös, vårdslös, slarvig, slapp, bekymmerslös, likgiltig; 'fri', självsvåldig; (ibl.

nära:) oförskämd, översittaraktig, fräck, slyngelaktig. *Jag tyckte, att hans sätt var litet väl n. Hans n-a skroderande, till och med hans pojkaktighet började irritera mina nerver* Ax. Munthe. *Förde med en n. gest handen mot mössan. Den n-aste av de synnerligen fria och n-a bröderna.* — **Nonchaler|a,** -ade, -as; -ing. Försumma, icke bry sig om, strunta l. ge katten, tusan osv. i. *Bilförare, som absolut n-a all hänsyn till fotgängare. N-a ngn. N-a alla (vanliga hövlighets)former.*

Nonkombattant (nångkång-ang l. nånmed långt å; ibl. även med hörbart t); -en, -er. Icke stridande; personal vid krigsmakten (som läkare, präster, sjukskötare, kockar) vka ej deltaga direkt i strid.

Nōn plu's u'ltra (nån; ultra mest med grav); adj. l. subst. Ngn gång även skrivet i ett ord. *Detta är något n. p. u. (i fråga om bokband).* **Syn.** oöverträfflig, alldeles ypperlig.

Non-po'ssumus-ståndpunkt(nån-påss-) m. fl. Ibl. även skrivet utan bindestreck. Särsk. om påvemaktens ovillighet ('vi kunna icke') att tillmötesgå tidsandans krav, ngn stats önskemål l. d.

No'nsens(nå-, akut); neutr.; [-prat]. *A(h), n.! Idel n. De där ä ju bara n., rent n.! Jag har aldrig hört värre n. Allt annat lärde jag mig ju, till och med det n., som kallades logik* Hj. Söderberg. *Påståendet att en individ sig ovetande och mot sin vilja kan hypnotiseras på avstånd är n.* Ax. Munthe. *Låt oss prata litet n. och låtsa oss vara sprittande glada, som om inga bekymmer funnes i världen* C. W. Böttiger. **Syn.** (tomt l. meningslöst) prat, snack, oförnuft, tomma ord, orimlighet(er), dumheter, tokerier, meningslöshet(er), struntprat, munväder, (slidder)sladder, dravel, 'smörja', 'persilja', strunt, 'bosch', lappri.

Non sīne (nån; sine med grav); -t, =, l. -n. Fullständigare: 'non sine laude approbatur'. Betyget 'icke utan beröm godkänd', Ba.

Nopp (nå-); -et. Koll. Små knutar, hopgyttrade garnändar (på tyg), (tyg)knottror. *Full med stickor och halm, som fastnat i n-et på klädet. Tygnopp.* — **Nopp|a**[1], -an, -or. Kan även fattas som två ord. **I.** Egentl. Jfr nopp. *Och så plockar jag ut n-orna; det gör jag mest. (Grevinnan såg frågande och leende på mamsell Mathilda, ty hon visste ej rätt vad »n-or» var)* C. J. L. Almquist. *Med ouppklippta, ögleliknande n-or* Ellen Widén. *Vit sticktröja med röda n-or. 1870-talets fönstervadd med n-or av gult och rött yllegarn. Effektgarn med n-or, förtjockningar, knutar, slingor, spiraler l. d.* **II.** Bildl. Liten (säker l. 'uppnosig') jänta. *Skall nu den där lilla n-an till och med uppvaktas av ungherrarna!* Helena Nyblom.

— **Nopptyg** med noppor. — **Nopp|a**[2], -ade, -as; -järn o. -tång (fackl.; j. varmed kläde n-as); -are o. -erska båda fackl.; -ning. **1**) Allmännare. **a**) *Fem gäss, som sutto på iskanten, n-ande sina fjädrar* Henning Nordlund. *När en fågel n-ar sitt duniga bröst eller* ~ Elsa Lindberg. **b**) *Ur gamla Bruntes ögonvrår han [gårdstomten] hörosk varligt n-ar* Raf. Lindqvist. **c**) *Kvinnan, som nervöst n-ade på förklädet utan att se upp* Alfh. Agrell. **d**) *En ung flicka, elegant, permanentad, n-ade ögonbryn* Husmodern 1932. **e**) *N-a bär* Dan (mindre vanl. för 'snoppa'). **2**) Fackl. *Det från vävstolen löstagna klädesstycket skall först n-as, dvs. befrias från alla knutar och främmande partiklar. N-järn (gaffelformig nål varmed kläde n-as)* Wenström-Lindgren. *Enklare eller lättare lagningsarbeten anförtros* ~ *åt n-erskor, medan de ömtåligare, som stundom fordra stor skicklighet, måste utföras av övade tyglagerskor eller stopperskor* G. A. Wennerström. **Syn.** (ren)plocka (ɱ), jfr även noppra; befria från nopp(or), utrycka ɱ noppet (o. göra smärre lagningar); ibl. nypa. — **Noppig,** -t, -are; -het. Knottrig, nopprig, knutig, full av noppor l. ojämnheter. *Överklädd med n-t tyg. Ståtade med sin n-a och granna Toledoschal* Öv. fr. Concha Espina.

— **Noppr|a,** -ade, -as; -ig (-t, -are; -het); -ing. Jfr noppa[2]. **1**) *Där papegojan förtretad n-ade sina fjädrar och* ~ J. Engelke. *Gråsparvarna hade just mullat sig i sanden och sutto nu och n-ade sig. Och n-ar* ~ *från bröstet dun* B. Risberg. — *De smala, gulvita händerna, som n-ade och kröpo på täcket* ~ Ad. Johansson. *Han har börjat n-a på sig, — sade Marja Nikolajevna* (anses förebåda döden). **2**) *Svart, n-ig silkeshalsduk* Wenström-Lindgren. *Tvätterskan eller strykerskan med ofta blekfeta kinder och n-ig hud* E. H. Thörnberg. **Syn.** (med näbben) plocka bort ohyra o. orenlighet, picka, hacka, pillra l. plocka på, (jfr noppa o. noppig).

Nor, -et, =. Ldls. (särsk. Norrl. o. Dalarna). Smalt sund, ibl. å l. flod som förenar två sjöar. Mest i ortnamn. *Medan kyrkbåtarna avlastade sitt innehåll på det ljusa n-et [Leksands Noret]* Karlfeldt. *Och abborrens plaskande bland näckrosorna i »n-et»* G. Hedenvind-Eriksson.

Nōrd, -en (den-kön l. ibl. med bestämning i neutr., t. e. det l. den fria n-en). Även adv. (l. ibl. oböjl. adj.). **I.** Enkelt. **1**) Väderstreck. Ofta särsk. sjöv. Beteckning: 'N.' *N. till ost (öst) tecknades förr ofta NtO, men numer utgår den internationella meteorologiska beteckningen av väderstrecken från de engelska orden, varför beteckningen blir NtE. Vinden var (på) n., hade övergått på n., var n. till ost (dvs. n-lig med dragning åt*

ostern). Det suddiga havet vräker och stormen kantrar på n. Harry Blomberg. *Hålla n. om fyren. Ett skotthåll n. från storskärets spets. Riktningen nord-syd eller tvärtom.* **2** Mest i best. form o. ofta om den skandinaviska n-en (särsk. i äldre tider). Ibl. skrivet med stor bokstav (som ett slags egennamn). *Jag vet ett land långt upp i höga Nord* G. Nyblæus. *Det finnes ett land / mellan syd och n.* E. Knape. *Glädjen åt bullret är ett av de sydländska drag, som sonen av N. har svårast att fördraga* Harry Blomberg. — *Ena N-ens trenne riken* Sverge, Norge o. Danmark. *Ofta inräknas nu Finland (o. ibl. Island) i N-en ('de fyra n-iska länderna'). Högt uppe i (höga) n-en, i höga(n) n. Till vårt hem i den (l. det) dystra n-en. Det fria n-en. Föreningen N-en, bildad 1919, omfattar nu Sverge, Norge, Danmark, Island (från 1922) och Finland (från 1924).* **II.** Ssgr. Mest betecknande nordliga delen av ett land l. område l. ock vind- o. väderleksbenämningar. **Syn. I. 1**) norr; nordan; nordlig(t); **2**) de nordliga länderna, nordanland(en), ibl. Skandinavien (o. Finland); **II.** (nord-:) norra.

— **Nordafrikan**|(**are**) (biton på -an-); -sk. **-amerikan**|(**are**); -sk. Jfr föreg. **-atlantisk.** *I n-a farvatten.* **-bo,** -n, -r l. -ar. Mest (men ej uteslutande) om skandinaver. *Vi n-r böra hålla samman mot ~. — Som n-anor har* K. G. Ossiannilsson. **-europ**|**é;** -eisk. *En n-eisk nattpostflygunion konferensresultatet* (de fyra nordiska länderna + Tyskland o. Holland) 1932. **-gräns.** Särsk. naturv. *Då ju arten där nalkas och delvis når sin klimatiska n.* Erik Almquist. *Som ha (nått) sin absoluta n. i dessa trakter. Hasselns nutida n. i vårt land* B. Lidforss. *Malen(s utbredning) når, finner sin n. i Mälarområdet* (om fisken). — Ngn gång friare. *Att Mainfloden är n-en för eleganta tyskor* C. G. Laurin. **-gående.** T. e. *För att vänta på n. båt* Rik. Lindström. *Den n. kulturströmmen* Em. Linderholm. **-hav;** -sart; -sstorm m. fl. Nordligt hav. *Lunnefåglar ~ stormfåglar och andra n-sarter* Thorild Wulff. **-kust.** *S:a Teresa på Sardiniens n. Uppe vid n-en i Bretagne.* **-land.** Mindre vanl. Gärna best. form (sing. l. plur.) o. skönl. *De komma från n-et* Bibeln. *I n-en* mindre ofta 'nordländerna'. *Under n-shimmel.* **-ljus.** Skönl., sälls. för 'norrsken'. *O n., förgäves du tänder din glöd!* J. Bonggren. **-länning,** -en, -ar. Särsk. om innebyggare i Nordland(sfylke i Norge) men även friare.

-man; -nnaheder m. fl. Ofta om fornnordiska fhdn. *En n. med n-nens både yttre och inre drag. För nordmännens raseri bevara oss, milde Herre Gud!* vikingarnas. *Reslig och 'härdabred' såg Oscar Montelius ut som en gammal n-nakämpe, som trätt levande fram ur sin gånggrift. N-naliv. Så tag då emot vår trofasta hand, / som räckes på n-nasätt!* L. Holmes. *N-natåg* vikingatåg. *På n-navis.* **Syn.** nordisk viking; nordbo, skandinav. **-nordvä'st,** -en; -lig. Även adv. **-nordo'st,** -en; -lig. Även adv. **-ost,** -en; -passad; -passagen (sjövägen till Östern längs Europas o. Asiens norra kust l. särsk. om A. E. Nordenskiölds färd dit 1878—79, 'Vegafärden'); -sida m. fl.; -an (subst.); -lig. Även adv. *N-en kom körande med snöyra och ~. N. om järnvägen. N-passaden blev hård och ~* Vår flotta. *En isande n-an* Märtha v. Heijne. **-pol;** -sexpedition [l. -arexpedition]; -sfarare; -sfärd; -sland [l. -arland]. Mest i best. sing. o. i ssgr. *Länderna (uppe) vid, kring n-en. Den förste som sökt genom luften nå n-en var S. A. Andrée; den förste, som verkligen uppnått n-en var Peary (d. 6 april 1909).* **-på,** adv. Även särskrivet. *Här n. Långt n. Kom från bygden n.* **-riktning.** *Med tillhjälp av klockan och solen kan n-en bestämmas. Inom sektorn 63 gr.—21 gr., räknad från rättvisande n.*

-sjö|**farare;** -fart; -färd m. fl. Till 'Nordsjön'. Både om skepp o. person. *Gå i n-fart* även med stor bokstav. **-skandinavisk. -slutt**|**ande;** -ning. *N-ande branter. På n-ningen (av ~). I n-ningen.* **-spansk.** *Kan man tänka sig något mer ödsligt än det n-a landskapet!* Åke Claesson. **-spets.** *N-en av Korsika. Korsikas n.* **-stat;** -sarmé; -sgeneral m. fl. Särsk. i best. plur. o. i ssgr o. ofta = Förenta staternas n-er. *N-ernas folkmängd var vid inbördeskriget (1861—65) över 22 miljoner, sydstaternas över 9 miljoner (slavarna inräknade). N-sgeneralen Ulysses S. Grant.* **-stjärn**|**a;** -eorden; -eriddare m. fl. **1**) 'Egentl.' Äldre benämning på polstjärnan. **2**) Orden(stecken). *N-an utdelas av konungen till belöning för »medborgerliga och ämbetsmannaförtjänster, för vetenskaper, vittra, lärda och nyttiga arbeten samt för nya och gagneliga inrättningar». Det anses vara finare att få n-an än vasen. Riddare, kommendör, ledamot i andliga ståndet av n-eorden.* **-streck.** *Kompassens n. visar icke alltid på norr.* **-svensk.** *Rasstambok för n-a hästar* benämningen införd i slutet av 1890-talet. *En vinterkväll i en n. timmerkoja* Alb. Engström. **-syd**|**-linje;** -lig. Ofta skrivna med bindestreck. *Bestämning av n-linjen för den plats, där lärjungen vistas. — I nord-sydlig riktning* från norr till söder.

-tysk, subst. o. adj. *N-a låglandet.* **-vart,** adv. Mest sjöv. *Styra n. hän* norrut, åt l. mot norr, nordlig kurs. **-vä'st,** -en; -monsun; -passagen (sjövägen mln Atlanten o. Stilla havet norr om Amerika l. färd därigenom); -vind m. fl.; [-ern]; -lig; -ra. Även adv. *En genomträngande n(-vind), som ~.*

N-en är byig och kall, särskilt på våren. Med stäven pekande åt n. (*I*) *n. om* ~. *N-passagen genomseglades första gången i sin fulla längd år 1905 av R. Amundsen.* — *Högre upp, i n-liga Texas. Indianerna i reservationen 16 eng. mil n-ligt* ~. *I landskapets n-ligaste hörn.* — *I n-ra hörnet av Afrika. N-ra Skånes folkhögskola i Munka-Ljungby.* **-åt,** adv. Mindre vanl. *Fartyg, som kommo från Kanarieöarna och gingo n.* Håkan Mörne. **-änd|a** l. **-änd|e.** *I sjöns n-a, n-an av sjön.* **-ö'st,** [-en]; -vind m. fl.; -an; [-ern]; -lig; -ra. Alla (utom 'n-ern' o. 'n-ra') växlande med former med -o- (jfr nordost). *I n. I riktning från n. till sydväst. Sedan vi slagit in mer mot n., fingo vi* ~ Andy Anderson. — *Delar sig gaffelformigt i en n-lig och en sydöstlig arm.* — *N-ra delen av Blekinge.* **-över,** adv. [o. prep.]. *Ungefär sådan är Kullerön n.* Alb. Engström (i norr, nordpå).

— **Nördan** (grav); =. Mest subst.; ibl. adv. **I.** Enkelt. **1**) *Här blåser ständigt n. En pinande n. N. svepte kring knutarna och trängde sig in genom de otäta fönstren. I lä för n.* **2**) *Landet där n.* (*Långt*) *n. om* mindre vanl. för 'norr om'; även hopskrivet. *Slottet östan om solen och n. om jorden. Komma n. från* ofta hopskrivet. **II.** Ssgr. *I n-blåsten. Där Dovrefjällsvägen når fram till den första bygden n-fjälls* B. Hesselman. *Det n-fjällska Norge*)(sunnanfjällska. *Skildringar n-från. I n-land* även skrivet med stor bokstav. *Det är våren, som bankar på n-landets portar* Ragn. Holmström. *I n-landen. I n-skogen / där nickar granen* V. Rydberg. *Linnean, n-skogarnas blomma framför andra. Landet n-skogs* norr om Tiveden o. Kolmården. *Råka ut för en n-storm. Möter du n-vinden, karl, då möter du man av ära* Karlfeldt. *N-väder* mest skönl. **Syn. I. 1**) nordanvind; **2**) norr.

— **Norden** se nord I 2. — **Nordisk,** -t; [-het]. Jfr nord(en). *De n-a länderna* numer ofta (utom Skandinavien) även innefattande Island och Finland. *Våra n-a folkvisor. N. gästfrihet. J. E. Rosberg, N-t kynne. Den gamla n-a gudaläran. N-a språk* mest = svenska, danska, norska o. isländska; ngn gång kallade 'nordgermanska språk'. *Efter den 7 juni 1929 behövas inga pass längre vid besök i grannländerna, endast »n-a resekort»* 1929. *Stora n-a kriget* 1700—21. *N-a museet i Stockholm. Forn-, ur-, väst-, östnordisk.* — *Den gamla n-hetens konterfej* C. V. A. Strandberg. — **Nordi'st,** -en, -er. En som ägnar sig åt (de) n-a språk(en), 'nordisk språkare'. *Gust. Cederschiöld, N-er, som jag känt.* — **Nordlig,** -t, -are. *Hangö ligger på 60 grader n. bredd, n. latitud* på 60:e breddgraden norr om ekvatorn. *Stockholm ligger n-are än Göteborg. Staden har ett väl n-t läge* ligger väl mkt åt norr. *I (den) n-aste (delen av) Europa. I de n-a delarna av landet. Något n-are vidtog tundran.* — *Fara i n. riktning (från* ~*).* — *N-a vindar fördröjde färden. Vinden, som förut stått n., hade kantrat över till nordost* K. Gunnarson. *Det blåser n-t. Vinden är n., har vänt sig till n.* **Syn.** mot l. åt l. i norr, norrut; från norr, norrifrån kommande; som tillhör (höga) norden, nordan-, (ibl. nära:) arktisk, polar. — **Norr** m. fl. se d. o.

Norm (nå-); -en, -er (akut l. ibl. grav); -givande (ofta skr.); [-lös (-t, -are; -het) skr.]. *Ha, skaffa sig en n. att gå efter. Gå, handla efter en viss n., en lagligen fastställd n. Samma förnekelse av alla etiska n-er* S. Selander. *N-en för all undervisning bör vara den att* ~. — *Skapa ett prejudikat, som kan bli n-givande i, för alla liknande fall.* **Syn.** rättesnöre, regel, mönster, det man går efter, ledande synpunkt(er); (ibl. mer l. mindre nära:) (norm- l. regelgivande) förebild l. princip l. exempel l. föredöme, (reglerande) föreskrift(er), likare, måttstock, prejudikat, schablon, typ, modell, kliché.

— **Normål,** -t, -are. *Vid n. vindstyrka. Vattenmängden i Nissaström uppmättes till 185 kbm. mot n-t 30 kbm. Vid vattenstånd, som går under det n-a. N-t hörselbegåvade personer. Personer med n. hörsel. När kurserna återgå till n-a förhållanden. Under n-a förhållanden. Hade allt gått n-t till, hade olyckan ej skett. N-t begåvad. Intellektuellt undern-a barn* Alb. Lilius. *Övernormal intellektuell prestationsförmåga* ib. — Märk *Han är ju inte (fullt) n.* inte (fullt) klok, abnorm, (sinnes)rubbad, onormal. **Syn.** (ibl.:) regelrätt, (regel)riktig, enligt föreskrift, tjänande till rättesnöre l. mönster, regel- l. mönster- l. normgivande, korrekt, som sig bör, typisk, mönstergiltig, mönstergill, felfri, antagen l. fastställd som norm, lagstadgad, fullgod; som ej avviker från det vanliga, reguljär, standardiserad, genomsnitts-, vanlig, ordinär; vid sina sinnens fulla bruk, fullt frisk l. klok, vid sunda vätskor.

— **Normaladresskort.** *Efter 1 jan. 1924 få endast n. användas.* **-arbetsdag.** *N-en på 8 timmar infördes först i Nya Zeeland; till oss kom den 1919. Kravet på 7 timmars n.* **-bläck.** *Även i Sverge ha vi lagstiftning om n. för statsändamål; n-et skall vara hållbart och får ej i avsevärd grad angripa stålpennor; det skall ge en skrift, som är olöslig i vatten och alkohol, ljus- och luftbeständig samt tillräckligt raderfast* (enl. Nord. Fam.[3]). **-form,** -en, -er. **-format** (biton på -at). *Einar Lenning, N-en, deras system, användning och fördelar, 1931.* **-färg.** *En till jämförelse tjänande n.* Ekenberg-Landin. **-hastighet. -höjd. -klass**)(t. e. hjälpklass. **-känslig** t. e.

fotografiplåt. **-ljus;** -lampa; -styrka. Ljusenhet för ljusstyrka l. ljusintensitet. Ofta förkortat 'nlj.' *Det svenska n-et är lika med 'Hefner(normal)ljuset', dvs. 0.90 av det internationella. Ett n. motsvarar ungefär ett julgransljus eller ½ stearinljus. Stor ljusstyrka, reglerbar mellan 250—400 nlj.* 1915. *En 16 n. metalltrådslampa. Ljuskastare om 3,000 n.* 1915. *Ett jättelikt lysande kors med 500 milj. n. styrka och synligt för nattflygare på mer än 16 svenska mil skall uppföras på toppen av Newyorks bekanta skyskrapskyrka, The Broadway Temple* 1928. **-läsordning.** *N. för Stockholms folkskolor.* **-lön.**

-mått. Ibl. = medelmått; ibl. = prototyp. **-människa** m. av genomsnittet. **-papper;** -sförråd. P. för skriftliga offentliga handlingar (med viss sammansättning, hållfasthet, format, vikt m. m.). *I Sverge ha vi fyra klasser n.* **-plan,** -en, -er. Schema, (normerande) undervisningsplan. **-pris;** -lista. *N-lista på artillerimateriel.* **-pros|a;** -eaktig. 'Centralprosa', mellanprosa, vanlig prosa, vanlig stil, vanligt skriftspråk. *N-a, den typiska art av skriftspråket, som mer är till för nyttans än konstnjutningens skull. Då stilen är torr och n-eaktig* T. Lindstedt. **-seende,** subst. l. part. Fackl. *Den rödblindes, den grönblindes och den n-s förnimmelser* (normalsynt) Hj. Öhrvall. Även motsatt t. e. närsynt. **-skol|a;** -eelev; -ekompetens (godkänt avgångsbetyg från Statens n-a för flickor l. från högsta klassen av vissa privata högre flickskolor efter medgivande av K. M:t). *Statens n-a för flickor (i Stockholm)* = Högre lärarinneseminariets övningsskola. — Ngn gång = mönsterskola. **-spårig,** -t; -het. Järnv. *N. järnväg har en spårvidd av 1,435 m.* ⟩⟨ smalspårig. **-stor,** -t; -lek. Adj. ovanligt o. skr. *Då de få barn, bruka dessa bliva n-a, även om båda föräldrarna äro dvärgar* Ivar Broman. — *I en gymnasiering av n-lek* Carl Lindsten. *Extrastorlekar, större eller mindre än n-lekar* handels. **-styrka.** Ofta handels. *N. å brännvin är i Sverge en alkoholhalt av 50 volymprocent* 1913. **-synt** (långt y); =; -het. Fackl. Normalseende (⟩⟨ t. e. felsynt, färgblind).

-temperatur. *N-en för orten denna tid ~.* **-tid.** *En för hela Sverge gemensam 'borgerlig tid' eller 'n.' infördes 1878; år 1900 bragtes vår n. i överensstämmelse med den 'medeleuropeiska' l. 'mellaneuropeiska' tiden (medelsoltiden för en meridian, som har precis 1 timmes östlig längd från Greenwich); denna n. skiljer sig blott med 14 sekunder från den förra.* **-tillstånd. -typ.** *Fastställandet av en n. för vattenmärken.* **-upplaga** ibl. = standard- l. mönster- l. klassisk upplaga. **-ur** normerande ur. **-vattenstånd.** *Mälarens n.* **-vikt.** *Den för kvarngill vara föreskrivna n-en (för vete).*

— **Normaliser|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sprincip m. fl.). Genomföra enhetlighet i (t. e. ordformer, stavning o. d. i en skrift). *N-ade fornisländska texter. N-ad upplaga. Stavningen är i dessa läseböcker n-ad; ordformerna har man sökt bibehålla.* — **Normāliter** (akut); adv. Normalt, i vanliga fall, i regel. — **No'rmativ** (l. -iv); -t. Som handlar om l. uppställer normer. *N-a vetenskaper, t. e. etik.* — **Normer|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.). Fastställa en norm, reglera; ibl. utgöra regel l. rättesnöre för. *Verka n-ande (på, för ~)* normgivande.

Norma'nd (l. -angd); -en, -er; -isk (-t). Invånare i Normandie. *Mannen var n. och längre än en genomsnittsfransman. N-iska öarna i Engelska kanalen.* — **Norma'nner,** -na. Mindre vanl. för 'nordmän' (särsk. om dem som bemäktigade sig Normandie).

Normativ o. **Normera** se under norm.

Nōrn|a (grav); -an, -or. Ödesgudinna (i den nordiska mytologin). Jfr moira. *N-orna bestämde över liv och lycka och kunde avklippa en människas levnadstråd; de förnämsta n-orna voro Urd, Verdandi och Skuld. Den dunkla n-an. När n-an är (dig) oblid* skönl. = när ödet är oblitt, när världen går emot. *N-ornas väv* skönl. = världshändelsernas gång, 'livsväven', 'ödesväven'. *Trotsande min vreda n-a* Raf. Lindqvist, öv.

Norp|a (nå-); -ade, -as. Slangartat för 'stjäla', 'knycka'. *N-a en plånbok eller en ytterrock* Sigge Strömberg.

Norr (nå-); subst. o. adv. **I.** Subst. Dels världstrakt, dels himmels- l. väderstreck; dels om mindre del av trakt l. ort (särsk. ofta ⟩⟨ söder). **1**) *N. ha vi alltid uppåt på kartan. Var har vi n. här?* **2**) Ofta efter prep. *Vinden (som kommer) från n.* norrifrån. *Från n. till söder. — Ligger byggnaden (rätt) i n. och söder? Visarn pekade rätt i n. och söder. Längst uppe i n. I n. är landskapet skogigt och liksom brutet i vågor, men mot söder vidtar slätten. I Tyskland och Sverge, i n. och söder, överallt hör man samma klagan. — Vänd mot n. I riktning mot n. — Vinden har gått över på n.* blivit nordlig. — *Det är flagga på mast, och den visar åt n.* Tegnér. **3**) Märk *Bo på n. Eldsvåda på n.* t. e. om Norrmalm i Stockholm men även om andra städer. **II.** Adv. Ofta hopskrivet med ett följ. adv. *Just kommen n. ifrån. N. om Skåne ligger Småland. Långt n. om ~. Åter ställa kosan n. ut, n. över* oftare norrut, norröver. **Syn.** (ibl.:) norra delen l. trakten, nordliga nejder, nord(en); nordligt.

— **Norrbagge.** Nära anslutet till Norge o. norsk. Vard. l. skämts. (ök)namn på norrman. **-bott|en** (grav); neutr. **I.** Enkelt. Skrivet med stor bokstav. **1**) Norra Västerbotten (dvs. N-ens läns kustland), numer

i officiell statistik ett särskilt landskap. 2) N-ens län dvs. norra delarna av Västerbotten o. Lappland (Torne, Lule o. Pite lappmarker). *(Det) översta N-en.* **II.** Ssgr. Vanl. med liten bokstav. *Bandskon eller n-enspjäxan* även kallad 'näbbsko'. **III.** Avledningar. Blott liten bokstav. **1**) N-ning (-en, -ar). **2**) N-nisk (-t; -a = kvinna o. munart). *Från n-nisk hamn. N-niska bandskor, dialekter.* **-fönster.** *Som en krukväxt, som står i ett n.* (f. åt norr) Elin Wägner. **-gående** tåg. **-gök.** *N., sorggök, / var mig längst förtrogen* Emil Zilliacus. **-him|mel.** *Vid n-lens rand* Karin Ek. **-ifrån,** adv. Även särskrivet. **-köpingsnäsa** uppnäsa. **-land** (akut). Märk (vanl. med liten bokstav skrivna) ssgr som t. e.: *N-sfågel* särsk. frusen vild hönsfågel från N. *De små raggiga n-shästarna* jfr nordsvensk häst. *Vår svenska »n-skänga»* H. N. Pallin (jfr norrbottenspjäxa). *N-srissla* ett släddon. **-ländsk,** -t; -a (kvinna o. munart). Till föreg. *De n-a tvärbanorna* nu om förbindelser mln Norra stambanan o. Inlandsbanan; förr särsk. om linjen Sundsvall—Ånge—Storlien. **-länning,** -en, -ar. Jfr de två föreg. *N-ar i Uppsala.* **-man.** Nära anslutet till Norge o. norsk. *Nansen, typen för en hurtig n. En norsk n. från Norge.* **-om,** prep. o. ibl. adv. Även särskrivet. **-på,** adv. Även särskrivet. *Som gick mellan hamnarna här n.* Alb. Engström **-rum** r. åt norr. **-sida.** *På n-n av* ~ C. Larsson i By. *På n-n om* ~.

-sken, -et, =. Nordligt polarsken (✕ södersken) hos oss mest synligt i norr. **I.** Enkelt. *Man skiljer på tre huvudformer av n. (vka ofta, gradvis l. plötsligt, kunna övergå i varann): diffusa n. (utan struktur), n. med strålstruktur o. flammande n. Ofta ser man n-et blott som en svag ljusbåge, som vilar på synranden i norr o. där begränsar 'det mörka segmentet'; så uppstiga fladdrande, dimlätta slöjor eller band, snabbt tända och slocknade, som om himlen sopades av böljande och veckiga fanor; de kunna stundom breda ut sig till en 'krona', n-ets vackraste form, och visa då långa, mot magnetiska zenit sammanlöpande strålar. N-ets färg är oftast ljusgrön, gulgrön eller gulvit; både 'draperier' och 'slöjor' kunna dock ibland även vara helt röda. N-et orsakas med största sannolikhet av katodstrålar (d. v. s. elektroner i hastig rörelse), som genom sammanstötningar med framför allt syreatomer och kvävemolekyler bringa dessa att utsända ljus analogt med skenet i Geisslerrör* B. Rolf. *N-ets läge i rymden har på senare tid visats vara mycket högt (underkanten vanligen på något över 100 km. över jordytan); dock kan man ej förneka förekomsten av låga n.; de s. k. sjungande (hörbara) n-en äro likaledes faktiska, om ock ej förklarade* 1931. — Ofta skönl. *Medan n-et brinner. N-ets tungor flammade på fästet. Medan* ~ *oroligt fladdrande n. sköto ner [från zenit] mot den nordliga himlen* S. Lagerlöf. — *Draperinorrsken.* **II.** Ssgr. Ex.: *Veck i n-sband. Stillastående, homogen n-sbåge. N-sdraperi och ljusbåge. N-sflammor fästet strimma* Öv. fr. Eino Leino. *Då himlen ofta var n-sflammande ljus* Julia Svedelius. *N-sforskarna sammanträda* 1930. *Från sekelskiftet fick fotografien en allt större betydelse för n-sforskningen (t. e. genom C. Störmers n-sfotogrammetri). N-sfotografier. På den n-sfria himmelen. N-skoronan, dessa höga breddgraders ståtligaste naturföreteelse* nu kanske oftare 'n-skrona(n)'. *N-slik(nande). N-slågors sprak och brand* Sten Granlund. *N-slätta strålar* J. Hemmer. *En n-snatt uppe i polarområdet. N-sslöjor. Fladdrande n-sstrålar.* **-sluttning.** *Snö låg ännu kvar på n-sluttningarna.* **-streck.** T. e. *Kompassens n.* **-ut** o. **-över** även särskrivna.

— **Norr|a,** adj. i best. form. *N-a ishavet. N-a Södermanlands järnväg. N-a skånska kavalleriregementet (n-a skåningarna). I N-a Amerika* Nordamerika. *I n-a (delen av) Sverge. N-a polcirkeln. N-a bangården. N-a stambanan* Stockholm—Krylbo—Ånge —Haparanda. *N-a flygeln. På n-a sidan. På n-a kusten av* ~. **Syn.** nordliga, nord-. — **No'rrön** (grav); -t. Gammalt namn på 'nordisk' (ofta särsk. = fornvästnordisk).

Nors (nå-); -en, -ar. En vanligen ganska liten laxfisk: Osmerus eperlanus. **I.** Enkelt. **1**) *N-en är viktig framför allt som föda åt värdefullare fiskslag* T. Pehrson. *Och håven kom opp med en god bottensats av silvervit, sprittande n.* S. Siwertz. **2**) Märk. *Jag vill vara skapt som en n., om detta inte är rena sanningen. Om någon enda kommer att begagna tillfället, vill jag vara skapt som en n.* ung. = jag slår vad att ingen kommer att ~. **II.** Ssgr. Ex.: *Några av n-båtarna i Strömmen [i Stockholm] fingo de stora sänkhåvarna ganska illa åtgångna. Betraktade n-fiskarna på Strömmen* W. Hammenhög. *N-fiske. N-håv. N-nät och n-ryssjor. N-ösning med stor skafthåv.*

Norsk¹ (nå-); -en, -ar. Mindre vanl. o. gärna vard. för 'norrman' (se d. o. under norr). *Då tittade n-en på mig, och* ~ Alb. Engström. *Faren i frid, mine käre n-ar!* Fröding. — **Norsk**², -t, [-are]. **I.** Enkelt. *Det n-a folket. I de n-a fjällen, fjordarna. N-a hästen innefattar dels fjordhästen, dels gudbrandsdalingen. N-a folkvisor och stäv från medeltiden. Det n-a landsmålet* 'nyn-an' ✕ (n-a) riksmålet l. dansk-norskan. *N-are än eljest är språket hos Asbjörnsen* innehåller mer rent n-a element. **II.** Ssgr. Ex.: *De n-födda författarna skrevo i huvudsak danska, dock mer eller mindre n-färgat* B. Hesselman. *En även i skrift klart fram-*

trädande n-het Hj. Lindroth. *Wergelands poesi lämnar ~ mindre utrymme åt hans n-heter än hans prosa* Sixten Belfrage. *Med en liten lurvig n-häst* Ax. Munthe. *Norsk-norsk* mest politiskt o. gärna tadlande l. skämts. *N-vänlig. Första kammarens »n-atare»* Sigfr. Almquist. — **Norsk a**, -an, -or. **I.** Utan plur. *Lära sig, läsa, tala n-a. Översatt från n-an.* **II.** Med plur. *Tre unga n-or, som kommit på skidor från Røros.*

Nos, -en, -ar. **1**) 'Egentl.' Om de flesta däggdjur (dock ej gärna t. e. om svin- o. elefantdjur); särsk. fackl. även om fiskar, kräldjur o. groddjur. *N-en sträcker sig från ögats framkant till överkäkspetsen. Hunden kom fram och stack n-en i hennes hand. Ilsken hund har ärr i n-en. Jakthund med ovanligt fin n.* ibl. = 'näsa', väderkorn. *Kattens friska, skära n. Tjur med ring i n-en. Häst med vackert tecknad n., med vit fläck på n-en* ibl. mule. *Haren med sin kluvna n. — Hjortarna ha n-en ej förlängd och mulen naken. Hos svindjuren är n-en förlängd och bildar ett tryne. N-en [hos skogsödlan] spetsigare än hos sandödlan* E. Lönnberg. *[Klockgrodan har huvudet] tämligen platt med rundad n.* ib. *[Lansettfisken har] n-en ej förlängd* ib. *Hos siklöjan skjuter underkäken tydligt förbi n-en. Gäddorna utmärka sig för sin breda och nedtryckta n.* **2**) Friare o. bildl. **a**) Ifråga om människor. Vard. Ibl. avseende hela ansiktet. *Du är blek om n-en, flicka* av sjukdom, rädsla l. annan sinnesrörelse. *Blev vit om n-en och ~* Strindberg. *Stod där något lång om n-en* (långnäst) O. Högberg. *En sån där komma å sätta n-en i vädret!* Hit närmast *Kritiken börjar åter sticka opp n-en. Sticka n-en i ngt* 'lägga näsan i blöt'. *Jag blir galen, om dom går oss förbi n-en* W. Hammenhög. *Till och med de liberala i regeringen så ger de mig på n-en* ta i upptuktelse, kritisera, ge snäsor; även = ge stryk. *Få på n-en* jfr föreg. ex. — *Lilla sötn-en!* ngn gång även 'lilla n-en'. *Blek-, trubbnos.* **b**) Ifråga om sak. *Den högra stöveln var ett grand trubbigare i n-en. Bäst det var tog vänstra medn-en törn mot ~* E. Sparre. *[Ackes båt] körde n-en i sjön och vräkte sedan vattnet akteröver in i sittrummet* E. Schwab. *[Och med våren] kommo också ångbåtarna fram och skubbade inställsamt n-en mot träkajen nedanför Islandsbron* Åke Hasselblad. **Syn.** (ibl.:) mule, tryne, snabel, snyte, näbb; näsa; mun, trut, snut, snyte; 'syn(en)', synamente, ansikte; (ibl.:) spets, tå, för.

— **Nosbihang.** *[Fladdermöss med] hästskolikt anordnade n.* Tidens Lexikon. **-grann.** Ngt vard. *N. väljer, tills inget är kvar* jfr t. e. välja i väpplingen och stanna i starren. *Och mången, som annars är ganska n., låter nog ofta muta sig av sin buk* G. Cederström. *[Fastän sillgrisslorna] äro mycket mer n-a i val av häckplatser, än tordmularna äro* Willy Wöhler. **Syn.** kritisk, nogräknad; ibl. 'småfin (av sig)'. **-grimma.** *Sätta, lägga n. på ~* även bildl. *Försedd med n. Ta av (ngn) n-n.* **Syn.** (ibl.:) noskorg, munkorg. **-hörning,** -en, -ar. Av n-arna (Rhinocerotidae) finnas ännu kvar 5 arter, fördelade på 4 släkten. **I.** Enkelt. *Vanliga afrikanska n-en (Diceros bicornis) har två horn. Tunga och oviga, med horn på nosen, små, ilskna ögon och den tjocka huden veckad i fält, äro n-arna ej just vackra att skåda, då de komma gående i passgång; försatta i raseri kunna n-arna utveckla en betydande snabbhet. Jag anser, att n-en har den otrevligaste karaktären av alla de större djuren* Öv. fr. Martin Johnson. **II.** Ssgr ha vanl. -s-. *N-(s)artade djur. En stor n-shane, som kom rusande rakt mot kameran. N-shona* även 'n-sko'. *Sandaler av n-shud* E. v. Otter. *N-skalv* oftare kanske 'n-sunge'. *Det svarta belätet var en n-sko med kalv, stor som en fullvuxen gris* E. v. Otter. *Färska n-sspår* ib. *N-sstigarna, verkliga busktunnlar, där ~* ib. *En n-sunge, som gnällde av ängslan.* **-klämma** ibl. = kapson. **-korg.** Nosgrimma, munkorg. *[En art panter] var till och med utrustad med n. och leddes i koppel* Konni Zilliacus. **-längd.** Särsk. idrotts. o. d. *En n. före. Att människor i vår tid kunna fängslas av en ryttares kamp om n-er* G. Wiedesheim-Paul. **-parti.** *Ovanifrån tillplattat n.* (om gädda) Nord. Fam.[2] **-rem.** *Grimmans n. N. å betsel.* **-ring** t. e. för arga tjurar. **-spets.** *Och sjönk snabbt under vatten, så att endast n-en syntes. Ögon och n. av en krokodil.* **-tipp.** *Den pigga hunden med sin lilla svarta n.* **-tång** för tjurar.

— **Nos|a,** -ade, [-as; -ning]; n-a reda l. rätt på; n-a sig till l. ti'll; n-a u'pp; n-a ut. **1**) Egentl. *Se på hunden, så försiktigt den n-ar i, på råttbot! N-a på ngns spår. Ivrigt n-a och vädra. N-a efter ngt ätbart, ngt att äta. — Hunden sprang före och n-ade reda på ett par gamla skor och en käpp* E. Grip. *N-a reda på (var) älgarna (hålla till). Länge dröjde det inte förrän polishunden n-at upp mig. Den har väl n-at upp mina spår ända hit.* **2**) Bildl., om människor. Gärna ngt vard. *Att folk bara kom för att n-a och nässja och se hur vi hade det* C. Larsson i By. *Han ska då n-a i allt möjligt! Låt inte ungföljet n-a i varorna! Hon bara n-ar i mina saker, försöker läsa i brev och sådant där!* W. Hammenhög. *Var till och med ~ inne på gården och n-ade* ib. *N-a inte hit bara!* stick inte näsan hit, försök inte lägga dig i detta. — *Nog sjutton n-ar Anders reda på både dem och avhoppet* A. Knöppel. *Ett gömställe, som inte ens polisen skulle n-a upp.*

Så hade de aldrig n-at ut, att strandrätten var osäker S. Siwertz. *N-a sig till sammanhanget* E.-W. Olson. **Syn.** (sticka fram nosen o.) vädra, lukta, sticka nosen i; (nyfiket) snoka; lägga sig ī. — **Nosig,** -t, -are; -het. Ngt vard. *N-a och osnutna ungar. Var inte n., sabla valp!* Sigge Strömberg. *N. och ouppfostrad. Stursk och n. mot ~. I mycket n. ton. »Jag heter fröken i förnamn», sade Jessie n-t. Fick en välförtjänt örfil för sin n-het. Nåra n-heter vill jag inte veta av.* **Syn.** näsvis, djärv, fräck, oförskämd, stursk, 'oppnosig', näbbig, oförsynt, hutlös, utan hut i sig, impertinent, mopsig, som mopsar sig, osnuten, (grovt) ohövlig, ohyfsad; (ibl. nära:) dryg, morsk, spansk, högfärdig.

Not[1], -en, -ar. Av garn bundet fiskredskap som vanl. släpas längs bottnen o. tas ihop antingen vid stranden l. i en båt. *N. med två nätarmar och en 'kil' l. 'strut', i vilken fisken vid slutvarpet samlas. Hala in en n. N-en utlägges i halvcirkel och drages (för hand l. med spel l. n-vinda) medelst i 'armarna' fästa dragtåg. Dra(ga) not. Binda n. Bygga n.* ldls. = laga. *De n-ar, varmed detta fiske bedrevs, voro ~ trångmaskiga, varför mycken outväxt fisk fångades* Erik Modin. *Hundratals meter långa n-ar. Den för sillfiske använda snörpvaden är en ringnot. Agn-, drag-, is-; strömmingsnot. Trålen eller släpn-en.* **Syn.** vad, dragnot.

— **Notarm. -bindare.** *Nicke i Wassmyran, som är n. och nära hundra år* Alb. Engström. **-drag;** -ning. *En femti, sexti sikar i ett enda n.* S. Lagerlöf. — *De första dagarna av mars vidtog n-ningen i byn* P. E. Svinhufvud. **-dräkt** notdragning. **-fisk|are;** -e. *N-are och idhåvare* J. E. Rosberg. — *N-e efter abborre.* **-garn. -gista** se gista[1]. **-gård.** *Sjöbod med n.* Per Hallström. **-hus.** *Nere vid vikens utlopp i fjärden låg n-et med nät för olika fiskslag* And. Allardt. **-kalv** l. **-kil.** Jfr kil 3. **-kung.** *Då fiskarna, som fångade sik i älven, utnämnde honom till n.* (ledare vid notdragningen som kommenderar ett 'notlag') S. Lagerlöf. **-lag,** -et, =. *Ett n. från Gråvikskär* E. Sparre. **-sänke.** *Men kjolarna slogo snärjande kring hennes ben, som om de varit behängda med tunga n-n* A. Slotte. **-vak,** -en, -ar. Vid fiske med vinternot. **-varp,** -et, =; -smiddag. **1**) Egentl. *I sista n-et vevade de så häftigt på den ena notvindan, att dragtåget brast. I ett (enda) n. få flera 100 kilo fisk.* — Även konkr. om vad man får i n-et. **2**) Bildl. **a**) Om stora bjudningar där man 'drar tillsammans' hela sin bekantskapskrets. *På prostens stora n. för ortens honoratiores, kyrkvärdar och storbönder* Elis. Wærn-Bugge. *På gentilare n-smiddagar* Herman Rydin. **b**) *Disas livliga ögon togo det hela i ett snabbt n.* Fanny Alving. **c**) Konkr. *Medan vi återvände till förrummet för att mönstra vårt n.* Öv. fr. Ashton-Wolfe. **-vind|a.** *Sjöbodarna med n-or och långrevslådor på bron.*

Not[2], -en, -er (grav). **A**) Enkelt. **I.** (Förklarande) anmärkning, oftast under texten (fotnot), ibl. i kanten (randnot), ibl. i fortlöpande följd i bokens slut (slutnot). *Jämför n-en nederst på sidan, not 2 sid. 6. Sätta n-er i kanten. Här behövs en upplysande n. Textupplaga med förklarande n-er. Det där kan du sätta i en n.; det behöver inte stå i texten. N. vid korrekturläsningen. Tilläggsnot.* **II.** Skrivelse o. d. Särsk. om diplomatisk skrivelse från regering till annan l. skrivelser växlade mln en utrikesminister o. ett främmande sändebud. *Saken gav anledning till utväxlande av (diplomatiska) n-er mellan regeringarna. Rikskanslär Wirth ger skarpt svar på ententens kravnot* 1922. *Cirkulär-, kollektiv-, verbal-, svarsnot.* **III.** Sedel. Blott i ssgn *Banknot* se d. o. **IV.** Musikbet. **1**) Egentligast. *Hel* (𝅝), *halv* (𝅗𝅥), *fjärdedels* (𝅘𝅥), *åttondels* (𝅘𝅥𝅮), *sextondels* (𝅘𝅥𝅯), *trettitvåondels* (𝅘𝅥𝅰) *not* alla även hopskrivna. *En halv n. varar blott hälften så lång tid som en hel. Uthållen n. Basn-er. Bellman kunde icke skriva n-er. Styv i att läsa n-er. Sätta n-er till* oftare 'sätta musik till'. *Melodier ~, som aldrig ha blivit satta på n-er* S. Lagerlöf. **2**) Friare. Plur. *Har du (tagit) med dig (dina) n-er? Med sina n-er under armen. Skåp för n-er. Sjunga, spela efter n-er*)(utantill. **3**) Bildl. **a**) Plur. *Riksdagsmännen tycktes hela tiden vara med på n-erna och hade hjärtligt roligt.* — *Ge ngn stryk efter n-er* eftertryckligt, så det förslår. *Det blev emellertid ovett efter n-er* 'och det grundligt'. — *För övrigt gick allt som efter n-er* precis som det skulle, som det vore smort, ibl. raskt o. riktigt. **b**) Sing. Modärn användning. Fackl. *[Ivan Aguélis] konst ~ avslöjar en fin individuell n.* (särmärke, (egen)ton l. d.) Aug. Hahr. *Ni kan ej tro, vilken n., vilken färg de [finska hästarna] giva ett helt land* Antoinette Vallgren. **B**) Ssgr hänföra sig mest till bet. IV.

Syn. I. anteckning, (skriftlig) anmärkning l. förklaring l. hänvisning o. d., förklarande tillägg, upplysning, utläggning, anmärkning under texten, randanmärkning; ibl. iakttagelse; (plur. ibl.:) kommentar(ier); **II.** (diplomatisk) skrivelse; **III.** sedel; **IV.** musikaliskt skrivtecken, tontecken; (plur. ibl.:) musik, musikalier, nothäften, notböcker.

— **Notbibliotek.** *Ett rum anordnas till n.* I. Wahlman, Memorial 1926 ang. Maria kyrka, Stockholm. *Hans flitigt begagnade n., innehållande främst de tyska klassikerna* Olof Rabenius. **-blad.** *Vända n-en åt ngn.*

— *Var och en av de spelande hade sitt n.* **-bok.** *Den första tryckta n-en är Missale Romanum, 1476.* **-fana** t. e. på åttondelsnot. **-fast** notsäker; som ej sjunger orätt l. falskt. **-hals** o. **-huvud** på nottecken. **-hylla.** **-häfte;** -sblad. **-kassa.** *Kollekt upptages till förmån för kyrkliga ungdomsföreningens n.* 1928. **-krig.** Till not II. *Fortsatt n. mellan Moskva och Helsingfors* 1922. **-kunskap** mus. **-linje;** -system. Mus. **-läs|are;** -erska; -ning. *Gratiskursen i n-ning m. m. vid Uppsala musikskola* 1933. **-manuskript.** **-pall.** *Ställde sig stämvis kring en n. i mitten [för anföraren].* **-papper** med 'linjer'. **-plan.** Mus. = linjesystem. *Övre notsystemet i musikalier med dubbelt n.* SAOB. **-portfölj.** *En ~ gosse, som kom dinglande med en n.* A. T. Gellerstedt. **-pulpet.** **-skrift.** *Vår nu brukliga n.* **-skriv|are;** -erska; -ning. Av- l. nedskrivare av noter. **-stick;** -eri (l. -ī). Jfr kopparstick samt nottryck. *Bröderna Lagerströms litografiska anstalt har startat ett modärnt n-eri, varav behovet länge gjort sig gällande, då hittills nottryck gemenligen måst utföras i utlandet, Köpenhamn eller Leipzig* 1921. **-ställ.** **-ställar|e** -(e)n, -e. *Varpå han knackar i n-en till tecken åt orkestern att börja.* **-system.** **1**) Alla nottecknen. **2**) Linjerna, linjesystem. *Övre n-et i musikalier med dubbelt notplan* SAOB. **-tecken.** **1**) För musiknoter. **2**) För 'anmärkningar' (t. e. siffra, bokstav, stjärna, kors). **-trave.** **-tryck;** -are; -eri (l. -ī). Abstr. o. konkr. *Utför n. De äldsta n-en utfördes i träsnitt, 1586 kom kopparsticket, omkring 1800 började man använda litografien för n., och numer nyttjas mest zinketsning. Svenska n-are från 1600-talet. Gamla svenska n.* **-typ.** Mest mus. **-vändare.** *Tjänstgöra som n. vid en konsert.* **-väska.** **-växling.** Diplomatisk skriftväxling. *N. mellan Japan och Kina angående militäriskt överfall vid gränsen.*

— **Not|a,** -an, -or; -block. **1**) (Kortfattad) räkning. *Och nu var n-an betald, och ~. Tar ni upp utsikten på n-an också? Begära n-a på ~. Enligt bifogad n-a.* **2**) Förteckning (på vad som önskas), rekvisition(slista), faktura; (minnes)lista, promemoria. *Lämna in sina n-or på morgnarna och hämta varorna på kvällen. Jag har en lång n-a på saker, som jag ska köpa i stan. Tvättn-a.*

— **Notāb|el** (akut); -elt, -lare. Märklig, anmärkningsvärd, bemärkt, ibl. utmärkt, högt ansedd, celeber, förnäm. *N-la resande. Han var en av våra n-laste personer på den tiden* C. J. L. Almquist. — **Notabēne** (mest grav); mest adv.; som subst. [-t, = l. -n]. I SAOL[8] skrivet i två ord. Ofta förkortat 'n. b.' Märk väl, väl att märka, välförståendes, (ibl.:) det vill säja, nämligen. *Och då är det bäst du har med dig lite förning, n. om du vill stå väl l. om du vill stå väl n. N. då det som i detta fall är fråga om ~* Andr. Lindblom. *På det villkoret n., att ~* Erik Nyström. — **Notabilitet,** -en, -er. Närmast till 'notabel'. Berömdhet, celebritet. *Personer av mer eller mindre n.* O. Wieselgren. — Ofta = märklig man, framstående l. betydande person (o. då mest i plur.) *Ortens n-er.*

— **Notariāt,** -et, = l. -er; -avdelning (vid bank: har att utföra vissa juridiska uppdrag o. förvarar vanl. även värdehandlingar); -sattest; -sbevis; -sintyg. Notariebefattning; (n-et:) notarierna (ngnstäns); notariatavdelning. *N-ets expedition [i Stockholms Enskilda Bank]. Sverges första n-avdelning upprättades år 1888 av oss* Stockh. Ensk. Bank. *Upplagans storlek skall noga bestämmas och riktigheten med n-sintyg bestyrkas* Jac. Ahrenberg. — **Notārie** (akut l. grav); -n, -r; -syssla. Huvudsakligen en juristtitel (t. e. i hovrätterna, hos häradshövdingar, i de centrala ämbetsverken, riksdagens kamrar osv.) som dock även träffas på andra områden. *N-n biträder vid göromålens utförande, uppsätter expeditioner (domar, utslag, beslut), för protokoll m. m. Hur många n-er är ni i domsagan? Förordnat förste n-n N. E. Berglund att den 10—16 maj förvalta häradshövdingeämbetet i ~. Från och med nyåret försvinner titeln e. o. hovrättsnotarie [i Svea hovrätt]* dec. 1931. *N-n i Svea hovrätt, jur. kand. H. Zetterberg. N. i överståthållarämbetet, i generalpoststyrelsen. Vill n-n vara god och ta plats! Hovrätts-, domsage-, tings-, stads-, magistrats-, polis-, brottmåls-, riksdags-, läns-, stärbhusnotarie.* **Syn.** (mer l. mindre nära stå ibl.:) (e. o.) hovrättsnotarie, protokollsförare, sekreterare, kanslist, skrivare, bokhållare, (skrivar)biträde; ibl. (riksdags)stenograf. — **Notārius pu'blikus** (korta u'n; akut); gen. (ibl.) o. plur. notarii publici. 'Offentlig notarie' i större städer har att (mot viss avgift) biträda vid vissa offentliga handlingar, verkställa protester, bevittna handlingar, bestyrka riktigheten av översättningar o. avskrifter, övervara utlottningar av obligationer m. m.

— **Noter|a,** -ade, -as. **1**) Allmännare. Egentl. o. ofta friare. *N-ar i en anteckningsbok. Va ä de du n-ar? Det senaste, som är att n-a i fråga om damernas herrmoder är kjolhängslen* 1925. *Striderna rasade i flera dar, utan att någondera parten kunde n-a en avgörande framgång* J. Gunnar Andersson. *Och Peter n-ade i sitt sinne detta* S. Siwertz. *N-a sig ngt till minnes (på ett block). Och ögonen spelade på allt, sågo allt och n-ade allt* G. af Geijerstam. *Vi beundrade först fasaden och n-ade, att taket liknade Drottningholms* J. Mortensen. **2**) Handels. o. d. **a**) *Avgöra vilka värdepapper som*

å fondbörsen få köpas, säljas och n-as. Men ändock n-as danska kronor till underkurs i Sverge och med samma agio som norska kronor 1917. *Norska kronor köpn-ades till 69:30 och säljn-ades till 69:50* 1923. *De utlandsn-ade papperen* som n-as på utländska börser. *1923 års premieobligationer ~ n-ades då med en liten underkurs. Järnvägsaktierna n-ades till en början lågt, men stego sedan. Linfrö börsn-as i Buenos Aires och Rosario. N-ade kurser.* **b**) *Till n-ade priser. N-a låga priser på en vara.* **Syn. 1**) anteckna, uppskriva, göra anteckning om, teckna sig till minnes, förteckna, uppföra (på lista), inregistrera, 'bokföra', annotera, 'ta till protokollet', anteckna o. minnas; (ibl. mer l. mindre nära:) lägga på minnet, 'fastslå', 'understryka' ꭒ; **2**) uppge (för dagen gällande) pris på, fastställa börspriset på. — **Notēring,** -en, -ar. Mest handels. **I.** Enkelt. *Enligt senaste n-ar (på Stockholmsbörsen). Pris- l. varun-ar samt börsn-ar. Då sammanjämkning ej längre kan ske, antecknas högsta köpkursen och lägsta säljkursen som dagens n-ar i papperet. Kursnotering av svenska obligationer, aktier och andra dylika värdepapper. Köp-, säljnotering. Rubeln-en är struken även i London* 1918. *Svensk n. för renskrädda hudar och skinn, satt av Sveriges allmänna lantbrukssällskap* 1925. *Smör ~ partiprisnotering: 420; fritt butik 468 öre pr kg.* 1921. *Marknadsnotering å levande kreatur för tiden 18—24 juni 1925. Torsdagens strömmingsnotering: 15 öre i parti, 25 öre i minut* 1932. **II.** Ssgr. Ex.: *Svensk äggnotering, satt av Sveriges allm. fjäderfäavelsförenings n-skommission för tiden ~* 1917. *Fröodlarförbundets n-skommitté* 1920. *N-sområde: Skåne. Banfritt n-sorten.* **Syn.** prisuppgift, pris för dagen, dagspris (å börsen för värdepapper l. varor).

— **Nōtes** (akut); -en, -ar; -block; -bok; -penna. Ngt vard. (Liten) anteckningsbok. *Blocknotes ~ med pärmar av gul glanskartong* Åhlén & Holm. *Vår hemlighet både med n-en, pojkarna och ~* Alma Söderhjelm. — *En turistande främling med n-block* C.-A. Bolander. *På ett utrivet blad ur en suddig n-bok* R. Nordenstreng. *På några n-boksblad* H. Gummerus. — **Notifi|cera,** -cerade, -ceras; -cering; -kation (-en, -er; -sbrev; -skort). (Formligt) tillkännage, kungöra, (formenligt) meddela. *Regeringschefen, som genom Spaniens minister n-cerats om dödsfallet. Republikens n-kation av konung Johan Sobieskis död* Har. Hjärne. *Svaret på n-kationsbrevet (om sonens födelse) hade försenats genom ~. Ett n-kationskort om Bellmans död 1795, ställt till fru Arrhén v. Kapfelman.* — **Notīs,** -en, -er (akut); -er|a (-ade, -as; -ing, med plur.). **I.** Enkelt. **1**) *Jag ser av en n. i morgontidningarna, att du i mars åter reser till Syrien. Små roande n-er om, från sällskapslivet i Danmark. Som stiger fram, kan utläsas ur de knappa n-erna. Lita på osäkra tidningsn-er. Jag skulle helst vilja ha in det som n. Tidning för den lägre medelklassen med romanföljetong och mycket lokaln-er. Förlovningsn-er. Dagsn-erna. — Järnvägsnotis.* **2**) Mer abstr. i: *Att inte en kotte, ingen syntes ta (någon) n. om henne(s därvaro). Det togs ingen vidare n. om dem. Men ingen tog ringaste n. om ngt. Jag skulle ~ varit klok, om jag tagit en smula n. om dessa tecken.* **II.** Ssgr. Ex.: *En mera n-artad redogörelse för ~. De gamla ättetavlornas anekdotiska och n-artade uppgifter. På tidningens n-avdelning, sid. 3, sp. 2. En n-bok, vari sevärdheterna 'kråkas av', allteftersom de förevisats* anteckningsbok, notes. *N-bud* (person). *I n-form. Journalist på n-jakt. Endast n-jägarn satt surmulen i soffhörnet och ~* Rich. Malmberg. *N-lösen* järnv. *N-samlare, som dra sig för själva den vetenskapliga bearbetningen.* **III.** Avledningar. *Förutom här redan n-erade böcker ~* 1920. *Redaktören annonserade och n-erade förlovningen. — Fjärde mannen i redaktionen, skalden och n-ören Viktor Blad ~* Fr. Böök. **Syn. I. 1**) kort (tidnings)-meddelande, helt kortfattad redogörelse, (smärre) omnämnande, uppgift (på några rader); **2**) underrättelse, kännedom; (ta n. om:) uppmärksamma, lägga märke till, skaffa sig (närmare) underrättelse om l. nekat: icke bry sig o'm l. låtsa o'm; **III.** (n-era:) sätta upp l. författa l. göra en notis om, omtala i notis.

— **Notōrisk** (akut); -t. Allmänt bekant l. känd, allbekant, (allom) uppenbar, (ibl.:) ovedersäglig, ofrånkomlig, bevisad; (ö)känd. *En n. bråkmakare och uppviglare* E. v. Otter. *N. krogkund, smugglare. Deras n-a brist på kunskaper. De lägre [franska] tjänstemännens n-a ohövlighet* M. Rogberg.

Nougat o. **Nouveauté** stavas i SAOL[8] nugat o. nuvåté. Se d. o.

Nove'll (-äll); -en, -er. (Mindre prosa)-berättelse, småberättelse. **1**) Enkelt. *'Thanatos', N-er av Per Hallström. Boccaccios n-er. N-ernas klassiska tid. En annan och ryktbarare samling tendensn-er är Giftas* Hj. Alving. *Han berättade så väl, att det blev som en hel liten n.* **2**) Ssgr. *Ge ämnet en n-artad behandling* även t. e. om målning. *Otaliga novellböcker. N-diktning. Berättelser i roman- eller novellform. N-författare. N-samling. Väl känna n-tekniken. Ett gott n-uppslag.* — **Novelle'tt** (-ätt); -en, -er. Kort novell. *Till yttermera visso har författaren [S. Siwertz] tagit upp det lilla prydliga diminutivet n., som kommit en smula ur modet, men som en gång var ~ Kiellands särskilta märke* 1922. — **Novelli'st,** -en, -er; -debut; -īk (-en; = no-

velldiktning, även konkr.; -isk (-t). Novellförfattare. *De tre stora n-erna Bret Harte och Mark Twain* Ruben Berg. *[Hj. Söderbergs] egentliga n-debut med* ***Förvillelser*** Nord. Fam.[2] — *Den samtida n-iken i Tjeckoslovakien.* — *Utan n-isk utsmyckning* Algot Werin. ***N-isk i sitt framställningssätt*** J. J. Tikkanen (om målaren Pinturicchio).

Nove'mber (-äm-; akut); den-kön. Årets elfte månad. Jfr februari. *En stämning av grå n., strax före den verkliga vinterns inbrott. Sov som en fluga i n.* Gust. Mattsson. ***Titta, stirra i n.*** vard., skämts. = vinda. — *De s. k. vinterastrarna l. n-blommorna* Chrysanthemum indicum. *En frostklar n-dag. N-frost. N-grå. Innan n-kylan kom* A. T. Gellerstedt. *Paris i n-slasket* Alb. Edelfelt. *N-stämning. N-trist.*

Noviāl, subst. Hjälpspråk skapat av O. Jespersen (1928).

Novīs, -en, -er; -dräkt m. fl. **1**) Egentl. *Under och efter provtiden står det n-en fritt att utträda ur klostret. Lydig som en klosternovis.* — ***Syster Philomène, så ung och skär i sin vita n-dräkt*** Ax. Munthe. *Kongregationerna få öppna n-hem [i Frankrike]* 1929. *Under n-tiden. Efter ett n-år avlade den 23-årige magistern löftet och* ~. **2**) Friare o. bildl. ***Jag är väl ingen n. (i konsten) heller! Att gå bort som ung, / en aningsfull n., som intet vet / om livets allvarsstora verklighet*** Emil Zilliacus. *N. vid hovet, i matematik, inför dessa nya förhållanden.* **Syn.** en som genomgår provtid i kloster, 'provsyster' l. 'ungbroder'; nybörjare, nybegynnare, ny (i), lärling, (ibl. nära) nykomling. — **Novitēt,** -en, -er. Nyhet. Även rent konkr. — **Novitiāt** (-tsi-); -et, = l. -er. Prövotid, provtid (i kloster), ibl. provår l. prövoår. *Samma kloster, där han genomgått* ***sitt n.*** — **Novi'tie** (-tsie; akut); -n, -r; -år. Novis; i Lund = nyinskriven student(ska), recentior o. då mest uttalat (o. ibl. skrivet) 'novi'sch' (-en, -er).

Nu[1], -et [l. -t], [= l. -n]. Både om tidpunkt o. ngt längre tidsperiod. Ofta skr. o. ej säll. skönl. **1**) *Ännu i detta nu vet jag ej, hur det skall avlöpa* skr. ***Faktiskt är rubelns köpvärde i detta nu ej stort högre än finnmarkens*** febr. 1933. ***Och i detta nu kan man säga, att svart färg åstadkommes medelst naturfärg endast på sidenfärgningens område*** B. Jönsson 1910. — ***Och i ett »nu» var allting tyst*** G. O. Hyltén-Cavallius. ***I ett nu var han försvunnen.*** — ***Nu lyser sol, i nästa nu / det molnar upp till åska*** Hj. Procopé. — ***Och jag begrep i samma nu, att*** ~ Agnes v. Krusenstjerna. ***Suck och löje i samma nu*** Aline Pipping, öv. ***Att man mister lusten för det, i samma nu man sätter sin fot däri*** Agnes v. Kræmer, öv. — ***En framtidsväg ur smärtfyllt nu*** Greta Langenskjöld. **2**) ***Hans diktande inbillning, som förgyllde nuet*** Ruben Berg. *Leva nuet på ett människovärdigt sätt* Erik Hedén. *Ungdomen tog nuet glatt* Adèle Weman. *Vad var väl ddet mot nuet?* E. Walter Hülphers. ***Historiens och nuets vittnesbörd.*** *Leva i nuet. Framling i nuet* Hj. Lundgren. **3**) Plur. Sälls. ***Hela tillvaron fylld av tusen små ting, hackad sönder i sekunder, i smått-smått, i otaliga små nu*** Pär Lagerkvist. ***Uppbrott från alla givna nun*** John Landqvist. **Syn.** nutid, nuvarande l. närvarande stund, det närvarande; ögonblick, stund; huj, blink.

— **Nu**[2], adv. o. ibl. konj. **I.** Huvudbetydelserna hänföra sig till (antingen kortare l. mer utsträckt) tid. 'Nu' kan i berättande stil även ersätta 'då'. **1**) Efter prep. Ibl. rätt nära nu[1]. ***Den förändring, som från och med nu visade sig i de unga officerarnas sätt emot honom*** Jac. Ahrenberg. ***Intill nu förkunnar jag dina under*** Bibeln. ***Skillnaden mellan nu och då. Bringas ner till minst hälften mot nu. (Ända) tills nu.*** **2**) I sammanställningar. ***Nu nyss gick han förbi här. Just nu. Nu just borde det ske. Nu snart kan vi vänta honom. Nu genast. Nu på stund(en), på ögonblicket. Nu omedelbart. Ska de vara nu med detsamma, nu mesamma? Ä han full nu igen? Hur va de nu igen, vad var det du ville? Nu först l. först nu insåg han, att*** ~. ***Redan nu har jag sålt hälften. Ä du hemma nu redan? — Nu för tiden*** o. ***Nu till dags*** hopskrivas även. ***Nu eller aldrig! Nu som förr.*** — Ngt vard. äro: ***Nu så (ä de klart)! Nu så kan de vara nog! Ska du gå, nu som det börjar på å bli som bäst!*** **3**) ***Nu i hela tre år l. tre hela år ha vi måst*** ~. ***I nu snart tre år. Nu ljuger du! Skynda dej nu! Kom nu! Nu är det din tur. Det är nu din tur att visa vad du kan. Nu, då du känner honom*** ~. ***Han har aldrig varit så belåten som nu. Se, nu är den välbehagliga tiden; se, nu är frälsningens dag*** Bibeln. — ***Ställningen nu är en annan än ställningen då. — Nu hände sig, att*** ~. ***Nu inträffade en händelse, som*** ~. ***Det blev nu omöjligt för honom att längre härda ut.***

II. Spridda bet. o. användningar. **1**) Otåligt l. förebrående. **a**) Obetonat. ***Hör nu, hör nu, va ä de för ett ljud i skällan?*** Öv. fr. Kivi. ***Men, hör nu, inte var de ändå meningen, att*** ~! ***Var nu snäll å tänk på va du gör!*** **b**) Starkt betonat. ***Va(d) nu! Va(d) nu då, ska du inte hälsa på farbror!*** va står på, va vill de här säja, va ä de (nu) på färde. **2**) Sammanbindande, ibl. (svagt) kausalt l. koncessivt l. = 'än'. **a**) I huvudsats. ***Men nu vet du väl, att*** ~. ***Lill-Joel var nu en gång inte den, som försummade att*** ~. ***Detta var nu hans kardinalfel*** Johan Nordling. ***Till exempel nu ett ord, som jag hörde vår gamle vän Holger fälla***

Hans Larsson. *Vad var nu det för dumheter?* Fanny Alving. *Som nu den himmelska damen bakom planket!* Harry Blomberg. **b**) I bisats. *Som om nu de(t) skulle vara något att stå efter! Efter(som) du nu äntligen fordrar det, så ~. Nå, om nu saken verkligen förhåller sig så, så är du ju ursäktad. Ett konstverk bör väl ändå härflyta ur en konstnärs eget livsinnehåll — om han nu har något* Rich. Bergh. *För så vitt man nu kan tala om någonting förnämt i denna parvenystad. Lastad över plimsollmärkena — ifall nu sådana funnos ~* Mari Mihi. *Inkännandet, om jag nu får använda det ordet* J. B. Simonsson. *Det må nu gälla hastighets- eller långdistanslöpare. Hur det nu må gå, så är dock hedern räddad. Och hur han »svingat fanan för Oscar II 1873», vad han nu menade med det* Gunnar Cederschiöld. *Om jag kunde förstå, va nu de(t) skulle tjäna till! Pallar av torv, torvströ eller vad man nu har* Lind-Liljewall. **3**) I lagen börja paragraferna ofta med 'nu': *Nu äro tvistiga fordringsanspråk till rätten hänskjutna; då skall ~.* I vanl. stil motsvaras 'nu' här av 'om' l. omvänd ordföljd. I nutida förordningar torde det vanl. ersättas av omvänd ordföljd, t. e.: *Vill röstberättigad hänskjuta ärende till prövning ~, göre hos styrelsen anmälan härom.* **4**) Uttr. 'nu och då' är skr. (ofta skönl.) o. även då ovanligare än det likabetydande 'då och då'. *Nu och då under årens lopp. Och nu och då förnam han ljudet av nattvaktens tassande steg* Torsten Helsingius. **5**) Högt. l. ngt åld. förekommer nu ~ nu = än ~ än. (Lärkan flyger av och an över åkern.) *Nu är hon tätt invid marken, nu vilar hon flaxande i jämnhöjd med taken, nu (åter) stiger hon pilsnabbt rätt upp i rymden. Hon grep i hans arm; på kinden / nu blek, nu röd, / steg blodet och föll / i rytm efter vågornas gång* skönl. *De växlande öden utvecklingen genomlupit, nu under stark, nu under svag ledning* Carl Bennedich.

Syn. I. i denna l. närvarande l. nuvarande stund, i detta l. innevarande ögonblick, för närvarande, nutilldags, i dessa l. våra dagar, nu för tiden; (ibl.:) 'i dag', under nuvarande omständigheter, då så är, för ögonblicket, just, för l. under närmaste framtiden, 'tvärt på skivan', nyss, då; **II.** emellertid, således, alltså; (ju) visserligen; om, är det så (att ~); (nu ~ nu:) än ~ än, ibland ~ ibland.

— **Nuförtiden** (akut; biton på -tid-); adv. Särskrivs även (i tre ord). *N. bär den infödde dykaren ett slags glasögon, som han själv förfärdigar. Ja, men så gör ju alla flickor n.* **-levande.** Ofta särskrivet. *Den n. yngre generationen i ~* Karin Hirn, öv. **-mer|a** (grav l. akut) l. (dock ej i SAOL[8]) **-mer.** Adv. *N-a vore sådant omöjligt. N(-a) går allt av sig själv(t). Han bodde n-a nere vid kusten.* **Syn.** nu (för tiden), sedan någon tid. **-rådande.** Ofta särskrivet. *Med de n. höga kött- och skinnprisen ~.* **-språk;** -lig (-t). Mindre vanl. *Till jämförelse med n-et* E. Lilie. *Praktiska, »n-liga» synpunkter ~* Hj. Lindroth. **-svensk;** -a (språk). Nutida svensk(a), vår (egen) tids svenska. *Ordet n. är bildat av Nat. Flygare; det behöves för att skilja den levande generationens språk (den levande svenskan) från 'nysvenskan', som ju omfattar språket ända från reformationen. Östergren, N. ordbok. Nutida svensk skrift (»n.» skrift)* Gust. Cederschiöld. *Olika stilar i n-an* ib. *I n-an är I huvudsakligen hänvisat till ~* Ann-Mari Nordman. *Uppställandet av fyra kasus för n-ans substantiv* Adolf Rydberg.

-tid; -sdikt m. fl. se II; -a (oböjl., mest attributivt adj.); [-adikt m. fl.]. **I.** Enkelt. *Forntid och n. Man må ej förtänka, att n-en raserar, nivellerar och nybygger* Aug. Hahr. *I n-en tyckas dessa tendenser dock något minskats. N-ens människor ha ständigt bråttom. N-ens ungdom. En våning, fullt motsvarande n-ens fordringar* fullt modärn l. tidsenlig. **II.** Ssgr. Ex.: *N-sdikt(ning). På dess n-senligt stenlagda gator* Marika Stiernstedt. *Många n-sfilosofer begränsa filosofien till ~* Fr. v. Schéele. *N-sjäktet. N-sjäktade människor. Den intelligenta ~ n-skvinnans förolyckande i ett omaka äktenskap med ~* K. Warburg. *Dit n-slarmet icke når fram* I. Hjertén. Slitande n-sliv. *Det andliga n-släget och kyrkan. Max Nordau, Konventionella n-slögner (sv. öv. 1884). N-smänniskan är alldeles för jäktad för att hinna fördjupa sin själ* Erik Hedén. *Med n-smässig smartness* Märta Lindqvist. *Trots allt n-smässigt i ämnena* Ruben Berg. *En n-spoet, en robust natur* J. Bonggren. *Läkedom för vilsna n-ssjälar. N-sskildr|are (-ing). Homeros föreligger nu i en för alla förståelig n-ssvensk språkdräkt* Erik Hedén. *Hos n-ssvenskar.* **III.** Avledning. *I n-a svensk skrift. Den n-a filosofien utgår från Kant. Alla n-a bekvämligheter. — Sådant kan icke kallas fullt n-a.* **Syn.** (nutida:) nutids-, nutidens, modärn, tidsenlig.

-tilldags (akut; biton på -dags); adv. Särskrivs även (i tre ord). Nu för tiden. *Ack, det var långt tillbaka / och inte n.* Ane Randel. *Om det finns sådana kvinnor n., vet jag inte* T. Fogelqvist. **-varande.** Säll. särskrivet. *I n. stund. Under n. förhållanden, omständigheter. N. statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet A. Engberg* (){ förutvarande, dåvarande, 'f. d.'). **Syn.** (ibl.:) innevarande, närvarande, pågående. **-värde.** Handels. o. d. *Persedlar till ett inköpsvärde av över 8,000 kr. och ett n. av drygt 3,800 kr.*

Nubb, -en, -ar l. ibl. =; -huvud; -låda; -spets; -sten (-sgata; = gat- l. fasadbeklädnadssten huggen i små stycken). **I.** Huvudbet. Minsta sortens (järn)spik (6—18 mm.). *Hur många n-ar behöver du för lådan? Fästa med n-ar. Slå i n-ar eller stift i ~.* — Ofta koll. (i sing.). *Ett större parti n. Varit i järnboden ~ och köpt en strut n.* B. Sjödin. *En påse n. med stora huvuden. »Det var mums» — sa fan, tuggade n. Möbelnubb av mässing. Koppamubb.* — Även t. e. *Till ramen åtgå minst 20 n.* — *N-stenen, som på gator slås ner som n. Vaksalagatan mellan järnvägen och Vaksalatorg belägges med n-sten å gata och trottoarer för 25,200 kr.* 1912. *N-sten till villasocklar.* **II.** Särbet. Liten pipa. Blott i ssgn *Pipnubb.* **Syn. I.** (nära stå:) småspik, mattspik, stift. — **Nubb|a**[1], -ade, -as; n-a fast ∾ m. fl.; -ning (ibl. med plur.). Fästa med nubb(ar), slå i nubb. Ofta i lösbara ssgr. *Vi spikar inte mattorna, det blir för grovt; vi n-ar dom bara.* — **Nubb|a**[2], -ade, [-as]. Jfr följ. Ta en snaps, supa. *Han n-ade friskt, men ~* Alb. Engström. — **Nubb|e,** -en, -ar; -(e)glas; -eflaska. Vard. Liksom föreg. spritt särsk. gm 'Strix'. *Och till den sentima middagen krävdes en n-e. Men han vägrade att taga n-en till maten* W. Hammenhög. *Hur många n-ar hade han tagit?* — Ibl. även 'koll.' *Att de skulle taga god mat och litet n-e med sig och ~* W. Hammenhög. *Med ~ ett tomt n-glas framför sig* ib. **Syn.** snaps, sup; brännvin.

Nūb|ier (akut); -iern, -ier; -isk (-t; -a = kvinna l. språk). *N-iska Nildalen bebos av nubier, besläktade med Sudannegrerna, ehuru deras ras- och språkförvantskap ännu ej klarlagts* I. Moberg.

Nuck|a[1], -an, -or; -(e)moral m. fl. Föraktligt, gärna ngt vard. *Du, din gamla n-a* Strindberg. *Tills man åldras och blir n-a. Gifta sej me en sån där gammal n-a! Fastän 20 år nästan är en n-ålder i Italien.* **Syn.** (ofta ogift) gammal (hopskrumpen) käring (som sitter och vaggar på huvudet), liten oansenlig gumma. — **Nuck|a**[2], -ade; -ig (-t, -are; -het). Jfr föreg. **1**) Sitta (o. vagga på huvudet) som en gammal nucka. *Tror du, att jag tänker sitta inne å n-a nu, när jag fått min nya hatt?* **2**) Adj. *Gammal och n-ig. N-igt klädd. En välgjord, men fruktansvärt n-ig huvudbonad, som dock våra mormödrar med glädje buro.*

Nudd|a, -ade, [-as; -ning]. Vanligt i smtl. i Svea- o. Götaland. *Han tål inte, att man n-ar vid honom en gång. Och svängde kvinnorna runt, så att de knappt fingo n-a golvet med tåspetsarna* W. Hammenhög. *Barnen lovade att inte ens n-a vid de utlagda svamparna.* — Även bildl. *N-ade bra nära vid de uttryck, som ~.* **Syn.** snudda (vid), komma åt (helt lindrigt), lätt vidröra, tangera.

Nūd|el (akut l. grav); -eln, -lar; -eldeg m. fl. Små bandlika makaroner; ibl. även större då de jäsas som bröd. — *Havre(kraft)nudlar yppersta fodermedel för hästar, nötboskap, svin och får* 1915. — *N-elgryn, fina makarongryn* Wenström-Lindgren.

Nudi's|m, -men; -t (-en, -er). Nakenhetskult, nakenhetsrörelse. *Är »n-m» skilsmässoorsak?* 1931. *Tre års fängelse åt 84 n-ter i Colombia* 1932. — **Nuditēt,** -en, -er. Nakenhet; framställning av den nakna människokroppen, nakenbild; obeslöjad l. ohöljd skildring (ofta oblyg). *Och särskilt varnades ungdomen för de n-er, som förekomma i arbetet* Jac. Ahrenberg.

Nugāt l. (dock ej i SAOL[8]) **Nougāt** (i bägge fallen mest utt. nogā; ngn gång höres 't'); -en (ofta utt. nogān); -pulver; -stuga. Ett slags knäck. *Så fort nougaten är något avsvalnad, skäres den i små fyrkantiga bitar.*

Numērisk (akut); -t. Tal-, siffer-; till antalet, antals-, i antal. *N-t värde* talvärde (oavsett tecknet framför). *N-a förhållanden* talfhdn. *N-t underlägsna stridskrafter. En n-t och materiellt överlägsen, starkare fiende.* — **Nu'mero** l. **Nu'mro** (båda med akut); subst., plur. nu'meris. Egentl. = 'med numret'. Förkortat 'n:o'. Ger mer o. mer vika för 'nummer'. *Har han verkligen galoscher n:o 15? Vaserna numeris 369 och 370. N:o femton Stolt* Runeberg (originaluppl.). *Och numero nittio satte sig neder att skriva ett brev* O. Stjerne. *Det var numro ett, sa fan, kasta länsman över gärsgårn. Alltid numro ett* Alfh. Agrell. — **Nu'merus** (l. ngn gång nū-; akut); ett, =; -böj|a (-ning). Språkv. *N. i svenskan äro: singularis l. ental (t. e. skog) och pluralis l. flertal (skogar); i somliga språk finnes även n. dualis (dvs. tvåtal).* — **Numerār**[1], -en [l. -n], [-er]. Antal. *Hålla ~ sig uppe i n.* Eric Mjöberg. *Hur stor n. har klubben nu? Hur stor är klubbens n.? Uppdriva vår n. Partiets n., som sjunkit, nedbragts till ~. Vars elevnumerär understiger det för statsbidrag fastställda minimet.* — **Numerār**[2], -t. Till antalet, i antal (jfr numerisk). *Det svenska socialdemokratiska partiet, åtminstone n-t ganska aktningsvärt. N-t underlägsen.* — **Nummer** o. **Numrera** se d. o.

Numinōs, -t. I teologisk stil. Fascinerande o. skrämmande. *Ordet n. infördes av Joh. Lindblom (efter tysken Otto) i Vår Lösens Billingsnummer (1921). Att framkalla n. stämning och andakt* Tor Andræ.

Numismatīk, -en. Läran om mynt o. medaljer, myntvetenskap, myntkännedom. **Numismātiker** (akut); -n, =. Mynt- (l. medalj)kännare, ibl. myntsamlare. **Numismātisk,** -t. Mynt- (o. medalj-). *Elias Brenner, n. författare. Svenska n-a föreningen, bildad 1873, utger N-a Meddelanden.*

Nu'm|mer (akut); -ret [l., åld. l. vard., -mern], -mer [l., med grav o. särsk. om siffra, -ror]; best. plur. -ren l. -merna. Jfr num(e)ro (under numerisk). Ofta förkortat 'n:r' l. 'nr'. **I.** Mer egentl. Om siffra, tal, ordnings-, storleks- l. finleksnummer o. d. **1**) *N-mer 37 vann kudden* vid lotteri. *Om n-ret faller ut med vinst. Lott-, vinst-, nit-n-mer. — Telefonn-mer 1292. N-ret var upptaget. — Var och en hade sitt (start)n-mer i stora siffror på bröstet. — Sätta n-mer på ~. Ge n-mer. Ankomstn-mer (i journal). Inlämningsn-mer. På vilket n-mer är du införd i matrikeln? Varje växt har sitt n-mer. Samlingarna ha under året ökats med 1,557 n-mer. Musein-mer. — Han öppnade dörren till nr fem, men fann, att det ej var hans rum. N:r 00* ibl. på hotell beteckning för W.C. — *Börjegatan n:r 7* oftare blott Börjegatan 7; numer mindre ofta 'numro 7'. *Kvarter: Ginnar, tomtnr: 6, adressnr: 7 vid Börjegatan. Gatu-, hus-n-mer.* **2**) *Första n-ret (av tidningen), prov-n-ret utkommer i morgon. Det här är ju ett gammalt (tidnings)n-mer. Reklamera de felande n-ren. Huvud-, söndags-, extra-, jubileums-, fest-, jul-, Luther-, Barnensdags-, lös-, gratisn-mer.* **3**) *Byrån n-mer två blev en driftsbyrå ~.* — Ofta med värdesättning. *Vid inträdesprövningen blev han n-mer tre, och ~. Komma (som) n-mer ett. Otvetydigt nr ett av alla föremålen är ~. Han har alltid velat vara n-mer ett i allting* den främste. *N-mer tre i rangskalan av alla Afrikas berg* Prins Wilhelm. **4**) *Får jag be om n-ret på galoscherna. Mössor, som sågo ut att vara ett n-mer för stora. Gossoveralls, små n-mer. Björntråd nr 6. Bomullsgarn av olika n-mer, trådtal och ~. Faber nr 3 (hårdhetsn-mer). Handsk-, möss-, krag-, sko-, hageln-mer.* **5**) *Redan efter de 4 första n-ren (på programmet) märktes en avmattning. Det är hans bästa n-mer. Slut-, bravurn-mer. Fakirerna anses ju åstadkomma sina förbluffande (illusions)-n-mer medelst masshypnos.*

II. Friare. **1**) Jfr I 3. *Han är vårt bästa n-mer här i Kessin, skönande och originell och ~. Denne Axel H. var ett verkligt n-mer i många avseenden* (original) Otto Vesterlund. *Här gör de ett n-mer av dig, en patetisk teatereffekt* S. Siwertz. *Göra (ett) stort n-mer av ngn l. ngt* uppblåsa ɯ, ge alltför stora proportioner. **2**) Om person. Krigsbet. (o. bildl.). *I den tyska hären var man endast ett n-mer, icke en människa. Men naturligtvis sorterar n:r 132 även som skandalritare under krigslagarna* Alb. Engström. *Nå, vad gör nr 17, när han går på post och regementschefen nalkas poststället? Vi ligga ned i söliga kolletter, / en samling n-mer i en jämmerdal* C. T. Holmström. — *Spel i n-mer* förr: fältmusikant tillhörande manskapet. **3**) *Med (blott) för att fylla n-mern l. n-merna.*

Syn. num(e)ro; (ibl. mer l. mindre nära:) siffra, (an)tal, storlek, grovlek, dimension, format; häfte, del; lott, part, post.

— **Nummeranrop** i telefon (⟩⟨ namnanrop). **-bokstav.** **-brick|a.** *Emaljerade n-or.* **-folk.** Till nummer II 2. *I, som världen nämner små, / pliktens stora tjänarskara, / n. i ledet bara ~* C. R. Nyblom. **-följd.** *Ordna i n. Att varje hushålls fläskkort stämplas i n.* 1918. *Enligt gårdarnas n. i socknarnas kyrkböcker.* **-häst.** Krigs. Stamhäst, kronan (l. rust- l. rotehållare) tillhörig häst insatt vid trupp där hästar skola finnas på stat. *Hade samma verkan på honom som en trumpetstöt på en gammal n.* Elsb. Funch. **-karl;** -sregemente. Till nummer II 2. Ofta bildl. *Icke intagit någon ledande ställning, men inte heller varit någon vanlig n.* V. Spångberg. *Att intet parti måst nöja sig med så många rena n-ar.* **Syn.** simpel l. gemen soldat; en som blint följer paroll, 'blindpipa'. **-ljus.** L. för upplysning av husnummer. *N-et olaglig pålaga för husägarna?* Rubrik 1929. **-ordning.** *Fortlöpande n. antingen med ett nytt nummer för varje handling eller med ett nummer för varje kund, leverantör eller ärende* Hemberg-Sillén. *De tävlande kasta i n.* A. W. Krigsman. **-plåt** t. e. på bil l. cykel. **-rik.** Skr. *Denna avdelning är särdeles n.* (t. e. på ett museum). **-skiva.** *Automattelefonapparat med n.* 1924. **-skylt.** *Gatu- och n-ar.* **-stark,** -t, -are; -het (mindre vanl. än följ.). Mest skr. *En mycket n. samling av medaljer. Den n-aste avdelningen är den från senaste hälften av 1800-talet. Trots de skilda kategoriernas n-het* Olof Granberg. **-styrka.** *Brandkårens n.* **-tavla.** T. e. **1**) I kyrka. *Psalmerna voro utskrivna och uppsatta på n-n* Karl Norlén. **2**) Urtavla. **3**) Tavla (med nedfallande nummerbrickor) för ringledning (på hotell m. m.). **-vis,** adv. Mindre vanl. *Utgiven n.*

— **Numrer|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -smetod; -smärke; -ssystem m. fl.). *N-a sidorna i en bok. N-a först alla delarna, så att de inte sammanblandas! N-ade efter storlek. Har du n-ad plats?* t. e. på konsert. — *Är n-ingen felaktig? N-ingsmärket utgöres av flygplanets nummer i svarta arabiska siffror* 1927. **Syn.** sätta nummer på, märka med l. ge nummer, ibl. paginera. — **Numro** se under numerisk.

Nun|a, -an, -or. I Finl. vanligt, i Sverge ovanligt (men tilltar i bruk). Vard. för 'ansikte'. *I den miljön passar Knut Nybloms glada n-a bäst* 1930. *Berga gubbe vred på n-an* Erik Sparre. *Gamla bekanta »n-or»* Stockh. Tidn. 1915.

Nunata'kk, -en, -er. Naturv. Över landisen uppstickande (bergs)topp. *Förbi en*

hög, pyramidformad »*n.*» J. Gunnar Andersson 1904. *På n-er och isfritt land vid norska kusten* E. Pallin.

Nunn|a[1], -an, -or. **I.** Huvudbet. (Kloster)-syster. **1**) Enkelt. *Bli n-a* ta doket l. slöjan, gå i kloster. *En ung n-a i sitt vita dok. Munkar och n-or. Vadstenan-ornas kloster är ännu delvis bevarat. Birgittin(er)n-or.* **2**) Ssgr. Ex.: *Den n-eaktiga uniform hon bar* Märta Lindqvist, öv. *N-ecell. Höljd i sitt n-edok. N-edräkt. N-edygd. N-eklostret i Vadstena. Vadstena var ju i främsta rummet ett n-ekonvent* O. Walde. *Hennes mörka, n-elika skönhet* S. Siwertz. *Med n-elik min* Aug. Brunius. *En n-eliknande dräkt. Tröttnat vid n-elivet. N-eorden. Flickan hade kommit i n-eskola vid tre års ålder* Ax. Munthe. *De beryktade n-espetsarna från gamla Raumo* Edith T. Forssman. *N-evit. N-eört* Corydalis. *Blommande n-eört och gula vårlökar* Emil Kléen. **II.** Bibet. Skadeinsekt: n-efjäril, Lymantria (särsk. monacha). *Vanliga n-an l. barrskogsn-an har i Sverge ej ofta anställt svårare skadegörelse; 'n-ekriget' 1898—1902 är dock ännu i gott minne. N-an bekämpas med limringar* O. Ahlberg.

Nunn|a[2], -ade, [-as]. *Hon satt och n-ade för sig själv, det blev en hel liten livsmelodi. Sakta n-a en vaggsång, en psalm. Gubbens svaga, n-ande sång* K. G. Ossiannilsson. *Bäcken sorlar klar och ren, / siskan kvittrar på sin gren, / furudunklet n-ar / för min lille Gunnar* V. Rydberg. **Syn.** nynna, sakta gnola, smågnola, ibl. sjunga vaggsång.

Nuntiatūr (-tsi-); -(e)n, -er. En nunties ämbete, beskickningspersonal o. verksamhetsområde. *Att såväl fristaten Danzig som ~ Vilnaområdet kommit att underställas den nya påvliga n., som skall upprättas i Warschau* 1925. *Den påvliga kurian förfogar dessutom över tre n-er i Tyskland, en för Bajern, en för Tyska riket och en för Preussen* 1930. — **Nu'ntie** (-tsie; akut); -n, -r. Påvligt sändebud (med rang av ambassadör). *Vatikanen betraktar fortfarande Bartolomi som sin n. i Litauen och protesterar mot hans utvisning* 1931.

Nupen m. fl. se nypa.

Nupp|a, -an, -or. Vard., kanske blott ldls. *God morgon, lilla n-an! Hur står det till med hälsan och kärleken?* Sigge Strömberg. **Syn.** liten (knubbig) flicka, tutta, stumpa, 'pulla' osv.

Nūtria (akut); -n; -farm; -fångst; -krage; -päls; -skinn; -unge. Sydamerikansk sumpbäver (Myopotamus l. Myocastor coypus) o. dess skinn. *Päls av n. Första och enda svenska körsnärsfirma med egna n-farmer* 1931. *Ett vackert n-skinn* E. H. Kranck. *N-unge från farmen i Skåne.*

Nutrition, -en; -sorgan. Näring.

Nuv|a, -an, -or. Sälls. för 'skogsnuva', skogsrå. *Du är skogarnas yngsta och fagraste n-a, / och farlig är blickarnas glöd* Einar Malm.

Nuvåté (l. oftare no-); -(e)n, -er. Nyhet(s-vara); nymodighet.

Ny[1], -(e)t, = l. -n, best. plur. -en l. -na. Jfr måne II 1 a o. nedan[1]. **I.** Enkelt. **1**) *Månen är på ny, i sitt ny, då skivan tilltar i storlek. Flickornas nyfikenhet växte och tilltog som månen i ny* Sigrid Stjernswärd. *Fisk, hummer och krabbor äro bäst i ny. Han var själv stillsam och maklig, sadlade i ny och gav sig av i nedan* H. Wranér. *I morgon ha vi ny. Vid övergången ifrån nedanet till nyet. När nyet tändes. Niga för ny. Hålla i hop i ny och nedan, i ur och skur. Den första dagen efter trettiosjätte nyet* P. Hedberg, öv. *Nyårs-, pingstny.* **2**) Mer konkr. *Ett blekt ny hade stuckit upp på den svalgröna himlen* S. Siwertz. *Nyet syntes som en smal guldskära uppe vid grankanten. Nyet glänste skarpare men hade nu sänkt sig* C. Larsson i By. *Vårens månar skola spänna / sina nyn / som ett smycke, skuret ut ur aftonskyn* Gabr. Jönsson. **II.** Ssgr ansluta sig nästan alltid lättare till ny[2] o. stå under detta. **Syn.** nymåne, nytändning, ibl. (månens) tilltagande, ibl. månskära(n).

— **Ny**[2], nytt, -are; (till) nyes o. (å)nyo se C III. Bet. kunde kanske uppdelas i ny)(gammal o. ny = annan (ibl.)(förra, föregående, tidigare o. d.). Men gränsen är så svävande att uppdelningen är svår att genomföra. Härnedan sker uppdelningen därför i huvudsak efter formella synpunkter.

A) Adj. i obest. form. **I.** Utan art. **1**) *Jeff var ny i yrket och ~. Ny i tjänsten, på platsen. Ännu är han bra ny som professor. Alldeles ny (och oprövad) i sin egenskap av ämbetsman. — Hatten ser ju riktigt ny ut. Ny, nytt för året, årstiden, säsongen. Ordet, då nytt i språket, har kommit till oss från ~. Så länge det är nytt (för honom). Inget är så gammalt som det, som nyss var nytt. Se, jag gör allting nytt* Bibeln. **2**) *Herrens nåd är var morgon ny* Bibeln. *Herren har lagt ny sorg till min förra plåga* ib. *Avsky (att göra) nya bekantskaper. Idel nya ansikten! Nya himlar och en ny jord* Bibeln. *Med ny iver. Hämta, fatta nytt mod. Börja ny rad, nytt stycke. Ständigt upptagande nya tillflöden. Nya motgångar. Med nytt, friskt manskap, nya (utvilade) trupper. Åter nya ordningar! Sedan dess ha tillkommit nya fakta (, till vilka man måste ta hänsyn). Ny upplaga väntas till hösten. Boken var (så gott som) ny* nyutkommen l. (nyssköpt o.) oskadad. *Har du nu köpt nya böcker igen?* ung. = mera. *Du måste skaffa dej nya handskar, du kan inte gå längre med de där gamla trasiga! Nya offer, nya umbä-*

randen. — *Splitterny. Spritt (språngande) ny.* **3**) Märk *Gott nytt år!* ngn gång även 'Ett gott osv.' **II.** Med obest. art. **1**) *En ny påminnelse om vår dödlighet lämnas oss i dag, då ~. Detta är ju en ny lära. En ny konung över Egypten hade uppstått, en som icke visste av Josef* Bibeln. *Sätta en ny klut på gammalt kläde* mest bildl. = icke från grunden omdana, endast 'lappa upp'. *Klädd i en nästan ny, blänkande l. bländande ny uniform. Se ngt från en ny synpunkt. Ta upp en ny tråd i spaningarna. Känna sig som en ny människa* även 'annan' (o. bättre). *Börja ett nytt (och bättre) liv. Har du redan fått en ny sändning från Paris? Slå upp ett nytt fat (vin). Om du lugnar dig, ska du få ett nytt (ägg), som är lösare.* **2**) Märk. *Redan som barn drömde han om att bli en ny Alexander* en andre, en annan.

B) Adj. i best. form. **I.** Med art. (l. pron.). *Det nya Jerusalem* Bibeln. *Den nye (och förste) professorn i idé- och lärdomshistoria i landet, J. Nordström, installerades i lördags i sitt ämbete* mars 1933. *Vår nye landsman. Denna nya förnärmelse blev droppen, som kom hans vrede att sjuda över. Är mjölet av den nya skörden? Gott slut på (det) gamla året och god fortsättning på det nya! Ikläda sig den nya människan* bibl.: 'bli pånyttfödd'. **II.** Utan art. Ofta trycksvagt. *Tar du nya bisampälsen i dag? Förhöra på 'nya läxan'. Nya stilen* vår vanliga tideräkning (den gregorianska). *Nya testamentet* ibl. även med stort 't'. *Nya födelsen* pånyttfödelsen. *Nya kyrkan* Swedenborgianismen. *Nya skolan* litteraturhist.: de svenska nyromantikerna. *Nya världen* Amerika. *Nya Argus, ansvarig utgivare E. Zilliacus, red.-sekr. E. Kihlman. Nya Dagligt Allehanda. Nya elementar(skolan) i Stockholm. Nya Guinea. Nya Zeeland. Nya Syd-Wales* m. fl.

C) Mer l. mindre substantiviskt. **I.** Nytt. *Intet, ingenting nytt (sker) under solen. Älska allt nytt. Det var något nytt för mig. Intet nytt är bästa nytt* jfr t. e. inga brev ä goda brev. *Som ur sitt förråd bär fram nytt och gammalt* Bibeln. *Gammalt måste alltid vika för nytt. Komma blott med gammalt nytt* förlegade nyheter. *Vad nytt (från Stockholm)? Bokhandels-; motor-, universitetsnytt* ofta som tidningsrubriker. — *Födas på nytt. Börja på nytt* vard. även 'på ny kula'; mer högt. 'ånyo'. **II.** Det nya. *Älska det nya. Det nya i saken, hos honom (är en ovanlig säkerhet i fördelningen av stoffet).* **III.** Åld. former. **1**) *Å nyo* oftast hopskrivet. **2**) *Till nyes.* Mindre vanl. **a**) *Men innehållet är och förblir detsamma och kan aldrig av bildkraften själv skapas till nyes* (skapas nytt) Fr. v. Schéele. *Snarlika ord med dem som då ljödo sägas nu som till nyes ~ av en senare eftersläkt* (som för första gången) N. Söderblom. **b**) *Och begynte så till nyes* på nytt.

D) Gradformer. Oftast med bet. senare, senast, sist. *Gamla tiden, medeltiden och nya l. nyare tiden (fr. omkr. 1500 till våra dagar).* (Hos de gamle hade ~) *Hos de nyare ej så* Hj. Alving. *Nyare tiders barn. Nyare författare. För en nyare åskådning. Enligt nyare underrättelser.* — *I nyaste tid. Efter (det) nyaste modet. Enligt (de) nyaste forskningar(na). Är det här den nyaste tidningen? Juvelklänningar är det nyaste nya i dollarprinsessornas värld.*

E) I ssgr kan ny- betyda: nyss, (helt) nyligen; frisk; senare; modärn; på nytt, om-; ny på platsen. I folkadjektiv ofta = senare än (omkr.) 1500 (t. e. nysvensk). Nybildning är vanlig vid behov t. e. vid 'arbetsverb' (då ofta perf. part. är den först framträdande formen). En hel del ssgr av dessa två kategorier utelämnas nedan.

Syn. nyss tillkommen, nyligen inträffad, nutids-, ung, från nyare l. yngre tid, sen(tida); frisk, färsk, för året l. dagen, ibl. av i dag, den l. det första; obegagnad, modärn, nymodig, nygjord, nybliven, nybyggd, nyutkommen, nyfallen, nyfödd, nyskapad osv.; ny o. ovanlig, originell, överraskande, hittills l. förut okänd, sällsam, besynnerlig; oprövad, ovan, oförfaren, oerfaren, 'grön'; gryende, framspringande, jungfrulig; åter inträdande, började, förnyad, annan, liknande; ibl. annorlunda beskaffad, senare tillkommen, ytterligare (en); (nyare:) mer ny, senare, yngre,modärn(are); (nyast:) senast, sist osv.

— **Nyadl|a;** -ing. Mest i perf. part. *För det första tillhör hon en n-ad släkt, och du en urgammal adelsätt. N-ing var i Finland vanligt inpå 1900-talet; hos oss har n-ingen efter 1865 varit rent undantag (sist Sven Hedin 1902).* **-anlägg|a;** -ning. Mest i perf. part. *Nyanlagd väg, bana. Kempeverkens n-ningar för tillverkande av ~.* **-anländ** ny(an)kommen. **-anskaff|a;** -ning (med plur.). *N-ning av gevär för armén.* **-anställ|a;** -ning. Mest i perf. part. *Jag n-de folk, och det var en lust att se, hur det arbetades* Carl Möller. *Ung och n-d. Någon n-ning av arbetare kommer ~ icke att äga rum* 1912. **-antik.** Två ord; subst. o. adj. Se nyklassicism. *Väggarnas och dörrarnas dekorering, utförd av Louis Masreliez i ädlaste n.* C. G. Laurin.

-badad. -bak|ad l. **-bak|t.** *N-(a)t bröd.* — *N-ade studenter.* **Syn.** som just kommit ur ugnen, ibl. nygräddad; (bildl.:) nybliven, 'nykläckt'. **-begynn|are;** -ardikt; -erska. *Till vägledning för n-are. Ä han alldeles n-are (i konsten)?* **Syn.** nybörjare. **-bered|a.** *N-d rödfärg.* **-bild|a;** [-are]; -ning (-en, -ar; -sgrammatik; -sregler osv.). **1**) *Avlägsnas nageln, n-as densamma från detta område*

av nagelbadden E. Holmgren. **2** Språkv. *N-a verb av, till adj. medelst ändelsen -a (t. e. 'blinda' till 'blind'). Almquist, själv ivrig n-are, säger* ~. *(Språkliga) n-ningar, som lätt ansluta sig till det gamla ordförrådet. 'Markesman' och 'dagteckna', ett par av V. Rydbergs n-ningar.* **-bliven.** *Som n. professor i* ~. **-borstad. -bruten.** *På n. mark* egentl. o. bildl. **-bränd. -bur|en.** Lant. *Åtta stycken närtunga och n-na kor* som nyss kalvat.

-bygg|a. I. Vanl. verbformer. *Nya Elementarskolan för flickor n-er vid Kommendörsgatan* Rubrik 1925. *De nuvarande åbyggnaderna* ~ *n-des av honom* Erik Modin. *En hel n-d stadsdel. N-da affärspalats.* **II.** Verbalsubst. **1**) *N-are i Kanada. N-arhem. N-arhustrun, som* ~. *Älska det hårda n-arlivet. N-arsamhälle. I Broken Hill och andra australiska n-arstäder* E. Hj. Fromén. **2**) N-e (-t, -n; abstr. o. konkr.). *Upptagandet av n-en* särsk. = till odling o. bebyggande anvisad jordbrukslägenhet å kronans mark. *N-et, som låg mitt i skogen, 70 km. från närmaste gård. — Firman har 4 n-en under arbete. N-e av vägar. — N-esanläggning(ar). Små trevliga n-sgårdar. Lån från Norrbottens n-eslånefond* 1922. *Alträsks n-esnämnd* 1916. *Förverka n-esrätten. Skildring från den finska n-estiden i Ångermanland. Förslag rörande statsbidrag till n-esvägar* 1928. **3**) N-nad (-en, -er; abstr. o. konkr.). *N-nad (av de behövliga ytterligare lokalerna) skulle t. o. m. bli billigare än en ombyggnad av de gamla. Tankmotorfartyget Ranja, Götaverkens senaste n-nad, utgick på lördagsförmiddagen på sin leveranstur. — N-nads- eller underhållsarbete. De faror* ~ *som hota seklernas Rom genom dessa dagars utgrävningar och n-nadsprojekt* Ax. Boëthius. **Syn.** bygga ny l. nytt; (n-e ibl.:) koloni.

-börjar|e; -(e)n, -e; -bok m. fl.; -i'nn|a (-an, -or) l. (numer oftare) -börjersk|a (-an, -or). **1**) *Vara kitslig mot n-e. N-e i yrket, i språket. — Engelsk n-bok. N-bok i ilskrift av Alb. Lundman* 1932. *De vanliga n-felen lyckades han undvika. Har du någon n-klass i år? N-kurs i avläsning för lomhörda* 1930. **2**) *Gjorde intryck av (en) n-inna såväl i språk som i skolköket. — Lära upp en nybörjerska* Fanny Alving. *En kobent och ängslig nybörjerska på skidor.* **Syn.** nybegynnare, ibl: debutant l. 'gröngöling'.

-dan|a; -are; [-erska]; -ing (-en, -ar; -sprocess; -stid m. fl.). *Och så gick tiden, — jämnade, täckte, n-ade* V. Benedictsson. *De män, som n-ade vårt skolväsen* ~. *— C. U. Sondén, den svenska sinnessjukvårdens n-are. Bolsjevikerna som det ryska samhällets n-are* A. Karlgren. — *Gymnastikens n-erska i Sverge, Elin Falk* Idun 1932. *[Isadora Duncan,] denna n-erska inom dansens område* 1911. — *En period av n-ing inom måleriet. Pionjärernas, n-ingsmännens, lott. Den begynnande n-ingsprocessen på undervisningens område.* **-dansk;** -a (språk). *N-an räknas från omkr. 1500.* **-diktad. -döpt. -edition** ny upplaga. **-emission.** Se emission. *Vid nästa n. var det vilda strider om teckningsrätterna* E.-W. Olson. **-emittera** se föreg. **-erövr|a;** -ing.

-fallen snö. **-fernissa.** Mest perf. part. **-fik|en,** -et, -nare; -enhet (-en; -sregister t. e. om adress- l. taxeringskalender). **1**) *Kors, ä du så n-en! Man ska inte visa sej så där n-en. Den n-naste av alla n-na kvinnor. N-et lyssna efter något. N-en i en strut!* ung. = pytt, fick du veta't. *Och vi är så rysligt n-na på hur det ska gå* S. Lagerlöf. *Den oerfarne, på livet n-ne* G. Pauli. *Och han var n-en som en nötskrika* om en kanin. **2**) *Brinna av n-enhet. Stävja, lägga band på sin n-enhet. Och n-enheten var spänd till det yttersta. N-enhet driver fågeln i snaran. Han med sin n-enhet på allt* ~. *Småstadsn-enhet. 'Vem är det?' är vårt bästa och dessutom nyttigaste n-enhetsregister* 1922. **Syn. 1**) alltför vetgirig, frågvis, begärlig efter l. pigg på nyheter, förveten, skådelysten, som skall snoka i allting, snokande; ('vackrare' äro:) angelägen, intresserad, vital, vaken, pigg; **2**) nyhetsbegär, skådelystnad etc. **-filolog;** -isk. Som ägnar sig åt studiet av modärna språk. *N-iska sällskapet i Stockholm fick sina stadgar 1896.* **-fiskad** t. e. strömming. **-friserad. -frälst. 1**) Egentl. *Rekryter och n-a inbjudas* Frälsningsarméannons. *Den glättiga tonen hos en n. metodist* C. G. Laurin. **2**) Bildl. Nästan alltid ngt nedsättande (biton av 'naiv' o. 'fanatisk' l. d.). *Ända sen mina tonårs n-a ateism* Amelie Posse-Brázdová. **-fynd.** Fackl. T. e. *Undersökningar av n.* Ax. Boëthius. *Märkligare [botaniska] n. i Gävle närmaste omgivning* H. W. Arnell. **-fångad** lax, strömming osv. **-föd|a** o. **-föd|as;** -else. **1**) Bildl. *Den död, som icke n-er, stillaståendets* P. J. Rösiö. *Där skulle hon n-as och åter bliva den Regina hon en gång varit* Öv. fr. Gr. Deledda. *N-andet av en äkta svensk odling. Känna sig som n-d* pånyttfödd. *Skimret av en n-d dag* Måtte Schmidt. — *Fått uppleva en n-else i det kyrkliga och religiösa livet* Bengt Oxenstierna. *Den litterära n-elsen* Fr. Böök. *V. Rydberg, som återgett 'renässans' med konstn-else.* **2**) Egentl. Nästan endast i perf. part. *Var är den n-de judakonungen?* Bibeln. *Oskyldig som ett nyfött barn* även: 'som det barn som föddes i går'. — Märk i statistiken *N-else* ⋊ inflyttning. **-förlovad. -förmäld** mer högt. (l. om högre stående) än 'nygift'. **-förvärv.** *N. till Historiska museet* Rubrik 1909. *Museernas n. av svensk litteratur. Göra fina n. Nordiska museets n. utställas* 1914. — *I museets speciella n-ssal* 1926.

-gestalt|a; -ning. Skr. Ge (helt) ny gestalt, omskapa, grundligt (för)ändra. *Den fullständigt n-ande makt naturvetenskapen här visade sig äga ~. Det fjärde rummet, som nu n-as, är friherrinnans sängkammare, vilken målas i pärlgrått med ~* Andr. Lindblom. — *Creutz' konstnärliga n-ning av svensk natursyn* M. Lamm. *Vår almanacka vid dess n-ning från och med år 1901* M. P:son Nilsson. *Social n-ning* Z. Höglund. **-gift.** *De n-a* brud o. brudgum, brudfolket, (högre:) de nyförmälda. *Jag var där en gång som n.* **-gjor|d.** *Allting är n-t och förfärdigat av honom själv: möbler, husgeråd, verktyg.* Även 'bildl.' t. e. *Nytämd häst, nygift hustru och nygjord student äro tre stolta ting.* **-grad.** Astr., fys. o. d. Se grad[1] A II 1 b o. c (II. 1260). *En n. (1^c) indelas i 100 nyminuter, en nyminut ($1^{\backprime}$) i 100 nysekunder* (1 nysekund tecknas $1^{\backprime\backprime}$). **-grek;** -isk (-t; -a = språket från omkr. 1500). *N-iska litteraturen* ibl. mer speciellt om litteraturen från 1821. **-grupper|a;** -ing. T. e. krigs. **-grus|a;** -ning. *Det led mot hösten, och man var sysselsatt med att n-a vägarna. På n-ade vägar.* **-gräddad.** *N-e våfflor.* **-gång|en.** *Huruvida ett påträffat älgspår är n-et eller icke* Th. Högdahl. **-hebreisk.** *R. Josephson o. M. Ehrenpreis, N. lyrik (1920).*

-het, -en, -er. **1**) Utan plur. *Äga, ha n-ens behag. På grund av sakens n. Göra ngt blott för n-ens skull* för att få omväxling, för ombytes skull, för att få göra ngt nytt. **2**) Med plur. **a**) *Införa en mängd oprövade n-er (i sin undervisning). N-er i bokväg, i bokmarknaden, för säsongen. Årets (senaste) moden-er. Den allra nyaste n-en på parfymområdet lär vara parfymarmband. En n., som säkert kommer att slå igenom.* **b**) *Det var en (fullkomlig) n. för mig. Jag ska tala om en n. för dej. Han har alltid (roliga) n-er att berätta. Komma med färska, förlegade, goda, dåliga, viktiga n-er. Studera n-erna för dagen. Drack kaffe i gårdarna och spred n-er som en telegrafbyrå* Alb. Engström. **Syn. 1**) egenskap att vara ny, färskhet, nymodighet, ny form, nytt skick; **2**) ny sak l. inrättning, ngt nytt l. nyinfört l. nyuppfunnet l. modärnt; nytt påfund l. påhitt; (ibl.:) ny sed, ovanlighet, reform, förändring, förbättring; (underrättelse om) ngt nyligen timat.

— **Nyhetsanskaffare.** *[Strindberg] som n. i Cronhamns [skandal]organ* O. Wieselgren. **-begär. 1**) Begär efter ombyte l. förändring l. nya intryck, ibl. reformiver l. radikalism. **2**) Nyfikenhet. **-blad.** Tidning(s extranummer). **-byrå.** Även bildl. *Skvallersystern, socknens (levande) n.* **-förmedl|ande;** -are; -erska; -ing. *N-ande och opinionsbildande organ. Byns rappaste munläder, Jans-Karin ~, byns allra yppersta n-erska* Bertil Malmberg. *N-ing pr telefon* 1915. **-granskning** t. e. i fråga om patent. **-hung|er;** -rande; -rig. *För att stilla värsta n-ern där ute i obygden. En n-rig läsekrets.* **-jakt.** *Reporter (ute) på n.* **-jägare** jfr föreg. **-jäkt. 1**) *N-et vid en daglig tidning.* **2**) Jäktet efter att vara fullt modärn, att anpassa sig efter alla nyheter, ibl. reformjäkt. **-kram** abstr. o. konkr. **-krämare.** Nästan endast = spridare av (tidnings)nyheter (o. d.). *Gjorde tjänst som n. hos den gamla damen.* **-lyst|en;** -nad. Skr. Till nyhet 2 a o. b. **-mak|are;** -eri (l. -ī); [-erska]. Alltid mer l. mindre tadlande. *En popularitetsjäktande n-are. Den allra modärnaste Pariserkonstens mysterier, vilka professorn stämplade som »humbug», »n-eri», »effektsökeri» och »originalitetssträvan»* John Johnson. *Också i trädgården rasade n-eriet* Annie Furuhjelm. *Konstgrepp och n-erier, som han avskydde* E. Lundquist, öv. (Oblomow). **-material.** *Telefonsamtal och allt det radierade n-et* Annie Furuhjelm. **-organ** nyhetstidning. **-press(en)** nyhetstidningarna. **-raseri. -sprid|are;** -erska; -ning. *Att trycksvärtan i allmänhet ålägger sin hanterare band, som ingalunda besvära den muntlige n-aren. Två av stadens pålitligaste n-erskor* Birger Sjöberg. **-stoff.** *Ett brokigt n.* Annie Quiding. **-tidning.** *Att vi ännu 1880 i hela landet icke hade flera än 183 nyhets- och annonstidningar* Wald. Bülow. *En påpasslig och välunderrättad n.* **-törst. -älsk|ande;** -are.

-holländsk. 1) Från Nya Holland (äldre namn på Australien). Ibl. betonat -ho'll-. *N-a växter* Ax. Holzhausen. **2**) Se holländsk 2 b. **-högtysk;** -a (språk). *N-an räknas gärna från Luthers framträdande.* **-indel|a;** -ning. *Den n-ning av överjägmästardistrikten, som nyligen ägt rum* 1920. *En radikal n-ning av vinkelmåtten* 1920. **-inkom|men.** *N-na hattar, klänningar, kappor* Annons. **-inköp.** *Oberäknat slitning och n.* **-inred|a;** -ning (med plur.). **1**) *Den vackra gamla byggnad, som nu restaureras och helt n-es för ~* Gust. Bolinder. *Vilket han låtit n-a och behänga med renässanstapeter. I de n-da lokalerna.* **2**) Om nytt parti av en inredning. *En n-d garderob få vi även. Nyinrett garage.* **-inrätt|a.** *Den n-ade befattningen som vägingenjör inom Uppsala län* 1930. **-inskriv|a;** -ning. *Varje n-en klass undersökes, väges och kortföres av läkaren och sköterskan och ~.* **-instuder|a;** -ing. *Skådespelet framfördes i n-ing av Alf Sjöberg och med ny rollbesättning.* **-intag|en.** T. e. *Doft av n-na syrener* Jeanna Oterdahl. **-is.** Mindre vanl. *Valrossjakt på n.* Ax. Ahlman, öv. *Nu stod han på n-en och hade huggit upp en vak utanför vasskanten* Alb. Engström. **-judisk.** Jfr nyhebreisk. *Det gällde nu för den n-e diktaren att ~* M. Ehrenpreis—R. Josephson.

-kalvad. Lant. Om ko: som nyss kalvat. **-katalansk** se katalan. **-katalogisera.** **1**) Omkatalogisera. **2**) N-d ibl. = nyligen katalogiserad. **-klassi|cism;** -sk (-t). *Med samma betydelse som n-cism (neoklassicism) — alltså om både konst och litteratur — användes beteckningen nyantik* ~ Hj. Alving. *Bland konstnärerna är bildhuggaren Sergel n-cismens berömdaste representant* ib. **-klippt.** T. e. *N-a häckar. — N. och välfriserad.* **-kläckt.** Egentl. o. bildl. *De n-a larverna leva som minerare* Alb. Tullgren. — *N-a kommunistiska gröngölingar* A. Karlgren. **-kok|ad** l. **-kok|t.** *N-t potatis. Alldeles n-ad.* **-kom|ling,** -lingen, -lingar; -men. **1**) *N-lingarna får sitta för sig* nybörjarna. **2**) *Ingen n-men här?* Fråga av konduktör på väg gm vagnarna. *Och vad skall det bli av den lille n-ne?* (nyfödde) Agnes v. Krusenstjerna. **-konfirmerad.** **-krist|en.** T. e. om vissa 'läsare'. **-kritad.** *De n-e korsen i vestibulens sandstensplattor. Akta dig, spiskupan är n.!* **-krönt.** **1**) *Den n-e konungen.* **2**) *N-a vikter.* **-kyrklig.** Avser 'Nya kyrkan' (Svedenborgianismen). *Svedenborgs skrifter och n. litteratur tillhandahålles jämte Nya Kyrkans Tidning* ~ 1921. **Syn.** svedenborg(ian)sk. **-kärn|ad.** *N-at smör.* **-köpt.**

-lagad. **1**) *N-e skor.* **2**) *Gröten var n. för hans räkning och rykande varm.* **-lagd.** T. e. *N-a ägg.* **-land.** Skr. Mindre vanl. **1**) *Fälla svedjor och bryta n.* Fr. Persson. **2**) *Därute i västerns stora n.* E. H. Thörnberg. *Tjugufyra timmar färdas man genom detta politiska n. [Jugoslavien]* M. Ehrenpreis. **-latin;** -sk. *Joh. Bergman, Svecia latina, Valda prov på medeltidslatinsk och n-sk litteratur, Sthlm 1918.* **-liberal.** T. e. (från senaste tid) *M. Fehr, N. medborgaranda* 1927. **-lågtysk;** -a (språk). Jfr högtysk. **-lån.** T. e. språkv. **-lägga.** *Gräsplaner om- och nylades* Olympiska spelen, 1912. *Nylagda sparrissängar.* **-ländsk;** -a (kvinna o. munart) o. **-länning** till (finländska) Nyland. **-lär(l)ing,** -en, -ar. Skr.; mindre vanl. Nybörjare, ibl. 'neofyt'. **-läs|are;** -eri (l. -ī); -erska. Se läsare I 1 b o. II 2 b o. 3. **-läst** (kort ä). Se läst[1]. **-löv|ad.** **1**) Ofta skönl. *Från n-ad björk* C. Snoilsky. *De n-ade hagarna.* **2**) *Ha stugan n-ad till midsommar. På n-at kåtagolv* Greta Adrian.

-malthusianism, -en. Teoretisk lära o. praktisk rörelse som avser att inskränka familjernas storlek (ej gm återhållsamhet o. sena giftermål, som Malthus ville, utan) gm preventiva medel. **-manglad.** *Akta dig för n-ade fuktiga lakan!* **-mejad.** *Förbi n-e fält, åkrar.* **-mil.** 1 n. = 10 km. (⟩⟨ gammalmil som var i det närmaste 10,7 km.). **-minut** se nygrad. **-mjöl.** *Man tog inte gärna mjöl av årets skörd, »n.», ty* ~ Ragnh. Modin Ringström. **-mjölk;** -ad. N-ad mjölk. *Korna stå n-ade i sina bås och* ~. **-modern** l. **-modärn.** Mindre vanl. än 'modärn' o. 'nymodig'. **-modig,** -t, -are; -het (-en, -er; [-sjakt]). Ej säll. med klandrande biton. *Gå i en n. rock (som svär mot kamraternas). Allting skulle vara så n-t, om hon skulle gilla det. Det (då) n-a ämnet religionshistoria. Staden gör ett ganska n-t intryck. Av n-aste snitt. — Den elektriska ringledningsknappen vid tamburdörren, en för honom okänd n-het* Marika Stiernstedt. *Lyckades avstyra n-heten* (en föreslagen järnväg gm staden). *Va ä de för n-heter!* (onödiga) nya påhitt, hugskott o. d. *Som icke ville veta av några n-heter. Beundra alla n-heterna i hennes toalett. — Följa med i tidens n-hetsjakt* Jöran Forsslund. **Syn.** (ny)modärn, efter nya modet, på modet, ny (o. i ropet), (ibl. nära:) nyinkommen, nyinförd, nyimporterad, chic o. d. **-mornad** (-mår-). Även skrivet -morgnad. *Se på världen med n-e ögon* friska; ibl. även yrvakna. *N. viken ler och blinkar* G. Ullman. **-mål|a.** Måla om. Perf. part. även = nyss målad (o. ännu ej torr). *Varningar med 'Nymålat' i väldiga bokstäver sutto här och där på staketet.* **-månad.** Mindre vanl. *I morgon är n., och du skall då saknas* Bibeln. *När är då n-sdagen förbi* ~ ib. **-mån|e;** -edag; -eskära l. -(s)skära; -enatt. Månen (l. tiden) mln nytändning o. fullmåne; särsk. ofta om första tiden av nyet o. månens utseende då. *När har vi n-e? N-en glänser över sjö och strand. N-en stod som en skarp skära på himlavalvet. — På en nymåne- eller fullmånedag. En n-skära, så overkligt tunn som en rispa i den mörka himmelskupan* J. G. Andersson. *Fint glänste n-sskäran* A. T. Gellerstedt. *Och glansen i n-enätter* Harry Blomberg. **-mät|a;** -ning (med plur.). Geogr. m. m. *Båda [Gysinge- och Karlskronabladet] äro n-ta* C. J. Anrick 1925. *N-ningarna bedrivas emellertid med den snabbhet, som* ~ Vår Flotta 1918. **-möblera.** *Putsa upp och n. hela våningen.*

-norsk; -a (språk). **1**) Allmännare ⟩⟨ fornnorsk). **2**) Se landsmål I 2. **-odl|a;** -are; -ing (-en, -ar; -sbidrag; -sfond). *N-ad jord. Här finns mycken mark att n-a, för n-ing, för n-are. Anslagen till n-ing och stenröjning* 1932. *Låglända marker och n-ingar* And. Ramsay. *Norrländska n-ingsfonden* bildad 1906. **Syn.** (upp)odla (⊡), 'bryta' (mark). **-omvänd.** *En (till kristendomen) n. (hedning).* **-ord.** Språkv. Nybildat ord, nybildning. *Det behandlas nästan som en förbrytelse att komma med svenska »n.»* Gust. Cederschiöld. *Man skakade på huvudet åt mer än ett av hans [V. Rydbergs] n.* Pelle Holm. *Strindberg har riktat vårt språk med många n.* **-ordn|a;** [-are]; -ning (med plur.). Ordna från början l. omordna,

ordna på nytt sätt. *N-a svenska avdelningen i sitt bibliotek. Lösa unionskonflikten genom en n-ing på grundval av gemensam utrikesminister* Karl Nordlund. *N-ingen [i utrikesdepartementet] träder i kraft 1 okt.* 1919. **-organis|era;** -ering l. -ation. *Truppen n-erades visserligen i 2 linjekompanier, ett kulsprutekompani och* ~ Sv. Brigaden. *Förslag till n-ation av tandläkarinstitutet* 1930. **-orientering.** *Kravet på en »n.» i liberal och parlamentarisk anda* H. Gummerus. **Syn.** omsvängning, 'strömkantring', 'att vända en ny sida till' l. vända sig åt annat håll. **-planter|a;** -ing (-en, -ar; även konkr.). *En n-ad allé. N-ade askar. Plantor för n-ing* Gust. Lind. **-platon|iker** (biton på -to-); -ism (biton på -ism); -sk. Fil. *[N-ismen] är antikens sista stora filosofiska system, en metafysik av mystisk-religiös läggning* ~ G. Oxenstierna. *N-ikern Plotinos.* **-plockad. 1)** *Lingon, n-e, välrensade.* **2)** *N-ade kycklingar* som berövats fjädrarna (för att stekas l. d.). **-plöj|d;** -ning. *N-da fält, åkrar. Slogo understundom ner på n-ningarna och rotade där* Ernst Norlind. **-potatis** färsk, av årets skörd. **-pressad.** *N-e kläder.* **-präglad.** *En n. enkrona.* **-publicerad.** *Hans n-e dikter.* **-påstigen.** *En n. resande. Ingen n.?*

-rakad. *Kom ut, n. och fin och slät om kinderna.* **-rapp|a.** *Man n-ade huset och* ~ Ebba Atterbom, öv. **-realis|m;** -t. T. e. om konst- o. litteraturriktning som framträdde på 1920-talet. *[Hugh Walpole] tillhör n-ternas krets, som gjort till sin uppgift att fatta verkligheten, ej att tyda den.* **-regler|a;** -ing (med plur.). *Skillnaden mellan lön och tjänstgöringspengar är avskaffad för n-ade statstjänster* H. Geijer 1924. **-rekryter|a;** -ing (med plur.). *De rödas led n-as från Ryssland* 1921. **-renover|a;** -ing (med plur.). *N-ad, ytterst gedigen villa å granitgrund.* **-restaurer|a;** -ing (med plur.). *Maria n-ade kyrka i Stockholm* 1927. **-rik;** [-edom]. Sent ord (ofta med biton av gulasch). *Gammalrika och n-a* 1920. *Uppkomlingar och n-a* Eyvind Johnson. *Våra n-a* H. Vallentin, öv. fr. Shaw, 1914. — *Ingenstädes syntes ett spår av n-edom, det hela var hemtrevligt, avmätt, lugnt* Guido Simberg. **-romant|ik** (biton på -ik); -iker o. -isk (båda biton på -an-). Världsåskådning inom litteraturen (snart även filosofin, naturbetraktelsen, konsten osv.) som i slutet av 1700-talet o. vid 1800-talets början trädde i opposition mot upplysningstidens idéer. *I litteraturen sökte n-iken sig tillbaka till medeltiden eller bort till sydliga och avlägsna länder och lyckades inlägga mer värme, mer glöd och fantasi i diktningens språkform och innehåll. Hos oss nämnes n-iken ofta 'Nya skolan'. N-ikens oändlighetslängtan. Atterbom, banerföraren bland de svenska n-ikerna.* **-rost|ad.** *N-at bröd, kaffe.* **-råg;** -sbröd m. fl. Lant. *Vid rågsådden kunde n. användas* H. W. Arnell. **-röj|a;** -ar|e (-tid); [-erska]; -ning (-en, -ar, även konkr.; -sarbete; -stid m. fl.). Åld. även -rödja. *En n-d hage närmast gården. Där han räknas bland n-arna* bildl. *Den lyckliga, dådlystna n-artid inom vår hävdaforskning, då* ~ C. Hallendorff. **-rökt.** *N. ål, såväl rundrökt som fläkt.*

-sekund se nygrad. **-silad** mjölk (☓ skummjölk l. separerad mjölk). **-silv|er.** Legering(ar) av koppar, nickel o. zink. **I.** Enkelt. **1)** *På galvanisk väg försilvrat användes n-ret synnerligast till s. k. bordssilver och har alldeles undanträngt pläter. Gafflar av n-er. Framställning av n-er. N-ret är i vanlig legering vitt med dragning åt gult; ingår i legeringen även järn eller bly, blir n-ret vitare.* **2)** Koll. Föremål av n-er (särsk. bordssilver). **II.** Ssgr. Ex.: *N-erarbet|are* (-e). *N-erfabrik. Skinkgaffel av stål med n-erhandtag. Glasundersats av kristall med n-erkant. N-ertråd. N-ervaror.* **-skap|a;** -are; -else. *Mineralindustrien, vilkens uppgift blott är att bringa i dagen dolda skatter, ej att n-a sådana* Gunnar Andersson. *En n-ande fantasi. Ett n-ande geni. Den n-ade befattningen som* ~ J. G. Andersson. *N-a ord vid behov. Idrotten är vår tids ridderlighet, säger ett n-at slagord.* — *Fr. H. af Chapman, svenska flottans n-are under Gust. III.* — *O. Östergren, Språklig n-else (Nord. Tidskr. 1905).* **Syn.** skapa nytt; göra ny, (fullständigt) omskapa ≈ l. ombilda. **-skjut|en.** *N-na ripor (ofrusna).* **-skott.** Trädg. o. d. *N-en av tall, s. k. tallstrunt.* **-skriv|a;** -ning. Mest i perf. part. *N-na för denna diktsamling äro:* ~. *De n-na partierna.* **-skur|ad.** *N-at och fint var det i stugan och* ~.

-slag|en. 1) *En doft av n-et hö.* **2)** *N-et mynt* nypräglat. **-slaktad.** **-släckt** kalk. **-snö.** Nyfallen snö (särsk. på fjällen l. på skare). *Alla fjällen stodo med kritvit n. på topparna* E. Didring. *Vallor för töoch skarföre, för n. och* ~ 1926. *För hård skare och för litet n. ovanpå den* K. E. Forsslund. *Pröva n-n.* **-spol|ad.** *[Skridsko]-banan var n-ad och fin* ~. — *Halka på det n-ade däcket.* **-språk|ig** [l. **-språk|lig**]. Om modärna l. nyare språk (☓ klassiska) l. ock ☓ fornspråk (o. medeltidsspråk). *Försök med en n-ig linje, omfattande bl. a. ryska språket* 1915. *N-ig linje utan latin.* **-spångad** myr. **-startad** t. e. tidskrift, tidning, förening. **-stav|a;** -are; [-erska]; -ning (-spropaganda; -sukas). *Påstod, att han aldrig skulle lära sig n-a. Bli radikal n-are. Rättstavningssällskapets tidskrift N-aren (1886—1899). Stavningsstriderna före och kring sekelskiftet, som avslutades med Fridtjuv Bergs s. k. n-ningsukas år 1906.* **-stekt.**

-struk|en. *I n-et vitt spetsförkläde.* **-stärkt.** *N-a gardiner, bomullskjolar.* **-sulad.** *N-e skor.* **-svensk;** -a (språk). *N-an brukar man räkna ungefär från 1520-talet; dess första betydande minnesmärke är Gust. Vasas bibel (1540). N-a studier, tidskrift för svensk stil- och språkforskning.* **-sådd.** Två ord: subst. o. perf. part. *Till n. reds åkerns mull* E. N. Söderberg. — *N-a tegar.*

-tapetser|a; -ing. *Matsalen skulle n-as och ~.* **-teckn|a;** -ning (-en, -ar; -svillkor). Om aktieteckning. *Grängesbergsbolagets n-ning(svillkor)* 1919. *Kungörelse om n-ning av aktier i ~.* **-teolog.** Modärn, liberal l. radikal teolog. *Den kände n-en prof. Em. Linderholm* 1925. **-testamentlig,** -t. Som avser Nya Testamentet (N.T.). *»Fördömelse» och »salighet» i n. mening äro för G.T. lika okända begrepp* J. Personne. *Kristendomens reformerande på n. grund* på grundval av N.T. **-tid;** -skyrka(n) m. fl.; -a (adj.). Orden bildade av Em. Linderholm för 'nya(re) tiden(s)' osv. *Forntid, medeltid, n. Em. Linderholm, Signelser och besvärjelser från medeltid och n., Sthlm 1928. För överblicken av detta n-a material* Em. Linderholm 1919. **-tillförsel.** *Vattnet måste hållas rent och friskt genom ständig n.* Ax. Holzhausen. **-tillkom|men.** *Det n-na industriarbetarståndet* Har. Hjärne. *N-na skolpliktiga barn.* **-tillskott.** *Avdelningen ~ har fått ett värdefullt n. av ~* Andr. Lindblom. **-tillträdande.** *Där avgående och n. inspektor hyllades. N. abonnenter erhålla icke denna rabatt.* **-tjärad.** **-tryck;** -|a (-ning). *N. av bok, av frimärken osv. Fotolitografiskt n.* **-tvag|en.** Egentl. o. bildl. Gärna skönl. *Men så sken solen åter upp och lyste på det n-na landskapet* S. Siwertz. **-tvättad.** *N-e ungar.* Även bildl. *Nu strålar solen åter över det n-ade landskapet* Alb. Engström. **-tämd** t. e. häst. **-tän|d;** -dning (med plur.; särsk. = månens framträdande då nedanet är slut). Egentl. o. bildl. *Månens skära, n-d och skir* H. G. Törnell. *Livande vart n-t hopp* Maur. Cramær. *N-da liv hade föga utsikt att hållas vid makt under en sådan hungertid* M. Drangel, öv. fr. Jack London. — *Månen stod i n-dning* H. Samzelius.

-uppdagad. Skr. *En n. stenkolsflöts på Björnön* 1917. **-uppfunn|en.** *De n-a snabba, propellerdrivna motorkälkarna* 1921. *N-a räknemetoder.* **-uppför|a.** Ofta i perf. part. *Gården n-des i samband med ~* N. Lithberg. *Bo i ett n-t hus.* **-upplaga.** *I och för en kommande n. ~ tillåter jag mig att i korthet ingå på några detaljer ~* B. Risberg. **-uppslagen** t. e. flaska. **-uppsätt|a;** -ning. 1) *Trupper, som skola n-as.* 2) *En hel n-ning av kökskärl.* **-upptagen** potatis; åkerjord (= nyodlad). **-upptäckt.** *N-a grund, länder.* **-uppväkt.** *N-a hyreskasärner.* **-utflugen.** *N. uggelunge.* — *N. ur hemmet.* **-utfärd|ad.** *N-ad motbok. N-at pass.* **-utkommen** bok, avhandling. **-utnämnd.** **-utslagen** om blomma. **-utsprucken** l. **-utsprungen** knopp, blåsippa, lövskog. **-vak|en.** Mindre vanl. *Han är okammad och ser helt n-en ut* Albin Widén. *Med n-na ögon* Dan Andersson. **-vakn|ad.** Ofta bildl. *Med n-ad arbetslust* Math. Roos. *Med n-at intresse. Om glädje och n-at liv* Emma Bendz. *I en n-ad natur.* **-val;** -d (se nyvälja). *N. (förestår) i tre kretsar.* **-vinning.** Skr., mindre vanl. *Då striderna för hans vetenskapliga n-ar voro över* O. Levertin. *Språkets n-ar.* **-vord|en.** *Kuropatkin som n-en krigsminister. De n-na städerna.* **-vunn|en.** *N-en färdighet. N-et livsmod. Sin n-a politiska ståndpunkt.* **-väck|else;** -t. Ofta bildl. *Den engelska n-elsen i katoliserande riktning* Nord. Fam.[2] *Kampen för nordisk n-else* Sverker Ek. *Under denna Finlands n-elseperiod* K. Warburg. — *Med n-t intresse. Jag hälsade en n-t dag välkommen* N.-M. Folcke. *Och himlen ler mot n-t jord* J. Tegengren. *Några av de n-ta ~* (i religiös mening) Ragnh. Modin Ringström. **-välja.** *Till 2:a kammaren nyvaldes: ~. De nyvalda utskottsledamöterna.* **-vänd** kostym. **-värder|a;** -ing. *Och visade på alla områden en n-ing av värden.* **-värpt.** *N-a ägg* (alldeles) färska. **-värvad.** *N-e trupper, skaror.*

-zeelän|dare (l. -sē-); -ning; -dsk (-t). *Föregångsfolket på detta område har emellertid icke varit australierna utan n-darna* Gunnar Andersson. — *N-dskt lin* en liljeväxt: Phormium tenax. **-år. I.** Enkelt. *Fira n., n-et(s inträde). Hälsa n-et med ~. N-et ingick med storm och snö. N-et 1892. Från n-et. Jag kommer väl på, till n-et. Det kan bli först på n-et. Arbetet kommer att räcka (ända) in på n-et. Till nästa n. Den röda skogsmyran kröp fram [i Kölaråsen, Kopparbergs län] mellan jul och n. [1932]. Granplundringarna efter n.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-safton* (l. -a'f-) dagen före n-sdan. *(På) n-saftonen 1932. N-sbrev. N-sda(ge)n var det alltid middag hos Holms. N-sgåva. Skicka n-shälsningar (till ~). N-skalas* (-andet). *Skicka ikring n-skort. På n-skvällen* kvällen före n-sdan. *N-smorgon. N-snatten* mln 31 dec. o. 1 jan. *N-sny. N-spjäs för Mindre teatern (1847). N-spsalm. Karl-Gerhards n-srevy. En vinterkväll vid n-stid(en). Göra n-suppvaktning. Högalids kyrka: N-svakan kl. $^1/_2$ 12* 1926. *Hålla n-svaka. Gå på, göra n-svisit(er). Avlägga n-svisit hos ~. N-sönsk|an* (o. -ning); ö. om 'gott nytt år'. **-öppn|ad.** *N-ad tesalong* 1926. *Thielska galleriet n-at efter omhängningen* 1926.

— **Nyes** se ny[2] C III 2. — **Nying,** -en, -ar; -sbrasa. *En n. ~ består av 2 eller 3 torra och kådiga furustammar, åtskilda av smala grenar av fullkomligt rått virke* Hand-

bok f. landstormsbefälet 1912. *[Med hjälp av torrvedsstickor] tända en n. Du, som satt hos mig i n-ens sken* Gust. Johansson. **Syn.** stockeld. — **Nylig,** -t. Sälls. o. skr. Nyligen inträffad. Ex.: *Ett under n. pressdiskussion gjort påstående, att* ~ Efraim Liljeqvist. — *Jag hörde helt n-t en liknande historia* Anton Sörlin. *I natt gå alla träd i blom, / som n-t stodo nakna* Magda Bergquist. — **Nyligen,** adv. Mer skr. än 'nyss' (som gäller 'stunder' under det n-en gäller 'dagar' o. d.). *Helt, alldeles, just, först n-en. Ända tills helt n-en. En n-en inträffad händelse. Efter en n-en genomgången sjukdom. Som ända tills helt n-en bildade en självständig stat.* **Syn.** för någon l. kort l. en liten tid sedan; (ibl.:) häromdagen, nyss, på sista tiden. — **Nyo** se ny² C III 1. — **Nyss** m. fl. se d. o.

Nya'ns (-angs); -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *En ganska vanlig n. var detta år den havrefärgade. I sin obeskrivliga vitgulgråa n. En n. svagare. I en fin, läcker n. Ha lätt att skilja på, ha sinne för n-er. De finnas i alla n-er hela spektret igenom* B. Oldenburg. *Den i alla n-er av blått skiftande havsytan* C. Forsstrand. *Det finns tjärfärger av alla n-er* Iwan Bolin. *Muslin i grönt och två n-er av rosa. Korallgrunden lyste i alla de tänkbara n-erna mellan blått och vitt* Gunnar Andersson. *Rik på n-er* även bildl. *Färgn-er.* **2**) Bildl. *Förhoppningarnas ~ grönskimrande färgton, en n., som för övrigt helt sammanföll med hans egen dåvarande livsfärg* O. Örtenblad. *Att analysera dem vore emellertid att fördjupa sig i n-er* O. Homén. *Ha sinne för (stil)-n-er. Uppfattade uttrycksn-en i furstens ansikte. Ett ord, en åsikt, en känslonyans kunde vara nog att* ~ Karin Ek. *Han var i mitt tycke en n. snäv i sin kritik, men* ~ C. G. Laurin. **II.** Ssgr. Ex.: *N-fattig. Så fullständigt n-löst. N-rikt skiftande naturskildringar. Den ~ ord- och nyansrika finskan* Raf. Lindqvist. *La Bruyères n-rika språk* Margit Abenius. *Ännu n-rikare ~ är porträttet av byns kyrkoherde* Karin Hirn, öv. *Och mellan despotisk och auktoritativ är det ju en stor n-skillnad* Alma Söderhjelm. **Syn. I. 1**) färg- l. tonskiftning, (färg)ton, mellan- l. övergångsfärg, mellanton, (fin) skiftning, brytning, teinte; avtoning, förtoning, (för)skuggning; **2**) fin l. omärklig l. subtil skillnad, 'aning', skugga, skymt, mån, grand, obetydlighet, smula. — **Nyanser|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sförmåga; -skonst; -smedel). **1**) Egentl. *Vackert, lätt n-ade mönster. En del färger n-as även med fettlösliga tjärfärger* B. Oldenburg. *Kromgult med eller utan tillsats av n-ingsmedel.* **2**) Bildl. *Ett n-at föredrag, spel, känsloliv. Ett mera n-at liv* nyansrikt. *N-ingen var mästerlig.* **Syn.** avtona, åstadkomma skiftning(ar), (av)skugga, ge (olika) nyanser, återge (med) fina skiftningar.

Nyck, -en, -er (akut l. grav). *Va ha de nu fått för en underlig n.? Det var en av hennes vanliga n-er. Allteftersom n-en kom på henne. Följa, få sina n-er. Av (en) n. kom hon att den dagen ~. Kvinnor och n-er trivas ihop. Herr Markurell var lynnig och hade sina n-er* Hj. Bergman. *Och blint lydde sin herres n-er. Åstadkommet genom en världsdespots otyglade n. Genom en ödets n., en n. av ödet. En n. av naturen* ofta konkr. (t. e. om 'Hobergsgubben'). *Där slumpen eller n-en bjuder* C. Forsstrand. *Låter skyarna visa vägen och n-en föra befäl* Bo Bergman. — *Kvinno-, kläd(es)-, mod(e)-; härskar-; konstnärsn-er.* **Syn.** plötsligt (o. huvudlöst l. okontrollerat, flyktigt) infall, hugskott, 'ryck', raptus, kaprīs, grill, (godtyckligt) påfund, bisarreri, plötslig l. en ögonblickets ingivelse, excentriskt tilltag l. infall; (ibl. nära) lynneskast. — **Nyckfri.** Skr., sälls. *Ett n-tt och stadigt lynne.* **-full;** -het (ibl. med plur.). *Ombytlig och n. som en kvinna. N-a lynnen. N-t anlagd, som hon var ~. Men plötsligt och n-t avsade hon [Kristina] sig privilegiet 1687* Å. Åkerström. *Utgård ~, där allt är n-t, svekfullt, skiftande, lömskt* ~ R. Nordenstreng. *Längesedan utledsen på hennes n-het(er).* — *Vädret kunde icke vara n-are. En n. blåst svepte kring knutarna* Fanny Alving. *Fjärden Lumparen, känd och fruktad för sin n-a böljegång* J. E. Rosberg. *Floden, som i n-t sicksack förlorade sig borta mellan fälten* Ellen Wester, öv. *Men vädren blåsa n-t över konstfolkets landamären och* ~ Erik Lindberg. *En gammal knotig apel, vridande sig i n-a former. Vinden, aprilnyckfull, har* ~ E. Sparre. **Syn.** ombytlig, (snabbt) skiftande o. oberäknelig, ostadig, obeständig, (ständigt o. plötsligt) växlande, som häftigt kastar o'm, kapriciös, 'ryckig', full av nycker l. hugskott, lynnig; excentrisk, bisarr; (ibl. nära:) 'vippig', vurmig, hysterisk.

Nyck|el (grav); -eln [i dikt ngn gång -elen], -lar. **I.** Egentligare. *Vanliga (lås)-n-lar bestå av 'ögla' l. 'handtag', 'skaft' l. 'pipa' och 'ax'; axet griper in i låsmekanismen. Sätta n-eln i låset. Vrid för säkerhets skull om n-eln två gånger!* läs igen med dubbla slag. *Den här n-eln går inte; har du någon annan n-el, som vi kan prova (i låset)? N-eln har fastnat i låset. N-larna till skrivbordet ligger i lådan. Öppna med falska n-lar. En vanlig dyrk, d. v. s. en n-el bestående av skaft och dubbelt ax* Nils Lindberg. *Sökt patent å ett lås utan n-el. Nationskista med trenne lås, vartill n-larna förvarades hos olika personer, vilka alla måste vara närvarande, då kistan skulle öppnas. Inneha n-larna till ~. Men se allting*

kan vridas och vändas utom rostiga n-lar. Ibl. särsk. förr pregnant om n-el till avträdet t. e. *Var hänger n-eln?* vulg. 'dassn-eln'. *Har du nu glömt n-larna hemma? Lämna ifrån sig n-larna (till skåp och skafferier osv.)* ibl. bildl. om husmor som lämnar värdinneskapet åt en annan. — *Jag lägger (dörr)n-eln under mattan. Tunna (patent)-n-lar till säkerhetslås. En väldig, gammaldags (port)n-el. (Kyrk)n-eln fås hos klockaren. Vedbod-, källar-, skänk-, skåp-, låd-, skrivbords-, kassaskåps-, bank-; hänglås-; huvud-, hjälp-, dublettn-el.* **II.** Friare. *Ty den välsignade lådn-eln gick naturligtvis inte* [till sardinlådan] Fanny Alving. *En docka, som kunde röra sig, då man drog upp henne med en n-el* Edith T. Forssman. *Och man hade i hans gömmor anträffat n-eln till en helvetesmaskin. Här och där klapprade redan [telegraf]n-larna* Öv. fr. Erwin Rosen. *Skruv-, skift-, muttern-el. Stämn-el. Urn-el. Jag kände en klockare, som tog ut tänder med tandn-el, med en sån där klo på* Håkan Sjögren 1927.

III. Bildl. **1**) Nära I. **a**) *Jag skall giva dig himmelrikets n-lar* Bibeln. *S:t Petri n-lar, även kallade löse- och binden-eln l. paradisets n-lar. Ånyo hade en världshärskarnatur fattat Petri n-lar i sin hand* Öv. fr. W. Scott. **b**) *Kammarherren-el.* **2**) *Majn-lar* ldls. för 'gullviva'. **3**) Mest i sing. **a**) *Gibraltar är n-eln till Medelhavet. Viborg, ~ en gång Svea väldes n-el österut* Jac. Ahrenberg. *Det s. k. Asklundska fallet, n-eln till fallsystemet i Motala ström.* **b**) *N-el till Calwagens översättningsövningar. N-el till en författare. Ett system, som ~ lämpade sig till en n-el vid växtexamineringen.* **c**) *Vetgirig, men alldeles utan n-lar till kunskaperna om livet* Marika Stiernstedt. *Den viktigaste n-eln till övervinnandet av alla de svårigheter, med vilka revolutionen har att kämpa. Lösryckta yttranden och små tilldragelser, som inneburo en hel del, då man hade n-eln till deras betydelse. (Detta ger oss) n-eln till gåtan, till hans underliga beteende, till hemligheten. Har man blott funnit n-eln, n-elordet till chiffern, är den hemliga meningen klar. N-el till hemlig skrift.* **d**) *Hjärtats n-el heter sång. Däremot var min nordmannabörd en n-el till folkets hjärta* Edv. Westermarck.

Syn. III. (ibl.:) förklaring, facit, översättning(sbok), 'klav', ledtråd, ledning, uppslag(stråd), 'uppslagsända', tolkning, tydning, 'svar', lösning.

— **Nyckelax. -ben;** -sbrott. *N-en, ett par långsträckta, svagt S-formigt krökta ben, förena skulderbladen med bröstbenet och stadga armarnas ställning mot kroppen. Med brutet n. Hos fåglarna äro n-en starkt utvecklade.* **-blomster.** Orchis. *Fläckigt n.* O. maculata. **-bricka** att lägga (l. hänga) nycklar på; namnbricka (t. e. av ben) som hänger vid en nyckel. **-fabrikation.** *Smed med n. som specialitet.* **-fodral.** *N. av skinn, praktisk nyhet* Annons 1924. **-harp|a;** -s surr; -o spel (-are);*[-ist (-en, -er)]. Folkligt stränginstrument, vanligt särsk. i Uppland. *Spela (på), traktera n-a. Uppländsk n-ospelare, Skansen. — B. Risberg, På n-a och violin.* **-hål;** -sklaff; -slås; -sskylt. Mest i låset; mer säll. i nyckeln (pipan). *Passa in nyckeln i n-et. N-et utgör alltid en angreppspunkt vid sprängningsförsök. Kika i, genom n-et. — Individuella n-slås, som kunna utbytas* Per Boëthius. *N-sskylt av guldfernissad mässing.* **-hängare. -knipp|a.** *Skramla med n-an.* **-korg** att lägga nycklar i. **-krok. -lös.** *N-a lås.* **-ord.** T. e.: ord med vars hjälp en chiffer kan lösas; magiskt ord (sesam o. d.); i ordflätor osv. *Himlen vare tack, att budskapet är långt; det har skrivits med ett n.: »Måste». Ja — det är n-et. Till allting* Hj. Söderberg. *Hur lydde det n., med vilket man kuvade henne?* Sven Hallström, öv. *N-et för vågr. 31 var kanske också mindre träffande* Vecko-Journ. 1926 (ifråga om ordfläta). **-pig|a;** -art. Nästan endast om en skalbaggsfamilj (Coccinellidæ) av vka de flesta ha röda l. gula täckvingar med svarta punkter. *Vår vanligaste n-a är den sjuprickiga Coccinella septempunctata. På 1880-talet räddades Kaliforniens apelsin- och citronodlingar genom import av en australisk n-art, som utrotade sköldlössen.* **Syn.** (Jungfru) Marie l. Maria nyckelpiga, gullhöna. **-pipa.** *Se till, att dessa ihåliga nycklar hållas fria från smuts i n-n!* **-ring.** Att hänga nycklar på (som man bär på sig); ibl. = nyckelögla l. d. **-roman;** -författare. R. med levande modeller (under fingerade namn). *Av samtiden uppfattades Fénelons Télémaque som en n. N-författare — sa man inte förr utan vidare skandalförfattare? — bruka åberopa sig på Strindberg, när de ~* Mollie Faustman. **-rör** o. **-skaft** jfr nyckelpipa. **-skylt.** Ett möbelbeslag: 'skylt' kring nyckelhålet; särsk. förr även = nyckelhålsklaff; ofta = nyckelbricka som fästes vid nyckeln o. varpå anges vart nyckeln hör (Vedboden, Källaren osv.). **-skåp** att hänga nycklar i. **-skär.** Skär i nyckelaxet. *Att om man nattetid på en kyrkogård ställde sig att se genom ett n., skulle de döda visa sig* S. Lagerlöf. **-uppdrag.** *Fickur med n.* Åhlén & Holm. **-väska** för nycklar som man bär i fickan. **-ämne.** *Köpte ett n. och gjorde så efter nyckeln.*

Nying se under ny[2].

Nykt|er, -ert, -rare. **I.** Mer egentl. **1**) Avhållsam. *Den avlidne var känd för att alltid ha varit (mycket) n-er. Absolut n-er. Heln-er.* **2**) Om tillfälligt tillstånd. *Vad drucken bryter, måste n-er försona. Han var aldrig full, men sällan n-er under dessa*

dagar, och ~ W. Hammenhög. *Då han är n-er, är han en duktig arbetare. Om han blott kunde hålla sig n-er. Det kalla vattnet gjorde honom n-er och* ~. *Men »Rasken var spik n-er och gick undan* V. Moberg. *»Ja», svarade snickaren, »magistern, som var n-rare, kunde väl ha lugnat oss* ~ Ragnh. Modin Ringström. **II.** Bildl. **1**) *På n-er mage* numer ovanligt för fastande. — Vanligare är det vard. *På n-er kaluv* till 2. **2**) *Ett klart och n-ert omdöme. Med utpräglat kritisk och n-er läggning. Struntprat! sade Gregory, som alltid blev mycket n-er, då någon annan försökte sig på en paradox. Det n-ert tänkande ungerska folket. Hans n-ra bondförstånd säger honom, att* ~ G. Castrén. *Som i en hast kommit till n-er besinning. Vid n-er eftertanke. Denna n-ra och illusionslösa blick på tingen* Fr. Böök. *Det n-ra åttitalet. N-ert förståndsmässig. Föredraget var alltför torrt och n-ert för* ~. *Prosans n-ra värld. Hans n-ra, osmyckade stil.* **3**) *Den n-ra grå dagern* Rich. Bergh. *Det bleka, n-ra ljuset av en ny dag* ib. **Syn. I. 1**) som ej plägar dricka sprit, som ej brukar 'starkt', ibl. absolutist(isk) l. helnykter, avhållsam, återhållsam (med starka drycker), måttlig; **2**) ej rusig, klar i huvudet, 'klar i knoppen', ibl. (åter) tillnyktrad; **II. 1**) som ännu intet förtärt, fastande; **2**) klartänkt, sansad, (väl)-förståndig, förnuftig, sund, oförvillad, vettig, sober, lugn, besinningsfull, kallblodig, vid sunda vätskor, ibl. saklig, lidelse- l. affektfri, korrekt, förståndsmässig, fantasi- l. illusionslös, praktisk(t) l. prosaisk(t lagd), ibl. torr (o. tråkig); ibl. osmyckad.

— **Nykterdansare.** Nyfödd kalv som ännu ej fått mjölk l. 1—2 veckors kalv; skämts. om människa: riktig gröngöling. *Kött av n. kan vara farligt att förtära* dvs. av kalv som kommit för tidigt till slaktarn. **-het.** För bet. jfr nykter. **I.** Enkelt. *Per Wieselgren, den kraftfulle kämpen för n-ens sak. Med syfte att främja (folk)n-en. Hel-n-het. — En n. i uppfattningen, som* ~. — *Landskapets n. och stela linjemässighet* H. Hultenberg, öv. fr. R. Lothar. **II.** Ssgr. Ex.: *N-sagitator. Irlands största n-sapostel* ~ J. Gust. Richert. *Konferens för samhälleligt n-sarbete* 1927. *N-sfantast. Ordförande i Stockholms n-sfolks centralförsamling* V. Spångberg. *N-sfolkets 'uppmarsch'. Handbok i n-sfrågan, 1924. N-sfrämjande verksamhet. N-sföredrag. N-sförening. N-sinspektörsbefattningen i Stockholm* 1921. *N-sivrare. N-skafé. N-skongress. Vår förste n-skonsulent* 1920. *Svensk n-slagstiftning. F. Schultess, Svensk n-slitteratur 1557—1877 (1900). De svenska n-slogerna. I n-slägret. Avlägga n-slöfte. Bröt sitt n-slöfte. N-sman. På n-smöte. Stockholms stads n-snämnd* 1918. *N-sorden Verdandi* bildad 1896. *De olika svenska n-sorganisationernas sammanlagda medlemsantal var enl. 1930 års rapporter omkr. 270,000. N-spamp. N-spolitik. Aktuella n-spolitiska frågor. N-spredikan. N-spredikant. Den nutida organiserade n-srörelsen härstammar från U. S. A., där den tidigast kan spåras på 1780-talet; den svenska n-srörelsen återgår till 1800-talets första hälft. J. Bergman, N-srörelsens världshistoria, 2 uppl. 1928. Som kan främja n-ssaken. N-sskrifter. Svenska n-ssällskapet* stiftat 1837. *Ett par gånger företog Wieselgren långfärder genom riket som n-stalare* J. Bergman. *N-stidning. N-stidskrift. Centralförbundet för n-sundervisning. Till konsulent för n-sundervisning och n-supplysning har av skolöverstyrelsen förordnats* ~ 1920. *Sällskapet för kristlig social n-sverksamhet* bildat 1906. *N-svännen kan för egen del vara antingen avhållsman eller måttligförtärare, allteftersom* ~ E. Tretow. *Sveriges n-svänners landsförbund. Från moderat n-svänligt håll. N-svärdshus.*

— **Nyktera'st,** -en, -er. Överdriven o. fanatisk nykterist, nykterhetsfantast. *Från min egen olycksaliga n-tid* Ingeb. Björklund. — **Nykteri's|m,** -men; -t (-en, -er; -läger; -synpunkt). Båda orden såväl i god som i sämre mening. **1**) N-m. Mindre vanl. än t. e. nykterhetsrörelse. *Skillnaden mellan nykterhet och n-m är i stort sett densamma som mellan* p i e t a s *(fromhet) och* p i e t i s m u s *(fromleri)* E. Tretow. **2**) N-t. Nykterhetsvän; ibl. absolutist. *Våra n-ter.* — **Nyktr|a,** -ade; -ing. Mest i ssgn tillnyktra ⊓ (se d. o.). Som enkelt skr. *Med varje* ~ *minut n-ade han och* ~ Ola Vinberg.

Nylig, Nyligen, Nyländsk m. fl. se under ny[2].

Nymf, -en, -er (mest akut). **1**) Huvudbet. Kvinnlig lägre naturgudomlighet enl. grekisk mytologi. *Man tänkte sig n-erna som unga älskliga flickor; gärna uppträda de som följeslagare till högre gudomligheter (särsk. Artemis); man skilde mellan vatten-n-er (najader), bergn-er (oreader), havsn-er (okeanider l. nereider) och trädn-er (dryader l. hamadryader).* **2**) Friare o. bildl. **a**) T. e. *Jaktnymf.* **b**) I dålig bemärkelse: glädjeflicka. *Glädje-, gat(u)-, förstadsnymf. Tidigt blev Ulla Winblad krognymf och* ~.

Nynn|a, -ade, -as. Vanligare än 'nunna' o. ofta skönl. *N-a sånger om* ~ Ax. Ahlman. *N-a med vinden i vass en sång till sommarens skönhet* Emil Zilliacus. *Hör du herdestämmans ljud | över nejden sakta n-a* I. v. Melsted. *Nattvindar n-a för land och hav* J. Hemmer. *Där ensamheten n-ar på sin visa* S. Siwertz. *En sakta n-ande fors. En vaggvisa, halvt sjungen och halvt n-ad utan text* Reigin Fridholm, öv. *N-a ngn till ro.* **Syn.** (sakta) gnola, smågnola, nunna, ibl. sakta susa.

Nyp, -et, =. **1**) Egentl. *Få ett kraftigt*

n. av en kräfta, en kräftklo (, så att det blir blåmärke). Komma emellan och få sig ett n. i en dörrspringa, när dörren slår igen. **2** Friare. *Den lätta uppdragningen [av kjolen], som utföres med tillhjälp av fyra veck eller »n.»* Parisienne i Sv. Dagbl. 1910. **3** Bildl. Ofta ngt vard. *Ge honom ett n.!* Strindberg. *Och första gången han gav resen ett n., måste denne kyssa jorden* Eric Hultman. *Dessa båda år ha gett honom n., som känts ganska djupt!* Albin Ytterlund. *Blå-, bond-, tjuvnyp. Köldnyp.* **Syn. 1**) nypning, klämning, knipning; **2**) hopnupet veck (t. e. på klänning); **3**) slag, örfil, rapp, 'känga', 'dask', (ibl. nära) minnesbeta.

— **Nyp|a**[1], -an, -or. **I.** Det man 'nyper' med. **1**) Gärna vard. **a**) *Tog det försiktigt med n-an. [Garnet] vändes eller hanterades med n-an och* ~ Carl Sahlin. *Med en väldig limpsmörgås i den valkiga n-an* Erik Sparre. *Helt enkelt tagit kotlettbenet i n-an och gnagt av det* Fanny Alving. *Hålla n-orna ifrån sockerlådan* Stina Aronson. *Här löpa* ~ *företagets alla trådar samman, och det behövs blott, att någon sitter och håller dem i n-an* Uno Eng. *Bönderna ha sådan liten n-a, när det gäller att ge* Aug. Bondeson. *Och gumman fick minsann akta n-orna [för hönsen]* Dan. **b**) *Fruktad av kamraterna på grund av sina hårda n-or* W. Hammenhög. **2**) *Kläd-, tvättn-a* jfr klädklyka. **II.** Det man tar i 'n-an'. **1**) Mer egentl. *En n-a salt, te, pudersocker, jord, snus. När den sista n-an mjöl var tagen ur låren och* ~ And. Ramsay. *Med en tillsats av ett par n-or fint socker. I ett sådant ryskt hem förekommo inga förråd, t. o. m. salt köptes i n-or* Annie Furuhjelm. *Några n-or russin* Fanny Alving. *Botar sjukdomar* ~ *med sju n-or aska på trätallrik* ib. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Det bör tas med en n-a salt* (mindre vanl. =) 'cum grano salis', ej precis efter orden, med en smula sunt förstånd. **b**) *Kom med nu och tag en n-a luft* S. Siwertz. *I behov av en n-a frisk luft* R. Schildt. **c**) *Att också litet kärlekssvärmeri* ~ *och en n-a naturskildring ingå i programmet* Olov Lundgren. *Hellre en n-a tur än mycket vett och stor styrka.* **Syn. I. 1**) fingrarna, 'klorna', fingergrepp, ibl. grepp med tummen o. pekfingret; (ibl.:) fingertopparna, hand, näve; **2**) klyka, klämma; **II.** så mkt man kan ta mln fingrarna, ibl. 'pris'.

— **Nyp|a**[2], nöp(o) [l. nypte], nupit [o. vard. nypit], -as (även dep. med pres. nyps l. ny'ps), nupen [o. vard. nypt]; n-a av m. fl. se avn-a osv.; n-a ti'll (även, vard., = slå ti'll, ge ett nyp); -tång; -ning (med plur.). **I.** Klämma o. d. **1**) N-a. **a**) *Och n-a honom i näsan, så han aldrig glömmer det. N-a ngn med tång. Kräftan nöp honom i fingret så kraftigt, att blodet sprack fram. N-a ngn gul och blå. Fast de nog i smyg blev nupna i svansen för att bli livligare. Jag har nupit många små toser i kinden* H. Hultenberg, öv. *Fingo våra ben söndernypta av* ~ Hasse Z. *Måste n-a sig i näsan för att övertyga sig om att han var vaken.* **b**) *Nöp på munnen* kokett, för att 'göra sig rar'; kritiskt; ibl. av blyghet. **c**) *Som blyg stod och nöp i förklässnibben. Nöp i tyget och ojade sig över kvalitén.* **d**) *N-a i slanten och inte vilja ge ut den. Satt å nöp å nöp å ville inte ut me språket.* **e**) *I dag n-er det i skinnet så det förslår. Kölden nöp dem blåa i kinderna* Ellen Wester, öv. *Blånypt av kölden och nöden* V. v. Heidenstam. **2**) N-as, dep. *Ungar, som bara n-as, klösas och rivas. Nyps inte, din rackare! Jesses, människa, så han n-s!* Hasse Z. (skrivet 'nypps'). **II.** 'Knycka' o. d. **1**) *Nöp en sten med tårna, huttade upp den och tog den* Erik Palm. **2**) Vard. *N-a (sig) ett äpple och schappa. Den nöp jag, så ingen såg det* Ebbe Lieberath. *Hunden hade nupit (sig) ett köttstycke och skulle just göra sig osynlig.* **3**) Slangartat. *De spelade ekarté* ~ *och främlingen nöp min vän på 10 och 25* Dan. **Syn. I. 1**) (ta mln pekfingret o. tummen o.) klämma (hårt), knipa; snörpa; **2**) nypa l. klämma varann; **II.** 'knycka', nappa (åt sig), gripa, 'hugga' (sej); ibl. 'klå', pungslå.

Nypon (kort å; grav); -et, =. Skenfrukten hos Rosa-arterna (n-buskarna, vildrosorna); ibl. även om busken. **I.** Enkelt. **1**) *En buske, full med de grannaste röda n. Inom det köttiga och ätbara skalet av n-en sitta de hårda, oätbara, borsthåriga nötterna. Plocka n. På grundstammar, uppdragna genom sådd av vildnypon. Konserverade, syltade n.* **2**) *Men här i backen står det riktiga vintern-et [Rosa canina]* Karlfeldt. **II.** Ssgr. Ex.: *Skär och fin som n-blom(men). Den n-blomsskära hyn* Elin Silén. *C. J. L. Almquist säger, att n-blomman är det mest svenska* C. G. Laurin. *En hage, översållad med olvon och n-buskar i skärt och vitt. N-extrakt. I n-färgad kjol* Margit Ekegårdh. *En nästan manshög n-häck. I, bland n-krattet. Smultronvretar och n-kullar. Avlägsna n-kärnorna och luddet. N-marmelad. Koka soppa av n-must. Ett n-renseri, det enda i Sverge, är anordnat i Stora Strand, Fröskogs socken på Dalsland* 1913. *Och sminkade sig friskt, så hon var som en vandrande n-ros av rödaste sorten* Ester B. Nordström. *I n-snårjet* K. G. Ossiannilsson. *Koka n-soppa. N-sås.*

Nys, subst. Blott i några få uttr. Antar ordet genus vacklar det mln neutr. o. denkön. *Hur fick du, lyckades du få n. om det? Det måtte någon ha gett honom n. om. Erhölle Siggesson n. om ställningen de byggt, skulle* ~ I. Ljungquist. *Fingo de bara en n. om att en stor vinst vinkade, så skulle de nog* ~ E.-W. Olson. *Skall man få någon n. om vad som* ~ A. T. Gellerstedt. *Läsarne,*

som hade något n. om att ~ Strindberg. **Syn.** korn (på), väder (av), spaning (på), vink l. aning (om).

Nys|a, nös(o) l. nýste, nýst [mer säll. nysit l. nusit]; n-a ti'll; -gas m. fl.; -ning (-en, -ar; -sanfall). **I.** Vanl. verbformer. *Han nös, så han kunde n-t sej fördärvad. Han har ju hostat och n-t i ett sträck hela morgonen* Gunnar Cederschiöld. *Prosit, jag tror du nös. 'Gud hjälp' eller 'Väl bekomme' säges ännu någon gång till en n-ande, en som n-er. Se mot solen, så får du n-a! Det blir vackert väder, när kattorna n-er. Det är ingen fara med liket, så länge det n-er. — Det nös jag på, det kommer att slå in. Att n-a på något fattas som en bekräftelse. — Februari hade gått sin kos, innan man visste ordet av; det var som att n-a* Harry Blomberg. **II.** Ssgr o. verbalsubst. **1**) *Häftigt n-a till. N-a ut ordentligt.* **2**) *En patron, som innehåller n-gas. N-medel. Klipulver och n-pulver finns att köpa i flera leksaksbutiker* Alb. Engström. *N-retande ämnen, n-ämnen.* **3**) *Det hade kommit som ett skott, som ett n-ande* Ax. Claëson, öv. *Så hästköttet gick åt i ett n-ande* (i ett nafs, en fart) Erik Sparre. **4**) *Från grannrummet hördes nu 6 n-ningar å rad ~. — Det finns saker och ting, som komma över en »som en n-ning»* Ellen Lundberg-Nyblom. *Tre veckor senare utsändes det första numret och gick åt i en n-ning* Klara Johanson.

Nyss, adv. Jfr nyligen (under ny[2]). **I.** Enkelt. *Inget är så gammalt som det, som n. var nytt* Sigfr. Lindström. *Han var här n. på minuten. Nu är det för sent, n. hade det gått. N. var himlen klar, och nu är det åter mulet. Han gick ut just n., gick alldeles n. ut. Ännu helt n. hade ~. N. förut hade ~. N. inkommen från ~. Och ansiktet var lite grimligt av gråten n.* Ester B. Nordström. *Tretti år, n. fyllda. Att de bägge reskamraterna hade varit i gräl, n. innan de begåvo sig av* M. Drangel, öv. **II.** Ssgr. Särsk. vanliga i Finl. Blott med perf. part. o. ofta särskrivna. Märk s. k. juridiska pronomina. Ex.: *[Den stora skärmen] knappnålsteckning av n-bemälta m:lle Röhl* G. Pauli; även n-bemäld. *Riktigheten av n-berörda faktum. I n-berörda hänseende. Före n-berörda dag. Han var då n-bliven student. Vid n-fyllda 18 år. N-gräddade kakor. N-gånget spår. I n-nämnd ordning. Av n-nämnd(a) anledning. Med det n-upplevdas hela friskhet.* **Syn.** för en kort l. liten stund l. ett ögonblick l. några ögonblick sedan, nätt och jämt, just, omedelbart l. strax förut, (ibl. nära) helt l. alldeles nyligen.

Nyst|a, -ade, -as; n-a äv m. fl. se avn-a osv.; n-a iväg; n-a ur sig (ofta bildl., vard.); -formig o. -fot m. fl. se II; -are; -erska; -ning. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Enkelt. *Där satt en gammal gumma och n-ade garn. Ullgarn bör n-as löst, emedan hård n-ning förstör garnet. N-a tråd på en rulle, garnet av n-foten. Du har n-at nystanet för hårt. — N-a med fötterna som en katt eller ekorre.* **2**) Särskrivna ssgr. Vard. **a**) *N-a iväg som en liten boll* springa fort med korta steg. **b**) *N-ade ur sig en mängd artigheter till ärkepappa* (vevade ur sig) Joh. Sundblad. *N-a ur sig en dikt om dagen* Marg. Frölich, öv. **II.** Fasta ssgr. **1**) *N-blad, N-kort, N-pinne* o. *N-stjärna* föremål varpå garn o. d. n-as upp. *N-fot, N-krona* o. *N-vinda* hjälpredskap vid n-ning: härvel. *Gamla n-vindor, på vilka härvorna hängas. N-maskin.* **2**) Närmast till 'nystan' ifråga om bet. *N-formigt hopvecklade trådar* B. Lidforss. *Katt, som sover n-formigt* Per Hallström. *N-lik.* **III.** Verbalsubst. **1**) *Per Hilleström, N-erska.* **2**) *Garnhärvshållare för n-ning och spolning.* **Syn. I.** (mer l. mindre nära stå:) linda, rulla, vira, vinda, sno, spola. — **Nystan** (grav); -et, =. **1**) *Ett n. garn. Gör inte n-et större! Att jag själv hade gjort det n. jag fick nysta om. Tråd-, ull(garns)-, garn-, segelgarnsnystan. — Harar, vilka ideligen som gråa n. sköto över vägen framför bilen* E. H. Kranck. *Rulla ihop sig som ett n. Blommorna äro små, vita eller ljusröda, gyttrade till små n. — Han stod och rullade upp sitt livs n. — ända till den tiden, då han var liten* Fanny Alving. — Märk *Hysteriska n-et* l. *Ångestnystan* som liksom rusar upp o. vill kväva en. *Trollnystan.* **Syn.** (ibl. nära) boll.

Nyt|er, -ert, nýtrare; -erhet. Mest i lättare stil. *Han kommer alltid emot en fryntlig och n-er. Anlände slutligen, pigga och n-ra. N-er och språksam. God kväll, hälsade han n-ert som alltid* I. Ljungquist. *I det n-raste humör* Amelie Posse Brázdová. *Med sin n-raste min. Morgonn-er.* **Syn.** munter o. glad, glad o. belåten, gladlynt, förnöjd (o. fryntlig l. gemytlig), på gott humör, 'solig'.

Nytt|a[1], -an, [-or, fackl.]. **I.** Enkelt. *Allmän, enskild n-a. Allmänn-an. Icke söker min egen n-a* Bibeln. *N-a och skönhet ha kanske aldrig förmält sig vackrare än i ~* C. G. Laurin. *Men de tjäna här prakten mera än n-an* I. Lo-Johansson. *Förena n-a(n) med nöje(t), n-a och nöje. — Att den nya styrelsen verkade till föreningens n-a ~. Till n-a för alla. Bli till ingen, ringa, föga, stor, varaktig, beståndande, påtaglig, mycken, ovärderlig n-a (för ~). Det kan alltid komma till n-a på något håll. Det kommer icke att lända l. vara dig till, göra dig någon (verklig) n-a. Ja, det rinner mycket vatten utan n-a. — Ha, dra n-a av ngt. Ha god n-a av ~. Va har ja för n-a av de? Vad kan du göra dig för n-a av de där breven?* O. Högberg. *N-an av kroppsövningar är oomtvistlig. Det är föga,*

ringa n-a med ~. *Kan inte det göra samma n-a? Det gör rakt ingen n-a. Utredningen gjorde (nog) n-a, om det också ej genast märktes.* — *Det där behovet att göra påtaglig n-a* ~ Sven Stolpe. *Nej, nu måste jag hem och göra litet n-a* Fanny Alving. *Nu måste ni gå in i barnkammarn, så mamma får göra lite n-a. Göra n-a för sig* skal för sig, n-a för födan. — *Poesien som förkunnerska av välgörandets eller praktiska n-ors värde* Ruben Berg. **II.** Ssgr ha i regel *nytto-*, säll. *nytte-*. **1**) Nytte-. *Det var ju halvt om halvt ett n-egöra, men* ~ S. Lagerlöf. *Åttiotalet hade varit utvecklingslärans, n-emoralens* ~ *tid* Erik Hedén. *En tendenspoesi, en n-epoesi* Fr. Böök. **2**) Nytto-. *Det praktiska livets n-obyggnader, fabriker, handelshus* ~ Gregor Paulsson. *Produktion av vackert n-ogods i keramik. Varvid professor Ivar Tengbom håller föredrag om Modärna symtom inom n-okonsten* 1918. *Prins Sigvard ritar n-okonst i silver* 1930. *Borgerlig n-omoral* A. Blanck. *N-oplagg. Giv n-osaker som julklapp! Anlägga n-osynpunkter på* ~. *Små n-oting [gjorda i barnträdgården]* Ellen Nordenstreng. **Syn. I.** gagn, hjälp, båtnad, bistånd, bästa, fromma, gagnelighet, (god) verkan, fördel, 'frukt', användning, lämplighet, tjänlighet, ändamålsenlighet, ibl. värde.

— **Nytt|a**[2], -ade. Ofta ngt vard. l. folkl. Opers. *Det skadar ju inte, muttrade gubben* ~, *men det n-ar inte heller* B. Sjöberg. *Men det skulle inte n-a henne. Men det tycks inte n-a ett dugg* Mari Mihi. *Vartill skulle det också n-a* Marika Stiernstedt. *Brors* ~ *nekande n-ar i alla fall till intet, ty* ~ Runar Schildt. *Det n-ar inte att tala om saken* V. Benedictsson. **Syn.** tjäna (till), gagna, löna sig, göra (ngn) nytta.

— **Nyttig,** -t, -are. **1**) *Som blivit n-a medlemmar i samhället. Hon vill gärna vara n., göra sig n., så liten hon är* göra gagn. *Och gjorde sig n. med att rensa grönsaker till middagen. Ta sig något n-t (arbete) före. När det gällde något, som kunde vara (dem) n-t (för framtiden). Kokosträdet är n-t till mycket, till många ting. Det där kan väl inte vara n-t till någonting! N-t för både kropp och själ. Medel, n-t mot myggbett. Det var ganska n-t för honom att få höra! Få höra n-a sanningar. Ingenting kan vara n-are än* ~. *Ett n-t råd. Förena det n-a med det nöjsamma.* — *Allmännyttig.* **2**) Märk särsk. fackl. uttr. som: *Mindre trådlängd med samma n-a induktionslängd* Nord. Fam.[2] *N. effekt.* **Syn. 1**) till (verkligt) gagn, gagnelig, av l. till (verklig) nytta, gagnande, av värde, fördelaktig, tjänlig, brukbar, användbar, lämplig, välsignelserik, förträfflig, förmånlig, verksam, verkande, hälsosam, 'bra'; **2**) (verkligt) effektiv. — **Nyttiggör|a.** Mest skr. *Besitta, förvalta och n-a denna egendom* Stiftelseurkund 1901. *I Amerika sökte man n-a dels aska från cementtillverkningen, dels* ~ Sv. Arrhenius. *En påstruken platinamassa, som synnerligen fullständigt n. strömvärmet* Nord. Fam.[2] *Avloppsvärme från motorn n-es för matlagning. Innan landskapets skogsrikedomar nyttiggjordes genom trävaruindustrien* Ragn. Holmström. **Syn.** göra effektiv, utnyttja, låta verkställa nyttigt arbete, 'tillvarata(ga)'. **-het,** -en, -er (mest fackl. o. mer konkr.). **I.** Enkelt. *Jag kan inte inse n-en av en sådan anordning.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-s-betonad. N-sbil* ⟷ nöjesbil. *Sveriges motorunion, överstyrelse för svenska n-sbilföreningarna* 1927. *Tidens n-sdyrkan* (utilism) Hj. Alving. *N-sivrare* utilist. *Mot 1700-talets n-skult och lyckomoral. N-skärl* ⟷ prydnadskärl. *Billiga vackra n-ssaker* 'vackrare vardagsvara'. *De grövre n-sspetsarna* Eva Ödlund. *Ur n-ssynpunkt. Från de enklaste n-sting till de mest utsökta lyxartiklar. Även om det ej skulle ha något direkt n-svärde.* **Syn.** jfr nytta[1].

— **Nyttj|a,** -ade, -as; -anderätt (-en; -s(inne)havare; -slag; -supplåtare) lagt. o. d.; [-are]. Gärna ngt skr. **I.** Vanl. verbformer. **1**) *N-a eget hår, peruk, glasögon, päls, kavaj. Halsduk att n-a till vit väst. N-a brännvin, medicin. Där ej sådant skulle lända någon, som förut äger n-a vägen, till märkligt men. Av ålder n-ade isvägar. Ordet n-as nu för tiden blott i vissa kretsar.* **2**) *N-a sitt inflytande till att* ~. *N-a sin myndighet. N-a hotelser, olämpliga uttryck.* — *N-a tiden rätt. N-a tiden, sin tid väl. N-a de lediga stunderna till studier, till att* ~. **II.** Verbalsubst. **1**) *Var n-anderätten vederlagsfritt upplåten, blir n-anderättsupplåtaren skadeståndsskyldig, allenast om* ~ E. G. Flensburg. *Skapat möjlighet för ett betydande antal n-anderättshavare med egna hus att få friköpa av dem innehavd mark* 1920. **2**) *Ordbokens n-are få där* ~ L. Fr. Läffler 1920. *Goda språkn-are kunna* ~ Fr. Wulff. **Syn. I.** använda, bruka, begagna, anlita, betjäna sig av, göra bruk av; (ibl.:) bära, ha på sig, gå i l. med.

Nå[1] (långt l. kort å); interj. Uttalet skiftar mkt efter känslan. Vid frågor är det ofta långt (ibl. utdraget) om man ej är särskilt ivrig. Bet. är även synnerligen växlande: det kan nyttjas hotande l. varnande, otåligt, överraskat, undrande l. väntande, uppmanande, uppmuntrande l. befallande, ibl. lättat l. belåtet l. undergivet, medgivande, konstaterande, beslutsamt l. avgörande, ibl. blott 'objektivt' sammanbindande osv. **I.** Enbart. *Nå, nu kan det vara nog! Nå, låt nu se, att du skyndar dig! Nå, blir de något utav? Nå, va tänker du nu göra för dumheter? Nå, än sen då (, va skulle de göra)?* — *Nå, de var då*

överraskande! Nå? Vidare! du steker mej på halster! Nå, så tala då! Nå, låt bli mej! — Nå, de var då för väl! Nå, då får vi väl försöka då! Nå, det kan så tyckas. Nå, då så! — Nå, så i Guds namn då! — Nå, förstår ni nu? Nå, ändå en anknytningspunkt! Nå, där fick jag igen min dröm! Nå, du har tröttnat att den Milde spela C. Snoilsky. *Nå, pojken kunde inte precis finna annat, än att det låg reson i orden* H. Gyllander. **II.** Smnställningar o. ssgr (ofta särskrivna). **1**) Nå ja l. nåja (nästan alltid med huvudton på 'nå'). Medgivande o. d. *Nå ja ~, tänkte jag, en yngre lektor i teckning får inte vara så noga* E. v. Wendt. *Nåja, erfarenheten lärde oss ju sedan, att ~.* Ibl. mer 'objektivt' anknytande t. e. *Nåja, bäst vi nu lågo och småpratade, kom ~.* **2**) Nå, nå l. nånå (vid större iver har ibl. andra stavelsen huvudton). Ofta lugnande. *Nå, nå, va gruffar ni för?* E. Lieberath. *Nånå, det är långt dit* C. J. L. Almquist. *Nånå, saken är över tillsvidare* Per Hallström. *Nånå, de kan inte gå så fort!* **3**) Nåväl, skr. *Nåväl, även om så vore! Nåväl, vad tyckte Ni om henne? Nåväl, vid bordet knackar han tystnad, fattar sitt glas ~* Strindberg. *Tre realer, nåväl, priset må ha varit tre realer* Evert Taube. *Du får ett annat namn, nåväl, men det får du finna dig i* W. Hammenhög. **III.** Nåå. Mest i frågor. *Nåå, vad fick herr Förvånad se däruppe? frågade Pål. Nåå, vad har du gjort i skolan? — Nåå, därmed må nu vara hur som helst, men ~.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) nåväl, välan, ja, bra, nej, sakta, stopp, håll, tyst, nånå.

Nå², -r, nådde, nått, -s; nå fra'm m. fl. se II 1; nå upp se uppnå; nåbar (-t, -are; -het) se II 2. **I.** Enkelt. **1**) Trans. **a**) Egentl. *Nå botten* bottna. *Få tag i ngt, innan det nått botten* sjunkit till botten. *Att man sittande på golvet med handen nådde taket. Ett toppigt myggtält, som nådde taket* även: nådde (upp) i tak(et). *Och allt vad han [bortbylingen] kunde nå och klå, satte han i sig* S. Dahllöf. *Nå hamn(en)* lyckligt komma i hamn. *Nå land. [Skall] du Jordanen nå till sist* V. Rydberg. *Nå målet* oftast friare l. bildl. *Snön smälte, så snart den nådde marken.* **b**) Friare o. bildl. *Att söka nå det ouppnåeliga. Då detta rykte nått honom, hans öron ~. Söka nå kontakt med ~. Med vilka författaren ännu icke nått förbindelse. Nå förståelse. Röster från barndomens år ~ ni nå ej mitt hjärta mer* V. v. Heidenstam. *Där hasseln når sin nordgräns. Nå sitt slut, sin höjd. Hon hade nått en död punkt i sina undersökningar och ~. Kreugerpapperen och Tändstickor nådde nya lågmärken. Endast en son nådde mogen ålder. Skogar, som ännu ej nått fröbarhetsåldern. Sedan garnet n-tt den åstundade ~ färgen* C. Sahlin. *Organisationstanken bland vadsillfiskarna har nu nått den mognad, att ~* 1917. *När ostmassan nått en viss grad av fasthet ~. Då fadern nått ställning och de kunde gifta sig* H. Dixelius-Brettner. *Nådde den ena äreposten efter den andra. Nå ärans höjder. Andra arter, vilka icke nå samma stora mått ~. Där torven sällan når någon större mäktighet. Nå en hastighet av ~. Och när härmed en kraftig dekorativ verkan. Nå målet för sina strävanden. Nå sitt syfte. Utan att ha nått något påtagligare praktiskt resultat. Frågan synes i England vara på god väg att nå sin lösning. Nå spridning, förhållandevis stor användning, en viss framgång, avsättning (för ~). — Man kan inte nå att hjälpa alla människor, som behöva hjälp. Nå att ta i taket med armarna. — Att endast det som kan nås är värt att äga. Som en fläkt från det aldrig nåddas / fjärran, oändligt fjärran land* Bruno Nylander. *Han nås ej längre av klaffares tungor. Han nås ej av anmärkningen* drabbas ej. *Och hans öra nåddes av besynnerliga ljud. Redan i Berlin hade jag nåtts av nyheten att ~. Midsommar redan nåtts ~* S. Lagerlöf. *Långt innan handgemäng nåtts* Frans G. Bengtsson. *Nås av en hjälpande hand. Bästa tid [i störtloppet] nåddes av kamrer M. Hansson med 6 min. 55 sek. Bland silvret nåddes högsta prisen av ~. Ty redan följande år nåddes han av döden. Så har syftet med boken nåtts. Tills summan, 1,000 kr., är nådd. Enighet nådd om svensk-norsk luftkonvention* 1921. **2**) Intr. o. nå ngn till. Egentl. o. bildl. **a**) *Så långt ögat, blicken når. Ett gott rykte når stan, men ett dåligt till världens ända. Nå ända upp i taket. Och till de saligas öar / har ingen Kolumbus nått* Bo Bergman. *Mantel nående till en bit nedom höften. Nå (opp) i taket med armarna. Nå utom gränserna för ngns befogenhet.* **b**) *Icke nå en till axeln* även bildl. **II.** Ssgr. **1**) Särskrivna. Ex.: *Med möda, knappt nå fram till ~* egentl. o. bildl. *Når minst en meter förbi den största. Med gummirockar, som nå ned över våra vadstövlar. Nå ti'll* ldls. = förslå, räcka (till). **2**) Fasta. **a**) *Dessa Londons förstäder, så lätt nåbara från City. Nåbara, praktiska mål. Inskränka sina önskningar inom det nåbaras gräns.* **b**) Sälls. *Lagom högt för att vara utom nåhåll.*

Syn. räcka (fram, upp, ner osv. till), hinna, hinna fram l. fatt l. upp, komma åt, gå fram (till), sträcka sig (ända till); uppnå, ernå, 'hinna', få.

Nåd¹, -en, -ar; -|a (-ade, -as; -ning). Nitning l. nit (jfr nit³). *Att båtspikarna »n-as», dvs. spikarna slås in från yttersidan av båten samt vikas på innersidan över en dorn, varefter de hamras ned* Kerstin Key.

Nåd², -en, -er (grav). **A** Enkelt. **I.** Utan plur. **1**) Kvarlevande äldre former. **a**) Nåde o. nådes. Bibl. o. högt. l. åld. Jfr även II 1. *Ingressen »Vi Gustaf, med Guds n-e, Sveriges, Götes och Vendes konung, göra veterligt» är med ingången av 1922 avskaffad. Och till Guds n-e min tillflykt taga* Anna Troili. *Ty ingen tar ditt ord till sig, / om han ej får din n-e* Psalm 21. *Av n-e* Psalm 576. *Av gunst och n-e* Isidor Kjellberg. *En skald av Guds n-e* gudabenådad, gudingiven. — *Pris Dig, som åter huldrik tände / Din n-es sol* Lydia Saxén. *Din n-es gåvor* Psalm 32. **b**) Nådenes. Bibl. l. åld. *N-enes bord* C. O. Rosenius, ps. 594. *I detta n-enes år* (vanl. 'nådens') Konni Zilliacus. **c**) Nåder [o. nåders]. Ibl. bibl. l. ämb. men även vanlig stil. *Se i n-er till dina barn* bibl. *Konungen har i n-er behagat förläna ~, har i n-er befallt ~. — På n-er kom du hit. Som om han släppts på n-er. [Det synes] mig ofta och allt sedan jag kom över de 60, att jag lever på n-er* Artur Hazelius. — *Ta(ga) ngn till n-er igen. — Och sålunda blev jag tagen till n-ers, ty »i de blindes rike är den enögde konung»* And. Ramsay.

2) Bet. äro föga utpräglade o. föga skarpt skilda (bäst bet. välvilja från bet. förskoning). De hänföra sig ibl. till det världsliga, ibl. till det religiösa området o. kunna särsk. i förra fallet även vara ganska konkreta. De kunna växla mln välvillig sinnesstämning, välsignelse, nådevedermäle, (för)skoning o. barmhärtighet.

a) Bibl. o. d. *Om än höjderna vackla, så skall min n. icke vika ifrån dig* Bibeln. *N. utöver n.* ib. *Vår Herres, Jesu Kristi, n. vare med eder* ib. *N. vare med eder* ib. *Guds n. vare med och över eder alla! Gud give sin n. därtill! Den gudomliga n-en. N-ens ordning* (enl. luterska ortodoxien): *kallelsen, upplysningen, pånyttfödelsen och omvändelsen, rättfärdiggörelsen, den mystiska föreningen, helgelsen l. förnyelsen, behållelsen och härliggörelsen. N-en(s tillstånd)* det t. vari den återlöste befinner sig. *Mig ~ blev den n-en given att för hedningarna förkunna evangelium* Bibeln. *Ty han hade fått n-en att läsa Gudsordet bättre än alla andra i socknen* Ragnh. Modin Ringström. *Att han aldrig fallit ur döpelsen-en* ib. *I haven fallit ur n-en* Bibeln. *Med mig delaktiga i n-en* ib. *De n-ens ord, som utgingo från hans mun* ib. *En underbar n-ens skickelse* E. Lampén. *Till att predika ett n-ens år från Herren* Bibeln. *Om vi i n-ens år 1919 skulle ~* dvs. år 1919 'e. Kr. f.' *Synda på n-en* ofta friare (mindre allvarligt). — *Som gör n. med tusenden* Bibeln. *Om n. bevisas mot den ogudaktige ~* ib. *Eller visa dem n.* ib. *För att n. icke skulle vederfaras dem* ib. *Jag förtröstar på din n.* ib. — *Frälsnings-, syndanåd.*

b) 'Världsligt'. *Stå högt i n. hos ngn. Finna n. för ngn(s ögon)* behaga. *Bero av ngns n. Komma i n. hos ~, i n. igen. Leva på n. hos ~. Om man står i n. hos guvernören* Öv. fr. D. Dekker. *Då även Berta och jag hade n-en att få vara med* C. Sundbeck. *Av gunst och n. — Utbedja sig en n., som en n. att ~. Det vore en n. att stilla bedja om* det är ngt som man knappt ens vågar hoppas. — *Konungen äger att i brottmål göra n., mildra livsstraff samt återgiva ära och till honom förverkat gods* Regeringsformen. *Då han icke låtit sig rätta, oaktat det kungl. n. blivit honom vederfaren genom mildringen i dödsstraffet* Thorbjörn Hwass. *Och icke heller kunde han bedja om n., ty han hade själv aldrig visat n. Fick n. vid stupstocken. Bedja om n. för en brottsling. Ingen n. åt dessa fega kommunister, som själva icke visa n., när de äro tillräckligt många om en! N., n.! ge oss n.! Låta n. gå för rätt* före. *Skjutas utan n. och barmhärtighet, utan n. och förbarmande. Av n. och barmhärtighet. N. mot lasten och ondå mot dygden. Ge sig på n. och ondå* utan alla villkor.

II. Med plur. Titel l. benämning. Statt i avtagande om ock ännu ngn gång vissa furstliga personer o. adelsherrar kunna tilltalas 'Ers n.' o. deras fruar 'Hennes n.' (som särsk. länge bibehållit sig som tilltal av tjänstefolk till fru av adlig börd). Eljest om äldre fhdn o. ibl. skämts. **1**) Formen 'n-e' är sälls. *Som page hos hans n-e* Har. Hornborg. *Hans furstliga n-e.* **2**) Huvudformen. **a**) Tilltal. Ibl. med stor bokstav. *Behagar E(de)rs N. befalla fram hästarna? Önskar Hennes n., att jag inväntar budet här? Behagade n-erna ta plats? — God middag, lilla n-en* familjärt o. skämts. **b**) Omtal. *Men gamla hennes n. böjde sitt trötta, vissnade ansikte mot ~* R. Schildt. *Någon av n-erna på Hägersjö* Elis. Wærn-Bugge. *En landå med en n. i parasoll* O. P. Sturzen-Becker. *»Ack, snälla baron,» sade n-en, »ge honom dem, så ~* C. G. Laurin. *Satt just och spelade kort med några gamla n-er från Karl XV:s tid* ib. *Greven och grevinnan och jag och den gamla änken-en* Dan.

B) Ssgr ha i regel *nåde-;* i några bibl. ha vi *nåda-*. 'Nådår' är så gott som ensamt om formen *nåd-*. Bibl. (o. högt.) träffas även *nådes-*. Stundom finnas växlande former i samma ord t. e. jämte det vanl. 'nåderik' ngn gång 'nåd- l. nådesrik'. Ngt oftare växla nåda- o. nåde- (t. e. nåda- l. nådebord, -skott, -stöt, -tid, -val). Mer säll. växla nåde- o. nådes-, t. e. nåde(s)bevis(ning).

Syn. **A**) **I.** **2**) frälsningsnåd, syndanåd, Guds kärleksfulla handlingssätt mot syndare, syndaförlåtelse; nådastånd, ibl. evigt liv; välsignelse; gunst, ynnest, bevågenhet, välvilja, välvilligt l. förbarmande sinne(lag)

l. sinnesstämning, huldhet, välbehag; gunst l. ynnest- l. nådebevis, nådevedermäle, ynnestprov; (för)skoning (till livet), benådning, tillgift, eftergift l. mildring av straff, pardon, barmhärtighet, förbarmande, förlåtelse, överseende, godhet, mildhet, medlidande, (ibl. nära:) långmodighet, saktmod, fördragsamhet, varkunnsamhet, skonsamhet, tolerans; **II.** (ibl. mer l. mindre nära:) (Ers, Hans, Hennes) höghet l. härlighet l. ärevördighet o. d.

— **Nådrik** se nåderik. **-år.** N-et utgör en art av pensionering: under året l. åren närmast efter prästs (l. klockares) död åtnjuter änka o. barn inkomsterna av den avlidnes befattning mot att de avlöna vikarie. *Vet du, om änkan har n.? Beviljas ett extra n. — N-sberättigad änka. N-spredikant. N-spräst. N-srätten har, med undantag för redan förvärvade rättigheter, upphävts fr. o. m. 1 maj 1927* E. Schalling. *För alla n-sänkor.* — Märk uttr. *Du ser ut, som om du ätit upp n-et l. n-en för räven* du ser utsvulten, alldeles utmagrad ut.

— **Nådabord** se nåde-. **-förbund(et).** Även nåde-. Religiöst. **-skott** se nåde-. **-stol.** Bildl. Locket på Förbundsarken (betraktat som Jehovas tron). *Du skall göra en n. av rent guld* Bibeln. **-stånd.** Bibl. o. d. *Försjunker i grubbel över sitt »n.»* Ellen Key. *Men man visste inte, om hon befann sig i n-et* Fab. Månsson. **-stöt** se nådestöt. **-tid.** Bibl. o. friare. Ngn gång även 'nådetid'. *Herren hade förlängt min n. Förspilla n-en. Om I försummen nådetiden* ~ Gust. v. Numers. — Allmännare. *Socialiseringsnämnden har av regeringen fått en n. till nästa vår* 1931. *Det gäller att ta vara på n-en.* **-tillfälle.** *Faller ~ sig stundom ganska vanskligt att märka, när n. bjudes* Erik Palm. **-val.** Bibl. o. d. Mer säll. 'nådeval'. *Huruvida Paulus i Romarbrevet lärt den absoluta predestinationsläran, Guds ovillkorliga n.* Tor Andræ. *Den reformerta n-släran.* **Syn.** predestination, utkorelse (till salighet).

— **Nådeansök|an;** -ning. Ngn gång även nådes-. **-besökelse.** Religiöst. *En härlig tid av n.* (då Guds nåd strömmar över en) P. Wagenius. **-bevis;** -ning. Ofta nådes-. Bibl. o. friare. *Genom ~ frikostiga nådesbevis* Har. Hjärne. *Fått en tydlig n-ning från höjden* Raf. Hertzberg, öv. *Herrans stora nådesbevisningar* H. Dixelius-Brettner. *Detta var ju en stor nådesbevisning, som ~* Hildegard Sprinchorn. **-bord.** Även nåda-. Mest i best. sing. Altare där sakramentet utdelas, nattvardsbord. *Förklarade ~ Elias för dum att släppas fram till nådabordet* Konni Zilliacus. *Och vid sitt helga nådebord / med livets bröd bespisar* S. Cavallin, Ps. 527. **-bröd.** *Kanske åt hon n. hos rika släktingar* levde på nåd. *Levde i vardagslag på n. hos sin bror* Emil Kléen. *Där han nu åt ett knappt n. Ni måste nu ge mig, onyttiga varelse, n.* Walborg Hedberg, öv. *För stolta för att söka n.* **-frist** jfr nådatid. **-full.** Gärna bibl. o. d. *Jesu n-a röst* Nat. Beskow. *Jag bad / om en n. död* Ax. Ahlman. **Syn.** nåderik. **-förbund(et)** se nåda-. **-förkunn|are;** -else. Gärna bibl. o. d. *N-aren blir en domsförkunnare* Nat. Beskow. **-gåv|a.** Bibl. o. friare. *Försumma icke att vårda den n-a, som finnes i dig* Bibeln. *Men det måste åtskilligt av övertro till för att med denne ynglings person kunna förknippa någon ovanlig n-a* B. Forell. — *Ålderspension är intjänt lön, ingen n-a. K. m:ts brev ang. n-or till avskedade personer, som ~. Jag tar ej emot några n-or.* **-gärning.** *Jag vill sjunga om Herrens n-ar evinnerligen* Bibeln. **-hjon.** Jfr t. e. 'äta nådebröd'. *Bli n. hos sin fars forne frälsebonde. Kunde ej leva som n. i det land, där han varit herre och husbonde* Mari Mihi. *Vill ej, att de skola känna sig som n.* Jeanna Oterdahl. — Även rent bildl. *Ett litteraturens, (ett) litterärt n.* **-löfte.** *Guds n-n.* **-med|el.** Sakrament; ibl. i plur. särsk. = nattvarden. *Kari i Dolte låg i själatåget och skulle ha n-len* Lars Häggström. **-rik.** Ngn gång nåd- l. nådes-. Mest bibl. o. d. *Han är mild och n. Fromme Jesu n., / giv oss frid i himmelrik!* Nino Runeberg. *Och bett en n. Försyn bevara Ingrid väl* Bruno Nylander. — *Är det en ängel som nalkas / nådrik vår fattiga boning* Vilh. Ekelund. *Si, jag vilar vid hans hjärta / i hans öppna, kärleksvarma, / nådesrika fadersfamn* Y. Ling-Lander. **Syn.** nådefull, nådig, full av nåd. **-skott.** Ofta även nåda-. Skott som dödar ngn svårt sårad. *Tills han fick n-et* (om sårad varg) Bengt Nylund. *Ingen tänkte på att ge honom ett n.* Karin Jensen, öv. *Icke spara på n-et* Th. Högdahl. — *Då vi nådde dit, flög den ut mot floden och fick nådaskottet* Henning Nordlund. **-smul|a.** Mest i plur. Ibl. = nådebröd. *Och en sak framför allt: varken medömkan eller n-or!* B. Gripenberg, öv. *N-or från de rikes bord.* **-sol.** *Där lyser n-en klar* S. Cavallin, Ps. 527. **-stund.** *Herre, låt oss ej förspilla / n-en Du beskär!* Lina Berg f. Sandell, Ps. 563. **-stöt.** Även nåda-. Jfr nådeskott. Egentl. o. bildl. *Denna gång får hästen n-en* (vid tjurfäktning) Yngve Berg. *Som absolut skulle gett n-en åt hennes självförtroende. — Och gav med bajonetten sin fiende nådastöten.* **-sökande.** **-tid** se nåda-. **-tröst.** *Får njuta himmelsk n.* Ps. 601. **-val** se nåda-. **-vedermäle.** *Lista på n-n för dem, som mest bidragit till segern. Nordstjärneordens och Serafimerordens officianter utnämnas ej som vanliga dödliga, när de skola få sina n-n, utan »förklaras»* 1920. *Länsstyrelsen hemställer hos k. m:t om något*

n. till N. för räddningen av ~. **-väg.** *K. m:t har i n. beslutat, att* ~. *Då även n-en är stängd, återstår endast att* ~.

— **Nådesansökan** se nåde-. **-brunn.** *Min n., min hälsoflod* (om Jesus) Ps. 597. **-ord.** *Nu anbefaller jag eder åt Gud och hans n.* Bibeln. *Herre, samla nu oss alla kring ditt dyra n.* Lina Berg, Ps. 563. **-tanke.** *I samma mån man låter n-en komma till sin rätt* Edv. Rodhe. **-under.** *Gör nya n., / befria syndens träl!* Ps. 512. **-uppdrag.** *Det n. av Gud, som är mig givet* Bibeln.

— **Nåde**[1] se nåd[2] A I 1 a. — **Nåde**[2], 'pres. konj.' (önskeform). Blott i uttr. som: *Gud n. mig, fattige syndare! Gud n. mig, nu är allting förlorat!* Gud vare mig nådig, Gud hjälpe mig. *Gud n. dig, om du det gör!* du är olycklig om du gör det. *Gud n. den, som* ~! — **Nådelig,** -t; -en (jfr nådligen). Åld., bibl. o. d. *O Fader! du, som n. / oss med allt gott begåvat* Ps. 24. *Ett n-t Herrans år. Att Han n-en ville se till oss* ~. *Gud sig n-en misskunda, sån't kvinnfolk!* S. Dahllöf. **Syn.** nådig.

— **Nådig,** -t, -are; [-het]; -st(e) se bland avledningar. **A**) Huvudbet. äro 'gunstig' l. 'välvillig' samt 'barmhärtig'. De äro ofta föga skilda. Den förra kan övergå till 'nedlåtande' l. försvagas t. e. i titlar. Ibl. snarast = 'kunglig' (kungl.). Ibl. (ngt vard.) = 'god (på)'.

B) Exempel på användningen. **I.** Ifråga om Gud. **1**) *Gud har varit mig n., och jag har allt fullt upp* Bibeln. *Var mig n., Herre, ty jag försmäktar* ib. *Barmhärtig och n. är Herren, långmodig och stor i mildhet* ib. *Gud vare oss alla n., hans själ n.!* **2**) *Det ha vi* ~ *sannerligen en n. försyn att tacka för* C. G. Armfelt. *Ett herrans n-a under, att inte Ala krossats därute mot pirhuvudet* S. Siwertz. **II.** I övriga fall. **1**) Ofta ung. = 'kunglig'. **a**) *Kungliga brev började förr t. e.: Vår ynnest och n-a benägenhet med Gud Allsmäktig! Vår n-a vilja är, att* ~. *Och denna ansökan hade nu vunnit n-t bifall. Icke kommit i n. åtanke vid de senaste landstatsutnämningarna* 1923. *N-t brev* 'kungabrev': av konungen själv undertecknad expedition i ett regeringsärende. *N. skrivelse. N-t avsked* av konungen beviljat a. på egen begäran (oftast vid nådd pensionsålder). *På n. befallning* (även 'nådigste') förkortat 'P. n. b.', hävdvunnen formel i det fall då en expedition i regeringsärende undertecknas av ett statsråd i st. f. av konungen (t. e. vid generalorder o. remisser). **b**) Märk det skämts. *N-a luntan* statsverkspropositionen.

II. Allmännare. Ifråga om l. till högt uppsatta personer, damer etc. **1**) I tilltal. Särsk. ngt åld. l. om äldre fhdn. Obetonat o. ibl. oböjt i de av underordnade o. särsk. lägre av tjänstefolk i adliga hus nyttjade *N. herre, N. herrn, N. fru(n) o. N. fröken.* Förr även *N. lagman. N-e herre* även 'ädle herre'. *Låta kalla sig 'n-e herrar'* Bibeln. *Och hon förtalde mig, n-a herrar, denna historien* Ellen Wester, öv. *Det är längesedan n. patron var häruppåt* Albin Widén. *Frågade, om hans n-a tant önskade något av honom* G. af Geijerstam. *Såsom bruket var den tiden började Alexej: »Min n-aste herr fader och min n-aste fru moder» och fortsatte* ~ Ellen Wester, öv. fr. Aksakov. Ännu halvt skämts. ibl. *Min n-a mamma torde* ~. — Märk särsk. det åld. o. sirliga (l. skämts.) 'min n-a' [l. 'min n-aste']. *Var det limonad min n-a befallde?* E. Flygare-Carlén. *Jag förklarade artigt: »Nej, min n-a, jag går icke till Maxime»* Maths Holmström. **2**) Omtal. *Den n-e herr(e)n måtte emellertid ha förtyckt detta, ty* ~. *Stepan Michajlovitsj sträckte n-t fram sin hand, och sonen kysste den vördnadsfullt som vanligt* Ellen Wester, öv. *Hade ett bortskämt och självmedvetet sätt att tillkännagiva sina sym- och antipatier, att så att säga n-ast fördela dem* Walb. Hedberg, öv. fr. Th. Mann. *Detta något oförblommerade yttrande upptogs icke n-t av värdinnan, som* ~ Rik. Lindström. *Vilket icke togs n-t upp av prinsen. Om vädrets makter äro oss n-a. Livet är inte n-t mot någon av oss* Harry Blomberg. Märk det skämts. *Tacka för n-t skinneri.*

III. Märk den ngt vard. bet. 'god' (på) o. d. *Allmosor ville hon aldrig ta emot, men hon blev inte n., om man vägrade att köpa hennes nålar* Gurli Linder. *N. var jag icke, då vi råkades, men fick blott hån och skratt till svar på min ilska* J. Möllersvärd. *Trots det icke vidare n-a vädret. Ja, då är det inte n-t, det medges [att få simporna ur garnen]* E. Sparre.

Syn. nådefull, nåderik, mildrik, barmhärtig, misskundsam, kärleksfull, överseende, förbarmande; bevågen, gunstig, huld(rik), (ngn) benägen, gynnsamt l. vänligt stämd, ynnestfull, välvillig, blid, mild, god; (ibl.:) nedlåtande, förbindlig, beskyddande, urban l. förekommande; 'god' (på).

— **Nådigst;** -e. Ofta ämb., gärna åld. *På almanackans titelblad står ännu: Efter Kungl. Maj:ts N-e stadgande, med uteslutande privilegium utgiven av Dess Vetenskapsakademi. På n-e befallning* jfr nådig B II 1 a. *På n. uppdrag får jag enligt gammal svensk sed* ~ Nat. Söderblom 1919. *Men läggen n. band på tungorna* Fröding. *Det är en sorglig historia, n-e herre* Öv. fr. K. E. Franzos. *Allernådigst(e).* — **Nådligen,** adv. Mindre vanl. för 'nådeligen'. *Herren Krist vill dem själv sin rikedom ge / och n. sig förbarma* Harriet Löwenhjelm.

Någon ˌ-ånn; grav`; något (som adv. se avledningar; jfr även 'någonting'), några. Obest. (indefinit) pron. nyttjat substantiviskt l. adjektiviskt. **A**) Former. **1**) När ordet står som subst. har det gen. *någons, någras* o. säll. *någots. Någre* är mkt åld. l. dialekt. I smtl. äro formerna *nå'n, nå't, någe* (ibl. nå) o. nåra vanliga. **2**) Ssgr ha i regel *någon-*, ibl. *nå'n-, någor-* l. *några-* ˌsamt, även till adv., *något-).*

B) Betydelser o. användning. Både som subst. o. adj. kan ordet brukas antingen om antal l. mängd. Särsk. i (till form l. bet.) nekad sats ofta = n. vem det vara må l. d. **I.** Klart substantiviskt (l. ngn gång — 'något' — på gränsen till adv.). **1**) Någon (l. nån). **a**) *Är (det) n. här? Tyst, det kommer n. (i trappan). Jag hör nån komma i trappan. Bor de(t) någon l. nån ovanpå? Nån kunde ju komma ändå, som åv en händelse. N. av hans närmare vänner. Brott mot n-s frihet.* **b**) Betonat. Nästan endast i formen 'någon'. *Kände denna trakt som knappast n., bättre än n. Jag trotsar n. (, vem det vara månde, överhuvud) att göra det bättre. Det torde icke finnas n., som bättre än han lämpar sig härför. Mindre än n. lämpad för uppdraget. Du, om n., bör väl ha utsikter.* **c**) I (direkt l. fingerat) tilltal. Gärna smtl. o. vard. Ofta i formen 'nån'. *Gå upp, n., och säg honom, att* ~ Öv. fr. Kipling. *Ta rodret n., mumlade han* ~ S. Siwertz. *Kom nu inte n. och säg, att jag är oförskämd* Jörgen. *Spring nån!* B. Sjödin. — *Å nån åv er så vaken, så han kan ge mej tidningen? — Kära n., det var inte mycket, det* Fanny Alving; oftare 'nån', t. e. *Å, kära nån, nu tror jag jag sätter mig ett tag!* Karin Thordeman. *Söta nån, vad det smakar bra i dag!* Vilh. Nordin. *Men som flygare — nej, snälla n.!* Jöran Forsslund. *Åh, tycker nån det!* Karin Jensen, öv. *Vet nån, jag går ifrån alltsammans* Strindberg. *Nej, vet nån, något slikt har väl aldrig hänt förr* Ellen Wester, öv. *Nej, men hör nån, hör nån! stönade Dominikowa* ib.

2) Något (l. någe, nå't). **a**) *Ge honom något att äta! Ha något att leva av. Det kan inte göra honom något. Tro sig vara något. Det gav honom något att tänka på. Har du något att invända? Jag har något att tala med honom om, något, som jag vill säga honom. Vill du mej något? Kostar det något, så smakar det något* jfr adv. *Det vore något för dig! Det ligger något i det där, något därunder. Utan att lägga till eller ta ifrån något. Bara han nu riktigt ville bli något! Jag är rädd, att det inte blir något (ut)av honom. Fruktan är något han inte vet av.* **b**) *Med något av vemod i blicken. Beviset har därmed förlorat något av sin kraft. Något av större intresse hade han ej att berätta.* **c**) *Han ser inte något ut (för världen). En som tror, tycker sig vara något l. något vara.* **d**) *Jag tänkte ge uppsatsen titeln 'Något om våra pronomen'.* **e**) Betonat. *Något är bättre än intet. Om du åtminstone hade något (av värde) att komma med! De ä ändå något, om också* ~. *Detta, om något, borde ha övertygat honom om* ~. **f**) *Va(d) för något?* ofta = vad menar du. *Vad är det för något?* **g**) *Något över tjugu böcker* jfr adv. **h**) Gärna skr., ibl. fil. *Ett visst något i blicken, som fängslar från första stunden. Över det hela låg detta odefinierbara »något», som alltid fanns på* ~ Arthur Jacobsson. *Ett visst obeskrivligt något i* ~ Konni Zilliacus. **i**) Ex. med någe l. nåt. *Utan att Kristin märker någe* Ester B. Nordström. *Flygande fågel får någe, sittande får inget. Så att han får någe å föra spektakel mä, då* ~ S. Lagerlöf. — *Som din mor och syster inte vet nåt om* N.-M. Folcke. *Där måste ligga nåt under!* Gullberg-Harrie, öv. *Är det likt nåt, som han magrat denna vår* Sigrid Kurck.

3) Några (l. nåra). *Några säjer de(t), andra de(t), vem ska man tro? Några komma med spade, några med hammare* ~. *Vi var några å tjugu, som* ~, *tjugu å några till, som* ~ jfr III. *Några här och några där. Ja, det är ju verkligen någras mening. Jag vet några, som nog vore hågade. Några av fiendens utskickade hade emellertid* ~. (Däremot bäst fattat som adj. i ex. som *Jag har inga pengar, har du några?)* — *Nåra stjäl både till höger och vänster, tar mutor från alla.*

II. Klart adjektiviskt. **1**) Någon (l. nå'n). **a**) *Det ligger n. sanning däri. N. gång har det väl hänt. N. gång framdeles, i framtiden, i nästa vecka. N. tid efteråt. Efter n. tid. För n. tid (framåt). För n. tid sedan. Utan n. (som helst) anledning* betonat l. obetonat. *Utan n. anledning alls* obetonat. *Icke ha n. respekt med sig.* **b**) Märk bl. a.: *Man är icke n. Tegnér, därför att man skrivit en solsång. N. enstaka, sällsynt, enda gång. Utan n. den minsta svårighet. Av något* l. ibl. *någon slags artighet.* **c**) Betonat. *Som icke n. gång tagit miste. N. gång ska bli den första. Tala inte om det för n. människa! Det kan alltid komma till n. nytta. N. förmögenhet har han ju. N. medicin är bättre än ingen. N. ordning ska de vara.* **d**) Ex. med 'nån'. *Nån rik knös* Ludv. Nordström. *Som d'ä nån kläm i* Evert Taube. *Inom nån vecka härefter* E. Hornborg. *Om du nån dag satt skuggad av dess krona / och stilla njöt av västanvindens smek* Harry Martinson. **2**) Något (l. någe, nå't). **a**) *Har det kommit något brev till mig? Något giftermål var nu inte att tänka på. Som ej kan tillvinna sig något (större, vidare, egentligt, allvarligt) intresse. Har på något sätt, okänt*

vilket, skaffat sig ingång till ministern. **b**) Betonat. *Helst på (åtminstone) något avstånd. Med något (litet) tålamod bör det ju gå. Icke i något hänseende. Om du på något vis kan (slita dig lös), så kom! Finns det något land i (hela) världen, som ~?* men obetonat i 'något enda'. **c**) Ex. med någe l. nåt. *De vore någe absolut nytt! Att jag ska få nåt arbete i ~* Greta Tiselius, öv. *Göra dem till nåt slags besynnerligheter* Mollie Faustman. **3**) Några l. nåra). **a**) *Har du några pengar på dej? Ja, några gånger har jag tillåtit det. Endast några (få) steg härifrån. Vill du vänta några minuter bara, så är jag färdig. Jag ser några flickor komma på vägen. Hans glädje kände knappast några gränser. Utan några villkor alls, några som helst villkor.* — Sälls. är *En gång gjorde vi en några dagars utfärd till ~* C. G. Laurin; (vanligare en utflykt på några dagar). — Ngt vard. är *Han behöver inte gno ärenden i några fyra veckor inte!* Karin Jensen, öv. **b**) Ex. med nåra. *Vad är ni för nåra jäkla hejare?* Ax. Ahlman. *Om han ska ha nåra pengar kvar, tro?* Ester B. Nordström.

III. I en del förbindelser med annat pron. (o. ibl. adj. l. andra ord) är det ofta svårt att avgöra vilket som står som huvudord; bäst torde i allm. vara att betrakta bägge orden tillsammans som ett subst. (resp. adj. l. annat ord). T. e. **1**) *Hade n. annan (än du) gjort det, hade det gått honom illa. Fråga n. annan! Kom hellre med n. annan invändning! Va de något annat (du ville)? Något annat menade åtminstone inte jag. Friare här än i något annat land* ofta betonat. **2**) *De kan något var ha tänkt av sig själv* både en o. annan, (nästan) vem som helst, lite(t) var. **3**) *Några fler(a) (böcker) har jag inte att låna dig. Något sådant l. dylikt* jfr något ditåt. *Det är icke något farligt, kom du bara! Jag vill inte ha n. stor portion. Något litet till livs kan vi väl få. Kom, ska du få se på någe vackert!* **4**) Märk särsk. en del sammanställningar. *N. annorstädes l. annanstädes l.* (vard.) *annanstans.* Även (vard.) *De få nån annstans logera* Hj. Söderberg. *Något varstädes* l. vard. *någe varstans. Att de ej kommo n. vart.*

Syn. (ibl.:) en l. annan, somliga, några stycken, en (tie, tolv l. d. stycken), (ibl. nära) ett par (tre), en då o. en då, en (obetonat), en om också ringa; någonting, (något) litet, en smula.

— **Någondera** (grav); någotdera. Pron., substantiviskt l. adjektiviskt. Saknar plur. Syftar i regel på någon av två. *N. (av er) måste ta första steget. I frågor, som röra n. kammaren enskilt ~. Icke på någotdera hållet, n. sidan. Jag kan inte gilla någotdera av de båda förslagen, någotdera förslaget. — Nå(go)ndera da(ge)n* 'endera', en av de närmaste dagarna. **-gå'ng** (l. nå' med grav). Mest särskrivet. Särsk. smtl. l. vard. även 'nångå'ng' l. **nå'n-** (med akut). *Rullstensgrus, sand och n. lera* M. Stolpe. *Nångång i världen* E. Lampén. **-sin;** adv. Särsk. smtl. l. vard. även 'nå'nsin' (grav). *Ingen har n. sett Gud* Bibeln. *Aldrig n. går jag med på något dylikt* aldrig i livet l. i evighet. *Sämre än n. (förut). Rumlade om mer, än han n. gjort (i sitt liv). Fotgängare genomkorsade parken, men ingen stannade n.* det hände aldrig att ngn stannade. *Har man nå(go)nsin sett på maken! Nu om n. — Crusenstolpe är lika benägen för flåspatos som n. Blanche* Ruben Berg. *Lika blå som n. det Egeiska havet* Frans G. Bengtsson. — *Hon gör så mycken nytta hon nånsin kan. Världen är så stor, så stor, / Lasse, Lasse liten! / Större än du nånsin tror, / Lasse, Lasse liten!* Z. Topelius. *Då blev jag verkligen snopen om nånsin* Alb. Engström. **-slags** (långt l. kort a — i senare fallet -slacks); oböjl. adj. Även 'någotslags' — o. detta särsk. då ordet (som ofta) särskrivs — samt (smtl. l. vard.) 'nånslags'. *N. strafftjänstgöring* B. Gripenberg. *Och modern var n. obskyr handelsidkerska* ib. *Som gav någotslags signaler.*

-stans [l. **-stäns**]; -ifrån m. fl. o. **-städes;** -ifrån [l. **-städs**]; alla med grav. Smtl. l. vard. även 'nånstans' [l. -stäns] med akut. Åld. ngn gång 'någorstädes'. Adv. **1**) Någonstädes. Mest (högt.) skr. *Denna teori om ett sömncentrum n. i närheten av ögonmuskelkärnorna. Talet om mänskoandens nivellering, om det n. höres på allvar, är den brottsligaste av maximer* Karlfeldt. — *Det var, som om Eva Gustava tillförts ny livskraft n-ifrån* Jonatan Reuter. **2**) Någonstäds. Skönl., mest i dikt. *Att drottning Ulrika Eleonoras guldvagga finns n. i Stordals kohage* Herm. Hofberg. *Och n., där molnen rolöst driva, / det sista tranesträcket hemåt styr* Ragn. Ekelund. **3**) Någonstans. *Man skall n. vara, sa tjuven, var i skafferiet. [I Kamtschatka] om n. gäller det, att »Gud skop ingen hast»* E. Hultén. *N. inåt skogen spann en skärra och brummade en horsgök* Ad. Johansson. *För att ta reda på var n. felet ligger* Karin Jensen, öv. — *Får väl försöka anskaffa en dräng n-ifrån* L. Munsterhjelm. **4**) Nånstans. Gärna smtl. l. vard. l. ibl. skönl. *N. långt borta* Pär Lagerkvist. *N. i närheten av ~* A. Mörne. — *Vi komma n-ifrån. / Vi vandra n-hän* ib. **Syn.** på l. till ngt ställe.

-ting (grav). Obest. pron. Vard. o. smtl. samt skönl. även 'nånting' (ibl. utt. -ti'ng). Jfr någon. **1**) Någonting. *Kom, jag har n. jag vill tala med dig om. Om du icke har n. däremot. Icke rädd för n. (i världen). Utan att dock äga n. av ödslighetens storvulenhet och poesi* Emil Zilliacus. *Han sa*

n. om att resa bort i påsk. — *N. nytt (från ostfronten)? Har du n. extra att bjuda på i dag? Är det verkligen n. jämförligt? N. så otäckt hade hon aldrig ens tänkt sig.* **2**) Nånting. *Mårten Mårtensson var inte rädd för n. utom för sin kvinna* H. Wranér. *N. i den stilen tror jag inte min farbror upplevde* S. Barthel. *Något obegripligt, okristet språk, som inte liknade n.* Ester B. Nordström. *Äsch, dä va visst n. å åbäka sej för* Sv. skämtlynne. *Men man stadgas förstås och man blir n.* N.-M. Folcke. *Det var också n. att komma med!* H. Wranér. *Jag ville se n. annat ~, n. av det liv, som ~* E. Lampén. *Hur kan du säga n. så verklighetsstridigt?* A. Mörne. *Sätter di inte opp snoken, som di var n., och ~* H. Bergegren. **Syn.** något. **-vart;** (grav l. -va'rt); adv. Även särskrivet. *Inte heller skidlöparen kom n. om dagen ~* L. Munsterhjelm. *Ständigt jaga efter något, ständigt på språng n.!* Ernst Lundquist, öv.

— **Någorledes** (l. -år-); adv. Sälls. o. åld. På något sätt. **-lunda** (l. -år-; grav); adv. o. oböjl. adj. **1**) Adv. *Nu börjar det dock på att gå n. Han läser ju n. (ledigt). N. göra sig begrepp om ~* l. *Göra sig n. begrepp om ~* kan även fattas som adj. *Sina ögons synskärpa känner man vanligen n. till.* (Hur står det till?) *Åjo, n. N. lika. N. välbärgad. Komma n. hyggligt ifrån saken.* **2**) Adj. *Med n. visshet. Och med n. tillförsikt gick hon till de övriga i kammaren* Raf. Hertzberg, öv. *Få en n. föreställning om hur landet ligger* S. Belfrage. *Med n. fart* S. Lagerlöf. — (Hur tycker du han ä?) *Å, han ä n.* 'si så där'. **Syn.** ganska, rätt, tämligen (väl), något så när, inte alltför illa, medelmåttig, så där (tämligen), dräglig (nog), passabel, måttlig; 'går väl a'n', i ngn mån, nära på. **-städes** sälls. o. åld. för någonstädes (se d. o.).

— **Någotdera** se någondera. — **Någrahu'ndra** m. fl. särskrivas vanligen.

— **Något;** -sånär (l. -när; blott särskrivet i SAOL[8]). Adv. Ibl. svårt att skilja från subst. Jfr någon. **1**) *Jag känner mig n. bättre* smtl. även 'någe'. *N. längre (än i Schweiz) var jag i Italien. Köpt för n. mer än 10 kr. Föredraget var n. (för) långt. Jag tycker han förefaller n. oförskämd. N. bortom Sunnersta. N. efter midnatt. Har vattnet minskat n. sen igår? Om vi nu skulle n. höra oss för, hur ni minns gamla läxan. N. så när* smtl. o. vard. ibl. 'nåsånär' l. 'nåtsånär' l. 'någesånär'. **2**) Märk bl. a. några (mest vard.) uttr. (Fick du uppsträckning?) *Jo, n.!* jo de vill jag lova, jo å de så de stog härliga till, jo de må du tro. — *God afton, fröken, det är n. till varmt* (väldigt l. d.) Strindberg. *Men det är n. till stiligt med morgonrodnad, så röd, så röd ~* C. Sundbeck, Elsa i Upsala. **Syn.** (ibl.:) (något) lite(t), i någon mån l. utsträckning, en smula, strax, ej långt, 'en aning'.

Nål, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Vid sömnad, virkning o. d. arbeten, för fästande l. till prydnad. **a**) *Trä(da) på n-en, en n.* sätta tråd på en synål. *Tar du med dej n. å tråd? En dyna, helt späckad med (knapp)-n-ar. N-ar i askar eller 'brev'. Arbeta med n-en. Satt alltid med några n-ar mellan läpparna, när hon sydde. Fästa med n-ar. Utmärka med n-ar. Flytta (knapp)n-arna i ett krigsspel, på en karta. I dräll tager man [vid stoppning] 1 tråd på n-en och går över 3 trådar* Hulda Lundin. — *N-ar för mjuka kragar.* — *Ingen n. är vass i båda ändar. Isbarken stack som n-ar i ansiktet. Blickar, vassa som n-ar.* **b**) *Sitta som på n-ar* 'inte kunna sitta stilla', 'ha kvicksilver i stjärten', vara ytterst otålig l. orolig. Ngn gång även: *Kalle går visst därute som på n-ar* Elis. Högström-Löfberg. *Veta, att gamle Müller måste stå som på n-ar däruppe* Jeanna Oterdahl. **c**) *Sy-, stopp-, träd-, tapisseri-, broder-, symaskins-, stickmaskins-, lik- (sjöv.), madrass-; häft-; virk-, bind-, knyt-; stål-; säkerhets-; dräkt-, prydnads-, krås-, kravatt-, kammarduks-, schal-, brosch-, bröst-, sjuksköterske-, skytte-, smycke-, garnēr-, guld-, patentnål. Späcknål. Kroknål för sadelmakare. Skärnål med trekantig spets för skomakare. Hårnål med vågiga skänklar. Lugg-, locknål.* **2**) Ngt 'friare'. T. e. ifråga om etsning, kompass, läkarinstrument m. m. **a**) *Radering med kall n., torr n. Ett mönster av rynkor kring ögonen gick, / graverat av tidens n.* K. Asplund. *Radēr-, kall-, torrnål.* **b**) *Med hastighetsmätarens n. darrande omkring 80* B. Gripenberg. *Kompass-, magnetnål.* **c**) Läk. *Kroknål för kirurger. Punktēr-, injektionsnål.* **d**) *Ugnsrampens hål böra rensas upp med rensnål ~* (på gasspis). *Rensnål för pipor.* **e**) *Enligt prov ~ håller en grammofonskiva, som spelas med Winett-guldnålen, 4 gånger så länge, som om den spelas med vanliga ståln-ar; 1 n. spelar 10 skivor* 1931. **f**) *Ympnål.* **g**) *Tändnål.* **3**) Bildl. **a**) *Att det vid avkylning utkristalliserar som zinksilikat i långa n-ar* Sv. Arrhenius. *Isn-ar.* **b**) Säll. om barr hos barrträd, törntaggar, piggar hos piggsvin l. igelkottar. *Törnets vassa n-ar.* **c**) *Kleopatras n.* en obelisk. **II.** Ssgr ha i regel *nål-; nåls-* i n-söga samt de ovanligare n-stråd, n-sudd o. n-sända. **Syn.** (mer l. mindre nära stå ibl.:) syl, stift, 'krok', 'sticka', brosch, 'tunga', visare, pigg, tagg, dorn.

— **Nålask.** *Etui med hårborste, kam, tvål och n.* **-bok** vari nålar äro instuckna. **-brev.** Litet nålpaket i vikt (vanl. svart) papper. *Köpa ett n.* **-bryne. -dock|a;** -huvud. Att sticka nålar i. Jfr t. e. nåldyna. *Näpen n-a av kläde.* **-dyna.** *N. i form av en liten kudde med spets omkring.*

Detroit låg tvärs över floden ~, likt en stor n. fullsatt med ljus Frans G. Bengtsson. **-fabrik;** -ör. **-fat. -fin.** *Försedd med en n. gadd* Sven Hedin. *Med en n. pensel* Rich. Bergh. *Hårpensel med n. spets* Bernh. Karlgren. *Och låter en n. stråle spruta ned i svalget* Alf Martin. *Registreringen ter sig i form av ett n-t streck ~* Har. Norinder. *Hans n-a ~ piktur* C. G. Laurin. *Mungipornas kurvor med de n-a rynkorna* Henning Berger. **-flagg|a.** *Utmärkes ~ på en väggkarta medelst små n-or, som ~* Gust. Mattsson. **-fodral** jfr t. e. nålbok, nålhus, nålbrev. **-form;** -ad; -ig. *I n.* — *Ett ~ i n-ade prismor kristalliserande mineral* Nord. Fam.² — *Har n-iga, stickande barr* B. Jönsson. *Strålaster, med n-iga blomblad.* **-hus.** *N., innehållande c:a 30 st. sorterade, fina syndlar. Läderbälte med vidhängande n., pung, silversked och slidkniv.* **-huvud. -hållare. 1**) På symaskin. **2**) *[Spänne med] buckleformad n.* Å. Stavenow.

-karta jfr nålbrev o. d. **-kudde** jfr nåldyna. **-lik,** -t; -nande. *Med en fin, n-nande kniv. Små n-nande kristaller* H. Lundegårdh. **-längd.** *Tråden frammatas en n., och ett nytt huvud slås* Nord. Fam.² **-makar|e,** -(e)n, -e. *På söder [i Örebro] ~ bodde Sverges siste n-e — den siste i Sverge, som drev yrket som hantverk, Per Jernberg* J. Lindström Saxon. **-pengar,** mer säll. -penningar. Vanl. givna av man till hustru l. far till dotter för toalett l. till 'fickpengar'. *Rikliga n. ger han sin maka* B. Oxenstierna. **-påträdare.** *Den patenterade n-n* 1921. **-rasp.** *Enda grammofonskiva utan n.* 1929. **-smal.** Mindre vanl. än 'nålfin'. *Det n-a kyrktornet i Horn* Fr. Böök. *Som en n. ljusstråle* Hans Ruin. **-spets.** *Pollenklubba, fångad på en n. Ett nålspetsfint duggregn* H. Berger. **-stick.** *Märken i huden som efter n.* P. Häggström. **-sting** l. **-styng** l. **-stygn.** Egentl. o. bildl. *Fästa med ett par n. Nog har väl era skutor fått starkare stötar än nålsting utan att sjunka? Pikar och nålstyng* Py Sörman. *Döda med n.* — *Små blåsor eller nålstygnsartade fördjupningar* Ekenberg-Landin. *Då dammpartiklar annars åstadkomma nålstingsliknande punkter på bilden* Gunnar Malmberg. **-stolskram.** Sälls. Småkram, 'gårdfarivaror'. *Kvinna, som går omkring med n.* Wenström-Lindgren. *Och hennes mor säljer n., som ~* Strindberg. **-stuck|en.** *Och vred sina stackars n-na händer* Stina Aronson. **-stygn** l. **-styng** se nålsting. **-tunn.** *En fin, n. sidensnärt* E. Diktonius. **-tyg.** Nål o. tråd osv. *Att envar är skyldig att medföra putssaker och n.* **-upptagare.** *Grammofonborste, kombinerad med magnetisk n.* **-vass.** Egentl. o. bildl. *Grå-Misses n-a klor. En riktigt n. pil. Mina n-a mustaschspetsar* Fröding. *Avteckna sig n-t mot ~* R. Schildt. *N-a isflingor* Alb. Viksten. — *Med n. penna och käck uppfattning av ~. Ögonen tittade n-a fram under ~ luggen* Fanny Alving.

Nålstråd. -udd. -ända. -öga. *Det är lättare för en kamel att komma in genom ett n. än för den som är rik att komma in i Guds rike* Bibeln.

Nål|a, -ade, -as; -ning. Särsk. i lösbara ssgr t. e. fast-, hop-, på-, uppn-a m. Gärna fackl. *Några små vilsekomna lockar n-ade hon obarmhärtigt fast, så att ~* Greta Tiselius, öv. *Får man bara lapparna på-n-ade, så ~. Till en början fick den lilla modellen kliva upp på ett bord, och efter några saxhugg, vikningar och n-ningar hade hon fått sig en näpen ~ klänning, ja, av papper förstås, men ~.*

Nån se någon. **Nånsin** m. fl. se någonsin osv. **Nåt**¹ se något.

Nåt², -en l. -et, -ar l. =. Mest sjöv. men även skom. **I.** Enkelt. **1**) Fog i däck o. bord o. d. *Och själv jag diktat varje n.* Bruno Nylander. *Sedan becket kallnat, bortskrapas den del därav, som befinner sig utanför n-et* Nord. Fam.² *Om det var några n. att täta* S. Siwertz. *Där becket kokade i n-en* E. Hornborg. *Och becket bubblade i blåsor upp ur n-en* H. Mörne. *[Mercedes] svällde mer och mer i n-arna, efter ett dygn skulle den vara användbar* And. Frideen. *Däcksnåt.* **2**) Söm i segel o. skor. **II.** Ssgr. Ex.: *N-lister. Av järn byggda båtar äro ofta »n-lösa», i det att deras bordläggningsplåtar äro hopsvetsade och formade under hydrauliskt tryck* Nord. Fam.² — **Nåtl|a** (l. oftare nå't-); -ade, -as; -are; -erska; -ing (-en, -ar; -smaskin). Till nåt² I 2. Skom. Sömma l. sy sömmar på (skodon). *Nedböjd över en sko, som han höll på att n-a. Nu har jag sett honom sitta där ~ och n-a varenda dag i snart femtio år* Elin Hök. *De nya skorna voro nu n-ade och satta på läst* Berit Spong. *N-ade överdelar till skodon tullbehandlas som skodon* Tulltaxan. *[Den evige juden,] åldermannen i n-arnas skrå* S. Siwertz. *Den flitiga skon-erskan tvärs över gatan* Joh. Nordling. *All slags n-ing utföres ~ A. F. Mellin, skomakare.*

Näbb, -en, -ar l. (ofta fackl. l. ldls.) -et, [=] l. -ar. **I.** Egentl. *Hade ett friskt olivlöv i sin n.* Bibeln. *N-en saknar hos alla nutida fåglar tänder* T. Pehrson. *N-en är svart med en strimma av gulrött längs underkanten av övern-et* Sten Vallin. *N-längden mätes ~ från fjäderkanten vid n-ens bas till spetsen av övern-en* E. Lönnberg. *Hacka med n-en. Plocka n-en full med korn. Pelikanen med sin väldiga n. Klappra med n-en. Bryna n. Bågböjd n. Innan han stuckit n. under vinge på sin nattkvist. Och näsorna tunna och spetsiga som ett par fågelnäbb* Joh. Sundblad. *Erodium ~ med fruktspröt likt ett hägernäbb* P. Svensson.

II. Friare o. bildl. uttr. *Skära n.* om tjädern då han utmanar rivalen; bildl. även om ungdomar. *Klyva n.* dels öppna (sin) mun, dels tvista, skarpt ordkastas (k. n. med ngn, om ngt, i ngt). *Han klyver inte n. på hela kvällen. Nu kan du klyva n. med en ärkebiskop* R. Schildt. — *Den som ligger länge på sin bädd, han får litet för sin n. Unga fåglar ha vek n. Unga gäss ha stora n. Ingen fanns, som ~ öppnade n-en till något ljud* (i bild) Bibeln. *Öppna sin n. bland de äldre* om ung spoling. *När Sven lät upp sin breda n. och svarte: »jo, soldat!»* Runeberg. *Var fågel sjunger efter sin n.* var har sitt sätt l. sin natur, ingen kan tvinga sin natur. *Blek om n-en* (jfr blek om nosen) Hilma A. Strandberg. *Sätta upp n-en* Cl. Lagergren. *Få sig en n. luft* Dan. — *Han har både n-ar och klor* är icke god att tas med, kan nog försvara sig. *Försvara sig med n-ar och klor* hetsigt, kraftigt, med skärpa. — *Och döden kommer ~ och slipar sitt n.* (likt korpen) Bo Bergman. **III.** Bildliga bibet. *Skidsko med n. på tån. Pjäxor med uppvikta n-ar.* — *Hertigens stålblick och rovfågelsnäbb* C. Snoilsky. — Om maskindelar l. d.

— **Näbbartad** skr. **-borst.** Fackl. *Tandad näbb, omgiven av talrika n.* **-djur.** Ornithorhynchus anatinus (l. paradoxus), ett australiskt kloakdjur. *N-et har käkarna utdragna till en bred, hornklädd näbb, bakåt fortsatt av ett sköldliknande veck, som vid grävning skyddar päls och ögon. N-et är ett floddjur, som simmar och dyker förträffligt.* — *Bilden ~ lär vara det första fotografi, som tagits av ett n-sbo* 1931. *Äggen ruvas av n-shonan på det sättet, att hon värmer dem mellan sina framben, till dess de kläckas.* **-form;** -ad; -ig. *Nosen ~ n-igt utdragen* (om ett slags fiskar) E. Lönnberg. *Kaffepanna med n-ig pip.* **-full,** en. Mindre vanl. *Drog hastigt en n. strå ur det [boet] och ~* Jane Lindblad, öv. **-får|a.** Fackl. *Sannolikt var hos dronten liksom hos garfågeln n-ornas antal en ålderskaraktär* Paul Henrici. **-gädd|a. 1**) Egentl. Belone bellone. Kallas även hornfisk l. horngädda. *Till 'n-fiskarna' hör även flygfisken.* **2**) Bildl. 'Näspärla', näbbig tös. *Kan du inte täppa till munnen på den där lilla n-an?* **-knöl.** Fackl. *Sångsvanen har ingen n.* **-lik,** -t; -nande. *'Näva' [har sitt namn] efter den n-a fruktpelaren* E. Hellquist. *Nosen är lång och n-t utdragen* T. Pehrson. *N-nande bildningar finnas även hos sköldpaddor och näbbdjur* ib. **-längd.** *N-en mätes ~ från fjäderkanten vid näbbens bas till spetsen av övernäbben* E. Lönnberg. *Tarsen är [hos enkelbeckasinen] större än halva n-en* Ekenberg-Landin. **-mus;** -släkte(t); näbbmössdjur. *Näbbmössen (Soricidæ) äro jämte fladdermössen de minsta av alla däggdjur; hos oss finnas: vanliga n-en (Sorex araneus), dvärgn-en (S. minutus), som ej är mer än 5—6 cm. lång, och vattenn-en (Neomus l. Crossopus fodiens), som finnes vid smärre vattendrag i hela landet.* **-nagel.** Fackl. *Andfåglarnas näbb har i spetsen en hård, hornartad n. Gåsgruppen, som har kort och hög näbb med bred kraftig n., tjänlig för avbetande av gräs o. d. på land.* **-rot,** -en, [-rötter]. Fackl. *[Gröngölingshannen har en] röd fläck vid n-en. Tordmulens vita streck mellan n. och öga* Paul Henrici. **-sko.** S. med uppåtviken näbb framtill. *I tjock ullträja och ännu snövåta n-r satt nybyggaren bredvid laven, där ~* Ad. Johansson. *N-r (Rånednäbbar).* **-spets.** *Näbbnageln upptager [hos ejdersläktet] n-ens största del* E. Lönnberg. **-säck** t. e. hos pelikan. **-vinkel.** *Med en orangeröd fläck vid n-n* Naturens liv.

— **Näbb|a,** -an, -or. Blott ldls. 'Näbbgädda', näspärla. — **Näbb|as,** -ades. **1**) Egentl. Om fåglar. *Koltrastarne sjöngo och lövsångarna n-ades för sista gången innan natten* Strindberg. *Skogsduvorna n-as i lek och i kiv.* **2**) Bildl. **a**) *På min tid hade vi ingen tanke på varken att n-as eller kuttra [när vi voro förlovade]* Ernst Lundquist, öv. **b**) *N-as och smågräla dan i ända.* **Syn. 1**) stryka näbbarna mot varann; **2**) **a**) kyssas; **b**) munhuggas. — **Näbbig,** -t, -are; -het (med plur.). Mest om (yngre) kvinnor. *En n. och oppnosig jänta. N-a och ouppfostrade slynor. »Joho, det ska' allt det», svarade Lovisen n-t* Fanny Alving. — *Skulle man nödgas tåla vilka n-heter som helst från små impertinenta flickungar!* **Syn.** näsvis, '(opp)nosig', impertinent, munvig o. oförskämd l. framfusig l. fritalig, mopsig, 'osnuten', (ibl. mer l. mindre nära:) spotsk, 'djärv', stursk.

Näck, -en, -ar. Vanl. blott i best. sing. (närmande sig egennamn o. ej säll. skrivet med stor bokstav). **1**) Huvudanvändning. *N-en tänkes ofta som en gubbe med långt, böljande skägg. Bäckahästen förväxlas ofta med n-en, fastän den senare är en varelse av så att säga högre ordning inom naturväsendenas värld* K. Stenring. *N-ens polska. Och den bladbekrönta N-en / gigan rör i silverbäcken* Stagnelius. *Som hört n-en spela. Binda n-en* även *b. näck* kasta en sten uppåt så att den faller ned i vattnet utan att stänka (blott 'klucka'). **2**) **a**) *Inte hade han den minsta tro varken på n. eller tomte ~* S. Lagerlöf. *Älvor, n-ar, havsfruar och bergagubbar* Sverker Ek. **b**) I (mildare) svordomar. Blott i best. sing. *Å n-en, vad himlen var klar!* Oscar Stjerne. *Men det var n-en, så där kunde vara trivsamt* Alex. Slotte. *Fullfjädrad som bara n-en* Kerstin Strandberg. *Ta mig n-en var fru Henrietts starkaste uttryck och ~* Fanny Alving. *Och en sup skall han ha, tacka n-en för det*

Fröding. *Det vete n-en, om ~!* **Syn. 1**) strömkarlen, havsmannen; **2**) **a**) vattengudomlighet; **b**) 'katten', (starkare:) tusan o. d. — **Näckblad;** -ssläktet (Nuphar). Dels om blad, dels (snarast ldls. l. fackl.) om själva växten (släktet Nuphar). *Den stilla tjärn, av n. full* Karlfeldt. **-blomster.** Mindre vanl. för näckros. **-ros.** *Till n-växterna höra bl. a. Nuphar (ibl. kallade 'näckblad'), Nymphæa (de egentliga n-orna, det artrikaste släktet), Nelumbo och Cabomba (lotusväxter) osv. Gul n.* Nuphar luteum. *Vit n.* Nymphæa alba (l. = 'nordnäckros', N. candida). *Röda n-en* Nymphæa alba f. rosea. *De blå n-orna (t. e. Nymphœa coerulea o. stellata) kallas även lotus. Victoria regia är en 'jättenäckros' från Amasonflodsområdet; den kallas ibland 'vattnens drottning'. En skogstjärn, full med vit(a) n(-or). På senare tid finner man i odling även mörkröda n-or. Som en n. gungar på en sjö* Jane Gernandt-Claine. — *En bred å med vass och n-blad i kanterna och ~. Att bryta servetter i n-form* Ernst Norlind. *Vid de n-fyllda sund* C. Snoilsky. *En stor älg vadar otympligt ut i vattnet för att köra ned sitt huvud och draga upp n-rötter* Öv. fr. W. Long.

Nähej se nej.

Näktergal, -en, -ar. Aedon (l. Luscinia). Hos oss träffas blott 'nordliga' n-en (A. luscinia) som förekommer huvudsakligen i södra Sverge men på senare tid visat sig ända upp i Stockholmstrakten. **1**) *N-en trives bäst i täta busksnår och skuggiga lundar. Där n-en slår (sina drillar). Sången var klar, klangskön och växlande som n-ens. Då vi tidigt på morgonen nalkades Travemünde, sjöngo n-arna som vilda. — I brist på n-ar hjälper man sig med ugglor. — N-sboet bygges på eller helt nära marken. En n-sdrill pärlade genom syrensnåret* Klara Johanson. *En klar n-sröst hade hon och ~. Doft av syren. / N-sslag* Gust. Johansson. *N-ssång. En följd av n-stoner.* **2**) Bildl. t. e. om talltrasten l. om människor. *Jag väckes upp av talltrasten, vår nordiska n.* Hj. Furuhjelm.

Nämligen (grav); adv. Mest skr. Framför uppräkning l. = 'det vill säga' l. ock = ty. *Hela hans garderob bestod av 6 plagg, n. rock, väst, byxor osv. — Som jag skall resa i morgon, till Uppsala n., kan jag ta med mig hälsningar till ~. De ä ju så lätt, för honom n., som ~, att ~. Så n., att i allmänhet hanarnas pupptid ~ är något kortare* G. Adlerz. *Det finns n. inte mindre än tre personer med det namnet på den gatan. Skulle du vilja komma snarast möjligt; det är n. på det viset, att ~. Det var n. inte han, som ~.* **Syn.** ibl. ersatt av kolon, (ibl. av:) 'ser du', 'för', ty.

Nämn|a, -de o. -t (utt. nämde, nämt), -as; n-a o'm m. fl. se omn-a osv.; [-ing]. I allm. är ordet mer skr. än t. e. tala om, tala o'm, saja, kalla o. d. **I.** De två huvudbet. övergå i varann. **1**) Med namn beteckna o. d. *Margareta — eller Margit såsom hon till dagligt tal n-des. För sin självförvållade fattigdom (ök)n-des han 'Proletären'. Skald jag n-s, är fattig som en sparv* Lotten v. Kræmer, öv. *N-a (ngn) vid namn, ngn l. ngt vid hans l. dess riktiga, rätta namn. N-a i rätt ordning* även till 2. — Gärna skönl. i uttr. som: *Med ett ord det som vi n-a lycka. Den långa väntanstid, som n-es barndom* Otto Lundh. **2**) Säga, omnämna o. d. *Du får tala o'm det, men n. inga namn! Utan namns n-ande. Jag ber dig ej n-a (ngt, ett ord) därom. N. det bara inte för någon! Så mycket kan jag, har jag rätt att n-a för dig, att ~. Jag bör n-a, att ~. Det vill jag aldrig ha n-t, sa bonden, som stulit vantarna. Ingenting har han n-t (för mej) om den saken. Nyss n-de jag, att ~. Det n-des (inom utskottet), att ~. N-des saken verkligen direkt? Något sådant n-es icke (på något ställe) i lagen. Som ovan n-ts, har ~. — Nämn aldrig hans riktiga namn, det finns spioner överallt! Han får ej ens n-as här. Han glömde n-a sitt namn. Kamraterna(s namn) ville han icke n-a. Han är dock icke direkt n-d i romanen. N-as i förbigående. De två kunna inte n-as på samma, på en (och samma) dag. — Hans namn har n-ts i samband med regeringsbildningen. N-d som påtänkt till landshövding i ~. Slutligen n-es till innehavare av den ena konsultplatsen prof. Å. Holmbäck. — Av litterära nyheter äro att n-a: ~. För att nu ej n-a de försök, som gjorts att ~. N. en sällhet, som varar beständigt!* Gluntarne. *N. den konst, som blir fullt begriplig utanför sin rätta miljö och ~* T. Fogelqvist. *Där fanns allt som n-as kan i kaktusväg. — N-de person är flera gånger straffad. Ovan n-de herre torde ~* ofta hopskrivet. *På (nyss) n-da ort. Av n-da skäl. Som redan n-t skall ~. Ingen n-d och ingen glömd. N-da år inträffade ~. I nu n-d ordning.* **II.** Bibet. Utnämna. *Att jag dagen förut i konseljen n-ts till överstelöjtnant* G. Arsenius. *Som, med förbigående av andra, n-des till posten som sekreterare i ~.*

Syn. I. 1) med namn beteckna, tilltala med namnet (~), benämna, kalla, (ibl.:) uppräkna ɯ, uppnämna ɯ; **2**) säga, yttra, omnämna ɯ, omtala ɯ, tala om, (ibl.:) 'avslöja', meddela, upplysa, underrätta, delgiva, berätta, yppa; (n-d ibl.:) bemäld, berörd, (be)sagd, nyssnämnd, samma o. d.

— **Nämnbar** (ofta nämb-); -t. **1**) Skr. *Ingenting av det på mänskligt språk n-a* I. Lo-Johansson. **2**) Nekat ung. = nämnvärd: *Inga n-a medel ha till sitt uppehälle. Ingen n. förlust.* **-vär|d** (ofta nämv-); -t, -dare; [-dhet]. **1**) Skr. Mindre vanl. *[För*

Birgitta] äro de yttre tingen n-da endast som symboler för själens upplevelser Hj. Alving. **2**) Huvudbet. Mest nekat. *Det gjordes n-da ansträngningar att ~. — Sakna numer n-d praktisk tillämpning. Dog utan att lämna n-t arv. Utan n-d förlust. Knappast i någon n-dare grad. Icke i n-d(are) mån.* **Syn. 1**) värd att nämnas l. (ett) omnämnande, nämnbar; **2**) (värd) att tala om, förtjänt att omtalas, anmärkningsvärd, avsevärd, beaktansvärd; (ibl.:) verklig, märklig, betydande, betydelsefull, (ingen) vidare l. egentlig.

— **Nämnar|e,** -(e)n, -e. Mat. *N-en är det tal, som 'nämner' delarnas namn i ett bråk och står under bråkstrecket. I bråket $\frac{7}{9}$ är 9 n-e. Bråk med gemensam n-e. Minsta gemensamma n-en för $\frac{3}{4}$ och $\frac{2}{3}$ är 12.*

— **Nämnd** (nämd); -en, -er (grav). Samling personer valda för utförande av vissa uppdrag antingen inom rättsskipningen (särsk. härads- samt expropriations-, boställs-, uppskattningsnämnd samt n. vid brandsyn) l. ock inom författning, förvaltning, beskattning (t. e. kommunal- o. taxeringsnämnd), enskilda korporationer, på andra områden l. i enskilda sammanslutningar. **I.** Enkelt. Särsk. om häradsnämnd. *N-en är numer en del av häradsrätten; med 1600-talets utgång miste n-en sin ställning som jury och av dess meddomarskap återstår blott det, att enhällig n. kan överrösta domaren. Sitta i n-en. N-en med dess tolv bisittare (n-emännen). Efter 1925 kan även kvinna sitta i n.* **2**) Allmännare. *I kommunalstyrelsen i Stockholm funnos år 1927 följande n-er: drätsel-, tjänste-, polis-, mantals-, fastighets-, byggnads-, stadsplane-, hälsovårds-, fattigvårds-, nykterhets-, barnavårds-, frihamns-, handels- o. sjöfarts-, löneavtals-, gatu- och kyrkogårdsn-en. Sv. Turistföreningens n-er 1932: ekonomi-, publikations-, fjäll-, lägerlivs-, Göteborgs- och Skånen-en samt n-erna för skol- och gruppresor och för naturskydd och hembygdsvård. Arbets-, drifts-, epidemi-, hästpremierings-, inprövnings-, intagnings-, kommunal-, krets-, pris(domar)-, skilje-, spannmåls-, stiftsn-er. Nationalmusei n.* **II.** Ssgr ha *nämnd-* (ngn gång växlande med *nämnds-*) särsk. i en del nyare; *nämnde-* i 'nämndeman'. **1**) Nämnd-. *Uppdelningen i ett stadshus och ett n-hus* Aug. Brunius. *Det område, som varit påtänkt för uppförande av ett n-hus* 1923. *Professor Östberg nu klar med sitt n-husförslag* 1931. *N-rum i Läkarsällskapets nya hus.* **2**) Nämnd- l. ngn gång nämnds-. *De bägge n-ledamöterna. N-ledamöternas majoritet* C. G. Laurin. — *Det behövs blott, att en n-sledamot begär bordläggande för att ~.* **3**) Nämnde-. *Vart härad brukar ha tolv n-emän (som därför folkligt även kallas 'tolvmän'); n-eman väljes för 6 år, med rätt för den valde att avgå efter 2 år. Utom tjänstgöringen inom häradsn-en skola vissa andra uppdrag utföras av n[-emän], t. ex. vissa syner enl. arrendelagen och väglagen* K. G. Westman. *N-eman får icke vara anställd i konungens eller rikets tjänst. Äldste n-eman får ofta hederstiteln 'häradsdomare'. Penningar tala mer än tolv n-emän. — De va rikti n-emanskńarr i di där skorna!* folkl. *N-emansmor* folkl. även -mora(n). **Syn.** (ibl. nära:) jury, utskott, delegation, kommission; (n-eman:) edsvuren ledamot av (härads)-nämnd, en av (de tolv) bisittarna i häradsrätt, tolvman.

Nän|nas, -des, -ts, pres. nännes l. oftare nänns. Vanl. nekat. *Skulle jag väl själv n-nas att ~* V. v. Heidenstam. *Så att Vår Herre kunde väl inte n-nas annat än att ge gott väder nu ~* Sigfr. Lindström. *Men dem n-nes jag knappt räkna som tiggare* H. Schück. *Ingen nänns göra honom något ont. Det skulle inte jag heller n-nas. Att du n-des (göra så)! Ett väder, så en inte ens nänns köra ut katten* Gunnar Berndtson. *Så snål, att han »inte n-des äta»* H. Hofberg. *Vars ömhet om sanningen ~ var så stor, att han inte n-des använda den annat än när åskan gick. Men inte tror jag han skulle nänts (att) skjuta en hare.* **Syn.** ha hjärta (att), vara hård l. hjärtlös nog (att), (kunna) vilja l. förmå sig till, kunna, 'tilltro sig', våga.

Nänä(män) se nej.

Näp|en, -et, nāpnare; -enhet. **1**) Egentl. Gärna om (små) flickor, fåglar, kattungar, små prydnadssaker l. d. *Men n-en och rar var [flick]ungen ovedersägligen* Vilh. Moberg. *Det låg något n-et och sedesamt över hela hennes lilla person* Fanny Alving. *N-nare varelse kunde man inte se. Ett n-et ansikte. Den allra som n-naste lilla mårdunge* även 'allrasomn-aste'. *[Barnbilderna] äro avväpnande n-na utan spår av konstrande eller sötaktighet* G. Nordensvan. *Otaliga n-na småting för dockskåpet. Hon läspade, men det tyckte han lät bara (små)-n-et. Hon hette Elsie — är det inte ett n-et namn?* Kerstin Wenström, öv. — *Hennes något beräknade n-enhet.* **2**) Ironiskt o. ibl. ngt vard. Ofta nekat. *Många hysa ju den n-na föreställningen, att ~* Arthur Jacobsson. *Och det var inte alltid så n-et, må du tro [för Nordsjön är ett rackarhål]* Erik Sparre. *Jo, de va just n-et!* 'trevligt'. **Syn. 1**) (små)-täck, (små)nätt, söt o. behaglig, fin o. liten); (ibl. nära:) graciös, intagande, behaglig, prydlig, 'rar'; **2**) naiv, 'trevlig', 'skön', 'vacker', 'ljuvlig'.

Näppe, subst. I det (ej överallt nyttjade men på senare tid även i skr. mer spridda) 'med nöd och n.' (säll. med n. och nöd) = med knapp l. nätt nöd. *Det är min liv och kniv med nöd och n. en tjänstedräng eller en*

piga nedlåter sig att läsa H. Wranér. *Prästen själv ~ skonades med nöd och n.* Vald. Lindholm. — **Näppeligen** (grav); adv. Säll. näppelig(t), adv. Mest skr. *Ens inneboende skepsis mot teosofien som världsåskådning blir n. rubbad av ~* B. Forell. *Så farligt är det väl n. Jag tror n., att det lyckas för dig. Som n. haft tillfälle att ~.* **Syn.** knappast, knappt, svårligen, (väl) föga.

Näps|a, -te, -t, -as; {-are; -ning}. Skr. o. ofta högt. *Du har n-t hedningarna* Bibeln. *Han n-er havet och ~* ib. *Näps vädret, du, som med en vink kan binda dess vinge och utsläta de skummande vågorna* Joh. Sundblad. *Aktade till slut nödigt att n-a trotset genom ~* Har. Hjärne. *N-a ngn med maktord. Vi ska näpsa'n och släppa'n. Näps honom grundligt, det förtjänar han! N-as med lagens hjälp. N-ta nattschäktare, bilterrorister. Det tjänar ingenting till att förneka, att inom oss alla lever en nationalkänsla, som ej kan n-as med förnuftsskäl* Harry Blomberg. **Syn.** straffa, (upp)tukta (ɷ), aga, banna, (skarpt) tillrättavisa, kväsa, skrupensa u'pp, uppläxa ɷ, uppsträcka ɷ, ge uppsträckning, läsa lagen för, lära mores; (mer vard.:) ge på huden l. tafsen, snubba. — **Näpst,** -en. Mest skr. *För din n. flydde de* Bibeln. *Han skall låta sin n. [drabba] med eldslågor* ib. *Gud var för honom en n-ens Gud. O Du, som bar vår sveda / och n-en på Dig tog* E. N. Söderberg. *Till utländska våldsmäns n., till lagens styrkan, till fred och ~* Har. Hjärne. *Du förtjänar en (ordentlig, skarp, allvarlig) n. Icke slippa undan utan (en välförtjänt) n. Och n-en måste bli hård. Som synden är, måste ock n-en vara. Och fingo i sinom tid sin n. Befordra (ngn) till laga n. Vargarna behöva en eftertrycklig n. (för sin oförsynthet). Innan hans högmod hade fått sin n.* **Syn.** tuktan, straff, bestraffning, avstraffning, (skarp) tillrättavisning, uppläxning, ibl. 'läxa'.

När¹, adv. o. konj. **I.** Tids- (l. ibl. orsaks-) konj. **1**) *Han vill ha fullkomligt tyst, n. han skall sova. Bäst att fortsätta, n. man en gång börjat* även kausalt. *Tala inte, n. du har mat i mun!* med mat i mun. *Ja, vet du, det har jag, n. jag tänker rätt efter* Ax. Klinckowström. *N. söndagen kom, var emellertid snön redan smält. Blev t. o. m. ändå bättre omhuldad, än n. jag var hos er sist. Både n. han kom och n. han gick. Just n. han skulle gripa fatt i äpplet, slog grenen tillbaka. Du kan komma alldeles, precis n. du vill.* — Ibl. kan 'när' ha bet. antingen av 'då' l. av 'så ofta som', t. e. *N. man ser, hör honom, tycker man ~.* — Med 'korrelat'. *Nu, n. allting är ordnat ~. Den vackra morgon (i somras), n. vi råkades i parken ~.* **2**) Utpräglat kausalt. *N. så är, kan du inte längre göra anspråk på ~. N. du nu en gång erkänt, får du stå ditt kast.* Ibl. ngt vard. *Men nändes inte, n. han annars var så snall.* Varför metar du inte?) *N. jag inte har någe metspö!* **3**) 'När som'. Gärna vard. l. folkl., ibl. i vers. Temporalt l. kausalt. *N. som klockan blir 4 ~, säger Aline Laurell ~* S. Lagerlöf. *N. som palatsen ramla, vår hydda än står stark* Hugo Gyllander. *Skräp är det med ens ungdoms vår, . n. som den är av sådant slag!* V. E. Öman. *Men de ä ju skandal, n. som frun har en karl* E. Vasström. **II.** Frågande. **1**) *N. ringde han? N. var det han ringde? N. gifter han sig? N. ungefär tror du han kommer? N. får jag komma? N. i hela friden ska ja då få göra de? N. (då)? om jag får fråga. — Tills n. kan jag få det gjort?* smtl. — *Jag har inte sett dej, (på) jag vet inte n., på Gud vet n.* gärna smtl. **2**) *Jag undrar (just), n. han tänker komma. Man kan fråga, n. han egentligen hunnit med sin utbildning. Vet du, n. (ungefär) han är att vänta? Vet du (precis) på klockslaget, n. det skedde? Visste nogsamt, n. det var dag och n. natt.* **Syn. I.** (den gången) då, vid det tillfälle då; (ibl.:) vid att l. det, (just) som, under det att, medan, sedan, så ofta som, närhelst, om, förrän, då tvärtom; eftersom, 'efter', emedan, då det är så att; **II.** vid vkn l. vad tid(punkt), vid vkt tillfälle, vkn dag, vkt år o. d. — **Närhe'lst,** konj. Temporalt. *N. dessa vikttal överskridas, beräknas frakten efter ~. Alltså stod hemmet alltid öppet, n. man så kom ~* Annie Furuhjelm. *Lika blid och vänlig var han, n. de träffade honom ~* Anna Alm. *N. du har lust, så titta upp (till oss)!* **Syn.** närsomhelst då, vid vad tid (än), när (än), ibl. precis l. alldeles när.

När², adv. o. prep. Jfr nära¹. **I.** Adv. Mest i vissa fasta ordfogningar. **1**) *Från n. och fjärran* gärna skönl. Åld. (skönl.) ngn gång även *N. och fjär.* **2**) I verbförbindelser. Ordnat alfabetiskt efter verben. **a**) *Det gick till slut hans ära för n. Det gick honom för n. (l. n-a), att hon så skulle strunta i hans nya värdighet* han tog illa vid sig, tog (mkt) illa upp, blev (mkt) sårad. — *Gå ngn för n.* förolämpa, ta sig friheter mot l. med. **b**) *Han ser då inte ut att vilja göra en mask för n.* göra illa l. skada l. förtret. **c**) *Man fick inte komma n. henne med hättan en gång* (för att kloroformera henne) V. Benedictsson. *Han låter ingen komma sig för n.* 'trampa sig på tårna', låter ingen lägga sig i hans affärer. *Kom inte honom för n., han biter ifrån sig!* 'försök inte med honom'. **d**) Även 'nära'. *Den som utan att taga sig för n. har råd att köpa julklappar på vanligt sätt, skall också göra det* (utan att ta ett alltför djupt grepp i pungen) 1932. — *Hon visste, att Elias tog sig så n. av församlingsbornas själanöd* Elin Wägner. *Och inte tog hon väl*

det så n., att han, unga karln, fjollades med flickan (lät det gå sig till sinnes) Strindberg. **e**) *Till och med i legionen skulle ingen få träda mig för n.* (jfr c ovan) Sten Granlund, öv. **f**) Mest skönl. Om tid. *Tanken, att det allmänna världskriget kunde vara n.: denna mardröm, som* ~ R. Kjellén. *Nu våras det åter, och påsken är n.* Harriet Löwenhjelm. *Kom med ut i hagarna, ty nu är sommarn n.!* — Jfr även II. **3**) Lika n. *Nästa gång var det lika n. igen: han for till staden, råkade stallbröder och kom stupfull hem* lika illa, gick det inte en bit bättre, på samma sätt. *Det ä lika n. med oss nu igen* inte bättre, vi stå åter på samma punkt. **4**) Inskränkande. **a**) *Din dumbom — jag hade så n. sagt drummel!* jag höll på l. var nära l. frestad att säja. *Jag hade så n. glömt alltsammans* det var nära att. **b**) *Det gick ju något så n. (bra)* inte alltför illa, rätt bra, (så där) tämligen. *Något så n. motsvara ens förväntningar.* — Ibl. även 'någotsånär'. **c**) 'Så n. som (på)' växlar med 'på ~ när'. *Själv var hon korpsvart i håret, så n. som på två vita slingor vid tinningarna* Hj. Bergman. *Alldeles välskapta så n. som på* ~. *Alla hade infunnit sig så n. som (på) två, på två n. Sex timmar på tre minuter n.* — Märk särsk. *Icke, inte på långt n. (frisk, så stark som brodern). Det var på ett hår n., att (det misslyckats)* skilde bara (på) en hårsmån. **II.** Prep. Ibl. även efterställd. Särsk. i bibl. stil ibl. på gränsen till adv. (l. adj.). Gamla bibelöversättningen nyttjade alltid 'n.' i stället för 'hos'. Eljest är ordet numer dialektalt. *Bliv n. oss l. oss n. med din anda! Bliv n. oss evinnerlig!* Ps. 663. *Jag är ännu en liten tid n. eder. — Och som vid fyllda trettitre år aldrig har varit n. en kvinna* (haft umgänge med) Hj. Söderberg. **Syn. I.** nära; **II.** hos, med.

— **Nära**[1], oböjligt adj., adv. o. ibl. prep. Jämförelseformerna (närmare l. närmre o. närmast l. närmst) se under närma. Superl. näst se näst². Ssgr ha mest *när-;* ibl. därjämte *nära-* o. i 'n-på' o. 'n-till' detta enbart. **I.** Attributivt adj. **1**) Rum. *På (mycket) n. håll. I vårt n. grannskap. Jönköpings n. grannstad, Huskvarna* Hugo Ekhammar. *En avstickare* ~ *till det n. Erlangen* Klara Johanson. *I den n. östern* Hertig Larson. **2**) Tid. *Inom (en) n. framtid.* **3**) Allmännare. *Den mannen är vår n. frände* Bibeln. *En n. anförvant. Han är min n. släkting. Vi ä n. släkt(ingar). En av hans n. vänner. Som var n. vän(inna) med* ~. *Är ni mycket n. bekanta? Stå i n. förbindelse, sammanhang (med* ~*).* — Ibl. även: *En n. förtrolighet.*

II. Adv., predikativt adj. l. prep. Gränserna svävande. Rum, tid o. allmännare. **1**) Snarast adv. (l. adj.); ibl. även att fatta som efterställd prep. **a**) *Har ni n. till vatten här? Hela dalen hade ryckt ögat så n.* Hugo Hultenberg, öv. *Gå inte för n. här, det är brant! Helt n. härintill, invid skogen. Ligga n. till för ngn, n. för hand l. till hands* egentl. o. ofta bildl. *Ha allting n. till hands. Sluta sig (helt) n. till ngn. Som stått en stor man rent mänskligt n. Som* ~ *stått händelserna n. Han står dig visst, visst ditt hjärta mycket n.? Höra (mycket) n. ihop. Hur n. släkt är ni? Härmade honom så n. som möjligt. Utan att uppnå förebilden kommer han den dock mycket n. Sinsemellan n. överensstämmande. — Stunden är n. (, att* ~*). N. är deras ofärds dag* Bibeln. *Guds rike är n.* ib. *Din sista timme är n. N.* förestående. *Vara n. förhanden* förestående, snart inne. *Han är 60 år, n.* **b**) *Hon hade så n. till tårar(na)* B. Risberg. *Det gick honom n. till sinnes, att* ~. — Växlar ibl. med 'när' i uttr. som: *Taga sig för n., ngt för n. Träda, gå ngn(s rättigheter) för n. Utan att träda min ära för n. Komma ngn för n.* **c**) Nästan, på väg, på vippen o. d. *Mina steg voro n. att slinta* Bibeln. *Det var ytterst n., att vi fallit bägge två. Vara n. däran (att* ~*)* jfr '(så) när'. *Det var på nageln n., att* ~ L. Munsterhjelm. *Det var ändå bra n., sa han, som gissa fel på udda och jämnt. — N. fullvuxen. — Vid fullträff eller n. fullträff* The Svedberg. *Upphettas* ~ *till n. uppmjukningstemperatur* Nord. Fam.² *Upphetta* ~ *n. till förglasning. — N. betyder intet. N. hjälper ingen man. N. skjuter ingen hare. — Hår, som n. nog nådde marken. Det blev n. nog missväxt, och* ~. *N. nog livsfarlig.* Vanl. ngt vard. är 'n. på' (som även hopskrives); t. e.: *Det där ä ju n. på oförskämt! N. på döv. N. på detsamma (som* ~*).* **2**) Prep. Även efterställd. *Herren är n. dem som hava ett förkrossat hjärta* Bibeln. *Levde som de flesta siameser »mycket n. naturen»* H. Mörne. *Den som plöjer n. solen, får hösta n. jorden. Bo n. sjön, n. kyrkan. Styra n. vind, vinden n.* lova l. kryssa skarpt. *N. ögat det där, sa bonn, högg sej i stortån. Stå n. undergången l. undergången n. Vara n. målet. N. döden. N. tretti år. N. mogen ålder.*

Syn. I. föga avlägsen, kort, gen, närbelägen, när(a)liggande, kringliggande, angränsande, när(a)stående; förtrogen, förtrolig, inre, innerlig, intim; ibl. noggrann; ibl. approximativ l. ungefärlig l. (till)närmelsevis; (ibl.:) förestående, stundande, överhängande; **II.** på kort l. ringa avstånd, icke långt ifrån, på nära håll, (alldeles) i närheten l. intill, (tätt) inpå, ibl. till hands; nästan, i det närmaste, närapå, så när, på ett hår, upp- l. inemot, bortåt; i begrepp l. på väg (att), på vippen, på gränsen.

— **Näranfall** krigs. (× t. e. fjärrstrid).

-bеläg|en, -et, -nare; -enhet. Ibl. även nara-. *I den n-na lilla hamnstaden. Asken är införd från n-na vildskog* Jonatan Reuter. *Svalka sig i första n-na källa. Över de n-nare åsarna segla molnskuggor i ~* Sven Haglund. — *I en närabelägen liten skogstjärn.* **-besläkt|ad.** Ibl. (helst egentl.) även nära-. Egentl. o. bildl. *N-ade familjer, nationer. En med vår vanliga hundloka n-ad art* Nils Gyldenstolpe. *Ett n-at fack, retoriken. En (med honom) n-ad natur. Kände någonting n-at med ånger* Karin Jensen, öv. *I en n-ad betydelse förekommer ordet hos Runius* E. Hellquist. — *Hur närabesläktade kunna familjerna vara?* **-bild;** -steknik. Särsk. biografterm l. allmännare fotogr.; även bildl. *N-er av ~* Filmen 1919. *Plötsligt rycker hon till (n.)* Filmtext, Ergo 1926. *Jag ville ha skarpa n-er [av doppingen] vid boet* Carl Fries. — *Litterära n-er* 1932. — *N-stekniken [i filmen]* 1930. **-boende.** Mer säll. nära-. *Varje n. familj* G. Langborg. *En n. fältskär.* — *N. och vägfarande skyndade till för att bringa hjälp. Att den blir menlig för arbetares eller n-s hälsa* Nord. Fam.[2] **Syn.** (ibl.) granne (till). **-buren.** Lant. *En ung n. ko till salu* som snart skall kalva, närtung. **-gränsande.** Egentl. o. bildl. *På höger sida skjutdörr till n. rum. Att elden skulle fatta i det n. stallet. Klätterfisken kan över land taga sig till n. vattendrag, då det där den vistats torkat ut. Även ett n. ämne som heraldik är representerat i samlingen* O. Walde. **Syn.** angränsande, när(a)stående l. -liggande. **-gående.** Skr. *Att n. dryfta ämnet* Klara Johanson. *För att underlätta en (mera) n. granskning.* — *Vissa (alltför) n. frågor om prästens studier etc.* **Syn.** ingående, noggrann; ibl. närgången; (mer säll.) som går en till sinnes. **-gång|en,** -et, -nare; -enhet (med, mer konkr., plur.). *Nafsade efter någon (alltför) n-en fluga. Man ägnar paret ingen n-en uppmärksamhet, men heller ingen ohövlig likgiltighet ~* Rabbe Enckell. *Får jag göra en n-en fråga? Men hur n-et man än synade hans leverne, kunde man ~* Harry Blomberg. *En något n-en kritik. N-et gyckel. En n-nare och mer odräglig människa får man leta efter.* — *En n-enhet i skildringen, som ofta förefaller rent av kränkande* Y. Hirn. *Hålla alla n-enheter, om också blott i ord, från livet.* **Syn.** påflugen, alltför närgående l. ingående, näsvis, indiskret, taktlös, ogrannlaga, som tar sig (för stora) friheter, frispråkig, 'ogenerad', ibl. oförsynt.

-het, -en. Mest mer egentl. **1**) *Stadens n. är ej enbart behaglig. N-en till hamnar och farleder underlättade transporterna. Bör förläggas till n-en av etnografiska museet. Sökt sig till städerna eller deras n. N-en till vatten gjorde, att eldsvådan snart begränsades.* — *Det finns en kvinna, vars n. jag icke tål men vilken är mig kär på avstånd* Strindberg. — *Vid ett träd i n-en. I lyans n. Områden i Stockholms (omedelbara) n. I betänklig n. av ~. I närmaste n. av en stridsberedd fiende* Nord. Fam.[2] *Som krevcrade i vår n. (Alldeles) här l. där i n-en.* **2**) Friare o. bildl. *Bildens n. i tid och rum gör den påtagligt, ja nästan närgånget reell.* — *Känna Guds andes n. Som redan var i dödens n.* — *Förbjudna led, släktskap eller svågerlag av sådan n. att ~* I. Afzelius. **Syn.** nära läge, (nära) grannskap; närbelägenhet, ibl. (bekväm) tillgänglighet; (närmaste) omgivning, 'trakt', (om)-nejd; nära samband l. förbindelse o. d. **-håll.** Gärna fackl. *Tyska 42-cm.-haubitsen bra på långt håll, mindre bra på n.* 1914. — *Betrakta de ockulta fenomenen på n.* I. Lo-Johansson. **-kamp.** Ofta fackl. *Förträffliga vapen i n. Skulle det komma till n., hade jag ju min slidkniv* Hj. Bengtsson. **-klippt.** Ldls. för kortklippt (l. tättklippt). *Under det n-a gulvita håret* Benedictsson-Lundegårdh. **-lagd.** Ämb. o. d. Bifogad, med- l. hosföljande, inne- l. bi- l. hoslagd, närsluten. *I överensstämmelse med n-a stadgar för Nordiska museet och ~. N-a handlingar.* **-liggande** se nedan när- l. nära-. **-läge.** Skr., gärna fackl. *Med hänsyn till månens strax förut inträffade n. i förhållande till jorden.* — *Filialens n. till Stockholm.* **-punkt.** Fackl. T. e. *N-en (det närmaste avstånd varpå föremål kunna tydligt uppfattas av ögat) ligger hos ett normalt öga vid 14,3 cm., hos närsynta ännu närmare* Torsten Hellman.

-sittande se nedan när- l. nära-. **-skott.** Fackl. *Teorien om ett n. [vid Fredrikshald] ej bestämt vederlagd* 1917. **-skyld** (kort y); -are; -het. Egentl. o. bildl. Skr., ofta ämb. o. d. *Mina n-a(ste). N-aste fränder. En icke n. person. Och där fanns ingen n. att taga hand om barnen* Jeanna Oterdahl. *På grund av n-het.* — *Exempel på goda lån från n-a språk* Gust. Cederschiöld. *Så, att det ungefär n-a sammanförts* Fr. Vetterlund. **Syn.** nära släkt, när(be)släktad; samhörig, samhörande, likartad. **-slut|a.** Skr., t. e. handels. *Ha ~ äran n-a en lista på ~* 1910. *Likvid n-es härmed. Den n-na skrivelsen hade följande ordalydelse: ~. Ordna allt med n-na summa!* S. Siwertz. *Jag n-er en kärleksgåva* Alb. Engström. **Syn.** bifoga, låta medfölja, bilägga. **-släkt|ad;** -ing (t. e. bot., trädg., zool.). Egentl. o. bildl. Om människor oftare när(a)besläktad l. närskyld. **1**) *Ä ni mycket n-ade? Med varandra n-ade fåglar* E. Lönnberg. *[Tre] visserligen n-ade, men dock från varandra fullt avgränsade former av frossa eller malaria* G. Forssner. *Skorrningar och n-ade uttalsfel. N-ade ämnen. Ett n-at motiv.* **2**) *(En) n-ing till vår vanliga kungsängs-*

lilja. En n-ing till bananen 1921. **-spaning.** Krigs. *Flygmaskinerna ha betydelse för både fjärrspaning och n.* **-station.** *[Telefonstrejken omfattar] Stockholm med n-erna Lidingön, Djursholm, Enskede och Sundbyberg* 1922. **-strid.** Krigs. **I.** Enkelt. *N-en har fått en betydelse, som ingen förut kunnat ana* 1915. *[Engelsmännen] avvisas av tyskarna, på några ställen under n.* 1916. *Söder om Scarpe blev ett starkt engelskt anfall avslaget i n.* 1917. *Ett i n. fruktansvärt vapen. Förbittrade n-er* 1916. **II.** Ssgr. Ex.: *Tillstånd till anläggande av en n-sbana vid [I 8]* 1930. *De särskilda n-smedel (hjälpstridsvapen), som kunna tilldelas infanteriet, såsom: handgranater, granatkastare, eldsprutor o. d.* L. Tingsten 1918. *Lättare n-spjäser. Eldspruta ~ ett under Världskriget infört n-svapen ~* G. af Wetterstedt. **-studie.** *Bär prägel av att vara en n. av ~ vad man kallar den »modärna unga flickan»* Agnes Langenskjöld. *Fotad på n-r.* **-stående** se nedan när- l. nära-. **-synt,** =, -are; -het. **1)** Egentl. *Hos den n-e är ögat för 'långt' (på djupet) och bilden bryts framför näthinnan. I hög grad n. Han är mer n., n-are på högra ögat. Glasögon för n-a. Ett par n. kisande ögon. N-a blickar. Medfödd n-het.* **2)** Bildl. ()(t. e. vidsynt, kringsynt). *Men även för en mera n. betraktelse är det uppenbart, att ~* Har. Hjärne. *En n. samtid* Georg Andrén. **Syn. 2)** kortsynt, korttänkt, inskränkt. **-trafik;** -gods. Gärna fackl. *Statens järnvägar sänker biljettprisen i n.* 1933. *I n-en.* **-tung.** Lant. *Unga, högmjölkande kor, varav större delen n-a* Annons. **Syn.** närburen, nära att kalva.

-var|a, -var, -voro, -varit. Pres. (ind.) saknas. Pres. part. se följ. Utom i inf. mest skr. *Hindrad att personligen n-a (vid ~). Vid mötet närvar statsrådet Nilson. Och som åklagare närvar stadsfiskal Elof Andéhn. Liksom vid förra rättegångstillfället närvoro vid rannsakningen ~* 1901. *Jag har aldrig n-it vid en boxning.* **Syn.** vara närvarande l. tillstädes l. 'här' l. mēd, övervara; bevista, bivista, besöka, infinna sig, tillstädeskomma ꝛ; ibl. delta(ga)(i). **-varande.** **1)** Rum. **a)** *N. parter. (Vara) n. vid en högtidlighet, i skolan, vid uppropet, på en auktion. Alla n.? Personligen n. Gud är allestädes n. Råka vara n. — Ha ngt n. för tanken.* **b)** *Fråga de n.! Ingen, en av l. bland de (vid avrättningen) n. Såväl n. som frånvarande torde emellertid ~. Alla de n. instämde.* **2)** Tid. **a)** *För n. äro alla platser upptagna* mindre ofta 'för det n.'; ofta förkortat 'f. n.' *Ännu i n. stund vet ingen, hur det gick till. Under n. förhållanden. Hennes n. tillstånd inger inga farhågor. Med n. höga priser. I sakernas n. läge. Den n. tiden, det n.: tidsläget medger icke ~. — Tempus för n. tid* presens. **b)** *Det förflutna kastar alltid sin skugga över det n. Det n. är förgängligt; icke så det förgångna* E. Hornborg. *Leva i det n.* i nuet. **Syn. 1)** tillstädes(varande), som infunnit sig l. kommit tillstädes, (ibl.:) här befintlig, här- l. därvarande, till hands, till finnandes; **2)** nu- l. innevarande, (nu) rådande, föreliggande, förhandenvarande, 'löpande', present, pågående, nuets l. nutidens l. stundens, ibl. ifrågavarande l. denna; (för n.:) (just) nu, nu l. än så länge, tills vidare, i dessa l. våra dagar, för dagen l. stunden l. tillfället l. ögonblicket; (det n.:) nutiden, nuet, samtiden. **-varelse.** Skr., sälls. för följ. *Som hade hon för första gången fått smaka Guds n. i ~* Hagar Olsson. **-varo,** -n; -sintyg. **1)** *Din n. vid sammanträdet är nödvändig för sakens framgång. Saken kräver min n. i staden den 18. Berättigar till n. vid ~. Hedra vigselakten med sin n. Konungens n. förhindrade upploppet. I n. av hela det kungliga huset. Och detta i min n.! Guds allestädesnärvaro. — Själsnärvaro.* **2)** *N-n av organismer i ~.* **Syn. 1)** tillstädes- l. övervarande, tillstädesvaro, närvarelse; (i n. av:) inför ngns ögon l. ansikte l. (vard.) näsa; **2)** förekomst, existens, förefintlighet, befintlighet, förhandenvaro.

— **När- l. Närabelägen, -besläktad** o. **-boende** se ovan under när-. **-liggande.** **I.** Ex. med när-. **1)** Blott när-. Mindre vanl. = närlagd, bifogad. **2)** Huvudbet. **a)** Rum. *Gick ~ i kustfart mellan varandra n. svenska hamnar. Svalkande fläktar från det n. havet. N. grustag, mark(er). Skyndade in på en n. bakgata. Kungen i ett n. rike.* **b)** Tid. *Oss mer n. perioder* Hj. Alving. **c)** Bildl. *För att göra en n. jämförelse ~* Rich. Bergh. *Då jag under några år sysslat med n. problem. För att se väl, för att förstå vad man ser ~ har det i alla tider varit nödvändigt att fästa blickarna vid det n.* S. Lagerlöf. **II.** Ex. med nära-. **1)** Rum. *Den n. Brandenburger Tor ~* C. G. Laurin. **2)** Tid. *Under en oss mera n. tid.* **3)** Bildl. *När det gällde att för n. syften utnyttja politiska dagskonjunkturer* E. N. Söderberg. *Man återgick till andra, mera n. intressen. Med undanskjutande av n. uppgifter* Erl. Hjärne. *För att begagna en synnerligen n. bild.* **-sittande.** **1)** Ex. med när-. *Vände ~ sig till en n. dam och ~* Gurli Linder. *Som kom de n. att skratta* A. Frideen. *N. bruna ögon* Walb. Hedberg, öv. *På frukter eller frön eller på andra n. delar* Th. M. Fries. **2)** Ex. med nära-. *Alltför n. ögon.* **-stående.** **I.** Ex. med när-. **1)** Blott när. Mindre vanl. = mot- l. omstående, medföljande. *Se n. tabell!* **2)** Huvudbet. **a)** Rum. *De snöklumpar, som kommit nedrutschande från de n. träden* E. Sparre. *Detta allt höra de n. ~.* **b)** Bildl. *Ingen honom n. var hotad av någon fara, och dock ~. N.,*

som skilts under bedyranden, att de aldrig mer vilja ses, bruka i regel ha alldeles förvånande väl reda på varann Olle Hedberg. — *Och vilket ramaskri skulle ej då upphävas av Dag. Nyheter och dess n. [Georg v.] Rosen n. i uppfattning [av] ~* Rich. Bergh. *En n. variant av ~. (Varandra) n. former eller arter.* **II.** Ex. med nära-. Mest bildl. *Hovet n. personer* Annie Furuhjelm. *Regeringen n. Rabbe Enckell flyr till idyllen och skriver om kära och n. ting* J. Rundt. **Syn.** (ibl.:) anhörig, (när)besläktad, nära förbunden med, likartad.

— **Nårapå** (akut l. grav); adv. Ofta smtl. l. ngt vard. (så gärna då det efterställes). Även särskrivet. **1** Rum. *Nu var Österlund n. inom kulhåll* Alb. Engström. *Nätt och jämt så högt över våra huvuden, att vi n. kunde röra vid henne — men bara n.* Amelie Posse-Brázdová. **2**) Tid. *Klockan är n. fyra på eftermiddagen* Hugo Vallentin, öv. *N. en mansålder. Jag spelar n. var afton, var afton n. N. lika många år som ~.* **3**) Allmännare. *Båtbryggan, vilken n. var fallfärdig* B. Sjöberg. *N. hela staden. N. en million hade insamlats. Det blev n. en tragedi slutligen* Vilh. Nordin. *Och med ens känns det n. kallt* S. Selander. *Betraktade dem n. som heliga. Har hunnit bli n. en legendarisk person ~* Annie Furuhjelm. *[Mystiken] är allt n. så död, som den kan bli, som änklingen så glatt kvittrade om gumman* Fanny Alving. *Där var en, som jag n. förälskat mig i. Och låsskaffe, som är vatten från brunnen, i färg alldeles som kaffe och smak n.* Mollie Faustman. *Rik blev han n., för sånt fiske som han hade på vårkanten!* Alb. Engström. **Syn.** (bra) nära, nära nog, nästan, icke långt ifrån, 'nästintill', så gott som.

— **Närma, Närm(a)re,** närm(a)st, **Närmelsevis, Näst, Nästa** o. **Nästan** m. fl. se d. o.

När|a², närde, närt, -as; pres. när (säll. närer), närs o. (gärna mer högt.) näres. **I.** Mer egentl. **1**) *Vattensoppor n-a föga. Kroppen n-(e)s bäst genom enkel föda. Fasanerna n-a sig huvudsakligen av växtämnen. Greven, som nu inte äter som en vanlig torpare får n-a sig, säg mig uppriktigt, kan man äta på Hasselbacken?* G. af Geijerstam. Märk det bildl. *N-a en orm vid sin barm. — Kraftig och n-ande föda. N-ande och förordat av läkare. — Som barn voro de för illa n-da* K. G. Ossiannilsson. *Under-, övernärd.* **2**) Ngt friare. *N-a sig på ett hederligt hantverk, med sömnad, med att sy. Ett yrke, som svårligen kan n-a sin man. — Endräkt när, tvedräkt tär. — N-ande (samhälls)klass, lemmar i samhället* produktiv(a), producent(er))(tärande l. konsumenter. **II.** Bildl. Ofta skr. **1**) *Floden, n-d av gletschervatten. Med vilka vi n-de vår fantasi och vår läshunger. Drömmar, skapade och n-da ~ av den yttre naturen* J. B. Simonsson. *Hans tungsinthet n-des på senare åren genom en tilltagande dövhet. Bolsjevismen var [enl. E. Hedén] en maktfilosofi, n-d av den av kriget utvecklade blodtörsten* J. Landquist. *[Hatet] n-des och vårdades på det ömmaste och tilläts aldrig att slockna* Amelie Posse-Brázdová. *Rykten, vilka n-des och spredos av ~.* — *Girighetens onda rot / n-er avund, hat och knot* Ps. 608. *Hat när(er) våld. — Den som när sig av förhoppningar, löper fara att dö av hunger.* **2**) Hysa. **a**) *Synes ej ha n-t något agg mot ~. N-a ovilja, groll mot ~. En länge n-d misstanke, att ~. N-de en djup beundran och aktningsfull vördnad för ~* Rik. Lindström. *För egen del ~ n-de han knappast några djupare bekymmer* Ruben Berg. **b**) *Ämnade han ge sig till tåls, eller n-de han tankar på hämnd? N-a hämndtankar (mot ~). N-de planer på revansch. En dröm, som han länge n-t. N-a hopp om (att ~). Under den n-da förhoppningen, att ~. N-de en stilla önskan, att ~. Förverkliga en länge n-d önskan.* **Syn. I.** föda, skaffa näring (åt), förskaffa l. ge uppehälle, förse med livsmedel, underhålla; (n-a sig:) föda sig, leva på l. av, livnära sig, uppehålla sig, skaffa sig sin utkomst l. sitt uppehälle; (n-ande ibl.:) kraftig, stärkande, 'matrik'; **II. 1**) underhålla o. befordra, 'mata', (ibl.:) omhulda, underblåsa, gjuta olja på elden, öka, (ej blott bevara utan även) komma att växa l. tillta(ga); **2**) hysa, ha, gå med.

— **Närlösning.** T. e. bot. = näringslösning. **-salt;** -lösning; -upptagande. Oorganiskt salt (t. e. koksalt, järnsalter) nödvändigt för den mänskliga organismen (ofta tillfinnandes i den vanliga födan men ofta även tillsatt). *Sammäldsbröd, som innehöll sädens alla n-er och vitaminer* J. Lindström Saxon. — Även bot. o. trädg. *Vid inskränkning av vatten- och n-upptagandet inträder blombildning* H. Lundegårdh. **Syn.** näringssalt.

— **Närig,** -t, -are; -het. *Han har alltid varit n. och om sig. En seg och n. smålänning. N. bondson, som han var* Astrid Väring. *En duktig karl, n. som en get och arbetsam som ingen* Ax. Wändahl. *Och min småländska n-het vaknade* Alb. Engström. **Syn.** o'm sig, mkt sparsam, hushållsaktig, ibl. 'försiktig'; (ngt starkare äro i allm.:) nidsk, sniken, (bond)snål, girig, 'omättlig', 'glupsk', fiken.

— **Näring,** -en, -ar. **I.** Utan plur. **1**) Egentl. Både mer abstr. o. mer konkr. *Hämta sin n. ur växtriket. Blott kroppen får tillräcklig, sin tillräckliga n. Som växa ihop med angränsande växters rötter och från dem suga n.* Karl Starbäck. *Till n. för både kropp och själ. Där de äro vana*

att hämta, finna sin n. Sund (och riklig) n. Koncentrerad n. Upplägga (reserv)näring. Även under denna tid leva sjöelefanterna på sin reservnäring, späcket. — Ngt friare *Ha sin n. av jorden* jfr II. **2**) Bildl. *Ge n. åt elden. Han skulle nödgas sända ut nya sugrötter för att hämta ny n. i en ny jord* C. Larsson i By. *Och mitt konstintresse fick stark n., då* ~ C. G. Laurin. *Och så skulle skvallret få ny n.* Gunnar Berndtson. *Ge n. åt misstankarna, åt ett rykte. Tanken finner då i sin rastlöshet intet att dröja vid, intet att hämta n. ur* M. Lamm. *Att all filosofi lever och har sin n. uteslutande av språkliga tvetydigheter* Hj. Söderberg. **II.** Med plur. *En n., som lönar sig. Leva gott av sin n. Uppmuntra n-arna, handel och n-ar. Det starka uppsvinget inom alla n-ar efter fransk-tyska kriget* Carl Sahlin. *Industri och n-ar. Landets huvudnäring är bergsbruk. Oro över jordn-en. Stamn-en för det övervägande flertalet japaneser är jordbruk* Konni Zilliacus. *Återgå till n-arna* särsk. om studiefolk som kastar studierna, från studierna övergå till ett praktiskt yrke. — *Har också dikten blivit industrialiserad, en vällovlig n. med sin fackförening och sina förtroendemän* C.-A. Bolander. **Syn. I. 1**) närande; föda, spis; mat, 'bröd', livsmedel, födoämnen, kost; **2**) (nya) 'krafter', eggelse, underblåsning, stimulering, incitament; (ibl.:) levebröd, födkrok, (livs)uppehälle, underhåll; **II.** verksamhet som ger livsuppehälle, näringsfång, yrke(sgren), hantering, ibl. industri.

— **Näringsanmälan,** lagt. *Särskild n. behöver icke ske, för så vitt* ~. **-behov.** *En s. k. medelarbetares dagliga n.* Nord. Fam.[2] *Växternas n. under vintern.* **-bekymmer.** *Kämpa med ständiga n.* **-bered|ande;** -are; -ning. Mest fackl. *Och stängeln med bladen* ~ *kunna börja sitt n-ande arbete* H. Lundegårdh. *Fungera* ~ *som speciella n-are för dessas räkning genom* ~ R. Sernander. **-brist.** *Plantorna se bleka och svaga ut på grund av n.* **-fattig;** -dom. Ofta bot. *Näringsrik, »bördig» resp. n., »mager»* Erik Almquist. *Dy bildas i mer n-a sjöar med brunt vatten* H. Hesselman. *På n-are grund. Jordens n-dom och torrhet* B. Lidforss. **-flit.** *Alster av uppländsk n. För att uppmuntra n-en i landet, svensk n.* **Syn.** industri, yrkesflit, näringsid, (ibl. nära:) konstflit, idoghet. **-fordrande.** Särsk. bot. *Allt tyder på att sjönöten är en ganska n. växt* Carl Malmström. **-frihet;** -sförordning. Frihet att idka de yrken som efter lag o. sed anses som (fria) näringar. *I Sverge infördes n. genom fabriks- och hantverksordningen 22 dec. 1846; helt har n-en dock först genom 1864 års n-sförordningar genomförts. Numer är n-en begränsad genom att staten övertagit post, telegraf, tobak och rusdrycker m. m. och i ej ringa mån även genom socialistiska övergrepp mot arbetsvilliga.* **-fråg|a.** *Konsulentskap i n-or nytt kvinnoyrke* 1932. **-fysiologi.** Särsk. bot. = läran om växternas upptagande av behövliga näringsämnen samt om dessas transport, beredning o. användning. **-fång,** -et, =. *Gottgörelse för den inskränkning i hennes n., som orsakats av att hon är smittobärerska* 1916. *Ägna sig åt, ha ett hederligt n. Kvinnor med betänkligt n.* I. Lo-Johansson. **Syn.** yrke, näring(skälla l. -medel), födkrok, hantering, levebröd; ibl. 'trafik'.

-geografi; -sk. *N-ska fakta ådagaläggas även genom kartor* R. Numelin. **-gren.** *Olika n-ar såsom åkerbruk, boskapsskötsel, bergsbruk och handel. En av landets viktigaste, största n-ar.* **Syn.** näring, ibl. industri(gren). **-id.** Skr., sälls. *V. Rydberg ville ersätta 'industri' bl. a. med 'n.'* **-idkar|e;** -förening; -möte; -stämma. *Fabriks- och andra n-e. N-na sammansluta sig. Bli n-e. En betydelsefull n-estämma [i Norrköping]* 1920. **-kanal** fackl. (t. e. fysiol.). **-konkurrens.** *Överbefolkning och n.* bildl. även t. e. om djur. **-konsulent.** Nytt ord. *Kurser för utbildande av s. k. n-er* 1932. **-kraft;** -ig. *Höets n. N-ig föda.* **-käll|a.** *En av våra viktigaste n-or. En n-a ej utan betydenhet för socknen är fisket.* **Syn.** se näringsfång. **-lagstiftning.** L. för näringarna. *Undervisningen vid Kommerskollegii tionde hantverkskurs (1918), som omfattar bokföring, kalkylation och n.* **-liv.** *Till n-ets befordrande. N-ets utveckling i Sverge 1859—1929. S. E. Österberg, Staten och n-et (1924). Det rika n., som* ~. *[Rathenau] predikar om ett försedligande av n-et* 1918. *Ett land utan (egentligt) n.* **-lös;** -het. Skr., gärna fackl. Dels om föda som ej innehåller ngn näring; dels om land (ort, tid) utan näringar (l. industri). **-lösning.** T. e. bot. o. trädg. **-med|el.** Födoämne, livsmedel o. d. *N-lens framställande och tillgodogörande. Våra viktigaste n-el. Ett ypperligt n-el. N-el ur djur- eller växtriket.* — *Donation till avlönande av en professor i n-elsforskning i Norge* 1931. *[Ansåg] en svensk n-elslag, i likhet med förhållandet i andra kulturländer, vara av behovet påkallad* 1906. **-omsorg.** Mest plur. (= näringsbekymmer). *Insnärjas i n-er* Bibeln. **-organ.** *Växternas n.*

-polit|ik; -isk. *Regeringens n-ik. De n-iska förhållandena* 1915. **-preparat.** Särsk. beredda födoämnen åt sjuka o. klena. *Överreklamerade n.* **-process.** Fysiol. o. d. **-rik;** -edom. *Tarva djup, god, n. jord* A. Holzhausen. *Att marken i sig själv är n-are på dylika fläckar* R. Sterner. — *Grönkålen* ~ *är n-ast av alla kålslag* Råd 1917. **-rubbning(ar).** Fysiol. = indigestion; även bot. **-rätt.** Fackl. Innefattar utom de egentliga

stadgandena för näringarna även en del stadganden av civilrättslig natur såsom ang gruvor, jakt, fiske, jorddelning o. vattenrätt. **-saft** fysiol. (den gm matsmältningen beredda n-en, 'mjölksaften'), bot. etc. **-salt.** *N. för krukväxter.* **-sinne.** *Visst är närigheten högt utvecklad i sjuhäradsbygden, men n-t är ganska svagt företrätt i andra delar av provinsen [Västergötland]* A. Nordfelt. **-skydd;** -are (protektionist, tullskyddsivrare). **-sorger** näringsbekymmer. **-statist|ik;** -isk. *Kommerskollegii avdelning för n-ik* 1918. *Laborator Enghoff: N-iska studier* 1933. **-ställe.** (Enklare l. mindre) värdshus. *Krogar och n-n. Ett sämre, ett andra klassens n.* **-tvång.** *Mot det modärna socialistiska n-et och skråväldet.* **-upptagande.** T. e. bot. *N-t ur jorden sker genom rotspetsarnas ~ cellväggar.* **-vägr|an;** -are. Särsk. om 'matstrejk' hos sinnessjuka l. fängslade. **-värde;** -enhet (kalori). *Mat som har stort mättnadsvärde och lågt n. och tvärtom.* **-vätska.** Fackl. *Ämnen, som tillföras cellerna med n-n, blodet.* **-ämne.** *Dessa ämnen, som vi kalla n-n, kunna uppdelas på vissa stora grupper: äggviteämnen, fett, kolhydrat, vitaminer, vatten och salter* John Sjöqvist 1928.

Nä'rking (hårt k; grav); -en, -ar. **Närkingsk|a,** -an, -or. **1**) Utan plur. Munart. *Avfattad på n-a.* **2**) Med plur. Kvinna. **Närkisk,** -t; -a (munart).

Närm|a, -ade, -as. Jfr när[2] o. nära[1]. **I.** N-a. *(Försiktigt) n-a fingret till ljuset. Om du n-ar stolen tätt intill bordet, så spiller du inte. — Söka n-a de båda familjerna (till varandra). Två så motsatta åskådningar torde aldrig kunna n-as (till varandra).* **II.** N-a sig; särsk. skönl. ibl. n-as (som dep.). **1**) Rum. *Huttrande n-a sig (in)till brasan. Tillåt ingen att n-a sig (henne) ens på tre stegs avstånd. N-ar du dig ett steg till, så smäller det. Man måste krypa på alla fyra för att kunna n-a sig (renarna) inom skotthåll. N-a sig land, kusten. Allteftersom båten n-ade sig. Ibland n-ar den sig, ibland syns den längre bort. Steg n-ade sig över golvet* Mik. Lybeck. — *Bar det med flygande fart mot det hastigt n-ade målet* Ernst Lundström. — *Ett sken, som stundom n-as, stundom fjärmas. Solen n-ar sig, n-ades mer och mer mot horisonten.* **2**) Tid o. bildl. *Klockan började redan n-a sig 10. Den tid n-ar sig, då ~. Midsommar redan nåtts, rötmånan allt sig n-ar* S. Lagerlöf. — *N-a sig gubbåldern. Ålderdomen n-ar sig snabbt, med stora steg, omärkligt. Dag för dag kunde man följa sjukdomens utveckling; slutet n-ades obevekligt l. det n-ade sig redan (mot) slutet. Striden n-ar sig sitt l. ett avgörande. Ha känslan av en (sig) n-ande olycka* annalkande. — *Han är bra oåtkomlig; det hjälper inte, hur man än söker n-a sig honom. — En likgiltighet, som n-ade sig till vanvördnad. De(t) där n-ar sej ju (till) vansinne! N-a sig (till) det otroliga, det övermänskliga.* **Syn. I.** bringa l. föra l. flytta närmare; hop- l. sammanföra, ibl. göra bekanta l. till vänner; **II.** komma l. flytta sig nära l. närmare, (an)nalkas, rycka närmare; (ibl.:) gränsa l. stöta (in)till, tangera, likna, visa sig tillmötesgående, 'ta första steget', söka bli närmare bekant med. — **Närmevärde.** Fackl. Approximativt värde (som får ersätta det exakta). *Om man ökar det iakttagna antalet fågelpar med en viss %, får man ett sannolikt n. på det faktiskt förefintliga* Pontus Palmgren. *Ett rätt gott n.* Gunnar Samuelsson. *Osäkra n-n.*

— **Närmande,** -t, -n. Egentl. o. bildl. *Valpens lekfulla n-n hade icke rönt någon uppmärksamhet från björnungens sida. Kärliga, äktenskapliga n-n. Icke tillåta det minsta otillbörliga n. — Har ständigt dragit sig undan, undvikit alla n-n. Kallt bemöta, avvisa alla försök till n(-n). Förut har det alltid varit jag, som gjort n-na, tagit första steget till ett n.*

— **Närm|are** (grav); -ast. Även (särsk. skönl. l. ibl. ldls.) närmre (akut), närmst. Gradformer till nära[1]. Egentl. o. bildl. **A**) Enkelt. **I.** Komp. **1**) N-are. **a**) Attributivt adj. *Välja en n-are väg. Den här vägen är n-are. Det är n-are den här vägen. På n-are håll. Taga en n-are station* W. Hammenhög. *På en egendom, 2 mil n-are. Herrarna få göra hans n-are bekantskap en annan gång. Han vinner vid n-are bekantskap. Tåla (en) n-are granskning. Kräver n-are kännedom om ~. N-are (underrättelser fås) hos ~. Vid n-are eftertanke. Som ägnat frågan en n-are uppmärksamhet.* **b**) Adv., predikativt adj. o. prep. Gränserna svävande. *Ingen är n-are till det än han* mer berättigad, förpliktad, lämplig. — *Flytta sig lite n-are. Kom n-are, så jag får se på dej! Sätt du plantorna n-are, det skadar inte! Komma allt n-are (och n-are). N-are, Gud, till dig. — Bli n-are bekant med ~* även till a. *Gå ngn l. ngt n-are in på livet. Göra sig n-are underrättad om ~. N-are ansatt gjorde sig Ostelius skyldig till klart konstaterbara lögner. Då jag tänker n-are efter l. efter n-are. Eller, n-are bestämt, ~. Ej n-are angiven. Tänka n-are på ett förslag. Ta n-are reda på en sak. Förklara dig n-are!* — Närmast prep. i: *En jordrymd av n-are två kvadratmil. N-are 38 miljoner klampar. N-are 40 man i döda. N-are solen. Komma sanningen n-are. N-are vinden.* **2**) Närmre. Ex.: *På n-re håll* Hj. Bergman. *Först vid en smula n-re besinnande* Ax. Kock. *N-re flodens vågor svalla* Bertil Malmberg. *Slå Eder ned och låt oss språka n-re om saken* B. Karlgren. *Kände hon sig himlen*

n-re Har. Jacobson. *Hålla dem n-re kusten, då ~* A. U. Bååth.

II. Superl. **1**) N-ast. Adj., adv. o. ibl. prep. Gränserna svävande. **a**) Rum o. ordning. *I (det) n-aste grannskapet. Ro skall man först till n-aste näs, säger ordspråket. Rakt fram är n-aste vägen. Vem kom n-ast (målet)? N-ast (i ordningen) kom ~* därnäst. *N-ast efter (dem) kom fadern. Då nöden är störst, är hjälpen n-ast. Stå n-ast i tur att ~. Var och en är sig själv n-ast. Du är (den) n-ast(e) till det. Som står hans hjärta n-ast. Det ligger ju n-ast till hands. N-aste man träder in i stället! Hans n-aste man. Min n-aste förman. N-ast i röstetal kom ~. N-aste röstetal, motsvarighet. Endast de n-aste (släktingarna), hans n-aste voro inbjudna. På det n-aste förbunden med ngn l. ngt. N-ast högre tal, lägre belopp. Det är det n-aste vi kan komma. Det n-aste blir nu att söka vinna mark för åsikterna.* **b**) Tid. *För den n-aste framtiden. Under de n-aste tolv timmarna. En av de n-aste dagarna* endera dagen. *De år, som n-ast föregingo världskriget. Vid årets slut eller tiden n-ast därefter. N-ast föregående, följande dag. N-ast före, efter ~.* **c**) Allmännare. *I det n-aste oundgänglig. I det n-aste 50 nya. N-ast på grund av ~. Som ~ n-ast skaffade honom smälek och obehag* I. Lo-Johansson. *[När man på avstånd ser flygfiskarna] verka de n-ast svalor* A. Österling. *Knappa, n-ast snäsiga svar* J. W. Nylander. *Det var n-ast värdinnans förtjänst, att ~. N-ast plågad av ~.* **d**) Prep. *Bära ylle n-ast kroppen. Dagarna n-ast jul.* **2**) Närmst. Ex.: *Vid n-sta bordet* S. Siwertz. *Knappt n-ste granne hör från oss ett ljud* (vanligare nu n-sta) V. E. Öman, öv. *Tio mil borta från n-sta människa* Frans G. Bengtsson. *Kring ägorna n-st invid* Ruben Berg.

B) Ssgr äro få o. gärna tillfälliga, kunna även särskrivas. Ex.: **1**) *Hos ett oss vida n-areståënde primitivt folk, lapparna* Marika Stiernstedt. **2**) *Från n-astliggande station* And. Ramsay.

Syn. jfr nära[1].

— **Närmelsevis** (grav); adv. Skr. *Åtminstone n. uttömma ämnet* Gust. Cederschiöld. *Försök att n. beräkna det! Uppvisade n. samma förändring* Gust. F. Steffen. *Raukens n. plana östra sida* Henr. Munthe. — Ofta nekat. *Men efterfrågan motsvarar ej n. tillgången. Svårt att ens n. datera fyndet. Det kan jag ej ens n. ange. Icke ens n. fullständig. Man skulle aldrig blivit n. så förbittrad, om ~.* **Syn.** tillnärmelsevis, så nära som möjligt, approximativt, ibl. något så när, närapå, nära nog, nästan.

Närtz l. **Närts** se nertz. **Närv** m. fl. se nerv osv.

Näs, -et, =; -strand. **1**) Landremsa mln två vatten. *Panaman-et förbinder Sydamerika med Centralamerika. Vid stranden av n-et. Här skulle finnas ett n. mellan sjöarna, men n-et befanns vara ett sund!* **2**) (Utskjutande) landtunga, udde.

Näs|a, -an, -or. **I.** Huvudbet. o. friare uttr. som utgå från den. **1**) Egentl. *Romerska, krokiga, grekiska, raka, platta, breda, smala, spetsiga, fula n-or. Den tunna n-an hängde ner över en orakad överläpp* S. Dahllöf. *Behandlingen av 'röd n-a'. Med n-an tryckt mot rutan. Peta (sig i) n-an. Putsa n-an (på ngn). Ta sig om n-an. Du har fått sot på n-an. Hålla n-an över vattnet. Påföljande dag var han täppt i n-an. Hålla för n-an (för en obehaglig lukt). — Knäppa ngn på n-an* ibl. även bildl. *Hälsa genom att gnugga n-orna mot varandra. Så skall jag gå igen och nypa honom i n-an, så att han aldrig glömmer det. Vrida om n-an på ngn. Fick ett slag, så att n-an sprang i blod. Falla och slå n-an i blod. Frisches Wetter in Schweden, sa tysken, frös av sig n-an midsommarafton. Frysa, blåfrusen om n-an. Anfäkta det snuset! sa fan, när di sköt'en i n-an. — Herren Gud ~ inblåste livsande i hennes n-a* Bibeln. — *Ett starkt stekos slog, stack dem i n-an vid hemkomsten. Som stack (dem) ljuvligt i n-an. Å, vad det kliar i n-an! — Hök-, jude-, krok-, lös-, Norrköpings- l. upp-, papegoj-, potatis-, rovfågels-, stink-, sup-, trubb-, örnn-a.*

2) I friare uttr. *Tala genom, i n-an* i näston, snörvlande. *Sätta n-an i vädret och se spotsk ut. Ha skinn på n-an* inte vara att leka med, kunna säga ifrån. *Rynka (på) n-an (åt ngn l. ngt)* visa sitt missnöje l. förakt. — *Gå dit n-an pekar. När man får gå ~ dit ens egen n-a pekar* E. Hedén. *Vända n-an hemåt. Inte se längre än n-an räcker, än n-an är lång* inte ha ett spår av förtänksamhet, vara mkt kortsynt. *Den ligger ju rakt, mitt för n-an på dej! Vifta med ngt framför n-an på ngn. Ta bort ngt mitt för n-an på ngn l. ngns n-a. Det kommer att gå, raka din n-a förbi* det blir du lurad på, det får du ingenting utav. — *Oskar går efter kontraktet och sticker det under hans n-a. Så kallt, att man inte vågar sticka n-an utom dörrn. Vågade inte ens sticka sin n-a i vår våning vidare. Sticka fram n-an igen. Sticka n-an, sin n-a i allt* l. *Lägga n-an, sin n-a i blöt* blanda l. lägga sig i allting (som inte angår en), blanda sig i andras angelägenheter. — *Här ä inte som att hänga n-an över boken, här måste man ha tankarna me sej, som korpralen sa åt studentbeväringen. — Rädd om n-an* t. e. dra sig för kölden. *Blevo helt bleka om n-an* mer vard. 'om nosen' (av rädsla l. av sjukdom). — *Halkade och höll på att stå på n-a(n)* stupa (pladask). *Har bolaget stått, stupat på n-a(n)?* vard. = gjort konkurs, gått omkull. *Och ett, tu, tre*

lågo de bägge på n-a i drivorna. Ligga på n-a(n) för ~ 'på magen', 'krypa' för. — *Löp inte nissen i n-an!* var inte dumdristig. — *Annars ska du se, att han börjar försöka rida oss på n-an, sätta sej på n-an på oss* spela överlägsen, hundsvottera, ta tömmarna. *Låter ej någon spela sig på n-an* ta ton mot sig o. d. *Dra(ga) ngn vid n-an* lura, föra bakom ljuset. *Var ej den, som såg, vad som inte skrevs honom på n-an* riktigt präntades i hm, sades fullt klart o. tydligt. *Ni behöver inte gå och skriva folk det på n-an* (tala o'm det för alla människor) Strindberg. — *Sannerligen räckte inte ett par av de yngsta seminaristerna lång n-a åt mig, en riktigt svensk pojklångnäsa* Dan. *Å, en sån lång n-a du fick!* så du blev kuggad, va du fick 'tji'. — *Vända n-an i vädret* dö. *Se'n nämndeman Larsson, gubben hennes, lade n-an i vädret* John Johnson.

II. Bet.-skiftningar o. bibetydelser. **1**) *För att få, skaffa sig, (få) andas en n-a frisk luft.* **2**) Nos l. väderkorn. *Hundar med utmärkta n-or och god fart på drevet. Och hon har en n-a för vad som gör sig, som är alldeles otrolig* M. Rogberg. *Hade* ~ *en osviklig instinkt och n-a, när det gällde att spåra upp något objekt, som* ~ Amelie Posse-Brázdová. *Ha fin n-a (för* ~*). Fin stövar-n-a.* **3**) Om diverse ting. T. e. **a**) *Trädde stöveln-an i tåremmen på skridskon, och* ~ Fab. Månsson. **b**) *[Ekan hade] fått vända n-an hemåt* ib. *Om fartyget* ~ *ligger djupare för än akter, säger man, att det ligger »på n-an».* *Än ser det ut, som om planet ville gå på n-an rakt ned i havet* Jöran Forsslund. *Om draken vill gå på n-an, så försök att förlänga stjärten en smula.* **c**) *N-a som ornament i gotiken. Genom n-or indelas en cirkel, en kvadrat m. m. i s. k. pass (tre-, fyrpass)* jfr fyrpass. *Alla murkrön [på Stadion] hava täckts med granit med goda droppn-or* Olympiska spelen 1912.

Syn. I. (ibl.:) nos, nasus, snabel; **II. 1**) 'nypa'; **2**) 'nos', väderkorn, lukt; 'korn', 'instinkt(iv förmåga); **3**) (bl. a.:) spets; bog.

— **Näsben.** *Knäcka n-et* näsan. **-blod.** *Lyckas stämma n-en (l. n-et). Lätt få n. Blöda n.* **-blöd|ande;** -ning. Jfr föreg. *De förskrämda, n-ande revolutionärerna. Fick en våldsam n-ning, som inte kunde hejdas* Maur. Hellberg. **-borr** l. **-borr|e,** -en l. -n, -ar. Även om djur (särsk. fackl. också om fåglar o. fiskar etc.). Mest i plur. *Näsans två ovala öppningar, n-arna, som leda till var sin halva av näshålan. Naturanlagen äro olika, sa Lundstedt, torkade sig om en n. i sänder. En mörk prick nära vänstra n-n* P. Å. Laurén, öv. *Och ljumma fläktar kittla mina n-ar. Lyfte huvudet, vidgade n-arna och* ~. — *Hans n-ar skälvde till som på ett vädrande rovdjur* Hugo Öberg. *Eld frustade ur n-arna, ögonen gnistrade.* — *Med uppspärrade n-ar* (om häst). *[Måsar] med springlika n-ar* Nord. Fam.[3] *En fisk, i vars n-e en liten mask kom in [, så att fisken dog]* Ernst Klein, öv. *Sjötungor, med tubformiga n-ar.* **-brosk.** **-bränn|a,** -an, -or. Dels = skrapa, (skarp) tillrättavisning; allvarlig varning; dels = minnesbeta l. ibl. förlust l. (svår) motgång. *Och ge honom en duktig n-a, en n-a, som han kommer ihåg!* Thor Högdahl, öv. *Grundlagsutskottet får en n-a av andra kammaren* Dagens Nyh. 1925. *Allestädes framme får ofta n-a. Kristiden gav honom en ekonomisk n-a, som han hade svårt att hämta sig efter.* **-dropp.** Ngt vard. *Ha n.* när det dryper från näsan på ngn. **-duk. I.** Enkelt. *Bruket av n. är känt sedan medeltiden. Låta (en snibb av) n-en sticka upp ur fickan. Du behöver begagna n-en. Tugga på n-en. Kramade en n. i sina händer. En omsorgsfullt hopvecklad, svagt parfymerad n. Tappa n-en. Har du ingen n.? Fålla och märka n-ar (åt ngn). Vifta (avsked, bifall) med n-en. Göra en dagg av en n. (genom att knyta den, t. e. i ena hörnet).* — *Batist-, linne-, bomulls-, siden-, silkes-, snusn-ar.* **II.** Ssgr. Ex.: *En n-sdagg kastas från den ena till den andra* Ungdomens bok (jfr dagg[2]). *N-setui. Hon knöt omsorgsfullt in slanten i n-shörnet, innan* ~. *Peta sig i örat med n-ssnibben. N-sspets, komponerad av Elsa Enequist. Tågsignal, n-sviftningar och föräldratårar* Emil Norlander. *N-sväska (för damer), av linne med korsstygnsbroderi. Av fin n-sväv-(nad).* **-dusch.** *Ta n.*

-flor. *Det lilla n-et är, som bekant, åter modärnt* 1928. **-formare.** *N., förskönar Norrköpingsnäsor m. fl. icke önskade former* 1928. **-fåra** zool. (t. e. på näbb). **-gång,** -en, -ar. Fackl. *I nedre n-en mynnar tårkanalen.* **-horn** zool. (t. e. hos noshörningar). **-hål|a;** -ighet (med plur.). *Näsborrarna leda till var sin halva av n-an.* **-katarr.** *Den vanligaste n-en är snuvan.* **-kitt.** *Med* ~ *lösskägg, mustascher och n. omdana ansiktet.* **-klåda.** **-klämma** l. **-klämmare** ibl. för 'pincené'. **-knäpp,** -en, -ar. Egentl. o. bildl. *Ge ngn en (regelrätt) n.* **-ljud.** Särsk. språkv. (se nasal I 1); men även allmännare t. e. *Snarkningar, snörvlanden och andra n.* **-lös.** *En n. docka, bortslängd i ett hörn.* **-prydnad.** *N-er hos naturfolken.* **-putsning.** **-pärl|a. 1**) Mindre vanl. Om 'näsdropp'. *Betänksamma åldringar med n-a och* ~ S. Siwertz. **2**) Huvudbet. *En rikti liten n-a. Akta sej hon, lilla mamsell N-a!* **Syn. 2**) nippertippa, näbbgädda, (flick)snärta, (flick)slyna, impertinent l. uppnosig jänta l. bachfisch. **-ring** hos naturfolk. **-rodnad.** Jfr 'röd näsa'. *N-en borttages bäst med kolsyresnö* M. Asplund. **-rot.** *Men mitt emellan ögonen vid n-en hade ej såret gått ihop* K. Gunnarson. *En*

spasmodisk ryckning kring n-en och i ögonvrårna R. Schildt. **-rygg.** *Den höga n-en är ett särdrag hos människan och återfinnes ingenstädes i djurserien* Nord. Fam.[3] *När n-en kliar, blir det dödsfall.* **-rynkning,** -en, -ar. Egentl. o. friare. *Ej utan en viss n., som gäller ej bara nordmännen, utan ~* C. G. Laurin.

-sjukdom. *N-ar som katarrer, nästäppa, polyper.* **-skiljevägg(en).** **-skydd.** *Motorglasögon med kind- och nässkydd av skinn* 1925. **-sköljning.** *Dagliga n-ar med ljumt vatten och litet salt.* **-slem.** **-spets.** *Den solbrända, fjällande n-en* And. Allardt. **-tipp.** Nässpets. *Kall om n-en. Men om du under denna tid en enda gång säger mig, att du inte är nöjd, så skär jag n-en av dig* Folksaga. **-ton.** Nasalton. *I en litet försmädlig n. En n., som skall verka aristokratisk.* **-täpp|a,** -an; -t. *I dag har snuvan fört med sig en fullständig n-a. — Känna sig n-t* täppt i näsan. **-ving|e.** *Näsborrarnas ytterväggar, som äro rörliga, kallas n-ar. Hennes fina n-ar skälvde och ögonen mörknade. N-arna voro känsliga som på en fullblodshäst* V. Benedictsson. **-vink|el.** *Det ryckte spasmodiskt i de långa vecken från n-larna till mungiporna* Henning Berger. *Skarpa näs- och munvinklar modelleras* 'Skönhets'annons 1925. **-vis;** -het (med plur.). *Barn ska inte vara n-a (mot äldre). Vilken skomakare, om man får vara så n. och fråga?* Fanny Alving. *En ovanligt n. unge. N. och ouppfostrad. En n. fluga. Ge ett n-t svar. — Bry dej inte om hans n-heter!* **Syn.** närgången, impertinent, väl djärv l. tilltagsen l. frispråkig, påträngande, påflugen, ohövlig, oartig, oförsynt, oförskämd, framfusig, opassande, uppkäftig (mer vard.). **-åkomma.** **-öpp|en.** Språkv. men mindre vanl. *N-na ljud* nasaler, näsljud. **-öppning.** *Kvisslor kring n-arna.*

— **Nässj|a** (kort ä); -ade, [-as]; -ning. Ej allm. känt. *Ugglan hade väl fått syn på bot å skulle dit å n-a* Thérèse Lindewall, Uppland (1921). — Även bildl. *Han ä me å n-ar överallt, i alla vrår. N-a inte dit! För att folk bara kom för att nosa och n-a och se, hur vi hade det* C. Larsson i By. **Syn.** nosa, snoka, sticka in näsan l. näbben l. nosen.

Nässl|a, -an, -or. Mest om släktet Urtica (hos oss: brännässlan = U. dioica o. ettern-an = U. urens), men även om andra växter tillhörande nässelsläktet (Urticaceæ) av vka somliga ha brännhår, andra icke. Jfr även 'blindn-a' (Lamium album). *Tar man n-orna alldeles nere vid roten, så bränner man sig inte på dem. Tiden ä inne att plocka n-or till nässelkål; men ta handskar på dej! N-or och annat ogräs. Där n-or stå, skall myrten uppväxa* Bibeln. *Piskas med n-or. Soppa på n-or. N-or som spånadsväxter (t. e. U. cannabina o. Laportea canadensis). — Kärleken är som daggen, den faller på n-a som på lilja. N-an bränner både vän och ovän. Jag känner nog krutet, sa hin om n-an. En klok höna kan också värpa i n-orna. Om man ej gör reden åt hönsen, så värpa de i n-orna.*

— **Nässelart;** -ad. *N-ade växter.* **-djur.** Cnidaria. *Till n-en höra bl. a. maneterna.* **-feber.** *N. (ett utslag med klåda) kan uppstå då man bränt sig på nässlor, efter insektstyng och hos en del personer efter förtäring av vissa födämnen, för vilka de äro överkänsliga (t. e. kräftor, smultron).* **-fiber.** *Föga intresse för n-n* 1918. **-fjäril;** -(s)larv. Vanessa urticæ, en dagfjäril med rödbruna vingar o. svarta o. vitgula fläckar samt i vingkanterna ett svart blåfläckigt band. *En övervintrande n. hade av solen lockats fram uppe i handkammarn och fladdrade muntert i fönstret. N-larverna leva i stora sällskap på nässlor.* **-hög.** *Allt tar sig bra ut i det gröna, sa bonden, kastade käringen sin i n-en.* **-klocka.** Campanula trachelium (med nässellika blad). **-kål.** Grönkål(ssoppa) av späda nässlor. *Färsk n. med förlorade ägg. Hacka nässlor till n.* **-lik,** -t; -nande. *N-a blad.* **-odling.** *N-en har börjat i Jämtlands län* 1917 (under kristiden började man tänka på att använda nässelfibern, att tillverka 'nässelgarn', 'nässelkläder' osv.). **-organ** hos växter o. djur. **-plock|erska;** -ning. *Thekla Knös, N-erskan.* **-silke.** Cuscuta europæa (som ofta har nässlor till värdväxt). **-snår.** *Och frodiga n. växte vid väggen.* **-snärja,** -n. Se nässelsilke. **-stånd.** **-utslag** se nässelfeber. **-växt.** *Alla n-er (Urticaceæ) äro rika på bast; hit hör t. e. ramin.*

Näst[1], -et, =; -styng l. -stygn (även till verbet); -|a[1] (-ade l. -e, -at l. näst, -as; n-a fast ⋒ l. ihop ⋒; -ning, med plur.). Fackl. *Göra ett lite n.* = fästa med ett litet fäst. — *Broderierna äro minutiöst fästade på tyget med de finaste n-styng. — Ett av dessa täcken / av gamla minnen, n-a klut vid klut* Jörgen Block. **Syn.** (n-a:) löst fästa med nål o. tråd, löst hopsy l. (hop)tråckla.

Näst[2] o. **Näst|a[2],** adj., adv. o. ibl. prep. **I.** Enkelt. **1)** Adj. **a)** Rum l. ordning. *Uppsala [är] n-a station!* (jfr däremot Ha långt till närmaste station). *Sladder stannar inte i n-a by. Nej, det är n-a dörr (till höger). I n-a hus. Se n-a sida, nederst! N-a rad. I (mitt) n-a brev skall jag ~. Vänta till n-a post. Det kommer i n-a kapitel. Han är min n-e l. n-a l. (vanl.) närmaste man. Vid n-a, n(-a) inträffande ledighet. (Doktorn gläntade på dörren:) N-a, var så god! N-a man, fort bara! Plurrar en båt, så tar n-a vid* Prins Wilhelm. **b)** Tid. *Redan n-a dag återupprepades samma scen. Någon gång i, under n-a vecka, månad. N-a söndag blir vigseln.*

I januari n-a år. Nu lyser sol, i n-a nu det molnar upp till åska Hj. Procopé. *I n-a ögonblick kom omslaget. Men endast för ett ögonblick, det n-a var han uppe och sprang på golvet* Hasse Z. — *N-a gång är det slut med mitt tålamod.* **2**) Adv. **a**) Framför adj. *Vår (efter Stockholm) n. största stad, Göteborg. Huvudtonen faller på (den) n. sista stavelsen. Den förste i klassen är han icke, men platsen som den n. förste har han utan tvekan. Den bästa, den n. bästa och lanken* Hj. Bergman. *N. äldst (av bröderna) är* ~. *Rysslands n. mäktigaste man. N. föregående, följande.* **b**) Framför prep l. adv. *Följa n. efter (ngn). Göteborg kommer i storlek n. efter Stockholm. N. efter honom sätter jag* ~. — *N. före (ngn l. ngt). N. före torsdag(en).* — *Matsalen ligger n. intill köket. Villan n. intill. Daniels ton var kort och n. intill snäsig* (mindre vanl.); Elin Wägner. — *För att bliva synligt för djuren bör [tråd]stängslet ha en träslana överst eller n. under översta tråden* H. Juhlin Dannfelt. *N. under honom i ålder.* — *N. över (ngn l. ngt).* **c**) Härnäst o. därnäst särskrivas icke. **3**) Prep. *N. Gud har jag dig att tacka för min räddning. Bäst i klassen n. Hugo. Göteborg är n. Stockholm vår största handelsstad. N. storfisket kommer i värde hummerfisket.* — *N. att snida i trä är hans stora vurm att flyga.* **II.** Ssg växlar ofta med särskrivning; pres.-participen äro gärna skr. T. e. *N. föregående* l. *N-föregående.* **Syn.** närmast, (därpå) följande, nästföljande, nästkommande, (näst)-instundande; strax invid, (näst) intill, närmast i ordningen.

— **Nästbäst** vanl. särskrivet. **-följande.** *N. sida, dag, morgon, år. En av de n. dagarna. Under de n. åren.* **-föregående** jfr föreg. **-gränsande** t. e. ägor. **-gårds,** adv. Ofta folkl. o. nekat. **I.** Enkelt. *Men det låg just inte n., utan* ~ (var just inte närmaste väg dit, låg inte så nära precis) S. Lagerlöf. *Grannar, om också inte riktigt n., voro Lettströms* C. G. Laurin. *Bo n. till varandra. Bortskämda med att ha det n. till handelsboden* I. Lo-Johansson. **II.** Ssgr. Ex.: *Mellan n-folk* ib. *Sara och Jonas i Nygård, n-folket intill Åsen* Elin Wägner. *Ty man har icke hjälp att vänta n-ifrån* Sven Haglund. *De hade inte n-väg till varandra, men* ~ Alb. Engström. *De ä inte n-väg dit!* de ä långt dit. **-högst** vanl. särskrivet. **-instundande.** Jfr nästkommande. **-intill.** Ofta särskrivet. *N. är icke träffat. Hos herdarna n.* **-invid.** Oftare särskrivet. *På gatan här n.* Rabbe Enckell. **-kommande.** *Och senast 1. n. maj* Kallelsekort. *Från och med n. oktober (månad). Utgiftsförslag för n. år. Under n. år.* **-lid|en.** Ofta ämb. o. d. *Uppburen utdelning under n-et år* Blankett till taxeringsuppgift 1927. *Under n-na (februari) månad. N-na år.* **Syn.** (nyss l. närmast) förfluten, (just) tillandalupen, förliden. **-liggande.** *I andra våningen av det n. huset* Joh. Sundblad. **-näst.** Mindre vanl. Ngt vard. l. smtl. Särskrivs ofta. Den andra (l. om utgångspunkten medräknas, den tredje) i ordningen. *Den n-a i ordningen. Först n-a månad, inte nästa.* **-påföljande.** *Redan den 14. n. maj. Att den n. dagen skulle bli nalles sista* Elof Friesendahl. *Förrän vid n. kortperiod* P. M. 1918 om fläskkort. **-sist, -störst, -värst, -yngst** m. fl. Särsk. i Finland ofta hopskrivna.

— **Näst|a**³, -an; [-ankärlek(en)]. Ofta bibl. *Du skall icke begära din n-as hustru* ~. *Du skall icke bära falskt vittnesbord mot din n-a* Bibeln. *Du skall älska din n-a såsom dig själv* ib. *Katten pinar inte råttan så, som människan sin n-a, vilken hon fått i sina klor* Öv. fr. T. Pakkala. *Han förtalar alltid sin n-a. Hör gärna, att hans kära n-a blir en smula förhånad, och* ~ Sigrid Elmblad, öv. *Förbannad vare den, som flyttar sin n-as råmärken! Kärleken gör intet ont mot n-an* Bibeln. *Att kärlek till n-an är mera fjärran från människan än himlen från jorden* Öv. fr. T. Pakkala. *Tacka Gud för ditt och unna n-an sitt! N-ankärleken blir hos Garborg den religiösa kampens slutord* Erik Hedén. **Syn.** medmänniska, (med)broder l. (med)syster, medkristen, medvarelse.

Nästa¹ (verb) se näst¹. **Nästa**² (adj.) se näst². **Nästa**³ (subst.) se strax ovan.

Nästan (grav); adv. **1**) *N. alltid, genast, ständigt, samtidigt, utan undantag. N. (i) samma, varje ögonblick. Och stannade n. på fläcken* omedelbart. *Han har varit sjuk n. hela julen,* mindre ofta: *hela julen n. N. utan (varje) förberedelse. N. lika stora. N. lika svart som* ~. *Han lämnade n. ingenting efter sig. Räddningen kom oväntat och n. som i en kolportageroman* ~. *Med n. skräckblandad vördnad. N. ingen mer än han hade infunnit sig.* — *Hon n. bävade för ensamheten. Du trodde visst n., att du skulle komma först? Plötsligt spetsade hästen öronen och n. stannade. Jag önskar n., att* ~ l. *Jag n. önskar, att* ~. **2**) Märk bl. a. **a**) Ngn gång (nästan) attributivt. *Fotografier i n. kroppsstorlek.* **b**) Ovanl. ordställning. *Tänk, att det n. jag trodde* Hj. Bergman. **c**) Nära '(allt)för'. *Det är n. (för) tidigt att avgöra.* **d**) Vard., skämts. ibl. = 'oerhört, mycket'. *Nu ä man n. mätt!* (när man proppat sig alldeles full). **Syn.** nära (nog), så gott som, snart sagt, i det närmaste, ibl. hart (när) l. fast, icke långt (i)från, icke fullt l. alldeles, ibl. vid pass l. inemot; (nekat motsvaras det ibl. av) knappast + jakat ord; (ibl. nära:) (allt)för; (ibl.:) mycket, oerhört, 'något till', verkligen.

Näste, -t, -n; [-unge = u. som ej ännu lämnat n-t; -ägg; båda mest fackl.]. **1**) Egentl. Ofta skönl. *Om du än byggde ditt n. så högt uppe som örnen* ~ Bibeln. *Himmelens fåglar hava n-n* ~ ib. *Fågeln i n-t. Innan ungarna lämnat n-t. Utflugna ur n-t. Vipan vill värja varje tuva och mister sitt eget n. Var fågel älskar sitt n. — Håll värpn-na väl rena!* (åt hönsen). *Örn-, fågelnäste. — Ett ängpiplärkbo med tre n-ägg och två gökägg* Victor Hasselblad. **2**) Bildl. **a**) *Vilddjursn-n. Här är mitt lilla n., sa lusen om skägget.* **b**) *Detta hotell är ett sannskyldigt n. för mördare och tjuvar. Sådana lastens n-n. Krog-, lönnbrännar-, opium-, rövar-, sjörövar-, smugglar-, spion-, tattar-, tjuvnäste.* **c**) *Uselt, tarvligt n. Ett riktigt kråknäste. Ett erbarmligt galiziskt judenäste.* **d**) *Kulsprutenäste* se III. 1332. **Syn.** **1**) (fågel)bo, rede; **2**) kula, håla, ibl. lya; tillhåll; kyffe, (eländig) koja, kåk, hybble. — **Nästl|a (sig) in,** -ade, -as; -ing. Se innästla.

Nät, -et, =. **I.** Mer egentl. **1**) För fångst. **a**) *Kasten där ut edra n. till fångst* ~ Bibeln. *Lägga ut n(-en). Få n-et fullt, n-en fulla av fisk. Knyta, binda n. Strömmingen blänkte i n-en. Grövre och finare n.* ifråga om maskor. *En utter hade slitit sönder n-et för dem. Fastående n. och flytande n. eller drivgarn. Väldiga (sänk)nät, upphängda till tork. Fisk-, abborr-, löj-; släpnät.* **b**) *Jakt-, varg-, säl-, fågelnät. Fångst av fåglar med n. är hos oss förbjuden i jaktstadgan. Sälar fångar man ännu i n. vid Sverges kuster. N. för infångande av levande vilt. Stjärtmesen sneglade misstroget på mitt utspända (fångst)nät.* **c**) *Spindelnät.* **d**) Bildl. *I det n. som de lade har deras fot blivit fångad* Bibeln. *Nu återstår endast för er att skickligt utlägga edra n., och ni kommer att fånga egyptiskan* Öv. fr. H. Ashton-Wolfe. *Då morgonen kom, hade telefonen och telegrafen brett ut ett n. över Frankrike, ett n., genom vilket det skulle bliva svårt för sällskapet Euthanasia att bryta sig* ib. *Fånga en guldfågel i sitt n.* t. e. om en som söker ett rikt gifte. **2**) För andra ändamål. T. e.: **a**) *Hårnät* att ha om håret. **b**) *Slädnät* lägges delvis över hästen o. släden till prydnad o. till skydd mot snöuppkast (vid slädparti). **c**) *Trådnät* även t. e. av ståll. järntråd. *Rutor, skyddade av metallnät. Skyddsnät på cykel. Torpednät* till skydd mot torpeder. *Hönsnät* kring hönsgård, på hönsbur etc. *Taggtrådsnät. Knyta n. till torgkassar. — Villebrådsbärare* ~ *av brunt, starkt n.* Åhlén & Holm 1916. **d**) Idrotts. T. e. i tennis: *Första bollen i n., andra out! —* Eller i fotboll o. d. *Låg bollen i n., nickad in av* ~ 1917. **e**) *Placera sitt handbagage i n-et* i järnvägskupé. **II.** Bildl. **1**) *Genom ett fint förgrenat n. av naket kvistverk syntes* ~. *Ett n. av blodkärl. (Rut)nät till hjälp vid överföring av bild. Ett hela landet omfattande och användbart triangelnät.* **2**) *Ett n. av cykelvägar, som genomkorsa landet. Gatu-, landsvägsnät. Ett helt n. av (bevattnings)kanaler. Spårvägs-, järnvägs-, statsbanenät. Risken att få en strömstöt från belysningsn-et. Omkopplingar och provningar i (telefon)n-et åstadkomma ibland knäppar på klockan. I telefonnät med abonnentantal mellan 300 och 500* ~. *Kabel-, luftledningsnät* elektriskt. *Vattenledningsn-et vid Skarpnäck.* **3**) *Ett n. av lögner.* **Syn.** garn; (nära stå:) sköt, not, vad; ibl. kasse l. d.; snara, försåt; ränker, intrig, kabal, fälla; väv(nad), förgrening, (hop)flätning, flätverk, (rör)system o. d.

— **Nätanslut|en;** -ning. *Strömbrytare för n-na [rundradio]apparater.* **-art|ad.** *Gula linjer, som n-at korsa varandra* Ekenberg-Landin. **-bind|are;** -eri (l. -ī); -erska; -ning. *Den gamle n-aren* ~ *kanske den siste av sitt yrke?* Sv. Dagbl. 1919. *Fiskare och n-erskor* 1927. **-boll.** Idrotts. **1**) Boll som (i tennis) slås i nätet. **2**) Sälls. för 'tennisspel'. **-botten;** -(s)soffa m. fl. *N-säng med i sidorna fästad n.* Nord. Kompaniet 1925—6. **-fisk|are;** -e. **-flöte.** **-form;** -ad; -ig. *Av oregelbundet n-ig struktur.* **-färg.** *Scheutz n.* ~ *är hållen i en vattenblå färgton* Åhlén & Holm. **-fönster.** *Tält, försett med n.* **-gård.** Gistgård, notgård. *Nedanför ligger en stor vik med båtstad och n.* And. Frideen. **-hinn|a.** Synhinna. **I.** Enkelt. *I n-an, den innersta av ögats tre hinnor, utbreder sig synnerven, som vidarebefordrar de ljusintryck n-an mottagit. Och med bilden av Alperna inbränd i våra n-or* Harry Blomberg. **II.** Ssgr. Ex.: *Zeiss' punktalglas ger ökat synfält och skarpa n-ebilder i varje blickriktning. Ju närmare föremålet är, desto större är n-ebilden och tvärtom. Förlorade synen genom n-eförtvining.* **-kasse** t. e. att ha vid torgköp. **-kavel** l. **-kavle** varöver maskorna bildas vid nätbindning. **-knytning** nätbindning. **-lag|erska;** -ning. **-lik,** -t; -nande. *Stenfrukt med n-t gropig sten. — N-nande tyg, vävnader.* **-mage.** Den andra av idisslarnas fyra magar (med nätformiga veck på insidan). *Ur n-n uppstötes födan för att omtuggas* Norstedts Uppslagsb. **-mask|a.** *Grova n-or.* **-melon.** Melonsort med ovala (ofta stora) frukter o. skalet överdraget med ett ljust 'nät'. **-mönster.** *I egendomligt n. formade tuffblock* Ax. Munthe. **-nål** att knyta nät med. **-påse.** **-sax.** Fackl. Anordning på u-båt o. torpeder för avskärande av påträffade skyddsnät. **-spel;** -are. Idrotts. I tennis (då spelaren står vid nätet). *God n-are.* **-sänke.** **-söm** broderi på knutet nät. **-teln,** -en, -ar. Ibl. även -telna. (Övre l. nedre) kantrep på nät. *Grova n-ar i härvor om c:a 105 m.* **-tröja.** Tröja i

nätvävnad. **-verk.** 'Bildl.' *De fina ådrorna, som låg som ett violett n. över hans kinder* Gunnar Cederschiöld. *Fönstren voro överdragna med det vackraste n. av isblommor* B. Gripenberg. **-vinge** se florvinge I. **-väv|d;** -eri (l. -i); -nad. *Ett n-t tyg för blusar och garneringar. En stor nybyggnad för n-eriet [i Gamlestaden]* 1916. *Teaterslöja av tunt, mjukt helsiden i extra lätt n-nad.* **-ådrig,** -t. Ofta naturv. *Dagsländornas n-a, än glasklara, än mörkbrokiga vingar. N-a blad. Ost, n-t genomvuxen av grönmögel* L. Fr. Rosengren.

— **Nät|a,** -ade, -as. Idrotts. Lägga bollen i nät (i fotboll o. d.), göra mål. *Men strax före full tid fördes bollen ned av A. I. K. och n-ades. Första målet n-ades av Öhman sju minuter från matchens början* 1912.

Nätt, =, -are; -het. **I.** Adj. **1**) Täck o. d. **a**) *Se så n. hon går där i sitt vita förklä! Ä hon inte bra n.! Fin och n. Liten och n. Mannens förälskelse i en n. maskinskriverska* ~. *Bland dem fanns det ett par tre n-a ansikten. En n. och prydlig äldre dam med stålgrått hår. Det dockaktiga och rokokon-a i hennes lilla figur* Ingeborg Björklund. *De n-aste (små) fötter, som någonsin stuckits i ett par skor. — [En skönhet, som] hade förkastat n-hetens lockelser: skrattgropen, körsbärsmunnen, de plockade ögonbrynen* ~ Frans G. Bengtsson. **b**) *En ovanligt n. och praktisk lekdräkt. N-a leksaker för dockskåpet. Har utan att ana det utfört det n-aste lilla skuggspel, då hon placerat sig mellan gardinen och lampan. Oftast omgivna av n-a små trädgårdar. Det här är lilla Borgå stad / med sina n-a stränder* Hj. Procopé. *Och fast du är en lilleputt bland städer, / är du så innerligen smådstadsnätt* Aug. Hallner (om Trosa). **c**) *En n. liten berättelse. Kunde* ~ *sätta ihop riktigt n-a vers* S. Lagerlöf. **d**) 'Förstärkande'. *Tjäna sig en n. förmögenhet. Det måtte kostat en n. slant!* Konni Zilliacus. *Och förtjänade den lilla n-a summan av 9,000 kr. på affären* E. Hj. Froméu. **e**) Ironiskt. *Det n-a ordet kadaverdisciplin.* **2**) Knapp. *N. vikt* nära 'undervikt'. *Hulda är så n. i maten* C. Larsson i By (äter så litet). *Vara, ha det n. med maten* sparsam; knappt. *Och med n. nöd lyckades de rädda kon från svältdöden. Så tjockt med skutor, så det var n., att rånockarna gick klara för varandra* Alb. Engström. *I n-aste laget* knappaste, minsta. **II.** Adv. **1**) Täckt o. d. *Nig nu n. och vackert! Trippa så n. på tå. De dukade n. på skrivbordet, sedan* ~ W. Hammenhög. *Allt serverades n. och renligt på* ~ Signe Hallström, öv. **2**) Knappt. *Väga (alltför) n. Så där var tredje dag och n. det* Ingeborg Lundström. *Undgick n. att bli uträknad i tredje ronden* oftare 'n. och jämnt'. — *Jag hann (just) n. och jämnt med tåget. N. och jämnt hunnen inom dörren, ser jag* ~ A. T. Gellerstedt. **3**) Märk uttr. 'n. opp' l. (mer säll.) 'n. upp' kan ngn gång även hopskrivas. *Men detta är n. opp ett Goethedrag* K. Warburg. *En kyrka, det var ju n. opp det värsta trollen visste* Elias Grip. *Hon var n. opp så olycklig* ~ *som en människa kan vara* S. Siwertz. — *Ja, det var n. upp hon kom ihåg, då hon planterat den* S. Dahllöf.

Syn. I. 1) (små)täck, näpen, fin, behaglig, (liten o.) vackert formad, förtjusande, söt, graciös; ibl. snygg l. prydlig, fin; vacker, angenäm, välgjord; icke föraktlig, (rätt) avsevärd l. ansenlig, 'vacker'; **2**) knapp(t tillmätt), bra l. nog liten, (väl) sparsam(t tilltagen), hushållsaktig, snål; **II. 2**) nätt o. jämnt, knapp(as)t(ens), med nöd (och näppe), inte mer än (lagom), just lagom l. jämnt; (nätt opp:) just, precis, jämnt upp.

— **Nättopp** o. **-upp** särskrivas vanl. **-ät|en,** -nare. Ldls. = 'nätt i maten', som äter litet, måttlig. *Du är så n-en; du borde äta mer, så mycket som du arbetar.* — **Nätt|a,** -ade, [-as]. Trol. blott ldls. *Som fingo n-a på potatisen, om den betingade mer än fem kronor tunnan* Signe Engström. *Jo, jag n-ar ju med gudslånet så länge som jag kan* Fanny Alving. *N-a på fodret åt hästarna. Man kan lugnt påstå, att det ej allenast »n-ades», men sparades skarpt i alla hem under den tidsperiod, som här är fråga om* Thecla Wrangel. **Syn.** vara sparsam (med), inknappa ɷ (på), hushålla (med).

Nätteldukt; -snäsduk. Ett slags löst muslin.

Nätting, -en, -ar; -fiske; -tina. Se nejonöga.

Näv, -et, =. Ldls. = (lång) näbb. — **Näv|a,** -an, -or; -frukt; -spröt; -(e)familj(en) = Geraniaceæ. *N-orna innefatta släktena Geranium och Erodium; G. silvaticum, skogsn-an, kallas också midsommarsblomster. Mandelblommor och n-or ha vågat sig fram och* ~ Hugo Ekhammar.

Näv|e, -en, -ar. **I.** Enkelt. Ofta ngt vard. för (l. ibl. 'kraftigare' än) 'hand'. **1**) *Slå n-en i bordet. Med knuten n-e. Ha starka, kraftiga, grova, valkiga n-ar. Riktiga släggor till n-ar. Gatpojkarna kände till hans järnhårda n-e och gjorde sig osynliga. Knyta n-en mot l. åt ngn. Knyta n-en i byxfickan* dölja, icke våga visa sin vrede. *Med knutna n-ar. Så snöt Lars Fällbom sig eftertryckligt i n-en* S. Dahlbäck. *Spottade i n-arna för att taga i med sjudubblad fart* Öv. fr. Erw. Rosen. *En pansrad n-e, som griper om en dolk. Den pansrade n-ens politik. — Bond-, karl-, knyt-; järnnäve.* **2**) Som 'mått'. *En n-e salt, ärter* (jfr t. e. *Jag har hela n-en full med, av ärter). Några n-ar mjöl. Togo in mynt i n-ar* (n-tals) K. Zilliacus. **II.** Ssgr ha i regel *näv-;* mer säll. *näve-.*

Ex.: **1**) *N-kamp* o. *N-kämpe* båda mindre vanl. (ibl. för 'brottning', 'brottare'). *Ta till n-rätten* själv skaffa sig rätt (på våldsam väg, med knytnävarna), våldets l. den starkares rätt. *På grund av det rådande n-rättstillståndet i* ~. — *Att man inte förbättrar sin ställning genom ett n-slag i direktörsrummets skrivbord* V. Granfelt. — *N-tag* mindre vanl. = handgemäng, slagsmål. — *Soliga gläntor, där man kunde plocka bär n-tals. Kastade n-tals med slantar i hans hatt.* **2**) *N-estora stycken av en grön, spröd* ~ *sten* C. G. Santesson. *Folk, som kastade bort guld och silver n-evis* Erik Pallin. **Syn.** (knuten l. sluten) hand, ibl. knytnäve, (mer vard.:) labb, tass; handfull, göpen.

Näv|er (akut); -ern, nävrar (grav). **I.** Enkelt. Vanligast som koll. sing. o. då även neutr. **1**) *Har du lite (björk)n-er att tända med? En rulle n-er (för uppgörande av eld). Återkom med ett stort stycke n-er. Och n-er lades gärna såsom mellansula i skinnkängorna* Thecla Wrangel. *En liten vacker riva av nytt, snövitt n-er* Edith T. Forssman. *Björken har n-er för att bonden skall få något att ha sitt snus i. Flänga av (stora bitar) n-er.* **2**) *Lägger trefotpannan med botten upp över en trasig n-er* Dan Andersson. *Rev av långa n-rar och lade under huvud, knän och armbågar* Strindberg. **II.** Ssgr. Ex.: *Rev några n-erbitar och hyvade in dem i järnspisen. N-erbottnade skor* Tycho Berg. *N-erdosa. Stora n-erflagor. N-erflöten. N-erkont* rensel l. matsäcksväska av flätad n-er. *N-erkängor. Med den långa n-erluren i handen. En n-erriva full med de härligaste smultron* n-er hopviken i form av en liten skäppa l. ask l. korg. *Då man gick i n-erskor på de blöta myrarna* Ragnh. Modin Ringström. *De hemflätade, lätta n-erskorna* E. Friesendahl. *Hämtade vatten i en hastigt gjord n-erskopa* R. Nordenstreng. *N-erskäppa att plocka bär i. N-ersula. N-ersöm* en linnesöm: trådar utdragas, därefter trädning, mln de trädda figurerna sys bottensöm. *Fäbodstuga med n-ertak. De vanliga små n-ertäckta ladugårdarna i byn* Astrid Väring. *N-ertäkt* (ställe) att ta näver (på).

Nöd, -en, [-er; t. e. i ssgn hungersnöd]. Bet. övergå gärna i varann o. äro ofta svåra att särskilja. De mera framträdande äro: nödvändighet, brist (på allt) l. fattigdom, ibl. bekymmer l. 'fara', svårighet. **I.** Nödvändighet o. d. *N-en har ingen lag. (Av) tvingande n.* — Gärna med övergång till II i ex. som: *Ha (ngt), vara av n-en. Här vore mildhet av n-en. Om n-en fordrar. För n-s skull. Endast i yttersta n. N-en är uppfinningarnas moder. Pris ske n-en, som driver oss utöver våra egna mått* Elin Wägner. **II.** Nödställd belägenhet (av skilda slag). **1**) Allmännare. *Mycken olycka och n. skall träffa dem* Bibeln. *Jag åkallade Herren i min n.* ib. *Jag är i n.; skynda att svara mig* ~ ib. *Under bedrövelse och n. och ångest* ib. *I högsta n. Vara stadd i, råka, komma, befinna sig i n. Här är (verkligen) n. på färde. Då n-en är störst, är hjälpen, Guds hjälp närmast. Att älska i n. och lust. I n-en prövar man, prövas vännen. Svika i n-ens stund. Ha ngn att ty sig till i n-ens stund. I sin n. vände han sig till översten. Klaga sin n. (för ngn). I all vår n. och brist* även till 2. *Frälsa ur n. och fara. Ej använda större våld, än n-en kräver* vid nödvärn (även till I). *Ett skepp i n.* — *Sjö-, livs-, hjärte-, synda-, själanöd. Andnöd.* **2**) Brist, armod o. d. **a**) *Stor (hungers)nöd skall då komma i landet. Lida (verklig) n. Det var (den bleka) n-en, som grinade emot dem. Då n-en visat tänderna* B. Mörner. *N-en drev honom till brott(et). Köp l. spar i tid, så har du i n-en! I sin yttersta, sin hårdaste n. sålde han sin gruva för 90 kr. Skriande n. Oärligheten tilltog i bredd med n-en* S. Lagerlöf. *Tillräckliga för att hålla n-en på avstånd* B. Mörner. *Till (en liten) hjälp i n-en. Räddad från, ur den värsta n-en. Och n-ens blekhet låg över de vissnade anletsdragen* Ax. Munthe. **b**) Märk särsk. *N-en driver hund(en) i band. Det gamla Dalaordstävet ›Om Siljan vore mjölk, och Gesundaberget vore gröt, då vore ingen n. i Dalom›* (jfr 3) Elsb. Funch. — Mer konkr. *Svenska Dagbladets tombola för den tysta n-en i Stockholm* (pauvres honteux) 1919. *Här tiggde n-en bröd vid nöjets härd* Annie Quiding. **c**) *Livsmedels-, fett-, penning-, hungersnöd.* **3**) 'Fara'. *Vad var det nu för n. för mig, då jag träffat dessa vänner* ofta till 1. *Vad var det då för n.! Det har ingen n. Det går ingen n. på honom. Det är ingen n. med honom. Med honom har det ingen n. Går det nån n. på dej?* fattas det dej ngt, sitter du illa till, du har det väl så du kan vara nöjd. **4**) Svårighet o. d. **a**) *Rim- och meternöd. I n. att finna samtalsämne* Raf. Hertzberg, öv. **b**) *Slippa med n. undan* knappt, nätt o. jämnt, på ett hår när. *Med knapp, största n. hinna rädda sig. Att jag med nätt n. kunde kravla mig hem.* — Ngt ovanligare äro: *Med njugg(an) n., Med n. och näppe, Med nättaste nöd.* **c**) Hit snarast uttr. 'till nöds' = i nödfall, i värsta fall, möjligen, med god vilja, nätt o. jämnt o. d. *Man skulle till n-s förstå, om* ~. *Som ännu till n-s kunde brukas i* ~ Gust. Cederschiöld. **5**) Märk slutligen *Gröna n-en* gammalt namn på dålig(aste) (rök)tobak l. cigarrsort, knaster.

Syn. I. (trängande l. tvingande) nödvändighet, (nöd)tvång, bjudande omständigheter, trängande l. oavvisligt behov; **II.** nödställd belägenhet, beträngdhet, nödställd-

het, (svårt) trångmål, betryck(thet), lidande, olycka, bekymmer, svårigheter, elände; brist (på det nödvändigaste), umbäranden, fattigdom, armod, misär, uselhet, torftighet, behov, knapphet, förlägenhet, klämma, knipa, kritisk belägenhet, våda, (stor) fara; (yttersta) svårighet.

— **Nödankare.** Nästan endast bildl. *Att detta kooperativa arbetsföretag blott var ett n., utkastat för att undgå självförakt* Sig. Agrell, öv. *Tillgrep detta som ett n.* Sv. Deregård, öv. **-arbet|are;** -e; -slön. Jfr nödhjälp. *Stockholms n-are få fria resor [för valet]* 1932. *N-slönerna i Stockholm sänkas* 1926. **-balkong.** *Att ~ sovrum i övre våningar skola förses med n. eller med räddningslina* enl. Hotellstadga 1917. **-bedd.** *Vara n.* (gärna) låta be sig (två ggr), låta krusa sig, vara nödbjuden, svårbedd, svår att övertala, ibl. ogärna låta bjuda sig. *Det var mig en fan till smålänning att vara n.!* And. Zorn. *De voro n-a, och man fick truga i dem lite dopp* Vilh. Moberg. *Hon sjöng gärna och var aldrig n.* **-bjuden.** Jfr föreg. *Var nu inte så n.!* **-bostad.** *De nya nödbostäderna börja tagas i bruk* Sv. Dagbl. 1920. *430 husvilla ha nu anvisats nödbostäder* ib. 1923. **-bro** provisorisk bro. **-broms;** -|a (-ade, -as; -ning). Särsk. järnv. *Dra i n-en (och få tåget att stanna). Generaldirektören n-ade ej* Rubrik 1911. **-bröd.** *[Erythronium dens canis,] vars mandelstora rotknölar bergsborna äta som n.* Öv. fr. J. G. Granö. *Baka n. med bark i. Tallstrunt och hasselknoppar, nyttjade i n.*

-dop; -sförrättare; -sgivare m. fl.; -döpa. *Enligt kyrkolag och handbok är hos oss varje konfirmerad gudfruktig man eller kvinna berättigad att förrätta n., då fara för det nyfödda barnets liv föreligger. Blir barnet vid liv, skall n. bekräftas av prästen. Den vanliga n-sgiverskan, barnmorskan ~* Fab. Månsson. *Syster Mary, nöddöpt av min far i Nikolajeffsk ~* Annie Furuhjelm. **-fall.** **I.** Enkelt. Ofta efter prep. 'i'. *Ett medel, som blott får tillgripas i n.* då nödtvång föreligger, i nödläge(n). *Endast i (yttersta) n. I stort n.* S. Lagerlöf. *I n. dansar man på träben. Föreligger n., får vi förfara mildare.* **II.** Ssgr. Ex.: *N-sarbete* hjälparbete. *Till erhållande av n-sbostad i skolhus o. d.* 1917. *För n-sbruk. Varje annan skolform än heltidsläsning måste betraktas såsom en n-sform av övergående natur* 1915. *N-shjälp* nu sälls. för 'nödhjälp'. *Det är ett n-smedel. Ett n-srim* Talis Qualis (nu vanl. 'nödrim'). *Tillgreps endast som (en) n-sutväg* tillfällig l. yttersta utväg. *Och jag var tvungen att såsom en sista n-sutväg anhålla om fattigvård* G. A. Helsingius. *Kan ~ dock n-svis utsägas, så att ~* Nord. Fam.[2] *Måste betecknas som en (ren, yttersta) n-såtgärd.* **-flagg|(a).** *En vadbåt med hissad n.* dvs. vid mitten hopbunden flagg i schau) l. internationell signalflagg N. C. **-foder;** -medel. *N. som t. e. ljung, vass, löv. Insamling av n-medel* 1917. **-förband.** *Anlagga n.* provisoriskt förband.

-hamn. *Söka n., då man ej kan hålla sjön. Fiskebåtarna gå i n., söka n. (undan, för stormen). Skutan måste i n. och repareras.* — Ngn gång även bildl. **-hjälp.** Särsk. ofta ifråga om arbetslösa. **I.** Enkelt. *Okynnesblockad hand i hand med krav på n.!* 1920. *Mottaga, söka, bevilja n. N-en bör alltid förtjänas genom någon form av arbete.* **II.** Ssgr o. avledning. Ex.: *Reservarbeten i stället för n-sarbeten, Stockholmssocialisternas nya trick* 1930. *N-sbördan drabbar städerna mycket ojämnt* 1922. *N-sinrättningar för fattiga konstnärer* J. J. Tikkanen. *N-skassa. N-skommitté. N-slöner som sänkas* 1926. *I n-särenden.* — *När vi nu ~ aktivt inträda i de n-ande institutionernas led* Prins Carl 1933. **Syn.** (arbets- l. penning)hjälp för arbetslösa l. nödlidande, ibl. nödfallshjälp l. -utväg. **-insamling.** **-klock|a.** *N-an ljöd oavbrutet* Sigrid Elmblad, öv.

-land. Mest i plur. *Hjälpsändningar till nödländerna* 1920. **-land|a;** -ning (-en, -ar; -sfält m. fl.). Sjöv. o. om flygning. *Man lyckades n-a vid en ö, varifrån ~. — Tysk flygmaskin n-ar i Danmark. Underlöjtnant Nordensvan tvingas att n-a i en rågåker* 1915. *Ett motorstopp framtvingar ju alltid en n-ning* Tord Ångström 1915. *Kommerskollegium tillstyrker förslaget om anslag till behövliga n-ningsfält å flyglederna Stockholm—Malmö och Malmö—Göteborg—norska gränsen* 1930. *Sedan 1928 ha försöksflygningar pågått å de båda flygstambanorna, och försöken ha fullföljts, så långt sig göra låtit utan n-ningsplatser och fyrlinjer* 1931. **-lidande.** **1**) Allmännare. *Till n. trädgårdsmän i Wien anslogs ~* 1920. *N. medmänniskor. Hjälp åt de n. (efter stadsbranden i Sundsvall). Bispringa (de) n.* **2**) Handels. *Flera av pappersbruk [i Kanada] utgivna obligationslån äro n. och kunna köpas till mellan 25 à 35 % av nominella värdet* Affärsvärlden 1933. *Obligationer med n. kuponger (räntekuponger som ej kunnat infrias)* H. Leander. *Inteckning, till vars gäldande den intecknade egendomen visat sig otillräcklig, benämnes n.* C. G. Björling. *Befintligheten av stora n. varulager* (nu icke säljbara) Affärsvärlden 1932. **Syn.** **1**) som lider nöd, nödställd, nödstadd, hjälpbehövande. **-läge.** *Fartyg i n. — Genom egen förvållan råka i n. Kreditorerna få väl ta hänsyn till n-t, ditt n., affärens n. Reseffektindustrien i n.* 1920. »*Kulturen*» *i Lund i n.* 1915. *Därför att regeringen i sitt n. bad om engelsk hjälp. Men inför det n., som nu hotar, varken vill eller kan*

jag lämna min post E. v. Otter. *Det växande n-t i Ryssland. Ryktena om proklamerandet av s. k. statsnödläge* [i Tyskland] jan. 1933. **Syn.** (rådande) nöd(tillstånd), förtvivlat läge. **-lögn.** *N-ens berättigande. Gripa till en n. En n., som hon icke kunde ångra.* **Syn.** 'from' lögn, osanning som nöden l. nästankärleken kräver.

-mast. Mast av reservspiror l. d. som ersätter en skadad l. förlorad. *För att ge båten stadga och styrkraft rigga vi i hast en n. av åra och båtshakar* Alg. Niska. *Sätta upp, resa en n.* **-mynt;** -(s)system m. fl. Underhaltigt mynt av metall l. papper som vid nöd går som fullvärdigt. *Karl XII:s n. (mynttecken). Under och efter Världskriget tillgrepos n. i flera av de av kriget hemsökta länderna. I Sachsen tillverkades 1920—21 n. av porslin* A. Wahlstedt. — *Al Smith n-sdirektör [i U. S. A.]* Rubrik, mars 1933. *Enligt ett Köpenhamnsmeddelande ~ skall n-system nu införas även i Syd-Själland, där en del lantmän beslutat utge nödsedlar* Notis, dec. 1931. **-penning.** Mindre vanl. *Gömma en n.* att ha i nödens stund. **-rigg.** Sjöv. Jfr nödmast. *Och fingo upp en någorlunda tillfredsställande n.* E. Hornborg. **-rim;** -sdikt; -ma; -mare. *Undvika n. som 'blomma' och 'komma'. En dikt, där n-men överflöda, en verklig 'n-sdikt'. N-a(n)de versrader.* **-roder.** Jfr nödmast. *Roderhjärtstaken sprang av, och fartyget måste med hjälp av n. styra sakta mot land.* **-rop.** *Uppge ett n., förtvivlade n. Skyndade åt det håll, där n-en hörts, fastän de nu tystnat. Petitionen utgör ett riktigt n. (från den krislidande föreningen).* **-rätt.** *Socialdemokraterna [i Tyskland] protestera mot »statlig n.»* jan. 1933.

-sak|a, -ade, -as. Vanligast i pass. o. särsk. i perf. part. *N-a ngn att ta tillbaka ett yttrande. Och jag blev n-ad att än en gång genomgå handlingarna. Och fadern var nu n-ad att giva sitt ja. Är man verkligen n-ad (att) anta, att ~? Varför jag ser mig n-ad inställa dagens föreläsning. På detta sätt n-ades man utlysa ännu ett sammanträde.* **Syn.** nödga, tvinga; (n-ad:) (nöd)tvungen, nödd o. tvungen, 'piskad' (att ~). **-sedel** se nödmynt. **-signal.** Särsk. ifråga om fartyg i nödställd belägenhet. *En ångare, som observerade vår n. Som hissat n-er. N-er av olika slag t. e. kanonskott l. d. (med 1 minuts mellanrum), raketer l. brinnande tjärtunnor, oavbrutna mistsignaler; allmännaste n-en är numer signalen S. O. S. utsänd medelst trådlös telegrafi.* **-skott.** Jfr föreg. *Skjuta n.* **-skri** även bildl. **-skrik.** **-skrän.** **-slakt|a.** *Besiktningen av n-ade djur* Nord. Fam.[2] **-spilta** tvångsspilta för svårskodda hästar. **-stadd;** -het. Mindre vanl. än 'nödställd'. *Överge en n. reskamrat. I n. belägenhet.* **-stege** avsedd för brandfara. **-ställd;** -het. Egentl. o. friare. *Ingen ville riskera något för den n-e. Fåfänga försök att bispringa en n. vadbåt. Hjälpa ngn i hans n-a belägenhet. N. för penningar. Men den fattige blev mera n. än någonsin* S. Lagerlöf. *Alla n-as vän och beskyddare. Andligt n-a eller rådbehövande* Marika Stiernstedt. **Syn.** nödstadd, stadd i nöd, hjälpbehövande, ibl. nödlidande l. nödträngd.

-tid. *Av n(-en) hade man här ingen känning. I n(-er). Åtföljas av dyrtid och n. N-er ha växlat med överdådigt herrgårdsliv* S. Lagerlöf. **-torft,** -en, [-er]; -(e)ligen, adv.; -ig (-t, -are). **I.** Subst. Mest skr. *Ha sin n. (, men ej mer). Under dagligt besvär för n-en* O. Levertin. *En samhällsklass, som förtjänar sitt uppehälle, men icke kan förvärva något över en knapp n.*, över n-en. *Vad till livets n. hörer. Mat och annan n. Kroppens n. Utan trycket av bekymmer för vardagens n.* Gust. Mannerheim. *Räckte till den dagliga n-en.* — *Och andra n-er till krigens förande* K. W. Herdin. **II.** Avledningar. **1)** Mest skr. *Fått mitt ägande lilla stenhus färdigmurat och n-eligen inrett* A. T. Gellerstedt. *N-eligen förbättra. Kunde n-(e)ligen skriva sitt namn. Innan de största behoven hunnit bli n-ligen täckta. Ett par skurar, som n-ligen bundo dammet.* **2)** Gärna skr. *Han har sin n-iga bärgning. Tillförsäkrad ett n-igt uppehälle. Ett n-igt reseapotek, vars ~. N-igt mätta skall de bli, men intet svalg i mat och dryck* Elin Wägner. *En liten petroleumlampa upplyste n-igt rummet* T. Helsingius. *En stock, på översidan avbarkad och n-igt tillyxad. Då hon hunnit att n-igt ordna sin klädsel ~. Jag klär mig n-igt och smyger ut* O. Jacobsson *Inte mer än n-igt skrivkunnig* V. Moberg. *N-igt hoplappad av en närboende fältskär. En n-igt dold skrattlust. N-igt överblicka ~.* — *Som sedan n-igen fylldes med jord* S. A. Duse. **Syn. I.** (just vad man behöver för livets) uppehälle, (just) det nödvändiga(ste), knapp bärgning l. utkomst, (ibl. nära) existensminimum; **II.** (n-eligen:) nätt(o. jämnt), med nätt nöd, just (lagom), inte mer än (just det som behövs), någotsånär; (n-ig:) vad man kan dra sig fram på, (absolut) nödvändig (jfr d. o.), knapp, (det) minsta möjliga, (hög)nödig, trängande, ibl. nödtvungen, det väsentligaste. **-tvung|en.** *N-en har han gjort det, och det har också blivit därefter. Först då han såg, att han var absolut n-en att inskrida, kallade han till sig gossarna. Av n-en overksamhet hade vi haft mer än nog* E. v. Otter. *Under den n-na väntetiden* ib. *Det blir n-et att vidta anordningar för ~* man kan ej komma ifrån att. *Kravet, att barnen alltid och n-et skola tagas bort ifrån föräldrarne, så snart de vanvårdas* Erik Hedén. **Syn.** av nödtvång,

(så illa) tvungen, ofrånkomlig, som icke kan undgås, ibl. påtvungen, jfr även nödtorftig. **-tvång,** -et. *Det gjorde han av (rent) n. Det var (ett) n. för honom att ~* nödtvunget. *Har föreligger intet (som helst) n.; den som inte vill, han slipper.* **Syn.** tvång, (tvingande l. absolut) nödvändighet.

-vinter. *Rusta i tid emot n.!* 1915. *Under denna n., som hemsökte hela Amerika* Gust. Ericsson. *Ryssland bereder sig på ny n.* 1920. *Att det stundade n. i Kanada* K. Gunnarson. **-vuxen;** [-het]. Även 'nödväxt'. *En knotig martall eller en n. björk* Hugo Ekhammar. *N. skog, säd. Nödvuxna l. nödväxta tallar. Små som nödvuxna strömmingar* Konni Zilliacus. *Korta och nödvuxna personer* F. W. Westerlund. **Syn.** (ibl. nära:) undernärd, tvinig, lidande av tvinsot.

-vändig (ibl. även -vä'n-); -t, -are; -bliven; -göra m; -het (-en, [-er]; -sartikel m. fl.); -vorden; -tvis (adv.). **I.** Enkelt. *Allenast ett är n-t* Bibeln. *Det enda n-a. Aldrig log hon, och aldrig sade hon ett ord över det n-a* C. Larsson i By. *Det betraktar jag som ett n-t ont, ett n-t påhäng. Lida brist på det n-a(ste). Absolut n-t för att uppehålla livet. Ta med sig allt, som är n-t för resan, blott det allra n-aste. N(-t) för framtiden. Var det verkligen n-t, att han gick dit? Ä de så n-t, alldeles n-t? Ja, det anser jag vara absolut n-t. (Högst) n-a inköp. Begränsa sig till n-a utgifter. De ä en n. sak!* det undgår du icke. *Han(s medverkan) är n. för företagets framgång. De ä inte n-t, men vill du, så ~. Om det blir, visar sig n-t ~. Detta blir en n. följd av det första. Logiskt n. Jag måste n-t (gå) dit. Karriärandan genomsyrar dem, man ska n-t bli något »bättre», än man var förut.* **II.** Ssgr. **1**) Mest skr. *Den småningom alltmera n-blivna resan till ~* Konni Zilliacus. **2**) *Vilket allt n-gjorde en omgestaltning av hela ämbetsverket. Det periodiska stilläggande av fartyg, som n-göres av omklassning och nödigt underhåll. Ett uppehåll, n-gjort av ~.* **3**) N-het. **a**) *En logisk, moralisk, historisk, faktisk n-het. För mig är det en bjudande, en tvingande n-het att ~. Detta är visst ingen n-het. N-hetens makt. Som medförde n-heten att ej heller stöta sig med kommunisterna. Fredrique Unge stod nu, vid sexton års ålder, inför n-heten att förränta det erhållna kunskapskapitalet* Gurli Linder. *Göra en dygd av n-heten* finna sig i det oundvikliga. *Tvingad av n-heten, en hård n-het. Inse n-heten av ngt, av att ngt göres. Det kommer med n-het att gå därhän. Natur-, samhällsn-het.* **b**) *Lyxvaror och n-hetsartiklar. Som göra lögn och list och förställning till snart sagt dagliga n-hetsartiklar* Hj. Söderberg. *N-hetsvara.* **4**) Skr., högt. *N-vorden genom Världskriget.* **5** (Gärna skr. *Att herrmodet i huvudsak stagnerat, bevisar icke n-tvis, att ~* Fröding. **Syn. I.** nödig, (nöd)tvungen, oavvislig, oundgänglig, oundviklig, ofrånkomlig, orygglig, ovedersäglig, oeftergivlig, oumbärlig, av ödet bestämd, ödesbestämd, en gång för alla fastställd l. fastslagen, som måste så vara, oomtvistlig, ovillkorlig, (ovillkorligt) bindande, högst behövlig l. erforderlig l. maktpåliggande, ytterst viktig; (ibl.:) väsentlig, självklar, självfallen, obestridlig, axiomatisk, apriorisk; **II.** (n-het:) (nöd)tvång, nödighet, tvångsmål, ödet, det oundvikliga, oundgänglighet m. fl.; (n-tvis:) nödvändigt, till varje pris, ovillkorligen, partu l. partout, prompt, 'äntligen', med all makt.

-värn; -sberättigad; -sexcess, lagt. (större våld än nöden kräver); -srätt; -svapen. Lagt. o. friare. *Lagen medger rätt till n., t. e. mot inbrottstjuv; dock må våldet ej vara större, än nöden (dvs. angreppets avvärjande) kräver. Mindre, större n.* fackl. *Handla i n. Under, till n. Gripa till n. — Varit i sin fulla n-srätt. Ett stundom anlitat n-svapen* konkr. l. abstr. **-växt** se nödvuxen. **-år.** *N-et 1868. Motse n. (i Norrbotten). — Han var liten och blek, ett riktigt n-sbarn* Astrid Väring. *N-ssommarn var inne, och ~* Signe Strömborg. *Under n-stiden* Laura Fitinghoff.

— **Nödd,** [nött]. Part. Skönl. l. folkl. även impf. nödde o. nöddes. Part. ofta skönl. *Fadren blev lite rädd och var n. att ge ett löfte ifrån sig* Strindberg. *Nu se vi oss n-a att ~* Hj. Bergman. *Det hade han ju aldrig förr varit n. till* S. Lagerlöf. *N. av hans bjudande sätt* I. Oljelund. *Och Nils var, blev n. att taga avsked* ngn gång utan 'att'. *Härtill är jag n. och tvungen. Därtill n. och tubbad av ~* C. G. Laurin. *Envar blev trugad och n.* Ebba Segerstråle. — *Men när vi ville skicka bud efter dig, så n-e han oss till att låta bli* Aug. Bondeson. *Mot kvällen n-es fienden fly* K. A. Melin. *Varför han n-es att skarva utan måtta* Hj. Bergman. **Syn.** (nöd)tvungen, nödgad. —

Nö'dg|a, -ade, -as (ofta dep.). Vanl. icke om tvång med yttre våldsmedel. Gärna skr. **1**) *Hon n-ade oss därtill. Strax därefter n-ade han sina lärjungar att stiga i båten* Bibeln. *N-a och truga och persvadera [gästerna]* H. Wranér. *Vi behöva inte n-a vår dotter på någon* ib. — *Man n-ade honom (till) att ta avsked. Detta n-ar mig till en förklaring* nödvändiggör från min sida. **2**) Dep. *Den rikaste kan n-as gå från gård och grund. Dock flyr ingen ur världen utan att n-as lämna sitt liv kvar, säger ordspråket* G. Hedenvind-Eriksson. *Utan n-ades slå till reträtt. Att han ett tu tre n-ades slå vantarne i bordet. N-as åse, huruledes ungt arbetsfolk dräper tiden* A. T. Gellerstedt.

Andreas n-ades ofta stanna för att låta sin ledsagerska hämta andan J. Hemmer. *Här n-as jag dock göra en invändning.* — *Mot sin vilja n-ad att fortsätta* även till 1. *Jag var halvt villig, halvt n-ad att antaga anbudet* J. Lindström Saxon. **Syn. 1**) truga, med böner l. maktspråk (söka) förmå, persvadera, tvinga, driva; ibl. förplikta l. förbinda l. nödvändiggöra att; **2**) vara tvungen l. piskad (vard.), icke kunna undgå l. komma ifrån.

— **Nödig,** -t, -are; -befunnen (skr.). **I.** Huvudbet. *Snyggt och anständigt klädd och med n-a läroböcker försedd* Gamla skolstadgan. *Och köpte de (för utflykten) n-a sakerna. Alla n-a tillbehör, (hjälp)medel. Hålla sig med n-t lager. Nu infann sig skepparn med de n-a papperen. Att garage numera är att betrakta såsom n-t uthus* 1918. — *Sakna n. underbyggnad. Ställa n-t antal platser till förfogande. N. sammanhållning åstadkommes genom krampor och dubbar. Vidta n-a ändringar i* ~. *Iaktta all n. försiktighet. Som i n. grad behärskar språket. Ge (alla) n-a anvisningar. Bibringa n. inblick i* ~. *Skaffa sig n. överblick över* ~. *Ansåg* ~ *mig ha vunnit all n. och önsklig klarhet beträffande* ~ Konni Zilliacus. *Utom de n-aste, knapphändigaste meddelanden* ~ And. Ramsay. *I den omfattning, som kan (be)finnas n.* — *Prata och väsnas mer än n-t (är). Iddes knappt flytta sig mer än n-t* Astrid Väring. *Det är högst n-t, att* ~. *Om det vore n-t att slakta lammungen* Gust. Schröder. *Och, om så n-t bleve* ~ G. O. Hyltén-Cavallius. *Så ofta det visar sig n-t för erhållande av* ~ Lind-Liljewall. *Han aktade n-t att själv genom brev vädja till Piper* (skr.) Har. Hjärne. *Som i första hand fann n-t ordinera svavelbad, för att* ~ G. O. Hyltén-Cavallius. *Att, om n-t, väcka upp guldsmeden* ~ S. Lagerlöf. — *Allt vad vi* ~ *ha n-t* (åld. skr.) V. Rydberg. — Smtl. är *Va ä de n-t för l. till?* — *Högnödig.* — *Vidtagit alla n-befunna åtgärder. Med n-befunna rättelser* E. v. Wendt. **II.** Allt ovanligare blir (den vard. o. ofta undvikna) bibet. 'som känner behov' (trängningar). *Vara n.* **Syn.** nödvändig (jfr d. o.), behövlig, av behovet påkallad, erforderlig, nödtorftig.

Nöff, interj. o. ibl. (särsk. upprepat) i 'barnspråk' även subst. (som denkön då = gris, som neutr. dess läte). Grisens läte. *N., n., sade grisen. Gav* ~ *med ett svagt n. tillkänna sin belåtenhet.*

Nöj|a sig, -de, -t l. **Nöj|as,** -des osv. **1**) *Hava vi föda och kläder, så må vi låta oss n-a därmed* Bibeln. *Låta sig n-a(s) med litet. Belåten med att jag själv tog ansvaret, lät han sig då n-a. Mer sade hon ej, och den gamla lät sig n-as. Han får n-a sig med vad han fått. Han n-er sig, om han får 10 kr.* — Märk *N-er sig (med) att kyssa finger* inskränker sig till. **2**) *Ingen är nöjd med allt, och somliga n-as med intet* Alf Henrikson. *Att han n-es med svaret, beror främst på att* ~ Erik Hedén. *N-as med skal i stället för kärna* H. Samzelius. — I ämb., som lagt. o. d. även: *N-es ej part åt beslut* ~ Lagen. *Att sakägaren vill n-as åt det, som ombudsmannen* ~ *gör och låter* ib. *N-es församlingen icke åt ofullständigt förslag, så* ~. *Den av parterne, som med beslutet icke n-es* ~ Lagen. **Syn. 1**) vara nöjd l. belåten l. tillfredsställd (med), åtnöja sig, låta sig behaga, icke fordra mer än, hålla till godo, med gillande l. tillfredsställelse se; (ibl.:) gå i'n på, förlika sig (med), foga sig (i), godta(ga); ibl. inskränka sig (till); **2**) (ibl.:) icke överklaga, förklara sig nöjd l. åtnöjas (med).

— **Nöjaktig,** -t, -are; -het. Mest skr. *För att skaffa n-t avlopp för förbränningsgaserna. Avge en (fullt) n. förklaring. (På) n-t (sätt) förklara. Kunde ganska n-t bevisa, att* ~. *Har icke n-t besvarat, icke gett n-t svar på en enda fråga. Ty hans betyg ha ju inte varit mer än n-a. Lämna n. upprättelse för en skymf. Ehuru man ibland, fast mindre n-t, talar om* ~. *Skulle n-t kunna försvaras medelst minspärr.* **Syn.** tillfredsställande, tillfyllestgörande, (fullt) tillräcklig, gottgörande, godtagbar, fullt antaglig.

— **Nöjd,** [nöjt], -are; -förklaring (lagt. o. d.); [-het]. **1**) *Är du n. nu? Ja tack, nu är jag n. (med vad jag fått), nu ska jag inte ha mer. Mätt och n. N. och mer än n. N. med litet. Ingen kan vara n-are med sin lott, sin värld än han. N. med sin ställning. Glad och n. Leva n. och belåten. Är du n. med honom, hans arbete, hans sätt att sköta sig? Jag är, känner mig n., att jag gjort det, n. (med) att ha gjort det. Långt n-are förefaller han då, sen han flyttat till* ~. *Är di n-a med den nya våningen? Och är n. långt över förväntan. Han har allt skäl att vara n. med utgången.* — *N-heten med hela affären minskades dock åtskilligt, då* ~. **2**) Märk bl. a. **a**) *Nu ä ja n. på hela tillställningen* smtl. l. vard.: har fått nog av. *De ä ja lika n. om* det intresserar mej inte, de gör mej desamma l. jag ser (nästan) hellre att det inte sker. **b**) Lagt. o. d. *Förklara sig n. med domen. Bestämmelserna om n-förklaring [med dom]. Att n-förklaring då avgivits av den dömde.* **Syn.** tillfreds(ställd), belåten, förnöjd; (ibl.:) förnöjsam, som fått nog, som ej önskar mer, mätt, ibl. 'övermätt'.

— **Nö'je,** -t, -n. **I.** Enkelt. Bet. övergå i varann. **1**) Sing. **a**) *Ha n. av ngt l. ngn. Av detta enkla* ~ *upptåg hade jag hjärtligt n.* E. G. Lilljebjörn. *Berättade livfullt och tycktes själv finna n. däri* Matti af Geijer-

stam. *Som ständigt har, finner sitt n. i att strö kvickheter kring sig. Lova, vänta sig mycket n. av ~. Lycka till mycket n. (då)! Om det bereder dig (något) n. Måtte det skänka dig n. och tillfredsställelse! Sätta, ha sitt högsta n. i studier. Det var ett n. (för oss) bara att se dem. Men som det flängs nu för tiden, kan det inte vara stort n. Kan det vara någe n.! Vara, bli till både glädje och n. för ~. N-t växer vid vägkanten, men det är inte vägens mål* Frans G. Bengtsson, öv. **b**) Märk bl. a.: *Förena nytta och n. Sällskap för nytta och n.* — *Det gjorde han blott för sitt (höga) n-s skull, för n-s skull* för ro skull. *Det gjorde han bara för sina gästers n.* — *Vara till ngns n.* belåtenhet. *Vara, göra ngn till n-s.* **c**) Ofta i artighetsuttr. T. e.: *Jag har (det) n-t (att) bifoga honorar för sista kvartalet. Det brev, som jag haft n-t mottaga. Det skall bli mig ett sant n. att ~. Jag kan inte neka mig n-t att hänleda er uppmärksamhet på ~. Gör mig det n-t att infinna er i morgon! Med (största) n.* mycket gärna. **2**) Ofta plur. *N-t förslappar, arbetet stärker. Hans (enda) n. var att ~* även till I 1. *Offentliga n-n och förlustelser. Julens (sällskaps)n-n och tillställningar. Enkla, sinnliga, tomma, bullrande, ädlare n-n. Ständigt jaga efter, söka n-n och förströelser. Jakten efter n-n. Kasta, störta sig i en virvel av n-n. Bordets, gommens n-n. Fly till landet, när n-na tråka ut en. Folk-, tivolin-n.* **II.** Ssgr ha *nöjes-;* enda undantag *nöj-* i 'nöjsam'. **Syn. I. 1**) glädje, lust, förnöjelse, (väl)behag, vederkvickelse, tillfredsställelse, fröjd, förtjusning; (ibl. mer l. mindre nära:) trevnad, lycka, sällhet, vällust, (sinnlig) njutning; (ibl.:) belåtenhet, förnöjdhet; **2**) förlustelse, förströelse, rekreation, lustbarhet, tidsfördriv, muntration, 'kolifej', rolighet, fest(ivitet), festlighet, 'fröjd', (ibl. nära:) bjudning, kalas, 'tillställning'.

— **Nöjsam,** -t, -mare; [-het (med plur.)]. Synes avta i bruk; nyttjas knappast högt. *Det var en märkvärdig karl att kunna hålla låda, n. låda ~* Gust. Mattsson. *Boken var, som så många riktigt n-ma böcker, skriven för författarens eget nöjes skull. Berättelsen var både n. och lärorik. N-ma visor. En n. och angenäm afton. Så det skall bli n-t att höra. Verkligt n-t att se dig, Ruth* Py Sörman. *Efter en mycket n. afton, tillbragt i sällskap med ~.* — *Skulle han förströ oss med skämt och n-heter* Frans G. Bengtsson. **Syn.** rolig, roande, munter, muntrande, lustig, glad, angenäm.

— **Nöjesanordning.** *Modärna n-ar som radiobilar, rutschtorn, skrattkabinett.* **-bägare.** Bildl. *I botten tömma n-n.* **-direkt|ion;** -ris; -ör. *Direktionen för nytta och nöje, även kallad n-ionen, vid badorten. Fenixpalatsets n-ris* 1919. **-etablissemang** ibl. = kasino. **-fält;** -sdirektör m. fl. *N-et å Feithska tomten i Uppsala med radiobilar osv. En barnvelociped, som bortstals vid Bergsbrunna n. natten till söndagen* 1920. *Haga n., det i år utvidgade ~ tivolit vid Hagas södra grindar* 1928. *Utställningens n.* **Syn.** (ibl.:) nöjesplats, nöjespark, tivoli. **-hall.** *Stockholm har på senare år begåvats med en rad s. k. n-ar med skjutbanor, lyckohjul, sportautomater och förlustelser av olika slag* okt. 1930. *Att de s. k. n-arna omedelbart skola upphöra med anordnandet av penningautomater [spelautomater med insats av 5 l. 10 öre]* dec. 1930. **-hets. -himmel.** *[Ett namn som] glänst på Köpenhamns n.* 1916. **-hung|er;** -rig. **-jakt** o. **-jägare.** Båda dels till 'jaga efter nöjen', dels till 'jaga för nöjes skull'. **-jäkt.** *Flörten och det ständiga n-et* Kajsa Rootzén. **-kommitté. -lektyr.** *N. utan värde.* **-liv.** *Världstidskriften för moder, n. och världslighet* Ida B. Goodwin. *Åter kasta sig ut i n-et.* **-lyst|en;** -nad. *En fördärvad och n-en ungdom. En n-en slampa, de ä va hon ä. Hans n-nad, ohåga vid allvarliga regeringsbestyr och ~.* **-läsning.** *Protokoll bruka just ej vara någon n.* **-möjlighet.** *Va finns det, har staden att bjuda på för n-er?* **-park.** *Stor eldfest i Funbo n.* 1930. **-plats.** *På n-en vid Nymans* Tidn. Upsala 1933. **-publik.** Gärna i best. sing. *Dagligen stegrar / en ny sensation / n-ens krav* Hj. Gullberg. **-res|a;** -ande. *Ute på (en liten) n-a.* **-rus** bildl. **-råd.** *Man var inom utställningens n. ganska tveksam om ~* 1929. *Tanken på ett n. för huvudstaden* 1921. **-sak. -salong.** *Innehavaren av en n. på Söder* 1930. **-segling. -skatt;** -(e)uppbördsman; -emedel; -e- l. -sförordning m. fl. *N-en träder i kraft 1:a oktober* juni 1919. *N. upptas fr. o. m. lördag i Uppsala* Notis nov. 1919. *Den blivande n-uppbördsmannen, stadskassör Österberg* ib. *Biograf förordning och n-sförordning* 1926. *N-en inbringade år 1929 i städerna över 5 milj. kr. och i landskommuner, köpingar och municipalsamhällen omkr. 1 milj.* **Syn.** 'biljettskatt'. **-sök|ande;** -are. *En n-ande lördagspublik* Joh. Mortensen. **-tempel.** *N. av olika slag, teatrar och cirkus, där ~* Öv. fr. Gogol. **-tält.** *Positivets jämmerliga halande framför n-en* Astrid Väring. **-utflykt. -virvel. -värld**(en).

Nöt[1], -en, nötter (akut). **1**) Bot. avser 'nöt' l. 'nötfrukt' en (i regel) enfröig, vid avfallandet oöppnad frukt med oftast torr, saftlös vägg. — Icke-fackligt = ätbara nötter särsk. hasselnötter, ofta även spanska nötter, valnötter, paranötter ('brasilianska' nötter), filbertsnötter, kokosnötter. *Knäcka l. knäppa nötter. Jag fick en n. med filippin i två kärnor. Den som vill äta kärnan, får knäcka n-en. N-en var masskäten, icke matad.*

Man skall ta tiden i akt, sa fan, plocka nötter vid jultiden. Pinje-, ceder-, sten-, muskotnöt. Smånötter. — Ibl. även om själva kärnan: *Chokladpraliner med krossade nötter i. Äta nötter.* — Bildl. t. e. *Ge ngn, få en hård n. att bita i l. på, att knäcka* en svår uppgift. *En skarp karl ~ och inte god att knäppa nötter med i samtal* (tvista med, besegra i ordstrid) Öv. fr. Thackeray. **2**) Även om själva växten i t. e. *sjö-, jordnöt.*

— **Nötaktig**[1]. *Smakar n-t* Nord. Fam.[2] **-artad.** *Har en n. smak* Ekenberg-Landin. **-brun.** Av hasselnötens färg l. som valnötsträ. *Som kaffe eller som n-t öl. Hennes n-a berberboy Hassan, som ~* Håkan Mörne. *Med sina små n-a ögon.* **-fnas. -frukt.** Mest bot. *Har en n. två frön, kallas den filippin. N-er av olika slag såsom skalfrukt, hinnfrukt, vingfrukt.* **-färg;** -ad. Jfr nötbrun. **-knäckare** l. **-knäppare.** Ibl. ännu i form av ett människohuvud (då nötterna knäckas medelst den kraftiga munnen). *Var och en fick sin tallrik nötter och sin n.* — Även bildl. t. e. *Nötknäpparspalten* i Sv. Dagbl. (Hus o. hem) 1925. *Juridiskt nötknäpperi om strejkens laglighet* Dag. Nyheter 1926. **-kråk|a;** -släkte(t) = Nucifraga. *N-an (N. caryocatactes) förekommer i södra och mellersta Sverge, men för ett mycket undangömt liv; för närvarande (1931) synes en invandring till Sverge av n-or äga rum.* **-kärna.** Märk uttr. *Frisk som en n.* **-lik;** -nande. *N-a frukter alstrade av blommor med flera från varandra fria fruktämnen (såsom hos Ranunculus och Potentilla). N. smak.* **-mask.** Larv av nötviveln. **-massa** t. e. att inblanda i chokladpraliner. **-olja** valnötsolja. **-skal.** *Bortkastade n.* Bildl. t. e. om bräcklig båt. *Här far jag omkring i isen i sådana n., att jag ~* Öv. fr. Jan Welzl. *Han kastades som ett n. på känslornas ocean* W. Hammenhög. — *Där har man i ett n. de två makter som nu kämpa om ledningen i Tyskland* (Thomas Manns hälsning o. Görings senaste budskap, febr. 1933). **-skog.** *N-arna på de s. k. utmarkerna på mellersta Öland.* **-skrik|a.** Garrulus glandarius; tillhör kråkfåglarna bland tättingarna. *N-an med de vackra blå- och svartrutiga vingspeglarna. Nyfiken som en n-a. N-an är allätare, men förtär helst nötter och ollon.* **-skål.** *N. med klubba i handsnidat trä. Japanska n-ar med handtag.* **-smak;** -ande. *Ett härligt parisersmör med litet av n.* Annie Furuhjelm. **-stor.** *Skyfall med n-a hagel. N-a bullar* Fru Högstedt. **-trä.** Mindre vanl. för 'valnötsträ'. **-vivel.** En skalbagge (Balaninus nucum), ibl. även kallad 'nötborrare'. **-väck|a;** -släkte(t) = Sitta; hos oss blott en art (S. europæa). *N-an är den enda av våra fåglar, som kan klättra lika bra nedåt som uppåt. Den livliga och sympatiska n-an med sina fina bruna och grå färger och sin alldeles tvärhuggna stjärt infinner sig ofta vid frölådor, som utsatts för fåglar.*

Nöt[2], -et, =. I egentl. bet. mindre vanl. som enkelt. **1**) Egentl. Egentligast = nötkreatur (utom fackspråk särsk. = oxdjur i inskränkt mening, 'oxar o. kor', tamboskap). Vidsträcktare = nötdjur l. slidhornsdjur dvs. utom nötkreatur även omfattande får o. getter ('smånöt') o. antiloper. *De magra och de feta n-en* i Faraos dröm. *Går det n. här i hagen? Tam-, ungnöt.* **2**) Bildl. Oftast okvädinsord. *Du är då just ett n., ett äkta n. Förlåt, men nu bär du dej åt som ett n. Dum som ett n. Ge mej cigarrerna, ditt n.! Det n-et Lundström. Då gubben i någon av Heines böcker läste, att »ryssen är ett tvåfota nöt, som tsaren har bakat till människa»* P. E. Svinhufvud. — *Hade väckt harm hos några sedlighetsnöt* Erik Hedén. **Syn. 1**) oxar o. kor, oxdjur, (horn)boskap, (nöt)kreatur, nötboskap; **2**) dumbom, dumhuvud, åsna, trindskalle, idiot; drummel, fä; (ibl. nära) slöfock.

— **Nötaktig**[2], -t, -are; -het. Dum, drumlig, fäaktig. **-boskap;** -spremiering; -sskötsel. Koll. = nötkreatur. **-broms.** Vanl. kallad boskaps- l. fäbroms (Tabanus bovinus). *Förslag till lag om utrotande av n-en* 1928. *N-krig beslutet* 1930. **-djur;** -sart. Bovidæ. Fackl. Ngt åld. för 'slidhornsdjur'. **-hud.** *Tjur- och andra n-ar. Damtofflor av extra fin och mjuk kromgarvad n.* **-hår;** -sfilt m. fl. *Tjärat n. till tätning i båtar. N. nyttjas till mattor och hästtäcken, som isoleringsmaterial och som gödningsämne.* — *Malsäker n-sfilt att lägga under mattor för att skydda dem. Den bästa kvaliteten n-sgarn finns i alla rödlakansmattorna* Eva Ödlund. *N-sgarn till finare mattor* Elisab. Stålhandske. *Pirttis n-smattor ~ »de finska evighetsmattorna»* 1930. **-kreatur;** -savel; -sfett; -spremiering; -sras; -sskötsel; -sslag; -sstam; -stalg; -stuberkulos(konsulent) m. fl. Allmännast = 'kor o. oxar' (Bos taurus); mer fackl. även = 'oxdjur' (Bovinæ; hit även t. e. buffel, jak o. bison). *De tama n-en (tamboskapen) anses numer stamma från någon bland uroxens raser.* **-kött;** -ben. *Att ända till 37,000 ton n. skulle behöva infrysas* 1917. **-stek. -styng,** -et, =. Hypoderma bovis, en styngfluga vars larv lever under huden på nötkreatur, orsakande varbildning. **-talg.** *Fårtalg är i regel ~ fastare än n.*

Nöt[3], -en, -ar. Lant. o. d. Mindre vanl. än 'nötare'. *En halmelevator, en frönöt ~* Annons 1933. — **Nöt|a,** nötte, nött, -as, pres. pass. nöt(e)s; n-a av m. fl. se avn-a osv.; -are (lant. o. d.; mest som sista ssgsled); -ning (-en, -ar; -syta m. fl.). Trans. o. intr. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Egentl. **a**) *Usch,*

va du n-er (dina) kläder, du ä en rikti trasvarg. N-a(s) genom dagligt bruk. Tyget tål att n-a på. Ännu får du n-a på den gamla klänningen så länge. Vattnet har i århundraden nött på hällarna, som blivit glatta som glas. N-a polityren av ngt. N-a hål på byxorna, på armbågen. Har nött ett stort hål på strumpan. Hjulen n-as fort på sådana vägbanor. N-a(s) mot ngt. **b**) Part. perf. är ofta adjektiviskt. *Klänningen är bra nött i sömmarna, är trådnött; det är 'vardagsmalen'. Ovårdad och nött var klädseln, men ~. Steg uppför de nötta, kritade stentrapporna. En bok, vars nötta band visar, att ~. Längs den nötta stigen. I arbetsnötta, kontorsnötta eller luggslitna kläder* Ida B. Goodwin. *Å de barnötta ställena.* **2**) Ngt friare. *N-er han ännu skolbänken?* går ännu i skolan. *Folk, som bara n-er asfalt och trottoarer* Alb. Engström. *Han nötte emellertid sina skosulor förgäves, ty ~* F. U. Wrangel. **3**) Bildl. *[Men rollen] tröttar och n-er på nerverna* Gunnar Cederschiöld. *Jag nött mig och ött mig för ingenting* A. Mörne. *Känslorna bli småningom nötta och förslöade. Vi har nötts för länge mot varann. — Om man nödvändigt vill använda det nötta slagordet [rabulist]* E. Cedercreutz. *Nötta klischéer. Småstadslivets nötta enahanda* Fröding. *Vårt liv är ej det gråa, vardagsnötta* Irma Nordvang. **II.** Avledningar. **1**) *Att några jordbrukare slå sig tillsammans om inköp av gemensam [frö]n-are* 1931. *Förrän tombolahjulet började rassla som en klövern-are* C. Larsson i By. **2**) *Motståndskraftig mot n-ning. Den dagliga n-ningen i samvaron. Genom n-ning få bort en del kantigheter hos ngn.* **Syn.** slita (på), upp- l. utslita ᴨ, förslita, utnöta ᴨ, förbruka, (ibl. mer l. mindre nära:) gnida, skubba, tära på, (illa) tilltyga ᴨ, fara illa med, skamfila, sönderskrapa ᴨ l. -skava ᴨ, (av)slipa (ᴨ); (nött ibl.:) illa (med)faren, (ut- l. upp- l. tråd)sliten, trådnött, blank(sliten l. -nött).

O[1], o't l. o'et, o'n [l. =], best. plur. o'na [l. o'en]. Bokstav o. ljud. Ofta betecknar 'o' kort å-ljud (t. e. borta), ibl. även långt (t. e. son, sova); men vanl. anger 'o' slutet o (såsom i tro, ost). Ssgr skrivas med bindestreck. I förkortningar betyder 'o.' bl. a. 'och', 'om' (o. s. a. = om svar anhålles), 'ord' (m. a. o. = med andra ord; d. o. = detta l. dessa ord). Stort o (O) betecknar väderstrecket 'ost'. — Märk särsk. Bibelns *Jag är A och O, begynnelsen och änden* 'omega' är sista bokstaven i grekiska alfabetet; jfr även A.

O[2], interj. Mindre vanl. i smtl. än i skr. Uttr. för (stark) känsla l. sinnesrörelse såsom önskan, förvåning, beundran, glädje, bön, längtan, medkänsla, rörelse, innerlig försäkran, smärta, klagan, ovilja, hån, förakt, avvisande m. m. Några ex.: *O, den som hade vingar, som fåglarna ha! O, att han komme snart! O, att det snart vore över! O yngling, om du hjärta har ~! O Gud, hör oss mildeligen! O, vilken sorg! O, vad jag älskar dig! O, du skrymtare. Och nu, o ve (och bedrövelse), nu har ~. O nej (då)! O (ja), gör det! O, om du ville hjälpa mej lite! O, så fräckt! O, ä de verkligen sant? O, den som finge gå med! O, va du ä dum! O, vilket väder!* **Syn.** (ibl.:) ack, å(h).

O-, prefix. **I.** Upphävande. Det 'nekande' o- kan i så stor utsträckning sammanfogas med andra ord att man snarast får tala om en negativböjning. Här nedan meddelas några regler för denna böjning. En hel del 'o-ord' som icke förete något särskilt intresse utelämnas i det följ., deras användning framgår av motsvarande jakade ordform. De upptagna äro insatta på sin plats i alfabetet (alltså icke hopförda som 'ssgr' under o-). **1**) Bet.-skiftningar. Vanl. förnekas möjligheten av ngt t. e. 'obeveklig' = omöjlig att beveka. Ofta tillkommer en bet. icke äkta l. sann l. verklig t. e. oandlig, ofin, okvinnlig, oridderlig, oskön, osvensk, oäkta. Ibl. ha vi tidsnegering t. e. 'ofödda släkten', 'oredovisade auktionsmedel' = ännu icke redovisade. **2**) I allm. är det adj. l. perf. part. som uppvisa negativböjning med prefixet o-, mer säll. subst. o. än mer säll. verb (om man bortser från subst. o. verb som äro avledda av negerade adj.). Ngn gång är den negerade formen vanligare än den jakande. **3**) Negativböjning med o- finnes icke hos: räkne-, färg- o. smakadj., adj. som beteckna väderstreck l. i sig självt nekande ord; oftast icke heller hos pres.-part. l. hos adj. sammansatta med annat ord än prep. l. adv. l. försedda med prefix (som an- osv.). Man säger ju icke otredje, ogrön, osur, oväster, oelak, onaken, oresande, onyanlagd. I allm. äro ord som äro strängt bestämda till sin bet. mer l. mindre omottagliga för 'o-böjning' (t. e. benig, färgadjektiven osv.). Ofta förhindras o-böjning därigenom att adjektivet redan äger ett bekvämare motsatsbegrepp (t. e. inre: yttre; stor: liten; full: tom; bred: smal). Sådana part. som eljest föga brukas i o-form kunna lättare anträffas i dylik vid (för)bli(va), lämna, (låta) vara l. jämte hittills, ännu. T. ex: *Det (för)blev länge oanmärkt. Det vill jag lämna l. låta vara osagt. Något hittills ohört. Sanningen ansågs ännu vara ofunnen.* **4**) I de ojämförligt flesta fallen har o- huvudton. Dock kan uttalet växla i t. e. obeskrivlig, ogörlig, omöjlig, orimlig, outsäglig, ovansklig, oändlig (som alltså även kunna betonas obeskrīvlig osv.). **5**) De nekade subst. på -het synas oftare visa plur. än de jakade. T. e. 'begå orättfärdigheter'.

II. Från det nekande o- kunde man stundom vara benägen att skilja det 'förstärkande' (som träffas i några få ord t. e.

otal, oförvägen). Av den allmänna språkkänslan anslutas de dock till de nekande, och detta stödes ock av en del ord där o har 'försämrande' bet. (ska utgöra en mellanlänk). Ex.: oart, odjur, odåd, osed, ohygglig.

— **Oaccentuerad** även bildl. — **Oad|el;** -lig (-t). *Adel och o-el. En o-lig gren av samma släkt.* — **Oakademisk,** -t. *Det hela verkade bra o-t.* — **Oaktat. 1**) Prep. *O. sin höga ålder var han ännu kry och rask. O. allt (som varit) älskade hon honom ändå. Det o.* icke desto mindre, i alla fall, ändå, ändock. **2**) Konj. *O. alla omständigheter tala för att saken så förhåller sig, finnas dock inga bevis. O. han tillbakavisade denna tanke, kom den honom dock att ~.* **Syn. 2**) fastän, ehuru, om än, om ock så, även om, änskönt, oansett. — **Oaktsam** (biton på -akt- l. på -sam); -het. *Vara o. (med l. om sina leksaker). Av o-het.* **Syn.** ovårdsam, ovålig, vårdslös, oförsiktig, ibl. tanklös. — **Oan|ad.** Ofta friare. *De märkliga, före Sir William Ramsay o-ade ädelgaserna. I ditills o-ad utsträckning. Av o-ad skönhet. I o-ad rikedom. I de o-ade möjligheternas värld. Vidskepelsens o-at stora inflytande på rättsbegreppen* Edv. Westermarck. — **Oanalyserbar.** *Fylld med någon o. och farlig vätska.* — **Oandlig;** -het. *O-a människor* Bibeln. *O-a, tomma ord* ib. *Att det var något o-t och rått att äta* Öv. fr. Aldous Huxley. *De erfarenheter, som Luther i Rom gjorde rörande ~ kyrkomännens o-het och liderlighet* Hj. Holmquist. *I gemensam kamp mot världslighet och o-het* B. Forell. **Syn.** världsligt sinnad l. lagd, jordisk, sinnlig, krass, världslig, timlig. — **Oanfäkt|ad;** -bar[het]; -lig[het]. Mest skr. *Läto dem o-ade marschera ur striden. Ville se sina planer o-ade. Lät dem o-at framlägga sina synpunkter, till dess ~. — Principiellt o-bar. — Försöken att skapa en ur kommunistisk synpunkt o-lig lärarkår* A. Karlgren. **Syn.** oantastad, (lämnad) i fred; (o-bar:) oangriplig, varemot intet är att invända, invändningsfri. — **Oangenäm.** *En o. överraskning. Bli o-t berörd (av ~). Det o-aste i saken var, att ~.* **Syn.** obehaglig. — **Oangrip|bar;** -lig(het). Egentl. o. bildl. *En rent tekniskt sett o-bar lektion. [Att toppen] är lika o-bar från sjön som från alla andra håll* C. Skottsberg — *Deras ställning, bevisföring är o-lig.* **Syn.** oanfäktbar; ibl. obestigbar. — **Oanmäl d.** Ngn gång även i den kön 'o-t'. — **Oanmärkt.** *Lämna, låta passera o.*

— **Oansenlig;** -het. *Liten och o. Han hade ett o-t yttre ~. Och med min o-a plats följde en lika o. lön* C. G. Laurin. *O-a kojor. »Nationen» bodde ~ mycket o-t i en hyrd lägenhet* Maur. Hellberg. *Och de o-aste småting lade salt i såret* Elis. Högström-Lövberg. **Syn.** obetydlig, liten, föga ansenlig, ibl. låg l. (mkt) enkel. — **Oansett,** prep. o. konj. Skr., numer mindre vanl. *O. de vanliga hindren hade vi nu att kämpa mot ~. — Men o. han lopp betänklig fara, så ~* C. V. A. Strandberg, öv. **Syn.** oavsett, oaktat. — **Oanskaff bar het**; -lig-[het] *Upplagor, som numer äro o-bara. Boken torde numer vara o-lig.* — **Oanständig;** -het (med plur.). *Älskare är ett romanord, som låter o-t i tal* Hj. Söderberg. *O-a åtbörder, ord. — De ä o-t att ta sådan procent! — Va ä de för o-heter!* **Syn.** liderlig, cynisk, osedlig, 'slipprig', 'smutsig', skabros, sedeslös; stötande, chockerande, otillbörlig, ohövisk, opassande, fräck, 'ful', förargelseväckande. — **Oansvar|ig;** -ighet; [-ing(-en, -ar)]. *O-iga element, rådgivare. O-ig för ~. — Jag vill inte gå som o-ing längre* S. Siwertz. — **Oantag|bar|het];** -lig(het). *O-bara villkor.* — **Oantast|ad;** -bar(het); -lig(het). *Fingo o-ade fortsätta till ~. Ska vi komma o-ade härifrån, tro? — Anden gör rummet där den bor sakrosankt och o-bart* Joh. Lindblom. *Konungens o-barhet, o-lighet* att han ej får ställas till rätta för sina handlingar. *Principen om pensionsrättens o-barhet. — O-liga sanningar. När stammarna föra krig mot varandra, betraktas vattnet och träden som o-ligt gods* Öv. fr. Essad Bey. *Fordrade av psalmen dogmatisk o-lighet.* **Syn.** (o-lig:) okränkbar, helig. — **Oanträff|bar|het);** -lig(het). *Var o-bar hela eftermiddagen.* — **Oanvän|d;** -dbar(het). *En madrass, som i åratal legat o-d på vinden. O-t kapital* 'dött'. *En hel del otryckt och hittills o-t material* Erik Hedén. — *Lamadjuren måste behandlas milt, annars bli de o-dbara. För mitt syfte är han fullständigt o-dbar.*

— **Oappreterad.** *O. filt. O-e tyger.* — **Oaptitlig;** -het. Egentl. o. bildl. *En o. röra. O-t serverad. Frossade i o-a detaljer* Amelie Posse-Brázdová. **Syn.** osmaklig. — **Oarbetad.** *Finslipning av förarbetade eller o-e metallytor.* **Oaristokratisk.** *Det breda, o-a ansiktet* Elsb. Funch. *En ~ o. uppkomlingskrets* Erik Hedén. — **Oart;** [-fri (t. e. om häst)]. *Mer och mer framträdde de o-er han redan som liten lagt i dagen. En o. (att gunga med foten), som han ej kunnat befria sig från. En ful o. Att hålla efter o-er framför allt i »skolsvenska» och »tidningssvenska»* Gust. Cederschiöld. *Lägga av sina värsta o-er. Den speciellt tyska språkoart, som fått namnet ~ substantivsjuka* H. Axel Swärd. **Syn.** osed, vanart, dålig l. elak vana, oskick, olämpligt sätt l. bruk, (allvarlig l. inrotad) ovana. — **Oartig;** -het. *Var nu inte o. (mot ditt främmande), utan försök att roa dem! O. och ohyfsad. Begå en o-het mot ngn. Säja o-heter.* **Syn.** föga älskvärd, ogentil, ohyfsad,

tölpaktig, ibl. grov. — **Oartikulerad.** *(Utstöta) o-e ljud* otydliga (ofta ⟷ språkljud), ibl. icke mänskliga.

Oäs, -en, -er. Grönskande 'ö' med ständig vattentillgång o. rik växtlighet i en torr öken. Egentl. o. bildl. **I.** Enkelt. *Det viktigaste trädet i Saharas o-er är dadelpalmen. — Brunnsparken, en skön o. i den sommarheta staden. Det var en ökenvandring att genomgå dessa papper, och det var långt mellan o-erna.* **II.** Ssgr. Ex.: *Som en o-artad fridsperiod i Englands historia. Stora o-grupper med mycket folk* T. Orre. *O-landskap i Sahara. O-stad i östra Marocko. O territoriet (Saharao-erna)* i södra Algeriet. **Syn.** källrik 'ökenholme' l. 'ökenö'.

Oassurerad. I SAOL[8] även 'oassyrerad'. Oförsäkrad. — **Oavbrut|en.** *Tillbringa dagen i o-en verksamhet. En o-en räcka av vackra sommardagar. I o-en följd. Han arbetar o-et från morgon till kväll med uppehåll blott för måltiderna.* **Syn.** oavlåtlig, oupphörlig, (be)ständig, ihållande, sammanhängande, fortlöpande, permanent, konstant, utan uppehåll l. avbrott, ibl. trägen; (o-et:) i ett (sträck) osv. — **Oavgjor|d.** *Ännu o-da tvistemål. Vi får tillsvidare lämna frågan o-d. Det är ännu o-t, huruvida han får dispens. Spela o-t. Matchen blev o-d.* — **Oavhänd|bar(het)**; -lig(het) [l. -elig]. Mest skr. *De neutralas o-liga rättigheter* 1917. *Ett o-eligt arv för mänskligheten* Har. Hjärne. **Syn.** som ej kan fråntagas l. berövas (ngn), omistlig. — **Oavhängig.** Politiskt och friare. *Som ordat för ett o-t Finland* Olof Palme. *Mysore ~ räknas till de större »o-a» staterna i Indien och ~* B. Forell. *De o-a [= spartakisterna]* 1919. *[Under Stagnelii] senare, långt o-are ~ skede* Fr. Böök. *O. av alla föregångare. — Grundläggaren av Nederländernas o-het, prins Vilhelm av Oranien. Vitalis' o-hetsbegär* Fr. Böök. *Finlands o-hetsförklaring. Deltog på engelsmännens sida i o-hetskriget i Kanada.* **Syn.** oberoende, fri, självständig, självbestämmande, autonom, sin egen herre, ibl. opåverkad. — **Oavkortad.** *Få njuta sin lön o.* oförminskad, utan avdrag. *Ny, o. upplaga förberedes.*

— **Oavlåtlig;** -en. Gärna skr. *Under o-t aktgivande på ~. Jag har stor bedrövelse och o-t kval* Bibeln. *Dag- och nattskift alternerade o-t med varandra. Arbetade o-t hela dagen ~. Och samlingarna ha o-t ökats. Din Gud, den som du så o-en dyrkar, han må rädda dig* Bibeln. **Syn.** se oavbruten. — **Oavlönad** tjänst, medhjälpare. — **Oavse|dd.** Mest skr. o. i neutr., prepositionellt. *O-tt behovet av ~. O-tt detta. O-tt att ~. Handlingen straffas, o-tt om den riktar sig mot ~* F. Wetter. Ngn gång även *Den omständigheten o-dd.* **Syn.** (o-tt:) utan att räkna med, utan (att fästa) avseende vid, oberäknat, oansett. — **Oavsiktlig;** -het. *O-t bli anledning till ~. Det var alldeles o-t från min sida.* — **Oavslut|ad.** *O-ade räkenskaper. Det hela verkar på något sätt o-at.* — **Oavsättlig;** -het. *O-a ämbetsmän.* — **Oavtrubbad.** Mest bildl. *Blott en känsla hos honom syntes vara o., nämligen ~.* — **Oavvislig;** [-het]; -en. Ofta skr. *En o. förutsättning är, att ~. En o. plikt, nödvändighet. Försona sig med det o-a. En fordran, icke blott rimlig utan o. En konstnärs naturell trycker o-t sin prägel på hans verk* Emil Cedercreutz. *Här inställer sig o-t frågan: ~* B. Wedberg. *En slutgiltig lösning är o-en nödvändig.* **Syn.** bjudande, tvingande, oeftergivlig, (absolut) nödvändig, trängande, ofrånkomlig, oundviklig. — **Oavvittrad,** ämb. Jfr avvittra[2] 2. — **Oavvän|d.** Mest som adv. *O-t betrakta, se på, iakttaga. Med o-d uppmärksamhet. Med o-d(a) blick(ar)* ofrånvänd(a). — **Oavytterlig.** Skr. Oavhändelig, oförytterlig. *Vad som är ett fritt folks ~ o-a rätt* J. E. Rydqvist.

— **Obalanserad.** Bildl. Obehärskad, utan jämvikt. *Nervös och o. Gjort sig känd som synnerligen o. och opålitlig. O-e yttranden, handlingar.* — **Obanad.** *På o-e stigar* även bildl. — **Obark|ad.** Om timmer, hudar o. bildl. T. e.: *Väggarna av o-at rundtimmer. Rå och o-ad i sitt sätt.* — **Obarmhärtig;** -het. Egentl., friare o. bildl. T. e.: *Du har varit o. mot en fattig kvinna; därför ~. Klockan åtta, en o. tid för de morgonsömniga* Tor Andræ. *Di bara gör o-t narr av hans löjliga uppenbarelse ~. Jag var ~ illa sedd och lorgnetterades o-t* Dan. *Kalla, o-a ögon. Ett o-t avslöjande. Livet hade varit o-t mot honom, men ~. Sträng nästan till o-het mot sig själv, mild och överseende mot andra* Karlfeldt. *Att även o-heten har sin uppgift i livet* E. Hedén. — *Och vad som fanns över blev bränt och svett av en o. sol* S. Dahllöf. *Då ljuset föll o-t klart ~ över en omorgnad värld* Jac Ahrenberg. *Vitt solsken, som på det o-aste blottar alla skavanker. Ögonens eld blev mattare, håret o-t tunnare ~. Nog vet jag, att jag fått allt mer och mer o-t med stryk, ju längre jag levat* Ax. Munthe. **Syn.** omänsklig, utan (mänskliga) känslor, känslolös (inför andras lidanden), omild, hård, grym, skoningslös, hjärtlös, utan hjärta l. medlidande, ibl. obeveklig.

Obduce'nt (-sänt); -en, -er. Läkare som obducerar. *Vem var o.? Utbildningskurs för rättso-er i Lund* 1930. *Frågan rörande omorganisation av rättso-väsendet* 1928. — **Obducer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Öppna o. besiktiga lik. Jfr följ. *Skall han o-as?* — **Obduktion,** -en, -er. *O-en består dels av yttre besiktning (likbesiktning), dels av liköppning och inre besiktning. Vid o-en fastslogs det, att dödsorsaken varit det yttre*

våld, för vilket mannen varit utsatt. Rättsmedicinsk o. — Uppsala och Västerås län samt norra delen av Stockholms län föreslås skola utgöra ett o-sdistrikt 1929. Över det vid o-en faktiskt iakttagna föres o-sprotokoll. Ett större och ett mindre o-srum. O-stvångets upphävande vid likbränning.

Obeaktad. *En synpunkt, som icke bör lämnas o.* — **Obearbetad** (handels)vara. — **Obebodd.** *Villan var för tillfället o. I o-a trakter. O-a världar.* **Syn.** (ibl.:) (som står) öde, övergiven, utan invånare, obefolkad. — **Obeboelig;** -het. *En kåk, o. för vanliga människor.* — **Obebyggd** tomt, mark, plats. — **Obedd.** *Likt en o. gäst. Träder o. över tröskeln* Lydia Saxén. — *Den som går o. till, går otackad från. Göra ngt o. Men förgångna ting, vilka man vill glömma, ha en underbar förmåga att o-a tränga sig på en* Öv. fr. Erwin Rosen. **Syn.** objuden; utan att ngn bett en om det. — **Obeedigad** förklaring, berättelse. — **Obefar|en.** **1**) Sjöv. Jfr befaren. *O-en sjöman.* **2**) *Framåt mot o-na vattendrag / förbi Herakles' stoder* ~ O. Levertin. *En väg, hittills o-en.* — **Obefintlig;** -het. *Den som överförts till boken över o-a, kan ej utan vidare erhålla prästbevis* Nord. Fam.[3] 1931. *Dyra eller o-a julgotter* 1917. *Där de letat efter en o. skatt.* — **Obefläck|ad.** Skr. o. bildl. *Hålla sig o-ad av världen* Bibeln. *Jungfru Marias o-ade avlelse.* — *Lämna efter sig ett o-at namn.* — **Obefo-g|ad;** [-enhet]. **1**) *O-ad att döma i en sak.* I skr. även utan 'att', t. e. *Anser regeringen o-ad tala i folkets namn.* — *Fastställde domstolens o-enfogenhet att döma i målet.* **2**) *Ett fullständigt o-at åtal. Komma med o-ade beskyllningar. Anmärkningen är sällsynt o-ad. Visa det o-ade i* ~. **Syn. 1**) oberättigad, obehörig, ibl. inkompetent; **2**) som ej har fog för sig, utan (tillräckligt) skäl, obillig, oskälig, orättvis, grundlös, ohemul. — **Obefordrad.** **1**) *O-e försändelser.* **2**) *O-e ämbetsmän, extra-ordinarier, lärare. Gå (som) o.* — **Obefruktad** blomma. — **Obefäst|(ad).** **1**) *En o. stad.* **2**) *Locka till sig o-a själar* Bibeln. *Ytterst skadliga för o-ade unga sinnen* vkas karaktär ännu icke var nog fast, 'mognad'. — **Obegagn|ad;** [-elig, skr.]. *En så gott som o-ad sommarrock säljes billigt. Låta tillfället o-at gå förbi. Det kommer han icke att lämna o-at. Lang var icke heller den, som lät ett tillfälle att skrodera ligga o-at* E. Didring.

— **Obegripande.** Skr. *Vars skulpturer* ~ *jag stått o. framför* G. Pauli. — **Obegrip-lig** (o. -grīp-); [-en, särsk. till 2]; -het. Ibl. även 'obegripelig'. **1**) Mer egentl. *En ramsa (fullständigt) o-a ord. För mig som nybörjare i språket alldeles o. O-t svammel. En för både mig och de övriga närvarande fullkomligt o. svängning i tänkesätten. En kvinna av den o-a, lockande sorten. Göra det dunkla ännu o-are. Ju mer han lärde känna sin hustru, dess o-are fann han henne. Svamlande till o-het* Jac. Ahrenberg. *En skicklig stilist, som kan få konstpubliken att 'förstå' nästan vilka o-heter som helst.* — *Det är o-t, att ingen förr tänkt därpå.* **2**) 'Förstärkande'. Mest som adv. Gärna smtl., ibl. folkl. *Dä va o-t, va dä lenade i halsen* Alb. Engström. *Att allt var så innerligt bra / och folk så obegripeligt snälla* K. A. Melin. *Försi det är en o-t rar båt* And. Frideen. *Alldeles o-t lärd.* **Syn.** omöjlig (l. mkt svår) att förstå l. förklara l. tänka l. tro, oförklarlig, oförståelig, ofattbar, ofattlig, mystisk, dunkel, oklar; (ibl.:) högst underlig l. sällsam, otrolig. — **Obegråten.** *Dö o. och ringaktad.* — **Obegrän-s|ad.** Ofta friare o. bildl. *(Nästan) o-ade vidder. En o-ad horisont. Njuta av en (så gott som) o-ad frihet. Visa en o-ad gästfrihet. Ha, hysa (ett) o-at förtroende till* ~. *Uttryckte sin o-ade förvåning över* ~. *Ha o-ade tillgångar, o-ad kredit.* **Syn.** utan gräns, gränslös, ibl. ofantlig. — **Obegåv|ad;** -ning (ibl. med plur.). *Klumpig, lat och o-ad. O-ad är han inte, men ensidigt inriktad. O-ad för studier. Oskar var* ~ *ingalunda någon o-ning* Gust. Lindborg. *Att specialbegåvningar, resp. o-ningar [inom matematiken] äro ytterst sällsynta* Ruben Mattsson. **Syn.** utan begåvning (för), föga l. alls icke lagd (för), utan anlag (för). — **Obegärandes,** adv. Sälls., skönl. *O. komma vi hit, / växa opp till möda och slit* (utan att vi själva begärt det) E. L. Henschen 1919.

— **Obehag.** *Jag hade så till själ som kropp en nästan beständig känsla av det allra djupaste o.* Fredrika Bremer. *Hade alltid en känsla av o., kände alltid o. i hans sällskap. Och en sky av o. for över hans ansikte* W. Hammenhög. *Känna, ha, röna o. av ngt. Hoppas du inte får något, några o. (av saken, för min skull). Sonen beredde honom många o. och svårigheter. Förskonad för allvarligare o. Förenad med mycket o. Vålla ngn o. Utsätta sig för o.* — *Med en hastig o-sförnimmelse* Emil Kléen. *En nästan fysisk o-skänsla.* **Syn.** obehaglighet, misstämning, obehaglig känsla l. stämning, olust(känsla), otrevlighet, otrevnad, misshag; förtret(lighet). ledsamhet, olägenhet, 'vidrighet', 'tråkighet(er)', tråk, skada. — **Obehaglig;** -het (med plur.). Till föreg. *Nu ska du inte vara o. (mot henne). En direkt o. människa. Hade en o. förnimmelse av att någon rörde sig i rummet. Inte för att det gör nånting, men de ä så o-t. Göra o-a erfarenheter. O-a färgsammansättningar. Man kan vänta sig de o-aste överraskningar från det hållet.* — *Det känns mycket o-t, är mycket o-t för mig att* ~. *En skarp, o. stämma. Hon kommer en alltid så o-t nära.*

Nästan o-t lik sin mormor. Stack o-t i ögonen. — *Blekfet och plussig ända till o-het. Tillåter du, att han säjer oss sådana o-heter! Råka ut för o-heter.* **Syn.** oangenäm, olustig, motbjudande, otrevlig, ledsam, ful, vidrig, (från)stötande, besvärlig (o. led).

— **Obehandskad** hand. — **Obehindr|ad.** *Du är o-ad att* ~ oftare 'oförhindrad'. *Han läser innantill alldeles o-at* ledigt, utan svårighet, utan att staka sig. *O-at kunna fortsätta sitt arbete. En passersedel, som berättigar en att o-at vandra fram och åter över stationsområdets gränser. Varefter vi o-at kunde styra kurs på* ~ utan hinder, ohindrade. — **Obehornad** nötkreatursras (kullig). — **Obehårad.** *O-e partier av huden.* — **Obehändig;** -het. Tafatt, opraktisk. *O-a träsnittsteckningar. För varje o-het är Marie Louise nära att komma henne till hjälp, men* ~ Ejnar Smith. — **Obehärsk|ad;** -ning. *Till sin karaktär våldsam och o-ad. Vänta ett o-at utbrott (av ngn). Utbrast o-at:* ~. *Visa sig o-ad (gentemot* ~*).* — *Den sexuella o-ning, som ofta iakttages hos de sjuka* ~. — **Obehörig;** -het; -en. *O-a äga ej tillträde! För att hålla o-a på avstånd från sin kolonistuga. O. att deltaga i* ~. *Förklaras o. att döma i målet* jävig. *Vid o. domstol. På o. tid. För att undgå o. inblandning (av utomstående). En o. anmärkning.* — *För det han o-en släckt en gatulykta bötade en student 15 kronor* 1909. *Som o-t, o-en uttagit pengar på annans bok.* — *Om vars o-het att delta i omröstningen ledningen icke kunnat sväva i ovetskap.* **Syn.** oberättigad, obefogad, inkompetent, utan rätt till l. att, ibl. jävig, (ibl. nära) otillbörlig. — **Obehövlig;** -het. *En dylik varning är här o. Alldeles o-a påpekanden. Växelpängar äro här o-a. Att ha växel med sig är dock o-t.* — **Obeivrad.** *Lämna o.*

— **Obekant;** -skap; [-ing (-en, -ar)]. **1**) **a**) *Vistelseort o. Jag var o. där. O. med trakten. Saken var mig fullständigt o. Det kan, bör ej vara dig o., att* ~. *Av o. anledning. En o. gårdfarihandlare hade dagen förut kört genom byn. Du o-e, / du välbekante* ~ Runeberg. *Jag ber om min o-a hälsning till* ~. *Med o-a människor.* **b**) Mat. *O. storhet. Det o-a x, x'et* även friare. *Ekvation med flera o-a.* **2**) *Synes röja en en märkvärdig o-skap med* ~ R. Höckert. *En annan stötesten var Welzls absoluta o-skap med geografi. Min o-skap med trakten medförde, att* ~. **3**) Smtl., ngt vard. *Svensken är ju i allmänhet skygg för o-ingar* Dan. **Syn.** okänd, främmande, ibl. okunnig. — **Obekräft|ad.** *Ett o-at rykte vill veta, att* ~. — **Obekväm;** -het; -a sig; -lig(het). **I.** Enkelt. **1**) 'Sak' o. d. *O-a möbler. Sitta i en o. våning. Ett högt äreställe är ett stort slaveri, och troner äro icke annat än o-a säten. Det blir för o-t för oss alla. Inta en o. ställning. Du har det i alla fall o-ast, men du har valt platsen själv. Västerlandets sannolikt o-aste och mest enerverande stad* Å. Thulstrup (om Newyork 1931). **2**) Person. *Hela hennes föregående liv har gjort henne o. till samhällsarbete* Erik Hedén. *O. för studier, äktenskap.* — *En o. gäst.* **II. 1**) *Det skadar inte, att man tvingas att o-a sig en smula* omaka sig. *Van att (få) o-a sig för andra.* **2**) *Sitta, bo o-ligt. En blott i konstlat och o-ligt uttal möjlig form* H. Geijer. *För den som känner komforten är o-lighet ett verkligt lidande* Öv. fr. Aldous Huxley. **Syn. I.** ej passande l. tjänlig (för sitt ändamål), som medför besvär, opraktisk, ändamålsvidrig, oändamålsenlig, ibl. svår- l. ohanterlig, besvärlig, olämplig, 'oskicklig'. — **Obekymrad.** *Var (du) alldeles o. om, för den saken! O. om, för morgondagen. Sjöng, o. om någon hörde honom eller ej. O. av världens gny.* **Syn.** utan oro l. bekymmer (för), sorglös, lugn, bekymmerslös, trygg. — **Obelev|ad;** [-enhet]. *En högst o-ad person. Uttrycka sig, uppföra sig o-at. »Det här sällskapet tyckes inte vara stort bättre än en hop idioter» svarade snickaren o-at* Konni Zilliacus. **Syn.** ohyfsad, oartig, utan manēr l. 'sätt' l. belevenhet.

Obeli'sk, -en, -er. Fyrkantig o. uppåt avsmalnande stenpelare med pyramidformig spets. *Gustaf-Adolfshyllningen vid o-en i Odinslund, rest i 'svenska folkets namn' av Karl XIV Johan.* — *O-artad. Termitstackar i o-form* Hj. Bengtsson. *O-format enträd, växande vid* ~ Sv. Natur. *O-formig. Riksbekanta äro de Rudbeckska o-granarna i Uppsala Botaniska trädgård. O. v. Dalins och S. Klingenstiernas gemensamma, o-prydda gravhög på Lovö kyrkogård* C. A. Ossbahr.

Obelyst. *Ligga o. Mer eller mindre o-a partier av den lilla staden.* — **Obelåt|en,** -et, -nare; -enhet. *Och såg icke o-en ut, då han satte sig ned bredvid oss framför spiseln* Edv. Hammarstedt. *Damons o-na, knarriga röst* Fr. Böök. *Det medför alltid en viss o-enhet med världen* C. Sundbeck. **Syn.** missbelåten, missnöjd, ofórnöjd, otillfredsställd, (ibl. nära:) 'sur', knarrig. — **Obeläs|t;** -thet l. -enhet. *O-t i och ointresserad för centrala partier av sitt ämne. Fullkomligt o-t. Samuel Butlers o-thet är det enda hos honom, som tjusar mig* Klara Johanson. *Hans o-enhet var otrolig.* **Syn.** (ibl.:) olärd, olitterär, obildad. — **Obelön|ad** l. **Obelön|t.** *Din trohet skall icke bliva o-ad. Den rättrådige blir högaktad men o-ad.* — **Obemann|ad.** *Ett för tillfället upplagt, o-at fartyg. O-ade ballonger, från vilka bomber kunde släppas ned medelst* ~ Astrid Cleve-Euler. *Bestämmelser rörande inskrivning av resgods till och från o-ad hållplats* Stockh.-Roslagens tågtidtabell 1920. **Syn.** ibl. man-

lös. — **Obemantl|ad.** Blott bildl. *O-at klickvälde* ohöljt, öppet. — **Obemedlad.** *Stipendier och annan studiehjalp åt o-e (lärjungar).* **Syn.** medellös (vanl. starkare), utan (egen) förmögenhet l. inkomst, torftig, i små omständigheter, (starkare:) utblottad. — **Obemäng|d.** O(upp)blandad, ren. *O-t vin. Ett rent och o-t svenskt språk* Ruth Wikander. *Tankar, ännu o-da med bolsjevikisk smitta.* — **Obemärkt;** -het. **1**) *I en o. vrå. Leva o. Som o-a måste leva och dö. Framträda från, ur sin o-a ställning och ~. — Rycka henne ned från den höga ställningen och försätta henne i hennes forna o-het* S. Lagerlöf. *Den vackra Proskovjas liv slutade inte i o-het* Annie Furuhjelm. *Men dagen gled förbi i o-het* Ane Randel. *Lyftes ur sin o-het ~.* **2**) Märk annonser om inackordering l. anställning för dam som vill i 'o-het' föda ett väntat barn. *O. dam önskar lätt plats i snäll och trevlig familj* 1917.

— **Obenäg|en;** -enhet. **1**) *Spanjorskan är o-en för alla äventyr, men ~. Det är jag (mycket) o-en att tro. O-nare än någonsin att hjälpa utan vederlag i arbete. Han var icke (alls) o-en för, till en uppgörelse, grundad på ~ —. Då han märkte deras o-enhet för saken. Här förefinnes hos banledningen en o-enhet till samtrafik, som ~. En bestämd o-enhet (för) att ~.* **2**) *Du är mig väl icke direkt o-en? O-en mot ngn.* **Syn. 1**) ovillig, ohågad, motvillig, icke l. föga böjd för; **2**) obevägen, ogunstig, ogynnsamt stämd. — **Obenämn|d.** Märk *O-t tal* abstrakt (t. e. 2 × 2 äpplen). — **Obeprövad.**

— **Oberedd. 1**) Rå, oarbetad. *O-a hudar.* **2**) Ej förberedd, icke redo. *O. till strid. O. att svara. Åter fick jag o. framlägga saken.* — **Oberiden.** *O. trupp, anförare. Göra o. O häst i ett spann.* — **Oberoende.** Två ord. **I.** Subst. *Leva i fullkomligt o. (av andra). För vilken jag skulle vilja offra mitt o.* Jenny Engelke. *Ett ungt par, som med strävsamt arbete och sparsamhet skapar sig ett torftigt o.* Hj. Alving. *En bana, som hastigt kunde föra honom till o. Arbeta sig upp till (ett visst) o.* **II.** Adj. *Fri och o. av alla* Bibeln. *Göra sig o. av livets behag och bekvämlighet* Folke Palmgren. *Är han (ekonomiskt) o.? Gå sin utstakade väg, o. av alla motigheter.* **Syn.** (att vara) sin egen, fri(het), självständig(het), oavhängig(het); (o. av ibl.:) oavsett. — **Oberyktad.** Mindre vanl. Ej illa beryktad, tadelfri, välkänd. — **Oberäkn|ad. 1**) Oförutsedd, som ej kunnat förutses. *En släppa i berget gav stenarna o-ad riktning [vid sprängningen]. Det var en alldeles o-ad omständighet* även till 2. **2**) Ej medl. inberäknad, ej medtagen i beräkningen. Även prepositionellt (= oavsett). *Besvär och omkostnader o-ade. O-at ljus och uppassning. O-at (den omständigheten) att ~.* — **Oberäknelig;** -het. Jfr föreg. **1**) *Om inget o-t inträffar. Men vattnet i Turkana är det mest o-a av allt* E. v. Otter. *Hennes o-a lynne höll alla i spänning. — Som med sin o-het omöjliggjorde allt samarbete. Som är den personifierade o-heten. Livet består ej blott av ceremonier, utan ock av en del o-heter* Hj. Bergman. **2**) 'Förstärkande'. *Ett diadem av (nära nog) o-t värde. Till o. skada.* **Syn. 1**) som ej kan beräknas, ständigt överraskande l. oförutsedd; **2**) oerhörd o. d. — **Oberättig|ad.** *O-ad till pension. — Komma med o-ade beskyllningar (mot ~). I ett anfall av o-ad svartsjuka. Klandret är o-at.* **Syn.** som ingen rätt har (till) l. ej uppfyller villkoren (för); orättvis, grundlös. — **Oberömd;** -het. *Det undangömda, allvarliga, o-a Halland* Erik Hedén. — **Oberör|d;** -dhet. Mest friare o. bildl. *Den schweiziska nationalparken [i Engadin], Europas mest o-da natur* C. A. J. Gadolin. *Det lilla skäret var alldeles öde och o-t ~. En fredlig och av världshändelserna nära nog o-d trakt. Förvandlingen hade lämnat hans väsens kärna o-d. Satt fullkomligt o-d (av de spefulla orden). Syntes helt o-d. Spela o-d. Anlägga en o-d uppsyn. Detta outsägligt unga, nästan o-t daggfriska, som ~* Ruben Berg. — *Jag fördjupade mig i en tidning och hycklade o-dhet* Alb. Engström. *Nirvana, 'vindlösheten', 'utslocknandet', tillståndet av fullkomlig o-dhet och ro.* **Syn.** orörd; opåverkad, ibl. likgiltig.

— **Obesatt.** *En o. fästning, kulle* (av trupper). — *Är, står platsen (som stadsnotarie) ännu o.?* ej tillsatt, står ledig. — **Obese|dd.** Mest i neutr. *Köpa, ta ngt o-tt* utan att först se det. — **Obesegra|d.** *Ett (hittills) o-at folk.* — **Obesjungen.** *Leva och dö o.* — **Obesjäl|ad,** skr. *Men nu ter sig alltsammans dött, livlöst, o-at* M. Rogberg. — **Obeskedlig;** -het (ibl. med plur.). *O-a barn ha gott av stryk. Var inte o. mot dina små syskon! Nu var du o. Det var (bra) o-t av dig att inte komma.* **Syn.** inte snäll, ovänlig, ohjälpsam; (ngt starkare äro vanl.:) stygg, elak. — **Obeskrivbar** (l. ibl. -skrīv-); -het. Oftare än följ. i 'egentl.' bet. Gärna skr., ofta skönl. *En ganska o. vitgult brunaktig färg* Carl Sahlin. *Den ~ välkända, men i ord o-a hatt, som ~* Sam Arsenius. *En o. doft av ~. I denna o-a harmoni mellan själ och kropp, som ~* C. J. L. Almquist. — *Med en ton av o. avsmak* Elin Wägner. *I o. sällhet. O-a lidanden. O-a bravader.* **Syn.** se följ. — **Obeskrivlig** (l. ibl. -skrīv-); -het; [-en]. Ofta friare o. bildl. ('förstärkande'). Jfr föreg. *En massa o-t skräp. Ett visst o-t något (, som ~). — O. tack emellertid för de vackra blommorna och ~. Efter en o-t härlig vandring. O-t många motigheter. Mr Sadleys ögon glitt-*

rade till o-t spjuveraktigt. Vi ha haft så förtjusande, så o-t roligt. **Syn.** obeskrivbar, som ej kan i ord uttryckas, omöjlig att skildra l. beskriva, outsägbar; outsäglig, otrolig, ytterlig. — **Obeskur|en.** Egentl. o. bildl. *Träden och buskarna förvildade, o-na* Fanny Alving. — *Den o-na upplagan av »Tusen och en natt»* C. G. Laurin. *»Fisktorget» ~ lyckligtvis alldeles o-et* Herm. Rydin. *O-en rörelsefrihet* (egentl. o. bildl.). **Syn.** (ibl.:) orörd, oförminskad, oinskränkt.

— **Obeslutsam;** -het. *Och jag var ganska o. vad jag skulle taga mig till. Villrådig och o. i valet av levnadsbana. Ännu o. O-mare än någonsin. — Klenmod och o-het. Ett drag av o-het låg utbrett över ansiktet* Joh. Sundblad. **Syn.** som icke kan besluta sig l. fatta ett beslut, vankelmodig, rådvill, villrådig, tveksam, tvekande, osäker. — **Obesläktad** även bildl. — **Obeslöj|ad.** *Visa sig, uppträda o-ad. — Friska, o-ade röster. — O-at fritänkeri, tiggeri. Ganska o-ade häntydningar. Den o-ade sanningen.* **Syn.** ohöljd, 'naken', 'öppen'. — **Obesmittad.** Ofta bildl. *O., skild från syndare* Bibeln. *Höll sig på ett förunderligt sätt o. av världen* Folke Palmgren. — **Obesticklig;** -het. *O-a ämbetsmän, domare, domstolar. Hon är o., hon är hedern själv* Per Hallström. **Syn.** omutbar. — **Obestigbar;** -het. Skr. Jfr följ. *En o. bergvägg. Berget är (härifrån) o-t. Klippor, o-a för en människa.* — **Obestiglig;** -het. Vanligare än föreg. *Och man behöver ej betrakta den [Klutchefskaja] lång stund med kikare för att inse, att den är o.* Sten Bergman. *Skyddad av o-a branter. [Buchtkammen ser] från Sarektjåkko så gott som o. ut* Axel Hamberg. — **Obestraffad.** *O-e brottslingar, förseelser.* — **Obestri|dd.** *Vara o-dd herre i sitt hus. Ha o-tt herravälde över ~. Ett ämne av o-tt elementär natur.* — **Obestridbar,** skr. Mindre vanl. än följ. o. mest egentl. *Av de o-a fordringarna utbetalas 25 procent.* — **Obestridlig** (l., säll., -strīd-); [-het]; -en. Gärna friare o. bildl. *Ett o-t faktum. Komma med (absolut) o-a skäl. Av o. styrka är stormskildringen i ~* Hj. Alving. — *Han har o-t rätt. — Att det o-en är fara i dröjsmål. Men mycket är o-en sant.* **Syn.** som ej kan bestridas l. motsägas, obestridbar, o(e)mot- l. ogenl. ovedersäglig, avgjord, ostridig, o(för)neklig, oförnekbar, oomkullrunk(e)lig, otvivelaktig, utan (allt) tvivel l. tvekan.

— **Obestyrkt;** [-het]. *O. skvaller. O-a påståenden. Ett hittills o. rykte.* **Syn.** obevisad, obekräftad. — **Obestånd,** -et. *Efter bolagets iråkade o. Då den bokföringsskyldige råkar på o. Men nu kommen på o. Godemannen redogör för anledningen till o-et. Råka i, på ekonomiskt o.* **Syn.** 'ruin', insolvens, dåligt skick, dåliga affärer, dålig l. usel l. förtvivlad affärsställning l. ekonomi, ekonomiska svårigheter, ibl. förfall l. oordning, oreda i affärerna. — **Obeställbar;** -het. Postt. *O. försändelse* som ej kan tillställas adressaten. — **Obestämbar;** -het. *I en o. silvergrå ton* G. Pauli. *Av o. ålder och så gott som o-t utseende* Jeanna Oterdahl. *Hotas av en o. olycka. Väckte o-a minnen.* **Syn.** omöjlig att bestämma l. precisera, obeskrivbar, ibl. mystisk. — **Obestäm|d;** -dhet. *Ett o-t antal O-d inkomst. O-da priser. I o-da, spöklika konturer. O-da löften. Den modärna s. k. »fria» versen rör sig ju ofta med ännu o-dare rytmer* B. Risberg. *Med o-d hy och ~. Av o-d ålder. »Folket» är ett så o-t ord. Log ett o-t leende. I en o-d känsla av ~. O-d till sin karaktär. Det är ännu o-t, om eller när vi skola resa. Ukasen kommer, men det är o-t när. Uppskjuta på o-d tid O-d storhet* mat. *O-t pronomen* språkv. (= indefinit). — *O-d och opålitlig vet han ej vad han vill. Hans o-dhet blir till slut verkligen retsam.* **Syn.** dunkel, oviss, svävande, icke fixerad, ibl. dimlik l. dimmig, otydlig, ogripbar, virrig, vag, konturlös, som flyter ihop, oredig, suddig; oviss, oavgjord; obeslutsam, vankelmodig, vacklande.

— **Obeständig;** -het. *Väderleken har varit så o. nu en tid. O. som vindarna. Vapenlyckan är o. En psalm om de världsliga tingens o-het. Lyckans o-het. Ungefär samma o-hetsgrad tillkommer antimonväte* (kem.) Hj. Tallqvist. — *Mer än vanligt o. (i sina tycken). O. i kärlek.* **Syn.** ovaraktig, ombytlig, (om)skiftande, omskiftlig, föränderlig, (ständigt) växlande, ostadig, flyktig, opålitlig. — **Obesudlad.** I SAOL[8] även stavat 'obesuddlad'. Mest högt., skönl. Ren l. fri från, 'obesmittad'. — **Obesutten** [l. **Obesuten**]. Jfr besutten. *O. adel.* — **Obesvar|ad;** -bar. *O-ade brev. Lämna frågan o-ad. O-ad kärlek. — De o-bara frågor, som ~* M. Lamm. — **Obesvär|ad. 1**) *O-ad av röken. O-ad av ungarna, som lekte i arbetsrummet.* **2**) Mest i 'god' bet. *Fri och o-ad i hållning, men utan allt självsvåld. En o-ad hållning. Han är ledig och o-ad i tal och uppträdande. Ett sällskap, där man känner sig o-ad. Och försökte se o-ad ut. Med en låtsat o-ad uppsyn. O-ade fasoner. Hur o-at han uppträdde mot ~. Det blir sjuttiosex kronor, sade han o-at och ~. Tog (helt) o-at sin moster under armen och dansade ut med henne.* **Syn. 1**) som icke låter störa sig l. störs l. har obehag av; **2**) fri, ledig, otvungen, tvång(s)lös, naturlig, ogenerad; (ibl :) nonchalant, vårdslös.

— **Obetag|en.** Mest skr. o. i neutr. *(Det vare) honom o-et att söka ändring i domen* han har full rätt l. frihet, är obehindrad, hin ej förnekat. *Dock envar o-et att ~. Hans rätt honom o-en.* **-betal|bar;**

-ad (l. ibl. -d l. -t). **1**) O-bar. Mark bildl. nyare användning. *En situation av o-bar komik. Såsom uppläsare av sina bygdehistorier lär Wranér ha varit o-bart rolig* A. Fjelner. **2**) *O-d gris grymtar hela året. O-da räkningar.* **Syn. 1**) (ibl.:) 'dyrbar', ovanligt 'kostlig' l. löjlig. — **Obeting|ad.** *O-ad lydnad. O-at förtroende, bifall. Njuta av en o-ad frihet. Han har, gör o-at rätt i att ~. Ledsen att inte o-at kunna lita på edra ord. O-at villig att erkänna, att ~.* (Menar du det?) *Ja, o-at.* **Syn.** ovillkorlig, utan villkor l. förbehåll l. inskränkning l. tvekan, oinskränkt, fullständig, absolut, ibl. 'utan vidare'. — **Obetitlad** adel (jfr betitlad). — **Obetonad** stavelse o. d. — **Obetrodd.** — **Obetryggad** t. e. tronföljd. — **Obeträdd.** *På o-a vägar, o. mark* egentl. o. bildl. — **Obetving|ad;** -bar; -lig(het). Gärna skr. **1**) *Ett dittills o-at folk.* **2**) O-lig. 'Egentl.' o. friare. *Det stolta o-liga fäste som ~. Hur tron på Englands o-lighet alltmer försvinner* 1915. — *Människans o-liga själ. Gripas av en o-lig skälva. En o-lig modlöshet. Ett o-ligt begär efter äventyr. Jag kände en o-lig lust att ~. Trots min hart när o-liga skrattlust.* **Syn. 1**) okuvad; **2**) okuvlig, oemotståndlig, o(e)motståelig, oövervinn(e)lig.

— **Obetydande.** Skr. *En i sig själv (rätt) o. byggnad. [Ty Thorilds] anhängare voro merendels o. och föga skickliga att föra hans idéer vidare* Ruben Berg. *Två små o. avhandlingar från ~* Joh. Wretman. — **Obetydenhet,** -en. Skr., mindre vanl. *Saken är icke av den o., som mången skulle vilja tro.* — **Obetydlig;** -het (med plur.). Mkt vanligare än de två föreg. *En o. landsträcka. En o(-are) penningsumma. För honom är summan o. En icke o. förmögenhet. En o. avvikelse (från den rätta riktningen). Affärens numer (ganska) o-a omfattning. Skadan var o. En o. vinst. Anser du det o-t? Av o-t värde. Han kunde bli ursinnig av den o-aste anledning. — Han är en o. person. Jag kände mig bortkommen och o. och ~. Va hon ser o. ut! — O-t bättre. Helt o-t färgad. — Det vore ju en ren o-het för honom. Det kostar ju en o-het. En välsagd o-het. Det där är ju bara o-heter, rena o-heterna! Här finns ingen konstlad effekt, ingen o-het, som han blåst upp till ett stordåd* E. Hedén. *Att denna utmärkta bok ~ skulle bli tillägnad min o-het.* **Syn.** ringa, föga avsevärd, (helt) liten, oansenlig, oviktig, bagatellartad; obetydande, betydelselös, 'enkel', 'svag'; (o-t:) föga osv.; (o-het ibl.:) lappri, bagatell. — **Obetäckt** t. e. huvud. — **Obetänksam;** -het. *Han var o. nog att lova det. Du skall icke företa dig något o-t, Hedvig! Hans o-ma ord. Ta ett o-t steg. Det var o-t (gjort) av dig. O-t låta narra sig till ~. Än o-mare hade det varit att ~. — Mången talar i o-het ord, som stinga likasom svärd* Bibeln. *I (sin) o-het hade hon ~. Var ~ ej den, som begick några ungdomliga o-heter.* **Syn.** oförsiktig, lättsinnig, huvudlös, ibl. förhastad l. kortsynt, oförståndig, oklok, oöverlagd, oövertänkt, mindre l. föga välbetänkt, obetänkt, tanklös, vårdslös; (o-het ibl.) brist på eftertanke. — **Obetänkt.** *Ett o. löfte att ~. Det var ett o. steg* obetänksamt, mindre välbetänkt, oöverlagt. *Handla o.* ibl. = i blindo, blindvis.

— **Obevak|ad.** *Ett o-at läger. — I ett o-at ögonblick, en o. stund. — Ett o-at testamente. O-ad fordran.* — **Obevandrad.** Mest bildl. *O. i skolastikens irrgångar. Vilken i sportspråket o. skulle väl ~.* **Syn.** oförfaren, novis (i). — **Obeveklig;** -het; -en. *Förbli o. (trots alla böner). O. som klippan. En o. egoist. Med o. skärpa. Höllos o-t instängda. Dörren var o-en stängd. — Hans o-het, som nästan blivit till ett ordspråk. Med en logisk o-het i skildringen, som ~* E. Hedén. **Syn.** se oblidkelig. — **Obevis|ad** l. **Obevis|t;** -lig(het). *Ett o-at påstående. Beskyllningen var allt fortfarande o-ad. O-t är snart dömt. Inte endast o-ad utan o-lig* Edv. Westermarck. *Fullständigt o-ad.* — **Obevittnad** t. e. om avskrift, testamente m. m. — **Obevågen;** -het. *Vara ngn o.* ogynnsamt stämd mot. *Ibland hade (strids)lyckan varit honom o.* — **Obeväp|n|ad.** *Ensam och o-ad. O-ade skaror.* — Märk *Med o-at öga* utan kikare (l. d.). — **Obevärad** jfr bevära (I. 460).

— **Obiblisk;** -het. — **Obild|ad;** -bar; -ning (-en). Nästan endast bildl. **1**) *En o-ad tölp, bonddräng. Den o-ade massan. Spanjorskan är mycket o-ad, läser föga eller intet, om hon alls kan läsa, och har inga som helst högre intressen* Öv. fr. R. Lothar. *Farbror ska inte svära; pappa säjer, att det är mycket o-at. Det låter så o-at. Ett o-at uttal.* **2**) *Bildbara och o-bara idioter.* **3**) *På råhet och o-ning rår inte ens gud fader* Rich. Malmberg. *Om deras sätt och skick på något vis röjer o-ning. All sin okunnighet och o-ning till trots var han ~. Slangen ~ en skapelse av o-ning och fulhet* E. Hedén. *Modärn o-ning eller med ett annat ord biografkultur* ib. *Skrocket, o-ningen, barbariet. — [Dialekten betraktas i Kalmar] avgjort som ett o-ningsmärke* Hj. Alving. **Syn.** utan (själs)bildning l. kultur l. skolbildning, ostuderad, olärd, ibl. obeläst l. rudis l. illitterat, primitiv, barbarisk, ociviliserad; ohyfsad, rå, simpel, rustik, klumpig, utan folkskick, grov. — **Obillig;** -het. *En o. begäran. O. i sina fordringar. Det vore o-t (mot honom) att inte medge anstånd. — O-a priser. O-t arrende.* **Syn.** oskälig, oresonabel, orimlig, orättvis, alltför hård, ibl. 'oförnuftig'.

Obje'kt (åbjäkt); -et, = [l. -er]. **I.** Enkelt. **1**) Fil. o. allmännare. *Vetenskapens o. är att ~* föremål. *O-et, föremålet för subjektets uppfattande eller handlande.* — Även rent konkr. = föremål som skall undersökas (t. e. med mikroskop). — *Skatteobjekt.* **2**) Språkv. Subst. l. pron. som i satsen nära ansluter sig till ett verb l. som man ofta säger 'är föremål för subjektets verksamhet' (x särsk. subjekt); ibl. utmärkt gm kasusformer, ibl. gm ställning i satsen (o. betoning). *'Pojken', 'mig' äro o. i satserna 'Han slog pojken', 'Han slog mig'. Direkt o.* ackusativobjekt, ibl. sakobjekt (t. e. han gav mig boken). *Indirekt o.* dativobjekt, ibl. personobjekt (t. e. 'mig' i förra exemplet). *O-et har i svenskan numer särskild form blott i vissa pronomen (t. e. mig, dig, honom, henne).* **II.** Ssgr ha *objekt-* l. *objekts-* (det sista enda formen i SAOL[8] o. i språkv. bet. kanske den vanligaste). Ex.: **1**) *Mikroskop med vrid- och centrerbart o-bord. Föremålen, som skola undersökas [mikroskopiskt], läggas i en vätskedroppe på ett o-glas och betäckas med ett tunt täckglas* Nord. Fam.[3] **2**) *O-sbisats* bisats som står som o. (t. e. jag tror, att han kommer). *Personalpronominas vidhängda o-sformer (t. e. jag såg'en). O-skasus. O-(s)sats.* **Syn.** föremål (för verksamhet). — **Objektī'v**[1] (l. å'bj-); -et, = l. -er; -glas; -lins; -sats; -skydd; -öppning. Fys. Den mot 'objektet' riktade delen av en kikare, en kamera, ett mikroskop l. d.; lins(kombination) däri, o-lins l. o-glas. *I ett arbete av tysken de Rheita förekommo första gången uttrycken 'okular' och 'objektiv'. Fotografiska o. Den genom det vänstra o-et synliga bilden är rättvänd. Enkel- och dubbelobjektiv. [Vilddjursbilderna ha] fångats med fjärrobjektiv* 1928. — **Objektī'v**[2] (l. å'bj-); -t, -are; -itēt (-en; = saklighet, opartisk l. lugn l. saklig syn på, oväld). Sedd ur sakens synpunkt (x subjektiv); allmängiltig, sann, verklig; saklig, oberoende av personlig uppfattning, opartisk, oväldig, oegennyttig. *O. framställning. Är du verkligen fullt o. (i ditt bedömande av frågan)? Vinnlägga sig om o-itet.*

Objuden. *O. går jag inte dit. (Den som går) o. till går otackad från. O. gäst får sitta på tröskeln. O. gäst plägar sig bäst. Olyckan kommer o. Bjud inte lusen i skinnfällen, hon kommer nog o.* — **Obland|ad.** *O-at vin. Dricka ngt o-at. Av o-ad europeisk härkomst. Kreoler, o-ade ättlingar av romanska folk i Sydamerika. Till o-ad glädje för ~.* **Syn.** ren, obemängd, ouppblandad, ibl. outspädd. — **Oblaserad.**

Oblāt, -en, -er. Tunn vit kaka l. skiva vanl. av ojäst vetedeg; ibl. även om degen. **I.** Enkelt. **1**) Kyrkooblat, brödet i nattvarden. *Den avdelning å Ersta, som har framställning av nattvardsoblat och tillverkning av kyrkoprydnader till uppgift. Gav dem sakramentets o-er. Vit som en o. i ansiktet* Öv. fr. Reymont. *Baka o-er. Två ark o.* **2**) För pulver o. d. medicin. *Kapslar av o., gjorda av rismjöl.* **3**) Åld. Munlack. *Skicka mig litet munlack, ett dussin smånätta engelska o-er* C. J. L. Almquist. *Med en o. ~ försegla kuvertet* C. G. Laurin. — *Munlacken, tillverkade av mångfärgad o.* Thecla Wrangel. **II.** Ssgr. Ex.: *Varje o-ark klippes i 10 l. 12 avlånga fyrkanter. O-ask av silver. Prästen lyfte o-fatet och ~* patenen. *O-gräddning. O-järn* att grädda oblat i. *Och lade in pulver i o-kapslar. Den o-likt tunna brödskivan. Små o-liknande kakor. O-skrin. O-tallrik* paten. *Det o-tunna brödet* Astrid Väring.

Oblekt. *O-a färger. O. av solen. O. silke, garn, linne, tråd. O-a vävnader. O. cigarr.* — **Oblid;** -het. *Herre Konung, var icke din tjänare o., ty ~. Jag undrar sannerligen inte på, att de sågo mig med o-a ögon. Ord, som kunde utmana o-a gudamakter. Men lyckan var oss denna gång så o., att ~* Edv. Hammarstedt. *Visa (ngn) en o. uppsyn. Vädrets o-a makter. Ett oblitt öde ville, att ~. Samma o-a öde förföljde honom ständigt. Skiljas av o-a öden.* — *Klaga över lyckans o-het.* **Syn.** omild, ovänlig(t stämd), avog, ogunstig, ogynnsam, motig, hård, bister, sträng, barsk. — **Oblidkad.** — **Oblidkelig** (l. -bli'd-); -t, -are; -het; -en. Säll. utan -e-. Gärna skr. *Förfölja honom med ett o-t hat. Tron på ett o-t öde. Men medan för individen med o. nödvändighet kommer en tid av ensamt avmattning och nedgång, blev åt folken given självföryngringens gåva* Ivar Afzelius. *Till skydd mot den o-a sommarsolen* K. Zilliacus. *En allt o-are hämndpolitik mot Tyskland* 1922. — *Med en naturmakts o-het* M. Lamm. — *O-t sträng. Som domarns röst o-en bjöd: ~* Alfr. Lindqvist. *Även här fanns i gamla tider mycken natur, som nu är o-en förvisad* Hj. Alving. **Syn.** (alldeles) obeveklig, oförsonlig, skon(ing)slös, oeftergivlig, absolut ofrånkomlig, ibl. hård l. oböjlig, (o-t:) utan prut.

Obligāt, =. **1**) Nödvändig, oumbärlig, som ej kan vara borta, oundviklig. *En kammarherre i stor uniform med det o-a hovleendet. De o-a misshagsbetygelserna i Soc.-Demokraten. Den bibliska predikarens o-a: fåfänglighet, förgänglighet* Karlfeldt. **2**) Mus. Nödvändigt beledsagande huvudstämman (om instrument l. stämma). *O-fiol. Medan han visslade o-flöjt till Sjögrens spel* Ellen Nyblom-Lundberg. *O-stämma.* — **Obligation;** -en, -er. **1**) Allmännare. Utan plur. Förbindelse, förpliktelse. *Stå, stanna i o. till ngn.* **2**) Lagt. Mot en fordran svarande förpliktelse. *Upplösande av ett o-sförhållande gåvovis* A. Winroth. *O-srätt* del av civilrätten som behandlar fordringarna

l. fordringsrätterna. **3** Handels. o. d. Med plur. Tryckt skuldförbindelse lydande på bestämt belopp o. motsvarande en andel av ett o-slån som (i regel) löper med viss räntesats. **a**) Enkelt. *O-er kunna indelas i fyra olika huvudarter: statso-er, stadso-er eller av kommuner utfärdade o-er, hypoteksinrättningarnas o-er samt o-er, utfärdade av järnvägs- och industribolag* H. Leander. *Ränta å aktier och o-er. Ingen stämpel för kommunalo-er?* 1930. *Utlottade o-er inlösas f. o. m.* ~. *Statens premieo-er och teatero-er löpa ej med ränta, men utlottas med vinstmöjligheter. O-en lyder å 1,000 kr.* **b**) Ssgr. Ex.: *O-saffär* abstr. o. konkr. *O-sarket eller 'manteln', vilken innehåller själva skuldförbindelsen jämte det viktigaste av lånebestämmelserna samt kupongarket* H. Leander. *Chefen för o-savdelningen i Stockholms enskilda bank P. A. Bolldén* 1919. *Fortsatt förbud mot o-sexport* mars 1933. *O-shandel* abstr. o. konkr. *O-sinnehavare. Gävle O-skontor. O-sköp. O-slotteri. Upptaga, utsläppa ett o-slån. O-smarknaden mättad* juni 1930. *O-sstämpel. O-sutlottning.* — **Obligatōrisk,** -t; [-het]. *Kyrkogång i domkyrkan var o. för skolungdomen varannan söndag* ~. *Är ämnet o-t även på latinlinjen? O. fortsättningsskola, läsning, skolgång. O. köttbesiktning.* **Syn.** ovillkorligen föreskriven, bindande, tvångs-, tvungen, icke valfri l. fakultativ. — **Obligērad** (-sje-). Tacksamt förbunden, i tacksamhetsskuld till; av tacksamhet förpliktad (att). *För att göra den nya regenten sig o. Jag är av vissa skäl o. att hjälpa den unga galenpannan, men* ~.

Oblīk, -t. Språkv. *De svaga substantiven hade i fornsvenskan ingen klar genitivform, utan blott en o. gemensamhetsform. O-a kasus (t. e. genitiv, dativ och ackusativ)* ✕ nominativ (o. vokativ).

Oblodig. *En fullständigt o. revolution. O-a offer. Den katolska mässan* ~ *kulminerar i konsekrationen, det är, i Kristi levandegörande på nytt för att ånyo, o-t, offras* Marika Stiernstedt. — **Oblyg;** -het. *Sannerligen stå de inte och pussas lika o-t som om de vore för sig själva!* Dan. *Kasta o-a blickar på* ~. — *Mot o-a arvoden. Rent o-a priser. Att hon skulle hugga för sig det o-aste pris, om* ~ Amelie Posse-Brázdová. — *Med en o-het utan like.* **Syn.** skamlös, utan blygsel, cynisk, 'djärv', fräck, oförsynt.

Ōboe (åbåe, 3-stavigt, grav); -n, -r. Ett klarinettliknande blåsinstrument av trä med dubbeltungat rörmunstycke. *Musikanterna slå på sina trummor och blåsa på sina o-r* Edv. Westermarck. — *O-blåsare* även o-spelare l. oboi'st (-en, -er). *Det veka o-solot. O-stämma. O-ton.*

Obōl (vanl. åbål); -en, -er. Ett forngrekiskt skiljemynt med silvervärde omkr. 12 öre. *Och tillsammans offra dödso en åt Charon* Sven Lidman.

Oborst|ad. Egentl. o. bildl. *O-ade kläder. Ruggig och o-ad. Kan man se något latare och mer o-at än en fransk tullman* ~ både egentl. o. bildl.) M. Rogberg. *En o-ad lymmel* ohyfsad. — **Obotfärdig;** -het. *O-a syndare. Ett o-t liv i sus och dus. Genom* ~ *ditt hjärtas o-het* Bibeln. *De o-as förhinder* ofta allmännare = de ovilligas l. d. — **Obotlig;** -het; [-en]. Egentl. o. ofta bildl. *Sedan tre år o-t sjuk, förklarad o. av läkare.* — *Han är en o. optimist. Liksom varje sann musiker född med en o. törst. Hade i hela sitt liv varit en o. ungkarl* N. W. Lundh. *Till o. skada för hela samhället.* **Syn.** (ibl.:) som ej kan botas, övergiven av läkare, ohjälplig, oersättlig. — **Obrottslig;** -het; -en. Blott friare o. bildl. *En o. lydnad, trohet, tillgivenhet, vänskap, neutralitet. Iaktta en o. tystnad (om* ~*). Till o. efterlevnad. Järparna leva parvis tillsammans i o-t engifte* Th. Högdahl. — *Som han förblev o-t, o-en tillgiven. Hålla sitt ord o-en.* **Syn.** osviklig, orygglig; ibl. oförvitlig. — **Obruk|ad;** -bar(het); -lig(het). **I.** O-ad. **1**) *Denna hittills så gott som o-ade kraft är vindkraften* 1918. *Just i jäsningsåren* ~, *full av o-ad kraft* Astrid Väring. **2**) *O-ade åkrar. Låta jorden ligga o-ad.* **II.** O-bar. *Vingarna äro hos dem utmärkta som simorgan, men fullständigt o-bara för flykt. O-bara persedlar. En massa o-bara redskap. O-bart material. O-bara för våra behov. Sedan han konstaterat o-barheten, kastade han alltsammans i en vrå.* **III.** O-lig. *Numer o-liga odlingssätt. De o-liga kapotthattarna. O-liga ord, talesätt.* **Syn. I. 1**) oanvänd, obegagnad; **2**) oodlad, som ej legat för plogen; oplöjd, okörd, obearbetad; **II.** oanvändbar; **III.** kommen ur bruk, omodärn, föråldrad; — **Obrunnen.** Märk lant. *Strö, dvs. o. hästspillning, blandad med ströhalm l. d.*

— **Obrut|en;** [-enhet]. Egentl. o. bildl. T. e.: **1**) *O-en mark* även bildl. *Ännu o-na gruvor.* **2**) *Ett o-et brev. O-na spelkort.* **3**) *Den s. k. Sjörupsgrenen av ätten Bååth, som i o-na led kan följas från 1405. O-en tradition. Som levat i o-et samband med det gudomliga* M. Lamm. — *Som höll den inre fronten o-en i England* Knut Hagberg. **4**) *Med o-na krafter ännu vid 80-åren. O-en av alla olyckor* C. G. Laurin. *Hans mod, hans självförtroende förblevo o-na ända till* ~. **Syn. 1**) o(upp)odlad, obrukad; **2**) (fortfarande) förseglad, oöppnad; **3**) oavbruten, sammanhängande, utan (av)brott; **4**) (med) frisk(a krafter), oförsvagad, ofördärvad. — **Obrytbar;** -het. Egentl. o. bildl. T. e.: *Med mjuka, elastiska, o-a spiralfjädrar. Spirellafjäderns o-het och rostfrihet* 1921. — *De som o-a ansedda strålarna hade låtit bryta*

sig. — *O. mark* som ej går l. lönar sig att bryta. — *Båda voro tappra, uthärdande och o-a* Frans G. Bengtsson. *En lem i mänsklighetens o-a enhet* E. Hedén. — *Gav kyrkan rätt, då den hävdade äktenskapets o-het* Marika Stiernstedt. — **Obrytlig** (långt y); -t, -are; -het. Mindre vanl., mest skönl. T. e.: *Knyta det [folket] samman i en o. kedja* Ellen Wester, öv. — **Obrän|d.** T. e.: *Ej av fienden härjade, o-da delar av staden. Begrovo de döda o-da.* — *O-d kalk. O-t tegel. Bränt eller o-t kaffe.* — **Obrännbar;** -het. *Så gott som o. ved.* — *Genomglödgning av o-a kroppar. På grund av sitt o-a byggnadsmaterial. Plankor, som genom impregnering gjorts o-a.*

Obscēn (åbsj- l. ibl. -sen); -t, -are; -itēt (-en, -er). Oanständig, slipprig, anstötlig, skamlös, som (grovt) sårar blygsamheten. *O-a bilder.*

Observa'nd|um (åb-; grav); -um, -a. Ngt som bör iakttas l. uppmärksammas. *Ett o-um för alla bilister.* — **Observa'ns** (-angs); -en. Fackl. Strängt iakttagande av ordensreglerna i ett kloster; ordensstadga; klosterregel; regel. — **Observation,** -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) *Göra regelbundna astronomiska o-er. Förmågan att göra riktiga o-er var avtrubbad. Kärleken förkvävde emellertid icke helt min förmåga av o. Att få henne förklarad otillräknelig och inlagd på o. Hotellet stod flere dygn under ständig o. Som icke jävat sanningen av denna o. Resultatet beror på en felobservation.* **2**) *Jag tillåter mig att här göra en o.* **II.** Ssgr. Ex.: *En förankrad o-sballong. [De klena folkskolebarnen i Göteborg bli] »o-sbarn»* L. Bladini 1932. *Strider mellan bläckfisk och haj i mina o-sdammar. För att undvika o-sfel. Ha god o-sförmåga. O-shem för problembarn. O-sjournal. Gott och tillräckligt o-smateriál. O-smetoden är icke fullt tillförlitlig. Den valda o-sorten. O-spatient. Från sin o-splats på bron hade han en präktig utsikt över* ~. *O-splats* även = hamn där fartyg från pest- l. kolerasmittat område kan undergå inspektion innan det får ha beröring med land. *Snart voro vi placerade på vår o-spost. O-spost hade där anordnats av* ~. *Välja en god o-spunkt. En fenologisk o-sserie i Sverge enligt Quetelets instruktion* H. W. Arnell. **Syn. I. 1**) iakttagelse (ofta av naturföreteelser l. -fenomen), rön; **2**) anmärkning.

— **Observāt|or** (2 korta å; grav); -orn, -ōrer (akut); -orsbefattning; -orsplats m. fl. **1**) Iakttagare, åskådare. **2**) En tjänsteman vid ett observatorium l. Rikets allmänna kartverk. — **Observatōri|um** (akut l. grav); -et l. -um, -er; -ebyggnad; -etorn m. fl. Institut l. byggnad för astronomiska (meteorologiska o. geofysiska) iakttagelser. *Astronomiska o-er. Inrätta åt sig ett privat litet o-um eller 'stjärnkikeri'.* — **Observatōr,** -(e)n, -er. Iakttagare; diplomatisk representant som bevistar en konferens utan att som formligt ombud delta i dess beslut; även krigs. *En fin, skarpögd o.* — *Artilleriets o-er* L. Tingsten. — **Observer|a,** -ade, -as; -bar; -ing. **1**) *Få djur äro så vaksamma och o-a så lätt en annalkande fara som strutsen* B. Gripenberg. *Han sitter helst ensam i ett hörn och o-ar (de andra). Det fanns inte längre några möjligheter att förbli torrögd och o-ande* ~ Amelie Posse-Brázdová. *En nötväcka hade hela sommaren o-ats göra besök i en spannmålsbod, för att där hämta havrekorn* R. Sernander. *Det har jag inte o-at* märkt. — *En liten knappast o-bar oregelbunden stensättning på* ~ Hanna Rydh. — *Och då är det slut med vår o-ing, ty vi bli i så fall genast utkörda* Ax. Munthe. **2**) Märk bl. a.: **a**) *Men dyrt ska de va, o-a det! Jag betalar, o-a det!* W. Hammenhög. *Var god (och) o-a förbudet att trampa i gräset!* — Ofta förkortat *Obs.!*, som även kan förekomma som subst. *(Här sätter vi ett obs. i kanten!)* och då även återges med den latinska imperativen 'o'bserva'. **b**) *På vårt hotell kände vi oss åtskilliga gånger o-ade av en äldre* ~ *gentleman* M. Rogberg. *Den dam, som i lördags i spårvagnen på Sveavägen fann sig o-ad av en herre i höghatt, torde* ~. *Tycka om att bli o-ad.* **Syn.** iaktta(ga), aktgiva l. ge akt på, mönstra, göra iakttagelser på, (noggrant) betrakta; (be)märka, varsebliva, lägga märke till, uppmärksamma; (ibl. nära:) komma ihåg l. ock fixera, intresserat l. skarpt betrakta.

Obsidiān (åb-); -en. Fackl. En glasliknande vulkanisk bergart, glasagat, glaslava, vulkaniskt glas. *Praktstuffer* ~ *av den svarta o-en* Ax. Klinckowström. *O-knivar [användas] ännu av judarna för rituella ändamål* Sv. Arrhenius. *O-redskap.*

Obskūr l. **Obskȳr** (åb-; hårt k); -t, [-are]. Obekant, (alldeles) okänd, föga känd, som ingen känner, 'skum'; av låg börd. T. e. *En ganska o. författare.* — **Obskura'nt,** -en, -er; -i'sm (hat till allmän upplysning o. tankefrihet, 'ljusskygghet'). 'Mörkman', dunkelman, en ljusets fiende, fiende till vetenskapens frihet o. till allmänbildningen, upplysningsfientlig. *Kyrklig o-ism, fanatiskt rashat, militär kastanda. Den gammalfinska bonde- och prästo-ismen* V. Spångberg.

Obstetrīk (åb-); -en. (Barn)förlossningskonst o. läran därom. *Professor i o. och gynekologi.* — **Obstētrisk,** -t. *Akademiska sjukhusets o-a och gynekologiska avdelningar.*

Obstināt (åb-); =, -are; [-het]. Olydig o. trotsande, halsstarrig, stursk, tredsk, egensinnig, trotsigt envis, genstörtig. *De var mej en o. yngling! Ju mera det käxas, desto o-are blir jag* Fanny Alving.

Obstruer|a (åb-); -ade, -as; -ing. Bedriva

obstruktion (mot); hindra, vara hinderlig för, ibl. 'tynga'. — **Obstruktion,** -en, -er, -spolitik; -staktik; -stal. Hänsynslös fördröjning l. förhindring av avgörandet av en riksdagsfråga, 'stockning', 'stoppning(s-politik)'; sabotage vid arbetstvister. *Kommunisterna i Göteborgs stadsfullmäktige funno sig underrepresenterade och gjorde o. Pratmaskinerna i Finland (sossarna, som gjorde o.) måste giva upp spelet: o-en slut efter 39 timmar* 1920.

Obund en, -et, -nare; -enhet. Mest bildl. *En o-en gårdvar. — O-na böcker. — Känna sig fri och o-en. O-en av alla överenskommelser. O-en av sin släktskap med* ~. *O-en även i sitt förhållande till* ~. *Man känner sig o-nare på det sättet. Obegränsad frihet, tvångslös o-enhet. Då man hos Goethe saknar* ~ *varje anspråk på snillets o-enhet av sådana moraliska lagar, som gälla för vanliga dödliga* B. Risberg. *Tänkandets o-enhet av dogmer* Hj. Alving. — *O-en stil* (vanlig) prosa. — **Obygd,** -en, -er. **I.** Enkelt. *Hela trakten var en vild o., karg och hemsk att skåda. Där är milsvid o. runtomkring. Som framsläpade sitt tunga liv här i o-en. Ute i o-en, o-erna. I djupa(ste) o-en. I nordvästra Upplands o-er* L. W. Stjernstedt. *O-er, där det bästa fortskaffningsmedlet var apostlahästarna* Folke Palmgren. **II.** Ssgr. Ex.: *De fattiga o-sborna. O-sfolket. Värnpliktiga från större samhällen och s. k. o-shem* 1932. *Har träffat o-smänniskor och* ~. *I o-sskogarna. Från en o-ssocken i Jämtland.* **Syn.** obebyggd l. otillgänglig trakt l. nejd, vildmark, ödemark, 'öken', ibl. mörk avkrok. — **Obytt.** Blott i uttr. som: *Jag har ingenting o. med honom* 'otalt', inget som behöver uppgöras, mellan oss är det ingen (som helst) fnurra på tråden. *De ha ständigt något o. med varandra* ligga i tvist l. delo med, de dra aldrig jämnt.

— **Obändig,** -t, -are; -het. *Han har ett o-t lynne. Till sin natur o. och våldsam. En o., kolerisk natur. På en liten raggig, o. häst utan sadel* H. Hofberg. *Om Israel spjärnar emot såsom en o. ko* Bibeln. *[Även i Lings] kortare götiska dikter blir läsaren snart matt av så mycket o. urkraft och* ~ Hj. Alving. *Individualistens o-a frihetsbegär* ib. *Hans njutningstörst var allt för o. för att* ~ Fr. Böök. *En personifikation av den o-a livsglädjen. — O-heten i folkkaraktären* Ad. Hillman. *Lider ännu av en viss ungdomlig o-het.* **Syn.** oregerlig, ostyrig, ohanterlig, svårhanterlig; oböjlig, styvsint, halsstarrig, motspänstig, motsträvig; som spjärnar emot; vild, våldsam, överdådig, obehärskad, häftig, trotsig. — **Oböjlig;** -het. Mest bildl. *En fast och o. karaktär, människa. O. mitt i alla politikens stormar. Har han en gång beslutit sig, är han o. Av 1800-talets väckelserörelse i allt dess o-a allvar* E. Hedén. *Ett o-t beslut.* **Syn.** (grund)fast, oomkullrunklig, orubblig. — **Obönhörlig,** -t; -en. *Kall, grym och o. (som klippan). Ställa sig o-t avvisande. Hårdar viljans ofrihet och en o. förutbestämmelse* E. Hedén. *En o. sol sken alltfort över vandrarna. Med o. logik, o. konsekvens. D'Annunzios storhet som författare har bleknat o-t* Ellen Nyblom-Lundberg. *Skymningens korta ögonblick var o-en över* ~ Har. Victorin. **Syn.** obeveklig.

Occide'nt (åksidänt); -en; -āl[1] (hjälpspråk, framlagt 1922 av E. de Wahl i Reval); -al[2] l. -alisk (västerländsk). Mest i best. form o. ofta skrivet med stor bokstav liksom 'Västerlandet'. **1**) Europa ⋈ Orienten. *Då Japan tog sina första osäkra steg på vägen mot västerländsk utveckling, antog man i o-en, att* ~ K. Zilliacus. — *Reformer i o-al(isk) anda.* **2**) O-al[1]. *Svenska o-alförbundet, vilket arbetar för det* ~ *internationella hjälpspråket o-al* 1928. *C. E. Sjöstedt, Dubbel occidental-ordbok* 1930.

Oceān (ose-); -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Atlantiska o-en* Atlanten. *Stilla o-en* Stilla havet. *Indiska o-en. O-ens hittills största uppmätta djup är 'Filippingraven', som når till 10,793 m.* 1928. *Stormfågeln* ~ *är ett äkta o-ens barn* G. Kolthoff. *Som o-ens brusning man hör i musselskalet* ~. **2**) Bildl. *Med silverglänsande segel / är det vida havet bestrött; / och morgonrodnaden målar / en ny o. i rött* Öv. fr. Anastasius Grün. *En o. av ljus* Bo Bergman. *Kastades som ett nötskal på känslornas o.* W. Hammenhög. *Majsfältens gröna o-er* Jos. Kjellgren. *Hoppats* ~ *att hinna med hela o-er av arbete* Elin Wägner. **II.** Ssgr. Ex.: *En vecka ombord på en o-farare. Stora kryssare, avsedda för o-fart. Den strandade o-flygerskan* 1927. *Första o-gående motorfartyg, som besökt Brasilien* 1913. *Paris blir o-hamn [Seine skall uppmuddras]* 1924. *Den oerhört ökade o-handeln. Ännu en ny o-jätte* ~ *det italienska lyxfartyget »Conte de Savoia»* 1932. *O-resa. Träfartyg i o-trafik* Emil Smith. *O-trafikens början efter kriget med England 1812* Ruben Berg. *Badad av o-vågorna. Stora o-ångare. [Ormarna saknas] på en del o-öar* E. Lönnberg. **Syn.** världshav, stort hav, djuphav. — **Oceānien.** Söderhavsöarna, Polynesien (i vid bet., innefattande även Mikro- o. Melanesien). — **Oceānisk** (akut); -t. **1**) Allmännare. *Till följd av det o-a läget. Klimatet på Java är tropiskt, men på samma gång äkta o-t. Dessa o-a öars vulkaniska natur* Öv. fr. Ch. Darwin. *I likhet med många andra o-a ögrupper åtnjuter Bermuda ett milt och angenämt klimat* C. Forsstrand. **2**) Till 'Oceanien'. — **Oceanogrāf,** -en, -er; -ī (-(e)n); -isk (-t). Ocean- l. djuphavsforskare, havsforskare. *P. T. Cleve, kemist, geolog, botanist och o.* —

Docent vid Göteborgs högskola i o-i 1918. — *Och de o-iska undersökningarna kunde ostört utföras* S A. Duse.

Oceremoniös. *På sitt vanliga o-a sätt. Få ett tämligen o-t mottagande.*

Och (åck; mkt ofta utt. o. ibl. skrivet å); konj. Alltid obetonat. **I. 1**) *Far o. mor o. lillebror. Liten o. god. Du o. jag. Skylda o. oskylda. Två m. lång o. en m. bred. Äta o. dricka kopiöst.* **2**) *Han reste sig genast o. lämnade rummet, steg genast upp o. gick sin väg. En enda oförsiktig rörelse o. kanoten är färdig att kantra. Man dukade upp en historia för honom, o. han trodde den. Jag kan de(t) inte o. vill de(t) inte heller. Stå upp, tag barnet o. fly till Egypten! Jo, sade han o. vände sig mot henne. Bjud honom en summa, o. du ska få se, att han tar den. Man kunde bjuda honom en miljon, o. han skulle ändå inte göra det. Att allt är klart å att ingenting skäggar* Erik Sparre. **II.** Märk bl. a.: **1**) Inledande (skönl. ej säll. i detta fall nyttjat till överdrift). *Och riddaren red genom grönskande lund* L. Hammarsköld. *O. så var det färdigt igen! O. nu kommer vi till det viktigaste. O. nu, god natt!* **2**) Nära förbindande två verb (, av vka det första ofta är ett rörelseverb l. sitta, ligga osv.). Ej säll. skrivet 'å'. Ofta smtl. *Spring å säj honom de! Di kom å hälsade på åv sej själva. Ska vi gå å hämta henne? Han satt (i allsköns lugn) o. läste, då* ~. *Lägga sig, ligga å sova. Medan vi satt å åt. Var god o. ställ paraplyn därute! Var så go å låt bli de där! Försök å låt bli å tänka på't!* **3**) *Det är en o. samma sak. Ständigt sagga med ett o. detsamma. — Det kom fler(a) o. fler(a). Jag grubblar o. grubblar, men kan inte komma till något resultat. Det bara regnade o. regnade. Snö o. snö, så långt man såg. Allt värre o. värre, mer o. mer. Hon blir vackrare o. vackrare för var dag som går. — Marschera två o. två. — Jag fick den för en å femti, gav en krona o. femti öre för den. Några o. tjugu. Tre meter å sexti (centimeter). — Dum ä han å oförskämd till på köpet. Vacker som en dag o. dessutom fin o behaglig. Du vill det inte o. inte jag heller* l. *o. inte heller jag. Både brodern o. systern äro katoliker.* **4**) Ofta förkortat i uttr.: *Och annat l. andra (o. a.). Och dylikt (o. d.). Och liknande (o. l.). Och så vidare (osv. l. o. s. v.).* Däremot förkortas icke t. e.: *O. mycket l. ännu annat, O. ännu andra. Han underhandlade nu med H. och detta utan att tala om det för fadern.* **5**) (Det latinska) tecknet för 'et' (&) i t. e. *Bröderna Engblom & Co.* återges nästan alltid med 'och' (l. å). Undantagslöst är väl detta fhdt i firmanamn som *Almqvist & Wiksell, Wahlström & Widstrand, Torsby Bok- & Pappershandel, Molkoms Frö-, Frukt- & Blomsterhandel.* **6**) Ibl. följer efter 'och' (t. e. i affärsstil) omvänd ordföljd. *O. kunna vi nu erbjuda varan till* ~.

Ocivilisera|d; -bar. *O-ade folk. Uppträda o-at. Giljaker, ett lågt stående nomadfolk, obeskrivligt snuskigt och — så föreföll det — o-bart* Annie Furuhjelm. **Syn.** barbarisk, vild, utan all kultur; ohyfsad.

Ock (åck); adv. Nästan endast skr., ibl. åld. l. högt. Alltid betonat. **1**) *Ditt hulda fadersöga / ser o. den matk i stoftet bor* Ps. 28. *Född i Sverges huvudstad, tillbragte han o. därstädes största delen av sina mannaår* Ax. Nyblæus. *Jo det händer, säger han, vi gör sådant ock* Ellen Wester, öv. fr. Ljeskov. *Utmärker sig o. för snabbvuxenhet och* ~ Nord. Fam.[2] *Benämningen »skinn» brukas o. för tunna, hårfria, garvade eller på annat sätt konserverade hudar* Ekenberg-Landin. *Detta är o. en villfarelse.* **2**) Märk bl. a. **a**) I ordspråk o. d. *Staten ska föras, om en o. ska åka på en gammal kälke. Gamla kattor lapa o. mjölk. Som synden är, måste o. näpsten vara. Sådan valpen är, så blir o. hunden. Som varorna, så o. pengarna. Den sent kommer, kommer ock.* **b**) I bisats o. sammanställningar. *Eller o. får du genast gå och lägga dig. Eho det o. vara må* åld. *Evad du o. må säga. Om det o. vore aldrig så svårt, så måste det ske. Så att kärran, om o. med svårighet, kunde* ~. *I grundlagsfrågor samt i frågor, som röra någondera kammaren enskilt, så o. i frågor, som* ~ Riksdagsordningen. *Leende, vart jag o. ser* Lars Stenbäck. **c**) Ngt vard. äro uttr. som: *Jo visst ock!* = nej pass, visst inte, ingalunda. *Tusan o.!* **Syn.** se också. — **Också** se d. o.

Ockarina stavas i SAOL[8] blott okarina, se d. o.

Ockasione'll (åckasjonäll); -t. Tillfällig.

Ock|en (å-; akut); -e(t). Interrog pron. Vard., folkl., dialektfärgat. *»O-en* ~ *ä bekant med tockna svinpälsar», sade kullan, mindre galant* Fanny Alving. *O-en kan dä vara, månntro?* Erik Sparre. *O-en det är, som lämnat lagårn med ostängd haspe och bart ljus* Aug. Lindberg. *Kunde just o-en som helst gå och önska sig* ~ Fanny Alving. *Du kan göra o-e(t) du vill. Ocke ska en köpa först? sa pojken* Hj. Bergman. *Han skulle berätta, ocke han ville eller ej* (vare sig ~) ib. *Isch för den gamlen, o-na hyss han hade* S. Dahllöf. **Syn.** vilken.

Ocker (å-; akut); ockret. Tagande av ränta l. annan förmån i strid mot de bestämmelser som avse skydd åt gäldenär mot obehörigt utnyttjande; utnyttjande av annans trångmål, oförstånd, lättsinne l. beroende ställning för egen vinning (t. e. gm oskälig ränta l. underköp). *Som icke driver o. med sina penningar* Bibeln. *Som*

förökar sitt gods genom o. och räntor ib. *Dömd för att ha bedrivit o. På grund av bevisningens svårigheter torde alltför många fall av o. undgå näpst* R. Bergendal 1931. *Lagen mot livsmedelsocker* 1917. *Prisocker. Bestämmelserna om straff för o. enl 1901 års lag avse blott 'kreditocker'; 1915 års avtalslag innefattar även 'sakocker'.* **II.** Ssgr kunna ibl även hänföra sig till verbet. Ex.: *Alltsedan staten lade sin näsa i hans små o-affärer. O-bestämmelser. Detta o-brottets specifika kännetecken* Fr. Sterzel. *Tyskland får en o-domstol?* 1919. *Betala o-hyror* oskäliga hyror. *(Pris)o-lagen* lag av 19 juni 1917 »mot oskäliga pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» o. dess efterföljare 1921 (avlyst febr. 1923) *O-lagstiftning. O-liknande avtal* R. Bergendahl. *O-målen mot ~. Jobbare, som sökte avyttra inköpta lotter till o-pris. Låna ut pengar mot o-ränta.* **Syn.** (ibl.:) procenteri, lån mot oskälig ränta, förvärv mot oskäligt vederlag. — **Ockr|a¹**, -ade, [-as]; -ar|e (-(e)n, -e; -pris m. fl.); -erī (-(e)t); -erska. **I.** Vanl. verbformer. **1**) Egentl. *O-a med penningar.* **2**) Bildl. **a**) *O-a på människors medlidande, på publikens sensationshunger.* **b**) Märk i god bet. det åld., bibl. *O-a med sitt pund* väl utnyttja, göra sitt bästa med, ej gräva ned sitt pund. **II.** Verbalsubst. **1**) *Dömd o-are. O-are, som slingrat sig undan en välbehövlig näpst. Råka ut för, komma i händerna på hänsynslösa o-are. Ta itu med hyreso-arna* 1919. *Livsmedelso-are. — Råka i o-arhänder. Är 35 öre för ett ägg o-arpris?* 1917. *Inträdesbiljetter såldes till o-arpriser. Privata låneförmedlare som taga o-ar(e)räntor.* **2**) *Genom hänsynslöst o-eri samla sig en förmögenhet.* **3**) *En hyreso-erska i sin prydno* 1920. **Syn. I. 1**) procenta, (be)driva ocker l. procenteri, ta ockrarränta, låna ūt mot oskälig ränta; ta hutlös vinst; begagna sig av omständigheterna för att mot oskäligt l. intet vederlag betinga sig ngt; **2**) (bedrägligt) begagna sig av (för egen fördel).

Ockr|a² (å-); -an, -or (fackl.). Namn på ett flertal i naturen förekommande jordfärger. **I.** Enkelt. **1**) *Efter färgnyansen kunna o-orna kallas gul-, brun-, rödo-a osv. Av i naturen avlagrade gula o-or genom bränning framställa rödfärg* Ekenberg-Landin. *Vid upphettning mörkna o-orna och kallas då brända o-or* I. Bolin. *Den jordartade, avfärgande, bruna järno-an.* **2**) Ej säll. särsk. om gul o-afärg. *Gulo-an kallas ofta 'vanlig o-a'.* **II.** Ssgr ha *ocker-* (enda formen i SAOL⁸), *ockra-* o. ngn gång även *ockre-*. Ex.: **1**) *De olika ockerartade järnföreningarna. Ockeravsättningen i denna [järnkälla] är ganska obetydlig* M. Stolpe. *Som målade staketet med ockerfärg. Ljust ockerfärgade [spillningshögar efter orrhönor]* A. Knöppel. *Ockergul, svavelfärgad och blåaktig lava* H. Mörne. *Ockerhaltig jord.* **2**) *[Tangers] kubiska hus och mångfärgade minareter, omgivna av o-abruna, krenelerade murar* Maths Holmström. *Röda och o-afärgade segel* M. Rogberg. *Vit med o-agul anstrykning på huvudet och nacken* Nord. Fam.² *De o-ahaltiga sediment, som de stora sydamerikanska floderna föra ut i havet* J. T. Nyström. **3**) *O-efärgad* Fr. Tamm.

Också (å-; akut l. grav; ibl. åld. l. i dikt -så); adv. Jfr ock. **1**) *Jag fick o. en karamell. Det fick jag o. Jag fick kaffe o. (utom smörgåsar). Skatta honungen så, att o. bien hava sin föda! Säg det åt honom o.! Det kan hända er o. Det tror jag o. Tänker du o. strejka? Det är o. ett fel. Utombordsmotorerna — eller »aktersmällorna», som de o. kallas* 1926. *O. jag, o. jag har i kval genom dödsriken vandrat* R. Jändel. — *Nu lyder du genast, eller o. ajö!* **2**) *Så är det o. Det var då ett elände, att jag skulle ha dig med o. och inte någon annan* Ernst Fastbom. *Tusan o.!* ibl. = visst inte. *(Det var då) tusan o., att du inte kan höra, va man säjer! Men varför o. låta lura sig så? O. ett sätt (att reda sig)! Han går nu, men tiden är o. inne. Han har o. anledning att ~. Kan jag o. lita på det? »Men vem kan o.», sade Andreas, »dressera kvinnfolken ordentligt?»* Ellen Ryding, öv. från Carlyle. **3**) I bisats. *Hur du o. vrider dig, har du ändå ryggen bak. Han kommer säkert icke på någon taburett, hur mycket han o. försöker sparka sig fram. Om det o. bara vore en mask. Det var roligt att vara med, om man o. föga fick se. Vad han o. må säga, vackert var det inte gjort!* **Syn.** ock, även, dessutom, utomdess; likaledes, ytterligare, (till) på köpet; minsann, verkligen; (om) än.

Ocku'lt (å-); =. Hemlig, fördold, förborgad, osynlig, för vanlig erfarenhet otillgänglig o. för vetenskapen oförklarlig, hemlig o. mystisk; (ibl. nära) teosofisk. *O-a fenomen som telepati, klärvoajans, uppenbarelser genom medier o. d. O. (teosofisk) litteratur. Ett slags o. kraft, som utgick ifrån honom* Amelie Posse-Brázdowá. *Med »märkvärdigt» förstod Strindberg något o. och övernaturligt* J. Mortensen. — **Ockulti'sm**, -men; -t (-en, -er; -möte). Läran om hemliga l. hemlighetsfulla själskrafter, andar, oförklarade naturkrafter m. m. *Swedenborg och andra o-ter förklara, att ~.*

Ockupation (å-); -en, -er; -sarmé m. fl. Besättande (med härsmakt), besittningstagande (av fientligt land). *Japansk o. av Peking förestående. O. av obebodda eller av ociviliserade folk bebodda områden bör åtföljas av notifikation till intresserade makter. O. för viss tid i kraft av fredsbestämmelser. — Hela Ruhrområdet nu o-sfritt* 1925. *Såsom befälhavare över den svenska o-skåren*

Har. Hjärne. *En soldat tillhörande o-strupperna.* — **Ockuper|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr föreg. Besätta med härsmakt, militärt besätta; bemäktiga sig, intaga, ta(ga) i besittning (o. hålla besatt).

Odal (kort a, grav); neutr. l. den-kön. Odaljord l. odalgods, fastighet på landet som innehas med full, enskild äganderätt; ibl. = arvejord. Mest i ssgr; som enkelt alltid åld. *Likt fria män, som sutto hemma på sin o. Bruka sitt o. Gammal(t) o. — O-bonden, den självägande bonden, en bild av stabiliteten, det som står fast genom tiderna. Av o-bondeätt* Fr. Persson. *Såsom det höves en o-boren* Walborg Hedberg, öv. fr. isl. *O-bygderna förhärska ej blott i centrala Uppland ~ utan ~* Erik Almquist. *Men herresätet mellan de gamla ekarna var hennes o-gods. Stråssa o-gruva* 1921. *O-jord* jfr ovan. *Mormodern var o-kvinna från kusten, ~ bonddottern, vars ~* E. Cedercreutz. — *O-man* fri jordägare, odalbonde, äkta danneman, självägande bonde, kraftig o. redbar lantman (av gamla stammen). *Utgången från ett o-mannahem. Gammaldags o-mannakynne* Alfr. Backman. *Av gammal ansedd o-mannasläkt. På gammaldags o-mannavis. — Och svara ja till allt, som vore de trälar och icke av o-släkt* Fröding. *I gamla o-trakter* C. R. Nyblom.

Odali'sk, -en, -er; -dans m. fl. Haremsslavinna. *Och hennes o-ögon tycktes återspegla allt ljuset i rummet* Ture Nerman, öv.

Odaterad skrivelse (ej dagtecknad).

Odds (å-); -et, =; -tal. Vid totalisatorspel det antal gånger vinsten är större än insatsen. *Jägersrotravet gav goda o.* 1926. *Ett högt o.: 720 för 10 på Jägersrobanan. Annars hade det ej blivit något o. att tjäna på* G. Wiedesheim-Paul. *O-en berättigade till en bättre supé* ib. — *Om o-talet understiger 1, återbetalas hela insatsen* 1928. — Även bildl.: *En månad före valet stodo o-en i 5 mot 2 till Hoovers fördel* 1928.

Ode (grav); -t [l. -n], -n [l. -r]; -diktare; -form(en). Högstämd dikt av tankelyrisk läggning (ofta efter klassiskt mönster o. orimmad). *Horatii o-n. C. G. af Leopolds O. över begäret till ett odödligt namn.*

Odechiffrerbar; -het. — **Odefinierbar;** -het. Egentl. o. friare. — **Odel|ad;** -bar(het). Säll. (skönl.) 'odelt'. **1**) *Sälja egendomen o-ad. — Han ville rå om henne o-ad, tålde ej ens ett husdjur som rival. En man, som väckte mitt o-ade intresse* hela mitt i. *Väcka o-ad beundran, o-at bifall. Få, vinna, mottagas med (ett fullt) o-at erkännande. Att trävaruindustrien varit o-at gagnelig för ~. Äktenskapet var icke o-at lyckligt. O-at ägna sig åt. Helt och o-at höra på. — Livets sötma i o-t mått* Giov. Lindeberg. **2**) *Egendomen var o-bar och måste säljas för att arvingarna skulle kunna få sina lotter i arvet. — Du skall tro på den ene, o-bare Guden och på koranen, som ~* Öv. fr. Knud Holmboe. **Syn.** (ibl.:) hel, full, allmän, enstämmig.

Odelsting(et) se lagting III.

Odemokratisk; -het. — **Odetaljerad.** — **Odikad** mark, trädesjord. — **Odiplomatisk;** -het. Friare o. bildl. — **Odisciplinerad.** Otuktad, oövad, utan (krigs)tukt. — **Odiskutab|el.** Jfr det vanligare odisputabel. *Från Uppland föreligga inga o-la belägg för denna gräns* Erik Almquist. — **Odisponerad. 1**) *O. vinst från 1920* Trafika.-b. Grängesberg-Oxelösund årsb. för 1921. **2**) Bildl. *Känna sig o.* indisponerad, ej upplagd, ohågad. — **Odisputab|el.** *O-elt, o-lare är dock, att de tagit vinsten själva. Östermalma ~ ett o-elt verk av De la Vallée* Andr. Lindblom. *Intervallerna är dessutom icke o-elt rena* E. Diktonius. **Syn.** obestridlig, ostridig, oomtvistlig. — **Odisputerbar.** *Sakligt, / klart / och o-t* Örnulf Tigerstedt.

Odiōs (o- l. å-); -t, -are. Förhatlig, som väcker ond blod, olidlig, vidrig, ytterst obehaglig l. otrevlig.

Odjur; -shuvud; -shåla; -slik(nande). Mkt ofta friare o. bildl. **1**) *O-et gjorde på nytt ett anfall, jag hann med nätt nöd upp i mitt skyddsträd, medan tjuren vrålade och riste upp jorden med hornen. Likt frustande sjöodjur. Antediluvianska o. — Allehanda kryp och o.* skadedjur. **2**) *Varulvar, drakar och andra folkfantasiens o. — Ett o. till slavpådrivare. Ett o. i människohamn. Att hon som liten flicka varit ett riktigt litet o. Ditt o.! Du lilla o.!* **Syn.** vilddjur, (stort) skadedjur, (farlig) best; vidunder, monster, 'missfoster', (ibl.:) omänniska, 'ormyngel', (nedrig) skurk, bandit, 'troll', 'häxa'.

Ōdl|a, -ade, -as; o-a upp m. **1**) Mer egentl. **a**) Egentligast. *O-a potatis på hemtäppan. Ärter kunna med fördel o-as (till mognad) å såväl styvare som lättare jordar i ~. O-a säd, råg, korn till grönfoder, lin, (socker)betor, jordgubbar, vin, blommor, frukt, champinjoner. O-as i drivhus, i drivbänk, på fritt land. Myror, som o-a svamp. Där o-as även bananen. — Att slå sig till ro på gamla dagar och »o-a sin kål», som fransmannen säger. — Som då försökso-ades i kruka. Att under ett par års tid provo-a fröplantorna i lämplig jord* Lind-Liljewall. **b**) Ha l. lägga under odling. *O-a jorden, sin jord. Tre tunnland o-ad jord. — Ett stycke jord, myr, skogsmark, som han länge tänkt o-a.* **c**) Ngt friare. Ofta fackl. *O-a silkesmaskar, fjäderfä, kalkoner, fisk (i dammar), foreller. — O-a bakterier.* **2**) Bildl. **a**) Gärna skr., ofta skönl. *O-a sin själ. O-a förståndet, skönhetssinnet, sitt förnuft, sitt musiksinne. En o-ad smak. Ett o-at vett. Dekadenterna o-ade jaglyriken för*

att ~ Nord. Fam.[2] **b**) *O-a en bekantskap. Det är en bekantskap, som du bör o-a.* **Syn.** **1**) kultivera, (be)driva odling l. kultur av, ibl. uppdra(ga) ∾ (plantor av); hävda, bruka, ha under odling; lägga under odling l. under plogen, uppbruka, nyodla, uppodla ∾; yrkesmässigt (be)driva l. idka skötsel av; **2**) (ut)bilda, utdana, utveckla, fullkomna; idka, beflita sig om, vinnlägga sig om. — **Odlar|e,** -(e)n, -e. **I.** Enkelt. Jfr odla. *Han är stor o-e av rosor, roseno-e. Blomster-, trädgårds-, gurk-, kaffe-, vino-e. O-en strör i mörka mullen / fröets sådd för kommande skörd* E. G. Geijer. *Förnöjd på fjällets troskel o-n trädde, såg upp mot skyn* ~ Alfr. Lundqvist. — *Myror som svampo-e.* — *Silkes-, bio-e. Minneslista för hönso-en.* — *Den fria versens o-e hos oss* Ruben Berg. **II.** Ssgr. Ex.: *Trägen o-flit. Lön för sin o-möda.*

— **Odling,** -en, -ar. **I.** Enkelt. Jfr odla. **1**) Mer egentl. **a**) Abstr. *Uppta o. av* ~. *Portlak, som sedan äldsta tider varit i o. och även hos oss förr varit en av de vanligaste köksväxterna, förtjänade att ånyo upptagas i o. Ägna sig åt o. av råg. Jorden passar särskilt för o. av vete, veteodling. Försöka sig på o. av frö, (blomster)fröodling. Trädgårds-, sädes-, majs-, grönsaks-, frukt-, svamp-, skogsodling.* — *Den ena mossmarken, den ena stenbacken efter den andra lades under o.* under plogen. *Ny-, mossodling.* — *Silkes-, bi-, fjäderfä-, fiskodling.* — *Renodling av bakterier.* **b**) Konkr. *Frö från inhemska o-ar. O-en vid skogen. Ta upp nya o-ar. Stora tulpano-ar.* **2**) Bildl. Ofta skr. o. skönl. Blott sing. *Andlig och materiell o. Att landets o. till rot och anda helt är svensk. Från o-ens äldsta tider. Hur hemmastadd jag var och hur jag trivdes i den franska o-en* C. G. Laurin. *Klassisk o. Den svenska o-ens hävder. Samhällsutvecklingens eller o-ens historia* E. G. Geijer. *Den mänskliga o-en. Förstånds-, själs-, karaktärsodling.*

II. Ssgr. Ex.: *O-sanmälan* t. e. för tobaksodlare. *Blomsterkatalog med o-sanvisningar. Segt o-sarbete* H. E. Pipping. *O-sareal. O-sbar mark* som lönar sig att odla l. bryta. *O-sbara mossar. O-sbygd. Sutaren lämpar sig synnerligen väl som o-sfisk i dammar. Erhöll hushållningssällskapets högsta utmärkelse för o-sflit. O-sförsök* med växter, fisk, bakterier osv. *Människor på lägre o-sgrad. Livet i och vid o-sgränsen* (yttersta gräns för regelbunden o. av kulturväxter) Ellen Hagen. *Vinets o-sgräns i Frankrike* R. Numelin. *O-shistor|ien* (-isk); 'egentl.' o. bildl. (civilisationens l. kulturens historia). *O-sjord. Nordens o-sliv i alla dess skiftningar* 'bildl.' *O-slån. O-slånefonden ombildades 1926 till 'statens avdikningslånefond'. Kolonat med o-smark till en areal av omkr. 15 hektar. O-smetoder. Ringa, stora o-smöjligheter. O-snämnd* 1918. *O-sområde. O-srådet i Stockholms län* 1918. *Hög kulle, omgiven av o-sröse* Alex. Karlinder. *Dels satte bönderna mot de bolsjevikiska utpressningarna o-sstrejk. O-ssystem med jorden i 5 skiften* H. Juhlin Dannfelt. *O-ssatt. O-stävlingarna, tävlingar i rotfrukts-, köksväxt-, potatis-, linodling m. m.* anordnade av en J. U. F.-krets (1933). *God och o-svärd jord. Väl, synnerligen o-svärda sorter* t. e. om perenna växter. *Av ett gott frö har man rätt att fordra, dels att det skall ha högt o-svärde (renhet och grobarhet), dels* ~.

Syn. (jord)kultur, ibl. nyodling; utbildning, utveckling; (själs- l. förstånds- l. folk)-kultur, civilisation, bildning (jfr d. o.).

Odogmatisk. *En o. förkunnelse. Därav hans o-a hjältebeundran* Fr. Böök. **Syn.** fri, obunden (av dogmer).

Odon (ōdånn, grav); -et, =; -buske; -gröt; -kvist; -ris. Växt o. bär (Myrtillus uliginosa). *O-en äro längre än blåbären och daggblå. I jämförelse med de mer dialektfärgade 'svålon', 'blåbukar', 'öbär' får man anse benämningen 'odon' för 'riksordet'. O-ens nyss utsprungna blad* A. Knöppel. *Bland o-ris och doftande pors* I. Hortling.

Odontolōg (alla stavelserna med -å-; 1 o. 3 även -o-); -en, -er; -möte m. fl.; -ī (läran om tänderna (o. deras sjukdomar); tandläkarkonst); -isk (-t). 'Tandforskare' l. tandläkare. *Tredje skandinaviska o-mötet* 1930. — *O-ie studerande* 1888. *'O-ie kandidat' är i Sverge ingen officiell titel; officiella äro tandläkarkandidat och (legitimerad) tandläkare* 1933. *För ett par år sedan inrättades vid universitetet i Helsingfors' medicinska fakultet en o-ie doktorsgrad* Notis 1919. — *O-iska föreningen* stiftad 1888 i Stockholm. *O-isk tidskrift, tandläkartidskrift, som 1893 uppsattes* ~ *och f. n. äges av Nordisk o-isk förening* Nord. Fam.[3] (1931).

Odramatisk. *Ämnet är o-t. Just så vardagligt o-t sluta de verkliga livskonflikterna* E. Hedén. — **Odrickbar;** -het. *Där vi serverades ett nästan o-t kaffe.* — **Odryg;** -het. *Vi ha fått en o. (potatis)sort den här gången. Det mjölet var för o-t; har ni inte något bättre? Pengar var o-a, och snart skulle det bli samma historia igen* Har. Johnsson, öv. **Syn.** som aldrig räcker till l. ingenting förslår, som snart tar slut l. fort går åt, fly, lättäten. — **Odräglig** (ibl. -ā-); -het. *Tråkigare och o-are karl finns inte. Han ä o. me sina vitsar. Och trattade kaffe i de där o-a Möllers* Sigurd. *En värdighet, som i längden blir besvärande och o. Knarrigt lynne är o-t hos alla människor, men förfärligt hos ett barn* Mollie Faustman. *Byrons »Don Juan» är uppburen av snille, men o. att läsa* Karlfeldt. *O-t säker (i korken), viktig.* **Syn.** olidlig, outhärdlig(t tråkig l. ledsam), besvärlig, tröttande, tröttsam,

som 'pinar livet ur en', avskyvärd. — **Odugl|ig;** -ighet; -ing (-en, -ar). **1**) *Den o-ige tjänaren* Bibeln. *Visa sig fullständigt o-ig som medlare. Den o-igaste och för sitt ämne mest ointresserade av våra universitetslärare. Därtill är han alldeles o-ig. O-ig på vilken post man än satte honom. O-ig till allt utom att släta sedlar. O-ig till arbete. En maskin, som visade sig (helt) o-ig för sitt ändamål.* — *Fortplantnings-, livso-ig.* — *Avsatt på grund av allmän o-ighet.* **2**) O-ing. *En o-ing är vanligen en som inte kan, en odåga en som inte vill göra något. Redan vid första prov visade han sig vara en fullkomlig o-ing, oanvändbar till varje form av ordnat arbete. Hållas för en o-ing. Mina o-ingar till tjänare.* — *För första gången i det parlamentariska klick- och o-ingsväldets historia.* **Syn.** oskicklig, onyttig, duglös, 'omöjlig', inkompetent, oanvändbar, oförmögen, obrukbar, otjänstbar; (o-ing ibl. nära:) klåpare, stympare, krake, odåga, kräk.

— **Odygd,** -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Allvarligare bet. Mindre vanl. *Varje dygd, lärde Aristoteles, slår över i sin särskilda o., när den gyllene måttan glömmes* Frans G. Bengtsson. *O. binder själv sitt ris* även till 2. *Damer av otvivelaktig o.* C. G. Laurin. *Poetiskt segrar kanske o-en, men dygden segrar ju etiskt* Karlfeldt. **2**) Lättare bet. Huvudbet. **a**) *Göra o. Hitta på idel o(-er). Hålla honom från o., något vartill han hade stor fallenhet. Fallen för (all slags) o. De övriga barnen ömsevis tiggde, gjorde nytta och lärde sig o.* Dagmar Edqvist. *En spefågel, som bedriver o. hela timmarna. Ögon, som lyste, glittrade av o. Full av o. Om han hade lätt för boken, så hade han också lätt för o-er och olater* Vilh. Moberg. **b**) *Det gjorde jag bara på o. Jag kunde då ej avhålla mig att på o. säga honom, att han själv var orätt klädd* L. W. Stjernstedt. *Under tiden hade valpen huserat i tamburn och på o. burit ut alla galoscher på gården, där* ~. **II.** Ssgr. Blott till I 2. Ex.: *O-sandan satt i* Annie Furuhjelm. *O-sfasoner. O-smakare* o. *O-smönster* = följ. *En riktig o-spåse med tjuvpojksglimten i ögat.* **Syn. I. 1**) lyte, vanart, allvarligt (moraliskt) fel; **2**) ofog, (tjuv)pojkstreck, streck, spratt, skälmstycke(n), puts, ibl. förtret; odygdighet, okynne, oarter; lek, skämt, 'spektakel', 'skoj'. — **Odygd|as,** -ades. Mindre vanl. *Medan barnen svärmade, lekte, o-ades och vegeterade alltefter ålder och fallenhet* T. Fogelqvist. *Så, stå inte och o-as!* B. Sjödin. **Syn.** göra odygd. — **Odygdig;** -het. Ordet är aldrig nekad form till 'dygdig' i bet. 'sedlig', 'moralisk' utan hör blott till odygd I 2. *O. som en barnunge, fast hon redan är 18 år. Var nu inte o. utan håll dej stilla en minut! En o. kattunge. Det ljusa burrhåret och de o-a ögonen* Magda Bergquist. **Syn.** som gör l. är fallen för att göra odygd, tjuvpojksaktig, ibl. spelande l. skälmaktig. — **Odygding,** -en, -ar. *Några o-ar hade dragit båten in på land* H. Halfvarsson. *Håll er i skinnet, o-ar!* **Syn.** odygdspåse l. -mönster l. -makare, skälm(unge), tjuv- l. rackarunge, (litet) 'troll', sprakfåle, rustibus.

Odyssé, -(e)n, -ér. Irrfärd, villsam (hem)-färd. *Det blev en o. på torra landet* Öv. fr. Aristofanes. *Efter en verklig o. har jag äntligen i dag åter slutit mig till min avdelning* om spaningsflygare.

Odåd. Ofta skr. *Begå vilka o. som helst. Att vilddjuren så ohejdade fingo utföra sina o.* J. P. Forsberg. *Innan jag fick se platsen för o-et* M. Anholm. *Dina plågares o. är icke din skam.* — *Tunne och hans o-sfolk* V. v. Heidenstam. **Syn.** ogärning, (ill)dåd. — **Odåg|a** (utt. o. fattat som ssg med det 'nekande' o-); -an, -or. Jfr odugling. **I.** Enkelt. *Kaptenen, en älskvärd o-a, som alla tycka om* Alfh. Agrell. *Hans lata o-a till pojke. O-or och äventyrare.* **II.** Ssgr äro ovanliga och visa flera former. T. e. *Stryktäcka slynglar med pannlugg och o-auppsyn* O. Högberg. *Under hans värsta o-etid. Under mina sex amerikanska o-sår* Öv. fr. Erwin Rosen. **Syn.** (ibl.:) lat slyngel l. räkel l. lymmel l. spoling. — **Odäckad.** — **Odämp|ad.** *Ljuset föll in skarpt och o-at. O-ade toner från en grammofon. Barnens o-ade skratt.* — **Odödlig** (l. -ō-); -t, [-are]; -göra ꟾꟾ; -het (-shopp m. fl.). Oftare än 'dödlig' i bildl. användning. **1**) Egentl. *Tror du, att själen, människan är o., på själens o-het? Detta dödliga har iklätt sig o-het* Bibeln. *Hålla fast vid o-hetshoppet. Gnistan, som heter o-hetslängtan* C. D. Marcus. **2**) Bildl. *Namnlös och o. Begäret efter ett o-t namn. De 40 'o-a' i Franska Akademien. O. ära. Ett o-t rykte.* — *De idéer och alster, som o-gjort hans namn* Elsb. Funch. — *Den jämförelsevis kortvariga ihågkommelse, som man plägat hedra med namnet o-het* B. E. Malmström. *Tror d'Annunzio, att han med sin harpas klingklang skall kunna förläna Nobile 'o-het'?* 1928. **Syn.** icke underkastad (död o.) förgängelse, oförgänglig, som aldrig dör, evig, evinnerlig, beständigt varande, ändlös, oförstörbar, evärd(e)lig, o(för)vansklig, oförvissnelig, bevarad i eftervärldens hågkomst. — **Odömd.** — **Odöpt;** -het.

Odör, -(e)n, -er. Mest om dålig lukt, stank, men ibl. även doft. *Usch, vilken (vidrig) o.! Som sprider en otrevlig o. av flodgyttja. En obeskrivlig o. av instängdhet och* ~. *Och där står en o. av mögel och fukt, som gör, att man tar baksteg. Uppblandad med alla storstadens o-er.*

Odört (ssg; grav); -sgift; -splanta. Conium maculatum. *O-en liknar något hund-*

lokan men blir högre, har glatt stjälk och brunrödfläckiga bladskaft.

Oeftergivlig, -t; -het; -en. *Ett o-t villkor är dock, att ~* ett v. 'sine qua non'. *Uppställa som (en) o. fordran, att trupperna dragas tillbaka. Det är bara hans o-a skyldighet. Nu är det en o. regel, att ~. Som o-t tvingade till respekt. Det är o-en nödvändigt, att ~.* **Syn.** som man icke kan slappa efter på, (alldeles) oundgänglig, oefterlåtlig, ovillkorlig, ofrånkomlig, rigorös. — **Oefterhärmlig;** -het. *En rörelse av o-t behag. Vari allvar och skämt blandades på hans o-a sätt* K. G. Westman. **Syn.** som ej kan efterhärmas, oförliknelig, oåtergivbar, oefterliknelig, ohärmbar, (ibl. nära) enastående. — **Oefterliknelig,** -t. Skr.; mindre vanl. — **Oefterlåtlig,** -t. Skr., mindre vanl. för 'oeftergivlig'. — **Oefterrättlig,** -t, [-are]; -het(stillstånd). *En dag, då prinsen varit mer o., o-are än någonsin. Med henne kommer man ingen vart, hon är alldeles o. Det är sorgligt, att Johansson skall vara så o-t lat* Alb. Engström. *Att bringa reda och klarhet i det allmänna språkbruket efter århundradens o-het* R. Alvin. *I syfte att motarbeta o-hetstillståndet inom den s. k. kioskhandeln.* **Syn.** oförbätterlig, omöjlig (att få att ta reson l. att få ngn reda i), oresonlig, otillgänglig för skäl, ibl. egensinnig l. olidlig. — **Oeftertänksam;** -het. Vanligast i Finl. *Stina är så rysligt o. och ~* M. Åkerman-Tudeer. *Av o-het.* **Syn.** obetänksam, oförsiktig, tanklös. — **Oeftertänkt.** Skr. Mindre vanl. för 'tanklöst', 'obetänkt' l. d. *Att lånen skett skäligen o.* Ruben Berg.

— **Oegennytt|a,** -an; -ig. *Prisades för sin anspråkslöshet, o-a och välvilja. Ett vackert drag av o-a. — Ovanligt o-ig.* **Syn.** (o-ig:) osjälvisk. oegoistisk. — **Oegentlig;** -het (med plur.). **I. 1**) *Det är o-t att säga, att ~. Det vore o-t att fordra något dylikt. Ordet är här alldeles o-t använt.* **2**) *I o. mening. O-a uttryck, som tillhöra den skönlitterära stilen.* **3**) *O-t bråk* se bråk¹. **II.** Märk särsk. 'milda' uttr. som *Begå o-heter* för 'försnillningar' o. d. **Syn. I. 1**) oriktig, ej på sin plats, olämplig, opassande; **2**) 'överförd', bildlig, figurlig; **II.** (o-heter:) försnillningar, underslev, fuffens. — **Oegoistisk** oegennyttig, osjälvisk. — **Oekonomisk.** *O-a beräkningar. Leva ytterst o-t. Han är o. på alla vis.* **Syn.** som icke ger ngn vinst l. besparing, (som ställer sig) dyr, förlustbringande; som ej förstår sig på att spara, ibl. slösande. — **Oeld|ad.** *O-ade rum. O-at tåg.* — **Oelektrisk.**

— **Oemot-** växlar i alla ssgr med 'omot-' (som dock i det hela torde vara ngt ovanligare åtm. i skr.). Ex.: **1**) O-sagd. *Icke lämna o.* **2**) O-ståelig. Skr., mindre vanl. än följ. *Han är o., när han ~. Med kärlekens omotståeliga makt.* **3**) O-ståndlig (, -t, [-are]; -het; -en). Ngn gång (särsk. i dikt) även 'o-ståndelig'. Ofta skr. *Vattnet brot sig igenom fördämningen med o. makt. O. ungdom och sinnesfriskhet. O-t skrattretande, rolig. — Och drogs omotståndligt tillbaka till ~.* **4**) O-svarig (-het; med plur.). Mest skr. *Samma o-het mellan form och innehåll* M. Lamm. *Finna o-heter mellan handskrift och avtryck. — Att allt det gamla skulle vara borta såsom omotsvarigt till tingens nya ordning* Sven Lampa. **5**) O-säglig (-het; -en). Mest skr. *Den äkta parlamentarismens och de o-a folkviljornas förkunnelser* Har. Hjärne. *Hans bevisföring är o., o-t riktig. Han har o-en rätt. — Omotsägligt bevisa, att ~* E. Kihlman, öv. **6**) O-taglig (-het). *Anser mördaren vara o. för straff, straffoemottaglig. O. för skäl. I sin tunga o-het för idéer, sin ~* Anna Lamberg, öv. fr. O. Wilde. — *Hos Laura var det världsligheten, som gjorde henne omottaglig för kärlek* E. Hedén. **Syn. 1**) obestridd; **2**) o. **3**) som ej kan motstås; ibl. nedbrytande l. överväldigande; **5**) obestridlig, ovedersäglig, ofrånkomlig.

— **Oengelsk.** *Ser ovanligt o. ut. Uttryckssättet är o-t.* — **Oenhetlig;** -het. *Söka närma vad som i sig själv är o-t är lönlöst. På måndagens fondbörs rådde en o. tendens, men ~.* **Syn.** sinsemellan motstridig l. oensartad, växlande, skiftande. — **Oenig;** -het (-en, [-er]; -sfrö; -sstiftare; -stendens). *Bli o. med ngn om l. i ngt. O-a i huvudsaken. — Då bestående o-het varit skilsmässoorsaken. O-het i äktenskapet, makar emellan. Stifta o-het i klassen, mellan vänner. Blåsa under o-heten. Leva i o-het med hela sin omgivning. — Utså o-hetsfrön.* **Syn.** osams, oense; (o-het:) tvedräkt, osämja, split, tvist(igheter), misshällighet(er), meningsskiljaktighet(er), splittring; strid(igheter), disharmoni. — **Oens|e,** -e, -e; -artad. (Nästan endast predikativt) adj. Jfr ens¹ o. ense. *En örontasslare gör vänner o-e* Bibeln. *Med ingen människa har jag så ofta varit o-e, men ~. Slutligen skildes vi, icke precis o-e, men ~. Den tiden kommo min bror och jag lätt o-e, när det blev fråga om ~* J. Möllersvärd. *Bli o-e med ngn om, i, angående ngt. Jag är o-e med mig själv om hur saken bör tas i fortsättningen. — O-e makar. De o-e makarna* Maur. Boheman, öv. — *Av (helt) o-artad läggning.* **Syn.** osams, oenig. — **Oerfaren;** -het. *O. som ett barn. En o. yngling. Ehuru o. av världen* Ax. V. Grafström. *Icke alldeles o. (i dylika intriger). Oerfarnare än en ännu blind kattunge. — Visade en förvånande o-het även i saker, som han bort känna till. När o-heten får råda. I min o-het hade jag ~.* **Syn.** (ibl.:) o(be)prövad, oförsökt, omogen, novis (i), utan all erfarenhet (i). —

Oerhör|d, -t, -dare. *Något o-t i historiens annaler. Det är o-t, att han kunnat åtnjuta ett sådant förtroende. Det o-da i förbrytelsen. Vilket vållade en o-d uppståndelse. Komma med en o-d härsmakt. Det var en o-d dumhet av honom! O-t fräck. Fick ett o-t knog med ~. Han hade de o-daste bekymmer för ~* S. Siwertz. **Syn.** förut ohörd, utomordentlig(t stor), ofantlig, utan like, enastående, exempellös, enorm, 'fabelaktig', förvånande, förskräcklig, ohygglig, omätlig, väldig, kolossal, omåttlig. — **Oersättlig;** -het. *Lida, göra en o. förlust. Där o-a värden gått förlorade. Han är o. som lärare på lågstadiet.* — **Oestetisk** ful, oskön; missklädande, missklädsam; ej lagd för det estetiska. — **Oexaminerad** t. e. lärare, apotekare.

— **Ofall.** Mest skönl., även lagt. *Dödsfall, o., onda tider* Strindberg. *När o. drabbar hans nästa* B. Risberg. *Varmed man kan trolla o., sjukdom och död på människor* V. Rydberg. *Men händer det ett tredje o., vårder det din och allas vår bane* A. U. Bååth. — *Vårdslöshet eller oskicklighet vid botemedels användande eller annat dylikt o.* Lagen. **Syn.** olycksfall, olycka, missöde. — **Ofantlig** (l. oftare -fa'nt-); -t; -het; [-en]. *En o. kroppshydda. En o. mängd. O-a vidder.* — Ofta ngt vard. *Våren var 1894 o-t tidig* C. G. Laurin. *O-t rik, stor. Förtjäna o-t på ~. Han var inte precis så o-t begåvad, åtminstone i läsväg* Fanny Alving. — *En så o-en viktig affär* C. J. L. Almquist. **Syn.** se oerhörd. — **Ofarbar;** -het. *Enär stora landsvägen till Warschau ~ vore o. för bilar* C. A. J. Gadolin. *O. med vagn. Inloppet har blivit uppgrundat och nära nog o-t för större fartyg.* — **Ofarlig;** -het. *Djuret är skrämmande fult men alldeles o-t. Är du rädd för honom, han är ju o.! Inte alldeles o. Särdeles o. En o. nässelfeber. En man, som var o-are (som) fri än (som) fången.* — *Hon insåg o-heten, men kunde dock ej frigöra sig från en olycksaning. Vinets o-het.* **Syn.** (ibl.:) säker, oskadlig. — **Ofasonlig;** -het. *Hatten hade i regnet blivit alldeles o. Huset verkar på något sätt o-t.* **Syn.** som mist sin fason, som man ej får ngn fason på, oformlig, formlös, ibl. klumpig. — **Ofatt,** =. Åld. = stor o. klumpig, oskaplig, oformlig.

— **Ofattbar;** -het. Jfr följ. *Det är o-t, hur han så lyckats få med sig partiet. Det är mig fullkomligt o-t, att l. hur den där kunnat ta studenten. Ju mer jag tänkte på det, desto o-are föreföll det mig* Ax. Munthe. — *Och utsikten därifrån är o-t vacker* Birgit Th. Sparre. **Syn.** ofattlig, omöjlig att fatta; otrolig, ibl. oförklarlig. — **Ofattlig;** -het. Jfr föreg. *Den förres flinthårda teologi var naturligtvis o. för mig* J. Lindström Saxon. *En ohygglig komposition ~ som, o-t nog, slog an på den stora publiken. Hur o-t det var, att han var hennes man* Rik. Lindström. **Ofeg.** Åld. *O. man reser trygg genom land* orädd. — **Ofelbar;** -het(sdogm); -ligen l. -ligt. **1**) *Ingen människa är o. Katolikernas tro på påvens o-het: o-hetsdogmen. Den o-a kyrkan.* **2**) *Samvetet som människans o-e ledare* E. Hedén. *Ett o-t (bote)medel. Hans smak är säker, nästan o. Naturligtvis, vi påstå ingalunda, att vi ä o-a. Tro sig o.* — *Som o-t medför djurets död. Vilket o-t kommer att inträffa, om ~.* — *Vilket hon trodde o-ligen skulle återskänka henne ungdom och smärthet.* **Syn. 1**) utan fel l. brist, som ej kan fela, 'infallibel'; **2**) som ej misstar sig l. vilseleder, säker, (absolut) pålitlig, tillförlitlig, osviklig, som ej slår fel l. uteblir l. förfelar sin verkan, 'verksam'; (o-t ibl.:) givet(vis)

Offensīv (å-; även å'f-); -en, -er l. som adj. -t. Två ord. Krigs. o. friare. **I.** Subst. **1**) Enkelt. *Taga, gripa, övergå till o-en,* krigs. även *Taga, gripa o-en* gå anfallsvis till väga, (över)gå till anfall. *Den ryska o-en har ~* 1916. *Förnyade o-er. Lättnadsoffensiv. Hindenburg höll på att förbereda sin stora våroffensiv mot öster* H. Gummerus. **2**) Ssgr. *O-allians* anfallsförbund. *Truppernas o-anda. Gripen av o-lust och samhällshat* C. G. Laurin. *Meddelanden om större truppförflyttningar och början de o-rörelser* 1917. **II.** Adj. *O. och defensiv allians* ofta hopskrivet (o. då även hänförligt till I). *Starkt o. till sin läggning* anfalls- l. stridslysten. **Syn. I.** angrepp, anfall, (krigs.:) anfall i stort.

Offe'ntlig (å-änt-; akut); -t, [-are]; -göra ꝏ; -het(sprincip); -en. **I.** Enkelt. **1**) *I o-a angelägenheter. O-a myndigheter. På o. plats, gata. O-a byggnader och platser. O-a ställen. På o. bekostnad* statens l. kommunens osv. *O. auktion. O. föreläsning* där allmänheten har tillträde. *O-a arbeten. O-a lustbarheter. O. tacksägelse (i kyrkorna). Avsky allt o-t uppträdande.* **2**) Märk bl. a. **a**) *Det är en o. hemlighet, att ~* en h. som alla veta om, hela världen känner. **b**) Mindre vanl. *En flicka av de o-a* prostituerade. **II.** Ssgr o. avledningar. **1**) *Domen skulle på svarandens bekostnad o-göras i följande tidningar: ~. Beräknade icke, att tidningen skulle o-göra brevet. O-göra en bok. O-göra sin förlovning. Ombesörja o-görandet av ~. Under hot av o-görelse* Ax. Munthe **2**) *Bringa ngt till o-heten. Och Dagens Nyheter gav då o-het åt ryktet* 1912. *Då skall Ni minnas detta samtal och ge det o-het. Att handla i o-hetens fulla belysning* O. Wieselgren. *Sky o-heten(s ljus). Men härom nådde ingenting o-heten.* — *Ställets o-het förbjöd alla förtroliga meddelanden.* **3**) *Rädd att uppträda o-t. Låta höra sig o-t. O-t ta avstånd*

från ~. Föreläsa o-t. Anslås o-t å ~. O en avsvärja sina faders tro. **Syn.** allmän, statens l. kommunens o. d., stats-, kommunal, publik, för allmänheten l. hela folket; öppen, inför allmänheten; (o-göra:) publicera, proklamera, annonsera, kungöra, tillkännagiva (offentligt).

Off er (å-; akut); -ret, -er, best. plur. offren. **I.** Egentl. Abstr. o. konkr. (offrandet l. det som offras). *Abrahams o-er. Anställa, förrätta (ett) o-er (åt ett gudomligt väsen). O-er, d. v. s. en gåva som ägnas guden, var den väsentliga delen av [den romerska] gudstjänsten* J. M. Sundén. *Vi äro skyldiga Asklepios ett o-er av en tupp* Sokrates' sista ord. *Blodiga o-er* av människor l. djur (⪤ oblodiga). *Det skall behaga Herren bättre än ~ något o-er* Bibeln. *Lydnad är bättre än o-er* ib. *Små helgon få inga o-er. — Frambära, framlägga sitt o-er på altaret. Frambär för din rening ett o-er ~* Bibeln. *Ett levande, heligt och Gud välbehagligt o-er* ib. — *Bränn-, djur-, dryckes-, döds-, frids-, försonings-, förstlings-, lov-, löftes-, människo-, renings-, skuld-, slakt-, spis-, synd-, tackoffer.* **II.** Friare. **1**) Åhörarnas gåvor i kyrkorna åt prästen vid vissa tillfällen (upphävt 1862) l. till fattiga teologie studerande som få predika för o-er (viaticering) osv. *Den ena presten ger ej den andra o-er. Gåvoo-er. De insamlade missionso-ren uppgingo till för den tiden märkliga belopp* Tor Andræ. **2**) *Katolska kyrkans lära om mässoffret: nattvarden ett återupprepande av det o-er, som Jesus genom sin död gav åt Fadern.* **III.** Bildl. Som bringas l. ägnas; som 'faller o-er'. **1**) *Det o-er, som behagar Gud är en förkrossad ande* Bibeln. *Jag skall ~ låta dig bli ett blodigt o-er för min vrede* ib. *Frambära andliga o-er* ib. *Det var ett svårt o-er han den gången bragte (åt fosterlandet, sitt fosterland, på fosterlandets altare). Bringa stora o-er. Icke sky några o-er (för att ~). Det o-ret kan du väl bringa vänskapen. Göra ngn ett o-er av ngt.* **2**) *Ett o-er för sina fienders avund, för sina principer. Pesten krävde varje dag o-er i tusental. Att jag helt enkelt fallit o-er för bergssjukan. Att man varit o-er för en synvilla. Bli o-er för en komplott, det oskyldiga o-ret för ~. O-er för sin girighet. Det var han, som blev o-ret* ibl. även = syndabocken. *För att få reda på sina o-ers vanor.* **Syn.** offrande; det offrade, ibl. offerdjur; (offer)gärd, ibl. gåva, uppoffring.

— **Offerafton.** *I Kungsholms kyrksal ~ anordnas den 11 dec. kl. 7 e. m. o. för insamlande av medel till församlingsverksamheten* 1918. **-altare** säll. utan -e. **-beredd(het)** skr. **-berättigad** t. e. om teologie studerande. **-bila** använd vid blodiga offer. **-bindel** för offerpräst. **-blod. -bruk. -brunn.** *De hedniska svearnas gamla o. vid Gamla Uppsala.* **-bäcken.** *Då mynten klingande nedlades i o-et.* **-dag.** Ofta bildl. *O en för Japan får stor omfattning* 1923. *O. för bekämpande av ungdomsarbetslösheten* 1931. *Vindhems o. sönd. 9 okt. 1932.* **-djur. -död.** *Kristi o. på korset.* **-eld.** *Och o-ar stego mot skyn. Släckte o-en på altaret.* **-fest. -flamma** jfr offereld. **-gåva.** Egentl., friare o. bildl. T. e. *Bar fram en o. åt Herren* Bibeln. **-gärd.** Egentl. o. bildl. *Där bönens helga o. / som rökelsen mot höjden går* Ps. 616. **-håv** för uppsamling av kollektmedel. **-högtid.** Märk nyare användning som: *Frälsningsarmén, söndag—onsdag o.* 1919. **-kist|a.** För gåvor till kyrkliga l. välgörande ändamål. *Fattigbössorna, en form av o-or (i detta ords vidare betydelse). Nära 800 kr. i o-an, då kyrkokistan i Stora kyrkans i Gävle korgång häromdagen tömdes* 1927. **-källa.** Under hednisk tid offrade man till källornas tänkta gudomligheter, en kult som lämnat spår efter sig i senaste tid (t. e. 'trefaldighetskällorna').

-lamm även bildl. **-lund.** *Heliga ~ träd samt o-ar* Oscar Almgren. *I o-en.* **-låga** jfr offerflamma. **-måltid.** T. e. om nattvarden l. om måltid tillredd av offerdjur l. i samband med offer. **-möte.** *O. hålles sönd. d. 30 nov. kl. 4 e. m.; kollekten tillfaller en mycket fattig familj.* **-penning. -plats. -präst. -rök.** *Läto psalmen lik en o. stiga mot höjden.* **-skål** jfr t. e. offerbäcken. **-skänk. -skärv.** *Lämna sin o.* **-slant** t. e. i en 'helig källa'. **-sten.** *O-ar (›älvkvarnar›)* Oscar Almgren. **-stock.** Fackl. *Fattigbössorna, en till o-arna hänförbar form av offerkistor.* **-ställe. -tjänst.** Ofta bildl. T. e. *Den lille gråhårsmannen, vars hängivna, fromma o. i den stora konstens helgedom var ~* O. Örtenblad. **-vecka.** *Svenska kyrkans o. ~ särskilt avsedd för dem, som blivit lidande till följd av arbetslösheten, men icke nås av arbetslöshetsunderstöd från stat och kommun* 1922. **-vilja.** *[Kärlekens] o. och hängivenhet* Fröding. **-villig;** -het. *De ensamme o-e, som fallit i förpostfäktningen* (bildl.). *Deras o-a arbete för sina landsmäns bästa. O-are än andra, när det gällde vetenskapen eller folkbildningen. — Det svenska folkets o-het för en stor idé* O. Montelius. *Det var märkvärdigt, vilken o-het och uthållighet hon hade* H. Hultenberg, öv. *Väl vet jag, huru hårt pressad allmänhetens o-het redan är på grund av de onda tiderna ~* Prins Carl 1933. **Syn.** (alltid) beredd att offra sig l. till offer; (mer l. mindre nära:) (själv)uppoffrande, som släpper ti'll sig själv, givmild, frikostig. **-väsen;** [-de]. Egentl. o. ofta bildl. *Pontus Wikner, Några drag av kulturens o.* Föredrag, 1880. *En skarp blick för Thalias o.* A. Österling. **-ång|a.** *En delfisk*

orakelpräst, omvärvd av o-or och rökelse T. Fogelqvist.

— **Offr|a,** -ade, -as; [-are; -erska; -ing (säll. med plur.)]. **A**) Vanl. verbformer. **I.** Egentl. *Vad hedningarna o-a, det o-a de åt onda andar* Bibeln. *Måste o-a för sina egna synder likaväl som för folkets* ib. *[Folket tog det bästa] för att o-a det åt Honom* ib. *Noa ~ o-ade brännoffer på altaret* ib. *O-a människooffer. O-a åt gudarna (förstlingen av allt levande). O-a till hedningarnas gudar. O-ade på altaret en vuxen tjur.* **II.** Friare. *O-a åt prästerna* jfr offer II 1. **III.** Bildl. **1**) *O-a sitt hjärta åt Gud. O-a livet för en god sak. O-a allt på fosterlandets altare. Ingen, för vilken jag skulle vilja o-a mitt oberoende. O-ade sig själv till mänsklighetens frälsning. Om du verkligen vill o-a något för din hustrus trygghet. O-a sin kärlek för plikten. O-a sig, sitt liv åt, för en idé. O-a sig för sin familj.* **2**) *Medan man o-at miljoner på improduktiva företag. Han har o-at både tid och pengar på den järnvägen. O-a penningar på spel. Färdig att o-a sin själs salighet för en grynvälling. Har du inte en stund att o-a åt en vän? O-a (något av) sin bekvämlighet (för ngn l. ngt). Då kan jag få o-a en stund åt mina egna angelägenheter. O-a all sin tid på ~. Utan att o-a en tanke på ~.* **3**) *O-a (rökelse) åt de stora. O-a åt tidens fördomar eller modets nycker. Att jag inte o-at alltför mycket åt det romaneska. Knalleffekter, som han förut o-at åt.* **B**) Verbalsubst. Några ex.: *Hedniska o-are av djur.* — *Men främst bland o-erskorna [åt natten] står den klassiska lövkojan* Karlfeldt. — *Åt o-ingen [till gudarna] glädes* Alfr. Jensen, öv. *Alla sådana o-ingar och religionshandlingar, som ~* J. M. Sundén. *På läsarmötet uppmanas till o-ing, och ~* Alb. Engström. *Full av o-ingslust* Viktor Moll. **Syn. A**) **I.** anställa l. bringa l. frambära l. framlägga offer, ibl. blota, fira l. hedra l. dyrka l. (för)sona med offer; **II.** giva offer(gåvor) l. offerpenning; **III.** (hem)bjuda, överlämna; uppoffra, ägna; göra ett offer av, avstå från, prisgiva, tillspillogiva ɱ; nedlägga ɱ, (på)kosta (ɱ), öda, (för)spilla, (för)slösa, bortkasta ɱ; ge e'fter (för), skatta (åt), böja sig (för).

Offerer|a (å-); -ade, -as; [-ing]. Handels. Göra en offert, erbjuda, göra anbud, utbjuda ɱ. *Vi o-a: ~.* — **Offe'rt** (-ärt); -en, -er. Handels. (Affärs)anbud, (affärs)förslag, ibl. nära kostnadsförslag l. prisuppgift. *Tacksam för o. jämte prov. Begära o. från ~. Infordra o-er. Fast o. Vi beklaga, att vi i dag icke kunna göra någon o. å kaffe.* — *O-avdelning* i en firma. *De o-givande firmorna.*

Officēr (å-; ngt vard. l. i dikt även åffsēr); -(e)n, -are. Mindre vanl. är sing. 'officerare' [o. sälls. plur. o-er]. **I.** Enkelt. **1**) Krigs. Högre befäl (⟩⟨ särsk. underbefäl); i Sverge = generals- o. amiralspersoner samt regements- o. kompanio-are (lägst fänrik). *Han ämnar bli o. Herrar o-are. Vakthavande, jourhavande, daghavande o.* dagofficer. *O. av dagen* Gust. Cederström. *Fordringarna för underbefäls och undero-s vid armén utbildning till o. äro till vissa ämnen begränsad studentexamen vid arméns underofficersskola* 1931. *För att bli o. vid flottan fordras att som sjökadett ha genomgått Sjökrigsskolan. O. i armén. I armén kvarstående o-are.* — *En ung officer steg fram i rundens mitt ~* Fredr. Holmberg. *Infanteri-, kavalleri-, artilleri-, fortifikations-, sjö-, flyg-, gardes-, reserv-; mäss-, vapenofficer. På pansarkryssaren Fylgias expedition skola tjänstgöra: som navigationsofficer kapten E. D. Torén, som kadetto-are ~* 1919. **2**) Friare. **a**) *O. i Frälsningsarmén.* **b**) I vissa ordnar: grad mln kommendör o. riddare. *Prof. Staaff storofficer av Hederslegionen, den näst högsta av Hederslegionens fem grader* 1933. **II.** Ssgr. Ex.: *O-saspirant. Truppslagsvis anordnade o-saspirantskolor. O-sbeställning. Ta (sin) o-sexamen. O-sfru. O-sfullmakt. Svenska o-sförbundet, som bildades i fjol genom sammanslutning av o-sföreningar vid regementen och kårer landet runt ~* 1933. *O-sförbundsbladet* 1933. *O-sgrad. Förvaras i o-sgördel eller i kikarfodral. Belgiska Leopoldsordens o-skors. O-skår. I o-smässen. O-sskärp. O-suppassare. O-svolontär* äldre benämning för o-saspirant. *O-svärja. O-syrket. Under de första o-såren.*

Officia'nt (åffisi-); -en, -er; -skap (-et). Tjänstförrättande präst; ceremoniförrättare (i en orden). **1**) *O-en utgick från Syrachs ord ~* Hj. Söderberg. *Biskopen av London, som nu övertog o-skapet, läste en bön, och ~* 1923. **2**) *Blev 1919 rikshärold och o. i K. M:ts orden, där han sedan 1928 fungerade som överofficiant och ceremonimästare. Serafimerordens o-er utnämnas ej, när de skola få sina nådevedermälen, utan 'förklaras'* 1920. *Ordens-, undero-er.* — **Officier|a,** -ade. Jfr föreg. Tjänstgöra (om präst, = förrätta gudstjänst l. mässa, l. om ordensfunktionär); ibl. även bildl.

Officie'll (åffisiäll); -t. *Vi vänta en o. förklaring. Statsministern har i dag avlämnat regeringens o-a svar å framställningen. Tidningen börjar mer och mer få en o. karaktär* bli regeringens språkrör. *O-a och halvo-a regeringsorgan. Ge en o. middag. O-a tal. Kenya Colony, såsom landet o-t heter sedan i fjol* Gerh. Lindblom 1921. *O. mottagning för kongressens medlemmar. Dessa på o-t håll så illa omtyckta konstnärer* C. G. Laurin. — *Han är så o. av sig.* **Syn.** (av)given å ämbetets vägnar, 'ämbetslig', 'tjänstelig', ämbets-, regerings-, stats-, tjänste-, 'ex officio'; (ibl.:) offentlig,

avsedd för allmänheten; (ibl.:) stel, formell, högtidlig. — **Officiös,** -t. Indirekt meddelad ('inspirerad') av regeringen (l. annan myndighet), halvofficiell. *Att Argus t. o. m. av Gyllenborg begagnades såsom o-t organ för att* ~ M. Lamm.

Officiera se under officiant.

Officīn (å-); -en, -er. Verkstad, ateljé, laboratorium, teknisk anstalt o. d. (även bildl.); tryckeri. *Från K. W. Appelbergs o., Uppsala.*

Officine'll (å-äll); -t. Erkänd som l. som lämnar läkemedel, 'läkemedelsduglig', upptagen i svenska farmakopén. *Enbären innehålla mogna en flyktig olja, som varit o. Som o. växt kvarstod lingonbusken (bären) i den svenska farmakopén till år 1888* J. Henrikson. *Nikten, som ännu är o.* ~ Karl Hedbom 1919.

Officiös se under officiell. **Offra** se under offer.

O'ffside (åffsajd); -regel. Även skrivet med bindestreck. Adv. I fotboll: 'ur spel', 'på fel sida', 'utanför sidan'. *Ingen är o. vid hörnspark, vid utspark från målet, eller* ~ T. Husén.

Ofilosofisk. — **Ofin;** -het. Mest bildl. *Ansiktet hade grova, o-a drag. — Nej, o. är hon inte. O. i sitt uppträdande. Ha ett o-t sätt. Det är o-t att lyssna vid dörrarna. Sårades av allt simpelt och o-t. Det verkar så o-t, när en ung flicka röker så där passionerat* Olle Hedberg. *Det något o-a skämtet* M. Boheman, öv. *O-t, men emellanåt nödvändigt i denna onda värld. Det o-aste i hela tillvägagångssättet var ouppriktigheten. — O-het i uppfattning. Vad som först synts mig blott som en obetänksamhet, stod nu för mig som en o-het, som jag ångrade.* **Syn.** oskön, grov, plump, ofinkänslig, ogrannlaga, osmaklig, tarvlig, ohyfsad, 'obildad', simpel, rå, obelevad, opassande, klumpig, tölpig, (ibl. nära:) lågsinnad, lumpen, nedrig, gemen, busaktig. — **Ofinkänslig;** -het. *Som högt och o-t yttrade: Det där måste vara gulaschbarn. Akta dig att säga något o-t! Och hur råa och o-a bröder kunna vara — ja, det ska vi inte tala om* Karin Jensen, öv. *En o. anmärkning. Det är o-t mot din gamle far att* ~. *Med avsiktlig o-het.* **Syn.** jfr ofin. — **Ofisklig;** -het. Fackl. T. e. *Då betena alltför snart bliva o-a* Carl H. Schager. — **Ofjädrad.** **1**) *O-e fågelungar.* **2**) *O-e kärror.* — **Ofjällad** fisk. — **Oflax.** Vard. *En riktig olycksfågel, som ständigt har o. med, i allt han företar sig.* **Syn.** otur. — **Oflygg** fågelunge. — **Oflyttbar.** *O-t väggfast skåp. — Men Stava var o. som vanligt* Ruben Berg. — **Ofläckad.** **1**) Egentl. **a**) *O-e ägg. De undre kroppsdelarna hos girafferna äro vanligen ljusare och o-e.* **b**) *Medan duken ännu var söndagsfin och o.* **2**) Bildl. **a**) *Jungfru Marias o-e avlelse* V. Rydberg; (oftare obefläckad). **b**) *[Hennes ära var] ännu o.* V. Rydberg. *Ett gott namn och ett ofläckat rykte* N. Selander, öv. **Syn.** utan fläck(ar).

— **Ofodrad.** Två ord. **I.** Om kläder m. m. **II.** Om djur. — **Ofog,** -et, =. **I.** Enkelt. *Ja, se pojkar och o.! Ligistelement, som gjorde, övade, tillställde (allehanda) o. Det o., som dagligen får utan rättelse utövas i vår vackraste park* (om kortspel). *Vi stojade och förde det vildaste o. (Be)driva alla slags o. Stävja, motarbeta, sätta en gräns för tiggerio-et.* **II.** Ssgr äro ovanliga. Ex.: *Den* ~ *o-sande, som där regerar* ~ Art. Hammarström. *I den mån o-smakarna ha åldern inne kan polisen bestraffa dem.* **Syn.** (okynnes)streck okynne, odygd, pojkstreck, rackartyg; lagstridigt beteende, ohägn. — **Ofolier|ad.** T. e. *O-at spegelglas.* — **Ofolklig;** -het. *De klaga över, att han är o. och avvisande. Ett o-t styrelsesystem. Frihetsfientlig och i sann mening o. som bolsjevismen. — Att gamle Björnson fått rätt mycket på pälsen av bönderna för sin o-het att resa i andra klass* C. G. Laurin. *Lånordens o-het ger* ~ *anledning till rikliga felbruk av dem* Hj. Lindroth. **Syn.** (ibl.:) odemokratisk, som ej har gott sätt med folket, hög(dragen), aristokratisk, avvisande (mot enklare människor). — **Ofonetisk** ej ljudenlig. — **Oformell.** *Han är så o. av sig* iakttar inga former. *Gästfriheten* ~ *var lika självklar och o. som uppe hos oss* Amelie Posse-Brázdová. — **Oformerad** blyertspenna. — **Oformlig;** -het (med plur.). **1**) Egentl. *Ett nästan o-t ansikte. Och hans skugga avtecknade sig spökligt o. och svart. En o. koloss. Tukanernas väldiga näbbar, som se alldeles o-a ut till fåglarnas egen storlek. — Andra lyten och o-heter, omöjliga att dölja, t. e. krokrygg, puckelrygg, stor mage, halthet etc.* **2**) Bildl. *Tillvägagångssättet var klart o-t och* ~. *Som ordförande gjorde han sig skyldig till flera o-heter* (svåra) formfel. **Syn.** **1**) formlös, grotesk, ibl. kolossartad; vanskaplig, ful o. förvriden; oskön, missbildad, monstruös; förvänd; **2**) regel- l. formvidrig, 'formlös', som icke iakttar föreskrivna former, oformell. — **Ofosterländsk;** -het. *De rödas o-a strävanden* Ernst Estlander. *Gisslar ungdomens sedefördärv och o-het.*

— **Oframkallad** film. — **Oframkomlig;** -het. *På nästan o-a vägar. O. packis. Under natten föll mycket snö, och skogen var dagen därpå nästan o.* S. A. Duse. *Får man tro förf., tar Greklands vägsystem priset i fråga om o-het.* — Även bildl. *Sedan alla andra rimliga vägar till en uppgörelse befunnits o-a.* — **Ofrankerad.** Icke frimärkt, utan frimärke. — **Ofransk.** *O-a vändningar.* — **Ofred,** -en, [-er]. Gärna skr. o. hist. l. skönl. **I.** Enkelt. *Utså o.*

Stifta o. (mellan grannarna) i byn. Leva i o. med sina grannar. Vill du bringa o. i detta hem? En fast borg i tider av o. och örlig. Då o. rådde i landet. Under o-ens dagar. Men nationen var trött på o-en. Jully Ramsay, Frälsesläkter i Finland intill Stora o-en i Finland om tiden från Nordiska krigets utbrott 1700 till freden i Nystad 1721. *Under Saracentiden och andra o-er* Strindberg. **II.** Ssgr. *Från o-sdar* A. T. Gellerstedt. *Men snart kommo åter o-stider* Ewert Wrangel. *O-stider stunda. Under o-såren.* **Syn.** örlig, krig, strid(ighet)er, tvister, missämja, osämja, ofrid, split o. tvedräkt. — **Ofred|a,** -ade, -as. Ofta skr. *O-a ngn på öppen gata, en dam på gatan. Han tillåter ingen att o-a hans pojke, smeden. Stränga order utfärdades, att byar och infödingar under inga som helst omständigheter finge o-as* E. v. Otter. *Sverge o-ades på denna tid ständigt av danskarnas härjningar.* **Syn.** icke låta gå ifred, överfalla, antasta, anfalla; oroa l. ansätta (med krig l. härjningar l. d.), överfalla, begå övervåld mot, kasta sig över.

— **Ofri;** -het. *Konungen är långt mer o. än vi, ty han representerar staten. Han kan icke tåla att känna sig o. eller bunden. O-a, knyckiga rörelser. — Hus på o. grund*)(hus på fri och egen grund. *O. tomt* stadstomt som innehas av enskild person men tillhör staden, kronan, en kyrka l. d. — *Som hävdar viljans o-het. Jag hatade förtrollningen, min egen o-het och vanmakt. Det politiska o-hetsförhållande, som ännu rådde i landet* Ola Vinberg. **Syn.** bunden, 'fjättrad'. — **Ofrid;** -sam; -sstämning. *En stämning av o. hade lägrat sig över huset. Nu råder o. över l. i landet, meningarna brytas mot varandra, och missnöjet är allmänt. Åt illasinnade och kallhjärtade inkräktare önskar jag o.* Alb. Engström. *Jag ville ej kasta in o. i era unga sinnen* Strindberg. *Vad ska det då tjäna till att stifta mera o.?* Elin Wägner. *Hur kom o-en till Irland?* Maj Almquist Lorents. — *Men i ett hörn sutto några o-samma och ~* Birger Sjöberg. **Syn.** jfr ofred. — **Ofrivillig.** *O-a rörelser, ryckningar. Åhörarna på läktaren ryste o-t, då ~.* **Syn.** oberoende av viljan, mot sin vilja, ibl. mekanisk.

— **Ofrom;** -het. *Medan ~ hemska straff i underjorden väntade den o-me* E. Hedén. *O-heten, övermodet (hybris) föder olycka, medan ~* ib. — **Ofruktbar;** -het. **1)** Egentl. *O. jord. Alldeles o. mark. Den o-aste och sämst liggande åkern sålde han bort och ~. Landet är hårt och o-t, klimatet kallt. Nakna träd, isbelagt hav, sträv och o. vinter* S. Lagerlöf. *Du kan hugga ned den gamla apeln, den är o. På grund av landets o-het.* **2)** Bildl. *O. kunskap. O-t kapital* 'dött'. *Varför då icke sluta med denna o-a verksamhet. Alla ansträngningar äro ju o-a.* **Syn. 1)** som ingenting ger, steril, 'dålig', föga givande, karg; **2)** onyttig, fåfäng, fruktlös, resultatlös, som ej (för)räntar sig, som ej kommer till ngn nytta. — **Ofruktsam;** -het. **1)** Om kvinna l. hondjur. *Isak bad till Herren för sin hustru Rebecka, ty hon var o.* Bibeln. *Den gudlösas hus förbliver o-t* ib. — *Honråttor, som gjorts o-ma genom att undanhållas dessa E-vitaminer ~ fingo behålla sin o-het.* **2)** Bildl. *Ett o-t snille.* **Syn. 1)** steril; **2)** improduktiv. — **Ofrus|en.** *Så länge marken var o-en. Ut till det o-na havet. Nyskjutna ripor, o-na* Annons 1926. *Kl. 9 inkommer från Göteborg o-en bergtorsk* 1924. — **Ofrysbar.** *Genom tillsats av nitroglykol göres numera all i Sverge försåld extradynamit praktiskt taget o.* 1931.

— **Ofrånkomlig,** -t; -are; -het; -en. *Ny taxehöjning vid spårvägen är o.* 1919. *Undandra sig sin o-a plikt. Döden, den o-e gästen. Det är o-t (fastslaget), att han gått bakvägar vid överenskommelsen. Sådana brister i tidstrohet äro emellertid nästan o-a. Betalat de o-aste skulderna* A. Essén. — *Författaren själv är fullt och fast övertygad om att nästa krig är en o-het. Det patologiska inslagets berättigande, för att icke säga o-het, i dramat. — Så mycket är o-en fastslaget, att ~. Något som beträffande de paulinska breven är o-en nödvändigt.* **Syn.** oundviklig, ofrånviklig, oundgänglig(en nödvändig), absolut nödvändig, oundgåelig, ibl. (nöd)tvungen. — **Ofrånvik(e)lig.** Skr. *Numer har det blivit en o. regel att ~. O-t måste anordningen vara byggd på ~.* — **Ofrånvän|d.** Mindre vanl. än 'oavvänd'. *O-t betrakta. Och såg / med o-da blickar på Potemkin* J. L. Runeberg. — **Ofrälse;** oböjl. subst. l. adj. Ngn gång som adj. även 'ofrälst' (som klingar åld. l. vard.). Två ord. **I.** Subst. Om person. *Och fräste åt såväl frälse som o., när de ~.* **II.** Adj. *Trots det o. namnet. Taga sig en o. make, en make, som är o. Håldala-släkten, en av Smålands äldsta o. ätter* G. O. Hyltén-Cavallius. *De tre o. stånden* präster, borgare, bönder. *Av o. stånd, börd. — Titel, som tillägges fruar av den lägre adeln eller o-mäns fruar, då de i sig själva äro av lägre adlig börd* A. F. Dalin. *Inga o-män fingo deltaga i frälseköpen* Nord. Fam.[2] *Tillhörde en ~ tavastländsk o-släkt av ämbetsmän, präster och militärer* R. Nordenstreng. — *Och ingen ofrälst tjänar under henne* Tegnér. *Ofrälste män* Art. Hammarström. **Syn.** oadel, oadlig, som ej tillhör adeln l. åtnjuter frälseprivilegier, ibl. borgerlig.

Ofta (å-; grav; i uttr. 'för o.' även akut); -are. Adv. **1)** *En o. förekommande hänvisning. O. upprepad. Det har på sista tiden (alltför) o., bra o., väl o. inträffat,*

att ~. *Han är o. tankspridd. Kom o.! En iakttagelse, som man o.* (*nog*) *gör, som man gör o. nog, rätt o. Här, som o. annars, har hans fantasi lupit för snabbt. Mycket o. måste man tyvärr tåla, att* ~. *Hur o. ska jag behöva säja till er, att* ~! *Ganska o. På senare tiden har det inte skett* (*så*) *o. Han kommer inte mer så o.* (*som förr*). *Så o. som möjligt. Man kan icke nog o. inskärpa, att* ~. *Å, de kan inte bli för o.! Titt och o.* titt o. tätt, litet emellan. **2**) *Kom, så o. du vill! Giv icke barnet, så o. det ber om något! Så o. jag ser honom, tänker jag på* ~. **3**) *Ju o-are de träffas, dess fortare tröttna de på varann. Har det händt o-are än* **en** *gång i veckan? — O-ast har det varit den yngre, som varit ledare av ofoget. Ja, det går o-ast så. Allt som o-ast* även hopskrivet. **Syn.** (mer l. mindre nära:) icke (så) sällan, många gånger, (litet) då o. då, (allt)emellanåt, flitigt, träget, ideligen, upprepade gånger, oupphörligt, (titt o.) tätt, jämt o. samt, esomoftast, alltsomoftast, som tidast (åld.), lite(t) emellan, gång på gång, tag på tag, ideligen, åter o. åter, från o. till. — **Oftanämnd.** Mest i best. form. Skr., ofta lagt., ämb. o. d. *Den o-e landssekreteraren* ~.

Oftalmiatrīk (å-); -en. Ögonläkekonst. — **Oftalmolōg** (-åg); -en, -er; -ī (-(e)n; = vetenskapen om ögat); -isk (-t). Ögonläkare. — **Oftalmoskōp** (-åp); -et, = [l. -er]. Ögonspegel.

Ofull-. 'Dubbelt' sammansatta ord med ofull- hopföras härnedan i ett stycke varvid ofull- utelämnas. — **Ofullbord|ad.** *Som han måst lämna (ifrån sig) o-at, i o-at skick. Tillkomponerat och ifyllt det, som mästaren [Mozart] lämnat o-at. Med den nya lagens ikraftträdande upphöra* ~ *alla s. k. o-ade (ofullkomnade) äktenskap, vilka ej medförde samtliga de rättsverkningar, som åtfölja ett vigselfäst äktenskap* 1915. *Om gärningen är o-ad. O-ad handling i förfluten tid.* **-färdig.** *Ett utkast, en sorts halvdröm, vars o-het* ~ Fröding. **-förd.** *Stämningar, skissboksblad och ofullförda berättelser* Ax. Lundegård. **-gång|en;** -enhet. **1**) Egentl. För tidigt född o. därför ej fullt utbildad. *Om fostret kommer utan liv eller o-et fram* Lagen. **2**) Bildl. *Denne i mycket o-ne målare* Rich. Bergh. *Skriven med en ytterligt barnslig och o-en stil* Py Sörman. *[Amorina] hans jäsningstids storvulna och o-na skapelse* M. Lamm. — *Artistisk osäkerhet och o-enhet* Fr. Vetterlund. **-komlig;** -het. *Alla äro vi o-a. O. i ett eller annat avseende. Som ansåg en fattig man för en o. varelse. Allt mänskligt är o-t. Jordisk lycka är o. I denna den o-aste av världar. — I denna kompromissens, svekets och de mänskliga o-heternas värld. Påpekade mina o-heter* Ax. Munthe. *Fastän framställningen har sina o-heter* fel. **Syn.** behäftad med fel l. brister, bristfull, bristfällig, ibl. 'svag'. **-komn|ad.** Lagt. o. d. *O-at äktenskap* ofullbordat. **-ständig;** -het. *Arbetet är o-t, tredje delen saknas. O-t exemplar. Ge o-a uppgifter. Ha o. kännedom om* ~. *O-ast är emellertid redogörelsen för* ~. *O-t frankerad. — På grund av o-heten i uppgifter.* **Syn.** inkomplett, defekt, fragmentarisk, (ibl.:) oavslutad, outförd, ofärdig, stympad; ibl. dålig l. bristande. **-ändad.**

— **Ofunnen.** Skönl. *En ännu o. sanning, lösning.* — **Ofyndig,** -t, -are. Bergs. Ej malmförande. *Det o-a berget* E. Didring. *Varigenom man* ~ *skiljer malmen från det o-a gråberget* Nord. Fam.[2] *De lättare, o-are bergartskornen* ib. *O. jord, som skulle bortkastas* (vid vaskning). — **Ofågel.** Friare o. bildl. *Kajsa, nå så kom hit, din o.!* (till en tam kråka). *Och såg* ~ *efter o-n [pojkrackarn], som nu sprang bort över snön* G. Hedenvind-Eriksson. — **Ofållad** t. e. näsduk. — **Ofångbar.** Skönl. Mindre vanl. *[Bilder] lika o-a som de fladdrande solfläckarna över* ~ Bertil Malmberg. **Syn.** ogripbar.

— **Ofägnad.** *Som ingen gick o. från Blomqvists hem, hade hon* ~ A. Fridéen. — **Ofältmässig.** *Både befäl och manskap få anmärkning för o-het.* — **Ofärd,** -en. Gärna ngt högt. (bibl., skönl. m. m.). **I.** Enkelt. *O. kommer ju över de orättfärdiga* Bibeln. *Den som gläder sig åt andras o. bliver icke ostraffad* ib. *Som skola leda till min o.* ib. *Nära är deras o-s dag* ib. *När o-en nalkas eder såsom en storm* ib. *När väld på tinget dömer, står o. nära* Tegnér. *Det bådar o., när* ~. *Bringa o. över ngn, över sig själv. Bereda, söka, vålla, vilja ngns o. Spå o. Anstiften ej o. på jorden* Koranen, öv. av K. V. Zetterstéen. *Giftermålsmäklare kommer mycken o. åstad* Sigrid Elmblad, öv. fr. K. Franzos. **II.** Sgsr. Ex.: *Inför dessa o-sbud från Finland* Sveriges utrikespolitik (1915). *Hotande o-sdagar. Hans o-sdag* Bibeln. *O-sspådom. Den o-sstiftande Eris* E. Hellquist, öv. *En riktig o-sstiftare, o-sstifterska. I kamp och o-stid* B. Gripenberg. *I o-stider. Ett o-svarslande tecken.* *H. Ignatius, Från o-sår till självständighet, Hfors 1927.* **Syn.** olycka, fördärv, ond tid, skada, ibl. undergång l. katastrof. — **Ofärdig,** -t; -het. Två skarpt skilda bet. **I.** Huvudbet. Berövad lemmarnas (särsk. benens) 'fria bruk'. *En man, som varit o. allt ifrån moderlivet* Bibeln. *Jonatan hade lämnat efter sig en son, som nu var o. i fötterna* ib. *Bli o. En olycka, som gjorde honom o. för hela livet. O. i armarna, händerna.* **II.** Mindre vanl. (mer 'egentl.') bet. *Gå o. ur skaparens hand* ⋊ (full)färdig. *Runan har väl något o. utgått ur ristarens hand* O. v. Friesen. **Syn. I.** (lemma)lytt, lam,

förlamad, vanför, krympling, oför, ibl. halt; **II.** ofullbordad, ej avslutad l. färdig. — **Ofärg.** I kortspel. Motsatt trumf(färg) o. lågtrumf l. högsta o. andra färg. — **Ofär-g|ad.** *O-ad ull* naturfärgad. *O-at siden. I en flaska av o-at, genomskinligt glas. O-ade ögonbryn.*

— **Ofödd.** Egentl. o. bildl. *Lag om vissa rättshandlingar till förmån för o-a. (Ännu) o-a släkten. Skinnmössa av o. säl. — Skåda mot o. tid. Var ~ ett ännu ofött begrepp. Den o-a gärning, som ~* Sten Selander. — **Oför;** -het. Egentl. o. bildl. Nu mindre vanl. o. gärna skr. *Ett par händer ~, röda, vanskapliga ~ men icke alldeles o-a* A. Mörne. *En av dessa tjuvar var så klumpig och o., att den ej kunde komma undan* (om råttor). *Han kände sig uppriven och o. till arbete* G. Uddgren (om Strindberg). **Syn.** ofärdig, vanför; omöjlig (för) l. oanvändbar (till arbete).

— **Oför-.** 'Dubbelt' sammansatta ord med oför- hopföras härnedan (o. oför- upprepas ej, då de stå i samma 'stycke'). — **Oförarbetad** råvara. **-arglig;** -het. *En (fullkomligt) o. människa. Kan du bli ond över ett så o-t skämt? Det var då tämligen o-t* inget att förarga sig över, oskyldigt. *Under min tid ~ ingen 'livning', så när som på några o-heter.* **-behållsam;** -het. *En o. karaktär. Vidgick, erkände o-t, att ~. En av de få engelsmän, med vilka jag kunde o-t diskutera krigets växlingar* Edv. Westermarck. *Uttalade o-t sitt beklagande, att ~* Sigfr. Almquist. *Ett föremål för hans o-ma beundran. Den lysande kvickheten och den franka o-heten i Tegnérs brev* O. Sylwan. **Syn.** öppen(hjärtig), uppriktig, frispråkig, rättfram, (som går) rakt på sak, reservationslös. **-bere|dd;** -ddhet. *Gå o-dd upp i examen. Det kom över mig så o-tt, alldeles o-tt. Tala o-tt. Samtalet tog o-tt en annan vändning.* **Syn.** illa l. alls ej förberedd, improviserad; (o-tt:) utan förberedelse, (alldeles l. helt) oväntat l. oberäknat, plötsligt o. överraskande. **-blekn|ad;** [-elig]. Mest skönl. *Minnet av denna afton står ännu o-at för mig, står för mig i o-ad glans. I England fortlever ~ Charlotte Brontës rykte tämligen o-at* Karin Hirn, öv. — *Med brännande smälek och med o-elig ära* Erl. Hjärne. *En o-elig gloria* Fr. Böök. *Kuhlaus o-eliga »Majsång»* E. N. Söderberg. **-blommer|ad.** *Väl o-ad i de erotiska scenerna. Ett o-at erkännande av hans egen livsbankrutt. Detta något o-ade yttrande upptogs icke nådigt av värdinnan, som ~* Rik. Lindström. *O-ade sanningsord.* **Syn.** ofördäckt, 'osminkad', utan all utsmyckning, rakt på sak (gående), oförställd, 'naken', (allt för) uppriktig, ngt hänsynslös. **-brukad.** *O. kraft. Nya, (politiskt) o-e män.* **-bränn(e)lig,** -t, [-are]; -het. **1**) Egentl. Ex.: **a**) Utan -e-. *Golvet framför en eldstadslucka bör alltid vara av o-t material eller skyddat av dylikt* C. Borgenstjerna. *O. substans.* **b**) Med -e-. *Med dess tillhjälp framställas o-a kinematograffilmer* Sv. Arrhenius. **2**) Bildl. Ngn gång med gradformer. Ex.: **a**) Utan -e-. *I en av sina o-a sarkasmer* A. Österling. **b**) Med -e-. *En o. energi och gåpå-lust* T. Husén. *Gamle o-t optimistiske farbror Thorsten Nordenfelt* C. G. Laurin. *Ett o-t gott humör. Den o-aste av de o-a.* **Syn. 1**) obrännbar, eldfast, brandfri; **2**) som aldrig förlorar sin kraft (l. ibl. sin sälta); (hur) uthållig (som helst), som inget biter på l. kan rubba, ständigt lika livaktig l. glad o. pigg l. livad, ibl. evigt lika ung(domlig), ibl. 'oförbätterlig'. **-bätterlig,** -t, [-are]; -het; [-en]. *En o. tjuvpojke. O-are än någonsin. Då jag var gymnasiets o-a svarta får* Mari Mihi. *Ty han är en o. optimist. En o. ungkarl. När jag, 11 år senare, hörde herr Welhaven lika o-en sitta och skrävla vid ~* G. O. Hyltén-Cavallius. — *En o. stenåker. Till o. skada.* **Syn.** ohjälplig, som ej kan bättra sig, förstockad, inbiten, 'förhärdad', obotlig; ibl. som ej kan påbättras.

— **(Oför)delaktig;** -het. *F. n. torde det vara o. att köpa aktier i ~. En överenskommelse lika o. för bägge parter. Ekonomiskt o. En o. affär. Platsen är o-are för anfall än ~. Enär lutningen var särdeles o. Att raskorsningar mellan vitt skilda raser i regel äro o-a* H. Lundborg. *Vilket verkade o-t på äggmarknaden. Inverka o-t på hälsan. Jag är rädd, att det kommer att verka o-t på skolans anseende. Få en o. kritik. Hur lätt man minnes det o-a och glömmer det goda, som säges om folk. Har hon sagt något o-t om honom? Säj inget o-t om henne! Framstå, komma, framställa i en o. dager. Ha ett o-t utseende. Visa sig från sin o-a(ste) sida.* **Syn.** ogynnsam, oförmånlig, dålig, ibl. förlustbringande, olämplig, otjänlig, ogunstig, missgynnsam, 'värdelös', föga bevänt (med), som inte lönar sig, 'icke lönt'; ibl. omild l. nedgörande; (o-t ibl.:) illa, neddragande, nedsättande; **-dragsam;** -het(sanda). *O. mot olika tänkande, mot politiska motståndare. O. och överkritisk. En o-het mot de närmaste, som stod illa ihop med hans politiska frisinne. Den anda av självöverskattning och o-het, som måste sägas vidlåda den katolska läran.* **Syn.** intolerant, trångsint (o. överlägsen), fördömande, (ibl. nära) omedgörlig. **-dröjlig,** -t; -en. Nästan endast som adv. o. ofta skr. *För envar som utsetts till ledamot av riksdagen skall fullmakt o-en utfärdas i två ex., av vilka ~. Uppföres beloppet o-en på restlängd. Han bör o-en infinna sig.* **Syn.** (o-en:) utan dröjsmål l. uppskov, ofördröjligt, genast, med (det) första, skyndsammast, skyndsamligen. **-dunkl|ad.** Gärna

sky̆nl. *Lysa med o-at sken* ofta bildl. **-därvad.** Oftast friare l. bildl. *Så länge naturen ännu är o. (av industrin). Skrik inte ~, min hörsel är o.* Mik. Lybeck. — *Denne renhjärtade och av världen o-e unge man. Ung och o.*

— **Oföre.** Mindre vanl. Egentl. o. bildl. *Värsta o-t i portgången! Ridstigar över berg och moras, mindre lätt framkomliga i »oföre»* Nina Hammarskjöld. *Att de råkat ut för o. i början* (om flygare), 1929. *Utan den hjälpen blir det svårt [för den nya föreningen] att komma ur o-t* Tidn. Upsala 1924. *En utväg ur det o. [i Ålandsfrågan], som vi nu råkat fastna i* T. Segerstedt 1920. **Syn.** menföre, dåligt före l. väglag.

— (**Oför**)**enbar,** -t; -het. Skr., mindre vanl. än följ. *O-a motsatser. Den med dess natur fullkomligt o-a ställningen, att ~* Gust. Cassel. **-enlig;** -het. *O-a motsatser. Att det var något o-t i att på en gång vara presbyterian och svindlare. Du försöker förena två o-a metoder. På grund av absolut o-a politiska åsikter. Men långsinthet och nationalhat äro o-a med den engelska folkkaraktären* J. Gust. Richert. — *Att deras naturer voro rätt o-a och o-heten förstärktes ytterligare av hans beständiga sjuklighet* Maur. Hellberg. *Det behöver inte vara någons fel, utan en ren tillfällig o-het i tycken* Hugo Vallentin, öv. fr. Shaw. **Syn.** oförenbar, osammansmältbar, som ej låter sig förena, (alltför) olika, skiljaktig, väsensskild, stridig, motsatt, disparat.

— **Oföretagsam;** -het. *Han blev allt lojare och o-mare, ju mer det led på sommaren. O. i allt. Du måste söka motarbeta din o-het. O-hetssynder* W. Söderhjelm. **Syn.** trög, maklig, loj, slö, som lider brist på initiativ, ibl. håglös l. apatisk.

— (**Oför**)**falskad.** *O-ade varor. O-at vin.* — *På o-ad svenska, skånska. Med sin o-ade accent, dialekt. Ingen minnesvilla, utan ren och o-ad lögn. Deras häpnad var stor och o-ad, när ~.* **Syn.** äkta, naturlig. **-faren;** -het. Oprövad, ej förfaren; oerfaren. *O. i ngt.* **-fär|ad;** [-an]. *O-ad, o-at gå mot fienden. Var frimodig och o-ad i ditt hjärta* Bibeln. *O-at storma helvetets portar. O-at gå till sakens kärna.* — *Boken snärtar och ger sanningar med samma o-an.* **Syn.** orädd, tapper, djärv. **-glömlig,** -t, [-are; -het]. Särsk. skönl. även med -e- (oförglömmelig). Ex.: **1**) Utan -e-. *Så lyda de o-a orden: ~. Dessa o-a stunder. Står o-t inristat i mitt minne. Minnet därav har varit o-t ljuvt. Fick sitt o-aste uttryck ~* Ruben Berg. — *Om barndomsidyllens o-het* Erik Kihlman. **2**) Med -e-. *Oförglömmelig står för henne denna dag, då ~. En för oss o. vandring. Kvällen var o-t vacker* J. E. Rosberg, öv. **Syn.** oförgätlig. **-grenad. -griplig;** -het; -en. Mest skr. *Det är hans o-a rättighet* helt enkelt hans rättighet (som ingen kan avhända hm). *Yttra sin o-a mening (om ngn l. ngt)* 'enkla', anspråkslösa; ibl. (hovsamma men) bestämda, orubbliga. **-gänglig;** -het; [-en]. Gärna högt. *Vad som bliver sått förgängligt, det uppstår o-t* Bibeln. *Söka o-a värden, det o-a. Höljd med o. ära. Och från fjärran, fjärran år, / o-t ljusa, / höra vi ~* E. N. Söderberg. *Skriven med o. skrift.* — *De döda skola uppstå till o-het* Bibeln. *När detta förgängliga har iklätt sig o-het* ib. — Med annan ton: *[Oline,] hon var o.* Öv. fr. Hamsun. **Syn.** o(för)vansklig, oförvissnelig, ibl. oförstörbar, jfr även evig. **-gät|en;** -lig (-t, [-are]; -het; -en). Mest skr. o. särsk. skönl. *O-na, men för längesedan framfarna dagar* G. Hedenvind-Eriksson. — *En stund av o-lig stämning* Mats Åmark. *Att höra honom mässa var o-ligt vackert* Wilma Lindhé. *Bland dessa musikaftnar var det en, som var särskilt o-lig. En o-lig dag. En o-ligare vän har aldrig funnits. O-liga bedrifter.* **Syn.** (o-lig:) oförglöm(me)lig, outplånlig. **-görbar;** -het. Skr.

— (**Oför**)**happandes,** adv. Gärna ngt vard. *Då de o. mötas* Ola Hansson. *Några ord, vilka liksom o. halkade ur föreläsarens mun* Ane Randel. *Det kom så o., att ~* S. Siwertz. *Det gick alldeles o., utan att jag visste av det.* **Syn.** (plötsligt o.) oförmodat, oförvarandes, oförberett, som från skyn. **-hindrad.** *Du är o. att lägga in om ditt avsked. Förklara sig o. att uppta en sak till behandling.* **Syn.** o(be)hindrad, som har full frihet l. äger sin fulla frihet (att). **-höjd.** *Till o-a priser.* **-klarad.** *Saken är ännu o.* **-klarlig;** -het. *Det är o-t, hur han kunnat få partiet med sig. O-a naturfenomen. Saken har bedrivits med en o. slapphet. Hans tystnad är (mig) absolut o. Och av någon o. orsak rodnade hon* Fanny Alving. *Men rävarna höllo sig osynliga på ett nästan o-t sätt* J. Möllersvärd. *Det o-aste i saken var dock, att ~.* — *Sakens o-het ökas, när man betänker, att ~.* **Syn.** som man inte kan se orsaken l. ngn orsak till l. förklara (för sig), oförståelig, obegriplig, ibl. odefinierbar. **-kortad** t. e. upplaga. **-kränkt,** =; [-het]. Mest lagt. l. högt. *Lämna ngn i o. besittning av ~. Annan mans rätt(igheter) o(-a). Att Finlands svenska odling o. bevaras. Så att det må vårdas och behållas o.* Joh. Wretman. *Och ännu i denna dag ~ bibehåller jag o. den meningen, att ~* G. O. Hyltén-Cavallius. *Där glänser, o. av år, / den skönhet, som ~* Alb. Henning. **Syn.** okvald, ostörd, oförminskad, oantastad. **-liknelig,** -t, [-are; -het; -en]. Ofta skönl. *I denna o-a rosentid. Amelie Posse-Brázdová, 'Den o-a fångenskapen'. Av o. fägring. Hennes ännu i ålderns senhöst o-a stämma* A. Österling. *En alldeles o-t god skolupplaga* Peter Bagge. *Min o-t snälla*

»skolmoster» ~ A. T. Gellerstedt. **Syn.** makalös, enastående, ojämförlig, utomordentlig, allt överträffande, utan like l. jämförelse. **-lovad.** *Ännu o.* **-låtlig;** -het. *En o. synd, oartighet. Det är o-t av honom! Det är o-t hos en författare, som ~. O-t slarvig. Hon har burit sig o-t dumt åt* Jeanna Oterdahl. *Men jag känner mig ~ o-t lycklig* Sig. Agrell, öv. *O-heten i, av hans uppträdande framträder så mycket skarpare, som ~.* **Syn.** ibl. oursäktlig.

— (**Oför**)**medl**|**ad. 1**) Allm. *Inträdde en smula o-at och ~. Dessa o-ade omslag ~* M. Lamm. *Hör du, begagnar du parfym? tillade jag o-at* Agnes v. Krusenstjerna. *Han såg dikten och det modärna livet i en skarp och o-ad kontrast* Fr. Böök. **2**) Ämb. *O-at hemman* se förmedla I 2 (II. 837). **Syn. 1**) utan inledning l. mellanlänk l. synlig l. märkbar anledning, (tämligen) oväntad, direkt. **-mildrad.** *För att slippa höra hans oriktiga accenter och o-e sje-ljud* B. Gripenberg, öv. *I o. dager.* **-minsk**|**ad.** *I o-at antal. Med o-ad styrka. Besatt ännu o-ade arbetskrafter.* **Syn.** ibl. oförsvagad. **-mod**|**ad;** [-lig(het), gärna ngt vard. l. ldls.]. **1**) *Vid en o-ad rörelse av den sovande. De mest o-ade händelser. Vid hans plötsliga och o-ade återkomst. Då solen bröt fram helt o-at. Olyckan kom oss o-at uppå. Att hans charm låg i det o-ade.* **2**) *En bönbok, som jämte mycket annat o-ligt innehöll: Bön, då man faller utför ett kyrktorn* Jenny Engelke. *Utan rätt vad det är inträffa o-ligheter, och ~* Hans Larsson. **Syn.** o(för)väntad, (alldeles) oförutsedd, oförtänkt, oanad, opåtänkt, oförberedd, (plötslig o.) överraskande; (o-at bl. a.:) oförvarandes, oförhappandes, mot förmodan l. förväntan, 'rätt som det var', 'som en tjuv om natten'. **-måg**|**a,** -an, -or (konkr.). *Inse sin egen o-a. En viss o-a av samlat, ordnat arbete. Där hans praktiska o-a märktes mer än annars. O-a till arbete, att betala. Det började med o-an att dra på sig strumporna och slutar med o-an att leva* Öv. fr. Gontscharow. *Arbetso-a. — En o-a och konstfördärvare* Öv. fr. Max Halbe. *Men på ämbetsmannabanan är det ju bara o-or, som komma fram nuförtiden* Hj. Procopé (1909). **Syn.** oförmögenhet, brist på förmåga, vanmakt, hjälplöshet, oduglighet, olämplighet, svaghet; odugling, nolla, stympare, klåpare, krake. **-månlig;** -het. *Affären är för oss ytterst o. Ett o-t betyg, yttrande (om ngn), intryck. Fälla o-a ord om ~. Dra o-a slutsatser om ~. En för mig synnerligen o. kritik. — Frida, som genom sin broder hört o-heter om den store Skalden ~* B. Sjöberg. **Syn.** ofördelaktig. **-förmärkt.** Vanligare som adv. än som adj. *Med en o. rörelse (av handen). — Vilket sker nästan o. Stack ~ o. pappersbladet i systerns hand* H. Hultenberg, öv. *O. avlägsna sig. Åldern kommer o.* **Syn.** omärklig, omärkbar, knappt märkbar; osedd, utan att det märks, i smyg, lönnligen, i (all) hemlighet. **-mögen;** -het. Ofta skr. Jfr oförmåga. Ej nekad form av förmögen = rik. **1**) Allmännare. Ngn gång med gradformer. *O. till allt. Andligt o. O. till arbete. Den vilde skyten har ett krigiskt mod, / men är till kloka rådslag o. Var fullt övertygad om att han härtill var lika o. som en ko till att klättra i träd* E. G. Lilljebjörn. *Jag är o. att fatta, varför detta skulle göra honom omöjlig. O. att genom arbete förtjäna sitt uppehälle: arbetsoförmögen.* **2**) Impotent. **Syn. 1**) urståndsatt, ur stånd, oskicklig, oduglig, icke skickad (till l. att), ej mäktig, inkompetent, inkapabel, 'omöjlig', utan förutsättningar. **-mörk**|**ad.** T. e. *Bevara sitt förstånd o-at.*

— (**Oför**)**nek**|**ad;** -bar; -lig (-t, -are; -het; -en). **1**) Skr. *Härmed visserligen o-at, att ~.* **2**) Mest skr. *Det är o-bart, att ~. Det är Hjalmar Procopés o-bara förtjänst, att han ~* Hugo Lagus. **3**) *Enär det hela har en o-lig profan anstrykning* S. Belfrage. *Den direkta och o-liga ondskan* Fr. Böök. *Däri ligger en o-lig sanning* E. Hedén. *En o-lig originalitet. Hans kvickhet är o-lig. Men det är o-ligt, att ~* Fr. Böök. — *Bolmen, o-ligen en av våra vackraste insjöar* L. N. Rydeman. *Det ansvar, som här o-ligen vilar på oss ~.* **Syn.** (o-lig:) oneklig, ovägerlig, ostridig, oomtvistlig, obestridlig, ovedersäglig, oemot- l. ogensäglig, ofrånkomlig. **-nimbar;** [-het]. *Sådant, som för våra sinnen är o-t. Med tysta, nästan o-a fjät.* **-nuft,** -et; -ig(het). **1**) *Dårars hjärtan ropa ut sitt o.* Bibeln. *Vilket o.! Det vore o. att tro det. Som för mig var hårresande o., rena o-et. Därför ligger också största o-et i denna tidsriktning däri, att ~. — Törnroseri och o.* Fröding, Ett gammalt förmak. *Och prata o. vid fågelsång* A. Österling. **2**) O-ig. **a**) Huvudbet. *Då var jag o-ig och förstod intet* Bibeln. *Vishet och tuktan föraktas av o-iga* ib. *Sök behärska dina o-iga idéer! Den o-igaste karln i hela socknen, den tog hon. Gör du det, så är du bra o-ig. Det är o-igt av honom att ~. Gammal, o-ig, hopplös kärlek. O-igt slöseri. — Jag vill inte längre lyssna på dina o-igheter.* **b**) *De o-iga djuren* oftare 'oskäliga'. **Syn. 1**) dårskap, oförstånd osv.; **2**) **a**) dåraktig, oförståndig, oklok, ovis, dum, fnoskig, tokig, 'vanvettig', 'rubbad', absurd, huvud- l. besinningslös; **b**) oskälig. **-nöj**|**d;** -sam(het). *Ständigt o-d, ständigt sur och grinig. — Den o-samme tål icke se, att en annan har det bättre. O-sam har han alltid varit. Den o-sammaste av underhållshjonen. Vad vi egentligen lärde dem var o-samhet med det lilla, som förr var dem nog ~* E. v. Otter. *Indrypa hos ngn o-samhetens gift.* **Syn.**

(o-sam:) alltid missnöjd (med sin lott), miss- l. obelåten, 'omättlig', som aldrig får nog, ibl. nära (sur o.) 'grinig'. **-packad.** *O. velociped* Järnvägshandb.

— (**Oför**)**ruttnelig** skr., mindre vanl. **-ryckt.** Mindre vanl., bildl. Orörd, orubbad. *Jag bibehåller o. min mening, nämligen att* ~. **-rätt,** -en, -er. Ofta skr. *Begå en (svår) o. mot ngn. Han har lidit stor o. av sina förmän. För att ingen skulle lida o. (av hm, från hans sida). Få svälja, finna sig i många lidna o-er. Som om o-en tillfogats honom själv. Söka reparera en (begången) o. Den o-en mån I då förlåta mig* Bibeln. *'Skriv o-er i sand, välgärningar i sten!' säger ett gott gammalt ordspråk* Torsten Tegnér. *Låt snöa över gamla o-er!* **Syn.** orättvisa, orätt, kränkning, förorättelse, orättfärdighet, förfördelande; (ibl. mer l. mindre nära:) (över)våld, övergrepp, skymf, förolämpning, intrång. **-rättat.** I uttr. *(Återvända, komma tillbaka, få gå) med o. ärende* utan att ha uträttat l. kunnat uträtta sitt ärende, utan framgång l. (vunnet) resultat.

— (**Oför**)**sag**|**d;** -dhet. *Hennes uppträdande var o-t utan att på något sätt utmana. Ett o-dare sätt skulle här vara på sin plats.* **Syn.** oförskräckt, utan all blyghet l. försagdhet. **-sedd. 1**) Mindre vanl. Skr., skönl. o. högt. *O! vilken stakar ut för mig / min dunkla, o-a stig?* Ps. 5. — *Det skedde (alldeles) oförsett.* **2**) *Dö från 5 o-a barn* oftare 'oförsörjda'. **Syn. 1**) oförutsedd, varom man intet vet, oväntad, oförmodad; **2**) oförsörjd o. d. **-seendes,** adv. Skr., mindre vanl. Jfr föreg. 1. Helt oförutsett, utan att ngn anat l. tänkt det; (ibl. nära:) av förbiseende l. misstag l. ren tillfällighet. *Och o. bita en herre i det bara benet med sina förgiftade tänder* Julia Pripp, öv. **-seglad** t. e. försändelse. **-siktig;** -het; -tvis, adv. *En o. rörelse förrådde oss, och tjädern flög sin väg. Djärv utan att vara o. Tanklös och o. Det o-aste var, att de ej försäkrat sig om broderns bistånd. Ett (ytterst) o-t yttrande. Hur kan du vara så o.! O. i sina yttranden. Har du varit o. med honom och blottat dig? Det var (bra) o-t gjort (av dig).* — *Höjden av o-het. Av (ren) o-het hade de ej satt ut några vaktposter den kvällen. Till o-het meddelsam* Jac. Ahrenberg. *Vi begingo den o-heten att* ~. — *Om han o-tvis först uppvisar trumfföljden* ~ W. W:s spelböcker. **Syn.** obetänksam, obetänkt, lättsinnig, tanklös, sorglös, bekymmerslös, vårdslös, 'ovålig', oaktsam, överilad, oöverlagd, besinningslös, oövervägd, huvudlös, oklok, oförståndig, lättvindig, väl djärv, dumdristig.

— (**Oför**)**skräckt;** -het. *O-a äro i alla fall deras krigare. O-a såsom unga lejon* Bibeln. *O. stå kvar på sin plats, när* ~. *Som o. stod vid sin (en gång uttalade) mening. Modig och o. Med o. mod. Man erinrar sig, hur han o. sade franska kyrkoledare sin mening om Ruhrockupationen* Tor Andræ. *Inkonsekvenserna och felen i Rydqvists verk påtalas o., men hövligt* Fr. Böök. *Ty jag har i mitt långa liv aldrig sett en o-are man än du* Fanny Alving. — *Med o-het försvara varje fotsbredd jord. En o-het i försvaret av även de galnaste meningar, som nästan utmanar löjet.* **Syn.** som visar (prov på) mod l. mannamod, ibl. beslutsam l. bestämd, se f. ö. djärv. **-skur**|**en.** Fackl. Se förskära[3] 1 (II. 888). *O-en konjak. I o-et tillstånd, skick.* **-skyll**|**d.** *O-d motgång, lycka, framgång. Du, som själv av försynen fått så mycket o-t* Jenny Engelke. *Många o-da lidanden hade hon att utstå, innan* ~. *O-t beröm eller klander. Lida o-t.* **Syn.** oförtjänt, som man ej förskyll(a)t l. förtjänat l. är värd; (o-t ibl.) oskyldigt. **-skäm**|**d,** -t, -dare; -dhet (med plur.). Ej till 'förskämd'. *Ni är o-d, beter Er o-t (mot damen), min herre! O-d mot sina lärare. Jag tror du blir o-d. En o-d lymmel. En o-d lögnare. Nog o-d att åter söka komma in. O-t nog fordrade han t. o. m. ursäkt. O-da fordringar. Budet är o-t lågt. Ju o-dare svar man kunde ge, dess muntrare blevo skratten. Fräck och o-d. En o-d min, uppsyn. Se o-d ut. O-t dyrt.* Märk uttr. *Att jag gynnades av en rent av o-d tur* Arthur J. Jacobsson. — *Svensken är värnlös mot o-dhet, säger Gustav Sundbärg. De va då höjden åv o-dhet! En vänlighet glömde Zorn aldrig, men en o-dhet ville han genast snoppa av* C. G. Laurin. *Inga o-dheter, om jag får be!* **Syn.** fräck, förolämpande, oförsynt, otidig, skamlös, oblyg, näsvis, impertinent, hutlös, djärv o. hänsynslös, mopsig, 'nosig', osnuten, ohövisk, otillständig, opassande, 'ohängd', slyngel- l. lymmelaktig, näbbig (ngt svagare), ibl. påflugen l. mkt ogrannlaga. **-skönad** t. e. verklighet.

— (**Oför**)**slapp**|**ad.** *Med o-ad energi, o-ade nerver, o-at intresse.* **Syn.** oförsvagad, oförslöad. **-slöad. -smådd. -son**|**ad** l. **-son**|**t;** -bar (skr.); -lig(het). **1**) *Ä ni ännu o-ade? O-ad skuld. Ett o-at brott.* **2**) *En känsla av o-bar skuld* Agnes Langenskjöld. **3**) *Di ä o-liga (fiender). Framför allt var han den katolska kyrkans o-lige fiende, en o-lig fiende till den katolska kyrkan. Ett o-ligt sinne. De o-liga* ibl. även namn på politiskt parti. *Förfölja ngn med o-ligt hat. O-liga motsatser. Nomaderna kämpade tappert för sin tillvaro mot en o-ligt hård och karg natur* Sven Hedin. — *Med o-lighet hata och förfölja. Att han själv numera höjt sig över den kyrkliga o-lighetens synpunkt* Har. Hjärne. **Syn.** (o-lig:) oblidkelig, obeveklig l. otillgänglig för (varje) försoning, omedgörlig, stenhård, ibl. intransigent.

— (**Oför**)**stå|dd;** -elig [l. ngn gång -bar]; -else; -ende (subst. o. part.). **1**) O-dd. *Gå o-dd genom livet. Inbilla sig, att man är o-dd och ringaktad. Här har du talat — o-tt / kanhända för de flesta* Hj. Lundgren. **2**) O-elig. *Ytterligt skematiska och alldeles o-eliga utan hans föreläsningar eller enskilda lektioner* Gust. Aldén. **3**) O-else. *Modärnisternas o-else för den äldre ~ dikten* E. Kihlman. *Främlingarnas fullkomliga o-else av tavlornas innebörd* Aug. Lindberg. *O-else inför ngt. Spärrade upp ögonen i pur o-else* Dan Andersson. *Mötas av den bittraste o-else* ib. *All o-else som mött honom* Prins Wilhelm. *Med djup o-else* Gust. Collijn. *O-elsen hos allmogen för ~* M. Sjöbeck. *O-elsen mellan lappar och svenskar* Vald. Lindholm. **4**) O-ende. **a**) Subst. *Mitt o-ende av den tyvärr alltför vanliga genikulten* Alb. Engström. *Trots det myckna o-ende, som du här rönte* Vilh. Lundström. *Samtidens fullkomliga o-ende inför hans idéer. Dessa minnen skulle åtminstone aldrig utsättas för kallt o-ende* Thora Dardel. **b**) Part. *Och då jag kanske såg lite o-ende ut, tillade han ~. Stirrade o-ende på henne. Med ett o-ende grin. Stå o-ende (in)för ngt. Ställa sig o-ende (in)för, till saken. Vilken ej ställde sig o-ende. Vår styvmor var oerfaren och o-ende för barnen* Strindbergs systrar. **Syn.** (o-dd ibl.:) ouppskattad, misskänd l. missförstådd; (o-elig:) obegriplig, ofattlig; (o-ende ibl.:) okänslig, osympatisk, utan intresse l. förståelse för l. förstånd på. **-stånd;** -ig(het). **I.** *I barnsligt o. Handla, fela av o., i ungdomligt o. I sitt o. trodde han ~. Visa o. i ämbetet. Vem var då jag, som i o. gav vishet namn av mörker?* Bibeln. **II.** O-ig. *En o-ig människa. Till den o-iges rygg hör ris* Bibeln. *O, huru o-iga ären I ~* ib. *Ung och o-ig. Det var mycket o-igt av dig, var nättopp det o-igaste du kunde göra (i den situationen). O-igt handlat. Bära sig mycket o-igt åt.* **Syn. I.** dumhet, enfald, oklokhet, oförnuft, dåraktighet, omdömeslöshet, ibl. (straffbar) brist på omdöme; (ibl.:) obetänksamhet, tanklöshet, kortsynthet; **II.** jfr I o. oförnuftig.

— (**Oför**)**täll|d;** -dhet. *Att min beundran var o-d. Och stirrade på honom med o-d häpnad. Det hördes o-da utrop av förvåning och beundran. Och lyssnade med o-t intresse. Till deras o-da glädje beslöt han nu ~. Han var ~ den mest o-t glade av människors barn. Nå, skulle inte Rask vilja förkorta tiden med att omtala något äventyr? frågade jag nu helt o-t* Aug. Bondeson. *Att jag öppet och o-t uttalade min mening* G. O. Hyltén-Cavallius. *Med ett anlete, som uttryckte den o-daste förvåning* Fanny Alving. **Syn.** oskrymtad, allvarligt l. fullt l. uppriktigt menad, uppriktig, oförblommerad, osminkad, rakt på sak, (ibl. nära:) 'största'. **-störbar;** -het. *Att vår ande är ett väsen av helt o. natur ~. Vad livet har o-t och störst* J. Tegengren. *Materiens, energiens, kraftens o-het.* **-svagad** t. e. lösning, energi, arbetsförmåga, kropp. **-svarlig;** -het. *Det är o-t av dig att gå så tunt klädd. Ett (alldeles) o-t klemande med barnen. Och o-t svag för sitt »yrväder», såsom hon smeksamt kallade Elin* Hinke Bergegren. *Regeringens hållning i konflikten är o.* **Syn.** som icke kan försvaras, oursäktlig, oförlåtlig. **-synt;** -het. *O. nog kommer han här och fordrar, att jag ~. Har ni i hela ert liv ~ träffat på en o-are människa? — Han har haft o-heten att referera till dig!* Hj. Bergman. *Att vargarna behövde en skarp näpst för sin o-het* Hertig Larson. **Syn.** se oförskämd. **-säkr|ad.** *Ha o-at, byggnaderna o-ade, lösöret o-at (såväl mot brand som inbrott).* **-sökt.** *Icke lämna något o. för att ~* försöka allt för att. *Medlet är ännu o.* oprövat. — Ngn gång (åld. l. skönl.) även om person. *En (alldeles) o. ungdom* oprövad, helt 'grön', oerfaren. **-sörjd.** *Efterlämna 7 o-a barn* utan livsuppehälle l. bärgning. *O-a döttrar* ibl. ogifta.

— (**Oför**)**tecknad.** Märk mus. t. e. *Den o-e durskalan* utan kors l. be. **-ten|nad** l. **-ten|t.** *Koka aldrig i o-ta kopparkärl!* **-tjänt.** Även -tje-. *En o. beskyllning. O-a bannor bita ej. Och jag visste, att hans fattigdom var lika o. som mångens rikedom* Rik. Lindström. *Den o-aste förnedring* Per Hallström. *O. lycka, framgång. En o. utmärkelse. Berömmet var o. O. lovordad för ngt. Han är o. av så stor lycka.* **Syn.** oförskylld, som ej gjort sig förtjänt av, som man ej förtjänat l. förskyllt, ibl. orättvis. **-trut|en,** -et, -nare; -enhet. Mkt vanligare än den jakade formen o. svagt anslutet därtill. *Med o-en iver. O-en i sina göromål. O-et arbete. Det o-na nit och den osparade arbetskraft, som åstadkommit detta möte [det 'ekumeniska'], är värt en honnör* T. Segerstedt. *Ett livslångt forskararbete, o-et fortsatt ännu in på ålderns dagar. O-nare än någonsin förr ägnade han sig åt sitt livsverk. Yrkesskicklighet brast nog icke, o-enhet alls icke.* **Syn.** o(ut)tröttlig, oförtröttad, oförtröttlig, trägen, rastlös, (ibl. nära:) strävsam o. uthållig, driftig, drivande, med alltid vaken energi. **-trött|ad;** [-lig, skr.]. *I full och o-ad verksamhet. O-at, med o-ad iver ägna sig åt ~. — En o-lig samlare av ~.* **-tull|ad.** *O-ade varor. Har du något o-at med dig?* **-tvål|ad;** -bar. Fackl. Jfr försåpa. **-tydbar,** -t. Ofta skr. *Det har icke varit möjligt att med en o. titel angiva uppgiften för det arbete, som här framlägges* Y. Hirn. *Ha ett o-t orientaliskt tycke. Men annars visade Kalkutta o-t, att det blivit anlagt av européer för européer* K. Zilliacus.

Som o-t erinra om ~. *Ja, därom bära kammarens protokoll o-t vittne. Bara o-a marken av* ~. *Och den strykande aptiten talade nog sitt eget o-a språk.* **Syn.** otvetydig, (sol)klar, oförneklig, lättbegriplig, ofrånkomlig, tydlig, omisskännlig, uppenbar. **-täckt.** *Han talade detta i o-a ordalag* Bibeln. *Med förtäckta anspelningar och o. förakt* Per Hallström. *Med o. avsky. O. yttra sina tankar om* ~. **Syn.** öppen, ohöljd, tydlig. **-tänkt,** =. Mest skr. *O. skall han komma och bemäktiga sig riket* Bibeln. *O-a gäster få o-a rätter. Det var då alldeles o., sa käringen, kom in i himmelriket. Men en dag den slogs / helt o. i spillror av en aktlös hand* B. Risberg. **Syn.** oförmodad, (helt) oväntad. **-töv|ad,** -at. Mest skr. *Saken fordrar o-ad handläggning. Kräva ett o-at inskridande, att regeringen o-at inskrider. Varpå de o-at sätta sig i gång mot* ~. **Syn.** ofördröjlig.

— (**Oför**)**utse|bar;** -dd; -ende (part.). **1**) O-bar. Mest skr. *Låt vara, att framtiden till själva sitt väsen måste anses o-bar* T. Holm. *Genom en o-bar manöver. [Erik Hedéns] förmåga av de mest oväntade och o-bara infall, fantasier och paradoxer* J. Landquist. **2**) O-dd. *O-dda händelser, som helt omkastade alla planer. Det mest o-dda i händelsekedjan var dock* ~. *O-dda hinder, svårigheter. Fallet var o-tt (i lagen).* **3**) O-ende. Skr., mindre vanl. *Just så planlös, o-ende, opraktisk och inbillningssjuk, som jag är i verkligheten* Rabbe Enckell. **Syn. 1**) omöjlig att förutse, fullkomligt oväntad l. överraskande l. oförmodad.

— (**Oför**)**vanskad.** Skr. *En o. text. Då färgeriet ännu hade kvar sin hantverksmässiga karaktär o.* Carl Sahlin. *Den sanna och o-e marxismen* I. Oljelund. **Syn.** ofördärvad, oförfalskad. **-vansklig,** -t, [-are]; -het. Skönl. o. högt. Ngn gång även med -e-. *I o. härlighet. Hölja sig med, inlägga o. ära. Av o. skönhet.* **Syn.** ovansklig, oförgänglig, oförvissnelig, odödlig. **-varandes,** adv. Ej (som oförhappandes) vard. *Varvid hon o. kom att sopa ned ljusstaken med ärmpuffen* utan att hon tänkte därpå, ofrivilligt, av våda. *Det skedde o. Komma över ngn o.* plötsligt o. oförberett. **-vill|ad.** *O-ad av teorier. Med o-at omdöme, o-ad blick. O-ad av alla partisynpunkter. Med o-ade ögon* Sven Haglund. *Vid o-at sunt förnuft* Hj. Procopé. **Syn.** opåverkad, sund, vettig, sansad, klarseende, klartänkt. **-vissn|ad;** -elig(het). Skönl., bibl. o. högt. Gärna bildl. **1**) *Den frid, som ännu står / i o-ad blomma* E. N. Söderberg. *Dock evinnerligen bliver / o-at Herrens ord* Ps. 646. **2**) *Då skolen I* ~ *undfå härlighetens o-eliga segerkrans* Bibeln. *Bevara som en o-elig minnesblomma.* **Syn. 2**) oförgänglig, o(för)vansklig. **-vitlig,** -t, -are; -het; -en. Gärna skr. *Om de befinnas o-a* Bibeln. *En o. man, karaktär. O. i sin vandel. Ett o-t leverne. Leva o-t. Var o-t hederlig. Hans (rykte för) o-het hade fått en fläck. O-het i vandel.* **Syn.** fläckfri, tadelfri, otadlig, tadellös, oklanderlig, oantastlig, ibl. oanfäktbar. **-förvåll|ad;** [-ande; -andes (adv.)]. *Sona detta sitt o-ade brott* A. Lagrelii Kinaresa. *Självförvållade och o-ade konflikter med ämbetsbröderna gjorde honom livet surt* Hj. Alving. — *För övrigt ber jag om ursäkt för det trassel vi förorsakat, men vi äro verkligen därtill o-ande.* — *De orättvisor, för vilka vi* ~ *o-andes ha blivit utsatta* (utan vårt förvållande) I. Lo-Johansson. **-väg|en(het).** *O-en seglare. Sorglös och o-en. Djärv och o-en. En av de o-naste sällar jag känt. Ett o-et språng.* — *Med en o-enhet utan like.* **Syn.** se förvägen (II. 975). **-väntad** mindre vanl. än oväntad, oförmodad osv.

— (**Oför**)**ytterlig;** -het. Mest friare o. bildl. *O-a varor. Att en förmögenhetsdel blir, görs o. Som ett samfällt och o-t arv, från vilket ingen kan göra sig urarva* Olof Palme. *Vad öbefolkningen anser utgöra dess klara och o-a rätt. Människans o-a rättigheter.* **Syn.** oavhändbar, oavhändlig, omistlig; (ibl.) som icke kan l. får säljas l. avyttras, osäljbar. **-ädlad.** Lant., trädg., tekn. osv. *Den o-e, småvuxna lantrasen* H. Juhlin Dannfelt, (om får). *O-e (nypon)rosor. En oljekvist, som spirat fram / ur o., jordisk stam* C. D. af Wirsén, Ps. 556. *Timret forslas nu oförädlat till kusten, där det förädlas vid ångsågar* O. Klockhoff. **Syn.** ibl. oympad, ibl. o(be)arbetad. **-änderlig;** -het; -en. *Evig och o. Deras värld tycks nästan o.* Elin Hök. *Under en o-t blå himmel* Olof Enckell. *Långtidslån med o. ränta. Att färgen skulle förhålla sig o. i solljus (ljusäkta) och i svag lut (tvättäkta) samt ej färga av sig (vara smetfri)* Carl Sahlin. *Att de lagar, som därinne [i ditt inre] tala sitt tysta språk, äro högre och o-are än* ~ Natanael Beskow. — *Denna o-het i känslor, som* ~ Ad. Hillman, öv. *Vissa sägners o-het genom tiderna.* — *O-en, o-t densamme genom tidernas omskiftelser. Allt var sig o-en och på pricken likt från det ena året till det andra* Emma Bendz. *Resultatet blev o-en, att* ~. *Ständigt och o-en.* **Syn.** beständig(t sig lik), oförändrad gm tiderna, ibl. bestående l. evig, som ej (för)ändras l. (för)ändrar sig l. försämras, varaktig, beståndande, permanent, konstant, fix, ibl. definitiv, aldrig växlande, oförstörbar, orubblig, förblivande, o(för)vansklig, oförvissnelig, ibl. oförsvagad. **-ändr|ad.** Jfr föreg. *O-at densamme. I o-at skick. Till byggande av nybyggesvägar anslogos [av riksdagen] o-at 50,000* 1931.

— **Ogagn.** Ofta skr. *Sysslolösa lymlar,*

som endast göra o. Där detta gör mera o. än gagn. Låta framtiden utvisa reformens gagn eller o. Som indirekt medför o., då ~. *Av honom har man då bara o.* **Syn.** skada, förfång, onytta, otjänst(er), ibl. ofog. — **Ogal|en.** Ldls., folkl. Blott nekat. *Att det icke skulle vara så o-et att räkna med decimaler* C. J. L. Almquist. *Han bär sig inte så o-et åt.* **Syn.** oäven. — **Ogallrad** t. e. (ung)skog, rovåker. — **Ogaranterad.** T. e. *O-e utskottsknivar* 1920. — **Ogarnerad** t. e. hatt, tårta. — **Ogarvad.** — **Ogemen,** -t. Gärna ngt folkl. l. vard. *O-t stor. Ehuru jag har en o. tilltro till* ~ Hans Larsson. *Till o. förlustelse, o-t nöje, o. fägnad för åskådarna. Vari Hammarsköld* ~ *torde ha funnit en o. tillfredsställelse* Fr. Böök. *Rodnande och o-t smickrade* Dan. *Som o-t roade åhörarinnorna* K. A. Hagberg, öv. (1917). **Syn.** utomordentlig, oerhörd, synnerlig, ovanlig, 'sällsynt'. — **Ogemytlig;** -het. *En bister och o. herre. Genom sitt avmätta och o-a, nästan fientliga sätt. Därtill är landet allt för ogästvänligt och o-t* Sven Haglund. *Efter krigsåren* ~ *har allt blivit ännu o-are* Gust. Cederström. *En o. liten vindskammare i* ~. *Den tråkigaste och o-aste av alla nöjeslokaler, Kristallsalongen* C. G. Laurin. — *Beror på o-het från en part och trångbröstenhet från en annan* Erik Lindberg. **Syn.** (ibl. nära:) ovänlig, otrivsam, otrevlig, som sprider otrevnad (omkring sig), otillgänglig, trumpen, tvär, butter o. d.

— **Ogen** l. **Ogin,** -t, -are; -het (ngn gång med plur.). Kan även betraktas som två ord. **1**) Huvudbet. E-formen mindre vanl. o. mer skr. *Var nu inte så ogin (mot oss)! Tror du du får något åv den ogina människan! Och meddelade i ogin ton, att* ~ Alfr. Åkerlund, öv. *Hodschan svarade ogint: Jag har inte reda på den* Fr. Böök, öv. *Dessa tre nationer äro världens oginaste folk, ehuru de alltid själva hålla sig framme* Arthur J. Jacobsson. *Han hade många goda gåvor, men lyckan var honom ogin* Har. Hornborg. — *Beskyllas för oginhet. Hon led av att se de dagliga oginheterna mot den gamle* ~. *Ogenhet och hett humör hade man lämnat hemma* S. Lagerlöf. **2**) Numer mindre vanl. Nästan endast e-form o. skr. *Söka sig fram på besvärliga och ogena stigar. En ogen metod.* **Syn. 1**) o(tjänst)villig, ohjälpsam, obågad att hjälpa, snål på sin hjälp, rädd om besväret, (ibl.:) ovänlig, snål, girig; **2**) som inte genar, (som blir) längre, krok-; ovig. — **Ogendrivbar;** -het. Skr. Ovederlägglig. *Skaffat sig o-a bevis för* ~. — **Ogener|ad,** [-thet]. Bet. växla mln ledig o. oblyg l. fräck. *Grep en tidning från läsbordet för att synas o-ad* Einar Smith. *Jag använde också en som jag hoppas ej alltför o-ad talton, och* ~ C. G. Laurin. *O-at slå sig ner i bästa stolen. Röra sig o-at i alla kretsar. Var (bara) alldeles o-ad!* ibl. = känn dej som hemma. *Man känner sej så o-ad med honom.* — *Denne herre övertog helt o-at hela konversationen vid bordet, så att* ~ G. O. Hyltén-Cavallius. *Man lägger bort titlarna för att mera o-at kunna säga varandra sanningen* Kabbarp. *Han gav o-at all religion en god dag* Marika Stiernstedt. *På ett väl o-at sätt. De franska naturalisternas o-ade bruk av levande modell* O. Wieselgren. — *Med en o-thet, som man ville karaktärisera som fräckhet.* **Syn.** ledig, otvungen, obesvärad, osökt, fri o. naturlig, ibl. som hemma l. hemmastadd; ibl. oberörd l. likgiltig; oblyg, fräck, nonchalant, (alltför) tilltagsen.

— **Ogenom-** i en del (ofta skr.) ord; några ex. hopföras här. **1**) *Yttermurarna voro [i antiken] alltså oftast o-brutna* Nord. Fam.[2] — *Den mur av tystlåtenhet, varmed polisen omgärdat sig, är f. n. praktiskt taget o-brytbar.* **2**) *Planen är (fullkomligt) o-förbar. Ansett företaget så gott som o-förbart* Har. Hjalmarson. *Alltför väl inse teoriens o-förbarhet.* — *O-förda, brustna och grumlade bilder komma i mängd på Dahlgrens konto* E. A. Karlfeldt. **3**) *O-skinliga brevkuvär, lampskärmar, kroppar. För framvisning av o-skinliga föremål såsom ljusbild* 1927. *Spar ej på signaler vid o-skinliga kurvor!* Sv. Motortidn. 1922. *På grund av papperets o-skinlighet.* — Även bildl. *Hans avsikter därmed voro sannerligen icke o-skinliga.* **4**) *Och under träden gör ett busklager* ~ *skogen o-skådlig* mindre vanl. — *Den gudomliga allmaktens o-skådliga avsikter* M. Lamm. *När Malin såg så där o-skådlig ut, betydde det* ~ Marika Stiernstedt. *[De övriga namnen äro] fullkomligt o-skådliga* Arthur Hammarström. *Insvepa sitt ansikte i en min av o-skådlighet.* **5**) Lant. m. m. *Någon tät och o-släppande underbädd*)(vattengenomsläppande. — *Styv, o-släpplig lerjord* E. O. Arenander. *Där jorden är o-släpplig, så att vatten och luft utestängas* H. Juhlin Dannfelt. *Det glatt vävda tyget blir, då det är vått, o-släppligt för luft* Nord. Fam.[2] — *Att mojord i avseende på o-släpplighet närmar sig lera* H. Juhlin Dannfelt. **6**) Egentl. o. bildl. *En väldig, o-tränglig törnhäck* E. Grip. *O-tränglig för vatten. Mörk, o-tränglig, stjärnlös natt* Ellen Ryding, öv. *I o-trängligt mörker.* — *Kaptenen bibehöll* ~ *en o-tränglig slutenhet* ~ Hj. Bergman. *Mysteriet blev allt o-trängligare, ju* ~ Ax. Munthe. — *Snårskogens absoluta o-tränglighet gäckade alla våra bemödanden.* **7**) *O-tänkt.*

— **Ogensäglig,** -t, -are; -het; -en. Skr., ofta skönl., särsk. vanligt i Finl. *Hennes charm är o., hennes spel är intelligent* ~. *På sin tid varit världens o-t snabbaste fartyg* K. Zilliacus. *O-t bör förbundsfrågan i*

tid förberedas. — *Märkena äro o-en desamma som på skjortbröstet* Öv. fr. Ashton-Wolfe. **Syn.** o-e motsäglig, ovedersäglig.

Ogentil. *Det vore o-t gjort av dig. Vara o., bete sig o-t mot* ~. **Syn.** ofin, plump, tarvlig, oartig, opassande, oborstad, simpel osv., ibl. småaktig. — **Ogift;** -het. *Leva o., i o. stånd, i o-het* ibl. = i celibat. *Som o. deltog han mycket i* ~. *Förbli o. O. moder. O-a Andersson har tidigare varit i delo med polisen.* — **Ogiftig;** -het. *Ett praktiskt taget o-t medel. Tre eller fyra o-a ormar finnas också* ~ Erik Nyström. — *På grund av sin o-het har den [klorofyllen] någon användning till färgning av leksaker, konditorivaror,* ~ Kjellins Varulex. *[Den röda fosforn,] värdefull genom sin o-het* Sv. Arrhenius.

— **Ogill.** Åld. o. som lagt. även 'ogild' (jfr gill). *Den förra löftestiden skall vara o.* Bibeln. *Viger präst dem, som äktenskap ej bygga må, vare vigsel ogild* Äldre giftermålsbalken. *O. är valsedel: till vilken använts annat än vitt papper; å vilken finnes anbragt kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;* ~ Vallagen 1909. *Den hemskickade o-e ordföranden* N. Selander, öv. — *Livet gick sin gilla eller o-a gång på läsidan om den stora stormen* Hasse Z. — *Varder han så dräpen, ligge o.* ohämnad (dvs. dråparen är då strafflös). **Syn.** ogiltig. — **Ogill|a.** **1**) Vanligen i förening med tadel. *Han o-ade skarpt alla dylika utbrott. O-a ngns handlingssätt. Då onkeln på det starkaste o-ade sin nevös val av livsledsagerska. Jag o-ar, att man på det sättet söker gå bakvägar. O-ande blickar, miner. Två personer, som drogo en o-ande uppmärksamhet till sig* Sig. Agrell, öv. *Ser man på, muttrade han, smått o-ande* ~ S. Siwertz. — *Som mottogs med allmänt, med högt o-ande. Högt yttra sitt o-ande av* ~, *över* ~. *Då hon måhända spårade något o-ande i denna förvåning. Men vet ej i vilka ord han bör kläda sitt o-ande* Vera Kjellberg, öv. **2**) Förklara ogiltig o. d. *O-a en anmärkning, ett jäv, ett krav, besvär. Häradsrättens dom o-ades i hovrätten.* **Syn.** **1**) tadla, klandra, fördöma, lasta, beklaga, vara l. ha mkt emot, göra allvarliga invändningar l. föreställningar emot, bryta staven över, ställa vid skampålen för; **2**) förklara ogiltig, upphäva, förkasta, avslå, utdöma ℞, kassera, tillbakavisa, underkänna, avvisa. — **Ogiltig;** -het. *Att valet måtte förklaras o-t och* ~. *Göras o. Skälet är o-t och kan icke godtagas. En o. ursäkt. Operforerade frimärken äro o-a för frankering* Postboken 1915. *O-t mynt.* — *Satsens o-het i förevarande fall. Yrkande om o-hetsförklarande av beslutet om* ~. **Syn.** kraftlös, utan giltighet l. (gällande) kraft, ibl. ej längre giltig l. gällande l. gångbar, ogill; (ibl. nära:) betydelselös, grundlös, 'ihålig', bedräglig, haltlös.

— **Ogin** se (det ovanligare) ogen. — **Ogjord.** **1**) *Det som är gjort kan icke göras o-t. Gjort kan ej bliva o-t. Där är, ha vi ännu mycket o-t. Arbetet kan anses som o-t, så slarvigt som det är utfört.* **2**) Märk ett par uttr. **a**) *Vara ute, löpa åstad, springa, bråka i o-t väder* i otid, utan att det finns anledning l. är befogat, rusa iväg l. röra upp himmel och jord i onödan, lägga sin näsa i blöt, (springa o.) fjäska, blanda sig i andras angelägenheter o. d. **b**) *Det var bara o-t, inte mer än o-t* just på håret l. på vippen, ytterst nära. — **Oglad.** Skönl., gärna eftersträvat åld. *O. blev Torfinn, när han sporde dessa tidender. Att människor ogärna slogo sig ned, ogärna stannade på denna avlägsna och o-a plats* Marika Stiernstedt. **Syn.** ej l. föga glad, dyster, butter, missnöjd. — **Oglaserad.** T. e. *O-e fajansetiketter* ~ *skrivna med oförgänglig skrift. Denna rissort* ~ *är o.* — **Oglättad** t. e. om papper.

— **Ograciös** l. **Ogratiös** klumpig, kantig, utan allt behag, renons på behag. — **Ograderad** t. e. skala, mugg. — **Ograduerad** se graduera (II. 1263). — **Ogrammatikalisk.** *Uttrycka sig o-t.* — **Ogrannlag|a;** -enhet (ibl. med plur.). *Finner du min fråga o-a, så förbigå den. Jag slutar, när ni börjar tycka, att jag är, blir o-a. Allehanda o-a frågor. Vore det o-a att förutsätta, att* ~? — *Jag anser mig icke begå någon o-enhet genom att* ~. *Låt mig bli förskonad från dina o-enheter!* **Syn.** se indiskret. — **Ograverad.** Två ord. **I.** Se gravera[1] (II. 1286). T. e. *O. fastighet* utan inteckning. *Behålla samlingarna o-e* orörda, i orubbat skick, oförminskade. *Men släktens ära är o.* bevarad. **II.** Se gravera[2] (II. 1287). Utan inristning l. d. — **Ogrenad.** T. e. *O. stam. De hos unga hjortdjur först bildade hornen äro enkla, o-e.* — **Ogripbar;** -het. *En skjutdörr öppnades och stängdes, och araben hade försvunnit som en snabb, o. skugga* Öv. fr. Ashton-Wolfe. *Det abstrakta, det sinnligt o-a. Bilden bör förresten ej fullföljas längre än till vad den antyder av gränslöst och o-t* Per Hallström. *Vissa o-a eller åtminstone svårgripbara likheter med* ~. *Var o. önskan.* — *Tankarnas flyktighet och o-het.* **Syn.** som man ej kan ta på (med händerna), ohandgriplig, abstrakt, okroppslig, för sinnena oiakttagbar. — **Ogrumlad.** Ofta bildl. *Dricka ur o-e källor* egentl. o. bildl. *Hade kvar barnets uttryck av o. ro* Jeanna Oterdahl. *Och hans* ~ *ansikte uttryckte o. belåtenhet med tillvaron* Dan. *Och glädjen varade o. en hel vecka* E. Knape. *I o. besittning av* ~. *I o. vänskap. O. lycka. Efter ett närmare 20-årigt ogrumlat fridsällt familjeliv* Raf.

Lindqvist, öv. *Bevara sin själ o. Ett litet rosigt ansikte ~ med runda, klara, o-e ögon* Fanny Alving. *Att lära sig den enkla, d. v. s. omedelbara, o-e blicken på livet* Ernst Lundquist, öv. *Livsdugligt folk med o-e hjärnor* Erik Hedén. *En ande o. av politiska affekter* Klara Johanson. **Syn.** (käll)-ren, (käll)klar (o. genomskinlig), ostörd, orubbad, molnfri, molnlös, av intet störd l. oroad, okvald, (stilla o.) fridfull. —
Ogrund|ad. **1**) Huvudbet. *Anklagelsen var fullständigt o-ad. Ett o-at antagande. O-at rykte om ~. O-ade farhågor. Tillbakavisa o-ade anspråk.* **2**) Folkl., ibl. slangartat. 'Förstärkande'. *Här kan visst vara ganska varmt, men dock ej så o-at hett som i Södern* C. J. L. Almquist. *»~ därför att di har så o-at mycke pengar å handla för», sade kullan* S. Lagerlöf. **Syn. 1**) grundlös, falsk, ohållbar, inbillad, tagen l. gripen ur luften, inbillad, imaginär, hopfantiserad, 'lös', ibl. oberättigad l. oskälig; **2**)(o-at:) oerhört, 'vådligt.'

— **Ogräs. I.** Enkelt. Egentl. o. bildl. **1**) *Kvickroten är ett av våra åkrars värsta o. Vad o-en förtälja om fastmarksjordens surhetsgrad. O-en, människans ständiga följeslagare* C. Skottsberg. *Rensa bort o., o-et (ur trädgården). O-ets bekämpande under trädesbruket. Ett års potatisodling brukar ta bra kål på o-et. Bränna upp bortrensat o. O-et, som hotar att ta överhand. Frö-, rot-, trädgårds-, vall-, väg-, åker-, ängsogräs. — Aspen har väl då som nu spelat rollen av ett skogarnas o.* Erik Almquist. *På sådan mark räknas aspen mera som ett skogsogräs än som ett skogsträd* G. Schotte. **2**) *Då kunden I rycka upp vetet jämte o-et* Bibeln. *Skilja o-et från vetet. O. växer osått. I god jord växer också o. O-et växer fort, då en lat människa rensar sin åker. I en lång följd av allmänfattliga arbeten har han lukat o-et [i förståndets vingård]* T. Segerstedt. *O-et frodas, och de goda ansatserna förkvävas. Alla dessa paracelsister, weigelianer och rosenkreutzare, som sådde sitt o. på Herrens åker ~* Joh. Nordström. *Cyklisterna, dessa gatans o., fotgängarnas fasa, polisens mara* W. Hammenhög. **II.** Ssgr. Ex.: *Med utsädet inkommande o-arter* N. Sylvén. *O-avfall från tröskverk och rensningsmaskiner får icke inblandas i gödseln. Att en tidig slåtter utgör ett viktigt medel i o-bekämpandet. O-floran i våra trädgårdar. En yppig o-flora. Hålla sina åkrar o-fria* C. Skottsberg. *O-friare fält. [Storfröiga frösorter] böra vara så gott som o-fria* H. Juhlin Dannfelt. *Svårare o-frö såsom åkerkulla, baldersbrå, ryssgubbe, åkerklätt, rågloste och åkerrättika. I småfröigt vallfrö är en halt av ½—1 proc. o-frö tillåtlig* H. Juhlin Dannfelt. *Genom dålig hävd blir jorden utsugen, svårarbetad, o-fylld, och ~* ib. *Mossiga och o-fyllda gräsmattor. Den o-fyllda sandgången. Luckring och o-förstöring. O-harv. O-krats med 5 klor. Visserligen ha vi ej här, såsom t. e. i Tyskland, någon o-lag, men ~* 1923. *Luckring, o-rensning och gallring* P. J. Rösiö. *Särskilda o-rensningståg vid S. J. ~ sedan fyra o-rensare av ny förbättrad typ anskaffats* 1924. *O-rika sädesåkrar. Jordärtskockan ~ förkväver och ~ utrotar även de svåraste o-slag* Lind-Liljewall. *O-stickare. O-stickel av stål, passande för tistel. En yppig o-vegetation. O-växter.* **Syn.** skadeväxt (på åker, i trädgård osv.); (ibl. nära:) drägg, utskott, agnar, frat o. d.

— **Ogudaktig;** -het. Vanligare än den jakade formen. **1**) 'Egentl.' Bibl. osv. *Det är en o. människa. Lagen är till ~ för o-a och syndare* Bibeln. *Vill du då förgöra den rättfärdige tillika med den o-e?* ib. *Huru länge skola de o-a triumfera?* ib. *Träd icke in på de o-as stig* ib. *Föra ett o-t leverne. O-t tal. O-a tankar. Den o-e skall icke komma på fall ~ när han vänder om från sin o-het* Bibeln. *Gå allt längre i o-het* ib. **2**) Friare o. bildl.; gärna vard. l. slangartat, ibl. förstärkande. *Håll sin o-a mun, Müller, sade mamsell Qvist stramt* Jeanna Oterdahl. *Men min uppsyn var ~ så o-t glad och flinig, att ~* Pelle Molin. *Jag var kär i honom ~, alldeles o-t kär!* Hj. Söderberg. *Kunde betala så o-t mycket pengar för ~* Mollie Faustman. **Syn. 1**) ogud(e)-lig, gudlös, ej gudfruktig l. religiös, irreligiös, gudsfientlig, ateistisk, religionslös, ibl. hednisk, okristlig; **2**) 'okristlig', vanvördig; 'vansinnig'. — **Ogudlig.** Ngn gång även 'ogudelig'. Egentl. o. bildl. Jfr föreg. *O-a människor. Ett o-t liv. — Ett rent av o-t slarv* Fanny Alving. **Syn.** se föreg. —
Oguld|en. *O-en skatt, ränta. O-na utskylder.* **Syn.** obetalad. — **Ogunst,** -en; -ig. Mest skr. **I.** Ogunst. *Vem kan bestå för hans o.?* Bibeln. *Råka, komma, stå, vara i o. hos ngn. Ådraga sig, vara föremål för, få röna ngns o. Vilket bragte honom i o. hos de styrande. Konungens o. är som ett ungt lejons rytande, men hans gunst är som dagg på gräs* Hj. Bergman. *Den o. han förvärvat hos cirka tre decenniers årgångar av pojkar och flickor* Gust. Ullman. *Genom ödets o. dömd att försmäkta i en landsortshåla* Fr. Böök. *Få pröva på lyckans, de mäktiges o.* **II.** O-ig. *Att nödgas sluta fred, låt vara på o-iga villkor* N. Ahnlund. *Vilket hon icke tycktes upptaga o-igt. Publiken har icke varit henne o-ig i kväll* C. J. L. Almquist. *När lyckan är (dem) o-ig. Om inte ödet varit o-igt. Vädrets makter voro fortfarande o-iga. [Men havet] var fortfarande lika upprört och o-igt* Ellen Wester, öv. **Syn. I.** onåd, obevågenhet, obenägenhet, oblidhet, ogynnsam l. fientlig l. avog stämning, misshag, (ibl.:) mothåll,

fiendskap, impopularitet; **II.** se ogynnsam.

— **Ogynnsam;** -het. *Arbetade under de o-maste förhållanden, under o-ma stjärnor. Blir på o. växtplats tvinande eller vresig. I de o-t förlöpande fallen ~. Få ett o-t intryck av ngn l. ngt. Göra ett o-t intryck (på ~). Ha ett o-t inflytande på ~. Befara ett o-t svar. Få en o. kritik, ett o-t mottagande. Tiden är o. för ekonomiska spekulationer. O-ma konjunkturer. O-ma vindar. Vid o. väderlek inställes festen. Vara o-t stämd mot ~. Inverka o-t på återväxten.* **Syn.** ogunstig, onådig, fientlig, avog, obenägen, oblid; dålig, ibl. olämplig.

— **Ogångbar;** -het. **1**) Mindre vanl. *[Vägen] förefaller fullkomligt o.* **2**) *O-t mynt. — Sådana fraser äro här o-a!* — **Ogälad.** Fackl. *Den holländska sillen ~ rökes hel och o.* — **Ogärna.** *O. ville jag, att du skulle gå missnöjd härifrån. Långsamt och blott o. följde han fadern. Han var tvungen, hur o. han än ville. (Högst) o. gav han sitt tillstånd. Man ser, att han gör det (endast helt) o. Jag stannar o. så länge. Gärna eller o., ske måste det. O.* se ej tycka om. *Jag ser icke o., att ungdomen roar sig, blott den låter nöjet ha sin tid och arbetet sin.* **Syn.** inte gärna, motvilligt, ovilligt, motsträvigt, med missnöje l. obenägenhet; ibl. föga l. litet. — **Ogärning;** -sman. 'Försämrande' (ej nekande) o-. *Begå en (svår) o. (mot ngn). O-en blev icke ostraffad. Lida sina o-ars lön. Få lönen för sina o-ar. En o., vittnande om ovanlig råhet. — Han blev räknad bland o-smän* Bibeln. *Allsköns o-smän hade där sökt tillhåll* Fr. Persson. *Skalkar och o-smän.* **Syn.** se missdåd (IV. 558). — **Ogästfri.** Skr., mindre vanl. än följ. *Och genom Edoms o-a land* Hj. Procopé. — **Ogästvänlig;** -het. Egentl. o. bildl. *O. är värmlänningen minst av allt. Göd inte det o-aste av alla folk med era surt förvärvade slantar!* M. Rogberg. *Visa sig o. mot ngn. O-t avvisa. Även grinden var o-t låst. Alldenstund Ölands kust är o. och hamnlös* Ernst Lundström. *Det är ju som att ryckas upp med rötterna för att planteras om, man vet inte i vilken o. jord* Jeanna Oterdahl. *Ett armt och o-t land. Landskapet ändrar nu karaktär och blir o-are* N. Ahnlund. *Vädret är senhöstkallt och o-t. — Har man en gång stiftat bekantskap med stadens berömda o-het; skinnats av bärarna ~* M. Rogberg. — **Ogörlig** (l. ibl. -ör-); -het. Ibl. folkl. *Du fordrar o-a saker! Och att sedan få upp igen, det tillhörde nog det o-a* J. Möllersvärd. *Nej, dä va o-t rakt* E. Sparre. *Det är stört o-t i sådant hav* Olov Lundgren, öv. **Syn.** se omöjlig.

Oh se o[2].

Ohandgriplig; -het. Skr. Mest bildl. *Något till den grad o-t och ändå ~* Rich. Bergh. *Det är för närvarande en o-het.* **Syn.** se ogripbar. — **Ohanterlig;** -het. Egentl. o. bildl. *Redan börjar ryggsäcken bli o-t tung* A. Klinckowström. *Ett synnerligen o-t redskap. Den blir lätt lite o., o-are på de(t) viset. På grund av det tunga besmanets o-het. — Bokhandelsmedhjälpare, en tyvärr allt för o. beteckning för ~. Pojken har blivit alldeles o. på sista tiden.* **Syn.** omöjlig l. svår att handha l. hantera, ohändig, svårhanterlig, svårskött, ibl. åbäklig; (ibl. nära:) otjänlig, opraktisk, besvärlig (i användningen), oanvändbar; svår att komma till rätta med, omöjlig att få bukt med l. ngn rätsida på. — **Oharmonisk.** Egentl. o. bildl. *O-a röster. Ett o-t tingeltangel. — I o. stämning. En o. tid.* **Syn.** se disharmonisk.

— **Ohederlig;** -het. *Bli brännmärkt som o. Som han kommit över på ett o-t sätt. Mot o-a konkurrensmetoder. Direkt o-a affärer. Ser du inte det o-a i ett dylikt tillvägagångssätt? — Mutväsen och allsköns o-het. Kohandel, hästbyte och vad man vill kalla dessa politiska tillhälften-ohederligheter.* **Syn.** oredlig, oärlig, vanhederlig, vanhedrande; (ibl. mer l. mindre nära:) falsk, perfid, äreförgäten, ärelös, samvetslös, orättfärdig, orättrådig, skojaraktig, bedräglig, svekfull, besticklig. — **Ohejd|ad** (vard. o. med eftertryck även -hä'j-); -bar; -lig. **1**) Gärna friare. **a**) *Löpte, bara löpte, o-ad av diken, gärdsgårdar och allt.* **b**) *Gick med fötterna in / av födsel och o-ad vana* Fru Lenngren. *Hänge sig åt en o-ad glädje. O-ad iver. I o-at raseri. Med vilken pojkarna drevo o-at skoj* Cl. Lagergren. *Ett o-at superi. — Därför att han var så o-at rik* Alb. Engström. *Skröt alldeles o-at.* **2**) O-bar o. o-lig, båda skr. o. säll. med gradformer. **a**) *När han fått en botanisk idé, är han (fullkomligt) o-bar. O-bar beundran. O-barare än någonsin* Agnes v. Kræmer, öv. **b**) *O-lig du skrider ~* Alb. Henning. *En o-lig längtan efter andra människor* Harry Blomberg. *Ett o-ligt plundringsraseri* Klara Johanson. *Ett enda o-ligt jubel* Ellen Wester, öv. *Dagarna gingo sin o-liga gång* ib. **Syn. 1**) utan hinder, utan att ngt l. ngn hindrade l. låta sig hindras; ohämmad, okuvad, otyglad osv. (jfr 2); **2**) omöjlig att hejda, oemotståndlig, okuvlig, hejdlös, lössläppt, tygellös, obändig, (o-at ibl.:) våldsamt, (alldeles) oerhört, gränslöst. — **Ohelbar;** -het. Egentl. o. bildl. *Varför är mitt sår så o-t?* Bibeln. *O. är din skada, oläkligt det sår du har fått* ib. **Syn.** oläklig, oläkbar, obotlig.

— **Ohelg|a.** *Säll är ~ den, som håller sabbaten, så att han icke o-ar den* Bibeln. *Se till, om någon o-ade vilodagen med arbete* Levi Johansson. *Strängt förbjuda allt o-ande av sabbaten. I o-en [Herrens namn]* Bibeln. *Ingen må o-a källan genom tvagning av*

händer eller fötter. Templet hade blivit o-at av vanvördiga händer och måste renas. **Syn.** vanhelga, kränka (ngts helgd), profanera, oskära, skända, förorena, besudla. — **Ohelig;** -het. Jfr föreg. *Vad Gud har förklarat för rent, det må du icke hålla för o-t* Bibeln. *Våra o-a fötter tillåtas icke vanhelga denna plats* B. Forell. *De finna giftermål med kusiner o-t* E. Hedén. *I den o-a staden, där judarna talade högtyska och åto svinkött* Öv. fr. K. Franzos. *Den primitiva socialistiska kamppolitiken i klassmedvetenhetens o-a namn* Sv. Dagbl. 1926. — *Att så mycken o-het förstår att drapera sig i den heliga kjorteln* Bo Bergman. **Syn.** oren (ur religiös synpunkt), världslig, gudlös, syndig, profan(erande).

— **Ohemtrevlig;** -het l. ohemtrevnad. *Lokalen var o. och illaluktande* Marika Stiernstedt. *Det var o-are än någonsin* ib. *Vi ha fått ett ~ kallt och o-t rum* M. Rogberg. *Vad som gör Warschau o-t är ~* Harry Blomberg. — *Den andra orsaken till Warschaus ohemtrevnad är ~* ib. **Syn.** otrivsam, otrevlig. — **Ohemul** (biton på -ul); -t. *Om han för o. klagan [över underrätts utslag] gjort sig till ansvar förfallen* Lagen. — *En o. beskyllning. [När Brantingska regeringen] tydligen ådagalade, att den lät sig behärskas av o-a klassanspråk* Ernst Trygger 1924. *Föra ett o-t språk mot ngn. På ett o-t sätt.* **Syn.** obefogad, orättmätig, (obevislig o.) otillbörlig, orättvis, grundlös, ibl. opassande l. oförskämd. — **Oheraldisk.** Fackl. *Och färgerna voro dessutom högst o-a* oriktiga ur heraldisk synpunkt. — **Oherrans,** adj. o. adv. Vard. l. folkl. *Vi får ett o. väder!* Även *Ett o. vackert väder vi har!* Paul Lundh. *Ett o. tjut och liv från barnkammarn. Såna där o. vidunder* Sigge Strömberg. — *Vann en o. mängd pengar* Ingeb. Björklund. *Efter som det blev så o. med foder* Hj. Höglund. *Seglade o. fort* Erik Palm. **Syn.** ohygglig, avskyvärd, förskräcklig, (alldeles) faslig, 'okristlig'; (adv.:) 'himmelens', 'himla', obeskrivligt, 'vansinnigt.'

— **Ohinnlig** (l. -hi'-); -t. Skönl. *Till o-a land* V. Ekelund. *O-t som guldets gudom* C. Snoilsky. **Syn.** o(upp)nåbar. — **Ohistorisk;** [-het]. *Fullständigt o-a anekdoter, som folket trott på i århundraden. Fem, icke sju gånger, som Z. Topelius o-t berättar, slogs fienden tillbaka* V. K. E. Wichmann. *En o. föreställning om ~. Ett o-t betraktelsesätt. Vilket torde vara en smula o-t. Oavsett det o-a och ur etnografisk synpunkt omöjliga i tavlan* F. U. Wrangel. **Syn.** ur historisk synpunkt oriktig l. omöjlig, apokryfisk, icke autentisk, historiskt osann. — **Ohjälplig** (ibl. även -jä'l-); -het; -en. *Jag har uppgivit hoppet om honom, han är o. En o. latmask, optimist, rökare. O-t fången i vanföreställningar. Till o. skada för ~. Men tragedien bryter o-t in över honom, då ~* G. Castrén. *O-t förlorad. Sedan försöken o-t strandat. Som o-t ställes i skuggan av ~.* — *En o-het i det praktiska, som ~.* — *Var jag så trött, att jag o-en somnade på min stol, medan ~* G. O. Hyltén-Cavallius. **Syn.** obotlig, oefterrättlig, oförbätterlig, räddningslös, som ej går att hjälpa l. avhjälpa, som ej låter rätta sig, 'omöjlig'; oersättlig, irreparabel, oöverkomlig, förtvivlad, ibl. utan återvändo, hopp- l. tröst- l. utsiktslös, oåterkallelig; (o-en ibl.:) mot ens vilja, utan att kunna göra av l. till, räddningslöst osv. — **Ohjälpsam** (biton oftast på -sam); -het. Jfr föreg. *O. har han alltid varit (mot sina kamrater). Snål och o. Usch, va du ä o.! Den stämning av o-het, som slog emot honom i det lilla samhället.* **Syn.** ogin l. ogen, ovillig (att hjälpa), föga l. alls icke tjänstvillig, ibl. rädd om besväret. — **Ohjälpt.** Även ohulpen (se nedan). Jfr de två föreg. *Ingen gick o. från hennes dörr. Fick gå o. från svågern.*

Ohm (åm); -en l. -et, =. Fys. Enhet för uppmätning av elektriskt ledningsmotstånd. *Hörtelefoner, 4,000 ohm, av L. M. Erikssons tillverkning.*

Ohō, interj. Så(å), jaså o. d. Smtl. *Oho, frestarn har fått makt med dig riktigt ~* H. Wranér.

Oho'j (åhåj, mer säll. o-). Lystringsinterj. *O. karlar, ropar han* B. Sjödin. *Kypare, o.! O., kapten, kan jag ~.* Ej säll. i annonser t. e. *Tidningskolportörer och bokspridare o.!* **Syn.** hallå, hör hit, hör åt.

Ohugg|en. T. e. *Ännu o-en skog.* — *Ofta äro filens båda smalsidor o-na* fackl. — *I väster lågo fälten ännu o-na* (ldls. för omejade, oskurna) Gunnel Holzhausen. — **Ohuld.** Skr. *Fortuna var dem den gången o.* — **Ohulpen.** Jfr ohjälpt. *Få eller ingen vände o. från honom* Fr. Persson. *Aldrig lät han en fattig gå o. från sig* S. E. Wacklin. — **Ohunn|en.** Skr. *Och ännu sträva mot samma o-a mål som då* Erik Hedén.

— **Ohyfs|ad;** -ning. Mest bildl. Jfr hyfsa. *Han ser alltid o-ad ut: är aldrig borstad, ofta orakad och har ful och slankig hållning. O-ad som den värsta dräng. Ge den o-ade lymmeln en ordentlig uppsträckning! [Som] i friherrinnans ögon hade inemot ingen betydelse: ty de voro »o-ade»* C. J. L. Almquist. *O-ade manēr. Uttryck dig inte så o-at! Svara o-at. Det är o-at att svära, synnerligast i damsällskap.* — *O-ad ekration* mat. — *Varför är man då så angelägen att visa sin o-ning utomhus?* om 'tältare' o. andra som vid utflykter i naturen våldgästa och skräpa efter sig. **Syn.** oborstad, ostädad, (nonchalant o.) slarvig (i sin klädsel l. sitt uppträdande), vårdslös, drummelaktig, tölpaktig, rå, grov, simpel, 'obildad',

'oskicklig', utan folkskick, som inte vet att iaktta skick o. fason, ociviliserad, burdus, framfusig, råbarkad, ibl. oartig l. ohövlig; (o-ning ibl.:) barbari, okultur, obildning. — **Ohygglig** (l. -hy'g-); -het (med plur. ; -en). Vanl. i bet. föga anslutet till 'hygglig'. *En o. förödelse hade övergått landet. O. råhet. Ett o-t brott. Det var o-t att resa i dessa härjade trakter. Det o-aste var att se, hur sjukdomen förslöat denna förr så fina intelligens. O-a upplevelser, drömmar, syner, intryck. O. som en mardröm. Hemsk och o. Vanställd på det o-aste. O-t tilltygad. Bo i en o. avkrok.* — Särsk. som vard. även (starkt) förstärkande. *Här är o-t smutsigt. O-t ful, blek, elak, illa medfaren. Jag känner mig så o-t ensam. Man känner sig o-t dum, när du kritiserar så där. — Lenin var revolutionen förkroppsligad, dess skumma o-het, dess ödesbestämda förintelse* T. Segerstedt. *Ska du nu börja berätta alla dessa o-heter igen! Rena o-heter.* **Syn.** avskyvärd, gräslig, vederstygglig, vidrig, vedervärdig, avskyväckande, hisklig, hemsk, ruskig, kuslig, horribel, otäck, förskräcklig, skräckinjagande, skrämmande, 'förlamande', fruktansvärd, fasaväckande, gruvlig, hårresande, fasansfull, rysansvärd, upprörande; ibl. frånstötande; ibl. faslig, ryslig o. d.

— **Ohygien;** -isk. *Smuts, slarvighet och o. — Skåpbilarnas matkommers o-isk. Konfetti ~ den mest o-iska smörja som finns* Elis. Kuylenstierna-Wenster. **Syn.** (o-isk:) mot all hygien (all sundhetsvård), orenlig, osund, ohälsosam. — **Ohyr|a.** Ansluts till ord med 'försämrande' o-, men har intet att göra med 'hyra'. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Loppor och löss och annan o-a. Få o-a på sina krukväxter. Alla dina träd och din marks frukt skall o. taga i besittning* Bibeln. *Jag förstod, att han var full av löss och inte ville dra in o-a i våra sängkläder* K. Gunnarson. *Rivning av hus får ej ske, innan det styrkts, att huset är fritt från o-a* Ordningsföreskrift f. Uppsala stad 1933. *Vägglusägg och levande o-a. Ett hotell, där o-an vimlade, som vimlade av o-a. Medel mot o-a. Full av skabb och annan o-a. Vägg-o-a. — Hu, det är som att ha o-a i kläderna, den här historien* Runar Schildt. **2**) Bildl. *De äro en o-a, en skamfläck för jorden* B. Gripenberg. *Tig, ni! Förbannade o-a!* Pär Lagerkvist. **II.** Ssgr ha vanl. *ohyre-*, mer säll. *ohyres-*. Ex.: *Kamp mot den tilltagande o-eplågan [i Kristiania]* 1916. *O-erökning vållar villabrand* 1932. *O-eskaror. Cyanvätekurser för o-eutrotning* 1923. — *O-esfrågan är, påpekar medicinalstyrelsen, till stor del en renlighetsfråga* 1933. *O-esinventeringen i Malmö* 1933. *Mortalin (o-esmedel)* C. Th. Mörner. *O-esplågan.* **Syn. I. 1**) allehanda (små) parasiter, 'loppor o. löss', (parasiterande) små skadeinsekter, ibl. särsk. vägglöss, (ibl. nära:) 'mask', 'frat', mott o. mal osv.; **2**) pack, byke, patrask, avskum, (människo)drägg. — **Ohyvl|ad.** **1**) Egentl. *Hyvlade och o-ade bräder.* **2**) Bildl. *En knarrig och o-ad gammal ungkarl. Denne gamle o-ade krigare* Z. Topelius. *Försök att uttrycka dej lite mindre o-at!* **Syn. 2**) bondsk, rustik, råbarkad, opolerad, oslipad, ohyfsad, ibl. kärv l. sträv.

— **Ohåg** l. **Ohåg|a,** -an. Skr. **1**) Ohåg. *Trots all uttalad o. mot epistolärt idéutbyte har Rydberg i sina brev ~* Torsten Bohlin. *Hans o. för läxläsning* M. Hellberg. *Känna o. inför ~. Trötthet och en viss o. vid dessa göromål tycker jag mig läsa mellan raderna* Ruben Berg. *Att jag aldrig skulle vågat visa min ~ o. att sällskapa* Marika Stiernstedt. **2**) O-a. *Sin o-a för ett nytt högerregemente. O-a för arbete. O-a för hugg och ärlig kamp* V. Rydberg. *Svenskens o-a för att försvara sig mot angrepp* G. Sundbärg. *Hans nöjeslystnad, o-a vid allvarliga regeringsbestyr [och] ~* L. Stavenow. *Vari han uttalar sin o-a att mottaga kyrkans högsta ämbete* Karlfeldt. *Där det icke bottnar i ren o-a att använda någon eftertanke* T. Segerstedt. **Syn.** obenägenhet, mot- l. ovillighet, olust, oupplagdhet, motvilja, motsträvighet, (ibl. nära:) håglöshet, lättja, apati, tröghet, indisposition, (tillfällig) aversion. — **Ohågad.** Jfr föreg. *Pettersson var mycket o. för det hela, men ~. Denne hade då låtit o. och ~. Om du känner dig o. för saken. Betraktade varandra misstänksamt, o-e att inleda samtalet. Att de voro o-e att hjälpa honom, ja rent av ogina. Men (att göra) några medgivanden i den vägen är jag absolut o. för* ngn gång även utan 'att'. *O-ad för allt allvarligt arbete.* **Syn.** ovillig, obenägen, indisponerad; (mer vard.:) icke upplagd för l. pigg på, olivad (för); ibl. håglös. — **Ohållbar;** -het. 'Egentl.' o. bildl. **1**) *Smöret är o-t i denna värmen. Tyget är alltför o-t för att ~. O-a färg(stoff)er. Sedan han väl fått veta, huru o-t anilinrött utföll* C. Sahlin. **2**) *Och hoppas intet mer av livet, då allt visat sig o-t, övergående, förgängligt* Strindberg. *Och att det o-a tillståndet på ön skadade Förenta staternas ekonomiska intressen* Öv. fr. Erwin Rosen. *På o-a grunder. Det o-aste av alla o-a resonemang. En absolut o. ståndpunkt, åsikt, slutledning. Ett o-t påstående. Uppvisa o-heten av l. i ngt.* **Syn. 1**) som inte håller (sig) l. står sig, som lätt skäms l. bleks ur l. ändras l. blir oduglig o. d., ovaraktig, (ibl. nära) oäkta; **2**) som inte står sig (för kritik), 'vacklande', ogrundad, 'utan fast mark l. grund', alltför lättvindig.

— **Ohägn,** -et. Egentl., friare o. bildl. **1**) *Göra o. på grannens åker, å växande gröda* göra åverkan. *Då djuren togo sig*

ut och gjorde o. på åkrar och ängar R. Sernander. 2) *Turisterna skräpa ner och göra o.* Gust. Bolinder. *Sanden yr omkring och tränger in i husen och gör på mångahanda sätt o. och förtret* Erik Palm. *Det o., som en missriktad trädgårdskonst ~ bedriver mot växande träd genom att topphugga och beskära dem ~* R. Sernander. 3) *Talet om det absoluta, vilket gjort ett sådant o. i filosofien* Erik Hedén. *Att få bort honom ur bankoutskottet, där han gjort o. nog* Kabbarp. **Syn.** åverkan (av kreatur m. m.); (ibl.:) trakasseri(er), (förövad) skada, intrång, förargelse, förfång, men. — **Ohägnad.** *Den o-e marken. O. eller otillräckligt hägnad beteshage.*

— **Ohälsa.** Mest skr. *Som för henne betytt o. och vantrevnad. En tyst kamp mot o. och dödsaningar. En smygande o. I en tid av svår o. Då han efter några månaders o. nedbröts. Då o-n kom och bröt ned honom. Ådraga sig o. genom ~. Lida av o. Hela tiden klen och plågad av sin o.* M. Hellberg. *Att detta sannolikt lade grunden till hennes o. under många år* Marika Stiernstedt. *Ingen skattar hälsan, förrän o-n kommer.* — *Den psykiska o-n kostar årligen vårt land hundratals millioner kronor, och ~* 1933. *Deras elegiska och trånfulla hinsideslängtan, i vilken han såg ett tecken till andlig o.* Hj. Alving. **Syn.** sjuklighet, klen l. svag l. dålig hälsa, krankhet, illabefinnande, krasslighet, opasslighet, lidande(n); (ibl.:) hankighet, bräcklighet, svaghet, avtyning, skröplighet, sjukdom, illamående, sjuka, åkomma, plågor. — **Ohälsosam;** -het. Jfr föreg. *O. föda. O-t för magen. Ett o-t klimat. I landskapets o-maste hörn. O-ma bostäder. Från kärret komma o-ma dunster ~.* — Skämts. ibl. även bildl. t. e. *Hade övertygat mig om, att det var ytterst o-t att blanda sig i deras angelägenheter* (ung. = farligt, livsfarligt) Arthur J. Jacobsson. **Syn.** farlig för hälsan, sjukdomsbringande, sjukdomsalstrande, osund.

— **Ohämm|ad.** T. e. *Floden i dess o-ade lopp ~. O-ad av alla hänsyn. I en o-ad svada. Med ett o-at tåreflöde. I vilka han o-at utgöt sina förargelser.* **Syn.** jfr ohejdad. — **Ohämn|ad.** *Få ligga o-ad. O-at synas de kunna företa sig nästan vad som helst i blockadväg.* — **Ohändig;** -het. Mindre vanl. 1) *Ryssarna äro ~ ovanligt o-a i allt vad som gäller maskiner* A. Cimbræus 1933. 2) *Långa, o-a åror, som ~* Emil Smith. *De gamla årgångarna [av Ny ill. tidn.] i o-t stort kvartformat* O. Wieselgren. **Syn.** 1) tafatt, opraktisk; 2) se ohanterlig. — **Ohäng|d;** -t, -dare; -dhet. Mest bildl. o. ngt vard. *Och den o-da sonen hon har duger ingenting till alls* Ester B. Nordström. *Den o-daste bandit man kunde råka ut för.* **Syn.** skamlös, fräck, värd att hängas, oförskämd, vanartig, ouppfostrad, lymmelaktig. — **Ohärd|ad;** -bar. 1) *O-at stål.* — *Kallvalsat bandstål ~ härdbart och o-bart.*

— **Ohölj|d,** -t, -dare; -dhet. *De grekiska idrottsmännen uppträdde fullständigt o-da.* — Ofta bildl. *En stormaktshegemoni vare sig o-d eller nödtorftigt bemantlad* Georg Landberg. *Skrattade ibland och gäspade o-t* Birgit Lange, öv. *Visa ngn sitt o-da förakt. Med o-d ironi* Hagar Olsson. *O-d fräckhet. Den mest o-da själviskhet. Den o-da kurtisen mellan ~. O-d sovjetpropaganda. Ett o-t barbari. I Littauen övas nämligen det ryska förtrycket o-dare och brutalare än någon annanstädes inom tsarriket* Ellen Wester 1901. *Slutligen finnes det väl också de, som skatta just den o-dast personliga tonen och därför ~* E. Kihlman. *O-t cynisk. Den mest o-da erotik.* — *Det som först förbluffar är inledningens grova o-dhet i fråga om det sinnliga* E. Hedén. **Syn.** obetäckt; obemantlad, obeslöjad, 'naken', blott o. bar, 'direkt', rakt på sak, öppen, som man ej ens försöker dölja, (stötande) rättfram; (ibl.:) cynisk, oblyg, skamlös, fräck.

— **Ohörbar;** -het. *Läste slutet av stroferna alldeles o-t* om radiouppläsare. *Som slutade i ett nästan o-t pianissimo. Toner, o-a för ett vanligt mänskligt öra. Gränsande till o-het.* — **Ohör|d.** 1) *Ännu o-da vittnen. Döma ngn o-d* även 'o-dan'. *Att jag, emot konungens och dåvarande ecklesiastikministerns givna löfte, ohörd förlorade min tjänstetur i Kongl. biblioteket* G. O. Hyltén-Cavallius. — *Ute på dansgolvet hade de visserligen kunnat samtala o-da, men ~* Runa. — *Hans bön blev o-d. De tolv rådsmakternas appell till Japan har förklingat o-d* febr. 1932. 2) *En hittills o-d fräckhet. [Ville] gå i kristenskolan, och fast detta hittills var något o-t i den lilla staden, så ~* Öv. fr. K. E. Franzos. **Syn.** 1) ej (för)hörd; utan dom o. rannsakning; (ibl. nära:) 'stum', resultatlös, utan verkan; 2) (alldeles ny o.) uppseendeväckande, oerhörd. — **Ohördan,** åld. Se ohörd 1. — **Ohörsam;** -het. Mest skr. 1) *Ett o-t och gensträvigt folk* Bibeln. *Såsom I förut voren o-ma mot Gud* ib. *O. mot polisen, mot den faderliga myndigheten.* — *Ett varnande exempel på o-het* Bibeln. *Den som beträdes med o-het mot dessa regler, får ~. Indien inställer o-hetskampanjen?* 1922. 2) O-ma (verb). Mindre vanl. *[Skulle ej] vågat o-ma en sålunda understödd befallning* Öv. fr. W. Scott. *Ett o-mat påbud.* **Syn.** se olydig.

— **Ohövisk;** -het (med plur.). Ofta skr. *Låten inte o-t tal utgå ur eder mun* Bibeln. *Ett o-t uppträdande. Bete sig o-t mot ngn. Bemöta ngn o-t. O-t skämt. Ökänd för sin o-het. Säga ngn o-heter mitt i synen.* **Syn.** oskicklig, oanständig, opassande, stötande. — **Ohövlig;** -het (med plur.). *Var nu inte*

o. (mot den stackarn)! Holm kunde ibland vara mycket haftig och ibland ~ stotande o. C. G. Laurin. Bemöta ngn o-t. Han är ändå klumpigare och o-are än brodern. Det var o-t av dej! Bereda ngn ett o-t mottagande. Frågan var inte endast onodig utan till på köpet o. Pinsamt o. — Begå, göra sig skyldig till en (grov) o-het. Bragt ur fattningen genom hans o-het. Hans muntra ögon försonade mig med hans storartade o-het Gust. Sandgren. Jag har inte tid i kväll, sade Bengt med öppen o-het, och ~ Elin Wägner. En o-het, riktad mot ~. Säga o-heter till ngn. **Syn.** se oartig.

— **Oiakttagbar.** O. för blotta ögat. — **Oigenkän|nande;** -d; -nlig (o. ibl. -känne-; -het). **1**) Skr. Alla dessa ögon, som kalla och o-nande möta mina Agnes v. Krusenstjerna. O-d även av sina närmaste. **2**) När han kom tillbaka var han o-nlig, hans hår hade grånat, blicken var slocknad. Skogsskövlare hade härjat i trakten och gjort den fullkomligt o-nlig. — Förändrad, utmagrad, förvanskad, krossad, stympad till o-nlighet. Att melodier kunna varieras ända till o-nlighet. — **Oimpregnerad** t. e. tältduk.

— **Oinbjudande.** Skr. Så att det inte skulle se »allt för o.» ut i det sommarstängda huset Ellen Lundberg-Nyblom. — **Oinbund|en.** O-na böcker. — **Oindrivbar** t. e. fordran. — **Oinfattad.** T. e. O. diamant. Färgstift, o-e eller infattade Tulltaxan. O-e bilder ib. — **Oinfri|ad.** Ett o-at löfte. — **Oinlös|lig;** -lighet; -t. O-ligt sedelmynt. — O-ta kuponger. O-ta panter. **Syn.** (o-t:) ogulden; outtagen; ännu pantsatt. — **Oinramad.** Originallitografi, pris o. 25 kr. — **Oinre|dd.** I ett o-tt, ogemytligt rum. Huset står ännu o-tt ~. — **Oinriden** t. e. unghäst. — **Oinskränkt,** =, [-are]; -het. Bevara rikets område o. Ha o. makt att ~. O. myndighet. O. härskare självhärskare. O. av all folkrepresentation. Med o. äganderätt. Lämna ngn o. kredit. Hysa ett o. förtroende till ~. Lita o. på ~. Njuta av den o-aste frihet. **Syn.** o(för)minskad; obunden, obegränsad, absolut, ovillkorlig, enväldig, ibl. gränslös. — **Oinslag|en.** O-na tvålar Resia 1933. — **Oinspirerad.** — **Ointaglig;** -het. Uppförda på o-a höjder. Staden är o. från landsidan. Landets o-aste fäste. — **Ointecknad** t. e. fastighet (= ograverad). — **Ointellektuel.** Ointresserad för studier l. tankeverksamhet överhuvud, (ibl. nära:) utan läshuvud, utan (förstånds)kunskaper. **Ointelligen|s;** -t. Hans o-s nästan förbluffar. — O-t eller kanske rättare ointellektuell, men långtifrån opraktisk. Strindberg, som skrivit sina tillgjordaste och o-taste sidor om Italien Harry Blomberg. Andan var ungefär densamma, dillig, men inte helt och hållet o-t Elsa Thulin, öv. **Syn.** obegåvning. — **Ointress|e;** -ant; -erad. Med (kallt) o-e betrakta. — Ämnet är o-ant och föga givande. En o-ant person, trakt, uppgift. Den o-antaste sidan av staden ~. — O-erad av allt. Hon har blivit så slö och o-erad på sista tiden. O-erad även för det som förr var hans huvudintresse. Pojkarna verkade o-erade, läraren uttråkad. **Syn.** (o-e:) likgiltighet, slöhet; (o-ant:) tråkig, likgiltig, intresselös, föga underhållande, som icke kan fånga intresset; (o-erad:) icke road (av), slö osv., ibl. apatisk. — **Ointroducerad.** O. adel(sätt). Ätten Rudenschöld, grevlig 1770, men i denna värdighet o. Sveriges o-e adels förening stiftad 1911. — **Oinvigd.** Märk bl. a. O. i spelets mysterier och finesser. Den o-e anar icke vilka svårigheter här kunna möta ~. **Syn.** (ibl.:) icke initierad, som står utanför, lekman o. d. — **Oisolerad.** Märk O. ledning(stråd) blank.

Oj (åj); -a (-ade; gärna refl.). Ofta smtl. l. ngt vard. **I.** Interj. Som upprepat (en l. två ggr) även hopskrivet. Uttr. för beklagan, jämmer, förvåning, fasa, (även glad) överraskning o. d. Oj, va de gjorde ont! Men oj, vad det bar mig emot att ~. Oj, då blir det hårdsmälta samtal! Sig. Agrell, öv. Oj, va du ä dum! Oj, så stygg du ä! Oj, så roligt de ska bli! Oj, vad yr hon var ~ Ossian Elgström. Oj då, fin hund, plockar lopporna av sig som en flicka till bröllopet Polskt ordspråk. Oj, för tusan, där går tåget, och jag som skulle med! — Oj, oj då, ä man så kavat! Oj, oj, oj, vad ska vi ta oss till Pär Lagerkvist. Oj, oj, oj, det är bara ynk [med mina arbeten] Carl Larsson. Ojojoj! brummade Pettersson ~ W. Hammenhög. **II.** Oja (sig). **1**) Mindre vanl. »Kors, kors, nu ä han här igen!» ojade hon Sig. Dahllöf. **2**) Refl. Huvudanvändningen. Oja sig över tidens ondska. »Usch, vad de ha lortat ned!» ojade sig tant, då hon ~ Dan. När gummorna komma och oja sig V. v. Heidenstam. De ä väl inge å oja sig över l. för. Nöp i tyget och ojade sig över kvaliteten (beundrande). Och började oja sig över hur stor och fet den var Ellen Wester, öv. **Syn. I.** (ibl.:) o, aj, ack, usch, voj, tänk; **II.** jämra (sig), (be)klaga (sig), stöna, voja sig, beskärma sig.

Ojordisk; -het. En idealist, o. och som ett barn i verklighetens värld. En o. skönhetssyn, besläktad med många av [R.] Ekelunds visioner Erik Kihlman. Som kastar ett o-t skimmer över hennes vardagsvärld och ~. **Syn.** som står utanför verkligheten l. lever i en annan värld, ibl. opraktisk; överjordisk, himmelsk, 'poesiens', 'genomskinlig', overklig (o. poetisk). — **Ojust** (osjyst); -het. Det får anses som o. och icke överensstämmande med god läkarkutym att ~. Det var o. av honom att ta parti på det sättet. O-are jurydom får man leta efter.

Bete sig o. mot ngn. En o. person. Ett o. tillvägagångssätt. För o. spel, o-het i spelet bli utvisad från planen. **Syn.** ohederlig, orättvis, orättrådig; ofin, ogrannlaga, klandervärd, otillåten. — **Ojuster|ad** (-sjyst-). Orättad; icke granskad (o. godkänd); (om klocka) oreglerad. *Är protokollet o-at?* — **Ojämförbar;** -het. Skr. *O-a storheter. O. med ~. O-t mycket bättre* oftare 'ojämförligt' (jfr följ.). — **Ojämförlig;** [-het]; -en. *I släggkastning är han o., o-t överlägsen alla andra. Ett o-t vackert väder rådde hela juni. Han, som av alla våra skalder tagit de o-t starkaste intrycken från Swedenborg* M. Lamm. *O-t vackrare är då ~. Mycket är skrivet om Karl XII av hans samtida och efteråt, o-en mest i varjehanda partiska syften* Har. Hjärne. **Syn.** se oförliknelig.

— **Ojämn;** -het (med plur.). **1**) Mer egentl. *O. i ytan. En o. yta. På o-a vägar. Vägen blev allt o-are och gropigare. Som krocketplan var gräsmattan väl o. På detta avstånd ser man dock icke, hur o. terrängen är. Ytan måste vara utan alla o-heter. Erbjöd blott ett helt litet landningsfält, till på köpet fullt av o-heter. — Figuren är o., o-t ritad och icke symmetrisk. O. i kanten. O-a kanter. Minsta spricka eller o-het i en fog kan få det hela att brista. O-a rader. — Tråden är o. och illa spunnen. Ett o-t rötat lin. — O. över- eller undervärme kan regleras på många sätt. — Säden är o-t uppkommen, är o. och luckig. Sanden är mycket o-t fördelad på planen, här och där en större hög och på andra ställen gropar. — O-a taktslag. Med o-a mellanrum. O-t återkommande ljud har man svårare att vänja sig vid. Sjunga, tala o-t och hackigt. Den o-a knitteln. O. puls, rörelse. O. gång.* **2**) Bildl. *Skörden synes bli mycket o. i år. Betydande o-het i skörderesultatet i vissa betdistrikt ~. En o. vinter. Ett o-t klimat. — Skattebördornas o-a fördelning. O-t falla ödets lotter. O. strid. O-a krafter. — Till lynnet o. och nyckfull. Han är o. mot de närmaste, som leva i en ständig osäkerhet. En lynnets o-het, som han icke förmådde bemästra* Hj. Alving. — *Lärjungarna i denna klass äro sällsynt o-a. I Hjalmar Bergmans egendomliga och o-a produktion* O. Wieselgren. — *Det är inte underligt, att vi drar så o-t* (kommer så illa överens, går så illa ihop) Elin Wägner. — *O-a tal* udda. *En o. summa. Det blir bra o-t, du får slå av 3 kr., så blir det jämnt 30.* **Syn.** knagglig, oländig, gropig, skrovlig, kullrig, knottrig osv.; stenig, backig, bergig, 'bruten'; skev, som slagit sig; upprörd, böljande, krusad; som går snett l. i sicksack l. avviker från den räta linjen, hackig, naggad; osymmetrisk; vinglig; icke jämntjock, växlande l. varierande i grovlek l. värme l. täthet l. godhet l. takt l. snabbhet o. d., heterogen, inkonstant, oregelbunden, avbruten, ryckig, 'hackig', hoppande, olikformig, olika, ostadig, nyckfull, ombytlig, opålitlig, godtycklig, föränderlig, fluktuerande; udda.

— **Ojäst** (långt ä). T. e. om deg, bröd, vin. — **Ojävaktig,** -t, -are; -het. I regel om 'sak' ('ojävig', mest om person). *Ett o-t bevis fingo vi följande morgon, då ~. Som o-t var bättre rustad både till krafter och intelligens.* **Syn.** ojävbar, obestridlig, ojävig, ibl. ofrånkomlig. — **Ojävbar;** -het. Skr. *Jag påpekar det o-a faktum att ~.* — **Ojävig;** -het. I regel om person (jfr ojävaktig). *Om vi bara hade två o-a vittnen. Två o-a män. Förklaras o. (i saken). Avkunna en o. dom. Det o-hetskrav, som måste ställas på en person, som åtagit sig sakkunniguppdrag.* **Syn.** ibl. opartisk, jfr f. ö. ojävaktig.

Ok, -et, =. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. **a**) Särsk. för oxar. *Lägga oket på oxarna. Ta oxarna ur oket, oket av oxarna. Befria oxarna från oket. Oket får icke skava på manken. Mank-, nack-, pann-; drag-; par-, enbetsok.* — Ngn gång även för andra djur. **b**) För människor. *Uppför backen kommer Lotten från pumpen, med tvänne ämbar dinglande i ett ok över axlarna. Bär-, axel-; vattenok.* **2**) Friare. **a**) Fackl. T. e. *Klädok, överklätt med pärlgarn, vilket virats i täta rader runt en stomme av trä* Husmodern 1924. *Pålok* som mellanstöd för broar. **b**) Hist. *Låta ngn, en besegrad fiende gå under oket* ett spjut lagt över två andra i marken nedstuckna varunder romarna läto de besegrade gå till tecken av underkastelse. **3**) Bildl. *Ett ok av trä har du brutit sönder, men i dess ställe har du skaffat ett ok av järn* Bibeln. *Din fader gjorde vårt ok för svårt; men lätta nu du ~ det tunga ok, som din fader lade på oss* ib. *Tagen på eder mitt ok* ib. *Gån icke i ok tillsammans med dem som icke tro* ib. *För sent att sparka emot, när o-et ligger på halsen. Där skakar man arbetet från axlarna som ett ok* Ellen Wester, öv. *Man måste åter under (arbets)oket. Taga pliktens ok på. Jag återvände i oket, av fruktan för ekonomien* Strindberg. *Knäckt, nedtryckt under o-et. Och efter möda tung och lång / få kasta oket av* Signe Aurell. *Jag lät njutningen tvinga mig i oket* Öv. fr. O. Wilde. *Macaulays sats: Det tyngsta av alla ok är främlingsoket. Böja sin nacke under oket, under främmande ok. Hur svenska hjältar krossat utländskt ok* J. Bonggren. *Det finska folkets ~ kamp till avkastande av det ryska oket. Bringa, tvinga ngn under oket* (under)kuva, 'klavbinda'. *Sucka under oket. Sovjets välde ligger som ett fruktansvärt järnok över hela folket [i Ukraina]* 1929. *Avskudda (träldoms)oket. Under skatteoket folket dignar*

Alfr. Jensen. **II.** Ssgr. Ex.: *Okbelagda dragare. Okbrott* jfr lokbrott (loka). *Sedan måste seldon tillverkas ~ och okbågar till oxarna snidas* A. Hj. Uggla, öv. *Den oklika selkroken* Sven T. Kjellberg. *Okliknande anordning* Gösta Berg. *Okrem. Okstad* ldls: ställe där oket ligger på oxen. **Syn.** (bildl.:) tvång, boja l. bojor, band, träldom, slaveri, 'fjättrar', 'hård hand'. — **Ok|a,** -ade, -as; oka (i)hop ~ (även bildl.), på ~, samman ~ (även bildl.); [-ning]. *Oxe vilar medan oxe okas. Som piska de okade dragarna* Erik Brogren. *Tjugu par okade oxar. — Som när en lantman okat ihop bredpanniga oxar* B. Risberg. *Ä oxarna påokade? Sammanokad för livet med en man, som hon ej kunde högakta.* **Syn.** lägga ok(et) på.

Okallad. *Den gången kom han o. Försmådde min varning och trädde o. inför min åsyn. Den o. går till, går otackad ifrån. Framträdde allehanda bilder från Kessindagarna o-e för hennes själ* Ernst Lundquist, öv. *Ont kommer nog okallat.* — **Okammad.** *Lafsade omkring i tofflor, o. och iförd en gammal solkig flanellrock* Y. Berg. — *O. ull.* — **Okamratlig;** -het. *Anses skvallrig och o.* Beth v. Holst. *Bete sig o-t mot ~. Det vore o-t av dej. Förehöll honom det minst sagt o-a i hans beteende* Alb. Engström. *O-are flickor än herrgårdstöserna på S. finns inte i socknen.* — **Okant|ad.** T. e. *Herrhattar med rakt, o-at brätte.* — **Okanter|bar** l. **Okanter|lig** (båda med biton på -kant- — det första även på -bar — o. utan gradformer). Sjöv. Som ej kan kantra. *Med litet mera järn i botten är den [båten] o-bar* Alb. Engström. — *[En alnslång skonare] slättoppad, o-lig, »riktig» in i minsta detalj* O. Thunman. *Och fartyget skulle vara absolut o-ligt* G. Gartz.

Okāpi (akut); -n, [-r]; -skinn. Ett mindre giraffdjur i norra delen av belgiska Kongo, upptäckt först 1901. *Den dagen ~ sålde tre dvärgar en bunt o-skinn åt oss* K. Fägersten, öv. fr. M. Johnson.

Okarīn|a (vanl. å-; grav l. akut); -an, -or; -ablåsare; -aton. En 'förbättrad' lergök (av lergods l. porslin). *O-an liknar en fågelkropp och har vanligen griphål. Blåsa o-a. En mjältsjuk o-as sorl* Otto Lundh.

Oklanderlig, -t, [-are]; -het; [-en]. Som ej kan l. förtjänar att klandras, mot vkn inga invändningar kunna göras l. anmärkningar riktas. *Breder ~ ut sina kort i en fullkomligt o. kvartscirkel* Mari Mihi. *Tillbyggts och restaurerats i o. men tråkig »antikvariestil», d. v. s. korrektare än de någonsin varit* F. U. Wrangel. *Han lagade o. mat och ~* Eric Hultman. *Denna enkla och metodiskt o-a plan* Har. Hjärne. *Tala en o. tyska. Av fullt o. familj* C. T. Holmström. *En herre med den mest o-a garderob och ~. O-t klädd. Hårets o-a nackbena. Uppträda fullt o-t. En liten salong av icke alldeles o. elegans* Tor Hedberg. *Uppföra sig o-t. En turkinna, o-en slatkammad och ~* Georg Nordensvan. **Syn.** se oförvitlig; (ibl. nära:) högelegant, ytterst chic, ypperlig, 'tiptop', makalös.

— **Oklar;** -het (med plur.); [-|a (-ade, -as)]. **I.** Enkelt. **1**) Mer egentl. **a**) *Vattnet i källan är o-t efter regnet. Himlen började bli o., regn hotade. O. luft, sikt. Se o-t i den tilltagande skymningen. Det andra skottet, avlossat i o-t håll ~* G. Berndtson. *Glasrutan var o. och grön av ålder. O. yta. Sätt inga märken på poleringen, den blir så lätt o.!* *O-a färger.* **b**) *Med o. stämma, röst* t. e. av rörelse. **2**) Friare. *Som erfaren kustbo visste hon, att man skulle färdas varligt i o-a [far]vatten* Al. Slotte. *Gå o.* t. e. om kabel, kätting, tross, ända, ankare, pump, fartyg. — Folkl. även t. e. *Den käringen ~ vill jag inte komma o. med* (komma i krakel med, få ngt otalt med) Alb. Engström. **3**) Bildl. *Det o-aste huvudet i klassen. Urarvaförordningens delvis synnerligen o-a och svårtolkade regler* 1933. *Hans stil blir aldrig tung och aldrig på minsta vis o. Med avsikt uttrycka sig o-t. O. i sin framställning, sin bevisföring. Slutledningen är o. och föga övertygande. Det är ännu mycket, som tycks vara o-t för dig. Vad jag skulle förtjäna mitt uppehälle på, var mig tämligen o-t, ty ~* Ellen Lundberg-Nyblom. *Det syntes o-t, huruvida ~. Själv var han länge på det o-a med, om sig själv. O. på vad han ville och skulle* Arv. Rosén. — *Med ett o-t minne av att ~* Strindberg. — *De yppersta rosorna ha en blandad eller mycket o. stamtavla ~* Karlfeldt. **II.** O-het. Oftast bildl. Några ex.: *På grund av vattnets, luftens o-het ~. — Ett tillstånd av o-het och därav följande rättsosäkerhet* O. Hj. Granfelt. *Och beträffande priset rådde ännu o-het. Om riktlinjerna för den nya skolan rådde någon o-het. Trots att så många skåp öppnats och brevbuntar brutits, vilar ännu på ett flertal punkter o-het över Bismarcks verk och gåtfulla väsen* C. G. Westman 1927. *Den o-het, som utmärker så många modärnister. Skulle o-het uppstå (ifråga) om tolkningen, måste ett annat uttryckssätt tillgripas. Omläggningen från ecklesiastik- till kalenderår vållar o-het* 1932. *Jag vill, att du bekänner färg, jag tål ingen o-het i vårt förhållande. De o-heter, som ännu trots allt vidlåda [själsbegreppet]* H. Lundegårdh. **III.** O-a. Mindre vanl. o. mest fackl. *En sil, som hindrar gräs eller orenlighet att inkomma och o-a ventilen* Nord. Fam.[2] — *Så att trossen inte o-ar sej* går oklar.

Syn. I. 1) **a**) grumlig, grumlad, grumsig, oren, (för)orenad, ibl. osilad; (halv)mulen, disig, dunstig, skymlig, skum, töcknig, molnhöljd, dimmig, mistig, ogenomskinlig, ibl.

immig l. immad, suddig, matt, däven, glanslös, beslöjad, daskig, taskig, ibl. urblekt l. solkig; **b**) otydlig, beslöjad, 'dunkel', hes, grötig, 'bruten', skrovlig, matt; **2**) som inte går klar l. 'klarar sig', som 'kinkar'; **3**) virrig, förvirrad, oredig, oskarp, diffus, svamlig, svamlande, konfys; utan skarpa konturer, konturlös, 'dimmig', obestämd, svävande; villrådig, osäker, oviss, tvivelsam, tvistig, tvivel underkastad, tvivelaktig, omtvistlig, omtvistad, ibl. tvetydig; villsam, invecklad, hoprörd, osammanhängande, som ej 'hänger ihop', ologisk; svårutredd, svårfattlig, förborgad, oförstådd, oförklarad, outredd, dunkel, olöst, oavgjord, obevisad, obestyrkt.

— **Oklassad.** Sjöv. Se klassa (III. 1046). — **Oklassificerad.** — **Oklassisk;** -het. *Den enligt egen uppgift o-e Strindberg* E. Hedén. *O-a ord och uttryck* Ax. Kock. — **Oklippt.** T. e.: *Med o. hår och byxor 'på halv stång'. O. sammet.* — **Oklok;** -het (med plur.). *O. och burdus som en tysk diplomat under världskriget. Han är en i högsta grad o. politiker. Det vore mycket o-t av dig att nu avbryta studierna. En o. åtgärd. Det var nätt opp det o-aste du kunde göra. Var nog o. att ta saken från den 'stora sidan' och* ~. *O-t handlat! — Det vore en o-het utan like att* ~. *Kanske för att göra William en tjänst och rädda honom från o-heter* Per Hallström. **Syn.** oförståndig (jfr d. o.), omdömeslös, dåraktig, dum, ovis, fåvitsk, enfaldig, ibl. opolitisk l. odiplomatisk. — **Okluven.** *Kluven och o. ved.* — **Oklädd;** [-het]. **1**) *Stod fullkomligt o. och kunde icke ta emot. Låg o. och solade sig.* **2**) *O-a möbler, (fruntimmers)-hattar, planschetter, klädhängare. Ragnar Östbergs* ~ *läroverksbyggnad på Östermalm* ~ *i oklätt mörkrött tegel* Erik Blomberg. **Syn.** naken; ej (färdig)klädd; ej överklädd. — **Oklädsam.** *De tunga, o-ma sjubbskinnspälsarna* And. Ramsay. *Det o-ma kamningssätt, som* ~ Greta Åkerhielm, öv. — *Med en tydligt framträdande, långt ifrån o. skånsk skorrning* Ax. Lundegårdh. **Syn.** missklädande, missklädsam. — **Oknytt,** -et. Folkl. Spöke(n), troll(eri). *I Lidgatufäbodarna har alltid varit vitrer och o.* Pelle Molin. *Att o. höll till inpå vinden* Kerstin Strandberg. — **Oknäckt.** *O-a nötter* egentl. o. bildl. *O. av livet. Hans o-a optimism* E.-W. Olson. — **Oknäppt.** *Gå med rocken o. Du har en knapp o. i västen. O-a kängor.*

— **Okokt.** Icke l. icke tillräckligt kokt, ibl. rå. — **Okommenterad.** *O. upplaga. De övriga klyftigheterna härovan må lämnas o-e* ('reflexionerna göra sig själva'). — **Okomplicerad.** *En verkligt o. människa* Alb. Engström. *O. som ett naturbarn. Och stadsbon har i regeln en ytterst suddig aning om landsbornas o-e liv* I. Lo-Johansson. **Syn.** enkel (o. rättfram l. naturlig), okonstlad, rätlinig, osammansatt. — **Okonfirmerad** särsk. = som ej ännu 'gått fram'. — **Okonstl|ad.** *Hon är enkel och o-ad och intar alla med sin älskvärdhet. Har ett o-at väsen. Varje o-ad yttring av fromhet* Klara Johanson. *Med ett o-at behag, som* ~. — *Det är dessa o-ade själar, som fastna på limstickan. Barbarer ha vi en gång varit alla, / o-at lurviga som murmeldjur* Hj. Procopé. *Kunde det kännas masigt, som det heter på o-ad svenska* Hj. Bengtsson. **Syn.** enkel o. naturlig, osökt, otvungen, utan all tillgjordhet, oaffekterad, osammansatt, okomplicerad, öppen(hjärtig), rättfram, 'renhårig', fri från all förkonstling; (ibl.:) barnslig, harmlös, menlös, naiv; ibl. 'oförfalskad', 'ren'. — **Okonstnärlig;** -het. — **Okontant.** Vard. Nästan endast predikativt. *Blevo* ~ »*o-a*» *efter ett hästbyte* J. P. Hansén. *Men nu ska vi väl inte bli o-a* Berit Spong. *Bli o. med ngn (för, angående, i anledning av ngt).* **Syn.** oense, osams. — **Okontroller|ad;** -bar(het). *O-at silver. O-ade uppgifter. — Enligt mormonernas egna o-bara uppgifter. Där händelserna alltför lätt glida ur de banor, som de agerande utstakat, och följa sina egna av o-bara tillfälligheter påverkade linjer* T. Segerstedt. — **Okonventionell.** Jfr inkonventionell. *Frisk, personlig och o.* Signe Kolthoff. *Hade en synnerligen o. syn på allt och alla* Y. Berg. *Och så var han så trevligt o., satt aldrig i katedern, utan* ~ Gurli Linder. — **Okorad.** Sälls. för 'okrönt' (vanl. bildl.). — **Okorrekt;** -het. Jfr inkorrekt. *Uppträda o. (mot* ~*). Det är o. att komma i smoking, då* ~. *Hade han en enda gång uppfört sig o.? Det o-a i hans framträdande slog honom, och* ~. — *O(-het) i uppgifter.* — **Okostig,** -t, -are; -het. Folkl. l. vard. Tung o. olustig av för mkn mat, ibl. däst l. ovig. *Tung och o. efter en stadig middag.*

— **Okravd** (långt a). Skr. Oftare okrävd. Ej krävd, omanad, opåmint. — **Okrigisk;** -het. — **Okrist|en;** -nad. *Som andre o-ne* C. J. L. Almquist. *Att göra utvecklingsläran till en dogmatik, en sorts o-en frälsningslära* E. Hedén. *Något obegripligt o-et språk, som inte liknade nånting* Ester B. Nordström. — *Medan saxarna ännu voro o-nade.* — **Okristlig** (som förstärkande även -kri'st-); -t, [-are]; -het; -en. **1**) Egentl. **a**) Jfr 'okristen'. *Detta var o-t handlat, en o. handling, som* ~. *Högljuddast var Johan Larsson, som visade en ganska o. vrede* Ragnh. Modin-Ringström. *Uppror även mot en o. och tyrannisk överhet är alltid synd* Har. Hjärne. — *[Tolstoy har] uppväckt kristenhetens sovande känsla av krigets fasa och allt vålds o-het* N. Söderblom. **b**) *Det o-a leverne, som fördes i* ~ Rich. Malmberg. **2**) Vard. Förstärkande. *I o. otta* ('svinotta')

C. Skottsberg. — *När man får gno så o-t under den bråda tiden ~. Men där var terrängen också o-t svår och ~* Prins Wilhelm. *O-t stursk* J. Hemmer. *O-t roligt var det också att ~* Adolf Johansson. *Fast sjön gick ännu o-t hög* S. Siwertz. *En rent o. massa slantar. Dä kostar o-t mä pengar* E. Sparre. — *Och stugan blev så jämmerligen dyr, så o-en dyr* Harry Blomberg. **Syn. 1**) jfr okristen, ogudaktig o. ogudlig; omänsklig; **2**) (o-t:) vansinnigt, enormt, kolossalt, 'gräsligt', 'fasligt', 'rysligt'. — **Okritisk;** -het. *Du är alldeles för o. (mot dem). O-a partifanatici, som smälta vad som helst som ledarna mata dem med. O-t beundra alla nyheter.*

— **Okroppslig;** -het. *Verkade på något sätt o. En o. ande, andesyn.* **Syn.** se immateriell. — **Okross|ad;** -bar. **1**) *O-at frö. O-ad antracit.* **2**) *O-bart urglas* Annons 1933. — **Okruserlig** (biton på -ser-); -het. *För övrigt var han sig lik, rättfram, o.* Z. Topelius. *Tillsade henne på sitt o-a sätt, att ~* Rosa Arbman. — **Okry.** *Känna sig o.* — **Okryddad** mat, anrättning. — **Okrympt.** *Ingen sätter en lapp av o. tyg* Bibeln *Stor loven och o. kläde minskas alltid.* — **Okränkbar;** -het. *T. o. m. läkarna, som annars anses o-a överallt i Orienten, blevo dödade* Öv. fr. Essad Bey. *Den o-a plikten* Fr. Böök. *O-a lagar.* — *Ett attentat mot den personliga o-heten* J. Hemmer. *En sträng predikan om äktenskapets o-het.* — **Okränkt;** -het. **1**) *O. mö. Sin kroppsliga o-het* Elin Wägner. **2**) *Men minnet av henne skall o. bli kvar i min själ* J. Hemmer. *Bevara sin trohet o.* **Syn.** oförförd, som bevarat sin oskuld; oförkränkt, oantastad, ren. — **Okrävd** jfr okravd. — **Okrönt. 1**) *Gustaf V ~ Sverges förste o-e konung* Karin Petre. **2**) *Lapplands o-e kung, Hjalmar Lundbohm. Parnell, »den o-e konungen av Irland».* **3**) *Ett 5-liters-mått, som visserligen ej var o. men krönt 1889* 1923.

Okta'nt (å-); -en, -er. Astronomiskt vinkelmätningsinstrument med 45 graders båge (1/8 cirkel). — **Oktäv,** -en, -er; -ark; -band; -format (biton på -at); -sida m. fl. **1**) Bokformat där arket är vikt i 8 blad (o. alltså ger 16 sidor). *Den händiga upplagan i smal o., vackert tryckt hos ~. C. G. Laurins Konsthistoria, jubileumsupplagan i stort format, s. k. imperialoktav* 1927. *Folianter, kvarter och o-er.* **2**) Mus. **a**) Intervall om 8 toner (i diatoniska skalan). *O-övningar.* **b**) 8:e ton från o. med grundton. **c**) Tonerna f. o. m. grundton till dess oktav. *Lilla eller ostrukna o-en* c-h. *Stora eller grova o-en* C-H. *O-en C-c. Ett vanligt piano har sju o-er. En lindrig orenhet i solostämman i djupaste o-en ~.* — **Okte'tt** (-ätt); -en, -er. Tonsättning för 8 stämmor l. personerna som utföra den. *Mässingso-ens klangfulla brus / tonar på vattnen vida* Ax. Lundegård.

Oktōber (å-; akut); den-kön. Årets 10:e månad. Jfr februari. *En kall och ruskig o. Detta första stora tidsskede står nu i sin o., och världsskymningen bryter in* V. v. Heidenstam. *Det hela blir till flyttningsstök, ett slags evig första oktober.* — *En grå o-dag. O-dimmorna. I, under (den stora) o-flyttningen. O-grå. En sen o-kväll. När o-regnen börja trumma på rutan. O-rusket. O-stämning.*

Oktro'j (å-åj); -en, -er; -ansökan; innehavare; -tid; -villkor m. fl. Av offentlig myndighet meddelat tillstånd att driva viss ekonomisk verksamhet som därförutan icke är tillåten. Hos oss särsk. ofta om bolagsoktroj för drivande av bankverksamhet. **1**) Bankoktroj. *O. (för bankbolag) beviljas av K. M:t och gäller blott visst antal år (högst 10); o-en medför numer icke rätt att utgiva sedlar. Förklara o-en förverkad. Indraga o-en. Begära o.* — *Under o-tiden.* **2**) Friare. *Har någon erhållit o. för viss tid å flottningens ombesörjande ~ då må ej ~ o-en före den bestämda tidens utgång rubbas* Lagen. *O-innehavaren vare pliktig att ~* ib. — *Stockholmssystemets o-ansökan. Särskilda o-bestämmelser.* **Syn.** (nära står) koncession. — **Oktrojer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Meddela tillstånd till, bevilja; särsk. om regering som utan samverkan med riksdag l. d. utfärdar statsförfattning: 'o-ad författning'.

Okuggbar; -het. *Att studentkandidaterna under hans tid voro så gott som o-a i svensk skrivning.* — **Okugglig,** -t, -are; -het. *Han ä o. i matematik och bra även i fysik.*

Okulär[1], -et, = [l. -er]; -glas. Lins(system) i kikare, mikroskop l. d. som är ögat närmast (jfr objektiv[1]). — **Okul|är[2],** -art l. oftare **Okul|år,** -ärt. **I.** O-ar. Mest som första ssgsled. Särsk. i uttr. som: *Taga ngt, ngn i o-arbesiktning* med egna ögon besiktiga, noggrant besiktiga l. betrakta. *Vid närmare o-arbesiktning* Alb. Engström. **II.** O-är. *Dessutom har o-är undersökning verkställts för en linje över Ersnässundet ~ till Vapiasjaure* 1916. — *Markförhållandena inklusive fuktigheten äro ~ efter o-ärbedömning idealiska för blodriskan* L.-G. Romell. *Underkastade hästarna en snabb o-ärbesiktning* Fr. Nilsson Piraten. *Och tog rummet i o-ärbesiktning* Py Sörman. *O-ärundersökning för bedömandet av framkomstmöjligheter för den blivande järnvägen enligt olika alternativ.* **Syn.** ögon-; med egna ögon. — **Okuler|a,** -ade, -as; -kniv; -vax; -ing (-en, -ar; -sställe). Trädg. o. d. Insätta ett 'öga' (en knopp) av en 'ädel' art på en närsläktad grundstam, förädla (ympning avser blott insättande av en gren, ej 'öga',

av den art som skall förökas). *O-ing är lättare att utföra än ympning och medför kraftigare växtlighet hos det »ädla» skottet* C. G. Dahl. *Strax ovanför o-ingsstället avskäres grundstammen* ib.

Okultiverad. Blott 'bildl.' *O. som en bondtölp, nyss tagen från plogen. Dagestan och Aserbeidjan — som för övrigt icke voro fullt så o-e, som ryssarna trodde* Öv. fr. Essad Bey. *Värre är, att jargongen är o. Förlåt detta o-e ord, men det säger just vad jag menar* G. Wiedesheim-Paul. **Syn.** obildad, ofin, rå o. d. — **Okultur;** -ell. *Intet plågade honom så som o.* Alma Söderhjelm. *Hakkorsen, dessa bevis på själslig o.* Mollie Faustman 1933. — *Föreningen är tämligen o-ell, ägnar sig åt boxning, enklaste bio och jazz. En o-ell landsända.* **Syn.** obildning, ibl. råhet. — **Okunnig;** -het(sfel). **1**) Med 'om' l. 'i'. **a**) *Var fullständigt o. om alla dessa bestämmelser, o. om att han skulle deklarera. Jag är icke o. om att ~. O. om faran. — Somliga finnas ju, som leva i o-het om Gud* Bibeln. *Själskrafter, om vilkas existens ägaren själv dittills levat i o-het* C. Dymling. *I vår barnsliga o-het om världens ondska. Lämna, hålla ngn i o-het om ~.* **b**) *O. i allt, som berörde naturvetenskaperna. Djupt, grovt o. i ~. Den o-aste i klassen i språk, i att räkna. Och dock är jag i ett ting o-are än du, jag äger icke fridens kunskap!* S. Dahllöf. — *Förebära o-het i lagen. Hans fullständiga o-het i franskan.* **2**) **a**) *O. som en söderhavsvilde. På samma gång o. och självsäker. Ingenting är o-are än den s. k. folkviljan, som nu tillbedes* N. Söderblom 1912. *Den o-a hopen. Bottenlöst o.* **b**) *Fel, begånget på grund av o-het. Visar antingen grov o-het eller absolut fördomsfrihet i umgängelsen med sanningen. Förrådde en så djup o-het, att ~. Dölja sin o-het. Skingra o-hetens mörker. Där ser man bildningens makt över o-heten* Janne Thurman. **Syn. 1**) som ej har vetskap l. kunskap l. kännedom (om), som saknar insikt l. erfarenhet l. färdighet (i), obevandrad, oerfaren, obekant (med), ovetande (om), främmande (för); (o-het ibl.:) bristande kännedom l. kunskap, obekantskap, ovetskap; **2**) obildad, olärd, ostuderad, 'rudis', ignorant, utan (alla) kunskaper, som ingenting vet l. lärt sig, (ibl. nära) fåkunnig. — **Okunskap.** Skr., mindre vanl. *Hans o. om, i de sista årtiondenas händelser är förbluffande. Den barnsliga o. om kvinnosjälen, som ~* Sven Lidman. — **Okurant.** *O-a varor. Det blir så lätt o. med tyger* C. Larsson i By. *Herrkragar, o-a modeller* Annons 1922. **Syn.** omodärn o. svårsåld, icke efterfrågad. — **Okuv|ad;** -[e]lig (-t, -are; -het). *Med o-lig energi. Ett o-ligt kunskapsbegär. Känna en o-lig drift att ~. Sitt o-liga tävlingshumör. Hans klara och genomträngande omdöme, hans o-liga vilja och ~* T. Segerstedt. — *Styra den skall, okuvelig, livets gång* Runeberg, Kung Fjalar. — **Syn.** (o-lig:) obetvinglig, otämjelig, oövervinn(e)lig, oböjlig, 'oöverstiglig'.

— **Okvald** (långt a). *Och lämnade honom därmed i o. besittning av en betydande förmögenhet* Joh. Nordling. — Ngt mindre vanl. äro: *(För)bli, stanna i o. besittning av ~.* — Skönl. äro: *Där tystnaden o. bor* Algot Ljunggren. *Där fru Fortuna svängde okvalt spiran* Ax. Klinckowström. **Syn.** ostörd. — **Okvalificerad.** *Till platsen, detta arbete var han fullständigt o.* ägde han inga som helst förutsättningar l. meriter. — **Okvick;** -het. *Ytlig karaktärsteckning och o. dialog. Kar(l)n är o. och fåfäng.* — **Okvinnlig;** -het. *Utseendet var robust och (i hög grad) o-t. De blanda sig ej i allmänna angelägenheter, ty det vore o-t* Öv. fr. Minna Canth. *Danskan har en o. egenskap, hon har sinne för humor, säger Carl Laurin.* — **Okväd|a,** -ade, -as; [-are; -e (-t, -n); -ning]. Jfr följ. **I.** Vanl. verbformer. *Kvinnan började o-a honom: »Det var ett konstigt sätt! Tror han, att ~». Du ska väl inte o-a dina gäster* Isidor Ekstam. *Nej, jag tiger, ty sitt parti bör man helst endast o-a i dess egna pressorgan!* E. Hedén. — *Man lämnade sina platser, man skrek och o-ade* Örnulf Tigerstedt. **II.** Verbalsubst. *[Carlyle och Schopenhauer] behärska det artistiska o-andets teknik med fulländat mästerskap* Frans G. Bengtsson. — *O-arna voro väl panslavister eller nihilister, som ~* E. Lampén. — *Utslungande de förfärligaste o-en* Aino Ackté. *Överhopa ngn med o-en* vanligare: o-insord, glåpord. — *Och tjänstemännen utsattes för o-ning* 1920. **Syn.** smäda, skymfa, vara ovettig på, ge (en skopa) ovett, överhopa med glåpord, skälla på, ned- l. utskälla m. — **Okvädinsord.** Ibl. (dock ej i SAOL[8]) okvädings-. *Fortfor med sina stickord, vilka snart följdes av rena o. O-en haglade och det var ej långt till handgemäng.* **Syn.** glåpord, skällsord, skymford, (grovt l. fult) tillmäle, invektiv, (svagare äro:) öknamn, vedernamn.

— **Okynn|e,** -et, [-en]; -esblockad m. fl. se II; -es (=, adj.) o. -ig (-t, -are; -het, med plur.) se III. Starkare än 'odygd' men vanl. svagare än 'elakhet'. **I.** Enkelt. **a**) *Straffbart o-e. När jag en gång på l. av (rent) o-e frågade ~. [Snöskatorna] som jag naturligtvis med vanligt pojko-e sökte ~ ofreda* H. Samzelius. *Det mest påfallande i hans ordval är dess o-e, vare sig det tar sig uttryck i fula ord eller ~* E. Hedén. **b**) *Det dumma o-e gossar stundom taga sig före att »doppa» varandra* Ungdomens bok. *Han har alltid något o-e för sig. Va har du nu varit ute på, gjort för o-e igen? — Och karlarna ha ju ändå mest samma vanor*

och o-en Strindberg. **II.** Ssgr. Ex.: *O-esblockad i Luleå tillbakaslagen genom motblockad* 1931. *Slangord och o-eseder förpassades till skräpvrån* A. T. Gellerstedt. *O-esfä* egentl. o. bildl.; jfr III 1. *S. k. o-esjägare* O. v. Mentzer. *O-sprat* ovederhäftigt löst (ibl. straffbart) prat. *Risken av masslakt och ren o-esskjutning* Prins Wilhelm. *En o-esstrejk i Kiruna* 1918. *'Samhällshjälpen' i Tyskland ~ ett kraftigt värn mot o-esstrejker. Stockholmsmurarna o-esstrejka. Valpar växer snart ifrån den besvärliga o-esåldern* Wendela Leffler, öv. **III.** Avledningar. **1**) O-es, adj., ofta lagt. Som gör ohägn. *O-es eller otamt kreatur* Lagen. *Sargar eller dräper o-es fä, hund eller annat odjur, någon människa; därom skils i missgärningsbalken* förr i Lagen. *O-es hund, som biter folk eller fä, må ej lös vara* Lagen. *Strövande, o-es hundar* S. Siwertz. — *Märken på väggarna, som o-es ungdom hade passat på att rita eller karva dit* I. Lo-Johansson. **2**) O-ig. *O-igare pojkar får man leta efter. Di ä o-iga, som pojkar ä, men de ä inte någe verkligt ont med dem. O-iga pojkar vålla tågstopp. Att lägga band på de o-iga infallen och ~. Strindbergs o-iga lust att vända upp och ned på det allmänt antagna* Hj. Alving. — *Allvarligare o-igheter botade han med piskrapp.* **Syn. I.** okynnighet, ofogslusta, ofog; (mer l. mindre nära stå:) odygd, pojkaktigt överdåd, ohägn, upptåg(er), otyg, pojkaktiga (l. ibl. elaka) streck; **III.** (o-ig:) begiven på l. som inte kan låta bli att göra okynne l. ohägn, ibl. skade-, ibl. pojkaktigt skadelysten.

— **Okyrklig;** -het. *Församlingen är i hög grad o. eller snarare hednisk, ty man går ej heller i missionshusen.* — **Okysk;** -het. *Orden o. och o-het finnas icke i Nya Bibelöversättningen. En litteratur, ej endast o., utan rent av med galenskapens märke. O-a tankar.* **Syn.** otuktig, oren, kättjefull, sinnlig, liderlig, sedeslös, utsvävande, lasciv, vällustig, osedlig, lysten, brunstig, lösaktig, lättfärdig, 'smutsig', 'snuskig', pornografisk, oanständig, obscen; (o-het:) otukt, kättja, skörlevnad, boleri osv.

— **Okän|d,** -t, [-dare]; -dhet. *'Åt en o-d Gud'* Bibeln. *Önska, vilja vara o-d. Stirra på alla o-da. Kända och o-da. O-d för större delen av sällskapet. En tämligen o-d avhandling av ~. Men där var saken alldeles o-d. Det är ett underligt litet land, mer o-t kanske än misskänt. O-da storheter* sak l. person. *Med hittills o-d snabbhet. O-t är allt hitintills, huruvida han verkligen författat ett drama med den titeln.* — *Och gått in i det stora o-da* stigit över dödens tröskel. *Tog språnget ut i det o-da* tog sitt liv. *Det stora o-da, som omvärver oss på alla sidor* T. Segerstedt. *Det o-das tjusning.* — *Den o-daste författaren i Amerika* Klara Johanson. — **Okännbar;** -het. Mindre vanl. Ej uppfattbar för känseln, som man inte kan ta på. — **Okänslig;** -het. **1**) Egentl. *O. för l. mot slag, smärtor. Den o-a ärrvävnaden i ~* Nord. Fam.[3] *Genom insprutning göra tandköttet o-t. Plötsligt märkte jag, att högra pekfingret började bli o-t, jag höll på att förfrysa det.* — *Soldatens o-het för mödor.* **2**) Bildl. *Pojkar ä så o-a! O. för andras olyckor. O. för kärlek. Ty ryssarna förföljde denna trafik med en energi, som t. o. m. var o. för mutor* Öv. fr. Essad Bey. *Nyanserna äro o-t behandlade och hela tavlan grov och schematisk. En patologisk ~ känsloköld och moralisk o-het (moralidioti på hysterisk grund).* **Syn.** utan (all) känsel, som mist känseln (i), känslolös, kall, hård, 'stel', o(e)mottaglig (för intryck); (ibl.:) likgiltig, oberörd, apatisk, oöm, förhärdad, 'livlös', slö, trög(blodig), bedövad.

— **Okär.** Skr., ofta skönl., ibl. åld. *En länge närd ~ önskan, en ~ icke o. dröm* S. Siwertz. *En utgång, o. för de flesta. Men ett o-t möte skulle det varit* Klara Johanson. *Ett så o-t storfrämmande* V. v. Heidenstam. *För honom voro dylika uteblivanden av två skäl icke o-a. Och nu vore det mig ingalunda o-t att taga hämnd på Torfinn länderman för ~* A. U. Bååth, öv. fr. isl. *Det är mig (mycket) o-t att nödgas tillgripa en sådan åtgärd* det bär mig mycket emot, jag tillgriper endast ogärna o. d. **Syn.** oangenäm, obehaglig, misshaglig, (ibl.:) oläglig, ovälkommen, 'tråkig'. — **Oköp.** Mindre vanl. (x gott köp). I uttr. som *Det var inte, det kan man inte kalla o.* det var ju (ett) hyggligt pris. **Syn.** dyrt pris, opris. — **Oköpandes,** adv. Mindre vanl. *Vill man till vintern o. ha frisk persilja, som ~. Ved hade han o.* C. Larsson i By. *Vad jorden ger o.* Fru Högstedt. **Syn.** utan att man behöver köpa det l. betala för det, gratis, utan kostnad(er), ibl. 'av sig själv'.

— **Oladdad** t. e. bössa, kanon, patron.

— **Olag**[1], -et. Jfr lag[2] B. **I.** Blott i uttr. 'i o.'. Egentl. o. bildl. *Har mekanismen gått, kommit, råkat i o.? Det hette var gång, att telefonen var i o. Jo, den gången gick det också någonting i o. för kapten. Bringa, (för)sätta i o.* — *Det är någonting i o. med mor ~. Hos Oblonskijs hade allt i huset kommit i o.* S. Agrell, öv. *Men huvudet var alldeles i o. på mig, och jag blandade ihop allt möjligt* Ax. Munthe. *Med magen i o. När sinnena komma i o. Min själ i o., mitt humör ur led* Fröding. **II.** *Hästen har det o-et, att den slår bakut.* **Syn. I.** oordning, oreda, rubbning, (i o.:) ur lag, 'ur led', på tok, ur funktion, oanvändbar; **II.** oart, osed, ovana.

— **Olag**[2], [-en; -stendens]. Ofta direkt

motsatt 'lag'. *Att tippningssällskapet balanserar på gränsen mellan lag och o.* 1929. *Då hjälpe oss Gud, då är o. lag* Bo Bergman. *Medverkan till o. skulle vägras* Ernst Estlander. *Striden gäller uteslutande, om det nya skall byggas på lagens och rättens fasta grund eller våldets och o-ens glidande* Ellen Key. — *En aldrig vilande kamp mot ryska o-stendenser* 1921. **Syn.** olaglighet(er), lagstridighet. — **Olaga,** =, =. Adj. *På o. tid. Under o. jakttid. O. fiske. O. fång* jfr laga fång. *O. häktning.* **Syn.** olaglig, lagstridig, (stridande) mot lagen l. mot lag o. förordning, lagvidrig, författningsvidrig, orättmätig, förbjuden i lag(en), ibl. straffbar enligt lag, (lagligen) förbjuden, otillåten, (ibl. nära:) förgriplig, åtalbar, ogiltig, ogill. — **Olaglig,** -t, [-are]; -het (-en, -er); -en. *O-a åtgärder. Det är väl troligt, att förfarandet är o-t. O. häktning. O-t häktad.* — »*Det är intet tvivel om*», *skrev Lenin mot slutet av sitt liv,* »*att vi leva i ett hav av o-het*» A. Karlgren. *Begå en o-het, de värsta o-heter. O-heterna under Dreyfusprocessen, som gjorde denna till en världsskandal. Under den värsta o-hetsperioden [i Finland]* Guido Simberg. *Men trots allt våld, trots allt förtryck måste vi fortsätta vårt motstånd mot regeringens o-hetssystem* P. E. Svinhufvud. — *De o-en avskedade tjänstemännen* And. Ramsay. **Syn.** se olaga.

— **Olagad.** *O-e persedlar.* — *O. mat* ibl. även = blott halvkokt l. d. — **Olagr|ad.** *O-at vin. O-ad ost.* **Syn.** som ej lagrats (tillräckligt), färsk, 'omogen'. — **Olat,** [-en], -er. Vanligast i plur., sing. gärna fackl. Bet. av o- försämrande. Ordet starkare än 'odygd' o. 'ovana' men svagare än 'last'; ungefär likvärdiga äro 'osed' o. 'fel'. **I.** Enkelt. *En o., som visserligen icke hör till de svåraste* ~, *är, då hunden* ~ Th. Högdahl. *En häst med den o-en måste förridarn alltid hålla ögonen på* Ellen Wester, öv. — *Fru Lusta målar tidens o-er med omständlighet och* ~ Karlfeldt. *En präktig pojke, arbetsam, klok och har inga o-er. Och lägga bort dessa fula o-er. Nödgats ingripa mot vissa o-er hos ungdomen. Hade o-er och visade dåliga anlag. [Arbetar]rörelsens o-er* T. Segerstedt. *Fackförenings-, pojko-er.* **II.** Ssg. Fackl. Mest med -s-. *Ridhäst, o-sfri och sedig, att begagna av äldre herre, mottages i fritt foder och skötsel över sommaren* Annons. *Skotsk terrier, hund [ej hynda], o-sfri, 5 år* ~ *säljes* Annons 1925. **Syn.** osed, fel, oskick, svår l. ful ovana, ful vana.

Old bo'y (åld båj); -en, -s. Även hopskrivet (så särsk. i best. form o. i ssgr) o. då ibl. skrivet med bindestreck. Idrotts. 'Gammal gosse', 'gammelkarl' dvs. äldre idrottsman som ännu (efter 32- l. 35-årsåldern) deltar i tävlingar. *Uppsala Oldboysklubb, den första förening inom landet, som bildades med tanke på att vidmakthålla intresset för idrotten bland äldre idrottsmän, stiftades i januari 1916. Djurgårdens I. F:s o-slag [i fotboll]. O-smatch. O-srörelsen. Sedan o-såldern* ~ *är uppnådd* John Zander. — **O'ldfa(de)r** m. fl. se åld- l. åltfa(de)r (under ålder).

Olea'nd|er (akut); -ern, -rar. Nerium oleander. *C. Forsstrand, Bland o-rar och liljor. Blommande o-er* Jörgen. *Och o-rar, som fylla videbuskarnas plats vid åstränderna* Edv. Westermarck. — *O-erbuske. Tivedens* ~ *o-erröda näckros* Jac. Ahrenberg. *O-ersnår. O-erträd.* **Syn.** se nerium.

Oledad. T. e. *Fenstrålarna äro dels på tvären ledade mjukstrålar, dels styva, o-e taggstrålar.* — **Oled|ande;** -are. Fys. Ifråga om värme o. elektricitet. *Ett (för elektriciteten] o-ande ämne, vanligen glas. Omgiva kroppen med o-ande ämnen, isolera den. — O-are eller isolatorer. Vilkas glas äro fullkomliga o-are, ända till dess luftens fuktighetshalt uppgår till* ~ Sv. Arrhenius. — **Olegaliserad.** Jfr legalisera. *Att Wordsworth* ~ *haft en o. förbindelse med en fransk kvinna* A. Österling. — **Olegitimerad.** Jfr legitimera. *De legitimerade yrkesutövarna och de o-e* Patrik Haglund (om sjukgymnaster). *O. läkare.*

Oleīn, -et l. -en; -syra. 'Teknisk oljesyra', stearinolja. *O. är det brukliga handelsnamnet på o-syra. O. nyttjas vid tillverkning av tvål, såpa, till infettning av ull m. m.* — **Oleomargarīn.** Ett fettämne ur renad oxtalg som nyttjas jämte andra fettämnen vid tillverkning av margarin.

Olevande. Skr. *Verka osant och o.* — **Oleverne.** Mindre vanl. Dåligt l. vilt leverne. *Underrättat komministern om o-t på orgelläktarn* Bernh. Nordström. — **Olidlig** (första i långt o. ibl. betonat); -t, -are; -het(s-tillstånd). Har högre klang än 'odräglig' o. är vanl. ngt 'starkare'. *En o. värk i den skadade foten väckte mig åter. Värmen blev allt o-are, och* ~. *Jag kände en o. vantrevnad* ~. *Han blir o-are för var dag som går, är mig fullständigt o. Skulle bli en o. tvångströja på pressens frihet. Under ett o-t förmynderskap. De fruktansvärda svinhjordarna, som göra de ungerska bygatorna o-a* E. Lampén. *Så förgingo fem, sex o-t långa timmar. O-t tråkig.* **Syn.** odräglig, outhärdlig.

Oligarkī (hårt k; vanl. å-); -(e)n, -er. Få(manna)välde.

Olik, -t, [-are]. Jfr lik³. **I.** Enkelt. Mest predikativt, som apposition l. som adv. Som attribut blott i plur., där det dock är svårt att skilja från 'olika' o. kanske oftast hänförs till detta. **1**) Om oöverensstämmelse, olikstorlek m. m. *Hon är o. alla*

andra, redan en personlighet. Förvandlas till en helt och hållet ny varelse, den förra alldeles o. I allt detta o. sina förfäder l. sina förfäder o. Han är sig sedan dess mycket o. En metod, alldeles o. denna. Systrarna äro mycket o-a varandra, äro sinsemellan mycket o-a. O-a till karaktären, till det yttre, till färgen. Porträttet är alltför o-t originalet. Icke o. en markatta började han klänga uppför burens galler. Den ena stunden är o. den andra, ingen vet, hur detta skall sluta. — Det vore inte o-t honom. Det var o-t hans familj att fjäska ~. Eller var det så, att o-t drogs till o-t? J. Hemmer. *Likt och o-t* se lik[3] A II 2 d. **2**) Märk folkl. uttr. som: *De såg inte o-t ut* föreföll ganska rimligt l. troligt. *Jag håller det ej för o-t, att ~.* **II.** Ssgr ha i regel *olik-*, ngn gång växlande med *olika-* (då gärna med anslutning till d. o.). Ibl. är det naturligare att ej fatta ordet som ssg med 'olik' utan som o + en ssg med lik-. **Syn.** olika, olikartad, skiljaktig, oensartad, olikvärdig, ibl. (vitt)skild, oöverensstämmande, olikställd, främmande, oförenlig, disparat, motsatt, (helt) annorlunda l. annan l. ny.

— **Olikart;** -ad. **1**) Subst. Mindre vanl. Nästan endast skr. *Till ämnenas mängd sällar sig också deras o.* E. Hedén. *Mot det helas anda / o-en svär* Fröding. **2**) O-ad. Ofta skr. *Sinsemellan mycket o-ade* t. e. personer, ämnen, företeelser. *Omsluten av andra därmed o-ade, men likåldriga lager* Nord. Fam.[2] *Det går icke att ena två så o-ade lynnen.* **Syn. 2**) olik(a), oensartad, heterogen. **-bladig** jfr likbladig. **-daning.** Skr., mindre vanl. Annan l. olika gestaltning l. (ut)form(ning). **-form|ad;** -ig(het). *O-ade korn. De mest o-ade bokstäver. — Genom bålens o-iga tillväxt* R. Sernander. *En o-ig massa. O-igt utbredd. Överförandet av rörelsen sker här med o-ig hastighet; dock är denna o-ighet ~* Nord. Fam.[2] **-färg|ad.** *Julgranslyktor av gulmetall med sidostycken av o-ad gelatin. En välvd port, uppförd av utkilad gråsten och o-at tegel* Klingspor-Schlegel. *Golvet är lagt med o-ade träslag* Strindberg. **Syn.** (ibl. även) brokig. **-het,** -en, -er. Jfr likhet. *Stor o. i lynne och intressen skilde dem åt. O-en i ålder hade gjort mindre. Fastslå o-en, o-erna mellan ~. O-en i samhällsställning gjorde, att ~. Hur förklara denna stora o. i pris? En ursprunglig rasolikhet. Detta lilla ord [det eng. 'sir'] fyller alla titlar och jämnar alla håndso-er* C. J. L. Almquist. *Understryka, blunda för o-erna. I o. med dem har jag ~.* **Syn.** (åt)skillnad, oöverensstämmelse, skiljaktighet, (ibl.:) avvikelse, motsats, kontrast, differens, divergens, ojämnhet, olikställighet. **-lång.** Skr. Mindre vanl. än 'olika lång'. *Betingad av o. eller oliktidig vegetationsperiod* Erik Almquist. *Ståndl[are] o-a* Krok & Almquist. *Med o-a pauser, mellantider.*

-nämnig; -het. Mat. o. fys. *O-a bråk. O. elektricitet.* **-riktad.** Skr. *Växlande luftlagers o-e strömningar* Nord. Fam.[2] *Trots att vår verksamhet var i grund och botten o., kom den ~* Algoth Niska. **-sidig,** -t; -het; -siding (-en, -ar; fackl.). Jfr liksidig. *O. triangel. — De ålderdomliga, nyckfullt ornerade och gärna o-a ryorna från Stockholms län* Andr. Lindblom. **-sinnad** skr. **-stavig;** -het. Skr. **-stor,** -t. Mest skr. o. i plur. *Så att ~ bröstkorgens och huvudskålens båda halvor [äro] något o-a* B. Lidforss. *Mycket, påtagligt o-a. Som delar salen i två o-a delar. Hade o-a ögonbryn.* **-ställ|d;** -ighet. *O-d med ~. — En kamp om läroverks- och folkskollärarnas o-ighet eller jämställighet* 1923. *O-igheten mellan man och kvinna i rätten till arbete* 1916. *En ny prisfråga av Dijonakademien: »Hur har o-igheten bland människorna uppkommit?* Hj. Alving. **-tidig;** -het. Skr. *Oliklång eller o. vegetationsperiod* Erik Almquist. *Att ståndare och pistiller komma till full utbildning ~ o-t i varje särskild blomma. Sådan o-het mellan unga och gamla träd* H. W. Arnell. **-tänkande.** Mer säll. olika-. *Ehuru själv renlärig var hon överseende mot o. och ~. Politiskt o. Överfall mot o. Med mig alldeles o. — Besinningsfull kritik gentemot olikatänkande* Artur Hammarström. **-värdig;** -het. Skr. *Betyg från skilda skolor kunna vara mycket o-a. Då ~ vagnarna i fråga om bärighet äro i hög grad o-a.* **-åldrig;** -het. Mest fackl. *I o. skog* G. Schotte. *Att träden i naturskogen, i motsats mot träden i den odlade, äro o-a* Frans Kempe. *De där förekommande o-a geologiska systemen* Nord. Fam.[2] *O-het i trädbeståndet* Erik Almquist. — Allmännare t. e. *En stor, icke alltför o. syskonskara* Gunnar Beskow.

— **Olik- l. Olikatänkande** se oliktänkande.

— **Olika.** Oböjl. adj. o. adv. Jfr olik (från vkt det som adj. i plur. är svårskilt). Ssgr anslutas oftast till olik o. stå under d. o. **1**) Adj. *Av mycket o. beskaffenhet. Allt efter o. behov eller tycke. Av o. längd. På o. avstånd. Därom göra sig o-a meningar gällande. En o. moral för över- och underklass. Att direktören och jag lever i två o. världar* Fanny Alving. *Gå o. vägar. Vara av o. mening med ~. Det är himmelsvitt o.! Och visst är mångt och mycket / nu o. mot förr* Anna Troili. *De ä så o. hur man tar det. De ä så o., det beror på, hur man blivit uppfostrad. De ä o. de, ibland si å ibland så. Han har blivit så o. mot förr* blivit sig så olik. *Han är så o. systern, som* möjligt är oftare 'olik'. *På o. avstånd. I o. grad. Av o. ålder. På o. utvecklings-*

stadium. 2) Adv. *O. breda. O. tänkande* jfr olik(a)tänkande. *Tänka o. (med ngn). Di tänker så o. Döma o. O. falla ödets lotter* kan ibl. även vara adj. *O. utbildade.* **Syn.** se olik.

— **Olimm|ad.** Märk bl. a. *O-at papper.* — **Olinjer|ad.** *På o-at ritpapper.* — **Olitter|at;** -är. *Den på den tiden högst o-ata tidningen. — I många fall totas väl ~ [en filmtext] ihop av mer eller mindre o-ärt folk* K. G. Ossiannilsson 1931. *Den o-ära lilla småstad, där ~.* **Syn.** illitterat, ostuderad, okulturell, olärd, obildad, ointresserad för litteratur.

Olīv, -en, -er. Särsk. i fråga om Olea europæa (även kallat olje- l. ngn gång oljoträd); ibl. även om andra arter av släktet Olea. **I.** Enkelt. **1**) Trädet. *En liten lund av bleka, silvergrå o-er, vilkas smala, hårda, lansettlika blad ej gåvo mycken skugga. O-en har sen urminnes tid odlats i Medelhavsländerna, men är ej säkert känd som vildväxande. O-erna uti sin blekgrå dräkt* Ellen Lundberg-Nyblom. **2**) Frukten. *O-en är en (oval—klotrund) stenfrukt, som liknar plommonet; som omogen är o-en brun- l. gulgrön, mogna o-er kunna växla i färg från rödaktigt violett eller svart till vitt. Ur o-ernas feta fruktkött pressas och utdrages olivoljan; till föda nyttjas o-erna antingen omogna och insaltade eller som mogna, då de förtäras råa. Inlagda, urkärnade o-er. Ju grönare och mindre de saltade o-erna äro, dess bättre anses de vara. Ren olja, av stötta o-er, till ljusstaken* Bibeln. **II.** Ssgr ha i regel *oliv-*, skönl. l. åld. även *olive-* (t. e. oliv(e)blad).

— **Olivblad.** Åld. även med -e-. Särsk. med syftning på 'duvan med oliv(e)bladet' i Bibeln (som förkunnade att syndafloden gick tillbaka); i sista bibelöv. står 'olivlöv'. *Genom stormen bär du, vita duva, / mig förhoppningens oliveblad* R. Jändel. *Olivebladets bud om frid* Sigrid Elmblad, öv. **-brun.** Mindre vanl. = brungrön. **-dung|e.** *Frankrikes vinfält och Spaniens o-ar.* **-formig,** -t. **-färg;** -ad (brungrön, olivgrön; mer säll. gulgrön l. gulbrun). *En ljus o., som kunnat tagas för kreolhy* Konni Zilliacus. — *Hög väggpanel av o-ad ek. Med de arlesiska kvinnornas bleka, o-ade hy.* **-grå** efter bladfärgen. **-grön.** Brungrön, olivfärgad. *Valnöt och fruktträd ha börjat skifta i vårens o-a ton ~* M Rogberg. **-gul.** (Brun)gröngul. *Med fjädrarnas mitt olivbrun och kanterna o-a* E. Lönnberg (om större korsnäbbshonan). *O. hy.* **-hy;** [-ad]. *Med ~ sin mörka o.* S. Siwertz. **-lund.** Skönl. även e-form. **-löv.** Skönl. även e-form. *Då hade hon ett friskt o. i sin näbb* Nya bibelöv. **-odl|are;** -ing (med plur.). *Vin- och olivodlare.* **-olja.** *Med o. avses ofta den finare o-n ('matoljan'), men ibl. även den sämre (bom- l. fabriksoljan); båda utvinnas genom pressning av oliver. Små guldfiskar, sådana som man steker i fransysk o., på ostronskal* Evert Taube. **-plantering.** Mest konkr. = olivlund l. -odling. **-press.** *Hydraulisk o. O-en var fortfarande i gång, ty olivskörden hade varit ovanligt riklig* Öv. från Gr. Deledda. **-skog.** *Genom silverskimrande o-ar* Ax. Munthe. *Vad äro o-arna med sin gråskymliga grönska mot våra björklundar ~* P. U. Kernell. **-skörd. -stor.** *[Dadelpalmens frukt] kan vara liten (olivstor) eller stor och fingerlång* B. Jönsson. **-trä.** *Och sängar av o. med förgyllda silverbeslag* Herrgårdar i Finland. *O. är gulgrönt med mörkare ådror och fläckar och antager en stark polityr.* **-träd;** -sallé. Jfr oliv I 1. — **Oliv(e)blad** m. fl. se ovan olivblad osv.

Olivad. Vard. *De ä ja inte o. för. Jag var inte o. för att ställa till med en liten auktion* Dan. *Då är jag ännu mera o. att försöka sälja den* C. G. Laurin. **Syn.** ohågad.

Olj|a[1] (å-); -an, -or. **I.** Enkelt. **1**) Allmännare. Oljor nämnas mer l. mindre tjockflytande simmiga ämnen av olika sammansättning (säll. fasta l. av smörkonsistens som palm- o. kokosolja); o-or äro lättare än vatten (flyta på vattnet) och äro svår- l. olösliga däri. *Man skiljer mellan tre huvudgrupper av oljor: mineralo-or (berg- o. skifferolja, fotogen, bensin etc.), feta o-or (lin-, oliv-, mandel-, kokos-, palm-, ricinolja, tran osv.) samt eteriska l. flyktiga o-or (flytande, men ibl. även fasta; de avdunsta i luften utan att lämna fläckar, t. e. rosen-, lavendel-, nejlik-, pepparmynt-, anis-, bittermandel-, terpentinolja). De feta o-orna kunna vara torkande l. icke torkande o-or; de förra (ex.: linolja) övergå under luftens inverkan i fasta, förhartsade produkter; de nyttjas mycket till målarfärg och för tillverkning av oljefernissor. Mat-, smörj-, driv-, brännolja. Råo-or och renade o-or. Avfallso-a. Från 1921 inräknas även fotogen bland i lagens mening eldfarliga o-or. Etero-or. Animaliska, vegetabiliska o-or, dvs. o-or ur djur-, resp. växtriket. Tjäro-a ur stenkol. Tobaks-, pipo-a. Tjock(flytande) som o-a. Smörja lagren med o-a. Där varmgång uppstått i ett lager, så att o-an exploderade. Ä de o-a på lampan?* **2**) Märk bl. a. **a**) Uttr. *Du smorde icke mitt huvud med o-a* Bibeln. *Gjuta o-a på elden* ytterligare upphetsa l. (upp)liva. *Som när o-an tryter i en lampa* om en sjuk som 'tacklar av dag för dag'. *Det där gick som en o-a, det där hade du läst på ordentligt. Han har en otrolig svada, det rinner som en o-a ur honom.* **b**) Ibl. = matolja. *Sardiner i o-a. Sydlänningar, som använda mycket o-a till maten, låta maten simma i o-a. O-an är härsken, det är bara att slå bort den.* **c**) *Att*

gjuta o-a på vattnet för att hindra sjön att bryta hjälper ej ifråga om strandbränning eller brott på grunt vatten. Ibl. även bildl. *Gjuta o-a på vågorna* lugna en upprörd, dämpa lidelsen l. d. **d**) Fackl. *Måla i o-a* med oljefärg. — Märk bet. oljemålning (konkr.). Mest i plur. *Ha nu ytterligare sålts ~ »Häggska gården» och »Det vita huset», båda o-or* Tidn. Upsala 1923. **II.** Ssgr ha i regel *olje-*, undantagsvis därjämte *olj-* (t. e. olj(e)artad) l. detta övervägande (oljaktig); åld. bibl. l. skönl. ngn gång även *oljo-* (Oljoberget, oljoträd).

— **Oljaktig,** -t, [-are]; -het. Mer säll. med -e-. *Av o-t utseende och konsistens.* — **Olj(e)artad, Olj(e)rik** m. fl. se olje-.

— **Oljeartad.** Ngn gång utan -e-. *En tjockflytande, o. vätska. T. o. m. genom mina gummisulor kunde jag känna dess [slammets] ~ nästan o-e glatthet* Öv. fr. W. Beebe. **-avskiljare** tekn. **-behållare** t. e. till pipa (jfr oljekammare), till fotogenlampa (= oljehus) osv. **-beredning. -bespar|ande;** -ing. **-blank.** *Svart, o-t hår* Elin Wägner. *Det döda, o-a vattnet därnere* Curt Berg, öv. **-brunn** oljekälla, petroleumkälla. **-bryne.** B. som smörjs med olja, oljesten. *O. av svensk natursten.* **-brännare.** *I nutiden finnas även o. [för fotogen] utan veke ~* Nord. Fam.² **-bränsle.** *O-ts snabba segertåg [vid sjöfarten]* 1921. **-byxor** för sjömän. **-cistern.** Även -cistärn. *Värtans o-er, vilka sågo ut som halshuggna snögubbar* Åke Hasselblad. **-distrikt** t. e. i Kaukasus. **-driv|en.** *Brännolja för dieselmotorer och andra o-na maskiner* 1916. *O-na lantbrukstraktorer* 1921. **-dropp|e;** -(s)kopp. **-dränk|a.** Indränka med olja. *Att o-a golv* Kerstin Key. *Även marken runtomkring är o-t, svart och eldfarlig, liksom den del av Kaspiska havet, som gränsar intill oljedistrikten* Öv. fr. Essad Bey. *Den blanka, o-ta vattenytan* H. Victorin. **-duk;** -sfabrik; -splagg. Domestik gjord vattentät med linoljefernissa. *Motorcykelrock av o. Klibbfri o. till sydvästar, motorhuvor och andra o-splagg.* **Syn.** oljetyg, oljeväv, vaxduk.

-eld|a; -ning(sanläggning). *Palatset kommer att o-as, och ett nytt system med i väggarna inbyggda element skall tillämpas* 1931. *Antalet o-ade ångfartyg har sen 1914 kraftigt ökats* 1921. *Då en del av de nyare krigsfartygen försetts med anordningar för o-ning ~* 1916. **-emulsion** se emulsion. **-fabrik;** -ation. Oljekvarn, oljeslageri. **-fat.** *Fotogen-, olje-, sirapsfat m. m.* **-fernissa** se fernissa. **-filter.** *Chevrolets motor är skyddad genom luftrensare och o.* **-flaska** större l. ock bordsflaska. **-fläck.** *Ta ur o-ar.* **-fält.** *O-en i Mesopotamien och Mexiko* Sv. Arrhenius (petroleumfält). **-färg;** -sfläck; -smålning (oftare oljemålning) l. -stavla; -stryck (se oljetryck) m. fl. Färg där bindemedlet är en torkande olja (x t. e. lim- l. vattenfärg). *Tillverkning av o-er. O-er för vanliga måleriarbeten och o-er för konstnärligt bruk. O. på, i tenntuber med skruvlock. Ett särskilt slag av o-er äro de 1902 av ~ Rafaëlli införda fasta o-erna, som komma i handeln i form av stift och användas på samma sätt som pastellfärger ~* Kjellins Varulex. *Smeta ned sig med o. Få o(-sfläckar) på kläderna. O-smålade golv. Gamla o-stavlor.* **-förande** länder, lager, skiffer, frön, kärl (hos växter). **-förbru|k|ande;** -are; -ning. *O-ande maskiner.*

-glans. -glänsande. -halt; -ig. T. e. *Bomullsfröna bestå av ett hårt skal och en o-ig kärna.* **-hamn.** *För anläggning av en o. vid Loudden* 1927. **-hand|el;** -lare. **-hus** t. e. på fotogenlampa (behållare där oljan påfylles o. veken går ner; ofta av glas). **-import;** -ör. **-impregner|a;** -ing. *O-ad segelduk.* **-industri.** *Anställd i den rumäniska o-en.* **-kak|a;** -skross; -smjöl m. fl. Kraftfoder (särsk. för mjölkkor o. ungdjur) utvunnet vid oljefabrikationen. *O-or som t. e. raps-, linfrö-, solros-, kokos- l. kopra-, palm-, bomullsfrökakor. Frakterna för o-or och o-smjöl.* **-kammare** behållare i pipa (där tobaksoljan samlas för att ej genera rökaren). **-kanna. -kitt.** *O., vartill också hör fönsterkitt ~.* **-kläder;** -sfabrik. Överdragskläder, rockar o. d. gjorda vattentäta gm linoljefernissa (med l. utan andra impregneringsmedel). *Ett ställ o. med sydväst* Ax. Klinckowström. **-kruka.** *Änkans o.* **-krus. -kung.** *O-arna och vetemagnaterna* 1928. **-kvarn** oljefabrik, oljeslageri. **-kvist.** Ovanl. (bibl. o. d.) för oliv(e)kvist. *En o., som spirat fram / ur ~* C. D. af Wirsén, Ps. 556. **-kyl|are;** -d. Tekn. *Några [bil]märken ~ ha också infört o-are på standardvagnarna* 1927. *O-da pådragsmotstånd* 1918. **-käll|a.** *O-orna i Baku.* **-källare.** *Båthus med slip och o.* (för motorbåt).

-lampa. *Den lilla o-n framför madonnan.* **-laser|a;** -ing. Fackl. *Till boaserade väggar av pärlspontade bräder användes ofta o-ing* Kerstin Key. **-len.** *O. i rösten.* **-let|are;** -ning. *De tre från U. S. A. återvändande svenska malm- och oljeletarne* 1929. **-lik;** -nande. *En o., gulaktig vätska.* **-lukt. -lykta. -lås.** Fackl. Jfr lås 2 c. *Gasklocka, stor behållare, med vatten- eller oljelås* Erik Bergendahl. **-magnat. -motor.** Tekn. Råoljemotor, förbränningsmaskin för tyngre o. mera svårflyktiga flytande bränslen. *Hesselmanmotorn är en (rå)oljemotor, användbar bl. a. för biler och bussar.* **-mål|a;** -are; -eri; -ning (även konkr. med plur.). **1**) *Segelduk, som sedan o-ades.* **2**) *G. Kallstenius, O-eriet, färgstoff och bindämnen.* **3**) *Han har övergett o-ningen för pastellen.* — *En samling o-ningar av kända svenska ar-*

tister från förra seklet. **-os;** -ande. *O-ande lampor.* **-palm.** Elæis guineensis. *Ur o-ens frön och fruktkött utvinnes palmolja.* **-papper** bl. a. till transparanger o. kalkering. **-press;** -are; -ning. *Att o-aren tidvis avstängde kvarnen för att* ~ Öv. fr. Grazia Deledda. **-produ|cerande;** -ktion. *O-cerande länder.* **-raffin|aderi;** -ering. *Sverge äger sedan 1929 ett o-aderi för petroleum i Nynäshamn.* **-ren|are;** -sning(sapparat). Tekn. *En ny o-are i marknaden* 1917. *Olje- och luftrenare för biler.* **-rik.** Ngn gång 'oljrik'. *Inneslutande en vit, o. kärna. Vars oljrika nötter begärligt ätas av infödingarna* B. Lidforss. **-riv|en.** *Torra och o-na färger* 1914. **-rock** jfr oljekläder.

-samlare. Oljekammare, oljebehållare. *[Pipa] med o.* Nord. Kompaniet. **-skiffer** 'brännskiffer', 'bituminös' skiffer (t. e. alunskiffer). **-skog.** Mindre vanl. för 'olivskog'. **-slag|are;** -eri (-aktiebolag; -rörelse; = oljekvarn, oljefabrik). *A.-B. Skånska o-eriets fabrik i Limhamn* 1913. *Endast Fez har ett trettiotal o-erier för olivolja* Gunnar Cederschiöld. *I Sverge tillverkas linolja främst vid o-erier i Mölndal, Henriksborg (vid Stockholm) och Malmö* 1930. **-smak.** **-sprut|a.** *O-or för person- och lastbilar. Med o-a och trasselsudd.* **-stekt.** *O. fisk* stekt i olja. **-sten** fin brynsten. **-stryk|a;** -ning. *Man oljeströk och ådrade sandstenspelare för att ge dem utseende av ädel marmor. De gula, oljestrukna väggarna* Bo Bergman. **-ställ.** Sjöv. Omgång oljekläder. *Han har hela o-et på sig, och vattnet rinner nedför hans glänsande kläder* Öv. fr. Nordahl Grieg. **-svart.** Glänsande svart. *O. vatten. [Dessa spanjorskors] sällsamt vackra, o-a hår* ~ Josef Kjellgren. **-syra.** Oleinsyra. *O. försäljes vanligen under det felaktiga namnet »olein»* I. Bolin.

-tank. **-tavla** oljemålning, oljefärgstavla. **-teknik.** Mål. *Bröderna van Eyck ha icke uppfunnit o-en, blott i väsentliga delar förbättrat den.* **-torn.** *O-en, som i hundratal resa sig vid Baku* ~. **-transport.** *Tankpråmar för o.* 1916. **-tryck.** **I.** Enkelt. **1**) Litografiskt flerfärgstryck. *I sin fina, klara och genomskinliga, liksom glatta och polerade form* ~ *verka dessa utsökta neapolitanska vyer en aning o.* C. Santesson. **2**) Bromoljetryck dvs. ett fotografiskt kopieringsförfarande (från 1907); även konkr. **II.** Ssgr. *En o-sliknande månskenseffekt. O-stapet för kök och tambur* Åhlén & Holm. *O-stekniken.* **III.** Avledning. *O-t ektapet i vacker gul färgton* Åhlén & Holm. **-träd.** Vanligare är 'olivträd', sällsyntare 'oljoträd'. *O-en i Mon Repos* Jane Gernandt-Claine. **-tvål.** **-tyg;** -sbyxor m. m. Se oljeduk. **-upplag.** **-uppsamlare.** Tekn. *O. för vevstakslager.* **-utvinning.** **-väv** se oljeduk. **-växt;** -frö. Växt varav olja vinnes. *O-er såsom raps, solros, lin.* **-åd|er** l. **-åd|ra.** *Då man i Pennsylvanien, vid borrning efter salt, påträffade en ganska stark o-er.* **-äkt|a;** -het. Mål. Olöslig i olja. *Är färgstoffet icke o.* G. Kallstenius.

— **Olje-** l. **Oljoberg(et).** Särsk. bibl. **-träd.** Se olje- ovan. *Bland mörka oljo-trän* Karlfeldt.

— **Olj|a²,** -ade, -as; o-a in ~ m. fl.; [-ning]. **1**) **a**) *Bör o-as rikligt. Upphälles på o-ad marmorskiva eller plåt och* ~ Hagdahl. *S. k. o-ad shirting. [Hattar] av o-ad vävnad, s. k. sydvästar* Tulltaxan. *Ett blad o-at, vattentätt papper. Gamla fröposter* ~ *»uppfriskade» genom o-ning* Ekenberg-Landin. **b**) Jfr olja¹ I 2 c. *Till slut blev det så svårt, att vi måste o-a vattnet* Arthur J. Jacobsson. **2**) Bildl. *Och det hela hade gått som o-at och smort* Pelle Molin. *Samspelet gick »o-at» och* ~ fotbollsreferat 1933. *Han for av som en o-ad blixt* snabbare än blixten. *Kör som en o-ad blixt nu, Jansson* ~ S. Siwertz. *[Indianen] glider framåt lätt och o-at som en orm* S. Barthel. — *Med o-ad röst* oftare 'oljig'. **Syn.** smörja l. gnida (med olja), doppa i olja, ibl. oljedränka l. gjuta olja över. — **Oljig,** -t, -are; -het. **1**) Egentl. **a**) *[Vaniljen skall] ha en o. känsel och* ~ B. Jönsson. *Kännas o. O. hy. Med o-t glänsande, svart hår. Hans hår låg i o-are och tjusigare lockar än någonsin* Amelie Posse-Brázdová. *Gammalt o-t portvin. Tjockt, svartbrunt, liksom o-t mossvatten* A. Knöppel. *Sjön gick i långa, o-a dyningar* ~ Bo Bergman. — Hit snarast *Med sina o-a ögon* Raf. Lindqvist, öv. **b**) *Den o-a rorskättingen löpte där* ~ Håkan Mörne. *Maskinisten i o. blus* Harry Blomberg. **2**) Bildl. *O. av gudliga talesätt och moraliska principer* O. Levertin. *Med o. och len, o. och salvelsefull röst. Oline kom också igen* ~, *slät, o. och falsk* Öv. fr. Hamsun. *O-t smicker* S. Lagerlöf. **Syn. 1**) **a**) oljaktig, oljelik(nande); (ibl.:) oljeglänsande, len, simmig, 'talgig'; **b**) nersmord l. nersmetad med olja, smetig; **2**) salvelsefull, 'insmickrande', 'slät', 'honungslen'.

Oljud. **I.** Enkelt. *Va ä de för o. från barnkammarn? Föra o. Nattligt o. Larm och o. Överrösta ljudet av andra öronpinande o.* Alb. Engström. *Lika immun för o., som alla italienare äro* Ellen Lundberg-Nyblom. *Pinas av alla o. Slagornas sång på logen hade tystnat för o-et från ett tröskverk* Hugo Ekhammar. **II.** Ssgr. Ex.: *O-salstrande verktyg. Högtalare* ~, *spårvagnslinjer och tusen andra o-salstrare, som ej äro förbjudna* 1933. *Kråkornas o-skör* Alb. Henning. *En ännu kraftigare insats i o-sorkestern göra automobilerna och motorcyklarna* T. Fogelqvist. **Syn.** olåt, oläte(n), skrik o. hojtande, larm, skrål, skrän, (o)väsen, bråk, stoj, stim, kakofoni.

Oll|a (å-); -an, -or. Ibl. (dock ej i SAOL[8]) stavat 'ålla'. Torklåda (för frukt m. m.). *Frukttorkningen, då vi fingo hjälpa till med fruktens ordnande på o-or* Cl. Lagergren. *Torko-an, en stor träram, överspänd med gles säckväv. Bönorna bredas ut i tunna skikt på o-orna. Bladen måste våta som de äro läggas på o-orna. Äpplena skäras i skivor och plockas ut på o-orna, som sedan insättas i ugnen* 1911.

Oll|e (slutet o; grav); -en, -ar. Stickad ylletröja som träs på över huvudet. *Över västen draga en stark och varm ylletröja, en s. k. »sweater», »olle» eller »islandare»* 1927. *Han ser ut som en sjöman, där han ligger i sin o-e* C. A. Bolander.

Ollon (två korta å; grav); -et, =. Nötfrukt hos ek o. bok. *Plocka o. Nedfallna o. Ek-, bokollon.* — **Ollonbete.** *Släppa svin på o.* **-borr|e,** -en [l. -n], -ar; -(s)larv [l. -elarv] m. fl. Ngn gång även 'ollonborr' (t. e. i vers). **I.** Enkelt. *O-arna, Melolonthinæ, tillhöra de bladätande skalbaggarna; hos oss finnas blott ett tiotal arter, av vilka den kändaste är 'vanliga o-en' (Melolontha melolontha l. vulgaris) med rödbruna täckvingar; mycket lik denna är 'kastanjeborren'. Aug. Lyttkens, Redog. för kriget mot o-arna åren 1885—1895 inom Hallands län.* **II.** Ssgr. Ex.: *O-släktet Anoxia* Nord. Fam.[2] *Två år efter varje sådant svärmningsår (»o-år») ~ inträffa i regel de svåraste larvhärjningarna* O. Ahlberg. — *En o-elarv, en daggmask el. dyl.* Folke Borg. — *O-slarverna leva av växtrötter och bli därigenom skadedjur. Men Asp smakade på en stekt o-slarv och påstod, att den var bitter* Håkan Mörne. **-bärande** träd. **-kaffe.** En kaffeersättning. *Ekollon, rostade, malda och kokade med vatten till »o.»* **-mjöl.** *O. till salu* 1918. **-plockning. -skog.** *Släppa svin i o.* **-skål.** Fruktskål (hos ekollon hårdare, hos bokollon mjukare) vari ollonen äro infästa. **-svin.** S. i 'ollonskog'. Ibl. även om människa (som okvädinsord). **-sådd.** *Ekarnas föryngring verkställes medelst o. å ~.* **-år.** *Under goda o.*

Olm (å-); -en, -ar; -djur. Proteus anguineus. Ett 'stjärtgroddjur' med ållik kropp som lever i underjordiska vattendrag o. förekommer t. e. i Krain o. Dalmatien.

Olodbar; -het. Egentl. o. bildl. *Tjärnen Igelbålen med sitt mörka, o-a vatten och sina skräcksägner* Ruben Berg. — **Ologisk;** -het. *Nu är du (bra) o. O-t betraktelsesätt. Kan ej fritas från en viss o-het.* — **Olojal;** -itet. *O. mot ngn. Fattighet och o-itet* Carl Larsson. — **Olovandes,** adv. Ngn gång 'olovande'. Jfr olovlig(en). *Varvid vi, oftast o., dansade. Fiskade och jagade både lovligt och o.* Albin Widén. *Ond, därför att jag gått ut o.* Hj. Bergman. — **Olovlig;** -het; -en. Jfr föreg. *Tager någon o. väg eller gångstig över annans tomt, åker, äng ~* Lagen. *O. jakt. För honom finns ingen o. jakttid, inget fridlyst villebråd* A. Knöppel. *O. nektar* Alg. Niska. *Ute i o-a ärenden* Sigge Strömberg. *Rissamlare, som på detta sätt, en smula o-t, skaffa sig billigt bränsle* I. Lo-Johansson. — *Jagar någon o-en i annans hägnade jaktpark ~* Lagen. *O-en införda narkotiska ämnen. Under åtal för att han o-en lånat en bil från parkeringsplatsen. O-en uppförda vidbyggnader till fastigheten. Flickungen hade o-en tagit hennes ametistbrosch.* **Syn.** olaglig, ej tillåten (i lag), förbjuden, otillåten, illegal, lagstridig, (stridande) mot lagen l. mot lag o. förordning; (o-en ibl.:) utan lov, olovandes.

Olsmäss|a; -(e)krok(en) = tiden kring o-an (dvs. Olofsdagen, den 29 juli); -(e)tid. Ngn gång även 'olofsmässa'. *Det kvällas, men då man ännu inte hunnit till o-etid, blir det ännu inte mörkt* Öv. fr. Hamsun.

Olust, -en. Bet. skifta mln 'obehag' o. 'obenägenhet' l. 'avsmak'. **I.** Enkelt. **1**) *Vällust föder o. Lust gör tungt arbete lätt, och o. gör lätt arbete tungt. En svår läxa läses med o., och o. gör dåligt arbete. Surmulen o.* J. O. Wallin. *Arbetade med stigande o. O-en blåste bort i det friska, höstliga luftdraget. Att hos honom skapa en stämning av o. och misströstan* G. Castrén. *Med en viss o. upptäckte han, att de förväntade en hel del arbete av honom. Den bistre Ägir rynkar pannan av o. att sitta barbent i snön ~* G. Nordensvan. *Känna o. vid ~. Samlad o.* **2**) *Icke med o. eller av tvång. Med (en viss) o. inlåta sig på ~. Inge ngn o. för ngt. Väcka o. hos ngn för ngt. På grund av konstnärens o. för saken. Den sportmani och den o. för tankeansträngning, som utmärka flertalet engelsmän* Edv. Westermarck. *Känner en dunkel o. vid allt* även till 1. *Han lider av inertia, av o. vid ordnat arbete* A. Werin. — *Maskerad försvarsolust.* **II.** Ssgr. Till I 1. Ex.: *Dikten är en aning o-betonad, men ~. Enligt Eugen Reinhard och Sievers ~ skall ä vara o-betonat* O. Gjerdman. — *Efter fyra månaders o-fyllt knog med ~* A. Mörne. — *Gripas av (starka) o-skänslor vid, inför, över ~. Skakade av sig alla o-känslor* Har. Victorin. — *Den tunga o-stämningen i verkstaden* Öv. fr. M. Gorki. *Zolaismens ~ maner att måla o-stämningar* 1911. **Syn. I. 1**) (känsla av) obehag, illaberördhet, otillfredsställelse, missnöje, missstämning, ledsnad, (ibl. nära) nedstämdhet; **2**) obenägenhet, mot- l. vedervilja, ovillighet ('det bär en emot'), ibl. avsmak. — **Olustig;** -het. Till föreg. *Den o-a känslan av för tidigt avbruten sömn* O. Enckell. *Lustig afton gör o. morgon. Gick direkt hem, o. till sinnes* W. Hammenhög. *Inne i huset var det nerrullat, kvavt och o-t* Elin Wägner. *O-t väder. En o. höstkväll.*

Resan började något o-t, i det ~. Det är o-t att tala om det — men ~ Hans Botwid. *Matt och o. stämning på tisdagsbörsen. Känna sig (trött och) o. Finna allting o-t. — Dagens börs präglad av o-het, inga avslut. Men så följer ett o-hets- och trötthetsanfall och ~* G. Castrén. **Syn.** ledsen, nedstämd, vid dåligt lynne, ur humör, illa till mods l. tillfreds; mot- l. ovillig, olivad, 'ej upplagd', indisponerad, håglös; ledsam, nedstämmande, trist, tråkig, obehaglig; ibl. flau l. matt l. 'död'.

O'lvon (två korta å; grav); -et, =. Viburnum. Mest om den hos oss vilda V. opulus ('skogsolvon'); ibl. om odlade arter (t. e. V. lantana, parkolvon). **I.** Enkelt. *'Snöbollsbusken' är en ofta odlad form av o., där alla blommor blivit sterila, under det att vanliga o-et blott har en krans av gallblommor kring de normala. Ur snåret av o. och try* O. Thunman. *Det vackra o-et med sina glänsande, djupröda bär och prydliga, handflikade, ljusgröna blad.* **II.** Ssgr. Ex.: *Av lukten / från älggräs, o-blom och kådigt trä* Sten Selander. *O-bär. Jag går på en förtrollad skog med vita o-snår* A. Mörne.

Olyck|a, -an, -or. Dels om (varaktigare) tillstånd (då blott sing.), dels om mer tillfälligt (miss)öde (då ej säll. sing. med obest. art. l. plur.) **I.** Enkelt. Ex.: **1**) Sing. **a**) Obest. *Se, jag väntade mig lycka, men o-a kom* Bibeln. *Lycka och o-a stå i Guds hand. Ha, föra, bringa o-a med sig* om sak l. person. *Bringa ngn i o-a. Därigenom störtat dem i djupaste o-a. I haven dragit o-a över mig* Bibeln. *Min fader har därmed dragit o-a över landet* ib. *Över dess invånare skall jag låta o-a komma* ib. *Syndare förföljas av o-a* ib. *Mycken o-a och nöd skall drabba dem. Drabbas av o-a* även o-an. *Det blir din o-a. Hans o-a var, att ~. Varmed man kan trolla o-a på människor. Förföljas av o-a* även o-an. *Född till o-a. Till sin o-a begrep han ej sin begränsning. Till all o-a* olyckligtvis, dess värre, tyvärr. — Märk *Råka i o-a för ngt* t. e. råka slå sönder. **b**) Best. *Lyckan och o-an äro grannar. Stå ngn bi i o-an(s dagar). Aldrig var han så lugn som i o-an. Jag rädes, att o-an hinner mig* Bibeln. *Varför utmanar du o-an?* ib. *En broder i o-an* även till 2. *Den som skall till o-an må så gärna springa som krypa. Oss skall o-an ej nalkas* Bibeln. *Dan Anderssons människor förtvivla ej, säger E. Hedén, de »övervinna o-an genom att bära henne»* kan (kanske bättre) föras till 2. *O-an kommer objuden. O-an gör stundom den vise rådlös. När o-an är framme.* **2**) Sing. l. plur. **a**) *Eljes hade en o-a skett. Jag är rädd, att det hänt honom en o-a.* — Märk bl. a. *En (stor) o-a var det, att ~. Vilken o-a! Svår o-a vid brunnsgrävning. O-a på o-a! Ful som en o-a* (mindre vanl.) Fanny Alving. *En o-a kommer sällan (l. aldrig) ensam. Det är ju ingen o-a skedd! — Hon blev min o-a. En mörk liten o-a* ngt vard. om en flicka som råkat l. lätt råkar i o-a l. vållar o-a. **b**) *Efter den ekonomiska o-an. Till råga på o-an. De va just o-an, de. En lycka i o-an var det, att ~. O-an var, gjorde, att ~* kanske oftare till 1. *Kom tyst som o-an över dem och ~. För att undvika den hotande o-an. Men då var o-an (redan) skedd. Mätte i tankarna o-ans hela vidd.* **c**) *Jag skall hopa o-or över dem* Bibeln. *Fjorton ämbeten, femton o-or. Jämra och klaga över de o-or som drabbat dem.* **d**) *Bil-, järnvägs-, tåg-, kör-, sjö-, flyg-, elds-; döds-; rikso-a.* **II.** Ssgr ha *olycks-; olyck-* blott i o-salig.

Syn. 1) olyckligt öde l. tillstånd l. liv, följd av o-or l. motgångar, onda dagar, olycklig lott, olycksöde, 'olyckans gudinna'; (ibl.:) ofärd, otur, motgång(ens dagar), hemsökelse, vedermöda, nöd, lidande, elände, o(lyck)salighet, osällhet, fördärv, 'öde', undergång; **2**) olyckshändelse, olycksfall, missöde, ofall, slag av ödet, olycksslag, kalamitet, (starkare:) katastrof, tragedi; (ibl.:) motighet.

— **Olycksalig,** -t, -are; -het. *I den o-e engelske konungen Ethelred den villrådiges dagar ~* Frans G. Bengtsson. *Det finns ingenting o-are än en människa, som lever bekvämt och behagligt utan att arbeta; livets skönaste gåva blir henne motbjudande* B. Risberg, öv. fr. Goethe. *O-a människa, va säjer du! Du o-a barn! Den där o-a tingesten, som heter människans tunga* Öv. fr. Galsworthy. *Mitt o-a öde ville emellertid, att ~. Under de o-aste förhållanden. Och jag, som kände henne väl, såg i hennes ansikte den gamla o-a lusten att förarga* Elsa Thulin, öv. *Ett o-t nyhetsbegär* Alb. Edelfelt. **Syn.** olycklig; olycksbringande.

— **Olycksbarn.** *O-et i familjen. — V. Hugo, Samhällets o. De förvildade barnen i Ryssland, revolutionens o.* **Syn.** sorgebarn, svart l. förlorat får, olycksfågel, odåga; paria, utstött l. urspårad, ibl. (en) olycklig. **-boren** skönl. = olycksfödd. **-bringande.** Ofta skr. *Beslutet var o. ej blott för honom själv utan för hela familjen. Hennes o. inbundenhet. En o. släktklenod.* **Syn.** som bringar olycka, olycksdiger, fördärvlig, olycklig. **-broder** broder i olyckan, olyckskamrat. **-bud.** *Dystrare och dystrare ljuda o-en* Nils Edén, nov. 1917. *Nya o. från sjön. Vänta sig ytterligare o.* — Mer säll. om person. **-bådande.** *Gråa och o. rullade molnen fram över trädtopparna ~* Carl Lagercrantz. *O. tystnad. Det blixtrade till o. i fröken Vredings ögon* W. Hammenhög. — Sälls. är *Korpen, den olycksbådaren* C. J. L. Almqvist. **Syn.** ödes- l. olycksdiger, ominös, farlig, hotande, luguber. **-dag.** *En*

o. för föreningen. Fredagen en o.? **-dig|er.** Mest skr. *Den o-ra vägkurvan. För andra gången följde oss de små vita shrapnelmolnen i en o-er närhet* Tord Ångström, öv. *En o-er morgon i november* ~. *Ett o-ert skott.* **Syn.** farlig, olycksbringande.

-fall. **I.** Enkelt. *Säkra sig mot o. Det var ju ett rent o. O-en ha varit litet för många på sista tiden. O. i, under, vid arbetet. Lagen av 17 juni 1916 (i kraft från 1918) om försäkring för o. Kroppsskada, som träffat en person genom o.* **II.** Ssgr. Ex.: *Statens o-sersättningar för låga* 1918. — *O-sförsäkra sig, sina arbetare. Frivillig och obligatorisk (l. social) o-sförsäkring. O-sförsäkrings|bolag* (-kongress; -lag). — *Berlin* ~ *har 13 ständiga räddningsvakter och o-sstationer* 1929. — *Norra spårvägsbolagets [i Sthlm] o-sstatistik för förra året* 1916. — *Sjukvårdskurs i hemsjukvård och o-svård* ~ 1933. **Syn.** se olycka 2. **-fåg|el.** **1**) Fågel som bådar l. varslar l. för med sig olycka. *Korpen, den o-eln.* **2**) Bildl. Huvudbet. *Din o-el. Du ä då en rikti o-el! Familjens o-el. Kände* ~ *sig som den där o-eln, som varken fan eller Vårherre ville veta av* S. Siwertz. **Syn. 2**) 'olycka', 'olyckspalt', jfr f. ö. olycksbarn. **-född.** Skr. *Kullervo är en tragisk dikt om den »o-a» människa, för vilken allt vänder sig i ofärd* Olaf Homén. *O-e gubbe!* Runeberg. **Syn.** född till olycka l. i en olycklig stund. **-förkunn|are;** -erska. Olycksprofet. **-händelse.** **1**) *Omkommen genom (en) o. vid gruvarbete. De ständiga o-rna på våra övermotoriserade landsvägar krävde sannerligen en strängare lagstiftning. Råka ut för en o. Resan avlopp utan (vidare, svårare) o-r.* **2**) *En ren o. gjorde, att de åter råkades i februari* ~. *Av (en) o. En (ren) o., som icke kunde förutses.* **Syn.** se olycka 2.

-kamrat. *Du har en o. i mej; mej gick de inte bättre.* **Syn.** olycksbroder. **-kast** ibl. ✕ lyckokast. **-korp.** Vanl. rent bildl. *Och om han faller? kraxade en o.* Ivar Ljungquist. *Och på sina håll kraxa o-ar om ett nytt 1914* Ups. Nya Tidn. 1931. **Syn.** olycksförkunnare l. -profet; ibl. olycksfågel. **-krax** o. **-kråka** jfr föreg. **-krönika.** *Pingsthelgens o. ganska diger* 1926. **-mått.** Skr. *Och för att o-et skulle bli rågat, kom samma dag budet, att* ~. **-märkt.** Skr. Märkt av olyckan. **-mättad.** Skr. *En o. rapport från våra landsvägar.* **-natt.** *En o. för oss alla. O-en befann han sig på resa mellan* ~. **-palt** vard. för 'olycksfågel'. **-plats.** *Bilen bogserades från o-en av två hästar. Fästningens ångslup* ~ *utgick nu till o-en och hämtade de »flygbrutna»* 1913. *Polisen var redan på o-en.* **-profet** m. fl. Se ex. **1**) *Du har då alltid varit en o.! Det fattades ej o-er, som förutsade, att* ~. *Lyssna på o-er.* **2**) *O-erande gamla gummor.* **3**) *Sluta upp med dina o-ior!* S. A. Duse. **4**) Mindre vanl. *En sådan o-issa borde ur huset!* Erik Kihlman, öv. **Syn. 1**) o. **4**) olycksförkunnare, 'olyckskorp'.

-slag; [-en]. Mest skönl. *Att Goethe aldrig hemsöktes av sorger och o.* ~ B. Risberg. *Jag tror, att Polen skall sin framtid värna, att det skall resa sig från o-en* Alfr. Jensen (efter Krasinski). — *Den fattiga, o-na kvinnan* ~ S. Lagerlöf. **-stjärna.** *Min o. ville, att* ~ mitt olycksöde l. d. (jfr t. e. född under en olycklig stjärna). **-tid.** *Det stundar o(-er) och* ~. *Den överståndna o-en.* **-tillbud** (biton på -till- l. -bud). *Ett hotande o. vid Uppsala—Gävle järnväg avvärjdes i fredags av en vaksam vagnssynare* 1922. **-tillfälle.** *Den vid o-t tjänstgörande ställverkskarlen.* **-vars|el;** -lande. Mest skönl. *Hans möte o-el var* V. v. Heidenstam. *Kom ihåg Johns historia om o-let och* ~ Per Hallström. — *Ett o-lande möte. O-lande händelser, fåglar. Och han fylldes av en underlig, o-lande fruktan.* **-väg.** *Se till, om jag är stadd på en o.* Psaltaren. **-år.** *Ett o. för lantbefolkningen. O-et 1870 med belägringens fasor* ~. *När o-en bröto in över Finland* ~ G. Pauli. *O. och nödtider.* **-öde.** *Visa medkänsla för grannarnas o(-n). Vilka drabbats av skiftande o-n. Mitt o. gjorde, ville, att* ~. *Sörja över sitt o.* **Syn.** jfr olycka. **-ögonblick.** *Som i o-et befunno sig på landgången.*

— **Olyck|as.** Vard. *Om det nu o-as för mej l. om ja nu o-as me tårtan, så ge de mej åter stryk, snyftade flickan. Måtte jag aldrig o-as, så jag pangar nån ruta, för* ~ Ester B. Nordström. *Och då hade hon o-ats (att) få* ~ *en drinkare till äkta man.* **Syn.** misslyckas, ha otur med, ibl. gå (så) olyckligt, drabbas av den olyckan (att ~).

— **Olycklig** (i dikt ibl. -ly'ck-); [-en]; -tvis (adv.). **I. 1**) Allvarligare. *Ingen är fullt o. Han är en o. människa. Varför skulle den o-e skåda ljuset?* Bibeln. *En o., som förtjänar medlidande. Jag är den o-aste människa på jorden, ty* ~. *Genomolycklig. O-a (natur)anlag, böjelser. Klaga över sitt o-a öde. Ett o-t (och förspillt) liv.* **2**) Vanl. mindre allvarligt, ibl. vard. **a**) *Där hon satt, blyg och o. och helst skulle velat sjunka genom golvet. O. över sitt misstag. Det var väl ingenting att känna sig o. för l. över. Göra sig o. (genom sin oförsiktighet). Jestanes då, nu blir jag o. för pastorn!* G. Berndtson. *Du är o., om du rör dig ur stället!* det blir din olycka. *O. den som* ~*! Hennes o-a blyghet. Ha ett o-t utseende* ofördelaktigt. *Jag har så o-t lätt för att rodna. O. för sin skönhet.* **b**) *Komma på den o-a idén, att* ~. *O-t vore, om* ~. *O-are kunde du inte formulerat din kritik. Ha en o. hand* vara fumlig l. tafatt o. d.; ofta bildl.: vara o. i det man företar sig, i

sitt sätt o. d. *Du kommer i en o. stund. Fattade ett o-t beslut, ett beslut, som visade sig vara mycket o-t. Föra ett o-t krig. Göra ett o-t val, ett o-t tärningskast. Få en o. utgång. Han kommer att sluta o-t* illa. **II.** O-tvis. *O-tvis var jag icke förberedd på detta. O-tvis inträffade detta i en stund, då ~. Och detta var o-tvis sant. O-tvis (för honom) var rummet redan upptaget.* **Syn. I.** osäll, ibl. o(lyck)salig, eländig, beklagansvärd, märkt l. krossad l. drabbad av olyckan, (ibl.:) förtvivlad, sorglig, nödställd, illa till mods; fördärvlig, 'vidrig', ogunstig, olycks- l. fördärvbringande; betänklig, ofördelaktig, misslyckad, förfelad; ibl. pinsam, 'ledsam', plågsam; besvärande; illa vald, opassande, (mkt) olämplig, ogynnsam, icke på sin plats, ovälkommen; **II.** (o-tvis:) tyvärr, till all olycka, beklagligtvis, olyckligt l. beklagligt l. 'dumt' nog, dess värre.

— **Olydaktig;** -het. Mindre vanl. än följ.; mest skr. *En o. dotter, en dålig kyrkogångerska* Marika Stiernstedt. *Visa sig o. mot ~.* — **Olydig;** [-het]. *Stursk och o. Inte bara o. mot föräldrarna utan t. o. m. oförskämd. Ett o-t barn. O-a ungar.* — *Locka ngn till o-het.* **Syn.** ohörsam, olydaktig, som sätter sig upp emot (föräldrar, överordnade), (ofta nära:) motspänstig, genstörtig, uppstudsig, tredsk, trilsk, obstinat, styvsint, styvnackad, trotsig, odisciplinerad l. revolterande. — **Olydnad,** -en, [-er]. *Få böta för sin o. (mot överheten). O. fick sin rättvisa lön* Bibeln. *En anda av o. hade fått insteg i klassen. Lockad till o. Jag tål ingen o. Skämmas för sina o-er och dumheter* Marika Stiernstedt. — *Från o-sandan till trotsets sinne / är bara ett steg* Olov Lundgren. *O-sförseelser ~ i småklasserna. På den allindiska kongressen i Lahore beslöts för några månader sedan att etablera en o-skampanj över hela Indien* (oftare 'ohörsamhets-') mars 1930. *[Sarojini Naidu var efter Gandhis fängslande 1930] en tid officiell ledare för den »medborgerliga o-srörelsen» i Indien* Verner Söderberg. **Syn.** jfr föreg.

— **Olyftbar;** -het. Även bildl. T. e. *Spärrat konto: o-t på viss tid för ägaren.*

Oly'mp, -en, -er. Mest i best. sing. om (berget Olympos tänkt som) gudarnas boning i det gamla Grekland. Ibl. även friare = himmel. *De ha drömt om ljusa o-er / med lyrors gudomliga klang* B. Gripenberg. — **Olympier** (akut); -n, =. Olympisk gud (l. gudinna); även friare. *Zeus, o-n. Demeter, en jordens gudinna, som ej tillhörde o-na.* — *Den store »o-ns» [Goethes] levnadskonst* Hj. Alving. — **Olympisk¹,** -t. **1**) Egentl. *Efter döden upptagen i de o-as krets* J. M. Sundén. *Men Foibos Apollon i gnistrande char / o. och ljus över Thule far* Fröding. **2**) Friare o. bildl. *Den o-e åldringen* om Goethe. *Så här på litet avstånd, så här från en o. ståndpunkt* Magda Bergquist. *Ovan mig himlen, o-t hög* Hj. Procopé. *En o. ro* E. Didring. *Mottogs med det mest o-a lugn.* **Syn. 1**) som tillhör Olympen, gudomlig, (de o-a:) gudarna; **2**) gudaliknande, gudars jämlike; himmelsk, himlaren, paradisisk, hög o. ren, (präglad av) upphöjd (ro), hög o. oberörd, stående över (alla jordiska småöden o. händelser), överjordisk.

Olympia-. I en hel del ssgr, avseende de olympiska spelen (numer vanl. de moderna). I det grekiska Olympia höllos i forntiden tävlingar i kappkörning o. annan idrott, de s. k. 'olympiska spelen'. I vår tid ha de olympiska spelen återupptagits; de första modärna höllos i Aten 1896. *De oförglömmeliga o-dagarna i Stockholm 1912. Amerikanska o-män på tävlingar i Stadion* 1920. *O-mästare. Den holländska o-mästarinnan Marie Braun* 1929. *O-segrare i trestegshopp* 1913. *Hilde Schrader, den tyska o-segrerskan på 400 meter bröstsim* 1928. — **Olympiad,** -en, -er; -räkning(en). Både om antika o. modärna fhdn. Jfr föreg. Avser dels tidrymden mln två olympiska spel (fyraårsperiod), dels en 'omgång' olympiska spel (detta det vanligaste ifråga om de modärna spelen). *Maratonlöpningen, som vid varje o. utgör huvudtävlingen* J. Zander 1918. *Gångsporten, vilken efter femte o-en [i Sthlm] för en alltmer tynande tillvaro. Till kommande o-er. Vid Stockholmso-en upptogos även tävlingar i konst.* — Friare i t. e. *Damo-ens sista dag* 1926. *Vid damo-en i Prag* 1930. — **Olympisk²,** -t. Jfr de två föreg. *De första o-a spelen [i Grekland], vilka förlades till år 776 f. Kr.* E. Hedén. *Hastighetslopp på ett o-t stadion.* — *Vid (de modärna) o-a spelen upptogos år 1908 [i London] för första gången tävlingar även för kvinnor. Föreningen för o. kortdistansskjutning (f. d. Upsala Pistolklubb)* 1916. *Den o-e släggkastarsegraren ~ Pat O'Callaghan, Irland* 1920. *O-t rekord. Internationella o-a kommittén* bildad i Paris 1894. *O-a spelens prismedalj.* — Ngn gång bildl. t. e. *Hilma var o. etta i golvskurning* E. v. Wendt.

Olynne. Skr., mindre vanl. för 'dåligt lynne', misstämning, 'misslynthet'. *Vår statsministers o. gentemot F-båten gav sig en gång som bekant luft i ~* 1912. *Ditt o. skall snart förgå* A. Mörne. — **Olyrisk.** *Ytlig, torr och o* Ruben Berg. — **Olåst** l. **Oläst.** *Lämna dörren o. (efter sig). Ligga för o-a dörrar. Tillsluten men o.* — **Olåt,** -en; [-ig, -t, -are = knotande, jämmerfull, klagande, bråkig]. **I.** Olåt. Bet. ej alltid skilda. **1**) Mer 'egentl.' *Ångpipornas gälla o. Musik och annan o. Att Jerikos murar föllo vid den förskräckliga o., som Israels*

barn höllo Gust. Meyer. *Ett gny och en o. över all beskrivning.* 2) Friare. *Aldrig är det annat än jämmer och o. Han grät, han gnällde, han tjöt, så det vämjde mig att höra på den o-en* R. Nordenstreng. *Sluta med den där o-en!* E. Lieberath. **II.** *Kinkande och o-iga småbarn.* **Syn. I.** missljud, oljud, gnäll o. gny, öronpina, (ibl.:) skrän, skrål, (o)väsen, 'ulvalåt', skrammel, leverne; jämmer, klagolåt, klagan, knot, 'gnäll', gruvande, tjut. — **Oläge.** Mindre vanl. *Komma i o.* dåligt l. felaktigt läge (t. e. om ett förband). Märk *Ligga, slå sig l. ngn i o. (för bågen)* i krocket. — Även bildl. *Att ~ textilindustrien just råkat ut för det o., varom hr Lindman fantiserade* P. A. Hansson enl. Sv. Dagbl. 1920.

— **Olägenhet.** *Knappast känna, ha känning av o-en (med den smala utkörsvägen). Vara till o. Detta utgjorde en stor o., då ju ~. Har i allmän flottled virke sjunkit å ställe, där det kan vålla uppgrundning eller annan o., äge K. B. ~* Lagen. *Förorsaka o(-er). Saken har den o-en (med sig), att ~. Detta målningssätt har medfört den o-en, att ~. Svåra o-er, som nu blivit undanröjda. Förslaget lider av, är förknippat, förenat med vissa o-er (för de tidigare ägarna). Jag vållar väl ingen o. (, om jag ~)? Ha o. av ~. O-erna överväga emellertid fördelarna. Metoden har i Holland redan prövats utan o.* **Syn.** besvär, svårighet, obekvämhet, omak; förfång, mén, nackdel, (ibl. nära) streck i räkningen l. skada l. förhinder; 'ledsamhet', förtretlighet, obehag; vank, brist, fel, missförhållande. — **Oläglig;** -het (med plur.). Anslutes till föreg. *Bara jag inte kommer o-t! En o. visit. Ett o-t besök, möte, sammanträffande. Detta kom för mig synnerligen o-t. Vore det, faller det sig o-t för er, att vi gör opp på fredag? På möjligast o-a tid, den för mig o-aste dagen.* **Syn.** ovälkommen, (för tillfället, just nu l. då) olämplig, illa vald, som passar en illa l. kommer olämpligt l. illa till pass l. i en olycklig stund l. i otid, ogynnsam, 'olycklig', hinderlig, besvärlig, importun, inopportun.

— **Oläk|bar(het);** -lig(het) (i dikt ibl. -läk-; vanligare än 'läklig'); -t [o. -thet]. Alla både egentl. o. bildl.; i senare fallet gärna skr. **I.** *Tillfoga ngn o-bara sår.* **II.** *O-ligt är mitt sår* Bibeln. *Efterlämna o-liga ärr. Och du förnimmer med o-lig sorg, / hur ~* Bertil Malmberg. *O-lig smärta. O-liga kräftskador på samhällskroppen.* **III.** *Såret är ännu oläkt. O-ta, ännu smärtande hjärtesår.* **Syn. I.** o. **II.** obotlig; **III.** 'öppen'.

— **Olämplig;** -förklara (ämb. o. d.); -het (säll. med plur.); [-en, adv.]. *På en o. tidpunkt, årstid. Välja ett mindre o-t tillfälle. O-a uttryck. Uttrycket är o-t om honom. Visa (en alldeles) o. mildhet. Tycker du det är o-t, att l. om jag frågar? Bete sig o-t. På grund av regeringens (mycket) o-a ingripande. O. för platsen. — Som tidigare nämnts, o-förklarades ju den av de sökande, som ~. — Bokens o-het som verklighetskälla* E. Hedén. *Platsens absoluta o-het såsom hamn. Jag var den förste att erkänna min o-het för en sådan befattning* Willy Walfridsson. *O-heten av ett dylikt förfaringssätt kan icke ens diskuteras.* **Syn.** jfr oläglig; (ibl.:) inadekvat, icke passande, 'tokig', oriktig, ej motsvarande l. 'täckande'; 'bakvänd'; (ibl. nära) opraktisk l. inkompetent. — **Olämpor.** Jfr föreg. Skr., mindre vanl. Ngn enda gång även sing. 'olämpa'. *I [handskriften] L, där dylika o. ofta undanskaffas* B. Risberg. *Det nuvarande systemets o.* Ledare i Sv. Dagbl. 1929. *»Detta åliggande», säger han, har bland andra o. även den att ~* B. Wedberg. *O-na av denna samhällsreform.* **Syn.** olägligheter, besvärligheter, olämpligheter, otjänligheter, 'bakvändheter', opraktiskheter, ovigheter.

— **Oländig,** -t, -are; -het (säll. med plur.). *Marken var o. och ytterst stenbunden, bestod mest av ~. I o. mark, terräng. Och kommo så in i en o. mo, full av stora stenar, alnshög ljung, vindfällen och ~* G. Schröder. *Vad o-t är skall bliva slät mark* Bibeln. *Längs den o-a stigen till ~* A. Mörne. *På den o-aste väg, som tänkas kunde* E. v. Otter. — *På grund av traktens o-het har ~.* **Syn.** stenig (o. ofruktbar), bergig, starkt bruten (o. besvärlig) l. kuperad, o- l. svårtillgänglig, o- l. svårframkomlig, ibl. klippig l. risig; knagglig, nära nog ofarbar, mycket ojämn; (ibl. nära) ofruktbar, steril. — **Oläraktig;** -het. *Sträva med o-a ungar. Folket är slött och o-t och ~. En tämligen o. hundras.* **Syn.** som har svårt l. är oförmögen att lära sig (ngt), svår- l. hårdlärd, ibl. klent utrustad. — **Olär|d(het).** *Dygd finnes även hos o-t folk. En o-d arbetare. L-da och o-da.* — Även *Han har mycket o-t ännu.* — **Oläs|bar(het);** -lig(het); -t[1]. **I.** O-bar. **1)** *En o-bar namnteckning.* **2)** *Boken är fullkomligt o-bar, torr och temperamentslös, som den är.* **II.** O-lig. *O-liga namnteckningar. Skriva o-ligt. Hans handstil är i det närmaste o-lig. De nästan o-liga tre orden över ~* B. Risberg. *Ej heller får något av innehållet genom överstrykning eller annorledes göras o-ligt* Hemberg-Sillén. *Handstilen blir slutligen ända till o-lighet darrande.* **III.** O-t. *Och i många fall vila deras skrifter o-ta i arkivens gömmor.* — **Oläst**[2] se olåst. — **Oläte.** Mindre vanl. *Va har du för o. för dej? [Björnen] uppgav ett ännu starkare o. och ~* Ll. Lloyd. **Syn.** (otäckt) läte, ibl. rytande, vrål l. d.

— **Olön|ad** l. **Olön|t.** *Upprättandet av ett o-at generalkonsulat i Lissabon ~. Du skall icke bli o-t för din vänlighet.* — **Olös|-**

bar(het); -lig(het); olöst. Alla både 'egentl.' o. bildl. **I.** O-bar. **1**) *O-bar i vatten.* **2**) *En o-bar uppgift, gåta. Frågan får tillsvidare betraktas som o-bar.* **II.** O-lig. **1**) *Celluloiden är luktfri, o-lig i vatten och* ~. — *Obrukbart till föda på grund av sin o-lighet i kroppens matsmältningsvätskor* C. Th. Mörner. **2**) *Sedan dess är »Sandkage» och åskväder o-ligt förbundna i min föreställning* Ellen Lundberg-Nyblom. — *Problemets o-lighet.* — *En o-lig konflikt.* **III.** Olöst. **1**) *En gummiartad o-t återstod.* **2**) *Varifrån ryktet kom, tillhör de o-ta gåtorna* Georg L. Dahlin. *Uppgiften kvarstår som o-t.* — *Tvålkonflikten är ännu o-t* 1916.

O'm[1] (å-); konj. Villkor, medgivande, önskan l. fråga. Ofta utelämnas 'om' o. ersättes då av omvänd ordföljd. **1**) 'Verklighet' l. overklighet. *Om du (hade) varit här, hade han icke vågat. Om du hade tänkt på det lite förut (bara), så hade jag genast kommit. Du bedrar dig, om du tror, att* ~. *Om han återkommer och (om han då) reklamerar det, vad skall du då göra? Han lovade, att om han hunne, skulle han* ~. *Om jag hade makt, som jag har vilja, skulle* ~. *Om du ber vackert, får du det nog. Det kunde jag väl göra, om det nu (ens) är nödvändigt. Om så är förhållandet, (så) får jag väl ge med mig. Det vore bättre, om du avstod. Det skulle vara mig kärt, om jag kunde motse ett besök i morgon. Om det kostar något, så smakar det något* ofta 'Kostar det något, så smakar det något'. *Om så ä, får vi väl söka hjälpa. Om så händer, så sker* ~. *Om det går därhän* ~. — Ibl. blott till formen villkorligt. *Om jag var glad, (så) hade jag också skäl därtill.* **2**) I förkortad sats l. vid satsdel. *Ehuru hon endast obetydligt, om alls, förstod finska språket* Aug. Ramsay. *Giv mig om blott en sekund av vila* E. Grotenfelt. *Om icke, Frithiof, är du var mans niding* Tegnér. *Ingen, om icke din bror, kan* ~. *Om så, varför finnes endast spår av* ~*? Att han aldrig omfattat heretiska åsikter, om ej så till vida att* ~ Joh. Nordström. — *Roten eftertorkas, om behörligt, i solen och* ~. *Om möjligt redan i morgon.* **3**) Särsk. i smtl. utelämnas ofta eftersatsen, dels i artiga uppmaningar (då även till 7 nedan) t. e. *Om du ville låna mig din kappa för i kväll, (för) jag har glömt min;* dels i hotelser, t. e. *Om du (bara) understår dig att göra så en gång till!* även 'Du skulle (bara) understå dig ~'. Märk även: *(Sannerligen,) om jag begriper ett skapat grand (av det här)!* — I önskningar saknar även skr. all eftersats, t. e.: *Om han ändå vore lite vänligare! Om han (bara) ville göra lite själv också! Om du åtminstone visade dig litet tacksam!* Önskan kan även inledas med 'ack', 'tänk' l. d. T. e. *Tänk om han bara ville! Ack om* ~ även 'Ack att'. **4**) (Lik)som om. *Liksom om inte tångbuskarna växte igen, människors hjälp förutan* Fab. Månsson. *Han skriker, som om han vore galen* även 'som vore han galen'. *Han behandlar mej, som om jag vore hans dräng.* — *Liksom (om) det vore min skyldighet! Som om de vore nånting! Som om jag skulle bry mej om de!*

5) Om ock(så), om än, även om, om så. **a**) *Om ock(så) delvis föråldrad, är pjäsen dock* ~. *Om du också skulle arbeta i tio timmar, skulle du ändock, i alla fall inte hinna* även: Skulle du också arbeta ~ l. Arbetade du ock(så) ~. *En om också liten förbättring* även med två kommata. *Så att fångkärran, om ock med svårighet, kunde föras fram till* ~. **b**) *Om än de tretton åren gick i galopp, så* ~ C. W. v. Sydow, öv. *Om du än nedstiger i dödsskuggans dal, skall hans öga ej släppa dig. Ett gott, poröst, om än litet mörkstrimmigt bröd* Fru Högstedt. *Om än medtagen av arbetet, är han dock upplivad av framgången. Om än aldrig så litet.* **c**) Nästan endast med utförd sats. *Även om du vore miljonär, kunde du inte undgå att* ~. *Även om man tar hänsyn till detta, så kvarstår dock* ~. *Även om tiden medgåve det,* ~. **d**) *Han frågar inte mer efter att hacka sönder en barnunge, än om dä så var en katt* Öv. fr. Mark Twain. *Om man så letar en hel dag* ~. *För att mottaga om så bara två eller tre personer* ~ Öv. fr. Brillat-Savarin. **6**) Om ~ eller o. d. Ofta frågande. **a**) *Om du vill eller icke, så måste du dock. Om ni erkänner det eller ej* ~. *Undrande om han skulle komma eller icke (komma). Det är mej likgiltigt, om det sker i dag eller i morgon. Om det sker nu eller sedan, (det) är mej absolut de(t)samma.* **b**) Skr., mest skönl. *Vad författaren mente, / om allvar eller drift, var svårt att se* Sven Jerring. *Kallade sin skyddsling »Jeppa», efter en avliden broder, om av pietet eller vanvördnad brydde man sig föga om* V. Benedictsson. — *Ej vet jag* ~ *vad som tyngre är, / om Kains långa liv, om Abels död* Eyvind Johnson. *Om fransman, om tysk jag spör ej* Jeanna Oterdahl. **7**) Frågande. **a**) *Du frågar om jag är sjuk. Säj mej om du verkligen tror det! Jag tvivlar på om detta är det riktiga* betvivlar att. *Jag har inte fått veta, har inte klart för mig, om han blev ond.* **b**) Märk bl. a. *Om det skulle vara tupp med?* (Jo, det kan du lita på). *Om jag vill, jo, de kan du vara viss om* 'om' ibl. betonat. (Hon ä väldit livad, ska du tro). *Om hon ä!* 'om' gärna starkt betonat. — *Om han ska ha några pengar kvar, tro? Om de verkligen ä så? Om han känner, kommer att känna igen mej?* **c**) Jfr 6 ovan. **8**) Som subst. *Efter många om och*

men (villkor,) invändningar och svårigheter.' *Om inte om hade varit i vägen, hade gumman skjuti björn.*

Syn. 1) ifall, därest (skr.), såvida o. såframt (även särskrivna), för den händelse (att), i händelse (att), förutsatt att, med villkor att, om så är l. sker l. händer l. vore att; ibl. allenast l. blott l. endast; ibl. när l. då; **2)** såvitt l. så vitt; **3)** ibl. att; **5)** (om ock o. d.:) ehuru(väl), änskönt, fastän, fast (vard.), oaktat, oavsett (att); **6)** (om ~ eller ibl.:) vare sig l. antingen ~ eller; ibl.: huruvida ~ eller; **7)** huruvida; (ngn gång:) månne, måntro, 'tro'.

Om², adv. o. prep. I SAOL⁸ sammanfört med om¹. **A)** Adv. **I.** Vanligast i särskrivna verbssgr (jfr ssgr nedan). Bet. äro: omkring (snurra om); tillbaka (vända om hem); i annan ordning l. på nytt sätt (det får du placera om); förbi (gå, rida, hinna om); ånyo (välja om). **II.** Andra ex.: *En liten tungformig köttbit med skinn runt om. Runt om endast himmel och vatten. Höger, vänster, helt om! Om (och om) igen* jfr omigen. — Hit snarast (o. ej att betrakta som efterställd prep.) *Många, flera, tre gånger om.*

B) Prep. **I.** Rum. **1)** Omkring. **a)** Egentl. *Med ett bälte om livet, ett kläde om sina länder. Blusen blir trevligare med något ljust om halsen. Lossa snöret om paketet. Barnens dans om julgranen* oftare 'kring'. — *Fatta ngn om livet. Falla ngn om halsen. Kände ett hårt grepp om sin arm. Runt om halsen.* — Säll. efterställt. *Världen om.* — *Hålla hårt om plånboken, pungen.* — *En man, om vilken alla samlade sig;* även friare (jfr III), t. e. *Samla sig om ett namn, ett gemensamt uppträdande.* **b)** Friare. *Det ligger mig om hjärtat att ~. Okvädinsorden haglade om öronen. Och morgonrodnaden lekte om detta bleka, utvakade ansikte ~* Öv. fr. K. Franzos. *Han har så mycket om sig* så mkt att göra, är så överhopad av göromål, så jäktad. **2)** Förbi o. d. *Ska' du till vattenfabriken, får du allt gå om gården som de andra* N. W. Lundh; = (vägen) över. *Jollen försvann om aspudden och ~* S. Siwertz. *Kila (runt) om hörnet* även 'runt hörnet'. *Brunnen strax om (stug)knuten. När de hunnit om (väg)kröken.* — *Ålderdom och sjukdom de gingo sig om by; fattigdomen mötte, så voro de syskon try.* **3)** Nära 'på, i' l. d. Jfr även III. *Frysa om händerna, näsan, hela kroppen. Kall, våt om fötterna. Röd om näsan. Het om kinderna.* — *Lätt, varm om hjärtat.* **4)** I fhde till o. d. Ibl. = 'för'. **a)** *Öster om Ferro. Något norr om Stockholm, ekvatorn. Till höger om ngn l. ngt.* — Ofta utelämnat i ex. som: *På den här sidan (om) skogen, andra sidan (om) floden. Hinsides (om) ~.* **b)** Märk särsk. *Bo vägg om vägg. Gå par om par. Steg om steg linkade kärringen fram ~* S. Dahllöf. *Norrmännen, som voro så präktiga och trivsamma en om en* (oftare 'och') W. Söderhjelm. — Hit ansluta sig de friare l. bildl. *Huller om buller* jfr även 5 b nedan. *Halvt om halvt. (Dela) jämnt om jämnt. Kvitt om kvitt* mindre vanl. *Kort om gott* oftare 'och'. Jfr även *Långt om länge.* **5)** Märk särsk. **a)** *Gå, befinna sig om bord* oftare 'ombord'. *Inge resonemang, man lyder om skeppsbord* Alb. Engström. *Ett par hajar följa oss en stund om babord* Sven Hedin. *Tvärs ut om styrbord* E. Sparre. *Med Finnmarkens ~ kust om styrbord* Rik. Lindström. — Hit snarast även *Gå om styr över styr* (gärna bildl.); även hopskrivet. **b)** *Spridda om varandra. Blanda om vartannat. Vårens hela prakt utvecklar sig här [på blomstermarknaden i Barcelona] i ett harmoniskt om vartannat* Öv. fr. R. Lothar.

II. Tid. **1)** Om tidpunkt (då ~). *Om dagen, aftonen, kvällen, natten, morgonen. En gång om da(ge)n* var(je) dag, dagligen. *På ängen om en afton stod / en vallmoblomma, röd som blod* (folkviseton) E. Josephson. *Om morgnarna, nätterna, vintern, höstarna, julen, påsken, jularna. I kyrkan om påskatid* åld., skönl. *En gång om året. Om söndagarna, vardagarna* även utan 'om'. — *Han tänkte på de stenar han givit om samma dags morgon* ldls. o. mindre vanl. för 'samma dags morgon' l. '(på) morgonen samma dag' l. 'samma dag på morgonen'. **2)** Futuralt. *Om några dagar skulle han vara segelklar. Om söndag i nästa vecka, tisdag åtta dar. En vecka om tisdag. (Nu) om fredag blir det konsert* (i denna vecka = närmaste l. nästa fredag). *Senast om en månad. Om ett år. Om en timme (eller så). Om några år. Kom igen om två år! Jag är här igen om ett ögonblick* på ögonblicket. **3)** 'Igenom'. Efterställt. *Året, dagen, natten, dygnet om* (under) hela året, året igenom o. d. **4)** Märk. **a)** Vard., kanske blott ldls. i uttr. som *Det går en dag om sänder* en dag då o. en dag då, det hankar sig fram. *Lite(t) om sänder* jfr (i) sänder. **b)** *Långt om länge* se B I 4 b.

III. Allmännare, 'bildl.' **1)** Angående m. m. **a)** *Om hur kläder lakas* Ester B. Nordström. *Sjätte kapitlet: Om flykten till Egypten. Två hundar om ett ben. Två om en mot.* **b)** Efter subst. *Anekdoter om guldgrävare. Det har jag ingen aning om, inte ett begrepp om. Bön om förlåtelse. Heta debatter om ~. Är det hopp om livet? Skaffa sig kunskap, kännedom om ~. Jag har (hans) löfte om att få gå kl. 10. Ha namn om sig att* även *Ha ord om sig ~. Ständig(a) omsorg(er) om ~. En ny påminnelse om vår dödlighet ~. Rop om hämnd. Överdrivna rykten om ~. På tal om ~. Tal om yppig-*

hets nytta. Det är ingen tvekan om saken, om att ~. *En tvist om ord. Yttra tvivel om* ~. *Skaffa upplysning om* ~. *Bära falskt vittnesbörd om* ~. *Träffa överenskommelse om* ~. **c**) Efter verb. *Anhålla, ansöka om* ~. *Anmoda ngn om ngt, (om) att* ~. *Be (ngn) om ngt, (om) att* ~. *Be om ursäkt (för* ~*). Döm om min häpnad, då* ~*! Drömma om ngn, ngt, om att* ~. *Fråga, spörja om* ~. *Förena sig om registerförare* jfr B I 1 a (slutet). *Förordna om sitt hus, sin kvarlåtenskap. Boken handlar om* ~. *Kämpa, strida, tvista, tävla om* ~. *Påminna (ngn) om* ~. *Samtala om* ~. *Tala om något annat! Tycka (mer) om* ~. **d**) Efter adj. l. part. *Göra sig förtjänt om ngn, om fosterlandet. Där var det gott, ont, tunt om harar(na). Vara (fullt) medveten om* ~. *Vara mån om ngn, om förtjänsten. Inte nogräknad om medlen. Obekymrad om verkan av* ~. *Osäker, säker om* ~. *Rädd, öm om* ~. **e**) *Vad var det om?* smtl. = va var de fråga(n) om, va gäller de. **2**) På, belöpande sig till. *En armé om 100,000 man. Som räknar 120 lokalföreningar om (tillsammans) nära 10,000 medlemmar. Siktbröd i vikt om 1,300 och 600 gram* 1918. *Tjugutvå fartyg om sammanlagt 35,192 nettoton. Priset sänkt med 5 öre pr glas om 2 ¹/₂ centiliter. Häftstift i askar om en gross. Ett par ostyringar om nie och elva år. En postanvisning om 60 kr.* **3**) Märk ytterligare. **a**) *Göra om intet* jfr omintetgöra. **b**) *Hon är om sig och lägger sig till med allt som hon kan nå och klå* (mån om förtjänsten, som ser till sin egen fördel, gnidig) Sven Rosén, öv. fr. Pearl Buck. *Om sig var han från första stund* ~ H. Wranér.

Syn. A) **I.** (om)kring; på nytt l. annat sätt; förbi; på nytt, (om)igen, ånyo, (ibl. nära:) i följd, efter varandra, upprepat; **B**) **I. 1**) (om- l. i)kring, runt(om); **2**) förbi, ibl. bakom l. utefter; **3**) på, i; **4**) **a**) i förhållande till, jämfört med, om man utgår från l. tänker på; **b**) 'för' l. invid; och; **5**) **a**) ibl. på ~ sida; över; **b**) (i)bland; **II. 1**) under, vid; ofta är 'om' utelämnat; **2**) efter, inom (loppet av), på; **3**) (i)genom, 'runt', under hela; **III. 1**) angående, rörande, beträffande, i avseende på, i fråga om, när det rör l. gäller; (ibl.:) till, med, över; **2**) på, uppgående l. belöpande sig till, utgörande, innehållande.

— **Omannonserad.** *Den o-e platsen, kvällen, boken.* **-arbet|a** ɯ; [-are; -e]; -ning (med plur.; även konkr.). *Du måste söka o-a om första akten. O-a (ett parti) i oändlighet. O-ad och förbättrad upplaga. Ånyo o-ad. O-a (ett novellmotiv) för filmen. Att en o-are skulle ansett det löna mödan att* ~ Erl. Hjärne. *Senare o-ningar, som knappast varit lyckliga.* **-arm|a,** -ade, -as; -ning. Skr., mindre vanl., gärna skönl. o. bildl. *För att vi — fyra eller fem man högt! — skulle nå att o-a trädets oerhört grova stam* A. T. Gellerstedt. *Och här forsar vattnet i många fåror, o-ande de mest fantastiska klippor* Elsb. Funch. *Nyss stigen ur vågens o-ning* Vilh. Ekelund. **Syn.** (om)famna.

-bed|ja. Mest i pass. o. särsk. perf. part., i övriga former skr. *Dessutom kunna vi ju o-ja sig att* ~ K. Gunnarson. *En kamrat, som jag ombad hämta mina kappsäckar* Alg. Niska. *Ett telegram, vari hon ombads (att) möta dottern fem dagar senare i* ~. *Och svarade, som jag var o-d:* ~. *Därom ombedd har jag* ~ C. Kurck. *Och vi ombådos att stiga in.* **Syn.** ibl. anmoda. **-berätt|a** ɯ; [-ning]. *Ett* ~ *försök att i ny, personlig form o-a Nya testamentets innehåll.* **-bestyr|a** ɯ; [-(n)ing]. Även med obetonat 'om'. Jfr följ. *Hade nödvändiga, viktigare saker, mycket att o-a, innan* ~. *Jag har ännu litet att b-a om (för middagen). Det är redan o-t. Hade redan o-t det mesta. Även för icke-klubbmedlemmar o-as alla erforderliga dokument* M. Rogberg. **-besörj|a;** -ning. *De som o-a flottningsarbetet* Lagen. *O.* ~ *dylik rengöring genom ångning av kärlen eller* ~*! Vägde smöret, o-de, / att med vinning allting såldes* Levi Rickson. *O-a en ny upplaga av* ~. *B-a om sitt hus* ofta obetonat 'om'. **Syn.** sköta (o'm), (om)bestyra, besörja, arrangera, ordna. **-betro.** *För att därpå vid knappa trettio år o-s med ledningen av* ~ Oscar B. Nelson. *Ledningen blev honom o-dd, o-ddes honom. Han o-ddes ledningen (av* ~*). De mål, som oss o-s att i verkligheten utföra* C. J. L. Almquist. *Om han icke av högre makter blivit o-dd med en viktig roll i* ~ R. Schildt. *Vilka förvarades hos en särskilt o-dd person* (betrodd) Edith T. Forssman. **Syn.** (med förtroende) överlämna l. uppdra(ga), betro (med), anförtro.

-bild|a; -ning (med plur.). *O-a ett företag till aktiebolag. Nya eller territoriellt o-ade stater. (Grundligt) o-a hela folkskoleväsendet. Som kommer att o-a hela biografverksamheten. O-a ministären. J. L. Bååth, Det svenska rättegångsväsendets o-ning. Språkliga o-ningar beroende på analogi.* **Syn.** omdana, omgestalta, omskapa, (om)ändra (ɯ), förändra, reorganisera, rekonstruera. **-bind|a** ɯ; -ning (med plur.). **1**) *Bind om paketet väl (med segelgarn)! — Gå med (det skadade) fingret ombundet, ombunden om fingret. — Det här får du b-a om, det är för löst bundet.* **2**) *Boken måste i alla fall b-as om, ty ryggen är trasig* måste ha nytt band. **-bjuda** mindre vanl., se bjuda o'm. **-blad.** Fackl. *En cigarr består av ytter- l. täckbladet, o-et och inlagan; o-et sammanhåller inlagan.* **-bland|a** ɯ; -ning (med plur). **1**) *Nu har du b-at om alla lapparna, och jag, som hade lagt dem i ordning! Stora ofreden o-ade betydligt befolkningsförhållan-*

dena i dessa trakter E. Lampén. **2**) I kortspel. *Du får b-a om (lite bättre), här ligger ju korten i ordning.* **-bon|a** ru; -ing (med plur.). **1**) *B-a om sig* pälsa på sig, ompälsa, svepa (väl) in sig, ta väl på sig. *När det är kallt, äro alla väl o-ade. Varmt o-ade med skinn och ylle* ~. — *Är villan vinter-o-ad? Väl o-ade fönster.* **2**) *B-a om golven var fjortonde dag. Skrivbordet behöver o-as.*

-börd, adv. Särskrivs även. **I.** Enkelt. **1**) *O. på en atlantångare. Enär ångaren har exportförbjudet gods o. Fritt o.* se fob. *Jag hade Cæsars lycka o. (Zorn var hemma* ~*)* Alb. Engström. *Sova, ligga, vistas o.* **2**) Friare (t. e. — med amerikansk klang — ifråga om järnvägståg) o. bildl. se II t. e. 5, 6 b o. 8). **II.** Ssgr l. i annan förbindelse med verb. **1**) *Att maskinbefälet blivit avsevärt distanserat av övriga o-anställda.* **2**) *De o-blivna* de som stannat o. **3**) O-föra ru varor, proviant, trupper osv. **4**) *Innan vi gå o.* **5**) O-komma ru. *Omedelbart efter ankringen o-kom svenske konsulns son, som* ~. — *Förskräckt vid tanken att kanske inte komma o., innan tåget gick* Ruben Berg. **6**) O-lägga ru; -läggning (med plur.). **a**) Sjöv. *Lägga o. med ett fartyg. Alldeles som om man ville göra o-läggning hos oss* J. G. Andersson. — *O-läggning [kollision, sammanstötning]* ~ *av våda är bland de fatalaste olyckshändelser, som kan träffa en båtseglare* ~ Emil Smith. *För undvikande av o-läggning.* **b**) Bildl. Ngt vard. *Lägga sig o. med ngn* frottera sig. — *Nu syntes han börja lägga sig mer o. med sjösakerna* mer vinn om, ta allvarligare befattning med. *Att J. K. näppeligen ingriper i en affär, som J. O. lagt sig o. med. Lägga sej o. med diverse småsaker, som man tycker sej behöva* lägga sig ti'll med, 'ta'. **7**) *De just o-stigna passagerarna.* **8**) *Satte dem o. på det [tåg], som först anlände* Georg L. Dahlin. **9**) O-ta(ga) ru. *Där 120 hundar togos o. Fartyget kan o-taga 30 flygplan. För ilandföring och o-tagning av järnvägsvagnar* G. Stenfelt. **10**) *De o-varande.* **11**) *Börja en mängd tunnor vinschas o. från prämar* Harry Blomberg. **Syn.** i l. på ett fartyg (l. ibl. ett tåg o. d.), inom ett fartygs relingar.

-borr|a ru; -ning (med plur.). *Vi o-a och slipa cylinderlopp* Annons 1921. *Få bössan o-ad.* **-bottn|a** ru; -ning. Om stövlar, skor o. d. **-bringa.** Åld. skr., mindre vanl. = bringa om livet. **-bruk|a** ru, -ning. Om smör, deg o. d. **-brus|a.** Skönl. även bildl. *Som likt ett korallrev ständigt o-as av vågsvallet. O-ad av jubel. Vågo-ad.* **-bryt|a** ru; -ar|e (-nisse, jfr tryckfelsnisse); -ning (-en, -ar; -sfel). Boktr. Ordna det satta i spalter, kolumner l. sidor, omflytta uppsatt stil. *O-a hela satsen. O-aren F. L. Nyman, som i 46 år varit anställd vid Norrköpings Tidningar* 1918. *Annonso-are i Svenska Dagbladets sätteri. Under rubriken Konst hade o-arnisse i gårdagens nummer placerat* ~. *Undvik dyrbara o-ningar!*

-bud. **I.** Enkelt. *Förhandla genom o. Skaffa sig ett (pålitligt) o. Skicka o. till* ~. *Kronans o. vid syneförrättning. Befullmäktigat o.* person med fullmakt att handla för en annan. *Och godkänner jag alla de överenskommelser, som mitt o. (i saken) kommer att träffa. Svenska män och kvinnor, valda o. för Sverges folk* Trontalet 1922. *Och torde Ni då vända Er till mitt juridiska o. I de övriga bankerna har [finländska] staten publika o.* H. E. Pipping. *Turistföreningens mångåriga, driftiga o. å denna plats. O. för livförsäkringsbolag sökes för Linköping med omnejd* Annons 1930. *Affärs-, plats-, provins-, rese-, konsistorie-, krono-, rättegångs-, folkombud.* **II.** Ssgr ha i regel *ombuds-; ombud-* blott i o-skap. **1**) *Att en stor förbättring inträtt beträffande de illegitima o-skapen för spritinköp* 1924. *Lanthandlare kan genom o-skap för specialfirma påräkna verkligt gott ekonomiskt utbyte* Annons 1932. **2**) *Skidfrämjandets o-sblad* 1932. *O-sförordnande* (vid syneförrättning). *Lärarnas o-sförsamling* 1913. — *Med o-sman menas en person, som erhållit i uppdrag att för annans räkning sluta avtal eller företaga annat rättsärende. O-sman i banken. Stadens o-sman i en konkurs. Rättens o-sman. Stads-, bank-, sjömanshus-, justitie-, militieo-sman. O-smannaskapet skiljer sig från representantskapet därigenom, att o-et är bundet av sin principals instruktion, icke äger förpliktelse mot honom utöver vad densamma innehåller och är skyldig att göra reda därför* ~. *Att utföra ett så kinkigt o-smannaskap* C. J. L. Almquist. *Å bankens huvudkontors o-smansexpedition.* — *Det stora o-smöte, som anordnats av representanter för landets samtliga landsting* 1920. **Syn.** (mer l. mindre nära:) fullmäktig, mandatarie, representant, målsman, ombudsman, förtroendeman, delegerad, deputerad, 'stadman', (ställ)företrädare, vikarie.

-bygg|a ru; -e (-t, -n); -nad (-en, -er; -sarbete m. fl.); -ning (-en, -ar). Egentl. o. ibl. bildl. **I.** *B-a om (ngt) från grunden. Jag tror jag får b-a om hela brunnen. B-a om och bygga nytt. Hela staden o-des på så sätt under några få decennier.* **II.** **1**) *De ständigt ökade kraven på ny- och ombyggen [av ålderdomshem]* K. G. Ossiannilsson 1930. **2**) *Huset stod under o-nad och var nästan färdigt. Funbodns Vattenavledningsföretag infordrar anbud å o-nad av södra brofästet av Edeby bro.* — *Han har många om- och nybyggnader under arbete.* — *Ett av Wärnfeldt lett o-nadsarbete. O-nadshus å Sturegatan* ~ *som fullt förräntar köpeskillingen* 1909; (= hus som lämpar sig till o-nad). *Passa på vid o-nadsrealisationen i Myrstedts*

hörna Annons 1928. **3**) *Pietetslösa o-ningar* G. af Geijerstam. **-bylt|a** ɴ. *O-ad om skallen, men* ~.

-byt|a ɴ; [-bar(het)]; [-ning]. *Du måste b-a om (kläder); du ä ju alldeles våt. B-a (om och ta rent) linne. B-a om på fötterna, strumpor, skor. B-a om och ta på sig frack. B-a om och ta en större skruv. B-a om penna, hästar, (samtals)ämne, namn, föremål, städerska. Resande till Gävle b-er om vagn, tåg! B-a om fot, ställning. B-a om skinn* ofta bildl. *[Gården] såldes tvångsvis och o-te flera gånger ägare* K. W. Herdin. *O-ta roller.* — Ngn gång operс. *Det b-er om* det växlar, ibland är det så o. ibland så. **Syn.** se byta. **-byte. I.** Enkelt. **1**) *(Vagn)-ombyte vid Katrineholm! [Struten] skall göras i ett svep utan o. av hand* J. Lindström Saxon. *Människans behov av o. O. förnöjer (, sa fan, tog glasbyxor på). För o-s skull. Till o. har han nu i stället slagit sig på spanskan. Söka o. av luft, luftombyte.* **2**) Konkr. = uppsättning kläder (särsk. underkläder). *Jag tog inget o. med mig. Utrustad med toalettartiklar, ett o. underkläder, kartor och* ~ L. af Petersens, 1899. **II.** Ssgr. Ex.: *Vandringslusten och o-sbehovet. Plockat fram o-skläder ur kofferten. Expedieras mot postförskott med (full) o-rätt. O-sskor.* **-bytlig** (långt y); -t, -are; -het. Blott 'bildl.' *Människan är ett o-t ting. O. (och nyckfull) som en bortskämd kvinna. O-are än aprilväder, kvinnogunst och härskarnåd. Krigslyckan är o. Motsatserna mellan den ryska o-heten och polackarnas övervägande traditionalism* Har. Hjärne. **Syn.** (ständigt) skiftande l. växlande, föränderlig, obeständig, ostadig, opålitlig, vankelmodig, vacklande, flyktig, nyckfull, oberäknelig, vippig, flaxig.

-bädd|a ɴ; -ning. *Är sängen o-ad? Jag måste b-a om.* — Även *B-a om ngn, så han får det varmt och gott.* **-böj|a** ɴ; -ning(ställe). *Rörets övre ända, som är hävertformigt o-d. Fälgens o-da kanter.* **-bölj|a.** Skönl. *En liten ö, o-ad av Mälarvågor. Guldbrunt hår o-ade det smala, fina ansiktet.*

-dan|a [ɴ]; -are; -ing (-en, -ar; -sarbete m. fl.). Gärna skr. o. bildl. **1**) *Överallt där kulturen går fram, har människan stört samhörigheten i naturen, o-at och omskapat efter sitt sinne och* ~ Hugo Granvik. *Med lösskägg, mustascher och näskitt o-a ansiktet. O-a ngn l. ngt efter sitt tycke. Där han säger sig ha fritt o-at sina gestalter, gjort dem till diktade typer i stället för verkliga individer* E. Hedén. *Att revoltera människoanden och o-a samhällsordningen* Ellen Key. *I hög grad inverka o-ande på underlaget* E. Teiling. **2**) *[Ellen Key] har varit den stora o-aren av sin tidsålders etiska syn på livet och* ~ Martha Karlgren 1926. — *Kommer att draga med sig o-ingar i sammanlevnaden* T. Segerstedt. *Nu följde ett livligt o-ingsskede. Ett genomgripande o-ingsverk.* **Syn.** se ombilda. **-dater|a** ɴ; -ing (-en, -ar; -sförsök m. fl.). *Synes ha lyckats i sina försök att o-a dikten. För min del känner jag mig ej övertygad av o-ingsförsöken [av Eufemiavisorna]* Rolf Pipping. **-debatter|a.** *En mycket o-ad fråga. Den o-ade mystiska förekomsten av Dianthus arenarius på Otterön i Bohuslän* J. A. O. Skårman. **Syn.** omdiskutera. **-definier|a** ɴ; -ing (med plur.). *Men vi böra o-a begreppet grundämne på t. e. följande sätt:* ~ 1921. **-dekorer|a** ɴ; -ing (med plur.). **-destiller|a** ɴ; -ing (med plur.). **-dikt|a** ɴ; [-are]; -ning (med plur.). *D-a om hela händelsen, fabeln. Likaså har han förträffligt o-at Paul Claudel på tyska* W. Söderhjelm. *Fem dikter av Lenau i svensk o-ning av Hj. Procopé. En fri o-ning, varigenom tragediens mörka själsmåleri förts över i en tamare stil och en ljummare stämningsatmosfär* A. Österling. **-diskuter|a.** *En mycket o-ad bok, fråga.* **Syn.** omdebattera; (o-ad:) omtvistad. **-dop.** Jfr omdöpa. **1**) *Som förordade o. för alla troende* Fab. Månsson. **2**) *Det i somras beslutna o.* ~, *varigenom vårt norska broderlands huvudstad hädanefter skall heta Oslo, icke Kristiania* Hj. Lindroth 1925. *O-et av Ladugårdslandet till Östermalm.*

-döme (kort ö); -t, -n. **I.** Enkelt. **1**) *Han har (ett) gott, sunt o. Jag litar på hans o. En man med o. Visa o., brist på o. Nyktert, sansat o. Bestå sig lyxen av ett eget o.* Emil Cedercreutz. *Anlita någons sakkunniga o. Nedsätta sig i det allmänna o-t. Rädd för människors o. Fritt uttala sitt o. (om en sak). Efter, enligt mitt o. bör* ~. *Bilda sig ett o. om* ~. *Det lämnar jag åt ditt eget o. (att avgöra). Sinnena bedraga ej, o-t bedrager* B. Risberg, öv. fr. Goethe. *Förvilla ngns o.* **2**) Ngt konkretare. **a**) *Och det o. jag då fällde kan jag säga stod sig under hela min* ~ *tjänstgöring hos* ~ L. W. Stiernstedt. *Pojken uttalar redan sitt o. om saker och ting, som om han vore fullvuxen. Skarp i sina o-n var han, men* ~. *Och han var inte blid i sina o-n om tyskarne* Ax. Munthe. *Paradoxen är i grunden den form av mänskliga o-n, som kommer verkligheten närmast* T. Segerstedt. *Neubauers slutomdöme var i alla fall, att* ~. *Värdeo-n.* **b**) Fil. = tanke, som till skillnad från föreställningen är antingen sann el. falsk (G. Oxenstierna). *Enligt traditionell uppfattning består ett o. av subjekt, predikat och kopula. Universella o-n (alla S äro P), partikulära (några S äro P), singulära (detta S är P). Affirmativa, negativa och limitativa o-n. Kategoriska, hypotetiska och disjunktiva o-n. Problematiska (S kan vara P), assertoriska*

(S är faktiskt P) och apodiktiska o-n (S måste vara P).

II. Sgr. Ex: *En o-sbrist, som man rätt ofta finner hos* ~. — *Jag måste emellertid förbehålla mig en viss o-sfrihet* C. Skottsberg. — *Det blir som sagt en o-sfråga.* — *[Helge Lindholm] en klok och o-sfull man, ihärdig och uppslagsrik med en trofasthet i sinnet och en pliktkänsla av ovanligt mått* E. Palmstierna. — *Min vän, du har förlorat din o-sförmåga. Återfått sin nyktra o-sförmåga.* — *Synes ha varit en ovanligt säker, fin och o-sgill bedömare* Fr. Böök. *Vilken o-sgill människa kan* ~? *Sedan vi kommit till o-sgill ålder* Gurli Linder. *I den saken är du icke o-sgill. Från o-sgillt håll* Joh. Paulson. *Välavvägd och o-sgill behandling samt sobert och korrekt språk utmärka fördelaktigt [Alvings litteraturhistoria]* B. Risberg. *Den o-sgillaste kännare av vårt språk* H. Geijer. *Österling, vars o-sgillhet beträffande översättningar från franska torde* ~. — *Sjuk och inte vid sin fulla o-skraft* S. Siwertz. — *Den o-slösa publiken* Öv. fr. Carlyle. *Riksdagens utskott äro icke så o-slösa, att de* ~ 1909. *Det är därför o-slöst av Vasenius att* ~ M. Lamm. *Bära sig o-slöst åt. Försöket var o-slöst. Att den sjukes o-slöshet under åren tilltagit* B. Gadelius. — *En fråga av samma innebörd som skillnaden mellan en brödbit och en brödsmula, m. a. o. en ren o-ssak* Erik Almquist. — *Försvagad o-sskärpa.* — *O-ssäker(het).*

Syn. I. 1) urskillning(sförmåga), (gott l. sunt) förstånd, uppfattning(sförmåga), fattningsgåva, (god) omdömesförmåga, jugement, (ibl.:) klarsynthet, insikt, takt, klokhet; **2**) uttalande, mening, (uttalad) åsikt, yttrande, 'dom'.

-döp|a ɴ; -ning (med plur.). Jfr omdop. Egentl. o. bildl. *Att en som är o-t tar nattvarden tillsamman med en som icke är det* Fab. Månsson. — *Den hänsynslösa chauvinismens o-ande av gamla kända städer. D-a om stationer i onödan.* **Syn.** ibl. ge nytt namn. **-expedier|a** ɴ; -ing (med plur.) l. omexpedition.

-fals|a ɴ jfr falsa 2. **-famn|a** [ɴ, skönl.]; -ing (med plur.). Det enkla 'famna' mer skönl. *Hon o-ade barnen ännu en gång, och så ven piskan och hästarna satte fart. Hårt, innerligt o-a. (Vilja) o-a hela världen. O-a varann. De båda kyrkofurstarne o-ades och kysstes broderligen* Fröding. — *Magnus löste sig ur hennes o-ning* ~ Gunnar Berndtson. **-far|a** ɴ. **1**) Mest fri form. *F-a om ngn (på vägen)* hinna upp o. fara förbi. **2**) Mindre vanl. *F-a om en sida i en bok* överhoppa, (av misstag) gå förbi. *Men jag har så gruvligt svårt att kunna o-a vissa små omständigheter* (förbigå) C. J. L. Almquist. **3**) Dep. *Då ha vi o-its på vägen* farit förbi varann utan att märka det.

-fatt|a [ɴ]; -ning se B II. **A**) Vanl. verbformer. **I.** Egentl. Ibl. även fri form. **1**) *O-a ngt med bägge händer. Lagom stor för att (kunna) o-as med handen. O-a nyns knän. F-a om ngn och hindra honom att falla. Varmed djuret kan säkert o-a trädens grenar.* **2**) **a**) *Metallarmar, vilka gaffelformigt o-a glasskivan utan att vidröra den. Ett gaffelformigt o-ande plattat trästycke.* **b**) *Havet, som o-ar hela jorden. Midgårdsormen o-ade hela världen i sin ringling.* **c**) *Med blicken o-a* ~ även rent bildl. **II.** Bildl. Så gott som enbart fast form. **1**) **a**) *O-a ngn med (trogen) vänskap. I själva verket o-ade Sofia Albertina »La petite» med utomordentligaste välvilja* E. v. Wendt. *Den bottenrike greve d'E., som hon ej o-ade med någon varmare känsla.* **b**) *O-a tillfället (att* ~*)* skr., mindre vanl., = gripa, begagna (sig av). **c**) *O-a en lära, en mening. Han bedyrade, att han aldrig o-at heretiska åsikter, om ej så till vida att* ~ Joh. Nordström. *O-a kristendomen. Med intresse o-a* ~. *Med begärlighet o-a varje ny idé.* **d**) Jfr 2. *Ett bildningsintresse, som vill o-a allt mellan himmel och jord. Ett allt o-ande kunskapsbegär.* **2**) Inbegripa o. d. *Kursen o-ar: hålsöm, fransflätning och näversöm. Förslaget o-ar tre punkter. Egendomen o-ar 1,500 hektar. Låta undersökningarna o-a även nederbörd, molnighet m. m. En all(t)o-ande undersökning. Nästa förmalningsperiod, o-ande mars och april månader.* **B**) O-ande (som adj.) o. o-ning. **I.** *Besatt en (mycket) o-ande bildning. Ha, visa en o-ande människokännedom. O-ande plan fastställd* för radiolektioner i Danmark 1928. *En (vitt)-o-ande fråga. Riksståthållare med o-ande befogenheter. Hade o-ande affärer på* ~. **II.** O-ning. **1**) Mer 'egentl.' Med plur. **a**) Konkr. *Fönstren med sina o-ningar. Dörr- och fönstero-ningar.—O-ningsmur.* **b**) Krigs. o. d. *Nära att sluta med o-ning och tillintetgörelse* H. Gummerus. *Till skydd mot o-ningsförsök.* **2**) Bildl. **a**) *Egendomens o-ning utgjorde dessa år* ~. *[Vid Selim Birgers död] torde hans ormbunkssamling ha varit den största i privat ägo, dess o-ning uppskattades till c:a 20,000 exemplar* H. Hesselman. **b**) *Fortsatt småstugebyggande i den o-ning fastighetsnämnden tidigare föreslagit. I avsevärd o-ning. Men knappast i sådan o-ning som nu. Diskutera frågan i hela dess o-ning. Att allmänheten i allt större o-ning begagnat sig av Svenska Dagbladets klipparkiv för* ~. *Innan rörelsen tagit, fått allt för stor o-ning. Hans studier äga stor o-ning och* ~.

Syn. A) **I.** gripa l. ta(ga) o'm, omsluta, omge l. -giva; **II. 1**) 'innesluta', (ibl. nära) mottaga l. bemöta; 'gripa'; hylla, ansluta sig till, 'knäsätta', ibl. 'sluka'; **2**) inbegripa, innefatta, innesluta, (in)rymma; **B**)

I. (o-ande:) vidsträckt, vittgående, vittfamnande, stor, ansenlig, betydande; **II.** (o-ning:) **1**) **a**) ram(verk), infattning; **b**) (ibl. nära:) kringränning, inneslutning; **2**) utsträckning, vidd, omfång, storlek, ibl. areal l. ytvidd, (ibl. nära) spridning.

-fladdra skönl. **-flut|en.** Jfr omflyta. *En holme, helt o-en av flodarmen. Havo-en. O-en av (morgon)ljus* Bertil Malmberg. *Ljuso-en.* **Syn.** kringfluten. **-flyg|a** ɯ; -are; -ning (med plur.). T. e. *Flög om samma sträcka ännu en gång. — F-a om ngn* förbi. — *Världso-are* 1922. **-flyt|a.** Skönl., sälls. utom i formen 'omfluten' (se ovan). *Ty steg jag över molnens bädd, / Din glans mig där omflöte* Ps. 11. **-flytt|a** ɯ; -bar; -ning (med plur.). *Hon har en mani att f-a om möblerna var månad. F-a om och ställa på annat sätt. Om du o-ar de två första bokstäverna, får du* ~. *O-ningar inom frälsningsarméns stab. En o-ning i den högre diplomatin.* **-fläkt|a.** Gärna skönl. o. bildl. *Dess kyliga friska luft behöver o-a och avkyla de överheta pannorna* ~ T. Segerstedt. *Och man känner sig o-ad av ett stilla sus från gångna tidevarv* Louis Améen. **-flät|a** ɯ; -ning. **1**) *F-a om håret* på nytt. **2**) *Halmo-ade buteljer. Med pannan o-ad av lager.*

-form|a ɯ. **I.** Vanl. verbformer. *Ett sömnigt negeransikte, vilket en panter en gång o-at* Gösta Moberg. *Han har f-at om modellen efter sina senare stilideal, så att all friskhet gått förlorad. Du gjorde klokt, om du o-ade din bildtext till en liten konsthistoria. — O-a elektrisk ström* jfr II. **II.** Verbalsubst. **1**) *O-are* (elektrisk) transformator (varigm elektrisk energi omvandlas från en spänning till en annan l. växelström förvandlas till likström). *Kraften blev inkopplad till elektricitetsverket, och en av o-arna började köra* 1915. *Preliminärt avtal med Asea om leverans till järnvägslinjen Järna—Malmö av den elektriska utrustningen till 96 lokomotiv samt till 6 o-arestationer* 1931. **2**) *O-ning* med plur. **Syn.** ombilda, ge annan l. ny form åt. **-fråga**[1]. Mindre vanl. *Vid o., på min o. svarade han slutligen* ~. **-fråg|a**[2] ɯ. **1**) Mest fri form. *Du ska inte f-a om jämt!* **2**) *Den o-ade kvalitén saknas f. n., men inkommer åter i nästa vecka.*

-fång, -et; -srik [-edom l. -het]. Egentl. o. bildl. *Beräkna o-et av* ~. *Pastoratet har ett o. av åtskilliga kvadratmil. Ett o., som endast krinolinerna överträffat. En bok, där innehåll och o. stå i omvänt förhållande till varandra. Till o-et äro hans studier verkligen ansenliga. Röstens betydliga o. och stora klangskönhet. Tonomfång. — En betydligt o-srik gammal matrona. I ett så o-srikt pastorat. Utan att göra några o-srika gester eller* ~. *I en o-srik skildring från* ~. *Den o-srikaste röst jag hittills hört.* **Syn.** omfattning, omkrets, (yt)vidd, storlek, kvantitet, rymd, utsträckning, räckvidd, spelrum; (o-srik:) vid(sträckt), (ibl.:) tjock, stor(växt), ansenlig, vidlyftig o. d. **-färg|a** ɯ; -ning (med plur.). *Skinnmöbler o-as enligt indisk metod* Annons 1930. *Trasfärgningen, d. v. s. o-ning av gamla kläder i uppsprätt skick* Carl Sahlin. **-föd|as** ɯ; -erska (fackl. ›(förstföderska). **-för|a** [ɯ]; -ing (med plur.). Gärna fackl. *O-a en del poster i räkenskaper. O-a ett lands mynt till ett annat lands* Postboken. *Vid o-ing av mått eller vikt från det ena systemet till det andra* ~. *Värnpliktiga, som hemförlovats eller hemsänts från första tjänstgöring och o-ts till 1918 års klass* ~ 1919. — I fri form t. e. *F-a om ngn, ngn om i staden.* **-förgyll|a** ɯ; -ning. Även bildl. *O-a sin något medfarna vapensköld* And. Ramsay. **-förmäl|a;** [-ning, med plur.]. Skr. *Helst när man inga andra nyheter hade att o-a än* ~ Fab. Månsson. *Såsom i pressen o-ts, har* ~. *På sätt nedan (sid. 43) närmare o-es* J. Wretman. *Det o-er inte historien* även 'förmäler'. *Uti alla nu o-da mål* Lagen. *Med undantag för det i art. 9, andra stycket, o-da fall. Det i trontalet o-da förslaget* ~. **Syn.** (om)nämna, anföra, omtala, andraga, 'framdraga'. **-försilvr|a** ɯ; -ing (med plur.). **-förädl|a;** -ing (med plur.). Trädg. etc. *O-ing av fruktträd.*

-garv|a ɯ; -ning. **-ge** se omgiva. **-gestalt|a** [ɯ]; -ning (med plur.). Oftast bildl. *Som småningom hotar att o-a hela stadsdelen. Att en bedagad gök* ~ *skulle så urarta eller o-as till sinn och skinn* Wendela Hebbe. *O-a sitt liv. En händelse, som kom att helt o-a hans öde. Ingripa o-ande på, i* ~. *[Denna känsloreligion] hade ju hos oss fått en personlig o-ning i Geijers filosofi* M. Lamm. **Syn.** se ombilda. **-gift|a** ɯ; -e (med plur.). *Söka g-a om ngn. G-a om sig på gamla dar. Senare o. med* ~. — *Vid dödsfall eller o-e. Efter faderns o-e. O-en i denna släkt ej ovanliga.*

-giv|a ɯ o. **-ge** ɯ. **I.** Fast form. Huvudbet. **a**) *Ty stranden omges av ett rev, och i nio fall av tio bryter sjön. En öppen plats, o-en av träd. Kunna knappt skiljas från (de) o-ande klipporna. Den o-ande trakten. Staden omges närmast av* ~. *Huset, som omgavs av en snyggt hållen trädgård* ~. *Omge staden med murar. En ö, o-en av ständig dimma.* **b**) *Vid en av de större stationerna o-es tåget av en svärm försäljare av* ~ K. Zilliacus. *O-en av sina trogna anhängare, visade han sig plötsligt på Riddartorget, där* ~. *Omges av idel vänner.* **c**) *Känna sig o-en av (en sky av) likgiltighet eller öppen misstro. Omge sig med en mur av otillgänglighet. För att något söka skingra det mörker, som omgav affären. Allt*

prat, varmed varje sensationell händelse omges. **II.** Fri form. **1**) I kortspel. *Du har gett fel, du får ge om.* **2**) Ldls., vard. *Det [lilla såret] gav han inte (alls) om.* **Syn. I.** omgärda, omsluta, omhägna, omfatta, om- l. inrama, omvärva, omringa, kringsluta m. fl., innesluta, (ibl.:) begränsa, omsväva, 'in'hölja; (o-en ibl. om- l. inbaddad; **II. 2**) bry sig o'm, fästa sig vid, fästa avseende vid. **-givning,** -en, -ar. Märk särsk. bet. 'omgivande trakt l. personer'. *I stadens närmaste o. Alldeles i o-en. Stockholms o-ar. Se på o-en. Slottet har vackra o-ar. Gamleherrn, som blivit ryckt ur sina vanliga o-ar, sin naturliga o. Trivas i sin nya o. Anpassade sig lätt till sin(a) nya o(-ar). Hans o. gillade emellertid icke den nye inkräktlingen. Vilka utgjorde hans dagliga o. I, med en annan o. skulle säkert hans utveckling blivit sundare. På samma sätt avsöndra vissa mögelsvampar ~ citronsyra för att därmed dräpa sin o.* B. Lidforss. **Syn.** trakt, (om)nejd, närhet, environger, miljö, ibl. grannskap; (ibl. ung.:) närmaste umgänge, de närmaste, svit, ibl. grannarna.

-gjord se omgöra. **-gjord|a.** Åld., ofta bibl. *O-a dig och tag på dig dina sandaler* Bibeln. *I skolen vara o-ade kring edra länder* ib. *Gud, du som o-ade mig med kraft* ib. *O-a sig med (andans) svärd. — Tunikan var lik en skjorta och o-ades nedanför bröstet* Nord. Fam.[2] **Syn.** (om'gördla, spänna en gördel l. ett bälte l. ett skynke l. ett kläde om; (o-a sig med:) påspänna ɯ l. spänna på sig. **-gjut|a** ɯ; -ning (med plur.). **1**) Egentl. *O-a l. g-a om en staty, som misslyckats i första gjutningen. O-ning av Börstils kyrkas lillklocka.* **2**) Bildl. Gärna skönl. *Där hon stod, o-en av solstrålarna. Det nästan legendariska skimmer, varmed samtidens fantasi omgöt Stiernhielms person ~* Joh. Nordström. *O-et av glada ungdomsminnens skimmer* E. N. Söderberg. *Vår ungdoms varma solo-na vårar* Greta Langenskjöld. **Syn. 2**) ibl. omgiva l. omsväva o. d. **-grader|a** ɯ; -ing (med plur.). *Barometrarna o-as enligt den nya metoden från 1 juni* 1930. **-grupper|a** ɯ; -ing (med plur.). *O-a möbler, föremål i en utställning. G-a om sig alltefter som handlingen fortgår* (på teatern). *O-a materialet efter enhetliga synpunkter. En o-ing av föräldrarnas arvsfaktorer.* **-gräv|a** ɯ; -ning (med plur.). **-gyckl|a.** Skönl. *Och rosenröda minnen / i mystisk dans o-a mina sinnen* Stagnelius. *O-ad av de galnaste drömskepnader ~.*

-gående. *Svara o. P(e)r o. Med o. (post)* första återgående, med nästa post(möjlighet). *Mottog o. en check på ~.* **-gång,** -en, -ar; [-svis, adv.]. **1**) Varv o. d. *Vi spelar väl en o. till?* t. e. i bridge. *Utslagen (knockout) redan i första o-en. Spelordningen för Svenska seriens våromgång* (idrotts.) 1926. *Som tröttnar redan efter första o-en. Han godkänner ingen i första o-en. Ta dekokten i flera o-ar.* **2**) Konkr. *En o. kläder. Dubbel o. strumpor. Ha dubbla o-ar av allting. En o. strumpstickor* (även 'gång') (4 l.) 5. *En o. stolar, verktyg, vikter, linne, biljardbollar, tennisbollar. O. nattvardsgäster* duk(lag). *Åter upptagas och förevisas ~ för nästa o. passagerare* A. Lagrelii resa. *Min väninna Mona, som har tre o-ar föräldrar av modärn typ ~* Öv. fr. Sigrid Boo. **3**) Åld., mindre vanl. *Då ur protokollet ~ icke utan mycken o. och tidsutdräkt skulle kunna hämtas de upplysningar, vilka ~* I. Afzelius. *Saken borde kunna ordnas utan onödig o. Med mindre o. kan du genom honom erhålla underrättelse om ~.* **4**) Mer 'egentl.' Lagt. *Fattigas försörjning medelst o. (socken- eller rotegång) må icke äga rum* Lag 14/6 1918 om fattigvården. **Syn. 1**) varv, rond, sittning, robbert, repris, tur, gång, ibl. serie; **2**) ombyte, sats, uppsättning, garnityr; **3**) 'omväg(ar)', omständigheter, omak, besvär(ligheter). **-gås. 1**) Jfr gå o'm 2. Mindre vanl. *Brevet och paketet omgicks på vägen* gick om varann. **2**) Åld. Jfr gå o'm 8. *Försiktigt omgås (ngn gång även omgå) med, omgående med eld(en)* umgås.

-gärd|a [ɯ]; -ning. Ofta bildl. *En stor gård, o-ad med ett grovt stängsel. — Den mur av tystlåtenhet, som polisen förstått att o-a sina göranden och låtanden med ~. Det o-ade engelska livet med dess regler, dess sedvänjor, dess fastställda bruk* M. Isberg, öv. *Straffregistret o-as i vår lag med mycket stränga säkerhetsföreskrifter* 1929. **Syn.** omge (med stängsel), kringgärda; ibl. skydda. **-gör|a** ɯ. **1**) Fri form. *Gör inte om det där (en gång till)! Han gjorde om samma sak, gjorde om försöket även på tisdagen, men överraskades då av polisen.* **2**) Fast l. fri form. *Och nu får jag g-a om alltihop för samma betalning, från början. G-a om moderns klänningar (så att de passa) åt dottern. Klänningen kan o-as, så att den blir fullt modärn. En damhatt, omgjord efter årets modell. — [Filosofin] undanskjöt gudarna, avskaffade dem eller omgjorde dem till idéer* E. Hedén. *Ingenjörskonsten har gjort om kriget till ett rörelsekrig igen* 1918. *Allt, som antages gissningsvis eller på slump ~ måste förr eller senare o-as* Hampus v. Post. *Där jag ~ gjorde om livet, där jag korrigerade verkligheten, där jag målade ett Paradis ~* Rik. Lindström. **-gördl|a.** Skr., mindre vanl. *Hans bruna serdak (o-ade långrock)* Öv. fr. K. Franzos. *De holmar med underliga byggnader och skansar, som Karlskrona o-as av* Louis Améen. **Syn.** se omgjorda.

-ha'nd; -ta(ga) ɯ. I SAOL[8] blott särskrivet. *Men vinden tog den [röken] snart*

o., virvlade den runt och ~ V. Benedictsson — A. Lundegård. *Denna o-tagning fullgjorde hon så mjukt och finkänsligt, att* ~ Hj. Bergman. **-handl**|**a.** *Vi ha viktiga saker att o-a. Nu o-ade slag av färgerier* C. Sahlin — *Emedan de i motsats till hans senare idyller o-a enkla lantarbetare* Schück-Warburg. **Syn.** avhandla, dryfta; ha'ndla om, behandla. **-hopp;** -|a (-ning, med plur.). **1**) Idrotts. *Sedan J. i o-et gått över 1.80 m. Efter flera o.* **2**) Bildl. Nästan endast fri form. *Vi h-ar om det* (hoppar över) Hj. Öhrvall. **-hugg**|**a** ɯ; -ning. T. e. (fackl.) om filar. **-huld**|**a** [ɯ]; -an; [-are; -nad, -en]; [-ning]. **1**) *Man o-ade mig på alla vis och visste ej, hur väl man ville mig. Trots mina o-ande vänners godhet* Stina Aronson. *O-ad och bortklemad av sina föräldrar. O-ad av livet* Fr. Vetterlund. — *Astor,* ~ *den amerikanska pressens mest o-ade hackkyckling* 1916. — *Varit föremål för ett o-at studium* ~. *[Korsställningen] hörde till de o-ade vändningarna* Hj. Lindroth. *Huruvida den ålderdomliga formen bör o-as i sådan stil, som* ~ Gust. Cederschiöld. **2**) Subst. **a**) *Moster Ulla var idel välvilja och o-an. Den kärlek och den o-an, som* ~ K. Benzon, öv. **b**) *Som tar sig uttryck i o-andet av allsköns vulgarismer* R. Pipping. **c**) Skr., sälls. *Med sin kärlek och o-nad* Joh. Sundblad. *Den o-nad jag fick åtnjuta som gäst* Vilh. Lundström. **Syn. 1**) omge med (sina) omsorger, (särskilt) vårda (sig om), omhägna ɯ, visa (all möjlig) välvilja l. omvårdnad, se (väl) o'm, visa sitt intresse för, ta(ga) sig a'n, intressera sig för, ompyssla ɯ, (ibl. nära:) protegera, beskydda, gynna, lägga sig ut för. **-hyvl**|**a** ɯ; -ing. Även bildl.

-häft|**a** ɯ; -ning. **-hägn**|**a** ɯ; -ad (-en, -er). Egentl. o. ofta bildl. *O-a med nattliga friden / den trötte, o grav! i din gömma* J. O. Wallin. *Jerusalem o-as av berg, och Herren o-ar sitt folk* Bibeln. *Det stängsel, som o-ade trädgården* ~. *Ryckas loss från sin o-ade tillvaro i hemmet. Må denna mark, som nu i tro / vi till Guds åker viga, / o-as av en ostörd ro* ~ Ps. 574. — *En större o-ad, avsedd för rådjur* både om stängslet o. det hägnade området. **Syn.** (in)-hägna (ɯ), omgärda, ibl. omhulda. **-hä'nder** (akut); adv. I SAOL[8] (utom ssg) blott särskrivet. Särsk. i ssgrna o-ha(va) ɯ o. o-ta(ga) ɯ. T. e. **1**) *Av de pengar han för detta ändamål o-hade. Vem har dessa försändelser o.?* l. om händer. *Driften o-hades av amerikanska ingenjörer. Försäljningen skall helt o-has av* ~. *Serveringen o-has av* ~. *Redovisa för o-havda medel. Brist i o-havda kassor. Våra diplomatiska ärendens o-havare* skr., mindre vanl. **2**) *Jag erbjöd mig att o-taga barnungen, medan kvinnan gick ut i ladugården* ~ Aug. Hallner. *O-tas av läkare, av polisen. Att få dem väl o-tagna på annat håll* Jeanna Oterdahl. *Där skulle han nog bli o-tagen* hjälpt l. gripen. — *Där hajarna o-togos för styckning. O-tog dessa saker utan att lysa upp fynden* Thorbjörn Hwass. *Omkr. 1 600 tuber [salvarsan] o-tagna av kriminalpolisen* 1918. *Fattigvårdsstyrelsen äger då o-taga egendom, som tillhör understödstagaren. Storindustrien har o-tagit den textila produktionen och* ~ C. Sahlin. **Syn. 1**) ha om hand, handha(va), inneha (o. sköta), disponera, forfoga l. råda över; **2**) ta om hand, ta hand om, åta sig att sköta, anta(ga) sig ɯ, tillvarata(ga), ibl. överta(ga). **-häng**|**a** ɯ; -e (-t, -n; mest i plur.); -ning (med plur.). **I. 1**) *Vi får h-a om tvätten, det kom regn på den. — Thielska galleriet nyöppnat efter o-ningen* 1926. **2** *H-a om sig en schal och rusa ut.* **II.** *Sovrummet med sin säng, som hade o-en av grön sars. Sängo-e(n).* **Syn. II.** ibl. sparlakan, sänggardin(er). **-hölj**|**a** ɯ; -e (-t, -n). **1**) *H om dig väl, det blir kallt att åka! O-d med en stor kappa. — Mörker o-er jorden och* ~. *Ur natto-da tider* V. Rydberg. **2**) *Paketet var försett med ett extra o-e, som* ~. *Det yttre o-et. När vi lämna detta jordiska o-et* vår förgängliga kropp. *Ge tankarna ordens o-e.* **Syn. 1**) (in)hölja (ɯ), (be)täcka, insvepa ɯ; **2**) hölje.

-igen, adv. Särskrivs även. *Det blir ju att börja livet o.* V. v. Heidenstam. *Leva sitt liv o. Börja o. från början. Om och o.* **Syn.** se igen 1. **-intetgör**|**a;** [-else]. Även 'göra om intet'. *O-a ngns förhoppningar, planer. Genom tvångsstegring av pundkursen har emellertid sänkningen [av kolprisen] omintetgjorts* 1918. *Söka o-a verkan av* ~. *Som firar sina triumfer i o-andet av andras lycka.* **Syn.** göra slut på, gäcka, krossa, (för)hindra, stäcka, komma på skam, sätta p för, förta (all) verkan av, 'strypa', 'kväva', ibl. avvärja. **-jubla,** skr. **-juster**|**a** ɯ; -ing (med plur.). *Vågar, vikter som böra o-as.*

-kast. 1) Idrotts. *Kast av samma längd avgöres genom o.* A. W. Krigsman. **2**) *Vid ett plötsligt o. i väderleken. Det artade sig till o. i vädret. Varje o. av vinden* V. Rydberg. *Underliga (politiska) väderleks-(om)kast.* **3**) *De plötsligaste o. i tankar och känslor. De snabba o en från hänsynslös handlingskraft till djupt missmod* Hj. Alving. **Syn. 2**) o. **3**) plötslig växling l. förändring l. övergång, omkastning, 'kantring', vändning, (häftigt) omslag, omstörtning. **-kast**|**a** ɯ; -bar (tekn.); -are (tekn., t. e. elektrisk, på skrivmaskin, telefon, ångmaskin); -ning (-en, -ar; -sapparat; -sgåta = palindrom). **I.** Vanl. verbformer. Mest fri form. **1**) *Du får k-a om två gånger (om du misslyckas med kastet).* **2**) *K-a om säd.* **3**) *Hur länge han k-ats om på detta okända hav* ~ M. Hellberg. **4**) *K-a om rodret, styret, vev-*

staken; kursen. K-a om sin häst och ~. 5) *Vinden, som k-at om, blåste nu nordlig.* 6) *Jag råkade k-a om två bokstäver. Om bokstäverna o-ats. K-a om ordningen, bokstavsföljden.* 7) *K-a om sig en kappa.* 8) *Strömmen, tidvattnet k-ar om. Då (den elektriska) strömmen k-ar om från positiv till negativ. Ofta börjar [hos Kellgren] en sats som narrativ, men k-ar om till frågesats* ~ Margit Abenius. 9) *Nu k-ade hon om och försökte på en annan bog. Men hans utseende kommer henne att k-a om ton. I ett ögonblick kunde hon k-a om från den uppsluppnaste glädje till den mörkaste förtvivlan. — Jag beslöt att följa hans råd och k-a om, medan tid ännu var* (ändra levnadsbana) And. Ramsay. **II.** Ssg o. avledningar. Ex.: 1) *O-bar turbin. Motorerna äro direkt o-bara* Annons. 2) *O-are till spårväxlar* Tulltaxan 1916. *Hyra för 1 stor extra klocka med o-are, pr år* ~ Telefonabonnentfört. 1915. *O-are el. Omkopplare, elektrisk strömställare, med vilken man kan koppla en strömkrets till ettdera av två el. flera ledningssystem el. omkasta strömriktningen* G. E. Billing. 3) *O-ningen [av motorn] verkställes genom ett enkelt handgrepp. En o-ning av den elektriska strömmen. — Rado-ningar i en tidningsartikel. — En häftig klimato-ning, fimbulvintern* R. Sernander. *O-ningar i vädret. — Jag har märkt en tydlig o-ning i hans sätt emot mig. Modets o-ningar. Tvära o-ningar i lynnet. Häftiga o-ningar i de allmänna tänkesätten. Peripeti, lyckoo-ning i en tragedi* Wenström-Lindgren. **Syn. I.** 1) kasta en gång till; 4) slå o'm, ändra; 6) låta byta plats, ändra ordning(sföljd)en; 7) slå o'm sig, kasta över sig; 8) ändra riktning, 'kantra'; 9) ändra sig, slå o'm, ändra åsikter l. parti l. levnadsbana; **II.** (o-ning) se omkast.

-katalogiser|a ~; -ing (med plur.). *Fullständig o-ing enligt lappsystem.* **-klamr|a** ~; -ing. **-klapp|a** ~; -ning (med plur.). Särsk. *O-ad av alla tanterna. — K-a om honom, så han känner det!* ge på hm. *Blev dragen in i hyddan och o-ad efter förtjänst* C. T. Holmström. **Syn.** kringklappa. **-klass|a** ~; -ning (med plur.). Särsk. sjöv. Jfr klassa (III. 1046).

-kläd|a; Även -klä (jfr kläda); -nad (-en, -er; -slokal m. fl.); -ning (-en, -ar; -skabyss m. fl.); -s|el (kort -ä-; -eln, [-lar]). **I.** Vanl. verbformer. 1) *Klä om sig till middagen, sig i frack. Klä om möbler, en hatt. Låta klä om soffan (med ett gammaldags tyg).* 2) *Järnpelare, som uppbära murar eller bjälklag inom ett bostadshus, skola numera vara o-da med ett mera brandfritt material, såsom* ~ Nord. Fam.[2] 3) *O-a sina tankar i ord, med frasernas glindrande slöja.* **II.** Verbalsubst. Ex.: 1) O-nad. a) *Ingen tid för o-nad. O-naden var gjord på ett ögonblick. Eftersom vi bara hade ett rum, där vi kunde företaga o-naden* ~. — *Mindre hygieniska o-nadslokaler. O-nadsplats vid stafettlöpningen är Djursholms tennishall. O-nadsrummen i Stadion* 1912. b) *Blott en tillfällig o-nad för eviga idéer. När de berövas den retoriska o-naden.* 2) O-ning. *Få föga tid till o-ning. Elevernas o-ningsrum och duschrum.* — Även t. e. *O-ning av hattar. Till o-ning av pelarna användes* ~. *Fabelns o-ning i vers.* 3) O-sel. *Utan att slösa bort tiden på o-sel. Där han företog en nödvändig o-sel. O-sel till (offentlig) middag. — O-seln från vardag till karneval. — Uppträder ett tiotal gånger i revyn och i olika dräkter, vilket betyder lika många o-slar under kvällen* 1924. **Syn. I.** ombyta ~ (kläder); sätta nytt tyg på; inkläda ~; maskera, dölja, insvepa; **II.** ibl. (om)hölje.

-knyt|a ~; -ning. 1) *O-a en åder för att hindra blodflöde. K-a om ett snöre om lillfingret.* 2) *K-a om en knut, som vill gå upp.* **-kok;** -|a ~ (-ning, med plur.). *Först efter flera o. lyckades hon få den tillbörliga fastheten på* ~. — *K-a om sylt, som jäst. — I drömmens hemska / laboratorium, där allting k-as om* ~ Bo Bergman. **-kombiner|a** ~; -ing (med plur.). **-kom|ma.** *O-ma genom olyckshändelse, av hetta, av hunger, för oväns hand. O-men vid bilolyckan i* ~. *Skall o-ma genom Sauls hand. Om han vådligen o-mer. Alla kor hade ömkligt o-mit i lågorna, men* ~. *Bland de o-na befunno sig* ~. **Syn.** förgås, gå u'nder, dö (gm olycka l. d.), gå förlorad, förolyckas. **-konstruer|a** ~; -ing l. omkonstruktion. **-kopier|a** ~; -ing (med plur.). **-koppl|a** ~; -are (tekn., jfr omkasta II 2); -ing (med plur.). Ofta elektr. *K-a om elementen. Våglängdso-are. O-ingar och provningar i [telefon]nätet åstadkomma ibland knäppar på klockan. — Förmågan att kunna k-a om uppmärksamheten från ett ämne till ett annat* Agnes Byström-Lindhagen, öv. **-kostnad. I.** Enkelt. *Allmänna o-er. Bolaget betalar alla (extra) o-er, o-erna för lossningen. Våra o-er belöpa sig till* ~ ibl. = utlägg. *Efter avdrag för o-er. Vålla, dra med sig stora o-er* vanligare 'kostnader'. — *Rättegångs-, reseo-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Att o-sfritt vid sjukhuset levereras. Varukonto, o-skonto, inventariers konto* Hemberg-Sillén. *Förslag till o-sstat för statens alkoholistanstalt å Venngarn, slutande på 207,400 kr.* **Syn.** se kostnad; (ibl.:) utlaga, utlägg, avbränningar. **-kostymer|a** ~; -ing (med plur.). Även bildl. **-kram|a** ~; -ning (med plur.). **-krans|a.** 'Egentl.' o. bildl. *O-ad med lager, rosor. Bland träden, som o-ade floden* E. v. Otter. *En sjö, o-ad av höga berg, av blommande rönn(ar).* **-krets,** -en. **I.** Enkelt. *Beräkna en cirkels o. En cirkelbana av 200 meters o. — På två mils o. Inom en halvmils o., en o. av 70 mil. Det fanns*

icke den minsta parvel på mils o., som icke ~ Ola Hansson. — *Med en (stam)omkrets vid brösthöjd av 5,93 m.* **II.** Ssgr. Ex.: *[Trälöparbanan] blir en o-bana av 200 m. omkrets* (idrotts.) 1912. *Med kontrollerade o-mått.* **Syn.** (cirkel)periferi, cirkel(linje), krets, ibl. område. **-krets|a.** *Ön är ständigt o-ad av miljoner sjöfågel, som ~. O-ad av friare.*

-kri'ng prep. o. adv. Se i allm. kring[2] o. dess ssgr. Här blott några ex.: *Man kan inte skjuta o. hörnet. En strålglans hon har allt o. sitt hår* S. Dahllöf. *Svepte täcket tätare o. sig. Landet där o.* ofta hopskrivet. *Runt o. över hela staden ljödo jubelropen. Runt o., vart man ser, endast åkrar och ängar. Fara vida o., vitt o., världen o. När allt kommer o. Det går o. (i huvet) för mej. Stormen o. Jens Thiis* 1925. *Ha mycket o. sig* vara omvärvd av göromål. *Gripa o. sig. Slå o. sig med fraser.* — *År 1870 eller så o. O. jul, 1 maj. O. 50 år.* — *Att tiden icke medgav o-kuskande på småbanor* Alfr. Åkerlund, öv. *O-liggande byggnader. De o-stående, som ville lugna henne ~.* **Syn.** se kring[2]; (ibl.:) ungefär, bortåt, circa, vidpass. **-ku'll,** adv. Se i allm. kull[3]. Några ex.: *Segla o. Men det var så utsett, att hon skulle o. en gång till* bildl. (mindre vanl.). *Lyckas o-bevisa ngn. Komma under ett o-fallande träd. Under en o-fallen furustam. Affärer, som gått o. Vilket o-kastar alla hans beräkningar. O-sprungen av ~.* **Syn.** (i)kull, överända (även särskrivet), till marken, i golvet; överstyr. **-kväde;** [-saktig; -sartad; -sliknande; -srad; -sstrof]. Refräng (vanl. en, ibl. flere versrader) som återkommer på bestämda ställen i varje strof av en dikt. *En konstdikt, som från folkvisan upptagit o-t. Stundom består o-t blott av ett enda ord eller en trall som 'fallera', '-san'. 'Och jungfrun hon skulle sig åt ottesången gå', varpå följer o-t: 'Tiden görs mig lång'; andra o-n äro t. e.: 'Uti lunden', 'I rosenskog', 'Min sorg faller vida'. O-t står ofta utan skenbart samband med det omgivande, blott för att ange diktens grundstämning. — Den o-sliknande omtagningen av inledningsraderna* N. Svanberg. *Från o-srader bortses här* Sven Lampa. — Även bildl. *»I haven en annan ande än vi» har varit o-t från tidernas morgon till nu* T. Segerstedt. **-kör|a** ꭑ; -ning (med plur.). *Vad lagen och vägvett fordrar av såväl den o-ande som den o-de [bilföraren].*

-ladd|a ꭑ; [-bar]; -ning (-en, -ar; [-sbar]). *L-a om en bössa, en kulspruta; kolsyrepatroner; ett elektriskt batteri, en ackumulator; ett tombolahjul; sina kasetter. Bössorna urkratsades och o-ades med hagel. [Hade] inga laddapparater [till kulsprutorna], varför o-ningen av banden måste ske för hand* Har. Hjalmarson. *Kolsyrepatroner ~ o-bara för tillverkning av kolsyrade drycker i sifon* Åhlén & Holm. *Det första slutsålda tombolahjulet återkom till expeditionen i och för o-ning* 1922. *O-ningsbara batterier.* **-lagr|a** ꭑ; -ing (med plur.). Även geol. **-lass|a** ꭑ; -ning (med plur.). Blott ldls. även -lässa. **-last|a** ꭑ; -are; -ning (med plur.). *Jättetransformatorn till Husbyborg anlände med tåg och o-ades till ett specialbyggt lastflak, draget av en kraftig lastbil* 1933. *En o-are Alexis Lindahl från Nyboholm i Målilla socken. Skickar man godset pr buss, slipper man alla o-ningar.* **-liggande.** Skr. Mindre vanl. än 'kringliggande'. *En färd till Neapel och o. (orter).* **-lind|a** ꭑ; -ning (med plur.; även konkr.). *Att 'tagla' den [tågändan], d. v. s. o-a den med fint segelgarn i upprepade, hårt åtdragna rundtörnar, som ligga i ett enda lager tätt intill varandra* Hj. Öhrvall. *Du måste l-a om ett snöre om paketet. Roddbåtar med o-ade åror. Med o-ad hals.* **-ljud;** -sföreteelse; -slag; -svokal; -ande; -d (kort u). Språkv. Vokalväxling varvid t. e. a kan ändras till ä, o till ö, u till y (s. k. i-omljud) l. ock a till å (t. e. gm u-omljud). **1**) *O. förekommer även i våra substantivs pluralböjning (t. e. fader ~ fäder, bok ~ böcker), i verben (t. e. glädja ~ gladde) och vid komparation (t. e. ung ~ yngre).* **2**) *O-ande verb.* — *Omljudda vokaler kallas t. e. ä i 'spänn' (i förhållande till 'spann'), y i hysa (i förhållande till 'hus') osv.*

-lopp, -et, [=]. **I.** Enkelt. **1**) *Jordens, planeternas o. (om)kring solen. Blodets o., blodo-et.* Ngt friare i *Som åter kan sätta blodet i o.* **2**) Lant. o. skogs. (vid växelbruk o avverkning). **3**) Friare. *Sätta pengar, skvallerhistorier, rykten i o. Att de vidunderligaste rykten kommo i o. om ~. Ett rykte är i o., att ~.* **II.** Ssgr. *Beräkna planeternas o-sbanor. Vem kan beräkna sin egen själs o-sbana* Öv. fr. O. Wilde. *Motorns och remskivans o-shastighet. Efter gängans o-sriktning skiljer man mellan högergängade och vänstergängade skruvar. Månens o-stid i förhållande till jorden. Kartlade ägorna, som indelades till skiftesbruk, beräknat för en tolvårig o-stid. En skog med en o-stid på 160 år (dvs. från frö till 'tagfärdighet'). Satt o-stiden [för dylika skogar] till 3 à 400 år* Frans Kempe. **Syn.** kretslopp, kretsgång, gång (om'kring l. runt, kretsrörelse; cirkulation, ibl. rotation; avslutad ordningsföljd; 'rörelse', (i) farten l. allmänna rörelsen l. (i)gång.

-lägg|a ꭑ; -ning (-en, -ar; -sarbete m. fl.). **I.** Mer egentl. **1**) *L-a om ett omslag (på ngn, ngns arm)* pålägga ꭑ l. ombyta ꭑ, lägga bättre. *Skall jag o-a förbandet?* byta om. *Ä du omlagd ännu?* har man lagt om förbandet. *Ännu behövs det nog ett par*

o-ningar, innan såret är läkt. Förbands- och o-ningsrum. 2) *L-a om växter* byta papper på växter i press. 3) *Vi fick l-a om alltsammans, hon hade packat så opraktiskt.* **II.** Friare. 1) *Det leker i seglena, å vi går över stag, om du inte l-er om rodret* jfr även det rent 'bildl.' 'l-a om kursen'. 2) *Gräsplaner om- och nylades* Olymp. spelen 1912. *Markupplåtelse för vägo-ning. O-a, l-a om stenläggningen på en gata. Gatu-o-ningar. (Gatu)o-ningsarbeten. Golvet, taket behöver o-as, l-as om.* 3) *Snittet på kläderna eller en omlagd frisyr* (ändrad) Sv. Haglund. **III.** Bildl. 1) *Många tågmöten kunde då på ett praktiskt sätt o-as ~. O-a tidtabellen.* 2) *L-a om, o-a sin handstil, sin piktur.* 3) *Helt o-a driften. L-a om hela fabriken och koncentrera tillverkningen på ~. Studierna måste o-as på en bredare bas. En fullständig o-ning av hela det föråldrade katalog- och uppställningssystemet* O. Walde. *O-ningen från ecklesiastik- till kalenderår vållar oklarhet* 1932. **Syn.** pålägga ɴ, ombinda ɴ; ombyta ɴ, omplacera ɴ, ompacka ɴ, omordna ɴ; (om)ändra (ɴ); omorganisera ɴ. **-lämp|a** ɴ; -ning (med plur.). Fackl. *O-a upplaget (av kottar, potatis osv.). Trots det att höet måste l-as om i mindre båtar* Josef Söderberg. **Syn.** omstuva ɴ; ibl. omskyffla ɴ o. d. **-läs|a** ɴ; -ning (med plur.). *Den boken har han l-t om väl 20 gånger. Boken är om- och sönderläst av ungarna. L-a om avhandlingen med kritik.*

-mak|a ɴ; -ning (med plur.). *M-ade ännu en gång om bränderna på härden* And. Frideen. *Långa stänger, varmed elden o-as.* **-masker|a** ɴ; -ing (med plur.). Egentl. o. bildl. **-modeller|a** ɴ; -ing (med plur.). Egentl. o. friare. *Södermanlands åsar äro ~ rätt mycket o-ade av havsvågorna ~* E. Teiling. *Eller få sitt vackra ansikte o-at av knytnävsslag* Mollie Faustman. **-monter|a** ɴ; -ing (med plur.). **-mål|a** ɴ; -ning (med plur.). *Tavlan är o-ad på 1830-talet och ~. Hus, som behöva o-as, m-as om. M-a om taket.* **-mån|a** ɴ. *För att ha någon att m-a om. Gamlamor »m-ade om» oss på allt sätt* Rich. Bergström. **Syn.** omhulda (på allt sätt). **-märk|a** ɴ; -ning (med plur.). *M-a om näsdukarna. Under tiden o-tes hans renar eller tjuvslaktades och ~.* **-mät|a;** -ning (med plur.). *Trakten o-tes på 1840-talet, är icke o-t på de sista 50 åren. O-ningar av topparna i Himalaja. O-a djupen, justera sjömärkena och ~.* **-möbler|a** ɴ; -ing (med plur.). *Vi kommer att helt o-a stora salen och ~* skaffa ny möbel l. ändra platsen för möblerna. — Även bildl. *O-ing i styrelsen för Operan. Motorcyklisternas rekordtabell o-ad.*

-nejd, -en, [-er]. *I Stockholm med (dess) o., och l. med närmaste o. De vita fjälltopparna resa sig djärvt över o-en, sin o. Till hotellen i Åre ~ får man ytterst obetydligt av sitt födoämnesbehov från o-en* 1918. *Kand i hela o-en som ~. O-en är visserligen tätt bebyggd, men ~* T. Söderhjelm. *I o-en bodde andra ostjaker, vilka ~* Kai Donner. *Man kunde inte se mycket av o-en* R. Hertzberg, öv. *På den tid mården var allmän i o-ens skogar* E. Friesendahl. *Strövade omkring i Paris eller o-erna* And. Ramsay. **Syn.** omgivning(ar); (närmaste) trakt, nejd. **-nämn|a** ɴ; -ande (med plur.); [-are]. Ofta skr. o. i fast form. *Att t. e. den fria versen fortfarande icke är o-d, måste betecknas som en kännbar lucka* O. Sylwan. *Jag glömde alldeles n-a om, o-a, att ~. Icke med ett ord o-a ~. Är han o-d? O-d i pressen, tidningarna. Detta o-de jag emellertid för ingen. O-da händelse inträffade vid ~. — Saker, åt vilka nu spalter offras, lämnades ofta utan ett o-ande* Wald. Bülow. *Alla o-anden av dylik art avskydde han. Hederso-ande. — O-aren nöjer sig med att påpeka, hurusom ~.* **Syn.** nämna, omtala ɴ, ibl. påpeka.

-ord|a. Skr. *Detta torde väl knappast behöva mycket o-as. Kommer att närmare o-as vid behandlingen av ~. Bäst är vanligen att föra den o-ade bestämningen till ~.* **-ordn|a** ɴ. 1) *Ordna om samlingar.* 2) *Kan du o-a, ordna om, att vi få biljetter?* **-organis|era** ɴ; -ering l. -ation; -atör. *O-era hela fångvården, fångvårdsväsendet. Stadshypotekskassan o-eras, sakkunniga tillkallas* 1933. *Svenska brigaden skulle o-eras och återsamlas* Ax. Boëthius. — *Frågan om den kvinnliga polistjänstens o-ation* 1916. *En fullständig o-ation av fögderiförvaltningen* 1917. *Vid den under o-ation stående svenska generalstaben* Marika Stiernstedt. **-orienter|a** ɴ; -ing (med plur.). *Att vid dessa år o-a sig och anpassa sig till ett nytt yrke var icke lätt. Krävde en o-ing i tillvaron.*

-pack|a ɴ; -ning (med plur.). 1) *Det var bara att p-a om i en fart, och det gällde att skilja ur vad som nu ej behövdes. P-a om kappsäcken. Har du nu o-at för bilresan? O-a varor, en lår. O-a sill ur ett fat i ett annat.* 2) *Uppsala Rör- & Installationsaffär ~ o-ar kranar m. m.* **-paketer|a** ɴ; -ing (med plur.). *Handpackade patroner o-as nu omedelbart med maskin* 1931. **-placer|a** ɴ; -ing (med plur.). 1) *P-a om möblerna, så att de stå ledigare. Kan du inte o-a baletten i sista tablån på något sätt? En olycklig o-ing.* 2) *O-ingar i kyrkans missionärskår* 1931. *En o-ing i den högre diplomatin.* 3) *Inteckning önskas o-ad till 6 proc. ränta. O-a en del medel i säkra obligationer. O-a sina pengar i ett säkrare företag. Tidigare o-ingar av aktiestocken.* **Syn.** omflytta ɴ; överflytta ɴ. **-planter|a** ɴ; -ing (med plur.). 1) Egentl. *Tänker du p-a om kaktusen också i år? O-ad i bättre jord(mån). Dina pelargoner behöver o-as (i större*

krukor). O-ing av krukväxter. **2**) Bildl. *O-ad i utländsk miljö förefaller spansk dans ofta tam och blek* M. Rogberg. *Föräldrarna äro alldeles för gamla för att o-as [i Amerika]* V. Berger. **-plock|a** ɷ; -ning. T. e. trädg. o. d. om potatis, lök osv. **-plåstr|a** ɷ; -ing (med plur.). *Och p-ade om henne, så gott han kunde. P-a om ngn väl. När mannen är sjuk, skall man icke p-a om frun. Men förbandsartiklar och salvor räckte ej alls till o-ning(en) av alla de skadade.* **Syn.** sköta om ɷ, ompyssla ɷ. **-plöj|a** ɷ; -ning (med plur.). **-poler|a** ɷ; -ing (med plur.). **-preparer|a** ɷ; -ing (med plur.). **-pröv|a** ɷ; -ning (med plur.). **I.** Mest fri form. *Få p-a om i matematik till hösten. Falla igenom i o-ningen.* **II.** Blott fast form. **1**) *Att fullfölja och o-a hans egna originella uppslag och undersökningar* J. Billström. **2**) *Efter något o-ande beslöt han ~. Ta under o-ande, o-ning. Ställa ngt under o-ning. Vid förnyad o-ning. Efter egen o-ning. Domen underställdes hovrättens o-ning.* **-pyssl|a** ɷ; -ing. *Och hade ingen, som kunde p-a om honom* E. Grip. *P-a om lillen. O-ad av alla tanter och mostrar. Hon p-ar om hönsen och blommorna med samma ömhet. Där hästar och mulor ~ o-as på bästa sätt. Behövde och fordrade ständig o-ing* Raf. Lindqvist, öv. **Syn.** (om)sköta (ɷ).

-rafs|a ɷ. *R-a om i någons koffertar. Få allting genomsökt och o-at i tullen.* **Syn.** omriva ɷ. **-ram|a** [ɷ]; -ning (med plur.). Mest bildl. *O-ar i så fall inskriften i dess helhet* O. v. Friesen. *Granitbeklädnaden för den murade graven, utgörande o-ning och två täckhällar. — En gördel av trädgårdar o-ar staden. Det hela glest o-at av gråspräckliga polisonger och rättarkrans* Gust. Ullman. *Första våningens liseno-ningar* B. Thordeman. **-rand|a** ɷ. Märk det vard. *R-a om ngn* slå ngn gul o. blå, ge ordentligt på pälsen. **-rank|a.** Mest skönl. *Hus ~ o-ade av murgröna* A. Mörne. *Lövo-ad.* **-ranger|a** ɷ; -ing (med plur.). *O-ingar för att bättre spara på utrymmet.* **-rediger|a** ɷ; -ing (med plur.). *Inledningen kunde behöva o-as.* **-registrer|a** ɷ; -ing (med plur.). *Att fartyget skall o-as som nytt* Utkast t. lag om luftfart 1917. **-regler|a** ɷ; -ing (-en,-ar; -sförslag). *Vidta vissa o-ingar av lönerna.* **-reklamerad.** *Rationaliseringen och standardiseringen ~ dessa o-e salighetsmedel* Gust. Olsson. **-rid|a** ɷ; -ning (med plur.).

-ring|a; -ning (-en, -ar; -sförsök m. fl.) *(På alla sidor) o-ad av fiender. Genast o-ades huset av ystra skolpojkar. Alldeles o-ad av efterhängsna friare. Att o-ningsplanen höll på att misslyckas* A. Douglas — Även bildl. *O-ad av faror.* **Syn.** omgiva, kring- l. innesluta, sluta en ring om- (kring), omvärva. **-riv|a** ɷ; -ning. *R-a om i ngns lådor.* **-rufs|a** ɷ; -ning. *R-a om (i håret på) ngn. Få håret o-at.* **-ruml|a** ɷ. Mest fri form. *Eller om han fortsatte med att r-a om oppe i Sunne* S. Lagerlöf. **-rumster|a** ɷ; -ing (med plur.). *Där de r-ade om i bostaden, så att inte en möbel stod, där den skulle, vilket kallades att 'städa'.* **Syn.** omriva ɷ, omrafsa ɷ, tillstöka ɷ, fara fra'm. **-rusk|a** ɷ; -ning (med plur.). Egentl., friare o. bildl. *Grundligt r-a om (i håret på) ngn. Blåsten r-ar om i träden på kyrkogården och ~* Hj. Söderberg. *Vi voro ordentligt o-ade, innan vi kommo ur den gamla schäsen. Hon behöver en andlig o-ning.* **-rust|a** ɷ; -ning (med plur.). T. e.: **1**) *I sommar ska vi r-a om (i) lagårn.* **2**) Ngt vard. Nästan endast fri form. *Jag har r-at om nog i mina dagar för att längta efter ett stilla liv* W. Lindhé. **Syn. 2**) leva u'ndan l. o'm, föra ett vilt l. utsvävande liv.

-råde, -t, -n. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Inom, på svenskt, fientligt, neutralt o. På kyrkans o. Fridlyst o.* även bildl. *Hålla sig inom (gränserna för) sitt o. Utstaka gränserna för ett o. Med underlydande o-n. — Med undantag av två små (fri)o-n. Förbud att beträda fästningso-t. Omstridda gränso-n. Jakto-n. Lando-n. Som befunno sig inom de allierades (makt)område. Korallö i Stilla havet ~ sed. 1920 mandatområde under Nya Zeeland* Norstedts uppslagsbok. *Det nordamerikanska nedisningso-t. På siluro-n. Förbjudes vid laga ansvar att beträda spåro-t. Stationso-t. Avrinningen från ett väl odlat öppet vattenområde* F. Enblom. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Kompanio-n* kan även föras till 1. *Lågtryckso-t över Skottland ~. Patrullerings-, förvaltnings-, inspektions-, verksamhetsområde* även rent bildl. **b**) *Kraven på vidgade o-n för kvinnans verksamhet* Gurli Linder. *Vara den främste på sitt o. Han har sitt o., klassisk syntax, som han fullständigt behärskar. På olika o-n (av mänskligt vetande). Framsteg på alla o-n. Inkräkta på andras o. Erövra nya o-n för vetenskapen. Det ligger utom, utanför hans (egentliga) o. Hans tankar röra sig på ett mycket begränsat o.* **II.** Ssgr. Ex.: *Vid o-sbegränsningen* Stockholmstraktens växter. *Kommunala o-s(för)ändringar. O-sgrupper skulle sedan tillsätta 'mullvadsråd'* planer för rött undermineringsarbete i Finland 1918. *Ett dialektord med jämförelsevis snäva o-sgränser* SAOB. *Ny o-sindelning för folkskolinspektörerna nu fastställd* 1919. *O-sutvidgningar.* **Syn.** land(skap), territorium, distrikt, (jord)sträcka; välde, besittning(ar); trakt, nejd; areal, yta; gebit, domän, sfär, räjong, zon; gren, bransch; (ibl. nära:) pass, avdelning, klass, del, provins, kategori, sektion, departement.

-räkn|a ɷ; -ing (med plur.). *Du får r-a om det där en gång till, så vi ä säkra på, att du räknat rätt. R-a om talet. Köttet kostar,*

o-at i svensk valuta, o-at i kronor ~. Olika slag av spannmål o-as i sitt värde i råg (reduceras till »rågvärde») 1918. Indexet för våra levnadskostnader o-as nästa år 1927. **-rör|a** ɯ; -are (fackl.); -(n)ing (-en, -ar; -sapparat m. fl.). **1**) Egentl. **a**) Kok. m. m. R-a om i grytan. Rör om väl, när du kokar gröten! Rör om gröten väl! O-es försiktigt och skummas väl. — O-are av trä (till kokvagnen). Stora med o-are försedda kar för pappersmassa. — Under jämn, flitig o-ing (med träslev). Kräkla för ostmassans o-ing vid ystning. Vid o-ing av lösningar är det praktiskt att ha en glasstav. O-ingsapparater [till kokare] Tulltaxan. — Får koka ett par minuter under flitig o-ning Sigrid Nordenfalk. [Luta,] o-ningsredskap för varmkypen Carl Sahlin. Färgen bör vara så tjock, att en o-ningssticka så bred som en vanlig bordskniv står rak däri Kerstin Key. **b**) R-a om (i) brasan, i spisen. R-a om bland gamla papper. Få allting o-t vid en flyttning. **2**) Skr., ofta ämb. o. d. Det är saker, som jag här ej har tillfälle (att) o-a. O-da förhållanden. **Syn. 1**) vispa (om ɯ); omblanda ɯ; ibl. ställa till oreda (i); **2**) beröra, omtala, vidröra, nämna, gå i'n på. **-röst|a** ɯ; -ning (-en, -ar; -sapparat; -sdag; -sdistrikt; -sförrättare; -slokal; -sprotokoll; -sställe; -ssätt; -szon m. fl.). **I.** Mest fri form. Den som en gång röstat, får naturligtvis ej åter vid samma val r-a om. **II.** Blott fast form. **1**) O-a om, angående ngt. Det måste o-as om saken. **2**) O-ning. När man skall skrida till, anställa o-ning, uppstår frågan, om o-ningen skall vara öppen eller sluten, dvs. om man skall rösta med slutna sedlar eller ej. Begära sluten o-ning, varvid o-ningssättet döljer vem som avgivit rösten. O-ning genom 'discessus': de som rösta ja gå till höger, de som rösta nej gå till vänster. O-ning genom acklamation, dvs. enkla rop på 'ja' eller 'nej', betraktas ofta även som ett begrepp rakt motsatt o-ning. O-ning medelst handuppräckning, genom att stå eller resa sig, medelst namnupprop. O-ning pr capita varvid var röstande har en röst. O-ning efter fyrk, efter graderad röstskala. Delta i o-ningen om ~. När o-ning skall ske ~. Alla ropade 'till o-ning'. Låta frågan gå till o-ning (inom fackförbunden). Frågan kom under o-ning vid ~. Avgöra ngt utan o-ning. Första o-ningen. Slut-, folko-ning. Förbudso-ningen. — Att i riksdagen skall införas o-ningsapparat för voteringar Motion 1932. **Syn.** rö'sta (om), votera, (av)ge sin(a) röst(er).

-sadl|a ɯ; -ing (med plur.). Mest fri form o. detta även i bildl. bet. Men som ung löjtnant s-ade han om, övertog fädernegodset och blev lantbrukare. Han har fullständigt s-at om och är nu en av förslagets värsta motståndare. Ett ständigt o-ande i åsikter. Regeringens o-ing i sockerfrågan. **Syn.** (bildl.:) byta l. ändra åsikt(er) l. ståndpunkt, 'skifta hud', ändra planer, slå o'm, ändra sig. **-sagg|a** ɯ; -ning (med plur.). Ldls. Han s-ar om jämt å samt å kommer aldrig ur fläcken. **Syn.** 'omtugga' ɯ. **-salt|a** ɯ; -ning. **-sa'ms,** adv. o. oböjl. pred. adj. Ldls., vard. Pluringarna har du fått, o. ä vi, och ~ S. Dahllöf. Å kom bra o. i alla di år E. Sparre. Jag och han komma bra o. Komma, vara o. med ngn. **Syn.** överens, sams. **-se** ɯ. Sköta och se om, omse barnen. Tänk, om han ligger där utan att bli o-dd ~ Fanny Alving. En del mindre brännskador, vilka han fick o-dda på sjukhuset. Där låg prästgården, grå och låg, men o-dd och vittnande om ett visst välstånd S. Dahllöf. Illa o-dd. Fartyget behöver dockas och grundligt o-s. **Syn.** se ti'll, ta vård om, vårda. **-segl|a** ɯ; [-are]; -ing (med plur.). **1**) S-a om samma sträcka. **2**) S-a om ngn förbi. Innan vi s-at om udden även med obetonat 'om'. Christoforo da Gama — en broder till Afrikas o-are S. Siwertz. På världso-ing. **Syn. 2**) förbi- l. kringsegla ɯ.

-sīder (akut l. grav); adv. Och o. stod allt redo för mottagandet. Och blir o. införd i hans ämbetsrum och ~. Sent o. inträdde också föredraganden. Litet omsänder blir mycket o. **Syn.** äntligen, slutligen, till sist, efter många om och men, (så) småningom, om ock sent. **-sikt,** [-en]; [-sfull; -ig, -t]. Mest skr. En sak, som han skötte med stor o. Saken kräver både o. och takt. Schering Rosenhanes med mycken möda och o. sammanbragta bibliotek O. Walde. Styrde och ställde med en praktisk o. och ett sinne för realiteter, som ~ Bertil Malmberg. Den sällsynta o-en i förf:s humanistiska bildning. — Gå o-sfullt till väga B. Risberg. **Syn.** omtänksamhet, omtanke, försiktighet o. uppmärksamhet, kringsynthet, vaksamhet, vakenhet, (ibl. nära:) förtänksamhet, varsamhet, takt. **-sim|ma** ɯ; -ning (med plur.). Idrotts. **-si'stens,** adv. Vard. Mest i (de vanl. hopskrivna) Nu o. o. Här o. ibl. även skrivna som tre ord. **Syn.** sist (vi råkades). **-sjukna** ɯ. **-sjung|a** ɯ; -ning (med plur.). Du får s-a om partiet från början. Upprepningstecken (:,:) utmärker en omsägning eller o-ning D. A. Sundéns språkl. (1921).

-skak|a ɯ; -ning (med plur.). **1**) Egentl. S-a om från bottnen. O-as väl! (på medikamentsflaska). Trött, o-ad och stel av det långa stillasittandet i familjekarossen Ax. Klinckowström. Som ett ständigt o-at kalejdoskop. **2**) Bildl. På sin gamla »glorrika», om ock numera o-ade tron E. Lampén. Mitt något o-ade inre. I det o-ade samhälle, som ~ Alfr. Åkerlund, öv. O-ad från grunden. **-skans|a (sig),** -ade, -as. O-a sig med alla

möjliga undanflykter, ursäkter, försiktighetsmått kringskansa l. skydda sig, omge sig. **-skap|a** ɷ; -are; -else (ibl. med plur.); [-ning]. **I.** Vanl. verbformer. *Den uppgift hon åtagit sig — att uppfostra och o-a en redan tjugusjuårig man. Det går inte att på ett ögonblick skapa om sig, o-a sig från syndare till helgon. Upplevelser och miljö skapar oss, men kan också o-a oss till oigenkännlighet. Emedan jag ej kunde s-a / mig om till en svansande apa* Fröding. *Skolorna måste o-as (till bättre överensstämmelse med ~). I starke män, I förnyare, / som o-en världen ~* J. Hemmer. *O-a nyn, ngt efter sitt sinne. O-a hela världen efter sin egen stämning. O-ande och nydanande. Och förvånande hastigt o-ades situationen* Aug. Hallner. **II.** Verbalsubst. *Louis de Geer, en nydanare och en o-are av vårt samhälle. — Sverges o-else under Gustaf Vasa.* **Syn.** se omdana.

-skift|a ɷ; -are (fackl.); -e (-t, -n); -else (-n, -r; gärna bildl. l. skönl.); -lig (-t, [-are]; skr.); -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. *S-a om jorden efter vissa år. — S-a om med ngn, med att ~. S-a om hud, sinn, åsikter. Huru all ting o-ar beständigt ~* J. Bonggren. *Ett lynne, som ständigt o-ar. — Efter (de mest) o-ande öden.* **II.** Avledningar. **1**) *Genom tryckningen på o-aretangenten ~* (på skrivmaskin) 1928. **2**) *Lyda månens o-en. En trygg och av alla o-en oberörd man* Ruben Berg. *Lyckans o-en. Här följde häftiga o-en, och ~* G. Wittrock. *I samhällslivets o-en* Har. Hjärne. **3**) *Till Den, hos vilken ingen o-else är ~. En av livets till synes meningslösa o-elser. Oberörda av tidens, av lyckans o-elser. Smakens o-elser. Härdade mot klimatets o-elser.* **4**) *Masspsykosen är o-lig, alltid sig lik endast i besinningslöshet* T. Segerstedt. **5**) *O-ningen från små till stora bokstäver* på skrivmaskin. — *Efter visst antal år återkommande o-ningar av jorden* A. Karlgren. **Syn. I.** dela l. skifta på nytt; omväxla ɷ, variera; byta (o'm ɷ); (o-ande:) skiftande, växlande; **II. 2**) o. **3**) skifte, växling, (om)kast(ningar); **4**) (o-lig:) ombytlig, snabbt växlande, ostadig. **-skjut|a** ɷ; -ning (med plur.). Idrotts. o. d. **-sko** ɷ; -ning (med plur.). *Sko om hästen.* **-skol|a** ɷ; -ning (med plur.). Trädg. Flytta bänkplantor till ny varmbänk innan de sättas ut på kalljord. **-skott|a** ɷ; -ning (med plur.). **-skovl|a** ɷ; -ing (med plur.). *S-a om säd, som ligger och torkar.*

-skrift. Jfr omskriva. **1**) *O-en på minnespenningen uppgiver, att ~.* **2**) *Stället lyder i (lätt) o. sålunda: ~.* **-skrik|en.** *Att den är allbekant, är säkert, d. v. s. mest o-en* i ropet. *Hans obetydliga men denna tid mycket o-na bok ~. Det mycket o-na rabattsystemet* (be)prisade, (över)reklamerade. **-skriv|a** ɷ; -ning (-en, -ar; [-svis, adv.]). **I.** Mest fri form. *S-a om en inlaga. O-er och o-er en passus som hon aldrig vill få färdig. Nu skrev jag fel, nu måste hela bladet o-as, s-as om.* **II.** Fast form. **1**) Även 'skrīva om'. Mest i perf. part. *Mina ~ små förstlingsböcker omskrevos faktiskt i pressen över hela landet* Marika Stiernstedt. *Uppfinnaren av den mycket o-na läcktätaren för fartyg, hr Oskar Peterzén* 1916. — *O-na arbete skall snarast anskaffas* (om)nämnda. **2**) *O-a en cirkel kring en kvadrat.* **3**) *Ordet är oöversättligt och måste o-as. O-a med andra ord. Eller, för att uttrycka sig o-ande, milt o-et, oegentligheter. Ganska många hade, som det med en vacker o-ning heter, överförfriskat sig, och ~. Begagna (mildrande, långa) o-ningar. Återge med o-ningar.* **Syn. II. 2**) återge gm utläggning, uttrycka med andra ord, återge med andra (mildrande l. förklarande) vändningar, parafrasera, 'omstöpa' ɷ (i annan form), ibl. fritt översätta, fritt l. tillnärmelsevis återge. **-skrut|en.** Ngn gång även 'omskryta'. *Den allmänna regeln är, att den o-na ryska skolreformen gjort den ryska folkskolan till en ren karikatyr* A. Karlgren 1925. *Med all er o-na visdom* Ruben Berg, öv.

-skuren se omskära. **-skvalp|a** ɷ; -ning (med plur.). *S-a om i baljan av hjärtans lust. Känna sig o-ad efter en tre timmars skakning på godståg.* **-skyffl|a** ɷ; -ing (med plur.). *Mältan måste på bestämda mellantider o-as.* **-skär|a;** -else (-n, [-r]; -dag; -fest m. fl.). *O-a ngn, dvs. förrätta o-else på ~, varvid (en del av) förhuden avlägsnas. Allt mankön bland eder skall o-as* Bibeln. *På åttonde dagen skall barnets förhud o-as* ib. *Omskurna folk se alltid ned på oomskurna* L. Ribbing. *Barno-else. Hos vissa naturfolk förekommer även en o-else av kvinnor. Många judar bo i Tetuan, och vi blevo vänligt inbjudna att deltaga i en o-elsefest* C. G. Laurin. **-skärm|a.** *Damplatserna i rakstugan äro o-ade.* **-sköt|a** ɷ; -sel (kort ö). **1**) Huvudbet. *O-a, s-a om sina sår, sina frusna fötter. När jag blivit behörigen o-t av läkaren. — När jag lämnar dig hemma, vet jag, att allt blir väl o-t på gården* E. Hornborg. — *Skadorna voro dock icke allvarligare, än att hon efter o-sel fick lämna sjukhuset.* **2**) Åld., mindre vanl. bibet. Blott fri form. *Fast hon aldrig s-te om att förklara sig* Mari Mihi. **Syn. 1**) ge skötsel l. (om)vård(nad), omse, tillse, ge tillsyn; **2**) bry sig om, vårda sig om.

-slag. I. Enkelt. **1**) **a**) *O. om paket. Svavelstickor, som såldes i gråa kardusomslag* Gurli Linder. *Med vävomslag. Brev-, korsomslag.* **b**) *I antalet »band» äro här inräknade 1,399 volymer, som endast försetts med styva o.* Upps. Univ.-bibl. Redog. 1919. *En ung Uppsalaskaldinna, som nu för första gången ser sitt namn på ett bok-*

omslag A. Österling. *Häftesomslag.* **c**) *Kalla, våtvärmande, våtvarma o. Lagga (på) o. på, om en svullen fot* Grötomslag. **2**) *Det blir o. i vädret, hunden äter gräs* särsk. om blidväder l. regn. *Men framemot kvällen på andra dagen blev det o.* S. Lagerlöf. *De oväntade, blixtsnabba o-en i vädret och landskapsbilden* Fr. Böök. *Ett o. till det bättre yppade sig dock mot aftonen, febern gick ner och* ~. *Ett plötsligt o. inträdde nu i hans sinnesstämning. Som verkade ett o. i hans tankegång. Ett o. i allmänna meningen, i de politiska förhållandena. I tredje aktens slut inträder peripetin, d. v. s. o-et, som gör honom till kungens motståndare i stället för medhjälpare* Hj. Alving. — *Klimato-et, främst temperatursänkningen* Erik Almquist. *Häftiga temperaturomslag. Utsikterna till ett konjunkturomslag.* **II.** Sägr höra nästan endast till I 1 (o. särsk. I 1 b). Ex.: *O-sakvarell och illustrationer av A T. Byberg. Paketband, o-sband* Annons 1927. *Sista häftets o-sbild i färg* C. G. Laurin. *O-sdukar* till I 1 c. *O-spapper* ibl. karduspapper l. makulatur. *Ett paket, inlindat i brunt o-spapper. Grovt, finare o-spapper. O-srevers* skuldebrev som åtföljes av ett annat skuldebrev vkt tjänar som pant för o-sreversen. *Bindgarn, o-ssnören och packstreck. Försedd med en vacker o-steckning. O-stitel. O-svinjett.* **Syn. I. 1**) (ibl. mer l. mindre nära:) konvolut, kuvert l. kuvär, 'band', bindel, emballage; kompress, 'gröt'; **2**) (hastig) förändring, kris, vändning, omkast(ning), '(ström)kantring'. **-slagning** se slå o'm.

-slingr|a ꝛu; -ing (med plur.). Skönl. ngn gång även 'omslinga'. *Sina rov, offer fångar boan genom att o-a dem. En gren av vildvinet hade o-at halva trappräcket. De höllo varandra tätt o-ade. Garnets o-ing och två maskors hoptagning till en* Hulda Lundin. **Syn.** slingra (sig) om. **-slip|a** ꝛu; -ning. **-slut.** Handels. Ny avslutning av räkenskaper. Jfr följ. **-slut|a** ꝛu; -ning (med plur.). **I.** Huvudbet. *De övriga fingrarna o-a spjutskaftet. Att en man kunnat s-a om hennes midja med blotta händerna* B. Gripenberg, öv. *Där de o-as av vänliga armar. På den tiden omslöts hela Skandinavien av havet. Mittlängan och de två flyglarna o-a en säckbangård med* ~. *Av taggiga hylsblad tätt o-na blomhuvud. Gasmolekylernas stötar mot det o-ande kärlets väggar. Vars kärna o-es av ett trådigt hölje.* — *Kortvågsradions osynliga maskor o-a jorden* 1927. *Det mörker, som o-er det förgångna* T. Segerstedt. *Harso-en.* **II.** Bibet. Handels. Blott svag böjning (o-ade osv.). **1**) Jfr omslut. Göra nytt bokslut. **2**) Märk 'o-ning' i bet. summan av ett företags tillgångar l. skulder o. eget kapital (särsk. om banker). *De svenska bankerna under världskriget: 1,000 millioner kr. ökad o-ning* 1916. *Skandinaviska bankens o-ning över miljarden* 1918. **Syn.** omge, omfatta, innesluta, inrama, ibl. (om)famna, ta(ga) i famn. **-smid|a** ꝛu. *Noden s-er om människan och det fortare, än smeden s-er om järnet* Öv. fr. Reymont. **-smält|a** ꝛu; -ning (med plur.). Egentl. o. bildl. *S-a om gamla silverpjäser. Genom upprepade o-ningar* Ekenberg-Landin. — *Allt vad han läste o-e han på ett synnerligen personligt sätt* A. Slotte. *Man kan ännu igenkänna detaljerna, ehuru o-a.* **-sno** ꝛu; [-ning]. Mest fri form. *Sniljan o-s tre gånger kring* ~. *Och s-dde (sig) hastigt om (på) stolen.* **-snurr|a** ꝛu; -ning (med plur.). Mest fri form. *I sin uppsluppenhet s-ade hon om (med) sin gamla faster, så att hon nästan miste andan. S-a om på skrivstolen.* **-snärj|a** ꝛu; -ning (med plur.). Egentl. o. bildl. *Hennes armar o-de mig lik slingerväxter* E. Diktonius. *Med fara att o-as av vattenväxterna. En stuga, o-d l. omsnärd av busksnår. O-a ngn i sina nät. Synden, som så hårt o-er oss* Bibeln. **Syn.** (in)snärja (ꝛu). **-snör|a** ꝛu; -ning. **1**) *S-a om sin ränsel* (om den varit dåligt snörd). **2**) *S-a om (sig) för hårt (om foten).*

-somn|a ꝛu. Mest fri form. *Ha svårt att s-a om, om man blivit väckt.* **-sorg;** -sfull(het). **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. *Nedlägga (stor, mycken) o. på* ~. *Arbeta med (yttersta, största) o. (och noggrannhet). Ett helt litet museum, ordnat med den mest minutiösa o.* Jeanna Oterdahl. **2**) Med plur. Ofta mer konkr. *Förgäves hade fältskären Addeus Adde på honom slösat sin o.* Jully Ramsay. *Ha, dra(ga) o. om* ~. *O en om barnens uppfostran lämnades åt en lärarinna. Plåga sig med o-en för pengar och framtid. O. för morgondagen. Låter tidens o-er* ~ *förkväva det* Bibeln. *Timliga o-er. Slösa sina o-er på ovärdiga. Överlämna ngn åt tjänarnas o-er. Moderliga o-er. Närings-, moderso-er.* **II.** O-sfull. *Ge sina barn en o-sfull uppfostran. O-sfull i sin klädsel. Under o-sfullaste aktgivande på* ~. *Ytterst o-sfullt klädd. O-sfullt förvarad i* ~. *Avstånden mellan raderna äro mycket o-sfullt iakttagna. På o-sfullheten är intet att anmärka.* **Syn.** noggrannhet, sorgfällighet, omtanke, omtänksamhet, förtänksamhet, försiktighet, vårdsamhet, ibl. samvetsgrannhet l. vaksamhet; vård, (om)vårdnad, eftersyn, tillsyn, skötsel, ibl. försorg l. bekymmer; (o-sfull ibl. även:) skrupulös, precis, minutiös, varlig, uppmärksam, vaken, noga.

-spel; -|a ꝛu (-ning). *Om andra och tredje pris sker o. i mån av behov* Olympiska spelen 1912. *Andra o-smatchen spelas i kväll kl. 7 mellan* ~ (i fotboll). — *Nödgas s-a om hela spelet, matchen.* — Märk (det skönl.) *En ljusgrå gestalt, o-ad av skuggor från* ~ Eva Wigström. **-spinn|a** ꝛu; -ing. Egentl.

o. bildl. *(Med silke) omspunnen lednings-tråd. I min barnsliga inbillning omspann jag denna tysta kvinna med en sagogloria* Agnes v. Krusenstjerna. *Några av de många sägner, som o-a platsen* J. P. Hansén. *O-a ngn med sina nät, med intriger. En (halm)-omspunnen vinflaska. Myt-, sagoomspunnen.* **Syn.** (ibl.:) inspinna ɷ, omsnärja. **-spol|a**[1] ɷ; -ning. *En av iskallt vatten o-ad kylapparat. Där flamman o-ar de föremål, som skola uppvärmas.* — Även = spola på nytt. **-spol|a**[2] ɷ; -ning. *S-a om garnet på större spolar.* **-spring|a** ɷ; -ning (med plur.). *Bli omsprungen.* **-spänn|a** ɷ; -ing (med plur.). **I.** Mer egentl. *S-a om en bukgjord* även = spänna på nytt (l. fastare). *S-a om sig ett bälte. S-a om remmen hårdare om foten. — Och denna hud omspände former, som ären tycktes svälla i denna sydländska sol.* **II.** Bildl. *De kontinento-ande Gould-Rockefellerska järnvägarna* Oscar B. Nelson. *Under det att denna flygfyr o-er (ett område på) fyra svenska mil. Ett alla folk och länder o-ande brödraskap* T. Segerstedt. *Ett folk av så världso-ande vanor [som det engelska]* Per Hallström. — *Handlingen ~ o-er ett dygn och ~* Hj. Alving. *Som o-a en tidrymd av ~. — Ett vetande, som omspände mycket stora vidder. Ett försök att o-a allt mänskligt.* **Syn. II.** omfatta, sträcka sig över, behärska, överblicka.

-stak|a ɷ; -ning (med plur.). *O-ning av järnvägen Tierp—Strömsberg* 1916. **-stig|a** [ɷ]; -ning (med plur.). Mindre vanl. än 'byta vagn, tåg' l. d. *Konduktören frågar om o-ning till Tibidabo* Georg L. Dahlin. **-stiliser|a** ɷ; -ing (med plur.). T. e. *O-ad kostar annonsen kr. 4:40 pr gång.* **-stjälp|a** ɷ; -ning (med plur.). *Råka s-a om en vattenkruka. En uppdragen, o-t båt.* **-stock|a** ɷ; -ning (med plur.). Fackl. *Damfilthattar o-as i modärnare modeller.* **-stopp|a** ɷ; -ning (med plur.). **1)** *En öronlappsstol o-ad och klädd, 22 timmars arbete ~.* **2)** *Mamma, kom å s-a om (täcket om) mej! Saknar o-ningen och godnattkyssen.* **-strid|a.** Oftare 'strida om'. *Kan icke ens o-as, bli föremål för o-ande. Då var Wagner ännu det o-da namnet i musikens värld. Dock mindre o-d än Strindberg. Den ~ o-da fria versen* E. Hedén. **Syn.** omtvista. **-strål|a.** Mest skönl. *Och det var, som hade Guds klarhet och kraft o-at honom* S. Dahllöf. *O-ad av ungdom(ens nimbus), av (ett högre) ljus.* **-stränga** ɷ ett stränginstrument. **-stuv|a** ɷ; -ning (med plur.). Två ord. **I.** Kok. o. d.; även bildl. *S-a om och uppvärma köttet på nytt. — Pjäsen är inte annat än en o-ning av Gösta Berling, för övrigt en ganska misslyckad dylik.* **II.** *S-a om godset, så att det tål rullningen. O-ning av barlasten.* **Syn. I.** uppkoka ɷ (på nytt); ändra; **II.** omlasta ɷ. **-styr,** adv. Mindre vanl. än 'överstyr'. *Finländsk bank, som gått o. Annars går det o. för dem med både gård och grund och gods och grejor* H. Wranér. **Syn.** överstyr, omkull, 'kaputt'. **-styr|a** ɷ; [-ning]. Mest fri form. *Har han s-t om saken, s-t om, att ~? Ja, det är o-t.* **Syn.** uträtta, ombestyra. **-stående.** Skr., ofta ämb. *På o. blad finner man antecknat följande: ~. Inom ett område, markerat å o. kartskiss* Gunnar Andersson. *O belopp kvitteras* Postanvisningsblankett. **Syn.** på andra sidan stående (nästa l. förra), ibl. hosstående, närstående. **-stål|a** ɷ; -ning (med plur.). Fackl. *Slitna yxor o-as, så att de bli som nya* Annons, 1930. *För att få en stenborr o-ad* A. Knöppel.

-ställ|a; -bar(het); -ning (med plur.). Märk särsk. **1)** Mer egentl. **a)** *Sågklingan kan o-as för såväl fällning som kapning av träd. S-a om ett instrument, en kikare. O-bar skrivstol. Säkerhetsventil, o-bar till pyskran. Våg med o-bara viktskalor.* **b)** *Metates (konsonanto-ning).* **2)** Bildl. Blott fri form (utom i part.). *Det skall jag s-a om (, att det blir gjort). Vi får väl s-a om det på något vis. När hon trott, att hon s-t om allt på bästa sätt. — Telegrafera till hans släktingar, så att det blev o-t med begravningen* Agnes v. Krusenstjerna. **Syn. 1)** ändra; omkasta ɷ; **2)** laga (o'm), (om)besörja, om(be)-styra ɷ. **-stäm|ma** ɷ; -ning (med plur.). **1)** *S-ma om ett piano, en orgel. O-ningar och reparationer av orglar.* **2)** Bildl. *När mormor talar i den tonen, finns det ingen tanke på att kunna o-ma henne* Jeanna Oterdahl. *O-ma ngn i ngt, ngn till sin fördel, sin mening. Men Isak var inte så lätt o-d. Hade svårt att bära denna sinnenas o-ning (mot honom).* **3)** Ämb. o. d. Blott i perf. part. Varå stämning uttagits, instämd, pågående. *I o-t mål. Dömd att utge det o-da beloppet. Tre åklagarvittnen berättade, att de den o-da kvällen sett ~.* **Syn. 2)** komma l. få att ändra tankar l. sinnelag, 'omvända'. **-stämpl|a** ɷ; -ing (med plur.).

-ständighet (l. ibl. -stä'n-), -en, -er. **I.** Sing. o. plur. Snarast huvudanvändningen. **1)** *En o. av vikt (, som hittills ej nog beaktats). En medverkande o. (härvid) var, att ~. En kinkig, besvärlig o. Den o-en, att ~. Känna alla o-er. Utan att gå in på de närmare o-erna (vid ~). Redogöra för ngt in i de minsta, ända till minsta o-er* detaljer. *En sådan sammanhängande kedja av o-er. Vika för o-erna(s krav). Stunden har fördröjts av o-er, över vilka akademien icke varit herre* E. A. Karlfeldt. *O-er (, icke ovilja) hade gjort, att ~* P. D. A. Atterbom. *Men o-erna fogade det annorlunda. O-erna gjorde, att ~. Genom o-ernas makt. Sammanträffande o-er. Det är skönt, när tillfälliga o-er understödja moralen. Vad skulle du göra under, i dylika (prekära)*

o-er? *Det beror, kommer an på o-erna. (Allt) efter o-erna. Hon befinner sig efter o-erna ganska väl. Begagna (de gynnsamma) o-erna. Rätta, foga sig efter, finna sig i o-erna. När o-erna därtill föranleda. Att o-erna här påfordra några ord, som förklara, varför* ~. *Yttre o-er. Bio(-er).* **2**) *Under alla o-er* hur det än må vara (l. bli). *Under inga o-er må biblioteket tillhörig bok* ~ *föras utom detsamma utan* ~ ibl. ung. — på inga villkor. **3**) Lagt. o. d. *En försvårande o. utgjorde* ~. *Bindande, förmildrande, försvårande o-er.* — Även friare. *Äldst är Peter, jobbarlymmeln utan förskönande o-er* E. Hedén. **II.** Blott plur. **1**) *Leva i knappa, små, tryckta, goda o-er. Så länge de levde eller voro i sådana (ekonomiska) o-er, att de det mäktade* ~. *Redogöra för sina levnadso-er* även till I. **2**) *Pigor satte han i o-er och svor sig sedan fri* ~. *Utan att detta förpliktar till äktenskap, såvida icke flickan kommer i o-er* Gust. Bolinder. **3**) *Gör inte så många o-er! Med släkten hade Helge utan långa o-er råkat i permanent krigstillstånd* E. Grotenfelt. *Göra många o-er vid* ~. — *Gör inga o-er för min skull!* ta ingen hänsyn till mig. — *Köra ut ngn utan (vidare) o-er, utan krus och o-er.* **Syn. I.** förhållande, villkor, händelse, fall, faktum, vad som inträffat; enskildhet, detalj; (o-er:) sakernas tillstånd l. ställning, (sak)läge, sakförhållande, (ibl. nära:) situation, belägenhet, konjunkturer, predikament; **II. 1**) (förmögenhets- l. levnads)villkor; **2**) välsignat tillstånd, 'med barn'; **3**) krus, ceremonier, formaliteter; omvägar, omsvep, invändningar, svårigheter, undanflykter; (särskilda l. extra) anstalter.

-ständlig (l., mer säll. -stä'n-); -t, -are; -het. *Och mycket o. i sitt ordande. En o-are person får man leta efter. Ge en o. beskrivning på* ~. *På sitt o-a, gubbaktiga vis* Fröding. *Präntade o-t ett kvitto* Ragn. Holmström. *Min dagbok är nu också o-are och* ~. *Låt oss nu o-t och i detalj höra, hur det gick till!* — *[Söderbloms stil] avskydde longörer och o-het* T. Andræ. *Med homerisk o-het.* **Syn.** vidlyftig, utförlig, (mkt l. sorgfälligt l. noga) detaljerad, som breder ut sig l. svävar ut (åt alla håll), mångordig, ordrik, långdragen, uttänjd, utdragen; (ibl. nära:) pedantisk, formalistisk, formell. **-stöp|a** ꞷ; -ning (med plur.). Egentl. o. ofta bildl. *S-a om kulor.* — *Vill, att alla människor skola s-as om, o-as i samma form S-a om de verkliga händelserna, så att de bli mer dramatiska* ~. *Hagbergs ändringar och o-ningar av Thomanders form* ~ A. Österling **Syn.** omskapa, (om)ändra (ꞷ), ombilda. **-stört|a** (ꞷ); -are; -ning (-en, -ar; -slust(a) m. fl.). Mest bildl. **I.** Vanl. verbformer. **1**) *Andra gången utvecklade sig fallskärmen endast till tre fjärdedelar och var nära att o-a Jörgen.* Vanl. bildl. äro: *Där troner s-as om och* ~. *O-ade troner.* **2**) *Som söka o-a det bestående. Välva samhällso-ande planer. De mest o-ande idéer, som på länge framträtt inom filosofien.* **II.** Verbalsubst. **1**) *Riksdagen, som har ett för en sann (samhälls)o-are outhärdligt sätt att kallgrina åt de mest upphetsande brandtal. En o-are inom vetenskapens domän.* **2**) *Den o-ning i alla förhållanden, som skilsmässan från Sverge måste medföra* S. Lagerlöf. *Jag har varit med om många o-ningar och* ~ Öv. fr. Essad Bey. — *Ingen lättsinnig o-ningslust(a), utan* ~. *Som* ~ *påverkats av tidens o-ningsläror* Verner Söderberg. *De unga o-ningsmän, som* ~. *O-ningsparti. Välva o-ningsplaner. Då* ~ *50-talet för svenska skolan var en fullkomlig o-ningstid* Sigfr. Almquist. *Det stora o-ningsverk, som lade tsarväldet i grus och spillror* T. Segerstedt. **Syn. I.** (kull)störta (ꞷ), kullstöta ꞷ, kullslå ꞷ, (kull)välta (ꞷ); vända upp o. ner på, störta överända, revolutionera; **II.** (o-are:) revolutionär, revolutionsman, anarkist, bolsjevik, upprorsman, upprorsmakare, ibl. insurgent; (o-ning:) omvälvning, revolution, statsvälvning, våldsam förändring.

-surr|a ꞷ; -ning (med plur.). **1**) Mest fri form. *S-a om paketet bättre! O-ad med ett snöre.* **2**) *O-ad av tusentals flugor.* **-sus|a.** Skönl. Egentl. o. bildl. *På en vindo-ad udde* Arv. Hj. Uggla, öv. *Ej mer o-as du av västanfläkt* Har. Jacobson. *En kulle* ~ *o-ad av sägner från* ~ Hj. Procopé. **-svalla.** Skönl. *O-ad av oceanen(s vågor).* **-svarv|a** ꞷ, -ning Egentl. o. bildl. **-svep,** -et, =; [-sfritt (skr.)]. Vanligast i obest. plur. *Tala ut människa, och kom icke med o. i oändlighet! Gå rakt på sak(en) utan (alla) o. Bruka, göra o. och undanflykter.* — *Och han tillstod o-sfritt sina antipatier för* ~ T. Fogelqvist. **Syn.** omständighet(er), omväg(ar), undanflykter. **-svep|a** ꞷ; -ning. *S-a om ngn en filt, väl om sig l. om sig väl. O-t av blåa rökelsemoln* ~ Ellen Wester, öv. — *Gravtystnad o-te dem, hitin trängde intet ljud* ib. *En allt o-ande, obetvinglig sömn* ~. Öv. fr. Gontscharow. **Syn.** (in)svepa (ꞷ). **-sving,** -et. Skr. *Ett oerhört religiöst o. är under förberedelse. Samtidigt som detta o. skedde i den allmänna meningen* E. Hedén. **Syn.** (om)svängning, omslag. **-svir|a** ꞷ; -ning. Mest fri form. *Var* ~ *hela veckor och s-ade om med hertigens folk* Hans Cavallin, öv. **Syn.** festa l. leva o'm. **-sväng|a** ꞷ; -ning (med plur.). T. e. **1**) Mer egentl. *S-a om med ngn (i dansens virvlar). Han s-de (sig) rappt om, så att han* ~. *Plötsligt s-de han om (med) motorcykeln och kom åter allén upp.* **2**) Bildl *När konjunkturerna en gång s-a om. Att man inom affärsvärlden väntar sig en o-ning till det bättre. Hastiga o-ningar i temperaturen,*

lynnet, sympatierna, tänkesätten. En verklig konjunkturo-ning. **Syn.** (o-ning:) (för)ändring, omsving, omkast, omkantring. **-svärm|a** ɷ. Egentl. o. bildl. **1**) Fri form. Mest bildl. *S-a om i månskenet.* **2**) Blott fast form l. 'svä'rma om'. *De små ~ skärvita blommorna o-as av bin och ~. Kajorna, som o-a Uppsala domkyrkotorn. — O-as av främlingar. En skara skrattande flickor o-ade deras bord. En (av friare) o-ad ung flicka.* **-sväv|a** ɷ. Jfr föreg. **1**) *S-a om i dansens virvlar.* **2**) *Kristus sitter på sin tron, o-ad av änglar. O-ad av drömmar. Som så mycket annat o-at av ett visst dunkel. Upprorets andar / klostret o-a* Aline Pipping, öv.

-sy ɷ; -ning. *Sy om de äldre barnens kläder, så att de passa åt de yngre. En vit klänning, som modern o-tt åt henne av sin. Att samhällsformer, trossatser och opinioner lätt nog bli urväxta kläder, som måste o-s.* **-syn.** Skr. Jfr omse. *Maskinen behöver (en) o. Överste Lindbergh gav på måndagsförmiddagen sin flygmaskin en grundlig o. vid Hägernäs ~* 1933. **Syn.** till- l. över- l. eftersyn. **-så** ɷ; -dd (-en). Lant. *O. ~ delar av rågfälten* 1917. *I en del fall ha med höstsäd besådda fält blivit o-dda med vårsäd* 1931. *Måste o. 8 tunnland på Källhagen, där det icke varit tjäle och rågen gått ut under vintern. — Rovfröet kommer nu vackert upp efter skedd o-dd* 1918. *Någon o-dd på de av jordlopporna härjade områdena har ej förekommit* 1917. *Göra, verkställa o-dd.* **-säg|a** ɷ; -ning (med plur.). Särsk. i smtl. även 'omsäja'. Fri form vanligast. *Säg om det en gång till, men tydligare! O-ningar, som tynga framställningen och ge den ett senilt drag.* **Syn.** upprepa, repetera, ta o'm (en gång till). **-sä'nder,** adv. Se om[2] B II 4 a. *Det går väl en dag o. för mig också* Birger Sjödin.

-sätt|a ɷ; -ning (-en, -ar; -sbelopp m. fl.) se särsk. III. **I.** Mer egentl. **1**) *S-a om, o-a en mur, en kakelugn. Vi ska ha kakelugnso-ning i sommar. Bävernsgränd o-es med fältsten å körbana och trottoarer* 1905. **2**) *S-a om ett extra omslag kring en bok. S-a om sig en schal.* **3**) *S-a om plantor. Vi får s-a om, o-a kaktusen i större kruka i vår.* **4**) *S-a om, o-a kranen för duschning.* **5**) Boktr. *Har det insmugit sig något fel, måste hela raden s-as om. Omsatt till större bredd. Novalis' Hymnen an die Nacht, som i prosasättning verkar något floskulös, blir en helt ny uppenbarelse, när den o-es som fri vers* A. Österling. **II.** Friare. Nästan endast fast form. Jfr III 2 a. **1**) *Levande kraft o-es i spännkraft.* **2**) *Mineraloljorna ~ äro oförtvålbara, d. v. s. de kunna ej o-a sig med alkali.* **III.** Bildl. **1**) Även fri form. **a**) *Lånet skall s-as om, o-as i morgon* förnyas (vid lånetidens utgång). *Du glömmer väl inte (växel)o-ningarna? Fastän jag bestämt försummat s-a om vår kvartslott [på klasslotteriet]* Ejnar Smith. — *O-ningslån, -provision, -summa, -växel.* **b**) I fri form ngt vard. *S-a om pengar* förslösa. **2**) Fast form. **a**) *Då kronpriset o-es i mark och penni. Han kunde icke få någon ro, förrän han omsatt sina rikedomar i jord* Öv. fr. Pearl Buck. — *O-a ord, sina planer i handling. O-a i energi. O-a (ngt) i praktiken. [På G. af Geijerstam] har Skansen gjort intrycket av en stor 'folklig dikt, omsatt i realiteter'. Just det intryck jag ville giva* A. Hazelius. *Denna gallimatias har ju måst o-as i en smula mer gripbara former.* **b**) Handels. *Asea gledo efter kupongtagningen tillbaka några kronor och omsattes ned i 115:* — 1929. *Affären o-er årligen (varor) för omkr. 100,000 kr. De mig tillsända varorna skall jag göra mitt bästa att o-a. — Att största delen av apotekets o-ning härrör från ~. Frågan om införande av särskild skatt på o-ning av choklad och andra sötvaror* 1933. *Ökad, minskad, stor, liten o-ning. Rask o-ning i ull, på råvaror. Affärerna voro små och o-ningarna blygsamma. Årliga o-ningen överstiger, uppgår till 200,000 kr. En o-ning, som med 30,000 kr. översteg fjolårets. Totalo-ningen på börsen uppgick till ~. — Såväl skuld- som o-ningssaldot. (Varu)o-ningsskatt.* — Även bildl. *Där är rask, livlig o-ning på regeringar, på ledare.*

Syn. I. 1) (nedriva ɷ o.) uppsätta ɷ på nytt; (uppriva ɷ o.) på nytt stenlägga l. -sätta; **2**) omsvepa ɷ; **3**) omplantera ɷ, omflytta ɷ; **4**) omställa ɷ; **5**) (uppbryta ɷ o.) sätta på nytt; **II.** ändra (till); **III. 1**) **a**) förnya (o. verkställa avbetalning på); **b**) förslösa, göra över med; **2**) **a**) omplacera, omräkna i, ersätta med, överflytta till; **b**) avyttra, avsätta, låta byta ägare, göra affärer i, föryttra; (rask o-ning:) livliga affärer l. ibl. raskt ombyte l. snabb omväxling.

-ta|(ga) ɷ; -g (-et, =); -gning (-en, -ar; -stecken). **I.** Vanl. verbformer. Mest fri form. **1**) *Inte nå att ta om trädstammen med armarna. Jag blev så glad, att jag tog om Mimmi* (tog henne i famn) Alta Dahlgren. **2**) Upprepa, repetera; ibl. ge dakapo. *Ta om det där en gång till (men tydligare)! Ta om (ngt) från början.* **II.** Subst. **1**) Fackl. Mest konkr. *Hon gjorde öglor och omtag av banden över sina fingrar* Karin Jensen, öv. *Mörkbrun promenadsko av boxkalv med omtag av krokodilskinn. Halsomtag och mössa* till sportdräkt. **2**) *O-gningar och hackningar fördärvade föredraget. — Musikaliskt tecken, som anger o-gning (repristecken).*

-tal; ⌈-spronomen], -a ɷ; [-an]. **I.** *I tilltal kallade jag honom pappa, men i o. han* Hj. Bergman. *Då ordet [fader] vid o. användes utan bestämningsord o[ch] ensamt ~, säger man i våra dagar alltid »far»* SAOB. *De*

flesta människor kände varann, åtminstone av o., och ~ Per Hallström. — *Personligt o-spronomen.* **II.** O-a. **1**) Fri l. fast form. *Det måste jag t-a om för honom. T-a om för mej vad du har på hjärtat! T-a om någe nytt!* ibl. = skulle de vara någe nytt?, kom med något bättre! — Ofta = skvallra l. avslöja. *De ska ja t-a om för mamma! De får du inte t-a om för någon! Rör du mig, t-ar jag om det för hela kompanit, sa trumman till trumslagarn. Det kommer jag inte att o-a i föredraget.* **2**) Fast form. Ofta = tala om. **a**) *Jag har hört o-as, att* ~. *Brackan är inte tilltalad, endast o-ad. Vars make historien ej vet att o-a. En av de största utvandringar, som o-as i vårt folks historia. Den nyss o-ade mannen lyckades emellertid i tid göra sig osynlig. O-ad, o-t för sin duglighet. Med lovord o-ad.* **b**) Skr., sälls. *Föremål för en sådan uppmärksamhet och o-an, att* ~ Herm. Rydin. **Syn.** (om)nämna, ibl. rapportera l. skvallra, (o-ad ibl.:) bekant, berömd, prisad; se f. ö. berätta.

-tank|e, -en l. (vanl. mer skönl. l. åld.) **-tank|a,** -an. **1**) *Ha o-e om* ~. *Med (stor) o-e och försiktighet. Huru där överallt rådde samma ordning och o-e* H. Hildén. *Däremot ägnades all o-e åt jordbruket, som* ~. *Lökar och skott, som krävde o-e de också* H. Hultenberg, öv. *Intet, till vilket icke hennes o-e sträckte sig. Och en o-e om sig själva, som* ~ E. Hedén. *Denna form av statlig o-e* Sven Haglund. *Gamle kungen tackade kärrt för vänliga o-en, men* ~ Mari Mihi. **2**) *På detta använder jag min tid och o-a* V. Benedictsson. *Och jag tackar Er, Sir, för er o-a om min gosse* Strindberg, öv. **Syn.** se omsorg. **-tapetser|a** ɯ; -ing (med plur.). *Vi ska få o-at i barnkammarn, få rummet o-at.* **-tapp|a** ɯ; -ning (med plur.). T. e. öl, vin. **-tent|amen;** -er|a ɯ (-ing, med plur.). **-tjat|a,** vard. Jfr tjäta om. *Den så ofta o-ade kårbalen* Ergo 1927. **-tolk|a** ɯ; [-are]; -ning (med plur.). *Sektens lagbok, som allegoriskt o-ade koran* ~ Nord. Fam.[2] *Uppriktigt sagt missförstår hon, o-ar* ~ Stina Aronson. *Man kan o-a det så:* ~ Frans G. Bengtsson. *Fritt o-ad på svenska.* — *O-arnas skara* ifråga om litteratur. — *En ganska långsökt o-ning av texten* R. Steffen. *Fria o-ningar av gamla indiska legender* Knut Hagberg.

-tragg|(l)a ɯ; -ling l. -ning (med plur.). Vard. *När han nu* ~ *ideligen t-ade om samma sak* N. Selander, öv. — *Den här frågan borde väl nu vara så pass o-lad och utredd, att* ~ Paul Lundh. **Syn.** 'omtugga' ɯ. **-tryck;** -|a (-ning, med plur.). **1**) *Det har till och med sagts, att ett blott o. [av De romerska antikviteterna] skulle vara till förmån för det akademiska studiet* J. M. Sundén. **2**) *Intet av detta hölls värt att t-as om* Per Hallström. *O-as, bli inte längre o-ta i Sverge. I min härframför o-ta genusskrift från 1892* E. H. Tegnér **-tugg|a** ɯ; -ning (med plur.). **1**) Egentl. *Varvid maten uppstötes och o-as på nytt.* **2**) Bildl. *Ständigt t-a om samma sak.* **Syn. 2**) omsagga ɯ, omtragg(l)a ɯ, 'idissla', upprepa l. repetera (till leda). **-tuml|a** ɯ. **1**) Huvudbet. Mest fri form. *T-a om (med ngn) i gröngräset.* **2**) Part. perf. Mindre vanl. Jfr förtumla. *Han kände sig o-ad i hurudet, men* ~ Birger Sjöberg. **Syn. 2**) vimmelkantig, (huvud)yr. **-tumm|a.** Vanligast i perf. part. *Och lade sin hand på en liten o-ad volym. O-ade gamla mynt.* **-tvist|a;** -bar; -lig. Jfr 'tvi'sta om'. Mest i perf. part. o. i adjektiven. *Saken kan o-as. En (mycket) o-ad fråga.* — *Mindre o-bara äro de skyddsinrättningar, som* ~. *Detta näppeligen o-bara förhållande* L. Tingsten. — *Hjältedaterna ha i åtskilliga fall varit minst sagt o-liga* I. Lo-Johansson. **Syn.** (o-ad:) omstridd; (o-bar:) tvistig, tvivelaktig, dubiös, (mkt) diskutabel, osäker. **-tvål|a** ɯ; -ning. Märk det bildl., vard. *Huru Cicero på sin tid o-ade Roms störste bolsjevik, Catilina, för dennes oförsyntheter* E. Lampén. **Syn.** ta i upptuktelse, tilltvåla ɯ.

-tyck|a ɯ; -t (-are; -het). Finita former nästan alltid fria. **1**) *T-a (bra, illa) om ngn. Va t-er du om honom? En var t-er om sitt. T-a om sig* ibl. = trivas. *T-a om dans, frukt, att dansa. De t-a om varandra* älska. *T-a om ngns sällskap. Jag t-er bättre, mer om dem för var dag. Bäst, mest skulle jag t-a om, att du* ~, *ifall du ville* ~. (T-er ni illa om aktuarien? —) *T-a om och t-a om!* A. Mörne. **2**) *Han är mycket o-t av sina lärjungar, i läroverket. Bli o-t av alla. Allmänt o-t för sitt naturliga sätt. Illa o-t. Ett o-t skämt. Som utgöra insektens o-taste viloplats* Gust. F. Steffen. *Mästarens o-taste verk.* — *Spelen behöllo dock sin o-thet* E. Hedén. *I o-thet tävla med* ~ Nord. Fam.[2] **Syn.** finna behag i, ha tycke l. förkärlek för, gutera, ha smak för, vara förtjust i, älska, fästa sig l. vara fäst(ad) vid, vara kär l. förälskad i, avhålla ɯ, (högt) värdera, (ibl. nära:) avguda, tillbedja, svärma för; (t-a mer om) föredra(ga); (o-t ibl.:) avhållen, eftersökt, fjäsad, beundrad, tillbedd, värderad, uppskattad, på modet, populär, modärn. **-tyd|a** ɯ; -ning (med plur.). *O-a allt man säjer (till det värsta). O-ningen av gamla namn i folkmun* M. P:son Nilsson. **-täck|a** ɯ; -ning. *T-a om (i) drivbänkarna (med nya halmmattor). O-ning av taket å församlingens kyrka med sågad spån.* **-tänksam,** -t, -mare; -het. *Under min väntans tid* ~ *var Strindberg hela tiden god och o. mot mig* Harriet Bosse. *På en enda gång förvandlats från ytliga flickor till o-ma husmödrar* V. Berger. *Nära nog petigt o. Slösa den ömmaste o-het på ngn. Tack för din o-het (om oss)!* **Syn.**

omtänkt, hänsynsfull, försiktig, omsiktsfull, 'uppmärksam', full av omtanke, ibl. påpasslig l. vaksam. **-tänkt;** -het. Sälls. för föreg. **-tävlan** idrotts. **-töckn|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -speriod m. fl.) Mest bildl. **1)** *I ett var hela nejden o-ad* insvept i (ett) töcken. **2)** *Sedan en skål haschisch o-at deras sinnen* Öv. fr. Essad Bey. *O-ad av ruset. Samt en ständigt (sprit)o-ad f. d. skomakare. (Sprit)o-ade hjärnor. Som rätt snart o-ades av konjaken, värmen och röken* E. Didring. *Han såg rött för ögonen* ~, *blicken o-ades* Py Sörman. *Den svåra sjukdomen hade o-at hans eljest så klara huvud, hans tankar. Att Gud fader o-at hans förstånd* Fr. Persson. *Sörjde, tills hennes sinne o-ades* E. Lampén. — *Ömsom kramper, ömsom o-ning och förvirring* R. Lagerborg *Ett tillstånd av stark o-ning och slöhet. O-ningstillstånden [vid sömnsjukan] äro oftast förenade med* ~ Hygiea 1921.

-vacciner|a ɴ; -ing (med plur.). **-val.** Dels = nytt val, ny valprocedur; dels = återval. *O. förestår i andra valkretsen* — *Stå under o. Hans o. är tryggat, ty* ~. **-vandl|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -sprocess m. fl.). Ofta fackl. **1)** *Som erfordras för att o-a ljudvågorna till ljusvågor. Att de gröna växterna äga förmågan att o-a oorganiska ämnen till organiska* Gust. F. Steffen. *I förmultning stadda eller till mull o-ade djur eller växter* ib. **2) a)** *Fettet bildas helt visst inuti plasman under o-ing av kolhydrater eller* ~ B. Jönsson. *Genom inre, kemiska o-ingar* B. Lidforss, *Ellen Gleditsch, Radioaktivitet och grundämneso-ing* 1925. — *[Fältspatens] praktiskt viktigaste o-ingsprodukt är kaolin* Nord. Fam.[2] **b)** *Det är från 1830 och fram till 1864, som det svenska samhället genomgår sin stora o-ing. Barbarikets o-ing till kulturland* A. Blanck. *Minnets värld* ~ *oåtkomlig för tidens skiftningar och o-ingar* Hj. Lundgren. — *Det gamla trevliga Lagårdslandets o-ingsprocess till tråkigt grosshandlar-Östermalm* C. G. Laurin. **Syn.** (om)ändra (ɴ), omdana, (i grund) förvandla, omstörta; (o-ing ibl.:) metamorfos, växling, omskiftelse. **-varta'nnat,** ett. Skr. *Bland markbetäckningens o.* Paul Rosenius. *Gledo bort och förtonade sig i ett töcknigt o.* E. Kihlman, öv. **Syn.** virrvarr, huller om buller. **-veckl|a** ɴ; -ing.

-vik|a ɴ; -ning (med plur.). *Och arken o-as över en linjal l. d. [Hatt] med o-t, kantat brätte* P. U. Bergström. *Herrhatt med o-t kant.* **-vingel.** Ett 'bud' i vira *Gå hem i o.* **-vir|a** ɴ; -ning. *V-a om ngn, sig en schal. Knäck i strutform, o-ad med tjockt vitt papper. En oblekt cigarr med täckbladet löst o-at.* **Syn.** omveckla ɴ. **-virvl|a** ɴ. *Några av Rezniceks dansande par, v-ande om i glad kättja* R. Schildt. *Oktoberstormen, som v-ade om (bland) löven* ~.

-visp|a ɴ; -ning. *V-a om i kastrullen, med en trästicka, (i) gröten, innan man tar in den.* Även bildl. *Det var, som om de gångna månadernas upplevelser v-at om i hans hjärna, och* ~ A. Sörlin. **-vittn|a.** *Hundägare ha o-at, att* ~. *I direkt strid mot vad som o-ats av* ~. *Det har ofta o-ats vilket utomordentligt intryck detta tal gjorde* S. Gabrielsson. *Den kroniska svälten därnere är ju o-ad* ~. *Det är också mångfaldigt o-at, att* ~ B. Risberg. **Syn.** vittna om, avlägga vittnesmål om, (med vittnesmål l. vittnen) (be)styrka, som vittne berätta l. intyga l. betyga. **-vrid|a** ɴ; -ning (med plur.). *Vred om strömbrytaren (på lampan) för att få ljus i saken. När han hört nyckeln v-as om i låset. V-a om kranen (åt fel håll). Ta ngn i kalufsen och v-a om. V-a om näsan på ngn.*

-vård; -a; -nad (-en; -sinstinkt). **1)** *Det var mer än o., jag tyckte mig omhuldad* Alb. Engström. **2)** *Väl o-a det som är en anförtrott. Hans o-ande värdskap och naturliga hjärtlighet* G. Didrikson. *En väl o-ad trädgård.* **3)** *Fingo växa upp utan moderlig o-nad. Att hon stått under Sofia Albertinas o-nad* ~. *Deras behov av medkänsla och o nad. All o-nad till trots. Ha o-nad om ngn l. ngt. Tog honom* ~ *strax själv under sin o-nad* ~ Har. Hjärne. *Gav honom den första o-en* ~. *Utan föräldrao-nad. Bondkvinnans medfödda o-nadsinstinkt om det hjälplösa* Elis. Wærn-Bugge. — *De glänste av rykt och o-nad* Pär Lagerkvist. — *En smula o-nad om gravarna. [Varigenom museet] av samhällets alla klasser borde kunna påräkna huld och o-nad* A. Hazelius. **Syn.** (o-nad:) vård(nad), (om)skötsel, tillsyn, eftersyn, omtanke, försorg, omsorg, (om)huld(an). **-väg.** **1)** Egentl. *Ta, göra en (lång) o., en o på flera mil. Ta o-en utefter sjön. Skrittade en o. ned till* ~ E. Lieberath. *På en o., o-ar ta sig fram till huvudstaden. Nej, vet du, det blir (en) o. (för dej).* **2)** Bildl. *(Upp)nå ngt på o-ar. På o-ar få veta, att* ~. *Efter många o-ar och slingerbultar kom han så fram med sitt ärende.* **Syn.** krokväg; (på o-ar ibl.:) indirekt, gm mellanhänder, på smygvägar; (ibl.:) omsvep, krumbukter. **-väg|a** ɴ; -ning (med plur.). **-välj|a** ɴ; -ning (oftare 'omval'). Dels = återvälja, dels = göra o'm ett val. *Nästa gång blir han säkert icke omvald. V-a om hela styrelsen.* **-vält(r)a** ɴ. **-välv|a** ɴ; -ning (med plur.). *Råka v-a om en soppskål.* — *Han gick ej ut för att o-a hela tyska riket, utan för att återupprätta protestantismen i Nordtyskland* Har. Hjärne. *Den nyaste tidens allt o-ande teknik* Oscar B. Nelson. — *O-ningar i naturen och människolivet. En fullkomlig o-ning av det bestående Ryssland* 1917. *En hastig o-ning i den litterära smaken* Karin Hirn, öv. **Syn.** (om)kull-

stjälpa ɯ, kullvälva ɯ; omstörta, kullstörta, (plötsligt l. våldsamt o.) i grunden förändra.

-vänd|a ɯ; -bar; [-are]; -else (-n, -r; -arbete m. fl.); -ning (med plur.). **I.** Vanl. verbformer. **1**) Nästan endast fri form. **a**) Trans. *V-a om två blad i sänder. V-a om bladen, noterna (åt en pianist). Vem har vänt om tavlan (, så att baksidan kommit utåt)? V-a om det ena kortet efter det andra.* — Ofta friare o. bildl. *V-a om ett nytt blad i sin levnads bok. V-a om förhållandet. Ska vi försöka att v-a om ordningen mellan termerna? V-a om ett argument, så att det motbevisar i stället för att bevisa. V-er man om satsen, får man* ~. — *Ordet blir likadant, även om det o-es.* **b**) Intr. *Ännu är det tid att v-a om* egentl. o. bildl. *V-a tvärt om. V-a om på halva vägen. V. om (från dina villostigar), innan det blir för sent! Just då pistongen v-er om för att gå tillbaka.* **c**) Refl. *Hon v-e sig hastigt om och stod öga mot öga med* ~. *V-a sig om för att gå. Hon kastade en medlidsam blick på honom, v-e sig om på klacken och var försvunnen. Man v-er sig om (för att se) efter mig, när jag går med den käppen.* — *Men lyckan v-er sig ofta underligt om* Sv. folksagor. **2**) Blott fast form. Ofta bibl. Trans. o. refl. Jfr även II 1 b. *Den som o-er en syndare från hans villoväg* Bibeln. *Fara ut att o-a hedningar. Han verkade där som missionär och o-e många. O-a sig från sin ondska, synden, ett syndfullt liv, till Herren. Om I icke o-en eder och bliven såsom barn* Bibeln. — *Och sedan blir det att o-a sig till den allena saliggörande bolsjevikiska brottslingstron.*

II. Avledningar o. part. **1**) Part. perf. (ofta som adj. l. subst.). **a**) *I o. ordning. På o-a vägen, viset. Stå i omvänt förhållande till* ~. *Men nu är förhållandet (just) det o-a, omvänt. Han var som en o. hand* alldeles motsatsen mot nyss l. d. **b**) *De o-a. En o. syndare. Nyomvänd.* **c**) *Satsen, metoden är icke o-bar.* **2**) Mest till I 2. *Tills han för kort tid sedan dykt opp som o-are nere på fiskläget* Hans Larsson. **3**) Till I 2. *Hos vilken Guds ande fått verka en sann o-else. En syndares o-else till Gud. Åsiktskriser, som lätt kunna giva anledning till namnet o-else* N. Söderblom. *Dessa författaro-elser* 1921. *Tvångso-elser. Från parti till parti gick åt vänster hans färd; / upphöjelsen var väl o-elsen värd* Alfr. Fjelner. — *Resultatet av o-elsearbetet. Mathilda Roos' religiösa o-elsebok Genom skuggor* Henry Olsson. *Vid denna tid stadd på o-elsefärder i västern* V. Rydberg. *Motstå alla o-elseförsök. Varit föremål för katolikernas o-elsenit. Det påbegynta o-elseverket. Och utövade vidsträckt o-elseverksamhet bland* ~. **4**) *Detta är ju rena o-ningen till det du sa nyss* motsatsen. *O-ningsgåta* palindrom.

Syn. I. 1) **a**) vända på; vända upp o. ner l. ut o. in l. bakfram, omkasta (ordningen) ɯ, omflytta ɯ, slå o'm, invertera; ibl. vränga; **b**) vända (o. gå tillbaka); **c**) göra helt om l. en vändning; **2**) övertyga (om villfarelse), föra till Gud, göra till kristen, göra proselyter, förmå att övergå till sin religion; (o-a sig:) överge (synden, sitt förra liv, en lära man hyllat) o. omfatta en annan (tro, mening o. d.), 'bättra sig'; **II. 1**) **a**) motsatt; **b**) ibl. konvertit; **3**) (ibl.:) pånyttfödelse, befrielse från synden, frigörelse från syndens väg, (bot o.) bättring.

-värder|a ɯ; [-are]; -ing (-en, -ar; -smani m. fl.). Fast form vanligare. **1**) *Du måste nog v-a om egendomen, innan du kan ge en tillförlitlig siffra.* **2**) *En vis, som o-ar tingen* J. Tegengren. *Inga dogmer lämnas orörda, varje traditionell sanning betvivlas, diskuteras och o-as* J. G. Andersson. *Ett ständigt o-ande av alla värden. [G. Brandes] är nu en ensam och bitter man, som, själv en stor o-are, blivit o-ad* Georg Christensen, 1924. **Syn.** sätta nya värden på, göra en ny värdering; uppskatta på ett helt annat sätt l. efter nya normer l. utgångspunkter. **-värld,** -en. Mest i best. form. Skr. Även rent konkr. (om personer o. d.). *Kände sig* ~ *väl tillfreds med sin o.* A. Mörne. *Kände sig mer främmande för sin närmaste o. än någonsin* Maur. Hellberg. *Att avbryta alla förbindelser med o-en* Fröding. *Och tappade plötsligt även detta intryck av o-en, liksom en somnande fäller en bok ur handen* A. Mörne. **Syn.** världen omkring en, (den) omgivande värld(en), omgivning(en) l. omgivningar(na), miljö(n). **-värn|a** ɯ. Skr. Ofta även värna om. *Svensk-österrikiska föreningen* ~ *vilken tagit till uppgift att vårda och o-a kulturella förbindelser mellan Sverge och Österrike* 1926. **-värv|a,** -de, -t, -as. Egentl. o. bildl. Ofta skr. *Lågan får icke o-a kastrullen. Lågorna hade ännu icke o-t hans borg* Agnes v. Krusenstjerna. *O-d av eld och rök. Det gudaskymningens mörker, som o-de världen 1914* Tor Andræ. *Det stora okända, som o-er oss på alla sidor* T. Segerstedt. *Där oss frestelser o-a, / som* ~ Ps. 565. *Hade snart o-t mig med en häxdans av ord* H. Gyllander. *O-d av (idel) fiender, av svårigheter.* **Syn.** se kringvärva. **-väv|a.** Mest skönl. *En nejd, o-d av sägner* omspunnen. *De bittraste fakta o-er han med sin lekfulla stilkonst* E. Hornborg. **Syn.** kringväva.

-växl|a ɯ. Trans. o. intr. Egentl. o. bildl. *V-a om mark i kronor, guld i sedlar. V-a om (och gå in) på ett nytt spår* även bildl. *O-a med sin verksamhet, med sysselsättning(ar). Ljus och mörker v-a om, o-a och skifta beständigt. Lyckan o-ar lätt, v-ar lätt om. Bäst att låta nöjet o-a med arbete. I öknen, där dagens solhetta o-ar med stark*

nattlig kyla. **Syn.** (låta) växla, skifta (o'm), ombyta ꞷ, avlösa(s av), alternera, variera, (för)ändra(s), vara föränderlig. **-växlande.** Ofta adj. o. adv. *Med o. lycka. Utbildningstiden är treårig med o. land- och sjötjänstgöring. Veckan har varit ovanligt o. och trevlig. En synnerligen o. läsning. Bibelstudie- och diskussionsmöten o. med* ~. *Bo o. i staden och på landet.* **Syn.** se föränderlig; (ibl. nära:) brokig, (om)växlingsrik, livlig, underhållande; skiftesvis, växelvis, alternerande, ibland ~ ibland, än ~ än. **-växling,** -en, -ar. **I.** Enkelt. Märk bl. a. *Vänta o. i vädret. Årstidernas o. Att det kunde vara lustigt med någon liten o. i kosthållet* Dan. *På det sättet blir det ju ändå någon o. (i det enformiga arbetet). Söka o. (ute, i uteliv). Förresten är o. av arbete den bästa vilan* N. Söderblom. *För att bereda dem en behaglig o. Till o. För o-s skull.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) Fackl. *Alla lagliga betalningsmedels fria o-sbarhet i guld* Nord. Fam.[3] **2**) *Under sitt o-srika, brokiga liv. Blir* ~ *ej trött att gå denna o-srika väg* Jon. Reuter. **Syn.** se växling, ombyte. **-ymp|a** ꞷ; -ning (med plur.). **1**) *Där de gamla fruktträden börjat o-as med ädlare sorter* ~ G. Leufvén. **2**) *O-ning sker vid besiktningen, därest ympningen icke slagit an* omvaccinering. **-ändr|a** ꞷ; [-are]; -ing (med plur.). *O-a, ä-a om en klänning. Ä-a om belysningen, systemet. Allt detta behöver (grundligt) o-as, innan vi kunna ta itu med* ~. — *De ryska samhällso-arna* Vera v. Kræmer. — *Kräva (vittgående) o-ingar i undervisningen, i samfundslivet. Vidta o-ingar i* ~. *O-ingarna visade sig föga lyckliga.* **Syn.** (för)ändra, vidta (för)ändringar i, skifta (om ꞷ), omdana, ömsa, (om)växla (ꞷ).

Omagnetis|k; -erbar. *O-k metall såsom mässing.* — *Att ett stål hållande 25 procent nickel var nära nog o-erbart vid vanlig temperatur upp till* ~ Sv. Arrhenius. — **Omak,** -et, [ꞷ]; -|a[1] (-ade, [-as]). **I.** Subst. *För honom behöver du inte göra dig något (särskilt) o., han är hemtam i huset. Ursäktar sig för det o han gör, åstadkommer. Göra stort o. Om det kan ske utan (större) o. Med risk att vålla dig o. och* ~. *Vad lite kan göra o., sa fan, fick en igelkott i ögat. Angelägen om att förorsaka minsta möjliga o. Och att dessa tvister alltid medfört mycket o. Som jämt hade besvär och o. med ungarna* Paul Lundh. — *Den enda, som gjorde sig o-et att säga farväl. Underkasta sig o-et att* ~. *Det fick jag för o-et! Värd det lilla o-et. Om vi ändå gjort oss det o-et att se efter!* Bror Hillgren. *Gjorde sig det stora o-et att* ~. — *Förutom detta gjorde han mig tusen och ett o.* ~ Stina Aronson. **II.** Verb. **1**) Trans. Mindre vanl. *Jag vill icke o-a gott och beskedligt folk* C. J. L. Almquist. *Endast störd och o-ad av bestyr och tjänsteåligganden* Ruben Berg. **2**) Refl. Huvudanvändningen. *Tänk, om bönderna inte o-ade sig med att föra varor till staden! Sådant vill jag verkligen inte o-a mig med. När de riktigt o-ade sig för det. Icke ens kantorn o-ade sig till kyrkan denna dag* R. Nordenstreng, öv. *De var snällt, att du o-at dig hit. [Att han] denna dag o-at sig och gjort hemmansägaren den äran* S. Dahllöf. **Syn. I.** möda, besvär, olägenhet(er), tråk(igheter) förtret(ligheter), trakasseri(er), förargelse; **II.** besvära (sig), göra sig mödan (att).

— **Omaka**[2], =, =. Mkt vanligare än jakad form. **1**) Egentl. *Va nu! skorna ä ju o.! En o. känga, vante. Gå med o. handskar. O. glas, porslin, servis. I sin illa medfarna vagn, med o. vagnshästar* Fr. Böök. *De fattiga, o. möblerna i rummet* J. W. Nylander. **2**) Bildl. *Den löjliga, o. figur jag gör bland dessa halvvuxna elever* Elin Wägner. *Man kunde inte se ett mera o. par. Det o. äkta paret. Aldrig har jag sett två så o. äkta makar som* ~ Hj. Söderberg. *Di ser allt en smula o. ut. I ett o. äktenskap med en konvenansfigur* K. Warburg. *De båda i flera avseenden o. människorna* Jon. Reuter. *Till denna mannakraft var ansiktet så o., som om* ~ Maj Almquist Lorents. **Syn.** osammanhörig(a), oparig(a), avvikande, sinsemellan (helt) olika, disparat(a); (ibl.:) udda, överbliven; (ibl. nära:) osymmetrisk, högst skiljaktig, oförenlig, olikartad, 'främmande', heterogen; (ibl.:) varandras motsats(er), som inte gå ihop l. harmoniera. — **Omal|d** l. **Omal|en,** -et. *Största delen av säden ännu o-d, o-en. Den svarta senapen försäljes mycket o-en* ~ B. Jönsson. *Kanel, o-en* Tulltaxan. *O-na nejlikor.* — **Omanad.** Mest skr. *Även hästarna tycktes ana närheten av vatten och gräs och ökade o-e traven* Ax. Klinckowström. — **Omanglad.** — **Omanlig;** -het. *O. klagan. Något vekt och o-t i hållningen. Fann det o-t att gripa till bönboken* ~. **Syn.** veklig, pjunkig, (alltför) blödig. — **Omark,** -en, -er; -ssaga m. fl. Ofta skönl. *O. och allmänning. Här är o. och vildbygd* Ax. Ahlman. *O. till åker* ~ *lagd* O. Thunman. *Björkarnas död är tecknet på o-ens seger. Genom* ~ *Danmarks allmännings o-er* Gust. Cederström. *Väldiga, milsvida o-er. Som strövade omkring i o-erna.* — *Dit upp till o-slandet* N.-M. Folcke. **Syn.** mark som ej (kan) odlas, steril l. ofruktbar l. o(upp)odlad mark; (ibl. nära:) vildmark, ödemark, ödevidd, öken. — **Omarkerad.** *Platsen är på kartan o. O. vinst.* — *O-e (anlets)drag.* — **Omasker|ad. 1**) Utan mask. **2**) Bildl. *O-at hån* ohöljt. — **Omastad** båt.

— **Omeddelsam;** -het. Mest skr. *Han var tyst och underligt o.* Brita Tigerschiöld, öv. — **Omedelbar;** -het; -ligen (adv.). **I.**

1) *Inför o. dödsfara. O. avresa. Ingå i o. prövning av målet. O-t ta itu med* ~. *Händelsen inträffade o-t före hans avskedstagande. O-t efter supén gick han ned i trädgården, och* ~. *Skottet följde o-t efter, på utmaningen O-t och i ett sammanhang.* 2) *O-t valsätt* ⟩⟨ gm elektorer. *Som o-t lydde under svenske konungen, stodo under hans o-a styre. Rikso-a städer. Den o-a orsaken var emellertid, att* ~. 3) *Hon är så naturlig, så o. Det finnes i Skandinavien rikare och o-are skaldenaturer [än V. Rydberg]* O. Levertin. *Hon har en sådan avundsvärd o-het* V. Benedictsson-A. Lundegårdh. **II.** O-ligen. Blott till I 1 o. 2. 1) *Låt dock ej o-ligen hänga oss, utan* ~*!* John Annell, öv. *Dem domaren icke o-ligen verkställer* Lagen. 2) *I frågor, som därav o-ligen föranledas.* **Syn. I. 1**) genast inträffande, ögonblicklig, ofördröjlig; **2**) som sker utan mellanhand, direkt; **3**) naturlig, impulsiv, spontan; **II.** (o-ligen:) **1**) omedelbart, strax, genast, utan uppskov l. dröjsmål, bums, i rappet, på fläcken l. stunden l. 'skivan' l. stället l. ögonblicket, 'tvärt' (på skivan), med ens, i blinken, på stående fot, oförtövat, ofördröjligen; (ibl.:) i ett sträck, oavbrutet, utan uppehåll, i en följd; **2**) direkt. — **Omedgörlig;** -het. *Är din far fortfarande lika (envis och) o.? Var inte så o. längre som förr* ~. *I den punkten är han (alldeles) o. O-are än någonsin. — Visa en o-het, för att inte säga halsstarrighet, som* ~. **Syn.** obeveklig, (ibl.:) tjurskallig, enveten, envis, halsstarrig, hård(nackad), svårhanterlig, motspänstig, oefterrättlig, 'fanatisk'. — **Omedvet|en;** -enhet(stillstånd). 1) *Allraminst kunde Kristian vara o-en om svårigheterna för honom att* ~ N. Ahnlund. *Därom var han alldeles o-en. Lyckligt o-en om den verkan han gjort. Alldeles o-en om att ha gjort något orätt. Likaså o-na om en åskådare, som* ~ Jane Lindblad, öv. — *O-enhet om vad man själv verkligen vill* ~. 2) *Det o-nas filosofi. Synda o-et. Helt o-et komma att* ~. *En rörelse, som han gjorde alldeles o-et. Med o-et behag. I all sin o-na komik var han* ~ B. Gripenberg, öv. — *Vuxit ut ur den första ungdomens o-enhetstillstånd* A. Mörne. **Syn.** ovetande, okunnig, utan aning om l. känsla av, ibl. obekant (med), som ännu icke vaknat till medvetande; ofrivillig, utan att veta det l. märka ngt, instinktiv, ibl. mekanisk l. maskinmässig.

Ōmeg|a (å-; även -ē-; grav l. akut); [-at, -a]. Sista bokstaven i grekiska alfabetet (ω), 'långt å'. *Ty detta är alfa och o-a vid all trädgårdsskötsel* det första och det sista, det (allra) viktigaste, 'A och O', kärnpunkten, huvudsumman, huvudpunkten.

Omele'tt (å-ätt); -en, -er. En slags lätt, gräddad äggvispning. *En o. utan all stuvning. O. med grönsaker. Skink-, ansjovis-, svamp-, sparris-, räk-, syltomelett. — O-formar. Två små o-lådor med öron av aluminium. O-panna av emalj. O-sparris på burk.*

Omelodi|sk; -ös. *Ett o-skt, halvt skrikande sångsätt, strävt och obehagligt. — Fula, o-ösa läten* S. Barthel.

Ōmen (akut); [ominet]; = l. omina; [-föreställning]. *Det betraktar jag som ett dåligt o. (för vårt företag). Däri ser jag, det tolkar l. fattar jag som ett gott o. Det var ett o.! Oftast uttryckes ominet i satser [som 'När skatorna skratta, kommer det främmande'] Å.* Campbell. *Det är minsann inte alla, som mötas av så glada o. på sin bröllopsdag* Jeanna Oterdahl. *Förebud och varnande o. Lycko-, olycksomina.* **Syn.** förebud, varsel, (järtecken, 'märke', 'tyda'. — **Ominōs,** -t, -are. *Den o-a siffran 13. Det o-a fysikproblemet (som var olösligt).* **Syn.** varslande; (oftast:) olycksvarslande, olycksbådande, fatal, olycklig.

Omening. 1) Utan plur. *Men hur han flyttade på orden, blev det ändå o. Och detta är ju ren(a) o(-en), ger ju ren o. Livets mening eller o.* 2) Med plur. *På tre sidor fann man sex o-ar.* **Syn. 1**) abrakadabra, gallimatias, (bara) absurditet(er), ord utan mening, (rent) nonsens, sammelsurium; **2**) osammanhängande mening l. fras, meningslös ramsa. — **Ometafysisk.** *Dessa nyktra och o-a ålänningar* T. Nybergh. *Den ungdomen — jag hör själv dit — är o.* Sven Stolpe. — **Ometallisk.** *O-a ämnen. O. valuta.* — **Ometodisk.** *O. i allt vad han företar sig* planlös, som saknar metod. — **Ometrisk.** *Lapska, grönländska och madagaskariska sånger, helt och hållet o-a* A. Österling. *En o.* ~ *vers* B. Risberg. — **Omil|d;** -dhet. Egentl. o. friare. *Röna en o-d behandling, behandlas o-t av ngn. O-d mot sina underhavande. Kristian den o-de* mindre vanl. = K. Tyrann. *En o-d knuff väckte honom ur hans drömmerier. Då de så o-t väcktes av* ~. *Ömtålig för varje o-d beröring. Till stöd för sin o-da dom över, den o-da kritiken. O-dare stämd (mot förslaget) än någonsin. Medan tiden eljest farit så o-t fram med hans målningar. Trots det o-da luftstrecket. — Beskylldes för o-dhet.* **Syn.** obarmhärtig, hård, känslolös, ofördragsam, ovänlig, häftig, alltför sträng, sträv, kärv. — **Omilitärisk.** *Jag rusade fram, högst o-t, gjorde ställningssteg och* ~. *O. hållning, hälsning. Det var o-t för att inte säga opatriotiskt!* Alb. Engström. — **Ominskad.** Skr. *I o. styrka* V. Rydberg.

Ominös se under omen.

Omisskundsam; -het. Skr. *Det grymma, o-ma kriget* Carl Lagercrantz. *Med o. envishet* Märta Lindqvist, öv. **Syn.** grym, utan medlidande, hård, obönhörlig. —

Omisskänn(e)lig, -t, -are; -en. Mest skr. **1)** Ex. med -e-. *I en ton av o-t gillande* Fanny Alving. *Det fanns ett o-t släkttycke mellan Hulda och dem* V. Benedictsson. *Med o. slughet* Har. Hjärne. *Detta var o-t äkta* ~ Ejnar Smith. — *O-en har kyrklig åskådning här hjälpt till att* ~ Erl. Hjärne. *En mytbildning av o-en spekulativt tycke* R. Höckert. **2)** Ex. utan -e-. *I fullkomligt o. Ossianstil* A. Blanck. *Med (de) o-a(ste) tecken till förvåning. Och i hans drag hade finkeln satt sitt o-a bomärke* Gust. Johansson. — *Det var o-en mannen i motorbåten.* **Syn.** otvetydig, otvivelaktig, som man ej kan ta miste på, utan minsta tvivel, bestämd, utpräglad, påtaglig, evident, klar (o. tydlig), uppenbar, ögonskenlig; (o-en:) klarligen, uppenbarligen osv. — **Omisstänksam;** -het. *Godmodig och o. Efter gammal o. värmlandssed stodo alla dörrar öppna* Maur. Hellberg. *Med o. öppenhjärtighet. O-t går tullkapten oss förbi, i lycklig okunnighet om att* ~ Alg. Niska. *Mötte hans lugna, o-ma blick* Ulla Rudebeck, öv. *Där även den o-maste läsare måste tvivla på* ~. *Ett annat drag i hans [Oscar II:s] karaktär var hans stora o-het* Carl Ankarcrona.

— **Omistande(s),** adj. **1)** Utan -s. Lagt., ämb. o. d. *O. gods* som ej får avsöndras l. avyttras, oavhändbart, oförytterligt. **2)** Även med -s. Ldls. *Kroken ä så o-s* omistlig. — **Omistlig,** -t, -are; -het. Säll. (skönl.) med -e-. **1)** Mindre vanl. = omistande 1. **2)** *En logiskt o. beståndsdel av dikten* R. Höckert *Att han var o. för henne. Bland Akademiska kapellets primvioliner var han [Wilh. Lundgren] o.* G. Kallstenius 1932. *Ett kärvordet och o-t arv* E. N. Söderberg. *Som snart blev henne o-t dyrbar* Marika Stiernstedt. *Det äldsta och mest o-a av alla yrken, jordbruket. Därför att man ville skydda o-a skönhetsvärden* ~ C. G. Laurin. *Det som jag tycker är o-ast, viktigast av allt* Pär Lagerkvist. **Syn.** oumbärlig, omöjlig att avvara l. avstå från, oundvarlig.

O'mnibus (å-; kort u; vanl. grav); -en, -ar. Ibl. (dock ej i SAOL[8]) särsk. i best. form o. plur. stavat med 2 s (efter det enkla ordet). Ett slags rymlig täckvagn där man betalar sin plats. Numer har ordet i stor utsträckning (såväl enkelt som i ssgr) ersatts av det enkla 'buss'. **I.** Enkelt. *På taket av en gammaldags o. De åbäkiga, tungt rasslande [London]o-arna [på 1890-talet]* Aug. Hallner. *Meningen är att i Paris nästa år helt ersätta spårvagnarna med o-sar* 1933. *(Automo)bil-, motor-; personomnibus. Ta bilo-sen till Flottsund* 1920. **II.** Ssgr. Ex.: *Lidingö o-aktiebolag* 1928. *O-chassi. O-chaufför. O-drift. De gamla o-hästarna på 1880-talet. O-konduktör. O-kusk. I hela Västernorrlands län finnas över 130 reguljära o-linjer* Sven Haglund 1927. *O-passagerare. O-stationen vid Jarlaplan i Stockholm, med väntpaviljong, försäljningskiosker m. m.* 1930. *På ett o-tak. Regelbundna o-turer till Harbo och* ~. *Sven Gustafsson, O-ägare, Gamla Uppsala* 1923. *Meningen är att söka bilda en o ägareförening i Uppsala, och man väntar en representant för O-ägarnas riksförbund till morgondagens möte* 1931. **Syn.** buss.

Omodern (grav). Även (dock ej i SAOL[8]) stavat -ärn. *Den där hatten är ju redan o. Pappa, nu är du den enda o-a möbeln här i huset* Öv. fr. Sigrid Boo. *Stor nedgång i hyrorna för o-a storvåningar* i Stockholm 1933. *De va o-t redan i fjol (att gå med byxorna uppvikta). Politik börjar bli o-t. Boken roar mig, för den ä så tilltalande o. Ju o-are, dess bättre.* **Syn.** ur l. ej längre på modet, gammal- l. urmodig. — **Omog|en;** -enhet; -nad (-en). **1)** Egentl. *Förata sig på o-en frukt. Jag tycker bäst om hjortronen o-na. Bananerna avtagas o-na och få vid framkomsten mogna efter. I o-et tillstånd kunna päron i låg temperatur (kylförvaring) hålla sig flera månader. — O-et frö. — O-et foster* mindre vanl. för 'ofullgånget'. **2)** Friare. *O-et vin. O-en ost. — O-en svulst, böld.* **3)** Bildl. *Naturligtvis var den nybakade studenten synnerligen o-en och* ~. *Han, som var den o-naste av oss, blev framsparkad av släktingar. Ett o-et projekt. En mycket o-en skrift från 80-talet. — Boken röjer en förvånande o-enhet. — Andlig, konstnärlig o-nad. Folkets politiska o-nad.* **Syn.** **1)** kartig, ibl. grön; outvecklad, ofullgången; **2)** otillräckligt lagrad; ej färdig att skära l. brista; **3)** 'grön', som ej trampat ut barnskorna, inte torr bakom öronen, alltför ungdomlig, oerfaren, ibl. förhastad, ibl. illa planlagd l. förberedd. — **Omonterad.** *O-e tagelhattar, mjärdar, (galvaniska) element.*

— **Omoral,** -en; -isk(het). **1)** *Det finnes slutligen i all denna o. ett slags moraliskt ideal, som* ~ W. Söderhjelm. *Moralisterna, som väsnas över andras o. Uppfostrad i allsköns synd och o. Att o-en frodas i detta 'kasärnliv'.* **2)** *En direkt o-isk person. Som gärna vill synas lite fri och, varför inte, o-isk. Det mest o-iska i hela saken är, att fackföreningarna öva politiskt tyranni. Boken var o-isk men spännande. — Åtnjuta ett stadgat rykte för o-iskhet.* **Syn. 1)** brist på moral, omoraliskhet, löslighet (i seder l. grundsatser), hållnings- l. princip- l. karaktärslöshet, sedeslöshet, osedlighet; **2)** jfr 1; (ibl.:) bohemartad, lax, lättsinnig, otillbörlig, otillständig, skändlig. — **Omornad.** Även skrivet 'omorgnad'. *Prosten (utkommer, något o., klädd i schlafrock)* G. v. Numers. *Hon kände sig ganska o., ty hon hade två gånger på natten blivit väckt* Gurli Linder. **Syn.** (ibl.:) yrvaken, dåligt l. knappast vaken, ej utsövd. — **Omotiver|ad.** Mest

friare. *Att en o-ad visit kunde ge anledning till prat. Med o-ad viktighet. Ett fullständigt o-at och därtill opraktiskt ändringsförslag. Det kom så o-at. Ett fullständigt o-at utbrott. Rodna så där o-at som flickorna i de engelska missromanerna. Pratade i ett och skrattade högt och o-at åt allt.* **Syn.** utan (anförda) skäl, utan motivering, utan (rimlig) anledning l. grund l. orsak, obefogad, grundlös, oberättigad, opåkallad. — **Omotsagd** m. fl. se oemot-.

— **Omusikalisk;** -het. *Hon var så komplett o., att hon inte ens tyckte om musik* Alma Söderhjelm. Ngn gång även *Den o-aste människa i världen. Ett hårt och o-t språk.* — **Omut|bar(het)**; -lig (-t, [-are]; -het). **1**) O-bar. Nästan endast 'egentl.' *Rättrådig och o-bar och* ~. *Tidningen är oberoende, o-bar, personlig* ~. *Som Jim ej var o-bar, kunde han* ~ Eric Hultman. *Känd för sin absoluta o-barhet.* **2**) O-lig. Oftast friare o. bildl. *S. J. Boëthius var en övertygelsetrogen konservativ man, en o-lig fosterlandsvän och* ~. *En o-lig rättskänsla, ständigt på vakt mot alla sidoinflytelser. Hans kritik har* ~ *städse varit o-lig* E. Hedén. *O-ligt redbar, rättvis. Historiens obevekliga, o-liga logik* E. Grotenfelt. *Pliktens o-liga bud* A. Mörne. *Kanske av alla tänkare den o-ligaste hävdaren av individens* ~ *rätt* E. Hedén. — *Karaktärens o-lighet* Alma Söderhjelm. **Syn.** obesticklig; oväldig; fast, obeveklig, opåverkbar, oeftergivlig, orygglig, oböjlig, ibl. sträng. — **Omyndig;** -het m. fl. se II. Jfr myndig I. **I.** Enkelt. *O. kan ingå avtal, om samtycke lämnats av förmyndaren (l. i vissa fall överförmyndaren). O. på grund av sin ungdom (under 21 år) eller förklarad o. på grund av vansinne eller slöseri. Där den o-e har sitt hemvist. I, vid o-a år.* **II.** Ssgr. Ex.: *O-förklarad person* E. G. Flensburg. *Om omyndig- och myndigförklaringar samt om dödförklaringar* K. Kung. 3 dec. 1915. — *Under kronprinsens o-het(stid). O-hetsförklar|a* (-ing). *O-hetstillstånd* ibl. även bildl. *O-hetsålder.* — **Omynt|ad.** *Guld i o-ad form. O-ad metall.* — **Omål|ad;** -erisk (-e- obetonat). **1**) *På det o-ade golvet. Gråa, o-ade lador.* — *En förtjänst har flickan, i denna tid ej vanlig: hon är absolut o-ad.* **2**) Skr. *Med en lika obarmhärtig som o-erisk tydlighet* Rich. Bergh. *Och absolut o-eriskt!* M. Rogberg. **-måttlig;** -het. **1**) Mer egentl. *O(-het) i mat och dryck. O. i njutningar. Han är ännu o-are än brodern. Detta o-a raseri efter nöjen* Öv. fr. O. Wilde. **2**) 'Bildl.' *Hans fåfänga var o. O-a pretentioner. Till hans o-a häpnad och besvikelse. O-t stark. Hade o-t roligt, voro o-t roade. O-t stolt. Skrattade o-t åt* ~. **Syn.** måttlös, oåterhållsam, obehärskad, otyglad; överdriven, enorm, utan mått, gränslös.

— **Omäng|d.** Mest skönl. *En o-d njutning. En förtvivlan, som* ~ *förvandlar sig till o-t hat* Fr. Böök. **Syn.** oblandad. — **Omännisk|a.** *Jag fattar icke, hur man kan beundra denna o-a [Napoleon]* Öv. fr. Th. Mann. *Och det gläder du dig åt, o-a!* Ax. Klinckowström. *Bland exekutivkommitténs medlemmar fanns det gott om jesuitiska fanatici, dystra monomaner, iskalla o-or* Fr. Böök. *Men när hon blev sjuk, då körde de bort henne, de o-orna* Ellen Wester, öv. **Syn.** 'odjur', vidunder, vilddjur(i människohamn), monster, missfoster, barbar. — **Omänsklig;** -het. Jfr föreg. Mer egentl. samt bildl. (ibl. — ngt vard. — huvudsakligen förstärkande). *Men det vore ju o-t, en o-het att lämna henne ensam här ute. Jag hade varit för o. mot hästarna. O. grymhet. Nej, lagen är inte så o-t sträng nu som förr. Det låg något o-t i detta satt att se saken. Detta utbrott av urtidsrå o-het.* — *Men han hade* ~ *frusit och svultit o-t* Sten Bergman. *Det var ju så o-t hett om dagarna* Fanny Alving. *Ja, det fanns rent o-t med fisk i Lyngtjärn* Sigge Strömberg. *Ungarna föra ju ett o-t liv; tysta på dem!* **Syn.** grym, barbarisk, bestial, skon(ing)slös, hjärt- l. känslolös, obarmhärtig, inhuman, djävulsk, infernalisk, helvetisk; 'vild', 'våldsam', 'faslig', oerhörd, enorm.

— **Omärkbar;** -t. *Skillnaden är (på detta avstånd) nästan o-bar. O-bart föra samtalet över till* ~. **Syn.** jfr följ. — **Omärklig,** -t, -are; -en. Jfr föreg. Ej nekad form av 'märklig'. Egentl. o. bildl. *Hennes nästan o-a stoppar* Ad. Hillman, öv. *Hur skaren under den mjuka snön satte sig med en svag, nästan o. bristning* ~ E. Didring. *I dikets botten flyter med en o. rörelse en bäck av tjockt* ~ *mossvatten* A. Knöppel. *Med ett o-t leende. En om än aldrig så o. biklang av teater. Stockholm var ännu inte så stort, att han kunde försvinna o-t* W. Hammenhög. *Alla hjärtats finaste och o-aste känsloövergångar* J. Mortensen. — *O-en flyttade han sig närmare, tills* ~. **Syn.** omärkbar, knappt l. föga märkbar, utan att det märks l. ngn märker det, oiakttagbar, oskönjbar; (o-t:) obemärkt, oförmärkt, osedd, i hemlighet, i smyg, förstulet, i mjugg. — **Omärkt.** **1**) *O. virke. Har du dina får o-a? O-a strumpor. O. linne.* — Även bildl. *O. av åren, livet.* **2**) *Men o. åren gå* H. Dhejne. *Men o. / hon under talet tog en sax och* ~ Lars Stenbäck. **Syn. 2**) oförmärkt.

— **Omätbar;** -het. *O. med våra vanliga måttverktyg. O-t små värden. Inom o-t små avstånd från varandra.* **Syn.** ouppmätbar. — **Omätlig** (l. ibl. -ā-); -t, -are; -het; [-en]. Egentl. o. (oftast) friare l. bildl. (då ofta skönl. l. — ngt vard. — förstärkande). *Snillen äro att anse som oändliga storheter, således o-a och* ~. *De o-a avstånden*

i stjärnvärlden. Den o-a rymden. I o. rymd. — Hon var o-t rik, ägde o-a rikedomar. Och var o-t stolt, då jag lyckats fånga ett par fiskar. Till vår o-a förvåning. — I blå o-het min själ sig speglar J. Tegengren. *De tre o-heter, som omgiva oss, vattnet, luften och sanden* Öv. fr. H. de Balzac. — *Detta lilla i livet, som, när det icke finnes, giver en tycket av att något o-en stort saknas* C. J. L. Almquist. **Syn.** o(upp)mätbar; oändlig, ibl. oräknelig, ofantlig, omåttligt stor, obegränsad, enorm, kolossal, 'omänsklig', oerhörd.

— **Omätt|ad.** Egentl. o. bildl. **1**) *Gå o-ad från bordet. Hon släpper ingen ifrån sig o-ad.* **2**) Kem., tekn. o. d. *O ad lösning. Uppblandas en mättad färg med vitt, erhålles en o-a d färg, som också säges vara en ljus eller o-ad nyans av moderfärgen* Nord. Fam.[2] *Flytande o-ade oljor, t. ex. traner* ~ ib. **3**) Skönl. *Ett liv fyllt av o-ad längtan* Alfr. Åkerlund, öv. — **Omättbar;** -het. *Åt, som om han varit o. Ifråga om romaner är hon o.* — **Omättlig,** -t, -are; -het. **1**) Egentl. *O. som alla ungar i den åldern.* **2**) Bildl. *Ett o-t begär efter nyheter* Frans G. Bengtsson. *Betty slukade romaner med o. aptit* W. Hammenhög. *En ung man med o. vetgirighet* Ruben Berg. *Den på krig o-e Ares* B. Risberg. *Sin o-a snikenhet. Denne o e vällusting* Ax. Munthe. — *Att det är min o-het vid inköpen till museet, som* ~ G. Karlin. **Syn. 1**) omättbar, alltid hungrig; **2**) 'osläcklig', (ibl. nära:) glupsk, glupande, snål, sniken, fiken. — **Omöblerad.** *Hyra ut o-e rum.*

— **Omöjlig** (l. -ö'j-); -göra ɱ; -het (med plur.); -en. **I.** Enkelt. **1**) *För Gud kan intet vara o-t* Bibeln. *Det är en o. sak. O-t att tänka att det skulle gå! Det är ändå o-are! Det är (absolut) o-t för mig att komma före (kl.) 3. O-t att beräkna, se, begära, anskaffa. Du skall icke begära det o-a, något o-t. Ingen kan tvingas att göra det o-a. Det är (alls) inte o-t, att* ~. *O-t är inte, att* ~. *Det har varit stört o-t att arbeta nu en tid. De ä rakt o-t, de säjer sig självt nej. Men denna gång var det platt o-t att förstå vart han ville komma* Mari Mihi. *Det var rent o-t stå upprät i sjöhävningen* S. Dahllöf. *Det kan du väl o-t minnas? Jag har o-t tid* vard. även 'o-t inte.' — *Bara människan tar det lugnt* ~ *reder sig de o-aste saker* Paul Lundh. *Längs de o-aste stigar* Rob Larsson, öv. *Det ohistoriska och ur etnografisk synpunkt o-a i tavlan* F. U. Wrangel. **2**) Friare. *Att teaterförhållandena där äro o-a. Det var en o. människa* hm kommer man ingen vart med, får man ingen rätsida på *I skolan gjorde han sig o. redan första dagen genom sitt uppförande.* **II.** Ssgr. **1**) *Knapertorra löv, som o-gjorde ett ljudlöst framsmygande* J. Möllersvärd. *Höstplöjningen har på styvare lerjord nästan o-gjorts. — Då jag i dag på morgonen åter mottog en invit till fru V , där jag trodde mig vara alldeles o-gjord* R. Josephson. **2**) *Inse o-heten av ngt, (av) att* ~. *O-heten att hålla behövligt antal enrumsceller. Som inte vet av, ser, erkänner några o-heter. Detta är ju en ren o-het, rena o-heten, rena o-heter. Begära o-heter (av ngn). Begär inte o-heter! — Jag var alldeles övertygad om min o-het i att underhålla andra* Rabbe Enckell. **III.** O-en. *Det kan du o en mena! Man kan o-en gissa, hur* ~. **Syn. I. 1**) ogörlig, outförbar, overkställbar, oöverkomlig; ibl. otänkbar l. osannolik; (med omkonstruktion:) ur stånd l. urståndsatt (att); ibl. ofarbar l. oframkomlig; **2**) 'vansinnig, under all kritik, (rent) på tok, urusel.

— **Omönstrad.** *O-e tyger.* — **Onaggad.** — **Onalkbar** skönl., sälls.

Onan|ī, -i(e)n; -i'st (-en, -er). Självbefläckelse, 'självbefrielse'.

Onatur. *E. H. Tegnér, Natur och o. i fråga om svensk rättstavning. De industriella arbetsformerna och allt deras anhang av o.* P. J. Rösiö. *En långt gången o. i städernas liv och de allmänna umgängesformerna. Plågas av all o. Stå på gränsen till o. En viss stelhet eller o. vidlåder ofta äldre tiders bildliga framställning.* **Syn.** brist på natur(lighet), pose, jfr f. ö. följ. — **Onaturlig;** -het (med plur.). Jfr föreg. **I.** Enkelt. **1**) *Förloppet verkade på något sätt o-t, det var icke i överensstämmelse med de vanliga naturlagarna. En o utveckling av fantasilivet. För en så ung flicka är denna brådmogenhet rent o. Än o-are skulle fortsättningen bli. Med o-t pressad röst, rösten i o-t läge. O-t tjock, ful. De o-aste, tafattaste rörelser i världen. Tillgjord och o. på alla sätt. Försök att säja det (på ett) mindre o-t (sätt)! Tonerna kommo o-t flöjtklara. Djupare inne i regnskogen* ~ *är det o-t tyst* E. H. Kranck. *O-a ordställningar, uttryck. Målad med de o-aste färger. Och vattnet blänker så konstigt, att jag nödgas förklara det hela slående likt en Eugène Janssonstavla, men en av de »o-aste»* C. G. Laurin. **2**) Märk bl. a. **a**) *O. kärlek* mot naturen. **b**) *En o. fader, grym mot sina egna barn. En o. son, som misshandlar modern.* **c**) *De o-t uppdrivna hyrorna. Här måtte bli något fullständigt o-t vackert då* Ester B. Nordström. **II.** O het. *Freudianismens o-het och löjliga överdrifter. All o-het, vare sig på teatern eller i det vanliga livet, är mig vidrig. Den o-het, som biografen aldrig kan fullt befria sig från. Den gängse kvinnodräktens o-heter [diskuterades]* Gurli Linder. **Syn.** naturstridig, naturvidrig, mot naturen l. naturlagarna, ibl. ologisk l. oriktig, förvänd, missriktad, missbildad; 'tvungen', tillgjord, (till)konstlad,

'konstig', sökt, affekterad, 'falsk', 'främmande', tillkrånglad, skruvad, manierérad, uppstyltad, poserande, forcerad, tafatt, stel, överspänd; (ibl.:) abnorm, vanartad, (vid)-underlig, bestialisk, djurisk; oerhörd, omåttlig.

Ond, ont, värre o. värst (se d. o.) l. (o. särsk. ofta i bet. 'förtretad') -are, -ast; ibl. även sämre o. sämst (se d. o.). Jfr ofta god.

Former. **1**) I ledigare smtl. är d (i slutljud) ofta stumt (o. detta särsk. i bet. 'förtretad'). **2**) Det åld. 'ondo' se avledningar. **3**) Gradformer. Ex. **a**) *Men gästen blev förargad i sin tur och yttrade långt o-are ord, så att de två skildes i vredesmod* K. Zilliacus. *Den o-aste människa* Öv. fr. Kivi. *Dagar o-are än* ~ H. Martinson. *Allt o-are rykten* Aivva Uppström. **b**) I bet. 'förtretad'. *Hon var ännu o-are, när hon kom tillbaka, över det dubbla missödet* Birgit Sparre. **4**) Ssgsformen är i regel *ond-*, till pres. part. ngn gång *ont-*.

Betydelser o. användning. **A**) Allmännare. Ur sedlig l. moralisk synpunkt, ibl. = ej motsvarande sin bestämmelse. Exemplen ordnade alfabetiskt efter huvudordet. *Besatt av en o. ande* Bibeln. *Ha, vara fylld av o-a aningar. Som visat o-a anlag. (Inte) i o. avsikt. Behärska sina o-a begärelser. O-a bettet* se bett I 3. *Man får ta den o-a dagen med den goda* ge sig till tåls även i olyckan. *Allt detta förefaller mig nu som en o. dröm. En o. fe hade förtrollat henne. Ett dåligt träd bär o. frukt* (jfr B I 2) Bibeln. *Hans o-a genius. O. granne är en daglig skärseld. Få sina o-a gärningars lön. Den o-a häxan! Ont krut förgås inte så lätt. O(-a) lusta(r). Nedkalla alla o-a makter över* ~. *Vara föremål för o-a makters spel. Det har inte skett, var inte sagt i (någon) o. mening* i o. avsikt. *Elaking, stygging användas stundom skämtsamt utan o. mening* Gust. Cederschiöld. *O-a människor ha förtalat oss. Inte ett ont ord yttrades om* ~. *Sade aldrig ett ont ord om en människa. O-a ord och tillmälen. O-a planer. Ont rykte blir snarast trott. Ont råd är rådaren värst. Väld är en o. rådgivare. Ha ont samvete (över ngt). Ett ont och trolöst släkte* Bibeln. *Tänka o-a tankar. Tiden är o. och heden* Fanny Alving. *O-a tider stunda* svåra. *På grund av de o-a tiderna* Prins Carl. *O-a tidender* Hj. Procopé. *O-a tidningar löpa fortare än skenande hästar. Av två o-a ting väljer man det minsta. God eller o. tro hos tidigare förvärvare inverkar* ~ *icke på hävden* E. G. Flensburg. *Den som i o. tro åtkommit saken* (ehuru han visste att det icke var rätt) ib. *Ont träd bär o. frukt. Mot o-a tungor finnas inga läkemedel* elaka. *Människans hjärtas uppsåt är ont allt ifrån ungdomen* Bibeln. *Såsom vore det av o. vilje* Ad. Paul. *Den o-a viljan personifierad. Han skulle nog kunna klara sig i en o. och vrång värld* Olle Hedberg. *I denna o-a värld. I o-a år. Min o-a ängel. Mitt o-a öde, som* ~. *Med o-a ögon se på* ~ Bibeln. *De smala, o-a ögonen och de korta saxaktigt knipna läpparne* Sam Arsenius. Märk *Det o-a ögat* vars blick anses förhäxa, sända sjukdom l. bringa skada.

B) Märk särsk. **I.** Bet.-skiftningar. **1**) Förtretad. *O på Geijer har jag egentligen ingen enda stund varit; men visserligen något gramse* Atterbom. *O. på ngn för ngt. Men det är omöjligt att bli o. på honom i alla fall: O. på allvar. Se inte så o. ut! O. över ngt. — O-a tjurar.* **2**) Väl blott ldls. *Ty så o. gröt hade hon aldrig lagat tillförne* Sv. Folksagor (Smål.). *Man bör inte bära ont malt till gilles.* — Hit kunna anslutas *O. andedräkt* o. *Ha o. smak i munnen.* **II.** Konstruktioner. **1**) O., ont + prep. *Det hade han ont av länge* fysisk l. 'bildl.' bet. — *Här är, som alltid, ont efter bildat umgänge* ont om. — *Mot sina underhavande var hun en o. husbonde. Man skall ej vara o. mot sin egen kropp* (illa behandla) Rik. Lindström. — *Det var ont om födan det året i torpet. Ha ont om idéer.* — *Bli inte o. på henne!* jfr B I 1. — *Ha ett ont öga till* ~. — *Bli o. över att man misslyckas, över (l. för) en småsak* jfr B I 1. **2**) Med 'att'. Åld. (t. e. i ordspråk). *Ont är att hava träl till förtrogen* A. U. Bååth, öv.

III. Substantiviskt l. ibl. adv. **1**) *Den o-e* l. *Hin o-e* djävulen. **2**) *Låter sin sol lysa över o-a och goda.* **3**) **a**) *Job* ~ *fruktade Gud och flydde det o-a* Bibeln. *Låt dig icke övervinnas av det o-a, utan övervinn det o-a med det goda* ib. *Det goda går oftast en spårlös väg, det o-a drar alltid följder med sig* Öv. fr. Hamsun. *Förfaren i det o-a* ib. *Det o-a han stiftat. Det o-a som säges emot någon, utan Bevis, är Ovett* Thorild. *Har det o-a med sig, att* ~. *Det är blott att göra det o-a värre* även till b. **b**) *Sjuk i samma o-a, som systern dött utav* Laura Fitinghoff. *Men jag tror, att mitt o-a satt i själen* Py Sörman. — *Blotta det o-a i hela dess vidd och vederstygglighet* A. Karlgren.

4) Ont. **a**) *Ha ont i huvudet, ont för tänder. Jag har fått så ont i armen. Ont gjorde det, förskräckligt ont, ty* ~. *Aj, det gör ont! Huru pjåkiga karlar äro vid minsta ont* Z. Topelius. *Båda flickorna lågo i något halsont* Per Hallström. — *Hon lär inte få (åge) ont åv'et, sa doktorn.* — Ldls. är *För att pilen skulle sitta kvar och det skulle ta ont* (börja) göra ont. **b**) *Slita ont* kroppsligt l. andligt. *Ännu långt efteråt hade de ont av detta. Ett nödvändigt ont. Ett (samhälls)-ont, som man måste råda bot på.* **c**) *Be*

Gud bevara sig från allt ont. Av kunskapens träd på gott och ont skall du icke äta Bibeln. *Huru skulle jag då kunna göra så mycket ont* ib. *Jag har icke funnit något ont hos dig* ib. *Om någon trodde henne om ont, sökte hon aldrig ta denne ur sin o-a tro* S. Lagerlöf. *I tänkten ont mot mig* Bibeln. *Ha ont i sinnet (mot ngn). Ty var viss de bära ont i sinnet* B. Mörner. *Vad ont har han då gjort?* Bibeln. *Vad hade han gjort dem för ont? O, vad du har gjort mej ont med detta. Om jag ock vandrar i dödsskuggans dal, fruktar jag intet ont* Bibeln. *Penningbegäret är en rot till allt ont* ib. *Den som sår ont, skördar sorg och kör ånger i ladan* Öv. fr. Reymont. *Under sken av att beklaga och trösta henne satte väninnorna ont mellan makarna* H. Wranér. *Ont måste tidigt dämpas. Ont kommer nog okallat. Den ont gör, skyr ljuset. — Att tvångsåtgärder endast skulle göra ont värre. Bota ont med hälften, med sjufalt värre. — Ont föder ont. Ont lyktas med ont. Ont skall med ont fördrivas. Inget ont, som inte har något gott med sig. Löna gott med ont, ont med gott. Vedergällen ingen med ont för ont* Bibeln. **d**) *Ja' har väl inget ont gjort, om ja talar till herrn!* Öv. fr. B. Shaw. *Men jag menade min själ ingenting ont med det* Hj. Dahl, öv. *Och skicka hem små resebilder / — och intet ont i det —* R. Jändel. **e**) *Detta varslade ont. Intet ont anande.* **f**) *Det gör mej (så) ont om honom* jag har ett sådant medlidande med hm. *Det gör mig (mycket, verkligt) ont att höra det* smärtar mig. *Det gjorde mig ont ända in i själen.* **g**) Ont om l. efter se B II 1.

Syn. (Bet. etc.:) **A**) dålig, orättfärdig, sedligt) förkastlig l. låg(tstående), omoralisk, fördärvad, syndig, syndfull, usel, lastbar, brottslig, bov- l. skurkaktig; ondskefull, ondsint, illfundig, illvillig, stygg, elak, ibl. svekfull l. dolsk; förvänd, osund; vrång, slem, skadlig, menlig, olycklig, olycksbringande, fördärvlig; ibl. ej uppriktig l. menad; (ibl.:) svår, 'hård', bekymmersam, farlig'; **B**) **I. 1**) förtretad, förargad, gramse, arg, stött, misslynt, ur humör (svagare), förtörnad, vred, vredgad, (starkare äro:) ilsken, förbittrad, ursinnig, rasande; **2**) illasmakande; 'dålig', 'elak'; **II.** (ont om:) brist på, knappt med, 'långt emellan', sällsynt; **III. 3**) ibl. synden; (ibl.:) sjukdom, (kroppsligt l. andligt) lidande, pina; **4**) plåga l. plågor, smärtor; obehag, skada; olycka, ibl. (onda) känningar l. efterkänningar.

— **Ondartad.** Gärna skr. Oftare 'elakartad'. *En o. farsot. Ha förlorat sin o-e, smittosamma karaktär* Ivan Bratt. *O. konflikt vid Kockums* 1919. **-gör|a sig** l. **-gör|as.** *Och man hade ingen rätt att klaga eller o-a sig. Att barnen roa sig i kyrkans hägn är det ingen, som o. sig över* T. Fogelqvist. *Allt detta ondgjorde sig gårdens gummor över och* ~ Sigrid Gillner. — *Särskilt o-es Palmblad över uttrycket karlkrympling, som* ~ E. A. Karlfeldt. *Att jag aldrig mer kommer att o-as över unga målares färgorgier* Dan. *Och ondgjordes mycket över detta.* **Syn.** uppreta sig m, reta sig (åt l. över), bli ond osv., förtörnas. **-het,** -en. Mindre vanl. *För agnars o. bränner ingen vetet* Fröding. *Vojade sig* ~ *över tidens o.* Carl Larsson i By. **-sint,** =, -are; -het. *Man kan tämja ett vilt djur, men inte en o. kvinna. O. hustru är mannens dödgrävare. O-a tjurar få inte längre gå lösa. Hans små otäcka, o-a ögon* **Syn.** ond, argsint. **-skap,** -en; [-sfull]. Gärna skr. *Ögonen stodo tindrande fulla av o. och löje* S. Dahllöf. *Att all o. kommer från* ~. *En amulett, som hjälper mot varjehanda o. Full av o. Särskilda bestämmelser* ~ *till förhindrande av slagsmål och annan o.* Sven Haglund. **-ög|d** (l. -öjd); -t; -dhet. Mindre vanl. *O-da gledo de [gäddorna]* ~ *ut mot havet* A. Fridéen.

— **Ontanande.** Vanl. särskrivet. *Han kände en vag, o. oro* Sven Karlén, öv. **-blickande** m. fl.

— **Ondo,** gammal form av ond; i en del substantiviska uttr. men blott efter prep. **1**) *Vad därutöver är, det är av o.* Bibeln. »*Himmel och jord äro goda, men allt däremellan är av o.*», säger ett gammalt ordspråk från de andalusiska storjordbruken M. Rogberg. *Allt sådant räknas (för att vara) av o. — Fräls oss (i)från o.* **2**) Mindre vanl. äro: *Och så hade det goda vänt sig i o.* Ebba Atterbom, öv. — *Med o. eller godo* även omkastat. — *Så bliver det för den människan till o.* Bibeln. *Räknas ngn till o.* till last, ligga emot. **Syn.** ont.

— **Ondsk|a** (oftare utt. utan 'd'); -an; -efull(het). **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *Omvänden eder från eder o-a* Bibeln. *Gå allt längre i o-a* ib. *Jag skall gå tillrätta med dem för all deras o-a* ib. *I sitt hjärtas o-a* ~. *Beskärmar sig över en sådan svart o-a. O-an griper omkring sig. O-ans makt är stor. Ett vredgat avslöjande av och kamp mot den rasande o-an [i bolsjevikernas Ryssland]* Öv. fr. Nik. Glubokowskij. *Strida mot o-ans makter. Vad Strindberg i vanliga fall brukar prestera av bitterhet och o-a* (ngt närmare 2) O. Wieselgren. *Vi sitta icke och oja oss över tidens o-a, utan* ~ Alb. Engström. *Den eviga staden med all dess flärd och o-a* **2** Mindre vanl. bibet. *Glad, att min låtsade o-a och dåliga ryska kunnat åstadkomma en så god effekt* L. W. Stjernstedt. *Han gjorde det i o-a.* **II.** O-efull. Även ssgn hör mest till huvudbet. *Den o-efulle kalifen Jezid. I tid för att se ett o-efullt ansikte titta in genom den öppna*

dörren. Såg på henne stickande, o-efullt. Noshörningens små o-efulla ögon ~. I det ögonen få en ännu mera hatisk och o-efull glans. Primitiva och o-efulla instinkter. Med ett ännu o-efullare uttryck Joh Sundblad. *O-efullare än andra människor* Fanny Alving. **Syn. I. 1**) (mer l. mindre nära:) syndighet, (synda)fördärv, sedefördärv, omoraliskhet, lastbarhet, sedligt förfall, urartning, dålighet, demoralisation, perversitet, bov- l. skurkaktighet, orättfärdighet, gemenhet, låghet; elakhet, illvilja; **2**) ilska; **II.** illvillig, elak, ond, ibl. syndig o. d.

Onduler|a (ånd- l. ångd-); -ade, -as; -järn m. fl.; -ing (-en, -ar; -sapparat m. fl.). *O-a sig. O-a håret. Är Edert hår självlockigt eller permanentat, vatteno-a det hos oss ~ frambringa den naturligt vackra, mjuka vågningen* Cirk. 1929 fr. Pariser Damfrisering, Uppsala. *Tång-, permanento-a. Uppenbarade sig osande nyo-ad* 1925. *Hennes lilla nyo-ade huvud.* — *O-järn m(ed) träskaft* Resia 1933. — *Modärna kamningen, o-ing* Annons 1916. *Shingelnät för bobbat och shinglat hår, bevarar o-ingen under natten* Annons 1926. *Vatteno-ingarna utan kam (med fingrarna, s. k. mise en plis) ha numer undanträngt dem med kam* 1931. *Konsulentkurser i klippningsteknik och o-ingsfinesser* 1926. *O-ingskam. O-ingspapiljott av gummi, som icke skadar håret* 1928. *I svaga o-ingsvågor* 1924 **Syn.** göra (håret) vågigt, 'våga'.

Oneklig (långt -e-); -t; -en. Mest skr. *Men saken med de olyckliga herrarna och fruntimren är o.* C. J. L. Almquist. *En dam ~ med hennes o-a charm* Har. Hornborg. *Var ju o-t den förmögnaste mannen på orten* K. Zilliacus. *Genom sin o-en hårdnackade och skråmässiga fackliga taktik* Ny Tid om byggnadsfackens arbetare. **Syn.** oförneklig, obestridlig.

Onera se onus.

Onestep (oa'nstäpp; akut); -en. Även särskrivet. En pardans i 2/4 takt o. måttligt tempo med promenerande steg framåt, åt sidorna o. bakåt samt ibland även svängning runt. *O-en kom 1912 till oss från Amerika och utträngde boston och twostep.*

Onjutbar; -het (säll. med plur.). *O. (som) föda. Men det mesta av programmet var fullständigt o-t (för flertalet). Livet var inte ändå så alldeles o-t, trots allt!* B. Gripenberg. — *Det solida holländska köket i stället för de många o-heter, som bli serverade på en engelsk kolonialångare* H. Mörne.

Onk|el (ång-; akut); -eln, -lar (grav l. akut). Åld. (Numer nästan alltid 'riktig') farbror l. morbror. *O-el Fritz. Den rike o-eln från Amerika. O-eln krokade arm med nevön och ~* Å. Hasselblad. *Ska du inte gå ut å meta med oss, o-el?* — Märk *O-el Sam* namn på Förenta Staterna (jfr John Bull o. d.).

Onomatologī (hårt g); -(e)n. Namnlära. — **Onomatopoëtisk,** -t. Ljudhärmande, ljudmålande.

Onormal. 1) Icke fullt klok. *Kanske han är o.? Det är något o-t hos honom, som dock ej spåras i hans böcker. Ta sig mer eller mindre o-a uttryck.* **2**) Annorlunda än l. över l. under det normala l. vanliga, undantags-, icke som sig bör. *Hålla lönerna uppe på en o. höjd. Varvid frukterna bli o-t långa och pungliknande. Händelserna utvecklade sig emellertid fullständigt o-t och oförutsebart.* — **Onoslig,** -t, -are; -het (ibl. med plur.). Ngt vard. *Å så ä dom o-a till på köpet!* Alb. Engström. *Den o-aste spoling i hela stan.* **Syn.** stryktäck, otäck, fräck, 'osnuten', plump, ohyfsad, 'oborstad', vettlös. — **Onoterad.** *Säljkurser för o-e valutor.*

Onsdag (vanl. utt. som ssg; akut; 'g' i smtl. ofta stumt); -en (även grav; smtl. även onsdan — med akut), -ar (även grav); -smarknad(en); -smorgon (l. -å'r-); -snummer m. fl.; [-lig]. Jfr t. e. måndag.

Ontolog|ī (åntålågi); -i(e)n, [-ier]; ontologisk (-t). Fil. 'Den del av den teoretiska filosofien, som söker ange den allmänna arten av det sant varande'. *Frågan, om det sant varande är materiellt eller icke, är en o-isk fråga. Det o-iska beviset för Guds existens, som söker stödja sig på motsägelselagen, har kritiserats av Kant.*

Onumrerad. *Sitta på o. plats (på en konsert). Boken är tryckt i 100 numrerade och 1,000 o-e exemplar.*

Onus (kort u; akut); -et, = l. onera. *Det blir ett extra o. för oss, som jag inte begriper hur vi ska komma ut med* om pålaga l. friare. *För att sålunda undgå diverse kommunala onera i ~. Fastighetsonera såsom skyldighet att underhålla väg eller gata, att tillhandahålla krono- l. kungsskjuts, att ta emot inkvartering, att erlägga frälseränta etc.* **Syn.** pålaga, tunga, skatt, besvär, börda.

Onyanser|ad. Egentl o. bildl. *I o-ade färger. De ~ bruka sällan eller aldrig färgen i rena, klara, o-ade ytor* Rich. Bergh. *Skuggorna måste falla rätt, ty annars blir bilden o-ad och ointressant* (fotogr.). *Jag förstår inte det o-ade skallet på de populära tidskrifterna och deras ytlighet* Ida B. Goodwin. *Omdömet är alltför o-at!* **Syn.** (ibl.:) entonig, enformig, alltför direkt l. burdus l. grovt tagen. — **Onykt|er;** -erhet(stillstånd). **1**) Egentl. *Vi hade en chaufför, som var o-er, och så var olyckan skedd. Några o-ra sällar. Karn ä ju o-er! Framförande av bil i o-ert tillstånd. O-rast var värden själv; han hade somnat under bordet. Avstängd från tjänstgöring på grund av o-erhet.* **2**) Bildl. *Sin belåtenhet med att han fått höra ›en nykter framställning i en o-er tid›* T. Fogelqvist. *Det hela verkar o-ert*

tänkt. Stilen är svulstig och, jag ville säga, o-er. **Syn.** 1) drucken, 'plägad', beskänkt, påstruken, ankommen, full, (mer vard.:) på röken, på snusen, kladdig, mosig, pirum; 2) dimmig, oklar, oredig, förvirrad; överspänd.

— **Onytta.** *Diskutera nyttan eller o-n av en åtgärd. — Aldrig ett ord i o-n* ~ Å. Hasselblad. — **Onyttig;** -het (-en, -er); [-tvis]. *Jag har varit en o. tjänare och har intet tack förtjänat. Kanna sig gammal och o. Fullständigt o. på den post, dit han framskuffats. — Hålla inne med o-t snack. Ska du nu köpa något o-t igen? Att endast det o-a är oumbärligt i vår tid* Öv. fr. O. Wilde. *Där man har roligt och för ett högst o-t liv. Kan du tänka ut något o-are? — Det vackra vägguret, vars o-het understrykes av att ena visarn saknas. Och övade sig intill sitt adertonde år i allsköns o-heter* Ellen Wester. — *Miljoner, som alldeles o-t(vis) offrats på strejkgudens altare.* **Syn.** som ingen nytta gör l. är till ingen nytta, oduglig, otjänstbar, som inte duger till nånting, ibl. opraktisk. — **Onyttjad.** *Låta ligga o.* oanvänd, obrukad.

Onyx (akut); -en, [-ar]. En bandagat i vkn skarpt begränsade mjölkvita lager växla med annorlunda färgade. *I handeln förekommande o. är ofta med konst färgad* N. Zenzén. *Ljuset kom dämpat uppifrån genom tunna skivor av genomskinlig o.* Öv. fr. O. Wilde. *Hallen hållen helt i gröngrå polerad o. från Anderna* Ax. Klinckowström. — *Svart o-brosch. Imiterade o-pärlor. O-skivor med underbara bandningar. O-skål.*

Onåbar, -t, [-are]; -het. Ofta skönl. Jfr onåelig. *O. för sinnlig iakttagelse* Y. Hirn. *Något stort, som i sin höghet synes strängt och o-t* ib. *Ett försök att nå det o-a* R. Nordenstreng. *Långt borta i det o-a förflutna* Jeanna Oterdahl. *I ett o-t fjärran.* —

Onåd, -en; -stid m. fl.; -ig [-het]. **I.** Onåd. 1) *Blont hår anses* ~ *i Orienten som ett tecken på Allahs o.* Öv. fr. Essad Bey. *Men vår nye konungs o. våga vi ej åsamka oss* Rich. Gustafsson. *Råka, falla, komma i o. hos ngn, hos allmänheten* även med saksubj. *Stå, vara i o. vid hovet. Råka ut för, ådraga sig ngns o. Bringa ngn i o. hos* ~. *Skulle rendera mig o. på allerhögsta ort. Drogs med i o-en. Nöjeslivet dåförtiden var ju långt billigare än nu i o-ens år 1933* ~ Ax. Klinckowström. *Nåd mot lasten och o. mot dygden.* 2) Märk uttr. *Ge sig på nåd och o.* utan försäkring om nåd, utan villkor. 3) *Under hans o-speriod* Birgit Lange, öv. **II.** O-ig. *Härskaren är i dag o-ig mot alla. Mottaga ngn (tämligen) o-igt. O-igt upptaga ett yttrande, ngns hyllning. Efter den försummade namnsdagshyllningen var hon en längre tid ganska o-ig (mot oss). Men anmälaren, kritiken är ej alldeles o-ig. Med o-iga blickar, o-igt åse* ~. *Då vädret är o-igt. Trots den o-iga väderleken* **Syn. I.** se ogunst; **II.** se ogynnsam. — **Onåelig,** -t, [-are; -het]. Skönl. *Det oändliga, / vilkets gräns är o.* Fröding. *O. för nöd och skam* Karin Boye. **Syn.** onåbar, ohinnlig. — **Onämnbar** (n ofta stumt); [-het]. 1) Gärna friare (o. ibl. 'förstärkande'). *O. för mänsklig tunga. — Detta, som han några dagar förut skulle ha hälsat som en o. lycka* ~ S. Lagerlöf. 2) (Ofta skämts.) omskrivande. *För o-a ändamål avsedda uthus. Så gick det slutligen på tok: / hans o-a sprack* (hans byxor) Isidor Kjellberg. — **Onämnd.** Icke nämnd (vid namn), (ibl.:) förbigången, anonym, (en) viss. *O. i rapporten. Författaren önskar vara o. Av o. givare. O. blir oskämd.* — **Onämnelig** (l. ofta -nä'm-); -t. Skönl., högt. Mindre vanl. *O. fröjd* onämnbar, salig. — **Onäpst,** =. Ofta skr. *Låt icke sådant bli o.! Detta bör icke få förbli o. O. blir snart oförbätterlig.* **Syn.** o(be)straffad.

— **Onödan,** best. sing. I uttr. 'i o.' *Han gör inget, går inga steg i o. En stillsam man, som icke sade något i o. Alla de böcker han i (rama) o. lagt sig till med.* — Ngn gång även *I all onöda.* **Syn.** (i o.:) onödigtvis, opåkallat, om det ej är (absolut) nödvändigt, då det icke är trängande, om det är obehövligt l. överflödigt. — **Onödd.** *Flickorna rensade fisken [slommen] den dagen också alldeles o-a, men* ~ S. Lagerlöf. **Syn.** utan att ngn tvingar en, opåmint, ouppfordrad, o(om)bedd, frivilligt. — **Onödig. I.** Enkelt. 1) *Undvika allt som är o-t, (alla) o-a utgifter. Allt utlämnades på den tiden [i apoteken] i handköp, även det o-aste, om man blev uppväckt nattetid* Ax. J. Schillberg. *Tänk först efter: är saken o., kan jag undvara den? Ett o-t arbete. Så många o-a steg du har gått! Lägga bort all o. blyghet. O-t misstänksam. O. stränghet. Utan o-t uppskov. Tillägget är o-t och t. o. m. vilseledande. O-t tal behöver inget svar. Komma med o-a frågor. Uttömma sig i o-a ursäkter. O-t att spörja vad som hänt* V. Rydberg. *Det var o-t av dej att fråga* du kunde låtit bli att fråga. 2) *Hon kände sig gammal, på tillbakagång, underligt o.* Olle Hedberg. *Ett eget hem, någon att leva för, inte mera o. och onyttig på jorden* G. Nordensvan. **II.** Ssgr. 1) Onödig-. *O-blivna organer* Gust. F. Steffen. — *Rymliga långbyxor hålla värmen bättre än ridbyxor och o-göra benlindor, göra benlindor o-a. För att o-göra gissningar vill jag genast framställa förloppet. — Allt detta ondgjorde sig gårdens gummor över och betraktade som o-heter och högfärd* Sigrid Gillner. 2) Onödigt-. Blott i 'o-tvis'. *O-tvis uppta två platser. Man ska inte o-tvis reta folk, förarga sig*

över småsaker. Alldeles o-tvis fördystra livet för sig och andra. **Syn. I.** överflödig, ej nödvändig, onödvändig, fåfäng, (alldeles) obehövlig, ibl. onyttig; (o-tvis) i onödan. — **Onödvändig.** Skr., mindre vanl.

— **Onöjaktig;** -het (med plur.). Ofta skr. *Komma med o-a förklaringar, ursäkter. O. uppmärksamhet. Visa o-a kunskaper. Ett o-t resultat. — Skildringen av förloppet visar uppenbara, smärre o-heter.* **Syn.** otillfredsställande, som företer vissa brister, otillräcklig, 'bristande'. — **Onöjd;** -het. Skr., ibl. folkl. l. åld. *Han kinkade och var o. med allt i huset och framför allt med sig själv* Alfh. Agrell. *Månne hon är o., att du äktat mig, en ringa kulla?* Aivva Uppström. *O. med sin blivande mág* Josefina Bengts. **Syn.** missbelåten, otillfreds(ställd), obelåten, besviken (på), missnöjd.

— **Oobserverad.** *Kom o. hem. När han trodde sig o. Våra rörelser hade ej blivit o-e.* — **Oodlad.** *På o(-e) mark(er)* egentl. o. bildl. — **Oofficiell.** *Hade tillfälle att o-t framföra sina hälsningar. Mexiko, där man officiellt erkände honom som president i Nicaragua och o-t understödde hans fiender. O. i sin form* C. G. Laurin. **Syn.** inofficiell, icke l. föga officiell.

— **Oombedd.** *Komma o. O. slog hon sig ned.* **-kullkastlig,** -t, [-are; -het]. Nästan endast bildl. *O-a sanningar. En högre viljas / o-a och hårda lag* Magda Bergquist. **-kullrunk(e)lig,** -t, [-are; -het]; -en, adv. Nästan endast bildl. **1**) Ex. med -e-. *Hon hade ~ det mest o-a bondförstånd han kunde tänka sig* Fanny Alving. *Det står o-t fast, att ~. Något, som hon o-en tror på. Tills den stod för honom som den klaraste o-aste sanning* Runar Schildt. **2**) Ex. utan -e-. *O-t trög och flegmatisk* Ellen Ryding, öv. fr. Carlyle. *Inför detta o-a skäl* Ad. Hillman, öv. **Syn.** orubblig, ovedersäglig, oomkullkastlig. **-ljudd.** Språkv. Jfr omljud. **-nämnd.** *Tvenne bidrag, som här icke kunna lämnas o-a* T. E. Karsten. **-se(dd.** *Huset hade under år stått obebott och o-tt* Jeanna Oterdahl. **-skuren.** Jfr omskära. *Ingen o. må äta därav* Bibeln. **-stri|dd.** *En o-dd sanning. Amiral Lindman är o-dd rekordkämpe [i valpropaganda]* Nya Dagl. Alleh. 1932. *Hans o-dda ledarställning. Sverges o-tt främste skald* Hugo Hamilton. **Syn.** oomtvistad, obestridd, (berg)säker. **-tvist|ad;** -bar(het); -[e]lig(het). **1**) *På finsksinnat håll råder Snellmans lära ännu som o-ad trossats* R. Nordenstreng. *Som alldeles o-at är [Oscar] Björcks förnämsta arbete* Rich. Bergh. **2**) *Den praktiska nyttan av kunskap i ryska ansåg han o-bar* Alma Söderhjelm. **3**) *Allvar och o-elig duglighet* Dan. Elfstrand. — *Min o-liga rätt. Det torde vara o-ligt, att ~. I en tid, då det över vårt politiska liv vilar en så o-lig jämnstrukenhet*~T Segerstedt. **-tänksam;** -het. Mindre vanl. *När det regnar välling, har den o-me ingen sked.* **-vänd.**

— **Oordentlig;** -het (med plur.). Om person (även moraliskt) samt om saker. *Han är o. i allt utom i affärer. En o-are, opålitligare lärare var svårt att uppspåra. Usch, va han har (det) o-t i sitt arbetsrum! O. i sin klädsel. Inte bara glömsk, utan verkligt o. Med alla möjliga klädespersedlar o-t utbredda över hela rummet. O. skolgång. O. med tiden. Föra ett o-t liv* oftare 'oregelbundet' l. d. — *Att inte hålla reda på sina utgifter tyckte hon var höjden av o-het* Kerstin Wenström, öv. *Man hade redan förut misstänkt o-heter i bokföringen och dessa bekräftades nu.* **Syn.** vårdslös, slarvig, slampig, slamsig, hamsig, ovårdsam, ovålig, splittrad, som det inte är ngn ordning med, ibl. som ej kan iaktta tiden, regellös, ojämn, planlös, ometodisk, (ibl.:) tanklös, virrig, konfys, yr i huvudet l. mössan, vippig; oregelbunden, hållningslös, ostadig, (ibl. nära) utsvävande; oordnad, rörig, skräpig, ovårdad, ostädad, (ibl. nära:) osnygg, paltig o. d. — **Oordn|ad.** Ngn gång även finita former (t. e. *Det sätt, varpå man ~ hindrar dem [varpträdarna] från att oordnas* Nord. Fam.[3]). *Allt var ännu o-at, då generalen anlände. Den o-ade materien, vanligen kallad »kaos»* Sv. Arrhenius. *Leva i (mycket) o-ade förhållanden. Håret rufsigt och o-at efter slummern.* — **Oordning.** *Allt var i, befann sig i (den värsta) o. Där rådde den vildaste, största o. Lämna allt (efter sig) i den förskräckligaste o. Hennes vaksamma öga såg genast den minsta o., och ~* Öv. fr. Päivärinta. *En skrikig ordning var då det typiska för tyska konduktörer, för de franska åter en skrikig o.* C. G. Laurin. *Håret står i vild o. om hans huvud och ~* S. Dahllöf. *Utdelade han snubbor, var det för o. Bringa ngt i o. för ngn. Råka, komma i o. I fasters rum var o-en kronisk. Hade (fått) magen i o. efter allt kallvatten.* — I plur. gärna ngt mer konkr. *Att avstyra (uppkommande) o-ar. Svåra o-ar hade förekommit, och ~.* **Syn.** oreda, villervalla, förbistring, förvirring, virrvarr, huller om buller, kaos, 'upplösning(stillstånd)', (skön) röra; (o-ar ibl.:) uppträden, oroligheter, kravaller, krakel, slagsmål, bråk o. d.

— **Oorganiser|ad.** *Tumultet var alldeles o-at och ~. O-ade trupper. O-ade arbetare.* — **Oorganisk;** -het. *O-a l. mineraliska kallades förr alla kemiska föreningar, som förekommo i den döda världen, t. e. i bergarterna, vattnet och luften; numer kallas alla kolhaltiga ämnen organiska, de övriga o-a* enl. Nord. Fam.[3] 1931. — **Oornerad.** *Omkring 20 st. o-e krukskärvor* Alex. Karlinder.

Opäk, -t. Grumlig, mörk, ogenomskinlig. *Är fisken icke frisk, är ögonens hornhinna o. och ~.* *Både genomskinliga och o-a färger* Nord. Fam.[2]

Opaketer|ad. *O-at bitsocker. O-ade russin.*

Opāl, -en, -er; -artad m. fl.; -iser|a (-ade; -ing). Ett glasartat mineral av kiselsyra; flera sorter äro ädelstenar. **I.** Enkelt. **1**) *Vanlig o. är fettglänsande, genomlysande till halvgenomskinlig och på många olika sätt färgad. Ädel o. (ädelopal) är en högt uppskattad ädelsten; den är mjölkvit, starkt färgskimrande och halvgenomskinlig; även den nästan klara, gulröda 'eldo-en' nyttjas som ädelsten. 'Svarta o-er' från Opaltown m. fl. st. i Queensland och Nya Syd Wales.* **2**) *[Ty poeternas] själ är såsom o-en, som skiftar utseende vid varje olika belysning* K. A. Hagberg, öv. fr. Benavente. — *Där himlens kupa speglar sin o.* H.-G. Törnell. *Himmelskupan skiftar i o.* S. Dahllöf. *Tömde ~ en kupa absint i sitt tomma glas, spädde på med vatten, sög i sig den flytande o-en och ~* Sven Haglund. **II.** Ssgr äro ofta skönl. Ex.: *Det o-blå havet* E. Wettergren. *O-blått dis. O-brosch. O-färg(er). En o-färgad aftonhimmel strör sitt milda ljus över ~. Brevpress av o-färgat glas* J. Böttiger. *O-glans. O-glas* halvgenomskinligt; blåvitt i påfallande o. gulaktigt i genomgående ljus o. därigenom färgskimrande (genomskinligare än 'mjölkglaset'). *O-glasinfattade skyltbokstäver. En trappa, belyst av o-glober. O-glänsande vita molngrupper* Marika Cederström. *Skymningens o-grå och lila toner* Gurli Hertzman-Ericsson, öv. *Himlens o-ljusa blå* Ellen Nyblom, öv. *Vattnet fick genast en vacker, o-skiftande färg med blå reflexer ~* ib. *Ångarna förtonade sig på avstånd i ett töcken av purpur och o-skimmer* Karin Jensen, öv. *Och båten skar sin väg genom en o-skimrande spegelyta* Prins Wilhelm. *Himlen, som ~ lyste med o-vit glans* Karin Ek. **III.** Avledning. Vanligast i pres. part. *O-isera som spädd skummjölk eller som vissa glassorter. Den ~ starkt o-iserande massan är mjölkaktig ~* Ekenberg-Landin. **Syn.** (o-iserande:) mjölkig o. färgskimrande, mjölkskimrande, av en mild o. mjölkig glans.

Opansrad. *O-e eller lätt pansrade fartyg* Nord. Fam.[3] — **Opar;** -ad; -ig. Det sista vanligast. **1**) *Ty allt är idel o. här i världen* Hj. Procopé. **2**) Naturv. **a**) *O-ade hanar* Pontus Palmgren. **b**) *Hos några kräftdjur förekommer utom pariga sidoögon även ett o-igt pannöga* Nord. Fam.[3] *O-iga fenor.* — Ibl. = omaka. — **Oparlamentarisk.** Ej överensstämmande med parlamentarisk sed l. parlamentarismen. — **Opartisk** (biton på -ar-); -het. *Utse o-a skiljedomare. I den saken kan jag anse mig (fullt) o. Fälla en o. dom. Sträva efter (full) o-het. Med o-het, o-t fördela sina gracer.* Geijerordet ~: *Intet är så utsatt för olika partiutläggningar som o-het.* **Syn.** oväldig, objektiv, rättvis, ej intagen för (l. mot) l. som ej gynnar någondera parten, neutral. — **Opassad.** T. e. jäg. *Och så lunda blev även denna hare o.* (icke 'urtagen', dvs. oskjuten) L. Munsterhjelm. — **Opassande. 1**) Huvudbet. *Det är (mycket) o. för en ung flicka att ~. Bete sig (på ett) o. (sätt). Visor med ett ofta högst o. innehåll. O. småviktighet. Med ett o. flin.* **2**) Skr. Mindre vanl. *En vers, som i sanning icke o. skulle kunnat tillämpas både på ~* Edv. Hammarstedt. **Syn. 1**) som ej passar sig, ej på sin plats, oanständig, oläglig, påträngande, indiskret, otillständig, (högst) olämplig, malplacerad; **2**) orätt använd l. anbringad, illa. — **Opasslig,** -t, [-are]; -het. **1**) Mindre vanl. *Dumt av mig att komma hit på så här o. tid, men ~* Gust. v. Numers. **2**) Huvudbet. *Som han kände sig (litet) o., stannade han hemma. [Drog sig tillbaka] efter att ha ursäktat sig för o-het* W. Hammenhög. **Syn. 1**) olämplig; **2**) illamående, skraltig, skral, 'dålig', krasslig, 'krank'. — **Opatinerad.** *Ännu o-e marmorkolonner* F. U. Wrangel. — **Opatriotisk.** Ofosterländsk, fosterlandsfientlig. — **Opax,** interj. Vard. *'Pax' ropar man, då man ej längre vill vara med i leken; 'opax', då man åter vill komma in i den* även '(o)pax för mej!' — **Opedagogisk.** *För att ni ä så hopplöst o-a bägge två* Fanny Alving. *Nutiden anser förstås Hennes pianoskola högst o., men ~* Gurli Linder.

Oper|a[1] (o-, mer säll. å-; akut); se opus.

Oper|a[2] (o-; akut, mer säll. grav); -an, -or. **I.** Enkelt. Sångspel, institution, o-abyggnad l. o-aföreställning. *Höra, se, ge en o-a. Caccinis o-a Dafne, som 1594 uppfördes i Florens. Wagnero-or. Allvarlig, komisk o-a. O-an Mignon, av Thomas. Utstyrselo-a.* — *Har du skaffat biljetter till o-an i afton? Gå på o-an var kväll. Anställd vid o-an. Komma in vid o-an.* — *En afton på O-an i Dresden. Kungl. O-an (i Stockholm). Gust. III:s o-a.* **II.** Ssgr. Ex.: *En o-aafton i Paris. O-aaria. De o-aartade dramerna »Ramido Marinesco» och »Signora Luna»* Erik Ekelund. *O-abaletten. Han har skickat oss en o-abiljett till i kväll. O-adekorationer. Slutscenen i »Ragnarök», sådan den uppfattats från »o-adiket», d. v. s. nerifrån orkestern* (skämts.) 1924. *Åse en o-aföreställning. O-aförfattare. Se sminkade ut som o-aherdinnor* Hj. Söderberg. *I o-ahuset. O-akikare. O-akonsortium. O-akonst(en). O-akorist. I o-akulisserna. Med den nya insceneringen av »Simson och Delila» har o-aledningen gjort ett djärvt och lovvärt försök* 1921. *O-alibrett(o). Vår o-alärare, Alfred Girodet ~* Aino Ackté. *O-amusik. Det lustiga,*

färgrika, idylliska, smått o-amässiga turist-Italien från romantikens tidevarv C. Santesson. *O-apersonal. En grann o-aröst. Den o-asalong Carlo Bibiena 1744 byggde för* ~ Agne Beijer. *O-ascen* två bet.: scen på l. i (ur) en opera. *O-astyrelse(n). O-asångare C. Fr. Lundqvist. Utbilda sig till o-asångerska. Och en röst har han som en o-atenor. O-atext.* **Syn.** ibl. sångspel; (ibl.:) sångscen, lyrisk scen. — **Opere'tt** (-ätt); -en, -er. Sångspel av lättare komisk art. **I.** Enkelt. *Aria ur o-en Läderlappen av J. Strauss. O-en skapades av Offenbach i Paris under Napoleon III:s tid. Filmoperett* ~ *en nyhet i det vita lärftets värld* 1925. *En figur, som verkar tagen ur en o.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett myller av rövare med o-aktigt utseende* Karin Jensen, öv. *O-dansös. Gick* ~ *och såg en tysk o-film* Sv. Barthel (1932). *Det hela verkade o-föreställning. O-kompositör. En liten tjock general med gemytligt och o-martialiskt utseende* V. Scharp. *O-musik. Ett o-mässigt upptåg. En o-prins. O-revolutionerna i Latin-Amerika. O-scen* 2 bet. (jfr operascen). *O-sång|are* (-erska). *O-teatern vid Karlaplan. O-text. O-trupp. O-visa.*

Operation, -en, -er. **I.** Enkelt. **1**) Krigs. o. friare. **a**) *O-erna vid Marne pågå. Inga större o-er förestodo. Målet för o-erna var att* ~. *Försvarso-er.* **b**) *Otrevliga o-er i det tysta mot konkurrenterna.* **c**) *Tankeoperation.* **2**) Läk. Ingrepp med kniv för att avlägsna ngt sjukligt. *Göra (en) o. (på ngn). Undergå en svår o. Är Ni beredd att underkasta Er en o.? Lyckade o-er. O. av l. för kräfta, starr. Utgången av ögono-en visade, att* ~. — *O-en lyckades, men patienten dog.* — *Denna lilla skönhetsoperation utföres nu med den största lätthet.* **II.** Ssgr. Ex.: **1**) Krigs. m. m. *O-savdelningen i Marinstaben. O-sbas* utgångs- l. stödjepunkt för krigsrörelse; även bildl. t. e. *Royal Hotel blev min o-sbas, då jag skulle leta upp ett billigare logi* H. Mörne. *Till första o-sbas vid sina forskningar hade han utvalt Helagshyddan. En o-sduglig armé, (kust)flotta. Vår örlogsflottas o-sfrihet* Vår flotta (1920). *O-sfält* ofta bildl. *Förråds- och o-sfästning. O-skår. O-slinje* ej säll. bildl. *Korinth, hans stora o-smål. O-sorder. O-splan.* **2**) Läk. *O-sbord, konstruerat av A. Stille. Medan han låg sövd på o-sbordet. O-sförkläden. O-shandduk. O-shandskar. Ta till o-skniven. Den elektriska o-skniven togs i bruk i Sverge för ett tjugutal år sedan av ett par landsortsläkare* Ups. Nya Tidn. 1932. *Stille-Werners o-smöbler. O-sresultat. O-srockar för läkare. I o-srummet. O-ssköterska på Falu lasarett. O-ssköterskeplatsen å Jönköpings lasarett [ledig]* 1919. *Svenska Röda stjärnans sjuk- och o-sstall i Kalmar, det första i sitt slag i Sverge* 1923. *O-sstol. O-ssår.* **Syn. I. 1**)(krigs)-rörelse, (ibl. nära:) företag, förfarande, tillvägagångssätt, truppförflyttningar, manöver, taktik l. d.; **2**) kirurgiskt l. operativt ingrepp. — **Operatīv,** -t. **1**) Krigs *Att* ~ *den o-a avdelningen vid högkvarteret sammansattes uteslutande av svenska generalstabsofficerare: kaptenerna Törngren, greve Douglas och Peyron* E. v. Wendt. **2**) Läk. *Göra ett o-t ingrepp* företa en operation. — **Operatōr,** -(e)n, -er. Läk. *John Berg, känd som skicklig o. Liktornso-er.*

— **Operer|a,** -ade, -as; o-a bort ~ (nästan endast till II); [-ing (-en, -ar)]. **I.** Krigs. m. m. **1**) *Vid den mot kejsar Napoleon I o-ande armén. O-a tillsammans.* **2**) Friare. *Det har också visat sig nödvändigt att o-a i närheten av stålets hållfasthetsgräns* The Svedberg. *O-a på egen hand. Varför troligen nidingarna kunnat o-a osedda. Fingo o-a ostörda. Växelförfalskerskan o-ade också i sol- och vårbranschen.* — *O-a med invecklade tal, med flera obekanta, med falska begrepp. Vi beslöto att o-a med landsortspressen för att* ~ G. O. Hyltén-Cavallius. **II.** Läk. *O-a ngn för kräfta. Nyligen o-ad för starr. Är hon o-ad? Har hon låtit o-a (sig för) sin struma? Ibland händer det, att en hund förfryser benet; då o-ar eskimåerna honom och gör en protes åt honom.* **Syn. I. 1**) företa vissa (krigs)rörelser l. truppförflyttningar l. d.; **2**) handla, (vid)ta(ga) sina mått o. steg, gå till väga, 'arbeta'; **II.** göra ett operativt l. kirurgiskt ingrepp, göra en operation (på).

Operett m. fl. se under opera[2].

Opersonlig; -het. **1**) Allmännare. *Tänkt som (ett) o(-t väsen). Att personlighet vinnes, när man glömmer sig själv och tjänar det o-a och det överpersonliga* ~ Georg Andrén. — *Mot våra vänner var hon rätt o.* Alma Söderhjelm. *Han verkar på något sätt o. Ett o-t uttryckssätt. Lyxetablissementen jorden runt skötas på samma standardiserat o-a sätt* M. Rogberg. *Lokalen verkade kall och o. De engelska hemmen äro standardprodukter, o-hetens personifikation* I. Lo-Johansson. — Ibl. närmande sig 'objektiv' t. e. *Se saken o-t.* **2**) Språkv. *Enligt R. Ljunggren ha vi o. konstruktion i satser som Det regnar, Det knackar, Det dansades samt Det satt tio fåglar på taket, Det framlades ett förslag; däremot icke i typen Det smakar gott att bada; emellertid utsträckes ej sällan begreppet o. till att även omfatta sådana satser och t. o. m. satser av typen Mig anar, att* ~ *o. d. Det o-a 'det' såsom (formellt) subjekt. O-a verb.* **Syn.** (ibl.:) abstrakt, allmän, lik alla andra, universell, oindividuell, standardiserad, helt 'vanlig', ointresserad (för andra), själlös, 'kall', uttryckslös, (ibl. nära) objektiv; ibl. impersonell.

Opiāt -et, = l. -er. Läk. Läkemedel vkas

huvudbeståndsdel är opium. *Ta till allt starkare o-er.* — Även bildl. *O-er för samvetskval.* — **Opi|um** (oftast akut); -et [l. -umet]. **I.** Enkelt. *Opium utgöres av den ur omogna frukter av Papaver somniferum (o-evallmon) erhållna, i luften intorkade mjölksaften. Verka sömngivande och smärtstillande som o-um. Då o-et för en stund befriat honom från de ihållande plågorna. Som njutningsmedel missbrukas o-um dels till ätning (särsk. i Främre Orienten), dels till rökning (t. e. i Ostindien och Kina). Då o-et skördas, göras skåror i de omogna vallmokapslarna och följande dag avskrapas de under tiden stelnade och nu brungula utsipprade mjölksaftdropparna. Verkan av o-um är främst beroende på det ingående morfinet. Smyghandeln med o-um. På honom bet* ~ *icke o-et* Öv. fr. Pearl Buck. *Uppvägning av o-um. O-et i Roséns bröstdroppar.* **II.** Ssgr ha vanl. *opie-* l. *opium-*, mer säll. *opii-*. Ex.: **1**) Opie-. *Överdrivet o-ebruk* J. Reinius, öv. *O-edroppar (mot diarré)* ej opium-. *O-förgift|ad* (-ning). *O-ehaltiga konfityrer* Nord. Fam.[3] *Kinesisk o-ehåla. O-ekakor mot hosta* ej opium-. *Japan har* ~ *alltid lyckats hålla o-elasten utanför sina egna gränser* Estrid Linder. *O-epipa. O-epreparat. O-eproduktionen i Kina. Verkade som ett andligt o-erus. På Formosa funnos ej mindre än omkring 70,000 o-erökare* Estrid Linder. *O-evallmo* Papaver somniferum. *En o-eätares uppvaknande ur sitt rus* Öv. fr. Edg. A. Poe. **2**) Opium-. *Grep begärligt o-umburken och* ~ Öv. fr. Pearl Buck. *Genom o-umkriget tilltvang sig England fri o-umexport till Kina. O-umextrakt* ej gärna opie-. *Blek som ett lik, skrumpen och o-umförgiftad. Ett ruskigt samhälle, fullt av o-umhålor. O-umkriget 1840—42* ej opie-. *De små vaxliknande o-umkulorna fästas på den runda porslinspipan och med ett glödande kol kommer man kulan att avge en äcklig, söt stank, som* ~. *Överallt lågo små grupper av män med långa pipor kring de små o-umlamporna* H. Mörne. *Slav under o-umlasten. En* ~ *o-umluktande mjölksaft* Nord. Fam.[2] *I detta o-umnäste. O-umodling. Får att få vara i fred med sin o-umpipa. Med o-umröda ögon* H. Mörne. *En gammal och van o-umrökare* K. Zilliacus. *Den gamla o-umrökerskan* Öv. fr. Pearl Buck. *O-umskörden tillgår i skilda trakter på något olika sätt* Nord. Fam.[3] *Ett orörligt och o-umslött pergamentansikte* H. Mörne. *På jakt efter o-umsmugglare* Arthur J. Jacobsson. *O-umvallmo, som kan odlas upp till 2,000 meter över havet* J. Gunnar Andersson. *Karlen är o-umätare, därav hans gula hy* Öv. fr. Ashton-Wolfe. **3**) Opii- torde mest förekomma i smtl. o. säll. framträda i skrift.

Opiner|a, -ade; -ing. Avge en (samlad) menings- l. opinionsyttring, säga sin mening, offentligen framträda o. yttra sin mening (för att påverka ngn). *Man såg aldrig kåren o-a t. e. i tullfrågan.* — **Opinion,** -en, [-er]. **I.** Enkelt. *För att resa en o. mot tjurfäktningarna* Y. Berg. *Söka påverka o-en (i en viss riktning). Leda o-en. Låta bearbeta o-en. Stöta den allmänna o-en för huvudet* R. A. Wrede. *Sjunka i allmänna o-en(s ögon). Stå över, förakta allmänna o-en. Som, åtspord om o-en i sin hemtrakt, förklarade: »O-en, det är jag». Likasom det var våra o-er, som* ~ *verkat uppåt på regeringen* ~ G. O. Hyltén-Cavallius. *Årets val ha visat, att folko-en håller på att nyktra till* ~ 1920. *En enig kristen världsopinion* Tor Andræ. **II.** Ssgr. Ex.: *Det vid denna tidpunkt [1909] o-sbestämmande Konstnärsförbundet* Gust. Näsström. *Politiken, som ändå ytterst är den avgörande o-sbildande faktorn* Gust. Jacobson. *Pressen som o-sbildare. Fryxell som o-sbildare på historiens område. O-skantring i försvarsfrågan. O-smakare. Konservativ Ungdoms o-smöte mot våldsanda och smutslitteratur* 1933. *O-snämnden* den nämnd som vart tredje år utses av riksdagen för att avgöra huruvida Högsta domstolens o. Regeringsrättens medlemmar böra bibehållas i sitt kall. *Pressens o-snämnd* en pressens hedersdomstol, upprättad 1914. *Resa, framkalla, väcka en o-sstorm mot* ~. *O-sstormen mot nidblockaderna blir allt starkare* 1928. *Nämndens domslut bestå av o-suttalanden* (pressens o-snämnds) Nord. Fam.[3] *Allt efter o-svindarna. Avge en o-syttring i anledning av rösträttsfrågans fall. De Stockholmska o-syttringarna medelst sönderslående av fönster och* ~ Atterbom 1839. **Syn.** (allmän l. samlad l. utbredd) mening l. stämning l. tendens, (yttrad l. till uttryck kommen) folkmening l. -stämning, allmänt omdöme, utbredd övertygelse l. uppfattning, utbrett l. allmänt tänke l. betraktelsesätt, (bestämda) synpunkter.

Opium m. fl. se under opiat.

Oplacerad. **1**) *Arméns o-e officerare.* **2**) Idrotts. o. d. Som ej lyckats placera sig (på vinnarplats, till sluttävling l. d.) — **Oplastisk.** **1**) *En o. massa* som ej låter forma sig. **2**) *Ytterst o. i sina rörelser* ibl. nära: ful o. tafatt l. kantig. — **Oplockad.** Märk uttr. *Ha en gås o. med ngn* se gås A I 2 b. — **Oplogad** (vinter)väg. — **Oplöjd** jord, mark, åker.

— **Opoetisk,** -t, [-are; -het]. *Av o. läggning.* **Syn.** prosaisk, 'nykter', 'torr', vardaglig, platt, utan flykt. — **Opolerad.** T. e om snickeriarbeten, marmor, även ris(gryn) samt ibl. bildl. (om person). *Under en o. yta dölja en fin själ.* **Syn.** oglättad, oslipad, matt, 'rå'; 'oborstad', ohyfsad, grov. — **Opolitisk;** -het. **1**) Egentl. *En ny, o. sammanslutning av jordbrukare. Försöken att*

åstadkomma en absolut o. rikstidning. 2) Friare. *Det vore (högst) o-t av dem.* **Syn.** 1) politiskt färglös l. ofärgad, icke politiskt inriktad, fri från politik; 2) oklok, odiplomatisk. — **Opopulär.** *Men det var icke det, som gjorde honom o.* Strindberg. *I en stund, då arbetarrörelsen var o-are än någonsin* K. G. Ossiannilsson.

Opo ssum (åpå-; akut); -en, -ar [l. -er]. Dels = virginisk o. (dvs. pungråttan Didelphys virginiana, vars päls är av ringa värde); dels = australisk o. (dvs. pungräven, Trichosurus vulpecula, mkt eftersökt för sin päls); även om skinnet. **I.** Enkelt. 1) *Den virginiska o-en är en svår hönstjuv.* 2) *Känguruer, vildkattor och randiga o-ar dansade balett framför oss på vägen, vimmelkantiga av det ~ starka skenet* Hj. Bengtsson. — *Schalkrage av australisk o.* Vårt Hem 1921. **II.** Ssgr. Ex.: *O-fångst i Australiens skogar* Louis Renner, öv. *Grå eller brun o-krage, innerskinn. En mjuk, stålgrå gördel av o-skinn* Eric Hultman.

Opp (å-); adv. Se i allm. 'upp' (särsk. för ssgr). Mest smtl.; i skrift ej säll. ngt vard. l. stundom skönl. *O. å hoppa, pojkar! O. me korpgluggarna! Se opp (för tåget)! Nå, jag opp, tar in buken på seglet, går ut på lä nock för att fånga opp resten* Alb. Engström. *Måste du opp på tvåan i den här struntbacken?* S. Siwertz. *Gå opp i examen. Göra opp med ngn. Ä de nu oppgjort, att ~? De går opp å ner. Vända opp å ner på ~. Ett opp å ett i minne! Förövrigt ger jag sjökläderna och allt annat jämnt opp jäkeln* E. Hornborg. *En kyrka det var ju nätt opp det värsta trollen visste* E. Grip. — *Där snödropparna redan börja blicka opp ur snön. Och sippan blickar / mot himlen opp.* — **Oppför.** Prep. o. adv. Jfr (liksom vid alla ssgr med opp-) upp-. *O. och utför backar* E. Lampén. **-hämta,** -n. Mindre ofta upp-. Ett slags (allmoge)-vävnad l. tekniken därvid. *Väva o. Förkläden, band och dukar i (mönster med) o. O-n till heders på årets hemslöjdutställning* Elis. Thorman 1925. *O-täcke från Lillhärdal* Ellen Widén. **-i,** prep. o. adv. Ofta 'oppe i'. *O. backen invid stugans vägg* Einar Malm. *Stå mitt oppi julstöket.* **-klädd.** *Sitter ~ så fina och o-a* S. Lagerlöf. **-käftig,** -t, -are; -het (med plur.). Då ordet i allm. är vard., är formen opp- även i skrift mer vanl. än i andra ord där opp- o. uppväxla. *Stå inte å var o., utan ~* Alb. Engström. **Syn.** se uppkäftig. **-nosig.** Jfr föreg. *En så näbbig och o. jänta* Ernst Josephson. **-näs|a;** [-ig, även bildl.]; -t. *Med en liten ostyrig o-a. — Fräknig och o-ig. Den där lilla o-iga flicksnärtan* G. af Geijerstam. — *Är det sant ~, att hon är o-t?* Hasse Z. **-sittar|e,** -(e)n, -e. Mindre ofta upp-. Sittopp, örfil. *Ge honom en ordentlig o.!* **-åt.** Prep. o. adv. *O. väggarna. — Han vill o. i världen.* — **Oppe;** -på, adv. se uppe. *Medan kammarpigan gjorde rent o-på* Elin Wägner.

Oppone nt (å-ant,; -en, -er. En som opponerar sig, 'motsägare', motståndare, person hörande till ett motparti (som avfallit l. bekämpar det vedertagna l. härskande; se även disputation 1. 1) Märk. *O-erna* benämning på de konstnärer som 1885 under Ernst Josephsons ledning yrkade på omorganisation av konstakademien och sedan bildade Konstnärsförbundet. *O-konsten* C. G. Laurin. *De svenska o-målarna* ib. *O-utställningen i Stockholm 1885. — En i Oslo för ett antal år sedan bildad o-teater* 1931. 2) *Tjänstgöra som fakultets- (l. hos Karolinska institutet kollegii)opponent vid en disputation* 'förste opponent'. *Andre o-en, författarens egen o. Uppträda som extra o. (mot ngn, på, vid en disputation). Tredje o-en, som har till uppgift att liva upp stämningen med skämt, har i utlandet ingen motsvarighet.* — **Opponer|a,** -ade, -as. Ofta refl. 1) *O-a (sig) mot ngt, ngn. Du ska då ständigt o-a dej mot allting. Högljutt o-a sig även mot självklara föreskrifter. O-a sig mot försäljningen, tillvägagångssättet.* 2) Jfr opponent 2. *O-a på en avhandling.* **Syn.** 1) göra invändningar l. inkast, bekämpa, gendriva, förfäkta motsatt l. en annan åsikt, göra (sina) anmärkningar, säga emot, motsätta sig ɱ, resa en opposition, resa motstånd, ibl. protestera emot; 2) vara opponent (vid, på). — **Opposition** se nedan.

Opportūn (å-); -t, -are; -i'sm (-en); -i'st (-en, -er; -isk, -t); -itēt (-en; -shänsyn m. fl.). 1) *Hans påkomna intresse för det religiösa skrevs på hans o-a läggning* Sigrid Gillner. *Det som man (för statens väl) finner, anser (mest) o-t.* 2) *Hans o-ism gick lite för långt, t. o. m. för en sådan gammal riksdagskompromissare som ~.* 3) *Malisen påstår, att du håller på och utvecklar dig till o-ist* Hj. Söderberg. *O-ist och lycksökare. — Av rent o-istiska skäl.* 4) *Biskop [Gottfr.] Billing ~ visade sig ha ett fint gehör för o-itetens viskningar och ~* T. Segerstedt. — *Av o-itetsskäl. Att o-itetssynpunkten ~ har mer att betyda för författaren än rättssynpunkten* Fr. Böök. **Syn.** 1) läglig (för tillfället); som tar hänsyn till l. rättar sig efter omständigheterna l. situationen, ibl. kompromissande; 2) o. läggning, 'tillfällespolitik', anpassning till l. efter omständigheterna; 3) en som förstår att l. inskränker sig till att begagna omständigheterna, konjunkturpolitiker, (ibl. rätt nära:) streber, lycksökare; 4) det för tillfället lämpliga, vad konjunkturen (l. konjunkturerna) tillåter.

Opposition (å-); -en, -er; -sfärg m. fl.; -e'll (-t). Jfr opponent o. opponera. **I.** Enkelt.

1) Abstr. **a**) *Resa, göra o. mot ngn l. ngt. Som på vissa punkter träda i o. mot statskyrkan. Vad det vill säga att ställa sig i o. mot tidsandan* Georg Andrén. *Till slut lade sig också denna lilla o., och* ~. *En svag o. mot tyranniet började förmärkas i vissa fackföreningar. Förslaget rönte o. från centern.* **b**) Vid disputation (jfr d. o. och opponent). **2**) Mer l. mindre konkr. *Som en engelsk statsman sade om sitt parti: »vi äro Ers Majestäts allra trognaste o.»* Jac. Ahrenberg. *Höra till o-en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Tack vare honom fick förbundet en klar o-sfärg* Hagar Olsson. *O-sklicken (inom föreningen). Den bemärkte o-sledaren C. H. Anckarsvärd* C. Santesson. *»Och det skulle vara?» frågade hon utan att se upp, men med en viss o-slust* V. Benedictsson. *Hon saknade o-slusta, motsade ingen, trotsade ingen* Py Sörman. *Ser egensinnig och o-slysten ut* Percy Elfstrand. *Rätthaveri och o-slystnad* Jac. Ahrenberg. *En utpräglad o-sman, fast visserligen — i sina diktverk — utan politiskt partitagande* E. Hedén. *Ledare av o-spartiet i riksdagen. O-stidning.* **III.** O-ell. *Stå främmande för och o-ell mot det, som* ~ Sam Arsenius. *O-ell av födseln. Kände Snellman såsom stridslysten och o-ellt anlagd och* ~ S. Lagerlöf. **Syn. I.** motstånd; genl. motsägelse, protest; motrörelse; mot(stånds)parti (mot regeringen, de härskande l. d.); motståndare; **III.** o-slysten, som gärna säger emot, stridslysten, som tillhör o-en, (ibl. nära:) fientlig, genstörtig, uppstudsig.

Opraktisk, -t, [-are]; -het. *Tafatt och o. Han var ett uppfinnarsnille, men högst o. i ekonomiska ting* Alb. Engström. *Att arkitekternas hugskott i* ~ *o-t vansinne överträffade allting annat* Signe Engström. *Idén är o. Ha det o-t ordnat för sig. O. dagsindelning. Huset är o-t inrett. — Att »o-heten» helt enkelt var brist på praktik* Vera Fridner. *Hjälplös genom sin o-het.* **Syn.** tafatt, otymplig, dum i det praktiska, 'omöjlig', 'hjälplös', utan praktiskt omdöme l. handlag, som inte kan ordna för sig, ibl. oredig l. oförståndig, ibl. verklighets- l. världsfrämmande; bakvänd, oanvändbar, oändamålsenlig, ohanterlig, ohändig; outförbar. — **Opreparerad.** T. e. *O-e frön. — En o. läxa.* **Syn.** o'för beredd. — **Opresent|abel;** -erad. — **Opressad.** T. e. *O-e fikon. — Gå med o-e kläder, byxor.* — **Opretentiös.** *En o. men välgjord underhållningsfilm.* — **Oprickad.** 1 Sjöv. *O. farled. Vid segling i o-e vatten* G. Gartz. 2 Idrotts. o. d. *Att o. lyckas avsluta tävlingen* t. e. vid ritt, biltävling etc. **Syn. 1**) outprickad; **2**) utan prick(ar), prickfri. — **Oprioriterad.** Handels. o. d. Utan förmånsrätt. *O. fordran* utan förmånsrätt (till betalning). *O-e borgenärer, fordringsägare.* — **Opris.** Blott nekat och i obest. sing. *Ja, det var då sannerligen inget o.* de va billigt (pris). *Och 2,400 är inte o. för sex rum i dessa tider.* **Syn.** oskäligt l. (alltför) dyrt pris. — **Oprivilegierad.** Utan företrädesrättigheter. *De o-e klasserna.*

— **Oproportionerlig;** -het. *De o-t breda axlarna. Och huvudet en smula o-t i förhållande till längden. Rugga upp sig till en o. tjocklek* om rödhake. *Att firmans omkostnader varit o-t höga. En o-t gynnad, härskande klass* Aug. Hahr. *Med en spänning, som förefallit honom själv o-t stor till saken* R. Josephson. *Så o., att den blir grotesk. — Skallen utmärker sig för sin o-het* 'Brehm'. **Syn.** illa anpassad l. avvägd, föga passande (till), som står i disproportion (till), disproportionerlig, som icke har rätt storlek l. som är överdriven — för stor l. för liten — (i fhde till), alltför olik(a), (ibl.:) omotsvarig, oförenlig, skärande l skrikande (mot), ibl. otymplig l. oformlig. — **Oprydd;** [-het]. *Om kyrkorummet är aldrig så kalt och oprytt* ~ V. Södergren. *De flesta gravarna voro helt o-a, men* ~ M. Rogberg. *En stil, som för mången synes vara ren och o., är i andras ögon ovårdad eller kanske skolmästaraktigt korrekt* B. Wedberg. — **Oprästerlig.** *Lite o. verkar han nog.* — **Opröv|ad.** Vanl. friare. *Som ansvarig statsman är han ännu (helt) o-ad. Det som är o-at skall man inte berömma. O-ade sinnen* V. Rydberg. *Börjar* ~ *i sin diktning slå in på nya, förut nästan o-ade vägar* Zaida Rohman. *Åter* ~ *lockades jag av det o-ade, vittsyftande och äventyrliga* A. Mörne.

Opta'nt (å-); -en, -er. Jfr optera 2 o. option. Inbyggare i ett avträtt landområde som enl. eget val ('option') bibehållit sin medborgarrätt i den stat han förut tillhörde utan att dock överflytta dit. *De tyska o-erna i Polen få stanna kvar* 1925. *Den ungersk-rumänska o-tvisten* 1927. — **O'ptativ** (akut l. grav; även -īv); -en, -er; -form (-en, -er) m. fl.; även adj. Språkv. Som subst. ibl. även 'o-us'. Önskeform l. önskemodus. *Även svenskan har, påpekar* Ad. *Noreen, o., t. e. 'Give Gud', 'man bjude lyckan handen', 'vare det så'.* — **Opter|a,** -ade, [-as]; -ing. **1**) Välja, gm (fritt) val besluta sig för. **2**) Jfr optant. Välja att bibehålla sitt medborgarskap i den fädernestat som måst avträda ens bostadsort till en annan. *O-a för sitt gamla fädernesland.* — **Option,** -en, -er; -savtal; -srätt; -stid. Fritt val (av medborgarskap), valfrihet; (handels. =) rätt att kräva leverans l. d. **1**) Jfr optant o. optera 2. **2** *Köpte* ~ *o. på en farm, som* ~ Oscar B. Nelson. *[Erbjödo Carnegie] en miljon för en nittio dagars o. på hans andel i Carnegiebolaget* ib. *Att ett o-savtal på rätten till aktieför-*

värvet i Boliden skulle komma att undertecknas på fredagen dec. 1933. *Förlängning av o-stiden.*

Optik (å-); -en. Läran om ljuset o. dess lagar, ljuslära. — **O'ptiker** (akut); -n, =; -firma m. fl. Tillverkare av optiska instrument (glasögon, kikare, mikroskop m. m.). *Internationella o-förbundet beslöt att såsom benämning på o., vilken arbetar oberoende av ögonläkaren, internationellt antaga »optometrist»* sept. 1933. *Svenska o-föreningen. O-högskolan i Jena. O-kåren.* — **O'ptisk** (akut); -t. Syn-, ljus-; ibl. optiker-. *Av Stockholms ögonläkareförening godkända o-a affärer* som handla med o-a instrument. *O. illusion* synvilla. *O-a instrument* medelst vka man ser bättre än med blotta ögat l. studerar o-a företeelser (t. e. glasögon, kikare, mikroskop). *O. instrumentmakare. »O-a polisen» i hörnet av Kungs- och Vasagatorna [i Stockholm]* 1925. *O-a radions problem lockar många tävlande* 1927. *O-t sliperi. O. telegraf* byggd på 'tecken' som skola med synen iakttagas. *De o-a trafiksignalerna i korsningen av Odengatan och Roslagsgatan träda i funktion på onsdagen* 1933. *O. villa* synvilla (särsk. av geometrisk art). — **Optofōn** (-ån); -en, -er; -läsning. *Fournier d'Albes mångåriga arbete på utexperimenterandet av o-en, det instrument, som gjort det möjligt för en blind att [med hjälp av hörseln] läsa vilken tryckt eller maskinskriven text som helst* C. W. Oseen 1926. *O-en — de blindas öga* 1921. *Den första läsande o-en registrerade med telefonens hjälp genomlysande bokstäver på mörk botten* Astrid Cleve-Euler 1925. *Att inga verkliga hinder resa sig mot att uppdriva o-läsningen till en hastighet, som inte står den vid vanlig läsning långt efter* ~ ib. **Syn.** 'synljudare'.

Optimi's,m (å-); -men; -t (-en, -er; -isk, -t). Motsatt pessimism. **1**) O-m. *Också han var full av o-m, han ansåg, att* ~. *Med en ljus o-m, som erinrar om Bjørnson, skildrar Hamsun, hur allt går dem väl i händer* Fr. Böök. *Och jag förbannade min o-m och min vana att alltid vilja tro det bästa om människor* Åke Claesson. **2**) O-t. *Ty han är (en) oförbätterlig o-t. En så obotlig o-t som hr Lindhagen* ~ E.-W. Olson. *Var som alltid den trygge o-ten. Pessimisterna böra slås ihjäl, har någon sagt, o-erna ensamma ha rätt att leva* Jac. Ahrenberg. *'O-erna' kallar sig en grupp yngre konstnärer, som 1926 började utställa gemensamt.* **3**) O-tisk. *Som förut alltid haft en o-tisk syn på tingen. Och jag, som varit så o-tisk och trott, att* ~ E. Sparre. *O-tiska personer ansågo, att* ~. *I sina mest o-tiska ögonblick.* **Syn. 1**) åsikten att världen är övervägande god l. att utvecklingen går framåt; benägenhet att se allting ljust, ljus livssyn, 'ljussyn', hoppfullhet, förhoppningsfull sinnesstämning, belåtenhet; **2**) en som ser livet från den ljusa sidan; **3**) hoppfull, ljus, förhoppningsfull, 'glad', (ibl. nära) sangvinisk. — **O'ptimum** (akut), ett. Bästa (möjliga) tillstånd l. förutsättningar. *Vid en del cementsorter nås ett o. i hållfasthet efter relativt kort tid* Nord Fam.[3] *Borgerligheten har, liksom tulpanerna, sitt o. i Holland* C. G. Laurin. *Under sitt klimatiska o. Arbetsoptimum för både människor och djur* Hj. Bengtsson. *Att det årliga antalet utexaminerade på flera områden överstiger o.* Knut Rodhe 1934. — *Endast ett fåtal hålla sin o-vikt dvs. den vikt, vid vilken de ha sin fulla vigör.*

Option,srätt) se under optant. **Optisk, Optofon** o. **Optometrist** se under optik.

Opublicerad. Otryckt, ej offentliggjord. *Förut o-e saker (från hans ungdom).* — **Opunktlig;** -het. *Mat för o-a* Idun 1931. *[Musikpublikens] o-het* Wilh. Bolin. **Syn.** som inte kan passa (på) l. hålla tiden.

Opus (akut; kort u); -et, = [l. ōpera (akut)]; -tal (mus.). **1**) (Litterärt l. vetenskapligt) arbete, verk. *Ett lika digert och omständligt som torrt och vetenskapligt o. Ett betydande o. i tre band av den redan åldrande författaren. Så skickades o-et till förläggaren, som* ~. *Och alla dessa uppläste sina (mer eller mindre lyckade) o.* (krior). **2**) Konstverk. Mindre vanl. **3**) Mus. (Musikalisk) komposition, musikverk. *Ett sent o. av Schubert. Förteckning över [Mendelssohns] verk i o-följd* Ad. Hillman. *De flesta av Beethovens kompositioner äro försedda med o-tal.*

Oputsad. *O-e mässingsstakar.* — *Oxtunga, o.* Annons 1930. — **Opyntad.**

— **Opåakt|ad.** Skr. *Som jag o-ad lyssnade till* Per Hallström. *Genom dörren komma o-ade Skräddaren, Snickaren och* ~ ib. *Hans inlägg gick tämligen o-at förbi. Lämna en anmärkning o-ad.* **Syn.** obeaktad, obemärkt, oförmärkt; förbisedd, icke (tillräckligt) uppskattad. — **Opåkall|ad.** *Ingripandet var fullkomligt o-at och direkt skadligt. Infinna sig o-ad. Det (högst) o-ade i själva frågan retade honom. Ett o-at råd.* **Syn.** okallad, obedd, omotiverad, obehövlig, (ibl.) indiskret l. ovälkommen. — **Opålitlig;** -het. *Att Ni är flyktig och o., ehuru Ni inte ser o. ut* Jon. Reuter. *De flackande ögonen gjorde ett o-t intryck. I arbetet voro de ofta o-a. O. (i) att iaktta tiden. Han ä bra o. med sina löften, med att hålla va han lovat* vard. *Låset är o-t. Bygga på o. grund* 'egentl.' o. bildl. *O-t för regn. Vädret är o-t. I o-are farvatten.* — *Vissa mindre tilltalande egenskaper som o-het och ränkfullhet. Danmark, vars o-het mot Sverge och* ~ Har. Hjärne. *O-heten av hans uppgifter bekräftades dagligen.* **Syn.** inget l. icke

att lita på, som man icke kan räkna på, osäker, oberäknelig, oviss, prekär, otillförlitlig; ostadig, flyktig, ombytlig; (ibl.:) felaktig, ogrundad l. föga grundad, tvivelaktig, osannfärdig, otrogen, opåpasslig, ej punktlig, opunktlig, slarvig. — **Opåmin|d,** -t l. **Opåmin|t,** -t. *Det tycker jag du kan göra o-d. Och o-t tillhandahålla resande dagboken.* **Syn.** utan att man behöver påminna, av sig själv, o(upp)manad. — **Opåpasslig;** -het. *Berodde väl på koristernas o-het* Moses Pergament. **Syn.** opålitlig, opunktlig.

— **Opåräkn|ad;** -elig. **1**) *Få o-ade gäster. Ett o-at dröjsmål gav honom dock tid att ~. Vilket gav honom en o-ad chans, en o-ad vinst på 100 kr. Men då hände plötsligt något alldeles o-at. Då, helt o-at, två poliskonstaplar inträdde och ~.* **2**) *En o-elig inkomst.* **Syn. 1**) oberäknad, opåtänkt, oförtänkt, o(för)väntad, överraskande; oförmodad, oförutsedd; (o-at) oförhappandes. — **Opåse|dd.** Mindre vanl. för 'obesedd'. *Köpa ngt o-tt.* — **Opåskjut|en.** Jäg. *Och lyckades försvinna o-na.* — **Opåtaglig;** -het. Skr. *Vakendrömmar, lika vackra som luftiga och o-a.* — **Syn.** otydlig, vag, 'luftig'. — **Opåtalbar.** Skr., mindre vanl. *Stockholms rådhusrätt frikände ~, emedan den fann bilderna o-a* 1914. — **Opåtal|ad,** -at l. **Opåtal|d,** -t l. **Opåtal|t,** -t. *O-da, o-ade missbruk. Den gången fick hon o-t stjälpa hela sockerstruten över gröten. Låt anmärkningen o-t gå sig förbi. Till Venezuela, där duellen mera o-t kunde äga rum* Henning Nordlund *Detta kunde inte få ske o-t* S. Lagerlöf. **Syn.** oklandrad, oanmärkt, ostraffad, strafflös, okvald, lämnad utan klander l. anmärkning, okritiserad. — **Opåtänkt.** *Blev det fråga om en o. skjuts i dåligt väglag, muttrade han ~* oberäknad. *När han kom opp ur sitt o-a bad* D. Åslund. — *En sådan indelning av området var den gången helt o.* — **Opåverk|ad;** -bar (skr.). **1**) Huvudbet. 'Bildl.' **a**) *Icke ~ o-ad av de götiska stämningarna* Fr. Böök. *(Helt) o-ad av nya idéer.* **b**) *Skulle mannen alltså vara absolut o-bar? Med en annan metod skulle hon måhända icke visa sig o-bar* Fr. Böök. **2**) Fackl. *Som växer i o-ad mark vid bergroten ej långt från ~* Sven G:son Blomqvist 1933. **Syn. 1**) oberörd; **2**) orörd (av odlarens hand).

Or, -et, =; -ig (-t, -are). Mkt små kvalster som leva i ost (osto-et, Tyroglyphus siro), i mjöl o. d. (mjölo-et, T. farinæ) l. i sviskon, russin, fikon o. d. (sockero-et, av släktet Glyciphagus). *Ostoret snyltar på matvaror; oret dödas, om osten lägges i brännvin, men det är just oret, som gamla ostälskare sätta värde på. — Gammalt k[li] innehåller ofta or, vilket redan i mindre mängd gör det oaptitligt och ~* Matts Weibull. — *Dessa i lådor nedklämda och tillplattade lager av fikon, sockriga av mjöl och or ~* Karin Jensen, öv. — *Origt mjöl.*

Oraffiner|ad. *O-at socker. [Boliden får] ur riket utföra ytterligare 8,75 kg. o-at guld* 1933. — **Orakad.** *Usch, va du ä o.! Med o. överläpp.*

Oräk|el (akut); -let, -el l. -ler. **I.** Enkelt. **1**) Ställe där gudarna ansågos ge svar på människornas frågor; ibl. även ngt personligare om den gudom som tänktes svara l. prästinnan som förmedlade. *Rådfråga o-let i Delfi. Det pythiska o-let* ibl. även = prästinnan Pythia. *Apollon, o-elguden framför andra, hade utom i Delfi berömda o-el i Klaros och i Didyma. Zeus hade där [i Olympia] ett gammalt, högt vördat o-el* E. Hedén. — *O-let svarade, att ~.* **2**) O-elsvar, gudaspråk, spådom, varsel o. d. *Präster eller siare anlitades ofta för att tyda ett dunkelt o-el. O-let lydde: ~. Sådant skrives och tryckes, efterfrågas med begärlighet, tros som o-ler, då det säges om en* V o l t a i r e, *en* R o u s s e a u *~* Kellgren. — *Man skiljer mellan o-el, som inträffa av sig själva (varsel, fågeltecken, drömmar etc.) och o-el, för vilka särskilda åtgärder vidtagas. — Sibyllinska o-lerna, på grekisk vers avfattade spådomar.* **3**) Bildl. **a**) Vist råd, auktoritativt utslag, profetiskt l. högtidligt besked; ibl. dunkelt l. mångtydigt råd l. svar, svårtytt uttalande. *Hans svar togos som o-el, troddes blint, tolkades och vantolkades.* **b**) Vis rådgivare, auktoritet (som alla anlita), allvetande person, en som man blint tror på, ibl. profet. *Också gäller han i hela staden som, för ett o-el. Att denne man, som numera icke föreföll honom varken ofelbar eller gudomlig, i forna dagar varit hans o-el ~. Fråga familjeo-let!* **II.** Ssgr. Ex.: *Ehrensvärds o-elaforismer* Klara Johanson. *[En bokstavstro] för vilken bibeln var o-elboken, vars ord var bokstavlig sanning* N. Söderblom. *Hans enstaviga svar, som gärna fingo en o-elmässig klang. Denna (något) o-elmässiga förklaring. I o-elmässig ton. Ett o-elmässigt leende. En delfisk o-elpräst, omvärvd av offerångor och rökelse* T. Fogelqvist. *O-elprästen hör guden i högtidlig stenstil diktera sitt domslut* Tor Andræ. *Pythia, o-elprästinnan, Apollons prästinna i Delfi. Svara med ett (svårtytt) o-elspråk. Den deklaration — i o-elstil —, som utrikesministern uppläste angående ~* 1921. *O-elsvaren [i Dodona] inhämtades ~ av suset i Zeus' höga ek. Ett o-elsvar, avgivet i den vanliga dunkla och knappa stilen. »Man skall varken slösa eller knussla», fortfor nu Robert i o-elton. Han tog alltså fasta på denna o-elutsaga och ~* J. M. Sundén. **Syn. I.** se ovan; **II.** (o-elmässig:) (hög)vis, högtidlig, profetisk, ordknapp, dunkel, dubbel- l. mång- l. tvetydig, blott antydande,

gåtfull, höljd i dunkel, mystisk, svävande, svårtydd, oklar.

Ora'ng|e (orangsj; ibl. även å-; i dikt särsk. i best. form l. plur. — även ora'ng); -en, -er. Dels = o-eträdet, Citrus aurantium o. dess varieteter l. underarter (t. e. var. amara = pomeransträdet o. var. sinensis = apelsinträdet); dels = dessas frukter (särsk. apelsinerna); dels även = o-efärg. **I.** Enkelt. **1**) *Där bäcken ~ / ses spegla o-ens gyllene klot* A. A. Swärd. *O-ens vita blom* C. Snoilsky. *Våren i Sevilla med blommande o-er, som spredo sin mäktiga, fina doft. — Landet, där o-erna glöda. O-er användes ofta som gemensam benämning på apelsiner, citroner och pomeranser* Kjellins Varulex. **2**) Utan best. form o. plur. *Och där dröjer av aftonsolsglansen / blott en strimma av dunkelröd, mättad o-e* Elsa Ribbing. *Allmogegardiner i mörk o-e. Skifta i rosa, o-e och violett.* **II.** Ssgr. Ex.: *Bruden bar en krans av o-eblommor. O-edoften från ~. Med vita, o-edoftande blommor. Oljedroppar av djup och vacker o-efärg. Himlen lyser svavelgul med en enda liten o-efärgad molntapp i zenit* Rik. Lindström. *Halsen ~ på sidorna och framtill klart o-egul* Sten Vallin (om kungspingvinen). *O-ekvistar med vidhängande frukter. Förgårdens o-elund [i Cordobas moské]* Y. Berg. *O-eodling* abstr. o. konkr. *Att skjuta ned huden (nagelbandet) med en o-epinne ~ är otillräckligt. O-eröd. Bland oliv-, oleander- och o-eträd* Ville Vallgren. *O-e(blom)vatten.* **Syn.** (orangefärgad:) pomerans- l. orange- l. brandröd, röd- l. brandgul, rödaktigt gul.

— **Orangerī** (orangsje-, ibl. även å-); -(e)t, -er; -hus; -värme; -växt m. fl. Anslutningen till de föreg. numer ganska svag. Ordet avtar i bruk (ofta ersatt av mer specificerade benämningar). *Forna dagars o-er voro växthus med ogenomskinliga tak och motsvara närmast de nutida 'övervintringshusen'.* **Syn.** växthus, drivhus osv.

Oranguta'ng, -en, -er. Ssgr sakna vanl. -s-. Simia satyrus. Asiatisk människoapa. *Det malajiska o. betyder »skogsmänniska»* T. Pehrson. *O-en, som förekommer på Borneo och Sumatra, är ett utpräglat träddjur. — Långa som o-armar. En o-han(n)e, som, på grund av de korta benen och de snedställda fötterna, klumpigt rörde sig på marken.* — Ej säll. i bilder som framhålla 'vildheten': *Är det icke, som om o-arten mer och mer lyste igenom det allt tunnare mänskliga höljet* T. Segerstedt. *Som ett o-vrål från urskogen.*

Orannsakad. Skr. T. e. *Över hittills o-e sträckor av vår jord* Oscar II. — **Oransonerad.** *O-e varor. Då spriten ännu var o.* — **Orappad.** *Hus av o. sten. O-e trähus.* — **Orask.** Gärna åld. l. om äldre fhdn. *O. och svag, som jag varit i alla mina dagar* V. v. Heidenstam. **Syn.** klen l. svag (till hälsan).

Oration (o-); -en, -er. Vältaligt l. högtidligt föredrag, högtidstal. *Prästmötesförhandlingarna i Uppsala i aulan, där prof. Edgar Reuterskiöld höll o. över ämnet Kristendomen och religionerna* 1921. *En svamlig folkmötesoration, som slog alla rekord i vanvett. I festo-erna vid universiteten* C. Santesson. — **Orāt|or** (-årr; grav); -orn, -ōrer (akut); -or(s)fasoner; -or(s)ställning; -ōrisk med slutet -o-, -t). **I.** O-or. (Väl)talare, högtidstalare. *Hans rykte som o-or och prosaist. S. A. Hedin ~ denne borne o-or* Gurli Linder. *Det var första och enda gången i mitt liv jag uppträtt som o-or. Prästmöteso-or. Och intog ett slags o-orställning med armarna i kors över bröstet* S. Lagerlöf. **II.** O-orisk. Som avser talarkonsten, vältalighets-, vältalig, (ibl.:) retorisk, högtravande, blomstrande. *Ett glänsande o-iskt prov* vältalighetsprov. *I avrundade, o-iska fraser. O-iskt för att inte säga uppstyltat.* — **Oratōri|um** (slutet -o-; vanl. akut); -et, -er; -eform; -ekonsert; -ekör; -emusik; -estil; -esångare; -esångerska. Bibliskt musikverk för sång med orkester; ibl. poetisk text därtill. *Haydns o-er 'Skapelsen' och 'Årstiderna'. Mendelssohns o-eform, representerad av o-erna 'Paulus' och 'Elias'. I Sverge ha Gunnar Wennerberg och P. U. Stenhammar skrivit o-er. Mycket anlitad som o-esångerska.* — **Orera** se d. o.

Ōrd, -et, =. En gammal plur. gen. 'orda' är bevarad i uttr. *Ta(ga) till o-a (för)* (= börja tala) o. det mer säll*s.* *Komma till o-a* (lyckas) få ordet. Ssgr ha i regel *ord-;* i några kvarlever dock därjämte l. enbart *orda-.*

A) Allmännare. **I.** Allmännast. **1**) *Enkla, sammansatta, avledda, främmande, inhemska, rent svenska, ålderdomliga, föråldrade, (numer) obrukliga, nybildade, poetiska, höga, låga, vulgära, fula, oanständiga, ovanliga, folkliga, fackliga, liktydiga, synonyma, oartikulerade, svåruttalade ord. Idel enstaviga o. Grund-, stam-, lån-, ny-, bi-, huvud-, form-, binde-, fyllnads-, slang-, fack-, konst-, yrkes-, riksspråks-, dialektord. O. och uttryck. O. och fraser. Uppslags-, stickord i ordbok. Hur o-et tar sig ut i tryck. O-et böjes som 'krona'. Oböjliga o. Deklinera ett o. Nekade o. O-et är lånat från latinet. Utreda ett o-s härledning. O-et bör här tas i sin egentliga bemärkelse. O-et 'usling' betyder hos Lidner (som ofta på 1700-talet) 'en olycklig'. O-et är oöversättligt, måste omskrivas. O. som böra undvikas.* **2**) *Du behöver bara säga ett enda o., det lilla o-et 'ja', och du gör mig till den lyckligaste på jorden. Uppteckna ngt o. efter o., o. för o. Jag har o-et på tungan. Leta efter, söka, inte finna det rätta o-et. — Lägga o.* även kallat 'bokstavsspel'.

Skriva o. varvid man tävlar om att på viss tid få ut de flesta ord ur ett större.

II. Yttrade (l. skrivna) ord, uttalande o. d. eller (i varje fall) utan utpräglad sing.-bet. **1**) Obest. sing. *Det kom ett o. om sänder, ett o. då och ett o. då. Får jag tala ett o. med dig. Blott ett o. (till)! Inte ett o. (mer) om denna sak! Ett o. till tack, till tröst, på vägen. Äntligen ett förståndigt o. Ett o. i sinom tid. Ett o. (yttrat) i överilning. Ett varningsord. Inte ett ont o. oaktat allt vad hon fått utstå. (Det var) ett sant o.! Det fanns inte ett sant o. däri. Utan att säga ett o.* ldls. även 'säja o-et'. *Inte få fram ett o. Men aldrig (ett) o. kom till svar. Fann inte ett o. till svar. Utan att ett o. växlades. Jag förstår inte ett o. av det här. Honom har jag ett o. otalt med. Jag har också ett o. att säja, vill också ha ett o. med i laget. Här har du inte ett o. att säga (till om). Ja ska säja dej ett o. så gott som två: ~. Du sa ett o.!* de har du rätt i. *Haka upp sig på ett förfluget o. Låta undfalla sig ett o. om ~. Kasta fram ett (löst) o. för att känna sig för. Skriv ett o. (eller par), ett par o., när du kommer fram! Ha ett vänligt o. för alla. Lägga (in) ett gott o. för ngn (hos ~)* tala väl för. *Med ett o. ~* korteligen.

2) Best. sing. *Det ena o-et gav, tog det andra (och ett tu tre voro de i fullt gräl)* gav anledning till. *Hon har sagt det, och mitt öga / på det skrivna o-et stirrar ~* C. L. Östergren. *Missbruka det fria o-et. Låta ngn få, alltid vilja (själv) ha sista o-et. Ha o-et i sin makt* ha lätt att uttrycka sig, lägga sina o. väl. *En o-ets mästare* även 'o-ens'. *Ta o-et ur munnen på ngn* säja just vad en annan tänkte säja. *Lägga o-et, o-en i munnen på ngn* sufflera, inge ngn vad han skall säga. *Med tanken o-et föds på mannens läppar* Tegnér. *Finna (det) rätta o-et. [K. Starbäck] förkroppsligar allt det där, som trängs i hop i det lilla o-et »hej»* T. Segerstedt. *O-ets makt över tanken. Innan någon, man visste o-et av, var han försvunnen* innan man hann blinka, i ett huj, ett nu, ett ögonblick.

3) Plur. **a**) *Växla o. Klä(da) sina tankar i o. Ej i o. uttryckt. Kan icke i, med o. uttryckas. Måleri i o. Leka med o. Kör ut Per Ols pojken, han märker o.! Rida på o.* jfr ordrytteri. *Haka upp sig på o. Det går troll i o., heter det ~* T. Segerstedt. *O. behöva betsel. O. fylla inte magen, mätta ingen mage. Med o. köper man inga herregårdar. O. bryta inga ben. Och jag förstod då, att o. äro o. och att det endast är själen, som kan göra dem levande* Aug. Lindberg. *Ord, ord!* tomma ord, (endast) munväder. *Någon tvistefråga om o.* Bibeln. *O. som ingenting bevisa* ib. *O. som stinga likasom svärd* ib. *En dåres röst har överflöd på o.* ib. *O., som talas i rättan tid* ib. *O. ~ lenare än olja* ib. *Ett vildmarkens drama, vältaligare skildrat än o. förmå* E. v. Otter. *Tala tröstens o. Men det var inte tid att spilla o. härpå. O. utan mening. O. som tala.* **b**) Med adj.-attr. *Vår beundran ~ stod över alla o.* Jane Gernandt-Claine. *Med andra o.* ofta förkortat »m. a. o.» *Med dessa o. avlägsnade hon sig. Tala djärva o. Varpå han med egna o. fortsatte: ~. Fagra o. fröjda en dåre. Fria o. Med, i få o. Mycket i få o. Förståndiga o. Med hala o. locka till ~ avfall* Bibeln. *Inga hårda o.! Inga o. efter mej!* säj inte att jag sagt så, citera inte mej. *Med klara o. Det behövs inte många o. Bönhörda för sina många o-s skull. Några o. om Röda korsets arbetsuppgifter inom ~. Onda o. fälldes. Och voro dessa hans sista o. I oförtäckta o. Skarpa o. om ~. Har icke nog starka o. för ~. Stolta, stora, tomma o. Blyg, tafatt, ur stånd att säga två o. i sällskap. Inte med pock, utan med vackra o.* Jon. Reuter. *Vreda o. Ömma o.* — Med poss.-pron.: *Märk mina o.! Hittilldags ha vi ~ men ~* S. Lagerlöf. *Sanna mina o., du kommer att ~! Därför kan jag icke styra mina o.* skr. *Man kan ju inte ens höra sina egna o. Lägga sina o. väl. Den som har vett, han spar sina o.* Bibeln. *Ta sina o. tillbaka* även till B 2. *Väga, välja sina o. Så långt våra o. nå* 'egentl.' o. bildl. **c**) Best. form. *Pressa o-en. Som o-en föllo. Inte skräda o-en* även 'ord'. *Finna de rätta o-en. Stor i o-en, liten på jorden.*

4) Sammanställningar. *O. och artal l. avsked* se B 2 a o. b. *Moses var mäktig i o. och gärningar* Bibeln. *I, med o. och gärning bevisa. I o. och hållning en man. Onda o. och tillmälen. Ett tal, som var o. och inga visor* som 'sade ifrån', gav kraftigt besked. **5**) Sista ssgsled, ex.: *Tröste-, lov-, skälls-, okvädins-, stick-, glåp-, spe-, svär-, lystrings-, verkställighets-, sannings-, guldord.*

B) Mer l. mindre utpräglade bibet. **1**) Bibl. o. d. dels = bibeln; dels = förkunnelsen av evangeliets budskap; dels (även allmännare) = predikningar l. religiös uppbyggelse o. d.; slutligen = Kristus. **a**) *Predika, förkunna Guds o. bland, för hedningarna. Hunger efter att höra Herrens o. Anföra ett o. ur bibeln, ett bibelord. Helt få ägna sig åt bönen och åt o-ets tjänst* Bibeln. *O-ets hörare, men icke dess görare* ib. *Jag skall lägga mina o. i hans mun* ib. *Ditt o. är mina fötters lykta* ib. *Skriftens o. (om ~). Tolka, predika o-et. Det sådda o-et har burit frukt* (om missionen i Kina). *Du har det eviga livets o.* Bibeln. **b**) *Från en kristendom i o. och tro ~ allt mer k mma till en kristendom i sinnesbeskaffenhet och gärning* B. Risberg, öv. fr. Goethe. **c**) Om Kristus. *I begynnelsen var O-et, och O-et var hos Gud,*

och O-et var Gud Bibeln. **2**) Löfte, befallning o. d. **a**) *Hålla (sitt) o., sitt givna o. Ge sitt o. (på ~). Han höll sina o.* Bibeln. *Han ryggar icke sina o., sitt o. Bryta, ta tillbaka, ta igen sitt givna, (ett) givet o. Du uppfyllde dina o., ty du är rättfärdig* Bibeln. *En karl står vid sitt o. Ty jag kan ej ändra mitt o. Bryta mot o. och avtal.* **b**) *Tro ngn på hans o. Skänka ngn sitt ja-ord. Ta ngn på o-en. En man bakom o-et. Det är o. och avsked med honom* man vet var man har hm. *O. och loven.* **c**) *O-et om att Jerusalem åter skulle byggas upp* Bibeln. *Här sannas det o-et, att ~* ib. *Till den tid, då hans o. uppfylldes* ib. *Messiasord.* **d**) *Sätta sitt o. i pant (på ~). Och på mitt o., en mer konventionell ~ middag har jag aldrig ätit* Strindberg. *På hedersord.* **e**) *Efter Herrens o. skolen I så göra* Bibeln. *Han drev ut andarna med sitt blotta o. Och Guds o. skedde till Abraham: Gå ut till ~* åld. *Vi lydde dina o.* V. Rydberg. — Hit snarast också: *Men framför allt har Järta behärskat sin omgivning med makten av sitt talade o.* C. Santesson. *Sätta makt bakom o-et. Om det finns makt bakom o-et. Det är mitt sista o. (i den här saken). Vetenskapen har här ännu icke sagt sitt sista o. Ännu hade det avgörande o-et ej fallit dem emellan. Yttra det avgörande o-et. Det förlösande o-et.* **3**) Ordstäv o. d. *Så måste man besinna det gamla o-et: alla måner hjälper* se mån[2] 1. *Ett gammalt o. säger, att högmod går för fall. Gyllene o.* 'guldkorn'. *Bevingade o.* aforismer, tankekorn, allmänt kända citat. **4**) Rykte (om sig) o. d. *Han har o. om sig att vara en utmärkt förhandlare, att vara snål. Och det var ett allmänt o., att ~* man sade allmänt. **5**) Lösen(ord) o. d. *(Finna) o-et till gåtan. Detta gav mig o-et till mysteriet. Uttala det magiska (trolldoms)o-et. Nyckelord.* — Hit kanske snarast: *Han är tre gånger mera sansad än sin företrädare, ja, sansad är hans o.* (det o. som karaktäriserar hm) C. G. Laurin. **6**) Text(ord) o. d. *Sätta o. till en melodi, till musik. O-en till marschen, sången äro av ~. Kan ni o-en(a) då (till andra versen)?* **7**) Rätt (l. tur) att yttra sig o. d. Mest i best. sing. *Begära, ge ngn o-et. Ta o-et (i en församling). När han äntligen kom till, fick o-et. Du har o-et! Och härmed o-et åt författarinnan. Neka, frånta(ga) ngn o-et. Ta o-et av ngn. Den ena försökte taga o-et från den andra, avbröt henne genom att skrika ännu högre ~.* — Hit även: *Föra o-et i ett sällskap, i en församling, vid ett möte, vid en diskussion. Ta(ga), gripa till o-a.*

Syn. A) **I.** vokabel, ibl. glosa; ibl. uppslagsord; **II.** yttrade ord, (yttrad l. uttalad) tanke, yttrande, uttalande, tal, ibl. inlägg l. replik; uttryck, fras, talesätt; ibl. (orda)lydelse, 'bokstav'; (ibl.:) glossa, ordförklaring; (ibl.:) term, namn, benämning; **B**) **1**) **a**) Guds l. Herrens l. Skriftens ord, bibelord, (bibel)språk; (ibl.:) predikningar, andliga tal; **b**) munnens bekännelse; **c**) Kristus; **2**) löfte, utfästelse, försäkran; hedersord; profetia; bud, befallning; **3**) ordstäv, ordspråk, aforism, tankekorn; **4**) rykte (om sig), 'namn'; **5**) lösen(ord), nyckel(ord); 'karaktärism'; **6**) text(ord); **7**) rätt l. tur l. ordning att yttra sig l. tala l. att ge (ngn) ordet.

— **Ordaccent** språkv. ()(satsaccent). **-anhopning** abstr. o. konkr. **-beräkning** t. e. på telegrafen. **-betoning. -bild|ande;** [-are]; -ning (-en, -ar; -slära). Språkv. *En o-ande förmåga, en o-are av rang. — O-ning genom sammansättning, avledning eller ren nyskapelse av språkligt material (ex. 'gas'). Stilen skämmes av en del tunga o-ningar som ~.* **-blind;** -het. Läk. *Vissa o-a ha svårighet att särskilja de olika bokstäverna och orden; den egentligt o-e saknar förmågan att sammansmälta bokstäverna till ordbilder; ibland förekommer akustisk o-het: suddigt uttal eller förväxling av ljud vid läsning.*

-bok, -en, -böcker. **I.** Enkelt. **1**) *O-en skiljer sig från ordlistan därigenom att den är utförligare, meddelar, ofta rikliga, förklaringar och exempel, i allmänhet har verkliga o-sartiklar, ej är ett blott skelett, som ordlistan — och ännu mer ordförteckningen — kan sägas vara; tar man o. i mycket vid mening, kan ibland även ordlistan inräknas därunder. Ordböcker finnas av många slag t. e.: historisk o., (svensk) etymologisk o., o. över främmande ord, enspråkig o., flerspråkig o. (t. e. fransk-engelsk-svensk o.), o. över svenska medeltidsspråket, o. till samlingen av Sverges gamla lagar, Svenska akademiens (stora) o. (SAOB), vidare dialekt-, fack-, fick-, Goethe-, hand-, slang-, synonym-, uttalsordböcker. Som sista sammansättningsled nyttjas ej sällan hellre eller enbart 'lexikon' i stället för o., t. e. författar-, konversations-, jakt-, musik-, real-, rim-, sjö-, varulexikon. En o., som även ger sakupplysningar. — Se efter, om den betydelsen är upptagen, registrerad i Sv. akademiens o.! Hur stavar o-en detta ord? Skriva o. Anställd i o-en* (t. e. vid Sv. akademiens o-sarbete). — *I sådana fall lämna ordböckerna en vanligen i sticket. Slå upp i o-en, artikeln efemär! Vår o. avser även att vara stavningsnorm.* **2**) *Förtrolighet är ett ord, som icke står (att finna), icke finns (upptaget) i hans o.* är ngt som är hm fullständigt främmande. **II.** Ssgr. Ex.: *O-sarbete* abstr. o. konkr. *En o-sartikel, som upptar 3 spalter. O-sformat* vanligare: lexikonformat. *O-sförfattare* lexikograf. *O-slitteratur. K. E. Kindblad, Förslag till o-splan. Ur o-ssynpunkt. Tillförlitliga o-suppgifter. O-svetenskap*

lexikografi. **III.** Avledning. Mindre vanl. *Språket anses, i o-ligt hänseende, omfatta ~* K. E. Kindblad. **Syn.** lexikon, (ibl.:) vokabulär, diktionär, glossar(ium), ordlista, (ord)förteckning, encyklopedi, konkordans, parlör.

-byte. *Ett o. ~ som stundom liknade ordväxling* A. Österling. *Livligt o. Inlåta sig i (ett) o. med ~.* **Syn.** ordskifte l. -växling l. -strid l. -träta l. -gräl l. -tvist l. -kiv, ibl. polemik. **-böjning;** -slära. Språkv. Flexion. **-datering** (försök) att datera uppkomst l. inlån av ett ord. **-döv;** -het. Läk. *Den o-e hör orden, men kan ej förstå vad de betyda.*

-fattig; -dom. *Ett o-t språk. En tämligen o. och därigenom enformig författarinna. — Tillknäppt och o.* ordkarg. **-flät|a;** -efluga(n); -elösare; -etävlan m. fl. Se korsord (III. 1229). *Dessa o-or ~ ritas upp med rutor inom en kvadrat eller rektangel* 8 febr. 1925. *Den första samlingen o-or utkom hos oss i mars 1925. Miniatyro-a* 1932. **-flöde,** -t, [-n]. *Han har ett aldrig sinande o.* **Syn.** ordström, ordsvall, svada, ett övermått av ord. **-fogning;** -slära. Språkv. Abstr. o. (vanl.) konkr. Syntaktisk sammanställning av två l. flera ord. *O-en 'förgät mig ej!' har övergått till sammansättningen (blomnamnet) 'förgätmigej'. O-en kan stundom böjas, t. e. 'Kungen av Danmarks' bröstkarameller.* **Syn.** ibl. konstruktion; (o-slära ibl.) syntax. **-form,** -en, -er. **-forsk|are;** -ning. *Historisk o-ning* etymologi. **-fynd.** Lyckligt (funnet) uttryck. *Användningen av 'snömos' i detta sammanhang är ett verkligt o.* **-fyndig;** -het. *Var musikalisk, kvick och o.* Sv. Leonh. Törnqnist. *Hagbergs o-a Shakspere-översättning.* **-fäkt|are;** -eri (med plur.). Mindre vanl. *Den o-arkonst, som utmärkte de franska polemiska inläggen* C. G. Laurin. *O-erier av ganska upprörd art* ordbyten. **-fäst|a.** Skr., mindre vanl. *Uråldriga rättssedvänjor, sådana dessa o-as i de äldsta landskapslagarna* Adrian Molin. **Syn.** (i ord) uppteckna l. nedteckna, med ord befästa, skriftfästa, formulera.

-följd, -en, [-er]; -slära; -sskick. Språkv. *O-släran är enl. A. Noreen en del av ordfogningsläran (syntaxen). Ruben Berg bestämmer (i Nord. Fam.[3]) o-en som 'den av språkbruket bestämda inbördes ställningen emellan de olika delarna av en sats'. Rak o.* subj., verb, (objekt))(*Omvänd l. inverterad o. (inversion)* verb, subj.; (jfr 'hon rodnade' o. 'rodnade hon?'). *Poesiens o. avviker ofta från prosans. Ett fast o-sskick* Hj Alving. **Syn.** ibl. ordställning. **-förande,** -n, =, best. plur. -na. **I.** Enkelt. *Utsågs för två år till föreningens o. O. för l. i en diskussionsförening. Omvald till o. O-n och vice o-n avgå med årsskiftet. O. i en förening för kvinnans politiska rösträtt. Kvinnlig o. Sitta som o. vid ett möte. O-n slog klubban i bordet och förklarade sammanträdet upplöst. Herr o., mina herrar! Höll som o., i sin egenskap av o. hälsningstalet.* **II.** Ssgr. Ex.: *Slog o-klubban i bordet och ~. Här föll o-klubban, och talaren fråntogs ordet. Logens förste o-mästare* även skrivet med bindestreck l. särskrivet. *Under o-skap av ~. Systerklassen [i Svea orden] står under o-skap av fru Emmy Hildebrandsson. O-skifte i järnvägarnas skiljedomstol* 1916. *En högkarmad, skinnklädd o-stol. Placerades i o-stolen.* **Syn.** ibl. talman, förhandlingsledare. **-förklaring.** *Text med (nödiga) o-ar.* **-förkortning.** **-förråd.** *Att hennes o. var ytterst begränsat. Att fastslå det individuella o-et är lika vanskligt som att söka beräkna ett språks hela o. Det o. vi i dagligt tal använda. S. C. Bring, Svenskt o., ordnat i begreppsklasser.* **Syn.** ordskatt, språkskatt. **-förteckning.** *Svenska akademiens O. över svenska språket 1916, egentligen avsedd blott som en ortografisk hjälpreda.*

-gräl tvist om l. i ord (jfr ordbyte). **-gåta** logogryf. **-hittig,** -t, -are; -het. Mindre vanl., vard. = (ord)fyndig. **-hållig,** -t, -are; -het. Ngn gång även 'ordhållen'. *Anna, som dock ville vara o. mot gamla grevinnan ~* Thecla Wrangel. *Du har då ingen rätt att klaga över bristande o-het hos andra.* **-jonglör.**

-karg; -het. *Han är o. — icke av princip, utan därför att han inte har något att säga. Sluten och o. Med o-t allvar. På sitt o-a sätt. Den långa ensamheten i skärgården hade gjort Strindberg o-are än vanligt* G. Uddgren. *Jag med min o-het och mitt stela väsen* V. Benedictsson. **Syn.** sparsam på ord, föga talför, ordfattig, se f. ö. fåordig. **-kast|as;** -ning. Åld., mindre vanl. = ordväxla, träta. **-kiv** jfr ordgräl. **-klass.** Språkv. *Våra vanliga o-er äro: substantiv, adjektiv, räkneord, pronomen, verb, adverb, prepositioner, konjunktioner och interjektioner. A. Noreen, Något om ord och o-er, Nord. Tidskrift 1879.* **-klyv|are;** -eri (med plur.). *Skickliga o-are* G Uddgren. *Lönlösa o-erier av en pedant.* **Syn.** ordryttare, hårklyvare, 'ordpedant'. **-klädnad.** Skr. *Bristerna i framförande och o.* (språklig dräkt, språkdräkt) K. G. Ossiannilsson. **-knapp;** -het. *Han blev alltmer o., alltmer sluten för sig själv. Hälsade o-t majoren och ~. Uttrycksfull o-het (pregnans). Och o-het anstår oss bönder och bönders söner i denna skränets guldålder* Karlfeldt. *I stenstilsartad o-het* Hj Alving. **Syn.** se ordkarg. **-konst;** -när(inna). **1)** Huvudbet. Utan plur. *En o. utan vank. — Vilken utomordentlig efterbildningsgåva Fröding ägde, icke bara som o-när utan som fortsättare, vidarediktare* Fr. Böök. *En lysande o-när, men därför*

icke alltid skald. **2**) Med plur. *Den gamla logikens skolastiska o-er.* **-kram.** Skr., ofta skonl. *Då far jag ej med o. bara* V. Rydberg. *Som icke låtit blanda sig av det utländska o-et* Gust. Cederschiöld. **Syn.** tomma l. vackra l. pråliga ord. **-krig.** Jfr ordgräl; ibl. = polemik. **-kvarn.** Jfr 'pratkvarn'. *Den mäld, som o-arna då mala* (vid riksdagsplena). **-kvick;** -het. *O. och aldrig svikande i repliken. En infallsrik o-het av fransk karaktär* Fr. Böök. *O-heten eller vitsen står tillbaka för kvickheten i sak.* **Syn.** (o-het ibl.:) espri, spiritualitet, ordfyndighet l. ock vits, ordlek.

-lek; -ande; -are (vitsare). *Road av att göra o-ar. Mer eller mindre lyckade o-ar. Ord, som lämpa sig till o-ar, för o-are. O-ar, som bygga på ords flertydighet. O. av Göteborgstyp. Den o-ande sammanställningen »Lamm får tacka Bagge». Den på sin tid så populäre o-aren Svante Hedin* Gust. Cederschiöld. **-likhet.** *Vitsar, som grunda sig på o.* **-list|a;** -espalt. Jfr ordbok. *Av Svenska akademiens o-a (SAOL) utkom första upplagan 1874, den 8:e (och hittills sista) år 1923. Lundells o-a. O. Östergrens lilla Verdandio-a Våra vanligaste främmande ord (Verd. Småskr. 146), som 1933 utgått i 181.000 exemplar. Står ordet, är ordet upptaget i o-an?* **-läggning.** Även kallat 'bokstavsspel'. **-lös;** [-het]. Skr. *O. sång. Man nojsade, och det var icke en o. stund* Sven W. Karlén, öv. *Men Strindberg satt dyster och o.* G. Uddgren. *Nickade ett o-t tack* Ad. Johansson. *Under o. häpnad* H. Gyllander. *I o. förfäran* Pelle Molin. *I o. vädjan, att jag skall förstå* Emil Kléen. *[Bar skymfen] o-t och tåligt, fastän* ~ R. Schildt. **Syn.** utan ord, stum, tyst. **-minne.** *Ha gott o.* **-musik.** *Ehuru* ~ *han icke strävar efter klingande o.* E. Hedén. **-mål|ande;** -eri; -ning. *O-ande dikter. Gautiers o-eri* Nord. Tidskr. 1923. *O-erier, o-ningar av tröttande utförlighet.* **-märke.** Handels. o. d. Varumärke bestående av ord (x figurmärke). **-njugg;** -het. Jfr ordkarg. Mest skr. *Han hörde annars inte till de o-a* A. Mörne. *O. och ovänlig* A. U. Bååth. **-pedant;** -eri. Mindre vanl. Ordryttare, ordklyvare. **-prål.** Svassande med ord, svulst(ighet), ordståt; fraser, (ord)grannlåt, floskler, bombastisk l. floskulös l. överlastad l. (alltför) blomstrande l. prunkande stil. **-register** x t. e. sak- l. person- l. namn- l. ortregister. **-rik;** -het l. -edom. Om språk l. människa. *Han var varken för o. eller för torftig och fick alltid fram huvudsaken* C. G. Laurin. *Och prosan var ställvis plågsamt o.* Agnes Langenskjöld. *På grund av det franska språkets o-edom.* **-ryttl|are;** -eri. En som 'rider' l. hakar upp sig på ord, 'ordpedant'. *En o-are av skäligen enkel sort. Smaken för paradoxer och o-eri anmäler sig jämväl* O. Sylwan. **-räcka.** *Häft. 55, omfattande o-n Ohelig – Ond.*

-saml|are; -ing (mest konkr.). *En mindre o-ing från Tvärno i Hargs socken, Uppland.* **-skap|are;** -else. *Fröding är en o-are av hög rang* Ruben Berg. *Så att våra o-elser kunna tillvinna sig medhåll och understöd av* ~ Gust. Cederschiöld. **-skatt** ordförråd, språkskatt, språkförråd. **-skifte.** *Ett häftigt o. i andra kammaren mellan* ~. *Kommo i ett ganska skarpt o. med dem* Bibeln. *Gåvo sig i o. med* ~ ib. *Som blott förlänger det redan obehagliga o-t.* **Syn.** se ordbyte. **-skillnad.** **1**) *En skrift, som icke har tydlig o. utan anpassar sig till talets mer 'flytande' sammanhang.* **2**) Märk. *En annan mycket omtvistad stavningsprincip: o-sgrundsatsen* E. Hedén. **-skydd.** Handels. o. d. *Gösta Eberstein, Om o. enligt svensk varumärkesrätt, 1910—11.* **-slut.**

-språk. **I.** Enkelt. **1**) *F. Ström, Svenskarna i sina o. O-en äro Guds röst. Salomos o. O., hämtade ur isländska sagor. Erasmus av Rotterdams samling av o. ('Adagia', 1500). Medeltidsordspråk. O. med bokstavsrim som 'Lika barn leka bäst'. — Du gud, du är en underlig gud, men du haver ock underliga drängar, tänkte han med ett gammalt o. och* ~ S. Dahllöf. *Ingen är så god som då han har dött, säger o-et. Hon ägde, som o-et säger, vintern utanför dörren, sommarn i ladan, hösten i visthuset och våren i hjärtat. Fick sanna (det) o-et, att* ~. *Tala i o.* **2**) Ofta (men ej alltid) i dålig mening. *Du skall bliva (till) ett o. och en visa. Lektorn är så punktlig och regelbunden i sina vanor, att han blivit till ett o. Det har blivit till ett o., att* ~. **II.** Ssgr. Ex.: *Sin* ~ *nyktra, o-saktiga levnadsvisdom. O-sboken* Salomos o. *Den svenska o-sboken, 1865* en o-ssamling. *I o-sform framställd. En samling o-sformade levnadsregler. Där mycket har o-skaraktär. I handskrift finns i Kungl. bibl. ett sv. o-slexikon av kyrkoherde K. Strömbäck* O. Wieselgren. *Ett gängse o-slikt talesätt. O. och o-sliknande satser. Uttrycka sig o-smässigt. Äldre o-ssamlingar som Grubbs Penu proverbiale. I korthuggen, epigrammatisk o-sstil. O-svis säger man ännu:* ~. *Gammaltestamentlig o-svisdom.* **Syn.** (mer l. mindre nära:) tänkespråk, sentens, (ett gammalt) 'ord', gyllene ord, (gammalt) 'kärnspråk', sinnrikt uttryckt (livs)sanning l. levnadsregel, aforism, stående folkligt uttryck, ordstäv; 'visa', allmänt ord l. tal.

-stam. Språkv. *Närbesläktade o-mar, skilda genom avljud.* **-strid.** *Urarta till en (ren) o.* tvist om ord. **Syn.** jfr ordbyte. **-ström.** *En aldrig sinande o.* **Syn.** se ordflöde. **-ståt** se ord- l. orda-. **-ställning.** *Hans rim äro aldrig sökta, hans o. fullkomligt naturlig* E. Hedén. *Onaturliga o-ar*

ib. **Syn.** ibl. ordföljd. **-stäv,** -et, =. Numer mest i inskränktare bet. = gängse (ofta folkligt) talesätt med anförd sagesman; förr ung. = ordspråk, stående folkligt uttryck. Ex. *De hör inte hit, sa Platin (l. sa domarn) om rättvisan. — Berättare, skämtare, o-språglare* C. Cederblad. *En av våra o-ssamlingar ~ har till titel: »Sa han och sa hon»* Gust. Cederschiöld. **-svall.** *Ett o. utan ända. Och nu brast det löst alltsammans i ett enda forsande o. Tomt o.* **Syn.** jfr ordflöde. **-svammel.** *Jag är trött på hans o.*

-taxa för telegram. **-tro|gen;** -het. Ngn gång även orda-. Skr. *En o-en översättning. Han framställer det så livligt och o-get, att ~* W. Söderhjelm. *Ledigt och på samma gång o-get. — Återgivet med en sällspord o-het.* **Syn.** ibl. bokstavstrogen, (som återger ngt) ord för ord. **-träta. -tvist** o. **-val** se ord- l. orda-. **-virtuos. -väng|are;** -eri; -ning. *Brännvinsadvokater och o-are. Urarta till o-eri* Ruben Berg. *Det o-eri, som nu presterats ~* T. Segerstedt. *Här föreligger en tydlig o-ning.* **-vändning;** -sgåta ('vändgåta', palindrom). *Sinnrika paradoxer och kvickt turnerade o-ar* B. Risberg. *I de artigast tänkbara o-ar* Ax. Klinckowström. **-växl|a;** -ing (se ordbyte). Oftast i 'dåligare' bemärkelse o. vanligast som subst. *Jag hörde dem livligt o-a i rummet bredvid. — Komma, råka i (häftig) o-ing (om ngt, med ngn). Ett ordbyte, som närmade sig o-ing.* **Syn.** gräla, träta, ordkastas, disputera, byta l. skifta ord med, diskutera, debattera.

— **Ord- l. Ordaståt** ordprål. *Talen ej med fåvitsk ordaståt* Raf. Lindqvist. **-sätt.** Åld., mindre vanl. för 'uttryck, talesätt, fras(er)'. *Underrättsprotokollens tungrodda ordasätt* B. Wedberg. **-trogen** se ordtrogen. **-tvist.** *Undvikande att fördjupa oss i onyttiga ordatvister* Har. Hjärne. **-val.** Mest utan -a-. *Hans o. är utsökt dock utan att verka 'sökt'. O-et visar en del egenheter.*

— **Ordaförstånd.** Skr., ngt åld. *Taga ut, missta sig om rätta o-et* rätta meningen. **-grann;** -het. *En o. översättning blir ofta, genom brott mot lagarna i det språk, vartill översättningen göres, icke blott stilvidrig utan direkt felaktig. Översätta, återge, citera ordagrant.* **-lag,** plur. *Tala i förtäckta, klara, tydliga, valda o. [Paulus har] nyttjat djärvare o.* V. Rydberg. *O-en minns jag inte, men meningen är klar.* **Syn.** ord(alydelse). **-lek.** Skr., mindre vanl. Kan knappast hopföras med 'ordlek'. *Strindberg, O. och småkonst. Marknadsgycklarnas o.* **-lydelse.** *Minns du o-n?* ordalagen. *Här måste vi ha o-n, eljest kan tvisten icke avgöras. Vid ett förnyat besök på legationen fick jag äntligen reda på o-n av Zimmermanns första telegram* H. Gummerus. *Att välvisa utgivare till och med förgripit sig på deras o.* Ruben Berg.

— **Orda**[1] se ord. — **Ord|a**[2], -ade, -as; [-an]. *Här o-ar man, hör man o-as vitt och brett om ~. Om Bengt Skyttes ~ levnadsbana är här ej platsen att vidlyftigt o-a* O. Walde. *Dricka i lag med herrarna och o-a och orera. Utan att o-a vidare i denna sak, om saken. En liten skråma, va ä de (värt) att o-a om! Att intet behöver o-as därom. Röster finnas, som o-at för ett oavhängigt Finland* O. Palme. *Omständlig i sitt o-ande.* **Syn.** tala, utbreda sig, prata, orera, språka.

Ordāl, -en, -ier. Gudsdom (jfr d. o.). *Tvivel på denna o-s betydelse som bevismedel* Jos. Sandström.

Ōrd|en (å-; akut); -en, -nar (grav). **I.** Världslig l. andlig förening l. slutet sällskap (med vissa regler; vanl. med högtidliga löften o. ofta arbetande för ideella syften; därjämte sällskaps- l. nöjeso-nar: o-enssällskap). **1)** *Munk- och nunneo-nar, romersk-katolska religiösa samfund för gemensamt religiöst liv. Man skiljer ofta mellan o-nar med av kyrkan godkänd regel och högtidliga, för livet bindande löften och kongregationer utan klosterregel och med mindre omfattande och högtidliga löften. Äldst av de egentliga munk- och nunneo-narna är Benediktino-en, som återgår till 500-talet. Viktigast av tiggaro-narna äro Dominikan-, Franciskan- (jämte Kapucin-), Karmelito-en samt Augustineremiterna. Bland prästo-narna märkes främst Jesuito-en. Grunda, (in)stifta en o-en. Få påvens stadfästelse på en o-en(sregel).* **2)** *Medlemmarna av de andliga riddaro-narna avlade jämte de vanliga munklöftena löfte att strida mot de otrogna. Av de andliga riddaro-narna Johannito-en och Tyska o-en kvarleva ännu rester, under det Tempelherreo-en helt försvunnit.* **3)** Nyare o-enssamfund l. o-enssällskap (med filantropiskt l. sällskapligt syfte). **a)** *Vittra svenska o-nar på 1700-talet som Utile dulci och Tankebyggaro-en. Den mäktigaste av de hemliga sällskapso-narna är Frimuraro-en, som även är filantropisk. Timmermanso-en, Coldinuo-en och (o-en) S.H.T. Frimurarhuset i Stockholm kallas inom samfundet o-ens stamhus. Nykterhetso-nar, t. e. godtemplaro-en (I.O.G.T.).* **b)** *Först vid mitten av 1700-talet vann frågan om statso-nar i Sverge sin lösning; år 1748 instiftades Serafimer-, Svärds- och Nordstjärneo-narna och år 1772 Vasao-en. Riddare och Kommendör av K. M:ts o-en* titel för serafimerriddare. *Överofficiant vid Kungl. Maj:ts o-en. Ledamot i andliga ståndet av Nordstjärneo-en. Herderslegionens råd strök honom [Zola] ur o-ens rullor.* **II.** Om o-ensinsignier (i modärnare riddar- l. förtjänsto-nar) såsom kors, kraschaner, kedjor, band. *Få en o-en. Hugnas med Vasao-en* 'Vasen'. *Ej mottaga o-nar. Avskaffa alla o-nar. Musso-*

lini, som var iklädd ministerpresidentuniform med den påvliga o-en ~. *I frack med (miniatyr)o-nar. E. E. Areen och S. Lewenhaupt, När och hur böra o-nar bäras? (1929). Bolivias o-en, El Condor de los Andes, tilldelas endast utlänningar. Japanska krono-en är en damo-en.* **Syn. I.** ordenssamfund, ibl. kongregation, ordenssällskap, brödraskap; (hemlig l. fast) sammanslutning; sällskap, samfund, (ibl. nära:) gille, klubb, association, societet, förening, förbund; **II.** ordensutmärkelse l. -tecken, utmärkelsetecken, ordenskors, (ordens)stjärna, (ordens)dekoration, ordensprydnad, (ordnar ibl.) (ordens)insignier.

— **Ordensband.** T. e. över axeln (som serafimerbandet), om halsen, i knapphålet (hederslegionens, blå bandet). *Med statsordnarna infördes bruket av o. Ett vattrat o. av tungt sidentaft.* **-barntempel;** -ledare. I nykterhetsorden. **-behängd.** *En gammal o. general.* **-biskop.** *Utom stiftsbiskoparna finnes sedan 1783 en o. för serafimerorden; sedan Th. Fr. Grafströms död 1883 har dock o-sämbetet stått vakant.* **-broder** andlig l. världslig. **-chef. -dag.** Dag då ordenskapitel hålles (l. ordnar utdelas). *Numer hålles ordinarie ordenskapitel endast 'stora o-en', och utnämningarna försiggå vid extra ordenskapitel.* **-dekoration** konkr. **-dräkt.** *O. bäres dagligen av medlemmar av andliga ordenssamfund, under det att o-en i de världsliga riddarordnarna blott bäres som högtidsdräkt; numer är det i Sverge endast Karl XIII:s-riddarna, som bära o.* **-emblem.** *Ståta i höga o.* **-fåfäng;** -a. *Det har skrivits mycket om hans [Ibsens] o-a* A. Lundegård. **-författning.**

-gala. *Hans Hildebrand, som* ~ *alltid bar stora o-n* Gurli Linder. **-general** högste styresman inom vissa romersk-katolska andliga ordnar (t. e. 'jesuitgeneralen'). **-grannlåt. -guld** l. **-gull.** *Svag för o.* **-hat;** -ande; -are. *O-ande åttitalister.* **-historiograf** t. e. i Serafimerorden. **-hung|er;** -rig. *Av fåfänga och o-er* R. Schildt. **-hus.** *Timmermansorden sammanträder till invigning av sitt nya o.* 1923. *Skogsauktion* ~ *förrättas i O-et vid Karlberg, Alunda* [för godtemplare] Annons 1932. **-härold;** -inna (t. e. vid Innocensen o. Amaranten). Ännu vid K. M:ts orden. **-höljd** ordensbehängd, ordensprydd. **-insignier** t. e. band, kors, stjärnor, kedjor; gradtecken (i ordenssamfund), ordenstecken l. -regalier l. -emblem l. -dekorationer. **-kansler** l. (dock icke i SAOL[8]) **-kanslär;** -sämbete. Ämbetsman vid andliga l. världsliga riddarordnar. *Under medeltiden voro o-erna i regel högre andliga dignitärer.* **-kapitel.** Jfr ordensdag. *'Hvita Korsets' stora sittande o. å ordenskällaren Piperska muren* 1928. *Bellman, Bacchi o-s handlingar.* **Syn.** ordenssammankomst, ordensmöte. **-kaplan.** T. e. *O-en i I.O.G.T., rektor Jalmar Furuskog* 1930. **-karta.** Samling avbildningar av ordnar. **-kassa.** *För dekorationen erlägger mottagaren (om han ej är utlänning) en viss summa till o-n.* **-knapp.** *I knapphålet bar han en o.* **-kedja.** *Ordenstecknet bars under 1400- och 1500-talet i en gyllene, över axlarna lagd o. Kring svenska riksvapnet med kronor och lejon är avbildad bl. a. Serafimerordens o.* **-kors.** *Gav det vita o-et en åttkantig form (»maltesérkorset»).* **-kraschan. -källare.** *Å o-n Piperska muren* jfr ordenskapitel.

-ledamot. -ledar|e; -inna. *De svenska o-innorna i Sam-frimurarorden* 1930. **-liv. -lokal. -lull** ordensgrannlåt. **-längd.** *Ett attentat mot statskalenderns o-er* 1926. **-löfte.** *Avlägga o. Högtidliga o-n, gällande för livet.* **-lös.** *Statsminister Edén, där han stod i sin o-a frack.* **-medlem.** *Uppgift om vilken o. som åtagit sig recipientens intagning [i Amaranten]. Nyintagna o-mar.* **-mästare** högste styresman inom en andlig riddarorden. **-namn.** *Förbundsbröderna [i Götiska förbundet] buro fornnordiska o.* Hj. Alving. **-officiant.** *O. vid Kungl. Maj:ts orden.* **-pladaska** vanvördigt l. skämts. t. e. om kraschan. **-plaque** (ordens)kraschan. **-provins.** *Jesuitorden är indelad i o-er, var och en under en 'provinsial'.* **-pryd|a.** Vanligast i perf. part. *Rikt o-d.* **-präst. -regalier** gradtecken t. e. i I. O. G. T. **-reg|el.** Ordensstadga för munk- l. andlig riddarorden. *För att erhålla påvens stadfästelse på den nya o-eln beslöt Birgitta att begiva sig till Rom. Enligt o-eln var avspärrningen mellan munk- och nunnekonvent i Vadstena så gott som fullständig. (I strid) mot o-lerna.* **-ring.** T. e. S. H. T.-ring. **-råd.** *Ett o. med uppgift att pröva av konungen eller ordenskanslärn dit hänskjutna frågor tillsattes av Gust. V år 1928.*

-sal. -samfund. Slutet sällskap ofta med hemligt ceremonisystem, för människovänliga l. sällskapliga syften. *Glada o som S. H. T.* **Syn.** ordenssällskap. **-sekreterare** t. e. i statsordnar, i godtemplarorden osv. **-skald.** *Par Bricoles o., dr Ruben G:son Berg* 1929. **-skattmästare. -statuter. -stift|are;** -erska. *[Nat. Söderblom] sade, att om vi båda [Paul Le Seur och Manfr. Björkquist] levat under medeltiden, skulle vi säkert ha varit o-are. S:ta Clara, den fromma, med S:t Franciscus förbundna o-erskan.* **-stjärna.** *Kände efter, om o-n satt kvar på frackuppslaget* E. Didring. **-stormästare. -studieledare** t. e. i nykterhetsorden. **-stänk** mer tillfällig ordensutnämning. **-syskon. -syst|er.** *Tjänande o-rar i det lysande sällskapet S.H.T.* Edv. Selander. **-sång.** *Och hade till o. kvädet »Göterna fordomdags drucko ur horn»* Hj. Alving. **-sällskap** se ordenssamfund.

-teck|en. Jfr ordensinsignier. *I allmänhet innehålla ordensstatuterna en bestämmelse, att o-nen efter innehavarens död skola återlämnas.* **-templar|(e)** (biton på -tämp-). *Och sitter som o-e i sammetsregalier på lördagskvällen* T. Fogelqvist. *Därefter föredrogs O-s rapport* 1930. *Ordenschefen eller, såsom han officiellt benämnes, Ordens templar ~* Nord. Fam.[2] **-tribunal** ordensdomstol. **-trissa** skämts. l. vard. för 'orden' (jfr t. e. Vasatrissa). **-utmärkelse.** *Socialt blev också hans bana lysande med adelskap, titlar och höga o-r* Hj. Alving. **-utnämning.** *O-arna på konungens namnsdag.* **-vasall. -vurm. -väsen(de).**

Orde'ntlig (årdä'n-; akut); -t, -are; -het; -en. Jfr ordning. **1**) Mer egentl. *En av de flitigaste av kamraterna, exemplariskt o., spartansk i sitt levnadssätt* Karlfeldt. *En nykter och o. ung man. O. åtminstone i det yttre. Nästan pinsamt, överdrivet o. O. i allting, i affärer, (med) att betala hyran, med (att iaktta) tiderna. O. betalare. Jag vill endast ha att göra med o-t folk. En o-are karl får man leta efter. När tänker du egentligen bli o.? Föra ett o-t liv, levnadssätt. Uppföra sig o-t. Sitt o-t! Böckerna voro icke o-t förda. Parken är o-t hållen och ~. — Här kräves o-het, absolut inget slarv! Hans o-het kan man lita på, är intet att anmärka på.* **2**) Behörig, 'duktig' o. d. **a**) *Ett o-t register saknas i arbetet. Se till, att porten är o-t stängd! O. mat. O-a måltider. Till ett o-t bröllop hör där ~. — Handeln uppgjordes o-en och ~* D. Åslund. **b**) *Ta o-a tag. Han är värd ett o-t kok stryk. Ta du en o. dos! Bli o-t slagen på fingrarna. Som o-t satt honom i vanrykte. Därför att han o-t stinker av engelskhet!* Ax. Klinckowström. **Syn. 1**) noga, noggrann, punktlig, påpasslig, precis, regelbunden; stadig, stadgad, anständig, moralisk, oklanderlig, korrekt; ordningsam, ordningsfull, ordningsälskande, samvetsgrann, skrupulös, omsorgsfull, sorgfällig, skötsam, ibl. förtänksam l. vårdsam, (starkare) rigorös l. minutiös; (hållen) i (god) ordning, välhållen, (väl)ordnad, ibl. välinredd l. väl inrättad; **2**) behörig, riktig, regelrätt, reguljär, ibl. formlig, ibl. ordinär; 'duktig', rejäl, 'redig', 'riktig', bastant.

Order (å-; akut); -n, = [l. som sista ssgsled ngn gång 'ordrar']. **I.** Enkelt. **1**) Krigs. o. allmännare. *Du har endast att lyda o. Han har (bestämd, bestämda) o. att ej släppa in någon. Har du fått o. om ~, o. (om) att ~? Enligt o. På o. av ~. Ge, få o. till anfall, uppbrott, anfalls-, uppbrottsorder. Högre o. O. från högre ort. Mot (given, givna) o. Dessa skarpa, på sak gående o., som utdelats från högkvarteret. Och det var o. om »tystnad i lägret». Vi väntar vart ögonblick o. att lossa förtöjningarna, avgångsorder. Till dess generalen gav o. om återtåg. Tills vidare o. Skriftlig(a) o. O-n för regementsmötet åtföljdes av en stor tabell, fastställande för varje dag och timme övningarna* L. W. Stjernstedt. *Utfärdades o-na för nygruppering och bevakning under natten* Har. Hjalmarsson. *»Bry dig inte om o-na, om det gäller ägarens skinn», har alltid varit ett av Carnegies älsklingsmotton* Oscar B. Nelson. *Dagorder rörande den inre tjänsten*)(*Operationsorder. I general Mannerheims historiska dagordrar* Heikki Nurmio. *Regements-, kompani-; färdighållnings-; kontraorder. — Jag tar inte emot några o. av er. Här hade han sina o. att gå efter rörande kredit till gästerna ~. Arresterings-, häktnings-, frigivnings-, förhållningsorder. Att stanna kvar och trotsa reso-n.* **2**) Handels. **a**) *Genom att upptaga köpeanbud (order) till huvudmannen* Hemberg-Sillén. *Han var stadens fiådkare, som satt vid telefon och tog emot o.* B. Sjödin. *Energisk och duglig representant sökes för upptagande av o. å lättsåld artikel. I god tid ingiva sina o. till huvudförsäljarna. Stora inneliggande o. Originalorder*)(o-kopia. — *Från hela världen inlöpte säljorder till varje pris [till Newyorkbörsen* 29/10 *1929]. Köporder. Varu-, leveransorder.* **b**) *Betala mot denna Check till ~ eller o. Kronor ~, som påföras i Checkräkning. Till egen o.*

II. Ssgr. Ex.: *Ett stort antal lantbrukare kunde förra året ej erhålla »Revolt» på grund av o-anhopning hos fabriken* 1919. *Vid större o-belopp kan särskild prisnedsättning beviljas. O-blankett och kuvär kombinerat* Nord. Komp. 1917. *En o-bok, som jag ännu innehar från denna tid, visar leveransorder från diverse mongoliska firmor.* Även krigs. t. e. *Adjutanter med blyerts och o-böcker i händerna* Öv. fr. Erwin Rosen. *O-brist, inskränkt arbetstid ~* 1925. *Ett ~ fall av rent o-brott av Limas kapten ~. Hjalmarsons o-brott den 18 mars* A. Douglas. *O-förare och rapportkarlar* Sv. Brigaden. *Socialminister Möller i egenskap av o-givare till kommittén. O-givning i fält av L. Tingsten. Att flottan sedan flera år i sitt o-givningssystem m. m. tillämpat 24-timmarsräkningen* 1926. *O-klausul* på värdepapper: 'eller order'. *O-kontoret och huvudkassan* vid Sthlms Bomullsspinneri- o. väveria.-b. *Vid avslutande av avtal genom agenter eller handelsresande bruka dessa merendels till köparen överlämna en s. k. o-kopia, undertecknad av agenten på säljarfirmans vägnar ~* Gebers Handelslex. *Artur Hazelius, som skriver tusentals små o-lappar till sina medhjälpare för att slippa tala ~. O-lista å jul-, nyårs och visitkort till Åhlén & Holm, Sthlm. O-mottagare hos överste Ausfelt* Ax. Boëthius. *O-papper* handels. = skuldebrev

med o-klausul, löpande skuldebrev. *O-ritt* militär tävling (rapportföring) gm (om möjligt okänd) svår o. omväxlande terräng. *O-ryttare rida förbi* Ax. Boethius. *O-sedel för rekvirering av Svenskt biogr. lex. på avbetalning* 1926. Även krigs.: *Vi går alla till sjöss med förseglade o., men ibland vet man på förhand vad det står i — andras o-sedlar* R. Schildt. *Den skolade o-skrivaren* (krigs.) Har. Hjalmarson. *Den o-skrivning, som nu, under detta fälttåg, måste tillämpas* ib. Även handels.: *Firmans chaufförer och o-skriverskor* 1924. *Aseas o-stock större än i fjol* 1931. *Fabriken har o-stock inne för tre månader framåt* ~. *Vad det stod skrivet på kompanio-tavlan i Svea gardes kasärn* Auda Alm-Eriksson. *Fagersta bruk har på senaste tiden kunnat anteckna förbättrad o-tillgång* okt. 1933. *God, dålig, minskad, ökad o-tillgång. Men s t a r k t kaffe, sade hon i sträng o-ton* R. Schildt. *O-upptagare å kaffe med praktik i branschen sökes. Befann ~ mig på o-upptagning bland mina kunder i ~. Som vanligt samlades o-uttagarna på aftonen* (krigs.) Har. Hjalmarson. *Att daglig o-uttagning infördes* ib.

Syn. I. 1) (på)bud, befallning av förman l. befälhavare, (militär) befallning l. uppgift l. uppdrag, föreskrift, tillsägelse, åläggande, (ibl. nära:) kommendering, maktspråk, kommando, förhållningsregel, instruktion; **2**) **a**) köpeanbud, rekvisition, (varu)beställning, (på)tingning; **b**) ombud, den på vkn en skuldsumma överlåtes, (ibl. nära) innehavare.

Ordina'nd (å-); -en, -er. Ofta i latiniserad form: o-us, plur. o-i. En som skall prästvigas. *Varefter de fyra o-i under övliga former mottogo predikoämbetets insignier.* — **Ordinärie** (akut l. grav); -n, -r o. (som adj.) =, =; [-skap (-et)]. Två ord. **1**) Subst. Mindre vanl. än adj. *Medan o-n har semester. Sysslan sköttes under tiden av extra o-r.* **2**) Adj. *O. anslag, arbetskraft, befattning, innehavare (av ~), lärare, medlem, professor, stat, tjänst, tåg* osv.)(*Extra o.* som även hopskrives l. förkortas 'e. o.' *Radiotelegrafiens uppförande på o. stat* 1916. *Norrmalmstorg var Seveds o. mötesplats för sammanträffanden, ty ~* Fanny Alving. *Hon är min o. städhjälp. Extra o. (e. o.) hovrättsnotarie. På o. tid. Båten går åter sina o. turer ~. — Första o-skap i femte lönegraden bör såsom nu erhållas under benämningen stationskarl* Järnvägsstyrelsens förslag 1932. **Syn.** på stat (anställd), fast (anställd); lagstadgad, fastställd; vanlig, regelmässig, vedertagen, invand, reguljär. — **Ordination,** -en, -er. Jfr ordinera. **1**) (Läkar)föreskrift. *Noggrant följa läkarens o(-er). Han gav mig en så egendomlig o: jag skulle vara tyst 7 timmar om dagen.* **2**) (In)vigning till andliga ståndet, prästvigning. *I katolska kyrkan är o-en ett sakrament och får endast förrättas av biskop. Som infunno sig till o. i ~. Där han någon tid efter o-en var hjälppräst.* — **Ordiner|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Jfr ordination. **1**) *O-a illasmakande medicin (åt ngn för ngt). Min läkare o-ade (mig) frisk luft och motion. Jag o-ades absolut vila under de närmaste veckorna och ~. O-a kraftig diet, gödkur, luftombyte. Jag ska o-a ngt åt dej, som ska krya opp dej på ett par veckor. Låt mej o-a! Du måste ta in, lyda, vad jag o-ar.* **2**) *Redan 1525 begynte han [Luther] o-a evangeliska präster. Sacerdotalpredikan, predikan före prästvigningen, hållen av en av dem som skola o-as* F. Palmgren. *Om det icke vore önskvärt, att han [Söderblom] o-ade oss ungerska biskopar än en gång* Öv. fr. Alex. Raffay. **Syn. 1**) föreskriva (medicin, diet o. d.), anordna läkemedel l. behandling l. kur; **2**) (in)viga till präst l. biskop l. till andliga ståndet, prästviga. — **Ordinär,** -t, -are. *En man av o. längd. Med en o. hösäck inunder schäskorgen. Och de små förkläden hon använde hade ungefär storleken av ett o-t kuvert. Har ~ en monumental förmåga att bli lika långtrådig på 1 sida som en o. författare på 50* E. Hedén. *Två o-t starka karlar. Inlärandet för o-t praktiskt bruk av några tusen normaltecken* B. Karlgren. *Avskaffandet av det muntliga testamentet som o. testamentsform.* **Syn.** vanlig, ibl. regelrätt; medelstor, medelgod, medelmåttig; (ibl.:) medioker, alldaglig, banal.

Ordn|a (å-); -ade, -as; [-are o. -arinna se IV]. **I.** Trans., intr. l. abs. **1**) Mer konkr. *Gå och o-a i rummet (efter ngn, med möblerna). O-a blommor i en vas, till en bukett. Smakfullt o-ad. O-a i rad(er), i fack. O-a böckerna efter storlek, efter innehåll(et). Omsorgsfullt o-a. Hur han o-ar (och o-ar), så blir det ändå ingen (riktig) ordning. O-a sitt linne, (i) sina lådor. O-a i (sträng) bokstavsordning. O-a alfabetiskt. O-a kataloglappar. O-a några motsträviga strån i luggen. O-a håret, sitt hår, sin klädsel, sin dräkt. — En kvinnas o-ande hand saknades ~* även friare. *— Ett fasligt o-ande med småsaker.* **2**) Mer abstr. l. allmänt. *O-a vad som ännu återstod att o-a. Föreningen för välgörenhetens o-ande. O-a (med) sängplats för ngn. Hur har ni tänkt o-a det (för oss) i natt, för natten? O-a för, med inkvartering. Att du kan o-a så otrevligt för dig ~* Karin Thordeman. *O-a (det) bra åt sig. Vi hade o-at det så, att ~. Jag har mycket att o-a (med) innan dess. O-a för en långvarig utrikesvistelse. Hur det än o-as med förlikningsmannaskapet, så ~. O-a allt för en hastig flykt. Saken är redan o-ad (genom legationen, genom ingripande av ~). O-a sina affärer, sina angelägenheter. Kommunernas rätt*

att själva o-a sina förhållanden. O-a sitt liv efter eget skön. **3**) *An-, för-, tillför-, under-, övero-a* m. fl. **II.** Refl. **1**) Mer konkr. *O-a sig i, till procession. Långsamt ~ o-ande sig i sin vanliga spetsvinkliga flyktordning* A. Knöppel. **2**) Mer abstr. l. allmänt. *O-a sig för natten* även till II 1. *Det o-ar sig nog. Så o-ade sig den saken. Du ser, att allting o-ar sig. Allt annat fick o-a sig bäst det ville. Hurra, det o-ade sig ju fint!* **III.** Part. perf. ofta adjektiviskt. *I o-at skick. Ett (väl)o-at samhälle. Procentare, som hade o-ad mottagning för ~. Viltvård och o-ad jakt. Hade lärt sig sätta värde på sin o-ade tillvaro. Leva under o-ade förhållanden. Sky o-at arbete.* **IV.** Avledningar. Ex.: *O-aren och arkivarien [i Stockholms stads arkiv] är Joh. Flodmark* C. M. Carlander. *[Fakturapärm] den bästa ~ brev- och fakturao-are* Åhlén & Holm. *En man med god o-arförmåga* oftare 'organisationsförmåga'. *Socialdemokraterna [i Österrike] svara med att upprätta »o-arlag»* april 1933.

Syn. I. 1) bringa ordning (o. reda) i, ställa l. placera i (viss) ordning, sortera, arrangera, anordna, uppordna ɷ, (ibl.:) inordna ɷ, inrangera; ibl. hopsätta ɷ; städa, snygga, göra snyggt o. ordentligt; ibl. uppställa ɷ; **2**) bringa reda l. system i, systematisera, klassificera, gruppera, ibl. fördela l. disponera, reglera; organisera, inrätta, igångsätta ɷ, ibl. planera; ibl. justera; (ut)reda (ɷ), beställa om (sitt hus), (upp)klara (ɷ), klarera, föranstalta, ställa o'm; **II. 1**) ställa u'pp sig, samla sig, inta sina platser; ibl. rusta sig, göra sig i ordning; **2**) reda (ūt) sig, lösas; **III.** stadgad, fast, stadig, säker, välordnad, välskipad, regelbunden, reglerad.

— **Ordna in** ɷ, **om** ɷ, **till** ɷ m. fl.

— **Ordning,** -en, -ar. **A**) Enkelt. **I.** Vanl. utan plur. (jfr dock 3). **1**) Reda, ordentlighet o. d. **a**) *Införa o. (och reda) i finanserna. Bringa o. i räkenskaperna, i sina affärer. Hålla o. i huset. Vänja ngn vid o. Van vid sträng o. (från hemmet). Både i butiken och lagret rådde en minutiös o., och ~. Håller (en) petig o. på allt, allt ska ligga precis, där han lagt det. Hade inget sinne för o. Utan o. inkastad småved. Bringa o. i ett kaos. Låten allt gå på höviskt sätt och med o.* Bibeln. *Vitsord för »o.»* förr 'uppförande'. *Hålla god o. i klassen. Hålla (strängt) på o-en. Dra sig tillbaka i god o. Ingen o. i detta huset, sa katten, blev utkörd på julafton. Det var bäst att ha det gjort, han var en o-ens man. Där härskade en o-ens ande. En o-ens martyr* en pedant som plågar sig själv. **b**) *Införa o. i landet. Vaka över o-en i sitt hus. Återställa, upprätthålla, sörja för o-en. Då o. råder i landet. Störa (allmänna) o-en. Brott mot allmän(na) o(-en). Bryta o-en* även till I 4. *(Åter)kalla till o-en. O-ens upprätthållare, väktare* ofta om polis. *För o-ens, god o-s skull.* **c**) *Återvända till full o. och trygghet. Åter komma till o. och sans. Ä de o. och skick de här!* 'skick o. fasoner'. *Så det blev någorlunda o. och fason på det igen.* **d**) Gärna vard. *Den ende, som det var någon o. med (av syskonen). Jag får ingen o. på de här* ingen rätsida, hyfs, bukt. *Den gamla goda tiden, då det ännu var någon o. på klimatet* Jeanna Oterdahl. *Vi hade inga termometrar i gårdarna då, så vi hade aldrig o. på några gradtal* C. Larsson i By. **2**) I o. = färdig, redo. *Allt ligger redan i o. (för en hastig avflyttning). Så snart vi kommit (oss) i o. på nya stället* kan även föras till 1. *Hålla sig, göra sig, laga sig i o. (att ~). Har du nu allt i o. (till sammanträdet)? Ställa i o.* även iordningställa. *Göra i o. en enkel middag.* — Hit snarast det ngt vard. *Hon hade pratkvarnen i o., den goda madame Coëtte* Alb. Engström.

3) Föreskrifter o. d. l. med bibegrepp därav; sätt. Ibl. med plur. Jfr II 4. **a**) *I föreskriven o. I den o. cirkuläret föreskriver. I den o. lagen om skiljemän stadgar. Nu rådande o. för förundersökningen i brottmål. Det är alldeles i sin o.* som det skall vara, som sig bör. *Intill dess tiden vore inne för en bättre o.* Bibeln. *Underdåniga all mänsklig o.* ib. *När man var för nackstyv att följa kyrklig o.* Fab. Månsson. *Återgå till o-en* till det vanliga. *Därför att det inte är enligt tingens (nya) o. En annan tingens o. Här måste bli en annan o. Må alltså den gamla o-en (få) bestå! Införa en ny o. vid valen. Va ä de här för (nya) o-ar?* 'tillställningar'. *Här ska bli andra o-ar!* 'andra bullar'. *Oroligheter höra numer till o-en för dagen. Den ungdom, som nu växer upp i skydd av vår rättsordning. Rubba världso-en.* **b**) Mer konkr. *Regeringen har fastställt förbundso-en för Stockholms förorters regionplaneförbund* 1930. *Liturgisk o. jämte text. Riksdagso-en. Kyrko-, brand-, examens-, läs-, dagordning.* **c**) Med anslutning till 4. *I spridd, i sluten o. Marsch-, strids-, kolonn-, tågordning. Tryckt processionsordning.* **4**) Tur. *Var (och en) i sin o. Nu kommer du i o-en* nu är det din tur. *Den andra i o-en. Det är det tredje brevet i o-en, som kommit bort. I riktig o. I behörig o.* ofta till 3, ibl. till 1. *I tur och o. Gå i o. med frågorna. I omvänd o. Som åter i sin o. kan framkalla smärtor. I alfabetisk, bokstavs-, nummer-, kronologisk o. Fastställa tidso-en (kronologien) för ngt.*

II. Plur. vanlig. **1**) Naturv. (Viktigare) avdelning. Huvudavdelning av 'klass'; ibl. familj. **a**) *Linnés systematiska kategorier: art, släkte, o., klass. För fyrfotadjuren uppställde Linné sex o-ar, bland dem t. e. 'antropomorfa' (människor, apor och trögdjuret), rovdjur, idisslare. Fladdermössen, en na-*

turligt avgränsad o. bland däggdjuren. Rockorna, en underordning under 'bredmunnar' l. 'broskfiskar'. **b**) *Klasserna indelades i Linnés sexualsystem i o-ar, ofta efter stiftens antal (Monogynia, Digynia osv.).* **c**) *Inom den o., som bl. a. omfattar näckrosor, magnolior och ranunkelväxter* C. Skottsberg. **2**) Kolonn- l. pelarordning. *Dorisk, jonisk, korintisk o.* **3**) Allmännare. Storlek, rang o. d. *En stjärna av första o-en* egentl. o. bildl. *Bäckahästen förväxlas ofta med näcken, fastän den senare är en varelse av så att säga högre o. inom naturväsendenas värld* K. Stenring. *En spektakelmakare och skämtare av första o-en. Storleksordning.* **4**) Vard. Jfr även I 3. *Va ä de här för o-ar, som du har lagt kvar på bordet?* manicker. *Har du vapen och o-ar?* Strindberg. — *Du är den tokigaste o. jag känner, Gertrud, och* ~ Ester B. Nordström. *Den där tanten där framme, som ska kallas fröken, är en frågvis o.* (om lärarinnan).

B) Ssgr ha *ordnings-;* endast i 'ordning(s)sam' även (o. oftare) *ordning-*.

Syn. I. ordentlighet, reda, redighet, ordnat l. gott skick, (ibl.:) snygghet, välhållenhet, symmetri, mönstergillhet, bestämda principer l. regler, systematiskhet, planmässighet, lagbundenhet; skick, 'fasoner', tukt, stadga, 'rätsida', hyfs(ning), ibl. bukt (med); styr (på); **2**) (i o.:) färdig, redo, ibl. i gång; **3**) föreskrifter, regler, sakernas ställning l. vanliga gång, lag, förordning(ar), stadganden, stadga(r), reglemente; arrangemang, anordning(ar), disposition(er), (fastslagna l. fastställda) former, normer, formaliteter, etikett, ceremoniel, schema; (ibl.:) system, program, formulär, metod, rutin, slentrian; inrättning(ar), 'tillställning(ar)'; **4**) tur, (bestämd) följd; **II. 1**) (viktigare) avdelning; ibl. familj; **3**) (ibl.:) storlek(sgrad), rang; 'klass'; **4**) manick, mackapär, 'doning'; 'kurre', 'typ', 'figur', 'pjäs'.

— **Ordning(s)sam,** -t, -mare; -het. Mest med ett -s-. *Lättvillig och o.* Sigurd. *O. och vänlig äldre jungfru får god plats i liten familj* Annons 1909. *O-t folk* W. Hammenhög. *Att husan får beröm för den o-het hon visar i skötseln av husets tillhörigheter.* **Syn.** se ordentlig.

— **Ordningsand|a.** Även o-e. Gärna skr. *Enighet, o-a, vördnad för ålder och erfarenhet* ~. **-begär. -chef** t. e. vid gymnastiken vid Olympiska spelen 1912. **-fanatiker. -full;** -het. Skr. *Jan Ersson var egentligen inte girig* ~, *men han var mäkta o.* S. Dahllöf. *En snygg och o. flicka erhåller plats som husa* Annons 1916. *Det blev o-t och bekvämt för samfärdseln [med de likstora kvarteren och de snörräta gatorna]* Anna Sandström. *Lade o-t till rätta ett ostyrigt matthörn* Ingeb. Lundström. *Hans pedantiska o-het* Ad. Hillman, öv. **Syn.** se ordentlig. **-följd.** *I alfabetisk o. I stigande o.* t. e. om kortsvit. *Bestämd o. Kommer nu närmast i o-en bland Bermudas beskrivare* C. Forsstrand. *Låt oss ta sakerna i o.!* **-föreskrift.** Ofta plur. *Följande o. att gälla för Uppsala stad: Rivning av hus får ej ske, innan* ~. **Syn.** ordningsregel, (o-er ibl.:) (ordnings)stadga(nde), reglemente, statuter, reglementariska stadganden, instruktion. **-förseelse.** *Ordnings- och trafikförseelser.* **-håll|are;** -erska; -ning. Skr., mindre vanl. *O-ning på gatorna* Per Nyström. **-iver.** Skr. *Hennes nästan till pedanteri drivna o.* Anna Alm. **-lös;** -het. Skr. *Den överhandtagande o-heten* ~ *och polismaktens slapphet* E. Hedén.

-makt. *De hade vuxit all o. över huvudet* Frans G. Bengtsson. *Ha en stark o., alltid färdig att ingripa. Komma i krakel med o-en* polisen, rättvisan. *Utan att det blev anmält för o-en. Jag kan lugna o-en med att jag numera aldrig tjuvmetar* Alb. Engström. **Syn.** ibl. polis. **-man.** Även om kvinna. **I.** Enkelt. *En slyngelaktig skolpojke, som plötsligt blivit o. Ordningsmän på parkeringsplatser för privatbilar. Utanför porten [till ölkaféť] stod en tvåmeters o. med blanka knappar på rocken och sin titel med guldbokstäver i mössan* Olle Hedberg. **II.** Ssgr ha *ordningsmanna-* l. *ordningsmans-* (ofta bägge formerna). *O-nanämnd regerar med sträng hand i Lunds katedralskola* 1933. *För sitt återinträde i o-natjänstens utövning. — Blev beklädd med o-svärdigheten och* ~ M. Hellberg. **Syn.** ibl. ordnings- l. klassvakt; ibl. 'utkastare'. **-mani. -marskalk.** *O. på banan* Olympiska spelen 1912. **-människa.** *Hustrun är en o., som ständigt sökt hålla man och barn ifrån bohemens lockelser.* **-nummer.** *Vilket o. fick du vid lottningen?* **-pedant.** *En despot och o. (i sitt hem)* även om kvinna. **-präg|el;** -lad. Skr. *Där var verkligen fint, men framför allt o-lat* Agnes Magnell. **-reg|el.** *Vaktkarlen svarade: »Vi måste hålla på en sådan o-el* Sven Rosén, öv. *Av börsstyrelsen utfärdade o-ler. O-ler för* ~. **Syn.** jfr ordningsföreskrift.

-sinne. *Att Elsa hade mera o. än han. Med sitt utpräglade o. Hans o., på gränsen till pedanteri* ~ Fr. Böök. **-stadg|a;** -ande (-t, -n). *O-a för rikets städer, för riksdagens Första kammare, för en förening.* **Syn.** jfr ordningsföreskrift(er). **-störande.** *O. uppträden.* **-tal.** Språkv. () (grundtal). *O-en: den första, andra, tredje osv.* **-vakt.** *Till o. å torgdagar vid Fjärdhundra stationssamhälle har k. bfhde förordnat* ~ 1928. *Att det behövdes o. mot fruktsnattande pojkar.* **-väktare** t. e. om polis. **-värn.** *Anklagade för att ha upprättat ett uniformerat o.* **-väsen|(de).** *Första huvudtiteln, omfattande magistrat, rådstuvurätt och o-de* (i Sunds-

vall) Ahlenius m. fl., Sverige. **-älsk|ande;** -are. *En renlig och o-ande kvinna. Att en o-ande överhet sökt inskränka fastlagsupptågen. — En o-are, som det var roligt att arbeta under.*

Ordonna|ns (å-å-angs); -en, -er; -häst; -officer(are); -tjänst. Krigs. Krigsman (vanl. av manskapsklassen, eljest gärna kallad o-officer) kommenderad till tjänstgöring hos högre officer l. i stabskvarter (bl. a. för att överbringa order). *Gav ~ order att från 6:e kompaniet, varifrån jag ägde att uttaga o. och uppassare, beordra en o., som skulle taga plats på min vagn ~* Carl Ankarcrona. *O-en hade hämtat kaffe ~ från stabens kokeld. Hade även hästskötaren och o-en i maten. Motorcykel-, telefonordonnans. — O-officerare vid H. K. H. Kronprinsens stab.*

Oreäd (vanl. slutet o); -en, -er. Bergnymf.

Orealis|abel; -erad; -erbar(het). *Ett kapital, f. n. o-abelt, o-erbart. Och o-abelt vore i Sverge ett tysk-nazistiskt samhälle med dess ~* Leon. Ljunglund 1933. — *Kreuger & Tolls o-erade tillgångar uppgå till 437 mill.* 1933. — *Att parlamentarismen f. n. ter sig ganska o-erbar* 1920. *Men då detta blott är en o-erbar önskan, får man ~. En o-erbar utopi, dröm.* **Syn.** omöjlig att realisera l. att förvandla i (reda) pengar; omöjlig i praktiken, outförbar, hopplös, ouppfyllbar, 'from'. — **Orealistisk.** *Tar man 'realistisk' i betydelsen 'naturlig', 'ej schematiserad i visst syfte', så måste man säga, att Strindbergs Svenska öden äro högst o-a.*

— **Oreda.** Egentl. o. bildl. *Det grå skägget, som i vildaste o. stod kring ansiktet* Ester B. Nordström. *I rummet rådde den största, den vildaste, en skön o. Så att kullen skingrades i vildaste o. Bringa o. i rikets finanser. Ja, vet du, i dag ställer jag bara till o. Vålla, åstadkomma o. i ~. O-n spred sig; regeringen gjorde intet. O-n i byggnadskonflikten växer regeringen över huvudet. Våra i o. bragta nerver. En viss o. både i uppställning och tankegång. — Begrepps-, namn-, trafikoreda.* **Syn.** oordning, virrvarr, förvirring, (Babels) förbistring, kaos, desorganisation, konfusion, huller om buller, om vartannat, (skön) röra, 'härva', 'soppa', trassel; virrighet, oklarhet, vaghet, konfyshet; (ibl. nära:) laglöshet, söndring, anarki, upplösning(stillstånd). — **Oredd.** T. e.: *Med orett hår* Fr. Nycander. — *O-a soppor.* — **Oredig;** -het. Egentl. o. bildl. *Hela rummet gjorde ett högst o-t intryck. En o. blandning av folk från skilda orter. Ett o-t sorl (av röster). Ett o-t mummel. Uttalet är o-t, framställningen förvirrad. Det hela ett o-t virrvarr. Jag hade en o. förnimmelse av att ~. En o. komposition. Han har alltid varit o., ett o-t huvud. Började tala o-t ~. — Någon o-het märktes alls icke.* **Syn.** oordnad, som befinner sig i oordning, oordentlig; oklar, obestämd, vag; invecklad, trasslig, tilltrasslad; virrig, osammanhängande, konfys, förvirrande, utan klara linjer, som smälter ihop (i en enda röra).

— **Oredlig;** -het (-en, [-er]; -sbrott). *Direkt o. trodde jag dock icke att han var. O-t förfarande i konkurs. O-a affärsbiträden, tjänstemän, domare. O. i affärer. Handla o-t mot ~. — Dylik o-het måste bestraffas. [Dömdes] för förfalskning av ~ samt för bedrägeri, o-hetsbrott och förskingring vid inköp ~.* **Syn.** ohederlig, oärlig, falsk, bedräglig osv. — **Oredovisad.** *O. vinst på 100,000 kr. vid fastighetsaffär. O-e medel, avsedda till ~.* — **Oreducer|ad.** *Ett sommarlass starr, o-at* Markegångstaxa 1924. — **Orefflad** se oräfflad. — **Oreflekte-r|ad;** [-ande]. *Handla spontant och o-at* Sven Stolpe. *Alldeles o-at gjorde hon en rörelse som för att ~. — En välvillig kvinna, blid och o-ande* Öv. fr. Grazia Deledda.

— **Oregelbund|en;** -enhet (med plur.). *O-na verb. O-en böjning. Böjs o-et i pluralis. Visa o-enheter i böjningen. — Föra ett o-et levnadssätt. Ha o-na vanor. O-en till, i sina vanor. Han kom allt o-nare, till slut uteblev han alldeles. På o-na tider. Puls o-en. Newyorkbörsen öppnar fast, slutar o-en. O-et återkommande. O-et placerade fönster. — Att »o-enheter», i detta fallet förfalskningar ~ förekommit* C. G. Laurin. **Syn.** oregelmässig, avvikande (från reglerna l. det normala), som ej följer reglerna, mot reglerna, irreguljär; föränderlig, inkonstant, växlande, variabel, changerande, (med) ojämn(a mellanrum); oordentlig, som ej har bestämda tider l. vanor, ombytlig, opålitlig, oberäknelig, osäker. — **Oregelmässig;** -het (med plur.). Mer skr. än föreg. *O. böjning. Hörntomten är o. och föga lämpad för en dylik bebyggelse. Hans gång är o., stötande och osäker. Där vi få vara beredda på o-a vindstråk. O-a måltider. — O-heter i böjningen; i förvaltningen av handhavda medel.* **Syn.** jfr oregelbunden. — **Oregerlig** (-jer- med biton o. långt e); -t, -are; -het. *En o. människa. Hatad och fruktad på grund av sitt häftiga, o-a lynne. Vild och o. som en tigerunge. Men fick han sprit i sig, blev han o. Var han aldrig så o., blev han stilla som ett lamm, så fort Elin visade sig. Fattat honom i nacken och fockat ut honom ur köket, då han uppträtt o-t* J. G. Andersson. *Och det o-a håret ringlade sig ~ ned över den låga pannan* Edv. Hammarstedt. **Syn.** obändig, bångstyrig, häftig o. vild, ohanterlig, svårhanterlig, sprittrasande, (splitter) 'galen'; (svagare:) bråkig, ostyrig; (ibl. nära:) vettvillig, ursinnig, tygellös, otyglad, som vanvettig. — **Oregistrer|ad.** T. e. *De s. k. provvagnskyltarna ~ som givit bilägare*

möjlighet att under långa tider köra med en o-ad vagn 1924. *O-at varumärke. Ännu o-ade undantag från regeln.* — **Oreglad.** Även 'origlad'. *Låta dörren stå o. Tjänstfolkets ingång, som lämnats o.* — **Oreglementarisk** mot reglementet. — **Oreglementerad.** *Vilar på en rent o. sedvana* Gunnar Hägglöf. — **Oregler|ad.** *Under ännu fullständigt o-ade egendomsförhållanden. Ett uppslitande, oregelbundet och o-at timlönarbete* G. Bucht. *Lillån, då ännu »o-ad»* V. E. Öman. *O-ade avlopp.* — **Orekommenderad** t. e. försändelse.

— **Oren;** -het. **I.** Egentl. **1**) *O. om händerna. Äta med »o-a», det är otvagna, händer* (även till II) Bibeln. *Är min krage o.? De o-a kläderna läggas i sodalut i en tvättho och ~.* Märk den bildl. användningen av *Tvätta sitt o-a linne* dra fram sina enskilda tvistigheter för ovidkommande. *O-a tallrikar. Slaskigt och o-t på vägar och stigar. Bilen var nedstänkt och fruktansvärt o. (på hjul, stänkskärmar och sidor).* **2**) *Källvattnet, som genom de häftiga regnen blivit o-t. Buljongen ser o. ut, den är inte klar. O-t mjöl.* — Märk det bildl. *Ha o-t mjöl i påsen* inte vara renhårig, ha ngt fuffens för sig (med ~). **II.** Friare. **1**) *O. tunga* belagd. *Ansiktet var grågult, hyn sträv och o.* B. Gripenberg. *O. hy dräper kvinnans charm. Ungfåglarna ha o-are färger och ~.* **2**) *Är kniven slö, blir snittet o-t.* — *Hållet är o-t, det är albuskar emellan mig och stranden, där älgen går.* — *O. sikt. De otaliga grynnor och småhällar, som göra farvattnet så o-t* E. Sparre. *O-t i lovart.* **3**) *O. kvarts* 'förorenad'. *O-a ädelstenar, metaller.* **4**) *Luften känns o. och tung och lägger sig på bröstet.* **5**) *Genom åderlåtning sökte man förr befria sig från 'o-t' blod.* **6**) *Varför falsksjungande även kallas 'o. intonation'. Sjunga o-t* oftare 'falskt'. *Frånsett en lindrig o-het hos solostämman i djupaste oktaven vid ett par tillfällen.* **III.** Bildl. Sedligt l. religiöst. **a**) *Han kände sig o. ända in i själen* E. Grotenfelt. *Avlägsna alla o-a tankar. Ha en o. fantasi. O-a avsikter.* — *Avtvå sin synd och o-het* Bibeln. *Den o-het och otukt och lösaktighet som de hava övat* ib. *De i o-het ingångna äktenskapen* Vår Kyrka II. **b**) *Frigivna fångar med »o-t betyg»* dvs. 'med förlust av medborgerligt förtroende'. **c**) *Utdriva o-a andar. En man, som var besatt av en o. ande* Bibeln. **d**) *En barnsängskvinna ansågs o., till dess hon blev 'kyrktagen'. Så länge han är angripen av sin spetälska, skall han vara o. Allt som den o-e kommer vid skall vara o-t* Bibeln. *När hon hade helgat sig från sin o-het* ib.

Syn. I. 1) smutsig, (ner)smutsad, orenad, besudlad, nersölad, otvättad, otvagen, lortig, osnygg, sölig, snaskig, solkig, daskig, oborstad, odammad, oskurad, taskig, smetig, nersmetad, smörjig, nersmord; **2**) orensad, grumlig, oklar, osilad, grumsig, förorenad; ibl. uppblandad (med ngt sämre); **II. 1**) 'belagd'; (grå)daskig, blek o. 'oklar'; blandad; **2**) ojämn, skrovlig; skymd av grenar l. buskar l. d.; ibl. dimmig l. rökig l. d.; full av grund l. d., där man ej 'går klar'; **3**) med inblandning av annat (o. sämre), ibl. ej genomskinlig; **4**) osund, kvalmig, full av dunster; ibl. mefitisk l smittoförande; **5**) ibl. venös l. sjuklig; **6**) falsk (i tonen); **III. a**) (ibl.:) syndfull, syndbelastad, okysk, otuktig, liderlig, 'skamlig', 'ful'; **d**) oskärad, som behöver renas (gm religiös ceremoni).

— **Oren|a,** -ade, -as, -ad[1]; [-ing]. Jfr föreg. Egentl. o. bildl. T. e. **1**) *Men tack vare det oljade pappret o-ades icke mattan av blodet, som ~* K. Zilliacus. **2**) *Vattnet, som o-ats av utflöden från sulfitfabriken.* **3**) *Vid fem kronors vite förbjudet att här o-a.* **4**) *Där luften o-as av dunster från de närliggande dykärren.* **5**) *Om de o-a mitt tabernakel* Bibeln. *Utan att o-as av synd* Y. Hirn. *Det är detta, som o-ar människan* Bibeln. — *Den som har blivit o-ad genom en död* ib.; jfr oren III d. **Syn.** (ned)smutsa (m), besudla, oskära; jfr f. ö. oren. — **Orenad**[2]. Icke renad. *Ännu o. sprit. Den o-ade kritan föres ombord på ~.* — **Orenlig;** -het (-en, [-er]). **I.** Orenlig. Mest egentl. *Är kokerskan o. (av sig), blir maten skämd. Den o-aste av alla ungarna. O. i både yttre och inre mening.* **II.** O-het. Egentl. o. bildl., ofta konkr. **1**) *Detta var direkt o-het, 'brist på renlighet' var ett alltför svagt uttryck.* — *En o-het i fantasien, som ~. Och hade hon icke själv dragits ned i denna o-het utan att veta om det?* G. af Geijerstam. **2**) Konkr. **a**) *För bortforsling och kompostering av o-heten har ~. Genom den lilla stadens hav av o-het. Jag kastade ut dem såsom o-het på gatan* Bibeln. **b**) *Att o-heterna i smältan omsider avlägsnats* Oscar B. Nelson. **Syn.** oren (till sin läggning, av sig), jfr d. o.; (o-het ofta:) smuts, avskräde; ibl. förorening. — **Orens|ad.** T. e. *O-ade (krus)bär, ärter. O-ad spenat, sallad; fisk, fågel; rabatt; skog. De större odlarna anlägga kafferenserier på sina marker; o-at kaffe underbetalas nämligen* G. v. Friesendorff. — **Orepar|abel;** -erad; -erbar. *O-abla skador redan åstadkomna genom torkan* 1921. *Misstaget var o-abelt.* — *O-erat som det var sedan 25 år. Vi kan verkligen inte ha o-erat längre.* — *O-erbara skador.* — **Orepresenter|ad.** T. e. *Ett ännu i samlingarna o-at släkte.*

Orer|a, -ade, [-as; -ing]. Jfr oration m. fl. *Dricka te i lag med herrarna och orda och o-a* Öv. fr. Ljeskov. *Brukade stiga upp på en stol och o-a väldeliga. O-a vitt och brett om sina bravader. O-a i timtal, med in-*

billad sakkännedom om allt möjligt. Skrävla, skryta och o-a. Skrek och o-ade. Efter mycket o-ande hit och dit ~. **Syn.** tala vitt o. brett, utbreda sig, prata, låta munnen gå, ha en väldig svada, riktigt öppna språklådan, vara mångordig, 'predika', ibl. skrävla l. skrodera; ibl. pladdra; (ibl.:) hålla tal, hålla en oration.

Oreserver|ad. *Visa en o-ad franskbeundran. Honom kan jag o-at rekommendera. O-at instämma i* ~. *O-at hänge sig åt* ~ helt, fullt. **Syn.** oinskränkt, oförbehållsam, utan (varje) reservation l. inskränkning l. förbehåll, ibl. okritisk. — **Oreson,** [-en]; -erad. **1**) *Det finns här [i Strindbergs brev till Harriet Bosse] intet spår av o. och oförnuft* K. G. Ossiannilsson. *Jag vet, att det är o. i detta, gubben visste ju icke vad han gjorde* S. Dahllöf. **2**) *Den mera o-erade, på känslan byggda kärleken till dem som tala samma språk som vi själva.* **Syn. 1**) oresonlighet; **2**) naturlig, oreflekterad. — **Oresonlig;** -het. Jfr föreg. *När han är som mest o. Hon kunde vara despotisk och fordrande; ibland rent av o.* Annie Furuhjelm.[4] *Hyste en o. skräck för* ~ A. Ytterlund. *Det är betecknande, att han [Hj. Branting] tagit så bestämt och o-t parti för Frankrike under och efter kriget* T. Segerstedt. *Det var o-t av Barbro att så där sätta sig på tvären. Men det blev o-t dyrt. Så där o-t glad. — Och beskärmade sig över deras o-het.* **Syn.** omedgörlig, som inte går att resonera med, som icke tar skäl, oemottaglig l. otillgänglig för(förnufts)skäl, oefterrättlig, tjurskallig, ovanligt envis, obstinat, 'omöjlig', halsstarrig, hårdnackad; ibl. obillig; ibl. fanatisk l. inbiten. — **Orestaurerad.** T. e. *Domkyrkan, då ännu o. och* ~ Gurli Linder. — **Oretorisk.** *Denna o-a saklighet* Annie Furuhjelm. *Ett naturligt och fullkomligt o-t språk.* — **Oretuscherad.** *Den o-e bilden* egentl. (fotogr.) o. friare. — **Orevad.** *O-e segel.* — **Oreveter|ad.** *O-at trähus.* — **Orevider|ad.** *O-ade räkenskaper. Förslaget lär väl icke gå o-at genom utskottet(s skärseld). O-ad upplaga.*

Orfisk (å-; akut); -t. Till Orfeus (sångaren som förtrollade hela naturen med sin sång o. sin cittra o. ansågs som grundare av 'orficismen' l. 'orfismen', en mystiskt religiös riktning i Grekland under 500-talet f. Kr.). *O. musik* T. Fogelqvist. *O-t, d. v. s. mystiskt och musikaliskt* C. G. Laurin.

Orgān (å-); -et [l. -en], =[l. -er]. **A**) Enkelt. **I.** Blott neutr. **1**) Egentl. Del av levande varelse med en viss livsförrättning. *Kroppens olika o(-er). O. för lukten. Ha växterna sinnesorgan? Lukt-, andnings-, fortplantnings-, rörelse-, matsmältnings-, avsöndringsorgan.* **2**) Bildl. **a**) *Eljest skulle statsmaktens o-er råka i ohjälplig förvirring* Har. Hjärne. *Om icke alla o. samarbeta, faller riket sönder.* **b**) *Han är blott ett o. för andra, som sköta trådarna.* **c**) Om tidning l. tidskrift. *Övertog tidningen för att göra den till (ett) o. för sina jordreformatoriska idéer. — Fast han för bröds skull måst* ~ *arbeta i ett motsidans o.* Sigurd. *Många liberala o. Studentkårens eget o. Förbunds-, nykterkets-, parti-, press-, regeringsorgan.* **II.** Ibl. även den-kön. *Ha ett vackert, en vacker o. Och o-en är mjuk, ja, fullkomlig* Signe Hebbes minnen. *Talorgan.* **B**) Ssgr. Ex.: *Enskilda o-s, o-delars eller vävnaders sjukliga förminskning i omfång och vikt* Nord. Fam.[2] *O-lära* organografi. *O-tvång innebär, att vid köttbesiktning 'o-en' (såsom hjärta, lungor, lever, juver m. m., av svin o. häst även huvud) skola oavskiljda medfölja köttet. K. m:t har föreskrivit, att o-tvång skall gälla i Arlövs municipalsamhälle* ~ *från den dag köttbesiktningstvång där tillämpas* 1916. **Syn.** livsverktyg, kroppens verktyg; 'redskap', hjälpare, ombud l. språkrör; (parti)tidning; stämma, (tal- l. sång)röst, talorgan.

— **Organisation,** -en, -er. Abstr. o. ibl. mer konkr. **I.** Enkelt. *'Nordisk tidskrift i o.', den bebådade nya tidskriften med direktör Erland Nordlund som utgivare* 1919. *Riktlinjer för en o. av kommunalarkiven. Yttre, inre o. Om-, nyorganisation. — Som betecknat Tammany som »världens största o. för förskingring av allmänna medel». Lördagsföreningen, denna egenartade o., som saknar o., d. v. s. den har aldrig haft några stadgar eller någon medlemsförteckning, och dock* ~ Karl Fries. *Över förslagen infordrades yttranden från åtskilliga myndigheter och o-er inom näringslivet* Hemberg-Sillén. *Den 1932 bildade rikso-en för Sveriges slakteriföreningar, Sveriges slakteriförbund. — Arbetar-, armé-, central-, försäljnings-, här-, kvarn-, lands-, parti-, rätts-, sam-, student-, stats-, tjänstemannaorganisation.* **II.** Ssgr. Ex.: *Organisations- och Utrikesavdelningen i Marinstaben* 1918. *Extra anslag ur den s. k. o-sfonden* O. Walde. *God, utmärkt, dålig o-sförmåga* ibl. ordnarförmåga (i stort). *Stora o-skostnader. O-splan. Om italienarna sakna o-ssinne, så äga de istället* ~ Harry Blomberg. *O-stalang har han. O-stanken bland vadsillfiskarna har nu nått den mognad, att* ~ 1917. *De beviljade o-sunderstöden till nya mjölkbedömningsföreningar* 1931. **Syn.** anordnande, ibl.: (arbets)fördelning, planläggning l. planerande o. utförande, inrättande o. ordnande; (inre) byggnad l. daning; utdaning, anordning (till sam- l. växelverkan), inrättning, (ordnad sammanslutning; ibl. samfundsordning; ibl. grunddrag.

— **Organisatīv,** -t. Fackl. *I samma mån som statsmakten vinner i styrka och utvecklas i o-t hänseende* E. Kallenberg.

Praktisk och o. begåvning. **Syn.** organisations-, organisatorisk. — **Organisāt or** (-årr; grav); -orn, -ōrer (akut); -ōrisk (-t); [-rīs (-en, -er)]. Jfr följ. *E. Schultze, O-orer och företagsledare (1923). En boren o-or. Som kyrklig o-or åtnjöt han stort anseende. — O-oriskt sett parasiterar socialdemokratiska partiet på fackföreningarna* 1931. *För att studera o-oriska och tidningstekniska frågor vid den engelska landsortspressen. En o-orisk talang.* — **Organisatŏ̄r,** -(e)n, -er. *Industriförbundets o., kapten Erl. Nordlund* Nord. Fam.[2] *Reser som föredragshållare och o. för templarorden i Västmanland* ~ 1920. *Arbetsamma människor och duktiga o-er. [Upplands fornminnesförenings styrelse har] uppdragit åt kapten Eric Brodd att vara expeditionsföreståndare och utflyktsorganisatör* 1933. *Som nämndes 'nederlagets o.'* **Syn.** organisator, person med organisationsförmåga, 'ordnande hand', (an)ordnare, ibl. planläggare o. utformare. — **Organiser|a,** -ade, -as; o-a om ɴ; -ing (ibl. med plur.). **1**) *Det är icke lätt att säga, hur en sådan skola bäst skall o-as. Sv. Turistföreningen skall nu söka o-a vandrarhem för svensk ungdom i södra och mellersta Sverge* 1933. *En svensk sektion av världsförbundet för folkbildning o-ades vid sammanträde i Stockholm under måndagen* 1926. *Lyckades o-a ett stort lotteri, som erbjöd tillfälle till avsättning av konstnärernas arbeten* Erik Lindberg. *Drottning Sofias förening till understödjande av härens och flottans sjukvård, som o-ats uti distrikt med i dessa verkande understyrelser. Att ett verkligt fälttåg o-as mot* ~. *Möta ett o-at motstånd. Motståndet var o-at av* ~. *Vi måste o-a oss. Väl-, nyo-ad.* **2**) Märk särsk. *O-ad arbetare* medlem av fackförening. *Och hästtjuvarna voro o-ade i fackföreningar* Letta Rudnicka Jaroszynska. **Syn. 1**) ge en organisation, (ändamålsenligt) inrätta (för visst syfte), reglera, (an)ordna, planera o. utföra l. i detalj ordna, arrangera, vidta(ga) alla mått o. steg för, utgestalta, (ibl.:) (upp)bygga (ɴ), skapa, dana, igångsätta ɴ; **2**) göra till medlem av en förening, bilda (en förening bestående av ~); (o-a sig ibl.:) sammansluta sig.

— **Orgānisk,** -t; [-het]. **1**) *Växter och djur äro o-a varelser, varelser med o-t liv. O-a ämnen. O-a färgämnen* hämtade från djur- l. växtriket. *O. förening* f. som innehåller kol. *I stället för »o. kemi» säger man [nu] kolföreningarnas kemi* Iwan Bolin. **2**) *Vad man i dagligt tal kallar o-t hjärtfel* ~ *är ett följdstadium av att den serösa hinna, som bekläder hjärtats inre, genom inflammationstillstånd förändrats* I. Hedenius. **3**) *Byggnaden verkar ovanligt o., där finnes ingenting påsmetat, ingenting som svär mot det hela. Dikten är o-t uppbyggd och ur kompositionssynpunkt fulländad.* **Syn. 1**) begåvad med liv, försedd med (livs)-organ, levande, djur- l. växt-; **3**) som har inre sammanhang; (ibl.:) välorganiserad, enhetlig, 'genomförd', fulländad, väl utgestaltad, 'självväxt'. — **Organi'sm,** -en, -er. Abstr. o. konkr. **1**) *Om krigsgaserna och deras inverkan på den mänskliga o-en* människan sådan hon är inrättad. *Ödeläggande för o-en. — Högre (djur)o-er. Genom lägre förmultningso-ers och rötsvampars inverkan* Nord. Fam.[2] *Mikroo-er. Ett fosforescerande sken av tusentals lysande sjöo-er* E. H. Kranck. **2**) Bildl. *Man känner sig inlemmad i en stor o. Samfundso-en.* **Syn. 1**) levande väsen l. kropp, organiskt väsen, djur l. växt; **2**) (ett) levande helt, enhetligt system av samverkande delar. — **Organografī,** -(e)n; organogrāfisk (-t). Fackl. Läran om växternas organ med hänsyn till både byggnad o. funktion.

Organi'st, -en, -er. Numer mindre ofta (o. aldrig officiellt) 'orgelnist'. Jfr klockare o. kantor. Orgelspelare (l. -spelerska) med uppgift att vid gudstjänsten sköta orgeln. **I.** Enkelt. *O. väljes av kyrkostämma. O. i Maria församling i Stockholm. O. vid domkyrkan i Berlin. Domkyrkoo-en Henry Weman, Uppsala.* **II.** Ssgr. Ex.: *O-elev. O-examen avlägges antingen vid Musikaliska akademin i Stockholm eller hos en domkyrkoorganist* 1927. *Lägre o-examen enl. K. m:ts kung. 16 april 1930 angående* ~. *O-fru. Stiftets o-förening* 1922. *Sveriges allmänna organist- och kantorsförening* bildad 1901. *Inom organist- och kantorskåren. O-syssla. Enligt kungl. förordningar av 1882 och 1894 kan o-tjänst förenas med folkskollärarbefattning.*

— **Org|el** (årj-; grav); -eln, -lar. **I.** Enkelt. **1**) *Spela o-el. Vem spelade, skötte o-eln i dag i domkyrkan? Stadshuso-eln i Stockholm, byggd 1925, har 107 stämmor, 4 manualer samt fjärrverk. När o-eln spelade och oskolade röster stämde i, kände jag* ~ Thora Dardel. *O-elns djupa toner. Trampa o-eln. Elektrisk o-el. Domkyrko-, kyrk(o)-, kammar-, fjärr-, altar-, kor-, konsert-, pedal-, pip-, svällorgel.* **2**) Bildl. o. i jämförelser. *[Och vindarna] väckte i fjärran skog / en brusande o-el / till liv* E. Therman. *Jag tyckte, att hans djupa röst plötsligt fick en o-els makt, och* ~ Sven Stolpe. *Havsbrusets eviga o-lar* Gust. Johansson. *Åh, dansa, sommarstorm med djupa o-lars brus* Dan Andersson. **II.** Ssgr ha jämte *orgel-* ngn gång åld. l. folkl. även *org-*, som dock bäst anslutes till 'orgor' (t. e. org(el)trampare, org(el)verk). **Syn.** orgelverk, orgor (åld.).

— **Orgelackord.** *Det är som om mäktiga toner trängde / likt o-er in i min själ* D. Törnqvist. **-afton.** *O. för de arbetslösa ges av* ~ 1922. **-andakt.** *O. äger rum i*

S:t Jakobs kyrka i afton [varvid utföres ~] 1929. **-brus.** Egentl. o. bildl. *Blåstens o. i brantens tallar* R. Ekelund. *Vågornas mäktiga o. från sundet* G. Hedenvind-Eriksson. **-bygg|are,** -ar(e)n, -are; -arkonst m. fl.; -e; -eri (l. -ī). **1)** *Så blev han med tiden en berömd o-are, som byggt piporglar till kyrkorna i ~* Signe Strömborg. *I Torstuna och Björklinge stå fortfarande vackra monument över Olof Hedlunds o-arkonst från 1700-talet* 1931. *Kom till Stockholm till en o-arverkstad* Signe Strömborg. **2)** O-eri, abstr. o. mer konkr. **a)** *Han såg vilka anlag Petter Lybäck hade för o-eri och ~* ib. *Då svenskt o-eri stod som högst.* **b)** *Ett berömt o-eri i Nystad.* **-bälg. -djup.** *Den o-a stämman* A. Mörne. **-dån.** *Ett forsfalls o.* Sten Selander. **-estrad.** *O-en höjer sig ett par trappsteg över långhusets golv.* **-fabrik.** *A.-B. Förenade piano- och orgelfabriker i Arvika* 1933. **-fasad.** *Den nu existerande o-en [i Orkesta kyrka].* **-fond.** *Kollekt för bildandet av en o.* (för domkyrkan i Uppsala) 1933. **-harmonium** se harmonium. **-histori|a;** -sk. *Svensk o-sk forskning.* **-invigning. -komposi|tion;** -tör. *Fria o-tioner och koralbearbetningar.* **-konst;** -när. *Europas kanske skickligaste o-när, Bachtolkaren Georg Kempff* K. Norlén. — Ibl. även om orgelbygge. **-lik;** -nande. *Gav en o. ton. Om ock suset i de härliga furornas toppar är o-t och ~* Jon. Reuter. **-läktar|e.** *Sitta, gå upp på o-(e)n. Sångarna voro placerade dels på o-en, dels bakom altaret.* **-metod. -musik. 1)** *Från domen tonade o.* **2)** *De djupa känslornas o. / först spelar, när kärleken sövts i ditt hjärta* V. v. Heidenstam. *O-en i trädkronorna.*

-pip|a. *O-orna äro antingen av trä och fyrkantiga eller av metall och runda. Genom olika konstruktion få o-orna olika klangfärg och efterbilda på så sätt olika orkesterinstrument, t. e. klarinett, oboe, violin, trumpet.* — Även bildl. *Telefonstolparnas o-or [ringde], än dämpat brusande, än svällande ut i sin fulla ton.* **-postludium.** Efterspel på orgel, utgångsstycke. *O. av Sven Körling.* **-preludium.** Förspel på orgel, ingångsstycke. **-punkt.** Mus. Långt uthållen baston över vkn harmonierna växla. *Under tiden höll de otroligt djupa basarna, med stängda munnar, ut sina långdragna toner i en oändlig o.* Amelie Posse-Brázdová. **-register.** Mus. Orgelstämma. **-sal.** *Musikaliska akademiens o.* **-skola.** Mus. Dels egentl., dels = orgelmetod l. bok med orgelövningar. **-solo. -spel;** -are; -ning. *Framstående mästare i o. som Bacharne, Händel och i Sverge Heintze, G. Hägg m. fl. Ta lektioner i o(-ning).* — Även bildl. *Vid skogarnas o.* Alb. Henning. **-stund.** *O. i domkyrkan* 1922. **-stycke. -stämm|a.** *C. Locher, O-orna och deras klangfärger. O-a med något hornartad ton. Varjämte [under barocken] sådant lekverk frodades som o-or med fågelsång, tondallring, åskdunder, regnplask o. d.* Nord. Fam.[2] **-sus** ofta bildl. **-tangent. -ton;** -ande (skr.). **1)** *Minutlånga o-er komma enstaka och genomtrangande som sylar i de onödigtvis lyssnande öronen ~* A. Törneros. *Varje år ha viktiga rön och erfarenheter gjorts till förmån för en alltmera äkta o.* 1933. — *Det öppna havets o.* Karin Ek. *Binas brusande o.* C. G. Laurin. **2)** *Den första strofens majestätiskt o-ande anslag* Fr. Böök. **-tramp|are;** -ning. *I dag ha vi spelt bra, sa o-arn till klockaren.* **-verk.** *De åldriga små o., vilka i Nordiska museet ~ räddats från ~* Georg Kempff. *Att firman skulle leverera ett o. till Kronoby kyrka ~* Signe Strömborg. *Det nya o-et i domkyrkan. Så skall det låta, sa klockarn, föll i o-et.* **Syn.** orgel.

— **Orgelni'st,** -en, -er. Numer mindre vanl. för 'organist' (jfr d. o.). *Då brudparet lämnade kyrkan, spelade o. Norlin* 1925. *Hon var o. i den lilla kyrkan* Ville Vallgren. *Men o-en skiftar manual* Joel Rundt. — **Orgl|a** (årj-); -ade. Skönl., mindre vanl. *De djupa träblåsarnas milda, o-ande f-durmusik* Ord o. Bild 1917. *Det o-ar från morgon till kväll [av humlor i klarbärsträden]* Karlfeldt. *Skogen o-ade mörka motetter ~.* **Syn.** brusa l. tona som en orgel, ge ifrån sig en orgelton. — **O'rgor** (årjor, säll. -g-); -na; orgtrampare o. orgverk se orgel-. Åld. för 'orgel'. Skönl., ofta bildl. *Och o-na spelte Den blomstertid* Karlfeldt. *Likt o-s brus* Har. Johnsson. *Just där, varest man i 25 år stått och hört, hur illa o-na låtit i Domkyrkan* Böttiger. — *Snöstormens nordiska spel med o. och flöjtvissel brusar* N. Lago-Lengquist. *Blott havet slog tungt sina o. därtill i en flämtande fuga* Astrid Väring.

Orgia'stisk (årg- l. årj-); -t. *Vid de o-a fester, som ~* G. Pauli. *De nu antydda extatisk-orgiastiska kulterna* Em. Linderholm. *Cancan, den uppsluppna o-a kontradansen* C. G. Laurin. *O. lyrik. O-t missljudande modärn musik.* **Syn.** fylld av orgier, (präglad av) vild (hänförelse l. njutning), vilt uppsluppen, (sinnes)yr, livsberusad, stormande, yrande, översvallande, tygellös, 'lössläppt'; (ibl.:) backanalisk, backantisk, dionysisk. — **O'rgie** (årg- l. årj-; akut); -n, -r; -natt m. fl. Vanligast i plur. **1)** Egentligast. *Det moment av vildhet, som inneligger i begreppet »o.»* K. Zilliacus. *Medan jag i ren förtvivlan firade min sista o. Vid början av en sådan o. Hänge sig åt (de värsta) sprito-r. Med ögonen röda och blanka efter nattens o-r, de nattliga o-rna.* — *Efter muntra o-natten vaknar luget krankt ibland* K. G. Ossiannilsson. **2)** Friare o. bildl. *En hel vecka fortgå dessa o-r i religion och*

mat Albin Neander. *Och vår schäferhund firade fullständiga mato-r. — Teatern utvecklade en o. av färger, rytmer, ruffig musik och spralliga baletter* Eric Olsoni. *En o. av nya intryck. En o. av dofter. Litterära o-r. [Ett återfall i] mina historiska och genealogiska o-r* O. F. Hultman. *En o. i smaklöshet. De o-r i ovederhäftighet, osannfärdighet och skadelusta, varmed kommunistpressen och dess medtävlare i vissa socialdemokratiska pressalster sökt övertrumfa varandra* I. Lagercrantz 1932. — *Färg-, gråt-, lärdoms-, poker-, tippningso-r.* **Syn.** vilt dryckeslag, vilda backanal(i)er l. nöjen, överdådiga l. stormande l. larmande (dryckes)fester l. gillen, svalg o. dryckenskap, vilt rummel, excess(er), utsvävning(ar), ytterlighet(er), måttlöshet(er), övermått, 'frosseri', debauche(r), ibl. saturnalier.

Orgor se under organist.

Oriad säd. — **Oridderlig;** -het. *Och även i sin slutgiltiga form vanprydes det av några o-a rader om fru Nordenflycht* Hj. Alving. *Det var kanske o-t av mig att* ~.

Orie'nt (-ä'nt, även å-); -en; -berest m. fl. Vanl. best. form o. då ofta skrivet med stor bokstav. Asien (o. nordöstra Afrika, ibl. även inräknat europeiska delar av Turkiet o. av Grekland o. ngn gång även av Ryssland), Österlandet, Östern, Morgonlandet, morgonländerna, ibl. Levanten; ibl. särsk. den muhammedanska världen. *Främre, yttersta O-en. Levanten avser särskilt kusttrakterna vid Mindre Asien (även de europeiska); O-en är vanligen ett vidare begrepp. Demonerna spela i den hellenistisk-romerska världen i allmänhet samma roll som i den gamla O-en* Em. Linderholm. *Araberna och deras 'negerby' [på utställningen], som verkligen är ett stycke ganska uppblandad o. — Den icke o-bereste läsaren* E. Cedercreutz. *O-expressen (Ostende—Calais—Paris—Konstantinopel). De o-intresserade kretsarna i vårt land. Svenska O-sällskapet* stiftat 1921. — **Orientāl,** -en, -er; -iserande; -isk (-t); -isk|a (-an, -or); -i'st (-en, -er; -kongress; -ĭk; -isk). **1**) *För o-en, som vanligen sitter direkt på golvet, spelar mattan en viktig roll. Praktälskande, loj, opålitlig, en äkta o. »Själens goda egenskaper förvärvar man i bergen», heter det bland o-erna* Öv. fr. Essad Bey. *Bildade o-er.* — Ngn gång = judar. **2**) *Mykenetidens o-iserande kultur* Nord. Fam.[2] **3**) *O-iska mattor. O-isk mattvävnadskonst. En o-isk despot. Och motiven fläta sig i varandra med o-isk sinnrikhet* A. Österling. *Den o-iska frågan* om nyordnandet av Balkanhalvön o. främre Orienten vid turkiska rikets nedgång. *O-iska kyrkan* sälls. för 'ortodoxa'. *Fontäner, som aldrig saknas i o-iska hus. Och hennes gång hade den egendomliga vaggande rytm, som förlänar de napolitanska kvinnorna något o-iskt* Öv. fr. Mat. Serao. *En o-isk typ. O-iska språk* österländska (allmännast = alla asiatiska, afrikanska o. polynesiska språk; i inskränkt bemärkelse = semitiska språk jämte nypersiskan o. turkiskan). — Ngn gång = judisk. — *Levantiner, dvs. avkomlingar av européer och o-iskor.* **4**) *En berömd o-ist* orientforskare, forskare i Orientens språk o. kultur m. m. *Vid o-istkongressen i Stockholm 1889 (den första hölls i Paris 1873). — O-istiken har i prof. Zetterstéen en representant av eminent lärdom och skicklighet* H. S. Nyberg 1931. — *O-istiska studier.*

Orienter|a (l. å-); -ade, -as. Anslutningen till de föregående numer mkt svag l. ingen. Mkt ofta 'bildl.' Mest refl. o. i perf. part. **1**) *Och hörn-i-hörn med porthallen ligger salbyggnaden, som är o-ad i öster och väster* ('ligger', har sin utsträckning) B. Thordeman. *All bebyggelse är o-ad mot sjön* (drar sig mot) M. Rogberg. **2**) *I Altuna är jag, efter många ströverier, väl o-ad. Söka o-a sig på, efter karta(n). En instinkt och en förmåga att o-a sig efter tecken och spår, som undgå ett otränat öga. — Han stod framför väggkartan och o-ade sig över krigshändelserna* Fr. Böök. *O-a sig efter solen.* **3**) *Åt den mystiska filosofien o-ade författare* Joh. Nordström. *Melcher Falkenberg, halvt skåning* ~, *o-ad efter Lunds horisont* ~ Fr. Böök. *[Skolradion hjälper till] att o-a undervisningen åt rätt håll* Arthur Engberg. *En politik o-ad österut, mot Ryssland.* **4**) *Väl o-ad i skolastikens alla irrgångar. O-ad särskilt på, i 1600-talets konst. I denna affär är jag alls icke o-ad.* **Syn.** (o-a sig:) ta reda på väderstrecken l. var man befinner sig l. hur landet ligger, inrikta l. inställa sig efter väderstrecken, (söka) finna sig till rätta, känna sig för, göra sig bekant (med) l. hemmastadd, insätta ɪɪ sig i; (o-ad:) liggande, belägen, sträckande sig, inriktad, med riktning i; hemma(stadd), (väl) lokaliserad; bevandrad, insatt, förfaren, inne (i).

— **Orienterar|e,** -(e)n, -e. Ofta idrotts. Även om kvinna. *Då magistern emellertid är en säker o-e och vi vid uppmätningen av terrängen brukat både orienteringskompass och lina, torde* ~ O. v. Friesen. *Thors o-e främst i budkavle[tävlinge]n?* 1929. *Goda o-e. O-nas spalt* Sv. Dagbl. 1930.

— **Orientering,** -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. **a**) *Huvudmedlen vid o. äro karta och kompass* 1931. *Med undervattenssignaler, / radiopejling och slikt de skötte sin o.* Ernst Lundström. *Snart nådde vi slutet av skogen och fingo o-en klar. Tappa, mista, släppa o-en* t. e. om flygare, på sjön, i dimma. *Emellertid var o-en om läget av såväl egna som fiendens trupper i hög grad vilseledande.* **b**) *Vid damo-ens mål* 1927. *Fredrikshovs förstalag vann natto-en* 1928. **2**) Bildl.

[Delade i princip] min uppfattning om o-en mot Tyskland H. Gummerus. *Finlands nyorientering. Ansatser till en nyorientering inom statsvetenskapen* G. Andréen. — *Och med någon övning går o-en i lexikon ganska snabbt* B. Karlgren. — *Efter denna kanske alltför långa o. vilja vi hugga in på ämnet* V. Berger. **II.** Ssgr. Ex.: *Korta o-sanföranden av ~. Lördagsnattens o-sbana* idrotts. *Orienterings- och slalomexpert* 1932. *Efter den färden hyste han ett obegränsat förtroende till min o-sförmåga* E. H. Kranck. *Kartan till vänster är en o-skarta över ~ restauranger, hotell, teatrar, allmänna institutioner m. m. O-skompass. O-skängor* Annons 1932. *O-slampa med avskärmat lyse* P. U. Bergström 1930. *»O-slinjalen», ny praktisk hjälpreda för skärgårdsnavigatörer* 1926. *Martin Hedlund, Upplands främsta o-slöpare* 1933. *En o-slöperska vid kontrollen* Idun 1932. *Stockholms idrottsförbunds o-slöpning, hösten 1921. O-smarsch genom huvudsakligen skogsterräng. Folke Thörn ånyo o-smästare i Stockholm* 1929. *På den stora sjön, där inga som helst o-spunkter finnas* Torsten Boberg. *O-ssignal. Voro ~ hänvisade till kompassen och vårt eget o-ssinne* Hj. Bengtsson. *O-ssporten tycks gå oemotståndligt segrande fram* 1932. *Min obekantskap med trakten medförde dock inga som helst o-ssvårigheter, ty ~* E. v. Otter. *Hade Djurgårdens IF o-ssträning norr om staden* 1928. *En o-sövning genom skogarna vid ~* Sv. Turistf. Årsskr. 1918. **Syn.** (ibl.:) införande, inledning, förberedelse.

Orig se or.

Origināl (å- l. o-, -g- l. -j-; vard. ofta årji-); -et,=l. -er; [som adj. -t, -are]. Två ord. Ngn gång stavat 'orginal'. **A**) Enkelt. **I.** Subst. **1**) Egentl. **a**) Om sak. *O-en till åtkomsthandlingarna befinna sig i landsarkivet. Översättningen smyger sig troget efter o-et. Trohet mot o-et. Översatt från (franska) o-ets 60:e upplaga. Har du läst boken, handlingen, brevet i o.? O. eller kopia? Gå till (själva) o-et.* **b**) *Kierkegaards påstående, att vi alla födas som o., men dö som kopior, innehåller en våldsam överdrift. Få födas till o.* T. Segerstedt. **2**) Bildl. Om person. *De tre professorso-en, som stodo i ett gathörn och klagade över att o-ernas tid var förbi. Ett stort o. var han förvisso. En hög rangställning bland o-er måste vi tillerkänna greve Sven Lagerberg* Gust. Cederström. **II.** Adj. Sälls. *Om en bok är stulen ur högst tre andra böcker, är den ett plagiat, men har den stulits ur flera, så är den ett o-t verk* B. Wedberg. **B**) Ssgr ansluta sig i regel till substantivet. **Syn. A**) **I. 1**) ur- l. grundskrift, ur- l. grundtext, huvudskrift, huvudhandling, egenhändigt manuskript l. aktstycke, urkund, första handskrift, (ibl. nära) koncept; (ibl.:) urbild, det första; ngt ursprungligt l. äkta l. självständigt l. personligt, verk av författaren l. konstnären själv (ꭗ kopia l. efterbildning l. avskrift); (ibl.:) förebild, prototyp, förlaga, (rit)mönster, bild som ligger till grund för en reproduktion; **2**) egen l. underlig l. bisarr l. konstig l. excentrisk typ l. person l. 'kurre', en människa för sig med lustiga egenheter l. besynnerligheter; **II.** ibl. förstahands-.

— **Originalakt.** *[Palmskiöldska samlingen] innehåller, utom många o-er, avskrifter av ~.* **-arbete.** *O. av Förf. till Kusinerna.* **-avfattning.** *Händels Simson ges i dag i sin o.* **-band.** *Bunden i o.* ibl. = förläggarband. **-berättelse. -brev.** *Däribland en stor serie svenska konungars o.* O. Walde. **-dokument** originalhandling. **-etsning.** Jfr originalträsnitt. *O. av Zorn.* **-exemplar.** *Det sista o-et av detta verk förstördes, när boxarna ~ satte eld på Hanlin-akademien i Peking* Axel Lagrelii resa. **-flask|a.** *Se till, att Ni får extraktet i vår o-a! På o-or.* **-form.** *I sin o. är detta ett stycke, som man lätt frestas att lära sig utantill ~* Frans G. Bengtsson. **-förpack|ad;** -ning. Handels. *O-ad indigo. En av de många fördelarna med o-at mjöl är, att det specialtillverkade omhöljet är ~. Dadlar i o-ning.* **-handling.** *Förete (själva) o-en.* **-inspelning** t. e. av film l. i grammofon. **-kartong.** Handels. *Socker i ~ maskinpackade o-er* 1927. **-kuplett.** *Cramær har dessutom skrivit o-er till de av andra bearbetade lustspelen* B. Schöldström. **-litografi.** Jfr originalträsnitt. *Dessa 10 o-er finnas samlade i portfölj och ~.* **-lott. -manuskript. -målning. -pack|ad;** -ning (abstr. o. konkr.). Handels. **-protokoll. -roman. -skiss. -skrift. -språk.** *Läser du Faust på o-språket eller i (svensk) översättning?* **Syn.** grundspråk, urspråk, författarens (eget) språk. **-stämpel. -tapp|ad;** -ning (abstr. o. konkr.). Handels. *Våra i lager förda o-ade Bourgogneviner* Annons 1921. *Eau-de-vie, o-ning.* **-text.** *Och han fordrade också, att vi skulle ha o-en framför oss* W. Söderhjelm. **-tro|gen;** -het. Skr., mindre vanl. *Översättningen tungrodd, ehuru mycket o-gen.* **-träsnitt.** *O-et bör, säger A. Sahlén, vara komponerat, skuret och helst även tryckt av samme konstnär.* **-upplag|a.** Vanl. = först(a)upplaga; ibl. om upplagor som författaren själv lagt hand vid även om det ej är den första. *Att läsa t. e. Almquists folklivsberättelser i o-or ger givetvis en större behållning.* **-upptagning** av film, (av musik) i grammofon. **-urkund. -vara.** *Att tillägna sig andras åsikter och därefter ge ut dem som o.* E. Cedercreutz. **-verk.** *Praxiteles' Hermes, det äldsta räddade o-et av en frejdad grekisk mästare* E. Hedén.

— **Originalitēt,** -en [-er]. **I.** Enkelt. *Att*

fråndöma Friedrich Schlegel o.! Atterbom. *Den dåraktigaste av alla villomeningar är, när unga begåvade personer tro, att de förlora sin o., om de erkänna sanningar, som redan erkänts av andra* B. Risberg, öv. fr. Goethe. *Sträva, jaga, jäkta efter o. En o., som verkar sökt och onaturlig. O. i uppfattningen. Dikterna visa, utmärka sig för djup o. Hans o. tog på slutet nästan stötande former. En braskande o., som icke är deras egen, utan hämtad från Finland (från Gunnar Björling). O., för att icke säga excentricitet eller tokenskap.* **II.** Ssgr. Ex.: *Ett visst o-sbegär* Jac. Ahrenberg. *En o-sjakt, som yttrar sig i hypotesmakeri och* ~. *En o-sjägare av funkistyp. Hon lider av det slags sjukdom, som kallas o-sjäkt* Py Sörman. *O-sjäktande modärnister. Vilka professorn stämplade som »humbug», »nyhetsmakeri», »effektsökeri» och »o-sssträvan»* 'Kapten Punsch'. **Syn.** ursprunglighet, särkynne, egenart; nyskapande förmåga; ursprungsfriskhet, äkthet; egen(domlig)het, säregenhet, besynnerlighet, bisarreri, excentricitet. — **Origine'll** (-äll; ibl. vard. även årji-); -t, -are. **1)** Allvarligt. *En alltigenom o. natur, stark och hel i liv och gärning* Maur. Hellberg. *Å, vi måste göra boken så o., som vi bara kan* Öv. fr. Aloysius Horn. *En ny, verkligt o. tanke.* **2)** Lättare, ofta vard. *O. var han med besked, lite för mycket bara. De va (då) högst o-t* även ironiskt. *Men den här festen i kväll var tusan så o.* 'Kapten Punsch'. *Min vän* ~ *kallade honom »skränfock», och det var han på det mest o-a och mest konstifika sätt* C. G. Laurin. *En Stockholmspojke full av (de) o-a(ste) påhitt.* **Syn. 1)** ursprunglig, självständig, ej eftergjord l. efterbildad (efter ngt annat) l. kalkerad (på ngt), som bär sin egen l. sin särskilda prägel, särpräglad, utpräglad, personlig, egenartad, ursprungsfrisk, nyskapande, självständigt uppfinnande, äkta; **2)** egen(domlig), säregen, ej lik andra l. mängden, som skiljer sig från mängden, konstig, sällsam, underlig, bisarr, exentrisk, besynnerlig.

Origlad se oreglad. — **Oriktig;** -het (med plur.). **1)** Oriktig. *Uppgiften är bevisligen o. Översättningen är direkt o. Uppge o. adress. Talet är o-t återgivet. Det vore (mycket) o-t att därav sluta till* ~. *Det är inte så o-t (som du tror). O-t bedöma läget. — O-t, men ingen synd. Börja med o. fot. O-t bruk av anförtrodda medel. Då har du vänt dig till o. person* oftare 'orätt'. *Klockan går o-t* oftare 'inte rätt'. *Använda ett ord o-t.* **2)** O-het. *Rätta uppenbara o-heter (i manuskriptet). (Upp)visa o-en av l. i* ~. **Syn. 1)** falsk, fel(aktig), osann, orätt, 'rasande', 'på tok', vilse, 'galen', 'tokig', (ibl.:) förvillande, bedräglig, ej noga, inexakt, ej korrekt, missförstådd, vantolkad, 'otrogen', otillförlitlig, ovederhäftig, grundlös, ohållbar; ibl. opassande l. olämplig; (o-t ibl.:) fel, galet, illa, miste osv. — **Orim;** -mad; [-mande]. **1)** *Du, tag av Shakspere yrslan, / med store Klopstocks o.* Kellgren. *O-met, som bäst passar till antingen helt kåserande eller starkt lyriska dikter, nyttjar han sällan* E. Hedén. **2)** *Kellgren, Nytt försök till o-mad vers. Det rekommenderas nu att skriva o-mad och orytmisk vers, vilket ju är lättare och* ~ Karlfeldt. *Versmåttet är oftast o-made trokéer. — Absolut o-mande udda rader* Ruben Berg.

— **Orimlig** (l. ibl. -ri'm-); -het (med plur.). Ansluts ej till föreg. **I.** Orimlig. **1)** *Tanken är (i sig själv) o. O-a farhågor, fordringar. De insågo det o-a i situationen. Du begär det o-a (av dem). En o. människa. Översättningen, tolkningen är (fullkomligt) o. På alla gator kommersades, prisen voro o-a* Ax. Boëthius. *Till de o-aste priser. O-t högt. Att han givit den lille gossen en alldeles för o-t lång utanläxa* Elsa Beskow. *Det vore o-t att ens sätta ifråga.* **2)** 'Förstärkande'. Ej säll. vard. *En dundrande måltid med en o. mängd mat* Linus Sundell. *Rent o-t slängd i räkning* Ida Gawell-Blumenthal. *Hon ä alldeles o-t snäll mot styvbarnen.* **II.** O-het. *Atlantican själv, sådan den är i sin helhet, med all sin geniala o-het* Joh. Nordström. *Det faller ju på sin egen o-het. Det är ju en (ren) o-het! Nu begär du o-heter (av honom). Harry tillbringar hela dagarna med att säga o-heter och hela aftnarna med att göra det otroliga* Öv. fr. O. Wilde. **Syn. I. 1)** absurd, förnuftsvidrig, stridande mot (allt) sunt förnuft, 'omöjlig', 'rena oförnuftet', tokig, 'vansinnig'; (ibl.:) obillig, oskälig; **2)** 'våldsam', 'på tok (för stor l. d.)', kolossal, vidunderlig.

Ork (å-); -en. Vard., folkl. l. idrotts. Mindre vanl. *En husmor i våra dagar har* ~ *varken tid eller ork att stå och dra en köttkvarn hemma* Edv. Velander, 1931. *Det finns papperskorgar och soptunnor inom räckhåll [vid Granebergsbadet] för människor med normal ork. Som dock icke läst den förrän nu av brist på ork* Mollie Faustman. *Jag kände mig, som om jag skulle ha feber i kroppen, och o-en var alldeles borta* Erik Svensson (längdhoppare), 1933. **Syn.** krafter (kvar), energi. — **Ork|a,** -ade, [-as]; o-a mēd. **1)** *Nu o-ar jag inte (ta) ett steg längre. En börda, som han inte o-ade bära. O-ar du det, så o-ar du det. Hur länge tror du han o-ar springa på det viset? Nu o-ar jag inte längre* nu är jag alldeles förbi, måste jag ge upp, nu är det slut med krafterna. *Hur kan han o-a arbeta på det sättet natt efter natt? Blott man o-ar önska tillräckligt länge och intensivt* Aino Ackté. *Gräla o-ade han emellertid inte* ~ Elias Grip. *Jag vet inte, hur jag skall få krafter att o-a det. Arbeta,*

springa, äta allt vad man o-ar av alla krafter, så mkt man (nånsin) kan. *Så länge man o-ar. Drag på mun och — mens du o-ar — / stick en vacker ros i håret!* A. T. Gellerstedt. *Det snöar här så mycket det o-ar, eljest är allt bra.* **2**) Märk en del uttr. o. användningar. **a**) *Han berättar den väl för var och en som bara o-ar höra på* Jarl Hemmer. *Och ingen ville o-a stå ut med henne* Josefina Bengts. *Asch, jag o-ar inte höra (dina undanflykter)!* **b**) *Den som ej o-ar böta med pungen, får böta med kroppen.* **c**) Om föda. Även 'o-a mēd'. *Jag o-ar inte mer(a soppa). Ät så mycket du o-ar å låt resten vara! O-a (äta upp) sin portion. O-ar du en kotlett till?* **d**) O-a mēd. Både om föda o. allmännare. *Säcken är för tung, jag o-ar inte med den. Vi mänskor o-a icke med varandra. / Vi o-a icke med varandras fel* Greta Langenskjöld. *Hur kan du o-a med att prata så länge? — O-ar du med (hela) filbunken?* **Syn.** förmå, äga krafter (att), kunna, (ännu ha l. äga förmåga(n) (att), vara tillräckligt stark för l. (för) att, mäkta, gå i land med, rå mēd, stå i ngns makt; gitta, vilja, ha lust, idas. — **Orklös** l. **Orkeslös;** -het. **1**) Orklös. *Han hade givit sällskapet öknamnet O-a klubben* Öv. fr. Emilia Pardo Bazán. *Den o-a ålderdomen har då inträtt, och* ~ Nord. Fam.[2] **2**) Orkeslös. *Gamla o-a gubbar. Han satt på sin soffa dåsig, lat och o. Har du sett en o-are typ? Nutidens släkte, »som släpar o-t sin matta levnad fram»* Hj. Alving. **Syn.** kraftlös, ålderdomssvag, åldersskröplig, utsliten; (ngn gång:) lat.

Orkān (å-); -en, -er. Storm överstigande 30 sekundmeter. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *O-en drog fram över slätten med en hastighet av 36 sekundmeter, sopade bort taken på skjulen och beströdde marken med trädgrenar. I Skåne blåser det 300 av årets dagar och stormar de 60; de 5 övriga är det o.* Sven Rosén. *Dä va ingen vanlig storm den gången, dä va halv o.* E. Sparre. *Och stormen ökade till (full) o. Där såg ut, som om en o. gått fram* ~. **2**) Bildl. *Han har en sol i huvudet och en o. i hjärtat* Delacroix om romantikern. *En hjord vilda hästar, vilka likt en flyende o. försvunno ur vår åsyn* Eric Hultman. *Skriken på läktaren växa till en o. av oljud, då* ~ Georg L. Dahlin. *Den stora prato-en, som oavlåtligt blåser runt jorden* Sven Lidman. **II.** Ssgr. Ex.: *Formligen flög över råken, buren av den o-artade stormen. Ett o-artat oväder. Under o-artat bifall. Men överfölls av en häftig o-by. Hela knepet är att hålla sig undan från o-bältena. En o-lik storm. Med o-lik häftighet. O-lika vindstötar skakade* ~ *de gamla träden* Eric Hultman. *Att arbeta oss fram emot en o-liknande snöstorm* A. Hj. Uggla, öv. *Huru tre o-virvlar kastat till jorden tre av våra märkligaste vårdträd* R. Sernander. **Syn.** våldsam(maste) storm, (ibl.:) virvelstorm, cyklon, tyfon, tornado.

Orkeslös se under ork.

Orke'st|er (årkä-; akut); -ern, -rar. Samtliga i ett tonverk medverkande instrument l. de utförande musikerna; de spelande jämte deras instrument. Ibl. även platsen för musiken på en modärn teater. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Större opera- eller konserto-rar omfatta stråk- och blåsinstrument samt slagverk. I en o-er / har var och en sitt eget instrument / men dirigenten inget* ~ S. Siwertz. *Under medverkan av stora operans och konservatoriets o-rar och körer* Signe Hebbes minnen. *Föreningar för upprätthållande av stående o-rar. Nu stämde o-ern i, föll o-ern in med full kraft. För full o-er. Solosång och körer med o-er. Skriven, komponerad, anordnad för o-er. Jätteo-rar för uppförande av Händels oratorier. Olands amatöro-er* 1932. *Blås-, stråk-, horn-, mässings-; teater-, jass-, Wagner-, mass-, dam-, goss-, barn-, skolo-er. — Sitta (med) i o-ern* ibl. även om platsen. **2**) Bildl. Gärna skönl. *Havets o-er* Ax. Ahlman. *Lundens vingade o-er* Lydia Saxén. *Liksom en hel o-er av osmorda, gnisslande taljor* A. Knöppel. — *Oljuds-, snarko-er. Tyst är skogens glada våro-er* Joel Rundt.

II. Ssgr. Ex.: *Till stormens dånande o-erackompanjemang* Gunnar Kihlman, öv. *O-eranföraren höjde taktpinnen. O-erartad. Såväl Beethoven som Weber skapade en nobel o-erbehandling, vilken* ~ T. Norlind. *Att det var o-erchefen som dominerade* ~ Ellen Lundberg-Nyblom. *Leo Blech svänger åter sin energiladdade taktstav över Operans o-erdike* (ordet skämts. = den sänkta platsen för o-ern mln salong o. scen) Moses Pergament 1928. *Mästerlig som o-erdirigent. Sveriges o-erföreningars riksförbund* 1931. *Om hans o-erkompositioner vågar jag inte yttra mig. [Schnötzinger,] under 1840- och 50-talen Stockholms förnämste o-erledare* B. Schöldström. *En o-erledareförening är under bildande i Stockholm* 1921. *[Gustav Mahlers] o-erledsagning till visorna* ~ *är högligen färgrik och uttrycksfull* Nord. Fam.[2] *O-ermedlem. O-ermusik. O-ernummer* (på musikprogram). *Sitta på o-erplats* nere bland o-ern. *O-errepetition. O-ersaker, körsaker m. m. Som o-erspelare vid* ~ Nord. Fam.[3] *Lärare vid Musikaliska akademin i orkester- och emsemblespelning* 1918. *O-erstycke. Järnefelts o-ersvit »Det förlorade landet»* 1921.

— **Orkestrāl,** -t. Komponerad för orkester, bestående av orkesterinstrument, orkester-, orkesterartad. *Då uppföres* ~ *Josef Erikssons »Bukolika» i o skrud. Schumanns o-t tänkta och ytterst krävande symfoniska etyder. Samtidigt som han tillvaratog de o-a detaljerna.* — Även bildl. *Stormens*

o-a brus. — **Orkestrer|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Instrumentera, sätta för orkester. Även bildl. *Men dessförinnan skulle musiken komponeras, o-as, körsättas och inövas* H. Rydin. — *[Författaren] har verkligen mäktat o-a sin skildring, förmått giva något av det stora eposets kraft och rikedom* C.-A. Bolander. *Den rikt o-ade strofen med växlande praktrytmer* Fr. Vetterlund.

Orkidé (årki-, ibl. även årtji-); -(e)n, -er. **I.** Enkelt. *O-erna, en växtfamilj (Orchidaceæ), bekant för sina egendomliga, ofta mycket praktfulla och välluktande blommor. O-erna bilda växtrikets kanske största familj och beräknas till mer än 15,000 arter. Vaniljen är en tropisk o. Odlade o-er. Även vi äga vilda o-er, t. e. nyckelblomster, nattyxne (nattviol) m. fl., men de flesta o-er äro tropiska. Hade gärna en o. i knapphålet. Schizanthusarterna, ibland kallade de fattigas o-er.* — *Jord-, lufto-er.* **II.** Ssgr. Ex.: *Avskurna o-blommor. En bedövande o-doft. O-familjen. Luften är tryckande som i ett o-hus* B. Gripenberg. *O-hybrid. O-införseln. O-jakt på Borneo. Inplanteras ~ i s. k. o-korgar, förfärdigade av träribbor* A. Holzhausen. *Tysklands förnämste ~ o-kännare, professor Reichenbach* ib. *De o-odlande länderna* ib. *O-odlare. Svensk o-odling har på senare år tagit mer fart. O-planta. O-prakten i de öländska lövängarna* R. Sernander. *Växthusets speciella o-rum. O-samlare. Friherrinnan O. Wrangels präktiga o-samling å Häckeberga i Skåne.* — **Orkis** (akut); -en, -ar. Orchis. Nyckelblomster.

Orklös se under ork.

Orkus (å-; akut). Dödsriket, underjorden (i antik föreställning).

Orleāna (å-; grav); -n; -växten (busken Bixa orellana). Ett rött färgämne (av fruktköttet av o-växten). *O-n kommer i handeln i form av kakor av intorkat fruktkött eller som pasta. O. användes i ganska stor utsträckning till färgning av smör, ost och andra matvaror* Kjellins varulex. 1927. *Osten skall utvändigt färgas mörkröd medels o., kokad i asklut* John Landin 1911.

Orlea'nsk (å-angsk l. å'r- med grav). Från Orléans. *O-a jungfrun* Jeanne d'Arc.

O'rloffar|e (årlåf- l. -lå'f-); -(e)n, -e. Berömda ryska travare av halvblodsras.

Ōrlov (orlåv, utt. — o. fattat — som ssg med grav); [-et]; -ssedel. **I.** Enkelt. Åld. *När ~ pojkarne kommit något till ålders, gingo de en dag in för sin fader och bådo om o. att draga bort från hemmet och fästa sig hustrur* Sv. folksagor. *Få, ge ngn o. (ur tjänsten)* om avsked ur enskild tjänst. — Även bildl. *Få en ersättning vid Rhen — där nationalitetsprincipen kunde få o.* Per Hallström. **II.** Ssg. **1**) Betyg för tjänstehjon (om tjänstens längd, frejd, arbetsförmåga samt frihet att taga annan tjänst). *O-ssedel kallas i lagen även arbetsbetyg* G. Ribbing 1921. *Föravskedas tjänstehjon [vid dödsfall], give arvingarne o-ssedel.* **2**) Friare o. bildl. *Med en »o-ssedel», som för mitt vidkommande åtminstone är mera österländskt grann än med verkligheten överensstämmande* B. Forell. *Därifrån fick du sannerligen ingen god o-ssedel* inget gott betyg. **Syn.** avsked; tillstånd; (o-ssedel:) arbetsbetyg; betyg, omdöme.

Orm, -en, -ar. **I.** Enkelt. **1**) Egentligast. *O-arna (Ophidia), en ordning av kräldjuren, ibland hopförd med ödlorna till gruppen 'fjällreptilier'. O-ar med gifttänder. Stungen, biten av en (hugg)orm. En o., som snabbt ringlar sig undan, rinner bort i gräset. En hoprullad o., sovande på en solbelyst sten. En o., en ofarlig snok, kom simmande i vattenytan. Slå ihjäl o-ar. Där (gift)o-ar uppfödas för beredande av motgifter. Då sände Herren giftiga o-ar bland folket* Bibeln. *Avsky o-ar. Jätte-, boa-, skaller-, glasögons-; tomtorm.* — *Kopparo-en är en ödla och ingen orm.* **2**) I ordspråk, jämförelser o. friare. Ofta med anspelning på list l. halhet. *Då gjorde Moses en o. av koppar* Bibeln. *Såsom Moses upphöjde o-en i öknen.* — *O-en var listigare än alla andra markens djur* Bibeln. *Såsom o-en i sin illfundighet bedrog Eva* ib. *Den gamle o-en, det är djävulen och Satan* ib. *Lustgården saknar aldrig sin o.: den representeras i Rivierans paradis av trafikbesvären* M. Rogberg. *O-en ligger ofta dold bland blommorna. Nära en o. vid sin (egen) barm* fostra o. vårda ngn o. så till sist få otack till lön. *Denna upprorsstifterska, detta odjur, denna o. och eldbrand* Öv. fr. Thackeray. *Ge dig av, din lilla o.!* ib. *I o-ar, I huggo-ars avföda* Bibeln. *Varen ~ kloka såsom o-ar* ib. *Hal (och listig) som en o. Han slingrar sig som en o. (för att komma ifrån din bevisföring).* — *Tåget hade krälat som en o. genom skogarna.* — *Då tidens o. byter om skinn och framgår i föryngrad gestalt* Tegnér. *Och i skogen kastar människan av sig sina år som o-en sitt skinn [säger Emerson].* — *Och kallt som en o. lade sig tvivlet över hennes hjärta* Ernst Lundquist, öv. *Hoppade till som stungen av en o.* — *Folksagornas lindorm. Midgårdso-en.* **II.** Ssgr ha *orm-*, blott åld. l. folkl. ngn gång *orma-*.

— **Ormart.** *Brasilien hyser inom sina landamären ett mycket stort antal o-er.* **-bett.** *Hjälper mot o.* **-biten.** *Bli o.* **-blick.** *En gång såg hon upp och gav mig en blick — en o.* Henning Berger. *Ögonen hade en lurande, glittrande o.* B. Gripenberg. **-bo.** 'Egentl.' o. bildl. *Zigenares tältvagnar, fulla av svarta ungar som o-n med yngel* Fr. Nilsson Piraten. — *Så att jag kan komma bort från detta (sannskyldiga) o.*

-bunk|e, -en, -ar. Ngn gång (särsk. i

dikt) även 'ormbunk'. I vidaste bemärkelse = o-växter, kärlkryptogamer, de högsta kryptogamerna (Pteridophyta; indelade i: lummerväxter, braxengräs, fräkenväxter o. egentliga o-ar l. bräkenväxter). **I.** Enkelt. **1**) *Flera o-ar, såsom örnbräken (Pteris aquilina) äro verkliga kosmopoliter. En liten skog av låga o-ar bildade matta mellan grenarna. Vackra, fingrenade o-ar av släktet Adiantum. Bokarna började lövas, o-en rätade ut sina hoprullade blad* Öv. fr. Pio Baroja. *Tropiska trädo-ar med palmliknande utseende.* **2**) *Bland snår av törne, ormbunk, kaprifol* G. Ullman. *Nattens silverfrost / på lingonris och o. ligger kvar* K. Asplund. — *Plocka o. att lägga i madrasser.* **II.** Ssgr ha kanske mest *ormbunks-* men ofta därjämte *ormbunk-*. Ex.: *O-(s)artade växter. Reder mig ett läger i ett tätt o-sbestånd* ~. *Och fläktade bort myggen med stora o-sblad* Birger Mörner. *O-(s)bladig persilja. O-sherbarium. O, mörka kjusa, o-sklädda ställen, / där våra första smultron lyste rött* C. D. af Wirsén. *Med o-slika, o-sliknande blad. O-(s)rika alkärr. Extrakt på o-rot* mot binnikemask. *[Vid Selim Birgers död] torde hans o-ssamling ha varit den största i privat ägo, dess omfattning uppskattades till c:a 20,000 exemplar* H. Hesselman. *O-sskog* mer egentl. o. friare (dvs. skog med o-ar l. skogsliknande lågt o-sbestånd). *O-ssnår. Och o-strädens sirliga gröna parasoller* S. Siwertz. *Bland o-stuvor, aldersnår sig stigen då och då förlorar* J. Tegengren. *O-sväxter* (Pteridophyta) se I ovan. **Syn.** (ibl.:) ormbunksväxt, bräken(växt), (ldls.) ormkagge.

-bär. Paris quadrifolia. **-drag.** Folkl. Band av krypande mygglarver (av släktet Sciara). *O. eller silverskred, ibl. även kallat 'härmask', ansågs bebåda farsot eller krig* jfr härmask (III. 520). **-dyrk|an;** -are. **-dödare.** *Mungon och skrattfågeln, bägge utmärkta o.* **-etter.** Även orma-. Ormgift. **-gadd** om den spetsiga ormtungan. **-gestalt.** *I o.* **-gift.** *O. duger också till läkemedel, säger ordspråket.* — *Ett o-sserum, som använt i tid har utmärkt god verkan* Hans Öhman. **-gran.** Picea abies f(orma) virgata. *O-en har få, grova och ofta enkla grenar, som gärna få ett ormliknande utseende.* **-grop.** *Ragnar Lodbrok kastas i o-en.* *'En modern o.' av Ivar Sefve* (om 'park', där ormar hållas för framställande av ormserum) 1931. Ibl. även = ormbo. **-hus.** *O-en utgöras av rundkulliga cementhyddor, nedtill försedda med gluggar, genom vilka ormarna kunna krypa ut och in* I. Sefve. **-huvud.** *Guldfingerring av sen o-typ.* **-institut.** *O-ets [i Butantán, Brasilien] uppgift har varit att i största möjliga utsträckning hjälpa befolkningen mot giftormarna och att bekämpa dessa* I. Sefve.

-kagge; -rot. Ldls. för 'ormbunke'. Ibl. särsk. om Dryopteris (Polystichum) Filix mas. **-kaktus.** Cereus flagelliformis. *O-en, ofta odlad i våra boningsrum, går ock under namnet 'paradisorm'.* **-krok.** Krok böjd i form av en åtta ehuru med öppna öglor. *Bälte ~ med stark o.* Åhlén & Holm. **-kult** ormdyrkan. **-kung.** Folkl. Jfr råttkung. *O-en anses ofta bära en gyllene krona eller en röd kam; på somliga håll påstås o-en vara vit; o-en tros vanligen också besitta en undergörande sten, 'ormsten'.* **-kvinna** jfr ormmänniska. **-kännare.** *Ingenjör Otto Cyrén ~ en av världens främsta orm- och ödlekännare* 1933. **-lik;** -nande. **1**) *[Ormslåsläktet med] fotlös, o. kropp ~, lång svans, som är mycket bräcklig och ~* E. Lönnberg. *O-a rörelser. Med o. smidighet. O-t slingrande.* **2**) *Den o-nande draken* Em. Linderholm. *O-nande krökningar, rörelser.* **-linje.** Mindre vanl. *I o-r anlagda promenader* Birger Mörner. **-list.** Även orma-. **-lock;** -ig. Mindre vanl. *Som en Medusa med sina o-ar. En o-ig furie.*

-mjuk. *[Gestaltens] liksom o-a smidighet* S. Agrell, öv. fr. Bunin. **-människ|a.** 'Ledlös' akrobat som kan inta de omöjligaste ställningar. *Marknadstält med jättedamer, dvärgar, o-or och svärdslukare.* **-park.** *En av o-erna vid Butamán [i Brasilien]* I. Sefve. **-press|ad.** Jfr t. e. krokodilpressad. *Av o-at skinn* P. U. Bergström. **-rik;** -edom. *O-a länder som Java, Australien och Brasilien.* **-rot.** Polygonum viviparum. *O-en har vriden och krökt rotstock (därav namnet) samt vita blommor i ett cylindriskt ax, besatt med groddknoppar.* **-rörelse.** *[Katten började åter smyga sig fram] i mjuka, slingrande o-r ~* A. Knöppel. **-ser|um.** *O-um framställdes först av fransmannen A. Calmette (på 1890-talet). Dessa o-a förses med bruksanvisningar och sändas på rekvisition ut till olika delar av landet* I. Sefve. — *O-umanstalten i Butantán.* **-skinn.** *Så att de liknade tomma o.* — *O-et används till så gott som allting från läppsminksfodral till kappor och möbelklädsel* 1927. — *O-shalsduk* 1934. *Väska med o-smönstrade sidor. Damlågskor med o-spressning. Från o-sskon till hattens gröna hjälm* S. Siwertz. **-skjorta.** Vid hudömsning avstruken ormhud. **-skötare** t. e. i ormpark. **-slinga** t. e. som ornament. **-slå,** -n, -r; -släkte(t) (Anguis). *O-n (A. fragilis) är en fullkomligt oskadlig, vanl. gråbrun, under silvergrå ödleart, med fjällbetäckt kropp och lång, spröd stjärt.* **Syn.** kopparorm. **-smidig;** -het. Även bildl. **-spott.** *Spottstritarnas ungar ('nymfer') äro inhöljda i en spottliknande vätska, 'grodspott', 'o.', som ~.* **-stav** se kaducé. **-sten.** Folkl. Se ormkung. *›O-en›, som man under vissa förutsättningar kunde förmå ormen att utspy ~.*

Tron på o-en och dess kraft som talisman är spridd även i Asien och Afrika. **-sting** l. **-styng.** Vanligare 'ormbett'. Även bildl. **-stucken** l. **-stungen.** Vanligare 'ormbiten'.

-tjus|are; -erska; -eri (l. -ī) l. -ning. Ormtämjare. *De konststycken, som utföras av s. k. o-are, grunda sig delvis på ingående kännedom om ormarnas vanor; ofta använder o-aren djur med gifttänderna borttagna. Ulf Behm, vår förste svenska examinerade o-are* 1931. *O-eri är naturligtvis ett hypnotiskt fenomen* Ax. Munthe. — Även bildl. **-tunga.** *[En kniv,] så vass som en o.* Öv. fr. Al. Kivi. *En uppåtriktad stöt, så snabb som en spelande o., träffade doktorn i skuldran.* **-tämjare** ormtjusare. **-ung|e.** *Svarta, metmasklånga o-ar* Paul Lundh. **-vråk;** -(s)bo; -(s)unge. Buteo vulgaris. En hökartad rovfågel. *O-arna i talldungen bredvid myren hava vaknat och låta nu höra sina gälla rop* A. Knöppel. **-yngel.** Även orma-. Mest bildl. *I ären alla samma o., fader, moder och dotter!* Öv. fr. P. A. de Alarcón. **-ägg. -ät|ande;** -are. *O-ande djur som igelkottar.* **-ög|a.** Bildl. om lurande, ondskefulla l. lystna ögon. *En liten trindlagd man med* ~ *små lurande o-on* W. v. Braun.

— **Orma|bett** m. fl. se i allm. ovan under orm-. Här blott ett par ex.: *Mot o-abett har i alla tider och länder sprit befunnits nyttig* Levi Rickson. — *Den o-aslughet, som* ~ Y. Brilioth.

— **Orm|a,** -ade, [-as; -ning (med plur.)]; o-a sig fram, in osv. **1)** Intr. *Medan långa skumslingor o-a över vågryggarna* S. Dahllöf. *En å o-ade i många bukter genom ängarna* ~. *Strutsen* ~ *vänder inte på huvudet, han o-ar med halsen på ett löjligt högtidligt sätt* ~ B. Gripenberg. **2)** Pres. part. Både till 1 o. 3. *Vid den o-ande strömmen* Vendela Hebbe. *Smögo över granarnas o-ande rötter. Månglittrets o-ande strimma. På o-ande stigar* A. Österling. **3)** Refl. *Ser gångstigen o-a sig neråt Lombardiet och* ~ Klara Johanson. *Därför o-ade jag mig ned från taket och* ~ B. Gripenberg. *Som en krypskytt o-ade han sig på mage över vallen och* ~ E. Didring. *Hon seglade in mellan glasdörrarna, vände sig, så dräkten o-ade sig kring benen, och* ~ E. Cedercreutz. *Och vimpeln o-ade sig svagt, kvällsbrisen kom* Henning Berger. **4)** O-ning. *Med dyrbara och förföriska kostymer och förföriska slingringar och o-ningar* Ida B. Goodwin. **Syn.** ringla l. slingra l. bukta (sig), rinna (i bukter), vinda sig, vrida sig som en orm, svänga (sig); (ibl.:) kräla, krypa, åla (sig).

Orname'nt (å-änt); -et, = l. -er. **I.** Enkelt. *O-en bruka uppdelas i tre huvudgrupper: geometriska, växt- och djurornament. Pryda, (ut)smycka, sira med o. Överlastad med o. O. utförda i gips. Exemplaret (av Tre fruar i Småland) har det viktigaste mottot tryckt som o. på pärmkanterna. Med små glödritade o-er. Slösa med snirklar och o(-er). Naturalistiska, stiliserade o. Bronsålderns spiralornament. Linje-, sling-, rank-, flät-, palmett-; stuck-, gips-; snäck-, kartusch-; runstens-, renässans-, barock-, rokokoornament. Keltiska, orientaliska, religiöst-symboliska o.* **II.** Ssgr kunna ha *ornament-* l. (oftare) *ornaments-*. Ex. **1)** Med -s-. *O-sbildhugg|are;* -eri. *O-sdetaljer* (även utan -s-). *Medeltidens o-sformer. Överlärare vid Tekniska skolan i Stockholm i o-smodellering. O-smålare. O-sritare. Professor vid Chalmers i byggnadslära och o-sritning. O-sskulptör.* **2)** Utan -s-. *O-konstens historia* C. G. Laurin; (även med -s-). *Konst- och o-smed. O-stick* grafiska blad med avbildade ornament ur konsthantverket l. som mönster för dylika. *Hieronymus Cocks moreskbok, en o-stickserie i Kungl. Biblioteket. O-stil. Lärare vid Tekniska skolan i Stockholm i o-teckning.* **Syn.** utsmyckning l. utsirning (särsk. inom arkitektur l. konsthantverk), 'ytsmyckning', ornering, dekorering; prydnad(smönster), (ibl.:) dekor(ationer), arabesker o. d.

— **Ornamentāl,** -t, [-are]; -itēt (-en). **1)** 'Egentl.' *Den o-a användningen av lotusblomman* Nord. Fam.[3] **2)** Friare o. bildl. Ibl. gradböjt. *I vilket fall som helst äro djuren i dessa härad ståtligast och o-ast tecknade med rikt utsirade hovar, svansar och horn* ~ Lilli Zickerman. — *Som George Bussey brukade säga, sanningen är inte alltid o.* Öv. fr. Aloysius Horn. **Syn.** (som) ornerande, i ornamentiken; prydnads-, dekorativ. — **Ornamenter|a,** -ade, -as; -ing (med plur.). Mest i perf. part. o. som verbalsubst. Fackl. *Som indianerna o-at i blått och i meanderartade ornament* Erl. Nordenskiöld. *En stor, gammaldags, i guld o-ad landå* B. Gripenberg. *Österling, Bäckahästen, o-ad av Einar Forseth.* **Syn.** pryda (med ornament), (ibl.:) dekorera, illustrera osv. — **Ornamentīk,** -en. *Professor i o. vid akademien i Wien, därtill en skicklig modellör* Jac. Ahrenberg. *Växt- och djurornamentik. Nils Åberg, Förhistorisk nordisk o. Run(stens)o-en. Den kalligrafiska handskriftso-en. — I satsbyggnadernas utblommerade o.* Hj. Lundgren. **Syn.** orneringskonst, (ut- l. yt)smyckningskonst, dekoreringskonst osv.

— **Ornāt,** -en, -er; [-(s)klädd m. fl.]. Oftast om kyrklig skrud. *Popen Adamantoff, som uppträdde i en lysande o. Som anförde processionen i stor o.* Öv. fr. P. A. de Alarcón. *I full (biskops)ornat. [Pastor Pringsheim] kom i halv o., utan halskrås, men i lång talar* ~ Öv. fr. Thomas Mann. *Jag har ännu aldrig låtit någon konstnär avkonterfeja mig i min o., men* ~ N. Söderblom.

Klädd i sin slitna o. Fr. Persson. *I morgon måste du vädra o-en, annars möglar den* Öv. fr. Reymont. *Prästernas granna o-er och helgonbilderna glänste i ljuset från ~* J. Hemmer. — *Nu anlades av Diocletianus en särskild o., som ~* J. M. Sundén. *Iförda full krigsornat ~* Prins Wilhelm. *Icke heller är han i söndagsornat* söndagsstass. — *Hundratals o-klädda danska präster följde under psalmsång hans bår* Nord. Fam.[2] **Syn.** (högtidlig, prästerlig) skrud, kyrkoskrud, ämbetsskrud.

— **Orner|a,** -ade, -as; -ing (-en, -ar; -shuggare; -skonst m. fl.). **1)** *Även bronsföremålen o-ades med pålagda guldbleck. Blankskurad mässing, o-ad med uddar och hål och punsade slingor* Carl Sahlin. *Skålar av rikt o-at glas. O-ade kolonner* Jac. Ahrenberg. *Stundom o-ades såväl mässhake som kåpa med ett strömönster över hela ytan: stjärnor, blommor etc. Två röda franso-ade schaggstolar. De runo-ade fälten.* *Gerda Boëthius, De tegelo-ade gråstenskyrkorna i norra Svealand.* **2)** O-ing. *Ett skrivskåp i rött lack ~ med kinesiserande o-ing i guld* Nord. museets redog. 1926. *Med uppsvängda aktrar och sirligt målade namn och o-ingar* Rik. Lindström. *Under taklistens ~ vitlimning [skymta] rester av två äldre o-ingar* Andr. Lindblom. *Rockblad med blågrön bottenfärg och o-ingar i rött, vitt, svart och brunt.* — *Gips-, sandstens-; rokoko-; taklist-, pärm-, bokornering. Slingornering på runstenar.* — *Skickliga o-ingshuggare i kalksten.* **Syn.** pryda, (ut)smycka, (ut)sira, fint utstyra, dekorera, ornamentera, ibl. garnera l. illustrera.

Örn|e (grav); -en, -ar. Lant. (Far)galt. *En stamboksförd o-e till salu å Nors gård, Knivsta* 1925. *Ungo-ar*)('unggyltor' (jfr gylta). *Finnig so och skabbig o-e komma bäst omsams.*

Ornitolōg (å-åg); -en, -er; -ī (-(e)n, -er; = läran om fåglarna; i plur. om lärobok); -isk (-t). Fågelkännare.

Oro, -n, [-ar, fackl., se I 2]. **I.** Enkelt. **1)** Huvudbet. Utan plur. **a)** *Din fader och jag hava sökt efter dig med stor o.* Bibeln. *Full av o. (över ~). Av o. för barnen. Men hos honom väckte det o. för att kompanjonen skulle växa honom själv över huvudet* W. Hammenhög. *Trädgården är mina somrars fröjd och mina vintrars o.* Karlfeldt. *Vara i ständig o. för ~, över ~, (för, över) att ~. För honom en källa till ständig o. Som ingav henne en så livlig o. Inre o. Storgråtande, i o. för sin själs salighet* Gurli Linder. *O. i samvetet, i själen, samvets-, själsoro. Hysa (stor) o. för ~. Gripas av o. Var utan o., den här saken klarar jag! Det är bara onödig o. Kuva sin o. Dämpa o-n. O. och tvivel. O. och ängslan. Som lätt kom o. åstad i kvinnohjärtan. Bättre en kaka med ro än två med o. Rikedom gör o.* **b)** *Det råder en allmän o. i sinnena. Här söker jag skydd emot o-n i tiden* Frans Österblom. *En jäsande o. Vålla, väcka o. i lägret. O-n (i staden) ökades för var dag; när som helst kunde det bryta löst. En händelse, som ~ kom en del o. åstad* C. G. Laurin. *Det råder o. på börsen.* **c)** *Jag känner en sådan o. i kroppen. Åter få o-n i kroppen. Nervös o.* — *Arbets-, feberoro.* **2)** Fackl. Med plur. Svänghjul som reglerar ett ur. *O-n i urverket.* **II.** Ssgr ha mest *oros-*, ibl. enbart *oro-*, ibl. båda formerna. I urmakeribet. blott oro-. **Syn. I. 1)** bekymmer, (ängsliga) farhågor, farhåga, fruktan, orolig väntan, spänning, (hjärt)ängslan, ängslighet, osäkerhet, ofrid, sinnes- l. själsoro, ibl. (huvud)bry l. bryderi, ibl. (häftig) beklämning, upprördhet, skakning, sinnesrörelse; jäsning (i sinnena), 'uppståndelse', tumult, orolighet(er), rubbningar, villervalla; nervositet, 'kvicksilver', rastlöshet.

— **Oroaxel.** I urmakeriet. *Som sitter på o-n.* **-sjuk.** Mest skönl. Ngn gång även oros-. *Hans ögon fingo en o. glans* Ad. Johansson. **-spindel** = oroaxel. **-väckande.** *Det är väl ingenting o.? Han hade på morgonen åter fått en o. påminnelse om sitt hjärta. Så att allmänhetens förtroende upphörde och orderstocken (på ett) o. (sätt) avtog.*

— **Oro- l. Orosblandad.** Skr. **-full.** Mest utan -s-. Skr. **-fyll|d.** Skr. **1)** Ex. utan -s-. *O-d längtan. Ett o-t sinne* Ad. Hillman. *Hans o-da pontifikat* W. Söderhjelm. **2)** Ex. med -s-. *En o-d aning* Ad. Johansson. *O-da och marliknande drömmar* Dan Andersson. *O-da tider. De o-da dagarna, då ~* Birgit Sparre. **-källa** o. **-känsla** båda skr. **-stif|t|ande;** -are; -erska. Mest utan -s-. *O-aren, det o-ande elementet i klassen var ~. Dylika o-are borde avlägsnas från fredliga samhällen. Politiska o-are.* — *Den värsta o-erskan ~.* **-stillande. -sym(p)tom.**

— **Orosand|a** l. **-and|e.** **1)** *O-an i samhället växte ~.* **2)** *Så väl han förstod de gamla o-arna, som givit sig ut på jakt efter nya länder, andra hav ~* H. Victorin. **-bud.** Skr. *Nya o. ingå från ~.* **-centr|um.** *O-a ur jordbävningssynpunkt.* — *Ett farligt o-um med Litauen som centralpunkt* 1930. **-distrikt.** *O-et vid Porsgrund och Skien* 1931. **-element.** *Det var som om ett riktigt o. hade kommit in i familjen med henne. Hålla huvudstadens o. i tygeln.* **-fågel.** Bildl. *Ä du här nu igen, din o.!* **-håg.** Skönl. *Som drevs av sin o. / att vandra i världen och ~* S. Siwertz. **-härd.** *Balkan, den gamla o-en.* **-jagad,** skönl. *Jag o. kom från fjärran trakter* Ax. Fredenholm. **-känning(ar).** **-ledare** jfr t. e. upprorsledare. **-makar|e.** *De värsta o-na.* **-moln.** *O. över Baltikum* Ledare, Upps. Nya tidn.

1933. **-mättad** skr. **-period.** *Sådana o-er hade han [Fröding] naturligtvis också haft under* ~ M. Hellberg. **-rykte.** *O-n från sjön.* **-tid.** *Under o-er.* **-yttring.** *Liknande* ~ *o-ar och klagomål fick Hazelius ständigt mottaga* Fr. Böök. **-år. -ämne.** *Avlägsna alla o-n. Att även där bringa in o. i sinnena* Fab. Månsson.

— **Oro|a,** -ade, -as. **1**) Trans. (o. abs.). *O-a icke djuren (i onödan)! Vem vågar o-a honom? Han vill inte bli o-d i sitt arbete, när han arbetar. O-a ngn med dumma frågor. Inte låta sig o-as (av småsaker). Djupt, mycket o-ad av underrättelsen, beslöt han* ~. *O-a fienden (genom småanfall). Om våren, då resfebern o-ar dem [de tama vildgässen]. Livet i storstaden, som ständigt o-ar (en), ständigt jäktar och aldrig unnar en något lugn. Få en o-ande underrättelse. Bekymmer, som o-a sinnet. Samvetet o-ar honom ständigt, han kan icke komma ifrån, att han gjort orätt. Packen av orättade skrivböcker började o-a hans samvete. Det o-ar mig i högsta grad, att* ~. — *Han var redan som gosse alldeles o-ande lärd* C. G. Laurin. **2**) Refl. *Men ingen tycks ha o-at sig över hans sjukdom, allra minst han själv. Nu har du förstås gått och o-at dig för, över detta alldeles i onödan? Det är ingenting att o-a sig för. Du behöver inte o-a dej, de här sköter jag.* **3**) Dep. *Så där hade han ju tänkt så många gånger förr, när han gått och ängslats och o-ats* Paul Lundh. **Syn. 1**) störa, inte lämna i fred l. i ro, vålla oro l. besvär l. obehag, ofreda, trakassera, ansätta, bereda svårigheter, bringa ur jämvikt(en), rubba ngns cirklar, förvirra, sätta myror i huvudet (på), 'uppjaga' ɯ, uppröra, (upp)skaka, plåga, ängsla, bekymra; **2**) vara orolig, gripas av oro (för l. över), ängslas.

— **Orolig,** -t, -are; -het (med plur.). Avledning av 'oro' (naturligtvis ej nekad form av 'rolig'). **I.** Enkelt. **1**) Yttre. *Skubbar sig o-t på sin stol. Ett o-t barn, som aldrig kan hålla sig stilla. Sitt inte så o.! Var o. och kastade sig i sömnen. En o. slummer. Det har varit en o. natt* även till 2. *Feberaktigt o. Bo vid en o. gata. Europas o-a hörn* (förr) ofta om Balkanländerna. *Det är o-a tider vi leva i. Hans hjärta slog o-t. Sjön är o. i dag. Havet blev allt o-are, bränningarna dånade och fräste. Mindre o. i stilen, men ännu rörligare i sceneriet* ~. **2**) Inre. **a**) *Av o. läggning. Ha ett o-t lynne. O-a andar, element (i samhället). Ett o-t samvete. Edra hjärtan vare icke o-a* Bibeln. **b**) *Är du o. för honom, för hans framtid, (över) att han icke låtit höra av sig? O. för, vid det minsta, vid minsta anledning. Det ska du inte vara o. för. O. för utgången.* **II.** O-het. **1**) *Han kunde icke bemästra den o-het, som gripit honom, då* ~. *En viss o-het och obeständighet i lynnet. Stilens lätta o-het.* **2**) *För att ej o-heter skola uppstå bland folket. Om o-heter ånyo utbröte* ~. *Stilla o-heterna med hjälp av militär. Mars-o-heterna i Stockholm 1848. Gatu-, gräns-, studento-heter.* **Syn. I. 1**) (alltför) rörlig, aldrig stilla, nervös, ivrig, med alltför hastigt (o. ojämnt) tempo, rastlös, ombytlig, föränderlig, ostadig, bråkig, ostyrig, våldsam, upprorisk, jäsande, (ibl. nära:) tröttande, osammanhängande, abrupt, planlös; 'upprörd', stormig, svallande; **2**) ängslig, bekymrad, full av oro, ångestfull, ibl. altererad l. upprörd, utan l. ur jämvikt, ur gängorna.

Orografī (-(e)n); orogrā̄fisk (-t). Fackl. Bergbeskrivning.

Orolig se under oro.

Oromantisk, -t. *Vars liv varit så o-t, som tänkas kan. I ett o-t tidevarv.*

Orr|e (å-); -en, -ar. Fattas även som två ord (så i SAOL[8]). **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. Lyrurus tetrix. **a**) *O-en förekommer från Skåne upp till barrskogsgränsen och vistas helst i skogar, som gränsa till ängar och myrar. På våren samlas o-arna till lek (o-spel), då tupparna med den lyrformiga stjärten utbredd och med hängande vingar låta höra sitt kuttrande läte. Höra o-arna spela om våren. Glad som en spelande o-e, som en spelo-e.* — *Skjuta o-e. Stekt o-e.* — *Ungo-e. Ripo-e* bastard av riptupp o. o-höna. — *Sjöo-e* se d. o. **2**) Särbet., oklart anslutet till 1. Skämts. *Gav Ville en o-e och* ~ Sigge Strömberg. *Den gången var mor i närheten och gav o-ar över lag* Hj. Bergman. **II.** Ssgr. Blott till I 1. Ex.: *Till o-fåglarna (Tetraoninæ) höra järp-, orr-, tjäder- och ripsläktet. Jag hade beskrivit denna trakt för min kamrat såsom sannolikt jämförelsevis rik på o-fågel* (orre) Edv. Hammarstedt. *O-hane* orrtupp. *O-höna. Som skrämmer o-hönsen och förargar jägaren* Jac. Ahrenberg. *Han kunde spåra en räv, skjuta en hare och göra o-kojor* (i vka man döljer sig för att få o-arna inom skotthåll) Alb. Engström. *Spränga en o-kull. O-kutter. O-kyckling. Förmodligen ämna de liksom vi vara åskådare av o-leken* A. Knöppel. *O-lika hönsfåglar* Gust. F. Steffen. *Lingon, de ä ju bara o-mat! O-skytte. O-spel och rosenknoppar i Nordmaling 8 januari!* 1930. *De granna, svartglänsande o-tupparna hålla till i sina kära björkar* A. Knöppel. **Syn. I. 2**) örfil, hurril, sitto'pp.

Ōrsak (utt. som ssg med grav); -en, -er. *O. och verkan. O. och följd. Utreda o-erna till kriget. Ingenting har en enda o., allt hänger samman. De nu rådande misshålligheterna ha nog annan o.* And. Backman. *O-en ligger nog djupare än så. Inre, yttre o-er. Att faderns förkärlek för detta universitet varit den enda bestämmande o-en härtill* J. B. Simonsson. *För vissa o-er(s*

skull). Av vissa o-er. Kunde av rätt små o-er bli mycket häftig. Enbart av den o-en ~. Av vad o., om jag får fråga? Små o-er, stora verkningar. Av (helt) naturliga o-er. Hade sina rutiga skäl och randiga o-er Alb. Engström. *Jag förstår inte o-en (till detta), vad han kan ha för o. att bli så ond? Få o. att ~. Du har verkligen o. att vara ond (på mig). Du har ingen o. att klaga. Utan (all, ringaste, minsta) o. Ha o. nog för l. till ngt, (för) att ~. Och av någon oförklarlig o. rodnade hon* Fanny Alving. *Du är själv o(-en) till ditt misslyckande. O-en låg hos honom själv. Hans försumlighet är o-en till att ~. Ingen o.* hövlighetsformel = håll till godo, för all del l. d. (svar på 'tack(ar)'). — *Grund-, huvudo-en. Eldso-en är okänd.* **Syn.** grund, skäl, anledning, (ibl.:) impuls, förevändning, förutsättning(ar).

— **Orsaksbestämd.** Ofta fil. *I dess strängt o-a helhet* A. Blanck. **-förhållande. -kedj|a.** *Se sammanhangen och följa o-orna* N. v. Hofsten. **-lag,** -en, [-ar]. *O-en, som innebär, att under samma förutsättningar alltid samma effekt inträffar* Hj. Öhrvall. **-lös;** -het. *När arbetarna så o-t ~ bryta ingångna avtal ~* 1917. *Och den lilla jollrade fram samma nyckfulla skratt och samma o-a klagan som alla andra mödrars barn* Karin Hirn, öv. **-moment. -mässig** skr. **-sammanhang.** *Försök att klarlägga o-et i den historiska utvecklingen.*

— **Orsak|a,** -ade, -as. Mest skr. **1**) *Ämnen, som o-a stegrad njurverksamhet* Nord. Fam.[2] *Att kådavtappning av träden t. o. m. kan o-a, att de fullständigt dö bort. Då fyrens nuvarande lyssätt o-at flera grundstötningar. Härigenom o-as ingen förändring av mjölkens smak, och ~. Svällda floder och därav o-ade långa omvägar. Den inskränkning i hennes näringsfång, som o-ats av att hon är smittobärerska.* **2**) *Okynniga pojkar o-a tågstopp. Har Götgatsbranden o-ats av gratislogerare?* 1920. **Syn.** förorsaka, föranleda, vålla, medföra, vara orsaken till, bära skulden för. — **Orsaklig,** -t. Skr., ofta fil. *Dess o-a förutsättningar* Hans Larsson. *Utan o-t sammanband med ~* Gust. F. Steffen. **Syn.** kausal, orsaks-.

Orse'lj (-älj); -en; -lav. Ett förr mkt använt rött färgämne som fås av en del lavar. *O. nyttjas ännu till färgning av edamerost.*

Örsten (utt. o. fattat som ssg; grav); -en; -skalk. Geol. o. d. En kalksten ('stinkkalk') som förekommer som bollar l. linser i alunskiffer. *O. ~, som igenkännes därpå, att den ger ifrån sig en egendomligt stinkande lukt, om man skrapar den med kniv* J. G. Andersson.

Ort[1] (ldls. även o'rt); -en, -er. **A**) Enkelt. **I.** Huvudbet. **1**) Allmännare. *På, från, till utrikes o. Från annan o. Heliga o-er. Befäst o. Högt belägna o-er. Var de historiska o-erna lågo. Från o. till o. Förnämsta o-en, huvudo-en för försäljning av trädgårdsalster. Här är icke o-en för ~. På denna förförelsens o. Att världen är en ondskans o. ~* O. Homén. — *På o. och ställe. Framkomna till o. och ställe [för högtidligheterna], började de ~. — Bad-, sommar-, (luft)-kur-, vinter-, förvisningsort. Födelseort* även till 2. *Växternas stånd o-er.* **2**) Nejd o. d. Ofta i best. sing. *På vår o. Den ende kvarlevande inom sitt yrke på nämnda o. [Marks härad]. Att var inom sin o. bereda driftkredit åt ~. Känd i (hela) o-en. Du håller på att bli en visa i o-en. Här i, på o-en äro livsmedlen billigare. Efter o-ens pris, sed.* — *Hela o-en talar därom.* — *I, på landso-en. Uppsalao-ens mjölkleverantörförening. Dyr-, kallo-er.* **3**) Märk. *Klaga på högre, högsta o.* hos högre osv. myndighet. *Den på högre o. illa anskrivna tidningen. På allerhögsta o.* **II.** Fackl. särbet. Bergs. *De underjordiska brytningsplatserna ('arbetsrummen') stå genom schakt, o-er eller stollar i förbindelse med varandra och med dagytan. En vågrätt utifrån (i bergssluttning) insprängd gruvgång kallas dagort eller stoll. Har ~ indrivits en o. mot väster, som övertvärar fyndigheterna* Grängesberg-Oxelösund, Årsber. för 1921. *Tillsammans ha under året drivits 340.8 meter o.* ib. *O. för luftväxling. Murad o. O-ens mynning kallas 'gima', bottnen 'sula'. Horisontal-, stigort.* **B**) Ssgr ha vanligast *orts-*, ibl. växlande med *ort-*. Det sista är det enda i bet. A II o. träffas oftare än eljes vid verb o. adj. **Syn. A**) **I. 1**) plats, ställe, lokal(itet); (ibl.:) (liten) stad, by l. d.; **2**) (om)nejd, trakt, grannskap, landsända, distrikt, provins, region, räjong, gebit, (närmaste) område; **II.** lång o. smal gruvgång.

— **Ortarbete, -brytning** o. **-drivare** alla bergs. **-fäst|a.** Vanligast i perf. part. *O-a sägner* Sixten Samuelsson. *Myter, vilka ~ blivit iklädda historisk dräkt och o-ade än på ett, än på ett annat ställe* H. Hofberg. **-minne.** *Ha gott o.* **-namn.** Ngn gång (dock ej i SAOL[8]) även orts-. *Till o. räknas alla namn på geografiska föremål såsom länder, landskap, städer, byar, gårdar, hus, vägar, broar, berg, dalar, sjöar, åar, sund, källor, mossar och kärr. Hj. Lindroth, Våra o. och vad de lära oss.* — *Den största o-ssamlingen i Sverge förvaras i Svenska o-sarkivet i Uppsala* J. Sahlgren. *Namn och Bygd, tidskrift för Nordisk o-sforskning (1913 ff.). O-sförteckningar. O-skommissionen eller, som den före 1930 kallades, O-skommittén, daterar sig från 1902. O-slitteratur. Sydsvenska o-ssällskapet. De statliga o-sundersökningarna. Göra o-sutppteckningar.* **-sinne.** Mindre vanl. för lokal-

sinne; även fysiol. **-van.** Jfr ortvänja. Mindre vanl. för 'acklimatiserad'. *Att värmlänningen började bli o. i Skåne* J. Mjöberg. **-vis.** Adv., säll. adj. Skr. *O. skeende partiella nedsättningar i skattens belopp* Nord. Fam.[2] **-vänj|a.** Mindre vanl. för 'acklimatisera'. Jfr ortvan. *Med syfte att möjligen kunna för Europa o-a åtskilliga slag av ~ i utlanden vilt levande djur och växter* P. A. Säve 1877.

— **Ort- l. Ortsbeskriv|ande;** -are; -ning. **-bestämning.** *Geografiska ortbestämningar avse att fastställa latitud och longitud för en punkt på jordytan.* **-kunnig.** *En ortskunnig jägare. Ortskunnigt folk ha ~ försäkrat mig, att fjället heter Blaahø* B. Hesselman. **-läge. -namn** se ort- ovan. **-polis.** *Jag litar på o-en.*

— **Ortsavdrag.** Avdrag från skattskyldigs taxerade inkomst avseende att ta hänsyn till hans existensminimum. Jfr ortsgrupp. *Kommunalt o. består nu [från 1928] av två delar, grundavdrag och familjeavdrag.* **-avtal.** Ett slags kollektivavtal (x riksavtal, avtal för viss arbetsplats o. distriktsavtal). **-befolkning.** *Hatad av o-en och ~.* **-blad.** *Och själva o-et hade inne en notis: »Vanartig ungdom vållar kyrkoförargelse»* J. Hemmer. **-bo,** -n, -(a)r. *Är Ni o.? Såväl främlingar som o-r. De enkla o-rna.* **-dräkt.** *Traktens ungdomar, alla iklädda o-en* Elsb. Funch. **-folk.** *Vid 5-tiden på morgonen avlöstes militären av o., som ~* (vid Bergsbrunnabranden 1933). **-färg.** Lokalfärg. *Sökt giva språket tids- och ortsfärg* O. Högberg. **-förbund.** *Uppsala o. av R.L.F. [dvs. Riksförbundet Landsbygdens folk)* 1930. **-förening.** *Uppsala o. av Modermålslärarnas förening sammanträder ~* 1933. **-förhållanden. -grupp;** -ering. *Med avseende å levnadskostnadernas höjd indelas samtliga orter i riket i fem o-er, av vilka o. I omfattar orter med de billigaste och o. V orter med de dyraste levnadskostnaderna* Kommunalskattelag 1928. — *Tillägg till lönen, beroende på o-eringen.* **-industri. -intresse.** *Har enbart o. På grund av de skilda o-nas oförenlighet.* **-krönika.** *O-n förtäljer, att ~. En levande o. är ~.* **-lexikon.** *Svensk turistkalenders turistiska o. över Sverge* 1926. **-meddelare** till tidning. **-märke** t. e. för guld- och silverarbeten. **-ombud.** T. e. *Riksantikvariens o. Turistföreningens o.* **-polis.** *Genom o-en hade bolaget gjort sig underrättat om att ~* Gunnar Ekström. **-press.** Mest i best. sing. *Notisen har endast synts i o-en.* **-präg|el;** -lad. **-språk** x t. e. riks- l. kotteri- l. yrkesspråk. **-stämpel.** *Två bruna lokalmärken, ett med sällsynt rektangulär [post]-stämpel och ett med o.* **-sägen** o. **-sägn,** -en, -er. Det senare mest i best. sing o. i plur. *En ortssägen berättar, att ~. Härjedalska ortssägner.* **-tid.** *Jämförelse mellan o. och Greenwichtid.* **-tidning.** *En o. måste man ju ha. Annonsera i o-en.* **-tillägg.** Tillägg till lönen beroende på ortsgrupperingen. Jfr kallort o. särsk. dyrort. **-tradition.** *Hypotesen kommer rätt väl överens med en gammal o., som ~* B. Hesselman. *Som o-en tillskriver den ryska inkvarteringen under ~.* **-väg.**

— **Ortlig,** -t. Mest skr. *Alla o-a och enskilda bemödanden att ~* P. A. Säve. *Ty allt sådant är alltför enskilt, o-t, smått och tillfälligt* ib. *Avsedda att användas, då så betingas av årstid och o-a förhållanden* Fältutrustningslista 1918. *De o-a myndigheterna.* **Syn.** lokal, ortens, på l. i orten.

Ōrt[2], -et l. -en, =; -vis (adv.). Gammal svensk viktenhet = 4.25 gram. *1 skålpund = 100 o. och ett o. = 100 korn. Noga var man även med invägningen, som ansågs böra vara precis på o-et riktig enligt uträkningen* Carl Sahlin.

Ōrt[3], -en, -ar. Ldls. (sydsv.) för 'id' (se d. o.). *Breda braxar och blänkande o-ar* Fr. Böök.

Ortlig se under ort[1].

Orto- (å-å-). Förstavelse med bet. rak, riktig, rätt. — **Ortoceratīt,** -en, -er; -kalk(sten). Geol. o. d. Ett slags fossila bläckfiskar. *O-er finnas hos oss i Skåne, Västergötland, Östergötland, Närke, Dalarna och Jämtland samt på Öland.* **-do'x** (-åks); -t, -are; -ī (-en l. -n); -i'sm (-en). **I.** Adj. **1)** Egentl. *Ehuru själv kyrkligt o. var hon tolerant mot oliktänkande. Även om de vore ~ uppfostrade aldrig så o-t* Öv. fr. Emilia Pardo Bazán. *Johannes Mathiæ, vilken ~ själv var rätt suspekt i de o-as ögon* Joh. Nordström. *För o. uppfattning är ~.* **2)** Speciellt. Fackl. kallas numer den 'grekisk-katolska kyrkan' för 'den o-a' (l. grekisk-ortodoxa); 'grekisk-katolsk' avser fackl. numer kyrkor med o. ritus men unierade med Rom, s. k. 'unierade greker'. Jfr grek, grekisk-katolsk m. fl. *Nikolaj Glubokowskij, den o-a kristenhetens störste teolog i våra dagar* N. Söderblom. **3)** Bildl. *Doktor Knut Wicksell, som i likhet med Lennstrand var o. fritänkare ~* C. G. Laurin. *Ett o-t fasthållande vid laglighetsprogrammet* E. Grotenfelt. *Enligt alla o-a turistdogmer är ju soluppgången den enda riktiga tiden att betrakta berglandskap* K. Zilliacus. **II.** Subst. Jfr för betydelserna I. **1)** O-i. *Enligt kyrkomötena i Nicæa, Konstantinopel och Chalkedon var o-i detsamma som sträng anslutning till den av kyrkan där formulerade läran om treenigheten och Kristi person. Benhård o-i. Jag tycker illa om all aggressiv o-i, den må vara pietistisk eller sovjetistisk* C. G. Laurin. **2)** O-ism. *O-ism har särskilt använts om den ofördragsamma renlärighetsivern under 1600-talet.* **Syn.**

I. 1) renlärig, bekännelse- l. dogmtrogen, rättroende, rättrogen, strängttroende; 2) grekisk-ortodox, grekisk-katolsk; 3) (ben)hård, ofördragsam(t renlärig), förbenad, sträng, ensidig, fanatisk; (ibl.:) hävdvunnen, rådande, gällande, den vanliga; II. 1) renlärighet osv.; 2) för långt gående l. fanatisk o-i. **-epī,** -(e)n; -ēpisk (-t). Språkv. Uttalslära. **-grafi,** -(e)n, -er; -grāfisk (-t). Språkv. Rättskrivning, (rätt)stavning; skrivsätt, stavningssätt, stavningssystem. *Ortografiska tvistefrågor.* **-klās,** -en. Fackl. Se fältspat. **-pēd,** -en, -er; -ī (-en l. -n); -isk (-t). Läk. Läkare som sysslar med o-i dvs. fel i rörelse- o. hållningsorganen. *O-en prof. Patrik Haglund. — Sverge fick sin första akademiska lärostol i o-i genom den Ekmanska professuren vid Karolinska institutet år 1913. Kirurgisk o-i, bandageo-i och gymnastisk o-i. — Nordisk o-isk förening bildad* 1919. *O-isk vård av krigsskadade. Det o-iska museet i Berlin* 1923. *Gymnastiskt-ortopediska institutet upphörde 1924. Karolinska institutets o-iska klinik. O-iska bandager, skodon, skenor, inlägg.*

Ortolān (årtå-); -en, -er; = -sparv. Emberiza hortulana. Tillhör gulsparvsläktet, är flyttfågel.

Ortoped m. fl. se under orto-.

Orubb|ad. 1) Mer egentl. *Allt hade stått o-at sen förre ägarens tid. Återfinna hem, möbler och allt i o-at skick. O-ad (tull)försegling. Sitta i o-at bo* äga hela kvarlåtenskapen odelad (om änka l. änkling). **2)** Bildl. *Tidlönerna o-ade, ackorden sänkta. Med o-ad självtillit. Åtnjuta o-at förtroende i samhället. Med o-at lugn motse ~. Mitt beslut är o-at. O-ad lycka.* **Syn.** ej rubbad, i samma skick som alltid l. förr; ostörd, okvald, oförändrad. — **Orubblig** (ibl. även -ru'b-); -t, -are; -het. Nästan endast friare o. bildl. *Och där ligga hennes böcker i o. ordning* Jeanna Oterdahl. *Hans alibi var o-t. Med o. tillförsikt, (ett) o-t lugn. Han trodde så o-t på sitt folk* Hj. Procopé. *O-t högtidlig. Där han [R. Balkenhausen] för sitt goda förstånd, sin ovanliga arbetsförmåga och sin o-a rättrådighet blev mycket uppmärksammad och ~* Ax. J. Schillberg. *O. i sitt beslut. Varen fasta, o-a ~* Bibeln. *En o-are fiende till all socialism fick man leta efter. — Med en o-het, som nästan kunde kallas tjurskallighet.* **Syn.** oföränderlig, orygglig, oeftergivlig, oåterkallelig, 'obrottslig', ibl. ostörd; oböjlig, oomkullrunklig, lugn, stadig, (berg)fast; (ibl. nära) förstockad. — **Oruffad.** Sjöv. Utan ruff. — **Orustad.** *O. kasta sig i kriget.* — **Oruv|ad.** *Ett o-at hönsägg.*

Orv (å-); -et, =. Lant. Lieskaft. *Och Erik Anders ~ har tjärat hela det gamla o-et* H. Ekhammar. *Håll säkert i o-et, när du slår!*

Orygglig (l. -ry'g-); -are; -het. Mest skr. *Hans vilja är o.* Bibeln. *Ett fast och o-t beslut. Om han inte gjort det till en o. regel att ~* K. Zilliacus. *Har han svarat nej en gång, är det o-t. Som hos mig rotfäst den o-a övertygelsen, att ~* Bertel Gripenberg. *Äro nu människans dagar o-t bestämda ~* Bibeln. *Hans ord var o-are och heligare än några eder och lagliga förbindelser. — Med en o-het, som icke lät sig av något bevekas.* **Syn.** se orubblig. — **Oryktad** t. e. om häst. — **Orynkad** klänning; panna. — **Orytmisk.** *Orimmad och o. vers* Karlfeldt. — **Oråd,** -et; [-lig]. **I.** *Utan att ana (det minsta) o.* misstänka någonting. *Jag anar o.* att det inte står rätt till, svek, bedrägeri, fara. *O. kommer tids nog. Falla, finna, hitta på det o-et att ~, ta(ga) sig det o-et före att ~* begå den galenskapen. **II.** O-lig. Skr., mindre vanl. *Det synes oss o-t att nu gå vidare på reformernas väg* ej (till)rådligt. — **Oräckt** t. e. brännstål (fackl.). — **Orädd,** -are. Neutr. undvikes o. är mkt sälls. *En o. och företagsam yngling. Den o-aste vän jag någonsin haft* Frank Heller. *En o. penna. O. för allt. — Och ägde stor o-het att framträda, då sådant krävdes* Nord. Fam.[2] **Syn.** utan fruktan (l. tvekan), modig, käck, manhaftig, oförskräckt, dristig, djärv, behjärtad, oförfärad, karsk, kavat, (tvär)säker, morsk. — **Oräfflad.** — **Oräkn|ad.** *Jag tar dem o-ade. — Ankomstdagen o-ad. Sön- och helgdagar o-ade.* — **Oräknelig** (l. -räk-); -t, [-are]; -het. *En här av o. mygg. O-are än sanden i havet. Den spanska artighetens alla o-a föreskrifter ~. Alla de o-a gånger de kivats och åter försonats. — Ansiktet är blekt med en o-het av hårfina rynkor* S. Dahllöf. **Syn.** som icke kan räknas, omöjlig att räkna, tallös, otalig, oändlig, obegränsad, ändlös, 'oöverskådlig'. — **Oräntabel.** *Som gjort driften o. och lagt många gruvor öde* Ger. de Geer. *Godset lär ha blivit o-t. Medan porfyrverket, som var ett o-t företag ~* Arv. Hj. Uggla. *Nedskrivningar av o-t fondkapital. Oräntabla järnvägar i Lappland* G. Cassel. **Syn.** som icke förräntar sig l. ger ngn ränta, oräntbar. — **Oränt|ad;** -bar(het). Jfr föreg. *Ligga som ett o-at pund* Erik Palm. — *Ett o-bart penningbelopp.*

— **Orätt**[1], [-en]. Jfr även orätt[2]. **I.** Enkelt. *Väl sker nu o., väl misskännes jag nu, men ~* T. Segerstedt. *Har sonat den o. han begått* Fr. Böök. *Den o. mig sker komme över dig* Bibeln. *Bort det, att Gud skulle begå någon o.* ib. *Fastän han ingen o. hade gjort. Jag har därigenom lidit mycken o. För varje gång, som o. rår* A. M. Roos. *Lida stort övervåld och o. Bättre lida o. än göra o. Med o. avhända ngn ngt. Vad man med rätt eller o. kallar ~. — Låta sig mutas att främja o(-en). Ha o-en*

på sin sida. Den o-en har jag icke gjort honom. **II.** De flesta ssgr med orätt- ansluta sig närmast till orätt[2] (se d. o.). Ngn gång träffas dock formen *orätts-*, som blott tillhör orätt[1]. **Syn.** orättvisa, orättfärdighet, oförrätt. — **Orättshandling.** Fackl. *Om vi avsätta vår kung, sker det en o.* Folke Wetter.

— **Orätt**[2], =. **A**) Enkelt. **I.** Oriktig o. d. **1**) *Jag har visst fått o. nyckel. O. adress. Nej, det där är o. dörr! Det har du (alldeles) o. begrepp om. Då först såg han, att han tagit o. bok med sig. I o. led. Börja i o. ände. Komma från o(-a) sida(n). Stiga på o. tåg. Vara på o. väg* även till II. *Vi ä på o. spår. Vända sig till o. person. Få ngt i o. strupe* i vrångstrupen. *Komma på o. plats i livet. Som kommit i o-a händer. Framställa i o. dager. På o. ställe, tid. Börja med o. fot.* **2**) *Men att skrifterna skulle varit totalt bortglömda, är (alldeles) o. att säga. Häri har du o. Visa honom, hur o. han har, då han ~! — Ge o. Det är o. givet* i kortspel. — *Klockan går o. Svara, uttrycka sig o. O. stavad. Om jag inte är o. underrättad, har ~. O. tillämpa ngt, citera ngn.* **II.** Orättrådig, orättvis o. d. Ej säll. substantivartat (jfr orätt[1]). *Den o-a mammon lockade honom ~. Som hata o. vinning* Bibeln. *O. fånget snart förgånget. Inse det o-a i ~. Jag har intet o. gjort* Bibeln. *Du skall icke göra en arm och fattig daglönare o.* ib. **B**) Ssgr äro ibl. snarare nekad form av ett ord sammansatt med rätt- än ssgr med 'orätt'. **Syn. I.** se oriktig; **II.** orättvis, rättsstridig, orättrådig, orättfärdig, orättmätig, orättfången, obefogad, oberättigad, obehörig, oförlåtlig, oförsvarlig, otillbörlig.

— **Orättfång|en.** Förvärvad på orättfärdigt sätt. *O-et gods går inte till tredje arvingen.* **-färdig;** -het. *Gud giver mig till pris åt o-a människor* Bibeln. *Både den rättfärdige och den o-e skall Gud döma* ib. *Han låter ~ det regna över både rättfärdiga och o-a* ib. *En o. dom. Med o-t förvärvat gods blir glädjen ej lång. För att ~ njuta den lates o-a sömn* Prins Wilhelm. — *Du älskar rättfärdighet och hatar o-het* Bibeln. *Öva o-het. Ångra sin o-het. Jag lånar inte min hand till en slik o-het.* **Syn.** se orätt[2] II. **-mätig;** -het. *O. innehavare av ~. Behandlingen är upprörande o. En del av lönen hade, enligt hans åsikt (fullständigt) o-t, avdragits. Har o-t lagt sig till med en titel, som ej tillkommer honom.* **Syn.** mot all rätt, utan att äga (ngn) rättighet, illegitim, ibl. usurperad. **-rådig;** -het. *Konungen var maktkär och o. Handla (uppenbart) o-t. (På) o-t (sätt) åtkommen. Älskar o. vinning* Bibeln. — *Begå en o-het. Om det gäller att stävja o-het* Öv. fr. 'Multatuli'. **Syn.** se orätt[2] II. **-vis;** -|a (-an, -or); -ligen (adv.). **1**) *Nu är du (allt bra) o. mot honom. Häftig, lättstött, personlig och o., lämpade han sig föga för ~. Det är o-t, att bara jag ska straffas, då ~. O-a betyg. O-a beskyllningar. Fann behandlingen skriande o. O-t bedömd, dömd, tillbakasatt.* **2**) *Halv rättvisa är hel o-a. Det ligger en upprörande o-a i att ~. Klaga över ständiga o-or från den partibetonade regeringens sida.* **3**) *O-ligen förbisedd. Allt vad frälsaren o-en fick lida ~* Öv. fr. Reymont. **Syn.** partisk, orättfärdig, ojust, orättrådig.

— **Orätt|ad.** *O-ade fel. O-at såg manuskriptet förskräckligt ut.* — **Orödd** l. **Oröjd.** *På orödd mark* Alfr. Jensen, öv. — *Hagarna söder om nybygget voro ännu oröjda.* — **Orör|d,** -t, [-dare; -dhet. *Låta maten stå o-d.* — *Gammal, o-d skog, omväxlande med annan, där yxan redan gått fram* K. Zilliacus. *O-d av människohand. Naturen låg där o-d som på skapelsens sjätte dag* Fr. Böök. *I o-d natur. O-d vildmark. Utbredde sig i o-d jungfrulighet. Ännu o-da områden. Orrskär är mycket o-dare i så fall* Birgitta Lilliehöök. — *I fullständig o-dhet.* **Syn.** 'jungfrulig', oröjd l. orödd, oodlad, ohuggen o. d., intakt. — **Orörlig;** -het. *Stå o. med blicken fäst vid ~. Fet och o. Örnen, som hänger o. på utsträckta vingar högt däruppe i luften. O. som klippan. Verkade o. Ett nästan o-t ansikte. O-are än vanligt i den kvävande sommarhettan. Luften het och o. En liten tjärn med svart, o-t vatten ~. O-t fäst(ad) vid ~.* — *Hennes o-het tilltog med åren och fetman. I det hans anletsdrag antogo en min av o-het, som ~.* **Syn.** utan att röra sig l. en min, stel, (för)stelnad; ibl. trög l. lat l. som har svårt att röra sig. — **Orösad.** *[Topparna,] varav två då voro o-e.*

Os[1], -et, =. Återupptaget men sälls. (Älv-, å-, bäck)mynning. *Gossarna skulle ro ned två båtar till o-et ~* A. Knöppel. *En liten bäck visserligen, men nog kraftig att nedanför o-et draga ett kvarnhjul av blygsamt små proportioner* Alb. Engström.

Os[2], -et (blott ldls. även -en), [=]; -fri; -lukt. Obehagligt l. behagligt. **I.** Enkelt. **1**) *En rykande fotogenlampa spred ett kvävande os i kammaren. Förutom de omtalade osen [av bensin- och fotogenlampor och motorer] luktar det vitlök, fransk folkmassa, karamellsmet, krut, sprit, matlagning, menageri, cirkustorv och neger* Gunnar Cederschiöld. *Det lockande oset från, av pannkakor som gräddades i köket. Att de ofelbart ställde till bråk, så snart de kände oset av brännvin* E. Elgqvist. — *Mat-, stek-, köks-, jul-; kol-, kakelugns-, gas-, lamp-; skur-; sprit-, tobaks-, svavelos.* **2**) Ibl. särsk. = kolos t. e. *Ni har os i sovrummet; ni har stängt spjället för tidigt. Dö av (kol)os.* **II.** Ssgr Ex.: *Osfri, lättskött och ekonomisk*

[kamin] Annons 1916. *Garanterat osfri spiselsvärta. De varma kakelugnarnas lätta oslukt* Rabbe Enckell. **Syn.** (mer l. mindre nära:) (stark) lukt l. doft, stank.

— **Os|a,** -ade (ldls. även -te), [-as]; osa ihjäl ᴡ. **1)** Mer egentl. **a)** *Panna' torrkokar därute. Dä osar ända hit!* I. Ljungquist. *Lampan osar. Här osar!* ofta särsk. om kolos. *Det osar här. Det är i, från kakelugnen det osar, kakelugnen, som osar. Osa fotogen. En liten scen, vars ramp osade av dålig fotogen. Det osar bränt, bränt horn, katt här. Där osar alltid svavel. Osa krut(rök). Hela boden osade då dynga* [när vi vägde upp dyvelsträck] Saxon. **b)** *Vad det osar kaffe gott här! Höll sig alltid framme, alldeles som en råtta, när det osar talg.* **c)** *Osande (fotogen)lampor. En osande talgdank.* — *Och uppenbarade sig osande nyondulerad* så nyondulerad att det osade om henne. **2)** Friare o. bildl. **a)** *Osa katt. Osa hett* l. *Osa bränt (horn)* dels = se misstänkt ut, (synas) vara fara å färde l. ugglor i mossen; dels = ana oråd. *Han »osade bränt», då han såg en skata sitta helt oskyldig i en talldunge* I. Hortling. *Och så snart det osade hett, försvann di.* **b)** *Svär och gormar, så att det osar svavel lång väg* Alb. Engström. *Men när han strax efteråt åkte utför trapporna, svor han, så att det osade* Dan. *Dansade, drack och ljög, så det osade om oss* Arthur J. Jacobsson. *Och svor osande eder* Vilh. Moberg. *Han svor, satt han svor, satt det oste och brände* Fröding. **c)** *Där verkade han med rödglödgat nit, hans spalter osade av dynamit* Alfr. Fjelner. *Jag känner mig helt karolinsk till sinnes, / det är som osade det krut och krig* Hj. Procopé. *Men hans spelade munterhet osade galge och* ~ Strindberg. *Ur en sådan stil osar det tyskeri långa vägar* E. Hedén. **Syn.** lukta, kännas l. sprida os. — **Osig,** -t. Mindre vanl. *En liten o. lampa* Brita Tigerschiöld, öv. *Vid skenet av ett o-t ljus* Ester B. Nordström. **Syn.** osande.

Osadlad. *Ridande på en o. häst och* ~. — **Osag|d. 1)** Skönl. Mindre vanl. *En o-d bön, en ordlös sång* Giovanni Lindeberg. *Här finnes ännu mycket o-t, ett o-t ord.* **2)** Mest i neutr. sing. *Huruvida hyresgästerna där ha det bekvämt, må lämnas o-t* Gus. Mattsson. *Det låter vi vara, må vara o-t* det yttrar vi oss inte om, tilltror vi oss inte att l. vill inte avgöra. *Ja, årtalet ville han ha o-t* Vilh. Moberg. — *Om han ville ha det han yttrat o-t, sina ord o-da.* — **Osakkunnig;** -het. *Tillsätta en o. nämnd, som skall låtsas representera 'sunda förnuftet'.* — **Osaklig;** -het. *Och till följd därav svarade guvernören tankspritt eller ibland till och med alldeles o-t* Öv. fr. Arv. Järnefelt. *O. i sin polemik, sina argument. Att ett statsråd grovt vanvårdat sanningen, förnekat och slingrat för att dölja sin arrogans, sitt godtycke och sin o-het.* — **Osalig;** -het. **1)** *På det du icke må bli o. för evigt. Måste för sin hädelse o. segla sitt spökskepp i stormen och varsla om skeppsbrott och död* (flygande holländarn). *Gå omkring, irra som en o. ande på den gamla tomten. Och bilhornen tjöto till' då och då som o-a andar* W. Hammenhög. — *Och svär på att han vill bli o., om det finns någon ficka på den klänningen* Strindberg. **2)** *Det är den där o-a nippertippan, som är skuld till alltsammans* oftare 'olycksalig'. — **Osaltad** mat, föda; kvickhet. — **Osaluterad.** Även bildl. (t. e. jäg.). *Ett par fasanhönor, vilka fingo passera linjen o-e* B. Gripenberg.

— **Osamhörig;** -het. *Jag kände, hur o. jag var med mitt hem* A. Mörne. *O-a och ytliga intryck av dagens Sverge ha flutit in i romanen* J. Landquist. — **Osaml|ad. 1)** *Jag har mycket o-at här ännu* (om botanist). **2)** *Att intrycket blev en smula plockigt och o-at. Under hela denna tid var han o-ad och lyckades icke ställa upp för sig ett bestämt mål.* **Syn. 2)** splittrad. — **Osamman|hang;** -hängande; -hörande; -satt(het); -trycklig. **1)** Subst. Skr., mindre vanl. *Han invecklade sig mer och mer, och det hela slutade i ett ohjälpligt o-hang.* **2)** Adj. **a)** *Mumlade något o-hängande om* ~. *Intet annat än en rad o-hängande, bisarra infall. En o-hängande framställning, text. O-hängande tal* (ord)svammel. **b)** *Röra ihop fullkomligt o-hörande saker.* **c)** *O-satta ord.* — *Hennes tro var fast och o-satt* Marika Stiernstedt. *För mig, som i allt är så hel — som du säger — eller så o-satt* ~ V. Benedictsson — A. Lundegård. **d)** Fackl. *Som icke kan sammanpressas, o-trycklig* Nord. Fam.² **Syn. 1)** brist på sammanhang, ibl. oreda l. nonsens; **2) a)** som inte håller (l. hör) ihop, löslig, disparat, inkonsekvent, abrupt, konfys, ibl. svamlande. — **Osams,** =, = [l. -e]. (Nästan endast predikativt) adj. **1)** *Men så blev hon o. med systern om arvet och* ~. *Blev rätt snart o. med styrelsen* ~. *Kommen o. med Blomberg, hade Schön* ~ Ola Vinberg. — *De kan vara bra att veta, att di ä o. Tills han och fadern blivit o. om någonting. Vi blev lite o. häromdan. Göra två vänner o.* **2)** Skönl. *Hjalmar Procopé, Osamse strängar, Hfors 1920.* **Syn.** oense, oenig(a), brouillerad. — **Osamstämmig;** -het. Skr. *O-t gny* B. Risberg. *O-het med omvärldens stämningar* A. Mörne. — **Osand|ad.** *O-ade trottoarer. O-at trots halkan!* — **Osanitär.** Ohälsosam, hälsovådlig. *Förhållandena [äro] så o-a som möjligt* Ax. Palmgren, öv.

— **Osann;** -färdig(het); [-het]. **1)** Osann. **a)** *Komma med fullkomligt o-a uppgifter. Martin kan man lita på; han har aldrig sagt ett osant ord. De ä osant vartenda*

dugg han säjer! Komma med de otroligaste, o-aste historier och ändå ha anspråk på att bli trodd. **b**) *O. och förljugen har hon alltid varit. Då människor, om vilka man tänkt högt, blotta sin o-het och svaghet, sin obetydlighet* V. v. Heidenstam. **2**) O-färdig. *O-färdig och opålitlig. Den o-färdige straffas med att slutligen aldrig bli trodd. De orgier i ovederhäftighet, o-färdighet och skadelusta, varmed kommunistpressen och dess medtävlare i vissa socialdemokratiska pressalster sökt övertrumfa varann* I. Lagercrantz. **Syn.** se falsk. — **Osanning;** -senlig(het). **1**) *Tala o. Fara med o(-ar). Beslå ngn med o. Grov, uppsåtlig o. Ryktet talade o. den gången. Som icke ens torde kunna bero på en minnesvilla, utan är ren och oförfalskad o. O-en av hans uppgifter låg i öppen dag. Men detta är ju (en) uppenbar o.! En o. blir icke sann(are) genom att upprepas. Sanningar och o-ar för dagen. Detta är en nedrig o., som härmed tillbakavisas.* **2**) *Vi sitter alltid för öppet fönster! svarade Esther o-senligt, ty det var ju alldeles tvärtom* W. Hammenhög. *Ryktenas o-senlighet* ringa trovärdighet, falskhet. **Syn.** se (det 'grövre') lögn. — **Osannolik;** -het. *Häri låg intet o-t. Antagandet är, låter (högst) o-t. Intrigen är grovt o. Det är bra o-t, att han skulle lånat sig till dylikt. Icke o-t är även denna lilla improvisation av Atterboms hand* (skr.) Carl Santesson. — *En underhållningsbok skall göras ~ enbart rövarromantisk, trevligt hemsk, o-t lycklig* E. Hedén. *Får vara o-t bra för att vara bättre än Froissart* Frans G. Bengtsson. *Ett lika fantastiskt, vildromantiskt landskap, så förvirrat och sönderslitet och nästan o-t, torde man ~* Alb. Engström. — *Och drevo på de o-aste ställen i huset* Ernst Lundqvist, öv. — *Teoriens påfallande o-het. Såg genast o-heten i förklaringsförsöket. Ryktets iögonenfallande besynnerlighet och o-hetsprägel.*

Osciller|a (åsj-); -ade; -ing (med plur.). Göra svängningar, pendla, svänga (av o. an, mellan), fluktuera, dallra. *O-a som en pendel. En o-ande rörelse.* — Även bildl. *Hela min skoltid o-ade jag mellan ett svagt godkänd och avgjort underbetyg i sagda ämnen* Mollie Faustman.

Osed; (-ig m. fl. se nedan). *En o., som är mycket utbredd i ~. Inrotade o-er. Mina föräldrar gjorde slut på den o-en genom att ~. Har, som mången annan, den o-en att aldrig komma i tid.* **Syn.** jfr oart, oskick, olat(er). — **Osedd;** [-het]. *Och fast han trodde sig o., hade även han sin iakttagare* And. Österling, öv. *Att stanna kvar och o. bli vittne till ~. Varför troligen nidingarna kunnat operera o-a. Ta, köpa ngt osett.* — *Med en dittills o. tilltagsenhet, för att ej säga fräckhet.* **Syn.** obemärkt; (ibl.:) aldrig förnummen, enastående, ny o. oerhörd. — **Osedig;** -het. Jfr osed. T. e. om häst. — **Osedlig;** -het (-sapostel m. fl.). *En o. person. O. litteratur. Tavlan ansågs o. och avlägsnades. Föra ett o-t liv. Leva o-t. Frossa i det o-a.* — *O-het och nakenhetsdyrkan. Hånaren, hädaren och o-saposteln. Mannfolk, vilken på sin tid ansågs som en typisk o-hetsbok* E. Hedén. **Syn.** se omoral(isk). — **Osedvanlig.** Mer skr. än 'ovanlig'. *Och det var med en o. hast, som han ~. Staden företedde en o. livlighet. Det hade varit så o-t tyst de senaste kvällarna* Py Sörman. **Syn.** se ovanlig. — **Oseende.** Skr., mindre vanl. *Han satt och stirrade med o. ögon på ~* M. Isberg, öv. — **Osegelbar;** -het. *Som gör floderna tidvis o-a.* **Syn.** otrafikabel för fartyg (l. seglare). — **Osekterisk** (biton på -ter-). Skr. *Ett ~ o-t missionssällskap för ~* Nord. Fam.[2] — **Osensationell.** *Deleddas allvarliga, o-a berättarkonst* A. Österling. — **Osentimental;** -itet. *Franska kvinnan är en härsklysten, o. ~ företeelse, som ~* Strindberg. *Ett o-t drag i hans karaktär. På en gång så starkt gripet och så absolut o-t* E. Hedén. *Friskt och o-t.* — *[Författarinnan har] tydligen bemödat sig om samma o-itet och ~* A. Österling. **Syn.** ej för känslofull, frisk (o. sund).

— **Oshinglad.** *Hon verkade urfrisk, var o. och erinrade om en valkyria* C. Larsson i By. — **Osignad.** *Röva bort o-e klockor* Sven Lampa. — **Osigner|ad.** *Artikeln var o-ad. Ett mästerstycke av ilska, o-at, men antagligen författat av ~* A. Österling. *Tavlan är o-ad (av konstnären). En o-ad Rubens.* **Syn.** ej försedd med (författarns, konstnärns) namnteckning, oundertecknad, ibl. anonym. — **Osiktbar;** -het. Mest sjöv. *Vid tjocka och o. väderlek* Vår Flotta 1921. *Vid icke alltför o-t väder. I o-t väder. I den tjocka, o-a luften* Ax. Ahlman. **Syn.** osiktig, med dålig sikt, då sikten är dålig, (ibl. nära) disig l. 'tjock'. — **Osiktig;** -het. Mest sjöv. Se föreg. *Under tjocka och o-t väder.* — **Osilad** t. e. mjölk.—**Osinnlig;** -het. *Tro på det o-a. Vad kan man veta om det o-a? O. och förandligad, ren som ett helgon. Den ideellaste, o-aste poesi.* **Syn.** översinnlig, metafysisk, andlig, förandligad, okroppslig, immateriell, ideell, överjordisk. — **Osjungen.** Skr. *Att lovsången förblev o.* Sven Lidman. — **Osjälvisk;** -het. *Det o-a arbete de utfört till sin bygds fromma* Signe Strömborg. *En o. karaktär. O-t offra sig för en idé. På grund av sin stora o-het fick han ock andra att uppoffra sig.* **Syn.** oegoistisk, offervillig, (själv)uppoffrande, altruistisk. — **Osjälvständig;** -het. *En o. och vankelmodig karaktär. Svag och (mycket) o. O-are både i sitt liv och i sin diktning är ~. Att vilja släppa ut ett så o-t arbete! De o-t efterbildande romarna* Jac. Ahrenberg. — *Söka dölja sin o-het bakom noncha-*

lanta fraser. Kompositionens o-het är tillfullo klarlagd genom ~. **Syn.** (vilje)svag, icke litande på sig själv, lättledd, ofri, bunden, som följer andra, slavisk(t efterbildande l. härmande), beroende (av andra), (ibl. nära:) karaktärslös, utan (egen) personlighet l. egenart.

— **Oska|dad** l. **Oska|dd. 1)** *Som dödat detta vilddjur och kommit o-dad ur striden* Carin Hammarsköld. *Lyckades i sista stund o-dad undkomma.* **2)** *Tycktes född att gå o-dd genom alla faror* Marika Stiernstedt. *O-dd gå genom både eld och vatten. O-dd av tidens oro* S. Lagerlöf. *Ahrenberg kastade ned de med små fallskärmar försedda livsmedelspaketen, vilka o-dda dalade ned vid slädarna* 1931. **Syn.** välbehållen, helskinnad, osårad, helbrägda, i gott behåll, i utmärkt skick, ofördärvad. — **Oskadlig;** -göra ɯ; -het. *Djuret kan blåsa upp sig och se nästan skräckinjagande ut, men är fullkomligt o-t. O-a födoämnen. O. för magen. Ännu o-are är då rismjölet. O. till sina verkningar. — En känd spritlangerska i Stockholm har i dagarna tillsvidare o-gjorts. Jag hoppas han nu gjorts o. för några år. Fiendens, ohyrans, giftets o-görande. — Diskutera spritens o-het vid måttligt bruk. Karlens fullständiga o-het.* **Syn.** ofarlig, som icke (längre) kan skada, riskfri, (ibl.:) giftfri, sund, utan skadliga verkningar; (o-göra bl. a.:) försätta ur stridbart skick, neutralisera, förta verkan l. de skadliga verkningarna av, beröva förmågan l. sätta ur stånd att skada, ibl. paralysera l. förlama.

— **Oskaftad.** T. e. *O. yxa. O-e blad* bot. — **Oskal|ad.** T. e. *O-ad potatis. O-ade äpplen. O-at ris.* — **Oskapad.** *Då världen ännu var o.* — **Oskaplig;** -het. **1)** *En ful och o. dvärg. Himlen hängde lågt och var sållad med stora, o-a molngubbar* Ellen Wester, öv. **2)** Vard. *O-a priser. O-t stor.* **Syn. 1)** vanskapad, vanskaplig, missbildad, formlös, (tung o.) otymplig, oformlig, ofasonlig, klumpig, okostig, grotesk, monstruös, oproportionerlig, (ibl. nära) vidrig; **2)** obemul; 'faslig', 'gräslig', 'hemsk'. — **Oskarp.** Jfr oskärpa. **1)** *O-a knivar, verktyg.* **2)** Fotogr. *Med avseende på beskaffenheten av konturerna i bilden skiljer man mellan en skarp, en oskarp och suddig samt en dubbel bild* Gunnar Malmberg. *Bakgrunden på bilden o., blott förgrunden skarp. Det behövs blott en svag darrning för att en bild i 3 × 4 skall bli o.* **3)** *Blicken var o. och irrande.* **4)** Bildl. *Några o-a ~ invändningar och några glåpord* Strindberg. **Syn. 1)** slö, som inte biter; **2)** utan skarpa konturer l. skärpa i konturerna, suddig; **3)** dunkel, dimmig, svag, skum; **4)** föga träffande, 'trubbig', 'lam'. — **Oskattbar;** -het. Gärna skr. *En o. fördel var, att ~. På den tiden hade jag ännu den o-a förmågan att kunna sova när som helst* Alfr. Backman. *Vilket för min handel var o-t. Den o-a Palmskiöldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek. Ägde förnöjsamhetens o-a gåva. Liksom ett o-t smycke i ett nipperskrin.* **Syn.** ovärderlig, 'ojämförlig', 'oersättlig', utsökt, ypperlig, oförliknelig, oöverträfflig o. d.

— **Oskick.** *Få anmärkning för o. När det gäller att stävja o. Ett o., som måste stävjas, beivras, näpsas. Avstyra ett o. Innan o-en hinna rotfästa sig. Utrota, göra slut på, rätta, råda bot på gamla o., som innästlat sig.* **Syn.** dåligt l. oskickligt uppförande, 'oskicklighet'; missbruk, osed(er), oart(er), olat(er), dåliga vanor. — **Oskickad.** Nekad form av 'skickad'. Skr. *Förmodligen var han [Fröding] i Kristinehamn lika o. för gymnastik som ~* M. Hellberg. *Så måste man säga, att han därtill är i sällsynt grad o.* **Syn.** olämplig. — **Oskicklig;** -het (med plur. i bet. II). **I.** Allmännare. **1) a)** *O-a hantverkare. O. i sitt yrke. Han är ändå o-are i att föra pennan än pampen. Ha en o. motspelare. Hans o-het i diskuskastning ~.* **b)** *Frågan var o-t turnerad och ~. O. i att lägga fällor för andra. O-t planera ett anfall. Avlägsnad på grund av o-het i ämbetet.* **2)** *O. till allt som krävde praktiskt handlag. O-a till äktenskap* Bibeln. **II.** Moraliskt o. d. *Bete sig (ytterst) o-t mot ngn. Få böta för o-t uppträdande inför rätta, för o-t skrivsätt. Därav kommer ett o-t leverne* Bibeln. — *Säja o-heter (i damsällskap).* **Syn. I.** en stympare l. klåpare, oduglig, olämplig; tafatt, 'bortkommen', bakvänd, opraktisk, dålig, usel, fubblig, fumlig, (ibl.:) otymplig, oklok, tölpig; (o-t:) illa osv.; som icke ligger för l. har anlag för, inkompetent, inkapabel, oanvändbar; **II.** otillständig, taktlös, ohyfsad, vettlös, ohövisk, slyngelaktig, plump, rå, anstötlig.

— **Oskift|ad.** Som lagt. åld. även 'oskift'. *Oskifta fiskevatten. — Sitta i o-at bo* åld. även 'oskift'. *Tack vare att hemmanet varit o-at. Efter P. J. Coyets död 1667 förblev hans bibliotek o-at i familjens ägo, men ~* O. Walde. **Syn.** odelad. — **Oskiktad** t. e. lera (= ej varvig). — **Oskiljaktig;** -het. Jfr följ. *Di har varit o-a (vänner) alltsen barndomen. Den slitna mässingsdosan är hans o-a följeslagare, hans vän och ~. O-t förbunden, förenad med ~. Frågan är o. från nasaleringsfrågan och kan ej lösas annat än i samband med denna. Atterboms ~ sagodrama om Fågel blå är o-t bundet till Italien. Där de ej ägt o-t sammanhang med ~.* **Syn.** oåtskiljelig, oupplöslig(t förbunden). — **Oskiljbar;** -het. **1)** Jfr föreg. *Di ä o-a.* **2)** *En växling mellan o. och skiljbar sammansättning* K. G. Ljunggren. **3)** *Att två kemiska grundämnen äro o-a från var-*

andra, är något alldeles nytt (visa varken fysiska l. kemiska skillnader) Ramstedt-Gleditsch. *En sådan grupp av inbördes o-a ämnen kallas en plejad* ib. **Syn. 1**) oskiljaktig; **2**) 'äkta', fast; **3**)(ur vissa synpunkter) ej artskild. — **Oskipad.** Sälls. *O. lag är klocka utan kläpp.* — **Oskodd.** T. e.: *O. om fötterna. Skodd eller o. gör till saken ringa* Runeberg. — *O. häst.* — *O. träskena.* — **Oskol|ad.** T. e.: *Och hennes handstil förblev i alla tider o-ad som ett barns.* — *När orgeln spelade och o-ade röster stämde i* ~ Thora Dardel. — *O-ad ridhäst.* — *Men han var ett enkelt och o-at huvud* ~ J. Hemmer. **Syn.** outbildad; odresserad; ostuderad, utan skolning, otränad.

— **Oskriftad.** T. e. **1**) *O-e synder* obiktade. **2**) Som ej gått till skrift. — **Oskriv|en.** *Ett o-et papper. Och 1500-talet är* ~ *ännu ett så gott som o-et blad i den svenska bibliotekshistorien* O. Walde. *Sägnerna äro folkets o-na historia* Erik Modin. *Det finns en o-en lag bland mina arbetare: »Du skall inte taga din nästas arbete»* Andrew Carnegie enl. Oscar B. Nelson. *O-na lagar ha många paragrafer, och en främling kan ej känna dem alla* Georg L. Dahlin. — **Oskrymt|ad.** Mest skr. *I o-ad kärlek* Bibeln. *En o-ad tro* ib. *Ägnade henne (en) o-ad dyrkan. Den mest o-ade beundrare* Atterbom. *Uttala sin o-ade glädje över* ~. *En blick av o-at förakt* Olle Hedberg. *Av o-at intresse för saken. Hans enkla, o-ade själ* A. Österling, öv. **Syn.** uppriktig, sann, innerlig, hjärtlig, av innersta hjärta, oförställd, ofortäckt, okonstlad, trohjärtad, ren, uppenbar, öppen. — **Oskrynklad** t. e. om bordduk, servet. — **Oskrädd. I.** Mer egentl. **1**) *O-a kanter* t. e. på en bräda, skråkanter. **2**) *Oskrätt mjöl* där sådorna ej äro frånskilda. **II.** Bildl. *Brukade sitt o-a språk* M. Hellberg. *[Vari Wallenstein] i o-a ordalag utvecklade sin åsikt om Gustaf Adolf* Nils Ahnlund. *Hans o-a cynism* ~ *har åtminstone den brutala öppenhetens förtjänst* Klara Johanson. *Gott och ont om vartannat — oskrätt* Atterbom. **Syn. II.** som icke skräder orden l. ej väljer sina ord, rakt på sak, omildrad, ibl. brutal l. cynisk.

— **Oskuld,** -en, [-er]. Jfr oskyldig. **I.** Enkelt. **1**) Utan plur. **a**) *Jag tvår mina händer i o.* Bibeln. *(Be)visa, ådagalägga sin o. Kominterherrarna [Steigler och Gyptner] bedyra i korus sin skära o.* 1931. **b**) *O. är bästa värn. Barnslig o. De kysstes som barn i all o.* — *I mitt hjärtas o.* ~ *har jag gjort detta* Bibeln. *Vi trodde ju i vår o., att han skulle bli smickrad av detta. Undrade i all o., om hon verkligen läst det hon kritiserade. Ögon, som strålade av o. Medan människan ännu befann sig i o-ens tillstånd* Jfr a o. c. *Barnaoskuld.* **c**) *Bevara sin o. Förförare, som röva o-en från de unga flickorna.* **2**) Med plur. *När o-en sover, små änglar stå vakt* med anslutning till I 1. *Spela den kränkta o-en* jfr I 1. *Unga blåögda o-er från landet. Att det är bra för en flicka att bli gift, medan hon är o.* Öv. fr. Pearl Buck. — *Priset fluktuerar mellan fem hundra och två tusen kronor för o-er samt några ören för icke o-er* Öv. fr. Essad Bey. *Vet du, att halvo-er för närvarande äro på modet i Paris?* B. Gripenberg. **II.** Ssgr. Ex.: *O-sblick. Det renaste o-sblåa, det serafiskt blåa* ~. *En gång i barndomens o-sdar* Viktor Moll. — *O-sfull som ett barn. O-sfulla små ingenyer. Med den o-sfullaste blick i världen. En o-sfullhet, som visste av intet ont.* — *O-sren. Turkarna, som måhända påminna sig, att deras förflutna liv inte varit så alldeles o-svitt* ~ E. v. Otter. *Regeringen är o-svit i denna sak* ibl. = 'tvår sina händer'. **Syn. I. 1**) **a**) oskyldighet, skuldlöshet, skuldfrihet, oförvitlighet, otadlighet, ostraffighet, fläckfrihet; **b**) barnasinne, menlöshet, barnahjärta, barnafromhet, ren(hjärten)het; (ibl.:) omedvetenhet, 'blåögdhet', oskyldighetens tillstånd, barnslighet, naivitet, naiv tanklöshet, enfald; **c**) kyskhet(stillstånd); jungfrulighet, oberördhet, renhet(stillstånd); **2**) oskyldig o. oerfaren ung flicka; flicka som har kvar sin o., (ren) jungfru; **II.** (o-sfull:) oskyldig, ren.

— **Oskummad** t. e. mjölk. — **Oskur|ad.** *Är trappan o-ad ännu? Allt silvret är o-at.* — **Oskuren** t. e. kant (på papper); tårta, limpa; säd; sammet. — **Oskyddad.** *Fullkomligt o. mot fiendens eld. Öarnas o-e läge medför, att vindarna kunna blåsa fritt både från ekvatorn och sydpolen* H. Mörne. — **Oskyld**[1] (långt y). Mest skr. Ohöljd, obetäckt, naken; icke dold. — **Oskyl|d**[2] (kort y). Ofta lagt. *Både mot skylda och o-da. Satt nu bland idel o-da* H. Wranér. *Allt skall en gång falla i o-das och främlingars händer* R. Schildt. *En mig o-d person* C. G. Laurin. *Den ende o-de mansperson, som kysst mig* Hj. Bergman. *Fått två renar i faddergåva av en alldeles o-d rik lapp* And. Backman. **Syn.** icke (be)släkt(ad), obefryndad.

— **Oskyldig** (l. i dikt ibl. -y'l-); -het; -tvis (adv.). **I.** Enkelt. **1**) *O. till det brott, för vilket han anklagats. Därtill är jag så o., som det barn, som föddes i går. Dömas, förklaras o. Förfalskningar, avsedda att få en o. [kapten Dreyfus] dömd* C. G. Laurin. *Icke tager mutor för att fälla den o-e* Bibeln. *Utgjuta o-t blod* ib. *Ett meningslöst* ~ *masstraff, som gick ut över o-a.* — *Ställa sig o.* **2**) *Badsederna voro paradisiskt o-a* ~. *Som ett o-t barn. De blå, o-a ögonen. Det o-a lilla livet. Med den o-aste min i världen kunde hon säja riktiga elakheter. Va hon ser o. ut! En o. jungfru.*

Knopplikt blyga, heliga ungmör med små munnar, duvlikt o-a J. J. Tikkanen. — *Inte ens en så o. önskan ville han tillmötesgå. Ett o-t nöje. Ett o-t bedrägeri. Små o-a skämt.* **II.** Ssgr. **1**) *I o-hetens tillstånd.* **2**) *O-tvis anklagad. Helt o-tvis hade hon kommit att nämna, att* ~. **Syn. I. 1**) skuldlös, skuldfri, utan skuld, (ibl.:) fläckfri, otadlig, ostrafflig; **2**) barnafrom, 'omedveten', ren, jungfrulig, oberörd, kysk, renhjärtad, oskuldsfull, oskuldsren, 'oskuldsvit'; menlös, naiv, ibl. (heligt) enfaldig; harmlös,(alldeles) oskadlig, vari intet ont är. — **Oskymd.** Mest skr. *Solen stod stor och o. rätt bakom dem* ~ J. Forsslund. *Den o-a horisonten* H. Samzelius. — *Genom sin omutliga uppriktighet, sitt o-a omdöme* ~ Ellen Lundberg-Nyblom. *Sedermera har också* ~ *det oväsentliga glidit bort och förtjänsterna o-a framträtt* W. Söderhjelm. **Syn.** klar, ofördunklad.

— **Oskållad** t. e. mandel. — **Oskäl.** I uttr. *Med skäl eller o.* med l. utan skäl, med rätt l. orätt. — **Oskälig;** -het. **1**) Obillig o. d. **a**) *Driva upp priset till en o. höjd. O. vinst. Komma med o-a fordringar. O. ränta. Anser du min begäran så o.? Jag har fått ge o-t mycket för hyllorna.* **b**) *O-t anklaga ngn för själviskhet.* **2**) Förnuftslös. *De o-a djuren. Lik ett o-t kreatur.* **Syn. 1**) obillig, överdriven, orimlig; (o-t ibl.:) utan skäl l. grund, orättvist, omotiverat; **2**) förnuftslös, oförnuftig. — **Oskämd.** Märk ordspråket *Onämnd blir o.* — **Oskär|a,** -ade, -as; [-else]. Ofta bibl. l. skönl. *O-a helgedomen* Bibeln. *O-a Herrens tempel. Om du kommer vid stenen med din mejsel, så o-ar du den. Om svärdet drogs i kyrkan, blev* ~ *kyrkan o-ad* Jully Ramsay. *Något så heligt och* ~ *ömtåligt, att det kunde o-as av det minsta* J. Hemmer. *En minnenas av intet o-ade fristad för de levande* G. Schlyter. — Det skönl. rätt ofta sedda bruket av 'o-ad' i rent motsatt bet. (alltså: skär, ren, o(be)fläckad) är opraktiskt o. leder lätt till missförstånd. **Syn.** ohelga, vanhelga, profanera, 'orena', (be)sudla, (be)fläcka, skända, kränka (helgd l. frid). — **Oskärm|ad.** *O-ade lampor. O-at ljus.* — **Oskärp|a.** Ofta fotogr. Jfr oskarp. *Härigenom avskäras de strålar, som träffa linsernas kant och som egentligen orsaka o-an* Gunnar Malmberg. *Märk o-an i bildens förgrund!* — *O-a i uppfattningen.*

— **Oskön;** -het. Mest skr. *Kan bilden visa mig ung och, såsom ers Nåde behagat säga, icke o.* K. Zilliacus. *I sitt grova, o-a ansikte. Dragen voro o-a, men* ~. *Och ofta o-t smala mellan ögonen* M. Rogberg. *Sitt* ~ *o-a köpkram* P. J. Rösiö. *Med en o. åtbörd. De italienska männen* ~ *äro artiga nog att överträffa damerna i konsten att äta o-t* Harry Blomberg. *Det o-a funkishuset. Stilen [i Sedolärande Mercurius] är ovig och o.* K. Warburg. — *För att mildra o-heten i den funkisbetonade fasaden.* **Syn.** ful. — **Oskönjbar;** -het. Skr. Egentl. o. bildl. *Förrän* ~ *fyrtornet stack upp i sydost, ännu o-t för obeväpnat öga* F. U. Wrangel. *Leder till någon o. port i muren. Gör* ~ *olikheten vid flyktigt påseende o. Att av de svagaste och för andra nästan o-a spår draga säkra slutsatser* Gust. Cederström. **Syn.** osynlig, oupptäckbar, omärkbar, omärklig, förborgad, dold. — **Oskövlad** t. e. skog.

— **Oslagbar.** Särsk. idrotts. *Den som o. ansedde finnen Nurmi* 1926. *Richthoff och Sjöstedt visade sig o-a i den fria brottningen. På den i Frankrike inköpta Anglomane var han sedan under ett par år så gott som o. på våra banor* 1912. *Hastighetsrekord, satta på Sundstrand[s räknemaskin] äro o-a* Annons 1927. **Syn.** omöjlig att slå l. besegra l. överträffa. — **Oslag|en.** T. e. **1**) *En o-en äng. Till sin myrbod* ~ *där han hade o-et* Paul Lundh. **2**) Jfr oslagbar. *En framstående kapplöpningshäst, som gick i tre år o-en i Sverge* G. Wiedesheim-Paul. — **Oslip|ad. 1**) Mer egentl. T. e.: *Lien är o-ad. O-ad flintyxa.* — *O-ad ädelsten, agat. O-at glas.* — *Herrhatt av o-ad hårfilt.* **2**) Bildl. *Under en o-ad yta dolde han ett ädelt hjärta. Ett häftigt och kanske lite o-at sätt. O-ade vanor. Tvär och o-ad.* **Syn. 2**) oavslipad, ohyfsad, (ibl.:) bondsk, rustik, kantig, brutal, cynisk, alltför fri, ofin. — **Oslipplig;** -het. *Han tycks vara o. vid varje rödare ministärbildning i landet. Dessa strofer, som så o-t ringa sig in i örat* J. Hemmer. *O-a minnen från* ~. **Syn.** oundviklig, omöjlig att komma ifrån l. slippa, oemotståndlig, ibl. envis. — **Oslit|bar(het);** -en; -lig(het). **1**) *Tyget är o-bart.* — *Otaliga fina och o-bara trådar i mitt inre* Agnes v. Kræmer, öv. **2**) *Tillgången å alltid ny, o-en stil* Bertil Oldenburg. *O-na kläder.* — *Visar en frisk och o-en berättargåva* Jeanna Oterdahl. *De äro lugna, deras nerver äro o-na och* ~ Hugo Hultenberg, öv. *O-na hjärnor.* **3**) *Dessa s. k. handvävda* ~ *dukar äro nästan o-liga.* — *Oxenstjerna var en man av o-lig arbetskraft* ~ Har. Hjärne. **Syn. 1**) o. **3**) som ej kan slitas äv; outslitlig, oförstörbar, ytterst hållbar l. varaktig, o(ut)tröttlig, outtömlig, osviklig; **2**) ny o. oskadad, frisk (o. sund). — **Oslut|en.** *Förvarad i o-na lådor, kärl.* — **Osläck|bar(het);** -lig(het); -t. **1**) *Ljuset tycks vara o-bart för vanliga lungor.* — *Och hennes kunskapstörst var o-bar* Agnes v. Krusenstjerna. **2**) I dikt även -slä'ck-. *O-lig, lik mareld i sjö* Prins Wilhelm. — *O-lig törst.* — *O-lig längtan. Ett o-ligt hat. Ett o-ligt verksamhetsbegär. Min o-liga läslust.* **3**) *Lämnade du lampan o-t, när du gick?* —

Vred man är som o-t kalk. — *Så länge begäret ännu är o-t.* **Syn. 1**) o. **2**) (ibl.:) outrotlig, 'odödlig', 'evig', ständig. — **Oslöjad.** Skönl. Egentl. o. bildl.

— **Osmak,** -en; -lig (-het, med plur.). **I.** Osmak. **1**) Egentl. *Smöret har tagit, fått o. (av byttan). Liksom alla luktande fodermedel meddelar press- och surfoder mjölken ~ o., vilken dock undgås, om ~* H. Juhlin Dannfelt. **2**) Bildl. **a**) *En principiell »o.» för enväldet — för att använda ett välkänt uttryck från 1719* Erl. Hjärne. **b**) *Det bevisar o. Riktningen kan icke fritas från en viss o. i behandlingen av 'naturalia'. Hr Löfgren hade därvid (den) o-en att ~. Om han inte hade haft den o-en eller kanske rättare ärligheten att ~* Dan. **II.** O-lig. **1**) Egentl. *En rätt, som såg skäligen o-lig ut. O-lig föda.* **2**) Bildl. *Den där o-liga kvinnan. [Babianer] äro synnerligen o-liga djur och dessutom stora skadegörare på säden* Carl Lagercrantz. *Hennes vänskapsbetygelser blevo till sist så livliga, att de blevo o-liga, att han fann dem rent ut o-liga. O-lig i sin överdrift. Ett polisarbete, som lätt kunde bli av o-lig art* Har. Hjalmarson. *Högst o-lig i, med sitt smicker. Överallt störes man av jättereklamer av den o-ligaste och mest braskande art* F. U. Wrangel. — *Kom inte med sådana o-ligheter, så o-liga artigheter!* **Syn. I. 1**) (dålig l. obehaglig) bismak; **2**) **a**) avsmak, motvilja; **b**) brist på smak l. takt l. omdöme, dålig smak, osmaklighet, omdömes- l. smak- l. taktlöshet, (ibl. nära:) otymplighet, oskicklighet, dumhet; (vard. ibl.) otur; **II.** (o-lig:) **1**) oaptitlig, onjutbar, illasmakande, med fadd l. dålig smak, ibl. smaklös; **2**) obehaglig, otrevlig, otäck, motbjudande, vidrig, vämjelig; äcklig, avskyvärd, vedervärdig; (ibl.:) taktlös, osnygg, (ful o.) klumpig, högst olämplig, 'smaklös'.

Osmān (å-); -sk [l. -isk] (-t). Turk (i Mindre Asien o. Sydosteuropa). *Den nya republikens turkar vilja ~ ej längre för sin del kännas vid detta namn [osmaner], vilket de ~* G. Raquette 1931. *Liksom det talades om »franker» i den o-ska Levanten* Har. Hjärne.

Osmidbar; -het. *O-t järn.* — **Osmidig;** -het. Ofta skr. *En o. kropp, föga ägnad för dylik idrott.* — *En o. lagstiftning. Hans redbara men o-a stil. Den dåtida svenskans o-het på det abstrakta området* Margit Abenius. **Syn.** ovig, oböjlig, stel (i rörelser), 'hårdför', som icke kan anpassa sig. — **Osmink|ad. 1**) Egentl. *En teaterdiva, som aldrig ens utom scenen uppträdde o-ad.* **2**) Bildl. *I den o-ade sanningens intresse* Per Widergren. *Tala sanningens o-ade språk. Och hör de sminkade läpparna uttala följande o-ade ord: ~. Man fann språket alltför o-at, skildringens anda och ton betecknades som råa ~* H. v. Melsted. **Syn.** (ibl.:) oprydd, osmyckad, 'naken', ren, konstlös, som försmår prydnader, oskrymtad, oförställd, sann, uppriktig; (alltför) direkt, oförblommerad, ärlig, brutal, rå. — **Osmittad.** — **Osmord.** *O. vagn knarrar gärna. O-a stövlar, taljor.* — **Osmulten** se osmält. — **Osmyck|ad. 1**) Egentl. *Med grova, o-ade bjälkväggar. Eljest är graven alldeles o-ad.* **2**) Bildl. *O-at allvar. Hans nyktra, o-ade stil. Min fars logiskt klara, o-ade predikospråk* K. Skredsvig. **Syn.** jfr osminkad. — **Osmält,** =, [-are]; -bar(het); [-het]. Ngn gång även 'osmulten'. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. Om metaller, fett, föda o. d. **2**) Bildl. *Nermans lyrik går fullkomligt o. igen i [Folckes] »brusande brånadstraj» o. d.* G. Bjurman. *Låt vara, att åtskilligt verkar o. eller trosfrälst.* **II.** Ssgr. Egentl. o. bildl. **1**) *Den o-bara delen i porslin. De o-bara resterna av vår föda* B. Lidforss. *Sluka även o-bara ting. O-bar för en vanlig mage.* — *För dessa enkla, okonstlade borgare var Eva Lissman fullkomligt o-bar* Olle Hedberg. **2**) *Hans natur var halvhet och o-het ~* Hj. Söderberg. **Syn.** (ibl.:) oförstådd, icke införlivad, halvförstådd, obegripen, oassimilerad.

— **Osnut|en.** *O-na ungar. Vid det sparsamma skenet av o-na talgdankar* Aug. Hallner. — *En mindre o-en företeelse än hr C.* 1907. *O-nare lymlar får man leta efter.* — *Försonar obestridligen o-enheten i hans beteende.* **Syn.** (ibl.:) inte torr bakom öronen, 'grön', 'omogen' (o. fräck), onoslig, ohyfsad, 'oborstad', vettlös. — **Osnygg;** -het (ibl. med plur.); -|a (-ade, -as; [-ning]). **I.** Enkelt. *Och till på köpet var hon argsint och vedervärdigt o. O. som en babian. O-t hållna ungar. Ett o-are hem har jag sällan sett. Hade den o-a vanan att tugga snus. Maten klen och o-t serverad.* **II.** Ssg. *En nära nog djurisk o-het. Den franska o-heten i dylika maisons meublées av andra eller tredje klass* And. Ramsay. **III.** O-a. *Vid 5 kronors vite förbjudet att här o-a. Fågeln o-ar inte i eget bo.* — *Va ni har o-at i barnkammarn, ungar!* **Syn. I.** smutsig, (o. slarvig l. oordentlig), oren, snuskig, sjaskig. — **Osnörd** t. e. ränsel, känga, kängrem, dam (som ej begagnar snörliv).

— **Osocial,** -t, -are. Som ej vill l. kan inordna sig i samhället l. samlevnaden med människorna. *Framkomlingsbegäret, den o-a 'klättringsdriften'. Han lider av ~ olust vid ordnat arbete och utstakade vägar; han hör till den o-a typen* A. Werin. *Han var den o-aste varelse och slöt sig dock till ~* Klara Johanson. **Syn.** 'asocial', ibl. osällskaplig l. krasst egoistisk. — **Osockrad** t. e. choklad. — **Osolidarisk;** -het. *Det vore o-t (mot kamraterna) att ~. Ville inte vara o.* — **Osorter|ad.** *O-ad vara. O-ade bräder, o-at virke* de vid sågningen fallande fyra första kvaliteterna, femte sort samt

utskott. — *Har du mycket o-at ännu? Ännu o-ade (frimärks)dubletter.* — **Osovr|ad.** *Avhandlingen har dragit med allt för mycket o-at material. O-ade samlingar. Att ge ut slarviga och o-ade böcker* K. Asplund. — **Ospalt|ad.** Två ord. **I.** *[Pärmar av] äkta o-at, lackerat skinn* ej kluvet ('spaltat') i skikt. — *Förbud att vid tillverkning av såpa använda o-at fett* (ej förtvålat, ej 'spjälkat' i glycerin o. fria syror) K. Hildebrand. — **II.** *O-at tryck. Sättes o-at och i följd.* **Ospar|ad** l. **Ospar|d.** *Det oförtrutna nit och den o-ade arbetskraft, som ~* T. Segerstedt. — *Med o-d flit. På grund av den nitiska lärarinnans o-da bemödanden. Visserligen har den nye utgivaren ~ haft all möda o-d att ~* (gjort allt för att) Chr. Eichhorn. — **Ospel|ad** l. **Ospel|t;** -bar. *De o-ta pjäserna* G. Uddgren. *Stycket är långdraget och (absolut) o-bart.* — *Många kyrkor ha dåliga, nästan o-bara orglar.* — **Ospor|d.** *Ogjort blir o-t.* — **Osportslig.** *Rätten förklarade, att omdömet 'o-t uppträdande' icke vore ägnat att ärekränka* 1932. — **Ospritad** t. e. om bönor o. ärter l. om fjäder. — **Ospunn|en.** *O-en bomull färgades icke, lika litet som o-et lin* Carl Sahlin. *O-et silke.* — **Ospädd.** *O. buljong. O-a viner. Dricker du viskyn o.?* — **Ospänd** slak, icke l. dåligt spänd, slaknad.

Oss (å-). Se jag[1]. Märk bl. a.: *O. emellan sagt (, är han allt lite dum). Hälsa honom från o., att ~! Hos o. brukas inga ceremonier* i vår familj, vårt land. *Han tillhör o. med själ och hjärta* vårt parti l. d. *Låt(om) o. gå! O. andra gör det inte så mycket.*

Ost[1], [-en]. Även adv. Jfr nord I 1 o. norr. Ofta sjöv., men eljest ovanligare än 'öster' (öst). **1**) Subst. *Vinden blåste från o. och sjön var smul* E. Knape. *Nu gick vinden från o. till syd, men i afton går den nog över på o(-en) igen. Nord till ost* (NtO; nu, efter engelskan, NtE). **2**) Adv. *O. om grundet. Och bodde hela sin levnad på Värmlandsnäs, o. vid sjön* S. Dahllöf. *O. på ön* ib. **Syn.** öster, öst, ostan, östan. — **Ostasiatisk.** *Svenska o-a kompaniet, ett rederibolag i Göteborg, bildat 1907.* **-finsk.** *Och skrytsamheten sedan, äkta o.!* E. Lampén. **-fris,** -en, -er; -are; -isk. Se fris[3]. Märk särsk. ordens användning om *O-iska (nöt)boskapsrasen* ett slags (hos oss vanl. svartbrokig) låglandsboskap. *Feta, glänsande svartvita o-are ~ stå i det frodiga, knallgröna gräset* C. G. Laurin. **-gräns.** *Att gråalens ~ o. i vårt land ungefär sammanfaller med Närkes gräns mot Södermanland och Östergötland.* **-i'nd|iefarare;** -isk. **1**) Fartyg l. skeppare. *Resa med en o-iefarare.* **2**) O-isk. *O-iska arkipelagen, öarna* Malajiska öarna, Sundaöarna. *O-iska (handels)kompaniet för handel på Syd- och Östasien, 1731—1813. O-iskt porslin* särsk. sådant som av de o-iska kompanierna infördes i Europa o. var speciellt tillverkat därför (med hänsyn till europeisk smak) o. ibl. ritat där. *Servisen var äkta o-isk ~. Stora o-iska vaser.* **-kust;** -bana(n) m. fl. *Att få övertaga issignalväsendet för o-en. O-banan (O.K.B.), i sin helhet öppnad för trafik 1927, förbinder Gävle med Söderhamn, Hudiksvall, Sundsvall och Härnösand. O-banestyrelsen.* **-nordo'st,** -en; -lig. Även adv. **-passad(en).** **-sydo'st,** -en; -lig. Även adv. *Kommo ~ seglande hemöver för en jämn körare av o-en* E. Sparre. **-vart,** adv. Ofta sjöv. *Tillräckligt många [is]berg gå emellertid o. och ~* Vår flotta 1920. *Och lite mera o. stiga rökarna från ångkvarnen, spinneriet och ~* R. Malmberg. **-vind** oftare 'östan(vind)'. — **Ostan** (grav); subst. o. adv. Jfr ost[1]. **I.** Enkelt. **1**) *Sommarväder med o. och klar horisont* Otto Sjögren. *Kulen o.* S. Siwertz. *Seglande hem för svag o.* B. Mörner. *En isande nordostan.* **2**) *O. om fyrbåken ~.* **II.** Ssgr. Ex.: *O-(i)från* östan- l. österifrån. *O-stormen* Ax. Ahlman. *O-vind — kanske blev det regn!* Olle Hedberg. **Syn.** östan, ost- l. öst(an)vind; ostligt l. östligt. — **Ostlig,** -t, -are. *O-a vindar* från öster. *Vinden blev ett streck o-are. En lätt bris av o-t ~* E. Sparre. — *I o. riktning* mot öster. *Dra sig mer o-t.* — *Den o-a formen [av illern]* E. Lönnberg. **Syn.** östlig, från l. mot (åt) l. i öster.

Ost[2], -en, -ar. **1**) *Göra o. Lätt bröd och tung o. äro bäst. Gammal, stark, (väl) mogen, möglig, mild, kvartsfet, (hel)fet, överfet, mager, färsk, (väl) lagrad; holländsk; platt, rund, storpipig, småpipig o. Lägga o(-en) i brännvin. Smör, bröd och o. O. och käx. En bit o. Bästa o-en blir snarast råttäten. Skära o. Riva o. till makaronerna. Där stodo o-ar uppradade till lagring. Köp du en hel o., den går nog åt! Rund som en o. Sötmjölks-, skum(mjölks)-, grädd-, schweizer-, Stilton-, Edamer-, herrgårds-, västgöta-; kummin-; get(mjölks)-; delikatess-, hushålls-; mjuk-; kruk-; (get)mes-, färsk-, sötost.* **2**) Märk ett par uttr. *Betala, ge ngn för gammal o.* låta ngn umgälla en gammal oförrätt, hämnas, vedergälla, ge ige'n. — *Du ä allt en lycklig o., en lyckans o., du!* en lyckans gullgosse. *Din lyckliga o., där! De lyckliga o-ar, som* E. Sparre.

— **Ostaffär.** *I o-en på Sysslomansgatan.* **-aktig.** **-artad.** *En o. massa. Gammal humle får en o. lukt. Krämlorna igenkännas lätt på det o-e eller flockiga, ej fibrösa köttet* Sev. Schiöler. **-bered|are;** -ning. **-bildning.** **-bit.** *Locka råttor med en stekt o.* **-borr** ostprovare i form av en borr. **-duk.** Fackl. Duk varmed osten omgives under pressningen. **-fat.** *O. av slipad kristall* Nord. Kompaniet. **-fluga.** Piophila casei, en fluga vars larver ('ostmask') leva i ost

o. d. **-form**[1], -en, [-er]; -ad; -ig. *I o. — Curlinggubbarna, som rulla sina o-ade stenar med handtag.* **-form**[2], -en, -ar. Form vari ost pressas. **-framställning. -färg.** Vanl. = av orleana beredd o.; men även om gul(vit) ostliknande färg. **-gille** ystegille. **-grep.** Jfr ostkniv 2. **-hand|el;** -lare. **-hyvel.** *N. K:s nya o. skär jämna, vackra skivor* 1926. **-hållare. -kaka.** En maträtt huvudsakligen av ostämnet i mjölk. *En väldig o. hörde också till husförhörskalasen.* **-kant.** *Gamla o-er. Gnaga på en o.* **-kar** l. **-kittel** för ystningen. **-kniv. 1**) *Använd inte o-en att skära mesost med!* **2**) Fackl. *Amerikansk o. för 'brytning' av ostmassan har numer vanl. ersatt ostgrepar, ostkräcklor, ostlyror o. d.* **-korg.** Fackl. Korg vari ost får avrinna. **-kram;** -ningsmaskin. **-kräckla.** Fackl. K. att röra om ostmassan med vid ystning. Jfr ostkniv 2. **-kräm. -kup|a;** -efason m. fl. *Ta locket av o-an. I o-efason.* **-lager;** -bedömning m. fl. *Lantbruksstyrelsen har ~ förordnat statskonsulenten E. Carlberg att den 25 okt. verkställa o-bedömning i ~* 1932. *En viss fuktighet är av vikt i o-rum* H. Juhlin Dannfelt. **-lik;** -nande. **1**) *Fällningar kunna vara ~ flockiga, o-a, tunga eller lätta* Nord. Fam.[2] **2**) *En o-nande massa. Av o-nande konsistens.* **-lyra.** Jfr ostkniv 2. **-löpe.** Jfr löpe. *Två à tre teskedar o. I o-fabrikerna* Kjellins Varulex. **-mask,** -en, -ar. Se ostfluga. **-massa.** *När o-n nått en viss grad av fasthet, brytes den och röres sönder medelst en 'ostlyra', 'kräckla'* l. d. **-mognad.** *O-en består i jäsningar, som ~* Nord. Fam.[2] **-or** se or. **-press** o. **-provare** båda fackl. **-rätt.** *Finare o-er.* **-skalk.** *Bland o-ar och brödbitar* E. G. Geijer. *Där han satt och gnagde köttben och slukade o-ar ~* Willy Walfridsson. **Syn.** ostkant. **-skiva. -skärare. -slag.** *De hårda o-en* Nord. Fam.[3] **-smula. -smörgås. -sort. -stång.** Kok. Mest i plur. *Fyllda oststänger. Oststänger ~ serveras ljumma till buljong* Idun 1916. **-vassla** l. **-vassle. -ämne.** Förr = kasein (mjölkens äggviteämne); nu = föreningen av kasein och kalk (kaseinkalk).

— **Ost|a sig,** -ade, -as; -ning. Oftare 'ysta sig'. *Ett särskilt rum för o-ning. [Av vilka han beredde löpe] till o-ningen* Claes Lagergren. — **Osterī,** -(e)t, -er. *Där är både ladugård, o. och boningsrum i samma hus* Ottilia Adelborg. *Arbetade i o-erna* Öv. fr. Anatole France. — **Ostig,** -t. Mindre vanl. *Utmed bottnen löpte en gul, o. kant av gammal mjölk* E. Knape.

Ostabil. *Europa har 12 miljoner arbetslösa — en politiskt o., ständigt orolig, halvsvältande proletärmassa ~* S. Neander-Nilsson 1930. *En o. valuta.* — **Ostadg|ad.** *Den unge, ännu o-ade herrn på jakt efter glada äventyr* Öv. fr. B. Shaw. *Svenskt språk var på Lucidors tid ett o-at begrepp* Karlfeldt. — **Ostadig;** -het. **1**) Egentl. *Huset står på o. grund, o-t. Pianostol med något o-a ben. Stolpen blir o-are för varje stormdag; du måste stötta den. Akta dig, plankan ligger o-t! — Och vandrade därefter hem med något o-a steg, med o. gång. O. på benen. En lavskrika seglade o-t över vägen, och ~* Paul Lundh. **2**) Bildl. **a**) *Med o. röst. O. rytm.* **b**) *Vi kan vänta o-t väder.* **c**) *Han var en o. herre och hade blivit ännu mer flyktig än förr, han måste arbeta ryckvis med allting* H. Hultenberg, öv. *Hon var o. och ytlig som fadern ~* ib. *En o. karaktär. Ett o-t lynne. O-t och bristfälligt var allt i livet* Raf. Hertzberg, öv. — *Lyckans o-het.* **Syn. 1**) osäker, vacklande, som ej ligger l. står fast l. säkert, 'falsk', labil; som ej kan hålla jämvikten l. balansen; **2**) 'osäker', svävande, 'hackig', hoppande, oregelbunden, ojämn, ryckvis; inget att lita på, föränderlig, inkonstant, som ej varar länge, obeständig, ovaraktig, kort(varig), övergående; ombytlig, skiftande, (ständigt) växlande, variabel, fluktuerande, opålitlig, vansklig, 'orolig', fladdrig, vippig, vispig, vankelmodig, nyckfull, oberäknelig, hysterisk, nervös, bohem- l. vagabondartad, hållningslös, kringirrande, utan ngt fast att hålla sig vid, prekär. — **Ostagad** (radio)mast.

Ostentation (åstän-); -en. Skrytsamt framhållande l. framträdande, skryt, prål. — **Ostentatīv,** -t. Anlagd på att framvisa, avsiktligt uppseendeväckande, 'utmanande', skrytsam(t oförtäckt), (ibl. nära) 'bullrande'.

Osteolōg (tre å-ljud); -en, -er; -ī (-(e)n, [-er]); -isk (-t). Fackman i o-i dvs. läran om skelettets ben, benlära.

Osterī|a (å-); -an, -or; -avärd. Italienskt värdshus; vinstuga.

Osteriliserad. T. e. *O-e sårytor* (hos träd) R. Sernander. — **Ostil,** -en; -ig(het). **1**) *Att överträda konvenansen, var [för 80-talets flicka av börd] o., var en »slampighet»* Annie Åkerhielm. **2**) O-ig. *För den, som de finna »o-ig», ha de intet hjärta* Öv. 1896. *Usch, vad danska herrar äro o-iga; tycker du inte, Birgit?* — **Ostill|ad;** -bar(het). **1**) *O-ad törst, hunger. — Lämna kreaturen o-ade* utan utfodring. — *I o-ad längtan* Edith Södergran. *O-ad nyfikenhet.* **2**) *Greps ~ av en plötslig och, som det föreföll mig, o-bar hunger. — Med barnets o-bara nyfikenhet. En o-bar förstörelselust* V. Wigert. *O-bar längtan.*

Ostindisk, Ostlig m. fl. se under ost[1].

Ostoppad. *O-e möbler. Sadelns sittyta är cirkelrund, hård och o. — O-e strumpor.*

Ostr|a, -an, [-or]. Mest om 'djuret' (ej så gärna som maträtt). Mindre vanl. än

'ostron'. *Vanliga o-an, Ostrea edulis. Hos en utvuxen vanlig o-a* Nord. Fam.[2] *Med hans slutna natur och vana att leva för sig själv liksom o-an i sitt skal* ~ Kerstin Måås, öv. *Sluta ihop sig som en o-a.* — **Ostron** (-ånn; grav); -et, =. Ostrea (särsk. O. edulis). Djur, handelsvara, maträtt. *Det unga o-et. O. äro samkönade så, att varje djur är omväxlande utbildat som hane och som hona* Nord. Fam.[3] *Moderostron. I Sverge fiskas, fångas, tagas o. endast i Bohuslän och i mycket liten skala. Limfjordens utmärkta o. Odling av o. i dammar eller på naturliga bankar. Från trakten kring Marennes anses av mången, att de bästa parkerade o-en komma* F. U. Wrangel. *Somliga uppfödare göda o-en ännu längre och* ~ ib. *Att man på o-bankarna [i Limfjorden] i år skrapat 4 miljoner o.* 1931. *Världsproduktionen av o. beräknas ha ett årligt värde av omkr. 100 mill. kr.* Nord. Fam.[3] 1931. *O-en öppnas med kniv och det slemmiga djuret inne i musslan ätes rått. Ett dussin o. En korg, ett trä o. (200 st.) Kom in med ett fat o. på is. O. i skal. Stuvade o. Att avlägsna skägget (gälarna) på o-en är enligt F. U. Wrangel förkastligt. Till denna måltid hade han låtit bryta hundra stycken o., fastän han själv ej åt sådana* Ax. Schillberg. *O. förorsaka, liksom musslor, stundom förgiftning.*

— **Ostronbank,** -en, -ar. *Det vanliga ostronet lever i stora samhällen, o-ar, vanligen invid kusterna på grunt eller måttligt djupt vatten. Tog först plats vid Morganbolagets ostronfiskeri och anlade 1872 egen o.* **-brytar|e,** -(e)n, -e. Verktyg att öppna ostron med; även person. **-fisk|are;** -e; -eri (med plur.). *O-e utanför Neapel. O-erierna i Japan.* **-fångst. -förekomst.** *Viktigare äro de franska och näst dem de holländska och engelska o-erna.* **-förgiftning. -hand|el;** -lare. **-kniv** att öppna ostron med. **-kultur** ostronodling. **-källar|e.** *På en av de berömdaste o-na i City* L. W. Stjernstedt. **-odl|are;** -ing. *O-ingen avser dels att inplantera redan vuxna ostron för gödning i särskilda bassänger, 'ostronparker', dels att uppsamla ostronyngel och bereda detta lämplig plats för vidare utveckling. Redan för 2000 år sedan anlade romarna o-ingar utanför Neapel. O-ingen på västkusten* 1917. **-park** jfr föreg. **-producerande.** *Den bekanta o. kuststaden Marennes* F. U. Wrangel. **-sill.** Sill i ostronsås. **-skal.** *Sönderstötta o. till gångvägar. Små guldfiskar, sådana som man steker i fransysk olivolja, på o.* Evert Taube. **-skrapa.** *O. med knivlikt tillplattat järn samt vidhängande säck* använd vid ostronfiske. **-skägg** ostronets gälar. **-smak;** -ande. *Nyfångad har torsken en svag o. Mertensian (o-örten) med sina blå blommor och o-ande blad.* **-sås. -trä.** Åld. mått för ostron, räknat = 200 st. *Ostron säljas sen ett par decennier icke i o-n utan i dussin eller fastager.* **-uppfödare. -yngel.** *Utplantering av o. I går utplanterades tre millioner o. i Limfjorden, och i denna vecka tillkommo två millioner franska* 1933. **-ätare. -öppnare.** Verktyg; men även t. e. *Snusfjärnan, som är en alldeles underbar o.* **-ört** Mertensia. Jfr ostronsmak.

Ostraff|ad; -lig (-t, -are; -het; -en). **I.** *Alldeles o-ad kan jag ju ej låta dig bliva* Bibeln. *O-ade förbrytare. Tror du verkligen, att du o-at skall kunna begå vilka nedrigheter som helst!* **II.** Mest skr. *Du skall vara o-lig inför Herren, din Gud* Bibeln. *Helig och o-lig* ib. *De ~ vandrade o-ligt efter alla Herrens bud och stadgar* ib. *Vilkas o-liga ~ vandel var en föresyn för alla, som ~* Frits Danielson. *Iaktta ett o-ligt uppförande. — Den som vandrar i o-lighet, han vandrar trygg* Bibeln. **Syn. I.** obestraffad; **II.** oförvitlig, otadlig, 'obesmittad', ren, tadel- l. fläck- l. skuld- l. syndfri. — **Ostridig;** -het. Mest skr. *Hans idealism är o., och* ~ V. Spångberg. *Förslaget har för visso flera o-a förtjänster. O-a fordringar. Och det är ju o-t, att hans ätt var östgötsk* Nat. Beckman. *Och detta är o-t sant* ib. **Syn.** obestridlig.

Ostron se under ostra.

Ostruk|en. T. e. **1**) *O-na kläder, kragar.* **2**) *O-et mått* rågat. **3**) Mus. Jfr oktav 2 c. *O-na f tecknas f; ettstrukna tecknas f* l. f^1. — **Osträngad.** — **Ostuder|ad.** *Likt många andra fullständigt o-ade, nästan helt oskolade eller obildade människor hade* ~ W. Hammenhög. — *Du har mycket o-at ännu, innan du blir fullärd.* — **Ostyck|ad.** T. e.: *En ännu o-ad kalvkropp. O-ad stocklängd. Det då ännu o-ade lantgodset.* **Syn.** odelad, hel, oskiftad. — **Ostymp|ad.** T. e.: *I o-at skick. En o-ad berättelse.* — **Ostyrbar;** -het. *O. ballong. Och sju andra tyska flygmaskiner tvungos att landa i o-t tillstånd* 1918. — **Ostyrig,** -t, -are; -het. **1**) *Ett o-t litet troll på åtta år. Och skrapade med fötterna alldeles som en o. remont* Sigurd. *O-are ungar får man leta efter. Ungdomens o-a fröjd. — Det guldblonda, mjukt o-a håret* Karl Gunnarson. *En o. oppnäsa. Hon lade omsorgsfullt till rätta ett o-t matthörn* Ingeb. Lundström. — *Och isynnerhet i o-het förkovrade hon sig riktigt med jättesteg* Raf. Hertzberg, öv. **2**) *Han har ett o-t sinne.* **Syn. 1**) yster, yr, bråkig, full av upptåg, uppsluppen, alltför livlig, 'vild'; **2**) oregerlig, obändig, trotsig. — **Ostyring,** -en, -ar. Till ostyrig 1. *En upptågsmakare och en o. Mamman sökte förgäves tysta den lilla o-en. Håll er tysta, o-ar!* **Syn.** bråkmakare, vild l. ostyrig unge, upptågsmakare, 'liten rackare', '(litet) troll'. — **Ostyrkt.** Oftare 'obestyrkt'. *O-a fakta och uppgifter* Alma

Söderhjelm. — **Ostyv.** Fackl. *Zeppelins helstyva, Lebaudy-Juillots halvstyva och Parsevals o-a luftskepp.*

— **Ostäck|bar;** -lig; -t. Skr., mest skönl. o. bildl. *Hans o-liga optimism.* — *Har ~ låtit en del av de på Skansen kläckta gräsandsungarna få ha sina vingar o-ta* Thor Högdahl. **Syn.** okuvlig, oövervinnerlig; oklippt, oförminskad. — **Ostäd|a.** *Mana aldrig föräldrar sina i stadens parker lekande barn, att de där skola skicka sig väl och ej o-a kring sig? Om sju pojkar kommer ihop, så måtro di kan o-a (i ett rum). Låt det mesta av spånorna halka ur förklädet för att ej med dem o-a sin stuga.* **Syn.** stöka l. rufsa l. rusta l. skräpa ti'll, nedskräpa ɯ, omrumstera ɯ, bringa oreda i, lämna allt huller om buller. — **Ostäd|ad.** 1) Jfr föreg. *Lokalen är dammig och (ännu) o-ad (sen igår). Nej, inte i kammarn, där är så o-at!* 2) Bildl. *O-ade ynglingar med luggen nerdragen i pannan. Uppträda o-at och otrevligt.* — *En o-ad stil* rå, obearbetad. **Syn.** 2) ohyfsad. — **Ostäm|d,** -t, -dare; -dhet. *Han är i målbrottet och varje ljud, som utgår från hans mun, låter som ett dubbelstråk på en o-d fiol* Öv. fr. Sigrid Boo. — Även friare o. bildl. *Sinsemellan o-da färger. Det jag endast befattar mig med sonetter, då lyran är o-d* C. Snoilsky. — *På grund av pianots o-dhet blev melodien fullständigt förvanskad.* **-stämpl|ad.** T. e.: *Sökte [på Distingen] saluföra o-ad fågel. O-ad vara.* — *O-at papper* ej belagt med stämpel, 'okarterat'. — *O-ade frimärken.* — **Ostängd.** *Lämna dörren o. Kom in genom en o. bakdörr.* — **Ostänkt** t. e. tvätt. — **Ostärkt** t. e. linne. — **Ostör|bar;** -d (-are; -het). 1) Skr. *En min av o-bart lugn.* 2) *Sova o-d, i o-t lugn. Ett par timmars o-d sömn. Vi lämnade henne o-d åt sin sorg. Se djuren i o-d frihet. Så att de kunde tala o-t, o-da av de andra. Så kunde han o-dare än andra samla in allt vad ~* Per Hallström. *O-d hälsa. I o-d lycka.* — *Där levde han nu i fullkomlig o-dhet. Återvända till o-dheten och lugnet.* **Syn.** 1) orubblig, oomkullrunklig; 2) orubbad, i lugn l. frid och ro, i allt lugn, i godan ro, sig lik i alla skiften, 'orörd', stadig, 'ogrumlad', alltjämt lika lugn l. god.

— **Osud(d)lad.** Skönl. Mindre vanl. än 'obesudlad' (jfr d. o.). — **Osund;** -het. 1) *Staden har ett osunt läge mitt i ~. Stadens o-het, främst orsakad av dess illaluktande kanaler. O. bostad. O-a dunster. Ett ännu o-are klimat har ~. Korv är o. mat, sade katten till hunden.* 2) Bildl. *Det är osunt, ligger något osunt i, att en sådan ungdom alldeles föraktar friluftsliv och sport. Att det långt drivna yrkesförfatteriet är osunt* E. Hedén. *Den o-a spekulation, som i regel följer med en uppsvingsperiod.* **Syn.** ohälsosam, hälsofarlig, hälsovidrig, hälsovådlig, skadlig (för hälsan), fördärvlig, ibl. svår- l. hårdsmält, (mkt) olämplig, naturstridig, naturvidrig. — **Osvedd.** *På o-a vingar.* — **Osvensk;** -het; -a (om språket). *En o. förmåga att säga välformade älskvärdheter* C. G. Laurin. *O-t livlig. Detta hade skadliga följder för hans [Ola Hanssons] stil, vilken vart otrevligt o. Med skarp blick för det »o-a» i Livius långa perioder* Joh. Samuelsson. *O-a vändningar.* — *Förebrådelser för o-het och främlingsbeundran.* — *De där ä o-a!* inte svenska. — **Osviken.** *Sällan blir godtrogen o.* — **Osviklig;** -het; -en. Gärna skr. o. 'bildl.' *O. trohet, punktlighet, precision, instinkt, känsla för det passande, takt, stilkänsla. Kunde med o. säkerhet utpeka en svag punkt i en bevisföring. Hade ett o-t öra för ~. Ett nästan o-t tecken på ~. Ett o-t botemedel mot ~. O-t övertygande.* — *Ett o-en säkert, på sak gående svar* V. Vallgren. — *Och med en maskins o-het ryckte vi närmre och närmre.* **Syn.** obrottslig; jfr även ofelbar. — **Osvur|en.** *O-et är bäst* ung. = svär inte på de, du! — **Osvärtad.**

— **Osymmetr|i** (biton på -i); -isk (biton på — det långa — -e-; -het). *[Att några flundrefiskar] ej uppnå den höga grad av o-i som våra kusters ~* V. Leche. *Varigenom flundrornas form blir mycket o-isk. Gingo med mycket o-iska ansikten såsom resultatet av ett nappatag med ~* Hj. Bengtsson. **Syn.** oregelbunden. — **Osympatisk;** -het. *Anders var ~ en högst o. figur, odrägligt ful och ovanligt »uppkäftig»* V. E. Öman. *Byarna verka fattiga, befolkningen o. P. var mig o., hätsk och gallsprängd, som han var. Va va de för en o. människa? Med en o. uppsyn, ett o-t utseende. Jag vet icke vilken fördomsfullhet som är mig mest o. ~* R. Josephson. *Snoilsky behandlas i grunden o-t* E. Hedén. **Syn.** icke tilltalande, frånstötande, otrevlig, obehaglig, som inger motvilja. — **Osynlig;** -göra ɯ; -het (-shjälm m. fl.). **I.** Enkelt. 1) *Han likasom såg den O-e* Bibeln. *I o. måtto. O-t närvarande.* — *Där de o-a bodde nere i jorden* vättarna, 'de underjordiska'. — *Streck, så fina, att de äro o-a för blotta ögat. O-a mikroorganismer.* 2) *Kläder etc. konststoppas o-t. Bendel log ett o-t leende* W. Hammenhög. — *Varför är Faxe så o. numera?* And. Frideen. *Och gjorde sig o., innan vi visste ordet av* försvann. *O. bakom kulisserna ledde greve Saito trådarna [i rättegången]* Hildegard Wieselgren, öv. **II.** Ssgr. 1) *Vägen, nu o-gjord av dimman. Det o-görande repet hade han om livet och ~* E. Grip. 2) *Andeväsendenas o-het. Med livet fick stackars Jösse plikta för tron på sin o-het* Gust. Schröder. — *Som äger den förtrollade mattan och o-hetshjälmen. Som om hon haft sagans*

o-hetshätta dragen över sitt huvud Elin Wägner. **Syn.** oskönjbar, omöjlig att se l. urskilja, oiakttagbar, omärkbar, omärklig; oförmärkt, i mjugg, hemlig. — **Osyr|ad.** *Det o-ade brödets högtid, som ock kallas påsk* Bibeln. *Judiskt påskbröd (o-at) har i dag inkommit* Annons, Sv. Dagbl. april 1927. — **Osystematisk.** *Dessa studier drevos mycket o-t ~.*

— **Osådd.** *Jorden kommer icke att oplöjd och o. bära skördar* T. Segerstedt. *Ogräs växer osått.* — **Osågad** t. e. ved. — **Osåld.** *Har du mycket osålt ännu?* — **Osållad** t. e. sand, jord. — **Osångbar;** -het. *Att vissa av Beethovens vokala saker äro o-a.* — *Jag minns ~, att, före Sibelius, Runeberg ansågs vara, som det hette, o.* Jac. Ahrenberg. — **Osår|ad;** -bar(het). **1**) *O-ade fångar. Den stora varghunden var den enda, som gått o-ad ur striden.* **2**) 'Egentl.' o. bildl. *Ett pansar, en trolldryck, som gjorde honom o-bar. Hon är som pansrad, o-bar, ty hon har en gång för alla godkänt världen precis sådan den är* Fr. Böök. **Syn. 1**) oskadd; **2**) 'hård'. — **Osägbar;** [-het]. Jfr följ. Skr., ofta skönl. *Vad han tänkt att yttra en stund tillbaka tycktes honom nu o-t* A. Mörne. *Där hon finner ord för det aldrig sagda, hart när o-a* Jane Gernandt-Claine. *All kvällens frid / och o-a skönhet* R. Jändel. — **Osäglig** (l. -säg-); -t, [-are]. Mest skönl. o. högt. Även 'osägelig'. **1**) *Vad nåd, vad osägelig ära!* Ps. 542. *Sedan medlet av januari har jag med osägelig möda och antagligen tusende besök lyckats hopsamla 95,000 kronor av de 100,000 vi behöva för inköp av ~ Belvedereområdet med dess torn* Artur Hazelius. — *Till tredje himlen lyftad vorden, / Där hört osägeliga ord* Lydia Saxén. **2**) Ex. utan -e-. *O. längtan* V. Ekelund. *Att sia ~ om o-t ve* Greta Langenskjöld. *Döden själv, den o-t förfärande* ib. *Offer för o. nöd / ~* And. Anderson. *O. möda.* **Syn.** o(ut)sägbar, outsäglig.

— **Osäk|er;** -erhet (-sförnimmelse m. fl.). **I.** Enkelt. **1**) Vacklande o. d. **a**) *Plankan ligger o-ert. Bygga på o-er grund. Isen är ännu o-er längre utåt.* — *Benen kändes o-ra under honom. Ta sig hemåt på o-ra ben, med o-ra steg. O-er gång. O-er hand, på handen.* — *Med o-er röst började han ~. O-rare på målet.* — *I denna o-ra belysning. Ett o-ert sken. Sågo ut som spöken i det o-ra ljuset.* **b**) *Vädret är o-ert. O-ert för regn. Ta det säkra för det o-ra. En o-er bergning. Men utkomsten var knapp och o-er. En o-er existens. Hade en bra o-er ställning. Känna sig o-er (om framtiden). O-er om vad man skall göra. O-er på sig själv. Ett o-ert trevande. Det är (mycket) o-ert, om han kommer. Föredra en säker brödkaka framför en o-er guldklimp. Ett o-ert hopp. Ty strandrätten var o-er. O-ra löften. O-ra fordringar. En o-er bundsförvant.* **2**) Otrygg o. d. **a**) *Tjuvar ha gjort trakten o-er. Men räven fann trakten så o-er, att han ~. På o-ra vägar.* — Ofta även skämts. *Herman Feychting med sällskap var här ute och gjorde trakten o-er* Aug. Hallner. **b**) *I en o-er tid.* **II.** Ssgr. **1**) *Under de tolv dagar den norska arbetarregeringen förlamat initiativet och skapat o-erhet för framtiden samt ~* 1928. *O-erheten på arbetsmarknaden. O-erheten (på gatorna) i förstäderna. Den känsla av o-erhet, som bottnade i hans ungdom. Teorien lider av en viss o-erhet på denna punkt. En tid av allmän o-erhet. Rättso-erhet. En o-erhet i karaktären, som gjorde samarbetet svårt.* **2**) *Det trygga självförtroende, som bär över alla o-erhetsförnimmelser* Ellen Lundberg-Nyblom. — *Att jag så småningom övervann min o-erhetskänsla (inför, ibland främlingar). Efterlämnade en obehaglig o-erhetskänsla.* — *Ett ökande av o-erhetsmomenten på den akademiska banan.* — *Innan vi kämpat oss ur det ekonomiska o-erhetstillståndet. Läget i Kina och det allmänna o-erhetstillståndet* Ax. Lagrelius' Kinaresa. **Syn. I. 1**) vacklande, icke fast, ostadig, vingelfotad, vinglig, vinglande; darrande, 'flackande', fladdrig, fladdrande, irrande; stapplande; trevande, 'sökande'; oviss, prekär, opålitlig, som man ej kan räkna l. lita på, föränderlig, ombytlig, obeslutsam, vankelmodig, nervös, villrådig, rådvill; tvivelaktig, tveksam, dubiös, omtvistlig, tvistig, tvivel underkastad, oklar, 'svävande', obestyrkt, obevisad; **2**) otrygg. — **Osäkr|a,** -ade, -as; -ing. Jäg. o. d. Ställa mekanismen på ett gevär för skottlossning. *Visste ni, hur man skulle säkra och o-a mekanismen på pistolen? Drog sig så hastigt tillbaka, att jag icke ens hann o-a studsaren, förrän han var försvunnen* J. Möllersvärd.

— **Osäljbar;** -het. *O-t skräp. Partiet befanns o-t.* — **Osäll;** -het. *En o. tid av andlig träldom* V. Rydberg. — *Mellan vilka han ~ irrat som en o. ande* Alb. Engström. **Syn.** olycklig; osalig. — **Osällskaplig;** -het. *Ansågo honom vara trög och o.* Henning Berger. *Usch, va du ä o.! Mullvadarna äro o-a och kämpa ofta med varandra* V. Leche. — *Hans av naturen tillbakadragna läggning urartade till en rent orimlig, butter o-het* Ada Werin, öv. **Syn.** som inte tycker om sällskap l. att sällskapa, (ibl. nära:) enstörig, tillbakadragen, otillgänglig, omeddelsam, butter, trumpen, tystlåten. — **Osämja.** *Stifta o. mellan barn och föräldrar. Råka i (öppen) o. med släkten. Det råder gammal o. mellan dem. Som kunde leda till o. Leva i o. med ~. Låt den gamla o-n vara glömd! Men djupt gick aldrig o-n, utan ~.* **Syn.** se oenighet. — **Osänkbar;** -het. *Vid Utlängan en livrädd-*

ningsstation med en o. räddningsbåt samt ~ J. W. Sandström 1925. *Har gjorts o-t genom att till största delen fyllas med kork.* — *Till sjövärdighet torde även höra en viss grad av »o-het»* G. Gartz.

— **Osökt;** -het. *Kom därvid (helt) o. att tänka på* ~. *Tanken ledes o. till* ~. *Synpunkter, som o. erbjuda sig. Det gamla ordet rinner en o. i hågen, som säger, att* ~ T. Segerstedt. *Finna ett o. tillfälle att* ~. *Han kan sätta rim både i slutet och i början på raderna, och alla klinga de o.* E. Hedén. *Är liksom hans kvickhet fullkomligt o. och aldrig självändamål* ib. *Så o. naturligt att* ~ ib. *Kan o-are* ~ *förklaras på annat sätt* O. v. Friesen. *Tills det skulle bli o-are anledning* ~ Per Hallström. *De medel, som o-ast erbjuda sig härför* ~ A. G. Witting. — *På grund av hennes o-het och behaglighet.* **Syn.** naturlig, som erbjuder sig självt, okonstlad, otvungen. — **Osönderdel|ad;** -bar. Gärna fackl. *O-ade mineralkorn. Som upptagas o-ade.* — *Att alla de grundämnen, vilkas atomvikt är en multipel av fyra, äro o-bara* The Svedberg. — **Osöndrad.** — **Osörjd.** *Dö o.*

— **Otack.** *O. är världens lön. Få o. till lön för sin välvilja. Tjäna nitton år väl och det tjugonde illa, får du o. för dem alla. Ge o. till lön. Som lönar kärleken med svart o. Röna landets o.* **Syn.** otacksamhet. — **Otackad.** *Ligger nu begraven, förgäten och o., om icke rent av föraktad. (Den som går) objuden, obedd till, går o. ifrån.* — **Otacknämlig.** Skr. Mindre vanl. *Men ett av de värv, som tillhör en präst, är här o-t och nedslående, det är predikoverksamheten* Nat. Söderblom. **Syn.** 'otacksam', som ger otack till lön. — **Otacksam;** -het. *Nu är du o. (mot dem som sökt uppfostra dig). Visa sig o. O. vill jag inte vara. Det vore o-t av dig. O-mare för välgärningar än den fångna vargen.* — *En åkomma, o. att behandla även för specialister. Du har fått ett o-t ämne. Lämna åt efterträdaren det o-ma värvet, den o-ma uppgiften att* ~. — *Det skulle vara den svartaste o-het mot en man, som* ~. *Få o-het till lön.* **Syn.** som lönar med otack, oerkännsam; (o-het:) otack, oerkännsamhet, brist på tacksamhet.

— **Otadlig** (långt l. kort a; ibl. andra stavelsen huvudtonig); -t, -are; -het. SAOL[8] stavar även 'otaddlig'. *Som karaktär ingalunda o. Mot äldre personer o-t artig. I o. visitdräkt. Stilen är varken o-t ren eller manerfri. På o-t vacker vers* Per Hallström. *Hans målningar äro tekniskt ej o-a.* **Syn.** se oförvitlig. — **Otakt.** *Han kände sig som en kavaljer, som dansar i o. och* ~ S. Siwertz. *Gå i o. (med ngn). Man hade ännu ej lärt, att bårbärare måste gå i o., för att båren ej skall skaka* L. W. Stjernstedt. *Komma, råka i o. Spela i o.* inte hålla takten (med). — **Otal,** ett; -ig (även -täl-; -t, [-are; -het]). **1)** *Det o. av tvättmedel, som en väl reklamerad industri bjuder ut* Sunt Förnuft 1930. *En flod, som* ~ *upplöses i ett o. rännilar* Edv. Westermarck. *Hans [negerns] hår var flätat i ett o. små råttsvansar* H. Mörne. **2)** *Lika o-ig som sanden är i havet* Bibeln. *Strindbergs o-iga beundrare. O-iga gånger har jag varit på vippen att* ~. *De stoff hon valt att berätta äro varken mer eller mindre märkliga än o-iga andra novellböckers* Bertel Appelberg. *Med o-iga ärr efter* ~. *Men de kommo tillbaka o-igare än någonsin.* — *Den o-ighet monopoler och privilegier, som* ~ Joh. Mortensen. **Syn.** oräknelig. — **Otal|ad** l. **Otal|t.** **1)** *Ännu har jag mycket o-t, som måste komma till allmänhetens kännedom.* **2)** *Ha ngt o-(a)t med ngn* ha en gås oplockad med, ännu icke ha gjort upp räkningen med l. talat ut med, ha ngt obytt med, ha ett horn i sidan till. *Jag har intet o-at med den mannen* E. Knape. *Vi ha några ord o-ade med* ~ Maur. Cramær. *Honom har jag ett ord o-t med* (vill jag säja ett allvarsord) Auda Alm. **Syn. 1)** osagt, på hjärtat, att säga l. meddela; **2)** obytt. — **Otam;** -d. **1)** *Okänd kom han, likt en o. fågel / vilsefaren in i mänskors boning* Runeberg, Molnets broder. *Okynnes eller o-t kreatur* Lagen. — *Mitt o-a galna begär* Fröding. *Och ändå finns det ingenting o-are och opålitligare än elden* R. Nordenstreng. **2)** *Detta lilla o-da vilddjur. Framåt, o du sångernas o-da vinghäst, framåt!* Aline Pipping, öv. fr. Carducci. **Syn.** otämd, vild. — **Otandad.** T. e. om frimärken. — **Otapetserad.** *Sängkammarn är ännu o. De o-e väggarna.* — **Otapplig,** -t; -het. Jäg. m. m. *I en timmes nästan o-t drev* A. Knöppel. — *Spelet är o-t.*

— **Otendentiös.** *Han är den o-e iakttagaren och den sanningskäre skildraren* Fr. Böök. — **Oteoretisk.** — **Otering** (biton på -e-); -en, -ar. Vard. l. folkl., kanske blott ldls. *»O.» kallade min mor folk, som inte voro så bra* Maj Hirdman. *Och körsvennen var en o. till pojke* Hj. Bergman. *En riktig o. sade somliga* C. Larsson i By. **Syn.** 'fuling', otäcking, drummel, luns.

— **Otid.** Blott i obest. sing. efter 'i'. *I ditt land skall då icke finnas någon kvinna som föder i o.* Bibeln. *Regn och besök äro goda, när de inte komma i o. Ditt råd kommer i o. (Uppvakta ngn) i tid och o.* jämt o. ständigt, vid de olägligaste tillfällen, ibl. till leda. **Syn.** (i o.:) olägligt, i olämplig tid, för tidigt. — **Otidig,** -t, -are; -het (nästan endast till 2; med plur.). **1)** Skr., åld. Till tidig o. otid. *O. gåva förtjänar ingen tack. O-t nit. Utan o. hast* M. Koch. *Hemfalla åt o. moralism. Att hålla ett o-t begär*

i tygel V. E. Öman. *Böter till kyrkan för »o-t sänglag»* Alb. Nordberg. *Om tupparna o-t gala* Wendela Hebbe. **2**) Huvudbet. Ej anknutet till tidig o. otid. *När karlen blev o., ledde jag ut honom* ~ L. W. Stjernstedt. *En störtflod av o-a ord* H. Flygare, öv. *Fara ut mot ngn i de o-aste ordalag.* — *Blev förvånad över hans framfusighet och o-het. Och hon överöste en med de grövsta o-heter. Fara ut i o-heter mot allt och alla.* **Syn.** **1**) som kommer i otid, oläglig, olämplig, otillbörlig, opassande, malplacerad, ibl. för tidig; **2**) ovettig, se f. ö. oförskämd. — **Otidsenlig;** -het. *Modet växlar på alla områden, och blygsamhet är lika o. och omodärn som mamelucker* Öv. fr. Sigrid Boo. *I hans* ~ *visserligen o-a, men ej alldeles förtjänstlösa arbete* Erik Neuman. *Rimmad, äkta lyrik, som synes vara o-are än någonsin* ~. *O. drift vid* ~. **Syn.** olämplig för tiden, omodärn, urmodig.

— **Otill-.** 'Dubbelt' sammansatta ord med otill- hopföras härnedan varvid otill- ej i samma stycke upprepas. — **Otillbörlig;** -het (med plur.); -en. *Det är o-t att taga brödet från barnen och kasta det åt hundarna* Bibeln. *På o-t sätt har du handlat mot mig* ib. *Bedriva o-a ting* ib. *O. utsträckning av frälset. Slaktarnas o-t hopade köttförråd* 1916. *Ingripa mot varje o-t motorsmatter* 1927. *Man vet inte längre, var skiljelinjen går mellan vad som är hederligt och skamligt, mellan tillåtligt och o-t* T. Segerstedt. *Vid minsta o-a närmande. Att vi sjungit o-a visor. O-t, o-en ingripa mot* ~. **Syn.** otillständig, orätt, opassande, obefogad, otidig, obehörig, oanständig, ohövisk. **-dragen** t. e. (hand)broms. **-freds;** -het. Skr., mindre vanl. *O. med sig själv, med sitt arbete, med vad man gjort, med hela världen. Men hennes hjärta, som hittills blott varit tomt och o., bar nu ock på djupet ångerns gnagande tagg* Sven Walberg, öv. — *Som utstrukna voro nu all trånad och o-het, all tung oro och hetsigt livsbegär* Karin Ek. **Syn.** missnöjd, otillfredsställd, ibl. missräknad, ibl. längtande (bort l. efter ngt annat). **-fredsställ'ande;** -bar; -d(het); -else. **1**) O-ande. *Timligheten är en o-ande spegelbild* ~ *av den översinnliga verkligheten, men* ~ Stina Aronson. *Ansett utredningen o-ande. På ett ur språklig synpunkt o-ande sätt* Nat. Lindqvist. *En o-ande upplaga. Men skyddsåtgärderna voro givetvis o-ande.* **2**) O-bar. Skr. *Gripen av något o-bart begär efter* ~ S. Agrell, öv. fr. Bunin. **3**) O-d(het). *O-d längtan efter jordisk lycka* Alfh. Agrell. *En romantisk drömmare, o-d i verklighetens värld* Hj. Alving. *Ständigt o-d med allt och alla, med att ej ha slagit igenom. Vad har du att känna dig o-d över? Av o-d ärelystnad.* — *Och i synnerhet den sista våren hade denna o-dhet starkt gjort sig gällande* ~ G. Castrén. *Människoandens obotliga o-dhet. En djup o-dhet med tillvaron.* **4**) O-else. *All dikt bottnar i o-else* Hans Botwid. *Med ökad, stigande o-else. Den dova* ~ *o-elsen med det egna jaget och det egna verket* E. Grotenfelt. *Den tillfredsställelse eller o-else jag känner över mitt förflutna liv* Edv. Westermarck. *En känsla av o-else, av längtan efter* ~. **Syn.** **1**) otillräcklig, onöjaktig, icke tillräckligt grundad l. omsorgsfull osv.; **3**) 'omättad'; jfr otillfreds; **4**) missnöje, missnöjdhet, obelåtenhet, missbelåtenhet.

— (**Otill**)**frågad.** *Att o-e blanda sig i samtalet* And. Ramsay. **-förlitlig;** -het. *Boken är på denna punkt absolut o. O-a uppgifter. Att finländare, instuckna i den ryska armén, komme att där bilda ett o-t och farligt element* H. Gummerus. — *Författarens o-het är ökänd.* **Syn.** icke att lita på, opålitlig, osäker. **-gänglig;** -het. **1**) Sak. **a**) *Denna o-a sjö, som* ~. *I Kaukasus' o-aste trakter. Klipporna resa sig stolta, o-a* Vivi Laurent. *O-t belägen, liggande.* — *En trakt, känd för sin vilda o-het.* **b**) *Då den tjocka skaren lägger sig på snön och gör laven o. för renarna* ~. **c**) *För mig tyvärr på grundspråket o.* **2**) Person. **a**) *För dem, som icke närmare kände honom, var han ytterst o. och* ~ Edv. Selander. *O-are och slutnare än förr* ~. *Finnarna äro buttra, tvära, inneslutna i ett skal av o-het* Georg L. Dahlin. **b**) *O. för fruktan skapades han* Bibeln. *O. för råd, mutor, vänlighet, smicker, skäl. Den för bordets nöjen för ingen del o-e kyrkoherden Yglund (vikt 150 kg.)* Alb. Engström. *Ty Rom är en o. och svårbedd skönhet* T. Fogelqvist. — *O-het för nya idéer* S. Almquist. **Syn.** **1**) som man ej kan nalkas l. närma sig l. nå l. komma åt, onalkbar, svårnalkbar, svårbefaren, oframkomlig, svårbestiglig, ogenomtränglig, (till)spärrad, (av)stängd, förbommad m. fl.; oåtkomlig; **2**) sluten (inom sitt skal), som drar sig inom sitt skal, osällskaplig, omeddelsam, avvisande, svår att lära känna, tillbakadragen, reserverad, förbehållsam; okänslig, främmande (för). **-lagad** mat. **-låt'en;** -lig(het). **1**) *Med o-en fart, hastighet. Det är o-et (för skolungdom) att* ~. *Jakt på o-en tid. Vad är rätt och vad är orätt, vad är sedligt och vad osedligt, vad tillåtet och vad o-et?* Ingeb. Björklund. *I damsällskap o-na ord. Husen äro verkligen o-et lyhörda.* **2**) *Såsom oförskämt kludd eller lindrigast som ett o-ligt självsvåld. Jag fann honom (nästan) o-ligt naiv.* **-lämplig;** -het. *O. på nu föreliggande fall.*

— (**Otill**)**pass,** oböjl. predikativt adj. Ldls. Mindre vanl. *Att jag begynt känna mig o.* Ola Hansson. **Syn.** illa till pass l. till mods, ej i sitt ässe; illamående. **-rådlig.**

Mest skr. *Såvida ej särskilda omständigheter göra det o-t.* **-räcklig;** -het. *Att de haft en mycket o. kännedom om* ~ Gunnar Samuelsson. *För att vinna ett o-t bröd. På grund av o-a förberedelser. Därtill äro dina kunskaper alldeles o-a. O-t rustad (för* ~*). Anslaget var o-t även för museets närmaste behov. Anslagens o-het gjorde, att* ~ O. Walde. *Utgör en o. ursäkt för* ~. **Syn.** för liten, bristande, alltför sparsam l. knusslig l. snål(t tilltagen), otillfredsställande, icke tillfyllestgörande. **-räknelig;** -förklara ш; -het. *Så nervös, att hon är halvt o. Fäst dej inte vid honom, han är ju (nästan) o.! Vid brottets begående o. Vården av o-förklarade kriminalpatienter. Önskvärdheten av o-förklaring* Alfr. Petrén. **-stådd.** Mest skr. *Efter åratal av o. kärlek* Lotten Dahlgren. *Den o-a och blott halvmedvetna stolthet, som* ~ Harry Blomberg. **-ständig;** -het. *Det är o-t (av honom) att ens sätta något dylikt ifråga. Här har (på ett rent av) o-t (sätt) talats om pedanteri. Ett o-t ensidigt bedömande.* **Syn.** se otillbörlig. **-talande.** Mest skr. *Den vid första påseendet icke o. tanken, att* ~. *Som en mycket o. motsats till dessa amerikanskor framställer han* ~. **Syn.** oangenäm, obehaglig, otrevlig.

— **Oting.** *Långa förlovningar äro ett o. Det är ett o. med alla dessa invecklade formler. Hur ett svart o. levde* ~ *som en rövare inne i en mjärde* Erik Palm. *Ty om jag inte haft dig att leva för, så hade jag kastat bort livet som ett o.* Al. Slotte. **Syn.** oförnuftighet, (ren) orimlighet, absurditet; otyg, monster, värdelöst l. onyttigt ting.

Otium (otsi-; akut); = [l. -et]. *Njuta sitt o.* **Syn.** lugn (efter avslutat livsverk); ibl. privatliv l. fritid.

Otjudrad. *Hästarna, som under tiden stått o-e* ~. — **Otjälad.** *Höstsäden har övervintrat dåligt, då marken legat o. under snötäcket.* **Syn.** ibl. ofrusen. — **Otjänlig;** -het. Även 'otjenlig'. *(Fullständigt) o. för sitt ändamål. Kött, o-t till människoföda. O. för hälsan. O. näring. — Med o-a medel. Om vädret är o-t.* **Syn.** olämplig, onyttig, skadlig. — **Otjänst.** *Som förstått vilken o. han gjort mig* ~. *Därigenom gjorde han sig själv den största o(-en). Att jag icke gör dig en o. genom, med att trycka den lilla uppsatsen. Socialismen, som gjort mänskligheten den största o. genom att borttaga arbetets glädje* Kabbarp. *Värre o. kunde inte censurkommittén ha gjort Topelius* S. Lagerlöf. *Sådana där tjänster, eller snarare o-er, undanber jag mig.* **Syn.** dålig tjänst, skada, olägenhet, spratt, förtret. — **Otjänstaktig;** -het. *Dessa närgångna och o-a människor* E. Wettergren. *Han är så ogin och o. mot alla.* **Syn.** otjänstvillig, ogin med sina tjänster. — **Otjänstbar.** Ofta skr. o. fackl. *De tider en kvinnlig anställd kan vara o. på grund av havandeskap. Då han av ålder blev o. Hästen var sömstucken och för tillfället o. Men veden hade blivit sur och var tillsvidare o. Strax han vaknade, voro själskrafterna och särskilt minnet fullständigt o-a. — Under hans o-het skötte d:r Dunér hans befattning* Ax. Schillberg. **Syn.** ur stånd att sköta sin tjänst l. fungera, ibl. dekrepitus, onyttig, 'omöjlig', dålig, ej längre brukbar. — **Otjänstvillig** jfr otjänstaktig. — **Oton;** -ig(het). Språkv. Tonlöshet. *Stavelser med o., som ha o. O-ig stavelse.* **Syn.** ibl. svagton. — **Otrafikab|el;** otrafikerad. *Nilen är här o-el (för* ~*). Terrängen, som hittills varit någorlunda framkomlig, blev nu mer och mer o-el* Öv. fr. Knud Holmboe. *Banan o-el på grund av snöstormen. Tövädret gjorde gatorna hart när o-la.* **Syn.** ofarbar, ibl. osegelbar, oframkomlig. — **Otrampad** stig (även bildl.).

— **Otrevlig;** -het (med plur.). **1)** *Karn ä o., har ett o-t utseende, ett o-t drag kring munnen, en o. och lurande blick. Att noshörningen har den o-aste karaktären av alla de större djuren* Öv. fr. Martin Johnson. — *O-t och smaklöst klädd. Usch, va här ä o-t! Att du kan ha så slarvigt och o-t ikring dej! Ordna det o-t för sig. — Markeld har ju den o-a benägenheten att gå på djupet och* ~. *Efterlämna en o. smak i munnen. Vi får visst o-t väder. En o., rent av farlig, hemfärd. O-t osvensk i stilen. Det ser så o-t ut, om någon av värdfolket kommer för sent* Olle Hedberg. *Sköt ifrån sig allt som var o-t* ib. *Det där var en (högst) o. sak (för honom). Det blir o-ast för dig själv, om du inte lyder.* **2)** *Hans o-het (i umgänget) gör honom skydd av de flesta. — Han säjer bara o-heter om henne. Då blir det bara o-heter.* **Syn.** obehaglig, motbjudande, frånstötande, otäck, oangenäm, misshaglig, osympatisk, besvärlig, 'tråkig', (starkare) odräglig l. vidrig; (ibl.:) buffelaktig, tölpig, klumpig, taktlös, drumlig; som väcker l. inger otrevnad, vantrevlig, anskrämlig, (ibl.:) slarvig, slamsig; besvärande, besvärlig; ledsam, förarglig, 'allvarlig', 'genant', nedstämmande, olustig, förtretlig. — **Otrevnad.** *I hemmet härskade efter hustruns död en ständig o. Vålla, åstadkomma, orsaka, ställa till o. (för ngn, i hemmet). Gav intryck av slarv, smuts och o. Att en annan gång inte utsätta mig för o-en i att ligga i snön och frysa* L. Munsterhjelm. *Mitt i all o-en. Bidrogo till att öka o-en.* **Syn.** vantrevnad, anda l. stämning av missnöje l. ofrid l. obehag, obehag(ligheter).

— **Otrimmad.** I dåligt skick, ovårdad, ej upputsad l. iordningställd (för tävling etc.). T. e. om fartyg, bil, motorcykel,

hund (⟩⟨ vältrimmad). — **Otrivsam;** -het. Jfr otrevlig o. otrevnad. *Det var dystert och o-t också inne i byn, fast* ~ Öv. fr. Bunin. *Det blir alltid o-t i det hemmet, mest på grund av värdinnans absoluta brist på humor. Känslor av obehag, o-het, ja, rentav skrämsel* M. Rogberg. **Syn.** som ej (in)ger trevnad, jfr otrevlig.

— **Otro,** -n; -het (ibl. med plur.); -sanda m. fl. **I.** Enkelt. **1**) *Han förebrådde dem då deras o.* Bibeln. *Straffas för sin o. Dictionnaire philosophique, som blivit kallad en »handbok i o.»* Hj. Alving. **2**) *Hans berättelse mottogs med tvivel och o.* **3**) Sälls., åld. = otro(gen)het. *O. i vänskap och kärlek.* **II.** Ssgr ha i regel *otros-; otro-* är dock det enda i 'o-het'. **1**) Blott till I 3. *Vad är detta för en o-het som I haven begått?* Bibeln. *[Sabatier] visade, hur protestantismen ödelägger sig själv genom sina många o-heter mot sin princip* N. Söderblom. **2**) *[Då benämningen 'ritschlian'] i fromma kretsar var liktydig med rationalist, villolärare och o-sande* Tor Andræ. *O-sbekännelse. Som förnekare och o-shjälte* Hj. Alving. *Fritänkare, o-smänniska, ateist* J. Personne. *En villoande och o-sprofet* Tor Andræ. **Syn. I. 1**) vantro(genhet), fritänkeri, (ibl. nära:) ateism, gudlöshet, irreligiositet, agnosticism, materialism, rationalism, hedendom; **2**) tvivel(sjuka), betvivlande, kientrogenhet, skepticism, skeptiskhet, skepsis; **3**) otro(gen)het, trolöshet. — **Otrog|en;** -enhet. **1**) *Om en hustru har svikit sin man och varit honom o-en* Bibeln. *Den mannen en kvinna är o-en med, skall hon också en gång vara o-en mot* Rik. Lindström. — *En o-en vän, tjänare, ämbetsman. Den o-naste smickrare och lismare. O-en mot sig själv, mot sina grundsatser.* **2**) *Ja, vi hava varit o-na mot vår Gud* Bibeln. — *O du o-na släkte, huru länge måste jag vara hos eder?* ib. **3**) Märk *De o-ne (l. o-na), en o-en* icke-kristen, icketroende, hedning, ibl. fritänkare l. ateist; särsk. av muhammedanerna nyttjat om andra trosbekännare. **Syn. 1**) trolös, som bedrager l. sviker (ngn), svekfull, bedräglig, oredlig, opålitlig, förrädisk, falsk, sviklig.

— **Otrolig** (l. ibl. -trō-); -het (med plur.). **1**) **a**) *Det hela låter (bra, så) o-t. Började finna historien smått o. Varför hålles det då bland eder för o-t, att Gud uppväcker döda?* Bibeln. *O-t men sant. Det gränsar till det o-a. Det o-a inträffade, att* ~. *Det är rent o-t, att, hur han kunnat dölja det. I tretton långa år* ~ *sitter han där och skriver ner sitt o-a liv* Amelie Posse-Brázdová. *Det o-aste av allt var dock den oförmåga han visade att förstå, att han var en fallen man.* **b**) *En mirakelhistoria, som i o-het icke ger efter för* ~ Y. Hirn. *O-heten av hans framställning ligger i öppen dag. Nej, sådana o-heter vägra vi godtaga.* **2**) Allmännare, 'förstärkande'. *Han skrev efter o-a mödor ett brev till Signe, och* ~ Elis. Krey-Lange. *Med o. hastighet. Således o-t billigt. O-t löjliga situationer. Fick sina små besparingar att räcka till o-t mycket. Boken är o-t bra.* — *En* ~ *till det o-a tränad kropp* A. Knöppel. **Syn. 1**) orimlig, (högst) osannolik, (ibl. nära:) onaturlig, oförnuftig, naturstridig, förnuftsvidrig, otänkbar, oförenlig med förnuftet, vidunderlig, högst underlig l. tvivelaktig; **2**) oerhörd, alldeles förvånande, häpnadsväckande, enorm.

— **Otrugad.** *Det gör jag o.* R. Schildt. — **Otryckbar;** -het. *I sitt nuvarande skick är uppsatsen o.* — **Otryckt.** *En del förut o-a dikter ingå i samlingen.* — **Otrygg;** -het(skänsla). *Man känner sig egendomligt o. i hans närvaro. [Min värld] har blivit mer o. med ens* Sten Selander. *I dessa o-a tider. Hon gjorde huset o-t genom sin livlighet. En o. skymning härskade bland snåren. Som göra vägarna o-a. O. för överfall.* — *En känsla av o-het, som* ~. *Under dessa år av yttre o-het och inre oro* Hj. Alving. *O-heten för allt, som inte i detalj övervakas och* ~ M. Rogberg. *Att bereda de resande en* ~ *o-hetskänsla* C. G. Laurin. **Syn.** jfr osäker. — **Oträffbar.** Mest skr. **1**) *O. för annat än silverkula.* — *Lagern, som troddes vara o. av blixten* B. Lidforss. **2**) *O. även för de mest energiska tidningsmän.* — **Oträn|ad;** -ing. **1**) Egentl. *Det syntes, att han denna gång var alldeles o-ad. Komma o-ad till tennistävlingen. Alltför o-ad för dylika strapatser.* — *Med o-ade muskler, o-ad kropp.* — *U. I. F. utklassades till stor del på grund av o-ing* 1930. **2**) Friare o. bildl. *Tecken och spår, som undgå ett o-at öga* även rent bildl. *Vi voro inte bara kroppsligt utan också psykiskt o-ade* ~. *För jag är så o-ad i filosofiskt tänkande* Margit v. Willebrand-Hollmerus. **Syn.** o(upp)övad, som icke tränat sig l. legat i träning. — **Otväng|d.** Mest i (lag)uttr. *I o-t mål* utan (tvingande) skäl, utan nödvändighet, onödigtvis, i otid. *I o-da mål, fall* mindre vanl.

— **Otrösk|ad.** *O-ad säd. Ännu ha mycket o-at.* — **Otröstlig** (l. ibl. -ö'-), -t, [-are]; -het; [-en]. *Hon bara grät och var alldeles o. över sitt misstag. Då blev Sampo o. och* ~ Sven Hedin. *Gick o. och grät i det övergivna hemmet. Jag är o. över att mista dig* Vivi Laurent. *Han var inte precis o.; snarare en smula tacksam för det inträdda lugnet. Hon grät o-t, som ett barn gråter* Gust Johansson. *O. i sin sorg.* — *Han blev bara ännu o-are och* ~ Fr. Nycander. — *En o-het, en uthållighet i lidandet, som* ~. **Syn.** som icke l. av intet låter sig tröstas, tröstlös, (ibl. nära:) (alldeles) förtvivlad, sorgsen l. bedrövad intill döden, över sig given, förpinad l. förpint, förkrossad, utom sig.

— **Otrött;** -ad. Skr. Mindre vanl. **1**) *Morska och o-a. Med o-a vingar* Karlfeldt. **2**) *Med o-at nit. O-ade trupper.* — **Otröttlig** (l. ibl. -trö'tt-); -t, -are; -het. Jfr föreg. Mest skr., ofta skönl. *O. i arbetet. I ungdomen var mina vingar starka och o-a* E. Diktonius. *Körkarlen piskade o-t på hästarna* J. Hemmer. *Med o. tunga. O. iver. O-t nit. En o. mångsidighet i bilder, ordval och rytmer* E. Hedén. **Syn.** outtröttlig, som aldrig tröttnar l. blir trött, rastlös(t verksam), o(för)tröttad, oförtruten, ständigt vaken l. i farten, (ibl. nära:) oavlåtlig, aldrig vilande.

Ott|a, -an, [-or]. **I.** Enkelt. **1**) **a**) *Gå upp i o-a. Väck oss i o-a! Att bli purrad så där i o-a* J. Möllersvärd. *Fjärde dagen får man »göra o-a» för att hinna med att ~. Inte gjorde vi just någon o-a, som man säger, men ~* J. Arsenius. *Uppe i arla o-a för att ~* Ax. Klinckowström. *I okristlig o-a* C. Skottsberg. *I tidig(a) o-a(n). Dagen därpå startade vi som vanligt i o-an och ~* E. v. Otter. *Ej o-ans eller kvällens stund* A. T. Gellerstedt. **b**) Märk de folkl. *Göko-a* och *Till domedags o-a.* T. e. *Du får allt stå här till domedags o-a, du!* Rich. Gustafsson. *Här tror ju alla, att de nu sitter tryggt till domedags o-a* Harry Blomberg. **c**) *Svino-a* skämts. = ytterligt tidigt. **2**) O-esång. **a**) *Innan man åker i (jul)o-an. Gå i o-an. Kyrkorna i Haga och Vassunda, där vid o-orna, utom predikan ~ förekom solo- och körsång, voro även fyllda av åhörare. Nyårso-a.* **b**) Folkl. *Spöko-a* de dödas o-a. **II.** Ssgr ha i regel *otte-*, ngn gång därjämte *ott-* (t. e. ott(e)fågel). *De vackra rödstjärthanarne äro riktiga o-efåglar* G. Kolthoff. *Det var K., som var o-(e)fågel och väckte oss andra.* — *Julljus, som lyste mig förr och log, / minna mig åter om o-efärden ~* 'Kerstin Hed'. — *Åhöra o-egudstjänsten.* — *Och hade pigorna o-(e)göra, så väcktes de på givet klockslag.* — *Hör i arla morgonstund / redan o-eklockor ringa* K. A. Melin. — *Alltid pigg och o-ekry* I. Oljelund. — *Fastän kyrkans o-eljus förbrunnit* E. N. Söderberg. — *Vid, i o-eringningen.* — *Och jungfrun, hon skulle sig åt o-esången gå ~. Gå i o-esång(en). O-esångarna l. o-esångerna vid jul och nyår. Nära o-esångdags* Åke Hasselblad. *O-esångsgudstjänst. O-esångsklockorna ha för länge sedan tystnat, och ~* Jeanna Oterdahl. *[Sam. Fries'] bekanta o-esångspredikningar i Storkyrkan* Tor Andræ. *Dagens o-sångstext.* — *Den har väl alltid varit o-etidig* Alb. Engström. **Syn. I.** tidig(a) morgonstund(en), tidig(t på) morgon(en), morgonväkt(en), (ibl, nära:) gryning(en), hanegäll(et), (före l. vid) dagens inbrott, dagbräckning(en), dagning(en), morgonkrök(en) (vard.); **II.** ottesång(sgudstjänst), morgongudstjänst; ibl. matutin.

Ottomän (åttå- l. åtto-); -en, -er; -affär m. fl. (till II); -klänning m. fl. (till III); -sk l. (mer säll.) -isk (-t), båda till I. Tre ord. **I.** Mindre vanl. o. åld. för turk o. turkisk. *O-ska porten* Höga porten, turkiska regeringen. *O-ska riket* Osmanska riket, Turkiet. **II.** Turkisk soffa (dvs. en låg sitt- o. bäddsoffa utan ryggkarm o. armstöd). *O. utan låda ~ monterad med 3 ryggkuddar, 1 st. sidenkudde, 1 pöl samt överkast av kelimimitation* Nord. Komp. *Halvliggande på sin o.* — *Bäddschäslonger ~ Uppsala o-affär* Annons 1932. *Satt på o-kanten bredvid henne* Kajsa Rootzén. *Och ruskade o-kuddarna i friska luften* Ejnar Smith. *I o-lådan* Kajsa Rootzén. *I verkligheten är o-skåpet både praktiskt och dekorativt* 1927. *Tyg till o-täcke och kuddar* Norrlandslotteriets vinstförteckn. 1919. *O-överkast.* **III.** Fackl. Ett ripsartat kapp- l. klänningstyg. *Den nya, grovribbiga o-en* 1933. *Det nya o-sidenet, ett tjockt, ribbat siden med en härlig lyster och ett tungt, vackert fall.*

Otuggad. *Svälja maten o.* — **Otukt;** -sbrott m. fl.; -ig(het). **I.** Enkelt. *Bedriva, öva o. (med ~). Föröva o. Låta bruka sig till o. Förföra, locka till o. Onaturlig o., o. mot naturen* t. e. homosexuell (pederasti, sodomi, lesbisk kärlek) l. med djur (tidelag). *O. med minderårig. Icke i o. och lösaktighet* Bibeln. **II.** Ssgr. *O-sbrott* t. e. lägersmål, tidelag. — *Polisen har nu häktat ytterligare ett par personer för hållande av o-shus* skökohus, jungfruhus, kvinnohus, ibl. 'partihotell'. *Säljas till o-shus* jfr 'vit slavhandel'. — *Räfsten med o-snästena* 1918. — *För att undgå o-ssynder* Bibeln. **III.** O-ig. *Föra ett o-igt leverne. O-igt skämt. O-iga bilder.* **Syn. I.** brott mot kyskhet(slag)en, kyskhetsbrott, okyskhet, osedlighet, liderlighet, lösaktighet, orenhet, skörlevnad, kättja, boleri, okyskt levnadssätt, (sexuella) utsvävningar, olovligt köttsligt umgänge, ibl. lägersmål; **III.** se okysk. — **Otukt|ad.** **1**) *En massa o-ade pojkar. O-ad och självsvåldig hade hon fått växa upp i hemmet* V. Moberg. — *O-ad fantasi. Ett o-at tänkande.* **2**) *Ett lockigt, vilt, o-at hår. Hon såg ut i ansiktet som en o-ad krusbärsbuske* Alb. Engström. *O-ade häckar.* — *Sandsten med grova, o-ade ytor* Ida B. Goodwin. *O-ad sten.* **Syn. 1**) ovårdad, ouppfostrad, släpphänt l. slappt uppfostrad, oefterhållen; **2**) oklippt (l. ibl. okammad); ohuggen, 'rå'. — **Otullad** ofórtullad; orörd, oskattad.

— **Otur,** -(e)n; -sam(het); -sdag m. fl.; -a sig l. -as (-ades); -lig (-t, -are). **I.** Enkelt. *Född med o. Det är en märklig o. med honom, med allt vad han företar sig. Han förföljs (riktigt) av o(-en). Det är min vanliga (förbannade) o.! Ihållande o. Detta varslar o. Att jag bringade o., vart jag*

kom Ax. Munthe. *Mannen med den eviga o-en* H. Botwid. *Han hade o. med målkasten O. i spel, tur i kärlek. Sitta i o., med o(-en)* speltermer. *En stor o. var det, att* ~. *Vilken o. du har att just häckla dem jag tycker mest om!* Strindberg. *Jag hade o., jag träffade ingen hemma. Vi hade o-en (att) hamna på ett ganska ohyggligt hotell.* **II.** Ssgr ha *oturs-; otur-* blott i 'o-sam'. **1**) Mindre vanl.; ibl. folkl. *Chauffören, som haft en ganska o-sam kväll. Det blev besvärligare och o-mare med elefanterna* ~ C. Lagercrantz. **2**) *En o-sdag för den röda alliansen: Åkarps- och upploppslagarna bestå* 1933. *Svensk o-sdag i Oslo* 1932. *Att fredagar äro o-sdagar. — Ett riktigt o-sspel.* **III.** Avledningar. Mindre vanl. **1**) *En av de där, som allting o-as för. — När det vill o-a sig, så vill det.* **2**) *Hade på måndagen en o-lig dag (med sin flygning). Det var för o-ligt med den kon!* Gerh. Lindblom. *Av ödets o-liga skickelser* 1915. *Vissa o-liga omständigheter. Det hände sig så o-ligt (med tvätten), att* ~. *Lyckselebon, som* ~ *blivit o-ligt lottad* 1929. **Syn. I.** jfr olycka; **II.** (o-sam) se olycklig; (o-sdag:) olycksdag, tykobrahedag; **III. 1**) olyckas, misslyckas, gå så illa l. olyckligt l. galet, ha otur med.

— **Otvag|en.** *Äta med »orena», det är o-na, händer* Bibeln. — **Otvetydig;** [-het]. *En o. framgång betecknar* ~. *Avsikten är o.: att ge ett dråpslag åt* ~. *Återger i o-aste form den stämning, som* ~ Klara Johanson. *Även högt bildade personers skrivning, interpunktion och t. o. m. stavning skvallra o-t härom* Sigfr. Almquist. **Syn.** klar, som man icke kan missta sig på l. tveka om, ofördytbar, omöjlig att missförstå. — **Otvingad.** Egentl., skr. *Dit ingen begav sig o.* S. Lagerlöf. — **Otvinn|ad.** *O-at garn, silke.* — **Otvivelaktig;** -het. *En o. framgång kunde partiet skryta av, då* ~. *Den andra uppgiften har o-t samma verklighetshalt. Men den lärare, som på mig själv och, som jag tror, på de flesta av mina kamrater gjorde det djupaste intrycket, var o-t Carl Ludvig Östergren, skalden »Fjalar»* Ernst Henning. **Syn.** klar o. tydlig, bestämd, avgjord, (o-t ibl.:) för visso, utan tvivel, utan tvekan, givetvis. — **Otvung|en(het).** **1**) *Hon är så naturlig, så o-en i sitt sätt. Med o-en hållning. O-en i sina rörelser. O-et röra sig i vilka kretsar som helst. — Under dessa synpunkter ha ej o-et kunnat inordnas följ. friare användningar. En o-en översättning. En blandsort av den allvarliga redaktionsartikeln och det o-nare referatet* Ruben Berg. *Som o-nast och på samma gång stämningsrikast återger originalets skiftningar.* **2**) *Med glad o-enhet. Det var inte samma o-enhet över samvaron, i konversationen denna afton.* **Syn.** naturlig, ledig, osökt, okonstlad, tvångslös; (ibl. även frivillig. — **Otvätt|ad;** -bar. **1**) *Och att hon gråtit, syntes på ränderna i hennes o-ade ansikte. — O-ad ull. Har du mycket o-at ännu?* **2**) *O-bara tyger, hattar.*

— **Otyd|bar|het;** -lig, -lig|het. **1**) Gärna skr. *Täckt med någon o-bar skrift. Ett för den läsande tydligt men för den enbart hörande o-bart språk* B. Karlgren. *Med en massa (absolut) o-bara tecken och figurer. Med ett o-bart leende* gåtlikt. **2**) *En allt hittills otydd skrift. O-da gåtor.* **3**) *Skriv inte så o-ligt! Ju mera snirklar, ju o-ligare skrift. Tala suddigt och o-ligt. Det hördes o-ligare än vanligt i dag i min telefon. I (avsett) o-liga ordalag. O-ligt uttryckt.* **Syn. 1**) ibl. olösbar; **2**) olöst, oförklarad; **3**) svårläst, suddig; dunkel, tvetydig, svårförstådd, oklar, svårfattlig, svårbegriplig; svävande, inexakt, obestämd, diffus, oredig, virrig. — **Otyg,** -et. Anslutningen till 'tyg' svag o. oklar. **1**) *Allt vad o. och trolltyg hette tog till flykten* S. Dahllöf. **2**) *Att det unga Sverge översvämmar bokmarknaden med litterärt o. Kasta bort det där o-et!* (om en trasig kniv). *Att murare och målare äro o.; de bara kludda ner och ostäda överallt. Det är ett o., att man ska vara så bunden.* **Syn.** djävulstyg, trolltyg, smörja; ibl. ohyra; djävulskap, jäkelskap, rackartyg, skräp, elände. — **Otyglad.** Nästan endast bildl. *Låta fantasien löpa o. O-e begär, lustar. Under hans o-e vredesutbrott. Genom en världsdespots o-e nyck.* **Syn.** lössläppt, som ges l. får fria tyglar, tygellös, självsvåldig, ohejdad, ohämmad, obehärskad, hejdlös, hänsynslös. — **Otymplig,** -t, -are; -het (med plur). **1**) Egentl. *De o-a och dumma jättarna. Vad du är o., låt bli att knuffas! O-a rörelser, fasoner. Pingvinens o-a kroppsbyggnad. En del gamar* ~ *flaxade o-t fram för att roffa åt sig de sista slamsorna* Carl Lagercrantz. — *Röra sig med en glad, björnlik o-het.* **2**) Friare o. bildl. *Han var älskvärd på sitt närgångna och o-a sätt. Det var emellertid ett ganska o-t brev, utan alla* ~. *Beroende på den oftast stela, o-a* ~ *språkformen* H. W. Ahlmann. *O-t uttryckt. — I all sin enkelhet och all sin o-het gripa de oss dock med sin barnsliga trovärdighet* J. B. Simonsson. *Låt mig vara i fred för dina o-heter!* **Syn.** oformlig, åbäklig, klumpig, oskaplig, drumlig, tölp(akt)ig, tafatt (o. 'olycklig'), bakvänd, oskicklig, utan skick (o. fason), plump, grov, 'tung', formlös, ofasonlig, burdus, 'kantig', ibl. ohövlig. — **Otyngd.** T. e. *O. av alla samvetskval.* — **Otysk;** -het. *Mitt o-a uttal* C. G. Laurin.

— **Otålig;** -het. **1**) *En besvärlig och o. patient. Så o., att man kan dö. O. i sitt arbete, att få avlägsna sig, över ngt l. ngn, på ngn, efter ngt. Ju äldre han blev, desto o-are blev han, då något skulle sättas i verket. Han blir lätt o. O-are än vanligt på grund av sjuk-

domen. Med en så o. offensivanda, att ~ A. Österling. *Göra ngn o. Kasta o-a blickar efter* ~. *Med en o. rörelse. O-t lynne. O. väntan. O-t vänta på* ~. *Bände o-t på kragen och ruskade på huvudet. O-t nyfiken på* ~. 2) *De hörde icke på Mose, av o-het* Bibeln. *Men Nils' tydligt visade o-het gjorde samtalet kort, och* ~ T. Berg. *Kunde* ~ *ej längre tygla sin o-het* R. Nordenstreng. *Med stigande o-het. Gjorde en rörelse av o-het. Brinna, dö av o-het.* **Syn.** otålmodig, som lätt förlorar tålamodet, otålsam, orolig, nervös, inkiett, alltför ivrig, brinnande av iver, spänt väntande, (ibl.:) fjäskig, jäktig, jäktande; ibl. ond l. häftig; ibl. föga uthållig. — **Otålmodig;** -het. Skr., mindre vanl. *Nu var han i onåd hos sin o-a konung* V. v. Heidenstam. *Den o-a husfrun* B. Risberg (i dikt). *Hans o-a och förhastade framfart* N. Svanberg. **Syn.** se föreg. — **Otålsam;** -het. Skr., mindre vanl. *En otyglad, vid allt motstånd o. herre* H. Hjärne. *Den religiösa fanatismens o-het emot inträngande gudstjänstbruk och trosformler* ib. **Syn.** se otålig; intolerant.

— **Otäck,** -t, -are; -het (med plur.). Ansluts knappast till 'täck'. Dels om (yttre) fulhet, dels om ful karaktär; ofta = obehaglig; ibl. förstärkande; ibl. nära oanständig. **I.** Enkelt. *Så ful och o., att ingen kunde tåla honom. Vanskapt och o. att se på* S. Dahllöf. *Så vedervärdigt o., att* ~. *Hysch, vill du tiga, ditt o-a stycke! En led och o. gammal käring. Hur kan du tåla den där o-a varelsen inom dörrarna!* Alfh. Agrell. *Husch, det lät så o-t!* Elise Söderlund. *Ni o-a ungar! De o-a karlarna. Nej, fy för den o-e!* (sälls. för 'den lede', 'hin onde') Alb. Engström. *Vittna om en låg, ja rent av o. karaktär. Det var o-t (gjort) av honom att lura oss så. Det o-aste i hela historien är, att* ~. — *Det är så o-t att känna sig så ensam. Den resan är nog den o-aste jag har gjort* E. Sparre. *I det o-aste väglag. Det va ett o-t hål (du slitit på strumpan). Han frös o-t i sina pyjamas. Ha en o. snuva, en o. tandvärk. Motorn hackade o-t i några minuter.* — *Ja ä o-t styv i lederna sen i går. Deras kläder äro o-t snaskiga. Det hade blivit rent o-t kallt, och* ~ Ellen Wester, öv. *Han ä så o-t lik Per Albin. Du är o-t klok ibland* (om hund) Gunnar Ekström. — *Berätta o-a historier.* **II.** Ssgr äro helt få o. ha formen *otäck-* (o-het) l. *otäcks-* (o-styg). **Syn.** ful, vidrig, anskrämlig, vämjelig, vederstygglig, vedervärdig, frånstötande, motbjudande, avskyvärd, gemen; (ibl.:) illasmakande, illaluktande, oaptitlig o. d.; fräck, onoslig, otrevlig, obehaglig, ohygglig, 'svinaktig', kitslig, nedrig; besvärlig, plågsam, pinsam, 'våldsam', ruskig, kuslig, gräslig, hemsk, 'faslig', 'ryslig'; oanständig, plump, grov, 'smutsig'. — **Otäckhet,** -en, -er. Jfr föreg. *Sådan o. ville han inte tåla i sitt hus* abstr. l. konkr. *Ysch — tror han, att folk vill ha såna där o-er?* Alb. Engström. — **Otäckstyg.** Ngt vard. *För sir du, sprit ä ett djäkla o., som en skall låta bli* Aug. Bondeson. *Ett o., som läkarna ständigt varna för* Karin Jensen, öv. *Jag mår illa, bara jag tänker på de där o-et* konkr. (t. e. ricinolja) l. abstr. — **Otäck|a,** -an, [-or]. Ngt vard. Jfr otäck o. följ. Om kvinnor (l. ibl. djur). »*Isch vali, vad är det där för en o-a!*» *utbrast tant* Dan. *En elak o-a, som ingen människa kan ha* Alfh. Agrell. *Din o-a! Lyder du mig inte?* G. o. J. Sahlgren. **Syn.** (lett) stycke, häxa, led käring, 'as', troll(packa), 'spöke', ragata, megära, slyna, fuling, otäcking. — **Otäcking,** -en, -ar. Ej säll. kvinnospråk o. skämts. *Trollen hade varit framme* ~ *och bytt ut lillbarnet mot den här o-en* S. Dahllöf. *Tänk, att han lever än, (den) o-en! Vänta, din o., tills* ~*! Att du vill köpa såna där o-ar!* (om anskrämlig fisk). **Syn.** se föreg.

— **Otäckt.** T. e. *O-a upplag. I natt törs vi inte ha de nysatta plantorna o-a. Takstolarna voro ännu o-a.* — **Otäm|d** (kort l. långt ä; säll. med gradformer) l. ibl. otämjd; -jbar(het); [-jelig (l. -tä'm-)]. Gärna skr. **1)** **a)** *Jag har blivit tuktad såsom en o-d kalv* Bibeln. *Tolv o-da hästar. O-d och vild ända till sitt sjuttonde år. Ett stycke o-d natur* (av människohand) orörd. *O-daste sinnlighet* J. Hemmer. **b)** *Folket där nere är o-jt och stolt* Amelie Posse-Brázdová. **2)** *En rasande, o-jbar tjur. Hennes o-jbara sinne.* **3)** *En o-jelig äventyrslust.* **Syn.** vild, okuvad; okuvlig, obändig. — **Otänjbar;** -het. *Fasta, tjocka och o-a tyger* S. Arsenius. *Av o. wire* G. Gartz. — **Otänkbar** (ngn gång med gradformer); -het. *Utan järnet vore vår nutida tekniska kultur (helt enkelt) o. Allt hemliv blir ju under sådana förhållanden o-t. En sådan utveckling är, vore o. Det var o-t att fortsätta, ty* ~ A. Hj. Uggla, öv. *Här köpas och säljas de mest tänkbara och o-a ting* B. Forell. *En ökensand i de o-aste färgskiftningar* Oscar Ljungström. *Till hittills o-t låga priser.* — *Ett modärnt hus där är en o-het! O-heten av smör på pepparkaka [för oss barn]* C. G. Laurin. **Syn.** orimlig, oresonlig, vanvettig, vansinnig, dåraktig, tokig, omöjlig, ibl. fjollig l. fånig. — **Otät;** -het (med plur.). **1)** *Stugan var o. och höll på att fördärvas. O-a fönster. Taket var murket och otätt. O-a kärl, rör. Droppade som en o. vattenkran. O. kvarn är mjölnarens födkrok. O-a tyger.* — *Väggarnas o-het gjorde stugan så gott som obeboelig. Springor och o-heter i fönster och dörrar och väggar* Dan. *O-heter i kaminens fogar.* **2)** *En o. massa.* **Syn.** **1)** gisten, läck, som ej håller tätt, sprickig, rämnig; (alltför) gles, genomsläppande; **2)** porös, svampaktig,

lucker. — **Otöjbar;** -het. — **Otöm|d.** *Det är o-t i slasktunnan, i sovrummet.* — *Med o-d mage.* — **Otörstig;** -het. *En bäck, där han drack sig o.* Sven Hedin. *Kunde inte dricka sig o. (på det goda vinet).*

— **Oumbärlig;** -het. *Proviantkorg, o. på båt- och bilturer. Gammalmodiga människor, som icke kunde förstå, att endast det onyttiga är o-t i vår tid* Öv. fr. O. Wilde. *Här är jag o. för närvarande. O. i hemmet. Hon hade på sin tid räknats som en av teaterns allra o-aste krafter* S. Lagerlöf. *Den o-aste egenskapen hos en god kock är punktlighet* Öv. fr. Brillat-Savarin. — *Kanske har tron på vridscenens o-het rubbats något* 1915. *Kaffet är icke en o-hetsvara, utan strängt taget en lyxvara* A. Mild 1932. **Syn.** absolut behövlig, oundgänglig, oeftergivlig, nöd(vänd)ig, väsentlig, oavvislig, tvingande. — **Oundersökt.** *Inte ett enda föremål blev o.* Öv. fr. A. Järnefelt. *Att aldrig lämna ett misstänkt symtom o.* M. Rogberg. *Många malmanledningar ännu o-a. Fjälltrakterna kring Luleälvens källor norr om Virijaure äro så gott som o-a* G. Andersson-S. Birger. — **Oundertecknad.** *O-e smädebrev och avslöjanden* anonyma.

— **Oundgåelig,** -t. Skr. *En förr eller senare o. situation. Synes en viss grad av frihet i skrivsättet o.* H. Geijer. *[Friktionerna] äro o-a* B.-G. Cederström. **Syn.** se oundviklig. — **Oundgänglig,** -t, [-are]; -het; -en. *Saken är obehaglig, men (tyvärr) o. O-a mått och steg, förberedelser. En o. förutsättning (för ~). O. för alla betyg är kunskap om ~. O-are än någonsin är det nu, att de borgerliga hålla ihop. Det torde bli o-t (för oss) att ~.* — *Dödens o-het.* — *När så o-en kräves* A. T. Gellerstedt. *Allt, som ej o-en ligger i saken själv. Varför en reparation synes o-en nödvändig.* **Syn.** oumbärlig; oundviklig. — **Oundkomlig,** -t [-are]; -het. Skr. *Synes vara en o. uppgift för ~* L. Levander. *Fylld av en sällsam hemskhet, djup och o. som drömmens* Walb. Hedberg, öv. *Kyrkan står inför ett o-t val* N. Söderblom. **Syn.** oundviklig, ofrånkomlig. — **Oundvarlig,** -t. Skr., mindre vanl. *Rytmen är, som sagt, det primära och o-a* K. G. Ossiannilsson. **Syn.** oumbärlig. — **Oundviklig,** -t, [-are]; -het; -en. *Tro på ett o-t öde. Kriget är numera o-t. En o. följd härav blir, att ~. Att så litet som möjligt uppskjuta ett o-t obehag. O-are än själva ödet. Man måste foga sig i det o-a.* — *Inser man o-heten av ett obehag, så gör man klokast i att genast ta det.* — *Du kommer o-en att träffa dem, om du går med på middagen.* **Syn.** oundgänglig, oundkomlig, ofrånkomlig, ibl. oumbärlig l. oundvarlig, oeftergivlig, som ej kan avvärjas, som ej utebli(ve)r, med nödvändighet kommande l. inträffande, oavvislig, oemotståndlig, predestinerad, nödvändig.

— **Oupp-.** Dubbelt sammansatta ord med *oupp-* hopföras härnedan (o. oupp- upprepas ej, då de stå i samma stycke). — **Ouppbjuden.** *Sitta o. (på en bal).* **-blandad.** *Allmogen, som där hållit sig o. genom tiderna. Araberna och deras »negerby», som verkligen är ett stycke ganska o. orient.* **-bruten.** **-bäddad.** *En o. säng, en hylla proppfull med böcker* ~ S. Siwertz. **-dagad.** *O-e brott.* **-dyrkbar.** *Det o-a låset* C. J. L. Almquist. **-fodrad** t. e. karta. **-fordrad** oombedd, omanad o. d. **-fostr|ad;** -an. **1**) *O-ade ungar. Bära sig o-at åt.* **2**) Skr., mindre vanl. *Mindre beroende på elakhet än på o-an.* **Syn. 1**) illa uppfostrad; ibl. stygg l. självsvåldig. **-funn|en.** *Då parlamentsledan var ett o-et begrepp.* **-fyll|bar;** (ngn gång med gradformer o. subst. på -het); -d. **1**) *Fantasiens o-bara lycksalighetsdrömmar. O-bara önskningar* Fanny Alving. *De vildaste, o-baraste önskningar* Karin Boye. **2**) *O-da önskningar. Ett o-t hopp.* — *O-da löften.* **-förd.** *Pjäsen är fortfarande o.* **-giv|en;** [-bar; -lig]. Skr. **1**) *Av o-en orsak. O-en adress.* **2**) *Inneslöt dock ett o-bart sanningsmoment* ofrånkomligt, som man ej kunde släppa. **3**) *För en regelrätt klassmoral var striden o-lig.* **-gjor|d.** *O-da räkningar, affärer. Vi ha mycket o-t, han och jag* egentl. o. bildl. *Planen för utflykten var ännu o-d.* **Syn.** ouppklarad, oreglerad; obetald. **-gång|en.** *O-na skor* T. Husén. **-hinn|bar;** -(e)lig (-t). Skr.; oftast bildl. **1**) *Det o-bara.* **2**) *Sin bana solen går i o-lig höjd* V. Rydberg. *Han kände sig nu på en för andra o-elig höjd, från vilken ~* S. Agrell, öv. *En o-elig flit* Joh. Sundblad. *O-eligt ståtlig (är Velasquez i dessa porträtt]* S. Arsenius. *Är pingvinen o-lig i simkonsten, tar albatrossen ~ priset i glidflykt* Ax. Klinckowström. **Syn.** ohinnlig, o(upp)nåbar, ouppnåelig, oåtkomlig; som lämnar alla efter sig, ojämförlig, oförliknelig, utan like, makalös. **-hunnen.** Oftast bildl. *Som skildrare av naturens skönhet står han o.* **-hävd** lag, bestämmelse. **-hörlig,** -t, [-are; -het]; -en. Anslutningen till 'upphöra' ofta svag. Ofta om 'obehagliga' saker. *O-a misstag, ledsamheter, felgrepp. O. framgång är heller icke nyttig. O-t anlände nya trupper. Hur levnadskostnaderna o-en stiga* V. Berger. *Hon grälar o-en. Puffad och knuffad av kamraterna och o-en hundsvotterad av rektorn* H. Wranér. **Syn.** oavlåtlig, (be)ständig, ihållande, kontinuerlig, oavbruten, konstant, 'evig', id(k)elig, (ständigt) upprepad, aldrig slutande, ändlös, (o-t:) i ett, i oändlighet, (ständigt o.) jämt.

— **(Oupp)klar|ad.** *O-ade affärer, räkningar.* — *Orsaken till vindseldsrådan kommer säkerligen att bli o-ad* 1931. *Hur mycket*

det finns i vårt liv, som förblir dunkelt och o-at Hagar Olsson. **-klippt.** *Med o-a, ögleliknande noppor av stor längd* Ellen Widén. **-klistrad. -lagd.** *Påstod sig vara o., lida av migrän, känna sig matt* E. Hasselblatt, öv. **Syn.** ohågad, ej 'i form'. **-lev|(a)d.** *Som något o-at och säreget* A. Hj. Uggla, öv. *[En episod] som man inte för något pris i världen skulle vilja ha o-d* Åke Lindström. *Något av resa och o-da äventyr* Jos. Kjellgren. **-lyst. 1)** Egentl. *Såg upp mot de o-a fönstren i andra våningen. Hela torget låg o. I o-a förstugor.* **2)** Bildl. *Betraktade jazzen med något av den upplystes sorg över de o-a i sitt ansikte* Gust. Sandgren. **-löslig;** -het; -en. Egentl. o. bildl. *En o. knut. En o. förening* även bildl. *De moderna tvådelade knapparna, vilkas ena, nitartade del stickes genom tyget och därefter sammantryckes o-t med den andra.* — *O. i vatten* oftare 'olöslig'. — *O-a gåtor. O-a motsatser.* — *Den byråkratiska anda, som synes o-en förbunden med bolsjevikisk organisation* A. Karlgren. **Syn.** o(åt)skiljbar, oskiljaktig, oåtskiljelig, fast (sammanhängande); ibl. outredbar. **-löst.** T. e. *O. knut.* — *En stor del av färgen låg o. på botten.* — *O-a dissonanser.* — *O. lönnskrift* O. v. Friesen. **-manad.** *Hugo har rätt, medgav han o.* Ejnar Smith. *Och klevo därpå o-e vidare* Konni Zilliacus. **-märksam;** -het; -mad. **1)** *Sitta o. O-ma lärjungar. Anmärkning för o-het (vid kristendomslektion). Ännu o-mare var systern. O-t åhöra* ~. **2)** *En o-mad panelhöna på baler och bjudningar* Eva Wahlenberg, öv. **Syn. 1)** ibl. förströdd, disträ, tankspridd; **2)** (o-mad:) förbisedd. **-mätt.** *O-a djup.*

— (**Oupp)nå|dd;** -bar; -elig(het). Ofta bildl. **1)** *Med hittills o-dd precision. Keats är den o-dde sensualisten i den meningen, att* ~ A. Österling. **2)** *O-bar för såväl hand som tanke.* **3)** *I ett avlägset o-eligt fjärran. I o-eliga rymder. Att mäkta det omöjliga, att nå det o-eliga* Pär Lagerkvist. *Hans o-eliga ideal var* ~. — *Detta alltomfattande bildningsideal, som ej upphört att behärska sinnena, fast man anade dess o-elighet* Y. Brilioth. **Syn.** se oupphinnbar. **-odlad. -packad.** *O-e varor. Jag har ännu två lådor o-e.* **-uppriktig;** -het. *Denna egendomliga o-het förvred alla hans synpunkter* Fr. Böök. **-skatt|ad;** -bar(het); [-lig]. Gärna skr. **1)** *O-ad av samtiden, glömd av eftervärlden.* **2)** *Det är Carl G. Laurins obestridliga och o-bara förtjänst att ha* ~ Hj. Lundgren. *Hon hade i hög grad benådats med humorns gudagåva — o-bar i en skola.* **3)** *Deras osjälviska och uppoffrande bistånd har varit av o-lig betydelse för mitt arbete* Ruben Berg. **Syn. 2)** o. **3)** oskattbar. **-skuren** bok. **-sprättad.** Nyttjat om bok mindre vanl. än föreg. **-såtlig;** -het; -en. *O-a synder. O-t vållande till annans död. Kom o-en att vålla dem en stor sorg, då* ~. **Syn.** ofrivillig, oavsiktlig, utan att vilja det. **-säg|bar(het);** [-lig]. **1)** *Ett o-bart lån. Obligationen är o-bar från långivarens sida, varemot låntagaren* ~. *Lånet var o-bart under tre år* ~. *Hade liksom en o-bar inteckning i honom* ~ Olle Hedberg. **2)** *Insättas på o-lig kapitalräkning i Stockholms enskilda bank.* **-tag|en. 1)** *O-en mark. O-na tomter. Är stolen o-en?* ledig. **2)** *O-en potatis.* **-tukt|ad.** *Ett o-at barn drager skam över sin moder* Bibeln. **-täck|bar;** [-lig]; -t. **1)** *En fullkomligt osynlig, o-bar spricka i* ~. *O-bart för blotta ögat.* **2)** Skr. *Men sambandet fanns där i alla fall, o-ligt, övernaturligt* Gust. Hellström. **3)** *O-ta länder. Mycket finnes ännu o-t på vetenskapens domäner.*

— **Ourskiljbar.** Skr. *Smygande genom mörkret och själv en o. del av den täta dimman* ~. — **Oursäktlig;** -het. *En partigängare kan påräkna överseende för förlöpningar, vilka äro o-a hos Sverges statsminister* Sv. Dagbl. 1932. *När du bär dig så o-t illa åt.*

— **Out-.** Dubbelt sammansatta ord med *out-* hopföras härnedan (o. out- upprepas ej, då de stå i samma stycke). Dock äro 'outrera' o. 'outsider' inskjutna på sina (alfabetiska) platser. — **Outbildad.** *O-e organ. För denna verksamhet helt o. Ännu o-e förmögenheter, anlag.* **Syn.** rudimentär; som stannat i växten, outvecklad; ibl. oskolad l. o(upp)odlad. **-dikad.** *Då de stora frostförande myrarna lågo o-e hart inpå byarna* E. Modin. **-formad.** *O-e satser. Så många o-e idéer* Agnes v. Kræmer, öv. *O-e projekt.* **-forsk|ad;** [-bar]; -lig. **1)** *Vidsträckta, o-ade urskogsområden. Dessa (av botanister) o-ade marker. Trots alla ansträngningar förblir döden ett o-at land* Py Sörman. **2)** Skr. **a)** *Andra, djupare belägna källarvalv, det ena under det andra — o-bara och fulla av mystik* Amelie Posse-Brázdová. **b)** *Numera betecknar sfinx en gåtlik, o-lig person* Nord. Fam.[2] *Vars ansikte var hårt och o-ligt som en järnmask* G. Serner. *Från brädden av dess o-ade och, såsom det därifrån synes, o-liga sjö* Ur undrens värld 1880. *Det o-liga livet* A. Mörne. *O-liga gränsområden mellan fysiskt och psykiskt.* **Syn. 1)** oundersökt, ibl. (alldeles) okänd; **2)** jfr outgrundlig. **-förbar** (ngn gång med gradformer); -het. *Men planen betraktades som o.* Ernst Estlander. *På grund av företagets absoluta o-het.* **-för|d.** *Ett o-t utkast till* ~ blott skisserat, ej fullföljt.

— (**Out)giv|en.** *Mycket ligger ännu o-et i arkiven. Handskriften är hittills o-en.* **-grundlig,** -t, -are; -het. *Huru o-a äro icke för mig dina tankar, o Gud* Bibeln. *Med ett o-t smålleende* Signe Engström. *Hans*

ögon är o-a och mörka Elin Hök. *Pratet går o-a vägar, och* ~ W. Hammenhög. *Av någon o. orsak* And. Frideen. *Gick omkring och småmyste och såg o-are ut än någonsin* E. Lieberath. — Ibl. ngt närmande sig en förstärkning: *Ja, satan har många garn, och hans arghet är o.* Alfh. Agrell. *Genom hans o-a nåd* Fab. Månsson. *[Kärleken är] som livet o-t stor* Pär Lagerkvist. *Det var en o-t vacker söndag* Paul Lundh. — *Skalders o-het* Alb. Engström. *Han gav hennes ögon o-hetens gåtfulla svarthet* ~ Öv. fr. R. Lothar. **Syn.** ofattbar, outforsklig, outrannsaklig, oförklarlig, ogenomtränglig, otillgänglig för förståndet, ibl. gåtfull; ibl. otrolig l. underbar. **-hyrd.** *Våningen har stått o. i ett år. O-a lägenheter, rum. En dublett har jag ännu o.* **-härdlig,** -t, -are; -het. *Resan i den skakande fjädervagnen på de urusla vägarna var o., och* ~. *Av hans brev framgick, att Ryssland var honom o-t* Jac. Ahrenberg. *Hade o-t tråkigt bland* ~. *Under ett o-t skattetryck. En o. människa. Sedan förhållandena i slottsflygeln blivit fullkomligt o-a. Våra inre förhållanden blevo allt o-are. Av all despotism är demokratiens den o-aste* Jac. Ahrenberg. *Vi levde i den o-aste spänning och* ~ Amelie Posse-Brázdová. — *Pinad ända till o-het.* **Syn.** olidlig, odräglig, omöjlig att längre bära l. fördra(ga) l. uthärda. **-löst.** *O. paket, postförskott, gods, pant.* **-nyttjad.** *En o. arbetsdag* R. Schildt. *O. mark. Brevväxlingen* ~ *är som biografiskt dokument väsentligen o.* C. Santesson. *Livländaren Schirrens* ~ *tyvärr ännu o-e samlingar* N. Herlitz. *O-e möjligheter.* **Syn.** obegagnad, obrukad, icke tillvaratagen l. tillgodogjord.

(**Out**)**plån**|**ad;** -lig (-t, [-are; -het; -en]). **1**) *I en blodröd färg, som alltjämt o-ad lyser från klippan och ger Flatruet rangen av* ~ Gust. Näsström. — *Din synd är ännu o-ad och* ~. **2**) *Skrivet med o-ligt bläck. Hällmålningar i o-lig rödfärg* O. Almgren. — *O-liga skillnader. Står för mig i ett o-ligt minne, o-ligare än någonsin. En o-lig skymf.* — *De älska uniformeringen, likheten, och förbise de individuella skiljaktigheternas o-lighet* T. Segerstedt (om industriarbetarna). **Syn. 2**) (ibl.:) o(för)vansklig, bestående (genom tiderna), oförstörbar, oförgänglig. **-prick**|**ad.** *Segling i o-at vatten* G. Gartz. *O-ade farleder.* **-rannsaklig;** -t, [-are; -het]. Skr. *Hans storhet är o.* Bibeln. *Huru o-a hans vägar!* ib. *Talade med bävan om o-a ting* M. Drangel, öv. *Min jungfru, som på något o-t sätt hade fått spaning på min vistelseort* Hj. Söderberg. *Jag smålog o-t och sade ingenting* Elsa Thulin, öv. *Av o-a skäl* R. Nordenstreng. **Syn.** se outgrundlig. **-re**|**dbar**(**het**); -dd(het); [-dlig, skr.]. Ofta bildl. **1**) *I en o-dbar härva* egentl. o. bildl. *Saken är numer o-dbar.* **2**) *En enda o-dd härva av rev och tafsar, bredvid vilka den lilla ålen hängde strypt.* — *Saken är o-dd. Om hon var något litet betagen eller blott koketterade på kvinnovis, det torde för alltid förbli o-tt. Som han på o-tt sätt kommit över. [Draba verna] mångyestaltig (svenska formerna o-dda)* C. Lindman 1918. **3**) *Hopfiltade till en hart när o-dlig härva.* — *Mina tidigaste minnen äro ett o-dligt virrvarr, men* ~ Sigurd.

Outrera stavas nu 'utrera' (se d. o.).

(**Out**)**rot**|**bar**(**het**); -lig (-t, -are; -het). Skr. Egentl. o. bildl. **1**) *Blir besvärlig med o-bara jordskott* Henry B. Goodwin. — *Huru o-bara vissa föreställningar äro* ~. **2**) *Detta ogräs, som anses så gott som o-ligt* Fru Högstedt. — *Deras o-liga tro på* ~. *En o-lig lust att* ~. *Ett o-ligt ont. Till de o-ligaste fördomarna hör* ~. **Syn.** oförstörbar, ingrodd, inrotad, rotfäst, 'obotlig', orygglig, 'envis', 'seg', oböjlig, halsstarrig, oomkullrunklig, o(ut)släcklig. **-sagd.** *Som om han hört min o-a fråga* Jon. Reuter. *En tanke, som blev o.* outtalad.

Outsider (autsaj-; akut); -n, -s l. =; -firma. *Den 'religiösa' föreställningen hos arbetarna, att ingen o. skulle ha rätt att vid strejk utföra det dem åliggande arbetet. Man fick en beklämmande känsla av att vara o. i ett celebert sällskap* Ellen Lundberg-Nyblom. *Det kan naturligtvis inte falla en o. in att* ~. *Wundt är* ~ *en o. inom språkvetenskapen* E. Wellander. *Redan i debutbokens noveller möter man sparven, o-n* E. Kihlman. *Som aldrig haft mycken välvilja till övers för nykomlingar och o-s* Annie Furuhjelm. *Sociala o-s* A. Sörlin. *Förutom de ordinarie medlemmarna av fondbörsen finnas s. k. o-s, vilka endast äga rätt att deltaga i de* ~ *fria förhandlingarna* H. Leander. *O-nas dag på Solvallabanan* 1930. — *Skriftliga order börsmedlemmar och o-firmor emellan få* ~ H. Leander. **Syn.** utomstående, främmande, främling, en som ej hör till kretsen.

(**Out**)**sinlig,** -t, [-are; -het]. Skr. Ofta bildl. *En (även vid svår torka) o. källåder.* — *En o. värmekälla. [Ridderborgs anekdoter, som] vällde fram ur o-a källsprång* E. Norling. *En o., evigt frisk källa för hembygdssinne och fosterlandskärlek. En o. ström av promenerande. Nedför fallet flöt med strömmen månsken i o-t flöde* Elin Wägner. *En o. ordström. Med o. svada. En o. uppfinningsrikedom* O. Wieselgren. *Hans humor var o. och personlig. Med ett o-t gott humör* G. Serner. *Hans o-a berättarglädje* Frans G. Bengtsson. **Syn.** ständigt flödande, aldrig sinande l. uttorkande, outtömlig, oändlig, 'aldrig vilande'. **-slagen** t. e. ros l. om tävlare i en match. **-slit**|**bar**(**het**); -lig (-t, [-are]; -het). **1**) Mest egentl. *Dessa sulor äro så gott som o-bara.* **2**) Egentl. o. bildl. *Av oerhört starkt, nästan o-ligt ylle-*

tyg, s. k. ridbyxtyg. — Med en o-lig arbetsförmåga. O-ligt seg. Vår gamla o-liga vän jumpern skämts. **Syn.** oslitlig, oförstörbar, ytterst stark l. varaktig l. seg l. hållbar. **-släcklig,** -t, [-are; -het]. Mest bildl. *Det kanske mest utmärkande för Berzelius ~ var en o. sanningstörst ~. Ett o-t hat.* **Syn.** osläcklig. **-spädd.** *Med o. vätesuperoxid. Ta in konjaken o. — Och i hans ådror flöt gammalt outspätt blått blod* G. Wiedesheim-Paul. **Syn.** ospädd. **-sägbar;** -het. Jfr följ. Skr. *O. i vanliga ord. O-t intagande.* **-säglig** (l. ibl. -säg-); -t, [-are; -het]; -en. Gärna bildl. o. skönl. *Det svårutsagda, det o-a, det personligt religiösa* E. Hedén. *På grund av Guds o-a godhet. Till min o-a glädje. En o. fasa isade henne* Berit Spong. *En o. hetta. — Så o-en rörande* K. Warburg. **Syn.** o(ut)sägbar, osäglig, obeskrivlig, namnlös. **-sövd** (kort l. långt ö).

— (**Out**,**tag**|**en.** *Jag har ännu 2 liter o-na på motboken för denna månad. O-na medel* ännu (på banken) innestående. — **-tal**|**ad;** -bar(het). **1**) *Förskräckt över sin o-ade tanke. En mörk, o-ad fruktan: Hade vi kommit för sent?* Ax. Klinckowström. *Med en o-ad oro i sin blick* Karin Hirn, öv. *En o-ad överenskommelse* W. Hammenhög. **2**) *Det o-ade — och o-bara* Eva Wahlenberg, öv. *På grund av hans o-bara namn* Alb. Engström. **Syn. 1**) tyst, tillbakahållen. **-tryck**|**bar;** -t. Skr. *Som en o-bar längtan tillbaka till ~. — En o-t undran, om ~.* **-tröttlig,** -t, -are; -het. *Han syntes o. såväl till kropp som själ. O. i arbetet. En av de mångsidigaste, livaktigaste och o-aste av klubbens arbetande ledamöter* Erik Lindberg. *Och han var o. i att sätta sig in i alla frågor, som ~* L. W. Stjernstedt om Oskar II. *O. i att tänka på andra. Med o. iver. Allt detta tillkom genom Söderbloms o-a geni* Öv. fr. N. Glubokovskij. *Frukten av många års o-t samlarnit. O-t verksam för ~. — Det låg en sådan lugn o-het över henne* Fanny Alving. **Syn.** se otröttlig. **-tyd**|**bar**(**het**); -d. *O-bara, o-da gåtor.* **Syn.** otydbar; otydd. **-töm**|**bar**(**het**); -d; -lig (-t, [-are]; -het). Oftast bildl. **1**) Skr., mindre vanl. *Selma Lagerlöfs ljusa tro på den mänskliga godhetens o-bara reserver ~.* **2**) *Äga o-liga tillgångar. Gruvan, som ännu synes o-lig på malm ~. Havet, som skall ge ifrån sig en del av sina o-liga rikedomar. En o-lig källa till vederkvickelse. Ett intressant och o-ligt ämne* E. v. Otter. *Livet är oändligt och o-ligt och ~* T. Segerstedt. *Med en pittoresk konst och en o-lig fyndighet* N. Söderblom. *O-lig på utvägar.* **Syn.** se outsinlig. **-vecklad.** T. e. *Kartan måste medtas o., ty utrullad fick den ej rum. — O-e knoppar. Mycket o., både andligt och kroppsligt, i förhållande till sin ålder. O-e ungar av ~.* **-vuxen** l. **-växt.** *Varför mycken outväxt fisk fångades* E. Modin.

Ouvertyr stavas nu uvertyr (se d. o.).

Ovaccinerad. — **Ovaggad.** *Sova o.* — **Ovak**|**en;** -enhet. Egentl. o. bildl. *Men han var alldeles för o-en för att kunna uppfånga melodien till ~* Lundin-Strindberg. — *En o-enhet, hos en yngling på den trakten oväntad.*

Ovål, -en, -er l. (som adj.) -t, [-are]. Två ord. **A**) Enkelt. **I.** Subst. *Cirklar och o-er. Naglarnas o. är rund och jämn, varken för stor eller för liten* Jeanna Oterdahl. *Ansikts-o-en. — Spetsoval.* **II.** Adj. *I, av o. form, liknande längdgenomskärningen av ett ägg. O-a speglar. Smalt o-a furuskivor. Mer o. än cirkelrund. I o. ram, inramning. — I spetsoval form.* **B**) Ssgr kunna ofta anslutas såväl till subst. som adj. Ex.: *O-bild* E. Wettergren. *En stor o-formad rabatt. I o-format* (biton på -at) E. Wettergren. *Skabbdjuret är gulvitt till färgen, o-formigt, ~* M. Asplund. *O-hus och hästskohus. Tomater med rund, o-rund eller flatrund fruktform* Trädgården 1918. *O-rund [potatissort]* Lind-Liljewall. *C. J. Pettersson, O-svarvare, Norrtälje* Skylt 1919. **Syn.** äggrund (figur), 'äggrundel', långrund, avlångt rund; ibl. ellips o. elliptisk.

Ovalbar; -het. *Föll för (det då ännu gällande) skattestrecket och var sålunda o. (till riksdagsman).* — **Ovalkad.** *Schoddy, lump av o-e vävnader.* — **Ovallad.** Två ord. **I.** *O. boskap.* **II.** *O-e skidor.*

Ōvan[1] (å-; grav); adv. o. prep. **I.** Enkelt. **1**) Adv. *O. svart, under vit med skarp färggräns* E. Lönnberg. *Tre kronor, placerade två o. och en nedan. Granskande betrakta ngn från o. till nedan. O. anförda skrivelse. Här o. nämnde personer. — Inställelseskyldiga enligt o. äro även ~* Kungörelse 1918. *Uppsala som o.* (i stället för att upprepa datum). — *Där o.* ibl. = i himlen. *Ett tecken från o.* **2**) Prep. **a**) *O. molnen är himlen alltid klar. O. mig himlen, olympiskt hög* Hj. Procopé. *Där den stannade o. det hus, varest Jesus var född. — Verkligheten o. jordens ting* J. Tegengren. *O. varje jordisk nöd och varje bitter fråga* 'Kerstin Hed'. **b**) *En mäktig pagod, som reser sig o. en hög tegelmursgrund* A. Lagrelius' resa. *På närmaste berghäll ovan Tångvikens kullersteniga strand* Arv. Rosén. *Gårdarna lågo o. varandra uppåt berget. — Silhuetterna av farfar och farfarsfar blicka ner från sin plats o. den gamla soffan ~* Jeanna Oterdahl. **c**) *Så länge liket ännu befann sig o. jord. O. bord* sjöv. **II.** Ssgr äro ofta antingen adv. o. prep. (som 'o-för') l. s. k. 'juridiska pron.' (som 'o-bemälde', 'o-nämnde'). Ett urval upptas nedan. **Syn. I.** ovantill, ovanpå, upptill, längre l. högre upp, ovanför; ibl. över.

— **Ovanbemäl|da** l. -de. Även o-ta l. o-te. *O-te yngling hade denna dag* ~. **-berörd.** Mest i best. form. *Genom o-da beslut. I o-da hänseende.* **-beskriv|en.** *I granskogar av o-et slag* ~. *Utom o-na »officiella» baler* ~ And. Ramsay. **-bordsskad|a.** Sjöv. *Med förlust av däckslasten och divärse o-or.* **-citerad.** *O-e förlovningsannons.* **-dager.** Fackl. *Som belysas av o-n från de välvda glastaken* Sam Arsenius. **-del.** *Där gummimassan, utpressad i tunt lager, skäres till sulor, o-ar etc.* (vid galoschtillverkning). *Bägare och o. förnicklade* (på termosflaska) P. U. Bergström. **-dyn|a.** *Med goda bolstrar och tjocka o-or* Sigrid Kurck. **-dörr** ifråga om tvärsöver delad dörr. **-efter,** adv. Åld., ibl. bibl. **1**) Ovan(i)från; ibl. ovan(till). *Genom sambandet med det, som o. är* Karlfeldt. *Den motsats, som från urkristendomens tid förefunnits mellan vad som var o. och vad nedanefter, försvann* T. Segerstedt. *Utan anslutning till ett evigt och o.* Tor Andræ. **2**) Uppåt. *Kastade en blick o.* E. Palm.

-från se ovanifrån. **-för,** adv. o. prep. Som adv. ngn gång 'ovanföre'. *Långt o. (berget) seglade en väldig örn. En bit o. (oss, stugan på höjden). O. oss blott lätta strömoln. Hugger man o. sig, så falla spånorna i ögonen. — O. bron, vattenfallet. — Att grannen o-e måhända icke tar tillräcklig hänsyn.* **Syn.** ovan(om), över; uppom. **-ifrån,** adv. *Utsikten o. Gäddans o. tillplattade nosparti. — Ta det för mycket o.* vara 'hög' av sig, ta det överlägset, 'uppifrån'. — *Om den icke vore dig given o.* (från himmelen) Bibeln. **-jord|isk;** -sledning m. fl. **1**) Bot. *Lågblad, som skydda övervintrande, o-iska knoppar* Nord. Fam.[2] *En* ~ *o-isk vit- eller rödfjällig lök* ib. — *Fjällväxterna äro genom ringa och sammanträngt o-ssystem och kraftigt underjordssystem skyddade för köld och uttorkande vindar* N. Heribert-Nilsson. **2**) Tekn. *O-iska ledningar, o-sledningar*)(t. e. jordledningar. **-lakan.** *Hon sökte fram ett rent dynvar och ett o. med vacker mellanspets* R. Schildt. **-liggande.** *Från (ett) o. rum. De o. lagren måste* ~ *ha bildats efter granens invandring.* **-ljus.** *Hyrde ett gammalt* ~ *drivhus med rikligt »o.» och* ~ Sigurd. *Gott o.* **-läd|er.** Motsatt botten- l. sulläder. *O-ret på skodon täcker fotens övre del. Grövre, finare o-er. Somliga hade spruckna o-er på skorna* Gunnar Cederschiöld. *Men det är nu en gång så, att o-ret tror sig vara förmer än sulan* Harry Blomberg. **-nämnd.** Mest i best. form. *Av o. anledning. — Husbondens o-a vårdnadsskyldighet. O-e herre torde snarast infinna sig för att* ~.

-om. Särsk. i Finl. vanligt för 'ovanför' l. 'ovan'. **1**) Adv. *Har du sett efter (där) o. också?* t. e. 'o. fallet'. **2**) Prep. *Och o. min säng hänger* ~ V. Vallgren. *Kryddgården på brinken o. sjön* Aivva Uppström. *Ett par km. o. vår stuga. O. forsen. [Att gaserna] befunno sig o. sin 'kritiska temperatur'* Hj. Tallqvist. *Klarheten o. skyn* J. Tegengren. *Som om hon svävat o. jorden. — Sådant som man ansåg ligga o. dess horisont* Y. Hirn. *O. alla förstånd* Klara Johanson. **-på. 1**) Adv. **a**) *Bo o.* (en våning) högre; ibl. högst (uppe). *Att åsen o. är ganska flat. Har du ingenting (att ta) o.?* t. e. 'o. kavajen'. *Är han sängliggande (sjuk) eller ligger han bara o.? Oljan, som samlar sig o., 'låser' gasförrådet. — Alltid vilja flyta o.* vara förnämare l. förmer än andra, högsta hönset i korgen. **b**) *Omedelbart o. kom emellertid underrättelsen, att* ~. **2**) Prep. **a**) *Och o. detta lade han ytterligare en skiva ost. Sandpåförning o. sparrislisterna* Lind-Liljewall. *Låg och drog sig o. den ouppbäddade sängen.* **b**) *O. det gick han till sängs. Tövädret hade kommit alldeles tvärt o. ett starkt snöfall* ~ Fanny Alving. *»Har ni sovit gott o. tragedin?» sade han leende* G. af Geijerstam. *Så kom då det o. allt* efter l. till allt annat. **Syn.** ovan(om), ovantill, 'oppepå', på ytan l. översidan l. ovansidan, över, ibl. överst, högre, längre l. längst upp; utanpå; efter, (där)på; till råga på. **-rum.** Mindre vanl. Rum i översta våningen. *Ett vackert o. uthyres.*

-sagd. Mest best. form. *Av det o-a förstås utan vidare, att* ~ R. Pipping. *Med det o-a har jag dock ej velat påstå, att* ~. *För o-a orsakers skull* E. Kihlman. **-sida.** *Att lägga en brödkaka med o-n neråt var att baka bröd åt den onde* C. W. v. Sydow. *En svart, på o-n vitkantad strimma* E. Lönnberg. *Våra kavelbräden ha vanligen på o-n ett bågböjt handtag* ~. **-skildrad.** Skr. *Av o. art* E. Cedercreutz. **-skogs,** adv. Mindre vanl. *Från bygden »o.», den minnesrika Tännäs-socknen* Gust. Näsström. **-skriv|en.** Mest i best. form. *Mina upplevelser och hågkomster från o-na år* Emil Helmer. **-stående.** *Med o. vill jag visst inte tala för* ~ Sigfr. Almquist. *O. är en inledning till berättelsen om* ~ S. Neander Nilsson. *O. redogörelse är avsedd att vara så vitt möjligt objektiv.* **-till,** adv. *Den grågula modden hade o. hårdnat till i solhettan* ~ Sten Granlund, öv. *Täckt o. med torra grenar.* **Syn.** ovan(på). **-vattensklippa.** Oftare över-. *En stor o., som låg långt från farleden* Nanny Hammarström. **-våning.** Övre l. översta våning(en). *O-arnas fönster* Gösta Selling. **-värld|(en).** Motsatt 'underjorden'. *När ett år förgått, började Konrad längta tillbaka till o-en* John Annell, öv.

Ovan[2] (ssg; grav); -t, [-are; -het]. **I. 1**) *Medan han ännu är o. Det går lite o-t (för honom med innanläsningen). Jag var*

ju fullständigt o. vid hästar, o. att rida; mindre ofta *O. med hästar* dvs. att sköta l. behandla dem. *O. vid klimatet. O. vid förhållandena. O. vid ordnat arbete, vid punktlighet. Vid giftet o-a människor. Kan göra den o-e mycket förfång. Mycket o-are vid det voro också händerna än vid skot och bragder* H. Ekhammar. **2**) Ibl. ngt närmare 'ovanlig'. Om 'sak'. *Studsade vid den o-a synen. Nya och o-a intryck* C. Forsstrand. *Svårt hade han att finna sig i de o-a förhållandena* Albin Widén. *Litet tung i huvudet av de o-a starksakerna* Ellen Wester, öv. *Medan allt var henne nytt och o-t. Det är något till o-t att se dig så tidigt!* **II.** *En viss o-het vid självständigt arbete.* **Syn. 1**) nybörjare, oerfaren, oövad, oinsatt, ibl. som förlorat l. kommit ur vanan, föga l. (alls) icke inne (i), ibl. grön l. o(be)prövad; **2**) ny, ibl. ovanlig. — **Ovan|a**, -an, -or. **1**) Utan plur. *På grund av o-an vid ansträngande rörelse. O-a (vid) att umgås i dessa kretsar. Hans absoluta o-a, för att ej säga oförmåga, att själv fatta beslut. O-an gjorde, att hennes arbete blev dåligt.* **2**) Med plur. *Den som hackar eller hummar eller eljest har någon o-a i sitt sätt att tala* ~ B. Wedberg. *Ta(ga) sig o-or. Nej, de o-orna har jag skaffat mig själv. Lära pojkarna (fula) o-or, den fula o-an att svära. Bekämpa gamla inbitna o-or. Söka komma ifrån en o-a. Göra ngn uppmärksam på en o-a (han har). Har hästen några o-or?* **Syn. 1**) brist på vana l. övning l. träning, 'oträning', föga l. ingen l. ringa övning l. vana osv., oerfarenhet; **2**) oskick, osed, (ingrott) fel, olat, dålig l. ful vana.

— **Ovanlig;** -het (med plur.). **1**) Enkelt. *En o. händelse inträffade i går i samhället, i det* ~. *En mycket o. företeelse. Växten är (bra, ytterst) o. i våra trakter. Hon har en o. förmåga att komma i rätta ögonblicket. Hans o-a blick för väsentligheter. Du kommer på en något o. tid. Det är o-t, att någon kommer den tiden på dygnet. Både o-t och skrämmande. En t. o. m. i den klassen o. dumhet. Boken är o., ja sällsynt. En icke (precis) o. orsak till skilsmässa är, att* ~. *Ännu o-are är det, att* ~. *Det var o-t för honom, att någon intresserade sig för hans arbete. En o. människa. En o. begåvning. O-t vacker, begåvad, skarpsynt, sympatisk, fräck. O-t nog bibehöll han den aftonen sitt lugn. Det o-a i situationen slog dem båda, och* ~. *Blott det allra o-aste i orkidéväg lockade henne numera.* **2**) O-het. *Varför lösvador ej lära hört till o-heten denna tid* And. Ramsay. *Och det var en stor o-het, att han* ~ Hj. Söderberg. *Det var ingen o-het, att* ~. *[En] disputation i konsthistoria hörde den tiden till o-heterna* Hj. Lundgren. *För o-hetens skull kan vi ju försöka med ett tallbarrsbad i dag.* **Syn.** sällan l. ej ofta förekommande, ej l. föga l. mindre vanlig, sällsynt, sällspord, rar, ett undantag(sförhållande); (ibl. nära:) ny (o. egendomlig l. besynnerlig), påfallande, utomordentlig, nästan exempellös, undantagsmässig, enastående, enstaka, tunnsådd, fåtalig, sparsam, knapp.

— **Ovansklig** (l. ibl. -va'n-); [-het; -en]. Ngn gång (särsk. i dikt) även 'ovanskelig'. Högt., gärna bibl. l. skönl. *Men Herrens nåd allena / o. är i evighet* Ps. 16. *En o. vår* Pär Lagerkvist. *Och en blommande vår / kring o-a världar sin gloria slår* C. L. Östergren. *Hölja (sig) med, inlägga o. ära. — Dock med en strålande ren, ovanskelig krona krönt* R. Jändel. *Dess sken var lugnt, ovanskeligt* Gabr. Lagus. **Syn.** se evig o. oförgänglig. — **Ovaraktig;** -het. *O-a tyger, färger. Vackra, men tyvärr så o-a* om nyponrosor. *Väderleken, det vackra vädret är o-are än någonsin. O-a känslor. Gripna av en o. stämning. Lyckan är o., såsom allt här på jorden. — Sörja över glädjens o-het.* **Syn.** kortvarig, kortlivad, flyktig, förgänglig, snart förbi, lätt vissnande l. fallande, snabbt flyende, ostadig; föränderlig, underkastad förvandlingens lag, vansklig, icke att lita på, som ej håller länge l. ej håller sig, ibl. fly, ibl. bräcklig l. skör. — **Ovardaglig;** -het. Skr., mindre vanl. *Detta o-a förlopp, romantiskt som en medeltidslegend.*

Ovāri|um (vanl. akut); -et, -er; -esvulst. Läk. m. m. Äggstock.

Ovarnad. *Han gick dock icke dit o.* — **Ovarsam;** -het. *En enda roddares o-ma rörelse och kanoten är färdig att kapsejsa* Öv. fr. Alb. Schweizer. *Lastbilschauffören dömdes för o-t körande till 10 dagsböter à 3 kr. En direktör från Malmö dömdes på tisdagen av polisdomstolen till 20 dagsböter à 30 kr. för »o-t» gående* 1933. *Handskas o-t med* ~. *Drömmar, som äro så skira och spröda, att ett o-t berörande liksom genom ett trollslag bringar dem att falla till stoft* Emil Cedercreutz. *Måtte dessa händelser blott icke få en alltför o. skildrare! — Handlat allenast av o-het utan vrång avsikt.* **Syn.** oaktsam, oförsiktig, klumpig, slarvig, obetänksam, vårdslös, ouppmärksam, oöverlagd, oövervägd, obetänkt, som rusar i väg, (ibl. nära) burdus l. hetlevrad. — **Ovass.** Gärna smtl., kanske blott ldls. *Kniven har blivit (bra) o.* slö, biter inte längre.

Ovation, -en, -er. *Bli föremål för stormande o-er. En våldsam o. hälsade laget, när det sprang in på planen* Frans G. Bengtsson. — *Ett minutlångt o-sartat bifall.* **Syn.** stormande hyllning (från folkmassa, publik), bifallsstorm, bifalls- l. applådåska, jubelrop, jublande tillrop.

Ovederhäftig; -het (med plur.). *O-t prat.*

O-a beskyllningar. O. (i sina uppgifter) har han alltid varit. Lika o. är sonen. Men lika väl som det finnes o-a = dåliga konstnärer, finns det o. kritik Olof Ahlberg. *Den o-aste i hela sällskapet. Firman är o. och* ~. — *Som i sin hejdlösa subjektivitet, sin o-het, sin modärnistiska ensidighet och* ~ Hj. Dahl. *De orgier i o-het, osannfärdighet och skadelusta, varmed kommunistpressen och* ~ *sökt övertrumfa varandra. I denna tid av skrän och o-het* T. Segerstedt. *En o-het i tankegången, som* ~. *O-heternas speciella slaskspalt i 'Fäderneslandet'.* **Syn.** otillförlitlig, osann, oriktig, felaktig, lögnaktig, ej att lita på, (högeligen) slarvig, ansvarslös, opålitlig; ibl. icke solid — **Ovederlagd** beskyllning. — **Ovederlägg|bar\het**; -lig (-t, [-are]; -het; [-en]). *De o-bara fakta, vilka* ~. — *De mest o-liga, o-ligaste bevis. Därom vittnar o-ligt, o-ligen tonfallet, så äkta, så gripande.* **Syn.** obestridlig, ojävaktig, ovedersäglig, o(e)motsäglig, absolut riktig l. rättmätig l. vederhäftig, ibl. oavvislig. — **Ovedersäglig,** -t, [-are]; -het; -en. *En o. framgång kunde partiet anteckna i Norrland, där* ~. *Ett o-t kulturkrav. Yttrandet är, i den form det fått, o-t.* — *Att blånaderna o-en tydde på* ~. *Hur o-en sant!* Ellen Ryding, öv. *Och rar var ungen o-en* (utan all fråga) V. Moberg. **Syn.** se föreg.

Overäll (å-ål); -en, -er l. -s; -blus, -(s)klädd m. fl. Ordet sent inkommet (i början även med formen 'o-s' som sing.). Blus (med ärmar) o. (vida) benkläder i ett plagg. **I.** Enkelt. *I o-s genom Stockholm: Författaren Viktor Myrén på promenad i o.* 1920. *Den tvättbara o-en* ~ *är det universella spanska barnplagget* M. Rogberg. *Drog på mig o-en och* ~. *Den av Idun utlysta tävlan om o-en* 1923. *Berit Lampe, Den blå o-en. Som blev overall'ens första martyr i Göteborg* 1920. *Iklädda smutsiga o-er* 'K. Gunnarson'. *Fast hon gick klädd i en av basens avlagda ändrade o-er* ib. *Drogo på o-erna* M. Rogberg. *Amerikanska Overalls (överdragskläder), blå, jacka o. byxor* Annons 1920. *En mekaniker i blåa o-s. Barn-, flick-, goss-, mans-, säckvävs-; träningso(-s). Damoverall i byxklänningmodell* P. U. Bergström. **II.** Ssgr kunna ha *overall-* l. *overalls-*, det förra numer vanligare. Ex.: *I blå o-(s)-blus. O-(s)byxor av prima slitstark kaki. I Åmål har det* ~ *redan bildats en o-klubb enligt kontinentalt mönster* 1920. *Två o-klädda småflickor. O-kostym för ynglingar. Pyjamas i o-modell* P. U. Bergström. **Syn.** överdragskläder.

Overifi'c'erad obestyrkt. — **Overklig,** -t, [-are]; -het (ibl. med plur.). *Det o-a, det blott tänkbara och det verkligen föreliggande, det påtagliga. Alltsammans syntes henne nu, i det skarpa morgonljuset, så o-t, som om det aldrig hänt. Scenens o-a värld* Öv. fr. O. Wilde. *Drömlikare och o-are än allt det o-a omkring* Per Hallström. *Luften / är o-t blå* E. Therman. — *I denna värld av sken och o-het. Drömma sig bort från den grymma verkligheten till poesiens blånande o-heter. O-hetsfall* i villkorssatser (språkv.). *Då teatrarna öppna portarna till sina o-hetsvärldar* H. M. Nordlindh. **Syn.** icke existerande, fantasi-, dröm- l. skugg- l. spök- l. andelik, (blott) tänkt, irreell, irreal, skenbar, bedräglig, fantastisk, svävande. — **Overksam;** -het. **I.** Enkelt. **1**) Huvudbet. *För tillfället stod han o., med händerna i byxfickorna, och tittade på. Aldrig vara o. Till naturen o. och trög. Dagar förgingo, o-ma dagar under väntan på* ~ Ingeb. Lundström. *Ett o-t liv.* **2**) Bibet. *Giftet är (absolut) o-t på höns. Vilket gör medlet o-t.* **II.** O-het. Nästan blott till I 1. *Fylld mage lockar till o-het. Ett liv i o-het. Under denna tid av (tvungen) o-het* ~. *Och vantrivdes med o-heten.* **Syn. I. 1**) sysslolös, utan arbete l. göromål l. sysselsättning, ibl. ledig; (ibl.:) slapp, loj, trög, lättjefull, som drar sig, lat; **2**) utan verkan, ineffektiv. — **Overkställbar;** -het. Skr. *Men företaget är dessutom alldeles o-t* C. J. L. Almquist. **Syn.** outförbar.

— **Ovetande;** -s (ngt vard. l. åld ; nästan blott adv.). Adj. o. adv. **1**) *Spela o.* E. Didring. *Hans svar gick ut på, att han var en o. man, som intet visste om sitt folks forntid.* — *Han var lyckligt o. om, att* ~ Karin Juel. *Synnerligen o. om världens flärd och ondska* ~. *Han tycktes fullständigt o. om regnet* Karin Thordeman. — *O. för både Ellen och mig själv hade* ~ Ada Rydström. *Påståendet, att en individ sig o. och mot sin vilja kan hypnotiseras på avstånd är nonsens* Ax. Munthe. *Det skedde honom o.* **2**) Med -s. *Hon visste ju vad hon var för ett o-s kräk, så att* ~ S. Lagerlöf. — *Fann mig nästan o-s ha tillryggalagt ett långt stycke väg av* ~ Harald Alm. *En själv o-s. Den underjordiska verksamhet hon bedrev sin man o-s.* **Syn.** oveten, som ingenting vet (om ngt), som står (alldeles) utanför, okunnig, i ovetenhet (om); omedveten; (ngn o.:) utan hans vetskap, oveterligen, utan att han vet om det, ibl. utan att man vet ordet av. — **Ovetbar;** [-het]. *Herbert Spencers »det stora o-a». Som tror sig kunna utforska det o-a* Hj. Alving. *Det till sin natur o-a* T. Segerstedt. *Om o-a ting* ib. **Syn.** outforsklig, varom man inget kan veta, oveterlig. — **Ovet|en;** -enhet. Skr. **1**) *Lyckligt o-en om de lidanden [som]* ~ T. Fogelqvist. *O-na om, att den sedliga kraften /* ~ */ en gång skall* ~ Al. Slotte. *Bak den o-nes rygg såg han hotfulla döden* Per Hallström. **2**) *Handla av, i o-enhet eller överilning. Man gick därnere i den fullständigaste o-enhet om allting* Ester B. Nordström. *I*

fullkomlig o-enhet om vad som passerade Karin Juel. *I salig o-enhet om* ~ T. Segerstedt. *Poserade* ~ *med sin o-enhet i slika futiliteter* Sigfr. Almquist. *Fastän alla hycklade o-enhet om* ~ Harry Blomberg. **Syn.** **1**) ovetande; **2**) ovetskap, okunnighet. — **Ovetenskaplig;** -het. *Då, för att använda ett o-t uttryck, »hans galla kokade över»* Ax. Klinckowström. *Boken är fullständigt o. och inte nog med det, den är även inkorrekt. Anlägga rent o-a synpunkter. Av o. läggning.* — *Hans o-het var direkt utmanande och hans slarv nonchalant. På grund av arbetets o-het.* — **Oveterlig;** -en. Skr., mindre vanl. *Det o-a* ovetbara. *Mig o-en* ovetande. — **Ovetskap.** Jfr ovetande m. fl. Mest i obest. sing. efter 'i'. *I fullkomlig o. om* ~. *Om vars obehörighet att deltaga i omröstningen ledningen icke rimligen kunnat sväva i o.* **Syn.** okunnighet, ovetenhet.

— **Ovett,** -et; -skur m. fl. Bet. växla mln 'förebråelser' o. 'skällsord'. **I.** Enkelt. *Nu kan du bereda dig på (att få) o., när du kommer hem. Det blev emellertid o. efter noter, när* ~ E. v. Otter. *Och o. vankades förstås, emedan jag ej hade hälsat* L. W. Stjernstedt. *Ja, egentligen borde jag ge dig en skur o.* Ax. Klinckowström. *Och när mannen kom hem, fick han först en skopa o. och sen en grundlig lektion i barnavård och* ~ Amelie Posse-Brázdová. — *Det onda, som säges emot någon utan Bevis, är Ovett* ~; *men det som rent Bevisar* ~ *är endast Sanning* Thorild. *Och jag får bara snäsor och o. till svar, då jag* ~ S. Lagerlöf. *Överösa ngn med o.* **II.** Ssgr. Ex.: *Hela den Strindbergska magsyran och o-floden* Alb. Edelfelt. *Och fick hela o-skuren över sig* C.-A. Bolander. **Syn.** bannor, (häftiga) förebråelser, uppläxning, upptuktelse, 'skäll', 'uppskällning', 'överhalning', skrupenser; skällsord, skymfliga tillmälen, otidigheter, snäsor, okvädinsord. — **Ovett|as,** -ades. Mindre vanl. utom i Finl. *Skrek och o-ades* Raf. Lindqvist, öv. *Först hade ingenjören o-ats för att* ~ G. Hedenvind-Eriksson. **Syn.** vara l. bli ovettig (på), ösa ovett (på), skrupensa u'pp, utskälla ɯ, skälla (på). — **Ovettig,** -t, -are; -het (med plur.). *(Utan skäl) vara o. på ngn. Till slut blev han så o., att jag* ~ John Utterström. *Som i grunden är långt elakare än den förfärlige Strindbergs o-a raseri* E. Hedén. *Få ett o-t brev, ett brev, fullt av o-heter. Det skrikes, hojtas, växlas o-heter på parisisk slang, av en kulör och en rikedom, som* ~ I. Lo-Johansson. **Syn.** otidig, (ibl. nära:) grov, oförskämd, oförsynt, som 'skäller' (som en bandhund).

— **Ovidgjor|d.** Skr. *Där var ännu mycket o-t, innan* ~ o(åt)gjort. — **Ovidkommande.** *Ingen o. får vara med. Behandlades som en o. Att man ibland i sin egen telefonapparat kan få höra en själv o. samtal. (Saken) o. detaljer, synpunkter.* **Syn.** obehörig, främmande, som ej har med saken att göra, som står (alldeles) utanför l. främmande för. — **Ovidrörd.** Skr. *Den (hittills) o-a frågan om* ~ icke berörda. — **Ovig;** -het. **1**) Egentl. *Klumpig och o. (i alla sina rörelser). Du ser litet o. ut (i den där tunga rocken). Intog med sin o-a kropp en oskön position* ~ Jac. Ahrenberg. — *Med en björnunges o-het i sina rörelser. Fåglarna äro ännu sömndruckna och lyfta tungt och o-t ur sina legor. Drog fördel av djurets o-a rörelser och* ~. **2**) Friare o. bildl. **a**) *Riddarnas o-a rustningar. Den o-a ekan gör några cirkusnummer på ett par brottsjöar* ~ C. T. Holmström. *Mormors heltäckare var o. och mycket gammalmodig* Cl. Lagergren. **b**) *Men bristen på övning hade gjort honom tämligen o. i konversationen, och* ~ A. Sörlin. *Hans något o-a och klumpiga kvickheter. Stilen [i Sedolärande Mercurius var] o. och oskön* K. Warburg. *Metoden är o. och opraktisk.* **Syn.** otymplig, tung (i rörelserna), klumpig, lunsig, tölp(akt)ig, ofatt, okostig, drumlig, tampig, (ibl.:) tafatt, 'bortkommen', 'bakvänd', stel(bent), (led)styv; obekväm(lig), opraktisk, otjänlig, oändamålsenlig, ohanterlig; oskicklig, långsam i vändningarna. — **Ovigd.** **1**) *Begravas i o. jord.* **2**) *O-a makar, det vill säga de unga par, som flytta tillsammans och bilda hem och familj utan att* ~ *först låta viga sig* 1933. — **Ovik|en** l. **Ovik|t** (långt i). *Nya, o-na sedlar* Sigurd. *En ny, o-t hundralapp* W. Hammenhög. — *Tre enkla, o-ta kvartblad* Erl. Hjärne. — **Oviktig;** -het (med plur.). Blott 'bildl.' *Anser du då detta så o-t? Tämligen o-a uppföranderegler. O-are för vårt nuvarande syfte är* ~. *Dessa övningar äro ingalunda o-a, om man vill* ~. — *De utväxlade småleende de älskvärdaste anmärkningar om någon o-het eller* ~ Frans G. Bengtsson. *Idel o-heter!* **Syn.** obetydlig, obetydande, likgiltig, betydelselös, oväsentlig, (ibl.:) irrelevant, obehövlig, överflödig, umbärlig, gagnlös, värdelös.

— **Ovilja,** -n. Bet. växla mln 'motvilja', 'hat' o. 'harm'. *Omständigheter (icke o.) hade gjort, att* ~ Atterbom. *Men snart fick jag en alltmer ökad o. mot skolan och vantrivdes mer och mer där* ~ C. G. Laurin. *Med o. se* ~ (högst) ogärna; med harm. *Hans o. mot förslaget stegrades till avsky. Även mot sina gamla vänner fattade Strindberg stundom bitter o.* Gust. Meyer. *En protest, som skall vittna om vår livliga o. mot våld och tyranni. En spontan o. mot västerlänningar* B. Forell. *Hans uppförande väckte (allmän) o. Med ögon, som o-n gjorde skarpa* ~ Olle Hedberg. *Visa (utpräglad, hätsk) o. mot ngn för ngt. Gripas av o. mot* ~. *Känna verklig o. för l. mot* ~. *Inge*

o. — *Ren försvarsovilja.* **Syn.** motvilja, vedervilja, antipati, animositet, stark obenägenhet, förtrytelse, harm(senhet), vrede, indignation, förtrytsamhet, misshag, ibl. 'sura miner'; (starkare:) hat, avsky, groll, agg. — **Ovillig;** -het. *Han har alltid varit ogin och o. (att hjälpa oss). O. oxe drar krokig fåra. O. gärning förtjänar ingen tack. O. mot lotterier, som han var ~. O. att straffa, villig att förlåta* Ax. Munthe. *Gubben var o. att gå vidare, förrän ~. O. till arbete. O-t stämd mot ~. Arbetso-a.* — *Sedan samtliga partier mer eller mindre direkt visat sin o-het att taga ansvaret.* **Syn.** ogen l. ogin, otjänstvillig, ohjälpsam, rädd om besväret, ibl. trög l. lat l. ohågad (att hjälpa l. ta ī); motsträvig, motvillig, nödbedd, olustig, icke böjd (att).

— **Ovillkorlig;** [-het]; -en. **1)** Bet. växla i allm. mln 'obetingad' o. '(absolut) nödvändig'. *Kräva o. underkastelse. O. försörjningsplikt åligger föräldrar mot minderåriga barn samt man mot hustru. Det är din o-a plikt. Den o-a följden av medlingens misslyckande blir regeringens fall.* — *Följden bleve o-en den, att ~. Spisbrödsbagerierna äro o-en skyldiga tillse, att ~. Ekonomiska föreningar äro icke o-en bokföringsskyldiga* Heimberg-Sillén. **2)** Den skr. bibet. 'impulsiv' (ibl. nära 'ofrivillig') undvikes ofta. **Syn.** obetingad, ofrånkomlig, oavvislig, (absolut) nödvändig, oundkomlig, oundviklig, som man inte kan hjälpa l. rå fōr, ovedersäglig, oemotsäglig, självfallen, viss, säker, (sol)klar, ostridig, osviklig m. fl. — **Ovingad.** Egentl. o. bildl. — **Ovis;** -het; -lig (-t). **I.** *O. man skyr arbetet. Handla mycket o-t. O-a, de o-aste åtgärder. O-t nit. I sin o-het trodde han, att ~.* **II.** Skr. *O-ligt nit. Att jag har handlat så o-ligt, att ~* S. Lagerlöf. **Syn.** oklok, dåraktig, fåvitsk.

— **Oviss;** -het(stillstånd). Bet. växla mln 'tvivelaktig', 'opåräknelig' o. 'villrådig'. **I.** Enkelt. **1)** Sak. **a)** *Saken är ännu o. Utgången är o. På grund av det synnerligen o-a läget på världsmarknaden. Efter en månads o. väntan. Lita på ett o-t löfte. O-a inkomster. En o. existens. Några o-a utsikter till befordran. Nu förestod en hårdare och o-are kamp än någonsin förr* R Nordenstreng. *Löftet om pengarna, som i alla fall hägrade i det o-a* R Schildt. *Intet är vissare än döden, intet o-are än dödens timme. Det är o-t, om jag kan. Det hela var så o-t, ingenting att bygga på.* **b)** *I morgonens o-a ljus. Där ekens skuggor och där månens sken / med o. halvdag måla skogens klyfta* C. Snoilsky. — *Med ett o-t leende på läppen.* **2** Person. *Jag var mycket o. om utgången, (om) hur det skulle gå, om hans avsikter, om vad som var att göra. Ju längre det led, dess o-are blev han på sin metod, om hans metod var den rätta. Känna sig o. om ~.* **II.** O-het. *O-heten i hans ställning. Det är just o-heten, som ger livet dess största tjusning* C. Lagercrantz. *Att Krebs kom tillbaka från Irkutsk, tillbaka ur o-heten* A. Hj. Uggla, öv. *Vara, sväva i o-het om ~. Hålla, lämna ngn i o-het (om sina planer). Sedan polisen nu tagit oss ur o-heten* H. Kihlman, öv. *Och var rov för en plågsam o-het* S. Siwertz. *Den skulle ha ryckt mig ur det o-hetstillstånd, som är varken jord eller himmel* B. Gripenberg. **Syn.** osäker, tvivelaktig, tveksam, oavgjord, prekär, opåräknelig, opålitlig, otrygg, oberäknelig, ej l. ingenting att bygga l. lita på; slumpartad, beroende på en slump, tillfällig; obestyrkt, ifrågasatt, vag, problematisk, tvetydig, tvistig, tvivel underkastad, dubiös, obestämd, vansklig; tvekande, obeslutsam, villrådig, vacklande.

— **Ovissnelig** (l. -vi'ss-). Skönl.; sälls. för 'oförvissnelig, oförgänglig'. *O. och fjärran från all höst* A. Österling. *O-t mod* K. G. Ossiannilsson. — **Ovittnad.** *O. sak* icke med vittnen bevisad. — **Ovittrad** t. e. sten. — **Ovålig,** -t, -are; -het. Vard., ldls. Jfr (det uppfiffade) 'ovårdig'. *O. är du och valhänt för jämnan* S. Dahllöf. *Var inte så o. i ditt arbete, med vad du har för händer. O. med, om sina leksaker.* **Syn.** se följ. 2 o. 3. — **Ovård|ad;** -ig(het); -sam(het). **1)** *O-ad och nött och fattig var klädseln, men ~* Hj. Lundgren. *Hans tämligen o-ade utseende, uppträdande. Stilen är o-ad och på samma gång överlastad.* **2)** Skr. Uppfiffad form av 'ovålig'. *O-ig om ngt, i l. med sitt arbete, sin klädsel.* **3)** Skr. *Genom o-sam flåning* H. Juhlin Dannfelt. *En o-sam knuff av någon förbiskyndande* K. G. Ossiannilsson. — *Se till på resan, att icke skjutsbönderna av o-samhet skada målningen! [En stenplatta,] på vilken både tiden, o-samheten och okynnet hunnit efterlämna icke så få skavank* A. T. Gellerstedt. **Syn.** **2)** o. **3)** ovålig, oordentlig, slarvig, vårdslös, försumlig, liknöjd, slampig, oordnad, oborstad, osnygg o. d.

— **Ovädl|er.** **I.** Enkelt. **1)** Egentl. **a)** *En tillflykt undan stormvind och o-er* Bibeln. *Det lagar sig, drager ihop (sig) till o-er. Utanför tilltar o-ret. Ett hårt o-er rasar vid Sylarna. Ett rykande o-er. Det våldsammaste o-er i mannaminne. Ett o-er, som rensar luften* även bildl. *Bråka inte så barn, ni river upp o-er tills i morgon! Låt gästen fara, innan o-ret bryter löst! O-ret har jag länge haft i min rygg. Ha känning av det kommande o-ret. Det var fängslande och vackert i alla väder, men kanske allra mest vid o-er* Ellen Lundberg-Nyblom. *Betrakta o-ret. Söka skydd för o-ret. Se, hur o-ret har härjat i trädgården! De tropiska o-ren räcka i allmänhet icke länge och ~* N.

Gyldenstolpe. **b)** Jfr magnetisk. *Huru tillfälliga större förändringar hos solfläckarna påtagligen varit åtföljda av s. k. magnetiska o-er på jorden* Nord. Fam.[2] **2)** Bildl. **a)** *Jag for in som ett o-er och försökte rycka dagboken ifrån honom* ~ Maija Åkerman-Tudeer. **b)** *Ett stort o-er stiger upp från världens yttersta ända* Bibeln. *Det började bestämt dra ihop sig till o-er, kanske rent av katastrof* W. Hammenhög. *Där de politiska o-ren dra fram, vältrande över ända allt, som kommer i deras väg. Besvärja, avvärja (det hotande) o-ret.* **II.** Ssgr ha *oväders-*, blott skönl. ngn enda gång därjämte *oväder-* (t. e. o-(s)bådande). Ex.: *En o-ersafton.* — *Det röda, o-ersbådande sken, som uppsteg på himlen. De o-ersbådande tecknen i hans uppsyn skrämde och förstummade alla.* — *O-erscentrum i annalkande* stormcentrum, (barometer- l. väderleks)minimum, 'cyklon'. Även bildl. *I och med denna nya vendetta hade o-erscentret förflyttats till Högskolan* Ax. Klinckowström. *Världspolitiska o-erscentra.* — *En o-ersdag i januari* Fr. Persson. *Mörk i sin blick som en o-ersdag* Raf. Lindqvist, öv. — *O-ersdigra moln* Karin Jensen, öv. — *Regn- eller o-ersförsäkring, den nyaste av alla försäkringsgrenar* 1928. — *Flaxande råkor under en o-ershimmel* Karin Jensen, öv. — *Ilskna o-ersilar* A. Mörne. — *En sådan här o-erskväll* Amanda Kerfstedt. — *O-erskänningar.* — *Med o-ersladdad röst* Öv. fr. Sigrid Boo. *Luften i rummet var o-ersladdad och* ~. — *Mörka o-ersmoln.* Även bildl. *Tunga o-ersmoln stiga upp över tidens horisont, och ingen vet, vad de månde bära i sitt sköte* Hj. Söderberg. — *En mulen o-ersmorgon* Har. Molander. — *En o-ersnatt på västkusten.* — *Bland hotande o-ersskyar.* — *Det rådde o-ersstämning, när förhandlingarna började* H. Gummerus. — *Politiska o-erstecken* A. Hj. Uggla, öv. **Syn.** (mer l. mindre nära:) storm, ett herrans väder, fult väder, ruskl. hund- l. vargaväder, åskväder.

— **Ovädrad.** *I dessa o-e rum, där sextonhundratalets ande sov ostörd* C. G. Laurin. — **Oväg|ad.** *O-ade ödemarker* Öv. fr. W. Scott. *I de o-ade, villsamma Ulvstaskogarna* Mari Mihi. — *Det är ännu o-at efter snöfallet, inga snöplogar ha varit ute.* **Syn.** utan vägar, obanad; ibl. oskottad l. icke plogad. — **Ovägbar;** -het. Egentl. o. bildl. *O. på våra vanliga vågar. Vägbara och o-a atomer* V. Rydberg. *O-a ämnen.* — *Denna ojämförliga och o-a faktor heter Tro* Nat. Söderblom. — **Ovägerlig,** -t; -en. Skr., åld. *O-a rättigheter. Vad dekanus i sådant fall bjuder, skall genast o-en hörsammas* Studiehandb. *Sådan remiss skall då genast o-en verkställas* Riksdagsordningen. **Syn.** oavvislig, oneklig, (o-en:) utan motstånd l. invändning(ar), utan att vägra. — **Oväld,** [-en]; -ig (-t, -are; [-het]). **1)** *En domare måste visa o. En mot hovrätten utslungad misstanke för bristande o. Ämbetsmannen, särskilt de högre, bemöda sig tydligen på alla sätt att visa o.* Gust. Bolinder. *Gå fram med o. O. bor på framtids tunga* Tegnér. *Då han var så genomträngd av den höga och rena o-ens ande* ~ Maur. Hellberg. *Med o. bedöma även motståndares verk.* **2)** O-ig. *Avkunna en o-ig dom. Fälla ett o-igt omdöme om* ~. *Denna vädjan förutsätter, att framtiden skall döma o-igare än nutiden* ~ T. Segerstedt. *O-igt bedöma.* **Syn.** rättvis(a), opartisk(het), objektiv(itet), neutral(itet), ibl. omutlig(het), fri(het) från obehöriga (personliga) hänsyn. — **Ovälkom|men** (-met, [-nare; -menhet]). **1)** Mer egentl. *Som han såg på alla, att han var i högsta måtto o-men. Den o-ne besökaren. En o-men. Tiotusentals barn, icke blott bland de fattiga, komma till världen som o-na. Känna (på sig), att man är o-men.* **2)** Friare o. bildl. *För honom var* ~ *förändringen icke så o-men* J. Hemmer. *Det kunde leda till ett (för bolaget) synnerligen o-met avslöjande. En o-men påminnelse om hans dödlighet. Ett icke precis o-met tillfälle att vara försmädlig. Giftermålet skulle under alla förhållanden varit o-met för dem alla. Lite kaffe skulle inte vara o-met.* **Syn.** (som kommer) oläglig(t), hälsad l. mottagen med missnöje, som vållar obehag, som stör, störande, illa mottagen.

— **Ovän. I.** Enkelt. *Om din o. är hungrig, så giv honom att äta* Bibeln. *Man lånar sin vän och kräver sin o.* kräver man vännen, är vänskapen slut. *Allas vän och ingens o. Herre, huru många äro icke mina o-ner!* Bibeln. *Frälsta ur våra o-ners hand* ib. *Hemlig o. är värre än uppenbar fiende.* — *Skaffa sig, åsamka sig o-ner. Gör du det, äro, bli vi o-ner för alltid! Men därmed gör du honom också till din o. Bli, vara o. med ngn.* **II.** Ssgr ha mest *oväns-*; *ovän-* dock alltid i 'o-skap' o. ej säll. i 'o-(s)skara'. Ex.: **1)** *Världens vänskap är Guds o-skap* Bibeln. *Leva i o-skap (med* ~*). Hysa, fatta o-skap mot* ~. *Ådraga sig ngns o-skap, o-skap från håll, där man ej väntat det. Varvid den gamla o-skapen mellan familjerna på nytt blossade upp.* **2)** Mest skönl. **a)** *Övermäktiga, från söder komna / skredo o-skarorna till angrepp* Ragnar Ekelund. *Och blir du slagen ner av o-sskaran /* ~ E. Lindorm. **b)** *Där o-shopar trängdes emot herreborgarna* ~ Paul Rosenius. *Att ingen klinga drabbade mer tungt i en o-shär* K. G. Ossiannilsson. **Syn.** (nära stå:) fiende, motståndare, vedersakare, vederdeloman, vederpart, antagonist, ibl. belackare l. avundsman l. förföljare. — **Ovänlig;** -het (med plur.); [-en]. **1)** *Du ä så o. mot mej i dag. Jag ville visst inte vara, synas o. Visa sig o. Barsk och o. i sitt sätt. Jag*

fick mig en o. blick, några o-a ord. O-are mottagande kunde vi knappast få. Ta emot ngn o-t. Och det skulle ha synts o-t, om jag gått ifrån henne E. Walter Hülphers. *O-t sinnade makter.* **2**) *Hon går och sörjer över din o-het. En likgiltighet, som närmade sig o-het. Hon kände sig omgiven av en atmosfär av o-het. — Blott för att slunga ut o-heter eller ~* Annastina Alkman, öv. *Att han skulle begagna tillfället att i en eller annan form säga o-heter om Sverge* Edv. Selander. **Syn.** fientlig, allt annat än välvillig, elak, butter, kärv, tvär, vresig, frånstötande, barsk, kall(sinnig), trumpen, 'sur', obeskedlig, oblid, ogen l. ogin, ogemytlig, 'onådig'.

— **Oväntad.** *Då en o-ad händelse vände upp och ned på hela planen. I de mest o-ade vändningar. Han hoppas på något o-at, på ~* E. Hedén. *Räddningen kom o-at och i sista ögonblicket ~. Han kände sig o-at väl till mods i den främmande miljön* R. Schildt. **Syn.** överraskande, oförmodad, utan att man vänta(t)s, utan att ngn tänkt på det. — **Oväpnad.** Gärna sönl. *O-e skaror. O. gå emot fienden. O-e händer* V. Rydberg. — Även t. e. bot. *O-e blad, stjälkar, stammar* utan taggar l. tornar o. d. **Syn.** se obeväpnad. — **Ovärd|e,** -et, [-en]. Skr. *En handlings andliga värde eller o-e* V. Rydberg. *Däri ligger på en gång hennes värde och tillika också hennes o-e* C. J. L. Almquist. *I ledande tidningar upplyst om sitt o-e och uthånad som ~* Sv. Söderman. **Syn.** värde- l. betydelselöshet, intighet, mindervärdighet, obetydenhet, undermålighet, dålighet, 'noll och intet värde'. — **Ovärderlig** (biton på -er-); -t, [-are; -het] *Vilken från början varit honom en o. medhjälperska* Evald Ljunggren. *Givit mig en o. hjälp genom sin sakkunskap* Ann-Margret Holmgren. *[Alois] Hennes pianoskola ~ hade en o. förtjänst: den var rolig att spela* Gurli Linder. *Det har varit o-t för mig, att jag ~.* **Syn.** oskattbar.

— **Ovärdig;** -förklar a n (-ing, med plur.); -het (-en; -sförklaring m. fl.). **I.** Enkelt. *Ett uppförande, o-t en man. Han är o. din kärlek. Gjort sig o. den vänskap vi gett honom. O. att längre inneha sitt ämbete. Gå o. till nattvarden. Ve över denne o-e herde* Bibeln. *Klaga över en o. behandling. Det är o-t din nuvarande ställning, är din rang o-t att ~. Tolken var en så ringa tjänare ~, att han aldrig fick lyfta sina o-a ögon till att betrakta gudomligheten [Taschi Lama]* J. G. Andersson. *Trots all inblandning av o-a avsikter och oädelt sinnelag ~. Förklara ngn o. att inför rätta föra andras talan. Förklaras o. att i rikets tjänst vidare nyttjas.* **II.** Ssgr. **1**) *Yrkandet på advokatens o-förklaring avslaget.* **2**) *Inse sin o-het. På grund av allmän o-het. — O-hetsförklaring att vidare nyttjas i rikets tjänst. Ängslan och djup o-hetskänsla hade trätt i stället för den forna självbelåtenheten och tvärsäkerheten* Carl J. E. Hasselberg. **Syn.** icke värd(ig), 'vägd o. befunnen för lätt', 'för kort i växten', undermålig, underhaltig, alltför dålig; (ibl.:) skamlig, låg, gemen, skymflig, förödmjukande. — **Ovärldslig;** -het. *En prägel av idealistisk och o. ung teolog* C. Santesson. *En främling i nuet, en o. fantast. Den o-a uppfattning av livet, som höjde dem över detta levernets omsorger* Maur. Hellberg. *Tyckte om folk, som ~ hade något o-t hos sig* Elisab. Krey-Lange. — *En atmosfär av o-het och helgd* Nat. Söderblom. *Ett drag av o-het, som gav hans dikter deras klara, genomskinliga ton.*

— **Oväsen,** ett, [=] l. **Oväsen|de,** -det, [-den]. Jfr oväsnas. *Ställa till bråk och o., ett förfärligt o. Som tillsammans åstadkommo ett öronbedövande o. En aktersnurra, som ute på fjärden förde ett oanständigt o. Och gjorde ett o. som tjugu pojkar. Där trollen ansågos driva sitt o. — Söka stilla o-det. O-det avstyrdes emellertid, då just i detsamma kompanichefen uppenbarade sig. Göra slut på o-det. Det papistiska o-det* Adolf Paul. *Huru lätt och snart de till utseendet betänkligaste o-den här stillas* C. J. L. Almquist. **Syn.** bråk, buller, leverne, väsen, oljud, larm, stoj, tumult, kolorum, '(h)allo', 'hallå', gny, rabalder, krakēl, oroligheter. — **Oväsentlig;** -het (med plur.). **1**) *Saken är (för oss) högst o. O-a bestämningar* fil. *En o. detalj. Någonting så tillfälligt och i grunden o-t som världens guldförsörjning* G. Cassel. *Det är (härvidlag) o-t. Skilja det viktiga från det o-a. O-are ter sig då förslaget att ~. Ej o-t ökad skolplikt* Karl Nordlund. *Att prisen närmare högsäsongen komma att ej o-t höjas.* **2**) *Förlåt en fråga om en o-het, för att använda hans eget uttryck — är han gift?* G. Hedenvind-Eriksson. *En flack ~ själ, alltid upptagen med o-heter, betydelselösa ting* A. Sörlin. **Syn.** oviktig, (av) underordnad (betydelse), tillfällig, accidentell, 'utvärtes', 'yttre', som blott rör form ej kärna, obehövlig, onödig, föga betydande, obetydande, betydelselös, (tämligen) likgiltig, irrelevant. — **Oväsn|as,** -ades. Mindre vanl. Till 'oväsen'. *En säckpipare, som går utanför hotellet och o-as* S. Barthel. **Syn.** föra l. göra oväsen. — **Oväxl|ad.** *Och gick med en o-ad tusenlapp i fickan* Harry Blomberg. *Jag har bara o-at, bara ett par o-ade tior; kan du växla åt mej? O-ade pengar.* — **Oväxtlig.** Skogs. *Mossig granskog med o. gran* A. N. Lundström. *Med »martall» betecknar jag låg och o. tall, som ej eller föga höjer sig över den normala höjden hos ett endrskikt (2—5 m.)* Erik Almquist. *Den o-a eller torkande granskogen* Frans Kempe.

Impediment såsom myrar och o-a försumpningar V. Råberg.

Oxälsyr|a (å-; -ehaltig); -ad. En mkt stark organisk syra (t. e. i Oxalis- o. Rumex-arter o. rabarber). *O-an, som är giftig, brukas vid framställning av metallputsmedel, till blekning av halmhattar och läder samt i färgerier. Ett o-esalt ('surt kaliumoxalat') nyttjas för bortlagande av rost- och bläckfläckar och har därför även namnet rost- eller bläckpulver. Undvika o-ehaltiga födoämnen, såsom rabarber, druvor, selleri, palsternackor, persilja.*

O'x|e, -en, -ar. **I.** Huvudbet. Utskuren tjur. **1**) *En ännu icke fullvuxen o-e, som dock är så gammal, att den kan tjänstgöra som dragare (1 ½—3 à 4 år) kallas stut. Dräng, som kör oxar(na). Piska på sina oxar. Hojta åt oxarna. Långsamt men segt och tålmodigt draga oxarna den tunga vattentunnan på den leriga brunnsvägen. (Drag)-o-ar börja bli sällsynta. Göd-, slaktoxe. — Slaktad och helstekt oxe.* **2**) Talesätt o. ordspråk. *Du skall icke plöja med oxe och åsna tillsammans* Bibeln. *Du skall icke binda munnen till på oxen som tröskar* ib. *Bättre är ett fat kål med kärlek än en gödd oxe med hat* ib. *Lat oxe behöver en flitig pådrivare. Lat oxe är inte vilan värd. Från gryningen till sena kvällen släpade hon som en oxe under oket* Ellen Wester, öv. *För en oxe bör man akta sig framtill, för en åsna baktill och för en jesuit på båda sidor. En blick, som kunnat döda en oxe. Komma som oxen till slaktbänken* just i rätta ögonblicket. *Göda oxen i sista stunn* förbereda sig l. få brått i elfte timmen. *Processa och bygga gör en oxe till en mygga.* **II.** Bibetydelser. **1**) Hane av tamt nötkreatur samt av älg o. ren (mkt säll. hjort). **a**) *En stor mörkbrun (ren)oxe. Råka ut för en ilsken älgoxe.* **b**) Ofta lant., folkl. *När en ko tagit tjur eller, som det vanligare heter, tagit oxe ~* Gust. Ericsson (sörml.). *Oxar och kor.* **2**) Kollektivnamn. **a**) Arterna inom nötkreaturssläktet. *Vanliga oxen, Bos taurus. Tamoxen.* **b**) Andra 'oxdjur'. Särsk. som sista ssgsled. *Buffel-, bison-, grymt- l. jak-, mysk-, sebu l. puckeloxe. Gammal myskoxtjur* Brehm. **III.** Bildl. **1**) Stjärnbild på norra stjärnhimlen. *Oxen är en stjärnrik konstellation i Vintergatan och omfattar bl. a. Hyaderna (med Aldebaran) och Plejaderna.* **2**) Glåpord (ofta avseende drumlighet l. lättja). *»Sicken oxe!» bröt Hansson ut* E. Didring. *'Oxe' är ingen missfirmelse, sa konstapeln, som kallat stadsfiskalen för oxe. Den där arma oxen!* I. Lo-Johansson. *Lat-; kortoxe. Skitoxe* vulg. **Syn. I.** ibl. tjur l. stut; **II.** ibl. nöt(kreatur); **III. 2**) drul, 'ök', grovhuggare, drummel, slöfock, klump(edump).

— **Oxaktig,** -t, -are; -het. Mest bildl. **-bliga.** Ilsket bliga (på), starr- l. dumbliga, fånstirra. *Han o-ade på mig, vilket ~* P. Rosenius. **-blod. -blåsa.** *En (torkad) o., fylld med is, nyttjas som avkylande medel vid vissa sjukdomar. Numera ha fönstren glas, men förr var det icke ovanligt, att o. användes* Gust. Bolinder. **-bringa.** *Ett stycke rimmad o. Färsk o. med pepparrotssås.* **-bär;** -sbuske. (Bär av) o-sbusken (Cotoneaster integerrimus). *O-et, o-sbusken med sina undertill gråludna, helbräddade blad, sina vita l. rödlätta, obetydliga blommor och röda bär.* **-dans.** En grotesk svensk folkdans. **-djur.** Bovinæ. Nötkreatur (även buffel, bison o. jak). **-dri|ft;** -vare (oxfösare). *Småländsk o-ft. Att man i Australien ofta får höra uttrycket: »Han svär som en o-vare»* Eric Hultman. **-dräng** d. som kör oxar. **-filé. -fösare** oxdrivare. **-galla. -hage.** *Långtibble o-n.* **-handlare. -hare.** Kok. o. d. Benfritt o. mört köttstycke längs ryggraden på nötkreatur (från revsteken till rostbiffen), 'biffen urtagen'. **-horn. -hud;** -sbehållare (t. e. för vatten); -spiska; -srem. **-hus.** Lant. Oxstall. *O., ladugård, loge.* **-huvud** (-et, = l. som rymdmått åld. även 'oxhövden'). Som gammalt rymdmått = ½ pipa, 90 kannor, 2,35 hl. *10 pipor spanskt och 20 o-en franskt vin* Ane Randel. *Oräkneliga oxhövden av regnvatten* A. T. Gellerstedt. **-hövden** se föreg.

-järpe. Kok. Oxrulad(er) (som stekas omsnörda som fågel). **-karavan.** *Med en kamelkaravan går man sin väg rakt fram, men o-er få ofta ta omvägar bara för att hitta gott bete* Hertig Larsson. **-kärr|a.** *Knarrande o-or på vägar med djupt inskurna hjulspår* Sven Hedin. **-kött.** *Även 'kokött' går ofta under benämningen o. (l. ibl. kalvkött).* **-lik;** -nande. Skr. *Det mest framträdande i hans fysionomi är det nästan o-t tåliga uttrycket.* **-lydnad.** Sälls. *Kommunisterna fordra o. inom partiet* 1928. **-lår,** -et, =. *Benfria, sockersaltade o.* **-lägg,** -en, -ar. **1**) Jfr lägg[1]2 (IV. 300). **2**) Ldls. Se följ. *Hatten med o. omfäst* Karlfeldt. **-lägg|a,** -an, -or. Ldls. för 'gullviva' (Primula veris). Jfr föreg. *Mulliga o-or* Carl Cederblad. **-marknad. -mick|el.** Glåpord. *Och patronen hade kallat honom en ärans o-el och föst ut honom* Fanny Alving. *Har ni inte hört på berättelsen, era o-lar?* Alb. Engström. **Syn.** drummel, lymmel; ibl. dummerjöns. **-rulad.** Kok. Oxjärpe. **-sele. -släkte(t).** Zool. Bos l. (i vid mening) de högst stående av slidhornsdjuren (Bovidæ). **-spann,** -et, =. *Köra o. Hur o-et, som alltid väntade på stranden, plaskade ut, spändes för bussen och drog upp den på land* Åke Lindström. **-stall** oxhus. **-stek** jfr oxkött. **-styng,** -et, =. Zool. Hypoderma bovis. **Syn.** nötstyng. **-svans;** -soppa.

-tung|a; -svamp (Fistulina hepatica).

Märk: **1)** Kok. *Amerikansk oputsad o-a. Kokt o-a i madeira med vårprimörer.* **2)** Bot. Anchusa officinalis (med först blå, till sist mörkvioletta blommor). *Det lyser från o-ans blåröda bunkar* O. Thunman. **3)** O-svamp. *O-svampen, som oftast växer på stubbar och stammar av ek och, särskilt genomskuren, erinrar om en o-a, är som ung ätlig.* **-töm. -vagn.** *Och en värdig hållning av staty, de må nu promenera eller stå på en o.* Rik. Lindström. *Tunga o-ar och mulåsnekärror. O-arna med de valvformade vävtaken* Emil Melander. **-vandring.** *Gammaldags tröskverk med o., där oxarna anspännas vid dragbommar, medelst vilka axeln vid oxarnas cirkelgång kringvrides. Vattenuppfordringar med o-ar och paternosterverk av bruna lerkrus* S. Siwertz. **-veck|a.** Mindre vanl. (Tung) arbetsvecka. *Under gråa o-or* E. Lindorm. *Skoltiden består lyckligtvis icke blott av terminernas o-or* Tor Andræ. *Efter midsommar börjar o-orna, å di varar till jul; för då ä de 6 dagars arbetsveckor hela tiden och inga helgdagar, som bryter av.* **-väg.** Mest best. sing. *Gå den vanliga o-en* trampade stigar, i de gamla (nötta) hjulspåren. **-ög|a.** Även = runt l. ovalt fönster l. sluten teaterloge med dylikt fönster. *När detta blivit mig meddelat en afton i »o-at» av Aug. Sohlman* G. O. Hyltén-Cavallius.

O'x|el[1] (akut); -eln, -lar (grav); -elbär(smos); -ellund; -elsläktet (Sorbus); -elträ; -elträd. *Vanliga l. svenska o-eln (S. suecica), med äggrunda, parflikiga, under gråludna blad och röda, mjöliga bär. O-larna, nu i sin vita blomskrud, bildade häck kring kanalen och sände sin dövande doft in i hytterna. O-el, passande till kugg, billigt. — Tugga på oxelbär.*

O'x|el[2] (akut); -eln, -lar (grav); -eltand. Vanligast som ssg. *O-larna, o-eltänderna ha fyrkantiga, ovanpå platta och något knöliga kronor och två eller tre rötter; de sitta 'utanför' hörntänderna. Dra ut en av o-eltänderna. Infallna kinder, som tydde på att o-larna felades.* **Syn.** kindtand.

Oxīd (å-); -en, -er; -fri m. fl.; -ation (-en, -er; -sbeständig m. fl.); -er|a (-ade, -as; -bar; -ing, med plur.). **I.** Enkelt. Förening av ett grundämne (atom l. atomgrupp) med syre. *O-er äro till sina egenskaper högst olika: kolsyran t. e. är vid vanlig temperatur gasformig, vatten (väteoxid) flytande, andra åter fasta, flyktiga osv. Den auerska glödkroppen utgöres av vissa metallo-er ~, i fint fördelat tillstånd utbredda på en trattformig vävnad (glödstrumpa) ~. Superoxid med mer syre än den normala o en.* **II.** Ssgr. Ex.: *Muttrar med blank (o-fri) yta* Tulltaxan. *Järnplåtar, slipade, försedda med speglande o-hinna (s. k. glansplåt).* **III.** Avledningar. O-ation o. o-era. *O-ation spelar en mycket stor roll i det organiska livet (andningen). Eldhärdigt (o-ationsbeständigt) material i form av plåt och valsjärn ~. O-sgrad. O-ationsmedel, syrerika föreningar, som lätt avge syre och därvid verka o-erande (t. e. salpeter och salpetersyra, vätesuperoxid, klorkalk); de nyttjas ofta antiseptiskt, för desinficiering eller för borttagande av dålig lukt. — Rökservis av mörk o-erad metall. O-erat silver. Kopparns småningom vunna patina beror på långsamt försiggående o-ering. — Något lätt o-erbart ämne.* **Syn.** (o-era:) syrsätta, överföra till högre oxidationsgrad. — **Oxygenōl** (-genål); -en l. -et; -blond. Treprocentig lösning av vätesuperoxid i vatten (ibl. parfymerad). *Hon skakar sina o-blonda lockar* W. Sörensen.

Ozōn (å(t)sån); -et l. -en; -apparat m. fl.; -iser|a (-ade, -as; -ing). *O. är en färglös gas med genomträngande, karaktäristisk lukt. Specerihandlaren stod ~ och gäspade, ty o-en mattade* Magda Bergquist. *O. nyttjas till o-isering av luft i samlingslokaler och kylhus (för köttförvaring) samt till sterilisering av dricksvatten, men o-behandling av t. e. buksot är numer övergiven. — O-apparat, avsedd att skaffa frisk luft på kontor, fabriker, restauranter, livsmedelsaffärer m. m.* 1933. *På grund av luftens starka o-halt. Starkt o-haltig. Här, på 2,000 meters höjd, är luften underbart o-mättad* Ax. Gadolin. *På vårmorgnarna, då luften är o-rik ~. Elektrisk o-utvecklare.*

Oår. *Till råga på olyckan var också detta år ett o. och ~. Då o. följde på o.* I. Ljungquist. *Blev det efter froster på våren och torka under sommaren o. på hö ~* E. Sommarin. **Syn.** dåligt år, missväxtår, nödår. — **Oåtergivlig.** Gärna skr. *En utförlig, i tryck o. skildring av ~* M. Lamm. *På sin karelska, här o-a dialekt* E. Lampén. *Tonen där är o. Med ett o-t behag.* **Syn.** (ibl.:) oframställbar, i ord outtryckbar, oefterhärmlig. — **Oåterhållsam;** -het. *O. i allt, som en gång väckt hennes intresse.* — **Oåterkallelig;** [-het]; -en. *C. G. Björling: O. fullmakt. De hade fått sin dom, och den var o. Förlamad av det o-a i det som skett* Hagar Olsson. *För några korta, o-a ögonblick* Bertil Malmberg. *Gett sitt o-a ja. Mitt beslut är o-t. Döden var ju o-t slutet ~* Karin Juel. *För o-en sista gången. Den tid är ~ o-en förbi, då ~* K. Zilliacus. — *Ett löftes o-het.* **Syn.** orygglig, slutlig, slut-, definitiv. — **Oåtkomlig;** -het. Egentl. o. bildl. *Markeld går gärna på djupet och blir då hart när o. Där var han o. för rättvisan, men ~. I den o-aste labyrint av taggsnår* Bengt Berg. *Håller gärna till i (de) o-a(ste) bergstrakter. Belopp, som voro spärrade och alltså o-a för ~. Minnets värld ~ o. för tidens skiftningar och omvandlingar* Hj. Lundgren. *Hans liknöjdhet*

för mycket, som andra värdesätta, gjorde honom o. för all påverkan T. Segerstedt. *Det o-a, det endast för den ordlösa förnimmelsen tillgängliga* ib. — *I förnäm o-het.* **Syn.** (ibl.:) otillgänglig, o(upp)hinnlig, onåbar, o(upp)nåelig; oanskaffbar; opåverkbar. — **Oåtlydd.** — **Oåtskil|jaktig;** -jbar; -d; -jelig. Skr. Mindre vanl. för 'oskiljaktig, oskiljbar' osv. *Härmed sammanhänga o-jaktigt andra betydande frågor. Julius Krohns o-jaktige vän* Jac. Ahrenberg. — **Oåtspord.** Åld. o. skönl. även o-an. Blott stående efter huvudordet. *Målets utredning lämnades, mig o., till en oerfaren ung domare. Hon är beredd att fly, försvinna / med mig, all världen o.* Raf. Lindqvist, öv. — *Skulle åter det ordå företagas att mig o-an helt sonika utnämna mig, utgör sådant* ~ L. Manderström. *Vem mäktar tända stridens bål / Vår vilja o-an?* A. Österling. **Syn.** utan att man blivit tillfrågad (om sin vilja l. mening), ofrågad, o(till)spord.

— **Oäd|el;** -elhet. **1**) *En låg och o-el person. Ovärdiga avsikter och ett o-elt sinnelag. Det finnes aldrig något o-elt i hans utfall* ~ Fr. Böök. *Av o-la bevekelsegrunder. Att han icke visste något o-lare yrke än det ädla vapenyrket* Fanny Alving. *Reaktion mot bruket av »låga» och »oädla» ord* Ruth Wikander. **2**) *Hundar av o-el ras.* — *En o-lare, inkommen vegetation, som hotar att fördriva den ursprungliga. O-la träslag.* **3**) *O-la metaller, dvs. metaller, som mer eller mindre lätt oxideras i luften eller äro mindre beständiga mot vatten och syror* (*t. e. guld, silver, platina*). *Till* ~ *överdrag på o-lare metaller* Sv. Arrhenius. *Något o-lare än väte löses den [nickeln], ehuru långsamt, av salt- och svavelsyra* G. Starck. **Syn. 1**) se nedrig 1; **2**) (av) sämre (ras), mindre god; **3**) obeständig (mot luft, vatten, syror).

— **Oäkt|a,** -a, [-are]; -het; -ing (-en, -ar). **I.** Enkelt. **1**) *O-a förgyllning, metall. O-a porslin* flintporslin, fin fajans. *O-a diamanter, (ädel)stenar, pärlor. Hennes juveler ä o-a.* — *O-a färg(er). Anilinfärgstofterna, sådana de fördes i marknaden* ~ *gåvo nämligen högst o-a kulörer* Carl Sahlin. **2**) *Genom 1917 års barnlagar (ikraftträdda 1918) har uttrycket 'o-a barn' ersatts med 'barn utom äktenskapet'. Tvärbandet över hans vapensköld, ett tecken till o-a börd. Född av, i o-a säng.* **3**) Bildl. *Det var något så o-a i deras sätt* ~ A. Sörlin. *Svulst, tillgjordhet och o-a patos. O-a tonfall. Mitt upp i allt o-a och gottköps* ~ Bo Bergman. **4**) Språkv. *O-a sammansättning. O-a sammansatta verb (som t. e. 'bortsopa* ~ *sopa bort').* **II.** Ssg. Egentl. o. bildl. Några ex.: *Anmärka på en varas o-het.* — *O-heten i tonfallen. Prisar Garborg, därför att denne avslöjat den nynordiska bonderomantikens o-het* E. Hedén. *Att detta o-hetsmoment* ~ *skulle förevigas på fresken* C. G. Laurin. **III.** Avledning. Nästan alltid med 'klander'. *Att skänka äktenskapets skydd åt en o-ing. Drängen, den fräkniga, rödhåriga o-ingen* M. Koch. *Men o-ingar är ju också mänskobarn* ~ Öv. fr. Reymont. **Syn. I.** falsk, förfalskad, eftergjord, efterapad, imiterad, simili-, (ibl. nära) värdelös l. sekunda; ovaraktig, flyktig, som ej håller sig, obeständig; sviklig, som det är svek med, föregiven, understucken, ej autentisk, apokryfisk; utomäktenskaplig, född utom äktenskapet, bastard-, illegitim; 'osann', 'halv', halvsann, låtsad, hycklad, skrymtande, hycklande, skenbar, skenfager, 'ihålig', 'tom'; onaturlig, tillgjord, konstlad, affekterad, uppskruvad, teateraktig, humbugsartad.

— **Oälskvärd.** Mindre vanl. *Hennes o-a, för att icke säga frånstötande sätt. Minen så likgiltig och o. som möjligt.* — **Oändamålsenlig;** -het (ibl. med plur.). *Det hela har, med sitt systematiserade pedanteri, blivit så o-t som möjligt. Dylik frögödsling har visat sig o. eller till och med skadlig* H. Juhlin Dannfelt. *Rent o-a inrättningar* N. Heribert-Nilsson. *Åtskilliga o-heter* ib. **Syn.** olämplig (för ändamålet), opraktisk.

— **Oä'ndlig** (med akut l. ibl. ō- med grav); -t, [-are]; -het (-en, [-er]; -sbegrepp m. fl.); -en. Skönl. ngn gång även 'oä'ndelig' (t. e. *Huru tyst och oändelig förefaller icke naturen i tropikerna en stund efter solnedgången* Eric Hultman). Egentl. o. bildl. (ofta 'förstärkande'). **I.** Enkelt. **1**) Bibl., fil., skönl. osv. *Den o-e* även med stor bokstav = den Evige. *Söka tänka sig in i det o-a. Ändligt och o-t. Den o-a rymden. Livet är o-t och outtömligt, och* ~ T. Segerstedt. *Guds o-a nåd.* **2**) Mat. *O. storhet. O. serie. Ändliga kedjebråk, där antalet successiva täljare och nämnare är ändligt, och oändliga.* **3**) *Callot, »mästaren i det o-t lilla».* *En enda o. sovvagn, där cirka femtio personer ligga och snusa* Dan. *Vägen syntes henne o-are än någonsin, hon visste inte, hur hon skulle orka fram. Jag är Eder o-t förbunden, men* ~. *O-t välkommen, bästa herr doktor* ~. *Det är o-t synd om henne* Elisab. Beskow. *Men detta mötte o-a svårigheter. Han hade suttit och retat sig på dessa o-a, raka rader av små sataniska siffror, som* ~ Fanny Alving. *Det tycktes henne vara o-a tider sedan dess.* **4**) *Och så vidare i det o-a. Ökas (ut), tänjas ut, dras ut i det o-a. Man kan dock inte driva sparsamheten i det o-a, nån gång måste det vara slut.* **II.** O-het. **a**) *O-het, din längd mig fast förskräcker. Högt i o-heten lyser / månen med blekröd bård* E. Knape. *Den vårligt gyllne dagern över havets blå / i molnfri stiltje drömmande o-heter* Erik Goldkuhl. *Då först fattade jag den o-het, som vilar i detta lilla*

ord — ära. Tala, människa, och kom icke med omsvep i o-het! **b**) *Matematikens o-hetsbegrepp. »Allkänsla» och »o-hetskänsla» äro två förut om icke okända, så i varje fall namnlösa begrepp, som romantiken infört* Hj. Alving. *Sänkt i o-hetslängtan. O-hetsmärket eller o-hetstecknet ∞.* **III.** O-en. *1 en o-en lång kö. Hon log och såg ut, som hade hon så o-en roligt* V. Benedictsson. *O-en välkomna, mina damer!* **Syn.** omätlig, gränslös, utan gräns (i tid l. rum), obegränsad, hur lång som helst, utan ände, utan (början l.) slut, evig, ändlös, aldrig slutande l. upphörande l. vilande, ibl. som förlorar sig i det blå; oförliknelig, makalös, o(ut)säglig, obeskrivlig, oerhörd, enorm, ofantlig, tallös, exempellös.

— **Oärlig;** -het (med plur.); -en. **I.** Enkelt. **1**) Egentl. *Flickan har visat sig o. och måste bort. O-a tjänare. En o. tjänsteman. O. med anförtrodda medel. Dyrbara skinnfällar, sittande åtkomliga för en o. hand. En skatt samlad på o-t vis. Vi misstänkte nog o. åtkomst, men det var svårt att få bevis. Den ena o-are och tjuvaktigare än den andra. — O-t hantverk.* **2**) Friare o. bildl. *Hon är o. mot sig själv i denna saken* bedrar sig själv. *Detta svar ansåg jag o-t och servilt ~. Det förlegade, småttskurna, o-a gamla* E. Hedén. *Den europeiska pressen var o-are och skenheligare än någonsin, och faran ansågs åter en gång vara övervunnen* E. v. Wendt. **II.** O-het. *Avlägsnad på grund av o-het. Icke begå någon o-het. O-heten tilltog i bredd med nöden* S. Lagerlöf. *Uppenbara o-heter i förvaltningen. — O-heten i det offentliga livet. Den som icke har ~ erkänt sin synd, lever på o-het. Osaklighet, personliga bevekelsegrunder och intellektuell o-het.* **III.** O-en. *Barn liksom vuxna slå ofta på stort, då de röra sig med o-en åtkomna medel* Vera v. Kræmer. **Syn.** oredlig, falsk, opålitlig, bedräglig, svekfull, förrädisk, sviklig, sofistisk, jesuitisk, fariseisk; (ibl.:) mutbar, orättrådig, pliktförgäten, osann(färdig), oäkta, skojaraktig.

— **Oät bar(het)**; -lig(het); -en. **1**) Om tillfälligt fel. *Vi fingo fullständigt o-bar föda, som skulle ratats till och med av svinen. Köttet var vidbränt och soppan o-bar. Meloner som dofta utsökt, men som alla äro gröna och o-bart omogna eller också o-bart övermogna* K. Zilliacus. *O-barast var dock efterrätten, som ~.* **2**) Mest om sådant som överhuvud ej kan l. bör förtäras. *Svampen hör till de o-liga, om den också icke är direkt giftig. Växten har o-liga frukter, blott rotknölarna ätas. — Men det övriga av hennes första försök i kokkonsten var (absolut) o-ligt.* **3**) *[Och fåren] voro belåtna med bruntes vana att skräda födan, ty de fingo allt, som den lämnade o-et* Raf. Hertzberg, öv. **Syn.** omöjlig att äta l. förtära, olämplig som föda, onjutbar. —

Oäv|en, -et, [-nare; -enhet]. Nästan endast nekat. *Han är visst icke o-en som lärare. [En] ingalunda o-en målare, Jacopo Bassano* J. J. Tikkanen. *Fan är inte så o-en, bara han blir väl tämd. Såg ~ inte alls o-en ut att sitta modell till en bandit* Ax. Munthe. *Min kines är icke ~ en av de o-naste bagarna* J. E. Rosberg, öv. — *Det var ingen o-en idé! Idealisk rådjursmark och kanske inte heller så o-en harterräng* G. Berndtson. *En icke o-en översättning av ordet 'utopist'. Att det icke vore o-et att ha björnskinnet till sovläger i tältet* Sven Hedin. *Liknades, icke o-et, vid ~.* **Syn.** (icke o-en:) inte (så) illa, ganska bra, förträfflig, som inte skäms för sig, passande, (verkligen) passabel, inte av de sämsta.

— **Oöm;** -het. **1**) *Han är o. och härdad och tappar inte modet i första hugget. Europas kanske o-maste soldatmaterial. O. för både värme och köld. O. för smärta. O. om fötterna. Varen o-ma om eder själva, men ömma om själarna* N. Söderblom. **2**) *Visst var Sing en mycket o. hund, det visste jag, men ~* J. Möllersvärd. **3**) *Den o-maste av släktet Rosa* A. T. Gellerstedt. *Då selleriknölen är mycket o. för frost samt ~. Ett gott, bördigt och o-t hushållsäpple* S. A. Hermelin. **4**) *Ett specialbehandlat papper, o-t för allt, även för vatten ~. — En o. klänning. Du måste ta en o. färg.* **Syn.** okänslig, 'hård', oberörd (av), o(e)mottaglig, opåverkbar, icke pjoskig; härdig; hållbar. — **Oöppn|ad.** *Bar ännu brevet o-at i fickan. — Hade ett stort parti o-ade strömmingsfjärdingar.* — **Oöv|ad.** *Stilen är barnslig och o-ad. En o-ad pennas förstlingsförsök. Som, alldeles o-ade, kastades direkt ut i striden. O-ade trupper. Undgår lätt ett o-at öra. En o-ad (sång)röst.*

— **Oöver-.** 'Dubbelt' sammansatta ord med oöver- hopföras härnedan (o. oöver- upprepas ej, då de stå i samma 'stycke'). — **Oöverblickbar.** Skr. *Det stora och nästan o-a skådespelet* Fr. Böök. **-ensstämm|ande;** -else. **1**) Skr. *Ett utbrott, alldeles oväntat och o-ande med hennes eljest så väl avvägda karaktär.* **2**) *Hon tänkte icke på, att det blev en viss o-else mellan hennes uppgifter och poststämpelns* A. Sörlin. *Att hans handlingar så ofta äro, stå i o-else med hans uttalanden. Icke upptäcka o-elsen. — Hustruns styvsinthet gjorde o-elsen emellan makarna mera kännbar.* **Syn. 2**) se missförhållande. **-komlig.** Mest skr. Egentl. o. bildl. **1**) *Hejdades ~ av o-a ismassor* Gurli Linder. *Stöta på o-a hinder* egentl. o. bildl. *Utgiften är icke o. (för dig). Skyllde på o. ängslan* S. Siwertz. *Att hjälpligt reda sig med talspråket, vulgärarabiskan, är däremot inte o-t* Dagmar Berg. *Ty i och med*

det att han stod inför henne, kände han avståndet blott o-are Per Hallström. **2**) *Boken tycks numer vara o.* omöjlig att komma över (få fatt i). **Syn. 1**) oöverskridbar l. -skridlig l. -stigbar l. -stiglig, oövervinn(e)lig; **2**) oanskaffbar. **-lag|d.** *Handla o-t. Jo, det var kanske litet o-t, och jag vet inte vad du tycker om det* Hj. Söderberg. *Jag betygade henne o-t min respekt och vördnad* Sven Lidman. **Syn.** se oövertänkt.

— (**Oöver**)**satt.** *Lämna o. Boken är ännu o. (till svenska).* **-siktlig.** *O-t uppställd.* **-skatt|bar;** -lig. Skr. *Hart när o-bara värden. — Av o-lig vikt. Det var som idylliker Milton fick sin o-liga betydelse för 1700-talets litteratur och ~* Knut Hagberg. **Syn.** oskattbar. **-skrid|bar;** -lig. Skr. *Dra en o-bar gräns mellan sitt familjeliv och offentligheten. — O-liga ismassor.* **-skådlig;** -het. Mest skr. Egentl. o. bildl. *O. / ryska hären ryckte an* V. A. Kåhlman. *O-a kronärtskocksfält* F. U. Wrangel. *En efter astronomiska mått icke o. tidrymd* T. Segerstedt. *Utnyttjandet av [elektrisk] nattenergi har en nästan o. ekonomisk betydelse för trädgårdskulturen* 1927. *Av o. räckvidd.* **Syn.** oöverblickbar; ofantlig, enorm, ojämförlig o. d. **-stig|bar;** -lig(het). Egentl. o. bildl. **1**) Mindre vanl. Skr. *[För laxen] o-bara fall* Einar Lönnberg. **2**) *En o-lig klyfta. Att det skapas en o-lig mur mellan ~. Men ~ alltid fanns en osynlig, ehuru o-lig gräns mellan den nybakade señoran och señoran av börd* Öv. fr. B. Pérez Galdós. *Det tycktes dem o-ligt att nå förståelse för ~* E. Grotenfelt. *Men svårigheter givas, som det synes hart när o-liga* N. Söderblom. **Syn.** jfr oöverkomlig. **-sätt|bar(het);** -lig(het). **1**) Skr. *Ett kanske o-bart ord* Ellen Ryding, öv. **2**) *Filosofen Feuerbachs berömda, o-liga ordlek: »Der Mensch ist was er isst* Aug. Hallner. *Vad engelsmännen o-ligt kalla 'spleen'. Stället är fördärvat och fullkomligt o-ligt.* **Syn.** (på annat språk) oåtergivlig.

— (**Oöver**)**träff|ad;** -bar; -lig [-en; -het]. **1**) *Och för min del anser jag, att Gödeckes tolkning [av Eddan] fortfarande är o-ad på svenska* Erik Noreen 1932. *Stor humorist och o-ad historieförtäljare. Karaktäristiker ~ o-ade i pregnans och ~* Å. Åkerström. *Weibulls o-ade utsädesvaror* Annons 1933. **2**) *Det o-ade och kanske o-bara mästerverket* G. Attorps. *En kallvattenfärg med helt nya, säregna och o-bara egenskaper* Annons 1933. **3**) Ofta skr. *En o-lig anekdotens mästare* S. Siwertz. *Han är o-lig i sitt goda humör och sin vakenhet. En o-lig hjälp(are) hade han i ~. Boken är o-lig (att ha) som reslektyr. Vill man se nånting o-ligt vackert, reser man till Burgos i norra Spanien* Ville Vallgren. **Syn. 2**) o. **3**) oförliknelig, ojämförlig, oskattbar osv. **-tänkt. 1**) *Jag måste ha ett par timmars ro, för mitt tal är ännu alldeles o.* **2**) *Orden strömmade o-a ut över hennes läppar* Hans Botwid. *Att de arbetslösa tydligen låtit förleda sig till o-a åtgärder.* **Syn. 1**) opreparerad, oförberedd; **2**) oöverlagd, oövervägd, utan att tänka sig för, obetänk(sam)t.

— (**Oöver**)**vakad. -vinn(e)lig;** [-het; -en]. Ibl. (dock ej i SAOL[8]) 'oövervinnerlig'. 'Egentl.' o. bildl. **1**) Ex. med -e-. *Den o-a armadan. [De götiska krigarskaror, vilka] övervunno det o-a Rom, världens härskarinna* Joh. Nordström. — *Att vi fattat en o. motvilja mot varandra* Sven Walberg, öv. *Alla anglosaxer äro klena språkmän, och svårigheten att bemästra ett eller två hjälpspråk synes dem nästan o.* Öv. fr. H. Atkinson. — *De nordiska folkens o-het, om de blott hålla samman.* **2**) Ex. utan -e-. *En o. fästning. Hannibal ansågs länge o. — En o. längtan efter något ovanligt. Ett o-t ont. Ingåvo honom en (nästan) o. motvilja. Stöta på o-a svårigheter.* **Syn.** som icke kan besegras, okuvlig, obetvinglig, ibl. ointaglig, oemotståndlig; outrotlig, osläcklig, oförstörbar. **-vunnen.** Skr. *O. i strid.* **-väg|d.** *Yttrandet var o-t och gjorde mer skada än nytta.*

BINDING LIST NOV 1 1934

For use in the Library ONLY

Östergren, Olof
Nusvensk ordbok

PD
5625
O4
v.4

University of Toronto Library

Robarts

DO NOT REMOVE THE CARD FROM THIS POCKET

For use in the Library ONLY

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 29 12 08 004 5